GABEROFF

РЕЧНИК НА ЧУЖДИТЕ ДУМИ

В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК С ПРИЛОЖЕНИЯ

ПЕТО ПРЕРАБОТЕНО И ДОПЪЛНЕНО ИЗДАНИЕ

GABEROFF

GABEROFF® и **ЕЛПИС**® СА ЗАПАЗЕНИ МАРКИ
НА GABEROFF – ЕООД, Велико Търново
тел. (062) 60 50 62, e-mail gaberoff@yahoo.com

Иван ГАБЕРОВ
Диана СТЕФАНОВА

РЕЧНИК НА ЧУЖДИТЕ ДУМИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК С ПРИЛОЖЕНИЯ

Пето преработено и допълнено издание

GABEROFF

ОБЯСНЕНИЕ

1. Петото, преработено и допълнено, издание на **Речник на чуждите думи** съдържа:

3499 нови основни статии;

4682 нови производни форми, обособени след заглавната дума в скоби;

3364 нови устойчиви словосъчетания.

2. Заглавните думи в началото на речниковите статии са изписани с нормативното ударение за правилен изговор. Едносричните заглавни думи нямат ударение.

3. Омонимите са обозначени с индекс, напр.

абду̀ктор$_1$ *м. Анат.*
абду̀ктор$_2$ *м. Техн.*

4. След заглавната дума има **граматична характеристика**, напр. *прил.*, *съюз*, *междум.*

5. Ако заглавната дума е **съществително име**, посочва се родът му, напр.

абхидха̀рма *ж.*

След същ. имена, които имат само форма за множествено число, се изписва *мн.*, напр.

августа̀лии *мн.*

Когато формата за мн. ч. на същ. име е представителна, но то има и форма за ед. ч., в скоби е изписана и формата за ед. ч., напр.

абразѝви *мн.* (абразѝв *м.*)

Когато формите и за единствено, и за множествено число са представителни, изписват се и двете със съответното нормативно ударение

Когато заглавната дума има и друга форма, тя се посочва като равностойна след съюз *и*, напр.

абру̀пция *ж.* и **абру̀пцио** *ср.*
абсѝда и **апсѝда** *ж.*

6. При заглавна дума **глагол** първо се изписва формата за несвършен, а след нея — формата за свършен вид, ако глаголът има такава, напр.

абордѝрам *несв.* и *св.*
ашладѝсвам *несв.* и **ашладѝсам** *св.*

След статията за глагол се посочва и възвратната му форма, ако имат такава.

7. Когато заглавната дума има **производни**, те се изписват в скоби след нея със съкращения за граматичната им характеристика, напр.

авангàрд *м.* (**авангàрден** *прил.*; **авангàрдно** *нареч.*; **авангàрдност** *ж.*)

8. Отделните значения на **многозначните думи** се отбелязват с арабски цифри, напр.

абандòн *м.* **1.** *Юр.* Отказ от права и имущество, за да се избягнат свързани с тях задължения. **2.** *Юр.* В морското право — изоставяне на кораб или товар при авария в полза на застрахователя или кредиторите. **3.** *Фин.* Отказ от сделка при борсова операция срещу плащане на премия. **4.** *Инф. Жарг.* Изчистване на работеното от екрана на компютър, без да може да се възстанови, защото не е било записано. ‹*англ.* abandon›

9. Несамостоятелните словообразуващи единици, които се прибавят в началото или в края на сложните думи, условно са обозначени като **представки** и **наставки**.

10. Терминологичните и фразеологичните **устойчиви словосъчетания** са въведени след основната статия със знак ✧.

11. В края на речниковата статия има справка за **произхода** на съответната дума — изписва се думата само от първичния или само от последния език източник. Причината е във факта, че проследяването на произхода и развитието на съответната дума в различните езици преди да стигне до българския не може да бъде категорично, освен това за целта има специализирани речници — етимологичните.

Тази информация е изнесена в скоби ‹ ›, а при някои по специфични думи със стрелка ⇨ е отразена част от пътя им.

Не се посочва произходът на думи, производни на чужда дума, към която има езикова справка, тъй като те са образувани по българските словообразователни модели.

12. След граматичната характеристика на заглавната дума или след

някое от значенията ѝ се отбелязва **стиловата специализация** със следните съкращения:

Разг.	употреба на думата, значението или фразеологичната единица в разговорната реч.
Жарг.	думата, значението или фразеологичната единица е жаргонна.
Диал.	думата, значението или фразеологичната единица е диалектна.
Остар.	думата, значението или фразеологичната единица назовава понятие, за което днес има друга дума.
Пренебр.	думата, значението или фразеологичната единица изразява пренебрежително отношение.
Неодобр.	думата, значението или фразеологичната единица изразява неодобрително отношение.
Ирон.	думата, значението или фразеологичната единица изразява иронично отношение.
Грубо.	думата, значението или фразеологичната единица изразява грубо отношение.

13. За обособяване на думите, значенията или фразеологичните единици, които в българския език се употребяват като **термини**, се използват **съкращения**, посочени в списък в началото на речника.

14. В края на речника са обособени четири **приложения**: *Основни правила за транскрипция и правопис на чужди собствени имена*, *Употребими абревиатури с български и чужд произход* и *Несамостоятелни словообразуващи единици с чужд произход*, които допълват по своеобразен начин съдържанието на основната част, придават завършен вид на изданието и подкрепят стремежа на съставителите и издателството да предложат на читателите приложим в речевата практика продукт.

Съставителите

СЪКРАЩЕНИЯ

Ав.	авиация
австр.	австрийски
австрал.	австралийски
Авт.	автомобилостроене
Адм.	администрация
амер.	американски
амер. исп.	американски испански
Анат.	анатомия
англ.	английски
Антроп.	антропология
ар.	арабски
арм.	арменски
Археол.	археология
Архит.	архитектура
Астр.	астрономия
Астрол.	астрология
афр.	африкански
Банк.	банково дело
баск.	баскски
белг.	белгийски
Библ.	според Библията
Биол.	биология
Биохим.	биохимия
Бот.	ботаника
браз. порт.	бразилски португалски
в.	век
Вет.	ветеринарна медицина
вкл.	включително
вм.	вместо
Воен.	военен термин
г.	година
Геод.	геодезия
Геогр.	география
Геол.	геология
Геом.	геометрия
гл.	глагол
гр.	гръцки
др.	други
Дипл.	дипломация
евр.	еврейски
егип.	египетски
ед.	единствено число
Език.	езикознание
Екол.	екология
Ел.	електротехника, електричество
естон.	естонски
Етногр.	етнография
Етнол.	етнология
ж.	същ. име от женски род
жп	железопътен
Зоол.	зоология
и др.	и други
Изк.	изкуство
Икон.	икономика
инд.	индийски
индонез.	индонезийски
Инф.	иформатика
и под.	и подобни
иран.	ирански
исл.	исландски
исп.	испански
Истор.	исторически термин
ит.	италиански
и т. н.	и така нататък
казах.	казахски
канад. фр.	канадски френски
кв. м.	квадратен метър
Кино.	кинотермин
кит.	китайски
Кожар.	кожарство
Косм.	космонавтика
Кул.	кулинария
лат.	латински
либ.	либийски
Лит.	литература
Лов.	ловен термин
Лог.	логика
м.	същ. име от мъжки род
мал.	малайски
Мар.	морско дело
Мат.	математика
Мед.	медицина
междум.	междуметие
мекс.	мексикански
мест.	местоимение
Метал.	металургия, металообработване
Метеор.	метеорология
Минер.	минералогия

Мит.	митология
мн.	множествено число
монг.	монголски
Муз.	музика
напр.	например
нареч.	наречие
неизм.	неизменяема дума (форма)
нем.	немски
несв.	глагол от несвършен вид
Нефт.	нефтодобив, нефтопреработване
о.	остров
обикн.	обикновено
ок.	около
Опт.	оптика
Палеонт.	палеонтология
п-в	полуостров
ПВО	противовъздушна отбрана
перс.	персийски
под.	подобни
пол.	полски
полинез.	полинезийски
Полигр.	полиграфия
Полит.	политика
порт.	португалски
пр. Хр.	преди Христа
прил.	прилагателно име
прованс.	провансалски
Псих.	психология, психиатрия
Радио.	радиотехника
Радиотехн.	радиотехника
Рекл.	рекламен термин
Рел.	религия
Рет.	термин от реториката
рум.	румънски
рус.	руски
санскр.	санскрит
св.	глагол от свършен вид
Сел.-ст.	селско стопанство
сем.	семейство
семит.	семитски
Семиот.	семиотика
сир.	сирийски
сканд.	скандинавски
сл. Хр.	след Христа
собств.	собствено име
Спорт.	спортен термин
ср.	същ. име от среден род
срб.	сръбски
ср.-хрв.	сърбо-хърватски
Стат.	статистика
Строит.	строителство
Счет.	счетоводство
съкр.	съкратена форма (дума)
същ.	съществително име
Тв	телевизия
т. е.	тоест
Театр.	театър
Текст.	текстилна промишленост
Техн.	техника
т. нар.	така наречен
тур.	турски
Търг.	търговия
търг.	търговска марка
узб.	узбекски
укр.	украински
унг.	унгарски
фабр.	фабрична (марка)
Фарм.	фармацевтика
Физ.	физика
Физиол.	физиология
Филос.	философия
Фин.	финанси
финик.	финикийски
Фот.	фотография
фр.	френски
Хералд.	хералдика
хил.	хилядолетие
Хим.	химия
хол.	холандски
циг.	цигански
Църк.	в Църквата
част.	частица
чеш.	чешки
числ.	числително име
Шах.	шахматен термин
швед.	шведски
швейц.	швейцарски
швейц. нем.	швейцарски немски
шотл.	шотландски
Юр.	юридически термин
яп.	японски

БЕЗ СЪКРАЩЕНИЯ

абхазки
аварски
азерски
акадски
албански
алгонкински
алтайски
амхара
арамейски
арауански
асирийски
африкаанс
ацтекски
банту
бенгали
берберски
бирмански
бретонски
вероятно
виетнамски
грузински
датски
дахомейски
ескимоски
есперанто
зинзи
зулу
иврит
идиш
индиански
кабили
карибски
каталунски
келтски
кечуа
конгоански
корейски
корсикански
кумански
кушитски
кхмерски
кюрдски
лаоски
латишки
литовски
манде
маори
мексикански
нарангасет
наставка
нахуатъл
ненецки
непалски
норвежски
пали
пенджаби
перуански
предлог
представка
семитски
сомали
староирландски
суахили
съюз
таджикски
таитянски
тай
тайно
тамилски
татарски
тибетски
тунгусо-манджурски
тупи-гуарани
тюркски
уелски
уйгурски
урду
фински
фламандски
хавайски
хазарски
хинди
чагатайски
шпаньолски
шумерски
явайски
якутски

ЗНАЦИ

✧ ..... За въвеждане на терминологична или фразеологична единица
+ ..... и
/ ..... и/или
— ..... За въвеждане на възвратен глагол
‹ › ..... Етимологична справка
' ' ..... Тълкуване на значението на дума или израз
( ) ..... Пояснение към основното значение

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Айзакс, А., Е. Уваров. Речник на научните термини. София, 1992.

Анкова-Ничева, К. Нов фразеологичен речник на българския език. София, 1993.

Антична литература. София, 1988.

Арнаудов, д-р Г. Д., д-р П. Г. Арнаудова. Terminologia medica poliglota. III прераб. и доп. изд., София, 1992.

Батаклиев, Г. Антична митология. София, 1989.

Барт, Р. Въображението на знака. София, 1991.

Библейски речник. Ред. проф. протопрезв. Н. Шиваров. София, 1992.

Бонджолова, В., А. Петкова. Речник на новите думи в съвременния български език. В. Търново, 1999.

Боянова, Сн., Л. Илиева. Английско-български речник, т. I-II. В. Търново, 2001.

Буров, Ст., В. Бонджолова, М. Илиева, П. Пехливанова. Съвременен тълковен речник на българския език. III изд. В. Търново, 2001.

Буров, Ст., П. Пехливанова. Речник на чуждите думи в български. В. Търново, 1995.

Българска енциклопедия "А-Я". София, 1999.

Български енциклопедичен речник. II прераб. и доп. изд. В. Търново, 2001.

Български тълковен речник (доп. и прераб. от Д. Попов IV изд.). София, 1994.

Войнов, М., Ал. Милев. Латинско-български речник. III изд. София, 1980.

Габеров, Ив. Речник на чуждите думи в български. В. Търново, 2000–2001.

Гелерт, В., Х. Кестнер, З. Нойберг. Математически енциклопедичен речник. София, 1983.

Георгиева, Ел., Б. Георгиев. Правописни упътвания за малки и големи. София, 1995.

Георгиева, Ел., Вл. Мурдаров. Писане по правилата. София, 1978.

Граматика на съвременния български език, т. I и III. София, 1983.

Гусийска, М., М. Иванова. Тълковен медицински речник. София, 1996.

Георгиев, Вл., Ив. Гълъбов и др. Български етимологичен речник. 1971—1999.

Дворецкий, И. Х. Латинско-русский словарь. Москва, 1975.

Десев, Л. Речник по психология. София, 1999.

Донъли, Дж., Дж. Гибсън, Дж. Иванчевич. Основи на мениджмънта. София, 1997.

Енциклопедия на източната мъдрост. София, 1997.

Енциклопедия по психология, ред. Реймънд Дж. Корсини. София, 1998.

Иванова, Л. Немско-български речник, т. I-II. В. Търново, 2001.

Илиев, Андр., М. Константинова. Френско-български речник. В. Търново, 2000.

Китанов, Б. Ботанически речник на латински, български, руски, английски, френски и немски език. София, 1994.

Кирило-Методиевска енциклопедия, т. I (А-З). София, 1985.

Коев, Т., Г. Бакалов. Въведение в християнството. София, 1992.

Комлев, Н. Г. Словарь новых иностранных слов. Москва, 1995.

Культурология XX века (словарь). СПб., 1997.

Месков, М. Х., М, Альберт, Ф. Хедоури. Основы менеджмента. Москва, 1993.

Милев, Ал., Й. Братков, Б. Николов. Речник на чуждите думи в българския език. София, 1970.

Мифы народов мира, тт. I-II. Москва, 1980–1982.

Мурдаров, Вл. Слято, полуслято и разделно писане. София, 1976.

Ничева, К., С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. Фразеологичен речник на българския език, т. I-II. София, 1974–1975.

Оксфордски медицински енциклопедичен речник. София, 1996.

Попов, Д. Търговски енциклопедичен речник. София, 1998.

Правописен речник на съвременния български книжовен език. София, 1995.

Психолого-педагогический словарь. Ростов, 1998.

Речник на българския език, т. I-VIII. София 1977–1995.

Речник на чуждите думи в съвременния български книжовен език. София, 1982.

Романски, Ст. Турско-български речник. София, 1954.

Самосознание европейской культуры XX века. Москва, 1991.

Светът след Исус. В. Търново, 1999.

Српски митолошки речник. Београд, 1970.

Старогръцко-български речник. София, 1992.

Стефанова, Сн. Испанско-български речник. В. Търново, 2001.

Съвременна българска енциклопедия, т. I-V. В. Търново, 1995.

Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания. Москва, 1995.

Управление персоналом (энциклопед. словарь), под ред. А. Я. Кибанова. Москва, 1998.

Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка, тт. I-IV. Москва, 1986–1987.

Химически енциклопедичен речник. София, 1993.

Христов, Хр. Английско-български медицински речник. София. 1991.

Шафър, К. Компютърен речник, I-II част. София, 1998.

Юридически речник. София, 1999.

A Patristic Greek Lexicon. Oxford: At the Clarendon Press, 1961.

Bannock, G., R. E. Baxater, E. Davis. International dictionary of economics. 1987.

Basiswörterbuch Deutsch als Fremdsprache (Das einsprachige Lernerwörterbuch). Ernst Klett Verlag GmbH, Stuttgart, 1999.

Collins English Dictionary. Millenium Edition, Glasgow: Harper Collins Publishers, 1998.

Deutsches Universalwörterbuch A-z. 3. nen bearbeitete Auflage. Duden. München, Leipzig, Wein, Zürich, 1996.

Encyclopedia of Theology: The Concise Sacramentum Mundi; ed. Karl Rahner, Freiburg-im-Breisgau: Burns & Oates, 1975.

Encyclopedia of world art, v. 1-15. New York, 1959–1968.

Grand Robert de la langue française (en 9 volumes). Dicionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Paris, 1987.

Hjalmar Frisc. Griechisches Ethimologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1960.

Jean Chevalier, Alain Gherbrant. Dictionnarire des symbols. Paris: Editions Robert Laffont S. A. et Editions Jupiter, 1991.

Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch las Fremdsprache. D. Götz, G. Haensch, H. Wellmann, Langenscheidt. Berlin, München, Leipzig, Wien, Zürich, New York, 1993.

Petit Robert 1. Dicionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Paris, 1994.

Rechtschreibung 2000 (Die aktuelle Reform). 2. aktualisierte und erweiterte Auflage. Ernst Klett Verlag. Stuttgart, München, Düsseldorf, Leipzig, 1996.

Stamp, L. D. A glossary of geographical terms. 1961.

Webster's Encyclopedic Dictionary of the English Language. New York: Lexicon Publications Inc., 1991.

а- (*пред гласна и h* **ан-**) *представка*. В състава на думи, обикн. с гръцки или латински произход, със значение 'отрицание, липса, лишаване, противоположност', 'без-', 'не-', напр. *аблефария*, *авитаминоза*, *аморален*, *аналгезия*, *асиметричен*. ‹*гр.* ἀ-; ἀν-›

Аасга̀рдвег *м. Метеор.* Разрушителен смерч в Швеция. ‹*швед.*›

аб- (абс-) *представка*. В състава на думи, обикн. с латински произход, със значение 'отрицание, отмяна, отстраняване', 'отделен от', 'далеч от', напр. *абнормен*, *абдукция*, *абстиненция* и др. ‹*лат.* a-, ab-›

аба̀ *ж.* (**абѐн** *прил.*) **1.** Дебела вълнена тъкан; шаяк, бало. **2.** Връхна мъжка дреха от тази тъкан. ‹*тур.* aba›

абаджилъ̀к *м. Разг.* Занаят на абаджия; абаджийство. ‹*тур.* abacilik›

абаджѝя *м.* (**абаджѝйски** *прил.*) **1.** Производител на аба. **2.** Търговец на аба и абени дрехи. **3.** Шивач на дрехи от аба. ‹*тур.* abacı›

абадѝти *мн.* (абадѝт *м.*) *Рел.* Последователи на умереното течение в ислямската секта на хариджитите, възникнало през VII в. в Ирак въз основа на учението на Абдаллах ибн Ибада; днес тази вяра изповядват ограничен брой последователи в Оман, Алжир, Тунис и Либия. ‹от *перс.* собств. Ibādiyya›

абадо̀н *м.* **1.** *Библ.* Ангел на бездната, на разрушението. **2.** *Прен.* Ад, геена, преизподня. ‹от *евр.* abad 'разрушаващ'›

абажу̀р *м.* **1.** Приспособление към лампа за насочване на светлината в определена посока, за предпазване на очите от нея, както и за регулиране на яркостта ѝ, изработван от стъкло, хартия, порцелан, глина, плат и др. материали; пренесен е от Китай в Европа през XVII в. **2.** *Архит.* Наклонен прозорец, който пропуска светлината отгоре. ‹*фр.* abat-jour›

аба̀зия *ж. Мед.* Неспособност за ходене, която не се дължи на физическа причина. ‹*гр.* ἀβάσις›

аба̀к *м.* **1.** *Архит.* Каменна правоъгълна плоча, с която завършва капителът на колона. **2.** *Истор.* Сметало, използвано в античността и особено през средните векове в Европа и Азия. ‹от *гр.* ἄβαξ, ἄβακος 'дъска'›

абака̀ *ж. Бот.* Многогодишно тропическо растение от сем. бананови, чиито влакна се използват в промишлеността; манилски коноп. Musa textilis. ‹от *мал.* abaca›

аба̀кус *м. Истор.* Жезълът на великия магистър на тамплиерите. ‹*лат.* abacus›

абандо̀н *м.* **1.** *Юр.* Отказ от права и имущество, за да се избягнат свързани с тях задължения. **2.** *Юр.* В морското право — изоставяне на кораб или товар при авария в полза на застрахователя или кредиторите. **3.** *Фин.* Отказ от сделка при борсова операция срещу плащане на премия. **4.** *Инф. Жарг.* Изчистване на работеното от екрана на компютър, без да може да се възстанови, защото не е било записано. ‹*англ.* abandon›

абандонѝчен *прил. Псих.* Който се страхува да не бъде изоставен, без да съществува реална опасност за това (обикн. дете). ‹*фр.* abandonnique›

абано̀с *м. Бот.* Тропическо дърво с твърда черна дървесина, от която се изработват мебели, сувенири и др. Diospyrus ebenus. ‹*тур.* abanoz›

абано̀сов *прил.* **1.** Изработен от абанос. **2.** *Прен.* Черен.

аба̀с *м. Истор.* Персийска, а по-късно и иранска, сребърна монета, наречена на името на шах Абас I (1587—1628). ‹от *перс.* собств. 'Abbās›

абасѝ *м. Бот. Текст.* Висококачествен египетски памук. ‹от *ар.* собств. 'Abbās›

абасо̀н *м. Архит. Църк.* Конструкция от наклонени дъски, специално закрепени, за да отклоняват звука от камбаните надолу. ‹*фр.* abat-son›

аба̀т *м.* (**аба̀тски** и **аба̀тов** *прил.*) *Църк.* **1.** Игумен на католически манастир. **2.** Католически свещеник. ‹от *лат.* abbas, abbatis 'отец'›

абатѝса *ж. Църк.* Игуменка на женски католически манастир. ‹*лат.* abbatissa›

аба̀тство *ср. Църк.* **1.** Католически манастир с неговите имоти и земи. **2.** Сан на абат. **3.** Жилище и канцелария на абат. ‹от *лат.*›

абату̀та *нареч. Муз.* Равномерно, в такт. ‹*ит.* abatutto›

абацѝста *ж. Архит.* Плоскост, осъществяваща прехода от абака към капитела на колоната. ‹*лат.* abacisto›

а̀бвер *м. Истор.* Орган на военното разузнаване и контраразузнаване в Германия (1919—1944). ‹*нем.* Abwehr›

абда̀л *м. Разг.* Глупак. ‹*тур.* aptal›

абдалѝти *мн.* (абдалѝт *м.*) *Истор.* Странстващи дервиши, ислямски монаси. ‹*ар.* abd al 'син на'›

абдѐст *м. Истор.* Обредно измиване на ръцете и краката преди мюсюлманска молитва. ‹от *тур.* ab 'вода' + *перс.* dest 'ръка'›

абдика̀ция *ж.* **1.** Доброволно или принудително отричане на монарх от престол, власт и привилегии, свързани с властта. **2.** Изоставяне на важни пълномощия от високопоста-

вен чиновник. ‹*лат.* abdicatio›

абдикѝрам *несв.* и *св.* **1.** За монарх — отказвам се от престол или от наследственото си право на престол. **2.** Отказвам се от права и задължения. ‹от *лат.*›

абдо̀мен *м. Мед.* Корем; търбух (корем на животно). ‹*лат.* abdomen›

абдоминàлен *прил. Мед.* Коремен. ✧ **Абдоминална ангина.** *Мед.* Заболяване, за което са характерни силни коремни болки, подобни на колики, повръщане и др., резултат от недостатъчен приток на кръв към червата при атеросклероза или тромбоза. ‹*лат.* abdominalis›

абду̀ктор$_1$ *м. Анат.* Мускул, който придвижва една част от тялото далеч от друга или от средината линия на тялото; отвеждач. ‹*лат.* abductor›

абду̀ктор$_2$ *м. Техн.* Тръба, устройство, което отвежда събраните газове при химическа реакция. ‹*фр.* abducteur›

абду̀кция *ж. Анат.* Отвеждане, отдалечаване на крайник или на коя да е друга част на тялото далеч от средината линия на тялото. ‹*лат.* abductio›

абдуцѝрам *св.* (**абдуцѝране** *ср.*) *Анат.* Отвеждам, отклонявам. ‹*лат.* abducĕre›

абелѝти *мн.* (**абелѝт** *м.*) *Истор.* Членове на християнска секта от IV в., проповядващи пълно полово въздържание. ‹от *евр.* собств. Abel›

аберàнтен *прил.* **1.** Отклоняващ се от нормалния път, от нормата, от нормалния тип. **2.** *Бот.* Мутирал, променен. **3.** *Език.* Особен, странен (за езикова форма). ‹*лат.* aberantis; *фр.* aberrant›

аберàция *ж.* **1.** *Физ.* Получаване на изкривено изображение в оптическа система поради отклонение на светлинните лъчи от фокуса. **2.** *Астр.* Видимото изменение в положението на звезда или друго небесно тяло. **3.** *Биол.* Всяко отклонение от нормите в структурата или функцията на организъм; слаба степен на аномалия. **4.** *Прен.* Отклонение, заблуда, грешка. ✧ **Сферична аберация.** *Физ.* Изкривяване на образа, създаден от огледало. ✧ **Хроматична аберация.** *Физ.* Създаване чрез леща на образ с оцветени краища. ‹от *лат.* aberatio 'отклонение'›

абецедàр *м. Остар.* Буквар. ‹*лат.* abecedarius›

абжѐкция *ж.* **1.** Презрение, пренебрежение. **2.** Низост, подлост, отвратителност. ‹*лат.* abjectio›

àбзац и **абзàц** *м. Език.* **1.** Нов ред в писмен текст. **2.** Писмен текст между два нови реда. ‹*нем.* Absatz›

абиогенѐзис *м.* и **абиогенѐза** *ж. Биол.* Теория за произхода на живите организми от нежива материя; самозараждане. ‹от *гр.* ἀ- + βίος 'живот' + γένεσις 'раждане'›

абиòза *ж. Биол.* Скрита аномалия на орган или система, при която функцията на поразения орган или система преждевременно отслабва поради намаляване на адаптационните възможности; абиотрофия. ‹от *гр.* ἀ- + βίος 'живот'›

абиотѝчен *прил. Биол.* Невъзможен за живот, необитаем (за среда, място, организъм и под.). ‹*фр.* abiotique›

абисàлен *прил. Геол.* Много дълбок, бездънен. ✧ **Абисална зона.** *Геол.* Зоната на океанските дъна. ‹*фр.* abbyssal›

абитурѝент *м.* (**абитурѝентски** *прил.*) Ученик от последния клас (курс) на средно училище, който се явява на зрелостен изпит. ‹от *лат.* abituriens, abiturientis 'който се готви да си тръгне'›

аблактàция *ж.* **1.** *Бот.* Присаждане на растения чрез сближаване на клонки, без да се отделят от стъблото. **2.** *Мед.* Отбиване на дете от кърмене. ‹*лат.* ablactatio›

аблàстин *м. Биол.* Антитяло, което пречи на размножаването на патогенните бактерии в организъм. ‹от *гр.* ἀ- + βλάστος 'издънка, израстък'›

аблатѝв *м. Език.* Отделителен падеж в някои езици. ‹от *лат.* (casus) ablativus 'отделителен падеж'; *нем.* Ablativ›

аблатѝвен *прил. Техн.* Рушителен, разрушаващ (чрез ерозия, топене, изпаряване на някаква материя). ‹*лат.* ablativus; *фр.* ablatif›

àблаут *м. Език.* Морфологически обусловено редуване на гласни в корена на еродни думи или в различните форми на една дума. ‹*нем.* Ablaut›

аблàция *ж.* **1.** *Мед.* Отслояване на ретината от пигментния епител вследствие на заболяване. **2.** *Мед.* Отделяне, отстраняване на някоя част от тялото чрез хирургична операция; ампутация. **3.** *Геол.* Разслояване, отделяне на пластове (на скала, почви и под.). **4.** *Техн.* Разрушаване на материал чрез топене, изпаряване, ерозия и др. начини. **5.** *Техн.* Отделяне на някаква маса от частици от повърхността на твърдо тяло с помощта на поток от горещ газ, с който се обтича тази повърхност, намира най-голямо приложение в сферата на космическите изследвания и полети. ‹*лат.* ablatio›

аблегàт *м.Ърк.* Наместник или викарий на папски легат. ‹*лат.* ablegātus›

аблегàция *ж. Истор.* В римското право — отстраняване под благовиден предлог. ‹*лат.* ablegatio›

аблѐпсия *ж. Мед.* Слепота. ‹*гр.* ἀβλέψις; *лат.* ablepsia›

аблефа̀рия *ж. Мед.* Липса или оредяване на миглите. ‹*гр.* ἀβλέφαρον; *лат.* ablepharia›

аблю̀ция *ж. Рел.* В Католическата църква — обливане на пръстите с вода и вино, което свещеникът прави след причастие. ‹*лат.* ablutio›

абнега̀ция *ж.* Саможертва, пожертователност, себеотрицание, саможертвеност; отказ от лична изгода. ‹*лат.* abnegatio›

абнòрмен *прил. Мед.* Ненормален, неправилен, който се отклонява от правилото; аномален. ‹*лат.* abnormalis›

а̀бола *ж. Истор.* Мантия без ръкави, която се пристяга на рамото, носена от древните гърци. ‹*гр.*›

аболиционѝзъм *м. Истор.* Доктрина на привържениците на премахване на робството и робовладението, възникнала в Англия, а по-късно развита в САЩ. ‹*англ.* abolitionism›

аболиционѝст *м.* (**аболиционистѝчески** *прил.*) Привърженик на аболиционизма. ‹*англ.* abolitionist›

аболѝция *ж. Юр.* Отмяна на закон, на решение. ‹*лат.* abolitio›

абонамѐнт *м.* (**абонамѐнтен** *прил.*) **1.** Подписка за получаване на периодично издание или услуга. **2.** Право на ползване на услуга срещу предварително заплащане. ‹*фр.* abonnement›

абона̀т *м.* Този, който прави или използва абонамент. ‹*рум.* abonat›

абонѝрам *несв.* и *св.* Записвам за абонат. — **абонирам се.** ‹*фр.* abonner›

абора̀лен *прил. Мед.* Отдалечен от устата, който е на противоположната страна на устата; каудален. ‹*лат.* aboralis›

абордà̀ж *м. Истор.* Военноморска тактика за превръщане на сражението между воюващи кораби в ръкопашен бой на екипажите и намиращите се на борда войници. ‹*фр.* abordage›

абордѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Мар.* За кораб — спирам на пристанище. **2.** *Мар.* Удрям с борда си друг кораб, за да го увредя умишлено. **3.** *Прен.* Внезапно, безапелационно спирам някого. ‹*фр.* aborder›

аборигѐн *м.* Коренен жител, туземец. ‹*лат.* aborigines›

абòрт *м. Мед.* Спонтанно или оперативно прекъсване на бременността до края на 28-та седмица. ✧ **Изкуствен аборт.** *Мед.* Прави се по медицинско предписание в интерес на здравето на жената или по желание. ✧ **Непълен аборт.** *Мед.* Изтласкване на ембриона или на плода, но задържане на част от обвивките или от плацентата. ✧ **Спонтанен (хибитуален) аборт.** *Мед.* Аборт при недоразвитост на детеродните органи, заразни болести, стрес, травми, биологическа несъвместимост и др. ‹*лат.* abortus›

абортѝвен *прил.* **1.** *Мед.* Който предизвиква аборт или рязко променя хода на болест. **2.** *Биол.* Недоразвит. ✧ **Абортивни лекарства.** *Фарм.* Медикаменти за предизвикване на аборт или за скъсяване/прекъсване развитието на болест; абортифациент. ‹*лат.* abortivus›

абортѝрам *несв.* и *св.* Правя аборт. ‹от *лат.* aborir 'загивам; залязвам'›

абразѝви *мн.* (абразѝв *м.*) (**абразѝвен** *прил.*) *Техн.* Дребнозърнести вещества с висока твърдост, които се използват за шлифоване и полиране на повърхности. ‹от *фр.* abrasif 'шлифовъчен'›

абра̀зия *ж.* **1.** *Геол.* Отмиване, разрушаване на бреговата ивица от морските вълни. **2.** *Мед.* Охлузване; лека рана, при която повърхността на кожата или на лигавиците е наранена от претъркване или ожулване. ✧ **Абразия на матката.** *Мед.* Изстъргване на лигавицата на матката; кюртаж. ✧ **Зъбна абразия.** *Мед.* Изтъняване на зъбите (особено в областта на шийката) от прекомерно силно търкане с четка за зъби. ‹*лат.* abrasio; *фр.* abrasion›

абракадà̀бра *ж.* **1.** Заклинание, на което се приписва магическа сила. **2.** *Прен.* Неясно изказване; недомислица. ‹*лат.* abracadabra›

абревиатýра *ж.* **1.** *Език.* Съкратена сложна дума. **2.** *Муз.* Съкращение в нотописа. ‹*лат.* abreviatūra›

а̀брего *м. Метеор.* Умерен влажен югозападен вятър в Испания, съпровождан от краткотрайни, но проливни дъждове. ‹*исп.* ábrego›

абрежѐ *ср. Лит.* **1.** Съкращение. **2.** Предаване на късо съчинение. **3.** Кратко ръководство. ‹*фр.* abrégé›

а̀брис *м.* **1.** Линейно очертание на предмет; контури. **2.** *Геол.* Чертеж на местност с най-необходимите данни, направен на ръка. ‹*нем.* Abriss›

а̀брихт *м. Техн.* Дърводелска машина за рендосване. ‹от *нем.* abrichten 'сглобявам, нагласявам'›

аброга̀ция *ж. Юр.* Отмяна на закон. ‹*лат.* abrogatio›

абролхи *мн. Геол.* Коралови острови, които образуват големи подводни рифове. ‹*лат.*›

абрýкция *ж. Муз.* Внезапно спиране. ‹*лат.* abructio›

абруптѝвен *прил.* **1.** *Геол.* Стръмен, наклонен. **2.** *Прен.* Грапав, груб, рязък. ‹*лат.* abruptus›

абрýпция *ж.* и **абрýпцио** *ср.* Отлепване, от-

деляне, откъсване. ‹*лат.* abruptio›

абрутѝрам *несв.* и *св.* Оглупявам; затъпявам. ‹*фр.* abrutir›

а̀бруф *м. Юр. Търг.* **1.** Известие, изпращано от купувач на продавач, за изискване доставката на договорена стока. **2.** Покана за предоставяне на транспорт при спедиторската дейност. ‹*нем.* Abruf›

абса̀нс *м. Мед.* Внезапно краткотрайно помрачаване на съзнанието, най-леката форма на епилепсията. ‹от *лат.* abbesse 'отсъствам'›

абсѐнт *м.* Спиртно питие, подправено с пелин или анасон. ‹*фр.* absinthe›

абсентѐйзъм *м.* **1.** *Истор.* Предоставяне на експлоатация на земя на управител, без да е отстъпена собствеността ѝ. **2.** *Полит.* Масово отклоняване на гласоподаватели от участие в избори. **3.** *Юр.* Продължително или често отсъствие от работа без уважителна причина. ‹от *лат.* absens, absentis 'отсъстващ; изчезнал'; *фр.* absentéisme›

абсѐнция *ж. Юр.* Липса, отсъствие; неявяване; пропуск. ‹*лат.* absentia›

абсѝда и **апсѝда** *ж.* **1.** *Архит.* Сводеста ниша в стена на сграда. **2.** *Астр.* Една от крайните точки на главната ос на орбитата на планета или на комета. ‹*фр.* apside›

абсѝдия *ж. Биол.* Род низши сапрофитни гъби, които причиняват заболявания у животните и човека. Absidia.

абсолвѐнт *м.* (**абсолвѐнтски** *прил.*) Студент, който завършва образованието си. ‹*лат.* absolvens 'който се отделя, освобождава се'›

абсолвѝрам *несв.* и *св.* Завършвам следване в университет, консерватория или институт. ‹от *лат.* absolvo 'освобождавам'›

абсолѝт *м. Филос.* Безкрайната, съвършената, неизменната, вечната първопричина на Вселената. ‹от *лат.* absolutus 'самостоятелен'›

абсолѝтен *прил.* (**абсолѝтно** *нареч.*) **1.** Безусловен, неограничен, съвършен, пълен. **2.** *Хим. Мед.* Съвършено чист, без примеси, безводен. ✧ **Абсолютен идеализъм.** *Филос.* Течение в англо-американската философия от първите десетилетия на XX в. ✧ **Абсолютна величина.** *Мат.* Величина на действителното число, равна на това число, ако то е положително; равна на противоположното число, ако то е отрицателно, или равна на нула, ако числото е равно на нула. ✧ **Абсолютна идея.** *Филос.* Основно понятие във философската система на обективния идеализъм, което изразява степен на висш синтез, първооснова на всичко съществуващо. ✧ **Абсолютна монархия.** *Истор.* Форма на държавно управление, при която монархът се отъждествява с волята на държавата. ✧ **Абсолютна нула.** *Физ.* Границата на най-ниската температура (–273,15°C = –459,67°F). ✧ **Абсолютна рента.** *Икон.* Част от прибавената стойност, реализирана в условията на личното земеделско стопанство от наемни работници; форма на поземлена рента. ✧ **Абсолютна температура.** *Физ.* Температурата, отчитана от абсолютната нула, въведена като понятие през 1848 г. от У. Томсън (лорд Келвин) въз основа на втория закон на термодинамиката. ✧ **Абсолютни права.** *Юр.* Термин от теорията на правото, с който се обозначава определена категория на лични имуществени права. ✧ **Абсолютно вето.** *Юр.* Акт на държавния глава, с който не се допуска влизането в сила на закон, приет от парламента. ✧ **Абсолютно мнозинство.** *Юр.* Мнозинство при гласуване на законите и решенията в народно събрание или при гласуване в друг колективен орган, което се образува от гласовете на повече от половината (половината плюс един) от гласувалите или от членовете на колективния орган. ✧ **Абсолютно черно тяло.** *Физ.* Тяло, което при всяка температура поглъща изцяло падащото върху него лъчение, независимо от дължината на светлинните вълни; в природата А. ч. т. не съществува. ✧ **Хипотеза за абсолютния доход.** *Икон.* Теория за функцията на потреблението, според която потреблението е във функционална зависимост от текущия разполагаем личен доход. ‹от *лат.* absolutus 'съвършен, безусловен'›

абсолютиза̀ция *ж.* Обобщение, при което се стига до крайност. ‹от *лат.*›

абсолютизѝрам *несв.* и *св.* (**абсолютизѝране** *ср.*) Стигам до крайност. ‹от *лат.*›

абсолютѝзъм *м.* **1.** *Истор.* Самодържавие. **2.** *Рел.* Доктрина на Католическата църква за Божието предопределение. ‹*фр.* absolutisme›

абсолютѝст *м.* Поддръжник на абсолютизма. ‹от *фр.* absolutiste 'самовластен'›

абсолю̀ция *ж.* **1.** *Юр.* Оправдателна присъда. **2.** *Църк.* В Католическата църква — опрощаване на греховете. ‹*лат.* absolutio›

абсорбѐнт *м. Хим.* Вещество, което има свойството да поглъща, всмуква, попива (газове, па̀ри, лъчи, топлина и др.). ‹*лат.* absorbens›

абсо̀рбер *м. Физ.* Устройство за улавяне и поглъщане на па̀ри, газове и др. ‹*лат.* absorber›

абсорбѝрам *несв.* и *св. Техн. Хим.* За вещество, съоръжение, апарат — осъществявам абсорбция. — **абсорбирам се.** ‹*лат.* absorbere›

абсо̀рбция *ж.* (**абсорбциѐнен** *прил.*) **1.** *Хим. Физ.* Процес на поглъщане, на всмукване и усвояване (на газове, течности, светлинни лъчи, рентгенови лъчи и др.). **2.** *Физиол.* Пое-

мане, всмукване и преход на различни вещества през клетъчните мембрани в клетките и от клетките в кръвта и лимфата. ‹*лат.* absorptio›

абстинѐнт *м.* (**абстинѐнтски** *прил.*) Въздържател. ‹от *лат.* abstinēre 'въздържам (се)'›

абстинентѝзъм *м.* Въздържане. ‹от *лат.* abstinēre 'въздържам (се)'›

абстинѐнция *ж.* **1.** Пълно въздържателство от употреба на алкохол или наркотици. **2.** Полово въздържателство. **3.** *Мед.* Особено физическо и психическо състояние у наркомани и алкохолици след внезапно прекратяване употребата на наркотици или алкохол. **4.** *Рел.* Доброволно лишаване от някои храни и напитки по религиозни причини. **5.** *Прен.* Въздържание, умереност, сдържаност. ‹*лат.* abstinentia›

абстрàктен *прил.* (**абстрàктно** *нареч.*; **абстрàктност** *ж.*) Неконкретен, отвлечен. ✧ **Абстрактна сделка.** *Юр.* Сделка, при която предоставената имуществена облага не е свързана с определена клауза. ✧ **Абстрактно мислене.** *Психо.* Процес на създаване на класификационни схеми, който обикн. се "измерва" и оценява чрез тестовете за интелигентност. ‹*лат.* abstractus›

абстракционѝзъм *м.* Формалистично направление в изкуството на XX в., чиито представители създават отвлечени комбинации от линии и цветови обеми, причудливи пластични форми и под.; абстрактно изкуство. ‹*фр.* abstractionisme›

абстракционѝст *м.* Последовател на абстракционизма. ‹*фр.* abstractioniste›

абстрàкция *ж.* **1.** Отделяне и обобщаване само на съществените признаци и свойства на предмети и явления от самите предмети и явления. **2.** *Прен.* Отвлечено понятие. ✧ **Креативна абстракция.** *Изк.* Термин, възприет от голяма група художници, работещи в областта на абстрактното изкуство в Париж през 40-те год. на XX в. ✧ **Лирична абстракция.** *Изк.* Европейски еквивалент на американския абстрактен експресионизъм, представен от калиграфската живопис на Ж. Матьо от края на 40-те год. на XX в. ‹*лат.* abstractio›

абстрахѝрам *несв.* и *св.* (**абстрахѝране** *ср.*) Отделям, обобщавам. ‹от *лат.* abstraho 'отвличам; откъсвам'›

абсѝрд *м.* Безсмислица; глупост. ‹*лат.* absurdum›

абсѝрден *прил.* (**абсѝрдно** *нареч.*; **абсѝрдност** *ж.*) **1.** Неприсъщ на здравия разум. **2.** Глупав; безсмислен, нелеп. ✧ **Абсурдна драма.** *Лит.* Термин, с който се означават явленията на авангардната драматургия от 50-те и 60-те год. на XX в. — гротескно-комична демонстрация на лъжливостта и безсмислеността на формите, в които протича ежедневното битие на човека, осъзнаване на илюзорността на житейските ценности пред ирационалната жестокост и смъртта. ‹*лат.* absurdus›

абсцѐс *м.* (**абсцѐсен** *прил.*) *Мед.* Гнойно натрупване, обикн. в кухина, в организма на човек или животно поради възпалителен процес; гнойник; загнояване; гноен оток. ‹*лат.* abscessus›

абсцѝзия *ж.* *Мед.* Отстраняване на тъкан чрез изрязване. ‹*лат.* abscissio›

абсцѝса *ж.* (**абсцѝсен** *прил.*) *Геом.* Хоризонталната координата, с която се определя положението на една точка в равнината. ‹от *лат.* abscissa 'отсечена, отрязана'›

абузѝвен *прил.* **1.** Несправедлив, прекален, ненужен. **2.** Извънмерен, незаконен, който води до злоупотреба. **3.** Ненужен. ‹от *лат.* abusivus›

абулѝя *ж.* *Мед.* Патологична липса или пълно отслабване на волята; безволие. ‹*гр.* ἀβουλή; *лат.* abulia›

абунà *м.* *Църк.* Висше духовно лице в коптската църква. ‹*ар.* 'abbūnā›

абутилòн *м.* *Бот.* Вечнозелен бразилски храст с едри кленовидни листа и зрелищни цветове във формата на увиснали камбанки в бяло, жълто, розово, оранжево или червено; стаен клен. Abutilon.

абхидхàрма *ж.* *Рел.* В будизма — третата част от будисткия канон, най-ранният компендиум на будистката философия и психология, в който са систематизирани ученията и анализите на Буда за психични и духовни феномени. ‹*санскр.*›

абхимѝкти *ср.* *Рел.* В индуизма и будизма — освобождаване от кръговрата на прераждания. ‹*санскр.*›

абюдикàция *ж.* *Юр.* Отстраняване на свидетел от съда; решение на съда да не взема предвид някакво положение, показание и под. ‹*лат.* abuidicatio›

абюрàция *ж.* *Юр.* Клетвено отричане от нещо. ‹*лат.* abuiratio›

авадàни *мн.* (авадàна *ж.*) *Рел.* В будизма — легенди за живота на светците, разказвани на вярващите от монасите. ‹*санскр.*›

авадхѝта *ж.* *Рел.* В индуизма — човек, постигнал божественото познание и премахнал всяка обвързаност със света. ‹*санскр.*›

авàл *м.* *Фин.* Поръчителство на банка, с което тя се задължава да отговаря солидарно за изпълнението на определено задължение.

‹*фр.* aval›

ава̀лов *прил.* ✧ **Авалов кредит.** Кредитно улеснение, предоставяно от банка по специална сметка под формата на авал.

А̀валон *м. Мит.* В келтската митология — островът на блажените, където отиват душите на умрелите. ‹от *уелски* aballon 'ябълка'›

авангàрд *м.* (**авангàрден** *прил.*; **авангàрдно** *нареч.*; **авангàрдност** *ж.*) **1.** *Воен.* Армейска част, която се движи пред основните сили. **2.** *Прен.* Група, която е водеща в обществото; челен отряд. ‹*фр.* avant-garde›

авангардѝзъм *м.* (**авангардѝстки** *прил.*) Направление в литературата и изкуството през XX в., което се характеризира с търсенето и налагането на нови, нетрадиционни изразни средства. ‹*фр.* avantgardisme›

авангардѝст *м.* (**авангардѝстки** *прил.*) Последовател на авангардизма.

аванпо̀рт *м. Мар.* Предната част на пристанище, където е най-удобно корабите да стоят на котва, защото е защитена от вълните. ‹*фр.* avant-porte›

аванпо̀ст *м.* **1.** *Воен.* Преден пост в отбрана. **2.** *Прен.* Предна позиция. ‹*фр.* avant-poste›

аванс *м.* **1.** Пари, които се дават или вземат като предплата. **2.** *Фин.* Краткосрочен банков заем, чието изплащане става от бъдещи постъпления. **3.** Преднина в състезание. ‹*фр.* avance›

авансѝрам *несв.* и *св.* (**авансѝране** *ср.*) Давам аванс. ‹*фр.* avancer›

ава̀нсов *прил.* ✧ **Авансово плащане.** *Икон.* Предплатена сума срещу бъдеща доставка.

авансцѐна *ж.* Предната част от театрална сцена — от завесата до оркестъра или зрителите. ‹*фр.* avant-scène›

ава̀нта *ж. Разг.* Лесно придобита облага. ‹*ит.* avanta›

ава̀нтаджия *м. Разг.* Човек, който е склонен да търси аванта. ‹*ит.* avanta + *тур.* -ci›

ава̀нтаж *ж.* (**авантàжен** *прил.*) Предимство за благоприятни действия. ‹*фр.* avantage›

ава̀нтитул *м. Полигр.* Началната страница на книга; "преди титула". ‹от *фр.* avant 'преди' + *лат.* titulus 'титул'›

авантю̀ра *ж.* (**авантю̀рен** *прил.*) **1.** Приключение. **2.** Рискована, необмислена постъпка с непредвидими последици. ‹*фр.* aventure›

авантюрѝзъм *м.* **1.** Склонност към приключения, към рисковани действия. **2.** *Прен.* Дейност в сферата на политиката или на обществените интереси, която се характеризира с необмислени рискове, безпринципност и подценяване на ситуацията ‹*фр.* aventurisme›

авантюрѝн *м. Минер.* Жълт или кафяво-червен полускъпоценен камък, разновидност на кварца. ‹*фр.* avanturine›

авантюрѝст *м.* (**авантюристѝчен** и **авантюристѝчески** *прил.*; **авантюристѝчно** *нареч.*) **1.** Човек, склонен към авантюри. **2.** *Истор.* Наемен войник през Средновековието. ‹*фр.* aventuriste›

ава̀ри *мн. Истор.* Изчезнало племе от тюркски произход, населявало Балканския полуостров през VI и VII в. ‹*лат.* Avares›

а̀варианте́н *прил. Физ. Хим.* Неизменен, непроменлив. ‹от *гр.* ἀ- + *лат.* variatio 'вариант'›

аварѝз *м. Истор.* В Османската империя — извънреден данък, въведен през XV в., събиран по време на война. ‹*тур.* abbariz›

аварѝрам *несв.* и *св.* Претърпявам авария.

ава̀рия *ж.* (**аварѝен** *прил.*) **1.** Повреда на основен елемент в машина. **2.** Техническа неизправност. **3.** *Прен. Разг.* Неуспех, загуба. ‹*ит.* avaria›

аваскулàрен *прил. Мед.* Без кръвоносни съдове или лошо кръвоснабден. ‹*лат.* avascularis›

аватàр *м. Рел.* **1.** В индуизма — въплъщение на божественото съзнание на Земята. **2.** Всяко едно от прераждания на Вишну. **3.** *Прен.* Превъплъщение, промяна на съдбата. **4.** *Инф.* Визуално представяне на потребител в споделена мрежа за виртуална реалност. ‹*санскр.* avatara 'спускане на Вишну на Земята'›

а̀вгиев *прил.* ✧ **Авгиеви обори.** *Прен.* Объркано, мръсно, занемарено, забатачено нещо (работа, ситуация, отношения и под.) — по аналогия с мита за оборите на елидския цар Авгий, които не били чистени 30 години, но Херакъл (Херкулес) ги очистил само за един ден, като отклонил през тях течението на р. Алфей. ‹от *гр.* собств. Αὐγείας›

авгѝт *м. Минер.* Сиво-зелен минерал с вулканичен произход. ‹от *гр.* αὐγή 'светлина, сияние, блясък'›

авгурàкулум *м. Истор.* В древен Рим — обществена сграда, където развъждали птиците, с помощта на които гадаели авгурите. ‹*лат.* auguraculum›

авгу̀ри *мн.* (авгу̀р *м.*) *Истор.* В древен Рим — жреци, всемогъщи, непогрешими тълкуватели на божествените послания, изписани в небесата чрез полета на птиците, тяхното пеене и поведение при хранене; птицегадатели. ‹*лат.* augur›

а̀август *м.* (**а̀вгустовски** *прил.*) Осмият месец на календарната година (в римския календар — шестият). ‹*лат.* Augustus›

августàл *м. Истор.* В древен Рим — длъжност на римския префект в Египет, учредена от Октавиан Август. ‹*лат.* augustalis›

августàлии *мн. Истор.* В древен Рим — праз-

нични игри, учредени през 18 г. пр. Хр. в чест на Октавиан Август и провеждани на 12 октомври. ‹от *лат.* собств. Augustus›

августи̇̀нци *мн.* (августи̇̀нец *м.*) *Рел.* Католически монаси (и монахини) от ордена на блажения Аврелий Августин (354—430), основан в средата на XIII в. след обединяването на различни италиански монашески конгрегации. ‹*лат.* augustiniani›

авджи̇̀я *м.* (**авджи̇̀йски** *прил.*) *Разг.* Ловец. ‹*тур.* avcı, avcılık›

Авенти̇̀н *м.* Един от седемте хълма, на които е разположен гр. Рим. ‹*лат.* Aventinus›

авенти̇̀нски *прил.* ✧ **Авентински блок.** *Истор.* Обединение на антифашистките политически групировки в Италия, създадено през 1924 г.

авеню̀ *ср.* Булевард (във Франция, САЩ и други държави). ‹*фр.* avenue›

авѐр и **авѐрин** *м.* (**авѐрски** *прил.*) *Разг.* Другар, приятел. ‹*тур.* havari 'последовател, привърженик'›

авѐрс *м.* Лицевата страна на монети, медали и под. ‹*фр.* avers›

авертисьо̀р *м. Истор.* Придворен във френския двор, който обявява появата на краля. ‹*фр.* avertisseur›

Авѐста *ж. Истор.* Свещена книга на маздеизма. ‹*перс.*›

авиа̀тор *м.* (**авиа̀торски** *прил.*) Летец, пилот. ‹*фр.* aviateur›

авиа̀ция *ж.* (**авиацио̀нен** *прил.*) **1.** Въздушен флот. **2.** Въздухоплаване. ‹*фр.* aviation›

авизи̇̀рам *несв.* и *св.* (**авизи̇̀ране** *ср.*) *Фин.* Изплащам известие за експедирани или получени стоки, получени преводи, открити акредитиви; изпращам авизо₁. ‹*фр.* aviser›

ави̇̀зо₁ *ср.* **1.** *Фин.* Писмено известие до адресата за извършени операции на негово име. **2.** *Търг.* Уведомително писмо за изпратена стока. ‹*ит.* avviso›

ави̇̀зо₂ *ср. Воен.* Катер за разузнаване, разнасяне на заповеди и под. ‹от *исп.* (barca de) aviso›

а̀вио- *представка.* В съкратени сложни думи със значение 'авиационен', напр. *авиомоделизъм*, *авиотранспорт* и др. ‹от *лат.* avis 'птица'›

авиоба̀за *ж. Ав.* Летище, както и складовете, техниката, работилниците към него.

авиобо̀мба *ж. Ав. Воен.* Самолетна бомба.

авиодеса̀нт *м. Ав. Воен.* Стоварване на войски със самолети на противникова територия.

авиомодели̇̀зъм *м.* Изработване на авиомодели за обучение и спорт.

авиомодели̇̀ст *м.* Човек, който се занимава с авиомоделизъм.

авиохоризо̀нт *м. Ав.* Уред за определяне положението на самолета спрямо плоскостта на хоризонта при летене.

ави̇̀ста *ж. Фин.* Полица, която трябва да се плати при предявяване. ‹*ит.* a vista 'при виждане'›

авитамино̀за *ж. Мед.* Състояние, предизвикано от липсата на достатъчно количество витамини в храната; витаминна недостатъчност. ‹*лат.* avitaminosis›

авицептоло̀гия *ж. Остар.* Птицевъдство. ‹*лат.* aviceptologia›

авли̇̀я *ж. Диал.* Двор. ‹*гр.* αὐλή›

авоа̀ри *мн.* (авоа̀р *м.*) *Фин.* **1.** Налична сума по влогова или разплащателна сметка. **2.** Ликвидни активи на стопанска организация, с които тя може да се разпорежда свободно и незабавно. ✧ **Банков авоар.** *Икон.* Пари на клиент в съответна банка по сметка с кредитно салдо. ‹*фр.* avoir›

авока̀до *ср. Бот.* Вечнозелено тропическо и субтропическо дърво с големи овални или крушовидни плодове. ‹от езика *нахуатъл* ahuacatl 'тестикул' ⇨ *порт.* abacate; *исп.* aguacate›

авока̀ция *ж. Дипл.* Отзоваване на дипломат. ‹*лат.* avocatio›

авра̀л *м.* (**авра̀лен** *прил.*) *Мар.* Екстремна работа на кораб, в която се включва целият екипаж. ‹от *англ.* over all! "всички на палубата!"›

аврѐт-паза̀р *м. Истор.* В Османската империя — пазар на робини в Истанбул. ‹*тур.* havretpazar›

австралопитѐк *м. Антроп.* Прачовек от сем. хоминиди, чиито костни останки са намерени в Южна и Източна Африка; "южна маймуна". Australopithecus.

австрѐги *мн. Истор.* Решения на средновековния съд в Германия. ‹от *нем.* austragen 'уреждам, разрешавам спор'›

авта̀дия *ж.* Самодоволство, самонадеяност. ‹*гр.* αὐθᾶδεια›

авта̀ркия *ж.* **1.** *Истор.* Във философията на Сократ и Платон — липса на потребност от света на предметите и хората; способност за блаженство. **2.** *Икон.* Политика на стопанско обособяване на държава, която цели създаване на самозадоволяваща се икономика. ‹*гр.* αὐτάρκεια›

автенти̇̀чен *прил.* (**автенти̇̀чно** *нареч.*; **автенти̇̀чност** *ж.*) Същински, достоверен. ✧ **Автентичен документ.** *Юр.* Документ, издаден от лицето, посочено за издател. ‹*гр.* αὐθέντης›

а̀вто-₁ *представка.* В състава на съкратени сложни думи със значение 'автоматичен', 'автомобилен', напр. *автовлак*, *автопилот* и др. ‹от *фр.* auto (mobile)›

àвто-₂ *представка.* В състава на думи със значение 'сам', 'собствен', 'само-', напр. *авторецензия*, *автономия*, *автобиография*, *автотренинг* и др. ‹от *гр.* αὐτός 'сам'›

автобàгер *м.* Багер с колела.

автобàза *ж.* **1.** База за подслоняване и сервиз на автомобили. **2.** Предприятие с неговите пътнически и/или товарни автомобили.

автобетонобъркàчка *ж.* Автомобил с бетонобъркачка, при който, докато се движи, бетонобъркачката размесва съставните части на бетона.

автобиогрàф *м.* (**автобиогрàфски** *прил.*) Човек, който описва в съчинение собствения си живот.

автобиогрàфия *ж.* (**автобиографѝчен** и **автобиографѝчески** *прил.*) **1.** Кратко описание на собствения живот и дейност. **2.** Съчинение, в което авторът описва живота си. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + βίος 'живот' + γράφω 'пиша'›

автоблокирòвка *ж. жп* Система за регулиране движението на влаковете по жп линия.

автобýс *м.* (**автобýсен** *прил.*) Пътнически автомобил с повече от 9 места. ‹*нем.* Autobus›

автоваксѝна *ж. Мед.* Ваксина, получена от микроби на човека, върху когото се прилага. ‹*лат.* autovaccinum›

автовлàк *м.* Композиция от камион с едно или няколко ремаркета.

автовлекàч *м.* Специална кола за влачене на автомобили.

автогàмия *ж. Биол.* Самооплождане (при животните) или самоопрашване (при растенията). ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + γαμικός 'брачен'›

автогàра *ж.* Гара на автобуси.

автогарàж *м.* Автомобилен гараж.

автогенѐза *ж. Биол.* Самозараждане. ‹от *гр.* αὐτογενής›

автогѐнен *прил.* Самовъзникващ; самороден. ✧ **Автогенен тренинг.** Метод, основан на самовнушението (автосугестията) с цел да се постигне психофизическа пренагласа, изразяваща се в състояние на покой, отпуснатост, отстраняване на пренапрежението и постигана чрез системни упражнения. ‹от *гр.* αὐτογενής›

автогенерàтор *м.* (**автогенерàторен** *прил.*) *Авт.* Автомобилен генератор.

автогнòзия *ж.* Самопознание. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + γνωτός 'родствен'›

автогностѝчен и **автогностѝчески** *прил.* Самопознавателен. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + γνωτός 'родствен'›

автогòл *м.* **1.** *Спорт.* Гол, който играч вкарва във вратата на своя отбор. **2.** *Прен. Разг.* Неприятност, която някой си причинява сам. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + *англ.* goal›

автогравюрà *ж. Изк.* Гравюра, направена лично от художник. ‹*рус.* автогравю́ра›

автогрàф *м.* (**автогрàфен** *прил.*) Надпис и подпис или само подпис, направен саморъчно. ‹*гр.* αὐτόγραφος›

автогрàфия *ж.* (**автогрàфски** *прил.*) **1.** *Полигр. Изк.* Ръчно нанасяне на букви и фигури върху цинкова плоча, за да бъдат отпечатани. **2.** Точно възпроизвеждане на ръкопис. ‹*фр.* autographie›

автогрѐйдер *м. Техн.* Самоходен грейдер. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + *англ.* grader›

автогрейдерѝст *м.* Работник, който управлява автогрейдер.

автодидàктика *ж.* (**автодидактѝчен** и **автодидактѝчески** *прил.*) Самообучение. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + διδακτός›

автодинамѝчен и **автодинамѝчески** *прил.* Който действа със собствена сила.

автодоѝлка *ж. Техн.* Апарат за механично доене на животни.

автодрезѝна *ж. Авт.* Моторна дрезина.

автодрýм *м. Спорт.* Специална писта за изпитания на автомобили и за автомобилни състезания. ‹*фр.* autodrome›

автоемàйллак *м.* Емайллак за боядисване на автомобили.

автожѝр *м. Ав.* Летателен апарат, по-тежък от въздуха, с вертикално въртящи се перки. ‹*фр.* autogyre›

автозòма *ж. Биол.* Всяка хромозома, различна от половата. ‹*лат.* autosoma›

автоимунитѐт *м. Мед.* Нарушение на имунната система на организма, при което се произвеждат антитела срещу определени съставки и продукти на собствените тъкани, които се възприемат като чужди за организма. ‹*гр.* αὐτός + *лат.* immunitas›

автоинтоксикàция *ж. Мед.* Отравяне с токсични вещества, образувани в самия организъм. ‹*лат.* autointoxicatio›

автоинфѐкция *ж. Мед.* Самозаразяване; автогенна инфекция. ‹*лат.* autoinfectio›

автокàр *м.* Малка товарна кола за превоз на товари на къси разстояния. ‹*англ.* autocar›

автокатàлиза *ж.* (**автокаталитѝчен** *прил.*) *Хим.* Катализа, при която катализаторът се образува в процеса на каталитичната реакция. ‹*фр.* autocatalyse›

автокефàлен *прил.* ✧ **Автокефална църква.** *Рел.* Административно самостойна православна църква. Православните А. ц. са 15: Константинополска, Александрийска, Антиохийска, Йерусалимска, Руска, Грузинска, Българска, Сръбска, Румънска, Кипърска, Еладска (Гръцка), Албанска, Полска, Чешка, Американска. Под юрисдикцията на Йе-

русалимската църква се намира Синайската А. ц., Константинополската Финландска А. ц., Руската Японска А. ц.

автокефа̀лия *ж. Рел.* Независимост на епископите на православна църква от патриарха. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + κεφαλή 'глава'›

автокла̀в *м.* (**автокла̀вен** *прил.*) *Техн.* **1.** Съд с дебели стени и херметично затварящ се капак, в който веществата се нагряват под налягане над температурата им на кипене. **2.** Апарат за стерилизиране на хирургични инструменти, превръзки и т. н. ‹*фр.* autoclave›

автоколо̀на *ж.* Автомобили, които се движат един след друг.

автокра̀н *м. Техн.* Товароподемен кран, монтиран върху автомобилно шаси.

автокранѝст *м.* Човек, който работи на автокран.

автокра̀т и **автокра̀тор** *м.* (**автокра̀тски** и **автокра̀торски** *прил.*) Абсолютен монарх, самодържец. ‹*гр.* αὐτοκράτης›

автокра̀ция и **автокра̀тия** *ж.* (**автокра̀тски** и **автократѝчески** *прил.*) *Истор.* Абсолютизъм, самодържавие; автократизъм. ‹*гр.* αὐτοκράτεια›

автокрѝтика *ж.* Самокритика. ‹*фр.* autocritique›

авто̀л *м. Техн.* Автомобилно смазочно масло, получено при преработката на нефт. ‹съкр. от *фр.* aut(omobile) + *лат.* ol(eum) 'масло'›

автолѝза *ж.* (**автолѝзен** *прил.*) *Биол. Мед.* Унищожаване на тъкани или клетки, предизвикано от действието на собствените им ензими. ‹*лат.* autolysis›

автолѝния *ж.* Маршрут на пътнически или товарни автомобили.

автомагистра̀ла *ж.* (**автомагистра̀лен** *прил.*) *Авт.* Автомобилна магистрала; аутобан.

автома̀т *м.* (**автома̀тен** *прил.*) **1.** Устройство или механизъм, които извършват някакви действия без прякото участие на човека. **2.** *Разг.* Шмайзер. ✧ **Банков автомат.** *Икон.* **1.** Компютъризирана машина за финансови операции в банка или друга финансова институция, напр. в строителна компания, която приема обществени депозити. **2.** Термин от икономиката на транспорта за означаване кацането или излитането във въздушния транспорт. ‹от *гр.* αὐτόματος 'самодействащ'›

автоматиза̀ция *ж.* (**автоматиза̀ционен** *прил.*) **1.** *Техн.* Внедряване в производството на устройства или механизми, за да се избегне прякото участие на човека. **2.** *Психо.* Замяната на някаква човешка компетентност (сетивна, ефекторна или свързана с централната нервна система) с механично устройство. ✧ **Автоматизация на управлението.** *Икон.* Използване на математически методи, автоматични устройства и технически средства на изчислителната техника при решаване на управленски задачи в различни области на икономиката. ‹*фр.* automatisation›

автоматизѝрам *несв.* и *св.* (**автоматизѝране** *ср.*) **1.** Внедрявам автомати в производството. **2.** Превръщам човешки действия и дейности в механични. — **автоматизирам се.** ‹*нем.* automatisieren›

автоматѝзъм *м.* **1.** *Психо.* Изпълнение на действия без контрола на съзнанието. **2.** *Изк.* Използване на четката или молива без намесата на съзнанието, изцяло по силата на неосъзнати импулси. ‹*лат.* automatismus›

автома̀тика *ж.* **1.** Научна дисциплина, която изучава теорията и принципите за създаване на механични, електронни или компютъризирани системи за управление, действащи без непосредствено участие на човека в производствения процес. **2.** *Техн.* Съвкупност от автомати. ‹*нем.* Automatik; *рус.* автома́тика›

автоматѝчен и **автоматѝчески** *прил.* (**автоматѝчно** *нареч.*; **автоматѝчност** *ж.*) **1.** Който действа с помощта на автомат. **2.** *Прен.* Който се е автоматизирал; машинален. ‹*нем.* automatisch›

автома̀тия *ж. Биол.* Способност на тъкани и органи да действат под влияние на собствените си импулси. ‹*нем.* Automatie›

автома̀хия *ж. Остар.* Борба със самия себе си. ‹от *гр.* αὐτός + μάχη 'борба; битка'›

автомеха̀ник *м.* Автомобилен механик.

автомеха̀ника *ж.* Автомобилна механика.

автомобѝл *м.* (**автомобѝлен** *прил.*) Моторно превозно средство със собствен двигател за транспорт на пътници и товари. ‹*фр.* automobile›

автомобилѝзъм *м.* Спорт с автомобили. ‹*фр.* automobilisme›

автомобилѝст *м.* Водач на моторно превозно средство. ‹*фр.* automobiliste›

автомонтьо̀р *м.* Монтьор на автомобили. ‹*фр.* automonteur›

автомо̀рфен *прил. Минер.* Който се отнася до минерали със собствена кристална форма. ‹от *гр.* αὐτός + μορφή 'форма'›

автомото̀р *м.* (**автомото̀рен** *прил.*) Двигател на автомобил.

автомотрѝса *ж. жп* Вагон с двигател; мотриса. ‹*фр.* automotrice›

автоно̀мен *прил.* (**автоно̀мно** *нареч.*; **автономно̀ст** *ж.*) Независим. ✧ **Автономна митническа тарифа.** *Икон.* Митническа тарифа, в която размерът на митата е установен с оглед на стопанските интереси на държава-

та и която не съдържа намалени мита въз основа на договори, сключени с др. държави. ✧ **Автономна нервна система.** *Анат.* Съвкупността от моторните влакна към сърцето, стомаха, панкреаса, тънките и дебелите черва, потните жлези, периферните кръвоносни съдове и др. вътрешни органи, тъкани и жлези, чиито основни функции са да регулира физиологичните процеси, в които тези вътрешни органи участват. ✧ **Автономни инвестиции.** *Икон.* Инвестиции, чийто размер не е обвързан с равнището на дохода. ✧ **Автономни разходи.** *Икон.* Разходи, чийто размер не е свързан с равнището на дохода, често поради тяхната необходимост. ✧ **Автономно потребление.** *Икон.* Потребление, чийто размер не е свързан с равнището на дохода. ‹*гр.* αὐτόνομος›

автономист *м.* (**автономистки** *прил.*) *Истор.* Привърженик на автономията. ‹*фр.* autonomiste›

автономия *ж.* **1.** *Истор.* Самоуправление. **2.** Самостоятелност. ‹*гр.* αὐτονομία›

автопалпация *ж.* *Мед.* Самостоятелно опипване (обикн. за откриване на тумори). ‹*фр.* autopalpation›

автопилот *м.* *Техн.* Автоматично управление, обикн. на самолет.

автописта *ж.* *Спорт.* Писта за състезания с автомобили.

автопластика *ж.* *Мед.* Операция за присаждане на тъкани, взети от друга част на тялото на пациента. ‹*лат.* autoplastica›

автопойлка *ж.* *Сел.-ст.* Автоматична поилка.

автопортрет *м.* (**автопортретен** *прил.*) Портрет, в който авторът изобразява себе си. ‹*фр.* autoportrait›

автопроизшествие *ср.* Автомобилна злополука.

автопуск *м.* *Техн.* Устройство за автоматично включване на машина, апарат и под. ‹*рус.* автопуск›

автор *м.* **1.** Създател на произведение, изобретение и под. **2.** Извършител. ‹*лат.* autor›

авторали *ср.* *Спорт.* Автомобилно състезание по определен маршрут.

авторемонт *м.* (**авторемонтен** *прил.*) Ремонт на автомобили.

автореферат *м.* Кратко писмено представяне на съдържанието на научно изследване, направено от самия автор.

авторизация *ж.* **1.** Упълномощаване, оторизация. **2.** Документ, който разрешава някаква дейност. ‹*фр.* autorisation›

авторизирам *несв.* и *св.* (**авторизиране** *ср.*) **1.** Съгласявам се с превода или адаптацията на свое произведение. **2.** Адаптирам произведение на друг. ‹*фр.* autoriser›

авторизиран *прил.* ✧ **Авторизиран превод.** **1.** Превод, одобрен от автора. **2.** Превод на родния език на автора на произведение, първоначално написано на чужд език. **3.** Свободен превод на произведение от друг автор. ‹*фр.* autorisé›

авторитарен *прил.* (**авторитарно** *нареч.*; **авторитарност** *ж.*) Който се основава на безпрекословното приемане. ✧ **Авторитарна личност.** *Психо.* Термин, с който се характеризира определен модел на поведение — личностна конфигурация със сложна природа, свързана със социална скованост, липса на адаптация и нетолерантност към неконкретизирани обекти и субекти. ‹*фр.* autoritaire›

авторитаризъм *м.* Авторитарно управление.

авторитарист *м.* Последовател на авторитаризма.

авторитет *м.* **1.** Общопризнато влияние. **2.** *Разг.* Човек, общопризнат специалист в областта, в която работи. ‹*лат.* auctoritas ⇨ *нем.* Autorität›

авторитетен *прил.* **1.** Влиятелен, заслужаващ доверие. **2.** Убедителен, самоуверен, който не допуска възражения.

авторски *прил.* ✧ **Авторска кола.** *Полигр.* Текст от 20 000 печатни знака. ✧ **Авторско име.** *Юр.* Правомощие на автора да иска името или псевдонимът му да бъдат обозначавани по съответния начин при всяко ползване на произведението му. ✧ **Авторско право.** *Юр.* Изключителното право на автора да възпроизвежда, издава и разпространява произведенията си по всички възможни начини.

авторство *ср.* Принадлежност на произведение на неговия създател.

автосервиз *м.* (**автосервизен** *прил.*) Предприятие за ремонт и техническо обслужване на автомобили.

автосеротерапия *ж.* *Мед.* Лечение със серум от собствената кръв на болния. ‹*лат.* autoserotherapia›

автоскопия *ж.* *Мед.* Усещане за виждане на собственото тяло като страничен наблюдател. ‹от *гр.* αὐτος + σκοπιά 'наблюдение'›

автосонда *ж.* *Техн.* Автоматична сонда.

автоспирка *ж.* Спирка на автобус.

автостоп *м.* **1.** *Техн.* Автоматична спирачка. **2.** Пътуване със случайни автомобили, спирани на пътя с вдигане на ръка. ‹от *гр.* αὐτος + *англ.* stop›

автострада *ж.* Автомагистрала. ‹*ит.* autostrada›

автосугестия *ж.* *Психо.* Самовнушение чрез повтаряне на идеи с цел да се промени оп-

ределено психично или физиологично състояние. ‹*лат.* autosuggestio›

автотейзъм *м. Рел.* Самообожаване. ‹*гр.*›

автотелия *ж.* Самостоятелност; независимост. ‹*гр.*›

автотермичен *прил. Хим.* Отопляван от собственото отделяне на топлина. ✧ **Автотермичен процес**. *Хим.* Реакции на разлагане и окисляване.

автотип *м.* (**автотипен** *прил.*; **автотипно** *нареч.*) **1.** *Полигр.* Отпечатък, направен чрез автотипия. **2.** *Изк.* Първият оригинален отпечатък на графично произведение. ‹от *гр.*›

автотипия *ж. Полигр. Изк.* Печатане с помощта на цинкова плоча; клише.

автотомия *ж.* **1.** *Биол.* Рефлекторно откъсване на крайник или друг придатък от тялото на някои животни като самозащита. **2.** *Мед.* Самоосакатяване, начин, който някои душевноболни използват, за да се "спасят". ‹*гр.* αὐτοτομία›

автотрансплантант *м. Мед.* Тъкан, взета от една област на тялото и присадена в друга част на тялото на същия индивид; автоприсадка. ‹*лат.* autotransplantantum›

автотрансплантация *ж. Мед.* Операция за присаждане на автотрансплантант. ‹*лат.* autotransplantatio›

автотранспорт *м.* (**автотранспортен** *прил.*) Автомобилен транспорт.

автотрансформатор *м. Ел.* Трансформатор с една намотка за няколко вторични напрежения. ‹*рус.*›

автотрансфузия *ж. Мед.* Преливане на изтеклата по време на хирургична операция кръв обратно в кръвоносната система на пациента. ‹*лат.* autotransfusio›

автотропизъм *м. Биол.* Способност на растенията да възстановяват правилния си растеж. ‹от *гр.*›

автотрофи *мн.* (автотроф *м.*) (**автотрофен** *прил.*) *Биол.* Организми, които сами синтезират органични вещества от въглероден двуокис и нитрати или амониеви съединения, като използват външни източници на енергия; литотрофи. ‹от *гр.*›

автотрофия *ж. Биол.* Способност на автотрофите да се самоизхранват. ‹от *гр.*›

автотуризъм *м.* Туризъм с автомобил.

автотурист *м.* Човек, който практикува автотуризъм.

автофагия *ж.* **1.** Самоизяждане. **2.** *Биол.* Поддържане на живота от собствения организъм. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + φαγός 'лакомник'›

автофилия *ж.* Самовлюбеност. ‹*гр.* αὐτοφιλία›

автофинансиране *ср. Фин.* Финансиране на стопанска организация без ползване на фирмен или банков кредит; вътрешно финансиране.

автохемотерапия *ж. Мед.* Лечение чрез впръскване на собствена кръв. ‹*лат.* autohaemotherapia›

автохипноза *ж. Психо.* Хипноза, постигната чрез самовнушение.

автохром *м. Полигр. Изк.* Плака, върху която чрез химическа обработка се получава многоцветно изображение и от която се правят отпечатъци. ‹от *гр.*›

автохромия *ж. Полигр. Изк.* Многоцветно изображение. ‹*гр.* αὐτοχρομία›

автохтони *мн.* (автохтон *м.*) (**автохтонен** *прил.*) **1.** Растителни или животински организми, обитаващи местата, където са възникнали в процеса на еволюцията. **2.** Туземци, местно население. ‹от *гр.* αὐτός 'сам' + χθών 'земя, родина'›

автоцистерна *ж.* Товарен автомобил с цистерна.

авточаст *ж.* Резервна автомобилна част.

автощурман *м. Техн. Ав.* Устройство в самолет, което автоматично определя посоката на полета. ‹*рус.*›

авулсия *м. Мед.* Насилствено изтръгване, откъсване, изскубване на очната ябълка, на нерв и под, обикн. при травми. ‹*лат.* avulsio›

авункулат *м. Истор.* Обичай у древни германци, гърци и др., според който вуйчото се грижи за племенниците си по-добре, отколкото за децата си. ‹*лат.* avunculat›

а вю *нареч. Търг.* При виждане, при предявяване (условие, означаващо незабавно плащане при предоставяне на платежни документи). ‹*фр.* á vue›

ага *м. Истор.* **1.** В Османската империя — едър земевладелец. **2.** В Османската империя — командир на еничарски оджак. **3.** Почетно название, което българите по време на турското робство давали на високопоставен турчин. ‹*тур.* ağa›

агава *ж.* и **агаве** *ср. Бот.* Растението столетник, пренесено в Европа през XVII в. от Мексико, което образува големи розетки от удължени месести листа със сиво-зеленикав восъчен налеп и с бодли по ръбовете (често го объркват с алое). Agave filifera/americana/victorie-reginae.

агалактия и **агалаксия** *ж. Мед.* **1.** Спиране на кърмата на родилка. **2.** Липса на кърма у родилка. ‹*лат.* agalactia›

агале *нареч.* ✧ **Агале-агале**. *Разг.* Бавно, лека-полека. ‹*гр.* αγάλια›

агалък *м. Истор.* **1.** В Османската империя — поземлено владение. **2.** В Османската империя — териториално-административна

единица, създадена след реформата през 1834 г., която включва няколко села. ‹*тур.* agalik›

агáма *ж. неизм. Зоол.* Род гущери, чието яркооцветено тяло достига от 5 до 35 см; ок. 70 вида, които обитават дървета, скали, пустини, планини. Agama.

агáмия *ж.* **1.** *Биол.* Безполовост. **2.** Безбрачие. ‹*гр.* αγαμία›

агамогóния *ж. Биол.* Безполово размножаване чрез деление на клетката или чрез пъпкуване, характерно за низшите организми. ‹*гр.* αγαμία + γονή 'раждане'›

агáр-агáр *м. Биохим.* Органичен желатиноподобен екстракт, извличан от някои видове червени морски водорасли, който се използва в сладкарството, като хранителна среда за лабораторни микроорганизми и др. ‹*мал.* agar›

агарянин и **агарянец** *м.* (**агарянски** *прил.*) *Остар. Неодобр.* Нехристиянин, мохамеданин. ‹от *евр.* собств. Hagar, египетската робиня на Авраам, която му родила Исмаил›

агáу *ср. неизм. Антроп.* Група от народи, които живеят в Северна Етиопия, ок. 350 000 души, занимават се със земеделие, скотовъдство, различни занаяти; християни монофизити, говорят езици от кушитската група на берберо-либийското езиково семейство. ‹*кушитски* agau›

агведáл *м. Архит. Истор.* Мавритански тип парков ансамбъл, създаден по предварителен план, с правоъгълна мрежа от алеи, около които са засадени овощни градини и маслинени горички, с павилиони, басейни и фонтани, а в центъра има огромен изкуствен водоем (най-известните са в Маракеш и Мекнесе, Мароко).

агéнда *ж.* **1.** Бележник за вписване на предстоящи задачи. **2.** *Църк.* Католическа богослужебна книга, служебник; требник. ‹*лат.* agenda›

агенéзия *ж.* **1.** *Мед.* Вродена липса на орган, дължаща се най-често на пълна невъзможност за ембрионалното му развитие. **2.** *Биол.* Безплодие. ‹*гр.* ἀγένεσις›

агéнт *м.* (**агéнтски** *прил.*) **1.** Лице, което самостоятелно и за сметка на трето лице сключва търговски сделки или посредничи при сключването им срещу определено възнаграждение. **2.** Човек, който действа в нечий интерес. **3.** Сътрудник на тайни служби (полиция, разузнаване). **4.** *Биол.* Причинител на едно или друго явление (в природата, в организма на човека и пр.). **5.** *Хим.* Вещество, което предизвиква реакция. ✧ **Литературен агент.** Лицето, което действа от името на автора, за да намери издател за готов или за бъдещ ръкопис; след това търси подходяща оферта и за допълнителните права, които не са придобити от издателя; също и лицето, което действа от името на издателя, за да намери подходящ за публикуване материал или автор, който да напише такъв материал. ‹от *лат.* agens, agentis 'действащ' ⇨ *нем.* Agent›

агéнтство *ср.* Представителство на държава, учреждение, фирма и др.

агентýра *ж.* (**агентýрен** *прил.*) **1.** Разузнавателна служба. **2.** Представителство на банка, банков клон. ‹*нем.* Agentur›

агéнция *ж.* **1.** Агентство. **2.** Служба за продажба на пътнически билети, за реклама и др. **3.** Учреждение за разпространяване на новини. ‹*лат.* agentia›

áгер *м. Истор.* Насип, укрепление в градовете от епохата на Римската империя. ‹*лат.* agger›

агиограф *м.* **1.** Автор на агиографски произведения; житиеписец. **2.** Житие на светец. ‹от *гр.* ἅγιος 'свещен' + γράφω 'пиша'›

агиографáфия *ж.* (**агиографáфски** *прил.*) Религиозна литература за живота на светците. ‹от *гр.* ἅγιος 'свещен' + γράφω 'пиша'›

агиолóгия *ж. Рел.* Богословска наука, която изучава живота на светците. ‹от *гр.* ἅγιος 'свещен' + λόγος 'наука'›

агитáтор *м.* Човек, който се занимава с агитация. ‹*лат.* agitātor›

агитáция *ж.* (**агитационéн** *прил.*) Целенасочено действие за политическо или идеологическо въздействие върху обществото. ‹*лат.* agitatio ⇨ *нем.* Agitation›

агитúрам *несв.* и *св.* (**агитúране** *ср.*) **1.** Занимавам се с агитация. **2.** *Разг.* Убеждавам, увещавам, уговарям. ‹*лат.* agito ⇨ *нем.* agitieren›

аглаомóрфа *ж. Бот.* Декоративно растение от сем. папратови с пълзящ мъхест външен корен, а върху петурите му са комбинирани едновременно широки и тесни листенца; "мечешка лапа". Aglaomorpha meyeniana.

аглаонéма *ж. Бот.* Листнодекоративно растение с къси стъбла и едри заострени листа, красиво нашарени (тъмнозелени листа със сребристи шарки A. commutatum; трайни, восъчнозелени листа, доста тесни и издължени към върха A. modestum). Aglaonema.

Аглáя *ж. Мит.* Най-младата от трите грации. ‹от *гр.* ἀγλαία 'красота; наслада'›

агломерáт *м.* **1.** *Геол.* Руда, образувана чрез агломерация. **2.** *Прен.* Сбирщина, сбор от разнородни предмети, мисли, теми и под.; конгломерат. ‹*лат.* agglomerātus›

агломерáция *ж.* (**агломерационéн** *прил.*) **1.**

Геол. Неспоена скала, образувана от късове, предимно с вулканичен произход. **2.** *Метал.* Късове на дребнозърнести руди, свързани чрез спичане. **3.** Урбанистично обединение от съседни селища. ‹*лат.* agglomeratio›

аглопорѝт *м. Строит.* Материал с добри изолационни свойства, който в съвременното строителство замества бетона. ‹от *лат.* agglo(merātus) + *гр.* πόρος 'пора, шупла'›

аглѐсия *ж. Мед.* **1.** Вродена липса на език. **2.** Немота. ‹от *гр.* ἄγλωσσος 'ням'›

аглутина̀ция *ж.* (**аглутинатѝвен** *прил.*) **1.** *Език.* Начин за образуване на производни думи и граматични форми чрез последователно прибавяне на възпроизводими еднозначни съставки към корена. **2.** *Мед.* Слепване на червени кръвни клетки или бактерии, предизвикано от аглутинини, в резултат на което се образува утайка. ‹*лат.* agglutinatio›

аглутинѝни *мн. Биохим.* Антитела, които предизвикват аглутинация. ‹*лат.* agglutinina›

аглутиногѐни *мн. Мед.* Антигени, които са причина за образуването на аглутинини в серума и участват в аглутинацията. ‹от *лат.* agglutinate + gen›

агна̀т *м.* (**агна̀тен** *прил.*) *Юр.* Родственик по бащина линия. ‹*лат.* agnātus›

агна̀ция *ж. Юр.* Родство по бащина линия. ‹*лат.* agnatio›

А̀гни *м. Рел.* В индуизма — божество от Ведите, персонификация на огъня, култа към което е един от най-древните. ‹*санскр.* Agni›

агноѐти *мн. Истор.* Членове на монофизитска секта, отхвърляща Божието провидение. ‹от *гр.* ἀγνοέω 'съмнявам се'›

агно̀зия *ж. Мед.* Нарушение на мозъчната дейност, при което болният не може да разпознава усещанията, въпреки че сетивните му органи функционират нормално. ✧ **Тактилна агнозия.** *Мед.* Невъзможност да се разпознае някакъв предмет без помощта на очите; стереоагнозия, тактилна слепота. ‹*лат.* agnosia›

агностѝк *м.* Последовател на агностицизма.

агностицѝзъм *м.* Философско учение, според което не може окончателно да се реши въпросът за истинността на познанието, не съществува обективна характеристика в действителността. ‹от *гр.* ἄγνωστος 'непознаваем' ⇨ *англ.* agnosticism›

агносцѝрам *св.* и *несв. Юр.* Потвърждавам истинността на текст с подписа си. ‹*лат.*›

аго̀гика *ж.* (**агогѝчен** *прил.*) *Муз.* Отклонение от темпото за по-голяма художествена сила. ‹от *гр.* ἀγωγή 'отвеждане'›

аго̀н *м. Истор.* В античността — гимнастически, поетични, музикални и др. състезания. ‹*гр.* ἀγών 'сборно място; игрище'›

агона̀лии *мн. Истор.* В древен Рим — игри и тържества в чест на Янус, учредени от Нума Помпилий. ‹от *гр.* ἀγωνία 'състезание'›

агона̀рх *м. Истор.* В древен Рим — ръководител на гимнастическите игри по време на агоналиите. ‹*гр.* ἀγωνάρχης›

агонизѝрам *несв.* и *св.* (**агонизѝране** *ср.*) В агония съм. ‹*гр.* ἀγωνίζομαι 'боря се; страдам' ⇨ *фр.* agoniser›

агониклѝти *мн. Истор.* Членове на християнска секта, възникнала през VIII в., които отричат коленопреклонните молитви. ‹*гр.*›

агонѝст *м. Анат.* Мускул, чието активно съкращение предизвиква движение на част от тялото. ‹*гр.*›

аго̀ния *ж.* (**агона̀лен** *прил.*) Предсмъртни мъки, страдания. ‹*гр.* ἀγωνία 'борба'; *лат.* agonia›

агонограѐфия *ж. Истор.* Жанр в античната литература, описващ военни битки и спортни двубои. ‹от *гр.* ἀγωνία 'борба' + γράφο 'пиша'›

аго̀ра$_1$ *ж. Истор.* **1.** В древна Гърция — голям търговски площад. **2.** Народно събрание в древна Гърция. ‹*гр.* ἀγορά›

аго̀ра$_2$ *ж.* Разменна монета в Израел, равна на 1/100 от шекела. ‹*евр.* āgōr 'събирам'›

агорафо̀бия *ж. Мед. Психо.* Болестен страх от обществени места и/или открити пространства. ‹*лат.* agoraphobia›

аграматѝзъм *ж. Психо.* Неспособност думите да бъдат изговаряни граматически правилно и да се подреждат в смислени изречения. ‹*фр.* agrammatisme›

агра̀рен *прил.* Стопански; земеделски. ‹*лат.* agrarius›

агра̀рий *м. Истор.* Едър земевладелец. ‹от *лат.*›

агра̀ф *м.* **1.** Телено копче. **2.** Кукичка. **3.** Катарама. ‹*фр.* agrafe›

аграфѝя *ж. Мед.* Придобита неспособност за писане; дисграфия. ‹*лат.* agraphia›

агрега̀т *м.* **1.** *Техн.* Свързани помежду си разнотипни машини, механизми или устройства, които извършват съвместна работа. **2.** *Геол.* Съвкупност на минерали в различни образувания. **3.** Механична смес. ‹*лат.* aggregātus ⇨ *нем.* Aggregat›

агрега̀тен *прил.* ✧ **Агрегатни състояния.** *Физ. Хим.* Състояния на едно и също вещество, преходите между които са съпроводени с резки промени на плътността, свободната енергия и другите основни физични свойства.

агрегѝрам *несв.* и *св. Хим.* За вещество — слепвам се. ‹от *лат.*›

агрежѐ *ср.* Научна степен, въведена във Фран-

ция през 1808 г., даваща право на човека, който я има, да преподава в средни и висши учебни заведения. ‹*фр.* agrégé›

агремàн *м. Юр.* В международното право — предварително дадено съгласие на една държава да приеме като дипломатически представител лице, предложено от друга държава. ‹*фр.* agrément›

агресѝвен *прил.* (**агресѝвно** *нареч.*; **агресѝвност** *ж.*) **1.** Нападателен; заплашителен. **2.** *Хим.* Който разрушава вследствие на химическо въздействие. **3.** *Прен.* Нападателен, враждебен. ‹*фр.* agressif›

агрѐсия *ж.* **1.** *Воен.* Действия, нападение на една държава срещу друга с грабителска или завоевателна цел. **2.** *Психо.* Поведенчески модел, при който човек прилага или заплашва да приложи вреден дразнител към друг човек или хора. **3.** *Прен.* Нападение, настъпление. ‹*лат.* aggressio ⇨ *фр.* agression; *нем.* Aggression›

агрѐсор *м.* Този, който извършва агресия. ‹*лат.* aggressor ⇨ *нем.* Aggressor›

агрикултýра *ж.* (**агрикултýрен** *прил.*) Земеделие. ‹*лат.* agricultūra›

àгро- *представка.* В съкратени сложни думи със значение 'аграрен', 'агрономически', напр. *агрология*, *агромелиоративен*, *агрохимия* и др. ‹*гр.* ἀγρός 'нива; поле; земя'›

агробиолòгия *ж.* (**агробиологѝчен** и **агробиологѝчески** *прил.*) Наука за общите биологични закономерности, които имат пряко отношение към растениевъдството и животновъдството. ‹от *гр.* ἀγρός 'нива; поле; земя' + βίος 'живот' + λόγος 'учение'›

агролòгия *ж.* (**агрологѝчен** и **агрологѝчески** *прил.*) Наука за почвите; почвознание. ‹от *гр.* ἀγρός 'нива, почва' + λόγος 'учение'›

агромàния *ж. Мед.* Болестно засилен стремеж към уединен живот на открито сред природата. ‹от *гр.* ἀγρός 'поле' + μανία 'лудост'›

агромелиорàция *ж.* (**агромелиоратѝвен** *прил.*) *Сел.-ст.* Мерки за подобряване на почвите, които целят повишаване на добивите. ‹от *гр.* ἀγρός 'нива' + *лат.* melioratio 'подобряване'›

агрометеоролòгия *ж.* (**агрометеорологѝчен** и **агрометеорологѝчески** *прил.*) Наука за влиянието на метеорологичните условия върху земеделското производство. ‹от *гр.* ἀγρός 'нива' + μετεωρολογία›

агронòм *м.* (**агронòмски** *прил.*) Специалист по агрономия. ‹*фр.* agronome›

агронòмия *ж.* (**агрономѝчен** и **агрономѝчески** *прил.*) Наука за селското стопанство. ‹*гр.* ἀγρονομία›

агротехнѝк *м.* Специалист по агротехника.

агротѐхника *ж.* (**агротехнѝчески** *прил.*) *Сел.-ст.* Система от мероприятия за отглеждане на културните растения; технология на земеделието. ‹*рус.* агротéхника›

агрофизѝк *м.* Специалист по агрофизика.

агрофѝзика *ж.* (**агрофизѝчески** *прил.*) Наука за изследване на външните жизнени условия на растенията и на процесите в тях. ‹*рус.* агрофизика›

агрохимѝк *м.* Специалист по агрохимия.

агрохѝмия *ж.* (**агрохимѝчески** *прил.*) Наука за начините за въздействие върху химичните и биохимичните процеси в почвата и растенията. ‹*рус.* агрохимия›

агъл *м. Диал.* Заградено място за овце; кошара, кошла. ‹*тур.* ağıl›

агърлък *м. Диал.* Парична сума, която се дава на родителите на момата от родителите на момъка при годеж. ‹*тур.* ağırlık›

ад *м.* **1.** *Рел.* Пъкъл, преизподня. **2.** *Прен.* Място на мъки и страдания; мъка, терание. ‹от *гр.* собств. Ἅιδης, богът на подземното царство в гръцката митология›

ад референдум *нареч. Юр.* В международното право — след одобрение (за договор, който е подписан от упълномощен за това дипломат и трябва да бъде ратифициран). ‹*лат.* ad referendum›

адàжио *Муз.* **1.** Като *нареч.* За темпо в музиката — бавно, полека. **2.** Като *същ. ср.* Музикална творба или нейна част, изпълнявани в бавно темпо. ‹*ит.* adagio›

адàкс *м. Зоол.* Африкански чифтокопитен бозайник от групата на антилопите, който е защитен вид, заплашен от изчезване (среща се само на границата между Мавритания и Мали). Addax nasomaculatus.

Адàм *м. Библ.* Първият човек. ‹*евр.* Adam›

адамàнт *м.* (**адамàнтов** *прил.*) *Минер.* Диамант. ‹от *гр.* ἀδαμάντινος›

адамѝти *мн.* (**адамѝт** *м.*) (**адамѝтски** *прил.*) *Истор.* **1.** Членове на християнска секта, възникнала през II в., която проповядвала, че всички хора се раждат равни. **2.** Членове на такава християнска секта, съществувала в България през XIV в. ‹от *евр.* собств. Adam›

адамлък *м. Диал.* **1.** Човечност. **2.** Стая за мъже в турска къща. ‹от *тур.* adam 'човек, мъж'›

адàмов *прил.* ✧ **Адамова ябълка.** *Анат.* Издадената част на гръкляна у мъжете.

адаптàция *ж.* **1.** Приспособяване. **2.** *Биол.* Приспособяване на организъм към изменящите се условия на средата. **3.** *Лит.* Изменение на текст с оглед на неговото предназначение. ‹*лат.* adaptatio›

адàптер *м. Ел.* Устройство, което преобразу-

ва електрическото напрежение от високо в ниско. ‹*англ.* adapter›

адаптѝвен *прил.* (**адаптѝвност** *ж.*) Приспособим. ‹от *лат.* adaptatio›

адаптѝрам *несв.* и *св.* Извършвам адаптация. — **адаптирам се.** ‹от *лат.* adapto ⇨ *нем.* adaptieren›

адàптор *м. Техн.* **1.** Уред за възпроизвеждане на звуков запис. **2.** Приспособление, което позволява да се използват по-тесни ленти или по-малка касетка. **3.** Устройство за свързване на електрически нестандартен уред с контакт. **4.** *Инф.* Хардуерно устройство, което свързва компютър с периферно устройство, намалява разликите между ширините на магистралите за данни на персоналния компютър и периферията. **5.** Всяко устройство за приспособяване. ‹*лат.* adaptor; *англ.* adaptor›

адàш *м. Разг.* Съименник. ‹*тур.* adaş›

адвало̀рен *прил. Фин.* Който се отнася до митата, пропорционални на внасяните стоки. ‹от *лат.* ad valōrem 'според стойността'›

адвектѝвен *прил.* ✧ **Адвективна мъгла.** *Метеор.* Мъгла, която се образува при преминаването на въздушна маса над по-студена от нея земна повърхност. ‹от *лат.* advectio 'пренасяне'›

адвѐкция *ж. Метеор.* Хоризонтално движение на въздушни маси в атмосферата. ‹*лат.* advectio ⇨ *фр.* advection›

адвѐнт *м. Рел.* Второ пришествие. ‹*лат.* adventus›

адвентѝзъм *м.* (**адвентѝстки** *прил.*) *Рел.* Учението на група протестантски християнски църкви, появили се в САЩ през XIX в. (за основател на течението е смятан Уилям Милър (1782—1849)), които се отличават с доктринералното убеждение, че личното видимо връщане на Христос в слава (т. е. Второто пришествие) е близо. ‹от *лат.* adventio›

адвентѝсти *мн.* (адвентѝст *м.*) Последователи на адвентизма. ✧ **Адвентисти от седмия ден.** *Рел.* Официално вероизповедание, създадено през 1863 г., чиито последователи имат много основни вярвания, характерни за повечето християни: приемат авторитета на Стария и Новия завет, но поставят акцент върху човешкия, а не върху Божествения избор; спазват като празник седмия ден (събота); избягват да ядат месо и да употребяват наркотици и стимулиращи вещества, които смятат за вредни; имат висок годишен доход от т. нар. десятък, който всички членове на тяхната общност внасят в касите на църквата. ‹*англ.* Adventist›

адвентѝция *ж. Анат.* **1.** Външната обвивка на стената на вена или артерия. **2.** Външната обвивка на различни други органи или части на органи. ‹*лат.* adventitia›

адвѐнчър *м. Инф. Жарг.* Компютърна игра, в която играчът има определена роля в история с опасни ситуации. ‹*англ.* adventure›

адвѐрб и **адвѐрбиум** *м. Език.* Наречие. ‹*лат.* adverbium›

адвербиàлен *прил. Език.* Приглаголен, със значение на наречие; наречен. ‹*лат.* adverbialis›

адвербиализàция *ж. Език.* Преход на някоя от другите части на речта в наречие. ‹от *лат.*›

адвокàт *м.* **1.** Юрист, защитник на страна в съдебен процес. **2.** *Прен. Разг.* Защитник. ‹*лат.* advocātus ⇨ *нем.* Advokat›

адвокàтски *прил.* ✧ **Адвокатска тайна.** *Юр.* Факти и други обстоятелства, отнасящи се до обвинението, които обвиняемият е съобщил на своя адвокат.

адвокàтствам *несв.* и *св.* Работя като адвокат.

адвокатýра *ж.* **1.** Адвокатство. **2.** Адвокатското съсловие. **3.** Сграда/помещение, в което работят адвокати. ‹*лат.* advocatūra›

адеквàтен *прил.* Еднакъв, равнозначен, тъждествен; съвпадащ, съответстващ. ‹от *лат.* adaequatus›

адектѝвен и **адиектѝвен** *прил. Език.* Присъщ на прилагателното име или (е) във функция на прилагателно име. ‹*лат.* adiectivus ⇨ *нем.* adjektivisch›

аделомо̀рфен *прил.* С неясен образ, размит, размазан (обикн. като определение към някакъв термин в различни науки и сфери на изкуството). ‹от *гр.* ἄδελος 'неясен' + μορφή 'образ'›

адѐндум *м. Юр.* Приложение към договор, с което страните допълват или изменят условията му. ‹*лат.* adendum›

аденѝт *м. Мед.* Възпаление на жлеза или лимфен възел или на групи жлези или лимфни възли; лимфаденит. ‹*лат.* adenitis›

адѐновирус *м. Биохим.* Група вируси, които са причинители на заболявания на дихателните пътища у човека и животните. ‹от *гр.* ἀδήν 'жлеза' + *лат.* virus›

аденòза *ж. Мед.* **1.** Прекомерно разрастване на жлези. **2.** Всяко заболяване на жлеза или лимфен възел. ‹*лат.* adenosis›

аденоѝд *м.* (**аденоѝден** *прил.*) *Мед.* Трета сливица в носно-гърлената кухина. ‹*лат.* adenoides›

аденоидектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на аденоид. ‹*лат.* adenoidektomia›

аденоидѝт *м. Мед.* Увеличение на аденоида. ‹от *лат.* adenoides›

аденолòгия *ж.* Дял от медицината, който изучава жлезите. ‹от *гр.* ἀδήν 'жлеза' + λόγος

'наука'›

аденòма *ж.* и **аденòм** *м. Мед.* Доброкачествен тумор на жлеза. ‹*лат.* adenoma›

адѐпт *м.* **1.** Ревностен привърженик на учение, идея. **2.** *Истор.* Алхимик. **3.** Посветен в тайните на учение, секта, духовен орден, масонска ложа и под. ‹*лат.* adeptus 'спечелен'›

адѐт *м. Диал.* **1.** Ред, установен като норма в определена среда или група. **2.** Нрав, характер. **3.** Навик, привичка. ‹*ар.* ⇨ *тур.* adet›

адефàгия *ж. Мед.* Непреодолим глад; неутолимост. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

аджамѝя *прил. Разг.* Неопитен, несръчен, неумел. ‹*ар.* ⇨ *тур.* acemi›

аджàри *м.* Дзенучител. ‹от *санскр.* ⇨ *яп.*›

àджеба *част. Разг.* За подчертаване на учудване, съмнение, недоумение: всъщност, наистина, чудно. ‹*перс.* ⇨ *тур.* acaba›

аджедѝсвам *несв.* и **аджедѝсам** *св.* Съжалявам. ‹от *тур.* acimak 'съжалявам'›

аджѐм *м. Остар.* **1.** Като *същ. м.* Персиец. **2.** Като *прил.* Персийски. ‹*тур.* acem›

аджемилѝк *м. Остар.* **1.** Глупост. **2.** Несръчност, неопитност. **3.** Предателство. ‹*тур.* acemlik›

аджемиоглàни *мн.* (**аджемиоглàн** *м.*) *Истор.* В Османската империя — младежи, които се подготвят за служба в еничарския корпус. ‹*тур.*›

аджѐр *м. Остар.* Змей, хала. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

Адѝ Грàнт *ж. Рел.* Свещена книга на сикхите, започната през 1604 г. и завършена през 1705 г. ‹*санскр.* grantha 'книга' ⇨ *панджаби* Adi Granth 'първа книга'›

адиабàта *ж. Физ.* Крива, която изразява графично адиабатен процес. ‹от *гр.* ἀδιαβατός 'непроходим'›

адиабàтен *прил.* ✧ **Адиабатен процес.** *Физ.* Процес, който протича без приемане или отделяне на топлина. ‹*гр.* ἀδιαβατός›

адиàнтум *м. Бот.* Много популярно декоративно растение от сем. папратови, което има над 200 вида, а негова естествена среда са субтропичните райони на Азия и Африка; най-разпространен е видът Adiantum capillus-veneris; венерин (богородичен) косъм.

адиафорѐза *ж. Мед.* Липса на изпотяване. ‹от *гр.* ἀ- + διαφόρησις 'изкарване; разсейване'›

àдидаски *мн. Разг.* Популярно название на маратонките с марка "Адидас". ‹от търг. марка Adidas›

адѝксит *м. Истор.* Възглас, с който авгурите предсказвали благополучие. ‹*лат.*›

адѝкция *ж. Юр.* Присъда, отсъждане. ‹*лат.*›

адинàмия *ж.* (**адинамѝчен** и **адинамѝчески** *прил.*; **адинамѝчно** *нареч.*) *Мед.* Немощ, безсилие поради гладуване, болест, старост и др. ‹*гр.* ἀδύναμια›

адинàти *мн.* (адинàт *м.*) *Истор.* В древна Гърция и Рим — войници инвалиди, издържани от държавата. ‹от *гр.* ἀδύντος 'безсилен, немощен'›

адѝо *нареч. Разг.* Сбогом. ‹*фр.* adieu›

адипòза *ж.* (**адипòзен** *прил.*) *Мед.* Наличие на патологично големи натрупвания на мазнини в тялото; липоза. ‹*лат.* adipōsis›

адипозѝтас *м. Биол.* Повишено отлагане, натрупване на тлъстина в клетките и тъканите на организма, обикн. в подкожната мастна тъкан, което е свързано с нарушение в обмяната на веществата; затлъстяване. ‹*лат.* adipōsitas›

адипоцѝр *м. Биол.* Трупен восък, който се образува при разлагане на трупове, намиращи се във влажна почва или вода при недостатъчен достъп на въздух. ‹*лат.* adipocera›

àдисонов *прил.* ✧ **Адисонова болест.** *Мед.* Ендокринно заболяване, което се дължи на двустранно поражение на надбъбречната кора с изключване или намаляване на произвежданите от нея хормони; бронзова болест. ‹по името на *англ.* лекар Th. Addison (1793—1860)›

адитѝвен *прил.* (**адитѝвност** *ж.*) *Хим.* Който се прибавя. ‹*лат.* additīvus›

адѝтус *м. Анат.* Проход, анатомичен отвор или канал. ‹*лат.* aditus›

администратѝвен *прил.* (**администратѝвно** *нареч.*) ✧ **Административен акт.** *Юр.* Акт, издаден от държавен орган на управление в изпълнение на предоставената му от закона компетенция по предвидения за това ред и създаващ права и задължения за адресатите. ✧ **Административни разходи.** *Икон.* **1.** Разходи за човешки и технически ресурси, подлежащи на данъчно облагане (обществени финанси). **2.** Разходите, които се правят за управление на дадено предприятие (управленски разходи). ✧ **Административно дело.** *Юр.* Канцеларско досие, образувано от последователното подреждане на книжата, отразяващи процесуалните действия на съда и страните във връзка с повдигнатия спор по административно правоотношение. ✧ **Административно наказание.** *Юр.* Наказание, което се налага на лице, извършило административно нарушение. А. н. са: обществено порицание, глоба и временно лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност. ✧ **Административно нарушение.** *Юр.* Умишлено или непредпазливо действие или бездействие, което нарушава реда на държавното управление, извършено е виновно и е обявено за наказуемо с admini-

стративно наказание. ‹*лат.* administrativus›

администра̀тор *м.* (**администра̀торски** *прил.*) **1.** Длъжностно лице, което ръководи учреждение, предприятие и др. **2.** *Разг.* Член на персонал. ‹*лат.* administrātor›

администра̀ция *ж.* **1.** Органите на изпълнителната власт или управлението на фирми. **2.** Длъжностните лица, които учавстват в управлението. ‹*лат.* administratio›

администрѝрам *несв.* и *св.* (**администрѝране** *ср.*) **1.** Управлявам, ръководя. **2.** *Неодобр.* Управлявам бюрократично, без да навлизам в същината на работата. ‹*лат.* administro ⇨ *нем.* administrieren›

адмира̀л *м.* (**адмира̀лски** *прил.*) *Воен.* Най-висок чин в командния състав на военноморските сили, както и военен, който има този чин. ‹от *ар.* amir al-bahr 'господар на морето' ⇨ *нем.* Admiral›

адмиралтѐйство *ср.* (**адмиралтѐйски** *прил.*) **1.** Висшият военноморски команден състав на държава с големи военноморски сили. **2.** Сградата, в която работи този състав.

адмира̀ция *ж.* (**адмиратѝвен** *прил.*) Възхищение; почит. ‹*лат.* admiratio ⇨ *фр.* admiration›

адмирѝрам *несв.* и *св.* (**адмирѝране** *ср.*) Изразявам адмирации. ‹*лат.* admiror›

адмѝсия *ж.* **1.** Допускане, приемане (обикн. в затворена общност, общество, клуб и др.). **2.** *Техн.* Навлизане (напр. на газове в цилиндър). ‹*лат.* admissio ⇨ *фр.* admission›

аднѐкси *мн.* (аднѐкс *м.*) *Анат.* Название на двустранните придатъци на матката — яйчници и тръби. ‹*лат.* adnexa›

адо̀б *м.* *Строит.* Вид испански кирпич, изпечена на слънце глина. ‹*исп.* adobe›

адо̀га *ж.* *Истор.* Такса, плащана от васалите на ленните им владетели в Западна Европа. ‹*фр.*›

адо̀нион *м.* *Истор.* Военният "химн" на спартанците, изпълняван в съпровод на флейта. ‹вероятно от *гр.* ἡδονή 'радост'›

Адо̀нис *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — красив момък, цар на Кипър, обикнат от Афродита и превърнат от нея в цвете. **2.** *Прен.* Красив младеж. **3.** *Бот.* Тревисто растение от сем. лютикови с големи жълти цветове. Adonis vernalis. **4.** *Астр.* Малка планета, открита през 1936 г. от белгийския астроном Е. Делпорт. ‹от *гр.* собств. Ἄδωνις›

адонѝчески *прил.* ✧ **Адонически стих.** *Истор. Лит.* Стихът, който завършва сафическата строфа и се състои от дактил и спондей или от дактил и хорей. ‹от *гр.* собств.›

адопта̀т *м.* *Юр.* Осиновено лице. ‹*лат.* adoptatus›

адопта̀тор *м.* *Юр.* Осиновител. ‹*лат.* adoptator›

адопта̀ция и **адо̀пция** *ж.* (**адоптѝвен** *прил.*) *Юр.* Осиновяване. ‹*лат.* adoptatio, adoptio›

адоптиа̀ни *мн.* (адоптиа̀н *м.*) *Истор.* Членове на християнска секта, съществувала през VIII в. във Франция и Испания, които признават Иисус Христос за осиновен от Бога човек, а не за Негов син. ‹от *лат.* adoptivus 'осиновителен'›

адоптѝрам *несв.* и *св.* (**адоптѝране** *ср.*) *Юр.* Осиновявам. ‹*фр.* adopter ⇨ *нем.* adoptieren›

адора̀тор *м.* *Рел.* Поклонник, богомолец. ‹*лат.* adorātor›

адора̀ция *ж.* *Църк.* **1.** В Католическата църква — поклонение, обожание. **2.** В Католическата църква — церемония при интронизация на нов папа. ‹*лат.* adoratio›

адорнамѐнто *нареч.* *Муз.* С украшение. ‹*ит.* adornamento›

адрена̀лен *прил.* *Анат.* Надбъбречен. ‹*лат.* adrenalis›

адреналѝн *м.* (**адреналѝнов** *прил.*) *Мед.* **1.** Хормон, секретиран от надбъбречната жлеза, с важно значение за обмяната на веществата, кръвообращението и дишането; епинефрин. **2.** Лекарство, заместител на този хормон. ‹*лат.* adrenalinum›

адренолитѝци *мн.* (**адренолитѝк** *м.*) *Биохим.* Вещества, които отслабват или блокират ефекта на адреналиноподобните вещества, като отстраняват действието, предизвикано от възбуждането на симпатиковите нерви. ‹*лат.* adrenalytica›

адрѐс *м.* (**адрѐсен** *прил.*) **1.** Надпис на писмо, телеграма, колет и под., с името и местонахождението на получателя. **2.** Местожителство. **3.** *Инф.* Идентификатор на регистъра на паметната клетка или на друг източник или получател на информация, представен от име, символ или число; адрес в паметта. ✧ **Интернет адрес.** *Инф.* Електронно място на човек или компютър в Интернет. ‹*фр.* adresse›

адреса̀нт *м.* Подател. ‹*нем.* Adressant›

адреса̀т *м.* Получател. ‹*нем.* Adressat›

адресѝрам *несв.* и *св.* **1.** Написвам адрес върху писмо, телеграма, колет и под. името и местонахождението на получателя. **2.** Изпращам до определен получател. **3.** *Прен.* Отправям устно или писмено обръщение към някого. ‹*фр.* adresser›

адрѐсник *м.* Книга или бележник с адреси.

а̀дски *прил.* **1.** Пъклен. **2.** *Прен.* Гибелен, ужа̀сен, мъчителен. **3.** Като *нареч.* *Разг.* *Прен.* Страхотно, чудесно, върховно. ‹от *гр.* Ἅιδης›

адскрѝбция *ж.* *Истор.* Закрепостяване. ‹*лат.* adscriptio›

адсорбàт *м. Хим.* Вещество, което се концентрира върху дадена повърхност. ‹*фр.* adsorbat›

адсорбѐнт *м. Хим.* Вещество, което адсорбира. ‹*лат.* adsorbentis 'поглъщащ'›

адсорбѝрам *несв.* и *св.* (**адсорбѝране** *ср.*) Поглъщам. ‹*лат.* adsorbeo›

адсòрбция *ж.* (**адсорбциòнен** *прил.*) *Хим.* Повърхностно поглъщане, попиване, всмукване от повърхностните слоеве — концентриране на едно вещество от газообразна среда или от разтвор по повърхностния слой на друго вещество. ‹*лат.* adsorptio›

адстрàт *м. Език.* Език на пришълци, който е оказал влияние върху езика на местните жители. ‹*нем.* Adstrat›

адстрингѐнтен *прил. Биол.* Стипчив, стягащ, свиващ. ✧ **Адстрингентни лекарства.** *Фарм.* Лекарствени средства за локално кръвоспиране, при диарии и др.; затягащи, спиращи. ‹*лат.* adstringens›

адýктор *м. Анат.* Всеки мускул, който придвижва една част на тялото към друга или към средината линия на тялото. ‹*лат.* adductor›

адýкция *ж.* (**адукциòнен** *прил.*) *Мед.* Придвижване на крайник или на друга част от тялото към средната линия на тялото. ‹*лат.* adductio›

адулàтор *м.* Ласкател, подмазвач. ‹*лат.* adulator›

адулàция *ж.* Лъстене, ласкаене, подмазване. ‹*лат.* adulatio›

адултѐр *м.* Прелюбодеец. ‹*лат.* adulter ⇨ *фр.* adultére›

адултѐриум *м.* Прелюбодеяние. ‹*лат.* adulterium›

адхѐзия *ж.* (**адхезѝвен** *прил.*; **адхезѝвност** *ж.*) **1.** *Физ. Хим.* Сила на привличане между молекулите на твърди, течни или газообразни вещества, която се проявява при допир. **2.** *Мед.* Съединяване на две нормално разделени повърхности (напр. подвижните повърхности на ставите) чрез фиброзна съединителна тъкан, която се развива във възпален или увреден участък. **3.** *Мед.* Процес на оздравяване, при който ръбовете на раната прилепват един към друг. ‹*лат.* adhaesio›

адюнкт *м.* **1.** Асистент. **2.** Помощник. ‹*нем.* Adjunkt›

адюрàтор *м.* Змиеукротител. ‹*лат.* adjurator›

адюрàция *ж. Юр.* Произнасяне на клетва, заклеване. ‹*лат.* adjuratio›

адютàнт *м.* (**адютàнтски** *прил.*) *Воен.* Офицер за преки услуги на по-висш началник. ‹*нем.* Adjutant›

аѐ *ср. Метеор.* Североизточен горещ пасат на Хавайските острови. ‹*хавайски*›

аѐди *мн.* (аѐд *м.*) *Истор.* Странстващи певци поети в древна Елада от доомировата епоха (VIII—VII в. пр. Хр.). ‹*гр.* ἀοιδός›

аерàтор *м. Техн.* Уред за продухване на прахообразни вещества. ‹*фр.* aérateur›

аерàция *ж.* (**аерациòнен** *прил.*) **1.** Вентилация. **2.** Вдухване на въздух в канални води, за да се прочистят. **3.** Въздухолечение. ‹*фр.* aération›

аеренхѝма *ж. Биол.* Тъкан, която има въздух между клетките си, основна в строежа на водните и блатните растения. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + ἐγχέω 'наливам'›

àеро- *представка.* В сложни думи със значение 'въздушен', 'авиационен', напр. *аероби, аерогара* и др. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух'›

аерòби *мн.* (аерòб *м.*) (**аерòбен** *прил.*) *Биол.* Организми, способни да живеят и се развиват само при наличието на свободен кислород. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух'›

аерòбика *ж.* Система от гимнастически упражнения, изпълнявани в ритъма на музика. ‹*англ.* aerobics›

аеробиòза *ж. Биол.* Живот при наличие на свободен кислород. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + βίος 'живот'›

аеробиòн₁ *м. Биол.* Атмосферата като жизнена среда. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + βίος 'живот'›

аеробиòн₂ *м. Разг.* Ароматизатор, който поглъща неприятните миризми и освежава въздуха в затворено помещение, превозно средство и под.; освежител. ‹*нем.* Aerobiont›

аерогàра *ж.* Летище на гражданската авиация. ‹*фр.* aérogare›

аерогѐнен *прил.* Който произхожда от въздуха и се предава по него. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + γένος 'произход'›

аерогрàф *м.* **1.** Пулверизатор за аерография. **2.** *Техн.* Пистолет за боядисване със сгъстен въздух. ‹*фр.* aérographe›

аерографѝя *ж. Изк.* Метод за живописване с помощта на малка дюза за разпръскване на боя, с който се постига равномерно заглаждане на повърхността. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + γράφω 'рисувам'›

аеродинàмика *ж.* (**аеродинамѝчен** *прил.*) *Физ.* Дял на аеромеханиката, който изучава законите за движение на въздуха, както и законите за движението и управлението на твърди тела във въздуха. ‹*нем.* Aerodynamik›

аеродрýм *м.* Летище. ‹*фр.* aérodrome›

аерозòли *мн. Физ. Хим.* Дисперсия на микроскопични твърди или течни частици в газ. ‹*нем.* Aerosol›

аеролѝт *м.* (**аеролѝтен** *прил.*) *Астр.* Каменен метеорит. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + λίθος 'камък'›

аеролòг *м.* (**аеролòжки** *прил.*) Учен, специалист по аерология.

аеролòгия *ж.* (**аерологѝчен** и **аерологѝчески** *прил.*) Дял от метеорологията, който изследва процесите в свободната атмосфера. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + λόγος 'наука'›

аеромехàника *ж. Физ.* Дял от механиката, който изучава равновесието и движението на газове и равновесието и движението на твърдите тела в тях. ‹*рус.* аеромехáника›

аерòн *м. Ав.* Висококачествена сплав, използвана в самолетостроенето. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух'›

аеронавигàция *ж.* (**аеронавигациòнен** *прил.*) Въздухоплаване; авионавигация. ‹*фр.* aéronavigation›

аеронàвт *м.* **1.** Въздухоплавател. **2.** Космонавт. ‹*нем.* Aeronaut›

аеронàвтика *ж.* **1.** Въздухоплаване. **2.** Космонавтика. ‹*нем.* Aeronautik›

аероплàн *м. Остар.* Самолет. ‹*фр.* aéroplane›

аеропòрт *м.* Аерогара. ‹*рус.* аеропóрт›

аеростàт *м.* Летателен апарат, по-лек от въздуха. ‹*фр.* aérostat›

аерофàгия *ж. Мед.* Поглъщане на въздух. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + φαγεῖν 'ям'›

аждерхàн *м. Остар.* **1.** Аджер. **2.** Буен кон. ‹*перс.*›

àжио *ср. Фин.* Разликата между пазарната и номиналната стойност на ценни книжа, полици и др. ‹*ит.* agio›

ажиотàж *м.* **1.** *Икон.* Търговия с акции. **2.** *Икон.* Спекулативно повишаване или понижаване курса на ценни книжа или стоки. **3.** *Прен.* Борба на интереси около даден проблем. ‹*фр.* agiotage›

ажиотѝрам и **ажустѝрам** *несв.* и *св. Фин.* Играя на борса с ценни книжа. ‹от *фр.* ajuster›

ажитàто *нареч. Муз.* Страстно, с порив. ‹*ит.* agitato›

ажỳр$_1$ *м.* (**ажỳрен** *прил.*) **1.** Вид бродерия. **2.** *Изк.* Плетеница от метални нишки за украса. **3.** *Изк.* Всяка декоративна форма, която е прорязана от край до край. ‹*фр.* à jour 'на дупки'›

ажỳр$_2$ *ср. Икон.* Ежедневно счетоводно записване по книгите на стопанска организация. ‹*фр.* à jour 'на ден'›

ажỳр$_3$ *нареч. Разг.* Навреме и точно изпълнено; перфектно. ‹*фр.* à jour›

ажỳрен *прил. Прен.* Който е с изкусна направа; фино, майсторски изработен.

азàлия *ж. Бот.* Декоративен храст с много красиви кичести цветове, обагрени различно; рододендрон. Azalea (Rododendron obtusum).

азарѝн *м.* Жълта боя, която се получава от растението копитник. ‹от *лат.* asarum›

азàркия *ж. Мед.* Болестно отслабване. ‹от *гр.* ἀζάνω 'изсъхвам'›

àзбест *м.* (**àзбестов** *прил.*) *Хим.* Влакнест силикатен минерал, от който се произвеждат огнеупорни материали. ‹*нем.* Asbest›

азбестòза *ж. Мед.* Заболяване на белите дробове, причинено от вдишани азбестови влакна. ‹*лат.* asbestosis›

азгѝн *прил.* **1.** *Диал.* Буен, страстен. **2.** *Жарг.* За мъж — който дълго време не е имал полов контакт с жена. ‹*тур.* azgın›

аздѝсвам *несв.* и **аздѝсам** *св. Диал.* Подлудявам, пощурявам, не ме свърта на едно място. ‹от *тур.* azgın›

азиàб *м. Метеор.* Хамсин, овлажнен при движението си над Червено море, който носи по крайбрежието горещ въздух. ‹*ар.*›

азиàрх *м. Истор.* Римски проконсул или върховен жрец в Азия. ‹*гр.* ἀσιάρχης›

азиàтец *м.* **1.** Човек, който е роден и живее в Азия. **2.** *Прен.* Свиреп, жесток човек. ‹от *гр.* собств. Ἀσία›

азиàтски *прил.* **1.** Свързан с континента Азия. **2.** *Прен.* Свиреп, жесток. ‹от *гр.*›

азиàтщина *ж.* **1.** Нрави, обреди, бит и обичаи на азиатските народи. **2.** *Прен.* Свирепост, жестокост. ‹от *гр.*›

àзимут *м.* (**àзимутен** *прил.*) *Астр.* **1.** Ъгълът, който определя положението на небесно светило, сключен между равнините на меридиана на дадена точка и вертикала, преминаващ през небесния обект. **2.** Хоризонталният ъгъл в точката на стоене в посока на часовниковата стрелка между север (юг) и обекта или светилото. **3.** *Геом.* Ъгълът между положителната посока на абсцисната ос и радиус-вектора в полярната координатна система. **4.** *Геод.* Ъгълът от географската посока север до посоката към една точка, мерен по посока на часовниковата стрелка. ‹от *ар.* as samt 'път' ⇨ *фр.* azimut›

азѝтия *ж. Мед.* Недостатъчно хранене. ‹*гр.* ἀσιτία›

азлѝк *м. Остар.* Част от пушка кремъклийка, където се зарежда барутът. ‹*тур.* azlık›

азмàк *м. Диал.* Мочурище, тресавище. ‹*тур.* azmak 'локва'›

азогà *ж. Истор.* Испански товарен кораб, предназначен за транспорт на живак. ‹от *исп.* azogado 'покрит с живак'›

азогѐния *ж. Мед.* Раждане на мъртъв плод. ‹*гр.*›

азонàлен *прил.* ✧ **Азонална почва.** *Геол.* Почви, образувани под влияние на конкретни природни фактори, характерни за дадена местност.

азооспѐрмия *ж. Мед.* Пълна липса на сперм-

матозоиди в спермалната течност на мъжа. ‹*лат.* azoospermia›

азо̀т *м.* (**азо̀тен** *прил.*) *Хим.* Безцветен газ без мирис и вкус, съставна част на въздуха (знак N). ‹*фр.* azote›

азотемѝя *ж. Мед.* Повишено количество на азотните съединения в кръвта. ‹от *фр.* azote + *гр.* αἷμα 'кръв'›

азотурѝя *ж. Мед.* Патологично висока концентрация на азотосъдържащи съединения в урината. ‹от *гр.*›

азулежу̀ *ср. неизм. Истор. Изк.* Рисувани и глазирани керамични плочки с растителни мотиви, използвани за украса на сгради в Испания, Португалия и Латинска Америка. ‹*исп.* azulejo›

азу̀р *м. Хим.* Индикатор със син цвят, използван при изследвания в микробиологията. ‹*перс.* lāzaward ⇨ *ар.* azur ⇨ *фр.* azur›

айп *нареч. Остар.* Неприлично. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

айва̀н *м. Архит.* **1.** Навес, тераса или галерия с плоско преграждение от колони или стълбове. **2.** Сводесто помещение с форма на дълбока ниша или зала, отворено откъм фасадата или във вътрешен двор, типично за ислямската архитектурна традиция. ‹*ар.* haiwānt›

айванѝя *ж. Бот.* Късен сорт ябълки с жълто-червен цвят и сладък вкус. ‹от *тур.* ayva 'дюля'›

айгъ̀р *м. Диал.* Жребец. ‹*тур.* aygır›

айла̀нт *м. Бот.* Високо дърво с големи перести листа и малки цветове, пренесено от Китай, което се използва като строителен материал и за производство на хартия. Ailanthus grandulosa/altissima.

айлъ̀к *м. Остар.* Заплата за едномесечен труд. ‹*тур.* aylık›

айля̀к *прил. Диал.* Свободен, който не е зает с работа; безгрижен. ‹*тур.* aylak›

айлякчѝя *м. Диал.* Човек, който не работи; безделник, лентяй. ‹от *тур.* aylak›

айнаджѝя *м. Диал.* Кръшкач. ‹*тур.* aynacı›

а̀йнщайний *м. Хим.* Трансуранов елемент от групата на актинидите (знак Es). ‹по името на *нем.* физик A. Einstein (1879—1955); Einsteinium›

а̀йол *част. Диал.* В обръщение — "синко". ‹*тур.* ayol›

айра̀н и **айря̀н** *м.* Разбито кисело мляко, разредено с вода, обикн. посолено. ‹*тур.* ayran›

а̀йсберг *м.* Огромен леден блок, откъснат от полярен ледник, който плува в океан или море. ‹*норвежки* iceberg ⇨ *нем.* Eisberg›

айскафѐ *ср. Кул.* Кафе със сладолед. ‹*нем.* Eiscafé›

айсфѝлд *м.* Голямо ледено поле в полярните райони. ‹*англ.* icefield›

академѝк *м.* **1.** *Истор.* Последовател на Платоновата академия. **2.** Действителен член на академия на науките. ‹от *лат.* academicus›

академѝчен и **академѝчески** *прил.* Който се придържа към традиция в университет; издържа̀н. ✧ **Академично изкуство.** *Истор.* Изкуство, създадено според предписанията на официалните академии за живопис и скулптура, процъфтяващи в Европа от XVII до XIX в. ‹*лат.* academicus›

акадѐмия *ж.* (**академѝчен** и **академѝчески** *прил.*; **академѝчно** *нареч.*; **академѝчност** *ж.*) **1.** *Истор.* В древна Гърция — философска школа, основана от Платон ок. 387 г. пр. Хр. в Атина. **2.** Висше учебно заведение. **3.** Държавно учреждение, което се грижи за развитието на науката и изкуството. ‹от *гр.* собств. Ἀκαδήμεια›

ака̀дски *прил.* ✧ **Акадски език.** *Истор.* Най-старият от семитските езици, говорен в Месопотамия, в държавата Акад. ‹от *евр.* собств. Akkad›

акажу̀ *ср.* **1.** *Бот.* Тропическо дърво, от което се правят луксозни мебели; червено дърво. Anacardium occidentale. **2.** *Изк.* Предмет, който е изработен от такова дърво. ‹от езика *тупи-гуарани* acajú ⇨ *браз. порт.* (a)cajú ⇨ *фр.* acajou›

ака̀кия *ж. Истор.* Кожена торбичка с пръст, носена от византийските императори в лявата ръка в знак на смирение. ‹*гр.* ἀκακία›

акалкулѝя *ж. Мед.* Придобита неспособност за извършване на прости математически изчисления. ‹*лат.* acalculia›

ака̀нт *м.* (**ака̀нтов** *прил.*) **1.** *Бот.* Декоративно тревисто растение с големи нарязани листа. Acanthus. **2.** *Изк. Архит.* Орнамент, който наподобява листата на това растение, използван като елемент в капителите; акантов лист. ‹*гр.* ἄκανθος ⇨ *лат.* acanthas›

ака̀нта *ж. Анат.* **1.** Израстък от прешлен. **2.** Гръбначен стълб. ‹*гр.* ἄκανθα 'трън; гръбначен стълб'›

акантòза *ж. Мед.* Патологично задебеляване на производителния слой на епидермиса, обикн. при рак на коремните органи. ‹*лат.* acanthosis›

акантолòгия *ж. Лит.* Сборник с остри мисли, епиграми. ‹от *гр.* ἄκανθα 'трън' + λόγος 'слово'›

а капѐла *ж.* (**акапѐлен** *прил.*) *Муз.* Многогласно (обикн. хорово) пеене без инструментален съпровод, характерно за фолклорната традиция. ‹*ит.* a cappella›

ака̀пния *ж. Биохим.* Патологично ниска концентрация на въглероден двуокис в кръвта;

хипокапния. ‹*лат.* acapnia›

а капрѝчио *нареч. Муз.* По желание, свободно. ‹*ит.* a capriccio›

акардиа *ж. Мед.* Вродена липса на сърце (при сиамски близнаци). ‹*лат.* acardia›

акари *мн.* (акар *м.*) *Зоол.* Безгръбначни животни, които паразитират по растенията и зърнените храни. Acarina. ‹*лат.* acarus›

акарида *ж. Зоол.* Кърлеж, причинител на краста. Sarcoptes (Acarus) scabiei. ‹*гр.* ἀκάρα ⇨ *лат.* acarus›

акаридоза *ж. Мед.* Опаразитяване с кърлежи. ‹от *лат.* acarus›

акарицид *м. Хим.* Специален препарат, който се използва за унищожаване на кърлежи. ‹от *лат.* acarus›

акаталазия *ж. Мед.* Наследствено заболяване в резултат на вродена липса на ензима каталаза, което се развива в детска възраст и се проявява с повишена чувствителност на тъканите към инфекции. ‹*лат.* acatalasia›

акаталепсия *ж. Истор.* Учение в древногръцката философия, отхвърлящо увереността в съществуването на каквото и да било. ‹*гр.* ἀκαταλῆψία›

акаталептик *м.* Последовател на учението за акаталепсията. ‹от *гр.*›

акатастатичен *прил. Мед.* Който се отнася до болест, чиито симптоми често се променят. ‹*гр.*›

акатизия *ж. Мед.* Болестно състояние, невроза, което се характеризира с невъзможността на болния да остане дълго време седнал. ‹*лат.* acathisia›

акатист и **акатист** *м. Рел.* В християнското богослужение — хвалебно песнопение, по време на което е забранено да се седи. ‹*гр.* ἀκάτιστος›

акаунт *м. Инф. Жарг.* Сметка, даваща възможност на потребител за получаване на достъп до работна група или мрежа. ‹*англ.* account›

акация *ж.* (**акациев** *прил.*) *Бот.* Дърво от сем. пеперудоцветни с бели ароматни цветове; салкъм. Robinia pseudoacacia.

аква *ж.* Вода. ‹*лат.* aqua›

акваланг *м.* Апарат за дишане и работа под вода. ‹*англ.* aqualung›

акваланги́ст *м.* Плувец с акваланг.

акваманил *м.* **1.** *Църк.* Съд в олтара, в който католическите свещеници измиват ръцете си преди литургия. **2.** *Истор.* Бронзов или керамичен съд, оформен като човешка или животинска фигура, използван за миене на ръце на масата. ‹*лат.* aquamanil›

аквамарин *м.* **1.** *Минер.* Прозрачен синьо-зелен скъпоценен камък, разновидност на берила. **2.** Синьо-зелен цвят. ‹от *лат.* aqua marīna 'морска вода'›

акванчи *мн. Истор. Археол.* Каменни антропоморфни статуи, монолити с височина до 2 м, които на върха си имат стилизирано изображение на мъжко лице с брада и релефна татуировка, намерени в Нигерия, около р. Крос, датирани от края на XIX в. ‹от *лат.* aqua 'вода'›

акварел *м.* (**акварелен** *прил.*) **1.** *Изк.* Водна боя. **2.** *Изк.* Картина, нарисувана с такива бои. **3.** *Муз.* инструментална пиеса с леко звучене. ‹*фр.* acquarelle›

акварели́ст *м.* Художник, който рисува с акварел.

аквариум *м.* (**аквариумен** *прил.*) Стъклен съд или изкуствен водоем, в който се развъждат водни животни и растения. ‹от *лат.* aquārius 'воден'›

акватинта *ж. Изк.* Вид техника за офорт, в която се използва метална плоча, покрита с шуплеста смола за постигане на зърнест ефект. ‹*ит.* acqua tinta 'оцветена вода'›

акватипия *ж. Полигр.* Отпечатване на рисунки с водни бои. ‹от *лат.* aqua 'вода' + *гр.* τύπος 'отпечатък'›

акватория *ж.* Воден участък. ‹*лат.* aquatoria›

акведукт *м.* **1.** Мост с водопровод. **2.** *Анат.* канал, съдържащ течност. ‹*лат.* aquaeductus›

аквизитор *м.* Застраховател. ‹*лат.* acquisitor›

аквизиция *ж. Фин.* Масовизиране на застраховането, дейност на застрахователните агенти. ‹от *лат.* acquisitor›

аквилифер *м. Истор.* Знаменосец в римската войска. ‹*лат.*›

Аквилон *м.* **1.** *Мит.* Древноримски бог, олицетворяващ вятъра. **2.** *Метеор.* Хладен северен вятър, който духа в околностите и в самия град Рим. ‹*лат.* собств. Acquilon›

акере *нареч. Разг.* Явно, без прикриване. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

акиезия *ж. Мед.* Неспособност на жената да забременее. ‹*гр.*›

акин *м.* Народен певец в Казахстан. ‹*казах.* akin›

акинезия *ж. Мед.* Невъзможност да се извършват някои движения, без да е намаляла мускулната сила; парализа. ‹от *гр.* ἀ- + κίνησις 'движение' ⇨ *лат.* akinesia›

акламации *мн.* (**акламация** *ж.*) Възторжени възгласи и шумни ръкопляскания. ‹*лат.* acclamatio ⇨ *нем.* Akklamation›

акламирам *несв.* и *св.* (**акламиране** *ср.*) Поздравявам с акламации. ‹*лат.* acclamo ⇨ *нем.* akklamieren›

аклиматизация *ж.* (**аклиматизационен** *прил.*)

Приспособяване на организъм към нови климатични условия. ‹*лат.* acclimatisatio›

аклиматизирам *несв.* и *св.* (**аклиматизиране** *ср.*) Приспособявам организъм към нови климатични условия. — **аклиматизирам се.** ‹*нем.* akklimatisieren›

акмѐ *ср. Мед.* Най-високата точка в развитието на болест, обикн. неочаквано отрицателна; връх. ‹*гр.* ἀκμή ⇨ *лат.* acme›

акмеизъм *м. Истор.* Направление в руската поезия, възникнало през 1912 г., което проповядва връщане към природата, "овеществяване" на поезията, просъществувало до средата на 20-те години на XX в. ‹от *гр.* ἀκμή 'връх' ⇨ *рус.* акмеизм›

акмеист *м.* Последовател/почитател на акмеизма.

акнѐ *ср. Мед.* Сборен термин за кожните заболявания, свързани с възпаление на мастните жлези и космените фоликули. ‹*лат.* acne›

аколѐда *ж.* **1.** *Истор.* Церемониален обред при посвещаване в рицарско достойнство — допиране на широката част на сабята до рамото, прегръщане и целуване. **2.** *Муз.* Голяма скоба, която съединява няколко петолиния и показва съвместно изпълнение. **3.** *Архит. Истор.* Готически свод във вид на голяма скоба (над врата, прозорец и др.). ‹*фр.* accolade›

аколит *м. Църк.* Прислужник, човек, който помага при олтара в християнски храм; послушник. ‹от *гр.* ἀκόλουθος 'следващ, съпровождащ'›

акòлути *мн.* (акòлут *м.*) *Истор. Рел.* В древната Църква — първият от нисшите чинове, задълженията на който били технически да подпомагат свещенослужителите при извършване на тайнството Евхаристия; иподякони. ‹от *гр.* ἀκόλουθος 'съпровождащ, следващ'›

акомодàция *ж.* (**акомодациòнен** *прил.*) Нагаждане, приспособяване. ✧ **Зрителна акомодация.** *Мед.* Неволеви приспособителен процес, при който лещата на окото се адаптира за фокусиране на обекти на различни разстояния. ‹*лат.* accomodatio ⇨ *фр.* accommodation›

акомодирам *несв.* и *св.* (**акомодиране** *ср.*) Приспособявам. ‹*лат.* accommodare›

акомпанимѐнт *м. Муз.* Вокален или инструментален музикален съпровод. ‹*фр.* accompagnement›

акомпанирам *несв.* и *св.* (**акомпаниране** *ср.*) Изпълнявам акомпанимент. ‹*фр.* accompagner›

акòн *м. Мар.* Плоскодънна лодка, с която се доставят товари от брега до кораб. ‹*фр.* ac(c)on›

а кондисиòн *нареч. Търг.* С условие за връщане (ако изпратената за продажба стока не се пласира при определените в условието цени и срокове). ‹*фр.* à condition›

а кòнто *нареч. Търг.* За сметка на. ‹*ит.* aconto›

акòрд₁ *м. Муз.* Съчетание на няколко тона с различна височина; съзвучие. ‹*ит.* accord›

акòрд₂ *м.* **1.** Съгласие, договор. **2.** *Фин.* Съгласие на кредиторите да отстъпят част от вземанията си от несъстоятелен длъжник. ‹*фр.* accord›

акордàнт *м.* Човек, който работи на акорд.

акордеòн *м.* Музикален инструмент. ‹*фр.* accordéon; *нем.* Akkordeon›

акордеонист *м.* Човек, който свири на акордеон.

акордирам *несв.* и *св.* (**акордиране** *ср.*) Настройвам пиано, роял, клавесин или друг музикален инструмент. ‹*фр.* accorder ⇨ *нем.* akkordieren›

акордьòр *м. Муз.* Специалист, майстор по настройване на пиана. ‹*фр.* accordeur›

акòрия₁ *ж. Мед.* Вродена липса на зеницата и ириса. ‹от *гр.* ἀκόρη 'зеница'›

акòрия₂ *ж. Биол.* Ненаситност, липса на чувството за насищане след ядене; полифагия. ‹от *гр.* ἀκόρος 'насищане'›

акостирам *несв.* и *св.* (**акостиране** *ср.*) За кораб — приставам на кея или на брега. ‹*фр.* accoster›

акрàн и **акрàнин** *м. Разг.* Връстник. ‹*тур.* akran›

акратизма *ж. Истор.* В древна Гърция — утринна трапеза, закуска, състояща се от хляб, намокрен с вино. ‹от *гр.* ἀκρατίζομαι 'закусвам'›

акрàтия *ж.* **1.** Липса на самообладание; невъздържаност, необузданост. **2.** Слабост, безсилие. ‹от *гр.* ἀκρατής 'безсилен, слаб'›

акредитàция *ж.* (**акредитациòнен** *прил.*) **1.** *Дипл.* Официално пълномощие, упълномощаване. **2.** Препоръчване. ‹от *фр.* accréditation›

акредитив *м.* (**акредитивен** *прил.*) **1.** Препоръка. **2.** *Фин.* Писмен ангажимент на една банка да постави на разположение на трето лице определена сума пари по нареждане и за сметка на свой клиент при определени условия. ✧ **Валидност на акредитива.** *Фин. Юр.* Срокът, през който важи задължението на банката да изплати сумата, предвидена в акредитива; ако той не е посочен се смятат 6 месеца от датата на съобщението, отправено от банката до бенефициента. ✧ **Пенален акредитив.** *Икон.* Акредитив, открит в

полза на купувача, който да получи неустойка, ако продавачът не изпълни задълженията си. ‹от *лат.* accreditīvus 'доверителен' ⇨ *фр.* accréditif›

акредитивен *прил.* Препоръчителен. ✧ **Акредитивна банка.** *Фин.* Банка, която по нареждане на свой клиент купувач открива акредитив, представлява клиента и поема задължение да извърши плащане в брой. ✧ **Акредитивни писма.** *Дипл.* Официални документи, с които дипломат се упълномощава да представлява родината си пред правителството на чужда държава.

акредитирам *несв.* и *св.* (**акредитиране** *ср.*) **1.** Издавам акредитив. **2.** Назначавам за дипломатически представител в чужда страна. **3.** Извършвам акредитация. ‹*фр.* accréditer›

акресчендо *нареч. Муз.* Постепенно усилване. ‹*ит.* acrescendo›

акреция *ж.* Термин, използван в различни науки за означаване процеса на нарастване, натрупване на материя, предмет и под. ‹*лат.* accretio›

акриди *мн.* (акрида *ж.*) *Зоол.* Вид скакалци. ‹*гр.* ἀκρίς, ἀκρίδος›

акрилан *м. Хим. Текст. Техн.* Търговското име на вид синтетични влакна, получавани от пропеннитрил. ‹*лат.* acrilan›

акро- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'свързан с крайник; краен, накрая'; 2) 'височина, изпъкналост'; 3) 'крайност, изключителност', напр. *акродерматит*, *акрофобия* и др. ‹от *гр.* ἄκρος 'външен, горен; краен; остър' и ἄκρον 'връх; край'›

акробат *м.* Спортист или цирков артист, който се занимава с акробатика. ‹от *гр.* ἀκροβατέω 'ходя на пръсти'›

акробатика *ж.* Вид циркова или спортна гимнастика, в които се изпълняват сложни упражнения. ‹от *гр.* ἀκροβατέω 'ходя на пръсти'›

акробатикон *м. Истор.* Удължаваща се стълба, използвана от древните гърци. ‹от *гр.* ἀκροβατέω 'ходя на пръсти'›

акроболити *мн. Истор.* В древността — воини от леката конница, въоръжени с копия, лъкове и мечове. ‹*гр.* ἀκροβολιστής›

акродерматит *м. Мед.* Група от кожни заболявания, които поразяват кожата на крайниците. ‹*лат.* acrodermatitis›

акролити *мн.* (акролит *м.*) *Истор.* Антични гръцки статуи в примитивен стил с дървени тела, но с каменни глави и крайници. ‹от *гр.* ἄκρος 'висок' + λίθος 'камък'›

акромегалия *ж. Мед.* Нарушаване обмяната на веществата и необикновено нарастване обема на костите и на меките тъкани на върховите части на на лицето и крайниците (нос, уши, челюсти, китки, ходила, пръсти и др.) и на вътрешните органи поради поражение на предния дял на хипофизата (обикн. тумор) или на хипоталамуса. ‹*лат.* acromegalia›

акроним *м. Език.* Разновидност на абревиатурата, която представлява завоалираното име на автор, образувано от елементи на истинското му име; криптоним. ‹от *гр.* ἄκρος 'краен' + ὄνυμα 'име'›

акрономограма *ж. Лит.* Стихотворение, всеки стих на което започва с последната дума в предходния стих. ‹от *гр.* ἄκρος 'краен' + ὄνυμα 'име' + γράμμα 'буква'›

акропарестезия *ж. Мед.* Изтръпване на дланите, ходилата и пръстите. ‹*лат.* acroparesthesia›

акрополи *м. Истор.* Крепост в древногръцки град, обикн. изградена на хълм. ‹*гр.* ἀκρόπολις›

акросол и **акросолий** *м. Истор.* Ниша за гробница. ‹от *гр.* ἄκρος 'краен' + σωλήν 'жлеб, улей'›

акрософия *ж. Истор.* В древногръцката философия — висша мъдрост, премъдрост. ‹от *гр.* ἄκρος 'висок' + σοφία 'мъдрост'›

акростих *м.* (**акростишен** *прил.*) *Лит.* Стихотворна форма, при която началните букви на всеки стих, четени отгоре надолу, образуват дума или израз. ‹*гр.* ἀκροστιχίς›

акротерий *м. Архит.* **1.** Малка основа, разположена в двата края на фронтон. **2.** Статуи или резбовани орнаменти, поддържани от такава основа. ‹от *гр.* ἄκρον 'връх'›

акротизъм$_1$ *м. Филос.* Изследване на крайните причини. ‹от *гр.* ἀκρότος›

акротизъм$_2$ *м. Мед.* Липса или неосезаемост на пулса. ‹*лат.* acrotismus›

акрофобия *ж. Мед.* Страх от високи места. ‹от *гр.* ἄκρον 'връх' + φόβος 'страх'›

акроцефалия *ж. Анат.* Продълговата, конична форма на черепа и изпъкнало чело. ‹от *гр.* ἄκρον 'връх' + κεφαλή 'глава'›

акроцианоза *ж. Мед.* Синкаво-пурпурно оцветяване на периферните части на тялото (длани, ходила, пръсти, уши, нос, устни), дължащо се на бавна циркулация на кръвта в малките съдове на кожата или на разстройства на кръвообращението. ‹*лат.* acrocyanosis›

аксамит *м. Остар.* Везано кадифе. ‹*гр.* ἀκσαμίτις›

аксел *м. Спорт.* Скок във фигурното пързаляне, при който фигуристът се завърта на оборот и половина около оста си. ‹от *норвежки* собств. Axel Paulsen (?—1938), фигуристът, изпълнил този скок за първи път›

акселбанти *мн. Воен.* Презрамени плетени шнурове към парадна офицерска униформа.

‹*нем.* Achselband›

акселерàтор *м. Инф.* **1.** Ускорител, част от хардуера или софтуера на компютър, която позволява на друго устройство да работи по-бързо. **2.** Друго название за бързите клавишни комбинации. ‹*англ.* accelerator›

акселерàция *ж.* **1.** Ускорено нарастване. **2.** *Мед.* Ускорено израстване на деца и юноши. ‹*лат.* acceleratio›

аксесоàри *мн.* (аксесоàр *м.*) Дребни предмети, вещи, украшения, които служат за допълване на нещо. ‹*фр.* accessoire›

аксиàлен *прил.* (**аксиàлно** *нареч.*) *Ел.* Осов. ‹*лат.* axialis ⇨ *фр.* axial›

аксѝла *ж.* (**аксилàрен** *прил.*) *Анат.* Подмишница. ‹*лат.* axilla›

аксиолòгия *ж. Филос.* Учение за ценностите. ‹*гр.* ἀξιολόγια›

аксиòма *ж.* **1.** *Остар.* Съждение, което се приема за вярно без доказателство; очевидна истина. **2.** Съждение, получено чрез обобщаване или абстракция, поставено в основата на определен дял от науката, което служи за извеждането на други твърдения по правилата на логиката. ‹*гр.* ἀξίωμα›

аксиоматѝчен *прил.* Който няма нужда от доказване; очевиден. ‹*гр.* ἀξιωματικός›

аксиомѐтър *м. Мар.* Уред за определяне ъгъла на отклонението на кормило по отношение на диаметралната плоскост на кораба. ‹*фр.* axiomètre›

аксиòс *прил. Рел.* "Достоен!" (възглас, който се произнася при посвещаване в дяконски, свещенически, епископски сан и всички висши духовни чинове). ‹от *гр.* ἀξιόω 'смятам за достоен'; ἀξιός›

аксолѐма *ж. Анат.* Фина клетъчна мембрана, видима само с електронен микроскоп, която обхваща аксона. ‹*лат.* axolemma›

аксòн *м. Анат.* Нервно влакно; единичен израстък от клетъчното тяло на неврона, който пренася нервни импулси от него навън. ‹*гр.* ἄξων›

аксòни *мн. Истор.* Законите, с които Солòн управлявал Атина. ‹*гр.* ἄξονος — дървени таблички, закрепени на ос, върху които били написани законите›

аксономѐтрия *ж.* (**аксонометрѝчен** *прил.*) *Мат.* Дял от дескриптивната геометрия. ‹от *гр.* ἄξων 'ос' + μετρέω 'пресмятам'›

аксоплàзма *ж. Анат.* Полутечна структура, изграждаща аксона на нервните клетки. ‹от *гр.* ἄξων 'аксон' + πλάσμα 'нещо образувано'›

акт *м.* **1.** Отделно действие, проява, постъпка. **2.** Документ с юридическо, държавно или обществено значение. **3.** *Остар.* Част от драматургична творба; действие. **4.** *Остар.* Училищно тържество. **5.** *Изк.* Рисунка на голо човешко тяло. ✧ **Акт за гражданско състояние.** *Юр.* Удостоверителен официален писмен документ, отразяващ определено от закона обстоятелство от значение за гражданския статут на човек. ✧ **Нормативен акт.** *Юр.* Акт, издаден от оправомощен за това държавен орган, който регулира обществени отношения. ✧ **Нотариален акт.** *Юр.* Документ, заверен от нотариус, който е законно доказателство за собственост, извършена сделка и др. ✧ **Обвинителен акт.** *Юр.* Писмен акт на прокурора, в който се изразява становището му, че посоченото в акта лице е извършило престъпление. ✧ **Охранителен акт.** *Юр.* Актът, издаден от съда в охранително производство. ✧ **Подзаконов акт.** *Юр.* Обобщаващ термин на нормативен акт, който в йерархията на нормативните актове стои по-ниско от закона и се основава на него (постановление, правилник, наредба, инструкция). ‹от *лат.* actus 'извършен'›

актѝв *м.* **1.** *Икон.* Лявата част на баланса, в която са посочени основните и оборотните средства и др. имущества на стопанска организация. **2.** *Икон.* Превишаване на постъпленията над разходите. **3.** Най-дейната част от членовете на организация или колектив. **4.** *Прен.* Заслуги на човек или колектив, които се оценяват в тяхна полза. ✧ **Краткотрайни активи.** *Икон.* Активи на една фирма, които в рамките на дванадесет месеца могат да се превърнат в налични пари; оборотни средства. ✧ **Ликвидни активи.** *Икон.* Парични наличности плюс краткосрочни активи (заеми и менителници с настъпващ падеж), които бързо и без загуба на притежателя могат да бъдат обърнати в пари. ✧ **Нетна оценка на финансови активи.** *Фин.* Серия от отраслови баланси, които се използват за анализ на общото състояние на икономиката. ✧ **Процент на ликвидните активи.** *Фин.* Включва както паричните наличности, така и активите с краткосрочен падеж, които лесно могат да се обърнат в пари при минимален риск за загуба на капитал. ✧ **Резервни активи.** *Икон.* Пари в брой и високо ликвидни парични активи, които задължително трябва да се поддържат от финансовите институции, по-специално от банките, според правилата, определяни от централната банка. ✧ **Рисков актив.** *Икон.* Актив с несигурна норма на възвръщаемост. ✧ **Сигурен актив.** *Икон.* Актив с определена и гарантирана норма на възвръщаемост, напр. облигация, емитирана от правителството с добра

репутация. ✧ **Специфичен актив.** *Икон.* Уникалният характер на трайните активи, напр. машина, опитен работник или производство, организирано на отдалечено място. ✧ **Финансов актив.** *Икон.* Парче хартия, което дава право на притежателя му на лихва или дивидент. ‹от *лат.* activus 'деен' ⇨ *фр.* actif ⇨ *нем.* Aktiv›

активатор *м.* **1.** *Хим.* Катализатор. **2.** *Техн.* Усилвател. ‹*лат.* activator›

активация *ж.* *Хим.* Ускоряване на процеси. ‹*лат.* activatio›

активен *прил.* (**активност** *ж.*; **активно** *нареч.*) **1.** Деен; жив, пъргав. **2.** Който действа; ефикасен. **3.** *Фин.* Който се отнася до лявата част на баланса. ✧ **Активен съдружник.** *Икон.* Съдружник, който освен с дялов капитал участва във фирмата и с труда си. ✧ **Активна конструкция.** *Език.* Граматически начин за изразяване на субекта и обекта на действието, при който субектът се изразява чрез подлог при преходни глаголи в действителен (активен) залог, а обектът на действието — от прякото допълнение към същия глагол. ✧ **Активна солидарност.** *Икон.* Солидарност между няколко кредитори на един длъжник, според която длъжникът има право да избере на кого да плати, което го освобождава от задълженията към всички кредитори. ✧ **Активно избирателно право.** *Юр.* Правото на гражданина да участва в избори за представителни органи (парламент, общински съвет) и в референдуми. ‹*лат.* activus›

активизация *ж.* Засилване, оживление на дейност. ‹от *лат.* activus 'активен'›

активист *м.* **1.** Деен член на организация. **2.** Член на актива. ‹*фр.* activiste›

актин *м.* *Биохим.* Белтък, синтезиран в мускулите, с важна функция при мускулното съкращение. ‹от *лат.* act(us) 'извършен' + -in›

актиниди и **актиноиди** *мн.* *Хим.* Четиринадесет трансуранови елемента (в Периодичната система — след актиний), някои от които се получават само чрез ядрена реакция. ‹от *лат.* actin(o)ide›

актиний *м.* *Хим.* Радиоактивен елемент, тежък сребристобял метал, който се получава от уранова руда (знак Ac). ‹*лат.* actinium›

актиния *ж.* *Зоол.* Хищно морско мешесто животно с пипала; морска хризантема. Actin(ar)ia.

актино- *представка.* В сложни думи със значение 'лъч', 'лъчеизпускане', напр. *актинограф*, *актинометър* и др. ‹*гр.* ἀκτίς 'лъч'›

актинограф *м.* *Физ.* Регистратор на слънчевата радиация. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + γράφο 'пиша'›

актинография *ж.* *Физ.* Отчитане на слънчевата радиация с актинограф. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + γράφο 'пиша'›

актинолог *м.* Учен, специалист по актинология.

актинология *ж.* Дял от физиката, който изучава свойствата на излъчванията. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + λόγος 'наука'›

актинометрия *ж.* *Метеор.* Дял от метеорологията, който изследва слънчевата, земната и атмосферната радиация. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + μετρέω 'измервам'›

актинометър *м.* *Физ.* Уред за измерване интензитета на електромагнитното лъчение. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + μετρέω 'измервам'›

актиномикоза *ж.* *Мед.* Хронично инфекциозно заболяване у човека и някои домашни животни, причинявано от актиномицети. ‹*лат.* actinomycosis›

актиномицети *мн.* *Биол.* Бактерии, които образуват клонести клетки, разпространени в почвата, водата, въздуха и върху растителни остатъци, някои са паразити, причиняващи заболявания (туберкулоза, актиномикоза, дифтерит и др.); лъчиста гъбичка. Actinomyces. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + μύκης 'гъба'›

актиноморфен *прил.* Който е като лъчи; лъчеподобен. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + μορφή 'форма'›

актинотерапия *ж.* *Мед.* Лъчелечение със слънчеви, ултравиолетови, радиеви, рентгенови и други лъчи. ‹от *гр.* ἀκτίς 'лъч' + θεραπεία 'лечение'›

актриса *ж.* Изпълнителка на роли във филми и театрални постановки. ‹*фр.* actrice›

актуален *прил.* (**актуалност** *ж.*) Много важен, съществен в сегашния момент; съвременен. ‹*лат.* actuālis›

актуализирам *несв.* и *св.* (**актуализиране** *ср.*) Правя да стане актуален. ‹*фр.* actualiser ⇨ *нем.* aktualisieren›

актуарий *м.* **1.** Специалист по статистика и теория на вероятностите, които се прилагат при застраховане, изработване на прогнози и амортизация. **2.** *Остар.* Деловодител, регистратор. ‹*лат.* actuarius›

актьор *м.* (**актьорски** *прил.*) Изпълнител на роли във филми и театрални представления; артист. ‹*фр.* acteur›

актюер *м.* Специалист по застраховките за живот. ‹*фр.* actuaire›

акубитор *м.* *Истор.* В древен Рим — телохранител, който пази императора по време на съня му. ‹*лат.* accubitor›

акубиторий *м.* *Истор.* У древните римляни — столова. ‹*лат.* accubitorium›

акузатив *м.* (**акузативен** *прил.*) *Език.* Вините-

лен падеж. ‹*лат.* acusatīvus›

акузатѝвен *прил. Юр.* Обвинителен. ‹от *лат.*›

акузàция *ж. Юр.* Обвинение. ‹*лат.* accusatio›

акýзма *ж. Мед.* Слухова халюцинация за елементарни шумове (звънене, шумене, гърмене и др.), характерна за болните от шизофрения. ‹*лат.* acusma›

акýла *ж.* **1.** *Зоол.* Голяма хищна морска риба с вретеновидно тяло и покрита с плакоидни, подобни на зъбци люспи. Selachiiformes. **2.** *Прен.* Ненаситен, алчен човек. ‹*рус.* акýла›

акултурàция *ж. Психо.* Процес, чрез който индивидите научават правилата на поведение, характерни за определена група от хора. ‹*англ.* acculturation›

акумулàтор *м.* (**акумулàторен** *прил.*) **1.** Устройство за натрупване на електричен заряд. **2.** *Инф.* Регистър на микропроцесор, който съдържа стойността на резултата от някаква операция, обикн. A- или AX-регистър. ‹*лат.* accumulātor ⇨ *фр.* accumulateur ⇨ *нем.* Akkumulator›

акумулàция *ж.* (**акумулациòнен** *прил.*) Събиране, натрупване; струпване. ‹*лат.* accumulatio›

акумулѝрам *несв.* и *св.* (**акумулѝране** *ср.*) Събирам, натрупвам, съсредоточавам в себе си. ‹*лат.* accumulare›

акупунктýра *ж.* Традиционна китайска система за лечение, при която болестните симптоми се облекчават чрез тънки метални игли, забити в определени биологично активни точки под кожата; иглотерапия, рефлекторна терапия. ‹*англ.* acupuncture›

акурàтен *прил.* (**акурàтно** *нареч.*; **акурàтност** *ж.*) Грижлив, точен, старателен. ‹*лат.* accurātus ⇨ *рус.* аккурáтный›

акýстика *ж.* (**акустѝчен** и **акустѝчески** *прил.*; **акустѝчно** *нареч.*; **акустѝчност** *ж.*) **1.** Наука за звука. **2.** Звуковите характеристики на дадено помещение, които определят доколко в него ясно може да се чуват музика и реч. ✧ **Физиологична акустика.** Раздел от биофизиката, който изучава произвеждането и възприемането на звук, инфразвук и ултразвук от животните. ‹*гр.* ἀκουστική›

акýт *м. Език.* Остро ударение. ‹*лат.* acutus ⇨ *нем.* Akut›

акýтен *прил.* **1.** Бърз, неотложен. **2.** *Мед.* Който започва внезапно, с тежки симптоми и протича бързо. **3.** *Мед.* Който описва всеки силен симптом (напр. остра болка). ‹*лат.* acutus›

акушѐр *м.* Лекар, специалист по акушерство. ‹*фр.* accousheur›

акушѐр-гинеколòг *м.* Лекар, специалист по акушерство и гинекология. ‹от *фр.*›

акушѐрка *ж.* Медицинска сестра, специалистка по акушерство. ‹от *фр.*›

акушѐрство *ср.* (**акушѐрски** *прил.*) **1.** Дял от медицината, който се занимава с грижите и лечението на бременната жена, раждането на бебето и живота му през първите 6 седмици след раждането. **2.** Професия, свързана с медицински грижи за родилка. ‹от *фр.*›

акушѝрам *несв.* и *св.* (**акушѝране** *ср.*) Израждам бебе; помагам при раждане на бебе. ‹*фр.* accousher›

акцѐнт *м.* (**акцѐнтен** *прил.*) **1.** *Език.* Ударение. **2.** Особено, специфично произношение на човек, който не е носител на езика, на който говори. **3.** *Прен.* Изтъкване, привличане на внимание. ‹*лат.* accentus ⇨ *нем.* Akzent›

акцентѝрам и **акцентýвам** *несв.* и *св.* (**акцентѝране** *ср.*) **1.** Произнасям с ударение. **2.** Подчертавам, изтъквам на преден план; обръщам особено внимание. ‹*рус.*›

акцентолòгия *ж. Език.* Дял от фонетиката, който изучава ударенията на думите. ‹от *лат.* accentus + *гр.* λόγος›

акцѐпт *м.* (**акцѐптен** *прил.*) **1.** *Фин.* Писмено задължение по полица. **2.** *Юр.* Писмено съгласие да се сключи договор. ✧ **Банков акцепт.** *Фин.* **1.** Договорирано съгласие на банка да изплати сумата по менителница, което е оформено писмено. **2.** Акцептираната менителница като документ, който позволява на клиента да използва кредит при същата или друга банкова институция чрез сконтиране или залагане на менителницата, обикн. при външнотърговски плащания чрез документарни акредитиви. ✧ **Бланков акцепт.** *Фин.* **1.** Акцепт, даден на още неоформена менителница. **2.** Приемане от банка или лице да плаща теглени срещу него полици без първоначално покритие. ‹от *лат.* acceptus 'приет'›

акцептàнт *м.* **1.** *Банк.* Платец, който дава съгласие да изплати определено задължение, обикн. оформено с документ. **2.** *Юр.* Лице, което приема, съгласява се с нещо. ‹от *лат.* acceptare 'посрещам, приемам'›

акцептàция *ж.* Съгласяване, приемане. ‹*лат.* acceptatio ⇨ *нем.* Akzeptation›

акцептѝрам *несв.* и *св.* (**акцептѝране** *ср.*) **1.** *Фин.* Приемам изплащане на полица, сметка и др. **2.** *Прен.* Съгласявам се, приемам. ‹*нем.* akzeptieren›

акцѐптор *м.* (**акцѐпторен** *прил.*) **1.** *Хим.* Приемател. **2.** *Физ.* Дефект в структурата на полупроводник, който предизвиква дупчеста проводимост. ‹*лат.* acceptor ⇨ *нем.* Akzeptor›

акцѐпция *ж. Език.* Смисъл, значение на дума. ‹*фр.* acception›

акцѐс *м. Мед.* Пристъп на болест, припадък. ‹*лат.* accessus›

акцесо̀рен *прил.* Добавъчен, второстепенен. ✧ **Акцесорен договор.** *Юр.* Добавъчен договор, валиден само ако е в сила основният договор. ‹*лат.* accessorius›

акцидѐнт *м.* (**акцидѐнтен** и **акцидента̀лен** *прил.*) **1.** Странично, несъществено събитие. **2.** Инцидент, злополука, нещастен случай. **3.** *Мед.* Случаен признак на болест, усложнение. **4.** Неравност. ‹от *лат.* accidĕre 'падам, случвам се'›

акцидѐнтен и **акцидента̀лен** *прил.* Страничен, несъществен, случаен, второстепенен. ‹*лат.* accidens›

акцидѐнция *ж.* (**акцидѐнтен** *прил.*) **1.** Странично, несъществено, случайно свойство. **2.** *Полигр.* Формуляри, бланки, визитни картички и др. ‹*лат.* accidentia›

акцѝз *м.* (**акцѝзен** *прил.*) *Икон.* Специфичен косвен данък върху някои стоки (спиртни напитки, тютюн, луксозни стоки). ‹*фр.* accise; *нем.* Akzise›

акционѐр *м.* Собственик на акции$_1$. ‹*фр.* actionaire›

акционѐрен *прил.* ✧ **Акционерна банка.** *Фин.* Банка, организирана като акционерно дружество. ✧ **Акционерно дружество.** *Икон.* Дружество със собствена фирма, чийто предварително определен основен капитал е разделен на части, представлявани от акции$_1$, и за задълженията на което акционерите отговарят само с имуществото на дружеството.

а̀кция$_1$ *ж.* (**акцио̀нен** *прил.*) *Икон.* Ценна книга, с която се удостоверява участие в капитала на акционерно дружество. ✧ **Алфаакции.** *Икон.* Най-често търгуваните акции на Лондонската фондова борса с гарантиран непрестанен двупосочен пазар. ✧ **Акция на приносител.** *Икон.* Акция, правата на която се ползват от всеки, който я представи; безименна акция. ✧ **Бетаакции.** *Икон.* Ок. 500 акции, които са най-търсени след алфаакциите и се предлагат по автоматизираната система за котиране на акции на фондовата борса. ✧ **Гамаакции.** *Икон.* Акциите, по които се отчита най-малко търсене. ✧ **Делтаакции.** *Икон.* Най-рядко търгувани ценни книжа и акции, които не се котират от автоматизираната система за котиране на акции на фондовите борси. ✧ **Златна акция.** *Икон.* Акция с право на глас в една компания, особено такава, която е била приватизирана. ✧ **Кадуцирана акция.** *Икон.* Акция, която е унищожена или заменена с друга поради невнасяне на номиналната ѝ стойност. ✧ **Кумулативна акция.** *Икон.* Привилегирована акция, която позволява на притежателя си да получи дивидент и през следващите години, ако печалбите на дружеството през предходните години не са били достатъчни, за да се изплати дивидентът. ✧ **Обикновени акции.** *Икон.* Акции, които осигуряват равни права на всички акционери. ✧ **Поименна акция.** *Икон.* Акция, която изисква легитимация с изрично посочване на името на собственика. ✧ **Привилегирована акция.** *Икон.* Акция, която дава повече гаранции или права на собственика и допълнителен дивидент. ✧ **Сини акции.** *Икон.* Акции на водещите компании или корпорации, котирани постоянно на борсата и смятани за инвестиция с малък риск. ✧ **Учредителна акция.** *Икон.* Акция на акционер учредител. ‹*лат.* actio ⇨ *фр.* action; *нем.* Aktion›

а̀кция$_2$ *ж.* **1.** Действие, което се предприема за постигане на определена цел, за прокарване на някаква идея. **2.** Бойно действие на войска или въоръжена група. ‹*лат.* actio›

а̀кция$_3$ *ж. Изк.* Термин, използван от 60-те години на XX век, който описва поредица или комбинация от физически движения, звуци, взаимодействия с пространството и времето и т. н., невинаги ставащи на едно и също място, и я представя като произведение на изкуството. ‹*англ.* action›

акчѐ *ср. Истор.* В Османската империя — сребърна монета, сечена за първи път при Орхан I Гази (1324—1360), която в периода XVII—XVIII в. е най-дребната монета в държавата. ‹*тур.* akçe›

акъ̀л *м. Разг.* Ум, разум. ‹*тур.* akıl›

акъллѝя *прил. Разг.* Умен, разумен. ‹от *тур.* akıl›

а̀кър *м.* Английска мярка за площ, равна на 4047 кв. м. ‹*англ.* acre›

а ла бес *нареч. Фин.* Към понижаване (тенденция в курсовете на валутните пазари и на фондовите борси). ‹*фр.* à la baisse›

а ла криѐ *нареч. Фин.* Чрез извикване (начин, по който борсовите бокери правят предложенията си за покупка или продажба на ценни книжа). ‹*фр.* à la criée›

а ла ос *нареч. Фин.* Към повишаване (за тенденция в курсовете на валутните пазари и на фондовите борси). ‹*фр.* à la hausse›

а ла прѝма *нареч. Изк.* Отведнъж (за начин на рисуване на картини). ‹*фр.* à la prima›

ал антѝка *ж. Изк.* Произведение на изкуството на основата на класическия модел. ‹*ит.* all'antica›

ал па̀ри *нареч. Фин.* По номиналната стой-

ност. ‹*ит.* al pari›

алабàстров *прил. Прен.* Прозрачнобял.

алабастрòн *м. Истор.* В древна Гърция и Александрия — малка, обикн. цилиндрична керамична или стъклена бутилка, използвана за съхраняване на парфюми и ароматични масла. ‹*гр.* ἀλάβαστρον›

алабàстър *м.* (**алабàстров** *прил.*) *Минер.* Разновидност на гипса, финозърнеста, често съдържа и цветни ивици и петна, с което наподобява мрамор, мека, лесно се поддава на рязане, дялане и полиране. ‹*гр.* ἀλάβαστρος›

алабàш *м. Бот.* Червена, сладка гулия. Brassica napobrassica. ‹от *тур.* al 'червен' + baş 'глава'›

алаброс *м.* Мъжка прическа — нископодстригана и сресана нагоре и назад коса. ‹от *фр.* à la brosse›

аладжà *ж. Диал.* **1.** Пъстър памучен или копринен плат. **2.** Женска дреха от такъв плат. ‹*тур.* alaca›

аладжàк *м. Диал.* Дълг. ‹*тур.* alacak›

алàй *м. Истор.* В Османската империя: **1.** Войскова част, полк. **2.** Конвой, свита. **3.** Тържествена процесия, парад, шествие. ‹*тур.* alay›

алайбèй *м. Истор.* В Османската империя — командир на полк. ‹от *тур.* alay + bey›

алàлем *нареч. Диал.* Като че ли, май, изглежда. ‹*тур.* al(a)lem›

алàлия *ж. Мед.* Липса или недоразвитост на говора у деца поради увреждане на речевите зони в главния мозък. ‹*лат.* alalia›

аламàн *м. Мар.* Вид голяма рибарска лодка. ‹*тур.* alaman›

аламàна *ж. Мар.* Мрежа за лов на паламуд. ‹*ит.* alamana›

аламинýт **1.** Като *нареч.* Веднага, в момента, на минутата. **2.** Като *същ. м. Кул.* Ястие, приготвено бързо, веднага след поръчката. ‹от *фр.* à la minute›

алàн *м. Диал.* Площад, мегдан. ‹*тур.* alan›

алàнкоолу *м.* и *ж. Разг. Пренебр.* Като обръщение — "глупако". ‹*тур.* alankoulu›

алàрма *ж.* (**алàрмен** *прил.*) **1.** Сигнал за тревога (в армията, в органите за противопожарна охрана и др.). **2.** *Разг.* Врява, глъч, олелия. **3.** *Разг.* Устройство, предназначено да даде сигнал за тревога. ‹*фр.* alarme›

алармѝрам *несв.* и *св.* (**алармѝране** *ср.*) **1.** Давам сигнал за тревога. **2.** Обръщам внимание. ‹*фр.* alarmer ⇨ *нем.* alarmieren›

алашѝк *прил. Диал.* Навикнал, привикнал, свикнал. ‹*тур.* alışık›

алащѝсвам *несв.* и **алащѝсам** *св. Диал.* Навиквам, свиквам. ‹*тур.* alışmak›

àлба *ж. Истор. Лит.* В средновековната поезия — сантиментална любовна песен, в която централно място заема раздялата на влюбените на разсъмване. ‹*провансал.* alba 'зора, разсъмване'›

албарѐло *м. Фарм.* Цилиндричен, леко стеснен буркан за лекарства. ‹*ит.* albarello›

албатрòс *м. Зоол.* Голяма морска птица, подобна на чайка, с дълъг клюн и тесни криле, които при размах достигат 4 м. Diomeda exulans. ‹*исп.* albatros›

албѐдо *ср. Физ.* **1.** Отношението на отразения от дадена повърхност и падащия върху нея светлинен поток. **2.** Вероятността един неутрон да бъде отразен от повърхността, през която той влиза в някакъв материал. ‹от *лат.* albus 'бял' ⇨ *нем.* Albedo›

албигòйци *мн. Истор.* Членове на католическа секта в областта Лангедок, Южна Франция, през XI—XIII в., които отричали властта на папата и били тясно свързани с богомилите и павликяните. ‹от *фр.* собств. Albiga, град във Франция›

албинѝзъм *м. Мед.* Липса на пигмент за оцветяване на тялото (меланин). ‹*лат.* albinismus›

албинòс *м.* Индивид, при който липсва пигмент за оцветяване на тялото (меланин). ‹от *лат.* albus 'бял' ⇨ *исп.* albo›

Албиòн *м.* **1.** *Истор.* Старото име на Британските острови. **2.** *Прен.* Англия. ‹*келтски* Albion›

албýм *м.* (**албýмен** *прил.*) **1.** Книга за събиране и подреждане на снимки, марки и под. **2.** Печатно издание с репродукции. **3.** Грамофонна плоча или касета с музикални изпълнения. ‹*лат.* album 'празна плочка' ⇨ *нем.* Album›

албумѝн *м.* и **албумѝни** *мн.* (**албумѝнов** *прил.*) *Биохим.* Вид протеини, важна съставка на животинските и растителните тъкани. ‹*лат.* albuminum›

албуминýрия *ж. Мед.* Увеличаване количеството на албумин в урината. ‹*лат.* albuminuria›

алвеолàр *м. Език.* Алвеоларна съгласна. ‹*лат.* alveolaris›

алвеолàрен и **алвеòлен** *прил.* ✧ **Алвеоларна съгласна.** *Език.* Съгласна, която се учленява чрез допиране на езика до алвеолите.

алвеòли *мн.* (**алвеòла** *ж.*) (**алвеолàрен** и **алвеòлен** *прил.*) *Анат.* **1.** Малки мехурчета, крайни разширения на бронхите. **2.** Вдлъбнатини на челюстните кости, в които са вместени корените на зъбите. ‹от *лат.* alveolis 'коренище'›

алвеолѝт *м. Мед.* Възпаление на една или няколко белодробни алвеоли. ‹*лат.* alveolitis›

àлга *ж. неизм. Бот.* Едно- или многоклетъч-

ни организми, в миналото класифицирани като растения, които обитават солени и сладки води или влажни почви, съдържат хлорофил и др. пигменти, но за да бъдат растения, им липсват истински стъбла, корени и листа; днес към тях се причисляват синьо-зелените водорасли, дребните морски кремъчни водорасли диатомея и зелените сладководни, спирално извити многоклетъчни от рода Spirogyra. ‹*лат.* alga›

àлгебра *ж.* (**алгебрѝчен** *прил.*) Дял от математиката, който изучава свойствата на числените величини и връзките между тях, като използва общи символи. ✧ **Булева алгебра.** *Мат. Инф.* Клон на математическата логика, който се използва в изчислителните машини; логическите операции се извършват от операторите "И", "ИЛИ", "НЕ-И" и други, които в известен смисъл са аналогични на математическите знаци. ✧ **Матрична алгебра.** *Мат.* Раздел от алгебрата, който се занимава с правилата за действие с матрици-те. ‹*ар.* al džabr 'нареждане' ⇨ *лат.* algebra›

алгòл *м. Инф.* Алгоритмичен език за програмиране, в който информацията се изразява чрез алгебрични символи. ‹съкр. от *англ.* alg(orithmic) o(rientated) l(anguage)›

алгорѝтъм *м.* (**алгоритмѝчен** *прил.*; **алгоритмѝчност** *ж.*) Система от последователни действия за решаване на дадена задача. ‹*ар.* al khuwārizmi, по името на *перс.* математик Abu Jafar Mohammed ibn Mūsa al Khuwārizmi (IX в.)›

алдехѝди *мн.* (алдехѝд *м.*) (**алдехѝден** *прил.*) *Хим.* Органични съединения, летливи течности с характерна миризма, които се използват в производството на изкуствена смола и пластмаса. ‹съкр. от *лат.* al(cohol) dehyd(rogenātum)›

алѐ ретýр *ж. Фин.* Вид валутна сделка — превръщане на авоар от конвертируема валута в клирингова валута — която е продължение на сделката суич. ‹*фр.* ale retour›

алеàторен *прил.* Рискован, случаен. ✧ **Алеаторен договор.** *Юр.* Договор, при който резултатът зависи от бъдещо, случайно и неизвестно събитие. ‹от *лат.* alea 'зар'›

алебàрда *ж. Истор.* Копие с брадва на върха. ‹*фр.* hallebarde›

алебардѝст *м. Истор.* Воин, въоръжен с алебарда. ‹от *фр.* hallebarde›

алевѝи *мн. Рел.* Етнорелигиозна общност, която изповядва исляма в неговото шиитско направление, а нейните членове се смятат за последователи на Али, зет на пророка Мохамед; общността възниква през VII в. с разделението на исляма на шиитски и сунитски след смъртта на Пророка; къзълбаши, алиани, алиди. ‹по *ар.* собств. Ali›

алегàция *ж. Юр.* Твърдение. ‹*лат.* alegatio›

алегòрия *ж.* (**алегорѝчен** и **алегорѝчески** *прил.*; **алегорѝчно** *нареч.*; **алегорѝчност** *ж.*) **1.** *Лит.* Израз, в който става дума за един предмет или проява, а се подразбират други — творчески похват на художествената литература; иносказание. **2.** *Изк.* Творба, която представя някакво абстрактно качество или идея, използвайки отделен обект или отделна фигура. ‹*гр.* ἀλληγορία›

алѐгри *ж.* Лотария, при която печалбата е означена върху билета и се дава веднага. ‹*ит.* allegri›

алѐгро *Муз.* **1.** Като *нареч.* Бързо, живо (за темпо). **2.** Като *същ. ср.* Музикално произведение в такова темпо. ‹*ит.* allegro›

алекситѝмия *ж. Психо.* Състояние на личността, което се характеризира с бедно въображение и недостатъчно емоционално вписване в обективната реалност и с отслабване на съпреживяването. ‹*англ.* alexiyhimy›

алѐксия *ж. Мед.* Придобита неспособност за четене или нарушение на четенето в резултат на болестен процес (мозъчен удар или друго неврологично увреждане) в лявото мозъчно полукълбо при хора, които си служат основно с дясната ръка. ‹*лат.* alexia›

àлен *прил. Разг.* Кървавочервен, пурпурен. ‹*тур.* al 'червен'›

аленѐя *несв.* Изпъквам с аления си цвят.

алергѐни *мн. Мед.* Антигени, които причиняват алергия у свръхчувствителни хора. ‹*лат.* alergenum›

алергизѝрам *несв.* и *св.* (**алергизѝране** *ср.*) *Мед.* Повишавам чувствителността на организъм към различни алергени.

алѐргия *ж.* (**алергѝчен** *прил.*) **1.** *Мед.* Болестно състояние, при което организмът става свръхчувствителен към определени чужди или потенциално опасни вещества (алергени). **2.** *Прен. Разг.* Непоносимост спрямо някого или нещо; отвращение. ‹*лат.* allergia›

алерголòгия *ж.* Дял от медицината, който изучава различните алергии.

àлерзееленвинтер *м. Метеор.* Неустойчив северен вятър в началото на ноември в Централна Европа. ‹*нем.* Allerseelenwinter›

àлерхайлигенвинд *м. Метеор.* Топъл фьонов вятър в Алпите. ‹*нем.* Allerheiligenwind›

àлест *прил.* За кон — червеникав. ‹от *тур.* al 'червен'›

алѐя *ж.* Пътека, покрита с камъни, асфалт и под., в парк. ‹*фр.* allée›

алиàнс *м.* Съюз. ‹*фр.* alliance›

алѝби и **àлиби** *ср. Юр.* Доказателство, че за-

подозрян или обвиняем не е бил на мястото на престъплението. ‹*лат.* alibi 'другаде'›

алигàтор *м. Зоол.* Американски или източноазиатски крокодил; кайман. Alligator Mississipiensis. Alligator sinensis. ‹*исп.* el lagarto 'гущер' ⇨ *англ.* alligator›

алиготѐ *ср.* Сорт бяло бургундско грозде и виното, произведено от него. ‹*фр.* aligoté›

алидàда *ж. Техн.* Уред за измерване на височини и вертикални разстояния. ‹*ар.* al idāda 'пълен радиус на кръга'›

алѝди *мн. Рел.* В ислямските държави — потомците на Али ибн Абу Талиба (ок. 600—661), братовчед на пророка Мохамед и съпруг на дъщеря му Фатима. ‹от *ар.* собств. Ali›

алиенàция *ж.* **1.** Отчуждаване. **2.** *Юр.* Отчуждаване на имот; прехвърляне на собственост. **3.** *Мед.* Психическо разстройство, лудост. **4.** *Психо.* Усещане, че собствените мисли са под контрола на друго лице (симптом на шизофрения). ‹*лат.*›

алилодидактѝчен и **алилодидактѝчески** *прил. Остар.* Взаимоучителен. ✧ **Алилодидактичен метод.** Взаимоучителен метод на обучение. ‹*гр.*›

алилуàрий *м. Рел.* Стих от Свещеното писание, произнасян след изпяването на "алилуя" и преди четенето на Евангелието. ‹от *гр.* ἀλληλούϊα›

алилýя *междум. Рел.* В Християнската църква — хвалебствен възглас в песнопение — "хвалете Бога". ‹*евр.* hallelūyāh ⇨ *гр.* ἀλληλοῖα›

алимѐнти *мн. Юр.* Издръжка, която едни лица трябва да осигурят на други, свързани с тях с брачни или семейни отношения. ‹*лат.* alimentum›

алинѐя *ж. Юр.* Част от параграф или член на закон и наредба, която започва на нов ред. ‹*лат.* a linea 'от линията'›

алитерàция *ж. Лит.* Метрико-хармоничен метод, чрез който се увеличава речевата експресия, основан на повторяемостта на еднакви или близки по гласеж съгласни звукове в кратка комбинация от думи. ‹*лат.* alliteratia›

алѝфа *ж. Изк. Рел.* Разтвор от ленено масло и други материали, използван от иконописците вместо лак; олифа. ‹от *гр.* ἄλειφα 'мас, масло'›

алияж *м. Фин.* Теглото на неблагородните метали в златни и сребърни монети, изразявано в процент спрямо теглото на благородния метал. ‹*фр.* alliage 'силав; смес, примес'›

алкализàция *ж.* (**алкалойден** *прил.*) *Хим.* Превръщане в луга. ‹*лат.* alcalisatio›

алкализѝрам *несв.* и *св.* (**алкализѝране** *ср.*) Превръщам в луга. — **алкализирам се.** ‹*нем.* alkalisieren›

алкалойди *мн.* (алкалойд *м.*) *Биохим.* Алкални органични вещества от растителен произход, съдържащи в молекулата си най-малко един азотен атом в пръстеновидна структура, които се използват в медицината. ‹от *ар.* al qili 'луга'›

алкаразà *ж. Изк.* Глинен съд, подобен на ваза, в който в миналото са изстудявали течности, а днес е предмет на изкуството. ‹*ар.* al karaz; *исп.* alcarraza›

Алкиòна *ж. Мит.* В древногръцката митология — дъщеря на бога на ветровете Еол. ‹*гр.* собств. Ἀλκυόνη›

алкохòл *м.* (**алкохòлен** *прил.*) **1.** *Хим.* Спирт. **2.** *Хим.* Общо название на клас органични съединения, получавани от въглеводородите, като един или повече водородни атоми в молекулите им са заместени от една или повече хидроксилни групи. **3.** Спиртна напитка. ‹*ар.* al kuhl 'тънък, фин'›

алкохолизàция *ж. Хим.* Насищане с алкохол. ‹*лат.* alcoholisatio›

алкохолизѝрам *несв.* и *св.* (**алкохолизѝране** *ср.*) **1.** *Хим.* Насищам с алкохол. **2.** *Разг.* Приучавам към пиене на алкохол. — **алкохолизирам се.** ‹*нем.* alkoholisieren›

алкохолѝзъм *м.* Болестно състояние, което е последствие от системната, прекалена употреба на алкохол. ‹*фр.* alcoolisme›

алкохолѝк *м.* Човек, който страда от алкохолизъм. ‹*англ.* alcoholic›

Аллàх *м. Рел.* У мюсюлманите — бог. ‹*ар.* al Ilāh 'бог' ⇨ *тур.* Allah›

алмà *ж. Диал.* Украса на женска дреха. ‹*тур.* alma›

àлма мàтер *ж.* Университет. ‹*лат.* alma mater 'майка хранителка'›

алмагѐст *м. Истор.* **1.** Наименование на арабския превод на съчинението на астронома Птолемей. **2.** Всяко съчинение по астрономия, астрология и алхимия през Средновековието. ‹*ар.* al majisti 'велик' ⇨ *лат.* Almagest›

алманàх *м.* **1.** Непериодичен сборник с литературни творби от различни автори. **2.** Годишник със сведения за лица и тяхната дейност в дадена специалност, професия, област. ‹*ар.* almanah 'календар' ⇨ *лат.* almanachus›

алогиàни и **алòги** *мн. Истор.* Еретици от началото на III в., които не признавали Христос като Слово (Логос), отричайки по този начин Божествената Му същност. ‹от *гр.* ἄλογος 'неразумен; нелогичен'›

алогѝчен *прил.* (**алогѝчност** *ж.*; **алогѝчно**

нареч.) Лишен от логика; безсмислен, обърка̀н. ‹*гр.* ἄλογος›

ало̀д *м. Истор.* **1.** В Средновековието — пълна собственост на земята. **2.** Земя, освободена от феодални повинности, но с нея се разпорежда владетеля на държавата. ‹*нем.* Allod›

ало̀е *ср.* (**ало̀ев** *прил.*) *Бот.* Лековито растение (сокът от месестите му листа се използва за лекуване на изгаряния, на различни кожни заболявания, за заздравяване на косъма и подобряване растежа на косата) от сем. лилиеви, чиято родина е Южна Африка, изключително популярно и като декоративно. Aloe vera/variegata/austata/mitriformis.

а̀локация *ж. Фин.* **1.** Финансови средства, перо. **2.** Система за определяне на вносно-износни и валутни квоти. ‹*англ.* allocation›

аломерѝзъм *м. Хим.* Подобие в кристалната структура на вещества с различен химичен състав. ‹от *гр.* ἄλλος 'друг' + μέρος 'част'›

аломорфѝзъм *м. Хим.* Непостоянство в кристалната структура на някои вещества. ‹от *гр.* ἄλλος 'друг' + μορφή 'форма'›

ало̀нж *м. Фин.* Лист хартия, прикрепен като неразделна част от документ. ‹*фр.* allonge›

алопа̀тия *ж.* (**алопатѝчен** и **алопатѝчески** *прил.*) В хомеопатичната медицина — ортодоксална система на лечение с лекарствени средства, с които се цели предизвикване на ефекти в организма, противоположни на симптомите на дадено заболяване. ‹от *гр.* ἄλλος 'друг' + πάθος 'болест' ⇨ *лат.* allopathia›

алопѐция *ж. Мед.* Липса на окосмяване в области, нормално покрити с косми; плешивост. ‹*гр.* ἀλωπεκία ⇨ *лат.* alopecia›

ало̀тмънт *м. Фин.* Разпределение на вземания, задължения, активи и пасиви на стопански организации на части. ‹*англ.* allotment›

алотро̀пия *ж.* (**алотро̀пен** *прил.*) *Хим.* Съществуване на химичен елемент в две или повече форми (алотропи), които имат различни физични свойства, но образуват идентични съединения. ‹от *гр.* ἄλλος 'друг' + τρόπος 'обръщане'›

алпака̀$_1$ *ж. Хим.* Подобна на сребро сплав от мед, цинк и никел, от която се правят музикални инструменти и изделия за домакинството. ‹*нем.* Alpacca›

алпака̀$_2$ *ж.* **1.** *Зоол.* Южноамериканско домашно животно от рода на ламите. Anchenia pacos. **2.** Вълна от това животно. **3.** Плат от вълната на това животно. **4.** Изкуствена вълна. ‹*исп.* alpaca›

алпинѝзъм *м.* Вид високопланински спорт. ‹*фр.* alpinisme›

алпинѝст *м.* Спортист, който се занимава с алпинизъм.

алт *м. Муз.* **1.** Нисък женски глас. **2.** Певица с такъв глас. **3.** Партия за такъв глас. **4.** Вид музикален инструмент с клапа. **5.** Струнен инструмент — виола. ‹*лат.* altus 'дълбок'›

а̀лтав *прил. Диал.* Буен, невъздържан, луд. ‹*тур.*›

алта̀н *м. Метеор.* Морски вятър. ‹*лат.*›

а̀лтерего *ср.* **1.** Много доверен човек, който може да се нарече "дясна ръка" на някого. **2.** *Прен.* Второто Аз, вътрешният глас на човек. ‹от *лат.* alter ego 'другият аз'›

алтернатѝва *ж.* Избор между две взаимноизключващи се възможни решения. ‹*фр.* alternative›

алтернатѝвен *прил.* ✧ **Алтернативен брак.** Брак между две жени или двама мъже, легализиран в някои страни на Западна Европа. ✧ **Алтернативен разход.** *Икон.* Разходът от неизползваната алтернатива при избор на определен вид дейност. ✧ **Алтернативна медицина.** Различните методи за лечение, включващи хомеопатия, лечение чрез билки и чрез внушение, които не се приемат като част от официалната медицина; допълнителна медицина, начална медицина. ✧ **Алтернативна норма.** *Юр.* Правна норма, която съдържа повече от един вариант на решение, като изборът на варианта, който следва да се приложи при регулиране на правоотношението, е предоставен на страните по него или на съответния държавен орган, респ. съда. ✧ **Алтернативни инвестиции.** *Икон.* Инвестиции, вложени не в ценни книжа или пари, а в произведения на изкуството, старинни монети, пощенски марки, скъпоценни камъни и злато. ✧ **Алтернативни наказания.** *Юр.* Предвиждане в наказателния закон на два и повече вида наказания (напр. лишаване от свобода или глоба), от които съдът може да наложи само едно. ✧ **Алтернативно задължение.** *Юр.* Дължимото се състои от две и повече различни престации при условие, че с престирането на една от тях по избор задължението се погасява. ✧ **Алтернативно поведение.** *Икон.* Поведението на партньор на борсата, който има информационно (или някакво друго) преимущество, напр. допълнителна информация за действителното количество на даден вид стока, предложена за продажба.

алтерна̀ция *ж.* Редуване, последователно сменяне. ‹*лат.* alternātio›

алтруѝзъм *м.* (**алтруистѝчен** и **алтруистѝчески** *прил.*) **1.** Термин, създаден от Огюст Конт

(1798—1857) като част от обяснението му на социалните единици — неегоистична загриженост за добруването на другите. 2. *Биол.* Технически термин от еволюционната биология за определяне поведението на един организъм, при което шансовете за собственото му оцеляване (или оцеляването на потомството му) са намалени в полза на това на другите членове на вида. ‹от *лат.* alter 'друг' ⇨ *фр.* altruisme›

алтруи́ст *м.* Човек, който безкористно се грижи за другите. ‹*фр.* altruiste›

алтъ́н *м.* 1. *Истор.* Жълтица. 2. Злато. 3. Като *прил.* Добър, златен човек. 4. Като *прил.* Красив, бляскав. ‹*тур.* altın›

алувиа́лен *прил.* Наносен. ‹*лат.* alluviālis›

алу́вий и алу́виум *м.* (**алувиа́лен** *прил.*) *Геол.* Нанос, образуван от утайката на глина и пясък след оттегляне на водата. ‹*лат.* alluvium›

алуде́л *м. Хим. Остар.* Глинен съд с крушовидна форма, отворен от двата края, използван за събиране на кондензирани пари. ‹от *ар.* al uthāl 'съд, съдина'›

алуми́н *м. Хим.* Алуминиев окис. ‹от *лат.* alūmen 'стипца'›

алуми́ний *м.* (**алуми́ниев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял метал с висока електро- и топлопроводимост (знак Al). ‹от *лат.* alūmen 'стипца'›

а́лфа₁ *ж.* 1. Название на първата буква от гръцката азбука (α). 2. *Прен.* Начало. 3. *Астрон.* Най-светлата звезда в съзвездие. ‹*гр.* ἄλφα›

а́лфа₂ *ж. Бот.* Многогодишно тревисто растение в Средиземноморието, използвано в миналото за изработване на хартия. Stipa tenacissima. ‹от *ар.* halfâ ⇨ *фр.* alfa›

алфабе́т *м. Остар.* Азбука. ‹*гр.* ἀλφάβητος›

алфави́т *м. Остар.* Азбука. ‹*гр.* ἀλφάβητος›

алфави́тен *прил.* 1. Подреден по азбучен ред. 2. Азбучен. ‹от *гр.*›

а́лфажеля́зо *ср. Хим.* Алотропна форма на чистото желязо, която съществува до 900°C.

алфа́лфа *ж. Бот.* Тревисто растение, което вирее в Европа и Азия, има три съставни листа и групички от пурпурни цветчета; широко използвано като фуражно растение и за промишлено получаване на хлорофил; люцерна. Medicado sativa. ‹от *ар.* al fasfasah 'най-добър сорт фураж' ⇨ *исп.* alfalfa›

а́лфалъче́ние *ср. Физ.* Поток от бързодвижещи се алфачастици, предизвикващ интензивна йонизация в газовете, през които преминава.

а́лфаразпа́дане *ср. Физ.* Радиоактивно превръщане, при което ядрото спонтанно излъчва алфачастици.

а́лфачасти́ца *ж. Физ.* Хелиево ядро, комбинация от плътно разположени един до друг два неутрона и два протона, здраво свързани помежду си с ядрени сили, носещо положителен заряд.

А́лфхейм *м. Мит.* В скандинавската митология — светът на елфите. ‹*норвежки*›

алхати́б *м. Рел.* Проповедник в джамия. ‹*ар.* al hāttib›

алхими́к *м.* Човек, който се занимава с алхимия.

алхи́мия *ж.* (**алхими́чен** *прил.*) *Истор.* Средновековна химия, чиято главна задача е превръщането на неблагородни метали в злато и сребро с помощта на т. нар. философски камък, възникнала в Египет през III—IV в. ‹*ар.* al kīmīya 'превръщане' ⇨ *лат.* alchemia›

алък *м. Остар.* 1. Гордост. 2. Състрадание, милост. ‹*тур.* allık›

алъш-вери́ш *м. Остар. Разг.* Търговия, работа, вземане-даване. ‹*тур.* alışveriş›

алю́зия *ж.* Загатване, намек за нещо. ‹*фр.* allusion›

алю́р *м.* 1. Всеки бърз конски ход, вървеж (галоп, тръс и др.). 2. *Прен.* Държание, поведение, обноски. ‹*фр.* allure›

А́ма *м. Мит.* Върховното божество на догоните, създател на света и на човека.

амавро́за *ж. Мед.* Частична или пълна слепота. ‹от *гр.* ἀμαυρος 'тъмен; сляп' ⇨ *лат.* amaurosis›

амазо́нка *ж.* (амазо́нки *мн.*) 1. *Мит.* В древногръцката митология — войнствен женски народ по малоазийското крайбрежие на Черно море. 2. *Остар.* Ездачка. 3. *Остар.* Дамски костюм за езда. ‹*гр.* Ἀμαζών; Ἀμαζόνες›

амалга́ма *ж.* (**амалга́мен** *прил.*) 1. *Хим.* Всяка сплав, съдържаща живак. 2. Нехимична комбинация от две или повече съставки. 3. *Прен.* Смес от различни неща, които обикн. са несъвместими; смесица. ‹*фр.* amalgame›

амалгама́ция *ж.* (**амалгами́ране** *ср.*) *Хим.* Метод за извличане на благородни метали (злато, сребро, платина) от смляна руда. ‹*лат.* amalgamatio›

амалга́ция *ж. Фин.* Сливане на банки и на други финансови оргнизации. ‹*лат.* amalgamatio›

ама́н *междум.* 1. За изразяване на молба за милост. 2. За изразяване на отегчение, раздразнение. ‹*ар.* ⇨ *тур.* aman›

амана́ска *ср. Рел.* В индуизма — състояние, в което човек е свободен от мисли, желания и страсти. ‹*санскр.*›

аманди́н *м. Кул.* 1. Желе, приготвено от бадемово масло и захар. 2. Малък сладкиш с бадеми. ‹*фр.* amandine›

аманѐт *м. Разг.* **1.** Вещ, пратена по човек като дар. **2.** Предмет, даден на някого да го пази. **3.** Залог. **4.** Оброк. ‹*ар.* ⇨ *тур.* emanet›

амарѝлис *м. Бот.* Растение от семейството на нарцисите. Amaryllis belladonae.

аматьо̀р *м.* (**аматьо̀рски** *прил.*) Непрофесионалист, любител. ‹*фр.* amateur›

амбала̀ж *м.* (**амбала̀жен** *прил.*) Опаковка. ‹*фр.* emballage›

амбаса̀да *ж. Дипл.* Чуждо представителство, посолство, както и сградата, в която то се помещава; легация. ‹*фр.* ambassade›

амбасадо̀р *м. Дипл.* Посланик. ‹*фр.* ambassadeur›

а̀мби *мн.* (а̀мба *ж.*) *Геогр.* Общо наименование на плоските върхове на Етиопското плато с височина до 4000-4500 м. ‹от езика *амхара* ambba 'планина'›

амбивалѐнтен *прил.* (**амбивалѐнтност** *ж.*; **амбивалѐнтно** *нареч.*) Двойствен, противоположен. ‹от *лат.* ambo 'две' + valenda 'сила'›

амбицѝрам *несв.* и *св.* (**амбицѝране** *ср.*) Предизвиквам амбиция у някого. — **амбицирам се.** ‹от *лат.*›

амбѝция *ж.* (**амбициозен** *прил.*; **амбициозно** *нареч.*; **амбициозност** *ж.*) **1.** Силно желание за успех. **2.** Самолюбие, болезнена гордост. ‹*лат.* ambitio›

амблиопия *ж. Мед.* Отслабване на зрението, което не се дължи на заболяване на зрителния апарат. ‹*лат.* amblyopia›

амболя̀свам *несв.* и **амболя̀сам** *св.* (**амболя̀сване** *ср.*) *Остар.* Ваксинирам, инжектирам. ‹*гр.* ἀμπολιάδρο›

а̀мбра *ж.* Сиво или черно восъкоподобно вещество, което се образува в червата на кашалота и поради специфичната си миризма се използва в парфюмерията. ‹*ар.* anber ⇨ *фр.* ambre›

амбразу̀ра *ж.* **1.** *Истор.* Бойница. **2.** *Архит.* отвор в стена за прозорец, който се разширява навътре в стаята. ‹*фр.* embrasure›

амбреа̀ж *м. Авт.* Механизъм, който свързва двигателя на автомобила с ходовата част; съединител. ‹*фр.* embrayage›

амбро̀зия *ж.* В древногръцката митология — храната на боговете, благодарение на която те оставали вечно млади и красиви. ‹*гр.* ἀμβροσία›

амбула̀нтен *прил.* Който се движи, пътува. ✧ **Амбулантен търговец.** Търговец на дребни стоки, който продава на открито и на различни места; амбулант. ‹*лат.* ambulans, ambulantis 'разхождащ се'›

амбула̀нца *ж. Остар.* Подвижна военна болница. ‹*лат.* ambulantia›

амбулато̀рий *м.* **1.** *Ърк.* Проход зад олтара и пред апсидата в голяма католическа църква или катедрала. **2.** *Архит.* Всяко покрито място за ходене. ‹*лат.* ambulatorium›

амбулато̀рия *ж.* (**амбулато̀рен** *прил.*) Лечебно заведение за обслужване на приходящи или на болни по домовете им. ‹*лат.* ambulatorium›

амво̀н *м. Архит.Ърк.* Издигната платформа в раннохристиянските църкви, върху която се поставя Библията по време на четенето на Евангелието и Апостола. ‹от *гр.* ἄμβων 'възвишение'›

амѐба *ж. Зоол.* Едноклетъчен микроорганизъм с желеподобна консистенция и постоянно променяща се форма. Amoeba.

амедеодо̀ро *м. Истор.* Народно название на златната монета от 10 скудо, сечена от Виктор Амедей I Савойски (1630—1637) в Торинския монетен двор. ‹*ит.* Amedeo d'oro 'златен Амедей'›

амелобла̀ст *м. Биол.* Клетка, която образува емайла на зъбите и загива преди поникване на зъба. ‹*лат.* ameloblast›

амелобласто̀м *м. Мед.* Локален злокачествен тумор на челюстта. ‹*лат.* ameloblastom›

амелогенѐза *ж. Мед.* Образуване на емайл от амелобласти. ‹*лат.* amelogenesis›

аменорѐя *ж. Мед.* Липса или спиране на менструалния цикъл. ‹*лат.* amenorrhoea›

аментà̀т *м. Истор.* Тежко римско копие. ‹*лат.*›

амѐнция *ж.* (**аменциа̀лен** *прил.*) *Мед.* Недостатъчно развитие на интелектуалните способности, помрачаване на съзнанието; безумие. ‹*лат.* amentia›

амѐр *м.* Вид горчив ликьор. ‹*фр.* amer›

америка̀н *м.* (**америка̀нен** *прил.*) Просто памучно платно. ‹от собств. America›

амерѝций *м. Хим.* Радиоактивен елемент от групата на актинидите (знак Am). ‹*лат.* ameritium, от собств. America›

аметѝст *м. Минер.* Виолетов или син полускъпоценен камък от рода на кварца. ‹*гр.* ἀμέτυστος 'трезвен' ⇨ *лат.* amethystus›

аметро̀пия *ж. Мед.* Дефект в оптичната система на окото, който води до астигматизъм, късогледство или далекогледство. ‹от *гр.* ἄμετρος 'без мярка'›

амигдалѝн *м. Биохим.* Гликозид, който се съдържа в ядката на горчивия бадем, в костилката на прасковата, черешата и други представители на рода Rosaceae, използван за производството на есенция от горчиви бадеми за придаване на вкусови качества. ‹*лат.* amygdalin›

амѝго *м. Разг.* При обръщение — "приятелю". ‹*исп.* amigo›

амидизъм *м. Рел.* Видово понятие, включващо всички школи на китайския и японския будизъм. ‹от *яп.*›

амиктус *м.Ърк.* В Католическата църква — правоъгълно парче от фино сукно, което свещеникът поставя около врата си преди да облече бялата ленена наметка над расото. ‹*лат.* amictus›

амил$_1$ *м. Истор.* В Османската империя — султански чиновник, който събира държавните данъци от провинцията. ‹*тур.* amill›

амил$_2$ *м. Хим.* Безцветна течност с парлив вкус и мирис на етер, почти неразтворима във вода, но се смесва с етанол или етер; разтворител на мазнини и етерични масла; амилов етер. ‹от *гр.* ἄμυλον 'скорбяла'›

амилаза *ж. Биохим.* Фермент, който катализира хидролизата на нишестето и гликогена в полизахариди. ‹от *гр.* ἄμυλον 'скорбяла'›

амилоза *ж. Биохим.* Водноразтворим полизахарид, съставна част на скорбялата. ‹от *гр.* ἄμυλον 'скорбяла'›

амилопектин *м. Биохим.* Неразтворим във вода полизахарид, главна съставна част на зърненото нишесте. ‹от *гр.* ἄμυλον 'скорбяла' + πηκτός 'сгъстен'›

амин *междум. Рел.* Възглас, обикн. в края на молитва — "истина, така да бъде". ✧ **До амина.** Навеки, на вечни времена, во веки веков. ‹*евр.* āmēn 'сигурно; безспорно; разбира се'›

амини *мн.* Химични съединения, образувани чрез заместване на един или повече водородни атоми на амоняка с въглеводородни остатъци, свързани с азота чрез въглеродни атоми. ‹*лат.* amines›

амино- *представка.* В сложни думи със значение 'амоняк, амонячен', напр. *аминогликозид*, *аминокиселина* и др. ‹съкр. от *лат.* am(monium) 'смола' + in›

аминопласти *мн. Хим.* Синтетични смоли, които се получават при взаимодействието на карбамид, меламин или сродни аминосъединения и алдехиди. ‹от *лат.* amines + *гр.* πλαστικός 'пластичен'›

амиотрофия *ж. Мед.* Прогресираща загуба на мускулна маса. ‹*лат.* amyotrophia›

амнезия *ж.* (**амнестичен** *прил.*) *Мед.* Общ термин, свързан с частичната или цялостната загуба на функциите на паметта, която, за разлика от обикновеното забравяне, се смята за патологична. ‹*гр.* ἀμνησία ⇨ *лат.* amnesia›

амнистирам *несв.* и *св.* (**амнистиране** *прил.*) 1. *Юр.* Пълно или частично помилвам осъдени. 2. *Прен.* Опрощавам. ‹*фр.* amnistier›

амнистия *ж. Юр.* Пълно или частично помилване на осъдени лица; опрощаване. ‹*гр.* ἀμνηστία›

амок *м. Мед.* Внезапно избухване на яростна, убийствена агресивност. ‹*мал.* amoq 'убийствена ярост' ⇨ *англ.* amok›

амониев *прил.* ✧ **Амониев карбонат.** *Хим.* Бяла кристална сол с приложение в текстилната промишленост, медицината, хлебопекарството и др. $(NH_4)_2CO_3$. ✧ **Амониев нитрат.** *Хим.* Бяла кристална хигроскопична сол с приложение в производството на азотни торове и взривни вещества; амониева селитра. NH_4NO_3. ✧ **Амониев сулфат.** *Хим.* Бяла кристална сол, добре разтворима във вода, с приложение главно в производството на азотни торове. $(NH_4)_2SO_4$. ✧ **Амониев хлорид.** *Хим.* Бяла кристална сол, добре разтворима във вода, с приложение в медицината; нишадър. NH_4Cl.

амоний *м. Хим.* Съединение на азот и водород като съставна част на различни соли. NH_4. ‹*лат.* ammonium›

амоняк *м.* 1. *Хим.* Съединение на азот с водород, лесноразтворим газ с остра миризма. NH_3. 2. *Фарм.* Воден разтвор на такъв газ. ‹*лат.* ammonia›

амонячен *прил.* ✧ **Амонячна вода.** *Хим.* Воден разтвор на амоняк.

аморален *прил.* (**аморално** *нареч.*; **аморалност** *ж.*) Неморален, безнравствен. ‹*гр.* ἀ- + *лат.* moralis 'нравствен'›

амортизатор *м. Техн.* Устройство за регулиране и поемане силата на ударите при движение на машини; амортисьор. ‹*лат.* amortisātor; *фр.* amortisseur›

амортизационен *прил.* ✧ **Амортизационен фонд.** *Икон.* Суми, ежегодно отделяни от печалбата на фирма в самостоятелна сметка, за да послужат при погасяване на амортизациите на предмети, машини и под.

амортизация *ж.* 1. *Икон.* Частично, постепенно прехвърляне стойността на основните производствени фондове в стойността на произведената продукция, за да се отрази тяхното физическо и морално изхабяване. 2. *Фин.* Постепенно погасяване чрез изплащане на капитал, заем, дълг. 3. Постепенно изхабяване на предмети поради продължителна или интензивна употреба. ✧ **Свободна амортизация.** *Икон.* Степен на обезценяване на един актив, разрешена от данъчните власти преди действителното му износване. ‹*нем.* Amortisation›

амортизирам *несв.* и *св.* (**амортизиране** *ср.*) Правя амортизация; изхабявам. ‹от *лат.* amortisatio 'умъртвяване'›

аморфен *прил.* (**аморфност** *ж.*) 1. Безфор-

мен. 2. *Хим.* Некристален. ‹*гр.* ἄμορφος›

аморфѝзъм *м. Биол.* Безформеност. ‹*фр.* amorphisme›

ампелѐпсис *м. Бот.* Красиво увивно декоративно растение с дълги червени стъбла и листа, наподобяващи лозовите по форма, но нашарени с бяло и розово; най-популярни са т. нар. китайска лоза (A. brevipedunculata) и дива лоза (A. quinqnefolia). Ampelopsis.

а̀мпер *м. Физ. Ел.* Единица за измерване големината на електрическия ток. ‹по името на *фр.* физик A.-M. Ampère (1775—1836)›

а̀мпермѐтър *м.* Уред за измерване големината на електрически ток.

а̀мперчас *м.* Извънсистемна единица за количество електричество.

ампѝр *м. Истор. Архит.* Стил, късен вариант на неокласицизма, възникнал в края на XVIII в. във Франция. ‹*фр.* empire 'империя'›

амплитѝда *ж.* (**амплитѝден** *прил.*) 1. *Физ.* Разстоянието между крайните точки, които достига едно тяло при люлеене. 2. *Метеор.* Разликата между най-голямата и най-малката стойност на метеорологичен елемент за определен интервал от време. 3. Размах. ‹*лат.* amplitūdo 'обширност'›

амплоа̀ *ср.* 1. *Театр. Кино.* Определен тематичен кръг от роли, които един артист изпълнява. 2. Област, в която човек изявява най-добре професионалните си качества. 3. *Прен.* Област на действие, изява; роля. ‹*фр.* emploi›

ампѝла *ж.* 1. *Истор.* В античността — миниатюрна амфора, направена от глина, стъкло или др. материал. 2. *Църк.* Миниатюрна глинена бутилка, с която поклонниците християни отнасят със себе си кандилно масло от параклиса на светец. 3. Съд с подобна форма, в който се съхранява осветеното масло за церемония по коронясване. 4. *Мед.* Херметично запечатана стъклена или пластмасова капсула, съдържаща една лекарствена доза под формата на стерилен разтвор за инжектиране. 5. *Жарг.* Доза наркотик. 6. *Прен.* Наркоман. ‹*лат.* ampulla›

ампутѝция *ж.* (**ампутациѐнен** *прил.*) *Мед.* Отстраняване на крайник, част от крайник или друга част от тялото. ‹*лат.* amputatio›

ампутѝрам *несв.* и *св.* (**ампутѝране** *ср.*) *Мед.* Извършвам ампутация. ‹от *лат.* amputo 'отрязвам'›

амрѝта *ж. Рел.* В индуизма — питие на безсмъртието; жива вода. ‹*санскр.* amrta 'безсмъртен'›

амѝджа *м. Диал.* 1. Братовчед. 2. Чичо. ‹*тур.* amuca›

амулѐт *м.* Малък предмет, който според суеверните хора предпазва от болести и нещастия; мускà, талисман. ‹*лат.* amulētum 'висулка'›

амунѝция *ж.* 1. *Воен.* Вещи в екипировката на военен (без оръжието и дрехите); снаряжение. 2. Предмети за впрягане или обяздване на кон или на друго впрегатно животно. ‹*лат.* ad 'до' + munio 'укрепявам'›

Амѝр *м.* 1. *Мит.* В древноримската митология — бог на любовта, изобразяван като крилато голо момченце с лък и стрели в ръка. 2. *Прен.* Любов. ‹*лат.* amor ⇨ *фр.* Amour›

амфетамѝни *мн.* (амфетамѝн *м.*) *Фарм.* Общо наименование за лекарствени средства, използвани като наркотични вещества; фармацевтична дрога. ‹*фр.* amphétamine›

амфѝбия *ж.* (**амфибиа̀лен** *прил.*) 1. *Биол.* Земноводно животно или растение. 2. Машина, която може да се движи и по суша, и по вода. ‹*лат.* amphíbia›

амфибѐли *мн.* (амфибѐл *м.*) *Геол.* Силикатни минерали, обикн. тъмнозелени на цвят, които са съставна част на вулканичните скали. ‹*гр.* ἀμφίβολος›

амфибѐлия *ж.* (**амфиболѝчен** и **амфибѐлен** *прил.*) *Език.* Двусмислица. ‹*гр.* ἀμφιβολία›

амфибра̀хий *м. Лит.* Трисрична стихотворна стъпка с ударение на средната сричка. ‹*гр.* ἀμφιβρᾶχύς›

амфима̀кър *м. Истор. Муз.* Трисложна метрична стъпка в петвременен такт. ‹*гр.* ἀμφιμακρέω›

амфитеа̀тър *м.* (**амфитеатра̀лен** *прил.*) 1. *Истор.* В античността — открита, кръгла или елипсовидна, постройка за зрелища, в която местата на зрителите са разположени стъпаловидно около арената. 2. *Архит.* Зрителна зала, в която местата за сядане са разположени стъпаловидно. ‹*гр.* ἀμφιθέᾱτρον›

а̀мфора *ж.* (**а̀мфорен** *прил.*) *Истор.* В древна Гърция и останалия античен свят — съд, използван за съхраняване на зехтин или вино, с яйцевидно тяло и с дръжки от двете страни на късо гърло. ‹от *гр.* ἀμφιφορεύς›

а̀мфорикос *м. Истор.* В античността — миниатюрна амфора от глина или стъкло, използвана за съхраняване на мазила или ароматични масла. ‹от *гр.* ἀμφιφορεύς›

амха̀ра *ж. Антроп.* Народ в Етиопия, Африка, ок. 13 000 000 души, обособил се през XIII—XIV в. от привилегирована етническа група в Етиопското кралство; говори амхарски, език от кушитската група; християни монофизити, мюсюлмани, католици и протестанти. ‹от езика *амхара* amhārā›

амюзѐта *ж. Воен.* Тежко планинско оръдие. ‹*фр.* amusette›

ан блок *нареч.* Заедно, вкупом. ‹*фр.* en bloc›

ан хуà *ж. Изк.* Декоративна украса върху порцелан, която се вижда само когато съдът се държи срещу светлината. ‹*кит.*›

анабаптѝсти *мн. Истор.* Членове на протестантска секта, възникнала в Германия през XVI в. по време на Селската война и Реформацията, които проповядвали второто кръщение в зряла възраст и се обявявали за социална справедливост. ‹*гр.* ἀναβαπτίζω 'потапям повторно'›

анабатѝчен *прил. Метеор.* Който се отнася до възходящото движение на въздуха, обусловено от конвекцията. ‹от *англ.* anabatic›

анабиòза *ж.* (**анабиотѝчен** и **анабиотѝчески** *прил.*) *Биол.* Състояние на организма, при което видимите жизнени процеси са забавени или спрели поради неблагоприятни външни условия, но при подобряване на условията се възстановят. ‹*лат.* anabiosis›

анабòлен *прил.* Който се отнася до вещества, стимулиращи тъканния растеж чрез ускоряване на белтъчния синтез. ✧ **Анаболен стероид.** *Мед.* Стероид, който ускорява растежа на тъканите (особено на мускулите).

анаболѝзъм *м. Биохим.* Част от метаболизма, състояща се в изграждането на сложни вещества от по-прости, съпроводено с поглъщане и натрупване на енергия; асимилация. ‹*лат.* anabolismus›

анагнòст *м. Истор.* Църковен четец. ‹*гр.* ἀναγνώστης›

анагòгия *ж.* (**анагогѝчен** и **анагогѝчески** *прил.*) **1.** *Рел.* Мистично тълкуване на текстовете от Свещеното писание. **2.** Религиозно общуване със свръхестествени сили. **3.** *Истор.* Само *мн.* В древна Гърция — празници в чест на божество, което се преселва на друго място. ‹*гр.* ἀναγωγία›

анаграмà *ж. Език.* Разместване на букви или срички в дума така, че да се получи нова дума. ‹*гр.* ἀναγράμμα›

анаерòби *мн.* (анаерòб *м.*) (**анаерòбен** *прил.*) *Биол.* Микроорганизми, които живеят без въздух. ‹*лат.* anaerobia›

анакòлут *м. Език.* **1.** Нарушаване (понякога неправилно) на конструкцията на израз или изречение. **2.** Изпускане на подразбираща се дума. ‹от *гр.* ἀνά- + κολλήεις 'стегнат'›

анакòнда *ж. Зоол.* Голяма неотровна змия от семейството на боата, която живее в Южна Америка. Eunectes murinus. ‹*исп.* anaconda›

аналàв *м. Църк.* Част от монашеската одежда — малка четириъгълна кърпа с изображение на страстите Господни, която се привързва към тялото с шнурчета и се носи под одеждите; параманд. ‹*гр.* ἀναλύω›

аналгѐзия *ж.* (**аналгезѝчен** *прил.*) *Мед.* Намалена чувствителност за болка. ‹*лат.* analgesia›

аналгетѝци *мн.* (аналгетѝк *м.*) (**аналгетѝчен** *прил.*) *Фарм.* Лекарствени препарати, които успокояват болката. ‹*лат.* analgetica›

аналгѝн *м. Фарм.* **1.** Болкоуспокояващо лекарство. **2.** Таблетка от това лекарство. ‹фабр. марка; от *гр.* ἀν- 'без-' + ἄλγος 'болка'›

аналептѝк *м. Мед. Фарм.* Лекарствен препарат, който възстановява съзнанието на болния, изпаднал в кома, или при припадък. ‹*лат.* analeptica›

анàли *мн.* Исторически събития, изложени в хронологичен ред; летопис, хроника. ‹*лат.* annāles›

анàлиз *м.* (**анàлизен** и **аналитѝчен** *прил.*) **1.** Метод на научно изследване, чрез който предметът на изследване се разчленява мислено на съставните му части. **2.** *Хим. Физ.* Разлагане на вещества, за да се определи състава им. **3.** Разбор. ✧ **Вертикален анализ.** *Икон.* Балансов анализ на юридическо лице или др. икономически субект, при който поотделно се изследват структурите на активите и пасивите в баланса. ✧ **Математически анализ.** *Мат.* Съвкупност от математически раздели, които изследват определени функции чрез диференциално и интегрално смятане. ✧ **Матричен анализ.** *Икон.* Метод за изследване на взаимовръзката между различни икономически субекти чрез матрично моделиране. ✧ **Спектрален анализ.** *Физ.* Аналитичен метод за изучаване състава на веществата чрез изследване на техния спектър. ‹*гр.* ἀνάλυσις›

анализàтор *м.* (**анализàторски** *прил.*) **1.** Уред за извършване на анализ. **2.** Човек, който прави анализ. ‹*лат.* analisātor›

анализѝрам *несв. и св.* (**анализѝране** *ср.*) Правя анализ, подлагам на анализ. ‹от *лат.* annāles›

аналѝст *м.* Автор на анали; летописец. ‹от *лат.* annāles›

аналитѝк *м.* Специалист, нает да анализира; анализатор. ✧ **Аналитик по инвестициите.** *Икон.* Специалист, анализиращ в полза на инвеститорите състоянието на компаниите и цената на акциите им. ✧ **Системен аналитик.** *Икон.* Специалист, който проектира компютърни системи и търси начини за подобряването им. ‹*англ.* analytic›

аналитѝчен *прил.* (**аналѝтичност** *ж.*; **аналѝтично** *нареч.*) ✧ **Аналитичен кубизъм.** *Изк.* Различни гледни точки към един и същ обект, представени посредством припокриващите се планове и техниката на колажа.

✧ **Аналитична геометрия.** *Мат.* Метод за изследване на геометрични задачи с алгебрични средства, създаден от Рене Декарт (1596—1650) и Пиер Ферма (1601—1665) и доразвит от Леонард Ойлер (1707—1783). ✧ **Аналитична психология.** Учение, създадено от Карл Густав Юнг (1875—1961) след оттеглянето му от кръга на Зигмунд Фройд ок. 1913 г. поради философски и теоретични различия — философската основа на учението е телеологичното допускане за целенасочеността на организмите, чрез която се разгръща процесът на трансформациите в индивидуализацията на човека (понятието за Аз-а). ‹*гр.* ἀναλιτικός›

аналóг *м.* Явление или предмет, сходни на друг предмет или явление. ‹*гр.* ἀνάλογος›

аналогизѝрам *несв.* и *св.* (**аналогизѝране** *ср.*) Търся сходство, прилика; приравнявам.

аналóгия *ж.* (**аналогѝчен** *прил.*) Подобие; приравняване. ‹*гр.* ἀναλογία›

аналóгов *прил.* ✧ **Аналогова изчислителна машина.** *Инф.* Изчислителна машина, в която числените стойности са представени от физични величини (напр. електричен ток, напрежение или съпротивление). ‹*гр.* ἀνάλος›

аналóй *м. Църк.* Висока тясна масичка за икони или богослужебни книги в църква. ‹*гр.* ἀναλόγεῖων›

анамнѐза *ж.* (**анамнестѝчен** *прил.*) *Мед.* Сведения за началото и хода на заболяването, дадени от самия болен или от негови близки. ‹*гр.* ἀνάμνησις›

анаморфѝзъм *м.* **1.** *Геол.* Промяна в строежа на скалите (в дълбочина на земните недра) под влияние на силно налягане и висока температура. **2.** *Биол.* Развитие на един организъм от друг чрез постепенни изменения. **3.** *Опт.* Изображение (образ), изкривено по такъв начин, че може да бъде разпознато само ако се гледа от определена позиция или със специален уред. ‹от *гр.* ἀναμόρφῶσις 'преобразяване на същността'›

ананáс *м.* (**ананáсов** *прил.*) *Бот.* **1.** Тропическо растение с късо стъбло, месести листа и бодливи продълговати плодове, силно ароматни и сладки на вкус; като декоративно растение е особено предпочитан заради ярките му листа, увенчани в краищата с остри зъбци (по-популярни декоративни видове са Ananas bracteatus striatus/comosus variegatus/nanus). **2.** Плодът на това растение. ‹*исп.* ananás›

Анáнда *м. Рел.* **1.** Братовчед на Буда, негов любим ученик и постоянен придружител. **2.** В индуизма, будизма и дзен — абсолютното блаженство. ‹*санскр.* Ananda›

Анáнта *м. Рел.* В индуизма: **1.** Име на Вишну. **2.** Змията, върху която лежи Вишну. **3.** *Прен.* Духовен стремеж. ‹*санскр.* Ananta›

анантаподóтон *м. Език.* Елиптична синтактична конструкция, разновидност на анколута. ‹от *гр.* ἀν- + ἀνταπόδοσις 'взаимно връщане'›

анапѐст *м. Лит.* Трисрична стихотворна стъпка с ударение на последната сричка. ‹*гр.* ἀνάπαιστος›

анархѝзъм *м.* (**анархистѝчен** и **анархистѝчески** *прил.*) **1.** Идеология, възникнала между 40-те и 60-те год. на XIX в., която отрича всяка власт (най-вече държавната), политическата борба и политическите партии. **2.** Проява на анархия. ‹от *гр.* ἀναρχία 'безвластие' ⇨ *фр.* anarchisme›

анархѝст *м.* (**анархѝстки** *прил.*) **1.** Привърженик на анархизма. **2.** Нарушител на реда, законите. ‹*фр.* anarchiste›

анáрхия *ж.* (**анархѝчен** и **анархѝчески** *прил.*) **1.** Безвластие, липса на законност. **2.** *Разг.* Безредие, хаос, разпуснатост. ‹*гр.* ἀναρχία›

анасóн *м.* (**анасóнов** *прил.*) *Бот.* Тревисто растение от сем. сенникоцветни, чиито ароматни семена се използват в медицината, за подправка на ракия, в парфюмерията и др. Pimpinella anisum. ‹от *гр.* ἄνισος 'неравен'›

анасонлѝйка *ж. Разг.* Ракия, подправена с анасон.

анасонлѝя *прил. Разг.* За ракия — която е подправена с анасон.

анастáзис *м. Истор. Изк.* Във византийското изкуство — иконографски тип изображение на възкресението на старозаветните светци, което става по време на слизането им в ада. ‹*гр.* ἀνάστασις 'възкресение'›

анастомóза *ж.* **1.** *Анат.* Връзка между два кръвоносни съда без междинна капилярна мрежа. **2.** *Мед.* Хирургично поставена изкуствена връзка между два тръбести органа или техни части. ‹*гр.* ἀναστόμωσις ⇨ *лат.* anastomosis›

анáтема *ж.* **1.** *Рел.* Отлъчване от Църквата. **2.** *Разг.* Проклятие. **3.** Като *междум.* "Проклет да си!". ‹*гр.* ἀνάτεμα›

анатемóсвам *несв.* и **анатемóсам** *св.* (**анатемóсване** *ср.*) **1.** *Църк.* Отлъчвам от Църквата, налагам анатема. **2.** *Разг.* Проклинам, кълна. ‹от *гр.* ἀνάτεμα›

анатóм *м.* Лекар, специалист по анатомия. ‹*нем.* Anatom›

анатóмия *ж.* (**анатомѝчен** и **анатомѝчески** *прил.*) **1.** Наука за структурата на живите организми. **2.** Структура на орган или организъм. ‹от *гр.* ἀνατομή 'разсичане, разчленяване'›

анатоцѝзъм *м. Фил.* **1.** Причисляване на не-

платени лихви към капитал. **2.** Начисляване на лихва върху лихвите; сложна лихва. ‹от *гр.*›

анàфора₁ *ж. Остар.* Нафора. ‹*гр.* ἀναφορά›

анàфора₂ *ж.* (**анафорѝчен** *прил.*; **анафорѝчност** *ж.*; **анафорѝчно** *нареч.*) *Лит.* Стилистичен похват, последователното повторение на думи и изрази в началото на съседни стихове или изречения. ‹*гр.* ἀναφορά›

анафродизиàк *м.* и **анафродизиàка** *ж. Фарм.* Лекарство, което потиска повишеното полово влечение. ‹*гр.* ἀν- + ἀφροδισιακός 'любовен'›

анахорѐт *м. Истор. Църк.* Отшелник, монах постник. ‹*гр.* ἀναχωρέτης›

анахронѝзъм *м.* (**анахронѝчен** и **анахронѝчески** *прил.*) **1.** Несъответствие по време, хронологично несъответствие. **2.** Отживелица. ‹*гр.* ἀν- + χρόνος 'време' ⇨ *фр.* anachronisme›

анацидитѐт *м. Мед.* Силно намаляване или липса на киселина в стомашния сок. ‹*лат.*›

àнга *ж. Рел.* **1.** В индуизма — осемте степени на раджайога. **2.** Част от свещените текстове на джайнизма. ‹*санскр.*›

ангажимѐнт *м.* Договореност, обещание. ‹*фр.* engagement›

ангажѝрам *несв.* и *св.* (**ангажѝране** *ср.*) **1.** Предварително запазвам, уговарям. **2.** Влагам, залагам. **3.** Наемам някого за извършване на работа, обвързвам с договор или обещание. — **ангажирам се.** ‹*фр.* engager›

ангарѝя 1. Като *същ. ж. Истор.* Най-нисшата форма на експлоатация в Османската империя, при която селянинът работи част от седмицата на земята, която му принадлежи, а останалата част — в имението на поземления собственик; принудителен безвъзмезден труд. **2.** *Нареч. Остар.* Безплатно, по принуда. ‹*тур.* angarya›

ангарѝвам *несв.* и *св.* **1.** *Истор.* Работя ангария. **2.** *Разг.* Работя за нищожно заплащане.

àнгел *м.* (**àнгелски** *прил.*) **1.** *Рел.* В християнството — Божи вестител, Божи пратеник. **2.** *Прен.* Кротък, добър човек. ‹*гр.* ἄγγελος›

ангелѝти *мн. Истор.* Еретици от II в., които почитали като творци на света ангелите. ‹от *гр.* ἄγγελος›

ангѝна₁ *ж. Мед.* Възпаление на сливиците и лигавицата на гърлото. ✧ **Ангина пекторис.** *Мед.* Сърдечно заболяване, което се проявява в пристъпи на болка в сърдечната област откъм лявата ръка; стенокардия, гръдна жаба. ‹*лат.* angīna›

ангѝна₂ *ж. Текст.* Гъсто тъкан памучен плат. ‹от *кит.* собств.›

ангиогенѐза *ж. Мед.* Образуване на нови кръвоносни съдове. ‹*лат.* angiogenesis›

ангиогрàфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на кръвоносните съдове. ‹*лат.* angiogrhaphia›

ангиодисплàзия *ж. Мед.* Патологично натрупване на малки кръвоносни съдове в стената на червата. ‹*лат.* angiodisplasis›

ангиоѝд *м. Анат.* Образувание, наподобяващо кръвоносен съд. ‹*гр.* ἀγγεῖον 'съд'›

ангиолòгия *ж.* Дял от медицината, който изучава структурата, функцията и заболяванията на кръвоносните и лимфните съдове. ‹*лат.* angiologia›

ангиòм *м.* и **ангиòма** *ж. Мед.* Възел от разширени кръвоносни и лимфни съдове, покриващи и притискащи повърхността на мозъка. ‹*лат.* angioma›

ангиоплàстика *ж. Мед.* Хирургично възстановяване на кръвоносни съдове, увредени от заболяване или нараняване. ‹от *гр.* ἀγγεῖον 'съд' + πλάσσω 'моделирам'›

Àнгкорват *м. Истор.* Най-голямата религиозна постройка в света — храмов комплекс, построен от кхмерския цар Сурпаварман II в периода 1113—1150 г. и посветен на бог Вишну; заема 1 600 000 кв. м, а на територията му някога живеели 80 000 души; част е от конгломерата Ангкор — област в Североизточна Камбоджа, в която през XIX в. в джунглата са открити руините на старата столица на Кхмерската империя Ангкортом. ‹*кхмерски* Angkor Wat›

англѐ *м. Полигр.* Заоблен официален шрифт с лигатури. ‹*фр.* angle›

англофѝл *м.* (**англофѝлски** *прил.*) Почитател на Англия, на английската култура, политика и обичаи. ‹*фр.* anglophile›

англофѝлство *ср.* Привързаност, преклонение пред английската култура, политика, бит и обичаи.

англофòб *м.* (**англофòбски** *прил.*) Противник на Англия, на английската култура, политика и обичаи. ‹*фр.* anglophobe›

англофòбство *ср.* Омраза, неприязън към английската култура, политика, бит и обичаи.

ангобà *ж.* и **ангòб** *м. Изк.* Глеч, положена върху цялата повърхност на грънчарско изделие за прикриване цвета на съда. ‹*фр.* engobe›

ангòра *ж. неизм. Текст.* Ангорска вълна и произведената от нея материя. ‹от *тур.* собств. Angora (Анкара)›

ангòрски *прил.* В съчетание с названия на някои животни (заек, коза, котка и др.) — който има мека дълга козина. ‹от *тур.* собств. Angora (Анкара)›

ангофрàзия *ж. Мед.* Запъване при говорене; заекване. ‹*лат.* ango 'давя' + *гр.* φράζω 'говоря'›

Àнгрбода *ж.* В скандинавската митология — великанка, родила на Локи три ужасни създания — вълкът Фенрир, световният змей Йормунганд и богинята на мъртвите Хел. ‹*норвежки*›

ангрò *нареч. Търг.* На едро, в големи количества. ✧ **Говоря (на) ангро.** *Прен.* Преувеличавам. ‹*фр.* en gros›

ангросѝст *м.* Търговец на едро. ‹от *фр.* en gros›

àнгстрьом *м. Физ.* Извънсистемна единица за дължина, равна на една десетмилионна част от милиметъра (10^{-10} м). ‹по името на *швед.* физик A. J. Ångström (1814—1874)›

анда̀нте *Муз.* **1.** Като *нареч.* Умерено бавно, плавно. **2.** Като *същ. ср.* Творба в такова темпо. ‹*ит.* andante›

андантѝно *Муз.* **1.** Като *нареч.* Малко по-бързо от анданте. **2.** Като *същ. ср.* Творба в такова темпо. ‹*ит.* andantino›

àнджак *част. Диал.* Тъкмо, именно, точно така, вярно. ‹*тур.* ancak›

анджаклама̀ *ж. Жарг.* **1.** Част от машина, чарк. **2.** Доза наркотик. **3.** *Прен.* Наркоман.

àнджин *м.* В дзен — покой на духа, състояние на съзнанието, което възниква като следствие от просветлението. ‹*яп.*›

андрогѐни *мн.* (андрогѐн *м.*) (**андрогѐнен** *прил.*) *Биохим.* Група хормони, които стимулират развитието на мъжките полови органи и на мъжките вторични полови белези. ‹от *гр.* ἀνδρόγυνης 'хермафродит'›

андрогѝн *м. Мед.* Човек или животно, съчетаващо признаците и на двата пола; хермафродит. ‹*гр.* ἀνδρόγυνης›

андрогѝния *ж. Психо.* Термин, въведен от Сандра Бем през 1975 г., с който в съвременната психология се назовава възможността един-единствен индивид да въплъщава компонентите на мъжественост и женственост. ‹от *гр.* ἀνδρόγυνης 'хермафродит'; *англ.* androgyny›

Андрома̀ха *ж.* **1.** *Мит.* Съпругата на Хектор, герой от "Илиада". **2.** *Прен.* Предана, вярна съпруга. ‹*гр.* собств. Ἀνδρομάχη›

Андромѐда *ж.* **1.** *Мит.* Етиопска царица, съпруга на Персей и дъщеря на Касиопея. **2.** *Астр.* Съзвездие между съзвездията Касиопея и Пегас, чиито три най-ярки звезди са от втора величина; в него се намира и спиралната галактика Андромеда, отдалечена на 2,2 млн. години. ‹*гр.* собств. Ἀνδρομέδᾱ›

аневрѝзма *ж.* и **аневрѝзъм** *м. Мед.* Подобно на балон раздуване на аортната стена. ‹от *гр.* ἀνευρύνω 'разширявам' ⇨ *лат.* aneurysma›

анекдо̀т *м.* (**анекдотѝчен** и **анекдотѝчески** *прил.*; **анекдотѝчно** *нареч.*) Кратък забавен разказ с остроумен край; виц. ‹*гр.* ἀνέκδοτος›

анѐкс *м.* Допълнение, притурка. ‹*лат.* annexus 'пришит'›

анексѝрам *несв.* и *св.* (**анексѝране** *ср.*) Извършвам анексия. ‹*лат.* annexio 'пришивам'›

анѐксия *ж.* Насилствено присъединяване на територия на чужда държава. ‹*лат.* annexio›

анемѝчен *прил. Прен.* Безжизнен, блед, слаб. ‹от *лат.*›

анѐмия *ж.* (**анемѝчен** *прил.*; **анемѝчно** *нареч.*; **анемѝчност** *ж.*) *Мед.* Болестно състояние, което се характеризира с намаляване на количеството на хемоглобина в кръвта; малокръвие. ‹*лат.* anaemia›

анѐмо- *представка.* В сложни думи със значение 'вятър', напр. *анемограф.* ‹*гр.* ἄνεμος 'вятър'›

анемомѐтър *м. Техн.* Уред за измерване на скоростта на вятъра или на произволен движещ се газов поток. ‹от *гр.* ἄνεμος 'вятър' + μετρέω 'меря'›

анемо̀на *ж. Бот.* Род растения от сем. лютикови, които цъфтят през пролетта и много видове са декоративни. Anemone.

анестезиоло̀г *м. Мед.* Лекар, специалист по анестезиология. ‹от *лат.*›

анестезиоло̀гия *ж. Мед.* Наука за прилагане на анестетици при хирургични операции. ‹*лат.* anaesthesiologia›

анестезѝрам *несв.* и *св. Мед.* Обезболявам, упойвам. ‹*нем.* anästhesieren›

анестѐзия *ж.* (**анестетѝчен** *прил.*) *Мед.* Загуба на чувствителност на цялото тяло или на част от него. ‹*гр.* ἀν- + αἴσθησις 'чувство' ⇨ *лат.* anaesthesia›

анестѐтик *м. Мед.* Лекарство, което намалява или премахва чувствителността на цялото тяло или на определена област от него. ‹*лат.* anaesthetica›

анжамбма̀н *ж. Език.* Прескок, похват в стихосложението, когато дума или част от изречение се пренесе и повтори в следващия стих. ‹*фр.* enjambement›

анизомѐлия *ж. Мед.* Разлика в големината или формата на ръцете или краката при един и същ индивид. ‹от *гр.* ἄνισος 'неравен'›

анилѝн *м.* (**анилѝнов** *прил.*) *Хим.* Органично съединение, безцветна отровна течност, която се използва в производството на багрила, пластмаси, лекарства и др. $C_6H_5NH_2$; фениламин. ‹*санскр.* nila 'син' ⇨ *ар.* an nil 'синьо' ⇨ *нем.* Anilin›

анима̀лен *прил. Биол.* Животински. ‹от *лат.* animal 'животно'›

анималѝзъм *м.* **1.** *Биол.* Съвкупност от отличителните признаци на животинското тяло. **2.** *Изк. Лит.* Изобразяване на животни. ‹от *лат.* animal 'животно'›

анималист *м.* (**анималисти** *мн.*) *Изк.* **1.** *Истор.* Група от скулптори, които през XIX в. се специализират в създаването на малки животински скулптури. **2.** Творец, който изобразява животни. ‹от *лат.* animal 'животно'›

анимационен *прил.* ✧ **Анимационна версия.** *Рекл.* Груб вариант на тв реклама, направен след одобряването на сценария с помощта на видеотехника, който прилича повече на рисувано филмче и е с работно озвучаване, за да може рекламодателят да получи представа за творческата идея и тя да се изпробва, без да се рискува с инвестирането на средства за заснемането на истинската тв реклама.

анимация *ж.* **1.** Изкуство, което се занимава с технологията на рисуваните филми. **2.** Съвкупност от рисунките в един рисуван филм. ‹от *лат.* animatio 'оживяване'›

анимизъм *м.* (**анимистичен** и **анимистически** *прил.*) *Антроп.* Приписване на човешки характеристики на неодушевени предмети или на растения и животни, които в действителност не ги притежават — термин, който се отнася до нагласите в примитивните религии. ‹от *лат.* animus 'душа' ⇨ *фр.* animisme›

анимист *м.* *Антроп.* Последовател на анимизма.

анион *м.* *Физ.* Отрицателен йон, който при електролиза се натрупва на анода. ‹съкр. от ан(од) + йон›

анкер и **анкър** *м.* (**анкерен** и **анкърен** *прил.*) *Техн.* Скоба за закрепване на две машинни части или два строителни елемента. ‹*нем.* Anker 'котва'›

анкета *ж.* **1.** Разследване за установяване на вина или простъпка. **2.** Събиране на сведения по предварително съставен въпросник или чрез едни и същи въпроси. ‹*фр.* enquête›

анкетен *прил.* ✧ **Анкетна комисия.** *Юр.* Временен орган, чрез който парламентът осъществява контролните си функции.

анкетирам *несв.* и *св.* (**анкетиране** *ср.*) Правя анкета. ‹*фр.* enquêter›

анкетьор *м.* Човек, който прави анкета. ‹*фр.* enquêteur›

анкилоза *ж.* *Анат.* Патологично свързване на костите, изграждащи една става. ‹*гр.* ἀνκύλοσις 'изкривяване'›

анклав *м.* *Полит.* Държава, обкръжена с територии само на една чужда държава. ‹*фр.* enclave›

анод *м.* (**анден** *прил.*) *Физ.* *Ел.* Положителен електрод. ‹*гр.* ἄνοδος 'изкачване'›

анодиране *ср.* *Ел.* Получаване на оксидно покритие върху метална повърхност, която служи за анод в електролитна вана.

аноксемия *ж.* *Мед.* Болестно състояние, при което концентрацията на кислород в кръвта е по-ниска от нормалната. ‹*лат.* anoxaemia›

аноксия *ж.* *Мед.* Състояние, при което тъканите на тялото получават недостатъчно количество кислород. ‹*лат.* anoxia›

аномален *прил.* (**аномално** *нареч.*; **аномалност** *ж.*) Който се отклонява от нормалното; незакономерен. ‹*лат.* anomalis›

аномалия *ж.* **1.** Отклонение от нормалното, закономерното. **2.** *Астр.* Ъгъл, чрез който се описва положението на планета в орбитата ѝ. ‹*лат.* anomalia›

анона *ж.* *Бот.* Род дървета и храсти, повече от 100 вида, които виреят предимно в камповете на Южна Америка и Екваториална Африка; кората на тези растения се използва за извличане на вещества, влагани в препарати против змийски ухапвания и в лекарства за стомашни заболявания. Annona.

аноним *м.* **1.** Автор, който не е подписал своето произведение, и такова произведение. **2.** Творец, чиито съчинения служат като исторически извор. **3.** Лъжливо име, псевдоним. ‹*гр.* ἀνώνυμος 'безименен'›

анонимен *прил.* (**анонимно** *нареч.*; **анонимност** *ж.*) **1.** Неподписан. **2.** Скрит под лъжливо име. ‹*фр.* anonyme›

анонс *м.* Известие, съобщение. ‹*фр.* annonce›

анонсирам *несв.* и *св.* (**анонсиране** *ср.*) Правя съобщение. ‹*фр.* annoncer›

анорак *м.* Дреха с ръкави и качулка, ушита от непромокаем плат, за туризъм. ‹*нем.* Anorak›

анорексия *ж.* *Мед.* **1.** Загуба на апетит. **2.** Психично заболяване, при което болните гладуват, приемат слабителни средства или по други начини предизвикват загуба на тегло. ‹*лат.* anorexia›

анормален *прил.* (**анормалност** *ж.*) **1.** Неестествен, неправилен. **2.** *Мед.* Ненормален. ‹*фр.* anormal›

аносмия *ж.* *Мед.* Загуба на обоняние. ‹от *гр.* ἀν- + ὀσμή 'мирис'›

анотация *ж.* Кратка характеристика на съдържанието на книга, статия и др. ‹*лат.* anotatio›

анотирам *несв.* и *св.* (**анотиране** *ср.*) Правя анотация. ‹*фр.* annoter›

анотия *ж.* *Анат.* Вродена липса на ухо, обикн. на външното ухо. ‹от *гр.* ἀν- + ωτός 'ухо'›

ансамбъл *м.* (**ансамблов** *прил.*; **ансамблово** *нареч.*) **1.** Съгласуваност, единство между частите на едно цяло. **2.** Колектив. ‹*фр.* ensemble 'заедно'›

антаблемен *м.* *Архит.* Горна част на архитектурен ордер. ‹*фр.* entablement›

антагонизъм *м.* (**антагонистичен** и **антагонистически** *прил.*) **1.** Непримиримо противо-

речие, противоборство. **2.** *Биол.* Несъвместимост между някои микроорганизми. ‹от *гр.* ἀνταγωνίζομαι 'боря се срещу'›

антагони̇ст *м.* **1.** Непримирим противник. **2.** *Мед.* Орган или вещество с противоположни действия. ‹*гр.* ἀνταγωνίζομαι 'боря се срещу'›

антанакла̀зис *м. Лит.* Стилна фигура — използване на една и съща дума в рамките на едно изречение, но с различно значение. ‹от *гр.* ἀντί + ἀνάκλασις 'отклонение'›

а̀нтемион *м. Арх.* Орнамент с форма на растението орлови нокти. ‹*гр.* ἀνθέμιον›

антѐна *ж.* **1.** *Техн.* Проводник или мрежа от проводници за излъчване или улавяне на електромагнитни вълни. **2.** *Биол.* Пипалце на главата на членестоногите, което е орган на осезанието и обоянието. ✧ **Магнитна антена.** *Физ.* Антена със сърцевина от магнитен материал; феритна антена. ✧ **Сателитна антена.** *Техн.* Телевизионна антена за улавяне на сигнал от изкуствен спътник на Земята. ‹*лат.* antenna 'напречна греда'›

антепѐндиум *м.Ърк.* Олтарна завеса от скъп плат или благороден метал в католическите храмове. ‹*лат.* antependium›

антерѝя *ж. Истор.* **1.** Широка горна дреха с ръкави. **2.** Подплатена дреха, която се носи над риза. ‹*тур.* entari›

антѐфикс *м. Архит.* Орнамент за прикриване краищата на покривните керемиди и предпазване на покривните греди на храм. ‹*лат.* antefixus›

антецедѐнтен *прил.* За водосборен басейн, река, речен пролом и др. — оформил се преди деформирането на земната повърхност и запазил се независимо от осъществената впоследствие деформация. ‹*англ.* antecedent›

а̀нти- *представка.* В състава на думи със значение 'против' или 'противоположно', напр. *антибиотик*, *антигени*, *антиматерия*, *антисептика* и др. ‹*гр.* ἀντί 'против, срещу'›

антиацѝди *мн.* (антиацѝд *м.*) *Мед.* Лекарствени препарати, които неутрализират солната киселина, секретирана в храносмилателните сокове на стомаха. ‹от *гр.* ἀντί 'срещу' + *лат.* acidus 'кисел'›

антибиотѝк *м. Мед.* **1.** Вещество, произведено или извлечено от микроорганизми, което унищожава или потиска растежа на други микроорганизми. **2.** Лекарство, чиято основна част е от това вещество. ‹*лат.* antibiotica›

антивѝрусен *прил.* Предназначен да открива, унищожава, предпазва от вируси. ✧ **Антивирусни програми.** *Инф.* Тип компютърни програми, използвани за откриване и/или отстраняване на компютърни вируси, които проверяват за подозрително поведение, напр. ненужен достъп до дисковете, или търсят последователности, указващи наличието на конкретен вирус. ‹от *гр.* ἀντί 'срещу' + *лат.* virus 'отрова'›

антигѐни *мн.* (антигѐн *м.*) (**антигѐнен** *прил.*) *Мед.* Вещества, които организмът приема за чужди или потенциално опасни и срещу които произвежда антитела. ‹от *гр.*›

антидепреса̀нти *мн.* (антидепреса̀нт *м.*) *Мед.* Лекарствени средства, които се използват за лечение на депресия. ‹от *гр.*›

антидо̀т *м.* **1.** *Мед.* Лекарствен препарат, който противодейства на отровите. **2.** *Прен.* Противоотрова. ‹*гр.* ἀντίδοτον›

антидъ̀мпингов *прил.* ✧ **Антидъмпингови мита.** *Икон.* Вносни мита, с които се осигурява защита на вътрешния пазар и на местните производители от вносни стоки с ниски цени. ‹*англ.* antidumping›

антѝка *ж.* Старинен предмет (книга, картина, произведение на изкуството и др.), който не е изгубил или е увеличил стойността си. ‹*фр.* antique›

антиква̀р *м.* **1.** Търговец на антики. **2.** Колекционер на антики. ‹*лат.* antiquarius›

антиква̀рен *прил.* Старинен, стар, ценен.

антикварна̀т *м.* **1.** Антикварна книжарница. **2.** Търговия с антики. **3.** Колекция от антики. ‹от *лат.*›

антиклерикалѝзъм *м.Ърк.* Движение на вярващите, което се бори против привилегиите на духовенството. ‹*фр.* anticléricalisme›

антикоагула̀нти *мн.* (антикоагула̀нт *м.*) *Мед.* Лекарствени препарати, които предотвратяват съсирването на кръвта. ‹*лат.* anticoagulantia›

антило̀па *ж. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от сем. кухороги, който обитава степите в Африка и Азия. Antilope cervicapra. ‹*фр.* antilope›

антиматѐрия *ж. Физ.* Хипотетична материя, съставена от античастици.

антимо̀н *м. Хим.* Сиво-бял крехък метал, който се използва за приготвяне на сплави, полупроводници и др. (знак Sb). ‹*лат.* antimonium›

антино̀мия *ж.* Противоречие между две взаимноизключващи се положения, които могат да бъдат еднакво правилни. ✧ **Логическа антиномия.** Противоречие, получено в дадена теория въпреки правилното използване на обичайните правила за логически извод, които от верни твърдения водят отново до верни твърдения. ✧ **Семантична антиномия.** Противоречие, което е резултат на неправилната употреба на семантични понятия и

на това, че не се прави разлика между обектен език и метаезик. ‹*гр.* antinomia ⇨ *фр.* antinomie›

антипасàти *мн. Метеор.* Ветрове, които духат във височина от екватора към двете тропични окръжности. ‹от *лат.* anti- + *ит.* passato›

антипàтия *ж.* (**антипатѝчен** *прил.*) Чувство на неприязън. ‹*гр.* ἀντιπαθής 'противоположен'›

антипирѐтици *мн.* (антипиретѝк *м.*) (**антипиретѝчен** *прил.*) *Фарм.* Лекарства, които понижават телесната температура. ‹*лат.* antipyretica›

антипòд *м.* Пълна противоположност. ‹*фр.* antipode›

антисемѝт *м.* Привърженик на антисемитизма.

антисемитѝзъм *м.* (**антисемѝтски** *прил.*) Омраза, враждебно отношение към евреите. ‹*фр.* antisémitisme›

антисептѝк *м.* (**антисептѝчен** *прил.*) Вещество, което унищожава болестотворните микроорганизми, но не уврежда телесните клетки и тъканите. ‹*лат.* antiseptica›

антисѐптика *ж.* **1.** Отстраняване на бактерии, гъбички, вируси и други микроорганизми, които причиняват заболявания, чрез химични или физични средства; обеззаразяване. **2.** Средства за обеззаразяване. ‹*лат.* antisepsis›

антисѐрум *м. Мед.* Серум, който съдържа антитела срещу антигени от определен вид. ‹*лат.* antiserum›

антистатѝк *м. Разг.* Обобщаващо название на препарати, които пречат на образуването и натрупването на или отнемат вече натрупано статично електричество. ‹от *гр.* ἀντί + στατός 'стоящ'›

антитѐза *ж.* и **антитѐзис** *м.* Противопоставяне, противоположност. ‹*гр.* ἀντίτεσις›

антитоксѝн *м.* (**антитоксѝчен** *прил.*; **антитоксѝчност** *ж.*) *Мед.* Антитяло, произведено в организма за противодействие на токсин, отделен от навлезли бактерии или от друг източник. ‹*лат.* antitoxina›

антифонàрий *м.Ърк.* В Католическата църква — литургическа книга, подобна на октоих, която съдържа текстове и ноти за богослужебни песни. ‹*лат.* antiphonarius›

антифрàза *ж. Език.* Стилна фигура, която загатва за обратното на казаното; ирония. ‹от *гр.* ἀντιφράσσω 'преграждам; противопоставям; затъмнявам'›

антифрѝз *м. Хим.* Течност, която не замръзва при ниски температури, използвана в охладителната система на радиаторите на двигатели с вътрешно горене, за да понижи температурата на замръзване на водата. ‹от *гр.* ἀντί + *англ.* freeze 'замръзвам'›

антихистамѝни *мн. Фарм.* Лекарствени препарати, които потискат действието на хистамина в организма. ‹от *лат.* antihistaminica›

антихрѐза *ж. Икон.* Договор между длъжник и кредитор, според който кредиторът получава доходите от имуществото на длъжника. ‹*гр.* ἀντίχρησις›

антихрѝст *м.* (**антихрѝстки** *прил.*) **1.** *Библ.* Враг на Христос, който ще се появи преди Второто пришествие, но ще бъде победен от Христос. **2.** *Прен.* Безбожник, неверник; олицетворение на злото. ‹*гр.* ἀντίχριστος›

антициклòн *м.* (**антициклонàлен** *прил.*) *Метеор.* Област на устойчиво високо атмосферно налягане с тихо и безоблачно време. ‹*нем.* Antizyklone›

антиципатѝвен *прил.* **1.** *Икон. Фин.* Предварителен. **2.** Изпреварващ. ✧ **Антиципативна лихва.** *Фин.* Лихва, удържана от сумата на отпуснатия заем преди да е започнало ползването му. ✧ **Антиципативно плащане.** *Фин.* Предварително плащане (преди срока, преди падежа, преди доставката).

антиципàция *ж.* (**антиципациòнен** *прил.*) Предугаждане, изпреварване. ‹*лат.* anticipatio›

антиципѝрам *несв.* и *св.* **1.** Предугаждам, изпреварвам. **2.** Плащам предварително.

антѝчен *прил.* **1.** Свързан с древна Гърция и древен Рим. **2.** Древен, стар; класически. ‹*лат.* antīquus›

антѝчност *ж.* **1.** Древногръцката и древноримската епоха и тяхната цивилизация. **2.** Класическа древност. ‹от *лат.*›

антологòгия *ж.* (**антологѝчен** *прил.*) *Лит.* **1.** Сборник с избрани художествени произведения. **2.** *Истор.* Сборник с епиграми в древна Гърция и Рим. ‹*гр.* ἀντολογία›

антониàн *м. Истор.* Сребърна римска монета от 214 г., наречена в чест на император Каракала (Марк Аврелий Антонин) (188—217). ‹от *лат.* собств. Antonin›

антонѝм *м.* (**антонѝмен** *прил.*; **антонимѝчен** *прил.*) *Език.* Дума, която е противоположна по значение на друга дума. ‹от *гр.* ἀντί + ὄνυμα 'име'›

антономàзия *ж. Език.* Употреба на собствено име вм. нарицателно и обратното. ‹*лат.* antonomasia›

антракнòза *ж. Бот.* Болест по някои растения (тиква, лен, лоза, бобови и др.), която образува особени петна по листата им. ‹*лат.* anthracnosis›

антракòза *ж. Мед.* Заболяване на белите дробове, причинено от вдишване на въглищен прах. ‹*лат.* anthracosis›

àнтракс *м.* (**àнтраксен** *прил.*) *Мед.* Остра инфекциозна болест по селскостопанските животни, причинена от бактерията Bacillus an-

thracis, която се предава и на човека и има три форми — кожна, белодробна и чревна; синя пъпка, сибирска язва. ‹*лат.* antrax›

антра̀кт *м.* Времето между действията на театрално представление или концерт; пауза, почивка. ‹*фр.* entracte›

антрацѝт *м.* (**антрацѝтен** и **антрацѝтов** *прил.*) Твърди въглища, които съдържат голямо количество въглерод и много по-малко въглеводороди в сравнение с другите видове въглища. ‹от *гр.* ἄνθραξ 'въглен'›

антрѐ *ср.* Преддверие. ‹*фр.* entrée›

антредьѐ *ср.* **1.** Междина, среда. **2.** *Мар.* Разстоянието между предната мачта и голямата мачта на кораб. **3.** *Спорт.* Съдийска (спорна) топка в баскетбола. ‹*фр.* entre-deux›

антректо̀мия *м. Мед.* **1.** Хирургично отстраняване на костните стени на кухина. **2.** Хирургична операция, при която се отстранява част от стомаха. ‹*лат.* anthrectomia›

антрела̀кс *м. Архит.* Орнаментален мотив за украса на повърхности, състоящ се от преплетени линии и извивки; плетеница. ‹*фр.* entrelacs›

антресо̀л *м. Архит.* **1.** Галерия във висока стая или магазин, полуетаж във висока стая. **2.** Таванск полуетаж. ‹*фр.* entresol›

антрефилѐ *ср.* Малка статия във вестник между две колони. ‹*фр.* entrefilet›

а̀нтропо- *представка.* В сложни думи със значение 'човек', напр. *антропогенеза*, *антропология* и др. ‹от *гр.* ἄνθρωπος 'човек'›

антропозооно̀за *ж. Мед.* Болест, която се предава от животно на човек или обратно при естествени условия. ‹от *гр.* ἄνθρωπος 'човек' + ζῶον 'животно' + νόσος 'болест'›

антрополо̀г *м.* Учен, специалист по антропология.

антрополо̀гия *ж.* (**антропологѝчен** и **антропологѝчески** *прил.*; **антрополо̀жки** *прил.*) Широкообхватна научна дисциплина, чиято цел е научното изследване на човечеството, по-конкретно сравняването на обществата (безписмените т. нар. примитивни общества) едно с друго; подразделя се на три мащабни поддисциплини — археология, физическа антропология, социокултурна антропология; наука за хората; наука за произхода и еволюцията на човека. ✧ **Социокултурна антропология**. Поддисциплина на антропологията, която се концентрира в изследванията си върху културата и социалната структура на човешките общества. ✧ **Физическа антропология**. Поддисциплина на антропологията, която изследва организмите на човешките групи, като проучва разпределението на телесните характеристики. ‹от *гр.* ἄνθρωπος 'човек' + λόγος 'наука'›

антропомѐтрия *ж.* (**антропометрѝчен** и **антропометрѝчески** *прил.*) *Антроп.* Измерване на човешкото тяло или на негови части, за да се направят сравнения между индивидите от различен пол, възраст или раса. ‹от *гр.* ἄνθρωπος 'човек' + μετέω 'пресмятам'›

антропоморфѝзъм *м.* **1.** Приписване на човешки качества на природни явления и животни. **2.** Изобразяване на божество в човешки образ. ‹*фр.* anthropomorphisme›

антропонѝмия *ж.* (**антропонимѝчен** *прил.*) *Език.* **1.** Наука за собствените имена на хората. **2.** Самите собствени имена като цяло. ‹от *гр.* ἄνθρωπος 'човек' + ὄνυμα 'име'›

антропофа̀г *м.* Човекоядец, канибал, людоед. ‹от *гр.* ἄνθρωπος 'човек' + φάγομαι 'ям'›

антропофа̀гия *ж.* Човекоядство, канибализъм. ‹*гр.* ἀνθρωποφαγία›

антура̀ж *м.* Приближени лица; свита. ‹*фр.* entourage 'околна среда; обкръжение'›

анту̀риум *м. Бот.* Декоративно растение, което произхожда от Централна и Южна Америка и има различни видове — увивни, храстовидни, дървесни, но за всички са характерни жилавите сърцевидни лъскави листа, закрепени на тънки дръжки, и красивите цветове, най-често обагрени в яркочервено, в средата на които обикн. има вълнист прицветник. Anthurium scherzerianum/andreanum.

Ану̀бис *м. Мит.* Древноегипетски бог, покровител на мъртвите, почитан в образа на лежащ чакал с черен цвят или на човек с глава на чакал, след III хил. пр. Хр. култът към него замира и функциите му поема Озирис. ‹*гр.* Ἀνούβις›

анула̀ция *ж. Юр.* Обявяване на закон, договор и под. за недействителен. ‹от *лат.* annullo 'унищожавам'›

анулѝрам *несв.* и *св.* (**анулѝране** *ср.*) Обявявам за недействителен. ‹от *лат.* annullo 'унищожавам'›

анунциа̀тор *м.Ърк.* Папски вестител, който съобщава за различни събития в папската канцелария. ‹*лат.* annuntiator›

анунциа̀ция и **ану̀нция** *ж. Юр.* Съобщаване, известяване. ‹*лат.* annuntiatio›

анурѝя *ж. Мед.* Невъзможност бъбреците да отделят урина. ‹*лат.* anuria›

а̀нус *м.* (**а̀нусен** *прил.*) *Анат.* Отвор в долния край на храносмилателния тракт, през който се отделят изпражненията. ‹*лат.* anus›

анфа̀с *нареч.* С лице към наблюдателя. ‹*фр.* en face›

анфила̀да *ж.* (**анфила̀ден** *прил.*) *Архит.* Подреждане на вратите в поредица от стаи така, че изгледът през тях е в перспектива. ‹*фр.*

enfilade›

анх *м. Истор.* Египетски йероглиф, който изобразява думата "живот", по форма наподобяващ кръст с примка на върха. ‹*егип.* 'nh 'живот'›

анхидрѐмия *ж. Мед.* Намаляване на количеството вода в кръвта. ‹*лат.* anhydraemia›

анхидрѝд *м.* (**анхидрѝден** *прил.*) *Хим.* Съединението, от което при химично свързване с водата се получава дадено вещество. ‹от *гр.* ἀν- + χυδῶρ 'вода'›

анхидрѝрам *несв.* и *св. Хим. Мед.* Обезводнявам.

анхидрѝт *м.* (**анхидрѝтен** *прил.*) *Хим.* Природен (безводен) калциев сулфат. ‹от *гр.* ἀν- + χυδῶρ 'вода'›

àнцуг *м.* Спортна дреха със свободна кройка, обикн. от мека материя. ‹*нем.* Anzug›

àншлус *м. Воен. Полит.* Завладяване и присъединяване на чужда територия; анексия. ‹*нем.* Anschluss›

аншоà *ж. Зоол.* Дребна морска риба. Engraulis encrasicholus. ‹*фр.* anchois›

анюитѐт *м. Икон.* Периодично плащане на определена парична сума за погасяване на дълг. ‹*фр.* annuité›

аогѝта *м. Метеор.* Северен вятър, мусон, който духа към Корейския пролив. ‹*яп.*›

аорàзия *ж. Мед.* Слепота. ‹*гр.* ἀοράσις›

аòрист *м.* (**аòристен** *прил.*) *Език.* Минало свършено време. ‹*гр.* ἀόριστος 'неограничен'›

аòрта *ж.* (**аòртен** *прил.*) *Анат.* Главна артерия в организма на бозайниците и птиците, която излиза от лявата камера на сърцето и снабдява с артериална кръв тялото. ‹*лат.* aorta›

аортѝт *м. Мед.* Възпаление на аортата. ‹*лат.* aortitis›

ападàна *ж. Истор.* В древността — тронна зала с много колони. ‹*санскр.*›

апандисѝт и **апендицѝт** *м. Мед.* Възпаление на апендикса. ‹*лат.* appendicitis›

апàп и **апàпин** *м. Разг.* Приятел, другар. ‹*тур.* ahbar›

апарàт *м.* (**апарàтен** *прил.*) **1.** Сложен уред. **2.** Съвкупност от органи в организма, които имат обща функция. **3.** Съвкупност от хора или учреждения, които са натоварени да извършат определена работа. ✧ **Вестибуларен апарат.** *Анат.* Орган у гръбначните животни и човека, който осигурява пазене на равновесие, част от вътрешното ухо. ✧ **Говорен апарат.** *Анат.* Поредица от анатомични органи, с чиято помощ се образуват звуковете на човешката реч: дихателните органи (бял дроб и трахея), гърлото и гръкляна, органите в устната кухина, носната кухина. ✧ **Държавен апарат.** *Юр.* Система на държавни органи, чрез която се осъществява държавната власт. ✧ **Проекционен апарат.** *Техн.* Апарат, чрез който картини, рисунки, фотоснимки се изобразяват на екран; прожекционен апарат. ✧ **Факсимилен апарат.** *Техн.* Комплекс от устройства за предаване и приемане на графична информация по канали за връзка. ‹*лат.* apparātus›

апаратýра *ж.* (**апаратýрен** *прил.*) Съвкупност от апарати. ‹*лат.* apparatūra›

апарàтчик *м.* **1.** Работник, който контролира апарати. **2.** *Неодобр.* Човек от управленската номенклатура, обикн. в бившите социалистически държави. ‹*рус.* апарáтчик›

Апàрктий *м. Мит.* Древногръцко божество, олицетворяващо северния вятър. ‹*гр.* собств. Ἀπάρκτος›

апартамѐнт *м.* Отделно жилище в голяма сграда. ‹*фр.* appartement›

апартѐйд *м. Истор.* Политика на расова дискриминация в Южноафриканската република. ‹*африкаанс* apartheid 'разделяне'›

апасионàто *нареч. Муз.* Страстно, въодушевено, изразително. ‹*ит.* appasionato›

апатѝт *м.* (**апатѝтен** и **апатѝтов** *прил.*) *Хим.* Безцветен или бял минерал, калциев сулфат, който се използва за производство на фосфорни торове. ‹от *гр.* ἀπάτη 'измама'›

апатѝчен и **апатѝчески** *прил.* (**апатѝчно** *нареч.*; **апатѝчност** *ж.*) Обзет от апатия; безучастен, равнодушен. ‹*гр.* ἀπαθής›

апàтия *ж.* Пълно безразличие, безучастност, равнодушие; липса на интерес. ‹*гр.* ἀπάθεια›

апатрѝди *мн.* (апатрѝд *м.*) *Юр.* Хора, които са загубили гражданството си, а не са получили ново. ‹от *гр.* ἀ- + πατρίς 'бащин'›

апàш *м.* (**апàшки** *прил.*) *Разг.* Крадец, джебчия. ‹*фр.* apache›

àпекс *м.* **1.** *Анат.* Заострена част на орган. **2.** *Език.* Остро ударение, което указва дължината на гласната в латинския език. **3.** *Астр.* Небесна точка, към която се движи Слънцето по отношение на останалите звезди в нашата галактика. ‹от *лат.* apex 'точка'›

апѐл *м.* **1.** Призив за подкрепа. **2.** Апелация. ‹*фр.* appel›

апелатѝв *м. Език.* Съществително нарицателно име. ‹*лат.* appelatīvus›

апелатѝвен *прил.* ✧ **Апелативен съд.** *Юр.* Съд от втора инстанция. ✧ **Апелативна прокуратура.** *Юр.* Структура от организацията на прокуратурата в населеното място, където е седалището на апелативния съд и изпълняваща функциите и компетенциите на прокуратурата в района, съвпадащ с този на апелативния съд. ‹*лат.* appellatīvus›

апелàтор *м. Юр.* Човек, който подава жалба; жалбоподавател. ‹*лат.* appellātor›

апелàция *ж.* (**апелациòнен** *прил.*) *Юр.* **1.** Начин за проверяване решенията на първоинстанционен съд. **2.** *Остар.* Апелативен съд. ‹*лат.* appellatio›

апелѝрам *несв.* и *св.* (**апелѝране** *ср.*) **1.** Отправям апел. **2.** *Юр.* Обжалвам съдебно решение пред по-горна съдебна инстанция. ‹*лат.* appello 'викам при'›

апендектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на апендикса. ‹*лат.* appendectomia›

апѐндикс и **апендицѝт** *м.* (**апендикулàрен** *прил.*) *Анат.* Къс, тънък, сляпо завършващ канал с дължина 7-10 см в края на сляпото черво. ‹*лат.* appendix›

апериодѝчен и **апериодѝчески** *прил.* Непериодичен. ‹от *гр.* ἀ- + περιοδικός 'периодичен'›

аперитѝв *м.* **1.** Спиртно питие преди ядене. **2.** Заведение, където се сервират спиртни напитки и закуски. ‹*фр.* apéritif›

аперцепѝрам *несв.* и *св.* (**аперцепѝране** *ср.*) *Психо.* Възприемам качествата на обект, индивид, ситуация, обстановка и т. н., като ги съпоставям с предишното си знание. ‹от *лат.* ad 'към' + percipere 'улавям; схващам'›

аперцѐпция *ж.* (**аперцептѝвен** *прил.*) *Психо.* Процес, присъщ на човешката психика, чрез който качествата на обект, обстановка и т. н., възприети от лицето, се съпоставят с неговото предишно знание. ‹*лат.* apperceptio›

апестàт *м. Анат.* Център в главния мозък, който контролира количеството на поетата храна. ‹*лат.* apestat›

апетѝт *м.* (**апетѝтен** *прил.*) **1.** Желание за ядене. **2.** *Прен.* Обикн. *мн.* Домогване до нещо. **3.** *Прен.* Желание, стремление, охота. ‹*лат.* appetītus›

апетѝтен *прил. Прен.* Съблазнителен, желан.

апидòзис *м. Език.* Втората част на сложно съставно изречение. ‹*лат.* apidosis›

апирѐксия *ж. Мед.* Липса на повишена температура при тежки инфекциозни заболявания. ‹*лат.* apyrexia›

апиретѝчен *прил. Мед.* Който е без повишена температура; афебрилен. ‹*лат.* apyreticus›

Àпис *м. Мит.* Свещен бик у древните египтяни, чието светилище било в Мемфис. ‹*егип.* собств. ⇨ *гр.* Ἄπις›

аплàзия *ж. Мед.* Обща или частична невъзможност за развитие на орган или тъкан. ‹*лат.* aplasia›

аплѝк *м.* **1.** Свещник или друго осветително тяло, прикачено към стена или мебел. **2.** *Инф.* Поставка за монтиране, която съдържа хардуер за свързване към мрежа и преобразува комуникационните сигнали в сигнали на определен комуникационен стандарт. ‹*фр.* appliqué›

аплика̀ция$_1$ *ж.* **1.** Начин за украса на плат или хартия, при който фигура от един вид материя е приложена, прикрепена към друга. **2.** Добавка, притурка. ‹*лат.* applicatio›

аплика̀ция$_2$ *ж. Мед.* Прилагане на лекарства. ‹*лат.* applicatio›

аплика̀ция$_3$ *ж. Фин.* **1.** Участие на банка в борсови покупко-продажби за своя сметка. **2.** Право на една банка, когато получи поръчки за покупка на ценни книжа или валута, които се компенсират с поръчки за продажби на същите книжа и валута, да ги компенсира или да продаде само разликата. ‹*лат.* applicatio›

аплика̀ирам и **аплицѝрам** *несв.* и *св.* (**аплика̀ране** и **аплицѝране** *ср.*) Украсявам, като залепям, прикрепям, прилагам елементи от различни материи върху някаква основа; добавям. ‹*фр.* appliquer›

аплодѝрам *несв.* и *св.* (**аплодѝране** *ср.*) Ръкопляскам. ‹*фр.* applaudir›

аплодисмѐнти *мн.* Ръкоплясканя. ‹*фр.* applaudissement›

аплòмб *м.* Самонадеяност, пòказна самоувереност в поведението или в говора. ‹*фр.* aplomb›

апнѐя *ж. Мед.* Временно прекъсване на дишането по някаква причина. ‹*лат.* apnoea›

àпо- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'отделяне от нещо', 'отстраняване', 'разделяне'; 2) 'изоставяне', 'прекъсване'; 3) 'произход'; 4) 'завършек', напр. *апоневроза*, *апогей*, *апоплексия* и др. ‹*гр.* ἀπό 'от; далече от'›

апогѐй *м.* **1.** *Астр.* Точка от орбитата на Луната или на изкуствен спътник, в която те са най-отдалечени от центъра на Земята. **2.** *Прен.* Най-голям разцвет. ‹от *гр.* ἀπό 'далеч' + γῆ 'земя'›

апозѝция *ж.* **1.** *Език.* Приложение. **2.** *Биол.* Разрастване на тъкани и клетки чрез отлагане на нови клетки върху старите пластове. ‹*лат.* appositio 'прибавка'›

Апокалѝпсис *м.* (**апокалиптѝчен** *прил.*; **апокалиптѝчно** *нареч.*) **1.** *Библ.* Последната книга от Новия завет, която съдържа пророчество за края на света. **2.** *Прен.* Обстановка или състояние, които всяват страх, ужас, неизвестност и загадъчност. ‹*гр.* ἀποκάλυψις 'откровение'›

апокатастàсис *м. Истор. Рел.* Учение, според което хората трябва да се върнат към първоначалното състояние на духовния свят, към състоянието преди греха, проповядвано и от Ориген (185—254), но осъдено като

нецърковно от Петия вселенски събор (553). ‹*гр.* ἀποκατάστασις 'възстановяване'›

апокòпа *ж. Език.* Изпускане на един или няколко звука в края на дума. ‹от *гр.* ἀποκοπή 'отделяне'›

апокрисиàрий *м. Истор. Църк.* Пратеник или представител на папата по църковни въпроси във византийския императорски двор. ‹от *гр.* ἀπόκρισις 'отговор; поръка'›

апокрѝф *м.* (**апокрѝфен** *прил.*) **1.** *Църк.* Недостоверен, неканоничен, непризнат от Църквата текст, тематично свързан със Свещеното писание. **2.** *Прен.* Анонимно или недостоверно съчинение, което минава за оригинално. ‹от *гр.* ἀπόκρυφος 'таен, скрит'›

апокрѝфен *прил.* **1.** Съкровен, скрит, таен. **2.** Неистински, лъжовен, подправен. ‹*гр.* ἀπόκρυφος 'таен, скрит'›

аполитѝчен *прил.* (**аполитѝчно** *нареч.*; **аполитѝчност** *ж.*) Безразличен към проблемите на политиката. ‹*гр.* ἀπολιτικός›

аполòг *м. Лит.* Басня. ‹*гр.* ἀπόλογος›

апологѐт *м.* **1.** Страстен привърженик. **2.** *Рел.* Специалист по богословската дисциплина апологетика. **3.** *Истор.* Църковен писател, защитник на християнското учение, чиито трудове имат полемичен характер (II—III в.). ‹*гр.* ἀπολογητής›

апологѐтика *ж.* (**апологетѝчен** и **апологетѝчески** *прил.*) **1.** Страстна защита; апология. **2.** *Рел.* Основна богословска дисциплина, чиято цел е да защитава християнството. ‹от *гр.* ἀπολογητής›

аполòгия *ж.* Страстна възхвала, защита. ‹*гр.* ἀπολογία›

Аполòн *м. Мит.* Древногръцки бог на слънчевата светлина, син на Зевс и Лето, брат на Артемида, покровител на музите, отъждествяван с Хелиос. ‹*гр.* собств. Ἀπόλλω›

апоплѐксия *ж.* (**апоплектѝчен** и **апоплектѝчески** *прил.*; **апоплектѝчност** *ж.*) *Мед.* Внезапен пристъп на слабост, поразяващ едната страна на тялото, който се дължи на прекъсване на кръвоснабдяването на дадена зона в главния или гръбначния мозък; инсулт, удар. ‹*гр.* ἀποπληξία 'паралич'; *лат.* apoplexia›

апòрт *м. Икон.* Вноски, направени от съдружник в стопанска организация не в пари, а в имущество. ‹*фр.* apport 'внос'›

апосиопѐза *ж. Рет.* Прекъсване на речта поради внезапна промяна на чувствата; недомлъвка, премълчаване. ‹*гр.* ἀποσιώπησις›

апостàсия$_1$ *ж.* Всеобщо отстъпление, преминаване на друга страна; измяна (обикн. религиозна). ‹*гр.* ἀπόστασις›

апостàсия$_2$ *ж.* Разстояние, промеждутък. ‹*гр.* ἀπόστασις›

апостàсия$_3$ *ж. Мед.* Нарастък, абсцес. ‹*гр.* ἀπόστασις›

апостàт *м. Истор. Рел.* Отстъпник — прозвище, давано на хора, "отстъпили" от официално признати убеждения, обикн. религиозни. ‹*гр.* ἀποστάτις›

апостериòри *нареч.* Въз основа на опита, от последващото. ‹*лат.* a posteriōri›

апòстол *м.* (**апòстолски** и **апостолѝчески** *прил.*) **1.** *Библ.* В Евангелието — всеки от дванайсеттимата ученици на Христос: Петър, Иоан, Яков Зеведеев, Тома, Симон, Иуда Яковов, Яков Алфеев, Андрей, Матей, Филип, Вартоломей, Иуда Искариотски. **2.** *Църк.* Богослужебна книга, в която са включени книгата "Деяния на светите Апостоли" и посланията на апостолите. **3.** *Прен.* Проповедник на учение, идея. ‹*гр.* ἀπόστολος›

апостолàт *м. Църк.* Дейността на апостола като проповедник, мисионер и т. н. ‹*лат.* apostolatūs›

Апостòликум *м. Църк.* Декларация на вярата (текстът е на латински език: "Credo in Deum Patrem omnipotentem ..."), използвана в Католическата, Англиканската и много протестантски църкви, но непризната за официална от Православната църква; според традицията е съставена от 12-тимата апостоли, но на практика възниква в ранната църква от въпросите, задавани от епископа към желаещите да се кръстят (т. нар. кръщелно верую); призната е за официална Декларация на вярата за цялата Католическа църква по времето на папа Инокентий III (1198—1216). ‹*лат.* Apostolicum›

апостолѝчески *прил. Църк.* Папски. ✧ **Арменска апостолическа църква.** *Църк.* Православната национална църква на Армения, основана ок. 300 г. сл. Хр. след евангелизаторската мисия на апостолите Вартоломей и Тадей; начело стои католикòс на всички арменци с резиденция в Ечмиадзин; А. а. ц. признава доктрината на Православната църква (с изключение на монофизитския проблем) и запазва традиционния арменски ритуал. ✧ **Апостолически престол.** *Църк.* Папски престол, папска катедра. ‹*лат.* apostolicus›

апострòф *м.* **1.** *Език.* Горна запетая ('), която е знак за изпусната буква. **2.** Дума или забележка, с която се прекъсва говорещо лице. ‹от *гр.* ἀπόστροφος 'обърнат назад'›

апострофѝрам *несв.* и *св.* (**апострофѝране** *ср.*) Прекъсвам някого, който говори, с дума или жест, обикн. за да направя забележка или да изразя несъгласие. ‹*гр.* ἀποστρέφω›

апотѐма *ж. Геом.* Перпендикуляр, спуснат от

центъра на правилен многоъгълник до една от страните му. ‹*гр.* ἀπότεμα›

апотео̀з *м.* **1.** *Истор.* В античността — обред за обожествяване на хора. **2.** *Прен.* Възвеличаване, прославяне. ‹*гр.* ἀποθέωσις 'обоготворяване'›

апофа̀зия *ж.* *Рет.* Специфичен похват, при който някакво становище се изказва, а след това се опровергава; отхвърляне. ‹*гр.* ἀπόφασις›

апофатѝчен *прил.* Отричащ, отхвърлящ; отрицателен; който използва отричащи аргументи. ‹от *гр.* ἀποφατικός›

апофо̀ния *ж.* *Език.* Повторение на близки по звучене думи в кратка синтагма (група от думи). ‹*гр.* ἀπόφονος›

апрѐски *мн.* (апрѐска *ж.*) Вид ботуши с равни подметки. ‹от *фр.* après-ski 'след ски'›

апрѐт *м.* *Хим.* Препарат за окончателна обработка на материали (плат, кожа, хартия). ‹*фр.* apprêt›

апретѝрам *несв.* и *св.* (**апретѝране** *ср.*) *Хим.* Обработвам материали (плат, кожа, хартия) с апрет. ‹*фр.* apprêter›

апрѝл *м.* (**апрѝлски** *прил.*) Четвъртият месец на календарната година. ‹*лат.* aprīlis›

априо̀ри *нареч.* Изначално. ‹*лат.* apriori 'от по-рано'›

апроба̀ция *ж.* **1.** Официално одобрение. **2.** Стажантска практика на студент. **3.** Държавен контрол върху семепроизводството. ‹*лат.* approbatio›

апробѝрам *несв.* и *св.* (**апробѝране** *ср.*) **1.** Давам официално одобрение. **2.** Допускам студент до практика. **3.** Избирам семена за посев. ‹от *лат.* approbatio›

апроксима̀ция *ж.* (**апроксиматѝвен** *прил.*) **1.** Приблизителна оценка, стойност. **2.** *Мат.* Приблизително изразяване на величини, функции и др. чрез други по-известни величини, функции и др. ‹*фр.* approximation›

апропо̀ *нареч.* Впрочем, между другото. ‹*фр.* à propos›

апроприа̀ция *ж.* Присвояване. ‹*лат.* appropriatio›

апроприѝрам *несв.* и *св.* (**апроприѝране** *ср.*) Присвоявам.

апса̀ра *ж.* Във ведическата митология — воден женски дух, изобразяван в релефите на индуистките храмове като танцуващо момиче. ‹*санскр.*›

апсидо̀ла *ж.* *Архит.* Малък параклис, подобен на апсида. ‹*гр.* ἀψίδος 'свод; арка'›

аптѐка *ж.* (**аптѐчен** *прил.*) Заведение за приготвяне и продажба на лекарства, превързочни материали и др. ‹от *гр.* ἀποθήκη›

аптека̀р *м.* Човек, който работи в аптека; фармацевт. ‹от *гр.*›

ар *м.* Единица за измерване на земна площ, равна на 100 кв. м. ‹от *лат.* area 'площад' ⇨ *фр.* are›

ара̀ *ж.* *Зоол.* Два рода дългоопашати папагали с дължина на тялото до 1 м, които са разпространени от Мексико до Парагвай (17 вида). Ara.

араба̀ *ж.* *Диал.* Кола, каруца. ‹*тур.* araba›

арабаджѝя *м.* **1.** *Истор.* Човек, който превозва товари с кола; кираджия. **2.** *Остар.* Майстор, който прави/поправя коли, каруци; колар. ‹*тур.* arabaci›

арабѐска *ж.* **1.** *Изк.* Орнамент от геометрични фигури, стилизирани листа и цветя. **2.** *Лит.* Малко произведение. **3.** *Муз.* Инструментална творба с орнаментален характер. ‹*фр.* arabesque›

арабѝя *м.* *Разг.* Добър, щедър, отзивчив човек; добряк. ‹*тур.* harabe›

аранжимѐнт *м.* *Муз.* Преработка на музикално произведение за изпълнение на друг инструмент или друг състав от инструменти (гласове). ‹от *фр.* arranger 'аранжирам'›

аранжѝрам *несв.* и *св.* (**аранжѝране** *ср.*) **1.** *Муз.* Правя аранжимент. **2.** Подреждам, устройвам. ‹*фр.* arranger›

аранжиро̀вка *ж.* **1.** *Муз.* Аранжимент. **2.** Подреждане, нареждане. ‹*рус.* аранжиро́вка›

аранжо̀р *м.* Специалист по аранжировка. ‹*фр.* arrangeur›

ара̀п и **ара̀пин** *м.* *Остар.* **1.** Негър. **2.** Арабин. ‹*тур.* arap›

ара̀с **1.** *Истор.* Стенни гоблени, произвеждани в гр. Арас, Франция, в края на XIV в. **2.** Стенен гоблен. ‹от *фр.* собств. Arras›

ара̀т *м.* Монголски пастир, скотовъдец. ‹*монг.* ⇨ *рус.* ара́т›

араука̀рия *ж.* *Бот.* Красиво и непретенциозно иглолистно растение от о. Норфолк, което в стайни условия достига 2,5 м; саксиен бор, стайна елха, норфолкски бор. Araucaria.

арахнидѝзъм *м.* *Мед.* Отравяне при ухапване от някои видове паяци. ‹от *гр.* ἀράχνη 'паяк'›

арахноидѐя *ж.* *Анат.* Тънка мембрана, която покрива главния и гръбначния мозък. ‹от *гр.* ἀράχνη 'паяк'›

арахноидѝт *м.* *Мед.* Възпаление на мембраната, покриваща главния и гръбначния мозък. ‹от *гр.* ἀράχνη 'паяк'›

арбалѐт *м.* *Истор.* Старинен лък с дървена дръжка с жлеб за поставяне и насочване на стрелата. ‹*фр.* arbalète›

арбана̀с *м.* (**арбана̀ски** и **арбана̀шки** *прил.*) *Истор.* Албанец. ‹*гр.* ἀρβανίτης›

арбитра̀ж *м.* *Юр.* **1.** Решаване на спорни въпроси от нарочно избрани длъжностни лица

(арбитри). **2.** Съд от арбитри. ✧ **Борсов арбитраж.** *Икон.* Спекулативна сделка на фондова борса за реализиране на печалба, като се използват разликите в курсовете на различните видове ценни книжа. ✧ **Международен арбитраж.** *Юр.* Едно от средствата, предвидено в Устава на ООН, за мирно разрешаване на международни спорове — съд за решаване на конкретен спор и съд, предвиден в международния договор, за разрешаване на спорове, които могат да възникнат при изпълнението му. ‹*фр.* arbitrage›

арбитра̀жен *прил.* Помирителен. ✧ **Арбитражен съд.** *Юр.* Недържавен съд, на който държавата предоставя право да правораздава по гражданскоправни и търговскоправни спорове. ✧ **Арбитражна сделка.** *Икон.* Купуване или продаване на стоки или услуги на различни пазари, за да се използват предимствата от разликите в цените. ✧ **Арбитражно решение.** *Юр.* Решение, постановено от арбитражен състав, което се ползва със силата на присъдено и подлежи на принудително изпълнение.

арбѝтър *м.* **1.** Нарочно избрано лице за разрешаване на спорни въпроси; посредник. **2.** *Юр.* Длъжностно лице, което разрешава имуществени спорове. **3.** *Спорт.* Съдия. ‹*лат.* arbiter›

арга̀свам *несв.* и **арга̀сам** *св.* (**арга̀сване** *ср.*) *Диал.* **1.** Замърсявам, изцапвам. **2.** Щавя кожи. ‹от *гр.* ἐργάζω›

арга̀тин и **арга̀т** *м.* (**арга̀тски** *прил.*) *Остар.* Наемен земеделски работник; ратай. ‹от *гр.* ἐργάτης›

аргату̀вам *несв.* (**аргату̀ване** *ср.*) Работя като аргат.

аргента̀рий *м. Истор.* В древен Рим — банкер, който приемал паричните вложения и давал заеми, а също така осъществявал безналичните плащания между клиентите си. ‹*лат.* argentarium›

А̀ргесет *м. Мит.* Древногръцко божество, олицетворяващо сухия северозападен вятър. ‹*гр.* Ἄργεσετ›

аргѝрия *ж. Мед.* Форма на отравяне със сребро, при която кожата става тъмносинкавосива поради натрупването на метал в тъканите. ‹*лат.* argyria›

арго̀ *ср.* (**арготѝчен** *прил.*) *Език.* Таен, условен език на едно съсловие, на социална група. ‹*фр.* argot›

арго̀н *м. Хим.* Инертен газ без цвят и миризма, който се съдържа във въздуха и се използва за пълнене на електрически и луминесцентни лампи (знак Ar). ‹*гр.* ἀργός›

аргона̀вти *мн.* (**аргона̀вт** *м.*) (**аргона̀втски** *прил.*) *Мит.* Древногръцки герои, които отплували с кораба Арго за Колхида, за да си върнат Златното руно. ‹*гр.* Ἀργοναύτης›

А̀ргос и **А̀ргус** *м.* В древногръцката митология: **1.** Кучето на Одисей. **2.** Стоокият пазач на Зевсовата любима Йо, великан, който никога не затварял всичките си очи едновременно. ‹*гр.* собств. Ἄργος›

аргумѐнт *м.* (**аргументѝран** *прил.*; **аргументѝрано** *нареч.*; **аргументѝраност** *ж.*) **1.** Довод, доказателство. **2.** *Мат.* Независима променлива величина, от чието изменение зависи изменението на друга величина. ‹*лат.* argumentum›

аргумента̀ция *ж.* **1.** Привеждане на доказателства. **2.** Съвкупност от аргументи. ‹*лат.* argumentatio›

аргументѝрам *несв.* и *св.* (**аргументѝране** *ср.*) Привеждам доводи, доказателства; обосновавам. ‹от *лат.*›

ардѐб *м.* Мярка за зърнени храни в Египет: = 150 кг (пшеница); = 120 кг (ечемик); = 140 кг (царевица). ‹*ар.* ardebb›

ареа̀л *м.* Територия, в чиито граници са разпространени определени видове растения, животни, езикови явления и под. ‹от *лат.* area 'площад'›

арѐн *м. Хим.* Ароматен въглеводород. ‹*лат.* arene›

арѐна *ж.* **1.** *Истор.* В древен Рим — място в центъра на амфитеатър, където били провеждани спортни състезания, гладиаторски борби и др. **2.** Кръгла площадка в средата на цирк. **3.** *Прен.* Поприще. ‹*лат.* (h)arēna 'пясък'›

арѐнда *ж.* (**арѐнден** *прил.*) **1.** Даване на недвижим имот за временно използване срещу наем. **2.** Наемът, който се плаща за използването на наетия имот. ‹*лат.* arrenda›

аренда̀тор *м.* Човек, който използва недвижим имот под аренда. ‹*рус.* арендáтор›

аренду̀вам *несв.* (**аренду̀ване** *ср.*) Вземам недвижим имот под аренда.

арео̀ла *ж.* **1.** *Анат.* Кафеникав или розов кръг от тъкан, който обгражда зърното на гърдата. **2.** *Анат.* Частта от ириса, която обгражда зеницата на окото. **3.** *Анат.* Малко пространство в коя да е тъкан. **4.** *Астр.* Светлият кръг около Луната. ‹*лат.* areola›

ареомѐтър *м. Физ.* Уред за измерване плътността и относителното тегло на течности. ‹от *гр.*›

А̀рес *м. Мит.* Древногръцки бог на войната, син на Зевс и Хера, съответства на римския Марс. ‹*гр.* собств. Ἄρης›

арѐст *м.* **1.** Задържане под стража. **2.** Сграда, където държат под стража. ‹*нем.* Arrest›

арестàнт *м.* Човек, който е под арест. ‹от *лат.* ad 'при', 'до' + restans 'оставащ'›

арестýвам *несв.* (**арестýване** *ср.*) Поставям под арест. ‹от *лат.* arresto 'оставам при'›

аретлѝк *м. Разг.* Приятел, побратим. ‹*тур.* ahretlik›

Ариàдна *ж.* **1.** *Мит.* Дъщерята на критския цар Минос, която спасила Тезей от чудовището Минотавър, давайки му да размотава кълбо, докато се движел из лабиринта, след което по развитата нишка героят намерил изхода. **2.** *Прен.* Вярна съпруга, която бива изоставена (по аналогия с Ариадна, изоставена от Тезей). ‹*гр.* собств. Ἀριάδνη›

ариàни *мн. Истор.* Последователи на ранна християнска ерес, зародила се в Антиохия през III в. и разпространена масово особено в източната част на Византийската империя; "идеолог" на учението е александрийският презвитер Арий, според когото Христос не е единосъщен с Отца, а е Негово творение, по-съвършено от всички, т. е. отрича троичността на Бога (Светата Троица); А. е осъдено на Първия вселенски събор в Никея (325), свикан по волята на император Константин Велики. ‹от *лат.* собств. Arius›

арибàлос *м. Истор.* Малък сферичен съд за съхраняване на ароматични масла за баня, който имал формата на кесия. ‹*гр.* ἀρύβαλλος›

арѝден *прил. Метеор.* Сух, засушлив. ‹*англ.* arid›

арнергàрд *м.* (**арнергàрден** *прил.*) *Воен.* Войскова част, която охранява главните сили откъм тила. ‹от *фр.* arrière 'отзад' + garder 'пазя'›

ариòзо *Муз.* **1.** Като *същ. ср.* Малък солов откъс, част от опера, кантата или оратория, който се изпълнява от певец с инструментален съпровод. **2.** Като *нареч.* Напевно, изразително. ‹*ит.* arioso›

аристокрàт *м.* (**аристократѝчен** *прил.*; **аристократѝчност** *ж.*) **1.** Благородник от висшето съсловие. **2.** *Прен.* Изискан, изтънчен човек. ‹*гр.* ἀριστοκράτης›

аристократѝзъм *м.* Изискано, изтънчено поведение и маниери, наподобяващи тези на аристократите. ‹*фр.* aristocratisme›

аристокрàция *ж.* **1.** Висше съсловие с благороден произход. **2.** *Прен.* Хайлайф. ‹*гр.* ἀριστοκρατία›

аритмѐтика *ж.* (**аритметѝчен** и **аритметѝчески** *прил.*) Дял от математиката, който изучава свойствата на целите числа, изразени с цифри, и основните действия с тях. ‹*гр.* ἀριτμητική›

арѝтмия *ж.* (**àритмичен** *прил.*) **1.** *Мед.* Отклонение от нормалния ритъм на сърцето. **2.** *Лит.* Нарушение на ритъма в стихотворение. ‹*гр.* ἀρρυτμία›

àрия *ж. Муз.* Оперна партия за един глас, изпълнявана с инструментален или оркестров съпровод. ‹*ит.* aria›

àрка *ж.* **1.** Свод над отвор в стена или между колони. **2.** Висока сводеста врата, издигната в чест на тържествено събитие. ✧ **Триумфална арка.** *Истор.* **1.** В древен Рим — архитектурно съоръжение, което било издигано по пътища и на площади и имало един или три прохода, атик, върху който в колесница бил изобразяван този, в чиято чест била строена арката. **2.** Преградата на хора в църква, обикн. с един по-голям проход и два по-малки отстрани. ‹*лат.* arkus›

аркàда *ж.* (**аркàден** *прил.*) **1.** Редица от арки, в архитектурна композиция. **2.** Галерия от колони, свързани с арки. ‹*фр.* arcade›

àркбутан *м. Архит.* Аркоподобна външна подпора, която контрира насочения навън натиск в сграда. ‹*фр.* arc-boutant›

аркосòл *м. Архит.* Ниша с форма на арка, в която се поставя саркофаг, характерен елемент в раннохристиянските и средновековните погребения. ‹от *лат.* arcus 'дъга' + solium 'ковчег, саркофаг'›

армагàн *м.* **1.** *Остар. Разг.* Подарък, донесен от далечно пътуване. **2.** *Разг.* Подарък, дар; нещо донесено. ‹*тур.* armagan›

армàда *ж.* Голям военноморски или военновъздушен флот. ✧ **Великата армада.** *Истор.* Военният флот на испанския крал Филип II (1527—1598). ‹*исп.* armada›

армàс *м. Диал.* Годеж. ‹*гр.* ἁρμός›

армàсвам *несв.* и **армàсам** *св.* (**армàсване** *ср.*) *Диал.* Сгодявам. — **армасвам се/армасам се.** ‹от *гр.*›

армàсник *м. Диал.* Годеник.

арматýра *ж.* (**арматýрен** *прил.*) **1.** *Строит.* Стоманени пръти, които се използват в стоманобетонна конструкция. **2.** *Техн.* Съвкупност от прибори за контрол на машина. ‹от *лат.* armatūra 'въоръжение'›

арматурѝст *м.* Строителен работник, който прави арматура.

армѐец *м.* (**армѐйски** *прил.*) Военнослужещ в армия.

армѐя *ж. Диал.* **1.** Кисело зеле. **2.** Саламура на кисело зеле. ‹*гр.* ἅρμι›

армѝрам *несв.* и *св.* (**армѝране** *ср.*) *Строит.* **1.** Правя арматура. **2.** Подсилвам конструкция с елементи от по-здрав материал. ‹*лат.* armo›

армирòвка *ж.* (**армирòвъчен** *прил.*) **1.** Поставяне на арматура. **2.** Подсилване, укрепване на предмет, материал, конструкция с елементи от по-здрав материал.

àрмия *ж.* (**армèйски** *прил.*) **1.** Въоръжени сили. **2.** *Воен.* Оперативно военно обединение. **3.** *Прен.* Съмишленици. ‹*фр.* armée›

арнаýт и **арнаýтин** *м.* (**арнаýтски** *прил.*) **1.** *Остар.* Албанец. **2.** *Прен. Разг.* Човек с тежък характер. ‹*тур.* arnavut›

арнѝсвам *несв.* и **арнѝсам** *св.* (**арнѝсване** *ср.*) *Диал.* **1.** Спирам, преставам. **2.** Напускам, изоставям. ‹от *гр.*›

арогàнтен *прил.* (**арогàнтно** *нареч.*; **арогàнтност** *ж.*) Безочлив, нахален, груб. ‹*лат.* arrogans›

аромàт *м.* Благоухание. ‹*гр.* ἄρωμα›

аромàтен и **ароматѝчен** *прил.* (**аромàтност** и **ароматѝчност** *ж.*) Благоуханен, изпълнен с аромат.

ароматизѝрам *несв.* и *св.* (**ароматизѝране** *ср.*) Придавам аромат. ‹*нем.* aromatisieren›

арпаджѝк *м. Сел.-ст.* Дребен лук за разсад, получен от семе. Allium cepa. ‹*тур.* arpaçik (soğani)›

арпалък *м. Истор.* В Османската империя — доход от отделните санджаци, предоставян на висши сановници. ‹*тур.* arpalık›

арсѐн *м.* (**арсѐнов** *прил.*) *Хим.* Крехък сивобял метал (знак As). ‹*гр.* ἄρσην›

арсенàл *м.* **1.** Фабрика със складове за оръжия и муниции. **2.** Оръжеен музей. **3.** *Прен.* Запас от средства, опит, знания. ‹*фр.* arsenal›

арсѐник *м. Хим.* Силноотровно вещество, бяло на цвят; мишеморка. ‹*лат.* arsenicum›

арсѝн *м. Хим.* Нестабилно органично съединение, силно отровен безцветен газ. ‹*лат.* arsine›

арт *м.* Изкуство, изобразително изкуство. ‹от *лат.* artis 'изкуство' ⇨ *англ.* art›

арт брют *м. Изк.* Изкуството на непрофесионални художници; "грубо изкуство" (терминът е въведен от френския художник Жан Дьобюфе (1901—1981)). ‹*фр.* art brut›

арт декò *м. Истор.* Декоративен стил в изкуството, наследил стила арт нуво. ‹*фр.* art déco›

арт информѐл *м. Истор.* Абстрактно изкуство, създавано в Европа непосредствено след Втората световна война. ‹*фр.* art informel›

арт нувò *м. Истор.* Декоративен стил в изкуството, разпространен в Европа в края на XIX в. и началото на XX в. ‹*фр.* art nouveau, по името на магазин в Париж, открит през 1895 г.›

арт òтър *м. Истор.* Изкуството, създавано непосредствено след Втората световна война в Европа, прекъснало връзките си с цялата предходна традиция. ‹*фр.* art autre›

артезиàнски *прил. Геол.* Свързан с подпочвени води, намиращи се под естествено налягане. ‹по името на *фр.* провинция Artois›

артѐл *м. Остар.* Група от хора, обикн. занаятчии, обединени с договор за обща работа. ‹*рус.* артéль›

артѐлна *ж. Воен.* Склад за хранителни продукти. ‹*рус.* артéльна›

артѐлчик *м. Воен.* Войник, който служи в артелна. ‹*рус.* артéльчик›

Артемѝда *ж. Мит.* Древногръцката целомъдрена богиня на лова и живата природа — девица, покровителка на семейния живот и раждането, дъщеря на Зевс и Лето, сестра близначка на Аполон, съответства на римската Диана. ‹*гр.* собств. Ἀρτέμις›

артериектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на артерия или на част от артерия. ‹*лат.* arteriektomia›

артериогрàфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на артерия. ‹*лат.* arteriographia›

артериòла *ж. Мед.* Малко разклонение на артерия; най-малката предкапилярна артерия. ‹*лат.* arteriola›

артериолѝт *м. Мед.* Възпаление на малките разклонения на артерия. ‹*лат.* arteriolit›

артериоплàстика *ж. Мед.* Хирурично възстановяване на артерия. ‹от *гр.* ἀρτηρία 'артерия' + πλαστική 'ваяние, скулптура'›

артѐриосклерòза *ж.* (**артериосклеротѝчен** и **артериосклерòзен** *прил.*) *Мед.* Втвърдяване на артериите, което води до нарушаване на оросяването на органите с кръв. ‹от *гр.* ἀρτηρία 'артерия' + σκλερός 'сух; твърд'›

артериотòмия *ж. Мед.* Разрез или пробиване с игла стената на артерия; операция за отваряне на артерия. ‹*лат.* arteriotomia›

артерѝт *м. Мед.* Възпалително заболяване, което засяга мускулните стени на артериите. ‹*лат.* arteritis›

артѐрия *ж.* (**артериàлен** и **артѐриен** *прил.*) **1.** *Мед.* Кръвоносен съд, който пренася кръв от сърцето към частите на тялото. **2.** *Прен.* Път с важно стопанско значение. ✧ **Пулмонална (белодробна) артерия.** *Анат.* Артерията, която пренася кръв от сърцето към белите дробове. ✧ **Ренална артерия.** *Анат.* Една от двете големи артерии, изхождащи от коремната аорта, които снабдяват бъбреците с кръв. ‹от *гр.* ἀήρ 'въздух' + τηρέω 'пазя' ⇨ *лат.* arteria›

артесонàдо *ср. Истор. Архит.* Дървен таван с квадратни или многоъгълни вдлъбнатини, често резбован и изписан, отличителен елемент на средновековното занаятчийство в Северна Африка, използван в испанската архитектура, пренесен и в Латинска Америка. ‹*исп.* artesonado›

артефàкт *м.* **1.** *Мед.* Изкуствено образува-

ние. **2.** *Археол.* Праисторическо оръдие. **3.** Създаден от човека художествен предмет. **4.** *Семиот.* Неологизъм, предварителна мисловна конструкция, която намира своето потвърждение в резултатите от изследването. ‹*лат.* artefactum›

артѝка *ж.* *Архит.* Преддверие, притвор в храм. ‹*гр.* νάρτικα›

артѝкул *м.* Разновидност от търговска стока. ‹*лат.* articulus 'съставка, частица'›

артикулациòнен *прил.* *Език.* Членителен.

артикулàция *ж.* **1.** *Мед.* Физиологичен процес на образуване на говорните звукове; членоразделност на речта. **2.** *Език.* Членяване на говорните звукове. **3.** *Муз.* Начин на изпълнение на тоновете. ‹*лат.* articulatio›

артикулѝрам *несв.* и *св.* (**артикулѝране** *ср.*) *Език.* Произнасям звук, членявам. ‹*нем.* artikulieren›

артилерѝст *м.* (**артилерѝстки** *прил.*) Войник или офицер, служещ в артилерията. ‹*рус.* артиллерист›

артилѐрия *ж.* (**артилерѝйски** *прил.*) *Воен.* **1.** Съвкупност от еднородни огнестрелни оръжия и принадлежностите им. **2.** Род войска с такова въоръжение. ✧ **Зенитна артилерия.** *Воен.* Вид артилерия за унищожаване на въздушни цели, която организационно влиза в състава на подразделенията, частите и съединенията за ПВО на сухопътните войски и флота. ‹*фр.* artillerie; *рус.* артиллерия›

артѝсвам *несв.* и **артѝсам** *св.* (**артѝсване** *ср.*) *Разг.* **1.** Оставам в повече, в излишък. **2.** Изоставам, оставам на място, което е трябвало да напусна. ‹от *тур.* artmak 'оставам'›

артѝст *м.* (**артистѝчен** *прил.*; **артистѝчно** *нареч.*; **артистѝчност** *ж.*) **1.** Изпълнител на роля във филми и сценични произведения. **2.** Човек на изкуството. **3.** *Прен.* Човек, който играе роли в живота. ‹*фр.* artiste›

артишòк *м.* *Бот.* **1.** Цвете, отглеждано в Европа и Азия като зеленчук заради неговия ядивен цвят, приличащ на глава, покрита с месести люспици, които преди готвене се обелват. Cynara scolymus. **2.** Подобно на слънчоглед цвете, отглеждано в Северна Америка и Европа заради клубените му, които се ядат; гулия. Helianthus tuberosus.

артрàлгия *ж.* *Мед.* Болка в става. ‹*лат.* arthralgia›

артректòмия *ж.* *Мед.* Хирургично отстраняване на става. ‹*лат.* arthrektomia›

артрѝт *м.* (**артрѝтен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на една или повече стави. ‹*лат.* arthritis›

артрогрàфия *ж.* *Мед.* Рентгеново изследване на става след вкарване на контрастно вещество. ‹*лат.* arthrographia›

артрòза *ж.* *Мед.* Хронично възпаление на ставите. ‹*лат.* arthrosis›

артроплàстика *ж.* *Мед.* Хирургично премоделиране на болна става. ‹*лат.* arthroplastica›

артроскòп *м.* *Мед.* Инструмент за оглеждане на ставна кухина и съдържимото ѝ преди биопсия или операция на ставата. ‹*лат.* arthroskop›

àртуърк *м.* *Рекл.* Рекламен материал, който е готов за отпечатване. ‹*англ.* artwork›

àртък *част.* *Диал.* **1.** Наистина, тъкмо. **2.** Май, уж. ‹*тур.* artık 'остатък'›

артѝк *Разг.* **1.** Като *прил.* Който е в повече, излишен. **2.** Като *същ. м.* Излишък. ‹*тур.* artık 'остатък'›

арумѝнин *м.* *Етнол.* Куцовлах, цинцарин. ‹*рум.* aromân›

àрфа *ж.* **1.** *Муз.* Инструмент с 47 струни, на който се свири, като се дърпат струните с пръсти. **2.** *Техн.* Вид машина за сортиране на семена. ‹*нем.* Harfe›

арфѝст *м.* Музикант, който свири на инструмента арфа. ‹*фр.* harphiste›

-арх *наставка.* В сложни думи със значение 'водач', 'лидер', 'шеф', напр. *монарх*, *патриарх*, *ересиарх*. ‹от *гр.* ἀρχεῖον 'власти, правителство'›

архаизàция *ж.* **1.** *Изк.* Съзнателно подражаване на техниките на старите майстори, за да се възстанови или наподоби тяхна творба. **2.** *Лит.* Възстановяване на отделни елементи от езика и стила в речта на героите, за да се предаде точно колоритът на пресъздаваната в произведението епоха. ‹от *гр.* ἀρχαΐζω›

архаизѝрам *несв.* и *св.* (**архаизѝране** *ср.*) Правя да изглежда архаичен; състарявам. ‹*нем.* archaisieren›

архаѝзъм *м.* **1.** *Език.* Излязла от употреба старинна дума или форма. **2.** Предмет, явление или проява, които са остарели, отживели времето си. ‹*фр.* archaisme›

архàика *ж.* *Истор.* Гръцкото изкуство от периода 620—500 г. пр. Хр. ‹от *гр.* ἀρχαικός 'древен'›

архаѝчен *прил.* (**архаѝчност** *ж.*) **1.** Старинен, древен. **2.** Остарял, отживял времето си; несъвременен. ‹*гр.* ἀρχαῖος 'стар'›

архàнгел *м.* (**архàнгелов** и **архàнгелски** *прил.*) *Рел.* В християнството — пръв сред Божите вестители, пратеници — ангелите; първоангел. ‹*гр.* ἀρχάγγελος›

архàт *м.* **1.** В будизма и дзен — светец, постигнал висшата степен, пълно угасване, нирвана. **2.** *Архит.* Фигура, типична за релефите от ранните будистки храмове. ‹*пали* arhati

'той заслужава'; *санскр.* 'достоен за уважение'›

àрхео- *представка*. В сложни думи със значение 'древен', 'стар', 'първичен', 'изначален'. ‹от *гр.* ἀρχαῖος 'древен, стар'›

археолòг *м.* Учен, специалист по археология.

археолòгия *ж.* (**археологѝчен, археологѝчески** и **археолòжки** *прил.*) Научна дисциплина, която изучава предисторията на човешките общества чрез контролирани заключения въз основа на физически доказателства, получени при разкопки. ‹*гр.* ἀρχαῖος 'древен' + λόγος 'наука'›

архетѝп и **архитѝп** *м.* (**архетѝпен** и **архитѝпен** *прил.*) **1.** Първообраз; прототип. **2.** Термин в психологическата теория, въведен от Карл Густав Юнг (1875—1961), с който се обозначават съставните елементи на колективното безсъзнателно — първични образи, които съществуват от най-ранния етап на човечеството, но им липсва ясно съдържание. ‹от *гр.* ἀρχή 'начало' + τύπος 'образ'›

архѝв *м.* и **архѝва** *ж.* (**архѝвен** *прил.*) **1.** Учреждение или отдел в учреждение, където се събират, регистрират, систематизират и съхраняват стари документи. **2.** Самите документи в такова учреждение или отдел. **3.** Сбирка от документи, свързани с дейността на един човек (писател, учен, общественик и под.). **4.** *Инф.* Пренасяне на информация в дублираща среда за съхранение, напр. оптичен диск или магнитна лента; архивиране. ‹*лат.* archivūm›

архивàр *м.* (**архивàрски** *прил.*) **1.** Служител, който работи в учреждение за събиране, регистриране, систематизиране и съхраняване на стари документи. **2.** *Ирон.* Педант, бюрократ; плюшкин. ‹*нем.* Archivar›

архивàрщина *ж.* *Неодобр.* Формализъм, бюрокрация.

архѝвен *прил.* ✧ **Архивен сайт.** *Инф.* Сайт в Интернет, предлагащ достъп до файлове. ‹от *англ.* archive site 'архивен сайт'›

архивѝст *м.* Специалист по архивистика.

архивѝстика *ж.* (**архивѝстки** *прил.*) Наука за архивите и работата с архивни документи. ‹*нем.* Archivistik›

архивòлт *м.* *Архит.* Външно обрамчване, подобно на щит, което се прави на цялата арка; профилиране. ‹*ит.* archivolto›

архиепѝскоп *м.* (**архиепѝскопски** *прил.*) *Църк.* Епископ, който управлява църковна област от няколко епископства. ‹*гр.* ἀρχιεπίσκοπος›

архиепископѝя *ж.* *Църк.* **1.** Църковна област, управлявана от архиепископ. **2.** Сградата, в която се намират жилището и канцеларията на архиепископ. ‹*гр.* ἀρχιεπισκοπή›

архиерѐй *м.* (**архиерѐйски** *прил.*) *Църк.* Висш духовник в Православната църква, най-високата йерархическа степен: епископ, митрополит, архиепископ, екзарх, патриарх. ‹от *гр.* ἀρχιερατινός 'първосвещенически'›

архимандрѝт *м.* (**архимандрѝтски** *прил.*) **1.** Управител на мъжки манастир; игумен. **2.** Сан на монах, който се готви за епископ. ‹от *гр.* ἀρχή + μάνδρα 'кошара'›

архипелàг *м.* *Геогр.* Група от острови, които са разположени близо един до друг. ‹от *гр.* ἀρχή + πελάγιος 'разположен в открито море'›

архитѐкт *м.* Специалист по външна и вътрешна архитектура и сградоустройство. ‹*гр.* ἀρχιτέκτων›

архитектòника *ж.* (**архитектонѝчен** *прил.*) *Архит.* *Изк.* *Полигр.* Хармонично съчетание на структурни елементи в едно цяло. ‹*гр.* ἀρχιτεκτονικός›

архитектýра *ж.* (**архитектýрен** *прил.*; **архитектýрно** *нареч.*) **1.** Науката и изкуството да се проектират, изграждат и художествено да се оформят строителни обекти, населени места, паркове и др. **2.** Строителен стил. **3.** *Инф.* Логическата и физическата структура на мрежова комуникационна система, съставена от протоколи, формати, последователности от операции и др. спецификации. ‹от *гр.* ἀρχιτέκτων 'архитект'›

архòнт *м.* (**архòнтски** *прил.*) *Истор.* **1.** Висш държавен служител в древна Гърция. **2.** Във Византия и средновековна България — военачалник. ‹*гр.* ἄρχων 'вожд, управител'›

аршѝн *м.* *Остар.* **1.** Руска мярка за дължина (= 0,7112 м). **2.** Мярка за дължина в Турция (= 0,6858 м) и в Афганистан (= 1,025 м). **3.** Дървена или метална линия с такава дължина. ‹*тур.* arşin›

ас₁ *м.* **1.** *Истор.* Древноримска единица за тегло, равна на 327 г. **2.** *Истор.* Древноримска монета, която тежи 327 г (по-късно — 273 г). **3.** Карта за игра с един знак в средата; асо. ‹*лат.* ās›

ас₂ *м.* **1.** *Ав.* Опитен летец на самолет изтребител. **2.** *Прен.* Специалист, майстор в своята област. ‹*фр.* as›

ас₃ *м.* *Спорт.* Начална топка в тениса, с която се отбелязва точка, без противникът да може да я докосне. ‹*англ.* ace›

асамблѐя *ж.* Представително събрание на международна организация; конгрес, събор. ‹от *фр.* ensemble 'група'›

асàна и **àзана** *ж.* **1.** Различни пози на тялото в хатайога. **2.** Мястото или рогозката, върху която седи стремящият се към духовното в хатайога. **3.** Поза на тялото по време на ме-

дитация. ‹*санскр.*›

асансьòр *м.* (**асансьòрен** *прил.*) Подемно съоръжение за изкачване и спускане на хора и товари във високи сгради, шахти и др. ‹*фр.* ascenseur›

Àсгард *м.* В скандинавската митология — светът на боговете. ‹*норвежки* Asgard›

асѐптика *ж.* (**асептѝчен** *прил.*; **асептѝчност** *ж.*) *Мед.* Пълна липса на бактерии, гъбички, вируси или други микроорганизми, причинители на заболявания. ‹от *лат.* asepsis›

àси *мн.* В скандинавската митология — основната група от богове, населяващи Асгард. ‹от *норвежки* Aesir 'богове'›

асигнàнт *м. Фин.* Лице, което издава асигнации.

асигнàт *м. Фин.* Приемател на асигнация. ‹от *фр.* assignat – книжни пари, в обращение по време на Великата френска революция›

асигнàция *ж.* (**асигнациòнен** *прил.*) *Фин.* Писмено нареждане на асигнант до асигнат да плати пари или да преотстъпи имущество на трето лице за сметка на асигнанта. ‹*лат.* assignatio›

асиметрѝчен *прил.* (**асиметрѝчно** *нареч.*; **асиметрѝчност** *ж.*) Несиметричен, несъразмерен. ‹*фр.* asymétrique›

асимѐтрия *ж.* Несиметричност, несъразмерност на частите. ‹*гр.* ἀσυμμετρία›

асимилàтор *м.* (**асимилàторски** *прил.*) **1.** *Полит.* Завоевател, който претопява даден народ, заличава неговите култура и език. **2.** *Биол.* Орган, който усвоява органични вещества. ‹*фр.* assimilateur›

асимилàция *ж.* (**асимилациòнен** *прил.*) **1.** *Биол.* Процес на усвояване на органични вещества от организма; анаболизъм. **2.** *Полит.* Претопяване на един народ или език от друг. **3.** *Език.* Уподобяване на един звук по друг. ✧ **Регресивна асимилация.** *Език.* Уподобяване на предходен по следходен звук. ‹*лат.* assimilatio›

асимилѝрам *несв.* и *св.* (**асимилѝране** *ср.*) **1.** Извършвам асимилация. **2.** *Прен.* Усвоявам, възприемам. ‹*лат.* assimilare›

асимптоматѝчен *прил. Мед.* Който не показва никакви симптоми на заболяване. ‹от *гр.* ἀ- 'не' + σύμπτωμα 'нещастен случай'›

асимптòта *ж. Геом.* Права, която се приближава към дадена крива, без да я пресича. ‹от *гр.* ἀ- 'не' + συμβαίνω 'срещам се; съвпадам'›

асинхрòнен *прил.* (**асинхрòнно** *нареч.*; **асинхрòнност** *ж.*) Несинхронен, неедновременен. ✧ **Асинхронен двигател.** *Техн.* Електродвигател, в който променливотоковото захранване на първичните намотки създава поток, предизвикващ индуцирането на електрични токове във вторичната намотка на ротора. ✧ **Асинхронен тип.** *Инф.* Тип предаване на данни, при който знаци или блок от знаци могат да започнат във всеки момент, но всеки знак или блок от знаци трябва да имат еднаква продължителност във времето. ✧ **Асинхронен комуникационен сървър.** *Инф.* Персонален компютър или разширителна платка, които дават на останалите възли в мрежа достъп до серийни портове и модеми. ✧ **Асинхронно предаване.** *Инф.* Метод за предаване, при който всеки знак се синхронизира отделно, а интервалът от време между отделните знаци не е с фиксирана дължина, вм. това се използват битове за начало и край, за координиране на потока от данни. ‹*фр.* asynchrone›

асистѐнт *м.* (**асистѐнтски** *прил.*) **1.** Помощник на лекар, режисьор, илюзионист и др. **2.** В университет — най-ниското научно звание и преподавателска длъжност. ‹*фр.* assistant›

асистѝрам *несв.* и *св.* (**асистѝране** *ср.*) Работя като помощник на някакъв специалист; помагам. ‹*нем.* assistieren›

асифàт *м. Метеор.* Тропически циклон в Арабско море. ‹*ар.* as-sifāt›

Аск *м.* В сандинавската митология — името на първия човек, създаден от повалено дърво от синовете на Бор. ‹*норвежки* Ask›

аскарѝди *мн.* (аскарѝда *ж.*) *Зоол.* Глисти с дължина до 40 см, които паразитират в червата на животните и човека. ‹*лат.* ascarida›

аскѐр *м.* (**аскѐрски** *прил.*) *Остар. Разг.* **1.** Войска. **2.** Войник. ‹*ар.* askar; *тур.* asker›

аскѐт *м.* (**аскѐтски** *прил.*) **1.** *Истор.* Последовател на религиозно-философското учение за постигане на нравствено съвършенство и приближаване до божественото; отшелник, постник, пустинник. **2.** *Прен.* Човек, който се е отказал от земните наслади. ‹*гр.* ἀσκητής›

аскетѝзъм *м.* (**аскетѝчен** и **аскетѝчески** *прил.*) **1.** *Рел. Филос.* Учение за постигане на нравствено съвършенство и приближаване до божественото чрез отричане от земните блага и телесно изтощаване. **2.** *Прен.* Пълно въздържане, отказ от удоволствията на живота; аскетство. ‹от *гр.* ἄσκησις 'упражнение'›

аскòлии *мн. Истор.* Празници в чест на Дионис, по време на които се танцувало на един крак. ‹*гр.* Ἀσκώλια›

àскос *м. Истор.* В древна Гърция — малък глинен съд за наливане на масло в лампи. ‹от *гр.* ἀσκέω 'изработвам изкусно'›

аслàн и **арслàн** *м. Остар.* Лъв. ‹от *тур.* arslan›

аслъ̀ *нареч. Разг.* Наистина, всъщност, действително. ‹от *тур.* asıl 'истински, оригинален'›

асма̀ *ж.* Висока дворна лоза, разклонена по мрежа на подпори; асмалък. ‹*тур.* asma›

асо̀ *ср.* Ас$_1$; бирлик, туз. ‹*фр.* as›

асо̀мния *ж. Мед.* Безсъние. ‹*лат.* asomnia›

асона̀нс *м. Лит.* Съзвучие, повторение на еднакви съгласни в един или няколко стиха; непълна рима. ‹*фр.* assonance›

асортѝ *прил. неизм.* Който се отнася до подбрани по определен признак еднородни предмети, подбран; избран. ‹*фр.* assorti›

асортимѐнт *м.* (**асортимѐнтен** *прил.*) Наличие на различни видове и качества на една и съща стока. ‹*фр.* assortiment›

асоциационѝзъм *м. Психо.* Доктрина, която приема асоциацията на идеите и я превръща в общо системно обяснение на психиката или поведението, запазила влиянието си от времето на Платон до съвременната когнитивна психология. ‹от *фр.* association›

асоциа̀ция *ж.* (**асоциатѝвен** и **асоциацио̀нен** *прил.*) **1.** *Психо. Мед.* Връзка между представи, при която появата на една от тях извиква друга. **2.** Група, съчетание, съединение. **3.** *Хим.* Способността на молекулите на някои вещества да се свързват помежду си при определени условия. **4.** Сдружение, свободно, доброволно обединение. ‹*лат.* association›

асоциѝрам *несв.* и *св.* (**асоциѝране** *ср.*) **1.** Правя връзка между представи. **2.** Сдружавам, обединявам; групирам. ‹*нем.* assoziieren›

асоциѝран *прил.* Присъединен, сдружен. ✧ **Асоциирана компания.** *Икон.* Компания А е асоциирана за компания Б, ако повече от 20%, но не повече от 50%, от нейния уставен капитал е притежание на компания Б. ✧ **Асоцииран файл.** *Инф.* Файл с данни, свързан с определена задача.

аспарагѝн *м. Биохим.* Бяла, кристална, незаменима разтворима аминокиселина, получавана от някои бобови растения, компонент на протеините. ‹*фр.* asparagine›

аспара̀гус *м. Бот.* Декоративно растение с дълги разклонени стъбла и игловидни листа. Asparagus officinalis.

аспарта̀м *м. Биохим.* Пептид, съставен от аспартамова киселина и фениламин, заместител на захарта. ‹*фр.* aspartame›

аспѐкт *м.* (**аспѐктен** *прил.*) **1.** Гледна точка. **2.** Вид, изглед на нещата и явленията. **3.** *Език.* Вид на глагола. ‹*лат.* aspectus; *фр.* aspect›

аспектуа̀лност *ж. Език.* Учение за вида на глагола. ‹от *лат.* aspectus›

аспѐржа *ж. Бот.* Многогодишно коренисто растение с крехки и сочни стъбла, които след кулинарна обработка се употребяват за храна. Asparagus.

аспѝд$_1$ *м.* и **аспѝда** *ж. Остар.* **1.** Вид отровна змия. **2.** *Прен.* Коварен, зъл човек. ‹*гр.* ἀσπίς›

аспѝд$_2$ *м. Геол.* Вид черна или тъмносива скала. ‹*гр.* ἀσπίδιον 'малък щит'›

аспира̀нт *м.* (**аспира̀нтски** *прил.*) Висшист, който подготвя дисертация, за да получи научна степен "доктор". ‹*лат.* aspirans 'който се домогва до нещо'›

аспирантю̀ра *ж.* **1.** Система за подготовка на аспиранти. **2.** Времето, за което се подготвя аспирант. ‹*лат.* aspirantura›

аспира̀тор *м.* (**аспирато̀рен** *прил.*) **1.** Уред за всмукване на течност, въздух и др. **2.** Апарат за прекарване на въздушен поток или поток от друг газ през течност. ‹*лат.* aspirator›

аспира̀ция *ж.* (**аспирацио̀нен** *прил.*) **1.** Всмукване на течност, въздух и др. **2.** *Мед.* Проникване на чужди тела в дихателната система. **3.** *Прен.* Домогване, стремеж към нещо. **4.** *Език.* Придихание. ‹*лат.* aspiratio›

аспирѝн *м. Фарм.* **1.** Широко прилаган лекарствен препарат, който облекчава болката, потиска възпалителните реакции и понижава температурата; ацетизал, ацетсалицилова киселина. **2.** Таблетка от този лекарствен препарат. ‹*нем.* Aspirin›

аспирѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Мед.* Всмуквам, изтеглям течност, въздух и др. **2.** *Прен.* Домогвам се, стремя се. ‹*фр.* aspirer›

а̀спра *ж. Истор.* Сребърна монета в Трапезундската империя (1204—1461), на Ордена на хоспиталиерите (XIV—XV в.), в генуезките колонии в Северното Причерноморие и в други страни от Изтока. ‹*гр.* ἀσπρόν›

астарджѝя *м. Истор.* Тъкач на фини платове. ‹от *тур.* astar 'подплата'›

астѐния *ж.* (**астенѝчен** *прил.*) *Мед.* Слабост, загуба на сила. ‹*лат.* asthenia›

астеносфѐра *ж. Геол.* Нетвърда, пластична маса, разположена под литосферата. ‹*лат.* aesthenosphere›

астеро̀ид *м.* (**астеро̀ден** *прил.*) **1.** *Астр.* Едно от малките небесни тела, движещи се около Слънцето по елиптични орбити, разположени между орбитите на Марс и Юпитер. **2.** *Зоол.* Морска звезда. Asteroidea. ‹от *гр.* ἀστεροειδής 'звезден'›

а̀сти *ср. неизм.* Бяло пенливо (газирано) вино. ‹от *ит.* собств. Asti, областта, където се произвежда това вино›

астигматѝзъм *м.* (**астигматѝчен** *прил.*) *Физ. Мед.* Дефект на леща (вкл. на човешкото око), при който образът е неясен, защото след преминаването си през оптическата система снопът от лъчи не се събира в една

точка. ‹*лат.* astigmatismus›

астигматѝк *м. Мед.* Човек, който има астигматизъм.

а̀стма *ж.* (**астматѝчен** и **астматѝчески** *прил.*; **астматѝчно** *нареч.*) *Мед.* Хронично заболяване, което се изразява в пристъпи на силен задух. ✧ **Бронхиална астма.** *Мед.* Заболяване с пристъпи на затруднено дишане поради спазми на мускулите в бронхите. ✧ **Сърдечна астма.** *Мед.* Сърдечна декомпенсация — невъзможност на сърцето да поддържа кръвообращението, необходимо за правилното функциониране на организма. ‹*лат.* asthma›

астматѝк *м. Мед.* Човек, който страда от астма. ‹*фр.* asthmatique›

астрага̀л *м.* **1.** *Анат.* Кост на петата у човека и бозайниците; ашик. **2.** *Архит.* Гривна, венец на колона, стълб и под.; корниз. ‹*лат.* astragalus›

астрага̀н *м.* (**астрага̀нен** *прил.*) Вид скъпа агнешка кожа с кълрав черен или сив косъм. ‹по името на гр. Астрахан, Русия›

астра̀лен *прил.* Звезден. ‹*лат.* astralis›

астрингѐнт *м. Мед.* Лекарствено средство, което ограничава изтичането на слуз или кръв, като свива клетките. ‹*лат.* altringentia›

астрола̀б *м. Истор.* Уред за определяне положението на звездите над хоризонта. ‹*лат.* astrolabus›

астрола̀трия *ж. Истор.* Звездопоклонство. ‹от *гр.* ἄστρον 'звезда' + λατρεία 'почитание'›

астролѐг *м.* Човек, който се занимава с астрология; гадател. ‹*гр.* ἀστρολόγος›

астролѐгия *ж.* (**астрологѝчен** и **астрологѝчески** *прил.*) Древно изкуство за предсказване на човешките съдби и историческите събития по положението и движението на небесните тела. ‹*гр.* ἀστρολογία›

астрона̀вт *м.* Космонавт. ‹от *гр.* ἄστρον 'звезда' + ναύτης 'плувец'›

астрона̀втика *ж.* Космонавтика. ‹от *гр.* ἄστρον 'звезда' + ναύτης 'плувец'›

астронѝм *м. Език.* Псевдоним, който прикрива името на автора чрез различни печатни знаци: точки, звездички, тирета и др., или комбинация от тях. ‹от *гр.* ἄστρον 'звезда' + ὄνυμα 'име'›

астронѐм *м.* Учен, специалист по астрономия. ‹от *гр.* αστρονομέω 'наблюдавам звездите'›

астрономѝчен *прил.* (**астрономѝчно** *нареч.*) *Прен.* Необикновено голям.

астронѐмия *ж.* (**астрономѝчен** и **астрономѝчески** *прил.*) Наука, която изучава строежа, развитието и движението на небесните тела, техните системи и Вселената като цяло. ‹*гр.* ἀστρονομία›

астрофизѝк *м.* Учен, специалист по астрофизика.

астрофѝзика *ж.* (**астрофизѝчен** и **астрофизѝчески** *прил.*) Дял на астрономията, който изучава физичните свойства на небесните тела и взаимодействието между материята и енергията в тях и във Вселената. ‹от *гр.* ἀστρόν + φυσικός 'природен'›

асфа̀лт *м.* (**асфа̀лтов** *прил.*) **1.** Черна минерална смола, използвана в строителството и промишлеността. **2.** Пътна настилка от тази смола; асфалтобетон. ‹*гр.* ἄσφαλτος›

асфалтѝрам *несв.* и *св.* (**асфалтѝране** *ср.*) Полагам асфалт. ‹*нем.* asphaltieren›

асфѝксия *ж. Мед.* Задушаване. ‹*лат.* asphyxia›

асцендѐнт *м.* **1.** *Астр.* Движението на звезда, която се издига над хоризонта. **2.** *Астрол.* Зодиакалното съзвездие, което е било над хоризонта в момента на раждане на някой човек и което има важно влияние върху хороскопа на всеки. ‹*лат.* ascendens›

асцѐнзия *ж.* **1.** Изкачване; издигане. **2.** *Прен.* Възход, напредък. **3.** *Техн.* Изкачване на вода или друга течност по тръби, канали и под. ‹*лат.* ascensio›

асцѝт *м. Мед.* Събиране на течност в коремната кухина, което предизвиква подуване на корема; воднянка. ‹*лат.* ascites›

а̀съл **1.** Като *нареч. Разг.* Тъкмо, всъщност, наистина. **2.** Като *прил. неизм.* Истински, същински. ‹*тур.* asıl›

ат$_1$ *м. Разг.* **1.** Добре гледан кон. **2.** Жребец. ‹*тур.* at›

ат$_2$ *м.* Разменна монета в Лаос, равна на 1/100 от кипа. ‹от езика *тай*›

атавѝзъм *м.* (**атавистѝчен** *прил.*) **1.** *Биол.* Поява на белези в организъм, които са характерни за далечните му предци. **2.** *Прен.* Отживелица. ‹*лат.* atavismus›

ата̀ка *ж.* **1.** Стремително въоръжено нападение срещу войските на противника; щурм. **2.** *Прен.* Решително настъпление, нападка, обвинение. **3.** *Мед.* Внезапен пристъп на болка. ‹*фр.* attaque›

атакѝвам *несв.* (**атакѝване** *ср.*) **1.** Предприемам атака, нападам. **2.** Обхващам, засягам (обикн. за болест, бедствие и под.). **3.** *Прен.* Обвинявам. ‹*фр.* attaquer›

атара̀ксия *ж.* **1.** *Мед.* Състояние на спокойствие и липса на напрежение. **2.** *Рел.* Пълно спокойствие, невъзмутимост, несмущаване на духа. ‹*гр.* ἀταραξία›

аташѐ *м. Дипл.* Член на дипломатическа мисия, назначен да се занимава с определен кръг въпроси. ‹от *фр.* attache 'прикрепен'›

аташѝрам *несв.* и *св.* (**аташѝране** *ср.*) Зачислявам; прикрепям. ‹*фр.* attacher›

Àте *ж. Мит.* Древногръцка богиня на нещастието, която заслепява хората и ги провокира към престъпления. ‹*гр.* собств. Ἄτη›

атеизъм *м.* (**атеистичен** и **атеистически** *прил.*) Система от възгледи, която отрича съществуването на Бог; безбожие. ‹*фр.* athéisme›

атеист *м.* Последовател на атеизма; безбожник. ‹*фр.* athéiste›

ателàни *мн. Истор.* Древноримски народни фарсове (малки театрални пиеси) с характерни маски, смятани за предшественици на комедията. ‹от *лат.* собств. Atella, град в областта Кампания›

ателиѐ *ср.* **1.** Работно помещение на художник, скулптор, фотограф и др. **2.** Работилница за художествени/модни изделия. ‹*фр.* atelier›

атематѝчен *прил.* ✧ **Атематичен глагол.** *Език.* Глагол в старобългарски, латински или старогръцки език, който образува формите си без съединителна гласна.

атѐми *ср. неизм. Спорт.* Удар, нанесен в чувствителна точка по тялото на противник, типичен за източните бойни спортове. ‹*яп.*›

атентàт *м.* Тайно подготвено покушение срещу някого, обикн. с политически мотиви. ‹*фр.* attentat›

атентàтор *м.* Човек, който подготвя или извършва атентат. ‹*лат.* attentator›

атеросклерòза *ж.* (**атеросклеротѝчен** и **атеросклеротѝчески** *прил.*) *Мед.* Заболяване на артериите, при което стените им се удебеляват поради стареене или хипертония. ‹*лат.* atherosclerosis›

атеросклеротѝк *м.* Човек, болен от атеросклероза.

атестàт *м.* **1.** Свидетелство, диплома. **2.** Атестация. ‹*лат.* attestatum›

атестàция *ж.* (**атестациòнен** *прил.*) Преценка за качествата на някого или нещо. ‹*лат.* attestatio›

атестѝрам *несв.* и *св.* (**атестѝране** *ср.*) Преценявам качествата на някого или нещо и писмено обосновавам оценката си. ‹*нем.* attestieren›

атетòза *ж. Мед.* Неволеви движения на ръцете, лицето и езика, наподобяващи гърчове. ‹*лат.* athetosis›

àтик *м. Архит.* Стена, плоча, която стои над корниза, увенчаващ сградата, предназначена за поставянето на барелеф или полагането на надпис. ‹от *гр.* Ἀττικός 'атински, атически; гръцки'›

атипѝчен *прил.* Нетипичен, нехарактерен, който се отклонява. ‹*фр.* atypique›

атлàз *м.* (**атлàзен** *прил.*) *Текст.* Вид копринен плат, лъскав от едната страна. ‹*тур.* atlaz›

атлантѝзъм *м. Полит.* Общи политически принципи, следвани от всички държави членки на НАТО (Атлантическия пакт) и от страните, които кандидатстват за присъединяване към организацията. ‹*фр.* atlantisme›

атлантрòп *м. Палеонт.* Изкопаем човек, северноафрикански представител на рода питекантропи, чиито останки са намерени при археологически разкопки в Алжир (местността Тернифин) през 1954/55 г. и са датирани отпреди ок. 360 000 години. Atlanthropos. ‹от *гр.* собств. Ἄτλας + ἄνθρωπος 'човек'›

атлàс$_1$ *м.* Сборник с географски, исторически или други карти, таблици, чертежи, илюстрации. ‹от *гр.* собств. име Ἄτλας, титанът, който крепял на раменете си небесния свод›

атлàс$_2$ *м. Мед.* Първият шиен прешлен, посредством който черепът е свързан чрез става с гръбначния стълб. ‹от *гр.* собств. име Ἄτλας›

атлѐт *м.* (**атлетѝчен** *прил.*) **1.** Спортист, който се занимава с атлетика. **2.** Човек с красиво телосложение. ‹*гр.* ἀθλητής›

атлѐтика *ж.* (**атлетѝчески** *прил.*) *Спорт.* Система от физически упражнения, чието практикуване развива силата и издръжливостта. ✧ **Лека атлетика.** Вид спорт, който обхваща спортно ходене, бягане, скачане на височина и на дължина, хвърляне на гюлле, копие, диск и др. ✧ **Тежка атлетика.** Спортът вдигане на тежести. ‹*гр.* ἄθλησις 'борба'›

атмосфѐра *ж.* (**атмосфѐрен** *прил.*) **1.** Газообразната обвивка около Земята и някои други планети. **2.** *Техн.* Единица за измерване на въздушно налягане. **3.** *Разг.* Въздух. **4.** *Прен.* Среда, обстановка. ‹*гр.* ἀτμός 'пара' + σφαῖρα 'кълбо'›

атмосфѐрики *мн. Физ.* Електрични разряди, които се получават в атмосферата при природни явления и предизвикват смущения в радиоприемниците. ‹от *гр.*›

атòл *м.* (**атòлов** *прил.*) *Геогр.* Коралов пръстеновиден остров. ‹по местното название atollou на Малдивските острови›

àтом *м.* (**àтомен** *прил.*) *Хим.* Най-малката градивна частица на химически елемент, неразложима химически. ‹*гр.* ἄτομος›

Атòн *м.* **1.** *Мит.* Една от ипостасите на древноегипетския бог на слънцето Ра. **2.** *Истор.* Древноегипетски слънчев култ, който е свързан с управлението на фараона Аменхотеп IV (Ехнатон). ‹от *гр.* собств. Ἄθων›

атòния *ж.* (**атонѝчен** и **атонѝчески** *прил.*) *Мед.* Състояние, при което мускулите са отпуснати и нямат нормална еластичност. ‹*лат.* atonia›

атрактѝвен *прил.* (**атрактѝвно** *нареч.*; **атрак-**

тѝвност *ж.*) Привлекателен, зрелищен. ‹*фр.* attractif›

атрàкция *ж.* (**атракциòнен** *прил.*) Ефектен номер в циркова програма или шоу. ‹*лат.* attractio›

атрибýт *м.* **1.** Характерен белег, свойство, качество. **2.** *Език.* Определение. **3.** *Инф.* Начин да се опише достъпът до файлове и директории. ‹*лат.* attributum›

атрибутѝвен *прил.* (**атрибутѝвност** *ж.*) *Език.* Който изпълнява функция на определение; определителен. ‹*фр.* attributif›

àтриум и **атрѝй** *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция и древен Рим — открит централен двор в къща. **2.** *Истор.* Преддверие на раннохристиянска базилика. **3.** Преден църковен двор с колонада. **4.** Голямо входно пространство в обществена сграда, през което се влиза в други помещения. ‹*лат.* atrium›

атропѝн *м.* (**атропѝнов** *прил.*) *Мед.* Лекарствено средство, извлечено от отровното растение лудо биле, което потиска действието на някои нерви от вегетативната нервна система. ‹от *лат.* название Atropa belladonna на растението беладона›

атрофѝрам *несв.* и *св.* (**атрофѝране** *прил.*) **1.** *Мед.* За орган, тъкан или клетка — намалявам обема и размерите си като резултат от смущения в храненето. **2.** *Прен.* Отслабвам силата на, деградирам; съхна, чезна. ‹*фр.* atrophier›

атрòфия *ж.* (**атрофѝчен** *прил.*) **1.** *Мед.* Намаляване обема и масата на нормално развит орган или тъкан поради дегенерация на клетки. **2.** *Прен.* Притъпяване или загуба на чувство или качество. ‹*лат.* atrophia›

аугментàция *ж.* *Мед.* Увеличаване, нарастване, набъбване. ‹*лат.* augmentatio›

аудѐнция *ж.* Дързост, нахалство. ‹*лат.* audatia›

аудиѐнция *ж.* Официален прием от високопоставена особа за изслушване на някого. ‹*лат.* audientia›

àудио-визуàлен *прил.* Предназначен едновременно за слушане и гледане. ‹от *лат.* audio 'слушам' + visio 'виждане; гледане'›

аудиомѐтрия *ж.* *Мед.* Съвкупността от методи за измерване чувствителността на слуха с аудиометър. ‹*фр.* audiométrie›

аудиомѐтър *м.* *Мед.* Апарат за измерване чувствителността на слуха към различни звукови честоти. ‹*фр.* audiomètre›

àудио-честòтен *прил.* Предназначен за слушане. ✧ **Аудио-честотен обхват.** *Физ.* Интервал от честоти, които човешкото ухо може да възприема (от 20 Hz до 20 KHz).

аудитòрен *прил.* ✧ **Аудиторен профил.** *Рекл.* Представа за структурата на читателската/зрителската/слушателската аудитория на едно печатно издание, телевизионна или радиопрограма по отношение на различни променливи, като възраст, заемана длъжност, доход и др.

аудитòрия *ж.* (**аудитòрен** *прил.*) **1.** Помещение във висше учебно заведение, където се четат лекции, доклади и др. **2.** *Прен.* Публиката на някого или на нещо (радио- и телевизионна програма, филм, вестник и др.). ‹*лат.* auditorium›

Àудхумла *ж.* В скандинавската митология — свещена крава, създадена от лед. ‹*норвежки*›

ауксѝни *мн.* (ауксѝн *м.*) *Биохим.* Хормони, които стимулират клетъчния растеж и корененето на растенията. ‹от *гр.* αὔξω 'увеличавам'›

аукýба *ж.* *Бот.* Красиво храстовидно, листнодекоративно растение със срещуположни жилави, лъскави, назъбени по крайчетата листа на жълти петна; японско дафиново дърво. Aucuba japonica.

аукциòн *м.* Публична продажба чрез наддаване; търг. ‹*нем.* Auktion›

аýл *м.* *Истор.* **1.** Укрепено прабългарско селище. **2.** Дворец на прабългарски хан. ‹от *тюркски* 'селище'›

àула *ж.* **1.** *Истор.* Преддверие в древногръцки храм. **2.** Голяма тържествена зала в университет. ‹*лат.* aula 'двор'›

àура *ж.* **1.** *Мед.* Симптом, който предшества епилептичен припадък или криза на астма или мигрена. **2.** Блясък, слаба следа, сянка; ореол. ‹*лат.* aura 'ветрец'›

Àурвандил *м.* В скандинавската митология — съпруг на ясновидката Гроа, от неговия пръст на крака Тор направил звезда. ‹*норвежки*›

Àургеамир *м.* В скандинавската митология — първият леден великан. ‹*норвежки*›

аурѐус *м.* *Истор.* Златна римска монета, която Юлий Цезар започнал да сече след победоносните си военни походи. ‹*лат.* aureus 'златен'›

аурикýла *ж.* (**аурикулàрен** *прил.*) *Анат.* Ушна мида. ‹*лат.*›

аурискòп *м.* *Мед.* Апарат за оглед на ушното тъпанче и прохода, водещ до него. ‹*лат.*›

аускултàция *ж.* *Мед.* Преслушване (обикн. с помощта на стетоскоп) на шумовете от движението на газ или течност в различни части на тялото. ‹*лат.* auscultatio›

àуспух *м.* *Авт.* Система от газоуловители и тръби за изпускане на отработените газове на автомобил. ‹от *нем.* Auspuff›

àут *м.* **1.** Като *същ. м.* При различни спортни

игри — положение, при което топката е изкарана извън игрището от противников играч. 2. Като *нареч. Разг.* Вън, навън, извън. ‹от *англ.* out 'вън'›

аутбрйдинг *м.* 1. *Зоол.* Извънродово оплождане. 2. *Антроп.* Брак между мъж и жена, които не са близки роднини, и създаване на потомство от тях; екзогамия. ‹*англ.* outbreeding›

аутйзъм *м. Мед.* Тежко психично заболяване, което засяга децата и се характеризира с големи трудности при влизане в контакт и установяване на взаимоотношения с други хора. ‹*фр.* autisme›

àуто₁ *ср. Жарг.* Автомобил. ‹съкр. от *фр.* auto(mobile)›

àуто₂ *ср. Истор. Лит.* Испанска едноактна пиеса от XVI—XVII в. с религиозна тематика; мистерия. ‹от *исп.* auto 'действие; акт'›

аутобàн *м. Авт.* Автомагистрала, автострада. ‹от *нем.* Auto 'автомобил' + Bahn 'път'›

аутодафѐ *ср.* 1. *Истор.* Публично изгаряне на еретици и еретически книги от Испанската инквизиция през Средновековието. 2. *Прен.* Публично изгаряне на нещо (най-често книги) от хора с противоположни убеждения. ‹от *порт.* auto da fe 'акт на вярата'›

аутопсйрам *несв.* и *св.* (**аутопсйране** *ср.*) *Мед.* Разрязвам мъртво тяло, за да го изследвам.

аутòпсия *ж. Мед.* Разрязване и изследване на мъртво тяло, за да се определи причината за смъртта или наличието на болестен процес. ‹*гр.* αὐτοψία›

аутсайдер *м.* 1. *Спорт.* Състезател или отбор, от които не се очаква да спечелят. 2. Човек, който е извън претендентите за победа. 3. Предприятие, организация или бизнесмен, който действа отделно за своя сметка. 4. Търговец или борсов играч, който провежда малки операции с незначително влияние върху пазара. ‹*англ.* outsider›

афàгия *ж. Биол.* Невъзможност да се гълта. ‹*лат.* aphagia›

афàзия *ж. Мед.* Езиково разстройство, причинено от абсцес, язва или тумор или от заболяване на мозъка. ‹*лат.* aphasia›

афàкия *ж. Анат.* Липса на очна леща. ‹*лат.* aphakia›

афебрйлен *прил. Мед.* Който е с нормална телесна температура. ‹*лат.* afebrilis›

афѐкт *м.* (**афѐктен, афектйвен** и **афектйран** *прил.*) Пристъп на силна възбуда, при който човек не може да контролира поведението си. ‹*лат.* affectus›

афектйрам *несв.* и *св.* (**афектйране** *ср.*) Предизвиквам афект. ‹*фр.* affecter›

афектйрано *нареч.* Развълнувано, възбудено.

афелàндра *ж. Бот.* Декоративно растение, което в естествени условия вирее в тропическите и субтропическите райони на Америка, с едри елипсовидни, тъмнозелени листа, чиято повърхност е очертана с дебели сребристи жилки, а през есента цъфти със зрелищни златножълти цветове, събрани в коничен грозд. Aphelandra squarrosa.

афѐлий *м. Астр.* Точката от елиптичната орбита на небесно тяло, когато то е най-отдалечено от центъра на Слънцето. ‹от *гр.*›

афѐра *ж.* Нечестна, непочтена проява, която има широк отзвук в обществото. ‹*фр.* affaire›

аферѐза *ж.* и **аферѐзис** *м. Език.* Изпускане/отпадане на сричка/срички или звук/звукове в началото на дума при изговор. ‹от *гр.* ἀφαίρεσις 'разделям'›

àферим *междум. Разг.* Похвално, браво, отлично. ‹*тур.* aferin›

аферйст *м.* Човек, който се занимава с афери. ‹*фр.* affairiste›

афетòзо *нареч. Муз.* Изразително, емоционално и нежно. ‹от *ит.* affettuoso›

афиѐ *ср. Остар.* Доносник. ‹*тур.* afie›

афйкс и **àфикс** *м. Език.* Част от производна дума със словообразувателно значение. ‹от *лат.* affixus 'прикрепен'›

афиксàция *ж. Език.* Образуване на производни думи с помощта на афикси. ‹*лат.* affixatio›

афилиàция *ж.* 1. *Юр.* Осиновяване. 2. *Полит.* Членство, присъединяване към партия или дружество. ‹*лат.* affiliatio›

афинитѐт *м.* (**афинитѐтен** *прил.*) 1. *Хим.* Способност на химични елементи и съединения да реагират химически помежду си. 2. *Прен.* Вътрешно сродство, душевна близост. 3. *Прен.* Склонност, предразположение към нещо. ‹от *лат.* affinitas 'сродство'›

афиòн *м. Бот.* Градински мак, от който се получава суров опиум и семе. ‹*тур.* afyon›

афионлйя *прил. неизм. Остар.* 1. Взискателен, придирчив. 2. Сприхав, нервозен. ‹от *тур.*›

афирмàция *ж.* (**афирматйвен** *прил.*) 1. *Юр.* Твърдение; потвърждение. 2. Утвърждаване. ‹*лат.* affirmation›

афйф *прил. Жарг.* 1. Неустойчив, несигурен, нестабилен. 2. Лекомислен, несериозен. ‹*тур.* hafif›

афйш *м.* 1. Печатна обява за спектакъл, концерт и др. 2. Плакат с рекламно или агитационно съдържание. ‹*фр.* affiche›

афишйрам *несв.* и *св.* (**афишйране** *ср.*) 1. *Остар.* Обявявам чрез афиши. 2. *Прен.* Изкарвам на показ, изтъквам. ‹*фр.* afficher›

афлатоксйни *мн.* (афлатоксйн *м.*) *Биохим.*

Канцерогенна и много отровна субстанция, получавана от гъбичката Aspergillus flavus, плесен на фъстъците и житото. ‹съкр. от *лат.* A(spergillus) fla(vus) + toxine›

афокàлен *прил. Опт.* Безфокусен, който не е на фокус. ‹*лат.* afocal›

афòния *ж. Мед.* Липса или загуба на гласа поради заболявания на гръкляна или на органи в устната кухина; безгласие. ‹*гр.* ἀφώνια›

афорѐсан *прил.Ърк.* Отлъчен. ‹от *гр.*›

афорѐсвам *несв.* и **афорѐсам** *св.* **1.** Отлъчвам от Църквата. **2.** Проклинам. **3.** *Прен.* Премахвам, отстранявам. ‹от *гр.* ἀφορίζω›

афоресмò *ср.Ърк.* Отлъчване. ‹от *гр.*›

афорѝзъм *м.* (**афористѝчен** *прил.*) Кратко изречение, което изразява житейска мъдрост; сентенция. ‹*гр.* ἀφορισμός›

афрѐния *ж. Мед.* Недостатъчно развитие на интелектуалните способности. ‹*гр.*›

афретѝрам *несв.* и *св.* (**афретѝране** *ср.*) *Търг. Юр.* Наемам кораб или самолет; фрахтовам. ‹*фр.* affréter›

афретьòр *м. Юр.* Наемател на кораб. ‹*фр.* affréteur›

африкàанс *м. Език.* Холандски диалект, използван като официален език в ЮАР. ‹*хол.* afrikaans›

африканѐр *м. Антроп.* Жител на ЮАР, представител на бялата раса, който има холандски произход. ‹*хол.* afrikaner›

àфро- *представка.* В сложни думи със значение 'африканец', 'африканец', 'африкански', напр. *афро-американец.* ‹от *лат.* afer, afri 'африкански'›

àфро *ср.* Подстрижка на ситно накъдрена коса, при която около главата се образува подобие на сфера. ‹съкр. от *англ.* afro(-american)›

афродизиàк *м. Мед.* Лекарствен препарат, който стимулира сексуалната възбуда. ‹от *гр.* ἀφροδίσιος 'любовен'›

Афродѝта *ж. Мит.* Древногръцка богиня на любовта и красотата (древноримската Венера), дъщеря на Зевс и Диона, родена от морската пяна на о. Кипър. ‹от *гр.* собств. Ἀφροδίτη›

àфта *ж.* и **àфти** *мн. Мед.* Малка язвичка, появяваща се единично или на групи в устната кухина във вид на бели или червени петна. ‹*лат.* aphthae›

àфтъраràйвъл *нареч. Фин.* След пристигане (уговорка, че плащането може да стане само след пристигане на стоката). ‹*англ.* after arrival›

афтършѐйв *м.* Козметичен препарат, който се използва след бръснене. ‹*англ.* after shave›

ахàт *м.* (**ахàтов** *прил.*) *Минер.* Твърд полускъпоценен камък, природен силициев диоксид, който се използва за изработване на украшения, малки сувенирни предмети, в техниката. ‹*гр.* ἀχάτης›

ахѐлия *ж. Мед.* Вродена липса на устните. ‹*гр.* ἀχεῖλος›

ахилѐсов *прил.* ✧ **Ахилесова пета.** *Прен.* Най-уязвимото място на някого или нещо (според гръцкия мит тялото на Ахил било неуязвимо с изключение на петата). ✧ **Ахилесово сухожилие.** *Анат.* Сухожилие на мускулите на прасеца на крака, разположено в задната част на глезена. ‹от *гр.* собств. Ἀχιλλεύς›

ахѝлия *ж. Мед.* Липса на стомашен сок, на солна киселина и пепсин или друг храносмилателен ензим. ‹*лат.* achylia›

ахимѐнес *м. Бот.* Декоративно растение, което произхожда от тропическите райони на Америка и има много хибриди, с цветове, подобни на петунии, обагрени в бяло, синьо, розово, лилаво, жълто, а листата са тъмнозелени, почти черни, мъхести. Achimenes.

ахлорхѝдрия *ж. Мед.* Липса на солна киселина в стомаха. ‹*лат.* achlorhydria›

ахмàди *мн.* (ахмàд *м.*) *Рел.* Последовател на пакистанска ислямска секта, която освен Мохамед признава за пророк и Ахмад. ‹от *ар.* собств. Aḥmād›

ахмàк *м.* (**ахмàшки** *прил.*) *Разг. Грубо.* Глупак. ‹*тур.* ahmak›

ахолѝрия *ж. Мед.* Липса на жлъчни пигменти в урината при някои форми на жълтеница. ‹*лат.* acholuria›

ахроматѝзъм *м.* (**àхроматичен** *прил.*) *Опт.* Свойство на оптическите стъкла да пречупват светлинни лъчи, без да ги разлагат на съставните им цветове. ‹от *гр.* ἀχρώματος 'безцветен'›

àхроматичен *прил.* Безцветен. ‹*гр.* ἀχρώματος›

ахроматоза *ж. Мед.* Липса на кожния пигмент, на пигмента на ириса и др. ‹*лат.* achromatosis›

ахроматопсѝя *ж. Мед.* Невъзможност за възприемане на цветове; пълна цветна слепота. ‹*лат.* achromatopsia›

ахрòмия *ж. Мед.* Липса на нормална пигментация на кожата, безцветност на кожата. ‹от *гр.* ἀ- + χρώμα 'цвят'›

ахтàр *м. Остар.* Търговец на дребни стоки за дома. ‹*тур.* aktar›

ахчѝйница *ж.* (**ахчѝйски** *прил.*) *Остар. Разг.* **1.** Готварница. **2.** Гостилница. ‹от *тур.* ahçı›

ахчѝя *м.* (**ахчѝйски** *прил.*) *Остар. Разг.* Готвач. ‹*тур.* ahçi›

ацетàбулум *м. Анат.* Вдлъбнатината на тазовата кост, в която влиза главата на бедрената кост. ‹*лат.* acetabulum›

ацетизàл *м. Фарм.* Аспирин. ‹*лат.*›

ацетилѐн *м.* (**ацетилѐнов** *прил.*) *Хим.* Безцветен, леснозапалим газ, разтворим във вода, течен амоняк и др. органични разтворители, изходен материал за получаването на много химични вещества. ‹*лат.* acetylen›

ацетòн *м.* (**ацетòнов** *прил.*) *Хим.* Безцветна, леснозапалима течност със специфична миризма, използвана като разтворител на смоли, лакове и др. ‹от *лат.* acetum 'оцет'›

ацетонỳрия *м. Мед.* Повишено отделяне на ацетон и други кетонови тела с урината, обикн. при захарна болест, продължително повръщане, гладуване и др.; кетонурия. ‹*лат.* acetonuria›

ацефàл *м. Биол.* Организъм, който се ражда без глава, обикн. това е съпроводено и с други пороци на развитието. ‹*лат.* accephalus›

ацидѐмия *ж. Мед.* Патологично повишена киселинност на кръвта. ‹*лат.* acidemia›

ацидитѐт *ж. Хим. Мед.* Киселинност. ‹от *лат.* acidus 'кисел'›

ацидòза *ж. Мед.* Състояние, при което киселинността на телесните течности и тъкани е патологично повишена (при диабет, гладуване, продължително повръщане и др.). ‹*лат.* acidosis›

ацинòзен *прил. Биол.* Гроздовиден. ‹*лат.* acinosus›

ачелерàндо *нареч. Муз.* С постепенно ускоряване, ускорено. ‹*ит.* accelerando›

ачигьòз *прил. Разг.* За човек — който не се стеснява; контактен, отворен, отракан. ‹*тур.* açikgöz›

ачигьозлѝя *прил. неизм. Диал.* Хитър, òправен, отракан. ‹от *тур.*›

ачигьозлѝк *м. Диал.* **1.** Хитрост, ловкост. **2.** Умение. ‹*тур.* açikgözlik›

ачѝк *Разг.* **1.** Като *прил.* Светъл, ясен; явен, открит. **2.** Като *нареч.* Ясно, светло; явно, открито. ‹*тур.* açik›

ашàр$_1$ *м. Истор.* В Османската империя — десятък, данък върху реколтата, обикн. събиран в натура. ‹*тур.* aşar›

ашàр$_2$ *м. Кул.* Подправка, приготвена от зеленчуци, плодове и ароматични семена, накиснати в оцет, типична за арабската кухня. ‹*перс.* ašār›

ашѝк *м. Остар.* Кокалче от коляното на агне, с което играят децата. ‹*тур.* aşik›

ашкенàзи *мн. Антроп.* Евреите, които живеят в Германия и говорят на идиш. ‹от *иврит* Aschkenas 'германец'›

àшколсун *междум. Разг.* За поощрение — "добре, браво, отлично". ‹*тур.* aşkolsun›

ашладѝсвам *несв.* и **ашладѝсам** *св.* (**ашладѝсване** *ср.*) *Разг.* **1.** Облагородявам дърво или лоза чрез присаждане. **2.** *Остар.* Ваксинирам. ‹*тур.* aşılamak›

ашламà *ж. Разг.* Растение, облагородено чрез присаждане дърво. ‹от *тур.* aşılama›

ашрàм *м. Рел.* **1.** В индуизма — център за религиозно обучение и медитация (общежитие, вила, постница, манастир). **2.** В индуизма — четирите стадия в живота на човека. ‹*санскр.* âshrama›

ашурѐ *ср. Кул.* Сладко ястие от сварено жито и стафиди. ‹*тур.* aşure›

Аюрведа *ж.* **1.** Древен индийски медицински трактат за правилното лечение и за дълголетието, наричан от мнозина "петата Веда". **2.** Древноиндийска система на природолечение, в която водеща роля за запазване и възстановяване на здравето играе правилният (в нормите на религията) начин на живот, описана в специален трактат. ‹*санскр.* āyur 'живот' + veda 'знание'›

аязмо *ср.* **1.** Свещен извор край манастир или църква, чиято вода се смята за лековита. **2.** Местност с такъв извор. ‹от *гр.*›

аян и **аянин** *м. Истор.* В Османската империя — управител на област, околия или град. ‹*тур.* ayan›

аянлѝк *м. Истор.* В Османската империя — административно-териториална единица през втората половина на XVIII в. ‹*тур.* ayanlik›

аятоллàх *м.* **1.** *Рел.* Духовният водач на шиитската община в мюсюлманския свят. **2.** Титла на управляващ в Обединените арабски емирства. ‹*ар.* ajatollāh›

Ба *ж.* В египетската митология — душата, изобразена като птица с човешка глава. ‹*егип.*›

баана̀ *ж. Остар.* Агнешка кожа, от която се шие подплата за дреха. ‹от *тур.* bağan›

баа̀нити *мн.* (баанѝт *м.*) *Истор.* Последователи на основаната от Баанас през 810 г. неоманихейска секта. ‹от *перс.* собств. Bāhānas›

БА̀АС *неизм. Полит.* Абревиатура на името на Партията за арабско социалистическо възраждане — панарабска партия, образувана през 1952 г., съчетаваща радикален арабски национализъм и политика на социални реформи, която е на власт в Сирия (от 1963) и в Ирак (от 1968). ‹съкр. от *ар.*›

баба̀ *м.* **1.** *Диал.* Татко. **2.** *Диал.* Дядо. **3.** У мюсюлманите — отец, баща (като почетна титла, обръщение към високопоставен или много уважаван човек). ‹*тур.* baba›

бабаджа̀н *м. Разг.* Едър, силен мъж; здравеняк. ‹*тур.* babacan›

баба̀и *мн. Истор.* Членове на религиозно-социално движение на туркмените, което имало силно влияние сред селджукските турци. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

бабаѝт *м.* (**бабаѝтски** *прил.*) *Разг.* Мъжага, юначага. ‹*тур.* babayiğit›

бабаитлѝк *м. Разг.* Юначество, мъжество, дързост. ‹*тур.* babayiğitlık›

баба̀к *м.* (**бабакѐрен** *прил.*) *Диал.* Памук. ‹от *гр.*›

Баб-а̀лие *ср. Истор.* "Висока порта", наименование на османското правителство. ‹от *ар.* bab 'врата' + ali›

бабалѝк *м. Разг.* Тъст. ‹*тур.* babalık›

баба̀м *междум. Диал.* За изразяване на доволство, задоволство. ‹*тур.* babam›

баба̀нка *м.* и *ж. Разг.* Храбрец, юначага. ‹от *тур.* babacan›

баба̀-хакъ̀ *м. Диал.* У мюсюлманите — пари, които семейството на момъка дава на бащата на момата преди сватба. ‹*тур.* baba-hakı›

бабѝди *мн.* (бабѝд *м.*) *Истор.* Членове на ислямска секта, основана от молла Сеид Али Мохамед през 1839 г. в Персия (дн. Иран), който се обявява за врата, през която на хората ще бъде предадена волята на Махди (Спасителя). ‹от *ар.* bab 'врата'›

бабѝзъм *м. Истор.* Религиозното учение на сектата на бабидите, според което трябвало да се сложи край на законите, основани на Корана и шариата, и да се провъзгласи равенство между хората. ‹от *ар.* bab 'врата'›

бабиру̀са *ж. Зоол.* Диво прасе, обитаващо блатистите гори на Индонезия. Babyrousa babyrousa. ‹*англ.* babirusa›

бабѝт *м.* (**бабѝтов** *прил.*) *Хим.* Бяла сплав с високо съдържание на калай и малки количества мед и антимон. ‹по името на *амер.* изобретател I. Babbitt (1799—1862)›

бабу̀ *м.* Учтиво обръщение в Индия към мъж, което се поставя след първото име. ‹от *хинди* bābā›

бабувѝзъм *м. Истор.* Движение за установяване на социално равенство със сила, създадено в годините на Великата френска революция от комуниста утопист Франсоа Ноел Бабьоф (1760—1797). ‹от *фр.* собств. Babœf›

бабуѝн *м. Зоол.* Маймуна от сем. павиани, обитаваща Централна и Източна Африка. Papio cynocephalus. ‹*фр.* babouin›

баволѐ *ср. Остар.* **1.** Тесен воал, с който се покрива главата. **2.** Панделка, прикачвана в задната част на шапка. ‹*фр.* bavolet›

бавòш *м. Полигр.* Нечист отпечатък. ‹*фр.* bavoche›

баву̀р *м.* **1.** Грешка, пропуск. **2.** *Полигр.* Петно върху коректура. ‹*фр.* bavure›

баг *м. Търг.* **1.** Мярка за брашно в САЩ (=127 кг). **2.** Мярка за кафе в Африка и Индия (=85 кг); торба. ‹*англ.* bag›

ба̀га *ж. Изк.* Тип шлемовидни маски, изработвани от африканския народ бага, които се използват в ритуалните танци, свързани с култа към плодородието, в погребалните церемонии и за които са характерни гротескност на изображението и неочаквано включване на анималистични мотиви. ‹от езика на народа *бага*›

бага̀ж *м.* **1.** Опаковани вещи за път. **2.** *Прен.* Запас от знания и умения. ‹*фр.* bagage›

бага̀жник *м.* Приспособление за поставяне на багаж в/на превозно средство. ‹от *фр.* bagage›

багаѝн *м. Истор.* Прабългарска титла на пълководец. ‹от *тюркски*›

бага̀л *м. Истор.* Търговски платноход, използван от арабите в периода XVII—XIX в. ‹*ар.*›

бага̀са *ж. Техн.* Отпадъчен продукт при обработка на захарна тръстика след извличане на захарта; изстискана захарна тръстика. ‹*фр.* bagasse›

багасо̀за *ж. Мед.* Заболяване на белите дробове, предизвикано от алергична реакция срещу прах от багаса. ‹*фр.* bagassosis›

багатѐла *ж.* **1.** *Разг.* Нещо незначително, дреболия. **2.** *Муз.* Пиеса за пиано, лесна за изпълнение, с лек, подвижен характер. ‹*ит.* bagatelle›

багатѝно *ср. Истор.* Венецианска монета. ‹*ит.* bagattino›

багатȕр *м. Истор.* Прабългарска благородническа титла. ‹от *тюркски*›

багаȕди *мн. Истор.* Наименование на галските въстаници (селяни, колони, роби), вдигнали бунт през 283 г. срещу римската власт. ‹*келтски* ⇨ *лат.*›

бàгер *м.* Самоходна земекопна машина. ‹*нем.* Bagger›

багерѝст *м.* Работник, който управлява багер.

багѐта *ж.* **1.** Дървена летвичка (украсена, позлатена) за рамки на картини или корнизи. **2.** Диригентска палка. **3.** Палка с топче в единия край, с която се бият барабани. **4.** Специална пръчка, с която се откриват подпочвени води, руди и др. ‹от *лат.* baculum 'тояга, жезъл' ⇨ *фр.* baguette›

баглама̀ *ж. Диал.* **1.** Панта на врата или прозорец. **2.** Резе. ‹*тур.* bağlama›

бàдана *ж. Разг.* Разтвор от бяла вар с прибавка на хума за измазване на стени; постна боя. ‹*тур.* badana›

баданàрка *ж.* Четка с дълги косми и с дръжка за варосване. ‹от *тур.* badana›

баданòсвам *несв.* и **баданòсам** *св.* (**баданòсване** *ср.*) *Разг.* Измазвам с баданарка; варосвам.

бадевà *нареч. Разг.* Зàлудо, даром, напразно, на вятъра. ‹от *перс.* bâd 'вятър' + *ар.* hava 'време'›

бадѐм *м.* (**бадѐмов** *прил.*) **1.** *Бот.* Южно овощно дърво с бели цветове и дребни продълговати плодове (ядки) в твърда черупка; миндал. Amygdalus communis. **2.** Плодът на това дърво. ‹*тур.* badem›

бадж$_1$ *м. Истор.* Данък, такса за внасяне или изнасяне на стока за продан в/от едно селище. ‹*тур.* bac›

бадж$_2$ *м.* **1.** *Истор.* Знак с кръгла форма, носен от рицар и членовете на неговата свита. **2.** Специална кръгла метална значка, която носят скаутите. **3.** Всяка кръгла значка, обикн. с хумористичен надпис. ‹*англ.* и *фр.* badge›

баджà *ж. Диал.* **1.** Зидано огнище в помещение. **2.** Комин. ‹*тур.* baca›

баджàк *м.* **1.** *Разг.* Бедро на животно или на човек. **2.** *Диал.* Вълна от горната част на краката на овца. **3.** Крачол. ‹*тур.* bacak›

баджанàк *м.* **1.** *Разг.* Всеки един от съпрузите на сестри по отношение на другия. **2.** *Прен. Ирон. Жарг.* Всеки един от мъжете, които имат любовни отношения с една и съща жена. ‹*тур.* bacanak›

бàдминтон *м. Спорт.* Игра, при която състезателите прехвърлят със специални ракети над опъната мрежа малко топче със стабилизиращи полета му пера; федербал, волан. ‹от *англ.* собств. Badminton, имение на дука на Бюфор в Южна Англия, където за първи път през 1872 г. е демонстрирана тази игра от англичани, посетили Индия›

бадò *ср.* Вид френско вино. ‹*фр.*›

баждàр *м. Истор.* В Османската империя — държавен чиновник, който събира данъка бадж. ‹от *тур.* bac›

бажоàр *м. Истор.* Монета, върху която има припокриващи се образи. ‹от *фр.* bague 'пръстен'›

бàза$_1$ *ж.* и **бàзис** *м.* (**бàзов, бàзисен, базàлен** *прил.*) **1.** Основа. **2.** Опорен пункт. **3.** Средства за съществуване или дейност. **4.** Съвкупност от материални обекти и средства, с помощта на които се осъществява специализирана дейност. ✧ **База данни.** *Инф.* Съвкупност от данни, запазени в паметта на изчислителна машина и кодирани така, че да се извеждат по различни начини и под различни заглавия. ✧ **Данъчна база.** *Икон.* Приходите, които подлежат на данъчно облагане, напр. доход, богатство, собственост, разход или потребление. ✧ **Капиталова база.** *Икон.* Капиталът на една банка, образуван от първичния капитал и капиталовите резерви. ✧ **Парична база.** *Икон.* Парични средства кеш, депозити на банките в централната банка и краткосрочни парични активи, които формират основата на банковия кредит, наричани още най-ликвидни пари. ✧ **Резервна база.** *Икон.* Бързоликвидните пари в банковата система. ‹*гр.* βάσις›

бàза$_2$ *ж. Ел.* Един от трите електрода в транзистор, който отделя емитера от колектора. ‹*гр.* βάσις›

базàлен *прил.* ✧ **Базална мембрана.** *Анат.* Тънка, фина мембрана, разположена в основата на епитела. ✧ **Базални ядра.** *Анат.* Няколко големи струпвания от сиво вещество, разположени дълбоко в бялото вещество на главния мозък. ‹от *лат.* basalis›

базàлт *м. Минер.* Плътна или дребнозърнеста вулканична скала, обикн. с черен цвят, която се използва в пътното строителство. ‹*лат.* basaltes›

базамѐнт *м. Архит.* Отделна част от основата на колона. ‹*гр.* βάσανος 'пробен камък'›

базанѝт *м. Минер.* Вулканична скала с черен цвят. ‹*гр.* βασανίτης›

базàр *м.* (**базàрен** *прил.*) **1.** Покрит пазар с множество малки магазини. **2.** Разпродажба. ‹*перс.* bâzâr›

базбаò *нареч. Разг.* Твърде много. ‹*перс.* bazar›

базѐдов *прил.* ✧ **Базедова болест.** *Мед.* Заболяване, причинено от повишена секреция на щитовидната жлеза, която води до увеличаване на жлезата (гуша), изпъкване на очите

и нарушаване обмяната на веществата; болест на Грейв. ‹по името на *нем.* лекар K. A. von Basedow (1799—1854)›

базѝ и **базикерѐт** *нареч. Диал.* Понякога, от време на време, сегиз-тогиз. ‹*тур.* basıkeret›

базѝкам *несв. Разг.* **1.** *Грубо.* Закачам някого. **2.** Бърникам. ‹от *тур.* bazı 'няколко, малко'›

базилиàни и **василиàни** *мн. Истор.* Членове на монашески орден с патрон св. Василий Велики, основан през IV в. от папа Либерий. ‹от *гр.* собств. Βασίλειος (Μέγας) — св. Василий Велики, един от отците на Църквата›

базѝлика *ж.* **1.** *Истор.* Зала с колонада само за светски цели. **2.** *Архит.* Християнски храм в правоъгълна форма с множество колони. **3.** Католически храм, който се ползва с особени привилегии, дадени от папата. ‹*гр.* βασιλική›

базиликàлен *прил.* ✧ **Базиликален разрез.** *Архит.* Напречен разрез на сграда, разделена от надлъжни нефове, от които средният е най-висок и е осветен от редица прозорци, разположени в горната му част. ‹от *лат.* basilica›

базѝрам *несв.* и *св.* (**базѝране** *ср.*) **1.** Основавам; обосновавам. **2.** Създавам, образувам, изграждам база. — **базирам се.** ‹*нем.* basieren›

базиргѝнин *м. Остар.* **1.** Търговец. **2.** Богаташ. **3.** *Прен.* Търгаш. ‹*тур.*›

бàзисен *прил.* ✧ **Базисна цена.** *Фин.* Курсът, по който купувачът на една опция получава правото да купи или продаде договорените ценни книжа или валута. ✧ **Базисно ниво.** *Геогр.* Нивото, под което ерозията не съществува — за Земята това е океанското ниво; ерозионен базис. ✧ **Базисно обвързан модел.** *Икон.* Междурегионален модел на националната икономика, който обединява стойностите на регионалните променливи. ✧ **Базисно пунктово ценообразуване.** *Икон.* Система за унифицирано определяне на цените, която включва транспортните разходи от една произволно избрана географска база.

бàзичен *прил. Хим.* Със свойства на основа; основен.

базѝка *ж. Воен.* Безоткатно реактивно противотанково оръжие — портативна тръбоподобна пускова ракетна установка, която изстрелва снаряд, способен да пробива броня, използвана от пехотинците като оръжие с близка далекобойност. ‹*амер. исп.* bazooka, по името на инструмента тръба, изработен от *амер.* комик B. Buns (1896—1956)›

байр *м. Разг.* Хълм, могила; рид. ‹*тур.* bayır›

байгѝн *прил. неизм.* ✧ **Става/стане ми байгън.** *Разг.* **1.** Прилошава ми, призлява ми. **2.** Дотяга ми, идва ми до гуша, писва ми. ‹*тур.* baygın›

бàйда *ж. Мар.* Рибарска платноходка дълга 6-7 м, типична за района на Черно и Азовско море. ‹*рус.*›

байдàк *м. Мар.* Речен платноход, предназначен за превоз на товари от черноморските пристанища по реките Днепър, Дунав и Волга. ‹*рус.*›

байдàна *ж. Истор.* Доспехи във вид на риза от плоски метални пръстенчета, дълга до коленете. ‹*ар.* baydāna›

байдàра *ж.* Голяма лодка от дърво и кожа, използвана от чукчите, ескимосите и коряките за превоз на товари. ‹*рус.*›

байкѝш *м. Диал.* Бухал; кукумявка. ‹*тур.* baykuş›

байòко *ср. Истор.* Монета, сечена в папските владения, в обращение до XIX в. ‹*ит.*›

байонѐт *м. Истор.* Щик. ‹*фр.* baïonnette›

бàйпас *м.* **1.** *Мед.* Поставяне на изкуствена връзка в кръвоносен съд, след като по оперативен път от него е изрязан болен участък, или замяната на целия кръвоносен съд с изкуствен. **2.** *Техн.* Канал за деривация. **3.** *Авт.* Отклонение от шосе, обиколен, околовръстен път. ‹*англ.* bypass›

байрàк *м. Разг.* Знаме. ‹*тур.* bayrak›

байрактàр *м.* **1.** *Остар.* Знаменосец. **2.** *Прен. Разг.* Водач, главатар. ‹*тур.* bayraktar›

байрàм *м.* **1.** *Рел.* Име на два от най-големите мюсюлмански празника. **2.** *Разг.* Голям празник. ‹*тур.* bayram›

байрàми *мн. Истор.* Членове на дервишки орден, основан от молла Хаджи Байрам през XV в. ‹*тур.* собств. Bayram›

байт *м. Инф.* Единица за количество информация, която се обработва от изчислителна машина (1 байт е равен на 8 бита). ‹*англ.* byte›

байц *м. Хим.* Водна или спиртна боя за повърхностно оцветяване на дървени изделия. ‹*нем.* Beize›

бàйцвам *несв.* (**бàйцване** *ср.*) *Техн.* **1.** Боядисвам или почиствам с байц. **2.** Подготвям текстилни тъкани, прежди за равномерно боядисване. ‹*нем.* beizen›

бàйърс мàркет *м. Търг. Икон.* Пазар с ниски цени поради голямото предлагане и малкото търсене. ‹*англ.* buyers' market›

бàйърс òвър *м. Търг. Икон.* Ситуация на пазара, когато търсенето превишава предлагането. ‹*англ.* buyers' over›

бак *м. Мар.* **1.** Надстройка на носовата част на кораб. **2.** Нос на лодка, кораб и под. ‹*хол.* bak›

бàка *ж.* Голям съд от армейска кухня, с който се разнася храна на войниците. ‹*хол.* bak›

бакаджѝк *м. Диал.* Високо място в планина с хубав изглед. ‹*тур.* bakaçık›

бакалàвър *м.* (**бакалàвърски** *прил.*) **1.** Човек, получил първата академическа степен (преди магистър и доктор). **2.** Висша степен на каноник. ‹*лат.* baccalaureus›

бакалауреàт *м. Истор.* **1.** Достойнство на бакалавър (като най-ниска академична степен). **2.** Изпит за бакалавър. ‹*фр.* baccalauréat›

бакàлин *м. Разг.* Търговец на хранителни стоки. ‹*тур.* bakkal›

бакалѝя *ж.* (**бакàлски** *прил.*) **1.** Стока, с която търгуват бакалите. **2.** Магазин за хранителни и други дребни домакински стоки; бакалница. ‹*тур.* bakkaliye›

бакалъ̀м *част.* За подкана към действие — хайде, давай да видим. ‹*тур.* bakalım›

бàкан *м. Мар.* Плуващ знак за означаване на фарватера или на друг показател в навигационната обстановка. ‹*хол.*›

бакàн *м. Изк.* Растителна прозрачна (лакова) боя с малинов или лилав оттенък, получавана от дървесината на сандаловото (Pterocarpus santalinus) и червеното дърво (Caesalpinia echinata), широко използвана в иконописта. ‹*шумер.* bakan›

бакарà$_1$ *ж.* Хазартна игра. ‹*фр.* baccara›

бакарà$_2$ *ж. Изк.* Кристално стъкло, произвеждано в Испания. ‹по *исп.* собств. Baccarat, град в Испания›

бакàря *несв. Диал.* Тача, зачитам, уважавам. ‹*тюркски*›

бакàтя *несв. Диал.* Изморявам очите си от взиране. ‹от *тур.* bakmak›

бакàут *м. Истор.* **1.** Разновидност на барката, срещана във водите на р. Волга до началото на XX в. **2.** Дървесен вид, отличаващ се с необходимата твърдост за изработване на корабни детайли. ‹*хол.* pokhout›

бàкборд *м. Мар.* Лявата страна на кораб, когато се гледа с лице към носа му. ‹*хол.* bakboord›

бакелѝт *м.* (**бакелѝтен** и **бакелѝтов** *прил.*) *Хим.* Твърда фенолова пластмаса с добри изолационни свойства, поради което се използва широко в електропромишлеността. ‹по името на *белг.* химик L. H. Baekeland (1863—1944)›

бàкен *м. Мар.* Шамандура, закотвен указателен знак, обикн. цветен, който очертава пътя на плавателните съдове. ‹*хол.* baken›

бакенбàрди *мн.* Необръсната мъжка брада покрай ушите. ‹*нем.* Backenbart›

бакѝи *мн.* (бакѝя *ж.*) *Разг.* **1.** Невърнати дългове. **2.** Изоставена работа. **3.** *Прен.* Обърканн, заплетени дела. ‹*тур.* bakiye›

баклà *ж.* **1.** *Бот.* Бобово растение; черен боб. Vicia faba. **2.** Плодът на това растение. ‹*тур.* bakla›

баклавà *ж. Кул.* Напоена с гъст захарен сироп баница с пълнеж от счукани орехи и канела между отделните кори. ‹*тур.* baklava›

бàкпулвер *м.* Бял прах от натриев бикарбонат и лимонена киселина, който се използва като разбухвател в сладкарството. ‹*нем.* backen 'пека' + *лат.* pulvis 'прах'›

бакрàч *м. Диал.* Медник, котел; бакър. ‹от *тур.* bakraç›

бактерѐмия *ж. Мед.* Наличие на бактерии в кръвта. ‹от *гр.* βακτηρία + χάιμα 'кръв'›

бактериòза *ж. Биол.* Болест по растенията, предизвикана от фитопатогенни бактерии. ‹*лат.* bacteriosis›

бактериолѝза *ж. Биохим.* Стопяване на бактерии под действието на специфични противотела. ‹*гр.* βακτηρία + λύσις 'разтваряне'›

бактериолòг *м.* Учен, специалист по бактериология. ‹*гр.* βακτῆριολώγος›

бактериолòгия *ж.* (**бактериологѝчен, бактериологѝчески** и **бактериолòжки** *прил.*) Дял от микробиологията, който изследва, изучава, класифицира бактериите. ‹*гр.* βακτῆριολώγια›

бактериоскòпия *ж. Биол.* Микроскопско изследване на бактерии. ‹от *гр.* βακτηρία + σκοπέω 'оглеждам'›

бактериостàза *ж. Биол.* Временно спиране или забавяне на размножаването на бактерии. ‹*лат.* bacteriostasis›

бактериостатѝчен *прил. Биол.* За субстанция, която спира развитието на бактериите. ‹*фр.* bactériostatique›

бактериофàг *м. Биол.* Вирус, който атакува бактерии. ‹*гр.* βκτηριοφάγος›

бактериѝрия *ж. Мед.* Наличие на бактерии в урината. ‹*лат.* bacteriuria›

бактерицѝд *м.* (**бактерицѝден** *прил.*) *Биол. Биохим.* Всяко вещество или организъм, които убиват бактерии. ‹от *гр.* βακτηρία + *лат.* caedo 'убивам'›

бактерицидѝн *м. Фарм.* Лекарствен препарат с антибактериално (бактерицидно) действие. ‹от *гр.* βακτηρία + *лат.* caedo 'убивам'›

бактѐрия *ж.* (бактѐрии *мн.*) (**бактериàлен** и **бактѐриен** *прил.*) *Биол.* Микроскопичен растителен едноклетъчен организъм с различна форма, който причинява ферментация, гниене или заболяване; бацил, микроб. ‹от *гр.* βακτήριον 'пръчка'›

бактѝсвам *несв.* и **бактѝсам** *св.* (**бактѝсване** *ср.*) *Разг.* Досажда ми, дотягва ми, омръзва ми. ‹*тур.* bıkmak›

бакуломѐтрия *ж. Остар.* Измерване на предмети от разстояние чрез пропорциите на забити в земята колчета. ‹*лат.*›

Ба̀кхус *м. Мит.* Латинската форма на едно от имената на древногръцкия бог Дионис. ‹*гр.* Βάκχος›

бакшѝш *м.* **1.** *Разг.* Парична сума, която се дава за услуга. **2.** *Остар.* Подарък. ‹*перс.* bahşis 'подарък'›

ба̀кшов *м. Мар.* Въжето, спуснато от кърмата на кораба, за да тегли гребна лодка. ‹*хол.*›

ба̀кщаг *м. Мар.* **1.** Дебело въже, укрепващо странично мачтата на кораб. **2.** Определено положение на посоката на вятър спрямо платноход, когато странично надува всички платна. ‹*хол.* bakstaag›

бакѐр *м.* (**бакѐрен** *прил.*) *Разг.* **1.** Металът мед. **2.** Голям меден съд с кръгла форма с една подвижна дръжка; котел, медник. ‹*тур.* bakır›

бакърджѝя *м.* (**бакърджѝйски** *прил.*) *Разг.* Майстор или търговец на бакърени изделия; медникар, казанджия. ‹*тур.* bakırcı›

бал$_1$ *м.* Голяма празнична вечерна забава с танци и музика. ‹*фр.* bal›

бал$_2$ *м.* **1.** Единица за оценка по определена ска̀ла на интензивността и силата на природно явление. **2.** Сборна оценка по изпитни предмети, с която се участва за класиране в конкурс. ‹*англ.* ball 'топка'›

ба̀ла *ж.* **1.** Голям вързоп, денк. **2.** Мярка за текстилни суровини, тъкани, кожи и хартия. ‹*ит.* balla›

балаба̀н *м. Диал.* Едър, голям човек или животно. ‹*тур.* balaban›

балага̀н *м. Остар.* **1.** Панаирджийска барака. **2.** Панаирджийско представление. ‹*тур.* balagan›

бала̀да *ж.* (**бала̀ден** и **баладѝчен** *прил.*) **1.** *Лит.* Лиро-епична творба с подчертано емоционален елемент, която представя необикновени събития. **2.** *Муз.* Лирична песен или инструментална композиция на романтична тема. ‹*фр.* ballade›

балала̀йка *ж.* **1.** *Муз.* Руски народен инструмент с три струни и триъгълен корпус. **2.** *Разг.* Бърборко, дрънкало. ‹*рус.* балала́йка›

ба̀лама *м.* и *ж.* (**ба̀ламски** *прил.*) *Разг.* Наивник, будала. ‹*циг.* balamo›

баламо̀свам *несв.* и **баламо̀сам** *св. Разг.* Правя на балама; заблуждавам, лъжа; подвеждам, объркам. ‹*циг.*›

баланѝт *м. Мед.* Възпаление на жлезите на пениса. ‹*лат.* balanitis›

баланопостѝт *м. Мед.* Възпаление на кожата и главичката на пениса. ‹*лат.* balanoposthitis›

бала̀нс *м.* (**бала̀нсов** *прил.*) **1.** Равновесие, уравновесяване. **2.** *Фин.* Последен резултат от всички счетоводни операции във фирмата през определен период (месец, тримесечие, шестмесечие, година). **3.** *Техн.* Уред за регулиране работата на механизъм; балансьор. ✧ **Баланс за официално финансиране.** *Икон.* Текущият баланс на платежния баланс плюс общата сума на капиталовложенията плюс другите капиталови потоци плюс "балансиращото перо". ✧ **Външен баланс.** *Икон.* Състояние на платежния баланс на една държава, когато той не е нито с дефицит, нито с излишък. ✧ **Вътрешен баланс.** *Икон.* Равнището на пълна заетост за задоволяване на съвкупното търсене за дадена страна при положение, че съществува пълна мобилност на фактора на труда и постоянно ниво на работните заплати. ✧ **Консолидиран баланс.** *Икон.* Баланс на стопанско обединение, при който се изключват взаимните вземания между предприятията, влизащи в обединението. ✧ **Материален баланс.** *Икон.* Балансът в търсенето и предлагането на определен вид стока. ✧ **Нето баланс.** *Икон.* Платежен, или външнотърговски, баланс, чиито пера са изчистени от задължения. ✧ **Пазарен баланс на плащанията.** *Икон.* Балансът между търсенето и предлагането на валутата на една страна на паричния пазар при определен разменен курс. ✧ **Пасивен платежен баланс.** *Икон.* Превишаване на валутните разходи над валутните постъпления за определен период. ✧ **Платежен баланс.** *Икон.* Систематизирана регистрация на кредитните и дебитните трансакции между резидентите на една държава и останалия свят за даден период от време. ✧ **Система на баланси на материалните продукти.** *Икон.* Рамката на статистиката на националния доход в централно планираните икономики, използван от ООН: **1.** Нетен материален продукт според използването му. **2.** Нетен материален продукт по вид дейност. **3.** Основни доходи според вида на дейността в материалната сфера. **4.** Основни доходи от нетния материален продукт. **5.** Предлагане и разположение на стоките и материалните услуги. **6.** Формиране на капитал. **7.** Крайно потребление. **8.** Индивидуално потребление. **9.** Общо потребление на населението. ✧ **Стоков търговски баланс.** *Икон.* Видимият търговски баланс. ✧ **Счетоводен платежен баланс.** *Икон.* Систематизирана регистрация на всички финансови трансакции на дадена страна с другите страни за определен период от време (обикн. тримесечие или година). ✧ **Търговски баланс.** *Икон.* Подбаланс на платежния баланс на държавата, който показва взаимоотношението между общия износ и общия внос. ‹*фр.* balance›

балансѐла *ж. Мар.* Малка платноходка със

заострен висок нос, използвана за риболов в крайбрежните води на Италия, Франция и Испания. ‹*ит.* balanzella›

балансѝр *м.* Дълъг прът, с който акробат пази равновесие върху опънато въже. ‹*фр.* balancier›

балансѝрам *несв.* и *св.* (**балансѝране** *ср.*) **1.** Запазвам, поддържам равновесие. **2.** Уравновесявам, привеждам в равновесие. ✧ **Балансирам сметка.** *Икон.* Изравнявам дебитната и кредитната страна в счетоводна сметка, като салдото се включва в баланса. ‹*фр.* balancer›

балансѝран *прил.* (**балансѝрано** *нареч.*; **балансѝраност** *ж.*) Равновесен; уравновесен. ✧ **Балансиран бюджет.** *Икон.* Държавен бюджет, в който очакваните приходи се сравняват със заплануваните разходи. ✧ **Балансиран растеж.** *Икон.* **1.** Растеж в различните сектори на икономиката с един и същ процент. **2.** Устойчив растеж, при който всички променливи величини в икономиката, вкл. производството и заетостта, растат или се свиват с постоянни темпове.

балàнсов *прил.* ✧ **Балансов бюджетен мултипликатор.** *Икон.* Мярка за нарастването или спадането на националния доход, което възниква въпреки еднаквите изменения в правителствените постъпления и разходи. ✧ **Балансов отчет.** *Икон.* Отчет за активите и пасивите на фирма или друга организация, която притежава собственост. ✧ **Балансов отчет на обществения сектор.** *Икон.* Серия от активи (обществен капитал на глава от населението, който не може да се реализира на пазара) плюс активите в държавните предприятия (които частично могат да се реализират на пазара) плюс земята и минералните ресурси плюс нетните резерви в чужда валута плюс моментната стойност на бъдещи данъчни програми плюс предполагаемата нетна стойност на държавния монополи върху паричните активи и балансиращите ги пасиви (нетна стойност на дълговете и лихвите по тях в местна и чужда валута плюс настоящата стойност на социалното осигуряване и др. под. плащания плюс нетната оценка на обществения сектор). ✧ **Балансова сума.** *Икон.* Съвкупността от сумите на актива и пасива на счетоводния баланс. ✧ **Балансово перо.** *Икон.* Елемент от счетоводния баланс, който отразява салдото на балансовите сметки. ✧ **Реален балансов ефект.** *Икон.* Изменение на съвкупното търсене, което има за резултат промяна в количеството на реалните парични баланси.

балансьòр *м.* Човек или предмет, който уравновесява.

балàст *м.* **1.** Допълнителна тежест, която осигурява устойчивостта на водни превозни средства или на самолет. **2.** Натрошени камъни за основа на жп трасе; трошляк. **3.** *Прен.* Излишен товар, ненужни подробности; бреме. ‹*англ.* ballast›

балàстра *ж.* Речен чакъл и пясък като строителен материал. ‹*ит.* balastro›

балàта *ж.* **1.** *Бот.* Тропическо дърво от Гвиана, от което се добива каучук. Mimusops balata. **2.** *Биохим.* Естествен каучукоподобен материал, много сходен с гутаперчата, който се добива от млечния сок на това дърво. ‹*исп.* balata›

балатѝн *м.* *Истор.* Портмоне, носено на колана. ‹*фр.*›

балàтум *м.* Плътна изкуствена подова настилка. ‹от *исп.* balata›

балàу *м.* *Истор.* Двумачтова шхуна, използвана за плавания в южните морета. ‹*англ.*›

балахòн *м.* Широк халат, носен като връхна дреха у източните народи. ‹*перс.* ⇨ *рус.*›

балвàн$_1$ *м.* *Диал.* **1.** Голям камък, канара. **2.** *Прен.* Тежък, тромав човек. ‹от *тюркски*›

балвàн$_2$ *м.* Примка за лов на диви кокошки. ‹*фр.*›

балдахѝн *м.* Навес от гънък плат на колони над легло, престол и др. ‹*ит.* baldacchino›

Бàлдур *м.* *Мит.* Скандинавски бог, син на Один. ‹*норвежки*›

балдъ̀за *ж.* Сестра на съпругата (по отношение на съпруга). ‹*тур.* baldız›

балдъ̀р *м.* *Диал.* Прасец, дебелата част между коляното и ходилото на крака. ‹*тур.* baldır›

балерѝна *ж.* Балетна артистка. ‹*ит.* ballerina›

балѐстър *м.* и **балѐстра** *ж.* *Истор.* Антична метателна бойна машина. ‹от *гр.* βάλλω 'хвърлям'›

балѐт *м.* (**балѐтен** *прил.*) *Изк.* **1.** Сценично изкуство, чието основно изразно средство е танцът. **2.** Театрално представление на произведение на това изкуство. **3.** Музикално произведение за такова представление. **4.** Театрална трупа за такива представления. ‹*фр.* ballet›

балетѝст *м.* Артист в балет. ‹от *фр.* ballet›

балѐтмайстор *м.* Учител, постановчик, ръководител на балетна трупа. ‹*нем.* Balletmeister›

балѝ *м.* *Истор.* **1.** Окръжен съдия в монархическа Франция. **2.** Кавалер на Малтийския орден, една степен над командора. ‹*фр.*›

балѝнгер *м.* *Истор.* Тримачтов платноход с водоизместимост 1000 т, използван през XIV—XV в. с разузнавателни задачи. ‹*англ.*›

балѝрам *несв.* и *св.* (**балѝране** *ср.*) Правя на

бàли. ‹от *ит.* balla›

балировàч *м.* Работник, който балира.

балисàж *м. Техн.* **1.** Поставяне на знаци, които да показват опасните места в море, река и под., или на светлинна сигнализация на скиписта, жп линия, шосе и под.; жалониране. **2.** Самите предупредителни знаци (буй, шамандура, флагчета, светлоотразителни табели, стълбчета и др.). ‹*фр.* balisage›

балѝста *ж. Истор.* Метателна обсадна машина, с която снарядът (камък, дърво, стрела и под.) се изстрелвал към набелязаната цел, използвана до V в. ‹*лат.* ballista›

балѝстика *ж.* (**балистѝчен** *прил.*) Дял от механиката, който изучава траекторията на движението на всяко хвърлено (изстреляно) тяло (снаряд, куршум и др.). ‹от *гр.* βάλλω 'хвърлям'›

балистѝчен *прил.* ✧ **Балистична експертиза.** *Юр.* Съдебна експертиза, чиито задачи могат да бъдат: определяне вида, системата, конструкцията и др. на огнестрелното оръжие и неговото техническо състояние; идентифициране на гилзите и др. обстоятелства, конкретизиращи огнестрелното оръжие, използвано при извършване на престъплението; обстоятелствата, свързани с произвеждането на изстрела, и т. н. ✧ **Балистична ракета.** *Воен.* Ракета "земя—земя" с параболична траектория на движение. ✧ **Балистично махало.** *Физ.* Устройство за измерване скоростта на хвърлено (изстреляно) тяло. ‹*фр.* balistique›

балистокардиогрàф *м. Мед.* Уред за записване на измененията в човешкия организъм, предизвикани от изтласкването на кръв при всеки удар на сърцето. ‹*лат.* ballistocardiograph›

балистокардиогрàфия *ж. Мед.* Метод за изследване на хемодинамичната функция на сърцето с помощта на специален уред (балистокардиограф). ‹*лат.* ballistocardiographia›

бàлка$_1$ *ж. Диал. Бот.* Едра бяла тиква за печене. Cucurbita melopepo. ‹*тур.* bal kabağı 'медена тиква'›

бàлка$_2$ *ж. Техн.* В корабостроенето — конструктивен елемент, който е подложен на усукване или изкривяване. ‹*хол.*›

балкàн *м.* (**балкàнски** *прил.*) **1.** Планина. **2.** (**Балкàн**) Стара планина. **3.** Само *мн.* Балкански полуостров. ‹*тур.* balkan›

балканджѝя *м.* (**балканджѝйски** *прил.*) Планинец. ‹*тур.* balkancı›

балканиàда *ж. Спорт.* Традиционни състезания за спортисти от балканските държави, организирани през определен период от време, като домакинът всеки път е различна страна. ‹от *тур.* balkan›

балканизàция *ж. Полит.* **1.** Разделяне на една държава на малки, враждуващи помежду си политически единици (подобно на балканските страни след Първата световна война). **2.** Разпадане на държава или империя; раздробяване. ‹*фр.* balkanisation›

балканизѝрам *несв.* и *св. Полит.* Раздробявам на малки държави; разединявам. ‹*нем.* balkanisieren›

балканѝзъм *м.* Особеност, присъща на бита и културата на всички народи от Балканите.

балканѝст *м.* Учен, специалист по балканистика.

балканѝстика *ж.* (**балканистѝчен** *прил.*) Съвкупност от науки, които се занимават с историята, етнографията, географията, културата и езиците на балканските народи.

балкòн *м.* (**балкòнски** *прил.*) **1.** Площадка, издадена от външната страна на сграда и оградена с парапет. **2.** Етаж над партера в зала. ‹*фр.* balkon›

бал-маскѐ *ср.* Маскен бал. ‹*фр.* bal-masqué›

бàлнео- *представка.* В сложни думи със значение 'минерални бани', напр. *балнеолечебница*, *балнеотехника*, *балнеохимия* и др. ‹от *лат.* balneum 'баня'›

балнеогрàфия *ж.* Наука, която описва лековитите извори и изследва техния химичен състав. ‹от *лат.* balneum 'баня' + γράφω 'пиша'›

балнеолòг *м.* Лекар, специалист по балнеология.

балнеолòгия *ж.* (**балнеолòжки** *прил.*) Дял от медицината, който изучава лечебните свойства на минералните води и лечебната кал. ‹от *лат.* balneum 'баня' + λόγος 'учение'›

балнеосанатòриум *м.* (**балнеосанаториàлен** *прил.*) Санаториум, в който за лечение се използват естествени минерални води. ‹от *лат.*›

балнеотерàпия *ж. Мед.* Оздравителни процедури с минерални води и лечебна кал. ‹*лат.* balneum 'баня' + *гр.* θεραπεία 'прислужване'›

балòн *м.* **1.** Летателен апарат, напълнен с полек от въздуха газ. **2.** Кълбовиден съд. **3.** Детска надуваема играчка от еластична материя. ‹*фр.* ballon›

балòнг *м. Мар.* Двумачтов платноход. ‹*мал.*›

балотàж *м. Полит.* Повторно гласуване за кандидати, които не са получили предвидените в закона гласове, за да бъдат избрани. ‹*фр.* ballotage›

балотѝрам *несв.* и *св.* (**балотѝране** *ср.*) *Полит.* **1.** Подлагам на балотаж. **2.** *Остар.* Утвърждаване или отхвърляне на нещо, чрез гласуване с топки. ‹*фр.* balloter›

бàлса *ж. Бот.* Дърво, което вирее в тропи-

ческите гори на Америка, дървесината му се използва за изработване на макетите в авиомоделизма заради лекотата ѝ. Ochroma lagopus. ‹*исп.* balsa 'сал'›

балсàм *м.* (**балсàмен** *прил.*) **1.** Разтворени в етерични масла смоли или други растителни вещества. **2.** Болкоуспокояващо лекарство. **3.** *Прен.* Утеха, лек. ‹*гр.* βάλσαμον›

балсамàция *ж.* Запазване на мъртво тяло чрез въвеждане на химични вещества, които забавят разлагането на тъканите; балсамиране. ‹от *гр.* βάλσαμον›

балсамѝрам *несв.* и *св.* (**балсамѝране** *прил.*) Обработвам мъртво тяло, за да го запазя от разлагане, като въвеждам в него химични вещества, които забавят разлагането на тъканите. ‹от *гр.* βάλσαμον›

балсарà *ж. Бот.* Микроскопична гъбичка по листата на лозата; лозова плесен. Plasmophora viticola. ‹*тур.* balsıra›

бàлсуджук *ж. Кул.* Сладкиш, оформен като тънничък колбас и приготвен по специален начин от нанизани на конец цели орехови ядки, потапяни многократно в мъст, след което изсушавани до образуването на плътен слой върху тях. ‹*тур.* balsucuk›

бàлта *ж. Диал.* Обрасло с гора мочурище. ‹от *рум.* собств. Balta, блатиста и гориста местност между градовете Гюргево и Галац, заливана от водите на р. Дунав при повишаване на нивото›

балтаджѝя *м. Диал.* Брадвар. ‹от *тур.* balta 'брадва'›

балтазàр *м. Търг.* Названието на специална голяма бутилка за шампанско с вместимост на 16 обикновени бутилки. ‹от *евр.* собств. Balthazar, цар на Йерусалим›

балталѝк *м. Остар.* Общинска гора за сечене; бранище. ‹от *тур.* baltalık›

балтѝя *ж. Диал.* Брадва, секира. ‹*тур.* balta›

балтòн *м.* (**балтòнски** *прил.*) Дебело мъжко зимно палто. ‹от *фр.* paletot›

балýн *м. Мар.* В спортните яхти — допълнително платно, окачено над предното. ‹от *англ.* balloon 'допълнителен малък парашут'›

балѝк *м.* **1.** *Диал.* Риба. **2.** *Прен. Разг.* Наивник. ‹*тур.* balık›

балъкчѝя *м. Диал.* Рибар. ‹*тур.* balıkçı›

балюстрàда *ж. Архит.* Ограда на стълбище, балкон, мост и др., направена от балюстри. ‹*фр.* balustrade›

балюстри *мн.* (**балюстра** *ж.*) *Архит.* Колонки със специфичен вид, понякога скулптирани, обикн. високи ок. 1 м, които са свързани надлъжно в горния и долния им край с бордюри от същия материал. ‹*фр.* balustre›

бамалѝн *м. Лог. Филос.* Наименование на първи вид умозаключение от четвърта фигура, характерно за схоластиката. ‹*лат.*›

бàмбадева *нареч. Разг.* **1.** Евтино, без пари. **2.** Напразно, безполезно, безсмислено. ‹*тур.* bambadyava›

бàмбашка *Разг.* **1.** *Прил.* Особен, необикновен, нестандартен. **2.** *Нареч.* Различно, другояче; особено. ‹*тур.* bambaşka›

бамбѝна *ж. Жарг. Остар.* Красиво момиче. ‹*ит.* bambino›

бамбочàда и **бамбочàта** *ж. Изк.* **1.** Гротеска. **2.** Малки живописни картини, изобразяващи селски сцени, създавани през XVII в. в Италия от северноевропейски художници. ‹от *ит.* bamboccio 'марионетка'›

бамбòчио *м. Изк.* Кукла марионетка от италианския театър. ‹*ит.* bamboccio›

бамбýк *м. Бот.* Екзотично растение от Китай и Япония, което се отглежда и като декоративно — от бамбуковото стъбло, цялото на прешлени, израстват елегантни тънки клонки с нежнозелени елипсовидни листа, на височина достига 1 м; широко се използва в местната кухня. Bambusa vulgaris. ‹*мал.* bambu ⇨ *порт.* bambou›

бàмтел *м. Остар.* Малка остра брадичка под долната устна. ‹*тур.* bamteli›

бàмя *ж. Бот.* Зеленчук от сем. слезови с мъхести месести шушулки, пълни с дребни зърна. Hibiscus esculentus. ‹*тур.* bamya›

бан$_1$ *м. Истор.* Областен управител в балканските страни през Средновековието. ‹*ср.-хрв.* ban›

бан$_2$ *м.* **1.** Румънска парична единица, 1/100 част от леята. **2.** Дребна монета. ‹*рум.* ban›

банàлен *прил.* (**банàлно** *нареч.*; **банàлност** *ж.*) Неоригинален, изтъркан, досаден, безинтересен. ‹*фр.* banal›

банализѝрам *несв.* и *св.* (**банализѝране** *ср.*; **банàлност** *ж.*) Опошлявам. ‹*фр.* banaliser›

банàн *м.* (**банàнов** *прил.*) **1.** *Бот.* Тропическо растение с много големи листа, сладки и меки продълговати плодове с дебела обвивка; като декоративно растение е отглеждано още през XIX в. в Англия, където е пренесено от Виетнам и Южен Китай, особено подходящо е за парници (предпочитаните декоративни видове са Musa velutina/nana/coccinea). **2.** Плодът на това растение. ‹*исп.* banano›

банàнов *прил.* ✧ **Бананова република.** *Прен. Неодобр.* Икономически неразвита и политически нестабилна държава.

банд$_1$ *м.* Оркестър. ‹*англ.* band›

бàнд$_2$ *м.* **1.** Ивица; лента; нашивка. **2.** Във филателията — лента от няколко марки, както и отделните редове в класьор. ‹*нем.* Band›

бàнда *ж.* **1.** Оркестър. **2.** Престъпна група; шайка, пропаднали хора, тайфа. ‹*ит.* banda›

бандàж *м.* **1.** *Мед.* Вид превръзка, която се прави около част от тялото за поддържане в нормално положение на някой орган. **2.** *Техн.* Метален пояс за придаване на здравина на машинни части. ‹*фр.* bandage›

бандàна *ж.* Квадратно памучно шалче. ‹*хинди* bandhnu›

бандѐра *ж.* **1.** *Остар.* Знаме. **2.** *Геол. Геом.* Триангулачна пирамида. **3.** *Строит.* Скеле. ‹*ит.* bandera›

бандерилѐро *м.* Един от пикадорите в коридата, който забива две саби в шията на бика. ‹*исп.* banderillero›

бандерѝля *ж.* Малко копие със знаменца, което използва бандерилерото. ‹*исп.* banderilla›

бандерòл *м.* (**бандерòлен** *прил.*) **1.** Дълъг вимпел с раздвоен край. **2.** *Изк.* Изрисуван или резбован свитък, подобен на лента, с надпис. **3.** *Търг.* Книжна лента върху някои стоки като знак за платен акциз (данък "Добавена стойност"). **4.** Широка книжна лента за обвиване на неопаковани стоки, изпращани по пощата. **5.** Пощенска пратка, обвита с такава лента. ‹*фр.* banderole›

бàнджо *ср. Муз.* Струнен инструмент, подобен на испанска китара, който широко се използва в джаз- и кънтримузиката. ‹*англ.* banjo›

бандѝт *м.* (**бандѝтски** *прил.*) Член на престъпна група. ‹*фр.* bandit›

бандитѝзъм *м.* Престъпна дейност. ‹*фр.* banditisme›

бандонеòн *м. Муз.* Малък шестоъгълен акордеон, използван в оркестрите, които изпълняват танго. ‹*фр.* bandonéon›

бандулиѐра *ж. Остар.* Ремък за носене на оръжие, който се мята през рамо. ‹*фр.* bandoulière›

бандýра *ж. Муз.* Струнен украински народен инструмент. ‹*укр.*›

банѐла *ж.* Плоска лента от твърд материал (тел, пластмаса, картон и под.) за изпъване на част от облеклото (сутиен, корсаж, яка, колан и др.). ‹*фр.* baleine›

бàнер₁ *м. Истор.* През Средновековието — знаме с отличителните знаци на феодала, около което се събират васалите, повикани по някакъв повод при сюзерена. ‹*келтски* bandwa 'знак' ⇨ *нем.* Banner›

бàнер₂ *м. Инф.* **1.** Статично или анимирано изображение, помествано на уебстраниците в Интернет с рекламна цел, което служи за преминаване към сайт или към страница с по-подробна информация за рекламиран продукт. **2.** Термин за обозначаване на реклама в Интернет изобщо. ‹*англ.* banner 'флаг, знаме, транспарант'›

банѝция *ж. Юр.* Прогонване от отечеството; изгнание. ‹*лат.* bannitio›

банк *м. Мар. Търг.* Кораб, който приема на борда си риба за преработване. ‹*англ.* bank›

бàнка₁ *ж.* (**бàнков** *прил.*) **1.** *Фин.* Финансово-кредитен институт, който събира, управлява и преразпределя парични средства, като изпълнява емисионни, платежни, депозитни, кредитни, посреднически и др. функции. **2.** *Прен.* Съвкупност от данни, събирани и съхранявани на едно място. ✧ **Акредитивна банка.** *Фин.* Банка, която по нареждане на свой клиент купувач открива акредитив, представлява клиента и поема задължение да извърши плащане в брой. ✧ **Акционерна банка.** *Фин.* Банка, организирана като акционерно дружество. ✧ **Банка за дългосрочно кредитиране.** *Фин.* Банка, която предоставя дългосрочни заеми за финансиране на промишлеността и подготвя отпечатването на ценни книжа. ✧ **Банка за международни разплащания.** *Икон.* Банка, учредена през 1930 г. в Базел, Швейцария, от Белгия, Великобритания, Германия, Италия и Япония, която действа като посредник с Европейския фонд за валутно сътрудничество и др. европейски институции. ✧ **Банка за развитие.** *Фин.* Банка, която се специализира в осигуряването на финансиране за проекти за развитие в страните от Третия свят и в регионите, попаднали под ударите на депресия. ✧ **Банка "на дребно".** *Фин.* Банка, която привлича депозити от всякакъв род вложители и предлага широк кръг от услуги, вкл. трансфери на средства, индивидуални заеми, съвети за инвестиции, застраховане и обмен на валута. ✧ **Банка "на едро".** *Фин.* Банка, която придобива депозитите си от корпорациите и от междубанковия пазар. ✧ **Валутна банка.** *Фин.* Банкова институция, упълномощена да извършва валутни операции. ✧ **Вторична банка.** *Фин.* Банка, която прави мащабни сделки, като придобива фондовете си от друга банка, а не чрез дребни депозити, както напр. търговски банки и т. нар. банки "на дребно". ✧ **Емисионна банка.** *Фин.* Банка, която има право да издава и пуска в обращение парични знаци (банкноти и монети); тя е държавна и се намира под контрола на държавата. ✧ **Инвестиционна банка.** *Фин.* Банка, която е специализирана да отпуска дългосрочни кредити. ✧ **Клирингова банка.** *Фин.* Английска търговска банка, приемаща депозити от граждани и фирми и носеща името си от членството ѝ в Клиринговата палата, която "чисти" чекове, като урежда междубанкови

задължения. ✧ **Нишова банка.** *Фин.* Специализирана банка, която разполага с определена пазарна "ниша" във финансовия сектор. ✧ **Персонална банка.** *Фин.* Банка с депозити само на отделни индивиди и никакви търговски клиенти. ✧ **Портфейл на банка.** *Икон.* Ценните книжа, които се намират в банковите трезори. ✧ **Световна банка.** *Икон.* Популярното наименование на Международната банка за реконструкции и развитие, създадена според договореностите от Бретън-Удс през 1944 и започнала да функционира през 1947 г. ✧ **Търговска банка.** *Фин.* Вторична банка, която се специализира във финансиране на търговията, управление на портфейл, корпоративно финансиране и финансиране сливането на няколко фирми в една. ✧ **Централна банка.** *Икон.* Онази банка във всяка държава, която гарантира ликвидността на банковата система като цяло и обикн. е държавно учреждение. ✧ **Холдинг с една банка.** *Икон.* Корпорация, само едно от поделенията на която се занимава с банково дело. ‹*фр.* banque›

бàнка₂ *ж.* Специална скамейка, подобна на дълъг чин, в университетска аудитория. ✧ **Морска банка.** *Геогр.* Плоско подводно възвишение, което достига или почти достига морската повърхност. ‹*нем.* Bank›

бàнка₃ *ж. Мед.* **1.** Цилиндричен стъклен съд, който се използва в медицината за съхраняване на кръв, течности и др. **2.** Здравно заведение, в което се събират, преработват и съхраняват кръв, кръвни продукти, майчина кърма и др. ‹*нем.* Bank›

банкаризàция *ж. Фин.* Процес на увеличаване на процента на хората, които откриват сметки в банка. ‹*фр.* bancarisation›

банкѐр *м.* (**банкѐрски** *прил.*) **1.** *Фин.* Акционер или собственик на финансово-кредитен институт. **2.** *Разг.* Човек с високопост във финансово-кредитен институт. **3.** В хазартните игри — онзи, срещу когото залагат останалите участници. ‹*фр.* banquier›

банкѐт₁ *м.* (**банкѐтен** *прил.*) *Разг.* Тържествено угощение в нечия чест или по повод на събитие. ‹*фр.* banquet›

банкѐт₂ *м.* **1.** Ивица покрай шосе или жп линия, насипана с пясък или трошляк. **2.** Пътека за пешеходци край парапета на мост. **3.** Стъпало за стрелците в окоп. ‹*фр.* banquette›

банкнòта *ж.* (**банкнòтен** *прил.*) Купюра с посочена на нея стойност, издадена от емисионна банка, която служи като парично средство. ‹*англ.* bank-note›

бàнко₁ *ср. Остар.* Курс, по който банка купува и продава ценни книжа; неизменяема стойност. ‹*фр.* banco›

бàнко₂ *ср. Остар.* Работна маса на обущар. ‹*ит.* banc›

бàнко₃ *ср. Строит.* Материал за строителство, получен от смесването на глина и слама, които се оформят в малки блокчета, основен в много от тропическите африкански държави.

бàнков *прил.* ✧ **Банков авоар.** *Икон.* Пари на клиент при съответна банка по сметка с кредитно салдо. ✧ **Банков автомат.** *Икон.* **1.** Компютъризирана машина за финансови операции в банка или друга финансова институция, напр. в строителна компания, която приема обществени депозити. **2.** Термин от икономиката на транспорта за означаване кацането или излитането във въздушния транспорт. ✧ **Банков акцепт.** *Икон.* **1.** Договорирано съгласие на банка да изплати сумата по менителница, което е оформено писмено. **2.** Акцептираната менителница като документ, който позволява на клиента да използва кредит при същата или друга банкова институция чрез сконтиране или залагане на менителницата. ✧ **Банков влог.** *Юр.* Договор, с който банка се задължава да пази предадените ѝ от влогодателя парични знаци, ценни книжа и др. движими вещи, за което влогодателят се задължава да ѝ плати възнаграждение. ✧ **Банков капитал.** *Фин.* Активи на банка, които представляват ултимативните ѝ средства за удовлетворяване на кредиторите. ✧ **Банков клиринг.** *Фин.* Система на разплащания между банки чрез взаимно прихващане на вземанията и задълженията им. ✧ **Банков консорциум.** *Фин.* Временно сдружение на няколко банки със задача да постигнат обща стопанска цел, без да губят самостоятелността си. ✧ **Банков кредит.** *Фин. Юр.* Писмен договор, с който банка се задължава да отпусне на заемателя парична сума за определена цел при уговорените условия и срок, като заемателят се задължава да използва сумата съобразно уговореното, да я върне след изтичане на срока и да заплати лихва. ✧ **Банков лихвен процент.** *Икон.* Най-ниският лихвен процент, по който централна банка ресконтира утвърдените ценни книжа, представени ѝ от финансовите институции, за да се запази тяхната ликвидност; минимална лихва по заемите. ✧ **Банков превод.** *Юр.* Договор, с който банка се задължава да предаде предоставена от наредителя парична сума на посоченото лице, срещу което наредителят ѝ заплаща възнаграждение и разноските по пре-

даването на сумата. ✧ **Банков рамбурс.** *Фин.* Споразумение между две банки с редовни платежни отношения за плащания за сметка на банката партньор до определена сума. ✧ **Банкова гаранция.** *Фин.* Писмено задължение на банка да извърши плащане при първо поискване на бенефициента по гаранцията. ✧ **Банкова ефективност.** *Икон.* Мярка за ефективността на банката при използването на привлечените от нея парични средства. ✧ **Банкова касетка.** *Фин. Юр.* Договор, с който банката приема временно да пази пари, ценни книжа, документи и др. вещи като предоставя на ползвателя касетка за тяхното съхраняване и носи риска от непреодолима сила, без да има достъп до съдържанието на касетката, срещу което ползвателят плаща възнаграждение. ✧ **Банкова лицензия.** *Фин.* Разрешение на централна банка за извършване на банкови сделки. ✧ **Банкова сметка.** *Фин.* Сметка на клиент при банка с дебитен или кредитен остатък. ✧ **Банкова холдингова компания.** *Икон.* Компания, която притежава една или повече банки, а често и фирми, занимаващи се с небанкови дейности. ✧ **Банкови депозити.** *Фин.* Пасивите на банките, които представляват основна част от паричното предлагане в съвременните национални икономики. ✧ **Банкови сделки.** *Икон.* Приемане на пари от физически или юридически лица на влог; предоставяне на договорени парични средства и на акцептни кредити; покупко-продажба на менителници и записи на заповед (сконтови сделки); осъществяване на сделки с чужда валута и благородни метали; приемане на влог за управление ценности, принадлежащи на др. физически и юридически лица; покупко-продажба на ценни книжа; приемане на поръчителство, гаранции и др. обезпечения; осъществяване на сделки по чекови сметки; осъществяване на сделки по управлението на инвестиционни фондове; придобиване на права по вземания и поемане на риск от евентуалното им неплащане, както и всички останали дейности, регламентирани от централна банка. ✧ **Банкови такси.** *Фин.* Таксите, които банките вземат от потребителите за обслужване по банкови кредити или различни трансакции, превод на суми, покупка на чужда валута и издаване на финансови документи. ✧ **Банково дело.** *Икон.* Всяка дейност по паричен обмен. ✧ **Банково документирано инкасо.** *Юр.* Договор, с който банка по поръчка на наредителя се задължава да предаде на друго лице документи, даващи право на разпореждане със стоки или други документи срещу заплащане на сума, която банката се задължава да събере или извърши друго инкасово действие, срещу задължението на наредителя да заплати възнаграждение. ✧ **Вторична банкова криза.** *Икон. Истор.* Криза в периода 1973—1974 г. сред търговските банки на Великобритания, ползвали земи, за да финансират спекулативните сделки със собственост в нач. на 70-те год. ✧ **Свободно банково дело.** *Икон. Фин.* Монетарна система "laissez-faire", при която банките се конкурират свободно, без контрол от държавата и имат правомощия да емитират свои собствени банкноти.

банкомàт *м. Фин.* Автомат извън банките за изплащане на налични пари до определена сума чрез кредитна карта, като се използва личен код за електронна идентификация на клиента. ‹съкр. от банко(в) (авто)мат›

банкрýт *м.* **1.** *Фин.* Невъзможност да се изплащат финансовите задължения към кредиторите; несъстоятелност, фалит. **2.** *Прен.* Крах, провал в обществената дейност или в личния живот. ✧ **Държавен банкрут.** *Икон.* Финансова несъстоятелност на държавата; невъзможност да плаща вътрешните и външните си задължения. ‹*фр.* banqueroute›

банкрутѝрам *несв.* и *св.* Изпадам в банкрут, в банкрут съм. ‹от *нем.* bankrott 'банкрутирал'›

банлòн *м. Текст.* Синтетично влакно с голяма еластичност. ‹*фр.* banlon›

бант *м.* Във филателията — лента, сгъната няколко пъти и превързана в средата. ‹*нем.* Bant›

банту̀ *ср. неизм. Антроп.* Африканска етническа група, която обитава териториите от Камерун до Южна Африка, както и езиците, говорени от този етнос. ‹от езика *банту* bantu 'хора'›

бантустàн и **бандустàн** *м. Полит.* Териториално-административна единица в ЮАР, където живеят хора от етноса банту. ‹*африкаанс* bantoustan 'земя на банту'›

бàнциг *м. Техн.* Механизиран трион за рязане на дървен материал. ‹от *нем.* Bandsäge›

баньолѐт *м. Истор.* Къса женска забрадка. ‹*фр.*›

баобàб *м. Бот.* Многогодишно тропическо дърво с много дебел ствол, чиито плодове се използват за ядене; бутилково дърво, маймунско хлебно дърво. Adansonia digitata. ‹*сенегалски* ⇨ *англ.* baobab›

баптѝзъм *м. Рел.* Направление в протестантизма, което проповядва кръщение в зряла възраст и отрича някои църковни обреди. ‹от *гр.* βαπτίζω 'кръщавам'›

баптистѐрий *м. Църк.* **1.** Странична пристройка към християнски храм за извършване

на тайнството кръщение. 2. Съд за кръщение; купел. ‹*лат.* baptisterium›

баптисти *мн.* (**баптистки** *прил.*) *Рел.* Група християни протестанти, които споделят основните вярвания на повечето протестанти, но смятат за необходима част от вярата, че на кръщение могат да разчитат само вярващи и че тайнството става чрез потапяне; движението възниква през XVII в. в Англия по време на пуританското реформаторско движение, неговите последователи не са членове на единна църква или деноминационна структура, макар че повечето се придържат към съборни форми на църковно управление. ‹от *гр.* βαπτίζω 'кръщавам'›

бар$_1$ *м.* 1. Заведение, в което напитките и закуските се сервират на специален висок плот, от едната страна на който посетителите седят на високи столчета. 2. Плотът, на който се сервира. 3. Бюфет с алкохолни напитки. 4. Нощно увеселително заведение. ‹*англ.* bar›

бар$_2$ *м. Физ.* Единица за измерване на атмосферно налягане, равна на 10^{15} паскала. ‹*гр.* βάρος 'тежест'›

бар$_3$ *м. Геогр.* Вълнообразни напречни наноси в крайбрежната ивица на морското дъно, образувани от пясък, черупки на морски животни и под. ‹*хол.* baers›

бара̀ба *м.* 1. *Остар.* Работник, който троши камъни за настилка на шосета. 2. *Разг.* Бездомник. ‹*ит.* baraba›

бараба̀н *м.* (**бараба̀нен** *прил.*) 1. *Муз.* Кух ударен инструмент с опъната от двете му страни кожа. 2. *Техн.* Част от механизъм с куха цилиндрична форма. 3. *Воен.* Цилиндрична част с места за патроните в револвера. 4. *Археол. Архит.* Цилиндричен постамент на сграда, върху който лежи купола. ‹*рус.* бараба́н›

барабанлѝя *прил.* Който има някаква част (или части) с цилиндрична форма, подобни на фрмата на барабана.

бараба̀нчик *м.* Човек, който отмерва с барабан такта при маршируване. ‹от *рус.* бараба́нщик›

барабаня̀ *несв.* Удрям, чукам отсечено и продължително.

бараба̀р *нареч. Разг.* Заедно, редом. ‹от *тур.* beraber›

бараба̀й *м.* (бараба̀и *мн.*) *Диал.* Картоф. ‹*рум.* baraboi›

бара̀ж *м.* (**бара̀жен** *прил.*) 1. Изкуствена преграда в река. 2. *Воен.* Преграда срещу неприятелски самолети от издигнати аеростати. 3. *Воен.* Преграда срещу неприятелски кораби от подводни мини. 4. *Спорт.* Допълнителна игра за определяне на победителя при постигнати равни резултати. ‹*фр.* barrage›

бара̀ка *ж.* Лека дъсчена постройка за временно ползване. ‹*фр.* baraque›

барамѝна *ж. Техн.* 1. Стоманен лост с остър край за къртене на камък и руда. 2. Компресор. ‹*ит.*›

баранта̀ *ж. Истор.* Наказание за крадците на добитък, срещано в Кавказ и у тюрските народи, като проява на обичайното право. ‹*чагатайски*›

бара̀трия *ж. Юр. Мар.* Умишлени действия на капитана или екипажа срещу интересите на корабособственика или собственика на товара. ‹*англ.* barratry›

бара̀чест *прил.* Рошав, космат, рунтав. ‹от *тур.* barak 'космат'›

баращѝсвам се *несв.* и **баращѝсам се** *св. Диал.* Помирявам се, сдобрявам се. ‹от *тур.* brişmak›

барб *м.* Дантела, прикрепена към дамска шапка. ‹*фр.* barbe›

ба̀рба *ж. Диал.* 1. Господар. 2. Собственик, чорбаджия. 3. Хаджия. ‹от *гр.* μπάρμπα 'чичо'›

ба̀рбакан *м. Истор.* Бойница в крепостна стена, която има формата на издадена кула. ‹*ар.* bārbākhan›

барбекю̀ *ср.* Скара, обикн. с дървени въглища, която се поставя на открито. ‹*фр.* barbecue›

барбѐр *м. Метеор.* Снежна буря в източните части на САЩ и Канада. ‹*англ.*›

барбѐро *м. Зоол.* Порода коне, отглеждани в Северна Африка. ‹*ит.* barbero›

барбѐт *м. Воен.* 1. Земен насип зад окоп, на който се поставя артилерийско оръдие. 2. Вътрешна стрелкова площадка в укрепление или на кораб; оръдейна платформа. ‹*фр.* barbette›

барбитура̀ти *мн.* (барбитура̀т *м.*) *Фарм.* Група лекарствени средства, които потискат активността на централната нервна система; барбитали. ‹от *фр.* barbiturique›

барбитурѝзъм *м. Мед.* Болестно състояние, което се харктеризира с привикване към лекарствени препарати от групата на барбитуратите.

барботѝна *ж. Изк.* Импровизирано украсяване на грънчарски изделия с мек, почти течен разтвор на глина. ‹от *фр.* bourbe 'кал, тиня'›

барбу̀т *м.* Хазартна игра с три зара. ‹*тур.* barbut›

бард *м.* 1. *Истор.* Странстващ поет певец у древните келти. 2. *Прен.* Поет или певец, който прославя важни исторически събития; поет с китара. ‹*келтски* bardd ⇨ *фр.* barde›

барда̀к$_1$ *м.* Публичен дом. ‹*рус.*›

бардак$_2$ *м. Диал.* 1. Съд за вода; стомна. 2. Чаша. ‹*тур.* bardak›

барда̀чка *ж. Диал.* Слива с едри, кръгли пло-

дове. ‹от *тур.* bardacık›

бардѐ *ср. Диал.* Малък глинен съд. ‹*тур.*›

бàрдо *ср. Рел.* В будизма — състояние, което свързва смъртта на индивида със следващото му прераждане. ‹*тибетски*›

бàре *нареч. Разг.* Поне. ‹*тур.* bari›

барѐл *м.* Мярка за течности в САЩ, Канада и Англия. ‹*англ.* barrel›

барелѐф *м. Изк.* Изпъкнало скулптурно изображение върху плоскост. ‹*фр.* bas-relief 'нисък релеф'›

барестѐзия *ж. Мед.* Засилена чувствителност на организма към земното притегляне или към атмосферното налягане. ‹*фр.* baresthésie›

барѐта *ж.* **1.** Мека кръгла шапка без периферия и с широко дъно. **2.** Червена домашна шапка на кардинал. **3.** *Прен. Разг.* Служещ във военна или военизирана част със специално предназначение. ‹*фр.* béret›

бàржа *ж. Мар.* Шлеп. ‹*фр.* barge›

барзòй *м. Зоол. Лов.* Порода руска ловна хрътка с дълга козина, издължена и остра муцуна. ‹*рус.* борзóй›

бариѐра *ж.* (**бариѐрен** *прил.*) **1.** Подвижна греда, която се спуска за преграда на път. **2.** Дървена или метална преграда. **3.** *Прен.* Пречка, препятствие; ограничение. ✧ **Дифузионна бариера.** *Физ.* Филтър за отделяне на изотопи 235 и 238 на урана. ✧ **Звукова бариера.** *Физ.* Рязко увеличаване на съпротивлението на въздушната среда срещу движението на летателен апарат при приближаване към скорости, близки до скоростта на разпространение на звука, предизвикано от появата на ударни вълни и на съответно вълново съпротивление близо до летателния апарат. ✧ **Командна бариера.** *Техн. Физ.* Съоръжения в ядрен реактор, чрез които се контролира процесът на ядрен разпад. ✧ **Немитническа бариера.** *Икон.* Бариера пред вноса, която е различна от вносните мита. ‹*фр.* barrière›

бариѐрен *прил.* ✧ **Бариерен риф.** *Геогр.* Мощна стена от коралови скали, отделена от сушата чрез воден поток и ограничена откъм морето с почти вертикални откоси.

бариѐтика *ж. Остар.* Наука за изучаване на теглилките. ‹*фр.*›

бàрий *м.* (**бариѐв** *прил.*) *Хим.* Мек сребристобял метал с реактивна способност (знак Ba). ‹*лат.* barium›

барикàда *ж.* (**барикàден** *прил.*) **1.** Заграждение за защита и преграда при улични боеве. **2.** *Прен. Рекл.* Агресивна форма на тактическо закупуване на време и място в медиите, която предполага едновременно излъчване (за електронните медии) или публикуване (за пресата) в един и същ ден на определен материал. ‹*фр.* barricade›

барикадѝрам *несв.* и *св.* (**барикадѝране** *ср.*) **1.** Издигам барикада, преграждам с барикада. **2.** Защитавам, предпазвам. — **барикадирам се.** ‹от *фр.*›

бàрин *м.* **1.** *Истор.* Господин; благородник, дворянин. **2.** *Ирон.* Човек с претенции за аристократично поведение; господинчо, "важна клечка". ‹*рус.* бáрин›

барисфѐра *ж. Геол.* Земното ядро, най-вътрешната част на Земята. ‹*гр.* βαρυσφαίρα›

барѝт *м. Минер.* Различно оцветен природен бариев сулфат, който се използва в хартиената и стъкларската промишленост, в медицината и др. ‹от *гр.* βαρύσ 'тежък'›

баритòза *ж. Мед.* Белодробно заболяване, причинено от вдишване на бариев прах. ‹от *гр.*›

баритòн *м.* (**баритòнов** *прил.*) **1.** *Муз.* Среден по височина певчески мъжки глас, между тенор и бас. **2.** *Муз.* Певец с такъв глас. **3.** *Муз.* Меден духов инструмент с баритонов регистър. **4.** *Език.* Дума с ударение на предпоследната сричка. ‹от *гр.* βαρύσ 'тежък; нисък, глух/силен, висок'›

барѝх *м. Метеор.* Северозападен вятър, типичен за района на Персийския залив и междуречието на Тигър и Ефрат. ‹*ар.*›

барѝчен *прил. Метор.* Атмосферен, свързан с атмосферното налягане. ‹от *гр.* βαρύσ 'тежък'›

барѝш и **баръш** *м. Диал.* Забрадка. ‹*рум.* bariş›

бàрка *ж.* и **барк** *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието — бързоходна яхта. **2.** *Истор.* Платноходка с гребла. **3.** *Остар.* Голям товарен несамоходен дървен морски съд за плаване по големи реки, използван до средата на XX в. ‹*ит.* barca›

баркалòн *м. Истор.* Едномачтов кораб, използван през XV—XIX в. в Западна Европа. ‹от *ит.* barca›

баркарòла *ж.* **1.** Импровизирана сантиментална песен на венецианските гондолиери, особено популярна в епохата на романтизма; любовна песен. **2.** *Муз.* Вокална или инструментална творба в стила на такава песен. ‹*ит.* barcarolle›

баркàс *м. Мар.* **1.** Голяма корабна платноходка. **2.** Спомагателен моторен влекач в района на пристанище. ‹*фр.* barcasse›

баркентѝна *ж. Истор.* Шхуна с три до шест прави платна на предната мачта и кòси на останалите мачти, използвана до края на XIX в. ‹*англ.* barkentine›

баркѐт *м.* и **баркѐта** *ж. Кул.* **1.** Всеки сладкиш с издължена форма. **2.** Продълговат съд от алуминиево фолио за съхранение или пренасяне на хранителни продукти. ‹*фр.* barquette›

бàркод *м. Търг.* Участък върху опаковката на стока, маркиран с линии и цифри, в които е закодирана информация за производител, цена, произход и др. и се използва за автоматична идентификация. ‹*англ.* barcode›

бàрман *м.* Човек, който обслужва бар$_1$. ‹*англ.* barman›

барн *м. Физ.* Единица за измерване на повърхност, използвана в атомната физика (10^{-28} м^2; знак b). ‹*англ.* barn›

барнабѝти *мн.* (**барнабѝт** *м.*) *Истор.* Членове на католически монашески орден, основан през 1532 г., които се занимавали с възпитанието на младите хора. ‹от *гр.* собств. Βαρναβα — гърцизираната форма на *евр.* име на св. ап. Варнава, придружавал св. ап. Павел при неговите пътувания›

бàро- *представка.* В сложни думи със значение 'атмосферно налягане', напр. *барокамера*, *барометрия* и др. ‹от *гр.* βάρος 'тежест'›

барогрàма *ж. Метеор.* Крива, записана от барограф върху хартия, която посочва промените на атмосферното налягане. ‹от *гр.* βάρος + γράμμα 'буква'›

барогрàф *м.* **1.** *Метеор.* Уред за автоматично записване на измененията в атмосферното налягане за определен период от време. **2.** *Ав.* Уред за записване скоростта и височината, на която се движат летателните апарати. ‹*гр.*›

барòк *м.* (**барòков** *прил.*) *Истор.* Стил в западноевропейската архитектура и изкуство през XVI—XVIII в., който се характеризира с пищност и сложност на формите, декоративност и монументалност. ‹*ит.* barocco 'украсен'›

бàрокамера *ж. Физ. Техн.* Камера със сгъстена или разредена атмосфера, в която се извършват различни изпитания и изследвания на апаратура или хора. ‹от *гр.* βάρος + *лат.* camera›

барòков *прил.* ✧ **Барокова литература.** *Истор.* Литературата от времето на френските крале Анри IV и Луи XIII, на която са присъщи размах на въображението и вдъхновението и свобода на изразните средства.

баромѐтрия *ж.* (**барометрѝчен** и **барометрѝчески** *прил.*) Дял от физиката, който изучава промените, характеристиките и специфичните особености на атмосферното налягане. ‹от *гр.* βάρος + μετρέω›

баромѐтър *м.* **1.** *Метеор.* Уред за измерване на атмосферното налягане. **2.** *Прен.* Показател за състоянието или промените в нещо. ‹от *гр.* βάρος + μετρέω›

барòн *м. Хералд.* Благородническа титла, с една степен по-ниска от графската. ‹*фр.* baron›

баронàт *м.* Родово имение, владение на барон. ‹от *фр.*›

баронѐт *м. Хералд.* Английска благородническа титла, въведена от крал Джеймс I през 1611 г. ‹*англ.* baronet›

барорецѐптор *м. Анат.* Съвкупност от сетивни нервни окончания със специализирана функция за следене на промените в кръвното налягане. ‹*гр.*›

баростàт *м.* (**баростатѝчен** *прил.*) *Физ.* Уред за автоматично регулиране на температурата в инсталации в зависимост от налягането. ‹*гр.*›

баротѝт *м. Мед.* Неприятно усещане в ушите поради промени на атмосферното налягане по време на пътуване по въздуха. ‹*гр.*›

баротрàвма *ж. Мед.* Увреждане на средното ухо (евстахиевата тръба) поради промени на налягането, свързано с пътуване по въздуха или при дълбочинно гмуркане под вода. ‹*лат.* barotrauma›

барс *м. Зоол.* Хищник от сем. котки, със сиво-бели петна, подобен на леопард, който живее в планинските райони на Централна и Средна Азия на височина до 2000 м; снежен барс. Uncia uncia. ‹*уйгурски* ирбис ⇨ *рус.* барс›

бàрстер *м. Метеор.* Силен южен вятър през лятото и пролетта в Австралия и Нова Зеландия. ‹*англ.*›

бàртер *м.* (**бàртерен** *прил.*) *Икон.* **1.** Разменна сделка или насрещна размяна; размяна на стоки срещу стоки. **2.** Външнотърговска сделка за взаимна доставка на стоки без използване на налична валута. **3.** Междудържавна спогодба за стокообмен, която цели уреждане на търговските отношения между две страни. ‹*англ.* barter›

бàртерен *прил.* ✧ **Бартерна икономика.** *Икон.* Една от най-ранните форми на икономика, при която един вид стока директно се разменя с друг вид, без да се използват парите като междинно средство за обмен. ✧ **Бартерна сделка.** *Юр. Търг.* Сделка в международната търговия при която срещу продадени стоки или извършени услуги другата държава заплаща с други стоки или услуги, т. е. извършва се замяна. ‹от *англ.*›

бартолинѝт *м. Мед.* Възпаление на бартолиновите жлези или на изходните им канали, обикн. в резултат от венерическа болест. ‹от *лат.* bartholinitis›

бартолѝнов *прил.* ✧ **Бартолинови жлези.** *Анат.* Двойка малки жлези, разположени симетрично от двете страни на входа на влагалището при жената, чиято функция е да

изпускат овлажняващ секрет. ‹по името на *датския* анатом C. Bartholin (1655—1738)›

бартоломѝти *мн. Истор.* Членове на религиозна организация, създадена от австрийското свещеничество, за да възпитава младите. ‹от *лат.* собств. Bartholomy›

барýт *м.* (**барýтен** *прил.*) Взривно вещество. ‹*тур.* barut›

бàрхат *м.* (**бàрхатен** *прил.*) *Остар.* Кадифе. ‹*рус.*›

бàрхет *м.* (**бàрхетен** *прил.*) *Текст.* Плътна, мъхеста памучна материя. ‹*нем.* Barchent›

бас лис *м. Изк.* Един от двата основни начина за тъкане на стенен гоблен; ниска основа. ‹*фр.* bas-lisse›

бас тай *м. Муз.* Нисък глас, близък до тенора по звук и до баритона по диапазон. ‹*фр.* bas›

бас$_1$ *м.* (**бàсов** *прил.*) *Муз.* **1.** Най-ниският певчески мъжки глас. **2.** Певец с такъв глас. **3.** Духов или струнен музикален инструмент с нисък регистър. ‹*ит.* basso 'нисък'›

бас$_2$ *м. Разг.* Обзалагане; облог. ‹*тур.* bas›

басѐйн *м.* **1.** Изкуствен водоем за къпане, плуване или като декоративен елемент. **2.** *Геогр.* Област, от която се събират водите на река, езеро, море. **3.** *Геол.* Област, богата на полезни изкопаеми. ‹*фр.* bassin›

басѐт *м.* Италианска игра на карти. ‹*ит.*›

баснѐн *ж. Мит.* **1.** В дзен — група от осем безсмъртни, най-известните фигури в даоската митология. **2.** Символ на щастието в Китай, който въплъщава младостта и старостта, бедността и богатството, благородничеството и народа, женското и мъжкото. ‹*кит.*›

басѝрам се *несв.* и *св.* (**басѝране** *ср.*) Обзалагам се. ‹от *тур.* bas›

басѝст *м.* **1.** Певец, който има най-ниският певчески мъжки глас. **2.** Музикант, който свири на баскитара или на духов инструмент с басов регистър. ‹*фр.* bassiste›

баскàк *м. Истор.* Войвода; владетел на град. ‹*татарски*›

басканлък *м.* и **баскъ̀н** *м. Остар.* **1.** Нападение. **2.** Обир, грабеж. ‹*тур.* baskın›

бàскетбол *м.* (**бàскетболен** *прил.*) *Спорт.* Игра с топка между два отбора от по петима играчи. ‹*англ.* basket-ball›

баскетболѝст *м.* Спортист, който играе баскетбол.

бàски *мн.* (баск *м.*) *Антроп.* Народност, населяваща испанските провинции Алава, Биская, Хипускоа, частично Памплона и департамент Долни Пиренеи във Франция (ок. 900 000 човека). ‹от *баск.* собств. Vasconia, автономна историческа област в Северна Испания›

баскѝня *ж.* **1.** Черно памучно елече, носено от испанките. **2.** Пола, фуста. ‹*исп.* basquiña›

баскѝя *ж. Разг.* **1.** Тънка одялана греда. **2.** Дъска на ограда, върху която се опират дъски или зид. **3.** Дълъг клон за натискане на копа сено. ‹*тур.*›

басмà *ж.* (**басмѐн** *прил.*) *Текст.* Тънък шарен памучен плат. ‹*татарски* ⇨ *тур.* basma›

басмà-тютюн *м. Бот.* Сорт ароматен тютюн с дребни листа. ‹от *тур.* basma tütün›

басòн *м. Муз.* Друго наименование на фагота. ‹*фр.* basson›

бàста$_1$ *ж.* Тясна гънка на дреха за украса. ‹от *нем.* Bast 'лико'›

бàста$_2$ *междум. Разг.* Стига. ‹*ит.* basta›

бастàрд$_1$ *м.* **1.** *Юр.* Човек, роден от незаконна връзка. **2.** *Вет.* Мелез. **3.** *Прен. Рекл. Жарг.* Лоша печатна реклама или размер на рекламно издание; "недоносче". ‹*англ.* bastard›

бастàрд$_2$ *м. Полигр.* Шрифт, който е смесица от готическо и ръкописно писмо. ‹*фр.* bâtarde›

бастѐрна *ж. Истор.* Носилка с балдахин, носена от две мулета. ‹*лат.* basterna›

Бастѝлия *ж.* **1.** *Истор.* Крепост в Париж, използвана като държавен затвор, превзета и разрушена по време на Великата френска революция. **2.** *Прен.* Строг затвор. ‹*фр.* Bastille›

бастиòн *м.* **1.** Ъглово укрепление в крепостна стена. **2.** *Прен.* Всяко добре укрепено място. ‹*фр.* bastion›

бастѝсвам *несв.* и **бастѝсам** *св. Остар.* Нападам внезапно и ограбвам. ‹от *тур.* bastırmak›

бастýн *м.* Къса тояга за подпиране при ходене, обикн. с извит горен край. ‹от *ит.* bastone›

басурмàн *м. Истор.* Неверник, мюсюлманин. ‹*рус.*›

бат *м. Спорт.* Широката плоска част на хилка за тенис на маса. ‹*фр.* batte›

батàк *м.* **1.** *Разг.* Тресавище, блато. **2.** *Прен.* Бъркотия, неразбория. **3.** *Остар.* Несъбираем паричен дълг. ‹*тур.* batak›

батакчѝйски *прил. Остар.* Объркан, неясен. ‹от *тур.*›

батакчѝя *м. Разг.* Длъжник, който умишлено не връща дълговете си. ‹*тур.* batakçı›

батàл$_1$ *прил. Диал.* **1.** Напуснат, запустял. **2.** Негоден за употреба; развален. ‹*тур.* battal›

батàл$_2$ *м. Диал.* **1.** Тухла четворка. **2.** Дебела греда. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

батàлен *прил.* С военна тематика; боен (за творба на изкуството). ‹от *фр.* battaille 'битка'›

баталѝст *м.* Творец, който разработва батални сюжети. ‹от *фр.* bataille 'битка'›

батàлия *ж.* Сражение, битка. ‹*рус.*›

батальòн *м.* (**батальòнен** *прил.*) *Воен.* Подразделение на полк, съставено от няколко роти. ‹*фр.* bataillon ⇨ *ит.* battaglione›

батальòр *м. Воен.* Офицер, който отговаря за

продоволственото и вещевото снабдяване на военен кораб. ‹*фр.*›

батардѝсвам *несв.* и **батардѝсам** *св. Диал.* Унищожавам, разорявам, опропастявам. ‹от *тур.* bastırmak›

батарѐя *ж.* (**батарѐен** *прил.*) *Воен.* **1.** Подразделение в артилерията и ракетните войски. **2.** Мястото, от което стрелят оръдията или ракетните установки. ‹*фр.* batterie ⇨ *лат.* battualia›

батàти *мн.* (батàт *м.*) *Бот.* Вид кореноплодно растение, култивирано и използвано за храна в тропическите райони на Америка. Ipomoea batatas. ‹от езика *тайно* batata ⇨ *англ.* potato›

батѐрия$_1$ *ж.* (**батѐрнен** *прил.*) **1.** *Ел.* Верига от галванични елементи за получаване на електрически ток. **2.** Малко компактно устройство за захранване с електроенергия на апарат, уред. **3.** *Разг.* Джобно фенерче. ‹*фр.* batterie›

батѐрия$_2$ *ж.* *Муз.* Група от ударни инструменти в оркестър. ‹*фр.* batterie ⇨ *ит.* batteria›

бàти- (**бàто-**) *представка.* В сложни думи със значение 'дълбок, дълбочинен', напр. *батискаф*, *батометър*. ‹*гр.* βάτυς 'дълбок'›

бàтик *м.* и **бàтика** *ж.* *неизм.* *Текст.* Начин за боядисване на тъкани, обикн. коприна, при който определени места се покриват с восък, за да останат бели, както и самата боядисана тъкан. ‹*явайски* batik›

батимѐтър *м.* *Мар.* Уред за измерване на морски дълбочини. ‹*гр.*›

батиплàн *м.* *Мар.* Обитаем подводен апарат, свързан с кабели и въжета към кораба майка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

батѝсвам *несв.* и **батѝсам** *св.* *Диал.* Правя негоден за употреба; развалям. — **батисвам се/батисам се**. ‹от *тур.* bozmak 'съсипвам'›

батискàф *м.* *Мар.* Дълбоководен автономен самоходен апарат за изучаване на морското дъно. ‹*гр.*›

батѝста *ж.* *Текст.* Фин тънък памучен или ленен плат. ‹*фр.* batiste›

батисфѐра *ж.* *Мар.* Сферичен обитаем подводен апарат. ‹*гр.*›

батитермогрàф *м.* *Техн.* Прибор за измерване температурата на повърхностния воден слой в океана. ‹*гр.*›

батлàн *м.* *Диал.* **1.** Пеликан. **2.** *Прен.* Плачливо дете, ревльо. ‹*тур.*›

бàтман *м.* В киноизкуството и комиксите — човек прилеп, добър герой, който помага на хората в беда. ‹*англ.* batman›

батомѐтър *м.* *Техн.* Сонда за вземане на проби от водата в океана на различна дълбочина. ‹*гр.*›

батỳд *м.* **1.** Опъната хоризонтална еластична мрежа за акробатични номера върху нея или за предпазване на акробатите при изпълнение на опасни номера. **2.** Вид спорт, различни упражнения (скокове, салта и др.), изпълнявани върху такава мрежа. ‹*фр.* batoude›

баỳ *м.* *Истор.* **1.** Пътнически сандък. **2.** Ракла с изпъкнал капак. ‹*фр.* bahut›

Баỳги *м.* В скандинавската митология — великан, брат на Сутунг. ‹*норвежки*›

Баỳхаус *м.* *Истор.* Училище по дизайн и създадената от него школа, основани във Ваймар през 1919 г. от Валтер Гропиус. ‹*нем.* Bauhaus›

Бафомѐт *м.* *Истор.* Изображение идол на сатаната, на което се покланяли рицарите тамплиери, възприето и в символиката на други тайни общества. ‹сложна кабалистична анаграма в *лат.*›

бахàи *мн.* *Рел.* Последователи на бахайската религия, основана в средата на XIX в. от Мирза Хосеин Али Нури (1817—1892), наречен Баха Улла (на *ар.* "Слава на Бога"); те вярват в единството на религиите и на човечеството ‹от *ар.* собств. Baha'ulla›

бахàр *м.* *Кул.* Ароматични тъмносиви зърна от тропическото растение Eugenia pimenta, които се използват като подправка. ‹*тур.* bahar›

бахт *м.* *Остар.* Късмет, щастие. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

бахтлѝя *прил.* *Остар.* Късметлия, щастлив.

бàхур *м.* *Диал.* Кървавица. ‹*чеш.*›

бахчà *ж.* *Разг.* Зеленчукова или овощна градина. ‹*тур.* bahçe›

бахчаванджилѫк *м.* *Остар.* Отглеждане на плодове и зеленчуци; градинарство. ‹*тур.* bahçıvanlık›

бахчаванджѝя и **бахчавàн** *м.* *Остар.* Градинар. ‹*тур.* bahçıvan›

бацѝл *м.* (**бацѝлен** *прил.*) *Биол.* Пръчковидна болестотворна бактерия. ‹*лат.* bacillum 'пръчица'›

бацилѐмия *ж.* *Мед.* Наличие на бацили в кръвта. ‹*лат.*›

бацилỳрия *ж.* *Мед.* Наличие на бацили в урината. ‹*лат.*›

баш **1.** Като *прил.* *Остар.* Главен, пръв. **2.** Като *нареч.* *Разг.* Тъкмо, точно. ‹*тур.* baş 'глава'›

башѝ *прил.* *Остар.* След/пред турско нарицателно име — главен, пръв. ‹*тур.* başi›

башѝбозук *м.* (**башѝбозушки** *прил.*) **1.** *Истор.* Нередовна турска войска през XVIII—XIX в. **2.** *Истор.* Войник в тази войска. **3.** *Прен.* *Разг.* Група, която безчинства; жесток човек. ‹*тур.* başibozuk›

башѝя *м. Остар.* Главатар, първенец. ‹*тур.* başi›

башка̀ *Разг.* **1.** Като *прил.* Отделен, друг, различен. **2.** Като *нареч.* Отделно, настрана. ‹*тур.* başka›

башладѝсвам *несв.* и **башладѝсам** *св.* (**башладѝсване** *ср.*) *Диал.* Захващам, започвам. ‹от *тур.* başlamak 'започвам'›

башлък *м. Диал.* Качулка, гугла. ‹*тур.* başlık›

бая̀ **1.** *Нареч. Разг.* Доста. **2.** *Прил. Остар.* Немалък. ‹*тур.* baya›

баядѐрка *ж.* **1.** Индийска танцьорка, която участва в религиозни церемонии и празнични увеселения. **2.** *Прен.* Танцьорка. ‹*порт.* bailadeira ⇨ *фр.* bayadère›

баялдѝсвам *несв.* и **баялдийсам** *св. Остар.* Припадам, губя съзнание, примирам. ‹от *тур.* bayılmak›

баямо *м. Метеор.* Много силен тропически вятър, съпроводен от студени валежи и мълнии. ‹*исп.* bajamo›

баян *м. Муз.* Хроматична ръчна руска хармоника със сложна система от ладове. ‹от *рус.* собств. Баян, митичен староруски поет›

бая̀т *прил. Диал.* **1.** Обикн. за хляб — непресен, престоял. **2.** *Прен.* Хубав, добър; вкусен. ‹*тур.* bayat›

беатификàция *ж. Църк.* В Католическата църква — тържествено провъзгласяване на някого за "блажен", степента преди канонизирането му за светец. ‹от *лат.* beatus 'щастлив'›

бѐбе *ср.* (**бѐбешки** *прил.*) Пеленаче. ‹*фр.* bébé›

беватрòн *м. Физ.* Синхротрон за високоенергийни протони, създадени в Калифорнийския университет, САЩ. ‹съкр. от *амер.* b(illion)-e(lectron)v(olts) + -tron›

бегàрди *мн. Истор.* Членове на католическо монашеско братство, възникнало през 1122 г. в гр. Антверпен, дн. в Холандия. ‹от *лат.* beghardus›

бегендѝсвам *несв.* и **бегендѝсам** *св. Диал.* Одобрявам, харесвам. ‹от *тур.* beğenmek›

бегинàж *м.* Селище, подобно на манастир, със самостоятелни жилища за самотни жени и сираци в Белгия и Холандия. ‹*фр.* béguinage›

бегѝнки *мн. Истор.* Монахини от женския просешки католически орден от XI в. ‹от *хол.* beggaert 'просещ монах'›

беглѝк *м. Истор.* **1.** В Османската империя — данък в натура или в пари за феодалния владетел (бей). **2.** Данък върху овцете и козите в натура или в пари след Освобождението на България. ‹*тур.* beylik›

бегликчѝя *м. Истор.* Чиновник, който събирал данъка беглик; бегликчибашия. ‹от *тур.* beylik›

бегòния *ж. Бот.* Декоративно растение от може би най-богатия на видове род (между 1000 и 2000 хибрида) с най-предпочитан вид Begonia tuberosa, който има два вида стъбла — многогодишно във формата на подземна грудка и едногодишно, което израства от грудката всяка пролет и умира през есента; цветовете са два типа: женски само с плодник и мъжки само с тичинки; "кавалер и дама" (някои от най-популярните видове са: B. editor, B. Corallina de Lucerna, царската бегония — B. rex, "железен кръст" — B. masoniana, тигровата бегония — B. bowerii/tiger, "Клеопатра" — B. heracleiflolia, "слонско ухо" — B. burchellii, "бонка" или "черешки" — B. gracilis). ‹по името на *фр.* ботаник M. Bégon (1638—1710)›

бѐгпайп *м. Муз.* Шотландска гайда. ‹*англ.* bagpipe›

бедѐл *м. Истор.* В Османската империя — данък, плащан от немохамеданите вм. военна повинност. ‹*ар.* ⇨ от *тур.* bedel 'цена, стойност'›

бедемѝнд *м. Истор.* **1.** Глоба, плащана на феодал за бременността на негова крепостна. **2.** Разрешение за брак между крепостни. ‹*нем.*›

беджердѝсвам *несв.* и **беджердѝсам** *св.* (**беджердѝсване** *ср.*) *Диал.* Устройвам се, уреждам се. ‹от *тур.* becermek›

бедуѝни *мн.* (бедуѝн *м.*) (**бедуѝнски** *прил.*) *Антроп.* Арабско чергарско племе, обитаващо в пустините на Арабския полуостров и Северна Африка. ‹*ар.* badāwi›

бѐжов и **беж** *прил.* Който има цвят между светлокафяв и кремав. ‹от *фр.* beige›

бѐзбели *нареч. Диал.* Негли, види се; май. ‹*тур.* besbelli›

безѐ *ср. Кул.* Сладкиш от захар и яйчен белтък; целувка. ‹*фр.* baiser›

беземшòн *м. Търг.* Отбив от теглото на наливна или насипна стока за частта, оставаща по съдовете. ‹от *фр.* baisser 'понижавам'›

безѝр *м.* Преработено растително масло за грундиране и за блажни бои. ‹*тур.* bezir›

безистѐн *м. Архит.* Голяма сводеста сграда с вътрешни магазини. ‹*тур.* bezesten›

бей и **бег** *м.* (**бѐйов** и **бѐгов** *прил.*; **бѐйски** *прил.*) **1.** *Истор.* В Османската империя — почетна титла, давана обикн. на военни, едри земевладелци, феодали. **2.** Добавка към собствено име, която е израз на уважение; господин. ‹*тур.* bey›

бѐйдевинд *м. Мар.* Курс на платноход спрямо посоката на вятъра. ‹*хол.*›

бейзадѐ *ср.* **1.** Бейски син, благородник. **2.** Знатен, богат човек. ‹*тур.* beyzade›

бѐйзбол *м.* (**бѐйзболен** *прил.*) *Спорт.* Игра за два отбора от по девет човека, която се играе с дървена бухалка и с малка твърда топка върху ромбовидно игрище. ‹*англ.* base-ball›

бѐйзболист *м.* Играч на бейзбол.

бейзджъмпинг *м. Спорт.* Скокове с парашут над реки, пропасти, и др. опасни места или към предварително определена точка. ‹*англ.* base jumping›

бейлѐрбей и беглѐрбег *м. Истор.* Управител на провинция в Османската империя. ‹*тур.* beylerbey›

БЕЙСИК *неизм. Инф.* Компютърен език за програмиране. ‹от *англ.* BASIC, съкр. от B(eginner's) A(ll-purpose) S(ymbolic) I(nstruction) C(ode)›

бейтюлмàл *м. Истор.* Държавната хазна на Османската империя. ‹от *тур.* bey + maliye›

бек *м. Спорт.* Краен защитник във футболен отбор и среден защитник в отбор по ръгби. ‹*англ.* back 'гръб', 'заден'›

бекàр *м. Муз.* Нотен знак, който отменя действието на бемол или диез. ‹*фр.* bécare›

бекàс *м. Зоол.* Прелетна блатна птица, голяма колкото гълъб, с пъстри пера и дълга права човка. Scolopax rusticola. ‹*фр.* bécasse›

бекасѝна *ж. Зоол.* Прелетна блатна птица, подобна на бекас. Scolopax gallinago. ‹*фр.* bécassine›

бекасѝни *мн.* Дребни съчми, използвани при лов на птици. ‹*фр.*›

бекàут *м. Косм. Воен.* Броене в обратен ред (при изстрелване на ракета, космически кораб и под.); обратно броене. ‹*англ.* back-out›

бѐкграунд *м.* **1.** Контекст, среда, рамка на дадено събитие или действие. **2.** *Изк.* Фон, заден план. **3.** *Муз.* Съпровод, звукова кулиса. **4.** Биографични данни. **5.** Като *прил.* Основен, важен, съществен. ‹*англ.* background›

бѐкерел *м. Физ.* Единица за радиоактивност от системата SI. ‹по името на *фр.* физик A. Becquerel (1852—1908)›

беклемѐ *ср. Истор.* Постройка за стража на път или граница; стражница. ‹*тур.* bekleme›

бекмàркър *м. Спорт. Авт.* Пилот, който изоставa от останалите по време на авторали. ‹*англ.* backmarker›

бекòн *м. Кул.* Пушено свинско месо заедно със сланината. ‹*англ.* bacon›

бѐкпейдж *м. Полигр.* Лявата страница на книга в компютърен макет. ‹*англ.* back-page›

бѐкрум *м.* **1.** Задна стая; тъмна стая; килер. **2.** *Прен. Полит.* Група от високопоставени служители, които изпълняват важна секретна мисия. ‹*англ.* backroom›

бѐкспейс *м. Инф.* Клавиш от клавиатурата на компютъра, с който курсорът се връща с една позиция назад. ‹*англ.* backspace›

бѐкстрийт *м.* **1.** Задна уличка. **2.** *Прен.* Място, където се върши незаконна дейност. ‹*англ.* back street›

бектàши *мн. Истор.* Членове на дервишки орден, свързан с личността на Хаджи Бекташ Вели (неизв.—1337), които имали основна роля за разпространяването на исляма сред християните в Албания, Македония и др. балкански страни. ‹от *тур.* собств.›

бекуòтър *м.* Термин, с който модерната теория на културата и обществото си служи, за да обособи представителите на изостанал, назадничав, некултурен социум. ‹*англ.* backwater›

бѐкхенд *м. Спорт.* Удар отляво в тениса. ‹*англ.* backhand›

бекѝр и бекѝрин *м.* (**бекѝрски** *прил.*) *Разг.* **1.** Неженен мъж; ерген. **2.** Мъж, който живее сам, без семейството си. ‹*тур.* bekâr›

бекѝрски *нареч.* По ергенски, несемейно.

бел$_1$ *м. Диал.* Права лопата, лизгар, казма. ‹*тур.* bel›

бел$_2$ *м. Физ.* Единица за измерване силата на звука. ‹по името на *амер.* изобретател на телефона A. G. Bell (1947—1922)›

беладòна *ж. Бот.* Отровно тревисто растение с черни зърнести плодове, използвано в медицината, козметиката; старо биле. Atropa belladona. ‹*ит.* bella donna 'хубава жена'›

беламѝн *м. Изк.* Кана от каменинова керамика със сферична или крушовидна форма, украсена с маската на брадат мъж върху шийката. ‹по името на *ит.* кардинал Belaminni (1542—1621)›

белàндер *м. Мар.* Плоскодънен платноход, използван от жителите на Скандинавския полуостров. ‹*хол.*›

белведѐр *м. Архит.* Надстройка на къща. ‹*ит.* belvedere›

белведѐре *ср.* **1.** *Архит.* Хубава дворцова сграда, чиито тераси гледат към вътрешен парк. **2.** Музей във Ватикана. **3.** Възвишение, от което има хубава гледка, и построеният там павилион; тераса на покрива на сграда. ‹*ит.* belvedere›

белвю *м.* **1.** Прекрасен изглед. **2.** *Архит.* Постройка в красива местност. ‹*фр.* belle vue›

беледѝе *ср. Истор.* В Османската империя — градска управа, община. ‹*тур.* belediye›

белезнѝци *мн.* Две метални гривни, свързани с къса верижка, за окованe ръцете на арестуван. ‹от *тур.* belezik›

белекчѐ *ср. Остар.* Желязна халка за окованe ръцете на затворник. ‹*тур.*›

бел епòк *неизм. Истор.* Периодът ок. 1900 г., когато животът е бил лек и безгрижен. ‹от *фр.* La Belle Époque›

бѐлетаж *м. Архит.* **1.** Първи етаж на къща; надпартерен етаж. **2.** Балкон в театър над партера. ‹*фр.* bel étage›

белетрѝст *м.* Писател прозаик. ‹*нем.* Belletrist›

белетрѝстика *ж.* (**белетристѝчен** *прил.*) *Лит.* Художествена проза (романи, повести, разкази и др.). ‹*фр.* belles-lettres 'литература'›

белка̀нто *ср.* (**белка̀нтов** *прил.*) *Муз.* Италиански певчески стил, който се отличава с мелодичност и изящество. ‹*ит.* bel canto›

бѐлки и **бѐлким** *част. Диал.* **1.** Вероятно, може би. **2.** Дано. **3.** Нима, мигар. ‹*тур.* belki›

белопѐро̀не *ср. Бот.* Декоративно храстовидно растение с мексикански произход, което достига височина ок. 0,5 м, предпочитано заради красивите му и оригинални цветове с форма на удължени класчета, наведени навън, обагрени в розово до керемидено. Beloperone guttata.

белѐт *м.* Игра на карти, обикн. за двама или за две двойки играчи. ‹*фр.* bélote›

бельѐ *ср.* **1.** Долно облекло. **2.** Чаршафи за легло и калъфи за възглавници. ‹*рус.* бельё›

беля̀ *ж.* Пакост, злина; беда. ‹*тур.* belâ›

бѐма$_1$ *ж.* **1.** *Архит. Истор.* Платформа, която поддържала олтара в древногръцкия храм, а по-късно — означаване на олтарната част във византийската църква. **2.** *Църк.* Част от олтара в арменски или гръцки храм. ‹*гр.*›

бѐма$_2$ *ж. Истор.* Крачката, с която римляните отмервали милята. ‹*лат.*›

бемо̀л *м.* (**бемо̀лов** *прил.*) *Муз.* Нотен знак, с който се означава, че звукът се понижава с половин тон. ‹*фр.* bémol›

беневрѐци *мн.* Тесни панталони от бял шаяк, част от шопската мъжка носия. ‹*срб.* бенѐвреке›

бенедиктѝн *м.* Френски ликьор, приготвян в миналото само от монасите бенедиктинци.

бенедиктѝнец *м.* Монах от ордена на св. Бенедикт. ‹*фр.* bénédictine›

бенедиктѝнски *прил.* ✧ **Бенедиктински орден.** *Рел.* Католически монашески орден, основан в Монте Касино, Италия, ок. 512 г. от св. Бенедикт (?480—?547).

бѐнер *м. Истор.* **1.** През Средновековието — рицар, който потегля на поход с дружината си. **2.** Френска дворянска титла. **3.** Кавалерът, награждаван при спуснати знамена в Англия. ‹*келтски* ⇨ *англ.* banneret›

бенефѝс$_1$ *м.* (**бенефѝсен** *прил.*) **1.** Театрално представление, приходът от което е в полза на чествания артист. **2.** Честване на артист с такова представление. ‹*фр.* bénéfice›

бенефѝс$_2$ *м. Истор.* Отстъпване на земи от страна на краля или феодала. ✧ **Наследствен бенефис.** *Юр.* Право на наследника да изплаща дълговете на наследодателя до сумата на полученото наследство.

бенефициа̀рий *м. Истор.* Човекът, комуто се предоставят бенефиции. ‹*лат.*›

бенефициѐнт *м. Фин.* Физическо или юридическо лице, в чиято полза се плаща в брой или се привежда по сметка определена сума пари. ‹*лат.* beneficient›

бенефѝции *мн.* (бенефѝций *м.*) *Истор.* Постове, чинове, доходи, длъжности, както и др. преимущества, свързани със звание, титла, чин или заслуга. ‹*лат.*›

бензедрѝн *м. Хим. Фарм.* Амфетамин, който действа като стимулатор на централната и симпатиковата нервна система. ‹от *лат.* benz(o-) + (eph)edrin›

бѐнзел *м. Мар.* Свързване на две дебели корабни въжета чрез усукано около тях потънко въже. ‹*хол.*›

бензѝн *м.* (**бензѝнов** *прил.*) Леснозапалима течност, която се добива от нефт и се използва като двигателно гориво. ‹*лат.* benzoe 'смола' ⇨ *фр.* benzine›

бензинопрово̀д *м.* Система от тръби за прекарване на бензин от едно място на друго.

бензиноста̀нция *ж.* Продажба на бензин и др. материали за моторни превозни средства.

бензо̀е *ср. Бот.* Тропическото дърво смирна, както и ароматната смола, извличана от него; стиракс. Benzoe. ‹*лат.* benzoe›

бензо̀л *м.* (**бензо̀лов** *прил.*) *Хим.* Безцветна леснозапалима течност, получавана след преработка на нефт или каменнни въглища, която има широко приложение в химическата промишленост. ‹от *лат.* benz(oe) + ol(eum) 'масло'›

бенизу̀ри-е *м. Изк.* Японски графичен отпечатък. ‹*яп.*›

бенитиѐр *м. Църк.* Съд за светена вода, който стои при входа на католическите храмове. ‹*фр.* bénitier›

бѐнка *ж.* Малко тъмно петно или пъпка по кожата на човек. ‹*тур.* ben, benek›

беноа̀р *м. Архит.* Театрална ложа, допираща се в сцената. ‹от *фр.* bon 'добре' + ouir 'чувам'›

бент *м.* **1.** Изкуствена преграда на река. **2.** Водният басейн зад такава преграда. ‹*тур.* bent›

бѐнтос *м. Биол.* Съвкупността от дълбоководните морски организми. ‹*гр.* βένθος 'дълбочина'›

бера̀йтер *м.* **1.** В конния спорт — обездвач. **2.** Конен надзирател. ‹*нем.* Bereiter›

бера̀т *м. Истор.* Указ на султан, с който се дават определени права. ‹*тур.* berat›

бераха̀ *ж. Рел.* В юдаизма — благодарствена или хвалебствена песен, отправена към Яхве. ‹*евр.*›

берая̀ *ж. Истор.* В Османската империя — данъчно незадължената част от обществото, която се състояла от всички държавни и султански служители. ‹*тур.* beraya›

бербѐнт *м. Остар.* Мошеник. ‹от *рум.*›

бербѐт *Разг.* **1.** *Прил.* Мръсен, изцапан. **2.** *Нареч.* Мръсно, изцапано. ‹*тур.* berbat›

бербатлѝк *м. Разг.* Безобразие, мръсотия. ‹*тур.* berbatlik›

бербѐр и **бербѐрин** *м.* (**бербѐрски** *прил.*) *Остар.* Бръснар. ‹*ит.* barbiere›

бербѐри *мн.* (бербѐр *м.*) (**бербѐрски** *прил.*) *Антроп.* Група народи от Северна Африка, Централен и Западен Судан (туареги, кабили, рифи, тамазигт и др.). ‹*англ.* Berber›

бербѐрница *ж. Остар.* Бръснарница.

Бѐргелмир *м.* В скандинавската митология — единственият великан, спасил се от потопа. ‹*норвежки*›

бѐргрин *м. Изк.* Минерална боя, добивана от малахит с наситен зелен цвят. ‹от *нем.* Berggrün›

бердѐна *ж. Истор.* Вид бойна пушка. ‹по *амер.* собств. H. Berdan›

берекѐт *м. Разг.* Плодородие. ‹*тур.* bereket›

берекетлѝя *прил. Разг.* Плодороден. ‹*тур.* bereketli›

бержѐ *м.* **1.** Вид сламена шапка. **2.** Дълго и дълбоко кресло с мека облегалка. ‹*фр.* bergère›

бѐри-бѐри *неизм. Мед.* Хранително нарушение, дължащо се на недостиг на витамин B_1, което се среща сред народите, консумиращи полиран ориз, и има две форми — мокра и суха — при които се наблюдават дегенерация на нерви и много често смърт. ‹*кит.* beri-beri›

берѝл *м.* (**берѝлов** *прил.*) *Минер.* Скъпоценен камък с жълтеникав цвят ‹*гр.* βήρυλλος›

берѝлий *м.* (**берѝлиев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял лек и твърд метал, който се използва за получаване на сплави и в атомните реактори (знак Be). ‹*гр.* βήρυλλος›

берилѝоза *ж. Мед.* Отравяне при вдишване на берилий или негови съединения. ‹*лат.*›

беркѐлий *м. Хим.* Трансуранов радиоактивен елемент от групата на актинидите (знак Bk). ‹по името на гр. Berkley, САЩ, където е открит›

берлѝна *ж. Истор.* Голяма каляска или карета от XVII—XVIII в. ‹от *нем.* собств. Berlin›

бермѝди *мн.* Леки летни панталони с дължина докъм коленете. ‹по името на островите Bermuda›

бернардѝн(ц)и *мн. Истор. Църк.* Монаси от католическия орден (основан през 1115 г.) на св. Бернард от Клерво, вдъхновител на Втория кръстоносен поход; цистерцианци ‹от *фр.* собств. Bernard de Clairvaux (?1090—1153)›

берсѐрки *мн.* В скандинавската митология — воини, покровителствани от Один, които преди битка изпадали в състояние на безумие и се сражавали храбро и ожесточено до край. ‹*норвежки* berserkr›

бертолѐтов *прил.* ✧ **Бертолетова сол.** *Хим.* Безцветно кристално вещество, използвано в медицината; калиев хлорат. ‹по името на *фр.* химик C. L. Berthollet (1748—1822)›

бес *м. Фин.* Продължително спадане на повечето курсове или цени на една борса. ‹от *англ.* base›

бесѐдка *ж.* **1.** *Истор.* Дървена седалка, на която екипажът вдига един от моряците до върха на мачтата. **2.** Дървена, метална или друга постройка в парк или имение, обикн. с открити страни. ‹*рус.* бесѐдка›

бесмѐр *м. Техн. Метал.* Конвертор за превръщане на чугуна в стомана. ‹*фр.* bessemer›

бѐстбот *м. Мар.* Едноместна лодка с издължен корпус за състезания в тихи води. ‹*хол.*›

бѐстиа *ж.* **1.** *Истор.* Животно, звяр. **2.** *Прен.* Възглас; ругателство. ‹*лат.* bestia›

бестиѝрии *мн.* (бестиѝрий *м.*) *Истор.* В древен Рим — гладиатори, които се биели на арената с диви животни. ‹*лат.*›

бестиѝрий *м. Истор.* Средновековно алегорично произведение, в което героите са животни. ‹*лат.*›

Бѐстла *ж. Мит.* В скандинавската митология — великанка, съпруга на Бор и майка на Один, Вили и Ве. ‹*норвежки*›

бѐстселър *м.* Книга, песен, компактдиск, филм или др. подобен продукт, който за определен период се продава най-много. ‹*англ.* bestseller›

бетаблѝкери *мн.* (бетаблѝкер *м.*) *Фарм.* Лекарствени препарати за потискане на сърдечната дейност (контролиране на нарушен сърдечен ритъм, лечение на стенокардия, понижаване на високо кръвно налягане и под.) чрез блокиране стимулирането на бета-рецепторите на нервите от симпатиковата нервна система. ‹*англ.* beta-blocker›

бѐтажелязо *ср. Хим. Физ.* Алотропна форма на желязото, която е сходна с алфажелязото, но е магнитна.

бѐтаизлъчвател *м. Хим. Физ.* Неустойчиво атомно ядро, което излъчва електрони в резултат на бетаразпадане.

бѐталъчение *ср. Хим. Физ.* Поток от бетачастици, които имат по-голяма проникваща способност от алфачастиците и се излъчват със скорости, в някои случаи надвишаващи 98% от скоростта на светлината.

бѐтаразпадане *ср. Хим. Физ.* Радиоактивно превръщане на неустойчиво атомно ядро.

бетàрда *ж. Техн.* Съоръжение за повдигане нивото на водата с шлюзове; бент. ‹*лат.*›

бетатрòн *м. Физ.* Цикличен индукционен ускорител, в който непрекъснат сноп от електрони се ускорява с помощта на електрично поле, създавано от променлив магнитен поток. ‹от *гр.* βῆτα + *лат.* (ciclo)tron›

бѐтачастица *ж. Хим. Физ.* Електрон или позитрон, излъчен от радиоактивно ядро.

бѐтел *м.* **1.** *Бот.* Азиатски тропически храст, който вирее в Индия; индийски пипер. Piper betle. **2.** Дъвка, приготвена от листата на бетел, вар и арек. ‹*мал.* vettila ⇨ *порт.* betel›

бетѐр *нареч. Остар.* По-лошо, по-зле. ‹*тур.* beter›

бетòн *м.* (**бетòнен** и **бетòнов** *прил.*) Строителен материал от цимент, пясък, чакъл и вода. ‹*лат.* bitumen 'земна смола' ⇨ *фр.* béton›

бетонджѝя *м.* Строителен работник, чиято професия е да излива бетон.

бетонѝрам *несв.* и *св.* (**бетонѝране** *ср.*) Изливам, наливам бетон. ‹*фр.* bétonner›

бетонѝран *прил.* Залят с бетон.

бетòрия *ж. Геол.* Варовикова пропаст, в която се "изгубва" река. ‹*фр.* bétoire›

бехетрѝя *ж. Истор.* В периода на Реконкистата в Испания — свободна селска община, чиито членове имали право да си избират сеньор от феодалите. ‹*исп.* bejetria›

беш *числ. Разг.* Числото пет, обикн. при игра на табла. ‹*тур.* beş 'пет'›

бешамѐл *м.* ✧ **Сос бешамел.** *Кул.* Бял сос, приготвен от брашно, мляко и яйца, за заливане на различни ястия. ‹от *фр.* собств. Béchamel маркиз от двора на крал Луи XIV›

бешлѝк *м. Остар.* Турска монета от 5 гроша. ‹*тур.* beşlik›

би- *представка.* В сложни думи със значение 'двоен', 'два пъти', напр. *биандрия*, *биметален*, *биполярен*, *бисексуален* и др. ‹*лат.* bis 'двукратно; заедно'›

биàрхия *ж. Остар.* Двувластие. ‹*гр.*›

биатлòн *м. Спорт.* Скибягане с различна дължина за мъже и жени, комбинирано със стрелба с пушка по определен брой мишени от изправено и легнало положение, олимпийска дисциплина. ‹*гр.*›

биатлонѝст *м.* Състезател по биатлон.

бибелòта *ж.* и **бибелò** *ср. Изк.* Дребно украшение за полѝца. ‹*фр.* bibelot›

биберòн *м.* **1.** Каучукова цицка за хранене или залъгване на кърмаче. **2.** Стъклено или пластмасово шише с такава цицка за хранене на кърмаче. ‹*фр.* biberon›

библѐйски *прил. Прен.* Древен, стар.

бѝблио- *представка.* В сложни думи със значение 'книга', напр. *библиограф*, *библиомания*, *библиотека* и др. ‹от *гр.* βιβλίον 'книга'›

библиогрàф *м.* **1.** *Истор.* Копист, преписвач на книги. **2.** Учен, специалист по библиография. ‹*гр.* βιβλιογράφος›

библиогрàфия *ж.* (**библиографѝчен, библиографѝчески** и **библиогрàфски** *прил.*) **1.** Наука за систематизация и описание на печатни издания и ръкописи. **2.** Самата систематизация и описът на печатни издания и ръкописи. **3.** Списък на литература по даден въпрос или на трудовете на един автор; книгопис. ‹*гр.* βιβλιογραφία›

библиомàн *м.* Колекционер на книги. ‹*гр.*›

библиомàния *ж.* (**библиомàнски** *прил.*) Силна страст за събиране на книги. ‹от *гр.* βιβλίον 'книга' + μανία 'ярост, лудост'›

библиомàнтия *ж. Остар.* Гадаене чрез разтваряне на специална книга наслуки и прочитане на попадналия пред погледа случаен текст. ‹от *гр.* βιβλίον 'книга' + μαντεία 'пророчество'›

библиотàф *м. Остар.* Човек, който притежава редки издания, но не допуска други да ги ползват. ‹от *гр.* βιβλίον 'книга' + τάφος 'погребение; гроб'›

библиотѐка *ж.* (**библиотѐчен** *прил.*) **1.** Учреждение, където се събират, обработват и пазят печатни издания. **2.** Книгохранилище. **3.** Поредица от издавани книги. **4.** *Инф.* Комплект от дискети и компактдискове с програми. **5.** *Биол.* Група от клонирани фрагменти, възпроизвеждащи цялата структура на ДНК, от която произлизат. ‹*гр.* βιβλιοθήκη›

библиотекàр *м.* (**библиотекàрски** *прил.*) Специалист, който работи в библиотека, събира и обработва печатни или музикални издания. ‹*лат.* bibliothecarius›

библиотерàпия *ж. Психо.* Форма на поддържаща психотерапия или прилагането на всички литературни жанрове към терапевтичния процес, вкл. печатни и непечатни материали и аудио-визуални средства. ‹*англ.* bibliotherapy›

библиофѝл *м.* Любител, колекционер на книги. ‹от *гр.*›

библиофѝлия *ж.* (**библиофѝлски** *прил.*) Любов към книгите и събиране на книги. ‹*гр.* от *гр.* βιβλίον 'книга' + φιλέω 'обичам'›

библѝстика *ж.* (**библистѝчен** *прил.*) Научна дисциплина, която се занимава с изучаване на различните издания на Библията. ‹*нем.* Biblistik›

Бѝблия *ж.* (**библѐйски** *прил.*) Сборник от книги, които Християнската църква признава за боговдъхновени и за най-висок авторитет по въпросите на християнската вяра и докт-

рина; Свещено писание. ‹*гр.* βιβλίον 'книга'›

библо̀ *ср.* **1.** *Изк.* Малък изящен предмет за домашна украса (фигурка от стъкло/порцелан, преспапие и др.). **2.** *Прен.* Дребен предмет без особена стойност. ‹*фр.* bibelot›

бѝбоп *м. Муз.* Стил в джаза. ‹*амер.* be-bop›

бѝва *ж. Муз.* Японски струнен народен инструмент, подобен на лютня. ‹от *яп.* ⇨ *англ.* biwa›

бива̀к *м.* (**бива̀чен** *прил.*) Място за временно разполагане на войски, туристи и др.; лагер, стан. ‹*фр.* bivouac›

бивакѝвам *несв.* (**бивакѝване** *ср.*) Престоявам в бивак; лагерувам, станувам.

бѝвни *мн.* (бѝвен *м.*) Два силноразвити и стърчащи извън устата зъба у някои бозайници. ‹*рус.* бивни 'бойни зъби'›

Бѝврьост *м.* В скандинавската митология — мост на дъгата, свързващ Асгард и Мидгард. ‹*норвежки*›

бѝга *ж. Истор.* В древен Рим — колесница с чифт впрегнати коне. ‹*лат.*›

бига̀мен *прил. Биол. Антроп.* Двубрачен. ‹от *лат.* bis 'двукратно' + γαμέω 'женя се'›

бига̀мия *ж.* Двубрачие, двуженство. ‹от *лат.* bis 'двукратно' + γαμέω 'женя се'›

биготѝзъм *м.* (**биго̀тен** *прил.*) Престорена набожност; лицемерие. ‹*фр.* bigotisme›

бигу̀ *ср. Рел.* В дзен — избягване яденето на зърнени храни — даоска практика, задължителна за достигане на безсмъртие. ‹*кит.*›

бид *м. Фин. Търг.* При публични продажби — предложение за цена за всякакъв вид имущество, стоки, ценности. ‹*англ.* bid›

бид пра̀йс *м. Фин. Търг.* Курс или цена "купува". ‹*англ.* bid price›

бида̀т *м. Истор.* В Османската империя — данък или повинност, нефиксирани със закон. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

бидѐ *ср.* Седалище за измиване на половите органи. ‹*фр.* bidet›

бѝджа *ж. Рел.* В индуизма и будизма — енергия, сила на корените; посев, семе; силата на всяко материално явление. ‹*санскр.*›

бидо̀н *м.* Метален или пластмасов съд за течности. ‹*фр.* bidon›

бѝдри *мн. Изк.* Изделия от дамаска стомана, изработени в Индия. ‹по името на гр. Бидар, Индия›

биѐ *ср.* Ивица от конци или плат за обточване краищата на дреха, покривка и др. ‹*фр.*›

биена̀ле *ср.* Международен фестивал на изкуствата, който се провежда веднъж на две години. ‹*лат.* biennalis 'двегодишен'›

бижу̀ *ср.* **1.** Скъпоценно украшение. **2.** *Прен.* Нещо много хубаво, добре направено, ценно. ‹*фр.* bijou›

бижутѐр *м.* (**бижутѐрски** *прил.*) Човек, който изработва и продава бижута. ‹*фр.* bijoutier›

бижутѐрия *ж.* (**бижутѐрен** *прил.*) **1.** Производство на бижута и търговия с бижута. **2.** Магазин за бижута. ‹*чеш.* bižuterie; *фр.* bijouterie›

биз *м. Метеор.* Северен вятър в планинските райони на Франция, Италия, Швейцария. ‹*фр.* bise›

биза̀н *м. Мар.* Най-долното късо платно на бизанмачтата. ‹*хол.* bezaan›

биза̀нмачта *ж. Мар.* **1.** Кърмовата мачта при кораби с три и повече мачти. **2.** По-ниската мачта при кораби с две мачти. ‹от *хол.*›

биза̀нрея *ж. Мар.* Реята, която е се под ъгъл 45° към плоскостта на палубата. ‹от *хол.*›

биза̀нру *ср. Мар.* Горният край на бизанреята. ‹от *хол.*›

биза̀нщо̀в *м. Мар.* Въжето, прикрепящо бизана към мачтата. ‹от *хол.*›

бѝзнес *м.* Търговска, промишлена и др. дейност, която носи доход. ✧ **Бизнесвъпросник.** *Икон.* Предварително платена пощенска карта, проектирана да предизвика отговор от страна на потребителя. ✧ **Бизнесетика.** *Икон.* Моралният кодекс, в съответствие с който бизнесмен/бизнесдама осъществява своите професионални връзки с акционери, работници, доставчици, клиенти и т. н. ✧ **Бизнесплан.** *Икон.* Изложение на обобщено предложение за ново бизнесначинание, което съдържа детайли за разходите и приходите и насоките на предложената дейност за следващите 3 до 5 години и е проектирано, за да убеди потенциални инвеститори или хората от организация с правомощия да вземат решения от нейно име, че начинанието ще има добра възвръщаемост. ✧ **Бизнесцикъл.** *Икон.* Колебания в националната икономическа активност, когато стопанската дейност е организирана главно в бизнеспредприятия, включващи времето между две рецесии и намиращото се между тях "възстановяване". ✧ **Бизнесучилище.** *Икон.* Образователна институция, която преподава курсове по бизнес. ✧ **Политически бизнесцикъл.** *Икон.* Промени в икономическата активност, предизвикани от демократично избраните правителства, които се стремят да натрупат дивиденти преди избори. ‹*англ.* business›

бѝзнес- *представка.* В сложни думи със значение 'покупко-продажба' или 'стопанска/търговска дейност', напр. *бизнесмен*, *бизнеспартньор* и др. ‹*англ.* bussines›

бѝзнесда̀ма *ж.* Жена, която има собствен бизнес. ‹*англ.* business + *фр.* dame›

бѝзнесмен *м.* (**бѝзнесменски** *прил.*) Човек,

който има собствен бизнес. ‹*англ.* buisiness man›

бизòн *м.* (**бизòнски** *прил.*) *Зоол.* Див северноамерикански бик. Bisonus. ‹*лат.* bison›

бикамерѝзъм *м. Полит.* Система на държавно управление с две нива на парламента: горна и долна кàмара. ‹*лат.* bi 'две' + *англ.* chamber 'кàмара'›

бѝкарбонат *м.* (**бикарбонàтен** *прил.*) *Хим.* Сол на въглената киселина. ‹от *лат.* bis 'два пъти' + carbo 'въглен'›

биквадрàт *м.* Четвъртата степен на нещо. ‹*лат.* bis 'два пъти' + quadratus›

бикѝни *мн.* **1.** Вид дамски бански костюм в две части. **2.** *Разг.* Плитки гащета. ‹по името на о. Bikini в Тихия океан›

биконвѐксен *прил.* **1.** *Мед.* Който има изпъкнали повърхности от двете страни. **2.** *Физ.* Двойно изпъкнал (за леща). ‹*лат.* bisconvex›

биконкàвен *прил.* **1.** *Мед.* Който има вдлъбнати повърхности от двете страни. **2.** *Физ.* Двойно вдлъбнат (за леща). ‹*лат.* bisconcav›

бѝкултурализъм *м. Полит.* Съжителство на две национални култури в една държава. ‹*фр.* biculturalisme›

бѝкър *м. Археол.* Условно наименование на народа завоевател от Европа, колонизирал Британия ок. 2000 г. пр. Хр.; неговите представители използвали златото и медта, с които търгували в Европа, и построили доста мегалитни съоръжения, сред които Стоунхендж (II). ‹от *англ.* beaker 'глинени чаши с характерна форма, които били заравяни при покойниците'›

бил *м. Юр.* В английското законодателство — законопроект, предложен само от едната кàмара на Английския парламент. ‹*англ.* bill›

билабиàлен *прил.* Двуустнен. ✧ **Билабиален звук.** *Език.* Звук, при чието учленяване горната и долната устна се допират. ‹от *лат.* bis 'двоен' + labialis 'устен'›

билàндер *м. Истор.* Малък двумачтов платноход през XVIII—XX в. ‹*хол.*›

билатерàлен *прил.* **1.** Двустранен; чифтен. **2.** *Анат.* Който се отнася до двете страни на тялото или до два чифтни органа (очите, гърдите, яйчниците и др.). ‹от *лат.* bis 'двоен' + lateralis›

билатералѝзъм *м.* **1.** Двустранност. **2.** *Икон.* Две страни, участващи в търговска, политическа, финансова и др. операция, сделка, спогодба или споразумение. **3.** *Биол.* Строеж на организъм, който се състои от две еднакви половини (напр. гръбначните животни). ‹от *лат.* bis 'двоен' + lateralis›

билбокѐ *ср. Остар.* Игра, при която топката се лови или в съд или върху острие. ‹*фр.* bilboquet›

бѝлборд *м.* Голямо рекламно табло, прикрепено към стената на сграда, върху специална поставка край пътя и на др. подобни места. ‹*англ.* billboard›

бѝлброкер *м. Фин.* Брокер, посредник между банка и клиент, който купува и продава менителници и записи на заповед. ‹*англ.* billbroker›

билгѝя *ж. Диал.* Брус за заглаждане на ножове. ‹*тур.* bileği›

билѐт *м.* (**билѐтен** *прил.*) **1.** Документче, което се купува и служи за удостоверяване на право за използване на превозно средство, за вход в кино, театър, музей и др. **2.** Документ за установяване на членство в организация. **3.** Листче с въпроси за изпит. ‹*фр.* billet›

бѝли- *представка.* В сложни думи със значение 'жлъчен; жлъчка', напр. *биливердин*, *билиурия*. ‹*лат.* bilis 'жлъчка'›

билиàрен *прил. Мед.* Свързан с жлъчката, жлъчен. ‹от *лат.* bilis 'жлъчка'›

бѝлингвизъм *м.* (**билингвистѝчен** *прил.*) *Език.* Владеене в една и съща степен и дълбочина на два езика и възможност при всякакви ситуации те да се използват еднакво ефективно; двуезичие. ‹*фр.* billinguisme›

билиòн *м.* (**билиòнен** *прил.*) Един милиард (у французите и американците), хиляда милиарда (у немци, англичани и др.). ‹*фр.* billion›

билирубѝн *м. Биохим.* Жлъчен пигмент, жълт или оранжев на цвят, който се отделя заедно с жлъчния сок. ‹от *лат.* bilis 'жлъчка' + ruber 'червен'›

билирубинѐмия *ж. Мед.* Излишък на жлъчни пигменти в кръвта. ‹*лат.* bilirubinemia›

билиѝрия *ж. Мед.* Наличие на жлъчни пигменти в урината. ‹*лат.* biliuria›

билòн *м.* Сребро от ниска проба, което се използва за сечене на монети. ‹*фр.* billon›

билюк *м.* **1.** *Остар.* Стадо, черда. **2.** *Истор.* В Османската империя — рота. **3.** *Диал.* Множество, голям брой. ‹*тур.* bölük›

билюкбашѝя *м. Истор.* Командир на рота в Османската империя. ‹*тур.* bölükbaşi›

билюр *м.* (**билюрен** *прил.*) *Диал.* **1.** Кристално стъкло, кристал. **2.** Чаша от кристално стъкло. **3.** Очила. **4.** Далекоглед. ‹*тур.* bilür›

биля *нареч. Диал.* Дори, даже. ‹*тур.* bile›

бѝля *ж.* Топка за игра на билярд. ‹*фр.* bille›

билярд *м.* (**билярден** *прил.*) **1.** Игра с малки топки, удряни с дълги щеки по покрита със сукно маса. **2.** Маса за такава игра. ‹*фр.* billard›

биметàл *м.* (**биметàлен** *прил.*) *Метал.* Спойка на два метала с различен коефициент на разширение. ‹*фр.* bimétall›

бѝметализъм *м. Истор.* Парична система,

при която ролята на всеобщ еквивалент имат два метала — злато и сребро, а монетите от тях имат равноправно обращение. ‹*фр.* bimétallisme›

бимс *м. Мар.* В корабостроенето — конструкцията, която носи палубата при дървени морски съдове. ‹*хол.*›

бина̀рен *прил.* Двоен, двойствен. ‹*лат.* binarius›

бинбашѝя *м.* и **бинбашѝ** *м. Истор.* В Османската империя — полковник. ‹*тур.* binbaşi›

бѝнго *ср.* Хазартна игра с картони, върху които има изписани числа. ‹*исп.* ⇨ *англ.* bingo›

бинко̀да *ж. Мар.* Средноголям риболовен или лоцмански кораб. ‹*хол.*›

бинлѝк *м. Диал.* Съд за вода, вино и други течности с вместимост ок. 3 л. ‹*тур.* binlik›

бинокулѝрен *прил. Опт.* Свързан с оптичен уред, конструиран за едновременно наблюдение с двете очи (напр. бинокъл). ‹от *лат.* bini 'по два' + oculus 'око'›

бино̀къл *м.* Оптически уред от две зрителни тръби, в който има увеличителни стъкла, за наблюдаване на отдалечени обекти. ‹от *лат.* bini 'по два' + oculus 'око'›

бино̀м *м.* (**бино̀мен** *прил.*) *Мат.* Двучлен. ‹*фр.* binôme›

бинт *м.* Дълга лента от марля за превръзка. ‹*нем.* Binde›

бинто̀вам *несв.* (**бинто̀ване** *ср.*) Превързвам с бинт.

бѝо- *представка.* В сложни думи със значение 'живот', 'свързан с жизнени процеси', напр. *биология*, *бионика*, *биохимия*. ‹от *гр.* βίος 'живот'›

бѝо-библиогра̀фия *ж.* (**бѝо-библиогра̀фски** *прил.*) Биография на конкретен автор на текстове и библиография на произведенията му. ‹от *гр.* βίος + βιβλιογράφος›

био̀бу *ж.* Подвижна преграда в интериора на японското жилище. ‹*яп.*›

биогенѐза *ж.* и **биогенѐзис** *м.* (**биогенетѝчен** и **биогенетѝчески** *прил.*) Учение, според което между живата и неживата материя има непреодолима преграда и следователно всяко живо същество може да произхожда само от друго живо. ‹*гр.* βιογέννησις›

биогенетѝчен *прил.* ✧ **Биогенетичен закон.** Закономерност в живата природа, която се изразява в това, че при индивидуалното си развитие животинският организъм в основни линии повтаря историческото развитие на своите предшественици.

биогра̀ф *м.* Съставител на биография; животописец. ‹*гр.* βιογράφος›

биогра̀фия *ж.* (**биографѝчен** *прил.*) Описание на живота и дейността на един човек; животопис. ‹от *гр.* βίος 'живот' + γράφω 'пиша'›

бѝоетика *ж.* Дисциплина, която изучава моралните проблеми, свързани с откритията на биологията, медицината и генетиката. ‹*фр.* bioéthique›

биокомѐт *м. Истор.* Полицейски чиновник във Византия. ‹от *гр.* βίος 'живот' + κομέω 'грижа се'›

биокулѝрен *прил. Мед.* Свързан и с двете очи. ‹от *лат.* bini 'двоен' + oculus 'око'›

биоло̀г *м.* Учен, специалист по биология. ‹*гр.* βιολόγος›

биологѝчен *прил.* ✧ **Биологичен материал.** *Мед.* Животински или човешки материал, който не се отхвърля от конкретен организъм и се използва за протезиране. ✧ **Биологични ритми.** *Физиол.* Циклични процеси в организмите с различна продължителност, определени от процеси и сили в и извън организма, напр. смяната на съня с будно състояние, месечният менструален цикъл и др.

биоло̀гия *ж.* (**биологѝчен** и **биологѝчески**; **биоло̀жки** *прил.*; **биологѝчно** *нареч.*; **биологѝчност** *ж.*) Наука за живите организми (растения, животни и микроорганизми), за техните структури и функции и взаимодействията помежду им и с неживия свят. ‹от *гр.* βίος 'живот' + λόγος 'учение'›

биолуминесцѐнция *ж.* (**биолуминесцѐнтен** *прил.*) *Биол.* Способност на живите организми (напр. риби, медузи, червеи) да излъчват светлина. ‹от *гр.* βίος 'живот' + lumen 'светлина'›

биомѐтрия и **биомѐтрика** *ж.* (**биометрѝчен** и **биометрѝчески** *прил.*) Система от математически и статистически методи за обработване на експериментални данни и наблюдения и за биологични изследвания. ‹от *гр.* βίος 'живот' + μετρέω 'измервам'›

биомеха̀ника *ж.* (**биомеханѝчен** и **биомеханѝчески** *прил.*) Дял от биофизиката, в който се изучават механичните свойства на живите тъкани, органи и на организма като цяло, а също ставащите в тях механични явления. ‹от *гр.* βίος 'живот' + μηχανή 'машина'›

биомо̀рфен *прил. Изк.* Който съдържа неправилни абстрактни форми, наподобяващи природните. ‹от *гр.* βίος 'живот' + μορφή 'външен вид'›

био̀ника *ж.* Наука за механичните и електронните системи, които функционират по същия начин като живите системи или имат техни характеристики. ‹*англ.* bionics›

биопсѝя *ж. Мед.* Изрязване на малко парченце жива тъкан от орган или от част на тялото за микроскопско изследване. ‹от *гр.* βίος 'живот' + ὄψις 'виждане'›

биорѝтми *мн. Биол.* Циклични колебания на

интензитета и характера на биологичните процеси и явления в живия организъм, които му осигуряват възможност да се приспособява към периодичните изменения на околната среда. ‹от *гр.* βίος 'живот' + ρυθμός 'такт'›

биосинтѐз *м.* и **биосинтѐза** *ж.* *Биохим.* Синтез на химични съединения от живи организми. ‹от *гр.* βίος 'живот' + σύντεσις 'съединение'›

биостатѝстика *ж.* *Стат.* Наука за статистическата информация и методите за прилагането ѝ при изследвания върху здравни и социални проблеми. ‹от *гр.* βίος 'живот' + μορφή 'външен вид'›

биосфѐра *ж.* (**биосфѐрен** *прил.*) Частите от земното кълбо и земната атмосфера, в които има или е възможно да има живот. ‹от *гр.* βίος 'живот' + μορφή 'външен вид'›

биотехнолѝгия *ж.* (**биотехнологѝчен** и **биотехнологѝчески** *прил.*) Съвкупност от технологии за прилагане на биологични процеси в производството на материали с приложение в медицината и промишлеността. ‹от *гр.* βίος 'живот' + τεχνολόγια›

биотѝн *м.* *Биохим.* Витамин от група В, който участва в метаболизма на мазнините. ‹*фр.* biotine›

биотѝп *м.* *Биол.* Съвкупност от организми от една популация, които имат еднакви родови белези. ‹от *гр.* βίος 'живот' + τύπος 'вид'›

биотѝт *м.* *Минер.* Слюда с черен цвят, която участва в състава на много скални видове, най-често на гранита. ‹*фр.* biotite›

биотѝчен *прил.* ✧ **Биотичен фактор.** *Биол.* Влиянието на живите организми в природните процеси. ‹*англ.* biotic›

биотѝмия *м.* *Биол.* Разрязване на жив организъм с изследователска цел. ‹от *гр.* βίος 'живот' + τύπος 'вид'›

биотѝп *м.* *Биол.* Неживата част на една екосистема — средата, която обитават организмите, свързана с еднородни условия за живот (ливада, гора, блато и др.). ‹от *гр.* βίος 'живот' + τόπος 'място'›

биофизѝк *прил.* Учен, специалист по биофизика.

биофѝзика *ж.* (**биофизѝчен** и **биофизѝчески** *прил.*) Наука, която изучава физическите и физико-химическите процеси в живите организми. ‹от *гр.*›

биохимѝк *м.* Учен, специалист по биохимия.

биохѝмия *ж.* (**биохимѝчен** и **биохимѝчески** *прил.*) Наука, която изучава химичната природа на живата материя. ‹от *гр.*›

биоценѝза *ж.* *Биол.* Организмовият състав на една екосистема — съвкупността от животни и растения, които обитават определена област (биотоп); биогеоценоза. ‹от *гр.* βίος 'живот' + κοινός 'общ'›

биоценолѝгия *ж.* *Екол.* Раздел, който изучава и класифицира биоценозите. ‹от *гр.* βίος 'живот' + κοινός 'общ' + λόγος 'учение'›

бипатрѝди *мн.* (бипатрѝд *м.*) *Юр.* Лица, които са граждани едновременно на две (или повече) държави. ‹*лат.* bis 'два пъти' + *гр.* πατρίδα 'отечество'›

биплѐн *м.* *Ав.* Самолет с две плоски крила, разположени едно над друго. ‹*фр.* biplan›

биполѝрен *прил.* (**биполѝрно** *нареч.*; **биполѝрност** *ж.*) Двуполюсен. ‹*лат.* bipolaris›

бѝпър *м.* *Техн.* Портативно, миниатюрно устройство с малък екран (вид пейджър), което през централа приема кратки съобщения, но чрез което не може да се отговаря. ‹*англ.* beeper›

бѝра *ж.* (**бѝрен** *прил.*) Слабоалкохолно пенливо питие, което се приготвя от ечемик и хмел; пиво. ‹*ит.* birra›

бирѐрия *ж.* Заведение, в което се сервира предимно бира.

бирѐма *ж.* *Истор.* Античен кораб с две палуби за гребците. ‹*лат.*›

бѝрен *прил.* ✧ **Бирена гъбичка.** *Биол.* Дребна едноклетъчна гъбичка (във вид на овална яйцевидна клетка), която предизвиква кипенето на бирата. Saccharomyces cervisiae.

бѝржа *ж.* *Остар.* Файтон с един кон. ‹*рум.*›

бирѝби *ср.* *Истор.* Средновековна игра в Италия. ‹*ит.*›

бирлѝк *м.* *Разг.* В картите за игра — ас, асо. ‹*тур.* birlik›

бирт *м.* *Остар.* Кръчма, гостилница. ‹*рум.*›

бирхѐле *ср.* Заведение, в което се сервират бира, алкохолни питиета и ястия. ‹*нем.* Bierhalle›

бис **1.** Като *междум.* Възглас на зрители, които желаят повторно изпълнение на номер от концертна програма. **2.** Като *същ. м.* Повторно изпълнение по желание на публиката. **3.** Като *същ. м.* В нотното писмо — знак за повторение. ‹*лат.* bis 'два пъти'›

бисексуѐлен *прил.* (**бисексуѐлно** *нареч.*; **бисексуѐлност** *ж.*) **1.** Свързан с човек, който изпитва полово влечение както към мъже, така и към жени. **2.** Двуполов, с качества и на двата пола. ‹*лат.* bissexuālis›

бисексуѐлност *ж.* Термин, прилаган спрямо възрастен, чието желание за (и/или) избор на сексуални партньори включва хора и от двата пола. ‹*англ.* bisexuality›

бисектрѝса *ж.* *Геом.* Права, която разделя ъгъл на две равни части; ъглополовяща. ‹*лат.* bis 'два пъти' + seco 'сека' ⇨ *фр.* bissectrice›

бисинѐза *ж.* *Мед.* Професионално белодробно заболяване, което засяга работещите със

суров памук, лен или коноп и е причинено от вдишването на праха и влакънцата. ‹*англ.* byssinose›

биск *м. Спорт.* Авансово дадена преднина в състезание. ‹*фр.*›

бисквит *м. Изк.* Неглазирана керамика или порцелан. ‹*фр.* biscuit›

бисквита *ж.* (**бисквитен** *прил.*) *Кул.* Дребна сладка, малка плочка, приготвена от брашно, масло, яйца, захар и др., с различна форма; бисквит. ‹от *фр.* biscuit›

бисмут *м.* (**бисмутов** *прил.*) *Хим.* Трошлив, леснотопим метал с червеникаво-бял цвят, използван в медицината, козметиката, за получаване на сплави за електрониката и др. (знак Bi). ‹*нем.* Wismut›

бистро *ср.* Малка кръчма. ‹*фр.* bistro›

бистър *м. Изк.* Прозрачен кафяв пигмент, получаван чрез варене на сажди, използван за оттенък в рисунките с туш и перо. ‹*фр.* bistre›

бит *м. Инф.* Основна единица за количество информация при работа с електронноизчислителна машина, представена от двоичен код (0 или 1). ‹съкр. от *англ.* bi(nary) (digi)t›

битер *м.* Води или напитки с леко горчив вкус. ‹*нем.* bitter›

битмап *м. Инф.* Графично изображение, съставено от миниатюрни точки (пиксели), различно от останалите видове изображения, представени от вектори или др. математически алгоритми; растерно изображение. ‹*англ.* bitmap›

битник *м.* (**битнически** *прил.*) *Истор.* Представител на младежко движение в САЩ и Западна Европа от 50-те год. на XX в. ‹*англ.* beat 'пропаднал', 'безделник'›

битнически *прил.* ✧ **Битническа литература.** *Лит.* Литературното творчество на група от писатели и поети отначало в Америка, а след това в Англия и Италия, формирана през 50-те год., което в идейно отношение е повлияно от анархизма, а теоретичните му постановки са сродни с постановките на сюрреализма.

битпазар и **битак** *м.* Пазар за стари вещи. ‹*тур.* bītpazarı›

битуми *мн.* (битум *м.*) (**битуминозен** *прил.*; **битуминозност** *ж.*) *Хим.* Общо название на природни или органични продукти (нефт и неговите производни, асфалтоподобни продукти и др.). ‹*лат.* bitūmen 'смола'›

бифиден *прил. Бот.* Раздвоен, разцепен на две (за листо). ‹*лат.* bifidus›

бифокален *прил. Опт.* Който има два фокуса. ✧ **Бифокални лещи.** *Физ.* Лещи, чиято горна част дава ясен образ на далечни обекти, а долната част е за близко виждане. ‹*лат.* bifocālis›

бифтек *м. Кул.* Печено крехко говеждо месо. ‹*англ.* beefsteak›

бифуркация *ж.* **1.** Раздвояване, разделяне на две; разклоняване. **2.** *Геогр.* Разделяне на река на две реки. **3.** *Метал.* Профилиране. ‹*лат.* bifurcatio›

бихевиоризъм *м. Психо.* Най-значимото движение в експерименталната психология през първите 70 год. на XX в., лансирано през 1913 г. от зоопсихолога Джон Б. Уотсън (1878—1958), според което психологията е обективен експериментален клон на природните науки, а теоретичната ѝ цел са предвиждането и контролът на поведението. ‹*англ.* behaviourism›

бихевиорист *м.* Психолог/психиатър привърженик на бихевиоризма. ‹*англ.* behaviourist›

бицепс *м. Анат.* Двуглавият мускул на мишницата. ‹*лат.* biceps›

бицй *ср.* В дзен — задържане на дъха, даоско дихателно упражнение. ‹*кит.*›

бича *несв.* (**бичене** *ср.*) Режа дървени трупи на дъски, греди и под. ‹от *тур.* biçki›

бичен *прил. Строит.* Нарязан на дъски, греди и под.

бичкиджийница *ж. Разг.* Дъскорезница. ‹от *тур.*›

бичкия *ж.* Опънат на рамка ръчен трион. ‹*тур.* biçki›

бичме *ср.* Дълга четвъртита дървена греда, която се използва в строителството. ‹*тур.* biçme›

бишкота *ж. Кул.* Шуплеста крехка бисквита с продълговата форма; бишкот. ‹*ит.* biscotto›

блам *м.* **1.** *Полит.* Сваляне от ръководен пост чрез гласуване. **2.** *Прен.* Проваляне, излагане. ‹*фр.* blâme›

бламирам *несв.* и *св.* (**бламиране** *ср.*) **1.** *Полит.* Свалям от ръководен пост чрез гласуване. **2.** *Прен.* Провалям, излагам. ‹*фр.* blâmer›

бланка *ж.* (**бланков** *прил.*) **1.** Канцеларски писма, бордера, разписки и др., една част от съдържанието на които е предварително отпечатана, а друга се попълва допълнително. **2.** *Фин.* Отпечатани ценни книжа, които още не са попълнени, оформени и подписани, за да станат документи. ‹от *лат.* blanka 'бяла'›

бланкет *м.* **1.** Пенливо бяло вино от областта Лангедок, Франция. **2.** *Кул.* Яхния от бяло месо, фрикасе. ‹*фр.* blanquette›

бланков *прил.* ✧ **Бланков акцепт.** *Икон.* **1.** Акцепт, даден на още неоформена менителница. **2.** Приемане от банка или лице да плаща теглени срещу него полици без първоначално покритие. ✧ **Бланков кредит.** *Фин.*

Банков кредит без материално обезпечаване на изплащането му. ✧ **Бланков чек.** *Икон.* Чек, на който не са попълнени част от реквизитите, а бенифициентът е в правото си да ги попълни по-късно; бланкочек. ✧ **Бланкова менителница.** *Икон.* Менителница, при която непопълнените реквизити се отстраняват със следващото джиро. ✧ **Бланкова продажба.** *Икон.* Спекулативна продажба на стоки или ценни книжа на срок, като продавачът все още не е осъществил продажбата, тъй като не е закупил предмета на продажба, а разчита да го направи до настъпване на срока на продажбата по занижени цени. ✧ **Бланково джиро.** *Икон.* **1.** Джиро, при което в джиросания документ не е попълнено името на титуляра, на който се прехвърля, и е налице единствено подписът на джиранта. **2.** Непълно джиро, при което менителницата съдържа само подпис на джиранта без името му, като в този случай сумата се осребрява на приносителя на менителницата.

бла̀нкочек *м. Фин.* Чек, който издателят не попълва изцяло.

бланши̇̀рам *несв.* и *св.* (**бланши̇̀ране** *ср.*) *Кул.* Обработвам хранителни продукти с гореща вода или па̀ра. ‹от *фр.* blanchir›

бласт- (бла̀сто-) *представка.* В сложни думи със значение 'зародиш', 'кълн', напр. *бластогенеза*, *бластомицети*. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка'›

-бласт *наставка.* В сложни думи със значение 'формираща се клетка', напр. *остеобласт*. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка'›

бласто̀м *м.* и **бласто̀ма** *ж. Биол.* Всяко новообразуване в жив организъм; неоплазма, тумор; зародиш, издънка. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка'›

бластомѐр *м. Биол.* Всяка от клетките, произхождащи от раздробяването на зиготата. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка' + μετρέω 'меря'›

бластомико̀за *ж. Мед.* Заболяване на кожата и вътрешните органи, причинено от паразитни гъбички от род Blastomycetes. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка' + μύκης 'гъба'›

бластомицѐти *мн.* (бластомицѐт *м.* и бластомицѐта *ж.*) *Биол.* Род дрождеви гъбички, към които спадат и паразитиращите гъбички, причинители на бластомикозата; квасни гъбички. Blastomycetes.

бластоци̇̀ст *м. Биол.* Кухо сферично образувание от клетки с локализирано удебеляване (зародишен възел); ранен етап от ембрионалното развитие. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка' + κύστις 'мехур'›

бласту̀ла *ж. Биол.* Ранен етап от ембрионалното развитие на многоклетъчните организми. ‹от *гр.* βλαστός 'издънка'›

блат *м. Кул.* Кора за торта. ‹*нем.* Blatt 'лист', 'кора от тесто'›

блѐйзър *м.* Леко цветно спортно сако с метални копчета. ‹*англ.* blazer›

блѐми *мн. Истор.* Древни воини конници от Нубийската (Източната) пустиня, които в елинистичната епоха били наемници в армията на египетската династия на Птолемеите, а през Средновековието заедно с арабите били една от най-важните политически и военни сили в Североизточна Африка; бега̀. ‹от *гр.* βλῆμα 'изстрел; рана'›

блѐнда *ж.* **1.** Приспособление към обектив на фотоапарат, микроскоп или рентгенов апарат за разширяване или стесняване на отвора; диафрагма. **2.** Фенер с приспособление за затъмняване, използван за осветяване на рудник. **3.** Приспособление, което променя отвори, през които протичат течности. ‹*нем.* Blende›

блѐно- *представка.* В сложни думи със значение 'слуз, гъста течност', напр. *бленорагия*, *бленорея*. ‹от *гр.* βλέννος 'слуз'›

бленора̀гия *ж.* (**бленорагѝчен** *прил.*) *Мед.* **1.** Обилно отделяне на слуз. **2.** Трипер; гонорея ‹от *гр.* βλέννος 'слуз'›

бленорѐя *ж. Мед.* **1.** Обилно отделяне на воднист секрет. **2.** Конюнктивит. ‹от *гр.* βλέννος 'слуз'›

блефарѝт *м. Мед.* Възпаление на клепачите. ‹от *гр.* βλέφαρον 'клепач'›

блефаропла̀стика *ж. Мед.* Хирургична операция за корекция или възстановяване на клепачите. ‹от *гр.* βλέφαρον 'клепач' + πλαστική 'ваяние'›

блефарофимо̀за *ж. Мед.* Стесняване на отвора между клепачите. ‹от *гр.* βλέφαρον 'клепач' + φιμός 'намордник'›

близа̀рд *м. Метеор.* Буря, поривист леден вятър, придружен от снеговалеж и силен студ, особено характерен за полярните области. ‹*амер.* blizzard›

блик *м. Изк.* Най-ярко осветената точка в картина. ‹от *нем.* Blik 'поглед'›

блинд *м. Спорт.* Шахматна игра, при която състезателите не гледат дъската с фигурите. ‹*нем.* blind 'сляп'›

блѝнда *ж.* **1.** *Истор.* Средновековна метателна машина. **2.** *Строит.* Продълговати рамки от греди, които покриват отгоре траншеи. ‹*лат.*›

блинда̀ж *м.* (**блинда̀жен** *прил.*) *Воен.* Вкопано и изградено в земята защитно съоръжение от бетон; прикритие. ‹*фр.* blindage›

блиндза̀йл *м. Мар.* Четириъгълно корабно платно. ‹*нем.* Blindseil›

блиндѝрам *несв.* и *св.* (**блиндѝране** *ср.*) **1.** Прикривам с блиндаж. **2.** Покривам с броня, за да предпазя от поражение. ‹*фр.* blinder›

блиндѝран *прил.* Брониран, предпазен от броня, стена, щит и под. ‹от *нем.* blind 'сляп'›

блѝпверт *м. Рекл. Жарг.* Много кратка тв реклама от няколко секунди; флеш. ‹*англ.* blipvert›

блѝстер *м.* Прозрачна опаковка на стоки и лекарства. ‹*англ.* blister 'лента', 'пластир'›

блиц- *представка.* В сложни думи със значение 'кратък, бърз, светкавичен', напр. *блицинтервю.* ‹от *нем.* Blitz 'светкавица'›

блицанкѐта *ж.* Форма на социологическо проучване, когато се налага експресно да се узнае мнението на обществото или на група от хора по значим проблем. ‹*нем.* Blitzankette›

блѝцкриг *м. Истор.* и *Воен.* Светкавична война. ‹*нем.* Blitzkrieg›

блицтурнѝр *м. Спорт.* Състезание, което протича по-бързо от нормалното. ‹*нем.* Blitzturnir›

блок$_1$ *м.* (**блѐков** *прил.*; **блѐково** *нареч.*) **1.** Грамаден къс от нещо твърдо. **2.** Голяма многоетажна постройка. **3.** Обширна обработваема площ. **4.** Част от съоръжение, механизъм, отделна система с обща функция или предназначение. **5.** Вид тетрадка с листи за рисуване. **6.** *Спорт.* Блокада. **7.** *Фин.* Голям пакет ценни книжа, обикн. 1 000 или 10 000 броя. **8.** *Инф.* Множество от непрекъснати битове или байтове, които съставят пакет информация; най-малкото количество пространство от диска, което може да бъде заделено от даден момент от тон на Net Ware. ✧ **Двигателен блок.** *Авт.* Съединените заедно двигател, съединител и скоростен лост. ✧ **Цилиндров блок.** *Авт.* Метален блок на двигател с вътрешно горене, в който се намират ризите на буталата. ‹*нем.* Block›

блок$_2$ *м.* (**блѐков** *прил.*; **блѐково** *нареч.*) Политическо или военно обединение с общи цели. ✧ **Авентински блок.** *Истор.* Обединение на антифашистките политически групировки в Италия, създадено през 1924 г. ‹*фр.* bloc›

блок$_3$ *м.* (**блѐков** *прил.*; **блѐково** *нареч.*) **1.** *Мед.* Прекъсване на физиологична или умствена функция, предизвикано умишлено (като част от лечебна процедура) или като резултат от заболяване; блокада. **2.** *Физиол.* Препятствие при предаването на нервен импулс, обикн. в сърдечната област. ‹*англ.* block›

блокѐда *ж.* (**блокѐден** *прил.*) **1.** *Воен.* Обкръжаване, обграждане с войска и военна техника, за да се изолира или унищожи противникът. **2.** *Полит.* Изолиране на държава с икономически и политически средства за оказване на натиск; ембарго. **3.** *Спорт.* Начин на игра, чрез който се ограничава свободата на действие на противниковия отбор. ‹*англ.* blockade›

блокѐж *м.* (**блокѐжен** *прил.*) *Фин.* Запор за ползване на стоки, ценни книжа, златни запаси и др., наложен по нареждане на компетентните органи. ‹*фр.* blocage›

блокдиагрѐма *ж.* **1.** *Геогр.* Представяне на географска зона в разрез и в перспектива. **2.** *Ел.* Функционална схема. ‹*нем.* Blockdiagramm›

блокѝрам *несв.* и *св.* (**блокѝране** *ср.*) **1.** Правя блокада. **2.** Правя блокаж. **3.** Само в *3 л.* За машина, механизъм — спира да действа поради неизправност. **4.** *Прен.* За човек — спирам да разсъждавам, да говоря поради силно напрежение, умора и под. ‹*нем.* blockieren›

блокѝран *прил.* **1.** Изолиран, ограничен. **2.** Който е под запор (за имущество, пари, стоки). **3.** Спрял. ✧ **Блокирана сметка.** *Икон.* Авоарна сметка, по която не може да има движение за теглене на суми без съгласието на упълномощените власти, поради неизплатени задължения или др. законово установени причини. ✧ **Блокирано развитие.** *Икон.* Икономическо развитие, което преднамерено е възпрепятствано от развитите страни. ✧ **Блокираща квота.** *Икон.* Част от капитала на едно акционерно дружество, която може да бъде по-малка от половината уставен капитал, но дава право на "вето" от името на собственика ѝ при вземането на решения.

блокмѐкер *м. Истор.* Майстор, строител на платноходи. ‹*хол.*›

блѐктив *м. Мар. Жарг.* Корпус на стар кораб, използван край пристанищните рейдове за временен склад. ‹*хол.*›

блѐктрейд *м. Фин.* Голям обем от ценни книжа, търгувани наведнъж, чиято цена обикн. е различна от нормалните борсови котировки и се договаря допълнително. ‹*англ.* block trade›

блѐнде *ср. неизм.* Бяла копринена дантела. ‹*фр.* blond›

блондѝн *м.* Русокос мъж със сини очи. ‹*фр.* blondin›

блондѝнка *ж.* Русокоса жена със сини очи. ‹*фр.* blondine›

блѝза *ж.* Къса горна дамска дреха от фин плат, трико или плетена. ‹*фр.* blouse›

блузѐн *м.* Плетена блуза с дължина докъм коленете, обикн. с ластик в долния край. ‹*фр.* blouson›

блѝминг *м. Техн.* Машина за пресоване на

стоманени късове. ‹*англ.* blooming›

блу̀пер *м. Мар.* Спомагателно платно на яхта. ‹*англ.* blooper›

блус *м. Муз.* **1.** Американска негърска песен в бавно темпо. **2.** Танцова мелодия в бавно темпо. ‹*англ.* blues›

блъф *м.* Преднамерено създаване на лъжлива представа. ‹*англ.* bluff›

блъфѝрам *несв.* и *св.* (**блъфѝране** *ср.*) Правя блъф. ‹от *англ.* bluff›

боа̀ *ж.* **1.** *Зоол.* Голяма неотровна тропическа змия. Boa constrictor. **2.** *Остар.* Скъпа кожа, копринен шарф или пера за намятане около врата.

боа̀з *м. Диал.* Планински проход; дефиле, теснина. ‹*тур.* boğaz›

боб *м. Спорт.* Шейна за бобслей. ‹*англ.* bob›

бобà̀йко *м. Диал.* Татко, баща. ‹от *тур.* baba›

бо̀би *м. Истор.* Шотландска сребърна монета, сечена при крал Едуард VI. ‹*англ.*›

бобѝна$_1$ *ж. Техн.* Макара или ролка, на която е намотан проводник, жица, лента, прежда и под. ‹*фр.* bobine›

бобѝна$_2$ *ж.* Мярка за цигарена хартия. ‹*фр.* bobine›

бобслеѝст *м. Спорт.* Състезател по бобслей.

бо̀бслей *м. Спорт.* Бързо спускане с шейни по специално изградена като улей заледена писта. ‹*англ.* bob-sleigh›

богатѝр *м.* (**богатѝрски** *прил.*) **1.** Юнак, герой от руския фолклор. **2.** *Прен.* Едър, силен мъж. ‹*рус.* богатырь›

богдихà̀н *м. Истор.* Официалното наименование на китайския император в руските грамоти от XVI—XVII в. ‹от *монг.* bogdohan ‘свещен господар’›

бод *м. Инф.* Скоростта на сигнала, с който се изпращат данните (напр. по модем). ‹по името на *фр.* инженер J.-M. E. Baudot›

бодегò̀н *м. Изк.* Испански живописен жанр. ‹*исп.* bodegón›

бо̀ди *ср.* Плътно прилепнала към тялото дамска дреха — цялост от корсаж и бикини. ‹от *англ.* body ‘тяло’›

бо̀диарт *м. Изк.* Жива скулптура, в която основно изразно средство е тялото на художника или на модела. ‹*англ.* body-art›

бо̀дибилдинг *м.* Тренировка на тялото за изграждане на добро телосложение. ‹от *англ.* body ‘тяло’ + building ‘строеж; оформяне’›

бодигà̀рд *м.* Телохранител. ‹*англ.* bodyguard›

бодмерѐя *ж. Юр. Мар.* **1.** Договор със залагане на кораб или товара му срещу пари или услуга. **2.** Паричен заем срещу залог на кораб или товар. ‹*хол.*›

бо̀дхи *ср. Рел.* **1.** В индуизма — съвършено познание; пробуждане. **2.** В будизма и дзен — преминаване през четирите степени на свръхземния път. ‹*пали*›

бодхисà̀тва *м. Рел.* В будизма — свято и състрадателно същество, предопределено да стане Буда, но самоотвержено предпочело да остане на Земята, за да помага на другите. ‹*санскр.*›

боедро̀мии *мн. Истор.* Септемврийски празници в гр. Атина, посветени на бог Аполон. ‹от *гр.* βοηδρομίων, третия месец от атинския календар (септември/октомври); Βοηδρόμια›

бозà̀ *ж.* **1.** Гъста безалкохолна напитка с възкисел вкус, която се приготвя от просено, царевично или друго брашно. **2.** Порция от тази напитка. **3.** *Прен. Пренебр.* Нещо блудкаво, без стойност. ‹*тур.* boza›

бо̀зав *прил.* **1.** Сив, пепелявосив. **2.** *Прен.* Безличен, неинтересен. ‹от *тур.* boz›

бозаджѝя *м.* Човек, който произвежда/продава боза. ‹от *тур.* boza›

боздѝсвам *несв.* и **боздѝсам** *св.* (**боздѝсване** *ср.*) *Диал.* Похабявам, развалям. ‹от *тур.* bozdurmak›

боздуга̀н *м. Истор.* Старинно бойно оръжие — тежка желязна топка, покрита с шипове, на къса дръжка. ‹*тур.* bozdoğan›

бозу̀к *прил. Диал.* Развален, повреден. ‹*тур.* bozuk›

бозу̀кбашия *м. Истор.* Башибозук, нередовен турски войник. ‹*тур.* bozukbaşi›

бой$_1$ *м. Разг.* Ръст, височина на човек или животно. ‹*тур.* boy›

бой$_2$ *м. Жарг.* Момче, младеж. ‹*англ.* boy›

бойко̀т *м.* Начин на борба или протест — едностранно прекратяване на взаимоотношенията, оттегляне на подкрепата, неизпълнение на обичайните права и задължения. ‹по *англ.* собств. Boycott (1832—1897), земевладелец, срещу когото през 1880 г. ирландските арендатори предприели такъв начин на борба›

бойкотѝрам *несв.* и *св.* (**бойкотѝране** *ср.*) Организирам и провеждам бойкот; протестирам. ‹от *англ.*›

бо̀йлер *м. Техн.* Скачен с водопровода специален цилиндричен съд, в който се загрява вода за домакински и битови нужди чрез електричество, газ, дърва. ‹*англ.* boiler›

бойлѝя *прил. Остар.* Дълъг, висок. ✧ **Пушка бойлия.** *Остар.* Пушка с дълга цев за поточна стрелба. ‹*тур.* boylu›

бока̀л *м.* Висока чаша за́ вино. ‹*ит.* boccale›

бокладѝсвам *несв.* и **бокладѝсам** *св. Диал.* Развалям, забърквам, провалям. ‹от *тур.* boklu›

боклу̀к *м.* **1.** Отпадъци, смет. **2.** *Разг.* Сметище, бунище. **3.** *Пренебр.* Нещо, което е негодно или няма никаква ценност. ‹от *тур.*

boklu›

бокс₁ *м.* (**бо̀ксов** *прил.*) **1.** *Спорт.* Юмручен бой по определени правила между двама състезатели. **2.** Метално оръжие, което се надява на пръстите на ръката и служи за нанасяне на удари. ‹*англ.* box›

бокс₂ *м.* **1.** Изолатор в болница, поликлиника. **2.** Специална клетка в животинска ферма, в която се изолират болни, бременни или малки животни. **3.** Обособена част от кухня, където са мивката, печката, хладилникът. ‹*англ.* box 'кутия', 'кабина'›

бокс₃ *м. Кожар.* Хромирана телешка кожа с гладка лицева част, от която се правят обувки, чанти и др. ‹от *англ.* собств. J. Box, лондонски обущар›

бо̀ксер *м. Зоол.* Порода служебно куче, подобно на дог, но с глава като на буллог. ‹*англ.* boxer›

бо̀ксерки *мн. Разг.* **1.** Къси спортни панталони. **2.** Мъжки или дамски слип с дължината на къси панталони. ‹от *англ.* boxer shorts›

боксѝрам *несв.* и *св.* (**боксѝране** *ср.*) *Спорт.* **1.** За вратар в някои спортни игри — избивам топката с ръка. **2.** Участвам в юмручен бой. — **боксирам се.** ‹от *англ.* box›

боксѝт *м. Минер.* Плътна минерална маса, от която се получават алуминий, цимент и др. ‹от *фр.* собств. Beaux-de-Provence, местност в Южна Франция; bauxite›

боксониѐра *ж. Разг.* Малко жилище от една стая с кухненски бокс. ‹от *нем.* Box 'кутия; 'малко помещение'›

бокспалѐт *м. Търг.* Малък палет, в който се складират и превозват дребни стоки. ‹от *нем.* Box 'кутия' + *фр.* palette 'палета'›

боксьо̀р *м.* **1.** *Спорт.* Състезател по бокс₁. **2.** (обикн. **боксьо̀ри** *мн.*) *Истор.* Прозвище, дадено на китайските бунтовници във войната на Китай срещу английските колонизатори през 1899—1901 г. ‹*фр.* boxeur›

бол *нареч. Разг.* Много, предостатъчно. ‹*тур.* bol›

боландѝсвам *несв.* и **боландѝсам** *св. Диал.* Ставам изобилен, имам/получавам много. ‹от *тур.* bollanmak›

боландѝсти *мн. Истор.* Членове на католически монашески орден, свързан с Ордена на йезуитите и създаден през XVII в. от Иоан Боланд в Антверпен. ‹от *хол.* собств.›

болд *м. неизм. Полигр.* Начертанието на всеки шрифт с черни букви в компютърната преднечатна подготовка на книга, вестник, списание и под.; получер шрифт. ‹от *англ.* bold 'отчетлив; подчертан'›

болѐ *ср. Кул.* Напитка, приготвена от подсладено бяло вино или шампанско, в което са нарязани парченца плодове (обикн. ябълки, портокали). ‹*фр.* bolée›

болерѐ̀ *ср.* **1.** *Муз.* Кастилски и андалуски народен танц, възникнал през XVIII в. **2.** *Муз.* Инструментално или вокално произведение в ритъма на този танц. **3.** Част от националния испански костюм — къса дреха без ръкави, подобна на елече. ‹*исп.* bolero›

болѝд *м.* **1.** *Астр.* Голям ярък метеор, който се разпада при навлизане в земната атмосфера. **2.** Високоскоростна състезателна кола. ‹*фр.* bolide›

боллу̀к *м. Диал.* Изобилие. ‹*тур.* bolluk›

боломѐтър *м. Физ.* Високочувствителен уред за измерване на топлинно лъчение. ‹от *гр.* βολή 'слънчев лъч' + μετρέω 'меря'›

болѐнка *ж. Зоол.* Порода малки декоративни кучета с дълъг косъм. ‹по името на *ит.* град Bologna›

Болскирнѝр *м.* В скандинавската митология — двореца на Тор в Асгард. ‹*норвежки*›

болт *м. Техн.* Къса метална пръчка с глава на единия край и с нарез за навиване на гайка на другия, която служи за свързване на машинни части. ‹*англ.* bolt›

Бо̀лторн *м.* В скандинавската митология — леден великан, баща на Бестла, майката на Один, Вили и Ве. ‹*норвежки*›

болшевѝзъм *м.* (**болшевѝшки** *прил.*) *Истор.* Основана на марксизма Ленинова теория и тактика за революционно завземане на властта и установяване диктатура на пролетариата. ‹*рус.* большевизм›

болшевѝк *м. Истор.* Последовател на болшевизма. ‹*рус.* большевик›

болшинство̀ *ср. Разг.* Мнозинство. ‹*рус.* большинство›

бо̀мба *ж.* **1.** *Воен.* Разрушително или запалително бойно средство с взривно вещество, което се пуска от самолет или се хвърля с ръка. **2.** *Прен. Разг.* Нещо, което предизвиква силна изненада или буди одобрение, възхищение. ‹от *гр.* βόμβος 'трясък; бръмчене' ⇨ *ит.* bomba›

бо̀мбаджия *м. Разг.* Работник, който зарежда и възпламенява взрив в минни галерии, каменни кариери и др.

бомба̀ж *м.* Ферментация на съдържанието на консерва. ‹*фр.* bombage›

бомба̀рда₁ *ж. Муз.* **1.** Най-ниският бас в органа. **2.** *Истор.* Вид старинен орган. ‹*ит.* bombarda›

бомба̀рда₂ *ж. Истор.* Дву- или тримачтов платноход, за обстрел на брегови цели. ‹*ит.* bombarda›

бомба̀рда₃ *ж. Истор.* Антична метателна машина. ‹*ит.* bombarda›

бомбардѝр *м. Истор.* Войник, който стрелял с бомбарда$_3$.

бомбардѝрам *несв.* и *св.* (**бомбардѝране** *ср.*) **1.** Атакувам с бомби по въздуха. **2.** *Прен.* Обсипвам с много въпроси или информация наведнъж. ‹от *фр.* bombarder›

бомбардирова̀ч *м. Воен.* Боен самолет за нанасяне на удари с бомби, ракети и др. ✧ **Изтребител бомбардировач.** *Воен.* Боен самолет, снабден с радиолокационни и оптически мерници, навигационна апаратура и средства за създаване на смущения и предназначен за унищожаване на малки по размери и подвижни земни (морски) цели с авиационни бомби, запалителни смеси, управляеми и неуправляеми авиационни ракети от класа "въздух—земя", а за поразяване на въздушни цели се използват ракети "въздух—въздух".

бомбастѝчен *прил.* (**бомбастѝчно** *нареч.*) *Пренебр.* За думи и изрази — надут, пресилен, превзет. ‹*англ.* bombastic›

бомбашѝр *м. Истор.* В Османската империя — специален пратеник на властта, който трябва да уреди финансов, административен или правен проблем; мюбашир. ‹*тур.*›

бомбѐ *ср.* **1.** Твърда мъжка шапка с обло дъно и малка периферия. **2.** Изпъкнала предна част на обувка. **3.** Всяка форма, изпъкнала по дължината на две или повече оси. ‹*фр.* bombé 'изпъкнал; заоблен'›

бо̀мблинд *м. Мар.* Платното, издигано на бомреята. ‹*хол.*›

бо̀мбрамсел *м. Мар.* Платно, издигано при тих вятър. ‹*хол.*›

бо̀мбрамтакела̀ж *м. Мар.* Съвкупността от въжета, които се слагат на брамстенга, за да го държат във вертикално положение. ‹*хол.*›

бомо̀нд *м. Остар.* Аристокрация, висше общество. ‹*фр.* beau 'хубав' + monde 'свят'›

бон *м.* (**бо̀нов** *прил.*; **бо̀ново** *нареч.*) **1.** *Фин.* Олихвяема ценна книга, издавана на предявител и използвана от банка или обществени органи за привличане на средства. **2.** *Разг.* Хиляда лева, хилядарка. ✧ **Съкровищен бон.** *Икон.* Краткосрочни инструменти за получаване на правителствен заем, които следват модела на търговски облигации, изобретени от Багехо през 1877 г. ‹*фр.* bon 'добър'›

бо̀на фѝде *ж. Фин.* **1.** Добросъвестност в действията на бизнесмен спрямо неговите партньори и контрагенти. **2.** Клауза, според която банката се задължава да изплати трата. ‹*лат.* ⇨ *англ.* bona fide›

бонбо̀н *м.* (**бонбо̀нен** *прил.*) Сладкарско изделие от захар, шоколад, желе и др. във вид на малко късче. ‹*фр.* bonbon›

бонбониѐра *ж.* Специална кутия или съд за бонбони. ‹*фр.* bonbonnière›

бонвива̀н *м.* Човек, който живее весело, безгрижно; гуляйджия. ‹*фр.* bonvivant›

бо̀нго *ср. Антроп.* Народност в Судан, ок. 120 000 души.

бонд$_1$ *м. Фин.* Облигация. ✧ **Пърформанс бонд.** *Икон.* Банков документ, с който банка по нареждане на свой клиент се задължава да плати суми, произлизащи от задължения, поети по договор. ‹*англ.* bond›

бонд$_2$ *м.* В скандинавската митология — един от съдовете, в които се пазела медовината на поезията. ‹*норвежки*›

бонѐ *ср.* Малка кръгла шапка без периферия. ‹*фр.* bonnet›

бонѐнте *ср. Метеор.* Слаб западен вятър, при който морето става тихо. ‹*ит.*›

бонжу̀р$_1$ *неизм.* Добър ден. ‹*фр.* bonjour›

бонжу̀р$_2$ *м. Остар.* Връхна дамска дреха с дължина до талията. ‹*фр.*›

бо̀нза *м.* Европейското наименование на будистки свещеник. ‹*яп.* ⇨ *фр.* bonze›

бо̀нзай и **бо̀нсай** *м.* **1.** Традиционно японско изкуство за отглеждане на миниатюрни декоративни храстовидни или дървесни видове, които се поставят в малки гърненца или подноси, растат при специални условия, подхранват се по различен начин в сравнение с обикн. растения, а определени части от кореновата им система се подрязват. **2.** Дървото или храстът, отглеждани по този начин. ‹*яп.* bon 'басейн' + sai 'дърво' ⇨ *англ.* bonsai›

бонитѐт *м. Фин.* Платежоспособност на настоящ или потенциален длъжник. ‹*нем.* Bonität›

бонитиро̀вка *ж. Сел.-ст.* **1.** Оценка на племенните и продуктивните качества на домашните животни за установяване на тяхната стопанска стойност. **2.** Сравнителна оценка на почвите по най-важните им агрономически свойства. ‹от *лат.*›

бонифика̀ция *ж.* **1.** *Фин. Икон.* Завишаване на цената по търговска сделка, когато продавачът предоставя стока с по-добро качество от договореното. **2.** Добавка заради по-добро качество или постигнат успех. ‹*лат.* bonificatio›

бонпа̀л *м. Търг.* Отстъпка (в процент) от теглото на стока за разпиляване, разливане, изпаряване и под. ‹*англ.*›

бонпу̀ *м. Рел.* В дзен — обикновеният непросветен човек. ‹*яп.*›

бонто̀н *м.* Добри маниери. ‹*фр.* bon ton›

бо̀нус *м.* (**бо̀нусен** *прил.*) *Фин.* **1.** Допълнително възнаграждение, премия. **2.** Допълнителна отстъпка, която се дава на продавач в съответствие с условията на сделката и по

отделна договореност. 3. Допълнителен дивидент, плащан еднократно на акционерите по специален повод. ✧ **Бонус за лоялност.** *Фин.* Допълнителни дялове, които се предоставят на първите притежатели на акции в една компания като награда за това, че са вложили свои средства в нея за продължителен период от време. ✧ **Обратен бонус.** *Фин.* Бонус, който се дава от застрахователна компания на собственика на застрахователна полица за всяка година от действието на тази полица. ‹*нем.* Bonus›

бо̀нусен *прил.* ✧ **Бонусен рабат.** *Икон.* Отстъпка от цената на стока, обявена първоначално и давана като бонификация при по-големи сделки или на дългосрочни партньори.

бор$_1$ *м. Хим.* Безцветно или жълто кристално вещество, което влиза в състава на много минерали и се използва в медицината, селското стопанство, ядрената техника (знак B). ‹*лат.* boron›

бор$_2$ *м. Мед.* В стоматологията — стоманен свредел за изстъргване на заболяла част от зъб. ‹от *лат.* boron›

Бор *м.* В скандинавската митология — бащата на Один, Вили и Ве. ‹*норвежки*›

бо̀ра *м. Метеор.* Поривист североизточен вятър от планинските склонове към топлите брегове. ‹*гр.* μπόρα; *ит.* bòra›

бора̀кс *м.* (**бора̀ксов** *прил.*) *Хим.* Сол на тетраборната киселина, безцветни кристали, която се използва в стъкларската и керамичната промишленост, металургията, медицината, за торове, консервиране и др. ‹*лат.* borax›

бора̀н *м. Диал.* Силен, бурен вятър. ‹от *гр.* μπόρα›

борборѝгми *мн. Мед.* Шум в коремната кухина, дължащ се на движение на течност или газ в червата; куркане. ‹от *гр.* βορβορυγμός›

бо̀ргес *м. Полигр.* Дребен шрифт, няколко пункта над петита. ‹от *ит.* borghèse 'цивилен'›

борд$_1$ *м.* 1. Външната странична стена на кораб или самолет. 2. Горният под на кораб; палуба. 3. Корпус, територия на самолет или (космически) кораб. ‹*нем.* Bord›

борд$_2$ *м.* Група от специалисти, която контролира дейността на учреждение, институция, предприятие; управителен съвет. ‹*англ.* board›

борда̀ж *м. Мар.* Външната обшивка на кораб. ‹*фр.* bordages›

бордѐй *м.* 1. Землянка, колиба, коптор. 2. *Пренебр.* Неподдържана, занемарена, нехигиенична къща. 3. Публичен дом. ‹*ит.* bordello›

бордеро̀ *ср. Фин.* 1. Банков или борсов документ, удостоверяващ извършването на някаква операция. 2. Опис на документи, ценни книжа, пари и др. ‹*фр.* bordereau›

бордо̀ *ср. неизм.* 1. Вид вино. 2. Виненочервен цвят. ‹по името на гр. Bordeaux, Франция›

бордолѐзов *прил.* ✧ **Бордолезов разтвор.** *Хим.* Разтвор от син камък и варно мляко за пръскане на селскостопански култури. ‹*фр.*›

бордю̀р *м.* 1. Ивица от бетонни блокове или дялани камъни между уличното платно и тротоара. 2. Бетонен блок или дялан камък, предназначен за полагане на такава ивица. 3. Ивица, кант, шарка по краищата на предмет. ‹*фр.* bordure›

Борѐй *м.* 1. *Мит.* Древногръцко божество на северния вятър. 2. *Прен.* Северен вятър. ‹*гр.* собств. Βορέας›

борѝзъм *м. Мед.* Отравяне с боракс или борова киселина. ‹*лат.* borismus›

бо̀рмашина *ж. Техн.* 1. Машина за пробиване на кръгли отвори. 2. Зъболекарска машина. ‹*нем.* Bohrmaschine›

бо̀рса *ж.* (**бо̀рсов** *прил.*) *Икон. Фин.* Регламентиран пазар, на който редовно се събират купувачи и продавачи и се извършват сделки. ✧ **Система за автоматизирани котировки на фондовата борса.** *Фин. Инф.* Дилърска система върху екран, позволяваща на всички маркетмейкъри на определена ценна книга да представят едновременно своята цена "купува" или "продава" за всички, които имат желание да ги използват. ✧ **Стокова борса.** *Икон.* Борса за покупко-продажба на стоки. ✧ **Фондова борса.** *Фин.* Борса за покупко-продажба на акции, облигации и други ценни книжа. ✧ **Фючърс борса.** *Фин.* Пазар на валута, стоки или ценни книжа, който разрешава настоящо сключване на сделката с бъдеща доставка. ‹*ит.* borsa›

бо̀рсов *прил.* ✧ **Борсов арбитраж.** *Фин.* Спекулативна сделка на фондова борса за реализиране на печалба, като се използват разликите в курсовете на различните видове ценни книжа. ✧ **Борсов брокер.** *Фин.* Лицензиран специалист, който получава от клиенти поръчки за покупко-продажби на ценни книжа на борсата и извършва тези поръчки от тяхно или от свое име. ✧ **Борсов бюлетин.** *Фин.* Всекидневен бюлетин, издаван от управата на фондова борса за валидните курсове, при които са сключени сделки с ценни книжа на борсата. ✧ **Борсов индекс.** *Фин.* Показател, изразяващ равнището на курсовете на ценните книжа на дадена фондова борса. ✧ **Борсов курс.** *Фин.* Цената, по която се купуват и продават ценните книжа на фондовите борси. ✧ **Борсов посредник.** *Юр.* Лице,

което по договор с член на борса извършва непосредствено сделки с ценни книжа на борсата. ✧ **Борсов ринг.** *Фин.* В борсова зала — мястото, където стават сделки с определени ценни книжа или стоки. ✧ **Борсов спекулант.** *Фин.* Спекулант, който се опитва да реализира печалба, като се записва за нови емисии акции и ги продава веднага, щом цените им станат изгодни. ✧ **Борсова котировка.** *Фин.* Определяне курсовете на ценните книжа при покупко-продажбите им на фондовата борса. ✧ **Борсова сделка.** *Фин.* Покупка или продажба на ценни книжа или стоки на борса. ✧ **Борсова стойност.** *Икон.* Стойността на ценните книжа, образувана при котирането им на фондовите борси, която обикн. не съвпада с номиналната стойност, отбелязана върху дадената ценна книга. ✧ **Борсова стока.** *Фин.* Стока, която се котира официално от една борса. ✧ **Борсови операции.** *Фин.* Сделки, сключвани на фондовите борси за покупко-продажба на ценни книжа. ✧ **Борсови ценни книжа.** *Икон.* Ценни книжа, предмет на сделки на фондовите борси, стойността на които обикновено се изплаща на приносителя (без винкулираните акции). ✧ **Борсово капитализиране.** *Икон.* Определяне стойността на предприятие чрез борсовата стойност на емитираните от него акции.

борсу̀к *м.* **1.** *Диал.* Язовец. **2.** *Прен. Грубо.* Темерут, тъпанар, тъпунгер. ‹*тур.* porsuk›

борт *м. Техн.* Замърсен или обезцветен диамант с висока твърдост, който се използва за изработване на свредли, режещи инструменти и др. ‹*хол.*›

борч *м.* (**борчлѝя** *прил.*) *Разг.* Паричен дълг. ‹*тур.* borç›

борш *м. Кул.* Руска супа от цвекло и други зеленчуци. ‹*укр.* борщ›

бос *м.* Ръководител на предприятие, учреждение, синдикат, партия; шеф. ‹*англ.* boss›

боскѐт *м. Архит.* Изкуствени алеи от засадени дървета в парк, както и симетрично разположени храсти и цветя. ‹*фр.* bosquet›

бо̀скопски *прил.* ✧ **Боскопски човек.** *Палеонт.* Изкопаем човек със съвременен физически вид, обитавал Южна Африка в епохата на ранния палеолит, а неговите останки, открити в Боскоп през 1913 г., навеждат учените на мисълта, че той е прародител на бушмените. ‹от името на гр. Boskop, ЮАР›

бостàн *м.* (**бостàнски** *прил.*) **1.** Градина с дини и пъпеши. **2.** *Диал.* Засадените дини и пъпеши, а също плодът като цяло. ‹*тур.* bostan›

бостанджѝбашия *м. Истор.* В Османската империя — началник на бостанджиите. ‹*тур.* bostancibaşı›

бостанджѝи *мн. Истор.* В Османската империя — войници от придворната стража, които охранявали султанския дворец, изпълнявали издадените от султана смъртни присъди и участвали в тайната полиция. ‹*тур.* bostancı›

бостанджѝя *м. Разг.* Човек, който притежава или обработва бостан. ‹от *тур.* bostan›

бостàнски *прил.* ✧ **Бостанско плашило. 1.** Плашило, направено от стари дрехи, което се поставя в бостан, лозе, градина. **2.** *Разг. Пренебр.* Грозен или зле облечен човек.

бо̀стон и бостòн *м.* **1.** Игра на карти. **2.** *Муз.* Разновидност на бавния валс. **3.** *Текст.* Висококачествен вълнен плат. ‹по името на *англ.* град Boston›

бот₁ *м. Инф.* Термин, който описва програма, отговаряща на заявки в мрежата чрез специфично множество от действия и отговори. ‹съкр. от *англ.* (ro)bot›

бот₂ *м. Мар.* Общо название на плавателни съдове с водоизместимост до 150 т. ‹*хол.* boot›

бо̀та₁ *ж. Истор.* Мях, в който се съхранява вино. ‹*исп.* bota›

бо̀та₂ *ж. Мар.* Рибарска лодка с високи бордове. ‹*рус.*›

ботанѝк *м.* Учен, специалист по ботаника. ‹*гр.* βοτανικός›

ботàника *ж.* (**ботанѝчески** *прил.*) *Биол.* Наука за растенията, за техния външен и вътрешен строеж, за тяхната систематика и разпространение и за взаимоотношението им със средата. ‹*гр.* βοτανική›

ботанѝчески *прил.* ✧ **Ботаническа градина.** Научно-изследователско и учебно учреждение за отглеждане и изучаване на растенията.

бо̀ти *мн.* (бо̀та *ж.*) Обувки до глезените с връзки или цип. ‹*фр.* botte›

ботулѝзъм *м. Мед.* Тежка форма на хранително отравяне от храни, съдържащи ботулин. ‹от *лат.* botulus 'колбас'›

ботулѝн *м. Биохим.* Отрова, която се образува в развалени месни и зеленчукови консерви от бактериите Clostridium botulinum. ‹от *лат.* botulīnus›

боту̀ши *мн.* (боту̀ш *м.*) Високи кожени обувки до коленете. ‹от *фр.* botte ⇨ *рум.* botuş›

ботфо̀рти *мн.* (ботфо̀рт *м.*) *Истор.* Дълги кавалерийски ботуши. ‹от *фр.* botte›

бо̀улинг *м. Спорт.* Разновидност на играта кегли. ‹*англ.* bowling›

бо̀ут *м. Мар.* Детайл от платното, за укрепване на тъканта му. ‹*хол.*›

бо̀фу *м. Метеор.* Поривист вятър по японското крайбрежие със скорост повече от 15 м/с. ‹*яп.*›

бохѐм *м.* (**бохѐмски** *прил.*; **бохѐмски** *нареч.*) Човек, който води весел и безгрижен живот (обикн. представител на някоя от свободните професии); бонвиван. ‹по заглавието на роман от Анри Мюрже, 1848›

бохѐма *ж.* Бохемите от една професия и/или в една компания като цяло. ‹от *фр.* bohème›

бохча̀ *ж.* **1.** *Разг.* Четвъртито парче плат за опаковане във вързоп. **2.** *Разг.* Вързоп, опакован в такова парче плат. **3.** *Диал.* Покривка за маса. ‹*тур.* bohça›

бохчалък *м.* *Истор.* Сватбени дарове, увити в бохча. ‹от *тур.* bohça›

боцѐто *ср.* *Изк.* **1.** Малка скулптура от восък или глина, подготовка за по-голяма творба. **2.** Бърза скица в масло, която е етюд към по-голяма картина. ‹от *ит.* bozza›

бо̀цман *м.* *Мар.* Корабен старшина. ‹*хол.* boot 'лодка' + man 'човек'›

бо̀ча *ж.* Игра с дървени топки. ‹*ит.*›

бошбуазлъ̀к *м.* *Остар.* Бъбривост, словоохотливост. ‹*тур.* boşboğazlık›

бо̀шлаф *м.* *Разг.* Празни приказки. ‹*тур.* boş laf›

бо̀я *ж.* **1.** Вещество за оцветяване. **2.** *Разг.* Цвят, багра. **3.** *Прен.* Изобразителни средства. ‹*тур.* boya›

бояджѝя *м.* **1.** Човек, който има работилница за боядисване или работи там. **2.** Работник, който боядисва. **3.** *Прен.* *Пренебр.* Неумел, лош художник. ‹*тур.* boyacı›

боядѝсвам *несв.* и **боядѝсам** *св.* (**боядѝсване** *ср.*) Придавам определен цвят с боя; обагрям, оцветявам. ‹от *тур.* boya›

боялѝя *прил.* *Разг.* За плат — който пуска боя. ‹*тур.* boyalı›

бра *м.* **1.** Стенен свещник. **2.** Аплик за електрически лампи, който се прикрепя към стена. ‹от *фр.* bras 'ръка'›

брабансо̀н *м.* *Зоол.* Порода товарни коне, създадена през XIX в. в Брабант, Белгия. ‹от *фр.* собств. Brabant›

брава̀да *ж.* *Рет.* Дръзко, ненужно предизвикателство към някого. ‹от *ит.* bravàta›

бравѝсимо *нареч.* Превъзходно, отлично. ‹*ит.* bravissimo›

бра̀во *междум.* За изразяване на одобрение, възхищение — "много добре, отлично, превъзходно". ‹*ит.* bravo 'отлично'›

брабу̀ра *ж.* (**брабу̀рен** *прил.*) *Муз.* Творба, чието изпълнение изисква голямо техническо умение от инстументалиста или от певеца. ‹*ит.* bravura›

бра̀га *ж.* *Мар.* Дебело въже, с което опасват кораб, за да го изтеглят. ‹*швед.*›

Бра̀ги *м.* В скандинавската митология — син на Один, бог на музиката, поезията и красноречието. ‹*норвежки* собств. Bragi/Brage›

брадикардѝя *ж.* *Мед.* Забавяне на сърдечната честота до по-малко от 50 удара в минута. ‹от *гр.*›

брадикинѝн *м.* *Биохим.* Полипептид, който се разтваря в кръвната плазма при нараняване и намалява кръвното налягане и чревната перисталтика. ‹от *гр.* βράδυς 'бавен' + κίνησις 'движение'›

бра̀йлов *прил.* ✧ **Брайлова азбука.** Релефен шрифт за слепи хора, разработен от френския тифлопедагог Луи Брайл (1809—1852) през 1829 г. ‹от *фр.* собств. Braille›

брак *м.* Недоброкачествена, негодна продукция. ‹*нем.* Brack›

бра̀кер *м.* *Икон.* Специалист стоковед, контрольор по качеството в завод производител. ‹*англ.* bracker›

бракѐта *ж.* *Мар.* Елемент, който укрепва конструкцията на детайлите. ‹*англ.* bracket›

бракма̀ *ж.* *Разг.* *Пренебр.* Негоден за употреба, повреден предмет. ‹от *тур.* bırakma›

бракониѐр *м.* Човек, който лови риба или дивеч в забранено време, в забранено или чуждо място или по непозволен начин. ‹*фр.* braconnier›

брактѝт *м.* *Истор.* Монета или медал с изображение само от едната страна, така че от другата те са вдлъбнати. ‹*лат.*›

бракѝвам *несв.* (**бракѝване** *ср.*) Обявявам за негодно за употреба. ‹от *нем.* bracken›

бра̀ма *ж.* *Истор.* Кораб с товароносимост до 8 т, използван за разтоварване на по-големи кораби в плитки пристанища. ‹*хол.*›

брама̀ни *ж.* Жена, която принадлежи към жреческата каста в Индия; брахмани. ‹от *санскр.* brahman 'молител'›

брамбра̀с *м.* *Мар.* Четириъгълно платно издигано на марса на параход. ‹*хол.*›

брамѝн *м.* Член на най-висшата, жреческата каста в според кастовата система за разделение на обществото в Индия; брахман, брахма. ‹от *санскр.* brahman 'молител'›

бра̀ндер *м.* *Истор.* **1.** Малък морски съд, натоварен с взрив, за торпилиране на противников кораб. **2.** Натоварен с баласт стар кораб, който бреговата охрана потапя на входа на пристанище, като преграда срещу неприятелски кораби. ‹*нем.* Brander›

брандма̀уер *м.* **1.** *Истор.* В средновековната архитектура — каменна стена, издигната между две сгради, за да ги предпази от пожар. **2.** *Архит.* Огнеупорен зид между две сгради. ‹*нем.* Brandmauer›

брантѝя *ж.* **1.** *Разг.* *Грубо.* Развратна жена; курва. **2.** *Остар.* Стара мома или стара, изоставена жена. ‹от *тур.*›

бранхѝди *мн.* (бранхѝд *м.*) *Истор.* Жреци на Аполон в Дидим край Милет. ‹*гр.* Βραγχίδαι›

бранш *м.* (**бра̀ншов** *прил.*) Отрасъл от стопанството на една държава. ‹*фр.* branche›

бра̀ншов *прил.* ✧ **Бранш ов профсъюз.** *Икон.* Профсъюз, който привлича всичките си членове от няколко тясно свързани професии, напр. в машиностроенето или полиграфията.

брас *м. Мар.* Устройство, използвано за полесно разгъване на платната в хоризонтална посока. ‹*хол.*›

бра̀узър *м. Инф.* Помощна програма за достъп в Интернет, който позволява да се разглеждат страници от World Wide Web (WWW). ‹*англ.* browser›

бра̀унинг и **бро̀унинг** *м.* Автоматичен пистолет с калибър 7,65 мм. ‹от *амер.* собств. J. M. Browning (1855—1926), конструктор на стрелково оръжие›

брахиа̀лен *прил.* ✧ **Брахиален мускул.** *Анат.* Мускул, който е разположен отпред на мишницата и сгъва предмишницата; мишничен мускул.

брахигра̀фия *ж. Истор.* Изкуството да се пише със съкращения, предшестващо стенографията. ‹от *гр.* βραχύς 'къс' + γράφω 'пиша'›

бра̀хиум *м.* (**брахиа̀лен** *прил.*) *Анат.* Частта от ръката между рамото и лакътя; мишница. ‹*лат.*›

брахихито̀н *м. Бот.* Декоративно растение с причудливо изкривено дървесно стъбло, което служи като резервоар за влага, и тъмнозелени листа, които при някои видове са сърцевидни, при други заострени като тънки пера. Brachychiton rupestris.

брахицефа̀лия и **брахикефа̀лия** *ж. Анат.* Патологично къс череп. ‹*лат.*›

Бра̀хма *м. Рел.* В индуизма: **1.** Първият бог от индуистката троица — Брахма, Вишну и Шива, чието ездитно животно е лебедът Хамса. **2.** Богът в неговия аспект на творец на Вселената. ‹от *санскр.* brahman 'награда'›

брахма̀н *м. Рел.* В индуизма — вечният непреходен абсолют, абсолютното съзнание, което е недостъпно за мисленето. ‹*санскр.* brahman 'молител'›

Брахма̀на *м.* и *ж.* Всеки един от добавените към всяка от Ведите свещени трактати, които по същество са ръководство за практическото използване на изложения в сборника материал. ‹*санскр.* Brahmana›

бра̀шпил *м. Мар.* Палубна, ръчна или механизирана, лебедка за спускане и вдигане на една или няколко котви. ‹*хол.* braadspil›

брѐве *ср. Църк.* Папско послание към светски държавници и монарси. ‹*лат.* brevis 'кратък'›

бревиа̀рий *м.* **1.** *Рел.* В Католическата църква — богослужебна книга, наподобяваща православния Часослов. **2.** *Истор.* Средновековно кратко изложение на исторически и юридически съчинения от античността; сборник. ‹*лат.*›

брезѐнт *м.* (**брезѐнтен** и **брезѐнтов** *прил.*) *Текст.* Груб непромокаем плат. ‹*хол.* presenning 'обвивка', 'завивка'›

Брѐйдаблик *м. Мит.* В скандинавската митология — дворецът на Балдур в Асгард. ‹*норвежки*›

брейк$_1$ *м. Муз.* **1.** Солов пасаж или мелодичен фрагмент от джаза, които се изпълняват с импровизации от солиста или от акомпанимента; пауза, почивка; брек. **2.** Динамичен танц със специфични движения, за които са характерни голяма пластичност, акробатични елементи и импровизация. ‹*англ.* break 'прекъсване'›

брейк$_2$ *м. Рекл.* Времето, в което се излъчват реклами по телевизията, радиото или в киното; прекъсване. ✧ **Брейк буфер.** *Рекл.* Буфер на прекъсването — тв реклама, която представя логото на даден спонсор преди и след прекъсването за реклама, обикн. ограничена до 10 сек и нормативно уредена за съответната телевизия или държава като цяло. ‹*англ.* break 'прекъсване'›

брѐйнсторм *м.* **1.** *Мед.* Нервен припадък. **2.** *Прен.* Внезапно хрумване, добра идея. ‹*англ.* brainstorm›

брѐйнсторминг *м.* "Мозъчна атака", техника за намиране на нестандартни решения на проблемни ситуации в предприятие, обикн. чрез дискусии. ‹*англ.* brainstorming›

брела̀н *м. Истор.* Игра на карти от XVIII—XIX век. ‹*фр.* brelan›

брело̀к *м.* Медальон за джобен часовник. ‹*фр.* breloque›

бретѐн *м.* Коса, спусната върху челото, подрязана в права линия. ‹от *фр.* собств. Breton›

бри *ср. Кул.* Френско краве сирене от областта Бри. ‹от *фр.* собств. Brie›

брѝг *м. Мар.* **1.** Крайцерски платноход с две мачти от XVIII—XIX в. **2.** Търговски кораб, подобен по конструкция на военния бриг, използван за далечни плавания през XVIII—XX в. ‹*англ.* brig›

бриґа̀да *ж.* (**бриґа̀ден** *прил.*) **1.** *Воен.* Войскова единица от няколко полка. **2.** Производствена група. ‹*фр.* brigade›

бригадѝр *м.* (**бригадѝрски** *прил.*) **1.** Ръководител на бригада. **2.** *Истор.* Бригаден генерал в царска Русия. ‹*нем.* Brigadier›

бриґа̀нт *м. Истор.* Доброволец във Франция, който е на служба у частно лице през XV—XVI в. ‹*фр.*›

бригантина *ж. Истор.* **1.** Бързоходен двумачтов кораб в Средиземно море през XVI—XIX в., използван от пирати. **2.** Двумачтов посланически или разузнавателен военен кораб през XVII—XX в. ‹*фр.* brigantin›

брйдел *м. Мар.* Котвената верига, свързваща брагшпила с котвата. ‹*англ.* bridle›

бридж *м.* Игра на карти за две двойки играчи. ‹*англ.* bridge›

бридж-белот *м.* Игра на карти за две двойки играчи, разновидност на белота. ‹от бридж и белот›

бриджор *м. Разг.* Играч на бридж. ‹от *англ.*›

бриз *м. Метеор.* Слаб вятър по бреговете на голям воден басейн, който с течение на денонощието мени посоката си. ‹*фр.* brise›

бризбйзи *мн.* Малки тънки пердета, които се поставят на долния край на прозорец. ‹*фр.* brise-bise›

брикети *мн.* (брикет *м.*) (**брикетен** *прил.*) **1.** Пресовани и слепени в малки парчета дребнозърнести или праховидни въглища, които се използват за отопление. **2.** Пакетиран продукт с подобна форма. ‹от *фр.* briquette›

бриколл *м.* **1.** *Истор.* Средновековна метателна машина. **2.** Удар в билярда. ‹*фр.* bricol›

брйкфилдер *м. Метеор.* Северен горещ и сух вятър, който носи пясък от пустините на Югоизточна Австралия. ‹*англ.*›

брилянт$_1$ *м.* (**брилянтен** *прил.*) Обработен диамант за украшение. ‹*фр.* brillant 'блестящ'›

брилянт$_2$ *м. Текст.* Млътен лъскав плат от коприна и памук. ‹от *фр.* brillant 'блестящ'›

брилянтен *прил.* (**брилянтно** *нареч.*) *Прен.* Великолепен, блестящ, изящен, фин.

брилянтин *м.* **1.** Козметичен препарат за коса, който ѝ придава лъскавина. **2.** *Техн.* Лак за полиране на мебели. ‹*фр.* brilliantine›

бриология *ж.* Наука за мъховете. ‹от *гр.* βρύον 'мъх' + λόγος 'учение'›

бристол *м. Полигр.* Фин картон за рисуване или за визитни картички, покани и под. ‹от *англ.* собств. Bristol›

бриф *м. Рекл.* Кратко изложение, резюме на факти, цели и правила, според които е постигнато съгласието между клиент и рекламна агенция, преди да се разработи рекламната кампания. ‹*англ.* brief›

брйфинг *м.* **1.** Кратка среща с журналисти за свеждане на текуща, актуална информация от страна на институция. **2.** Информация, инструкции, съвети, дадени предварително на работен екип. **3.** Обобщаване на резултати, обикн. от бизнеспрограма. ‹*англ.* briefing›

брйфок *м. Мар.* Спомагателно право платно, използвано на яхти с коси платна. ‹*хол.*›

брич *м.* Вид панталони, широки до колената, а надолу тесни, които обикн. се носят с ботуши. ‹*англ.* breeches›

брйчка *ж.* **1.** *Остар.* Малка покрита конска кола за превоз на пътници. **2.** *Разг. Пренебр.* Стар, очукан автомобил, машина. ‹*ит.* biroccio›

бровалия *ж. Бот.* Декоративно растение, чиято родина е Колумбия, едно от най-красивите за висяща кошница заради стелещите се, силно разклонени стъбла, заострените издължени листа и цветовете с по 5 венчелистчета, които в диаметър достигат 5 см, обагрени във виолетово или бяло. Browallia speciosa.

бродерия *ж.* **1.** Ръчно или машинно ушита украса върху плат. **2.** Ушиване на такава украса; везане, везба. ‹*фр.* broderie›

бродйрам *несв.* и *св.* (**бродйране** *ср.*) Правя бродерия; веза. ‹от *фр.* brode›

бродяга *м. Остар.* Скитник. ‹*рус.* бродя́га›

брожение *ср.* Обществено недоволство, вълнение. ‹*рус.* бро́жение›

бройлер *м.* Пиле, отглеждано по специален начин само за месо. ‹*англ.* broiler›

Брок *ср.* В скандинавската митология — джуджe, брат на Ейтри, подарило на боговете три вълшебни предмета. ‹*норвежки*›

брокардиум *м. Юр.* Измислено юридическо правило, което се представя за истинско. ‹*лат.*›

брокат *м.* (**брокатен** *нареч.*) *Текст.* Тежък копринен плат с втъкани златни или сребърни нишки. ‹от *ит.* broccato 'релефна тъкан'›

брокер *м.* (**брокерски** *прил.*) *Фин.* **1.** Независим агент, който купува и продава акции и облигации на борсата от свое име, но за сметка на клиента. **2.** Посредник при сключване на сделки за наемане на кораби и при застрахователна дейност. ✧ **Борсов брокер.** *Икон.* Лицензирано лице, което получава от клиенти поръчки за покупко-продажби на ценни книжа на борсата и извършва тези поръчки от тяхно или от свое име. ✧ **Брокер за два долара.** *Икон.* Независим брокер на Нюйоркската фондова борса, който изпълнява поръчки за покупки и продажби на брокерите, които работят на комисиона. ✧ **Брокер, който регистрира сделките.** *Икон.* Брокер на Лондонския паричен пазар, който "води книгите", т. е. регистрира продажбите и покупките на краткосрочни парични активи. ✧ **Брокер на агенция.** *Икон.* Посредник на ценни книжа, който купува и продава акции на компаниите от маркетмейкърите. ✧ **Брокер по вътрешноборсови сделки.** *Икон.* Брокер на Лондонската фондова борса, който

дава възможност на маркетмейкърите на държавни ценни книжа анонимно да вписват на електронното табло заявките за продажба или покупка на такива книжа. ✧ **Правителствен брокер.** *Икон.* Брокер на фондовата борса, назначен като правителствен агент на пазара за ценни книжа. ‹*англ.* broker›

брокерàж *м. Фин.* Парична премия на борсов брокер, която представлява процент от стойността на извършените от него сделки. ‹*англ.* brokerage›

брòкерски *прил.* ✧ **Брокерска къща.** *Икон.* Лицензирана фирма, в която работят брокери и чрез която се сключват всички регламентирани борсови сделки. ✧ **Брокерски депозит.** *Икон.* Сдобиване на брокерите с банков депозит с цел да се увеличи и гарантира тяхната ликвидност. ✧ **Брокерски кредит.** *Фин.* Кредит, предоставян от брокерски къщи, обикн. на чужд износител, който внася стоки в страната на брокера.

брòколи *ср. неизм. Бот.* Двугодишно цветно зеле, чиито цветни главички, оцветени в зелено, се използват в кулинарията преди да са разцъфтели. Brassica oleracea italica. ‹от *ит.* broccolo 'малък израстък, шип'›

бром *м. Хим.* Червено-кафява до тъмночервена течност с остра задушлива миризма и отровни червени пари, която има приложение в медицината, в производството на дезинфектанти, фотографски и огнеупорни материали (знак Br). ‹от *гр.* βρῶμος 'воня'›

бромàти *мн.* (бромàт *м.*) (**бромàтен** *прил.*) *Хим.* Соли на бромната киселина. ‹*лат.* bromates›

бромѝди *мн.* (бромѝд *м.*) (**бромѝден** *прил.*) *Хим.* Соли на бромоводородната киселина. ‹*лат.* bromides›

бром(х)идрòза *ж. Биохим.* Бактериално разграждане на потта, съпроводено с неприятна миризма, заради съдържанието на мастни киселини и амонячни съединения. ‹*лат.* bromidrosis, bromhidrosis›

бромѝзъм *м. Мед.* Група от симптоми (ринит, бронхит, обриви и под.), наблюдавани след продължително приемане на бромиди. ‹*лат.* bromismus›

бромѝрам *несв.* и *св.* (**бромѝране** *ср.*) *Хим.* Замествам с един или повече бромни атоми водородни атоми в органична молекула.

бронз *м.* (**брòнзов** *прил.*) *Хим.* **1.** *Остар.* Сплав от мед и калай със златистокафяв цвят. **2.** Прах или боя от тази сплав. **3.** Медна сплав, която не съдържа калай. ✧ **Алуминиев бронз.** *Хим.* Медна сплав, която съдържа ок. 10% алуминий, до 5% никел и 5% желязо, една от сплавите с голяма якост, добра корозионна и износоустойчивост, използвана за изработване на помпи и витла на морски съдове. ✧ **Оръдеен бронз.** *Хим.* Сплав на 10% калай (с 2% цинк като редуктор) и 90% мед, от която се леят предмети с добра износоустойчивост (лагери на оси, втулки, зъбни колела и под.). ‹*фр.* bronze›

бронзѝрам *несв.* и *св.* (**бронзѝране** *ср.*) Покривам с бронз. ‹*нем.* bronzieren›

брòнзов *прил.* ✧ **Бронзов период.** *Истор.* Епохата, в която са открити и използвани медта и бронзът за правене на оръдия на труда и оръжия.

бронтозàвър *м. Палеонт.* Всеки огромен тревопасен четириног динозавър от род Apatosauros, който има много дълги опашка и шия и е живял в периода юра. ‹от *гр.* βροντή 'гръм' + σαῦρος 'гущер'›

бронтолòгия *ж. Истор.* В античността — съвкупност от представи за произхода и признаците на възникване и предсказване на бурите, разпространени сред мореплавателите. ‹от *гр.* βροντή 'буря; гръм' + λόγος 'учение'›

бронтофòбия *ж. Мед.* Болестен страх от гръмотевици и бури. ‹от *гр.* βροντή 'буря; гръм' + φόβος 'страх'›

брòнхи *мн.* (бронх *м.*) (**бронхиàлен** *прил.*) *Анат.* Разклонения на дихателната тръба, по които въздухът достига белите дробове. ‹от *гр.* βρόγχος 'трахея; бронх'›

бронхиàлен *прил.* ✧ **Бронхиална астма.** *Мед.* Заболяване с пристъпи на затруднено дишане поради спазми на мускулите в бронхите. ✧ **Бронхиално дърво.** *Анат.* Разклонена система от тръбички, провеждащи въздуха от трахеята до белите дробове.

бронхиектàзия и **бронхоектàзия** *ж. Мед.* Разширение на бронхите или на техни разклонения в ограничен участък. ‹*лат.* bronchiectasia/bronchoectasia›

бронхиòли *мн.* (бронхиòла *ж.*) (**бронхиòлен** *прил.*) *Анат.* Крайните разклонения на бронхиалното дърво, които не съдържат хрущял или слузни жлези в стените си. ‹от *лат.* bronchiolus›

бронхиолѝт *м. Мед.* Възпаление на бронхиолите. ‹*лат.* bronchiolitis›

бронхѝт *м. Мед.* Възпаление на бронхите, придружено с кашлица и затруднено дишане. ‹*лат.* bronchitis›

бронхогрàфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на бронхите след вкарването на контрастно вещество. ‹*лат.* bronchographia›

бронхопневмòния *ж. Мед.* Възпаление на ограничен участък от белите дробове. ‹*лат.* bronchopneumonia›

бронхоскòп *м. Мед.* Инструмент за оглед на трахеята и бронхите. ‹*лат.* bronchoskop›

бронхоскопия *ж. Мед.* Оглед на трахеята и бронхите с бронхоскоп. ‹*лат.* bronchoskopia›

бронхоспазъм *м. Мед.* Стеснение на бронхите при мускулен спазъм. ‹*лат.* bronchospasmus›

брочинг *м. Мар.* При платноходи с дължина до 40 м — пълна загуба на управлението вследствие въздействието на догонващата вълна върху корпуса. ‹*англ.* broaching›

броширам *несв.* (**броширане** *ср.*) *Полигр.* **1.** Сгъвам печатен лист в кола. **2.** Подшивам преди подвързване. ‹*фр.* brocher›

брошка *ж.* Женско украшение с игла за закрепване към дрехата. ‹*фр.* broche›

брошура *ж. Полигр.* Неголяма като обем книга (до 5 коли), която е само подшита с мека подвързия. ‹от *фр.* brocher 'съшивам'›

брудершафт *м.* **1.** *Рел.* В Католическата църква — мирско братство. **2.** *Разг.* Побратимяване. ‹*нем.* Bruderschaft›

бруксизъм *м. Мед.* Скърцане със зъби по време на сън, обикн. при децата. ‹*лат.* bruxismus›

брунфелзия *ж. Бот.* Бавнорастящо вечнозелено бразилско храстче, отглеждано като декоративно заради красивите цветове — отначало те са светлолилави, но постепенно изсветляват почти до бяло. Brunfelsia.

бруст *м. Спорт.* Стил на плуване по гърди с кръгови движения на крайниците. ‹от *нем.* Brustschwimmen›

бруствер *м. Воен.* **1.** Преграда, която предпазва от преки попадения защитник на укрепление. **2.** Насип от камъни или пръст, с който се прикрива окоп. ‹*нем.* Brustwehr›

брутален *прил.* (**брутално** *нареч.*; **брутално** *ж.*) Безогледен. ‹*фр.* brutal›

брутен *прил.* ✧ **Брутен вътрешен продукт.** *Фин.* Обобщаващ икономически показател за дадена държава, изразяващ общата стойност на произведените в държавата стоки и извършените услуги по пазарни цени. ✧ **Брутен доход от ценни книжа.** *Икон.* Брутен доход от инвестициите в ценни книжа преди плащането на данъците. ✧ **Брутен национален продукт.** *Фин.* Обобщаващ икономически показател, който изразява общата стойност на крайните стоки и услуги, създадени в държавата, и резултатите от външнотърговската дейност. ✧ **Брутен обществен продукт.** *Икон.* Брутният вътрешен продукт на фактора на труда и собствеността, разположени в определена държава. ✧ **Натрупан брутен национален продукт.** *Икон.* Брутният национален продукт плюс стойността на всички обществени блага и всички видове услуги, независимо дали са представени на пазара или не. ✧ **Паричен брутен вътрешен продукт.** *Икон.* Номиналната стойност на всички доходи, свързани с икономическата активност в дадена страна за даден период от време. ✧ **Равновесен брутен национален продукт.** *Икон.* Равнището на реалния национален доход, при което съвкупното търсене е равно на съвкупното предлагане, т. е. съвкупните разходи са равни на количеството стоки и услуги, произведени в икономиката. ✧ **Брутна товароподемност (дедуейт).** *Мар.* Разликата между брутната и нетната водоизместимост на кораб. ✧ **Брутни валутни резерви.** *Икон.* Наличностите в специални права на тираж, текущите сметки и депозитите на централната банка в чужда валута, намиращи се на съхранение в банки извън страната. ✧ **Брутно формиране на капитала.** *Икон.* Националните разходи, направени през даден период от време за дълготрайни материални активи — сгради, строителни съоръжения, машини, оборудване и превозни средства.

бруто *нареч.* **1.** *Търг.* Заедно с опаковката. **2.** *Фин.* Без да се приспадат удръжките. ✧ **Бруто за нето.** *Икон.* Правило при търговските сделки, според което заплащането се извършва предвид брутното тегло без спадане на тарата, използвано, когато цената "бруто" не се различава съществено от цената "нето". ✧ **Бруто регистър тон.** *Мар.* Мярка за общата кубатура на всички корабни помещения. ‹*ит.* brutto›

бруцела *ж. Биол.* Кръгла или пръчковидна патогенна бактерия, която причинява бруцелоза. Brucella. ‹от *англ.* собств. D. Bruce (1855–1931), австралийски бактериолог и физиолог›

бруцелоза *ж.* (**бруцелозен** *прил.*) *Мед.* Хронично инфекциозно заболяване на човек или животно, причинено от бруцели, което поразява най-вече нервната система и костите. ‹*лат.* brucellosis›

брюмер *м. Истор.* Вторият месец от републиканския календар по време на Френската революция (1789), от 22 октомври до 21 ноември. ‹*фр.* brumaire›

брюнет *м.* Мъж с черна коса и тъмни очи. ‹*фр.* brunet›

брюнетка *ж.* Жена с черна коса и тъмни очи. ‹*фр.* brunette›

бубал *м. Зоол.* Голяма африканска антилопа с рога, подобни на лира. Bubalus caffer.

бубон *м.* (**бубонен** *прил.*) *Мед.* Увеличен, възпален лимфен възел в подмишницата или слабините, обикн. при венерически болести и чума. ‹от *гр.* βουβών 'слабини'›

бубонен *прил.* ✧ **Бубонна чума.** *Мед.* Чума, при която се появяват отоци, възпаляват се

и гангренясват.

бувàрдия *ж. Бот.* Мексиканско цъфтящо храстче, отглеждано като декоративно и лековито растение (при дизентерия и др. болести); има ароматни цветове в бяло, розово или червено, продълговати като тръбички, събрани в гроздове над зелените листа. Bouvardia. ‹по името на *фр.* ботаник Ch. Bouvard, живял през XII в.›

бугалѐт *м. Мар.* Малък двумачтов кораб. ‹*англ.*›

бугенвилѐя *ж. Бот.* Бразилски декоративен храст, отглеждан в стайни и градински условия, който е силно разклонен, достига 2 м височина, има дребнички цветчета с красиви тичинки и плодник, обагрени в розово, лилаво и аленочервено. Bougenvillea.

бу̀да *м.* (бу̀ди *мн.*) **1.** (**Бу̀да** *м. неизм.*) Сидхарта Гуатама (ок. 563—483 г. пр. Хр.), благородник по произход, религиозен водач, създател на будизма. **2.** В будизма — човек, който се е освободил от кръговрата на съществуванията и е постигнал нирвана, абсолютно просветление. **3.** В дзен — синоним на абсолюта. ‹от *санскр.* budh 'пробуждам; знам' ⇨ budhha/Budhha 'пробуден; просветен'›

будалà *м.* и *ж. Разг.* Глупак. ‹*тур.* budala›

будàлкам *несв. Разг.* Правя на будала; залъгвам, заблуждавам. — **будалкам се.**

будѝзъм *м.* (**будѝстки** *прил.*) Една от трите велики световни религии, основана през VI—V в. пр. Хр. от Буда като отговор на въпроса за възможността да се премахне кръговратът на битието, т. е. на прераждания̂та. ‹от *санскр.* ⇨ *англ.* Buddhism›

будѝст *м.* Последовател на будизма.

бу̀дка *ж.* **1.** Павилион за продажба на вестници, книги, дребни стоки. **2.** Малка постройка за подслон. ‹*нем.* Bude›

будоа̀р *м. Истор.* Тоалетна стая и приемна на дама от висшето общество. ‹*фр.* boudoir›

бу̀ер *м.* **1.** *Истор.* Товарен едномачтов холандски кораб от XVI в. **2.** Бързоходна яхта на ски, за риболов в замръзнали водни басейни. ‹*хол.*›

бузгу̀н *м.* **1.** *Диал.* Беля, поразия. **2.** *Остар.* Поражение. ‹*тур.* bozgun›

буй *м.* **1.** *Мар.* Плаващ знак за навигационната обстановка, предпазващ от подводни опасности. **2.** Специално приспособление, използвано от плажните спасители като помощно средство при изваждане на удавници. ‹*хол.* boei, boes›

бук *м. Рекл.* Специализирано издание — албум, в който са представени снимки на манекен, фотомодел, артист и др., разпространяван с рекламна цел. ‹*англ.* book›

букàй *мн.* **1.** Железни халки за спъване на кон или магаре. **2.** Окови за краката на затворник. ‹*тур.* bucaği›

буканѐр *м. Истор.* **1.** Пришълец на Карибските острови през XVII в. **2.** Пират. ‹*фр.* boucanier›

букѐро *ср. Истор.* Изцяло черни грънчарски изделия на етруските (ок. VIII в. пр. Хр.), направени от глина с високо съдържание на желязо.

букѐт *м.* **1.** Свързани в едно стръкове цветя. **2.** *Прен.* Съвкупност; хармония. ‹*фр.* bouquet›

букинѝст *м.* Търговец на стари и редки, ценни книги. ‹*фр.* bouquiniste›

букѝрам *несв. Мар.* Предварително резервирам кораб или пасажерско място на кораб от друго превозно средство, от хотел или гара. ‹от *англ.* book›

бу̀кла *ж.* Къдрица. ‹*фр.* boucle›

буклѐ *ср. Текст.* **1.** Памучна или вълнена прежда с надебелявания на нишките, подобни на малки възли. **2.** Плат, изтъкан от такава прежда. ‹*фр.* bouclé›

букмѐйкър *м.* Човек, който записва залаганията на публиката при спортни състезания. ‹*англ.* bookmaker›

буко̀лики *мн.* (**буколѝчески** *прил.*) *Лит.* **1.** *Истор.* В античната поезия — произведения, в които идеализирано се описва пастирският и селският бит. **2.** Всяко произведение с такава тема, което подражава на античните образци. ‹от *гр.* βουκολικός 'овчарски, пастирски'›

букраниѝон *м. Истор. Изк.* В древността и през Ренесанса — орнаментален мотив във вид на волска глава. ‹*лат.* bucranium›

бу̀кса *ж.* **1.** Метална кутия за подложка на ос в жп транспорта. **2.** *Ел.* Съединител. ‹*нем.* Büchse›

буксѝр *м.* (**буксѝрен** *прил.*) **1.** *Мар.* Кораб влекач. **2.** Стоманено въже за влачене. ‹*хол.* boegseeren›

буксу̀вам *несв.* (**буксу̀ване** *ср.*) **1.** За колелетата на превозно средство — въртя се на едно място. **2.** *Прен.* Не напредвам, не се развивам. ‹*нем.*›

бу̀ла$_1$ *ж.* **1.** Папско послание или декрет. **2.** Разрешително за встъпване в църковен брак. ‹*лат.* bulla›

бу̀ла$_2$ *ж.* **1.** *Мед.* Голям мехур, съдържащ серозна течност. **2.** *Анат.* Тънкостенни, изпълнени с въздух пространства в белия дроб, които са вродени или са образувани при емфизем. ‹*лат.* bulla›

бу̀ла$_3$ *ж. Разг.* Туркиня, кадъна. ‹*тур.* bola›

булàва *ж.* **1.** *Истор.* Хетмански жезъл. **2.** Метален бастун. ‹*рус.* булава́›

буламàч *м. Разг. Пренебр.* **1.** Безвкусно ястие. **2.** Безвкусица. ‹*тур.* bulamaç›

булàриум *м. Църк.* Сборник от папски декрети. ‹*лат.* bullarium›

булàрх *м. Истор.* В древна Атина — председател на народното събрание (буле). ‹от *гр.* βουλαρχέω 'пръв в събранието'›

булàт *м.* **1.** *Метал.* Висококачествена стомана, чийто произход се губи в древността, за изработване на хладно оръжие. **2.** *Прен.* Меч. ‹*ар.* pūlād›

бу̀лба *ж. Мар.* **1.** Издадено пред подводната част на корабния нос съоръжение с форма на капка, което намалява съпротивлението на вълните. **2.** Симетрични странични издутини в подводната конструкция на кораб или яхта. ‹*англ.* bulb›

бу̀лбикил *м. Мар.* Специална конструкция на киловия плавник в някои яхти. ‹*англ.*›

булгу̀р *м.* (**булгу̀рен** *прил.*) Счукано или едро смляно жито за приготвяне на ястия. ‹*тур.* bulgur›

булдо̀г *м.* **1.** *Зоол.* Порода кучета с тъпа муцуна, голяма глава и широки гърди. **2.** *Воен.* Пистолет с къса цев. ‹*англ.* bulldog›

булдо̀зер *м.* Верижен трактор със специално гребло отпред. ‹*англ.* bulldozer 'разбивач'›

булдозерѝст *м.* Машинист, който работи на булдозер.

бу̀ле *ср. Истор.* Народното събрание в древна Атина; сенат, ареопаг. ‹*гр.* βουλή›

бу̀лев *прил.* ✧ **Булева алгебра.** *Мат. Инф.* Клон на математическата логика, който се използва в изчислителните машини; логическите операции се извършват от операторите "и", "или", "не-и" и др., които в известен смисъл са аналогични на математическите знаци. ‹по името на *англ.* математик и логик Boole (1815—1864)›

булевàрд *м.* (**булевàрден** *прил.*) Широка градска улица. ‹*фр.* boulevard›

булевàрден *прил. Прен.* За произведения на изкуството — който няма художествена стойност. ✧ **Булевардна литература.** *Лит.* Творби със сензационен характер, написани често по подражание на популярни автори и като компилация на стари и нови книги, получили широко разпространение в нач. на XX в.

булимѝя *ж. Мед.* Пристъпи на мъчителен глад, съпроводени с рязка слабост, които са резултат от психическо разстройство или от заболяване на жлезите с вътрешна секреция; хиперорексия. ‹*англ.* bulimia›

булѝн *м. Мар.* Тънко въже, с което са обшити краищата на платното, за да запази тъканта му от разтягане или свиване в морски условия. ‹*англ.*›

бу̀лиън *м.* **1.** Благородни метали на кюлчета. **2.** Ненасечени монети от злато и сребро. ‹*англ.* bullion›

бульо̀н *м. Кул.* Отвара от месо или зеленчуци. ‹*фр.* bouillon›

бум *м.* Сензация, оживление, шум; бързо повишаване на интереса. ‹*англ.* boom›

бумàщина *ж. Пренебр.* Формализъм в административната работа; канцеларщина, бюрокрация. ‹от *рус.*›

бумерàнг *м.* **1.** Оръжие на австралийските аборигени от извито твърдо дърво, което може да се връща обратно при този, който го хвърля, ако не попадне в целта. **2.** *Прен.* Злина, която се стоварва върху този, който я е използвал, за да навреди на някого. ‹*англ.* boomerang›

бунàк *м.* (**бунàшки** *прил.*) *Разг. Грубо.* Тъпак, малоумник, глупак. ‹*тур.* bunak›

бунàр *м. Диал.* Кладенец. ‹*тур.* pinar›

бунарджѝя *м. Диал.* Майстор строител, който копае кладенци.

бунàщина *ж. Разг. Грубо.* Постъпка на бунак; глупост. ‹от *тур.* bunak›

бунгàло *ср.* **1.** Едноетажна индийска къща, обградена с веранди. **2.** Лека къщичка за летуване. ‹от *хинди* bangla 'от Бенгал' ⇨ *англ.* bungalow›

бу̀нкер$_1$ *м.* (**бу̀нкерен** *прил.*) **1.** *Воен.* Железобетонно укритие с оръдия и картечници. **2.** Подземно железобетонно скривалище. **3.** *Мар.* Ъглов трюм на кораб, използван за съхраняване на насипно гориво. **4.** Голямо вместилище за насипни материали. ‹*англ.* bunker›

бу̀нкер$_2$ *м. Спорт.* В голфа — запълнена с пясък падина около зелена площ, на която се намира дупката. ‹*англ.* bunker›

бункерàж *м. Мар.* Такса за зареждане на кораб с гориво. ‹от *англ.* bunker›

бунчу̀к *м.* **1.** *Истор.* Конска опашка на дървена дръжка като знаме в кавалерията в Турция, на запорожките казаци през XVI—XVIII в. и др. **2.** Музикален инструмент в кавалерийската музика, украсен с конска опашка. ‹*тюркски* ⇨ *рус.*›

бург *м. Истор.* Град крепост, укрепен град в средновековна Западна Европа. ‹*нем.* Burg›

бургграàф *м. Истор.* **1.** Градоначалник, защитник на град при война. **2.** Потомствени земевладелци в средновековна Германия. ‹*нем.* Burggraf›

бургиньо̀н *м. Кул.* Рагу от телешко, приготвено с червено вино и много лук. ‹от *фр.* собств. Bourgogne, област във Франция; bourguignon›

бургѝя *ж. Разг.* Свредел. ‹*тур.* burgu›

бу̀ргмайстер *м. Истор.* Кмет в Белгия, Германия, Холандия, Швейцария. ‹*нем.* Burgmeister›

бурѐт *м. Диал.* **1.** Груба коприна. **2.** Остатъци при точене на коприна. ‹*фр.* bourrette›

буржоа̀ *м.* Представител на буржоазията. ‹*фр.* bourgeois›

буржоа̀зия *ж.* (**буржоа̀зен** *прил.*) *Истор.* Съсловие с частна собственост или с дейност в областта на търговията. ‹*фр.* bourgeoisie›

бу̀ри *мн.* (**бу̀рски** *прил.*) *Етнол.* Потомци на холандските хугеноти, колонизатори на Южна Африка, които днес живеят в Капската и Оранжевата провинция и в провинция Трансваал в ЮАР; африканери ‹от *хол.* boers 'селяни'›

буримѐ *ср. Лит.* Стихотворение, съчинявано по предварително зададени рими. ‹*фр.* bouts rimés›

бурѝя *ж. Диал.* **1.** Тръба за свирене. **2.** Кюнец, тръба. ‹*тур.* boru›

бу̀рка *ж.* Вълнен плащ без ръкави у кавазките народи. ‹*ар.* burka ⇨ *рус.* бу́рка›

буркà̀н *м.* Стъклен съд с широко гърло и с цилиндрична форма. ‹*унг.* borkan 'кана за вино' ⇨ *рум.* borcan›

бурлѐска *ж. Изк.* **1.** Пародийно-комичен жанр, при който комичният ефект се дължи на несъответствието между формата и съдържанието. **2.** Пиеса или музикално произведение с комичен характер. ‹*ит.* burlesco 'шегичка'›

бурма̀ *ж. Разг.* Винт. ‹*тур.* burma›

бурмалѝя *прил. Остар.* **1.** Скопен. **2.** Засукан, завит. ‹*тур.*›

бурну̀с *м.* Белият плащ на бедуините. ‹*ар.*›

бу̀рса *ж. Истор.* **1.** В средновековните университети — общежитие за бедни студенти. **2.** В Руската империя — общежитие към духовните училища и семинарите. ‹*лат.* bursa 'каса'›

буру̀н$_1$ *м. Диал.* Хълм, могила. ‹*тур.* burun 'нос'›

буру̀н$_2$ *м. Мар.* Счупването гребена на вълната и нейното разпенване при преминаването ѝ над подводна издатина.

бурунджу̀к *м. Диал.* Сурова коприна, от която се изтъкава домашно копринено платно. ‹*тур.* bürüncük›

бус$_1$ *м. Истор.* Двумачтов платноход от XVII—XIX в. ‹*англ.*›

бус$_2$ *м. Авт.* Малък лекотоварен автомобил; микробус. ‹от *лат.* (omni)bus 'за всички'›

бу̀сола *ж.* **1.** *Геод.* Ъгломерен уред, който служи за измерване при снимка на местности. **2.** *Воен.* Уред за направление на артилерийския огън, който е съчетание на компас, ъгломерен кръг и оптическа тръба. ‹*фр.* boussole›

бу̀стер *м.* **1.** Спомагателен двигател на ракета. **2.** *Физ.* Синхротронен ускорител на частици. ‹*англ.* booster›

бустрофедо̀н *м. Истор.* Начин на писане в старогръцкия език, при който редовете са непрекъснати и следват отляво надясно и обратно, подобно на браздите в нива. ‹от *гр.* βοῦς 'бик' + στρέφω 'обръщам, въртя'›

бусшо̀ *м. Рел.* В дзен — будасъщност, будаприрода. ‹*яп.*›

бут *м.* **1.** Част от крака на животно или птица — от коляното до хълбока. **2.** *Разг.* Бедро на човек. ‹*тур.* but›

бута̀н *м. Хим.* Органично съединение, газообразен въглеводород, който се използва за битови нужди и в промишлеността. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Butan›

бутафо̀рия *ж.* (**бутафо̀рен** *прил.*) **1.** *Театр.* Предмети от декора за сцена, които наподобяват истински и се използват вместо тях. **2.** *Прен.* Имитация. ‹*ит.* buttafuori›

бу̀тер- *представка.* В сложни думи със значение 'масло; маслен', напр. *бутертесто*, *бутерки*. ‹от *нем.* Butter 'масло'›

бутербро̀д *м.* Сандвич. ‹*нем.* Butterbrot›

бутѝк *м.* (**бутѝков** *прил.*) Магазин за продажба на модни дрехи, бижута и др. (обикн. в ограничен брой и/или ръчно изработени). ‹*фр.* boutique›

бутѝлка *ж.* Стъклено или пластмасово шише с изтеглено нагоре тясно гърло. ‹*ит.* bottiglia›

бито̀н *м.* **1.** Копче за включване/изключване чрез натискане. **2.** Издатина, шип върху подметките на спортни обувки. ‹*фр.* bouton 'копче'›

бутониѐра *ж.* Обшит отвор на ревера на горна дреха, където се поставя цвете. ‹*фр.* boutonnière›

буфа̀н *прил.* Много набран. ‹*фр.* bouffant 'надут'›

бу̀фер *м.* (**бу̀ферен** *прил.*) **1.** *жп* Приспособление (железен диск с пружина) към вагон, предназначено да пружинира при удар и да намалява сътресението от блъскането на вагоните. **2.** *Авт.* Гумена подложка на автомобил, предназначена да намалява друсането и да смекчава аварийни удари. **3.** *Прен.* Този, който е предназначен да смекчава удари. ✧ **Буфер в паметта.** *Инф.* Част от паметта, която често се използва за компенсиране на разликите в скоростта на предаване или обработка или за съхраняване на данни до освобождаването на някое периферно устройство. ‹*англ.* buffer›

бу̀ферен *прил.* ✧ **Буферен запас.** *Икон. Фин.* **1.** Натрупване на стоки с цел стабилизиране на световните цени. **2.** Парични запаси, които

могат да абсорбират неочаквани изменения в разходите и националния доход. ✧ **Буферен повторител.** *Инф.* Устройство за филтриране и усилване на сигнали преди тяхното изпращане, което съдържа съобщенията временно, ако в момента мрежата е заета. ✧ **Буферна държава.** *Полит.* Неутрална държава, обикн. малка по територия, която е разположена между две спорещи по някакъв проблем държави.

буфонада *ж.* **1.** *Изк.* Комичен спектакъл, който произхожда от античните мимове и в който средищна фигура е палячото; пародия, фарс. **2.** *Прен.* Палячовщина. ‹от *ит.* bouffonata›

буфосинхронист *м.* Комедиант, който на фона на музика, обикн. от песен, имитира без глас истинско изпълнение. ‹от *ит.* bouffo(nata) + *гр.* σύν 'заедно' + χρόνος 'време'›

бухта₁ *ж.* *Геогр.* Морски залив. ‹*хол.* bucht›

бухта₂ *ж.* *Кул.* Сладка или солена закуска от пържено тесто, което предварително е разточено на дебела кора и е нарязано на малки парченца или на някакви формички. ‹от *рум.* bucată 'къшей, залък'›

буцудан *м.* В дзен — сърдък олтар, който се намира в будистки храм или манастир, а в умален вид — и в много японски домове. ‹*яп.*›

буцудо *ср.* *Рел.* **1.** В дзен — учението на Буда, будизмът. **2.** В дзен — просветление. **3.** В дзен — съвършеното просветление. ‹*яп.*›

бучакчийница *ж.* *Остар.* Ножарска работилница. ‹от *тур.* bıçak 'нож'›

бучакчия *м.* *Остар.* Ножар. ‹*тур.* bıçakçı›

бучарда *ж.* *Строит.* *Изк.* **1.** Каменарски чук с назъбена глава. **2.** Обработена с такъв чук повърхност. ‹*ит.* bucciarda›

буш *м.* *Геогр.* Наименование на неусвоени, неразчистени местности, заети от храсталаци и редки дървета. ‹*англ.* bush›

бушел *м.* *Търг.* Мярка за тегло и обем на зърнени храни с различна тежина за различните храни. ‹*англ.* bushel›

бушмени *мн.* (бушмен *м.*) *Антроп.* Народност, която живее в пустинните области на Намибия и принадлежащите ѝ райони на ЮАР, Ботсуана, Ангола, а също и в Танзания; ок. 75 000 души. ‹от *хол.* bosejeman/boschiman 'горски човек'›

бушон *м.* *Ел.* Електрически предпазител от претоварване на инсталация. ‹*фр.* bouchon 'запушалка'›

бушприт *м.* *Мар.* Полегато поставена предна мачта на платноходен кораб. ‹*хол.* bouspret›

буюкия *ж.* *Остар.* Специални щипци, с помощта на които се поддържа формата на мустаци. ‹от *тур.* bıyık 'мустаци'›

буюклия *прил.* *Диал.* За човек — който има големи мустаци. ‹*тур.* bıyıklı›

бхавачакра *ж.* В будизма — колелото на живота, много разпространено изображение на кръговрата на съществуванията. ‹*санскр.*›

бхактийога *ж.* В индуизма — пътят на любовта и предаността, една от четирите основни йоги, пътища за единение с бога. ‹*санскр.*›

бхога *ж.* **1.** В индуизма — сетивна наслада. **2.** В индуизма — храната, която се принася на божество. ‹*санскр.*›

бхуми *мн.* В будизма — десетте степени, през които трябва да премине бодхисатвата, докато постигне просветление. ‹*санскр.*›

бъг *м.* *Инф.* *Жарг.* Проблем, който пречи на компютърна програма да работи както трябва, обикн. възниква неочаквано и в почти всяка програма. ‹*англ.* bug›

бъги *м.* *Авт.* Автомобил с олекотена и открита кабина, широки гуми и висока проходимост, пригоден за всякакви терени. ‹*англ.* buggy›

бънджи *ср.* *Спорт.* Скокове с ластично въже, обикн. от високи мостове. ‹*англ.* bungee›

бърдук *м.* Стомна. ‹от *тур.* bardak 'чаша'›

бърст *м.* *Метеор.* Югозападен мусон по западното крайбрежие на Индия, съпроводен от поривист вятър, пороен дъжд и бури. ‹*англ.* burst›

бътерфлай *м.* *Спорт.* Плувен стил, при който тялото се изхвърля напред и нагоре. ‹*англ.* butterfly 'пеперуда'›

Бьолверк *м.* В скандинавската митология — творец на злото, едно от имената на Один. ‹*норвежки*›

бьон *м.* *Рел.* Събирателно понятие, обозначаващо различните религиозни течения в Тибет преди въвеждането на будизма. ‹*тибетски*›

бювет *м.* Приспособление при минерален извор за наливане и пиене на вода. ‹*фр.* buvette›

бюджет *м.* (**бюджетен** *прил.*) **1.** *Фин.* Балансиран финансов план на бъдещите приходи и разходи на държава, местни органи на властта и др. нестопански организации за определен период от време, обикн. една година. **2.** *Прен.* Баланс, равносметка. ✧ **Балансиран бюджет.** *Икон.* Държавен бюджет, в който очакваните приходи се сравняват със запланураните разходи. ✧ **Действителен бюджет.** *Икон.* Финансов разчет на правителството за приходите от данъчното облагане и националните разходи, който може да бъде балансиран, да е с излишък или с дефицит. ✧ **Мек (гъвкав) бюджет.** *Икон.* Бюджет с подвижни граници. ✧ **Неутрален бюджет.** *Икон.* **1.** Национален

финансов бюджет, при който чрез избрана комбинация между данъчно облагане и разходи се цели да се избегне стимулирането или подпомагането на националната икономика. 2. Национален структурен дефицит равен на нула. ✧ **Планиране, програмиране, включване в бюджета.** *Фин.* Система за формиране на бюджета, която оценява детайлно бюджетните програми, като прави специално проучване за общите приходи и разходи по тях, използвайки техниката "разход—полза". ‹*англ.* budget›

бюджѐтен *прил.* ✧ **Балансов бюджетен мултипликатор.** *Икон.* Мярка за нарастването или спадането на националния доход, което възниква въпреки еднаквите изменения в правителствените постъпления и разходи. ✧ **Бюджетна година.** *Икон.* Фискалната година, избрана от финансовите министри на една страна. ✧ **Бюджетна линия.** *Икон.* Линия, използвана предимно в потребителския анализ, за да се изрази общия реален доход на потребителя. ✧ **Бюджетна политика.** *Икон.* Принципите, които са заложени в основата на финансовите отчети на приходите и разходите на правителствени или други организации. ✧ **Бюджетно ограничение.** *Икон.* Линията, която показва максималното количество стоки (в различни комбинации) които един консуматор може да придобие с дохода си. ✧ **Бюджетно право.** *Юр.* Съвкупност от правни норми, които определят бюджетното устройство на държавата и регулират обществените отношения по образуването и използването на държавния бюджет. ✧ **Бюджетно разпределяне.** *Икон.* Общият ефект на правителствената политика по данъците и бюджетните разходи върху отделното домакинство. ✧ **Бюджетно съкращаване.** *Икон.* Предложения за намаляване на планираните обществени разходи.

бюлбюл *м. Диал.* Славей. ‹*тур.* bülbül›

бюлетѝн *м.* **1.** Официално съобщение. **2.** Периодично издание с известия и съобщения. ✧ **Борсов бюлетин.** *Фин.* Всекидневен бюлетин, издаван от управата на фондова борса за валидните курсове, при които са сключени сделки с ценни книжа на борсата. ✧ **Метеорологичен бюлетин.** Документ, който съдържа сведения за метеорологичните елементи — обзор или прогноза за времето, климатични и други данни, представени във вид на текст, карти, графики и таблици, по определена схема и форма. ‹*фр.* bulletin›

бюлетѝна *ж.* Листче с имена на кандидати за избор чрез тайно гласуване. ‹*фр.* bulletin›

бю̀ргер$_1$ *м.* **1.** *Истор.* Свободен гражданин в средновековните европейски градове. **2.** *Пренебр.* Еснаф. ‹*нем.* Burger›

бю̀ргер$_2$ *м. Мед.* Възпалително заболяване на артериите на долните крайници, което засяга предимно мъжете пушачи. ‹от името на *амер.* лекар Buerger›

бюрѐк *м. Диал.* Вид баница със сирене или месо. ‹*тур.* börek›

бюрекчѝйница *ж. Диал.* Фурна за печене на бюреци и други тестени изделия.

бюрѐн *м. Изк.* Гравьорско длето, резец. ‹*фр.* burin›

бюрѐта *ж. Хим.* Градуирана стъклена тръбичка с кран в долния край, предназначена за измерване на обеми на разтвори. ‹*фр.* burette›

Бю̀ри *м. Мит.* В скандинавската митология — праотец на боговете, появил се от леда, който кравата Аудхумла ближела. ‹*норвежки*›

бюрò *ср.* **1.** Писалище. **2.** Кантора. **3.** Специализирана служба. **4.** Ръководен орган. ✧ **Бюро по труда.** Центрове, финансирани от държавата, за да подпомагат трудоустройването, като предоставят информация за свободните работни места. ✧ **Сарафско бюро.** Бюро за обмяна на валута; чейнджбюро. ‹*фр.* bureau›

бюрокрàт *м.* Чиновник формалист. ‹*фр.* bureaucrate›

бюрократизѝрам *св.* и *несв.* Проявявам излишен административен формализъм; усложнявам, бавя. — **бюрократизирам се.**

бюрокрàция *ж.* (**бюрократѝчен** и **бюрократѝчески** *прил.*) Административна работа; формализъм; излишно усложняване и бавене; бюрократизъм. ‹*фр.* bureaucratie›

бюрòтика *ж.* Дисциплина, която се занимава с техниките за автоматизиране на канцеларската работа. ‹*фр.* bureautique›

бюст *м.* **1.** *Изк.* Скулптура на горната част от човешкото тяло (глава, рамене, гърди). **2.** Женски гърди. ‹*фр.* buste›

бюстиѐ *ср.* Дамска дреха, която обхваща плътно тялото от бюста до талията. ‹от *фр.* bustier›

бюфѐт *м.* **1.** Шкаф за трапезария, кухня. **2.** Помещение с напитки и закуски. ‹*фр.* buffet›

ваадѐ *ср. Остар.* Срок, падеж на полица. ‹*тур.* vade›

Ваа̀л *м.* **1.** *Мит.* Главен бог на финикийците, покровител на ветровете, син на Дагон, съпруг на Астарта и Ашера. **2.** *Прен.* Материален успех. ‹от *евр.* собств. Bāāl›

ва бàнк *нареч.* **1.** При хазартна игра на карти — залог, равен на цялата банка. **2.** *Прен.* Рискувам, залагам всичко. ‹*фр.* va banque›

вавасàл *м. Истор.* Най-ниското ниво в йерархията на западноевропейското благородническо съсловие. ‹от *фр.* vavasseur›

вавилòния *ж.* Неразбория, суматоха, хаос. ‹по името на гр. Вавилон›

вавилòнски *прил.* ✧ **Вавилонска бройна система.** *Истор. Мат.* Десетична система с цифри само за единиците, десетиците и стотиците, нанасяни върху глинени плочки с клинописни знаци, по-късно от нея се развива шестдесетичната позиционна система, в която стойността, представяна от един числов знак, зависи от мястото му в числото. ✧ **Вавилонско стълпотворение. 1.** *Библ.* Според разказа синовете на Ной решили да построят кула до небето, но Бог се разгневил и объркал езиците им, за да не се разбират, поради което те не я довършили. **2.** *Прен.* Бъркотия, пълен хаос; вавилония.

вàга *ж.* **1.** Големи везни. **2.** Лост. ‹*нем.* Wage›

вагабòнт и **вагабòнтин** *м. Разг.* Нехранимайко. ‹*ит.* vagabondo›

вагàнти *мн.* (вагàнт *м.*) *Истор.* През Средновековието — странстващи актьори, певци и поети, които изпълнявали песни и стихове, чиято основна тема били удоволствието от живота и осмиване на духовенството. ‹от *лат.*›

вàгин- (**вàгино-**) *представка.* В сложни думи със значение 'който се отнася до вагината', напр. *вагинизъм*, *вагинопластика*. ‹*лат.* vagin-, vagino-›

вагѝна *ж.* (**вагинàлен** *прил.*) *Анат.* Долната част на женския репродуктивен орган; мускулна тръба, покрита с лигавица, която е свързана с матката и с вулвата; влагалище. ‹*лат.* vagīna›

вагинѝзъм *м. Мед.* Внезапна и болезнена контракция на мускулите, обхващащи вагината. ‹*лат.*›

вагинѝт *м. Мед.* Възпаление на вагината. ‹*лат.* vaginītis›

вагинопла̀стика *ж. Мед.* Възстановителни операции с тъканни присадки на влагалището; колпопластика. ‹*лат.*›

вàго- *представка.* В сложни думи със значение 'свързан с блуждаещия нерв (вагус)'. ‹*лат.* vago-›

вагòн *м.* (**вагòнен** *прил.*) *жп* Кола, теглена от локомотив, която се движи по релси. ✧ **Вагон-ли.** *жп* Спален вагон. ✧ **Вагон-ресторант.** *жп* Вагон, в който се помещава ресторант за пътниците. ✧ **Вагон-салон.** *жп* Вагон, приспособен за салон; министерски или президентски вагон. ✧ **Вагон-цистерна.** *жп* Вагон за превозване на течности или втечнен газ. ‹*англ.* wagon›

вагонѐтка *ж. жп* Малък открит вагон, който се движи по релси или по опънато метално въже. ‹*англ.* wagonette›

вагото̀мия *ж. Мед.* Хирургично прекъсване на някой от клоновете на блуждаещия нерв. ‹*лат.*›

вагото̀ния *ж. Мед.* Състояние на повишена възбуденост на парасимпатиковата нервна система. ‹от *лат.* vagor 'движа се' + *гр.* τόνος 'тон'›

вагрѝнка *ж. Метал.* Цилиндрична шахтова пещ за топене на чугун. ‹*рус.* вагрѝнка›

вàгус *м. Мед.* Блуждаещ нерв. ‹*лат.*›

вадемѐкум *м. Остар.* Джобен справочник; пътеводител. ‹*лат.*›

ваджрàяна *ср. Рел.* Едно от направленията на будизма, оформило се ок. средата на I хил. в Северна Индия. ‹*санскр.*›

вàди *мн. Геогр.* Сухи долини в Северна Африка и Арабия. ‹*ар.* al-wadi›

вадòзен *прил. Геол.* Който се отнася до подземни води в пукнатините на горните слоеве от земната кора. ‹*лат.*›

ваз- (**вàзо-**) *представка.* В сложни думи със значение 1) 'съдов', 2) 'семепроводен, свързан със семепровода', напр. *вазектомия*, *вазоактивен*, *вазомоторен*. ‹*лат.* vas-, vaso-›

вàза *ж.* Съд за натопяване на цветя или за украса. ‹*фр.* vase›

вазгѐч *междум. Диал.* Откажи се, остави, пополека. ‹*тур.* vazgeçmek›

вазгечтѝсвам *несв.* и **вазгечтѝсам** *св. Диал.* Отказвам някого от намерението му. — **вазгечтисвам се/вазгечтисам се.** ‹от *тур.* vazgeçmek›

вазектòмия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се прекъсва семепровода, свързващ тестиса със семенните мехурчета и уретрата. ‹*лат.*›

вазелѝн *м.* (**вазелѝнов** *прил.*) Мазно минерално вещество, добивано от суров петрол, с приложение в медицината и козметиката. ‹*фр.* vaseline›

вазоактѝвен *прил. Мед.* Който влияе върху диаметъра на кръвоносните съдове (обикн. на артериите). ‹*лат.*›

вазовезикулѝт *м. Мед.* Възпаление на семенните мехурчета и семепровода. ‹*лат.*›

вазогрàфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на кръвоносни съдове. ‹*лат.* vasographia›

вазодилатàтор *м. Мед.* Лекарствено средство за разширяване на кръвоносните съдове и увеличаване на кръвния поток. ‹*лат.*›

вазодилатàция *ж. Мед.* Увеличаване на диаметъра на кръвоносните съдове (обикн. на артериите). ‹*лат.*›

вазоконстрѝктор *м. Фарм.* Всеки медикамент, който свива кръвоносните съдове в организма; съдосвивател. ‹*фр.* vasoconstricteur›

вазоконстрѝкция *ж. Мед.* Намаляване диаметъра на кръвоносните съдове (обикн. на артериите). ‹*лат.*›

вазомотòрен *прил. Анат.* Който контролира мускулния тонус на стените на кръвоносните съдове (обикн. на артериите). ✧ **Вазомоторен център.** *Анат.* Група неврони в продълговатия мозък, които контролират сърдечната честота и диаметъра на кръвоносните съдове. ✧ **Вазомоторни нерви.** *Анат.* Нерви, които контролират циркулирането на кръвта в съдовете. ‹*лат.* vasomotorius›

вазотòмия *ж. Мед.* Хирургично разрязване на семепровода. ‹*лат.*›

вай *междум. Разг.* **1.** За израз на силна уплаха или изненада. **2.** За израз на съжаление, болка. ‹*перс.* ⇨ *тур.* vay›

вайвасвàта *м. Рел.* В индуизма — седмият Ману, Ману на настоящата епоха. ‹*санскр.* Vajvasvata›

вайраянà *ж. Рел.* Направление на тантризма, разпространено в Индия и Тибет. ‹*санскр.* Vajrayana›

вàйсия *ж.* Човек, който принадлежи към третата каста на индийското общество. ‹*санскр.*›

вайсманѝзъм *м. Биол.* Теория от началото на XX в., според която жизнената среда не може да изменя наследствените свойства на организма; неодарвинизъм. ‹по името на *нем.* биолог A. Weismann (1834—1914), създател на теорията›

вайшешѝка *ж. Филос.* Най-старата от шестте ортодоксални индуистки философски системи. ‹*санскр.*›

вайшнàва *м. Рел.* В индуизма — последовател на вайшнавизма. ‹*санскр.* vaisnava, по името на Вишну›

вайшнавѝзъм *м. Рел.* Направление в съвременния индуизъм, според което Вишну е висшето същество, почитано като Рама и Кришна; вишнуизъм. ‹от *санскр.* vaisnava›

вак *ж. Рел.* В индуизма — носителка на откровението според Ведите, божествен глас. ‹*санскр.*›

вàка *ж. Лит.* Традиционна японска стихотворна форма с точно определена дължина на строфите. ‹*яп.*›

вакàнтен *прил.* За пост, чин, сан — свободен, незает. ‹*лат.* vacans, vacanantis›

вакàнция$_1$ *ж.* (**ваканциòнен** *прил.*) **1.** Свободното от учебни занятия време. **2.** *Остар.* Свободно място в служба. ✧ **Съдебна ваканция.** *Юр.* Периодът от 15 юли до 1 септември (за страните членки на Европейския съюз), през който съдилищата разглеждат само някои видове дела, посочени в закона и дела по преценка на ръководителя на съда, прокуратурата или министъра на правосъдието и правната евроинтеграция. ‹*лат.* vacantia›

вакàнция$_2$ *ж. Физ.* Нееднородност, възникваща в кристалната решетка, когато мястото, нормално заето от атом или йон, е свободно. ‹*лат.*›

вàкса *ж.* Боя за обувки. ‹*нем.* Wichse›

вàксаджия *м. Разг.* Човек, който се прехранва, като лъска обувки на улицата.

вàксам *несв. Разг.* Лъскам обувки с вакса.

ваксѝна *ж.* (**ваксѝнен** *прил.*) **1.** *Мед.* Препарат за ваксинация, който стимулира образуването на антитела в организма и така създава имунитет срещу конкретно заболяване. **2.** *Инф. Жарг.* Програма, която помага на компютъра да се пребори с компютърни вируси. ‹*лат.* vacca 'крава' ⇨ *фр.* vaccine›

ваксинѝрам *несв.* и *св.* (**ваксинѝране** *ср.*; **ваксинàция** *ж.*) *Мед.* Вкарвам ваксина в организъм. — **ваксинирам се.**

вакуòла *ж. Биол.* Пространство в цитоплазмата на клетката, отделено чрез мембрана, което съдържа вещества, поети от клетката. ‹*лат.* vacuola›

вàкуум *м.* (**вàкуумен** *прил.*) **1.** *Физ.* Пространство, в което няма молекули или атоми. **2.** *Физ.* Разредено състояние на газ в затворено пространство. **3.** *Прен.* Празнота, липса. ‹*лат.* vacuus 'празен'›

вакуумѝрам *несв.* и *св.* (**вакуумѝране** *прил.*) **1.** *Физ.* Създавам среда, в която няма молекули или атоми. **2.** *Разг.* Изтеглям въздуха от някакъв вид опаковка (кесия, буркан, метална или др. кутия и под.) със специален уред. ‹*нем.* vakuumieren›

вакханàлия *ж.* (**вакхѝчески** *прил.*) **1.** *Истор.* В античността — празненство в чест на бога на виното и веселието Бакхус. **2.** *Прен.* Оргия. **3.** *Прен.* Безразсъдство. ‹от *гр.* собств. Βάκχος›

вакхàнка *ж.* **1.** *Истор.* Жрица на Бакхус. **2.** *Прен.* Лека жена. ‹от *гр.* собств. Βάκχος›

вàкъл *м.* **1.** Черноок; черновежд. **2.** Вакло агне — шарено агне; вакла овца — с черно около

очите. ‹*тур.* vakıl›

вакът *м. Истор.* Време. ‹*тур.* vakit›

вакъф и **вакуф** *м.* (**вакъфски** *прил.*) *Истор.* В Османската империя — имущество или недвижим имот, завещан за религиозни или благотворителни цели. ‹*тур.* vakıf›

вал$_1$ *м.* Дълъг и висок земен насип. ‹*лат.* vallum›

вал$_2$ *м. Техн.* Машинен елемент с цилиндрична форма, който предава въртящ момент. ‹*лат.*›

вал$_3$ *м. Диал.* Воал, було. ‹*фр.* voile ⇨ *тур.* vual›

валаби *м. Зоол.* Торбест бозайник от сем. Macropodidae, който живее в Австралия и Нова Гвинея, Wallabia bicdor. ‹от езика на *австрал.* аборигени wolabā›

валансиен *м.* Вид дантела, по името на исп. гр. Валенсия. ‹*фр.* valenciennes›

Валаскялф *м. Мит.* В скандинавската митология — дворецът на Один в Асгард. ‹*норвежки*›

валат *неизм. Разг.* При игра на карти — капо. ‹от *фр.* valet 'слуга'›

валвация *ж. Фин.* Определяне стойността на чужда спрямо държавната парична единица. ‹*нем.* Valvation›

валвотомия *ж. Мед.* Хирургично разрязване на клапа; валвулотомия. ‹*лат.*›

валвула *ж. Анат.* Клапа. ‹*лат.* valvula›

валвулит *м. Мед.* Възпаление на една или повече клапи, обикн. на сърдечните клапи. ‹*лат.*›

валдглас *м. Истор.* Бледозелено стъкло, произвеждано през Късното средновековие в Германия и Бохемия. ‹*нем.* Waldglas›

валденси *мн. Истор.* Членове на католическа секта, възникнала през XII в. във Франция, гр. Лион, които искали да се реформира Католическата църква и през XVI в. активно участвали в Реформацията. ‹по *фр.* собств. P. Waldo, водач на сектата›

валдхорна *ж. Муз.* Извит като ловджийски рог меден духов инструмент. ‹*нем.* Waldhorn›

вале *междум.* Здравей. ‹*лат.* vale›

вале *ср.* и **валет** *м.* Карта за игра с изображение на млад мъж върху нея. ‹*фр.* valet›

валекула *ж. Анат.* Вдлъбнатина или ямка в орган или друга част от тялото. ‹*лат.*›

валентен *прил. Хим.* Който може да се свързва с атомите на друг елемент. ✧ **Валентна връзка.** *Хим.* Връзка, задържаща заедно атомите в молекулата. ‹*лат.*›

валентност *ж. Хим.* Свойство на атома на даден елемент да присъединява или да измества определен брой атоми на друг елемент. ‹от *лат.*›

валенция *ж. Хим.* Числото, което показва броя на водородните атоми, които може да свърже или да измести един атом от даден елемент. ‹*лат.* valentia›

валериан *м.* (**валерианов** *прил.*) *Фарм.* Екстракт от корените на дилянката, използван в медицината като успокоително. ‹*лат.* valeriana (herba)›

валериана *ж. Бот.* Растението дилянка, котешка билка. Valeriana officinalis.

Вали *м. Мит.* **1.** В скандинавската митология — син на Локи, превърнат във вълк. **2.** В скандинавската митология — син на Один. ‹*норвежки*›

валидация *ж. Юр.* Признаване на нещо за законно. ‹*лат.* validus 'здрав'›

валиде и **валиде султан** *ж. Истор.* В Османската империя — майката на управляващия султан. ‹*тур.* valide›

валиден *прил.* (**валидно** *нареч.*) Който важи, значим, стойностен. ‹*лат.* validus 'здрав'›

валидност *ж.* **1.** Значимост; годност. **2.** *Юр.* Срок, през който има действие и правна сила предложена цена или курс, договор, спогодба, гаранция, ценна книга или друго условие по сделка. ✧ **Валидност на акредитива.** *Фин. Юр.* Срокът, през който важи задължението на банката да изплати сумата, предвидена в акредитива; ако той не е посочен се смятат 6 месеца от датата на съобщението, отправено от банката до бенефициента.

вализа *ж. Дипл.* Неприкосновено запечатана чанта на дипломатически куриер. ‹*фр.* valise 'куфар'›

валин *м. Биохим.* Бяла кристална разтворима аминокиселина, която е съставна част от повечето белтъци. ‹от *лат.* val(eriana) + ine›

валипаша *м. Истор.* В Османската империя — паша, управител на област или провинция. ‹*тур.* valipaşa›

валия *м.* (**валийски** *прил.*) **1.** *Истор.* В Османската империя — управител на вилает. **2.** Областен управител в Република Турция. ‹*тур.* vali›

валкирии *мн. Мит.* В скандинавската митология — красиви млади жени, които избирали воините, обречени да умрат в битките, и ги отвеждали във Валхала, двореца на бог Один. ‹*норвежки* Wlhalla›

вало *ср. Диал.* **1.** Було. **2.** Воал. ‹*гр.* βάλο›

валонци *мн.* (валонец *м.*) *Антроп.* Жителите на Южна и Югоизточна Белгия, които говорят френски език, а произходът им се извежда от келтите. ‹*фр.* wallons›

валоризация *ж.* **1.** *Фин.* Повишаване курса на борсовите ценни книжа и под. чрез държавни мерки. **2.** Рециклиране на промишлени отпадъци. **3.** *Прен. Филос.* Придаване на по-голямо значение на нещо, остойностяване. ‹*фр.*

valorisation›

валоризи̇̀рам *несв.* и *св.* (**валоризи̇̀ране** *ср.*) *Фин.* Преоценявам стока; установявам цена по нов курс. ‹*фр.* valoriser›

валòта *ж.* *Бот.* Декоративно южноафриканско растение, което се отглежда от луковица, засаждана в саксия — листата са вечнозелени, а цветовете (обикн. червени, но има бели и розови) растат на дълги до 50 см стъбълца. Vallota Speciosa.

валпу̀ргиев *прил.* ✧ **Валпургиева нощ. 1.** *Мит.* Според средновековните немски легенди — нощта срещу 1 май, когато всички вещици, магьосници и духове се срещали на връх Брокен, за да попречат на идването на пролетта; "великия шабаш". **2.** *Прен.* Оргия. ‹от *лат.* име на католическата светица Walpurgis (Валпургия), чийто празник е на 1 май›

валс *м.* (**вàлсов** *прил.*) *Муз.* **1.** Творба в 3/4 такт. **2.** Салонен танц в 3/4 такт. ‹*нем.* Walzer ⇨ *фр.* valse›

валси̇̀рам *несв.* и *св.* и **валсу̀вам** *несв.* *Остар.* и *Ирон.* Танцувам валс. ‹*фр.* valser›

валсьòр *м.* *Остар.* и *Ирон.* Танцьор, който изпълнява валс. ‹*фр.* valseur›

Валтазàр (Валтасàр и **Балтазàр)** *м.* *Истор.* и *Библ.* Вавилонски цар, внук на Навуходоносор II, убит от персите през 539 г. пр. Хр., споменат в книгата на пророк Даниил в Библията заради пира в навечерието на голямата персийска опасност; името му е синоним на недалновидност, разгулност и безразсъдство. ‹от *семит.* собств. Baalt'azar›

валу̀та *ж.* (**валу̀тен** *прил.*) *Фин.* **1.** Паричната единица и система на дадена страна. **2.** Чужди пари, ценни книжа, кредитни и платежни документи, изразени в чуждестранни парични единици. ✧ **Изкуствена валута.** *Фин.* Валутна единица, използвана като обща разчетна единица за международните трансакции или като международния резервен фонд. ✧ **Конвертируема валута.** *Фин.* Валута, която може да се обмени със злато или с основна валута. ✧ **Мека валута.** *Фин.* Валута, към която съществува много малък интерес, тъй като непрекъснато се обезценява. ✧ **Обезценяване на валута.** *Икон.* Спадане на международната стойност на една валута, тъй като за една единица от тази валута вече се разменя по-малко количество от друга валута. ✧ **Обща валута.** *Фин.* Валута, която може да се използва от няколко страни, запазващи собствените си валути. ✧ **Основна валута.** *Фин.* Основно разменно средство на международния паричен пазар. ✧ **Пазар на чужда валута.** *Икон.* Пазар, на който се обменят валути. ✧ **Покачване на валута.** *Фин.* Увеличение на международната стойност на една валута. ✧ **Резервна валута.** *Фин.* Валута, която се използва широко за финансиране на международната търговия и се държи като алтернатива на златото или специалните права на тираж на Международния валутен фонд. ✧ **Суап на дълг в национална валута.** *Икон.* Сделка, в която вместо чужд инвеститор участва резидент на държавата, чийто дълг е обект на операцията — резидентът изкупува задълженията на собствената си държава на вторичния пазар, като използва собствени средства в конвертируема валута, след което получава равностойността по съответния валутен курс в национална валута. ✧ **Твърда валута.** *Фин.* Валута, която за дълги периоди от време запазва стойността си висока по отношение на останалите валути. ✧ **Търговия с чужда валута.** *Икон.* Търговията с чужда валута е основната детерминанта на валутните курсове. ✧ **Фиксинг на валута.** *Фин.* Определен от банката курс за деня на една валута към другите валути; базисен курс. ‹*ит.* valuta›

валу̀тен *прил.* ✧ **Брутни валутни резерви.** *Икон.* Наличностите в специални права на тираж, текущите сметки и депозитите на централната банка в чужда валута, намиращи се на съхранение в банки извън страната. ✧ **Валутен вирмент.** *Фин.* Прехвърляне на суми в чужда валута от една сметка в друга. ✧ **Валутен дъмпинг.** *Фин.* Изкуствено понижаване на курса на една валута, за да се насърчи износът. ✧ **Валутен заем.** *Фин.* Кредит, който длъжникът трябва да върне в чужда валута. ✧ **Валутен коефициент.** *Фин.* Коефициентът за преобразуване на чужда валута в местна при някои външнотърговски сделки. ✧ **Валутен контрол.** *Фин.* Начин за контролиране на обменния курс на националната валута спрямо чуждите валути. ✧ **Валутен курс.** *Фин.* Определено съотношение между валутите, цената на паричната единица на една държава, изразена с паричните единици на други държави. ✧ **Валутен марж.** *Фин.* Разликата между курс "купува" и курс "продава", валидна за часа на сделката. ✧ **Валутен монопол.** *Фин.* Изключително право на държавата да придобива, да притежава, да се разпорежда, да продава и контролира движението на валутните ценности. ✧ **Валутен обмен.** *Фин.* Валути или краткосрочни монетарни претенции на чужди страни. ✧ **Валутен пазар.** *Фин.* Система от взаимни делови връзки между купувачи и продавачи на валута. ✧ **Валутен режим.** *Фин.* Законодателно или нормативно уреждане на сделките с валутни ценности и правата

и задълженията на местните и чуждите лица по отношение на разплащанията с чужбина. ✧ **Валутен риск.** *Фин.* Риск, който произлиза от изменението на валутните курсове и коефициенти за периода от сключване на сделката до плащането. ✧ **Валутен суап.** *Фин.* Договор между страни, нуждаещи се от чужда валута, за укрепване пазарната цена на националната валута спрямо нея чрез съгласие да се сменят плащания. ✧ **Валутен фючърс.** *Фин.* Договор между купувач и продавач на чужда валута, който осигурява предаване на стимулираната валута на определена цена на фиксирана дата в бъдещето. ✧ **Валутна банка.** *Фин.* Банкова институция, упълномощена да извършва валутни операции. ✧ **Валутна кошница.** *Фин.* Съвкупност от валути, чийто средно претеглен курс служи за остойностяване на друга валута. ✧ **Валутна криза.** *Икон.* Чувствително дебалансиране на валутно-разплащателните отношения, предизвикано от инфлационно вътрешно обезценяване на валутите, както и на резки диспропорции в бюджета и платежните баланси, възникнало под влияние на спекулативни валутни операции или несъбираеми кредитни вземания. ✧ **Валутна операция.** *Фин.* Споразумение между продавач и купувач за размяна на определена сума валута по договорен курс на фиксирана дата. ✧ **Валутна опция.** *Фин.* Договор, осигуряващ на собственика право, без да го задължава да продаде или купи определена валута на установена цена на/преди датата на изтичане на срока. ✧ **Валутна политика.** *Икон.* Държавна политика, провеждана във финансовата сфера от централна банка, която засяга паричното обращение и валутните отношения и влияе върху покупателната сила на парите, валутните курсове и върху националната икономика като цяло. ✧ **Валутна реформа.** *Икон.* Промяна на валутния режим, съществуващ в страната или в международните валутнофинансови отношения. ✧ **Валутна сделка.** *Фин.* Осъществяване на покупка или продажба на валута. ✧ **Валутна спекулация.** *Икон.* Действие на участници във валутния пазар, което не произлиза от стокови или кредитни сделки, а има за основа валутната разлика между курсовете на отделните валути. ✧ **Валутна търговия.** *Икон.* Безналична покупко-продажба на валута, осъществена от лицензирани дилъри или банки. ✧ **Валутна уговорка.** *Икон.* Регламентирани взаимоотношения в междунар. търговски или кредитни организации за избягване или намаляване до минимум на валутния риск. ✧ **Валутна уравнителна сметка.** *Икон.* Сметка на банка, която съдържа валутния резерв в злато и чужда валута на определена държава. ✧ **Валутна школа.** *Икон. Истор.* Група английски икономисти, които, споделяйки гледището на Рикардо, вярват, че емисията на банкноти трябва да бъде конвертируема и строго определена от количеството злато, притежавано от Английска банка. ✧ **Валутни кредити.** *Икон.* Заеми, отпускани във валута от банките на юридически или физически лица на базата на сключени договори. ✧ **Валутни резерви.** *Фин.* Налични средства в чужда валута. ✧ **Валутни ценности.** *Фин.* Всички чуждестранни банкноти и монети, които са действащо платежно средство в чужбина; менителници, записи на заповед, кредитни писма, чекове, платежни нареждания, кредитни карти, преводи, акредитиви и др., издадени в чуждестранна валута; чужди ценни книжа, облигации, акции и др.; вземания на местни лица от чуждестранни юридически или физически лица; благородни метали, скъпоценни камъни и ювелирни изделия, когато са предмет на сделки между местни и чужди лица или за износ и внос извън регламентираните количества; местни ценни книжа, банкноти, монети, когато са предмет на износ и внос; чекове, менителници, записи на заповед, платежни нареждания и др., издадени в левове, когато са обект на сделки между местни и чужди лица или на износ и внос. ✧ **Валутно законодателство.** *Фин.* Нормативно-правна уредба, с която е определен редът за провеждане на операции с валутни ценности вътре в държавата. ✧ **Ефективен валутен курс.** *Икон.* Показател, който характеризира стойността на дадена национална валута по отношение списъка от валути на основните международни търговски партньори, умножени по тегловния коефициент на относително участие на партньорите в търговията с разглежданата страна. ✧ **Златен валутен стандарт.** *Фин.* Обвързването на една валута с друга валута, която е на базата на златния стандарт, така че да се постигне стабилност и да може да се използва като банкова резервна валута. ✧ **Паралелна валутна стратегия.** *Икон.* Едновременно използване на общата валута — екюто, и на националните валути в рамките на Общия европейски пазар. ✧ **Регулируем валутен курс.** *Фин.* Фиксиран валутен курс, който периодически може да бъде коригиран в съответствие с определени правила. ✧ **Режим на промяна на валутните курсове.** *Икон. Фин.* Системата, избрана от правителствата на отделните държави за взаимното определяне на

техните валутни курсове. ✧ **Фиксиран валутен курс.** *Фин.* Обменен курс, който се поддържа в едно и също взаимоотношение спрямо друга валута или спрямо златото, като за целта се използват резервите на централна банка в страната или се ползва заем от Международния валутен фонд или от др. централни банки. ✧ **Целева зона на валутните курсове.** *Икон.* По-облекчена версия на режима на фиксиран валутен курс, който допуска широки изменения на всяка валута при условие, че държавите, чиито валути участват в такъв режим, предприемат необходимите коригиращи мерки, когато стойностите на валутите им доближат съответните граници. ‹от *ит.*›

валутѝране *ср. Фин.* Определяне на датата, от която започва начисляването на лихви.

Валха̀ла *ж. Мит.* В скандинавската митология — огромна зала, в която мъртвите воини на Один седят и пируват в очакване на Рагнарьок, края на света. ‹*норвежки* valr 'убити войни' + höll ⇨ *англ.* Valhalla›

валц *м.* (**ва̀лцов** *прил.*) *Техн.* Цилиндричен детайл, който се върти около оста си. ‹*нем.* Walze›

валцу̀вам и **валцо̀вам** *несв. Техн.* Обработвам метал с валцова машина, за да се получи нужната форма. ‹от *нем.* walzen›

валцьо̀р *м.* Работник на валцова машина.

вальо̀р *м. Фин.* Денят, от който започва начисляването на лихви по една сметка. ‹*фр.* valeur›

вампу̀м *м.* Бели и пурпурни цилиндрични мъниста от морски раковини, използвани от северноамериканските индианци като украса на плетени изделия. ‹от *нарангасет* wampan 'светлина' + api 'нишка'; wampompeag›

ван *м.* Специален затворен фургон за превозване на състезателни коне. ‹*англ.* van 'фургон', 'товарна кола'›

ва̀на *ж.* **1.** Голямо корито за къпане или за потапяне с лечебна цел, в което човек лежи или седи. **2.** *Разг.* Къпане в такова корито. **3.** Съд, в който се потапят предмети за обработка. ‹*нем.* Wanne›

вана̀дий *м.* (**вана̀диев** *прил.*) *Хим.* Химически елемент, сребристобял метал, по-твърд от кварца и стоманата, използван в индустрията и техниката (знак V). ‹*лат.* по името на древноскандинавската богиня на красотата Vanadis›

ванда̀ли *мн.* (ванда̀л *м.*) (**ванда̀лски** *прил.*) **1.** *Истор.* Древногерманско племе, останало в историята със своята жестокост и склонност към разрушения. **2.** *Прен.* Хора, които унищожават културни материални ценности. ‹*нем.* Wandale›

ванда̀лщина *ж.* и **вандалѝзъм** *м.* Вандалска постъпка, варварство, вандализъм.

вандемиѐр *м. Истор.* Първият месец от френския революционен календар (1793) — от 22 септември до 21 октомври. ‹от *лат.* vindemia 'гроздобер' ⇨ *фр.* vendémiaire›

ванѐса *ж. Зоол.* Овощна пеперуда. Vanessa polychloros.

ва̀ни *мн. Мит.* В скандинавската митология — богове на плодородието, които се обединяват срещу асите, боговете воини; най-известни от ваните са Ньорд и неговите деца — Фрей и Фрея. ‹*норвежки* Vanr 'бог на изобилието'›

ванилѝн *м. Биохим.* Ароматично бяло кристално вещество, което се съдържа в плодовете на ванилията и намира приложение в сладкарството и в парфюмерийната промишленост. ‹*лат.* vanillīnum›

ванѝлия *ж.* (**ванѝлен** и **ванѝлов** *прил.*) **1.** *Бот.* Многогодишно тропическо увивно растение с ароматни плодове. Vanilla planifolia. **2.** Ванилин. ‹*исп.* vainilla 'люспица'›

ванѝтас *м. Изк.* Натюрморт алегория, в който всички изобразени предмети трябва да напомнят за преходността на човешкия живот. ‹*лат.*›

ва̀нти *мн. Мар.* Въжета, които придържат корабната мачта към двата борда вертикално на палубата. ‹*хол.*›

вантѝз *м. Истор.* Шестият месец от френския революционен календар (1793) — от 19, 20 или 21 февруари до 21 или 22 март. ‹от *лат.* ventōsus 'ветровит'›

ванту̀з *м. Техн.* Въздушна клапа за автоматично изпускане на въздух от водопроводни тръби. ‹*фр.* ventouse›

Ва̀нхейм *м. Мит.* В скандинавската митология — царство на ваните. ‹*норвежки*›

вапо̀р$_1$ *м. Диал.* Параход, кораб. ‹*лат.* vapor 'изпарение'›

вапо̀р$_2$ *м. Техн.* Смазочно масло за частите на парни машини. ‹*лат.* vapor 'изпарение'›

вапориза̀тор *м.* **1.** *Хим.* Изпарител. **2.** *Мед.* Уред за обгаряне с пари. ‹*лат.* vaporisātor›

вапориза̀ция *ж.* **1.** *Хим.* Превръщане на течности в пара; изпаряване. **2.** *Мед.* Обгаряне на тъкан или орган с гореща пара. **3.** *Текст.* Обработвам тъкан, като я прекарвам през пара. ‹от *лат.* vaporatio›

вапоримѐтър *м. Техн.* Уред за измерване налягането на парите. ‹от *лат.*›

ва̀пцан *прил. Диал.* Боядисан.

ва̀пцвам *несв.* и **ва̀пцам** *св. Диал.* **1.** Боядисвам. **2.** *Прен.* Изпадам в неприятно положение. ‹*гр.*›

вапцѝлка *ж. Диал.* Боя. ‹*гр.*›

варàк *м. Остар.* Тънък лъскав лист от злато, сребро, мед и под. за украса или опаковка. ‹*тур.* varak›

варакладѝсан *прил. Диал.* **1.** Украсен с варак. **2.** Лъкав, блестящ. ‹*гр.*›

варакладѝсвам *несв.* и **варакладѝсам** *св.*/**варакòсвам** *несв.* и **варакòсам** *св. Диал.* Украсявам с варак. ‹от *тур.*›

вараклѝя *прил. Диал.* **1.** Украсен с варак. **2.** Лъскав, блестящ. **3.** Позлатен. ‹*гр.*›

варàнт *м. Икон. Фин.* **1.** Гаранция. **2.** Пълномощие. **3.** Разписка за стоки, депозирани в склад. ‹*англ.* warrant›

варàнтен *прил.* ✧ **Варантен кредит.** *Фин.* Кредит, за обезпечаването на който служат материални ценности (стоки, материали, машини и др.). ‹*англ.* warrant credit›

варв *м. Геол.* Тънък слой тиня, отложен върху дъното на басейн, който отдавна е пресъхнал. ‹*швед.* varv›

варваризѝрам *несв.* и *св.* (**варваризѝране** *ср.*) Правя да подивее.

варварѝзъм *м.* и **вàрварство** *ср.* **1.** Жестокост, некултурност. **2.** *Език.* Заети от чужд език дума или израз, несвойствени на нормите на даден език. ‹*гр.* βαρβαρισμός›

вàрварин *м.* (**вàрварски** *прил.*) **1.** *Истор.* У древните гърци и римляни — пренебрежително название на чужденец. **2.** *Прен.* Див, нецивилизован човек. **3.** Последовател на езически обичаи в християнска държава. ‹*гр.* βάρβαρος›

вàрварщина *ж. Разг.* Проява на варварин.

варгѐньо *м. Истор.* Испански ренесансов тип скрин. ‹*исп.* vargueño›

вàрда$_1$ *междум. Разг.* За предупреждение — "пази се". ‹*ит.* guardare ⇨ *тур.* varda›

вàрда$_2$ *ж. Диал.* Охранявано, пазено място. ‹*гр.*›

варѐл *м.* Голям затворен цилиндричен съд за течности (бензин, олио и др.). ‹*тур.* varil›

вàрзия *ж. Изк.* Червена растителна боя, получавана от варенето на дървесина от няколко дървесни вида — сандалово (Pterocarpus sandalinus), бразилско (Caesalpinia brasiliensis) и фернамбуково (Caesalpinia echinata) дърво, използвана в иконописта. ‹от *перс.* wärdi 'розов' ⇨ *гр.* βερτζίν 'розов цвят, боя'›

вариàнт *м.* (**вариàнтен** *прил.*; **вариàнтност** *ж.*) Разновидност, видоизменение; възможност. ‹*лат.* varians›

вариàнта *ж.* **1.** *Стат.* Всяко число от редицата. **2.** *Биол.* Една от разновидностите на изменящия се вид. ‹*лат.* varians›

вариàтор *м.* **1.** *Техн.* Предавка за плавно изменяне на предавателното число между задвижващ и задвижван вал. **2.** *Ел.* Уред за промяна на електрически интензитет. ‹*фр.* variateur›

вариàция *ж.* (**вариациòнен** *прил.*) **1.** Вариант. **2.** *Муз.* Разработка на музикална тема чрез мелодически, хармонически и ритмични промени. ‹*лат.* variatio›

вариетѐ *ср.* (**вариетѐтен** *прил.*) Увеселително заведение със забавна програма за посетителите. ‹*лат.* varietas ⇨ *фр.* variété 'разнообразие'›

вариетѐт *м.* Разновидност. ‹*лат.* varietas ⇨ *нем.* Varietät›

варикòзен *прил. Мед.* **1.** Склонен да се разширява и удебелява. **2.** Засегнат от разширяване и удебеляване. ✧ **Варикозни вени.** *Мед.* Разширени, удължени и нагънати вени; разширени вени, варици. ‹*лат.* varicōsus›

вàрикс *м. Мед.* Единична разширена вена. ‹*лат.* varix›

варѝм *м. Истор.* Вид данък в Османската империя. ‹*тур.*›

вариòла *ж. Мед.* Остро инфекциозно вирусно заболяване, предизвикващо висока температура и обрив, който оставя дълбоки белези по кожата; едра шарка, сипаница. ‹*лат.* variola›

вариомѐтър *м. Техн.* **1.** Уред за измерване скоростта на изкачване и слизане на летателни апарати. **2.** Уред за измерване изменението на физична величина. **3.** Устройство за плавна промяна на самоиндукцията. ‹от *лат.* varius 'различен' + *гр.* μετρέω 'меря'›

варѝрам *несв.* и *св.* (**варѝране** *ср.*) Само в *3 л.* За количество, стойност, брой — изменя се, движи се в определени граници. ‹*лат.* vario›

варицѐла *ж. Мед.* Лека, силно инфекциозна болест, причинена от херпес вирус; лещенка, детска шарка. ‹*лат.* varicella›

варѝци *мн. Мед.* Варикозно разширение на вените на долните крайници. ‹от *лат.* varices›

варѝя$_1$ *ж. Диал.* Тежък чук. ‹*гр.* βαρύς 'тежък'›

варѝя$_2$ *ж. Език.* Тежко ударение (в гръцкия език). ‹*гр.* βαρύς 'тежък'›

вàрка *ж. Диал.* Лодка. ‹*ит.* barca›

варкàр *м. Диал.* Лодкар.

вàрна *м. Истор.* Обществен ред, въведен от ариите след проникването им в Индия, според който населението се разпределя в четири касти: брахма, кшатрия, вайсия и судра. ‹*санскр.* varna 'класа'›

вàрош *м.* Център на стара градска част. ‹*унг.*›

вартоломѐев *прил.* ✧ **Вартоломеева нощ.** *Истор.* Нощта срещу празника на св. Вартоломей (24 август 1572), когато католиците в Париж избили 30 000 хугеноти. ‹от *фр.* собств. Barthēlemy›

Варýна *м. Мит.* В индуизма — един от най-древните ведически богове, персонификация

на всеобхватното небе, цар на Вселената. ‹*санскр.* Varuna›

варф *м. Мар.* Мост, кей на пристанище. ‹*англ.* wharf›

варънджà *нареч. Остар.* Даже, дори, чак. ‹*тур.* varınca›

васàл *м.* (**васàлен** *прил.*) **1.** *Истор.* През Средновековието — феодал, който зависи от сюзерен. **2.** *Прен.* Този, който е подчинен на друг при наличие на йерархична стълба. ‹*фр.* vassal›

васалитѐт *м. Истор.* Подчиненост на феодал. ‹*фр.* vassalité›

васàн *ж. Рел.* В дзен — ода, в която се възпява даден Буда, бодхисатва, патриарх или някоя будистка тема. ‹*яп.*›

вàсерман *м. Мед.* Серологичен метод за установяване на болестта сифилис. ‹по името на *нем.* микробиолог A. von Wassermann (1866—1925)›

василѐвс *м. Истор.* **1.** Вожд на родово племе през Омировата епоха в древна Елада. **2.** Византийски император. ‹*гр.* βασιλεύς›

василѝск *м.* **1.** *Мит.* Чудовище с глава на петел, тяло на жаба, опашка на змия и с корона на главата, което убивало само с поглед. **2.** *Архит.* Орнамент, който изобразява това чудовище. **3.** *Зоол.* Вид гущер от сем. игуанови разпространен в тропиците на Америка. Basiliscus. ‹*гр.* βασιλίσκος 'царски чиновник'›

васѝя *м. Остар.* Настойник, опекун на малки деца. ‹*ар.* ⇨ *тур.* vasi›

васкулàрен *прил. Анат.* Свързан/снабден с кръвоносни съдове; съдов. ✧ **Васкуларна система.** *Анат.* Сърдечно-съдова система. ‹от *лат.*›

васкуларизàция *ж. Мед.* Развитието на кръвоносни съдове (обикн. капиляри) в тъканите. ‹*лат.* vascularisatio›

васкулѝт *м. Мед.* Възпаление на малък кръвоносен или лимфен съд. ‹*лат.* vasculitis›

васп *м. Жарг.* Нарицателно име, прозвище, което в САЩ дават на бял човек (протестант от англосаксонски произход). ‹съкр. от *амер.* W(hite) A(nglo)-S(axon) P(rotestant)›

васỳ *м. Мит.* В индуизма — всяко едно от осемте божества, служители на Индра, персонификации на природни явления. ‹*санскр.*›

Васỳки *м. Мит.* В индуизма — царят на змиите. ‹от *санскр.*›

ват$_1$ *м. Ел.* Единица за мощност от системата SI. ‹по името на *англ.* физик J. Watt (1736—1819)›

ват$_2$ *м. Рел.* Будистки манастир или скит. ‹от *санскр.* vāta 'влагане'›

вàта *ж.* (**вàтен** *прил.*) *Текст.* **1.** Непреден памук. **2.** Подплънка от памук на дреха. **3.** Влакнеста маса на пластове. ‹*нем.* Watte›

ватàга *ж. Остар.* **1.** Група, дружина. **2.** Банда. ‹*рус.* ватáга›

ваталѝн *м. Текст.* Мека материя за подплата на връхни дрехи. ‹*нем.* Wattaline›

ватàх *м. Истор.* Чиновник от съдебната администрация. ‹*рум.*›

вàтенка *ж.* Връхна работна дреха, подплатена с памучна подплънка (вата); памуклийка.

вàтерлиния *ж. Мар.* **1.** Линия по долната част на корпуса на кораб, която показва докъде може да стига водата при пълно натоварване на кораба. **2.** Равнината на пресичане на корабния корпус в хоризонтал, успоредна на водната повърхност. ‹*хол.* waterlijn›

вàтерман *м. Техн.* Машина за прокопаване на тунел под воден басейн. ‹*англ.* waterman›

ватерполѝст *м. Спорт.* Състезател по водна топка.

вàтерполо *ср. Спорт.* Спортът водна топка. ‹*англ.* waterpolo›

ватерпрỳф *м.* Специална, непромокаема връхна дреха. ‹*англ.* waterproof›

Ватикàн *м.* **1.** Един от хълмовете на Рим, където е разположена резиденцията на папата. **2.** Самата папска резиденция. **3.** Папската държава, намираща се в центъра на гр. Рим. ‹*лат.* Vaticānus›

ватѝрам *несв.* и *св.* (**ватѝране** *ср.*) Подплатявам с вата. ‹*нем.* wattieren›

вàтман *м.* Водач на трамвай. ‹*фр.* wattman›

ватò *ср. Рел.* В дзен — ядрото, думата, в която се решава коанът. ‹*яп.*›

вàучер *м. Фин.* **1.** Ценна книга, която може да се използва вместо пари през определено време и при определени условия. **2.** Документ, удостоверяващ плащането на такса за туристически услуги в страната на туриста и даваща право на ползването на такива услуги в чужбина. ‹*англ.* voucher 'поръчител'›

ваушѐрия *ж. Бот.* Жълто-зелено водорасло. ‹по името на *швед.* ботаник Vaucher (?)›

вàфла *ж.* (**вàфлен** *прил.*) Сладкиш от хрупкави корици, между които има пълнеж от крем, шоколад и под. ‹*нем.* Waffel›

вахабѝзъм *м. Истор. Рел.* Религиозно-политическо течение в исляма за обединение на племената и дребните княжества в Арабия на основата на вярата в безусловността на Аллах. ‹от *ар.* собств.›

вахабѝти *мн. Истор.* Последователи на религиозно-политическо течение в исляма, разпространено в Неджед (Централна Арабия) в края на XVIII в., чийто основател е Мохамед ибн Абд ал-Вахаб (1703—1787). ‹от *ар.* собств. Abd-al-Wahab›

вахàна *ж.* **1.** *Мит.* В индуизма — ездитно жи-

вотно на индуистки бог. **2.** *Изк.* В индийското изкуство — изображение на такова животно. ‹от *санскр.* vaha 'нося'›

ва̀хмистър *м. Остар.* Фелдфебел в кавалерията. ‹*нем.* Wachtmeister›

ва̀хта *ж. Мар.* Дежурство на кораб. ‹*хол.* wacht›

Ва̀ю *м. Мит.* В индуизма — бог на ветровете, чието ездитно животно е антилопата. ‹*санскр.*›

Ве *м. Мит.* В скандинавската митология — син на Бор, брат на Один и Вили. ‹*норвежки*›

вѐбер *м. Физ. Ел.* Единица за измерване на магнитна индукция от системата SI, равна на магнитния поток, индуциращ в затворена верига напрежение 1 волт при равномерно намаляване до нула за време 1 сек (Wb). ‹по името на *нем.* физик W. E. Weber (1804—1891)›

вегета̀лен *прил. Биол.* Растителен. ‹*лат.* vegetālis›

вегетариа̀нец *м.* (**вегетариа̀нски** *прил.*) Човек, който не яде месо, а само растителна храна. ‹*англ.* vegeterian›

вегетариа̀нство *ср.* Система на хранене, от която са изключени месото и месните продукти.

вегетатѝвен *прил.* Свързан с растеж, развитие, нарастване. ✧ **Вегетативен контрол.** *Икон.* Механизъм за организиране на икономическа дейност в съвременната икономика със значително разделение на труда, който използва по-скоро количествено регулиране, отколкото ценови сигнали. ✧ **Вегетативен орган.** *Бот.* Орган на растение, който поддържа функциите му (корен, стъбло, листа). ✧ **Вегетативна нервна система.** *Анат.* Дял от нервната система за контрол на телесните функции, които не се направляват съзнателно (биенето на сърцето, перисталтиката, изпотяването, слюнкоотделянето и др.); автономна нервна система. ‹*лат.* vegetatīvus›

вегета̀ция *ж.* (**вегетацио̀нен** *прил.*) *Бот.* Процесът на образуване на вегетативните органи на растенията. ‹*лат.* vegetatio›

вегетѝрам *несв.* и *св.* (**вегетѝране** *ср.*) **1.** *Бот.* Развивам се, раста. **2.** *Прен.* Живея без духовни стремежи, без идеали, без възможност да се усъвършенствам и развивам. ‹*нем.* vegetieren›

веда̀на *ж. Рел.* В будизма — видово понятие за всички чувства и усещания. ‹*санскр.*›

веда̀нта *ж. Рел.* Една от шестте философски школи на индуизма, разясняваща монизма, закодиран във Ведите в съответствие с доктрината на упанишадите — според нея само Брахма съществува реално, а останалият феноменален свят е резултат на илюзия (мая). ‹от *санскр.* Veda + ánta 'край'›

ведѐта *ж.* **1.** *Мар.* Малък стражеви или полицейски кораб. **2.** Артист или актриса, които са на върха на славата. ‹*фр.* vedette›

вѐди *мн.* (вѐда *ж.*) (**ведѝчески** *прил.*) *Лит.* Най-древните текстове на индийската литература, които по обем надвишават шест пъти обема на Библията — Ригведа (веда на стиховете), Самаведа (веда на песните), Яджурведа (веда на жертвените формули), Атхарваведа (веда на мистичния жрец на огъня). ‹от *санскр.* veda 'знам'›

ведѝзъм *м. Рел.* Най-старата религиозна система в Индия, чиито основи са изложени във Ведите. ‹*фр.* védaism›

вѐдомост *ж. Икон.* **1.** Списък на работещите в предприятие, учреждение и под., в който са вписани заплатите им. **2.** Сведение с цифрови данни. ✧ **Оборотна ведомост.** *Икон.* Счетоводен регистър, в който се отразяват началните салда, оборотите и крайните салда на счетоводните сметки през даден период. ‹*рус.* ве́домость›

вѐдомство *ср.* (**вѐдомствен** *прил.*) Учреждение, административна служба. ‹*рус.* ве́домство›

веду̀та *ж. Изк.* Правилен от топографска гледна точка пейзаж, характерен за италианското изкуство от XVIII в. ‹*ит.* veduta›

вѐер *м. Остар.* Ветрило. ‹*рус.* ве́ер›

вездесъ̀щ *прил.* Който е навсякъде, който участва във всичко. ‹*рус.* вездесу́щий›

вѐзика *ж. Анат.* Мехур. ‹*лат.* vesīca›

вѐзико- *представка.* В сложни думи със значение 'свързан с пикочния мехур', напр. *везиковагинален*, *везикостомия*. ‹от *лат.* vesīca 'мехур'›

везику̀ла *ж.* (**везикула̀рен** *прил.*) **1.** *Мед.* Много малко мехурче на кожата, което съдържа течност (серум). **2.** *Мед.* Всяко малко мехурче (обикн. изпълнено с течност). **3.** *Мед.* Белодробна алвеола. **4.** *Бот.* Въздухоносна празнина във водно растение. ‹*лат.* vesicula›

везикулекто̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на семенните мехурчета. ‹*лат.*›

везикулѝт *м. Мед.* Възпаление на семенните мехурчета. ‹*лат.* vesiculītus›

везикулогра̀фия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на семенните мехурчета. ‹*лат.*›

везѝр *м.* (**везѝров** и **везѝрски** *прил.*) *Истор.* **1.** В някои държави от Близкия изток — министър. **2.** В Османската империя — висш държавен чиновник, член на Държавния съвет (Дивана). ‹*тур.* vezir›

везнѝ *мн.* (везна̀ *ж.*) **1.** Теглилка с две блюда, обикн. за мерене на по-малки тежести с голяма точност. **2.** *Астрол.* Зодиакално съзвездие и зодиакален знак. ‹от *ар.* ⇨ *тур.* vezin›

везувиа̀н *м. Минер.* Минерал с кафяв, зелен или жълтеникав цвят, сложен силикат на калция и алуминия. ‹по името на вулкана Везувий,

Южна Италия›

векѝл(ин) *м. Истор.* **1.** Пълномощник, агент. **2.** Министър. ‹*тур.* vekil›

вѐксел *м. Фин.* Полица. ‹*нем.* Wechsel›

вексилàр *м. Истор.* **1.** В древен Рим — знаменосец. **2.** В древен Рим по времето на императорите — заслужил ветеран, оставен в резерва на армията. ‹*лат.* vexillānius›

вексилàрен *прил.* ✧ **Вексиларни сигнали.** *Мар.* Предаване на информация чрез флагчета между кораби. ‹от *лат.* vexillum 'знаме'›

вѐктор *м.* (**вѐкторен** *прил.*) **1.** *Мат.* величина с определена посока, графически изразявана във вид на линия със стрелка отпред и начална точка. **2.** *Зоол.* Животно (обикн. насекомо), което е носител на паразитиращи микроорганизми, а по този начин и на болестите, причинявани от тях. ‹*лат.* vector›

велàр *м. Език.* Веларен звук. ‹от *лат.*›

велàрен *прил.* Задноезичен. ✧ **Веларен звук.** *Език.* Звук, който се образува назад в устната кухина, с помощта на мекото небце. ‹*лат.* velarius›

веларизàция *ж. Език.* Произнасяне на един звук по-твърдо с участието на мекото небце. ‹*фр.* vélarisation›

велàрий и **велàриум** *м.* **1.** *Истор.* Телохранител. **2.** *Истор.* Голямо платно в римските амфитеатри за предпазване от слънце и дъжд. **3.** Покривало, платно за защита от слънце и дъжд. ‹*лат.* velarius›

велатýра *ж. Изк.* Лек пласт от прозрачна багра, нанесен върху боя. ‹от *лат.* vēlārium 'платно'›

вѐлбот *м. Мар.* Вид лека бързоходна лодка, еднакво островърха откъм носа и кърмата. ‹*англ.* whale-boat›

велвѐт *м. Текст.* Памучно кадифе. ‹*англ.* velvet›

велд *м. Геогр.* Засушливи плата, покрити с ксерофилни треви и храсти, типични за районите на Южна Африка, западно от Драконовите планини. ‹*хол.* veld 'поле'›

велѐн *м. Кожар.* Фина телешка кожа, получавана след обработка от кожата на мъртвородено теле. ‹*фр.* vélin›

велѐнов *прил.* ✧ **Веленова хартия.** *Кожар. Полигр.* Луксозна, фина гланцирана хартия, подобна на пергамент, изработвана от кожата на мъртвородено теле. ‹*фр.* (papier) vélin›

велзевýл *м.* (**велзевýлски** и **велзевýлов** *прил.*) **1.** *Библ.* Зъл демон, повелител на силите на мрака; сатана. **2.** *Прен.* Лукав, коварен човек. ‹от *евр.* име на филистимското божество Baal-z-bub ⇨ *гр.* Βεελσεβούλ›

велѝти *мн.* (велѝт *м.*) *Истор.* **1.** В древен Рим — лековъоръжени войници, чиято задача по време на битка била да подмамват неприятеля с лъжливи ходове. **2.** Войници от младежката доброволческа армия на Наполеон I Бонапарт. ‹*лат.* vēlitis, vēles›

велкрò *ср.* Материал за закопчаване на дрехи, обувки и др. чрез прилепване, който се състои от две части — мъхеста материя и кукички. ‹от *англ.* търг. марка Velcro›

велодрýм *м.* Специална кръгла площадка за състезания с велосипеди; колодрум. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

велосипѐд *м.* (**велосипѐден** *прил.*) Превозно средство с две колела, което се кара с помощта на педали и верига, която трансформира енергията на крачните мускули във въртеливо движение; колело. ‹*фр.* vélocipède›

велосипедѝст *м.* Човек, който кара велосипед; колоездач. ‹*фр.* vélocipédiste›

велòт *м. Кожар.* Кожа от мъртвородено теле, от която се изработва веленова хартия, наподобяваща пергамент. ‹от *фр.* velot›

вѐлпапе *ср.* Мек, накъдрен картон за опаковка. ‹*нем.* Wellpappe›

велт *м. Търг.* **1.** Уред за измерване вместимостта на бъчва. **2.** *Остар.* Мярка за вместимост (от 7 до 8 л). ‹от *нем.* Viertel 'четвърт'›

вѐлтаншаунг *м. Филос.* Всяка обобщаваща представа за същността на света, изразена скрито или явно в произведение на изкуството. ‹*нем.* Weltanschauung›

вѐлум *м.* **1.** Голямо покривало за палатка, на цирк и под. **2.** *Анат.* Меко небце. ‹*лат.* velum›

велýр$_1$ *м.* (**велýрен** *прил.*) **1.** *Кожар.* Вид обработена кожа с мъх от едната страна. **2.** *Текст.* Памучен или вълнен плат с гъст мъх от лицевата страна. ‹*фр.* velours›

велýр$_2$ *м. Език.* Погрешно свързване, произнасяне на едни звукове вм. други, напр. *г* вм. *з* в думите вляза/вляга, сляза/сляга. ‹*фр.* velours›

вѐна *ж.* (**венòзен** *прил.*; **венòзно** *нареч.*) *Анат.* Кръвоносен съд, по който кръвта се движи към сърцето. ✧ **Варикозни вени.** *Мед.* Разширени, удължени и нагънати вени; разширени вени, варици. ✧ **Вена порта.** *Анат.* Вена, образувана от вените, които се събират от червата, стомаха и далака, и подобно на артерия разклоняваща се от черния дроб на многобройни венички, след което се влива в долната вена. ✧ **Пулмонална (белодробна) вена.** *Анат.* Вената, отнасяща окислената кръв от белия дроб към лявото предсърдие. ‹*лат.* vena›

вендѐта *ж.* **1.** Кръвно отмъщение за убит родственик, практикувано от населението на о. Корсика и о. Сардиния. **2.** *Прен.* Масово кръвопролитие, предизвикано от семейните или личните интереси на извършителя. ‹*ит.*

vendetta›

вендýза *ж.* **1.** Особена стъклена чаша, която се прилепва към тялото на човек със запален в нея напоен в спирт памук, използвана за загряване, раздвижване на кръвта при настинка. **2.** *Биол.* Валчесто смукало на главата на някои червеи. ‹*ит.* ⇨ *фр.* ventouse›

вѐне- *представка.* В сложни думи със значение 'венозен, свързан с вените', напр. *венесекция*, *венепункция*. ‹от *лат.* vena 'вена'›

венепýнкция *ж.* *Мед.* Пункция на вени. ‹*лат.* venaepunctio›

Венѐра *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — богиня на любовта и красотата (в древногръцката митология — Афродита). **2.** *Астр.* Планета, втора по отдалеченост от Слънцето след Меркурий, по размери и маса почти равна със Земята. ‹*лат.* собств. Venus, Veneris›

венерáция *ж.* *Остар.* Дълбоко уважение, боготовение. ‹*лат.* veneratio›

венѐрин *прил.* ✧ **Венерин хълм.** *Анат.* Леко изпъкнало окосмено място над външните полови органи на жената.

венерѝчески и **венерѝчен** *прил.* ✧ **Венерически болести.** *Мед.* Болести, предавани по полов път. ‹*лат.* Venericus›

венеролóг *м.* (**венеролóжки** *прил.*) Лекар, специалист по венерология.

венеролóгия *ж.* (**венерологѝчески** *прил.*) *Мед.* Дял от медицината, който изследва и лекува венерическите болести. ‹*лат.* venerologia›

венесѐкция *ж.* *Мед.* Отваряне на вена за преливане на кръв, въвеждане на лекарствени средства и др. ‹*лат.* venesectio›

вѐнзел *м.* Знак, съставен от преплетени начални букви на име; монограм. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

вѐно- *представка.* В сложни думи със значение 'вена', напр. *веном*, *венесклероза*. ‹от *лат.* vena 'вена'›

венографáфия *ж.* *Мед.* Рентгеново изследване, което показва хода на вените в определена част на тялото; флебография. ‹*лат.* venographia›

венóм *м.* *Биол.* Токсин, произвеждан от отровни змии, скорпиони, паяци и други животни, които го вкарват чрез ухапване в тялото на жертвата си. ‹от *лат.* venēnum 'отрова'›

вентѝл *м.* (**вентѝлен** *прил.*) *Техн.* **1.** Клапан за регулиране налягането в тръбопровод. **2.** Приспособление на автомобилна гума, чрез което в нея се вкарва въздух. **3.** Кран, канелка. ✧ **Редукционен вентил.** *Техн.* Автоматично устройство, което пропуска газ или течност от съд с високо налягане в съд с по-ниско налягане, като поддържа постоянно налягане в един от съдовете. ‹*нем.* Ventil›

вентилáтор *м.* (**вентилáторен** *прил.*) *Техн.* **1.** Уред за изкуствено задвижване на въздух в помещение с цел затопляне или охлаждане. **2.** Устройство за проветряване на помещение. ‹*англ.* ventilator›

вентилáция *ж.* (**вентилациóнен** *прил.*) **1.** Проветряване на помещения с помощта на специални устройства. **2.** Системата от такива устройства и уреди. **3.** *Мед.* Преминаване на въздуха навътре и навън през дихателните пътища. **4.** Увеличаване достъпа на въздух до определен детайл или място. ‹*лат.* ventilatio ⇨ *нем.* Ventilation›

вентилѝрам *несв.* и *св.* (**вентилѝране** *ср.*) Проветрявам с вентилатор. ‹*нем.* ventilieren›

вентрáлен *прил.* *Анат.* Стомашен. ‹*лат.* ventrālis›

вентрѝкул *м.* *Анат.* **1.** Една от двете камери на сърцето. **2.** Една от четирите изпълнени с течност кухини на мозъка. ‹от *лат.* ventriculus 'камера, кухина'›

вентрѝкул- (**вентрѝкуло-**) *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'свързан с камерите на сърцето'; 2) 'свързан с мозъчните кухини (вентрикули)', напр. *вентрикулит*, *вентрикулоскопия*. ‹от *лат.* ventriculus 'камера, кухина'›

вентрикулѝт *м.* *Мед.* Възпаление на вентрикулите на мозъка. ‹*лат.*›

вентрикулографáфия *ж.* *Мед.* Рентгеново изследване на мозъчните вентрикули. ‹*лат.*›

вентрикулоскóпия *ж.* *Мед.* Директно наблюдение на вентрикулите в мозъка с помощта на фиброоптични уреди. ‹*лат.*›

вентрилóк *м.* Човек, който говори, без да мърда устните си, сякаш звукът идва от корема му. ‹*лат.* ventriloquus›

вѐнтро- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'коремен'; 2) 'преден, разположен в предната част', напр. *вентросуспензия*, *вентрофиксация*. ‹*лат.* ventero 'корем, стомах, утроба'›

вентýза *ж.* В народната медицина — стъклен съд, който се използва за изсмукване на лоша кръв от рана, за загряване, подобряване на кръвообращението и под. ‹*фр.* ventouse›

вѐнусталер *м.* *Истор.* Талер, пуснат в обращение през 1622 г. в чест на основаването на германския гр. Магдебург. ‹*нем.* Venustaler›

верáнда *ж.* *Архит.* Пристройка към къща или голяма тераса със стъклени стени. ‹*хинди* varandā ⇨ *англ.* veranda›

вераскóп *м.* *Фот.* Фотоапарат за микроснимки. ‹*фр.*›

вератѐкст *м.* *Икон.* Заводски сертификат. ‹*нем.*›

вератрѝн *м.* (**вератрѝнов** *прил.*) *Фарм.* Бял прашец, смес от алкалоиди, която се получава от семето на билката Veratrum sabadilla и е

съставка на лекарства за сърдечни заболявания, ревматизъм и др. ‹от *лат.* име на растението черен кукуряк›

вербàлен *прил.* (**вербàлно** *нареч.*) **1.** Словесен, устен. **2.** *Език.* Отглаголен. ✧ **Вербална нота.** *Дипл.* Неподписано писмено обръщение на дипломатически представител, равнозначно на устна декларация. ‹*лат.* verbālis›

вербализàция *ж. Псих.* Процес на изразяване, опредметяване, визуализиране на мисъл чрез словото. ‹*фр.* verbalisation›

верберàция *ж. Муз.* Звукови трептения на въздуха около инструмента, който ги възпроизвежда. ‹*лат.* verberatio›

вербигерàция *ж. Псих.* Несвързана реч, повтаряне на думи и измисляне на нови, характерно за поведението на психично болни. ‹*фр.* verbigération›

вербоиконѝчен *прил.* ✧ **Вербоконична връзка.** *Техн.* Термин от областта на аудио-визията, връзка между словото и образа. ‹от *лат.* verbum 'дума' + iconique 'иконичен'›

вербýвам *несв.* Привличам за участие в дейност, организация. ‹*нем.* werben›

вергиджѝя *м. Остар.* Човек, който събира вергия; бирник. ‹*тур.*›

вергѝя *ж. Истор.* В Османската империя — данък, налог. ‹*тур.* vergi›

вердѝкт *м. Юр.* Решение на съдебни заседатели; присъда. ‹*лат.* veredictum ⇨ *англ.* verdict›

вердю̀р *м. Изк.* Стенен гоблен, украсен с мотиви на дървета или листа. ‹*фр.* verdure 'зеленина'›

верѐв *м.* ✧ **На верев.** *Разг.* Косо, по диагонал. ‹*тур.* verev›

верѐм *м. Остар.* Туберкулоза. ‹*тур.* verem›

веремлѝя *прил. Диал.* Болен от туберкулоза. ‹*тур.* veremli›

вересѝя *ж. Разг.* **1.** Покупка или продажба на доверие. **2.** Сметка по покупко-продажба на доверие. ‹*тур.* veresiye›

верѝзъм *м. Муз.* Направление в оперната музика, литературата и изобразителното изкуство, възникнало в Италия през втората половина на XIX в. ‹от *ит.* vero 'истински'; verismo›

верѝн *м. Мар.* Дебело корабно въже с кука, с което се издърпва котвената верига. ‹от *фр.* vérin 'крик'›

верѝст *м. Муз.* Последовател на веризма, творец натуралист. ‹*ит.* ⇨ *фр.* vériste›

верификàция *ж.* (**верификациòнен** *прил.*) *Юр.* Установяване истинността на теоретична постановка по опитен път. ‹*лат.* verificatio›

верифицѝрам *несв.* и *св.* (**верифицѝране** *ср.*) Подлагам на проверка истинността на теория. ‹*нем.* verifizieren›

верлѝбър *м. Лит.* Свободен стих, построен не върху постоянна рима или определена метрика. ‹от *фр.* vers libre›

вѐрми- *представка.* В сложни думи със значение 'червей', 'подобен на червей', напр. *вермикуларен*, *вермицели*, *вермицид*. ‹от *лат.* vermis 'червей'›

вѐрмикс *м. Анат.* Апендикс. ‹*лат.* vermix›

вермѝкула *ж. Изк.* Орнаментален мотив, украсен с малки криволичещи чертички и вдлъбнатини. ‹от *лат.* vermiculatus 'набразден'›

вермикулѝт *м. Минер.* Минерал от групата на слюдите, използван като топло- или звукоизолационно средство. ‹*англ.* vermiculite›

вѐрмис *м. Анат. Зоол.* Част от малкия мозък на бозайниците и птиците, която прилича на червей. ‹*лат.* vermis›

вермицѐли *ср. Кул.* Фиде. ‹*фр.* vermicelle›

вермицѝд *м. Хим.* Препарат, използван за унищожаване на паразитиращи в червата червеи. ‹*лат.*›

вернисàж *м. Изк.* **1.** Денят преди откриването на изложбата, когато тя се посещава само от определени лица. **2.** Самото тържествено откриване на изложба. ‹*фр.* vernissage›

веронàл *м. Фарм.* Търговското наименование на болкоуспокояващия препарат барбитон. ‹*фр.* Veronal, по името на гр. Vérone›

верòника₁ *ж. Бот.* Цвете великденче, гергьовденче. Veronica. ‹*фр.* véronique›

веронѝка₂ *ж.* Фигура от коридата. ‹*исп.* verónica›

версатѝлен *прил. Истор.* Променлив, непостоянен. ‹*лат.* versātilis›

версѝран *прил.* Запознат с науката; осведомен. ‹от *фр.* versé 'опитен'›

версификàтор *м. Лит.* **1.** Човек, който с лекота владее поетическата техника, но произведенията му са лишени от художествена стойност; стихоплетец. **2.** Преводач на стихове, който не знае езика на оригинала и използва чужд буквален превод, който обработва. ‹*лат.* versificātor›

версификàция *ж. Лит.* **1.** Умение да се редят стихове, стихоплетство. **2.** Превод с подстрочник. ‹*лат.* versificatio›

вѐрсия *ж.* (**версиòнен** *прил.*) Разновидност, вариант. ‹*лат.* versio›

вѐрсо *ср.* Обратната страна на двустранен предмет (лист хартия, монета и под.). ‹от *лат.* verso 'въртя, обръщам'›

вѐрста *ж.* (**вѐрстов** *прил.*) Стара руска мярка за дължина, равна на 1 067 м. ‹*рус.* верстá›

вѐрсус *м. Лит.* Стих. ‹*лат.* versus›

вертебрàлен *прил. Анат.* Гръбначен. ‹*лат.* vertebrālis›

вертебрàлно *нареч. Анат.* Гръбначно.

вѐртекс₁ *м. Астр.* Точка върху небесната сфера,

към която (или от която) изглежда, че се движи дадена звезда. ‹*лат.* vertex›

вѐртекс₂ *м. Анат.* Най-високата част на темето, връх на главата. ‹*лат.* vertex›

вертѐп *м.* **1.** *Остар.* Пещера. **2.** *Прен.* Място на зли сили и духове. **3.** *Неодобр.* Свъртали-ще на престъпници или на развратници. **4.** *Неодобр.* Долнопробна кръчма. ‹*рус.* вертéп›

вертѝго *ср.* **1.** *Мед.* Виене на свят. **2.** *Вет.* Въртоглавие, мозъчна болест у конете. ‹*лат.* vertigo›

вертикàл *м.* и **вертикàла** *ж.* (**вертикàлен** *прил.*; **вертикàлно** *нареч.*; **вертикàлност** *ж.*) **1.** *Астр.* Всеки голям кръг от небесната сфера, който минава през точка от зенита. **2.** *Астр.* Уред за определяне височината на небесните тела. **3.** *Мат.* Отвесна права. ‹*лат.* verticālis›

вертикàлен *прил.* ✧ **Вертикален анализ.** *Икон. Юр.* Балансов анализ на юридическо лице или икономически субект, при който поотделно се изследват структурите на активите и пасивите в баланса. ✧ **Вертикална дискриминация.** *Икон.* Различно отношение към индивидите, заемащи различна длъжност в наелата ги организация, напр. на новопостъпилите и индивидите, които заемат ръководни длъжности. ✧ **Вертикална експанзия.** *Икон.* Разширяване дейността на фирмата в друг или други етапи на производството, напр. създаване на фирма, която едновременно произвежда даден продукт и го реализира на пазара. ✧ **Вертикална интеграция.** *Икон.* Обединяване на два или повече етапа от производството, което се осъществява или чрез вертикално сливане, или чрез вертикална експанзия. ✧ **Вертикална позиционна лента.** *Инф.* Лента, разположена в дясната страна на прозореца на графичното приложение, която служи за превъртане на документа надолу/нагоре. ✧ **Вертикална формация.** *Икон.* Създаване на фирма с няколко етапа на производство. ✧ **Вертикално изравняване.** *Икон.* Отношение към индивидите от различните доходни групи в съответствие с принципа за възможността за плащане. ✧ **Вертикално сливане.** *Икон.* Сливане на фирми от различни етапи на производството, напр. между производствено предприятие и търговска фирма. ‹*лат.* verticalis›

верф *м. Мар.* Компания за строеж и ремонт на морски и речни плавателни съдове. ‹*хол.* werf›

весàк *м. Рел.* Голям празник в страните на будизма, на който едновременно се честват рожденият ден, просветлението и влизането в нирвана на историческия Буда. ‹*пали*›

Веспера̀л *м. Църк.* В Католическата църква — литургична книга, съдържаща молитви, които се четат на вечернята. ‹от *лат.* vespera 'вечер'›

Вѐста *ж. Мит.* В древноримската митология — богиня на домашното огнище, покровителка на семейството и дома, дъщеря на Сатурн; в нейния храм горял вечен огън (в древногръцката митология — Хестия). ‹от *лат.* собств. Vesta›

весталии *мн. Истор.* В античен Рим — празници в чест на богинята Веста. ‹от *лат.* собств. Vesta›

весталка *ж. Истор.* Жрица в храма на римската богиня Веста, пазителка на вечния огън, която от малка дава доживотен обет за девственост и непорочност. ‹от *лат.* Vestālis 'девойка на богинята Веста'›

вѐстверк *м. Архит.* Архитектурна композиция в западния тип църкви, представляваща многоетажна фасада с кули. ‹*нем.* Westwerk›

вестиàрий₁ *м. Истор.* Във Византийската империя — пазител на облеклото в двореца. ‹*лат.* vestiarius›

вестиàрий₂ *м.* **1.** Гардероб. **2.** *Църк.* У католиците — място за пазене на църковните одежди и утвар. ‹*лат.* vestiarius›

вестибулàрен *прил.* ✧ **Вестибуларен апарат.** *Анат.* Орган у гръбначните животни и човека, който осигурява пазене на равновесие, част от вътрешното ухо. ✧ **Вестибуларни жлези.** *Анат.* Два чифта жлези, разположени в мястото на свързване на вагината и вулвата. ‹*лат.*›

вестибу̀лум *м. Анат.* Кухина, разположена непосредствено преди входа на кух орган. ‹от *лат.* vestibulum 'преддверие; вход'›

вестибю̀л *м. Архит.* **1.** Междинно помещение, от което се влиза в околните стаи. **2.** Широко проходно помещение между входа и вътрешните помещения в обществени сгради. **3.** Антре; преддверие. ‹*лат.* vestibulum ⇨ *фр.* vestibule›

вестѝжен *прил. Мед.* Който съществува само в зачатъчна форма. ‹от *лат.* vestīgium 'следа, знак, признак'›

вестѝни *мн. Истор.* Древноиталийско племе, населявало областите на дн. Средна Италия. ‹от *лат.* Vestīnī›

вестѝране *ср. Юр.* Конфискация на суми, имущества или стоки, принадлежащи на чужди лица. ‹от *лат.*›

вестовòй *м. Истор.* У нас до Първата световна война — ординарец. ‹*рус.* вестовóй›

вестòн *м.* Връхна мъжка дреха; сако. ‹*фр.* veston›

ветерàн *м.* **1.** Стар воин, участник в минали сражения. **2.** *Прен.* Заслужил деец в определена област. **3.** *Неодобр.* Старец. ‹*лат.* veterānus›

ветерина̀р *м. Разг.* Лекар или техник, специалист по ветеринарна медицина. ‹*лат.* veterinarius›

ветерина̀рен *прил.* Който се отнася до изучаване и лекуване на болести по домашните животни. ✧ **Ветеринарна медицина.** Дял от медицината, който изучава болестите по домашните животни и методите и средствата за тяхното лечение. ‹*лат.* veterinarius›

ветеринарѝя *ж. Разг.* Ветеринарна медицина. ‹*рус.* ветерина́рия›

вѐто *ср. Юр.* Забрана на решение, закон, постановление от институция, която има това право. ✧ **Абсолютно вето.** *Юр. Полит.* Акт на държавен глава или на представител на една от страните членки на Съвета за сигурност на ООН, с който приет закон не може да влезе в сила. ✧ **Вето по отделна точка.** *Юр.* Право на вето върху отделна част от бюджета при одобрение за останалата част. ✧ **Отлагателно (суспензивно) вето.** *Юр.* Конституционно право на държавен глава да отложи влизането в сила на приет от парламента закон, като го върне с мотивация за повторно обсъждане. ‹*лат.* veto 'забранявам'›

вѐхи *мн.* и **вѐха** *ж.* **1.** Основен, най-важен етап в развитието на нещо. **2.** Прът или стълб със знак за посочване на определено място. ‹*рус.* ве́ха›

вехикула̀рен *прил.* ✧ **Вехикуларен език.** *Език.* Език посредник между индивиди с различни матерни езици. ‹*лат.* vehiculum›

вѐче *ср. Истор.* Народно събрание в древна и средновековна Русия в някои градове (Псков, Новгород). ‹*рус.* ве́че›

взвод *м.* (**взво̀ден** *прил.*) *Воен.* Войскова единица, съставна част на рота. ‹*рус.* взвод›

взлом *м.* (**взло̀мен** *прил.*) Проникване в помещение чрез разбиване на ключалката, врата, прозорец или изключване на алармената система и под. ‹*рус.* взлом›

взрив *м.* (**взрѝвен** *прил.*; **взрѝвно** *нареч.*) **1.** Рязко нарастване на налягането в затворено пространство; избухване, експлозия. **2.** Избухливо вещество. **3.** *Прен.* Внезапна шумна проява, предизвикана от някакво чувство. ‹*рус.* взрыв›

взрива̀тел *м. Воен.* Устройство за възпламеняване на взривния заряд на бомба, мина и под. ‹*рус.* взрыва́тель›

взрѝвен *прил.* ✧ **Взривна вълна.** *Воен.* Ударна вълна, област на силно свиване на средата (газообразна, течна или твърда), която се разпространява от мястото на взрива със свръхзвукова скорост и е резултат от разширяването на газообразните продукти, възникващи при физико-химически или ядрени превръщания с отделянето на голямо количество енергия. ✧ **Взривни вещества.** *Воен.* Химически съединения или смесите им, които под въздействие на външен импулс (удар, пробождане, триене, нагряване и др.) могат да се взривяват.

взривя̀вам *несв.* и **взривя̀** *св.* (**взривя̀ване** *ср.*) Възпламенявам, разрушавам с взрив. — **взривявам се/взривя се.** ‹от *рус.* взрыва́ть›

взя̀тка *ж. Остар.* Подкуп, рушвет. ‹*рус.* взя́тка›

виа̀гра *ж. Фарм.* Лекарство, което стимулира потентността при мъжете. ‹от *англ.* търг. марка Viagra›

виаду̀кт *м.* Мост над местност, жп линия, шосе и пр.; надлез. ‹*лат.* viaductus›

вибра̀то *Муз.* **1.** Като *нареч.* С трептене. **2.** Като *същ.* Леки отклонения от основния тон; трептене на звука. ‹*ит.* vibrato›

вибра̀тор *м.* (**вибра̀торен** *прил.*) **1.** Устройство или уред за създаване на звукови и ултразвукови вълни на налягане в дадена среда. **2.** Изкуствен мъжки полов орган, снабден с автономно захранване. ‹*лат.* vibrātor›

вибрафо̀н *м. Муз.* Инструмент от стоманени пластинки, които се удрят с чукчета. ‹*фр.* vibraphone›

вибра̀ция *ж.* (**вибрациòнен** *прил.*) **1.** Трептене. **2.** *Муз.* Колебание във височината на тона на инструмент или на гласа поради неустойчивост. **3.** Предаване по постамента или въздуха на механични трептения от производствена дейност или случайни природни колебания върху близкостоящи предмети или хора. ‹от *лат.* vibro 'люлея; треперя'›

вѝбрио *ср. неизм. Биол.* Всяка грам-отрицателна, пръчковидна, спираловидна или извита бактерия от рода Vibrio, напр. подобните на запетая вируси от сем. Spirillaceae; виброн. ‹от *лат.* vibro 'люлея; треперя'›

вибрѝрам *несв.* и *св.* (**вибрѝране** *ср.*) **1.** Предизвиквам вибрации, разлюлявам. **2.** Изпитвам вибрации, трептя. ‹*нем.* vibrieren›

вибробето̀н *м. Строит.* Уплътнен с вибратор бетон за по-голяма якост. ‹от *лат.*›

вибро̀нен *прил. Физ.* Който е резултат от или провокира електрически импулси или трептения. ‹от *лат.* vibro ⇨ *англ.* vibronic›

вѝва *междум.* Да живее! ‹*лат.* vivo›

вѝва- (**вѝви-**) *представка.* В сложни думи със значение 'жив, жизнен', напр. *вивариум*, *вивисекция*. ‹от *лат.* vivus, vivi 'жив'›

вива̀риум *м.* Място за отглеждане на животни в условия, имитиращи естествените. ‹*лат.* vivarium›

вива̀че *нареч. Муз.* Живо, бързо. ‹*ит.* vivace›

вивипа̀рия *ж. Биол.* **1.** Раждане на живо същество. **2.** Живородно животно. ‹от *лат.* vivus

'жив' + pario 'раждам'›

вивисѐкция *ж. Мед.* Операция на живо същество за експериментални цели. ‹от *лат.*›

вѝво *нареч.* Виваче.

вигвѐм *м.* Колиба на северноамерикански индианци. ‹*индиански* wīkwām ⇨ *англ.* wigwam›

Вѝги *мн. Полит.* В Англия — привърженици на партия, представляваща висшата аристокрация и законната средна класа през XVIII—XIX в., станала ядро на Либералната партия от XIX в.; опоненти на Торите. ‹*англ.* Whig, вероятно съкр. от *шотл.* whiggamore 'шотландски въстаници от XVII в.'›

вигѝлност *ж. Психо.* Способност да се съсредоточава вниманието; концентрация. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

вигѐния *ж.* и **вигѐн** *м.* **1.** *Зоол.* Южноамерикански преживен бозайник от рода на ламите. Lama vicugna. **2.** Вълна от такова животно. **3.** Тъкан от вълната на това животно. ‹от езика *кечуа* ⇨ *исп.* vicuña›

Вѝгрид *ж. Мит.* В скандинавската митология — равнина в Асгард, където ще се състои крайната битка между богове и хора, великани и чудовища. ‹*норвежки*›

Видѐр *м. Мит.* В скандинавската митология — син на Один, който ще отмъсти за смъртта на баща си и ще остане жив след Рагнарьок. ‹*норвежки*›

вѝдео *ср.* Видеомагнетофон.

вѝдео- *представка.* В сложни думи със значение 'пренасяне на изображение' или 'изобразяване на електрически сигнали', напр. *видеоуредба*, *видеосалон*, *видеоклип* и др. ‹*лат.* video 'виждам', 'гледам'›

видеоадѐптер *м. Инф.* Разширителна карта, която позволява на компютърната програма и на монитора да "контактуват" помежду си. ‹*англ.* video adapter›

вѝдеоарт *м. Изк.* **1.** Използване на телевизионна и видеозаписваща техника за създаване на произведение на изкуството. **2.** Произведение на изкуството, създадено по такъв начин. ‹от *лат.* video 'виждам', 'гледам' + art 'изкуство'›

видеогрѐма *ж. Техн.* Обобщаващо название за носител на аудио-визуална информация (видеокасета, видеодиск, CD-ROM).

видеомагнетофѝн *м. Техн.* Апарат за записване/възпроизвеждане на образ и звук с помощта на магнитна лента от друга лента или плоча. ‹от *лат.*›

видеосигнѐл *м. Тв.* Сигнал, пренасящ информация за картината и синхронизацията в дадена телевизионна система. ‹от *лат.*›

вѝдия *ж.* **1.** *Хим.* Метало-керамична твърда сплав от карбид и волфрам с кобалтова спойка. **2.** *Техн.* Режещ инструмент, изработен от такава сплав. **3.** *Техн.* Винт. ‹от *нем.* wi(e) 'като' + Dia(mant) 'диамант'; Widia›

вѝдя *ж. Рел.* **1.** В индуизма — добитото по интелектуален път знание. **2.** В индуизма — интуитивен духовен опит, който води до просветление; по-висше познание. ‹*санскр.*›

вѝза *ж.* (**вѝзов** *прил.*) *Юр.* **1.** Разрешителен печат в задграничен паспорт или отделен документ, който дава право за преминаване през границата на разрешаващата държава. **2.** Разрешение за строеж, дадено от общинската администрация. ‹*лат.* visum 'прегледано'›

вѝзави$_1$ *нареч.* **1.** Един срещу друг. **2.** Насрещно, в упор. ‹от *фр.* vis-à-vis 'лице срещу лице'›

вѝзави$_2$ *ср.* Вид двуместно канапе във формата на буквата S. ‹от *фр.* vis-à-vis 'лице срещу лице'›

византѝец *м.* **1.** *Истор.* Поданик на Източната Римска (Византийската) империя; ромей. **2.** *Прен.* Лукав човек, лицемер, хитрец. ‹*гр.* Βυζάντιος›

византѝйски *прил.* ✧ **Византийска империя.** *Истор.* Технически термин, с който през XVI в. е наречена Източната Римска империя, останал и в съвременната историческа наука. ✧ **Византийски срив.** *Инф.* Ситуация, при която се получава срив в мрежов възел, но той не изчезва от мрежата и продължава да работи неправилно. ‹*гр.* Βυζάντιος›

византѝйщина *ж. Разг. Неодобр.* Лукавщина, лицемерие.

византинѝзъм *м.* **1.** Византийска култура. **2.** Съвкупност от белези, присъщи на византиец. **3.** Византийщина. **4.** Продължаване на старогръцката книжовна традиция. ‹от *гр.*›

византолѐг *м.* Учен, специалист по византология.

византолѐгия *ж.* (**византолѐжки** *прил.*) Система от науки, занимаващи се с историята, езика и културата на Византийската империя. ‹от *гр.*›

визионѐр *м.* **1.** Човек, който има халюцинации; ясновидец. **2.** Човек с екстравагантни идеи. ‹*лат.*›

визѝр *м.* **1.** *Фот.* Приспособление към фотоапарат за насочване на обектива към снимания предмет. **2.** *Геод.* Приспособление към геодезически инструмент за насочването му към обекта. **3.** *Ав.* Уред за измерване на отклонението на самолета под влияние на вятъра. ‹*нем.* Visier›

визѝрам *несв.* и *св.* (**визѝране** *ср.*) **1.** Посочвам, имам предвид. **2.** Насочвам оптичен уред към дадена точка. **3.** Преглеждам или поставям виза; заверявам. ‹*нем.* visieren›

вѝзита и **визѝта** *ж.* **1.** Официално посещение, гостуване. **2.** Лекарско посещение в дома на

болен. ‹*фр.* visite›

визитàция *ж.* (**визитациòнен** *прил.*) *Мед.* Обхождане на пациентите от лекуващия лекар в болница. ‹*лат.* visitatio›

визѝтен *прил.* ✧ **Визитна картичка.** *Адм.* Картичка с името, длъжността и адреса на притежателя ѝ, която се поднася при запознанство. ‹от *фр.* visite 'посещение'›

визитѝрам *св.* и *несв.* **1.** Правя визитация. **2.** Правя визита. ‹*нем.* visitieren›

визѝтка *ж.* Визитна картичка.

вѝзия *ж.* **1.** Гледане, виждане; видение. **2.** *Прен.* Поглед, идея. ‹*лат.* visio›

визòн *м.* (**визòнен** и **визòнов** *прил.*) **1.** *Зоол.* Дребен хищник с много ценна кожа. Putorius lutreola. **2.** Кожа от такова животно. **3.** Палто от кожата на това животно. ‹*фр.* vison›

визуàлен *прил.* Който се извършва със зрението или е предназначен за гледане; зрителен, видим. ‹*лат.* visuālis›

визуализàция *ж.* Представяне на нещо във форма, удобна за зрително възприятие.

визьòр *м.* *Фот.* Елемент на фотоапарат, в който се вижда обхватът на обекта за снимане. ‹*фр.* viseur›

викариàт *м.* **1.** Длъжност на викарий. **2.** Наместничество. ‹*лат.* vacariātus›

викàрий *м.* **1.** *Истор.* В Римската империя — висш чиновник, наместник на императора в провинция. **2.** Епископ, помощник на митрополит. **3.** Помощник на католически свещеник. ‹*лат.* vicarius›

вѝкинги *мн.* (вѝкинг *м.*) (**вѝкингски** *прил.*) *Истор.* Средновековни скандинавски моряци — воини, търговци и откриватели. ‹*норвежки* vīkingr 'владетел на морето'›

викòнт *м.* Благородническа титла във Франция, Англия по-висша от барон. ‹*фр.* vicomte›

виконтѐса *ж.* Съпруга или дъщеря на виконт. ‹*фр.* vicomtesse›

виктимолòгия *ж.* *Психо.* Научна дисциплина, която изучава жертвите на престъпления и всичко свързано с тях и тяхното поведение. ‹*англ.* victimology›

викториàнски *прил.* *Истор.* Свързан с периода на управление (1837—1901) на английската кралица Виктория (1819—1901). ‹*англ.* собств. Victoria›

викторѝна *ж.* Забавна състезателна игра на отговори на въпроси по определена тема. ‹*лат.* victoria 'победа'›

Виктòрия$_1$ *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — богиня на победата. **2.** *Прен.* Победа. ✧ **Виктория регия.** *Бот.* Многогодишно водно южноамериканско растение с много големи цветове и листа. ‹*лат.* Victoria›

виктòрия$_2$ *ж.* Вид представителен открит файтон с четири колела; открита каляска. ‹*англ.* собств. Victoria ⇨ *фр.* victoria›

вѝла *ж.* (**вѝлен** *прил.*) **1.** Извънградска къща за почивка. **2.** *Истор.* Селско имение в Галия по времето на Меровингите. ‹*лат.* villa›

вилаѐт *м.* (**вилаѐтски** *прил.*) В Османската империя и Република Турция — голяма административно-териториална единица, управлявана от валия. ‹*тур.* vilâyet›

виланѐла *ж.* *Истор.* **1.** *Лит.* Поетическа форма, съставена от тристишия, които завършват с катрен, много популярна в Европа през XVI в. **2.** *Муз.* Старинен танц, придружен с песни, който води началото си от древните пастирски тържества в Европа. ‹*фр.* villanelle 'овчарска песен'›

вилежиатюра *ж.* *Остар.* Летуване на село или в околностите на малък град. ‹от *фр.* village 'село'›

Вѝли *м.* *Мит.* В скандинавската митология — син на Бор, брат на Один и Ве. ‹*норвежки*›

вѝлка *ж.* *Техн.* Детайл от механизъм с раздвоени краища. ‹*рус.* вѝлка›

вѝмпел *м.* **1.** *Мар.* Тясно, триъгълно военно знаме на кораб, което се вдига по време на плаване за идентификация. **2.** *Рел.* Особен нагръдник на католическа монахиня. ‹*нем.* Wimpel›

винàя *ж.* *Рел.* Школа на будизма в Китай и Япония. ‹*пали*›

Вѝнголф *м.* *Мит.* В скандинавската митология — дворецът на богините в Асгард. ‹*норвежки*›

винд *м.* *Мар.* Малък вертикален скрипец, използван вм. кабестан. ‹*хол.* vindas›

виндѝкт *м.* *Юр.* Преследване, наказание. ✧ **Публичен виндикт.** *Юр.* Преследване на определен вид престъпления от името на обществото. ‹*лат.* vindicta›

виндрòуер и **уиндрòуер** *м.* *Сел.-ст.* Приспособление на комбайн за отделяне на неузрелите класове. ‹*англ.* windrower›

винегрѐт *м.* (**винегрѐтен** *прил.*) *Кул.* **1.** Сос от оцет, олио, сол и др. за подправка на различни ястия. **2.** Студено ястие от нарязани късове месо, овощия, риба и др., полети с този сос. ‹*фр.* vinaigrette›

вѝнервайс *м.* (**винервàйсов** *прил.*) *Строит.* Бял варовиков прах, който се използва в строителството. ‹*нем.* Winerweiß›

винѐтка *ж.* (**винѐтен** *прил.*) *Полигр.* Малък орнамент за украса на книга. ‹*фр.* vignette›

винѝл *м.* *Хим.* Едновалентен органичен радикал $CH_2 = CH$. ‹*лат.* vinum ⇨ *англ.* vinil›

винилхлорѝд *м.* *Хим.* Органично съединение, безцветен газ с миризма, подобна на хлороформ. ‹*англ.* ⇨ *нем.*›

вѝнкел *м.* (**вѝнкелен** и **вѝнкелов** *прил.*) **1.**

Метал. Надлъжно пресована под прав ъгъл желязна заготовка. **2.** Каменарски уред за измерване на прави ъгли. ‹*нем.* Winkel›

Вѝнланд *м. Истор.* Страната, която викингите основали на бреговете на Източна Америка, водени от Л. Ериксон ок. 1000 г. ‹*норвежки* Vinland›

винт$_1$ *м.* (**вѝнтов** *прил.*) **1.** Коничен метален елемент със спирален нарез за съединяване на части чрез завъртане; болт. **2.** *Мар.* Корабно витло. ‹*рус.* винт›

винт$_2$ *м.* Вид игра на карти. ‹*рус.* винт›

винтòвка *ж. Воен.* Пушка с нарез на цевта. ‹*рус.* винтóвка›

винторѐз *м. Техн.* Инструмент за правене на нарези на винт. ‹*рус.* винторéз›

винч *м. Техн.* Лебедка. ‹*англ.* Winch›

винчестѐр *м. Разг. Остар.* Пушка уинчестър. ‹от *амер.* търг. марка Winchester›

виòла *ж. Муз.* Инструмент със седем струни и лък, по-голям от цигулката. ‹*ит.* viola›

виолѐтка *ж. Бот.* Горска теменужка. Viola odorata. ‹*фр.* violette›

виолѐтов *прил.* Който е с цвят между син и червен; теменужен, лилав. ‹*фр.* ⇨ *нем.*›

виолѝна *ж. Муз.* Цигулка. ‹*ит.* violino›

виолѝнов *прил.* Цигулков. ✧ **Виолинов ключ.** *Муз.* Ключ сол.

виолѝст *м.* Музикант, който свири на виола. ‹*фр.* violiste›

виолонѝст *м.* Музикант, който свири на виолина; цигулар. ‹*фр.* violoniste›

виолончелѝст *м.* Музикант, който свири на виолончело. ‹*фр.* violoncelliste›

виолончѐло *ср. Муз.* Четириструнен лъков музикален инструмент, по-голям от виола; чело. ‹*ит.* violoncello›

ВИП *неизм.* **1.** Съкращение за обозначаване на видни личности, привилегировани хора, политици и под. **2.** Специално помещение на аерогара, където пристигат и заминават такива хора. **3.** Като *прил.* Високопоставен, световноизвестен. ‹съкр. от *англ.* v(ery) i(mportant) p(erson); VIP›

вѝпуск *м.* Обучаващи се, които завършват или са завършили по едно и също време, в една година. ‹*рус.*›

вѝпускник *м.* Ученик в последния клас, пред завършване.

вир- (вѝри-) *представка.* В сложни думи със значение 'мъжки', напр. *вирилизация*, *вирилизъм.* ‹от *лат.* vir 'мъж'›

Вирабхàдра *ср. Рел.* В индуизма — творение на Шива, същество със страшен образ и голяма сила. ‹*санскр.*›

виражàж *м.* (**виражàжен** *прил.*) **1.** Остър завой на самолет, автомобил и др. **2.** Завой на път с наклон навътре за улесняване на движението. ✧ **Обратен вираж.** Завой с наклон, благоприятстващ центробежните сили, действащи върху движещия се автомобил. ‹*фр.* virage›

виràн *прил. Диал.* **1.** Болнав. **2.** Развален. ‹*тур.* virant›

виласòн *м.* Морски бриз в Чили и по цялото тихоокеанско крайбрежие на Южна Америка. ‹*исп.* virazón›

виремѝя *ж. Мед.* Наличие на вирусни частици в кръвта. ‹*лат.*›

виресцѐнция *ж. Бот.* Метаморфоза на оцветените места на цвят в зелени, позеленяване на цветните части на растение. ‹*лат.* virescence›

вирилѝзъм *м. Биол.* Вторични мъжки полови белези у жена; маскулинизация. ‹от *лат.* virīlus 'мъжки'›

вирмѐнт *м.* (**вирмѐнтен** *прил.*) *Фин.* Прехвърляне на суми от една в друга банкова сметка. ✧ **Валутен вирмент.** *Фин.* Прехвърляне на суми в чужда валута от една сметка в друга. ‹*фр.* virement›

виролòгия *ж. Мед.* Наука за вирусите. ‹*лат.* + *гр.*›

виртуàлен *прил.* Възможен; потенциален, предполагаем, мислѝм; допустим. ✧ **Виртуален обект.** *Опт.* Изображение, получено чрез пресичането на конвергентни лъчи, излъчени от една оптична система. ✧ **Виртуална реклама.** *Рекл.* Реклама по време на събития, предавани по телевизията, която зрителите виждат (но не е задължително да я виждат и присъстващите на събитието); тя се прехвърля дигитално върху специални табла, които се сменят по време на излъчването. ✧ **Виртуална работа.** *Физ.* Работата, извършвана от система от сили, действащи върху тяло, в резултат на което то претърпява малки премествания. ✧ **Виртуално състояние.** *Физ.* В класическата физика — силата между тела, които не са в контакт (напр. електростатично отблъскване). ‹*лат.* virtualis›

виртуàлно *нареч.* Невидимо; подразбиращо се.

виртуòз *м.* (**виртуòзен** *прил.*; **виртуòзно** *нареч.*; **виртуòзност** *ж.*) **1.** Музикант, който владее до съвършенство техниката на свирене. **2.** *Прен.* Изобщо майстор. ‹*ит.* virtuoso›

вирулѐнтен *прил. Мед.* Болестотворен. ‹*лат.* virulentus›

вирулѐнтност *ж. Мед.* Съвкупност от болестотворните свойства на микробите, причинители на инфекциозни заболявания. ‹от *лат.*›

вѝрус *м.* (**вѝрусен** *прил.*) **1.** *Биол.* Микроорганизъм, причинител на заразна болест. **2.** *Инф.* Програма, проектирана така, че да предизвика умишлени вреди на компютърна система без

знанието или разрешението на потребителя. ‹*лат.* virus ‘отрова’›

вирусолòг *м.* Учен, специалист по вирусология.

вирусолòгия *ж.* (**вирусологѝчен** *прил.*) *Мед.* Дял от микробиологията, който изучава вирусите; вирулогия. ‹от *лат.* virus ‘лиги; отрова’ + *гр.* λόγος ‘учение’›

вискòза *ж.* **1.** *Хим.* Гъста лепкава кафеникава течност, която се получава от целулоза и се използва при производството на изкуствена коприна и на целулозно фолио за прозрачни опаковки. **2.** *Текст.* Вид изкуствена коприна. ‹*лат.* viscōsus›

вискòзен *прил.* **1.** *Физ.* Който притежава голям вискозитет. **2.** За течност — лепкав, гъст. **3.** Който се отнася до вискоза. ‹*лат.* viscōsus›

вискозимѐтрия *ж.* *Физ.* Дял от физиката, който изучава свойството на течностите и газовете да оказват съпротивление при взаимно смесване на техни части или слоеве. ‹от *фр.* viscosimètre›

вискозимѐтър *м.* *Физ.* Уред за определяне вискозитета на течности и газове. ‹*фр.* viscosimètre›

вискозитѐт *м.* (**вискозитѐтен** *прил.*) *Хим.* *Физ.* Свойството на флуидите да оказват съпротивление при преместване на един от слоевете им спрямо друг; вътрешно триене. ‹*нем.* Viscosität›

високòсен *прил.* ✧ **Високосна година.** Всяка четвърта календарна година, която има 366, а не 365 дни. ‹*рус.*›

вист *м.* Вид игра на карти. ‹*англ.* whist›

висцерàлен *прил.* **1.** *Биол.* Който се отнася до вътрешните органи на жив организъм. **2.** *Психо.* Вътрешен, подсъзнателен, вътрешно вроден. ‹*лат.* viscerālis›

висцѝн *м.* (**висцѝнов** *прил.*) *Хим.* Лепливо вещество, което се получава от клетъчните стени на протоплазмата на някои растения. ‹от *лат.* viscum ‘клей’›

витàлен *прил.* (**витàлно** *нареч.*; **витàлност** *ж.*) Жизнен, енергичен, бодър, силен. ‹*лат.* vitālis›

виталѝзъм *м.* *Биол.* Теория в биологията, според която животът и всички произтичащи от него явления се дължат на особен нематериален фактор, наричан “жизнена сила”. ‹от *лат.* vitālis ‘жизнен’›

виталѝст *м.* Привърженик на витализма. ‹от *лат.*›

виталитѐт *м.* *Мед.* Жизненост, енергичност. ‹*нем.* Vitalität›

витамѝн *м.* (**витамѝнен** и **витамѝнов** *прил.*) **1.** *Биохим.* Органично вещество, необходимо за нормалната жизнена дейност на организма. **2.** *Фарм.* Изкуствено създаден лекарствен препарат, който съдържа това вещество. ‹*нем.* Vitamin›

витаминизѝрам *несв.* и *св.* (**витаминизѝране** *ср.*) Обогатявам (хранителни продукти) с витамини. ‹*нем.* vitaminisieren›

витаминизѝран *прил.* Обогатен с витамини.

витаминòзен *прил.* (**витаминòзност** *ж.*) Богат на витамини. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

витаминотерапевтѝчен *прил.* Който се отнася до витаминотерапия.

витаминотерàпия *ж.* *Мед.* Използване на витамини при заболявания, предизвикани от авитаминоза или витаминна недостатъчност.

вителѝн *м.* *Биохим.* Основното белтъчно вещество на яйчения жълтък, фосфопротеин, който може да се изолира като жълт прах. ‹*лат.* vitellin›

витикултѝра *ж.* Лозарство. ‹*лат.* vitis ‘лоза’ + cultūra ‘обработка’›

витилѝго *ср.* *Мед.* Нелечимо кожно заболяване, при което част от кожата загубва пигмента си и побелява; левкодерма. ‹*лат.* vitiligo ‘бяло петно’›

витрàж *м.* (**витрàжен** *прил.*) *Изк.* Орнаментална или сюжетна композиция, направена от късчета цветно стъкло. ‹*фр.* vitrage›

витрàйл *м.* Голям прозорец с метална рамка и разноцветни стъкла. ‹*фр.* vitrail›

витректòмия *ж.* *Мед.* Отстраняване на част или на цялото стъкловидно тяло на окото. ‹*лат.*›

витрѝна *ж.* (**витрѝнен** *прил.*) **1.** Място в магазин откъм улицата за излагане на стоки. **2.** Шкаф със стъклени стени или остъклена част от шкаф за излагане на ценни предмети, сервизи и пр. ‹*фр.* vitrine›

витриòл *м.* *Хим.* Бояджийска сярна киселина или някои сулфати на двувалентните метали. ‹*лат.* vitreolus ‘стъклен’ ⇨ *фр.* vitriol›

витрификàция *ж.* Преход на течност в стъклообразно състояние при понижаване на температурата. ‹от *лат.* vitrum ‘стъкло’ + facio ‘правя’›

витѧз *м.* *Остар.* Храбрец, герой, юнак. ‹*рус.* витязь›

вихàра *ж.* *Рел.* **1.** В будизма — мястото, където монасите могат да се оттеглят, за да медитират. **2.** Будистки манастир. **3.** Зала в будистките манастири в Тайланд и Шри Ланка, в която се намира статуя на Буда. ‹*санскр.* ⇨ *пали*›

виц *м.* (**вѝцов** *прил.*) Кратък забавен разказ с неочакван, остроумен край; анекдот. ‹*нем.* Witz›

вѝце- *представка.* В сложни думи със значение ‘заместник’, ‘помощник’, напр. *вицеадмирал*, *вицекрал*, *вицепрезидент* и др. ‹*лат.* vice ‘вместо’›

вишвадѐви *мн. Рел.* В индуизма — всички богове. ‹от *санскр.*›

вишвакàрма *ж. Рел.* В индуизма — персонификация на създателя в Ригведа. ‹*санскр.*›

вишнàп *м. Диал.* **1.** *Бот.* Не много кисела вишна. **2.** Сироп от вишни. ‹от *тур.* vişne 'вишна'›

Вишнỳ *м. Рел.* Вторият бог от индуистката триада (Брахма, Вишну, Шива), чието ездитно животно е птицата Гаруда. ‹*санскр.* Viṣṇu 'този, който е навсякъде'›

властàр *м.* **1.** Издънка на дърво, фиданка. **2.** Мустаче на лоза. ‹*гр.*›

властỳна *ж. Диал.* **1.** Пълзящо стъбло на диня, пъпеш, тиква, краставица. **2.** Лист на поникнало зърно. ‹*гр.*›

воайòр *м. Мед.* Човек, който получава сексуално удовлетворение при наблюдаването на сексуални действия на други хора. ‹*фр.* voyeur›

воайорѝзъм *м.* и **воайòрство** *ср. Мед.* Състояние, при което се получава сексуално удовлетворение при наблюдаване на сексуални действия на други хора. ‹*фр.* voyeurisme›

воàл *м.* (**воàлен** *прил.*) *Текст.* **1.** Вид лека прозрачна тъкан. **2.** Було. ‹*фр.* voile›

воалѐтка *ж.* Добавка към дамска шапка от тънка мрежеста материя, която се спуска върху част от лицето и я прикрива. ‹*фр.* voilette›

воаяж *м.* (**воаяжен** *прил.*) Пътуване, пътешествие. ‹*фр.* voyage›

водевѝл *м.* (**водевѝлен** *прил.*) **1.** *Истор.* Улична градска песен във Франция през XVI в. **2.** *Театр.* Кратка комедия, обикн. с музикален съпровод и пеене на куплети. **3.** *Театр.* Куплетна песен, изпълнявана от актьорите в края на комична опера или комедия. ‹*фр.* vaudeville›

вòдка *ж.* **1.** Високоалкохолно питие, което се приготвя от ръж, картофи, ечемик и др. **2.** Порция от това питие. ‹*рус.* вóдка›

вокàбула *ж.* (**вокàбулен** *прил.*) *Език.* **1.** Дума от чужд език с превод на родния. **2.** Заглавие на речникова статия; заглавна дума. ‹*лат.* vacabulum 'дума'›

вокабулàр *м. Остар.* Кратък речник към книга. ‹*лат.* vocabularium›

вокàл *м. Език.* Гласен звук, гласна. ‹*лат.* vocālis›

вокàлен *прил.* **1.** *Муз.* Предназначен за пеене. **2.** *Език.* Свързан с гласните звукове, гласен. ‹*лат.* vocālis›

вокалѝза *ж. Муз.* **1.** Упражнение, етюд за пеене на гласни звукове без текст. **2.** Творба без текст, предназначена за развиване на вокалната техника на изпълнител. ‹*фр.* vocalise›

вокализàция *ж.* **1.** *Муз.* Пеене на вокализи. **2.** *Език.* Преход на съгласен звук в гласен. **3.** В стенографията — начин за означаване на гласните звукове в думата чрез промени в начертанието на съгласните. ‹*фр.* vocalisation›

вокализѝрам *несв.* (**вокализѝране** *ср.*) Изпълнявам вокализи. — **вокализирам се.**

вокалѝзъм *м. Език.* **1.** Система на вокалите в даден език, на техните признаци и отношения. **2.** Теория за законите, които управляват образуването и промените на гласните звукове в един език. ‹*фр.* vocalisme›

вокалѝст *м.* Певец.

вокатѝв *м.* (**вокатѝвен** *прил.*) *Език.* Звателен падеж. ‹*лат.* vocativus›

волàн *м.* **1.** Обръчът на автомобилно кормило. **2.** Пришита към женска дреха набрана ивица от плат за украса. ‹от *фр.* volant 'летящ'›

волàрен *прил. Анат.* Който се отнася до дланта на ръката или за стъпалото на крака. ‹*лат.* volaris›

волатилитѐт *м. Фин.* Размер и честота на колебанията в курсовете на ценни книжа и валути, на лихвени ставки и на цени на стоки. ‹*фр.*›

волвàрия *ж. Бот.* Сива мухоморка, гъбата отровна сурогризка. Volvaria glocephala.

волѐ *ср. Спорт.* Удар по летяща топка, без футболистът да я спира на терена. ✧ **От воле.** *Разг.* Без затруднение, с лекота. ‹*фр.* vollée›

вòлейбол *м.* (**вòлейболен** *прил.*) *Спорт.* Състезателна игра между два отбора от по шест човека с топка, която се прехвърля с ръце през мрежа. ‹*англ.* voley-ball›

волейболѝст *м.* Спортист по волейбол. ‹от *англ.* voley-ball›

волиѐра *ж.* Голяма клетка за птици, в която те могат да летят. ‹*фр.* volière›

волонтѐр *м.* Човек, който доброволно постъпва на военна служба; доброволец. ‹*фр.* volontaire›

волсѐла *ж. Мед.* Хирургична щипка със заострени кукички накрая. ‹*лат.*›

волт$_1$ *м. Ел.* Единица за електричен потенциал от системата SI. ‹по името на *ит.* физик A. Volta (1745—1827)›

волт$_2$ *м.* **1.** При езда в манеж — остро обръщане на коня надясно или наляво. **2.** В акробатиката — обръщане на акробата на 180°. **3.** Във фехтовката — бързо, изненадващо движение за избягване на удара на съперника. **4.** *Прен.* Нечестна игра с карти. ‹*фр.* volte 'обръщане'›

вòлта *ж. Муз.* Обозначение в нотното писмо, което показва повторение на неголям раздел от музикалното произведение. ‹*ит.* volta›

волтàж *м.* (**волтàжен** *прил.*) *Ел. Физ.* Електрическо напрежение, измерено във волтове. ‹*фр.* voltage›

волтижѝровка *ж.* **1.** Гимнастическо упражнение върху галопиращ кон. **2.** Вид циркова акробатика. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

волтижòр *м.* Акробат, който изпълнява волти-

жировка. ‹*фр.* voltigeur›

во̀лтметър и **во̀лтмер** *м. Ел. Физ.* Уред за измерване на електрично напрежение (потенциална разлика) между две точки. ‹*фр.* voltmètre›

во̀лтов *прил.* ✧ **Волтова дъга.** *Ел.* Електрическа дъга от високо напрежение.

волунтарѝзъм *м.* (**волунтарѝстки** *прил.*) **1.** *Филос.* Направление във философията, придаващо на божествената или човешката воля основна роля в развитието на природата и обществото. **2.** *Прен. Пренебр.* Субективизъм, който игнорира обективно съществуващите условия и закономерности в политиката, обществото и религията. ‹*лат.* voluntas 'воля'›

волунтарѝст *м.* Последовател на волунтаризма. ‹*нем.* Voluntarist›

волунтатѝв *м. Език.* Глаголна форма, която изразява желание. ‹*лат.* voluntativus›

волу̀та *ж. Архит.* Спираловидна скулптурна украса, обикн. на колона. ‹*фр.* volute›

во̀лфрам *м.* (**во̀лфрамов** *прил.*) *Хим.* Труднотопим метал със светлосив цвят, който се използва в електротехниката и електрониката за изработване на нагреватели (знак W). ‹по *нем.* собств. Wolfram›

волфрама̀ти *мн.* (волфрама̀т *м.*) *Хим.* Соли на волфрамовите киселини. ‹*нем.*›

волфрамѝт *м. Минер.* Кафяво-черен минерал, волфрамова сол на желязото и мангана, основна руда за получаване на волфрам. ‹*нем.*›

волю̀м *м.* **1.** Книга; том от книга. **2.** Обем. ‹*фр.* volume›

вомѝка *ж.* **1.** *Биол.* Патологично образувана кухина в орган (обикн. белите дробове), която съдържа гной. **2.** *Мед.* Внезапно повръщане на голямо количество гной или разпадната тъкан. ‹*лат.* vomitāre›

Вон *ж. Мит.* В скандинавската митология — река, образувана от лигите на вълка Фенрир. ‹*норвежки*›

восто̀к *м. Остар.* Изток. ‹*рус.* восто́к›

восто̀чен *прил. Остар.* Източен. ‹*рус.* восто́чный›

вот *м.* **1.** Глас. **2.** Процес на гласуване. **3.** *Прен.* Съгласие. ✧ **Вот на доверие (недоверие) на правителството.** *Юр.* Становище на народно събрание относно политиката и дейността на правителството; смята се за прието, ако за него са гласували повече от половината народни представители. ✧ **Плурален вот.** *Юр.* Право на един избирател да има няколко гласа в зависимост от имуществен, образователен или др. ценз (съществувало като практика през XIX в. в някои страни — Великобритания, Германия). ‹*лат.* votum›

вота̀ция *ж.* Гласуване. ‹*лат.* votatio›

вотѝвен *прил.* **1.** Обречен. **2.** Даден в изпълнение на оброк. **3.** Невъзвратим. ‹*лат.*›

вотѝрам *несв.* и *св.* Гласувам (в парламент, на събрание), приемам решение чрез гласуване. ‹*нем.* votieren›

вочѐро *ср. Етногр.* Корсиканска погребална песен, с която се оплаква мъртвец. ‹от *корсикански* vocéro›

врак *м. Търг.* Товар от стоки, които не са специално опаковани; насипен товар. ‹*хол.* wrak›

вренѐли *ж. Фин.* Швейцарска златна монета от два франка номинални. ‹*фр.*›

вриѐза *ж. Бот.* Много красиво декоративно растение родом от тропическа Гвиана с компактни листа на светлокафяви напречни ивички или на по-тъмнозелени зигзагообразни шарки или на кафеникави чертички; "жива ваза" или "пламтящ меч". Vriesea splendens/hieroglyphica/fenestratis. ‹по името на *хол.* ботаник V. H. de Vries (1848—1935)›

вта̀ксвам *несв.* и **вта̀ксам** *св. Диал.* **1.** Уреждам, вреждам някого. **2.** Обещавам, вричам нещо на някого. — **втаксвам се/втаксам се.** ‹от *гр.*›

вта̀свам *несв.* и **вта̀сам** *св.* **1.** Само в *3 л.* Бухва, шупва под действието на мая (за тесто). **2.** Само в *3 л.* За зеленчуци, плодове и под. — ферментира. **3.** *Прен. Разг.* Ставам готов, приключвам. **4.** *Прен. Разг.* Загазвам. ‹*гр.*›

вту̀лка *ж. Техн.* Машинна част с форма на кух цилиндър. ‹*рус.* вту́лка›

ву тцай *м.* Бял китайски порцелан, украсен с емайл, датиран от времето на династията Мин (1368—1642) ‹*кит.*›

ву̀ду *ср. неизм.* Древна африканска магьосническа практика за общуване с душите на мъртвите чрез изпадане в транс, получила особена популярност на Хаити и Карибските острови. ‹от *дахомейски* vodu 'дух пазител'›

ву̀ла *ж.* **1.** *Рел.* Писмено разрешение от духовна власт за встъпване в брак. **2.** Восъчен печат. **3.** *Рел.* Папско послание. ‹*лат.* bulla 'печат'›

ву̀лва *ж. Анат.* Женският външен полов орган. ‹*лат.* vulva›

вулва̀рия *ж. Бот.* Воняща лобода, струпейниче. Vulvaria.

вулвекто̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на външните женски полови органи.

вулвѝт *м. Мед.* Възпаление на вулвата. ‹*лат.*›

вулвовагинѝт *м. Мед.* Възпаление на вулвата и вагината. ‹*лат.*›

вулга̀рен *прил.* (**вулга̀рно** *нареч.*; **вулга̀рност** *ж.*) **1.** Груб, непристоен, циничен, просташки. **2.** Опростен до крайност. ✧ **Вулгарен латински език.** *Истор.* Простонароден латински език, от който са се развили романските

езици. ‹*лат.* vulgaris›

вулгаризация *ж.* Опростяване, опошляване. ‹*лат.* vulgus 'простолюдие'›

вулгаризирам *несв.* и *св.* (**вулгаризиране** *ср.*) Опростявам, опошлявам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* vulgarisieren›

вулгаризъм *м.* *Език.* Дума или израз, които не се допускат в официалните стилове на речта. ‹*лат.* ⇨ *фр.* vulgarisme›

Вулгата *ж.* Латински превод на Библията, направен през IV в. от църковния писател Йероним. ‹*лат.* vulgāta 'народен език'›

вулия и **вулгия** *ж.* *Диал.* **1.** Кожена торба за носене на храна, багаж и др.; вулгия. **2.** Торбичка за тютюн. **3.** Дървен съд за грозде, който се носи на гръб. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

вулкан *м.* (**вулканичен** *прил.*) **1.** (**Вулкан** *м.*) *Мит.* Бог на огъня в античен Рим и Средиземноморието. **2.** *Геол.* Геологично образувание върху земната повърхност, на чийто връх има кратер, през който от земните недра бълват горещи газове, течна магма и пепел. ‹от *лат.* собств. Volcānus›

вулканизат *м.* *Геол.* Каучук, който е бил подложен на вулканизация. ‹от *фр.* vulcaniser›

вулканизатор *м.* *Техн.* Уред за поправка, лепене на гумени изделия, обикн. автомобилни гуми. ‹*фр.* vulcanisateur›

вулканизация *ж.* *Хим.* Обработка на каучука в гума. ‹*фр.* vulcanisation›

вулканизирам *несв.* и *св.* (**вулканизиране** *ср.*) **1.** Подлагам на вулканизация. **2.** *Разг.* Поправям, лепя гумени изделия с вулканизатор. ‹*нем.* vulcanisieren›

вулканизъм *м.* *Геол.* Съвкупност от процеси и явления, свързани с придвижване на магмата в земната кора и изливането ѝ на повърхността на земята. ‹*фр.* vulcanisme›

вулканит *м.* *Хим.* Твърд каучук, използван в промишлеността. ‹*фр.* vulcanite›

вулканогенен *прил.* *Геол.* Който е с вулканичен произход.

вулканолог *м.* Специалист по вулканология.

вулканология *ж.* (**вулканологичен** и **вулканологически** *прил.*) Наука за вулканите, техния произход, развитие, прояви и разположение по земната кора. ‹*нем.*›

вундеркинд *м.* Необикновено надарено дете. ‹*нем.* Wunderkind›

вурст *м.* *Кул.* Наденица. ‹*нем.* Wurst›

вурстер *м.* *Техн.* Машина за раздробяване на отпадъчна хартия, целулоза и под. преди те да бъдат пуснати за смилане. ‹*рус.*›

вутан *м.* *Метеор.* Силен щорм в Патагония. ‹*араукански*›

въркузун *м.* Ремък или връв за връзване на потури. ‹*гр.*›

вяса *м.* и *мн.* *Истор.* Древните автори на санскритските литературни и религиозни произведения. ‹*санскр.*›

га *ж. Муз.* Название на нота в църковното нѐвменно пеене.

габа̀р *м. Археол.* Мумия. ‹*лат.*›

габа̀ра *ж.* **1.** *Мар.* Плоскодънна лодка; мауна, шлеп. **2.** Голяма рибарска мрежа. ‹*ит.* gabarra›

габардѝн *м.* (**габардѝнен** *прил.*) *Текст.* Висококачествен вълнен плат, изтъкан от мериносова прежда. ‹*фр.* gabardine›

габарѝти *мн.* (габарѝт *м.*) (**габарѝтен** *прил.*) **1.** *Техн.* Външните размери на съоръжение, машина, превозно средство, предмет и др. **2.** *Мар.* Модел (калъп) в естествена големина за строеж на кораби. **3.** *Разг.* Задните и предните мигащи светлини на автомобил. ‹*фр.* gabarit›

габа̀са *ж. Мар.* Вид търговски кораб. ‹*сканд.*›

габда̀ла *ж. Рел.* Юдейски обред, извършван вечер в дните на покой. ‹*евр.*›

габѐла *ж. Истор.* **1.** Във Франция — данък върху солта, отменен през 1790 г. **2.** В Западна Европа — косвен данък. ‹от *ар.* qabâla 'данък' ⇨ *фр.* gabelle›

га̀бер *ж. Диал.* Годеница. ‹*гр.*›

габиѝон *м.* **1.** *Строит.* Бетонен блок или сандък с камъни, с които се изграждат малки язовирни стени. **2.** *Воен.* Висок цилиндричен кош без дъно, пълен с пръст, който служи за прикритие от куршуми по време на битка. **3.** *Лов.* Крайбрежно укритие на ловец на патици; гюме. ‹*ит.* gabbione›

габиона̀да *ж. Воен.* Ред от габиони за прикриване на бойци по време на обсада. ‹*фр.* gabionnade›

га̀бия *ж. Диал.* Платно. ‹*гр.*›

гава̀з и **гава̀зин** *м. Остар.* Въоръжен пазач или телохранител на високопоставен човек в легация, консулство, облечен в национална носия. ‹*тур.* havaz›

гава̀за *ж. Диал.* Глинен съд. ‹*гр.*›

гавайо̀тин *м. Диал.* Зяпльо, глупак. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

гава̀на *ж.* Валчест дървен съд без дръжки. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

гава̀нка *ж.* Използван в миналото малък дървен съд с похлупак. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

гаванѝз и **гаванѝс** *м. Диал.* Голяма калена тенджера; гърне. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

гавиа̀л *м. Зоол.* Крокодил с много тясна муцуна и дълго тяло, който обитава някои реки в Индия. Gavialis gangeticus. ‹*инд.* ghariyāl ⇨ *фр.* gavial›

гавѝт *м. Архит.* Крипта и зала за събрания, обикн. в пристройка към западната стена на арменски храм, която е покрита с поредица от арки и сводове, опиращи се върху колони, или от двойки взаимнокръстосващи се арки; жаматун. ‹*арм.*›

гаво̀т *м. Муз.* Старинен френски танц в такт 3/4 и умерено темпо, известен от XVI в. ‹*фр.* gavotte›

га̀вра$_1$ *ж.* Дума или постъпка, с която се петни нечие достойнство; жестока подигравка. ‹*гр.*›

га̀вра$_2$ *ж.* **1.** *Рел.* Едновременно гласно четене на молитви в синагога. **2.** *Прен.* Невъобразим шум от гласове. ‹*евр.*›

гаврѐш *м.* **1.** Малолетен бездомник. **2.** Вид прическа. ‹от *фр.* собств. Gavroche, герой от романа "Клетниците" на В. Юго›

га̀вря се *несв.* Жестоко се подигравам, петня нечие достойнство. ‹от *гр.*›

гаг *м. Мед.* Инструмент, който се поставя между зъбите на пациент, за да държи устата отворена. ‹*англ.* gag›

га̀га$_1$ *ж.* **1.** Клюн, човка на птица. **2.** *Диал.* Кука. ‹*тур.* gaga›

га̀га$_2$ *ж. Зоол.* Морска птица, обитаваща Северна Европа и Северна Америка. Somateria mollissima. ‹*тур.*›

гаджа̀л и **гаджа̀лин** *м.* (**гаджа̀лски** *прил.*) *Разг. Пренебр.* Турчин. ‹от *циг.* гаджо̀ 'чужденец'›

га̀дже *ср. Жарг.* Любима девойка, любим младеж. ‹от *циг.* гаджо̀ 'външен'›

гадолѝний *м. Хим.* Рядък метал от групата на лантанидите (знак Gd). ‹по името на *финския* минералог J. Gadolin (1760—1852)›

газ$_1$ *м.* (**га̀зов** *прил.*) **1.** *Физ.* Въздухообразно агрегатно състояние на вещество. **2.** *Анат.* Газообразни отделяния в стомаха и червата. ‹*фр.* gaz›

газ$_2$ *ж.* (**га̀зен** и **га̀зов** *прил.*) **1.** Газообразно гориво. **2.** Течен петролен продукт, който се използва за осветление. ✧ **Кинетична теория на газовете.** *Физ.* Физична теория, която обяснява явленията, наблюдавани в газовете като следствие от закона за непрекъснатото движение и взаимодействие между молекулите им. ✧ **Невропаралитичен газ.** *Воен.* Боен газ, който атакува нервната система (дихателните органи). ✧ **Перманентен газ.** *Физ.* Газ, който не може да се втечни само чрез налягане; газ над критичната си температура. ‹*англ.* ⇨ *тур.*›

газ$_3$ *м.* (**га̀зен** *прил.*) *Текст.* Вид прозрачен копринен или памучен плат. ‹по името на гр. Gasa (Сирия)›

газава̀т *м.* Свещена война в името на исляма; джихад. ‹*тур.* gaza›

газа̀тор *м. Техн.* Апарат за превръщане на горящи течности в па̀ри. ‹*рус.* газа́тор›

газ-гангрѐна *ж. Мед.* Анаеробна инфекция на рана, причинена от бактерии от рода Clostridium, която се характеризира с разпадане на

меките тъкани, бързо разпространяващи се некрози, образуване на газове и тежка интоксикация; газова гангрена, газов флегмон. ‹от *гр.*›

газгенератор *м.* (**газгенераторен** *прил.*) *Техн.* Съоръжение за добиване на газ$_2$ от твърдо гориво. ‹*нем.* Gasgenerator›

газда *м. Диал.* **1.** Господар. **2.** Водач на градинарска дружина в чужбина. ‹*унг.* gazda›

газела$_1$ *ж. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от сем. антилопи, обитаващ степите и пустините в Централна и Западна Азия и Североизточна Африка. ‹*фр.* gazelle›

газела$_2$ *ж. Лит.* Вид лирическа творба, характерна за средновековната персийска, арабска, турска и индийска литература. ‹*ар.* ghazāl ⇨ *тур.* gazel›

газенйк *м. Остар.* Тенекиена газена лампа без стъкло.

газер *м. Физ.* Гамалазер. ‹*англ.* ga(mma) + (la)ser›

газета *ж. Остар.* Вестник. ‹*ит.* gazzetta›

газетар *м. Остар.* Издател на вестник; журналист. ‹*фр.* gazetier›

газй *м.* **1.** Боец за вярата, за исляма. **2.** Завоевател; победител. **3.** *Истор.* Прозвище, давано на победителите в битките с неверниците немюсюлмани. ‹*тур.* gazi›

газйрам *несв.* и *св.* (**газйране** *ср.*) Насищам течност с вещество, което е във въздухообразно агрегатно състояние. ‹*фр.* gazer›

газйран *прил.* Наситен с газ$_1$.

газификатор *м. Техн.* Устройство за превръщане на горивните съставки на твърдо гориво в газ$_1$. ‹*рус.* газификáтор›

газификация *ж.* **1.** Получаване на газово гориво от твърдо или течно гориво; добиване на газ$_2$. **2.** Снабдяване с инсталации за използване на газ$_2$ за битови или производствени нужди. ‹*рус.* газификáция›

газифицйрам *несв.* и *св.* (**газйфициране** *ср.*) Извършвам газификация. ‹*нем.* gasifizieren›

газлифт *м. Нефт.* Начин на добиване на нефт чрез налягане. ‹*фр.* gaz + *англ.* lift›

газо- *представка.* В сложни думи със значение 'газ$_{1,2}$', 'газов', напр. *газокондензат*, *газомер*, *газохимия*, *газостанция* и др. ‹от *гр.*›

газоанализатор *м. Техн.* Апарат за определяне количествения и качествения състав на газова смес. ‹*рус.* газоанализáтор›

газобетон *м. Строит.* Лек бетон с много шупли, получени по химически и механически начин; пенобетон. ‹*рус.* газобетóн›

газов *прил.* ✧ **Газов двигател.** *Техн.* Двигател с вътрешно горене, който работи с газообразно гориво. ✧ **Газов залеж.** *Геол.* Естествено натрупване на природен газ в пясъчници, варовици и др. порести или напукани скали, изолирани от непропускливи скали и вода. ✧ **Газов разряд.** *Физ. Ел.* Пробив в газова среда при високо напрежение, съпроводен с протичане на силен електрически ток и звукови и светлинни явления. ✧ **Газова обмяна.** *Биол.* Приемане на кислород и отделяне на въглероден двуокис от живите организми.

газодинамика *ж. Физ.* Дял от механиката на газа (теоретична основа на съвременната авиация, ракетостроене и балистика), в който се изучава движението му във връзка с неговата свиваемост, ударните вълни и процесите на топлообмена. ‹от *гр.*›

газокамера *ж. Техн. Мед.* Херметическа камера за лечение на краста и други кожни заболявания или за дезинфекция на предмети. ‹*рус.*›

газокондензат *м. Минер.* Природен газ с примес на тежки въглеводороди. ‹*рус.*›

газометър и **газомер** *м. Техн.* Уред за измерване количеството на минаващ през него газ. ‹*рус.* газомéтр, газомéр›

газомотор *м. Техн.* Газов двигател. ‹*рус.* газомотóр›

газон *м.* **1.** Морава, поляна, засята с трева площ. **2.** Затревен чим. ‹*фр.* gazon›

газообразен *прил.* Въздухообразен, газовиден.

газоплазмен *прил. Хим.* Свързан с използването на превръщащ се в плазма газ.

газопровод *м.* (**газопроводен** *прил.*) Тръбопровод, по който се пренася газово гориво на разстояние. ‹*рус.* газопровóд›

газотрон *м.* (**газотронен** *прил.*) *Техн. Ел.* Електронен прибор за преобразуване на променлив ток в постоянен. ‹*рус.*›

газохимия *ж.* Дял от химията, който изучава свойствата на газовете. ‹*фр.* + *гр.*›

газхолдер *м.* Съоръжение за съхраняване на газ, свързано с газопроводна мрежа; газохранилище. ‹*англ.* gasholder›

газъл *м. Метеор.* Силен порив на сухия вятър на Шетландските острови. ‹*англ.*›

газьол *м.* Вид течно гориво за дизелови двигатели. ‹*англ.* gas oil ⇨ *нем.* Gasöl›

гайгеров *прил.* ✧ **Гайгеров брояч.** *Физ.* Уред за откриване и измерване на йонизиращи лъчения. ‹по името на *нем.* физик H. Geiger, изобретател на уреда (1882—1945)›

гайка *ж.* (**гаечен** *прил.*) **1.** Метална пластинка със спирално нарязан отвор в средата, с която се затяга винт или болт. **2.** Малка халка от плат, кожа, конци, в която се вкарва колан, копче и др. ‹*рус.* гáйка›

гайлард$_1$ *м. Мар.* **1.** Крайната част на горната палуба на кораб. **2.** Надстройка в предната

част на горната палуба. ‹*фр.* gaillard›

гайлàрд$_2$ *м. Истор.* Танц и музиката към него, особено популярни през XV—XVI в. в Западна Европа. ‹*фр.* gaillard›

гайлѐ и **гаале** *ср. Разг.* Грижа. ‹*тур.* gaile›

гайлелѝя *прил.* Угрижен.

гайрѐт *м. Диал.* **1.** Търпение, спокойствие. **2.** Ревност, усилие. ‹*тур.* gayret›

гайретѝ *несв. Диал.* Търпя несгоди или страдания. — **гайретя се.** ‹от *тур.* gayret›

гàйслеров *прил.* ✧ **Гайслерова тръба.** *Физ.* Стъклена тръба, напълнена с разреден газ$_1$, която свети поради електрическите изпразвания в този газ. ‹по името на *нем.* техник H. Geissler (1814—1879)›

гайтàн *м.* (**гайтàнен** и **гайтàнов** *прил.*) Плетен шнур за украса на народна носия. ‹*тур.* gaytan›

гайтанджѝйство *ср.* и **гайтанджилъ́к** *м.* Занятие, работа на гайтанджия.

гайтанджѝя *м.* (**гайтанджѝйски** *прил.*) *Истор.* Занаятчия, който произвежда и търгува с гайтани. ‹*тур.*›

гайтанѝсвам *несв.* и **гайтанѝсам** *св. Остар.* Украсявам, обшивам с гайтан.

гайтанлѝя *прил.* **1.** За дреха — украсен с гайтан. **2.** За вежди — тънки, източени като гайтан. ‹*тур.*›

гал *м. Физ.* Единица мярка за ускорение. ‹по името на *ит.* физик и астроном G. Galilei (1564—1642)›

гàла- *представка.* В сложни думи със значение 'тържествен', 'разкошен', напр. *галаконцерт*, *галапредставление.* ‹*фр.* gala›

галàзен *прил. Диал.* Ясносин, бледосин. ‹*гр.*›

галàктика *ж.* (**галактѝчен** и **галактѝчески** *прил.*) *Астр.* Звездна система заедно с междузвездната материя. ‹от *гр.* γαλακτικός 'млечен'›

гàлакто- *представка.* В сложни думи със значение 'млечен; мляко', напр. *галактофаг*, *галактоза*, *галактоскоп.* ‹от *гр.* γάλακτος›

галактòза *ж. Хим.* Проста по структура захар, влизаща в състава на млечната захар лактоза. ‹*лат.* galactosa›

галактозѐмия *ж. Мед.* Вродена неспособност на организма да използва захарта галактоза, поради което тя се натрупва в кръвната плазма. ‹от *гр.*›

галактокрàтия *ж. Мед.* Завишено отделяне на мляко у кърмачка. ‹*гр.*›

галактолòгия *ж.* Наука за млякото. ‹от *гр.*›

галактомѐтрия *ж.* Наука, която се занимава с анализа на млякото. ‹от *гр.*›

галактомѐтър *м. Техн.* Уред за измерване гъстотата на млякото; млекомер. ‹от *гр.*›

галактоплерòзис *м. Мед.* Излишество на мляко у кърмачка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

галактопозѝя *ж. Мед.* Лечение с мляко. ‹*гр.*›

галакторѐя *ж.* **1.** *Мед.* Изобилна секреция на мляко у кърмачка. **2.** *Биол.* Секреция на мляко от гърдата след спиране на кърменето. ‹от *гр.*›

галактоскòп *м. Техн.* Уред, с който се измерва маслеността на млякото. ‹от *гр.*›

галактофàгия *ж.* Хранене изключително с мляко. ‹*гр.*›

галактоцѐле *ср. Мед.* **1.** Киста в гърдата, която съдържа мляко и предизвиква запушване на млечния канал. **2.** Натрупване на млекоподобна течност в сакче около тестиса. ‹от *гр.*›

галалѝт *м. Текст.* Вид пластична материя. ‹*фр.* galalithe›

галàнт *м. Остар.* Галантен човек.

галàнтен *прил.* (**галàнтно** *нареч.*; **галàнтност** *ж.*) Изискано вежлив, много любезен, изтънчен, с добри маниери. ‹*фр.* galant›

галантерѝст *м.* Човек, който търгува с галантерия.

галантѐрия *ж.* (**галантерѝен** *прил.*) **1.** Търговска стока от дребни тоалетни и лични принадлежности. **2.** Магазин, в който се продава такава стока. ‹*фр.* ⇨ *рум.*›

галантѝна *ж. Кул.* Месо от пиле или младо прасе, приготвено с плънка и желирано. ‹*фр.* galantine›

Гàлар *м. Мит.* В скандинавската митология — джудже, което заедно с брат си Фялар убива мъдрия Квазир и сварява от кръвта му медовината на поезията. ‹*норвежки*›

галàтен *прил. Диал.* **1.** Нечист, мръсен. **2.** *Прен.* Безнравствен, покварен. **3.** За думи — неприличен, циничен. ‹от *тур.*›

галàтя *несв.* и *св. Диал.* **1.** Замърсявам, изцапвам. **2.** Говоря неприлични, цинични думи. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

галванизàция *ж.* (**галванизациòнен** *прил.*) **1.** *Ел. Физ.* Покриване на метален предмет с тънък пласт от никел, сребро или злато чрез електролиза. **2.** *Мед.* Метод за лечение чрез постоянен електрически ток; галванизъм. ‹по името на *ит.* лекар L. Galvani (1737—1798)›

галванизѝрам *несв.* и *св.* (**галванизѝране** *ср.*) *Ел. Мед.* Правя галванизация. ‹*фр.* galvaniser›

галванизѝран *прил.* За метален предмет — който е покрит с тънък пласт никел, сребро или злато.

галванѝзъм *м.* **1.** *Ел.* Електрически явления, които възникват при химическото взаимодействие на метал с киселини или соли. **2.** *Физ.* Дял от физиката, който изучава тези явления. ‹*фр.* galvanisme›

галванѝчен и **галванически** *прил.* ✧ **Галва-**

ничен ток. *Физ.* Остаряло наименование на електрически ток, който се получава при химическо взаимодействие на метал с киселини или соли. ‹*фр.* galvanique›

галванокаустика и **галванокаутеризация** *ж.* **1.** *Изк.* Начин за получаване на контур върху метална плоча чрез обработката ѝ с киселина или ток. **2.** *Мед.* Изгаряне на тъкан с нажежен уред със специален накрайник. ‹*рус.* гальванокаустика; *лат.* galvanocauterisatio›

галванометър *м.* (**галванометрѝчен** и **галванометрѝчески** *прил.*) *Ел.* Уред за откриване, сравняване или измерване на слаби електрични токове. ‹*фр.* ⇨ *нем.* Galvanometer›

галванопла̀стика *ж.* (**галванопластѝчен** и **галванопластѝчески** *прил.*) *Хим.* Получаване на метални копия от релефен метален или неметален оригинал чрез електролиза. ‹*нем.* Galvanoplastik›

галваноскòп *м. Физ.* Уред за установяване на слаб постоянен ток в електрическа верига. ‹*фр.* ⇨ *нем.* Galvanoskop›

галванотера̀пия *ж. Мед.* Използване на галваничен ток в лечението на някои заболявания на мускулите и ставите. ‹*нем.* Galvanotherapie›

галванотѐхника *ж.* (**галванотехнѝчески** *прил.*) *Физ. Хим.* Дял от приложната електрохимия, който се занимава с технологичните процеси за получаване на метално покритие с помощта на електрически ток. ‹*нем.* Galvanotechnik›

галванотѝпия *ж.* (**галванотѝпен** *прил.*) *Изк.* Метод за изработване на копия от клишета чрез галваничен ток. ‹*фр.* ⇨ *нем.* Galvanotypie›

галванохрòмия *ж. Техн.* Боядисване на метали с помощта на електрически ток. ‹*нем.*›

галвѐта *ж. Остар. Мар.* Малък кораб с едно оръдие. ‹*фр.*›

галга̀л *м. Археол.* Келтска надгробна могила, под която има крипта. ‹*фр.* galgal›

галѐа *ж. Истор.* Кожен шлем. ‹*лат.*›

галѐго *м. Метеор.* Хладен, поривист северозападен вятър в Испания. ‹*исп.* gallego›

галѐника *ж. Фарм.* Лекарствен препарат, приготвен от животински, растителни или минерални суровини; галенови препарати, галенични лекарства. ‹от *гр.* собств. Γαληνός, древногръцки лекар, който работи в Рим (131—210 г. пр. Хр.)›

галенѝт *м. Минер.* Минерал с високо съдържание на олово. ‹*лат.* galēna 'олово'›

галеòн *м. Истор. Мар.* Голям търговски кораб. ‹*исп.* galeón›

галѐра *ж. Истор. Мар.* Средновековен дървен военен кораб с платна и гребла, на който гребците били роби, военнопленници или каторжници. ‹*лат.* galeria›

галѐриен *прил.* ✧ **Галерийна гора.** Гора, която расте по двата бряга на река, течаща през безлесна местност.

галѐрия *ж.* (**галѐриен** *прил.*) **1.** Място, където се излагат картини и др. произведения на изкуството. **2.** Дълъг подземен коридор в мини или военни съоръжения. **3.** *Архит.* Горен етаж, отворен от едната страна към главното вътрешно пространство, обикн. в обществени сгради, напр. театри, зали. **4.** *Архит. Църк.* Горният етаж над страничен кораб, отворен към корпуса на храма. ‹*ит.* galleria›

га̀лерн *м. Метеор.* Хладен и влажен северозападен шквал по испанското крайбрежие на Бискайския залив, Ламанша и крайбрежието на Франция. ‹*исп.* galerna›

галерòпия *ж. Мед.* Болезнена яснота на зрението, поради която предметите изглеждат сияещи. ‹*гр.*›

галѐта *ж. Кул.* Препечен и счукан на ситно хляб, използван в готварството, обикн. за панировка, посипване на сладкиши и под. ‹*фр.* galette›

га̀ли *мн.* (гал *м.*) (**га̀лски** *прил.*) *Истор.* Име, с което римляните назовавали част от келтите, обитавали през античността провинция Галия. ‹*лат.* собств. Galli›

га̀либа *нареч. Диал.* Вероятно, навярно, изглежда, като че ли, май. ‹*тур.* galiba›

га̀лий *м. Хим.* Мек сребристобял метал, близък по свойства до алуминия, който се използва за направа на манометри, високотемпературни термометри и др. (знак Ga). ‹от *лат.* собств. Gallia›

галика̀нство *ср.* и **галиканѝзъм** *м.* (**галика̀нски** *прил.*) *Истор.* Религиозно-политическо движение, възникнало през XIII в. във Франция, чиито привърженици искат автономност за Френската католическа църква; ултрамонтанизъм. ‹*фр.* gallicanisme›

галима̀тия *ж. Разг.* Безсмислица; безпорядък, бъркотия. ‹*фр.* galimatias›

галѝот *м. Истор. Мар.* Еднопалубен бомбардерен кораб. ‹*исп.* galliot›

галицѝзъм *м. Език.* Дума или израз, заимствани от френския език. ‹*фр.* gallicisme›

галицѝниум *м. Истор.* Утро (название на част от денонощието у древните римляните). ‹*лат.*›

галòн$_1$ *м.* Английска и американска мярка за вместимост (англ. = 4,545963 л; амер. = 3,78541 л). ‹*англ.* gallon›

галòн$_2$ *м.* Лъскав ширит за украса на униформа. ‹*фр.* galon›

галонѝран *прил.* За униформа — която е украсена с галон$_2$.

галòп *м.* (**галòпен** *прил.*) **1.** Конски бяг, по-бавен от кариер и по-бърз от тръс. **2.** *Прен.* Бързо, стремително действие, движение. **3.** *Муз.* Старинен бален танц, популярен в Европа през XIX в. **4.** Музиката за такъв танц. ‹*фр.* galop›

галопѝрам *несв.* и *св.* (**галопѝране** *ср.*) **1.** Само в *3 л.* За кон — препуска в галоп. **2.** *Прен.* Движа се бързо, стремително. ‹*фр.* ⇨ *нем.*›

галофѝл *м.* *Остар.* Поклонник на всичко френско. ‹*лат.* + *гр.*›

галофòб *м.* *Остар.* Противник на всичко френско. ‹*лат.* + *гр.*›

галофòбия *ж.* *Остар.* Омраза към всичко френско. ‹*лат.* + *гр.*›

галòши *мн.* (галòш *м.*) **1.** Плитки каучукови обувки, които се носят върху други обувки, за да предпазят краката от намокряне. **2.** *Жарг.* Глупав човек, тъпак. ‹*фр.* galoches›

гàлпии *мн.* *Хералд.* Пурпурните топки в хералдичния герб.

гàлски *прил.* *Истор.* Келтски.

галубѐ *ср.* *Муз.* Старинен народен музикален инструмент, характерен само за Прованс. ‹*фр.* galoubet›

галỳн *м.* Галон$_2$.

галфòн *м.* *Разг.* *Пренебр.* Тъпак, глупак, хапльо. ‹неясно›

галфòнин *м.* Галфон.

галхтỳн *м.* *Истор.* *Архит.* Арменско народно жилище, сграда с куполовиден покрив от греди и отвор за светлина и за излизане на дима. ‹*арм.*›

ГÀЛЪП *м.* *неизм.* Американски институт за проучване на общественото мнение в национален мащаб по различни проблеми, създаден от Джордж Галъп през 1935 в САЩ и през 1936 г. във Великобритания ‹от *амер.* собств. G. H. Gallup (1901—1984)›

гальòта *ж.* Товарна двуколка с високи колела. ‹*ит.*›

гальòтаджия *м.* Човек, който кара гальота.

галѝон *м.* *Истор.* *Мар.* Предната надводна част на платноход. ‹*хол.*›

гàма$_1$ *ж.* **1.** *Муз.* Последователен ред от тонове в една октава. **2.** *Прен.* Последователност от еднородни, но многообразно изменящи се явления, качества. ✧ **Диатонична гама.** *Муз.* Звуков ред във възходяща или низходяща последователност, образуван от простите степени (до, ре, ми, фа, сол, ла, си). ✧ **Мажорна гама.** *Муз.* Поредица от седем различни тона в рамките на една октава, комбинирана с осми, който повтаря първия една октава по-високо. ✧ **Минорна гама.** *Муз.* Схема от цели тонове и полутонове, обикн. полутонът стои между втория и третия тон и придава меланхолично звучене. ‹от *гр.* γάμμα›

гàма$_2$ *ж.* **1.** Третата буква от гръцката азбука (γ). **2.** *Физ.* Единица за маса, милионна част от грама. ‹*гр.* γάμμα›

гàмаглобулѝн *м.* *Биол.* Клас белтъчни молекули, които се съдържат в кръвната плазма. ‹*лат.* gamma-globulinum›

гамажелѝзо *ср.* *Физ.* Алотропна форма на желязото, която е немагнитна и съществува между 900 и 1400°C. ‹от *гр.*›

гàмалъчи *мн.* *Физ.* Елекромагнитно лъчение с дължина на вълната в интервала от 10^{-10} до 10^{-13} м, което възниква при промяна в енергийното състояние на атомните ядра, при ядрени превръщания или при анихилация на частици; има изразено биологично действие. ‹от *гр.*›

гамàши *мн.* *Остар.* Платнени или кожени обвивки за краката от обувките до коленете. ‹по името на *либ.* гр. Gādamīs ⇨ *фр.* gamaches›

гàмба$_1$ *ж.* *Диал.* Камба. ‹*лат.* ⇨ *ит.*›

гàмба$_2$ *ж.* *Муз.* Вид старинна виола с размери на контрабас, използвана в XV—XVIII в. ‹*ит.* gamba 'бедро' ⇨ *нем.* Gambe›

гàмба$_3$ *ж.* Калъп за ботуши. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

гàмба$_4$ *ж.* *Мар.* Въжето, което свързва върха на мачтата с основата (на платноходите). ‹*ит.* gamba›

гамбѝст *м.* Музикант, който свири на гамба$_2$.

гамбѝт *м.* (**гамбѝтен** *прил.*) *Спорт.* Начален ход в шахмата, при който се жертва пионка, за да се получи възможност за атака. ‹*фр.* gambit›

гамѐн и **гàмен** *м.* (**гамѐнски** и **гàменски** *прил.*) Хулиган, уличник. ‹*фр.* gamin 'хлапе'›

гаменарѝя *ж.* *Разг.* Множество гамени. ‹*фр.* gaminerie›

гàменщина *ж.* Постъпка на гамен. ‹от *фр.*›

гамѐти *мн.* (гамѐта *ж.*) (**гамѐтен** *прил.*) *Биол.* Полово обособени размножителни клетки у растенията и животните. ‹*гр.*›

гаметогàмия *ж.* *Биол.* Оплождане. ‹*гр.*›

гаметогенѐза *ж.* *Биол.* Процес на образуване на гамети.

гаметофѝт *м.* *Биол.* Полово поколение на растение, което се редува с безполово. ‹от *гр.*›

гаметоцѝт *м.* *Биол.* Клетка, която претърпява мейоза и образува гамети. ‹*лат.*›

гамолòгия *ж.* *Остар.* Философия на брака. ‹*гр.*›

гамонòмия *ж.* **1.** *Истор.* Сборник старогръцки закони за брака. **2.** *Юр.* Брачно законодателство. ‹*гр.*›

гамо̀свам *несв.* и **гамо̀сам** *св. Диал.* Псувам. ‹*гр.*›

га̀на *ж. Мед.* Остро вирусно заболяване, което засяга месоядните животни. ‹*гр.*›

гана̀ден *прил. Диал.* Мръсен, гнусен. ‹*гр.*›

гана̀дник *м. Диал.* Мръсник.

гана̀дя *несв. Диал.* Псувам, говоря мръсни думи. ‹*гр.*›

гана̀ш *м. Кул.* Крем от стопен шоколад и сметана, използван за гарниране на различни сладкарски изделия. ‹*фр.* ganache›

га̀нг *м. Жарг.* Група от лица, обединени в престъпна дейност; банда. ‹*англ.* gang›

га̀нглий и **ганглио̀н** *м.* (**га̀нглиен** и **га̀нглиев** *прил.*) **1.** *Биол.* Всяка структура, която е съставена от група неврони и често от множество синапси. **2.** *Мед.* Патологично и болезнено подуване (киста), което се образува понякога в сухожилните връзки, предимно в китката на ръката; "мъртва кост". ‹от *гр.* γαγγλίον 'подуване под кожата'›

ганглиози̇ди *мн. Мед.* Група гликолипиди, които се съдържат в мозъка, черния дроб, слезката и червените кръвни клетки. ‹*гр.*›

ганглѝт *м. Мед.* Възпаление на ганглий.

гангрѐна *ж.* (**гангрѐнен** и **гангрено̀зен** *прил.*) *Мед.* Загиване и загниване на част от тялото поради прекъсване на кръвоснабдяването. ‹*гр.* γάγγραινα›

гангреня̀свам *несв.* и **гангреня̀сам** *св.* (**гангреня̀сване** *ср.*) Получавам гангрена; загнивам. ‹от *гр.*›

га̀нгстер *м.* (**га̀нгстерски** *прил.*) Участник в банда, бандит. ‹*англ.* gangster›

га̀нджа *ж. Жарг.* Опиат, хашиш, който е по-силен и се използва за пушене. ‹*санскр.* gr̄ñja; *хинди* gājā; *англ.* ganja›

гандѝзъм *м.* Религиозно-философско и социално-политическо учение, възникнало в Индия по време на борбата ѝ за независимост. ‹по името на *инд.* политик M. K. Gandhi (1869—1948)›

Ганѐша *м. Мит.* Индуистки бог на мъдростта, син на Шива и Парвати, който има четири ръце и слонска глава с един бивник, а негово ездитно животно е плъхът. ‹*санскр.* Ganesa›

Ганимѐд *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — приказно красиво момче, виночерпец на Зевс. **2.** *Прен.* Виночерпец. **3.** *Астр.* Един от спътниците на Юпитер. **4.** *Астр.* Една от малките планети. ‹*гр.* собств. Γανυμήδης›

гано̀сан *прил. Диал.* Калайдисан.

гано̀свам *несв.* и **гано̀сам** *св. Диал.* Калайдисвам. ‹от *гр.*›

ганосчѝя *м. Диал.* Калайджия.

гантелѐ *ср.* Фехтовъчна ръкавица. ‹*фр.* gantelet›

ганя̀свам *несв.* и **ганя̀сам** *св. Диал.* **1.** Изгладнявам много, умирам от глад. **2.** Пресъхват ми устата. **3.** Само в *3 л.* Зеленясва, покрива се със зелена корица. **4.** Само в *3 л.* За кучка — запложда се. ‹*гр.*›

гао̀н *м. Истор.* Титла на духовния и светски водач на юдеите, предстоятел на Вавилонската школа (VII—XI в.). ‹*евр.*›

га̀ра *ж.* (**га̀ров** *прил.*) **1.** Голяма железопътна спирка. **2.** Сградата при такава спирка. **3.** Селище около такава спирка. ‹*фр.* gare›

гара̀ж *м.* (**гара̀жен** *прил.*) Помещение за прибиране и ремонт на автомобили. ‹*фр.* garage›

гарама̀нти *мн. Истор.* Древен народ, населявал държавата Фезан (Либия) — воини и търговци, създали своя писменост, контактували със северноафриканските градове и Рим; през 569 г. приемат християнството, а през VII в. държавата им е покорена от арабите и запада.

гарамо̀н *м. Истор.* Вид старинен шрифт. ‹от *фр.* собств. Cl. Garamond (?1480—1561), типограф, създател на този шрифт›

гара̀нт *м. Фин. Юр.* Поръчител. ‹*фр.* garant›

гарантѝрам *несв.* и *св.* (**гарантѝране** *ср.*) **1.** Давам гаранция, поръчителствам. **2.** Осигурявам, обезпечавам. ‹*нем.* garantieren›

гарантѝран *прил.* (**гарантѝрано** *нареч.*; **гарантѝраност** *ж.*) Обезпечен, осигурен. ✧ **Гарантирано ниво на растеж.** *Икон.* Равището на растеж на националния доход, което поддържа равенство между планираните спестявания и планираните инвестиции.

гаранцио̀нен *прил.* ✧ **Гаранционен фонд.** *Икон.* Фонд, предназначен да покрива случайни разходи или загуби в едно предприятие.

гара̀нция *ж.* (**гаранцио̀нен** *прил.*) **1.** *Икон.* Поръчителство. **2.** *Фин.* Пари или имущество, които се залагат при поръчителство. **3.** *Икон.* Уверение за трайност и качество на стока. **4.** *Прен.* Залог, уверение. ✧ **Банкова гаранция.** *Фин.* Писмено задължение на банка да извърши плащане при първо поискване на бенефициента по гаранцията. ✧ **Международни гаранции.** *Юр.* Един от начините за осигуряване спазването на нормите на международното право и изпълнението на международните задължения, напр. договорите за запазване на завареното или определеното от договора положение в международните отношения или за осигуряване изпълнението от др. държави на сключения между тях договор. ‹*фр.* garantie›

гара̀фа *ж.* Стъклен съд за вода с дълго тясно гърло. ‹*исп.* garrafa›

гарбатамѐнте *нареч. Муз.* Грациозно, леко.

‹*ит.* garbatamente›

гарбѝ *м. Метеор.* Мек южен или югозападен вятър по северните брегове на Средиземно море, духащ от африканските пустини. ‹*ар.*›

гарванѝ *м. Истор.* Халат на кадия, символ на служебното му положение. ‹*тур.*›

гаргàра *ж.* Плакнене на гърлото с вода или лекарство за дезинфекция. ✧ **Правя си гаргара.** *Разг.* Подигравам се, майтапя се. ‹*гр.*›

гàргия *ж. Диал.* Копие. ‹*тур.* kargı›

гаргýй *м. Архит.* В готическите сгради — водоливник, каменна водосточна тръба, скулптирана във формата на фантастични същества. ‹*англ.*›

гаргуя́д *м. Изк.* В балета — полупирует. ‹*фр.* gargouillade›

гард *м.* **1.** *Спорт.* Защитник. **2.** *Разг.* Бодигард, телохранител. ‹*фр.* garde›

гардемарѝн *м. Истор.* Звание, учредено от Петър I през 1716 г., за възпитаниците на Морската академия, които след преминаването на практика получавали офицерски чин. ‹от *фр.* garde-marine 'морска гвардия'›

гарденàл *м. Фарм.* Популярно успокоително, фенобарбитал. ‹*фр.* gardénal›

гардѐния *ж. Бот.* Вечнозелен тропически и субтропически храст, ценен заради красивите му ароматни кадифенобели цветове и тъмнозелени, лъскави, овални листа. Gardenia. ‹по името на *амер.* ботаник д-р A. Garden (1730—1791), който донася цветето от Китай в Европа през 1754 г.›

гардерòб *м.* (**гардерòбен** *прил.*) **1.** Голям шкаф за дрехи и бельо. **2.** Всички дрехи на един човек. **3.** Място в обществено заведение, където се пазят връхните дрехи и други лични вещи на посетителите. **4.** Помещение за временно пазене на багаж, стока срещу заплащане. ‹*фр.* garde-robe›

гардеробиѐр *м.* Човек, който обслужва гардероб. ‹*фр.* garde-robier›

гардесàк *м. Остар.* Платнен калъф за куфар. ‹*фр.* garde-sac›

гардѝна *ж.* Завеса (на прозорец, врата, легло). ‹*нем.* Gardine›

гарѐз *м. Диал.* **1.** Яд, злоба. **2.** Омраза. ‹*ар.* ⇨ *тур.* garez›

гарезлѝя *прил. Диал.* Злопаметен, злобен, зъл. ‹*тур.*›

гарѝрам *несв.* и *св.* (**гарѝране** *ср.*) Оставям автомобил в гараж. ‹от *фр.* garer›

Гарм *м. Мит.* В скандинавската митология — кучето, което по време на Рагнарьок ще убие Тор. ‹*норвежки*›

гарниерѝт *м. Минер.* Зелен непрозрачен минерал, никелова руда. ‹по името на *фр.* геолог I. Garnier›

гарнизòн *м.* (**гарнизòнен** *прил.*) *Воен.* Войскови части, разположени в населено място за охрана или обучение. ‹*фр.* garnison›

гарнѝрам *несв.* и *св.* (**гарнѝране** *ср.*) **1.** Добавям нещо към дреха, за да я украся. **2.** Добавям към месно или рибно ястие още нещо, обикн. зеленчуци. **3.** *Прен.* Украсявам разказ с любопитни подробности, за да стане интересен. ‹*фр.* garnir›

гарнѝран *прил.* Който е с гарнитура; украсен.

гарнитýра *ж.* (**гарнитýрен** *прил.*) **1.** Прибавка към дреха за украса. **2.** *Кул.* Прибавка към месно или рибно ястие, обикн. от зеленчуци. **3.** Комплект от еднородни предмети за обзавеждане на стая. **4.** *Техн.* Уплътнителна подложка в мотор. ‹*фр.* garniture›

гàрос *м. Кул.* Осолени риби дробчета. ‹*гр.*›

гарòта *ж. Истор.* Средновековен уред за екзекутиране чрез удушаване, използван в Испания и Португалия. ‹*исп.* garrote›

гарсòн *м. Остар.* **1.** Прислужник в хотел. **2.** Сервитьор. ‹*фр.* garçon›

гарсонѐтка *ж. Остар.* Мъжка сламена шапка с плоско дъно. ‹*фр.* garçonnet›

гарсониѐра *ж. Строит.* Едностаен апартамент с кухня и сервизно помещение. ‹*фр.* garçonnière›

Гарýда *ж. Мит. Рел.* **1.** В индуизма — царят на птиците, ездитно животно на Вишну и голям враг на змиите. **2.** В будизма — синоним на Буда. ‹*санскр.*›

гаскòнец *м.* (**гаскòнски** *прил.*) **1.** Жител на областта Гаскония във Франция. **2.** *Прен.* Самохвалко. ‹*фр.* gascon›

гаспàчо *ср. Кул.* Студена доматена супа с подправки, в която могат да се добавят и други зеленчуци. ‹*исп.* gazpacho›

гастàрбайтер *м.* Работник емигрант. ‹*нем.* Gastarbeiter›

гастѐрия *ж. Бот.* Растението "волски език", което произхожда от Южна Африка и има месести, брадавичести листа с формата на език, цъфти с розови или червени цветове върху високо стъбло. Gasteria.

гàстеро- (гàстр(о)-) *представка.* В сложни думи със значение 'коремен; корем', 'стомашен; стомах', напр. *гастероподи*, *гастралгия*, *гастеромицети*. ‹от *гр.* γαστρός 'корем'›

гастеромицѐти *мн.* (гастеромицѐт *м.* и гастеромицѐта *ж.*) *Бот.* Гъбички, чиито спори са разположени в торбичка. ‹*лат.* gasteromycete›

гастеропòд *м. Биол.* Коремоного мекотело. Gasteropoda. ‹*лат.*›

гастрàлгия *ж. Мед.* Стомашна болка с неясна причина. ‹от *гр.*›

гастректàзия *ж. Мед.* Разширение на стомаха поради стесняване на пилора или поради настъпили усложнения след коремна операция или травма. ‹от *гр.*›

гастректòмия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се отстранява целият стомах или част от него. ‹от *гр.*›

гастрилòг *м.* Човек, който говори с глас, който идва като че ли от корема. ‹*гр.*›

гастримàргия *ж. Мед.* Болестна ненаситност, лакомия за храна. ‹*гр.*›

гастрѝн *м. Мед.* Хормон, който се образува в лигавицата в областта на стомашния пилор и стимулира отделянето на стомашен сок. ‹от *гр.*›

гастрѝт *м.* (**гастрѝтен** *прил.*) *Мед.* Възпалително заболяване на стомашната лигавица. ‹от *гр.* γαστηρ 'стомах'›

гастрѝчен *прил. Мед.* Стомашен. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

гастроезофагостòмия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която хранопроводът се свързва със стомаха. ‹от *гр.*›

гастроентерѝт *м. Мед.* Възпаление на стомаха и червата. ‹от *гр.*›

гастроентеролòгия *ж. Мед.* Наука за стомашно-чревните заболявания. ‹от *гр.*›

гастроинтестинàлен *прил. Мед. Анат.* Стомашно-чревен. ‹*лат.* gastrointestinal›

гастрокнѐмиус *м. Мед.* Мускулът, който формира по-голямата част от прасеца на крака; коремчест мускул. ‹от *лат.*›

гастрòл *м.* Гостуване на театрален или музикален състав или на индивидуален изпълнител на чужда сцена. ‹*нем.* Gastrolle›

гастролàтрия *м.* Чревоугодие. ‹*гр.*›

гастролѝрам *несв.* и *св.* (**гастролѝране** *ср.*) Участвам в гастрол. ‹от *нем.* Gastrolle›

гастролѝт *м. Мед.* Камък в стомашната кухина. ‹от *гр.*›

гастролòгия *ж. Мед.* Наука за устройството и заболяванията на стомаха. ‹*гр.*›

гастрольòр *м.* Артист, който е на гастрол. ‹от *нем.* Gastrolle›

гастромàния *ж. Остар.* Чревоугодничество. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

гастромàнтия *ж.* Гадаене по вътрешностите на жертвени животни. ‹*гр.*›

гастронòм *м.* (**гастрономѝчен** и **гастрономѝчески** *прил.*) **1.** Магазин за хранителни стоки. **2.** Чревоугодник, гастроман. ‹*фр.* gastronome›

гастронòмия *ж.* **1.** Готварско изкуство. **2.** Чревоугодничество. ‹*фр.* gastronomie›

гастропѐксия *ж. Мед.* Хирургично фиксиране на стомаха към коремната стена. ‹от *гр.*›

гастроплàстика *ж. Мед.* Хирургична корекция на формата на стомаха без отделяне на неговa част. ‹от *гр.*›

гастрорѐя *ж. Мед.* Обилна секреция на стомашен сок. ‹от *гр.*›

гастроскоп *м. Мед.* Уред, снабден с осветителна система и предназначен за изследване вътрешността на стомаха. ‹от *гр.*›

гастроскòпия *ж. Мед.* Изследване вътрешността на стомаха с гастроскоп. ‹от *гр.*›

гастротàксис *м. Остар. Мед.* Кръвоизлив от стомаха. ‹от *гр.*›

гастротòмия *ж. Мед.* Хирургическо отваряне на стомаха. ‹от *гр.*›

гастроцѐле *ср. Мед.* Херния на стомаха. ‹от *гр.*›

гàсшо *ср.* Название за обичайния за хората от Изтока жест на поздрав, молба, благодарност, почит и молитва; "събрани длани". ‹*яп.*›

гàтер *м.* (**гàтерен** *прил.*) *Техн.* **1.** Машина за рязане, бичене на дървен материал. **2.** Дъскорезница с такава машина. ‹*нем.* Gatter›

гатерѝст *м.* Работник на гатер. ‹*нем.* Gatter›

гàти *мн. Рел.* В будизма и даосизма — шестте форми на съществуване. ‹*санскр.* ⇨ *пали*›

гàтлинг *м. Истор. Воен.* Прототип на съвременната картечница, оборудван с въртящ се многогнездов барабан, чиито гнезда се изстрелват последователно и са заредени с медни патрони. ‹от *амер.* собств. R. J. Gatling (1818—1903), конструктор на това оръжие›

гàубица *ж.* (**гàубичен** *прил.*) *Воен.* Вид артилерийско оръдие. ‹*нем.* Haubitze›

гаубичàр *м.* Войник, който стреля с гаубица.

гаудеàмус *м.* **1.** *Рел.* В Католическата църква — химн на радостта. **2.** *Разг.* Студентският химн (по първата дума на първия куплет). ‹*лат.* gaudeamus›

гàулайтер *м.* (**гàулайтерски** *прил.*) *Истор.* **1.** Управител на област в Хитлерова Германия. **2.** Ръководител на областна организация на Националсоциалистическата партия в Третия райх. ‹*нем.* Gauleiter›

гаùр *м. Зоол.* Едър бозайник от вида Bos gaurus, който обитава обширни области на Южна Азия. ‹*санскр.* gāura›

гàус *м. Физ.* Извънсистемна единица за магнитна индукция, равна на 1 максуел на см^2 или на 10^{-4} тесли. ‹по името на *нем.* математик K.-F. Gauss (1777—1855)›

гаусàпум *м. Истор.* **1.** Дреха на древните римляни, направена от дебела вълнена мъхната тъкан. **2.** Самата тъкан за такава дреха. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

гàучоси *мн.* (гàучо *м.*) Скотовъдци, обитатели на бреговете на Ла Плата в Южна Америка. ‹*исп.* gaucho, gauchos›

гаф *м. Разг.* Неуместна, нетактична постъпка; неволна грешка с последици. ‹*фр.* gaffe›

гаял *м. Зоол.* Полуодомашнен подвид на южноазиатския вол гаур, който има черен или кафяв цвят на козината по тялото и бял по краката, обитава някои райони в Бирма и Индия. Bibos frontalis. ‹*бенгали* gayāl›

гванетидѝн *м. Фарм.* Лекарствен препарат за понижаване на кръвното налягане.

гвардѐец *м.* Военнослужещ в гвардия. ‹*рус.*›

гвàрдия *ж.* (**гвардѐйски** *прил.*) Елитна войскова част, обикн. с представителни функции. ‹*ит.* guardia 'стража'›

гваш и **гуàш** *м.* (**гвàшов** *прил.*) *Изк.* **1.** Гъста минерална боя за рисуване, употребявана в плакатната и декоративната живопис. **2.** Картина, нарисувана с такава боя. ‹*ит.* guazzo ⇨ *фр.* gouache›

гваяков *прил.* ✧ **Гваяково дърво**. *Бот.* Тропическо дърво, което вирее в Америка и по островите около континента. Guajacum officinale. ‹от езика *тайно* guayaco›

гваякòл *м.* (**гваякòлов** *прил.*) *Фарм.* Жълтеникаво кристално вещество, използвано в медицината като локално аналгетично и антисептично средство. ‹*англ.* guaiacol›

гвѐлфи *мн.* (гвелф *м.*) *Истор.* Поддръжници на папската власт в Италия срещу немските императори през Средновековието. ‹от *ит.* собств. Guelph›

геберя̀свам *несв.* и **геберя̀сам** *св.* и **гебердя̀свам** *несв.* и **гебердя̀сам** *св. Диал. Пренебр.* Умирам, пуквам. ‹от *тур.* gebermek›

гевгѝр$_1$ *м.* Метален или пластмасов кухненски съд подобен на голяма цедка. ‹*тур.* kevgir›

гевгир$_2$ *м.* (**гевгѝрен** *прил.*) *Остар.* **1.** *Архит.* Свод на сграда. **2.** *Строит.* Здрава зидария. ‹*тур.* kevgir›

гевезѐ **1.** Като *прил. Разг.* На когото не може да се угоди, който се глези. **2.** Като *същ. м., ж.* и *ср. Разг.* Глезльо, лигльо. ‹*тур.* geveze›

гевѐзен *прил. Диал.* Тъмночервен. ‹*тур.*›

гевезлѝк и **гевезелѝк** *м. Разг.* Глезене, гевезене. ‹*тур.* gevezelik›

гевезя̀ *несв. Разг.* Глезя, угаждам. — **гевезя се.** ‹от *тур.* geveze›

геврѐк *м. Кул.* Кравайче от варено и печено тесто. ‹*тур.* gevrek›

геврекчѝйница *ж. Остар.* Фурна, в която се правят и пекат евреци.

геврекчѝя *м.* **1.** Човек, който прави или продава евреци. **2.** *Грубо. Жарг.* Хомосексуалист.

гевшѐк *прил. Остар.* Неиздръжлив, отпуснат; мекушав. ‹*тур.* gevşek›

гег$_1$ *м. Театр. Кино. Тв* Трик, чиято цел е да предизвика комичен ефект. ‹*англ.* gag 'задавям', 'задушавам'›

гег$_2$ *м. Метеор.* Пясъчен вихър в Тибет. ‹*тибетски*›

гѐга *ж.* Дълга овчарска тояга с кука в единия край. ‹*тур.*›

геджекýш *м. Диал.* Кукумявка. ‹*тур.* gecekuş›

геджелѝк и **геджелѝк** *м. Диал.* Нощница. ‹*тур.* gecelik›

геѐна *ж.* Преизподня, пъкъл, ад. ‹*евр.* ⇨ *гр.* γέεννα›

гезамткýнстверк *м. Изк.* Пълен синтез на няколко вида изкуство — живопис, слово, драма, поезия, музика, без някое от тях да доминира (напр. музикалните драми на Р. Вангер). ‹*нем.* Gesamtkunstwerk›

гезмѐ *ср. Остар.* Разходка. ‹*тур.* gezmek›

геизиодисфòрия *ж. Мед.* Болезнена раздразнителност вследствие употребата на лекарства. ‹*гр.*›

гей *м.* Хомосексуалист. ‹*англ.* gay›

гѐйзер *м.* (**гѐйзерен** *прил.*) *Геол.* Извор, от който периодично блика гореща водна струя и пара на голяма височина. ‹*норвежки* geysir›

гейл *м. Метеор.* Поривист вятър, особено характерен за южното крайбрежие на Австралия. ‹*англ.* gale›

гейм *м. Спорт.* Част от мач при някои спортни игри (тенис, волейбол и др.), която завършва, когато един от противниците достигне определен брой точки. ‹*англ.* game 'игра'›

гѐймър *м. Жарг.* Човек, който играе компютърни игри; компютърен маниак. ‹от *англ.* gamer›

гейт *м.* Скандал, афера; компромат. ‹*англ.* -gate›

гѐйша *ж.* **1.** Японка, която е обучена да води светски разговор, да свири на музикален инструмент, да пее и танцува, за да забавлява гости по време на прием, банкет и др. **2.** *Жарг.* Проститутка. ‹*яп.* ⇨ *англ.* geisha›

гекòн *м. Зоол.* Представител на сем. Gekkonidae — гущер, който живее по дърветата, в скали, заселва се в домовете на хората (има и пустинни видове); някои от видовете издават звуци (Alsophylax pipiens). ‹от *мал.* ge'kon — имитиране на издавания от гущера звук›

гел *м.* Колоиден разтвор, втвърден в желеподобна маса. ‹*нем.* Gel›

гѐле *ср.* **1.** *Разг.* Несполучлив зар при игра на табла. **2.** *Прен. Диал.* Неуспех, несполука. ‹*тур.* gele›

гелигнѝт *м. Воен.* Взривно вещество, което е смес на нитроглицерол, целулозен нитрат, натриев или калиев нитрат и дървесна каша.

гем *м. Разг.* **1.** Юзда. **2.** Дълъг ремък на юзда. ‹*тур.* gem›

гѐма *ж.* **1.** *Изк.* Гравиран скъпоценен или полускъпоценен камък с изпъкнало (камея) или

вдлъбнато (инталия) изображение. **2.** *Зоол. Бот.* Пъпка. ‹*лат.* gemma 'скъпоценен камък'›

гембѐрж *м. Архит.* Украшение върху свода на готическо здание. ‹*фр.*›

гемиджѝя *м.* (**гемиджѝйски** *прил.*) Човек, който кара гемия или работи на гемия. ‹*тур.* gemiçi›

геминѝта *ж. Език.* Удвоена съгласна. ‹от *лат.* geminātus›

геминѝция *ж. Език.* Удвояване на съгласна. ‹*лат.* geminatio 'удвояване'›

гемѝя *ж. Разг.* Неголям платноход. ‹*тур.* gemi›

ген *м.* (**гѐнен** *прил.*) *Биол.* Основна структурна единица, биохимична цялост в хромозомите на живите организми, която при оплождане определя потенциала за пола и другите характеристики. ‹от *гр.* γένος 'произход'›

генеалѝг *м.* Учен, специалист по генеалогия.

генеалогѝчен и **генеалогѝчески** *прил.* ✧ **Генеалогична класификация на езиците.** *Език.* Класификация на човешките езици по семейства, групи и подгрупи в зависимост от степента на родствената им връзка. ✧ **Генеалогично дърво.** Семейно родословие, изобразено във вид на дърво; родословно дърво.

генеалѝгия *ж.* (**генеалогѝчен** и **генеалогѝчески** *прил.*) **1.** Наука за родословието. **2.** Родословна книга. ‹*гр.* γενεαλογία›

-генѐза (**-генѐзис**) *наставка.* В сложни думи със значение 'пораждане, образуване, произвеждане', напр. *биогенеза, зоогенезис.* ‹от *гр.* γέννησις 'раждане, създаване'›

генезиѝнтия *ж. Остар.* Предсказване съдбата на човека според времето, обстоятелствата и обстановката при раждането му. ‹*гр.*›

генѐзис *м.* и **генѐза** *ж.* (**генѐзисен** *прил.*) **1.** Произход, история на зараждането и развитието на нещо. **2.** *Рел.* Гръцкото название на първата книга от Библията — Битие. ‹*гр.* γένεσις›

гѐнен *прил.* ✧ **Генен клон.** *Мед.* Група от еднакви гени, произведени чрез методи на генното инженерство.

генерѝл *м. Воен.* (**генерѝлски** *прил.*) **1.** Висше офицерско звание. **2.** Военнослужещ с това звание. ‹*лат.* generālis 'главен'›

генерѝлен *прил.* **1.** Общ, всеобщ, цялостен. **2.** Главен, най-съществен, най-важен. ✧ **Генерален щаб.** *Воен.* Върховен орган на управлението на армията, който организира отбраната на държавата в мирно и военно време. ✧ **Генерална репетиция.** Последна репетиция преди премиера. ‹*лат.* generālis›

генерализѝция *ж.* **1.** Издигане на частното, единичното в общо, основно; обобщение. **2.** *Мед.* разпространяване на болестен процес в целия организъм. ‹*лат.* generālis›

генерализѝрам *несв.* и *св.* (**генерализѝране** *ср.*) Обобщавам. — **генерализирам се.** ‹*лат.* ⇨ *фр.* généraliser ⇨ *нем.* generalisieren›

генералѝсимус *м. Воен.* **1.** Най-висше военно звание, което се дава за изключителни заслуги. **2.** Военнослужещ с такова звание. ‹*лат.* generalissimus 'най-главен'›

генералитѐт *м.* (**генералитѐтски** *прил.*) *Воен.* Висш команден състав на дадена армия. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* Generalität›

генералщѝбен *прил. Воен.* Свързан с генерален щаб на армия. ‹*лат.* и *нем.* Generalstab›

генератѝвен *прил.* Който поражда, създава, произвежда. ✧ **Генеративен град.** *Икон.* Град, чието съществуване и развитие е основната причина за развитие и на заобикалящата го област. ✧ **Генеративна граматика.** *Език.* Направление в съвременното езикознание, разглеждащо структурата на езика с оглед на пораждането и развитието на изреченията. ‹от *лат.* genero 'раждам'›

генерѝтор *м.* (**генерѝторен** *прил.*) *Техн.* **1.** Машина за превръщане на един вид енергия в друг. **2.** Газгенератор. **3.** Устройство, апарат или машина, които произвеждат някакъв продукт. ✧ **Плазмен генератор.** *Физ.* Газоразрядно устройство за получаване на "нискотемпературна" плазма (с температура до 10^5K); плазмотрон. ✧ **Тактов генератор.** *Инф.* Електронна схема, която генерира периодични импулси, използвани за синхронизиране на потока от информация през вътрешните комуникационни канали на компютъра. ‹*лат.* generator 'родител'›

генерѝция *ж.* (**генерациѝонен** *прил.*) **1.** Поколение, потомство. **2.** Зараждане, възпроизвеждане. ‹*лат.* generatio 'рождение'›

генерѝрам *несв.* и *св.* (**генерѝране** *ср.*) Пораждам, произвеждам. ‹*лат.* genero 'раждам'›

генерѝчен *прил.* **1.** *Фарм.* Свързан с наименование на лекарствен препарат, незащитено от фабричен знак. **2.** *Мед.* Свързан с родовото наименование на даден препарат или микроорганизъм. ‹от *лат.*›

генѐта *ж. Зоол.* Котешки цибет, дребен хищник с гъвкаво тяло, покрито с груба козина, обагрена с петна, а в основата на дългата опашка има миризливи жлези; обитава саваните и тропическите гори на Африка, Югозападна Европа и западната част на Арабския полуостров. Genetta genetta.

генетѝзъм *м. Филос.* Теория, според която възприемането на външния свят чрез сетивата не е вродено, а придобито. ‹*англ.* genetism›

генѐтика *ж.* (**генетѝчен** и **генетѝчески** *прил.*; **генетѝчно** *нареч.*) Наука за наследствеността, която обяснява различията и сходствата

между близки организми и пътищата, по които общата характеристика се предава от родителите на тяхното поколение. ✧ **Радиационна генетика.** *Биол.* Наука за причинените от йонизиращи лъчения мутации на организмите. ‹от *гр.* γεννητικός›

генетѝчен *прил.* ✧ **Генетичен код.** *Биол.* Информация, която се носи от ДНК или информационна РНК и която определя последователността на аминокиселините във всеки белтък. ✧ **Генетични нарушения.** *Биол.* Наследствени болести, свързани с липсата на някакъв протеин или ензим у болния, предадена по генетичен път.

гѐний *м.* (**гениàлен** *прил.*; **гениàлно** *нареч.*; **гениàлност** *ж.*) **1.** Творец с изключителна творческа способност. **2.** Самата изключителна творческа способност. **3.** *Психо.* Човек, който създава в продължение на дълъг период голямо количество продукция, която влияе по съществен начин върху много хора. ‹*лат.* genius›

геннопла̀стика *ж.* *Мед.* Операция, която се извършва в пластичната хирургия за промяна на големината и формата на брадичката. ‹от *гр.*›

генита̀лен *прил.* Който се отнася до репродуктивните органи или за репродуктивния процес; детероден, полов. ‹от *лат.* genitālis›

генита̀лии *мн.* *Анат.* Репродуктивните органи. ‹от *лат.* genitalia›

генитѝв *м.* *Език.* Родителен падеж. ‹*лат.* genitīvus›

генка̀н *м.* **1.** *Рел.* Приемане на будизма, тръгване по пътя към просветлението. **2.** Преддверие в дзенманастир. **3.** Преддверие, входно антре между входа и обитаемата част в японското жилище. ‹*яп.*›

гено̀м *м.* *Биол.* Основният набор от хромозомите на даден организъм. ‹*ар.* ⇨ *нем.* Genom›

генотѝп *м.* *Биол.* **1.** Генният състав на отделен организъм или на добре обособена група организми. **2.** Група организми с еднакъв генен състав. **3.** Картата на разположението на гените върху хромозомите на един организъм. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Genotypus›

генофо̀нд *м.* *Биол.* Съвкупност от гените в популация от някакъв вид; генетичен фонд. ‹*нем.*›

геноцѝд *м.* Изтребване на отделни групи население по расови, религиозни или други причини. ‹от *гр.* γένος ‘род’ + *лат.* caedere ‘убивам’›

гѐо- *представка.* В сложни думи със значение ‘земя’, напр. *геодезия*, *геомагнетизъм*, *геополитика*, *геофизика* и др. ‹от *гр.* γῆ ‘земя’›

гебота̀ника *ж.* (**геботанѝчески** *прил.*) Наука, която изучава разпределението на различните групи растения по Земята и влиянието на природните условия върху особеностите и развитието им; фитоценология. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geobotanik›

геогена̀нтус *м.* *Бот.* Декоративно растение от Перу, което не е по-високо от 30-40 см; през лятото цъфти със светлолилави цветчета, но го отглеждат заради необичайните листа — тъмнозелени, раирани в метално сребристо от основата до върха, а повърхността им е леко набръчкана. Geogenantus undatus.

геогѐния *м.* Дял от геологията, изучаващ произхода и образуването на Земята. ‹*гр.*›

геогно̀зия *ж.* *Остар.* Геология. ‹*гр.*›

геогра̀фия *ж.* (**геогра̀фски** *прил.*) Наука, която изучава повърхността на Земята с нейните природни условия, териториалното разпределение на живите организми, човешката дейност и икономическите ресурси. ✧ **Икономическа география.** Дял от географията, който изследва и обяснява разпределението на производството в различните райони и държави, условията при които се развива. ✧ **Физическа география.** Дял от географията, който изучава развитието и съвременната структура на географската среда и възможностите за нейното усвояване и преобразяване. ‹от *гр.* γῆ ‘земя’ + γράφω ‘пиша’›

геогра̀фски *прил.* ✧ **Географска дължина.** Една от географските координати, която определя от повърхността на Земята отдалечеността на дадена точка от Гринуичкия меридиан. ✧ **Географска карта.** Намалено условно изображение на земната повърхност върху равнина, при което се използват различни условни знаци. ✧ **Географска миля.** Мярка за дължина, която се използва във Великобритания и САЩ (= на 1853 м). ✧ **Географска среда.** Тази част от географската обвивка, в различна степен усвоена от човека и въвлечена в общественото производство, служеща за материална основа на човешкото съществуване. ✧ **Географска ширина.** Една от географските координати, която определя отдалечеността на дадена точка от повърхността на Земята от екватора. ✧ **Географски координати.** Величини, чрез които се определя положението на точка от земната повърхност (географска ширина и географска дължина).

гео̀д *м.* *Минер.* Камък със сферична форма, във вътрешността на който има слой от кристали. ‹от *гр.* γεώδης ‘земен’›

геодезѝст *м.* Специалист по геодезия. ‹от *фр.* géodésie›

геодѐзия *ж.* (**геодѐзен, геодезѝчен, геодезѝчески, геодѐзки** *прил.*) Наука, която изучава

земните форми и измерването, изобразяването и картографирането на райони от земната повърхност. ‹от *гр.* γῆ 'земя' + δαιο 'разпределение'›

геодинàмика *ж.* Наука, която изследва, изучава, регистрира и събира факти за промените в земната кора. ‹*лат.* geodynamique›

геоѝд *м.* **1.** *Геом.* Всяка геометрична фигура, която съответства на реалната форма на Земята. **2.** Термин, с който учените определят формата на Земята. ‹*фр.* géoïde›

геокàрпия *ж.* *Бот.* Свойство на някои растения да заравят в земята цветните си дръжки, където семената се доразвиват и узряват. ‹*гр.*›

геолòг *м.* Учен, специалист по геология. ‹*нем.* Geologe›

геолòгия *ж.* (**геолòжки, геологѝчен, геологѝчески** *прил.*) Наука за структурата и историята на земната кора. ‹от *гр.* γῆ 'земя' + λόγος 'наука'›

геомагнетѝзъм *м.* (**геомагнѝтен** *прил.*; **геомагнѝтност** *ж.*) **1.** Земен магнетизъм. **2.** Дял от геофизиката, който изучава земния магнетизъм. ‹от *гр.*›

геомагнѝтен *прил.* ✧ **Геомагнитно поле.** *Физ.* Магнитното поле на Земята.

геомѐтрия *ж.* (**геометрѝчен** и **геометрѝчески** *прил.*; **геометрѝчно** *нареч.*; **геометрѝчност** *ж.*) *Мат.* Наука, която изследва свойствата и връзките между линии, повърхнини и тела в пространството. ✧ **Диференциална геометрия.** *Мат.* Раздел от математиката, който изучава геометричните обекти с помощта на диференциално смятане. ✧ **Евклидова геометрия.** *Мат.* Геометрия, изучаваща свойствата на фигурите, които не се изменят при движение. ‹*гр.* γεωμετρία›

геомонтогрàфия *ж.* Изработване на релефни географски карти. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

геоморфолòг *м.* Учен, специалист по геоморфология.

геоморфолòгия *ж.* (**геоморфологѝчен** и **геоморфологѝчески**; **геоморфолòжки** *прил.*) Дял от физическата география, който изучава релефа на земната повърхност неговия произход и развитие. ‹от *гр.*›

геополитѝка *ж.* (**геополитѝчески** *прил.*) Наука за взаимодействието на географски и политически фактори. ‹*англ.* ⇨ *нем.* Geopolitik›

геопòния *ж.* *Остар.* Земеделие. ‹*гр.*›

геòргики *мн.* *Лит.* В античната литература — стихотворения, които възхваляват селския живот. ‹от *гр.*›

геосинклинàла *ж.* (**геосинклинàлен** *прил.*) Обширна област в земната кора с изключително активна вулканична дейност. ‹*гр.*›

геоскòпия *ж.* Наука за наблюдението на атмосферни явления. ‹от *гр.*›

геостратѐгия *ж.* (**геостратегѝчески** *прил.*) Гранична дисциплина, която се занимава със значението на природната среда, за да се разкрие икономическото и политическото състояние, обикн. в международен план (големина на територия, находища на стратегически суровини и др.). ‹*англ.* geostrategy›

геосфѐри *мн.* *Геол.* Концентрични сферични слоеве на земното кълбо, които се отличават с различни физически свойства и химичен състав: атмосфера, хидросфера, литосфера, биосфера, земна мантия, земно ядро. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

геотектонѝк *м.* Учен, специалист по геотектоника.

геотектòника *ж.* (**геотектонѝчен** и **геотектонѝчески**; **геотектòнски** *прил.*) Дял от геологията, който изучава структурата на земната кора и промените в нея през геоложката история на Земята. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geotektonik›

геотѐрмия *ж.* (**геотермàлен**; **геотермѝчен** и **геотермѝчески** *прил.*) Дял от геофизиката, който изучава топлинните процеси в недрата на Земята. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geothermie›

геотропѝзъм *м.* *Биол.* Способност на частите на растенията да заемат определено положение спрямо центъра на Земята под влияние на земното притегляне. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geotropismus›

геофизѝк *м.* Учен, специалист по геофизика.

геофѝзика *ж.* (**геофизѝчен** и **геофизѝчески** *прил.*) Съвкупност от науки за физическите процеси в земните обвивки (атмосфера, хидросфера и литосфера). ‹*гр.* ⇨ *фр.* géophysique ⇨ *нем.* Geophysik›

геофѝти *мн.* (геофѝт *м.*) *Бот.* Многогодишни тревисти растения, чиито органи за вегетативно възстановяване се развиват в почвата (лук, картофи и др.). ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geophyt›

геофòн *м.* Сеизмограф. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geophon›

геохимѝк *м.* Учен, специалист по геохимия.

геохѝмия *ж.* (**геохимѝчен** и **геохимѝчески** *прил.*) Наука, която изследва химичния състав на земната кора и промените, настъпващи в нея. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Geochemie ⇨ *рус.*›

геохронолòгия *ж.* Научна дисциплина, която се занимава с установяване на времето на съществуване на геологичните периоди. ‹*гр.* ⇨ *англ.* geochronology›

геоцентрѝзъм *м.* (**геоцентрѝчен** *прил.*) *Истор.* Представа, че центърът на Вселената е Земята, около която се въртят Слънцето и другите планети. ‹от *гр.* γῆ 'земя' + *лат.* centrum 'център'›

гепàрд *м.* *Зоол.* Хищен бозайник от сем. котки,

който обитава Югозападна Азия и Африка. Acinonyx jnbatus. ‹*фр.* guépard›

гер *м.* Билярдна игра с две топки. ‹*фр.*›

гера̀к *м. Диал.* Ястреб. ‹*гр.*›

гера̀н *м. Диал.* Дълбок кладенец с геранило. ‹*гр.*›

геранѝло *ср. Диал.* Кобилица на геран с прикрепена на нея кофа. ‹от *гр.*›

гера̀ниум *м. Бот.* Здравец. Geranium. ‹*лат.*›

гера̀нски *прил.* Който е на геран.

герб *м. Хералд.* Отличителен знак на държава, град, род, съсловие, учреждение и др., който се изобразява върху знамена, монети, документи и др. ‹*нем.* Erbe ⇨ *пол.* herb›

гѐрбер *м. Бот.* Многогодишно декоративно растение от сем. сложноцветни с красиви цветове. Gerbera jamesonii. ‹по името на *нем.* пътешественик T. Gerber (неизв.—1743)›

гѐрбов *прил.* ✧ **Гербова марка.** *Икон.* Марка, на която е изобразен държавният герб и е отбелязана стойност; залепена на документ, тя означава, че е заплатена такса в полза на държавата и че този документ може да се предяви пред официална власт и държавно учреждение.

гергѐф *м.* Рамка, на която се опъва плат за бродиране. ‹*тур.* gergef›

гергѝна *ж. Бот.* Многогодишно декоративно растение с едри кичести цветове. Dahlia variabilis. ‹по името на *рус.* ботаник акад. И. Георги›

герда̀н *м.* Наниз, огърлица. ‹*тур.* gerdan 'шия'›

гердѐк *м. Диал.* Стая, в която булката и младоженецът прекарват първата си брачна нощ. ‹*тур.* gerdek›

герджѝк *прил. Диал.* Хубав, гиздав, напет. ‹от *тур.* gerçek 'истински'›

герѐн *м. Диал.* **1.** Ниско, сухо място край река, което понякога се наводнява. **2.** Ливада, поляна край село. ‹*тур.* geren›

геренлѝя *прил.* Който е със суха, напукана почва. ‹*тур.*›

геренѝк *м. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от групата на антилопите, разпространен в Сомалия, Кения, Северна Танзания, за който са типични непропорционално дългите крака и шия, малката глава с дълги уши и лировидните рога на самците (25-43 см); жирафова газела. Litocranius walleri.

гѐрест *прил. Диал.* Само в *3 л.* За петел — едър, с червени и жълти пера. ‹*тур.*›

гериа̀трия *ж.* (**гериатрѝчен** и **гериатрѝчески** *прил.*) *Мед.* Раздел от геронтологията, който обхваща диагностиката и лечението на заболявания, появяващи се в напреднала възраст, както и грижите за възрастните хора. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

гериа̀тър *м.* Лекар, специалист по гериатрия.

герѝля *ж.* Партизанска война (Испания и Латинска Америка). ‹*исп.* guerrilla›

германѝзъм *м. Език.* Немска дума, заета в друг език. ‹от *лат.* germanismus›

герма̀ний *м. Хим.* Сиво-бял крехък метал (знак Ge). ‹по *лат.* име на родината на *нем.* химик Cl. A. Winkler (1838—1904), открил този елемент; Germania›

герминатѝвен *прил. Мед.* **1.** Свързан с ранните стадии от развитието на ембриона или на ембрионалните тъкани; зародишен. **2.** Свързан с герминативните клетки. ✧ **Герминативна клетка.** *Биол.* Всяка ембрионална клетка, която притежава потенциални възможности да се развие в сперматозоид или яйцеклетка. ✧ **Герминативно мехурче.** *Биол.* Ядрото на зрялата яйцеклетка преди оплождането. ‹*лат.* germinatīvus›

героизѝрам *несв.* и *св.* (**героизѝране** *ср.*) Правя да изглежда по-героичен, отколкото всъщност е.

героѝзъм *м.* (**героѝчен** и **героѝчески, геро̀йски** *прил.*; **героѝчно** *нареч.*; **героѝчност** *ж.*) Качество на герой; геройство. ‹от *гр.* ἡρωικός 'героичен' ⇨ *рус.* героизм›

геро̀ика *ж.* Съвкупност от проявите на героизъм в едно събитие. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

геро̀й *м.* **1.** Човек, който проявява смелост, изключителна доблест и себеотрицание. **2.** Действащо лице в литературна творба, филм и под. ‹*гр.* ἥρως›

геро̀йство *ср.* **1.** Героизъм. **2.** *Ирон.* Поведение, постъпка на човек, който иска да покаже силата и храбростта си, за да го мислят за герой.

геро̀нт *м. Истор.* Старейшина в древна Елада. ‹от *гр.* γέρωντες 'старейшини, сенатори'›

геро̀нто- (**геро̀нт-**) *представка.* В сложни думи със значение 'стар, възрастен', 'старчески', напр. *геронтократия*, *геронтология*. ‹от *гр.* γεροντικός 'старчески'›

геронтокра̀тия *ж. Истор.* **1.** Управление от съвет на старейшини. **2.** *Ирон.* Последният етап от политическото съществуване на комунистическите страни, когато превърналите се в пожизнени диктатори държавници "управляват" на преклонни години, с присъщата на възрастта им физическа и психическа немощ. ‹*нем.* Gerontokratie›

геронтоло̀г *м.* Учен, специалист по геронтология.

геронтоло̀гия *ж.* (**геронтологѝчен** и **геронтологѝчески** *прил.*) Медицинска наука, която изследва промените в тялото и душевния живот на възрастния човек и проблемите, свързани със стареенето на организма. ‹от *гр.*

γέρων, γέροντος 'старец' + λόγος 'учение'›

геронтопсихолòгия *ж.* Гранична научна дисциплина, която включва изучаването на поведенческите, биологичните и социалните характеристики на старите хора и стремежа да се обясни, че стареенето не е синоним на болест. ‹*англ.* gerontopsychology›

геронтофѝлия *ж. Мед.* Психично заболяване, което се характеризира с болезнено сексуално влечение към възрастни хора. ‹*гр.*›

герýндив *м. Език.* Причастие за бъдеще време на страдателния залог за изразяване на необходимост (в латински). ‹*лат.* gerundīvum›

герýндий и **герýндиум** *м. Език.* **1.** Вид отглаголно съществително в латински, английски и някои други езици. **2.** Деепричастие. ‹*лат.* gerundīvum›

герýсия *ж. Истор.* Съвет на старейшините в древна Елада; сенат. ‹*гр.* γερουσία›

Гесàр$_1$ *м. Мит.* Герой, вдъхновил създаването на най-големия епос на тибетския будизъм. ‹*тибетски*›

гесàр$_2$ *Бот.* Лотосов плодник. ‹по името на митичния герой Гесар от тибетския епос›

гѐсо *ср. Изк.* Смес от гипс и клей, използвана като грунд за темперна, маслена живопис и за позлатяване, за релефна украса на мебели и рамки и за картини. ‹*ит.* gesso›

Гестàпо *ср.* (**гестàповски** *прил.*) *Истор.* Тайната държавна полиция в Хитлерова Германия. ‹*нем.* съкр. от Ge(heime) Sta(ats)po(lizei)›

гестàповец *м. Разг. Истор.* Полицай на служба в Гестапо.

гестàция *ж. Биол.* Периодът, през който оплодената яйцеклетка на бозайника се развива до зрял плод, готов за самостоятелен живот след раждането (при човека това са 266, при слона — 624, а при котката — 63 дена). ‹*лат.* gestatio›

гѐтер *м. Физ.* Вещество, предназначено за отстраняване на остатъчните количества въздух или други газове при получаване на висок вакуум. ‹*нем.*›

гѐти *мн.* (гѐта *ж.*) Вълнени обвивки на краката от обувките до над глезените; гетри. ‹*ит.* ⇨ *рум.*›

гетинàкс *м.* (**гетинàксов** *прил.*) Слоест материал от хартиени листове, слепени със синтетична смола. ‹*рус.*›

гетирдѝсвам *несв.* и **гетирдѝсам** *св. Диал.* Довеждам. ‹от *тур.* getirmek›

гѐто *ср.* **1.** Квартал, населен с дискриминирани по расов, религиозен или друг принцип хора. **2.** *Пренебр.* Неблагоустроен квартал. ‹*ит.* ghetto ⇨ *нем.* Getto›

гѐтри *мн.* Гети. ‹*фр.* guêtres›

геч *нареч. Диал.* Късно. ‹*тур.* geç›

гечендѝсвам се *несв.* и **гечендѝсам се** *св.* и **геченя̀ се** *несв. Диал.* Прехранвам се, поминувам, преживявам. ‹от *тур.* geçinmek›

гечинмѐк *м. Диал.* Поминък, прехрана. ‹от *тур.* geçinmek›

гешѐфт *м.* Непочтена, нечестна търговска сделка; спекула. ‹*нем.* Geschäft 'сделка'›

гешефтàр *м.* (**гешефтàрски** *прил.*) Човек, който се занимава с гешефти; спекулант. ‹от *нем.*›

гещàлт *м. Изк. Филос.* Термин от съвременната художествена критика, според който естетическите и емоционалните качества на произведението на изкуството се съдържат в самото него, а творецът само ги открива. ‹*нем.* Gestalt 'фигура, форма, вид'›

гещалтпсихолòгия *ж. Псих.* Направление в съвременната психология, според което първични и основни елементи на психиката са психическите структури, цялостните образувания. ‹*нем.* Gestaltpsychologie›

гещалттерàпия *ж. Псих.* Метод на психотерапия, създаден през 60-те год. на XX в. от Фредерик (Фриц) С. Пърлс (1893—1970), според когото поведенческите разстройства са резултат от нерешени конфликти, възникващи от миналото на човека (т. е. приема концепцията на психоанализата), но смята, че пациентът трябва сам да поеме своята отговорност, да се научи да контролира чувствата си и да ги обедини с действията си в едно ново цяло (гещалт), като се научи да живее открито и честно. ‹*англ.* gestalt therapy›

гѝбел *м. Остар. Архит.* Фронтон на сграда. ‹*нем.* Giebel›

гибелѝни *мн.* (гибелѝн *м.*) *Истор.* Членове на политическа групировка в Италия през XII—XV в., която подкрепя германските императори в борбата им с папството. ‹*ит.* ghibellini›

гиберелѝни *мн.* (**гиберелѝнов** *прил.*) *Бот.* Група растителни хормони, които подпомагат растежа на корените и плодовете на растенията. ‹от *лат.*›

гиблѝ *м. Метеор.* Южен вятър, който пренася към Либийското крайбрежие нажежен и запрашен въздух от пустините на Северна Африка. ‹*берберски*›

гибòн *м. Зоол.* Човекоподобна маймуна с дълги предни крака, която обитава Индокитай, о. Ява и о. Суматра. Hylobates hooloch. ‹*англ.* gibbon›

гѝбус *м. Анат. Мед.* Деформация на гръдната част на гръбначния стълб и гръдния кош, която представлява островърха гърбица. ‹от *лат.* gibbus 'гърбав, наведен, изпъкнал'›

гиг *м. Остар.* Екипаж с две колела, подобен на кабриолета. ‹*англ.* gig›

гѝга- *представка*. В сложни думи със значение ‘един милиард’, напр. *гигакалория*, *гигахерц* и др. ‹от *гр.* γίγας ‘гигант’›

гига̀нт *м.* (**гига̀нтски** *прил.*) **1.** (**гига̀нти** *мн.*) *Мит.* В гръцката митология — огромни човекоподобни същества, синове на Гея. **2.** Човек, животно, растение, предмет с необичайно големи размери; великан, исполин. ‹*гр.* γίγας, γίγαντος›

гигантѝзъм *м. Мед.* Патологичен растеж, водещ до изключително висок ръст, който се дължи най-често на свръхсекреция на растежен хормон от хипофизната жлеза по време на детството. ‹*лат.* gigantismus›

гигантома̀ния *ж.* Неоправдан стремеж към грандиозното, огромното; мегаломания. ‹от *гр.* γίγας, γίγαντος ‘великан’ + μανία ‘страст, влечение’›

гигантома̀хия *ж.* В древногръцката митология — колосална битка между гигантите и второто поколение богове. ‹*гр.*›

гѝги *мн.* (гѝга *ж.*) *Диал.* Кокили. ‹от *нем.*›

гид *м.* **1.** Водач, екскурзовод. **2.** Справочник за екскурзианти, пътеводител. ‹*фр.* guide›

гѝди *част. Разг.* За подсилване на обръщения като израз на закана, неодобрение, упрек или съжаление. ‹*тур.* gidi›

гидѝйски *прил. Прен. Неодобр.* Проклет.

гидѝк$_1$ *м. Диал.* Инвентар за упражняване на занаят или за обработване на земеделско стопанство. ‹*тур.*›

гидѝк$_2$ *м. Диал.* Пролука, празнина. ‹*тур.*›

гидѝя *м. Разг.* Буен момък, луда глава. ‹от *тур.* gidi ‘хитрец’›

гийо̀ш *м. Архит.* Вид фризов орнамент, наподобяващ плитка или ширит. ‹от *фр.* guillochis›

гѝлдия и **гѝлда** *ж.* Сдружение на хора от една професия за защита на интереси; еснаф, гилда. ‹*нем.* Gilde›

гѝлза *ж.* (**гѝлзов** *прил.*) **1.** *Воен.* Метална или картонена тръбичка за патрон или снаряд, в която се поставя взривно вещество, възпламенявано от капсула. **2.** Предмет с подобна форма за вместване на нещо. **3.** Пластинка за закрепване. ‹*нем.* Hülse›

Гѝлинг *м. Мит.* В скандинавската митология — великан, станал жертва на джуджетата. ‹*норвежки*›

гилотѝна *ж.* (**гилотѝнен** *прил.*) **1.** Механизъм с нож за обезглавяване на осъден на смърт. **2.** *Техн.* Нож, прикрепен на рамка, за рязане на различни материали. **3.** *Мед.* Хирургичен инструмент, който се използва при отстраняване на сливиците. ‹по името на *фр.* лекар J. I. Guillotin (1738—1814), който през 1789 г. предложил тази машина›

гилотинѝрам *несв.* и *св.* (**гилотинѝране** *ср.*) Обезглавявам с гилотина. ‹*фр.* guillotiner ⇨ *нем.* guillotinieren›

Гѝмле *м. Мит.* В скандинавската митология — дворец, който ще бъде дом на боговете след Рагнарьок. ‹*норвежки*›

гимназѝст *м.* Ученик в гимназия.

гимна̀зия *ж.* (**гимназиа̀лен** *прил.*) **1.** Училище, в което се получава средно образование. **2.** Сградата, в която се помещава такова училище. ‹от *гр.* γυμνάσιον›

гимнастѝк *м.* **1.** Човек, който тренира гимнастика. **2.** *Разг.* Учител по гимнастика.

гимна̀стика *ж.* (**гимнастѝчен** и **гимнастѝчески** *прил.*) **1.** Сбор от упражнения за физическо развитие и укрепване на организма. **2.** *Спорт.* Спортна дисциплина, която включва различни видове физически упражнения с или без уред. ✧ **Спортна гимнастика.** *Спорт.* Вид състезателен спорт за жени и мъже, който включва няколко гимнастически дисциплини на уреди (успоредка, греда, висилка, кон с гривни), земна гимнастика и скокове. ✧ **Художествена гимнастика.** *Спорт.* Вид състезателен спорт за жени (индивидуално или в ансамбъл), който включва няколко дисциплини с уреди (въже, бухалки, топка, лента, обръч), като съчетанията се изпълняват с музикален съпровод. ‹*гр.* γυμναστική›

гингивѝт *м. Мед.* Възпаление на венците. ‹*лат.* gingivītis›

гинекѐй и **гинекѐон** *м. Истор.* Женско отделение в домовете в древна Гърция. ‹*гр.*›

гинеколо̀г *м.* Лекар, специалист по гинекология. ‹*нем.*›

гинеколо̀гия *ж.* (**гинекологѝчен** и **гинекологѝчески** *прил.*) **1.** *Мед.* Наука за заболяванията на жената и девойката, особено свързаните с репродуктивната система. **2.** Болнично отделение, където се лекуват жени със заболявания на половата система. ‹от *гр.* γυνή, γυναικός ‘жена’ + λόγος ‘учение’›

гинекома̀ст *м.* Мъж, който страда от гинекомастия.

гинекома̀стия *ж. Мед.* Увеличение на гърдите у мъж в резултат на хормонален дисбаланс или на хормонална терапия. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

гинецѐй *м. Бот.* Съвкупност от женските части на цвета (семенник, плодник). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

гѝнко *ср. Бот.* Декоративно китайско дърво с ветрилообразни листа и сочни жълти плодове. Ginkgo biloba. ‹от *яп.* ginkyō›

гиногенѐза *ж. Биол.* Особена форма на размножаване, характерна за някои риби, земноводни и червеи, при която след проникване на мъжката полова клетка в яйцеклет-

ката техните ядра не се сливат. ‹от *гр.*›

Гинунгагап *ср. Мит.* В скандинавската митология — празното пространство, съществувало преди сътворението на света. ‹*норвежки*›

гипс *м.* (**гипсов** *прил.*) **1.** *Минер.* Безцветен или бял кристален минерал; калциев сулфат. **2.** Бял прах, получен от този минерал с широко приложение в строителството, скулптурата, медицината. **3.** Превръзка от бинт, напоен с разтворен гипсов прах, която се втвърдява и обездвижва част от тялото. ‹*гр.* γύψος›

гипсаджия *м.* Строителен работник, който работи с гипс.

гипсирам *несв.* и *св.* (**гипсиране** *ср.*) **1.** Измазвам, закрепям с гипс. **2.** *Мед.* Поставям в гипсова превръзка. — **гипсирам се.** ‹*гр.* ⇨ *нем.* gipser›

гипюр *м.* Дантела за пердета. ‹*фр.* guipure›

гира *ж.* Гимнастически уред за развиване на мускулите, който се състои от две тежки метални топки, свързани с къса дебела дръжка. ‹*рус.*›

гирлянда *ж.* **1.** Сплетени като наниз или венец цветя и зеленина или сгънати и изрязани по специален начин хартиени ленти, които се окачват за празнична украса. **2.** *Архит.* Орнамент във вид на такъв наниз за украса на паметник, сграда и др. ‹*ит.* ghirlanda›

гита *ж. Лит.* Обобщаващо наименование на всяка песенна поетична творба на санскритската литература (напр. Бхагавадгита, Авадхутгита, Ганешагита). ‹*санскр.*›

гише *ср.* Служебно място в учреждение (банка, поща, гара и под.) за обслужване на клиенти. ‹*фр.* guichet›

Гладахейм *м. Мит.* В скандинавската митология — дворец на боговете в Асгард, направен от злато и сребро. ‹*норвежки*›

гладиатор *м.* (**гладиаторски** *прил.*) *Истор.* В древния Рим — роб, осъден престъпник или военнопленник, който е обучен да се бие с други като него или с диви животни на специална арена. ‹*лат.* gladiātor›

гладиола *ж.* и **гладиоол** *м. Бот.* Многогодишно декоративно растение от сем. перуникови с право, високо стъбло и красиво-обагрени фуниевидни цветове. Gladiolus. ‹*лат.* gladiolus 'малък меч'›

глазирам *несв.* и *св.* (**глазиране** *ср.*) Покривам с глазура, гледжосвам. ‹*нем.* glasieren›

глазура *ж.* (**глазурен** *прил.*) **1.** Стъкловидно покритие на глинени, фаянсови и др. изделия; глеч. **2.** *Кул.* Гъста захарна смес за покриване на торти и сладкиши. **3.** *Кул.* Гъст сладък сироп за захаросване на плодове. ‹*нем.* Glasur›

глайд *м. Език.* Кратък звук, който възниква при прехода на учленяване от един пълен звук към друг (звук *й* в българския език). ‹*англ.* glide 'плъзгане'›

глакорд *м. Муз.* Инструмент, подобен на фортепиано, в който вместо струни са поставени стъклени пластинки на поставки. ‹*фр.*›

гландулозен *прил. Мед.* Сходен по устройството си с жлеза, жлезоподобен. ‹*лат.*›

гланц *м.* (**гланцов** *прил.*) **1.** Лъскаво покритие върху повърхността на дървени, кожени или метални предмети; политура, лак, лустро. **2.** Лъскавина, блясък. ‹*нем.* Glanz›

гланцирам *несв.* и *св.* (**гланциране** *ср.*) Покривам с гланц. ‹*нем.* glanzieren›

гланциран *прил.* Покрит с гланц, лъскав, лакиран.

гларус *м.* **1.** *Зоол.* Вид крайбрежна морска птица, по-едра от чайка. Larus argentatus. **2.** *Прен. Жарг.* Жиголо по морските курорти и плажове. ‹*гр.*›

гласе *ср. Текст.* **1.** Вид лъскав копринен плат. **2.** Вид лъскава кожа. ‹*фр.* glacé›

гласис *м. Истор.* Насип, пред външния ров на укрепление, незабележимо сливащ се с релефа на местността. ‹*фр.* glacis›

гласон *м. Архит.* Скулптурно украшение, подобно на ледена шушулка, висяща под покрива, около водосточните тръби. ‹*фр.* glaçon›

гласпапир *м.* Шкурка. ‹*нем.* Glasspapier›

гатис *м. Муз.* Вид мундщук на музикален инструмент. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

глауберов *прил.* ✧ **Глауберова сол.** *Хим.* Безцветен минерал с горчивосолен вкус, с приложение в медицината, текстилната и химическата промишленост. ‹по името на *нем.* химик и лекар J. R. Glauber (1604—1668)›

глаукома *ж. Мед.* Влошаване на зрението поради патологично високо вътреочно налягане. ‹*гр.* γλαύκωμα›

глауконит *м.* (**глауконитов** *прил.*) *Минер.* Зелен силикатен минерал от групата на слюдите, който се използва като абсорбент за омекотяване на твърди води, като тор, като минерална боя и др. ‹*нем.* Glaukonit›

глациален *прил.* Ледников. ‹от *лат.*›

глациолог *м.* Учен, специалист по глациология.

глациология *ж.* Наука за физическите свойства на леда и снега, за движението и еволюцията на ледниците. ‹*нем.* Glaziologie›

гледичия *ж. Бот.* Декоративно растение, което вирее в Южна Азия и Северна Африка. Gleditschia. ‹по името на *нем.* ботаник J. Gleditsch (1714—1796)›

глейкометър *м.* Уред за определяне количест-

вото на захарта във виното. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

глет *м. Хим.* Оловна охра, окис на оловото с примеси от други метали, която се употребява за получаване на глеч. ‹*нем.* Glatte 'гладкост'›

глѐтчер *м.* (**глѐтчерен** и **глѐтчеров** *прил.*) Ледник. ‹*лат.* glacies 'лед' ⇨ *нем.* Gletscher›

глехо̀ма *ж. Бот.* Пълзящо декоративно растение, родом от Европа, отглежда се заради ефектните бледовиолетови цветчета и бъбрековидните, лъскави, вълнисти по периферията листа. Glehoma (Nepeta) hederacea.

глеч *ж.* **1.** Гладко лъскаво покритие, което се нанася върху повърхността на глинени съдове. **2.** Зъбен емайл. ‹от *нем.* Glasur›

глиадѝн *м. Биохим.* Разтворим в алкохол белтък, който се получава от зърната на пшеницата. ‹*лат.*›

гликемѝя *ж. Мед.* Съдържание на захар в кръвта. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

гликогѐн *м. Биохим.* Полизахарид, който се образува и натрупва в черния дроб и мускулите на животните и човека като основен резервен източник на енергия. ‹от *гр.* γλυκύς 'сладък' + γένος 'раждане'›

гликогена̀за *ж. Биохим.* Чернодробен фермент, който участва в гликогенезата. ‹от *гр.*›

гликогенѐза *ж. Биохим.* Процеси, които протичат в черния дроб и в мускулите и при които гликозата се трансформира в гликоген. ‹от *гр.*›

гликогенолѝза *ж. Биохим.* Процеси, които протичат в черния дроб и мускулите и при които гликогенът се разлага до гликозни мономери. ‹от *гр.*›

глико̀за и **глюко̀за** *ж.* (**глико̀зен** и **глюко̀зен** *прил.*) **1.** *Биол. Хим.* Органично съединение (монозахарид) съставка на кръвта и енергетичен източник в живите организми, което се намира в много плодове, в пчелния мед и др. **2.** Сладък гъст сироп, получен от нишесте, картофи и др. който се използва в хранително-вкусовата промишленост. ‹от *гр.* γλυκύς 'сладък'›

гликозѝди *мн.* (гликозѝд *м.*) (**гликозѝден** *прил.*) *Биохим.* Органични съединения от растителен произход, които се използват в медицината като лекарство за усилване на сърдечната дейност. ‹от *гр.*›

гликозу̀рия *ж. Мед.* Наличие на гликоза в урината в стойности над нормалните. ‹от *гр.*›

гликоко̀л *м. Хим.* Глицин. ‹от *гр.*›

глико̀ли *мн.* (глико̀л *м.*) *Хим.* Общо наименование на двувалентните алкохоли — безцветни органични съединения, които се използват като разтворители, като антифриз и др. ‹съкр. от glyc(erin) и (alcoh)ol›

гликолѝза *ж. Биохим.* Сложно анаеробно разпадане на гликозата в животинския организъм до млечна киселина, при което се освобождава енергия. ‹от *гр.*›

гликолипѝди *мн. Биохим.* Сложни липиди, съединения на мастни киселини с въглехидрати, съдържащи се в мозъчните тъкани. ‹от *гр.*›

гликопротеѝни *мн. Биохим.* Група органични съединения, съставени от белтъци и въглехидрати. ‹от *гр.*›

глимидѝн *м. Фарм.* Лекарствен препарат, който намалява нивото на кръвната захар и се използва при лечението на диабет. ‹от *гр.*›

глипт *м.* (**глѝптов** *прил.*) *Изк.* Камък с изрязано на него изображение; гема, камея. ‹*гр.*›

глѝптика *ж.* Изкуството да се гравират скъпоценни и полускъпоценни камъни. ‹от *гр.* γλυπτός 'изрязан'›

глѝпто- (**глипт-**) *представка.* В сложни думи със значение 'гравиран, издълбан', напр. *глиптотека*, *глиптограма*. ‹от *гр.* γλυπτός 'изрязан'›

глиптогра̀фия *ж.* Описание на гравирани скъпоценни камъни. ‹*гр.*›

глиптотѐка *ж.* **1.** Колекция от гравирани камъни. **2.** Колекция от произведения на скулптурата. ‹*гр.*›

глиса̀да *ж.* **1.** *Ав.* Траектория на полета на самолет или вертолет при спускане. **2.** *Изк.* Плъзгане, лек подскок в балета. ‹*фр.* glissade›

глиса̀ндо *ср. Муз.* Леко и бързо плъзгане с пръсти по клавишите на пиано или по струните на инструмент. ‹*ит.* glissando 'плъзгайки се'›

глѝсер и **глисьо̀р** *м. Мар.* Плоскодънна лодка с мощен двигател, която се плъзга с голяма скорост по повърхността на водата. ‹*фр.* glisseur›

глиф *м. Истор.* Издълбан писмен знак. ‹*гр.*›

глѝфика *ж. Остар.* Скулптура, ваяние. ‹*гр.*›

глифогра̀фия *ж. Изк.* Изкуство да се изготвят чрез галванизация изпъкнали рисунки, които след това се употребяват като клишета. ‹*гр.*›

глицерѝди *мн.* (глицерѝд *м.*) *Хим.* Група органични съединения, основна съставка на растителните масла и животинските мазнини. ‹*нем.*›

глицерѝн *м.* (**глицерѝнов** *прил.*) *Хим.* Органично съединение, безцветна сладка течност, получавана от животински мазнини и растителни масла, която се използва в техниката, медицината, козметиката и др. ‹от *гр.* γλυκερός 'сладък' ⇨ *нем.* Glyzerin›

глицѝн *м.* (**глицѝнов** *прил.*) *Хим.* Органично съединение (аминокиселина), която влиза в състава на много протеини и участва в об-

мяната на веществата. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Glyzin›

глицѝния *ж. Бот.* Декоративно растение от сем. бобови с височина до 20 м и ароматни цветове, което се среща главно в Китай. Glycine chinensis. ‹от *гр.* γλυκύς 'приятен'›

глобàлен *прил.* (**глобàлно** *нареч.*; **глобàлност** *ж.*) Общ, всеобщ, универсален. ✧ **Глобална реклама.** *Рекл.* Стандартизиране, интегриране и превеждане на типовете реклама в различните страни, като се вземат предвид местните и специфичните за всяка държава национални особености. ✧ **Глобални проблеми.** *Полит.* Общоприето наименование за най-важните проблеми на човечеството, които възникват в съвременната епоха като следствие от социално-икономическото и научно-техническото развитие на обществото — гладът, бедността и нищетата и дейността за ликвидирането им; неравновесието между демографския ръст на населението и динамиката в развитието на производителните сили; осигуряването на рационално използване ресурсите на Световния океан и усвояване на космическото пространство; защитата на природната среда; премахването на опасността от появата на негативни изменения във физическото и психическото здраве на човека; създаване на условия за изпълнение на Декларацията за правата на човека и др. ‹*фр.* global›

глобигерѝни *мн. Зоол.* Всяко от просто устроените морски животни от рода Globigerina, които имат заоблена раковина и са част от планктона в топлите морета и от чиито остатъци се образуват варовиците по морското дъно. ‹от *лат.* globus 'кълбо' + gerere 'нося'›

глобѝн *м. Биол.* Белтъчно вещество съставка част на хемоглобина и миоглобина. ‹от *лат.* globus 'кълбо' + -in›

глобоѝд *м.* (**глобоѝден** *прил.*) *Мат.* Кълбовидно тяло, сфера. ‹*англ.* globoid›

глòбула *ж. Астр.* Малка тъмна мъглявина с кълбовидна форма. ‹*лат.* globulus ⇨ *англ.* globule›

глобулѝни *мн. Биохим.* Група белтъци с проста структура, разтворими във вода и коагулиращи при нагряване, които се съдържат в червените кръвни телца, в кристалина на окото и в урината. ‹от *лат.* globulus›

глобулинòрия *ж. Мед.* Наличие на глобулин в урината. ‹от *лат.*›

глòбус *м.* (**глòбусен** *прил.*) **1.** Модел на Земята, използван като учебно помагало. **2.** *Остар.* Абажур с форма на сфера. ‹*лат.* globus 'кълбо'›

глоксѝния *ж. Бот.* Красиво декоративно растение от Бразилия, което се отличава с 10-сантиметровите си кадифени цветове, обагрени в бяло, розово, червено, синьо или виолетово. Sinningia speciosa.

гломерòл *м. Анат.* Оформена като кълбо мрежа от кръвни капиляри, които завършват в чашковидно образувание и съставят нефрон в кората на бъбрека. ‹*лат.* glomerulus›

гломерулѝт *м. Мед.* Една от формите на увреждане на гломерулите, свързана с остро или хронично заболяване на бъбреците.

гломерулонефрѝт *м. Мед.* Група бъбречни заболявания, при които се засягат преди всичко гломерулите.

гломѝ *ср. Строит.* Стъкло с рисунка или позлата върху задната страна, които след това са изолирани с някакъв материал или с друго стъкло. ‹от *фр.* собств.›

глориòза *ж. Бот.* Декоративно пълзящо растение от тропическите области на Източна Африка с лъскави листа и великолепни цветове, приличащи на пламъци заради отметнатите нагоре алени, накъдрени по краищата листенца с жълта основа. Cloriosa rothschildiana.

глорификàция *ж.* Прослава, славословие. ‹*лат.* glorificatio›

глòрия *ж.* **1.** Слава. **2.** Ореол. **3.** *Рел.* Иконографски тип изображение, което представя небесата, изпълнени с ангели и светци. **4.** *Рел.* Иконографски тип изображение — сноп от разделящи се лъчи, изхождащи от триъгълник, символизиращ Светата Троица. **5.** *Рел.* В Католическата църква — химнът "Слава", в който се прославя Господ. ‹*лат.* glōria›

глòса *ж.* **1.** *Език.* Превод, тълкуване или кратко пояснение на неясна дума или израз в полето на стар ръкопис; приписка. **2.** *Юр.* Превод, тълкуване или кратко пояснение на закон или съдебно решение. ‹от *гр.* γλῶσσα›

глосàлгия *ж. Мед.* Болки в езика. ‹*гр.*›

глосàр *м. Език.* Тълковен речник на остарели и рядко употребявани думи и изрази от даден текст, обикн. от древен ръкопис. ‹*лат.* glossarium›

глосàтор *м.* Специалист, съставител на глосари. ‹*гр.*›

глосектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на езика. ‹от *гр.*›

глосѐма *ж. Език.* Най-малката значеща единица в езика. ‹от *гр.* γλῶσσα 'език; дума'›

глосемàтика *ж.* (**глосематѝчен** *прил.*) *Език.* Лингвистична теория, замислена като своеобразна "алгебра на език"; описание на езикови структури по чисто формален начин. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

глосѝт *м. Мед.* Възпаление на езика. ‹от *гр.*

γλῶσσα 'език'›

глòсо- *представка*. В сложни думи със значение 'езиков, езичен; език', напр. *глосит*, *глосолалия*. ‹от *гр.* γλῶσσα 'език; дума'›

глосолàлия *ж.* **1.** *Рел.* В култовете на някои религиозни секти — изричане на безсмислени звукосъчетания в състояние на екстаз, които се възприемат от сектантите като предсказания. **2.** *Психо.* Безсмислен говор на лица, изпаднали в транс или по време на дълбок сън, който наподобява нормалния и се конструира от имитация на срички, думи и цели изречения. **3.** Във фолклора — магически заклинателни звукосъчетания. ‹от *гр.* γλῶσσα 'дума' + λαλιά 'бърборене, говорене'›

глосолòгия *ж.* *Остар.* Езикознание.

глосоплѐгия *ж.* *Мед.* Парализа на езика. ‹от *гр.*›

глосоптѐрис *м.* *Антроп.* *Бот.* Вид изкопаема папрат, широко разпространена през палеозоя в Индия, Южна Америка, Южна Африка. ‹от *гр.*›

глотализàция *ж.* *Език.* Допълнителна артикулация, придаваща на звука гърлен оттенък (звънкост). ‹от *гр.* ⇨ *фр.* glottalisation›

глòтис *м.* *Анат.* Двете гласни връзки (гласилки) с ограничената от тях гласна цепка. ‹*гр.*›

глотѝт *м.* *Мед.* Възпаление на гласните струни. ‹*фр.* glottite›

глотогòния *ж.* *Език.* Дял от езикознанието, който изучава произхода на езика и развитието му. ‹от *гр.*›

глотолòгия *ж.* *Остар.* Езикознание. ‹от *гр.*›

глотомàния *ж.* Страст към изучаване на езици. ‹*гр.*›

глотохронолòгия *ж.* *Език.* Метод за определяне на времето на разпадане на праезиците. ‹*гр.*›

глутамѝн *м.* *Хим.* Безцветна разтворима аминокиселина. ‹от *лат.*›

глутелѝни *мн.* *Биохим.* Група от прост устроени белтъци, съдържащи се в растенията. ‹от *лат.*›

глутѐн *м.* (**глутѐнов** *прил.*) **1.** *Биохим.* Смес от белтъчни вещества с високи хранителни качества, което се съдържа в зърнените храни. **2.** Фуражен отпадък при производството на нишесте от царевица. ‹*лат.* gluten 'лепило'›

глутѝн *м.* (**глутѝнов** и **глутинòзен** *прил.*) Животинско лепило, което се получава при преработката на различни материали с животински произход (кости, сухожилия, хрущяли); туткал. ‹*лат.* gluten 'лепило'›

глюко- (**глѝко-**) *представка*. В сложни думи със значение 'сладък', напр. *гликоген*, *глюкометър*. ‹от *гр.* γλυκύς 'сладък'›

гнайс *м.* (**гнàйсов** *прил.*) *Геол.* Вид слоеста скала, която се използва в строителството. ‹*нем.* Gneiss›

Гнѝпахелир *ж.* *Мит.* В скандинавската митология — пещера пред входа за Нивлхейм, пред която е вързано кучето Гарм. ‹*норвежки*›

-гнòза *наставка*. В сложни думи със значение 'знание, наука', напр. *прогноза*, *диагноза*. ‹*гр.* γνῶσις›

гном *м.* **1.** *Мит.* В западноевропейската митология — уродливо джудже, което охранява съкровища в земните недра. **2.** *Прен.* Джудже. ‹*нем.* Gnom›

гнòма *ж.* *Лит.* Стихотворен афоризъм, сентенция. ‹*гр.* γνώμη›

гномѝк *м.* Автор на гноми.

гномѝчески и **гномѝчен** *прил.* **1.** Поучителен. **2.** Който съдържа мъдри изречения, поговорки, пословици и под. **3.** *Език.* Изразяващ обща идея, използван в пословици и поговорки (за глаголно време). ✧ **Гномическа поезия**. *Лит.* Поетични творби с поучителен характер, писани в Гърция през VI в., които са характерни и за древните източни литератури. ‹от *гр.* γνωμουικός 'разумен, опитен'›

гнòмон *м.* **1.** *Истор.* Древен астрономически уред — отвесен прът върху хоризонтална площадка, по чиято сянка се определяло времето, географската ширина и др. **2.** *Геом.* Фигура, която се получава, когато от един паралелограм се извади някой от четирите паралелограма, образувани от отсечките, прекарани успоредно на страните му през една точка на диагонала. ‹от *гр.* γνώμων 'слънчев часовник'›

гномòника *ж.* *Остар.* Определяне на времето със слънчев часовник. ‹*гр.*›

гносеолòгия *ж.* (**гносеологѝчен** и **гносеологѝчески** *прил.*) Дял от философията, който изучава източниците, формите и методите на научно познание; теория на познанието. ‹от *гр.* γνῶσις 'познание' + λόγος 'учение'›

гнòсия *ж.* *Психо.* Елементарно възприятие или познание. ‹от *гр.* γνῶσις 'познание'›

гностѝк *м.* *Филос.* Последовател на гностицизма.

-гнòстика *наставка*. В сложни думи със значение 'познание, знание; наука', напр. *прогностика*, *диагностика*. ‹от *гр.* γνῶσις 'познание'›

гностицѝзъм *м.* и **гнòстика** *ж.* (**гностѝчен** и **гностѝчески** *прил.*) *Истор.* Религиозно-философско учение от периода на ранното християнство, смесица от християнски религиозни догми, гръцка идеалистическа философия и идеи от някои източни религии. ‹от

гр. γνωστικός 'познавателен'›

гнотобиолòгия *ж. Биол.* Раздел от експерименталната биология, който изучава жизнената дейност в стерилна среда; гнотобиотика. ‹*гр.* ⇨ *англ.* gnotobiotics›

гну *ср. Зоол.* Преживен бозайник от рода на антилопите с извити рога и дълга опашка, който обитава равнините в Източна и Южна Африка. ‹*фр.* gnou›

го₁ *ср. неизм.* Японска игра за двама — малки камъчета се движат в разчертано като мрежа поле, а целта на всеки от играчите е да контролира по-голямо пространство от игралното поле. ‹от *яп.* I-go›

го₂ *ж. неизм. Рел.* В индуизма: **1.** Свещената крава, почитана като дарителка на живота. **2.** Звезда. **3.** Земята. ‹от *санскр.* jahāti 'той остава'›

гобелѐта *ж. Мар.* Малък платноход. ‹от *фр.* gobelet 'купа'›

гоблѐн *м.* (**гоблѐнен** и **гоблѐнов** *прил.*) Бродирана ръчно картина за украса на стена. ‹от *фр.* собств. J. Gobelin›

гòблин *м.* Немирен дух, който прави пакости. ‹*фр.* gobelin ⇨ *англ.* goblin›

Говѝнда *м. Рел.* **1.** Име на Кришна като познавач на сетивата и Земята и закрилник на кравите. **2.** Име на Вишну, чието земно съответствие е Кришна. ‹*санскр.*›

гогѐ *ср. Мед.* Хирургичен инструмент, длето с вдлъбнат канал, който се използва за сръзване и отделяне на кости. ‹*англ.* gauge›

гоѐл *м.* Отмъстител за близък родственик, който по юдейския закон може да убие убиеца. ‹*евр.*›

гоелѐта *ж. Мар.* Малка двумачтова гемия. ‹*фр.* goélette›

гой *м.* и **гойм** *мн.* Неевреин; обидно прозвище, особено за християнин. ‹*евр.*›

гол *м.* (**гòлов** *прил.*) *Спорт.* Вкарване на топката във вратата на противниковия отбор. ‹*англ.* goal 'врата', 'цел'›

гòладжия *м. Разг.* Голмайстор.

Голгòта *ж.* **1.** *Библ.* Хълм край Йерусалим, където според Евангелието е бил разпънат на кръст Иисус Христос. **2.** *Прен.* Лобно място. **3.** *Прен.* Мъка, страдание. ‹вероятно от *иврит* gulgōleth 'череп'›

голиàрди *мн. Истор.* Странстващи актьори, изпълнители на "еретически" стихове и песни в средновековна Европа. ‹*англ.* goliard›

Голиàт *м.* (**голиàтов** и **голиàтски** *прил.*) **1.** *Библ.* Великан филистимец, убит от Давид. **2.** *Прен.* Великан, исполин. ‹*евр.*›

голлѝния *ж. Спорт.* Линия, която съединява двете греди на вратата. ‹*англ.* + *лат.*›

голмàйстор *м. Спорт.* **1.** Състезател, който вкарва гол. **2.** Състезател, който е вкарал най-много голове за един сезон или за цялата си кариера. ‹*англ.* + *лат.*›

гологàн *м.* Стара медна монета. ‹*рум.*›

голф₁ *м.* Вид панталони с широки крачоли, пристегнати в прасците. ‹*англ.* golf›

голф₂ *м. Спорт.* Игра на затревен терен за двама души или двойки, при която малка топка се удря със специални стикове, за да се вкара в малка дупка с възможно най-малко удари. ‹*англ.* golf›

голфàда *м. Метеор.* Силна буря в Средиземно море. ‹*исп.*›

Гòлфщром *м. Геогр.* Гълфстрийм. ‹*нем.* Golfstrom›

гòмарно *нареч. Диал.* **1.** Неудобно (поставяне товар на животно). **2.** *Прен.* Мъчно, трудно, противно. ‹от *гр.* γόμος 'товар; стока'›

гонàгра *ж. Мед.* Подагра на колянната става. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

гонàда *ж. Биол.* Орган, който произвежда гамети; полова жлеза. ‹от *гр.* γονή 'семе'›

гонадостимулѝн *м. Биохим.* Хормон, секретиран от хипофизата и плацентата. ‹*фр.* gonadostimuline›

-гонàл (**-гонàлен**) *наставка.* В сложни думи със значение 'ъглов, ъглен; ъгъл', напр. *диагонал, изогонален.* ‹от *гр.* γωνία 'ъгъл'›

гонг *м.* **1.** *Муз.* Индонезийски ударен инструмент във вид на метален диск, който издава звук при удар с дървен чук. **2.** Камбанка за даване на сигнал. ‹*мал.* gong›

гонгарѝзъм *м. Истор.* Поетическо направление в испанската поезия през XVII в., за което са характерни аристократичност, безсюжетност, усложнен език; през XVIII в. то е изцяло отречено и е синоним на маниерност, натруфеност и превзетост. ‹по името на *исп.* поет L. de Góngora y Argote (1561—1624), смятан за създател на стила›

гонгỳл *м. Диал.* Шише с тясна и дълга шийка за вино. ‹*гр.*›

Гондвàн *м.* и **Гондвàна** *ж. Истор.* Праисторически континент, който според повечето учени се разкъсал и по този начин дал началото на някои от съвременните континенти. ‹от *англ.* Gondwanaland, по името на историческа област в Централна Индия›

гондòла *ж.* (**гондòлен** *прил.*) **1.** *Мар.* Венецианска плоскодънна лодка с издигнат нос, която се управлява с едно гребло. **2.** *жп* Голям саморазтоварващ се вагон за превоз на насипни материали. **3.** Кош на летателен балон. **4.** Кош за търговски стоки в магазин на самообслужване. ‹*ит.* gondola›

гондолиѐр *м.* Лодкар на гондола. ‹*ит.* gondoliere›

гондолиѐра *ж. Муз.* Песен на венециански гондолиер. ‹*ит.*›

гонѝди *мн. Бот.* Зелени или синьо-зелени водорасли, които живеят в симбиоза с гъби и образуват лишеи. ‹от *гр.*›

гониомѐтрия *ж.* (**гониометрѝчен** *прил.*) **1.** *Мат.* Учение за измерването на ъглите. **2.** *Геод.* Практическото приложение на математическото учение, като се използват фини измервателни уреди. ‹от *гр.* γώνια 'ъгъл' + μετρέω 'измервам'›

гониомѐтър *м.* **1.** *Мат.* Оптически уред за измерване на ъгли. **2.** *Антроп.* Уред за измерване на ъгли на главата или черепа. **3.** *Радиотехн.* Радиоустройство за измерване на насочеността на антената на пеленгатор, за да се определи направлението на идващи радиосигнали. **4.** *Мед.* Уред за измерване ъглите на ставите при изкълчвания. ‹от *гр.* γώνια 'ъгъл' + μετρέω 'измервам'›

-го̀ния *наставка.* В сложни думи със значение раждане, произход, напр. *зоогония*, *космогония*, *теогония* и др. ‹от *гр.* γονή 'семе; произход'›

гоноко̀ки *мн.* (гоноко̀к *м.*) (**гоноко̀ков** *прил.*) *Мед.* Микроорганизми, причинители на трипера. Neisseria gonorrhoeae. ‹от *гр.* γόνος 'семе' + κόκκος 'зърно'›

гонорѐя *ж. Мед.* Заболяване, което се пренася по полов път и се причинява от бактерията гонококи; трипер. ‹*лат.* gonorrhoea›

гонфало̀н *м. Истор.* **1.** Знаме на някои италиански републики. **2.** Кръгла шатра, носена при кръстни процесии в Рим. **3.** Средновековно военно знаме с издължена форма и няколко върха в края; хоругва. ‹*фр.* gonfalon›

гонфалониѐр *м. Истор.* **1.** Председател на Флорентинския републикански сенат. **2.** Знаменосец. ‹*фр.* gonfalonier›

го̀пак *м. Муз.* Зрелищен украински народен мъжки танц, както и музиката, която го съпровожда. ‹от *укр.* гопáк›

го̀пи *мн. Рел.* В индуизма — бели крави, спътници на бог Кришна. ‹*санскр.*›

гопура̀н *м. Архит. Рел.* Порта с внушителни кули и сложна изработка, характерна за индуистките храмове. ‹*тамилски*›

Горго̀на *ж.* **1.** *Мит.* В гръцката митология — епитет за хубавицата Медуза, превърната от Атина Палада в крилато чудовище, от чийто поглед хората се вкаменявали. **2.** *Прен. Неодобр.* Страшна, отвратителна жена. ‹*гр.* собств. Γοργών›

горгонѝон *м. Изк.* В гръцкия класически храм и в декоративните изкуства — орнамент, който изобразява отсечената глава на Горгона Медуза, в древността — амулет срещу злото. ‹*гр.* Γοργόνειον›

горго̀рбашия *м. Остар.* Главатар на банда. ‹*тур.*›

го̀рдиев *прил.* ✧ **Гордиев възел. 1.** В древногръцката митология — възел, с който фригийският цар Гордий вързал колесницата си; който го развържел, щял да завладее Азия (Александър Македонски, вм. да го развърже, го разсякъл с меча си). **2.** *Прен.* Трудна, заплетена работа, сложен проблем. ‹*гр.* собств. Γόρδιος›

гордѝнг *м. Мар.* Въже, с което се прибират корабните платна. ‹*хол.*›

горжà *ж. Воен.* Заден изход на укрепление. ‹*фр.*›

горѝла *ж.* **1.** *Зоол.* Най-голямата човекоподобна маймуна, която живее в Екваториална Африка. Gorilla gorilla. **2.** *Прен. Жарг.* Телохранител, бодигард. **3.** *Прен. Разг.* Брутален, жесток човек. ‹*лат.* gorilla›

го̀рич *м. Метеор.* Силен и сух, постоянен северозападен вятър в Иран. ‹*перс.*›

горо̀ку *ср.* Записки на словата, наставленията и изказванията на дзенучител, съкр. року. ‹*яп.*›

го̀ртекс *м. Текст.* Водонепропускливо синтетично влакно, както и платът, изработен от него. ‹от *фр.* търг. марка Gore-tex›

госвà ми *м. Рел.* Жрец на вайшнавизма. ‹*санскр.*›

го̀спъл *м. Муз.* Религиозна християнска музика на негрите от Северна Америка. ‹от *амер.* gospel 'евангелие'›

гот *Жарг.* **1.** Като *нареч.* Добре, хубаво, приятно. **2.** Като *прил.* Хубав, приятен; готин. ‹вероятно *нем.* gut›

Го̀та *ж. Хералд.* Алманах, който съдържа родословието на европейските аристократични фамилии. ‹по *нем.* фамилно име Gota, име и на имението, където за първи път през 1764 г. е публикуван алманахът›

го̀ти *мн.* (гот *м.*) (**го̀тски** *прил.*) *Истор.* Войнствено германско племе, населявало в миналото земите край р. Долна Висла и о. Готланд. ‹*гр.* Γότθοι›

го̀тин *прил. Жарг.* Хубав, добър, приятен. ‹вероятно от *нем.* gut›

готѝчески *прил.* ✧ **Готически стил.** *Истор.* Художествен стил, възникнал през XII в. във Франция, който господства в средновековната западноевропейска архитектура и се отличава с високи островърхи кули, сводове, арки и пищни орнаменти; готика. ✧ **Готически шрифт/готическо писмо.** *Истор.* Латински шрифт, разпространен след XII в. във Франция, Германия и др. страни, който се състои от ъглести, заострени букви. ‹от *нем.*

Gotik 'готика'; gotisch 'готически'›

гофрѐта *ж.* Вид вафла от релефни кори с пълнеж. ‹*фр.* gaufrette›

гофрѝрам *несв.* и *св.* **1.** Правя вълнообразни гънки на ламарина, картон, хартия, за да им придам по-голяма здравина. **2.** Щампосвам изпъкнали фигури върху плат, кожа или хартия. ‹*фр.* gaufrer›

гошѝзъм *м. Полит.* Название на френската левица. ‹от *фр.* gauche 'ляво'; gauchisme›

Граа̀л *м. Църк.* Смарагдовата чаша, в която според католическите легенди Йосиф Ариматейски събрал кръвта на разпънатия на кръста Иисус Христос. ‹*фр.* graal›

гра̀бен *м.* (**гра̀бенов** *прил.*) *Геол.* Участък от земната кора, ограничен от два надлъжни разседа; падина. ‹*нем.* Graben›

гра̀бщихел *м. Изк.* Вид резец за гравиране. ‹*нем.*›

гра̀ве *нареч. Муз.* Бавно, тежко, тържествено. ‹*ит.* grave 'тежко'›

гравидитѐт *м. Остар.* Бременност. ‹*лат.*›

гра̀вий *м. Геол.* Ронлива скала, която се използва като строителен материал. ‹*фр.* gravier›

гравиметрия *ж.* (**гравиметрѝчен** и **гравиметрѝчески** *прил.*) Раздел от геофизиката, който изучава изменението на силата на тежестта в различни точки от повърхността на планетите и техните спътници. ‹от *лат.* gravis 'тежък' + *гр.* μετρέω 'меря'›

гравиметър *м. Физ.* Уред за определяне на относителното ускорение на силата на тежестта. ‹от *лат.* gravis 'тежък' + *гр.* μετρέω 'меря'›

гравѝрам *несв.* и *св.* (**гравѝране** *ср.*; **гравѝрен** *прил.*; **гравѝрано** *нареч.*) Издълбавам рисунка или надпис върху метал, дърво, стъкло и под. ‹*фр.* graver 'изрязвам'›

гравиро̀вка *ж.* Издълбаване на рисунка или надпис върху метал, дърво, стъкло и под. със специални резци или с киселина; гравиране. ‹от *лат.*›

гравиро̀въчен *прил.* Използван за гравировка.

гра̀вис *м. Език.* Тежко ударение. ‹от *лат.* gravis 'тежък'›

гравитацио̀нен *прил.* ✧ **Гравитационен колапс.** *Астр.* Свиване на масивна звезда под действието на силите на привличане след изчерпване на източниците на ядрена енергия в нейните недра, което води до създаването на пулсар или черна дупка. ✧ **Гравитационен шок.** *Мед.* Смущение в кръвообращението при изправяне на тялото след лежане. ‹от *лат.*›

гравита̀ция *ж.* (**гравитацио̀нен** и **гравита̀чен** *прил.*) *Физ.* Всеобщо свойство на телата да се привличат взаимно. ‹*лат.* gravitas›

гравитѝрам *несв.* и *св.* (**гравитѝране** *ср.*) Клоня към някого или нещо. ‹*нем.* gravitieren›

гравьо̀р *м.* (**гравьо̀рски** *прил.*) Майстор, който се занимава с гравиране. ‹*фр.* graveur›

гравю̀ра *ж.* (**гравю̀рен** *прил.*) *Изк.* **1.** Художествено произведение, направено чрез гравиране. **2.** Отпечатък от релефна рисунка върху хартия. ‹*фр.* gravure›

града̀ция *ж.* (**градацио̀нен** *прил.*) **1.** *Лит.* Стилистичен похват, изреждане на еднородни части, за да се разкрие промяната на чувството, емоцията. **2.** Подреждане във възходящ или низходящ ред. ‹*лат.* gradatio›

гра̀дел *м. Текст.* Вид дебел бял памучен плат. ‹*нем.* Gradel›

градиѐнт *м.* (**градиѐнтен** *прил.*) **1.** *Мат.* Вектор, който показва най-бързото порастване на някои функции. **2.** *Физ.* Мярка за изменение на физическа величина в пространството. ‹*лат.* gradiens 'крачещ'›

градѝрам *несв.* и *св.* Подреждам в степени; степенувам. ‹*нем.* gradieren›

градѝрано *нареч.* На степени, с градация.

градѝрна *ж. Техн.* Съоръжение за охлаждане на вода в промишлени предприятия. ‹от *нем.* gradieren›

градуѝрам *несв.* и *св.* (**градуѝране** *ср.*) Нанасям градуси на ска̀ла. ‹*нем.* graduieren›

градуѝран *прил.* (**градуѝрано** *нареч.*; **градуѝраност** *ж.*) За ска̀ла — на която има обозначени градуси.

гра̀дус *м.* (**гра̀дусен** и **гра̀дусов** *прил.*) **1.** *Физ.* Единица за измерване на температура, която има различна стойност в различните температурни ска̀ли. **2.** *Мат.* Единица за измерване на дъги и ъгли, равна на 1/360 част от окръжността. **3.** *Хим.* Условна единица за измерване гъстотата на течност или съдържанието на алкохол. ‹*лат.* gradus 'степен', 'стъпка'›

гра̀дусник *м. Остар.* Термометър. ‹*лат.*›

Гра̀и *мн.* В древногръцката митология — трите сестри Пемфредо, Ениo и Дейно, олицетворение на старостта. ‹от *гр.* γραῖα 'старица'›

гра̀йфер *м.* (**гра̀йферен** *прил.*) **1.** *Техн.* Приспособление към подемен кран или багер, във форма на две големи метални челюсти, които се отварят и затварят, за товарене и разтоварване на насипни материали, за копане и др. **2.** Релефна фигура върху подметки на обувки, автомобилни гуми и др. за осигуряване на стабилност. ‹*нем.* Greifer›

грам *м. Физ.* Основна мерна единица за маса, равна на 1/1000 част от килограма. ‹*гр.*›

-гра̀ма *наставка.* В сложни думи със значение 'запис', 'графическо изображение', напр.

електрокардиограма, *телеграма*, *фонограма*. ‹*гр.*›

грамàж *м.* (**грамàжен** *прил.*) Тегло, измерено в грамове. ‹от *фр.*›

граматѝк *м.* **1.** *Истор.* Образован човек, книжовник. **2.** *Разг.* Човек, който професионално се занимава с граматика. ‹*гр.*›

грамàтика *ж.* (**граматѝчен** и **граматѝчески** *прил.*) *Език.* Дял от езикознанието, който изучава морфологичния и синтактичния строй на езика. ✧ **Генеративна граматика.** *Език.* Направление в съвременното езикознание, разглеждащо структурата на езика с оглед на пораждането и развитието на изреченията. ✧ **Сравнителна граматика.** *Език.* Традиционно название на сравнително-генетичните изследвания по фонетика (фонология), морфология, словообразуване и понякога синтаксис на езиково семейство или група родствени езици. ✧ **Трансформационна граматика.** *Език.* Описание чрез свеждане на всички изречения до ограничено число ядрени конструкции, подлагащи се на последователни преобразувания. ‹*гр.* γραμματική›

граматикализàция *ж.* *Език.* Поемане на граматичните функции на единица от друго езиково равнище. ‹*англ.* grammaticalization›

граматикàр *м.* *Остар.* Граматик.

граматикàст *м.* *Остар.* Невеж учител или водач. ‹*лат.*›

граматѝчен *прил.* ✧ **Граматична категория.** *Език.* **1.** Съвкупност от еднородни граматични значения (категории): род, число, време, наклонение, залог и др. **2.** Най-големите лексикално-граматични класове думи, обединени от общи семантични и морфологично-синтактични признаци (категория на съществителните имена, на местоименията, на глаголите и т. н.). ✧ **Граматична форма.** *Език.* Единство на граматичното значение със съответно граматично изразяване (напр. глаголът "пишат" е граматична форма, която показва 3 лице, множествено число на глагола "пиша"). ✧ **Граматично значение на думата.** *Език.* Значение, което се прибавя към лексикалното значение и изразява различни отношения — към лицето, извършващо действието, или към други лица, отношението на съобщената мисъл към времето или действителността и т. н. (Думите в българския език имат по няколко граматични значения, напр. думата "жена" има следните граматични значения: нарицателно име, женски род, единствено число).

граматолòгия *ж.* *Остар.* **1.** Наука за писмеността. **2.** Ръководство за съставяне на граматика. **3.** Спомагателна историческа дисциплина, която изучава стиловите особености и датировката на документи; дипломатика. ‹*гр.*›

грамѐма *ж.* *Език.* Компонент на граматична категория, който изразява граматично значение с помощта на словоизменителен афикс или служебна дума. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

граминòзен *прил.* *Бот.* Тревист. ‹*лат.* graminis›

грàммол *м.* *Хим.* Граммолекула. ‹*нем.* Grammol›

граммолекýла *ж.* *Хим.* Извънсистемна единица за количество вещество — брой на грамовете от дадено химическо вещество, равен на молекулното му тегло; граммол. ‹*фр.* + *лат.*›

грамотà *ж.* **1.** *Истор.* Официален документ, издаден от средновековен владетел. **2.** Писмен документ за отличие. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

грамòтен *прил.* (**грамòтно** *нареч.*; **грамòтност** *ж.*) **1.** Който знае да чете и пише. **2.** Който има смисъл и е без правописни грешки. **3.** Който има познания в определена област. ‹*рус.*›

грамофòн *м.* (**грамофòнен** *прил.*) *Муз.* Апарат за възпроизвеждане на звук, записан на специална плоча. ‹от *гр.* γράμμα 'запис' + φωνή 'звук'›

грамофòнче *ср.* *Бот.* Декоративно увивно растение с фуниевидни цветове. Calystegia. ‹от *гр.*›

гран$_1$ *м.* *Фарм.* Единица за маса, използвана в аптекарската практика, която е равна на 0,0622 грама. ‹*лат.* grānum 'зърно'›

гран$_2$ *м.* Единица за измерване теглото на монети, различна за различните страни. ‹*лат.* grānum 'зърно›

-гран *наставка.* *Геом.* *Минер.* В сложни думи със значение 'свързан с броя на повърхностите на тела', напр. *хексагран*. ‹*лат.* grānum 'зърно›

гранàт$_1$ *м.* (**гранàтов**$_1$ *прил.*) *Минер.* **1.** Твърд тъмночервен минерал. **2.** Обработен камък от този минерал за украшение. ‹от *лат.* pomum granātum›

гранàт$_2$ *м.* (**гранàтов**$_2$ *прил.*) *Остар.* Нар$_1$. ‹от *лат.* pomum granātum›

гранàта *ж.* (**гранàтен** *прил.*) *Воен.* **1.** Артилерийски снаряд с взривно вещество за разрушаване на отбранителни съоръжения и поразяване на жива сила и техника. **2.** Ръчна бомба. ‹*ит.* granata›

грàнбар *м.* *Муз.* Удар с палеца на лявата ръка по всички струни на китара. ‹*фр.* grand-barre›

гранд *м.* *Истор.* **1.** Наследствена благороднническа титла в Испания (до 1931). **2.** Благородник, който има тази титла. ‹*лат.* grandis

'голям'›

гранд- *представка*. В сложни думи със значение 'голям; величествен; внушителен', напр. *грандхотел*. ‹*лат.* grandis 'голям' ⇨ *фр.* grand›

гра̀ндама *ж.* Дама от висшето общество. ‹*фр.* grande dame›

гра̀нде *нареч. Муз.* Величествено. ‹*ит.* grande›

грандѝозен *прил.* (**грандѝозно** *нареч.*; **грандѝозност** *ж.*) Огромен, импозантен, внушителен, величествен. ‹*ит.* grandioso›

грандома̀н *м.* (**грандома̀нски** *прил.*; **грандома̀нски** *прил.*) *Неодобр.* Човек, обзет от грандомания. ‹*рум.*›

грандома̀ния *ж.* и **грандома̀нство** *ср.* **1.** Мания за превъзходство. **2.** Маниакална слабост към грамадното, импозантното. ‹*рум.*›

грандхотѐл *м.* Хотел от екстра категория. ‹*фр.* grand hôtel›

гранѝсвам *несв.* и **гранѝсам** *св. Диал.* Събарям, катурвам, срутвам. ‹от *гр.*›

гранѝт *м.* (**гранѝтен** и **гранѝтов** *прил.*) *Минер.* Много твърда зърнеста скала използвана в строителството, в скулптурата и др. ‹*лат.* granum 'зърно' ⇨ *ит.* granito›

гранитоѝд *м. Минер.* Скала, близка по външен вид и по състав до гранита. ‹от *лат.*›

гранѝла *ж.* Малко, лесноразтворимо във вода плътно парченце от вещество, подобно на зърно. ‹*лат.* granula›

гранула̀рен *прил.* Зърнест. ‹*лат.* granulāris›

гранула̀т *м. Строит.* Инертен материал, който се използва в бетоните. ‹*фр.* granulat›

гранула̀тор *м. Техн.* Машина за раздробяване на руди и камъни. ‹*лат.* granulātor›

гранула̀ция *ж.* (**гранулациѐнен** *прил.*) **1.** Разтрошаване, раздробяване на минерали до определена големина на зърната. **2.** Превръщане на вещества в гранули. **3.** *Астр.* Зърнестият изглед на слънчевата повърхност от телескоп или на снимка. **4.** *Мед.* Образуване на млада неравна съединителна тъкан при зарастване на рана. ‹*лат.* granum 'зърно'›

гранулѝрам *несв.* и *св.* (**гранулѝране** *ср.*) **1.** Извършвам гранулация. **2.** Зараствам чрез гранулация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* granulieren›

гранулѐм *м.* и **гранулѐма** *ж. Мед.* Подутина или възелче от съединителна тъкан, следствие от възпалителен процес. ‹*лат.* granulum 'зрънце'›

грануломатѐза *ж. Мед.* Болестно състояние, което се характеризира с многобройни, пръснати по тялото грануломи. ‹от *лат.*›

граптолѝти *мн.* (граптолѝт *м.*) *Геол.* Пластове силурски варовици с коралови и растителни отпечатъци. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

гра̀тис **1.** Като *нареч.* Безплатно. **2.** Като *същ. м.* Безплатен билет. ‹*лат.* gratis 'поради почит'›

гра̀тисен *прил.* **1.** Безплатен. **2.** Свързан с възможност за ползване на облекчение, предимство. ‹*лат.*›

гра̀тисчия *м. Разг.* Човек, който успява да се вмъкне на представление, концерт, спортно състезание без билет.

гратифика̀ция$_1$ *ж.* **1.** *Икон.* Допълнително заплащане за положен труд извън редовното трудово възнаграждение. **2.** Награда, възнаграждение. ‹*лат.* gratificatio›

гратифика̀ция$_2$ *ж. Психо.* Състояние на задоволство, удовлетворение от самия себе си. ‹*лат.* gratificatio›

-граф *наставка*. В сложни думи със значение 'пиша, описвам; записвам, регистрирам, отчитам', напр. *автограф*, *телеграф*, *литограф*, *сеизмограф*. ‹*гр.* γράφω 'драскам; пиша; чертая'›

граф$_1$ *м.* (**гра̀фски** *прил.*) *Истор.* **1.** През Ранното средновековие в Западна Европа — длъжностно лице със съдебна, административна или военна власт; по-късно — феодален владетел. **2.** Наследствена благородническа титла в Руската империя и някои страни от Западна Европа. **3.** Човек, който има тази титла. ‹*нем.* Graf›

граф$_2$ *м. Мат.* Система от точки, някои от които са съединени с черти — един от най-простите математически модели за взаимодействие на системите, който се използва в електротехниката, икономиката, кибернетиката. ‹*англ.* graph›

графа̀ *ж.* Колона в документ, формуляр и др., обозначена с две отвесни линии, за вписване на данни. ‹от *гр.* γραφή 'черта'›

графѐма *ж.* (**графѐмен** *прил.*) *Език.* Писмен знак, буква. ‹от *гр.* γράφω 'драскам; пиша; чертая'›

графѝзъм *м.* **1.** Индивидуален начин на изписване на букви и цифри. **2.** Външен вид на графични знаци от естетическа гледна точка. ‹*фр.* graphisme›

графѝк *м. Изк.* Художник, който се занимава с графика. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Graphiker ⇨ *фр.* graphique›

гра̀фик *м.* **1.** План, разписание, разпределение. **2.** Диаграма. ‹от *гр.* γραφικός 'начертан'›

гра̀фика *ж.* (**графѝчен** и **графически** *прил.*) **1.** *Изк.* Вид изобразително изкуство, при което се рисува с линии и щрихи, без бои. **2.** *Изк.* Отделно произведение на това изкуство. **3.** *Език.* Съвкупност от всички средства на дадена писменост. **4.** *Мат.* Диаграма, която най-често се чертае между взаимноперпендикулярни оси и показва връзката на една

променлива величина с друга. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *нем.* Graphik›

графѝня *ж.* Съпруга или дъщеря на граф$_1$. ‹*нем.* Gräfin›

графиòза *ж.* *Бот.* Паразитна болест по брястовите дървета. ‹*лат.* graphiose›

графѝт *м.* (**графѝтен** *прил.*) **1.** *Минер.* Естествена кристална алотропна форма на въглерода, сиво-черен лъскав и мек минерал, от който се правят моливи, бои и др. **2.** Тънка пръчица от този минерал вътре в молив. ‹*нем.* Graphit›

графѝти *мн.* **1.** *Археол.* Древни надписи с битов характер, рисунки, надраскани по стени на здания, съдове и др. **2.** Думи или рисунки (често неприлични), надраскани или изстъргани върху стени и др., обикн. на публични места. ‹*ит.* graffiti›

графѝто *ср.* Техника за украсяване на хоросан чрез издраскване на мокрия слой до по-долния сух слой с различен цвят или на грънчарски изделия чрез издраскване на глечта до тялото на изделието; сграфито. ‹*ит.* graffito›

-грàфия *наставка.* В сложни думи със значение: 1) 'описване; описание', напр. *биография*, *география*, *етнография*, *лексикография* и др. 2) 'графично възпроизвеждане', напр. *литография*, *рентгенография*, *стенография*. ‹от *гр.*›

грàфо- *представка.* В сложни думи със значение 'писане, чертане, рисуване', напр. *графолог*, *графомания*. ‹от *гр.* γράφω 'пиша'›

графолòг *м.* Специалист по графология. ‹от *гр.*›

графологѝчен и **графологѝчески** *прил.* ✧ **Графологична експертиза.** *Юр.* Експертиза, извършена върху почерк с цел да се установи авторството на документ.

графолòгия *ж.* (**графологѝчен** и **графологѝчески**; **графолòжки** *прил.*) **1.** Изучаване почерка на човека с цел да се разгадае характерът му и да се установи психическото му състояние. **2.** Сравняване на писмен текст с друг, за да се установи кой е авторът му по особеностите на почерка. ‹от *гр.* γράφω 'пиша' + λόγος 'наука'›

графомàн *м.* Човек обзет от графомания.

графомàния *ж.* (**графомàнски** *прил.*) Болезнена страст към съчинителстване, писане и издаване на собствени писания у лица, лишени от писателски талант. ‹от *гр.* γράφω 'пиша' + μανία 'страст, влечение'›

графомѐтър *м.* Уред за измерване на повърхност. ‹*гр.*›

графонѝм *м.* Псевдоним, съставен от цифри или буквени знаци. ‹*гр.*›

графостàтика *ж.* *Физ.* Раздел от статиката, който използва с графични методи за решаване задачите за равновесие на силите. ‹от *гр.*›

грàфство *ср.* **1.** Владение на граф$_1$. **2.** Административнотериториална единица в Англия, Ирландия и др. страни.

грацѝлен *прил.* *Анат.* За скелет, кост — тънък, нежен. ‹от *лат.*›

грациозамѐнте *нареч.* *Муз.* Приятно. ‹*ит.*›

грациòзен *прил.* (**грациòзно** *нареч.*; **грациòзност** *ж.*) Който притежава красиви движения и форми на тялото; изящен. ‹*лат.* gratiōsus›

грациòзо *нареч.* *Муз.* С грация, грациозно. ‹*ит.* gracioso›

грàция *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — всяка от трите богини на красотата Аглая, Ефросина и Талия. **2.** Красота, изящество, привлекателност в движенията и формите на тялото. **3.** *Разг.* Грациозна жена или девойка. ‹*лат.* gratia›

гревилѐя *ж.* *Бот.* Растението "копринен дъб", което наподобява дърво с листа като на папрат, родом от Австралия, където достига 30 м височина. Crevillea robusta.

грегàл *м.* *Метеор.* Континентален североизточен вятър в басейна на Средиземно море. ‹от *лат.* ⇨ *исп.* gredal›

грей *м.* *Физ.* Единица за погълнатата доза йонизиращо лъчение от системата SI. ‹по името на *англ.* физик L. H. Gray (1905—1965)›

грѐйдер *м.* *Техн.* Прикачно устройство към машина или самоходно за прокарване и изравняване на пътища. ‹*англ.* grader›

грѐйпфрут *м.* **1.** *Бот.* Вечнозелено цитрусово дърво от рода на портокала с едри сочни плодове с възгорчив вкус. Citrus paradisi. **2.** Плодът на това дърво. ‹*англ.* grapefruit›

гремиàл *м.* *Църк.* В Католическата църква — покривало с везан кръст, което се слага на коленете на седящия на трон епископ по време на богослужението. ‹от *лат.* gremium 'колене'›

гремоàр *м.* *Истор.* Средновековен сборник с алхимични рецепти или магьоснически наставления. ‹*лат.*›

грѐна *ж.* Бубено семе. ‹*фр.* graine›

гренадѝн$_1$ *м.* *Текст.* Тънък памучен плат. ‹по името на *исп.* град Grenada›

гренадѝн$_2$ *м.* *Кул.* Телешко месо, задушено със сланина, поднесено с гарнитура от ориз и зеленчук. ‹*фр.* grenadin›

гренадѝри *мн.* (гренадѝр *м.*) (**гренадѝрски** *прил.*) *Истор.* В европейските армии през XVII—XIX в. — офицер или войник от елитни пехотни или кавалерийски части. ‹*фр.* grenadier›

грена̀ж *м.* Производство на бубено семе. ‹*фр.* grainage›

греньо̀р *м.* Човек, който отглежда бубено семе. ‹*фр.* graineur›

грес₁ *ж.* *Техн.* Гъста масловидна смазка за машинни части. ‹*фр.* graisse›

грес₂ *ж.* Каменинова керамика, много твърди грънчарски изделия, направени от смес на глина и камък, която се поддава на топене. ‹*фр.*›

гресѝрам *несв.* и *св.* (**гресѝране** *ср.*) Смазвам с грес₁. ‹от *фр.* graisser›

гресьо̀рка *ж.* *Техн.* Инструмент, с който се гресира под налягане. ‹*фр.* graisseur›

гриб *м.* *Мар.* Голяма рибарска мрежа. ‹*гр.*›

грѝвна *ж.* **1.** *Истор.* Парична единица в древна Русия и другите славянски страни. **2.** Парична единица на Република Украйна, въведена в обращение през 1995 г. ‹*рус.*›

григориа̀нски *прил.* ✧ **Григориански календар**. Летоброене, въведено през 1582 г. от папа Григорий XIII за съгласуване на гражданската година със слънчевата (възприето в България през 1916); нов стил.

гризѐтка *ж.* *Лит.* Във френската литература — млада градска жена (шивачка, плетачка) с леко поведение. ‹*фр.* grisette›

гризѝна *ж.* *Кул.* Дебела и дълга солета. ‹*ит.* gressino›

грѝзли *ср.* *Зоол.* Голяма северноамериканска мечка. Ursus horribilis. ‹*англ.* grizzly bear 'сивкава мечка'›

гризо̀н *м.* и **гришу̀н** *м.* *Език.* Романски диалект на ретороманския език, който се говори в швейцарския кантон Гризон. ‹*фр.* grison; реторомански grischun›

гризу̀ *м.* *Хим.* Избухлив отровен газ в мините, който съдържа въглероден двуокис, въглероден окис или други задушливи съставки. ‹*фр.* grisou›

грѝйндек *м.* *Фин.* Вид съкровищни бонове в САЩ. ‹*англ.* greendeck›

грил *м.* Затворена електрическа скара с въртящо се устройство за печене на месо. ‹*фр.* gril›

грила̀ж *м.* *Техн.* Обгаряне на руда преди да бъде разтопена, за да се пречисти. ‹*фр.* grillage›

грилѐж *м.* *Кул.* Печени и захаросани орехи. ‹*фр.* grillage›

грим *м.* **1.** Козметични средства за разхубавяване на лицето или за промяна на лицето на актьорите. **2.** Полагане на тези козметични средства върху лицето; гримиране. ‹*фр.* grime›

грима̀са *ж.* Изкривяване чертите на лицето за изразяване на чувство. ‹*фр.* grimace›

грима̀снича *несв.* Правя гримаси. ‹от *фр.* ⇨ *рус.*›

гримѝрам *несв.* и *св.* (**гримѝране** *ср.*) Слагам грим. — **гримирам се**. ‹*фр.* grimer›

гримиро̀вка *ж.* *Остар.* Гримиране на актьор. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

гримьо̀р *м.* (**гримьо̀рски** *прил.*) Човек, чиято професия е да гримира актьори, манекени, участници в телевизионни предавания. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

гримьо̀рна *ж.* Помещение за гримиране в театър, студио и др.

грѝнго *м.* **1.** *Истор.* В Дивия запад — обидно прозвище, давано на новаците. **2.** *Презр.* Американец с англо-саксонски произход от гледна точка на латиноамериканците. ‹*исп.* gringo›

гриѐт *м.* Музиканти певци, професионални разказвачи в Западна Африка, които в условията на устно предавана традиция са историци, пазители на генеалогията, съветници, възпитатели и т. н. ‹*фр.* griot›

грип *м.* (**грѝпен** и **грипо̀зен** *прил.*) *Мед.* Остра вирусна инфекция, която засяга дихателната система. ‹*фр.* grippe›

грис *м.* *Кул.* Хранителен продукт, смляно на дребни зрънца обелено жито, което се вари. ‹*нем.* Grieß›

грѝсхалва *ж.* *Кул.* Десерт от изпържен грис, залят със сладък сироп. ‹*нем.* Grieß + *тур.* helva›

гриф₁ *м.* **1.** Дръжка на сабя или друго хладно оръжие. **2.** *Муз.* Дървена пластина, залепена на шийката на струнен инструмент, към която при свирене се притискат струните. **3.** *Спорт.* Част от спортните щанги — стоманен прът, в двата края на който се закрепват тежестите. ‹*нем.* Griff›

гриф₂ *м.* **1.** Печат с образец на подпис или друг ръкописен текст, както изображението на такъв печат върху документ. **2.** Надпис на документ или на издание, с който се определя особен ред за тяхното използване. ‹*фр.* griffe›

гриф₃ *м.* **1.** *Мит.* В античната митология — грифон. **2.** *Зоол.* Едра хищна птица от подсемейство ястребови, която се храни с леш. Aegypiinae. ‹*гр.* γρύφ›

гриф₄ *м.* *Истор.* Орнамент във формата на листо през Средновековието. ‹*фр.* grief›

грѝфел *м.* *Остар.* Калем. ‹*нем.* Griffel›

грифо̀н *м.* *Истор.* **1.** *Мит.* В античната митология — крилато чудовище с глава на орел и тяло на лъв. **2.** *Изк.* Изображение на това чудовище. **3.** *Истор.* Название на холандски златни и сребърни монети от XV в. с изображение на това чудовище. ‹*фр.* griffon›

Грòа *ж. Мит.* В скандинавската митология — ясновидка, лечителка на боговете. ‹*норвежки*›

грог *м.* **1.** Гореща алкохолна напитка от ром или коняк, смесен със захарен сироп. **2.** Порция от тази напитка. ‹*англ.* grog›

грòги *прил. Жарг.* **1.** Много уморен, изтощен. **2.** Пийнал, замаян. ‹*англ.* groggy›

грòса *ж. Търг.* Единица за броене на дребни стоки (копчета, моливи и др.), равна на 12 дузини, или 144 броя. ‹*фр.* grosse›

грòсмайстор *м.* (**грòсмайсторски** *прил.*) **1.** Най-високото звание, което се присъжда на шахматисти. **2.** *Истор.* В Католическата църква — велик магистър, глава на средновековен рицарски монашески орден. ‹*нем.* Grossmeister›

грот$_1$ *м.* и **грòта** *ж.* **1.** *Истор.* Пещера, в която са живеели първобитни хора. **2.** Пещера с широк вход. **3.** Парково съоръжение, изкуствено оформено като пещера с широк вход. ‹*ит.* grotta›

грот$_2$ *м. Мар.* Долното платно на гротмачтата. ‹*хол.* groot›

гротѐска *ж.* **1.** *Архит.* Орнамент, който се състои от свободно композирани мотиви, включващи човешки фигури, птици, животни и чудовища, обикн. подредени около малки щитове (образци са намерени в античните развалини под земята, известни в Италия като "grotte"). **2.** *Изк.* Изобразяване на предмети или хора в деформиран, парадоксален или карикатурен вид. ‹от *ит.* grotesco ⇨ *фр.* grotesque›

гротѐскно *нареч.* Неестествено, странно, чудновато; смешно; екстравагантно. ‹от *фр.*›

гротѐсков *прил.* (**гротѐскност** *ж.*) **1.** Неестествен, странен, фантастичен. **2.** *Прен.* Смешен, екстравагантен, странен. ‹*фр.* grotesque›

грòтмачта *ж. Мар.* Втората от носа, най-високата мачта на платноход. ‹*хол.* groot-mast›

грòул *м. Муз.* В джаза — инструментален ефект, при който духовите инструменти имитират човешки глас. ‹*англ.* growl›

грош *м.* **1.** *Истор.* Стара българска монета от 20 стотинки (след Освобождението). **2.** *Истор.* Сребърна монета, сечена от края на XII в. в италианските градове републики Генуа (1172), Флоренция (1182), Венеция (ок. 1200). **3.** *Прен.* Дребна монета. ‹от *лат.* (denarius) grossus›

грум *м. Остар.* Прислужник, който язди пред господарската каляска или я управлява. ‹*англ.* groom›

грунт$_1$ *м.* (**грýнтов**$_1$ *прил.*) *Изк.* Първи пласт от боя, смес, който служи за основа или фон. ‹*нем.* Grund›

грунт$_2$ *м.* (**грýнтов**$_2$ *прил.*) **1.** *Строит.* Почвен слой, върху който се полагат основите на строеж или машинни фундаменти. **2.** *Геол.* Земя, почва. ‹от *нем.* Grund›

грунтѝрам *несв.* и *св.* (**грунтѝране** *ср.*) Полагам грунт$_1$. ‹*нем.* grundieren›

грýнтов *прил.* ✧ **Грунтова вода.** *Геол.* Най-плитко разположените до земната повърхност подземни води.

грунтомѐр *м. Геол.* Прибор за определяне свойствата на грунта$_2$. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

груп *ж. Фин.* Банкова ценна пратка, съдържаща банкноти, ценни книжа или документи. ‹*англ.* group›

грýпа *ж.* (**грýпов** *прил.*; **грýпово** *нареч.*; **грýповост** *ж.*) **1.** Хора или еднородни предмети, които са на едно място. **2.** Обединение на лица, предмети, явления въз основа на общ признак. ✧ **Група инвалидност.** *Юр.* Степен на загубената трудоспособност за нуждите на пенсионното законодателство. ✧ **Неконкурентна група.** *Икон.* Група от работници с една и съща професия, пред която е поставена бариера за участието ѝ на пазара на труда. ✧ **Пълзене на групите.** *Икон.* Придвижването на данъкоплатците към по-високите данъчни категории, като неизбежна последица от увеличаването на доходите при положение, че групите на доходите, облагани със съответните данъчни проценти, остават едни и същи. ✧ **Трудова група.** *Икон.* Работните места в рамките на вътрешния пазар на труда, които са подложени на един и същ процес на определяне на работните заплати в резултат на данъчните, технологичните или административните особености. ✧ **Функционална група.** *Хим.* Група от атоми, химически свързани помежду си и по определен начин с останалата въглеводородна част на органично съединение. ✧ **Хидроксилна група.** *Хим.* Едновалентен радикал, който влиза в състава на водата, основите, спирта и др. ✧ **Щурмова група.** *Воен.* Специално формирана войскова група за унищожаване или блокиране на дълговременни и важни огневи съоръжения в отбраната на противника, обикн. включва: мото-стрелкови взвод с тежки картечници и оръдия, минохвъргачки от различен калибър, танкове и самоходни артилерийски установки, огнехвъргачки, сапьорни подразделения и санитари. ‹*фр.* groupe›

групàж *м.* **1.** Групиране, разпределяне на стоки, писма, колети и под. **2.** *Мед. Жарг.* Определяне на имунологичните характеристики на човек (напр. кръвната група). ‹*фр.* groupage›

групàр *м. Жарг.* **1.** Член на рокгрупа. **2.** Рев-

ностен почитател на рокгрупа, който я следва по време на концертно турне. ‹от *фр.* groupie›

групѐто *ср. Муз.* Мелодичен орнамент от 4-5 ноти, който представлява редуване на основния звук със съседните по-високи или по-ниски спомагателни звукове и се обозначава над главната нота. ‹*ит.* gruppetto›

групѝрам *несв.* и *св.* (**групѝране** *ср.*) Разпределям в групи. — **групирам се.** ‹*фр.* grouper ⇨ *нем.* gruppieren›

групировка *ж.* **1.** Разделяне в групи. **2.** Група от хора. ‹*рус.*›

грýпов *прил.* ✧ **Групова престъпност.** *Юр.* Престъпност, в която участват две или повече лица, образуващи група за извършване на едно или повече престъпления. ✧ **Групова психотерапия.** *Психо.* Едновременното прилагане на психотерапевтични принципи към група от хора.

грýповщина *ж.* Обособяване на група в по-голямо обединение от хора в знак на несъгласие с останалите или за преследване на свои интереси. ‹*рус.*›

гръндж *м.* **1.** *Муз.* Стил в попмузиката, който налага и специфичен начин на обличане, отличаващ се с носенето на комбинация от взаимноизключващи се и размъкнати дрехи и аксесоари. **2.** Последовател на гръндж-модата. ‹*англ.* grunge›

грюѐр *м. Кул.* Вид швейцарско краве сирене с дупки. ‹по името на селището Gruyère във Фрайбургския кантон в Швейцария›

Гу *ср. Мит.* Дахомейско божество на желязото, ковашкия занаят, войната, оръжията, което няма глава, а шията му завършва с меч, тялото му е каменно.

гуáка *м. Истор.* Гробница на древните обитатели на Перу, четириъгълно съоръжение от камък или земя, където погребвали покойника в седнало положение. ‹*кечуа* ⇨ *исп.* guaco›

гуáн *м. Рел.* Даоски манастир. ‹*кит.*›

гуанáко *ср. Зоол.* Тревопасен бозайник от рода на ламите, което обитава планините на Южна Америка. Lama guanacoe. ‹*исп.* guanaco›

гуáнди *м. Рел.* Даоско божество на войната, закрилник на държавата, чийто култ възниква през VII в. ‹*кит.*›

гуанидѝн *м. Хим.* Разтворимо във вода кристално огранично съединение, силна основа, което се употребява в производството на пластмаси, взривни вещества и др. ‹от *исп.*›

гуанѝн *м. Хим.* Органично съединение, бяло кристално вещество, което влиза в състава на нуклеиновата киселина. ‹от *исп.* guano 'птичи тор' + ine ⇨ *англ.* guanine›

гуáно *ср.* **1.** Разложени изпражнения на морски птици по островите край Южна Африка и Южна Америка, които се използват като тор. **2.** Тор от отпадъчни рибни или животински суровини (в Норвегия, Япония и др.). ‹*кечуа* huano ⇨ *исп.* guano›

гуарáни *ср. неизм.* **1.** *Антроп.* Индианското население на Парагвай, Южна Бразилия и Боливия. **2.** Паричната единица на Парагвай. ‹от езика *тупи-гуарани* guaraní›

гуаявá *ж. Бот.* Вечнозелено тропическо дърво със сочни, ароматни плодове; индийска круша. Psidium Guajava. ‹от езика на карибските индианци guava ⇨ *исп.* guayaba›

губернáтор *м.* (**губернáторски** *прил.*) **1.** Управител на колония, който представлява метрополията. **2.** Изборен управител на щат в САЩ. **3.** *Истор.* Управител на губерния в Руската империя. ‹*лат.* gubernātor›

губѐрния *ж.* (**губѐрнски** *прил.*) *Истор.* **1.** Най-голямата административно-териториална единица в Русия до 1930 г. **2.** Най-голямата административно-териториална единица в България след Освобождението. ‹*рус.*›

гувернáнтка *ж.* Жена, наета за възпитателка и учителка на деца в богато семейство. ‹*фр.* gouvernante›

гуверньóр *м.* Мъж, нает за възпитател и учител на деца в богато семейство. ‹*фр.* gouverneur›

гýгла *ж.* **1.** Островърха качулка на дреха. **2.** Островърха мъжка шапка с косъма навън. **3.** *Бот.* Горната част от тялото на гъбата, която прилича на шапчица. ‹*лат.* cucullus 'качулка'›

гугумáн и **гугумáнин** *м. Диал.* Глупак. ‹*рум.*›

гýда *ж. Кул.* Вид холандско сирене. ‹от *хол.* собств. Gouda, селище в Холандия, където се прави това сирене›

гуджýк и **гудж** *прил. Диал.* За куче — който е без опашка. ‹*тур.*›

гудрóн *м. Хим.* Катран. ‹*фр.* goudron›

гудронáтор *м. Строит.* Машина за транспортиране на битум и равномерното му разпределение по път при асфалтиране или ремонт. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

Гýдрун *ж. Мит.* В скандинавската митология — съпруга на Сигурд, а след неговата смърт — на Атли, когото убива заради това, че погубва брат ѝ Гунар, има много сходства с Гримхилда от Нибелунгите. ‹*норвежки* Gudrun›

гýдуил *м. Икон.* Преимуществата, които има една стопанска или финансова организация, произтичащи от реномирана марка, спечелено доверие в деловите среди, установена клиентела и др. нематериални изгоди. ‹*англ.* good-will›

гужо̀н *м. Кул.* Ивици от риба или пиле, панирани по специален начин. ‹от *фр.* goujon 'риба кротушка'›

гул *м. Мит.* В източната митология — зъл демон, женски вампир. ‹*ар.* gūl›

ГУЛА̀Г *м. Истор.* Ръководният орган (създаден през 1930) на мащабната система от концентрационни лагери в бившия СССР по време на режима на Й. В. Сталин (1879—1953). ‹съкр. от *рус.* Г(ла́вное) у(правле́ние) (тру́дово-исправи́тельных) лаг(ере́й)›

гула̀ш *м. Кул.* Унгарско национално ястие — яхния с късове месо и картофи. ‹*унг.* gulias›

Гу̀лвейг *ж. Мит.* В скандинавската митология — представителка на ваните, магьосница. ‹*норвежки*›

гу̀лден *м.* Холандска парична единица. ‹*нем.* Gulden›

Гу̀линбурсти *ж. Мит.* В скандинавската митология — златен глиган, подарен на бог Фрей от джуджетата. ‹*норвежки*›

гуля̀й *м.* Веселба с обилно ядене и пиене, пир. ‹*рус.*›

гуляйджѝя *м.* Човек, който обича да гуляе. ‹от *рус.*›

гуля̀я *несв.* Участвам в гуляй. ‹*рус.*›

гу̀ма *ж.* (**гу̀мен** *прил.*) **1.** Еластична материя, получена след обработка на суров каучук. **2.** Изделие от тази материя с форма на обръч, което се слага на колело на автомобил. **3.** Късче от обработен каучук за изтриване на нещо написано с молив или мастило. ‹*егип.* kemai›

гу̀менки *мн.* (гу̀менка *ж.*) *Разг.* Леки спортни обувки с гумено ходило.

гу̀ми-ара̀бика *ж. Биохим.* Разтворима във вода жълтеникава растителна смола, която се добива от някои видове акация (Acacia sencgala) и се използва в производството на хранителни и фармацевтични продукти и като лепило. ‹*лат.* gummi Arabicum›

гу̀мигут *м. Биохим.* Жълто вещество, получено от втвърдена смола от дървесния вид Garcinia Hanburii, употребявана като пигмент и за оцветяващи лакове. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Gummigutt›

гу̀милак *м. Биохим.* Смолисто червеникаво вещество, което се отделя от насекоми по клоните на някои тропически растения и от което се прави червен восък, шеллак и др. ‹*нем.* Gummilack›

гумѝрам *несв.* и *св.* (**гумѝране** *ср.*) Покривам с гумен слой. ‹*нем.* gummieren›

гумѝран *прил.* Покрит с гумен слой.

гумѝт *м. Минер.* Жълточервеникав минерал, продукт от уранова смолиста руда. ‹*рус.*›

гумо̀зен *прил.* Който съдържа клей или прилича на клей; лепкав. ‹*лат.* gummōsus›

Гу̀нгнир *ср. Мит.* В скандинавската митология — магическо копие на Один, изработено от джуджетата. ‹*норвежки*›

гунѐ *ср. Диал.* Къса горна дреха с гугла. ‹*гр.*›

гунѝя *ж.* Дървен или железен инструмент за измерване на прав ъгъл, използван от зидари и дърводелци. ‹*гр.*›

Гу̀нльод *ж. Мит.* В скандинавската митология — дъщеря на великана Сутунг, пазителка на медовината на поезията. ‹*норвежки*›

гу̀ня *ж. Истор.* Широка горна дреха от груб плат, която се намята. ‹*келтски* ⇨ *лат.* gunna›

гу̀пи *ср. Зоол.* Малка аквариумна рибка, която обитава водите на Централна и Южна Америка и Карибските острови. Lebistes reticulatus. ‹по името на R. J. L. Guppy, свещеник на о. Тринидад, който за първи път през XIX в. донесъл образци от тези рибки в Британския музей›

Гу̀пта *ж.* **1.** *Истор.* Индийска династия, управлявала Магадха (350—650 г. сл. Хр.). **2.** В историята на изкуството — паметници на културата, създадени в периода на управление на династията Гупта. ‹*санскр.*›

гур *неизм. Език.* Езици от подсемейството на нигеро-конголезийските езици, говорени от населението на обширна територия в Западна Африка — ок. 8 000 000 души.

гурбѐт *м.* Работа в чужбина за печалба или препитание. ‹*тур.* gurbet›

гурбетчѝя *м.* Мъж, който е на гурбет. ‹*тур.* gurbetçi›

гу̀ри *м. Изк.* Вид лак, съставен от няколко разноцветни слоя, които след това се резбоват, за да се разкрият по долните слоеве. ‹*яп.*›

гурма̀н *м.* Любител и ценител на хубавото ядене; лакомник, чревоугодник. ‹*фр.* gourman›

гу̀рна *ж. Диал.* **1.** Дървено приспособление за черпене на вода от кладенец. **2.** Железен пръстен, който се слага в главината на колелата на кола. ‹*гр.*›

гурт *м.* Ребро на монета, оформено по специален начин, за да се избегне изрязване на ценния метал. ‹*рус.*›

гу̀ру *м.* **1.** *Рел.* В индуизма и будизма — духовен учител. **2.** *Прен. Разг.* Учител, водач, вожд. ‹*санскр.* guruh 'тежък'›

Гу̀ру Грант *м. Рел.* Свещеното писание на сикхите, според което те трябва да бъдат въплъщение на своите водачи. ‹*санскр.* grantha 'книга'›

гу̀рудева *ж. Рел.* **1.** Най-високата степен гуру. **2.** Означение на божество в индуизма. ‹*санскр.*›

густа̀ция *ж.* **1.** Усещане за вкус. **2.** Вкусване. ‹*лат.*›

гу̀та *ж.* **1.** Малък съд с форма на сълза. **2.** *Архит.* Конусовидни орнаменти от фриза на дорийски ордер. ‹*лат.* gutta 'капка'›

гута̀й *ср. Изк.* Авангардно художествено течение в Япония, основано през 1950 г. в гр. Осака, специализирано в разработването на хепънинги и масови акции. ‹*яп.*›

гутапѐрча *ж.* Природен полимер от вечнозелени дървета от Малайзия, Нова Гвинея и ЮАР, който се втвърдява на стайна температура, но отново става мек и еластичен материал, когато се постави в гореща водна баня; използва се като електроизолатор и за производство на лепила. ‹*мал.* getah percha ⇨ *англ.* gutta-percha›

гута̀тор *м.* Капкомер. ‹от *лат.* guttātor›

гута̀ция *ж. Биол.* Отделяне на капки вода от растенията във влажно и топло време. ‹*лат.* gutatio›

гутура̀л *м. Език.* Звук, който се учленява назад в устната кухина при участие на мекото небце; гърлен звук. ‹*лат.* gutturālis 'гърлен'›

гутура̀лен *прил.* **1.** *Мед. Анат.* Гърлен, вратен, шиен. **2.** *Език.* Гърлен, веларен. ‹от *лат.* guttur 'гърло, гръклян' ⇨ *фр.* guttural›

гуцма̀ния *ж. Бот.* Епифит, който вирее в Южна Америка и на Антилските острови, има ок. 90 вида; отглежда се като декоративно растение заради яркозелените гладки листа, разположени в розетка, и ярко обагрените в жълто, огненочервено и оранжево, срастнали в тръбичка цветове. Guzmania. ‹по името на *исп.* химик A. Guzmán (?), пренесъл растението в Европа в началото на XIX в.›

гхат *м.* Култов пристан на брега на река със стъпала и сложна израбока в Индия. ‹*хинди*›

Гълфстрийм *м. Геогр.* Топло течение в Атлантическия океан, което минава покрай Англия. ‹*англ.* Gulf Stream›

гърла *ж. Жарг.* Момиче, девойка. ‹*англ.* girl 'момиче'›

гьобѐк и **гюбѐк** *м.* Характерно извъртане и подхвърляне на корема при ориенталски танц. ‹*тур.* göbek 'пъп'›

гьобу̀цу *ср.* Упражняване на дзадзен. ‹*яп.*›

гьовдѐ *ср. Диал.* Тяло, снага. ‹*тур.* gövde›

гьовдѐ-пастърма̀ *ж.* Пастърма с кокали. ‹*тур.* gövde-pastırma›

гьоз *м. Диал.* Преградено отделение в сандък, хамбар, помещение. ‹*тур.* göz›

гьо̀з-гьорѐ *нареч. Диал.* Съвсем видно, явно, очевидно, неприкрито. ‹*тур.* göz + göre›

гьо̀збааджия *м.* (**гьозбааджѝйски** *прил.*) *Диал.* Шмекер, лъжец, измамник, шарлатан. ‹*тур.* gözbağcı›

гьозлемѐ *ср. Диал.* Баничка със сирене. ‹*тур.* gözleme›

гьо̀зум и **гю̀зум** *м. Диал.* Джоджен. ‹*гр.*›

гьоклѝя *прил. Диал.* Небесносин. ‹*тур.* gök 'небе'›

гьол *м. Разг.* Голяма локва; блато. ‹*тур.* göl›

гьон *м.* (**гьо̀нен** *прил.*) Дебела кожа, обработена за подметки, ремъци и др. ‹*тур.* gön›

гьонсура̀т *м. Разг. Пренебр.* Глупав човек, който не се чувства виновен за неприятностите, които е създал. ‹*тур.* gön + suret 'лице'›

гьо̀тере *нареч. Диал.* Грубо, небрежно, без мярка. ‹от *тур.* götürü›

гьо̀тферен *м. Жарг.* **1.** Глупав, прост човек. **2.** Пасивен хомосексуалист. ‹*нем.*›

гюбрѐ *ср. Диал.* **1.** Тор. **2.** Смет, боклук. ‹*гр.* ⇨ *тур.* gübre›

гювендѝя и **гивендѝя** *ж. Грубо. Неодобр.* Лека жена, курва. ‹от *тур.* güvey›

гюверджилѐ *ср. Остар.* Селитра. ‹*тур.*›

гювѐч *м.* **1.** Разлат глинен съд за печене на ястие във фурна. **2.** *Кул.* Ястие на фурна, печено в такъв съд. **3.** Консервирани зеленчуци за готвене. **4.** *Прен. Разг.* Нещо, получено наготово, без труд; облага. **5.** *Жарг.* Блъсканица, навалица. ‹*тур.* güveç›

гюдерѝя *ж. Кожар.* Обработена по специален начин мека овча или дивечова кожа, която се използва за ръкавици, филтри, за почистване на стъкла и пр. ‹*тур.* güderi›

гюзѐл *прил. Диал.* Красив, прекрасен. ‹*тур.* güzel›

гюйс *м. Мар.* Флаг на носа на закотвен военен кораб. ‹*хол.* geus›

гюйсщо̀к *м. Мар.* Въжето, по което се издига и спуска корабен флаг. ‹*хол.*›

гюл *м.* (**гю̀лов** *прил.*) *Диал.* Роза, трендафил. ‹*тур.* gül›

гюллѐ и **гюлѐ** *ср.* **1.** *Остар.* Сферична граната, изстрелвана от топ. **2.** *Спорт.* Спортен уред, метална топка с определено тегло, която се изтласква. **3.** *Жарг.* Ниско, пълно, набито момче. **4.** *Жарг.* Силен и тежък удар с юмрук. ‹*тур.* gülle›

гю̀ловица *ж. Диал.* Гюлова ракия.

гюм *м.* Дълбок метален съд с тясно гърло и дръжка за мляко, вода, боза и под. ‹*тур.* güğüm›

гюмѐ *ср.* **1.** Скривалище за ловци край блато, езеро, река. **2.** *Жарг.* Удобна позиция, заета от някого. ‹*тур.* güme›

гюмеджѝя *м. Жарг.* Футболист, заел удобна позиция за отбелязване на гол.

гюмрю̀к *м. Остар.* **1.** Мито. **2.** Митница. ‹*ар.* ⇨ *тур.* gümrük›

гюмрюкчѝя *м. Остар.* Митничар. ‹*тур.* gümrükçü›

гюнключѝя *м. Остар.* Надничар. ‹от *тур.*

günlük›

гюнлю̀к *м. Остар.* Надница. ‹*тур.* günlük ‘дневно’›

гю̀пец и **гю̀птин** *м. Диал.* Циганин. ‹от *гр.*›

гюру̀к *м.* Сгъваем покрив на файтон, автомобил, детска количка. ‹*тур.* körük›

гюрултаджѝя *ж. Разг.* Който вдига гюрултия. ‹*тур.* gürültücü ‘шумен’›

гюрултѝя *ж. Разг.* Врява, глъчка, шум. ‹*тур.* gürültü›

Гял *м. Мит.* В скандинавската митология — рог на бога Хеймдал, който се чува по десетте свята. ‹*норвежки*›

гяу̀р и **гяу̀рин** *м.* (**гяу̀рски** *прил.*) За мюсюлманите — немюсюлманин, неверник. ‹*тур.* gâvur›

даавѐт *м. Диал.* Гощавка. ‹*ар.* ⇨ *тур.* ziyafet›

даалѝи *мн.* (даалѝя *м.*) *Истор.* Грабителски орди от население с ислямско вероизповедание по българските земи в края на XVIII и нач. на XIX в. ‹*тур.* dağli 'планинец'›

дàбъл ѝгъл *м. Истор.* Златна монета на САЩ от 20 долара. ‹*амер.* double eagle›

даваджѝя *м. Остар.* Ищец, тъжител. ‹*тур.* dâvaci›

давàлия *ж. Бот.* Растение от сем. папратови с удебелени кафяви мъхести коренища, покрити с люспи като косми, бели по краищата, а петурите напомнят листата на моркова; "заешко краче". Davallia canariensis/bullata.

давѝя *ж. Остар.* Съдебно дело, съдебен процес. ‹*тур.* dâva›

давлѐние *ср. Юр.* Морално насилие върху волята на човек. ‹*рус.* давлéние›

дàвност *ж.* **1.** *Юр.* Законно установен срок, след изтичането на който притежателят на определено гражданско право може да го загуби. **2.** Отдалеченост по време на извършване или възникване на събитие. ‹*рус.* дáвность›

даврандѝсвам се *несв.* и **даврандѝсам се** *св. Диал.* Съвземам се, оправям се, отърсвам се, обикн. след неприятност или болест. ‹*тур.* davrandı›

дàвус *м. Истор.* Общо название на робите в античните римски комедии. ‹*лат.*›

даг$_1$ *м. Остар.* **1.** Връх. **2.** Планина. ‹*тур.* dağ›

даг$_2$ *м. Истор. Мар.* Късо насмолено въже с възел на края, използвано за наказване на провинили се моряци по време на плаване. ‹*хол.*›

Дàгда *м. Мит.* В келтската митология — бог на изобилието и мирното благоденствие. ‹*келтски*›

дагеротѝпия *ж.* (**дагеротѝпен** *прил.*) *Истор.* Най-ранният прилаган фотографски процес, официално представен през 1838 г. ‹от *фр.* собств. L. J. M. Daguerre (1789—1851)›

Дагобѐр *м. Истор. Мит.* Легендарен франкски крал. ‹от *фр.* собств.›

Дагòн *м. Мит.* В шумеро-акадската митология — покровител на земеделието и риболова. ‹от *евр.* Dāgōn 'малка риба'›

дàда *ж. Остар.* Бавачка. ‹*тур.* dadı›

дадаѝзъм *м. Истор.* Преднамерено безсмислено наименование на първото течение на антиизкуството (от 1916 до 1924), което използва абсурда като форма на протест срещу установените като норма естетически критерии. ‹от *фр.* dada 'конче люлка'; dadaïsme›

даджжàл *м. Рел.* В исляма — изкусител на хората, който ще се появи преди настъпването на края на света. ‹*ар.*›

дадýх *м. Истор.* Факлоносец по време на Елевсинските мистерии. ‹*гр.* δᾳδοῦχος›

дазимѐтър *м.* (**дазиметрѝчен** и **дазиметрѝчески** *прил.*) *Техн.* Уред за определяне плътността на газ.

Да зòджи *м. Мит.* В дахомейската митология — най-главният от боговете, повелител на хората.

Дàин дерхѐ *м. Мит.* В монголската митология — обожествен шаман, горски дух, който след смъртта си се превърнал в каменна статуя. ‹*монг.*›

дайши *м. Рел.* **1.** В дзен — будистка почетна титла, която обикн. се дава посмъртно. **2.** В дзен — великата смърт, смъртта на Аза, която води до великото прераждане. ‹*яп.*›

дàйва *ж. Рел.* В индуизма: **1.** Божество. **2.** Съдба, предзнаменование. **3.** Свещенодействие. ‹*санскр.*›

дайгедàцу *м. Рел.* В дзен — синоним на нирвана; велико освобождение. ‹*яп.*›

дàйджест *м.* **1.** Сбито изложение. **2.** Списание с различни четива, изложени кратко. **3.** *Инф.* Сборник от съобщения, изпратени за определен период от време. ‹*англ.* digest›

дàйки *мн.* (дàйка *ж.*) *Геол.* Пластообразни магмени тела, които запълват пукнатини в скала. ‹*англ.* dyke›

дайкѝри *ср. Кул.* Коктейл от бял ром, зелен лимон и захар. ‹от *исп.* собств. Daiquiri, град в Куба, където се произвежда ром ⇨ *англ.* daiquiri›

дайм *м.* Монета в САЩ (= 10 цента). ‹*англ.* dime›

дàймио *ср. неизм. Истор.* Най-могъщите феодални васали на шогуна в Япония (ок. 250), които имали неограничена власт над обширни територии в периода XI—XIX в., а след 1885 г. те са отстранени напълно от политическия живот, като запазват само титлите си (барон или принц). ‹от *кит.* d'âi miäng 'голяма, обширна земя'›

дайòшо *м. Рел.* В дзен — велик жрец, почетна титла на дзенучител. ‹*яп.*›

дàйпер *м.* Украса на повърхност без полета с малки, еднакви елементи, напр. квадрати, ромбове и др. ‹*англ.* diaper›

дайрѐ *ср. Муз.* Ударен инструмент от опъната на обръч кожа със звънчета. ‹*тур.* daire›

Дàйтя *м.* (дàйти *мн.*) *Мит.* В индуизма — титан, потомък на богинята Дити. ‹*санскр.*›

да кàпо *нареч. Муз.* Повторно, за втори път (за изсвирване на музикален откъс). ‹*ит.* da capo›

да̀кел *м. Зоол.* Късокрако ловно куче с черна или червена козина и дълго туловище. ‹*нем.* Dackel, умал. от Dachshund›

дакѝни *ж. Мит.* В будизма — женски демон, който общува с боговете, персонификация на вдъхновеното съзнание, в иконографията изобразяван като разгневена гола жена. ‹*санскр.*›

дакриоденѝт *м. Мед.* Възпаление на лакрималните жлези.

дакриоцистѝт *м. Мед.* Възпаление на слъзната торбичка вследствие на запушване на носовия канал. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дакро̀н *м. Текст.* Полиестерно влакно. ‹от *фр.* търг. марка Dacron›

дактѝл *м.* (**дактѝлен** *прил.*) *Лит.* **1.** *Истор.* В античната поезия — трисрична стъпка в хекзаметъра, при която първата сричка е ударена и дълга, а следващите две — неударени и кратки. **2.** Трисрична ритмична стъпка, при която първата сричка е ударена, а следващите две — неударени. ‹*гр.* δάκτυλος›

дактила̀лгия *ж. Мед.* Силни болки в пръстите. ‹*гр.*›

дактѝли *мн. Мит.* Демони, спътници на богинята Кибела. ‹*гр.*›

дактилиогра̀ф *м.* Гравьор на скъпоценни камъни. ‹*гр.*›

дактилиогра̀фика *ж.* Изкуството да се гравира върху камък; дактилиоглифика. ‹*гр.*›

дактилиогра̀фия *ж.* Описание на пръстени. ‹*гр.*›

дактилиома̀нтия *ж.* Гадаене по пръстен. ‹*гр.*›

дактилио̀н *м. Муз.* Специално приспособление за начинаещи музиканти, което насочва пръстите на ръката да заемат правилна позиция при свирене на пиано. ‹*гр.*›

дактилиотѐка *ж.* Хранилище или магазин за пръстени и гравирани скъпоценни камъни. ‹*гр.*›

дактилѝт *м.* **1.** *Мед.* Възпаление на пръст на ръка или крак, причинено от костна инфекция или от ревматизъм. **2.** Човек, който си гризе ноктите. ‹*гр.*›

дактѝло- *представка.* В сложни думи със значение 'пръстов; пръст', напр. *дактилопод*, *дактилоскопия*. ‹от *гр.* δάκτυλος 'пръст'›

дактилогра̀ма *ж.* В криминалистиката — отпечатък на пръст. ‹*гр.*›

дактилогра̀ф *м.* В криминалистиката — специалист по дактилография и дактилоскопия. ‹*гр.*›

дактилогра̀фия *ж.* **1.** Система за разпознаване по отпечатъци от пръсти. **2.** Писане с пръсти като начин за общуване с глухонеми. ‹*гр.*›

дактилоло̀гия *ж.* **1.** Начин на разговаряне чрез движения на пръстите. **2.** Езикът на глухонемите. ‹*гр.*›

дактилома̀нтия *ж. Остар.* Гадаене с помощта на координиране на движенията между пръстите на лявата и дясната ръка. ‹*гр.*›

дактилоно̀мия *ж.* **1.** Умение да се смята бързо с помощта на пръстите на ръцете. **2.** Намиране по кокалчетата на юмрука на точните дни от даден месец в календара. ‹*гр.*›

дактилоптѐр *прил. Зоол.* Пъстрокрил. ‹*гр.*›

дактилоско̀п *м. Техн.* Уред за откриване и изследване на отпечатъци от пръсти. ‹*гр.*›

дактилоско̀пия *ж.* Раздел от криминалистиката, в който се изследват отпечатъците от пръсти. ‹от *гр.* δάκτυλος 'пръст' + σκοπέω 'наблюдавам'›

да̀кша *ж. Рел.* **1.** В индуизма — интуитивната различителна способност. **2.** В индуизма — усърдие. ‹*санскр.*›

дакшѝна *ж. Рел.* В индуизма: **1.** Дясната страна. **2.** Млечна крава. **3.** Подаръците, които човек дава на духовния си учител. **4.** Южната посока, юг. **5.** Женско божество на прозрението, което управлява жертвените действия и жертвоприношенията. ‹*санскр.*›

дал сѐньо *нареч. Муз.* До посочения знак. ‹*ит.* dall'segno›

далавѐра *ж. Разг.* Непочтена сделка. ‹*ит.* ⇨ *тур.* dalavere›

далавѐраджия *м. Разг.* Измамник, мошеник. ‹*тур.* dalaverci›

дала̀й ла̀ма *м. Рел.* Почетна титла на първосвещеника и държавен глава на Тибет, който е божествено въплъщение и форма на прераждане на предшестващите го далай лами; "учител, чиято мъдрост е голяма колкото океана". ‹*тибетски* dalai-blama 'море-лама'›

дала̀к *м.* **1.** *Анат.* Орган в лявата част на коремната кухина, свързан с кръвоносната и лимфната система. **2.** *Диал.* Болестта антракс; синя пъпка. ‹*тур.* dalak›

дала̀си *ж. Фин.* Паричната единица на Република Гамбия.

далга̀ *ж. Диал.* Вълна̀. ‹*тур.* dalga›

далдърма̀ *ж. Диал.* **1.** Клон от растение, отведен в земята, без да се реже, за да пусне корен. **2.** Дупка. ‹*тур.* daldırma›

Да̀ли *ж. Мит.* В грузинската митология — богиня на лова и покровителка на дивите животни. ‹*груз.*›

Далѝла *ж.* **1.** *Библ.* Възлюбената на Самсон. **2.** *Прен.* Съблазнителка, кокетка. ‹*евр.*›

да̀лия *ж. Бот.* Гергина. Dahlia variabilis. ‹по името на *швед.* ботаник A. Dahl›

далма̀тика *ж.* **1.** *Истор.* Царска дреха, наметало за тържествени случаи. **2.** Богослужебна дреха на католически свещеник. **3.** Горна риза, обличана върху стихара от дякон или

иподякон в Католическата църква, когато прислужват на абата. ‹*лат.* dalmatica›

далтонѝзъм *м. Мед.* Цветна слепота; дефект в цветното зрение, при който индивидът не може да различава някои цветове (обикн. червения и зеления). ‹от *англ.* собств. J. Dalton (1766—1844)›

далтонѝст *м.* Човек, болен от далтонизъм. ‹*фр.* daltonisme›

далѝн *м.* **1.** Заградено с мрежа и колове място в река или море за ловене или развъждане на риба. **2.** Голяма гемия. ‹*ит.* ⇨ *тур.* dalyan›

дам *м. Диал.* Обор. ‹*тур.* dam›

дàма$_1$ *ж.* (**дàмски** *прил.*) **1.** Представителка на нежния пол. **2.** Партньорка на кавалер. **3.** Изискана жена. **4.** Карта за игра с фигура на жена. **5.** Шахматна царица. ‹*лат.* domina ⇨ *фр.* dame›

дàма$_2$ *ж.* **1.** Детска игра — с плочка и нарисувана фигура. **2.** Игра с два цвята камъчета по начертана мрежа от четириъгълници. ‹*ит.* dama›

дамаджàна *ж.* Голям стъклен съд с тясно гърло за течности, оплетен отвън. ‹*тур.* damacana›

дамазлѝк *м. Разг.* Домашни животни отгледани и/или оставени за разплод. ‹*тур.* damazlık›

дамàр *м. Разг.* **1.** *Геол.* Жила в скала, по която лесно се цепи. **2.** Дебелата част на животински стомах. **3.** *Прен.* Леснина, същина. ‹*тур.* damar›

дамàра *ж. Бот.* Южноиндийско тропическо растение, от чиято смола се приготвя лак. Damara australis. ‹*мал.*›

дамархàрц *м.* Смола от дамара. ‹*нем.* Dammarharz›

дамàска *ж. Текст.* Плат за тапициране на мебели. ‹*ит.* damasco›

дамàски *прил.* ✧ **Дамаска стомана.** *Метал.* Специална стомана за изработване на саби и други хладни оръжия, по името на гр. Дамаск в Сирия.

дамаскѝн *м.* (**дамаскѝнски** *прил.*) **1.** *Истор.* Сборник с религиозно-поучителни слова от Дамаскин Студит. **2.** *Истор.* Църковен сборник със слова, написани на достъпен, говорим език, разпространен през XVII–XVIII в. **3.** Слово от такъв сборник, четено в църква. ‹*гр.*›

дамаскинàр *м.* (**дамаскинàрски** *прил.*) Съставител на дамаскини. ‹*лат.* damascinarius›

дàмба *ж. Техн.* Хидротехническо съоръжение за предпазване от наводнение. ‹*хол.*›

дамгà *ж. Разг.* **1.** Белег от удар, рана върху тялото на човек или животно; нишан. **2.** Белег по тялото на животно за различаване. **3.** Петно. **4.** *Остар.* Печат. ‹*тур.* damga›

дамгòсвам *несв.* и **дамгòсам** *св.* (**дамгòсване** *ср.*) **1.** *Разг.* Правя белег, поставям знак по тялото на животно за различаване. **2.** *Остар.* Изцапвам на петна. **3.** *Прен.* Набеждавам, нарочвам. ‹от *тур.* damga›

дамнанѝти *мн. Истор.* Привърженици на секта с лъжливо учение за Св. Троица, основана от монофизитския патриарх Дамий през VI в. ‹от *гр.* собств.›

дамнàт *м. Истор.* Човек, който е низвергнат от Църквата; прокълнат, заклеймен. ‹*лат.*›

дамнàция *ж.* **1.** Прокълване, проклятие, заклеймяване. **2.** Отлъчване от нещо.

дамнификàнт *м. Юр.* Онзи, който е нанесъл ущърб, обида или неимуществена вреда. ‹*лат.*›

дамнификàт *м. Юр.* Онзи, на когото е нанесена обида, ущърб или неимуществена вреда. ‹*лат.*›

дамнификàция *ж. Юр.* Причиняване на имуществена загуба. ‹*лат.*›

дàмно *ср. Икон.* Загуба от ценни книжа, реализирани под курса. ‹*лат.* damnum›

дамоазò *м. Остар.* **1.** Паж. **2.** Мъж, задиращ високопоставени дами. **3.** Жиголо. ‹*фр.* damoiseau›

дамòклев *прил.* ✧ **Дамоклев меч. 1.** *Мит.* Според гръцката митология — остър меч, закачен на конски косъм над главата на Дамокъл. **2.** *Прен.* Непосредствена опасност. ‹*гр.*›

дан *м.* **1.** *Рел.* В даосизма — цинобър, най-важното вещество, използвано в даоската алхимия, ядро на енергията на свързаното ин и ян. **2.** В йерархията за майсторство при източните бойни изкуства — степен на развитие; звание. ‹*яп.*›

дàна *ж. Рел.* В будизма — една от най-важните будистки добродетели, дар, дарение, подаяние. ‹*санскр.* ⇨ *пали*›

данàйди *мн. Мит.* В древногръцката митология — 50-те дъщери на аргоския цар Данай, които убили своите мъже и били осъдени от боговете да пълнят с вода бездънна бъчва. ‹*гр.*›

данàйски *прил.* ✧ **Данайски дар/дар на данайците. 1.** *Истор.* Троянски кон. **2.** *Прен.* Подарък, направен с умисъл, опасен за този, който го получи. ‹*гр.*›

данàйци *мн.* (данàец *м.*) *Истор.* **1.** Древното население на Аргос в Гърция. **2.** В Омировия епос — всички гръцки племена. ‹от *гр.* δαναοί›

данàк *м. Диал.* Отбито мъжко теле. ‹*тур.* dana 'теле'›

данàка *ж. Истор.* Общо наименование на

дребна сребърна или медна монета в Изтока. ‹*перс.* ⇨ *гр.*›

данàлия *ж. Диал.* Обущарски клещи. ‹*ит.*›

данàче *ср. Диал.* Теле. ‹*тур.* dana›

дангалàк *м. Разг.* Висок човек. ‹*тур.* dankalak›

данданѝя *ж. Разг.* Шум, врява; неразбория. ‹*тур.* dandan›

даненбòргски *прил.* ✧ **Даненборгски орден.** *Истор.* Датски рицарски орден, получил името си под знамето на крал Валмар II Датски през 1219 г.

дàнни *мн.* Сведения, факти. ✧ **База данни.** *Инф.* Съвкупност от данни, запазени в паметта на изчислителна машина и кодирани така, че да се извеждат по различни начини и под различни заглавия. ‹*рус.*›

дàнсинг *м.* **1.** Място за танцуване на открито или в заведение. **2.** Заведение със специално място за танцуване. ‹*англ.* dancing›

дансьòр *м. Остар.* Танцьор. ‹*фр.* danseur›

дантѐла *ж.* (**дантѐлен** *прил.*) *Текст.* **1.** Ажурена плетка на фигури, която служи за украса. **2.** Ажурен плат на фигури. ‹*фр.* dantelle›

дантѐска *ж. Истор.* Италиански стил от средата на XIX в., еквивалентен на английската неоготика. ‹от *ит.* dantesco›

дантиѐн *м. Рел.* В даосизма — трите области в тялото, през които преминава жизнената енергия — главният мозък, сърдечната област и областта на пъпа. ‹*кит.*›

дàо *ср. Филос. Рел.* Централно понятие на даосизма, което е символ на човешките идеали, път на човека, учение, универсален закон, то е безименно, неназоваемо, невидимо, непонятно, недоловимо за слуха, вечно и непроменящо се. ‹*кит.*›

дàодзан *м. Филос. Рел.* Сборник от текстове, който е основа на даоското учение, даоски канон (най-старите текстове са от ок. V в., общо 1476 творби в 5486 тома). ‹*кит.*›

дàодзя *м. Филос. Рел.* Философски даоизъм, едно от двете главни направления на даосизма, мистично учение, което се базира на съчиненията на Лаодзъ и Джуандзъ. ‹*кит.*›

дàодзяо *м. Филос. Рел.* Религиозен даоизъм, едно от двете големи направления на даосизма, което обединява всички школи и течения, имащи за цел постигане на безсмъртие. ‹*кит.*›

даосѝзъм *м. Филос. Рел.* Събирателно понятие за двете течения на китайската философия и религия — даодзя и даодзяо, използвано от западната цивилизация. ‹от *кит.*›

дапифѐр *м. Истор.* Дворцов чиновник в късната Римска империя, който отговаря за трапезата на императора. ‹*лат.*›

дàра *ж. Икон.* Тегло на съд или опаковка на стока, което се приспада от общото тегло. ‹*тур.* dara›

дарàк *м.* Приспособление с валяци за влачене на вълна и др. ‹*тур.* tarak›

даракчѝйница *ж.* Работилница с дарак. ‹от *тур.* tarak›

даракчѝя *м.* Човек, който има даракчийница и/или работи на дарак. ‹от *тур.* tarak›

дарбàзи *ср.*, *неизм. Истор. Архит.* Грузинска жилищна сграда с многостенен куполоподобен покрив. ‹*груз.*›

дарбàр *м. Истор.* Зала за аудиенции в Индия и Персия. ‹*перс.*›

дарбѝст *м. Истор.* Член на хелиастична швейцарска секта, приемаща буквално някои текстове от Свещеното писание, основана от Дарби. ‹*фр.*›

дарвинѝзъм *м.* Теория за еволюцията, която предполага, че различните видове възникват чрез естествен подбор. ‹от *англ.* собств. Ch. R. Darwin (1809—1882)›

дарвинѝст *м.* Последовател на учението дарвинизма.

дàри *м.* Индийски стенен гоблен, килим или черга, изтъкани от памук. ‹*хинди*›

дàрик *м. Истор.* Златна персийска монета с високо съдържание на злато, наречена така по името на персийския цар Дарий, чието изображение било на аверса на монетата. ‹от *перс.* собств.›

дàркер *м. Жарг.* Представител на младежкото движение, което предпочита музика в стил "даркуейв" ('тъмна вълна') и черните дрехи. ‹*англ.* darker›

дармоѐд *м. Неодобр.* Готован, безделник, търтей. ‹*рус.* дармоéд›

дармòн *м. Диал.* **1.** Решето с едри дупки. **2.** *Прен.* Бой с юмруци. ‹*гр.*›

дармòня *несв. Диал.* **1.** Пресявам през решето с едри дупки. **2.** *Прен.* Бия, нанасям побой.

Дарпханѐ *ср. Истор.* В Османската империя — държавната монетарница. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

дартс *м.* **1.** *Спорт.* Хвърляне на специално изработени стрелички с цел да се улучат определени зони в мишена. **2.** Самата мишена. ‹*англ.* darts›

дарчѝн *м. Кул.* Благоуханна кора от тропическото дърво Laurus cinnamonum, подправка; канела. ‹*тур.* tarcın›

дàскал *м.* (**дàскалски** *прил.*) **1.** *Остар.* Учител. **2.** *Разг. Ирон.* Учител педант, "сухар". ‹*гр.*›

даскаллѝк *м. Остар.* Професия, занятие на даскал. ‹от *гр.*›

даскалѝвам *несв.* Работя като учител, учителствам. ‹от *гр.*›

дàта *ж.* **1.** Календарното време (година, месец, ден) на едно събитие. **2.** *Прен.* Време.

‹*лат.* datum›

дата̀рий *м.Ърк.* В Католическата църква — папски чиновник, завеждащ канцеларията за издаване на дипломи за бенефиции на духовни лица. ‹*лат.*›

дата̀рия *ж.Ърк.* В Католическата църква — ведомство, на което принадлежат документите по дела, решавани само от папата без участието на консисторията. ‹*лат.*›

датѝв *м. Език.* Дателен падеж. ‹*лат.* dativus›

датѝрам *несв.* и *св.* (**датѝране** *ср.*) **1.** Уточнявам датата на факт, събитие. **2.** Водя началото си, съществувам. **3.** *Остар.* Надписвам датата. ‹*фр.* dater ⇨ *нем.* datieren›

да̀то *нареч. Фин.* От отбелязаната дата. ‹*лат.*›

датурѝн *м. Хим.* Алкалоид, добиван от татула. ‹*фр.*›

да̀тчик *м. Техн.* Устройство за директно предаване на данни за дейността на механизъм, жив организъм или на друго явление. ‹*рус.*›

дау̀л *м. Диал.* Тъпан. ‹*тур.* davul›

даулджѝя *м. Диал.* Тъпанджия. ‹*тур.* davulcı›

дауншѝфтинг *м.* Възприемане на природосъобразен начин на живот, ограничаване на материалните удоволствия, връщане към природата. ‹*англ.* downshifting›

дафѝна *ж.* **1.** *Бот.* Лаврово дърво. Laurus nobilis. **2.** *Кул.* Дафинов лист. **3.** *Бот.* Бясно дърво. Daphne mezereum. ‹*гр.*›

дафѝнов *прил.* ✧ **Дафинов лист.** *Кул.* Изсушени листа от дафина, които се използват като подправка.

Да̀фне и **Дафнѐ** *ж. Мит.* Нимфа, която Аполон обичал и постоянно преследвал, превърната от Афелий, неин баща, в лаврово дърво, за да я спаси от посегателствата на влюбения бог. ‹от *гр.* собств. Δάφνη›

дафѝн *м.* Вещество, добивано от кората на дафинови растения; пургатив. ‹от *гр.*›

да̀фния *ж. Зоол.* Водна бълха. Daphnia. ‹*гр.*›

дафома̀нтия *ж. Истор.* Предсказване чрез наблюдение на хвърлени в огъня лаврови клонки. ‹*гр.*›

дафофо̀рии *мн. Истор.* Старогръцки празници в Беотия в чест на бог Аполон, провеждани веднъж на 10 години.

дацибао̀ *ср.* Стенен китайски вестник, обикн. написан на ръка.

да̀ча *ж.* Вила. ‹*рус.* да́ча›

дашаба̀ла *ж. Рел.* В будизма — всяка една от десетте способности, които притежава един Буда. ‹*санскр.*›

дая̀к *м.* **1.** *Диал.* Късо дърво за подпора. **2.** *Разг. Прен.* Бой, нанесен с твърд предмет. ‹*тур.* dayak›

даяма̀ *ж. Диал.* Лятна кошара за добитък. ‹*тур.*›

даяндѝсвам *несв.* и **даяндиса̀м** *св. Диал.* **1.** Трая, изтрайвам. **2.** Устоявам, понасям. ‹*тур.*›

дая̀ня *несв. Диал.* **1.** Издържам. **2.** Изтърпявам; даяндисвам. ‹*тур.* dayanmak›

дворя̀нин *м.* (**дворя̀нски** *прил.*) *Истор.* Човек, който принадлежи към дворянството. ‹*рус.* дворя́нин›

дворя̀нство *ср. Истор.* Привилегировано съсловие в някои европейски страни (Русия, Полша, Прусия и др.). ‹*рус.* дворя́нство›

де- *представка.* В сложни думи със значение 'липса', 'отстраняване', 'лишаване'; 'без-, раз-, от-'. ‹*лат.* de-›

деавра̀ция *ж. Остар.* Позлатяване. ‹*лат.*›

деаера̀тор *м. Техн.* Устройство за деаерация. ‹*лат.* deaerator›

деаера̀ция *ж. Физ.* Отстраняване на разтворени в течност газове. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

деалба̀ти *мн. Истор.* Членове на религиозно общество, нречени така заради белите дрехи, които носели. ‹*лат.*›

деартикула̀ция *ж. Език.* Разчленяване. ‹*лат.*›

дебакла̀ж *м. Мар.* **1.** Разчистване на кей или пристанище от кораби. **2.** Разтоварване на акостирал кораб. ‹*фр.* débâclage›

дебала̀ж *м.* Разопаковане на стока. ‹*фр.* déballage›

дебанкѝрам *несв.* В хазартните игри — разорявам банката. ‹*фр.*›

дебаркадѐ *ср.* Женски бален маскараден костюм. ‹*фр.*›

дебаркадѐр *м.* **1.** Закотвен плавателен съд, където акостират кораби за товарене и разтоварване. **2.** Платформа на жп станция. ‹*фр.* débarcadère›

дебаркѝрам *несв.* и *св.* (**дебаркѝране** *ср.*) **1.** Само в *3 л.* За военни части — правят десант. **2.** Разтоварвам кораб. ‹*фр.* débarquer›

деба̀ти *мн.* Разисквания, заседание. ‹*фр.* débats›

дебатѝрам *несв.* и *св.* (**дебатѝране** *ср.*) Водя дебати. ‹*нем.* debatieren›

дебенту̀ра *ж. Фин.* Митническо свидетелство за върнато платено мито. ‹*лат.* debeo 'дължа'›

дебѝл *м.* Дебилен човек. ‹*лат.* debilis 'слаб; немощен'›

дебѝлен *прил.* **1.** Слабоумен. **2.** Немощен. ‹*лат.*›

дебѝлност *ж. Мед.* **1.** Лека форма на вродено или придобито в детството слабоумие. **2.** Обща слабост. ‹*лат.* debilis 'слаб'›

дебѝт *м.* (**дебѝтен** *прил.*) Количеството вода, нефт, газ, което се влива или излива за единица време от един източник. ‹*фр.* débit 'разход'›

дѐбит *м.* (**дѐбитен** *прил.*) *Фин.* Лявата страна на счетоводни сметки, отразяваща задълже-

нията на титуляра на сметката. ‹*фр.* débit 'разход'›

дѐбитен *прил.* ✧ **Дебитна карта.** *Фин.* Карта, чрез която е възможно незабавно задължаване на банкова сметка по време на покупка на стоки или услуги; електронна чекова книжка. ✧ **Дебитна лихва.** *Фин.* Лихва, начисляванa върху задължения, отразени по сметка с дебитно салдо. ✧ **Дебитно авизо.** *Фин.* Авизо, изпращано от банка до друга банка или до титуляр на сметка за задължаване на сметката. ‹от *фр.*›

дебитѝрам *несв.* и *св.* (**дебитѝране** *ср.*) *Фин.* Минавам по сметка като задължение. ‹*фр.* débiter ⇨ *нем.* debitieren›

дѐбитнота *ж. Фин. Юр.* Съобщение на една от двете страни, които са в разплащателни отношения помежду си, за задължаване на сметката на контрагента. ‹*фр.* débitnote›

дебитомѐр *м. Техн.* Уред за измерване скоростта на протичане на флуиди. ‹*фр.* débitmètre›

дебѝтор *м. Фин.* Длъжник. ‹*лат.* debitor›

деблокѝрам *несв.* и *св.* (**деблокѝране** *ср.*; **деблокѝровка** *ж.*) **1.** *Воен.* Преодолявам блокада с военни действия. **2.** *Прен.* Възвръщам в предишно положение. ‹*фр.* débloquer›

дебѝй *м. Остар.* Арсенал. ‹*фр.* ⇨ *тур.*›

дебордѝрам *несв.* и *св. Воен.* Разполагам войските си така, че да обградят неприятеля флангово. ‹*фр.* déborder›

дѐбри *мн.* **1.** Гъсти, непроходими гори. **2.** *Прен.* Труднодостъпна за познанието материя. ‹*рус.*›

дебридмѐн *м. Мед.* Изчистване на отворена рана чрез отстраняване на чужд материал и мъртва тъкан, така че да се ускори заздравяването. ‹*фр.* débridement›

дебушѐ *ср.* Изход, излаз. ‹*фр.* débouché›

дебушѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Воен.* Разгръщам войски. **2.** Преминавам през тесен проход. ‹*фр.* déboucher›

дебю̀т *м.* (**дебю̀тен** *прил.*) **1.** Първа изява пред публика (на артист, писател и др.). **2.** *Спорт.* Началните ходове в една шахматна партия. **3.** Достигам някаква цел за първи път. ‹*фр.* début›

дебютѐнт *м.* Този, който има дебют. ‹*фр.* débutant ⇨ *нем.* Debütant›

дебютѝрам *несв.* и *св.* (**дебютѝране** *ср.*) За първи път публично се изявявам на определено поприще. ‹*фр.* débuter ⇨ *нем.* debütieren›

дѐва *ж. Рел.* В индуизма и будизма: **1.** Брахман във формата на бог личност. **2.** Богове, които са на по-високо ниво от хората, но са смъртни. **3.** Допълнение към имената на достигналите просветление, букв. 'светещия'. ‹*санскр.* deva 'бог'›

девалвѐция *ж.* **1.** *Фин.* Намаляване на златното съдържание или на официално установен паритет на дадена валута; девалоризация. **2.** *Прен.* Намаляване значението на морална и др. стойност; обезценяване. ‹*лат.* devalvatio›

девалвѝрам *несв.* и *св.* (**девалвѝране** *ср.*) **1.** *Фин.* Извършвам девалвация. **2.** Понасям девалвация. ‹*фр.* dévaluer ⇨ *нем.* devalvieren›

девалоризѐция *ж.* Девалвация. ‹*фр.* dévalorisation›

девалоризѝрам *несв.* и *св.* Девалвирам. ‹*фр.* dévaloriser›

девалюѐция *ж. Фин.* Намаляване на паричния курс на определена парична единица. ‹*англ.* devaluation›

деванагѐри *ср. Език.* Разновидност на староиндийското сричково писмо, използвана в хинди и др. съвременни езици, говорени в Индия и съседните държави. ‹от *санскр.* deva 'бог' + nagari 'азбука'›

деварикѐтор *м. Мед.* Хирургичен инструмент, наподобяващ ножица, който се използва за разделяне на тъкани на две отделни части по време на операция.

девастѐция *ж. Мед.* Изтребване на възбудителите на инвазионно заболяване в цяла географска зона; опустошение, унищожение. ‹*лат.* devasto 'опустошавам' ⇨ *фр.* dévastation›

девѐ *ср. Остар.* Камила. ‹*тур.* deve›

деведжѝя *м. Остар.* Камилар. ‹*тур.* deveci›

дѐви *ж.* **1.** В индуизма — богиня, всяко женско божество, напр. Лакшмидеви. **2.** В индуизма — царица, принцеса. **3.** Почтително обръщение, прибавяно към собственото име на индийските дами. ‹от *санскр.* deva 'бог'›

девиѐция *ж.* (**девиѐнтен** и **девиѐторен** *прил.*) **1.** *Юр.* Отклоняване от условията на договор. **2.** *Мар.* Отклонение на кораб от зададен курс. ‹*лат.* deviatio 'отклонение'›

девѝз *м.* **1.** *Хералд.* Надпис на герб. **2.** *Лит.* Изречение с ръководеща идея. **3.** *Лит.* Изречение или дума, които авторът слага на произведението си вм. своето име при анонимен конкурс. ‹*фр.* devise›

девѝзи *мн. Фин.* Чужди парични единици, използвани в международните разплащания. ‹от *лат.*›

девинкулѐция *ж. Фин.* Превръщане на поименна ценна книга в безименна (т. е. ценна книга на приносител). ‹от *лат.*›

девитализѐция *ж. Мед.* **1.** В стоматологията — умъртвяване и отстраняване нерва на зъба. **2.** Лишаване от жизнеспособност. ‹от *лат.*›

деволюционен *прил.* ✧ **Деволюционна война.** *Истор.* Война между Франция и Испания от 1667 г., започната от Луи XIV заради деволюционни права.

деволюция *ж. Юр.* Прехвърляне на право на деца от първи брак да наследят родителите си вм. децата от следващ брак. ‹*фр.* dévolution›

девон *м.* (**девонски** *прил.*) *Геол.* Четвъртата низходяща система от палеозоя. ‹*англ.* Devon ⇨ *нем.* Devon›

девоция *ж.* Набожност, признателност, преданост. ‹*фр.* dévotion ⇨ *нем.* Devotion›

девриè *ср. Остар.* Нощна стража. ‹*тур.* devriye›

девтерогамия *ж.* (**девтерогамен** *прил.*) *Биол.* Второбрачие. ‹*гр.*›

девтерогонист *м. Истор. Изк.* В древногръцкия театър — вторият изпълнител на една от трите второстепенни роли. ‹*гр.*›

девтероканонично *прил.* ✧ **Девтероканонични книги.** *Рел.* Книги, станали канонични, едва след като други вече са били признати за такива.

Девтерономия *ж. Библ.* Книга Второзаконие. ‹от *гр.* δεύτερος 'втори' + νόμος 'закон'›

девтероскопия *ж.* Способността за предвиждане; предсказване. ‹*гр.*›

девширмè *ср. Истор.* В Османската империя — кръвен данък, специална система за принудително събиране на християнски момчета, за да бъдат отгледани, възпитани и обучени в мюсюлманска среда, след което да попълнят еничарския корпус и другите подразделения на султанската гвардия. ‹от *тур.* devşirmek 'събирам'›

дегазатор *м. Хим.* **1.** Апарат за дегазация. **2.** Вещество за дегазация. ‹*рус.*›

дегазация *ж.* (**дегазационен** *прил.*) *Хим. Физ.* **1.** Обезвреждане на вредни газове или отровни вещества. **2.** Деаерация. ‹*рус.*›

дегазирам *несв.* и *св.* (**дегазиране** *прил.*) Извършвам дегазация. ‹*фр.* dégazer›

дегенерат *м.* **1.** *Мед.* Израждане. **2.** *Биол.* Изроден организъм. **3.** *Прен.* Духовно изроден човек. ‹*лат.* degenerātus›

дегенерация *ж.* (**дегенеративен** *прил.*) **1.** *Биол.* Израждане. **2.** *Биол.* Закърняване или изчезване на органи в хода на нормалното индивидуално развитие. **3.** *Мед.* Разпадане или загуба на специализираната функция на клетки или орган. ‹*лат.* degeneratio 'израждане'›

дегенерирам *несв.* и *св.* (**дегенериране** *прил.*) Израждам се, променям същността си. ‹*нем.* degenerieren›

дегерминатор *м. Техн.* Машина за отделяне на зародишите от зърната при производство на нишесте. ‹*лат.*›

дегероизация *ж.* **1.** *Лит.* Обезличаване на литературния герой. **2.** Лишаване от ореол. ‹*рус.*›

дегизирам *несв.* и *св.* (**дегизиране** *прил.*) Променям външността; маскирам. ‹*фр.* déguiser›

дегмедè *нареч. Диал.* Кой знае, надали, едва ли. ‹*тур.*›

дегра *ж. Кожар.* Окислено масло от морски животни, което се използва при обработката на кожи. ‹*фр.* dégras›

деградация *ж.* **1.** Постепенно израждане; движение надолу. **2.** Понижение в йерархия. ‹*лат.* degradatio›

деградирам *несв.* и *св.* (**деградиране** *прил.*) **1.** Движа се назад; влошавам се. **2.** Причина съм за деградация. ‹*фр.* dégrader›

дегрèсия *ж.* (**дегресивен** *прил.*) **1.** Постепенно смаляване. **2.** *Фин.* Намаляване на жп навло на километър. ‹*лат.* degressus 'слязъл'›

дегустатор *м.* Специалист по дегустация. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

дегустация *ж.* (**дегустационен** *прил.*) **1.** Специално оценяване качествата на хранително-вкусов продукт. **2.** Опитване от питие или ядене, за да се определи качеството им. ‹*фр.* dégustation›

дегустирам *несв.* и *св.* (**дегустиране** *прил.*) Правя дегустация; опитвам. ‹*нем.* degustieren ⇨ *фр.* déguster›

Дедал *м. Мит.* Прочут атински майстор, който сътворил лабиринта на о. Крит, а след това — крила за себе си и сина си Икар. ‹*гр.* собств. Δαίδαλος›

дедикация *ж.* Посвещение върху книга, подарък от автор. ‹*лат.* dedicatio›

дедит *м. Фин.* Определяне на пълната сума за плащане от кредитополучателя. ‹*лат.*›

дедуèйт *м. Икон.* Товароподемността на един кораб, изразена в тонове. ‹*англ.* deadweight›

дедукция *ж.* (**дедуктивен** и **дедукционен** *прил.*) Логическо умозаключение от общото към частното. ‹*лат.* deducto›

дедуцирам *несв.* и *св.* **1.** Извеждам умозаключение чрез дедукция. **2.** *Прен.* Свеждам до нещо. ‹*лат.* dedūco 'довеждам'›

деèкция *ж. Юр.* Противозаконно прогонване. ‹*лат.*›

дееспособност *ж.* (**дееспособен** *прил.*) **1.** Свойство на дееспособен. **2.** *Юр.* Право и отговорност за извършване на дейност с правно значение (след 18-годишна възраст). ‹*рус.*›

дежавю *ср. неизм.* Нещо познато, което се знае отдавна. ‹*фр.* déjà-vu›

дежонè *ср. Остар.* Закуска. ‹*фр.* déjeuner›

дежурен *прил.* Който дежури. ‹*рус.*›

дежурство *ср.* Служба на дежурен. ‹*рус.*›

дежурѝ *несв.* **1.** Изпълнявам служебни задължения в определено време, като се редувам с други. **2.** *Прен.* Неотлъчно присъствие. ‹*рус.*›

дез- *представка.* В сложни думи със значение 'извършване, реализиране в обратна посока', напр. *дезинфекция*, *дезинформация*. ‹*лат.* de(s)-›

дезабийѐ *нареч.* С домашни дрехи, по домашному; неглиже. ‹*фр.* déshabillé›

дезавуѝрам *несв.* и *св.* Отстранявам от работа или от представителни функции поради отнемане на доверието. ‹*фр.* désavouer›

дезагрегàция *ж.* Разпадане на частите на едно цяло. ‹*фр.* désagrégation›

дезакòрд *м. Муз.* Нехармоничен тон. ‹*фр.* désaccord›

дезактивàция *ж.* (**дезактивациòнен** *прил.*) *Хим.* Отстраняване на радиоактивно замърсяване. ‹*рус.*›

дезактивѝрам *несв.* и *св.* (**дезактивѝране** *ср.*) Извършвам дезактивация. ‹*фр.* désactiver›

дезакцентуàция *ж. Език.* Слабо изговаряне на сричка под ударение по стилистични или синтактични причини. ‹*фр.* désaccentuation›

дезамбалàж *м.* Разопаковане на стока. ‹*фр.* désemballage›

дезамбаркѝрам *несв.* и *св.* Разтоварвам от кораб. ‹*фр.* désembarquer›

дезартикулàция *ж. Мед.* Разделяне на две кости, съединени в става. ‹от *лат.*›

дездемòна *ж.* **1.** (**Дездемòна** *ж.*) *Лит.* Героиня от трагедията "Отело" от У. Шекспир (1564–1616). **2.** *Прен.* Съпруга, която несправедливо страда от ревността на мъжа си. ‹*англ.* собств. Desdemona›

дезертѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Воен.* Отклонявам се от военна служба. **2.** *Прен.* Не удържам поето задължение. ‹*фр.* déserter›

дезертьòр *м.* Човек, който дезертира. ‹*фр.* déserteur›

дезидерàта *ж.* **1.** Липса, недостиг. **2.** В библиотекознанието и архивистиката — нови книги, които трябва да се набавят. ‹*лат.* desiderāta 'желания'›

дезидератѝв *м.* (**дезидератѝвен** *прил.*) *Език.* Желателно наклонение; оптатив. ‹*лат.* desiderativus›

дезидѐриум *м.* Силно желание, копнеж, страст. ‹*лат.*›

дезинсѐкция *ж.* (**дезинсекциòнен** *прил.*) Унищожаване на вредни насекоми. ‹*фр.* désinsectisation›

дезинтегрàтор *м. Техн.* **1.** Машина за раздробяване на руда, гипс, въглища и др. **2.** Устройство за премахване на праха от газове ‹от *лат.* de(s)- 'от' + integer 'цял'›

дезинтеграàция *ж.* (**дезинтеграциòнен** *прил.*) **1.** Разпадане на едно цяло на съставните му части. **2.** *Прен.* Нарушаване на единството. ‹*лат.* desintegratio›

дезинтоксикàция *ж. Мед.* Процес, при който се премахват токсични субстанции или токсичният ефект на някои съединения. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дезинфектàнт *м. Фарм.* Съединение, което премахва бактерии и други микроорганизми. ‹от *гр.*›

дезинфектѝн *м. Фарм.* Лекарствена таблетка при лекуване на простудно заболяване.

дезинфектѝрам *несв.* и *св.* Дезинфекцирам. ‹*фр.* désinfecter›

дезинфѐктор *м. Фарм.* **1.** Вещество за дезинфекция. **2.** Уред за дезинфекция. ‹*лат.* desinfector›

дезинфекцѝрам *несв.* и *св.* Извършвам дезинфекция; обеззаразявам.

дезинфѐкция *ж.* (**дезинфекциòнен** *прил.*) Отстраняване на инфекциозни микроорганизми от замърсени предмети, инструменти, дрехи или околна среда чрез физични или химични методи. ‹*лат.* desinfectio›

дезинформàтор *м.* Този, който дава дезинформация. ‹*лат.* desinformator›

дезинформàция *ж.* Заблуждаваща информация. ‹*рус.*›

дезинформѝрам *несв.* и *св.* (**дезинформѝране** *ср.*) Заблуждавам с лъжлива информация. ‹*рус.*›

дезитѝн *м. Фарм.* Мехлем за изгорено и др. ‹*нем.*›

дезмѝт(ис) *м. Мед.* Възпаление на сухожилията. ‹от *гр.* δεσμός 'връзка'›

дезмографàфия *ж.* Дял от анатомията, изучаващ сухожилията. ‹от *гр.*›

дезмолàзи *мн. Биохим.* Общ термин за назоваване на ензимите, които участват като катализатори на въглеводородната обмяна на веществата в живити организми.

дезмолѝза *ж. Биол.* Окисляване на веществата при обмяната в живите организми. ‹от *гр.*›

дезмопатолòгия *ж. Мед.* Наука за болестите на сухожилията. ‹от *гр.*›

дезмотòмия *ж. Мед.* Рязане на сухожилия. ‹от *гр.*›

дезмѝургия *ж. Мед.* Дял от хирургията за правене на превръзки и лекуване на болести, без операция. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дезодорàнт *м.* Агент, който намалява или премахва неприятната телесна миризма чрез унищожаване на бактерии, които населяват кожата и разлагат потта. ‹*фр.* désodorisant›

дезодорàтор *м.* **1.** *Техн.* Уред за извършване на дезодорация. **2.** Всяко средство за премахване на лоша миризма. ‹*лат.*›

дезодорация *ж.* Унищожаване на лоша миризма. ‹*фр.* désodorisation›

дезодорирам *несв.* и *св.* Извършвам дезидорация; обезмирисявам. ‹*нем.* desodorieren›

дезоксидант и **дезоксидатор** *м. Хим.* Вещество, което предизвиква дезоксидация.

дезоксидация *ж. Хим.* Отнемане на кислород от дадено вещество. ‹*лат.*›

дезоксидирам *несв.* и *св. Хим.* Извършвам дезоксидация. ‹*фр.* désoxyder ⇨ *нем.* desoxidieren›

дезоксикортикостерон *м. Биол.* Хормон, синтезиран и освобождаван от кората на надбъбречните жлези. ‹от *лат.*›

дезоксирибонуклеинов *прил.* ✧ **Дезоксирибонуклеинова киселина (ДНК).** *Биохим.* Генетичен материал на всички живи същества, който контролира наследствеността и е локализиран в клетъчното ядро.

дезорганизатор *м.* Човек, който нарушава организацията. ‹*лат.* desorganisātor›

дезорганизация *ж.* (**дезорганизационен** *прил.*) Нарушение на организация, ред, дисциплина. ‹*лат.* desorganisatio›

дезорганизирам *несв.* и *св.* (**дезорганизиране** *ср.*) Внасям дезорганизация; разстройвам. ‹*фр.* désorganiser›

дезориентация *ж.* **1.** Изгубване на ориентация. **2.** Изгубване на правилната представа. **3.** Въвеждане в заблуждение. ‹*фр.* désorientation›

дезориентирам *несв.* и *св.* (**дезориентиране** *ср.*) Въвеждам в дезориентация; заблуждавам. ‹*фр.* désorienter›

дезуниати *мн. Истор.* Всички православни християни, които първоначално приемат уния с Католическата църква, а по-късно я отхвърлят. ‹*лат.*›

дезуния *ж.Ърк.* В Католическата църква — наименование на схизмата; разцепление. ‹*лат.*›

деидеологизация *ж.* Освобождаване от идеология в обществения живот и науката.

деидеологизирам *несв.* и *св.* (**деидеологизиране** *ср.*) Провеждам деидеологизация.

деизъм *м. Рел. Филос.* Религиозно-философско учение през XVII–XVIII в., което признава Бог за Творец на света, но отрича участието Му в живота след това. ‹от *лат.* deus 'бог' ⇨ *фр.* déisme›

деиндивидуализация *ж. Психо.* Загуба на идентичността или самосъзнанието в резултат на голям брой фактори (анонимност, новост или неопределеност на ситуация, емоционална възбуда, консумация на алкохол, наркотици и др.), поради която човек спира да се съобразява със санкциите, външните правила и стандарти, приети в обществото, а се идентифицира с нормите и хората в групата, където се намира; "потапяне" в групата. ‹от *англ.* deindividuation›

деипнософист *м. Истор.* В античността — човек, който води философски беседи или излагал определено учение по време на обедните пирове. ‹*гр.*›

деист *м.* Последовател на деизма. ‹*фр.* déiste›

деификация *ж. Рел.* Обоготворяване, обожествяване. ‹от *лат.* deus 'бог' + facio 'правя'›

деифицирам *несв.* и *св. Рел.* Обоготворявам, обожествявам. ‹от *лат.* deus 'бог' + facio 'правя'›

дей *м. Истор.* Управител на Алжир до 1830 г. ‹от *тур.* dâi 'чичо'›

дейзидемония *ж.* **1.** Свещен страх. **2.** Боязън от духове и призраци. ‹*гр.*›

дейксис и **деиксис** *м.* **1.** Показател, указател. **2.** *Език.* Показателна функция, функция на посочване, съотнасяне (напр. при местоименията). ‹*гр.* δείξις 'посочване, показване'›

дейктичен *прил.* **1.** Показателен. **2.** *Език.* Който посочва чрез съотнасяне с намиращите се в отношение с говорещия лица и предмети. ‹*гр.*›

дейнос *м. Истор.* Съд с широко гърло и без дръжки за разреждане на вино. ‹*гр.*›

дейсис *м.* **1.** Молитва; молба. **2.** *Истор.* Византийско изображение, на което Христос е между Богородица и Йоан Кръстител, застъпници на човечеството. ‹*гр.*›

дек₁ *м. Мар.* Палуба на кораб. ‹*англ.* deck›

дек₂ *м. Техн.* Висококачествено възпроизвеждащо и записващо устройство, което се включва към външен нискочестотен усилвател. ‹*англ.* tape deck›

дека- *представка.* В сложни думи със значение 'десет', напр. *декалитър*, *денометър* и др. ‹от *гр.* δέκα 'десет'›

дека *ж.* **1.** *Муз.* Част от корпуса на струнни инструменти, която отразява и усилва звука. **2.** *Техн.* Част от вършачка. **3.** *Техн.* Платформа в пневматичен сепаратор за обогатяване на въглища. ‹от *нем.* Decke 'покрив'›

декабрист *м.* (**декабристки** *прил.*) *Истор.* Участник в руското дворянско движение срещу царското самодържавие от началото на XIX в. ‹*рус.*›

декагон *м.* (**декагонален** *прил.*) *Геом.* Десетоъгълник. ‹*гр.*›

декаграм *м.* Мярка за тежина, равна на десет грама. ‹*гр.*›

декада *ж.* **1.** *Истор.* В древността — група от десет войници. **2.** *Истор.* По време на Великата френска революция — единица за броене на времето, равна на десет дни, приета вм. седмица. **3.** Десетдневка. ‹от *гр.* δεκάς,

δεκάδυς 'десетица'›

декадàнс *м. Изк. Лит.* Европейско движение в изкуството и литературата от края на XIX в., свързано със символизма, но характеризиращо се с краен индивидуализъм, естетизъм и песимизъм; декадентство. ‹*лфр.* décadence›

декадѐнт *м. Изк. Лит.* Представител на декаданса. ‹*фр.* décadent›

декадрàхма *ж. Истор.* Голяма сребърна монета (ок. 43 г.) в обращение у древните гърци, сечена по повод на значително събитие, напр. военна победа. ‹*гр.*›

декадриѐ *ср. Истор.* Наименование на френския републикански календар. ‹от *фр.* décadaire›

декаѐдър *м. Геом.* Тяло с десет страни. ‹от *гр.* δέκα 'десет' + ἕδρα 'страна'›

декалàж *м. Техн.* Разместване, преместване на нещо в пространството. ‹*фр.* décalage›

декалѝн *м. Хим.* Хидриран нафталин, разтворител и съставка на моторно гориво. ‹*рус.*›

декалѝтър *м.* Мярка за течности, равна на десет литра. ‹от *гр.*›

декалкѝрам *несв.* и *св. Изк.* В изобразителното изкуство — прехвърлям гравюра от камък или метална плоча върху дърво. ‹*фр.* décalquer›

декалкомàния *ж. Изк.* **1.** Декорация, изработена с помощта на листове хартия, върху които по литографски път е отпечатан орнамент. **2.** Сюрреалистична техника за създаване на образи, въведена от Оскар Домингес. ‹*фр.* décalcomanie›

декалò *ср. Търг.* **1.** Намаление на първоначалното тегло на стока поради изветряване. **2.** Отстъпка от теглото на декларирана стока, която продавачът прави на купувача. ‹*ит.* decalo›

Декалòг *м. Библ.* Десетте Божи заповеди. ‹*гр.* Δεκαλόγος›

декалýмен *м. Физ.* Единица мярка за светлинен поток, равна на десет лумена. ‹*гр.* + *лат.*›

декалцинàция *ж.* **1.** *Хим.* Отстраняване, отнемане на калций. **2.** *Мед.* Изчезване на солите на калция от костната тъкан. ‹*лат.* decalcinatio›

декалцификàция *ж. Мед.* Загуба или намаляване на калциевите соли в костите или зъбите. ‹*лат.*›

Декамерòн *м. Лит.* Прочут сборник с новели на италианския писател хуманист Giovanni Boccaccio (1313—1375). ‹*ит.* Decameron›

декамѐтър *м.* Мярка за дължина, равна на десет метра. ‹от *гр.*›

декàн *м.* (**декàнски** *прил.*) **1.** *Истор.* Десетник. **2.** *Истор.* В средновековните католически манастири — монах, помощник на игумена (абата). **3.** *Църк.* В съвременната Католическа и Англиканска църква — старши свещеник. **4.** Изборен административен глава на факултет във висше учебно заведение. **5.** *Прен.* Доайен. ‹*лат.* decānus›

деканàт *м.* Административно-учебно управление на факултет. ‹*лат.* decanātus›

декàникум *м. Истор.* През Средновековието — затвор към църква за арестуване на провинили се служители на клира. ‹*лат.*›

декантàтор *м. Хим.* Устройство за утаяване на течности; центрофуга. ‹*фр.* décanteur›

декантàция *ж. Хим.* Отделяне на утайка от течност. ‹*фр.* décantation›

декантѝрам *несв.* и *св.* (**декантѝрам** *ср.*) *Хим.* Отделям твърдо тяло от течност, като оставям тялото да се утаи и се отлее течността. ‹*фр.* décanter›

декапѝрам *несв.* и *св.* (**декапѝрам** *ср.*) **1.** *Хим.* Почиствам сребро и др. с помощта на силно разреден разтвор на сярна киселина. **2.** Придавам зеленикав гланц на дървени повърхности. ‹*фр.* décaper›

декапитàция *ж. Юр.* Обезглавяване. ‹*лат.* decapitatio›

декапòди *мн.* (декапòд *м.*) *Зоол.* **1.** Десетокраки ракоподобни морски животни. **2.** Мекотели с десет пипала от подвид Decapoda. ‹*гр.* ⇨ *фр.* décapode›

дѐкар *м.* Мярка за земна повърхност, равна на десет ара (1000 кв. м). ‹*гр.*›

декарбонизàция *ж. Хим.* Освобождаване на едно вещество от съдържащия се в него въглерод. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

декарбонизѝрам *несв.* и *св. Хим.* **1.** Подлагам на декарбонизация. **2.** За вещество — декарбонизирам се. — **декарбонизирам се.**

декàс *м. Истор.* Помещение в спартански затвор, където през нощта умъртвявали престъпниците или политическите опоненти. ‹*гр.*›

декастилòн *м. Архит.* Здание с десет колони в колонадата. ‹*гр.*›

декастѝх *м. Лит.* Строфа от десет стиха. ‹*гр.*›

декатѝрам *несв.* и *св. Текст.* **1.** Обработвам тъкан с пара или гореща вода за подобряване на нейното качество. **2.** Премахвам лъскавината на плат. ‹*фр.* décatir›

декатрòн *м. Физ.* Прибор за цифрово броене по десетичната система. ‹*гр.*›

декахòрд *м. Муз.* Китара с десет струни. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

деквалификàция *ж.* Изгубване на квалификация. ‹*рус.*›

деквалифицѝрам *несв.* и *св.* Правя да изгуби квалификация. ‹*рус.*›

дѐкел *м. Полигр.* Обвивка (от хартия, платно и др.) в печатна машина между цилиндъра и печатната форма за изравняване на натиска при печатане. ‹*нем.* Deckel 'покрив'›

декѐмври *м.* Дванадесетият, последен месец на календарната година (според римския календар — десетият месец). ‹*лат.* december›

декламàтор *м.* Човек, който владее изкуството да декламира. ‹*лат.* declamātor›

декламатòрика *ж. Истор.* Системата от правила, преподавани в античните школи за разрешаване на отвлечени въпроси с убедителност и красноречие. ‹*лат.*›

декламàция *ж.* **1.** Изкуство за изразително четене. **2.** Четене или възпроизвеждане наизуст на текст пред слушатели. **3.** Лъжлив патос. ‹*лат.* declamatio 'упражняване в произнасяне на речи'›

декламѝрам *несв.* и *св.* **1.** Изразително чета или рецитирам пред публика. **2.** Говоря или чета приповдигнато. ‹*фр.* déclamer›

декларатѝвен *прил.* (**декларатѝвно** *нареч.*; **декларатѝвност** *ж.*) *Неодобр.* Ненужно тържествен, но без дълбоко съдържание. ‹*фр.* déclaratif›

декларàтор *м.* Човек, който декларира. ‹от *фр.* déclarer›

декларàция *ж.* **1.** Официално изявление. **2.** Писмено или устно заявление пред институция или пред лице. ✧ **Всеобща декларация за правата на човека.** *Юр.* Основен документ, отнасящ се до човешките права и тяхната международна защита, приет е от Общото събрание на ООН на 10.12.1948 г. ‹*лат.* declaratio›

декларѝрам *несв.* и *св.* (**декларѝране** *ср.*) **1.** Правя декларация. **2.** Уверявам, гарантирам. ‹от *фр.* déclarer›

декласѝрам *несв.* и *св.* (**декласѝране** *ср.*) **1.** Причина съм някой да деградира, да пропадне. **2.** Отстранявам от участие в класиране. ‹*фр.* déclasser›

декласѝран *прил.* **1.** Изгубил връзка със своята класа. **2.** *Пренебр.* Деградирал. ‹от *фр.* déclassé›

деклинàтор *м. Физ.* Уред за измерване на магнитно отклонение. ‹*лат.* declinātor›

деклинàция *ж.* (**деклинациòнен** *прил.*) **1.** *Физ.* Отклонение на магнитната стрелка на компаса от географския меридиан. **2.** *Астр.* Ъгловото разстояние на дадено небесно тяло от небесния екватор. **3.** *Език.* Склонение. ‹*лат.* declinatio›

дековѝлка *ж. жп* **1.** Теснолинейна линия; теснолинейка. **2.** Вагон от композиция, която е пригодена да се движи по такава линия. ‹по името на *фр.* изобретател на съоръжението Decauville›

декогестàнт *м. Мед.* Агент, който намалява или облекчава възпаление на носната лигавица. ‹*лат.*›

декòдер *м. Инф.* Устройство за декодиране. ‹*англ.* decoder›

декодѝрам *несв.* и *св.* (**декодѝране** *ср.*) **1.** Дешифрирам. **2.** *Инф.* Преработвам кодирана информация в първоначалния ѝ вид. ‹*англ.* decode ⇨ *нем.* decodieren›

декòкт *м. Фарм.* Отвара от лековити растения. ‹*лат.* decoctum›

декòкция *ж. Фарм.* Приготвяне на отвара от лековити растения. ‹*лат.* ⇨ *фр.* décoction›

декòл *м.* Многоцветни изображения за маркировка. ‹*лат.*›

деколàж *м. Изк.* Произведение на изкуството, създадено чрез разрушаване, разчупване, разлепване на различни материали. ‹*фр.* décollage›

деколонизàция *ж. Полит.* Превръщане на колониите в независими държави. ‹*фр.* décolonisation›

деколорàция *ж. Хим.* Обезцветяване. ‹*лат.* decoloratio›

деколоримѐтър *м. Хим.* Уред за измерване силата на обезцветяващи вещества. ‹*фр.* décolorer 'обезцветявам' + mètre›

деколорѝрам *несв.* и *св.* Обезцветявам. ‹*лат.* decolōro›

деколтѐ *ср.* **1.** Отвор на вратната извивка на дреха. **2.** Тази част от тялото, която е открита с такъв отвор. ‹*фр.* décolleté›

деколтѝрам *несв.* и *св.* Правя деколтето на дреха. ‹*фр.* decolleter›

декомпенсàция *ж. Мед.* Нарушение на нормалната дейност на организъм или на неговата система, орган поради срив или изтощение на приспособителните механизми. ‹*лат.*›

декомпозѝрам и **декомпонѝрам** *несв.* и *св.* Разлагам на компоненти, на съставните части. ‹*фр.* décomposer›

декомпозѝция *ж.* **1.** Разлагане на съставни части. **2.** *Мед.* Най-тежката форма на стомашно разстройство у кърмачета при усвояване на храна. ‹*фр.* décomposition›

декомпонѝрам *несв.* Декомпозирам. ‹*лат.*›

декомпрѐсия *ж.* **1.** Намаляване на натиск. **2.** Бърз преход от среда с по-високо налягане в среда с ниско налягане. **3.** *Мед.* Намаляване на налягането върху орган или част от тялото чрез хирургична намеса. **4.** Постепенно намаляване на атмосферното налягане при гмуркачи, които работят при изкуствено повишено налягане. ‹*лат.* decompressio›

декомпрѐсор *м. Техн.* Уред за постепенно на-

маляване на налягането. ‹*фр.* décompresseur›

декòнт *м. Фин.* Извлечение от сметка, авизо или цифров отчет, който банка, агент, пълномощник или комисионер дават на техен клиент след извършена операция. ‹*фр.* décompte›

деконтаминàция *ж. Мед. Хим. Екол.* Обеззаразяване. ‹*лат.* decontaminatio›

деконцентрàция *ж.* Разпръскване, разсредоточаване, разсейване. ‹*лат.* ⇨ *фр.* déconcentration›

декòр *м.* **1.** *Изк.* Оборудване за театрална сцена. **2.** Това, което служи за украса. ‹*фр.* décor›

декоратѝвен *прил.* (**декоратѝвно** *нареч.*; **декоратѝвност** *ж.*) **1.** Който служи за украса. **2.** Картинен, живописен; външно ефектен, показен. ‹*фр.* décoratif›

декорàтор *м. Остар.* **1.** Сценограф. **2.** Художник, който украсява предмети, помещения и др. ‹*фр.* décorateur›

декорàция *ж.* **1.** *Изк.* Художествено оформление; сценография. **2.** Всичко, което служи за украса. **3.** *Прен.* Нещо, което прикрива непривлекателна същност. ‹*фр.* décoration›

декорѝрам *несв.* и *св.* (**декорѝране** *ср.*) **1.** Украсявам. **2.** *Прен.* Скривам, прикривам. ‹*фр.* décorer›

декòрт и **декàрт** *м. Фин.* Намаляване цената на стока поради предсрочното ѝ заплащане, поради по-ниско качество или поради неточно съответствие с предвиденото в договора за доставка. ‹*нем.* Dekort›

декортикàтор *м. Техн.* Машина за отделяне на кората и ликото от стъбло. ‹*лат.* decorticātor›

декортикàция$_1$ *ж. Техн.* Механичен начин за отделяне на кората и ликото от стъбло. ‹*лат.* decorticatio›

декортикàция$_2$ *ж. Вет. Мед.* Хирургично отстраняване на кората на главния мозък, ценен метод за анализиране на анатомията и на лежащите под нея структури (при умрели животни/хора) или за да се анализира поведенческият капацитет на останалата част от мозъка (при живи животни). ‹*лат.* decorticatio›

декофрѝрам *несв.* и *св. Строит.* Свалям кофраж след втвърдяване на бетона. ‹*фр.* décoffrer›

декредитѝрам *несв.* и *св. Фин.* Спирам кредит. ‹*фр.* décréditer›

декремѐнт *м.* **1.** *Физ.* Величина, която представя степента на затихване на периодичните движения. **2.** *Мед.* Стадий на намаляване на температурата или силата на дадена болест. **3.** *Физиол.* Постепенно затихване на вълната на нервно възбуждане при нейното разпространение по нерва. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Dekrement›

декресчѐндо *нареч. Муз.* Декрешендо. ‹*ит.* decrescendo›

декрѐт *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — постановление на консула, диктатора или императора. **2.** *Юр.* Постановление на висш орган на държавна власт със сила на закон. ‹*лат.* decrētum›

декретàлия *ж. Църк.* Постановление на римския папа във вид на послание по канонически въпроси. ‹*лат.*›

декретѝрам *несв.* и *св.* **1.** Узаконявам. **2.** *Прен.* Разпореждам се самоволно. ‹от *фр.* décréter›

декретѝст *м. Истор.* Специалист по каноническо право. ‹*лат.*›

декрешѐндо *нареч. Муз.* Отслабване на звука, постепенен преход от силно към тихо звучене. ‹*ит.* decrescendo›

дексиографàфия *ж.* Традиционното писане в европейските страни от ляво на дясно. ‹*гр.*›

декстрàн *м. Хим.* Желатиноподобен продукт, получен при кисненето на захарното цвекло. ‹*фр.* dextrane›

декстрѝн *м.* (**декстрѝнов** *прил.*) *Хим.* Продукт, получен при обработката на нишестето, използван като лепило. ‹*лат.* dexter 'десен'›

декстрòза *ж. Хим.* **1.** Гроздова захар. **2.** Остаряло название на гликозата. ‹*лат.* dexter 'десен'›

декстрокàрдия *ж. Анат.* Местоположение — вродено или в резултат на изместване — на сърцето към дясната страна на гърдите. ‹*лат.* dextrocardie›

декýбитус *м. Мед.* Разязвена област от кожата, причинена от дразнене и постоянно налягане върху част от тялото. ‹*лат.*›

декувѐр *м. Юр.* Разликата между оценката на имуществото и застрахователната сума, която остава като риск за застрахователя. ‹*фр.* découvert 'непокрит'›

декувѐрт *м. Фин.* **1.** Продажби, при които продавачът още не разполага със стоката или с ценните книжа, които продава. **2.** Покупка на валута, при която сметката на купувача остава с дебитно салдо, което се покрива след продаване на купената валута; открита позиция. ‹*фр.* découverte›

декуврѝрам *несв.* и *св. Банк.* Откривам, разкривам. ‹от *фр.* découvrir›

декупàж *м. Изк.* Изрязване на готови форми от хартия и залепването им върху различна повърхност, за да се получи колаж. ‹*фр.* découpage›

декýрион *м. Истор.* Командир на декурия в древен Рим. ‹*лат.* decurionis›

декýрия *ж. Истор.* В римската войска — от-

ряд от десет войници. ‹*лат.* decuria›

декурсѝвен *прил.* ✧ **Декурсивна лихва.** *Фин.* Лихва, която се заплаща едновременно с изплащане на последната част на главницата. ‹от *фр.* décours›

декýрсия *ж.* Нашествие, набег. ‹*лат.*›

делеатýра *ж.* *Печ.* Коректурен знак (∅) за изхвърляне на буква, дума и др. ‹*лат.* deleatura 'да се изтрие'›

делегàнт *м.* *Юр.* **1.** Лице, което делегира определени права на някого. **2.** Поръчител при уреждане на дълг. ‹*фр.* délégant›

делегàт *м.* (**делегàтски** *прил.*) Избран или назначен представител; пратеник. ‹*лат.* delegātus›

делегàция *ж.* Група от делегати. ‹*лат.* delegatio›

делегѝрам *несв.* и *св.* (**делегѝране** *ср.*) Изпращам, упълномощавам като делегат. ‹*лат.* delego›

делѐция *Биол.* Генетична мутация, при която има загуба на ДНК. ‹*лат.*›

делѝ *прил.* *Разг.* Обикн. към собствени имена — луд, буен. ‹*тур.* deli›

делибашѝя *м.* (**делибашѝйски** *прил.*) *Истор.* **1.** В Османската империя — телохранител на паша. **2.** Само *мн.* Групи от деморализирани турски войници през XVIII–XIX в., които ограбват местното население в Османската империя. **3.** *Прен.* Разбойник. ‹*тур.* deli + baş 'глава'›

делиберàция *ж.* *Остар.* Размисъл, обмисляне на нещо. ‹*лат.*›

деликàт *м.* *Остар.* Възпитан, внимателен човек. ‹*фр.* délicat›

деликàтен *прил.* (**деликàтно** *нареч.*; **деликàтност** *ж.*) **1.** Фин, изящен. **2.** Чувствителен. **3.** За въпрос, положение — който изисква умение, такт, коректност при разрешаване или излизане от него. ‹*фр.* délicat›

деликатѐс *м.* (**деликатѐсен** *прил.*) Скъпо, рядко, вкусно ядене или питие. ‹*фр.* délicatesse 'изтънченост'›

деликàтнича *несв.* *Неодобр.* Държа се прекалено деликатно. ‹от *фр.* délicat›

делѝктен *прил.* ✧ **Деликтна отговорност.** *Юр.* Отговорност за извършено престъпление, която води до поправяне на вредата. ‹*лат.* delictus›

делимитатѝвен *прил.* *Юр.* Разграничителен. ‹*лат.*›

делимитàция *ж.* **1.** *Юр.* Определяне на направлението и положението на държавни граници по съответния договор и населението им върху карти, приложени към договора. **2.** Разграничаване. ‹*лат.* delimitatio›

делинквѐнт *м.* **1.** *Юр.* Законно осъден на смърт престъпник. **2.** *Прен.* Обречен човек. ‹*лат.*›

делѝриум и **делѝр** *м.* *Психх.* **1.** Психоза, причинена от алкохолизъм. **2.** Остро нарушение на психичните процеси, съпътстващо органично мозъчно заболяване. ‹*лат.* delirium›

делѝт *м.* *Минер.* **1.** Жила в камък. **2.** Страна на камък, противоположна на страната, на която е лежал в каменоломната. ‹от *лат.* detiter›

делѝция *ж.* Наслаждение, наслада. ‹*лат.*›

делѝя *прил.* **1.** В народните песни за младеж — луд, буен, волен. **2.** Като *същ.* *м.* Делибашия. **3.** Като *същ.* *м.* *Прен.* Буен човек, луда глава. ‹от *тур.* deli›

делкò *ср.* *Техн.* Уредба за последователно разпределение по запалителните цилиндри на горивната смес в двигателите с вътрешно горене чрез електрическа искра. ‹от *фр.* търг. марка delco›

делкредѐ *ср.* *Юр.* *Икон.* **1.** Гаранция, давана от посредник на продавач, че купувачът ще извърши договореното плащане. **2.** Комисиона, която се полага на посредника, за поетата гаранция. ‹от *ит.* del credere›

деложѝрам *несв.* *Юр.* Изтиквам, разчиствам, прогонвам някого или нещо от жилище. ‹*фр.* déloger›

дѐлта- *представка.* В сложни думи със значение 'свързан с делталъчи', напр. *делтажелязо*, *делталъчение*. ✧ **Делтаелектрони.** *Физ.* Електрони, които се откъсват от електронната обвивка на атомите при преминаване край тях на заредена микрочастица с голяма енергия. ✧ **Делталъчи.** *Физ.* Излъчване от вторичен характер, съпровождащо преминаването на електрони през вещество. ‹от *гр.* δέλτα, четвъртата буква от гръцката азбука›

дѐлта$_1$ *ж.* Наименование на четвъртата буква в гръцката азбука (Δ). ‹от името на четвъртата буква в *евр.* азбука dāleth ⇨ *гр.* δέλτα›

дѐлта$_2$ *ж.* *Геогр.* Низина при устието на река, прорязана от речни ръкави с форма на триъгълник (на буквата делта). ‹по аналогия с формата на главната *гр.* буква Δ(δέλτα)›

дѐлтаплан *м.* Апарат — хвърчило с триъгълна форма за спортно летене с помощта на въздушния поток или снабдено с помощен двигател с вътрешно горене. ‹от *гр.* δέλτα + *лат.* planum 'плоскост'›

делтапланерѝзъм *м.* *Спорт.* Летене с делтаплан.

делтацѝзъм *м.* *Език.* *Мед.* Дефект в изговора на буквите *т* и *д*. ‹от *гр.* δέλτα›

делтовѝден и **делтоѝден** *прил.* С форма на гръцката буква "делта" (Δ); триъгълен. ✧ **Делтовиден мускул.** *Анат.* Мускул на човешко-

то рамо с триъгълна форма. ‹от *гр.*›

делтоѝд *м.* **1.** *Анат.* Делтовиден мускул. **2.** *Геом.* Четириъгълник, съставен от два триъгълника с различни височини. ‹*гр.*›

делу̀вий *м.* (**делувиа̀лен** *прил.*) *Геол.* Скални и почвени материали, свлечени от склоновете на възвишенията и натрупани в подножията им. ‹от *лат.* deluo 'отмивам'›

делфѝйски *прил.* ✧ **Делфийски оракул.** *Истор.* Оракулът на бог Аполон в Делфи, град във Фокида, смятан за център на Земята през античността. ‹от *гр.* собств. Δελφοί›

делфѝн *м.* **1.** *Зоол.* Морски хищен бозайник, с дължина на тялото от 1 до 10 м, с крайници, превърнати в плавници, който притежава високоразвита нервна система. Delphinus delphi. **2.** *Спорт.* Стил на плуване. **3.** *Остар.* Скоба, прикрепена към оръдие, за по-лесното му вдигане и товарене на платформа. ‹*гр.* δελφίν›

делфина̀риум *м.* Голям басейн, където делфини се развъждат, изучават, и използват за демонстрация пред публика. ‹*фр.* delphinarium›

делфинолѝг *м.* Специалист, който изучава делфините.

дем *м.* и **дѐма** *ж.* *Истор.* Название на градовете от Атика; териториална единица в древна Гърция. ‹от *гр.* δῆμος›

демагнетиза̀ция *ж.* *Физ.* Премахване на магнетизация. ‹*фр.* démagnétisation›

демагнетизѝрам *несв.* и *св.* Премахвам магнетизация. ‹*фр.* démagnétiser›

демагѝг *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — водач на народа. **2.** Човек, който си служи с демагогия. ‹*гр.* ⇨ *фр.* démagogue›

демагѝгия *ж.* (**демагѝгски** *прил.*) **1.** Изопачаване на факти в политиката за привличане на избиратели и създаване на популярност. **2.** *Разг.* Измама; лицемерие. ‹*гр.* δημαγωγία›

демагѝгствам *несв.* *Неодобр.* Служа си с демагогия, изопачавам факти, мамя.

демантелѝрам *несв.* и *св.* *Остар.* Разрушавам опасващите град укрепления след край на обсада. ‹*фр.* démanteler›

деманшѝрам *несв.* *Муз.* Променям положението на лявата ръка при свирене на струнен инструмент. ‹*фр.* démancher›

демара̀ж *м.* Набиране на скорост, ускорение. ‹*фр.* démarrage›

демаркациѝнен *прил.* **Демаркационна линия.** **1.** *Воен.* Временна граница между войските на две воюващи страни до сключването на мир. **2.** *Воен.* Линия, разделяща на окупационни зони територията на победена страна. **3.** *Полит.* Линия, установена в спорна територия между две страни. **4.** *Мед.* Граница между здравата и мъртвата тъкан при гангрена. ‹от *фр.* démarcation›

демарка̀ция *ж.* **1.** Разделяне, отделяне. **2.** Нанасяне на държавни граници върху самия терен чрез гранични знаци. ‹*фр.* démarcation›

демаркѝрам *несв.* и *св.* Прокарвам демаркационна линия; разделям, разграничавам.

дема̀рх *м.* *Истор.* В древна Гърция — управител на окръг (дема). ‹*гр.*›

дема̀рхия *ж.* *Истор.* **1.** В древна Гърция — управление, осъществявано пряко от демарха. **2.** Териториално управление. ‹*гр.*›

дема̀рш *м.* *Полит.* Действие, мероприятие за оказване на въздействие пред правителствен орган или държава. ‹*фр.* démarche›

демаскѝрам *несв.* и *св.* (**демаскѝране** *ср.*) **1.** *Воен.* Нарушавам или премахвам маскировка. **2.** Показвам някого или нещо в истинския му вид, разобличавам. ‹*фр.* démasquer›

дематериализа̀ция *ж.* **1.** *Филос.* Схващане за превръщане на материалното в нематериално. **2.** *Физ.* Превръщане на материални частици в енергия; анихилиране. ‹*фр.* dématérialisation›

дембѐл и **дембѐлин** *м.* *Разг.* Мързеливец, ленивец. ‹*тур.* tembel›

демѐк *част.* *Диал.* С други думи, значи. ‹*тур.* demec›

демѐнция *ж.* *Психо.* Хронично или продължаващо нарушение на умствените процеси, дължащо се на органично мозъчно заболяване. ✧ **Сенилна деменция.** *Мед.* Загуба на интелектуални способности, която се проявява в старческа възраст. ‹*лат.* dementia›

демѐствено *прил.* ✧ **Демествено пеене.** *Църк.* Вид старинен църковен напев в Православната църква. ‹*лат.*›

Демѐтра *ж.* *Мит.* Древногръцка богиня, дъщеря на Кронос, сестра на Зевс, покровителка на земеделието и плодородието. ‹*гр.* собств. Δημήτηρ›

дѐми- *представка.* В сложни думи със значение 1) 'половин; една втора'; 2) 'непълен, несъвършен', напр. *демирелеф.* ‹от *фр.* demi 'половин'›

демиколо̀на *ж.* *Архит.* Колона, вградена до половината от своя диаметър в стена. ‹*фр.* demi-colonne›

демилитариза̀ция *ж.* *Полит.* **1.** Договорена забрана да се държат войски, военно производство и укрепления за определена държава. **2.** Премахване на военния характер на нещо. ‹*фр.* démilitarisation›

демилитаризѝрам *несв.* и *св.* Извършвам демилитаризация. ‹от *фр.* démilitariser›

демилитаризѝран *прил.* За страна, зона — в която е проведена демилитаризация.

демимо̀нд *м.* Общество с леки нрави. ‹от *фр.* demi-monde›

деминерализа̀ция *ж.* **1.** *Мед.* Болестно намаляване на минералите в организма. **2.** Извличане на минерали от водата. ‹*фр.* déminéralisation›

деминутѝв *м.* (**деминутѝвен** *прил.*) *Език.* Умалителна дума или форма. ‹*лат.* deminutīvum›

демѝр *м. Диал.* Желязо. ‹*тур.* demir›

демирджѝя *м. Остар.* Железар, ковач. ‹*тур.* demirci›

демирелѐф *м. Геогр.* Полурелеф. ‹*фр.* demi-relief›

демисезо̀н *м.* (**демисезо̀нен** *прил.*) Полусезон, преходен сезон. ‹*фр.* demi-saison›

демиту̀р *м. Изк.* В балета — полуобръщане. ‹*фр.* demi-tour›

демиу̀рг *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — занаятчия, майстор, художник. **2.** *Истор. Филос.* Във философията на Платон — създател на Вселената. **3.** *Прен.* Създател на нещо велико; творец. ‹*гр.* δημιουργός›

демоазѐла *ж. Остар. Ирон.* Госпожица, мома. ‹*фр.* demoiselle›

демобилиза̀ция *ж.* (**демобилизацио̀нен** *прил.*) **1.** *Воен.* Разпускане на войски след война или уволняване след изтичане на военна служба. **2.** Преминаване от военно към мирновременно положение. **3.** *Прен.* Намаляване на активността или волята след усилена дейност. ‹*фр.* démobilisation›

демобилизѝрам *несв.* и *св.* (**демобилизѝране** *ср.*) Извършвам демобилизация. ‹от *фр.* démobiliser›

демогра̀ф *м.* Специалист по демография.

демогра̀фия *ж.* (**демогра̀фски** *прил.*) **1.** Наука за закономерностите при възпроизводството на населението. **2.** Изучаване на популациите на света, техния расов състав, движения, раждаемост, смъртност и други фактори, засягащи качеството на живота. **3.** *Разг.* Съвкупността от особеностите на състава, броя и движението на населението. ‹от *гр.* δῆμος 'народ' + γράφω 'пиша'›

демогра̀фски *прил.* ✧ **Демографска политика.** Координирани правителствени усилия за постигане на желания размер, структура и равнище на нарастване на населението. ✧ **Демографска статистика.** Преброяване и оценки за изучаване на движението на населението, на промените в него, които са резултат от раждаемост и смъртност, миграционни процеси и др. фактори. ✧ **Демографски издания.** *Рекл.* Различни издания на един вестник или списание, които се изпращат на определена демографска група, обикн. абонати, с някаква проучвателна цел. ✧ **Демографски характеристики.** *Рекл.* Описание на населението или на целевия пазар по отношение на възраст, пол, социална принадлежност, семеен доход и т. н. ✧ **Демографски преход.** Модел, който показва измененията в населението на едно общество на четири стадия.

демодѐ *прил.* Излязъл от мода, остарял. ‹*фр.* démodé›

демодѝран *прил.* Излязъл от мода, овехтял, остарял. ‹от *фр.* démodé›

демодула̀тор *м. Радиотехн.* Устройство, с което се осъществява демодулация и което влиза в състава на приемниците в системата на радиовръзките; детектор. ‹от *лат.*›

демодула̀ция *ж.* (**демодулацио̀нен** *прил.*) **1.** *Ел.* Процес на разделяне на информацията от модулираната носеща вълна в радио-, телевизионен или радарен приемник. **2.** *Инф.* Процес по възстановяване на данните от модулирана носеща честота, който протича чрез превръщане на аналогови сигнали в цифрови. ‹от *лат.*›

демодулѝрам *несв.* и *св. Радиотехн.* Извършвам демодулация. ‹от *лат.*›

демокра̀т *м.* (**демократѝчен** и **демократѝчески** *прил.*; **демократѝчно** *нареч.*; **демократѝчност** *ж.*; **демократѝзъм** *м.*) **1.** Човек, който е за демократична форма на управление. **2.** Член или привърженик на демократическа партия. ‹от *гр.* δημοκρατικός›

демократизѝрам *несв.* и *св.* (**демократизѝране** *ср.*; **демократиза̀ция** *ж.*) Въвеждам демократичен ред, демократични принципи. ‹*фр.*›

демокра̀ция *ж.* **1.** *Полит.* Форма на организация на обществото, при която всички имат право да участват в управлението на държавата. **2.** Принципи на организация, при които всички членове на обществото или колектив могат да участват в решаване на общите проблеми; демократизъм. **3.** Дух на отношения и поведение, при който се зачитат правата на другите. **4.** *Прен.* Държава с демократична форма на управление. ✧ **Военна демокрация.** *Истор.* Термин, въведен от Л. Г. Морган в произведението му "Първобитното общество" (1877), за означаване ранната форма на организация на властта в древногръцкото общество, когато започва образуването на държава — власт на военните вождове със запазване на някои остатъци от първобитния колективизъм и демокрация. ✧ **Социална демокрация.** *Икон.* Национална икономика, в която разпределителната политика се простира в рамките на социалния договор, постигнат между труда и капитала.

‹*гр.* δημοκρατία›

демолѝрам *несв.* и *св. Остар.* Разрушавам, сривам, събарям. ‹*фр.* démolir›

дѐмон *м.* (**дѐмонски, демонѝчен** и **демонѝчески** *прил.*) **1.** В древногръцката митология — божество или дух. **2.** *Рел.* В християнската религия — зъл дух, дявол. **3.** *Прен.* Зъл, побеснял човек. ‹*гр.* δαίμων›

демонàрх *м.* Предводител, княз на злите духове и демони. ‹*гр.*›

демонетизàция *ж. Юр. Фин.* Отнемане качеството на законно платежно средство или на пари и изземането им от обращение. ‹*фр.* démonétisation›

демониàсти *мн. Истор.* Еретици от XVII в., които проповядвали, че и злите духове ще се превърнат в ангели. ‹от *гр.* δαίμων›

демонографàфия *ж. Рел.* Дял от богословието, който изучава злите духове. ‹от *гр.*›

демонолàтрия *ж. Рел.* **1.** Поклонение пред злите духове. **2.** Почитане на дявола. ‹*гр.*›

демонолѐпт *м.* **1.** Човек, който е обхванат от зли духове, бесноват. **2.** Гадател, който предсказва в състояние на обсебване от духове. ‹*гр.*›

демонолòгия *ж.* **1.** Система от митологични представи за зли сили. **2.** Научна дисциплина, която изучава митологичните представи за зли сили. ‹от *гр.* δαίμων 'божество' + λόγος 'наука'›

демономагѝя *ж.* В окултизма — вълшебство с помощта на злите духове; черна магия. ‹*гр.*›

демономàния *ж. Мед.* Душевно разстройство, при което човек си внушава, че е обзет от зли сили. ‹от *гр.*›

демономàнтия *ж.* Предсказване, ясновидство чрез бесовете. ‹*гр.*›

демонофòбия *ж. Мед.* Болезнен страх от зли сили. ‹от *гр.*›

демонстрàнт *м.* Участник в демонстрация. ‹*лат.* demonstrantis›

демонстратѝвен *прил.* **1.** Който се прави с цел да бъде изразен протест. **2.** Който се прави за представяне. ‹*лат.* demonstrātīvus›

демонстрàтор *м.* Човек, който демонстрира, представя нещо. ‹*лат.* demonstrātor›

демонстрациòнен *прил.* ✧ **Демонстрационна реклама.** *Рекл.* Вид реклама, който се съсредоточава върху това как работи стоката, обикн. се прилага при функционални предмети като кухненски уреди или почистващи препарати.

демонстрàция *ж.* (**демонстарциòнен** *прил.*) **1.** Публично изразяване на обществено-политически протест. **2.** Показване на уреди и др. с познавателна или рекламна цел. **3.** Разкриване, проява. **4.** Предизвикателно действие; недоволство или протест. ‹*лат.* demonstratio›

демонстрѝрам *несв.* и *св.* (**демонстрѝране** *ср.*) Правя демонстрация. ‹*лат.* demonstro 'показвам' ⇨ *нем.* demonstrieren›

демонтàж *м.* **1.** Разглобяване. **2.** Сваляне на детайл, възел или агрегат от работния постамент. ‹*фр.* démontage›

демонтѝрам *несв.* и *св.* (**демонтѝране** *ср.*) Извършвам демонтаж. ‹от *фр.* démonter›

деморализàтор *м.* Това, което деморализира. ‹*фр.* démoralisateur›

деморализàция *ж.* (**деморализациòнен** *прил.*) **1.** Поквара. **2.** *Прен.* Упадък на дисциплината. ‹*фр.* démoralisation›

деморализѝрам *несв.* и *св.* (**деморализѝране** *прил.*) Причинявам, създавам деморализация. ‹от *фр.* démoraliser›

дѐмос *м.* (**дѐмоски** *прил.*) *Истор.* **1.** В древна Гърция — народът, в който не влизали робите. **2.** Народът за разлика от управниците. **3.** Окръг в антична Гърция. ‹*гр.* δῆμος›

демотѝчески *прил.* Народен, опростен, присъщ на народа. ✧ **Демотическо писмо.** *Истор.* Разновидност на египетското писмо, възникнала през VIII—VII в. пр. Хр. на основата на йератическото писмо.

дѐмпфер *м.* **1.** *Муз.* Немско наименование на сурдина. **2.** *Муз.* Механичното приспособление при клавишните инструменти, което освобождава само звучащата струна, като премахва вредните вибрации. **3.** *Техн.* Устройство за намаляване на вредните механични или електрически колебания. ‹*нем.* Dämpfer›

демулàж *м. Техн.* Изваждане на готов или полуготов продукт от форма, от калъп. ‹*фр.* démoulage›

демултипликàтор *м. Техн.* Механизъм към тежкотоварни автомобили и др., с който се повишава тяхната теглителна сила за сметка на скоростта на движение. ‹*фр.* démultiplicateur›

демюрѐйдж *м. Юр.* Обезщетение, което наемателят на кораб заплаща на корабособственика за свръхсрочно задържане на кораб в или извън пристанището. ‹*англ.* demurrage›

деназализàция *ж. Език.* Загубване на назалността на носовите гласни. ‹*фр.* dénasalisation›

денàр и **денàрий** *м. Истор.* Сребърна монета в древен Рим. ‹*лат.* denarius›

денатурализàция *ж.* (**денатурализациòнен** *прил.*) *Юр.* Лишаване от гражданство на определена държава. ‹от *нем.* Denaturalisation›

денатурализѝрам *несв.* и *св.* (**денатурализѝране** *ср.*) Лишавам от гражданство. ‹*нем.* denaturalisieren›

денатура̀нт *м. Хим.* Вредно или неприятно на вкус вещество, прибавяно към продукти, за да ги направи негодни за консумиране. ‹*лат.* ⇨ *фр.* dénaturant›

денатура̀т *м. Хим.* Продукт, към който е прибавено вещество, за да го направи негоден за консумация. ‹*лат.*›

денатура̀ция *ж.* (**денатурацио̀нен** *прил.*) *Хим.* **1.** Прибавяне на малко количество отровно вещество към етанола, за да стане негоден за пиене. **2.** Прибавяне на друг изотоп към делящо се вещество, за да не може да се използва в ядрено оръжие. **3.** Предизвикване на структурна промяна в разтворим белтък по химичен път или чрез нагряване, за да загуби почти напълно разтворимостта си. **4.** Промени във физическите и физиологичните свойства на белтъците, предизвикани от топлина, рентгенови лъчи или химикали. ‹*лат.* denaturatio›

денатурѝрам *несв.* и *св.* (**денатурѝране** *ср.*) Извършвам денатурация. ‹*лат.* denatūro›

денатурѝран *прил.* Подложен на денатурация.

денационализа̀ция *ж.* **1.** *Икон.* Превръщане на държавна собственост в частна. **2.** Загубване на национални особености — език, култура и др. ‹*фр.* dénationalisation›

денационализѝрам *несв.* и *св.* (**денационализѝране** *ср.*) Извършвам денационализация. — **денационализирам се.** ‹от *фр.* dénationaliser›

денацифика̀ция *ж.* *Истор.* Ликвидиране на нацизма в Германия след Втората световна война. ‹*фр.* dénazifier›

дѐнга *ж.* *Мед.* Вирусно заболяване, пренасяно от комари от род Aeges, което е характерно за тропичните и субтропичните области. ‹от *суахили* kidinga ⇨ *англ.* dengue›

дѐнди *м.* Човек, който е прекалено изискан и моден; конте. ‹*англ.* dandy›

дендра̀риум *м.* Ботаническа градина, където се отглеждат различни дървесни видове с научни, учебни и др. цели. ‹от *гр.* δένδρος 'дърво'›

дендрѝти *мн.* (дендрѝт *м.*) **1.** *Хим.* Кристали с много разклонения. **2.** *Биол.* Разклонените израстъци на неврона, които пренасят импулси в тялото на клетката и образуват синапси с аксоните на други неврони. ‹от *гр.* δένδρος 'дърво'›

дѐндро- (дѐндри-) *представка.* В сложни думи, отнасящи се до дърво, напр. *дендрохронометрия*, *дендрохронология*; *дендрит.* ‹*гр.* δένδρον›

дендролѐг *м.* Специалист по дендрология.

дендролѐгия *ж.* Раздел от ботаниката, който изучава дървесните видове. ‹от *гр.* δένδρος 'дърво' + λόγος 'наука'›

дендромѐтрия *ж.* Теоретичен метод за определяне на дървесната маса на отделни дървета или на цели гори. ‹от *гр.*›

-дендрѐн *наставка.* В сложни думи със значение 'дърво; дървесен', напр. *филодендрон.* ‹*гр.* δένδρον›

дендрохронолѐгия *ж.* (**дендрохронологѝчен** *прил.*) Научна дисциплина за методите на датиране на историческите събития и природните явления чрез анализ на годишните кръгове на дърветата. ‹от *гр.*›

денега̀ция *ж.* *Юр.* Отказ, отричане пред съда. ‹*лат.*›

денерва̀ция *ж.* *Мед.* Хирургично отстраняване на нерв.

дензимѐтрия и **денсимѐтрия** *ж.* *Физ.* Измерване на относителната плътност на газове, течности и твърди тела. ‹*лат.* + *гр.*›

денивела̀ция *ж.* (**денивелацио̀нен** *прил.*) Разликата между най-високата и най-ниската точка за дадена част от земната повърхност. ‹*фр.* dénivellation›

денитрифика̀ция *ж.* *Биохим.* Биохимически процес на разпадане на нитрати в почвата с отделяне на свободен азот. ‹*лат.*›

денк *м.* Четвъртит, стегнат вързоп със стока или багаж. ‹*тур.* denk›

денобилѝзирам *несв.* и *св.* *Истор.* Отнемам дворянско достойнство. ‹*лат.*›

деноминатѝвен *прил.* *Език.* Образуван от име; отименен. ‹*лат.* denominatīvus›

деномина̀ция$_1$ *ж.* (**деноминацио̀нен** *прил.*) *Фин.* Изменение на номиналната стойност на пари и ценни книжа при парична реформа или конверсия на държавни или други заеми. ‹*лат.* denominatio›

деномина̀ция$_2$ *ж.* *Юр.* Назоваване на свидетели пред съда. ‹*лат.* denominatio›

деномина̀ция$_3$ *ж.* *Рел.* Общо название на религиозно вероизповедание. ‹*лат.* denominatio›

денонса̀ция *ж.* *Юр.* В международното право — обявяване за отказ на една от страните да изпълнява сключен договор. ‹*фр.* dénonciation›

денонсѝрам *несв.* и *св.* (**денонсѝране** *ср.*) *Юр.* Обикн. за междудържавен договор — обявявам за недействителен. ‹от *фр.* dénoncer›

денота̀т *м.* *Език.* Съществуващ предмет, съотносим с определен езиков знак. ‹от *лат.* denotatio 'означаване'›

денотатѝвен *прил.* *Език.* Който служи за съотнасяне с даден реално съществуващ предмет. ‹от *лат.*›

денота̀тор *м. Език.* Обозначител, съотносител. ‹от *лат.*›

денота̀ция *ж. Език.* Изразяване на основното значение на една езикова единица (за разлика от конотацията). ‹от *лат.* denotatio 'означаване'›

денси̇̀з и **денси̇̀зин** *м. Остар.* **1.** Неверник, немохамеданин. **2.** Безверник. от *тур.* dinsiz›

дента̀л *м. Език.* Дентален съгласен звук. ‹*лат.* dentālis›

дента̀лен *прил. Език.* За съгласен звук — който се учленява с допиране на върха на езика до задната страна на предните зъби; зъбен. ‹от *лат.* dentālis›

денти̇̀кул *м. Мед.* Малък зъб, който е в повече, залепен е до друг зъб или е между другите зъби. ‹*лат.* denticulus›

денти̇̀кули *мн.* (денти̇̀кул *м.*) *Архит.* Малки квадратни блокчета, елемент от гръцките корнизи. ‹*лат.* denticulus›

денти̇̀н *м. Анат.* Плътна тъкан, която изгражда основната част на зъба. ‹*лат.* dens, dentis 'зъб'›

денти̇̀ст и **данти̇̀ст** *м. Остар.* Зъболекар. ‹*фр.* dentiste›

дентифика̀ция *ж. Мед.* Образуване на зъби. ‹*лат.*›

денти̇̀ция *ж. Мед.* **1.** Поникване на зъби. **2.** Подреждането на зъбите в устата. ‹*лат.*›

дѐнто-лабиа̀лен *прил.* Устнено-зъбен. ‹от *лат.* dento-labial›

денуда̀ция *ж.* (**денудациѐнен** *прил.*) **1.** *Геол.* Процесите на разрушаване на скалите и натрупването им в ниските части на релефа. **2.** *Мед.* Оголване на зъб, смъкване на венеца. ‹*лат.* denudatio 'оголване'›

денуклиариза̀ция *ж. Полит. Воен.* Намаляване или пълно унищожаване на атомните оръжия. ‹*фр.* dénucléarisation›

денунциа̀т *м. Юр.* Обвиняем в съда. ‹*лат.*›

денщи̇̀к *м. Остар.* Ординарец, вестовой. ‹*рус.*›

деонтоло̀гия *ж.* Правила за професионална етика, нравственост. ‹от *гр.* δέον, δεόντως 'нужното, необходимото; както подобава' + λόγος 'наука'›

депалатализа̀ция *ж. Език.* **1.** Звукова промяна, при която меки или омекчени съгласни загубват мекостта си и преминават в съответни твърди. **2.** Заместване на стари палатализирани съгласни с нови твърди. ‹от *лат.*›

департамѐнт *м.* **1.** *Истор.* В царска Русия — министерство или висше административно учреждение. **2.** Във Франция — основна териториално-административна единица. **3.** В САЩ и Швейцария — название на министерство. **4.** Название на факултет или на катедра в рамките на висше учебно заведение. ✧ **Държавен департамент.** Министерството на външните работи на САЩ. ‹*фр.* département›

департи̇̀тор *м. Техн.* Разпределител; разделител, отделител. ‹*фр.* départiteur›

депауперѐция и **депауперизѐция** *ж.* Обедняване. ‹*лат.*›

деперсонализа̀ция *ж. Псих.* Състояние, при което индивидът изпитва чувството, че е станал нереален или странно променен или чувства, че психиката му е отделена от тялото. ‹*фр.* dépersonnalisation›

депѐша *ж.* **1.** *Остар.* Телеграма. **2.** Бързо съобщение или известие. ‹*фр.* dépêche›

депигмента̀ция *ж. Мед. Биол.* Постоянна или временна загуба на оцветяващите вещества в кожата или в други тъкани. ‹*лат.* de 'без' + pigmentum 'боя'›

депигменти̇̀рам се *несв.* и *св. Мед. Биол.* За кожа или друга тъкан — загубвам нормалното си оцветяване.

депила̀тор и **депилатоа̀р** *м.* Козметично средство (уред или вещество) за премахване на косми по тялото. ‹*фр.* dépilatoire›

депила̀ция *ж.* **1.** В козметиката — премахване на косми. **2.** *Мед.* Опадване на косми по тялото. ‹*фр.* dépilation›

деплента̀ция *ж. Мед.* Присаждане. ‹*лат.*›

деплянти̇̀рам *несв.* и *св. Мед.* Присаждам. ‹*лат.*›

деплои̇̀рам *несв.* и *св. Остар. Воен.* Разгръщам войски. ‹*фр.* déployer›

дѐпо- *представка. Фарм.* В сложни думи със значение 'забавено резорбиране от организма; удължено действие'. ‹*лат.*›

депо̀ *м.* **1.** Предприятие, което осигурява подслон, поддръжка и експлоатация на жп транспорт. **2.** Всеки склад, предназначен да побира и съхранява товари, пратки книги и др. **3.** *Биол.* Органи, в които се натрупват естествени или лечебни вещества. **4.** *Фин.* Ценности, поверени на банков трезор. ‹*фр.* dépôt›

депоза̀нт *м. Фин.* Лице, което внася ценни книжа или ценности в банка за съхраняване или за получаване на дивиденти; вложител. ‹*фр.* déposant›

депози̇̀рам *несв.* и *св.* (**депози̇̀ране** *ср.*) *Фин.* **1.** Давам депозит, залог. **2.** Давам, представям за разглеждане пред учреждение молба, декларация и др. **3.** Давам за съхранение пари, ценности. ‹*лат.* depōno ⇨ *фр.* déposer›

депо̀зит *м.* **1.** *Фин.* Внасяне на пари, ценни книжа или документи в банка или финансова къща за пазене, управляване, обезпечаване на предстоящо плащане, гарантиране на вземания и др. **2.** *Фин.* Парична сума, която се внася предварително за получаване на пред-

мети, подлежаща на връщане. 3. Определен брой екземпляри от печатно произведение за библиографски, архивни и др. функции. ✧ **Банкови депозити.** *Фин.* Пасивите на банките, които представляват основна част от паричното предлагане в съвременните национални икономики. ✧ **Брокерски депозит.** *Фин.* Сдобиване на брокерите с банков депозит с цел да се увеличи и гарантира тяхната ликвидност. ✧ **Специален депозит.** *Фин.* Допълнителен кешов депозит в търговски банки, изискван при определени обстоятелства от централната банка, за да се намали общият обем на банковите депозити, а оттам и на паричното предлагане посредством свиване на ликвидните активи на банките. ✧ **Срочен депозит.** *Фин.* Парична сума, която не може да бъде теглена от вносителя до шест дни от внасянето на депозита, в противен случай върху депозита се налага глоба за най-ранно изтегляне, която се равнява най-малко на седемдневната лихва. ✧ **Чекови депозити.** *Фин.* Лични лихвоносни сметки в спестовна и кредитна каса плюс сметки, при които се извършва автоматично прехвърляне от спестовни в др. сметки. ‹*лат.* depositum›

депозитàрий *м.* 1. *Юр.* Държава или международна организация, която съхранява оригинали на международни договори. 2. Библиотека, която съхранява определен брой от всички излезли от печат издания. ‹*лат.* ⇨ *фр.* dépositaire›

депòзитен *прил.* ✧ **Депозитен сертификат.** *Фин.* Свидетелство за продаваем банков депозит, което разрешава на собственика си да получи по-висок лихвен процент, свързан с фиксираните или дългосрочните депозити. ✧ **Депозитна сметка.** *Фин.* Банкова сметка, по която влоговете се олихвяват и не могат да се изтеглят без съответно предизвестие (в повечето случаи — най-малко седем дни).

депозѝтор *м. Фин.* Депозант. ‹*лат.* depositor›

деполитизàция *ж. Полит.* Система от законодателни действия в страни от бившия социалистически лагер, която има за цел да отдели Комунистическата партия или нейните нови формирования от държавата. ‹*фр.* dépolitisation›

деполяризàция *ж. Физ.* Премахване на полярността. ‹*лат.* ⇨ *фр.* dépolarisation›

депонѐнт *м. Фин.* Лице, което прави депозит; депозитор. ‹*лат.* deponentis›

депонѝрам *несв.* и *св.* (**депонѝране** *ср.*) 1. Залагам; оставям за съхранение. 2. *Фин.* Внасям в банка суми от неполучени в срок възнаграждения. ‹*лат.* depono ⇨ *нем.* deponieren›

депопулàция *ж.* Намаляване на населението като последица от миграция, бедствия и др.; обезлюдяване. ‹*лат.*›

депòрт *м. Фин.* Разлика между по-ниския валутен курс при срочните валутни сделки и сделките в брой. ‹*лат.*›

депортàция *ж. Юр.* Принудително изселване от постоянното местожителство; изгнание, заточение. ‹*лат.* deportatio›

депортѝрам *несв.* и *св.* Извършвам депортация. ‹*фр.* déporter ⇨ *нем.* deportieren›

деправàция *ж.* Израждане на нравите, развратяване. ‹*лат.*›

депрекатѝра *ж.* Правото на манастирите да ползват доходите от земите си. ‹*лат.* deprecatūra›

депресàнт *м. Мед.* Агент, който намалява нормалната активност на всяка телесна система или функция. ‹от *лат.*›

депресѝрам *несв.* и *св.* Предизвиквам депресия, потискам. ‹от *лат.*›

депрѐсия *ж.* (**депресѝвен** и **депресѝонен** *прил.*) 1. *Геол.* Падина, котловина, по-ниска от морското равнище. 2. *Икон.* Фаза на конюнктурния цикъл, която следва непосредствено след кризата и се характеризира със застой в производството, стабилни ниски цени, нарастване на стоковите запаси, увеличена заетост и др. фактори, които създават условия за преминаване във фаза на оживление. 3. *Мед.* Психично разстройство, което включва непредвидима конфигурация от симптоми, най-общите от които са: потисната настроение; ниска самооценка; обща умора; чувство за вина; нарушения в съня, половия живот, апетита; гняв и раздразнителност; налудности и халюцинации. 4. *Метеор.* Област с ниско атмосферно налягане. ‹*лат.* depressio 'натискане'›

депрѐсор *м. Анат.* 1. Мускул, предизвикващ привеждане надолу. 2. Нерв, който понижава честотата на пулса и кръвното налягане. ‹от *лат.*›

депрециàция *ж.* 1. *Икон.* Оценка, по-ниска от стойността на оценяваното. 2. Лишаване от достойнство. ‹*лат.*›

депривàция *ж. Църк.* В Католическата църква — лишаване от сан или предстоятелство. ‹*лат.* deprivatio›

депримѝрам *несв.* и *св.* Депресирам. ‹от *фр.* déprimer›

де профу̀ндис *нареч.* Посмъртно (по началото на 130. псалм, който в католическото богослужение се пее при погребение). ‹*лат.* de profundis›

депутàт *м.* (**депутàтски** *прил.*) 1. *Полит.* Лице, избрано да представя определен район в на-

родно събрание. **2.** *Остар.* Пратеник; делегат, представител. ‹*лат.* deputātus 'отделен за изпращане'›

депутàция *ж. Остар.* Лица, избрани и изпратени с определена мисия или като представители на колектив или орган; делегация. ‹от *лат.* deputatio›

дераденѝт *м. Мед.* Възпаление на шийните лимфни възли.

дерайлѝрам *несв.* и *св.* **1.** Само в *3 л.* За превозно средство, което се движи по релси — излиза от релсите по време на движение. **2.** *Прен.* Излизам от нормалното си психическо състояние или поведение. ‹*фр.* dérailler›

дератизàция *ж.* Комплекс от мерки за борба с вредните гризачи. ‹*фр.* dératisation›

дѐрби- *представка.* В сложни думи със значение 'най-важен за даден вид състезание', напр. *дербисреща.* ‹от *англ.* собств. Derby›

дѐрби *ср. Спорт.* Най-важната среща от поредица спортни срещи. ‹от *англ.* собств. Derby›

дервѐнт и **дервѐн** *м.* Планинска теснина, проход. ‹*тур.* derven›

дервентджѝя *м. Истор.* В Османската империя — категория население със специални задължения да охранява планинските проходи, срещу което е освобождавано от някои данъци. ‹от *тур.* derventci›

дервѝш и **дервѝшин** *м. Рел.* Мюсюлмански странстващ монах. ‹*тур.* derviş›

дерѐ *ср.* Дълбок дол със стръмни брегове. ‹*тур.* dere›

дереализàция *ж. Психо.* Чувство, при което обкръжението се приема като нереално. ‹*лат.*›

деребѐй и **дерибѐй** *м.* **1.** *Истор.* Самовластен турски областен управител. **2.** *Прен. Разг.* Потисник, грабител. ‹*тур.* derebey›

деребѐйствам и **дерибѐйствам** *несв. Разг.* Властвам неограничаван, своеволничa.

дереджѐ *ср. Разг.* Състояние, положение. ‹*тур.* derece›

дерѐизъм *м. Психо.* Ненасочено фантастично мислене, което не взема под внимание реалността. ‹от *фр.* déréel 'откъснат от реалността'›

дерзàние *ср. Остар.* Смел и упорит стремеж за постигане на трудна и възвишена цел. ‹*рус.*›

дерзàя *несв.* Стремя се смело, упорито към нещо трудно, възвишено. ‹*рус.* дерзáть›

деривàт *м.* (**деривàтен** *прил.*) **1.** *Хим.* Производен продукт, който е бил съставна част на друг, изходен продукт. **2.** Отклонение на телефонен пост. **3.** *Език.* Производна дума. ‹*лат.* derivātus 'производен'›

деривàция *ж.* (**деривациòнен** *прил.*) **1.** В хидротехниката — отвеждане на вода от река, водоем и др. до водни централи, помпени станции и пр., както и системата от съоръжения за това. **2.** В балистиката — странично отклонение на изстрелян снаряд от равнината на стрелбата вследствие от въртеливо движение около собствената му ос. **3.** *Език.* Образуване на нови думи със словообразувателни средства по моделите на даден език. ‹*лат.* derivatio›

дѐрик *м. Техн.* Скеле на петролна сонда. ‹*англ.* derrick›

-дерм *наставка.* В сложни думи със значение 'кожа; кожен', напр. *ендодерм.* ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа'›

дѐрма *ж. Анат.* Удебеленият слой съединителна тъкан, лежащ под епидермиса. ‹*гр.*›

дермайсус *м. Зоол.* Род широко разпространени паразитни кърлежи. ‹*гр.*›

дермàн *м. Остар.* Мир, спокойствие. ‹*тур.* derman›

дерматѝн₁ *м. Фарм.* Мехлем, който се употребява при различни кожни наранявания, изгаряне и др. ‹от *гр.*›

дерматѝн₂ *м. Кожар.* Вид изкуствена кожа за направа на куфари, на тапицерия и др. ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа'›

дерматѝт *м. Мед.* Възпаление на кожата, причинено от външни дразнители. ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа'›

дермàто- *представка.* В сложни думи със значение 'кожа; кожен', напр. *дерматология, дерматит.* ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа'›

дерматоглѝфика *ж.* Клон от науката, в който се изучава рисунъкът на отпечатъци от пръст на ръка, длан, пръст на крак, ходило. ‹*гр.*›

дерматографѝзъм *м. Мед.* Локална алергична реакция, предизвикана от допир или натиск върху кожата. ‹от *гр.*›

дерматòза *ж. Мед.* Заболяване на кожата без проява на възпалителни промени. ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа'›

дерматоѝд *м. Мед.* Киста, чиято обвивка е подобна на кожата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дерматòл *м. Фарм.* Жълт прах, неразтворим във вода, който се използва като стягащо и антисептично средство. Bismutum subgallicum. ‹*гр.* ⇨ *нем.*›

дерматолòг *м.* Специалист по дерматология.

дерматолòгия *ж.* Медицинска специалност, отнасяща се до диагностиката и лечението на кожни заболявания. ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа' + λόγος 'наука'›

дерматомикòза *ж. Мед.* Кожно заболяване, предизвикано от гъбички. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дерматомиозит *м. Мед.* Възпалително заболяване на кожата и подлежащите тъкани. ‹*гр.*›

дерматомицети *мн. Биол.* Общо название на гъбички, които паразитират в кожата, ноктите, косата и причиняват дерматомикози. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дерматопластика *ж. Мед.* Замяна на увреден участък от кожа по хирургичен път. ‹*гр.* ⇨ *нем.*›

дерматофити *мн. Биол.* Микроскопични низши гъбички, които се развиват в кожата и лигавиците. ‹*гр.*›

дерматофитоза *ж. Мед.* Инфекциозно заболяване на кожата, причинено от гъбички. ‹*гр.*›

дермен *м. Остар.* Воденица. ‹*тур.* değirmen›

дерменджия *м.* (**дерменджийски** *прил.*) *Остар.* Воденичар. ‹*тур.*›

дермо- *представка.* В сложни думи със значение 'кожа; кожен', напр. *дермографизъм.* ‹от *гр.* δέρμα, δέρματος 'кожа'›

дермоид *м. Мед.* Образувание, наподобяващо кожа.

дермоиден *прил.* ✧ **Дермоидна киста.** *Мед.* Киста, съдържаща косми, космени фоликули и мастни жлези. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дернек *м. Диал.* Седянка. ‹*тур.* dernek›

дерогация *ж. Юр.* Нарушение, неспазване на закон или договор; отклонение. ‹*лат.* derogatio›

дерт *м. Разг.* Грижа, неприятност. ‹*тур.* dert›

десант *м.* (**десантен** *прил.*) *Воен.* Стоварване на бойни части за нападение в противникова територия по море или по въздух. ‹*лат.* descendo 'слизам' ⇨ *фр.* descente›

десантчик *м. Воен.* Военнослужещ от специални части за десант, както и участник в десант. ‹от *фр.* descente›

десегрегация *ж.* Отмяна на сегрегация. ‹*лат.* desegregatio 'отделяне'›

десен *м.* **1.** *Текст.* Съвкупност от трите основни показателя на една тъкан — сплитка, разцветка и обработка на лицевата повърхност. **2.** *Текст.* Рисунка, шарка на плат. **3.** *Прен.* Цвят. ‹*фр.* dessin›

десенатор *м. Текст.* Художник, който изработва десени за текстилната промишленост. ‹*фр.* dessinateur›

десенирам *несв.* и *св.* (**десениране** *ср.*) *Текст.* Отпечатвам десени върху плат. ‹*фр.* dessiner›

десерт *м.* (**десертен** *прил.*) *Кул.* Сладкиш или плодове, поднасяни след основното ястие. ‹*фр.* dessert›

десигнат *м.* **1.** *Семиот.* Клас от обекти, към които един знак е приложим. **2.** *Език.* Отражение на предмет, качество или процес от реалната действителност в съзнанието като вътрешна (семантична) страна (или съдържание) на езикова единица. ‹*лат.* dēsignātio 'посочване', 'определяне'›

десигнатор *м. Истор.* В античен Рим — чиновникът, който разпределял местата по време на публични зрелища. ‹*лат.*›

десидасам *св. Остар.* Реша, взема решение. ‹от *фр.* décider 'решавам'›

десикант *м. Хим.* Вещества от групата на пестицидите, прилагани при десикация. ‹*лат.*›

десикация *ж. Хим.* Обработка на някои растения с химически вещества, предизвикващи обезводняване на тъканите им, за по-бързо узряване, за по-лесно прибиране или за обеззаразяване. ‹*лат.* desiccatio›

десквамация *ж. Мед.* Процес, при който външният слой на епидермиса се отделя чрез лющене. ‹*лат.* desquamatio›

дескриптивен *прил.* Описателен. ✧ **Дескриптивна геометрия.** *Мат.* Теория за начините на чертане на еднозначно определените проекции на геометрични фигури от тримерното пространство върху равнина. ‹*лат.* deskriptīvus›

дескриптор *м. Инф.* Ключова дума, използвана в електронноизчислителната техника за търсене на база данни, за отнасянето на информацията към определена категория или за индексиране; кийуърд. ‹*фр.* descripteur›

дескрипция *ж.* (**дескриптивен** *прил.*) Описание. ‹*лат.* descriptio›

десктоп *м. Инф.* Работно поле, фонът, който се появява на екрана на компютър в дадена графична операционна система. ‹*англ.* desktop›

десмография *ж.* (**демографски** *прил.*) Дял от анатомията, който описва свръзките в тялото. ‹от *гр.*›

десмургия *ж.* Дял от хирургията, който излага начините за правене на превръзки на ранени части. ‹от *гр.*›

десорбирам *несв.* и *св. Хим.* Отделям вещества, които са били адсорбирани или абсорбирани. ‹от *лат.*›

десорбция и **десорпция** *ж. Хим.* Отстраняване на молекули, йони и др. от повърхността на твърдо тяло, при което те стават газообразни. ‹*лат.*›

десперадо *ср. Жарг.* Човек извън закона, който няма какво да губи. ‹*исп.* desperado›

деспот *м.* (**деспотски** *прил.*) **1.** *Истор.* Абсолютен владетел в робовладелските монархии на древния Изток. **2.** *Истор.* Средновековен управител на област в някои държави на Балканския полуостров; княз. **3.** *Остар.* Игумен. **4.** *Прен.* Човек, който не зачита другите; тиранин. ‹*гр.* δεσπότης›

деспотѝзъм *м.* (**деспотѝчен** *прил.*) Самовластно управление, потисничество. ‹*гр.* ⇨ *фр.* despotisme›

деспотѝя *ж.* **1.** *Истор.* Форма на държавно управление, която се отличава с абсолютна власт на владетеля и пълно безправие на поданиците. **2.** *Истор.* Държава, която има такава форма на управление. **3.** *Истор.* Област, управлявана от княз (деспот). **4.** *Прен.* Потисничество, тирания. ‹*гр.* δεσποτεία›

дестабилизѝрам *несв.* и *св.* (**дестабилизиране** *ср.*; **дестабилизàция** *ж.*) Унищожавам или намалявам стабилността, устойчивостта. ‹*лат.* ⇨ *нем.* destabilisieren›

дестилàт *м.* *Хим.* Течност, получавана от кондензацията на пара при дестилация. ‹*лат.* destillātum›

дестилàтор *м.* *Хим.* Метален или стъклен апарат, използван за дестилация на течности. ‹от *лат.* destillātor›

дестилàция *ж.* *Хим.* Процес на частично превръщане на течност в пара, кондензиране на парата и събиране на течността. ✧ **Фракционна дестилация.** *Хим.* Разделяне на смес от няколко течности, които имат различни температури на кипене, чрез разделно събиране на фракциите, кипящи при различни температури. ‹*лат.* destillatio›

дестилѝрам *несв.* и *св.* *Хим.* Извършвам дестилация. ‹*лат.* destillo 'правя да капе'›

дестилѝран *прил.* ✧ **Дестилирана вода.** *Хим.* Вода, пречистена от съдържащите се в нея примеси чрез дестилация.

дестинàция *ж.* **1.** *Мар.* Договорен маршрут на кораб. **2.** *Прен.* Съдба, предопределение. ‹*лат.* dēstinātio 'цел'›

деструкция *ж.* (**деструктѝвен** *прил.*) *Фин.* Разрушаване или нарушаване на нормалната структура на нещо. ‹*лат.* destructio›

десублимàция *ж.* *Хим.* Преминаване на пара в твърдо състояние. ‹от *рус.*›

десцендѐнт *м.* *Юр.* Родственик по низходяща линия. ‹*лат.* descendentis›

десцендѐнция *ж.* *Юр.* Произход; поколение, потекло. ‹*лат.* descendentia›

детàйл *м.* **1.** Съставна част, елемент, подробност. **2.** *Техн.* Част от машина, която не може да се разглобява на други части. ‹*фр.* détail›

детайлизѝрам и **детайлѝрам** *несв.* и *св.* (**детайлизѝране** и **детайлѝране** *ср.*) Разделям, описвам, разглеждам по детайли; детайлизирам. ‹*фр.* détailler›

деташѐ *нареч.* *Муз.* Вид щрих при струнно-лъковите музикални инструменти, при който всеки тон се извлича на отделен лък. ‹*фр.* détaché›

детектѝв *м.* (**детектѝвски** *прил.*) Служител или частно лице, което се занимава с разследване на престъпления. ‹*лат.* detego 'откривам' ⇨ *англ.* detective›

детектѝрам *несв.* и *св.* *Ел.* **1.** Превръщам електрически сигнали с висока честота в нискочестни или в постоянен ток. **2.** Отделям нискочестотните сигнали от високочестотни колебания; демодулирам. ‹*лат.* ⇨ *фр.* détecter›

детѐктор *м.* (**детѐкторен** *прил.*) **1.** *Техн.* Уред за автоматично откриване и регистриране на определени физични явления. **2.** *Ел.* Токоизправител с малка мощност. **3.** *Радио.* Демодулатор. ‹*лат.* detector 'разкриващ'›

детергѐнт *м.* *Хим.* Очистително средство, използвано в препаратите за битови нужди. ‹*лат.* detergens›

детерминàнт *м.* и **детерминàнта** *ж.* *Мат.* Алгебричен метод за решаване на система уравнения, при който всеки израз се записва във вид на квадратна таблица. ‹*лат.* determinantis›

детерминатѝв *м.* (**детерминатѝвен** *прил.*) *Език.* Определител. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Determinativ›

детерминàция *ж.* (**детерминациòнен** *прил.*) Определяне, ограничаване. ‹*лат.* determinatio›

детерминѝзъм *м.* *Филос.* Учение за всеобщата връзка и причинната обусловеност на явленията в природата, обществото и мисленето. ‹*фр.* déterminisme›

детерминѝрам *несв.* и *св.* (**детерминѝране** *ср.*) Определям, обуславям. ‹*фр.* déterminer›

детерминѝст *м.* *Филос.* Привърженик на детерминизъм. ‹*фр.* déterministe›

детонàтор *м.* *Воен.* Заряд, предназначен да взриви основния заряд в бомба, снаряд и др. ‹*лат.* detono 'гръмвам'›

детонàция *ж.* **1.** Мощен взрив. **2.** *Воен.* Бързо химическо превръщане на взривното вещество, съпроводено с отделяне на енергия. **3.** *Техн.* Непълно изгаряне на горивото в двигател с вътрешно горене. ‹*фр.* détonation›

детонѝрам$_1$ *несв.* и *св.* Избухвам, експлодирам. ‹*фр.* détoner›

детонѝрам$_2$ *несв.* и *св.* *Муз.* Отклонявам се от точната височина на тона по време на изпълнение. ‹*фр.* détonner›

детрѝт *м.* *Биол.* Намиращи се във водата или на дъното на воден басейн малки органични частици, останки от разложени животни и растения.

детронѝрам *несв.* и *св.* (**детронѝране** *ср.*; **детронàция** *ж.*) **1.** *Полит.* Свалям от власт, от трон. **2.** *Прен.* Свалям от висок пост. ‹от

гр. ⇨ *фр.* détrôner›

детрȕзор *м. Анат.* Мускул в стената на пикочния мехур. ‹*лат.*›

детумесцѐнция *ж. Мед.* **1.** Отслабване на ерекцията. **2.** Спадане на оток. ‹*лат.*›

дѐус₁ *м. Рел.* Бог. ‹*лат.* Deus›

дѐус₂ *м. Театр.* Изкуствена развръзка на драма, необусловена от съдържанието. ‹*лат.* Deus›

деутеранòпия *ж. Мед.* Дефект в цветното зрение, при който има смущение във възприемането на червения, жълтия и зеления цвят. ‹*лат.*›

деутѐрий *м.* (**деутѐриев** *прил.*) *Хим.* Изотоп на водорода с масово число 2. ‹от *гр.* δεύτερος 'втори'›

деф *м. Муз.* Тамбурина, използвана в някои арабски страни. ‹*ар.*›

де фàкто *нареч. Юр.* Фактически, на дело, за разлика от де юре. ✧ **Население де факто.** *Икон.* Преброяване на населението според това къде е бил всеки в нощта на преброяването. ‹*лат.* de facto›

дефанзѝва *ж.* (**дефанзѝвен** *прил.*) Отбрана, защита. ‹*лат.* defendo 'браня' ⇨ *фр.* défensive›

дефекàция *ж.* (**дефекациòнен** *прил.*) **1.** В захарното производство — очистване на суровия цвеклов сок от примесите му. **2.** *Мед.* Изхвърляне на изпражненията през ануса вследствие движения на червата. ‹*лат.* defecatio›

дефѐкт *м.* (**дефѐктен** *прил.*; **дефѐктно** *нареч.*) **1.** Нарушение в нормалната структура. **2.** Отрицателно качество. ✧ **Пазарен дефект.** *Икон.* **1.** Неуспешно функциониране на пазара поради вътрешните му несъвършенства. **2.** Външните фактори се разглеждат като втората страна на пазарния дефект, тъй като пазарът е свързан със социални разходи. **3.** Липса на пазар за определени стоки и услуги. ‹*лат.* defectus›

дефектѝвен и **дефѐктен** *прил.* **1.** *Мед.* Който е с физически или психически недъзи. **2.** *Език.* Който не притежава някои от формите, нормални за дадена част на речта. **3.** Непълен. ‹от *лат.*›

дефектолòгия *ж.* Наука, за особеностите в развитието, възпитанието и обучението на дефективните деца. ‹от *лат.* defectus 'недостатък' + *гр.* λόγος 'наука'›

дефектоскòпия *ж.* Съвкупност от методи за откриване на невидимите с просто око дефекти. ✧ **Магнитна дефектоскопия.** *Физ.* Метод за изследване на изкривяванията на магнитното поле в тези части от детайли, подложени на магнитно облъчване, в които има структурен дефект. ‹от *лат.* defectus 'недостатък' + *гр.* σκοπέω 'наблюдавам'›

дефектȕра *ж.* (**дефектȕрен** *прил.*) *Фарм.* Липсващ асортимент от задължителната фармакопея в аптека. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

дефѐндери *мн. Истор.* Ирландски демократи, организирали се през 1791 г. в партия. ‹от *англ.* defender 'защитник'›

дефервесцѐнс *м. Мед.* Нормализирането на повишена телесна температура. ‹*лат.* defervescere ⇨ *фр.* défervescence›

дефибрàтор *м. Техн.* Машина за смилане дървесина на каша в целулозно-хартиеното производство. ‹*нем.* Defibrator›

дефибрилàтор *м. Мед.* Апарат, който премахва нарушението на сърдечния ритъм. ‹*фр.* défibrillateur›

дефибрилàция *ж. Мед.* Прилагане на контролиран електричен шок за възстановяване на нормалния ритъм на сърцето в случаи на спиране на сърдечната дейност. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* défibrillation›

дефибрѝрам *несв.* и *св.* При целулозно-хартиеното производство — смилам дървесна маса. ‹*фр.* défibrer›

дефилѐ *ср.* **1.** Тесен и дълбок планински проход. **2.** Дефилиране, шествие. ‹*фр.* défilé›

дефилѝрам *несв.* и *св.* (**дефилѝране** *ср.*) Минавам тържествено в редици. ‹от *фр.* défiler›

дефилировòка *ж.* Определяне на коти или други възвишения в местност. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

дефинѝрам *несв.* и *св.* Давам дефиниция; определям. ‹*лат.* definio 'определям'›

дефинитѝвен *прил.* Окончателен; определителен. ‹*лат.* definitīvus›

дефинитòриум *м. Църк.* В Католическата църква — съвет на клирици, който избира лице за ръкополагане в сан или почетно достойнство. ‹*лат.*›

дефинѝтум *м. Филос.* Ясно доказано понятие. ‹*лат.*›

дефинѝция *ж.* Изречение, с което се определя същността и се разкрива съдържанието на понятието, отразяващо явление; определение. ‹*лат.* definitio 'определение'›

дефѝс *м. Език.* Графичен знак с вид на къса хоризонтална черта (-), който служи за съединяване на частите на сложна дума, при пренасяне на части от думи на нов ред и др.; малко тире. ‹*лат.* divisio 'разделяне'›

дефицѝт *м.* (**дефицѝтен** *прил.*; **дефицѝтно** *нареч.*) **1.** *Икон.* Превишаване на разходите над приходите в бюджет, платежен или външнотърговски баланс. **2.** *Юр.* Установена липса при материално отговорно или подотчетно лице. **3.** *Прен.* По-малко от необходимото; недостиг. ✧ **Разпределение при дефицит.** *Икон.* Метод за разпределение на ог-

раничено количество стоки или услуги, който включва личност или организация за контрол на фиксираните или предоставените количества от определен фактор на производството, стока или услуга, както и разпределението на това ограничено количество между отделните потребители, обикн. на основата на точно определени критерии или според реда на подадените заявки. ✧ **Структурен дефицит.** *Икон.* По-големи разходи в сравнение с приходите в условия, когато икономиката работи с пълна заетост. ✧ **Търговски дефицит.** *Икон.* Надвишаване на вноса над износа. ‹*лат.* deficit 'не достига'›

дефицѝтен *прил.* ✧ **Дефицитна икономика.** *Икон.* Икономика, за която е характерно много по-голямо търсене, отколкото предлагане за много стоки и услуги за значителен период от време. ‹*лат.* deficitus›

дефлагрàтор *м. Техн.* Електромагнитен възпламенител на избухливи вещества. ‹*лат.* deflagrātor›

дефлагрàция *ж. Остар.* Освещаване или пречистване чрез огън. ‹*лат.* deflagratio 'изгаряне'›

дефлàция$_1$ *ж.* (**дефлациòнен** *прил.*) *Фин.* Съкращаване на паричната маса в обращение спрямо стоките в една национална икономика. ‹*лат.* deflatio›

дефлàция$_2$ *ж. Геол.* Отвяване на изветрителните продукти от горните слоеве на земната кора, причинено от вятъра. ‹*лат.* deflatio›

дефлѐксия *ж.* **1.** *Физ.* Отклонение, пречупване на лъчите на светлината. **2.** *Психо.* Несъзнателно отклоняване на вниманието. ‹*фр.* déflexion›

дефлѐктер *м. Мар.* Уред за определяне отклонението на корабните компаси. ‹от *лат.* deflectere 'отклонявам се'›

дефлорàция *ж. Мед.* Разкъсване на девствената ципа; лишаване от девственост. ‹*лат.* defloratio›

дефлорѝрам *несв.* и *св.* (**дефлорѝране** *ср.*) Лишавам от девственост. ‹*нем.* deflorieren›

дефолиàнти *мн. Хим.* Препарати от рода на пестицидите, които се прилагат за изкуствено обезлистяване на растения или за по-лесното прибиране на плода им. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

дефолиàция *ж. Хим.* Обработка на растения с дефолианти и самият процес на опадване на листата. ‹*фр.* défoliation›

деформàция *ж.* (**деформациòнен** *прил.*) **1.** Изменение на формата. **2.** *Мед.* Придобито или вродено отклонение на нормалната форма на тялото или на отделен орган. ‹*лат.* deformatio›

деформѝрам *несв.* и *св.* (**деформѝране** *ср.*) Предизвиквам, причинявам деформация. ‹*нем.* deformieren›

деформѝран *прил.* Подложен на деформация; който е с променена форма.

дефосфоризàция *ж. Метал.* Отстраняване на фосфора при добиването на чугун и стомана. ‹*лат.* dephosphoration›

дефрагментàция *ж. Инф.* Реорганизиране и презаписване на файлове, така че да заемат голям последователен блок от диска, вм. няколко по-малки блока, което позволява по-бърз достъп до тях. ‹*англ.* defragmentation›

дефтердàр *м. Истор.* В Османската империя — министър на финансите; чиновник, който събира такси, данъци и под. ‹*тур.* defterdar›

дефтерханà *ж. Истор.* В Османската империя — държавната канцелария. ‹*тур.* defter + hazne›

дехелминтизàция *ж. Мед.* Освобождаване на организма от хелминтите, паразитните глисти. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дехидратàция *ж.* **1.** *Хим.* Реакция, при която се отнема водата от молекулите на органични и неорганични съединения. **2.** *Мед.* Обезводняване на организма вследствие на повръщания, диарии и др. ‹*лат.* dehidratatio›

дехидратѝрам *несв.* и *св.* (**дехидратѝране** *ср.*) *Хим. Мед.* Предизвиквам, водя до дехидратация.

дехидрàция *ж. Хим.* Реакция, при която от молекулите на органично съединение се отнема водородът. ‹от *лат.*›

дехидрѝрам *несв.* и *св.* (**дехидрѝране** *ср.*) *Хим.* Извършвам дехидрация.

дехѝдрокортизòн *м. Фарм.* Лекарство, прилагано при ревматизъм, бронхиална астма и др.

дехлорàция *ж. Хим.* Отнемане на хлора от органични съединения. ‹*лат.*›

дехлорѝрам *несв.* и *св.* (**дехлорѝране** *ср.*) *Хим.* Извършвам дехлорация.

дехуманизàция *ж.* Липса на хуманност в обществото. ‹*лат.* de- 'без' + humanis 'човешки'›

децемвирàт *м. Истор.* В древния Рим — управление на републиката от държавна комисия от десет души. ‹*лат.* decemvirātus›

децемвѝри *мн. Истор.* В древния Рим — колегия от десет магистрати, избрани да изпълняват специални държавни поръчения. ‹*лат.*›

деценàлии *мн. Истор.* Римски празници в чест на боговете, провеждани на 10 години. ‹*лат.*›

децентрализàция *ж. Полит.* Система на управление, при която част от функциите на централната власт се прехвърлят на по-нискостоящи органи. ‹*нем.* Dezentralisation›

децентрализирам *несв.* и *св.* (**децентрализиране** *ср.*) Извършвам децентрализация. ‹от *нем.* dezentralisieren›

децентрализиран *прил.* (**децентрализирано** *нареч.*) **1.** Разсредоточен, изместен от центъра към краищата. **2.** Свързан със децентрализиция. ✧ **Децентрализирана пазарна икономика.** *Икон.* Икономика, в която основните решения за инвестиции, цени и производство се вземат като фактори в икономиката под правителствено ниво.

децеребрация *ж. Мед.* Оперативно отстраняване на предния отдел на главния мозък при опити с животни за изучаване дейността на централната нервна система. ‹*лат.* decerebratio›

децерис *м. Истор.* В древен Рим — кораб с десет реда весла. ‹*лат.*›

деци- *представка.* В сложни думи със значение '1/10 част от нещо', напр. *децибел*, *дециметър*. ‹*лат.* deci›

дециар *м.* Мерна единица за площ, равна на една десета част от ара.

децибел *м. Физ.* Мерна единица за силата на звука, равна на една десета част от бела. ‹по името на *амер.* изобретател A. G. Bell (1847–1922), създал телефона; *фр.* décibel›

дециграм *м.* Мерна единица за тегло, равна на една десета част от грама.

дециизе *нареч. Муз.* Решително, смело. ‹от *ит.* deciso›

децилитър *м.* Мерна единица за вместимост, равна на една десета част от литъра.

децима *ж.* **1.** *Муз.* Съставен интервал, образуван от терца и октава, включващ 10 степени. **2.** *Лит.* Строфа от десет стиха с определено римуване. ‹*лат.* decima›

децимал *м.* Везни за големи товари, при които съотношението между товара и теглилките е 10:1. ‹*лат.* decimālis›

децимален *прил.* Десетичен. ‹*лат.* decimālis›

децимация *ж. Истор.* В древността — наказване със смърт на един от всеки 10 души, определен с жребий; по-късно — наказване на всеки десети човек, ако не се открие виновникът. ‹*лат.* decimatio›

дециметър *м.* Мерна единица за дължина, равна на 1/10 част от метъра; десет сантиметра.

дешифратор *м.* **1.** В електронната техника — устройство за дешифриране на съобщения, предавани с шифровани сигнали превод на съдържащата се информация на езика на приемащата система. **2.** Специалист, който се занимава с дешифриране. ‹от *фр.* déchiffrer›

дешифрирам *несв.* и *св.* (**дешифриране** *ср.*; **дешифровка** *ж.*) **1.** Разчитам шифър. **2.** Предавам стенографски текст с обикновено писмо. **3.** Прочитам текст с неизвестни букви; тълкувам. **4.** *Прен.* Откривам смисъла на нещо неясно. ‹*фр.* déchiffrer›

дешифровчик *м.* Специалист по кодове и дешифровка. ‹*рус.*›

де юре *нареч. Юр.* Юридически, за разлика от де факто. ✧ **Население де юре.** *Икон.* Население, което живее постоянно в даден район. ‹*лат.* de iure›

джагат *м. Филос.* В индуизма — вселената, светът на явленията. ‹*санскр.*›

джаде *ср. Диал.* Шосе, път. ‹*тур.* cadde›

джадия *ж.* **1.** *Остар.* Вещица. **2.** *Разг.* Жена с леко поведение; уличница. **3.** Злобна, коварна жена ‹*тур.* cadı›

джаз *м.* **1.** *Муз.* Стил, възникнал в нач. на XX в. в Америка от сливане на елементи от африканския музикален фолклор със западната музика, който се отличава с импровизация и емоционалност при изпълнение. **2.** *Изк.* Декоративен стил, популярен през 20-те и 30-те год. на XX в., за който е характерно използването на зигзаг. ‹*англ.* jazz›

джазбанд *м. Муз.* Състав, предимно с духови и ударни инструменти, за изпълнение на джаз. ‹*англ.* jazz-band›

джазбандист *м. Разг.* Барабанист, изпълнител на ударни инструменти в джазов или естраден оркестър. ‹от *англ.* jazz-band›

джазов *прил. Прен. Жарг. Остар.* Екстравагантен, модерен, емоционален. ‹от *англ.* jazz›

джай *м. Рел.* Един от най-важните празници на даоизма — пости; същото име носят и ритуалните пости, спазвани преди жертвоприношение. ‹*кит.*›

джайнизъм *м. Рел.* Неортодоксална индийска религия, основана от Махавира, живял през VI–V в. пр. Хр., която не признава авторитета на Ведите и учи, че на всяка душа е присъща божественост. ‹от *санскр.*›

джак *м. Диал.* Чувал. ‹*нем.* Sack ⇨ *унг.*›

джаконит *м. Текст.* Лека памучна тъкан, използвана за изработването на дрехи, бандажи и под. ‹*урду* jagannāthī›

джакпот *м.* Натрупване на залозите в хазартни и др. игри, чиято стойност нараства до спечелване на победа. ‹*англ.* jackpot›

джакумецу *м. Филос.* В дзен — синоним на нирвана, състояние на съвършен покой, което не позволява да се мисли и говори за него, а следователно не подлежи на дефиниране. ‹*яп.*›

джам *м.* **1.** *Остар.* Стъкло на прозорец. **2.** *Жарг.* Прозорец. ‹*тур.* cam›

джамадан *м. Истор.* Къса горна мъжка дреха без ръкави. ‹*тур.* camadan›

джамал$_1$ *м.* **1.** Зидана печка между две стаи.

2. Зидано огнище, с желязна плоча отгоре. ‹*тур.* camal›

джамàл$_2$ *м. Диал.* Игра с маски, която се устройва на специални празници, както и участник в нея. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

джамбàзин и **джамбàз** *м.* **1.** *Остар.* В миналото — търговец на добитък, обикн. коне. **2.** *Остар.* Въжеиграч, циркаджия. **3.** *Жарг.* Безшумен крадец на добитък, автомобили и др. движими вещи. ‹от *тур.* cambaz›

джамборѐ *ср. Разг.* Танцова забава; веселба, купон. ‹*англ.* jamboree›

джамджѝя *м. Разг.* Човек, който поставя стъкла на прозорци; майстор стъклар. ‹*тур.* camcı›

джамѝя *ж.* Мюсюлмански храм. ‹*тур.* cami›

джàмкеят *м. Остар.* Шкурка, абразивна лента. ‹*тур.* camkaya›

джамлѝя *прил. Остар.* За врата, шкаф и др. — който е остъклен, има стъкла. ‹*тур.* camlı›

джамлѝк *м. Разг.* **1.** Стъклена стена на балкон. **2.** Витрина на дюкян. **3.** Остъклен шкаф. ‹*тур.* camlık›

джàн-джѝн *неизм.* ✧ **Джан-джун няма**. Никого няма, пусто е. ‹от *тур.* can ‘душа’›

джангазà *м.* и *ж. Диал.* Заядлив, вироглав човек. ‹*тур.* cangaza, çangaza›

джангазѝ се *несв. Диал.* Заяждам се, дърля се.

джангѝр *м. Диал.* Шум, врява. ‹*тур.* cingar›

джандàр *м. Остар.* Стражар, полицай, пъдар. ‹*тур.* candar›

джàни *мн. Геогр.* Пясъчни вихри в Сахара. ‹*ар.*›

джàнка *ж. Бот.* Слива с жълти или червени дребни плодове, а също плодът ѝ. ‹от *тур.* can›

джансѝз *прил. Диал.* **1.** Мършав. **2.** Припрян. ‹*тур.* cansız ‘без душа’›

джàнта *ж. Авт.* Метален обръч, върху който се монтира пневматична или плътна гума. ‹*лат.* jante›

джàнъм *част. Разг.* Вместо обръщение към близък. ‹*тур.* canım›

джàпа *ср. Филос.* В индуизма: **1.** Шепот, шушукане. **2.** Повтаряне на свещено име или формула като форма на медитация. ‹*санскр.*›

джàпанки *мн.* (**джàпанка** *ж.*) **1.** Гумени сандали с две каишки също от гума, които в предната част се събират така, че да се обуят на бос крак. **2.** Сандали или отворени чехли от кожа или кожа и гума, наподобяващи японските образци. ‹по аналогия от *англ.* japan sandals ‘японски сандали’›

джàул *м. Физ.* Единица за работа и енергия от системата SI. ‹по името на *англ.* физик J. P. Joule (1818—1889)›

джебàр *м. Диал.* Човек, който може да се урежда. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

джебѐл *м. Геогр.* Планина или планински терен в Северна Африка. ‹*ар.* djebel ‘планина’ ⇨ *тур.* cebel›

джебѐлник *м. Диал.* Козиняв чувал. ‹*тур.*›

джебкѐн *м. Диал.* Къса връхна дреха без ръкави; чепкен. ‹от *тур.* cep ‘джоб’›

джебчѝя *м.* **1.** Уличен крадец на дребно. **2.** *Прен.* Мошеник на дребно. ‹*тур.* cep ‘джоб’›

джевàйр *м. Остар.* Скъпоценен камък или украшение. ‹*ар.* ⇨ *тур.* cevahir›

джевàп *м. Диал.* Съобразителен отговор. ‹*тур.* cevap›

джеврѐ *ср. Диал.* Везана кърпа; чевре. ‹*тур.* cevre›

джезà *ж. Остар.* Глоба, такса. ‹*тур.* ceza›

джезвѐ *ср. Разг.* Кафениче. ‹*тур.* cezve›

джекòн *м. Икон.* Типова универсална форма за чартър, пригодена за използване при превоз на различни видове товари. ‹*англ.*›

джелàба *ж.* Дълга мантия с качулка, носена от мъже и жени в Северна Африка. ‹*ар.* djellāba›

джелàт и **джелàтин** *м.* **1.** *Истор.* Палач. **2.** *Прен. Разг.* Жесток човек, главорез, касапин. ‹*тур.* cellat›

джелѐз *прил. неизм. Диал.* **1.** Изнежен. **2.** Развален, разхайтен. ‹*тур.*›

джелѐпин и **джелеп** *м. Истор.* Търговец, който изкупува животни за клане. ‹от *тур.* celep›

джем *м.* Конфитюр. ‹*англ.* jam›

джемаà *ж.* **1.** Мюсюлманската религиозна община. **2.** Всяко събрание на мюсюлмани за молитва. **3.** Събрание на първенците в бедуинско селище. ‹*ар.* djemāā ‘община’›

джѐмпър *м.* Вълнен или копринен дамски костюм без подплата. ‹*англ.* jumper›

джѐмсешън *м. Муз.* Среща концерт с участието на всички присъстващи музиканти, които импровизират в стил “джаз” за собствено удоволствие. ‹*англ.* jam ‘удоволствие’ + session ‘сбирка’›

дженабѐт и **дженабѐтин** *м. Диал.* **1.** Проклет, заядлив човек. **2.** Отмъстител, който е кръвно засегнат. ‹от *тур.* cehennem›

джендѐм *м.* **1.** *Остар.* Ад, пъкъл. **2.** Затвор, каторга. **3.** *Разг.* Затънтено място. ‹*евр.* ⇨ *тур.* cehennem›

джендемòсвам се *несв.* и **джендемòсам се** *св. Разг. Пренебр.* Махам се, изчезвам, пръждосвам се. ‹от *тур.* cehennem›

дженк *м. Жарг.* Шумна веселба, игра; веселие. ‹*англ.* jink›

джѐнтри *ср. неизм.* Съсловието на дребните нетитуловани аристократи в Англия. ‹*англ.* gentry›

джѐнтъл *м. Метеор.* Слаб вятър, бриз. ‹*англ.* gentle›

джѐнтълмен *м.* (**джѐнтълменски** *прил.*) **1.** Изискан, коректен мъж. **2.** Мъж, който принадлежи към висшето общество и има обноски на такъв. **3.** Човек на честта. ‹*англ.* gentleman›

джепанѐ *ср. Остар.* Боеприпаси. ‹*тур.* cephane›

джеремѐ *ср. Остар.* **1.** Глоба. **2.** Непредвидени или нежелани разходи. ‹*тур.* cereme›

джет *м. Разг.* Реактивен самолет или др. превозно средство с реактивен двигател. ‹*англ.* jet›

джѐтисън *м. Мар.* Изхвърляне на част от превозвания товар в морето за облекчаване на кораба. ‹от *фр.* jeter 'изхвърлям'›

джѝбри *мн.* (**джѝбров** *прил.*) **1.** Изстискано грозде, от което се вари ракия. **2.** *Хим.* Остатъчна течност, получена след ферментация и дестилация на цвеклова меласа. ‹*тур.* cibre›

дживгàр *м. Диал.* **1.** Врабче, дребна птичка. **2.** *Прен.* Дребосък. ‹*тур.*›

джигѐр *м. Разг.* Бял или черен дроб. ‹*тур.* ciğer›

джигѝт *м.* Изкусен ездач, въоръжен със сабя и други хладни оръжия. ‹*тюркски* ⇨ *рус.*›

джиздàн *м. Остар.* Кожен портфейл. ‹*перс.* ⇨ *тур.* cüzdan›

джизиѐ *ср. Истор.* В Османската империя — данък, плащан от немюсюлманското пълнолетно мъжко население. ‹*тур.* ciziye›

джилѝт *м. Остар.* Стрела. ‹*тур.*›

джин$_1$ *м. Кул.* Силно алкохолно питие с аромат на хвойна, особено разпространено в Западна Европа. ‹*англ.* gin›

джин$_2$ *м. Рел.* Многолик зъл дух, демон. ‹*тур.* cin›

джинджифѝл *м. Бот.* Южно растение, чиито корени се употребяват като лекарство. Radix zingiberis. ‹*тур.* cincifil›

джинджѝя *м. Диал.* Зъл дух. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

джинс *м. Диал.* Род, потекло; порода. ‹*тур.* cins›

джѝнси *мн.* Всекидневни панталони от здрава памучна материя. ‹*англ.* jeans›

джип *м.* Високопроходим автомобил, пригоден да пътува и по лоши пътища. ‹от *англ.* търг. марка Jeep, съкр. от g(eneral) p(urpose vehicle)›

джѝпи *ср. Разг.* Лекар по обща медицина, общопрактикуващ; личен лекар. ‹съкр. от *англ.* g(eneral) p(ractitioner)›

джирàнт *м. Фин.* Лице, което прехвърля правата си върху ценни книжа или полица върху друго лице. ‹*ит.* girante›

джирàт *м. Фин.* Законен носител на вземане, който прехвърля правата си на друго лице. ‹от *ит.* giro›

джиратàр *м. Фин.* Лице, на което джирантът прехвърля правата си. ‹от *ит.* giro›

джирàтор *м. Фин.* Лице, на което се прехвърля полица или други ценни книжа. ‹от *ит.* giro›

джѝро *ср. Фин. Икон.* **1.** Прехвърляне на права, произтичащи от ценни книжа от законния им носител на друго лице. **2.** Текстът с подписа на притежателя върху гърба на полицата. **3.** Парично обращение, оборот. ✧ **Бланково джиро.** *Икон.* **1.** Джиро, при което в джиросания документ не е попълнено името на титуляра, на който се прехвърля, и е налице единствено подписът на джиранта. **2.** Непълно джиро, при което менителницата съдържа само подпис на джиранта без името му, като в този случай сумата се осребрява на приносителя на менителницата. ‹*ит.* giro 'оборот', 'прехвърляне'›

джирòсвам *несв.* и **джирòсам** *св.* (**джирòсване** *ср.*) *Фин.* С подпис на гърба прехвърлям правата си върху полица или други ценни книжа на друго лице. ‹от *ит.* giro›

джѝу-джѝцу *ср.* Японска система за самозащита и нападение без оръжие. ‹*яп.*›

джихàд *м.* Свещена война на мюсюлманите срещу "неверниците", т. е. немюсюлманите. ‹*тур.* cihat›

джихàцу *ж.* Дървена купа, в която дзенбудистките монаси се хранят и просят милостиня. ‹*яп.*›

джиянàйога *ж. Рел.* В индуизма — един от четирите главни пътя на йога, път на познанието. ‹*санскр.*›

джоб *м.* (**джòбен** *прил.*) Малка вътрешна торбичка на дреха. ‹*тур.* cep›

джòбен *прил. Прен.* Малък, дребничък; нисък. ‹от *тур.* cep›

джòбери *мн. Фин.* Търговци на ценни книжа на фондовите борси, които купуват и продават за своя сметка, контактувайки само с брокери. ‹*англ.* jobber›

джовиалѝта *нареч. Муз.* Весело. ‹от *ит.* gioviale›

джòгинг *м.* Бавно и равномерно спортно бягане за поддържане на добра форма. ‹*англ.* jogging 'бягане'›

джòджен *м. Бот.* Градинско тревисто растение от сем. устоцветни със силна миризма, което се употребява за подправка. Mentha viridis. ‹*гр.*›

джойнт$_1$ *м. Техн.* Фуга, свръзка, шев, свързване. ‹*англ.* joint›

джойнт$_2$ *м. Жарг.* Цигара с хашиш. ‹*амер.* joint›

джойнт вѐнчър *м. Икон.* Съвместно мероприятие на партньори от две държави предимно в областта на промишлеността или

строителството. ‹*англ.* joint venture›

джо̀йстик *м.* **1.** *Ав.* Ръчка за управление на самолет. **2.** *Разг.* Ръчка за управление на електронна игра; "пръчка за радост". ‹*англ.* joystick›

джо̀кер *м.* Карта за игра, която може да заменя всяка друга карта. ‹*англ.* joker 'шут'›

джоконамѐнте *нареч. Муз.* Живо, бързо. ‹*ит.*›

джола̀н *м.* Долна част на говежди крак (за варене, ядене). ‹*тур.* colan›

джо̀нгали *мн. Диал.* Дълги кокалести крака. ‹*циг.*›

джо̀нгол$_1$ *м. Диал.* Дрипльо, парцаливко. ‹*тур.*›

джо̀нгол$_2$ *м. Диал.* Дъртак, грохнал човек. ‹*тур.*›

джо̀нка *ж.* Тип платноходка с широки и високо издигнати кърма и нос в Югоизточна Азия. ‹*кит.*›

джонт *м. Техн.* Челно съединение, челна тъпа сглобка; чело, шев; шарнирна сглобка. ‹*англ.* joint›

джу *мн. Истор.* Китайска каменинова керамика от гр. Джу Чу, провинция Хонан, от нач. на XI в., изработена за двора на императорската династия Сун. ‹*кит.*›

джубѐ *ср. Истор.* Къса горна дреха, подплатена с агнешки кожи и с голяма яка. ‹*тур.* cübbe›

джу̀бокс *м.* Монетен автомат в заведение, който по желание на клиента пуска дадена песен, записана на плоча или CD. ‹*англ.* jukebox›

джуджѐ *ср.* **1.** Дребно, малко човече. **2.** Растение, животно или предмет с много по-малки размери от нормалните. ‹*тур.* cüce›

джуджука̀й *мн. Филос.* В дзен — десетте главни повели на будизма на Махаяна, десетте забрани. ‹*яп.*›

джудѝст *м. Спорт.* Състезател по джудо. ‹*яп.*›

джу̀до *ср. Спорт.* Националната японска борба джиу-джицу в модернизиран вид като спортна дисциплина. ‹*яп.*›

джузда̀н *м. Диал.* **1.** Портфейл. **2.** Чанта за книги. ‹*перс.* ⇨ *тур.* cüzdan›

джу̀ка *ж. Диал.* Устна. ‹неясно›

джука̀нте *нареч. Муз.* Весело. ‹*ит.*›

джулѐп *м. Кул.* Изстуден коктейл от уиски или коняк със захар, гарниран с ментови листа, плодов сироп и цели парченца от плодове, който се поднася в покрити с дебел слой лед чаши. ‹*амер.* julep›

джу̀лио *м. Истор.* Папска сребърна монета, въведена в обращение през XIII в., по името на папа Юлий II (1503—1513). ‹от *ит.* собств. Giulio›

джумбу̀ш и **джумбѝш** *м.* (**джумбушлѝя** и **джумбишлѝя** *прил.*) *Диал.* Веселба, шега, майтап. ‹*тур.* cümbüş›

джу̀нгла *ж.* и **джу̀нгли** *мн. Геогр.* Гъсти гори от дървета и храсти с преплетени високостъблени треви (лиани), разпространени в мусонните области на тропиците. ‹*англ.* jungle›

джу̀нта *ж. Полит.* Изпълнителен орган на местната власт в Италия. ‹*ит.* giunta›

джус *м.* **1.** Сок, изцеден от плод пред клиента. **2.** Натурален пастьоризиран сок. ‹*англ.* juice›

джънк *м. Изк.* Произведения на изкуството, създавани през 50-те и 60-те год. на XX в. от промишлени и битови отпадъци. ‹*англ.* junk›

дза̀гу *ж. Рел.* **1.** В дзен — лека рогозка за сядане, един от шестте предмета, които може да притежава будисткия монах. **2.** В съвременната дзентрадиция това е кърпа, използвана при определени празнични случаи. ‹*яп.*›

дза̀дзен *м. Филос.* В дзен — медитативна практика, която е най-прекия път към просветлението. ‹*яп.*›

дзен *м.* **1.** *Рел.* Школа на будизма Махаяна, която се развива в Китай през VI—VII в. като резултат от срещата на даосизма с пренесения в Китай будизъм. **2.** *Филос.* Изразна форма на опита, натрупан от всички религии, корена, прасъвършенството на всичко съществуващо. ‹*яп.* zen›

дзѐнке *ср. Рел.* **1.** Дзенхрам или дзенманастир. **2.** Монаси, монахини и миряни, последователи на дзен. ‹*яп.*›

дзин *м.* **1.** Ориз. **2.** Семе, сперма. **3.** В даосизма — една от трите жизнени сили заедно с дишането и съзнанието. ‹*кит.*›

дзинга̀ро *ср.* Прозвище на циганите в Италия. ‹*ит.* zingaro›

дзингѝя *ж. Диал.* Стреме. ‹*тур.* üzengi›

дзифт *м.* Черна смола, асфалт. ‹*ар.* ⇨ *тур.* zift›

дзу *м. Рел.* В даосизма — култ към предците, който е централен за китайската религия. ‹*кит.*›

дзу̀ка *ж. Бот.* Тревисто растение с тънко стъбло, което расте по влажни, мочурливи места. Juncus. ‹*лат.*›

ди- *представка.* В сложни думи със значение 'дву-', 'двоен', напр. *дифония*, *дифтонг* и др. ‹*гр.*›

диаба̀зи *мн. Геол.* Подобни на базалта вулканични скали, които се употребяват в строителството и за настилка. ‹от *гр.* διάβασις 'преминаване'›

диабѐт *м.* (**диабетѝчен** *прил.*) *Мед.* Заболяване на обмяната, предизвикващо силна жажда

и отделяне на значителни количества урина. ✧ **Захарен диабет.** *Мед.* Нарушение на въглехидратната обмяна поради липсата на панкреатичния хормон инсулин. ‹*гр.* διαβήτης›

диабетик *м.* Човек, болен от диабет. ‹*лат.*›

диаболизъм *м.* (**диаболичен** *прил.*) Маниер в литературата и изкуството да се представя "дяволското" начало у човека, злите сили, които предопределят поведението му. ‹*англ.* diabolism›

диагенеза *ж.* *Геол.* Процес, при който утайките от дъното на водните басейни се превръщат в скали. ‹от *гр.*›

диагноза *ж.* **1.** *Мед.* Лекарско заключение за състоянието на болния. **2.** *Прен.* Определение или описание на същност по преценка. ‹от *гр.* διάγνωσις 'разпознаване'›

диагностика *ж.* (**диагностичен** *прил.*) *Мед.* Процес за определяне естеството на дадено заболяване чрез съпоставяне на данни от обективния преглед, наличните симптоми, анамнезата и резултатите от лабораторни и рентгенови изследвания. ✧ **Ирисова диагностика.** *Мед.* Метод на диагностика по промените в ириса на окото. ✧ **Рентгенова диагностика.** *Мед.* Методи за приложение на рентгеновите лъчи за диагностициране. ‹от *гр.* διαγνωστικός 'способен да разпознава'›

диагонал *м.* (**диагонален** *прил.*) *Геом.* Отсечка, съединяваща пресечните точки на две двойки страни на праволинейна фигура. ‹*лат.* diagonālis›

диаграма *ж.* Чертеж, който нагледно показва съотношението между различни величини, изобразявани като линейни отрязъци или геометрични фигури. ‹от *гр.* διάγραμμα 'рисунка, фигура'›

диаграф *м.* **1.** Уред за преснимане на чертежи. **2.** Уред за възпроизвеждане на предмети, без човек да умее да рисува. ‹*фр.* diagraphe›

диадема *ж.* **1.** Малка корона от метал или от кожа, инкрустирана със скъпоценности. **2.** *Истор.* Венец или корона за главата на царете в древността и средните векове като символ на власт. **3.** Женски накит за глава. ‹*гр.* διάδημα›

диадохи *мн.* *Истор.* Наследници на империята, оставена от Александър Македонски. ‹*гр.*›

диаклаза *ж.* *Геол.* Цепнатина, пролука в седиментен слой, без да има приплъзване на скални блокове. ‹от *гр.* διακλάω 'разчупвам'›

диакритичен *прил.* Различителен. ✧ **Диакритичен знак.** *Език.* Знак към буква, който показва да се чете по друг начин (напр. в български *и* и *й*). ‹от *гр.* διακριτικός 'отличителен'›

диалект *м.* (**диалектен** *прил.*) *Език.* Местен или социален говор, разновидност на общонародния език. ‹*гр.* διάλεκτος›

диалектизъм *м.* *Език.* Диалектна дума или израз по отношение на книжовния език. ‹от *гр.*›

диалектик *м.* **1.** *Истор.* В древността — човек, изкусен във воденето на спор. **2.** Последовател на диалектиката. **3.** *Разг.* Дърдорко. ‹*гр.* ⇨ *фр.* dialectique›

диалектика *ж.* (**диалектичен** и **диалектически** *прил.*) **1.** *Истор.* В древността — изкуство да се водят спорове, за да се стигне до истината. **2.** *Филос.* Философска доктрина за процесите на движение и развитие в природата, обществото и мисленето. **3.** *Филос.* Самият процес на развитие. ‹*гр.* διαλεκτική›

диалектици *мн.* *Истор.* Учениците на философа Сократ. ‹*гр.*›

диалектолог *м.* Специалист по диалектология.

диалектология *ж.* Дял от езикознанието, който изучава диалектите. ‹от *гр.*›

диализа *ж.* *Хим.* **1.** Освобождаване на колоидните разтвори и разтворите на високомолекулярни вещества от разтворените в тях соли и нискомолекулярни вещества. **2.** Метод за разделяне на частици с различни размери в течна среда чрез използване на тънка полупропусклива мембрана. ‹*гр.* ⇨ *фр.* dialyse›

диализатор *м.* *Мед.* Уред за извършване на диализа. ‹*лат.* dialysátor›

диалог *м.* **1.** Разговор. **2.** *Лит.* В словесно произведение — разговор между героите. **3.** Литературно-публицистично произведение във формата на беседа. **4.** *Прен.* Общуване, взаимно разбиране. ‹*гр.* διάλογος›

диалогов *прил.* ✧ **Диалогов прозорец.** *Инф.* Прозорец, който се появява на монитора и дава информация за софтуера.

диамагнетизъм *м.* *Физ.* Свойството на дадено вещество да има малка отрицателна магнитна възприемчивост. ‹*рус.*›

диамагнетик *м.* *Физ.* Вещество, способно да се намагнитва под действието на външно магнитно поле. ‹от *гр.* ⇨ *рус.*›

диамант *м.* (**диамантен** *прил.*) **1.** *Минер.* Естествена кристална алотропна форма на въглерода, скъпоценен камък със силен блясък, най-твърдият от всички минерали; елмаз. **2.** Обработено парче от този минерал; брилянт. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Diamant›

диамантин *м.* *Техн.* Алуминиев кристализиран прах за изглаждане, излъскване и под. ‹*фр.* diamantine›

диаметрален *прил.* (**диаметрално** *нареч.*; **диаметралност** *ж.*) *Прен.* Противоположен; крайно различен.

диаметър *м.* (**диаметрален** *прил.*) *Геом.* Права,

която съединява две най-отдалечени точки на кръг. ‹от *гр.* διάμετρος 'напречно'›

диàна$_1$ *ж. Воен.* Подаване на сигнал за утринна заря с барабан или тръба. ‹*исп.* diana›

Диàна$_2$ *ж. Мит.* В древноримската митология — богиня на лова, луната и плодородието, покровителка на дивите зверове (съответства на древногръцката Артемида). ‹*лат.*›

дианасолòгия *ж. Остар.* Препараторско изкуство. ‹*гр.*›

диàндри *мн. Бот.* Клас растения, които имат две тичинки. ‹*лат.* diandria›

дианѝт *м. Минер.* Гълъбовосив полускъпоценен камък, открит през 1997 г. в Якутия, Русия, наречен на името на принцесата на Уелс — Даяна (1961–1997), съпруга на британския престолонаследник Чарлс. ‹от *англ.* собств. Diana›

диапазòн *м.* **1.** *Муз.* Звуковият обем на певчески глас или инструмент, който се определя от интервала между най-ниския и най-високия тон. **2.** *Прен.* Обем, обхват, размер. ‹от *гр.* διαπασῶν 'през всички струни' ⇨ *фр.* diapason›

диапàуза *ж. Биол.* Период на временен физиологичен покой в развитието и размножаването на някои животни, чиито начало и край се регулират от хормони. ‹*гр.*›

диапедѐза *ж. Биол.* Мигриране на клетки през стената на кръвните капиляри в тъканните пространства. ‹*гр.*›

диапозитѝв *м.* Фотографско позитивно изображение на прозрачен материал, което се възпроизвежда върху екран с помощта на специален оптически апарат. ‹от *гр.* διά 'през' + *лат.* positivus 'положителен'›

диàрбекир *м.* **1.** (**Диàрбекир** *м.*) *Геогр.* Град в Югоизточна Турция на р. Тигър, където били заточвани българските революционери, борещи се за освобождение от османско робство. **2.** *Прен.* Много далечно, затънтено място. **3.** *Прен.* Каторга, затвор. ‹от *тур.* собств.›

диàрия *ж. Мед.* Често отделяне на голямо количество течни изпражнения. ‹*гр.* ⇨ *фр.* diarrhée›

диартрòза *ж. Анат.* Свободно подвижна става; синовиална става. ‹*гр.*›

диàрхия *ж. Полит.* **1.** Двувластие. **2.** Колегиално управление ‹*гр.*›

диаскòп *м.* (**диаскòпски** *прил.*) Прожекционен апарат на диапозитиви. ‹от *гр.* διασκοπέω 'разглеждам внимателно'›

диаспàзма *ж. Муз.* Пауза в песента или романса. ‹*гр.*›

диаспòра$_1$ *ж. Бот.* Част от растение, която служи за размножаване и разселване (луковици, семена, плодове и др.). ‹*гр.*›

диаспòра$_2$ *ж.* Етническа общност, която се заселва в чужда държава поради насилствено изселване, опасност от геноцид, действие на определени социално-исторически фактори. ‹*гр.*›

диастàза *ж.* (**диастàзен** *прил.*) **1.** *Мед.* Отделяне на кости или мускули едни от други. **2.** *Хим.* Фермент, който предизвиква разпадане на нишестето и гликогена в низши захариди. ‹*гр.*›

диастѝл *м. Архит.* През античността — разположение на колоните, при което разстоянието между тях е два пъти диаметъра им. ‹*гр.*›

диастòла *ж.* (**диастолѝчен** *прил.*) *Мед.* **1.** Разширение на сърдечната кухина в резултат от отпускане на мускула на предсърдието, по време на което сърцето се изпълва с кръв (тя, заедно със систолата, образува цикъла на сърдечната дейност). **2.** Периодът между две съкращения на сърдечния мускул, когато той се отпуска. ‹*гр.*›

диатѐза *ж.* **1.** *Мед.* Висока степен на предразположение към определени болестни състояния. **2.** *Език.* Залог на глагола. ✧ **Хеморагична диатеза.** *Мед.* Общо наименование на заболявания с главен признак склонност към кръвотечения. ‹от *гр.* διάθεσις›

диатѐрмия *ж. Мед.* **1.** Метод на електролечение, който се състои в нагряване на тъканите на организма с високочестотни токове. **2.** Апарат за такова лечение. ‹от *гр.* διαθερμία 'нагряване'›

диатомѐи *мн. Бот.* Едноклетъчни морски организми от групата на кремъчните водорасли. ‹*гр.*›

диатомѝт *м. Геол.* Изкопаеми отлагания на диатомеи във вид на пореста скала с приложение като строителен и топлоизолационен материал. ‹*гр.*›

диатòника *ж. Муз.* Система от звуци, образувана от последователността на основните степени на лада; диатонична гама. ‹*гр.*›

диатонѝчен *прил.* ✧ **Диатонична гама.** *Муз.* Звуков ред във възходяща или низходяща последователност, образуван от простите степени (до, ре, ми, фа, сол, ла, си). ‹от *гр.* διατονικός 'преминаващ от тон в тон'›

диатрѐми *мн. Геол.* Канали, пробити в земната кора от взривове на вулканични газове и запълнени с вулканични и други остатъци. ‹*гр.*›

диатрѝба *ж.* **1.** Рязка, жлъчна реч с нападки от личен характер. **2.** Наглост, клевета. ‹*гр.*›

диатропѝзъм *м. Бот.* Движение на листата, клоните или стеблата на растенията, при което те заемат положение, перпендикулярно на посоката на действащите сили. ‹*гр.* ⇨ *англ.* diatropism›

диафàн *м.* Матов порцелан без глазура. ‹*гр.*›

диафаномѐтър *м. Физ.* Уред за определяне степента на прозрачност на твърди тела, течности и газове. ‹*гр.*›

диафаноскòп *м. Мед.* Уред за диафаноскопия. ‹*гр.*›

диафаноскòпия *ж. Мед.* Осветяване вътрешността на носа и очните ябълки за определяне на състоянието им. ‹*гр.*›

диафѝза *ж.* (**диафàзен** *прил.*) *Анат.* Централната част на дългите кости. ‹*гр.*›

диафизѝт *м. Мед.* Възпление на диафизата на костта при инфекция или ревматизъм. ‹от *гр.*›

диафѝлм *м.* Разположени в определена последователност фотографски изображения на кинолента, обикн. с обща тематика. ‹*гр.* + *англ.*›

диафнорàма *ж. Изк.* В изобразителното изкуство — прозрачна рисунка. ‹*гр.*›

диафòн *м. Мар.* **1.** Апарат за излъчване на мощни звукови сигнали от морски фар при мъгливо време. **2.** Звуков маяк за надводни и подводни плавателни съдове. ‹от *гр.* διά 'през' + φωνή 'звук'›

диафòния *ж.* (**диафòнен** и **диафонѝчен** *прил.*) *Муз.* **1.** В древна Гърция — дисонанс. **2.** В средните векове — двугласие; органум. **3.** В българската народна музика — вокален стил, при който един пее мелодията, а останалите държат втория глас. ‹*гр.*›

диàфора *ж. Лит.* Реторична фигура, при която една дума се повтаря, но с различно значение. ‹*гр.*›

диафорѐза *ж.* (**диафорѝчен** *прил.*) *Мед.* Изпотяване. ‹*гр.*›

диафрàгма *ж.* (**диафрàгмен** *прил.*; **диафрàгмено** *нареч.*) **1.** *Анат.* Мускулна преграда у бозайниците и човека, която напълно отделя гръдната кухина от коремната и участва при дишането. **2.** *Мед.* Полусферична гумена запушалка, която се поставя върху шийката на матката и служи като механично противозачатъчно средство. **3.** *Опт.* Бленда; апертура. **4.** В акустиката — част от микрофона; мембрана. ‹от *гр.* διάφραγμα 'преграда'›

диахрòния *ж.* (**диахрòнен** *прил.*) **1.** Езиковата еволюция, промяна на езиковото състояние във времето. **2.** Съвкупността от методите на езикознанието, чрез които се изучават езиковите факти в тяхното историческо развитие ‹от *гр.* διά 'през' + χρόνος 'време'›

дибидѝюс *нареч. Остар.* Напълно, съвсем, изцяло. ‹от *тур.* büsbütün›

дѝбит *м. Инф.* Двойка от битове, която се възприема като едно цяло. ‹*англ.* dibit›

дибрàхий *м. Лит.* В античното стихосложение — стъпка от две кратки срички. ‹*гр.*›

дивàн-чапрàз *нареч. Разг.* **1.** Прав, с ръце, скръстени на пояса или на престилката. **2.** *Прен.* Готов за услуга. ‹*перс.* ⇨ *тур.* divan + çaprаz›

дивàн$_1$ *м.* Тапицирано канапе, обикн. с облегалки за гърба и ръцете. ‹*тур.* divan›

дивàн$_2$ *м.* **1.** *Истор.* Съвещателен орган при султана в Османската империя, който се е състоял от висши сановници. **2.** В някои съвременни мюсюлмански държави — правителствено учреждение по административни и съдебни въпроси. ‹*тур.* divan›

дивàн$_3$ *м. Лит.* В източните литератури — поетически сборник от един автор, построен в строго обусловен ред на стихотворните форми. ‹*тур.* divan›

диванѐ *ср. Разг.* Глупак, наивник. ‹*тур.* divane›

диваннàм *м. Истор.* Обществена зала за приеми в Индия. ‹*перс.*›

диванихàс *м. Истор.* Зала за приеми в частен дом в Индия. ‹*перс.*›

дивергѐнти *мн. Език.* Фонемни варианти, обусловени от положението им в думата. ‹*лат.* divergentes›

дивергѐнция *ж.* (**дивергѐнтен** *прил.*; **дивергѐнтно** *нареч.*; **дивергѐнтност** *ж.*) Като термин в различни науки — с общо значение за разминаване, раздалечаване, отклоняване. ‹*лат.* divergo 'показвам разлика'›

диверсàнт *м.* (**диверсàнтски** *прил.*) **1.** Човек, който извършва диверсия. **2.** Бандит. ‹*лат.* diversantis›

диверсификàция *ж.* (**диверсификациòнен** *прил.*) **1.** Разностранно развитие. **2.** Придобиване на многостранен, многоотраслов характер. **3.** Инвестиционна стратегия за намаляване на риска. **4.** *Фин.* Покупка на ценни книжа от различни емитенти, от различни стопански отрасли и в различни валути. ‹*лат.*›

дивѐрсия *ж.* (**диверсиòнен** *прил.*) **1.** Военна операция (маневри) за отвличане силите на противника от мястото, където ще му се нанесе главният удар. **2.** Вид подривна дейност. **3.** *Прен.* Лъжа, дезинформация. **4.** *Прен.* Втора, друга възможност. ‹*лат.* diversio 'отклонение'›

дивидѐнт *м.* и **дивидѐнти** *мн.* **1.** *Фин. Икон.* Разпределена част от печалбата на едно акционерно дружество между акционерите в зависимост от внесения капитал. **2.** *Прен.* Печалба, актив, преимущество срещу положено усърдие и труд. ✧ **Вещен дивидент.** *Икон.* Ценни книжа, давани вместо пари. ✧ **Фискален дивидент.** *Икон.* Намаление на данъците и/или увеличение на правителствените разходи. ‹*англ.* divident›

дивизио̀н *м.* (**дивизио̀нен** *прил.*) **1.** *Воен.* Подразделение в артилерията, кавалерията, ракетните и бронетанковите войски, равно на батальон в пехотата. **2.** *Мар.* Тактическа част от няколко еднотипни кораба. ‹*фр.* division›

дивѝзия *ж.* **1.** *Воен.* Голямо тактическо съединение в сухопътните и въздушните войски от полкове или бригади. **2.** *Воен.* Висше тактическо съединение. **3.** Деление, разделение. ✧ **Паричен индекс на дивизия.** *Икон.* Комбинация от различни мерки на пари, претегляни чрез количеството лихва, плащано за всеки един вид. ‹*лат.* divisio›

дивѝт *м. Остар.* Метална мастилница с пособия за писане. ‹*тур.* divit›

диву̀лзор *м. Мед.* Хирургичен инструмент, чрез който насилствено се разширява канал или кухина. ‹*лат.*›

дѝга *ж.* Дълъг насип покрай голяма река или море за предпазване на низините около тях от наводнения. ‹*хол.* dijc ⇨ *фр.* digue›

дига̀мия *ж.* **1.** Двубрачие. **2.** Двуженство. ‹*гр.*›

дигѐст *м. Лит.* Резюме, кратко експозе на книга. ‹*амер.* digest 'резюме'›

дигѐсти *мн. Истор.* В древния Рим и Византия — сборници със систематизирани кратки извлечения от закони и юридически съчинения; пандекти. ‹от *лат.* digesta 'наредени'›

дигѐстия *ж. Хим.* Съдържание на захар в други вещества; захарност. ‹*лат.*›

дигита̀лен₁ *прил. Мед.* Свързан с пръстите на ръката; пръстов. ‹от *лат.* digitus 'пръст'›

дигита̀лен₂ *прил. Инф.* Цифров. ✧ **Дигитален декодер.** *Техн.* Специално устройство, което позволява на традиционните (аналогови) тв апарати да приемат предаванията на дигиталната телевизия — зрителят има възможност да приема повече от 200 програми; сетметър, сет-топ. ✧ **Дигитален свят.** "Светът на бъдещето", термин, с който се определя времето, когато доставянето на тв и телекомуникационни услуги ще бъде нещо обикновено за всички хора. ✧ **Дигитална телевизия.** *Техн.* Тв технология, която предлага на зрителите по-голямо качество на излъчвания сигнал и кристалния звук на компактдиска и която може да се приема по кабел, наземен или сателитен предавател, като има потенциал да предава информация 1000 пъти по-бързо от скоростта на средния Интернет модем. ‹*англ.* digital›

дигиталѝн *м. Биохим.* Отровен екстракт от изсушените листа на дигиталиса. ‹*фр.* digitaline›

дигита̀лис *м. Бот.* Отровно тревисто растение; жълт (вълнист) напръстник. Digitalis purpurea. ‹*лат.* digitālis›

дигитро̀н *м. Физ. Хим.* Вакуумна лампа за цифрова индикация на числена стойност. ‹от *лат.*›

диглѝф *м. Архит.* Украшение на фриз, във форма на двойна извивка. ‹*гр.*›

дигѐн *м.* **1.** *Мар.* Прът на знаме. **2.** Метална пръчка с бодли в единия край за риболов в плитки води. ‹от *хол.* dijc 'бент, яз' ⇨ *фр.* digon›

диграма̀ *ж. Език.* Група от две букви, които съставляват един звук. ‹*лат.* digramme›

дигрѐсия *ж.* **1.** Отбиване, отклонение, отдалечаване. **2.** *Астр.* Привидно отдалечаване на планета от Слънцето. ‹*лат.* digressio›

дидактѝзъм *м. Неодобр.* **1.** Поучаващ, наставнически маниер. **2.** *Лит.* Такъв маниер в произведение за деца. ‹*гр.*›

дидактѝк *м. Остар.* Опитен преподавател. ‹*гр.*›

дида̀ктика *ж.* (**дидактѝчен** и **дидактѝчески** *прил.*) Част от педагогиката, която разработва теорията на образование, обучение и възпитание в процеса на обучение. ‹от *гр.* διδακτικός 'поучителен'›

дида̀скал *м. Остар.* Учител. ‹*гр.*›

дидаска̀лии *мн. Истор.* В античността — драматически упражнения, представления и последвалите ги отзиви. ‹*гр.*›

дѝджей *м.* **1.** Водещ на музикалната програма в дискотека; дисководещ. **2.** Оператор на озвучителен пулт в концерт на различни изпълнители. ‹съкр. от *англ.* disc jockey›

дидимохлѐна *ж. Бот.* Красива папрат с кафяви стъбла на петурите, които пък имат лъскави листенца, подредени в двойна рибя кост. Didymochlaena.

дидра̀хма *ж. Истор.* Сребърна гръцка монета от две драхми. ‹*гр.*›

диѐз *м. Муз.* В нотното писмо — знак за повишаване на звука с половин тон. ‹*фр.* dièse›

диелектрѝк *м. Физ.* Материал, в който електричното поле не поражда поток от електрични заряди, а само преместване на заряди (т. е. не предизвиква поляризация). ‹*англ.* dialectrik›

диерѐза₁ *ж. Език.* **1.** Разпадане на една сложна гласна на две хетеросилабични гласни. **2.** Изпускане на звук или звукосъчетание за удобство при изговор. ‹*гр.*›

диерѐза₂ *ж. Мед.* Хирургично разделяне, отделяне на части от тялото; разсичане. ‹*лат.* diaeresis›

диерѐма *ж. Език.* Сигнал за смислоразличителна граница в речева верига от морфеми, думи, словосъчетания. ‹*лат.*›

диѐта₁ *ж.* (**диѐтен** *прил.*) **1.** Режим на хранене. **2.** Режим на живот и почивка. ‹от *гр.* δίαιτα

'начин на живот'›

диѐта₂ *ж.* **1.** *Истор.* Законодателно събрание в Прусия, Унгария, Полша и др. **2.** Възнаграждение, получавано от депутатите в някои страни. ‹*лат.*›

диетѐтика *ж.* Раздел от медицината, който изучава и обосновава принципите за хранене на болните в зависимост от заболяването; диетология. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

диетотерѐпия *ж.* *Мед.* Лечение със специално подбрани храни при спазване на определен режим. ‹*лат.*›

дизѐжио *ср.* *Фин.* Отрицателна разлика между две еднакви по номинална стойност валутни ценности, но с различна реална стойност. ‹*ит.* disagio 'затруднение'›

дизѐйн *м.* **1.** Обща форма или композиция на всяка сграда или произведение на изкуството. **2.** Формата и начинът, по който функционира всеки предмет от потребителската култура. ✧ **Промишлен дизайн.** *Търг.* Логически обосновано прилагане на естетически и функционални критерии в проектирането на изделия, предназначени за промишлено производство, като целта е създаването на сполучлив синтез между нормите на естетиката и практиката. ‹*англ.* design 'проект', 'план'›

дизѐйнер *м.* Художник конструктор, специалист по дизайн. ‹*англ.* designer 'проектант', 'конструктор'›

дизгѝни *мн.* (дизгѝн *м.*) *Диал.* Поводи на впрегнато животно. ‹*тур.* dizgin›

дѝзел *м.* (**дѝзелов** *прил.*) *Техн.* Двигател с вътрешно горене, който работи с тежко течно гориво, като изгарянето на горивната смес става чрез самозапалване. ‹по името на *нем.* изобретател R. Diesel (1858–1913), предложил през 1892 модел на този двигател›

дизѐно *ср.* **1.** *Истор.* В ренесансова Италия — основата, замисъла на изкуството, т. е. рисунката. **2.** *Изк.* Произведение на изкуството в идеална форма, която съществува само във въображението на художника. ‹*ит.* disegno›

дизентѐрия *ж.* *Мед.* Инфекциозен процес в червата, предизвикващ тежка диария с кръв и обилни примеси на слуз. ‹*гр.* δυσεντερία›

дизлѐксия *ж.* *Мед.* Вродена неспособност човек да се научи да чете или нарушения в четеното, за които се предполага, че са от неврологичен произход. ‹*лат.* dislexia›

дизѐсмия *ж.* *Мед.* Нарушение на обоянието. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дизостѐза *ж.* *Мед.* Нарушение в образуването на кост или формиране на кост на необичайно място. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

дизѝрия *ж.* *Мед.* Трудно или болезнено уриниране. ‹*гр.*›

дизѝонкция *ж.* *Език.* Логическа операция за образуване на сложно изказване чрез обединяване на две изказвания с помощта на логическия съюз "или". ‹*лат.*›

дикѐня *ж.* **1.** *Истор.* Земеделски уред за вършитба, направен от дъски със забити отдолу кремъци, който се влачи от кон по пожънати и разстлани на харман житни класове. **2.** Название на звездното небе в народните приказки. ‹*тур.* diken›

дикѐт *м.* *Диал.* Предпазливост, бдителност. ‹от *тур.* zihn›

дикеѐархия *ж.* *Остар.* Господство на закона. ‹*гр.*›

дикеокрѐтия *ж.* *Остар.* **1.** Властта на закона. **2.** Справедливост. ‹*гр.*›

дикиджѝя *м.* *Остар.* Обущар, който прави емении. ‹*тур.* dikici›

дикѝрий *м.* *Рел.* Двусвещник, използван от архиерея за осеняване и благословение на народа по време на църковно богослужение, който представя двете естества на Иисус Христос — Божието и човешкото. ‹*гр.*›

дикѝш *м.* *Остар.* Шев, ред. ‹*тур.* dikiş›

диколѝчен *прил.* *Лит.* Който се състои от два вида стихове. ‹*гр.*›

дѝксиленд *м.* *Муз.* Название на първите джазови ансамбли в САЩ. ‹*англ.*, от Dixieland 'страната на Дикси' (Dixie, прозвище за южните щати в САЩ)›

диксѐния *ж.* *Бот.* Екзотична новозеландска папрат, достигаща ок. 6 м височина, коронясана с мътнозелени широки лъскави петури, отглеждана и като декоративно растение. Dicksonia squarrosa/antarctica.

диктѐт *м.* **1.** *Полит.* Неравноправен международен договор, наложен от една на друга държава вследствие на военно поражение. **2.** Натиск, упражняване на сила и власт върху по-слабия. ‹*нем.* Diktat›

диктѐтор *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — висше длъжностно лице с пълна държавна власт, назначавано в извънредни случаи по решение на сената за срок, не по-дълъг от шест месеца. **2.** *Полит.* Лице с неограничена власт в управлението на държава. ‹*лат.* diktātor›

диктатѝра *ж.* **1.** *Истор.* В древния Рим — пълномощие, власт или периодът на властване на диктатор. **2.** *Полит.* Неограничена власт на човек, група, класа. ‹*лат.* dictatūra›

диктѐвка *ж.* Произнасяне на текст, за да бъде дословно записан от слушател, както и самите текстове (този, който се огласява, и този, който се записва). ‹*лат.* dicto 'говоря'›

дѝктор *м.* Говорител. ‹*лат.* dictor›

диктофо̀н *м.* Апарат за записване и възпроизвеждане на устна реч. ‹от *лат.* dictare 'диктувам' + *гр.* φωνή 'глас'›

диктѝвам *несв.* **1.** Произнасям текст, за да бъде записан от слушател. **2.** *Прен.* Налагам се над друг. ‹*лат.*›

дѝкция *ж.* Начин на говорене, произношение, степен на отчетливост в произнасянето, пеенето и пр. ‹*лат.* dictio›

дилапида̀ция *ж. Икон.* Разпиляване, злоупотреба с държавни средства; прахосване, разхищаване. ‹*лат.* dilapidatio›

дилата̀тор *м.* **1.** *Мед.* Инструмент за разширяване на отвор или кухина на тялото. **2.** *Мед.* Лекарствен препарат, който се прилага локално или системно за разширяване на определени структури (напр. зеница на око или кръвоносен съд). **3.** *Анат.* Мускул, който при съкращението си отваря определена структура в тялото. ‹от *лат.*›

дилата̀ция *ж.* **1.** *Физ.* Разширяване, увеличаване на обем; раздуване, разпускане; излияние. **2.** *Мед.* Уголемяване или разширяване на кух орган (напр. кръвоносен съд) или телесна кухина. ‹*лат.* dilatatio›

дила̀ф *м. Диал.* Щипци за огън, маша. ‹*гр.*›

дилбѐр *прил. Остар.* Красив, хубав. ‹*тур.* dilber›

дилѐма *ж.* **1.** *Лог.* Умозаключение, при което едното от изходните допускания има условна, а другото — разделителна структура. **2.** Необходимост за избор (обикн. нежелан) между две възможности. ‹*гр.* δίλημμα›

дилета̀нт *м.* Любител, който се занимава с определено изкуство или наука без специална подготовка. ‹*лат.*›

дилѝвъри но̀ут *м. Икон. Юр.* Приемателно-предавателен протокол, който се подписва от получателя, когато му се предава стоката. ‹*англ.* delivery note›

дилѝвъри о̀рдер *м. Икон. Юр.* Нареждане, давано от собственика, за да се предаде определена стока на лице, посочено в нареждането. ‹*англ.* delivery order›

дилижа̀нс *м. Истор.* Многоместна закрита кола, теглена от коне, за превоз на поща, пътници и техен багаж, използвана до появата на железницата и на другите видове транспорт. ‹*фр.* diligence›

дѝлинг *м. Фин.* **1.** Валутна сделка. **2.** Специална стая, където дилърите сключват своите сделки. ‹от *англ.* deal›

дилинджѝя *м. Остар.* Просяк. ‹*тур.*›

дило̀гия *ж.* **1.** *Истор.* В древногръцкия театър — драма от два акта. **2.** *Изк. Лит.* Две произведения на литературата или изкуството, свързани от общ замисъл. ‹от *гр.* δή(ς) 'два пъти' + λόγος 'дума, говор, език'›

дилу̀вий *м.* (**дилувиа̀лен** *прил.*) *Геол.* Ера от развитието на Земята, през която е имало големи наводнения и са се образували континентите; плейстоцен. ‹*лат.* diluvium›

дѝлъри *мн.* (дѝлър *м.*) *Фин. Икон.* **1.** Лица, фирми и банки, членове на фондова борса, които купуват и продават ценни книжа от свое име и за своя сметка. **2.** Специализирани банкови служители, които от името и за сметка на банките извършват покупко-продажби на валута, на ценни книжа и на благородни метали. ‹*англ.* dealer›

дима̀рх *м. Истор.* В античността — воин, въоръжен с мечове в двете си ръце. ‹*гр.*›

димѐтър *м. Лит.* Четиристъпен ямбически стих. ‹*гр.*›

диминуѐндо *нареч. Муз.* С постепенно отслабване на звука. ‹*ит.* diminuendo›

диминутѝв *м. Език.* Умалителна дума; деминутив. ‹*лат.*›

димисо̀риус и **димисо̀рий** *м. Рел.* В Католическата църква — писмо, с което един епископ позволява на някого от своята епархия да бъде ръкоположен от друг епископ. ‹*лат.* dimissorius›

дѝмитен *прил. Диал.* За платно — тъкан с четири нищелки и две основи. ‹от *гр.*›

димѝя *ж. Диал.* Груб вълнен плат. ‹*тур.* dimi›

димо̀рфен *прил.* **1.** С две форми; двуобразен. **2.** *Хим.* Който кристализира в две форми от различни системи. ‹*лат.* dimorphe›

диморфѝзъм *м.* **1.** *Минер.* Съществуването на едно вещество в две различни кристални форми. **2.** *Биол.* Наличие в пределите на един и същ вид животни и растения на две, повече или по-малко различаващи се, форми (полови, сезонни и др.). ‹от *гр.* δή(ς) 'два пъти' + μορφή 'форма'›

димотикѝ *м.* Народен гръцки език (за разлика от катаревуса). ‹*гр.*›

димя̀т *м.* Бяло винено и десертно грозде с топчести зърна и приятен аромат, както и вино, приготвено от това грозде. ‹*гр.*›

дѝна *ж. Физ.* Единица мярка за сила от системата SI. ‹от *гр.* δύναμις 'сила'›

дина̀мика *ж.* **1.** *Физ.* Раздел от механиката, който се занимава с математическото и физическото изучаване поведението на телата под действието на сили, които променят движението им. **2.** Състояние на движението на едно явление под влияние на действащите върху него фактори; динамизъм. **3.** *Муз.* Степенуване силата на тоновете при изпълнение на произведение. **4.** *Прен.* Напрегнато развитие. ‹от *гр.* δυναμικός 'действащ'›

динамит *м.* (**динамитен** *прил.*) Взривно вещество, чиято основна съставка е нитроглицерин. ‹от *гр.* δύναμις 'сила'›

динамичен *прил.* (**динамично** *нареч.*; **динамичност** *ж.*) **1.** Свързан с движение, с действие на сили. **2.** Напрегнат, енергичен. ✧ **Динамичен стереотип.** *Биол.* Форма на дейността на големите полукълба на главния мозък при висшите животни и човека, която се изразява във фиксиран ред на условнорефлекторни действия и има голямо значение за приспособяване на организма към обкръжаващата среда. ✧ **Динамична икономика.** *Икон.* Изучаване движението на икономиката от едно определено състояние на определена дата към друго, по-късно състояние, обикн. използвайки закъсняващи променливи. ✧ **Динамични редове.** *Икон.* Сбор от информация, която показва стойностите на определена икономическа променлива на различни дати, напр. разходите за облекло за всяка година в рамките на десетгодишен период.

динамо *ср. Техн.* Устройство за преобразуване на механичната енергия на въртене чрез магнитна индукция в електрическа. ‹*нем.* Dynamo›

динамограф *м. Физ.* Динамометър със самопишещо приспособление при измерване на силите. ‹*гр.* ⇨ *фр.* dynamographe›

динамометрия *ж. Физ.* Измерване на силите с помощта на специални уреди. ‹от *гр.*›

динамометър *м.* **1.** *Физ.* Силомер. **2.** *Мед.* Уред за регистриране силата на ръкостискането на болния. ‹от *гр.* δύναμις 'сила' + μετρέω 'меря'›

динандери *мн.* **1.** *Истор.* Произведения на средновековните майстори на метални изделия от долината на р. Мозел. **2.** Всекидневни битови предмети от месинг. ‹от *фр.* dinanderie; по името на гр. Dinant, Белгия›

динар *м.* **1.** *Истор.* Златна монета в арабските страни от VII до XV в. **2.** *Фин.* Парична единица на редица страни и разменна монета в Иран. ‹*лат.*›

династия *ж.* (**династичен** и **династически** *прил.*) **1.** Монарси от един и същ род, които се сменят на престола според наследственото си право. **2.** *Прен. Разг.* Представители на няколко поколения от едно семейство, които имат една и съща професия. ‹*гр.* δυναστεία›

динатронен *прил.* ✧ **Динатронен осцилатор.** *Физ.* Осцилатор, в който се използва тетрод по такъв начин, че анодният ток се увеличава при намаляване на анодното напрежение. ‹*гр.*›

динги *ср. Ав.* Гумена спасителна лодка за летци. ‹*англ.* dinghy›

дингил *м. Разг.* **1.** Дървена ос на волска кола. **2.** Върлина. **3.** *Прен.* Висок и слаб човек. ‹*тур.* dingil›

динго *ср. Зоол.* Диво куче с рижа козина, което обитава Австралия. Canis dingo. ‹*австрал.* dingo›

дине *ср. Остар.* Официален обед. ‹*фр.* dînée›

динозаври *мн.* (**динозавър** *м.*) *Палеонт.* Представители на най-голямата група от измрели животни от подклас архозаври, с размери от 20 до 35 м, доминирали през периода юра, изчезнали в края на кредата. Dinosauria. ‹от *гр.* δεινός 'страшен' + σαῦρος 'гущер'›

динотерий *м. Палеонт.* Изкопаем хоботен бозайник от неозойската ера. ‹от *гр.* δεινός 'страшен' + θηρίον 'звяр'›

диноцерат *м. Палеонт.* Изкопаем бозайник с признаци на древните хищници и архаичните копитни от палеоцена. ‹*гр.*›

динсизин *м. Остар.* **1.** Немохамеданин. **2.** Безверник. ‹*ар.* ⇨ *тур.* dinsiz›

диод *м. Ел.* Двуелектроден електровакуумен, йонен или полупроводников прибор с еднопосочна проводимост. ✧ **Ценеров диод.** *Ел.* Полупроводников диод, който се основава на p–n преход и се използва във вериги за ограничаване на напрежението. ‹от *гр.* и (електр)од›

дионеа *ж. Бот.* Декоративно насекомоядно растение с нежни розетки, които имат бодливи листенца с "панта" по средата, затваряща се и убиваща всяко насекомо, привлечено от соковете на растението; в естествени условия се среща в блатистите райони на Северна Америка; мухоловка. Dionaea muscipula.

Дионис *м. Мит.* Древногръцки бог на плодородието, виното и веселието, син на Зевс и Семела; Бакхус. ‹*гр.* собств. Διόνυσος›

дионисии *мн.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — празненства в чест на бог Дионис. **2.** *Прен.* Оргии. ‹*гр.* Διονύσια›

диоптрика *ж.* Дял от оптиката, който изучава пречупването на светлинните лъчи в различни среди. ‹*гр.* διοπτρική›

диоптрия *ж. Физ.* Единица за оптическата сила на леща или на оптическа система. ‹от *гр.* διοπτρεία 'наблюдение, измерване'›

диоптър *м.* (**диоптричен** *прил.*) **1.** *Физ.* Единица мярка за пречупваща сила на леща, отговаряща на фокусно разстояние 1 м. **2.** *Геод.* Приспособление за визиране в простите геодезически инструменти. ‹*гр.* διόπτρα›

диорама *ж.* **1.** *Изк.* Живопис, при която изображението се изпълнява на прозрачна и

осветена материя. **2.** *Изк.* Картина с обемен първи план, за разлика от панорамата. **3.** *Истор.* Вертикално поставена картина с различни фигури и пейзажи, много популярна през XIX в. ‹от *гр.* διοράω 'прозирам, виждам през нещо'›

диорѝзъм *м.* Систематизиране на различни случаи, подведени под вече решена задача; определение, дефиниция. ‹*гр.* διορισμός›

диорѝт *м.* (**диорѝчен** *прил.*) *Геол.* Зърнеста магмена скала, която се употребява в архитектурата, скулптурата и строителството. ‹от *гр.* διορίζω 'разделям, отделям'›

Диоскѝри *мн.* В древногръцката митология — Кастор и Полидевк, синове на Зевс. ‹*гр.* собств. Διόσκοροι›

диоцѐз *м.* (**диоцѐзен** *прил.*) **1.** *Истор.* Административна единица в Късната Римска империя. **2.** *Рел.* В Католическата църква — териториално-административна единица, управлявана от епископ. **3.** *Рел.* Епархия в Православната църква, ръководена от владика. ‹*гр.* διοίκησις; *фр.* diocèse›

дип *нареч. Разг.* **1.** Много, твърде, съвсем. **2.** Добре че. ‹*тур.* dip 'дъно, основа'›

дипептѝд *м. Хим.* Съединение, което се състои от две аминокиселини, съединени с пептидни връзки. ‹от *гр.*›

дипептидàза *ж. Биол.* Ензим, съдържащ се в храносмилателните сокове, който разгражда отделни белтъчни съединения (дипептиди) до съставните им аминокиселини. ‹от *гр.*›

дипирѝхий *м. Лит.* В античното стихосложение — стъпка, състояща се от четири кратки срички. ‹*гр.*›

дипл- (дѝпло-) *представка.* В сложни думи със значение 'двоен', напр. *диплопия*, *диплококи*, *диплодок*. ‹от *гр.* διπλοῦς 'двоен'›

дѝпла *ж. Разг.* **1.** Гънка на мека материя. **2.** Естествена вдлъбнатина на земната повърхност между две издигнати места. ‹от *гр.* διπλόος 'двоен'›

диплàдения *ж. Бот.* Катерливо бразилско растение, чиито листа наподобяват кожа, цъфти със 7-8-сантиметрови розови, лилави, наситеночервени или бели фуниевидни цветове; мандевила. Dipladenia sanderi rosea.

диплазиòн *м. Муз.* Фортепиано с две самостоятелни клавиатури. ‹*гр.* διπλασίων 'двоен'›

диплàзия *ж. Мед.* Патологично отклонение в развитието на кожата, костите или на други тъкани. ‹*гр.*›

диплѐгия *ж. Мед.* Парализа, която обхваща двете страни на тялото и засяга по-тежко краката, в сравнение с ръцете. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

диплодòк *м. Палеонт.* Гигантски динозавър, живял през вторичната ера. ‹от *гр.*›

диплойдност *ж. Биол.* Наличие в ядрото на растителната или животинската клетка на чифтен брой хромозоми. ‹от *гр.*›

диплокòки *мн. Биол.* Група от неподвижни паразитиращи бактерии със сферична форма разположени по двойки. ‹от *гр.* διπλοῦς 'двоен' + κόκκος 'зърно'›

дѝплом *м.* и **дѝплома** *ж.* (**дѝпломен** *прил.*) **1.** Свидетелство за завършено образование, за научно звание или степен. **2.** Свидетелство за научно откритие или изобретение. **3.** Награда за постижение. **4.** Документ за правоспособност. **5.** *Истор.* Грамота за дворянско достойнство. ‹*гр.*›

дипломàнт *м.* Студент, който разработва дипломна работа. ‹от *гр..*›

дипломàт *м.* (**дипломатѝчен** и **дипломатѝчески** *прил.*; **дипломатѝчно** *нареч.*; **дипломатѝчност** *ж.*) **1.** *Дипл.* Длъжностно лице, упълномощено да осъществява официални връзки с чужди държави. **2.** *Прен.* Човек, който умело общува с другите. ‹*фр.* diplomate›

дипломàтика *ж.* Историческа дисциплина, която изучава формата и съдържанието на юридическите актове (официални и частни). ‹*фр.* diplomatique›

дипломатѝчен *прил. Прен.* Сдържан, уравновесен, разумен, гъвкав с реалностите. ‹*фр.* diplomatique›

дипломатѝчески *прил.* ✧ **Дипломатически имунитет.** *Юр.* Съвкупността от права и привилегии на дипломатическите представителства на чужди държави и техните сътрудници, кодифицирани във Виенската конвенция за дипломатическите отношения от 1961 г.: привилегии и имунитет на дипломатическите представителства и лични привилегии и имунитет на ръководството и персонала на дипломатическите представителства; неприкосновеност на помещенията и архивите; свобода на отношенията със собственото правителство; право на издигане на флаг и герб на представляваната държава върху зданието на дипломатическото представителство; освобождаване от данъци и др. ✧ **Дипломатически преговори.** *Полит.* Официално обсъждане от представители на държави на политически, икономически и др. въпроси от двустранните и многостранните отношения с цел съгласуване на външнополитическа стратегия, тактика или на съответните дипломатически акции, размяна на мнения и на информация, подготовка и сключване на договори, регулиране на спорните въпроси и т. н. ✧ **Дипломатически протокол.** *Дипл.* Съвкупност от правила и норми, определящи начина на дипломатическо

общуване. ✧ **Отзоваване на дипломатически представител.** *Юр.* Основание за това може да бъде инициативата на държавата, чийто представител е лицето, инициатива на правителството по местопребиваването, когато лицето бива обявено за persona non grata, скъсване или прекъсване на дипломатическите отношения.

дипломация *ж.* **1.** Дейност на държавните органи в областта на външната политика. **2.** Съвкупност от средства и методи, използвани в отношения с чужди държави. **3.** *Прен.* Способност за постигане на целите чрез умело общуване с хората. ‹*фр.* diplomatie›

диплопия *ж. Мед.* Очно заболяване, което се изразява в двойно виждане на предметите. ‹*гр.*›

диплот *м. Мар.* Ръчен уред за измерване на морска дълбочина до 200 м. ‹*хол.* dieplood›

дипля *несв.* **1.** Сгъвам, нареждам. **2.** Правя плат да стане на дипли. **3.** *Прен.* Редя думи. ‹от *гр.*›

диплянка *ж.* Малко печатно издание във вид на лента, която се сгъва и става като албум или книжка. ‹от *гр.*›

диподъ *прил. Зоол.* Двукрак, двуног. ‹*фр.* dipode›

диполъ *м. Техн.* **1.** *Ел.* Два еднакви точкови електрични заряда с противоположни знаци на малко разстояние един от друг. **2.** Радиоантена, състояща се от две рамена. ‹*гр.*›

дипсомания *ж. Мед.* Болестно състояние, при което се наблюдава ненаситно влечение към алкохол; отчаян алкохоизъм. ‹*гр.*›

диптанк *м. Мар.* Цистерна на плавателни транспортни съдове за вместване на воден баласт, течно гориво и др. ‹*англ.* deep 'дълбок' + tank 'цистерна'›

диптери *мн.* (диптер *м.*) *Зоол.* Двукрили широко разпространени насекоми (комари, мухи и др.). ‹*гр.*›

диптерология *ж. Биол.* Раздел от ентомологията, който изучава двукрилите насекоми. ‹от *гр.*›

диптих *м.* **1.** *Истор.* У древните гърци и римляни — две покрити с восък дъсчици, върху които са пишели. **2.** *Истор. Рел.* Два списъка, направени от хартия или пергамент и скрепени заедно, върху единия били записани имената на живите, а на другия — на мъртвите, четени по време на литургия. **3.** *Изк.* Картина върху две плоскости, които се затварят като корица на книга. **4.** *Лит.* Произведение на литературата от две части, свързани от общ замисъл. **5.** *Рел.* Специален списък, в който се вписват предстоятелите на местни православни църкви. **6.** *Рел.* Документ за признаване на самостоятелност на национална църква. ‹*гр.* δίπτυχος›

дирек *м. Разг.* Стълб, дървена греда (за подпора). ‹*тур.* direk›

директен *прил.* (**директно** *нареч.*; **директност** *ж.*) **1.** Пряк, непосредствен. **2.** Който идва направо от източника; пряк. **3.** За превозно средство — който превозва без междинни прекъсвания. ✧ **Директна поща.** *Рекл.* Практика на рекламодателите да изпращат до потенциалните потребители, обикн. до всички, писма, информация и безплатни мостри по пощата с рекламна цел. ‹*лат.* directus›

директива *ж.* Разпореждане от висшестоящ орган във вид на инструкция. ‹от *лат.* directio›

директор *м. Мед.* Инструмент, който се използва за насочване и направляване на хирургичния разрез. ‹*лат.*›

директор *м.* (**директорски** *прил.*) Ръководител на учреждение, учебно заведение, предприятие. ‹*лат.* director›

директорат *м.* Колегия от директори. ‹от *лат.* directio›

Директория$_1$ *ж. Истор.* Колегиален орган (от петима директори) на изпълнителната власт във Франция (1795—1799). ‹*лат.* directorium›

директория$_2$ *ж. Инф.* Начин за организиране и групиране на файлове за по-лесен достъп чрез логическото им подреждане в съответни подразделения; дискова структура, която съдържа файлове. ‹*англ.* directory›

директриса$_1$ *ж.* **1.** *Геом.* Фиксирана права линия, използвана за описание на крива. **2.** *Воен.* Сектор от артилерийски полигон, подготвен за стрелба. ‹*лат.* directrix ⇨ *фр.* directrice›

директриса$_2$ *ж. Остар.* Жена, ръководител на средно девическо учебно заведение. ‹*лат.*›

дирекцион *м. Муз.* **1.** Нотите на оркестрова партия, по които свири водачът на малък оркестров състав. **2.** Съкратена партитура за малки произведения, предназначена за духов оркестър. ‹*фр.* direction›

дирекция *ж.* (**дирекционен** *прил.*) **1.** Ръководен орган, начело с директор. **2.** Административно учреждение в рамките на по-голяма институция. ‹*лат.* directio›

диригент *м. Муз.* Ръководител на оркестър, хор и др., който дава собствена трактовка на музикалното произведение. ‹*лат.* dirigentis›

дирижабъл *м.* Управляем аеростат. ‹*фр.* dirigeable›

дирижирам *несв.* и *св.* (**дирижиране** *ср.*) **1.** Ръководя с ръце и палка изпълнението на музикално произведение от оркестър, хор и др. **2.** *Прен.* Ръководя, направлявам, налагам

свое разбиране, мнение. ‹от *фр.* diriger›

дирѝс *м. Метеор.* Силен вятър по южното крайбрежие на Мала Азия, духащ от сушата. ‹*лат.*›

дирхѐм *м. Истор.* **1.** Арабска сребърна монета, въведена в края на VII в. пр. Хр. **2.** Сребърна монета на Златната орда от края на XIII до началото на XV в. ‹от *ар.* dircham›

дис- (**диз-**) *представка.* В сложни думи със значение 'раз-; не', 'разрушаване; нарушаване', напр. *дисбаланс*, *дизартрия*. ‹*гр.* δυσ- 'раз-; не-'›

дисàги *мн.* Две торби, съединени в горния си край, които се премятат през рамо или върху седло на животно, за пренасяне на багаж и различни товари. ‹*гр.* δίσακκος›

дисàртрия и **дизàртрия** *ж. Мед.* Смущение в говора, при което произнасянето на думи е неясно, въпреки че лингвистично и мисловно изреченията са правилно конструирани. ‹*гр.*›

дисбалàнс *м.* Липса или нарушение на баланса. ‹*гр.* δυσ- + *фр.* balance›

дисгенѐза *ж. Мед.* Дефект в развитието. ‹от *гр.*›

дисѐкция *ж. Мед.* Разрязване и отделяне на тъкани при хирургична операция в последователност, съответстваща на нормалното им разположение в органите. ‹*лат.*›

дисеминàция *ж. Мед.* Разсейване на инфекциозен процес от едно изолирано огнище по целия организъм чрез кръвоносната и лимфатичната система. ‹*лат.* dissemino 'разпръсквам'›

дисеминѝран *прил. Мед.* Широко разпространен в даден орган (или органи) или по цялото тяло.

дисѐнтери *мн. Истор.* Част от английските протестанти, отделили се от Англиканската църква. ‹от *англ.* descend›

дисертàбилен *прил.* За научна тема, проблем — който е подходящ за разработване като дисертация. ‹*рус.* диссертáбильны›

дисертàнт *м.* Висшист, който подготвя или защитава дисертация. ‹*лат.* dissertantis 'изследващ'›

дисертàция *ж.* (**дисертациòнен** *прил.*) Научно изследване, представено за публична защита и получаване на научна степен. ‹*лат.* dissertatio 'изследване'›

дисидѐнт *м.* (**дисидѐнтски** *прил.*) **1.** *Истор.* В европейските държави през средните векове — отстъпник от католицизма; вероотстъпник. **2.** Инакомислещ човек, който не е съгласен с господстваща идеология. ‹*лат.* dissidentis 'несъгласяващ се'›

дисиметрѝчен *прил.* Асиметричен, несиметричен.

дисимилàция *ж.* (**дисимилациòнен** *прил.*) **1.** *Биол.* Разпадане на сложни органични вещества в организма, съпроводено с освобождаване на енергия, използвана в жизнените процеси; катаболизъм. **2.** *Език.* Замяна на един от два еднакви или близки по учленение звука с друг, по-малко близък; разподобяване. **3.** Нарушение в сходството, разподобяване. ‹*лат.* dissimilatio 'разподобяване'›

дисимулàция *ж. Мед.* Укриване или премълчаване на болест или отделни нейни признаци от болен. ‹*лат.* dissimulatio›

дисипàция *ж.* Разсейване, загубване. ‹*лат.*›

диск *м.* **1.** Предмет с форма на кръг, обикн. от метал. **2.** *Спорт.* В леката атлетика — спортен уред за хвърляне с такава форма. **3.** *Астр.* Видимото кръгло очертание на Слънцето, Луната, планетите. **4.** *Инф.* Среда за съхранение на информация с плоска форма, върху която сигналите се кодират магнитно (твърд диск; флопи диск; оптичен диск, или CD-ROM). ✧ **Твърд диск.** *Инф.* Магнитно устройство за съхранение на данни в компютър, което се монтира за постоянно и има памет от няколко гигабайта. ‹*гр.* δίσκος›

дискàнт *м. Муз.* **1.** Висок детски глас. **2.** Момче с такъв глас. **3.** Хорова партия или партия във вокален ансамбъл, изпълнявани от високи детски или високи женски (сопрано) гласове. ‹*лат.* discantus›

дисквалификàция *ж.* **1.** Загубване на квалификация. **2.** В спорта, в други състезания, конкурси — лишаване от право за по-нататъшно участие. ‹*фр.* disqualification›

дискѐта *ж. Инф.* Гъвкав магнитен диск, на който се съхранява информация и който може да се използва за съхраняване на данни от микропроцесора; флопидиск. ‹*англ.* diskette›

дѝско- *представка.* В сложни думи със значение 'дискотека', 'музика', напр. *дискотанц*, *дискомузика*. ‹*англ.* disco›

дискобòл *м. Истор.* В древна Гърция — състезател по мятане на диск; дискохвърлач. ‹*гр.* δισκοβόλος›

дискомѝзика *ж.* Актуална музика с леснозапомняща се мелодика, подходяща за танци. ‹*англ.* discomusic›

дискомфòрт *м.* Липса или нарушение на комфорт; неразположение, неудобство. ‹*англ.*›

дискòнт *м.* (**дискòнтен** и **дискòнтов** *прил.*) *Фин.* **1.** Отбив от номиналната сума на лихвоносни ценни книжа, купени преди падежа им. **2.** Разлика между по-ниския курс на валута, продадена на срок и по-високия ѝ курс за деня; отстъпка, сконто. ‹*англ.* discount 'смятам'›

дискòнтен и **дискòнтов** *прил.* ✧ **Дисконтен**

множител. *Фин.* Цифров показател, прилаган в дългосрочните финансови операции, който позволява да се определи стойността на дадена сума в определено бъдеще. ✧ **Дисконтова политика.** *Икон. Фин.* Система от мероприятия на държавата за влияние върху равнището на цените и на платежния баланс на страната. ‹от *англ.* discount›

дископатѝя *ж. Мед.* Дискова херния, изместване на ядрото на прешлените дискове на гръбначния стълб към гръбначномозъчния канал. ‹*лат.*›

дискордàнтен *прил.* ✧ **Дискордантен бряг.** *Геогр.* Бряг, при който бреговата линия пресича осите на крайбрежните планински хребети.

дѝскос *м. Рел.* **1.** Метално блюдо за събиране на помощи в църковен храм. **2.** Събраната сума върху такова блюдо. **3.** Специален църковен съд, върху който се полага агнецът, изваден от просфората. ‹*лат.*›

дискотѐка *ж.* **1.** Сбирка от грамофонни плочи. **2.** Помещение, салон за танци. **3.** Танцова забава в такова помещение. ‹*фр.* discothèque›

дискрѐдит *м. Юр.* Лишаване от доверие. ‹*лат.*›

дискредитàция *ж.* Намаляване на авторитета, загуба на доверие. ‹*фр.* discrédit›

дискредитѝрам *несв.* и *св.* (**дискредитѝране** *ср.*) Подривам авторитета, лишавам от доверието на другите. — **дискредитирам се.** ‹*фр.* discréditer›

дискрепанàция *ж.* Несъгласуване, различие. ‹*лат.*›

дискрѐтен$_1$ *прил.* **1.** За човек — който умее да пази тайна. **2.** Ненатрапчив. ‹*фр.* discret›

дискрѐтен$_2$ *прил.* Съставен от отделни части; разделителен. ‹*лат.* discrētus›

дискретòриум *м.Ърк.* В Католическата църква — събор на архиереи по важни църковни дела. ‹*лат.*›

дискрѐция *ж. Юр.* Решаване на определен въпрос от длъжностно лице или орган по тяхно собствено усмотрение. ‹*фр.* discrétion ⇨ *нем.* Diskretion›

дискриминàция *ж.* **1.** *Полит.* Ограничаване или лишаване от права на определена категория хора по расов, национален, полов, религиозен, политически и др. признак. **2.** *Биол.* Способност за разделно възприемане на две еднакви дразнения, действащи едновременно в две близкоразположени точки на кожата. ✧ **Вертикална дискриминация.** *Икон.* Различно отношение към индивидите, заемащи различна длъжност в наелата ги организация, напр. на новопостъпилите и индивидите, които заемат ръководни длъжности. ✧ **Обратна дискриминация.** *Полит.* Специално облагодетелстване на непривилегирована група чрез предоставяне на по-добри възможности за образование или по-високо заплащане, като целта е преди всичко да се коригира социалният статус на тази група, а не толкова като заслужена оценка за качествата ѝ на работа или образователните ѝ възможности. ✧ **Позитивна дискриминация.** *Икон.* Предоставянето на представителите на малцинствата в дадено общество на преференциален достъп до образование и работа с цел да се премахне дискриминацията по отношение на малцинствените групи. ✧ **Полова дискриминация.** *Икон.* Неблагоприятно отношение към един от половете, обикн. към женския, което се отразява върху заплащането, освобождаването от работа и повишаването в длъжност. ✧ **Расова дискриминация.** *Юр.* Неравностойно третиране на индивидите от различните раси, обикн. при определяне на заплатите им или при допускането им до наемане на работа. ✧ **Тристепенна ценова дискриминация.** *Икон.* Определяне на различни цени за различните потребители, най-разпространената форма на ценова дискриминация. ‹*лат.* discriminatio 'разделяне'›

дискѝрс *м.* (**дискурсѝвен** *прил.*) **1.** Реч, слово. **2.** *Език.* Надфразова единица, обозначаваща всяка специфична езикова дейност; процес на създаване на текст; реч. **3.** Процес на комуникация; разговор, говор. **4.** Научно съчинение, изследване; трактат. ‹*лат.* discursus; *фр.* discours›

дискѝсия *ж.* (**дискусѝонен** *прил.*) Публично обсъждане на спорен въпрос. ‹*лат.* discussio 'спор'›

дислàлия *ж. Мед.* Смущение в говора, при което болният използва езиков речник или диапазон от звуци, специфични само за него. ‹*гр.*›

дислѐксия *ж. Мед.* Нарушение в развитието, при което избирателно се засяга способността на детето да се научи да чете и пише. ‹*гр.*›

дислòгия *ж. Мед.* Нарушен и несвързан говор. ‹*гр.*›

дислокàция *ж.* (**дислокациòнен** *прил.*) **1.** *Воен.* Разместване, разполагане на войски и военни учреждения върху определена територия/промяна на базата или базиране. **2.** *Геол.* Разместване на земни пластове под влияние на тектонични движения. **3.** *Физ. Хим.* Местно нарушение в периодичното редуване на атомните плоскости в кристалите. **4.** *Мед.* Разместване от нормалната им позиция на кости, образуващи една става; луксация. ‹*лат.*

dislocatio 'разместване'›

дислоцѝрам *несв.* и *св.* (**дислоцѝране** *ср.*) Размествам, разполагам на определени места. ‹*лат.* dislocare›

дисмембермѐнция *ж.* *Мед.* Ампутация на крак, ръка или част от крайник. ‹*гр.* + *лат.*›

дисменорѐя *ж.* *Мед.* Болезнена менструация. ‹*лат.*›

дисмѐтрия *ж.* *Мед.* Болестна липса на отмерени движения.

Дѝсниленд *м.* Голям увеселителен парк в САЩ (с филиали в Европа), който реализира на живо с кукли и артисти анимационни герои от приказките на Walt Disney. ‹*амер.* собств. Disneyland›

дисолѝция *ж.* *Физ.* Разтваряне на твърди тела в течност. ‹*лат.*›

дисонѐнс *м.* (**дисонѐнсен** *прил.*) **1.** *Муз.* Съчетание от звуци с недостатъчна съгласуваност. **2.** Липса на хармония. ‹*лат.* dissonans 'несъзвучен'›

дисоциѐция *ж.* **1.** *Хим.* Разпадане на молекули на няколко по-прости частици. **2.** *Психо.* Нарушение на свързаността на психическите процеси. ‹*лат.* dissociatio›

диспансѐр *м.* *Мед.* Лечебно-профилактично заведение за системни наблюдения на здравното състояние на определени групи от населението с цел да се предотвратява възникването и разпространението на болести. ‹*фр.* dispensaire›

диспансеризѐция *ж.* *Мед.* Лечебно-профилактично обслужване на населението, свързано с наблюдение на ранните стадии от заболяванията и провеждане на мероприятия за опазване на здравето и оздравяване на обкръжаващата среда. ‹от *фр.* dispensaire›

диспареу̀ния *ж.* *Мед.* Болезнен или затруднен полов акт при жени. ‹*лат.*›

диспѐч *м.* *Икон.* Премия, давана от корабособственика на наемателя на кораба за предсрочно приключване на товарно-разтоварните работи. ‹*англ.* dispatch›

диспѐш *м.* *Мар. Юр.* Протокол за разпределение на щетите по обща морска авария. ‹*фр.* dispache›

диспашѐр *м.* *Икон.* В застрахователното дело — оценител на щетите и вредите, понесени от кораб или товар по време на плаването. ‹*фр.* dispacheur›

диспѐпсия *ж.* *Мед.* Нарушено храносмилане. ‹*гр.* δυσπεψία›

диспѐрсен и **дисперсиѐнен** *прил.* ✧ **Дисперсна система.** *Хим. Физ.* Вещество във вид на малки частици и средата, където те са разпределени. ✧ **Дисперсна среда.** *Хим. Физ.* Еднородно вещество, в чийто обем е разпръснато друго вещество. ‹от *лат.*›

диспѐрсия *ж.* (**диспѐрсен** *прил.*; **диспѐрсност** *ж.*) **1.** *Физ.* Разлагане на светлината поради нееднаквото пречупване на различните ѝ цветове при преминаване през дадено вещество. **2.** *Хим.* Раздробяване и разпръсване на едно вещество в друга среда. **3.** В математическата статистика и теорията на вероятностите — най-употребяваната мярка за разсейване, т. е. за отклонение от средната стойност. ‹*лат.* dipersus 'разпръснат'›

диспѐчер *м.* (**диспѐчерски** *прил.*) Координатор на производствен процес. ‹*англ.* dispatcher›

диспечеризѐция *ж.* Система за централизиран контрол и управление на производствени процеси, осъществявана от диспечер. ‹от *англ.* dispatch›

дисплѐй *м.* *Инф.* Екранно устройство на базата на електроннолъчева тръба, което изобразява визуално информация. ‹*англ.* display›

диспнѐя *ж.* *Мед.* Затруднения при дишане. ‹*лат.*›

диспозѐнт *м.* *Юр.* Човек, който прави дарение приживе или чрез завещание. ‹*фр.* disposant›

диспозитѝв *м.* (**диспозитѝвен** *прил.*) **1.** *Юр.* Разпоредителната част от съдебно решение, в която се посочва какво постановява съдът. **2.** *Техн.* Уред, устройство, механизъм, инструмент, приспособление; система, план. ‹*лат.* dispositio 'разполагане', 'подреждане'›

диспозитѝвен *прил.* ✧ **Диспозитивен документ.** *Юр.* Документ, който материализира неудостоверителни изявления. ✧ **Диспозитивно начало на съдебен процес.** *Юр.* Начало на съдебния процес, изразяващо се в обусловеността му от волята на лицето, легитимирано да търси защита на субективното право. ‹*лат.* dispositivus 'разпореждащ се'›

диспозѝция$_1$ *ж.* **1.** Разположение, разпределение или начин на разположение, разпределение. **2.** *Воен.* План за разположение на войски или военни кораби за водене на бой. ‹*лат.* dispositio›

диспозѝция$_2$ *ж.* *Юр.* Част от законова норма, в която са посочени условията, за да намери тази норма приложение. ‹*лат.* dispositio›

диспондѐй *м.* *Лит.* В античното стихосложение — стъпка от четири дълги срички. ‹*гр.*›

диспонѐнт *м.* Пълномощник. ‹*лат.* disponentis 'разпределящ'›

диспонѝрам *несв.* и *св.* Разпределям, разполагам. ‹*лат.* dispōno 'разпределям'›

диспонѝране *ср.* *Икон. Юр.* Нареждане на собственика на една стока до превозвача по време на превозването ѝ. ‹от *лат.*›

диспропѐрция *ж.* Несъразмерност, несъот-

ветствие между частите на цяло. ‹*лат.* disproportio›

диспут *м.* Публичен спор по научна или общественозначима тема. ‹*лат.* disputo 'разисквам', 'споря'›

дистанционен *прил.* ✧ **Дистанционно управление.** *Техн.* Управление на различни системи, апарати, машини и др. от разстояние. ‹от *лат.* distantio›

дистанцирам *несв.* и *св.* (**дистанциране** *ср.*) Разграничавам, отделям. — **дистанцирам се.** ‹*фр.* distancer›

дистанция *ж.* (**дистанционен** *прил.*) **1.** Разстояние. **2.** *Прен.* Различие, несъответствие. ‹*лат.* distantio›

дистинктивен *прил.* Различителен, отличителен; диференциален. ‹от *лат.* distanguo 'различавам'›

дистих *м.* (**дистишен** *прил.*) *Лит.* Строфа от два стиха; двустишие. ✧ **Елегически дистих (двустишие).** *Лит.* Двустишие, в което първият стих е хекзаметър, а вторият — пентаметър. ‹*гр.*›

дистонирам *несв.* и *св.* *Муз.* Звуча фалшиво. ‹*ит.*›

дисторсия *ж.* **1.** *Мед.* Разтегляне на сухожилие; навяхване. **2.** *Физ.* Недостатък на оптическа система, при който се изкривява изображението на обект. **3.** *Ел.* Деформация на електричен сигнал (във фазата, в честотата). **4.** *Прен.* Неравновесие, което води до обтягане на ситуация, положение. ‹*лат.* distorsio 'изкривяване'›

дистракция *ж.* *Остар.* Развлечение. ‹*лат.*›

дистрибутивен *прил.* (**дистрибутивно** *нареч.*; **дистрибутивност** *ж.*) Разпределителен. ✧ **Дистрибутивен закон.** *Мат.* Закон за събирането и умножението, изразен с формулата (a + b)c = ac + bc. ‹*лат.* distributivus›

дистрибутор *м.* (**дистрибуторски** *прил.*) **1.** *Икон.* Търговска фирма или физическо лице, които имат изключителни права да разпределят и продават стоки на определена територия въз основа на договор; посредник за разпространение. **2.** *Техн.* Разпределително устройство в различни видове машини, съоръжения, мотори и др.; разпределител. ‹*лат.*›

дистрибуция *ж.* (**дистрибуционен** *прил.*) **1.** Разпределение. **2.** *Език.* Разпределение на езикови единици, съчетания на фонеми с фонеми, морфеми с морфеми, думи с думи, разрешени от законите на даден език. **3.** *Фин.* Разпределение между кредиторите на остатъка от имуществото на фирма при фалит. ‹*англ.* distribution›

дистрикт *м.* **1.** Област, окръг, околия, щат. **2.** Административно-териториална единица. ‹*лат.* ⇨ *англ.* district›

дистрофик *м.* *Мед.* Болен от дистрофия. ‹*гр.*›

дистрофичен$_1$ и **дистрофен** *прил.* За стихотворение — който се състои от две строфи.

дистрофия *ж.* (**дистрофичен**$_2$ *прил.*) *Мед.* **1.** Заболяване на даден орган или тъкан, дължащо се на нарушено кръвоснабдяване. **2.** Разстройство в обмяната на веществата, което води до поява в тъканите на количествено и качествено променени продукти от обмяната. ‹от *гр.* δυς- 'не-' + τροφή 'хранене'›

дисфагия *ж.* *Мед.* Затруднение в преглъщането, което създава препятствия по пътя на храната към стомаха. ‹*гр.*›

дисфония *ж.* *Мед.* Трудности при говорене, дължащи се на смущения в ларинкса, гласните връзки, езика. ‹от *гр.* δυς- 'не-' + φωνή 'глас; звук'›

дисфункция *ж.* (**дисфункционален** *прил.*) *Биол.* Нарушение, разстройство във функциите на орган или система. ‹от *гр.* δυς- 'не-' + *лат.* functio 'действие'›

дисхармония *ж.* (**дисхармонично** и **дисхармонически** *прил.*; **дисхармонично** *нареч.*; **дисхармоничност** *ж.*) Нарушение на хармонията или липса на хармония. ‹от *гр.* δυς- 'не-' + ἁρμονία 'съзвучие'›

дисциплина$_1$ *ж.* (**дисциплинарен** *прил.*; **дисциплинарно** *нареч.*) **1.** Задължително за всички членове на определен колектив подчинение на точно установен ред. **2.** Навик за строг ред и организация в дейностите. ✧ **Парламентарна дисциплина.** *Юр.* Включва преди всичко спазване на правилника за работата на парламента и се осигурява от неговия председател. ‹*лат.* disciplīna›

дисциплина$_2$ *ж.* **1.** Отрасъл на дадена наука като учебен предмет. **2.** Вид спорт или подразделение в един вид спорт. ✧ **Учебна дисциплина.** Система от знания, умения и навици, избрани от определена област на науката, техниката, изкуството, производствената дейност за изучаване в учебно заведение ‹*лат.* disciplīna›

дисциплинарен *прил.* (**дисциплинарно** *прил.*) ✧ **Дисциплинарен състав.** *Юр.* Колективен съдебен орган за разглеждане на дисциплинарно дело, образувано срещу съдия, прокурор или следовател за извършено дисциплинарно нарушение. ✧ **Дисциплинарни наказания.** *Юр.* Наказания, налагани за провинения в трудовата дейност. ✧ **Дисциплинарно уволнение.** *Юр.* Най-тежкото дисциплинарно наказание, с налагането на което работодателят едностранно, без предизвестие, прекратява трудовото правоотношение.

‹от *лат.* disciplīna›

дитейзъм *м. Рел.* Двубожие. ‹*гр.*›

Дити *ж. Рел.* В индуизма — богиня на земята, майка на титаните (дайтя). ‹от *санскр.* dhōtī 'набедреник'›

дитирамб *м.* **1.** *Истор.* В древногръцката поезия — хвалебствено драматизирано песнопение в чест на бог Дионис. **2.** Само *мн. Прен.* Преувеличени и прекалено възторжени похвали. ‹*гр.*›

дитриглиф *м. Архит.* Пристройка между два триглифа в дорийският ордер. ‹*гр.*›

дитрохей *м. Лит.* В античното стихосложение — двоен трохей, съставен от дълги първа и трета срички, а къси втора и четвърта. ‹*гр.*›

диурѐза *ж. Мед.* Отделяне на урина от бъбреците. ‹*лат.*›

диуретик *м.* (**диуретичен** *прил.*; **диуретично** *нареч.*) *Мед.* Лекарствен препарат, който увеличава количеството на отделяната урина. ‹от *гр.* διουρητικός›

дифаматор *м. Остар.* Разпространител на слухове, клеветник. ‹*лат.*›

дифамация *ж.* Накърняване на доброто име, хулене, опозоряване, очерняне, клеветене, злословене. ‹*лат.* diffamatio›

дифана *ж. Диал.* Рибарска мрежа. ‹*гр.*›

дифенбахия *ж. Бот.* Едно от най-предпочитаните стайни растения в света, което има много видове (D. picta; amoena; oerstedii; bausei) и е ценено заради красивите, изпъстрени с различни цветове листа. Diffenbachia.

диферанс *м.* Разлика. ‹*фр.* différance›

диферѐнт *м.* (**диферѐнтен** *прил.*) **1.** *Мар.* Разликата в потапянето между задната и предната част на кораб. **2.** *Търг.* Разликата в цената на стока при поръчването и при получаването ѝ. ‹*лат.*›

диференциал *м.* (**диференциален** *прил.*) **1.** *Мат.* Главна линейна част на нарастването на зависима променлива величина (функция), приблизително изразяваща стойността на това нарастване. **2.** *Техн.* Механизъм от зъбни колела, който служи да приеме въртящия момент, да го разпредели и предаде на две срещуположни оси, за да получат възможност за въртене с различни обороти, напр. при завой. ‹*лат.* differentiālis 'различен'›

диференциален *прил.* **1.** Различен, нееднакъв при различни условия. **2.** Разграничителен, различителен. ✧ **Диференциален анализатор.** *Инф.* Изчислителна машина с непрекъснато действие. ✧ **Диференциален признак.** *Език.* Признак, който има различителна стойност. ✧ **Диференциален речник.** *Език.* Речник, който съдържа само различните по форма и значение думи в два или повече езика, обикн. близкородствени. ✧ **Диференциална геометрия.** *Мат.* Дял от висшата математика, който изследва геометричните обекти с методите на анализа — диференциалното и интегралното смятане и теорията на диференциалните уравнения. ✧ **Диференциална предавка.** *Техн.* Диференциал в автомобил. ✧ **Диференциална психология.** Дял от психологията, който изучава природата и произхода на индивидуалните и груповите различия в поведението на хората, като използва сравнителния анализ на поведението при различни биологични условия и условия на средата. ✧ **Диференциална сделка.** *Фин.* Срочна сделка на фондова борса, при която купувачът плаща след договорен срок. ✧ **Диференциално смятане.** *Мат.* Заедно с интегралното смятане — най-важната съставна част на математическия анализ, в която се изучават свойствата и начините за изчисляване на производни и диференциали и тяхното използване. ✧ **Диференциално уравнение.** *Мат.* Уравнение, което свързва независими променливи, търсените функции на тези променливи и производните на тези функции. ‹*лат.* differentiālis›

диференциация *ж.* Разделяне, разчленяване на едно цяло на различни части, форми и степени. ✧ **Онтогенетична диференциация.** *Биол.* Възникване в организма (или в негов участък) на морфологични и функционални различия в процеса на развитие. ✧ **Филогенетична диференциация.** *Биол.* Разчленяване в процеса на еволюция на една единна група от организми на две или повече групи. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

дифония *ж. Муз.* Музика на два гласа. ‹от *гр.*›

дифракция *ж.* (**дифракционен** *прил.*) *Физ.* Явление, което се наблюдава при разпространение на вълни в нееднородна среда, при което вълните се отклоняват от праволинейното си разпространение поради преминаване край препятствие и взаимодействие с него. ‹*лат.* diffractio›

дифтерит *м. Мед.* **1.** Остропротичащо заразно заболяване при човека, причинено от бактерии от вида Corynebactycrium diphtheriae. **2.** Заразна болест по домашните птици, при която се образуват жълто-бели ципи в гърлото, устата и носа. ‹от *гр.* διφθέρα 'кожа'›

дифтонг *м. Език.* Сложна гласна, съчетание от два елемента — един сричкотворен и един несричкотворен; двугласна. ‹от *гр.* δις 'двоен' + φθόγγος 'звук'›

дифузия *ж.* (**дифузен** *прил.*) **1.** *Физ. Хим.* Про-

никване на молекули от едно вещество в друго вещество. **2.** *Антроп.* Разширяване или разпространяване по пътя на контактите, един от пътищата за промяна и развитие на културите. **3.** *Антроп.* Заимстване на белези чрез подражание, които могат да се разпространяват от група на група под формата на идеи или предмети. ‹*лат.* diffusio 'разливане'›

дифу̀зор *м.* (**дифу̀зорен** *прил.*) **1.** В аеро- и хидродинамиката — разширяваща се част от канал (тръба), където се намалява скоростта на газовия или течния поток и нараства налягането. **2.** *Техн.* Апарат за извличане на ценни вещества от смеси. **3.** *Техн.* Част от корпуса на центробежна помпа или вентилатор. ‹*лат.* diffusor›

дихото̀мия *ж.* (**дихото̀мен** *прил.*) **1.** Последователно разделяне на едно цяло на две части, след това всяка част отново на две и т. н. **2.** *Бот.* Разклоняване на растение, характерно с разделяне на всяка ос на две нови оси, които са приблизително еднакви. **3.** *Астр.* Фази на Луната в първа и последна четвърт. ‹от *гр.* διχότομος 'раздвоен'›

дихро̀изъм *м.* Различно оцветяване на някои кристали при преминаване на бяла светлина през тях в две взаимно перпендикулярни направления; двуцветност. ‹*гр.*›

дихроматизъм *м.* *Хим.* Свойство на някои разтвори да получават двояко оцветяване в зависимост от концентрацията им. ‹*гр.*›

диямб *м.* *Лит.* В античното стихосложение — двоен ямб. ‹*гр.*›

дневàлен *м.* Дежурен войник, участник в лагер, бигада или затворник, който се грижи за реда, вещите, чистотата. ‹*рус.*›

доайѐн *м.* **1.** *Дипл.* Най-дълго пребиващият в една държава дипломатически представител от висш ранг, който възглавява целия дипломатически корпус. **2.** Най-старият и обикн. най-старши член на една колегия. ‹от *лат.* decānus ⇨ *фр.* doyen›

до̀берман *м.* ✧ **Доберман пинчер.** *Зоол.* Порода късокосмести служебни кучета, черни или кафяви на цвят. ‹от *нем.*, по името на създателя на породата L. Dobermann›

до̀буш и **до̀бош** *м.* *Кул.* Торта с глазура от карамел. ‹*унг.* dobos›

дог *м.* *Зоол.* Порода едри късокосмести служебни кучета с тъпа муцуна, обикн. черни на цвят. ‹*англ.* dog›

догàн *м.* *Диал.* Сокол. ‹*тур.* doğan›

доганджѝя *м.* *Истор.* В Османската империя — соколар, специален човек, който отглеждал ловни птици за аристокрацията и висшите военни, получавайки срещу това данъчни облекчения и земя. ‹*тур.* doğancı›

до̀гма *ж.* и **догмàт** *м.* (**догматѝчен** и **догматѝчески** *прил.*) **1.** *Рел.* Основен богословски постулат, задължителен за всички вярващи. **2.** Положение, което се приема за безусловна и неизменна истина без доказателства. ‹*гр.* δόγμα, δόγματος›

догматизъм *м.* *Неодобр.* Начин на мислене и поведение в обществото, който оперира с неизменни понятия и формули, без да се съобразява с конкретните условия. ‹*рус.* догматизм›

догматѝк *м.* **1.** Човек, склонен към догматизъм; консерватор. **2.** *Рел.* Специалист по догматика. ‹*гр.* δογματικός›

догмàтика *ж.* (**догматѝчен** и **догматѝчески** *прил.*) Дял от богословието, в който систематично се излагат догматите на една религия или църква. ‹*гр.* δογματική›

дограмà *ж.* Дървената част на сграда (врати и прозорци). ‹*тур.* doğrama›

дограмаджѝя *м.* *Разг.* Човек, който изработва дограма. ‹*тур.* doğramacı›

додекаѐдър *м.* *Геом.* Дванадесетостенник, един от петте правилни многостена. ‹от *гр.* δώδεκα 'дванадесет' + ἕδρα 'страна; основа'›

додек(д)àрхия *ж.* *Истор.* Съуправление на 12 магистрати. ‹*гр.* δωδεκάδαρχη›

додекàтика *ж.* *Мат.* Таблица на Лайбниц за дванадесетично смятане. ‹от *гр.* δωδέκατος 'дванадесети'›

додекафо̀ния *ж.* *Муз.* Начин за композиране, при който творбата се гради върху серия от 12 тона така, че никой от тях да не се повтаря, докато не прозвучат всички. ‹от *гр.* δωδέκατος 'дванадесети'›

додо̀нски *прил.* ✧ **Додонски оракул.** *Истор.* Най-старият гръцки оракул в античността, пророчествал в храма на Зевс в епирския град Додон. ‹от *гр.* собств. Δωδώνη›

дож *м.* *Истор.* Глава на средновековните републики Венеция и Генуа. ‹*лат.* dux ⇨ *ит.* doge›

до̀за *ж.* Определено, точно отмерено количество от вещество, лекарство и под. ‹*гр.* δόσις›

доз-а-до̀с *нареч.* *Изк.* В балета — фигура, при която танцуващите застават с гръб един към друг. ‹*фр.* dos-à-dos›

дозàтор *м.* *Техн.* Устройство за автоматично отмерване и подаване на зададеното количество вещество. ‹*рус.* дозатор›

дозимѐтрия *ж.* *Физ.* Съвкупност от методи за определяне на дозите лъчение, на равнището на радиоактивно замърсяване, на въздействието на радиоактивното излъчване върху човешкия организъм и др. ‹от *гр.* δόσις

'доза' + μετρέω 'меря'›

дозимѐтър *м. Физ.* Прибор за измерване на дозата лъчение. ‹*рус.* дозимéтр›

дозѝрам *несв.* и *св.* (**дозѝране** *ср.*) Определям доза, разпределям на дози. ‹*нем.* dosieren›

дознѝние *ср. Юр.* Предварително административно разследване на престъпление, обикн. преди следствието. ‹*рус.* дознáние›

док₁ *м.* **1.** Вътрешен басейн или изкуствено пристанище за товарене, разтоварване или строеж на кораби. **2.** Каналът към този басейн. ‹*англ.* dock›

док₂ *м. Текст.* Плътен памучен плат, обикн. за работно облекло. ‹*хол.* dok›

дóкер *м.* Пристанищен работник, който товари и разтоварва кораби. ‹*англ.* docker›

докѐти *мн. Истор.* Членове на християнска секта, според които кръстните мъки и смъртта на Иисус Христос само привидно са човешки. ‹от *гр.* δοκεῖ 'струва ми се' ⇨ *лат.* Docētae›

дóкстанция *ж. Инф.* Място, където се поставя лаптоп компютъра и което позволява да се използват голям екран, голяма клавиатура и др. настолни възможности. ‹от *англ.* dock(ing)station›

дóктор₁ *м.* (**дóкторски** *прил.*) **1.** Научна степен, която се присъжда след защита на дисертация. **2.** *Разг.* Лекар. ✧ **Доктор хонорис кауза.** Почетен доктор в областта на науката или обществения живот. ‹*лат.* doktor›

дóктор₂ *м. Метеор.* Летен прохладен морски бриз в крайбрежните зони на тропиците. ‹*англ.* doctor›

докторáлен *прил.* Наставнически. ‹*лат.*›

докторáнт *м.* Специалист, който подготвя докторска дисертация. ‹*нем.* Doktorand›

докторáт *м.* **1.** Научна степен "доктор". **2.** Писмен труд за получаване на тази научна степен. ‹*лат.* doctorātus›

дóктрика *ж. Остар.* Кръг от единомишленици по философски въпрос. ‹*лат.*›

доктрѝна *ж.* Учение, научна или философска теория, ръководещ теоретичен или политически принцип. ✧ **Военна доктрина.** *Воен.* Система от официални схващания и положения, определяща насоката на военното строителство, подготовката на страната и въоръжените сили за война, начините и формите за нейното водене, определена и изработена от политическото ръководство на държавата. ‹*лат.* doctrīna›

доктринѐр *м. Неодобр.* Човек, който безкритично следва определена доктрина. ‹*фр.* doctrinaire›

документ *м.* (**документен** *прил.*) **1.** Писмено свидетелство. **2.** *Юр.* Писмен акт, който има юридическа сила или носи служебен характер. ✧ **Автентичен документ.** *Юр.* Документ, издаден от лицето, посочено за издател. ✧ **Диспозитивен документ.** *Юр.* Документ, който материализира неудостоверителни изявления. ✧ **Неавтентичен документ.** *Юр.* Документ, в който материализираното волеизявление не е направено от неговия издател. ✧ **Неистински документ.** *Юр.* Документ, в който е изразено писмено изявление не на лицето, което действително го е съставило, а на друго лице. ✧ **Официален документ.** *Юр.* Документ, който е издаден по установения ред и форма от длъжностно лице в кръга на службата му. ✧ **Свидетелстващ документ.** *Юр.* Документ, съдържащ удостоверително изявление на издателя му за съществуващ или несъществуващ факт. ✧ **Частен документ.** *Юр.* Документ, материализиращ изявления на лице, което не е орган на държавната власт и чиито изявления не са направени в качеството на държавен орган или при изпълнение на възложена му държавна функция. ‹*лат.* documentum›

документáлен *прил.* (**документáлно** *нареч.*; **документáлност** *ж.*) Потвърден с/основан на документи. ‹*лат.* documentālis›

документалѝстика *ж. Лит. Кино.* Жанр, който с художествени средства пресъздава действителни хора и събития. ‹*лат.*›

документáрен *прил.* ✧ **Документарно инкасо.** *Фин.* Форма на плащане във външната търговия. ‹*англ.* documentary›

документѝран *прил.* (**документѝрано** *нареч.*) Установен, доказан с документ. ✧ **Банково документирано инкасо.** *Юр.* Договор, с който банка по поръчка на наредителя се задължава да предаде на друго лице документи, даващи право на разпореждане със стоки или други документи срещу заплащане на сума, която банката се задължава да събере или извърши друго инкасово действие, срещу задължението на наредителя да заплати възнаграждение.

дóкусан *м. Филос.* Един от най-важните елементи в дзенобучението — среща на ученика с неговия учител. ‹*яп.* + *кит.*›

доламá *ж. Диал.* Мъжка горна дреха от дебел плат, дълга и с ръкави. ‹*тур.* dolama›

доландарджия *м. Диал.* Хитрец, мошеник. ‹*тур.* dolandırıcı›

долáп *м.* **1.** *Разг.* Вграден в стена шкаф. **2.** *Диал.* Колело за вадене на вода за напояване или колело на воденица, тепавица и др. **3.** *Диал.* Примитивен уред за точене на коприна. ‹*тур.* dolap›

дóлар *м.* (**дóларов** *прил.*) *Фин.* Парична еди-

ница на САЩ, Канада, Австралия, Нова Зеландия, Хонг Конг, Сингапур, Тайван и др. страни. ✧ **Брокер за два долара.** *Икон.* Независим брокер на Нюйоркската фондова борса, който изпълнява поръчки за покупки и продажби на брокерите, които работят на комисиона. ‹*англ.* dollar›

долѐнте *нареч. Муз.* Жалостно, тъжно. ‹от *ит.* dolènte 'скърбящ; опечален'›

долерѝт *м. Минер.* Вулканична скала със синкав оттенък, който изпъква, когато скалата е мокра; син камък. ‹*фр.* dolérite›

долихоцефа̀л и **долихокефа̀л** *м. Мед.* Човек със сравнително тесен и продълговат череп; дългоглав. ‹от *гр.* δολιχός 'дълъг' + κεφαλή 'глава' ⇨ *лат.* dolichocephalus›

долма̀₁ *прил. неизм.* ✧ **Долма пипер.** *Диал.* Едри, широки чушки. ‹*тур.* dolma 'напълнен'›

долма̀₂ *ж. Диал.* Насип, стена. ‹*тур.* dolma›

долмѐн *м. Археол.* **1.** Мегалитно гробно съоръжение от бронзовата и ранножелязната епоха, изградено от големи каменни блокове и покрито с каменни плочи. **2.** Неолитно гробно съоръжение с не особено големи размери, обикн. съставено от два побити камъка, върху които хоризонтално е поставен трети. ‹*келтски* tolmen 'каменна маса' ⇨ *фр.* dolmen›

доломѝт *м. Минер.* Разновидност на варовика, с различно оцветяване, който се употребява като строителен материал. ‹от *фр.* собств. D. de Dolomieu (1750—1801), френски минералог; dolomite›

долоромѐтрия *ж. Мед.* Метод за измерване силата на болката. ‹от *гр.*›

до̀лче *м. Муз.* Приятно; нежно. ‹*ит.* dolce›

домѝт *м. Бот.* Едногодишен зеленчук с червени сочни плодове, както и самите плодове. Lycopersicum esculentum. ‹*исп.* tomate›

домѐйн *м. Инф.* **1.** Групиране на компютри. **2.** Метод за определяне на типа организация, в която членува някой потребител от Интернет (com = компания, търговска организация; edu = образователен институт; gov = правителство; mil = военните; org = организации; net = мрежи, мрежови ресурси). ‹*англ.* domain›

домѐн *м. Истор.* В Западна Европа в епохата на феодализма — лично поземлено владение на феодал, над което има пряка власт, или кралско поземлено владение. ‹*фр.* domaine›

до̀менен *прил.* ✧ **Доменна пещ.** Специална пещ, в която се топи руда, за да се получи чугун. ‹*рус.* до́менный›

доминѝнта *ж.* (**доминѝнтен** *прил.*) **1.** Главна идея, основен признак или най-важна съставна част в нещо. **2.** *Муз.* Петата степен от диатоничната гама, а също название на акордите, които се изграждат на тази степен. ‹*лат.* dominantis›

доминѝт *м. Истор.* Режим с неограничена власт на императора, характерен за късния период на Римската империя, когато християнството става държавна религия. ‹*лат.* dominātus›

доминикѝнец *м. Истор.* Монах от Доминиканския орден.

доминикѝнки *мн. Истор.* Монахини от католическия женски орден, основан от св. Dominic през 1208 г. ‹от *лат.* собств. Dominic, монашеското име на *исп.* свещеник Domingo de Guzman (ок. 1170—1221)›

доминикѝнски *прил.* ✧ **Доминикански орден.** *Рел.* Католически орден на проповядващите монаси (наричани "черните монаси"), основан през 1215 г. от св. Dominic, от 1232 г. преминал под ръководството на Инквизицията. ‹от *лат.* собств. Dominic, монашеското име на *исп.* свещеник Domingo de Guzman (ок. 1170—1221)›

доминѝон *м.* **1.** *Истор.* Самоуправляваща се колония в състава на Британската империя (до 1947). **2.** *Полит.* Територия, управлявана от едно правителство или един управител. ‹*англ.* dominion 'владение'›

доминѝрам *несв.* и *св.* **1.** Преобладавам, имам надмощие, превес. **2.** Издигам се над околната местност. ‹*лат.* dominor›

до̀мино₁ *ср.* **1.** Маскараден костюм във вид на дълъг плащ с качулка. **2.** Маска за прикриване само на очите. ‹*ит.* domino›

до̀мино₂ *ср.* Игра с 28 продълговати плочки, върху които са означени точки (до шест). ‹*ит.* domino›

домицѐлус *м. Рел.* В Католическата църква — напътстван млад клирик. ‹от *лат.* domus 'дом'›

до̀мнул *м. Остар.* Господин. ‹*рум.* domnul›

дому̀з *м. Диал.* Свиня. ‹*тур.* domuz›

домузлу̀к *м. Диал.* Кочина. ‹*тур.* domuzluk›

дон₁ *м.* Едно раздаване на карти (при игра на бридж или покер). ‹*фр.* don›

дон₂ *м.* Господин. ‹*исп.* don› .

до̀на и **до̀ня** и **до̀нна** *ж.* **1.** Титла на португалска/испанска/италианска дворянка. **2.** Госпожа (в Португалия, Испания и Италия). ‹*порт.* dona; *исп.* doña; *ит.* dònna›

донанма̀ *ж.* **1.** *Истор.* Древен турски празник, възвеличаващ победа. **2.** *Остар.* Шумно увеселение с музика. **3.** *Остар.* Осветление, илюминация. ‹*тур.* donanma›

донатѝсти *мн. Истор.* Последователи на християнска схизматична секта, възникнала през 311 г. в Северна Африка, които твърдели, че са истинските наследници на древната Църк-

ва. ‹от *лат.* собств. Donatus (IV в.), епископ на Картаген, основател на сектата›

донàция *ж. Юр.* Дарение, получено чрез официален документ. ‹*лат.* donatio 'представяне'›

дондурмà *ж. Остар.* Сладолед. ‹*тур.* dondurma›

донжòн *м. Истор.* **1.** Най-укрепеното място във феодален замък, обикн. главната кула. **2.** Кула във вътрешен средновековен град. ‹*фр.* donjon›

донжуàн *м.* **1.** (**Дон Жуàн** *м.*) Легендарен испански благородник и женкар, герой на много литературни и музикални произведения (XVII—XIX в.) с автори като Молиер, Моцарт, Байрон и др. **2.** *Прен.* Мъж, който търси любовни приключения; женкар, сваляч. ‹от *исп.* собств. Don Juan ⇨ *фр.*›

донкихòт *м.* **1.** (**Дон Кихòт** *м.*) Главният герой в романа на испанския писател М. де Сервантес (1547—1616) — безкористен, но смешен рицар мечтател. **2.** *Прен.* Наивен мечтател, идеалист. ‹от *исп.* собств. Don Quixote de la Mancha›

дòнор$_1$ *м.* **1.** *Мед.* Кръводарител. **2.** *Мед.* Човек или животно, от които се взема орган за присаждане на друг организъм. **3.** Дарител. **4.** *Полит. Фин.* Държава, която предоставя на развиваща се страна безвъзмездна финансова помощ или ѝ отпуска кредит при облекчени условия. ‹от *лат.* dono 'подарявам'›

дòнор$_2$ *м. Физ.* **1.** Дефект в полупроводник, който предизвиква електронна проводимост. **2.** Йон или молекула, които отдават двойка електрони за създаване на координационна връзка. ‹от *лат.* dono 'подарявам'›

дòнос *м.* Тайно сведение, обикн. анонимно, за човек пред висшестоящи с цел да бъде злепоставен; донесение. ‹*рус.* донóс›

допамѝн *м. Фарм.* Аминокиселина, изолирана от различни растителни източници, която не се среща в животинския организъм, използвана в лекарствени форми за лекуване на паркинсон. ‹dopamine, съкр. от d(ihydr)o(oxy)p(henyletyl)amine›

дòпинг- *представка.* В сложни думи със значение 'свързан с допинг и неговата употреба', напр. *допингкомисия*, *допингтест*. ‹*англ.* doping›

дòпинг *м.* (**дòпингов** *прил.*) Фармакологични и др. средства, които бързо, но за кратко време стимулират физическата и нервната дейност на организма. ‹*англ.* doping›

допингконтрòл *м. Спорт.* Контролиране на състезатели за употреба на забранени фармакологични средства чрез кръвни проби и тестове. ‹*англ.* doping control›

доралѝя *прил. неизм. Диал.* Дорест кон. ‹от *тур.* doru›

дòрест *прил.* За кон — който е с кестеняв косъм. ‹*тур.* doru›

дòрзум *м.* **1.** *Анат.* Гръб. **2.** *Мед.* Горната или задната повърхност на определена част от тялото. ‹*лат.* dorsum›

дорѝйски *прил.* ✧ **Дорийски ордер.** *Архит.* Най-старата от трите основни типа гръцки архитектурни композиции (ордери), която се отличава с опростените си елементи и през VI—V в. пр. Хр. е най-важната част от монументалните сгради. ‹от *гр.* δωρίζω 'дорийски'›

Дòринос *прил. Рел.* Едно от имената на Иисус Христос, дошло от византийската традиция императорът да се вдига върху щит, поставен на няколко хоризонтални копия. ‹от *гр.* δόρυ 'копие'›

дорифòр *м. Истор.* **1.** Копие на страж от императорската охрана в античен Рим. **2.** Телохранител, въоръжен с такова копие; копиеносец, преторианец. ‹от *гр.* δορυφόρος 'копиеносец'›

дормѐз *м. Истор.* Пътен екипаж, спална карета, предназначена за дълъг и изморителен път на важна особа. ‹от *фр.* dormir 'спя'›

дормитòриум *м. Църк.* В католическите мъжки манастири — спални помещения. ‹*лат.* dormitorium›

досиѐ *ср.* **1.** Документи и материали, които се отнасят до един въпрос (или едно лице), както и папка с такива материали. **2.** Преписка на институция по определен въпрос. ‹*фр.* dossier›

дост *м. Разг.* Приятел. ‹*тур.* dost›

достлѝк *м. Остар.* Приятелство. ‹*тур.* dostluk›

дòсу *м. Рел.* В дзен — монах, който ръководи церемониите в дзенманастир. ‹*яп.*›

дотàция *ж. Фин.* Държавна помощ с парични средства за предприятие или учреждение, които обикн. не могат да се самоиздържат или са претърпели значителни загуби. ‹*лат.* dotatio 'снабдяване'›

дотѝрам *несв.* и *св.* (**дотѝране** *ср.*) *Фин.* Отпускам парична помощ или издръжка на губещо предприятие или учреждение. *лат.* dotare›

дофѝн *м. Истор.* Във Франция от средата на XIV в. до 1830 г. — титла на наследника на кралския престол. ‹*фр.* dauphin›

дофѝс *нареч. Юр.* Служебно. ‹*лат.*›

дòхио *ср. Спорт.* Тепихът, върху който се срещат двойките в борбата сумо. ‹от *яп.*›

дòхмий *м. Лит.* В античното стихосложение — стъпка, при която първата и предпоследната срички са къси, а останалите са дълги. ‹от *гр.* δόχμιος 'страничен'›

доцѐнт *м.* (**доцѐнтски** *прил.*) **1.** Научно звание

на хабилитиран преподавател във висше учебно заведение, което е между асистент и професор. 2. Специалист с такова звание. ‹от *лат.* docentis 'обучаващ'›

доцентура *ж.* 1. Звание и длъжност на доцент. 2. Процедурата от откриване на място за доцент до избирането му. ‹*лат.* docentūra›

дочо *м.* Най-възрастният от монасите в дзенманастир. ‹*яп.*›

дравиди *мн.* Група от народи, населяващи главно Южна Индия. ‹*хинди*›

дравидски *прил.* ✧ **Дравидски езици.** Семейство езици (тамилски, телугу и др.), които се говорят от дравидите.

драга *ж. Мар.* Плаващо съоръжение за издълбаване на морско или речно дъно и за разработване на наносни находища от полезни изкопаеми (злато, сребро). ‹*англ.* drag›

драгоман и **драгоманин** *м. Истор.* 1. Преводач към дипломатическо представителство в Ориента. 2. Водач на група наемни работници, обикн. жътвари. ‹от *арамейски* tūrgemānā ⇨ *ар.* targumān ⇨ *гр.* δραγομάνος›

драгонада *ж. Истор.* Преследване на протестантите във Франция при Луи XIV, за което използвали драгунски полкове. ‹*фр.* dragonnade›

драгстер *м. Авт.* Високоскоростна кола с мощен двигател и специални подобрения, която има две/четири колела и е пригодена за преследване. ‹*англ.* dragster›

драгун *м. Диал.* Синя слива (дърво и плод). ‹*тур.*›

драгуни *мн.* (драгун *м.*) *Воен.* Войници от кавалерията в някои европейски армии през XVII—XX в., която може да действа и като пехота. ‹*фр.* dragon›

дражé *ср. Фарм.* Лекарствена форма (таблетка) със захарна обвивка, която се приема през устата. ‹*фр.* dragé›

драйвер и **драйвър** *м. Инф.* Компютърна програма, която контролира дадено устройство. ‹*англ.* driver›

драйфарминг *м. Сел.-ст.* Метод за отглеждане на култури в сухите райони веднъж на две години, за да се събира водата в почвата от дъждовете през периода, когато земите не са засети. ‹*англ.* dry farming›

дракар *м. Истор.* Скандинавски викингски кораб с гребла и нос във формата на дракон. ‹*сканд.* drakkar›

дракон *м.* (**драконов** *прил.*) 1. *Мит.* Фантастичен образ на крилат, многоглав огнедишащ змей. 2. *Зоол.* Гущер с дължина на тялото до 40 см и кожни гънки отстрани с вид на крила, разпространен в Югоизточна Азия. Draco volans. 3. *Астр.* Съзвездие, разположено до Малката мечка. ‹*гр.* δράκων›

Дракон *м.* 1. *Истор.* Атински законодател, съставил през 621 г. пр. Хр. закони, отличаващи се с крайна жестокост. 2. *Прен.* Жесток човек. ‹от *гр.* собств. Δράκων›

драконов *прил.* ✧ **Драконово дърво.** *Бот.* Дървовидно растение от рода на драцената, с височина на ствола до 20 м, от кората на което се добива смола (драконова кръв) и се получава лак, разпространено на Канарските острови, в Сомалия, Етиопия. Dracaena draco.

дракункулоза *ж. Мед.* Тропическа болест (типична за районите на Индия, Западна Африка и Западна Азия), причинена от паразитни кръгли червеи от вида Dracunculus medinexsis (филария), които живеят в подкожните тъкани, причиняват сърбеж, световъртеж, повръщане, диарии, а по кожата се образуват дълбоки, инфектирани язви; драконтиаза. ‹*лат.* dracunculosis›

драм *м.* 1. *Остар.* Стара мярка за тежина, равна на 1/400 част от оката (3,2 г). 2. Само *мн.* Тежести за мерене, грамове. ‹от *гр.* δραχμή›

драма *ж.* 1. *Лит.* Един от трите литературни рода, наред с епоса и лириката, който включва произведения в диалогична форма, предназначени за сценично изпълнение. 2. Отделно произведение от този род. 3. *Прен.* Лични или обществени сблъсъци с тежки преживявания и последици. ✧ **Абсурдна драма.** *Лит.* Термин, с който се означават явленията на авангардната драматургия от 50-те и 60-те год. на XX в. — гротескно-комична демонстрация на лъжливостта и безсмислеността на формите, в които протича ежедневното битие на човека, осъзнаване на илюзорността на житейските ценности пред ирационалната жестокост и смъртта. ✧ **Литургическа драма.** *Истор.* Жанр в средновековната драма на религиозна тема, развил се между IX и XIII в., предшестващ мистерията. ✧ **Танцова драма.** *Изк.* Балет с драматичен характер. ‹*гр.* δρᾶμα 'действие, сценично представление'›

драматизация *ж. Лит.* 1. Преработка на повествователно произведение в драма. 2. Повествователно произведение, преработено в драма. ‹*фр.* dramatisation›

драматизирам *несв.* и *св.* 1. *Лит.* Преработвам повествователно произведение в драма. 2. *Прен.* Придавам прекалено сериозен, вълнуващ характер на случка, събитие. ‹*нем.* dramatisieren›

драматизъм *м. Прен.* Напрегнатост, трудност на положение или обстоятелства. ‹*фр.* dramatisme›

драматичен и **драматически** *прил.* (**драматич-**

но *нареч.*; **драматѝчност** *ж.*) **1.** *Лит.* Свързан с драма. **2.** Изпълнен с драматизъм. **3.** *Прен.* За поведение, жест — изкуствен, театрален. **4.** *Муз.* За глас на певец — силен, плътен. ‹*гр.* δραματικός›

драмату̀рг *м.* **1.** Автор на драми. **2.** Служител в театъра, който подбира пиеси за поставяне на сцена. ‹*гр.* δραματουργός›

драмату̀ргия *ж.* (**драматургѝчен** и **драматургѝчески** *прил.*; **драматургѝчно** *нареч.*; **драматургѝчност** *ж.*) *Лит.* **1.** Теория и практика на драматичното творчество. **2.** Съвкупността от драматични произведения на един автор, народ, от една епоха и др. **3.** Развитие на драматичния конфликт в драма или друг вид произведение. ‹*гр.* δραματουργία›

драмбо̀й *м.* *Муз.* Прост ударен инструмент със звънлива пластинка. ‹*рум.*›

дранго̀лник *м.* *Разг.* *Ирон.* Затвор. ‹вероятно *рум.*›

дра̀п *м.* *Текст.* Двойно плътно сукно с характерна здравина. ‹*лат.* ⇨ *фр.* drape›

драпѐрия *ж.* **1.** Специално набран в красиви гънки, надиплен плат за завеси или друга украса. **2.** Завеси или друга украса от такъв плат. ‹*фр.* draperie›

драпѝрам *несв.* и *св.* (**драпѝране** *ср.*) **1.** Нагъвам, набирам, надиплям плат за драперия. **2.** Украсявам с такъв плат. ‹*фр.* draper›

драстѝчен *прил.* (**драстѝчно** *нареч.*; **драстѝчност** *ж.*) **1.** Който действа със сила, бързо, грубо. **2.** Който променя значително. **3.** Впечатляващ, въздействащ. ‹от *гр.* δράω 'действам'; δραστικός›

Дра̀упнир *м.* В скандинавската митология — златният пръстен на Один. ‹*норвежки*›

дра̀хма *ж.* *Истор.* **1.** В древна Гърция — сребърна и златна монета. **2.** Парична единица в Гърция, равна на 100 лепти. **3.** Стара аптекарска мярка и мярка за тегло на скъпоценни камъни. ‹*гр.* δραχμή›

драцѐна *ж.* *Бот.* Род тропически дървета и храсти от сем. лилиецветни с най-известен представител драконовото дърво, някои се отглеждат като декоративни заради дългите, заострени, мечовидни листа, събрани във върха; фалшива палма. Dracaena.

дрег *м.* *Мар.* Четиринога (четиризъба) котва. ‹*хол.*›

дрѐднаут и **дрѐдноут** *м.* *Мар.* *Истор.* Голям военен тежкотоварен боен кораб от началото на XX в. ‹*англ.* drednought, drednaught›

дрезѝна *ж.* *жп* Платформа, задвижвана с мотор, ръчно или с педали, с която се превозват работници или материали, инструменти на къси разстояния. ‹от *фр.* собств. Drais, създател на платформата; draisin›

дрейф *м.* **1.** *Мар.* Отнасяне, отклоняване на кораб, самолет, ледени блокове и др. от водно течение или вятър. **2.** *Физ.* Бавно насочено преместване на заредени частици в среда под влияние на външно въздействие. **3.** *Геол.* Бавно движение на континентите в хоризонтална посока. ‹*хол.* drijven 'плавам'›

дрейфу̀вам *несв.* **1.** Само в *3 л.* За кораб, самолет и др. — отклонява се от посоката си под влияние на вятър или на морско течение. **2.** Само в *3 л.* За плавателен съд с платна — ляга на дрейф. **3.** Само в *3 л.* За плавателен съд — оставя се да го движи течението поради невъзможност за управление. ‹от *хол.*›

дрек *м.* *Мар.* Малка сгъваема лодка. ‹*хол.* dreg›

дрѐлка *ж.* *Техн.* Пробивна машина, задвижвана с електричество или ръчно. ‹*хол.* drill ⇨ *нем.* Drell›

дрен *м.* **1.** Перфорирана тръба за отвеждане на подпочвените води. **2.** *Мед.* Специална тръбичка или марлен фитил. ‹*англ.* drain›

дрена̀ж *м.* (**дрена̀жен** *прил.*) **1.** Отводняване на почвата чрез улавяне и отвеждане на подпочвената вода с подземни тръби. **2.** *Мед.* Отвеждане на секреции чрез тръбичка или марлен тампон. **3.** *Мед.* Самата тръбичка, използвана с такава цел. ‹*фр.* drainage›

дренѝрам *несв.* и *св.* (**дренѝране** *ср.*) Правя дренаж. ‹*фр.* drainer›

дрѐнчър *м.* *Техн.* Открита глава разпръскател, поставяна в края на противопожарна тръба, с която се създава водна завеса при гасене на горящи предмети. ‹*англ.* drencher›

дрепаноцѝт *м.* *Биол.* Сърповидна клетка. ‹*гр.*›

дресѝрам *несв.* и *св.* (**дресѝране** *ср.*) **1.** Обучавам и приучавам животни да извършват действия по заповед. **2.** *Прен.* Приучавам човек към определени навици и действия според моите желания. ‹*фр.* dresser›

дресу̀ра *ж.* **1.** Дресиране. **2.** Цирков жанр — показване на дресирани животни, както и такъв номер в циркова програма. **3.** *Прен.* *Разг.* Силово обучение на подрастващи. ‹*фр.* dresser ⇨ *нем.* Dressur›

дресьо̀р *м.* Човек, който дресира животни и ръководи номер с дресирани животни в циркова програма. ‹*фр.* dresseur›

дриа̀ди *мн.* (дриа̀да *ж.*) В древногръцката митология — горски нимфи, покровителки на дърветата, които живеят, раждат се и умират заедно с листата. ‹от *гр.* собств. Δρυάδος›

дриблѝрам *несв.* и *св.* (**дриблѝране** *ср.*; **дрѝбъл** *м.*) *Спорт.* Водя бързо топката (или шайбата), като я направлявам с крак, ръка или стик; дрибъл. ‹*англ.* dribble›

дрѝмба *ж.* *Муз.* Украински и молдовски уда-

рен инструмент. ‹*рум.*›

дрѝпинг *м. Изк.* Живописна техника, при която боята капе направо върху платното. ‹*англ.* dripping›

дрис *м.* и **дрѝса** *ж. Мар.* Въже за издигане на платно, знаме и под. ‹*ит.* drizza›

дрифт *м. Геол.* Нанос, останал след оттеглянето на ледник. ‹*англ.* drift›

дрѝфтер *м. Мар.* Кораб за лов на риба с мрежи, който стои на дрейф по време на лова. ‹*англ.* drifter›

дрòга *ж.* **1.** *Фарм.* Изходна суровина от растителен или животински произход (изсушени листа, корени, жлези с вътрешна секреция и др.), която се използва като лекарство или за получаване на лекарство. **2.** Наркотик. **3.** Храна, цигара или течност, в които умишлено е поставен наркотик. ‹*фр.* drogue›

дрогерѝст *м.* **1.** *Остар.* Търговец на лекарства без рецепта; съдържател на дрогерия. **2.** Продавач в супермаркет или дрогерия в Америка. ‹*фр.* droguiste›

дрогѐрия *ж.* **1.** *Остар.* Магазин, в който се продават ограничен брой лекарства без рецепта и други дребни предмети. **2.** Смесен магазин в Америка. ‹*фр.* droguerie›

дрогѐт *м. Текст.* Тъкан за тапициране на мебели. ‹*фр.* droguet›

дрогѝрам *несв.* и *св.* (**дрогѝране** *ср.*) Давам упойващо средство, наркотик. ‹*фр.* droguer›

дрогѝран *прил.* **1.** Който е под въздействието на упойващо средство, на наркотик. **2.** *Прен.* Пребит, зашеметен от удар. ‹от *фр.* droguer›

дрòжди *мн.* (**дрòжден** *прил.*) **1.** *Биохим.* Гъбички, съдържащи белтъчини, витамини, които предизвикват ферментация на захарите и се използват при производство на вино, хляб, бира, както и в медицината; квасни гъбички. **2.** Храна за животни, полезна за прираст на месо. ‹*рус.* дрóжжи›

дрозофѝла *ж. Зоол.* Род много дребни мушици, които се натрупват около гниещи плодове или зеленчуци, използвани като материал за генетични изследвания; плодови мухи, винарки. Drosophila.

дройд *м. Инф.* Програма, изпълняваща задачи вм. потребителя, обикн. в рамките на предварително зададени параметри и без човешка намеса. ‹съкр. от *англ.* (software an)droid 'софтуерен андроид'›

дромадѐр *м. Зоол.* Бозайник от рода на камилата, който се среща само като домашно животно в Северна Африка, Средна Азия и Австралия; едногърба камила. Camelus dromedarius.

дрòми *м. Метеор.* Поривист вятър в Източното Средиземноморие. ‹*гр.*›

дромòн *м. Истор.* Средновековен бързоходен кораб с гребла и платна. ‹от *гр.* δρομός 'надбягване'›

дропс *м. неизм.* Дребни бонбони без обвивки с ментов вкус, често продавани в метални кутийки. ‹*англ.* drops›

дрòсел *м. Ел.* **1.** Бобина на магнитна сърцевина, която се използва за намаляване на напрежението на променливия ток при малка консумация на мощност. **2.** Индуктивна бобина. ‹*нем.* Drossel›

дрòтик *м. Истор.* Късо дървено копие с каменно, костено или метално острие, използвано от каменния век до Средновековието. ‹от *гр.* δρῦος 'дърво'›

дроỳбек *м. Икон.* Мероприятие за насърчаване на износа в някои страни. ‹*англ.* drawback›

дроỳинг оторизѐйшън *м. Икон.* Общо понятие от външната търговия, с което се означават правата, дадени от купувача на продавача. ‹*англ.* drawing authorisation›

дрỳза *ж.* **1.** *Геол.* Група кристали, сраснали се в единия си край, образувани по стените на кухини или пукнатини в скали. **2.** *Мед.* Струпвания от лъчисто наредени нишки на паразитни гъбички в тъкан. ‹*чеш.* druza›

дрỳзи *мн. Рел.* Привърженици на мюсюлманска религиозна секта, възникнала в нач. на XI в. сред исмаилитите от Египет и Южен Ливан, които вярват в преселението на душите, имат своя наследствена аристокрация, а днес населяват Ливан, Сирия и Израел. ‹по *ар.* собств. Dārāzi, батински мисионер, основател на сектата›

друѝди *мн.* (друѝд *м.*) *Истор.* Членове на могъщо религиозно общество сред келтите в Британия и Западна Европа, чиито жреци били религиозни водачи, учители, съдии и политическа сила сред келтските племенни общества в Галия и Британия. ‹*лат.* druidis›

друидѝзъм *м. Истор.* Религията на древните келти. ‹*фр.* druidisme›

друм *м. Диал.* Път. ‹от *гр.* δρόμος›

дрỳмник *м. Диал.* Пътник, скитник. ‹от *гр.* δρόμος 'път'›

дръмòн *м. Диал.* Решето с големи дупки. ‹*гр.*›

дрѝзги *мн. Разг.* Караници, разправии. ‹*рус.*›

дуалѐ *ср. Диал.* **1.** Забрадка. **2.** Боне. ‹*тур.*›

дуалѝзъм *м.* (**дуалистѝчен** *прил.*; **дуалистѝчно** *нареч.*; **дуалистѝчност** *ж.*) **1.** Двойственост. **2.** *Филос.* Учение, признаващо духа и материята като две независими начала. **3.** *Рел.* Почитане на две божества (за разлика от монотеизма). **4.** *Муз.* Разглеждане на минора като обратен, огледален образ на мажора. ‹*лат.* dualis 'двойствен'›

дуàлис *м. Език.* Двойствено число. ‹*лат.* dualis›

дуалѝст *м. Филос. Рел.* Привърженик на дуализма. ‹*фр.* dualiste›

дуалѝсти *мн. Рел.* Технически термин в науката, назоваващ последователите на християнска ерес, възникнала през X в. в България и разпространила се из цяла Западна Европа, която има три догматични направления: богомили (пацифистко), патарени (пантеистично) и албигойци (строги дуалисти). ‹*фр.* dualiste›

дуàр *м.* **1.** Бедуинско селище в Северна Африка. **2.** Административна единица за селищата в Северна Африка. ‹*ар.* douār›

дубàра *ж.* При игра със зарове — 2 и 2. ‹*тур.* dubara›

дублàж *м.* **1.** Удвояване, дублиране. **2.** *Тв.* Преозвучаване на филм на друг език. **3.** *Изк.* Пренасяне на живописна творба заедно с оригиналното ѝ платно върху укрепващо платно. **4.** *Косм.* Втори, резервен екипаж, който подсигурява до старта космическа мисия, както и за отработване на варианти за излизане на първия екипаж от екстремни ситуации. ‹*фр.* doublage›

дублѐ *ср.* **1.** Метал, покрит с двоен пласт злато или злато и сребро. **2.** *Текст.* Вълнен плат с две лица. ‹*фр.* doublé 'удвоен'›

дублѐт *м.* В билярда — удар на топката в борда на масата, преди да падне в отвора. ‹от *фр.* doublé 'удвоен'›

дублѐти *мн.* (дублѐт *м.* и дублѐта *ж.*) (**дублѐтен** *прил.*) **1.** Всеки от двойка еднакви предмети. **2.** *Език.* Всеки от книжовно приетите варианти на една и съща дума. **3.** *Хим.* Двойка обединени линии в спектралната характеристика на алкалните метали. **4.** Фалшиви скъпоценни камъни от две части, от които горната не е фалшива. **5.** *Муз.* Двойни регистри в орган. ‹*фр.* doublet›

дубликàт *м.* **1.** *Юр.* Втори екземпляр от един документ, юридически заверен, който има валидността на оригинала. **2.** *Изк.* Екземпляр на произведение на изкуството с ценността на оригинала. ‹*лат.* dublicātus 'удвоен'›

дублѝрам *несв.* и *св.* (**дублѝране** *ср.*) **1.** Правя в два екземпляра. **2.** Едновременно с друг върша същата работа. **3.** Участвам в театър, филм, спортно състезание, за да замествам главния изпълнител при нужда. **4.** Преозвучавам говора на филм на друг език. ‹*фр.* doubler›

дублòн *м. Истор.* Испанска златна монета, сечена за първи път при крал Алфонс XI (1312—1350). ‹*исп.* doblón›

дубльòр *м.* Човек (обикн. специалист), който дублира в различни области, професии и под. ‹*фр.* doubleur›

дýбъл *м.* **1.** *Кино.* Всеки един от заснетите варианти на един и същ епизод. **2.** *Муз.* Повторение на част от сюита. **3.** *Нареч.* Двойно. ‹*фр.* double›

дувàр *м. Разг.* Зидана ограда на двор; зид, стена, преграда от камъни. ‹*тур.* duvar›

дуварлѝя *прил. неизм.* Ограден с дувар. ‹от *тур.* duvar›

дуд *м. Диал.* Дърво черница, както и плодът му. ‹*тур.* dut›

дýда *ж. Диал.* Плод на черница. ‹*тур.* dut›

дудлѐя *ж. Бот.* Красиво мексиканско растение, което достига 10 см на височина, има диаметър на розетката до 25 см, отглеждано като декоративно заради финото бяло покритие върху месестите листа (като посипани с брашно), което ги предпазва от слънчевите лъчи. Dudleya brittonii.

дудýк *м. Муз.* Народен дървен духов инструмент, подобен на цафара. ‹*тур.* düdük›

дуѐл *м.* **1.** *Истор.* Двубой с оръжие между двама мъже (пред двама секунданти) по искане на единия за възстановяване на накърнена чест. **2.** *Прен. Разг.* Борба, състезание между двама. ‹*лат.* duellum 'война' ⇨ *фр.* duel›

дуелàнт *м. Остар.* Участник в дуел. ‹*рус.* дуэ́лянт›

дуелѝрам се *несв.* и *св.* Бия се на/участвам в дуел. ‹от *фр.* duel›

дуелѝст *м. Остар.* Участник в дуел. ‹*фр.* duelliste›

дуѐня *ж.* Стара жена, гувернантка на девойка или млада жена в Испания. ‹*исп.* dueña›

дуѐт *м. Муз.* **1.** Творба, предназначена за изпълнение от двама души. **2.** Изпълнение на такава музикална творба от двама души. **3.** Двойка изпълнители на такава творба. ‹*ит.* duetto›

дуетѝно *ср. Муз.* Малък дует. ‹от *ит.* duetto›

Дуечѐнто *ср. Истор.* Периодът от 1200 до 1300 г. в италианското изкуство. ‹*ит.* duecènto›

дузѝна *ж.* Дванайсет броя еднакви предмети, обикн. в опаковка, предназначена за търговия. ‹*фр.* douzaine›

дýзпа *ж. Спорт.* Във футбола — наказателен удар срещу вратата на противника от разстояние 11 метра. ‹от *фр.* douze pas 'дванадесет крачки'›

дук *м.* (**дýкски** *прил.*) *Истор.* Благородник с кралска кръв с титла, най-висока след принц; херцог. ‹от *лат.* dux 'вожд'›

дукàт *м. Истор.* Стара сребърна, а след това златна италианска монета, която за първи

път се сече във Венеция през 1284 г., разпространявана в Западна Европа като монета от най-висококачествено злато до Първата световна война. ‹*ит.* ducato›

дукт *м. Анат.* Тръбовидна анатомична структура за отвеждане на секрети от жлезите; канал, проход. ‹от *лат.* ductus›

дуктилитѐт *м.* Свойството на изделията от метал, сплави и под. да бъдат изтегляни в жици, пръчки, тръби и др.; ковкост, пластичност, разтегливост. ‹*лат.* ductilis 'разтегли́в' ⇨ *нем.* Ductilität›

ду̀ло *ср.* Изходен край с отвора на огнестрелно оръжие. ‹*рус.*›

дулцинѐя и **дулсинѐя** *ж.* **1.** (**Дулцинѐя** и **Дулсинѐя** *ж.*) *Лит.* Име от романа на Cervantes "Don Quixote", измислено от героя Дон Кихот за неговата възлюблена дама, кръчмарката Алдонса. **2.** *Прен. Ирон.* Възлюблена, дама на сърцето. ‹от *лат.* dulcis 'сладък' ⇨ *исп.* собств. Dulcinea›

Ду̀ма *ж.* **1.** *Истор.* Представително изборно събрание със законодателна или административна власт в царска Русия. **2.** Парламентът на Руската федерация. ‹*рус.* ду́ма›

дума̀н *м. Диал.* **1.** Гъста мъгла. **2.** Вдигнат, разпръснат във въздуха прах или пушек. ‹*тур.* duman›

думба̀зин и **думба̀з** *м. Разг.* Чорбаджия, важен, надут богаташ. ‹от *тур.* tumbadiz 'нисък и дебел човек'›

ду̀мка *ж. Муз.* **1.** Лирична песен от Западна Украйна, изпълнявана с инструментален съпровод на бандура или кобза. **2.** Инструментални пиеси от П. И. Чайковски и др. руски композитори, които наподобяват украинската народна песен. ‹*рус.* ду́мка›

ду̀мпкар *м. жп* Специален вагон, предназначен да пренася руди, кошът на който може да се преобръща при разтоварване. ‹*англ.* dumpcar›

дуня̀ *ж. Диал.* Свят, хора. ‹*ар.* dunia ⇨ *тур.* dünya›

ду̀о *ср.* Дует, комбина. ‹*лат.* duo 'две'›

дуоденѝт *м. Мед.* Възпаление на дванайсетопръстника. ‹*лат.* duodenitis›

дуоденоско̀п *м. Мед.* Инструмент за изследване вътрешната повърхност на дуоденума (дванадесетопръстника). ‹*лат.*›

дуоденосто̀мия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която дуоденумът се извежда през коремната стена извън кожата на тялото.

дуодѐнум *м.* (**дуодена̀лен** *прил.*) *Анат.* Дванайсетопръстник. ‹*лат.* duodēnum›

дуодѐцима *ж. Муз.* **1.** Дванайсета степен на диатоническа гама. **2.** Разстоянието между първата и дванайсетата степен на диатоническа гама. ‹*лат.* duodecima›

дуо̀мо *ср. Архит.* Катедрала или друга голяма църква. ‹*ит.* duòmo›

ду̀плекс *м. Техн.* **1.** Начин за телеграфиране и телефониране по един проводник до два абоната. **2.** Всеки един от двата абоната на една телефонна линия. **3.** Машина за влачене на лен. ‹*лат.* duplex 'двоен'›

ду̀плика *ж. Полит.* Реплика към вече направена реплика, обикн. в парламентарен дебат. ‹от *лат.* duplex 'двоен'›

дупликату̀ра и **дуплика̀ция** *ж. Биол.* **1.** Удвояване, обикн. гънка. **2.** Изменение в хромозомата, при което един от нейните участъци е представен два или повече пъти. ‹от *лат.* duplicare 'удвоявам'›

дур *м. Муз.* Мажорните ладове и акорди. ‹от *лат.* durus 'твърд'›

дура̀к *м. Разг.* Глупак. ‹*рус.* дура́к›

дуралѐкс *м.* (**дуралѐксов** *прил.*) *Хим.* Ударопоустойчив прозрачен материал, наподобяващ стъклото, който се използва в производството на домакински съдове и др. битови предмети. ‹от *лат.* durus 'твърд, здрав, плътен' + (dupl)ex 'двоен'›

дура̀лен *прил. Мед.* Свързан с твърдата мозъчна обвивка. ‹от *лат.* durus 'твърд, здрав, плътен'›

дуралумѝний *м.* (**дуралумѝниев** *прил.*) *Хим.* Търговското наименование на лека, но твърда алуминиева сплав, съдържаща ок. 4% мед и малки количества магнезий, манган и силиций. ‹от *лат.* Duralumin, търг. марка›

дуумвира̀т *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — управление от двама души. **2.** *Прен.* Колегиалност в управление или действие. ‹*лат.* duumvirātus›

ду̀че *ср. Истор.* Прозвище на италианския фашистки водач Б. Мусолини (1883—1945). ‹*ит.* duce 'вожд'›

душ *м.* **1.** Уред с решетка за разпръскване на водата на малки водни струйки в баня. **2.** Къпане с такъв уред. ‹*фр.* douche›

душеприка̀зчик *м. Остар.* **1.** Изпълнител на завещание. **2.** *Прен.* Близък, който изслушва и дава съвети. ‹*рус.*›

душма̀нин *м.* (**душма̀нски** *прил.*) *Разг.* Враг, неприятел. ‹*тур.* düşman›

душманлѝк *м. Разг.* **1.** Омраза, вражда. **2.** Постъпка, проява на зло, на вражда. **3.** Заплаха. ‹*тур.* düşmanlık›

дха̀ма *ж. Рел.* **1.** В индуизма — божествена любов, съответства на християнската представа за "царството Божие". **2.** В индуизма — клас свръхестествени същества. ‹*санскр.*›

дха̀рма *ж. Рел.* **1.** В индуизма — основа на човешкия морал и етика, закономерен ред

във вселената, основа на всяка религия. **2.** В будизма и дзен — ученето на Буда, което изразява универсалната истина. **3.** В будизма и дзен — законът на кармически управляваното прераждане. ‹*санскр.*›

дхя̀на *ж. Рел.* **1.** В индуизма — медитация, вглъбение. **2.** В будизма и дзен — всички медитативни упражнения, целящи съсредоточаване на духа. ‹*санскр.*›

дъ *ср. Рел.* В даосизма — качество, което дава възможност на човек да се върне към детската невинност, към простотата, то е дълбоко и тайнствено; добродетел, сила. ‹*кит.*›

дъмп *м. Инф.* Копиране на информация от едно място на друго, без да се имат предвид нейният формат или вид. ‹*англ.* dump›

дъмпинг *м. Икон.* Форма на конкурентна борба в международната търговия, при която стоките в чужбина се продават на по-ниски цени, отколкото на местния пазар. ✧ **Валутен дъмпинг.** *Икон.* Изкуствено понижаване на курса на една валута, за да се насърчи износът. ‹*англ.* dumping›

дън *м. Истор.* Древно келтско укрепление върху хълм със земен насип и ров. ‹*келтски*›

дънидж *м. Мар.* Укрепващи материали, използвани за подреждане и опазване на превозвания в кораб товар. ‹*англ.*›

дьонмѐ *ср. Диал.* **1.** Помохамеданчен християнин или евреин; потурнак. **2.** *Прен.* Изменник, отстъпник. ‹*тур.* dönme›

дьонѝум *м. Истор.* В Османската империя — мярка за повърхнина, равна на ок. 920 кв. м. ‹*тур.* dönüm›

дю̀бел *м.* Втулка с вътрешна резба, която се монтира в отвор за закрепване на носеща конструкция посредством винт. ‹*нем.* Dübel›

дю̀бла *ж. Разг.* **1.** Къса дървена клечка за свързване на дървени части. **2.** Дюбел от дърво за закрепване на мебели към под или стена. ‹от *нем.* Dübel›

дю̀за *ж. Техн.* **1.** Всеки малък отвор, през който преминава газ, течност или пара. **2.** Накрайник с променливо сечение за разпръскване на течности и изтичане на газове. ‹*нем.* Düse›

дюйм *м.* Мярка за дължина, равна на ок. 2,5 см; цол. ‹*хол.*›

дю̀кер *ж. Техн.* Тръбно хидротехническо съоръжение за прокарване на вода под път, река, долина, тунел и под. ‹*нем.* Dücker›

дюкя̀н *м.* **1.** *Остар.* Магазин със стока за продаване. **2.** *Остар.* Занаятчийска работилница. **3.** *Разг.* Цепка отпред на панталон. ‹*тур.* dükkan›

дюкянджѝя *м. Остар.* Мъж, който държи дюкян и/или продава в него. ‹*тур.* dükkancı›

дюлбѝя *ж. Диал.* Далекоглед. ‹*тур.*›

дюлгѐр и **дюлгѐрин** *м. Разг.* Зидар, строител. ‹*тур.* dülger›

дю̀ни *мн.* (дю̀на *ж.*) *Геогр.* Пясъчни хълмове край морски бряг или в пустиня, образувани от вятъра. ‹*нем.* Düne›

дюс *прил. Разг.* **1.** Равен, гладък. **2.** Едноцветен. ‹*тур.* düz›

дю̀стабан *м. Разг.* Плоско стъпало на човешки крак; плоскостъпие. ‹*тур.* düstaban›

дю̀стабанлия *прил. Разг.* За човек — който има плоско стъпало. ‹от *тур.* düstaban›

дю̀ти фри *нареч. Икон.* Без мито. ‹*англ.* duty-free›

дюшѐк *м.* Дебела и плътна постелка за легло между пружината и чаршафа. ‹*тур.* döşek›

дюшеклъ̀к *м. Текст.* Груб плат, платно за дюшек. ‹*тур.* döşek›

дюшемѐ *ср. Разг.* Дъсчен под с приковани дълги дъски, които се съединяват чрез специални странични канали, така че да няма просвет между етажите при гредоредна конструкция. ‹*тур.* döşeme›

дю̀шеш *м. Разг.* **1.** При игра на табла или зарове — 6 и 6. **2.** *Прен.* Голяма неочаквана печалба, голям късмет. ‹*тур.* dü-şes›

дя̀вол *м.* (**дя̀волски** *прил.*) **1.** В християнството — същество с рога, опашка и копита, въплъщение на злото начало; сатана. **2.** *Прен.* Хитър, лукав човек. ‹*гр.* διάβολος 'клеветник'›

дяк *м.* **1.** Църковен певец или четец. **2.** *Истор.* Средновековен български книжовник; граматик. **3.** *Остар.* Образован човек. ‹от *гр.* διάκονος›

дя̀кон *м. Рел.* В Християнската църква — духовник със сан, по-нисък от свещеник, който няма право самостоятелно да извършва богослужение. ‹*гр.* διάκονος›

дяконѝк *м.Ърк.* **1.** Ектения, произнасяна от дякона по време на литургията. **2.** Южното отделение на олтара, в което се пазят свещени вещи (напрестолни евангелия и кръстове, църковна утвар, дарохранителници и под.). ‹от *гр.* διάκονος›

дяконио̀н *м. Истор.* Пространството, което е разположено южно от олтара, типично за византийските църкви. ‹*гр.* διακονιόν›

дяконѝса *ж. Истор.* В първите векове на християнството — жена дякон. ‹от *гр.* διάκονος›

дяконѝя *ж.* **1.** Служба, служение. **2.** *Истор.* Болница/странноприемница към храм по време на ранното християнство. ‹*гр.* διακονία›

ѐбен *м.* (**ѐбенов** *прил.*) *Остар.* Абанос. ‹*фр.* ébène›

ебенѝст *м.* Мебелист, който се е специализирал в изработването на фурнировани мебели. ‹*фр.* ébéniste›

ебо̀ла *ж. Мед.* Вирусно заболяване с епидемиологично разпространение, обикн. с летален изход, причинявано от вирус, разяждащ плътта на човека и характеризиращо се с висока температура, повръщане и вътрешни кръвоизливи. ‹по името на р. Ebola, Народно-демократична република Конго, където за първи път през 1976 г. е регистрирана болестта›

ебонѝт *м.* (**ебонѝтен** и **ебонѝтов** *прил.*) *Мет.* Твърд тъмнокафяв до черен изолационен материал, който се получава чрез вулканизиране на каучук с използване на голямо количество сяра, с приложение в електротехниката и за акумулаторни кутии. ‹от *гр.* ἔβενος 'черно дърво' ⇨ *англ.* ebony›

ебулиско̀п *м. Хим.* Уред за ебулиоскопия. ‹от *лат.* ebullio 'избликвам' + *гр.* σκοπεω 'оглеждам'›

ебулиско̀пия *ж. Хим.* Метод за определяне молекулното тегло на разтворени вещества. ‹от *лат.* ebullio 'избликвам' + *гр.* σκοπέω 'оглеждам'›

ебурна̀ция *ж. Мед.* Износване на хрущяла на ставната повърхност на кост, при което се оголва подлежащата кост. ‹*лат.* eburnatio›

Ѐва *ж. Библ.* Първата жена, създадена от едно от Адамовите ребра, съпруга на Адам и майка на Каин, Авел и Сит. ‹*евр.*›

евагина̀ция *ж. Мед.* Излизане на част от орган извън неговата обвивка или обръщане на вътрешната му повърхност навън. ‹*лат.* evaginatio›

евакуа̀тор *м. Мед.* Уред за изсмукване на течности от кухини. ‹*лат.* evaquator›

евакуа̀ция *ж.* (**евакуациѐнен** *прил.*) Преместване на хора и имущество от един район в друг поради опасност от военни действия или природни бедствия. ‹*лат.* evacuatio›

евакуѝрам *несв.* и *св.* (**евакуѝране** *ср.*) Премествам хора и имущество поради възникнала опасност. — **евакуирам се.** ‹*нем.* evakuieren›

ѐвала *междум. Разг.* За изразяване на възхищение, задоволство, уважение или признание. ‹*тур.* eyvallah›

евангелѝзъм *м. Рел.* Християнско протестантско учение, което признава само текстовете на Евангелията. ‹от *гр.* εὐαγγέλιον›

евангелѝст *м.* (**евангелѝстки** *прил.*) *Рел.* **1.** Всеки един от четиримата автори на Евангелията. **2.** Последовател на евангелизма. ‹*гр.* εὐαγγελιστής›

Ева̀нгелия *мн.* (Ева̀нгелие *ср.*) (**ева̀нгелски** *прил.*) **1.** *Библ.* Първите четири книги от Новия завет, които описват земния живот на Иисус Христос. **2.** Всяка една от тези книги. **3.** *Прен.* Основно произведение за някое учение. **4.** *Разг.* Наставление, мъмрене. ‹*гр.* εὐαγγέλιον›

евапора̀тор *м. Физ.* Изпарител. ‹*лат.* evaporātor›

евапора̀ция *ж. Физ.* Изпаряване. ‹*лат.* evaporatio›

евапоромѐтър *м. Физ.* Уред за измерване на количеството вода, която се изпарява за единица време. ‹*лат.* evapoго 'изпарявам' + *гр.* μετρέω 'меря'›

евгенѝзъм *м. Филос.* Схващане за подобряване на човешката природа въз основа на разделянето на хората на пълноценни и непълноценни в биологично отношение. ‹от *гр.* εὐγενής 'благороден произход'›

евгѐника *ж.* (**евгенѝчен** *прил.*) Наука, която изследва възможностите за подобряване на наследствеността чрез прилагане постиженията на съвременната генетика. ‹от *гр.* εὐγενής 'благороден произход'›

евдемонѝзъм *м.* Направление в етиката, възникнало в античността, според което основа на човешкото поведение е стремежът към щастие. ‹*фр.*›

евдемонѝст *м.* Последовател на евдемонизма.

евдиомѐтър *м. Хим.* **1.** Уред за анализ на газове. **2.** Уред за получаване на вода от кислород и водород с помощта на електрическа искра. ‹от *гр.*›

евѐкция *ж. Астр.* Периодична неправилност в движението на Луната, обусловено от слънчевото притегляне. ‹*лат.* eveho 'изтеглям'›

евентуа̀лен *прил.* (**евентуа̀лност** *ж.*) Възможен при определени обстоятелства; вероятен, допустим, предполагаем. ‹*лат.* eventuālis›

ѐвет *част. Диал.* Да, така, добре. ‹*тур.* evet›

еветчилѐк *м. Диал.* Угодничество. ‹*тур.*›

еветчѝя *м. Диал.* Човек, който се съгласява с всичко и всички; угодник. ‹от *тур.* evet efendimci›

евза̀ *ж. Остар.* Капсула за възпламеняване на патрон. ‹*тур.* evza›

евзалѝя *прил. Остар.* За оръжие — който се възпламенява с евза. ‹*тур.* evzali›

евзо̀н *м.* (**евзо̀нски** *прил.*) Пехотинец от специалните части в армията на Република Гърция, облечен в национална носия. ‹*гр.*›

евѝкция *ж. Юр.* Признаване по съдебен ред за нищожна продажбата на неправомерно придобита вещ. ‹*лат.* evictio›

евкалѝпт *м.* (**евкалѝптов** *прил.*) *Бот.* Род вечнозелени тропически дървета и храсти от сем. миртови с ценна дървесина. Eucalyptus. ‹от *гр.* εὖ 'добре' + καλυπτός 'покрит'›

евклѝдов *прил.* ✧ **Евклидова геометрия.** *Мат.* Геометрия, изучаваща свойствата на фигурите, които не се изменят при движение. ✧ **Евклидово пространство.** *Мат.* Пространство, чиито свойства се описват от аксиомите на Евклидовата геометрия. ‹от *гр.* собств. Εὐκλείδης (306—283 г. пр. Хр.), древногръцки математик›

Евменѝди *мн.* В древногръцката митология — евфемистично название на ериниите, което означава 'благосклонни към разкаялите се грешници'. ‹*гр.* Εὐμενίδες›

евмирнамѐ *ср. Истор.* В Османската империя — писмена заповед, указ. ‹*тур.*›

евну̀х *м. Истор.* В някои източни страни — скопец, пазач на харем. ‹*гр.* εὐνοῦχος›

евнухоидѝзъм *м. Мед.* Заболяване, причинено от увреждане на половите жлези или хипофизата, което се характеризира с деформация на скелета, затлъстяване, недоразвити полови органи и др. ‹*лат.* eunuchoidismus›

евока̀ция *ж.* **1.** *Юр.* Призоваване на подсъдим. **2.** Магически ритуал за извикване духа на мъртвец. ‹*лат.* evocatio›

еволвѐнта *ж.* (**еволвѐнтен** *прил.*) *Мат.* Равнинна крива, която се получава при развитие от друга крива, наречена еволюта. ‹от *лат.* (linea) evolvens›

еволюѝрам *несв.* и *св.* Търпя еволюция, развивам се; променям се. ‹*фр.* évoluer›

еволю̀та *ж. Мат.* Равнинна крива, която се развива по определени правила в друга крива, наречена еволвента. ‹от *лат.* (linea) evolvens ⇨ *нем.* Evoluta›

еволюционѝзъм *м. Биол.* Учение за историческото развитие на органичния свят; еволюционно учение. ‹*фр.* évolutionnisme›

еволюционѝст *м. Биол.* Привърженик на еволюционното учение. ‹*фр.* évolutionniste›

еволю̀ция *ж.* (**еволюцио̀нен** *прил.*) *Биол.* Процес на постепенно непрекъснато изменение, развитие. ✧ **Биологическа еволюция.** *Биол.* Развитие на организмите, определено от наследствените промени, борбата за съществуване, естествения и изкуствения подбор, което води до формиране на адаптация (приспособяване) на организмите към условията за тяхното съществуване, изменяйки генетичния състав на популациите, видовете и образуванията, а също така чрез измиране на по-малко приспособимите видове, чрез преобразуване на биосферата като цяло. ✧ **Еволюция на престъпността.** *Юр.* Становище на криминолозите, че съвременната престъпност еволюира към интелектуалните престъпления (измама, използване на съвременни научно-технически средства, компютърна престъпност), които заместват престъпленията на бруталното насилие. ‹*лат.* evolutio›

евонѝмус *м. Бот.* Вечнозелен декоративен храст, чиято родина е Япония, който е студоустойчив, а през есента дава яркочервени плодове; японска крушка. Euonimus japonicus.

евпатрѝди *мн.* (евпатрѝд *м.*) **1.** *Истор.* В древна Атина — членове на родовата аристокрация. **2.** *Прен.* Благородници. ‹*гр.* εὐπατρίδης›

Евра̀зия *ж.* (**евразѝйски** *прил.*) *Геогр.* Общо название на континентите Европа и Азия. ‹съкр. от Евр(опа) и Азия›

ѐврика *междум.* **1.** Възглас на древногръцкия математик Архимед, когато открил закона за относителното тегло на телата. **2.** *Прен.* За израз на удовлетворение, радост от неочаквано откритие, нова идея, щастливо хрумване. ‹от *гр.* εὕρηκα 'открих!'›

еврѝстика *ж.* (**евристѝчен** и **евристѝчески** *прил.*) **1.** Система на обучение чрез насочващи въпроси, която цели учениците сами да стигат до познанието. **2.** Наука, която изследва закономерностите в човешкото мислене при достигане на открития. ‹от *гр.* εὑρίσκω 'намирам'›

еврѝтмия *ж.* (**евритмѝчен** *прил.*) **1.** Ритмичност, хармоничност в музиката, танците и речта. **2.** *Мед.* Ритмичност на сърдечните удари. ‹*гр.* εὐρυθμία›

ѐвро- *представка.* В сложни думи със значение 'европейски', напр. *евроикономика*, *европеизация*. ‹от *гр.* собств. Εὐρώπα›

ѐвро и **евро̀** *ср.* Единната европейска валута, въведена в обращение през 1999 г. в страните от Европейския съюз, която замества изцяло националните валути. ‹*фр.* euro›

Евровѝзия *ж.* Международна организация за обмен на тв предавания, създадена през 1954 г. ‹от euro- + *лат.* visio 'виждане'›

евродо̀лари *мн. Икон.* Доларови авоари по сметки в банки извън САЩ на името на други неамерикански банки, които се отпускат на трети банки или стопански организации. ‹*англ.* euro-dollars›

евроинтегра̀ция *ж. Полит. Икон.* Присъединяване на държава към Европейския съюз. ‹*фр.* eurointegration›

европеѝден *прил.* ✧ **Европеидна раса.** *Антроп.* Една от най-многобройните раси, разпространена в Европа, Северна Африка, Предна Азия, Северна Индия и районите, колонизирани от европейци (Америка, Австралия,

Южна Африка), чиито представители се характеризират със светла или мургава кожа, меки прави или вълнисти коси, силно развито третично космено покритие, тесен, изпъкнал нос, тънки устни.

европеизѝрам *несв.* и *св.* (**европеизѝране** *ср.*; **европеиза̀ция** *ж.*) Приравнявам, приближавам към западноевропейските стандарти. — **европеизирам се.** ‹*нем.* europäisieren›

европѐйски *прил.* ✧ **Европейска валутна система.** *Фин.* Валутен механизъм, който действа от 1979 г. и който формира съотношението между стойностите на екюто и националните валути. ✧ **Европейска интеграция.** *Полит.* Динамичен процес в рамките на Европейския съюз, който предлага сътрудничество, базирано на активното взаимодействие, обвързаността и сближаването на държавите с цел сливане на интересите, и който остава отворен за всички европейски страни. ✧ **Европейска комисия.** *Полит.* Институция на ЕС с изпълнителни функции, независима от националните правителства, която управлява общата политика и контролира изпълнението на задълженията, поети от страните членки. ✧ **Европейски валутен съюз.** *Фин.* Институция на ЕС, чиято цел е въвеждането на единна валута и провеждането на общата икономическа и парична политика. ✧ **Европейски парламент.** *Полит.* Институция на ЕС, която има ограничени законодателни, бюджетни и контролни функции, а депутатите му са избирани пряко според избирателните системи на страните членки.

евро̀пий *м.* *Хим.* Сребристобял мек метал от групата на лантанидите, който се използва в атомните реактори (знак Eu). ‹по името на континента Европа›

еврочѐк *м.* *Икон.* Унифициран чек, въведен през 1969 г. в повечето западноевропейски страни. ‹*англ.* eurocheque›

евста̀хиев *прил.* ✧ **Евстахиева тръба.** *Анат.* Канал, който свързва средното ухо с носоглътката. ‹по името на *ит.* анатом B. Eustachio (ок. 1510—1574)›

евтана̀зия *ж.* *Мед.* Акт на прекъсване на живота, за да се облекчат страданията на безнадеждно болен; безболезнена смърт. ‹*гр.* εὐθανάσια›

Евтѐрпа *ж.* В древногръцката митология — муза, покровителка на лирическата поезия и музиката. ‹*гр.* собств. Εὐτέρπη›

ѐвтин *прил.* **1.** Който има ниска цена. **2.** *Прен.* Който няма ценност; незначителен, маловажен. ‹*гр.* εὐθηνέω›

евтѝхи *мн.* *Истор.* Членове на християнска секта от V в. в Армения и Сирия, които отричат Църквата и приемат молитвата като единствено средство за спасение. ‹от *гр.* εὐτυχής 'щастлив'›

евфемѝзъм *м.* (**евфемистѝчен** *прил.*) *Език.* Дума или израз, употребени вместо други, които са неудобни в дадената ситуация или са груби, неприлични. ‹*гр.* εὐφημισμός›

евфо̀ния *ж.* (**евфонѝчен** и **евфонѝчески** *прил.*) *Език.* Благозвучие. ‹*гр.* εὐφωνία›

евфуѝзъм *м.* **1.** *Истор.* Претенциозен и маниерен литературен стил на мода в Англия по времето на Елизабет I. **2.** *Прен.* Изкуственост, превзетост, надутост, претенциозност (на стил, реч, облекло, маниери и др.). ‹*англ.* Euphuism (от името Euphues, персонаж от роман на John Lyly, популярен през XVI в. в Англия)›

евхарѝстика *ж.* *Рел.* В Християнската църква — учение за тайнството причастие. ‹*гр.* εὐχαριστική›

евхарѝстия *ж.* (**евхаристѝен** *прил.*) *Рел.* **1.** Едно от седемте тайнства, приети за богоустановени от Католическата и Православната църква; причастие. **2.** Литургия, на която се приготвят хлябът и виното (светите дарове) за причастие и се превъплъщават в истинни тяло и кръв Христови. **3.** Самата велика жертва на тялото и кръвта Христови. ‹*гр.* εὐχαριστία›

евъргрѝйн *м.* *Муз.* Песен или инструментална пиеса, които не губят популярността си в продължение на дълги години; неостаряващ шлагер. ‹*англ.* evergreen 'вечно зелен; неувяхващ'›

егализѝрам *несв.* и *св.* (**егализѝране** *ср.*) Уравнявам, изравнявам. ‹*нем.* egalisieren›

егалитарѝзъм *м.* (**егалита̀рен** *прил.*) *Икон.* Теория, според която социалното неравенство трябва да бъде премахнато чрез уравнително преразпределение на имуществата. ‹*фр.* égalitarisme›

егалитарѝст *м.* *Икон.* Привърженик на егалитаризма. ‹*фр.* égalitariste›

ѐгер *м.* **1.** *Воен.* Войник от стрелкови полк. **2.** Наемен ловец. ‹*нем.* Jäger›

ѐгеров *прил.* *Остар.* За бельо — който е от меко вълнено трико. ‹от *нем.* Jäger›

егѝда *ж.* **1.** В древногръцката митология — щитът на Зевс, изкован от Хефест, чието разклащане предизвиквало бури и гръмотевици. **2.** *Прен.* Закрила, защита, покровителство; опека. ✧ **Под егидата на.** Под защитата, покровителството, ръководството. ‹от *гр.* αἰγίς, αἰγίδος›

египтоло̀г *м.* Учен, специалист в някоя от областите на науката, изучаващи и изследващи цивилизацията на древния Египет. ‹*гр.*

αἰγυπτολόγος›

египтолòгия *ж.* Поддисциплина на ориенталистиката, която изучава, изследва и описва езика, историята, материалното и духовното наследство на древен Египет и събира артефакти за тази мъртва цивилизация. ‹от *гр.* собств. Αἴγυπτος 'Египет' + λόγος 'наука'›

Егѝр *м.* В скандинавската митология — бог на морето. ‹*норвежки*›

егленджѐ *ср. Остар.* Забавление, развлечение, занимавка. ‹*тур.* eğlence›

еглендѝсвам се *несв.* и **еглендѝсам се** *св.* (**еглендѝсване** *ср.*) *Остар.* Забавлявам се, развличам се, веселя се. ‹*тур.* eğlendirmek›

ѐго *ср.* Аз, собствената ми личност. ‹*лат.* egó›

егоѝзъм *м.* (**егоистѝчен** *прил.*; **егоистѝчно** *нареч.*; **егоистѝчност** *ж.*) Себелюбие, себичност. ‹*лат.* egó ⇨ *фр.* égoïsme›

егоѝст *м.* Човек, който проявява егоизъм; себелюбец. ‹*фр.* égoïste›

еготеѝзъм *м.* Самообожаване, самообожествяване. ‹*лат.* egó 'аз' + *гр.* θεός 'бог'›

еготѝзъм *м.* Преувеличено мнение за собствената личност, самовлюбеност. ‹*фр.* égotisme›

егоцентрѝзъм *м.* (**егоцентрѝчен** *прил.*; **егоцентрѝчно** *нареч.*; **егоцентрѝчност** *ж.*) **1.** Крайна форма на егоизма и индивидуализма, поставяне на личното "аз" над всичко и всички. **2.** *Филос.* Учение за света, според което той е познаваем само чрез индивидуалното съзнание, защото то е единствената реалност; субективен идеализъм. ‹от *лат.* egó 'аз' + centrum 'център'›

егоцентрѝк *м.* Човек, който проявява егоцентризъм. ‹от *фр.* égocentrisme›

егрѐк *м. Диал.* Лятна кошара за овце. ‹от *тур.* ağıl›

Ѐда *ж. Истор.* Староскандинавският епос, който се състои от два сборника — Стара Еда (от XII в.), която съдържа поеми с митове, и Млада Еда, трактат в стихове и митове, легенди и предания в проза, компилация на Снори Стурлусон. ‹*норвежки* Edda›

едѐк *м. Диал.* **1.** Поводи за животно. **2.** Допълнителен, резервен кон. ‹*тур.*›

ѐделвайс *м. Бот.* Многогодишно високопланинско растение от сем. сложноцветни с мъхести листа и бели цветове. Leontopodium alpinum. ‹*нем.* Edelweiss›

едѐм₁ *м.* (**едѐмски** *прил.*) **1.** *Библ.* Рай. **2.** *Прен.* Благодатно място, земен рай. ‹от *евр.* 'ēdhen 'място на удоволствията'›

едѐм₂ *м.* и **едѐма** *ж.* (**едематòзен** *прил.*) *Мед.* Прекомерно натрупване на течности в тъканите на тялото; водянка, оток. ‹от *гр.* οἴδημα 'подуване, тумор'›

едентулòза *ж. Мед.* Вторична липса на зъби. ‹*лат.* edentulosis›

едепсъ̀з и **едепсъ̀зин** *м. Диал.* Безочлив, груб човек; безсрамник. ‹*тур.* edepsiz›

еджѐл *м. Остар.* **1.** Съдба, орисия. **2.** Смъртен час. ‹*тур.* ecel›

едѝкт *м. Истор.* **1.** В римското право — известие на преторите за правните норми, към които ще се придържат при правораздаването. **2.** Важен указ на император, крал, управител. ‹*лат.* edictum›

едиктѝрам *несв.* и *св.* Издавам постановление със силата на закон; постановявам. ‹от *фр.* edicter›

едѝкула *ж. Архит.* **1.** Ниша за статуя, рамкирана от колони. **2.** Прозорец, рамкиран по същия начин. ‹*лат.*›

едѝли *мн.* (едѝл *м.*) (**едѝлски** *прил.*) *Истор.* В древния Рим — помощници на трибуна, които се грижели за храмовете, пътищата, обществения ред и пр. ‹*лат.*›

езѝн *м. Рел.* Призив на мюезина към миряните за молитва. ‹от *ар.*›

езѝ *ср.* Тази страна на монета, на която е отбелязана стойността ѝ. ‹*тур.* yazı›

езòповски *прил.* ✧ **Езоповски език.** *Лит.* Изразяване на мислите с думи, употребени в преносен смисъл, за да се прикрият преките аналогии. ‹по името на *гр.* баснописец Езоп (VI—V в. пр. Хр.)›

езотерѝзъм *м.* (**езотерѝчен** и **езотерѝчески** *прил.*) *Рел.* Норма в религията, в мистическите учения и култове, която забранява да се разкриват пред непосветени тайните извори на вярата. ‹*фр.* ésotérisme›

езофа̀г *м. Анат.* Хранопровод. ‹*лат.* oesophagus›

езофагѝт *м. Мед.* Възпаление на хранопровода. ‹*лат.* oesophagitis›

езофагоскоп *м. Мед.* Оптичен инструмент, използван за изследване вътрешността на хранопровода. ‹*лат.* oesophagoscop›

езофагоскòпия *ж. Мед.* Преглеждане на хранопровода с езофагоскоп. ‹*лат.* oesophagoscopia›

езофаготòмия *ж. Мед.* Хирургично отваряне на хранопровода, за да се изследва неговата вътрешност и да се отстрани тумор или чуждо тяло. ‹*лат.* oesophagothomia›

ейдетѝзъм *м. Психо.* Способност да се запазват ярки образи на предмети дълго време след отстраняването им от полезрението. ‹от *гр.* εἴδω 'виждам, съзирам'›

ейкономѐтър *м. Мгд.* Инструмент, с който се измерва големината на образа върху ретината на окото. ‹*англ.* eikonometer›

ѐйнхери *мн.* В скандинавската митология — убити воини, които живеят в двореца Валха-

ла, бият се през деня и пируват през нощта в очакване на Рагнарьок. ‹*норвежки*›

Ейтри *м. Мит.* В скандинавската митология — джудже, брат на Брок, майстор ковач, изковал три големи подаръка за боговете. ‹*норвежки*›

екадàши *м. Рел.* В индуизма — единадесетият ден след новолуние или пълнолуние, който вярващите прекарват в благоговение, медитация и пост. ‹*санскр.*›

екарисàж *м.* (**екарисàжен** *прил.*) **1.** Преработка на животински трупове и на месни отпадъци чрез висока температура. **2.** Предприятие за такава преработка. ‹*фр.* équarrissage›

екàрт *м. Икон.* Разлика между курсовете на ценни книжа (напр. между поименна акция и акция на приносител) или между курса на касови сделки и срочни сделки. ‹*фр.* écart›

екàтва *ж. Рел.* В индуизма — способност във всичко да виждаш Атман, или божественото. ‹*санскр.*›

екаѝна *ж. Рел.* В будизма — единственото учение, което води до висше просветление и постигане на будасъстояние; "колесницата" на Буда. ‹*санскр.*›

еквалàйзер *м. Техн.* Разделен регулатор на звуковите характеристики в музикална уредба. ‹*англ.* equalizer›

екватòр *м.* (**екватòрен** и **екваториàлен** *прил.*) *Геогр.* Въображаема окръжност, която е перпендикулярна на оста на въртене на Земята и е еднакво отдалечена от земните полюси. ✧ **Магнитен екватор (аклинична крива).** *Геогр.* Линия на нулев магнитен наклон, която лежи съвсем близо до географския екватор, но минава на север от него в Африка и в Индийски океан и на юг от него в Америка и в източната част на Тихия океан. ‹*лат.* aequātor 'уравнител'›

екваториàл *м. Астр.* Телескоп, с който се определя положението на небесно тяло спрямо екватора. ‹*фр.* équatorial›

екваториàлен *прил.* ✧ **Екваториална гора.** *Геогр.* Всяка от горите, които растат в басейна на р. Амазонка, в Конго, на някои острови на екваториална Азия и чиято основна характеристика е гъста, с вечнозелена растителност, етажираност, богата на лиани и епифити. ✧ **Екваториално течение.** *Геогр.* Океанско течение, появяващо се до повърхността около екватора, което има западна посока; насоченото на изток течение се нарича екваториално противотечение.

еквивалѐнт *м.* (**еквивалѐнтен** *прил.*; **еквивалѐнтно** *нареч.*; **еквивалѐнтност** *ж.*) Нещо, равностойно на друго или съответстващо в някакво отношение на друго, което може да го замени или да стане негово изражение. ✧ **Химични еквиваленти.** *Хим.* Съотношенията на масите на свързващите се вещества, приети спрямо водорода като еталон. ‹от *лат.* aequivalentis 'равностоен'›

еквилибрѝст *м.* (**еквилибрѝстки** *прил.*) **1.** Цирков артист, който се занимава с еквилибристика. **2.** *Прен.* Хитрец, измамник. ‹от *фр.* équilibriste›

еквилибрѝстика *ж.* (**еквилибристѝчен** и **еквилибристѝчески** *прил.*) **1.** Умение на цирков артист да изпълнява акробатически упражнения върху високо опънато въже, топка и др. **2.** *Прен.* Хитрост, повратливост, лавиране. ✧ **Словесна еквилибристика.** Умение да се говори много, а да се казва малко или да се заобикалят неудобните въпроси. ‹*лат.* aequilibris›

еквилинеàрност *ж. Лит.* Изискване да се спазват броят и редът на стиховете в преводно стихотворение да съответства на броя и реда им в оригинала. ‹*лат.* aequus 'равен' + linea 'черта', 'ред'›

еквимолекýлен *прил. Хим.* Равномолекулен. ‹*лат.*›

еквипотенциàлен *прил.* Равнопотенциален. ‹*лат.*›

еквирѝтмия *ж. Лит.* Точно предаване на ритмическите особености на оригиналното стихотворение при превода му на друг език. ‹*лат.* + *гр.*›

екдемѝчен *прил. Мед.* Който е необичаен за нормалните условия на дадена страна. ‹*лат.*›

екдѝзия *ж. Мед.* Излющване на кожата. ‹*лат.*›

ѐкер *м. Геод.* Инструмент за издигане и пускане на перпендикуляри, който представлява кутия със срещуположни лещи, ъглово огледало и ъглови призми. ‹*фр.* équerre›

екзàктен *прил.* (**екзàктност** *ж.*) Точен, съвършен. ‹*лат.* exactus 'точен'›

екзалтàция и **екзалтѝраност** *ж.* (**екзалтѝран** *прил.*; **екзалтѝрано** *нареч.*) Възбудено състояние, възторг, въодушевление. ‹*лат.* exaltatio›

екзалтѝрам *несв.* и *св.* (**екзалтѝране** *ср.*) Доведвам до екзалтация. — **екзалтирам се.** ‹*лат.* exaltare ⇨ *фр.* exalter›

екзàмен *м. Остар.* Изпит. ‹*рус.*›

екзаминàтор *м.* Човек, който провежда изпит, конкурс и др. ‹*лат.* examinātor›

екзаминѝрам *несв.* и *св.* Изпитвам, провеждам изпит. ‹*лат.* ⇨ *нем.* examinieren›

екзантѐма *ж. Мед.* **1.** Зачервяване на кожата. **2.** Всяко заболяване, което се характеризира с кожен обрив. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екзартикулàция *ж. Мед.* Хирургична операция за ампутиране на крайник по линия на

става. ‹*лат.*›

ѐкзарх *м.* **1.** *Истор.* Глава на независима Църква или на църковна област. **2.** *Рел.* Мирянин, избран за почетен черковник. ‹*гр.* ἔξαρκος›

екзархàт *м.* (**екзархàтски** *прил.*) **1.** *Истор.* Длъжност на екзарх. **2.** *Рел.* Църковна област, управлявана от екзарх. ‹*лат.* exarchātus›

екзàрхия *ж.* (**екзархѝйски** *прил.*) *Истор.* Независима национална православна църква, начело на която стои екзарх. ‹*гр.*›

екзацербàция *ж.* *Мед.* Рязко изостряне на заболяване. ‹*лат.*›

екзегѐза *ж.* *Рел.* Тълкуване на неясни места в древни религиозни текстове. ‹*гр.*›

екзегѐти *мн.* (екзегѐт *м.*) **1.** *Истор.* В древна Гърция — тълкуватели на прорицания, обичаи и закони. **2.** *Рел.* Филолози, които се занимават с екзегеза. **3.** *Библ.* Богослови схоластици, които тълкуват библейските текстове. ‹*гр.*›

екзегѐтика *ж.* **1.** *Библ.* Богословска наука за тълкуването на библейските текстове. **2.** *Лит.* Наука за тълкуването на литературните творби. ‹*гр.*›

екзекватýра *ж.* *Юр.* **1.** Споразумение между две или повече държави за взаимно признаване на законната сила и за изпълнение на съдебни решения. **2.** Разрешението, давано от властите на една държава на консула на друга държава, че има право да изпълнява функциите си. ‹*лат.* exequor 'изпълнявам'›

екзекутѝва *ж.* (**екзекутѝвен** *прил.*) *Юр.* Изпълнителна държавна власт. ‹*лат.*›

екзекутѝрам *несв.* и *св.* Изпълнявам смъртна присъда. ‹*фр.* exécuter ⇨ *нем.* exekutieren›

екзекýтор *м.* (**екзекýторски** *прил.*) **1.** Палач. **2.** *Юр.* Изпълнител на завещание. **3.** *Прен.* Този, който унищожава, ликвидира нещо. ‹*лат.* exsecūtor›

екзекýция *ж.* (**екзекуциóнен** *прил.*) **1.** Изпълнение на смъртна присъда. **2.** *Фин.* Принудителна продажба на обезпечението на банков кредит, когато той не е изплатен навреме или когато клиентът на банката е изпаднал в несъстоятелност. ‹*лат.* exsecutio›

екзѐма *ж.* (**екзѐмен** *прил.*) *Мед.* Повърхностно възпаление на кожата, засягащо главно епидермиса. ‹от *гр.* ἔκζεμα 'обрив'›

екземплификàция *ж.* Обяснение с помощта на илюстративен материал и нагледни примери. ‹*нем.* Exemplifikation›

екземплѝр *м.* Отделен предмет, единичен представител от група еднородни (предмети, организми и др.). ‹*лат.* exemplar›

екзѐрг *м.* *Хералд.* Малкото пространство под емблемата върху монета, медал или гема. ‹*фр.* exergue›

екзерсѝс *м.* *Изк.* Система от музикални или танцови упражнения. ‹*фр.* exercice›

екзистѐнц *м.* и **екзистѐнция** *ж.* (**екзистенциàлен** *прил.*) Съществуване. ‹*лат.* existentia ⇨ *нем.* Existenz›

екзистенциàлен *прил.* **1.** Който се отнася до съществуването, до поддържането на живота. **2.** Който е налице, в наличност. ‹от *лат.* existentia 'съществуване'›

екзистенциалѝзъм *м.* *Филос.* *Лит.* Субективно идеалистическо течение в съвременната философия и литература, според което предмет на изследване са човекът и неговите изживявания. ‹*фр.* existentialisme›

екзистенциалѝст *м.* *Филос.* *Лит.* Последовател на екзистенциализма. ‹*фр.* existentialiste›

екзистѐнц-мѝнимум *м.* *Икон.* Минимум от средства, необходими да покрият елементарните нужди на един човек или семейство. ‹*нем.* Existenzminimum›

ѐкзо- *представка.* В сложни думи със значение 'външен', напр. *екзоензим*, *екзодерма*, *екзотермичен*. ‹от *гр.* ἔξω 'извън, отвън'›

екзобиолóгия *ж.* Наука, която се занимава с търсенето на неземни форми на живот. ‹от *гр.*›

екзогàмия *ж.* (**екзогàмен** *прил.*) **1.** *Антроп.* Първобитен обичай, който забранява брака вътре в една обществена група — род, племе и др. **2.** *Биол.* Размножаване чрез гамети, произхождащи от два различни индивида. ‹от *гр.* ἔξω 'извън' + γάμος 'брак'›

екзогѐнен *прил.* Който е предизвикан от външни причини. ‹от *гр.* ἔξω 'извън' + γεννάω 'раждам'›

екзóд *м.* *Лит.* В античната гръцка трагедия — четвърта и последна част, диалог между артист и корифея. ‹*гр.*›

екзодѐрма *ж.* *Биол.* Най-външният пласт от клетки в корените на растенията. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екзоензѝм *м.* *Биол.* Ензим, който действа извън клетката, която го синтезира.

екзокрѝнен *прил.* *Физиол.* Който отделя секреция на повърхността на кожата или на лигавица. ✧ **Екзокринна жлеза**. *Анат.* Жлеза, която отделя произведените от нея секрети чрез каналче с изход в епителната повърхност. ‹*гр.*›

екзомфàлус *м.* *Мед.* Пъпна херния. ‹от *гр.*›

екзорсѝзъм *м.* *Рел.* Прогонване на зли духове — ритуал, формализиран от Католическата църква през XVII в., извършван върху обсебен от демони човек и описан през 1614 г. в Ritual Romanum, приеман и днес за официална процедура. ‹*лат.* exorcism›

екзоспóра *ж.* *Бот.* Спора, която се образува

извън клетката. ‹*гр.*›

екзостòза *ж. Мед.* Доброкачествено разрастване на костен хрущял. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екзосфѐра *ж.* Най-високата, най-външна част от атмосферата, над 750 км височина. ‹от *гр.* ἔξω 'вън, извън' + σφαῖρα 'сфера'›

екзотерѝчен *прил.* За религиозни обреди, магически формули и под. — който не е таен, който е предназначен и за непосветените. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екзотермѝчен *прил. Хим. Физ.* Излъчващ топлина; топлоотдаващ. ✧ **Екзотермична реакция.** *Хим.* Химична реакция, при която се освобождава енергия под формата на топлина. ‹от *гр.* ἔξω 'извън' + θέρμη 'топлина'›

екзòти *мн.* (екзòт *м.*) *Биол.* Растения или животни, които не са характерни за климата на страната, в която са пренесени. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Exote›

екзòтика *ж.* (**екзотѝчен** *прил.*) Екзотични предмети, явления, черти и др. ‹от *гр.* ἐξωτικός 'чужд, другоземен'›

екзотѝчен *прил.* (**екзотѝчност** *ж.*) **1.** Необичаен за определена страна, територия, местност. **2.** Причудлив, странен, необикновен (обикн. защото е от далечна страна). ‹*гр.* ⇨ *фр.* exotique›

екзотрòфен *прил. Биол.* Който живее върху организъм, от който се храни; ектопаразитен. ‹от *гр.*›

екзофтàлм *м. Мед.* Изпъкване на очните ябълки в очната кухина. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екзофталмомѐтър *м. Мед.* Инструмент за измерване степента на изпъкналост на очните ябълки в очната кухина. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екивòк *м. Език.* Двусмислица, двусмисленост. ‹*лат.* æquivocus ⇨ *фр.* équivoque›

екѝп *м.* (**екѝпен** *прил.*) **1.** Спортен отбор. **2.** Група от специалисти, които работят заедно върху определен проблем. **3.** Екипировка. ‹*фр.* équipe›

екипàж *м.* Личният състав, който обслужва самолет, кораб, танк и др. ‹*фр.* équipage›

екипѝрам *несв.* и *св.* (**екипѝране** *ср.*) **1.** Снабдявам с екипировка. **2.** *Разг.* Снабдявам с дрехи, принадлежности за определена работа. — **екипирам се.** ‹от *фр.* équiper›

екипировòка *ж.* Всичко необходимо за работата на един екип. ‹*рус.*›

екѝстика *ж.* Наука за човешките поселения. ‹от *гр.*›

еклàмпсия *ж. Мед.* Припадък с гърчове при раждане. ‹от *гр.* ἔκλαμψις 'спуквам се; избухвам'›

еклезиàрх *м. Рел.* Глава на източноправославна църква. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

еклезиàрхия *ж. Рел.* Църковна власт. ‹от *гр.*›

еклезиолòгия *ж. Рел.* Раздел от богословието, в който се съдържа набор от аргументи за светостта, непогрешимостта и апостолската вярност на Църквата и нейната решаваща роля за спасението на вярващите. ‹от *гр.*›

еклѐзия *ж.* **1.** *Истор.* Законодателен орган в древна Атина. **2.** *Рел.* Общество от християни, християнска църква. **3.** *Изк.* Християнската църква, представена в произведение на изкуството като фигура на жена с корона, носеща кръст и потир или знаме. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

еклектѝзъм и **еклектицѝзъм** *м.* (**еклектѝчен** *прил.*) Механично, безкритично обединяване на разнородни идеи, теории, стилове. ‹от *гр.* ἐκλεκτός 'избран' ⇨ *фр.* éclectisme›

еклектѝк *м.* Човек, който допуска еклектизъм в работите си. ‹*гр.* ἐκλεκτικός›

еклѐктика *ж.* Еклектизъм. ‹*рус.*›

еклектѝчен *прил.* ✧ **Еклектична психотерапия.** *Филос.* За неин първооснователе смятан американският философ и психолог Уйлям Джеймс (1842—1910) с неговата теория за съзнанието, която обръща внимание и на подсъзнателните процеси и според която психотерапията трябва на практика да търси условията, които предизвикват индивидуални промени във функционирането на съзнанието. ‹*фр.* éclectique›

ѐклер *м. Кул.* Сладкиш от парено тесто с пълнеж от крем и с шоколадова глазура. ‹*фр.* éclair›

еклесиàст *м.* **1.** *Рел.* Проповедник. **2.** *Библ.* Книга от Стария завет на Библията, написана от цар Соломон. ‹*гр.*›

еклѝптика *ж.* (**еклиптѝчен** *прил.*) *Астр.* **1.** Видимата траектория на движение на Слънцето спрямо звездите. **2.** Окръжността, която Слънцето описва върху небесната сфера в продължение на една година. ‹от *гр.* ἔκλειψις 'затъмнение'›

еклòга *ж. Истор.* **1.** В античната и западноевропейската поезия — стихотворен жанр с пасторална тематика. **2.** Сборник със закони, който има 18 глави и променя съществено Юстиниановото законодателство, излязъл през 726 г. от канцеларията на византийския император Лъв III. ‹*лат.* ecloga ⇨ *гр.* ἐκλογή 'избор'›

ѐко- *представка.* В сложни думи със значение 'къща, жилище', напр. *екология*, *екосреда*, *екоконцепция*. ‹от *гр.* οἶκος›

екогенѐза *ж.* Развитие на отношенията между организмите и средата, която обитават. ‹от *гр.*›

екологѝчен *прил. Прен.* Природен, естествен. ✧ **Екологична криза.** Критично нарушаване

на равновесието в екосистеми, обхващащи големи територии, предизвикано от природни явления или дейността на човека. В глобален мащаб това е криза между природата и човешкото общество. ✧ **Екологична психология.** *Психо.* Направление в съвременната психология, което осмисля поведението на индивида като неделимо от контекста, в който се реализира, вкл. междуличностните, социалните и физическите аспекти; гранична дисциплина между психологията и социологията.

еколо̀гия *ж.* (**екологѝчен** и **екологѝчески** *прил.*) Наука, която изследва взаимоотношенията между хората, растенията, животните и околната среда, както и възможностите на човека и неговата дейност да влияят върху другите животински популации и естествената среда. ✧ **Екология на човека.** Наука за взаимодействието на човешкото общество с природата и практическите проблеми на опазването ѝ. ‹от *гр.* οἶκος ‘дом’ + λόγος ‘наука’ ⇨ *лат.*›

екоршѐ *ср. Изк.* Рисунка или скулптура на човешка или животинска фигура, в която кожата не е изобразена, за да може да се виждат мускулите. ‹*фр.* écorché›

екосистѐма *ж.* Биологично съобщество и заобикалящата го среда, където хранителните вещества и енергията се предават по хранителни вериги. ‹от *гр.*›

екосфѐра *ж.* **1.** Слоят от земната атмосфера, в който може да съществува живот; биосфера. **2.** Слоят от атмосферата, заобикаляща дадена планета, в който може да съществува живот. **3.** *Астр.* Частта от пространството около дадена звезда, в която е възможно да има живот. ‹от *гр.*›

екотѝп *м. Бот.* Група растения, които са се приспособили към определени почвено-климатични условия. ‹от *гр.*›

екоцѝд *м.* Унищожаване на природната среда. ‹*гр.* + *лат.*›

екра̀н *м.* (**екра̀нен** *прил.*) **1.** Гладка бяла повърхност, върху която се прожектира изображение. **2.** Устройство, което възпроизвежда образи, сигнали, текст и др. **3.** Плоскост, която защитава от вредни излъчвания. ‹*фр.* écran›

екраниза̀ция *ж.* Филмиране на литературно произведение. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

екранизѝрам *несв.* и *св.* (**екранизѝране** *ср.*) Филмирам литературно произведение. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

екранѝрам *несв.* и *св.* (**екранѝране** *ср.*) **1.** *Физ.* Връщам в обратна посока, не пропускам; отразявам. **2.** Предпазвам от външно, странично влияние (чрез устройство, приспособление и др.).

екс- *представка.* В сложни думи със значение ‘бивш’, напр. *експрезидент*, *експремиер*, *ексшампион*. ‹*лат.*›

екс$_1$ *нареч.* Наведнъж, до дъно (при пиене на алкохол). ‹*лат.*›

екс$_2$ *нареч. Икон.* **1.** От мястото на произхода (термин, който означава мястото, откъдето свършват правата и задълженията на продавача и започват правата и задълженията на купувача, напр. “от пристанището”, “от завода”, “от мината”, “от кораба” и пр.). **2.** По курса на ценната книга. ‹*лат.* ⇨ *англ.* ex›

ексапостила̀рий *м. Рел.* В църква — тропар, който се изпълнява на утринната служба в неделя и на някои празници след канона. ‹*гр.*›

ексѐдра *ж.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — открито място в портик с места за сядане. **2.** *Истор.* В древен Рим — приемна, гостна. **3.** *Архит.* Полукръгла или правоъгълна вдлъбнатина, в която са разположени седалки. **4.** *Архит.* Апсида, заемаща цялата широчина на пространството, в което е разположена. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

екселѐнц *м.* При обръщение към посланик, висш държавен служител и др. — превъзходителство. ‹*фр.* excellence›

екселѝрам *св.* и *несв. Остар.* **1.** Отличавам се. **2.** Превъзхождам. ‹*лат.* excellere ⇨ *фр.* exceller›

ексѐр *м. Диал.* Гвоздей. ‹*тур.* ekser›

ексѝк *Разг.* **1.** Като *прил.* Който отмерва по-малко или който е по-малко от необходимото. **2.** Като *нареч.* С недостиг (по количество, брой). ‹*тур.* eksik›

ексика̀тор *м. Хим.* Апарат за изсушаване на препарати, който се използва в химическите лаборатории. ‹*лат.* excicco ‘изсушавам’ ⇨ *нем.*›

ексика̀ция *ж. Хим.* Процес на изсушаване на материи с ексикатор. ‹*лат.*›

ексико̀за *ж. Мед.* Обезводняване на организъм. ‹*лат.*›

екскава̀тор *м.* **1.** *Техн.* Машина за копаене на пръст, зърнести материали и др. **2.** *Мед.* Хирургичен инструмент, който се използва за изстъргване на заболяла тъкан. **3.** *Мед.* Зъболекарски инструмент, който се използва за отстраняване на загнили повърхности от зъба. ‹*лат.* excavere ‘дълбая’ ⇨ *англ.* excavator ⇨ *нем.* Exkavator›

екскава̀ция *ж. Техн. Мед.* Издълбаване с екскаватор. ‹*лат.* excavatio›

ексклузѝвен *прил.* (**ексклузѝвност** *ж.*) **1.** Изключителен, особен. **2.** Единствен, специа-

лен. 3. Недостъпен, затворен, с ограничен достъп (обикн. за клубове, организации и под.). 4. *Разг.* Отличен, първокласен, изключителен. 5. *Прен. Разг.* Модерен. ✧ **Ексклузивна репрезентация.** Правото на един профсъюз, посочен от мнозинството работници или служители в дадено предприятие или учреждение, да представлява всички тях, независимо дали са синдикални членове или не. ✧ **Ексклузивно интервю.** Специално интервю, дадено само пред представител на една масмедия. ‹*лат.* ⇨ *нем.* exklusiv›

ексклузивизъм *м.* Нетърпимост към чуждото мнение. ‹*фр.* exclusivisme›

екскременти *мн.* Изпражнения на човек или животно. ‹*лат.* excrementum›

екскрет *м. Биол.* Ненужно вещество, което се отделя от тялото. ‹*лат.* excretum 'отделено'›

екскреция *ж.* (**екскреционен** *прил.*) 1. *Физиол.* Отделяне на отпадни продукти от метаболизма, главно чрез бъбреците. 2. Отделяне. ‹*лат.*›

екскурзиант *м.* (**екскурзиантски** *прил.*) Участник в екскурзия. ‹от *лат.*›

екскурзия *ж.* (**екскурзионен** *прил.*) Колективно пътуване и посещение на исторически забележителности, интересни обекти и под. ‹*лат.* excursio›

екскурзовод *м.* Водач на група екскурзианти; гид.

екскурс *м.* Отклонение от главната тема на устно или писмено изказване за разясняване на страничен въпрос. ‹*лат.* excursus›

експлибрис *м. Полигр.* Художествено изработена винетка с името на собственика на книга, която се залепва или отпечатва на вътрешната страна на корицата. ‹*лат.* ex libris 'от книгите на'›

експанзивен *прил.* (**експанзивност** *ж.*) Невъздържан, избухлив. ‹*фр.* expansif›

експанзия *ж.* (**експанзионистичен** *прил.*) *Полит.* Разширение, разпространение на влияние, власт, владение и др. извън първоначалните им предели. ✧ **Вертикална експанзия.** *Икон.* Разширяване дейността на фирма в друг или други етапи на производството, напр. създаване на фирма, която едновременно произвежда даден продукт и го реализира на пазара. ‹*лат.* expansio ⇨ *нем.* Expansion›

експатриация *ж. Полит.* Изселване, изгонване от родината. ‹*лат.*›

експатрийрам *несв.* и *св.* Изселвам, изгонвам от родината. ‹*нем.* expatrieren›

експедирам *несв.* и *св.* (**експедиране** *ср.*) 1. Изпращам кореспонденция, стока, товари и др. до местоназначението им. 2. *Разг. Пренебр.* Прогонвам, отпращам. — **експедирам се.** ‹*лат.* expedio›

експедитивен *прил.* (**експедитивно** *нареч.*; **експедитивност** *ж.*) Който бързо и делово се справя с текущата си работа; деловит. ‹*фр.* expéditif›

експедитор *м.* (**експедиторски** *прил.*) 1. *Икон.* Човек, който от свое име, но за чужда сметка, изпраща или доставя стоки според направените поръчки във фирма или магазин. 2. Човек, който се занимава с експедиране на кореспонденция, стока. ‹*фр.* ⇨ *нем.*›

експедиция *ж.* 1. Далечно пътуване на група лица с научноизследователска, военна и др. цел. 2. Самата група участници в такова пътуване. 3. Изпращане на кореспонденция, стока, товар и др. до местоназначението; експедиране. 4. Служба за експедиране. ‹*лат.* expeditio›

експекторация *ж. Мед.* Отхрачване. ‹*лат.*›

експеримент *м.* (**експериментен** и **експериментален** *прил.*; **експериментално** *нареч.*) 1. Научен опит. 2. Опит да се направи, да се предприеме, да се провери нещо. ✧ **Следствен експеримент.** *Юр.* Процесуално средство за проверяване и уточняване на данни, получени от разпита на обвиняем или на свидетели или от други следствени действия. ‹*лат.* experimentum›

експериментален *прил.* ✧ **Експериментална археология.** *Археол.* Научна дисциплина, подразделение на археологията, при която учените имат възможност, повтаряйки (или имитирайки) определен вид човешка дейност (изграждане на праисторически жилища, пещи, направа на оръдия на труда и др.), да натрупат необходимия опит и сръчност, за да прецизират направените по теоретичен път технологически и палеоикономически изводи за древните общества. ✧ **Експериментална естетика.** Научна дисциплина, която се родее с психологията на изкуството и естетиката, но всъщност е първият чисто научен подход към изкуството, който има строга методология на изследване; макар и критикувана за своето опростенчество от естети, изкуствоведи и психолози, Е. е. намира много широко приложение — в изследване ефективността на рекламата; четивността на различни видове дисплеи; условията при избор на местоживеене; смяната на модата в облеклото и обзавеждането; факторите, определящи един човек като привлекателен и много др. по-традиционни и по-нетрадиционни области. ✧ **Експериментална невроза.** *Психо.* Определено поведенческо разст-

ройство, създадено в лабораторни условия, за да се открие модел на естествено възникващо невротично поведение, като опитите се прилагат върху животни. За създател на този тип изследване е смятан Иван П. Павлов (1849—1936). ✧ **Експериментална психология.** *Психо.* Начинът, по който се получава съдържанието на науката психология — чрез манипулирането на стойностите в една област се открива как те се променят в друга област; от втората половина на XIX в. психологията се нарича и Е. п. (първият труд е на Г. Т. Фехнер (1801—1887), а първата лаборатория по Е. п. е открита в Лайпциг (1879) от В. Вунт (1832—1920). ‹*лат.* experimentālis›

експериментатор *м.* (**експериментаторски** *прил.*) Човек, който прави експеримент. ‹*лат.* experimentātor›

експериментирам *несв.* и *св.* (**експериментиране** *ср.*) Провеждам експерименти. ‹*лат.* ⇨ *нем.* experimentieren›

експерт *м.* (**експертен** *прил.*) Специалист, който е така квалифициран чрез обучение или опит, че може да си формира определено самостоятелно мнение в областта на науката, клон на изкуството или отдел на търговията. ‹*лат.* expertus 'опитен'›

експертен *прил.* ✧ **Експертна система.** *Инф.* Компютърна програма, която съдържа експертна информация в определена област от научното познание и отговаря на въпроси на потребителя, като прави изводи, подобни на изводите на експерт.

експертиза *ж.* **1.** *Юр.* Разглеждане на въпрос, проблем от експерт, за да се даде компетентно заключение. **2.** *Лит.* Окончателен анализ и оценка на отделно художествено произведение, когато без допълнителни сведения експертът определя периода на създаване, естетическите достойнства, връзките с подобни произведения и т. н. ✧ **Балистична експертиза.** *Юр.* Съдебна експертиза, чиито задачи могат да бъдат: определяне вида, системата, конструкцията и пр. на огнестрелното оръжие и неговото техническо състояние; идентифициране на гилзите и други обстоятелства, конкретизиращи огнестрелното оръжие, използвано при извършване на престъплението; обстоятелствата, свързани с произвеждането на изстрела и т. н. ✧ **Графологична експертиза.** *Юр.* Експертиза, извършена върху почерк с цел да се установи авторството на документ. ‹*нем.* Expertise›

експиратор *м.* (**експираторен** *прил.*) *Анат.* Мускул, който участва в издишването на въздух от белия дроб. ‹от *лат.*›

експираторен *прил.* Свързан с издишването на въздух от белите дробове. ✧ **Експираторно ударение.** *Език.* Силово, динамично ударение. ‹от *лат.* expīro 'издишвам'›

експирация *ж.* *Мед.* Издишване. ‹от *лат.* expiratio›

експлант *м.* *Мед.* Жива тъкан, пренесена от организма в изкуствена хранителна среда за експериментални и диагностични цели. ‹*лат.*›

експлантация *ж.* *Мед.* Отглеждане на експлант. ‹*лат.* explanto 'пресаждам'›

експликация *ж.* (**експликативен** *прил.*) Пояснение, разяснение, представяне. ‹от *лат.* explicatio›

експлицитен *прил.* (**експлицитност** *ж.*) Явен, открит. ‹от *лат.*›

експлоататор *м.* (**експлоататорски** *прил.*) *Разг.* Този, който експлоатира. ‹*фр.* exploiteur ⇨ *рус.*›

експлоатация *ж.* (**експлоатационен** *прил.*) **1.** Употреба, използване. **2.** *Разг.* Използване на чужд труд за лична облага. ‹*фр.* exploitation›

експлоатирам *несв.* и *св.* (**експлоатиране** *ср.*) **1.** Подлагам на експлоатация. **2.** *Разг.* Използвам чужд труд за лична облага. ‹*фр.* exploiter›

експлодирам *несв.* и *св.* (**експлодиране** *ср.*) Избухвам, взривявам се. ‹*лат.* explodo 'изхвърлям с шум'›

експлозив *м.* Взрив. ‹*фр.* explosif›

експлозивен *прил.* (**експлозивност** *ж.*) **1.** Който може да експлодира; взривен. **2.** *Прен.* Който се изявява изненадващо силно; бурен. ‹*фр.* explosif›

експлозия *ж.* **1.** Взрив, избухване, изгърмяване. **2.** *Прен.* Изненадваща бурна изява. ‹*лат.* explosio›

експозé *ср.* Кратко изложение по даден въпрос (обикн. устно). ‹*фр.* exposé›

експозиция$_1$ *ж.* (**експозиционен** *прил.*) **1.** Изложба. **2.** Встъпителна част на сюжетно, литературно или музикално произведение, съдържаща мотивите, които по-нататък се разработват. **3.** Осветяване на фотоматериала при снимане. ‹*лат.* expositio 'изложение'›

експозиция$_2$ *ж.* (**експозиционен** *прил.*) *Фин.* Сумата от всички кредити, които една банка е отпуснала на свой клиент. ‹*лат.* ⇨ *англ.* exposition›

експозиция$_3$ *ж.* (**експозиционен** *прил.*) *Геогр.* Положение на обект спрямо слънчевите лъчи или преобладаващите в района ветрове. ‹*англ.* exposure›

експонат *м.* Предмет в изложба. ‹*лат.* exponātus 'оставен за показ'›

експонент *м.* **1.** Изложител. **2.** *Мат.* Степенен

показател. ‹*лат.* exponentis ‘показващ’›

експонѝрам *несв.* и *св.* (**експонѝране** *ср.*; **експонàция** *ж.*) **1.** Подреждам изложба. **2.** Осветявам фотографска лента. ‹*лат.* expono ‘показвам’›

експòрт *м.* (**експòртен** *прил.*) *Икон.* Изпращане (износ) на стоки зад граница с цел продажба. ‹*лат.* exporto ⇨ *англ.* export›

експòртен *прил.* ✧ **Експортен факторинг.** *Икон.* Система на международна търговия, при която износителят сключва договор с местно дружество, което събира дължимата сума в страната на вносителя. ✧ **Експортни премии.** *Фин.* Допълнително финансиране на външнотърговската дейност на стопанските организации от бюджета за стимулиране на валутните постъпления. ‹от *лат.*›

експортѝрам *несв.* и *св.* (**експортѝране** *ср.*) Правя експорт изнасям зад граница. ‹*нем.* exportieren›

експортьòр *м.* (**експортьòрски** *прил.*) *Икон.* Този, който прави експорт; износител. ‹*фр.* exporteur›

експрѐс *м.* (**експрѐсен** *прил.*) *жп* Високоскоростен влак, който спира само на големите гари. ‹*лат.* expressus ‘усилен’ ⇨ *фр.* express›

експрѐсен *прил.* Много бърз, неотложен. ‹от *лат.*›

експресѝвен *прил.* (**експресѝвност** *ж.*) Изразителен. ✧ **Експресивни изкуства.** *Психо.* Това са поезията, музиката, литературата, рисуването, танца, скулптурата и техните комбинации, които се използват в психотерапията като начини да се улесни пациентът при преминаването му през емоционални смущения, свързани със словесна конфронтация. ‹*фр.* expresif›

експресионѝзъм *м.* (**експресионистѝчен** *прил.*) *Изк.* **1.** Термин, който характеризира цялото модерно изкуство, противопоставило се на импресионизма (въведен е от немския художествен критик Х. Валден). **2.** Изкуство, в което формите се създават от субективните реакции спрямо наблюдаваната реалност. **3.** *Прен.* Всяко изкуство, при което формата и цветът са деформирани, липсват реализъм и пропорции. ‹*фр.* expressionisme›

експресионѝст *м.* (**експресионистѝчен** *прил.*) Последовател на експресионизма. ‹*фр.* expressioniste›

експрѐсия *ж.* (**експресѝвен** *прил.*) **1.** Експресивност, изразителност. **2.** Кратко художествено произведение плод на силно чувство, настроение, преживяване на автора. ‹*лат.* expressio ⇨ *фр.* expression›

експромѝсия *ж.* *Юр.* Договор, чрез който трето лице поема задължение вместо ответ-ника. ‹*лат.*›

експрòмпт *м.* (**експрòмптен** *прил.*) Импровизация. ‹*лат.* expromptus ‘бърз’›

експрòмпто *нареч.* Изведнъж, без подготовка. ‹*лат.*›

експроприàтор *м.* *Юр.* Този, който извършва експроприация. ‹*фр.* expropriateur›

експроприàция *ж.* *Юр.* Принудително отчуждаване на частна собственост от държавата. ‹*фр.* expropriation›

експроприѝрам *несв.* и *св.* (**експроприѝране** *ср.*) *Юр.* Извършвам експроприация. ‹*фр.* exproprier›

експулсàция и **експùлсия** *ж.* *Юр.* Изгонване на чужденец от страната, в която пребивава, заради извършено от него закононарушение. ‹*лат.* expulsio›

експулсѝрам *несв.* и *св.* (**експулсѝране** *ср.*) *Юр.* Изгонвам чужденец от страната. ‹от *фр.* expulser›

екстàз *м.* (**екстàзен** и **екстатѝчен** *прил.*) Чувство на висше удоволствие и блаженство. ‹*гр.* ἔκστασις›

ѐкстази *ср.* *Фарм.* Синтетичен халюциноген, наркотик, обикн. на таблетки, който въздейства върху централната нервна система и води до еуфория. ‹*англ.* ecstasy›

екстензѝвен *прил.* (**екстензѝвност** *ж.*) Който е насочен към количествени, а не към качествени изменения. ‹*лат.* extensīvus›

екстензионàл *м.* **1.** *Лог.* Множеството на всички предмети, спрямо които един израз е приложим. **2.** *Език.* Обемът на едно понятие, който обхваща всички признаци на реалните предмети, назовавани с една дума. **3.** *Език.* Езиковата единица, разглеждана в нейната съотносимост с индивидуализирания предмет в контекста на речта; референт. ‹*лат.*›

екстѐнзия *ж.* *Мед.* **1.** Акт на разтягане или опъване; мускулно съкращение, при което съответният крайник се изправя. **2.** Теглене при счупване и разместване на крайник, за да се възстановят костите в нормално положение. ‹*лат.* extensio›

екстѐнзор *м.* *Анат.* Всеки мускул, който при съкращението си причинява разгъване на крайник или друга част на тялото. ‹*лат.* extensor›

екстериòр *м.* (**екстериòрен** *прил.*) Външен вид, външност. ‹*лат.* exterior›

екстериториàлност *ж.* (**екстериториàлен** *прил.*) *Юр.* Право на особени привилегии (неподсъдност на местните съдилища, неприкосновеност на личността и жилището и др.) на чуждите дипломатически представители в една държава. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

екстернàнт *м.* Лице, което полага изпити в

учебно заведение, без да се е обучавало там. ‹от *лат.* externus 'външен'›

екстернàт *м.* Система за обучение чрез самостоятелна подготовка и полагане на изпити. ‹*лат.* ⇨ *фр.* externat›

екстернѝрам *несв.* и *св.* (**екстернѝране** *ср.*) Изселвам извън границите на държавата. ‹от *лат.* externus›

екстирпàция *ж. Мед.* Цялостно премахване на тъкан, орган или израстък чрез хирургична операция; отстраняване. ‹*лат.* extirpatio 'изскубване'›

èкстра 1. Като *прил. Разг.* Висококачествен, превъзходен. **2.** Като *нареч. Разг.* Превъзходно, много добре. **3.** Като *същ. ж. Икон.* Принадлежност към стока, която не се включва в цената, а трябва да се плати отделно. ✧ **Екстра категория.** За обществено заведение (ресторант, хотел и др.) — най-висока по степен категория. ‹*лат.* extra 'извън' ⇨ *нем.* extra›

èкстра- *представка.* В сложни думи със значение 'извън', 'външен', напр. *екстракардиален*, *екстраординарен*, *екстрасистола*. ‹*лат.* extra 'извън'›

екстравагàнтен *прил.* (**екстравагàнтност** *ж.*) Който се отличава от общоприетото; необичаен, причудлив, странен. ‹*фр.* extravagant›

екстравазàт *м. Мед.* Изливане на кръв или биологична течност от съдовете в околните тъкани след травма, изгаряне, възпаление или алергични реакции. ‹*лат.* ⇨ *фр.* extravase›

екстравазàция *ж. Мед.* Изливане на екстравазат. ‹*лат.* ⇨ *фр.* extravasation›

екстрадѝрам *несв.* и *св.* (**екстрадѝране** *ср.*) *Юр.* Предавам престъпник на държавата, чийто гражданин е той. ‹от *фр.* extrader›

екстрадѝция *ж. Юр.* Екстрадиране. ‹*фр.* extradition›

екстрàдос *м. Архит.* Външното лице на извивката на арка. ‹*фр.* extrados›

екстракардиàлен *прил. Мед.* Извънсърдечен. ‹*лат.*›

екстрàкт *м.* (**екстрàктен** и **екстрактѝвен** *прил.*) *Хим. Фарм.* Препарат, който се получава чрез изпаряване на воден, спиртен или етерен разтвор от лекарствено средство; извлек. ‹*лат.* extractum ⇨ *нем.* Extrakt›

екстрактѝвен *прил.* Екстрактен. ‹*лат.* extractus 'извлечен' ⇨ *фр.* extractif›

екстрàктор *м.* **1.** *Хим.* Апарат за екстракция. **2.** *Мед.* Инструмент, който се използва за отделяне на чуждо тяло от организма или за подпомагане израждането на дете. **3.** *Техн.* Инструмент, машина или апарат за извличане, изваждане, изстискване. ‹*лат.* extraco 'извличам' ⇨ *фр.* extracteur›

екстрàкция *ж.* (**екстракциòнен** *прил.*) **1.** *Хим.* Извличане на определени съставки от твърди или течни вещества. **2.** *Мед.* Хирургично отстраняване на част от тялото. **3.** *Мед.* Изваждане на плода от тялото на майката по време на раждане. ‹*лат.* extractio ⇨ *нем.* Extraktion›

екстралингвистѝчен *прил. Език.* Неезиков, извънлингвистичен. ‹*лат.*›

екстраординàрен и **екстраординèрен** *прил.* Който е извън рамките на обикновеното; необикновен, необичаен, извънреден. ‹*лат.* extraordinarius›

екстраполàтор *м. Инф.* Цифрово или аналогово изчислително устройство в системите за автоматично управление, предназначено за решаване на диференциални уравнения, описващи поведението на управляемия обект. ‹от *лат.*›

екстраполàция *ж.* **1.** Научен метод, при който изводи, получени от наблюдение над една част от дадено явление, се разпростират, прехвърлят върху друга негова част. **2.** *Мат.* Намиране по редица от дадени значения функцията на други значения, които са извън тази редица. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Extrapolation›

екстраполѝрам *несв.* и *св.* (**екстраполѝране** *ср.*) Извършвам екстраполация. ‹*нем.* extrapolieren›

екстрасѐнс *м.* Човек със силно биополе и свръхестествени възможности, който може да лекува, да влияе на психиката, да предсказва бъдещето. ‹*англ.* extrasensory›

екстрасѝстола *ж. Мед.* Извънреден сърдечен удар. ‹от *лат.*›

екстрасистолѝя *ж. Мед.* Вид аритмия, която се характеризира с наличие на екстрасистоли. ‹от *лат.*›

екстраутерѝнен *прил. Мед.* Извънматочен. ‹*лат.*›

екстрахѝрам *несв.* и *св.* (**екстрахѝране** *ср.*) Подлагам на екстракция; извличам, изваждам. ‹*лат.* extraho 'извличам' ⇨ *нем.* extrahieren›

екстремàлен и **екстрèмен** *прил.* (**екстрèмност** *ж.*) **1.** Краен, извънмерен, пределен. **2.** *Мат.* Който се отнася до екстремум. ‹от *лат.* extrēmus›

екстремѝзъм *м.* Придържане към крайни прояви и възгледи (обикн. в политиката). ‹*фр.* extrémisme›

екстремѝст *м.* Привърженик на екстремизма. ‹*фр.* extrémiste›

екстремѝстки *прил.* ✧ **Екстремистки религиозни култове.** *Филос.* Организации, за основа на които служат догматични и абсолютистки философски убеждения, а техните

водачи са богати живи лидери, които смятат себе си за месии и за притежатели на свръхестествени сили; системата на управление на Е. р. к. е тоталитарна, наложени са изисквания за безпрекословно подчинение на груповите норми и правила, основният акцент е върху придобиването на богатство от култа.

екстрѐмум *м. Мат.* Крайна стойност на величина (като общо название на понятията "максимум" и "минимум"). ‹от *лат.* extrēmum›

ѐкстрен *прил.* Извънреден, неотложен, спешен, срочен. ‹*рус.*›

ексфолиа̀нт *м.* Медицинско или козметично средство за ексфолиация. ‹от *лат.*›

ексфолиа̀ция *ж.* **1.** В медицината и козметиката — излющване на горните пластове на кожата. **2.** *Мед.* Отделяне на повърхностния епител от подлежащата тъкан. **3.** В стоматологията — естествено отделяне на млечните зъби. ‹от *лат.*›

ексфолийрам *несв.* и *св. Мед.* Излющвам повърхностен епител на тъкан, горен пласт на кожа. ‹от *лат.*›

ексхибиционѝзъм *м. Психо. Мед.* Тенденциозно показване на тялото, обикн. на гениталиите, на човек, който в повечето случаи не очаква това и не го желае, а ексхибиционистът се възбужда полово или извлича някакво полово удовлетворение от поведението си. ‹*лат.* exhibitionism›

ексхибиционѝст *м. Психо. Мед.* Човек, който страда от ексхибиционизъм. ‹от *лат.*›

ексхума̀ция *ж.* Изравяне на погребано тяло за патологоанатомическо изследване. ‹*лат.* exhumatio›

ексцентрѝк *м.* (**ексцентрѝчен** *прил.*) **1.** *Техн.* Цилиндрична или дисковидна машинна част, чиято ос на въртене не съвпада с геометричния ѝ център. **2.** Цирков артист, който изпълнява ефектни номера. **3.** Чудак; особняк. ‹*фр.* excentrique›

ексцентрѝчен *прил.* (**ексцентрѝчно** *нареч.*; **ексцентрѝчност** *ж.*) *Геом.* Който не е с общ център. ‹*фр.* excentrique›

ексцерпѝрам *несв.* и *св.* (**ексцерпѝране** *ср.*) Правя ексцерпция. ‹*лат.* excerpo 'изваждам' ⇨ *нем.* exzerpieren›

ексцѐрпция *ж.* Извадка от писмен текст. ‹*лат.* excerptio›

ексцѐс *м.* и **ексцѐсия** *ж.* **1.** Крайна проява, невъздържаност. **2.** Обикн. *мн.* Нарушение на обществения ред; безредици, изстъпления. ‹*лат.* excessus 'отстъпление', 'отклонение' ⇨ *нем.* Exzess›

ексцесѝв *м.* (**ексцесѝвен** *прил.*) *Език.* Крайна, извънредна степен, която се изразява граматически и описателно. ‹*нем.* exzessiv›

ексципиѐнт *м. Мед. Фарм.* Субстанция, която се комбинира с лекарствен препарат за получаване на по-подходяща форма за приложението му. ‹*лат.*›

екта̀зия *ж. Мед.* Разширяване на канал или кух орган. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ектѐния *ж. Рел.* Молитва в християнското богослужение, произнасяна гласно и провлечено от духовник. ‹от *гр.* ἐκτένεια 'усърдие'›

ѐкто- *представка.* В сложни думи със значение 'външен', напр. *ектодерма*, *ектопаразити*, *ектоплазма*. ‹от *гр.* ἐκτός 'външен'›

ектогенѐза *ж.* и **ектогенѐзис** *м. Филос.* Направление в еволюционното учение, според което развитието на живата природа става изключително под влияние на външната среда. ‹*гр.*›

ектодѐрма *ж.* (**ектодерма̀лен** *прил.*) *Биол.* **1.** Външният пласт на зародиша на многоклетъчните животни. **2.** Външен слой от тялото на мешестите животни. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ектопаразѝти *мн.* (ектопаразѝт *м.*) (**ектопаразѝтен** *прил.*) *Биол.* Външни паразити, които постоянно или временно живеят по повърхността на своя гостоприемник. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ектопия *ж.* (**ектопѝчен** *прил.*) *Мед.* Разрастване на тъкан на необичайно място в резултат на вроден дефект или травма. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ектоплѐзма *ж. Биол.* Външният слой на клетъчната цитоплазма. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ектотрѐфен *прил. Биол.* Който живее извън клетките. ‹*гр.*›

ектродактѝлия *ж. Мед.* Вродена липса на всички пръсти или на някои части от един или от всичките пръсти. ‹*гр.*›

ектромѐлия *ж. Мед.* Вродена липса или значително скъсяване на дългите кости на един или повече крайници. ‹*гр.*›

екфра̀зис *м.* и **екфра̀за** *ж. Истор.* Описание на паметник на изкуството, който може да бъде и въображаем, характерен жанр във византийската литература. ‹*гр.* ἐκφράσις 'изложение, описание'›

екхимо̀за *ж. Мед.* Кръвонасядане, кръвоизливно петно. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ѐкшън **1.** Като *прил.* Който се отличава с напрегнато действие, динамизъм, приключения. **2.** Като *същ. м.* Напрегнато действие, динамика, бой, борба. ‹*англ.* action 'действие'›

ѐкшън пѐйнтинг *м. Изк.* Живопис на действието, понятие от изкуството на абстрактния експресионизъм. ‹*англ.* action painting›

екю̀₁ *ср. Истор.* Стара френска златна или сребърна монета. ‹*фр.* écu›

екю̀₂ *ср. Фин.* Международна регионална парична единица в рамките на Европейската валутна спогодба, платежно средство на меж-

дудържавните плащания на страните от Европейския съюз, въведена през 1979 г. и заменена през 1999 г. от еврото. ✧ **Твърдо екю.** *Икон.* Вариант на екюто, предложен от Великобритания първоначално като обща валута, която да може да се използва в страните от Европейската общност за всички валутни трансакции, наравно с националните им валути. ‹съкр. от *англ.* E(uropean) C(urrency) U(nit)›

ел *м.* Гъста и силна английска бира. ‹*англ.* ale›

елабора̀т *м.* Писмена работа, съчинение, труд. ‹*лат.* elaborātus›

елайн *м. Биохим.* Съставна част на животинските или несъхнещите растителни масла и мазнини. ‹*гр.* ⇨ *нем.*›

ела̀м *м. Архит.* В еврейската архитектура — притвор, преддверие; покрита галерия. ‹*иврит*›

еластѝн *м.* (**еластѝнов** *прил.*) *Биохим.* Белтък, основен компонент на еластичната съединителна тъкан. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Elastin›

еластѝчен *прил.* (**еластѝчност** *ж.*) Разтеглив, гъвкав. ‹*гр.* ⇨ *фр.* élastique›

елатѝв *м.* (**елатѝвен** *прил.*) *Език.* Абсолютна превъзходна степен. ‹*лат.* elatīvus 'висок, издигнат'›

ела̀ция *ж. Мед.* Състояние на безпричинна приятна възбуда и ентусиазъм. ‹*лат.*›

елбѐте *нареч. Диал.* Разбира се, наистина, знае се. ‹*тур.* elbet(te)›

ѐлда *ж. Бот.* Едногодишно фуражно и медоносно растение. Polygonum fagopyrum. ‹*тур.* helda›

Елдора̀до *ср.* **1.** Приказно богатата страна, която търсели испанските завоеватели, откриватели на Америка. **2.** *Прен.* Блажена страна. ‹*исп.* el dorado 'позлатеният' ⇨ *нем.* Eldorado 'златна страна'›

ѐле *част.* Най-после, най-сетне, накрая. ‹*тур.* hele›

елева̀тор *м.* (**елева̀торен** *прил.*) **1.** *Техн.* Съоръжение за вертикално пренасяне на насипни материали. **2.** *Мед.* Инструмент, който се използва за повдигане на хлътнали и счупени кости. **3.** *Мед.* Лостоподобен инструмент, който се използва в стоматологията за отделянето на зъба от венеца при изваждането му. ‹*лат.* elevo 'издигам' ⇨ *нем.* Elevator›

елевсѝнии *мн.* (**елевсѝнски** *прил.*) *Истор.* В древна Гърция — празненства в чест на богинята на земното плодородие Деметра и дъщеря ѝ Персефона. ‹по името на гр. Елевсин, където били провеждани›

елевтѐрии *мн. Истор.* В древна Гърция — празници в чест на богинята на свободата. ‹*гр.*›

елега̀нтен *прил.* (**елега̀нтно** *нареч.*; **елега̀нтност** *ж.*) Изящен, изискан, фин. ‹*фр.* élégant›

елегѝчески *прил.* ✧ **Елегически дистих (двустишие).** *Лит.* Двустишие, в което първият стих е хекзаметър, а вторият — пентаметър.

елѐгия *ж.* (**елегѝчен** и **елегѝчески** *прил.*) **1.** *Лит.* Лирическо стихотворение, изградено върху скръбни, трагични преживявания на поета. **2.** *Муз.* Музикална пиеса с такъв характер. ‹*гр.* ἐλεγεία ⇨ *лат.* elegia ⇨ *нем.* Elegie›

елѐй *м.* **1.** Дървено, маслинено масло. **2.** Младо маслинено дърво. **3.** *Рел.* Смес от пет съставки (ароматна смола от мирово дърво, кора от кафяво дърво, благовонна тръстика, кора от лаврово дърво, маслинено масло), която се вари и се използва за помазване, освещаване и под. християнски обреди. ‹*гр.* ἔλαιον›

елѐк *м.* Къса горна дреха без ръкави с копчета отпред. ‹*тур.* yelek›

електѝвен *прил.* (**електѝвност** *ж.*) Който може да бъде избран; избираем. ‹*лат.* electus 'избран' ⇨ *фр.* électif›

елѐктор *м. Истор.* Княз, който участва в избор на крал. ‹*лат.*›

електоралѝзъм *м. Полит.* Стремеж на партията да подчини политиката си единствено на постигането на изборен успех. ‹*фр.* électoralisme›

електора̀т *м.* (**електора̀лен** *прил.*) **1.** *Юр.* Избирателно право. **2.** *Разг.* Всички хора с права да избират. ‹*лат.* elector 'който избира' ⇨ *фр.* électorat›

електризѝрам *несв.* и *св.* (**електризѝране** *ср.*) **1.** *Ел.* Възбуждам електричество. **2.** Лекувам с електричество. **3.** *Прен.* Въодушевявам, възбуждам. ‹*фр.* électrise ⇨ *нем.* elektrisieren›

електрѝк *прил.* Който е синьо-зелен на цвят. ‹*фр.* électrique›

електрификà̀ция *ж.* (**електрификацѝонен** *прил.*) Снабдяване с електричество. ‹*нем.* Elektrifizierung›

електрифицѝрам *несв.* и *св.* (**електрифицѝране** *ср.*) Снабдявам с електрическа енергия. ‹*нем.* elektrifizieren›

електрѝчески *прил.* ✧ **Електрическа верига.** *Ел.* Верига от източник на електрическа енергия, уреди, проводник и потребител, свързани в затворен кръг. ✧ **Електрическа дъга.** *Физ.* Много светъл разряд при температура над 3 000°C, който настъпва при протичане на електричен ток през процепа между два електрода. ✧ **Електрическа индукция.** *Физ.* Величина, която характеризира електрическото поле в един диелектрик. ✧ **Електрическа искра.** *Физ.* Кратковременен електричен разряд през диелектрик или

изолатор, придружен от светлина и звук. ✧ **Електрическа мощност.** *Физ.* Скоростта, с която се извършва работа или се преобразува електрическа енергия. ✧ **Електрическа мрежа.** *Ел.* Система от съоръжения за променлив или прав ток, които свързват източник с потребител. ✧ **Електрическа централа.** *Ел.* Централа, в която от различни източници на енергия се получава ток (АЕЦ = атомна електрическа централа; ВЕЦ = водна електрическа централа; ТЕЦ = топлоелектрическа централа). ✧ **Електрически елемент.** *Физ.* Източник на ток, при който електрическата енергия се получава за сметка на химическата енергия. ✧ **Електрически потенциал.** *Физ.* Величина, която характеризира енергетично дадено електрическо поле. ✧ **Електрически проводник.** *Ел.* Тяло, което може да провежда електрически ток. ✧ **Електрически ток.** *Физ.* Насочено движение на електрически заряди. ✧ **Електрически филтър.** *Техн.* Устройство за отделяне на електрически токове с определена честота. ✧ **Електрическо напрежение.** *Физ.* Потенциалната разлика между две точки на електрическата верига, която се измерва с работата, извършвана от силите при преместване на единица товар от една точка до друга. ✧ **Електрическо поле.** *Физ.* Пространството, в което една наелектризирана материална частица привлича или отблъсква намиращите се около нея други материални частици. ✧ **Електрическо съпротивление.** *Физ.* Свойство на проводниците да противодействат на протичането на електрически ток. ‹от *гр.*›

електрѝчество *ср.* (**електрѝчен** и **електрѝчески** *прил.*) *Физ.* Общ термин, който се използва за всички явления, предизвикани от електрични заряди, намиращи се в покой или в движение. ‹от *гр.* ἤλεκτρον 'кехлибар'›

електрѝчка *ж.* *Разг.* Електрически влак за къси маршрути. ‹*рус.*›

ѐлектро- *представка.* В сложни думи със значение 'електрически', напр. *електроенергия*, *електрокар*, *електролиза*, *електромонтьор*, *електропровод*, *електротехника*, *електротранспорт*, *електроцентрала*. ‹от *гр.*›

електроанестѐзия *ж.* *Мед.* Местна или обща анестезия чрез прекарване на електричен ток през тъканите. ‹от *гр.*›

електрѝод *м.* (**електрѝоден** *прил.*) *Ел.* *Физ.* Проводник, от който или към който тече електрически ток при електролиза, електрическа дъга или вакуумна лампа. ‹от *гр.* ἤλεκτρον 'кехлибар' + ὁδός 'път'›

електродермѝлен *прил.* ✧ **Електродермална активност.** *Психо.* Електрическа активност на кожата на дланите на ръцете или на пръстите, която е мярка за състоянието на взаимодействието на организма със средата.

електроенцефалогрѝма *ж.* *Мед.* Запис под фромата на графика, отразяваща електричната активност на главния мозък. ‹от *гр.*›

електроенцефалогрѝф *м.* *Мед.* Апарат за записване на електричните токове, възникващи при дейността на мозъчните клетки. ‹от *гр.*›

електроенцефалогрѝфия *ж.* *Мед.* Изследване на електричната активност на главния мозък, представено в електроенцефалограма. ‹от *гр.*›

електрожѐн *м.* (**електрожѐнен** *прил.*) *Техн.* Уред за заваряване на метали чрез електрическа дъга. ‹*фр.* électrogène›

електроженѝст *м.* Работник, който работи с електрожен. ‹от *фр.* électrogène›

електрокѝр *м.* (**електрокѝрен** *прил.*) *Техн.* Малка товарна кола с електродвигател за обслужване на цехове, гари и др. ‹ѐлектро- + *англ.* car 'кола'›

електрокардиогрѝма *ж.* *Мед.* Графично регистриране на електричната активност на сърдечния мускул върху движеща се хартия. ЕКГ. ‹от *гр.*›

електрокардиогрѝф *м.* *Мед.* Уред за електрокардиография. ‹от *гр.*›

електрокардиогрѝфия *ж.* *Мед.* Техника за регистриране електричната активност на сърдечния мускул. ‹от *гр.*›

електрокардиофоногрѝфия *ж.* *Мед.* Техника за регистриране на сърдечните тонове и шумове. ‹от *гр.*›

електрокарѝст *м.* Работник, който обслужва електрокар.

електрокаутеризѝция *ж.* *Мед.* Разрушаване на заболяла или излишна тъкан чрез пропускане на електричен ток.

електрокинѐтика *ж.* *Физ.* Дял от физиката, който изучава електрическите заряди и тяхното движение. ‹*фр.* électrocinétique›

електрокогулѝция *ж.* *Мед.* Коагулиране на тъкани посредством високочестотен електричен ток. ‹*гр.* + *лат.*›

електрокутѝрам *несв.* (**електрокутѝране** *ср.*) Екзекутирам, убивам с електрически ток. ‹от *амер.* electro- + (exe)cute›

електролѝза *ж.* *Хим.* Химическо разлагане на електролит под действието на протичащ през него електрически ток. ‹от *гр.* ἤλεκτρον 'кехлибар' + λύσις 'разлагане'›

електролѝт *м.* (**електролѝтен** *прил.*) *Хим.* Разтвор, който съдържа йони. ‹от *гр.* ἤλεκτρον 'кехлибар' + λυτός 'разтворим'›

електромагнѝт *м.* (**електромагнѝтен** *прил.*) *Физ.* Магнит с временни свойства, т. е. който

се възбужда при протичане на електричен ток в бобина от проводник, обхващаща феромагнитна сърцевина. ‹от *гр.*›

електромагнѝтен *прил.* ✧ **Електромагнитен спектър.** *Физ.* Диапазонът от честоти, в който се разпространяват електромагнитните лъчения. ✧ **Електромагнитна индукция.** *Физ.* Индуциране на електродвижещо напрежение в дадена верига при промяна на магнитния поток в нея. ✧ **Електромагнитно лъчение.** *Физ.* Вълново разпространение на енергия, свързана с електрични и магнитни полета, получени от ускорено движение на електричен заряд. ✧ **Електромагнитно поле.** *Физ.* Особена форма на материята, чрез която се осъществява взаимодействието между заредени частици, характеризираща се чрез напрегнатостите (или индукциите) на електрическото и магнитното поле.

електромѐр *м. Техн. Ел.* Уред за измерване на изразходваната електрическа енергия.

електромотòр *м.* (**електромотòрен** *прил.*) Електрически мотор; електродвигател. ‹*гр.* + *лат.*›

електрòн *м.* (**електрòнен** *прил.*) *Физ.* Устойчива елементарна частица с отрицателен електрически заряд и маса $9{,}108.10^{28}$ г. ✧ **Орбитален електрон.** *Физ.* Електрон, който се съдържа в даден атом. ‹от *гр.* ἤλεκτρον 'кехлибар'›

електронаркòза *ж. Мед.* Кратък сън, предизвикан от преминаването на слаб ток през мозъка. ‹*лат.* electronarcose›

електрòнен *прил.* ✧ **Електронен микроскоп.** *Физ.* Уред, подобен на обикновения светлинен микроскоп, но с много по-висока разделителна способност. ✧ **Електронна двойка.** *Хим.* Двойка електрони, които са общи за два атома и образуват единична ковалентна връзка. ✧ **Електронна поща.** *Инф.* Съобщения, които се създават, изпращат и прочитат само от компютъра, без да се отпечатват на хартия; e-mail. ✧ **Електронна проводимост.** *Физ.* Проводимост в полупроводник, която се дължи на поток от електрони.

електрòника *ж.* Наука за взаимодействието на заредени частици с електромагнитни полета и за методите за създаване на полупроводникови прибори и други устройства за целите на съобщенията, автоматиката, изчислителната техника. ✧ **Квантова електроника (квантова радиофизика).** *Физ.* Дял от физиката, който изучава генерирането и усилването на микровълнова и оптична мощност в твърди, кристални, газови и течни вещества с помощта на законите на квантовата механика. ‹*англ.* electronics›

електронноизчислѝтелен *прил.* ✧ **Електронноизчислителна машина (ЕИМ).** *Инф.* Електронно устройство, което може да приема данни, да прилага към тях последователност от логически операции и да предоставя резултатите от тези операции като информация; компютър.

електроокулогрàфия *ж. Мед.* Електронен метод за регистриране на очните движения.

електропровòд *м. Ел.* Проводник за пренасяне на електрически ток на големи разстояния.

електроскòп *м. Физ.* Уред за откриване и измерване на слаби електрически товари и напрежения. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Elektroskop›

електростàтика *ж.* (**електростатѝчен** *прил.*) *Физ.* Раздел от физиката, който изучава взаимодействията между неподвижните електрически заряди. ‹*гр.*›

електротерàпия *ж. Мед.* Прилагане на електрически ток, магнитни и електрически полета за лечебни цели. ‹от *гр.*›

електротехнѝк *м.* Специалист по електротехника.

електротѐхника *ж.* (**електротехнѝчески** *прил.*) Наука за използването на електрическата енергия в практиката. ‹*рус.*›

електротѝпия *ж. Полигр.* Получаване на копия от печатни форми и др. чрез електролитно отлагане на слой метал върху предварително подготвен шаблон. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Elektrotypie›

електрофорѐза *ж. Физ.* Придвижване на електрически заредени колоидни частици в течна (обикн. водна) среда под действието на външно електрично поле. ‹от *гр.*›

електрохирýгия *ж. Мед.* Използване на високочестотен електричен ток от тънкожичен електрод за срязване на тъкани. ‹от *гр.*›

електрýм *м. Хим.* Природна сплав на злато (55-85%) и сребро. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

елѐм *м. Хим.* Каучукоподобно вещество, употребявано в лаковата индустрия. ‹от *ар.* ăl-lāmī›

елемѐнт *м.* (**елементàрен** *прил.*) **1.** Съставка на разложим предмет; част, компонент, детайл. **2.** Част в/от състава на нещо. **3.** Признак, черта от същността на нещо. **4.** *Хим.* Просто вещество, което не може да се разлага по химически начин на съставните си части. **5.** *Физ.* Устройство за получаване на електричен ток чрез химично действие. **6.** *Астр.* Величини, чиито числени стойности са необходими за определяне елиптичната орбита на планета или спътник. **7.** *Пренебр.* Човек, който е член на определена социална група. ✧ **Електрически елемент.** *Физ.* Източник на ток, при който електрическата енергия се получава за сметка на химическата енер-

гия. ✧ **Легиращи елементи.** *Метал.* Технически чисти метали (хром, волфрам, молибден и др.) или техни сплави, които се използват за легиране. ✧ **Метеорологични елементи.** *Метеор.* Характеристики на атмосферното състояние и процесите в атмосферата (температура, налягане и влажност на въздуха, скорост и посока на вятъра, валежи, слънчева радиация и др.). ✧ **Трансуранови елементи.** *Хим.* Химичните елементи от периодичната система, които са след урана, членове са на групата на актиноидите, не се срещат в природата. ✧ **Химичен елемент.** *Хим.* Вещество, което се състои изцяло от атоми с еднакъв атомен номер. ‹*лат.* elementum 'стихия', 'първично вещество'›

елементàли и **елементàлии** *мн.* Според учението на розенкройцерите — нисши природни духове. ‹от *лат.*›

елементàрен *прил.* (**елементàрно** *ср.*; **елементàрност** *ж.*) **1.** Който трябва да е известен на всеки; прост, несложен. **2.** Опростен, повърхностен, ограничен. **3.** Начален; който се отнася до основните положения в една област, наука. **4.** *Хим.* Който се отнася до химически неразложимо вещество. ✧ **Елементарни частици.** *Физ.* Най-малките частици, от които е съставена материята (протон, електрон, позитрон, неутрон, фотон и др.). ‹*лат.* elementarisus›

елементаризѝрам *несв.* и *св.* (**елементаризѝране** *ср.*) Правя да изглежда по-елементарен, отколкото е. ‹от *нем.* elementar›

елефантиàза *ж.* *Мед.* Значително удебеляване на кожата и подлежащата съединителна тъкан, причинено от запушване на лимфните съдове; слонска болест. ‹*гр.*›

Èли *ж.* В скандинавската митология — старица, която успява да победи Тор. ‹*норвежки*›

еливагàр *мн.* В скандинавската митология — единадесет реки, които изтичат от извора Хвергелмир в Нивлхейм. ‹*норвежки*›

елѝзий, елизиòн и **елѝзиум** *м.* **1.** Елисейски полета. **2.** У Омир — прекрасна страна в западния край на земята, където безсмъртните родствениците на Зевс продължавали да живеят. **3.** *Прен.* Прекрасно място, едем, рай. ‹от *гр.* ἠλιῶτις 'слънчев'›

елѝзия *ж.* *Език.* Изпускане на звук от състава на дума при изговор. ‹*лат.* elisio›

еликсѝр *м.* **1.** *Мит.* Вълшебна напитка, която прави човека безсмъртен. **2.** *Прен.* Хубава напитка, която ободрява и освежава. ‹*ар.* el-iksir ⇨ *фр.* élixir›

елиминàция *ж.* (**елиминациòнен** *прил.*) Отстраняване, изключване. ‹*лат.* elimino 'изгонвам'›

елиминѝрам *несв.* и *св.* (**елиминѝране** *ср.*) Отстранявам, изключвам. ‹*лат.* elimino 'изгонвам'›

елинвàр *м.* *Метал.* Никелово-хромово-волфрамова стомана, използвана в часовникарската индустрия. ‹съкр. от *фр.* él(asticité) invar(iable)›

èлини *м.* *Истор.* Жителите на древна Гърция. ‹*гр.* Ἕλληες›

елинѝзъм *м.* (**елинистѝчен** и **елинистѝчески** *прил.*) *Истор.* Период в историята на страните и народите в Източното Средиземноморие, Предна Азия и Черноморското крайбрежие, който обхваща царуването на Александър Македонски (ок. 323–100 г. пр. Хр.) и продължава до 30 г. пр. Хр. ‹*гр.* + *фр.* hellénisme›

елинѝка *ж.* *Остар.* **1.** Гръцки език. **2.** Гръцка азбука. ‹от *гр.*›

èлипса *ж.* (**елипсовѝден** и **елиптѝчен** *прил.*; **елиптѝчно** *нареч.*; **елиптѝчност** *ж.*) **1.** *Мат.* Затворена равнинна фигура, образувана при косо пресичане през оста на прав кръгов конус с равнина. **2.** *Език.* Максимално изпускане на синтактични елементи, без да се нарушава смисълът на изречението. ‹*гр.* ἔλλειψις›

елипсоѝд *м.* (**елипсоѝден** *прил.*) *Геом.* Геометрична фигура, която се получава при въртене на елипса около една от осите ѝ. ✧ **Ротационен елипсоид.** *Мат.* Пространствена фигура, описана при въртенето на елипса около една от осите ѝ; елипсоид, сфероид. ‹от *гр.* ἔλλειψις 'елипса' + εἶδος 'вид, изглед'›

елиптоцѝти *мн.* (елиптоцит *м.*) *Биол.* Червени кръвни клетки с елипсовидна форма. ‹от *гр.*›

елиптоцитòза *ж.* *Мед.* Наличие на значителен брой елиптоцити в кръвта. ‹от *гр.*›

елисèйски *прил.* ✧ **Елисейски полета/поля.** *Мит.* В античната митология — прекрасно място в задгробния свят, където отивали душите на благочестивите хора; елизиум. ‹*гр.*›

елѝт *м.* (**елѝтен** и **елитàрен** *прил.*) **1.** Отбрана част от дадена социална група, среда и др. **2.** Подбрани при селекция екземпляри от растения, животни, семена. ‹*фр.* élite›

елитàрен *прил.* **1.** Който е предназначен за елита. **2.** Който произхожда от елита. ‹от *фр.* élitaire›

елѝтри *мн.* *Зоол.* Предни рогови криле на твърдокрили насекоми. ‹*гр.*›

елмàз *м.* (**елмàзен** *прил.*) *Минер.* Диамант. ‹*тур.* elmas›

Ел нѝньо *м.* *Метеор.* Затопляне в източните тропици на Тихия океан, което глобално променя времето в региона, характеризира се с урагани и обилни дъждове, проявява се на няколко години. ‹*исп.* El niño 'Детето', т. е.

Христос, понеже явлението е наблюдавано за първи път на Коледа›

елоквѐнция *ж.* (**елоквѐнтен** *прил.*) *Език.* Красноречие. ‹*лат.* eloquentia›

елонга̀ция *ж.* **1.** *Астр.* Видимото ъглово разстояние на една планета от Слънцето. **2.** *Физ.* Линейно отклонение на трептящо тяло от равновесното положение в даден момент. **3.** *Мед.* Обтягане връзката на става, нерв, сухожилие и др.; разтежение. ‹*лат.* elongatio›

ело̀ра *ж.* *Рел.* В индуизма — храмово съоръжение, разположено в пещери и скали, намиращо се в индийския гр. Махаращра. ‹*санскр.*›

елпезѐ *ср.* *Диал.* **1.** Връзка надиплени листа от тютюн. **2.** *Остар.* Ветрило. ‹*тур.* yelpaze›

елпезѝрам *несв. и св.* (**елпезѝране** *ср.*) *Диал.* Правя елпезе. ‹от *тур.* yelpazelemek›

елу̀вий и **елу̀виум** *м.* (**елувиа̀лен** *прил.*) *Геол.* Земен пласт, който се е образувал при изветряването на скалите. ‹*лат.* eluo 'отмивам'›

елф *м.* *Мит.* В скандинавската митология — приказно същество, добър дух. ‹*норвежки* elfr ⇨ *англ.* elf›

елчѝя *м.* *Остар.* **1.** Пратеник, посланик, консул. **2.** *Диал.* Овен, водач на стадо. ‹*тур.* elçi›

Елюднѝр *м.* *Мит.* В скандинавската митология — дворецът на Хел в Нивлхейм. ‹*норвежки*›

ема̀йл *м.* (**ема̀йлов** *прил.*) **1.** *Минер.* Клас вещества с подобен на стъклото състав, но с добавка от труднотопимо вещество, за да станат непрозрачни. **2.** *Хим.* Фина маслена боя, която съдържа смола. **3.** *Анат.* Изключително твърда обвивка, покриваща короната на зъба; глеч. ‹*фр.* émail ⇨ *нем.* Email›

емайлѝрам *несв.* и *св.* (**емайлѝране** *ср.*) Покривам с емайл. ‹*нем.* emaillieren›

ема̀йллак *м.* (**емайлла̀ков** *прил.*) *Хим.* Вид бързосъхнеща боя, разтвор на смола и нитроцелулоза, която образува гладко покритие. ‹*нем.* Emaillack›

емакула̀ция *ж.* *Мед.* Хирургично премахване на петна, лунички или белези по кожата. ‹*лат.*›

емана̀ция *ж.* **1.** *Физ.* Газът, образуван при радиоактивното преобразуване на някои вещества. **2.** *Прен.* Излъчване, което представя цялото многообразие и същност на нещо. ‹*лат.* emanatio 'изтичане'›

еманципа̀ция *ж.* Придобиване на права, освобождаване от ограничения, предразсъдъци, зависимост. ‹*лат.* emancipatio›

еманципѝрам се *несв.* и *св.* (**еманципѝране** *ср.*) Постигам еманципация. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

емаскула̀ция *ж.* *Мед.* Хирургично премахване на пениса. ‹*лат.*›

емба̀рго *ср.* (**емба̀ргов** *прил.*) *Икон.* Забрана за внос или износ на стоки, злато или ценни книжа. ‹*исп.* embargo 'забрана'›

емба̀т *м.* *Метеор.* Морски бриз на Балеарските острови. ‹*каталунски* embate›

Ѐмбла *ж.* *Мит.* В скандинавската митология — първата жена, създадена от синовете на Бор от повален бряст. ‹*норвежки*›

емблѐма *ж.* (емблѐми *мн.*) (**емблѐмен** и **емблематѝчен** *прил.*) **1.** *Хералд.* Изображение, обикн. комбинация от елементи, със специфично символно значение. **2.** *Изк.* Предмети и действия с алегорично и символно значение, изобразявани в холандската жанрова живопис и натюрморт през XVII в. **3.** *Полигр.* Печатни издания, сборници с такива изображения, особено популярни през XVI и XVII в. в Европа. ‹от *гр.* ἔμβλημα 'изпъкнало украшение'›

емблема̀та *ж.* **1.** Всичко, което е поставено (вградено, прикрепено и под.) в/на/върху нещо друго. **2.** *Изк.* Композиция, изпълнена в мозайка и след това вградена в орнаментален мозаичен под с по-груба изработка. ‹*гр.*›

ембо̀л *м.* *Мед.* Материал (напр. кръвен съсирек, мазнина, въздух, чуждо тяло), който се пренася чрез кръвта. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

емболекто̀мия *ж.* *Мед.* Хирургично отстраняване на ембол. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

емболѝзъм *м.* *Мед.* Процес, при който ембол засяда в артерията и прекъсва кръвния поток в нея. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

емболѝя *ж.* *Мед.* Запушване на кръвоносен съд с ембол. ‹от *гр.* ἐμβάλλω 'запушвам'›

ембриоло̀гия *ж.* (**ембриологѝчен** *прил.*) Наука за растежа и развитието на ембриона от момента на оплождане на яйцеклетката до раждането. ‹от *лат.*›

ембрио̀н *м.* (**ембриона̀лен** *прил.*) *Биол.* Животински организъм в ранните стадии на развитието му, преди раждането. ‹*гр.* ἔμβρυον›

ембриото̀мия *ж.* *Мед.* Операция по разрязване на мъртъв ембрион в матката със специален инструмент (ембриотом), за да се улесни изхвърлянето му. ‹*лат.* embryotomie›

емѐзис *м.* *Мед.* Повръщане. ‹*лат.*›

емелѝк *м.* *Диал.* Храна, прехрана. ‹от *тур.* yemek 'храна'›

еменаго̀га *ж.* *Мед.* *Фарм.* Лекарствен препарат, който стимулира менструацията.

емендà̀ция *ж.* *Полигр.* Поправка на повреден или погрешен ръкопис, направена от специалист текстолог. ‹*лат.*›

емениджѝя *м.* *Диал.* Обущар, който прави емении. ‹*тур.* yemeni›

еменѝи *мн.* (еменѝя *ж.*) *Диал.* Плитки остро-

върхи кожени обувки без ток. ‹*тур.* yemeni›

ѐментал *м. Кул.* Вид шуплесто швейцарско краве сирене. ‹от *швейц.* собств. Emmenthal, долина в Швейцария›

еметѝк *м. Мед. Фарм.* Лекарство, което предизвиква повръщане. ‹*лат.* emetica›

емигрѐнт *м.* (**емигрѐнтски** *прил.*) *Юр.* Човек, който е в емиграция. ‹*лат.* émigrantis›

емигрѐнтство *ср. Юр.* Положение на емигрант.

емигрѐция *ж.* (**емиграционен** *прил.*) *Юр.* **1.** Доброволно или принудително преселване в чужда страна. **2.** Емигрантите в една държава като цяло. ‹*лат.* emigratio 'преселване'›

емигрѝрам *несв.* и *св.* (**емигрѝране** *ср.*) Преселвам се чужда страна. ‹*лат.* emigro›

еминѐнтен *прил.* Изтъкнат, издигнат. ‹*лат.* eminentis 'изпъкващ'›

емѝр$_1$ *м.* **1.** Княжеска титла в някои източни и африкански мюсюлмански страни. **2.** Човек, който има тази титла. ‹*ар.* emir›

емир$_2$ *м. Истор.* Заповед, ферман. ‹*тур.*›

емирѐт *м.* **1.** *Истор.* Институция на висшата военноадминистративна власт в Османската империя. **2.** Владение на емир; емирство. ‹от *тур.*›

емѝр-калѝ *м. Истор.* В Османската империя — куриер, вестоносец. ‹*тур.*›

емисѐр *м. Полит.* Официален пратеник в чужда страна, на когото е поставена конкретна (обикн. политическа) задача. ‹*лат.* emissarius 'изпратен'›

емисѝонен *прил.* ✧ **Емисионен курс.** *Фин.* Курс, при който се продават ценните книжа при пускането им в обращение. ✧ **Емисионна банка.** *Икон.* Държавна банка, имаща право да издава и пуска в обращение парични знаци (банкноти и монети). ✧ **Емисионна къща.** *Икон.* Финансова институция, която се занимава с набиране на капитал и уреждане на нови емисии на ценни книжа в съответствие с текущите разпореждания на Международната фондова борса. ‹от *лат.* emitto 'пущам'›

емѝсия *ж.* (**емисѝонен** *прил.*) **1.** *Фин.* Пускане на пари или ценни книжа в обращение. **2.** Излъчване, предаване. ✧ **Книжна емисия.** *Фин.* Акции, които се предлагат като алтернатива на дивиденти. ✧ **Права върху нова емисия.** *Фин.* Емитиране на акции, които могат да бъдат закупени от досегашните собственици на акции на компанията — правото да се закупят акции може да се използва от собственика или да се продаде. ✧ **Премийна емисия.** *Фин.* Емисия на допълнителни акции, предназначени за старите акционери, които се разпределят между тях пропорционално на дяловете им. ‹*лат.* emissio›

емитѐнт *м. Икон.* Стопанска организация, която емитира ценни книжа. ‹*лат.* emittentis 'който пуска'›

емѝтер *м. Ел.* Един от трите електрода в транзистор. ‹*лат.*›

емитѝрам *несв.* и *св.* (**емитѝране** *ср.*) *Фин.* Пускам в обращение банкноти или ценни книжа. ‹*лат.* emitto ⇨ *нем.*›

емѝш *м. Разг.* Плодове (като цяло). ‹*тур.* yemiş›

емишчѝя *м. Диал.* Продавач на емиш.

емлѝк *м.* (**емлѝчен** *прил.*) *Остар.* **1.** Недвижим имот. **2.** Данък върху недвижим имот. ‹*тур.* emlâk›

емниѐт *м. Диал.* Доверие. ‹*тур.*›

емолиѐнт *м. Фарм.* Всяко вещество, което омекотява кожата. ‹*англ.* emollient›

емотѝвен *прил.* (**емотѝвност** *ж.*) Емоционален. ‹*англ.*›

емотикѝон *м. Инф. Жарг.* Комбинация от знаци в e-mail или новинарски съобщения, които изразяват чувства или настроения; емоционална икона. ‹*англ.* emoticon›

емоционѐлен *прил.* (**емоционѐлно** *нареч.*; **емоционѐлност** *ж.*) **1.** Изразяващ емоция. **2.** Склонен към бърза изява на емоциите си; чувствителен. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

емѝция *ж.* (**емоционѐлен** *прил.*) **1.** *Психо.* Силно психично състояние, обикн. включващо възбуда и силна енергия, което поражда чувства и страсти. **2.** *Разг.* Душевно вълнение, чувство. ‹*лат.* emoveo 'възбуждам' ⇨ *фр.* émotion›

емпѐтия *ж. Психо.* Съпреживяване от страна на човека на чувствата, възприятията и мислите на другия, основа на всички положителни социални взаимоотношения. ‹*англ.* empathy›

емпиѐма *ж. Мед.* Гной в естествена кухина на тялото. ‹от *гр.* ἔμπυος 'гноясал'›

емпирѝзъм *м.* (**емпирѝчен** и **емпирѝчески** *прил.*) *Филос.* Философско учение, според което опитът е единствен източник на познанието. ‹*гр.* ἐμπειρία 'опит'›

емпирѝк *м. Филос.* Последовател на емпиризма. ‹*гр.* ἐμπειρικός›

емпѝрия *ж. Архит. Геол.* Процес на наблюдение при естествени условия, най-характерната страна на науки като археологията и геологията. ‹от *гр.* ἐμπειρία 'опит'›

емпѝрион и **емпѝриум** *м. Остар.* Пазар, тържище. ‹*лат.*›

ему̀ *ср. Зоол.* Голяма птица, подобна на щраус, но с трипръсти крака, която обитава Австралия и о. Тасмания. Dromaeus noval Hollandiae. ‹*порт.* ema›

емулгѐтор *м. Хим.* **1.** Вещество, което подпомага образуването на емулсия. **2.** Апарат за приготвяне на емулсии. ‹*лат.* emulgeo›

емулгѝрам *несв.* и *св.* (**емулгѝране** *ср.*) Правя емулсия. ‹*нем.*›

емѝлсия *ж.* (**емѝлсен** и **емулсиѐнен** *прил.*) **1.** *Хим.* Продукт, получен чрез разпръскване на фини капчици от една течност в друга. **2.** *Фот.* Светлочувствителен слой на фотолентите и фотохартията. ‹*фр.* émulsion›

емфѝза *ж.* (**емфатѝчен** *прил.*) *Лит. Език.* Отделяне на един елемент от речта с помощта на интонацията, повторенията и пр. ‹*гр.* ἔμφασις›

емфие и **енфиѐ** *ср. Остар.* Вид тютюн на прах за смъркане. ‹*тур.* enfiye›

емфизѐм *м.* и **емфизѐма** *ж. Мед.* Въздух в тъканите. ‹от *гр.* ἐμφυσάω 'надувам'›

емшерѝя и **емишерѝя** *м. Диал.* Земляк. ‹*тур.* hemşeri›

еналѝга *ж. Език.* **1.** Преднамерена замяна на една граматична форма с друга за по-силна изразителност. **2.** Непреднамерена речева замяна, пораждаща граматична или синтактична неправилност. ‹от *гр.*›

енантиоморфѝзъм *м. Физ.* Съществуване на вещества в две различни физични форми, едната от които е устойчива под определена температура, а другата — над нея. ‹от *гр.*›

енантиосѐмия *ж. Език.* Поляризация на значения в рамките на една и съща дума; антонимни значения на думи, морфеми и под. ‹*гр.*›

енвериѐ *ср. Диал.* Украса на военна униформа. ‹*тур.*›

енгѝку *ср. Рел.* В дзен — свещеното просветление, достояние само на един Буда. ‹*яп.*›

енграѝма *ж. Психо.* Органична следа в мозъка от минало събитие, материална съставка на спомените. ‹от *гр.* ἐν 'в, на, по' + γράμμα 'знак'›

ендартериектѝомия *ж. Мед.* Хирургично възстановяване на запушена артерия. ‹от *гр.*›

ендезѐ *ср. Остар.* Мярка за дължина, по-малка от аршин. ‹*тур.*›

ендемѝти *мн.* (ендемѝт *м.*) *Геогр.* Животни или растения, които са характерни само за определена географска област. ‹от *гр.* ἐνδημος 'местен'›

ендемѝчен *прил.* (**ендемѝчно** *нареч.*; **ендемѝчност** *ж.*) **1.** Присъщ на, характерен за дадена област, местност. **2.** *Биол.* Който се наблюдава в определен район или популация. **3.** *Мед.* Свързан със заболявания, установявани сред населението в определен район. ‹*гр.* ἔνδημος 'местен'›

ендѐмия *ж. Мед.* Болест, която върлува постоянно или често в дадена област. ‹от *гр.* ἔνδημος 'местен'›

ѐндо- *представка.* В сложни думи със значение 'вътре'; 'вътрешен', напр. *ендодерма*, *ендокардит*, *ендометриум*, *ендоскоп* и др. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре'›

ендогѝмия *ж. Етногр.* Характерен за първобитнообщинния строй обичай да се сключват бракове само между членове на племето или рода. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + γάμος 'брак'›

ендогѐнен *прил.* Който има вътрешен произход, възниква по вътрешни причини. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + γεννάω 'произхождам'›

ендодѐрма *ж.* (**ендодермѝален** *прил.*) *Бот.* Слой от плътно разположени клетки между паренхима и проводящата тъкан в стъблата и корените на растенията. ‹*гр.*›

ендодѐнтикс *м. Мед.* Изследване и лечение на заболяванията на зъбната пулпа. ‹от *гр.*›

ендокѝрд *м. Анат.* Тънък слой от плоски ендотелни клетки, който покрива вътрешната повърхност на сърдечната стена и продължава в артериите и вените. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + κάρδια 'сърце'›

ендокардит *м. Мед.* Възпаление на ендокарда. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + κάρδια 'сърце'›

ендокрѝнен *прил.* ✧ **Ендокринна жлеза.** *Биол.* Жлеза, която произвежда един или повече хормони и ги отделя директно в кръвта; жлеза с вътрешна секреция. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + κρίνω 'отделям'›

ендокринолѝг *м.* Лекар, специалист по ендокринология.

ендокринолѝгия *ж.* Наука за ендокринните жлези и хормоните, които те секретират. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендолѝмфа *ж. Анат.* Течност, която изпълва ципестите лабиринти на ухото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендомѐтрий и **ендомѐтриум** *м. Анат.* Лигавицата, покриваща вътрешността на матката. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендометрѝт *м. Мед.* Възпаление на ендометриума. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендомиокардѝт *м. Мед.* Остро или хронично възпаление на сърдечния мускул (миокарда) и на вътрешната обвивка на сърцето (ендокарда). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендопаразѝти *мн.* (ендопаразѝт *м.*) *Биол.* Паразити, които живеят вътре в своя гостоприемник. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендоплѝзма *ж. Биол.* Вътрешната цитоплазма на клетката. ‹*гр.*›

ендорфѝни *мн. Биохим.* Тридесет аминокиселини (β-ендорфин), свързани във верига, които се синтезират в хипофизата и в части от главния мозък, подобни са на опиата морфин по химична структура и въздействие — имат аналгетични свойства, участват в терморегулацията на организма, в провокирането апетита, паметта, липолизата, размножаването, изпитването на удоволствие, раз-

граждането на мазнините и др. — физиологичният и психологическият стрес стимулира тяхната секреция. ‹*англ.* endorphins›

ендоскòп *м. Мед.* Уред с оптическа система за изследване вътрешността на тялото. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + σκοπέω 'гледам'›

ендоскòпия *ж. Мед.* Изследване вътрешността на тялото с ендоскоп. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендоспòра *ж. Биол.* Фаза на покой в жизнения цикъл на някои бактерии. ‹*гр.*›

ендоспòри *мн. Биол.* Спори, които се образуват вътре в клетката. ‹*гр.*›

ендòст *м. Анат.* Вътрешната обвивка, която покрива костномозъчния канал на костта. ‹*гр.*›

ендотѐл *м.* (**ендотѐлен** *прил.*) *Анат.* Еднороден слой клетки, който покрива сърцето, кръвоносните и лимфните съдове. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендотелиòм *м. Мед.* Тумор, произхождащ от ендотела. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендотермѝчен *прил.* Който се отнася до поглъщане на топлина. ‹от *гр.* ἔνδον 'вътре' + θήρμη 'топлина'›

ендотоксѝн *м. Биол.* Токсично съединение, което се образува в бактериите, освобождава се при тяхното разрушаване и уврежда всички тъкани на тялото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ендоцѐрвикс *м. Анат.* Лигавицата, която покрива шийката на матката. ‹*гр.* + *лат.*›

ендоцервицѝт *м. Мед.* Възпаление на ендоцервикса. ‹*гр.* + *лат.*›

ендýро *ср. Спорт.* Мотоциклет, пригоден за състезания по пресечен терен. ‹*англ.* enduro›

ѐндхи *мн. Метеор.* Студени и прашни северозападни ветрове в Индия и Пакистан. ‹*хинди*›

ѐндшпил *м. Шах.* Последна част от една партия. ‹*нем.* Endspiel›

енѐма *ж. Мед.* Клизма. ‹*лат.*›

енеолѝт *м.* (**енеолѝтен** *прил.*) *Геол.* Меднокаменна епоха; халколит. ‹от *лат.* aeneus 'меден, бронзов' + *гр.* λίθος 'камък'›

енергетѝк *м.* Специалист по енергетика.

енергѐтика *ж.* (**енергетѝчен** *прил.*) Стопанска дейност, която включва производството, преобразуването, пренасянето и използването на различните видове енергия. ‹*гр.*›

енергѝен и **енергетѝчен** *прил.* ✧ **Енергийна мрежа.** *Ел.* Система от въздушни или подземни кабели за високо напрежение, по които се разпределя електрическата енергия в дадена страна. ✧ **Енергийна стойност на храна.** Мярка за енергията, която се получава при пълното изгаряне на определена маса храна (най-често се изразява в джаули или в килокалории на килограм).

енергѝчен *прил.* (**енергѝчност** *ж.*) Пълен с енергия; активен, деен, интензивен. ‹*рус.*›

енѐргия *ж.* (**енергѝен** *прил.*) **1.** *Физ.* Величина, която характеризира способността на телата да вършат работа. **2.** За човек — сила, способност за работа, за действие. ✧ **Кинетична енергия.** *Физ.* Енергия на движението, обусловена от движението на телата. ✧ **Потенциална енергия.** *Физ.* Енергията, която всяко тяло притежава благодарение на състоянието или положението си. ✧ **Химична енергия.** *Физ. Хим.* Тази част от енергията, която се съхранява в атома или молекулата и може да се освободи чрез химична реакция. ‹от *гр.* ἐνέργεια 'дейност'›

енѐрго- *представка.* В сложни думи със значение 'енергия', напр. *енергокомбинат*, *енергомашиностроене*, *енергоснабдяване*, *енерготехника*. ‹от *гр.*›

ензѝми *мн.* (**ензѝмен** *прил.*) *Биохим.* Белтъчни вещества, които регулират биохимичните процеси в живите клетки; биокатализатори, ферменти. ‹от *гр.* ἔν 'в, на' + ὑμη 'подквася, мая'›

ензоòтия *ж. Вет.* Местна епидемия по домашните животни. ‹от *гр.* ἔν 'в, на' + *лат.* (epi)-zootie›

енѝгма *ж.* (**енигматѝчен** *прил.*) Загадка. ‹*гр.*›

енѝчари *мн.* (енѝчар *м.*) (**енѝчарски** *прил.*) *Истор.* В Османската империя — войници от платената пехота, съставена от насилствено ислямизирани християнски момчета, събирани по линията на данъка девширме, които имат особен статут, нямат право да се женят, да владеят земя, не могат да бъдат съдени. ‹от *тур.* yeniçeri›

енѝчарски *прил.* ✧ **Еничарски корпус.** *Истор.* Корпус от платена пехота, създаден по времето на султан Мурад I, който се дели на орти, ликвидиран през 1826 г. от султан Махмуд II, което дава възможност за реформи в Османската империя.

енкаýстика *ж. Изк.* Восъчна живописна техника, при която восъчните бои се полагат върху повърхността на картината горещи, в разтопен вид, водеща началото си от епохата на античността. ‹от *гр.* ἐγκαίω 'дамгосвам с огън; изгарям'›

енклѝза *ж. Език.* Сливане на служебна дума с предходна ударена дума. ‹от *гр.* ἔγκλισις 'наклонение'›

енклѝтика *ж.* (**енклитѝчен** *прил.*) *Език.* Неударена дума или форма, която се произнася заедно с предходната дума. ‹*гр.* ἐγκλιτική›

енкòлпий *м.* и **енгòлпие** *ср. Рел.* Нагръдно украшение с вложени в него свети мощи, носено от архиерей. ‹от *гр.*›

енолòг *м.* Специалист по енология.

енологія *ж.* Наука за приготвянето на различни видове вина. ‹*гр.*›

еномѐтър *м.* Уред за определяне спирта във виното. ‹*гр.*›

енориàш *м. Рел.* Християнин, който се числи към дадена енория. ‹от *гр.*›

енòрия *ж.* (**енорѝйски** *прил.*) *Рел.* Районът (квартал, населено място), който се обслужва от един свещеник. ‹*гр.*›

ѐнсо *м. Изк.* В дзен — кръгът като символ на абсолюта (любима тема на дзенживописта), който трябва да бъде направен с едно-единствено движение на четката. ‹*яп.*›

ентàзис *м.* и **ентàза** *ж. Архит.* Изпъкналата извивка на ствола на класическа колона. ‹от *гр.*›

ентѐза *ж. Анат.* Място на свързване на сухожилие с кост. ‹*гр.*›

ентезопàтия *ж. Мед.* Ревматично заболяване, което предизвиква възпаление на ентезата. ‹*гр.*›

ентерѝт *м.* (**ентерàлен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на тънките черва. ‹от *гр.* ἔντερος 'черво'›

ентеритòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на част от черво. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ентерѝя *ж.* Антерия. ‹*тур.* entari›

ѐнтеро- *представка.* В сложни думи със значение 'чревен', напр. *ентероколит*, *ентеролит*. ‹*гр.*›

ентеробиòза *ж. Мед.* Глистно заболяване у децата. ‹от *гр.*›

ентероколѝт *м. Мед.* Едновременно възпаление на дебелото черво и тънките черва. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ентеролѝт *м. Мед.* Камък в червата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ентеропàтия *ж. Мед.* Заболяване на тънките черва. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ентеротòмия *ж. Мед.* Хирургичен разрез в тънкото черво. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ентозоàрип *мн.* (ентозоàрий *м.*) *Зоол.* Всички организми, които живеят паразитно в тялото на друг организъм (глисти, чернодробен метил, чревен червей и др.). ‹от *гр.* ἐντος 'вътре' + ζῷάριον 'дребно животно'›

ѐнтомо- *представка.* В сложни думи със значение 'насекомо', напр. *ентомолог*, *ентомофил*. ‹от *гр.* ἔντομον›

ентомолòг *м.* Специалист по ентомология.

ентомолòгия *ж.* Раздел от зоологията, който изучава насекомите. ‹от *гр.* ἔντομον 'насекомо' + λόγος 'наука'›

ентомофàг *м. Биол.* Насекомояден организъм. ‹от *гр.* ἔντομον + φάγος›

ентомофѝл *м. Бот.* Растение, което се опрашва с помощта на насекоми. ‹от *гр.* ἔντομον + φύλος›

ентропиòн *м. Мед.* Обръщане на клепача срещу очната ябълка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ентрòпия *ж.* **1.** *Физ.* Величина в термодинамиката, характеризираща топлинното състояние на материална система и възможността за изменението му. **2.** В теорията на информацията — мярка за неопределеност на ситуация. ‹от *гр.* ἔν 'в, на' + τροπή 'обръщане, превръщане'›

ентусиазѝрам *несв.* и *св.* Предизвиквам ентусиазъм. — **ентусиазирам се**. ‹от *фр.* enthousiasmer›

ентусиàзъм *м.* (**ентусиазѝран** *прил.*) Възторг, силно въодушевление, душевен подем. ‹*гр.* ἐνθουσιασμός ⇨ *фр.* enthousiasme›

ентусиàст *м.* **1.** Човек, който лесно се ентусиазира. **2.** Човек, който върши нещо с ентусиазъм. ‹*фр.* enthoussiaste›

енуклеàция *ж. Мед.* Хирургична операция за отстраняване изцяло на тумор, орган или киста. ‹*лат.*›

енурѐза *ж.* и **енурѐзис** *м. Мед.* Неволево изпускане на урина; напикаване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

енцефалѝт *м. Мед.* Възпаление на мозъчната тъкан. ‹от *гр.* ἐγκέφαλος 'главен мозък'

енцефалогрàф *м. Мед.* Уред за електроенцефалография. ‹от *гр.*›

енцефаломиелѝт *м. Мед.* Остро възпаление на тъканта на главния или на гръбначния мозък. ‹от *гр.* ἐγκέφαλος 'главен мозък' + μυελός 'гръбначен мозък'›

енцефаломиопàтия *ж. Мед.* Заболяване на главния и гръбначния мозък. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

енцефалòн *м. Анат.* Главен мозък. ‹*гр.*›

енцефалопàтия *ж. Мед.* Заболяване, което засяга функционирането на мозъка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

енцѝклика *ж. Рел.* Послание на римския папа към всички католици по въпроси от религиозен или политически характер, написано на латински език и озаглавено с първите думи от текста му. ‹*лат.*›

енциклопедѝзъм *м.* Осведоменост, информираност в различни области на знанието. ‹*фр.* encyclopédisme›

енциклопедѝст *м.* Човек, който се отличава с енциклопедизъм. ‹*фр.* encyclopédiste›

енциклопѐдия *ж.* (**енциклопедѝчен** и **енциклопедѝчески** *прил.*) Научно справочно издание за всички или за отделни области на знанието, което включва статии, подредени по азбучен ред. ‹*лат.* encyclopaedia›

ѐня *ж. Разг.* Грижа. ‹*гр.*›

Еòл *м. Мит.* **1.** В древногръцката митология — бог на ветровете, син на Зевс. **2.** Родоначалник на древногръцкото племе еолийци, син на Елин. ‹от *гр.*›

еолѝт *м.* (**еолѝтен** *прил.*) *Антроп.* **1.** Най-старият период от каменната епоха, когато хората използвали примитивни каменни оръдия. **2.** Камък с остри ръбове, използван от първобитния човек като оръдие на труда. ‹от *гр.* ἕως 'утринна зора' + λίθος 'камък'›

еолѝчен *прил. Геол.* Който е образуван под действието на вятъра. ‹от *гр.* собств.›

еѐон *м.* **1.** *Астр.* Космически цикъл; епоха на Вселената. **2.** *Геол.* Най-голямото деление на геологичните ери, което обхваща две или повече ери. **3.** *Мит.* Въображаемо същество, което произхожда от върховното божество. ‹от *гр.*›

еонѝзъм *м.* Имитиране на женски маниери и обличане на женски дрехи от мъже. ‹*гр.*›

еоцѐн *м.* (**еоцѐнен** *прил.*) *Геол.* Второто деление на палеогена. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Eozän›

епа̀кта *ж.* (**епа̀ктен** *прил.*) *Астр.* **1.** Разликата от 11 дена между продължителността на една слънчева и на една лунна година. **2.** Възрастта на Луната, изразена в дни в началото на календарната година. ‹*гр.*›

епанадиплѐза *ж. Език.* Фигура, при която при две съотносителни изречения една и съща дума започва първото и завършва второто. ‹*гр.* ἐπαναδιπλόσις›

епаналѐпсия *ж. Език.* Повторение на думи. ‹*гр.* ἐπαναλέπσις›

епа̀рх *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — управител на провинция. **2.** *Рел.* Управител на епархия. ‹*гр.* ἔπαρχος›

епа̀рхия *ж.* (**епархиа̀лен** и **епархѝйски** *прил.*) *Рел.* Църковна област, която се управлява от епископ или митрополит. ‹*гр.* ἐπαρχ(ε)ία›

епендѝм *м. Анат.* Епителен слой, който покрива стените на мозъчните кухини и централния канал на гръбначния мозък. ‹от *гр.* ἐπί 'по, върху' + ἔνδῦμα 'дреха'›

епентѐза *ж.* (**епентетѝчен** *прил.*) *Език.* Вмъкване на звук в състава на дума при изговор. ‹*гр.* ἐπέτεσις›

епиартериа̀лен *прил. Мед.* Разположен под или над дадена артерия. ‹*лат.*›

епигастроцѐле *ср. Мед.* Херния в областта на горната централна част на коремната стена. ‹*лат.*›

епиглѐотис *м. Анат.* Тънък израстък от хрущял, разположен непосредствено зад основата на езика, който покрива входа на ларинкса при гълтане. ‹*гр.*›

епиглотѝт *м. Мед.* Възпаление на лигавицата на епиглотиса. ‹*гр.*›

епигѐн *м.* (**епигѐнски** *прил.*) Последовател на политическо, научно или художествено направление, който не проявява творческа оригиналност, а механично повтаря идеите на своите предшественици. ‹от *гр.* ἐπίγονος 'потомък'›

епигѐнство *ср.* Дейност на епигон; подражателство.

епигра̀ма *ж.* (**епигра̀мен** *прил.*) *Лит.* **1.** В древна Гърция — кратък пояснителен надпис от един или два стиха в хекзаметър върху сграда, статуя, надгробен паметник и др. **2.** Кратко сатирично стихотворение. ‹*гр.* ἐπίγραμμα›

епигра̀ф *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — надпис върху паметник или надгробна плоча. **2.** *Лит.* Изречение, стих, кратък цитат, поставен в началото на произведение, който трябва да поднесе основната идея на автора. **3.** Учен, специалист по епиграфика. ‹от *гр.* ἐπιγραφή 'надпис'›

епигра̀фика и **епигра̀фия** *ж.* Научна дисциплина, която изучава и разчита надписи, изсечени или надраскани върху камък или метал, клон на палеографията.

епидемиолѐг *м. Мед.* Специалист по епидемиология.

епидемиолѐгия *ж.* (**епидемиологѝчен** *прил.*) *Мед.* Наука за епидемичните болести и за контрола и профилактиката им. ‹от *гр.*›

епидемѝчен *прил.* ✧ **Епидемичен паротит.** *Мед.* Заушки.

епидѐмия *ж.* (**епидемѝчен** *прил.*; **епидемѝчно** *нареч.*; **епидемѝчност** *ж.*) *Мед.* Внезапно избухване на инфекциозно заболяване, което се разпространява бързо, засягайки голяма част от населението. ‹от *гр.* ἐπιδημία 'обща болест'›

епидѐрмис *м.* и **епидѐрма** *ж.* (**епидерма̀лен** *прил.*) *Биол.* Външният слой на кожата. ‹от *гр.* ἐπί 'на' + δέρμα 'кожа'›

епидермолѝза *ж. Мед.* Загуба на епидермиса. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епидиаскѐп *м. Техн.* Оптичен прожекционен апарат за получаване на увеличено изображение на непрозрачен обект, или на диапозитив върху екран. ‹от *гр.* ἐπί 'на, над' + διά 'през' + σκοπέω 'гледам'›

епидидѝм *м. Анат.* Силно нагънато каналче с дължина ок. 7 мм, което свързва тестиса със семепровода; надсеменник. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епидидимектѐмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване или изрязване на епидидима. ‹*гр.* + *лат.*›

епидидимѝт *м. Мед.* Възпаление на епидидима. ‹*гр.* + *лат.*›

епизиотѐмия *ж. Мед.* Разрез в тъканите, заобикалящи отвора на вагината по време на трудно раждане. ‹*лат.*›

епизѐод *м.* (**епизодѝчен** *прил.*; **епизодѝчно** *нареч.*; **епизодѝчност** *ж.*) **1.** Случка, отделен

момент от минал процес. **2.** Част от литературно, музикално произведение или от филм, която се характеризира с относителна самостоятелност и завършеност. ‹*гр.* ἐπεισόδιον›

епизодѝчен *прил.* (**епизодѝчност** *ж.*) Случаен, непостоянен, незначителен. ‹*фр.* épisodique›

епѝк *м. Лит.* Автор на епически произведения.

епика̀нтус *м. Анат.* Кожна гънка на горния клепач, която покрива вътрешния ъгъл на окото, белег на монголоидната раса. ‹*гр.*›

епика̀рд *м. Анат.* Външната обвивка на сърдечната стена, покриваща сърдечния мускул. ‹от *гр.* ἐπί 'при, около' + καρδία 'сърце'›

епика̀рп *м. Бот.* Външна обвивка, люспа, кожичка на плод. ‹*фр.* épicarpe›

епикрѝза *ж. Мед.* Заключение за историята на едно заболяване, което включва обосновка на диагнозата и проведеното лечение, прогноза за изхода от болестта и препоръки за профилактиката ѝ. ‹от *гр.* ἐπί 'след' + κρίσις 'решение'›

епикурѐец *м.* (**епикурѐйски** *прил.*) **1.** *Истор.* Последовател на епикурейството. **2.** *Прен.* Човек, който обича комфорта, удоволствията в живота. ‹*гр.* Ἐπικούρειος›

епикурѐйство *ср.* **1.** *Истор.* Учение на древногръцкия философ материалист Епикур, според което удоволствието от задоволяване на жизнените потребности е основа на човешкото щастие. **2.** *Прен.* Стремеж към удоволствията в живота. ‹от *гр.* собств. Ἐπίκουρος›

епила̀ция *ж.* Обезкосмяване на части на човешкото тяло с козметична или лечебна цел. ‹*лат.*›

епилѐпсия *ж.* (**епилептѝчен** *прил.*) *Мед.* Термин, с който се описва епилептичния пристъп и който е по-скоро симптом, отколкото заболяване — нерегулирано превъзбуждане на невроните, което се характеризира с отделни пристъпи и има тенденция да се появява отново. ‹от *гр.* ἐπίληψις 'сграбчване; пристъп'›

епилептѝк *м.* (**епилептѝчен** *прил.*) *Мед.* Човек, който страда от епилепсия. ‹*гр.*›

епилептогѐнен *прил. Мед.* Който провокира епилептичен припадък. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епило̀г *м. Лит.* **1.** В старогръцката драма — заключително обръщение към зрителите, в което се тълкуват представените събития и замисълът на автора, защитава се играта на актьорите. **2.** Последна част в художествено произведение, в която накратко се разказва за съдбата на героите след години. ‹*гр.* ἐπίλογος›

епименорѐя *ж. Мед.* Менструален цикъл в по-къси интервали от нормалните. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епинѝкия *ж. Лит.* В древна Гърция — хорова песен, която възхвалява победител в Олимпийските игри. ‹*гр.*›

епѝскоп *м.* (**епископа̀лен** и **епѝскопски** *прил.*) *Рел.* Висше духовно лице в Християнската църква. ‹*гр.* ἐπίσκοπος›

еписко̀п *м. Физ.* Апарат за прожектиране на непрозрачни обекти (рисунки, чертежи и др.) върху екран с помощта на отразената от тях светлина. ‹от *гр.* ἐπί 'над' + σκοπέω 'гледам'›

епископа̀т *м. Рел.* **1.** Управление на епископ. **2.** Епископите на една църква като цяло. ‹*лат.* episkopātus›

епископѝя *ж. Рел.* Църковна област, управлявана от епископ. ‹*гр.* ἐπισκοπία›

еписта̀ксис *м. Мед.* Кръвотечение от носа. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епистемоло̀гия *ж. Филос.* Гранична дисциплина, която описва психологическите аспекти на познавателния процес и има две изследователски направления — философско, което конкретизира нормите или критериите за истинността на познавателните твърдения, и психологическо, което се занимава със самите познавателни процеси. ‹от *гр.* ⇨ *англ.* epistemology›

епистѝл *м. Архит.* Греда върху колони. ‹*гр.*›

епистѝмия *ж. Остар.* Наука. ‹*гр.*›

епѝстола и **епистолѝя** *ж.* (**епистола̀рен** *прил.*) **1.** *Остар.* Послание, писмо. **2.** *Лит.* Литературна творба във вид на писмо/писма. ‹от *гр.* ἐπιστολή›

епистола̀рен *прил.* ✧ **Епистоларна литература.** *Лит.* Творби, написани във форма на писма до някой герой или като преписка между двама или повече герои. ‹*лат.* epistolaris›

епистро̀фа *ж. Лит.* Реторична фигура, която представлява повторение на едни и същи думи в края на няколко изречения или в края на отделните части от едно дълго изречение, за да се наблегне на образа или чувството, разкрити в тях. ‹*гр.*›

епита̀ксия *ж. Минер.* Израстване на едно кристално вещество върху друго така, че и двете да имат еднаква кристална структура. ‹от *гр.*›

епитала̀мий *м.* и **епитала̀мия** *ж. Лит.* В античната гръцка поезия — сватбена песен, която се пеела от два хора (от юноши и от девойки) в чест на младоженците. ‹от *гр.* ἐπιθαλάμιος 'сватбен'›

епита̀ф *м.* и **епита̀фия** *ж.* **1.** В античността — надгробна реч. **2.** Надгробен надпис, обикн. в стихове. ‹от *гр.* ἐπιτάφιος 'надгробен'›

епѝтел *м.* (**епѝтелен** и **епителиа̀лен** *прил.*)

Биол. Тъкан, която покрива откритите повърхности на тялото и телесните кухини у човека и животните. ‹от *гр.* ἐπί 'върху' + θηλή 'пора'›

епитѐт *м. Лит.* Художествено определение на предмет или явление за по-голяма изразителност. ‹*гр.* ἐπίθετον›

епитѝмия *ж. Рел.* В Католическата църква — духовно наказание за преодоляване на греховни навици. ‹от *гр.* ἐπιτιμία 'наказание според закона'›

епито̀га *ж.* Специална лента, която професори, ректори, съдии, адвокати и др. носят на лявото рамо при официални церемонии. ‹*лат.* epitogium›

епитрахѝл *м. Рел.* Част от свещеническите одежди — широка и дълга лента, която се надява на врата по време на служба. ‹*гр.* ἐπιτραχήλιον›

епѝтроп *м.* (**епѝтропски** *прил.*) *Рел.* Църковен настоятел. ‹*гр.*›

епитуберкуло̀за *ж. Мед.* Увеличение на лимфните възли в гръдния кош, дължащо се на туберкулозна инфекция. ‹*гр.* + *лат.*›

епифа̀ринкс *м. Анат.* Носоглътка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епифеномѐн *м.* **1.** *Филос.* Вторично или случайно явление. **2.** *Мед.* Поява на необичаен симптом или признак, който съпътства дадено заболяване, но не е пряко свързан с него. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Epiphänomen›

епифѝза *ж.* (**епифѝзен** *прил.*) *Анат.* **1.** Жлеза с вътрешна секреция, мозъчен придатък. **2.** Разширеният край на дългите кости. ‹от *гр.* ἐπίφυσις 'оток, подутина'›

епифѝт *м. Бот.* Растение, което вирее върху друго растение, но не се храни от него. ‹от *гр.* ἐπί 'над' + φυτόν 'растение'›

епѝфора$_1$ *ж. Лит.* Повтаряне на едни и същи звукови съчетания, на една и съща дума или израз в края на стиховете или строфите. ‹*гр.* ἐπιφορά›

епѝфора$_2$ *ж. Мед.* Непрекъснато сълзене на очите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

епицѐнтър *м.* **1.** *Геол.* Област от повърхността на Земята, която се намира над/под огнище на земетресение, ядрен взрив и др. **2.** *Прен.* Самият център, най-горещата точка (на бурни събития, природни явления и др.). ‹от *гр.* ἐπί 'на, в' + *лат.* centrum 'център'›

епѝчен и **епѝчески** *прил. Прен.* Славен, величав, тържествен. ‹*гр.*›

епо̀д *м. Лит.* **1.** В античната трагедия — заключителна част на песен, изпълнявана от хора. **2.** Стихотворение, в което дълъг стих се редува с кратък. **3.** Стих, който се повтаря като припев в края на строфата. ‹*гр.*›

епоксѝд *м.* (**епоксѝден** *прил.*) *Хим.* Съединение, в което един кислороден атом е свързан с два въглеродни атома и образува с тях тричленен пръстен. ‹от *гр.*›

епоксѝден *прил.* ✧ **Епоксидна смола.** *Хим.* Вид синтетична смола, която съдържа в молекулата си епоксидна група. ‹от *гр.* επί 'на' + *лат.* oxy(genium) 'кислород'›

еполѐти *мн. Воен.* Парадни офицерски пагони с ресни. ‹*фр.* épaulettes›

епопѐя *ж.* **1.** *Лит.* Монументална литературна творба с епически характер, която възпява значителни исторически събития от живота на един народ. **2.** *Прен.* Значително историческо събитие или поредица от такива събития, изпълнени с героизъм и величие. ‹*гр.* ἐποποιία›

ѐпос *м.* и **ѐпика** *ж.* (**епѝчен** и **епѝчески** *прил.*; **епѝчно** *нареч.*; **епѝчност** *ж.*) **1.** *Лит.* Един от трите литературни рода, чиито основни жанрове са разказът, повестта и романът. **2.** В народното творчество — съвкупност от творби с митологичен, героичен, исторически сюжет (приказки, песни и др.). ‹*гр.* ἔπος 'дума, говор'›

епо̀ха *ж.* (**епоха̀лен** *прил.*; **епоха̀лно** *нареч.*) Дълъг период от време, който се отличава с някаква характерна особеност. ✧ **Епоха в звездния каталог.** *Астр.* Момент, за който важи положението на звездата в дадения каталог. ✧ **Епоха на равноденствието.** *Астр.* Момент, за който е взето положението на небесния екватор и точката на равноденствие върху него. ‹*гр.* ἐποχή 'обстановка'›

епрувѐтка *ж. Хим.* Широка стъклена тръбичка със заоблено дъно за лабораторни изследвания. ✧ **Бебе в епруветка.** *Мед.* Човешки ембрион, заченат в лабораторни условия, който след това се разполага в матката на жената за доизносване. ‹*фр.* éprouvette›

ептѐн *нареч. Разг.* Хептен. ‹*тур.* hepten›

епулѝд и **епу̀лис** *м. Мед.* Малък месест тумор на венците, обикн. доброкачествен. ‹*гр.* ἐπουλίς›

епура̀ция *ж.* **1.** *Техн.* Изчистване, пречистване; рафиниране. **2.** *Прен.* Облагородяване, цивилизоване (на хора, нрави и под.). **3.** *Прен. Полит.* Етническо прочистване, избиване или изгонване на определена етническа група, която населява район, станал обект на спор с основната етническа общност в държавата. ‹*фр.* épuration›

ѐра *ж.* **1.** Моментът, от който започва летоброенето. **2.** Епоха. **3.** *Геол.* Най-голямото хронологическо деление от историята на Земята. ✧ **Протерозойска ера.** *Геол.* Втората ера от геологичната история на Земята с продължителност ок. 2 млрд. години, когато

се появяват първите организми. ‹*лат.* aera›

ератѝчен и **ератѝчески** *прил.* **1.** *Геол.* Принесен от другаде, от далече. **2.** *Мед.* Периодичен. ‹*лат.* erraticus 'скитащ', 'блуждаещ'›

ерàтум *м. Полигр.* Списък с печатни грешки, поместван обикн. в края на книга. ‹*лат.* erratum›

ербàп *прил. Разг.* Сръчен, способен, кадърен; опѐрен. ‹*тур.* erbap›

ѐрбий *м. Хим.* Тежък метал от групата на лантанидите, чиито соли имат розов цвят (знак Er). ‹по името на *швед.* град Ytterby›

ерг$_1$ *м. Физ.* Единица за работа или енергия в абсолютната измерителна система. ‹от *гр.* ἔργον 'работа'›

ерг$_2$ *м. Геогр.* Движещи се пясъчни дюни в пустинята Сахара. ‹от *ар.* ʿirj›

ергастѐрий *м. Истор.* В древна Гърция и Рим — занаятчийска работилница, в която работят роби. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ергелѐ *ср. Разг.* Хергеле. ‹*тур.* hergele›

ергѐн *м.* (**ергѐнски** *прил.*) *Разг.* **1.** Момък на възраст за женене. **2.** Неженен мъж. ‹*тур.* ergen›

ергенѐя се *несв. Разг.* Заживявам като ерген.

ергенѝувам *несв.* Ерген съм.

ѐрго *нареч.* Следователно, значи, и така. ‹*лат.* ergo›

ергогрàф *м. Мед.* Апарат за записване на работата, извършвана от мускулите на тялото. ‹от *гр.* ἔργον 'работа' + γράφω 'пиша'›

ергокалциферòл *м. Мед. Фарм.* Витамин D. ‹*нем.*›

ергòл *м. Техн.* Вещество, използвано самостоятелно или в комбинация с други като ракетно гориво. ‹от *гр.* ἔργον 'работа'›

ерголòгия *ж.* Дял от физиологията, който изучава мускулната активност. ‹*лат.* ergologie›

ергомѐтрия *ж. Мед.* Измерване на работата, извършена от определени мускули или от организма като цяло. ‹*фр.* ergométrie›

ергономѝст *м.* Специалист по ергономия.

ергонòмия и **ергонòмика** *ж.* (**ергономѝчен** *прил.*) Наука за взаимодействията между човека и неговата работа, за условията на работното му място и за начините да се избегнат проблемите в тази толкова важна сфера. ‹от *гр.* ἔργον 'работа' + *англ.* (eco)nomics 'икономика'›

ергопсихомѐтрия *ж.* Тестиране на изследваните хора при физиологично или психологическо натоварване, за да се прецени правилно способността им да реагират адекватно в такива ситуации. ‹*англ.* ergopsychometry›

ерготѐрапия *ж. Психо.* Терапия чрез труд за лечение на инвалиди и душевно болни и интегрирането им в обществото. ‹*фр.* ergothérapie›

ерѐкция *ж.* (**еректѝлен** *прил.*) Половоактивно състояние на пениса, характеризиращо се с уголемяване и втвърдяване. ‹*лат.* erectio 'изправяне'›

ѐрес *ж.* (**еретѝчен** и **еретѝчески** *прил.*) **1.** *Рел.* Религиозни течения, отклонили се или осъдени като "отклоняващи се" от официалната църковна доктрина в областта на догматиката и култа. **2.** *Прен. Разг.* Отклонение от установените правила и норми. ‹от *гр.* αἵρεσις 'специално учение, секта'›

ересиàрх *м. Рел.* Основател/водач на еретическо учение. ‹*гр.*›

еретѝзъм *м. Мед.* Повишена нервна възбудимост или раздразнителност. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* éréthisme›

еретѝк *м.* (**еретѝчен** и **еретѝчески** *прил.*) *Рел.* Последовател на ерес. ‹*гр.* αἱρετικός›

ерзàц *м.* Непълноценен заместител. ‹*нем.* Ersatz›

ерѝди *мн. Мит.* В древногръцката митология — богини на раздора, дъщери на Нощта. ‹*гр.*›

еризѝпел *м. Мед.* Болестта червен вятър. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

еринѝи *мн. Мит.* В древногръцката митология — богини на отмъщението за злодеяние, дъщери на Гея и Уран. ‹*гр.* ἐριννύς›

ерѝстика *ж. Рет.* Изкуство за водене на спор. ‹*гр.* ἐριστικά›

еритѐма *ж. Мед.* Необичайно зачервяване на кожата, предизвикано от разширяване на капилярите на кръвоносните съдове. ‹от *гр.* ἐρύθημα 'червенина'›

ерѝтр- (**ерѝтро-**) *представка.* В сложни думи със значение 'червен', напр. *еритран*, *еритроцит*, *еритрозин*. ‹от *гр.* ἐρυθρός›

еритропѐния *ж. Мед.* Намаляване броя на червените кръвни клетки (еритроцитите) в периферната кръв. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

еритропоѐза *ж. Мед.* Процес на образуване на еритроцити. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

еритроцѝти *мн.* (еритроцѝт *м.*) *Мед.* Червените кръвни клетки, които съдържат пигмента хемоглобин. ‹от *гр.* ἐρύθρός 'червен' + κύτος 'съд'›

ерихòнски *прил.* Йерихонски.

ѐркер *м.* (**ѐркерен** *прил.*) *Архит.* Издадена част от горен етаж на сграда, обикн. с прозорци. ‹*нем.* Erker 'балконче'›

ерлѝя *м. Диал.* Местен жител; кореняк. ‹*тур.* yerel 'местен'›

ермилѝк *м.* Ирмилик. ‹*тур.* yirmilik 'монета от 20 единици'›

ерминѝя *ж. Остар.* Практическо ръководство за зографи. ‹*гр.*›

ермитàж *м.* **1.** Уединена местност; малка усамотена къщичка. **2.** (**Ермитàж** *м.*) Голям музей в Санкт Петербург, най-големият в Русия, където се пазят културно-исторически и художествени ценности със световна значимост. ‹*фр.* ermitage 'уединено място'›

ерогѐнен *прил.* Свързан с определени части от тялото, докосването на които води до полова възбуда. ✧ **Ерогенни зони.** *Мед.* Места по тялото, чието дразнене предизвиква полова възбуда. ‹от *гр.*›

еродѝрам *несв.* и *св.* Ерозирам. ‹от *лат.* erodo 'разяждам'›

ерозѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Геол.* Подлагам на ерозия. **2.** Само в *3 л. Геол.* Разрушава се от ерозия. **3.** Само в *3 л. Прен.* За чувства, отношения — постепенно излиняват, отслабват, разрушават се. ‹от *лат.*›

ерòзия *ж.* (**ерозѝвен** и **ерозѝонен** *прил.*) **1.** *Геол.* Процес на разрушаване на повърхността на нещо (почва, скала, метал и др.) под влияние на външна среда. **2.** *Мед.* Повърхностно увреждане на епитела; охлузване. **3.** *Прен.* Разрушение на нравствени, духовни принципи, устои. ‹от *лат.*›

ерокирѝк *м.* *Остар.* Църковен проповедник. ‹*гр.*›

ѐрос *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — първичната космогонична сила на любовта, която властва навсякъде и свързва всичко; по-късно — бог на любовта. **2.** *Прен.* Силна страст, любов. ‹*гр.* ἔρως›

ерòтика *ж.* (**еротѝчен** *прил.*) Чувственост, съсредоточаване на вниманието към сексуалния живот и неговото изобразяване; еротизъм. ‹*гр.* ἐρωτίκα›

еротомàн *м.* Човек, който страда от еротомания. ‹от *лат.*›

еротомàния *ж.* Болезнен интерес към еротиката. ‹от *гр.* ἔρως, ἔρωτος 'любов' + μανία 'безумие, лудост'›

ерудѝт *м.* Човек с голяма ерудиция. ‹*лат.*›

ерудѝция *ж.* (**ерудѝран** *прил.*) Задълбочени познания в една или няколко научни области; начетеност. ‹*лат.* eruditio›

ерѝпция *ж.* (**еруптѝвен** *прил.*) **1.** *Геол.* Изригване на вулкан. **2.** *Астр.* Изригване на повърхността на Слънцето. **3.** *Мед.* Увреждане на кожната повърхност, което се характеризира със зачервяване и образуване на плаки. **4.** *Мед.* Пробив на растящ зъб. ‹*лат.* eruptio›

ерфенѐ *ср.* *Диал.* **1.** Угощение, при което всеки от участниците заплаща своя дял. **2.** Делът на всеки от участниците в такова угощение. ‹*гр.*›

ѐрцхерцог *м.* (**ѐрцхерцогски** *прил.*) *Истор.* Титла на принц от австрийска императорска фамилия. ‹*нем.* Erzherzog›

ѐрцхерцогиня *ж.* *Истор.* Титла на съпругата на ерцхерцог.

есаѝл *м.* *Истор.* Офицерски чин в казашките войски. ‹*рус.*›

есѐ *ср.* (**есеистѝчен** *прил.*) *Лит.* Съчинение по литературен, културен, философски или друг въпрос, което се отличава със сложна асоциативност, смели обобщения, изискан стил и оригинална композиция. ‹*фр.* essai›

есѐи *мн.* (есѐй *м.*) *Истор.* Членове на еврейска секта, които особено стриктно спазвали Свещеното писание, живеели в строга изолация и влагали мистичен смисъл в тълкуването на свещените текстове. ‹*евр.*›

есеѝст *м.* *Лит.* Автор на есета. ‹*фр.* essayiste›

есѐнция *ж.* **1.** *Хим.* Концентриран спиртен разтвор на етерично масло, извлечено от растение. **2.** *Разг.* Парфюм. ‹*лат.* essentia›

есѐншъл гудс *м.* *Икон.* Стоки с голяма потребителна стойност, които се ползват с редица облекчения при внос. ‹*англ.* essential goods›

есѐсовец *м.* (**есѐсовски** *прил.*) *Истор.* Във Хитлерова Германия — войник или офицер от военната полиция (Schutzstaffel, съкр. SS). ‹от *нем.*›

ескàдра *ж.* (**ескàдрен** *прил.*) *Воен.* Голямо съединение на военни кораби или самолети. ‹*фр.* escadre›

ескадрѝла *ж.* *Воен.* Подразделение във военновъздушните войски. ‹*фр.* escadrille›

ескадрòн *м.* (**ескадрòнен** *прил.*) *Воен.* Подразделение в кавалерията, което съответства на рота в пехотата. ‹*фр.* escadron›

ескалàтор *м.* (**ескалàторен** *прил.*) *Техн.* Устройство във вид на движещи се стъпала за превоз на хора в големи обществени сгради (гари, магазини и под.). ‹*англ.* escalator›

ескалàция *ж.* Увеличаване, нарастване, разширяване (обикн. за нещо негативно). ‹*англ.* escalation›

ескалòп *м.* **1.** *Архит.* Орнамент във форма на кръгла раковина. **2.** *Истор.* Символ на св. ап. Иаков през Средновековието. ‹неясно›

ескѐйп клàуза *ж.* *Икон.* Забележка в митническа тарифа, която разрешава отклонение от предвидените в тарифата места. ‹*англ.* escape clause›

ескѝ *прил. неизм.* Към собствено име — стар. ‹*тур.* eski›

ескиджѝя *м.* *Остар.* Вехтошар. ‹*тур.* escici›

ескѝз *м.* (**ескѝзен** *прил.*) *Изк.* Скица, модел, предварителни наброски. ‹*фр.* esquise›

ескимòс *м.* (**ескимòски** *прил.*) Жител от народността, обитаваща полярното крайбре-

жие на Северна Америка, Североизточна Азия и Гренландия. ‹от *рус.*›

ескифудул *м. Диал.* Стар горделивец. ‹*тур.*›

ескорт *м.* (**ескортен** *прил.*) Конвой, охрана. ‹*фр.* escorte›

ескортирам *несв.* и *св.* (**ескортиране** *ср.*) Съпровождам с ескорт. ‹от *фр.* escorter›

Ескулап *м. Мит.* Латинизираната форма на името на древногръцкия бог на медицината Асклепий. ‹*лат.* Aesculapius›

еснаф и **еснафин** *м.* (**еснафски** *прил.*) **1.** *Истор.* В Османската империя — цехова организация на занаятчиите от един и същ бранш. **2.** *Остар.* Занаятчия, дребен собственик. **3.** *Пренебр.* Духовно ограничен човек. ‹*тур.* esnaf›

еспаньолет *м.* **1.** Декоративен мотив, характерен за мебелите в стил рококо. **2.** В Англия — двойно вертикално резе с въртяща се дръжка; мартинка. ‹*фр.* espagnolette›

еспедепсан *прил.* Отракан, обучен. ‹от *гр.*›

есперантист *м.* (**есперантски** *прил.*) Човек, който владее есперанто. ‹*фр.* esperantiste›

есперанто *ср.* (**есперантски** *прил.*) *Език.* Изкуствен международен език, създаден през 1887 г. върху основата на романските езици от полския филолог Dr. L. L. Zamenhof (1859–1917). ‹от *есперанто* 'който се надява', псевдоним на изобретателя›

еспресо *неизм.* ✧ **Кафе еспресо.** Кафе, приготвено в кафемашина. ‹от *ит.* espresso 'изявен'›

естакада *ж.* Мостово съоръжение за извеждане на един път над друг в мястото на пресичането им. ‹*фр.* estacade›

естезиология *ж.* Дял от физиологията, който изучава устройството и функционирането на сетивните органи. ‹от *гр.* αἴσθησις 'чувство' + λόγος 'наука'›

естет *м.* **1.** *Истор.* Привърженик на естетското движение в Англия от края на XIX в. **2.** Специалист по естетика. **3.** *Разг.* Човек, за когото художествените стойности са от първостепенно значение. ‹*фр.* esthète›

естетизирам *несв.* и *св.* (**естетизиране** *ср.*) **1.** Придавам естетически характер, разглеждам като естетически значимо. **2.** Обработвам, за да има естетически характер.

естетизъм *м. Изк. Филос.* Теория на изкуството, формулирана за първи път през XVIII в. от Имануил Кант, която утвърждава възгледа, че философията на изкуството е независима от другите форми на философия. ‹*фр.* esthétisme›

естетика *ж.* (**естетичен** и **естетически** *прил.*) **1.** Наука за изкуството, за същността и формите на прекрасното в художественото творчество, природата и живота. **2.** Философия на красотата в изкуството. **3.** *Прен.* Красота, художественост. ‹от *гр.* αἴσθησις 'чувство'›

естетичен *прил.* (**естетичност** *ж.*) Красив. ‹*фр.* esthétique›

естрагон *м. Бот.* Многогодишно тревисто растение от сем. сложноцветни, което се използва като подправка в кулинарията; градински пелин. Artemisia dracunculus. ‹*фр.* estragon›

естрада *ж.* (**естраден** *прил.*) **1.** Подиум, обикн. на открито, за изпълнения (на артисти, оркестри, оратори и др.) пред публика. **2.** *Разг.* Естрадна музика. ‹*исп.* estrada›

естраден *прил.* ✧ **Естрадна музика.** *Муз.* Творби със забавен, лек характер. ‹от *исп.* estrada›

естрогени *мн.* (естроген *м.*) (**естрогенен** *прил.*) *Мед.* Хормони, които контролират половото развитие при жените. ‹от *гр.*›

естуар *м.* (**естуарен** *прил.*) *Геогр.* Фуниевидно устие на река, която се влива в море или океан. ‹*лат.* aestuarius 'заливан от приливи'›

есхатология *ж.* (**есхатологичен** *прил.*) *Рел.* Учение за края, за последния ден на света и за Бога като Съдия и Отсъдник; "свършек на света". ‹от *гр.* ἔσχατος 'последен' + λόγος 'наука'›

етаж *м.* (**етажен** *прил.*) *Архит.* Част от сграда, която включва всички помещения, разположени на едно равнище. ✧ **Параден етаж.** *Истор.* Основен етаж в италианското палацо, който се състои от стаи за приеми и е повдигнат над нивото на земята. ‹*фр.* étage›

етажерка *ж.* Малък подвижен мебел с полици, обикн. за книги. ‹*фр.* étagère›

еталон *м.* (**еталонен** *прил.*) **1.** Образец, модел; мерило за сравнение. **2.** *Фин.* Основа, стандарт на една парична система (напр. златен еталон). ‹*фр.* étalon›

етамин *м.* (**етаминен** и **етаминов** *прил.*) *Текст.* Мрежест плат, на който се бродира с дебели конци. ‹*фр.* étamine›

етан *м. Хим.* Наситен въглеводород, безцветен газ без миризма, който се съдържа в нефта и земния газ. ‹от *гр.* αἰθήρ 'въздух'›

етанол *м. Хим.* Безцветна запалима течност, която се получава при ферментацията на захари; етилов алкохол. ‹*фр.* éthanol›

етап *м.* (**етапен** *прил.*) **1.** Фаза в развитието на процес. **2.** Пункт, място за престой при по-продължително пътуване. **3.** Част от спортно състезание. ‹*фр.* étape›

етатизация *ж. Икон.* Активно участие на държавата в икономическия живот на дадена страна. ‹от *фр.* étatisation›

етатизирам *несв.* и *св.* Осъществявам етатизация, одържавявам. ‹*фр.* étatiser›

етатизъм *м. Икон.* Етатизация. ‹*фр.* étatisme›

етѐзии *мн. Метеор.* Постоянни умерени или силни северни и северозападни сухи ветрове, духащи в източната част на Средиземноморието в посока към Африка. ‹*гр.*›

ѐтер$_1$ *м.* **1.** *Мит.* Според представите на древните гърци — най-горният слой на въздуха, където живеели боговете. **2.** *Прен.* Ефир. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ѐтер$_2$ *м.* (**етѝчен** *прил.*) *Хим.* Леснoизпаряваща се безцветна течност, която се използва като разтворител, за упойка и дезинфекция в медицината. ‹*гр.* ⇨ *англ.* ether›

етѝчен *прил.* ✧ **Етерични масла.** *Биохим.* Природни масла, извлечени от растения, с употреба в парфюмерията, хранителната промишленост, фармацевтиката и др. ‹от *фр.* éther›

етернѝт *м.* (**етернѝтов** *прил.*) *Строит.* Азбестоциментова смес, от която се правят покривни плочи, водопроводни тръби и др. ‹*лат.* aeternus 'вечен'›

ѐтика *ж.* (**етѝчен** и **етѝчески** *прил.*) **1.** Учение за същността, развитието, принципите и нормите на морала. **2.** Съвкупност от норми и правила на поведение; морал. ‹*гр.* ἠθικόν›

етикѐт *м.* и **етикѐция** *ж.* (**етикѐтен** *прил.*) **1.** Листче, прикрепено към предмет, на което са означени характерът и предназначението му, неговата цена и пр. **2.** Правила за поведение в даден социален или професионален кръг; етикеция. ✧ **Речев етикет.** *Език.* Сбор от правила и речеви формули за подходящ начин на изразяване в зависимост от ситуацията. ‹*фр.* etiquette›

етѝл *м.* (**етѝлов** *прил.*) *Хим.* Едновалентен радикал, който не съществува в свободно състояние. ‹от *гр.* αἰθ(ήρ) 'въздух' + ὕλη 'вещество, материя'›

етимолѝг *м.* Езиковед, специалист по етимология.

етимолѝгия *ж.* (**етимологѝчен** и **етимологѝчески** *прил.*) Дял от езикознанието, който изучава произхода, историята и родствените връзки на думите. ‹*гр.* ἐτυμολογία›

етимѝн *м.* *Език.* Първоначалната форма (или значение) на думата, нейният изходен или основен вид, възприеман като правилен, изконен. ‹*гр.* ἔτυμον›

етиолѝгия *ж.* (**етиологѝчески** *прил.*) **1.** *Мед.* Наука за причините на заболяванията. **2.** *Мед.* Причината за определено заболяване. **3.** *Филос.* Учение за причинността. ‹от *гр.* αἰτία 'причина' + λόγος 'наука'›

етмѝл *м.* *Мар.* Разстоянието, което един кораб изминава за 24 часа (от обед до обед), измерено в морски мили. ‹*фр.*›

етнѝчен и **етнѝчески** *прил.* Народностен. ✧ **Етнически групи.** *Антроп.* Подгрупа в рамките на обществото, чиято култура се различава значително, а членовете ѝ споделят съзнанието за отчетлива идентичност към групата въз основа на обща религия, цвят на кожата, национален произход и др. критерии. ✧ **Етническо малцинство.** *Антроп.* Недоминиираща група или групи в човешката популация, която притежава или желае да запази стабилни културни, религиозни и/или лингвистични традиции или характеристики, които значително се различават от тези на популацията като цяло. ‹от *гр.* ἐθνικός 'племенен'›

етногенѐза *ж.* и **етногенѐзис** *м.* *Антроп.* Произход на човешкия род, на дадена раса, народ, народност, племе. ‹от *гр.* ἔθνος 'народ' + γένεσις 'произход'›

етнограѝф *м.* Специалист по етнография.

етнограѝфия *ж.* (**етнограѝфски** *прил.*) Наука, която изучава материалната и духовната култура на народите. ‹от *гр.* ἔθνος 'народ' + γράφω 'пиша'›

етнолѝг *м.* Учен, специалист по етнология.

етнолѝгия *ж.* Раздел от антропологията, който изучава културните и социалните различия между отделните човешки групи, както и медицинските и други проблеми, възникващи в резултат от специфичния начин на живот на отделните групи. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Ethnologie›

етнонѝм *м.* *Етнол.* Народностно име. ‹от *гр.*›

етнонѝмия *ж.* Дял от антропонимията, който изучава етнонимите. ‹от *гр.* ἔθνος 'народ' + ὄνομα 'име'›

ѐтнос *м.* (**етнѝчен** и **етнѝчески** *прил.*) Народ, народност, племе. ‹от *гр.*›

етноцентрѝзъм *м.* *Антроп.* **1.** Тенденция хората да разглеждат собствената си група като критерий, спрямо който преценяват всички останали групи. **2.** Тенденция да се разглежда собствената група като по-висша от другите.

етограѝма *ж.* Обширно, много подробно описание на поведението на животински вид в естествената му среда. ‹съкр. от etho(logy) + γράμμα›

етолѝгия *ж.* Дял от зоологията, който изучава поведението на животните в естествени условия. ‹от *гр.* ἦθος 'обичай' + λόγος 'наука'›

етюд *м.* (**етюден** *прил.*) **1.** *Изк.* Рисунка от натура на част от фигура или композиция или на цяла композиция. **2.** *Лит.* Неголямо литературно произведение, което разглежда частен въпрос. **3.** *Муз.* Творба с виртуозен характер. **4.** Упражнение, задача (в музиката, театъра, шахмата и др.). ‹*лат.* studium 'усърдие' ⇨ *фр.* étude›

еуглени *мн.* (еуглена *ж.*) *Биол.* Едноклетъчни организми с вретеновидно тяло, които се придвижват с камшиче. ‹*лат.* euglena›

еуменорея *ж. Мед.* Редовен менструален цикъл. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

еуфорбия *ж. Бот.* Млечка. Euphorbia tithumalus. ‹от *лат.*›

еуфория *ж.* (**еуфоричен** *прил.*) **1.** *Мед.* Болестно състояние на повишено самочувствие, оптимизъм и жизнерадост. **2.** *Прен.* Повишено самочувствие, веселост, възбуда. ‹*гр.* εὐφορία›

ефеб *м.* **1.** *Истор.* В древна Атина — младеж, юноша. **2.** *Ирон.* Хубавец, красив младеж. ‹*гр.* ἔφηβος›

ефебиатрия *ж. Мед.* Наука за болестните състояния, които са общи за децата и юношите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ефект *м.* (**ефектен** *прил.*) **1.** Резултат, следствие, последица от действие. **2.** Впечатление, въздействие. **3.** Средства, които оказват въздействие или впечатляват. **4.** Явление (в науката, техниката). ✧ **Мазерен ефект.** *Астр.* Излъчване на молекули от междузвездни среди, концентрирани в огромни газово-прахови облаци, които получават енергия на възбуждане от близките до тях звезди. ✧ **Обратен ефект.** *Икон.* Неблагоприятният ефект от икономическия растеж на дадена област за сметка на други области в сферата на националната икономика. ✧ **Пиезоелектричен ефект.** *Физ.* Свойство на някои асиметрични кристали (напр. кварц), позволяващо изменение в размера на кристала или създаване на положителни или отрицателни електрични заряди, поради което те намират голямо приложение (напр. кварцовия осцилатор, кристалния микрофон и др.). ✧ **Реален балансов ефект.** *Икон.* Изменение на съвкупното търсене, което има за резултат промяна в количеството на реалните парични баланси. ✧ **Сконтиране на менителничен ефект.** *Фин.* Продажба на менителничен ефект преди настъпването на падежа. ✧ **Стереоскопичен ефект.** *Физ.* Ефект на обемното възприемане, основан на способността на човешкото зрение освен размерите и формата на предметите да определя и пространственото им положение. ✧ **Стимулиращ ефект.** *Икон.* Въздействието на данъчното облагане върху предлагането на определен вид дейност или работа. ‹*лат.* effectus›

ефективъ *м.* и **ефективи** *мн. Икон.* Наличност (обикн. в пари, ценни книжа). ‹*лат.* effectivus 'производителен'›

ефективен *прил.* (**ефективност** *ж.*) От който има добър резултат, следствие, последица; резултатен. ✧ **Ефективен валутен курс.** *Икон.* Показател, който характеризира стойността на дадена национална валута по отношение списъка от валути на основните международни търговски партньори, умножени по тегловния коефициент на относително участие на партньорите в търговията с разглежданата страна. ✧ **Ефективна мощност.** *Техн.* Полезна мощност на машина. ✧ **Ефективно съпротивление.** *Ел.* Съпротивлението на електрически проводник при протичане на променлив ток. ✧ **Ефективно търсене.** *Икон.* Стойността на съвкупното търсене, която е равна на съвкупното предлагане. ‹от *лат.*›

ефективност *ж.* Резултатност. ✧ **Банкова ефективност.** *Фин.* Мярка за ефективността на банката при използването на привлечените от нея парични средства. ✧ **Разменна ефективност.** *Икон.* Размяна на стоки, която води до подобряване благосъстоянието на една личност, без да вреди на останалите.

ефемери$_1$ *мн. Биол.* Насекоми еднодневки; ефемериди. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ефемери$_2$ *мн. Бот.* Група пустинни и стенни растения, чието пълно развитие протича за много кратко време, докато почвата е влажна. ‹от *гр.* ἐφήμερος 'еднодневен'›

ефемерида *ж.* **1.** Само *мн. Астр.* Таблици, които съдържат кординатите на небесните тела. **2.** *Истор.* В античността и Средновековието — дневник на важните събития от живота на владетелски двор. **3.** *Остар.* Вестник, ежедневник. ‹*гр.* ἐφημερίς, ἐφηχερίδος›

ефемериди *мн.* Ефемери$_{1,2}$. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ефенди *м. Остар.* В Турция — обръщение към образован или богат човек, с което се изразява уважение; господин. ‹*тур.* efendi›

ефервесцентен *прил.* **1.** Който кипва, кипящ; горещ. **2.** *Прен.* Възбуждащ, вълнуващ. ‹*лат.* effervescens›

ефикасен *прил.* (**ефикасно** *нареч.*; **ефикасност** *ж.*) **1.** Който може да въздейства. **2.** Който дава добри резултати; ефективен. ‹*фр.* efficace›

ефимерен *прил.* (**ефимерно** *нареч.*; **ефимерност** *ж.*) Краткотраен, мимолетен, преходен. ‹*гр.*›

ефимерий *м. Рел.* В Християнската църква — дежурният свещеник. ‹*гр.*›

ефир *м.* (**ефирен** *прил.*) Небеса, въздушно пространство. ‹*гр.* ἀιθήρ›

ефод *м. Истор.* Дълго парче плат, носено от еврейските свещеници. ‹*евр.* efod›

ефорат *м. Истор.* В древна Спарта — съветът на ефорите. ‹от *гр.*›

ефори *мн.* (ефор *м.*) *Истор.* В древна Спарта — петима мъже, избрани всяка година от народа да контролират дейността на управ-

ляващите. ‹от *гр.*›

ефо̀рия *ж. Истор.* Служба на ефор. ‹*гр.*›

ефрѐйтор *м.* (**ефрѐйторски** *прил.*) *Воен.* **1.** Войнишко звание, първото след редник. **2.** Войник, който има това звание. ‹*нем.* Gefreiter›

ефрѝт *м. Мит.* Зъл гений, лош дух в арабската митология. ‹*ар.* efrit›

ефу̀зия *ж.* (**ефузѝвен** и **ефузио̀нен** *прил.*) **1.** *Физ.* Дифузия на газове през по-големи отвори. **2.** Разливане на лава от вулкан и образуване на скали. **3.** *Мед.* Натрупване на гной, серум, кръв, лимфа или други биологични течности от телесни кухини. ‹*лат.* effusio 'изливане'›

ехѝден *прил.* (**ехѝдно** *нареч.*) Язвителен, злорад, лукав; коварен. ‹от *гр.*›

ехѝдна *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — огнедишащо чудовище, полужена-полузмия. **2.** *Зоол.* Австралийски торбест бозайник с клюн като птица и с тяло, покрито с косми и бодли. Echidna aculeata. ‹*гр.* ἔχιδνα›

ехѝднича *несв.* Държа се ехидно.

ехинокòки *мн.* (ехинокòк *м.*) *Биол.* Род малки червеи, които паразитират в червата на месоядните животни. ‹от *гр.* ἐκῖνος 'таралеж' + κόκκος 'зърно'›

ехинококòза *ж. Мед.* Заболяване, причинено от ехинококи; кучешка тения. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ехѝнус *м. Архит.* **1.** Част от капител с архитектурен профил, подобен на издутина. **2.** Всеки архитектурен профил с такава форма. ‹*лат.*›

ѐхо *ср.* **1.** Ефект, който се получава, когато звук или друго лъчение се отразява от твърдо препятствие или от друга отразяваща среда и се регистрира от наблюдателя. **2.** *Прен.* Отражение, отзвук, отглас от събитие. **3.** Като *междум.* Вик за изразяване на бодрост, въодушевление. **4.** Като *част. Разг.* За привличане на вниманието вместо обръщение или при обръщение. ‹*гр.*›

ехогра̀фия *ж. Мед.* Изследване на вътрешната структура на тялото чрез ултразвукови вълни. ‹*гр.*›

ехоенцефалогра̀фия *ж. Мед.* Изследване на структурите в черепната кухина чрез ултразвук. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ехокардиогра̀фия *ж. Мед.* Метод, който чрез ултразвукови вълни изследва и изобразява пулсациите на сърдечния мускул. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ехолока̀ция *ж.* Определяне местоположението на даден обект чрез установяване на посоката на отразеното от него ехо или чрез измерване на времето, за което ехото се връща обратно. ‹*гр.* + *нем.*›

ехолòт *м. Техн.* Уред за ехолокация. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Echolot›

ехофра̀за *ж. Рекл.* Думите в края на дадена реклама в електронните медии, с които се обобщава нейното внушение и формират впечатлението на потребителите. ‹*англ.*›

еш *м. Разг.* Един от два предмета, които образуват цяло като двойка, чифт. ‹*тур.* eş›

еша̀рп и **еша̀рф** *м. Текст.* Ешарп. ‹*фр.* écharpe ⇨ *рум.*›

ешафо̀д *м. Истор.* Издигната на публично място площадка, на която през Средновековието изпълнявали смъртните присъди. ‹*фр.* échafaud›

ешело̀н *м.* (**ешело̀нен** *прил.*) **1.** *Воен.* Войскова част, разгърната в колона. **2.** Влак или група от движещи се една след друга коли за масов превоз на хора и/или товари. ‹*фр.* échelon›

ешелонѝрам *несв.* и *св.* Разполагам в ешелони. ‹от *фр.* échelonner›

ешмедемѐ *ср. Разг.* Почерпка, угощение. ‹от *тур.*›

ѐърбег *м. Авт.* Възглавница, която се напълва с въздух при нужда, за да предпази пътниците на предните седалки в лек автомобил от удар. ‹*англ.* air bag›

еъркандѝшън *м.* Климатик. ‹от *англ.* air-conditioner›

еякула̀ция *ж.* Изхвърляне на сперма от ректиралия пенис в момент на сексуална кулминация. ‹от *лат.* eiaculor 'изхвърлям'›

еякулѝрам *несв.* и *св. Биол.* За мъж, мъжко животно — изхвърлям сперма, семеизпразвам се. ‹от *лат.*›

еялѐт *м. Истор.* Провинция, най-голямата административно-териториална единица в Османската империя през XIV—XVIII в. ‹от *тур.* eyalet›

жабѝри *ср. Зоол.* **1.** Западноамерикански щъркел с бяло оперение, черна гола глава и тъмни крила. Jabiru mycteria. **2.** Австралийски щъркел с бяло оперение, тъмнозелена задна част и опашка и червени крака. Xenorhyncus asiaticus. ‹от езика *тупи-гуарани* jabiru›

жабò *ср.* **1.** *Истор.* Набрана или надиплена обшивка от тънък плат или дантела около врата и по гърдите на мъжка риза, модна през XVIII в. **2.** Нагръдник от набран плат или дантела, обикн. към дамска блуза. ‹*фр.* jabot›

жаборàнди *ср. Бот.* Екзотично дърво, което вирее в Бразилия и Парагвай, чиито листа съдържат алкалоид, използван за лекарства, стимулиращи потенето. Pilocarpus jaborandi. ‹от езика *тупи-гуарани* jaborandi›

жàга *ж. Диал.* Голям трион с дървени дръжки в двата края за рязане на дървета или мек варовик от двама човека. ‹*нем.* Säge ⇨ *ср.-хрв.*›

жад *м. Минер.* Общо наименование на ювелирно-декоративните камъни жадеит и нефрит. ‹от *фр.*›

жадѐит *м. Минер.* Твърд минерал от групата на пироксените, зеленикав на цвят, от който се изработват бижута. ‹от *исп.* ijada ⇨ *фр.* jade›

жак *м. Техн.* **1.** Куплунг за нискочестотна електрическа връзка при работа със звукови сигнали. **2.** Част, която управлява иглите в машина за шиене на шапки. ‹*англ.* jack›

жакарàнда *ж. Бот.* Тропическо американско дърво, което има листа, подобни на папратовите и бледовиолетови цветове, масово отглеждано в Австралия заради ароматната му декоративна дървесина. Jacaranda. ‹от езика *тупи-гуарани* yacarandá›

жакàрд *м.* (**жакàрдов** *прил.*) *Текст.* Изкуствена коприна с втъкани разноцветни фигури. ‹от *фр.* собств. J. M. Jacquard (1752—1834), изобретил тъкачния стан през 1780 г.›

Жакѐрия *ж. Истор.* **1.** Антифеодално селско въстание във Франция през 1358 г. **2.** Всяко селско въстание. ‹от *фр.* собств. Jacques Bonhomme 'Жак Простака', прозвище на селяните в средновековна Франция›

жакѐт *м.* **1.** Къса женска или мъжка дреха с копчета отпред, носена над риза, блуза или рокля. **2.** *Остар.* Фрак. ‹*фр.* jaquette›

жакò *м.* и *ср. Зоол.* Папагал, разпространен в Екваториална Африка, който лесно се опитомява. ‹*фр.* jacquot, jacot, jaco›

жаконѐт *м. Остар.* Памучна тъкан. ‹*фр.* jaconas, по *инд.* гр. Jagganath›

жалòн *м.* **1.** Дълъг дървен или алуминиев прът, боядисан с редуващи се червени и бели напречни ивици, който се забива в земята за означаване на точка при земемерни работи и при нивелиране на уреди за измерване или кадастриране на местности. **2.** *Прен.* Само *мн.* Начало, стъпка. ‹*фр.* jalon›

жалонѐр *м. Воен.* Редник, поставен да посочва направлението, в което трябва да се движи или да застане фронтът на войската. ‹*фр.* jalonneur›

жалонѝрам *несв.* и *св.* (**жлонѝране** *ср.*) **1.** Обозначавам с жалони. **2.** *Прен.* Трасирам пътя за постигане на нещо. ‹от *фр.* jalonner›

жалýзи *мн.* Решетъчни капаци за прозорци, направени от дървени или метални летви, за регулиране на светлина и/или въздух. ‹*фр.* jalousie›

жамбòн *м. Кул.* Шунка; варен или пушен свински бут. ‹*фр.* jambon›

жамборѐ *ср.* **1.** *Остар.* Събор на скаути. **2.** *Разг.* Веселба. ‹*хинди* ⇨ *англ.* ⇨ *фр.* jamboree›

жандàр и **жандàрин** *м. Разг.* Жандармерист.

жандàрм *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието — тежковъоръжен конник. **2.** *Истор.* Жандармерист. **3.** *Прен.* Този, който налага волята си с военна сила. ‹от *фр.* gens 'хора' + arme 'оръжие'; gendarme›

жандармерѝст *м. Истор.* Полицай от жандармерията. ‹от *фр.* gendarme›

жандармѐрия *ж.* (**жандармерѝйски** *прил.*) *Истор.* **1.** Военизирана полицейска служба за опазване на обществения ред, създадена през 1791 г. във Франция, а по-късно и в други страни. **2.** Военизирана полиция, създадена в България през 1944 г. за борба с нелегалните групи. ‹*фр.* gendarmerie›

жанр *м.* (**жàнров** *прил.*) **1.** *Лит.* Род художествени произведения, които се отличават със специфични сюжетни и стилови особености. **2.** *Изк.* Живопис, която се преценява според нейното съдържание или сюжет (натюрморт, пейзаж, портрет). **3.** *Изк.* Живопис с битов сюжет, особено популярна в Холандия през XVII в. ‹*фр.* genre 'род'›

жапонѐзри *мн. Изк.* **1.** Европейска имитация на японски произведения на изкуството и занаятите. **2.** Японски изделия, смятани от европейците за образци през втората половина на XIX в. ‹*фр.* japonaiserie›

жаргòн₁ *м.* (**жаргòнен** *прил.*) *Език.* **1.** Говор на социална група, отличаващ се с експресивната си лексика; сленг. **2.** Говор на професионална група, който се отличава с термини и новообразувани думи; таен говор, арго. ‹*фр.* jargon›

жаргòн₂ *м. Минер.* Вид скъпоценен камък, без-

цветен циркон. ‹*лат.* hyacinthus ⇨ *фр.* jargon›

жардиниѐра *ж.* **1.** Плитка правоъгълна поставка за стайни цветя. **2.** Помещение, в което се отглеждат стайни цветя. ‹*фр.* jardinière›

жарсѐ *ср.* (**жарсѐн** *прил.*) *Текст.* Трикотажна материя за дрехи. ‹от *фр.*; по името на о. Jersey в Ламанша›

жартиѐри *мн.* (жартиѐр *м.* или жартиѐра *ж.*) Ластични ленти със закопчалки в края, с които се прикачват чорапите, за да стоят изпънати по краката. ‹*фр.* jarretière›

жасмѝн *м. Бот.* Декоративен храст от сем. маслинови с бели ароматни цветове, разпространен в Западна Азия, Индия и Южна Европа; ясмин. Jasminum officinale. ‹*ар./перс.* hâsimîn ⇨ *фр.* jasmin›

Жвабрàн *ж. Мит.* В абхазката митология — богиня на животновъдството; крава майка. ‹*абхазки*›

желатѝн *м.* Смес от вещества от животински произход, чийто воден разтвор след охлаждане се превръща в гел, с приложение в кулинарията, медицината, военното дело и др. ‹*фр.* gélatine›

желатинѝрам *несв.* и *св.* **1.** Превръщам в желе; желирам. **2.** Поставям в желатинова опаковка, покривам с желатин. ‹*нем.* gelatinieren›

желѐ *ср. Кул.* **1.** Аморфна маса, получена след охлаждане на силен бульон от животински продукти; пача. **2.** Сгъстен и подсладен плодов сок, понякога с желатин. **3.** Десерт от подсладено мляко или сметана, към които се прибавя желатин. ‹*фр.* gelée›

желѝрам *несв.* и *св.* **1.** Правя на желе. **2.** Покривам (сладкиш и др.) с желе. ‹*фр.* geler ⇨ *нем.* gelieren›

жѐншен *м. Бот.* Тревисто многогодишно растение от сем. аралиеви, което вирее в Далечния изток, Китай, Корея и др., чиито корени се използват в медицината. Panax schin-seng Nees. ‹от *кит.* jên-shên 'дърво човек'›

жеòда *ж. Минер.* Кръгъл или овален минерален агрегат, образуващ се при запълване на кухина в подземен руден пласт. ‹*гр.* ⇨ *фр.* géode›

жерминàл *м. Истор.* Седмият месец (21 март —19 април) от френския републикански календар, действал от 1793 до 1805 г. по време на Великата френска революция. ‹*лат.* germino 'никна' ⇨ *фр.* germinal›

жест *м.* (**жѐстов** *прил.*) **1.** Движение на тялото, най-често на ръцете и главата, с което се придава по-голяма изразителност на присъствието, настроението, речта или се изразява чувство, желание и др. **2.** *Прен.* Великодушна постъпка. ‹*фр.* geste›

жестикулѝрам *несв.* и *св.* (**жестикулѝране** *ср.*; **жестикулàция** *ж.*) Ръкомахам, правя жестове с ръце, обикн. при говорене. ‹от *фр.* gesticuler›

жетòн *м.* (**жетòнен** *прил.*) **1.** Пластмасова или метална плочка, която се разменя вместо банкноти или монети при хазарт или се използва за включване на автомат. **2.** В сфрагистиката — малък медал в чест на някакво събитие. ‹*фр.* jeton›

жеѝо *м. Истор.* Съдии отмъстители за Робеспиер, след неговото осъждане и гилотиниране. ‹*фр.*›

жѝга *ж. Муз.* **1.** Старинен народен английски танц с бързо темпо. **2.** Последната част от инструментална танцова сюита или камерен концерт. ‹*англ.* jig›

жигльòр и **жикльòр** *м. Техн. Авт.* Детайл с калиброван отвор за дозиране на течно гориво или газ в карбуратор на двигател. ‹*фр.* gicleur›

жигò *ср. Кул.* Печен овнешки бут. ‹*фр.* gigot›

жѝголо *ср.* Мъж, който предлага секс за пари или други облаги, обикн. на по-възрастни жени. ‹*фр.* gigolo›

жид *м. Остар.* **1.** Евреин. **2.** Масон. ‹*ит.* giudeo ⇨ *рус.* жид›

жѝдкост *ж. Остар.* Течност. ‹*рус.* жи́дкость›

жилàм *м.* Таен зидарски говор в масонските общества. ‹*евр.* ⇨ *рум.*›

жилѐтка *ж.* **1.** Къса до кръста дреха без яка и ръкави, която се носи под сако. **2.** Плетена къса дреха с дълги ръкави и закопчаване отпред. ‹*фр.* gilet›

жирандòл *м.* **1.** Канделабър. **2.** Стенен свещник, обикн. с огледало отзад. ‹*ит.* girandola ⇨ *фр.* girandole›

жирандòла *ж.* **1.** Женски брилянтен накит. **2.** Ракети, пуснати в залп. ‹*ит.* girandola ⇨ *фр.* girandole›

жирàтор *м. Ел.* Насочен фазообръщач. ‹*англ.* girator›

жирàф *м.* и **жирàфа** *ж. Зоол.* Африканско чифтокопитно преживно животно с петниста окраска, високо до 5-6 м, с много дълга шия. Giraffida cameleopardalis. ‹*фр.* girafe›

жѝро- *представка.* В сложни думи със значение 'въртеливо движение около подвижна ос, минаваща през една неподвижна точка', напр. *жироскоп*, *жирокомпас*. ‹*гр.*›

жиробѝс *м.* (**жиробѝсен** *прил.*) Акумулаторен безрелсов транспорт, задвижван от натрупана в маховик кинетична енергия. ‹*фр.* gyrobus›

жироклиномѐтър *м. Ав.* Уред, който показва положението на надлъжната и напречната ос на самолета спрямо линията на хоризонта. ‹*рус.*›

жирокомпа̀с *м. Мар.* Навигационен прибор — компас, в който вместо магнитна стрелка има жироскоп. ‹*фр.* gyrocompas›

жиромѐтър *м. Ав.* Уред, който отчита и показва промените в посоката на самолет. ‹*фр.* gyromètre›

Жиро̀нда *ж.* (**жиронди̇̀стки** *прил.*) *Истор.* По време на Великата френска революция — политическа партия, отстоявала интересите на едрата буржоазия. ‹по името на *фр.* департамент Gironde›

жиронди̇̀ст *м. Истор.* Член на Жирондата.

жироско̀п *м.* (**жироскопи̇̀чен** и **жироскопи̇̀чески** *прил.*) *Техн.* Въртящ се диск, закрепен свободно около всякаква ос, използван за поддържане на навигацията в ракети и самолети. ‹*фр.* gyroscope›

жиростѐт *м. Техн.* Всяко тяло, което се движи бързо около оста си. ‹*фр.* gyrostat›

жо *м. Мит.* В древнокитайската митология — свещеното дърво на живота. ‹*кит.*›

жоа̀о *м. Истор.* Португалска златна монета (1722—1835), сечена за първи път при управлението на крал Жоао V (1706—1750). ‹от *порт.* собств. João›

жожоба̀ *ж. Бот.* Пустинен боб, от който се извлича лечебен екстракт, използван в медицината и козметиката. ‹*мексикански/исп.* jojoba ⇨ *фр.* jojoba›

жокѐй *м.* (**жокѐйски** *прил.*) **1.** Професионален ездач. **2.** Слуга, който кара каляска. **3.** *Жарг.* Мъж, който предлага секс за пари или други облаги на възрастни дами. ✧ **Жокейклуб.** Общество от любители на конните надбягвания и обездката. ‹*англ.* jockey›

жокѐйка *ж.* **1.** Жена жокей. **2.** *Разг.* Шапка с козирка, част от жокейски костюм. ‹от *англ.* jockey›

жо̀лнер *м. Истор.* Полски пехотинец. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

жонгли̇̀рам *несв.* и *св.* (**жонгли̇̀ране** *ср.*) **1.** За цирков артист — подхвърлям и ловя няколко предмета последователно, без да ги изпускам. **2.** *Прен.* Изкусно боравя с думи, факти и под., за да прикрия истина, некомпетентност; ловко извъртам. ‹*фр.* jongler›

жонгльо̀р *м.* (**жонгльо̀рски** *прил.*) **1.** Човек, който умее да жонглира. **2.** *Прен.* Авантюрист. ‹*фр.* jongleur›

жонки̇̀л *м. Бот.* Декоративно растение с малки и много ароматни цветове; жълт нарцис. Narcissus pseudonarcissus. ‹*фр.* jonquille›

жонксио̀н *м. Остар.* Влак. ‹от *фр.* jonction 'съединяване'›

жоржѐт *м.* (**жоржѐтен** *прил.*) *Текст.* Тънък вълнен, памучен или копринен плат с грапава повърхност. ‹по името на *фр.* модистка M-me Georgette›

жубѐ *ср. Архит.* Олтарната преграда в католическите храмове. ‹от *лат.* фраза Jube Domine benedicere 'Бог да ни благослови'›

жу̀дзин *м. Рел.* В даосизма — мълчанието в началото на даоската медитация. ‹*кит.*›

жуи̇̀ *м. Рел.* В будизма, дзен и даосизма — скиптър, атрибут на светец или учител. ‹*кит.*›

жуи̇̀рам *несв. Остар.* Весело и безгрижно прекарване на времето. ‹*фр.* jouir›

жулиѐн *м. Кул.* Месо или зеленчук, нарязани на тънки, дълги ивици. ‹*фр.* julienne›

жумѐл *м. Мар.* Стойка при мачтата на кораб. ‹*фр.*›

жу̀па *ж. Истор.* Род, племе, община. ‹*ср.-хрв.*›

жупа̀н *м.* (**жупа̀нски** *прил.*) *Истор.* **1.** Областен управник в средновековна Сърбия. **2.** Средновековен феодал. ‹*ср.-хрв.*›

жупо̀н *м.* **1.** Долна фуста. **2.** Комбинезон. ‹*фр.*›

жур *м. Остар.* **1.** Дневно увеселение, забава. **2.** Журфикс. ‹*фр.* jour 'ден'›

жу̀ри *ср.* **1.** Група специалисти, които оценяват участниците и определят победителите в състезания, конкурси и под. **2.** *Юр.* В САЩ, Англия и др. страни — група съдебни заседатели, които определят виновността или невинността на подсъдимия. **3.** *Жарг.* Група стари моми, които клюкарстват по нечий адрес. ‹*фр.* jury›

жури̇̀рам *несв.* и *св.* (**жури̇̀ране** *ср.*) За жури — оценявам работата на участниците и определям победителите в състезание, конкурс и под. ‹от *фр.* jurer›

журна̀л *м.* (**журна̀лен** *прил.*) **1.** Модно списание. **2.** Книга за вписване на входящите и изходящите документи на учреждение; дневник. **3.** *Остар.* Списание. ‹*фр.* journal 'вестник'›

журнали̇̀ст *м.* Специалист, който се занимава с литературна публицистична дейност в масмедиите. ‹*фр.* journaliste›

журнали̇̀стика *ж.* и **журнали̇̀зъм** *м.* (**журнали̇̀стически** *прил.*) **1.** Литературна публицистична дейност във вестник, списание, радио, телевизия или телеграфна агенция. **2.** Специалност/учебна дисциплина във висше учебно заведение за изучаване на тази дейност. **3.** Обществото на журналистите в една страна. ‹от *фр.* journalisme›

журфи̇̀кс *м. Остар.* Приемен ден от седмицата в частен дом. ‹*фр.* jour-fixe 'определен ден'›

жу̀шоу *м. Мит.* В китайската митология — божество на есента. ‹*кит.*›

жън *м. Филос.* В даосизма — най-важното качество в характера на идеалния човек според конфуцианството; човечност, хуманност. ‹*кит.*›

забѝтин и **забѝт** *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — управител на град или село, който е представител на полицейската власт. **2.** *Остар.* Пазач. ‹*тур.* zabıt›

забитлѝк *м. Истор.* В Османската империя — полицейска власт. ‹от *тур.* zabıta 'полиция'›

забо̀й *м. Мин.* Участък в минна галерия, стена, от която се копаят въглища или руда. ‹*рус.*›

забо̀йчик *м. Мин.* Миньор, който копае на забой. ‹*рус.*›

забу̀н$_1$ *прил. Диал.* Слаб, кльощав, мършав. ‹*тур.*›

забу̀н$_2$ *м. Диал.* Къса селска горна дреха от вълнен плат, която се носи върху ризата. ‹*тур.* zıbın›

за̀вал *м. Диал.* Неприятност, унижение, притеснение от някого. ‹от *тур.* zavallı›

зава̀л *м. Воен.* Заграждение от метални клинове, дървета, камъни и др., предназначено да възпрепятства преминаването на противниковите танкове или пехота. ‹*рус.*›

завалѝя *прил. Разг.* Който е за съжаление; злочест, нещастен, клет. ‹*тур.* zavallı›

завана̀ *ж.* **1.** Малък трион с дървена дръжка и назъбено острие, което се прибира в процеп на дръжката. **2.** *Прен.* Заядлив, злобен човек. ‹*тур.* zıvana›

завѐра *ж. Истор.* **1.** Гръцко националноосвободително въстание (1821—1829), в което участвали и българи. **2.** Тайна въстаническа организация за национално освобождение на християнските народи в Османската империя; заговор, съзаклятие. ✧ **Велчова завера.** *Истор.* Заговор за освобождение от турско робство в Търновско през 1835 г. ‹*тур.* sefer›

завѐраджия *м. Истор.* Участник в завера; съзаклятник. ‹от *тур.* sefer›

завиѐ *ср. Истор.* **1.** Дервишки манастир, обител. **2.** Средище на дервишко братство. ‹*тур.* zaviye›

завѝя *ж. Истор. Архит.* Мюсюлмански култов комплекс от типа на страннопримемниците — обител на суфисти и марабути, център за пропагандиране на суфизма: едно здание с комплексни функции или група от сгради (джамия, медресе, хотел, гробница на основателя или на светец). ‹*ар.* zavīa 'ъгъл'›

заво̀д *м.* (**заво̀дски** *прил.*) **1.** Голямо индустриално предприятие. **2.** Предприятие за отглеждане на породисти селскостопански животни. ‹*рус.*›

за̀вуч *м. Остар.* В учебно заведение — завеждащ учебната част. ‹*рус.*›

-за̀вър *наставка.* В сложни думи със значение 'гущер', 'свързан с изкопаемите влечуги', напр. *динозавър*, *плезиозавър* и др. ‹от *гр.* σαῦρος 'гущер'›

загото̀вка *ж.* **1.** Не напълно готово изделие, което се дообработва в производствен процес. **2.** Подготовка на производствен процес. **3.** Горна част на обувка. ‹*рус.*›

загото̀вчик *м.* Работник, който изработва заготовки. ‹*рус.*›

зада̀ние *ср.* Задача, поръчение. ‹*рус.*›

зада̀тък *м.* **1.** Задача, задание. **2.** Предплата, капаро. ‹*рус.*›

заджа̀л *м. Истор.* Поетико-музикален жанр, възникнал през XI—XII в. в Андалусия и разпространен в страните от Магриба; текстовете не са на класически арабски език, а на един от магрибските диалекти, като са включени испански и берберски думи. ‹от *ар.* собств. Zadjall›

задо̀чен *прил.* (**задо̀чно** *нареч.*) **1.** Който става в отсъствие на заинтересованото лице. **2.** За курс на обучение — при който студентът/ученикът се подготвя самостоятелно, периодично посещава учебни занятия и полага изпити. ✧ **Задочна присъда.** *Юр.* Присъда, постановена в отсъствието на подсъдимия. ‹от *рус.* заочный›

задо̀чник *м.* Ученик или студент, който се обучава задочно. ‹от *рус.*›

зажо̀р *м.* Натрупване на каша от натрошен лед под ледената покривка на замръзнала река. ‹*рус.* зажо́р›

заѝм *м. Истор.* **1.** В Османската империя — турски спахия, който бил длъжен по време на война да изкара 20 войници на свои разноски. **2.** Владение на такъв спахия. ‹*тур.* zaim›

заѝмствам *несв.* (**заѝмстване** *ср.*) Приемам, усвоявам чужди идеи, постижения и др. ‹*рус.*›

заѝф *прил. Диал.* **1.** Слаб, недъгав. **2.** Несериозен, несигурен. ‹*тур.* zayıf›

заифлѝк *м. Диал.* **1.** Слабост, недъгавост. **2.** Болест живеница; скрофули. ‹*тур.* zayıflık›

зайба̀цу *ср. Икон.* Обединение конгломерат, в което са включени няколко богати семейства, управляващи промишлеността и финансите в Япония и активно участващи в политиката. ‹от *кит.* ts'ai 'богатство' + batsu 'семейство'›

зайдѐ *нареч. Диал.* В повече, излишно. ‹*тур.* ziyade›

зайрѐ и **заарѐ** *ср. Диал.* Зърнени храни, обикн. предназначени за изхранване на животни. ‹*тур.* zahire›

зака̀лка *ж.* **1.** *Мет.* Обработка на метал или стъкло чрез силно нагряване и бързо охлаждане, чрез която се придава якост, твърдост. **2.** *Прен.* Физическа или нравствена издръж-

ливост. ‹*рус.*›

закваска *ж.* **1.** *Кул.* Вещество, което предизвиква втасване; подкваса, мая. **2.** *Прен.* Заложба, склонност. ‹*рус.*›

заклеймявам *несв.* и **заклеймя** *св.* (**заклеймявам** *ср.*) Осъждам, порицавам, изобличавам публично. ‹*рус.*›

закльопвам *несв.* Съединявам със закльопка; занитвам. ‹*рус.*›

закльопка *ж.* *Техн.* Нит. ‹*рус.*›

заключавам *несв.* и **заключа** *св.* **1.** Правя заключение, извод. **2.** Завършвам (разговор, мисъл и др.). ‹*рус.*›

закомàра *ж.* *Архит.* Полукръгла или трапецовидна част от стена на здание, завършваща с покривен свод със същата форма. ‹*рус.*›

закýм и **зокýм** *м.* *Бот.* Декоративно вечнозелено растение с дебели сиво-зелени продълговати листа и розови, бели, червени или жълти ароматни цветове; олеандър. Nerium oleander. ‹*тур.* zakkum›

закýпчик *м.* *Остар.* Човек, който закупува за учреждение или предприятие стоки, материали и др. ‹*рус.*›

зàла *ж.* **1.** Голямо помещение в сграда, в което се провеждат концерти, събрания, изложби и др. **2.** Специална сграда с едно или няколко такива помещения. **3.** Обширно помещение в болница, съд, промишлено предприятие и др. с различно предназначение. ‹*нем.* Saal›

залѝвка *ж.* **1.** Изливане на разтопен метал асфалт, бетон и др. във форма, празнина, пукнатина. **2.** Материал, който се излива във форма, празнина и др. **3.** *Кул.* Течност за заливане на консерви, салати и др. ‹*рус.*›

залп *м.* (**зàлпов** *прил.*; **зàлпово** *нареч.*) *Воен.* Едновременен изстрел от няколко оръжия или оръдия в бой или при тържествен случай. ‹от *лат.* salve 'здравей'›

зàман и **замàн** *нареч.* *Диал.* Винаги, всякога. ‹от *тур.* zaman 'време'›

замàшка *ж.* *Неодобр.* Начин на действие, похват. ‹*рус.*›

замбà *ж.* *Техн.* **1.** Ръчен инструмент за пробиване на кръгли дупки в кожа, тенекия и др. **2.** Железен печат, щемпел за поставяне на белег върху метална повърхност. ‹*перс.* ⇨ *тур.* zımba›

замбàк *м.* *Диал.* Градинско цвете с високи стъбла и едри ароматни цветове; крем. ‹*тур.* zambak›

зàмбо *м.* Мелез от негър и индианка в Южна Америка. ‹*исп.* zambo›

замк *м.* *Диал.* **1.** Растителна смола, клей. **2.** Лепило от такава смола. ‹*тур.* zamk›

зàмшев *прил.* ✧ **Замшева кожа.** *Кожар.* Обработена мека кожа от дивеч, овце, кози, от която се изработват ръкавици, филтри и др. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

зàмък *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието — крепост на феодал. **2.** Дворец, палат. ‹*чеш.* zámek›

занаят *м.* (**занаятчѝйски** *прил.*) **1.** Дейност за изработване на изделия, в която преобладава ръчният труд. **2.** Професия, занятие. **3.** *Прен.* Професия, практикувана без творчески дух. ‹*тур.* zanaat›

занаятчѝя *м.* (**занаятчѝйски** *прил.*) **1.** Човек, който владее и практикува занаят. **2.** Бездарен творец. ‹*тур.* zanaatçi›

зандàн *м.* **1.** *Остар.* Тъмница, затвор. **2.** *Прен.* Тъмно и студено, нехигиенично помещение или сграда. ‹*тур.* zindan›

зàндри *мн.* *Геол.* Чакълести и пясъчни наносни равнини пред челните морени на ледниците. ‹от *норвежки*›

занимàлня *ж.* **1.** Помещение в болница, санаториум и др. за игри и развлечения. **2.** Допълнителни занимания на ученици извън учебните занятия. **3.** Помещение в училище за такива занимания. ‹*рус.*›

занимàтелен *прил.* (**занимàтелно** *нареч.*; **занимàтелност** *ж.*) Увлекателен, интригуващ, забавен. ‹*рус.*›

зàпадничество *ср.* *Истор.* Течение в обществената мисъл на Русия, възникнало в средата на XIX в., което отрича абсолютизма и крепостничеството и пропагандира за развитие по западноевропейски образец.

запàл *м.* *Вет.* Белодробен емфизем у конете. ‹*рус.*›

запàрта *ж.* *Диал.* **1.** Мъмрене, хокане, ругатня. **2.** Бой. ‹*ит.* ⇨ *тур.*›

запàс *м.* (**запàсен**, *прил.*) **1.** Резерв, нещо натрупано, събрано за бъдеща употреба. **2.** Само *мн.* Залежи. **3.** Плат при шевовете на дреха, оставен за резерв. **4.** *Воен.* Част от армията на страна, състояща се от хора, отбили военната си служба, и от пенсионирани офицери. **5.** *Воен.* Временно военно обучение на такива хора. ✧ **Буферен запас.** *Икон.* **1.** Натрупване на стоки с цел стабилизиране на световните цени. **2.** Парични запаси, които могат да абсорбират неочаквани изменения в разходите и националния доход. ✧ **Неизчерпаем запас.** *Икон.* **1.** Термин, използван най-напред от Кан и Джоан Робинсон, а по-късно и от икономистите в Кеймбридж, когато става дума за икономика, поддържаща едно и също равнище на производство, без свиване или разширяване, така че всеки разход, направен от печалбата на предприемача, води до създаването на печалба в същия размер в някой

друг сектор на икономиката. **2.** Процес на натрупване на пари, при който количеството им непрекъснато се увеличава посредством предоставянето им за банкови заеми.

запа̀сен₂ *м.* Човек, който се числи към запаса; запасняк.

запася̀вам *несв.* и **запася̀** *св.* Натрупвам запас. — **запасявам се/запася се.**

запета̀я *ж. Език.* Препинателен знак за отделяне на еднородни части в изречение или на прости изречения в рамките на сложното. ✧ **Десетична запетая.** *Мат.* Знак за отделяне на цялото от десетичната му част. ‹*рус.*›

за̀пинг и **зѝпинг** *м. Техн. Жарг.* Навикът често да се сменят каналите с помощта на дистанционното управление, когато тв програма е прекъсвана за реклами. ‹*англ.* zapping/zipping›

запретѐн *прил. Остар.* Забранен. ‹*рус.* запре́тный›

запретя̀вам *несв.* и **запретя̀** *св.* (**запретя̀вам** *ср.*) *Остар.* Забранявам. ‹*рус.* запрети́ть›

запреща̀вам *несв.* и **запретя̀** *св.* (**запреща̀ване** *ср.*) Забранявам, запретявам. ‹*рус.* запреща́ть›

запрещѐние *ср. Остар.* Забрана. ✧ **Поставям под запрещение.** *Юр.* Ограничавам имуществените права на някого, поверявам ги на попечител. ‹*рус.* запреще́ние›

запт *м. Диал.* Задържане, обуздаване, спиране. ‹*ар.* ⇨ *тур.* zapt›

заптиѐ *ср. Истор.* Турски стражар у нас преди Освобождението. ‹*тур.* zaptiye›

заптѝсвам *несв.* и **заптѝсам** *св.* (**заптѝсване** *ср.*) *Диал.* **1.** Възпирам, усмирявам. **2.** Арестувам. **3.** Препречвам, завардвам (обикн. път). ‹*тур.* zapt etmek›

зар *м.* Дървено, пластмасово или кокалено кубче с отбелязани точки на всяка стена, което се използва при игра на табла, комар и др. ‹*тур.* zar›

зара̀р *м. Разг.* Вреда, щета, загуба. ‹*тур.* zarar›

зарарсъ̀з *прил. неизм. Диал.* Безобиден, безвреден. ‹*тур.* zararsız›

зарга̀н *м. Зоол.* Черноморска риба с продълговато цилиндрично тяло и вкусно месо. Belone beloneeuxini. ‹*гр.*›

зарево̀ *ср.* Отблясък, сияние. ‹*рус.*›

зарзава̀т *м.* (**зарзава̀тен** *прил.*) *Разг.* Няколко вида зеленчуци заедно; зеленчук. ‹*тур.* zerzevat›

зарзаватлѝя *прил. Разг. Кул.* За ястие — което е приготвено с много зарзават. ‹от *тур.* zerzevat›

зарзаватчѝя *м. Разг.* **1.** Човек, който продава зарзават. **2.** Човек, който се занимава с отглеждане на зарзават. ‹*тур.* zerzevatçı›

за̀рзала *ж.* **1.** *Бот.* Овощно дърво с жълти мъхнати плодове; кайсия. Prunus armeniaca. **2.** Плодът от това дърво. ‹*тур.* zerdali›

зарѝн *м. Воен.* Нервнопаралитичен газ, бойно отровно вещество. ‹*нем.*›

зарф *м. Остар.* **1.** Метална подложка, подобна на чаша, с която се поднася чаша с горещо кафе. **2.** Плик за писмо. ‹*тур.* zarf›

заря̀ *ж.* **1.** *Воен.* Сигнал за проверка или сбор. **2.** Илюминации в чест на празник. **3.** Вечерно военно тържество с илюминации в чест на празник. ‹*рус.*›

заря̀д *м.* (**заря̀ден** *прил.*) **1.** *Воен.* Количеството взривно вещество в бомба или снаряд. **2.** *Хим.* Количеството вещество, необходимо за работа на атомен реактор и др.; пълнеж. **3.** *Физ.* Количеството електричество в някои частици. **4.** *Прен.* Запасът от енергия, умения, знания и под. у една личност, група от хора и под. ✧ **Ядрен заряд.** *Хим.* **1.** Положителният електричен заряд на ядрото на даден атом, равен на атомния номер на елемента, на броя на протоните в ядрото и на броя на електроните, заобикалящи ядрото в неутралния атом. **2.** Устройство, в което се осъществява взривният процес при освобождаването на ядрената енергия. ‹*рус.*›

заря̀дка *ж.* Гимнастика за сутрешно раздвижване и ободряване. ‹*рус.*›

заса̀да *ж.* **1.** *Воен.* Изненадващо внезапно нападение над противник. **2.** *Воен.* Прикрито място, откъдето е удобно да се осъществи такова нападение. **3.** *Воен.* Група хора, които изчакват на прикрито място момента за внезапно нападение. **4.** *Спорт.* В игрите с топка — положение, при което играчът, който получава топката, е зад защитниците на противниковия отбор. **5.** *Прен.* Положение в отношения между хората, в спор и под., което е подобно на изчакване и нападение от прикрито място. ‹*рус.*›

заста̀ва *ж. Воен.* Малко войсково поделение, което охранява войските от внезапно нападение; пост. ✧ **Гранична (погранична) застава.** *Воен.* Военно поделение, което охранява част от държавната граница. ‹*рус.*›

заста̀вка *ж.* **1.** *Полигр.* Декоративна композиция в началото на книга или на глава от книга. **2.** *Тв* Неподвижно изображение за запълване на паузите в телевизионно предаване. ‹*рус.*›

застопоря̀вам *несв.* и **застопоря̀** *св.* (**застопоря̀ване** *ср.*) *Техн.* Спирам, задържам в определено положение движеща се част на машина, механизъм. — **застопорявам се/застопоря се.** ‹*рус.*›

застрахòвам *несв.* и *св.* (**застрахòване** *ср.*) **1.** Правя застраховка. **2.** *Прен.* Предпазвам от нещо неприятно. — **застраховам се.** ‹*рус.*›

застрахòван *прил.* **1.** Който има застраховка. **2.** Предпазен от нещо неприятно.

застраховàтел *м.* Човек или дружество, които се занимават със застраховане.

застраховàтелен *прил.* ✧ **Застрахователен пазар.** *Икон.* Застрахователна институция, която организира разпределянето на значителен риск между голям брой индивиди. ✧ **Условен застрахователен пазар.** *Икон.* Пазар, прехвърлящ риска от тези, които го приемат, на тези, които са готови да го предприемат. ✧ **Застрахователен риск.** *Юр.* Вероятността да настъпи накърнение на застрахованото благо от едно случайно събитие. ✧ **Застрахователна полица.** *Юр.* Издаден от застрахователя писмен документ, удостоверяващ наличието на сключен застрахователен договор и условията на последния. ✧ **Застрахователна дейност.** *Юр.* Максималната граница, която може да достигне застрахователното обезщетение при имуществените застраховки. ✧ **Застрахователно събитие.** *Юр.* Събитието, при което застрахователят се задължава да заплати застрахователното обезщетение. ✧ **Смесена застрахователна компания.** *Икон.* Застрахователна компания, която сключва широка гама общи застраховки и застраховки "живот".

застрахòвка *ж.* (**застраховàтелен** *прил.*) **1.** *Юр.* Договор между застраховател и негов клиент, според който клиентът изплаща на застрахователя еднократно или на части определена сума, а застрахователят се задължава при настъпването на уточнено в договора събитие (навършване на пълнолетие, сключване на брак, злополука и др.) да я изплати с лихва или в много по-висок размер. **2.** Сумата, която се плаща при наличие на такъв договор. ✧ **Имуществена застраховка.** *Юр.* Договор между застраховател и клиент, който има за предмет имуществено благо, което може да бъде отделна вещ или съвкупност от вещи. ✧ **Морска застраховка.** *Юр.* Договор, с който застрахователят се задължава да покрива уговорени морски рискове, на които е изложен застрахованият интерес, и да заплати в границите на застрахователната сума обезщетение за вредите, ако този интерес бъде засегнат от посочените рискове, а застраховащият се задължава да заплати застрахователна премия. ‹*рус.*›

затà *нареч. Диал.* Наистина, действително; бездруго; затъ. ‹*ар.* ⇨ *тур.* zaten›

затвòр *м.* **1.** *Воен.* Механизъм в огнестрелно оръжие, затварящ задната част на цевта, в която се поставя патрон, снаряд. **2.** *Фот.* Механизмът на фотоапарат за дозиране на времето при експозиция; обтуратор. ‹*рус.*›

затòр *м.* Струпване на ледени блокове по река по време на ледоход. ‹*рус.*›

затормòзвам *несв.* и **затормòзя** *св.* (**затормòзване** *ср.*) **1.** Забавям, задържам, затруднявам действие, процес. **2.** Започвам да измъчвам душевно/физически, да тормозя. — **затормозвам се/затормозя се.** ‹*рус.*›

затормòзен *прил.* За действие, процес — затруднен, задържан.

зàхар *ж.* (**зàхарен** *прил.*) **1.** Бяло кристално, лесноразтворимо във вода вещество със сладък вкус, което се добива от захарно цвекло или захарна тръстика и се използва за подсладване на храна. **2.** *Хим.* Само *мн.* Водноразтворими кристални въглехидратни съединения. ✧ **Инвертна захар.** *Хим.* Продукт, получен при инверсията на обикновената захар, който се състои от равни количества гликоза и фруктоза и се съдържа в плодовете и меда. ✧ **Кръвна захар.** *Биохим.* Съдържанието на гликоза в кръвта. ‹от *хинди* sakkara ⇨ *гр.* ζάχαρη›

захарàза *ж. Хим.* Фермент, който разлага захарозата на гликоза и фруктоза. ‹от *гр.* ζάχαρη›

захарàт *м. Хим.* Съединение на захарта с алкални и алкалоземни метали. ‹от *гр.* ζάχαρη›

зàхарен *прил.* **1.** Много сладък. **2.** *Прен. Неодобр.* Лицемерен, преторено любезен. ✧ **Захарен диабет.** *Мед.* Нарушение на въглехидратната обмяна поради липсата на панкреатичния хормон инсулин. ✧ **Захарна тръстика.** *Бот.* Многогодишно тропическо или субтропическо растение, чиито стъбла съдържат до 26% тръстикова захар. Saccharum officinarum. ✧ **Захарно цвекло.** *Бот.* Вид цвекло, чиито кореноплоди съдържат до 19,5% захар. Beta vulgaris.

захарѝди *мн.* (захарѝд *м.*) *Хим.* Захарни хидрати или въглехидрати. ‹от *гр.* ζάχαρη›

захарѝн *м.* Само *ед.* Подсладващо средство без хранителна стойност, заместител на захарта. ‹от *гр.* ζάχαρη ⇨ *нем.*›

захарòза *ж. Хим.* Обикновена захар (тръстикова и цвеклова). ‹от *гр.* ζάχαρη›

захаромѐтър *м. Хим.* Уред за измерване концентрацията на захар в разтвор. ‹*нем.*›

захаромицѐти *мн. Биохим.* Гъбички, които предизвикват алкохолна ферментация на въглехидрати; квасни гъбички. ‹от *гр.* ζάχαρη + μύκος 'гъба'›

захарòсвам *несв.* и **захарòсам** *св.* (**захарòсване** *ср.*) **1.** Причинявам кристализиране на захар в разтвор. **2.** Потапям ядки, плодове и

др. в захарен сироп. 3. *Прен. Неодобр.* Разказвам/представям блудкав, сладникав, нереален разказ за някакво събитие. — **захаросвам се/захаросам се.**

захмѐт *м. Диал.* Труд, усилие. ‹*ар.* zahmä ⇨ *тур.* zahmet›

захортȕвам *св. Диал.* Заприказвам, заговарям. — **захортувам се.** ‹от *гр.*›

зацѐпвам се *несв.* и **зацѐпя се** *св.* (**зацѐпване** *ср.*) Обикн. за машинен детайл — влизам с изпъкналост в жлеба на друг детайл и осъществявам връзка, задвижване. ‹*рус.*›

зачѐтък *м.* (**зачѐтъчен** *прил.*) **1.** *Биол.* Зародиш, ембрион. **2.** *Биол.* Първи етап от биологичното развитие на орган, система. **3.** *Прен.* Първи етап от развитието на нещо; зародиш, наченки. ‹*рус.*›

зѐчия *ж. Остар.* Сярна киселина. ‹*ар.* ⇨ *тур.* zaçyağı›

зачѐт *м.* Изпит без цифрова оценка с възможен резултат "зачита се" или "не се зачита". ‹*рус.*›

заѐвка *ж. Икон.* Писмено искане до предприятие или учреждение за получаване на материали, стоки и др., за участие в проява и под. ‹*рус.*›

заявлѐние *ср. Остар.* **1.** Документ, съдържащ молба; молба. **2.** Публично изказване по важен въпрос или повод; изявление. ‹*рус.*›

звѐние *ср.* **1.** Наименование на професия, длъжност, чин в служебната йерархия. **2.** Наименование, получено за заслуги или за степен на квалификация в науката, спорта и под. **3.** *Прен.* Призвание, задължение. ‹*рус.*›

звѐничен и **званѝчен** *прил. Остар.* **1.** Държавен, официален. **2.** За облекло — униформен. ‹*ср.-хрв.*›

звѐтелен *прил.* ✧ **Звателен падеж.** *Език.* Падеж за изразяване на обръщение. ✧ **Звателна форма.** *Език.* Форма на някои съществителни и прилагателни имена при обръщение или повикване.

звеневѝ *м. Истор.* Ръководител на пионерско звено. ‹*рус.*›

звено̀ *ср.* (**звенови̇̀** *прил.*) **1.** Брънка, халка от верига. **2.** Относително самостоятелна съставна част на нещо. **3.** *Истор.* Най-малката производствена група в селското стопанство. **4.** *Истор.* Най-малката организационна група в пионерска организация. ‹*рус.*›

звонк *м.* **1.** *Остар.* Монети. **2.** Голяма златна монета. ‹*рус.*›

звънѐрня *ж. Остар.* Камбанария. ‹*рус.*›

зебѐк *м.* **1.** *Остар.* Човек от мохамеданско племе в Анадола. **2.** *Остар.* Леко въоръжен турски войник. **3.** *Диал. Прен.* Дребен човек. ‹*тур.*›

зѐбра *ж.* (**зѐбров** *прил.*) **1.** *Зоол.* Нечифтокопитен бозайник от рода на конете с окраска от тъмни и светли ивици, който обитава Африка. Equus zebra. **2.** *Прен. Разг.* Пешеходна пътека, означена с широки бели ивици. ‹*фр.* zébre›

зебрѝна *ж. Бот.* Декоративно растение, подобно на традесканцията, но с лъскави многоцветни отгоре и лилави от долната страна листа. Zebrina pendula/purpusii.

зѐбу и **зебȕ** *ср. Зоол.* Домашно животно с малка гърбица, отглеждано в Източна Африка и Южна Азия. Bos taurus indicus. ‹*фр.* zébu›

зевгѐр *м. Диал.* **1.** Чифт волове или биволи. **2.** Парче земя, което може да бъде обработвано с чифт волове. ‹*гр.*›

зѐвгма *ж. Лит.* Стилистичен похват, при който глаголната форма, поставена в началото на дълга поредица от стихове, се подразбира, без да се повтаря. ‹от *гр.*›

зевзѐк *м. Разг.* Шегаджия, шегобиец. ‹*тур.* zevzek›

зевзеклѐк *м. Разг.* Шеги, закачки, устройвани за околните. ‹*тур.* zevzeklik›

зевк *м. Диал.* **1.** Веселба с угощение. **2.** Развлечение, удоволствие. ‹*тур.* zevk›

Зевс *м. Мит.* Върховното божество в древногръцкия пантеон, син на Кронос и Рея, управител на света, баща второто поколение богове и на хората. ‹*гр.* собств. Ζεύς›

зедѐ *прил. Разг.* **1.** Останал, излишен. **2.** Ненужен. ‹*тур.* ziyade›

зейн *м. Биохим.* Белтък, който се съдържа в царевицата. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

зейгерȕване *ср. Метал.* В цветната металургия — разделяне на твърди сплави на съставните им метали въз основа на различните им температури на топене. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

зекѝт *м. Истор.* Ежегоден данък в ислямските държави, плащан, за да се подпомагат бедните в мюсюлманската община. ‹от *ар.* zakāt 'милостиня'›

зелѐт и **зилѐт** *м.* **1.** *Истор.* Евреин, ревностен последовател на Моисеевия закон. **2.** Привърженик, последовател, почитател; радетел, ревнител. ‹*гр.* ζηλωτής›

зелѐти и **зилѐти** *мн. Истор.* **1.** Партия на бедните в Солун към средата на XIV в. **2.** Във Византийската империя — създадена през 786 г. монашеска групировка, бореща се за напълно самостоятелна власт. ‹*гр.* ζηλωτής›

зембелѐк *м. Диал.* Пружина, ресор, яй. ‹*тур.*›

зембѝл *м. Диал.* Платнена торба или чанта за продукти. ‹*тур.* zembil›

землянка *ж.* Примитивно жилище, изкопано в земята. ‹*рус.*›

землячество *ср.* **1.** Всички хора от една народ-

ност, живеещи в чужда страна, или от един град, живеещи в друг град. **2.** Организация на такива лица. ‹*рус.*›

земпарѐ *ср. Диал.* Женкар. ‹*тур.* zamparа›

зѐмство *ср. Истор.* В Руската империя — изборен орган за местно самоуправление. ‹*рус.*›

зенàна *ж. Истор.* Женските покои в индийски дворец. ‹*перс.*›

зѐнга *ж. Рел.* Рисунки с туш, създадени в Япония под влияние на дзенбудизма. ‹*яп.*›

зенгѝн 1. Като *прил. Разг.* Богат, заможен, имотен. **2.** Като *същ. м.* Богат, имотен човек; богаташ. ‹*тур.* zengin›

зенгѝя *ж. Диал.* Стреме. ‹*тур.* üzengi›

Зендавѐста *ж. Истор.* Сборник със свещените книги на зороастризма. ‹*перс.*›

зѐнди *мн.* **1.** *Антроп.* Членове на племе в Западен и Южен Иран. **2.** *Истор.* Династия, управлявала Иран през XVIII в. ‹*перс.*›

зенѐти *мн. Антроп. Истор.* Берберски народи от Северна Африка, мигрирали в района на две вълни — през V и X—XI в., от които днес са останали само диалектни пластове в езиците на населението в Мароко, Алжир, Либия.

зенѝт *м.* (**зенѝтен** *прил.*) **1.** *Астр.* Най-високата точка на видимата небесна сфера. **2.** *Прен.* Кулминация, апогей. ‹*фр.* zénith›

зенѝтен *прил.* **1.** *Астр.* Свързан с най-високата точка на видимата небесна сфера. **2.** *Воен.* Противовъздушен. ✧ **Зенитна артилерия.** Артилерия за унищожаване на въздушни цели, която организационно влиза в състава на подразделенията, частите и съединенията за ПВО на сухопътните войски и флота.

зенѝтка *ж. Разг.* Зенитно оръдие. ‹*рус.*›

зенѝтчик *м. Воен.* Артилерист от зенитна артилерия. ‹*рус.*›

зѐнкер *м. Техн.* Металорежещ инструмент за обработка на цилиндрични отвори. ‹*нем.* Senker›

зеолѝти *мн.* (**зеолѝт** *м.*) *Минер.* Група минерали от класа на силикатите, които се образуват в пукнатините на вулканични скали. ‹*гр.* ⇨ *фр.* zéolithe›

зер 1. Като *част. Разг.* Разбира се, я; нима. **2.** Като *съюз.* Понеже, защото. ‹*тур.* zira›

зерò *ср.* **1.** Нула. **2.** *Прен.* Нищо. ‹*фр.* zéro›

зефѝр$_1$ *м.* (**зефѝрен** *прил.*) **1.** *Мит.* (**Зефѝр** *м.*) Древногръцко божество на западния вятър. **2.** Тих, приятен вятър. ‹от *гр.* ζέφυρος 'западен вятър'›

зефѝр$_2$ *м.* (**зефѝрен** *прил.*) *Текст.* Фин памучен плат. ‹*фр.* zéphyr›

зехѝр *м.* **1.** *Диал.* Отрова. **2.** Горчилка. **3.** *Разг.* Яд, злоба. ‹*тур.* zehir›

зехирлѝя *прил. Диал.* **1.** Отровен. **2.** Горчив. ‹*тур.* zehirli›

зехтѝн *м.* (**зехтѝнен** и **зехтѝнов** *прил.*) Масло от маслини; дървено масло. ‹*тур.* zeytin›

зиамѐт *м. Истор.* В Османската империя — владение на заим, което дава годишен доход от 20 000 до 100 000 акчета. ‹*тур.* zeamet›

зибелѝн *м.* **1.** *Зоол.* Малък хищник от рода на златките с ценна кожа; самур. Mustela zibellina. **2.** *Текст.* Плат с къси влакна, които имитират кожа. ‹*ит.* zibellino ⇨ *фр.* zibeline›

зѝгзаг *м.* **1.** Начупена линия; криволица. **2.** Движения като по начупена линия. **3.** *Прен.* Резки многократни промени във възгледи, поведение и под. ‹*фр.* zigzag›

зигомицѐти *мн. Бот.* Гъби, които образуват зигоспори. ‹*гр.*›

зигоспòра *ж. Бот.* Спора, образувана в резултат от сливане на две еднакви по външен вид полови клетки у някои водорасли и гъби. ‹*гр.*›

зигòта *ж. Биол.* Растителна или животинска клетка, образувана при сливането на две полови клетки, от която се развива нов организъм. ‹от *гр.* ξυγωτή 'съединение'›

зидовудѝн *м. Мед. Фарм.* Антивирусен лекарствен препарат, който се използва при лечение на СПИН.

зизàмп *м. Метеор.* Много студен мистрал във Франция. ‹*фр.*›

зикурàт *м. Истор.* Възвишение с форма на стъпаловидна пирамида, върху което бил издиган шумерски или асирийски храм. ‹*асирийски*›

зѝкър *м. Рел.* Мистична церемония на суфийските братства, възникнала през XIII в., в която основна роля има музиката (пеят се химни, рецитират се сури от Корана и основната формула на исляма), а участници са всички присъстващи, водени от певец солист (муншед). ‹*ар.* zikr 'помен'›

зил *м.* **1.** *Муз.* Всеки един от металните дискове, съставящи ударен инструмент; чинел. **2.** *Диал.* Метален диск, поставен при осите на каруца, за да звъни при движение. ‹*тур.* zil›

зѝла *ж.* Административен район в Индия. ‹от *хинди* dilah 'разделяне'›

зѝлбергрош *м. Истор.* Пруска сребърна монета. ‹*нем.* Silbergroschen›

зѝлидж *м. Изк.* Термин за назоваване на фаянсовите рисувани или мозаични облицовки на сгради в Северна Африка, един от основните елементи на архитектурния декор в мавританското изкуство. ‹от *ар.* zullajidž 'кахел'›

-зим *наставка.* В сложни думи — химически термини, със значение 'фермент'. ‹*гр.*›

зимàза *ж. Хим.* Спиртен фермент, който причинява превръщането на захарта в спирт. ‹*гр.*›

зимба̀бве *ср. Археол.* Технически термин, с който учените наричат културата от железния век в Южна Африка, съществувала в Средновековието и новото време между реките Замбези и Лимпопо, чиито останки са разкрити през 1868 г. около гр. Масвинго. ‹от езика *шона* dzimba dza mabwe 'каменни домове'›

зимбѝл *м. Диал.* Торба от папур или лико. ‹от *тур.* zembil›

зѝнгшпил *м. Истор.* Комична опера, разпространена през XVIII в. в Германия и Австрия, в която пеене и танци се редуват с диалози. ‹*нем.* Singspiel›

зинджантро̀п *м. Антроп.* Изкопаем примат от род австралопитеци, живял преди 2 млн. години, чиито останки са открити в Източна Африка, Олдувайския пролом, през 1959 г. от Л. Лики (1903—1972). ‹от *ар.* собств. Zinj 'Източна Африка' + *гр.* ἄντρῶπος 'човек'›

зѝнджи *мн. Истор.* Роби от Източна Африка, докарвани през VII—IX в. в Арабския халифат от арабски и ирански търговци на роби. ‹от *ар.* собств. Zinj 'Източна Африка'›

зифт *м.* (**зѝфтен** *прил.*) *Хим.* Черна смола, получена при дестилацията на асфалт. ‹*тур.* zift›

зияфѐт *м.* (**зияфѐтски** *прил.*) *Диал.* **1.** Пир, угощение. **2.** Веселба. ‹*тур.* ziyafet›

зло̀та *ж. Фин.* Основна парична единица в Полша. ‹*пол.* zloty›

змиевѝк *м. Техн.* **1.** Спираловидно или зигзагообразно извита тръба в топлообменен апарат. **2.** Свредел за пробиване на кладенци. ‹*рус.*›

зоа̀нти *мн. Мед.* Полипи. ‹от *гр.*›

зоба̀а *м. Метеор.* Поривист вятър в Египет, съпроводен от пясъчни вихри. ‹*ар.*›

зогра̀ф и **зогра̀фин** *м.* (**зогра̀фски** *прил.*) *Остар.* **1.** *Църк.* Иконописец. **2.** Художник. ‹*гр.* ζωγράφος›

зографѝсан *прил. Църк.* Изписан, украсен с икони.

зографѝсвам *несв.* и **зографѝсам** *св.* (**зографѝсване** *ср.*) **1.** *Остар. Църк.* Рисувам икони, стенописи, изписвам. **2.** *Ирон.* Изрисувам, нашарвам безвкусно. ‹*гр.* ζωγραφέω›

зографѝя *ж. Остар.* **1.** Църковна живопис; иконопис. **2.** Икона. ‹*гр.* ζωγραφία›

зодиа̀к *м.* (**зодиака̀лен** *прил.*) *Астрол.* Зона от небесната сфера, включваща траекториите на Слънцето, Луната и другите планети, в която са разположени 12 зодиакални съзвездия. ‹*гр.* ζωδιακός›

зодиака̀лен *прил.* ✧ **Зодиакален знак.** *Астрол.* Наименование или символ на едно от дванадесетте съзвездия на зодиака (Овен, Телец, Близнаци, Рак, Лъв, Дева, Везни, Скорпион, Стрелец, Козирог, Водолей, Риби). ✧ **Зодиакална светлина.** *Астрол.* Бледа светеща "пътека", която се наблюдава на небето над западния хоризонт след залез или над източния хоризонт преди изгрев.

зо̀дия *ж.* **1.** *Астрол.* Съзвездие от зодиака. **2.** *Прен.* Съдба, предопределение. ‹от *гр.* ζῴδιον 'изображение на животно'›

зо̀за *ж. Остар.* Млада жена, която се грижи само за външността си. ‹*фр.* zazou›

зоѝл *м.* **1.** (**Зоѝл** *м.*) *Истор.* Древногръцки философ от IV в. пр. Хр., известен с критиките си на съчиненията на Омир. **2.** *Прен. Пренебр.* Придирчив и недоброжелателен критик. ‹*гр.* собств. Ζόιλος›

зол *ж. Хим.* Колоидна система от твърди частици, капчици течност или газови мехурчета, разпределени равномерно в течност (хидрозол), газ или въздух (аерозол). ‹*нем.* Sole›

зо̀ла *ж. Остар.* **1.** Стара монета със стойност 30 пари или 15 стотинки; золо̀та. **2.** 3/4 част от грош, ока и др. ‹*рус.*›

зома̀н *м. Воен.* Нервнопаралитичен газ, бойно отровно вещество. ‹*нем.*›

зо̀мби *м.* **1.** Мъртвец, съживен чрез магия. **2.** *Прен.* Безволев човек; човек с разстроена психика; чудак. **3.** *Жарг.* Скапаняк, тъпак. ‹*англ.* zombie›

зо̀на *ж.* (**зо̀нов** и **зона̀лен** *прил.*; **зона̀лно** *нареч.*; **зона̀лност** *ж.*) **1.** Пояс от земното кълбо с типични географски особености. **2.** Пространство или определена територия, които се характеризират с някакъв общ признак. ✧ **Безядрени зони.** *Юр.* Територии, свободни от разполагане на ядрено оръжие, чието създаване намалява опасността от възникване на ядрен конфликт, укрепва безопасността на влизащите в тях страни и съдейства за целите на Договора за неразпространение на ядреното оръжие от 1968 г. ✧ **Ерогенни зони.** *Мед.* Места по тялото, чието дразнене предизвиква полова възбуда. ✧ **Зона за свободна търговия.** *Икон.* **1.** Безмитна зона, често ок. пристанище или летище, която чрез разрешаване на безмитен внос и износ на стоки създава условия за преуспяване на производителите. **2.** Група независими нации със свободна търговия помежду им, но не обезателно с обща търговска политика по отношение на останалата част от света. ✧ **Сива зона.** *Икон.* Област, където живеят голям брой пенсионери. ✧ **Целева зона на валутните курсове.** *Икон.* По-облекчена версия на режима на фиксиран валутен курс, който допуска широки изменения на всяка валута при условие, че държавите, чиито валути участ-

ват в такъв режим, предприемат необходимите коригиращи мерки, когато стойностите на валутите им доближат съответните граници. ‹от *гр.* ζώνη 'пояс'›

зо̀о- *представка*. В сложни думи със значение 'животно; животинский', напр. *зоология*, *зооноза*. ‹от *гр.* ζῶον 'животно'›

зоогѐн *м. Биол.* Протоплазма. ‹от *гр.* ζῶον 'животно' + γένος 'род'›

зоогѐнен *прил.* **1.** *Биол.* Свързан с жизнените процеси в организмите. **2.** *Геол.* Образуван от обвивките на измрели едноклетъчни организми. ‹от *гр.* ζῳογενής›

зоогѐния *ж.* Наука за произхода и развитието на животинския свят. ‹от *гр.* ζῳογονέω 'раждам'›

зоогеогра̀ф *м.* Учен, специалист по зоогеография.

зоогеогра̀фия *ж.* (**зоогеогра̀фски** *прил.*) Наука за разпределението на дивите животни по земята. ‹*фр.* zoogéographie›

зооглѐя *ж. Биол.* Колония от бактерии, заобиколени с отделяната от тях пихтиеста маса. ‹*гр.*›

зоогра̀фия *ж.* Дял от зоологията, който описва животните. ‹*гр.*›

зоола̀трия *ж.* Обожествяване на животни. ‹*гр.*›

зоолѝт *м. Палеонт.* Вкаменено животно. ‹*гр.*›

золо̀г *м.* Учен, специалист по зоология. ‹*гр.*›

золо̀гия *ж.* (**зоологѝчески** *прил.*) Комплексна наука, която изучава животинския свят. ‹*гр.*›

зооморфѝзъм *м.* (**зоомо̀рфен** *прил.*) Примитивистично разбиране, според което боговете имат вид на животни. ‹от *гр.* ζῶον 'животно' + μορφή 'форма'›

зоонѝмия *ж.* Дял от ономастиката, който проучва имената на домашните животни. ‹*гр.*›

зоонòза *ж. Мед.* Инфекциозно заболяване по животните, което може да се предаде и на човек. ‹*гр.*›

зоопа̀рк *м.* Парк, приспособен за отглеждане и изучаване на животни от различни краища на света; зоологическа градина. ‹от *гр.* ζῶον 'животно' + *англ.* park›

зоопланктòн *м. Биол.* Планктон от животински организми. ‹*нем.* Zooplankton›

зоопсихоло̀гия *ж.* Дял от психологията, който изследва психиката на животните.

зоопсѝя *ж.* Зрителни халюцинации на животни. ‹*гр.*›

зо̀осемиотика *ж.* Гранична семиотична дисциплина, която разглежда комуникативното поведение на животинските общности.

зооспора̀нгий *м. Биол.* Орган за безполово размножаване у водораслите и някои низши гъби, в който се образуват зооспори. ‹*гр.*›

зооспо̀ри *мн.* (зооспо̀ра *ж.*) *Биол.* Спори на водорасли и на някои низши гъби, които се придвижват самостоятелно във водна среда и служат за безполово размножаване. ‹от *гр.*›

зоотехнѝк *м.* Специалист по зоотехника. ‹*рус.*›

зоотѐхника *ж.* (**зоотехнѝчески** *прил.*) Наука за отглеждането на селскостопанските животни. ‹*рус.*›

зоото̀мия *ж.* Наука за устройството на животинското тяло. ‹*гр.*›

зоофа̀г *м. Биол.* Месоядно животно. ‹*гр.*›

зоофизиоло̀гия *ж.* Наука, която изучава жизнените процеси в животинските организми. ‹*гр.*›

зоофѝлия *ж. Мед.* Сексуално влечение към животни. ‹*гр.*›

зоофѝт *м. Биол.* Едноклетъчен организъм, междинна форма между растения и животни. ‹*гр.*›

зоофо̀бия *ж. Мед.* Болезнен страх от някое животно. ‹*гр.*›

зоофо̀р *м. Архит.* Скулптурно изображение, поставено като украса на сграда. ‹от *гр.*›

зоохигиѐна *ж.* Наука за опазване на здравето на селскостопанските животни и за повишаване на продуктивността им. ‹от *гр.*›

зоохо̀рия *ж. Биол.* Разпространение на семената и плодовете на растения от животни. ‹*гр.*›

зооцѝди *мн. Хим.* Химически препарати от групата на пестицидите за борба с вредните гризачи и птици. ‹*гр.* + *лат.*›

зор *м. Диал.* **1.** Трудност, мъчение, усилие. **2.** Насилие, принуда. **3.** Крайна нужда, притеснение. ✧ **На зор съм.** Притесненен съм, имам голяма нужда. ‹*тур.* zor›

зор-зорана̀ *нареч. Диал.* С много усилия, трудно, мъчно. ‹от *тур.* zor 'усилие'›

зо̀рбаджилък *м. Разг.* Насилие, безчинство. ‹от *тур.* zorba 'деспотичен'›

зо̀рбаджия *м. Разг.* Насилник, потисник. ‹от *тур.* zorba 'деспотичен'›

зорладѝсвам *несв.* и **зорладѝсам** *св.* (**зорладѝсване** *ср.*) *Разг.* **1.** Принуждавам, насилвам. **2.** Пресилвам, преуморявам домашно животно. — **зорладисвам се/зорладисам се.** ‹*тур.* zorlamak›

зо̀рлан, зо̀рлем и **зо̀рлен** *нареч. Диал.* Насила, едвам; с усилие. ‹*тур.* zorla›

зороастрѝзъм *м. Истор.* Религия на древните народи от Персия и Средна Азия, създадена от Заратустра, изградена върху представата за борба между доброто и злото, почитането на огъня. ‹от *перс.* собств. Zaratustra›

Зороа̀стър *м. Истор.* Древноперсийски митичен пророк и философ от VII—VI в. пр. Хр.; Заратустра. ‹*перс.* собств. Zaratustra›

зуàв *м. Истор.* **1.** Пехотинец от френските колониални войски, комплектувани от жители на Северна Африка и доброволци французи през XIX—XX в. **2.** Войник или офицер от наемните стрелкови части в армията на Османската империя. ‹*фр.* zouave›

зубрàч *м.* (**зубрàчески и зубрàшки** *прил.*) *Разг. Неодобр.* Ученик или студент, който зубри.

зỳбря *несв.* (**зỳбрене** *ср.*) *Разг.* Заучавам учебен материал механично, без да го разбирам. ‹*рус.*›

зỳбър *м. Зоол.* Двукопитен бозайник от рода на бизоните. Bos bonasis. ‹*рус.*›

зỳлу *ср.* **1.** *Антроп.* Най-многобройният от народите банту в югоизточната част на ЮАР — провинция Натал (ок. 6 340 000 души). **2.** *Език.* Езикът на този народ, отнасящ се към семейството на езиците банту, разпространен в ЮАР и Зимбабве, основаващ се на латинската графика (на зулу се издава художествена литература, периодика, има радиопредавания, изучават го в училище). ‹от езика *зулу* zulu›

зулỳм$_1$ *м. Диал.* Пакост, безчинство; насилие; тирания. ‹*тур.* zulüm›

зулỳм$_2$ *м. Истор.* Периодът на управление (1876—1909) на султан Абдулхамид II (1842—1918), останал в историята на Османската империя с прозвището "кървавия султан" заради погромите и кланената на арменците, шпионската мрежа, с която покрива територията на държава и установения едноличен режим на управление. ‹*тур.* zulüm 'тирания'›

зỳмер *м. Техн.* Електрически уред с вибриращa мембрана с приложение в електрониката, телефонната техника и др. ‹*нем.* Summer›

зумпф *м.* **1.** Яма в долната част на шахта за събиране на стичащата се вода. **2.** Яма, в която наливаният метал се очиства от шлаката. ‹*нем.* Sumpf›

зунѝца *ж. Диал.* **1.** Небесна дъга. **2.** Шарен женски пояс. ‹от *гр.*›

зỳрла *ж. Разг.* Издадена напред долна част от главата на животно с носа и устата. ‹от *тур.* zurna›

зурнà и **зурлà** *ж. Муз.* Дървен духов инструмент, с пронизителен звук, разпространен в Близкия изток, Кавказ и др. ‹*тур.* zurna›

зỳум *м.* **1.** *Инф.* Компютърна команда, която уголемява или намалява изображението на екрана, или бутонът от прозореца, който уголемява до размера на цял екран. **2.** *Фот.* Ефект на приближаване или отдалечаване на камерата, получен чрез вариообектива. **3.** *Фот.* Вариообектив. ‹*англ.* zoom›

зюмбюл *м.* (**зюмбюлов** *прил.*) *Бот.* Многогодишно луковично растение, с ароматни, събрани на един стрък сини, розови или бели цветове; хиацинт. Hiacintus. ‹*тур.* sümbül›

зян *м. Диал.* Загуба, щета. ✧ **Ставам зян.** *Диал.* Съсипвам се, погубвам се. ‹*тур.* ziyan›

зянлѝк *м. Разг.* **1.** Загуба, щета. **2.** Това, което е загубено/пропуснато. ‹*тур.* ziyanlık›

зянòсвам *несв.* и **зянòсам** *св.*; **зенòсвам** *несв.* и **зенòсам** *св.* (**зянòсване** *ср.*) *Диал.* Правя зян, унищожавам, съсипвам; похабявам. — **зяносвам се/зяносам се.** ‹от *тур.* ziyan›

и *ср. Филос.* В даосизма — понятие от конфуцианската философия; почтеност, дълг. ‹*кит.*›

-иаза *наставка.* В сложни думи със значение ‘болестен’, ‘болестно състояние’, напр. *елефантиаза.* ‹от *лат.* -iasia›

ибери$_1$ *мн.* (**иберийски** *прил.*) *Истор.* Източногрузински племена, населявали Иберия — антично и византийско наименование на Източна Грузия.

ибери$_2$ и **иберийци** *мн.* (**иберийски** *прил.*) *Истор.* Най-старото засвидетелствано население на територията на дн. Испания, разселено по целия Пиренейски полуостров през VIII—VII в. пр. Хр. и постепенно романизирано. ‹*лат.*›

иберийски *прил.* ✧ **Иберийско-кавказки езици.** *Език.* Група родствени езици, разпространени сред населението на Кавказ, към които се отнасят грузински, абхазки, лезгински и др.

ибис *м. Зоол.* Прелетна птица от рода на щъркелите, обитаваща блатистите местности в умерения и тропическия пояс, която древните египтяни почитали като свещена. Ibidibae. ‹*егип.* ⇨ *гр.* ἴβις›

ибн *част.* В арабските имена — компонент, който се поставя пред бащиното име и означава ‘син, потомък на’. ‹*ар.* ibn›

ибрик *м. Истор.* Глинен или меден съд за вода, с който се полива при миене. ‹*тур.* ibrik›

ибрикчия *м. Истор.* През турското робство — слуга, който носи ибрик за измиване преди молитва. ‹от *тур.* ibrik›

ибришим *м.* (**ибришимен** и **ибришимов** *прил.*) **1.** Тънки памучни или копринени цветни конци за шиене. **2.** Макара с такива конци. ‹*тур.* ibrişim›

ибрямбашия *м. Диал.* Глупак. ‹*тур.*›

ибупрофен *м. Фарм.* Лекарствен препарат, използван за лечение на възпалителните процеси при артритните заболявания и мускулни спазми, който понякога предизвиква смущения в храносмилането и кожни обриви. ‹съкр. от *лат.* i(so)bu(tyl)phen(yl)pro(pionic)›

ива *ж. Текст.* Тънка стегната ивица по дължината на плат, която не се разнищва. ‹*тур.* yiv ‘шев’, ‘ръб’›

Ивалди *мн.* В скандинавската митология — две джуджета, наречени синовете на Ивалди, които изработват три големи подаръка за боговете. ‹*норвежки*›

иван *м. Архит.* Голяма тераса или зала, покрита с малък цилиндричен свод, характерна за сасанидската и ислямската архитектура. ‹*ар.*›

ивица *ж.* **1.** Дълго и тясно парче от гъвкава материя — плат, хартия и др.; лента. **2.** Повърхност с такава форма. **3.** Шарка с такава форма. ‹*тур.* yiv ‘шев’, ‘ръб’›

иврит *м. Език.* Разговорен вариант на староеврейския език, който принадлежи към семейството на семитско-хамитските езици и днес е официален език на Израел. ‹*евр.*›

Игдразил *м.* В скандинавската митология — световното дърво, ясенът, който подслонява и свързва в едно цяло деветте свята. ‹*норвежки*›

иглу *ср.* Ледена колиба с куполна форма у канадските ескимоси. ‹*ескимоски* igollu ‘къща’ ⇨ *англ.* igloo›

игнитрон *м. Физ.* Живачен токоизправител, в който възбуждането на живачния катод се извършва от допълнителен електрод. ‹*англ.*›

игнорирам *несв.* и *св.* (**игнориране** *ср.*) Изключвам, незачитам; не се съобразявам, пренебрегвам; отделям, отстранявам. ‹*лат.* ignōro›

игрек *м.* **1.** Наименование на предпоследната буква в латинската азбука. **2.** *Мат.* Знак за втората неизвестна или променлива величина. ‹*фр.* i grec ‘гръцко и’›

игуана *ж. Зоол.* Голям гущер с назъбен гребен по цялата дължина на тялото, който живее в тропическите гори на Централна и Южна Америка. Iguana. ‹*исп.* iguana›

игуанодонт *м. Палеонт.* Двукрако растителноядно влечуго, вид динозавър с размери до 10 м, населявал Западна Европа, Северна Африка и Азия през последния период на мезозоя (креда). ‹от *лат.*›

игумен *м.* (**игуменски** *прил.*) *Рел.* Глава на мъжки православен манастир. ‹*гр.* ηγούμενος›

игумения и **игуменка** *ж. Рел.* Настоятелка на девически/женски православен манастир. ‹*гр.* ηγουμένη›

-ид *наставка.* В сложни думи със значение ‘бинерно съединение’, напр. *натриев хлорид, калиев карбид.*

ида *ж.* **1.** *Мит.* В индуизма — женско божество на речта и жертвоприношенията, съветница на Ману. **2.** *Рел.* В индуизма — храна или жертвено питие от мляко. ‹*санскр.*›

Идавьол *ж.* В скандинавската митология — централна равнина в Асгард, където са построени дворците Гладсхейм и Винголф, в които заседават боговете и богините. ‹*норвежки*›

идалго *м. Истор.* Рицар в средновековна Испания. ‹*исп.* hidalgo›

идеал *м.* (**идеален** *прил.*) **1.** Висша цел. **2.** Образец, въплъщение на достойнства, висша степен. **3.** Художествено обединяване на раз-

лични качества от еднакъв вид, съществуващи в конкретни форми на природата. ‹*фр.* idéal›

идеа̀лен *прил.* (**идеа̀лно** *нареч.*; **идеа̀лност** *ж.*) **1.** Който съответства на идеала; възвишен, образцов, превъзходен. **2.** Недействителен, нереален; хипотетичен. **3.** Нематериален. ✧ **Идеален газ.** *Хим.* Теоретично определение за газ, който се подчинява изцяло на газовите закони: съставен е от напълно еластични молекули, а заетият от молекулите обем и силите на привличане между тях са нулеви или пренебрежимо малки. ✧ **Идеален кристал.** *Минер.* Кристал с абсолютно правилна решетка, който не съдържа чужди атоми или йони и няма други недостатъци. ✧ **Идеална граница.** *Икон.* Максималното разстояние, което ще измине потребителят, за да купи дадена стока. ✧ **Идеална конкуренция.** *Икон.* Пазар, който разполага с голям брой продавачи и купувачи, обвързани от интерес към стока от един и същ вид, при който съществува пълна свобода за фирмите да влизат в него и да го напускат, а правителството да не се намесва по никакъв начин. ✧ **Идеална част.** *Юр.* Дял от неразделѐн или неделим имот. ✧ **Предприятие с идеална цел.** *Икон.* Организация, различна от фирмата, членовете на която не притежават права на собственост върху нея и целта им не е да реализират печалби. ‹от *фр.* idéal›

идеализа̀ция *ж.* Представяне в идеален вид; идеализиране. ‹*фр.* idéalisation›

идеализѝрам *несв.* и *св.* (**идеализѝране** *ср.*) Представям в по-добра светлина, отколкото е в действителност. ‹*нем.* idealisieren ⇨ *фр.* idéaliser›

идеалѝзъм *м.* (**идеалистѝчен** и **идеалистѝчески** *прил.*) **1.** *Филос.* Направление, което, за разлика от материализма, при решаване на основния въпрос на философията за отношението на мисленето към битието приема за първично съзнанието, духа, а материята — за вторична. **2.** Безкористно служене на идеи. **3.** *Прен.* Склонност да се идеализира действителността. ✧ **Абсолютен идеализъм.** *Филос.* Течение в англо-американската философия от първите десетилетия на XX в. ‹*фр.* idéalisme›

идеалѝст *м.* (**идеалистѝчен** и **идеалистѝчески** *прил.*) **1.** Последовател на идеализма. **2.** Човек, който проявява идеализъм. **3.** Човек, който работи безкористно за някаква идея. ‹*фр.* idéaliste›

идеа̀ция *ж.* *Филос.* Образуване на понятия, на асоциации, на идеи. ‹*фр.* idéation›

идѐен *прил.* (**идѐйно** *нареч.*; **идѐйност** *ж.*) ✧ **Идеен проект.** *Архит.* Скица, на която е изобразен общият вид на сградата.

идентификà̀ция *ж.* Установяване на еднаквост, съвпадение с/между предмети, лица; отъждествяване, идентифициране. ✧ **Идентификация на системи.** *Мат.* Метод за получаване на математически модел на реална динамична система въз основа на експерименти и определяне на характеристиките. ‹*фр.* identification›

идентифицѝрам *несв.* и *св.* (**идентифицѝране** *ср.*) Правя идентификация; установявам еднаквост, съвпадение. ‹*лат.* identitas 'съвпадение' + facere 'правя' ⇨ *нем.* identifizieren›

идентѝчен *прил.* (**идентѝчно** *нареч.*; **идентѝчност** *ж.*) Напълно еднакъв, сходен, тъждествен, равнозначен; идентичен. ‹*лат.* identicus›

идѐо- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'идея; идеен', напр. *идеограма*, *идеология*; 2) 'мисъл, психична активност', напр. *идеомоторен*. ‹от *гр.* ἰδέᾱ 'идея'›

идеогра̀ма *ж.* (**идеогра̀мен** и **идеогра̀фски** *прил.*) **1.** *Език.* Писмен знак, който изобразява предмет и означава понятие. **2.** Графичен символ. ‹от *гр.* ἰδέα 'понятие' + γράμμα 'запис'›

идеографѝчен *прил.* ✧ **Идеографична психология.** *Психо.* Интензивен анализ на отделни случаи с цел формулирането на закони или интерпретативни твърдения, отнасящи се само до този случай или до класа явления, който случаят представя.

идеогра̀фия *ж.* (**идеогра̀фски** *прил.*) *Език.* Писмо с идеограми, образно писмо. ‹от *гр.* ἰδέα 'понятие' + γράφω 'пиша'›

идеократѝзъм *м.* *Остар.* Стремеж да се подчини всичко на идеите. ‹от *гр.*›

идеоло̀г *м.* Създател, изразител или защитник на идеология. ‹*гр.*›

идеоло̀гия *ж.* (**идѐен, идеологѝчен** и **идеологѝчески** *прил.*) Система от възгледи, представи, понятия и идеи, които са характерни за социална група, класа, политическа партия и др. ‹от *гр.* ἰδέα 'понятие' + λόγος 'наука'›

идѐя *ж.* (**идѐен** *прил.*) **1.** *Филос.* Представа, която отразява действителността в съзнанието на човека и изразява отношението му към обкръжаващия го свят. **2.** Замисъл, намерение за осъществяване на нещо. **3.** Основна мисъл, внушение в художествена творба. ✧ **Абсолютна идея.** *Филос.* Основно понятие във философската система на обективния идеализъм, което изразява степен на висш синтез, първооснова на всичко съществуващо. ✧ **Идея фикс.** *Психо.* Натрапчива идея, която завладява съзнанието. ‹от *гр.* ἰδέα

'образ, понятие'›

йди *ср. Истор.* Петнадесетото число на месеците март, май, юли, октомври и тринадесетото на другите месеци у римляните. ‹от *лат.* idus›

идилия *ж.* (**идиличен** и **идилически** *прил.*) **1.** *Лит.* Литературно произведение, в което се описва идеализирано животът на обикновени хора сред природата. **2.** *Прен. Ирон.* Идиличен живот. ‹от *гр.* εἰδύλλιον 'картинка'›

йдио- *представка.* В сложни думи със значение 'определена, присъща характеристика, на даден обект', напр. *идиопатичен, идиотия, идиопласт.* ‹от *гр.* ἴδιος 'собствен, свой'›

идиовентрикулàрен *прил. Мед.* Който се отнася до камерите на сърцето. ‹*лат.*›

идиокрàзис *м. Биол.* Особеностите във всяко човешко или животинско тяло. ‹от *гр.*›

идиолàтрия *ж. Остар.* Самообожание. ‹от *гр.*›

идиолѐкт *м. Език.* Съвкупност от особености, които характеризират речта на един човек. ‹*англ.* idiolect›

идиòм$_1$ *м.* (**идиоматѝчен** *прил.*) *Език.* Езикова единица, съставена най-малко от два елемента, която има единно значение; фразеологизъм. ‹от *гр.* ἰδίωμα 'своеобразен израз' ›

идиòм$_2$ *м.* (**идиоматѝчен** *прил.*) *Остар.* Диалект. ‹*гр.*›

идиомàтика *ж.* (**идиоматѝчески** *прил.*) *Език.* **1.** Раздел от езикознанието, който изучава идиомите; фразеология. **2.** Съвкупност от идиомите в един език; фразеология. ‹*гр.*›

идиомòрфен *прил.* Който има специфична, особена форма. ✧ **Идиоморфни минерали.** *Геол.* Скалообразуващи минерали в магмените скали, които имат собствени кристални форми на отделните индивиди. ‹от *гр.*›

идиопàтия *ж. Мед.* Всяко болестно състояние, причините за което са неизвестни или е възникнало спонтанно. ‹от *гр.* ἴδιος 'собствен' + πάθος 'страдание'›

идиосинкрàзия *ж.* **1.** *Мед.* Необичайна и неочаквана свръхчувствителност спрямо лекарствен препарат или храна. **2.** Своеобразие. ‹от *гр.* ἴδιος 'специален' + σύγκρασις 'смесване'›

идиòт *м.* (**идиòтски** *прил.*; **идиòтски** *нареч.*) **1.** *Мед.* Човек, който страда от идиотия. **2.** *Разг.* Глупак, тъпак. ✧ **Идиот савант.** *Психо.* Термин, с който се описва учения идиот или аутистичния учен — човек, който може да има различни умствени постижения на равнище много над способностите на нормалния човек, но чието общо интелектуално ниво е много ниско. ‹от *гр.* ἰδιώτης 'необразован'›

идиотѝзъм$_1$ *м.* **1.** *Мед.* Идиотия. **2.** *Прен.* Глупава постъпка, идея, твърдение; идиотщина. ‹*гр.*›

идиотѝзъм$_2$ *м. Остар. Език.* Идиом. ‹*гр.*›

идиотѝя *ж. Мед.* Много тежка степен на интелектуална недоразвитост, при която засегнатият индивид не е в състояние да извършва елементарни лични процедури и не може да води разговор. ‹*гр.*›

идиòтщина *ж.* и **идиòтство** *ср.* Глупава, неразумна, необмислена постъпка, идея, твърдение; идиотизъм, идиотство.

идѝч *м. Диал.* Скопен жребец. ‹*тур.* iğdiş›

йдиш *м. Език.* Език на евреите в Източна и Централна Европа, възникнал през X–XII в. на основата на източнонемския диалект. ‹*нем.* iüdisch ⇨ *англ.* yiddish›

йдо *м. Език.* Международен изкуствен език, разновидност на есперанто, създаден през 1907 г. от французина Л. дьо Бофрон. ‹от *гр.*›

идокрàз *м. Минер.* Силикат със сложен състав, някои видове от който се използват за изработване на бижута; везувиан. ‹*фр.*›

йдол *м.* (**йдолен** и **йдолски** *прил.*) **1.** Статуя на човек или на животно, която езичниците почитат като божество; кумир. **2.** *Прен.* Почитан, обожаван човек; кумир. ‹от *гр.* εἴδωλον 'изображение'›

идололàтрия *ж.* **1.** Идолопоклонство. **2.** *Прен.* Обожаване, силна обич. ‹от *гр.* εἴδωλον 'призрак; мираж' + λατρεύω 'служа, робувам'›

идолопоклòнник *м.* (**идолопоклòннически** и **идолопоклòнски** *прил.*) **1.** Човек, който почита идоли; езичник. **2.** *Прен.* Човек, който се прекланя безкритично пред някого или нещо.

идолопоклòнничество и **идолопоклòнство** *ср.* **1.** Езически култ към идоли. **2.** *Прен. Разг.* Сляпо, безкритично преклонение.

Идýн *ж.* В скандинавската митология — богиня, омъжена за Браги, пазителка на златните ябълки, даряващи безсмъртие на боговете. ‹*норвежки*›

изалобàри *мн. Метеор.* Линии на географска карта, които съединяват точки с еднакво изменение на атмосферното налягане за определен период от време. ‹*гр.*›

изалотѐрми *мн. Метеор.* Линии на географска карта, които съединяват точки с еднакво изменение на температурата на въздуха за определен период от време. ‹*гр.*›

изаномàли *мн. Метеор.* Линии на географска карта, които съединяват точки с еднакво отклонение в определен метеорологически елемент от средната му стойност. ‹*гр.*›

изатѝн *м. Хим.* Оранжево разтворимо кристално вещество, което се използва в произ-

водството на багрила. ‹*лат.*›

изафѐт *м. Език.* В персийската и арабската граматика — граматическа връзка между определение и определяемо. ‹*тур.* izafet›

ѝзверг *м.* Много лош, жесток човек; чудовище, звяр. ‹*рус.*›

извержѐние *ср. Остар.* **1.** Изригване на вулкан. **2.** Изпражнение, екскремент. ‹*рус.*›

изгѐ *прил. неизм.* Чудноват, особен. ‹*тур.* izge›

издѐлие *ср.* Продукт, произведение на труда. ‹*рус.*›

изѐт *м. Диал.* Мъка, труд. ‹*тур.* izzet›

Изѝда *ж. Мит.* Древноегипетска богиня на живота и на здравето, покровителка на плодородието и майчинството. ‹*егип.* ⇨ *гр.*›

изѝн *м. Диал.* Позволение. ‹*тур.* izin›

измекя̀р и **измекя̀рин** *м.* (**измекя̀рски** *прил.*) *Диал.* Слуга. ‹*тур.* hizmetkâr›

измекярлъ̀к *м.* и **измекя̀рство** *ср. Диал.* Занятие, работа на измекяр; слугуване, измекярлък. ‹от *тур.* hizmetkâr›

измекярѝвам *несв.* и *св.* (**измекярѝване** *ср.*) *Остар.* Работя като измекяр, слугувам. ‹от *тур.* hizmetkâr›

измѝрно *ср. Диал.* Смирна, тамян. ‹*гр.*›

изнѝк *м. Истор.* Грънчарски изделия от XVI—XVII в. с рисувана украса от растителни мотиви в ярки цветове. ‹от *тур.* собств. Iznik, град в Анадол, където са произвеждани такива предмети›

ѝзо-$_1$ *представка.* В сложни думи със значение ‘равен’, ‘еднакъв’. ‹от *гр.* ἴσος ‘еднакъв, равен’›

ѝзо-$_2$ *представка.* В термини със значение ‘изомер на’. ‹от *гр.* ἴσος ‘еднакъв, равен’›

ѝзо-$_3$ *представква.* В сложни думи със значение ‘еднаквост’, ‘подобност’, напр. *изомагнетичен*, *изобутан*, *изодактилизъм*. ‹от *гр.* ἴσος ‘еднакъв, равен’›

изоантитя̀ло *ср. Мед.* Антитяло, което обикн. се образува в организма срещу компонентите на чужди тъкани от индивид от същия биологичен вид. ‹от *гр.*›

изоба̀зи *мн. Геол.* Линии на географска карта, които съединяват точки от земната повърхност, претърпели еднакво издигане или хлътване за еднакъв период от време в резултат от тектонически движения. ‹*гр.*›

изоба̀рен и **изобарѝчен** *прил.* ✧ **Изобарен процес.** *Метеор.* Химичен или физичен процес, който протича при постоянно налягане.

изоба̀ри *мн.* (**изоба̀рен** и **изобарѝчен** *прил.*) **1.** *Метеор.* Линии на географска карта, които съединяват точки от земната повърхност с еднакво атмосферно налягане за определен момент или период. **2.** *Хим.* Елементи с еднакво атомно тегло, но с различен брой протони в ядрата им. **3.** *Физ.* В термодинамиката — линии, които изобразяват физико-химични процеси, протичащи при постоянно налягане. ‹от *гр.* ἴσος ‘равен’ + βάρος ‘тежест’›

изоба̀рия *ж. Хим.* Явление, при което елементите с еднакви атомни тегла, но с различен брой протони в ядрата си, проявяват различни химични свойства.

изоба̀тен *прил.* ✧ **Изобатна карта.** *Геогр.* Географска карта, на която местата на океанското или морското дъно, намиращи се на еднаква дълбочина, са съединени с изобати.

изоба̀ти *мн.* (**изоба̀тен** *прил.*) *Геогр.* Линии на географска карта, които съединяват местата от морско, речно или езерно дъно с еднаква дълбочина. ‹от *гр.* ἴσος ‘равен’ + βάθος ‘дълбочина’›

изогамѐта *ж. Биол.* Клетка у едноклетъчните животни и низшите растения, която при съединяването в процеса на половото размножаване е напълно еднаква по форма и големина с другата. ‹*гр.*›

изога̀мия *ж. Биол.* Форма на полово размножаване у едноклетъчните животни и низшите растения, при която двете сливащи се клетки са с еднаква външност. ‹*гр.*›

изоглѐси *мн.* (изоглѐса *ж.*) (**изоглѐсен** *прил.*) *Език.* Линии на географска карта, които показват териториалното разпространение на едно езиково явление. ‹от *гр.* ἴσος ‘равен’ + γλῶσσα ‘говор, език’›

изогѐни *мн. Физ.* Линии на географска карта, които съединяват места с еднакво магнитно отклонение; геомагнитни изолинии. ‹*гр.*›

изогонѝзъм *м. Хим.* Изоморфизъм, при който две вещества с малко или без химично сходство имат еднаква кристална форма. ‹*гр.*›

изогра̀ф и **изогра̀фин** *м.* (**изогра̀фски** *прил.*) *Остар.* Зограф. ‹от *гр.* ἴσος ‘равен’ + γράφω ‘пиша’›

изографѝсвам *несв.* и **изографѝсам** *св.* (**изографѝсване** *ср.*) **1.** Зографисвам, изписвам с икони или с библейски сцени. **2.** *Пренебр. Разг.* Изобразявам, рисувам. — **изографисвам се/изографисам се.** ‹от *гр.* ἴσος ‘равен’ + γράφω ‘пиша’›

изогра̀фия *ж.* **1.** Точно възпроизвеждане на букви, ръкописи, почерци. **2.** *Остар.* Зография, иконопис. ‹от *гр.* ἴσος ‘равен’ + γράφω ‘пиша’›

изодактилѝзъм *м. Мед.* Вроден дефект, при който всички пръсти на ръцете са с една и съща дължина. ‹от *гр.*›

изодина̀ми *мн. Физ.* Линии на географска карта, които съединяват места с еднакво напрежение на земното магнитно поле; геомагнитни изолинии. ‹*гр.*›

изодина̀мия *ж. Биохим.* Качество на някои хранителни продукти, които могат да се заместват от други, даващи еднакво количество топлина. ‹*гр.*›

изоензи̇̀м и **изози̇̀м** *м. Биохим.* Форма на даден ензим, различаваща се по физическите си свойства; изозим. ‹от *гр.*›

изоимунизàция *ж. Мед.* Развитие на антитела в организма срещу антигени от друг индивид от същия биологичен вид. ‹*гр.* + *лат.*›

изокефàлия *ж. Изк.* Типично за древна Гърция подреждане на фигурите в едно изображение така, че да са на еднаква височина. ‹от *гр.*›

изокли̇̀ни *мн.* (**изоклини̇̀чен** *прил.*) *Физ.* Линии на географска карта, които съединяват места с еднакво магнитно отклонение. ‹*гр.*›

изолàтор *м.* (**изолàторен** *прил.*) **1.** *Ел.* Вещество, което не провежда електрически ток или топлина; диелектрик. **2.** *Мед.* Помещение в болница, където се изолират болни от инфекциозни или психически заболявания. **3.** Всяко приспособление, предназначено да изолира. ‹*фр.* isolateur›

изолационѝзъм *м.* (**изолационѝстки** *прил.*) *Истор.* Направление във външната политика на САЩ от средата на XIX в., чиито привърженици препоръчват страната да не се намесва във въоръжени конфликти извън американския континент. ‹*фр.* isolationnisme›

изолационѝст *м.* (**изолационѝстки** *прил.*) *Истор.* Привърженик на изолационизма. ‹*фр.* isolationniste›

изолàция *ж.* (**изолациòнен** *прил.*) **1.** Прекъсване на връзките с околната среда; изолиране. **2.** *Ел.* Предотвратяване на възможността за преминаване на електрически ток, топлина и др.; изолиране. **3.** Изолационен материал. ✧ **Икономика в изолация.** *Икон.* Национална икономика, чиито стопански връзки и взаимоотношения с останалия свят са прекъснати поради война или икономически санкции. ‹*фр.* isolation›

изолевцѝн *м. Биохим.* Безцветна кристална незаменима аминокиселина. ‹от *гр.*›

изолѝнии *мн. Геогр.* Линии на географска карта, които съединяват места с еднакви количествени показатели на определена величина. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + *лат.* linea 'линия'›

изолѝрам *несв.* и *св.* (**изолѝране** *ср.*) **1.** Лишавам от връзки със заобикалящата среда; отделям. **2.** *Техн.* Ограждам с лош проводник на електрически ток или на топлина. **3.** Отделям, установявам от смес. — **изолирам се.** ‹*фр.* isoler ⇨ *нем.* isolieren›

изолѝран *прил.* **1.** Отделѐн от заобикалящата го среда. **2.** *Ел.* Обвит с изолационен материал. ‹*фр.* isolé›

изолѝране *ср.* **1.** Изолация. **2.** В изобразителното изкуство — офортна техника, при която се полага защитно покритие от изолиращ лак върху тези части от композицията, които трябва да останат светли. ‹*фр.* isoler ⇨ *нем.* isolieren›

изолѝрбанд *м. Техн.* Лента, напоена с катран или каучук, за изолиране на електрически проводници. ‹*нем.* Isolierband›

изомѐри *мн.* (изомѐр *м.*) (**изомѐрен** *прил.*) *Хим. Физ.* Химически съединения, които имат еднакъв състав, но се отличават по химическия си строеж, физическите и химическите си свойства. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + μέρος 'част, дял'›

изомеризàция *ж. Хим.* Превръщане на химично съединение в негов изомер. ‹*гр.*›

изомеризѝрам *несв.* и *св.* (**изомеризѝране** *ср.*) *Хим.* Превръщам се в изомер. ‹*гр.*›

изомѐрия *ж. Хим. Физ.* Явление, при което няколко химични съединения с еднакъв количествен и качествен състав и еднаква молекулна маса имат различни химични и физични свойства. ✧ **Оптична изомерия.** *Хим.* Съществуването на дадено съединение в две форми, които имат еднакви свойства и се различават по оптичната си активност. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + μέρος 'част, дял'›

изометрѝчен *прил.* **1.** *Хим.* Свързан със система за кристализация, при която осите са взаимноперпендикулярни помежду си. **2.** *Мат.* Взаимноперпендикулярен, еднакво наклонен. ✧ **Изометрична проекция.** *Мат.* Начин за проектиране на чертеж, при който трите оси са под еднакъв наклон спрямо повърхността на чертежа, а всички линии са начертани в мащаб. ✧ **Изометрична линия.** *Хим. Физ.* Линия върху графика, която показва промяна в температурата, зависеща от налягането при постоянен обем.

изоморфѝзъм *м.* (**изомо̀рфен** *прил.*) **1.** *Мат.* Еднозначно съответствие между две съвкупности, което пренася без изменение определени съотношения между елементите на едната съвкупност върху съответните елементи от другата. **2.** *Хим.* Свойство на кристални вещества, близки по химичен състав и структура, да образуват редица кристали със смесен състав. **3.** *Хим.* Подобие или еднаквост на кристалната структура, което обикн. означава подобен или аналогичен химичен състав на веществата. **4.** Съответствие (отношение) между обекти, отразяващо тъждество в структурата или строежа им. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + μορφή 'форма'›

изомо̀рфия *ж.* (**изомо̀рфен** *прил.*) *Хим.* Еднаквост на кристалната форма при химически

различни вещества; изоморфизъм. ‹от *нем.* Isomorphie›

изооктàн *м. Хим.* Органично химическо съединение, изомер на октана, който се получава при преработката на петрол или каменни въглища и се употребява като примес към моторни горива. ‹от *гр.*›

изопрѐн *м.* (**изопрѐнов** *прил.*) *Хим.* Органично химическо съединение, ненаситен въглеводород, който се получава при суха дестилация на естествен каучук и се използва при производството на изкуствен каучук. ‹*англ.* iso pr(opye) + ene›

изостàзия *ж. Геол.* Предполагаемо равновесие на земната кора и мантията, основано на действието на гравитационните сили, при което земната кора плава върху по-плътната и пластична магма. ‹*гр.*›

изостѐрия *ж. Хим.* Явление, при което молекулите на веществата имат еднакъв брой атоми и един и същ общ брой електрони. ‹*гр.*›

изотѐрма *ж. Метеор.* **1.** Изотермична линия. **2.** Връзка (графична или математическа) между две променливи при постоянна температура. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + θέρμη 'топлина'›

изотермàлен, изотѐрмен и **изотермѝчен** *прил.* ✧ **Изотермична линия.** *Метеор.* Линия на географска карта, която съединява точки с еднаква температура на въздуха, почвата и водата за определен период от време. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + θέρμη 'топлина'›

изотѐрмия *ж.* (**изотермàлен, изотѐрмен** и **изотермѝчен** *прил.*) *Метеор.* Еднаквост на температурата на въздушния слой. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + θέρμη 'топлина'›

изотонѝчен *прил.* (**изотонѝчно** *нареч.*; **изотонѝчност** *ж.*) **1.** *Хим.* Който е с еднакво осмотично налягане (за разтвори). **2.** *Мед.* Който е с еднакъв тонус (за мускули).

изотòния *ж.* (**изотонѝчен** *прил.*) **1.** *Хим.* Еднаквост на осмотичното налягане на разтвори. **2.** *Мед.* Еднаквост на мускулния тонус. ‹от *гр.*›

изотòп *м.* (**изотòпен** и **изотопѝчен** *прил.*) *Хим.* Всяка една от различните форми на даден химичен елемент, които имат еднакъв брой протони в ядрата си и различен брой неутрони. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + τόπος 'място'›

изотòпен и **изотопѝчен** *прил.* ✧ **Изотопно число (неутронен излишък).** *Хим.* Разликата между броя на неутроните и броя на протоните в даден изотоп. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + τόπος 'място'›

изотрòпия и **изотрòпност** *ж.* (**изотрòпен** *прил.*) *Физ.* Еднаквост във физичните свойства на вещества или среда за всичките им части и посоки. ‹*фр.* isothrope›

изохиѐти *мн. Метеор.* Линии на географска карта, които съединяват точки с еднакво количество валежи за една година. ‹*гр.*›

изохѝпси *мн. Геогр.* Линии на географска карта, които съединяват точки с еднаква надморска височина. ‹*гр.*›

изохòра *ж.* (**изохòрен** *прил.*) *Физ.* Линия върху диаграма, която представя графично връзката между налягането и температурата на дадена течност или газ и съединява точки с еднакъв обем. ‹от *гр.*›

изохронѝзъм *м.* и **изохрòнност** *ж.* (**изохрòнен** *прил.*) **1.** *Физ. Мат.* Еднаква продължителност на време. **2.** *Лит.* Еднаква продължителност на звученето на единиците на речта, върху която се основава метрическото стихосложение. ‹от *гр.* ἴσος 'равен' + χρόνος 'време'›

изпедѐпсвам *несв.* и **изпедѐпсам** *св.* (**изпедѐпсване** *ср.*) *Диал.* **1.** Изучавам добре. **2.** Изпипвам. ‹от *гр.*›

изпòртвам *несв.* и **изпòртя** *св.* (**изпòртване** *ср.*) *Разг.* **1.** Развалям, повреждам. **2.** Провалям нещо планирано, замислено. — **изпортвам се/изпортя се.** ‹*рус.*›

изпòртен *прил.* **1.** Развален, повреден, негоден за употреба. **2.** Провален, претърпял неуспех. **3.** Покварен, безнравствен.

изправѝтелен *прил.* **1.** Който има за цел превъзпитанието на провинен. **2.** В който се превъзпитават провинени лица. **3.** *Спорт.* Който е предназначен да изправя гръбначни изкривявания. ‹*рус.*›

изпрàвност *ж.* ✧ **В изправност.** В състояние да изпълнява предназначението си. ‹*рус.*›

изпрàксан *прил.* Обигран, опитен. ‹от *гр.*›

изпрàксвам се *несв.* и **изпрàксам се** *св.* (**изпрàксване** *ср.*) *Разг.* Добивам опит в нещо, обигравам се. ‹*гр.*›

изтимарѝвам *несв.* и **изтимарѝ** *св.* (**изтимарѝване** *ср.*) Почиствам, изчесвам (кон). ‹от *тур.* temiz 'чист'›

изтипàря *св. Остар.* **1.** Напечатам, представя в печата. **2.** Изобразя. ‹от *гр.*›

изтòма *ж.* (**изтомѐн** *прил.*) Приятна отпадналост, сладостна умора. ‹*рус.*›

изумрѝд *м.* (**изумрѝден** *прил.*) *Минер.* Прозрачен скъпоценен камък със зелен цвят, разновидност на берила; смарагд. ‹*перс.* zumurrud›

Икàр *м.* **1.** *Мит.* В гръцката митология — син на Дедал, заедно с когото избягал от о. Крит, като летял с криле от восък и пера. **2.** *Астр.* Име на малка планета, открита през 1949 г. ‹*гр.* собств. Ἴκαρος›

икарѝйски *прил.* ✧ **Икарийски игри.** Вид сложна циркова акробатика.

ика̀т *м. Текст.* **1.** Процес на изолиране на определен десѐн върху тъкачната основа и вътъка преди да бъде изтъкан платът. **2.** Текстилно изделие, изработено по този начин. ‹*мал.*›

икеба̀на *ж. Изк.* **1.** Традиционно японско изкуство за подреждане на цветя и клонки по определени правила. **2.** Композиция от цветя и клонки, подредена по правилата на това изкуство. ‹*яп.* ike ‘жив’ + bana ‘цвете’›

икиндѝя *ж. Диал.* Привечер, преди залез слънце. ‹*тур.* ikindi›

икозаѐдър *м. Геом.* Многостен с 20 стени. ‹от *гр.*›

ико̀на *ж.* (**ико̀нен** *прил.*) **1.** *Рел.* Живописна творба с религиозен сюжет, нарисувана върху дървен панел от православен вярващ, който строго спазва предписанията на традицията и канона. **2.** Иконически знак. ‹от *гр.* εἰκών ‘образ, подобие’›

иконѝчески *прил.* ✧ **Иконически знак.** *Семиот.* Сходство на знака с обекта, който той означава; мисловно изображение. ‹от *англ.* iconic›

ико̀но- *представка.* В сложни думи със значение ‘изображение’, напр. *иконограф*, *иконолатър*, *иконология*. ‹от *гр.* εἰκων ‘икона’›

иконогра̀ф *м.* (**иконогра̀фски** *прил.*) Човек, който се занимава с иконография. ‹от *гр.* εἰκών ‘образ’ + γράφω ‘пиша’›

иконогра̀фия *ж.* (**иконогра̀фски** *прил.*) *Изк.* **1.** В изкуствознанието — изучаване и класифициране на портрети. **2.** Систематизирано изследване на съдържанието за сметка на стила в дадено произведение на изкуството. **3.** Иконопис. ‹от *гр.* εἰκών ‘образ’ + γράφω ‘пиша’›

иконоло̀гия *ж.* (**иконологѝчески** *прил.*) Наука, която интерпретира съдържанието на произведение на изкуството, основавайки се на културния и историческия контекст, в който то е било създадено и е функционирало. ‹*гр.*›

ико̀ном *м.* **1.** Домоуправител в имение, голям частен дом. **2.** Монах, управител на манастирско стопанство. **3.** Титла на свещеник за дългогодишна добра работа. ‹*гр.* οἰκονόμος›

иконометрѝчен *прил.* ✧ **Иконометричен анализ.** *Рекл.* Компютъризирана техника за проучване, прилагана при оценяване на рекламна кампания след нейния край, за да се изолира ефектът на рекламата от останалите пазарни фактори, влияещи върху търговската марка.

икономѐтрия *ж.* (**иконометрѝчен** *прил.*) *Икон.* Направление, което със средствата на икономиката, математиката, електронноизчислителната техника и статистиката се занимава с възможностите за проучване, анализиране и прогнозиране на икономическите явления и построяване на икономико-математически модели за практическо ползване. ‹от *лат.*›

ико̀номика *ж.* (**икономѝчески** *прил.*) **1.** Стопанската система на един обществен строй. **2.** Стопанството на област, страна или група страни. **3.** Наука за отраслите на стопанството. ✧ **Бартерна икономика.** *Икон.* Една от най-ранните форми на икономика, при която един вид стоки директно се разменят с друг вид, без да се използват парите като междинно средство за обмен. ✧ **Вторична икономика.** *Икон.* Пазарно ориентираната част на една социална икономика, която се реализира в частния сектор. ✧ **Дефицитна икономика.** *Икон.* Икономика, за която е характерно много по-голямо търсене, отколкото предлагане за много стоки и услуги за значителен период от време. ✧ **Децентрализирана пазарна икономика.** *Икон.* Икономика, в която основните решения за инвестиции, цени и производство се вземат като фактори в икономиката под правителствено ниво. ✧ **Динамична икономика.** *Икон.* Изучаване движението на икономиката от едно определено състояние на определена дата към друго, по-късно състояние, обикн. използвайки закъсняващи променливи. ✧ **Зряла икономика.** *Икон.* Стабилна и развита икономика, достигнала върха в развитието си, която използва максимално всички нови технологии. ✧ **Икономика в изолация.** *Икон.* Национална икономика, чиито стопански връзки и взаимоотношения с останалия свят са прекъснати поради война или икономически санкции. ✧ **Икономика в сянка.** *Икон.* Дейността, осъществявана в рамките на черната икономика, както и в рамките на домакинствата и доброволните организации. ✧ **Каубойска икономика.** *Икон.* Икономика от типа на американската, която се държи така, сякаш природните ресурси са неизчерпаеми, а природата може да погълне всякакви количества отпадъци. ✧ **Класическа икономика.** *Икон.* Доминираща школа в британската икономика от 1752 до 1870 г., чиито представители имат грандиозни стремежи, когато развиват представите за стойността, растежа, разпределението, международната търговия, държавния бюджет и парите. ✧ **Командна икономика.** *Икон.* Икономика, при която нарежданията на органите на централното планиране към икономическите организации на по-ниско ниво имат силата на закон. ✧ **Математическа икономика.**

Икон. Макар че използването на математиката в икономиката е характерно главно за маргиналистката школа, едва след 1950 г. математическите модели започват все по-често да се използват и дори стават определящи при формулировките и в представянето на икономически теории. ✧ **Монокултурна икономика.** *Икон.* Икономика, чиято производство до голяма степен е концентрирано в един продукт. ✧ **Нелегална икономика.** *Икон.* Икономическите дейности в рамките на една страна, които не са официално обявени и понякога са нелегални. ✧ **Нормативна икономика.** *Икон.* Икономика, която се основава на оценките на стойността, като дава представа за това, което би трябвало да стане при наличие на определени параметри, напр. "персоналните доходи би трябвало да са равни". ✧ **Организационна икономика.** *Икон.* Дял от микроикономиката, който използва философията, социологията, политологията, биологията, екологията и антропологията, за да изучава природата на организациите и явленията, свързани с тях. ✧ **Отворена икономика.** *Икон.* Икономика, която участва в международната търговия. ✧ **Отраслова икономика.** *Икон.* Национална или регионална икономика, която се управлява основно от задграничен център, защото голяма част от нейните производствени дейности се извършват от чужди дъщерни формирования (субсидиари). ✧ **Пазарна икономика.** *Икон.* Икономика с преобладаващо частно владеене на капитала и разпределение на стоките и услугите чрез ценови механизъм без намесата на правителството. ✧ **Поведенческа икономика.** *Икон.* Различни подходи към изучаването на икономическото поведение, включващи вземането на решения във фирмите и други организации, психологическият подход към изучаването на потребителите и мултидисциплинарната "технологична икономика". ✧ **Позитивна икономика.** *Икон.* Емпирична, научна икономика, която се базира на количествен анализ на стопански данни. ✧ **Политика на ненамеса в икономиката.** *Икон.* Доктрина, лансирана най-напред от физиократите, според която икономическата активност трябва да следва естествения си ход, като намесата на държавата, ако има такава, следва да се ограничи до минимум, за да стимулира производството и за да даде пълна свобода на потребителите. ✧ **Примитивна икономика.** *Икон.* Общество, което не е достигнало стадия на отглеждане на селскостопански култури. ✧ **Приходна икономика.** *Икон.* Непазарна икономика, която извлича постъпленията от селскостопанския сектор и ги използва за осигуряване на съществуването на държавните служители. ✧ **Променлива икономика.** *Икон.* **1.** Постоянно изменяща се икономика, която се движи от един вид стопанска дейност и производствени методи към други видове. **2.** Икономика, в рамките на която предприемачите непрекъснато променят влаганите суровини, произвежданите продукти, коригирайки взаимоотношенията между тях, както и между отделните отрасли на промишлеността. ✧ **Психологическа икономика.** *Икон.* Капиталистическа икономика, която произвежда и разпределя произведеното според нуждите на системата. ✧ **Първоначална икономика.** *Икон.* Социалистическа икономика, която следва диктата на националния план. ✧ **Радикална икономика.** *Икон.* Приложение на марксистките и социалистическите теории за анализ на проблемите в напредналите кап. страни. ✧ **Регионална икономика.** *Икон.* Анализ на решенията на фирмите за регионалното им разположение и на причините за регионалния им растеж. ✧ **Розова икономика.** *Икон.* Сектор, предназначен за задоволяване потребностите на хомосексуалистите, който обикн. е собственост също на такива личности. ✧ **Самозадоволяваща се икономика.** *Икон.* Икономика, в условията на която вътрешното предлагане и вътрешното търсене са равни на всички видове стоки и услуги. ✧ **Синя икономика.** *Икон.* Официалната икономика, която се контролира и отчита от правителството. ✧ **Складова икономика.** *Икон.* Икономика, която внася по-голямата част от промишлените стоки, които потребява, вм. сама да ги произвежда. ✧ **Смесена икономика.** *Икон.* Икономика, която комбинира методите и целите на капитализма и социализма преди всичко чрез насърчаване развитието на обществения сектор. ✧ **Социалистическа икономика.** *Икон.* Национална икономика, която се опитва да постигне по-справедливо разпределение на доходите и да използва методи на разпределение, различни от пазарните. ✧ **Социална пазарна икономика.** *Икон.* Икономика, която обединява частната собственост върху промишлеността и пазарните методи на разпределение с високи разходи за благосъстояние и съответна политика в областта на индустрията. ✧ **Спяща икономика.** *Икон.* Забравени банкови депозити и спестовни сертификати. ✧ **Субсидирана икономика.** *Икон.* Икономика, която изследва както двустранните

трансфери (парични размери), така и едностранните трансфери (субсидиите). ✧ **Съвременна икономика.** *Икон.* Икономика, достигнала напреднала степен на развитие, с високи доходи на глава от населението, пълен обем от необходимите политически и финансови институции, с производства, които използват последните достижения в областта на технологиите, и с добре развит сектор на услугите. ✧ **Формална икономика.** *Икон.* **1.** Официално регистрирани икономически дейности. **2.** Част от икономиката, в която работната сила се набира предимно от служители на фирмите и държавни предприятия. ✧ **Централизирана планова икономика.** *Икон.* **1.** Икономика, при която инвестициите и производството се координират от централния правителствен орган. **2.** Командна икономика. ✧ **Черна икономика.** *Икон.* Неофициалната и често пъти незаконна част на една икономика. ‹от *гр.* οἰκονομική 'изкуство да се управлява домакинство'›

иконо̀микс *м.* Науката икономика. ‹*англ.* economics›

икономѝсвам *несв.* и **икономѝсам** *св.* (**икономѝсване** *ср.*) Спестявам.

икономѝст *м.* **1.** Специалист по икономика. **2.** *Прен. Остар.* Пестелив човек, спестовник. ‹*англ.* economist›

икономѝчен *прил.* (**икономѝчно** *нареч.*; **икономѝчност** *ж.*) **1.** Който умее да икономисва; пестелив. **2.** Свързан с икономии. **3.** *Прен.* За изрази, движения, думи и др. — който е отмерен, с минимален брой. ‹*рус.*›

икономѝчески *прил.* ✧ **Икономическа география.** Дял от географията, който изследва и обяснява разпределението на производството в различните райони и държави, условията при които се развива. ✧ **Икономическа печалба.** *Икон.* Частта от общия приход, която остава след покриването на разходите по всички ресурси, които фирмата използва (т. е. частта, която е над номиналната печалба). ✧ **Икономическа полица.** *Юр. Фин.* Запис на заповед, издаден от едно лице на друго, без да е налице действителен дълг. ✧ **Икономически показатели.** *Икон.* Статистически параметри, които се използват за прогнозиране и предсказване състоянието на икономиката. ✧ **Икономически растеж.** *Икон.* Увеличение на общия обем на икономическата продукция или на продукцията на глава от населението, което често се измерва чрез увеличението на брутния националния продукт и което е предизвикано от увеличение в предлагането на факторите на производството или на тяхната производителност. ✧ **Икономически санкции.** *Икон.* Търговски и финансови санкции и търговски бариери, налагани на дадена страна, за да бъде тя заставена да промени принципната си политическа система или своята политика. ✧ **Икономическо престъпление.** *Икон.* Престъпление, което е извършено заради финансова изгода. ✧ **Нетно икономическо благосъстояние.** *Икон.* Брутният национален продукт, преизчислен, след като от него е извадена стойността на т. нар. "лоши ефекти", напр. замърсяването на околната среда, и се прибави стойността на допълнителните извънпазарни дейности, вкл. в рамките на свободното време. ✧ **Показател за икономическа активност.** *Икон.* Съдържа серия от икономически статистически данни, които се променят при достигане на върхните точки в основните икономически показатели.

иконо̀мия *ж.* (**икономѝчен** *прил.*) **1.** Спестяване, икономисване. **2.** Обикн. *мн.* Спестени средства, материали, енергия и др. ✧ **Политическа икономия (политикономия).** *Икон.* Термин, използван през XVIII в. и възроден наскоро, за да отрази политически ориентирания възглед в областта на икономиката. ✧ **Реална икономия от мащаба.** *Икон.* Намаляване на средните разходи за производство в резултат от увеличаване на произвеждания в дадена фабрика или предприятие продукт. ‹от *гр.* οἰκονομία 'управление на домакинство'›

иконоско̀п *м. Техн.* Предавателна тръба, в която оптично изображение се преобразува в електричен сигнал посредством сканиращ електронен лъч. ‹от *гр.* εἰκών 'изображение' + σχοπέω 'гледам'›

иконоста̀с *м.* **1.** *Архит.* Преграда, която разделя централния кораб от предапсидното пространство в православен храм и обикн. е покрита с икони (еквивалент на олтарна преграда в католическите храмове). **2.** Дъсчена поставка за икони и кандило в частен дом. ‹от *гр.* εἰκών 'образ' + στάσις 'място за стоене'›

ѝкос *м. Рел.* Църковно песнопение за прослава на светец или празник, което заедно с кондака съставлява акатиста. ‹*гр.*›

икра̀м *м. Диал.* Уважение, почит. ‹*тур.* ikram›

икрамджѝя *м. Диал.* Мъж, който обича да прави икрам. ‹от *тур.* ikram›

иксо̀ра *ж. Бот.* Храстовидно цъфтящо растение от Източна Азия с лъскави листа и разкошни, едри, гроздовидни цветове, на височина достига 1 м, отглеждано и като саксийно; "горски пламък", "мушкатото на джунглата". Ixora stricta.

ИКТА̀ *ж. Истор.* През Средновековието — условна земеделска собственост от типа на бенефиция в държавите от Близкия и Средния изток (VII—X в.), а в Османската империя се трансформира във военен лен. ‹*ар.* ikta 'малък поземлен участък, даван на тези, които обработват земите на едър собственик'›

ЍКТЕР *м.* (**ИКТЕРЍЧЕН** *прил.*) *Мед.* Жълтеница. ‹от *лат.* ictus 'удар'›

ЍКТУС *м. Лит.* Ритмично ударение на стихотворна стъпка. ‹*лат.* ictus 'удар'›

ИЛА̀РИЯ *ж. Зоол.* Морска риба от сем. кефалови. Mugil saliens. ‹*гр.*›

ИЛА̀Ч *м. Разг.* Лекарство. ‹*тур.* ilaç›

ИЛДЪ̀ШКА *ж. Истор.* Турска златна монета. ‹*тур.*›

ЍЛЕ- (ЍЛЕО-) *представка. Мед.* В сложни думи със значение 'свързан с илеума (най-долната част на тънкото черво)', напр. *илеален, илеоколит, илеоцепален.* ‹от *гр.* εἰλέω 'въртя; притискам, стеснявам'›

ИЛЕГА̀ЛЕН *прил. Инф.* Нелегален, непозволен. ‹*англ.* illegal›

ИЛЀИТ *м. Мед.* Възпаление на илеума. ‹*гр.*›

ИЛЕКТО̀МИЯ *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на илеума или на част от него. ‹от *гр.*›

ИЛЕОКОЛЍТ *м. Мед.* Възпаление на тънкото и дебелото черво. ‹от *гр.*›

ЍЛЕУМ *м. Анат.* Най-долната част на тънкото черво; хълбочно черво. ‹*гр.*›

ЍЛЕУС *м. Мед.* Запушване на червен участък, обикновено на тънките черва. ‹*гр.*›

ЍЛИ- (ЍЛИО-) *представка. Мед.* В сложни думи със значение 'свързан с хълбочната кост', напр. *илиачен.* ‹от *гр.* εἰλέω 'въртя'›

ИЛЍК *м.* Малък обшит прорез на дреха за закопчаване на копче или за украса. ‹*тур.* ilik›

ИЛЍРИ и **ИЛИРЍЙЦИ** *мн.* (**ИЛИРЍЙСКИ** *прил.*) *Истор.* Древни жители на областта Илирия в западната част на Балканския полуостров; илирийци. ‹*гр.*›

ИЛИРЍЗЪМ *м. Истор.* Обществено движение през XIX в. сред хървати и словенци за обединяване на южнославянските народи. ‹от *гр.*›

ИЛИРЍЙСКИ *прил.* ✧ **Илирийски език.** *Истор.* Индоевропейски език, говорен от илирите.

ИЛЍРИЯ *ж.* (**ИЛИРЍЙСКИ** *прил.*) *Истор.* 1. Наименование на област в западната част на Балканския полуостров, по източния бряг на Адриатическо море. 2. Наименование на Хърватско и Словения през XIX в. ‹*гр.*›

ЍЛИУМ *м. Анат.* Широка кост, образуваща горната част на всяка страна от таза; хълбочна кост. ‹*гр.*›

ИЛО̀Т *м.* (**ИЛО̀ТСКИ** *прил.*) *Истор.* В древна Спарта — член на основната маса от победеното и поробено от дорийците население. ‹*гр.* εἵλωτης›

ИЛЮЗИОНЍЗЪМ *м.* 1. *Филос.* Учение, според което външният свят представлява само една видимост, измама на усещанията. 2. *Изк.* Използване на перспективата и ракурса в живописта, похват, който кара зрителя да мисли, че гледаното от него е реално. 3. Вид цирково изкуство, основаващо се на умението на артиста да създава впечатление за правене на чудеса. ‹*фр.* illusionnisme›

ИЛЮЗИОНЍСТ *м.* 1. *Филос.* Привърженик на илюзионизма. 2. Цирков артист, който професионално се занимава с илюзионизъм; фокусник. ‹*фр.* illusionniste›

ИЛЮ̀ЗИЯ *ж.* 1. Нереално възприемане на обект от действителността поради измама на сетивата. 2. *Прен.* Измамна представа или мисъл. 3. *Прен.* Неосъществима мечта. ✧ **Монетарна илюзия.** *Икон.* Погрешно оценяване на реалните доходи в период на инфлация. ‹*лат.* illusio 'измама'›

ИЛЮЗО̀РЕН *прил.* (**ИЛЮЗО̀РНОСТ** *ж.*) Породен от илюзия; нереален, измамен. ‹от *лат.* illusio 'измама'›

ИЛЮМИНА̀ТИ *мн.* (ИЛЮМИНА̀Т *м.*) *Истор.* Членове на тайни религиозни общества в Европа през втората половина на XVIII в., които се борели срещу йезуитите. ‹*лат.* illuminātus 'просветен'›

ИЛЮМИНА̀ТОР *м.* 1. Прозорец на кораб, самолет и под., който се затваря херметично. 2. *Остар.* Художник портретист през XV—XVI в. в Англия. 3. Майстор по оцветяване на ръчни гравюри, рисунки. ‹*лат.* illuminātor 'осветител'›

ИЛЮМИНА̀ЦИЯ *ж.* (**ИЛЮМИНАЦИО̀НЕН** *прил.*) 1. Празнично осветяване на улици, сгради със специални цветни светлини. 2. *Изк.* Оцветяване на ръчни гравюри. 3. *Истор.* Илюстрации и книжна украса в средновековни манускрипти. ‹*лат.* illuminatio 'осветяване'›

ИЛЮМИНЍРАМ *несв.* и *св.* (**ИЛЮМИНЍРАНЕ** *ср.*) Правя илюминация. ‹*лат.* illuminatio 'осветяване'›

ИЛЮСТРАТЍВЕН *прил.* (**ИЛЮСТРАТЍВНОСТ** *ж.*) Който служи за илюстрация. ‹от *лат.* illustratio 'пояснение'›

ИЛЮСТРА̀ТОР *м.* (**ИЛЮСТРА̀ТОРСКИ** *прил.*) *Изк.* Художник на илюстрации. ‹*лат.* illustrātor 'който пояснява'›

ИЛЮСТРА̀ЦИЯ *ж.* (**ИЛЮСТРАТЍВЕН** и **ИЛЮСТРАЦИО̀НЕН** *прил.*) 1. *Изк.* Изображение, което онагледява, допълва, пояснява текст в книга, списание и др. 2. *Прен.* Пример, който показва, пояснява нещо; илюстриране. ‹*лат.* illustratio 'пояснение'›

илюстрѝрам *несв.* и *св.* (**илюстрѝране** *ср.*) **1.** Правя илюстрации към текст. **2.** *Прен.* Служа за илюстрация, за пример. ‹*лат.* illustro›

илюстрѝран и **илюстрòван** *прил.* За текст — който е онагледен с илюстрации. ‹от *лат.* illustratio 'пояснение'›

илѝм *м. Остар.* **1.** Съдебно решение, присъда. **2.** Протокол. **3.** Известие, съобщение. ‹*тур.* ilâm›

имагинѐрен *прил.* Въображаем, нереален, недействителен. ‹*лат.* imāgo 'образ'›

имàго *ср.* **1.** *Биол.* Краен стадий в индивидуалното развитие на насекомите, когато те се размножават и разселват. **2.** *Псих.* Неосъзнато присъствие на важни личности от личния живот в съзнанието на човека (обикн. на родителите). ‹*лат.*›

имажинѝзъм *м.* (**имажинистѝчен** *прил.*) *Лит.* Формалистично литературно направление в Англия, Америка и Русия, възникнало в нач. на XX в., което утвърждава "чистия" образ, играта на ритъма, свободния стих и др. ‹*англ.* imagism ⇨ *рус.* имажинѝзм›

имажинѝст *м.* (**имажинистѝчен** *прил.*) *Лит.* Последовател на имажинизма. ‹от *англ.* imagism›

имàм и **имàмин** *м.* (**имàмски** *прил.*) *Рел.* **1.** Мюсюлмански духовник, който служи в джамия. **2.** Светски и духовен глава на мюсюлманска общност. ‹*тур.* imam›

имамàт *м. Рел.* Мюсюлманска общност, управлявана от имам. ‹*тур.* imamat›

имàмбаялдъ *м. Кул.* Ястие от патладжани, домати, лук и други зеленчуци, което се приготвя с много мазнина. ‹*тур.* imambaýldı›

имàн *м.* Религия, вяра. ‹*тур.* iman›

иманѐнтен *прил.* (**иманѐнтност** *ж.*) *Филос.* Който произхожда от природата на явление, предмет. ‹от *лат.* immanentis 'който остава един и същ'›

имансъз *прил. Рел.* Неверник, който няма вяра. ‹*тур.* imansız›

имарѐт *м. Рел.* Дом, построен към джамия, в който приютяват бедняци и странници. ‹*тур.* imaret›

имàри *м.* Богато украсени порцеланови изделия, произвеждани от края на XVII в. в японския гр. Арита и изнасяни за Европа от пристанището Имари (откъдето е и името). ‹*яп.*›

иматериàлен *прил.* Нематериален, невеществен. ‹*лат.* in 'не' + materiālis›

имбецѝлност *ж. Мед.* Средна степен на интелектуална недоразвитост. ‹*лат.* imbecillus›

имбѝр *м. Бот.* Джинджифил. ‹*санскр.* ⇨ *нем.* Ingber›

имдаднѐ *ср. Остар.* **1.** Подкрепа, помощ. **2.** Реквизиция. ‹от *тур.* imdat 'помощ'›

имерсиòнен *прил.* ✧ **Имерсионен обектив.** *Опт.* Обектив, изработен по специален начин — лещата в най-долния край на лещовата система е потопена в кедрово масло, с което се позволява навлизането на повече светлина в системата; намира приложение в микроскопите с голямо увеличение. ‹от *лат.* immersio›

имѐрсия *ж.* (**имерсиòнен** *прил.*) **1.** *Опт.* Запълване на пространството между покривното стъкло и най-долната леща на обектива на микроскоп с течност с голям показател на пречупване. **2.** *Астр.* Засенчване на една планета от друга или навлизане на една планета в сянката на друга. ‹от *лат.* immersio›

имзàк *м. Рел.* У мюсюлманите — ядене през нощта, докато трае постът през рамазана. ‹*ар.*›

имигрàнт *м.* (**имигрàнтски** *прил.*) *Полит.* Човек, заселил се за постоянно в чужда страна. ‹*лат.* immigrantis›

имигрàция *ж.* (**имиграциòнен** *прил.*) *Полит.* **1.** Заселване в чужда страна. **2.** Всички имигранти в една страна. ‹*лат.* immigratio›

имигрѝрам *несв.* и *св.* Заселвам се в чужда страна. ‹от *лат.* immigratio›

ѝмидж *м.* **1.** Образ, представа, създадена в обществото за отделен човек, група, институция, държава; репутация. **2.** *Изк.* Образ, който има знаково значение, изкуствена естетизираща подмяна на човешкия образ, т. е. маска. ‹*англ.* image 'образ'›

Имѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — първият великан, роден от огън и лед, от чието тяло бил направен светът. ‹*норвежки*›

имитàтор *м.* (**имитàторски** *прил.*) **1.** Подражател. **2.** Човек, който може добре да имитира други хора или животни. ‹*лат.* imitātor›

имитàция *ж.* (**имитатѝвен** и **имитациòнен** *прил.*) **1.** Подражание. **2.** Подправен предмет, фалшификат. **3.** Подправяне, фалшификация. **4.** *Муз.* Пренасяне на един мотив в друг глас, характерно за полифоничната музика. ‹*лат.* imitatio›

имитѝрам *несв.* и *св.* (**имитѝране** *ср.*) **1.** Подражавам. **2.** Подправям, фалшифицирам. **3.** Само в *3 л.* За материал, предмет — много прилича на друг (материал, предмет); наподобява. ‹*лат.* imitor›

имобилàйзер *м. Авт.* Система против кражба, която блокира запалването; обездвижващо устройство, автоаларма. ‹*англ.* immobilizer›

имобѝлен *прил.* (**имобѝлност** *ж.*) *Мед.* Неподвижен. ‹*лат.* in 'не' + mobilis 'подвижен'›

имобилизàция *ж.* (**имобилизациòнен** *прил.*) **1.** *Мед.* Обездвижване на част от тялото,

обикн. при счупване. **2.** *Фин.* Превръщане на оборотен капитал в недвижими имоти. ‹*лат.* immobilitas 'неподвижност'›

имортѐл *м. Бот.* Растение от сем. сложноцветни, чиито цветове запазват формата и окраската си след изсушаване; безсмъртниче. Xeranthemum. ‹*фр.* immortel›

импàла *ж. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от групата на антилопите, разпространен в Ангола, Заир, Кения, Танзания, Зимбабве, Мозамбик, ЮАР и др.; записан е в Червената книга на изчезващите видове. Aepyceros melampus. ‹от езика *зулу* impala›

импàс *м.* **1.** Улица без изход. **2.** При игра на бридж — безизходно положение. **3.** *Прен.* Безизходица. ‹*фр.* impasse›

импациѐнс *м. Бот.* Растението циганче, което се отглежда обикн. като саксийно, цъфти целогодишно с бели, розови или червени цветове, а неговите многобройни хибриди имат дори различно обагрени листа — от жълти или бели през светлозелени до тъмнолилави. Impatiens.

импедàнс *м. Физ.* Величина, която определя амплитудата на електричния ток за дадено напрежение във верига с променлив ток; пълно електрично съпротивление. ‹*лат.*›

императѝв *м.* (**императѝвен** *прил.*) **1.** *Полит.* Безусловно искане, заповед. **2.** *Език.* Повелително наклонение на глагола. ‹*лат.* imperativus›

императѝвен *прил.* (**императѝвност** *ж.*) Заповеден, повелителен; който изисква безусловно подчинение. ✧ **Императивен мандат.** *Полит.* Задължение на народен представител да гласува така, както искат неговите избиратели. ‹*лат.* imperativus›

императòр *м.* (**императòрски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — главнокомандващ, пълководец. **2.** *Полит.* Върховен глава на империя, който притежава абсолютна или конституционно ограничена власт. ‹*лат.* imperator›

имперѝал$_1$ *м. Истор.* Руска златна монета от 1755 г. със стойност 10 рубли, а след 1897 г. — 15 рубли. ‹*лат.* imperiālis 'императорски'›

имперѝал$_2$ *м. Остар.* **1.** Втори етаж за пътници в обществено превозно средство. **2.** Салонен танц, популярен в Европа през XIX в. **3.** Игра на карти. **4.** Млечнокисело сирене. ‹*лат.* imperiālis 'императорски'›

империализъм *м.* (**империалистѝчен** и **империалистѝчески** *прил.*) *Полит.* Стремеж на една държава към разширяване на владенията ѝ. ‹*лат.* imperium 'власт'›

империалѝст *м.* (**империалистѝчен** и **империалистѝчески** *прил.*) *Полит.* Привърженик на империализма. ‹*фр.* imperialiste›

импѐрия *ж.* (**импѐрски** *прил.*) *Полит.* Монархическа държава с върховен глава император. ✧ **Византийска империя.** *Истор.* Технически термин, с който през XVI в. е наречена Източната Римска империя, останал и в съвременната историческа наука. ✧ **Латинска империя.** *Истор.* Феодална държава, създадена през 1204 г. от участниците в IV кръстоносен поход на завладяната от тях територия на Византия. ‹*лат.* imperium 'власт'›

имперсонàлен *прил.* Безличен, незабележим. ‹*лат.* impersonālis›

ѝмперфект *м.* (**имперфѐктен** и **имперфектѝвен** *прил.*) *Език.* Минало несвършено време на глагола. ‹*лат.* imperfectum›

имперфективàция *ж. Език.* Образуване на глагол от несвършен вид от глагол от свършен вид. ‹*лат.* imperfectivatio›

импетѝго *ср. Мед.* Бактериална кожна инфекция, предизвикана от стафилококи или стрептококи. ‹от *лат.* impetere 'атакувам' ⇨ *фр.* impétigo›

импѝчмънт *м. Полит. Юр.* Обвинение срещу държавен служител, което се внася от Камарата на представителите и се разглежда от членове (комисия) на Сената в САЩ. ‹*англ.* impeachment›

имплантàт *м. Мед.* Вещество или тъканна присадка върху кожата. ‹от *лат.* in 'във' + planto 'насаждам'›

имплантàция *ж. Мед.* **1.** Прикрепване на ранния ембрион към вътрешността на матката. **2.** Поставяне на вещество (обикн. лекарство) или на предмет (напр. изкуствен пейсмейкър) в дадена тъкан. **3.** Хирургична замяна на увредена тъкан със здрава. ‹*лат.* in 'във' + planto 'насаждам'›

имплантѝрам *несв.* и *св.* (**имплантѝране** *ср.*) Правя имплантация. ‹от *лат.*›

импликàция *ж.* **1.** *Юр.* Замесване, съучастие в престъпление. **2.** *Лог.* Операция, образуваща сложно изказване от две изказвания чрез логическа връзка, съответстваща на съюзната връзка "ако..., то...". **3.** Последствие. **4.** *Разг.* Забъркване, замесване в нещо, обикн. незаконно. ‹*лат.* implicatio›

имплицѝтен *прил.* Който не е явно изразен, а се подразбира. ‹*лат.* implicitus›

имплозѝвен *прил.* ✧ **Имплозивен звук.** *Език.* Звук, който се произнася без избухване на въздушната струя; имплозив. ‹*лат.* implosīvus›

имплòзия *ж. Техн.* Разрушаване на вакуумиран съд, насочено навътре. ‹от *лат.*›

имплѝвиум *м. Истор.* Вдлъбнатина, изкуствено оформена в средата на атриума за събиране на дъждовна вода. ‹*лат.* impluvium›

импоза̀нтен *прил.* (**импоза̀нтност** *ж.*) Който има впечатляващи размери и вид; внушителен. ‹*фр.* imposant›

импонѝрам *несв.* и *св.* (**импонѝране** *ср.*) Впечатлявам, внушавам уважение към себе си, допадам на някого. ‹*лат.* impono 'внушавам'›

импо̀рт$_1$ *м.* (**импо̀ртен** *прил.*) *Икон.* Внос на стоки от чужда страна. ‹*лат.* importo 'внасям' ⇨ *англ.* import›

импо̀рт$_2$ *м.* (**импо̀ртен** *прил.*) *Инф.* Вмъкване на файл в документ, създаден от друга програма, напр. в текстообработващ файл да се вмъкне графичен документ. ‹*англ.* import›

импортѝрам *несв.* и *св.* (**импортѝране** *ср.*) Внасям, вмъквам, присъединявам. ‹*лат.* importo›

импо̀ст *м.* *Архит.* Хоризонтален архитектурен профил или пласт от камъни или тухли, положен върху опората, от която започва извивката на арка. ‹от *лат.* impositus ⇨ *англ.* impost›

импотѐнт *м.* Човек, който страда от импотентност. ‹*лат.* impotens›

импотѐнтност и **импотѐнция** *ж.* (**импотѐнтен** *прил.*) **1.** *Мед.* Нарушение в половите функции на мъжа, при което е невъзможно да се осъществи полово сношение. **2.** *Прен.* Непълноценност, безсилие в някакво отношение. ‹от *лат.* impotentia›

импрегна̀ция *ж.* (**импрегнацио̀нен** *прил.*) **1.** Напояване на тъкани със специални вещества, за да станат водоустойчиви. **2.** Напояване на дървесина с масла, смоли и др., за да стане устойчива на вредители. **3.** *Геол.* Естествено впръскване на минерални вещества в скални маси. **4.** *Биол.* Оплождане. ‹*лат.* impraegnatio 'напълване'›

импрегнѝрам *несв.* и *св.* (**импрегнѝране** *ср.*) Извършвам импрегнация. ‹*лат.* impraegnare ⇨ *нем.* imprägnieren›

импрѐса *ж.* *Истор.* В ренесансова Италия — вид емблема, използвана като личен отличителен знак от благородници, учени и други уважавани хора. ‹*ит.* impresa›

импреса̀рио *ср.* Частен посредник, упълномощен от артист, певец и др. да урежда представления, концерти, да сключва договори от негово име и др. ‹*ит.* impressario›

импресѝвен *прил.* (**импресѝвност** *ж.*) Впечатляващ, внушителен. ‹*фр.* impressif›

импресонѝзъм *м.* (**импресионистѝчен** и **импресионистѝчески** *прил.*) *Изк.* Течение във френското изкуство, възникнало като реакция на академизма през 70-те год. на XIX в., развито от Моне, Реноар, Писаро и Сисле, в основата на което е стремежът да се пресъздаде действителността чрез моментно впечатление или настроение посредством игра на цветове, неясни контури и светлинни ефекти. ‹*фр.* impressionisme, по името на картината на Monet "Impressio. Soleil levant" ("Впечатление. Изгряващо слънце")›

импресонѝст *м.* (**импресионистѝчен** и **импресионистѝчески** *прил.*) *Изк.* Последовател на импресионизма. ‹*фр.* impressionniste›

импрѐсия *ж.* (**импресѝвен, импресионистѝчен** и **импресионистѝчески** *прил.*) **1.** *Изк.* Произведение на изкуството, в което се предава впечатление, чувство или преживяване на твореца. **2.** Впечатление. ‹*лат.* impressio›

импримату̀ра$_1$ *ж.* *Изк.* В изобразителното изкуство — първият слой от разреден цвят, използван за тониране на белия грунд върху платното. ‹*ит.*›

импримату̀ра$_2$ *ж.* *Истор.* Разрешение за отпечатването на книга, давано от Църквата или средновековен университет. ‹от *лат.* imprimere 'отпечатвам'›

импримѐ *ср.* (**импримѐн** *прил.*) *Текст.* Копринен плат с щамповани шарки. ‹*фр.* imprimé›

импрѝнтинг *м.* *Зоол.* Процес на бързо развиване на социална привързаност у малки животни към майка им. ‹*англ.* imprinting›

импровиза̀тор *м.* (**импровиза̀торски** *прил.*) Човек, който умее да импровизира. ‹*ит.* improvisatore›

импровиза̀ция *ж.* (**импровизацио̀нен** *прил.*) **1.** Съчиняване на текст или музика в момента на тяхното изпълнение; импровизиране. **2.** *Изк.* Словесно или музикално произведение, създадено без предварителна подготовка по време на изпълнение. **3.** *Прен.* Нещо, направено без предварителна подготовка. ‹*ит.* improvvisazione›

импровизѝрам *несв.* и *св.* (**импровизѝране** *ср.*) **1.** *Изк.* Създавам или изменям произведение на изкуството без предварителна подготовка по време на изпълнение. **2.** Правя нещо без предварителна подготовка. ‹*ит.* improvisare›

импровизѝран *прил.* Създаден чрез импровизация.

импромптю̀ *ср.* *Муз.* Лирична пиеса за пиано, създадена в резултат на импровизация. ‹*фр.* impromtu 'импровизирано'›

импу̀лс *м.* (**импу̀лсен** и **импу̀лсов** *прил.*) **1.** Вътрешна подбуда, желание за осъществяване на нещо. **2.** *Биол.* Бързо, разпространяване на нервната възбуда по невроните. **3.** *Физ.* Произведението на масата и скоростта на движещо се тяло. **4.** *Физ.* Краткотрайно нарастване на големината на величина, чиято стойност най-често е постоянна (напр. ток или напрежение). ✧ **Телеграфен импулс.** *Физ.* Част от дискретния сигнал, различаваща се от останалите части по стойността на предс-

тавящия параметър с дължина, равна на дължината на единичния интервал (импулс). ‹*лат.* impulsus›

импулса̀тор *м. Мед.* Електронно устройство за стимулиране на сърдечния или скелетните мускули. ‹*лат.*›

импулси̇вен *прил.* (**импулси̇вно** *нареч.*; **импулси̇вност** *ж.*) **1.** Предизвикан от импулс. **2.** Склонен да действа по импулс. ‹*лат.* impulsīvus›

импулси̇рам *несв.* и *св.* (**импулси̇ране** *ср.*) Подбуждам, подтиквам. ‹*нем.* impulsieren›

иму̀нен *прил.* ✧ **Имунна система.** *Биол.* Сложна серия от механизми, чиято основна функция е да предпазват организма от чужди вещества, водещи до заболяване. ✧ **СПИН (Синдром на придобитата имунна недостатъчност).** *Мед.* Вирусно заболяване, предавано по полов или кръвен път, при което имунната система загубва функционалната си способност и организмът остава без защита от каквато и да е инфекция. ‹*лат.* immūnis›

имуниза̀ция *ж. Мед.* Създаване на изкуствен имунитет към инфекции чрез вкарване на имунен серум или ваксина в организма. ‹*лат.* immūnis 'свободен от'›

имунизи̇рам *несв.* и *св.* (**имунизи̇ране** *ср.*) **1.** *Мед.* Правя имунизация. **2.** *Прен.* Създавам морална устойчивост у някого към нещо. ‹*лат.* ⇨ *нем.* immunisieren›

имунитѐт *м.* (**иму̀нен** и **имуногѐнен** *прил.*) **1.** *Мед.* Способността на организма да противодейства на инфекция. **2.** *Бот.* Устойчивост на растенията на болести или неприятели. **3.** *Юр.* Законово положение за неприлагане на принудителни мерки спрямо определена държава, нейни представители и други организации и лица. **4.** *Прен.* Морална устойчивост към нещо. ✧ **Дипломатически имунитет.** *Юр.* Съвкупността от права и привилегии на дипломатическите представителства на чужди държави и техните сътрудници, кодифицирани във Виенската конвенция за дипломатическите отношения от 1961 г. — привилегии и имунитет на дипломатическите представителства и лични привилегии и имунитет на ръководството и персонала на дипломатическите представителства, неприкосновеност на помещенията и архивите, свобода на отношенията със собственото правителство, право на издигане на флаг и герб на представляваната държава върху зданието на дипломатическото представителство, освобождаване от данъци и др. ‹*лат.* immunitātis›

иму̀но- *представка.* В сложни думи със значение 'имунитет', напр. *имуногенен*, *имунотерапия*, *имунотрансфузия*, *имунохимия*. ‹*лат.*›

имунолѐг *м.* Лекар, специалист по имунология.

имунолѐгия *ж.* (**имунологи̇чен** *прил.*) Медицинска наука за имунитета и всички явления, свързани със защитните механизми на организма. ‹*лат.*›

имунотера̀пия *ж. Мед.* Лечение чрез изкуствено създаден имунитет посредством ваксини или серуми. ‹от *лат.*›

имунотрансфу̀зия *ж. Мед.* Вливане на антисерум за лечение или за временно предпазване от определено заболяване. ‹*лат.*›

имунофлуоресцѐнция *ж. Мед.* Метод за изследване на количеството/разпространението на антитяло или антиген в тъканите. ‹*лат.*›

имунохи̇мия *ж.* Дял от имунологията, който изучава биохимичните основи на имунните процеси. ‹от *лат.*›

Ин и **Ян** *неизм. Филос.* В даосизма — две полярни сили, от чието редуване и взаимодействие се поражда цялата Вселена. ‹*кит.*›

ин-₁ *представка.* В сложни думи със значение 'включване', 'вмъкване', напр. *инвагинация*, *инвазия*, *инфилтрация*. ‹*лат.* in 'в'›

ин-₂ *представка.* В сложни думи със значение 'спиране на дейност' или 'придаване на отрицателен смисъл', напр. *инадаптация*, *инактивация*, *индетерминизъм*. ‹*лат.* in 'не'›

инадапта̀ция *ж.* Неприспособимост. ‹*лат.* inadaptatio›

инаѐт *прил. Диал.* Твърдоглав, упорит; инат. ‹от *тур.* inat›

инактива̀ция *ж.* Прекратяване на проявата на химическите, физическите или биологическите свойства на едно тяло. ‹*лат.* inactivatio›

инакти̇вен *прил.* Неактивен.

инактиви̇рам *несв.* и *св.* (**инактиви̇ране** *ср.*) Предизвиквам инактивация. — **инактивирам се.** ‹*лат.* ⇨ *нем.* inaktivieren›

инактини̇чен *прил. Хим.* Който не въздейства в дадена среда (за лъчение). ‹*лат.* inactinique›

инани̇ция *ж. Мед.* Слабост, изтощение, измършавяване, предизвикани от липсата на хранителни вещества в кръвта. ‹*лат.*›

ина̀т *Разг.* **1.** Като *същ. м.* Безсмислено упорство, твърдоглавие. **2.** Като *прил.* Безсмислено упорит, твърдоглав. ‹*тур.* inat›

инатлъ̀к *м. Разг.* Проява на инат. ‹от *тур.* inat›

инатя̀ се *несв. Разг.* Проявявам инат. ‹от *тур.* inat›

ин бла̀нко *нареч. Фин.* На открито (за сделка, в момента на сключването на която продавачът още не разполага със стоката). ‹*лат.*›

ин бо̀нис *нареч. Икон.* На добре (за добре развиващи се фирми и предприятия). ‹*лат.*›

инбридинг *м.* **1.** *Биол.* Кръстосване на близкородствени организми. **2.** *Мед.* Брак между близки родственици. **3.** *Мед.* Създаване на потомство от родители, които са близки роднини. ‹*англ.* inbreeding›

инвагинация *ж.* *Мед.* Вгъване, вмъкване на част от червото в друга. ‹от *лат.*›

инвазивен *прил.* *Мед.* **1.** За процес на изследване — който рискува да зарази изследвания организъм. **2.** За тумор — при който съществува опасност да се разпространи. ‹*лат.* invasio›

инвазия *ж.* (**инвазивен** и **инвазионен** *прил.*) **1.** *Воен.* Нахлуване, нашествие. **2.** *Мед.* Разпространяване на рак в съседни здрави структури; инфилтрация. ‹*лат.* invasio 'нападение'›

инвайрънмънт *м.* *Изк.* Термин, с който се означава триизмерно произведение на изкуството с временен характер, в което зрителят може да влезе. ‹от *англ.* environmental art›

инвалид *м.* (**инвалиден** *прил.*) Човек с намалена или напълно изгубена работоспособност поради болест или нараняване. ‹*лат.* invalidus 'нездрав'›

инвалидност *ж.* Намалена или напълно изгубена работоспособност поради болест или нараняване. ✧ **Група инвалидност.** *Юр.* Степен на загубената трудоспособност за нуждите на пенсионното законодателство. ✧ **Пенсия за инвалидност.** *Юр.* *Фин.* Отпуска се на лице, загубило изцяло или частично своята трудоспособност завинаги или за по-дълго време. ‹от *лат.* invalidus 'нездрав'›

инвар *м.* (**инварен** *прил.*) *Техн.* *Метал.* Сплав от стомана (63,8%), никел (36%) и въглерод (0,2%); никелова стомана. ‹съкр. от *англ.* invar(iable) 'неизменен'›

инвариант *м.* и **инварианта** *ж.* (**инвариантен** *прил.*; **инвариантно** *нареч.*; **инвариантност** *ж.*) **1.** Всяка функция, число или свойство, което не се променя при трансформация или изображение. **2.** *Език.* Общият неизменен признак на една единица, който обединява нейните варианти. ‹*англ.* invariable 'неизменен'›

инвективa *ж.* Остро разобличаване, нападка, хула. ‹*лат.* invectīvus›

инвентар *м.* (**инвентарен** *прил.*) *Икон.* *Юр.* **1.** Движимо имущество на предприятие, учреждение и др. **2.** Опис на движимото имущество. **3.** Подробен опис на имуществото на предприятие при започване на дейността му и в началото на всяка година. ‹*лат.* inventarium 'опис'›

инвентаризация *ж.* (**инвентаризационен** *прил.*) *Икон.* *Юр.* Периодична проверка на инвентара на предприятие, учреждение. ‹от *лат.* tarium 'опис'›

инвентаризирам *несв.* и *св.* (**инвентаризиране** *ср.*) Правя инвентаризация. ‹от *лат.* tarium 'опис'›

инвенция *ж.* **1.** Творческо откритие, хрумване. **2.** *Муз.* Малка инструментална пиеса в имитационен стил. ‹*лат.* inventio›

инверно *м.* *Метеор.* Периодът на зимния мусон в тропиците на Южна и Централна Америка. ‹*исп.* invierno 'зима'›

инверсивен *прил.* Който нарушава логическата последователност на съобщаваните факти. ✧ **Инверсивни лихви.** *Фин.* Отклонение от общите правила за установяване на лихви, когато на дългосрочните влогове се определя по-ниска лихва, отколкото на краткосрочните. ‹от *лат.* inversio›

инверсия *ж.* (**инверсен** и **инверсионен** *прил.*) **1.** *Лит.* Промяна в реда на думите в изречение или словосъчетание, използвано като стилистичен похват. **2.** *Мед.* Обръщане навътре или навън на част от орган или на целия орган. **3.** *Метеор.* Повишаване на температурата в атмосферата в посока отдолу нагоре. **4.** *Хим.* Разлагане на обикновената захар с участието на киселини или ензими. **5.** *Муз.* Повторение на темата или на мотива с противоположна посока на интервалите. **6.** *Геол.* Обратно напластяване, което е характерно за райони с интензивно нагъване на земни пластове, които могат да се преобърнат и да се окажат разположени върху пластове с по-млада геоложка възраст. **7.** *Геол.* Превръщане на падина във възвишение или обратното под влияние на ерозията. ‹*лат.* inversio›

инвертаза *ж.* и **инвертин** *м.* *Биохим.* Ензим, който разлага обикновената захар на гликоза и фруктоза; инвертин. ‹*лат.* invertere 'обръщам'›

инвертен *прил.* ✧ **Инвертна захар.** *Хим.* Продукт, получен при инверсията на обикновената захар, който се състои от равни количества гликоза и фруктоза и се съдържа в плодовете и меда. ‹от *лат.* invertere›

инвертирам *несв.* и *св.* (**инвертиране** *ср.*) **1.** *Хим.* Подлагам на инверсия. **2.** *Физ.* Превръщам постоянен ток в променлив. ‹*лат.* invertere 'обръщам'›

инвертиран *прил.* ✧ **Инвертиран текст.** *Инф.* Текст, който се появява върху компютърния екран, изписан с бели букви на черен фон. ‹*англ.* inverted text›

инвертор *м.* **1.** *Ел.* Устройство за преобразуване на постоянен ток в променлив. **2.** *Инф.* Елемент от изчислителна машина за преобразуване сигнала за един знак (значение) в

сигнал за друг знак (значение), напр. 1 в 0. ‹*лат.* invertor ⇨ *англ.* inverter›

инвестѝрам *несв.* и *св.* (**инвестѝране** *ср.*) Влагам дългосрочно парични средства в производство, строеж, недвижим имот, ценни книжа и др. ‹*нем.* investieren›

инвестѝтор *м.* (**инвестѝторски** *прил.*) *Икон.* Предприятие или лице, което прави инвестиции в нещо. ‹от *нем.* investieren›

инвеститу̀ра *ж.* **1.** *Истор.* През Средновековието — юридически акт, съпроводен с церемония на предаване на лен, длъжност, сан, закрепващ васална зависимост. **2.** *Истор.* Назначаване на църковна длъжност и въвеждане в сан на епископи и абати. **3.** *Рел.* Ритуал при протестантите за въвеждане в длъжност на нов духовник. ‹*лат.* investitūra›

инвестѝции *мн.* (инвестѝция *ж.*) (**инвестицѝонен** *прил.*) *Икон.* **1.** Влагане на парични средства в недвижими имущества или в основни средства на стопански организации; капиталовложение. **2.** Свободни парични средства, вложени в ценни книжа. ✧ **Автономни инвестиции.** *Икон.* Инвестиции, чийто размер не е обвързан с равнището на дохода. ✧ **Алтернативни инвестиции.** *Икон.* Инвестиции, вложени не в ценни книжа или пари, а в произведения на изкуството, старинни монети, пощенски марки, скъпоценни камъни и злато. ✧ **Аналитик по инвестициите.** *Икон.* Специалист, анализиращ в полза на инвеститорите състоянието на компаниите и цената на акциите им. ✧ **Непланирана инвестиция.** *Икон.* Инвестиция, която се реализира независимо от това, че първоначално не е била планирана. ✧ **Нетни инвестиции.** *Икон.* Допълнението към запаса на капитал за определен период от време. ✧ **Оценка на инвестиция.** *Икон.* Изчисляването на евентуалните приходи, които ще донесе един инвестиционен проект, за да се провери дали си заслужава да се направи. ✧ **Преки чужди инвестиции.** *Икон.* **1.** Инвестиции на чужда компания в производствени съоръжения. **2.** Покупка на ценни книжа и акции, които осигуряват на една чужда компания контрол върху съществуващите реални активи. ✧ **Финансови инвестиции.** *Икон.* Покупка на финансови активи, напр. ценни книжа и акции. ‹*нем.* Investition›

инвестицѝонен *прил.* ✧ **Инвестиционен климат.** *Икон.* Степента на доверие между партньорите, която влияе върху равнището на инвестициите в дадена икономика. ✧ **Инвестиционен кредит.** *Фин.* Кредит от търговска банка за реконструкция, модернизация, оборудване, строителство и др. ✧ **Инвестиционен сертификат.** *Икон.* Документ за участие в инвестиционен тръст. ✧ **Инвестиционен тръст.** *Икон.* Финансов институт, функциониращ като акционерно дружество, който набира средства от частни инвеститори и ги влага в ценни книжа на други организации. ✧ **Инвестиционна банка.** *Фин.* Банка, специализирана за отпускане на дългосрочни кредити. ‹от *нем.* Investition›

ин вѝво *нареч. Биол.* Върху живия организъм. ‹*лат.* in vivo›

ин вѝтро *нареч. Биол.* Извън живия организъм. ✧ **Оплождане ин витро.** *Мед.* Оплождане на яйцеклетката извън организма. ‹*лат.* in vitro›

инвока̀ция *ж. Лит. Истор.* Обръщение към боговете или музите в началото на епическо произведение. ‹от *лат.* invocatio›

инволю̀ция *ж.* **1.** *Биол.* Обратно развитие, намаляване или опростяване на орган или организъм при индивидуалното им развитие. **2.** *Биол.* Атрофия на орган поради болест или старост. **3.** *Мед.* Свиване на матката до нейните нормални размери след раждане. **4.** *Мат.* Изображение, при което винаги образът на образа съвпада с оригинала. ‹*лат.* involutio 'завиване; извиване'›

ингвина̀лен *прил. Мед.* Свързан с/засяга областта на слабините. ✧ **Ингвинален канал.** *Анат.* Всеки един от двойката отвори, които свързват коремната кухина със скротума при мъжкия зародиш. ‹*лат.*›

ингѐстия *ж. Биол.* **1.** Дъвчене и гълтане на храна. **2.** Процес, при който фагоцитите поглъщат твърди частици (напр. бактерии). ‹*лат.* ingestio›

ингилѝз и **ингилѝзин** *м.* (**ингилѝзки** *прил.*) *Остар.* Англичанин. ‹*тур.* İngiliz›

ингредиѐнт *м.* Съставна част, съставка. ‹*лат.* ingredientis›

ингресѝвен *прил.* ✧ **Ингресивен глагол.** *Език.* Глагол, който означава начало на действие. ‹от *лат.* ingressio›

ингрѐсия *ж.* (**ингресѝвен** *прил.*) *Геогр.* Постепенно проникване на морските води навътре в сушата при покачване на нивото им или при потъване на брега, при което се образуват заливи, ръкави и под. ‹от *лат.* ingressio›

индеженàт *м. Истор.* Система на социално и политическо неравенство въведена в Ангола от португалското правителство в края на 20-те год. на XX в., според която населението на колонията е разделено на две категории: индиженуш (чернокожи) и асимиладуш (бели); съществува до 1961 г., когато Ангола извоюва своята самостоятелност. ‹от *лат.* indigenus 'местен, коренен, туземен' ⇨ *фр.* indigénat›

ѝндекс *м.* (**ѝндексен** и **ѝндексов** *прил.*) **1.** Списък на термини, имена и др. в края на научно съчинение. **2.** *Рел.* Списък на книги, забранени от Църквата. **3.** *Икон.* Цифров показател, който изразява последователни изменения в икономическо явление. **4.** Цифров или буквен знак, който стои след буква или цифра, за да я отличава от другите. **5.** Условно обозначение (буквено, цифрово или комбинирано) в системата на библиотечна класификация; сигнатура. **6.** Цифра, поставена след дума, обикн. в научно съчинение, за отвеждане към бележки извън текста. **7.** *Инф.* Ключ или група от ключове, които служат на компютърна програма за сортиране на файлове в база данни. ✧ **Борсов индекс.** *Икон.* Показател, изразяващ равнището на курсовете на ценните книжа на дадена фондова борса. ✧ **Индекс Дау Джонс.** *Икон.* Широко разпространен показател за курсовете на акциите на избрани промишлени, транспортни и снабдителски организации в САЩ, който определя икономическата конюнктура. ✧ **Индекс на забранените книги (Index librorum prohibitorum).** *Истор.* Издаван от Ватикана, системно попълван списък (от 1559 до 1966 г.) на обявени за еретически и забранени за четене от вярващите книги. ✧ **Ординарен индекс.** *Икон.* Ценови индекс на водещите австралийски акции. ✧ **Оценка на фондовия индекс.** *Икон.* Инвестиционна стратегия за получаване на печалби от разликите между цените, които съществуват във фондовите индекси на фючърсните пазари и моментната парична стойност на акциите. ✧ **Паричен индекс на дивизия.** *Икон.* Комбинация от различни мерки на пари, претегляни чрез количество лихва, плащано за всеки един вид. ✧ **Сет индекс.** *Икон.* Ценовият индекс на водещите акции, търгувани на Бангкокската фондова борса. ‹*лат.* index 'указател'›

индексàция *ж.* и **индексѝране** *ср.* **1.** Съставяне на списък от термини, имена и др. в края на научно съчинение/на забранени книги и под. **2.** *Фин.* Изравняване на паричните задължения с нивото на цените. ✧ **Формална индексация.** *Икон.* Автоматично коригиране на постоянни интервали на отстъпките върху данък общ доход, следвайки линията на покачване на цените на дребно. ‹*фр.* indexation›

ѝндексен *прил.* ✧ **Индексен файл.** *Инф.* Отделен файл, който съдържа информация за физическото разположение на записи, съхранявани във файл на база данни. ‹от *лат.* index›

индексѝрам *несв.* и *св.* (**индексѝране** *ср.*) Съставям индекс. ‹*фр.* indexer›

индѐнт *м. Търг.* Поръчка на чужд купувач до комисионна фирма. ‹*англ.* indent›

индепендѐнти *мн.* (индепендѐнт *м.*) *Истор.* В Англия през XVII в. — пуритани, привърженици на религиозно-политическа групировка, оглавявана от О. Кромуел, която се борела за автономия на Църквата и за републиканска форма на управление. ‹от *англ.* independent 'независим'›

индетерминѝзъм *м. Филос.* Идеалистическо философско учение, което отрича всеобщия характер на причинната зависимост на природните и обществените явления и абсолютизира свободата на човешката воля. ‹*фр.* indéterminisme›

индетерминѝст *м. Филос.* Привърженик на индетерминизма. ‹*фр.* indéterministe›

индѝ *съюз. Диал.* И тъй; ще рече; прочее. ‹*тур.*›

индивѝд *м.* (**индивидуàлен** *прил.*) **1.** Отделен човек, неповторима личност по отношение на останалите хора. **2.** *Биол.* Всеки самостоятелно съществуващ жив организъм, отделен екземпляр. ‹*лат.* individuum 'неделимо'›

индивидуàлен *прил.* **1.** Присъщ на отделен индивид; личен. **2.** Който се отнася до дейност на един човек; единичен. **3.** Който е предназначен за един индивид. ‹*лат.* individuālis›

индивидуализѝрам *несв.* и *св.* (**индивидуализѝране** *ср.*; **индивидуализàция** *ж.*) Отделям, откроявам от другите по отличителните му качества. — **индивидуализирам се.** ‹*нем.*›

индивидуалѝзъм *м.* (**индивидуалистѝчен** и **индивидуалистѝчески** *прил.*) **1.** *Филос.* Принцип в идеалистическата философия, според който индивидът е независим от обществото. **2.** *Прен.* Стремеж на индивида да живее и да се изявява самостоятелно, да изявява индивидуалността си. ‹*фр.* individualisme›

индивидуалѝст *м.* **1.** *Филос.* Последовател на индивидуализма. **2.** *Прен.* Човек, който проявява индивидуализъм. ‹*нем.* Individualist›

индивидуалитѐт *м.* и **индивидуàлност** *ж.* **1.** Съвкупност от отличителните качества на нещо. **2.** Индивид. ‹*нем.* Individualität›

индивѝдуум *м. Остар.* Индивид. ‹*лат.* individuum›

индигѐстия *ж. Мед.* Нарушено храносмилане. ‹*лат.* indigestio›

индѝго *ср.* (**индѝгов** *прил.*) **1.** *Бот.* Многогодишен тропически храст, от чийто сок се извлича тъмносиня боя. Indigofera tinctoria. **2.** Боя, извлечена от сока на този храст. **3.** Тънък лист хартия, покрит от едната страна

със синя боя, предназначен за копиране. ‹*лат.* Indicus 'индийски' ⇨ *исп.* indigo›

индигофѐра *ж. Бот.* Растения от сем. бобови, които обитават тропиците и субтропиците (ок. 700 вида) — треви, полухрасти, храсти с тройноперести листа и многобройни розови или червени цветчета, които намират широко приложение в бита на хората: за добиване на боя, фураж за добитъка, за екстракт с лечебен ефект и др. Indigofera.

ѝндий *м. Хим.* Сребристобял ковък метал, използван за антикорозионни покрития, в полупроводниковата техника и др. (знак In). ‹*лат.* Indium›

индика̀н *м.* **1.** Безцветно вещество, което се съдържа в сока на индиговия храст и от което се получава индиго. **2.** *Мед.* Вещество, което се образува в организма при заболявания на черния дроб, бъбреците и др. ‹от *лат.* Indicus 'индийски'›

индикатѝв *м. Език.* Изявително наклонение на глагола. ‹*лат.* indikatīvus›

индика̀тор *м.* (**индика̀торен** *прил.*) **1.** *Техн.* Устройство, прибор към машина или апарат, който показва данни за изменението на параметри по лесен за възприемане от човека начин. **2.** *Хим.* Вещество, което се поставя в разтвор, за да покаже края на химическа реакция чрез промяна в цвета си. **3.** *Прен.* Всяко явление, което служи като показател за друго явление или процес. ‹*лат.* indicātor 'указател'›

индика̀ция *ж.* (**индика̀ционен** *прил.*) **1.** Показател. **2.** Установяване на състоянието на технологически или химически процес. **3.** *Мед.* Основателна причина да се приеме, че е желателен определен начин на терапевтично действие. ✧ **Цифрова индикация.** *Техн.* Метод за представяне на показанията на измервателен уред (напр. волтметър, часовник и др.), при който вм. стрелка да се движи по скала върху екран се появяват цифри. ‹*лат.* indicatio›

индѝкт *м. Истор.* **1.** В древния Рим — период от 15 години, през който римляните събирали три пъти данък от победените народи. **2.** Летоброене по цикли от 15 години, въведено през 312 г. от император Константин I Велики, прилагано във Византия, средновековна България и др. страни. ‹*лат.* indictiōnis›

индирѐктен *прил.* (**индирѐктно** *нареч.*; **индирѐктност** *ж.*) Косвен, непряк. ‹*лат.* indirectus›

индиферѐнтен *прил.* (**индиферѐнтно** *нареч.*; **индиферѐнтност** *ж.*) Равнодушен, безразличен. ‹*лат.* indifferentis›

индицѝрам *несв.* и *св.* Служа като индикатор. ‹*нем.* indizieren›

индоевропеѝстика *ж. Език.* Раздел от езикознанието, който изучава индоевропейските езици. ‹*рус.*›

индоксѝл *м.* (**индоксѝлов** *прил.*) *Хим.* Светложълто кристално вещество, което се получава при химичното разлагане на индикан или при синтез на индиго. ‹*лат.*›

индо̀л *м. Хим.* Органично химическо съединение, което се съдържа в някои етерични масла и в червата на някои животни и човека, използвано в парфюмерията и др. ‹от *лат.* indolum›

ин до̀рсо *нареч.* На гърба (на документ). ‹*лат.* in dorso›

индосамѐнт *м.* Джиро. ‹*нем.* Indossament›

индоса̀нт *м.* Джирант. ‹*нем.* Indossant›

индоса̀т *м.* Джират. ‹*нем.* Indossat›

Ѝндра *м. Рел.* В индуизма — небесен бог, персонификация на атмосферните явления, най-великото божество на Ведите, чието ездитно животно е слонът. ‹*санскр.*›

индришѐ *ср. Бот.* Стайно цвете от сем. здравецови с ароматни листа и виолетови цветчета, което се използва като подправка и билка; лезатра. Pelargonium roseum. ‹*перс.*›

индуѝзъм *м.* Религия, която няма основател и неизменен канон и за която единствено общ е законът на карма, обединяваща традиционните религиозни и обществени структури и институции на индийците. ‹*фр.* hindouisme›

индуѝст *м. Рел.* Последовател на индуизма. ‹*фр.* hindouiste›

индуктѝвност *ж. Физ.* Характерна за всеки проводник величина, чрез която се определя общият магнитен поток при протичане на ток; коефициент на самоиндукцията. ‹от *лат.* inducere›

индуктѝрам *несв.* и *св. Физ.* Създавам електрически ток чрез индукция. — **индуктирам се.** ‹*лат.* inducere›

инду̀ктор *м.* (**инду̀кторен** *прил.*) **1.** *Физ.* Ръчна магнитно-електрическа машина за получаване на променлив ток. **2.** *Ел.* Магнит, който създава магнитно силово поле в динамомашина. ‹*лат.* inductor›

инду̀кция *ж.* (**индуктѝвен** и **индукциѝонен** *прил.*; **индуктѝвно** *нареч.*) **1.** Възникване на едно явление под въздействието на друго. **2.** *Лог.* Умозаключение, при което общи съждения се извеждат от частни истини. **3.** *Физ.* Възбуждане на електрически ток в проводник чрез промяна на магнитния поток. **4.** *Мед.* В акушерството — предизвикване на раждане чрез изкуствени средства. **5.** *Биол.* Проява на биологичен феномен, чието нача-

ло настъпва с известно закъснение спрямо появата на причината за него. **6.** *Физиол.* Процес на клетъчна диференциация на ембрион. ✧ **Електрическа индукция.** *Физ.* Величина, която характеризира електрическото поле в един диелектрик. ✧ **Електромагнитна индукция.** *Физ.* Индуциране на електродвижещо напрежение в дадена верига при промяна на магнитния поток в нея. ✧ **Математическа индукция.** *Мат.* Общ метод на математическите доказателства. ‹*лат.* inductio 'подбуда'›

индулгѐнция *ж. Истор.* При католиците — папско писмо, с което се опрощават наказанията за греховете на вярващите. ‹*лат.* indulgentia 'милост'›

индулѝн *м.* (**индулѝнов** *прил.*) *Хим.* Синя или виолетова боя за щамповане на платове, получена от анилин. ‹*исп.* ind(igo) 'индиго' + anilina 'анилин' ⇨ *фр.* induline›

индȕлт *м. Рел.* Папска привилегия. ‹*лат.* indultum›

индȕна *ж.* Титла на върховния военачалник на зулу и тебеле в Южна Африка, който оглавява военноадминистративен окръг (имли) и е най-приближеният съветник на управителя (инкоси), като едновременно с това изпълнява функциите на съдия, касационна инстанция, представлява населението на окръга в събранието на племето (умкоси). ‹от езика *зулу* nduna 'официален'›

индурѝция *ж. Мед.* Патологично уплътняване и втвърдяване на тъкан или орган. ‹*лат.* induratio›

индустриѝален *прил.* ✧ **Индустриална психология.** Дял от психологията, който научно изследва поведението на работното място и/или приложенията на психологическото познание към тази среда. ✧ **Помощ за индустриално обучение.** *Икон.* Финансиране, осъществено от централните правителствени органи или от фондове, създадени от фирмите в промишлеността, за да се осигури професионалната подготовка на работниците. ‹*лат.* industriālis›

индустриѝалец *м.* Собственик на индустриално предприятие. ‹от *лат.* industriālis›

индустриализѝрам *несв.* и *св.* (**индустриализѝране** *ср.*) Осъществявам индустриализация. ‹*нем.* industrialisieren›

индȕстрия *ж.* (**индустриѝален** *прил.*) Едро заводско производство с машинна техника; промишленост. ‹*лат.* industria 'дейност'›

индуцѝрам *несв.* и *св.* (**индуцѝране** *ср.*) *Физ.* Възбуждам електрически ток в проводник или диелектрик. — **индуцирам се.** ‹*нем.* induzieren›

индуцѝран *прил.* ✧ **Индуциран магнетизъм.** *Физ.* Магнетизъм, който дадено тяло (напр. изработено от меко желязо) притежава, само когато се намира в магнитно поле, и който изчезва почти напълно при отстраняване на тялото от полето. ‹от *нем.* induzieren›

индъстриъл *м. Муз.* Жанр на техномузиката, който се отличава с електронни ефекти и приглушено звучене на китара. ‹*англ.* industrial›

инѐкция *ж. Мат.* Изображение, при което никои два различни елемента от едно множество не се изобразяват върху един и същ елемент на друго множество.

инервѝация *ж. Анат.* Изпращане на дразнения от централната нервна система чрез нервите към органите. ‹от *лат.* innervis ⇨ *фр.* innervation›

инервѝрам *несв.* и *св.* (**инервѝране** *ср.*) Само в *3 л.* За нерви — изпращат дразнения към органите. — **инервирам се.** ‹от *лат.* innervis ⇨ *нем.* innervieren›

инѐртен *прил.* (**инѐртност** *ж.*) **1.** *Хим.* За химичен елемент или съединение — който не влиза в химическа реакция с други вещества. **2.** *Физ.* Който има инерция. **3.** Който се подчинява на обстоятелствата, бездеен, безучастен, безинициативен. ‹*лат.* inertis 'неподвижен'›

инерциѐнен *прил.* ✧ **Инерционен момент.** *Физ.* **1.** Мярка за инерцията на телата при въртеливи движения. **2.** В науката за съпротивление на материалите — характеристика на напречното сечение на греда, прът, която се използва при определяне на деформацията и напреженията. ‹от *лат.* inertis 'неподвижен'›

инѐрция *ж.* (**инерциѐнен** *прил.*) **1.** *Физ.* Свойство на всяко тяло да запазва състоянието си на покой или на равномерно движение по права линия, докато не бъде изведено от това състояние от външна сила. **2.** *Прен.* Привичка, навик, който не може да бъде преодолян. **3.** *Прен.* Бездействие, липса на енергия, инициатива. ‹*лат.* inertia 'бездействие'›

инжектѝрам *несв.* и *св.* (**инжектѝране** *ср.*) Правя инжекция. ‹*фр.* injecter›

инжѐктор *м.* (**инжѐкторен** и **инжекциѐнен** *прил.*) *Техн.* Устройство за вкарване на течности в резервоари или апарати. ‹*фр.* injecteur›

инжѐкция *ж.* (**инжекциѐнен** *прил.*) **1.** *Мед.* Вкарване в организма на лекарства или други течности чрез игла и спринцовка. **2.** *Мед.* Дозата лекарство или течност, която се инжектира. **3.** *Техн.* Впръскване на разтвор в

скала, стена и др. за заздравяване. **4.** *Разг.* Спринцовка. ✧ **Финансова инжекция.** *Разг.* Подпомагане с финансови средства в труден момент. ‹*фр.* injection›

инженѐр *м.* (**инженѐрен** и **инженѐрски** *прил.*) Специалист с висше техническо образование. ‹*лат.* ingenium 'ум' ⇨ *фр.* ingénieur›

инженѐрен *прил.* ✧ **Инженерна психология.** Дял от психологията, който изследва човешкото поведение в отношението му към машините, компютърния софтуер, средата и системите "човек—машина", които характеризират модерната технология.

инженѐринг *м. Икон.* Съвкупност от дейности, предшестващи изграждането и пускането в действие на стопански обект, които имат за цел да внедрят постиженията на научно-техническия прогрес и да осигурят максимална ефективност на обекта. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* engineering›

инженѐрство *ср.* **1.** Професия на инженер. **2.** Висше техническо образование, подготовка на инженер. ‹от *фр.* ingénieur›

инжѝр *м. Диал.* Вид дива круша. ‹*тур.*›

инициѝал *м.* (**инициѝален** *прил.*) **1.** Първата буква на собствено име. **2.** *Печ.* Едра първа буква от текст в книга. **3.** Обикн. *мн. Истор.* Големи заглавни букви, използвани в илюстрирането на ръкописи и в ранните печатни книги за ограждане на различни изображения. ‹*лат.* initiālis 'начален'›

инициатѝва *ж.* (**инициатѝвен** *прил.*) **1.** Подбуда за действие; почин. **2.** Самата подбудена дейност; начинание. **3.** Ръководене на дейност. **4.** Инициативност. ‹*лат.* initiatīvus 'начален'›

инициѝатор *м.* (**инициѝаторски** *прил.*) Който дава инициатива за действие. ‹*лат.* initiātor›

инициѝация *ж.* **1.** *Истор.* В родовото общество — встъпване на младежи и девойки в категорията на възрастните. **2.** *Мед.* В онкологията — първият стадий от развитието на тумор. ‹*лат.* initiatio›

инициѝрам *несв.* и *св.* (**инициѝране** *ср.*) *Хим.* Само в *3 л.* За вещество — възбужда химична реакция. — **инициирам се.** ‹от *лат.* initiare 'започвам'›

инкапсулѝация *ж.* (**инкапсулѝран** *прил.*) *Мед.* Образуване на капсула около орган, тумор и др. в организма. ‹*лат.*›

инкарнѝация *ж.* Въплъщение; прераждане. ‹от *лат.*›

инкарнѝрам *несв.* и *св.* Въплъщавам. ‹*лат.* incarnare ⇨ *фр.* incarner›

инкасѝатор *м.* (**инкасѝаторски** *прил.*) Служител, който периодично отчита/събира дължими на предприятие или учреждение суми. ‹*ит.* incassare›

инкасѝрам *несв.* и *св.* (**инкасѝране** *ср.*) Събирам периодично дължими на предприятие или учреждение суми. ‹*ит.* incassare›

инкѝасо *ср.* (**инкѝасов** *прил.*) *Фин.* **1.** Банкова операция, при която банката събира определена сума от длъжник по нареждане на кредитор. **2.** Наличните суми и ценни книжа в една каса. ✧ **Документарно инкасо.** *Фин.* Форма на плащане във външната търговия. ‹*ит.* incasso›

инкѝасов *прил.* ✧ **Инкасово нареждане.** *Фин.* Писмено нареждане на кредитор до банката му за събиране на суми. ‹от *ит.* incasso›

ин квѝарто *нареч.* На четвъртини (за книга, направена от листове хартия, сгънати на четири, обикн. не по-големи от 32/24 см). ‹*ит.* in quarto›

инквизѝрам *несв.* и *св.* (**инквизѝране** *ср.*) Подлагам на инквизиция. ‹от *лат.* inquīro 'търся'›

инквизѝтор *м.* (**инквизѝторски** *прил.*) **1.** *Истор.* Член на Инквизицията. **2.** *Прен.* Човек, който измъчва някого физически или морално. ‹*лат.* inquisītor›

инквизѝция *ж.* (**инквизѝторски** и **инквизиционен** *прил.*) **1.** (**Инквизѝция** *ж.*) *Истор.* През Средновековието — съдебно-полицейски орган на Католическата църква, който жестоко наказвал еретиците. **2.** Разпит чрез жестоки мъчения. **3.** *Прен.* Морален тормоз. ‹*лат.* inquisitio›

ѝнки *мн. Истор.* Древен народ, населявал земите на днешно Перу, Еквадор, Чили и др. държави в Южна Америка, създал високоразвита цивилизация. ‹*кечуа* inka 'крал' ⇨ *исп.* Inca›

инкѝн *ж.* Малка глинена камбанка с възглавница за подложка. ‹*яп.*›

инклинѝатор *м. Техн.* Уред за измерване на инклинацията. ‹от *лат.* inclīno 'наклонявам'›

инклинѝация *ж.* (**инклинационен** *прил.*) *Физ.* Магнитно отклонение. ‹от *лат.* inclinatio 'наклонност'›

инклузѝвно *нареч.* Включително. ‹*лат.* inclūsis 'заключен'›

инклѝузия *ж. Минер.* Чуждо тяло, което се съдържа в кристал. ‹*лат.* inclusio›

инкѝогнито$_1$ *нареч.* Под чуждо име, като непознат. ‹*лат.* incognitus 'непознат'›

инкѝогнито$_2$ *прил.* ✧ **Тера инкогнита.** Нещо напълно непознато, неизвестно. ‹*ит.* terra incognita›

инконтинѐнция *ж. Мед.* Неспособност за волево задържане на урината или изпражненията. ‹*лат.* incontinentia›

инкорпорѝация *ж.* **1.** Включване, присъединяване. **2.** *Юр.* Систематизиране на закони в

сборник по определен признак. **3.** *Език.* Начин за изразяване на синтактична връзка в някои индиански и др. езици чрез обединяване в една синтактико-морфологична цялост на главната и зависимите думи. **4.** *Психо.* Възприятието у един човек, че друг човек е негова съставна част или изцяло заменя личността му. ‹*лат.* incorporatio›

инкорпорѝрам *несв.* и *св.* (**инкорпорѝране** *ср.*) Включвам, присъединявам. ‹*нем.* inkorporieren›

инкотѐрмс *м. Икон.* Международни правила за тълкуване на търговските термини, кодифицирани от Международната търговска камара в Париж, използвани за обозначаване на условията за доставяне на стоките — начин и какво се включва в тяхната цена. ‹*англ.* In(ternational) Co(mmercial) Terms›

инкременто̀ален *прил.* ✧ **Инкрементален компилатор.** *Инф.* Специална програма, която конвертира инструкциите от езика на програмиране в машинен код при всяко въвеждане на завършен ред от програмиста. ✧ **Инкрементално архивиране.** *Инф.* Копиране на файлове, които са новосъздадени или са променяни след датата на създаване на пълния архив. ‹от *лат.* incrēmentum ⇨ *англ.* incremental›

инкрѐт *м. Биол.* Продукт на ендокринните жлезите; хормон. ‹*лат.* incrētum›

инкрѐция *ж.* (**инкрето̀рен** *прил.*) *Биол.* Вътрешна секреция. ‹*лат.* incretio›

инкримина̀ция *ж. Юр.* **1.** Предявяване на обвинение в престъпление. **2.** Обявяване на нещо за престъпление. ‹*лат.* incriminatio›

инкриминѝрам *несв.* и *св.* (**инкриминѝране** *ср.*) Извършвам инкриминация. ‹*лат.* incriminare›

инкруста̀ция *ж.* **1.** *Изк.* В приложното изкуство — процес, при който малки парчета от един материал се влагат в големи парчета от друг материал, за да се създаде орнамент или изображение. **2.** *Изк.* Орнамент или изображение, създадено по този начин. **3.** Отлагане на соли по стените на тръбопроводи. ‹*лат.* incrustatio›

инкрустѝрам *несв.* и *св.* (**инкрустѝране** *ср.*) Създавам орнамент или изображение чрез инкрустация. — **инкрустирам се.** ‹*лат.* incrusto›

инку̀б *м. Мит.* В магьоснически вярвания — зъл дух, който обладава жена по време на сън. ‹*лат.* incubus 'кошмар'›

инкуба̀тор *м.* (**инкуба̀торен** *прил.*) **1.** Камера за поддържане на постоянна вътрешна температура. **2.** Такава камера за изкуствено излюпване на птици; люпилня. **3.** *Прен. Неодобр.* Развъдник. ‹*лат.* incubātor›

инкубацио̀нен *прил.* ✧ **Инкубационен период. 1.** *Мед.* Времето от момента на заразяване до появяване на първите симптоми на инфекциозна болест; латентен период. **2.** *Биол.* Времето, необходимо за развитието на зародиша в яйцето. ‹*лат.* incubatio 'лежане'›

инкуба̀ция *ж.* (**инкубацио̀нен** *прил.*) **1.** Излюпване в камера, в която се поддържа постоянна вътрешна температура. **2.** *Мед. Биол.* Инкубационен период. **3.** *Истор.* У древните римляни — оставяне на болен да преспи върху прясно одрана кожа на жертвено животно, за да оздравее. ‹*лат.* incubatio 'лежане'›

инкубѝрам *несв.* и *св.* (**инкубѝране** *ср.*) Подлагам на инкубация. ‹*лат.* incubatio 'лежане'›

инкуна̀були *мн. Истор.* Печатни книги, издадени преди 1501 г., т. е. в "детския" период на книгопечатането. ‹*лат.* incunabula 'люлка', 'начало'›

ѝнкус$_1$ *м. Анат.* Малка кост във вид на наковалня в средното ухо. ‹*лат.*›

ѝнкус$_2$ *м.* Медал, който има изображение само от едната страна. ‹от *лат.* incusa 'ударен'›

инкя̀р *м. Диал.* Непризнаване, отричане, скриване. ‹*ар.* ⇨ *тур.* inkar›

инкяря̀ *несв.* (**инкя̀рене** *ср.*) *Диал.* **1.** Не признавам, отричам, скривам. **2.** Отказвам. ‹от *тур.* inkar›

ѝно-$_1$ Първа съставна част на сложни думи със значение 'чужд', 'друг', напр. *инороден*, *иносказание*, *инокулация* и др. ‹*лат.*›

ѝно-$_2$ *представка.* В сложни думи със значение 'влакнеста тъкан', 'мускул; мускулен', напр. *инокулум*, *инотропен*. ‹от *лат.* ino-›

инова̀ция *ж.* **1.** Нововъведение. **2.** Промяна в дадено явление. ‹*лат.* innovatio 'обновяване'›

инозѝт *м. Биохим.* Един от витамините от група В, който се съдържа почти във всички животински тъкани и в много растения. ‹*нем.* Inosit›

ин окта̀во *нареч. Полигр.* На осмини (за книга, направена от листове хартия, сгънати на осем). ‹*лат.* in octāvo›

инокула̀ция *ж.* (**инокулацио̀нен** *прил.*) **1.** *Мед.* Вкарване на малко количество вещество (напр. ваксина) в процеса на имунизация. **2.** *Прен.* Втълпяване, насаждане, предаване (на мисли, идеи, доктрина и под.). ‹*лат.* inoculatio›

инокулѝрам *несв.* и *св.* (**инокулѝране** *ср.*) Извършвам инокулация. ‹*лат.* inoculare›

инку̀лум *м. Мед.* Всяко вещество, което се използва за ваксинация. ‹*лат.* inoculare ⇨ *фр.* inoculum›

инотро̀пен *прил. Мед.* Който се отнася до си-

лата на съкращение на сърдечния мускул. ‹*лат.*›

йнро *ж.* Малка кутийка от природна смола, която е част от традиционния японски костюм, тъй като той няма джобове. ‹*яп.*›

йнсайд *м. Спорт.* Във футбола и хокея — страничен нападател, полузащитник. ‹от *англ.* inside 'вътре'›

йнсайдер *м. Фин.* Лице, което благодарение на служебното си положение разполага със секретна информация от значение за формиране курсовете на ценни книжа и валута. ‹*англ.* insider›

инса̀н *м. Диал.* **1.** Народ, много хора. **2.** Свят. ‹*ар.* ⇨ *тур.* insan›

инса̀ф *м.* (**инсафлѝя** *прил.*) *Остар.* **1.** Милосърдие, човещина. **2.** Срам, свян. ‹*тур.* insuf 'правосъдие, милост'›

инсѐкт *м.* (**инсѐктен** *прил.*) *Зоол.* Насекомо. ‹*лат.* insectum 'насечено'›

инсектицѝд *м.* (**инсектицѝден** *прил.*) *Хим.* Отрова за вредни насекоми. ‹*нем.* Insektizid›

инсектолѝг *м.* Учен, специалист по инсектология. ‹от *лат.* insectum + *гр.* λόγος 'наука'›

инсектолѝгия *ж.* Наука за инсектите; ентомология. ‹от *лат.* insectum + *гр.* λόγος 'наука'›

инсѝгнии *мн. Истор.* Знаци на висшата власт на римските императори (скиптър, трон и др.). ‹*лат.* insignium›

инсинуа̀ция *ж.* **1.** Измисляне и разпространяване на неверни слухове. **2.** Клевета, интрига. ‹*лат.* insinuatio 'проникване в'›

инсинуѝрам *несв.* и *св.* (**инсинуѝране** *ср.*) Измислям и разпространявам неверни слухове за някого; интригантствам, злословя. ‹*лат.* insinuare›

инсола̀ция *ж.* **1.** Излагане на действието на слънчевите лъчи. **2.** Електромагнитната енергия, идваща от Слънцето, която пада върху единица площ от земната повърхност. ‹*лат.* insolatio›

инсолвѐнт *м. Икон.* Човек, изпаднал в инсолвенция. ‹от *лат.* insolventia ⇨ *англ.* insolvent›

инсолвѐнция *ж. Икон.* **1.** Неплатежоспособност. **2.** Фалит, банкрут. ‹*лат.* insolventia›

инсо̀мния *ж. Мед.* Безсъние. ‹*лат.* insomnia›

инспектѝрам *несв.* и *св.* (**инспектѝране** *ср.*) Контролирам подведомствени органи за правилното изпълнение на задълженията им. ‹*лат.* inspecto 'наблюдавам'›

инспѐктор *м.* (**инспѐкторски** *прил.*) Служебно лице, което инспектира. ‹*лат.* inspector›

инспекторѝт *м.* **1.** Служба за инспектиране. **2.** Всички инспектори в такава служба. **3.** Сградата, в която се помещава такава служба. ‹*фр.* inspectorat›

инспѐкция *ж.* (**инспекциѝонен** *прил.*) **1.** Работа на инспектор; инспектиране. **2.** Инспекторат. ✧ **Инспекция по труда.** *Юр.* Държавен териториален орган за контрол по спазване на трудовото законодателство. ‹*лат.* inspectio›

инспирѝтор *м.* (**инспирѝторен** *прил.*) **1.** Човек, който инспирира нещо. **2.** *Техн.* Устройство, което подава въздух. ‹*лат.* inspirātor›

инспира̀ция *ж.* (**инспирѝторен** *прил.*) **1.** Подбуждане, подстрекаване. **2.** Вдъхновяване. **3.** *Мед.* Вдишване. ‹*лат.* inspīratio›

инспирѝрам *несв.* и *св.* (**инспирѝране** *ср.*) **1.** Подбуждам, подстрекавам към нещо. **2.** Само в *3 л.* За техническо устройство — всмуква въздух или газ. ‹*лат.* inspirare›

инспициѐнт *м.* Помощник-режисьор в театъра. ‹*лат.* inspiciens ⇨ *нем.* Inspizient›

инстала̀ция *ж.* (**инсталациѝонен** *прил.*) **1.** *Техн.* Система от технически съоръжения за извършване на определена работа или процес. **2.** Настаняване; инсталиране. ‹*нем.* Installation›

инсталѝрам *несв.* и *св.* (**инсталѝране** *ср.*) **1.** *Техн.* Правя инсталация. **2.** *Прен. Разг.* Настанявам. — **инсталирам се.** ‹*нем.* installieren›

инста̀нтен *прил.* Неотложен, незабавен, спешен, срочен. ‹от *лат.* instans ⇨ *фр.* instant›

инста̀нция *ж.* (**инста̀нтен** *прил.*) Поредна степен в йерархията на администрация, съдилище и др. ✧ **Касационна инстанция.** *Юр.* Съдебна институция, която извършва проверка само за законосъобразността на съдебен акт. ‹*лат.* instantia 'стоящи над'›

инстила̀ция *ж. Мед.* Прилагане на течно лекарство капка по капка. ‹*лат.* instillatio›

инстѝнкт *м.* (**инстинктѝвен** *прил.*; **инстиктѝвно** *нареч.*; **инстиктѝвност** *ж.*) *Психо.* **1.** Комплексен предопределен модел на поведение, който е характерна особеност на личността. **2.** Подсъзнателно, вътрешно чувство; влечение. ✧ **Природен инстинкт.** *Икон.* Описанието на Кейнс за капризното инвеститорско отношение на предприемачите, които понякога са оптимистично настроени, а друг път са песимисти. ‹*лат.* instinctus 'подбуда'›

институѝрам *несв.* и *св.* (**институѝране** *ср.*) Установявам, уреждам. ‹*нем.* instituieren›

институ̀т$_1$ *м.* (**институ̀тски** *прил.*) **1.** Висше или полувисше учебно заведение. **2.** Научно учреждение за изследователска работа в определена област. **3.** Институция. ✧ **Правен институт.** *Юр.* Съвкупността от правни норми, уреждащи определен вид правоотношение. ‹*лат.* institūtum 'нещо установено, създадено'›

институ̀т$_2$ *ж. Истор.* В древен Рим — учебник по право, съставен от римските магист-

рати. ‹*лат.* instituta›

институ̀ция *ж.* **1.** *Юр.* Сфера на социалните отношения или обществен орган, установени юридически или морално. **2.** Учреждение. ✧ **Регулираща институция.** *Икон.* Правителствена организация на федерално или щатско (местно) равнище, която има за цел да контролира приемането на решения от фирмите в рамките на определено производство. ✧ **Финансови институции.** *Икон.* Лицензирани от компетентен орган институции, които извършват банкови сделки. ‹*лат.* institutio›

инструктѝвен *прил.* **1.** Който съдържа инструкции. **2.** Който е предназначен за инструкции. ‹*лат.* instructīvus›

инструктѝрам *несв.* и *св.* (**инструктѝране** *ср.*; **инструктàж** *м.*) Давам инструкции. ‹*лат.* instruere›

инструктор *м.* (**инструкторски** *прил.*) Длъжностно лице, което дава инструкция или обучава други лица. ‹*лат.* instructor›

инструкция *ж.* (**инструктѝвен** *прил.*) **1.** Указание, упътване за извършване на работа. **2.** *Прен.* Писмен документ с такива указания. ‹*лат.* instructio›

инструмѐнт *м.* (**инструментàлен** *прил.*) **1.** Уред за извършване на определена работа. **2.** *Муз.* Уред за извличане на звуци с определен тембър; музикален инструмент. **3.** *Прен. Разг.* Средство за постигане на цел. ‹*лат.* instrumentum›

инструментàлен *прил.* **1.** Който се отнася до инструмент или до производството му. **2.** *Муз.* За музикална творба — която е предназначена за изпълнение само от инструмент. ‹*лат.* instrumentālis›

инструменталѝзъм$_1$ *м. Филос.* Субективно-идеалистическо философско учение, според което идеите са само инструменти, с помощта на които се разрешават проблемните ситуации. ‹*нем.* Instrumentalismus›

инструменталѝзъм$_2$ *м. Муз.* **1.** Преобладаване на инструментална музика. **2.** Професионално владеене на музикален инструмент. ‹от *лат.* instrumentālis›

инструменталѝст$_1$ *м. Филос.* Последовател на инструментализма$_1$. ‹*нем.* Instrumentalist›

инструменталѝст$_2$ *м. Муз.* Изпълнител на музикален инструмент. ‹*нем.* Instrumentalist›

инструментàрий и **инструментàриум** *м.* Всички инструменти, необходими за една дейност, като цяло. ‹*лат.* instrumentarium›

инструментàция *ж. Муз.* **1.** Приспособяване на музикална творба за изпълнение от отделен инструмент или от група инструменти. **2.** Оркестрация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Instrumentation›

инсулѝн *м.* (**инсулѝнов** *прил.*) **1.** *Биохим.* Белтъчен хормон, произвеждан в панкреаса. **2.** *Фарм.* Лекарство, което съдържа този хормон и се използва при лечение на диабет. ‹*лат.* insulīa ‘остров’›

инсулинàза *ж. Биол.* Ензим в тъканите на черния дроб и бъбреците, който разгражда инсулина в организма. ‹*лат.*›

инсу̀лт *м. Мед.* Кръвоизлив в мозъка; мозъчен удар. ‹*лат.* insulto ‘скачам’›

инсургѐнт *м. Остар.* Бунтовник, въстаник. ‹от *лат.* insurgere ⇨ *фр.* insurgent›

инсурѐкция *ж. Остар.* Въоръжено въстание, бунт. ‹*лат.* insurrectiō ⇨ *фр.* insurrectio›

инсуфициѐнция *ж. Мед.* Неспособност на орган (напр. сърце или бъбрек) или на част от него да функционира нормално. ‹*лат.* insufficientia›

инсуфлàция *ж. Мед.* Вкарване на въздух, пàра, газ или прахообразен медикамент в анатомичен орган (чрез вдухване). ‹*лат.* insufflatio›

инсценѝрам *несв.* и *св.* (**инсценѝране** *ср.*) **1.** *Лит.* Приспособявам литературна творба за представяне на сцена. **2.** *Прен.* Представям престорено, за да заблудя или за да възстановя случка. ‹*нем.* inszenieren›

инсценировàка *ж.* Инсцениране. ‹*рус.*›

интàлио *ср.* **1.** Изрязано в дълбочина изображение, често използвано като матрица за изработване на релеф (върху монета, медал, печат и под.); вдълбан релеф. **2.** *Изк.* Плоско изрязана гема. ‹*ит.* intaglio›

интàрзия *ж.* **1.** Вид дървена инкрустация, използвана за украса на дървени мебели, лампери и под. **2.** *Изк.* Картина, направена по този начин, която има фигурален характер и представя сложни ефекти на перспективата. ‹*ит.* intarsio›

интегрàл *м.* (**интегрàлен** *прил.*) *Мат.* Величина, получена в резултат от математическо действие или разглеждана като сума от своите най-малки части. ‹*лат.* integrālis›

интегрàлен *прил.* **1.** *Мат.* Свързан с изчисление на интеграл. **2.** *Прен.* Който е неделима част от нещо цяло. ✧ **Интегрална геометрия.** *Мат.* Дял от висшата математика, сроден с диференциалната геометрия, в който се изследват мерките, които могат да се съпоставят на множества от геометрични обекти в дадено пространство (разработван от австрийския математик Вилхелм Блашке (1885—1962)). ✧ **Интегрална схема.** *Ел. Инф.* Малък силициев кристал, пресован в пластмасов корпус с изводи, който е съставна част от изчислителния блок на електронноизчислителните машини. ✧ **Интегрално смятане.**

Мат. Дял от математиката, който изучава свойствата и начините за изчисляване на интегралите и тяхното приложение. ‹*лат.* integrālis›

интегрàтор *м. Инф.* Аналогово устройство за изчисляване на интеграл (определен или неопределен) по аналитически зададената функция. ‹*нем.* Integrator›

интегрàция *ж.* (**интеграциòнен** *прил.*) **1.** Обединяване на групи, колективи, страни заради обща работа/общи интереси. **2.** *Икон.* Сътрудничество между държави или между ведомства в една държава. ✧ **Вертикална интеграция.** *Икон.* Обединяване на два или повече етапа от производството, което се осъществява или чрез вертикално сливане, или чрез вертикална експанзия. ‹*лат.* integratio 'възстановяване'›

интегрѝзъм *м. Рел.* Краен консерватизъм. ‹*фр.* intégrisme›

интегрѝрам *несв.* и *св.* (**интегрѝране** *ср.*) **1.** *Мат.* Намирам интеграл по дадена функция. **2.** Обединявам; съгруднича. — **интегрирам се.** ‹*лат.* integro 'възстановявам' ⇨ *нем.* integrieren›

интегрѝран *прил.* ✧ **Интегрирана комуникация.** *Рекл.* Най-ефективното оползотворяване на бюджета на една рекламна агенция за маркетинг, като средствата се влагат по начин, който най-пълно обслужва стопанските цели. ‹от *нем.* integrieren›

интегритѐтен *прил.* ✧ **Интегритетни групи.** *Психо.* Начин за подпомагане на хората да се справят с житейските си проблеми, променяйки себе си, използван и за целите на психичното здраве. ‹от *нем.* Integrität›

интелѐкт *м.* (**интелектуàлен** *прил.*) Способностите на човека за мислене и познание. ‹*лат.* intellectus›

интелектуàлен *прил.* (**интелектуàлност** *ж.*) **1.** Предназначен за читател или зрител с високоразвит интелект. **2.** За човек — който е с високоразвит интелект; интелигентен. ✧ **Интелектуална собственост.** *Юр.* Нематериална собственост, която е резултат от творческа и изобретателска дейност. ✧ **Световна организация за интелектуална собственост.** *Юр.* Институция със седалище в Женева, която се занимава с международните конвенции за защита на интелектуалната собственост, както и с хармонизирането на националните закони, третиращи тази собственост. ‹*лат.* intellectuālis›

интелектуàлец *м.* Човек, който се занимава с умствен/творчески труд. ‹от *лат.* intellectuālis›

интелектуализàция *ж.* Интелектуализиране. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* intellectualisation›

интелектуализѝрам *несв.* и *св.* (**интелектуализѝране** *ср.*) **1.** Правя нещо да стане интелектуално, разсъдъчно. **2.** Увеличавам дела на модерната техника, модерните методи, висококвалифицираните кадри. — **интелектуализирам се.** ‹*фр.* intellectualiser›

интелектуалѝзъм *м.* (**интелектуалистѝчен** *прил.*) *Филос. Лит. Психо.* Тенденция за извеждане на преден план на интелекта за сметка на сетивното познание. ‹*лат.* ⇨ *фр.* intellectualisme›

интелигѐнт *м.* (**интелигѐнтски** *прил.*) Човек, който принадлежи към интелигенцията. ‹*рус.*›

интелигѐнтен *прил.* (**интелигѐнтно** *нареч.*; **интелигѐнтност** *ж.*) **1.** Умен, схватлив, възприемчив. **2.** Културен, образован. ‹*лат.*›

интелигѐнция *ж.* Социална група от хора, които професионално се занимават с умствен, обикн. творчески труд. ‹*лат.* intelligentia›

интендàнт *м.* (**интендàнтски** *прил.*) *Воен.* Длъжностно лице в армията, което осигурява снабдяването с храна, боеприпаси и др. ‹*нем.* Intendant›

интендàнтство *ср. Воен.* **1.** Поделение в армията, което осигурява снабдяването с храна, облекло и др. **2.** Сградата, в която се помещава такова поделение. ‹от *нем.* Intendant›

интензѝвен *прил.* (**интензѝвност** *ж.*) **1.** Напрегнат, усилен, ускорен. **2.** *Икон.* Високопроизводителен. **3.** *Прен.* За цвят — наситен. ✧ **Интензивен труд.** *Икон.* Метод на производство, при който се използва по-голямо количество труд по отношение на единица капитал в сравнение с други методи. ‹*лат.* intensīvus 'напрегнат'›

интензионàл *м. Лог. Език.* Признаци и свойства, които съставят вътрешното съдържание на понятие/дума. ‹*англ.* intensional›

интензитѐт *м.* (**интензитѐтен** *прил.*) **1.** *Физ.* Степен на концентрация, разпространение или действие на звук, светлина и др. за единица време върху единица повърхност. **2.** Напрегнатост, ускореност; висока производителност; наситеност. ‹*нем.* Intensität›

интензификàция *ж.* **1.** Увеличаване на напрегнатостта, скоростта на дейност или действие. **2.** *Икон.* Увеличаване на производителността на труда чрез нововъведения в производството и др. ‹*фр.* intensification›

интензифицѝрам *несв.* и *св.* (**интензифицѝране** *ср.*) **1.** Правя интензивен. **2.** Осъществявам интензификация. — **интензифицирам се.** ‹от *нем.* intensivieren›

интѐнция *ж.* Творческо намерение. ‹*лат.* intentio›

ѝнтер- *представка*. В сложни думи със значение: 1) 'между', 'заедно', напр. *интервокален*, *интермецо*, *интерпол*, *интерпарламентарен*; 2) 'интернационален, международен', напр. *интербригадист* и др. ‹*лат.* inter 'между'›

интерактѝвен *прил. Инф.* Който отговаря незабавно (за продължителен двустранен трансфер на информация между потребител и централна комуникационна система — компютър или телевизия). ✧ **Интерактивен речник.** *Инф.* Софтуерен продукт, който позволява да се превеждат думи чрез копиране в клипборда. ✧ **Интерактивна психология.** *Псих.* Дял от психологията, който изследва връзката между поведението и ситуационните фактори — как ситуациите влияят върху поведението на хората, но и обратното. ‹*англ.* interactive›

интербригàда *ж. Истор.* Международна бригада в Испанската гражданска война (1936—1939). ‹*исп.* interbrigada›

интербригадѝст *м. Истор.* Участник в интербригада. ‹от *исп.* interbrigada›

интервàл *м.* (**интервàлен** *прил.*) **1.** Прекъсване, пауза в пространство или време. **2.** *Муз.* Отношението между височините на два тона, изпълнени последователно или едновременно. **3.** *Мат.* Съвкупност от всички числа и точки между две числа или между две точки. ‹*лат.* intervallum›

интервенѝрам *несв.* и *св.* (**интервенѝране** *ср.*) Намесвам се. ‹*лат.* intervenīre›

интервѐнт *м.* **1.** Участник в интервенция. **2.** *Фин.* Посредник при менителнична операция, който поема самостоятелна отговорност по инкасиране на менителницата. ‹*лат.* intervenientis›

интервенциòнен *прил.* ✧ **Интервенционни точки.** *Фин. Остар.* Минимална и максимална граница на отклонение на валутния курс, която губи смисъл след въвеждане на плаващите валутни курсове през 1971 г. ‹от *лат.* intervenīre ⇨ *англ.* intervene›

интервѐнция *ж.* (**интервенциòнен** *прил.*) **1.** *Воен.* Чужда намеса, обикн. въоръжена, във вътрешните работи на една държава. **2.** Вмешателство в чужди дела. **3.** *Мед.* Хирургическа операция. **4.** *Фин.* Намеса на централните емисионни банки на валутния пазар за продажба на чужда валута срещу местна или за покупка на чужда валута срещу местна при спадане на курса на местната валута. **5.** *Фин.* Посредничество на трето лице при операции с търговски ценни книги. ‹*лат.* interventio 'намесвам се'›

интервокàлен *прил. Език.* Който се намира между два вокала. ‹от *лат.* inter 'между' + vocalis 'гласен звук'›

интервѝю *ср.* **1.** Разговор на журналист с политик, държавник, творец и др., предназначен за публикуване. **2.** Разговор с кандидат за заемане на свободна длъжност. ✧ **Ексклузивно интервю.** Специално интервю, дадено само пред представител на една масмедия. ‹*англ.* interview›

интервюйрам *несв.* и *св.* (**интервюйране** *ср.*) Правя интервю. ‹от *англ.* interview›

интерденталѐн *прил. Език.* За звук — който е произнесен с върха на езика между горните и долните предни зъби; междузъбен. ‹от *лат.* inter 'между' + dentalis 'зъбен'›

интердиалѐкт *м. Език.* Диалект, който служи като средство за междудиалектно общуване. ‹*англ.* interdialect›

интердѝкт *м. Истор.* **1.** В римското право — заповед на претора, предписваща или забраняваща определено действие на една от спорещите страни. **2.** У католиците през Средновековието — временна забрана да се извършват богослужения и обреди в определена област, държава, град, за да бъдат принудени да се подчинят на папската власт. ‹*лат.* interdictum 'забрана'›

интердисциплинàрен *прил.* ✧ **Интердисциплинарен подход.** Екипен подход, който обединява усилията на двама или повече специалисти в различни дисциплини, с цел подобряване качеството на работата чрез интеграция на различните видове познание.

интерѐс *м.* (**интерѐсен** *прил.*) **1.** Породено от нещо внимание, желание за опознаване на нещо. **2.** Важност, значителност. **3.** Обикн. *мн.* Влечения, стремежи. **4.** Обикн. *мн.* Потребности, права. **5.** Полза, изгода. ‹*лат.* interesse 'съм сред нещо'›

интерѐсен *прил.* (**интерѐсност** *ж.*) Занимателен, интригуващ. ‹*фр.* intéressant ⇨ *рус.* интерéсный›

интересýвам *несв.* и *св.* (**интересýване** *ср.*) Пораждам интерес. — **интересувам се.** ‹*рус.*›

интересчѝя *м. Разг. Неодобр.* Човек, който отстоява само личните си интереси.

интерѝм *м. Истор.* Временни разпореждания, издавани по време на Реформацията, които целят прекратяване на религиозните спорове между католици и протестанти. ‹*лат.* interim 'между това'›

интериòр *м.* Архитектурно и художествено оформление на помещение. ‹*лат.* interior›

интерколýмний *м. Архит.* Разстоянието между две колони, които са близко разположени. ‹от *лат.* inter 'между' + columna 'колона'›

интеркурѐнтен *прил.* ✧ **Интеркурентно заболяване.** *Мед.* Заболяване, което се появява у

човек, болен от друга болест. ‹от *лат.* intercurrens›

интерлевкѝн *м. Биохим.* Протеин, секретиран от лимфоцитите, който активизира имунната система. ‹от *лат.* inter + *гр.* λευκός 'бял' + κῑνέω 'движа'›

интерлингвѝстика *ж.* Дял от езикознанието, който изучава въпроси, свързани със създаването и функционирането на различни спомагателни езици, като есперанто, и математическите езици посредници. ‹*англ.* interlinguistics›

интерлòк *м.* (**интерлòков** *прил.*) *Текст.* **1.** Особен вид плетка, която не се разнищва. **2.** Машината за изработването на тази плетка. **3.** Трикотажен плат, изработен с такава плетка. ‹*англ.* interlock›

интерлокàлен *прил.* Който е свързан с отношения между области, държави и под. ‹*англ.* interlocal›

интерлю̀дия *ж.* **1.** *Муз.* Кратка инструментална пиеса, която се изпълнява между основните части на музикално произведение. **2.** *Театр.* В средновековния театър — интермедия. ‹*фр.* interlude›

интермедиàция *ж. Фин.* Събиране на парични ресурси и предоставянето им на трети лица. ‹*англ.* intermediation›

интермѐдия *ж.* **1.** *Муз.* Интерлюдия. **2.** *Театр.* Кратка комедийна сценка с музика и танци, представяна в антрактите на спектакъл. ‹*лат.* inter media 'между средата'›

интермѐцо *ср. Муз.* **1.** Кратка междинна пиеса, свързваща частите на музикална творба. **2.** Кратка самостоятелна инструментална пиеса. ‹*ит.* intermezzo 'прекъсване'›

интернализàция *ж. Психо.* Въвеждане на някои аспекти на външния свят в собствения личен психичен живот, като това отражение на външния свят влияе върху мислите и поведението на човека и има три разновидности — интроекция, идентификация и инкорпориране. ‹*англ.* internalization›

интернàт *м.* Общежитие за ученици при учебно заведение; пансион. ‹*лат.* internatus›

Интернационàл *м.* **1.** *Полит.* Международен съюз на работническите (социалистически и комунистически) партии. **2.** *Истор.* Международен работнически революционен химн, който е бил държавен химн на СССР в периода 1917—1944 г. и партиен химн на Комунистическата партия в бившия Съветски съюз. ‹*фр.* international›

интернационàлен *прил.* (**интернационàлно** *нареч.*; **интернационàлност** *ж.*) Международен. ‹*фр.* international›

интернационализàция *ж. Полит.* Установяване на международно ползване, управление; интернационализиране. ‹*фр.* internationalisation›

интернационализѝрам *несв.* и *св.* (**интернационализѝране** *ср.*) Правя да стане интернационално, с международен характер. — **интернационализирам се.** ‹*фр.* internationaliser›

интернационалѝзъм *м.* (**интернационалистѝчен** и **интернационалистѝчески** *прил.*) **1.** *Истор.* В политиката — пропагандиране от комунистическите партии на международна солидарност за борба с капитализма. **2.** Дух на принадлежност към целия свят. **3.** Зачитане правата на всички националности. ‹*фр.* internationalisme›

интернационалѝст *м.* Последовател на интернационализма. ‹*фр.* internationaliste›

Ѝнтернет *м. Инф.* Световната компютърна мрежа, която позволява обмен на информация и данни и осигурява достъп до тях на крайните потребители. ✧ **Интернет доставчик.** Търговска организация, която осигурява достъп до Интернет. ✧ **Интернет адрес.** *Инф.* Електронен адрес, който съдържа информация за типа на документа и протокола, използвани за транспортирането му, името на домейна, където се намира документът, и името на документа във вид на абсолютен път към файла. ‹*англ.* Internet›

интернѝрам *несв.* и *св.* (**интернѝране** *ср.*) *Юр.* Наказвам някого, като го принуждавам да напусне местожителството си и да се засели в посочено място. ‹*лат.* internus 'вътрешен'›

интернѝст *м. Мед.* Лекар, специалист по вътрешни болести. ‹*лат.* internus 'вътрешен'›

интернѝунций *м. Рел.* Папски посланик пред правителство на държава, в която няма редовен нунций. ‹от *лат.* internuntius›

интерогàция *ж. Юр.* Писмено запитване до парламент, направено в периода между две сесии, чийто отговор се получава устно на следващото заседание или писмено и без разисквания. ‹*лат.* interrogatio›

интерпарламентàрен *прил.* Свързан с отношенията и взаимодействието между парламентите на различни държави. ✧ **Интерпарламентарен съюз.** *Полит.* Международна неправителствена организация, създадена през 1889 г., със седалище гр. Женева; Междупарламентарен съюз. ‹*фр.* interparlamentaire›

интерпелàтор *м.* Народен представител, който прави интерпелация. ‹*лат.* interpellātor›

интерпелàция *ж. Юр.* Форма на парламентарен контрол — запитване на народен представител към правителството относно негови действия или намерения. ‹*лат.* interpellatio›

интерпелѝрам *несв.* и *св.* (**интерпелѝрам** *ср.*) Правя интерпелация. ‹*лат.* interpellare›

Интерпол *м.* Международна организация на криминалните полиции на повече от 100 държави, специализирана в борбата с международната престъпност. ‹съкр. от *англ.* Inter(national Criminal) Pol(ice Organization)›

интерполàция *ж.* (**интерполациòнен** *прил.*) **1.** *Лит.* Вмъкване в оригиналния текст на непринадлежащи на него думи, изрази и др. **2.** *Мат.* Процес на допълване на междинни стойности между известните стойности. ‹*лат.* interpolatio›

интерполѝрам *несв.* и *св.* (**интерполѝране** *ср.*) Правя интерполация. ‹*нем.* interpolieren›

интерпретàтор *м.* (**интерпретàторски** *прил.*) Човек, който прави интерпретация. ‹*лат.* interpretātor›

интерпретàция *ж.* **1.** Тълкуване, разясняване на смисъла на нещо, обикн. на текст. **2.** Изпълнение на художествена творба с вложено лично тълкуване. ‹*лат.* interpretatio›

интерпретѝрам *несв.* и *св.* (**интерпретѝране** *ср.*) Правя интерпретация на нещо, обикн. при пресъздаването му. ‹*фр.* interpréter›

интерсѐкс *м.* (**интерсексуàлен** *прил.*) *Биол.* Индивид, който притежава анатомични характеристики на двата пола. ‹*нем.* Intersex›

интерсексуàлност *ж.* *Биол.* Наличие у един индивид на анатомични характеристики на двата пола. ‹от *нем.* Intersexualität›

интертѝп *м.* *Полигр.* Вид наборна машина. ‹*англ.* intertype›

интертрѝго *ср.* *Мед.* Възпаление на кожните гънки (от ходене, триене, седене). ‹*лат.* intertrigo›

интерфàза *ж.* *Биол.* Периодът, когато клетката не се дели и през който може да настъпи синтеза на ДНК; интеркинеза. ‹*лат.* + *гр.*›

интерфѐйс *м.* *Инф.* **1.** Електрически, физически, пространствени и процедурни характеристики, които определят реда на взаимодействие между двете системи в електронноизчислителна машина. **2.** Съоръжение в електронноизчислителна машина, осигуряващо взаимодействието между две системи. ✧ **Интерфейс за прикрепяне към устройство.** *Инф.* Универсален съединител за Ethernet кабели. ✧ **Приложен интерфейс.** *Инф.* Система от софтуерни подпрограми или конвенции, позволяващи на програмистите да използват даден интерфейс като част от приложение, използвана, за да улесни достъпа до системни или мрежови услуги. ‹*англ.* interface›

интерферѐнция *ж.* (**интерференциòнен** *прил.*) **1.** *Физ.* Наслагване на взаимносвързани звукови, светлинни или радиовълни, при което се получава усилване или отслабване на движението им. **2.** *Език.* Пренасяне на особености от родния език върху изучавания чужд език. ‹*лат.* ⇨ *англ.* interference›

интерферѝрам *несв.* и *св.* Участвам в интерференция. — **интерферирам се.** ‹*англ.* interfere›

интерферомѐтър *м.* *Физ.* Акустичен, оптически или радиоуред за измервания на дължината на светлинните вълни, за определяне на изменения в оптическата плътност на телата и др. ‹*фр.* interféromètre›

интерферòн *м.* *Биохим.* Защитен белтък, произвеждан от клетки, заразени с вирус, който има способността да блокира развитието на вируса. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* interféron›

интерфѝкс *м.* *Език.* Морфема, която служи за съединяване на други морфеми (корен със суфикс). ‹*лат.* interfixus›

Интерфрѝго *ср.* Международна организация на железниците за транспорт на стоки с хладилни вагони. ‹*фр.* Interfrigo›

интерцелулàрен *прил.* *Биол.* Разположен между клетките, междуклетъчен. ‹*лат.* inter 'между' + cellula 'клетка'›

интерцѐсия *ж.* **1.** Защита, ходатайство, застъпване. **2.** *Юр.* Поемане на чуждо задължение. ‹от *лат.* intercessio 'вмешателство'›

интизàм и **интизàп** *м.* *Истор.* В Османската империя — общинска такса, плащана при издаване на свидетелство за продажба на добитък. ‹*тур.* intizap›

интизàпен и **интизàпски** *прил.* ✧ **Интизапен билет.** *Истор.* В Османската империя — документ за собственост на едър добитък, издаван при продажбата му от един човек на друг. ‹от *тур.* intizap›

интѝма *ж.* *Анат.* **1.** Вътрешният слой на стената на артерия или вена. **2.** Вътрешният пласт от клетки на различни органи или части на органи. ‹*лат.* intimus ⇨ *англ.* intima›

интѝмен *прил.* (**интѝмно** *нареч.*; **интѝмност** *ж.*) **1.** Съкровен, дълбоко личен. **2.** Доверен, задушевен, свойски. **3.** Любовен. ‹*лат.* intimus›

интимѝзъм *м.* *Изк.* Направление на късния импресионизъм, в което се изобразяват непретенциозни интимни сцени в домашен интериор. ‹*фр.* intimisme›

интѝмнича *несв.* (**интѝмничене** *ср.*) *Разг.* Демонстрирам по-голяма интимност, отколкото изпитвам в действителност. ‹*рус.*›

интифà *ж.* *Разг.* Съвет, разяснение. ✧ **Вземам интифата.** *Разг.* Съветвам се с някого. ‹от *тур.* tavsiye 'съвет'›

Интифàда *ж.* *Полит.* Въстание на палестин-

ското население от Западния бряг и Ивицата Газа срещу Израел, започнало в края на 1987 г. ‹*ар.* intifada 'въстание'›

интòв *м. Диал.* Файтон. ‹*унг.*›

интоксикàция *ж. Мед.* Отравяне на организма. ‹от *лат.* in 'в' + *гр.* τοξικόν 'яд'›

интонàко *ср. Изк.* В изобразителното изкуство — последният слой хоросан, върху който се рисува фреска. ‹*ит.* intonaco›

интонàция *ж.* (**интонациòнен** *прил.*) **1.** *Език.* Начин на произнасяне на думите и фразите. **2.** *Език.* Ритмично-мелодичната страна на речта, която се отразява в произнасянето на различни видове изречения. **3.** *Език.* Музикално ударение, характерно за някои източни езици. **4.** *Муз.* Чистота, точност на звученето при изпълнение на музикален инструмент или при пеене. ‹*фр.* intonation›

ѝнтра- *представка.* В сложни думи със значение 'вътре', 'вътрешен', 'във', напр. *интравенозен*, *интрадермален*, *интраокулярен*, *интрацелуларен.* ‹*лат.* intra 'вътре, в'›

интравенòзен *прил. Мед.* Вътрешновенозен. ‹*лат.*›

интрадермàлен *прил. Мед.* Вътрекожен. ‹*лат.* + *гр.*›

интрадòс *м.* **1.** *Архит.* Вътрешна повърхност на свод, извивка на арка. **2.** *Ав.* Вътрешната повърхност на крило на самолет. ‹от *лат.* intra- 'във вътрешността на' + -dos›

интракраниàлен *прил. Мед.* Вътречерепен. ‹*лат.* + *гр.*›

интралингвистѝчен *прил. Език.* Вътрешноезиков, езиков. ‹от *лат.*›

интрамолекулѝрен *прил.* ✧ **Интрамолекулярно дишане.** *Биол.* Дишане, характерно за растенията и някои паразитни червеи, при което кислородът се осигурява не от въздуха, а при разлагането на органични вещества; анаеробно дишане. ‹от *лат.*›

интрамýскулен *прил. Мед.* Вътремускулен. ‹*лат.*›

Интранѐт *м. Инф.* Мини версия на Интернет в рамките на локална мрежа. ‹*англ.* intranet›

интранзитѝвен *прил.* ✧ **Интранзитивен глагол.** *Език.* Непреходен глагол. ‹*лат.* intransitivus›

интрàнт *м. Икон.* Съставен елемент от производството на какъвто и да е продукт. ‹от *лат.* intrare 'влизам'›

интраокулѝрен *прил. Мед.* Който се отнася до вътрешността на очната ябълка. ‹*лат.*›

интрацелулàрен *прил. Биол.* Който е разположен/протича вътре в клетката или клетките; вътреклетъчен. ‹*лат.*›

интрѝга *ж.* (**интригàнтски** *прил.*) **1.** Клюка, злословие, сплетни. **2.** Любовна връзка с нетраен характер; флирт. **3.** *Лит.* Поредица от събития, които разкриват отношенията между героите. **4.** Любопитна, интригуваща случка. ‹*фр.* intrigue›

интригàнт *м.* (**интригàнтски** *прил.*) *Неодобр.* Човек, който се занимава с интриги. ‹*фр.* intrigant›

интригàнтствам *несв.* и *св.* Създавам интриги. ‹*фр.* intriguer›

интригýвам *несв.* и *св.* (**интригýване** *ср.*) Възбуждам любопитство, заинтересувам. ‹*рус.*›

ѝнтро- *представка.* В сложни думи със значение 'вътре, във', напр. *интродуктор*, *интронизация*, *интроспекция.* ‹от *лат.* intro 'вътре; във'›

интровѐрсия *ж. Психо.* Трайна личностна черта, за която е характерен интересът най-вече към егото, а не към околния свят. ‹от *лат.* introversio›

интровѐрт *м.* (**интровѐртен** *прил.*) *Психо.* Човек, който е затворен в себе си, обърнат към вътрешния си свят. ‹от *лат.* introversio›

интродýкция *ж.* **1.** *Муз.* Встъпление на музикална творба. **2.** *Разг.* Встъпление, въведение, увод. ‹*лат.* introductio 'въведение'›

интроѐкция *ж. Психо.* "Вътрешно присъствие", убеденост, че някой притежава качествата на друг човек (глас, ръка, поглед, дори целия човек). ‹*лат.* introjectio›

интройтус *м. Анат.* Вход към кух орган или кухина. ‹*лат.*›

интрòйт *м. Рел.* В Католическата църква — песен, изпълнявана преди началото на литургията. ‹от *лат.* introitus 'навлизане'›

интромѝсия *ж. Мед.* Вкарване на орган или на част от него в друг орган (напр. пениса във вагината). ‹от *лат.* intromissus›

интронизàция *ж.* Тържествена церемония при възкачване на престол на монарх, папа и др. ‹от *лат.* inthronizare ⇨ *фр.* intronisation›

интроспѐкция *ж.* (**интроспектѝвен** *прил.*) *Психо.* Самонаблюдение от преживяващото лице; самонаблюдение. ‹от *лат.* introspectio 'гледане навътре'›

интрузѝвен *прил.* ✧ **Интрузивна скала.** *Геол.* Скала, образувана от застиването на проникнала в пукнатини и кухини или между скални пластове магма. ‹от *лат.* intrusus 'вмъкнат', 'пъхнат' ⇨ *фр.* intrusif›

интрузѝви *мн.* (интрузѝв *м.*) *Геол.* Скали, образувани чрез интрузия. ‹от *лат.* intrusus 'вмъкнат', 'пъхнат' ⇨ *фр.* intrusif›

интрýзия *ж.* (**интрузѝвен** *прил.*) *Геол.* Проникване разтопена магма в земната кора. ‹*лат.* intrusio ⇨ *фр.* intrusion›

интубàция *ж. Мед.* Вкарване на тръба в някоя част от тялото за диагностика или за лечение. ‹*англ.* intubation›

интубирам *несв.* и *св.* (**интубиране** *ср.*) *Мед.* Правя интубация. ‹*англ.* intubate›

интуитивен *прил.* (**интуитивност** *ж.*) Който се отнася до интуиция. ‹*лат.* intueor 'наблюдавам' ⇨ *фр.* intuitif›

интуитивизъм *м.* *Филос.* Субективноидеалистическо философско учение от края на XIX и нач. на XX в., според което интуицията е единствено средство за познание. ‹*фр.* intuitivisme›

интуционизъм *м.* (**интуционистки** *прил.*) *Филос.* Идеалистическо направление във философията на математиката, което отрича доказателствата за съществуването на математическите обекти извън съзнанието на човека. ‹*англ.* intuitionism›

интуционист *м.* (**интуционистки** *прил.*) *Филос.* Привърженик на интуиционизма. ‹*англ.* intuitionist›

интуиция *ж.* (**интуитивен** *прил.*) *Психо.* Способност за подсъзнателно проникване в същността на нещата; прозрение, усет. ‹*лат.* intuitio ⇨ *нем.* Intuition›

интумесценция *ж.* *Мед.* Подуване или увеличаване на орган. ‹от *лат.* intumescere›

инулин *м.* *Биохим.* Запасен въглехидрат, който се среща в корените на белия оман. ‹от *лат.* inula 'бял оман'›

инюнкция *ж.* *Мед.* Втриване с пръст на мехлем, крем или течност на определено място по тялото. ‹*лат.* ⇨ *англ.* inunction›

инфант *м.* *Истор.* В Испания и Португалия — титла на синовете на краля. ‹*лат.* infante ⇨ *исп.* infante›

инфанта *ж.* *Истор.* В Испания и Португалия — титла на дъщерите на краля. ‹*лат.* ⇨ *исп.* infanta›

инфантилен *прил.* (**инфантилност** *ж.*) **1.** *Мед.* Който страда от инфантилизъм. **2.** *Прен.* Глупав, наивен. ‹*лат.* infantilis›

инфантилизъм *м.* (**инфантилен** *прил.*) *Мед.* Запазване у възрастен на характерните за малките деца физически или психологически особености. ‹*фр.* infantilisme›

инфаркт *м.* (**инфарктен** *прил.*) *Мед.* Некроза на част или на цял орган поради запушване на артерията, която снабдява с кръв. ✧ **Инфаркт на миокарда.** *Мед.* Некроза на участък от сърдечния мускул поради прекъсване на снабдяването му с кръв. ‹*лат.* infarctus 'натъпкан'›

инфарктен *прил.* *Прен.* Изключително напрегнат, стресов. ‹от *лат.* infarctus›

инфектирам *несв.* и *св.* (**инфектиране** *ср.*) Предизвиквам инфекция. — **инфектирам се.** ‹*лат.* inficere ⇨ *фр.* infecter›

инфекциозен *прил.* *Мед.* **1.** За заболяване или болестен процес — който предизвиква или е предизвикан от инфекция; заразен. **2.** Който е свързан с лекуването на заразни болести. ‹*лат.* inficere 'заразявам'›

инфекция *ж.* (**инфекциозен** *прил.*) *Мед.* Проникване и атакуване на организма от болестотворни микроорганизми. ‹*лат.* infectio›

инфернален *прил.* Демоничен, адски. ‹*лат.* infernalis ⇨ *фр.* infernal›

инфертилитет *м.* *Мед.* **1.** Неспособност на жената да зачене. **2.** Неспособност на мъжа да осъществи оплождане; безплодие. ‹*лат.* infertilitas›

инфестация *ж.* *Мед.* Наличие на паразитни организми върху кожата или в организма. ‹*лат.* infestatio›

инфибулация *ж.* *Мед.* Зашиване на срамните устни на жената, за да се попречи на полов акт преди брака. ‹*лат.* infibulatio›

инфикс *м.* (**инфиксален** *прил.*) *Език.* Вмъкнат в корена на думата афикс със словообразувателно или граматическо значение. ‹*лат.* infixus 'прибавен'›

инфилтрат *м.* *Хим.* *Мед.* Продукт, който е резултат от инфилтрация. ‹*лат.* infiltro 'цедя'›

инфилтрация *ж.* (**инфилтративен и инфилтрационен** *прил.*) **1.** *Хим.* Проникване на газове или течности в порьозна среда. **2.** *Мед.* Патологично навлизане на вещество (инфилтрат) в клетка, тъкан или орган. **3.** *Мед.* Инжектиране на анестезиращ разтвор в тъканите, за да се получи местна анестезия. ‹*лат.* infiltro 'цедя'›

инфилтрирам *несв.* и *св.* Проникам, навлизам. — **инфилтрирам се.** ‹*фр.* infiltrer›

инфинитив *м.* (**инфинитивен** *прил.*) *Език.* Неизменяема глаголна форма, която означава само действие; неопределено наклонение. ‹*лат.* infinitivus›

инфирмация *ж.* *Юр.* Отмяна, обезсилване на съдебно решение от апелативен съд. ‹*лат.* infirmatio›

инфационен *прил.* ✧ **Инфационен данък.** *Фин.* Данък, с който се облагат работодателите и/или работниците, ако е допуснато увеличение на работните заплати, надвишаващо определения от правителството темп на растеж на заплатите. ‹от *лат.* inflatio 'надуване'›

инфлация *ж.* (**инфационен** *прил.*) *Икон.* *Фин.* Увеличаване на количеството книжни пари в обращение, което причинява бюджетен дефицит, повишаване на цените и др. ✧ **Парична инфлация.** *Икон.* Инфлация, предизвикана от нарастването на паричното предлагане. ✧ **Потискана инфлация.** *Икон.* Инфлация, която се ограничава посредством конт-

рол върху цените. ✧ **Реална инфлация.** *Икон.* Приравненият индекс на цените на дребно със сезонните цени на хранителните стоки, от който са направени съответните отчисления за местни такси и лихвени плащания по ипотеки. ✧ **Световна инфлация.** *Икон.* Равнищата на инфлация в отделните страни на света, измерени чрез годишните равнища на нарастване на потребителските и производствените цени. ✧ **Структурна инфлация.** *Икон.* Инфлация, предизвикана от недостатъчно предлагане, главно в селскостопанския и експортния сектор на икономиката. ✧ **Шокова инфлация.** *Икон.* Едновременна промяна в равнището на цените, която може да бъде причинена от изменение в размера на индиректното данъчно облагане, в цените на вносните стоки или от съществена промяна в предлагането на някои от основните стоки, напр. нефт. ‹*лат.* inflatio 'надуване'›

инфлѐксен *прил.* ✧ **Инфлексна точка.** *Мат.* Точка от крива, разделяща кривата на две части с различна по знак кривина. ‹от *лат.* inflexio›

инфлѐксия *ж.* *Език.* Изменение, промяна на гласен звук под влияние на друг гласен звук. ‹*лат.* inflexio›

инфлуѐнца *ж.* *Мед.* Заразно вирусно заболяване; грип. ‹*ит.* influenza›

инфлу̀кс *м.* *Мед.* Прилив, приток, предаване. ‹*лат.* influxus›

ин фо̀лио *нареч.* *Полигр.* Формат на книга, при който печатарският лист се сгъва така, че се получават два листа, т. е. четири страници. ‹от *лат.* in- 'във' + folium 'лист'›

информатѝвен *прил.* Осведомителен. ‹*лат.* ⇨ *нем.* informativ›

информа̀тика *ж.* Наука, която се занимава с проблемите на автоматичната обработка на информация. ‹*фр.* informatique›

информа̀тор *м.* **1.** Осведомител. **2.** *Техн.* Специално конструирано автоматично устройство, което предоставя информация на обществени места. ‹*лат.* informātor›

информацио̀нен *прил.* Съобщителен; обменен. ✧ **Информационен език.** Изкуствено създаден език, използван за описание на семантична информация, факти и сведения (напр. за обработването им с помощта на компютър). ✧ **Информационна тв реклама.** Тв реклама, която обикн. продължава ок. 30 мин, структурирана е около призиви за обаждане по "гореща" телефонна линия, която е безплатна. ✧ **Информационна технология.** *Инф.* Методи за генериране, обработка и предаване на информация посредством използването на компютърен хардуер и софтуер.

информа̀ция *ж.* (**информациѝонен** *прил.*) **1.** Съобщение, сведение за нещо; уведомление. **2.** Сведения, възприемани и предавани от човека или от специални устройства. **3.** *Биол.* Обмен на сигнали в животинския и растителния свят, предаване на признаци от клетка на клетка и др. **4.** Основно понятие в кибернетиката. ✧ **Теория на информацията.** Дял от кибернетиката, който с методите на математиката изучава начините за измерване на количеството информация и за нейното предаване. ‹*лат.* informo 'изобразявам', 'формирам'›

информѝрам *несв.* и *св.* Предоставям, давам информация, осведомявам. — **информирам се.** ‹*нем.* informieren›

ѝнфра- *представка.* В сложни думи със значение 'под', 'по-ниско от', 'по-долу', напр. *инфраизлъчване*, *инфрасветлина*, *инфрачервен* и др. ‹*лат.* infra 'по-долу'›

инфразву̀к *м.* *Физ.* Звуци с честота под 16 херца, които не се възприемат от човешкото ухо, използвани във военното дело, геологията, метеорологията и др. ‹от *лат.*›

инфрамикробиоло̀гия *ж.* Дял от микробиологията, който изследва и изучава най-малките организми (напр. вирусите). ‹от *лат.* infra- 'под' + microbiologie›

инфраструкту̀ра *ж.* Съоръжения и средства, които се създават и поддържат, за да бъдат основа за развитие на икономиката и социалната сфера (напр. пътищата, жп линиите, пристанищата, мелиорациите, а в по-широк смисъл — образованието, здравеопазването и др.). ‹*англ.* infrastructure›

инфрачервѐн *прил.* ✧ **Инфрачервени лъчи.** *Физ.* Невидимо за човешкото око електромагнитно излъчване, чиито лъчи заемат спектралната област между червения край на видимия спектър и късовълновата част на спектъра на радиовълните. ‹от *нем.* infrarot›

инфудѝбула *ж.* *Мед.* *Анат.* Част от анатомичен орган, която има формата на фуния. ‹*лат.* infundibulum›

инфу̀зия *ж.* **1.** *Мед.* Бавно инжектиране на вещество (физиологичен разтвор или глюкоза) във вената или подкожната тъкан. **2.** Процес, при който се извличат активни елементи от растително вещество чрез накисването му в кипнала вода. **3.** Разтвор, получен при този процес. ‹от *лат.* infusio›

инфузо̀рии *мн.* (инфузо̀рия *ж.*) (**инфузо̀рен** *прил.*) *Биол.* Клас едноклетъчни организми, които имат две ядра в клетката, живеят в пресни и солени води, паразити. ‹*лат.* infūsus 'разлян в нещо'›

инхала̀ция *ж. Мед.* **1.** Вдишване на въздух в белите дробове през устата и носа. **2.** Газ, пара или аерозол, които се вдишват при терапия на болестни състояния на дихателната система. ‹*лат.* inhalatio 'вдишване'›

инхерѐнтен *прил.* Присъщ, свойствен, вроден. ‹*англ.* inherent›

инхибѝтор *м.* **1.** *Хим.* Вещество, намаляващо скоростта на катализирана реакция. **2.** *Мед.* Вещество, което предотвратява появата на даден процес или реакция. ‹*лат.* inhibito 'задържам'›

инцидѐнт *м.* (**инцидѐнтен** *прил.*) Непредвидена неприятна случка, произшествие. ‹*лат.* incidentis 'който се случва'›

инцидѐнтен *прил.* **1.** Случаен, несистемен, рядък. **2.** *Мат.* Свързан с пресичане между точка и права или равнина. ‹*нем.* inzidentell›

инцѝзия *ж. Мед.* **1.** Хирургично разрязване на мека тъкан (кожа или мускул) с нож или скалпел. **2.** Разрез. ‹*лат.* incido 'режа'›

инцита̀ция *ж. Икон.* Система от стопански мерки за насочване на поведението на потребителите и предприятията. ‹*лат.* inicitatio›

инцу̀хт *м. Биол.* Близкородствено кръстосано опрашване на растения; инбридинг. ‹*нем.* Inzucht›

инч *м.* Английска мярка за дължина, равна на 2,54 см. ‹*англ.* inch›

инѝодо *ср.* **1.** *Истор.* Голите мъжки фигури на Микеланджело от тавана на Сикстинската капела. **2.** *Изк.* Гола мъжка фигура. ‹от *ит.* nudo›

ипекакуа̀на *ж.* **1.** *Бот.* Южноамериканско растение. Cephaelis Ipecacuanha. **2.** Екстракт от корените на това растение, който се използва в медицината за облекчаване на кашлица и за предизвикване на повръщане. ‹от *порт.* ipecacuanha›

иподѝакон *м. Рел.* Поддякон, служител в църква между четеца и дякона. ‹*гр.*›

ипоста̀с *м.* и **ипоста̀са** *ж. Рел.* Философски термин, въведен от последователите на Аристотел със значение 'индивид', 'реално съществуващ', а по-късно е заимстван от християнските богослови и обозначава всяко от лицата на Светата Троица. ‹*гр.* ὕποστασις 'лице, същност'›

ипотѐка *ж.* (**ипотѐчен** *прил.*) **1.** *Юр.* Вещно право върху недвижим имот на длъжник в полза на кредитора, в случай че длъжникът не изплати дадения му заем. **2.** *Фин.* Паричен заем, отпускан срещу залог на недвижими имущества. ✧ **Морска ипотека.** *Юр.* Ипотека, която има за обект цял кораб. ✧ **Подновяване на ипотека.** *Юр.* Ипотеката има действие десет години от деня, в който е вписана, то може да се продължи, ако вписването се поднови преди да е изтекъл срокът. ‹от *гр.* ὑποθήκη 'залог, залагане' + *лат.*›

ипотекѝрам *несв.* и *св.* Залагам недвижим имот срещу кредит. ‹от *фр.* hypothéquer›

ипохо̀ндрия *ж. Мед.* Психическо разстройство, което представлява прекомерен страх от болести; хипохондрия. ‹*гр.* ὑποχόνδρια›

ипрѝт *м. Воен.* Бойно отровно вещество, тъмна маслоподобна течност с миризма на ряпа или хрян, което предизвиква изрив по кожата и общо отравяне. ‹*фр.*›

ирадѐ *ср. Истор.* В Османската империя — султански указ. ‹*тур.* irade›

ирадиа̀ция *ж.* **1.** *Физ.* Явление, което е причина осветени предмети да изглеждат по-големи на тъмен фон, отколкото са в действителност. **2.** Облъчване с радиоактивни вещества. **3.** *Биол.* Разпространение на възбудни или задръжни процеси от клетките на мозъчната кора върху мозъчните полукълба. **4.** *Мед.* Лъчеобразно разпространение на болка от един център. ‹*лат.* irradiatio 'излъчване'›

ирациона̀лен *прил.* **1.** Непостижим за разума; тайнствен, мистичен. **2.** *Мат.* Несъизмерим. ✧ **Ирационален израз.** *Мат.* Алгебричен израз, съдържащ радикали, в които има променливи величини. ✧ **Ирационални числа.** *Мат.* Числа, несъизмерими с единица, поради което не могат да бъдат точно изразени нито с цели, нито с дробни рационални числа. ‹*лат.* irrationālis›

ирационалѝзъм *м. Филос.* Направление, което признава за основен вид познание интуицията, чувството, инстинкта, а не научното логическо знание. ‹*нем.* Irrationalismus›

ирео̀лен *прил.* Нереален, недействителен, несъществуващ. ‹*лат.* irrealis›

ирединтѝзъм *м. Истор.* Политическа доктрина в Италия, според която под чужда власт не бива да има територии, населени с италианци. ‹*ит.* irredentismo›

ирезинѐ *ср. Бот.* Едно от най-разпространените домашни растения заради яркочервения (понякога до черен) цвят на листата и стъблото; пренесено е в Европа от Бразилия. Iresine herbstii/Lindenii.

ирелева̀нтен *прил.* Страничен, несъществен. ‹*лат.* ⇨ *англ.* irrelevant›

ирига̀тор *м. Мед.* Уред за промиване на вътрешни органи, за клизми и др. ‹*лат.* irrīgo 'напоявам', 'поливам'›

ирига̀ция *ж.* **1.** *Сел.-ст.* Система от канали за изкуствено напояване на обработваеми площи. **2.** *Мед.* Промиване на рана или кухина чрез обилна струя вода или медикамен-

тозен разтвор. ‹*лат.* irrīgo 'напоявам'›

ирѝд- (ирѝдо-) *представка.* В сложни думи със значение 'ирис; ирисен'; 'оцветен в резултат от пречупване на светлината', напр. *иридектомия, иридоциклит; иридизация, иридесцентен.* ‹от *гр.* ἶριδος 'небесна дъга'›

иридектòмия *ж. Мед.* Хирургична операция на окото, при която се отстранява част от ириса. ‹*лат.* + *гр.*›

ирѝдий *м.* (**ирѝдиев** *прил.*) *Хим.* Сиво-бял тежък метал, използван главно за получаване на сплави с платината (знак Ir). ‹от *гр.* ἶρις, ἴριδος 'дъга'›

иридоплѐгия *ж. Мед.* Парализа на мускулите на ириса. ‹*лат.* + *гр.*›

иридотòмия *ж. Мед.* Операция на окото, при която се прави разрез на ириса. ‹*лат.* + *гр.*›

иридоциклѝт *м. Мед.* Възпаление на ириса. ‹*лат.* + *гр.*›

иризàция *ж. Физ.* Оптично явление, оцветяване при някои тела, дължащо се на дифракция или на интерференция на светлината. ‹*гр.* ⇨ *фр.* irisation›

ѝрис *м.* (**ѝрисов** *прил.*) **1.** *Анат.* Различно оцветена мускулна диафрагма пред очната леща. **2.** *Бот.* Цветето перуника. Iris. ‹от *гр.* ἶρις 'дъга'›

ѝрисов *прил.* ✧ **Ирисова диагностика.** *Мед.* Метод на диагностика по промените в ириса на окото. ✧ **Ирисова диафрагма.** *Опт.* Диафрагма, която осигурява регулируем отвор пред леща в оптичен уред. ‹от *гр.* ἶρις 'дъга'›

ирѝт *м. Мед.* Възпаление на ириса. ‹от *гр.* ἶρις 'дъга'›

ирифѝ *мн. Метеор.* Силни пясъчни бури през есента и пролетта в Мароко и Западна Сахара. ‹*берберски*›

ирмѝк *м. Диал.* Грис. ‹*тур.* irmik›

ирмилѝк *м. Остар.* Турска монета от 20 гроша. ‹*тур.*›

ирмолòг *м. Рел.* Богослужебна книга, която съдържа ирмосите, използвани във всички православни богослужебни книги. ‹*гр.*›

ѝрмос *м. Рел.* Образец, по който са съставени всички тропари в едно песнопение; църковно песнопение, тропар. ‹*гр.*›

ирокѐзи *мн. Антроп.* Индианци от Северна Америка, които живеят в региона между р. Хъдсън, р. Св. Лаврентий и ез. Ери; "петте племена". ‹от *алгонкински* iroquois›

иронизѝрам *несв.* и *св.* (**иронизѝране** *ср.*) Отнасям се с ирония, с насмешка. ‹*нем.* ironisieren›

иронѝчно *нареч.* С насмешка, подиграватално. ‹от *гр.* εἰρωνεία›

ирòния *ж.* (**иронѝчен** и **иронѝчески** *прил.*) **1.** Скрита насмешка, подигравка. **2.** *Лит.* Стилистичен похват, троп, осмиване на лични и обществени недъзи. ‹*гр.* εἰρωνεία›

ѝсайд *м. Спорт.* Във футбола и хокея — страничен нападател, полузащитник. ‹*англ.* inside›

исихàзъм *м.* (**исихàстки** *прил.*) *Истор.* Мистично, религиозно-философско православно учение, основано от св. Григорий Синаит в нач. на XIV в., възродило вековната аскетична практика на източното православие. ‹от *гр.* ἡσυχάζω 'спокоен съм'›

исихàст *м. Истор.* Последовател на исихазма. ‹от *гр.* ἡσυχάζω 'спокоен съм'›

исихѝя *ж. Рел.* Единение с Бога, чийто израз е виждането на Божествената светлина. ‹от *гр.* ἡσυχία 'спокойствие, тишина'›

ислаханѐ *ср. Остар.* Сиропиталище. ‹*тур.*›

ислѝм *м.* (**ислѝмски** *прил.*) *Рел.* **1.** Религия и цивилизация на мюсюлманите. **2.** Универсална монотеистична религия и религиозно-политическа концепция за устройството на света, създадена от Мохамед през VII в. с две основни направления — сунизъм и шиизъм. ‹*ар.* islām 'покорство'›

ѝсо *ср.* **1.** *Рел.* Пригласяне с равен тон в църковното пеене. **2.** Припев. ‹*гр.*›

испàт *м. Диал.* Довод, доказателство. ‹*тур.* ispat›

испѐнч *м. Истор.* В Османската империя — паричен данък, плащан от всеки немюсюлманин, годен да изкарва прехраната си. ‹*тур.* ispenç›

исполѝн *м.* (**исполѝнски** *прил.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — гигант, великан. **2.** Много висок и едър човек. **3.** *Прен.* Велика личност в определена област. ‹*рус.*›

истерѝк *м.* **1.** *Мед.* Човек, който страда от истерия. **2.** Раздразнителен човек. ‹*гр.*›

истѐрика *ж. Мед.* Припадък от истерия. ‹*лат.*›

истѐрия *ж.* (**истерѝчен** и **истерѝчески** *прил.*; **истерѝчно** *нареч.*) **1.** *Мед.* Нервно разстройство, изразяващо се в припадъци, болезнена раздразнителност. **2.** *Прен. Разг.* Нервно състояние, което води до загуба на контрол върху поведението. ‹от *гр.* ὑστέρα 'матка'›

истидà *ж. Остар.* Молба, заявление, прошение. ‹*тур.*›

истилѝм *м. Остар.* Осведомяване, допитване. ‹*ар.* istilām›

истинтàк *м. Остар.* Разпит, разследване. ‹*тур.*›

истинтàкчия *м. Истор.* В Османската империя — съдебен следовател. ‹*тур.*›

ѝстмус *м. Геогр.* Тясна ивица суша, която свързва две големи земни части; провлак. ‹*лат.*›

исторѝато *ср. Истор.* Италиански майолико-

ви изделия (блюда, подноси) от XV—XVI в., украсени със сцени от историята, античната митология или Библията. ‹от *ит.* storia›

историзъм *м.* **1.** *Филос.* Принцип, според който действителността е изменяща се и развиваща се във времето. **2.** В историята на изкуството — възраждане на стари стилове в архитектурата и декоративните изкуства през XIX в. ‹*нем.* Istorismus›

историк *м.* Специалист по история. ‹от *гр.*›

историограф *м.* **1.** Специалист по историография. **2.** Автор на историческо съчинение; хронист, летописец. ‹от *гр.*›

историография *ж.* (**историографски** *прил.*) **1.** Наука за развитието на историческото познание и методите на историческата наука. **2.** Съвкупност от исторически изследвания и съчинения, посветени на епоха, на отделен народ или по даден въпрос. ‹от *гр.* ἱστορία и γράφω 'пиша'›

история *ж.* (**исторически** *прил.*) **1.** Действителността, непрекъснато развиваща се и изменяща се. **2.** Миналото. **3.** Наука за миналото на народите. **4.** Наука за развоя на дял от научното познание или от изкуствата. **5.** Развитие. **6.** *Разг.* Приключение, произшествие. **7.** *Разг.* Неприятна случка. ‹*гр.* ἱστορία›

истукан *м.* Идол. ‹*рус.*›

исхемия *ж.* *Мед.* Недостатъчен приток на кръв към някоя част от организма. ‹*гр.*›

-ит *наставка.* В сложни думи със значение 'сол на киселина', напр. *сулфит.*

италийски *прил.* ✧ **Италийски цивилизации.** *Истор.* Цивилизациите в Италия от ок. I в. пр. Хр. (с изключение на римската, етруската и тези на гръцките колонии). ‹*лат.*›

италик *м.* **1.** *Истор.* Вид калиграфия, въведена от италианските хуманисти през XV в., която има наклонена форма на буквите. **2.** *Полигр.* Печатарски шрифт с подобен наклон на буквите. ‹*ит.* ⇨ *англ.* italic›

итеративен *прил.* Многократен. ‹*лат.* iteratīvus›

итерация *ж.* *Психо.* Неволево повторение на един и същ двигателен или речеви акт. ‹*лат.* iterare 'повтарям'›

итербий *м.* *Хим.* Рядък елемент от групата на лантанидите, изкуствено получаван при радиоактивни реакции (знак Yb). ‹от *швед.* собств. Ytterbium›

итихаса *ж.* *Рел.* В индуизма — легенди, разкази за герои и митове, най-известни от които са Рамаяна и Махабхарата. ‹*санскр.*›

итрий *м.* *Хим.* Сивкав метал с приложение в ядрената техника, самолетостроенето и др. (знак Y). ‹*лат.* yttrium›

ихневмон *м.* *Зоол.* Паразитно ципокрило насекомо, което снася яйцата си при другите насекоми. ‹*гр.* ἰχνεύμων›

ихти- (ихтио-) *представка.* В сложни думи със значение 'риба; рибен', напр. *ихтиол, ихтиокол, ихтиология.* ‹от *гр.* ἰχθῦς 'риба'›

ихтибар *м.* *Диал.* Уважение, почит. ‹*ар.* ⇨ *тур.* iktibar›

ихтиоза *ж.* *Мед.* Болест, при която кожата добива вид на рибени люспи. ‹от *гр.* ἰχθῦς 'риба'›

ихтиозавър *м.* *Палеонт.* Изкопаемо морско влечуго от мезозоя, с форма на риба, дълго до 12 м. ‹от *гр.* ἰχθύς 'риба' + σαῦρος 'гущер'›

ихтиойден *прил.* Рибообразен, рибовиден. ‹*гр.* ἰχθυοειδής›

ихтиол *м.* *Фарм.* Тъмнокафява гъста течност, добивана от скали с останки от вкаменени морски животни, която се използва в медицината. ‹*фр.* ichtyol›

ихтиолит *м.* *Палеонт.* Вкаменелост от риба. ‹от *гр.* ἰχθύς 'риба' и *лат.* oleum 'масло'›

ихтиолог *м.* Специалист по ихтиология. ‹от *гр.* ἰχθύς 'риба' + λόγος 'наука'›

ихтиология *ж.* Дял от зоологията, който изучава рибите. ‹от *гр.* ἰχθύς 'риба' + λόγος 'наука'›

ичкия *ж.* *Разг.* Алкохолна напитка. ‹*тур.* içki›

Иша *м.* *Рел.* **1.** Индуисткото име за Иисус Христос. **2.** Най-краткото откровение (упанишада) в Яджурведа, състоящо се от 18 строфи. ‹*санскр.*›

ишарет *м.* *Диал.* Таен, условен знак, направен с ръка, очи и др. ‹*ар.*›

ишиас *м.* *Мед.* Невралгично заболяване на седалищния нерв, придружавано от силна болка в кръста, бедрото и стъпалото. ‹от *гр.* ἰσχιάς 'болка в тазобедрената област'›

ишлеме *ср.* *Разг.* Изработване на нещо с материали на клиента и заплащане на парче. ‹*тур.* işleme›

ишлик *м.* *Остар.* Занаятчийска работилница. ‹*тур.* işlik›

ишурия *ж.* *Мед.* Задържане на урината. ‹*гр.* ⇨ *фр.* ischurie›

ищàх *м.* *Разг.* Желание, охота. ‹*тур.* iştah›

йезуи́т *м.* (**йезуи́тски** *прил.*) **1.** Член на Йезуитския католически орден, основно оръжие на папската власт в борбата с ересите. **2.** *Прен.* Лицемер, коварен човек. ‹от *лат.* собств. Jesus (Christ) (Иисус Христос); jēsuita›

йезуи́тски *прил.* **1.** Свързан с йезуитите и техния орден. **2.** *Прен.* Лицемерен, коварен. ✧ **Йезуитски орден.** Общоприетото название на католическия орден "Братство (общество) на Иисус", основан през 1534 г. от Игнаций Лойола (1491—1556). ✧ **Йезуитски порцелан.** *Изк.* Китайски порцелан с монохромна украса, чиито мотиви са заимствани от европейски графични отпечатъци.

йе́на *ж. Фин.* Паричната единица на Япония.

йе́нски *прил.* ✧ **Йенско стъкло.** Топлоустойчиво стъкло. ‹от *нем.* собств. Jena, град в Тюрингия, Германия›

йера́рх *м. Рел.* Свещенослужител с епископски сан; владика, митрополит. ‹*гр.*›

йера́рхия *ж.* (**йерархи́чен** и **йерархи́чески** *прил.*; **йерархи́чно** *нареч.*; **йерархи́чност** *ж.*) **1.** Строг ред на подчинение на длъжностите в учреждение. **2.** *Прен.* Степенуване по големина или значимост. **3.** *Рел.* Йерарсите, висшите духовници в една църква. ‹*гр.*›

йерархи́чен и **йерархи́чески** *прил.* ✧ **Йерархически степени.** *Ърк.* В Православната църква — трите степени на свещенослужителство, получавани чрез тайнството Свещенство: дякон, презвитер (свещеник) и епископ.

йерати́чен и **йерати́чески** *прил.* **1.** Свещен, жречески. **2.** Който запазва известна официалност, тъй като е свързан повече със свещеното, отколкото с всекидневното (за живописта, скулптурата, релефа, витража и т. н.). ✧ **Йератично писмо.** *Истор.* Опростено скорописно йероглифно писмо у старите египтяни. ‹*гр.* ἱερατικός›

йере́й *м.* (**йере́йски** *прил.*) *Рел.* Православен свещеник; поп. ‹*гр.* ἱερεύς›

йерихо́нски *прил.* ✧ **Йерихонски тръби.** *Библ.* В Стария завет — тръбните звуци разрушили стените на гр. Йерихон. ‹от *евр.* собств.›

йерогли́ф *м.* (**йерогли́фен** *прил.*) **1.** *Истор.* Знак от идеографското египетско или хетско писмо. **2.** *Език.* Знак от японско, китайско или друго неазбучно източно писмо; идеографско писмо. **3.** *Прен. Разг.* Нечетливо изписана буква. ‹от *гр.* ἱερός 'свещен' + γλυφή 'резба'›

йерогли́фен *прил. Прен.* Който внушава скрито значение чрез заместването на един образ с друг.

йероди́кон *м.* В Православната църква — дякон монах. ‹от *гр.* ἱερός 'свещен' + διάκονος 'дякон'›

йеромона́х *м.* В Православната църква — монашествващ свещеник. ‹от *гр.* ἱερός 'свещен' + μοναχός 'монах'›

йеросхимона́х *м.* В Православната църква — свещеник, който монашества, подстриган в схима. ‹от *гр.*›

йерофа́нт *м. Истор.* Върховният жрец, който водел церемониите по време на Елевсинските мистерии и посвещавал новоприетите членове на тайното общество на участващите в празника. ‹*гр.* ἱεροφάντης›

Йе́ти *м.* Митично човекоподобно същество, за което се предполага, че обитава високите части на Хималаите; Снежен човек. ‹транслитерация от *тибетски* metohkangmi 'мръсен снежен човек' ⇨ *англ.* yeti›

Йехо́ва и **Я́хве** *м. Рел.* Името на израилския бог, което е забранено да се произнася на глас и по тази причина в текстовете на Стария завет, Талмуда и др. иудейски книги е заменено със свещената тетраграма YHWH. ‹*евр.*›

йею́нум *м. Анат.* Горната част от тънките черва; празно черво. ‹*лат.* jejunum›

Йо *ж. Мит.* В древногръцката митология — дъщерята на аргоския цар Инах, възлюблена на Зевс, който, опасявайки се от гнева на Хера, превърнал девойката в белоснежна крава. ‹*гр.* собств. Ἰώ›

йоани́ти *мн. Истор.* Членовете на рицарския орден на св. ап. Йоан, основан през IX в. в Палестина, които помагали на болни, бедни и бездомни; хоспиталиери. ‹от *гр.* собств. Ἰωάν(ν)ης›

йо́га *ж. неизм.* **1.** В индуизма и будизма — учение, което проповядва стремеж към единение с върховното божество; път към богопознание. **2.** Система от пози (асани), разработена въз основа на учението йога, която подпомага единението на човека с върховното божество. **3.** Последовател на това учение. ‹от *санскр.* yunakti 'присъединявам се; медитирам' ⇨ *англ.* yoga›

йогу́рт *м. Диал.* Кисело мляко. ‹*тур.* yoğurt›

йод *м.* (**йо́ден** и **йо́дов** *прил.*) **1.** *Хим.* Тъмновиолетово кристално вещество с метален блясък и характерна миризма от групата на халогенните елементи (знак I). **2.** *Разг.* Спиртен разтвор на това вещество, използван като антисептично средство; йодна тинктура. **3.** *Разг.* Йодни изпарения. ‹от *гр.* ἰοειδής 'теменужен, виолетов' ⇨ *лат.* jodum›

йо́ден *прил.* ✧ **Йодна тинктура.** *Фарм. Хим.* Десетпроцентен разтвор на йод в спирт, из-

ползван в медицината като антисептично средство.

йодлер *м. Муз.* Характерен напев на планинците от Австрия, Германска Швейцария, Тирол и Южна Бавария, при който гласът преминава от ниския във фалцетния регистър без преход. ‹*нем.* Jodler›

йодоформ *м. Хим.* Жълт кристален прах с остра миризма, съединение на йода, използван като антисептично средство. ‹*фр.* iodoforme›

йок *част. Диал.* Не; в никакъв случай. ‹*тур.* yok›

йолма *ж. Диал.* Вълната, отделена от щавените кожи. ‹*тур.* yolma›

йомен *м. Истор.* **1.** През средните векове в Англия — заможен селянин. **2.** Арендатор, дребен земевладелец. **3.** Войник от охраната на английския крал. ‹*англ.* yeomen›

йоменри *мн. Истор.* Войниците от лейбгвардията (охраната) на английския крал през средните векове. ‹*англ.* yeomenry›

йонен *прил.* ✧ **Йонен обмен.** *Хим.* Способността на някои вещества да действат върху разтвори, съдържащи йони (напр. разтвори на соли) и да заместват някои от йоните с други. ✧ **Йонна електропроводимост.** *Хим.* Наблюдава се във водните разтвори и в стопилките на солите, киселините и основите, а при високи температури или силни полета — и в йонните кристали и други диелектрици, напр. в стъклото, дължи се на наличието на свободни положителни и отрицателни йони (катиони и аниони), които се преместват под действието на електричното поле в противоположни посоки. ✧ **Йонна микросонда.** *Физ.* Високочувствителен метод за анализиране повърхността на твърдо тяло, който позволява да се установи наличието на вещество с концентрация няколко части на милион, да се определят химичният и изотопният състав. ✧ **Йонна помпа.** *Физ.* Помпа за създаване на висок вакуум (до 10^{-9} паскала).

йони *мн.* (**йон** *м.*) *Хим.* Частици с положителен или отрицателен електрически заряд. ‹от *гр.* ἴον›

йонизатор *м.* **1.** Причинител на йонизация (α-, β-, γ-, рентгенови, ултравиолетови лъчи, пламък, висока температура и др.). **2.** Апарат за йонизация. ‹*нем.* Ionisator›

йонизационен *прил.* ✧ **Йонизационен потенциал.** *Физ.* Работата, която се извършва за отделянето на електрон от даден атом, измерена в електронволтове. ✧ **Йонизационен ток.** *Физ.* Електрическият ток, създаден от движението на йони или електрони в електрично поле в резултат на йонизиращо лъчение. ✧ **Йонизационна камера.** *Физ.* Газонапълнена камера за измерване на количеството йонизиращо лъчение, която има два електрода (единият може да са стените на камерата), а между тях се поддържа потенциална разлика.

йонизация *ж. Хим.* Процес на образуване на йони. ‹*нем.* Ionisation›

йоний *м. Хим. Остар.* Радиоактивен изотоп на тория. ‹*нем.* Ionium›

йонийски *прил.* ✧ **Йонийска колона.** *Истор.* Колона, основен елемент на йонийския архитектурен ред/стил. ✧ **Йонийски лад.** *Истор.* Мажорен лад, който лежи в основата на западноевропейската средновековна църковна музика, използван и в многогласната музика на Възраждането.

йонийци *мн.* (**йонийски** *прил.*) *Истор.* Членовете на едно от четирите основни елински племена. ‹*гр.* Ἴωνες›

йоника *ж. Муз.* Електронен клавишен инструмент. ‹*нем.*›

йоносфера *ж.* Слой от атмосферата на височина от 80 до 1000 км, който съдържа атмосферни йони и свободни електрони. ‹от *гр.* ἴον + σφαῖρα 'сфера'›

йон(т)офорéза *ж. Мед.* Метод, при който чрез електричен ток през кожата се вкарват заредени частици от лекарство така, че то да достигне тъканите в дълбочина. ‹*лат.* ion(t)ophoresis›

йоруба *ж. Антроп.* Народност на негрите в Западна и Югозападна Нигерия и Того (19 600 000 души). ‹*англ.* Yoruba›

йот *м.* и **йота** *ж.* **1.** *Език.* Звук, който се бележи с буква *j*, а се изговаря като *й* пред гласна. **2.** *Прен.* Нещо твърде незначително. ‹*гр.* ἰῶτα›

йотация *ж. Език.* Поява на йот пред гласен звук в началото или средата на дума между гласни. ‹*лат.* jotatio›

йотувам *несв.* и *св.* (**йотуване** *ср.*) *Език.* Поставям йот пред гласен звук в началото на думата или между гласни.

Ка *ср. египет. Мит.* Според вярванията на древните египтяни — жизнена сила, която поражда всеки живот и благодарение на която всеки живот оцелява; тя е аспект на космическата мощ, получена от индивидуалността, от отделния човек. ‹*егип.*›

Кааба̀ *ж. Рел.* **1.** Черният метеоритен камък, който според преданието бил донесен на Авраам от ангелите и почернял от греховете на хората. **2.** Кубичният храм, изграден около камъка Кааба в гр. Мека, който е обект на общоислямско почитание, а неговото посещение е един от петте обета, които всеки мюсюлманин е длъжен да спази през целия си живот. ‹от *ар.* kāb 'куб' ⇨ kābah›

ка̀аг *м. Мар.* Малък едномачтов кораб за крайбрежни плавания, използван в периода XVIII–XIX в. ‹*хол.*›

кааза̀ и **каза̀** *ж. Истор.* В Османската империя — административно-териториална единица; околия. ‹*тур.* kaza›

каа̀ма *ж. Зоол.* Южноафриканска антилопа. Bubalis caama.

каба̀$_1$ *прил. Разг.* **1.** За човек — който е едър, пълен, но не издържа на физическа работа; мекушав. **2.** Мек, месест, дебел; нестегнат, рехав. **3.** За почва — мека, рохкава или плодородна. ✧ **Каба лук.** *Разг.* Сладък лук. ✧ **Каба пиперки.** *Разг.* Едри месести пиперки. ‹*тур.* kabak›

каба̀$_2$ *ж. Диал.* Поляна, пасище. ‹*тур.* kabak›

кабадаилъ̀к *м. Остар.* Юначество. ‹*тур.* kabadayılık›

кабадаѝя$_1$ *м. Остар.* **1.** Левент. **2.** Юнак. **3.** Конте. ‹*тур.* kabadayı›

кабадаѝя$_2$ *прил. Остар.* Гиздав, напет, личен. ‹*тур.* kabadayı›

каба̀к$_1$ *м. Диал.* Тиква; кратуна. ‹*тур.* kabak›

каба̀к$_2$ *м. Диал.* Безрого домашно животно (овен, крава и др.). ‹от *тур.* kabak›

каба̀к$_3$ *м. Диал.* Бял гълъб с малка човка. ‹от *тур.* kabak›

кабакчѝя *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — християнин бирник, който събирал парите в прорязана кратуна (кабак$_1$). **2.** *Диал.* Човек, който отглежда тикви за продан; тиквар. ‹*тур.* kabakçi›

кабала̀ *ж.* **1.** *Истор.* В древна Русия — договор, с който се установява зависимостта на едно лице от друго. **2.** *Истор.* В древна Русия — пожизнено робство. **3.** *Истор.* В древността — робство. **4.** *Прен.* Духовно робство, пълна зависимост. ‹от *рус.* кабала́›

кабàла *ж.* **1.** *Рел.* Мистично течение в юдаизма, появило се в нач. на XIII в. сред евреите в Испания и Прованс, с основен писмен паметник "Зогар" ("Книга на сиянието"), написан на арамейски език в Кастилия и тълкуващ по алегоричен начин старозаветните библейски текстове. **2.** *Рел.* Еврейско мистично тълкуване на Библията. **3.** *Прен.* Нещо загадъчно, мистично. ‹от *евр.* (q)kabbālāh 'учение, получено по предание'›

кабалѐро *м.* **1.** В испаноговорещите държави — дворянин, благородник, господар. **2.** *Прен.* Кавалер, рицар. ‹*исп.* caballero 'кавалер; рицар'›

кабалѐта *ж. Муз.* Фраза в края на произведение, обикн. повтаряна няколко пъти. ‹*ит.* cabaletta›

кабалѝст *м.* **1.** Юдейски учен, който се занимава с кабалистика. **2.** *Прен.* Магьосник. ‹*евр.*›

кабалѝстика *ж.* (**кабалистѝчен** и **кабалистѝчески** *прил.*) **1.** *Истор.* Средновековна тайнствена магическа наука и свързаните с нея знания и обреди. **2.** *Прен.* Кабàла. **3.** *Прен.* Ненаучни изводи, направени въз основа на случайни признаци или изкуствено подбрани факти. ‹*евр.* ⇨ *нем.* Kabbalistik›

кабàница *ж. Диал.* Ямурлук, наметало. ‹от *тур.* kaban›

ка̀бар и **ка̀бър** *м.* Със гвоздей с широка глава за прикрепяне на хартия и други леки материи, за тапициране и др. ‹*тур.* kabara›

кабàр$_1$ *м. Истор.* В древен Рим — жрец на Церера. ‹*лат.*›

кабàр$_2$ *м. Диал.* Голяма подутина, мехур на кожата, пришка. ‹от *тур.* kabarcık›

кабарга̀ *ж. Зоол.* Чифтокопитен безрог бозайник от сем. елени, чиито мъжки екземпляри имат дълги извити зъби, а на корема — жлеза, отделяща мускус (обитават планинските райони на тайгата в Азия). Moschus musciferus. ‹*алтайски* ⇨ *рус.*›

кабардѝсвам *несв.* и **кабардѝсам** *св.* (**кабардѝсване** *ср.*) *Разг.* **1.** Шупвам, набъбвам, бухвам. **2.** *Прен.* Отичам, подпухвам, подувам се (след удар). ‹от *тур.* kabarmak›

кабарѐ *ср.* (**кабарѐтен** *прил.*) **1.** *Истор.* Импровизирани литературно-художествени представления, организирани през 80-те год. на XIX в. във Франция, с участието на поети, музиканти, актьори. **2.** Театър на миниатюрата. **3.** Нощно заведение с развлекателна програма. **4.** Малка масичка за сервиране. ‹*фр.* cabaret›

кабарѐтен *прил. Прен.* Лек, фриволен, несериозен. ‹от *фр.* cabaret›

кабàт *м. Истор.* Във Византия — императорска одежда, подобна на сакос. ‹от *гр.*›

кабахàт *м.* (**кабахатлѝя** *прил.*) *Разг.* **1.** Вина,

грешка. 2. Грях, прегрешение. ‹*тур.* kabahat›

кабая̀ *ж.* Специфична женска носия в Индонезия, която представлява разкроена рокля с дълги тесни ръкави и която се връзва на гърдите. ‹*индонез.*›

ка̀бел *м.* (**ка̀белен** *прил.*) Един или няколко изолирани електрически проводника; силов кабел. ✧ **Коаксиален кабел.** *Ел.* Двупроводников кабел, предназначен за предаване на високочестотна енергия, при който единият от проводниците е точно по оста на кабела, а другият — във вид на метална плетеница обкръжава първия и го изолира. ✧ **Радиочестотен кабел.** *Техн.* Кабел за предаване на радио- и видеосигнали. ✧ **Оптичен кабел.** *Техн.* Среда за предаване на сигнал, направена от стъклени или пластмасови снопове влакна, обградени от защитен слой, която улеснява предаванията, изискващи широка предварителна (честотна) лента чрез модулиране на фокусиран източник на светлина по влакното. ‹*хол.* kábel›

ка̀белкран *м. Техн.* Товароподемен кран със стационарни или подвижни опори, свързани с носещо въже, по което се движи товарна количка. ‹*нем.* Kabelkran›

ка̀белт и **ка̀белтов** *м. Мар.* 1. Морска мярка за дължина, равна на 0,1 морска миля, или 185,2 м. 2. Корабно въже от растителни влакна със сечение от 150 до 330 мм. ‹*хол.* kabeltouw›

кабернѐ *ср.* 1. *Бот.* Френски сорт грозде. 2. Сухо или десертно червено вино от такова грозде. ‹*фр.* cabernet›

кабеста̀н *м. Мар.* Лебедка, поставена върху вертикален вал, с която се привързват морски съдове към пристан, измъкват се котви и под.; скрипец, шпил. ‹от *исп.* cabestro 'оглавник, юлар' ⇨ *фр.* cabestan›

ка̀бза *ж.* 1. *Остар.* Метално пръстенче за промушване връзките на обувки. 2. *Остар.* Капсула на огнестрелно оръжие. 3. *Разг.* Всяка малка капсулка, пълна с барут. ‹вероятно от *лат.* ⇨ *гр.*›

кабзама̀л и **кабзама̀лин** *м. Истор.* В Османската империя — държавен чиновник, който събирал данъците; бирник. ‹*тур.* kabsamal 'посредник'›

кабѝл 1. Като *нареч. Диал.* Може, възможно е. ✧ **Не е кабил.** Не бива, не е добро. 2. Като *прил.* Съгласен. ‹*тур.* kabil 'възможен'›

кабѝли *мн.* Членове на берберско племе в Североизточен Алжир. ‹от езика *кабили*›

кабѝна *ж.* (**кабѝнен** *прил.*) Малко помещение, предназначено и оборудвано за специални цели. ‹*фр.* cabine›

кабинѐт *м.* (**кабинѐтен** *прил.*; **кабинѐтно** *нареч.*) 1. *Истор.* Обемна мебел (скрин) с малки чекмеджета или прегради, изработвана от XVII до XVIII в. 2. Работна стая. 3. Правителство, министерски съвет. ✧ **Лингвафонен кабинет.** Учебен кабинет, оборудван с апаратура, помагаща при изучаването на чужд език. ‹*фр.* cabinet›

кабинѐтен *прил. Прен.* Откъснат от действителността, от практиката, теоретичен, сух. ✧ **Кабинетна картина.** *Изк.* Малка, прецизно изработена картина със стойност на ценен предмет. ✧ **Кабинетна фотография.** *Фот.* Портретна снимка с размери 14/10 см в паспарту. ‹от *фр.* cabinet›

Кабѝри *мн.* Според древногръцката митология — тайнствени божества, фалически демони, синове на Хефест, чието главно светилище се намирало на о. Самотраки, но били почитани на островите Лемнос и Имброс, дори в Мемфис (Египет); те са трима, четирима или седмина, покровителстват плодородието и мореплавателите, а имената им не могат да се изричат безнаказано. ‹*гр.* собств. Κάβειροι›

каблогра̀ма *ж.* Телеграма, предавана по подводен кабел. ‹*фр.* câblogramme›

каболѐта *ж. Муз.* Малка ария. ‹*ит.* caboletta›

кабо̀с *м.* Узрял плод на какаовото дърво. ‹*фр.* cabosse›

кабота̀ж *м.* (**кабота̀жен** *прил.*) *Мар.* 1. Маршрутите на корабите от едно пристанище до всички останали пристанища на същата държава в едно и също море; крайбрежно корабоплаване. 2. Флотът, който извършва такова плаване. ‹*фр.* cabotage›

каботѐр *м. Мар.* Плоскодънен морски съд с издължена форма. ‹от *исп.* ⇨ *фр.* caboter›

каботѝрам *несв.* и *св.* Плавам с кораб край брега. ‹*фр.* caboter›

кабошо̀н *м. Изк.* 1. Плавно изпъкнала, нешлифована гема. 2. Всеки орнамент, който наподобява такава форма. ‹*фр.* cabochon›

кабра̀н *м. Остар. Диал.* 1. Крина, шиник. 2. Количеството зърно, измерено с такъв съд. ‹*тур.*›

кабриолѐт *м.* Лека двуколка, теглена от един кон. ‹*фр.* cabriolet›

кабу̀ки *ср. неизм. Изк.* Форма на японския театър но, чиито корени са в популярните древни легенди, отличава се със стилизирано действие и сложни костюми, а всички роли се изпълняват от мъже. ‹от *яп.* ka 'пеене' + bu 'танц' + ki 'изкуство'›

кабу̀л₁ и **каву̀л** *м. Остар.* 1. Съгласие, споразумение. 2. Бас, облог. ‹*тур.* kabul›

кабу̀л₂ *м. Кул.* Лют соев сос с различни подправки, използван като добавка към разно-

образни ястия. ‹по името на гр. Кабул, Афганистан›

кабуло̀ *ср.* **1.** Отделение на кораб. **2.** Заведение с лоша слава. ‹*фр.* caboulot›

кабуля̀ *несв. Диал.* Приемам, търпя, понасям. — **кабуля се.** ‹от *тур.* kabul›

ка̀бус *м. Остар.* Запек. ‹от *тур.* kabus›

кав *м. Истор.* Староеврейска мярка за тегло. ‹*евр.*›

ка̀ва *ж. Бот.* Полинезийски храст, от ароматните корени на който се приготвя спиртно питие. Piper methysticum. ‹от езика *тонга* kava 'горчив'›

кава̀д *м. Диал.* Къса горна женска дреха без ръкави; елек, забун. ‹*перс.*›

кава̀к *м.* (**кава̀ков** и **кава̀шки** *прил.*) *Диал.* Крайречна топола. Populus alba. Populus nigra. ‹*тур.* kavak›

кава̀л$_1$ *м.* (**кавалджѝйски** и **кава̀лен** *прил.*) **1.** *Муз.* Народен дървен духов инструмент, който представлява отворена в двата края тръба, обикн. от три вмъкващи се една в друга части, върху едната от които има девет дупчици за пръстите. **2.** *Диал.* Кюнец. ‹*тур.* kaval›

кава̀л$_2$ *м. Диал.* **1.** Слог в градина. **2.** Бразда, леха. ‹от *ит.*›

кавалджѝя *м.* (**кавалджѝйски** *прил.*) Майстор свирач на кавал. ‹*тур.* kavalcı›

кавалѐр$_1$ *м.* (**кавалѐров** и **кавалѐрски** *прил.*) **1.** Мъж, който се отличава с изтънчени обноски. **2.** Придружител на дама. **3.** *Истор.* Средновековен рицар. ‹*фр.* chevalier; *ит.* cavaliere›

кавалѐр$_2$ *м.* (**кавалѐрски** *прил.*; **кавалѐрски** *нареч.*) Носител на орден. ‹*ит.* cavaliere›

кавалерга̀рд *м. Истор.* Войник или офицер от специалния полк на царската руска армия, влизал в състава на гвардейската тежка кавалерия, която охранявала членовете на царското семейство. ‹от *фр.* chevalier 'конник' + garde 'охрана'›

кавалерѝст *м.* (**кавалерѝйски** *прил.*) **1.** Военнослужещ в кавалерийска част. **2.** *Разг.* Добър ездач. ‹*рус.* кавалерист›

кавалѐрия *ж.* (**кавалерѝйски** *прил.*) Конница. ‹*фр.* cavalerie›

кавалѐрствам *несв.* (**кавалѐрстване** *ср.*) Придружавам дама и ѝ служа като кавалер. ‹от *фр.* chevalier›

кавалѐта *ж. Муз.* Прекъсваща тема в арията. ‹*ит.* cavalletta›

кавалѐтен *прил. Изк.* Който не е свързан функционално с определена архитектурна среда (за картина, рисунка или скулптура). ‹от *ит.* cavalletto 'статив'›

кавалѐто *ср. Муз.* Подставката под струните, стреме на цигулка; "магаренце". ‹от *ит.* cavalletto›

кавалка̀да *ж.* Шествие от конници. ‹*фр.* cavalcade›

кавалтѝя *ж. Остар.* Закуска, леко ядене. ‹*тур.* kahvaltı›

каварджѝк$_1$ *м. Диал.* Нещавена кожа, чиято вълна е кадрава, навита като астраган. ‹от *тур.* kabarcık›

каварджѝк$_2$ *прил.* Кадрав. ‹*тур.* kabarcık›

кавардѝсан *прил.* **1.** *Разг.* Запържен. **2.** *Разг. Грубо.* Сърдит, гневен. ‹от *тур.* kabarmak›

кавардѝсвам *несв.* и **кавардѝсам** *св.* (**кавардѝсване** *ср.*) *Разг.* **1.** Запържвам. **2.** Ядосвам някого. — **кавардѝсвам се/кавардѝсам се.** ‹от *тур.* kabarmak›

каварма̀ и **кавърма̀** *ж. Диал. Кул.* **1.** Ядене от кълцета месо, запържени с лук и подправки. **2.** Баница, залята с яйца и мляко. ‹*тур.* kavurma›

кава̀с *м. Остар.* Въоръжен телохранител или прислужник в консулство; гавазин. ‹*тур.* kavas›

кавасѐки *м.* Плоскодънна японска рибарска гемия. ‹*яп.*›

каватѝна *ж. Муз.* **1.** Проста, кратка солова пиеса, която се среща в оперите и ораториите от XVIII и XIX в. **2.** Малка оперна ария или инструментална пиеса. ‹*ит.* cavatina›

кава̀ф *м. Остар.* Обущар. ‹*тур.* kavaf›

кавга̀ *ж.* (**кавгаджѝйски** *прил.*) *Разг.* Шумна разправия, свада, крамола. ‹*тур.* kavga›

кавгаджѝя *м.* (**кавгаджѝйски** *прил.*) *Разг.* Човек, склонен към кавги. ‹*тур.* kavgacı›

кавѐрна *ж.* (**кавернѐзен** *прил.*) **1.** *Геол.* Карстова пещера. **2.** *Мед.* Кухина в белия дроб вследствие разрушаване на тъканта. ‹*лат.* caverna›

кавернѝт *м. Мед.* Възпаление на кухините в пикочния канал и половия член. ‹от *лат.* caverna 'пещера, кухина'›

кавернотѐмия *ж. Мед.* Хирургическо изрязване на кавернозните образувания в белите дробове. ‹от *лат.*›

кавѐт *м. Архит.* Извивка от 1/4 от кръга. ‹от *фр.* cave 'вдлъбнат'›

ка̀ви *мн.* и *м.* В индуизма — поети ясновидци, които обличали вечните истини във формата на поетически химни, известни днес като Ригведа. ‹*санскр.*›

кавита̀ция *ж.* (**кавитациѐнен** *прил.*) **1.** *Физ.* Образуване на кухини в бързодвижеща се течност, изпълнени с пари и газове. **2.** Разяждане на метални части (помпи, турбини, корабни винтове и др.) и износване, което е следствие от процеса в бързодвижеща се течност. **3.** *Хим.* Нискотемпературно кипене на водата. ‹от *лат.* cavitas 'пустота'›

кавитѐт *м. Мед.* Кухина. ‹от *лат.*›

кавитѝрам *несв.* и *св.* (**кавитѝране** *ср.*) *Геол. Мед.* Разяждам, износвам. — **кавитирам се.** ‹*нем.* kavitieren›

кавѝчки *мн. Език.* Препинателен знак от две двойни запетаи ("...") за ограждане на цитати, заглавия и др. ‹*рус.* кавы́чки›

каврѐк *м. Диал.* Женско копринено покривало за глава. ‹*тур.*›

каврък *прил. Диал.* За мустаци, вежди — извит, засукан; вит. ‹*тур.* kivrik›

кавръклѝя *прил. Диал.* Къдрав. ‹от *тур.* kivrik›

кавтòр *м. Диал.* Печка; коптор, кофтор. ‹от *гр.* καβτήρ 'нещо, което гори'›

кавхàн *м.* (**кавхàнски** *прил.*) *Истор.* В Първото българско царство — висша административна и военна титла на втория човек след хана. ‹от *тюркски*›

кàвър *м.* и **кàвървѐрсия** *ж.* Повторно творческо представяне на известно произведение, обикн. музикално. ‹*англ.* cover-version›

кагàл *м.* (**кагàлен** *прил.*) *Истор.* **1.** Юдейска община. **2.** Събрание на иудейските старейшини за решаване на граждански дела. ‹от *евр.* kâhâl 'събрание, сход'›

кагàн *м. Истор.* Наименование на върховния владетел при повечето от евразийски номадски народи: тюрки, авари, хазари и др.; "хан на хановете". ‹*хазарски* khāqān 'управител'›

каганàт *м. Истор.* Ханство, територия, върху която се простира властта на кагана; "степна империя". ‹от *хазарски* khāqān 'управител'›

кагòр *м.* Сорт червено десертно вино. ‹*фр.* cahors›

кагòт *м.* Лицемерен набожник. ‹*фр.* cagot›

кагòти *мн. Истор.* Примитивни племена, живели в Югозападна Франция, неоснователно смятани за лицемерни. ‹от *фр.* cagot›

каготѝзъм *м.* Лицемерие, притворство, двуличие. ‹*фр.* cagotisme›

кагулàр *м. Истор.* Член на френската фашистка организация "Таен комитет за революционни действия", която тероризирала мирното население (от 1932 до 1942 г.). ‹от *фр.* cagoule, качулка с прорези за очите, каквато членовете на организацията носели на тайните си срещи; *фр.* cagoulard›

Кагуцу̀ти *м. Мит.* В японската митология — бог на огъня. ‹*яп.*›

кагю̀па *ж. Рел.* В будизма — една от четиритe основни школи на тибетския будизъм; устна традиция. ‹*тибетски*›

кàда *ж. Диал.* Голяма каца за грозде; кадос. ‹*гр.* κάδα›

кадàвър *м.* Мъртвец, труп. ‹*лат.* cadaver›

кадàйф *м. Кул.* **1.** Тестен продукт, изсушен във формата на конци, от който се прави сладкиш. **2.** Същият тестен продукт, изпечен, след което залят със захарен сироп, гарниран с масло и орехи. ‹*тур.* kadayif›

кадàнс *м.* (**кадансѝран** и **кадàнсов** *прил.*) **1.** Такт, отмереност. **2.** Ритъм (в музика, танц, стих). **3.** *Прен.* Благозвучие. ‹*фр.* cadence›

кадансѝрам *несв.* и *св.* (**кадансѝране** *ср.*) **1.** Спазвам отмереност (в движения, реч). **2.** *Прен.* Правя благозвучен. ‹*фр.* cadencer›

кадансѝран и **кадàнсов** *прил.* **1.** Съпроводен от каданс. **2.** *Прен.* Ритмичен, благозвучен. ‹от *фр.* cadencer›

кадàр *нареч. Диал.* Само. ‹*тур.* kadar›

кадàрка *ж. Сел.-ст.* Унгарски винен сорт лоза, от който се получава тъмночервено вино. ‹*унг.*›

кадастрѝрам *несв.* и *св.* (**кадастрѝране** *ср.*) **1.** Правя план на парцелите в едно селище. **2.** Вписвам оценка за тези парцели в кадастър. ‹*фр.* cadastrer›

кадастрòн *м.* Бяла, плътна, жилава хартия за чертане с негланцирана повърхност. ‹от *фр.* cadastre›

кадàстър *м.* (**кадастрàлен** и **кадàстров** *прил.*) **1.** Регулационен план, регулация. **2.** Опис и оценка на поземлени имоти, които подлежат на облагане с данък. **3.** Списък на хора и животни, водени на отчет. ‹от *провансал.* cadastro ⇨ *фр.* cadastre›

кадевлък и **кадълък** *м. Истор.* Район на кадия. ‹от *тур.* kadı›

кадѐм *м.* (**кадемлѝя** *прил.*) *Разг.* **1.** Успех, сполука. **2.** Човек, предмет, символ, който носи щастие, успех. ‹*тур.* kadem›

кадѐна *ж. Мар.* Верига на котва. ‹*гр.* καδένα›

кадѐнца *ж. Муз.* **1.** Хармонична или мелодична прогресия, която завършва дадена музикална фраза, откъс или композиция. **2.** Откъс от концерт без съпровод, който демонстрира техническото владеене на инструмента от солист. ‹*ит.* cadenza›

кадѐт$_1$ *м.* (**кадѐтски** *прил.*) *Остар.* Възпитаник на средно военно училище в някои европейски страни. ‹*фр.* cadet›

кадѐт$_2$ *м.* (**кадѐтски** *прил.*) *Истор.* Член на Конституционно-демократическата партия в Русия, основана през 1905 г. ‹съкр. от *рус.* к(онституцио́нный) де(мокра́)т›

кàджи *мн.* (кадж *м.*) **1.** *Мит.* В арменската митология — духове на бурите и ветровете. **2.** Храбрец. ‹*арм.*›

кадилък *м. Истор.* Съдебна област, район на един кадия. ‹*тур.* kadılık›

кадифѐ *ср.* (**кадифѐн** *прил.*; **кадифѐно** *нареч.*) *Текст.* Мек копринен, памучен или вълнен плат с мъхеста лицева повърхност. ‹*тур.* kadife›

кадѝши *мн.* (кадѝш *м.*) *Рел.* Староеврейски литургични молитви, в по-голямата си част написани на арамейски език, използвани в различни комбинации, за да разделят частите на богослужението; присъстващите на погребение имат право в рамките на една година след церемонията да изричат тези молитви пред всички в храма, както и на самата годишнина от печалното събитие. ‹от *арамейски* qaddīsh 'свят, свещен'›

кадѝя *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — съдия. **2.** *Рел.* У мюсюлманите — духовник, който съди на основата на мюсюлманското право (шериат). ‹*ар.* qāḍī ⇨ *тур.* kadı›

кадмий *м.* (**кадмиев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял, ковък и мек метал, използван за покриване на метални предмети, за приготвяне на леснотопими сплави (знак Cd). ‹*лат.* cadmium›

кадмѝрам *несв.* и *св.* *Хим.* Покривам метално изделие с кадмий, за да го предпазя от корозия. ‹от *лат.* cadmium›

кадо *ср.* *Рел.* В дзен — път на обучението в духа на дзен, който допринася за духовното развитие на личността. ‹*яп.*›

кадоз *м.* *Диал.* **1.** Голям дървен съд за грозде; лин, кад, кораб. **2.** *Прен.* Дебел човек. ‹*гр.*›

кадрàн *м.* **1.** Слънчев часовник. **2.** Циферблат. ‹*фр.* cadran›

кадрѝл *м.* (**кадрѝлен** *прил.*) **1.** *Муз.* Танц от XVII–XIX в., в който двойките (четен брой) менят състава си. **2.** *Прен.* *Пренебр.* Разместване в средите на чиновниците, при което един заема мястото на друг. ‹*фр.* quadrille›

кàдро *ср.* *Остар.* *Ирон.* Снимка, портрет. ‹*ит.* quadro›

кадровѝк *м.* *Остар.* Чиновник в учреждение, който се занимава с кадрите, (назначения, уволнения и др.). ‹*рус.* кадровик›

кадуцеàтор *м.* *Истор.* Пратеник, (херолд), който води преговори, негов атрибут е златният кадуцей. ‹*лат.* caduceator›

кадуцѐй *м.* **1.** *Истор.* Херолдски жезъл, едни от най-древните символи в света (негово изображение е гравирано върху купа за царя на Лагаш през 2600 г. пр. Хр., както и върху каменни плочки (нагакали) в Индия). **2.** *Мит.* В древна Гърция и Рим — жезълът на Меркурий (Хермес) с две обвити около него змии и с две крила, който в емблематиката е символ на мира и търговията; тояжката изобразява властта/земята, двете змии — благоразумието/огъня и водата, крилете — усърдието/въздуха, а шлемът — възвишените мисли. ‹*лат.* caduceus›

кадуцѝран *прил.* Анулиран, унищожен. ✧ **Кадуцирана акция.** *Юр.* Акция, която е унищожена или заменена с друга поради невнасяне на номиналната ѝ стойност.

кадуцѝране *ср.* *Фин.* Анулиране на акции на нередовни акционери, които не са изплатили емисионната стойност на ценните книжа. ‹от *лат.*›

кадъàскер *м.* *Истор.* В Османската империя — военен съдия. ‹*тур.* kadı 'съдия' + asker 'войник'›

Кадъм *м.* *Мит.* В древногръцката митология — брат на Европа, син на финикийския цар Агенор и основател на беотийския град Тива. ‹*гр.* собств. Κάδμος›

кадъна *ж.* (**кадънски** *прил.*) Съпруга на турчин; ханъма. ‹*тур.* kadın›

кадънгьобек *м.* *Кул.* Много подсладен тестен сладкиш. ‹*тур.* kadıngöbegi›

кадънка *ж.* **1.** *Разг.* Щиглец. **2.** *Диал.* Невестулка. ‹от *тур.* kadın›

кадънпармак *м.* Бяло десертно грозде с твърди, заострени в двата края зърна. ‹от *тур.* kadın + parmak 'пръст'›

кàдър$_1$ *м.* **1.** Обикн. *мн.* Постоянен личен състав от работници и служители в учреждение, предприятие. **2.** *Воен.* Постоянен личен състав на армия в мирно време. **3.** *Воен.* Специално подготвен работник или служител. ‹*фр.* cadre›

кàдър$_2$ *м.* **1.** Отрязък, отделна сцена от филм. **2.** *Прен.* Рамка. ‹*фр.* cadre›

кадъ̀рен *прил.* (**кадъ̀рно** *нареч.*; **кадъ̀рност** *ж.*) *Разг.* Способен, годен да работи. ‹от *тур.* kadir›

каефѐт и **каяфѐт** *м.* *Остар.* **1.** Външност, изглед на човек. **2.** Състояние, положение; хал. **3.** Блясък, великолепие; салтанат. ‹*тур.* keyfiyet›

каж *м.* *Мит.* В митологията на аварите — дух на доброто, покровител на домашното огнище. ‹*авар.* ⇨ *рус.*›

кажу̀ *ср.* *Метеор.* Поривист вятър, придружен от слаби дъждове, който духа в Бразилия през октомври, когато цъфти растението акажу. ‹*порт.*›

казàк *м.* (казàци *мн.*) (**казàшки** *прил.*) **1.** *Истор.* В Русия — наемник. **2.** *Истор.* В древна Русия и Украйна — чин на свободните селяни от военноземеделските общини в покрайнините на империята. **3.** Член на някоя от обособилите се 12 областни групи по поречието на р. Дон, р. Кубан, р. Терек, р. Амур и в други важни райони, който е селянин, потомък на такива свободни селяни. **4.** *Истор.* До 1920 г. по време на Великата отечествена война и днес (възстановено през 1993 г.) — боец от кавалерийска воинска част, чиито членове са потомци на такива свободни се-

ляни. ‹*тюркски*›

казакѝн *м. Остар.* Традиционна руска връхна мъжка и женска дреха, която прилича на къс кафтан, ушита от сукно. ‹*рус.* казаки́н›

казàн$_1$ *м.* **1.** Голям и дълбок домакински съд, обикн. меден. **2.** Съд за варене на ракия. ‹*тур.* kazan›

казàн$_2$ *м. Рел.* Служител, певец в синагога. ‹*евр.*›

казанджѝя *м.* Човек, който обслужва/има казан за варене на ракия. ‹*тур.* kazancı›

казàрма *ж.* (**казàрмен** *прил.*) **1.** Специално обособено място с постройки и площадки, предназначено за войскова част. **2.** *Прен. Разг.* Военна служба. ‹*ит.* caserma›

казàсин *м. Остар.* **1.** Майстор, който обработва сурова коприна. **2.** Производител на украшения. ‹*тур.*›

казачòк *м. Муз.* Руски народен танц в 2/4 такт с бързо темпо и характерни подскоци. ‹*рус.* казачо́к›

казбà *ж. Муз.* Арабска тръстикова флейта, сродна с българската цафара. ‹*ар.* qasba›

казеинàт *м. Хим.* Сол на казеина. ‹от *фр.* caséine›

казеѝн *м.* (**казеѝнов** *прил.*) *Биохим.* Белтък, съставна част на млякото и сиренето. ‹от *лат.* cāseus 'кашкавал'›

казеѝнов *прил.* ✧ **Казеинова боя.** *Биохим.* Всеки пигмент, смесен със свързвател на основата на млечния протеин.

казеиногѐн *м. Биохим.* Най-важният белтък, съдържащ фосфор, специфичен продукт от секрециите на млечните жлези. ‹от *лат.* cāseus 'кашкавал'›

каземàт *м.* **1.** *Истор.* Сводеста камера с амбразури, насочени навън, вградена в дебелата част на крепостна стена. **2.** *Истор.* Част от крепост, подземие използвано за затвор. **3.** *Воен.* Бронирано помещение в кораб, където е разположена корабната артилерия. ‹*фр.* casemate; *ит.* casamatta›

казеòзен *прил. Биохим.* Който наподобява сирене; сиренист. ‹*лат.* caseosus›

казѐп *прил. Диал.* **1.** Лютив. **2.** *Прен.* Лош, свиреп, лют. ‹*тур.*›

казѝно *ср.* **1.** *Истор.* Малка къща или декоративен павилион, построен на територията на друг, по-голям. **2.** *Истор.* Обществен салон за танци през XVIII в. **3.** Игрален дом. ‹*ит.* casino›

казиòнен *прил.* **1.** *Остар.* Даден за ползване от държавата; служебен. **2.** *Прен. Пренебр.* Който е подкрепян от властта. **3.** Формален, бюрократичен. ‹*рус.* казённый›

казѝс *м. Мит.* Зороастрийски жрец. ‹*перс.*›

казмà *ж. Диал.* **1.** Права лопата. **2.** Търнокоп. **3.** Триъгълна мотика. ‹*тур.* kazma›

казуàлен *прил.* Случаен, единичен. ‹*лат.* cāsuālis›

казуалѝзъм *м. Филос.* Ненаучно обяснение на всичко в света със случайността. ‹*рус.* казуали́зм›

казуàр *м. Зоол.* Голяма безкрила птица, която обитава тропическите райони на Нова Гвинея и Австралия. Casuarius galeatus. ‹*мал.* kèsuari›

казуѝст *м.* **1.** *Юр.* Юрист, който се занимава с казуистика. **2.** *Прен.* Ловък в спора човек; софист. ‹от *лат.* casus 'случай'›

казуѝстика *ж.* (**казуистѝчен, казуистѝчески** и **казуѝстки** *прил.*) **1.** *Юр.* Приложение на общите статии на закона към частни юридически случаи. **2.** *Прен.* Ловкост при спор. ‹*фр.* casuistique›

кàзус *м.* (**кàзусен** *прил.*) **1.** *Прен.* Проблем, сложен въпрос. **2.** *Юр.* Сложно, заплетено дело. **3.** *Юр.* Действие с признаци на престъпление, но без вина, поради което е ненаказуемо. ✧ **Казус белли. 1.** *Полит. Воен.* Повод за обявяване на война. **2.** *Прен.* Претекст за разваляне на отношения, за спор. ‹*лат.* casus 'случай'›

казък *м. Диал.* Кол. ‹*тур.* kazık›

казъртмà *ж. Диал. Кул.* Ястие, приготвено от месо, масло, лук, черен пипер и доматен сос. ‹*тур.* kızartma›

кайд *м.* **1.** Племенен вожд на арабите от Северна Африка — Алжир, Мароко и Тунис. **2.** Управител на провинция или окръг в Мароко и Тунис. ‹*ар.* kaid›

кайк *м.* **1.** *Остар.* Плоскодънна рибарска лодка; члун. **2.** *Диал.* Сал за преминаване на река. **3.** *Диал.* Шейна с висока седалка. ‹*тур.* kayık›

каикчѝя *м. Остар.* **1.** Лодкар. **2.** Салджия. ‹*тур.* kayıkçı›

кайл *прил. Диал.* Съгласен, склонен. ‹*тур.* kail›

кайн *м. Диал.* Бук. Fagus silvatica. ‹от *тур.* kayın 'бреза'›

Кàин *м. Библ.* Най-големият син на Адам и Ева, земеделец, който убива брат си Авел, защото Бог отхвърлил неговите дарове; Каин става номад, но е белязан от Бога така, че да не може да бъде убит. ‹*евр.* собств. Cain 'притежание'›

каинѝт *м. Хим.* Минерал от калиева сол с жълтеникав или светлосив цвят, използван в химическата промишленост и като изкуствен тор. ‹*гр.*›

каинѝти *мн. Истор.* Еретици гностици от II в., които приемали Каин за един от висшите еони, оправдавали братоубийството и отхвър-

ляли Новия завет. ‹от *евр.* собств. Cain›

кайт *м. Остар.* 1. Заверка, отметка. 2. Регистрация. ‹*тур.* kayıt›

кайтѝ *несв. Остар.* 1. Вписвам, регистрирам. 2. Заверявам, подпечатвам. ‹от *тур.* kayıt›

кайш *м. Разг.* 1. Ремък. 2. Кожен колан. 3. Бръснарски ремък от кожа, гума или брезент за заглаждане на бръснача. ✧ **Опъвам каиша.** *Разг.* Вършя най-тежката работа. ‹*тур.* kayış›

кайш-баджàк *м. Мит.* Във вярванията на турци и казахи — зъл демон с човешко тяло, който вм. крайници има дълги ремъци. ‹*тур.* kayış 'ремък' + bacak 'крак'›

кайгъна̀ *ж. Диал.* Яйца, пържени с брашно, масло и извара. ‹*тур.* kaygana 'пържени яйца'›

кàйджо *ср. Рел.* В дзен — утринното събуждане на монасите в дзенманастир посредством удряне на дъска или гонг. ‹*яп.*›

кайдѝсан *прил. Разг.* Нарязан на ситно, надребен; счукан. ‹от *тур.* kıymak›

кайдѝсвам$_1$ *несв.* и **кайдѝсам**$_1$ *св. Разг.* Накълцвам, надробявам. ‹*тур.* kıymak 'кълцам', 'меля'›

кайдѝсвам$_2$ *несв.* и **кайдѝсам**$_2$ *св. Разг.* 1. Посмявам, решавам се. 2. Съгласявам се, кандисвам. ‹*тур.* kandırmak›

кàйзер$_1$ *м.* (**кàйзеров** и **кàйзерски** *прил.*) *Истор.* Титла на императорите на Свещената Римска империя, Германската империя и Австро-Унгария. ‹*нем.* Kaiser›

кàйзер$_2$ *м. Кул.* Консервирано свинско или говеждо филе, оваляно в червен пипер или чубрица. ✧ **Кайзер-пастърма.** Пастърма, оваляна в червен пипер и др. подправки. ‹*лат.* caesar ⇨ *тур.* kayseri›

кайлà *ж.* и **кайлò** *ср.* Уред за откъсване и натрошаване на въглища преди тяхното товарене. ‹*нем.* Keil ⇨ *рус.* кайла́, кайло́›

Кайлàса *ж. Рел.* В индуизма и будизма — Сребърната планина, която е свещена за индуисти и будисти, тъй като се смята, че там се намира раят на Шива. ‹*санскр.*›

Кайлу̀шен *м.* В късната китайска митология — божество, очистващо участниците в погребален обряд от нечисти сили. ‹*кит.*›

каймà *ж. Кул.* Смляно или кълцано месо за кюфтета, колбаси и др. ‹*тур.* kıyma›

каймàк *м.* (**каймаклѝя** *прил.*) 1. Гъст маслен слой, образуван на повърхността на сварено прясно или на кисело мляко. 2. Сметана. 3. *Прен.* Най-хубавата, най-добрата част от нещо. ✧ **Обирам каймака.** *Разг.* Вземам най-хубавото, най-доброто. ✧ **"Обиране на каймака".** *Икон.* Политика на ценообразуване за нови продукти, която определя високи първоначални цени, за да "обере каймака", като изземе ресурс от потребителите с по-високи доходи. ‹*тур.* kaymak›

каймакàм и **каймакàмин** *м. Истор.* 1. В Османската империя — управител на каза. 2. Чин полковник в турската армия. 3. В Османската империя — заместник на по-висш сановник. ‹*тур.* kaymakam›

каймàн *м. Зоол.* Алигатор. Caiman. ‹*исп.* caiman›

каймѐ *ср. Разг.* Едра банкнота. ‹*тур.* kaime›

каймѐт *м. Остар.* Цена, важност, значение. ‹*тур.* kıymet›

Каймѝншоу *м.* В древнокитайската митология — фантастичен звяр с девет човешки глави, висок 12 метра, с туловище на тигър. ‹*кит.*›

каймьò *ср. Рел.* 1. В дзен — будисткото име, което монахът или мирянинът получават при посвещаването си в будизма. 2. Будистка посмъртна почетна титла за миряни и монаси, която в съвременна Япония може да се купи на висока цена. ‹*яп.*›

кайнàк *м. Диал.* Извор. ‹*тур.* kaynak›

кайнозòй *м. Геол.* Най-новата геологическа ера от историята на Земята; кайнозой, неозойска ера. ‹от *гр.* καινός 'нов' + ζωή 'живот'›

кайрàк и **кайрѝк** *м. Диал.* 1. Обрасло с драки каменисто място. 2. Камениста, суха и песъчлива нива. ‹*тур.* kayrak›

кайрѐт *м. Диал.* 1. Търпение. 2. Усилие, усърдие. ‹*тур.* kaygı›

кайретѝ *несв. Диал.* 1. Търпя, понасям, грижа се. 2. Ядосвам се, грижа се. ‹от *тур.* kaygı›

кайсѝя *ж.* (**кайсѝев** *прил.*) 1. *Бот.* Овощно дърво от сем. розоцветни с ароматни и сладки оранжеви плодове и с костилка. Prunus armeniica. 2. Плодът на това дърво. ‹*лат.* cassia›

Как *м.* В древноримската митология — син на бог Вулкан, изригващ от чудовищната си уста огън. ‹*лат.*›

какавàн и **какавàнин** *м. Разг.* Глупак, заплес, некадърник, негодник. ‹*тур.* kakavan›

какавѝда *ж.* 1. *Биол.* Междинен стадий в развитието на някои насекоми. 2. *Биол.* Завитото в пашкул насекомо по време на тази метаморфоза. 3. *Прен. Разг.* Човек, който води изолирано и непълноценно съществуване. ‹*гр.*›

какаду̀ *ср. Зоол.* Качулест австралийски папагал. Cacatua. ‹*мал.* ⇨ *нем.* Kakadu›

какàо *ср.* (**какàов** *прил.*) 1. *Бот.* Тропическо дърво, отглеждано в плантации; какаово дърво. Theobroma cacao. 2. Плодът на това дърво — зърна, разположени в твърда обвивка. 3. Прахът, получен след смилането на тези зърна, използван за приготвяне на топла напитка, шоколад или в сладкарството. ‹от *ацтекски* kakauatl 'какаови зърна' ⇨ *исп.* cacao›

какѐмоно *ср. неизм.* Традиционно японско хартиено или копринено пано за окачване на стена, обикн. тясна и дълга лента, върху което има рисунка или надпис, а в долната му част е прикрепена специална ролка за навиване. ‹от *яп.* kake 'окачване, овесване' + mono 'предмет'›

каки₁ *неизм.* **1.** Като *прил.* Който има глинестожълтеникав цвят. **2.** Като *същ. ср.* Багрило с глинестожълтеникав или жълто-кафяво-зеленикав цвят. ‹от *перс.* khāk 'пясък'›

каки₂ *ср. Бот.* Плодът на азиатското дърво Diospyros kaki, обикн. оцветен в червено-оранжевата гама и с форма на домат. ‹*яп.* kaki›

какиемо̀н *м. Изк.* Висококачествен японски порцелан, покрит с пръскана надглазурна украса от емайл или злато, наречен по името на художника Шакайдо Какиемон (1596–1666). ‹от *яп.* собств.›

какистрокра̀тия *ж. Остар.* Господство на най-лошите. ‹*гр.*›

какогра̀фия *ж. Остар.* Неправилен педагогически метод: погрешно писане от страна на учителя и стремеж от страна на ученика да открие грешките, та по такъв начин да учи правописа. ‹*фр.* cacographie›

какодемо̀н *м.* Зъл дух. ‹от *гр.* κακός 'лош' + δαίμων 'дух'›

каколо̀гия *ж. Език.* **1.** Граматически правилен израз, който звучи лошо, дразни. **2.** Неправилна подредба на думите в изречение. **3.** Злословие. ‹*гр.* κακολόγια›

какосѝнтенон *м. Остар.* Погрешна форма на дума. ‹*гр.*›

какосѝтия *ж. Мед.* Невъзприемчивост към определени храни. ‹*гр.*›

какотро̀фия *ж. Мед.* **1.** Лошо хранене. **2.** Отпадналост поради лошо хранене. ‹от *гр.* κακός 'лош' + τροφή 'храна'›

какофѝл *м.* Привърженик на злото. ‹*гр.*›

какофѝлия *ж.* Извратена любов към злото. ‹*гр.*›

какофо̀ния *ж.* (**какофонѝчен** *прил.*) **1.** *Муз.* Неритмично натрупване на тонове, неприятно за слушане; неблагозвучие. **2.** *Разг.* Гълчава, врява. **3.** *Разг.* Безредие, хаос. ‹*гр.* κακοφωνία›

ка̀ктус *м.* (**ка̀ктусов** *прил.*) *Бот.* Пустинно многогодишно растение с месесто стъбло, покрито с бодли, с красиви цветове, отглеждано като стайно цвете. Cactus.

ка̀кула *ж. Диал.* **1.** Конски босилек; салвия. **2.** Градински чай. ‹*тур.* kakule›

ка̀ла₁ *ж. Бот.* **1.** Стайно цвете с едри бели фуниевидни цветове; калия. Calla. **2.** Растения от сем. змиярникови, чиято родина е Южна Африка, неговите представители в стайни условия достигат 1 м височина и са ценени заради красивите им цветове: пантедесхия, рикардия, булчински букет. Zantedeschia.

Ка̀ла₂ *м. Рел.* В индуизма — Времето, име на Яма, бога на смъртта. ‹*санскр.*›

кала̀-азѝр *м. Мед.* Инфекциозна болест, типична за тропиците, причинявана от едноклетъчния организъм Leishmania donovani, когато той попадне в черния дроб, характеризираща се с треска и рязко намаляване на теглото на болния; висцерална лайшманиоза. ‹от *асамски* kālā 'черен' + āzār 'болест'›

калабалъ̀к *м. Разг.* Навалица. ✧ **Правя калабалък.** *Разг.* Присъствам, без да участвам. ‹*тур.* kalabalık›

кала̀диум *м. Бот.* Стайно растение, чиято родина е Бразилия, с много хибриди, ценени заради едрите, тънки като хартия сърцевидни листа, обагрени в различни цветове. Caladium.

кала̀й *м.* (**кала̀ен** *прил.*) **1.** *Хим.* Сребристобял мек ковък и пластичен метал, който се използва за калайдисване и влиза в състава на много сплави (знак Sn). **2.** *Прен. Разг.* Хокане, мъмрене. ‹от *тур.* kalay›

калайджѝя *м.* (**калайджѝйски** *прил.*) Занаятчия, който калайдисва съдове. ‹*тур.* kalayci›

калайдѝсвам *несв.* и **калайдѝсам** *св.* (**калайдѝсване** *ср.*) **1.** Покривам меден домакински съд с тънък слой калай, за да не се окислява. **2.** *Прен. Разг.* Карам се строго, мъмря. ‹от *тур.* kalay›

калайма̀ *ж. Остар.* **1.** Калайдисване. **2.** Лъскавина, блясък. ‹от *тур.* kalay›

калама̀р *м. Диал.* **1.** Кочан, мамул от царевица с оронени зърна. **2.** Прибор за писане; дивит. ‹от *гр.*›

каламбу̀р *м.* (**каламбу̀рен** *прил.*) Игра на думи; игрословица. ‹*фр.* calembour›

каламѝн *м.* **1.** *Минер.* Цинков силикат, който съдържа до 67,4 цинков окис; хемиморфит. **2.** Розов прах, който се състои от цинков окис и железен окис, използван за лечебни цели в състава на успокояващи лосиони и мехлеми. ‹*фр.* calamine›

каламѝт *м. Палеонт.* **1.** Изчезнал клас хвощови дървета, от които са запазени само вкаменени останки. Calamites. **2.** Всяка вкаменелост с растителен произход, която прилича на тръстика. ‹от *лат.* calamus 'парче' ⇨ *фр.* calamite›

каламитѐт₁ *м.* Масова поява на насекоми, които причиняват огромни опустошения. ‹от *лат.* calamitās ⇨ *фр.* calamité›

каламитѐт₂ *м. Икон.* Влошаване на финансовото състояние на предприятие поради нещастно стечение на обстоятелствата. ‹от *лат.*

calamitās ⇨ *фр.* calamité›

ка̀ламос *м. Църк.* В християнски храм — каменен стълб, поставян в олтара, за да символизира Божия престол. ‹*гр.*›

каламо̀т *м. Диал.* Тръстикова леса за простиране на пашкули. ‹*гр.* καλαμωτή›

кала̀ндер и **кала̀ндър** *м.* Машина с валяци, между които се пуска материал (плат, хартия, картон), за да получи гладкост и лъскавина. ‹*фр.* calandre›

кала̀ндо *нареч. Муз.* С преход от форте към пиано и от пиано към пианисимо (за постепенно намаляване силата на звука). ‹*ит.* calando›

кала̀ндри *мн. Истор.* Членове на католически братства в Германия през XIII в., които се събирали на първо число всеки месец за панихиди на починалите. ‹от *лат.* kalendae›

каландрѝрам *несв.* и *св.* (**каландрѝране** *ср.*) Обработвам (плат, хартия, гума и др.) с каландър. ‹*фр.* calandrer›

каландро̀на *ж. Истор.* В древна Гърция — свирка с два отвора. ‹*гр.*›

каланѐтика *ж. Спорт.* Система от бавни гимнастически упражнения за разтягане, с които се постига гъвкавост и стегнатост на ставите и мускулите. ‹от *англ.* собств.›

калантар̀ *м. Истор.* В древна Русия — ризница, доспехи от пластинки, прикрепени с пръстенчета, от пояса до коленете. ‹*рус.*›

каланхо̀е *ср. Бот.* Всяко от сочните тропически растения от рода Kalanchoe, най-разпространена от които е разновидността K. blossfeldiana и нейните хибриди — тя е храстовидна, има месести листа и дава едри гроздове от дребнички, ярко оцветени цветове (в червено, оранжево, жълто, розово и лилаво), някои от които са много ароматни, листата са тъмнозелени с формата на розетка. ‹от *кит.* име на един от видовете›

кала̀о *ср. Зоол.* Птица от сем. птици носорози с черно-бели пера, с два рога на човката, която обитава планинските гори на п-в Индустан, в Източен Индокитай и на п-в Малака и се храни с плодове, насекоми, дребни влечуги и гризачи; двурога птица носорог. Buceros bicornis. ‹от *мал.* ⇨ *фр.* calao›

каластѝр *м. Диал.* Малка мотика с дълга дръжка. ‹от *гр.*›

кала̀та *ж. Муз.* Италиански танц в 2/4 такт. ‹*ит.*›

калатѐя *ж. Бот.* Тропическо растение, родом от Бразилия, родствено с марантата – листата му са лъскави или кадифени, овални или издължени, но всички са много красиво и различно нашарени. Calathea.

ка̀латос *м. Архит.* Камбановидно вътрешно ядро на коринтски капител. ‹*гр.*›

калатра̀ви *мн. Истор.* Членове на испански монашески орден, съществувал до края на XIV в. ‹*исп.* calatravo›

калау̀з и **калау̀зин** *м. Диал.* **1.** Търговски помощник или водач, който познава местните хора. **2.** Водач, разводач. **3.** Голяма часовникова стрелка. **4.** Топка на врата. ‹*тур.* kilavus›

калафа̀т *м. Диал.* **1.** Кълчища за запълване на дупки в ладия. **2.** Побой. ‹*тур.* kalafat›

калафа̀тя *несв. Диал.* Запушвам с калафат цепнатините на плавателен съд. ‹от *тур.* kalafat›

ка̀лачакра *ж. Рел.* В будизма — последната, най-комплексна будистка тантра (X в.), която се състои от три части, занимаващи се с физическия свят, с неговия строеж и с визуализацията на божества; колело на живота. ‹*санскр.*›

кала̀шник *м. Разг. Воен.* Автоматично скорострелно оръжие с 30 патрона, произвеждано в бившия СССР, а дн. — в Русия; шмайзер, автомат. ‹по името на *рус.* изобретател М. Т. Калашников (род. 1919)›

калбесѐм *ж. Мит.* В келтската митология — свръхестествено женско същество, което отвлича деца в гората, олицетворение на злото. ‹*келтски*›

калбурджѝя *м. Диал.* Решетар. ‹от *тур.* kalbur›

калвадо̀с *м.* Силно алкохолно питие, приготвено от ябълки; ябълкова ракия. ‹по името на *фр.* департамент Calvados›

калвѝла *ж. Бот.* Сорт трайна ябълка. ‹от *фр.* собств. Calleville, село в Нормандия›

калвинѝзъм *м. Рел.* Направление на протестантството, създадено от Жан Калвин (1509–1564), в чиято основа е заложена доктрината за абсолютното предопределение, което проповядва аскетизма и премахва много католически празници (днес е най-широко разпространено в САЩ, Великобритания, Холандия, Швейцария). ‹от *фр.* собств. J. Caulvin ⇨ calvinisme›

калвинѝст *м.* Последовател на калвинизма. ‹*фр.* calviniste›

Ка̀лвис *м. Мит.* В балтийската митология — ковач, помощник на гръмовержеца Перкунас. ‹*литовски*›

Калгама̀ *м. Мит.* В манджурската митология — герой, който се превърнал в жена, за да си върне свръхестествените способности. ‹*кит.*›

ка̀лдер *м. Геол.* Голям кратер, който се е образувал след пропадането на централната част на вулкан. ‹от *исп.* собств. Caldera, кратер на Канарските о-ви ⇨ *англ.* caldera›

калдерàрии *мн. Истор.* Членове на тайно политическо общество в Италия. ‹от *ит.* собств.›

калдъръ̀м *м.* Настилка на двор или улица, направена от натрошени камъни. ‹*тур.* kaldırım›

калѐ *ср.* **1.** *Остар.* Крепост, твърдина. **2.** *Разг.* Развалини от селище, сграда и под. **3.** *Прен.* Голяма и много здрава, яка сграда. ✧ **Кале съм.** *Разг.* Много съм добре, стабилен съм. ‹*тур.* kale›

Калевàла *ж. Лит.* Епос на карело-финския народ, който включва 50 песни, описващи приключенията на героите от приказната страна Калевала, компилиран от Елиас Льонрот в периода 1835—1849 г. ‹от *фински* kaleva 'от герой'›

калѐври *мн.* (калѐвра *ж.*) *Остар.* Плитки кожени обувки, изработвани ръчно. ‹от *тур.* kalevra›

каледамѐнте *нареч. Муз.* Разпалено. ‹от *ит.* coldo 'горещ'›

каледонѝд *м. Геол.* Нагъната земна структура, възникнала през първата половина на палеозойската ера. ‹от *фр.* собств. Calédonie, старото име на Шотландия›

каледонски *прил. Геол.* Свързан с първия нагъвателен етап през първата половина на палеозоя — към средата и в края на силурския период. ‹от *фр.* собств. Calédonie, старото име на Шотландия›

калейдоскòп *м.* Зрителна тръба, в единия край на която са поставени огледала и разноцветни стъкълца, които при въртене на тръбата образуват различни фигури. ‹от *гр.* καλός 'хубав' + εἶδος 'вид' + σκοπέω 'гледам'; *фр.* kaleidoskop›

калѐко *м. Диал.* Съпруг на майчина или бащина сестра; свако. ‹от *гр.*›

калѐм *м.* **1.** *Остар.* Пръчица от мек минерал за писане върху плоча, използвана някога в училище. **2.** *Разг.* Молив. **3.** *Разг.* Сметка, изчисление. **4.** Клонка от дърво за присаждане. **5.** *Рел.* Символ на предопределението в исляма и в учението на суфистите — Аллах създал калема (перото), за да напише съдбата върху Книгата (Корана) до деня на Възкресението. ‹*ар.* al kālām›

калемà *ж.* Силен океански прибой по западните брегове на Северна Африка, при който вълните достигат височина 6 м. ‹*ар.*›

календàр *м.* (**календàрен** *прил.*) **1.** Система за измерване на времето, която се основава на периодично повтарящи се природни явления. **2.** Печатно издание (книга, отделен лист и др.) с означени дните и месеците на една година. ✧ **Григориански календар (нов стил).** Календар, установен от папа Григорий XIII през 1582 г., въведен в България през 1916 г., когато 31 март е последван направо от 14 април. ✧ **Календар бенгали.** Календар, въведен в нач. на XIX в. и валиден до днес в Индия, който разделя годината на 12 лунни месеца. ✧ **Православен календар.** Всички празници в течение на една година, които Православната църква почита. ✧ **Юлиански календар (стар стил).** Летоброене, въведено при Юлий Цезар, официален календар на Християнската църква от 325 г. ‹*лат.* kalendārium›

календàрен *прил.* ✧ **Календарна година.** Времето от 1 януари до 31 декември. ✧ **Календарни сцени.** *Истор.* Цикъл от дванадесет сцени, които изобразяват различни селскостопански дейности, комбинирани със съответния зодиакален знак, характерен е за средновековното изкуство. ‹от *лат.* kalendārium›

календѐр *м. Рел.* Член на просешки дервишки орден в Турция, Иран и Индия. ‹*перс.* kalandar›

калѐнди *мн.* (калѐнда *ж.*) *Истор.* В древен Рим — название на първия ден от всеки месец на годината. ‹*лат.* Kalendae›

калѐндула *ж. Бот.* Тревисто растение от сем. сложноцветни с жълто-оранжеви съцветия; нокти. ‹*лат.* kalendae›

калѐп *м. Диал.* Гранче, чиле. ‹*тур.* kalıp›

калѐсвам *несв.* и **калѐсам** *св. Остар.* Каня на сватба ‹от *гр.*›

кàлеш$_1$ *прил.* **1.** Вакъл, бял с черни петна около очите (за животно). **2.** Вакъл, с черни очи, с гъсти черни вежди (за човек). **3.** *Разг.* Гиздав, хубав. ‹*ар.*›

кàлеш$_2$ *м. Диал.* Билката омайниче. ‹от *ар.*›

Кàли *ж.* **1.** *Рел.* В индуизма — черният език на бога на огъня Агни, който притежавал седем трепкащи огнени езика; персонификация на злото. **2.** *Рел.* В индуизма — черната богиня, свирепата съпруга на Шива, божествената майка, която е символ на разпадането и унищожението, почитана особено в Бенгалия. **3.** Единицата в играта на зарове, най-лошият зар, символ на липсата на късмет. ‹*санскр.*›

калибрѝрам *несв.* и *св.* (**калибрѝране** *ср.*) **1.** *Техн.* Градуирам измервателен уред, за да може измерването да се извършва в определени единици. **2.** Измервам с калибър. **3.** Подбирам по форма, сортирам по големина. ‹*фр.* calibrer›

калѝбър *м.* **1.** Диаметърът на отвора на цевта на огнестрелно оръжие. **2.** Диаметърът на куршум или снаряд. **3.** *Техн.* Уред за измерване формата, размера, разположението или разстоянието между части на машина.

4. *Прен. Разг.* Размер, големина, величина, ранг и др. ‹*фр.* calibre›

калѝга *ж. Истор.* 1. В древен Рим — кожена обувка, подобна на сандал, която римските войници обували. 2. В древна Русия — обувки, които надявали на краката на мъртвите. ‹*гр.*›

калиграф *м.* 1. Човек, който професионално се занимава с калиграфия. 2. Човек, който пише красиво. ‹*гр.*›

калиграфия *ж.* (**калиграфски** *прил.*; **калиграфски** *нареч.*) Красиво изписване на букви. ‹*гр.* καλλιγραφία›

калиграфски *прил.* ✧ **Калиграфска живопис.** *Изк.* 1. Абстрактно модерно изкуство от 40-те год. на XX в., наподобяващо източната калиграфия. 2. Китайски и японски тушови картини. ‹от *гр.* καλλιγραφία›

калигхат *ж. Изк.* Простонародна живописна школа в Индия, свързана с храма на богинята Кали в гр. Калигхат, съществувала до ок. 1930 г. ‹от собств. на *хинди*›

калиев *прил.* ✧ **Калиев бикарбонат.** *Хим.* Бяло разтворимо вещество, използвано в домакинството и като противокиселинно средство. ✧ **Калиев бромид.** *Хим.* Бяла кристална сол с приложение в медицината и фотографията. ✧ **Калиев йодид.** *Хим.* Бяло кристално разтворимо вещество с приложение във фотографията и медицината. ✧ **Калиев карбонат.** *Хим.* Бяла, силно разтворима и силно хигроскопична сол с приложение в производството на стъкло и сапун. ✧ **Калиев нитрат.** *Хим.* Селитра. ✧ **Калиев перманганат.** *Хим.* Тъмновиолетова кристална разтворима сол, която се използва като дезинфекционно средство. ✧ **Калиев хлорат.** *Хим.* Бертолетова сол.

калий *м.* (**калиев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял мек метал, чиито соли се използват в медицината, техниката и селското стопанство (знак K). ‹*ар.* al-qali 'сода'›

калилогия *ж. Остар.* Красноречие. ‹*гр.*›

калим *м.* У тюркоезичните народи — откуп, който се дава за невестата. ‹*тюркски*›

калимавка *ж.* Шапка на православен духовник — черна за монасите и виолетова за свещениците. ‹*гр.* καμηλαύκιον›

калимана *ж.* 1. *Диал.* Кръстница. 2. *Зоол.* Невестулка. ‹*гр.* καλημάνα›

калимера *ж.* ✧ **Развалям калимерата.** *Разг.* Скарвам се, развялам си отношенията с някого ‹*гр.* καλημέρα›

калиновци *мн. Истор.* В Русия — членове на секта от XIX в., възникнала в гр. Новгород, наречена на основателя ѝ Калин Астершин. ‹от *рус.* собств.›

Калиопа *ж. Мит.* Муза на епоса и красноречието. ‹*гр.* собств. Καλλιόπη, муза на епическата поезия и майка на Орфей›

калипсо$_1$ *ср. Муз.* 1. Латиноамерикански танц с бърз ритъм, който води началото си от народна песенно-танцувална форма от о. Тринидад. 2. Бален танц за двама с размер 1/4. ‹от *гр.* собств.›

Калипсо$_2$ *ж. Мит.* Нимфа, дъщеря на Атлантида, която живеела на приказния о. Огития, където приела Одисей след корабокрушението му и го задържала 7 години, но била принудена да се подчини на заповедта на Зевс и да пусне героя, като му помогне да построи кораб за завръщането му в Троя. ‹*гр.* собств. Καλυψώ›

Калирроя *ж. Мит.* В древногръцката митология: 1. Една от океанидите. 2. Речна нимфа, дъщеря на Ахелой и Амфотера. 3. Нимфа, дъщеря на речния бог Скамандър. ‹*гр.*›

калистеи *мн. Истор.* Празници на о. Лесбос и на Еловите острови, посветени на красотата. ‹*гр.* собств. Καλλιρρόη›

калистения *ж. Истор.* В древна Гърция — гимнастика за развиване на красотата и силата на девойките, античен предшественик на аеробиката и каланетиката. ‹*гр.*›

Калисто *ж. Мит.* В древногръцката митология — нимфа, дъщеря на цар Ликаон, спътница на Артемида, която Зевс съблазнил, а Хера в пристъп на гняв превърнала в мечка. ‹*гр.* собств. Κάλλιστος›

калитата *м. Диал.* Кръстник, кум. ‹*гр.*›

калифорний *м. Хим.* Радиоактивен химически елемент, получен изкуствено (знак Cf). ‹по името на *амер.* щат California, където е открит›

калка *ж.* 1. Прозрачна хартия за копиране на чертежи или рисунки. 2. *Език.* Дума или израз, образувани чрез буквален превод на съответната дума или израз от чужд език. ‹*фр.* calque›

калкан$_1$ *м.* (**калканен** *прил.*) *Зоол.* Морска дънна риба с плоско тяло, покрито с костни плочки, която има несиметрично разположени очи. Rhombus. ‹*тур.* kalkan 'щит'›

калкан$_2$ *м.* (**калканов** *прил.*) *Архит.* Външна задна стена на сграда, без прозорци и врати, която стои на границата на съседен двор. ‹*тур.* kalkan›

калкан$_3$ *м.* (**калканен** *прил.*) *Остар.* Колело на воденица. ‹*тур.* kalkan›

калканеус *м. Анат.* Голяма кост на стъпалото на крака, която образува издатъка на петата. ‹*лат.*›

Калки *м. Рел.* В индуизма — Белият кон, десетият аватара, който се очаква да дойде и да победи Яма, ставайки по този начин бо-

жествения човек на земята. ‹*санскр.*›

калкѝрам *несв.* и *св.* **1.** Снемам копие на чертеж или рисунка върху прозрачна хартия. **2.** *Език.* Образувам дума или израз, превеждайки буквално съответна чужда дума или израз. **3.** *Прен.* Подражавам сляпо. ‹*фр.* calquer›

калкулàтор *м.* Сметачна машина. ‹*лат.* calculātor›

калкулàция *ж.* (**калкулациòнен** *прил.*) *Фин.* **1.** Пресмятане себестойността на стока, извършена работа и под. **2.** Документ с такива изчисления. ‹*лат.* calculatio›

калкýли *мн.* (**калкулòзен** *прил.*) *Мед.* Твърда камъкоподобна маса, образувана в организма, обикн. в жлъчния мехур или в пикочния канал; камък. ‹*лат.* calcul›

калкулѝрам *несв.* и *св.* (**калкулѝране** *ср.*) Правя калкулация. ‹*лат.* calculāre›

калкулòза *ж.* *Мед.* Наличие на калкули в организма. ‹от *лат.* calcul›

калкулòзен *прил.* ✧ **Калкулозен пиелит.** *Мед.* Възпаление, причинено от образуването на камъни в бъбреците. ‹*лат.* calculōsus›

кàлма *нареч.* *Муз.* Спокойно. ‹*ит.* calma›

калмàр *м.* *Зоол.* Морско главоного мекотело с 10 пипала на главата, използвано за храна. Teuthoidea. ‹*фр.* calmar›

кàлмато *нареч.* *Муз.* Затихващо. ‹*ит.* calmato›

калòзен *прил.* *Анат.* Който е образуван от втвърден епител. ‹*лат.*›

каломѐл *м.* (**каломѐлов** *прил.*) *Хим.* Бели, неразтворими във вода кристали, използвани в медицината като слабително и дезинфекционно средство. ‹от *гр.* καλός 'хубав' + μέλας 'черен'›

калоресцѐнция *ж.* *Физ.* Поглъщане на светлинни лъчи от дадена повърхност, превръщането им в топлина и последвалото топлинно излъчване. ‹*лат.*›

калоризàция *ж.* *Хим.* Насищане повърхността на желязо, чугун или стомана с алуминий, за да получат огнеупорност. ‹*лат.* calor 'топлина'›

калоримѐтрия *ж.* (**калориметрѝчен** *прил.*) Раздел от физиката, който изучава методите, единиците и уредите за измерване на количеството топлина, поглъщано или отделяно при различни процеси. ‹от *лат.* calor 'топлина' + *гр.* μετρέω 'меря'›

калоримѐтър *м.* (**калориметрѝчен** *прил.*) Уред, с който се определя количеството топлина, отделено, погълнато или пренесено; топломер. ‹*фр.* calorimètre›

калорифѐр *м.* **1.** *Техн.* Топлообменен уред за загряване на въздух или газове посредством топла вода, топъл въздух или пара. **2.** Парова или водна отоплителна инсталация. **3.** Отоплителен радиатор. ‹*фр.* calorifère›

калорѝчност *ж.* (**калорѝчен** *прил.*) **1.** *Физ.* Количеството топлина, получено при изгаряне на 1 кг гориво, измерено в джаули. **2.** Енергийната стойност на хранителните продукти при усвояването им от организма, изразена в топлина и измерена в калории. ‹от *фр.* calorique›

калòрия *ж.* (калòрии *мн.*) (**калорѝен** и **калорѝчен** *прил.*) *Физ.* Единица мярка за определяне на количество топлина. ‹от *лат.* calor 'топлина' ⇨ *фр.* calorie›

калòфер *м.* *Бот.* Многогодишно растение, градинско цвете с кичести жълти цветове, използвано като подправка. Chrysanthemum balsamita. ‹*гр.*›

кàлпа *ж.* *Рел.* В индуизма, будизма и дзен — световен цикъл, световен период. ‹*санскр.*›

кàлпав *прил.* (**кàлпаво** *нареч.*) *Разг.* **1.** Мързелив; недобросъвестен. **2.** Некачествено, лошо изработен. ‹*тур.* kalp›

калпазàн и **калпазàнин** *м.* *Разг.* Мързелив, несериозен, недобросъвестен човек. ‹*тур.* kalpazan›

калпàк *м.* (**калпаклѝя** *прил.*) **1.** Висока кожена шапка с косъма навън. **2.** Похлупак. ‹*тур.* kalpak›

калпакчѝя *м.* *Остар.* Човек, който прави/продава калпаци. ‹от *тур.* kalpak›

калтабàнин *м.* *Диал.* **1.** Тежък, тромав човек, животно. **2.** *Прен.* Измамник, лъжец. **3.** *Прен.* Немарлив човек; повлекан. ‹от *тур.* kaltak›

калтàк *м.* *Диал.* **1.** Седло. **2.** *Прен.* Долен човек. ‹*тур.* kaltak›

кàлтемайл *м.* *Истор.* Техника за нанасяне на лакове, използвана през XVI и XVII в. като имитация на емайл. ‹*нем.* Kaltemail›

калýгер$_1$ *м.* (**калýгеров** и **калýгерски** *прил.*) *Рел.* В Православната църква — монах, инок. ‹*гр.*›

калýгер$_2$ *м.* *Зоол.* Черен лешояд. Aegypius monachus. ‹*гр.*›

калугерѝя *несв.* Покалугерявам, замонашвам. — **калугеря се.** ‹от *гр.*›

Калýнга *м.* *Мит.* У африканските народи банту — първобожество, баща на всички предци, които след смъртта си отиват отново при него. ‹от езика *банту*›

кàлус *м.* (**кàлусен** *прил.*) **1.** *Биол.* Израстък на растение на мястото, където е било наранено, резултат от деление на съседни клетки. **2.** *Мед.* Костна тъкан, която се образува след сращване на счупена кост; уплътнение, надебеляване на кожата. ‹*лат.* callus 'мазол'›

кàлфа *м.* (**кàлфенски** *прил.*) Занаятчия или художник, който е завършил подготовката

си в дадена професия, но не е получил званието "майстор" в определена гилдия, еснаф и под. ‹*тур.* kalfa›

калцеолàрия *ж. Бот.* Градинско декоративно растение с бели, жълти или червени цветове, които приличат на малки обувки. Calceolaria. ‹от *лат.* calceolus 'малка обувка'›

кàлци *мн.* **1.** Дебели плетени чорапи без ходила. **2.** *Остар.* Вид потури. ‹*ит.* calza 'чорап'›

кàлциев *прил.* ✧ **Калциев карбонат.** *Хим.* Бяло неразтворимо вещество, което се среща като креда, варовик, мрамор и др., с приложение в производството на вар и цимент. ✧ **Калциев нитрат.** *Хим.* Бяло хигроскопично вещество, използвано в производството на торове, взривни вещества, кибрит и др. ✧ **Калциев оксид.** *Хим.* Негасена вар. ✧ **Калциев сулфат.** *Хим.* Слабо разтворима бяла сол, срещана като гипс. ✧ **Калциев хидроксид.** *Хим.* Гасена вар. ✧ **Калциеви силикати.** *Хим.* Природни материали, които се използват в производството на стъкло и цимент. ‹от *лат.* calx, calcis 'вар'›

кàлций *м.* (**кàлциев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял метал, съставна част на варовиците и органичните съединения (знак Ca). ‹от *лат.* calx, calcis 'вар'›

калцинàция *ж.* **1.** Превръщане на металите в окиси чрез изгаряне или достъп на въздух. **2.** Превръщане във вар. **3.** Нагряване на тебешир, вар, сода и др. за отделяне от тях вода, въглеродуокис и др. **4.** *Мед.* Заздравяване на язва във вътрешен орган, на каверна в бял дроб. ‹от *лат.* calcino 'превръщам във вар'›

калциниpàм *несв.* и *св.* (**калциниpàне** *ср.*) **1.** *Хим.* Обезводнявам калциеви съединения до получаване на калций. **2.** Нагрявам материали, за да ги пречистя от летливи вещества. **3.** *Мед.* Покривам с твърдо вещество, заздравявам. — **калцинирам се.** ‹*лат.* calcino›

калциноза *ж. Мед.* Патологично отлагане на калциеви соли в тъканите. ‹от *лат.* calcino 'превръщам във вар'›

калцùрам *несв.* и *св.* (**калцùране** *ср.*) *Мед.* Покривам, пропивам с калций. — **калцирам се.** ‹от *лат.* calcino›

калцùран *прил.* Подложен на калциране или се е калцирал (за тъкан). ‹от *лат.* calcino›

калцùт *м. Хим.* Природен кристален калциев карбонат. ‹от *лат.* calx, calcis 'вар'›

калциферòл *м. Хим. Биохим.* Кристален ненаситен алкохол, получаван от действието на ултравиолетовите лъчи върху ергостерол и участващ в състав на витамин D; от недостига му в организма се получава рахит; витамин D_2. ‹съкр. от *лат.* calcify(erous) + (ergo-st)erol ⇨ *нем.* Kalziferol›

калцифùлен *прил.* **Калцифилни растения.** *Бот.* Растения, които обичат варовита почва и най-добре се развиват върху нея (напр. еделвайс).

калцифòбен *прил.* **Калцифобни растения.** *Бот.* Растения, които не обичат и избягват варовита почва, тъй като не се развиват добре върху нея.

калцùни *мн.* (калцùн *м.*) **1.** *Остар.* Подобни на чорапи обувки от дебел плат. **2.** Дебели плетени чорапи без ходила; калци. ‹*ит.* calzoni 'панталони'›

калъп *м.* (**калъпен** *прил.*) **1.** Твърда форма за еднакви отливки. **2.** Приспособление, обикн. дървено, за обтягане на обувки. **3.** Отливка. **4.** *Прен. Разг.* Образец, шаблон. ✧ **По калъп.** *Разг.* Еднакво, стереотипно, еднообразно. ‹*тур.* kalıp›

калъф *м.* (**калъфен** *прил.*) Обвивка от плат, кожа, мукава и др., която предпазва предмет от повреждане. ‹*тур.* kılıf›

калъч *м. Остар.* Извита сабя. ‹*тур.* kılıç›

калъчка *ж. Разг.* **1.** Калъч. **2.** Ножка. ‹*тур.* kılıç›

калюмèт *м.* Свещената лула на прерийните индианци, описвана в техните древни текстове като живо същество, която може да бъде лула на мира и лула на войната. ‹*канад. фр.* calumet›

калùн *м.* Прибор за пушене с филтрация на тютюневия дим през вода. ‹*перс.* kaljān›

калùска *ж.* Открита луксозна кола, теглена от няколко чифта коне. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

камà *ж.* **1.** Двуостър нож; ханджар, кинжал. **2.** Железен или дървен клин за цепене на дърва. ‹*тур.* kama›

кàма *м.* **1.** *Рел.* В индуизма и будизма — сетивно желание, полово желание. **2.** *Мит.* В индуизма — бог на любовта, подобен на Ерос и Купидон, който има тайнствен произход, много имена и различни атрибути. ‹*санскр.* ⇨ *пали*›

камадогàми *мн. Мит.* В японската митология — богове на домашното огнище. ‹*яп.*›

камалдулèнси *мн. Истор.* Монаси от основания на Апенините през 1012 г. католически орден на св. Ромуалд. ‹*лат.* ⇨ *ит.*›

камамбèр *м. Кул.* Вид сирене. ‹по името на Camembert, местност в Нормандия, Франция›

камàр *м.* Дравидско племе в Индия. ‹*инд.*›

кàмара *ж.* **1.** Парламент, сенат. **2.** Сградата на парламент. **3.** Учреждение, което ръководи и подпомага клон от търговията, културата и др. ‹*лат.* camera›

камàра *ж. Разг.* **1.** Купчина, грамада. **2.** Купа

сено, слама и др. ‹*гр.*›

камарàд *м. Остар.* Другар. ‹от *фр.* camarade›

камарѝла *ж.* **1.** *Истор.* Тайният държавен съвет на испанския крал Фердинанд VII. **2.** *Прен.* Група придворни, приближени на монарха, които извличат лични облаги от управлението. **3.** *Прен.* Непочтени хора, работещи за лична облага; клика. ‹*исп.* camarilla›

кàмас *м.* Одраната, обработена кожа на лос, елен и др. копитно животно, използвана от северните народи за изработването на обувки, ръкавици, дрехи и под. ‹от *саамски* kamas›

Кàмасутра *ж.* В индуизма — основен текст на шактизма, написан от учения Ватсяяна през X в., който днес се ползва с особена популярност (най-близки до оригинала са немските преводи от 1897 и 1965 г.). ‹от *санскр.* kāma 'любов' + sūtra 'нишка'›

камàт *м. Диал.* Работа, умора. ‹*гр.* κάματος›

кàматен *прил. Диал.* **1.** Хубав, гиздав. **2.** Способен, сръчен, кадърен. ‹от *гр.*›

камàуро *ср.* Червената шапчица на папата, прикриваща тонзурата му. ‹*лат.* ⇨ *ит.*›

кàмба *ж. Сел.-ст.* Сорт пипер с месести топчести чушки. ‹*ит.* gamba 'крак'›

камбàла *ж. Зоол.* Плоска риба, която живее в солени и сладки води, а очите ѝ са несиметрично разположени; калкан. Rhombus. ‹*фински* kampala›

камбàна *ж.* (**камбàнен** *прил.*) **1.** Метален предмет с крушовидна форма, широк отвор в долната част и подвижен език за произвеждане на звън. **2.** Всяко устройство или част с такава форма. **3.** Само *мн. Муз.* Оркестров ударен инструмент. ‹*ит.* campana›

камбанарѝя *ж. Архит.* **1.** Най-горният етаж на кула, където са разположени камбаните. **2.** Кула с камбани. **3.** Дървена рамка в църква за окачане на една или няколко камбани. ‹*гр.*›

камбàр *м. Кожар.* Кафяв астраган. ‹*рус.* комбáр›

камбиàл *м. Остар.* Пòлица, менителница. ‹*ит.* cambiale›

кàмбий *м.* (**камбиàлен** *прил.*) *Биол.* Вторична образувателна тъкан, която се намира между кората и дървесината на растенията. ‹от *лат.* cambium 'обмен, смяна'›

камбинàндо *нареч. Муз.* Променяйки, изменяйки. ‹*ит.* cambinando›

кàмбио *ср.* (**камбиàлен** *прил.*) *Фин.* **1.** Чужда валута. **2.** Всички чекове, купони, банкноти и други ценни книжа в чужда валута, платими в друга държава, а продадени на местния пазар. **3.** Разликата в стойността при превеждане на суми между две държави. ‹*ит.* cambio 'размяна'›

камбѝст *м. Фин.* Дилър във Франция или Белгия. ‹*фр.* cambiste›

кàмбрий *м.* (**камбрѝйски** *прил.*) *Геол.* Първият период от палеозойската ера. ‹от *лат.* собств. Cambria, старото име на Уелс›

кàмбуз *м.* Корабна кухня. ‹*хол.* Kombuis›

камбýр *Диал.* **1.** Като *прил.* Гърбав. **2.** Като *същ. м.* Гърбав човек, гърбушко. ‹*тур.* kambur›

камбýрест *прил.* Гърбав. ‹от *тур.* kambur›

камвòлен *прил.* Който е направен от влачена вълна. ‹*нем.* Kammwolle›

кàмгар *м.* (**кàмгарен** *прил.*) *Текст.* Прежда от дълговлакнеста вълна. ‹от *нем.* Kammgarn›

камджѝя *ж. Диал.* Камшик. ‹*тур.* kamçı›

камѐд *м. Биохим.* Гъст сок, изтекъл и засъхнал по кората на дърветата, използван за получаване на лепила, за апретура и др. ‹*гр.* κομμίδιον›

камѐли *мн.* (камѐла *ж.*) *Мар.* Лодкообразни съоръжения за притикване на дълбоководни кораби по плитчини или в устия на реки, както и за вкарване в док за ремонт. ‹*англ.* camel›

камѐлия *ж. Бот.* Красив храст с жилави, лъскави листа, остро назъбени по краищата; цветовете са едри, приличат на цветовете на розата и понеже храстът има японски произход, често го наричат японска роза. Camellia japonica. ‹по латинизираната форма на името на G.-J. Kamel (1661–1706), моравски йезуит мисионер, пренесъл цветето в Европа›

камѐни *мн.* В древноримската митология — богини, съответстващи на древногръцките музи. ‹*лат.*›

кàмера *ж.* (**кàмерен** *прил.*) **1.** Затворено пространство с различни размери и специално предназначение. **2.** Закрито помещение за специални цели. **3.** *Анат.* Кухина в долната половина на сърцето. **4.** *Анат.* Вътрешно ухо. **5.** *Анат.* Всяка една от трите кухини, оформящи се при надлъжен разрез на око. **6.** *Разг.* Телевизионна, кино-, фотокамера. ✧ **Камера лусида.** *Физ.* Уред, подобен на камера обскура, но с призма, за да се фокусира и проектира отразената от обекта светлина върху лист хартия и образът да бъде откопиран. ✧ **Камера обскура.** *Физ.* Тъмна кутия с отвор (или обектив) от едната страна, през който образът на обекта се проектира върху стъклен екран или лист хартия, за да бъде откопиран. ✧ **Телевизионна камера.** Част от телевизионна система, която превръща оптични образи в електрически сигнали. ‹*лат.* camera›

камералѝстика *ж.* (**камерàлен** *прил.*) **1.** *Истор.* Административни и икономически дис-

циплини, преподавани западноевропейските университети през Средновековието. **2.** *Остар.* Наука за държавното стопанство. ‹*лат.*›

камерàрий *м.* Папски или кардиналски служител. ‹*лат.*›

камердѝнер *м. Остар.* Домашен прислужник или придворен. ‹*нем.* Kammerdiener›

кàмерен *прил.* **1.** Предназначен за малък състав изпълнители. **2.** *Изк.* Който третира ограничен кръг от проблеми. ✧ **Камерен оркестър.** *Муз.* Оркестър, който обикн. има 25 изпълнители. ✧ **Камерна музика.** *Муз.* Музика, изпълнявана от малък оркестър, с по един изпълнител за всяка партия (обикн. 25 човека).

камериѐр *м.* Прислужник в хотел, на параход, в частен дом. ‹*фр.* camérière›

камерѝр *м. Истор.* **1.** Прелат, надзиращ папската хазна. **2.** Чиновник, който наблюдава приходите и разходите. ‹*лат.*›

кàмерлинг *м. Рел.* Завеждащ финансите на папските владения, който след смъртта на Светия отец изпълнява задълженията му до избора на нов папа. ‹*ит.* camerlingo›

камертòн *м. Муз.* Метална пръчка с формата на латинската буква U и с дръжка в средата, която при удар издава чист тон с определена постоянна височина и се използва за настройване на музикални инструменти. ‹*нем.* Kammerton›

кàмерхер *м. Истор.* Почетна титла на придворен в западноевропейските монархични дворове. ‹*нем.* Kammerherr›

кàмерюнкер *м. Истор.* Почетно звание на придворен чиновник, по-ниско като степен от камерхер. ‹*нем.* Kammerjunker›

камѐя *ж. Изк.* Слоеста цветна гема, която се обработва чрез изрязване или издълбаване така, че релефното изображение в един цвят се откроява върху фон с друг цвят. ‹*ит.* cameo›

кàми *м.* и *мн. Мит.* Според шинтоизма — божества, които се явяват на хората, или духовна сила, която им помага. ‹от *яп. мн.ч.* kamimi 'божествени'›

камизàри *мн. Истор.* Участниците в селското въстание в Лангедок, Южна Франция, през 1702–1705 г., предизвикано от решенията в Нантския едикт и преследването на хугенотите. ‹*фр.* camisards›

камѝзия *ж. Църк.* В Католическата църква — дреха на прислужник през време на богослужение. ‹*лат.* camisia›

камизòла *ж. Остар.* **1.** Тънка риза, използвана като бельо или нощница. **2.** Къса женска или мъжка дреха с широки ръкави. ‹*фр.* camisole›

камизòлка *ж.* Трикотажна бебешка долна фланелка. ‹*фр.* camisole›

камикàдзе *ср. неизм.* **1.** *Мит.* Бог на вятъра в японската митология, който според преданието потопил армадата на Хубилай, внука на Чингиз хан, готвеща се да нападне Япония през 1281 г. **2.** *Истор.* По време на Втората световна война — наименование на летците самоубийци, които действали срещу самолетите, корабите, танковете и др. военни обекти на противника в Япония. **3.** *Прен.* Член на терористична организация, който унищожава обект или човек, като се самовзривява заедно с целта. **4.** *Прен.* Всеки, който съзнателно предприема действия, вредящи на здравето и живота му. ‹от *яп.* kami 'божествен' + kaze 'вятър'›

камѝла *ж.* (**камѝлски** *прил.*) **1.** *Зоол.* Животно от сем. преживни бозайници, разред мазолести, което обитава Азия и Африка и има два вида — едногърба (Camelus dromedarius), която не се среща в диво състояние, и двугърба (Camelus bactrianus ofmesticus), която е позната като дива и домашна, отглеждана за месо, мляко, вълна, като впрегатно и товарно животно. Camelidae. **2.** *Прен.* Висока, флегматична жена. ‹*ар.* jamal ⇨ *гр.* καμέλος ⇨ *лат.* camēlus›

камилàр *м.* (**камилàрски** *прил.*) **1.** Водач на камили. **2.** Човек, който отглежда камили.

камиларòн *м. Антроп.* Племе австралийски аборигени, населяващо поречието на р. Дарлинг. ‹*англ.*›

камѝлски *прил.* ✧ **Камилска птица.** *Зоол.* Щраус. ✧ **Камилски бодил.** *Бот.* Магарешки бодил. ✧ **Камилско цвете.** *Диал.* Слез.

камѝна *ж.* (**камѝнен** *прил.*) **1.** Голяма зидана стайна печка, облицована с плочки, с открито огнище. **2.** Закрита, вградена в стена стайна печка, обикн. от пода до тавана, облицована отвън с плочки. ‹*гр.* κάμινος›

камиòн *м.* (**камиòнен** *прил.*) Голям товарен автомобил с открита или закрита каросерия. ‹*фр.* camion›

камионѐтка *ж.* Малък камион. ‹*фр.* camionnette›

кàмкодер *м. Техн.* Устройство, което е комбинация от видеокамера и рекордер. ‹от *англ.* camcorder съкр. от (video) cam(era) + (re)corder›

камлòт *м.* (**камлòтен** *прил.*) *Текст.* Дебел вълнен плат. ‹*фр.* camelot›

камòди *ж. неизм. Зоол.* Название на анакондата, което използват жителите на Карибския регион. ‹по езика на карибските индианци camoodi›

Камòну *м.* В митологията на африканските народи — първият човек, съответства на биб-

лейския Адам. ‹от езика *банту*›

камо̀ра *ж.* **1.** *Истор.* Тайна, бандитска организация в Неапол през XVI—XIX в. **2.** *Прен.* Тайно общество с престъпни цели. ‹*ит.* camorra›

кампамѐнт *м.* *Остар.* Летен кавалерийски сбор. ‹*фр.*›

кампанѐла *ж.* *Муз.* Инструментална пиеса, която възпроизвежда звученето на звънчета. ‹*ит.* campanella›

кампанѝла *ж.* *Архит.* В италианската архитектура през Средновековието и Ренесанса — четиристенна или кръгла кула камбанария, обикн. издигана отделно от зданието на храма. ‹от *ит.* campanella›

кампа̀ния *ж.* **1.** Обществено-икономическа или политическа акция, провеждана организирано, която е от особена важност. **2.** Форма на политическа борба срещу лице, партия, организация и под. **3.** *Воен.* Етап от война. ✧ **Рекламна кампания.** Начин за насърчаване на продажбите, който следва определена стратегия и творческа идея, включва освен реклама, директен маркетинг, телемаркетинг, пъблик рилейшънс или комбинация от тях. ‹*фр.* campagne›

кампану̀ла *ж.* *Бот.* Едно от най-предпочитаните декоративни стелещи се растения, цъфтящо през лятото, чиято естествена среда са планинските райони на Северна Италия — има силно разклонено, крехко, сивозелено стъбло и ситни назъбени листа, цветовете са многобройни, разперени като звезди (цъфтят в бяло, синьо и бледомораво). Campanula carpatica. ‹*лат.* campanula›

кампѐш *м.* (**кампѐшов** *прил.*) *Бот.* Дърво, виреещо в Централна и Южна Америка, от дървесината на което се добива черно багрилно вещество, а от плодовете му — дъбилно вещество; синьо сандалово дърво. ‹от *мексикански* собств. Campeche, град в Мексико›

Кампѝр *ж.* *Мит.* В таджикската митология — женски дух, който се явява в образа на възрастна жена, персонификация на природните стихии, подобен на славянската Баба Яга. ‹*таджикски*›

ка̀мпос *м.* *Геогр.* Бразилска степ. ‹*амер. исп.* campo, *мн.ч.* campos›

ка̀муси *мн.* Парченца от еленова кожа, използвани от северните народи за изработването на украса за дрехи, на ръкавици и обувки, както и за подлепяне на ски. ‹*саамски*›

камуфла̀ж *м.* **1.** *Воен.* Начин на маскиране на обекти, съоръжения, хора. **2.** *Прен.* Прикриване, замаскиране за заблуда. ‹*фр.* camouflage›

камуфлѐт *м.* **1.** *Воен.* Избухване на артилерийски снаряд, мина, авиационна бомба под земята, без да се получи яма. **2.** *Прен.* Неочаквана неприятност, неуспех. ‹*фр.* camouflet›

ка̀мфор *м.* (**ка̀мфорен** и **ка̀мфоров** *прил.*) **1.** Бяло кристално вещество със специфична миризма, получавано от дървесината на камфоровото дърво Cinnamomum camphora или изкуствено, което се използва в медицината, промишлеността и др. **2.** *Хим.* Разтвор на това вещество в спирт или масло. ‹*гр.* κάμφορα›

камха̀ *ж.* *Диал.* Камшица. ‹*тур.*›

камшѝк$_1$ *м.* **1.** Бич. **2.** *Прен.* Наказание, бой. ‹*кумански*›

камшѝк$_2$ *м.* *Бот.* Многогодишна трева с дребни жълти цветове, използвани от народната медицина. Agrimonia. ‹от *кумански*›

камшѝца *ж.* *Бот.* Есенно градинско цвете, подобно на карамфил с оранжеви цветове. Tagetes erectus.

камъ̀ш и **камѝш** *м.* *Диал.* **1.** Папур, тръстика, рогозина. **2.** Стъблата на папура, от които се изработват кошници, чанти, мебели и др. ‹*тур.* kamış›

камъшѝт *м.* Рогозка от преплетени тръстикови стъбла и тел, използвана в строителството като топлоизолационен материал. ‹от *тур.* kamış›

камъшлъ̀к *м.* Място, обрасло с тръстика. ‹*тур.* kamış›

кан и **кага̀н** *м.* *Истор.* Глава на тюркско държавно или племенно обединение. ‹*тюркски*›

ка̀на$_1$ *ж.* *Език.* Японската сричкова азбука, която се състои от два писмени варианта — катакана и хирагана. ‹от *кит.* kan 'китайски' + zi 'знак' ⇨ *яп.* kana 'заимствано или временно писмо'›

ка̀на$_2$ *ж.* Съд за течности изработен от глина, метал, стъкло или друг съвременен материал с тяло без столче, къса и широка шия и дръжка, съединяваща устието и тялото. ‹*гр.*›

кана̀бис *м.* Препарат, получаван от растението индийски коноп (Cannabis sativa, var, indica); марихуана, хашиш, банг. ‹*гр.* κάνναβις›

канава̀ *ж.* **1.** *Текст.* Рехава ленена тъкан, която при бродиране се поставя върху битотъкан плат. **2.** *Прен.* Основни точки в сюжета на художествена творба. ‹*фр.* canevas›

канава̀ца *ж.* *Текст.* По-груба, рядкотъкана ленена, вълнена или конопена тъкан, която се използва за подложка на ревери, яки и др. ‹*ит.* canavaccio›

кана̀вка *ж.* Тесен, плитък изкоп край път за

отводняване. ‹*рус.*›

канадка *ж.* Връхна дреха до над коленете, с качулка и подплата. ‹от *англ.* собств. Canada›

канак *м.* Коренен жител на Нова Каледония. ‹от *полинез.* kanaka 'човек'›

канал *м.* (**канален** *прил.*) **1.** Изкуствен изкоп, по който тече вода. **2.** Дълъг изкоп за полагане на тръби, кабели и др. **3.** Изкуствен прокоп, който свързва два водни басейна. **4.** Тръба, по която преминават течности или газове. **5.** Нарез, вдлъбнатина по повърхността на метално тяло. **6.** *Биол.* Тръбоподобен проход в организъм, по който преминават хранителни вещества, сокове, течности и др. **7.** *Ел.* Линия за предаване на телевизионни, радио- и телеграфни сигнали. **8.** *Инф.* Логически или физически път за изпращане на електромагнитни сигнали, чрез които се предават данни и глас или се свързва твърд диск с оперативна среда. **9.** *Прен.* Установен ред през различни административни инстанции. **10.** *Прен.* Таен път за преминаване на хора или пренасяне на стоки. ✧ **Магистрален канал.** Голям воден канал, от който се захранват второстепенни и спомагателни водни артерии. ‹от *лат.* canālis 'тръба, жлеб'›

канализация *ж.* (**канализационен** *прил.*) Система от тръби, помпи, канали и други съоръжения в населено място за отвеждане на нечисти или дъждовни води. ‹*фр.* canalisation›

канализирам *несв.* и *св.* (**канализиране** *ср.*) **1.** Построявам канализация. **2.** Укрепвам кориото на река, за да не се разлива. **3.** *Прен.* Организирам, насочвам действия, мнения, настроения в желана посока. ‹*нем.* kanalisieren›

канàлия *м.* Негодник, мерзавец, мръсник. ‹*ит.* canaglia›

кàнамицин *м. Фарм.* Антибиотик, получен от почвената бактерия Streptomyces kanamyceticus, използван за лечението на различни заразни болести, предизвикани от грам-отрицателни бактерии. ‹от *лат.* наименование на почвената бактерия Streptomyces kanamyceticus›

канàп$_1$ *м.* Здрава конопена или хартиена връв. ‹от *гр.* κάνναβις 'коноп' ⇨ *тур.* kınnap›

канàп$_2$ *м. Разг. Пренебр.* Кръшкач. ‹*тур.*›

канапè$_1$ *ср.* Мека тапицирана мебел с облегалка; диван. ‹*фр.* canapé›

канапè$_2$ *ср. Кул.* Пържено кръгло или елипсовидно парче хляб, използвано като подложка за аламинутни и др. ястия. ‹*фр.* canapé›

канàр *м. Истор.* Прабългарска титла на престолонаследник. ‹*тюркски*›

канарà *ж.* **1.** Скала, голям каменен със. **2.** *Прен. Разг.* Много едър, здрав, силен, човек. ‹*перс.* kanār 'бряг'›

канарѝн *м. Хим.* Синтетично багрило с жълт цвят. ‹*фр.* canarine›

канàрче *ср. Зоол.* Малка птичка, подобна на сипка, която обитава Канарските и Азорските острови, особено популярна заради пеенето ѝ, отглеждана в кафез; дивите канарчета са с жълто или кафяво оперение. Serinus canaria. ‹*исп.* canario›

канарък *прил. Диал.* Несговорчив, опърничав. ‹*тур.*›

канàста *ж.* Игра с две колоди карти за двама до шестима играчи, които се стараят да натрупат точки, като обявяват поредици от карти (чистата каноста е от 500 точки, а когато в поредицата има до три жокера — от 300 точки). ‹*исп.* canasta 'кошница'›

канàстер *м. Остар.* Кутийка за тютюн. ‹*исп.* canasto 'кошница'›

канàта$_1$ *ж.* **1.** Дъсчена странична част на каросерията на камион или на каруца. **2.** Капак на прозорец или врата. ‹*тур.* kanat›

канàта$_2$ *ж. Диал.* Глинен съд с широко гърло и две дръжки. ‹*гр.*›

канаѝт *м. Остар.* Прехрана, издръжка. ‹*тур.*›

кàнбан *м. Икон.* **1.** Съвременна система за производство, в която движението на материалите през процеса се регистрира върху специални карти. **2.** Всяка от картите, използвани за поръчване на материали при тази система на производство. ‹*яп.* kanban›

кàнга *ж.* Пъстро оцветена тънка памучна тъкан, част от облеклото на жените от Източна Африка. ‹от езика *суахили* kanga/khanga›

кангàл$_1$ *м. Диал.* Връзка от навита на руло тел, бетонно желязо, лико, канап и др. ‹*тур.* kangal›

кангàл$_2$ *м. Диал.* **1.** Прозорец. **2.** Предна колесарка на каруца. ‹от *гр.*›

кàнгра *ж. Истор.* Живописна школа в Индия от края на XVIII и началото на XIX в., свързана с кралството Кангра в западната част на Хималаите. ‹от *хинди* собств.›

кàнгха *ж. Рел.* Гребен за коса, традиционно носен от сикхите като символ на религиозна и културна принадлежност, първоначално служел за придържане на прическата. ‹от *пенджаби* kanghā›

кандардѝсвам *несв.* и **кандардѝсам** *св. Диал.* Убеждавам, уговорвам, придумвам. — **кандардисвам се.** ‹от *тур.* kandırmak›

кандармà, кандърмà *ж.* и **кандармалък** *м. Диал.* Увещаване, уговаряне, придумване. ‹*тур.* kandırmak›

кандѐла *ж. Физ.* Основна единица от системата SI за интензитет на светлината. ‹от *лат.*

candela 'свещ'›

канделàбър *м.* (**канделàбров** *прил.*) **1.** Свещник за няколко свещи или електрически лампи. **2.** Архитектурна украса, приличаща на стълб със съд за пламтящ огън. ‹*фр.* candélabre›

кàнджа *ж. Диал.* **1.** Кука. **2.** Въдица. **3.** Верига на огнището, на която се окачват различни съдове. **4.** *Прен.* Досадник, натрапник. ‹*тур.* kanca›

кàнджи *ср. неизм. Език.* **1.** Писмената система на японците, която използва знаци, заимствани от китайските идеограми, разбира се, съобразени с реалиите в японския език. **2.** Всеки отделен знак от тази писмена система. ‹от *кит.* kan 'китайски' + zi 'знак' ⇨ *яп.* kanji›

кандѝда *ж. Мед.* Род дрождоподобни низши гъбички, които обитават влагалището и храносмилателния канал. Candidae. ‹*лат.*›

кандидамѐнте *нареч. Муз.* Просто, естествено. ‹*ит.* candidamente›

кандидàт *м.* (**кандидàтски** *прил.*) **1.** Човек, който прави постъпки да бъде избран или назначен на длъжност, на работа, в учебно заведение и др. **2.** Мъж, който желае да се ожени за някоя жена. ‹от *лат.* candidātus 'облечен в бяло' – в древния Рим бяла тога обличал кандидатът за държавен пост›

кандидàт- *представка.* В сложни думи със значение 'човек, който желае и прави постъпки да бъде избран или назначен', напр. *кандидат-депутат*, *кандидат-студент* и др. ‹от *лат.* candidātus 'облечен в бяло'›

кандидатѝрам се *несв.* и *св.* Представям кандидатурата си. ‹*нем.* kandidieren›

кандидàтствам *несв.* **1.** Представям кандидатурата си, за да бъда назначен, избран, одобрен. **2.** Подавам документи и се явявам на изпити в учебно заведение. ‹от *нем.* kandidieren›

кандидатýра *ж.* Изявено желание и/или постъпки за заемане на място, пост (или за женитба). ‹*лат.* candidatūra›

кандидòза *ж. Мед.* Инфекция, причинявана от дрождоподобни гъбички от род Кандида. ‹*лат.*›

кандѝл₁ *м. Диал.* Милинка. ‹*тур.* kandil›

кандѝл₂ *м. Остар.* Съд за вино. ‹*тур.* kandil›

кандѝло *ср.* **1.** Съд за изгаряне на елей. **2.** Свещник; лампада. ‹*гр.*›

кандѝрам *несв.* и *св.* (**кандѝране** *ср.*) *Кул.* Захаросвам плодове, бонбони и др. ‹*нем.* kandieren›

кандѝран *прил. Кул.* Захаросан. ‹от *нем.* kandieren›

кàндис *м. Хим.* Чист захарен сироп с относително тегло 1,313 (65-64%). ‹*нем.* Kandis›

кандѝсвам *несв.* и **кандѝсам** *св.* **1.** *Разг.* Съгласявам се, скланям, спирам да се противя. **2.** *Диал.* Омръзва ми, писва ми. ‹от *тур.* kanmak›

кандòбле *ср. Рел.* Синкретичен бразилски култ към духовете, в който се примесват християнство и местни вярвания. ‹*порт.*›

кандърдѝсвам *несв.* и **кандърдѝсам** *св.* Кандардисвам. ‹от *тур.* kandırmak›

кàнел *м. Муз.* Естонски струнен инструмент, подобен на гусла. ‹*естон.* kannel›

канѐла₁ *ж. Кул.* Изсушената кора от тропическото дърво Cinnamonum cassia, която, смляна на прах, се използва като подправка, обикн. в сладкарството. ‹*ит.* cannela›

канѐла₂ *ж.* Запушалка на бъчва или каца. ‹*ит.* cannello›

канелѝрам *несв.* **1.** *Архит.* Правя канелюри. **2.** *Прен.* Гравирам. ‹*фр.* canneler›

канелю̀р *м.* (**канелю̀рен** *прил.*; **канелю̀рно** *нареч.*) *Архит.* Вертикален жлеб в колона. ‹*фр.* cannelure›

канѐфора *ж.* **1.** *Архит.* Женска фигура, носеща върху главата си кошница, която изпълнява функциите на капител. **2.** *Изк.* Всяка декоративна женска фигура с кошница на главата (в релеф или кръгла скулптура). ‹*гр.*›

канефòри *мн. Истор.* В древна Гърция — девственици със знатен произход, които участвали в тържествени процесии, посветени на боговете (първите, свидетелства датират от VI в. пр. Хр.), носейки на главите си кошници от скъп метал, пълни с предназначеното за жертвоприношенията. ‹*гр.*›

канжиàндо *нареч. Муз.* Променливо. ‹от *фр.* changeant 'променлив'›

кàнзу *ср.* Дълга дреха, обикн. бяла, с дълги ръкави, носена от мъжете в Източна Африка. ‹от езика *суахили* kanzu›

канибàл *м.* (**канибàлски** *прил.*) Човекоядец, людоед. ‹от *исп.* Canibales — име, дадено от Колумб на жителите на Карибите ⇨ *фр.* cannibale›

канибалѝзъм *м.* **1.** Човекоядство. **2.** *Прен.* Голяма жестокост, зверство, варварство. **3.** *Биол.* Изяждане на животни от собствения вид. **4.** *Мит.* Хранене с човешко месо, практика, разпространена сред първобитните народи, свързана с вярването, че по този начин се придобива силата на изядения. **5.** *Мед.* Патологично отклонение, което е следствие от психично заболяване. ‹*фр.* cannibalisme›

канѝска *ж. Диал.* **1.** Ястие, погача, баница, печен петел и др., които се носят на кум, когато го канят на сватба. **2.** Козунак, червени яйца, баница и др., които се носят на кум, родители на Великден като знак на уважение.

3. Ястие, което се носи на родилка. ‹*гр.*›

каніти *неизм. Мед.* Загуба на пигмент в космите, което води до тяхното посивяване или побеляване; полиоза. ‹от *лат.* canus 'сив'›

кания *ж. Диал.* Ножница. ‹от *тур.* kın›

канкàн *м. Муз.* Френски вариететен танц с бързо темпо, изпълняван от жени. ‹*фр.* cancan›

кàнклес *м. Муз.* Литовски струнен инструмент, подобен на гусла. ‹*литовски*›

канкрѝт *м. Палеонт.* Вкаменен морски рак. ‹от *лат.* cancer 'рак'›

канкройд *м. Мед.* Рак на кожата. ‹от *лат.* cancer 'рак'›

канкролòгия *ж.* Дял от зоологията, който изучава раците. ‹*лат.* + *гр.*›

канлѝя *м. Остар.* Разбойник, побойник. ‹от *тур.* kın›

кàно *ср. Истор.* Живописна школа в Япония, основана от Кано Масунобо в периода Муромачи (1392–1568) и съществувала до XIX в. ‹от *яп.* собств.›

канòн$_1$ *м.* (**канонѝчен** и **канонѝчески** *прил.*) **1.** В християнството — правило, ред, образец, закон, установен от църковните отци. **2.** Списък на свещените за християнството книги. **3.** *Рел.* Девет песни, в които е разказана историята на чествания празник или е изложен животът и подвигът на чествания светец. **4.** Частта от католическата литургия преди приносянето на светите дарове. **5.** *Прен. Изк.* Художествени похвати и естетически правила, типични за изкуствата през дадена епоха. **6.** *Муз.* Контрапунктова форма, в която една вокална пария имитира мелодията на друга вокална партия през определени интервали. **7.** *Прен.* Правило, закон; догма. ‹от *гр.* κανών 'правило, норма'›

канòн$_2$ *м.* (**канонѝчен** и **канонѝчески** *прил.*) *Полигр.* Едър печатарски шрифт. ‹от *гр.* κανών 'правило, норма'›

канòн$_3$ *ж. Мит.* Едно от най-популярните японски божества, милостива застъпница на хората пред боговете. ‹*яп.*›

канонàда *ж.* (**канонàден** *прил.*; **канонàдно** *нареч.*) **1.** *Воен.* Продължителна и силна артилерийска стрелба. **2.** *Прен.* Оглушителен шум. ‹*фр.* canonnade›

канонàрх *м. Рел.* Клирик в манастир, ръководещ църковните песнопения, като високо и ясно подхваща пръв това, което църковният хор трябва да изпее. ‹*гр.*›

канонѐрка *ж.* (**канонѐрски** *прил.*) *Воен. Мар.* Малък боен кораб с артилерийски установки за подпомагане на десанти или за водене на бой с брегови цели. ‹от *фр.* canonnière›

канонизàция *ж.* **1.** *Рел.* Огласяване на някого за светец. **2.** *Прен.* Узаконяване, превръщане в правило, в канон. ‹*фр.* canonisation›

канонизѝрам *несв.* и *св.* Огласявам някого за светец. — **канонизирам се.** ‹*нем.* kanonisieren›

канòник$_1$ и **канонѝст** *м.* (**канонѝчен** и **канонѝчески** *прил.*) *Църк.* **1.** Специалист по църковно право. **2.** В Католическата църква — главен свещеник в катедрала. ‹*лат.* canonicus›

канòник$_2$ *м. Рел.* Богослужебна книга, която е в употреба в православните храмове и съдържа канони, акатисти, утренни и вечерни молитви и др. ‹*лат.* canonicus›

канòника *ж. Рел.* Канонично право. ‹*гр.*›

канониконòн *м. Истор.* Приноси в храма или в дома на епископ, свързани с първите плодове по жътва, гроздобер, с приплода на животни и т. н.; десятък. ‹*гр.*›

канонѝр *м. Остар.* Редови войник в артилерията на Русия през XIX в.; стрелец. ‹*нем.* Kanonire›

канонѝчен и **канонѝчески** *прил.* ✧ **Канонично право.** *Рел.* Църковно право. ✧ **Канонични книги.** *Рел.* Книгите, които според Божественото си достойнство са неизменно правило за вярата и благочестието и са признати от Вселенската църква (в Стария завет те са 22, а в Новия завет те са 27). ‹от *гр.*›

канòп *м.* **1.** *Истор.* В древния Египет — всеки от четирите съда, в които били поставяни вътрешностите на покойник, извадени при балсамиране. **2.** *Изк.* Съд с капак във форма на човешка или животинска глава. ‹от *лат.* име на гр. Canopus в древен Египет›

кансионѐра *ж. Истор.* Сборник с песни от XVI в. ‹*исп.* cancionero 'песнопойка'›

кант *м.* **1.** Цветна ивица, с която се обточват шевове или краища на формено облекло; ширит, шнур. **2.** Ивица, лента в края на нещо; ръб. ‹*нем.* Kante›

кантàбиле *нареч. Муз.* Напевно. ‹*ит.* cantabile›

кантàл *м. Хим.* Сплав от желязо, хром, алуминий и кобалт с електрическо съпротивление, използвана за изработване на нагреватели. ‹*нем.*›

кантàндо *нареч. Муз.* Разпевно. ‹*ит.* cantando›

кантàр *м.* (**кантàрен** *прил.*) **1.** Теглилка. **2.** *Остар.* Единица за тегло, равна на 44 оки. ‹*тур.* kantar›

кантарджѝя *м.* Човек, който изработва и продава кантари или тегли стока с кантар. ‹от *тур.* kantar›

кантарѝда *ж. Зоол.* Испанска муха. Cantharis. ‹*фр.* cantharide›

кантаридѝн *м. Хим.* Активната субстанция в изсушените телца на испанската муха Lytta vesicatoria, която е токсичен и дразнещ алка-

лоид, причиняващ мехури по кожата, а при поглъщане — гадене, повръщане и възпаление на пикочните пътища. ‹*фр.* cantharidine›

кантарио̀н *м. Бот.* **1.** Род треви, храсти или полухрасти от сем. звъникови. Hypericum. **2.** Род треви от сем. тинтявови. Centraurium. ✧ **Жълт кантарион.** *Бот.* Билка, която расте по гори, ливади и пасища, с дребни жълти цветове; звъника, кантария, орешак, кърски чай, порезник. Hypericum perforatum. ✧ **Червен кантарион.** *Бот.* Билка, която расте по гори, ливади и пасища, с розови цветове; трескавиче, бабиче, бабино биле, горчивка, китка. Erythraea centraurium. ‹*тур.* kantaron›

кантарма̀ *ж. Диал.* Част от юздата — криво желязо в устата на кон; мундщук. ‹*тур.* kantarma›

канта̀рос *м. Истор.* Антична гръцка чаша с две дръжки, прикрепени към столчето, и дълбоко вдлъбнато тяло. ‹*гр.*›

канта̀та *ж.* (**канта̀тен** *прил.*) *Муз.* Хорова творба, съдържаща арии, речетативи и хорови изпълнения с оркестров съпровод. ‹*ит.* cantata›

кантатѝла *ж. Муз.* Малка кантата. ‹*ит.* cantatilla›

кантато̀рий *м.* В Католическата църква — богослужебна книга. ‹*лат.* cantatorium›

кантелѐ *ср. Муз.* Карело-фински струнен инструмент, подобен на гусла. ‹*фински* kantele›

кантелера̀ндо *нареч. Муз.* Тихо, полугласно. ‹*ит.*›

ка̀нти *мн.* Жанр на руското литературно-музикално творчество, възникнал на битова основа през XVIII в. ‹от *лат.*›

кантиа̀нство *ср. Филос.* Ученето на немския философ Имануел Кант (1724—1804), което признава съществуването на нещата извън съзнанието, обявявайки ги за непознаваеми, изначални форми на съзнанието. ‹от *нем.* собств. Kant›

ка̀нтик *м.* В Католическата църква — хвалебна песен Богу. ‹*лат.* canticum ⇨ *фр.* cantique›

кантилѐвър *м. Строит.* Конзолна греда. ‹*англ.* cantilever›

кантилѐна *ж. Муз.* **1.** Жанр на средновековната лирика, кратка прочувствена песен, изпълнявана при акомпанимента на китара или флейта. **2.** Напевна мелодия. ‹от *лат.* cantilēna 'пеене; песен' ⇨ *ит.* cantilena›

канто̀н *м.* (**канто̀лен** *прил.*) **1.** Малка служебна жилищна сграда край жп линия или шосе, в която живее служител по поддръжката. **2.** Избирателен окръг във Франция. **3.** Най-малката административно-териториална единица в Белгия. **4.** Федерална административна единица в Швейцария. ‹*фр.* canton›

кантонѐр *м.* Служител по поддръжката на жп линия или шосе. ‹*фр.* cantonnier›

кантонѐрка *ж.* Специален шкаф за документи, който се затваря с рулетка. ‹*ит.* cantoniera›

ка̀нтор *м.* **1.** *Рел.* В Католическата църква — певец. **2.** *Рел.* У протестантите — композитор. **3.** *Рел.* У юдеите — главен певец в синагога. **4.** *Прен.* Ласкател. ‹от *лат.* cantor 'певец'›

канто̀ра *ж.* **1.** Работен кабинет на адвокати, търговци и др. **2.** Място, където служителите на фирма работят; офис. ‹*нем.* Kantor›

ка̀нтус *м.* **1.** *Истор.* Стихотворение, посветено на някакво тържество, написано на латински език, особено популярно през XVI–XVIII в. **2.** *Муз.* Всяка песен. **3.** Пеене, птича песен; звук. **4.** Магически думи; предсказание. ✧ **Кантус фирмус.** *Истор.* Водещата мелодия в творба на полифоничната музика през Средновековието и Ренесанса, която остава непроменена въпреки многократното ѝ повтаряне. ‹*лат.* cantus›

кану̀ *ср.* **1.** Дълга и тясна спортна лодка с едно весло. **2.** Спортна дисциплина. **3.** Лодка еднодръвка, използвана от някои племена в Африка и Америка. ‹от езика на карибските индианци ⇨ *исп.* canoa›

кануѝст *м. Спорт.* Състезател с кану. ‹от *фр.* canoéiste›

кану̀ни *мн. Истор.* В Османската империя — светски закони. ‹*тур.* kanun 'закон'›

канцеларѝст *м. Остар.* Администратор. ‹от *лат.* cancellaria›

канцела̀рия *ж.* (**канцела̀рски** *прил.*) **1.** Административна служба в учреждение. **2.** Помещението на такава служба. ‹*лат.* cancellaria›

канцела̀рски *прил.* **1.** Административен. **2.** *Прен.* Формален, сух. ✧ **Канцеларски стил.** *Език.* Наименование на административно-деловия стил, за който са характерни точност и яснота, точно установени изрази, липса на образност и емоционалност, дълги и сложни изреченски структури и т. н. и който е свързан с административното общуване между учрежденията и хората, които търсят административни услуги. ‹от *лат.* cancellarius›

канцела̀ршина *ж. Неодобр.* Стил на работа, който се отличава с формализъм и излишни административни процедури. ‹от *лат.* cancellaria›

канцѐлинг *м.* **1.** *Юр.* Обезсилване на договор или документ. **2.** *Икон.* Крайна дата, до която превозвачът трябва да е доставил стоката. ‹*англ.* cancelling›

канцелиране *ср. Юр.* Анулиране на договор или спогодба. ‹от *англ.* cancelling›

кàнцер *м. Мед.* Злокачествен тумор; рак. ‹*лат.* cancer 'рак'›

канцеризàция *ж. Мед.* Образуване на канцер. ‹*фр.* cancerisation›

канцерогѐн *м.* (**канцерогѐнен** *прил.*) *Мед.* Причинител на рак. ‹от *лат.* cancer 'рак' + *гр.* γένος 'произход'›

канцеролòгия *ж. Мед.* Онкология. ‹*лат.*›

кàнцлер *м.* (**кàнцлерски** *прил.*) **1.** Министър-председател в Германия и в Австрия. **2.** *Истор.* Министър-председател в Германската империя. ‹*нем.* Kanzler›

кàнцлерство *ср.* **1.** Правителство в Австрия и в Германия. **2.** Сградата, в която работи правителството. **3.** Канцлерски пост. ‹от *нем.* Kanzler›

канцòна$_1$ *ж. Муз.* Вокална или инструментална пиеса по народни мотиви. ‹*ит.* canzone›

канцòна$_2$ *ж. Лит.* Лиричен жанр, появил се през XII в. в провансалската поезия, през XIII в. проникнал в Италия, Франция и Испания, който има строго установена форма и любовно съдържание. ‹*ит.* canzone›

канцонѐта *ж. Муз.* Малка пиеса с песенен характер. ‹*ит.* canzonetta›

кàнче *ср.* **1.** Метален цилиндричен съд с дръжка от едната страна. **2.** Метален съд с дръжка отгоре за пренасяне на храна, обикн. използван във войската. ‹от *нем.* Kanne›

канчеджàнга *ж. Мит.* Сред народите от тибето-бирманската група — свещената планина, от която произлезли и се разселили всички народи в Хималаите. ‹от *непалски* собств. — по името на връх Канчеджанга, на границата на Непал и Сикима, 8 585 м›

канчѐла *ж. Остар.* Олтарна решетка или преграда, заменяла в древността иконостаса. ‹*лат.* cancella›

канчѐло *ср. Архит.* В църковната архитектура — решетъчна преграда, отделяща олтара от останалата част в католически храм. ‹*ит.* cancello›

Кàнчхори *м. Мит.* В корейската митология — зъл дракон, който причинява засуха и погубва цялата растителност. ‹*корейски*›

каньòн *м. Геол.* Тясна и дълбока речна долина със стръмни склонове; пролом. ‹*исп.* cañon›

канюла *ж. Мед.* Куха тръба, която се използва за проникване в телесна кухина или в кръвоносен съд. ‹*лат.* cannula›

кàо *ср.* Балсам с камфорово или евкалиптово масло. ‹*виетнамски*›

каолиàнг *м. Бот.* Всеки от многото видове сорго Sorghum vulgare. ‹от *кит.* kao 'високо' + liang 'зърно'›

каолѝн *м.* (**каолѝнов** *прил.*) Висококачествена бяла глина, използвана за производството на порцелан с твърдо покритие и на костен порцелан, както и в медицината като прибавка в лекарства за стомашно-чревния тракт. ‹по името на *кит.* планина Kaoling, откъдето са направени първите доставки на такава глина в Европа: kao 'висок' + ling 'хълм'›

каолинѝт *м.* Минерал, съставна част на повечето глини. ‹*кит.* ⇨ *нем.* Kaolinit›

каòн *м. Физ.* Елементарна частица, мезон, който има положителен и отрицателен заряд и маса 996, а когато не е натоварен — маса 964; к-мезон. ‹*англ.* съкр. от K(-mes)on›

кап *м. Геогр.* Нос. ‹*фр.* cap›

кàпа$_1$ *ж.* **1.** В Католическата църква — малка шапчица носена от висши духовници след XII в. **2.** *Разг.* Шапка. ‹*лат.* cappa›

кàпа$_2$ *ж.* **1.** В древността — палатка, в която по време на поход се пазели мощите на християнски светец. **2.** Монашеско расо с широки ръкави. ‹*лат.* cappa›

капазелък *м. Диал.* Лоша, неморална постъпка. ‹*тур.* kepazelik›

капàк *м.* (**капаклѝя** *прил.*) **1.** Приспособление за затваряне, захлупване на съд, сандък и др. **2.** Всяка част, предназначена да покрива, да затваря, да предпазва. **3.** Обикн. *мн.* Кожени парчета към юзда, които покриват очите на впрегатното животно. ‹*тур.* kapak›

капамà *ж. Кул.* **1.** Месо, задушено с лук и др. зеленчуци. **2.** Гювеч. ‹*тур.* kapama›

капàн *м.* **1.** Уред за ловене на животни. **2.** *Прен.* Уловка, примка. **3.** *Истор.* Място, където затваряли добитъка, заловен в общинско или чуждо пасище. ✧ **Магнитен капан.** *Физ.* Всяка конфигурация на магнитни полета, която служи за експериментално управление на термоядрени реакции. ‹*тур.* kapan›

капандýра *ж.* Покривен отвор за осветяване на таван, обикн. с прозорец. ‹*ит.*›

капарѝрам *несв.* и *св.* (**капарѝране** *ср.*) Давам капаро. ‹от *гр.*›

кàпаро *ср.* **1.** *Разг.* Предплата, давана като част от уговорена цена. **2.** *Фин.* Парична или друга имуществена вноска на един от участниците в двустранен договор, с която се доказва сключването на договора и се обезпечава изпълнението му. ‹*ит.* caparra›

капасъз и **капасъзин** *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — наемник в армията. **2.** *Разг.* Безделник, нехранимайко, хаймана. ‹*тур.* kapısız›

капатърдѝсам *св. Остар.* Затворя, арестувам. ‹*тур.* kapatmak›

капацѝна *ж. Разг. Ирон.* Глава, кратуна. ‹*рум.*›

капацитѐт *м.* **1.** Вместимост, обем. **2.** Производствена сила на машина, предприятие и др. **3.** *Прен.* Човешки възможности в някаква област. **4.** *Прен.* Човек, който в своята област е безспорен авторитет. **5.** *Ел.* Величина, характерна за един проводник или за система от проводници. ‹*лат.* capacitas 'способност' ⇨ *фр.* capacité›

капа̀чка *ж.* **1.** Метална или пластмасова пластинка, приспособена да затваря плътно буркан, бутилка и др. **2.** Всяко приспособление за затваряне на нещо. **3.** *Анат.* Малка кост, която се намира на коляното на човек. ‹от *тур.* kapak›

ка̀пел *м.* *Техн.* **1.** Голям огнеупорен съд, в който се отделя благородния метал. **2.** Чашка от костна пепел за определяне на количеството злато или сребро в сплави с други метали. ‹*нем.* Kapelle›

капѐла$_1$ и **капелѝна** *ж.* *Разг.* **1.** Широкопола сламена шапка. **2.** *Пренебр.* Дамска шапка. ‹*лат.* capella›

капѐла$_2$ *ж.* В Католическата църква — малък параклис, в който се отслужва заупокойна литургия за душата на починалия, дарил средства за строежа. ✧ **Радиална капела.** *Архит.* Католически параклис, който се намира в началото на прохода между олтара и апсидата. ‹*лат.* capella›

капѐла$_3$ *ж.* *Муз.* Голям хоров колектив. ‹*лат.* capella›

капела̀н *м.* (**капела̀нски** *прил.*) *Църк.* **1.** Свещеник в капела$_2$. **2.** Помощник на католически свещеник. **3.** Свещеник в някои чужди армии. ‹*лат.* capellānus›

капелѝрам *несв.* и *св.* (**капелѝране** *ср.*) *Хим.* Отделям злато или сребро от сплав с други метали. ‹*нем.* kapellieren›

капѐлмайстор *м.* (**капѐлма̀йсторски** *прил.*) Диригент на хор или оркестър, обикн. военен. ‹*нем.* Kapellmeister›

ка̀пер *м.* (**ка̀перски** *прил.*) *Мар.* **1.** Пиратски кораб, който залавя чужди кораби с негласното одобрение на собственото си правителство. **2.** Морски разбойник; пират, корсар. ‹*хол.* kaper›

ка̀перство *ср.* **1.** Официално разрешение от правителството на една държава корабите ѝ да извършват пиратски нападения срещу кораби на други държави (забранено през 1856). **2.** Морско разбойничество, пиратство. ‹*рус.*›

капиба̀ра *ж.* *Зоол.* Най-големият гризач на Земята, който обитава водните басейни на Централна и Южна Америка. Hydrochoerus hydrochaeris. ‹от езика *тупи-гуарани* ⇨ *порт.* capibara›

капила̀ти *мн.* *Истор.* Свободнородените граждани у даките, които в знак на това си положение носели дълги коси. ‹*лат.*›

капиля̀р *м.* (**капиля̀рен** *прил.*) **1.** *Анат.* Тънък кръвоносен съд в тялото на човека и на животните. **2.** *Физ.* Тръбичка с много малък вътрешен диаметър. ‹от *лат.* capillus 'косъм'›

капиля̀рен *прил.* Промокаем. ✧ **Капилярна вода.** *Геол.* Подземна вода, задържана в порите на планинските скални маси. ‹от *лат.* capillus 'косъм'›

капиля̀рност *ж.* **1.** *Физиол.* Свойство на течностите да се движат по капиляри. **2.** Промокаемост. ‹от *лат.* capillus 'косъм'›

капиляромѐтър *м.* Уред за измерване капилярността на течности.

капѝстра *ж.* *Диал.* Оглавник за кон, бивол, вол с верижен повод. ‹*лат.* capistrum›

капита̀л *м.* (**капита̀лен** и **капита̀лов** *прил.*) **1.** Икономическа категория, която изразява общността от средствата за производство, притежавани от даден собственик и използвани за производство и размяна на пазара. **2.** *Фин.* Паричен влог в банка за разлика от лихвите; главница. **3.** *Разг.* Голяма сума пари. **4.** *Прен.* Голяма ценност. ✧ **Банков капитал.** *Фин.* Активи на банка, които представляват ултимативните ѝ средства за удовлетворяване на кредиторите. ✧ **Брутно формиране на капитала.** *Икон.* Националните разходи, направени през даден период от време за дълготрайни материални активи — сгради, строителни съоръжения, машини, оборудване и превозни средства. ✧ **Вторичен капитал.** *Фин.* Банков капитал, който се състои от краткосрочни преференциални активи, подчинени на банката ценни книжа и облигации и негарантиран дългосрочен дълг на основната компания или на небанковите ѝ поделения. ✧ **Изтичане на капитал.** *Икон.* Отклоняване на ресурси от кръговия поток на националния доход, по-конкретно от спестяванията, приходите от износ и данъците. ✧ **Миграция на капитал.** *Икон.* Прехвърлянето на капитал от една държава в друга или от един отрасъл в друг. ✧ **Натрупване на капитал.** *Икон.* Увеличаване на основния капитал чрез инвестиране в по-големи размери от необходимото за обновление. ✧ **Недостиг на оборотен капитал.** *Икон.* Работа на дадена фирма при недостиг на оборотен капитал. ✧ **Оборотен капитал.** *Икон.* **1.** Текущите активи минус текущите пасиви; капитал, който е на разположение и може да бъде използван за краткосрочно финансиране на фирмата. **2.** Капитал, използван за финансиране на текущите разходи на едно

предприятие, особено на разходите за работни заплати, за покупка на суровини, материали и енергия. ✧ **Оползотворяване на капитала.** *Икон.* Степента, до която се използва основният капитал на една фирма, т. е. сгради и машини. ✧ **Основен капитал.** *Икон.* **1.** Капиталът на дадена финансова къща, който е необходим, за да я предпазва от спадане на рентабилността ѝ. **2.** Инвестиции в сгради и оборудване. **3.** Цифровата стойност на имуществото в пари, образувана от вноските на съдружниците при дружество с ограничена отговорност или акционерно дружество, предназначена за постигане на целите на дружество и която служи за обезпечаване на кредиторите. ✧ **Остатъчен собствен капитал.** *Икон.* Част от собствения капитал на една компания, който се запазва от бившия собственик на тази компания, след като тя е продадена. ✧ **Подвижен капитал.** *Икон.* Налични стоки, които могат моментално и без допълнителни средства да се променят в друга форма. ✧ **Постоянен капитал.** *Икон.* Марксистки термин за суровини и съоръжения; форма на капитал, която пренася в крайния продукт само собствената си стойност, първоначално създадена от труда. ✧ **Продуктивен капитал.** *Икон.* Онази част от обществения капитал, инвестиран в секторите на икономиката, в която се създава принадена стойност. ✧ **Променлив капитал.** *Икон.* Марксистки термин за фонда на работните заплати. ✧ **Първичен капитал.** *Фин.* Най-сигурната форма на банков капитал. ✧ **Първоначален капитал.** *Икон.* Форма на рисков капитал, който се използва за финансиране на предприемачи, опитващи се да започнат нов бизнес. ✧ **Рисков капитал.** *Фин. Икон.* **1.** Обикновени акции. **2.** Капитал, вложен в малки нови рискови инициативи. ✧ **Собствен капитал.** *Фин.* Всички активи, от които са извадени всички пасиви. ✧ **Социален капитал.** *Икон.* Фиксирана инвестиция, създадена от обществото като цяло и използвана от него, напр. пътища, болници, училища. ✧ **Стойност на капитала.** *Икон.* Определяне стойността на актив чрез общо измерване, чрез обезценяване на бъдещия приход, очакван от актива, или чрез капитализиране на очаквания приход. ✧ **Суап на дълг в капитал.** *Фин.* Сделка, при която външният дълг се превръща в чуждестранно капиталово участие в страната длъжник. ✧ **Теория за капитала.** *Икон.* Теория, свързваща възгледите за производството, растежа, стойността и разпределението, за да обясни защо капиталът произвежда доход, запазвайки се в същото време непокътнат, като носи постоянна лихва (или печалба). ✧ **Търговия със собствен капитал.** *Икон.* Ефектът върху приходите на компанията от преференциални акции и дългови ценни книжа с фиксиран лихвен процент, както и от обикновени акции с висока задлъжнялост. ✧ **Уставен капитал.** *Икон.* Начална сума на фирма (предприятие), определена в нейния устав и формирана главно от продажба на акции. ✧ **Фиктивен капитал.** *Фин.* Капитал, съществуващ само в ценни книжа (акции, облигации и под.). ✧ **Финансов капитал.** *Икон.* Капитал, образуван като резултат от сливането на банков и промишлен капитал. ✧ **Фондов капитал.** *Фин.* Капитал, вложен в ценни книжа (акции, облигации и под.). ✧ **Човешки капитал.** *Икон.* Образованието и квалификацията, вплътени в човешката личност, които водят до увеличаване на доходите в бъдеще. ‹от *лат.* capitālis 'главен'›

капитàлен *прил.* (**капитàлно** *нареч.*) **1.** Свързан с икономическата категория "капитал" и с паричен влог в банка. **2.** *Прен.* Главен, важен, основен. ✧ **Капитални ресурси.** *Икон.* Ресурсите, продукт на човешката дейност — машини, сгради, предприятия и под., които са средства за производство на стоки и услуги. ‹от *лат.* capitālis 'главен'›

капитализàция *ж.* Капитализиране. ✧ **Капитализация на данъка.** *Икон.* Ефектът върху цената на подлежаща на данъчно облагане стока, напр. къща, който се изразява в намаляване на настоящата стойност на стоката в замяна на бъдещите данъчни плащания. ‹*фр.* capitalisation›

капитализѝрам *несв.* и *св.* (**капитализѝране** *ср.*) *Икон.* Превръщам в капитал. — **капитализирам се.** ‹*фр.* capitaliser›

капитализѝран *прил.* Превърнат в капитал. ✧ **Капитализиран лихвен процент.** *Фин.* Процентът, при който лихвата се натрупва върху кредита, различен от процента, при който тя действително се изплаща. ‹от *фр.* capitaliser›

капитализѝране *ср. Фин.* **1.** Прибавяне към капитала на дохода от него. **2.** Прибавяне към капитала на лихвата от него. ✧ **Борсово капитализиране.** *Икон.* Определяне стойността на предприятие чрез борсовата стойност на емитираните от него акции. ‹от *фр.* capitalisation›

капитализъ̀м *м.* (**капиталистѝчески** *прил.*) Обществено-икономическа формация, изградена върху частната собственост и свобода на частната инициатива. ✧ **Монополистичен капитализъм.** *Икон.* **1.** Икономика, чиято ак-

тивност се определя от олигополистични индустрии, така че е възможно създаването на допълнителна или свръхнормална печалба. 2. Централно планирана икономика, чието индустриално производство се осъществява от огромни държавни монополи с цел по-лесното координиране на икономическата активност. 3. Транснационални корпорации, които действат, според определението на икономистите марксисти действат като икономически империалисти. ✧ **Периферен капитализъм.** *Икон.* Зависимият капитализъм в страните от Третия свят. ✧ **Персонален капитализъм.** *Икон.* Владеене на цели промишлени отрасли от семействата на създателите на основните фирми в тези отрасли. ‹*фр.* capitalisme›

капиталист *м.* (**капиталистически** *прил.*) Човек, който притежава голям капитал. ‹*фр.* capitaliste›

капитàлов *прил.* Свързан с икономическата категория "капитал" и с паричен влог в банка. ✧ **Вторичен капиталов пазар.** *Икон.* Препродажба на ценни книжа, извършвана на фондовите борси. ✧ **Капиталов пазар.** *Икон.* Пазар на средносрочни и дългосрочни свободни парични средства. ✧ **Капиталова база.** *Фин.* Капиталът на една банка, образуван от първичния капитал и капиталовите резерви. ✧ **Капиталово писмо.** *Истор.* Вид маюскулно латинско писмо, използвано в Римската империя от I до III в., при което между думите няма разстояние и отделянето става с точки.

капиталовложѐния *мн.* 1. *Икон.* Парични разходи за създаване или реконструиране на съществуващи фондове. 2. Парична сума, вложена в нещо. ‹*рус.*›

капитàн *м.* 1. *Воен.* Офицерско звание с чин по-нисък от майор и по-висок от старши лейтенант. 2. *Мар.* Командир на плавателен съд. 3. *Спорт.* Водач на спортен отбор. ‹*фр.* capitaine›

капитàция *ж. Истор.* Поголовен данък в Римската империя. ‹*лат.* capitātio›

капѝтел *м.* 1. *Архит.* Отделна част, която увенчава колона, опора, пиластър или стълб. 2. *Полигр.* Вид шрифт. ✧ **Коринтски капител.** *Истор.* Характерен за древногръцката и римската архитектура капител, богато украсен с акантови листа и спираловидни мотиви. ‹от *лат.* capitellum 'главичка'›

капѝтола *ж. Лит.* 1. Жанр на сатиричната поезия, възникнал през XV в. в Италия, в който стихът е подобен на този в терцината. 2. Част от съчинение, обособена тематично. ‹от *лат.*›

Капитòлий *м.* (**капитолѝйски** *прил.*) 1. Един от седемте хълма, на които е разположен гр. Рим, най-рано населеният, върху който възниква крепостната система на бъдещия център на античността, построена около храма на капитолийската триада. 2. Сградата на Конгреса във Вашингтон, САЩ. ‹*лат.* Capitolium›

капитолѝйски *прил. Истор.* ✧ **Капитолийска триада.** *Мит.* В древноримската митология — Юпитер, Юнона и Минерва, заменили през VI в. пр. Хр. старата триада — Юпитер, Марс и Квирино, чийто култ имал официален политически характер и символизирал единството, силата и славата на Рим. ✧ **Капитолийски игри.** *Истор.* Учредените от Камил през 387 г. пр. Хр. спортни игри в чест на Юпитер, покровител на хълма Капитолий. ‹от *лат.* Capitolium›

капѝтул *м.* (**капѝтулен** *прил.*) 1. *Църк.* В Католическата и Англиканската църква — свещеническа колегия при епископ или катедрала. 2. *Църк.* Общо събрание на членовете на монашески или духовен орден. 3. *Юр.* Глава, част от закон, постановление и др. ‹*лат.* capitulum›

капитулàнт *м.* (**капитулàнтски** *прил.*; **капитулàнтски** *нареч.*) 1. Човек, който подкрепя прекратяването на военни действия в полза на противника. 2. *Прен.* Човек, склонен да отстъпи пред нечий натиск, да се предаде. ‹*лат.* capitulantis›

капитулàрии *мн.* (капитулàрий *м.*) *Истор.* Сборници с кралски укази в Западна Европа през средните векове, въведени от династията на Каролингите във Франция. ‹*лат.* capitularis›

капитулàрий *м. Църк.* Голяма стая или отделна сграда в католически манастир или в епископски дворец, където заседава управителното тяло (капитул). ‹*лат.* capitularis›

капитулàции *мн. Истор.* Особен вид едностранни договори, сключвани със страни от Близкия и Далечния изток, според които на поданиците от големите европейски държави се предоставят граждански, юридически, търговски и други привилегии, когато те решат да се установят на територията на някоя източна страна. ‹*лат.* capitulatio›

капитулàция *ж.* 1. Прекратяване на военни действия с цел предаване в ръцете на противника; капитулиране. 2. Документът за капитулиране, подписан от воюващи страни. ‹*лат.* capitulatio›

капитулѝрам *несв.* и *св.* (**капитулѝране** *ср.*) 1. Прекратявам военни действия и се предавам на противника. 2. *Прен.* Отстъпвам, преда-

вам се. ‹*нем.* kapitulieren›

капитулум *м. Анат.* Малък заоблен край на кост, която се свързва ставно с друга кост; главица. ‹*лат.* capitullum›

капище *ср.* (**капищен** *прил.*) *Рел.* Езически храм, светилище на идол, на върховно божество; жертвеник. ‹*тюркски*›

капия *ж.* **1.** *Остар.* Врата или прозорец с покрив. **2.** *Остар.* Учреждение. **3.** *Остар.* Ножница. **4.** Голяма, месеста права чушка. **5.** *Разг.* Странен човек, чудак. **6.** Два или повече пула, поставени на едно и също място при игра на табла. ‹*тур.* kapı›

капла *ж.* Металната част на колелото на велосипед или на автомобил, върху която се поставя гумата. ✧ **По капли.** *Разг.* Бос. ‹*тур.* kaplı›

капладжа *ж. Диал.* Сорт дребна пшеница; лимец. ‹*тур.* kaplıca›

капладисвам *несв.* и **капладисам** *св. Диал.* Подплатявам. ‹от *тур.* kaplamak›

капла̀кен *м. Мар.* Фрахт. ‹*хол.*›

каплама *ж. Диал.* **1.** Подплата. **2.** Подплатена с кожа връхна дреха. ‹*тур.* kaplama›

капла̀н *м. Истор.* **1.** Прислужник при военачалник по време на поход. **2.** Слуга на кралска особа или на друг висш благородник. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Kaplan›

каплица *ж.* **1.** Параклис, пристройка към църква или жилищна сграда в Полша. **2.** Часовникова кула към католически храм. ‹*пол.*›

капльо̀р *м. Мар.* Устройство за изваждане на складирана в трюма на кораб риба. ‹*хол.*›

капномантия *ж.* Гадаене по дима от жертвено животно. ‹*гр.*›

ка̀по *м. Истор. Жарг.* По време на Втората световна война — концлагерист, избран от администрацията да управлява останалите лагерници в нацистките лагери на смъртта. ‹съкр. от *нем.* Ka(merad) Po(lizei)›

капо̀₁ *нареч.* В игра на карти — без да съм взел нито една ръка. ‹*фр.* capot›

капо̀₂ *ср.* Пълна загуба. ‹*фр.* capot›

капо̀к *м.* **1.** Влакно, което прилича на копринено и се добива от плодовете на т. нар. копринено-памучно дърво Ceiba pentarda и използвано за набиване (напълване) на матраци, дюшеци и за звукоизолация; сейба. **2.** Растителен пух. ‹*мал.* kapok›

капо̀н *м.* **1.** Скопен петел, охранван за готвене. **2.** *Разг. Пренебр.* Хомосексуалист. ‹*лат.* cāpō ⇨ *англ.* capon›

капонѝр и **капонѐр** *м. Воен.* **1.** Отбранително съоръжение, заслон за стрелба, осигуряващо водене на бой в две противоположни посоки. **2.** Укритие за самолети. ‹*фр.* caponnière›

капо̀т₁ *м.* **1.** Връхна дреха, мушама с качулка. **2.** *Остар.* Презерватив. **3.** Калъф, покривало. **4.** Дамска шапчица, боне с връзки. **5.** Гюрук на файтон, автомобил. ‹*фр.* capote›

капо̀т₂ *м. Техн.* Подвижен капак на различни механизми, който ги предпазва от прах, влага и др. ‹*фр.* capot›

капота̀ж *м.* **1.** Обръщане на автомобил или самолет при авария. **2.** *Мар.* Измерване на изминатия по море път. ‹*фр.* capotage›

ка̀пра *ж.* Мястото, на което седи файтонджията. ‹*ит.* capra›

капра̀л *м.* Ефрейтор. ‹*фр.* caporal›

капрѝз *м.* (**капрѝзен** *прил.*; **капрѝзно** *нареч.*) **1.** Прищявка. **2.** *Муз.* Капричио. ‹*фр.* caprice›

Ка̀прикорн *м. Астр.* Козирог. ‹*фр.* capricorne›

каприфика̀ция *ж. Сел.-ст.* Изкуствен начин за ускоряване узряването на смокини. ‹*лат.* caprificātiō›

каприфо̀лий *м. Бот.* Декоративен увивен храст, който расте в Южна Европа и Предна Азия. Lonicera caprifolium. ‹от *лат.* caprifolium 'кози лист'›

капрѝчио *ср.* **1.** *Муз.* Композиция с капризен или хумористичен характер, изобилстваща от неочаквани обрати. **2.** Живописна или графична творба, изобразяваща пейзаж или архитектурен изглед, в който са съчетани реални и въображаеми елементи. ‹*ит.* capriccio›

капролакта̀м *м. Хим.* Органично съединение, което лесно полимеризира, използвано за получаване на капрон. ‹*рус.*›

капро̀н *м. Хим. Текст.* Синтетично влакно и плат от него; перлон, силон. ‹*рус.*›

ка̀пса *ж.* Капсула. ‹*лат.* capsa›

ка̀псел *м.* Огнеупорен съд, в който се изпичат глазирани керамични изделия. ‹*нем.* Kapsel›

ка̀псикум *м. Бот.* Декоративни люти чушки, които са интересно стайно растение и образуват малки храсти с яркозелени, дребни листа, цъфтят с бели звездовидни цветчета, след което дават зелени, после жълти, преминаващи в огненочервени плодове с различни големини и форми (от овални до изострени); стават и за ядене, но са много люти. Capsicum annuum.

ка̀псула *ж.* **1.** *Воен.* Възпламенител на заряд в патрон, снаряд и др. **2.** Всеки предмет с цилиндрична или кръгла форма, пълен с нещо, който се затваря плътно. **3.** Обвивка от печена глина, която предпазва изделието при изпичане. **4.** *Мед.* Мембрана, плащ или друга структура, която обвива тъкан или орган. **5.** *Биол.* Слизесто вещество, което образува защитен слой около някои бактерии. **6.** *Фарм.* Специални, разтворими от организма обвивки, в които се съдържат лекарствени прахове. ‹от *лат.* capsula 'кутийка'›

капсулирам *несв.* и *св.* Поставям в капсула. — **капсулирам се.** ‹от *фр.* capsuler›

капсулит *м. Мед.* Възпаление на капсула$_2$, която заобикаля става. ‹от *лат.*›

капсулотомия *ж. Мед.* Разрез на капсулата на очната леща. ‹*лат.* + *гр.*›

каптаж *м.* (**каптажен** *прил.*) Хидротехническо съоръжение за улавяне на подземни или изворни води или за извеждане на газ над земята като се запазят качествата им. ‹*фр.* captage›

каптир *м. Истор.* **1.** Особена шапка, носена от разколниците в Руската православна църква през XVI–XVII в. **2.** Полукръгла шапка подплатена с пух, носена от императриците на Русия по същото време. ‹от *гр.* καπτήρ 'извивка'›

каптирам *несв.* и *св.* (**каптиране** *ср.*) Улавям подземни или изворни води или газ, за да ги изведа над земната повърхност. ‹*фр.* capter›

каптисвам *несв.* и **каптисам, каптиша** *св. Диал.* **1.** Добивам, завладявам. **2.** *Разг.* Открадвам, чопвам. ‹от *фр.* capter›

капуданпаша *м. Истор.* В Османската империя — главнокомандващ на флота, адмирал. ‹*тур.*›

капула *ж. Диал.* **1.** Таз на животно, птица. **2.** Чул за задната част на кон. ‹от *гр.*›

капут$_1$ *нареч. Разг.* Край, свършено е. ‹*нем.* kaputt 'разбит, загинал'›

капут$_2$ *прил. Разг.* Свършен, пропаднал, фалирал. ‹*нем.* kaputt 'разбит, загинал'›

капут$_3$ *м. Разг. Пренебр.* Страхливец, бъзльо. ‹*нем.* kaputt 'разбит, загинал'›

капуцин *м.* (**капуцински** *прил.*) **1.** Католически монах от Францисканския орден основан през 1528 г. в Италия. **2.** *Зоол.* Маймуна от сем. цебусови. Cebidae. **3.** *Бот.* Растението латинка. Tropaeolum majus. **4.** Маскарадна дреха с капюшон. ‹*ит.* cappuccino›

капуцинада *ж.* **1.** Проповед на монах капуцин. **2.** *Прен.* Неумела, комична проповед. ‹*фр.* capucinade›

капуцинер *м.* **1.** Ракия произвеждана от монасите капуцини. **2.** *Остар.* Кафе с мляко. ‹*нем.* Kapuziner›

капуцинки *мн.* Монахини от основания ок. 1530 г. женски католически орден "Йерусалимски жени" за помощ на неизличимо болни, които преминали под покровителството на Францисканския орден, обличали се като неговите членове и спазвали правилата му. ‹от *ит.* cappuccino›

капучино *ср.* Кафе със сметана. ‹*ит.* cappuccino›

капуш *м. Диал.* Кърлеж по овцете. ‹*рум.*›

капюшон *м.* **1.** Качулка. **2.** Детска или дамска шапка. ‹*фр.* capuchon›

кар *м. Разг.* **1.** Електрокар. **2.** Моторизирано средство за пренасяне на товари на къси разстояния. ‹*англ.* car›

кара *прил.* **1.** Черен. **2.** Лош, страшен. ‹*тур.* kara›

кара *ж. Рел.* Стоманена гривна, носена от сикхите като израз на тяхната религиозна и културна идентичност, символизирайки единството с божеството; първоначално предпазвала китката от наранявания по време на фехтовка. ‹*пенджаби* karā›

караабаджия *м. Остар.* Шивач на връхни дрехи от черна аба. ‹*тур.* kara 'черен' + abacı›

караач *м. Диал.* Бряст. ‹*тур.* karaağaç›

карабаджак *прил. Остар.* Чернокрак. ‹*тур.* karabacak›

карабалък *м. Разг.* Сладководна риба от сем. шаранови; черна риба. ‹*тур.* karabalik›

карабас *м. Истор.* Платноход с гребла, използван за транспортиране на товари от славяните през XII—XIX в. ‹*гр.*›

карабатак *м. Диал.* Голям корморан, голяма дяволица. ‹*тур.* karabatak›

карабаш *прил. Остар.* **1.** Черноглав. **2.** *Същ. м.* Калугер, чернокапец. ‹*тур.* karabaş›

карабина *ж.* Лека и къса бойна пушка. ‹*фр.* carabine›

карабинер *м.* **1.** В Италия — конен полицай. **2.** *Истор.* Конен стрелец, въоръжен с карабина. ‹*ит.* carabiniere›

каравана *ж.* **1.** *Остар.* Широка и плитка тенджера. **2.** Спален фургон, прикачван към автомобил. ‹*перс.* kārwān ⇨ *тур.* karavan›

каравела *ж. Истор.* Еднопалубен платноход с висок борд, с три или четири мачти, надстройки на носа и на кърмата, използван през XIII–XVII в. ‹*порт.* caravela›

карагьоз *м.* **1.** *Разг.* Риба от сем. селдови; дунавска скумрия. Alosa kessleri pontika. **2.** *Истор.* Куклен театър, възникнал в Турция през XVI в., получил името си от името на главния герой в пиесите. **3.** *Остар.* Фокусник, палячо. **4.** *Прил. Остар.* Черноок; вакъл. ‹*тур.* karagöz›

карагьозлък *м. Диал.* **1.** Фокусничество. **2.** *Прен.* Палячовщина. **3.** Смехория. ‹*тур.* karagözlik›

карагьозчия *м. Диал.* **1.** Кукловод. **2.** Цирков артист, фокусник, палячо. **3.** *Прен.* Хитрец. ‹*тур.* karagözcü›

караджа$_1$ *прил. неизм.* Мургав, черен. ‹*тур.* karaca›

караджа$_2$ *ж. Диал.* Сърна. ‹*тур.* karaca›

караджейка *ж. Диал.* **1.** Малка воденица. **2.** Сорт сини сливи. ‹от *тур.* karaca 'тъмен', 'възчерен'›

ка̀ра-е *ж. Изк.* Картина на японски художник, рисувана в китайски стил. ‹*яп.*›

карайти *мн. Истор.* Членове на юдейска секта, основана в Персия през VIII в. от Анан бен Давид, която отхвърля Талмуда и ученията на равините, като приема Мойсеевите закони за единствено правилни. ‹*тюркски*›

кара̀ка *ж. Истор.* Голям, три- или четиримачтов платноход, който има до четири палуби, използван през XIII–XVI в. ‹*порт.* ⇨ *фр.*›

каракава̀к *м. Диал.* Черна топола. ‹*тур.* karakavak›

кара̀кал *м. Зоол.* Хищник, подобен на рис, който обитава пустините на Южна Азия и Северна Африка, има гладка червеникава козина и черни уши, приличащи на пискюли. Lynx caracal. ‹*тур.* kara kūlak 'черно ухо'›

каракача̀ни *мн.* (**каракача̀нин** *м.*) (**каракача̀нски** *прил.*) Малобройно население на Балканския полуостров, което говори старинен северногръцки диалект, занимава се с животновъдство (високопланинско овцевъдство), а от 60-те год. на XX в. води уседнал живот в близките до високопланинските пасища селища (Берковица, Карлово, Сливен, Пещера, Самоков и др.). ‹от *тур.* karakaçan›

каракача̀нски *прил.* Свързан с бита, културата, историята, езика и нравите на каракачаните. ✧ **Каракачанска овца.** Порода планински овце с къса опашка. ‹от *тур.* karakaçan›

карака̀ш *прил. Диал.* Черновежд. ‹*тур.* karakaş›

каракòл$_1$ *м. Остар.* **1.** Караул, стража. **2.** Караулно помещение. ‹*тур.* karakol›

каракòл$_2$ *м.* Езда в кръг при тренировки или конни състезания. ‹*фр.* caracole›

каракòнджо и **каракòнджул** *м. Мит.* Зъл дух, който нощно време плаши хората, върлува от Коледа до Богоявление; таласъм. ‹*тур.* korkunç 'страшен'›

каракòр *м.* Едномачтова лодка с правоъгълно платно и рея от тръстика, използвана през XVI–XIX в. в южните морета. ‹*индонез.*›

каракýда *ж. Зоол.* Сладководна риба от сем. шаранови, която обитава реки, блата и езера в Европа и Азия. Carassius. ‹*гр.*›

кара̀кул *м.* **1.** *Зоол.* Порода овце от Средна Азия с дебела опашка и гъста, груба и къдрава вълна (с черен, сив или кафяв цвят); агнетата от породата имат мека, много къдрава вълна, обикн. с черен цвят. **2.** *Кожар.* Обработената заедно с вълната кожа на агнета сукалчета от тази порода; астраган. **3.** Плат за ушиването на връхни дрехи, наподобяващ астраган. ‹от *рус.* кара́куль, по името на областта Karaköl в Узбекистан, откъдето произлиза тази порода овце›

каракула̀к *м. Диал.* Голям нож, ятаган. ‹*тур.* karakulak›

кара̀кул(к)и *мн. Разг.* Лошо изписани букви; заврангулки. ‹от *тур.*›

каракýрт *м. Зоол.* Отровен паяк, разпространен в пустините и степите на Северна Африка, Западна Азия и Южна Европа, чисто ухапване е смъртоносно за камили, коне и едър рогат добитък. Zolhrodetes apicalis. ‹*тур.* kara kurt›

карама̀н *прил. неизм. Диал.* Снажен, едър. ‹*тур.* karaman›

карама̀нест *прил. Диал.* Който изцяло е с черен косъм (за куче, кон, бивол). ‹от *тур.* karaman›

карамбòл *м.* **1.** Удар с една топка в други две в билярда. **2.** Игра на билярд с три топки. **3.** Червената топка в билярда. **4.** *Прен.* Сблъсък. ‹*исп.* carambola›

карамболѝна *ж.* **1.** Жълтата топка в билярда. **2.** Игра с 5 точки в билярда. ‹*исп.* carambola›

карамболѝрам *несв.* Удрям с една топка няколко други в играта на билярд. ‹*фр.* caramboler›

карамѐл *м.* (**карамѐлен** и **карамѐлов** *прил.*) **1.** *Кул.* Тъмнокафява стъкловидна маса с горчив вкус, получена при стопяване на захар с малко вода или на гликоза, използвана за оцветяване, гарниране или придаване на специфичен вкус на сладкарски изделия, напитки и др. **2.** Бонбон от такава маса, полутвърд, ароматизиран, с или без пълнеж. ‹*исп.* caramelo ⇨ *фр.* caramel›

карамелизѝрам *несв.* и *св.* Стопявам захар или гликоза до карамел. — **карамелизирам се.** ‹*нем.* karamelieren›

карамуса̀л *м. Истор.* Двумачтов товарен кораб с високи бордове и триъгълно платно на носа, използван през XV–XIX в. по Близкоизточното крайбрежие. ‹*тур.*›

карамфѝл *м.* (**карамфѝлов** *прил.*) **1.** *Бот.* Тревисто декоративно, градинско или диво цвете със силна миризма и кичести цветове с различен цвят, както и стрък от него. Dianthus. **2.** Изсушените семена на тропическия храст Caryophyllus aromaticus, използвани като подправка и лекарство. ‹*перс.* käränfi ⇨ *тур.* karanfil›

карамфѝлов *прил.* ✧ **Карамфилово дърво.** *Бот.* Вечнозелено дърво от сем. миртови, от чиито неразцъфнали пъпки се получава масло или подправки. Eugenia caryophyllata. ‹от *тур.* karanfil›

каранда̀ш *м. Остар.* Молив. ‹*тюркски* ⇨ *рус.*›

карантѝна$_1$ *ж.* (**карантѝнен** *прил.*) *Мед.* Пе-

риод, в който хора или животни се изолират, за да не се разспространява определена заразна болест. ‹*фр.* quarantaine 'четиридесет'›

карантѝна₂ *ж.* (**карантѝнен** *прил.*) *Мар.* **1.** Санитарни мерки в пристанище, които да предпазят от заразни болести и вредители, пренасяни с внасяните стоки. **2.** Срокът, за който един кораб е задържан в пристанище заедно с пътниците и стоката, ако пристига от държава, където има заразни болести. ‹*фр.* quarantaine 'четиридесет'›

карантѝя *ж.* **1.** Вътрешности на заклано животно като храна. **2.** *Разг. Пренебр.* Органи на човек; вътрешности. ‹*тур.* kirinti›

карàр *м. Диал.* **1.** Ред, установено положение. **2.** Умерено количество, норма. **3.** *Нареч.* С мярка. **4.** *Съюз.* Колкото (но не много). ‹*тур.* karar›

карàрски *прил.* ✧ **Карарски мрамор.** *Минер.* Най-добрият вид бял мрамор, добиван в околностите на гр. Карара, Италия, използван заради качествата му за скулптурни творби. ‹по името на *ит.* град Carrare в Тоскана›

карàс₁ *м.* Арменски глинен съд, гърне за вино. ‹*арм.*›

карàс₂ *м.* Каракуда. ‹*рус.*›

карàт *м.* (**карàтен** *прил.*) **1.** Единица мярка за тегло на скъпоценни камъни, равна на 0,2055 г. **2.** Тегловното съдържание на благороден метал в сплави за бижутерията, в стоматологията и др.; проба. ‹*ар.* qīrāt ⇨ *лат.* carratus›

карàтаван *м. Диал.* Накованите летви и подложки под мазилката на таван. ‹*тур.* karatavan›

каратѐ *ср.* **1.** Японска система за самозащита без оръжие, която се основава на удари с ръце и крака в най-уязвимите места на човешкото тяло. **2.** Спорт, основан на системата карате. ‹от *яп.* karate 'празна ръка'›

каратектòмия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която част от корнеята се отстранява. ‹от *гр.*›

карàтен *прил.* ✧ **Каратна система.** Метрична система, изразяваща отношението между частта благороден метал и числото 24 в сплави. ‹от *лат.* carratus›

-карàтов *наставка.* В сложни думи, отнасящи се до тегло, измерено в карати. ‹от *лат.* carratus›

караýл *м.* **1.** Въоръжен отряд за охрана на военни обекти или затвор. **2.** Пост, стража. ‹*рус.* караýл›

караýля *несв.* Пазя нещо като караул. ‹от *рус.*›

карашѝк *Диал.* **1.** *Прил.* Размесен, смесен. **2.** *Нареч.* Заедно, смесено. ‹*тур.* karışık›

карашмалъ̀к *м.* **1.** *Разг.* Навалица, множество. **2.** *Остар.* Бъркотия, неразбория. ‹от *тур.* karışmak›

каращѝсвам *несв.* и **каращѝсам** *св. Разг.* Смесвам, размесвам. — **каращисвам се/каращисам се.** ‹*тур.* karışmak›

карбамѝд *м.* **1.** *Хим.* Органично съединение, използвано при производството на пластмаси, лекарства. **2.** *Биохим.* Урея. ‹*фр.* carbamide›

карбàч *м.* **1.** Камшик, изплетен от тесни ремъци. **2.** В източните държави — наказание с бой по петите. ‹*татарски*›

карбѝди *мн.* (карбѝд *м.*) *Хим.* Съединения на въглерода с металите и с някои неметали. ‹от *лат.* carbo 'въглен' + *гр.* εἶδος 'изглед, вид'›

карбòл *м.* (**карбòлов** *прил.*) *Хим.* Киселина, получавана от каменовъглен катран, използвана като дезинфекционно средство; фенол. ‹от *лат.* carb(o) 'вълнен' + ol(eum) 'масло'›

карбòлов *прил.* ✧ **Карболова вода.** *Хим.* Двупроцентен разтвор на карболова киселина. ‹от *лат.*›

карбòн *м.* (**карбòнски** *прил.*) *Геол.* Петият период от палеозойската ера, ок. 60 млн. години. ‹от *лат.* carbonis 'въглен' ⇨ *фр.* carbone›

карбонàд *м. Кул.* Филе от младо прасе, запечено с чесън и мускатово орехче. ‹*фр.* carbonade›

карбонàдо *ср.* и *м. Минер.* Черен дребнозърнест диамант, използван за технически цели. ‹*лат.* ⇨ *исп.* carbonado›

карбонàри *мн.* (**карбонàрски** *прил.*) *Истор.* Членове на съществувалото през XIX в. в Италия тайно общество, борещо се за национално обединение, със сложна йерархия, ритуали и символика (напр. ритуалното изгаряне на въглища като символ на човешкото пречистване), които застават начело на революцията в Пиемонт и кралството на Двете Сицилии (1820/1821). ‹от *ит. мн. ч.* carbonaro 'въглищар'›

карбонарѝзъм *м. Истор.* **1.** Освободително движение в Италия от началото на XIX в., водено от тайната организация на карбонарите. **2.** Движение за сваляне от власт на династията на Бурбоните във Франция, водено от френските карбонари. ‹от *фр.* carbonarisme›

карбонàт *м.* и **карбонàти** *мн. Хим.* Соли на въглеродната киселина. ‹*лат.* carbo 'въглен' ⇨ *фр.* carbonate›

карбонизàция *ж.* **1.** *Хим.* Овъгляване. **2.** *Хим.* Суха дестилация на дърва или каменни въглища. **3.** *Хим.* Пречистване на масло чрез прекарването му през дървени въглища. **4.**

Текст. Обработка на вълна или на полувълнени платове с разтвор от минерални киселини, за да се отстранят растителните примеси. ‹*фр.* carbonisation›

карбонизи́рам *несв.* и *св.* (**карбонизи́ране** *ср.*) **1.** Превръщам във въглен; овъглявам. **2.** Образувам натриев карбонат. **3.** Обработвам вълна, за да отстраня растителните примеси. — **карбонизирам се.** ‹*нем.* karbonisieren›

карбонизи́ране *ср. Хим.* Процес на насищане с въглероден диоксид, предимно за получаване на карбонати. ‹от *нем.* karbonisieren›

карбони́л *м. Хим.* Съединение на въглероден окис с някой метал. ‹*лат.* carbo 'въглен'›

карбони́т *м. Хим.* Динамит. ‹*лат.* carbo 'въглен'›

карбору́нд *м. Хим.* Съединение на кремък с въглерод, твърди кристали (зелени или червеникови), използвани като абразиви, за огнеупорни материали и др. ‹от *лат.* carbo 'въглен' + *тамилски* (ku)rundam 'рубин'›

карбохидра́зи *мн. Хим.* Ензими, които катализират хидролизата на въглехидрати. ‹*лат.*›

карбу́нкул *м.* **1.** *Мед.* Група цирей с много каналчета за изтичане на гнойта; голям цирей. **2.** *Мед.* Синя пъпка; антракс. **3.** *Минер.* Гранат. ‹от *лат.* carbunculus 'въгленче'›

карбура́тор *м. Техн.* Уред за превръщане на горивото в гореща газообразна смес заедно с въздуха в двигателите с вътрешно горене. ‹*фр.* carburateur›

карбура́ция *ж. Техн.* Образуване на гореща смес от течно гориво и въздух в двигател с вътрешно горене. ‹*фр.* carburation›

карбуриза́тор *м. Хим.* Вещество, използвано при насищането на стомана с въглерод. ‹от *фр.* carburer›

карвакро́л *м.* Безцветна маслоподобна течност с миризма на джоджен, която се използва като дезинфекционно средство и в парфюмерията. ‹*лат.* carvacrol›

ка́рвинг *м. Спорт.* Скистил на каране, който осигурява по-голям контрол на движението при спускане. ‹*англ.* carving›

ка́рвър *м. Спорт.* Ски, стеснени в средата и по-къси от класическите, които осигуряват по-голяма стабилност при каране, тъй като лесно се вдълбават в пистата. ‹*англ.* carver›

каргадо́р *м. Икон. Мар.* Представител на собственика на стока, който пътува заедно с товара и се грижи за него. ‹*исп.* cargador›

ка́рго *ср. Икон. Мар.* **1.** Превозваните с товарен кораб стоки. **2.** Товарен кораб. **3.** Застраховка на стоките, превозвани с кораб. ‹*исп.* cargo›

ка́рго- *представка.* В сложни думи със значение 'свързан с превоз на товари', напр. *карго-полет*, *карголиния*, *каргодокумент*. ‹от *исп.* cargo›

ка́ргоплан *м. Мар.* План за товарене на кораб. ‹от *исп.* cargo›

ка́рда *ж.* Гребен на дарак. ‹*фр.* carde›

кардами́н *м. Бот.* Многогодишно тревисто планинско растение с бели или розови цветове. Cardamina. ‹*фр.* cardamine›

кардамо́н *м. Бот.* Индийска ароматна трева, чиито зърна се използват като лекарство или подправка; мокреш. Elettaria cardamomum. ‹*гр.* κάρδαμον›

карда́н *м.* (**карда́нен** и **карда́нов** *прил.*) *Техн.* Съединител между два вала за предаване на движението от единия на другия. ‹по името на *ит.* математик G. Cardan (1501—1576)›

карда́нов *прил.* ✧ **Карданово правило.** *Мат.* Формулата, по която се решава непълно кубично уравнение. ‹по името на *ит.* математик G. Cardan (1501—1576)›

карда́ш *м. Разг.* **1.** Брат. **2.** Близък другар, приятел. ‹*тур.* kardaş›

кардиа́лен *прил. Мед.* Сърдечен. ‹от *гр.* καρδία 'сърце'›

кардина́л$_1$ *м.* **1.** В Католическата църква — всеки един от 72-та висши духовници от средите на епископите, свещениците и дяконите, които избират нов папа при овакантяване на Светия престол под името конклав. **2.** В Католическата църква — най-висшият духовен сан след папата. ‹от *лат.* cardinālis 'главен'›

кардина́л$_2$ *м. Зоол.* Сладкопойна птичка, чийто самец има яркочервена окраска, обитаваща САЩ, Мексико и северните части на Централна Америка. Richmondena (Pyrrhuloxia) cardinalis. ‹по аналогия с червената дреха на кардиналите›

кардина́л$_3$ *м. Бот.* Тъмночервено, ароматично десертно грозде с едри кръгли зърна. ‹*фр.* cardinal›

кардина́лен *прил.* (**кардина́лно** *нареч.*) Главен, много важен, основен, генерален. ‹*лат.* cardinālis›

ка́рдио- *представка.* В сложни думи със значение 'сърце; сърдечен', напр. *кардиограф*, *кардиолог*, *кардиопатия* и др. ‹от *гр.* καρδία 'сърце'›

кардиогра́ма *ж.* **1.** *Мед.* Графично изображение на ударите на сърцето. **2.** Лента с такъв запис. ‹от *гр.* καρδία 'сърце' + γράμμα 'запис'›

кардиогра́ф *м. Мед.* Уред за записване движенията на сърцето. ‹от *гр.* καρδία 'сърце' + γράφω 'пиша'›

кардиогра́фия *ж. Мед.* Записване на движенията на сърцето с помощта на кардиограф.

‹от *гр.* καρδία 'сърце' + γράφω 'пиша'›

кардиозо̀л *м. Фарм.* Лекарство, усилващо дейността на сърцето. ‹*гр.* + *лат.* ⇨ *нем.*›

кардоѝд *м. Мат.* Затворена сърцеобразна крива линия.

кардиоло̀г *м.* Лекар, специалист по сърдечни болести. ‹от *гр.* καρδία 'сърце' + λόγος 'наука'›

кардиоло̀гия *ж.* Наука за структурата, функцията и заболяванията на сърцето. ‹от *гр.* καρδία 'сърце' + λόγος 'наука'›

кардиомиопа̀тия *ж. Мед.* Хронично заболяване, засягащо сърдечния мускул. ‹от *гр.*›

кардионевро̀за *ж. Мед. Психо.* Състояние, при което болният има тежки сърдечни оплаквания — стягане, болки, задух, сърцебиене, без да са налице органични увреждания на сърцето, обикн. то се дължи на т. нар. панически разстройства, наблюдавани все почесто и то предимно при млади хора. ‹от *гр.*›

кардиоплѐгия *ж. Мед.* **1.** Сърдечен удар или криза. **2.** Техника за спиране на сърцето чрез инжектиране в него на разтвор от соли, чрез хипотермия или електричен стимул. ‹от *гр.*›

кардиосклеро̀за *ж. Мед.* Склероза на сърдечния мускул. ‹от *гр.*›

кардиостено̀за *ж. Мед.* Стесняване на сърдечните клапи. ‹от *гр.*›

кардиостимула̀тор *м. Мед.* Апарат за сърдечно стимулиране, който се имплантира в организма. ‹*гр.* + *лат.*›

кардиотокогра̀ф *м. Мед.* Апарат, използван при кардиотокография за получаване на кардиотокограма. ‹от *гр.*›

кардиотокогра̀фия *ж. Мед.* Електронно проследяване на сърдечната честота и ритъм на плода. ‹*гр.*›

кардиото̀мия *ж. Мед.* Разрязване на сърдечния мускул. ‹от *гр.*›

кардиотонѝчен *прил. Мед.* Който усилва сърдечната дейност. ‹от *гр.*›

кардѝрам *несв.* и *св. Текст.* Развлачвам с карда. ‹*нем.* karden›

кардѝран *прил. Текст.* Мъхест, който е получен от развлачване с карда. ‹от *фр.* cardé›

кардѝт *м. Мед.* Възпаление на сърцето. ‹от *гр.*›

кардѝта *ж.* Раковина, с форма на сърце. ‹*гр.*›

ка̀рдия *ж. Анат.* Отвор в горния край на стомаха, който се свързва с хранопровода. ‹от *гр.*›

кардо̀н *м. Бот.* Артишок, отглеждан в южните части на Европа. Cynara cardunculus. ‹*фр.* cardon›

карѐ$_1$ *ср.* (**карѝран** *прил.*) **1.** Квадрат, обикн. като шарка, като форма или като символ. **2.** Четириъгълен военен строй. **3.** Бродирана покривка с форма на квадрат или правоъгълник. **4.** *Техн.* Част от предавателния механизъм на автомобил. **5.** *Разг.* Четирима души, които играят карти. ✧ **Издателско каре.** *Полигр.* Техническите данни за книга, отпечатани в началото или в края. ‹*фр.* carré›

карѐ$_2$ *ср.* (**карѝран** *прил.*) *Кул.* Бъбречната част месо — от бута до гръдния кош. ‹*фр.* carré›

карѐ$_3$ *ср.* (**карѝран** *прил.*) *Изк.* Орнамент от редуващи се квадрати или ромбове с контрастиращи цветове или фактури. ‹*фр.* carré›

карѐз *м.* (**карезлѝя** *прил.*) *Разг.* Омраза, злоба. ‹*тур.* garez›

карезчѝя *м. Разг.* Карезлия човек. ‹от *тур.* garez›

карѐкла *ж. Диал.* **1.** Стол с облегалка. **2.** Плетен стол с облегалка. ‹*гр.*›

карѐта$_1$ *ж.* Елегантна закрита кола на пружини, теглена от коне. ‹*лат.* carrus 'кола' ⇨ *ит.* carretta›

карѐта$_2$ *ж. Зоол.* Едра костенурка, обитаваща топлите морета и океани. Caretta caretta. ‹*лат.*›

ка̀ри$_1$ *мн.* Кар.

ка̀ри$_2$ *мн. Геол.* Вдлъбнатини като улеи, образувани по повърхността на варовикови скали; щрати. ‹от *лат.* caries›

кариатѝда *ж.* (кариатѝди *мн.*) *Архит.* Женска фигура, използвана вместо колона като подпора. ‹от *гр.* собств. Καρύαι, град в Лакония с храм на богинята Артемида – Καρυάτιδες›

карѝби *мн. Етнол.* Група от индиански племена, обитаващи тропическите гори на Амазония (макуши, арекуна, мотилони и др.), говорят карибски езици.

карибу̀ *ср. Зоол.* Канадски елен, който обитава арктическия район на Източна Америка, северните части на Европа и Азия. Rangifer tarandus. ‹от *ескимоски* khalibu 'ровещ, изравящ'›

кариѐр *м.* Най-бързият конски бяг. ‹*фр.* carrière›

кариѐра *м.* Австралийски аборигени, населяващи Западното и Североизточното крайбрежие на континента. ‹*австрал.*›

кариѐра *ж.* **1.** Място за добив на камъни. **2.** Издигане в служебна йерархия. ‹*фр.* carrière›

кариѐризъм *м.* Користен стремеж към кариера. ‹*фр.* carriérisme›

ка̀риес *м. Мед.* Разлагане и отронване на вещество от зъб или кост; кариоза. ‹от *лат.* caries 'гнилост'›

карийо̀н и **карильо̀н** *м. Муз.* **1.** Набор, комплект от камбани с различна големина за създаването на определена мелодия. **2.** Мелодията, изпълнявана с помощта на тези камбани. **3.** Мелодичен ефект, който наподобява звъна на камбани. ‹*фр.* carillon›

ка̀рика *ж.* Сушени смокини. ‹*лат.*›

карикату̀ра *ж.* **1.** Портрет, рисунка, в която характерните черти на модела са преувеличени със сатирична или хумористична цел. **2.** В литературата и изкуството — комично или сатирично представяне. **3.** Почти всеки вид сатирични или комични рисунки, които, събрани в разказ, представляват комикс. **4.** *Прен.* Смешно и жалко подобие, нещо изкривено, изопачено. ‹*ит.* caricatura›

ка̀рио- *представка.* В сложни думи със значение 'ядро на клетка', напр. *кариотип.* ‹*гр.*›

кариога̀мия *ж.* *Биол.* Сливане ядрата на половите клетки. ‹*гр.*›

кариоза *ж.* *Мед.* Възпалителен процес на кост, при който костната тъкан се разяжда. ‹от *лат.* cariōsus 'гнил'›

кариозо̀ма *ж.* *Биол.* Плътна, гъста маса хроматин в клетъчното ядро, която се състои главно от хромозоми. ‹от *лат.*›

карио̀ка$_1$ *м.* и *ж.* **1.** Жител на Рио де Жанейро. **2.** *ж.* *Муз.* Бразилски танц, подобен на самбата. ‹*браз. порт.* carioca›

карио̀ка$_2$ *ж.* **1.** *Остар.* Кутийка за 8 цигари. **2.** Панделка за коса. **3.** Брошка с висулка. ‹*браз. порт.* carioca›

кариокинѐза *ж.* *Биол.* Делене на ядрото на клетка; митоза. ‹от *гр.* κάριον 'ядка, клетка' + κίνησις 'движение'›

кариолѝза *ж.* *Биол.* Разрушаване ядрото на клетка при митоза. ‹*гр.*›

кариоло̀гия *ж.* Раздел от цитологията, който изучава клетъчното ядро. ‹от *гр.*›

кариопла̀зма *ж.* *Биол.* Плазма на клетъчното ядро. ‹от *гр.*›

кариотѝп *м.* *Биол.* **1.** Хромозомният набор на отделен индивид или биологичен род. **2.** В генетиката — диаграма; схема на хромозомния набор. ‹*гр.*›

карѝрам *несв.* и *св.* Правя карета върху плат или др. материал. ‹*фр.* carrer›

каркадѐ *ср.* **1.** *Бот.* Декоративно стайно растение, чиито цветове се използват в медицината; японска роза. Carcade. **2.** Цветовете на японската роза, използвани като дрога за билков чай.

каркàс$_1$ *м.* *Строит.* Дървен или метален скелет на сграда или съоръжение. ‹*фр.* carcasse 'скелет'›

каркàс$_2$ *м.* *Бот.* Палмово дърво с много твърда дървесина, което служи за направа на духови инструменти. Celtis.

каркàс$_3$ *м.* *Воен.* Запалителна бомба за предизвикване на пожар в неприятелски складове. ‹*фр.* carcasse 'скелет'›

каркѐл *м.* *Диал.* Желязна халка на пътна врата за хлопане. ‹*гр.*›

ка̀рлик *м.* *Мит.* Джудже, дребно човече; трол, елф, гном. ‹*рус.*›

ка̀рлинг *м.* **1.** *Геол.* Планински връх с пирамидална форма, обикн. тристенна. **2.** *Мар.* Стълб с пирамидална форма, който поддържа палубата и се намира около люка или друг отвор. ‹*норв.* kerling 'старица' ⇨ *англ.* carling›

карлѝно *ср.* *Истор.* Италианска златна и сребърна монета от XIII–XVIII в., наречена по името на краля на Неапол и Сицилия Карло II Анжуйски (1285–1309). ‹*ит.* carlino›

карлѝсти *мн.* (карлѝст *м.*) **1.** *Истор.* Привърженици на Дон Карлос — Карлос Мария де Бурбон (1788–1855), втори син на Карл IV, претендент за испанския престол и лидер на карлистите. **2.** *Истор.* Привърженици на Шарл X (1757–1836), крал на Франция (1824–1830), опитал се да върне абсолютизма, заради което бил изгонен от страната. **3.** *Прен.* Привърженик на абсолютизма, на монархията, на кралската власт. ‹*исп.* carlist›

карлъ̀к *м.* *Диал.* Снежна местност, снежен връх. ‹*тур.* karlık›

ка̀рма *ж.* **1.** В индуизма — сбор от всички следствия от делата на един индивид в този или в предишен живот. **2.** В будизма и дзен — универсален закон за причината и следствието, който действа с помощта на прераждания и според който, за да се освободи от кръговрата на прераждания, човек трябва да се въздържа както от добри, така и от лоши дела. **3.** *Разг.* Съдба, предопределение. ‹*санскр.*›

ка̀рмайога *ж.* *Рел.* В индуизма — една от четирите йоги, пътища за единение с върховното боество. ‹*санскр.*›

кармакарашъ̀к$_1$ *прил.* *неизм.* Смесен, разбъркан, объркан. ‹*тур.* karma karışık›

кармакарашъ̀к$_2$ *нареч.* *Разг.* Безредно, смесено, разбъркано. ‹*тур.* karma karışık›

карманьо̀ла *ж.* *Истор.* **1.** Народна революционна песен от времето на Великата френска революция (1789). **2.** Танц, изпълняван при съпровода на тази песен. **3.** Връхна дреха, подобна на куртка, която якобинците носели по време на Великата френска революция, пренесена от италианските работници в гр. Карманьола. ‹от *ит.* собств. Carmagnola; *фр.* carmagnole›

кармелѝт *м.* (**кармелѝтски** *прил.*) *Рел.* Монах от католическия орден, основан през 1154 г. в планината Кармил, Палестина, по време на кръстоносните походи и преместен в Западна Европа през 1238 г. ‹от *евр.* собств. Carmel›

кармелѝтка *ж.* (**кармелѝтски** *прил.*) *Рел.* Мо-

нахиня от католическия женски орден, основан през XV в. в Холандия по подобие на Ордена на монасите кармелити. ‹от *евр.* собств. Carmel›

кармелитски *прил.* ✧ **Кармелитски орден.** *Рел.* Най-старият от трите просешки ордена (Кармелитски, Францискански, Доминикански), основан през 1452 г. от св. Бертолд, чийто устав препоръчва крайна бедност, пълен аскетизъм, самота и отказ от плътта, а в Европа дейността му се основава на приобщаването на миряните към Дева Мария и детето Иисус; монасите носят тъмнокафяво расо с качулка и бяло наметало, а монахините спускат черно наметало пред лицето си. ‹от *евр.* собств. Carmel›

кармин *м.* (**карминен** *прил.*) **1.** Яркочервен цвят, понякога с пурпурен оттенък. **2.** *Биохим.* Пигмент с този цвят, съдържащ се в тялото на мексиканското насекомо Dactylopius coccus, което живее по стъблата на кактусите. **3.** *Хим.* Тъмночервеният пигмент, извлечен от смлените тела на тези насекоми, използван за оцветяване на хранителни продукти и за боядисване в текстилната индустрия, козметиката и др. ‹*ар.* qirmiz ⇨ *исп.* carmín›

Кàрна$_1$ *ж. Мит.* В древноримската митология — богиня на подземния свят. ‹*лат.*›

Кàрна$_2$ *м. Мит.* В индуизма — герой от древноиндийския епос "Махабхарата", син на бога на слънцето Сура. ‹*санскр.*›

карнабит *м. Диал.* Цветно зеле, карфиол. ‹*тур.* karnabahar›

карнавàл *м.* **1.** *Мит.* В народната европейска митология — антропоморфно въплъщение на календарния празник за изпращане на зимата, който се провежда в навечерието на Великия пост, 40 дни преди Християнската Пасха, и по време на който се устройват маскарадни шествия, представления, игри, всенародни увеселения и др. **2.** Увеселение, съпроводено с танци, маскени балове и игри. ‹*ит.* carnevale›

карналит *м. Минер.* Бял, понякога оцветен минерал с ромбична прозрачна решетка, съставен от хидрат на хлорида, калиевия карбонат и магния, използван като подобрител. ‹по името на *нем.* минен инженер R. von Carnall (1804–1874)›

карнàуб *м.* **1.** *Бот.* Тропическа палма от Южна Америка. Copernica cerifera. **2.** *Биохим.* Восък, добиван от листата на това дърво, използван за лакиране и за направата на свещи. ‹*тупи-гуарани* ⇨ *браз. порт.* carnauba›

карнàции *мн. Изк.* В живописта — телесни цветове. ‹*лат.*›

карнеòл *м. Минер.* Полускъпоценен камък, халцедон с оранжевочервен до кафяв цвят. ‹*лат.*›

карнèт *м.* и **карнèтка** *ж.* Джобен бележник. ‹*фр.* carnet›

карнотит *м. Минер.* Радиоактивен жълт минерал, ряда, която се състои от уранов хидратат и ванадиев карбонат, образува се в утаечни скали и е източник на радий, уран и ванадий. ‹по името на *фр.* химик A. Carnot (1796–1832)›

карò *ср.* Карта за игра с червени ромбовидни знаци. ‹*фр.* carreau›

кароксилàза *ж. Биохим.* Ензим, който катализира свързването на въглероден двуокис с вещество. ‹*лат.*›

каролѝна *ж. Истор.* Наказателен данък в Свещената Римска империя, по името на Карл V. ‹*лат.*›

каронàда *ж. Воен.* Късо и леко корабно оръдие. ‹по името на *шотл.* гр. Carron›

каросѐрия *ж.* Дървено или метално приспособление на превозно средство, в което се поставя товарът. ‹*фр.* carrosserie›

каротàж *м. Геол.* Физически методи за изследване на скали и земни пластове за откриване на полезни изкопаеми, без да се сондира. ‹*фр.* carottage›

каротѝда *ж. Анат.* Сънна артерия. ‹от *лат.* carotidis›

каротин *м. Биохим.* Жълт или оранжев растителен или животински пигмент, който в организма се превръща в ретинол. ‹от *лат.* carota 'морков'›

каротинàза *ж. Биохим.* Чернодробен ензим, който превръща каротина във витамин А. ‹от *лат.*›

каротинѐмия *ж. Мед.* Увеличено количество на жълтия пигмент каротен в кръвта и жълто обагряне на кожата по дланите и петите вследствие на прекалената употреба на моркови, домати и др. зеленчуци, които съдържат този пигмент; ксантемия. ‹*лат.* carotinaemia›

каротиноѝди *мн. Биол.* Група от ок. 100 естествени жълти до червени пигменти, които се съдържат главно в растенията. ‹*лат.* + *гр.*›

карп *м. Биол.* Всеки плод или всяка репродуктивна структура, която се развива в специфична част на плода. ‹от *гр.* καρπός 'плод'›

карпàл *м.* (**карпàлен** *прил.*) *Анат.* Всяка кост на китката. ‹от *гр.* καρπός 'китка на ръка'›

карполит *м. Палеонт.* Вкаменелост от плод. ‹*фр.* carpolithe›

карполòгия *ж.* Раздел от ботаниката, който изучава плодовете и семената на растенията.

‹от *гр.*›

карпу̀з *м. Диал.* Диня. ‹*тур.* karpuz›

ка̀рпус *м. Анат.* Китка. ‹*гр.* καρπός 'китка на ръка'›

карст *м.* (**ка̀рстов** *прил.*) *Геол.* Природни явления и форми, резултат от химически процеси при разтворими от водата скали (варовик, гипс). ‹по името на платото Крас в бивша Югославия›.

ка̀рта *ж.* **1.** Чертеж на земната повърхност или на част от нея (или на звездното небе), на който с условни знаци са обозначени географски, геоложки, езикови особености и е посочен мащабът. **2.** Обикн. *мн.* Комплект от 52 картончета с еднаква форма, от едната страна със знаци и образи, а от другата едноцветни, които се използват за игра, врачуване и под. **3.** Документ за абонамент, за членство в организация, клуб. **4.** *Инф.* Печатна платка или адаптор, поставен в компютъра за добавяне на специализирана функция или поддръжка на периферно устройство. ✧ **Географска карта.** Намалено условно изображение на земната повърхност върху равнина, при което се използват различни условни знаци. ✧ **Дебитна карта.** *Фин.* Карта, чрез която е възможно незабавно задължаване на банкова сметка по време на покупка на стоки или услуги; електронна чекова книжка. ✧ **Изобатна карта.** Географска карта, на която местата на океанското или морското дъно, намиращи се на еднаква дълбочина, са съединени с изобати. ✧ **Кредитна карта.** *Фин.* Документ, обикн. във формата на малка пластмасова пластинка, издаван от банка или от свързано с банка дъщерно предприятие, чрез който може да се ползва консумативен кредит в магазини, ресторанти, хотели и др., както и да се получават пари в брой от банкомати, разположени на достъпни места. ✧ **Смарт карта.** *Фин.* Кредитна карта, в която се съдържа информация за притежателя ѝ и за неговото финансово състояние. ✧ **Топографска карта.** Подробна едромащабна географска карта на основни природни и социално-икономически обекти (релеф, води, растителност, селища, пътна мрежа и др.). ✧ **Чекова карта.** *Фин.* Документ, с който притежателят на чекова сметка доказва наличието ѝ. ‹от *егип.* ⇨ *гр.* χάρτης›

Ка̀рта *ж. Мит.* В латишката митология — богиня на съдбата. ‹*латишки*›

картàл *м. Диал.* Черен лешояд. Vultur monachus. ‹*тур.* kartal›

картбла̀нш *м.* Пълна свобода и право за действие. ‹*фр.* carte blanche›

картезиа̀нство *ср. Филос.* Направление във философията и естетиката през XVII–XVIII в., основано на учението на френския философ деист Рене Декарт (1596–1650), създател на рационализма. ‹от латинизираната форма Cartesius на името Декарт›

картезиа̀нци и **картузиа̀нци** *мн.* (картезиа̀нец и картузиа̀нец *м.*) *Рел.* **1.** Членове на католическия монашески орден със строг устав, основан през 1084 г. от св. Бруно в Гренобъл, Франция, чийто обет бил да живеят в пълно уединение и да пазят мълчание. **2.** Монахини от основания през XII в. във Франция женски католически орден, подчинен на мъжкия орден на картезианците. ‹от латинизираната форма Carthusia на името на френската област Шартрьоз (Chartreuse), където е построен първият манастир на ордена›

картѐл$_1$ *м.* **1.** *Икон.* Обединение на едри предприятия от един бранш, за да се изключи или ограничи конкурентната борба между тях, при което те запазват своята юридическа, икономическа и финансова самостоятелност. **2.** *Разг.* Съюз, обединение. **3.** *Истор.* Регламент на рицарски турнир или писмена покана за дуел. **4.** *Истор.* Условия за размяна на пленници и дезертьори. ‹*фр.* cartel›

картѐл$_2$ *м.* **1.** Часовник в специална кутия, предназначена за окачване на стена. **2.** *Изк.* Извита като свитък рамка около живописна стенна украса. ‹*фр.* cartel›

картелѝно *ср. Изк.* В живописта — свитък или парче хартия, нарисувано в картина, което служи за надписване или за авторски подпис. ‹*ит.* cartellino›

ка̀ртер *м. Техн.* Метален корпус за разполагане на най-важните части на автомобилния двигател, който служи и като резервоар за смазочното масло. ‹*англ.* carter›

картѐч *м. Остар.* **1.** Артилерийски снаряд за близка стрелба. **2.** Едра сачма за ловна пушка. ‹*пол.* kartecza›

картѐчница *ж. Воен.* Автоматично скорострелно оръжие с куршуми. ‹от *пол.* kartecza›

Картикѐя *м. Мит.* **1.** В индуизма — планетата Марс. **2.** В индуизма — име на бога на войната Сканди, син на Шива, роден от р. Ганг, негово ездитно животно е паунът Паравани. ‹*санскр.*›

картѝна *ж.* (**картѝнен** *прил.*; **картѝнно** *нареч.*; **картѝнност** *ж.*) **1.** Художествено изображение, рисунка. **2.** Изглед, пейзаж; гледка. **3.** Литературно или музикално изображение. **4.** *Остар.* Сцена, епизод на театрално представление. **5.** Изображението, приемано от телевизионен екран. ✧ **Кабинетна картина.** *Изк.* Малка, прецизно изработена картина

със стойност на ценен предмет. ‹*ит.* cartina›

кàртинг *м.* **1.** Спорт с микроавтомобили. **2.** Площадка за забавление с електрически микроавтомобили. ‹*англ.* carting›

картѝнен *прил.* ✧ **Картинно пространство.** *Изк.* Илюзорното пространство зад повърхността на картината, създадено чрез перспектива или др. похват. ‹от *ит.* cartina›

картѝрам *несв.* и *св.* Съставям карта, план, скица на географски и др. обекти. ‹*нем.* kartieren›

кàртичка *ж.* **1.** Малка карта. **2.** Пощенска картичка. ✧ **Визитна картичка.** Картичка с името, длъжността и адреса на притежателя ѝ, която се поднася при запознанство. ‹от *фр.* carte›

картогрàма *ж.* Графично представяне върху карта на някакво явление. ‹от *гр.* χάρτες 'карта' + γράμμα 'писмо'›

картогрàф *м.* Специалист по картография.

картогрàфия *ж.* **1.** Наука за методите за съставяне на географски карти. **2.** Изработване на географски карти. ✧ **Математическа картография.** *Мат.* Наука за картографските проекции и начините за практическото им използване. ‹от *гр.* χάρτες 'карта' + γράφω 'пиша'›

картодиагрàма *ж.* Графично изображение, което чрез картограма и диаграма представя статистически данни. ‹от *рус.*›

картомѐтрия *ж.* Дял от картографията, който изучава начините за измерване по карта на различни географски обекти. ‹от *рус.*›

картòн$_1$ *м.* (**картòнен** *прил.*) **1.** Плътен лист хартия. **2.** Всеки формуляр с данни за картотека. ‹*ит.* cartone›

картòн$_2$ *м.* (**картòнен** *прил.*) *Изк.* Подготвителна рисунка в мащаб 1:1 за картина, стенопис или стенен гоблен. ‹*ит.* cartone›

картонàж *м.* **1.** Производство на кутии, папки, албуми и др. изделия от картон или мукава. **2.** Изделията, изработени от картон или мукава. ‹*фр.* cartonnage›

кàртоп *м.* *Бот.* Декоративен градински храст с бели топчести съцветия с приложение в медицината. Viburnum opulus sterile. ‹*тур.* kartopu›

картотѐка *ж.* (**картотѐчен** *прил.*) **1.** Систематизирана и подредена сбирка от картони с определени сведения, данни и под. със справочен, секретен или отчетен характер. **2.** Специални места (кутии, шкафове и др.) за пазене на такива картони. ‹от *гр.* χάρτες 'карта' + θήκη 'чекмедже'›

картотекѝрам *несв.* и *св.* Събирам картотека или въвеждам в картотека. ‹от *рус.*›

картòф *м.* **1.** *Бот.* Едногодишно културно растение с подземни грудки, богати на нишесте, които се използват за храна. Salanum tuberosum. **2.** Плодът, грудките на растението картоф. ‹*нем.* Kartoffel›

картòфел *м.* **1.** Картоф. **2.** *Диал.* Ботурче. ‹*нем.* Kartoffel›

картофòр *м.* *Остар.* Картоиграч. ‹*рум.*›

картулàрий *м.* *Истор.* В Западна Европа през Средновековието — сборник с копия на дарствени грамоти, с които на Църквата били прехвърляни поземлени владения. ‹*лат.* chartularius 'писар'›

картýш$_1$ *м.* *Изк.* **1.** *Истор.* Овална рамка, използвана за обграждане с надпис името на египетски фараон. **2.** Скулптурни или графични орнаменти във форма на щит или на леко разгърнат свитък за поставяне на надпис, емблема, герб и др. **3.** Всяка орнаментална рамка. ‹*фр.* cartouche›

картýш$_2$ *м.* *Остар.* Патрон. ‹*фр.* cartouche›

карýна *ж.* *Рел.* В индуизма, будизма и дзен — милосърдие, активно състрадание; ласкавост. ‹*санскр.* ⇨ *пали*›

карункýл *м.* *Мед.* Малка червена месеста подутина. ‹от *лат.*›

карусѐл *м.* *Остар.* Детска въртележка със седалки върху различни фигури (кончета, лодки и др.). ‹*ит.* carosello›

карýца *ж.* Превозно средство с дървена каросерия и обикн. с дървени колела, теглено от кон, магаре, вол или др. впрегатно животно. ‹*ит.* carrozza›

карфиòл *м.* *Бот.* Зелев зеленчук, чиито цветни пъпки се ядат; корнабит; цветно зеле. Brassica oleracea botytrytis. ‹от *ит.* caoli fiori›

карфѝца *ж.* Малка игла с главичка в единия край, използвана за прикрепване, забождане; топлийка. ‹*гр.*›

кàрцер *м.* Тясно помещение без осветление и прозорци (в затвор или казарма), където се престоява по наказание. ‹от *лат.* carcer 'тъмница, затвор'›

карциногѐн *м.* *Мед.* Вещество, което, приложено върху жива тъкан, може да предизвика развитие на тумор. ‹*гр.* κάρκινος›

карциногенѐза *ж.* *Мед.* Развитие на ракови клетки от нормална клетка. ‹от *гр.*›

карциноѝд *м.* *Мед.* Тумор, който прилича на рак. ‹*гр.*›

карциноло̀гия *ж.* Дял от зоологията, който изучава ракообразните. ‹от *гр.*›

карциномòм *м.* *Мед.* Злокачествен тумор; рак. ‹*гр.*›

карциноматòза *ж.* *Мед.* Раково заболяване, разпространило се из целия организъм. ‹от *гр.*›

карциносаркòм *м.* *Мед.* Злокачествен тумор

на маточната шийка, матката или влагалището. ‹от *гр.*›

карцѝрам *несв.* и *св.* Затварям в карцер. ‹от *нем.* Karzer›

каршѝ *нареч. Диал.* Срещу, насреща. ‹*тур.* karşı›

каршилъ̀к *м. Диал.* **1.** Отговор. **2.** Ударник на пушка. ‹*тур.* karşılık›

Каршиптàр *м. Мит.* В иранската митология — крилато същество, владетел на водните стихии и цар на птиците на земята, един от наставниците на Заратустра. ‹*перс.*›

карѝк$_1$ *м. Диал.* Бразда; чакъм. ‹*тур.* karık›

карѝк$_2$ *прил. Диал.* Кутсузлия, на когото непрекъснато не му върви, който е без късмет. ‹*тур.* kırık›

карѝм *прил. Диал.* Тъмен, възчерен. ‹от *тур.* kırmızı›

кàса$_1$ *ж.* (**кàсов** *прил.*; **кàсово** *нареч.*) **1.** Метален шкаф, сандъче или кутия за съхраняване на пари и други ценности. **2.** Гише в учреждение, където се внасят или получават пари. **3.** Налични пари на организация, група, учреждение и др. **4.** Служба в предприятие, където се изплащат заплати, хонорари и др. **5.** Сандъче за пренасяне на бутилки и др. ✧ **Взаимоспомагателна каса.** *Икон.* Взаимоспомагателно дружество, чиито членове спестяват, за да осигурят малки заеми с по-ниска лихва от пазарната на други членове при необходимост от финансова помощ. ‹*фр.* cassa›

кàса$_2$ *ж.* (**кàсов** *прил.*) *Архит.* **1.** *Истор.* Широк, кух архитектурен профил, оформящ отворите на врати и прозорци в късната готическа архитектура. **2.** Неподвижно вградена в стена рамка на врата или прозорец. ‹*ит.* cassa›

касабà *ж.* (**касаблѝйски** *прил.*) *Остар.* **1.** Малък град, градче. **2.** Околия. ‹*тур.* kasaba›

кàсава *ж.* **1.** *Бот.* Всяко тропическо растение от рода Manihot, напр. широко отглежданите американски разновидности M. esculenta (utilissima) (горчива касава) и M. dulcis (сладка касава). **2.** Нишесте, получавано от корените на тези растения, основен хранителен продукт в тропиците и източник на тапиока. ‹от езика *тайно* caçàbi ⇨ *исп.* cazabe 'хляб от касава'›

касавѐт *м. Диал.* Грижа. ‹*тур.* kasavet›

касàе се *несв.* Засяга, отнася се. ‹*рус.*›

касàндра *ж.* **1.** (**Касàндра** *ж.*) *Мит.* В древногръцката митология — дъщеря на троянския цар Приам и на Хекуба, надарена с пророчески способности от влюбения в нея Аполон, когото обаче тя отхвърлила и като наказание богът я проклел никой да не вярва на пророчествата ѝ. **2.** *Прен.* Предсказателка на нещастие. ‹*гр.*›

касàпин *м.* **1.** Човек, който коли, чисти и разфасова животни. **2.** *Разг.* Търговец на месо; месар. **3.** *Прен.* Главорез. **4.** *Разг. Пренебр.* Лекар хирург. ‹*тур.* kasap›

касàпница *ж.* **1.** Кланица. **2.** *Остар.* Магазин за месо. **3.** *Прен.* Масово изтребление на хора. ‹от *тур.* kasap›

касàтор *м. Юр.* Лице, което е подало касационна жалба. ‹*рус.* кассатор›

касатýра *ж. Остар. Диал.* Войнишки нож. ‹*рум.*›

касационѐн *прил.* ✧ **Касационен съд.** *Юр.* Най-висша съдебна инстанция, която може да отменя решенията на по-долни инстанции; върховен съд. ✧ **Касационна инстанция.** *Юр.* Съдебна институция, която извършва проверка само за законосъобразността на съдебен акт. ✧ **Касационно обжалване.** *Юр.* Обжалване на съдебен акт, при което се проверяват оплакванията за незаконосъобразност, без делото да се допълва с нови доказателства. ‹от *фр.*›

касàция *ж.* (**касационѐн** *прил.*) *Юр.* Анулиране чрез съдебно решение на по-висш съд. ‹от *лат.* cassatio 'отмяна; унищожение'›

касѐла *ж. Диал.* Невестинска ракла с чеиз. ‹*гр.*›

касѐта и **касѐтка** *ж.* (**касѐтъчен** *прил.*) **1.** Метална кутийка за пазене на ценности. **2.** Щайга. **3.** Кутия с монтирана магнитна лента за/със запис. ✧ **Банкова касетка.** *Юр. Фин.* Договор, с който банката приема временно да пази пари, ценни книжа, документи и други вещи като предоставя на ползвателя касетка за тяхното съхраняване и носи риска от непреодолима сила, без да има достъп до съдържанието на касетката, срещу което ползвателят плаща възнаграждение. ‹от *ит.* cassetta›

касетофòн *м. Техн.* Магнетофон, който възпроизвежда звукозапис от касетка. ‹от *ит.* + *лат.*›

касѐтъчен *прил.* ✧ **Касетъчно стъкло.** Парче стъкло, в което вътрешният слой е покрит с друг, обикн. оцветен в различен цвят.

касидѐ *ж. Лит.* **1.** *Истор.* Риторически жанр в източната поезия от VI–VII в. **2.** Стихотворна творба, типична за арабската класическа поезия, подобна на одата, която има точно определена форма. ‹*ар.*›

касиѐр *м.* Служител, който изчислява и раздава заплати, работи на каса в магазин, завежда каса на организация. ‹*ит.* cassiere›

касѝк *м. неизм.* **1.** Вожд на американски индианци в испаноговорещите райони на Америка. **2.** Местен политически водач в испанс-

коговорещата част на Америка. 3. Едър земевладелец. 4. *Прен.* Тиранин. ‹*исп.* cacique›

касѝн *м. Мит.* В корейската митология — домашен дух. ‹*корейски*›

касѝнка *ж.* Специална бяла колосана шапчица, каквато носят медицинските сестри. ‹*рус.*›

Каснопѐя *ж.* 1. *Мит.* Царица на Етиопия, майка на Андромеда, превърната в съзвездие от боговете. 2. *Астр.* Съзвездие в Северното полукълбо, разположено в Млечния път. ‹*гр.*›

касѝрам *несв.* и *св.* 1. *Юр.* Отменям съдебно решение на по-долна инстанция. 2. *Юр.* Обявявам избор за недействителен. 3. *Разг.* Подавам жалба до върховен съд. ‹*лат.* casso 'отменям' ⇨ *нем.* kassieren›

кàсис *м. Бот.* Многогодишен храст с малки тъмносини зърнести плодове, богати на витамини, от които се правят сироп, сладко и др. Ribes nigrum. ‹*фр.* cassis›

каситерѝт *м. Минер.* Руда с богато съдържание на калай. ‹*лат.*›

кàсия *ж. Бот.* Тревисто растение от сем. бобови, листата и плодовете на което се използват като слабително; александрийски лист, лист сена. ‹*лат.*›

кàска *ж.* 1. Метална, пластмасова или кожена шапка, която предпазва главата от удар. 2. Устройство с форма на похлупак, използвано за сушене на коса. ‹*фр.* casque›

каскàда *ж.* 1. Стъпаловиден естествен или изкуствен водопад. 2. Система от изградени последователно язовири и ВЕЦ. 3. *Кино.* Акробатичен номер с опасни скокове, падания от нещо и др. ‹*фр.* cascade›

каскадьòр *м. Кино.* Дубльор, който изпълнява опасните моменти във филмовите сцени вм. титуляра на ролята. ‹*фр.* cascadeur›

каскарѝла *ж.* и **каскарѝл** *м. Бот.* Храст, който вирее в Западна Индия, чиято кора заради горчивия ѝ вкус се използва при направата на различни тонизиращи напитки (напр. тоник), като средство за възбуждане на храносмилането в медицината и под. Croton eluteria. ‹*исп.* cascarilla от càscara 'черупка; ципа'›

каскѐт *м.* Мека шапка с по-плътна козирка. ‹*фр.* casquette›

кàско *ср. Юр.* Застраховка на превозно средство, която може да се сключи за определен рейс или за определен период от дейността му. ‹*ит.*›

каскът *прил. Диал.* Несръчен, непохватен. ‹*тур.*›

кàсла *нареч. Диал.* Нарочно, умишлено, преднамерено. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

касòн *м.* Сандък с дръжка за пренасяне на пясък, цимент и др. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

касòне *ср. Истор.* Италиански сватбен сандък, често наподобяващ по форма архитектурния елемент кесон. ‹*ит.*›

каспѝр *м. Воен.* Бронирана бойна машина особено популярна в южноафриканската армия и полиция. ‹*африкаанс* casspir›

кàста *ж.* (**кàстов** *прил.*; **кàстово** *нареч.*; **кàстовост** *ж.*) 1. В Индия и други източни страни — едногамна наследствена група от хора с определено място в социалната йерархия, свързана с традиционни занаяти и ограничена в общуването си с другите касти. 2. *Прен.* Затворена прослойка от хора, която защитава своите привилегии и не допуска нови членове. 3. *Прен.* Род, поколение, произход. ‹от *порт.* casta 'род, поколение'›

кастанѐти *мн.* Две твърди пластинки, които се закрепват на пръстите и по време на танц изпълнителят потраква с тях. ‹*исп.* castañetas›

кастѐл *м. Истор.* Укрепен, замък, крепост. ‹*лат.* castellum›

кастелàн *м. Истор.* 1. През Средновековието — управител на замък. 2. В Западна Европа през средните векове — пазач на замък, на обществена сграда. ‹*лат.* castellānus›

кастелàция *ж. Остар.* Превръщане на жилище в крепост при военни действия. ‹*лат.*›

кастѐн *нареч. Диал.* Касла. ‹*тур.*›

кàстер *м.* Калаен съд за ракия. ‹*гр.*›

кàстинг *м.* Подбор (на артисти, манекени, певци и др.) според определени изисквания. ‹*англ.* casting; cast 'разпределение на роли'›

кастифицѝрам *несв.* и *св.* Очиствам, обновявам. ‹*лат.*›

кастѝцо *м. Остар.* Потомък на метиси в Латинска Америка. ‹*исп.*›

кастòр$_1$ *м. Диал.* Бобър. ‹*гр.* κάστωρ 'бобър' ⇨ *фр.* castor›

кастòр$_2$ *м. Текст.* Дебел вълнен плат за зимни палта и шапки. ‹*гр.* κάστωρ 'бобър' ⇨ *фр.* castor›

касторѝн *м. Текст.* Дебел плат, смес от вълна и козина от кастор$_2$. ‹*фр.* castorine›

кастраметàция *ж. Воен.* Правилата и начините, по които се разполага военен лагер. ‹*лат.*›

кастрàт *м.* 1. *Истор. Муз.* Певец мъж, чиито полови жлези (тестиси) са били отстранени преди половата му зрелост, позволявайки на гласа му да запази висок вокален диапазон (от алт до сопран); изключително важен солист преди жените да заемат място в операта (XVI–XVIII в.). 2. *Мед.* Скопен човек или животно. ‹от *лат.* castrātus 'скопен'›

кастрàция *ж. Мед.* Отстраняване на половите жлези. ‹*лат.* castratio›

кастрѝрам *несв.* и *св.* (**кастрѝране** *ср.*) 1. Изкуствено отстранявам полови жлези на жи-

вотно или човек; скопявам. 2. *Прен.* Осакатявам духовно. ‹*лат.* castro›

кастрòн *м.* Дълбок съд с похлупак или без похлупак, с дръжка. ‹*фр.* casserole 'тенджера'›

кастрофилàкс *м. Истор.* Във Византийската империя и България през Средновековието — титла на началник на крепост. ‹*гр.*›

кàстря *несв.* 1. Подрязвам клони на дърво. 2. *Прен. Разг.* Съкращавам с някаква цел (текст, разходи и др.). 3. *Прен. Разг.* Хокам, карам се. ‹от *ит.*›

кат *м. Разг.* 1. Етаж на сграда. 2. Слой, пласт. 3. Комплект дрехи. 4. Път като степен. 5. Нисък храст, чиито яркозелени листа се дъвчат, подобно на листата на тютюна, който е разпространен в Азия. ‹*тур.* kat›

кàта *прил. неизм. Разг.* Пред *същ.* за време (ден, неделя, месец, година и др.) — всеки. ‹*гр.*›

катабатѝсти *мн. Рел.* Еретици, отхвърлящи необходимостта от тайнството кръщение. ‹*гр.*›

катаболѝзъм *м. Биохим.* Химично разграждане на сложните съединения при обмяната на веществата в организма, при което се образуват по-прости вещества и се освобождава енергия; деструктивен метаболизъм. ‹*лат.* katabolism›

катавасѝй *м. Рел.* Ирмосът, за пеенето на който певците от двата клира се събират в средата на църквата и го изпълняват в края на всяка песен от канона; катавасия. ‹от *гр.* καταβασία 'събиране, изход, съглашение'›

катавàсия *ж. Рел.* В православното богослужение — ирмос, изпълняван след всяка песен на канона. ‹*гр.* κατάβασις›

катаглотѝзъм *м. Остар.* Използване на изискани фрази. ‹*гр.*›

катаграфия *ж. Изк.* 1. Рисуване на обект в профил. 2. Изображение на силует. ‹*гр.*›

катазòна *ж. Геол.* Долна дълбочинна земна област. ‹*нем.* Katazone›

катàкана *ж. Език.* Едната от двете системи в японското сричково писмо, използвана за записването на думи с чужд произход. ‹от *яп.* kata 'страна' + kana 'заимствано писмо'›

катакаѝстика *ж. Опт.* Кривата, която се получава от пресичането на фокалната повърхнина на вдлъбнато сферично огледало с равнина, която минава през оптичната му ос. ‹*нем.* Katakaustik›

катаклѝзъм *м.* 1. Рязка промяна в природата вследствие от природни стихии. 2. *Прен.* Голяма, неочаквана промяна в обществения живот; сътресение. ‹*гр.* κατακλυσμός›

катакòмба *ж.* (катакòмби *мн.*) 1. *Истор.* В древността — подземно гробище, състоящо се от свързани галерии и стаи с ниши за погребения. 2. *Истор.* В древния Египет — подземие, в което се съхранявали мумии. 3. *Истор.* В древния Рим — подземия, в които се събирали първите християни. 4. *Прен. Разг.* Подземие, ниско и мрачно помещение. ‹*лат.* catakumba ⇨ *ит.* catacomba›

каталàза *ж. Биол.* Ензим, който активно участва в клетъчното дишане. ‹от *гр.*›

каталѐктика *ж. Лит.* 1. В античното стихосложение — съкращаване на крайните неударени срички от последната стъпка на стиха. 2. Учение за клаузулните стихове. ‹*гр.*›

каталѐпсия *ж. Мед.* Нервен припадък, двигателно разстройство, пълна загуба на волеви движения; восъчна гъвкавост. ‹от *гр.* κατάληψις 'схващане'›

катàлиза *ж.* (**каталитѝчен** *прил.*) *Хим.* Промяна в скоростта на химична реакция в присъствието на катализатор. ‹от *гр.* κατάλυσις›

катализàт *м. Хим.* Продукт, получен при катализа.

катализàтор *м.* 1. *Хим.* Вещество, което променя скоростта на химическа реакция, без самото то да се променя. 2. *Прен.* Ускоряващ фактор. ‹*нем.* Katalysator›

катализѝрам *несв.* и *св.* (**катализѝране** *ср.*) Действам като катализатор. ‹*нем.* katalysieren›

каталитѝчен *прил.* ✧ **Каталитичен крекинг.** *Хим.* Метод за превръщане на минерални масла в по-летливи, като се използва създаването на висока температура при присъствието на катализатор.

каталòг *м.* 1. Списък, съставен по определен ред. 2. Книга, брошура със списък и снимки на предмети, по която може да се избира, поръчва, рекламира. ✧ **Епоха в звездния каталог.** *Астр.* Момент, за който важи положението на звездата в дадения каталог. ‹от *гр.* κατάλογος 'списък'›

каталогизàция *ж.* Съставяне на каталог. ‹*рус.* каталогизация›

каталогизѝрам *несв.* и *св.* 1. Правя каталог. 2. Включвам в каталог. ‹*нем.* katalogisieren›

каталѝсвам *несв.* и **каталѝсам** *св. Разг.* 1. Грохвам от умора, изнемощявам. 2. *Прен.* Премалявам за нещо. ‹*гр.*›

катамарàн *м.* 1. Морски съд с гребла или платна, използван от островните жители в Тихия и Индийския океан. 2. *Мар.* Многокорпусен плавателен съд, най-често от два отделни корпуса, с по-голяма устойчивост. 3. *Ав.* Вид воден самолет, хидроплан. ‹*тамилски* kattumaram 'свързани трупи'›

катамнѐза *ж. Мед.* Съвкупност от сведения за една болест, узната след преминаването ѝ. ‹*лат.* catamnesis›

катàна *м. Диал.* Войник. ‹*унг.* katona 'войник'›

кàтана *ж. Остар.* 1. Едър кон. 2. Едра, кока-

леста жена. ‹*унг.*›

катàнец *м. Разг.* Катинар. ‹*гр.*›

катапѐпсис *м. Физиол.* Смилане на храната в храносмилателен орган. ‹от *гр.* κατά + πέψις 'храносмилане'›

катапетàзма *ж. Остар.* Църковна завеса. ‹*гр.*›

катаплàзма *ж.* Топъл компрес от ленено семе. ‹*гр.*›

катапѝлт *м.* **1.** *Истор.* Метателна машина, използвана при обсадата на крепости. **2.** *Ав.* Устройство за изхвърляне на пилотската седалка заедно с пилота при авария. ‹*лат.* catapulta›

катапултѝрам *несв.* и *св.* (**катапултѝране** *ср.*) **1.** Само в *3 л.* Напуска метателен апарат с помощта на катапулт. **2.** Излитам заедно със седалката по време на самолетна авария. ‹от *лат.* catapulta›

катàр *м.* (**катарàлен** и **катàрен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на лигавица, придружено с обилна секреция от носа, носните синуси, носоглътката или въздушните пътища. ‹от *гр.* κατάρρους›

катарàкт *м.* **1.** Воден праг. **2.** *Техн.* Приспособление за намаляване на трептенията и ударите в машина. **3.** *Техн.* Приспособление за механично отваряне на клапани. **4.** *Остар.* Катаракта. ‹от *гр.* καταρράκτης 'водопад'›

катарàкта *ж. Мед.* Помътняване на лещата на окото, което води до замъглен образ; перде. ‹от *гр.* καταρράκτης 'водопад'›

катарàма *ж.* (**катарàмен** *прил.*) Закопчалка, тока на колан, обувки, чанта. ‹*рум.* cataramă›

катарѐвуса *ж. Език.* Литературният гръцки език, който се различава от говоримия (наричан димотики) заради стремежа да се запази близостта са класическия гръцки език. ‹*гр.* καθαρεύουσα›

катàрзис *м.* **1.** *Истор.* В древна Гръция — очистване, обикн. от вина. **2.** *Психо.* Процес на афективно освобождаване от спомена за забравени събития от детството, когато пациентът е под хипноза, описан за първи път от Й. Бройер и З. Фройд. **3.** В съвременната психотерапия — общ начин за означаване на терапевтичното освобождаване на емоции или напрежения, вкл. на такива, които са съзнателни или са свързани със съзнателни преживявания (негови синоними са: "изговаряне", "избухване", "вентилация"). ‹*гр.* καθάρσις›

катàри *мн. Истор.* Еретици от XI–XIII в., последователи на движение, разпространило се във Франция, Фландрия и Италия сред занаятчиите и част от селяните, които отричали материалното като плод на дявола, осъждали всичко земно и призовавали към аскетизъм, изобличавайки по този начин католическото духовенство, и много наподобявали богомилското учение в България. ‹от *гр.* καθαρός 'чист'›

катàстима *ж. Диал.* Магазин, дюкян. ‹*гр.*›

катастрòма *ж. Истор.* В античността — специална платформа на корабите триреми, на която имало метателни оръжия. ‹*гр.*›

катастрòфа *ж.* (**катастрофàлен** *прил.*; **катастрофàлно** *нареч.*; **катастрофàлност** *ж.*) **1.** Сблъскване на две превозни средства, обикн. с трагични последици. **2.** Всяко събитие с тежки последици. **3.** Природен катаклизъм. ‹от *гр.* καταστροφή 'преврат, унищожение'›

катастрофѝрам *несв.* и *св.* Претърпявам катастрофа. ‹от *гр.* καταστροφή 'преврат, унищожение'›

кататермомѐтрия *ж. Физ.* Метод за определяне охлаждащото действие на въздуха при температурата на човешкото тяло.

кататермомѐтър *м. Физ.* Спиртов термометър за определяне загубата на топлина от едно физическо тяло под влияние на въздуха, употребяван при кататермометрия.

кататòния *ж. Мед.* Синдром на двигателни нарушения, свързан с ненормално умствено състояние. ‹от *гр.*›

катафàлка *ж.* **1.** *Истор.* Временна конструкция от греди с богата украса, използвана в погребалните обреди като поставка на ковчег. **2.** Автомобил, с който се откарва ковчегът с мъртвец до гробището. ‹*ит.* catafalco›

катафорѐза *ж. Остар.* Електрофорезата. ‹*гр.*›

катафòт *м. Физ.* Оптическо устройство, което отразява светлината обратно към източника независимо от ъгъла, под който пада.

катафрактàрий *м. Истор.* Тежко въоръжен войник. ‹*гр.*›

катахрѐза *ж. Език.* Стилна фигура, която се използва там, където езикът не притежава "пряк" термин и се прибягва до "преносен" смисъл, напр.: "крилата на мълнията"; неправилна употреба. ‹*гр.* κατάχρησις›

Катѐ *ср. Рел.* В бирманския будизъм — богът на всички планети, чието ездитно животно е най-съвършеното, обединяващо в себе си елена, слона, лъва, бика и рибата. ‹*санскр.*›

категоризѝрам *несв.* и *св.* (**категоризѝране** *ср.*) Разпределям, поделям на категории. ‹*нем.* kategorisieren›

категорѝчен и **категорѝчески** *прил.* (**категорѝчно** *нареч.*; **категорѝчност** *ж.*) Безусловен, решителен, изричен. ‹от *фр.* catégorique›

категòрия *ж.* **1.** *Филос.* Най-общо, фундаментално понятие, което отразява съществените, всеобщите свойства и отношения на явленията от действителността и познанието. **2.** Разред, група, степен, вид, клас. ✧ **Граматична**

категория. *Език.* **1.** Съвкупност от еднородни граматични значения (категории): род, число, време, наклонение, залог и др. **2.** Най-големите лексикално-граматични класове думи, обединени от общи семантични и морфологично-синтактични признаци (категория на съществителните имена, на местоименията, на глаголите и т. н.). ✧ **Екстра категория.** *Икон.* За обществено заведение (ресторант, хотел и др.) — най-висока по степен категория. ✧ **Таксономически категории.** Понятие от таксономията за означаване на съподчинени групи обекти — таксони. ‹от *гр.* κατηγορία 'изказване, понятие'›

катѐдра *ж.* **1.** Висока маса, пригодена за прав четец или говорещ. **2.** *Прен.* Колектив от преподаватели по една или сродни научни дисциплини във висше учебно заведение. ‹*гр.* καθέδρα›

катедрàла *ж.* (**катедрàлен** *прил.*) *Рел.* **1.** Храм, в който има катедра или официален трон на епископ. **2.** Голям католически храм. **3.** Главен храм в населено място; катедрална църква. ‹*лат.* cathedralis›

катедрàлен *прил.* ✧ **Катедрален стил.** *Истор.* **1.** Свободен френски вариант на неоготиката. **2.** Френска книжна подвързия от нач. на XIX в. с мотиви, заимствани от готическата каменна резба. ‹от *лат.* cathedralis›

катенѝране *ср. Биохим.* Процес на образуване на въглеродни вериги в органични молекули. ‹*лат.*›

катеноѝд *м. Мат.* Повърхнината, образувана от въртенето на верижна линия около вертикалната ѝ ос. ‹от *лат.*›

катепàн *м. Истор.* Административна длъжност във Византия и средновековна България. ‹*гр.* κατεπάνω›

катепсѝни *мн. Биохим.* Група ензими в животинските тъкани (особено в слезката), които разграждат белтъци. ‹от *гр.*›

кàтер *м. Мар.* **1.** Малък морски съд с водоизместимост до 400 т за къси разстояния, прикрепен към по-голям морски съд. **2.** Корабна лодка с 10-14 весла за спасителни или тренировъчни операции. **3.** Спортно-туристически морски съд със стационарен двигател. ✧ **Лоцмански катер.** *Мар.* Спомагателен морски съд за лоцманско обслужване в радиус до 15 мили от съответно пристанище. ‹*англ.* cutter›

катѐрна *ж.* Ситуация при игра на лото, при която от петте клетки на един ред с кубчета вече са запълнени четири. ‹от *ит.* quaterna 'четворка'›

катѐт *м. Геом.* Всяка от двете страни на правоъгълен триъгълник, които образуват правия ъгъл. ‹от *гр.* κάθετος›

катетомѐтър *м. Техн.* Уред за точното измерване на вертикалното разстояние между две точки, които могат да не лежат на една вертикала. ‹*гр.*›

катетризѝрам *несв.* и *св. Мед.* **1.** Вкарвам тръбичка в някой канал на тялото, за да го изследвам. **2.** Вкарвам катетър, най-често в пикочния канал за изтегляне на урината. ‹*гр.*›

катѐтър *м. Мед.* Гъвкава тръбичка за вкарване или изтегляне на течности от кух орган с тесен отвор. ‹от *гр.* καθετήρ 'гумена тръбичка'›

катехѐтика *ж. Рел.* Метод за запознаване с основите на християнството, който използва системата на въпросите и отговорите. ‹от *гр.* κατήχησις 'устно наставление, поучение'›

катехизàция *ж.* **1.** *Рел.* Обучаване по основните въпроси на християнското учение. **2.** *Прен.* Обучаване по нещо. ‹*нем.* Katechisation›

катехѝзис *м.* **1.** *Рел.* Изложение на християнското учение в кратки въпроси и отговори. **2.** *Прен.* Популярно ръководство по някоя наука. **3.** *Прен.* Основни положения. ‹от *гр.* κατήχησις 'устно наставление, поучение'›

катѐху *ср.* **1.** *Бот.* Акация, която вирее в Индия и Шри Ланка (Цейлон). Acacia catechu. **2.** *Биохим.* Червено-кафяв екстракт от тази акация с приложение в медицината, кожарството и като багрило в текстилната промишленост. ‹*мал.*›

катехýмен *прил. Рел.* **1.** Който изучава основите на вярата. **2.** Който се готви да приеме Светото кръщение; оглашен. ‹*гр.*›

катѝзма *ж. Рел.* Четения от Псалтира, по време на които се позволява стари и немощни богомолци да поседнат; седален. ‹от *гр.* κάτισμα 'седален'›

катѝл *м. Диал.* **1.** Престъпник, убиец, разбойник. **2.** *Грубо.* Тъпънар, простак. ‹*тур.* kâtil›

катинàр *м.* Приспособление за заключване от метал; катанец, кофар. ‹*гр.*›

катиòн *м. Физ. Хим.* **1.** Положително зареден йон. **2.** Йон, който при електролиза се привлича от катода. ‹*гр.*›

катионѝт *м. Хим.* Йонит, който обменят своите катиони с йони от външната среда. ‹*гр.*›

катòд *м.* (**катòден** *прил.*) *Физ. Ел.* Отрицателен електрод. ‹от *гр.* κάθοδος 'път надолу'›

катòден *прил.* ✧ **Катодни лъчи.** *Физ.* Поток от електрони, излъчени от катода, когато във вакуумна тръба настъпва електричен разряд. ‹от *гр.* κάθοδος 'път надолу'›

катодолуминисцѐнция *ж. Физ.* Луминисценция, при която светенето се причинява от възбуждащ електронен поток, причинен от

катодни лъчи.

катой *м. Диал.* Зимник, изба, мазе. ‹*гр.*›

католик *м. Рел.* Християнин от католическото изповедание. ‹от *гр.* καθολικός 'всеобщ, главен'›

католикон *м. Архит.* 1. Централен кораб в православен храм. 2. Главната църква на гръцки манастир. ‹от *гр.* καθολικός 'всеобщ, главен'›

католикос *м. Рел.* Титла на патриарха на Армено-григорианската (от IV в.) и на Грузинската православна църква (от V в.). ‹от *гр.* καθολικός 'всеобщ, главен'›

католит *м. Хим.* Електролитът, който се намира близо до катода при електролиза. ‹*гр.*›

католицизъм *м.* (**католически** и **католишки** *прил.*) *Рел.* 1. Едно от основните направления в християнството (заедно с православието и протестантизма), обособено във връзка с разделянето на Западната и Източната Римска империя през 395 г. и окончателното разделяне на общохристиянската Църква на Западна (Римокатолическа) и Източна (Гръкоправославна) през 1054 г., начело на което стои римският папа. 2. Съвкупността от догмите и ученията на Католическата църква. ‹от *гр.* καθολικός 'всеобщ, главен'›

катоптрика *ж.* Дял от оптиката, който изучава законите на отражението на светлината и ги прилага при конструирането на оптически уреди. ‹*гр.*›

каторга *ж.* (**каторжен** *прил.*) 1. *Истор.* Мястото, където изпращали осъдените на принудителен тежък труд. 2. Заточение с тежка физическа работа. 3. *Прен.* Непоносими, тежки условия на живот. ‹от *гр.* κάτεργον 'галера'›

катран *м.* 1. Черно-кафява смолиста течност, добивана от дървесина, въглища и др., суровина в химическата промишленост. 2. Черно, смолисто вещество, което се отлага от тютюна при пушене. 3. В представите на вярващите — врящата в казаните на Ада течност, в която се варят грешниците. ‹*тур.* katran›

катранджия *м. Остар.* Човек, който прави/продава катран. ‹*тур.* kantrancı›

катраник *м.* 1. Малък съд за катран, който при пътуване се окачва на колата. 2. *Прен.* Човек, който следва чуждо внушение, блюдолизец. 3. *Прен. Диал.* Негодник, бездельник. ‹от *тур.* katran›

катрен *м. Език.* Четиристишие. ‹*фр.* quatrain›

катун *м.* 1. Стан на цигани чергари от опънати като палатки черги или платнища. 2. Всички цигани, които живеят в такъв стан. ‹*рум.* kătún›

катунар *м.* Циганин, който живее на катун. ‹от *рум.* kătún›

катунище *ср. Диал.* Катун. ‹от *рум.* kătún›

катушка *ж. Остар.* Макара за навиване на проводници, кабели и пр. ‹*рус.*›

катък *м. Диал.* 1. Добавка (сирене, маслини, лук, масло и др.), която може да се яде с хляба. 2. Подсолено и подквасено мляко, в което е натрошено сирене. ‹*тур.* katık›

катър *м. Зоол.* Домашно животно, кръстоска между магарица и жребец, използвано за пренасяне на товари. ‹*тур.* katır›

катъри *мн. Остар.* Груби, подковани обуша; чехли. ‹*тур.* kıtır›

катърка *ж.* 1. *Остар.* Пуканка. 2. *Диал.* Полски хвощ, конска борика, конско биле. ‹*тур.*›

катърсезонен *прил.* Който може да се носи и през четирите годишни сезона. ‹*фр.* quatre-saison›

катюша *ж. Воен.* Миномет, който изхвърля едновременно голям брой мини. ‹*рус.* катю́ша›

каубой *м.* (**каубойски** *прил.*) 1. Говедар в Северна Америка, който пасе стадата си, яздейки на кон. 2. Герой на уестърн. ‹*англ.* cowboy›

каубойски *прил.* ✧ **Каубойска икономика.** *Икон.* Икономика от типа на американската, която се държи така, сякаш природните ресурси са неизчерпаеми, а природата може да погълне всякакви количества отпадъци. ‹от *англ.* cowboy›

каудильо *м.* 1. *Истор.* В Испания в периода 1939—1975 г. — официалната титла на Франко. 2. *Полит.* В държавите от Латинска Америка — политически лидер, държавен глава, предводител; диктатор. ‹*исп.* caudillo›

кауза *ж.* (**каузален** *прил.*) Общо дело, интерес, идея. ✧ **Доктор хонорис кауза.** Почетен доктор в областта на науката или обществения живот. ‹*лат.* causa 'причина'›

каузалгия *ж. Мед.* Силна, пареща болка, усилваща се на пристъпи. ‹от *гр.*›

каузален *прил.* (**каузалност** *ж.*) Причинен. ✧ **Каузална сделка.** *Юр.* Сделка, при която предоставянето на имуществената облага е насочено към определена типична цел за сделката. ‹*лат.* causālis›

каузатив *м. Език.* Глаголна форма, която изразява нареждане на подлога да извърши нещо. ‹*лат.* causativus›

каук$_1$ *м. Остар.* 1. Островърха шапка. 2. Шаячна качулка с дълги краища. ‹*тур.* kavuk›

каук$_2$ *м. Диал.* Голяма дървена лъжица; черпак. ‹*рум.*›

каулифлория *ж. Биол.* Цъфтене при някои растения непосредствено върху стъблото и дебелите клони (фурма, фикус и др. тропически растения). ‹*лат.*›

каум *м. неизм.* Истор. Местен жител, войник на служба във френската колониална армия в Алжир. ‹от *ар.* qaum 'тълпа'›

каун *м. Диал.* Пъпеш, пипон. ‹*тур.* kavun›

каупер *м.* Въздухонагревател. ‹по името на *англ.* изобретател Cowper›

каури *мн. неизм. Истор.* Черупки от морски мекотели, които в древността народите от крайбрежието на Индийския и Тихия океан използвали вместо пари, а днес в Африка са украшение и талисман за щастие. ‹*мал.*›

каустик *м. неизм.* (**каустичен** *прил.*) ✧ **Сода каустик.** *Хим.* Индустриална натриева основа с широко приложение в производството на сапун. ‹от *гр.* καυστικός 'изгарящ'›

каустика₁ *ж. Мед.* Хирургическа операция, при която сраснали части, особено при белодробни заболявания, се отлепват с помощта на електрически ток. ‹от *гр.*›

каустика₂ *ж. Опт.* Област на максимална концентрация (крива или ротационна повърхност) на успоредни светлинни лъчи, които падат върху вдлъбнато сферично огледало.

каустобиолит *м. Геол.* Полезно изкопаемо, гориво от органичен произход (торф, нефт, каменни въглища и др.). ‹*нем.*›

каутер *м. Мед.* Инструмент за каутеризация. ‹*гр.*›

каутеризация *ж. Мед.* Разрушаване на тъкан чрез пряко прилагане на нажежен инструмент. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

кауция *ж. Икон.* Гаранция за изплащане на дадено задължение, най-често в ценни книжа или недвижими имоти. ‹от *лат.* cautio 'пазене'›

каучук *м.* Еластичен природен полимер, получаван от млечния сок на дървото Hevea brasiliensis. ‹по името на езика на перуанските индианци кечуа Quechua ⇨ *исп.* cauchuc ⇨ *англ.* caoutchouc›

кауш *м. Остар.* **1.** Затворническа килия. **2.** Затвор. ‹*тур.* kovuş 'обща спалня'›

каф *м. Език.* Единадесетата буква от еврейската азбука, която се транслитерира като k в началото и в средата и като kh в края на думите. ‹от *евр.* kaf 'длан на ръката'›

кафадар *м. Диал.* Другар, приятел. ‹*тур.* kafadar›

кафе *ср.* (**кафеен** и **кафен** *прил.*) **1.** *Бот.* Тропическо растение, дърво, чиито зърна съдържат кофеин и служат за приготвяне на напитка. Coffea arabica. **2.** Напитка, приготвена от печените, смлени на прах зърна. **3.** Заведение, в което се предлага такава напитка. ✧ **Ирландско кафе.** Горещо подсладено кафе с уиски и сметана. ✧ **Кафе еспресо.** Кафе, приготвено в кафемашина. ✧ **Кафе-театър.** *Изк.* Авангардна театрална форма, насочена към художествен експеримент, създаден в Ню Йорк през 1961 г. — "Кафе ла мама". ‹*ар.* ⇨ *хол.* koffie›

кафеджия *м.* **1.** *Остар.* Собственик на кафене. **2.** Човек, който може да приготвя кафе. **3.** Любител на кафето.

кафез *м.* **1.** Телена къщичка за птици; клетка. **2.** Сандък от дървени летви или от пластмаса за пренасяне на плодове и зеленчуци; голяма щайга. **3.** *Прен. Пренебр.* Затвор. ‹*тур.* kafes›

кафемашина *ж.* Електрическа машина за приготвяне на кафе.

кафемелачка *ж.* Апарат за смилане на кафееви зърна на прах.

кафене *ср.* Заведение, в което се поднася предимно кафе; кафе. ‹от *тур.* kahvehane›

кафеник *м.* Съд за варене на кафе.

кафеникав *прил.* Който е с цвят, близък до кафявия.

кафетерия *ж.* Кафене, кафе. ‹*исп.* cafetería›

кафе-шантан *м. Остар.* Нощно увеселително заведение с оркестър. ‹от *фр.* café-chantant 'пеещ'›

кафри *мн.* **1.** Наименование на племената в Южна Африка, дадено им от бурите. **2.** Наименование, дадено от арабите на негрите. ‹от *ар.*›

кафтан *м.* Връхна дългопола, мъжка или женска дреха. ‹*перс.* häftan ⇨ *тур.* kaftan›

кафтар *м. Диал.* Конусовиден покрив от трева, използван като кошер. ‹*унг.*›

кахексия *ж.* **1.** *Мед.* Състояние на патологично ниско тегло, слабост и обща телесна отпадналост, свързани с хронично заболяване. **2.** *Биол.* Пълно изтощение на биологичен организъм. ‹*гр.* καχέξια›

кахел *м.* и **кахла** *ж.* (**кахлен** и **кахлов** *прил.*) *Строит.* Плочка от глина или порцелан за облицоване на печки, камини. ‹*нем.* Kachel›

кахраман *м. Диал.* Юнак, смелчага. ‹*тур.* kahraman›

кахър *м.* (**кахърен** и **кахърлия** *прил.*) *Разг.* Голяма грижа, тревога. ‹*тур.* kahır›

кахъря се *несв. Разг.* Изпитвам грижи, кахъри. ‹от *тур.* kahır›

кацавейка *ж. Остар.* Къса вталена женска дреха от сукно, обточена с кожи. ‹*укр.*›

кация *ж. Диал.* Метална лопатка за огън. ‹*гр.*›

качак *м. Диал.* **1.** Дезертьор. **2.** Нискокачествен тютюн. ‹*тур.* kaçak›

качамак *м. Кул.* Каша от сварено царевично брашно. ‹*тур.* kaçamak›

качарак *нареч. Диал.* **1.** Бързо. **2.** Бегом, тичешком. ‹от *тур.* kaçak›

качардисвам *несв.* и **качардисам** *св. Диал.* **1.** Избягвам. **2.** Помагам да избяга. ‹от *тур.*

kaçırmak›

качи́на *ж. Мит.* Свръхестествено същество, което според вярванията на северноамериканските индианци хопи пази душите на починалите им предци, изобразявано като дървена кукла. ‹от езика *хопи* qačina 'свръхестествен'›

ка̀чур *прил. Диал.* Шарен, пъстър (бял и черен). ‹*гр.*›

качу̀ча *ж. Муз.* Андалуски народен танц в размер 3/8, който става особено популярен в цяла Испания през XIX в. и се изпълнява в съпровод на китара и кастанети. ‹*исп.* cachucha›

каш *м. Диал.* Предна и задна дъска на самар. ‹*тур.* kaş›

каша̀ *ж. Текст.* Мек вълнен плат. ‹по името на *инд.* щат Кашмир›

кашава̀р *м.* **1.** *Остар.* Готвач на голяма група хора (войници, работници и др.). **2.** *Разг. Ирон.* Готвач. ‹*рус.*›

кашало̀т *м.* (**кашало̀тов** *прил.*) *Зоол.* Едър морски бозайник от подразред зъбати китове. Physeter catodon. ‹*порт.* cachalotte 'риба с голяма глава'›

кашѐр₁ *м. Рел.* Месо от заклан добитък или птици, разрешено като храна на вярващите евреи. ‹*евр.*›

кашѐр₂ *м. Остар.* Кашкавал. ‹*тур.* kaşar›

кашерджи́я *м. Остар.* Майстор на кашкавал. ‹от *тур.* kaşar›

кашѝрам *несв.* и *св.* (**кашѝране** *ср.*) **1.** Подлепям от опаката страна с картон или хартия, за да не се измята. **2.** Прикривам картите, които имам (при игра на покер). ‹от *фр.* cacher 'крия'›

каширмашѝна *ж.* Машина за каширане. ‹*нем.* Kaschiermaschine›

кашкава̀л *м.* (**кашкава̀лен** и **кашкава̀лов** *прил.*) Твърдо жълто сирене на пити. ‹*ит.* cacio 'сирене' + cavallo 'кон' ⇨ *рум.* caşcaval›

кашмѐр *м. Разг.* Подигравка, присмех, срам. ‹*тур.* kışmer›

кашмерѝ *св. Разг.* Излагам някого на подигравки, посрамвам някого. — **кашмерѝ се.**

кашмѝр *м.* (**кашмѝрен** *прил.*) *Текст.* Тънък и мек вълнен плат, обикн. шампован; каша̀. ‹от *англ.* cassimere "кашмир" или *пол.* собств. Casimir ⇨ *фр.* casimir››

кашнѐ *ср.* Шалче за шия. ‹*фр.* cache-nez›

кашо̀н *м.* **1.** Кутия от велпапе, картон и др. като опаковка на стоки, която се затваря с подвитите си краища и може лесно да се разглобява и сглобява. **2.** Количеството, което се съдържа в такава кутия. ‹*ит.* cassone›

кашпа̀ *ж.* и **кашпо̀** *ср.* Декоративен съд, в който се поставя цветна саксия, или плетено приспособление за саксия, което се окачва да виси. ‹от *фр.* cache-pot 'гърненце скривалище'›

Каюма̀рс *м. Мит.* В иранската митология — първият човек. ‹*перс.*›

каю̀р *м.* Водач на кучешки впряг. ‹от *ненецки* ка̀ори 'пръчка за спиране на кучешки впряг'›

каю̀та *ж.* Жилищно помещение за екипажа или пасажерите на морски съд. ‹*хол.* kajuit›

каюткомпа̀ния *ж. Мар.* Общо помещение на борда на кораб за командния състав или пътниците, в което се събират за обяд, почивка, занятия, съвещания и др. ‹от *хол.* kajuit + *фр.* compagnie 'общество'›

кая̀ *ж.* и **каябалъ̀** *м. Диал.* Риба попче. ‹*тур.* kaya›

кя̀як₁ *прил. Разг.* Здрав, як, силен. ‹*тур.* kıyak›

кя̀як₂ *м. Разг.* Здравеняк. ‹*тур.* kıyak›

кя̀як₃ *м.* **1.** Лодка, напълно закрита откъм палубата, с отвор единствено за тялото на гребеца, която днес е запазена у част от ескимосите. **2.** Спортна лека лодка за воден слалом или спускане по течението на планински реки. **3.** *Прен.* Спортно гребане с такава лодка. ‹*ескимоски*›

каяфѐт *м.* (**каяфетлѝя** *прил.*) *Остар.* **1.** Външност, изглед на човек. **2.** Състояние, положение; хал. **3.** Блясък, великолепие; салтанат. ‹*тур.* keyfiyet›

квадра̀нгъл *м. Архит.* Четириъгълен вътрешен двор, характерен за сгради на колежи. ‹от *лат.* quadrangle ⇨ *англ.* quadrangulum›

квадра̀нт *м. Геом.* Една четвърт от кръг, сектор от кръг, ограничен от дъга и два взаимноперпендикулярни радиуса. ‹*лат.* quadrans, quadrantis›

квадра̀т *м.* (**квадра̀тен** *прил.*; **квадра̀тно** *нареч.*) **1.** *Геом.* Правоъгълник с равни страни. **2.** Квадратен метър. **3.** *Мат.* Втората степен на число. ✧ **Магически квадрат.** Квадрат, разделен на равен брой (хоризонтално и вертикално) колони и редове от по-малки квадрати, в които са вписани числа, чиято обща сума е еднаква във всяка колона или ред. ‹от *лат.* quadrātus 'четириъгълен'›

квадра̀тен *прил. Прен.* Много дебел. ✧ **Квадратен корен.** *Мат.* Число, което, умножено един път на себе си, дава друго число, което се нарича квадратно число: $\sqrt{4}=2$. ‹*лат.* quadrātus›

квадрату̀ра₁ *ж.* **1.** Площ, измерена в квадратни метри. **2.** *Астр.* Положение на Луната (или на по-отдалечена планета), при което мислено прекарана права линия между нея и Земята сключва прав ъгъл с линията, свързваща Земята със Слънцето. ‹*лат.* quadratura›

квадрату̀ра₂ *ж.* **1.** Перспективна схема. **2.**

Истор. Стенна живописна украса от XVIII в., обикн. изобразяваща архитектурни обекти. ‹*лат.* quadratura›

квадрѝвиум *м. Истор.* В Западна Европа през Средновековието — образователна степен, следваща тривиума, която включва четири предмета: музика, аритметика, геометрия и астрономия. ‹*лат.* quadrivium›

квадрѝга *ж.* **1.** *Истор.* В античността — колесница с две колела, теглена от четири коня. **2.** *Архит.* Колесница, теглена от четири впрегнати един до друг коня, използвана за увенчаване на триумфална арка или архитектурен обект. ‹от *лат.* quadrīga›

квадрилѝон *м.* **1.** Число, равно на 1015; билиард. **2.** В Германия и Великобритания — число, равно на 1024. ‹*фр.* quadrillion›

квадрѝплегия *ж. Мед.* Парализа, засягаща и четирите крайника на човек, която най-често е следствие от внезапно увреждане на гръбначния стълб, резултат от падания, автомобилни катастрофи и огнестрелни рани. ‹*лат.*›

квадрѝрема *ж. Истор.* В античността — голям военен кораб с четири реда весла, използван от флотите на Рим, Картаген и Гърция, особено по време на Пуническите войни през III—II в. пр. Хр. ‹*лат.*›

квадрицѐпс *м. Анат.* Четириглав мускул; един от големите екстензорни мускули на долните крайници. ‹*лат.*›

квѐдров *прил.* ✧ **Квадрова зидария.** *Археол.* Древен метод на градеж с неизброими варианти, засвидетелствани в находки из целия свят. ‹*лат.*›

квазѐри *мн.* (квазѐр *м.*) *Астр.* Извънгалактични източници на електромагнитно лъчение с висока енергия; квазизвездни радиоизточници. ‹от *англ.*, съкр. от quas(istell)ar (radio-source)›

квѐзи- *представка.* В сложни думи със значение 'мним', 'лъже-', напр. *квазикултура*, *квазинаучен*, *квазистационарен*. ‹*лат.* quasi 'като че ли'›

квѐзи₁ *прил.* Мним, привиден, наподобяващ. ✧ **Квазимпулс.** *Физ.* Векторна величина, характеризираща състоянието на квазичастиците в кристална решетка, слоеста среда и др. периодични системи. ✧ **Квазипари.** *Фин.* Срочни депозити, при които депозиторите са постигнали договореност с финансовата институция да ги получават при поискване във вид на пари. ✧ **Квазирента.** *Фин.* Приходите, които собственикът получава при предоставяне на ползване от друг на машини и производствени съоръжения, дело на човешкия труд. ‹от *лат.* quasi 'като че ли'›

квѐзи₂ *нареч.* Като че; уж. ‹от *лат.* quasi 'като че ли'›

квѐзиисторически *прил.* Свързан с историята, но без да отговаря на научните изисквания, за да бъде исторически; лъжеисторически.

квазимѐдо *м.* **1.** (**Квазимѐдо** *м.*) Грозен, уродлив герой на В. Юго от романа "Парижката света Богородица". **2.** *Прен.* Изрод. ‹от *лат.* quasimodo (homo) 'уж човек'›

квазинаѝчен *прил.* Лъженаучен. ‹*лат.*›

Квазѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — мъдрец, създаден от слюнката на боговете, от чиято кръв е направена медовината на поезията. ‹*норвежки*›

квазистационѐрен *прил. Физ.* Който изглежда постоянен, тъй като се изменя относително бавно и за даден момент променливостта му може да се пренебрегне.

квѐкери *мн.* (квѐкер *м.*) *Рел.* Членове на християнска протестантска секта, основана през 1647 г. от Джордж Фокс (1624—1691) в Англия, която те наричат "Общество на приятели" и смятат добродетелта за висш израз на вяра, като отхвърлят официалната църковна организация, външната обредност и института на свещениците; през 60-те год. на XVII в. голяма част от К. се преселва в Северна Америка, където през 1682 г. английският политик У. Пен основава квакерска колония на територията, обособена по-късно като щат Пенсилвания. ‹*англ.* quaker 'треперещ'›

квалитѐт *м.* (**квалитатѝвен** и **квалификатѝвен** *прил.*; **квалитѐтно** и **квалификатѝвно** *нареч.*) Качество. ‹*нем.* Qualität›

квалификѐция *ж.* (**квалификационѐн** и **квалифицѝран** *прил.*; **квалификационѐнно** и **квалифицѝрано** *нареч.*) **1.** Оценяване, определяне на качества; квалифициране. **2.** Професионални знания, умения. **3.** Оценка, изказана като мнение, определение. **4.** *Спорт.* Подборно състезание. ✧ **Квалификация на престъплението.** *Юр.* Подвеждане на дадено деяние под определена наказателна норма. ✧ **Обща квалификация.** *Икон.* Квалифициране на работната сила в определени умения, които са полезни за голям брой работодатели, напр. текстообработка. ✧ **Специфична квалификация.** *Икон.* Квалификация, която може да бъде от полза само на един работодател поради специфичния ѝ характер, напр. овладяването на точно определен производствен процес. ‹от *лат.* qualitas 'качество' + facere 'правейки'›

квалифицѝрам *несв.* и *св.* (**квалифицѝране** *ср.*) Оценявам, определям качествата. — **квалифицирам се.** ‹*нем.* qualifizieren›

квалифицѝран *прил.* ✧ **Квалифициран опит.**

Юр. Опит към престъпление, който самостоятелно, без да е извършено намисленото престъпление, осъществява законния състав на друго престъпление (при недовършен опит за убийство е причинена телесна повреда). ✧ **Квалифицирано мнозинство.** *Полит.* При гласуване — официално установен превес в гласове (2/3, 3/4 и т. н.), при наличието на който държавен орган може да взема решение. ✧ **Квалифицирано престъпление.** *Юр.* Престъпление, отделено от закона от редица други подобни на него като особено опасно и затова строго наказуемо. ‹от *лат.*›

квант *м.* (**квàнтов** *прил.*) *Физ.* Атом лъчиста енергия. ✧ **Светлинен квант.** *Физ.* Количеството електромагнитно лъчение, което в единичен акт е способен да излъчи или погълне атом или друга квантова система; елементарна частица, същото като фотон. ‹от *лат.* quantum 'колко'›

квàнти *неизм.* ✧ **Тути кванти.** *Пренебр.* Всякакви, други подобни. ‹*ит.* titti quanti›

квантитатѝвен *прил.* (**квантитатѝвно** *нареч.*) Количествен. ‹от *лат.* quantitas 'количество'›

квантитѐт *м.* **1.** *Език.* Дължина на звук или на сричка, имаща смислоразличителна роля. **2.** Количество. ‹*нем.* Quantität›

квàнтов *прил.* ✧ **Квантова електроника (квантова радиофизика).** *Физ.* Дял от физиката, който изучава генерирането и усилването на микровълнова и оптична мощност в твърди, кристални, газови и течни вещества с помощта на законите на квантовата механика. ✧ **Квантова механика (вълнова механика).** *Физ.* Дял от физиката, който изучава движението и взаимодействието на частиците с много малка маса (електрони, протони, атоми). ✧ **Квантова химия.** *Хим.* Дял от теоретичната химия, в който на основата на квантовата механика се изследват химичните връзки, строежът и свойствата на молекулите. ✧ **Квантово число.** *Физ. Хим.* Число, изразяващо мястото и условията на движение на микрочастица в определена система. ‹от *лат.* quantum›

квàнтор *м. Инф.* Логически оператор, който изразява количествената характеристика на група предмети, към която е приложен. ‹от *лат.*›

квантýване *ср. Физ.* **1.** Излъчване или поглъщане на кванти. **2.** Приемане на някоя определена от всички възможни стойности.

квàрки *мн.* (кварк *м.*) *Физ.* Частици, от които се състоят всички известни елементарни частици, но до днес кварки не са наблюдавани експериментално. ‹от *англ.* quarks; в романа на ирландския писател James Joyce (1882—1941) "Бдението на Финеган" "кварк" означава нещо мистично, неопределено, неясно›

квàрта *ж.* **1.** Единица за вместимост, равна на 1/4 галон$_1$. **2.** *Муз.* Четвъртата степен на диатоничната гама. **3.** Единица за дължина в страните от Латинска Америка, равна на 20-21 см. ‹от *лат.* quarta pars 'четвъртина'›

квартàл *м.* Обособена част от селище. ‹*фр.* quartier›

квàртер *м.* Мярка за зърнени храни в Англия (за пшеница и ръж = 217,724 кг, за царевица и ечемик = 181,437 кг, за овес = 145,150 кг). ‹*англ.* quarter›

квàртердек *м. Мар.* Кормчийската палуба на платноходи, където са разположени рулят и другите средства за управление на плавателния съд. ‹*англ.* quarterdeck›

квартерòн *м.* В Америка — потомък от брак на мулат и представител на европеидната раса. ‹*исп.* cuarterón 'четвърта степен'›

квартѐт *м. Муз.* **1.** Инструментална или Вокална творба за четирима изпълнители. **2.** Инструментален или вокален състав от четирима човека. ‹*ит.* quartetto›

квартѝра *ж.* Жилище или отделно помещение, в което някой живее под наем. ‹*нем.* Quartier›

квартирàнт *м.* Човек, който живее на квартира, по отношение на собственика ѝ. ‹*рус.*›

квартирýвам *несв.* Наемам квартира, настанен съм на квартира. ‹от *нем.* Quartier›

квàрто *ср. неизм.* ✧ **Ин кварто.** *Полигр.* Формат на книга с големина 30/23 см; четвъртина. ‹*лат.* quartus›

квартòла *ж. Муз.* Разпределяне на една триделна стойност на четири равни части. ‹от *лат.*›

кварц *м.* (**квàрцов** *прил.*) **1.** *Минер.* Твърд безцветен или оцветен минерал (силициев двуокис), суровина за производство на стъкло, порцелан, използван и в бижутерията, оптиката, електрониката. **2.** *Разг.* Облъчване с кварцова лампа. ‹*нем.* Quarz›

кварцѝт *м.* (**кварцѝтен** *прил.*) *Геол.* Метаморфна скала, състояща се предимно от кварцов пясък. ‹*нем.* Quarzit›

квàрцов *прил.* ✧ **Кварцов часовник.** *Техн.* Часовник, който е управляван от кварцов кристал, трепти с определена постоянна честота под действието на променливо електрично поле, настроено на резонансната честота на кристала. ✧ **Кварцово стъкло.** Стъкло, получено от стапяне на чист кварц, което е много издръжливо на температурни колебания, пропуска ултравиолетовите лъчи и се използва за производство на специални уреди и апарати. ‹от *нем.* Quarz›

квасѝн *м. Биохим.* Горчиво вещество, извличано от дървото квасия. ‹*фр.* quassine›

квасѝя и **квàсия** *ж. Бот.* Дърво, което вирее в Ямайка и се използва в медицината. Quassia amara. ‹по името на лечителя от Гвиана Quassi›

кватернѐр *м.* **1.** *Геол.* Най-новата, четвъртата геологическа ера. **2.** *Хим.* Смес от четири прости елемента. ‹от *лат.* quarternus›

кватернѝони *мн.* (кватернѝон *м.*) *Мат.* Хиперкомплексни числа, които се използват за описване на ротациите в тримерното пространство, в механиката и теорията на числата. ‹от *лат.* quarternus 'четворен'›

квашѝуркор *м. Мед.* Болест на обмяната на веществата у децата, най-често в Африка, Индия, Латинска Америка, която е следствие от продължителен белтъчен глад (изоставане на растежа, в теглото, отоци и др.)

квебрàхо *ср.* Субтропични южноамерикански видове дървета, които притежават твърда дървесина и кора, съдържащи дъбилни вещества, прилагани в медицината и индустрията. ‹*исп.* quebrajo›

квемадѐро *ср. Истор.* През Средновековието — мястото, където били издигани кладите за изгаряне на еретици. ‹*исп.* quemadero›

квѐстор *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — длъжностно лице, което помага на консул във финансовите и съдебните дела. **2.** *Остар.* Ковчежник, касиер. **3.** Служител, който се грижи за реда в народно събрание. **4.** Служител, който следи за реда по време на изпити и под. **5.** Полицейски чин в Италия. ‹*лат.* quaestor›

квестýра *ж.* **1.** Длъжност/работно място на квестор. **2.** Местно полицейско управление в Италия. ‹*лат.* quaestūra›

квиетѝзъм *м.* **1.** *Истор.* Религиозно-етическо учение, проповядващо мистично-съзерцателно отношение към света, пасивност, спокойствие, пълно подчинение на Божията воля, възникнало в края на XVII в. в католицизма като опозиция на Папството и йезуитите, създадено от испанския свещеник К. Молинос (1628—1696). **2.** *Прен.* Пасивност, несъпротивление, въздържание от всякаква дейност. ‹от *лат.* quietus 'спокоен'›

квинквирѐма *ж. Истор.* В древен Рим, Картаген и Гърция — плавателен съд с пет реда весла, с обшит с метал борд и различни метателни машини на горната палуба. ‹*лат.*›

квѝнта *ж.* **1.** *Муз.* Петата степен на диатоничната гама. **2.** *Муз.* Интервал между два тона, разположени на пет степени един от друг в тоновата стълбица. **3.** *Муз.* Първата, най-висока по тон и най-тънка струна на цигулката. **4.** Пет последователни карти от една боя, които при белота се броят за сто, а при пикета — за петдесет. ‹от *лат.* quinta (pars) 'пета част'›

квинтàл *м.* Мярка за тегло, равна на 100 или на 50 кг (100 либри); центнер. ‹*лат.* centum 'сто' ⇨ *фр.* quintal›

квѝнтесенция *ж.* **1.** Най-съществената част от нещо. **2.** *Истор.* В античната философия — ефирът, петият елемент на телата, който заедно с останалите четири — вода, земя, въздух и огън, е въведен от Аристотел. ‹от *лат.* quinta essentia 'петият елемент' (в античната и средновековната философия — основата на нещата)›

квинтѐт *м. Муз.* **1.** Инструментална или вокална творба за петима изпълнители. **2.** Ансамбъл от петима изпълнители. ‹*ит.* quintetto›

квинтилѝон *м.* Число, равно на 10^{18}, а в някои страни — на 10^{30}. ‹*фр.* quintillion›

Квирѝн *м. Мит.* Древноримски бог на народното събрание, един от триадата Юпитер — Марс — Квирин, по-късно заменена от триадата Юпитер — Юнона — Минерва, по името на който е наречен хълмът Квиринал. ‹*лат.* собств. Quirīn›

Квиринàл *м.* **1.** Един от седемте хълма, на които е разположен гр. Рим. **2.** Дворецът, построен на този хълм, главна резиденция на италианските крале от 1871 до 1946 г., а от 1948 г. — на президента на Република Италия. **3.** *Прен.* Правителството на Италия. ‹от *лат.* собств. Quirinālis›

квирѝти *мн.* (квирѝт *м.*) *Истор.* В древния Рим — пълноправните римски граждани; противоположно на военните. ‹от *лат.* quirītis›

квисѝн *м. Мит.* В корейската митология — демон, зъл дух. ‹*корейски*›

квит *нареч. Разг.* Наравно, в едно и също положение. ‹от *фр.* quitte 'който не дължи нищо'›

квитàнция *ж.* Разписка. ‹*фр.* quittance›

квитѝране *ср. Фин.* Забележка, която се поставя върху менителница, за да се удостовери, че е платена на падежа. ‹от *англ.* quit›

квòрум *м. Юр.* Определен най-малък задължителен брой на присъстващи на събрание, при който решенията му са законни. ‹от *лат.* израз quorum (praesentia sufficit) 'тези, чието присъствие е достатъчно'›

Квот *м. Мит.* В суданската митология — първоотец. ‹*ар.*›

квòта *ж.* (**квотатѝвен** *прил.*) **1.** *Юр.* Определен с нормативен акт брой, количество, процент, дял при разпределяне на нещо. **2.** *Икон.* Дял от производство за всеки участник в икономическо обединение. **3.** *Икон.* Част от обща сума, разпределена между длъжници, креди-

тори, вносители, износители, участници в съвместни предприятия и др. ✧ **Блокираща квота.** *Икон.* Част от капитала на едно акционерно дружество, която може да бъде помалка от половината уставен капитал, но дава право на "вето" от името на собственика ѝ при вземането на решения. ‹от *лат.* quota (pars) 'определена част'›

квотатѝвен *прил.* ✧ **Квотативни данъци.** *Юр.* Данъци, събирани съобразно доходността на облагаемия обект. ‹от *лат.* quota›

кебѝп *м. Кул.* **1.** Дребни парчета месо, нанизани на шиш и печени на жар или на скара. **2.** Ястие от дребни късчета месо, запържени с лук, сварени със сос от доматена салца и вино и подправени със сол, черен пипер, бахар и дафинов лист. ‹*тур.* kebap›

кебѝпчета *мн. Кул.* Оформени като рулце късове от кайма с подправки, печени на скара. ‹от *тур.* kebapçı›

кѐбе *ср. Диал.* **1.** Китеник. **2.** Груба вълнена тъкан за постилка или наметка. ‹*тур.* kebe›

кѐбеджия *м. Диал.* Майстор тъкач на кебета. ‹от *тур.*›

кевгѝр *м. Остар.* Каменна сграда, зид. ‹*тур.* kevgir›

кѐгел *м. Полигр.* Големина на печатарски шрифт, която включва височината на буквата и разстоянието между печатните редове (измерва се в пунктове — 6, 8, 10 и 12 пункта). ‹*нем.* Kegel 'конус'›

кѐгелбан *м.* Игра, при която с топка се събарят кегли; боулинг. ‹*нем.* Kegelbahn›

кѐгли *мн.* Дървени фигури за играта кегелбан. ‹*нем.* Kegel›

кедѐр *м.* (**кедерлѝя** *прил.*) *Диал.* **1.** Недостатък, недъг, кусур. **2.** Грижа, нужда, кахър. **3.** Повреда, пакост. ‹*тур.* keder›

кѐдър *м.* (**кѐдров** *прил.*) **1.** *Бот.* Род вечнозелени иглолистни дървета от сем. борови, които виреят в Средиземноморието и Централна Азия, с широка корона, чиято дървесина се използва като строителен материал, за изработката на мебели и др., а шишарките — за получаване на кедрово масло. Cedrus. **2.** Дървесината на това дърво като материал. ‹*гр.* κέδρος›

кез *м. Остар.* Мерник, мушка. ‹*тур.*›

кезѝп *м. Остар.* Киселина (азотна, сярна или солна). ‹*тур.* kezzap›

кей *м.* **1.** Място на пристанище, където спират плавателните съдове. **2.** *Разг.* Крайбрежен булевард. ‹*фр.* quai›

кейнсиѝнство *ср. Икон.* Направление в съвременната икономическа наука, което обосновава активната намеса на държавата в икономиката. ‹от името на *англ.* икономист John Keynes (1883—1946)›

кейпрѝолер *м.* Огромна вълна убиец, характерна за Африканското крайбрежие между нос Добра надежда и Мозамбикския пролив. ‹*англ.* cape-roller›

кѐка *м.* и *ж. Диал. Пренебр.* Кекав човек. ‹от *тур.* keke›

кѐкав *прил.* (**кѐкаво** *нареч.*) *Разг.* **1.** Болнав, незакален, хилав. **2.** *Диал.* Муден, бавен, пипкав. **3.** *Прен.* Мекушав, безволев, малодушен. **4.** *Прен.* Бездарен, неспособен, некадърен. **5.** *Прен.* Некачествен, нестабилен, нездрав. ‹от *тур.* keke›

кеклѝк *м. Зоол.* Яребица със сива перушина и червени крака; скална яребица. Alectaris graeca. ‹*тур.* keklik›

кекс *м.* (**кѐксов** *прил.*) *Кул.* Сладкиш, приготвян по различни начини, но с основни съставки масло, яйца, захар, мляко и брашно, изпичан в специална форма; кейк. ‹от *англ.* cake, *мн. ч.* cakes›

кел *м.* (**кѐляв** *прил.*; **кѐляво** *нареч.*) *Мед.* Инфекция по кожата, обикн. в областта на слабините, причинена от низши гъбички от родове трихофитон и епидермофитон. ‹*тур.* kel›

келѝр *м. Диал.* **1.** Зимник, изба. **2.** Килер. **3.** Домакин на манастир. ‹*гр.*›

кѐлвин *м. Физ.* Основна единица за термодинамична температура от системата SI. ‹по името на *англ.* физик William Thompson Lord Kelvin (1824—1907)›

кѐлево *ср. Диал.* **1.** Механизъм за вадене на вода от кладенец. **2.** Водно колело на воденица или тепавица. ‹*тур.* kelevc›

келемѐ *ср. Диал.* **1.** Изоставена нива; орница. **2.** *Прен.* Нищожен, недостоен човек; келеш. ‹*тур.* keleme›

келепѝр *м. Разг.* **1.** Печалба, облага, получена без усилие; кяр, аванта. **2.** *Неодобр.* Нещо хубаво, печалба. ‹*тур.* kelepir›

келепирджѝя *м. Разг. Неодобр.* Използвач, авантаджия. ‹*тур.* kelepirci›

келѐш *м. Разг.* **1.** Презрян, долен човек. **2.** Неопитен, незрял човек. **3.** Дребен, нисък човек. **4.** *Остар.* Плешив човек. ‹*тур.* keleş›

кѐлнер *м.* Сервитьор. ‹*нем.* Kellner›

кѐлти *мн.* (келт *м.*) (**кѐлтски** *прил.*) *Истор.* Всички племена, населявали през първата половина на I хил. пр. Хр. басейна на реките Сена, Лоара, Рейн и Дунав, наричани от римляните гали, от британците — брити, в Мала Азия — галатами. ‹*лат.* Celtæ›

кѐлтски *прил.* ✧ **Келтски кръст.** *Истор.* Кръст с издължена вертикална ос, къси хоризонтални рамена и кръг, чийто център е пресечната им точка. ✧ **Келтско изкуство.** *Истор.* Изкуството на келтите в Западна Европа от 450

г. пр. Хр. до 700 г. сл. Хр., за което е характерно използването на асиметрични и криволинейни абстрактни орнаменти, често съчетани със зооморфна украса. ‹*лат.* celticus›

кѐляв *прил. Разг.* **1.** *Мед.* Болен от кел. **2.** За земя — гола или покрита със слаба растителност. **3.** За почва — слаба, неплодородна. **4.** За растителност — дребна, слаба, пожълтяла. **5.** *Прен.* Който е некадърен, без достойнства. ‹от *тур.* kel›

кеманѐ *ср. Остар.* **1.** Цигулка, гъдулка. **2.** *Прен.* Глава, кратуна, куфалница. ‹*тур.* keman›

кемѐр$_1$ *м.* (**кемерлѝя** *прил.*) *Остар.* Дълга кожена кесия за пари, която се опасва около кръста. ‹*тур.* kemer›

кемѐр$_2$ *м.* (**кемерлѝя** *прил.*) *Остар.* **1.** Свод. **2.** Мост със сводове. **3.** Ниша в стена, обикн. под тавана. ‹*тур.* kemer›

кемѝл *прил. Остар.* Образован, учен, мъдър. ‹*ар.*›

кемп *м. Изк.* В артистичните среди — стил на поведение, основан върху иронизирането на масовата култура. ‹*англ.* camp›

кен *м.* Японска и корейска мярка за дължина, равна на 1 818 м. ‹*яп.*›

кенàр *м.* (**кенàрен** *прил.*) *Текст.* **1.** Надлъжно втъкана в плат ивица от друг цвят и дебелина за украса. **2.** Плат с такава ивица. **3.** Край, ръб. ‹*тур.* kenar›

кенарѐи *мн. Мит.* У кхмерите — полужениполуптици, обитаващи горите, които търсят мъже, за да ги омаят. ‹*кхмерски*›

кенàф *м. Бот.* Едногодишно влакнодайно и маслодайно растение от сем. слезови, вирееще в тропическите и субтропическите области на Азия, влакната на което се използват за изработването на тъкани, подобни на ютените, а семената му — в кожарската промишленост, за бои, лакове, и др.; бамбуков коноп. ‹*гр.*›

кѐнгуру *ср. Зоол.* Подсемейство тревопасни торбести бозайници, обитаващи Австралия и Нова Гвинея, с дължина на тялото от 50 см до 2-3 м, които имат къси предни и дълги задни крайници, придвижват се чрез скокове, ок. 50 вида. Macropodinae. ‹*австрал.* ⇨ *англ.* kangaroo›

кѐндере *ср. Диал.* Резе, мандало на прозорец, врата. ‹*гр.*›

кендѝ *м.* Сферичен съд за пиене с вертикална шийка за пълнене и къс издаден чучур, през който течността може да се излива направо в устата. ‹*перс.*›

кендѝр *м. Бот.* Многогодишно влакнодайно и лекарствено растение от Северна Америка, Южна Европа, Югоизточна Азия; тойна. Apocynum. ‹*тюркски*›

кендѝхалъна *прил. Остар.* Занесен, наивен, глуповат, слабоумен. ‹от *тур.* kendi›

кѐндо *ср.* В дзен — борба с меч в японски стил, при която оръжието се управлява с две ръце; "път на меча". ‹*яп.*›

кѐндра *ж. Диал.* **1.** Кендере. **2.** Панта. ‹*гр.*›

кенѐ *ср. Диал.* **1.** Ръчно плетена копринена дантела, пришита за украса към дреха. **2.** Украса на измазана стена. ‹*тур.* ken 'край', 'ръб'›

кеневѝр *м. Текст.* Зебло. ‹*тур.* kenevir 'коноп'›

кенѐф *м. Жарг.* Тоалетна, клозет. ‹*тур.* kenef›

кенòсвам *несв.* и **кенòсам** *св. Диал.* Поднасям ястие, сервирам. ‹от *гр.*›

кенотàф *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция, Рим, Египет и др. — гробница, издигана за починал, чието тяло или прах били недостъпни за погребване; празен гроб. **2.** Всеки гроб, в който няма тленни останки. **3.** *Архит.* Възпоменателен монумент, издигнат в чест на отделен човек или група хора, които са безследно изчезнали или са погребани другаде. ‹от *гр.*›

кенотрòн *м. Физ.* Диод. ‹от *гр.*›

кѐнта *ж.* Силна комбинация от пет поредни карти от различни бои при игра на покер. ‹*фр.* quinte›

кентàвър *м.* и **кентàври** *мн.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — полуконе-полухора, демони, обитаващи горите или планините на Тесалия, спътници на Дионис. **2.** (**Кентàвър** *м.*) *Астр.* Съзвездие в южното полукълбо на звездното небе, в което се намират най-близката до Слънцето звезда Проксима, рентгеновият пулсар Cen X-3 и радиогалактиката Cen A. ‹*гр.* Κένταυροι›

кентàрх *м. Истор.* Във Византия — военен командир на сто човека; стотник. ‹*лат.* + *гр.*›

кеп *м. Остар.* Пелерина, обикн. кожена. ‹*фр.* cape›

кепазѐ *ср. Диал.* Долен, недостоен човек; безсрамник. ‹*тур.* kepaze 'безсрамен'›

кепазелѝк *м. Разг.* Лоша, неморална постъпка. ‹*тур.* kepazelik›

кепазя̀ *несв. Разг.* Излагам, позоря. — **кепазя се.** ‹от *тур.* kepaze 'безсрамен'›

кѐпе *ср.* **1.** Продълговата или кръгла мека шапка без козирка от униформата на военни. **2.** *Разг.* Барета, таке. ‹*англ.* cap›

кепѐнци *мн.* (кепѐнк *м.*) *Остар.* Капаци на врата на магазин, витрина, прозорец, обикн. метални. ✧ **Пускам/пусна кепенците.** *Разг.* Прекратявам работа, затварям, приключвам. ‹*тур.* kepenk›

кепчѐ *ср. Диал.* **1.** Сак с дръжка за ловене на риба или насекоми. **2.** Меден съд с дълга дръжка за загребване на вода, от който се

пие. ‹*тур.* kerçe›

керамзѝт *м. Строит.* Шуплив порест строителен материал, получен от изпичане на глина, който се използва като заместител на пемзата. ‹от *гр.* κέραμος 'глина'›

керàмика *ж.* (**керàмичен** *прил.*) **1.** Изработените по специална технология изделия от глина и други силикатни материали, използвани в строителството, бита, електротехниката, санитарното дело или като украса. **2.** Производството на такива изделия. ‹*гр.* κεραμική›

кераргирѝт *м. Хим.* Природен сребърен хлорид, руда на среброто; хлораргирит. ‹*гр.*›

керàта и **керàтия** *м.* и *ж. Остар.* Негодник, безсрамник. ‹*тур.* kerata›

керàтàлгия *ж. Мед.* Болка в корнеята на окото. ‹от *гр.*›

керàтѝн *м. Биохим.* Влакнест протеин, който образува вроговената тъкан в организма, напр. ноктите. ‹от *гр.* κέρας, κέρατος 'рог'›

керàтинизàция *ж. Мед.* Вроговяване. ‹от *гр.*›

керàтѝт *м. Мед.* Възпаление на корнеята (роговицата) на окото. ‹от *гр.* κέρας, κέρατος 'рог'›

кератоглòбус *м. Мед.* Вродено заболяване на окото, при което цялата корнея изпъква напред като полусфера; мегалокорнея. ‹от *гр.*›

керàтòза *ж. Мед.* Рогово новообразувание по кожата; кератом. ‹от *гр.*›

кератоконюнктивѝт *м. Мед.* Комбинирано възпаление на корнеята и конюнктивата на окото. ‹от *гр.*›

керàтòм *м. Мед.* Хирургичен инструмент за разрязване на корнеята. ‹от *гр.*›

кератомàлация *ж. Мед.* Прогресиращо заболяване на окото поради липса на витамин А. ‹от *гр.*›

кератомѐтър *м. Мед.* Уред за измерване радиуса на изпъкналостта на корнеята; офталмометър. ‹от *гр.*›

керàтоплàстика *ж. Мед.* Присаждане на роговица. ‹от *гр.*›

керàтоскòп *м. Мед.* Уред за определяне отклоненията в изпъкналостта на корнеята; диск на Пласидо. ‹от *гр.*›

керàтотòмия *ж. Мед.* Разрез в корнеята. ‹от *гр.*›

керàтоцѐле *ср. Мед.* Външна подутина, която се дължи на дълбока язва в корнеята. ‹от *гр.*›

керàца *ж. Диал.* Гражданка, госпожа. ‹*гр.*›

керацýда *ж. Диал.* Сорт бяло грозде за вино, който се отглежда в Югозападна България. ‹от *гр.*›

кервàн *м.* **1.** Колона от натоварени животни (камили, магарета, мулета и др.), които пренасят стоки, обикн. през пустинни местности. **2.** Колона от натоварени коли, танкери и под. **3.** *Прен.* Колона, множество, върволица от хора, коли, добитък и др. ‹*перс.* kār(e)vān›

кервàнбашѝя *м. Остар.* Водач на керван. ‹от *тур.* kervanbaşı›

керванджѝя *м.* Мъж, който превозва товари с керван. ‹*тур.* kervancı›

кервàнсарай *м.* В страните от Близкия изток — сграда, състояща се от покрити аркади, които ограждат вътрешен двор или дворове, където намират подслон пътници по пътя на керван; хан. ‹от *перс.* kār(e)vān 'керван' + sārāī 'дворец'›

кервѝз *м. Бот.* Целина. Apium graveolens. ‹*тур.* kereviz›

кердòсвам *несв.* и **кердòсам** *св. Диал.* **1.** Вземам за съпруг/съпруга. **2.** Използвам, ползвам, употребявам. **3.** Опазвам, запазвам. **4.** Преуспявам. ✧ **Кердосвам се.** Женя се. ‹*гр.*›

керемѝда *ж.* **1.** Цигла. **2.** *Прен. Разг.* Собствен дом; покрив. ‹*гр.*›

керестѐ *ср. Остар.* **1.** Дървен строителен материал. **2.** Парче дърво; греда. ‹*тур.* keresteˇ›

керѝзя *несв. Жарг.* Гледам, наблюдавам. ‹от *циг.*›

кѐриър *м. Биол.* В генетиката — човек, който носи ген за патологичен белег, без да показва белези на нарушение. ‹*англ.* carrier›

керкѐл *м. Диал.* Кръгъл предмет (халка, обръч и др.). ‹*гр.*›

керкенѐз *м. Зоол.* Ястреб с тъмносиви пера и бял корем на чъждиви ивици, по-малък от гълъб. Falco tinunculus. ‹*тур.* kerkenez›

керогѐн *м. Минер.* Органично вещество, което при нагряване се разлага и дава минерално масло. ‹*англ.* kerogene›

керòсвам *несв.* и **керòсам** *св. Диал.* Колосвам. ‹от *гр.*›

керосѝн *м.* Газ за горене; петрол. ‹*англ.* kerosene›

керпедѐни *мн. Диал.* Клещи. ‹*тур.* kerpeten›

кертозѝна *ж. Истор.* Вид интарзия, типична за Северна Италия през XV в., при която са използвани парченца дърво, кост, седеф, подредени в геометричен орнамент. ‹*ит.*›

керхàна *ж. Остар.* **1.** Голяма работилница. **2.** Публичен дом. **3.** Приют. ‹*тур.* kerhane›

кѐсар *м.* (**кѐсарев** и **кѐсарски** *прил.*) *Истор.* **1.** През Средновековието — титла на висш сановник и родственик на владетеля на Византия, България и Сърбия. **2.** Император, монарх, владетел. ‹*гр.* καῖσαρ›

кесàт *нареч. Остар.* Недостатъчно, малко, къ. ‹*тур.* kesat›

кесàтлък *м. Остар.* Недостиг, оскъдица. ‹*тур.* kesatlık›

кесѐ *ср. Остар.* **1.** Кесия. **2.** Изтривалка за

тяло. ‹*тур.* kese›

кеседжѝя *м. Остар.* Разбойник, обирджия, хайдук. ‹*тур.* kesici›

кѐсим *нареч. Разг.* **1.** Общо, всичко ведно. **2.** Как да е, отгоре-отгоре; небрежно, гьотере. ‹*тур.* kesim 'на отсек'›

кесѝя *ж. Разг.* **1.** Портмоне. **2.** Хартиен, найлонов плик. **3.** Изтривалка за баня. ‹от *перс.* kisä 'торбичка'›

кескѝн *прил.* **1.** *Остар.* Остър, резлив, лютив. **2.** *Прен.* За човек — сприхав, лют. ‹*тур.* keskin›

кесо̀н *м.* (**кесо̀нен** *прил.*) **1.** *Мар.* Устройство за частично обезводняване на участък от корпуса на морски съд, намиращ се под водата с цел ремонт или предварителен оглед. **2.** *Метал.* Метална камера, която огражда металургична пещ и дава възможност за охлаждането ѝ. **3.** *Архит.* Вдлъбната повърхност на таван или свод, обикн. с профилирани стени, която има форма на квадрат или друга геометрична фигура. ‹*фр.* caisson›

кесо̀нен *прил.* ✧ **Кесонна болест.** *Мед.* Професионално заболяване у водолази и работници в кесони, дължаща се на бързото преминаване от високо към ниско атмосферно налягане. ‹от *фр.* caisson›

кѐстен *м.* (**кѐстенев** и **кѐстенов** *прил.*) **1.** *Бот.* Дърво, разпространено предимно на Балканския полуостров, с едри длановидни листа, гроздовидни съцветия и кръгли твърди плодове, обвити със зелена бодлива обвивка, използвани в медицината; конски кестен, див кестен. Aesculus hippocastanum. **2.** *Бот.* Вид дърво с подобни белези, плодовете на което се ядат; питомен кестен. Castanea sativa (vesca). **3.** *Бот.* Род дървета от сем. букови, виреещи в райони с топъл и умерен климат. Castanea. **4.** Плодът на тези дървета. ‹*тур.* kestane›

кестеня̀в *прил.* Който е с цвят на зрял кестен, обикн. за коса.

кестермѐ *нареч. Диал.* **1.** Направо, пряко. **2.** Небрежно, кесим. ‹от *тур.* kestirmek›

кестѝсвам *несв.* и **кестѝсам** *св. Диал.* **1.** Отмалявам, уморявам се. **2.** Спирам, преставам. ‹от *тур.*›

кѐта *ж. Зоол.* Тихоокеанска риба от сем. пъстървови, ценен обект за рибната промишленост. Oncorhynchus keta. ‹от *ненецки* 'риба'›

кетгу̀т *м. Мед.* Влакно от животинска тъкан, използвано за сутури и превързване на кръвоносни съдове по време на операции. ‹*англ.* catgut›

кѐтен *м.* **1.** *Текст.* Фина памучна трикотажна тъкан за бельо. **2.** Като *прил.* Изработен от тази тъкан. ‹*ар.*›

кѐтен-халва̀ *ж. Остар.* Мека влакнеста халва. ‹*тур.*›

кетѝп и **кетѝпин** *м. Остар.* Писар. ‹*тур.* kâtip›

кето̀ни *мн. Хим.* Органични съединения, съдържащи карбонилна група, с широко приложение в промишлеността като разтворители и за синтез на различни продукти. ‹*нем.* Keton›

кѐтчуп *м. Кул.* Пикантен доматен сос с или без подправки като добавка към ястие. ‹*англ.* ketchup›

кѐтъринг *м.* Доставяне на сготвена храна по домовете. ‹*англ.* catering 'доставка; храна, получена чрез доставчик'›

кеф *м.* (**кефлѝя** *прил.*) *Разг.* **1.** Удоволствие, доволство, спокойствие. **2.** Добро настроение. **3.** Воля, желание. ‹*ар.* kaif›

кефа̀л *м. Зоол.* **1.** Морска риба от сем. кефалови с вкусно месо. Mugli cephalus. **2.** Средноголяма речна риба. Leuciscus cephalus. **3.** Обикн. *мн.* Семейство крайбрежни морски риби, обитаващи субтропичните водни басейни. Mugilidae. ‹от *гр.* κεφαλή 'глава'›

кефалѝя *м. Истор.* Във Византия и средновековна България — началник на гарнизон или областен управител с гражданска и военна власт. ‹от *гр.*›

кѐфва ми *несв.* и **кѐфне ми** *св. Разг.* Изпитвам желание за нещо, хрумва ми. ‹от *тур.* kaif›

кефѝл *м. Остар.* Поръчител, гарант. ‹*тур.* kefil›

кефилѝк *м. Остар.* Поръчителство, гаранция. ‹*тур.* kefillil›

кефѝр *м.* Ферментирала напитка от пълномаслено или обезмаслено мляко, богата на витамин В-комплекс, С и др. ‹от *рус.*›

кефсѝз *прил. Диал.* Който е без настроение, не е на кеф; неразположен. ‹*тур.* kaifsiz›

кехая̀ *м. Остар.* **1.** Селски глашатай. **2.** Главен овчар. **3.** Надзирател. ‹*тур.* kâhya›

кехлиба̀р *м.* Вкаменена смола от изчезнал вид борово дърво, която се използва за изработване на бижута и като изолатор в електротехниката. ‹*тур.* kehlibar›

Ке(т)цалко̀атъл *м. Мит.* Едно от трите главни божества в пантеона на централноамериканските индианци. ‹от *ацтекски* Quetzalcoatl›

кѐцове *мн.* (кец *м.*) Високи до глезена платнени спортни обувки с връзки и с дебели гумени подметки. ‹*чеш.* kecky›

кеч$_1$ *м. Мар.* Малък двумачтов кораб. ‹*англ.* ketch›

кеч$_2$ *м. Спорт.* Професионална борба в свободен стил. ‹*хол.* catch›

кеч$_3$ *м. Истор.* **1.** Многогласен канон, популярен в Англия през XVII и XVIII в. **2.** Контрапунктова вокална творба с хумористично съдържание. ‹*англ.* catch›

кечѐ *ср.* Плъст, филц. ‹*тур.* keçe›

кѐчуа *ж.* Най-многобройният индиански народ в Южна Америка, който представлява по-голямата част от населението на Перу, Боливия и Еквадор, както и в Аржентина, Чили и др.

кеш *м.* (**кѐшов** *прил.*) **1.** *Фин.* Налични пари и други ликвидни платежни средства. **2.** *Инф.* Част от оперативната памет, до която има бърз достъп и се използва за съхраняване на често употребявани блокове от данни, за да се намали времето, необходимо на централния процесор за достъп до тях. ✧ **Кеш памет.** *Инф.* Високоскоростна памет, често използвана за код или данни, които идват от по-бавната системна памет; тя елиминира необходимостта от достъп до оперативната памет на компютърната система за извличане на инструкции. ✧ **Кеш флоу.** *Фин.* Показател за приходите на стопанска организация за определен период. ‹*англ.* cash 'в брой', 'с пари'›

кешѝш и **кешѝшин** *м. Остар.* **1.** Калугер. **2.** Поп. ‹*тур.* keşiş›

кианѝт *м. Хим.* Алуминиев силикат, важна суровина за огнеупорни и киселиноустойчиви изделия, изолатор и др. ‹от *гр.*›

киароскѝро$_1$ *ср. Изк.* В изобразителното изкуство — начин за моделиране на формата в маслената живопис чрез почти неуловими градации на светлото и тъмното. ‹*ит.* chiaroscuro›

киароскѝро$_2$ *ср. Изк.* Дърворез, отпечатан в различни цветове от няколко различни дъски по такъв начин, че формите в него изглеждат обемно моделирани. ‹*ит.* chiaroscuro›

киѐтос *м. Истор.* **1.** Подобен на чаша черпак с изправена примковидна дръжка. **2.** Малък кантарос без столче. ‹*гр.*›

кибѐр *прил. Диал.* **1.** Високопоставен. **2.** *Прен.* Горд, изискан, изящен. **3.** *Прен.* Чувствителен. ‹*тур.* kibar›

Кибѐла *ж. Мит.* **1.** Във фригийската митология — Великата богиня майка. **2.** В древноримската митология — богиня на земята, дъщеря на небето, съпруга на Сатурн, майка на Юпитер, Юнона, Нептун, Плутон, първичен извор на всяко плодородие, чийто култ бил въведен в Рим от Фригия през III в. пр. Хр. ‹от *гр.*›

кѝбер- *представка.* В сложни думи със значение 'информационен; електронен; изкуствен', напр. *киберпространство*, *киберсекс*, *киберфобия*. ‹*англ.* cyber-›

кибернѐтика *ж.* (**кибернетѝчен** *прил.*; **кибернетѝчно** *нареч.*; **кибернетѝчност** *ж.*) Наука, която изучава законите за получаване, запазване и предаване на информация, както и системите, носители на изкуствен интелект. ‹от *гр.* κυβερνήτης 'кормчия, рулеви' ⇨ *англ.* cybernetics›

кибернетѝчен *прил.* ✧ **Кибернетично изкуство.** *Изк.* Механични скулптури и други произведения на изкуството, които могат да реагират на външни стимули. ‹*англ.* cybernetics›

кибѝк *м. Разг. Пренебр.* **1.** Зяпач. **2.** Бездeлник. ‹*нем.* Kiebitz›

кибѝча *несв. Разг. Пренебр.* Безделничa. ‹от *нем.* Kiebitz›

кибо̀рг *м.* Човек машина. ‹от *англ.* cyb(ernetic) org(anism)›

кибрѝт *м.* **1.** Дървени клечки, чийто връх е намазан със запалително вещество и при триене се възпламенява. **2.** Кутийка с такива клечки. ‹*тур.* kibrit›

кибритлѝя *прил.* Избухлив; сприхав. ‹*тур.* kibritli›

кѝви$_1$ *ср. Зоол.* Птица от разред безкрили, подклас бягащи птици, която живее в Нова Зеландия. Apterix australis. ‹*австрал.* kiwi›

кѝви$_2$ *ср. Бот.* Увивни храсти с бели цветове и продълговати плодове, покрити с кафеникава мъхеста люспа, със зеленикава сочна вътрешна част. Actinidia. ‹*англ.* kiwi›

кѝви$_3$ *ср. Разг. Пренебр.* Новозеландец. ‹*англ.* kiwi›

кивирина̀лия *ж. Истор.* В древния Рим — празник, посветен на основателя на града Ромул, честван на 17 февруари. ‹от *лат.*›

киво̀рий и **киво̀р** *м. Рел.* **1.** Покрит съд, в който се съхранява причастието в католическите храмове. **2.** Навесът над олтара, обикн. с форма на купол, поддържан от колони. ‹*гр.* κιβωτάριον›

киво̀т *м.* **1.** *Библ.* Ковчегът на завета, най-важната светиня на Израил, в която се пазели скрижалите със завета и чаша с манна. **2.** *Прен.* Сандък, ковчег. ‹*гр.* κιβωτός›

кида̀р *м. Истор. Рел.* Своеобразна островърха шапка, носена от еврейския първосвещеник, на която имало златна плочка с гравиран надпис. ‹*гр.* κίδαρις›

кий *м.* Дълга пръчка за игра на билярд. ‹*пол.* kij›

кѝйборд *м.* Клавиатура. ‹*англ.* keyboard›

кѝйуърд *м.* **1.** Дума, използвана за код. **2.** Ключова дума, която най-точно описва съдържанието на текст. ‹*англ.* keyword›

кик *м. Спорт.* Несполучлив удар по топка. ‹от *англ. мн. ч.* kicks›

кѝкбокс *м.* Бойно изкуство, упражнявано и като спорт, което прилича на бокса, но включва и отривисти удари с краката. ‹*англ.* kick boxing/kickbox›

кикео̀н *м.* **1.** *Истор.* Антична ритуална напитка, използвана при мистериите и др. антични празници, която се състои от вино, стрито сирене, ечемичен булгур или брашно, а понякога добавяли мед. **2.** *Прен.* Неразбория, бъркотия ‹*гр.* κυκεών›

кикимо̀ра *ж.* **1.** *Мит.* Нечиста сила в женски образ; таласъм. **2.** *Разг.* Грозна, зла жена; грозотия. ‹*рус.* кики́мора›

кикирѝда *ж.* *Диал.* Фъстък. ‹*гр.*›

кил *м.* **1.** *Мар.* Дървена или метална греда по протежение на цялото дъно на морски съд, която има едновременно носеща и защитна функция. **2.** *Мар.* Долната надлъжна заострена част на плавателен съд. **3.** *Ав.* Отвесната неподвижна плоскост на опашката на самолет. ‹*хол.* kiel›

кѝла *ж.* *Мед.* Херния, изсипване. ‹*гр.*›

килва̀тер *м.* *Мар.* **1.** Следата, която оставя след себе си плаващ кораб. **2.** Корабен строй от съдове, движещи се в една линия на еднаква дистанция един от друг. ‹*хол.* kielwater›

килѐ *ср.* *Остар.* Мярка за тегло на зърнени храни, равна на 36,5 кг. ‹*тур.* kile›

килекто̀р *м.* *Мар.* Морски съд от обслужващ клас, използван за ремонт на други съдове или за повдигане и монтиране на особено тежки бетонни или стоманени детайли. ‹*хол.*›

килѐр *м.* Помещение за складиране на хранителни продукти, вещи и др. в жилище. ‹*гр.*›

килѝен *прил.* ✧ **Килийно училище.** *Истор.* Начално училище към манастир или църква в българските земи до появата на светските училища през Възраждането.

килѝйка *ж.* **1.** Малка килия. **2.** Шестоъгълна клетка, елемент от восъчна пчелна пита.

кѝликс *м.* *Истор.* Антична гръцка чаша с широка плитка вдлъбнатина, две хоризонтални дръжки, издължен стълб и малко столче. ‹*гр.*›

килѝм *м.* (**килѝмен** *прил.*) **1.** Подова или стенна тъкан, изработена в Близкия изток, без влакна, двустранно десенирана; караман. **2.** Всяко подово покритие, изработено по подобен начин. ‹*тур.* kilim›

килима̀р *м.* Майстор на килими. ‹от *тур.* kilim›

килѝмен *прил.* ✧ **Килимна страница.** *Истор.* Цяла страница, запълнена с абстрактен орнамент, разположена срещу традиционния портрет на евангелиста, който се намира в началото на всяко от четирите Евангелия, в ръкописна книга с миниатюри от северноирландската школа (VIII—IX в.).

килиндро̀ *ср.* *Диал.* **1.** Дървен или каменен валяк за харман. **2.** Валяк, с който се очуква царевица. ‹*гр.*›

килѝя *ж.* (**килѝен** *прил.*) **1.** Стая за затворник. **2.** Стая за монах в манастир. **3.** *Разг.* Стая, малко помещение ‹*гр.* κέλλιον›

кѝлка *ж.* *Зоол.* Копърка, риба цаца. Sprattus sprattus phalericus. ‹*естон.* ⇨ *рус.* ки́лька›

кило̀ *ср.* *Разг.* **1.** Един килограм. **2.** Един литър. **3.** Стара мярка за зърнени храни, чиято стойност силно варира в отделните краища на страната (от няколко десетки до стотина килограма). ‹съкр. от *фр.* kilo(gramme)›

кѝло- *представка.* В сложни думи за мерни единици, която означава 'увеличаване с хиляда', напр. *километър*, *килограм*. ‹*гр.* χίλιοι 'хиляда' ⇨ *фр.* kilo›

килоба̀йт *м.* *Инф.* Мерна единица, равна на 2^{10} (или 1024) байта. ‹*англ.* kilobyte›

килобѝт *м.* *Инф.* Мерна единица, равна на 2^{10} (или 1024) бита. ‹*англ.* kilobit›

килобо̀д *м.* *Инф.* Мерна единица, равна на 1000 бода. ‹от *фр.* kilobaud›

киловàт *м.* *Физ.* Единица за мощност на електрическия ток, равна на хиляда вата. ‹*нем.* Kilowatt›

киловòлт *м.* *Физ.* Единица за напрежение на електрическия ток, равна на хиляда волта. ‹*фр.* kilovolt›

килогра̀м *м.* *Физ.* Основна единица за маса от системата SI, равна на 1 000 грама. ‹*фр.* kilogramme›

килокало̀рия *ж.* *Физ.* Единица мярка за топлина, равна на хиляда калории. ‹*фр.* kilocalorie›

километра̀ж *м.* **1.** Разстояние, изминато за определено време, измерено в километри. **2.** Уред, монтиран на таблото на превозно средство, който отчита изминатите километри. ‹*фр.* kilométrage›

киломѐтър *м.* (**километрѝчен** *прил.*) Единица за разстояние, равна на хиляда метра. ‹*фр.* kilomètre›

килопа̀рсек *м.* *Астр.* Единица за измерване на космически разстояния, равна на хиляда парсека. ‹*фр.* kiloparsec›

килото̀н *м.* *Физ.* Единица за тежест, равна на хиляда тона. ‹*фр.* kiloton›

килохѐрц *м.* *Физ.* Единица за честота на трептенията, равна на хиляда херца. ‹*англ.* kilohertz›

кѝлсон *м.* *Мар.* Дебела четвъртита греда в плавателен съд, успоредна на кила. ‹*хол.*›

кѝлър *м.* Професионален убиец, наеман, за да ликвидира определен човек; "чистач". ‹*англ.* killer 'убиец'›

ким$_1$ *м.* **1.** *Бот.* Двугодишно топлолюбиво тревисто растение от сем. сенникоцветни, чиито семена, съдържат етерично масло. Carum corvi. **2.** Семената на това растение, из-

ползвани като подправка. ‹*нем.* Kümm›

ким₂ *м.* ✧ **Гоня ким.** *Разг.* По характер съм склонен да се сърдя дълго време. ‹от *тур.* kim 'някой'›

кима *ж. Архит.* Двойно закръглен, вдлъбнато издаден архитектурен профил; права вълна и обратна вълна. ‹*гр.*›

кимàтий *м. Истор.* В класическата архитектура — най-горният елемент на корниз, когато е с форма на права вълна. ‹*лат.*›

кимбърлѝт *м. Геол.* Вулканична скала, обикн. съдържаща диаманти с черен цвят, добивана в Африка, Индия, Южна Америка и др. ‹*англ.* kimberlite, по името на гр. Kimberley, ЮАР›

кимвàл *м. Истор.* Ударен музикален инструмент, използван в древността в Египет, Месопотамия и Ханаан, който се състои от два металически таса, подобни на съвременните тимпани, удряни с две ръце. ‹*гр.* κύμβαλον›

кимѐри *мн. Истор.* Древно иранско племе, населявало земите по Северното черноморско крайбрежие около п-в Крим през I хил. пр. Хр., изтласкано от скитите в Мала Азия. ‹*лат.*›

кѝми *съюз.* ✧ **Кими-кими.** *Диал.* Било-било, ту-ту, или-или. ‹*тур.* kimi-kimi›

кимиòн *м.* **1.** *Бот.* Едногодишно тревисто топлолюбиво растение от сем. сенникоцветни, отглеждано заради семената му. Cuminum cyminum. **2.** Семената на това растение, съдържащи етерично масло, използвани като подправка в кулинарията, в медицината и козметиката. ‹*гр.*›

кимограàф *м.* **1.** *Мед.* Апарат за измерване и записване на притока на кръв и изменението в налягането в кръвоносните съдове. **2.** *Език.* В експерименталната фонетика — апарат за записване кривата на звука. ‹от *гр.*›

кимонò *ср.* **1.** Част от мъжкия и женския японски национален костюм, връхна дреха, подобна на халат с много широки ръкави. **2.** Нещо, което наподобява кройката на тази дреха. ‹от *яп.* kiru 'нося' + mono 'вещ'›

кин *м.* Единица за тегло в Япония, равна на 600 грама. ‹*яп.*›

кѝнгстън *м. Мар.* Клапан в подводната част на кораб за изпускане на събраната вътре вода при нужда. ‹*англ.* kingston›

кѝнгу *м. Мит.* В акадската митология — чудовище. ‹*акадски*›

кѝне *ср. Лит.* Жанр в етиопската поезия, възникнал през XVI в. от църковните песнопения, който включва стихове на древноетиопския език геез, към тях са приложени особени стилистични и композиционни похвати, за да се постигне освен буквалния и скрит смисъл. ‹*етиопски*›

кинѐзика *ж.* Научна дисциплина, която възниква като част от антропологията, но е предмет и на семиотиката — изследва символичното поведение: жестове, положение на тялото в пространството и др.; просемика. ‹от *гр.* κυνέσις 'движение'›

кинѐзия *ж. Мед.* Болест, причинявана при пътуване на човек в превозно средство (кораб, самолет, автомобил и др.). ‹от *гр.* κυνέσις 'движение'›

кинезотерàпия *ж.* Лечебна физкултура. ‹от *гр.* κυνέσις 'движение'›

кинѐма *ж.* **1.** *Език.* Членителната дейност на говорния орган при образуване на един звук. **2.** *Семиот.* Жест, натоварен с определено значение. ‹*гр.*›

кинемàтика *ж. Физ.* Клон на механиката, който изучава движението на телата, без да взема предвид силите, които ги движат, и техните маси. ‹от *гр.* κυνέσις 'движение'›

кинематограàф *м.* Апарат за снимане върху филмова лента на движещи се обекти или за прожектиране на такава лента на екран. ‹от *гр.* κυνέσις 'движение' + γράφω 'пиша'›

кинематограàфия *ж.* (**кинематограàфски** и **кинематографѝчен** *прил.*) *Кино.* **1.** Изкуството и техниката за създаване на филми. **2.** Индустрията за създаване и разпространяване на филми. ‹от *гр.* κυνέσις 'движение' + γράφω 'пиша'›

кинескòп *м.* Електроннолъчева тръба, която възпроизвежда постъпващите сигнали в телевизор. ‹от *гр.* κυνέσις 'движение' + σκοπέω 'гледам'›

кинѐтика *ж.* (**кинетѝчен** *прил.*) *Физ.* **1.** Динамика. **2.** Дял от теоретичната физика, който изучава процесите, възникнали в системите, определящи се от състоянието на топлинното равновесие. **3.** Дял от физико-химията, който изучава скоростта и механизмите на химическите реакции. ‹от *гр.* κινητικός 'двигателен'›

кинетѝчен *прил.* ✧ **Кинетичен език.** Език на жестовете. ✧ **Кинетична енергия.** *Физ.* Енергия на движението, обусловена от движението на телата. ✧ **Кинетична теория на газовете.** *Физ.* Физична теория, която обяснява явленията, наблюдавани в газовете като следствие от закона за непрекъснатото движение и взаимодействие между молекулите им. ✧ **Кинетично изкуство.** Изкуство, чиито творби включват или елемент на механично или случайно движение, или създават илюзията за движение чрез използването на оптически похвати, особено популярно през 50-те год. на XX в. ‹от *гр.* κινητικός 'двигателен'›

кинетоскòп *м. Истор.* Апарат за разглеждане на бързодвижещи се снимки. ‹от *гр.*›

кинжàл *м.* Кама, ханджар. ‹от *ар.* hanǧar›

кинѝсвам *несв.* и **кинѝсам** *св. Диал.* Тръгвам. ‹*гр.*›

кинкалѐрия *ж.* **1.** Дребни изделия, продавани като стока (гребени, дантели, копчета и др.). **2.** Магазин за такива стоки. ‹*фр.* quincaillerie›

кинкòб *м. Текст.* Пищен ориенталски копринен брокатен плат, изтъкан със златни или сребърни нишки. ‹*перс.*›

кѝно- *представка.* В сложни думи със значение 'кино', напр. *киноактьор*, *киноархив*, *кинодеец*, *киносалон*. ‹от *нем.* Kino›

кѝно *ср.* **1.** Сграда или помещение, където се прожектират филми; кинозала, киносалон, кинотеатър. **2.** Филм. **3.** Кинематография. ✧ **Режисура в киното.** Област от творческата дейност, насочена към естетическата организация на филма като едно цяло, съподчинение на всички компоненти на създавания филм (от драматургията до музиката) и вследствие на това ръководство и направляване на колективния творчески процес. ✧ **Стереоскопично кино.** Начин на снимане и прожектиране на филм, при който се създава илюзия за обемност на изображенията върху екрана. ‹*нем.* Kino›

киновàр *м.* **1.** *Геол.* Минерал, живачен сулфат с яркочервен цвят и силен блясък; цинобарит. **2.** Боя, получена от този минерал, използвана в живописта; цинобър. ‹*гр.* κιννάβαρι›

кинòвия *ж.* Общежитие в манастир. ‹от *гр.*›

кинозòхия *ж. Остар.* Гостилница. ‹*гр.*›

кинокефàл *м. Зоол.* Маймуна с глава, подобна на кучешката; песоглавец. ‹от *гр.*›

кинолòгия *ж.* Дял от зоологията, който изучава кучетата. ‹от *гр.* κυνός 'куче' + λόγος 'наука'›

киномàн *м.* Човек, прекалено увлечен по киното. ‹от *нем.*›

киномонтàж *м.* **1.** Технически и творчески процес при създаване на филм, при който заснетият на лента материал минава през няколко етапа на обработка, докато най-добрите кадри се съединяват в цялостна творба. **2.** Система от смислови, звукови и ритмични съотношения между отделните кадри на готовия филм. ‹от *нем.* Kinomontage›

киноникò *ср. Рел.* Църковна песен, изпълнявана по време на литургията при причастие. ‹*гр.*›

кинт *м.* и **кѝнти** *мн. Жарг.* Пари. ‹*албански*›

кинтàл *м.* Мярка за тежина във Франция (48,9 кг) и в Латинска Америка (46 кг). ‹*фр.* quintal›

кинтàр *м.* Елек от овчи кожи, украсен с метални апликации, типичен за жителите от планинските райони на Украйна. ‹*укр.*›

кип *м.* Паричната единица на Лаос.

кѝпа *ж.* Ритуална шапчица, обикн. плетена на една кука, носена постоянно от ортодоксалните евреи мъже или от тези, които отиват с някаква молба в синагогата. ‹*евр.* kippa›

кипарѝс *м. Бот.* Вечнозелено топлолюбиво дърво с дребни листа и характерна пирамидална корона. Cypressus sempervirens. ‹*гр.* κυπάρισσος›

кипрѐгел *м. Геод.* Инструмент за визиране и определяне на вертикални ъгли и за графично построяване на хоризонтални ъгли, използван при правене на мензулна снимка. ‹*нем.* Kippregel›

кѝпу *ср. неизм. Истор.* Възлово писмо, използвано от древните инки, образувано от различни по дължина и цвят пресукани връвчици, завързани по различен начин в зависимост от вида на предаваната информация. ‹от езика *кечуа* quipu 'възел' ⇨ *исп.* quipus›

кипчàки *мн. Истор.* Тюркоезичен народ, обитавал южноруските степи през XI в., покорен от монголците през XIII в.; половци. ‹*тюркски*›

кир₁ *ж.* (**кирлѝв** *прил.*) Наслоена мръсотия по кожата на човек или животно. ‹*тур.* kir›

кир₂ и **кѝриос** *м. Остар.* Господин, господар. ‹*гр.*›

кираджѝя *м.* (**кираджѝйски** *прил.*) *Остар.* **1.** Наемен превозвач на товари и хора. **2.** Наемател. ‹*тур.* kiracı›

кирàса *ж. Остар.* Ризница, броня. ‹*фр.* cuirasse›

кирасѝри *мн.* (кирасѝр *м.*) *Истор.* Войници от тежката кавалерия. ‹*фр.* cuirassier›

кирѐч *м. Диал.* Вар. ‹*тур.* kireç›

киржѝм *м. Истор.* Платноход с гребла за крайбрежни рейдове. ‹*тур.*›

кириакодрòмион *м. Остар.* Сборник от неделни проповеди. ‹*гр.*›

кириàрх *м. Остар.* **1.** Властелин, господар. **2.** Духовен глава, владика. ‹*гр.*›

киригàн *м.* Всяка повърхност, украсена с произволно разпръснати малки парченца златно фолио. ‹*яп.*›

кирѝш *м. Диал.* **1.** Греда. **2.** Струна, жица. **3.** Тетива. ‹*тур.* kiriş›

кѝрия *ж. Остар.* Госпожа, господарка. ‹*гр.*›

кирѝя *ж. Остар.* **1.** Превоз на пътници или товари с каруца или коне срещу заплащане. **2.** Сумата, заплащана за такъв превоз. **3.** *Разг.* Наем. **4.** *Жарг.* Печалба. ‹*тур.* kira›

кѝрка *ж.* Търнокоп, желязно сечиво с две остриета за разкопаване на твърда почва, скали и под. ‹*рус.*›

кирлангѝе *м. Истор.* Бързоходна платноходка с гребла, използвана за морско разузнаване

или куриерски кораб. ‹*тур.*›

кирлив *прил.* **1.** За част на тялото, за бельо и др. — който има кир, мръсен. **2.** *Прен. Пренебр.* Некадърен, калпав. ‹от *тур.* kirli›

кирпич *м.* (**кирпичен** *прил.*) *Строит.* **1.** Строителен материал от жълта глина, слама и вода. **2.** Блокче от този материал, изсушено на слънце. ‹*тур.* kerpiç›

кисел *м. Кул.* Крем, приготвен от нишесте и плодов сок или пюре. ‹*рус.*›

кисея *ж. Текст.* Памучна тъкан, лека и прозрачна, с цветни орнаменти, от която се шият детски дрехи. ‹*тюркски*›

кисмик *м. Диал.* Едра плява заедно с класовете; коцала. ‹*тур.* kesmil›

кист *ж. Остар.* Четка за рисуване. ‹*рус.*›

киста *ж.* (**кистичен** *прил.*) **1.** *Мед.* Патологична кухина изпълнена с течна или полутечна маса. **2.** *Биол.* Структура, образувана от ларвите на определени видове паразитни червеи. ‹от *гр.* κύστις 'мехур'›

кит$_1$ *м. Зоол.* Най-големият морски бозайник. Mystacoceti. ‹*гр.* κῆτος›

кит$_2$ *м.* **1.** Специална смес за запълване на неравностите по повърхност преди боядисването ѝ. **2.** Маджун. ‹*нем.* Kitt 'цимент'›

китап *м. Разг.* **1.** Документ. **2.** Книга, писание. ‹*тур.* kitap›

китара *ж.* **1.** *Муз.* Струнен музикален инструмент с дървена резонаторна част във формата на осморка. **2.** *Прен. Разг. Пренебр.* Глава. ‹*гр.*›

кител *м. Остар.* Лятна офицерска куртка от бял памучен плат. ‹*нем.* Kittel›

китket *м. Истор.* Един от стандартните английски формати за картина с размери 91,5/71 см, като портретът в такъв формат трябвало да включва главата, раменете и едната ръка. ‹от *англ.* собств.›

китра *ж.* **1.** *Бот.* Цитрусово дърво, подобно на лимон, символ на дълголетието в Далечния изток. Citrus. **2.** Плод с дебела кора, подобен на лимон, от който се получава бергамотова есенция и от чиято кора се прави сладко. ‹*гр.*›

китс *м. Истор.* Двумачтов товарен кораб, разновидност на кечa$_3$, използван през XVIII—XIX в. ‹*англ.*›

кифирия *ж. Остар.* Камфор. ‹от *ар.*›

кифла *ж. Кул.* Тестено изделие, обикн. с плънка. ‹от *нем.* Kipfel›

кифоза *ж. Мед.* Изпъкване назад на гръбначния стълб, водещо до прегърбване. ‹от *гр.*›

кифос *м. Мед.* Остро, ъгловидно локализирано, издадено напред изкривяване на гръбначния стълб; гърбица. ‹от *гр.*›

кифосколиоза *ж. Мед.* Патологична извивка на гръбначния стълб напред и встрани. ‹от *гр.*›

кич *м.* **1.** Масово фабрикувани произведения, които неуспешно подражават на естетиката на елитарната култура. **2.** *Разг.* Безвкусица. ‹*нем.* Kitsch›

киче *м. Антроп.* Индианско племе, обитаващо територията на Северна Гватемала, от групата мая-соке.

кишмиш *м. Диал.* Дребно грозде без семки за стафиди. ‹*перс.* kišmiš›

клабодан *м. Диал.* Тънка осукана жичка от злато, сребро, мед или калай за везане; сърма. ‹*тур.*›

клавесин *м. Истор.* Клавишно-струнен музикален инструмент, предшественик на пианото, разпространен в Европа през XVI—XVIII в. ‹*фр.* clavecin›

клавиатура *ж.* **1.** *Муз.* Клавишите на клавикорд, клавесин или пиано. **2.** Системата от клавиши на пишеща машина, компютър и др. ‹*нем.* Klaviatur›

клавикорд *м. Истор.* Най-ранният вид клавишно-струнен музикален инструмент, създаден през XIII в., използван като солов инструмент до изобретяването на пианото през XVIII в. ‹*фр.* clavicorde›

клавикула *ж. Анат.* Дълга, тънка, извита чифтна кост, образуваща предната част на раменния пояс; ключица. ‹*лат.* clavicula›

клавир *м. Муз.* **1.** Наименование на струнните клавишни инструменти (клавесин, клавикорд, пиано); клавираусцуг. **2.** Аранжиране на оркестрова пиеса, опера и друга музикална творба за пеене и пиано или само за пиано. ‹*нем.* Klavier›

клавиш *м.* **1.** Дървена, пластмасова или костена пластинка на пиано или друг клавишен инструмент, която се натиска или удря с пръст. **2.** Бутон от клавиатурата на пишеща, сметачна машина, компютър и под. ‹от *лат.* clavis 'ключ'›

клавус *м. Мед.* Мазол. ‹*лат.* clavus›

кладоний *м. Биол.* Видоизменено стъбло на растение, което изпълнява функциите на листата. ‹*гр.*›

кладония *ж. Бот.* Род храстоподобни лишеи, ок. 300 вида, които виреят в тундрата и върху блатиста почва и служат за храна на северните елени; еленов мъх. ‹*лат.* cladonia›

клайстер *м.* Лепило за хартия от брашно или скорбяла, сварени с вода. ‹*нем.* Kleister›

клак *м. Остар.* Сгъваем цилиндър. ‹*фр.* claque›

клакаш *м. Остар.* Румънски селянин, който работи при чокой. ‹*рум.*›

клаксон *м.* **1.** Устройство в автомобил, което

издава предупредителен сигнал. 2. Звукът, издаван от това устройство. ‹от *англ.* търг. марка klaxon, claxon›

клакьòр *м.* 1. Човек, нает срещу заплащане, за да ръкопляска или освирква публични изяви. 2. *Прен.* Човек, който с користни цели одобрява или възхвалява. ‹*фр.* claqueur›

клàмер *м.* Специално извито телче за захващане на няколко листа заедно. ‹*нем.* Klammer›

клàмпа *ж. Мед.* Хирургичен инструмент, пригоден за притискане на кухи структури, напр. кръвоносен съд или отрязан край на черво. ‹*англ.* clamp›

клан *м.* 1. *Истор.* У келтите — родова община. 2. Род, роднини, обединени от обща работа и цел. 3. Групировка, партия, котерия. ‹*келтски* clann›

клàпа *ж.* и **клàпан** *м.* 1. *Техн.* Приспособление в машина, което се затваря или отваря, регулирайки преминаването на течност, газ и др.; клапан. 2. *Муз.* Приспособление за регулиране на въздушната струя в дървен духов инструмент, в орган, акордеон. 3. *Анат.* Преграда в сърцето, която регулира движението на кръвта. ‹*нем.* Klappe 'капак'›

клàпборд *м. Строит.* Облицовъчна техника, традиционна за Северна Америка, в която се използват дъски с клиновидно сечение, застъпени по дължина, за да покрият конструкцията. ‹*англ.* climate›

кларнѐт *м. Муз.* Дървен духов инструмент с клапи. ‹*фр.* clarinette›

клас$_1$ *м.* (**класовѝден** *прил.*) *Биол.* Връхната част от стъблото на житно или тревисто растение, в която се образуват зърната. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

клас$_2$ *м.* (**клàсен** и **клàсов** *прил.*) 1. Група от ученици според степента на обучение в училище. 2. Паралелка. 3. Учебно занятие с такава група. 4. *Разг.* Учебна стая в училище. 5. Група ученици или студенти от училище по изкуствата, които се обучават от един и същ преподавател. 6. Група от предмети или явления със сходни белези. 7. Група от предмети и явления, категоризирани според качествеността им. 8. Степен, получена въз основа на професионална квалификация или прослужени години. ‹*лат.* classis 'разред'›

клàса *ж.* (**клàсов** *прил.*) 1. Съсловие. 2. Категория на предмети или явления според качествеността им; клас$_2$. 3. Ниво, степен на интелект, владеене на професия и др. 4. Категория на местата в превозно средство. ‹от *лат.* classis 'разред'›

класѝк *м.* (**класѝчески** *прил.*) 1. *Истор.* Автор на творба на изкуството и литературата от класическия период. 2. Творец, който е общопризнат в областта на изкуството заради изключителното значение на произведенията му в живота на човечеството. ‹*лат.* classicus›

клàсика *ж.* (**класѝчески** *прил.*) 1. Произведение на класик. 2. Всяка творба от периода на античността. 3. *Прен.* Постижение в коя да е област на изкуството, науката и обществения живот, получило обществено признание и станало еталон. ‹от *лат.* classicus›

класѝрам *несв.* и *св.* (**класѝране** *ср.*) 1. Разпределям по класове, по определени качества. 2. Определям място на участник в състезание, конкурс и под. според показаното от него. — **класирам се.** ‹*нем.* klassieren›

класификàтор *м.* 1. Специалист, който класифицира. 2. Устройство за класифициране на въглища, руди и др. по големина, форма, плътност. 3. Каталог на определени обекти. ‹*фр.* classificateur›

класификàция *ж.* 1. Разпределяне на предмети, явления или понятия по класове, родове, разреди и др.; класифициране. 2. Система от показатели за класифициране. ✧ **Генеалогична класификация на езиците.** *Език.* Класификация на човешките езици по семейства, групи и подгрупи в зависимост от степента на родствената им връзка. ✧ **Типологична класификация на езиците.** *Език.* Класификация на езиците, която се основава на различия в техния граматичен строй. ‹от *лат.* classis 'разред' + facio 'правя'›

класифицѝрам *несв.* и *св.* (**класифицѝране** *ср.*) Разпределям предмети, явления или понятия по класове, родове, разреди и др. ‹*нем.* klassifizieren›

класицѝзъм *м. Истор.* Направление в западноевропейската литература и изкуство през XVII—VIII в., основано на рационализма на Р. Декарт и естетиката на античното изкуство. ‹*нем.* Klassizismus›

класѝчески *прил.* 1. Общопризнат, с непреходна стойност, служи за образец. 2. Който е свързан с изкуството на древна Гърция и древен Рим или е подобен. 3. Който е свързан с изучаването на античните езици. 4. *Прен. Разг.* Който се стреми да постигне състояние на емоционално и физическо равновесие, следвайки мисълта, а не интуицията. 5. *Разг.* Отличен, образцов. ✧ **Класическа икономика.** *Икон.* Доминираща школа в британската икономика от 1752 до 1870 г., чиито представители имат грандиозни стремежи, когато развиват представите за стойността, растежа, разпределението, международната търговия, държавния бюджет и парите. ✧ **Класически**

модел. *Икон.* Формален макроикономически модел на икономиката, който приема, че факторите и продуктовите цени са напълно гъвкави, така че няма устойчивост, която да пречи на пазарния клиринг. ‹*лат.* classicus 'първокласен'›

класьо̀р *м.* **1.** Папка, която е приспособена за подреждане на документи, марки и др. **2.** Канцеларски шкаф с прегради за подреждане на документи. ‹*фр.* classeur›

клаудика̀цио *ср. Мед.* Накуцване. ‹*лат.* claudicatio›

кла̀уза *ж.* **1.** *Юр.* Положение в договор. **2.** *Икон.* Уговорка между страни по договор, спогодба или споразумение, определяща взаимоотношенията им. ‹от *лат.* clausula 'допълнителна статия'›

клаузу̀ла *ж.* **1.** *Юр.* Условие, уговорка или отделно положение в закон, договор, завещание и под. **2.** *Рет.* Заключителна част на ораторска реч, обобщение на нейната идейно-емоционална насоченост. **3.** *Лит.* Група заключителни срички в стиха, които определят типа на римата, когато стихът е римуван. ‹*лат.* clausula›

клаузу̀рен *прил. Юр.* Който се провежда при затворени врати. ‹от *лат.* clausūra›

клаустрофо̀бия *ж. Мед.* Болезнен страх от затворени пространства. ‹*лат.* + *гр.*›

кла̀фтер *м. Истор.* Мярка за дължина в Австро-Унгария, равна на 1,896 м. ‹*нем.* Klafter›

кла̀шна *ж. Диал.* **1.** Шаяк, аба. **2.** *Прен.* Повлекан. ‹*ср.-хрв.*›

клеврѐт *м.* Поддръжник, другар, съюзник. ‹от *лат.*›

клеймо̀ *ср.* **1.** *Истор.* Белег, направен чрез жигосване, върху тялото или лицето на роб или престъпник. **2.** *Прен.* Позор, петно върху името на някого. **3.** Печат, щемпел върху писмо, документ и под. **4.** *Истор.* Марка с името, инициалите или монограма на майстора, положена с железен печат върху трудно забележимо място на френска мебел, произведена от член на Корпорацията на столарите и ебенистите в Париж в периода 1751—1791 г. **5.** *Изк.* В приложното изкуство — официален печат върху злато или сребро като гаранция, че е спазен определен стандарт за чистотата на пробата. ‹*рус.*›

Клѐйта *ж. Мит.* В древногръцката митология: **1.** Дъщеря на цар Меропс, съпруга на царя на долионите Кизик, убит от аргонавтите. **2.** Изворът, избликнал там, където К. проронила сълзи за убития си съпруг. **3.** Вакханка от свитата на бог Дионис. **4.** Друго име на Данаида, дъщеря на Мемфис, съпруга на тракийския герой Клейтос. ‹*гр.*›

клѐма *ж. Ел.* **1.** Свръзка на проводници в електрическа верига. **2.** Входна или изходна свръзка на електрическа верига. ‹*нем.* Klemme›

клемàтис *м. Бот.* Декоративен градински храст с едри сини цветове; дива лоза. Clematis Jasmanii.

клепсѝдра *ж. Истор.* Воден часовник. ‹*гр.*›

клептомàн *м. Мед.* Болен от клептомания. ‹*гр.*›

клептомàния *ж. Мед.* Патологично силен импулс за извършване на кражба. ‹от *гр.* κλέπτω 'крада' + μανία 'страст'›

клерестòрий *м. Църк.* В църковната архитектура — редица от прозорци, която се намира в горната част на стената над покрива на страничните кораби и пропуска светлина в централния кораб. ‹от *лат.*›

клерикàл *м.* Привърженик на клерикализма. ‹*фр.* clérical›

клерикалѝзъм *м.* (**клерикàлен** *прил.*) Политическо движение, което се старае да засили властта на Църквата във всички сфери на обществения живот. ‹от *лат.* clericālis 'църковен' ⇨ *фр.* cléricalisme›

клерк *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието — духовник във Франция и Англия. **2.** В някои държави — деловодител. ‹*фр.* clerc›

клеродендрòн *м. Бот.* Катерлив храст от тропическите райони на Западна Африка (C. thomsoniae) и Югоизточна Азия (C. fragrans pleniforum), където се закрепя за стволовете на други растения и достига 4 м височина; има красиви тъмнозелени едри листа и изключително ефектни снежнобели цветове с кървавочервени венчета. Clerodendron.

клѐфти *мн. Истор.* Борци срещу турското робство в Гърция през XIX в. ‹*гр.*›

кливàж *м. Геол.* Свойство на някои скали да се разцепват под влияние на силен натиск при образуване на земната кора. ‹*англ.* cleavage›

клѝвер *м. Мар.* **1.** Косо триъгълно платно, поставяно преди стаксела в платноходите. **2.** Предното платно на малък кораб. ‹*хол.* Kluiver›

клѝвия *ж. Бот.* Растение с лъскави тъмнозелени листа, разположени като ветрило в една плоскост, и разкошни гроздове с жълти, оранжеви или алени цветове с формата на камбанки, които украсяват върха на високо цветоносно стъбло; един от най-добрите "пречиствители" на въздуха. Clivia miniata. ‹*лат.* Clivia›

клиѐнт *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — свободен човек, покровителстван от патрон и зависим от него. **2.** Купувач, посетител, пациент, доверител и под. ‹*лат.* cliens, clientis 'покровителстван'›

клиентѐла *ж.* **1.** *Истор.* Форма на социал-

на зависимост, характерна за ранния стадий на робовладелското общество на Апенините (VI—III в. пр. Хр.). 2. Сборът от купувачите, посетителите, пациентите, доверителите и под., които посещават определен специалист, магазин, занаятчия и под. ‹от *лат.* clientēla›

клѝзма *ж. Мед.* Лечебна промивка на червата с течност, вкарана в организма чрез специален апарат. ‹*гр.* κλύσμα›

клѝка *ж. Неодобр.* Политическа или финансова групировка от силни на деня хора, обединени от користни цели; камарила. ‹*фр.* clique›

клѝмакс *м.* 1. *Мед.* Климактериум. 2. *Лит.* Стилна фигура, състояща се от ред, възходящи по сила или по внушение, думи или изрази, вид градация. ✧ **Растителен климакс.** *Бот.* Кулминационният стадий в развитието на растителността в условията на дадена област. ‹*гр.* ⇨ *лат.* climax›

климактѐриум *м.* (**климактѐриен** и **климактерѝчен** *прил.*) *Мед.* Период в зрялата възраст на жената и на мъжа, когато половите жлези прекъсват дейността си; критическа възраст. ‹от *гр.* κλιμακτήρ 'стъпало на стълба'›

клѝмат *м.* (**климатѝчен** и **климатѝчески** *прил.*) 1. Съвкупността от метеорологичните условия, типични за дадена област. 2. *Прен.* Атмосфера в междуличностните взаимоотношения. ✧ **Инвестиционен климат.** *Икон.* Степента на доверие между партньорите, която влияе върху равнището на инвестициите в дадена икономика. ‹от *гр.* κλίμα, κλίματος 'климатичен пояс'›

климатизàтор и **климатѝк** *м.* Климатична инсталация. ‹от *фр.* climatiser›

климатизѝрам *несв.* и *св.* (**климатизѝране** *ср.*) Регулирам качествата на въздуха в затворено помещение. ‹*фр.* climatiser›

клѝмато- *представка.* В сложни думи със значение 'климат; климатичен', напр. *климатотерапия*, *климатология*. ‹от *гр.* κλίμα, κλίματος 'климатичен пояс'›

климатогрàфия *ж.* Дял от климатологията, който описва климата на различните райони и изучава закономерностите на неговото географско разпределение. ‹от *гр.* κλίμα, κλίματος 'климатичен пояс' + γράφω 'пиша'›

климатолòгия *ж.* Наука за климата, неговото формиране, географско разпределение и влияние върху живите организми. ‹от *гр.* κλίμα, κλίματος 'климатичен пояс' + λόγος 'наука'›

климатотерàпия *ж.* Климатолечение. ‹от *гр.*›

климатрòн *м.* Парник, оранжерия, където са налице климатични условия за отглеждане на растения от различни географски зони. ‹от *гр.*›

климѝя *ж. Диал.* 1. Дърво, което се поставя в четирите края на каруца, за да поддържат ритлите. 2. Клин в края на оста на колело на каруца, който не позволява на колелото да се извади. ‹*гр.*›

клѝника *ж.* (**клинѝчен** *прил.*; **клинѝчно** *нареч.*) 1. Специализирано болнично заведение, в което се провежда научна и учебна работа. 2. Специализирана частна болница. 3. Клинична картина на заболяване. ‹от *гр.* κλινική (τέχνη) 'лечебно изкуство'›

клинѝчен *прил.* 1. *Мед.* Установен чрез пряко наблюдение на болен. 2. *Мед.* Който има признаците на конкретно заболяване. ✧ **Клинична криминология.** *Юр.* Направление в криминологическата наука, което третира престъпника като болен и препоръчва спрямо него прилагането на медицински, психиатрични и психологически методи на изследване и лечение. ‹*лат.* ⇨ *фр.* clinique›

клинк *м. Истор.* Вид меч. ‹*нем.*›

клѝнкер$_1$ *м. Строит.* 1. Изпечен мергел или варовик с глина като суровина за получаване на цимент. 2. Изкуствен каменен строителен материал, получен от огнеупорна глина, изпечена до частично стопяване. ‹*нем.* Klinker›

клѝнкер$_2$ *м. Спорт.* Гребен плавателен съд, използван за учебни цели. ‹*англ.*›

клиномѐтър *м.* Уред за измерване на вертикални ъгли. ‹*гр.*›

клинч *м. Спорт.* Забранена хватка в бокса, при която боксьорите взаимно се хващат като в клещи. ‹*англ.* clinch 'клещи'›

клѝо *ж.* 1. (**Клѝо** *ж.*) *Мит.* В древногръцката митология — една от деветте музи, покровителка на историята. 2. *Прен.* Историята като наука. ‹*гр.*›

клип *м.* Кратък филм, който съпровожда песен, музикално произведение, реклама и под.; видеоклип. ‹*англ.* clip 'отрязък; парче'›

клѝпа *ж. Истор.* Всяка монета с некръгла форма, сечена в Европа до края на XVII в. ‹*швед.*›

клѝпарт *м. Инф.* Колекция от рисунки и изображения, които се съхраняват в компютърната памет и по избор могат да се копират в различни документи. ‹*англ.* clip art›

клѝпборд *м. Инф.* Системен буфер, памет на компютъра, където се съхранява текст, графика или изображение след командите cut 'отрежи' и copy 'копирай', като всеки нов обект, поставен в системния буфер, заменя предходния. ‹*англ.* clipboard›

клѝпер *м. Истор.* 1. Бързоходен платноход с три или четири мачти за транспортиране на ценни товари и пасажери през XIX в. 2. Платноход, снабден с помощен паров двигател, използван за разузнаване и следене през

XIX в. 3. Риболовен кораб от началото на XX в. с две платна. ‹*хол.* klipper›

клипеус *м. Архит.* Орнамент във формата на медальон с портрета на починал човек. ‹*лат.*›

клипс *м.* Метална щипка с пружинка, върху която е монтирано украшение. ‹*англ.* clips›

клир$_1$ *м. Рел.* Духовенството на една автокефална църква. ‹от *гр.* κλῆρος 'жребий'›

клир$_2$ и **клирос** *м.Ърк.* Специален подиум от двете страни на царските двери в православен храм (ляв и десен клир), където се разполагат певците по време на службата. ‹от *гр.* κλῆρος 'жребий'›

клирик *м. Рел.* 1. Четец в църква. 2. Духовник. ‹*гр.* κληρικός›

клиринг *м.* (**клирингов** *прил.*) *Търг.* Взаимно погасяване на задължения между държави чрез счетоводно уравняване на вноса и износа, без превод на платежни средства. ✧ **Банков клиринг.** *Икон.* Система на разплащания между банки чрез взаимно прихващане на вземанията и задълженията им. ‹*англ.* clearing›

клирингов *прил.* ✧ **Клирингов пазар.** *Икон.* Свободен пазар с гъвкави цени, на който бързо се установява равновесие между търсене и предлагане, като се елиминира всяко излишно търсене или предлагане. ✧ **Клирингова банка.** *Икон.* Търговска банка, която приема депозити от граждани и фирми и носеща името си от членството в клиринговата палата, която "чисти" чекове, като урежда междубанкови задължения. ✧ **Клирингова палата.** *Икон.* Финансова институция, която урежда взаимната задлъжнялост на търговските банки чрез клирингови чекове.

клирънс *м. Икон.* 1. Разрешение за отплуване, което дават митническите власти на кораб, след като са платени всички мита и такси. 2. Освобождаване на стока след обмитяването ѝ. ‹*англ.* clearing›

клисар *м.* Прислужник в църква. ‹*гр.*›

клистрон *м. Физ.* Тип свръхчестотни електронни лампи. ‹*гр.* ⇨ *нем.*›

Клитемнестра *ж. Мит.* В древногръцката митология — съпругата на Агамемнон, когото убила след завръщането му от Троянската война, а тя била убита от сина си Орест, отмъстил за смъртта на баща си. ‹*гр.*›

клитор *м. Анат.* Част от външния полов орган у жената. ‹*гр.*›

клиторидектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на клитора. ‹*гр.*›

клиф *м. Геол.* Отвесен или много стръмен скален склон, надвиснал над езеро или море. ‹*англ.* cliff›

клише *ср.* 1. Схема, рисунка, снимка, издълбана върху плочка за отпечатване. 2. Отпечатан от тази плочка образ. 3. *Прен. Неодобр.* Езиков шаблон. ‹*фр.* cliché›

клоазоне *ср.* Керамичен предмет, украсен с глазура в различни цветове, разделени по подобие на клетъчния емайл. ‹*фр.* cloisonné›

клоазонизъм *м. Изк.* Стилова характеристика на постимпресионизма — плътни и равни цветни петна се разделят чрез отчетливи сини или черни контури по подобие на клетъчен емайл, техника, разработена от Е. Бернар (1868—1941). ‹*фр.* cloisonnisme›

клоака *ж.* 1. *Биол.* Изходен отвор у птици, риби и земноводни, общо за червата, пикочните и половите органи. 2. Подземен канал за оттичане на нечистотии. 3. *Прен.* Много замърсено място. 4. *Прен.* Място на безнравственост; вертеп. ‹*лат.* cloāca›

клоберинг *м. Изк.* 1. Надживописване с емайл върху порцелан, който вече е напълно украсен. 2. Рисуване без изпичане или надживописване върху керамика или порцелан. ‹*англ.* clobbering›

клозет *м.* Тоалетна. ‹*англ.* closet›

клон *м. Биол.* 1. Група организми, произлезли от един индивид чрез безполово (клетъчно) размножаване. 2. Група генетично идентични клетки, образувани от единична клетка чрез делене. ✧ **Генен клон.** *Биол.* Група от еднакви гени, произведени чрез методи на генното инженерство. ‹*англ.* clone›

клонинг$_1$ *м. Биол.* 1. Клон. 2. Организъм, получен чрез клетъчно размножаване. ‹*англ.* cloning 'вегетативно размножаване'›

клонинг$_2$ *м. Инф.* Хардуерно устройство, което използва същата вътрешна архитектура, като тази на друго устройство. ‹*англ.* cloning›

клониране *ср. Биол.* Процесът на получаване на организъм или клетка чрез безполово размножаване. ‹от *англ.* clone›

клонус *м.* (**клоничен** *прил.*) *Мед.* Бързи ритмични свивания и отпускания на отделни мускули и мускулни групи, които възникват безконтролно; клоничен гърч. ‹*гр.*›

клопфер *м. Истор.* Телеграфен апарат, при който сигналите били приемани по слух, заменен от апарата на Морз. ‹*нем.* Klopfer›

клот *м. Мар.* Горната част на мачтата, където се поставя флагщокът. ‹*хол.* kloot›

Клото *ж. Мит.* 1. В древногръцката митология — една от мойрите. 2. В древноримската митология — една от парките. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

клоуз *м. Метеор.* Тихо, горещо и задушно време в Англия. ‹*англ.* close›

клоун *м.* 1. Цирков артист, комик. 2. *Прен.* Шут, палячо, смешник. 3. *Прен. Разг. Пре-*

небр. Човек с несериозно, недостойно поведение. ‹*англ.* clown›

клоунàда *ж.* **1.** Цирков жанр, създаване на комичен образ маска, като се използват елементи от буфонадата и гротеската. **2.** Цирков номер с участието на клоуни. ‹от *рус.*›

клош *м.* **1.** Кройка на дреха, скроена на верев, при която долната част се разширява много. **2.** *Разг.* Дреха с такава кройка. ‹от *фр.* cloche 'камбана'›

клошàр *м.* **1.** Парижки бездомник. **2.** *Разг.* Бездомник, просяк, скитник. ‹*фр.* clochard›

клуб *м.* (**клýбен** *прил.*) **1.** Организация със спортен, културно-просветен, политически характер. **2.** *Прен.* Помещение или сграда на такава организация. ‹*англ.* club›

клýбен *прил. Прен.* Изолиран, затворен. ✧ **Клубна стока.** *Икон.* Блага, които са достъпни за група индивиди и следователно са смес от частни и обществени блага.

клувѝя *ж. Диал.* **1.** Кафез, клетка. **2.** Дървена правоъгълна рамка с много пръчки и масури за насноваване на прежда. ‹*гр.*›

клуп *м.* **1.** Примка. **2.** *Техн.* Инструмент за ръчно правене на нарези на винтове и тръби. ‹*нем.* Klippe›

клъ́нч *м. Строит.* Общо наименование на по-твърдите видове креда, използвани в строителството, но по-подходящи за интериорна декоративна резба. ‹*англ.* clunch›

клъ́стер и **клъ́стър** *м.* (**клъ́стерен** и **клъ́стърен** *прил.*) **1.** Куп, група, грозд, рояк от нещо. **2.** *Ел.* Шалтер. **3.** *Инф.* Най-малкото пространство върху твърдия диск на компютър, което може да се заема от файл. ‹*англ.* cluster›

клъ́стерен и **клъ́стърен** *прил.* ✧ **Клъстерен/клъстърен анализ.** *Рекл.* Класификационна схема, използвана в рекламата, за да се обособят групи според някаква обща характеристика — възраст, доход, пол, нагласи, покупателни навици и др. ‹от *англ.* cluster›

клюз *м. Мар.* Отвор в борда на кораб за спускане на котвената верига. ‹*хол.* kluis›

кнѐдли *мн. Кул.* Ястие от чешката и немската кухня — картофени или тестени топки с месо или плод в средата, сварени и поляти с мазнина или гарнирани със сос. ‹*нем.* Knödel ⇨ *чеш.* knedly›

кнѐсет *м.* Парламентът на Израел.

кнор *м. Истор.* Викингски кораб с високи бордове и богата украса на носа и кърмата. ‹*норвежки*›

Кнýму *м. Мит.* Бащата на египетските богове. ‹*егип.*›

коагулàнт *м.* **1.** *Хим.* Вещество, което предизвиква коагулация. **2.** *Мед.* Лекарствено средство, което повишава съсирването на кръвта. ‹от *лат.* coagulant›

коагулàт *м. Хим.* Утайка, получена при коагулация на колоиден разтвор. ‹от *лат.* coagulat›

коагулàция *ж.* и **коагулѝране** *ср. Хим.* Процес, при който колоидна течност се променя до желеподобна маса; пресичане. ‹от *лат.* coagulatio 'завиване; втвърдяване'›

коàгулум *м. Мед.* Маса от съсирена кръв; съсирек. ‹*лат.* coagulum›

коаксѝален *прил.* Който е с обща ос. ✧ **Коаксиален кабел.** *Ел.* Двупроводников кабел, предназначен за предаване на високочестотна енергия, при който единият от проводниците е точно по оста на кабела, а другият — във вид на метална плетеница обкръжава първия и го изолира. ‹*лат.* ⇨ *фр.* coaxial›

коàла *ж. Зоол.* Австралийски двуутробен бозайник с дължина на тялото до 60 см, с гъста и мека сива козина. Phascolarctus cinereus. ‹*австрал.* koala›

коалесцѐнция *ж. Хим.* Процес на сливане на частиците в емулсии, пени, мъгли и др., дължащ се на междумолекулното притегляне. ‹*фр.* coalescence›

коалѝрам се *несв.* и *св.* Съюзявам се, обединявам се, влизам в коалиция. ‹от *лат.* coalescere›

коалѝция *ж.* (**коалициѐнен** *прил.*; **коалициòнно** *нареч.*; **коалициòнност** *ж.*) **1.** Обединение на политически партии. **2.** Съюз, блок от държави, насочен срещу друга държава или група държави. **3.** Обединение, съюз на доброволни начала. ‹от *лат.* coalitus 'обединен, съюзѐн'›

коàн *м. Рел.* В дзен — средство за обучение в дзен от ок. X в. до днес, формулировка, основана на парадокса, която не се решава с разума, а посредством преминаване (скок) в друго ниво на разбиране. ‹*яп.*›

коаптàция *ж. Мед.* Наместване на счупена кост. ‹*лат.* coaptatio 'съединяване'›

коàти *ср. Зоол.* Хищник, обитаващ горите на Централна и Южна Америка, който добре се катери по дърветата. Nasua navica. ‹*тупи-гуарани* ⇨ *фр.* coati›

коафьòр *м.* Фризьор. ‹*фр.* coiffeur›

коафюра *ж.* Фризура, прическа. ‹*фр.* coiffure›

коацервàти *мн. Биохим.* Течни образувания (капки или пластове) в колоиден разтвор, които имат сходни свойства с живата протоплазма. ‹*лат.* coacervatum ⇨ *фр* coacervat›

кобакò *ср.* Японска кутийка за аромати. ‹*яп.*›

кобаламѝн *м. Биол.* Витамин B_{12}, продукт на чревната флора. ‹от *лат.*›

кобàлт *м. Хим.* Сребристобял твърд метал, съставка на редица сплави, а съединенията му се използват за оцветяване в синьо на стъкло и керамика (знак Co). ‹*нем.* Kobalt›

кобза *ж. Муз.* **1.** Старинен украински инструмент, който има от 2 до 16 струни. **2.** Бандура. ‹*укр.*›

кобзар *м.* Украински народен певец музикант, който си акомпанира на кобза. ‹*укр.* кобзарь›

кобра *ж.* **1.** *Зоол.* Силноотровна змия от сем. аспидови, разпространена в Африка и Южна Азия; змия очиларка. Naja naja. **2.** *Прен. Пренебр.* Много зла, проклета жена. ‹*порт.* cobra›

кобур *м.* Кожен калъф за пистолет. ‹от *тур.* kubur›

кованджия *м. Диал.* Пчелар. ‹от *тур.* kovan 'кошер'›

кованлък *м. Диал.* Пчелин. ‹*тур.* kovanlik›

ковар *м. Хим.* Сплав на кобалт, желязо и никел с коефициент на разширение, близък до този на стъклото, която се използва за спойки на метал със стъкло. ‹от *лат.*›

коварианта *ж.* В биометрията — статистически показател, характеризиращ съвместната изменчивост на два признака. ‹от *лат.*›

ковариация *ж.* В биометрията — взаимносвързаната изменчивост на два признака. ‹от *лат.*›

ковернот *м. Фин.* Временно потвърждение на сключен застрахователен договор, документ, издаван от застрахователен брокер. ‹*англ.* cover note›

ког *м. Истор.* Търговски платноход, използван през XII—XV в. в Северна Европа. ‹*нем.* Kogge›

когараши *ср. Метеор.* Северен вятър, придружен от снеговалеж по време на зимния мусон в Япония. ‹*яп.*›

когнати *мн.* (когнат *м.*) *Юр.* Кръвни родственици по мъжка или женска линия. ‹*лат.*›

когнация *ж. Юр.* Кръвно родство; роднинство. ‹*лат.* cognatio›

когнитивен *прил.* **1.** Познавателен, познаваем. **2.** Понятиен. ✧ **Когнитивен дисонанс.** *Филос.* Теория, предложена от Л. Фестингър през 1957 г., според която хората, чието поведение не съответства на техните мисли, или ще структурират мислите си така, че да съответстват на поведението им, или ще предприемат обратното действие. ✧ **Когнитивна психология.** *Психо.* Направление в съвременната психология, обособено като самостоятелна научна дисциплина от У. Найсър през 1967 г. ✧ **Когнитивна психофизиология.** *Психо. Физиол.* Интердисциплинарна област, която обхваща психологията и физиологията, а усилията ѝ са насочени към решаването на класическия проблем за "психичното" чрез съвременна електронна технология. ‹от *лат.* cognitio 'познание'›

код *м.* (**кодов** *прил.*; **кодово** *нареч.*) **1.** Система от условни знаци за предаване на информация. **2.** Система от символи, използвана за предаване на съобщения по канали за свръзка. **3.** Система от условни команди, прилагана при електронни устройства. **4.** Условни цифрови обозначения за засекретяване на търговска, банкова и друга кореспонденция. ✧ **Генетичен код.** *Биол.* Информация, която се носи от ДНК или информационна РНК и която определя последователността на аминокиселините във всеки белтък. ✧ **Двоичен код.** *Инф.* Код, който има основа, равна на две, т. е. за формиране на комбинациите се използват две стойности на дискретни импулси или две стойности на амплитудата, честотата или фазата на сигнал. ✧ **Двоично-десетичен код.** *Инф.* Механизъм за кодиране, при който всяка цифра се кодира като поредица от четири бита. ✧ **Мнемоничен код.** *Инф.* Лесно запомнящо се съкращение или име, което заменя дълга или сложна програмна инструкция. ‹*лат.* code›

кода *ж.* **1.** *Муз.* Заключение. **2.** *Лит.* Добавка от един или няколко стиха след последния традиционно утвърден стих при сонета, рондата и други традиционни поетични форми. **3.** В балета — заключителната част на някои танци с виртуозен характер, следваща вариациите. ‹*ит.* coda›

кодеин *м. Хим.* Алкалоид, извличан от опиума, използван като съставка в някои лекарства. ‹от *гр.* κωδία 'главичка на мак'›

кодекс *м.* **1.** *Истор.* Книга, съставена от отделни листове (първоначално тънки дървени плочици, покрити с восък и свързани във формата на книга), за разлика от свитъка, която влиза в употреба през I в. от Хр. **2.** *Юр.* Сборник от закони. **3.** Правила, норми. ✧ **Наказателен кодекс.** *Юр.* НК се състои от две части: обща и особена; общата част съдържа норми, които регулират основните проблеми и институти на наказателното право, а в особената са формулирани законовите съставки на отделните престъпления и наказанията за тях. ✧ **Структура на наказателния кодекс.** *Юр.* Систематично подреждане на наказателноправните норми. ‹*лат.* codex›

коджа *неизм.* **1.** *Прил.* Доста голям. **2.** *Нареч.* Доста, много. ‹*тур.* koca›

коджабашия *м. Истор.* **1.** В Османската империя — старейшина; селски кмет. **2.** В Османската империя — поземлен магнат. ‹*тур.* kocabaşi›

коджамити *неизм. Разг.* **1.** *Прил.* Коджа. **2.** *Нареч.* Доста, много. ‹от *тур.* koca›

кодѝрам *несв.* и *св.* (**кодѝране** *ср.*) Прилагам код, вкарвам в код. ‹*нем.* kodieren›

кодѝране *ср.* ✧ **Гьоделово кодиране.** *Мат.* Кодиране на символи и изрази на някакъв формален език чрез естествени числа, създадено от немския математик К. Гьодел (1906—1978), работил в областта на математическата логика и теорията на множествата.

кодификàция *ж.* (**кодификациòнен** *прил.*) **1.** *Юр.* Систематизация и съгласуване на законите в държавата. **2.** *Език.* Определяне, систематизиране и съгласуване на нормите за правопис и правоговор в един книжовен език. **3.** *Прен.* Установяване на правила, норми и др. ‹от *лат.* codex 'книга' + facere 'правя'›

кодифицѝрам *несв.* и *св.* Провеждам кодификация. ‹*нем.* kodifizieren›

кодòн *м. Биол.* Единица за генетичния код, който определя синтеза на определена аминокиселина. ‹*англ.* codon›

кодòш *м.* **1.** *Разг.* Шега, подигравка, майтап. **2.** *Остар.* Сводник. ‹*тур.* kodoş›

кодòша *несв. Разг.* Правя кодош. — **кодоша се.** ‹от *тур.* kodoş›

коексистѐнция *ж.* Съвместно съществуване. ‹*лат.* ⇨ *фр.* coexistence›

коефициѐнт *м.* **1.** *Мат.* Число или друг известен множител, записан пред алгебричен израз. **2.** *Физ.* Множител, който отчита определено свойство на едно вещество и при дадени условия е постоянен за това вещество. **3.** Величина, която количествено изразява определено свойство, качество, явление. ✧ **Валутен коефициент.** *Фин.* Коефициентът за преобразуване на чуждестранната валута в местна при някои външнотърговски сделки. ✧ **Коефициент на възстановяване.** *Икон.* **1.** Съотношението между помощите, изплащани на безработните, и средните приходи на работещите, от които са приспаднати данъчните удръжки. **2.** Съотношението между социалноосигурителните плащания и др. трансферни доходи на пенсионерите и доходите, които са получавали преди пенсионирането си. ✧ **Коефициент на заглъхване.** *Инф.* Стойност, изразяваща големината на заглъхването (загубите в сигнала) за определено разстояние. ✧ **Коефициент на интелигентност (КИ).** Индекс за интелектуално развитие. ✧ **Коефициент на концентрация.** *Икон.* **1.** Абсолютен коефициент (наричан понякога коефициент на водещите фирми), който показва процента на продажбите, продукцията, активите, добавената стойност или заетостта, характерни за най-големите фирми от промишлеността, обикн. първите четири или пет. **2.** Относителен коефициент, който се базира върху разпределението на фирмите по големина, показващ напр. каква част от тях какъв дял от продукцията има. ✧ **Коефициент на престъпност.** *Юр.* Числово съотношение между броя на престъпленията, извършени през определен период от време, и общия брой на гражданите в страната. ✧ **Коефициент на продажби.** *Икон.* Продажбите като съотношение с основния капитал, длъжниците, трайните активи, дяловия капитал или оборотния капитал. ✧ **Коефициент на производителност.** *Икон.* Стандартният брой работни часове, необходими за фактическата продукция, разделени на фактическия брой часове за фактическата продукция, умножени по 100. ✧ **Моларен коефициент.** *Хим.* Мярка за количеството светлина, погълнато от дадено вещество в разтвор. ‹от *лат.* coefficiens, coefficientis 'съдействащ'›

коз *м.* **1.** Карта, приета за най-силна в дадена игра. **2.** *Прен.* Довод, силен аргумент, разкрит в подходящ момент. ‹*тур.* koz›

козàк *м. Диал.* **1.** Плодната кутийка на памука. **2.** Пашкул. ‹*тур.* kozak›

козирка̀ *ж.* **1.** Издадена напред твърда част на фуражка или каскет с форма на полумесец. **2.** *Архит.* Издадена част, навес над вход, балкон или къща. ‹*рус.* козырёк›

козирѝвам *несв.* и *св.* **1.** Отдавам чест с вдигане на дясната ръка до козирката на фуражка. **2.** *Прен.* Подчинявам се, покорявам се. ‹*рус.* козыря́ть›

козмàти *м. Архит.* Украса с мозайка и мраморна инкрустация, характерна за интериорите на църквите в Рим от XII до XIV в. ‹от *ит.* собств.›

козметѝк *м.* Специалист по козметика. ‹от *гр.*›

козмѐтика *ж.* (**козметѝчен** *прил.*) **1.** Изкуството да се приготвят и прилагат специални средства за поддържане еластичността и свежестта на кожата на лицето и тялото. **2.** Средствата за това поддържане. **3.** Производството на такива средства. ‹от *гр.* κοσμητική (τέχνη)›

кòзни *мн.* Злонамерени, тайни и коварни замисли; интриги, сплетни. ‹*рус.*›

козодòй *м. Зоол.* Семейство прелетни нощни насекомоядни птици с меко оперение, дълги крила и опашка; нощни лястовици. Caprimulgidae. ‹*рус.*›

козунàк *м. Кул.* Тестен сладкиш, приготвен с мая, захар, прясно мляко и яйца, изпечен в специална форма, който се прави за Великден. ‹от *гр.*›

коинцидѐнтност *ж. Рет. Език.* Съвпадение. ‹*англ.* coincidence›

койтус *м.* Полов акт, копулация. ‹*лат.* coitus›

койка *ж. Мар.* Моряшко легло в кораб. ‹от *хол.* kooi›

койнѐ₁ *ср.* **1.** *Истор.* Общогръцкият език, формирал се през IV и III в. пр. Хр. на основата на атическите наречия. **2.** *Език.* Общ език на разноезични групи, възникнал въз основа на един или няколко езика или диалекта. ‹от *гр.* κοινή (διάλεκτος) 'общо (наречие)'›

койнѐ₂ *ср. Изк.* Стилови особености, общи за дадена географска област през определен период от време. ‹от *гр.* κοινή (διάλεκτος) 'общо (наречие)'›

койо̀т *м. Зоол.* Хищник от сем. кучета, който живее в Северна Америка; прериен вълк, тясно свързан с космогоничните легенди на калифорнийските индианци. Canis latrans. ‹*англ.* coyot›

кок₁ *м.* Женска прическа, при която дълга коса се завива на тила или високо горе. ‹от *фр.* coque 'петел'›

кок₂ *м. Мар.* Корабен готвач. ‹*хол.* kok›

ко̀ка *ж. Бот.* Тропически храст от сем. кокаинови, отглеждан в Южна Америка и Азия, тъй като в диво състояние почти не се среща, от който се добива кокаин. Erythroxylaceae-erythroxylon coca. ‹*перуански* ⇨ *исп.* coca›

кокаѝн *м.* **1.** *Хим.* Алкалоид, извличан от листата на растението Erythroxylon coca, който има наркотично действие и се употребява в медицината. **2.** Това вещество, вземано от наркомани. ‹*исп.* cocaina›

кокаинѝзъм *м.* **1.** Навик да се упоребява кокаин или привикване към него заради еуфоричния му ефект, един от видовете наркомания. **2.** *Мед.* Умствен и психически упадък в резултат на привикване към кокаин. ‹*фр.* cocainisme›

ко̀ка-ко̀ла *ж.* Освежаваща безалкохолна напитка, съдържаща сокове от плодовете на кока и кола. ‹от търг. марка Coca Cola›

ко̀кал *м.* (**ко̀калест** *прил.*) *Разг.* **1.** Кост. **2.** *Прен.* Нещо, което носи доход, облаги. ‹*гр.*›

кока̀рда *ж.* Малък знак, който се прикрепя отпред на униформена шапка. ‹*фр.* cocarde›

кокарджа̀ *ж. Диал.* Пор. ‹*тур.* kokarca›

кокѐтен *прил.* **1.** Хубав, красив, приятен. **2.** Който иска да се хареса. ‹*фр.* coquet›

кокетѝрам *несв.* и *св.* **1.** Стремя се да спечеля нечие благоразположение. **2.** Парадирам. ‹*нем.* kokettieren›

кокѐтка *ж.* Жена, която се старае да привлече вниманието на мъжете. ‹*фр.* coquette›

кокѐтнича *несв.* **1.** Държа се като кокетка. **2.** Лаская, любезнича. ‹от *фр.* coquette›

-ко̀ки *наставка.* В сложни думи със значение 'бактерия; бактериен', напр. *стрептококи*, *гонококи*. ‹от *гр.* κόκκος 'зрънце'›

ко̀ки *мн. Биол.* **1.** Сферични бактерии с микроскопични размери. **2.** Едноклетъчни растения без камшичета, обикн. неподвижни, често кръгли с твърда клетъчна стена, без свивателни вакуоли. ‹от *гр.* κόκκος 'зрънце'›

кокѝла *ж. Метал.* Калъп от чугун или лята стомана за метални отливки. ‹*фр.* coquille›

Кокѝт *ж. Мит.* В древногръцката митология — една от реките в царството на мъртвите, чиито води са ледено студени, приток на Стикс; реката на плача. ‹*гр.* собств. Κωκυτός›

кокѝчка *ж. Разг.* Костилка. ‹от *гр.*›

ко̀клюш *м. Мед.* Остра заразна болест, обикн. засягаща деца; магарешка кашлица. ‹*фр.* coqueluche›

коко̀н *м. Биол.* **1.** Пашкул. **2.** Пашкулоподобната обвивка, с която покриват яйцата си някои безгръбначни (паяци, пиявици, дъждовни червеи и др.). ‹*фр.* cocon›

коко̀на *ж.* **1.** *Остар.* Госпожа, дама. **2.** *Разг. Пренебр.* Много нагиздена, натруфена жена. **3.** *Прен. Разг.* Капризен, придирчив човек. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

коко̀с *м.* (**коко̀сов** *прил.*) **1.** *Бот.* Кокосова палма. **2.** Кокосов орех. ‹*исп. мн. ч.* cocos›

коко̀сов *прил.* ✧ **Кокосов орех.** Плодът на кокосовата палма, който е с тегло 1,5-2,5 кг, с влакнеста черупка, отвътре с твърда бяла част и кокосово мляко. ✧ **Кокосова палма.** *Бот.* Тропическо дърво от сем. палмови с високо стъбло и големи перести листа, плодовете са костилкови. Cocos nucifera.

коко̀тка *ж.* Жена с леко поведение. ‹*фр.* cocotte›

ко̀кпит *м.* Пилотска кабина в самолет или спортен автомобил. ‹*англ.* cockpit›

кокс *м.* Сивкаво престо крехко твърдо вещество, съдържащо ок. 80% въглерод, което се получава като остатък при производството на каменовъглен газ. ‹*нем.* Koks›

ко̀кса *ж. Анат.* Бедрена става. ‹от *лат.*›

коксиѐла *ж. Биол.* Род рикетсии, които причиняват заболяване у животните и човека. ‹от *лат.*›

коксѝт *м. Мед.* Възпаление на тазобедрените стави. ‹от *лат.*›

коксу̀вам *несв.* Обработвам каменни въглища, за да получа кокс. ‹от *нем.*›

коктѐйл *м.* **1.** Питие от няколко вида алкохолни напитки със захар и подправки. **2.** Прием с напитки и студен бюфет. ‹*англ.* cocktail›

кокцигодѝния *ж. Мед.* Болка в най-долния сегмент на гръбначния стълб (опашката) и в съседните области; кокцидиния. ‹от *лат.*›

кокцидиоидомико̀за *ж. Мед.* Инфекция, причинена от вдишване на спори на гъбичката

Coccidioides immitis. ‹от *лат.*›

кòла₁ *ж.* Скорбяла, нишесте за колосване или лепене. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

кòла₂ *ж.* *Разг.* Кока-кола. ‹съкр. от *англ.* търг. марка Coca Cola›

кòла₃ *ж.* *Полигр.* Определен брой страници от книга, използван за установяване на обема ѝ. ✧ **Авторска кола.** *Полигр.* Ръкопис с обем 20 000 печатни знака. ✧ **Издателска кола.** *Полигр.* Печатно издание с обем 40 000 печатни знака. ✧ **Печатна кола.** *Полигр.* 16 печатни страници. ‹*гр.*›

кòла₄ *ж.* *Бот.* Храст или дърво от тропическата част на Африка и Америка, чиито плодове се използват в медицината и за производство на ликьор и кока-кола. Cola acuminata.

колабѝрам *несв.* и *св.* *Мед.* Губя съзнание, припадам. ‹*нем.* kollabieren›

колаборационѝзъм *м.* **1.** *Истор.* Сътрудничество с фашистките окупатори по време на Втората световна война. **2.** *Полит.* Нелоялно сътрудничество между партии, синдикати и под. обществени организации, чиято цел е извличането на облаги на всяка цена; съглашателство. ‹от *лат.* collaboration 'сътрудничество, общи действия'›

колаборационѝсти *мн.* (колаборационѝст *м.*) **1.** *Истор.* Хора, които през Втората световна война са сътрудничили с фашистите на територията на окупираните държави. **2.** *Прен.* Съглашатели, изменници. ‹*фр.* collaborationniste›

колабора̀ция *ж.* Сътрудничество, разбирателство. ‹*фр.* collaboration›

колàгеле *междум.* *Остар.* Като пожелание към хора, които работят — "лека работа". ‹*тур.* kolay 'леко' + gele 'да върви'›

колагѐн *м.* *Биохим.* Белтък, основна съставка на фиброзната съединителна тъкан, съдържащ се в кожата, костите, хрущялите и ставните връзки. ‹*гр.* ⇨ *англ.* collagen›

колàж *м.* (**колàжен** *прил.*) *Изк.* **1.** Техника, която включва залепване на парчета от различни материали (вестници, тапети и под.) в художествени композиции като знаци на сетивната реалност, създадена в периода на кубизма от П. Пикасо и Ж. Брак. **2.** Всяка композиция, изработена с такава техника. **3.** Съединяване на фото- и киноснимки в единно цяло, за да се получи обща композиция. ‹от *фр.* collage 'лепене'›

колàй и **колайлѝк** *м.* *Разг.* Начин, средство за изход. ‹*тур.* kolay›

колàн *м.* **1.** Платнена или кожена лента с различна широчина, с която се пристяга дреха в кръста. **2.** Част от дамското бельо, обикн. от еластична материя, за пристягане на корема. **3.** Бандаж. **4.** Ремък. ‹*тур.* kolan›

кòлапс *м.* **1.** *Мед.* Припадък в резултат от нарушено кръвообращение. **2.** *Прен.* Разрушение, крах; рязко свиване. ✧ **Гравитационен колапс.** *Астр.* Катастрофално свиване на масивни звезди след прекратяване на термоядрените реакции в техните ядра, което води до раждането на т. нар. пулсари (неутронни звезди) или колапсари ("черни дупки") в зависимост от първоначалната маса на звездата. ‹от *лат.* collapsus 'загубил съзнание'›

колапсàри *мн.* (колапсàр *м.*) *Астр.* Тела с размери ок. 20 км в диаметър, образувани в резултат на гравитационен колапс на масивна звезда; "черни дупки". ‹от *лат.*›

коларгòл *м.* *Хим.* Прах, съдържащ белтъчно вещество и фино диспергирано сребро. ‹от *лат.*›

колàстра *ж.* *Биол.* Първата секреция от млечните жлези, която се появява наскоро след раждането. ‹*лат.* colastra›

колатерàл *м.* (**колатерàлен** *прил.*) *Фин.* Обезпеченост на отпуснат кредит с ликвидни материални ценности — стоки, ценни книжа и др. ‹*лат.*›

колатерàлен *прил.* Страничен, околен. ‹*лат.* collaterālis›

кòлба *ж.* *Хим.* Лабораторен съд с кълбовидно тяло и дълго гърло, използван при опити; стъкленица. ‹*нем.* Kolben›

колбàс *м.* Салам. ‹*тюркски*›

колбàш *м.* *Диал.* Женска кърпа за глава, навита като шапка. ‹от *тур.*›

колджѝя *м.* *Остар.* **1.** Пазач. **2.** Надзирател. ‹*тур.* kolcu›

кòлдкрем *м.* *Фарм.* Всеки крем, използван с козметична цел. ‹*англ.* cold cream›

колгѝрла *ж.* *Разг.* Момиче на повикване, високоплатена проститутка. ‹*англ.* callgirl›

колѐга *м.* (**колегѝален** *прил.*) Човек със същата професия, длъжност или който следва същата специалност по отношение на друг. ‹*лат.* collēga›

колѐгиум *м.* **1.** Колективен ръководен орган за ръководство (обикн. в министерство). **2.** Колегия. **3.** *Муз.* Малък инструментален състав (от 3 до 12 човека), специализиран в определен жанр музика. ‹*лат.*›

колѐгия *ж.* Доброволно обединение на хора с еднаква професия. ‹*лат.* collegium›

колѐж и **кòлидж** *м.* **1.** Висше или средно училище в Англия и САЩ. **2.** Полувисше или средно училище с пансион в Англия и САЩ. **3.** Лицей. **4.** Частна гимназия. ‹*фр.* collège ⇨ *англ.* college›

колектѝв *м.* (**колектѝвен** *прил.*; **колектѝвно**

нареч.; **колектѝвност** *ж.*) Група хора с обща работа, занимание или с общи интереси. ‹от *лат.* collectīvus 'събирателен, сборен'›

колектѝвен *прил.* ✧ **Колективен трудов договор.** *Юр.* Договор между синдикална организация и работодател, група работодатели или тяхна организация, с който се уреждат въпроси на трудови и осигурителни отношения, неуредени от повелителни норми. ✧ **Колективна сигурност.** *Юр.* Сътрудничество на държавите в поддържане на международния мир, за предотвратяване заплахата за мира и недопускане актове на агресия.

колективиза̀ция *ж. Истор.* Насилствено обединение на селски стопани в кооперативни стопанства. ‹*рус.*›

колекто̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на дебелото черво. ‹от *лат.* + *гр.*›

колѐктор *м.* (**колѐкторен** *прил.*) **1.** Отточен канал за събиране и отвеждане на водите в канализация. **2.** *Ел.* Част от двигател, в която променливият ток се превръща в постоянен. **3.** *Геол.* Пореста скала, в която се събират води, газове и др.; каверна. **4.** *Ел.* Изводът на транзистор, от който се взема усиленият електрически сигнал. ‹*лат.* collector 'събирач'›

колекционѐр *м.* Човек, който събира колекция. ‹*фр.* collectionneur›

колекционѝрам *несв.* и *св.* Събирам колекция. ‹от *фр.* collectionner›

колѐкция *ж.* Сбирка от подредени еднородни предмети, които са с научна, художествена или историческа стойност. ‹*лат.* collectio›

колѐндро *ср. Бот.* Род едногодишни тревисти растения от сем. сенникоцветни, плевели, които съдържат етерично масло с неприятна миризма. Bifora. ‹*гр.*›

колендро̀ *ср. Диал.* **1.** Дървен или метален цилиндър за валиране на почвата след оране. **2.** Диканя. ‹от *гр.*›

коленхѝма *ж. Биол.* Механична тъкан при растенията от живи клетки, които съдържат хлорофил, а клетъчните им обвивки имат специфични частични надебелявания. ‹от *гр.*›

колѐт$_1$ *м. Истор.* **1.** Яка̀. **2.** Къса бяла дреха подобна на пелеринка, която носели кирасирите от някои европейски армии. ‹от *фр.* collet 'вратовръзка'›

колѐт$_2$ *м.* Опакован пакет, предназначен за изпращане по пощата. ‹*рум.* colet›

колѐус *м. Бот.* Растението копривка с крехко, воднисто, четириръбесто стъбло, с елипсовидни листа, чиято периферия е гладка или назъбена периферия и велурена повърхност. Cilcus blumei.

ко̀ли- *представка.* В сложни думи със значение 'чревен', напр. *колибактерии*, *колибацил.* ‹от *гр.*›

ко̀ли *ср. Зоол.* Порода кучета, създадена ок. X в. в Шотландия чрез кръстосване на някои от породите хрътки и сетери за облекчаване работата на овчарите; шотландска овчарка. ‹*англ.* collie›

колибактѐрии *мн.* (колибактѐрия *ж.*) *Биол.* Бактерии, причинители на стомашно-чревни заболявания. ‹от *гр.*›

колѝбри *мн. Зоол.* Най-дребните птици на Земята с ярко оперение, с дълги човки, които живеят в Южна Америка (ок. 320 вида). Trochilidae. ‹*исп.* colibri›

коливо̀ *ср.* Варено жито, смесено със счукани орехи, лимонова кора, посипано с галета и украсено с пудра захар и канела, което се раздава за помен на починал. ‹от *гр.*›

колиѐ *ср.* Дамско украшение, накит, който се окачва на шията. ‹*фр.* collier›

колиза̀ж *м.* Опаковъчен лист. ‹*фр.*›

колизѐй и **колизѐум** *м.* **1.** *Истор.* Паметник на древноримската архитектура, големият амфитеатър в Римската империя (с ок. 80 000 места за зрители), построен при управлението на император Тит (75—80); амфитеатър на Флавиите. **2.** *Прен.* Всяка подобна по функции и вид постройка. ‹от *лат.* colossaeus 'огромен'›

колѝзия *ж.* Конфликт. ‹*лат.* collisio›

ко̀лика *ж. Мед.* Силна коремна болка, протичаща обикн. с променлива сила. ‹от *гр.* κωλική (νόσος) 'болка в дебелото черво'›

колима̀тор *м.* **1.** *Опт.* Тръба, в единия край на която има изпъкнала ахроматична леща (или обектив), а в другия — регулируем процеп (или отвор), поставен във фокуса на лещата. **2.** В радиологията — устройство от абсорбери за ограничаване на сноп от лъчение до необходимите размери и ъглов обхват. **3.** *Астр.* Малък фиксиран телескоп, прикрепен към по-голям, за да се установи точно зрителната линия на големия телескоп. ‹от *лат.*›

колинеа̀рен *прил.* ✧ **Колинеарни точки.** *Мат.* Три или повече точки, които лежат върху една права. ‹от *лат.*›

колинеа̀ция *ж. Геом.* Изображение на множество от точки в множество от точки, т. е. колинеарни точки, изобразени в колинеарни точки. ‹от *лат.*›

колѝр *м. Фарм.* Медицински разтвор за промиване на очите. ‹от *гр.*›

колѝт *м. Мед.* Възпаление на лигавицата на дебелото черво. ‹от *гр.* κῶλον 'дебело черво'›

кол мъ̀ни *мн. Фин.* Влогове на големи суми, чието олихвяване се определя всеки ден спо-

ред пазарните условия. ‹*англ.* cell money›

колòда *ж.* Комплект от карти за игра. ‹*рус.*›

колòдий *м. Хим.* Гъст разтвор на целулозен нитрат в смес на алкохол и етер. ‹от *гр.* κολλώδης 'леплив'›

колòйден *прил.* Лепкав, вискозен. ✧ **Колоидни метали.** *Хим.* Разтвори или суспензии на метали, в които металите са разпределени във вид на много малки електрически заредени частици. ✧ **Колоидно състояние.** *Хим.* Система от частици в дисперсна среда (еднородна фаза) със свойства, различни от свойствата на истински разтвор поради по-големия размер на частиците. ‹от *гр.* κόλλα 'лепило' + εἶδος 'вид'›

колòйди *мн.* (**колòйден** *прил.*) *Физ.* Хетерогенни дисперсни системи с големина на частиците на веществото от 1 до 100 нанометра. ‹от *гр.*›

колокàзия *ж. Бот.* Растението трилистник, което произхожда от Хаваите и островите Фиджи и има много едри зелени листа с формата на сърце, то цъфти, макар и рядко, а цветът е бледозелен и прилича на цвета на кàлата. Colocasia.

колòквиум *м.* **1.** Предварителен изпит на студенти, беседа преди изпитната сесия. **2.** Държавен изпит на завършили в чужбина лекари и аптекари. **3.** Събиране на учени за обсъждане на определени проблеми. ‹*лат.* colloquium›

кòлон *м.* **1.** *Истор.* В античната метрика — група стъпки, при която ритмичното ударение на една стъпка подчинява ударенията на другите. **2.** *Лит.* В немерената реч — ритмико-интонационна единица с подчертано логическо ударение, отделена от останалите ритмико-интонационни единици с паузи. ‹от *гр.*›

колòн$_1$ *м. Истор.* **1.** В Римската империя — арендатор на поземлен участък при едър земевладелец, за което арендаторът е плащал. **2.** През Средновековието — земеделец, арендатор; селянин. **3.** Колонизатор в Северна Америка. ‹*лат.* colōnus 'селянин'›

колòн$_2$ *м. Анат.* Дебело черво. ‹*гр.*›

колòна *ж.* **1.** *Архит.* Свободностоящ стълб, обикн. с кръгло сечение, от камък, железобетон, дърво, който е част от конструкция на сграда или се издига като паметник. **2.** Отвесно разположени печатни редове в списание или вестник. **3.** *Полигр.* Редица от движещи се един след друг хора или превозни средства. **4.** *Разг.* Тонколона. ✧ **Йонийска колона.** *Истор.* Колона, основен елемент на йонийския архитектурен ред/стил. ✧ **Ректификационна колона.** Дълга вертикална колона, съдържаща пръстени, тарелки или звънци, прикрепени към дестилатор. ‹*фр.* collonne›

колонàда *ж. Архит.* Редици от колони, свързани с общ покрив. ‹*фр.* collonnade›

колонàт *м. Истор.* Форма на икономическа принуда в робовладелската формация по отношение на свободни селяни общинници или освободени роби, т. нар. колони$_1$. ‹*лат.* colonātus›

колонѐл *м. Остар.* Полковник. ‹*фр.* colonel›

колониàл *м. Остар.* **1.** Колониални стоки. **2.** Бакалия. ‹*фр.* colonial›

колониàлен *прил.* Свързан със страна, лишена от държавна самостоятелност. ✧ **Колониални стоки.** *Истор.* Чай, кафе, ориз, какао, подправки и др. стоки, които били превозвани в Европа само от колониите. ‹*фр.* colonial›

колониалѝзъм *м. Истор.* Политика на държавите метрополии спрямо техните колонии. ‹*фр.* colonialisme›

колонизàция *ж.* **1.** Заселване на необитаеми земи (вътрешна колонизация). **2.** Основаване на колонии извън пределите на родината (външна колонизация). **3.** Завладяване на държава или територия и превръщането им в колонии. ‹*фр.* colonisation›

колонизѝрам *несв.* и *св.* **1.** Заселвам необитаеми територии. **2.** Създавам колония извън границите на родината. **3.** Завладявам насилствено държава или територия и я превръщам в колония. ‹*нем.* kolonisieren›

колонѝст *м.* Заселник. ‹от *фр.* colonisation›

колòния *ж.* (**колониàлен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древността — заселване на жители от една държава в друга държава. **2.** *Истор.* Страна или територия, която е лишена от държавна самостоятелност и се намира под властта на чужда държава (метрополия). **3.** Група хора от една държава, които живеят заедно в чужда страна. **4.** Селище, основано от чужди заселници. **5.** *Биол.* Популация от микроорганизми от един вид, при която дъщерните клетки при безполовото размножаване не се отделят от родителската клетка. **6.** *Биол.* Натрупване на микроорганизми от един вид в хранителна среда. **7.** *Биол.* Животни, птици и др., които живеят на определено място; поселение. ‹*лат.* colonia›

колоноскòпия *ж. Мед.* Метод за преглеждане на вътрешността на цялото дебело черво и на правото черво чрез фиброскоп. ‹от *гр.*›

колòнтитул *м. Полигр.* **1.** Надпис над всяка страница на печатно издание, обикн. книга, който съдържа заглавието му или наименованието на отделна част (глава, раздел и др.); водач. **2.** В речник — първата и последната

дума на една и съща страница, изведени като надпис над всяка страница. ‹*нем.* Kolumnentitel›

колòнцифра *ж. Полигр.* Цифра, която посочва поредността и се поставя отгоре или отдолу на страницата в печатно издание. ‹*нем.* Kolumnenziffer›

кол òпция *ж. Фин.* Даване право на купувач да закупи определено количество ценни книжа, валута и благородни метали в съгласуван срок по предварително определен курс. ‹*англ.* call option›

колорàдски *прил.* ✧ **Колорадски бръмбар.** *Зоол.* Твърдокрило насекомо, вредител по кореноплодните растения; картофен бръмбар. Leptinotarsa decemlinata.

колоратýра *ж.* (**колоратýрен** *прил.*) *Муз.* Лек, жив, колоритен стил на пеене, обикн. в диапазона на сопрана. ‹*ит.* coloratura 'окраска'›

колоримѐтрия *ж.* **1.** *Физ.* Метод за определяне и оценяване цвета на телата. **2.** *Хим.* Метод за количествен анализ на веществата. ‹от *лат.* color 'цвят' + *гр.* μετρέω 'меря'›

колоримѐтър *м.* **1.** *Физ.* Оптичен уред за измерване на интензитета и наситеността на цветовете. **2.** *Хим.* Специален уред, използван в колориметричния анализ за сравняване на интензитетите на оцветяване. ‹от *лат.* color 'цвят' + *гр.* μετρέω 'меря'›

колорѝт *м.* (**колорѝтен** *прил.*; **колорѝтно** *нареч.*; **колорѝтност** *ж.*) **1.** *Изк.* В изобразителното изкуство — съчетание на цветове, багри, тонове в картина за постигане на емоционален ефект. **2.** *Прен.* Своеобразие, характерна особеност; облик, окраска. ‹*ит.* colorito›

кòлос *м.* (**колосàлен** *прил.*; **колосàлно** *нареч.*; **колосàлност** *ж.*) **1.** *Истор.* Исполинска бронзова статуя на древногръцкия бог на слънцето Хелиос (Аполон), поставена на входа на пристанището в Родос и разрушена от земетресение през 227 г. пр. Хр. **2.** *Прен.* Гигант, великан, исполин. **3.** *Прен.* Творец с изключителен принос, човек с изключителни постижения в някоя област. ‹*гр.* κολοσσός›

колòсвам *несв.* и **колòсам** *св.* (**колòсване** *ср.*) Напоявам с разредена кòла₁ тъкан и я изглаждам, за да стане твърда. ‹от *гр.*›

колофòн₁ *м. Хим.* Жълтеникава аморфна смола, получавана като остатък от дестилацията на терпентин, която влиза в състава на лакове, сапуни, флюсове за спояване и др. ‹от *гр.* κολοφωνία (ῥητίνη) 'смола от Колофон (град в Мала Азия)'›

колофòн₂ *м. Остар.* Библиографско каре в старопечатна книга, в което се изписвала служебната информация за автора, заглавието, името и гербът на печатницата/издателя, мястото и датата на отпечатване и др. ‹*гр.* κολοφών 'връх; завършек'›

колпогрàфия *ж. Мед.* Хирургична операция за отстраняване на отпусната и излишна тъкан от влагалището. ‹*лат.* + *гр.*›

колпоперинеогрàфия *ж. Мед.* Хирургична операция за възстановяване на разкъсвания на стената на влагалището и на мускулите, обхващащи неговото отверстие. ‹от *гр.*›

колпоплàстика *ж. Мед.* Пластична хирургия на влагалището. ‹*лат.* + *гр.*›

колпортàж *м.* (**колпортàжен** *прил.*) Ръчна продажба (на книги и др. дребни стоки). ‹*фр.* colportage›

колпортàжен *прил.* ✧ **Колпортажна литература.** Литература за масовия читател; булевардна литература. ‹от *фр.* colportage›

колпоскòп *м. Мед.* Уред за визуален преглед на шийката на матката и горната част на влагалището. ‹*лат.* + *гр.*›

колпоскòпия *ж. Мед.* Изследване с колпоскоп. ‹*лат.* + *гр.*›

колпотòмия *ж. Мед.* Разрез в стената на влагалището. ‹*лат.* + *гр.*›

колрàби *ср. Бот.* Двугодишно зеленчуково растение, разновидност на зелето. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

колт *м.* Американски автоматичен пистолет, калибър 11,4 мм. ‹търг. марка Colt, от *амер.* собств. Samuel Colt (1814—1862), изобретил оръжието›

колтýк *м. Диал.* **1.** Израстък на растение, който трябва да се откърши. **2.** Мишница. ‹*тур.* koltuk 'мишница'›

колтýча *несв. Диал.* Кърша, премахвам колтук. ‹от *тур.* koltuk 'мишница'›

колумбàрий *м. Истор.* Погребална камера, съдържаща ниши с урни. ‹*лат.* columbarium›

колумѐла *ж. Анат.* Част от орган, наподобяваща малка колонка. ‹*лат.*›

колхицѝн *м. Сел.-ст. Фарм.* Жълт кристален алкалоид, добиван от есенния минзухар, който се използва за изкуствено получаване на нови сортове в земеделието и градинарството и за лекуване на подагра. ‹от *лат.*›

колхòз *м. Истор.* Селскостопанско обединение на селяните в бившия Съветски съюз, резултат от колективизацията. ‹съкр. от *рус.* кол(лектѝвное) хоз(я́йство)›

колчàк *м.* (**колчаклѝя** *прил.*) *Остар.* **1.** Продълговато елипсовидно парче плат, обшито с гайтани, което се пришива върху лакътя на аба или коляното на потури. **2.** Долната част от крачолите на потури, обшита с гайтани. ‹*тур.* colçak›

колчàн *м. Истор.* Калъф за стрели. ‹*татарски* ⇨ *рус.*›

кòма₁ *ж. Мед.* Състояние на пълно безсъзна-

ние. ‹от *гр.* κῶμα 'дълбок сън'›

кòма₂ *ж.* **1.** *Астр.* Мъглявинен светлинен ореол, който обкръжава ядрото на комета. **2.** *Опт.* Изкривяване на образа в оптическа система, аберация, при която образът приема вид на несиметрично петно. ‹*гр.*›

комàнда *ж.* (**комàнден** *прил.*) **1.** *Воен.* Кратка устна заповед по образец. **2.** Кратко устно указание. **3.** Група за специализирана дейност; дружина. **4.** *Инф.* Система от символи, определящи операцията, която трябва да изпълни компютър. ‹*фр.* commande›

комàндвам *несв.* **1.** Давам команди. **2.** Ръководя военна единица. **3.** *Разг.* Разпореждам се. ‹от *фр.* commander›

комàнден *прил.* ✧ **Команден файл.** *Инф.* Файл, съставен от потребителя, съдържащ последователност от команди, който може да изпълнява често използвана команда или поредица от команди. ✧ **Командна икономика.** Икономика, при която нарежданията на органите на централното планиране към икономически организации на по-ниско ниво имат силата на закон. ‹от *англ.* command›

командѝр *м.* **1.** Началник на войскова единица. **2.** Ръководител на специализирана група. ‹*фр.* commander 'командвам'›

командировàм *несв.* и *св.* Изпращам в командировка. ‹*нем.* kommandieren›

командировàка *ж.* **1.** Пътуване за изпълнение на служебна задача. **2.** *Разг.* Командировъчно. **3.** *Разг.* Командировъчни. ‹*рус.*›

командировàчни *мн.* *Разг.* Пари, които се полагат за една командировка.

командировàчно *ср.* *Разг.* Писмена заповед за командировка.

командѝтен *прил.* ✧ **Командитно дружество.** *Икон.* Дружество за стопанска дейност, в което част от съдружниците отговаря солидарно и ограничено, а други съдружници отговарят солидарно и неограничено. ‹*фр.* commandite›

командитѝст *м.* *Икон.* Съдружник в командитно дружество, който отговаря солидарно до предварително определен размер. ‹от *фр.* commandite›

командòр *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието — висше звание в духовен рицарски орден. **2.** *Ав.* Ръководител на авиационен отряд. **3.** *Мар.* Военноморско звание на старши офицери в някои европейски флотове. **4.** *Мар.* Ръководител на съвместен поход на няколко плавателни съда. **5.** В Италия — почетно звание, давано за заслуги. ‹*фр.* commandeur›

комàндоси *мн.* (комàндос *м.*) Членове на специални военни части, които се обучават и екипират за участие в особено опасни акции. ‹*исп.* comandos›

комàнчи *мн.* Членове на индианско племе от югозападните части на Северна Америка, които живеят в резервати в щат Оклахома (ок. 6 000 човека); шошони. ‹*англ.* Comanche›

комàр *м.* Хазартна игра. ‹*тур.* kumar›

комарджѝя *м.* Човек, който е пристрастен към комара. ‹*тур.* kumarci›

комасàция *ж.* *Сел.-ст.* Обединяване на земеделски земи за повишаване на производителността им. ‹*лат.* commassatio›

комàт *м.* *Разг.* Голямо парче хляб. ‹*гр.*›

комбàйн *м.* **1.** Селскостопанска машина, която жъне и вършее едновременно. **2.** Сложен уред, който върши последователно няколко операции. ‹*англ.* combine›

кòмбали *мн.* (кòмбал *м.*) *Диал.* **1.** Картофи. **2.** *Прен. Ирон.* Очи. ‹от *тур.*›

комбинàт *м.* *Икон.* **1.** Промишлено предприятие, в което са обединени отделни технологични процеси или отделни предприятия, които обаче са свързани помежду си. **2.** Обединение на дребни предприятия за услуги. ‹от *лат.* combinatus 'удвоен'›

комбинатѝвен *прил.* Който умее да свързва нещата така, че има успех. ‹от *лат.*›

комбинàтор *м.* *Разг.* Човек, който се обогатява чрез различни комбинации; играч. ‹*лат.* combinātor›

комбинатòрика *ж.* (**комбинатòрен** *прил.*) *Мат.* Дял от елементарната математика, който изучава видовете комбинации с елементите на едно крайно множество. ‹*рус.*›

комбинàция *ж.* **1.** Съединяване на еднородни или разнородни предмети в схема, система. **2.** Система от средства или ходове за постигане на определена цел. **3.** *Мат.* Определен брой различни обекти, подбрани от някакво фиксирано по-голямо количество. ‹*лат.* combinatio›

комбинезòн *м.* **1.** Част от дамско бельо, подобна на дълга риза, но без ръкави. **2.** Работен гащеризон. ‹*фр.* combinaison›

комбинѝрам *несв.* и *св.* Правя комбинация. — **комбинѝрам се.** ‹*нем.* kombinieren›

комедиàнт *м.* **1.** Изпълнител на комични роли; комик. **2.** *Прен. Пренебр.* Човек, който се преструва, държи се несериозно. ‹*ит.* commediante›

комѐдия *ж.* (**комѝчен** и **комѝчески** *прил.*) **1.** *Лит.* Драматургична творба със смешен сюжет. **2.** *Прен.* Всяка смешна и забавна или достойна за осмиване случка. **3.** *Прен.* Лицемерно поведение. **4.** *Истор.* В древна Гърция — представление, развило се от карнавалните процесии в чест на бог Дионис. ✧ **Комедия дел арте.** *Истор.* **1.** Театър, по-

лучил развитие в Италия в средата на XVI—XVII в., като спектаклите се изграждали върху импровизации и буфонада и широко били използвани диалектите; героите Панталоне, Доктора и двамата слуги — Бригела и Арлекин, били постоянни във всички спектакли. 2. В живописта (XVI в.) и в производството на порцелан и мебели (XVIII в.) — фигурки на персонажите от италианската комедия на ситуациите. ‹*гр.* κωμῳδία›

комедо̀н *м. Мед.* Запушалка, образувана от мастен материал (мазнина и кератин) в изхода на мастна жлеза на кожата; черна точка. ‹*лат.* comedonis›

комендàнт *м.* **1.** *Воен.* Военен, който отговаря за реда и дисциплината в един гарнизон. **2.** *Воен.* Офицер от армията или представител на военнореволюционна власт, който командва всички видове войска и следи за реда във военно време. **3.** Началник на обществена сграда, на лагер и под. ‹*фр.* commandant›

комендàнтство *ср.* **1.** Учреждение, оглавявано от комендант. **2.** Личният състав, както и сградата на такава служба. ‹от *лат.*›

комендатýра *ж.* Комендантство. ‹*нем.* Kommandatur›

комендàция *ж.* **1.** Препоръка. **2.** *Истор.* В ранното Средновековие — акт, който оформя отношенията на лична зависимост: на васала от сеньора и на селянина от феодала земевладелец. ‹*лат.* commendatio›

коменсàл *м. Биол.* Организъм, който живее в тесен контакт с друг организъм от друг вид, без да му нанася вреда или да има полза от това съжителство. ‹от *лат.*›

коментàр *м.* Писмено или устно изложение, което съдържа пояснения или критика, отнасящи се до литературна творба, обществено-политическо събитие и под.; интерпретация. ‹*лат.* commentarium›

коментàтор *м.* Човек, който коментира. ‹*лат.* commentātor›

коментѝрам *несв.* и *св.* (**коментѝране** *ср.*) Правя коментар на събитие, явление или текст. ‹от *лат.* commento›

комерсàнт *м. Остар.* Търговец. ‹*фр.* commerçant›

комерсиàлен и **комѐрчески** *прил.* **1.** Търговски. **2.** *Разг.* Търговско-спекулативен, печалбарски. ✧ **Комерсиално изкуство.** *Изк.* **1.** Изкуство, което подпомага продажбата на някакъв вид стока, обикн. в сферата на рекламата и техническата илюстрация. **2.** Изкуство, което на всяка цена се стреми към пазарна реализация. ‹от *лат.* commercium 'търговия' ⇨ *фр.* commercial›

комерсализàция *ж. Неодобр.* Превръщане на дейност в източник на печалба. ‹*фр.* commercialisation›

комерсализѝрам *несв.* и *св. Неодобр.* Подчинявам на печелене на пари. — **комерсализирам се.** ‹*нем.* kommerzialisieren›

комѐта *ж.* **1.** *Астр.* Небесно тяло, което се движи в ексцентрична орбита под действие на привличането на Слънцето, състоящо се от мъглявинен газов облак, съдържащ ярко ядро и по-бледа опашка; опашата звезда. **2.** *Разг.* Бързоходен кораб с аеродинамична форма, с който се превозват пътници между селищата по крайбрежие. ✧ **Халеева комета.** *Астр.* Светеща комета, която прави една обиколка около Слънцето за ок. 76 години, наречена в чест на Е. Халей (1656—1742), който за първи път изчислил орбитата ѝ. ‹от *гр.* κομήτης (ἀστήρ) 'космата звезда'›

комѐти *мн. Истор.* Благородници с по-нисък ранг при даките, близки до социалното ниво на капилатите. ‹*лат.*›

комѝзъм *м.* (**комѝчен** *прил.*; **комѝчно** *нареч.*) Смешната страна на нещата. ‹*рус.* комизм›

комѝк *м.* **1.** Артист, който изпълнява роли в комедия. **2.** *Разг.* Шегаджия. ‹*гр.* κωμικός›

кòмикс *м.* **1.** Цикъл карикатури или комични рисунки. **2.** Разказ, история, приказка с динамично действие, разказана в картини, към които е приложен кратък текст. ‹от *англ.* comic (strips) 'смешни страници, откъси'›

комилфò *нареч.* Прилично, съответно на нормите за поведение. ‹*фр.* comme mille fois›

комисàр *м.* **1.** *Воен.* Длъжностно лице с особени пълномощия във военно време. **2.** *Истор.* В България до 1944 г. — началник на служба по продоволствието. **3.** *Истор.* В Съветския съюз до 1942 г. — военнополитически командир или висш офицер в милицията. ‹*фр.* commissaire›

комисѝона *ж.* (**комисѝонен** *прил.*) *Търг.* Възнаграждение за посредничество при търговски сделки. ‹*фр.* commission›

комисѝонен *прил.* ✧ **Комисионен договор.** *Юр.* Договор, с който едно лице се задължава да купи или продаде от свое име за сметка на друго лице движими вещи или ценни книжа. ✧ **Комисионна търговия.** *Икон.* Продажба с помощта на посредник. ‹от *фр.* commission›

комисионѐр *м.* **1.** Посредник на търговски сделки, който получава процент от печалбата. **2.** Човек, който изпълнява търговски поръчки срещу възнаграждение. ‹*фр.* commissionnair›

комѝсия *ж.* Група хора, назначени или избрани с определена задача. ✧ **Анкетна комисия.**

Юр. Временен орган на парламента, чрез който той осъществява контролните си функции. ✧ **Мандатна комисия.** *Полит.* Комисия за проверка на пълномощията на депутати или делегати на конгрес. ✧ **Парламентарни комисии.** *Юр.* Постоянни или временни комисии, избрани от народно събрание по отделни направления на неговата дейност и включващи народни представители, но могат да ползват и експерти; те обсъждат предварително законопроектите, отнасящи се до проблеми, които влизат в обхвата на тяхната дейност, и излизат пред народното събрание с обосновани становища. ‹от *лат.* commissio 'поръчение'›

комѝт *м. Истор.* В Първото българско царство — управител на крепост или област. ‹*гр.* κώμης›

комѝта и **комѝтаджия** *м. Истор.* Хайдутин, апостол, революционер. ‹*тур.* komita 'тайно общество'›

комитѐт *м. Истор.* В Първото българско царство — военноадминистративна област, начело на която стои комит. ‹от *гр.* κώμη 'квартал'›

комитѐнт *м. Икон.* Лице, за чиято сметка комисионерът сключва сделка; доверител. ‹*лат.*›

комитѐт *м.* **1.** Изборен ръководен орган. **2.** *Икон.* Държавно учреждение, което ръководи стопански отрасли или културна дейност. **3.** *Истор.* По време на турското робство в България през XVIII в. — революционна единица, тайно сдружение на българите от различните селища за борба с поробителя. ‹*фр.* comité›

комитопу̀л *м. Истор.* Син на комит. ‹*гр.*›

комѝции *мн.* (комѝций *м.*) *Истор.* Народните събрания в древния Рим. ‹*лат.* comitia›

кѐмка *ж. Разг.* Причастие. ‹от *лат.* communico 'приобщавам'›

кѐмкам *несв. Разг.* Причестявам. — **комкам се.** ‹от *лат.* communico 'приобщавам'›

комѐд *м.* **1.** Скрин, който има повече декоративна, отколкото утилитарна функция. **2.** Стол, който скрива нощно гърне. ‹*фр.* commode›

комодѐр *м. Воен.* В някои европейски държави — командир на малка флотилия с ранг по-нисък от адмирал. ‹*фр.* ⇨ *англ.* commodore›

комѐцио *ср. Мед.* Ограничен период на изпадане в безсъзнание, предизвикано от нараняване на главата; сътресение на мозъка. ‹*лат.* commotio›

компѐктдиск *м. Инф.* Оптически диск без магнитно покритие с малък диаметър (обикн. 120 мм), с постоянна (неизтриваема) сигналограма, който съхранява цифрова информация (ок. 650 MB). ‹*англ.* compact-disk›

компѐктен *прил.* (**компѐктно** *нареч.*; **компѐктност** *ж.*) **1.** Сбит, плътен. **2.** Който се състои от гъсто събрани хора. **3.** Който е плътен и заема малко място. ‹*лат.* compactus 'закрепен'›

компѐния₁ *ж.* **1.** Група от хора, прекарващи заедно времето си. **2.** Придружител. ‹*фр.* compagnie›

компѐния₂ *ж. Икон.* Сдружение на сродни фирми за обща дейност. ✧ **Асоциирана компания.** *Икон.* Компания А е асоциирана компания за компания Б, ако повече от 20%, но не повече от 50%, от нейния уставен капитал се притежава от компания Б. Асоциираните компании трябва да бъдат консолидирани в отчетите на компанията, която ги притежава, само ако последната контролира и състава на управителния съвет на асоциираната компания. ✧ **Банкова холдингова компания.** *Икон.* Компания, която притежава една или повече банки, а често и фирми, занимаващи се с небанкови дейности. ✧ **Компания с ограничена отговорност (ООД).** *Икон.* Фирма, собственост на акционери, чиято отговорност е ограничена до количеството регистриран капитал. ✧ **Смесена застрахователна компания.** *Икон.* Застрахователна компания, която сключва широка гама общи застраховки и застраховки "живот". ✧ **Холдингова компания.** *Икон.* Компания, която притежава контролния пакет акции на др. компании. ‹*фр.* compagnie›

компаньо̀н *м.* **1.** Човек, който умее да забавлява събеседниците си. **2.** Придружител. ‹*фр.* compagnon›

компаратѝв *м.* (**компаратѝвен** *прил.*; **компаратѝвно** *нареч.*) *Език.* Сравнителна степен на прилагателно име и на наречие. ‹*лат.* comparativus›

компаративѝстика *ж.* **1.** *Език.* Раздел, чийто предмет е сравнително-историческото изучаване на езици. **2.** *Лит.* Основен дял от литературознанието, който се занимава с изследване на типологичните аналогии и на литературните влияния. ‹*лат.* comparo 'сравнявам'›

компара̀ция *ж. Лит.* Сравнение. ‹от *лат.* comparatio›

компа̀с *м.* **1.** Уред с магнитна стрелка, който показва посоките на света. **2.** *Прен.* Ориентир. ✧ **Магнитен компас.** *Физ.* Компас, съставен от хоризонтално закрепена магнитна игла, свободно въртяща се около вертикална ос. ‹*ит.* compasso›

компѐндиум *м.* Съкратено изложение на съдържанието на научна дисциплина, изследване и под. ‹*лат.* compendium 'съкращение'›

компенса̀тор *м. Техн.* Устройство за елими-

ниране влиянието на различни фактори върху състоянието и работата на машини, уреди, прибори и др. ‹от *лат.* compensare 'уравнявам'›

компенсàторен *прил.* Приспособителен, компенсационен. ✧ **Компенсаторно финансиране.** *Фин.* Разходи на едно правителство за компенсиране на загубите от циркулиращия поток на доходите. ‹*англ.* compensatory›

компенсациòнен *прил.* ✧ **Компенсационен принцип.** *Икон.* Правило, че преразпределението води до подобрение на общото икономическо благосъстояние, ако тези, които получат увеличение на реалния си доход и благосъстояние, могат да компенсират губещите, като въпреки всичко не влошават положението си. ✧ **Компенсационна работна осигуровка.** *Икон.* Застраховка при болест и злополука, която се финансира от работодателя. ✧ **Компенсационна сделка.** *Икон.* Външнотърговска сделка, при която вносът се заплаща с валута, придобита от насрещен износ за същото предприятие или същата държава. ✧ **Компенсационни мита.** *Икон.* Мита, с които се цели повишаване на цените на вносните стоки, за да се изравнят с високите вътрешни цени. ✧ **Парично компенсационно доплащане.** *Икон.* Средствата, които се предоставят в рамките на общата селскостопанска политика на Европейската общност за компенсиране на разликите между обменните курсове на валутите в определените страни членки на общността и курса на зелената валута. ‹*англ.* compensation›

компенсàция *ж.* (**компенсàторен** и **компенсациòнен** *прил.*) **1.** Награда или обезщетение за нещо изгубено. **2.** *Фин.* Погасяване на дълг чрез прихващане. **3.** *Мед.* Процес на възстановяване на функционална и структурна недостатъчност. **4.** *Разг.* Допълнителен отпуск за положен извънреден труд. ✧ **Компенсация при безработица.** *Икон.* Гарантираните плащания на безработните индивиди. ‹*лат.* compensatio›

компенсѝрам *несв.* и *св.* Предоставям компенсация, служа като компенсация, постигам компенсация. ‹*нем.* kompensieren›

компетѐнтен *прил.* (**компетѐнтно** *нареч.*; **компетѐнтност** *ж.*) **1.** Добре подготвен, вещ в някаква област. **2.** Който е направен с добра осведоменост и подготвеност. **3.** Който има служебни пълномощия. ‹от *лат.* competens, competentis 'съответстващ; способен'›

компетѐнция *ж.* **1.** *Юр.* Пълномощия, предоставени на служебно лице или на държавна институция с правен акт. **2.** *Разг.* Осведоменост. **3.** *Език.* Според генеративната граматика – система от правила, благодарение на които отделният човек възприема езиковите факти. ‹*лат.* competentia›

компилàция *ж.* (**компилатѝвен** *прил.*) **1.** Сборна книга, музикален албум и под. от други такива източници. **2.** Съчинение, което съдържа чужди изводи, без да се посочват авторите им. ‹*лат.* compilatio 'кражба'›

компилѝрам *несв.* и *св.* **1.** Правя компилация. **2.** *Прен. Неодобр.* Преписвам. ‹*нем.* kompillieren›

компланàция *ж.* *Мат.* Пресмятане лицето на крива повърхнина. ‹*лат.* complanatio›

комплѐкс$_1$ *м.* (**комплѐксен** *прил.*; **комплѐксно** *нареч.*) **1.** Съвкупност от предмети, явления, обединени като едно цяло. **2.** *Архит.* Множество здания, архитектурно обособени и с еднакво предназначение. ‹*лат.* complexus 'свръзка'›

комплѐкс$_2$ *м.* и **комплѐкси** *мн.* *Психо.* Взаимоотношения от свързани идеи, афекти и образи, които могат да се създадат от травмиращи събития или да възникнат в резултат на морален конфликт, за първи път понятието е въведено в употреба от Карл Юнг. ✧ **Комплекс за малоценност.** *Психо.* Несъзнателно крайно преувеличаване на чувството за собствена незначителност. ‹*лат.* complexus 'свръзка'›

комплѐксен *прил.* ✧ **Комплексна сделка.** *Икон.* Продажбата на две или повече стоки или услуги в една сделка. ‹*англ.* complex›

комплексѝрам *несв.* и *св.* Насаждам комплекси. — **комплексирам се.** ‹от *лат.* complexus›

комплѐксия *ж.* Телосложение. ‹от *лат.* complexio›

комплѐкт *м.* (**комплѐктен** *прил.*) Съвкупност от вещи, инструменти и др., които образуват едно цяло и имат допълващи се функции. ‹*лат.* complētus 'пълен'›

комплѐктен *прил.* ✧ **Комплектни обекти.** *Икон.* Обекти, проектирани, построени и оборудвани от една и съща организация. ‹*лат.* complētus›

комплектѝвам *несв.* и *св.* **1.** Правя комплект или попълвам комплект. **2.** Образувам цяло от отделни части. **3.** Организирам група от отделни хора. ‹*лат.* compleo›

комплементàрен *прил.* Допълнителен, добавъчен, допълващ се. ‹*англ.* complementary›

компликàция *ж.* Усложнение. ‹от *лат.* complicatio›

комплимѐнт *м.* Похвала, изказана към някого, за да го поласкаем. ‹*фр.* compliment›

комплицѝрам *несв.* и *св.* Усложнявам, заплитам. — **комплицирам се.** ‹*нем.* komplizieren›

комплòт *м.* Заговор, съзаклятие. ‹*фр.* complot›

композирам *несв.* и *св.* (**композиране** *ср.*) **1.** *Муз.* Сътворявам, творя произведение. **2.** В изкуството и в художествената литература — изграждам структурата, сюжета. **3.** Организирам отделни елементи в хармонично цяло. **4.** Сформирам и натоварвам влакова композиция. ‹от *фр.* composer›

композита *ж.* *Език.* Сложна дума. ‹*лат.* compositum›

композитор *м.* Автор на музикални произведения. ‹*лат.* compositor›

композиция *ж.* **1.** Съчетаване на частите на литературна, научна творба или произведение на изкуството. **2.** Творба на музиката, балета, архитектурата и др. **3.** Теорията за хармонично съчетаване на елементите в музиката, живописта, балета и др. **4.** Влак. ✧ **Олтарна композиция.** В католически храм — произведение на изкуството, разположено върху, над или зад олтара. ✧ **Пирамидална композиция.** *Изк.* Композиция, в която фигурите/предметите изпълват обема на въображаема пирамида. ‹*лат.* compositio›

компонент *м.* и **компонентна** *ж.* Съставна част. ‹от *лат.* compōnens, compōnentis 'съставящ'›

компост *м.* *Сел.-ст.* Органичен тор, получен от смесването на животински или растителни отпадъци с торф, фосфорно брашно, пръст и др. ‹*англ.* compost›

компостер *м.* Механичен уред, с който се перфорират билети или се поставя специален знак върху документи. ‹*фр.* composteur›

компостирам *несв.* и *св.* Перфорирам билет (в трамвай, автобус, влак и под.). ‹от *фр.* composter›

компот *м.* *Кул.* Сварени с вода, захар и различни ароматизатори плодове. ‹*фр.* compote›

компрадор *м.* *Икон.* Посредник, който улеснява проникването на чужди капитали в развиващи се страни. ‹*исп.* comprador›

компрачикос *мн.* *Истор.* В Испания, Англия и др. държави в периода XIII—XVII в. — крадци или прекупвачи на деца, които ги превръщали в изроди, за да ги продават след това като шутове, циркови артисти и др. ‹*исп.* comprachicos›

компрес *м.* *Мед.* Мека подложка, предварително накисната в гореща или студена вода, която се поставя върху част от тялото за облекчаване на болка, при възпаление. ‹*фр.* compresse›

компресия *ж.* **1.** Сгъстяване, свиване на газ, за да се повишат налягането и температурата му и да се намали неговият обем. **2.** *Мед.* Натиск върху човешкото тяло или негов орган. **3.** *Инф.* Процес по свиване на информация. ✧ **Компресия на файлове.** *Инф.* Метод за съхранение на повече информация върху среда за съхранение, чрез който се компресират неизползваеми или рядко използвани файлове. ‹*лат.* compressio 'свиване'›

компресор *м.* *Техн.* Машина, за сгъстяване на газове, за да се използва тяхното налягане; сгъстител. ‹от *лат.* compressus 'свиване'›

комприма́рио *ср.* и *м.* *Муз.* Оперен артист, който изпълнява второстепенни партии. ‹*ит.* comprimario›

компромат *м.* Лъжлива, инсценирана или истинска вина, разпространявана с цел да компрометира известна в обществото личност. ‹от *фр.* compromettre›

компрометирам *несв.* и *св.* С думи/постъпки излагам, злепоставям някого. — **компрометирам се.** ‹от *фр.* compromettre›

компромис *м.* **1.** Съгласие въз основа на взаимни отстъпки. **2.** Отстъпка от собствени позиции, принципи. ‹*лат.* compromissum›

компулсивен *прил.* ✧ **Компулсивна личност.** *Психо.* Характерни черти за тази личност са поведенческата ригидност (човекът се придържа към добре структуриран, регулиран и повтарящ се жизнен модел), емоционален свръхконтрол и съвестно подчинение на правилата и авторитета. ‹от *лат.*›

компютър *м.* (**компютърен** *прил.*) Електронноизчислителна машина, която може да приема данни, да прилага към тях последователност от логически операции и да възпроизвежда резултатите от тези операции като информация и която извършва всички тези действия с голяма бързина. ‹*англ.* computer›

компютърен *прил.* ✧ **Компютърен софтуер.** *Инф.* Програма или последователност от логически команди, които насочват компютърния хардуер да изпълнява последователност от действия, за да се изпълни определена задача. ✧ **Компютърен хардуер.** *Инф.* Конфигурацията от електронни и електромеханични устройства, които изграждат отделния компютър. ✧ **Компютърна памет.** *Инф.* Група от технически устройства и процеси, осигуряваща записване, запазване и възпроизвеждане на информацията в компютрите, която е основната част на всяка изчислителна система или отделна изчислителна апаратура. ✧ **Компютърна томография.** *Мед.* Диагностичен метод, чрез който се измерва отслабването на рентгеновите лъчи, преминаващи през различни части на тялото от стотици различни ъгли, а комбинираната информация, реконструира картината на вътрешността на тялото. ✧ **Компютърни мрежи с добавена стойност.** *Икон.* Електронно

обслужване, напр. електронна поща и компютъризирана информация. ✧ **Компютърни престъпления.** *Юр.* Престъпления, свързани с използването на компютри, които включват проникване в чужда защитена компютърна система; разстройване на чужда компютърна система; внасяне неверни данни в нея, променяне или заличаване на програмен продукт или информация, създаване или придобиване на компютърен вирус; използване на компютър за извършване на престъпления и др. ✧ **Компютърно изкуство.** *Изк.* Рисунки и графики, създадени с помощта на компютър. ‹*англ.* computer›

компютъризáция *ж.* Въвеждане на компютърната техника във всички сфери на обществения, икономическия и културния живот. ‹*англ.* computerization›

Комсомóл *м. Истор.* Наименованието на младежка политическа организация в бившия Съветски съюз и в България при управлението на Комунистическата партия. ‹от *рус.*, съкр. от Ком(мунистúческий) со(юз) мо(лодéжи)›

комсомóлец *м. Истор.* Член на Комсомола. ‹*рус.*›

комýна *ж.* (**комунáлен** *прил.*) Колектив от хора, обединени от съвместен живот, обща собственост и общ труд. ✧ **Парижка комуна.** *Истор.* Революционното правителство в Париж през 1871 г. ‹*фр.* commune 'община'›

комунáлен *прил.* Общински. ‹*лат.* commūnis 'общ' ⇨ *фр.* communal›

комунáр *м. Истор.* Участник в Парижката комуна. ‹*фр.* communard›

комунúзъм *м.* (**комунистúчески** *прил.*) *Истор.* Обществено-икономическа формация, която сменя капитализма (според т. нар. марксистко-ленинска идеология) и се основава на плановата икономика, обществената собственост върху средствата за производство и организираното разпределение на обществения продукт, реализирана в Русия след октомври 1917 г. и в някои държави на Източна Европа след 1945 г. ‹*лат.* commūnis 'общ' ⇨ *фр.* communisme›

комуникатúвен и **комуникационéн** *прил.* Съобщителен; информационен; езиков. ✧ **Асинхронен комуникационен сървър.** *Инф.* Персонален компютър или разширителна платка, които дават на останалите възли в мрежа достъп до серийни портове и модеми. ✧ **Комуникационен протокол.** *Инф.* Система от правила, използвани от програма или операционна система за обмен на данни между крайни точки. ✧ **Комуникационна програма.** *Инф.* Програма за персонален компютър, която позволява на потребителя да потърси и комуникира с други компютри. ‹от *лат.* communico 'съобщавам' ⇨ *фр.* communicatif›

комуникáция *ж.* (**комуникатúвен** и **комуникационéн** *прил.*) **1.** Съобщителни пътища, връзки (транспортни линии, телефон, радио, телевизия). **2.** Съобщаване, информиране. **3.** *Език.* Езиково общуване между хора. ✧ **Масова комуникация.** Систематично разпространение на информация чрез радио, телевизия, кино, компютърни мрежи и т. н. ‹*лат.* communicatio›

комунúст *м.* Член на комунистическа партия. ‹*фр.* communiste›

комутатúвен *прил.* Свързан с преместване, разместване. ✧ **Комутативен договор.** *Юр.* Договор, при който облагата за договарящите се е предварително определена. ‹*англ.* commutative›

комутáтор *м. Ел.* Устройство за включване, изключване и превключване в електрическа верига. ‹*нем.* Kommutator›

комутáция *ж.* (**комутатúвен** *прил.*) **1.** Промяна, смяна, размяна. **2.** *Ел.* Промени във връзките в електрически вериги, изпълнявани с помощта на комутатори. **3.** *Език.* Замяна на една дума, израз или изречение, на един езиков елемент с друг. ‹*лат.* commutatio 'промяна'›

комфóрт *м.* Удобна и приятна обстановка за живеене, работа, почивка. ‹*англ.* comfort›

комфортáбелен *прил.* **1.** Комфортен, удобен. **2.** Богато обзаведен. ‹*англ.* comfortable›

комфортáбелно *нареч.* **1.** Комфортно, удобно. **2.** Богато обзаведено. ‹от *англ.* comfortable›

комшúя *м. Разг.* Съсед. ‹*тур.* komşu›

комшулýк *м. Разг.* **1.** Вратичка между два съседни двора. **2.** Съседство, отношения на съседи. ‹*тур.* komşuluk›

комюникé *ср.* Официално правителствено съобщение за междудържавни отношения или за събития във вътрешния живот. ‹*фр.* communiqué›

конáк *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — полицейско и административно управление в градовете, които са били под османска власт. **2.** *Разг.* Място за преспиване, хан. ‹*тур.* konak›

конакчúя *м. Остар.* **1.** Собственик на къща, използвана за конак по време на турското робство. **2.** Ханджия. ‹от *тур.* konakçı›

конвéйер *м.* **1.** *Техн.* Устройство с непрекъснато движеща се лента за пренасяне на товари или придвижване на изделия по време на тяхното производство. **2.** *Прен.* Дейност, при която процесите са свързани и непрекъснати. ‹*англ.* conveyer›

конвѐктор *м. Техн.* Устройство за загряване на въздуха в помещение чрез конвекция. ‹*лат.*›

конвекциòнен *прил.* ✧ **Конвекционен ток.** *Ел.* Електрически ток, обусловен от движението на заредено макроскопично тяло. ‹от *нем.* konvectiv›

конвѐкция *ж.* (**конвекциòнен** *прил.*) **1.** *Физ.* Пренасяне на топлина чрез естественото движение на частиците на дадена среда (газ, вода). **2.** *Метеор.* Преместване на въздушни маси по вертикала, обусловено от температурните условия. ‹*лат.* convectio 'прекарване'›

конвѐнт *м.* Висш законодателен орган в някои страни. ✧ **Национален конвент.** *Истор.* Народното събрание по време на Великата френска революция, избрано след свалянето на краля на 10 август 1792 г., провъзгласило републиката и установило революционната диктатура на якобинците, прекратило дейността си през октомври 1795 г. ‹*лат.* conventus 'събрание'›

конвенционалѝзъм *м. Филос.* Направление във философията на науката, което поддържа възгледа, че научните теории се базират на конвенции между учените, създаден от френския математик, физик и философ Жул-Анри Поанкаре (1854—1912). ‹*фр.* conventionnalisme›

конвенционàлен *прил.* (**конвенционàлно** *нареч.*; **конвенционàлност** *ж.*) Общоприет, обикновен. ‹*фр.* conventionnel›

конвѐнция *ж. Полит. Юр.* Международен договор или спогодба по различни проблеми, обикн. подписани от държавни ръководители или ръководители на правителства. ‹*лат.* conventio›

конвергѐнция *ж.* (**конвергѐнтен** *прил.*) **1.** *Биол.* Съвпадение, сходство, сближаване на признаци и свойства в развитието на организмите, в природата, в езика и др. **2.** *Анат.* Образуване на нервни връзки от събирането в общ сноп на влакна, идващи от различни области на мозъка. **3.** *Анат.* Способността на очите да се фокусират върху близки точки така, че върху двете ретини се получава единичен образ. **4.** *Икон.* Сближаване на условията на партньорите по сделки. ‹*лат.* convergentia›

конвѐрсия *ж.* (**конверсòнен** *прил.*) **1.** Изменение, промяна (на функции или условия). **2.** *Фин.* Промяна в условията на предишен държавен заем (в срока, в лихвите). **3.** *Хим.* Преработка на газове при висока температура. **4.** *Език.* Стилна фигура, при която с разместване на думите в един израз се получава друг с противоположно значение. **5.** *Физ.* Процес, в резултат на който възпроизвеждащото вещество в ядрен реактор се преобразува в делящо се вещество. ‹*лат.* conversio 'изменение'›

конвертѝране *ср. Фин.* **1.** Възобновяване или подмяна на облигационен заем. **2.** Превръщане на една валута в друга. ‹*англ.* convert›

конвертирýем *прил.* Който може да се разменя на пазара. ✧ **Конвертируема валута.** *Фин.* Валута, която може да се обмени със злато или с основна валута. ‹от *англ.* convert›

конвѐртор *м.* (**конвѐрторен** *прил.*) **1.** *Метал.* Пещ за добиване на стомана чрез продухване на течен чугун с въздух. **2.** *Ел.* Електрическа машина за преобразуване на променлив в постоянен ток или обратно. ‹от *лат.* converto 'изменям'›

конвоѝр *м. Остар.* Конвой. ‹*фр.* convoyeur›

конвоѝрам *несв.* и *св.* **1.** Съпровождам като конвой. **2.** Охранявам. ‹от *фр.* convoyer›

конвòй *м.* **1.** Въоръжен ескорт. **2.** Охрана от военен кораб или самолет. ‹*хол.* konvooi›

конвýлсии *мн.* Гърчове, спазми на отделна част или на цялото тяло. ‹*лат.* convulsio›

конгениàлен *прил.* Сроден по дух. ‹*лат.* cum 'със' + genius 'дух'›

конгенитàлен *прил. Мед.* Вроден. ‹*лат.* cum 'със' + genitus 'роден'›

конгѐстия *ж. Мед.* Прилив на кръв в орган. ‹*лат.* congestio›

конгломерàт *м.* **1.** *Геол.* Скала от разнородни или еднородни късове, споени механично. **2.** *Прен.* Несистемно, механично свързване на разнородни предмети, същности. ‹от *лат.* conglomerātus 'натрупан, събран'›

конгломерàция *ж.* Свързване на разнородни предмети. ‹*лат.* conglomeratio›

конгрегàция *ж.* **1.** *Истор.* Ръководни органи в Римската курия. **2.** *Рел.* Религиозно братство, обединение на няколко общини в рамките на един католически орден. **3.** *Църк.* В Католическата църква — обединяване на няколко манастира около общ устав. **4.** Събрание. **5.** Академично събрание, съвещателен орган в английските университети. ‹*лат.* congregatio›

конгрѐс *м.* **1.** Върховно събрание на организация, свиквано периодично или извънредно. **2.** Международен форум за решаване на наболели проблеми. **3.** Висш законодателен орган в САЩ и в някои други страни. ‹*лат.* congressus 'събрание' ⇨ *англ.* congress›

конгресмѐн *м.* Член на парламента в САЩ и други страни. ‹*англ.* congressmen›

конгруѐнция *ж.* (**конгруѐнтен** *прил.*) **1.** Съответствие, съвпадение, съвместимост, съгласуваност. **2.** *Геом.* Съвпадане на две фигури при налагането им. ‹*лат.* congruentia›

кондàк$_1$ *м. Рел.* Свещена песен, съдържаща

похвала към светец или разказваща за същността на празник, която винаги се изпълнява преди икоса. ‹*гр.*›

конда̀к$_2$ *м. Остар.* **1.** Спусък, който чрез удар възпламенява капсулата. **2.** Приклад на пушка. ‹*гр.*›

конденза̀т *м. Хим.* Продукт, получен при кондензация на пара в течност. ‹*лат.* condensātus 'сгъстен'›

конденза̀тор *м.* **1.** *Хим.* Апарат за преобразуване на парата в течност по време на дестилация. **2.** *Ел.* Уред за събиране на електрическа енергия. ✧ **Шунтов кондензатор.** *Ел.* Електрически кондензатор, който осигурява път с ниска амплитуда на електричния ток за определен диапазон честоти. ‹от *лат.* condensātor 'сгъстявам'›

конденза̀ция *ж.* **1.** *Физ.* Преобразуване на пара и газове в течност чрез охлаждане. **2.** *Хим.* Химично взаимодействие, при което две или повече молекули реагират с отделяне на вода или на друго просто вещество. **3.** *Ел.* Натрупване на електрическа енергия. **4.** *Прен.* Сгъстяване, концентриране. ‹*лат.* condensatio›

кондензѝрам *несв.* и *св.* Извършвам кондензация. — **кондензирам се.** ‹*лат.* condensare 'сгъстявам'›

кондѐнзор *м. Физ.* Система от лещи в оптически уреди за концентрация на светлинния поток и равномерно осветяване на изображението. ‹*лат.* condensus 'сгъстен'›

ко̀ндика *ж.* **1.** *Истор.* Книга, в която вписвали важни събития, имена и др. (в община, църква, манастир, училище и пр.). **2.** *Истор.* Устав на еснафско сдружение. **3.** *Прен.* Най-важната страна на нещо. ‹*гр.*›

кондѝл$_1$ *м.* Израстък на кост (обикн. на тилната или на голямата пищялна кост). ‹*лат.* condylus›

кондѝл$_2$ *м. Остар.* Писалка, молив; калем. ‹*гр.*›

кондило̀ма *ж. Мед.* Изпъкнал израстък, подобен на брадавица. ‹от *гр.*›

кондѝсвам *несв.* и **кондѝсам** *св. Остар.* **1.** Отсядам, спирам за нощувка. **2.** Пристигам, идвам. **3.** Настанявам се. ‹от *тур.* konmak›

кондициона̀л *м. Език.* Условно наклонение на глагола. ‹*лат.* conditionālis›

кондицио̀нен *прил.* **1.** Който отговаря на определени изисквания, съответен на норма, стандартен. **2.** Който е предназначен за кондиониране на въздуха. ✧ **Кондиционно тегло.** *Икон.* Условно тегло на стока, предвидено в договор. ‹*лат.* conditio 'условие'›

кондиционѐр *м. Техн.* Апарат, който поддържа температурата, влажността и състава на въздуха в помещение. ‹*англ.* conditioner›

кондиционѝрам *несв.* и *св.* (**кондиционѝране** *ср.*) **1.** Привеждам в съответствие с определени норми и стандарти. **2.** Поддържам нормално състояние на въздуха в помещение с кондиционер. ‹*лат.* conditio 'условие'›

кондѝция *ж.* **1.** *Икон.* Задължителна норма, условия за една стока според стандарт или договор. **2.** *Прен.* Физическо състояние. ‹*лат.* conditio›

ко̀ндо *ср. Рел.* Главната зала на японски будистки манастир. ‹*яп.*›

кондо̀м *м.* Презерватив. ‹*фр.* condom›

кондомѝниум *м.* **1.** *Юр.* В международното право — съвместно прилагане на власт върху определена територия от две или повече държави. **2.** Съвместно притежание, управление. ‹*нем.* Kondominum›

кондо̀р *м. Зоол.* Голяма хищна птица с черно оперение, с голи глава и шия, която обитава високите върхове в Андите, Южна Америка. Sarcorhamphus gryphus. ‹*исп.* condor›

кондотиѐр *м.* **1.** *Истор.* Водач на наемен военен отред в Италия през XIV—XVI в. **2.** Наемник. ‹*ит.* condottiere›

кондуѝт$_1$ *м. Техн.* Метални тръби за запазване на кабел от повреда. ‹*фр.* conduit 'канал; тръба'›

кондуѝт$_2$ *м. Истор.* Училищен дневник, в който се вписват провиненията и наказанията за тях. ‹от *фр.* conduite 'поведение'›

кондуктомѐтрия *ж. Хим.* Количествен химически анализ, основаван на измерването на електроповодимостта на изследвания разтвор. ‹*лат.* + *гр.*›

конду̀ктор$_1$ *м.* Служител във влак, който проверява билетите и поддържа реда. ‹*лат.* conductor›

конду̀ктор$_2$ *м. Техн.* Част на електрическа машина, празен цилиндър, който провежда електрическа енергия. ‹*лат.* conductor›

конду̀кция *ж.* Топлопроводимост. ‹от *лат.* conductio›

конѐкс *м.* **1.** Взаимна връзка, зависимост. **2.** Прибавка, добавка. ‹*лат.*›

конѐктор *м.* Свързваща част, свръзка, съединител. ‹*лат.* conexus 'свързан', 'сплетен' ⇨ *англ.* connector›

конѐкция *ж. Физ.* Пренасяне на топлина през течност или газ чрез движение на флуид. ‹*лат.* conectio›

конзо̀ла *ж.* (**конзо̀лен** *прил.*) **1.** *Истор.* В класическата архитектура — орнаментална скоба с формата на буквата S. **2.** Полица или подобна на полица маса с богато орнаментирани, подобни на скоби крака. **3.** *Архит.* Подпора на балкон или на друга част по сграда. **4.** Приспособление за поставяне на

рафтчета, полици в шкаф. 5. *Ел.* Цилиндрична кутия, в която се помества електрическият ключ или контактът в електрическа инсталация. ‹*фр.* console›

конзо̀лен *прил.* ✧ **Конзолна конструкция.** *Архит.* Система от греди (с един запънат и един свободен край) за покриване на вътрешни архитектурни пространства, която е първообраз на полуцилиндричното и куполното засводяване; фалшив свод. ‹от *фр.* console›

конъектýра *ж.* Метод в палеографията, когато се възстановява липсващ или изтрит текст в старинен ръкопис посредством контекста, сравняване с други ръкописи. ‹*лат.* conjectura›

конѝн *м. Хим.* Силно отровен течен алкалоид, извличан от растението бучиниш. ‹*англ.* conin›

конкѝста *ж. Истор.* Периодът на завладяването на Централна и Южна Америка от испанците (края на XV—XVI в.). ‹*исп.* Conquista›

конкистадо̀р *м. Истор.* Участник в завладяването на Централна и Южна Америка. ‹*исп.* conquistador›

конкла̀в *м. Рел.* Събрание на кардиналите, свиквано след смъртта на папата за избиране на нов, което се провежда от 1274 г., винаги в помещение, изолирано от външния свят. ‹*лат.* conclāve 'стая'›

конклудѐнтен *прил. Юр.* Който се отнася до сключване на договор. ‹*лат.*›

конкорда̀нс *м.* Указател на думи с контекст. ‹*лат.* ⇨ *фр.* concordance›

конкорда̀нт *м.* (**конкорда̀нтен** *прил.*) **1.** Съвпадение, съгласуване. **2.** *Биол.* Сходство на генотип. ‹*лат.* ⇨ *фр.* concordant›

конкорда̀нтен *прил.* ✧ **Конкордантен бряг.** *Геол.* Бряг, при който бреговата ивица е успоредна на основните крайбрежни структури, обслужващи хората. ‹от *фр.* concordant›

конкорда̀нция *ж. Остар.* Азбучен или предметен указател на съдържанието на важни трудове. ‹от *лат.* concordāntia›

конкорда̀т *м.* **1.** *Дипл.* Договор между правителството на една държава и Ватикана за взаимоотношенията на държавата и Католическата църква. **2.** *Юр.* В търговското право — договор, който предлага начин за прекратяване на обявена несъстоятелност. ‹*лат.* concurdātus›

конко̀рдия *ж. Мит.* В древноримския божествен пантеон — персонификация на съгласието между гражданите, народа и Сената, а в епохата на империята — между императора и неговите подчинени, чийто първи храм бил открит през 387 г. пр. Хр. на Римския форум. ‹*лат.*›

конкремѐнт *м. Мед.* Покриване на вътрешен орган с калциеви соли. ‹*лат.* concrementum 'срастване'›

конкрѐт *м.* **1.** Термин в геологията, химията, минералогията, козметиката и др. науки, с който се назовава срастване на някакво основно ядро с различна по състав и по-голяма по обем материя. **2.** *Геол.* Минерално образувание в утаечна скала, което рязко се отличава по състав от нея; конкреция. ✧ **Розов конкрет.** *Фарм.* Ароматично вещество, жълтозеленикав восъкоподобен екстракт от цветовете на българската маслодайна роза, който се употребява в производството на лекарства и козметични продукти. ‹от *лат.* concrētus›

конкрѐтен *прил.* (**конкрѐтно** *нареч.*; **конкрѐтност** *ж.*) **1.** Точно определен, ясен. **2.** Който може да се възприема със сетивата. ✧ **Конкретен труд.** *Икон.* Труд, необходим за производството на определен продукт. ✧ **Конкретна поезия.** *Лит.* Поетични текстове, при които визуалният и словесният ефект са еднакво важни. ✧ **Конкретно изкуство.** *Изк.* Прости, нефигуративни визуални форми, свързани с представата за структурата като организиращ принцип; абстрактно изкуство. ‹*лат.* concrētus 'гъст', 'твърд'›

конкретизѝрам *несв.* и *св.* Уточнявам, изяснявам, правя конкретен. — **конкретизирам се.** ‹*нем.* konkretisieren›

конкубина̀т *м.* **1.** *Истор.* В древноримското право — продължително извънбрачно съжителство с неомъжена жена, като децата от него били смятани за незаконородени. **2.** *Юр.* Трайно съжителство между мъж и жена, което не е оформено със законен брак. ‹от *лат.* concubinātus›

конкýр *м. Спорт.* Преодоляване на препятствия по определен маршрут в конните състезания. ‹*фр.* concours›

конкурѐнт *м.* Този, който влиза в конкуренция. ‹*лат.* concurrens, concurrentis 'надбягващ се'›

конкурѐнтен *прил.* ✧ **Конкурентен процес.** *Икон.* Процес, състоящ се от две противоположни тенденции: трансферен механизъм, който преразпределя пазарните дялове на фирмите с по-ниска ефективност към тези с по-висока, и механизъм на иновация, който дава възможност на изоставащите от конкурентите си фирми да въвеждат нови продукти или технологии, за да завоюват отново позиции на пазара. ✧ **Конкурентна търговия.** *Икон.* Традиционен метод за обмен на пазар, състоящ се от купувачи и продавачи, които използват относителните си пазарни позиции, за да постигнат съгласувана единна па-

зарна цена. ‹от *лат.* concurrentia›

конкурѐнция *ж.* (**конкурѐнтен** *прил.*; **конкурѐнтно** *нареч.*) **1.** Стремеж на няколко страни да удовлетворят исканията на потребителите, опитвайки се да придобият по-голяма печалба. **2.** Борба между съперници, които се стремят към едно и също постижение. **3.** *Прен. Разг.* Конкурент. ✧ **Идеална конкуренция.** *Икон.* Пазар, който разполага с голям брой продавачи и купувачи, обвързани от интерес към стока от един и същ вид, и при който съществува пълна свобода за фирмите да влязат в него и да го напускат, а правителството да не се намесва по никакъв начин. ✧ **Неперфектна конкуренция.** *Икон.* Състояние на пазара, идентифицирано за първи път от Джоан Робинсън, което е подобно на монополистичната конкуренция. ✧ **Политика на конкуренция.** *Икон.* Пакет от установени със закон мерки на една страна или на Европейската общност, целящи контрол върху доминиращите монополи, рестриктивните и антиконкурентните мерки и върху сливания, както и защита на потребителите. ✧ **Разрушителна конкуренция.** *Икон.* Жестока конкуренция, често под формата на война на цените, която прогонва много фирми от отделен отрасъл и отслабва онези, които остават в нещо. ‹*лат.* concurrentia›

конкурѝрам *несв.* и *св.* Влизам в конкуренция. — **конкурирам се.** ‹*нем.* konkurieren›

конкѝрс *м.* **1.** Състезателен изпит в учебно или научно заведение. **2.** Състезание между изпълнители или творци. **3.** Начин за определяне на най-подготвените за определено място, работа. ‹*лат.* concursus 'сблъскване'›

коносамѐнт *м.* (**коносамѐнтен** *прил.*) *Юр.* Издаден от корабособственика или от упълномощен негов агент документ за товара, приет на борда на кораба, с който се поема ангажимент към собственика на товара, последният да бъде откаран и предаден в съответното пристанище. ✧ **Транзитен коносамент.** *Юр.* Товарен документ, който удостоверява изпращане на стока до крайно пристанище или гара, след като за транспорт на стоката могат да се използват повече от един вид или повече от едно транспортни средства. ‹*фр.* connaissement›

коносамѐнтен *прил.* ✧ **Коносаментен превоз.** *Икон.* Превоз на отделни пратки с кораб, договорно оформен с коносамент. ✧ **Коносаментни реквизити.** *Юр.* Отделните части на коносамента (брой и описание на колетите, вид на стоката, размер и тегло на товара, маркировка и номерации на колетите и др.). ‹*фр.* connaissement›

конотѝция *ж.* (**конотативен** *прил.*) **1.** *Език.* Семантичен или стилистичен компонент, който се наслагва върху основното значение; вторично, извлечено значение. **2.** *Език.* Термин, с който се означават асоциациите (обикн. емоционално натоварени), предизвикани от една дума. **3.** *Лог.* Конкретното значение на дума или израз. ‹от *лат.* con- 'съ-', 'съпровождащ' + notatio 'отбелязване'›

Конс *м. Мит.* В древноримската митология — един от най-старите аграрни богове, почитан заедно с богинята Опс, пазител на зърнените запаси, чийто затворен подземен олтар бил отварян само два пъти в годината на 21 август и на 15 декември, когато му принасяли жертви, а празниците в тези дни били наричани Консуалии. ‹*лат.*›

консеквѐнтен *прил.* Последователен. ‹от *лат.* consequentis›

консѐнсус *м.* Единомислие, общо съгласие по даден въпрос. ‹*лат.* cōnsēnsus 'съгласие', 'единодушие'›

консѐрва *ж.* Хранителен продукт, стерилизиран в затворен съд, за да се запази по дълго време. ‹*фр.* conserves›

консервѐнт *м. Хим.* Вещество, което подпомага запазването на продуктите. ‹от *лат.* conservantis 'запазващ'›

консерватѝвен *прил.* **1.** Враждебен към всяко нововъведение. **2.** *Мед.* Лечение без хирургическа намеса. ‹*фр.* consernatif›

консерватѝзъм *м.* (**консерватѝвен** *прил.*) **1.** Придържане към установеното, традиционното, сигурното. **2.** Консервативни убеждения. ‹*фр.* conservatisme›

консервѐтор *м.* **1.** Човек с консервативни убеждения. **2.** Защитник, пазител. ‹*лат.* conservātor›

консерватѐрия *ж.* Висше музикално учебно заведение. ‹*ит.* conservatorio›

консервѐция *ж.* Специална обработка за запазване на произведения на изкуството, на книги и др. ‹*лат.* conservatio›

консервѝрам *несв.* **1.** Стерилизирам хранителни продукти за по-дълго запазване. **2.** Обработвам по специален начин произведения на изкуството, книги и др., за да се запазят. **3.** Задържам развитие. **4.** *Техн.* Подготвям машини за престой. — **консервирам се.** ‹*нем.* konservieren›

консигнѐтор и **консигнѐнт** *м. Икон.* Лице или фирма, които приемат стоки за продажба на консигнация. ‹*лат.* consignātor ⇨ *фр.* consignateur›

консигнационен *прил.* ✧ **Консигнационна фактура.** *Икон.* Фактура, издавана от консиг-

нанта при изпращане на стоки на консигнатора за склада. ‹от *лат.* ⇨ *фр.*›

консигнация *ж.* (**консигнационен** *прил.*) *Икон.* Начин на търгуване, при който търговецът продава стока на собственик срещу уговорена отстъпка. ‹*лат.* consignatio 'документ; писмено доказателство' ⇨ *фр.* consignation›

консилиум *м. Мед.* Консулт. ‹*лат.* consilium 'съвещание'›

консистенция *ж.* Степен на плътност, на гъстота или мекост на разтвори или пластични вещества. ‹*лат.* consisto 'заставам, оставам, твърд'›

консистория *ж.* **1.** *Рел.* В Католическата църква — събор на кардинали, председателстван от папата. **2.** *Рел.* В протестантството — църковноадминистративен орган. **3.** *Рел.* Съвет по верските въпроси у евреите. **4.** *Истор.* В древен Рим — държавен съвет при императора, който има само съвещателен глас. ‹*лат.* consistorium 'място за събрания'›

конституация *ж. Език.* Цялата конкретна съвкупност от предмети, явления и обстоятелства, която обкръжава езиковия знак и е предпоставка за осъществяване на комуникацията. ‹от *лат.*›

конскрипция *ж. Истор.* Система за комплектуване на армия, при която се допуска замяна на подлежащия на военна служба с друг или паричен откуп. ‹*лат.* conscriptio 'записване'›

консолидационен *прил.* ✧ **Консолидационен заем.** *Икон.* Предлаган от финансова институция заем, с който се заменят няколко неизплатени заема на длъжник. ‹от *лат.* consolidatio›

консолидация$_1$ *ж.* (**консолидационен** *прил.*) **1.** Сплотяване, обединяване. **2.** Укрепване, заздравяване. **3.** *Икон.* Икономическо и финансово стабилизиране на държава, фирма, предприятие, банка. **4.** *Икон.* Превръщане на краткосрочни и безсрочни заеми в дългосрочни кредити. **5.** *Икон.* Стабилизиране на цените, курсовете или лихвените ставки на стоковите, валутните и кредитните пазари след резки и продължителни колебания. ‹*лат.* consolidatio›

консолидация$_2$ *ж.* (**консолидационен** *прил.*) *Мед.* Състояние на белите дробове, при което алвеолите са пълни с течност. ‹*лат.* consolidatio›

консолидирам *несв.* и *св.* Обединявам, свързвам, съединявам; стабилизирам, фиксирам. — **консолидирам се.** ‹*нем.* konsolidieren›

консолидиран *прил.* ✧ **Консолидиран баланс.** *Икон.* Баланс на стопанско обединение, при който се изключват взаимните вземания между предприятията, влизащи в обединението. ✧ **Консолидиран дълг.** *Юр.* Дълг, който се сключва за дълго време и при условие, че длъжникът има право да го изплати преди срока, но кредиторът да няма право да си го поиска. ‹от *англ.* consolidated›

консолс *м. Фин.* Облигации, издавани във Великобритания, които не излизат в тираж, а само по тях се изплащат лихви. ‹от *англ.* consol(idated) (stock)s›

консомé *ср. Кул.* Бульон от месо. ‹*фр.* consommé›

консонанс *м.* **1.** *Муз.* Съзвучие, съгласуваност на тоновете. **2.** *Лит.* Непълна рима, частично благозвучие, при което ударените гласни са различни. ‹*фр.* consonance›

консонант *м.* (**консонантен** *прил.*) *Език.* Съгласен звук. ‹*лат.* consonantis›

консонантен *прил.* ✧ **Консонантно писмо.** *Истор.* Писмо, при което се изписват само съгласните, преходен стадий между сричковото и буквеното. ‹от *лат.* consonantis›

консонантизъм *м. Език.* Система на съгласните в един език, техните признаци и отношения. ‹от *лат.* cnsonans, consonantis 'съгласен звук'›

консорт *м.* ✧ **Принц консорт.** Във Великобритания — съпругът на кралицата, който сам не е крал. ‹*англ.* consort›

консортс *м. Истор.* Термин за означаване на муз. ансамбъл от XVI в. ‹*англ.* consorts›

консорциум *м. Икон.* Форма на обединение на финансовия капитал във връзка с емисия на облигационни заеми на държавата и на частни корпорации, на акции и други ценни книжа. ✧ **Банков консорциум.** *Икон.* Временно сдружение на няколко банки със задача да постигнат обща стопанска цел, без да губят самостоятелността си. ‹*лат.* consortium 'участие'›

конспект *м.* (**конспективен** *прил.*) **1.** Сбито писмено изложение на съдържание. **2.** Въпроси за изпит по един предмет. ‹*лат.* conspectus 'преглед'›

конспектирам *несв.* и *св.* Представям като конспект. ‹*нем.* konspektieren›

конспиратор *м.* Участник в конспирация. ‹*лат.* conspirātor 'съзаклятник'›

конспирация *ж.* (**конспиративен** *прил.*) **1.** Организиране на нелегална дейност. **2.** Система и методи на нелегална дейност за запазването ѝ в тайна. **3.** Запазване в тайна, прикриване на дейност или проява. ‹*лат.* conspiratio 'съгласие', 'заговор'›

константа *ж.* (**константен** *прил.*; **константно** *нареч.*; **константност** *ж.*) **1.** *Мат.* Величина

с постоянна стойност, неизменяема величина. 2. *Лит.* Постоянно ударение в стиха съобразно използваната метрична система. ‹от *лат.* constans, constantis 'устойчив'›

константàн *м. Ел.* Сплав на медта с никел, която се използва в електротехниката. ‹*нем.* Konstantan›

констапѐл *м. Истор.* Младши офицер от руската корабна артилерия през XVII в. ‹*рус.*›

констатàция *ж.* (**констатѝвен** *м.*) Установяване на факт или извод. ‹*фр.* constatation›

констатѝвен *м.* ✧ **Констативен протокол.** *Юр. Икон.* Документ, с който в международния жп транспорт се установява нередовност по целостта, качеството или състоянието на стоката. ‹от *фр.* constater›

констатѝрам *несв.* и *св.* Установявам факт или извод; откривам. ‹*фр.* constater›

констелàция$_1$ *ж.* Взаимоотношения между организации, партии, държави и др. ‹*лат.* constellatio›

констелàция$_2$ *ж. Астр.* Разположение на небесните тела едно спрямо друго; съзвездие. ‹*лат.* constellatio›

констипàция *ж. Мед.* Запек. ‹*лат.* constīpo 'натъпквам'›

конституѝрам *несв.* и *св.* Учредявам, съставям. — **конституирам се.** ‹*лат.* constituo 'установявам'›

конститутѝвен *прил.* Определящ, основен, основополагащ. ✧ **Конститутивен иск.** *Юр.* Правно средство за защита на протестативно право, което се упражнява съдебно. ✧ **Конститутивно действие.** *Юр.* Гражданскоправна последица на конститутивното съдебно решение, която се превръща в юридически факт, който създава, изменя или прекратява правни отношения. ✧ **Конститутивно решение.** *Юр.* Съдебно решение, което дава защита на потестативно право, предявено с конститутивен иск. ‹*фр.* constitutif›

конституциòнен *прил.* ✧ **Конституционен съд.** *Юр.* Специална държавна институция, чиято основна функция е да решава въпроси за конституционната съобразност на законите и др. актове на народно събрание, както и на актове на президента. ✧ **Конституционна монархия.** *Юр. Полит.* Държавно устройство, при което властта на монарха е ограничена от конституцията. ✧ **Конституционно право.** *Юр.* Дял от правната наука, който изучава конституционноправните проблеми както в рамките на една държава (вътрешно конституционно право), така и в сравнителен аспект (сравнително конституционно право). ‹от *лат.* constitutio›

конститу̀ция$_1$ *ж.* (**конституциòнен** *прил.*) Основен закон на държава, който определя устройството ѝ, избирателната система и правата и задълженията на гражданите. ✧ **Изменение (ревизия) на конституцията.** *Юр.* Частични промени в конституционните текстове, правото и инициативата, за които, както и за допълнение на конституцията, принадлежи най-малко на една четвърт от народните представители и на президента. ✧ **Суспендиране на конституцията.** *Юр.* Преустановяване за определен период или безсрочно действието на конституцията. ‹*лат.* constitutio 'устройство'›

конституция$_2$ *ж.* (**конституциòнален** *прил.*) Съвкупност от анатомични и функционални особености на животно или човек; строеж, конструкция, основа. ‹*лат.* constitutio 'устройство'›

констрѝкция *ж.* Стеснение, стягане, ограничение. ‹*лат.* constrictus›

конструѝрам *несв.* и *св.* (**конструѝране** *ср.*) 1. Изработвам, построявам. 2. *Прен.* Създавам, изграждам. ‹*лат.* construo ⇨ *нем.* konstruieren›

конструктѝвен *прил.* 1. Който се отнася до състав и разполагането на части в машина, механизъм, сграда. 2. Който има сложно устройство. 3. *Прен.* Съзидателен, градивен. ‹*лат.* constructus ⇨ *фр.* constructif›

конструктивѝзъм *м. Лит. Изк.* Течение в литературата и абстрактното изкуство, оформило се в Русия преди революцията от 1917 г., което се стреми да превърне изкуството в научно изследване и да го приложи към социалните и промишлените нужди на времето. ‹*рус.* конструктивизм›

конструкция *ж.* (**конструктѝвен** *прил.*) 1. *Техн. Архит.* Състав и взаимно разположение на частите в машина, механизъм, сграда. 2. Конструиране. 3. *Техн.* Съоръжение, машина със сложно устройство/строеж. 4. *Прен.* Телосложение. ✧ **Активна конструкция.** *Език.* Граматически начин за изразяване на субекта и обекта на действието, при който субектът се изразява чрез подлог при преходни глаголи в действителен (активен) залог, а обектът на действието — от прякото допълнение при същия глагол. ✧ **Номинативна конструкция.** *Език.* Начин за изразяване на субекта и обекта на действието, при който подлогът (субектът на действието) при преходни и непреходни глаголи е в един и същ падеж (именителен, абсолютен), а прякото допълнение при преходни глаголи — в специален (винителен) падеж (тя е характерна за редица индоевропейски, семитски, тюркски и др. езици и е една от възможните реализации на актив-

ната конструкция). ✧ **Панелна конструкция.** *Строит.* Конструкция от бетон, състояща се от еднакви клетки, поставени една в друга, при която тежестта пада върху всички стени, а не само върху вертикалните подпори по цялата височина на сградата. ✧ **Пасивна конструкция.** *Език.* Начин за изразяване на субекта и обекта на действието, при който обектът на действието се изразява чрез подлог при преходни глаголи в страдателен (пасивен) залог, а субектът на действието остава или неизразен, или се изразява с косвено допълнение (в определен падеж; чрез предлози или суфикси) (тя се среща в индоевропейските, семитските, тюркските и др. езици). ‹*лат.* constructio›

кòнсул *м.* (**кòнсулски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древен Рим в епохата на Републиката — титла на двама души, които са били на изборни висши длъжности, а в епохата на Империята — само почетно звание. **2.** *Дипл.* Дипломатически представител с по-нисък ранг от посланик. ‹*лат.* consul›

кòнсулски *прил.* ✧ **Консулски диптих.** *Истор.* Римски вид диптих от слонова кост, в който двата панела са свързани така, че да се отварят като книга, официален атрибут на консулската власт. ‹от *лат.* consul›

кòнсулство$_1$ *ср.* **1.** Дипломатическо представителство начело с консул. **2.** Службата на консул. **3.** Сградата на консулското представителство. ‹от *лат.* consul›

кòнсулство$_2$ *ср. Истор. Изк.* Развитие на стила "Директория", за което са характерни египетските мотиви, свързвани с Египетския поход на Наполеон (1798—1799). ‹от *лат.* consul›

консу̀лт *м.* **1.** *Мед.* Съвещание на няколко лекари специалисти за поставяне на диагноза и определяне на лечение при тежко състояние на болен. **2.** *Разг.* Съвет, съвещание. ‹*лат.* consultus›

консултàнт *м.* Специалист в някоя област, който дава съвети или мнение. ‹от *лат.* consultans, consultantis 'съответен, съответстващ'›

консултàция *ж.* (**консултатѝвен** *прил.*) **1.** Мнение, дадено от специалист в някоя област. **2.** Допълнително разяснение от специалист на обучаван. **3.** Служба за даване на съвети, препоръки от специалисти. ‹*лат.* consultatio›

консултѝрам *несв.* и *св.* Давам консултация. — **консултирам се.** ‹*нем.* konsultieren›

консумàтор *м.* **1.** Човек, който използва, изразходва (хранителни продукти, услуги и др.). **2.** Уред, който изразходва енергия, суровини. ‹*лат.* consumātor›

консумàторски *прил.* Потребителски. ✧ **Консуматорско общество.** *Икон.* Общество, което отделя голяма част от дохода си за луксозни стоки и обръща малко внимание на спестяването. ‹от *лат.* consumatio›

консумàция *ж.* (**консуматѝвен** и **консумàторски** *прил.*) **1.** Изразходване на нещо за задоволяване на потребности или за функциониране. **2.** Храна и напитки, продадени в заведение за обществено хранене. ‹*лат.* consumatio›

консумѝрам *несв.* и *св.* Използвам, изразходвам, потребявам, извършвам. ‹*нем.* konsumieren›

контàкт *м.* (**контàктен** *прил.*) **1.** Съприкосновение, допир, връзка. **2.** *Прен.* Тясна връзка с някого. **3.** *Ел.* Свързване на проводници в електрическата мрежа. **4.** *Ел.* Приспособление за свързване на електрически проводници. ‹*лат.* contactus 'съприкосновение'›

контàктен *прил.* ✧ **Контактни лещи.** *Мед.* Стъклени или пластмасови лещи, поставяни директно върху роговицата и разделени от окото само с тънък слой слъзна течност. ‹от *лат.* contactus›

контàктор *м. Ел.* Апарат за дистанционно включване, изключване и превключване на електрически вериги. ‹*англ.* contactor›

контактѝвам *несв.* Общувам, имам контакт. ‹от *лат.* contactus›

контактьòр *м.* Човек, който твърди, че влиза във връзка с извънземни същества. ‹от *лат.* contactus›

контаминàция *ж.* **1.** *Език.* Възникване на нов израз или значение чрез обединяване на елементи от два израза. **2.** Смесване на две или повече събития при тяхното описание. ‹*лат.* contaminatio›

контàнго *ср. Фин.* Премия, която купувачът на ценни книжа заплаща на продавача, ако се договори отлагане на плащането. ‹*лат.* ⇨ *англ.* contango›

контѐ$_1$ *ср. Разг.* Човек, който обича да се издокарва, гизди. ‹*ит.* conte 'граф'›

контѐ$_2$ *ср. Изк.* Запазена марка на синтетични сухи пастели, произвеждани в черно, червено или кафяво. ‹по името на *фр.* химик N. J. Conté›

контѐйнер *м. Техн.* Метално съоръжение във форма на сандък, в което се товарят и превозват стоки. ‹*англ.* container›

контѐкст *м.* (**контекстуàлен** *прил.*) **1.** *Език.* Част от текст, която определя или уточнява значението на дума или израз. **2.** *Прен.* Обстоятелства, обстановка, събития, в които се вписва определено явление, събитие. ‹*лат.* contextus 'връзка'›

контестàция *ж. Юр.* Възражение по правилност на процедура, избор; оспорване. ‹*лат.* contestatio›

контингѐнт *м.* **1.** *Икон.* Определено количество и вид стоки, които компетентните държавни органи разрешават да се внасят или изнасят от страната за определен период. **2.** Съвкупността от хора, представляващи еднородна група в някакво отношение. ✧ **Панаирен контингент. 1.** *Фин.* Заделена сума по валутен план за закупуване на изложени стоки на панаир или изложба. **2.** *Икон.* Определено количество стоки, които изложителят може да продаде на вътрешни стопански организации или на населението. ‹от *лат.* contingens, contingentis 'задоволяващ', 'който е достъпен'›

континѐнт *м.* (**континентàлен** *прил.*) Материк. ‹*лат.* continens, continentis 'земя, която се държи'›

континентàлен *прил.* ✧ **Континентален дрейф.** *Геол. Геогр.* Термин, с който е известна хипотезата, че съвременното разположение на континентите е резултат от раздробяването на по-стари огромни маси от сушата, чиито части са се раздалечили и все още се движат. ✧ **Континентален ледник.** *Геол. Геогр.* Ледникова покривка с огромни мащаби и дебелина, която обхваща цели континенти (Антарктида) или острови (Гренландия). ✧ **Континентален остров.** *Геол. Геогр.* Остров, който е разположен близо до континент и геологично е свързан с него, напр. Нова Зеландия, Шри Ланка, Маврций, Малта. ✧ **Континентален склон.** *Геол. Геогр.* Стръмният континентален склон, който се намира между шелфа и океанското легло.

континуитѐт *м.* Непрекъсната връзка между отделни части; продължение, приемственост. ‹*нем.* Kontinuität›

континуум *м.* Непрекъснатост, непрекъсваемост на явления, процеси; трайност. ‹*лат.* continuum›

кòнто *ср. Фин.* Сметка. ‹*ит.* conto›

контòш *м. Диал.* Къса връхна дреха, обикн. с кожена подплата; салтамарка. ‹*пол.* kontusz ⇨ *унг.* köntös›

кòнтра- *представка.* В сложни думи със значение 'противодействие', 'противопоставяне', напр. *контраатака*, *контрапреврат*, *контрареволюция.* ‹от *лат.* contra 'против, срещу'›

кòнтра$_1$ *нареч. Разг.* С противоположно мнение, обратно. ‹от *лат.* contra 'против, срещу'›

кòнтра$_2$ *ж. Разг.* **1.** Само *ед.* Устройство за спиране на велосипед и при някои машини. **2.** При бръснене — в посока, обратна на посоката на косъма. **3.** Последна игра при равен брой точки в играта на карти. **4.** Плоха на пола. ‹от *лат.* contra 'против, срещу'›

кòнтра$_3$ *м.* и *ж. Разг. Пренебр.* **1.** Човек, който по характер е склонен да не се съгласява с другите. **2.** Контрареволюционер. ‹от *лат.* contra 'против, срещу'›

контраàлт *м. Муз.* **1.** Най-ниският женски глас. **2.** Певица с такъв глас. ‹*ит.* contralto›

контраатàка *ж.* Контранападение. ‹*фр.* contre-attaque›

контраатакýвам *несв.* и *св.* Провеждам контраатака. ‹*фр.* contre-attaquer›

контрабàнда *ж.* (**контрабàнден** *прил.*) **1.** Тайно пренасяне на стоки през границата. **2.** Търговия със забранени стоки. ‹*ит.* contrabbando›

контрабандѝст *м.* Човек, който се занимава с контрабанда. ‹от *ит.* contrabbando›

контрабàс *м. Муз.* Най-големият по размер и най-нисък по звучене инструмент от цигулковото семейство. ‹*ит.* contrabasso›

контрагѐнт *м. Юр.* Страна по договор, спогодба, сделка. ‹от *лат.* contrahens, contrahentis 'договарящ се'›

контрадѝкция *ж.* (**контрадѝкторен** *прил.*) *Лог.* Противоречие, което нарушава законите на нормалната логика, но е допустимо. ‹*лат.* contradictio›

контражýр *м. Фот.* Фото- или киноснимка, по времето на която източникът на светлина е разположен зад снимания обект. ‹*фр.* contrejour 'срещу светлината'›

контраиндикàция *ж. Мед.* Противопоказание. ‹*лат.*›

контрàкт *м.* Писмен договор, съглашение. ‹*лат.* contractus›

контрактàция *ж.* Сключване на контракт. ‹*лат.* contractatio›

контрактѝрам *св.* и *несв.* Задължавам се чрез писмен договор, сключвам контракт. ‹*лат.* contracto›

контрактýвам *несв.* и *св.* Имам договорни отношения. ‹*лат.*›

контрàкция *ж.* **1.** *Мед.* Съсяване на мускул в отговор на импулс от двигателен нерв; съкращение. **2.** *Език.* Съкращаване, стягане на дума. ‹*лат.* contractio›

контрапòст *м. Изк.* Начин за представяне на различните части на тялото така, че те са полегато балансирани около централна вертикална ос. ‹*ит.* contrapposto›

контрапýнкт *м. Муз.* Съчетаване на две или повече мелодии в хармонична връзка. ‹*нем.* Kontrapunkt›

контрасигнатýра *ж.* Приподписване. ‹*лат.* contrasignatura›

контрàст *м.* **1.** Рязко различие, подчертана противоположност. **2.** Различие и съотношение на светли и тъмни петна или цветове

в картина снимка, телевизионно изображение. ‹*фр.* contraste›

контраста̀лии *мн.* Такси за свръхсрочно задържане на кораб в пристанище поради товаро-разтоварни операции или по други причини. ‹от *лат.*›

контрастѝрам *несв.* и *св.* Намирам се в контраст. ‹*нем.* kontrastieren›

ко̀нтратитул *м.* *Полигр.* Страницата преди/до заглавната страница на книга, където се поместват имената на авторския и редакционния колектив. ‹*нем.*›

контрафа̀кция *ж.* **1.** *Остар.* Подправка, фалшификация на чужда творба или препечатка на чуждо произведение без съгласието на автора. **2.** Незаконно използване от фирми за тяхната продукция на запазени фирмени знаци и символи. ‹*лат.* contra 'против' + facio 'правя' ⇨ *фр.* contrefaction›

контрафо̀рс *м.* *Архит.* **1.** Поддържаща опора, отвън или отвътре на градеж, разположена косо спрямо стена. **2.** Вертикален ръб, издатина или стена, която заздравява основната носеща конструкция. ‹*фр.* contrefort›

контрацептѝв *м.* (**контрацептѝвен** *прил.*) *Фарм.* Противозачатъчно средство. ‹*лат.* ⇨ *англ.* contraceptive›

контрацѐпция *ж.* *Мед.* Предотвратяване на нежелана бременност. ‹*лат.* ⇨ *англ.* contraceptive›

контрибу̀ция *ж.* **1.** *Истор.* Обезщетение в пари или стоки, наложено от победител на победен след война. **2.** *Воен.* Вземания, наложени от завоевател на окупирано население. ‹*лат.* contributio›

контро̀л *м.* (**контро̀лен** и **контролѝран** *прил.*) Надзор. ✧ **Валутен контрол.** *Икон.* Система от нормативно уредени контролни мероприятия, извършвани от държавни органи върху физически и юридически лица, за да се запазят валутните интереси на страната. ✧ **Вегетативен контрол.** *Икон.* Механизъм за организиране на икономическа дейност със значително разделение на труда, който използва по-скоро количествено регулиране, отколкото ценови сигнали. ✧ **Контрол върху замърсяването на околната среда.** *Икон.* Мерки за намаляване на количествата отровни газове, течни и твърди замърсители, изхвърляни във въздуха, реките и в морските пространства. ✧ **Оптимален контрол.** *Икон.* Използване на математически техники при избора между алтернативни политики, така че системата да бъде регулирана или контролирана. ✧ **Регулиране чрез заповеди и контрол.** *Юр.* Административни и установени със закон правила, съгласно които за избрани източници на замърсяване се изисква използването на специфични контролни прибори. ✧ **Стоков контрол.** *Юр.* Неформален договор, с който контрольорът се задължава да направи безпристрастно сравнение между изискваното и действителното състояние или само да установи състоянието на стоката или услугата, срещу което възложителя заплаща възнаграждение. ‹*фр.* contrôle›

контро̀ла *ж.* *Разг.* **1.** Контрольор. **2.** Служба за контрол. **3.** Контрол. **4.** Част от билет, която трябва да се откъсне при влизане. ‹*фр.* contrôle›

контро̀лен *прил.* ✧ **Контролен пакет.** *Фин.* Акции на едно акционерно дружество на стойност, по-голяма от половината на акционерния капитал. ‹от *фр.* contrôle›

контролѝрам *несв.* и *св.* Провеждам контрол, следя, направлявам. — **контролирам се.** ‹*нем.* kontrollieren›

контролѝран *прил.* ✧ **Контролиран пазар.** *Икон.* Пазар, регулиран от централна или местна власт. ‹от *нем.* kontrollieren›

контрольо̀р *м.* Служител, който надзирава работа, качество, спазване на правила и под. ‹*фр.* contrôleur›

конту̀звам *несв.* и **конту̀зя** *св.* Предизвиквам контузия. — **контузвам се/контузя се.** ‹*лат.* contundo 'блъскам'›

конту̀зия *ж.* Нараняване от тъп удар. ‹*лат.* contusio›

конту̀р *м.* Външна линия, очертание, което ограничава формата на фигура, образ и под. ‹*фр.* contour›

ко̀нтя *несв.* *Разг.* Гиздя. — **контя се.** ‹от *ит.* conte›

конурба̀ция *ж.* Разположени близо и взаимносвързани градове, които образуват едно цяло. ‹от *лат.*›

ко̀нус *м.* (**конѝчески** *прил.*) **1.** *Геом.* Геометрично тяло, чието надлъжно сечение е равнобедрен триъгълник. **2.** Всяко тяло или предмет с такава форма. ‹*гр.* κῶνος›

конушма̀к *м.* *Диал.* Разговор, общуване. ‹от *тур.* konuşmak›

конущѝсвам се *несв.* и **конущѝсам се** *св.* *Диал.* Водя разговор, разговарям, общувам. ‹от *тур.* konuşmak›

конфедера̀ция *ж.* *Полит.* Политически съюз от държави или от организации, които имат общи органи, но запазват вътрешната си самостоятелност. ‹*лат.* confoederatio›

конфѐкция *ж.* **1.** Серийно изработено облекло по стандартни образци. **2.** Магазин за такова облекло. ‹*нем.* Konfektion›

конфера̀нс *м.* *Остар.* **1.** Публична лекция, беседа. **2.** Обсъждане. ‹*фр.* conférence›

конферансиѐ *ср.* Водещ на концерт или на друго представление. ‹*фр.* conférencier›

конферѐнция *ж.* Събрание на правителствени представители, на делегати на организации или на специалисти от една област за обсъждане на определени въпроси. ✧ **Международни конференции.** *Полит.* Една от формите за установяване на международни контакти на представители на отделни страни, вкл. за водене на преговори. ‹*лат.* conferentia 'събиране'›

конферѝрам *несв.* и *св.* Обсъждам, беседвам, съвещавам се. ‹*нем.* konferieren›

конфѐсия *ж.* (**конфесионѐлен** *прил.*) *Рел.* **1.** Вероизповедание. **2.** Изповед пред духовник. ‹*лат.* confessio›

конфѐти *мн.* Дребни хартиени кръгчета, с които посипват участниците в увеселение, карнавал, сватба. ‹*ит.* confetti›

конфигурѐция *ж.* Взаимно разположение на предмети или на техни части. ‹*лат.* configuratio›

конфиденциѐлен *прил.* Поверителен, таен. ‹от *лат.* confidentia 'доверие'›

конфирмѐция *ж.* **1.** Потвърждение, утвърждаване. **2.** *Рел.* У католиците — първото причастие на дете (7-12-годишна възраст). **3.** *Рел.* У протестантите — обред за приобщаване към Църквата на юноши и девойки (14-16-годишни). ‹*лат.* confirmatio 'утвърждаване'›

конфискѐция *ж.* *Юр. Икон.* **1.** Изземване на собственост, стока в полза на държавата по силата на закон или нареждане. **2.** Изземване на некачествена продукция. ‹*лат.* confiscatio›

конфискѝвам *несв.* Провеждам конфискация. ‹от *лат.* confiscatio›

конфитю̀р *м.* *Кул.* Сладко от разварени плодове с малко захар. ‹*фр.* confiture›

конфлѝкт *м.* Стълкновение, сблъсък на противоположни сили, интереси, напрежения, вътрешни или външни, способен да достигне критична точка и да се премине от едната крайност към другата. ‹*лат.* conflictus›

конфокѐлен *прил.* *Мат.* Който има едни и същи фокуси (за конични сечения в дадена равнина). ‹*лат.* confocalis›

конфо̀рмен *прил.* Който образува, създава, формира. ✧ **Конформена лихва.** *Фин.* Лихва за част от годината, изчислявана на основата на годишния лихвен процент. ‹от *лат.* conformis›

конформѝзъм *м.* *Неодобр.* Поведение на съглашателство, приспособленчество. ‹*фр.* conformisme›

конформѝст *м.* *Неодобр.* Съглашател. ‹*англ.* conformist›

конформѝсти *мн.* (конформѝст *м.*) *Рел.* Последователи на Англиканската църква, които проповядват умереност в отношенията между католицизма и протестантството. ‹*англ.* conformist›

конфрѐгес *мн.* *Геогр.* Места, достъпни за ветрове с различно направление. ‹*лат.*›

конфронтѐция *ж.* Противопоставяне. ‹*лат.* confrontatio›

конфронтѝрам *несв.* и *св.* Противопоставям. — **конфронтирам се.** ‹*нем.* konfrontieren›

конфу̀зия *ж.* Неудобно положение; смущение. ‹*лат.* confusio›

конфу̀зя *несв.* *Разг.* Карам се остро, мъмря, ругая, поставям в неудобно положение. — **конфузя се.** ‹от *рус.*›

конфуцианство *ср.* *Филос.* Универсална доктрина, първата китайска философска школа, създадена през VI—V в. пр. Хр. от Конфуций, чиито идеи определят живота в Китай, Япония и Корея до XX в. ‹от латинизираното собств. Конфуций›

ко̀нха *ж.* **1.** *Анат.* Всяка част, наподобяваща мида. **2.** *Архит.* Прикритие във формата на полукупол. ‹от *гр.* κόγχε 'раковина'›

концентрѐт *м.* **1.** Сгъстен хранителен продукт. **2.** Силна алкохолна напитка. **3.** Продукт, получен от полезни изкопаеми с по-голямо съдържание на ценни минерали. **4.** Фураж с изкуствено увеличена хранителност. ‹*нем.* Konzentrat›

концентрацио̀нен *прил.* ✧ **Концентрационен лагер.** *Истор.* Лагер за изолиране и репресиране на противници на политически режим, обикн. в тоталитарни държави. ‹от *лат.*›

концентрѐция *ж.* (**концентрацио̀нен** *прил.*) **1.** Съсредоточаване, струпване на едно място. **2.** *Прен.* Съсредоточаване на внимание, усилия върху един обект. **3.** *Хим. Физ.* Количеството от някакво вещество, което се съдържа в дадено пространство или в определено количество от друго вещество. ✧ **Коефициент на концентрация.** *Икон.* **1.** Абсолютен коефициент (наричан понякога коефициент от водещите фирми), показващ процента на продажбите, продукцията, активите, добавената стойност или заетостта, характерни за най-големите фирми от промишлеността, обикн. първите четири или пет. **2.** Относителен коефициент, който се базира върху разпределението на фирмите по големина, показващ напр. каква част от тях какъв дял от продукцията има. ✧ **Моларна концентрация.** *Хим.* Концентрацията на разтвор, изразена в молове на единица обем. ‹*лат.* concentration›

концентрѝрам *несв.* и *св.* Съсредоточавам, струпвам. — **концентрирам се.** ‹*нем.* konzen-

trieren›

концентрѝчен *прил. Мат.* Който се отнася до окръжност, която има общ център с друга окръжност. ‹*фр.* concentrique›

концѐпт *м.* Концепция$_1$. ‹*лат.* conceptum›

концептуалѝзъм *м.* **1.** *Филос.* Направление в средновековната философия, което приема съществуването на универсалиите само като общи понятия в ума. **2.** *Изк.* Течение, възникнало след 60-те год. на XX в., което се базира на принципите, че същността на изкуството е в основната идея, която не се нуждае от реализиране в материална форма, и че дейността на твореца е изследване на същността на изкуството. ‹*лат.* conceptus 'мисъл'›

концѐпция$_1$ *ж.* (**концептуа̀лен** *прил.*) **1.** Схващане, гледище, разбиране по даден проблем. **2.** Теоретически замисъл, представа за произведение на науката или изкуството. ‹*лат.* conceptio›

концѐпция$_2$ *ж.* **1.** *Мед.* Зачеване. **2.** *Психо.* Идея или схващане. ‹*лат.* conceptio›

концѐрн *м. Икон.* Монополно обединение на отделни крупни стопански организации, които запазват оперативната и юридическата си самостоятелност и провеждат обща политика по отношение на цените, пазарите, снабдяването със суровини и материали. ‹*англ.* concern›

концѐрт *м.* **1.** *Муз.* Изпълнение пред публика на подбрани и подредени музикални, литературни и др. творби. **2.** *Муз.* Инструментално или вокално произведение за соло и оркестър, което се състои обикновено от три части — бърза, бавна, бърза. **3.** *Прен. Разг. Ирон.* Множество звуци, шумове, гласове. ‹*фр.* concert›

концѐртгебау *ср.* **1.** *Муз.* Концертна зала. **2.** *Истор.* Името на Амстердамската концертна зала, открита през 1888 г. и на нейния прочут щатен оркестър. ‹*хол.* Concertgebouw›

концертѝно *ср. Муз.* Творба за един инструмент със съпровод от оркестър. ‹*ит.* concertino›

концертѝрам *несв.* и *св.* (**концертѝране** *ср.*) Давам поредица от концерти. ‹*нем.* konzertieren›

концѐртмайстор *м.* (**концертма̀йсторски** *прил.*) *Муз.* Солист на симфоничен или оперен оркестър, който свири първа цигулка и ръководи струнната група. ‹*нем.* Konzertmeister›

концесионѐр *м.* (**концесионѐрски** *прил.*) *Икон.* Предприятие или държава, получили концесия. ‹*фр.* concessionnaire›

концѐсия *ж.* (**концесѝонен** *прил.*) *Икон. Юр.* Изключително право, което държава дава на предприятие или друга държава да върши определена стопанска дейност, да експлоатира определени подземни богатства, да събира такси и др. ‹*лат.* concessio 'отстъпка'›

кѝнцлагер *м. Истор.* Концентрационен лагер. ‹от *рус.*›

концлагерѝст *м.* (**концлагерѝстки** *прил.*) Затворник в концлагер. ‹*рус.*›

конч *м.* (кѝнчове *мн.*) *Разг.* Горна част на ботуш или чорап. ‹*тур.* konç›

кончѐрто грѝсо *ср. Муз.* Произведение за няколко солови инструмента и малък оркестър, популярно през XVII и XVIII в. ‹*ит.* concerto grosso›

кончѐто *ср. Истор.* Термин от литературата на Ренесанса, с който се определя основната идея или концепция на произведението; пресилено литературно сравнение, често изненадващо и парадоксално. ‹*ит.* concerto›

конюга̀ция *ж. Биол.* Свързване на два микроорганизма, при което генетичен материал (ДНК) преминава от единия в другия. ‹*лат.* coniugatio 'свързване', 'съединяване'›

конюнктѝв *м. Език.* Подчинително наклонение. ‹*лат.* coniunctīvus›

конюнктѝва *ж. Анат.* Лигавица, която покрива предната повърхност на очната ябълка и вътрешната страна на клепачите. ‹от *лат.* coniunctīvus 'съединителен'›

конюнктивѝт *м. Мед.* Възпаление на конюнктивата. ‹*лат.* coniunctivītis›

конюнктѝра *ж.* (**конюнктѝрен** *прил.*) **1.** Ситуация, създало се положение в определена област, което определя изход, развитие. **2.** *Икон.* Ситуация и условия за развитие на стопанска дейност, които се обуславят главно от цикличните изменения на икономиката и се нюансират от редица икономически, политически, природно-климатични и др. фактори, а също така от кредитната и фискалната политика на държавата. ‹*лат.* coniunctūra›

конѝонкция *ж. Лог.* Логическа операция, образуваща сложно изказване от две изказвания, обединени с логическия съюз *и*. ‹*лат.* coniungo 'съединявам'›

коня̀к *м.* (**коня̀чен** *прил.*) **1.** Високоалкохолна напитка със специфичен вкус и аромат, приготвена чрез дестилация на гроздови сухи вина. **2.** *Разг.* Вид или порция от тази напитка. ‹*фр.* cognac›

Кѝон *м.* В античната митология — един от тринадесетте сина на троянеца Антенор. ‹*гр.*›

кооператѝв *м.* (**кооператѝвен** *прил.*) Кооперация. ‹*фр.* coopératif›

коопера̀тор *м.* Член на кооперация. ‹*лат.* cooperātor 'сътрудник'›

коопера̀ция *ж.* **1.** *Икон.* Производствено, тър-

говско или строително обединение, създадено със средства на кооператорите. **2.** *Истор.* При социализма — трудовокооперативно земеделско стопанство. ‹*лат.* cooperatio›

кооперѝрам *несв.* и *св.* (**кооперѝрам** *ср.*) Обединявам в кооперация. — **кооперирам се.** ‹*нем.* kooperieren›

кооптàция *ж.* Определяне на новите членове на изборен орган по негово решение, без избори. ‹*лат.* cooptatio ⇨ *нем.* Kooptation›

кооптѝрам *несв.* и *св.* (**кооптѝране** *ср.*) Извършвам кооптация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* kooptieren›

координàти *мн.* (координàта *ж.*) (**координàтен** *прил.*) **1.** *Мат.* Величини, които се използват за определяне положението на точка или линия спрямо фиксирана координатна система. **2.** *Прен. Разг.* Сведения за местоположението, местопребиваването на някого. ✧ **Географски координати.** Величини, чрез които се определя положението на точка от земната повърхност (географска ширина и географска дължина). ✧ **Небесни координати.** *Астр.* Величини, чрез които се определя положението на звезди, планети и др. върху небесната сфера. ✧ **Хелиоцентрични координати.** *Астр.* Координати, които определят положението на небесни тела спрямо центъра на Слънцето. ‹*лат.* coordināta›

координатогрàф *м.* Устройство за нанасяне на точки по техните координати върху карта или план. ‹*лат.* + *гр.*›

координатомѐр *м.* Уред за измерване на координатите на точки върху топографска карта с правоъгълна координатна мрежа, както и за нанасяне върху карта на точки по техните координати. ‹*лат.* + *гр.*›

координàтор *м.* **1.** *Ав.* Прибор, който показва на пилота координатите на самолета по време на полет. **2.** *Воен.* Устройство в управляема ракета, торпедо и др., което осигурява точното попадение в целта. **3.** Човек, който координира дейности. ‹*лат.* coordinator›

координàция *ж.* (**координациòнен** *прил.*) **1.** Съгласуване, съчетаване. **2.** *Анат.* Съгласуваност по време, последователност и обем на рефлексните процеси в организма, обикн. на двигателната му дейност. ✧ **Споразумение за координация.** *Икон.* Форма на демократично национално планиране, което в известна степен напомня за френското индикативно планиране. ‹*лат.* coordinatio ⇨ *нем.* Koordination›

координѝрам *несв.* и *св.* (**координѝране** *ср.*) Извършвам координация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* koordinieren›

копàйски *прил.* ✧ **Копайски балсам.** *Биохим.* Течност, получена от стволовете на някои видове тропически дървета, която се е използвала за добиване на лакове. ‹*исп.* или *порт.*›

копàл *м.* *Биохим.* Твърда естествена смола, получавана от някои дървесни видове, която влиза в състава на някои лакове. ‹*исп.* copal›

кòпан *м.* *Диал.* **1.** Бухалка за пране на дрехи. **2.** Чук. **3.** Пън. **4.** Бут, кълка, обикн. на птица, приготвена за ядене. ‹*гр.*›

копанàр и **копанàрин** *м.* (**копанàрски** *прил.*) **1.** *Разг.* Занаятчия, който изработва копани и дървени домакински съдове. **2.** *Диал.* Циганин. ‹от *гр.*›

копанàрство *ср.* Занаят, работа на копанар. ‹от *гр.*›

копàня *ж.* *Разг.* **1.** Издълбан от цяло дърво, обикн. кръгъл, домакински съд. **2.** Съдът, в който сипват храна за животни. ‹от *гр.*›

копѐйка *ж.* Руска монета със стойност 1/100 част от рублата. ‹*рус.* копе́йка›

копѐймънт *м.* *Икон.* Вноска за медицински преглед, равна на един процент от минималната работна заплата. ‹*англ.* co-payment 'съпровождащо, едновременно плащане'›

кòпие *ср.* **1.** Точен препис или снимка на текст, чертеж и др. **2.** Проявена от негатив снимка. **3.** *Изк.* Картина, статуя, ценен предмет — точно повторение на оригинала. **4.** *Прен.* Точно повторение. ‹*лат.* copia 'множество'›

кòпинг *м.* *Психо.* Съвкупност от процесите, които протичат в личността и са насочени към постигането на адаптивност към стреса, към контрол над него, към запазване на работоспособността на фона на стреса; адаптиране, приспособяване, справяне. ‹*англ.* coping›

кòпирайт *м.* *Юр.* Изключително право за печатане, обнародване и продаване на литературна или художествена творба. ‹*англ.* copyright›

копѝрам *несв.* и *св.* (**копѝране** *ср.*) **1.** Правя копие. **2.** *Прен. Разг.* Имитирам, подражавам. ‹*нем.* kopieren›

копѝрен *прил.* Който се използва за копиране. ‹от *нем.* kopieren›

копѝст *м.* *Муз.* Човек, който преписва нотен текст или извлича партиите на различните музикални инструменти от партитура. ‹*фр.* copiste›

кòпла *ж.* *Муз.* Испанска народна песен с четири стиха, изпълнявана с акомпанимент на флейта или китара. ‹*лат.* ⇨ *исп.* copla›

копòй *м.* (**копòйски** *прил.*) **1.** *Остар.* Вид ловно куче. **2.** *Прен.* Шпионин, доносник. **3.** *Разг. Прен.* Ченге. ‹*унг.* ⇨ *рум.*›

кòпра₁ *ж.* *Диал.* Говежди изпражнения, настлани на харман, за да се сушат за гориво. ‹*гр.*›

кòпра₂ *ж.* Месестата част на кокосовия орех, от която се извлича кокосово масло, а кюспе-

то се използва за храна на животните. ‹*мал.*›

копрѐмезис *м. Мед.* Повръщане на фекалии. ‹от *гр.*›

копроду̀кция *ж.* Съвместна продукция. ‹от *лат.*›

копролѝт *м.* **1.** *Мед.* Втвърдени изпражения в дебелото или в правото черво. **2.** *Палеонт.* Вкаменелост от изпражнения на изкопаеми гръбначни животни. ‹*гр.*›

копроцѐсор *м. Инф.* Микропроцесорен чип, който изпълнява специфични задачи, обслужвайки друг процесор. ‹*англ.* coprocessor›

ко̀пти *мн.* (**ко̀птски** *прил.*) *Истор.* Старо население на Египет, приело християнството още през I в. сл. Хр. и запазило вярата си и до днес. ‹от *ар.*›

коптòр *м.* (**коптòрен** *прил.*) **1.** Нехигиенична, схлупена къщурка, в която няма условия за нормален живот. **2.** *Прен.* Тясно жилище или стая, недостатъчни за нормално живеене. ‹*рум.* coptor›

ко̀птски *прил.* Свързан с бита, културата, историята и нравите на коптите. ✧ **Коптски език.** *Истор.* Език от семито-хамитското семейство, който се оформя като литературен ок. I—II в. пр. Хр., а като писмен — въз основа на гръцкото писмо, към което са прибавени седем знака от египетското демотическо писмо. ✧ **Коптско изкуство.** *Истор.* Късно класическо изкуство (IV—VII в.) на коптите, за което най-характерни са резбите върху камък и слонова кост, тъканите и ръкописите с миниатюри, силно повлияни от тенденции в изкуството на Сирия и Близкия изток. ✧ **Коптско писмо.** *Истор.* Буквено писмо, създадено в Египет през II—III в. на основата на гръцката азбука. ‹от *ар.*›

копу̀к *м. Диал.* Сиромах. ‹*тур.* kopuk›

ко̀пула *ж.* **1.** *Биол.* Връзка. **2.** *Език.* Спомагателен глагол, който служи за свързка. ‹*лат.* copula›

копулацио̀нен *прил.* ✧ **Копулационни органи.** *Биол.* Мъжки полови органи. ‹от *лат.* copulatio›

копула̀ция *ж.* (**копулацио̀нен** *прил.*) **1.** *Биол.* Сливане на гаметите на низшите организми (гъби, водорасли и др.). **2.** Полово сношение. **3.** Присаждане, при което калемът и присадката имат еднаква дебелина. ‹*лат.* copulatio›

ко̀пче *ср.* (**ко̀пчен** *прил.*) **1.** Приспособление от пластмаса, дърво, седеф или друг материал, обикн. с кръгла форма и с дупчици за зашиване, което служи за закопчаване на дреха или за украса. **2.** *Разг.* Бутон на уред, апарат, машина. **3.** *Разг.* Клавиш на музикален инструмент. ‹*тур.* kopça›

копчелѝк *м.* Правоъгълно парче плат на предницата на панталон, на което се зашиват копчета. ‹*тур.* kopça›

ко̀ра *ж. Истор.* Скулптура на изправена женска фигура, характерна за гръцкото изкуство от периода на архаиката (от ок. 620 до ок. 500 г. пр. Хр.). ‹от *гр.*›

кора̀ли *мн.* (кора̀л *м.*) (**кора̀лов** *прил.*) **1.** *Зоол.* Морски мешести животни, които се прикрепят към скалите и образуват големи колонии. **2.** Отлагания от нечист калциев карбонат, образуван от твърдите скелети на различните видове морски организми. ‹*гр.* κοράλλιον›

кора̀лов *прил.* ✧ **Коралов остров.** Остров, образуван от отлагания на нечист калциев карбонат.

Кора̀н *м.* (**кора̀нов** и **кора̀нски** *прил.*) Свещена книга на мюсюлманите, която съдържа религиозното учение на Мохамед. ‹*ар.* qur'ān›

корбѐл *м. Архит.* Издаден напред елемент от камък, тухла, дърво и др., който поддържа тежест. ‹*фр.* corbeille›

корвѐт *м.* **корвѐта** *ж.* (**корвѐтен** *прил.*) **1.** *Истор.* Военен платноход, използван през XVIII—XIX в. за разузнавателни и крайсерски операции. **2.** *Мар.* Съвременен боен кораб за охрана на конвои, борба с подводници и противовъздушна отбрана. ‹*ит.* corvetta›

корд *м.* и **ко̀рда** *ж.* (**ко̀рдов** *прил.*) **1.** *Муз.* Струна на музикален инструмент. **2.** Тънка нишка от синтетичен материал. **3.** *Текст.* Тъкан от няколко реда пресукани влакна от памук, пластмаса и др., която се използва за уплътняване и укрепване на автомобилни гуми, за направа на тенисракети и др. ‹*фр.* corde›

кордаѝти *мн. Палеонт.* Изчезнали голосеменни растения, дървета с високи стъбла и големи продълговати листа, от епохата на карбона. ‹от *лат.*›

кордафо̀н *м. Муз.* Инструмент, чиито тонове се произвеждат посредством опънати струни (арфа, китара, цигулка и др.); струнен инструмент. ‹*гр.*›

кордебалѐт *м. Муз.* Танцов ансамбъл (балерини и балетисти), който изпълнява масови танци и участва в масови сцени в балет, опера, оперета и др. ‹*фр.* corps de ballet›

кордекто̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на гласна струна. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

кордѐла *ж.* Дълга, тясна цветна лента от различна материя, използвана за украса. ‹*ит.* cordella›

корделиѐра *ж.* Връв, която францисканските монаси връзват върху расото си. ‹*фр.* cordelière›

корделиѐри *мн.* **1.** Монаси от католическия

орден на францисканците, които носят на кръста си въже с три възела. **2.** *Истор.* Членове на политическия клуб "Общество на правата на човека и гражданите" (1790—1794), които се събирали в сградата на бивш манастир на корделиерите в Париж. ‹*фр.* cordeliers›

кордилѐра *ж. Геогр. Геол.* Всяка непрекъсната верига от скалисти хребети, които се простират на големи разстояния. ‹*исп.* cordillera›

кордилинѐ *ср. Бот.* Растението произхожда от тропическите области на Югоизточна Азия, Бразилия, Нова Зеландия и Австралия, има право стъбло, от което израстват листа с формата на къси мечове или дълги тесни пера и най-различен оттенък (пембени или зелени с розово по края; зелени, изпъстрени по дължината с жълто; тъмно медно-кафеникави и др.) — то дава основната декоративна стойност на кордилинето. Cordyline terminalis/australis/indivisia.

кордѝт *м. Воен.* Взривно вещество, приготвено от целулозен нитрат и нитроглицерол; бездимен барут. ‹*англ.* cordite›

кòрдоба *ж.* Паричната единица на Никарагуа. ‹*исп.* córdoba›

кордòн *м.* (**кордòнен** *прил.*) **1.** *Остар.* Шнур; верижка. **2.** Заграждение от верига, въже, което ограничава достъпа до определено място. **3.** *Прен.* Хора, подредени един до друг като верига, за да ограничат достъпа до определено място. **4.** *Архит.* Горен край на цокъл със спускащи се украшения. **5.** *Мар.* Граница, разделяща територията от акваторията на пристанище. **6.** *Мар.* Част от пристанищно съоръжение по посока на акваторията на пристанище. **7.** *Бот.* Изкуствено създадена чрез опъване и привързване към тел форма на надземна част на дърво или лоза. ‹*фр.* cordon›

кòреком *м.* (**кòрекомски** *прил.*) *Истор.* **1.** Българска държавна търговска организация за продажба на стоки на чужденци и българи в страната срещу чужда валута и благородни метали. **2.** *Разг.* Магазин на тази организация. ‹съкр. от *фр.* Co(mptoir) (de) re(prèsentation) (et de) com(merce)›

корѐктен *прил.* (**корѐктност** *ж.*) **1.** Правилен, образцов. **2.** Почтен, точен, съвестен, безукорен. ‹*лат.* correctus 'оправен'›

коректѝв *м.* **1.** Мерило за правилност. **2.** Частична поправка, изменение. ‹от *лат.* correctus 'поправка'›

корѐктор *м.* (**корѐкторски** *прил.*) Специалист в издателство или в печатница, който отбелязва правописните грешки в набран текст. ‹*англ.* corrector›

корѐкторство *ср.* Занятие, работа на коректор. ‹от *англ.* corrector›

коректу̀ра *ж.* (**коректу̀рен** *прил.*) **1.** Коригиране. **2.** Лист с набран текст, върху който коректорът отбелязва правописните грешки. ‹*лат.* correctūra›

корѐкция *ж.* (**корекциòнен** *прил.*) **1.** Поправка; подобрение. **2.** Поправяне на грешки в набран текст. **3.** Отбелязана в текст поправка. ✧ **Оптическа корекция.** *Архит.* Лека промяна във формата на архитектурен елемент, за да се коригира очевидно увисване или издатина. ‹*лат.* correctio›

корела̀т *м.* (**корелатѝвен** *прил.*) **1.** *Филос.* Понятие, чието съдържание се изяснява при съпоставяне с някои други понятия. **2.** *Език.* Един от членовете на двойка, взаимно обусловени и семиотически зависещи единици на езика. ‹*лат.* correlatīvus›

корелатѝвен *прил.* Съотносителен, взаимно свързан. ✧ **Корелативни задължения.** *Икон.* Взаимозависими задължения на партньорите по търговска сделка. ‹*лат.* correlatīvus ⇨ *англ.* correlative›

корелативѝзъм *м. Филос.* Схващане в теорията на познанието, според което субектът и обектът са съотносителни, неделими и немислими един без друг. ‹*нем.* Korrelativismus›

корела̀ция *ж.* (**корелациòнен** *прил.*) Връзка, взаимозависимост между понятия, явления, функции. ✧ **Множествена корелация.** *Мат.* Степента, до която съществува взаимозависимост между три и повече променливи, като тя се измерва с коефициент на множествена корелация. ‹*лат.* con- 'съ-', 'едновременно' + relatio 'отношение'›

корепетѝтор *м.* (**корепетѝторски** *прил.*) *Муз.* Музикант, който акомпанира (обикн. на пиано) на певци, танцьори и др. по време на репетиции. ‹*нем.* Korrepetitor›

корепетѝция *ж. Муз.* Репетиция на певец, хор, танцьори и др. с корепетитор. ‹от *нем.* korrepetieren›

кореспондѐнт *м.* (**кореспондѐнтски** *прил.*) **1.** Сътрудник и дописник на средство за масово осведомяване. **2.** Чиновник в търговска или банкерска кантора, който води кореспонденцията на фирмата. **3.** *Фин.* Лицето, банката или банкерската къща, с която един търговец или банка е в постоянни бизнесотношения. ✧ **Член-кореспондент.** Звание на член на академия на науките, по-ниско от академик. ‹*фр.* correspondant›

кореспондѐнция *ж.* **1.** Размяна на писма по пощата; преписка. **2.** Пощенски пратки. **3.** Новина за актуално събитие, публикувана във вестник, съобщена по радио или телевизия.

‹*лат.* correspondentia›

кореспондѝрам *несв.* и *св.* (**кореспондѝране** *ср.*) **1.** Водя кореспонденция. **2.** Отговарям, съответствам, хармонирам. ‹*нем.* korrespondieren›

кореферѐнция *ж.* *Език.* Съотнесеност на два (или повече) израза от даден текст към един и същ предмет (денотат /референт). ‹*лат.*›

кориа̀ндър *м.* (**кориа̀ндров** *прил.*) *Бот.* Едногодишно растение от сем. сенникоцветни, от чиито семена се извлича ценно етерично масло. Coriandrum sativum.

коригѝрам *несв.* и *св.* (**коригѝране** *ср.*) Правя корекция. — **коригирам се.** ‹*нем.* korrigieren›

коригѝране *ср.* Поправяне на грешки, за да се подобри нещо. ✧ **Сезонно коригиране.** *Икон.* Елиминиране на сезонните изменения в динамичните редове най-често чрез използване на метода на подвижните средни стойности. ‹от *лат.* corrigere›

коригѝращ *прил.* ✧ **Коригираща реклама.** *Юр.* Реклама, чието излъчване е наложено по законов начин, тя съответства на оригиналната и представлява вид санкция, която поправя неточност, невярно твърдение и под., представени в излъчения преди това аудио-, видео- или текстов продукт.

корѝда *ж.* Бикоборство, борба с бикове. ‹*исп.* corrida 'тичане'›

коридо̀р *м.* (**коридо̀рен** *прил.*) **1.** Тясно дълго помещение, което свързва стаите на един етаж в сграда. **2.** Пътека между купета, каюти, редици със седалки в транспортно средство. **3.** *Спорт.* Пътека за бягане или място за плуване на един състезател. **4.** *Прен.* Ивица за преминаване по суша, въздух или по море, уговорени между две държави. ✧ **Коридорите на властта.** *Прен.* **1.** Вътрешните закономерности или вътрешният живот на управляващите. **2.** Йерархичните степени на властта. ‹*фр.* corridor›

корнѐра *ж.* *Истор.* Малък куриерски платноход от XVIII—XIX в. ‹*ит.* corriere›

корѝна *ж.* *Полигр.* Вид печатарски шрифт. ‹неясно›

корѝнтски *прил.* ✧ **Коринтски капител.** *Истор.* Характерен за древногръцката и римската архитектура капител, богато украсен с акантови листа и спираловидни мотиви. ✧ **Коринтски ордер (стил).** *Истор.* Пищен архитектурен стил в древна Гърция и Рим, за който е характерен коринтският капител. ‹*гр.* ⇨ *лат.* Corinthus›

корифѐй *м.* (**корифѐйски** *прил.*) **1.** *Истор.* Водач на хора в древногръцката драма. **2.** Водещ представител на определена дейност, изтъкнат деец. **3.** *Муз.* В операта — лице, което следи за встъпленията на хора. **4.** *Изк.* Балерина или балетист от кордебалета, който изпълнява кратки солови партии. **5.** *Прен.* Виден представител на науката, изкуството и под. ‹*гр.* κορυφαῖος›

корифѐйство *ср.* Положение на корифей. ‹от *гр.* κορυφαῖος›

корѝя *ж.* *Диал.* Малка гора. ✧ **Церова кория.** Малка горичка от церове. ‹*тур.* koru›

корк *м.* (**ко̀рков** *прил.*) **1.** Гъбовиднен пласт върху кората на някои дървесни видове (средиземноморски дъб, бор, чинар, евкалипт). **2.** Шуплест материал, който се получава от този пласт, използван като изолатор, за направа на тапи, подметки за обувки и др. **3.** *Биол.* Външен слой мъртви клетки върху кората на дърветата, корените и др., който предпазва от изсушаване, прегряване и др. ‹*лат.* cortex 'дъбова кора' ⇨ *англ.* cork›

коркулу̀к *м.* *Диал.* **1.** Парапет. **2.** Спусък на пушка. ‹*тур.* korkuluk›

коркура̀к *м.* *Диал.* Страхливец. ‹от *тур.* korku›

Коркю̀т *м.* *Мит.* В казахската митология — първият шаман, покровител на певците и изобретател на струнните инструменти. ‹*казах.*›

корналѝн *м.* (**корналѝнов** *прил.*) *Минер.* Полускъпоценен камък, вид полупрозрачен тъмночервен ахат, който се използва в бижутерията. ‹*фр.* cornaline›

корнамѝза *ж.* *Муз.* Френски духов инструмент, вид гайда. ‹*фр.* cornemuse›

ко̀рнер$_1$ *м.* *Спорт.* Във футбола — ъглов удар. ‹*англ.* corner 'ъгъл'›

ко̀рнер$_2$ *м.* *Фин.* Планомерно изкупуване на ценни книжа от даден вид от група договорили се брокери, за да получат възможност да диктуват курсовете им. ‹*англ.* corner›

корнѐт$_1$ *м.* (**корнѐтов** *прил.*) *Муз.* Меден духов музикален инструмент, който се използва предимно в духовите оркестри. ‹*фр.* cornet›

корнѐт$_2$ *м.* (**корнѐтски** *прил.*) *Истор.* **1.** В Руската империя — първи офицерски чин в кавалерията. **2.** Офицер с такъв чин. ‹*фр.* cornette›

корнѐт-а-пистѝн *м.* *Муз.* Меден духов инструмент, който се използва в духовите и в симфоничните оркестри. ‹*фр.* cornet à pistons›

корнетѝно *ср.* (**корнетѝнов** *прил.*) *Муз.* Малък корнет$_1$. ‹*ит.* cornettino›

корнетѝст *м.* Музикант, който свири на корнет$_1$. ‹*фр.* cornettiste›

корнѐя *ж.* *Анат.* Прозрачната кръгла част на предната повърхност на очната ябълка; роговица. ‹*лат.* cornea›

корнѝз *м.* **1.** *Архит.* Издаден напред архитектурен профил, който обхваща най-горната част на сградата и отвежда дъждовната

вода встрани от стената под него. 2. *Архит.* Най-горната част на пиедестал. 3. *Архит.* Вътрешна орнаментална украса, която обгражда стените на стая и свързва стената с тавана. 4. Метална или дървена релса за окачване на завеси, пердета и под., поставена над прозорец. ‹от *гр.* κορωνίς 'завършек'›

корни́т *м.* (**корни́тов** *прил.*) Вещество, получено от пресовани отпадъци от рог, от което се произвеждат галантерийни стоки. ‹от *лат.* cornu 'рог'›

корнишо́ни *мн.* (корнишо́н *м.*) *Сел.-ст.* Сорт дребни и пъпчиви краставици. ‹*фр.* cornichon›

корнпапи́р *м.* Хартия със специално покритие, която се използва в литографията. ‹*нем.* Kornpapier›

ко́рнфлейкс *мн.* Вид хрупкави царевични люспици, които се консумират обикн. с мляко, захар и под. ‹*англ.* cornflakes›

ко́рнцанг *м.* 1. *Мед.* Вид медицински назъбени клещи. 2. Златарски или часовникарски щипци. ‹*нем.* Kornzange›

корози́рам и **кородѝрам** *несв.* и *св.* (**корози́ране** и **кородѝране** *ср.*) Поддавам се на корозия, разяждам се. ‹*лат.* corrodere›

коро́зия *ж.* (**корози́вен, коро́зиен** и **корозио́нен** *прил.*) *Хим.* Повърхностна химична реакция (особено с метали), която протича под действието на влага, въздух или химикали. ‹*лат.* corrosio 'разяждане'›

коро́на *ж.* (**коро́нен** *прил.*) 1. Богатоукрасен накит за глава, обикн. изработен във форма на венец от благороден метал, който се носи като символ на властта. 2. *Прен.* Монарх. 3. *Прен.* Горната част на дърво с клоните и листата. 4. *Астр.* Бял неправилен ореол около Слънцето, който се вижда по време на пълно слънчево затъмнение. 5. *Физ.* Явление, при което се получава светене около проводниците за високо напрежение вследствие йонизирането на въздуха около тях. 6. *Архит.* Висящ свещник, направен от един или повече обръчи, в които са вградени кандила или гнезда за свещи. 7. *Архит.* Най-високата точка на арка. 8. *Истор.* В готическата архитектура — голямо, кръгло вътрешно пространство, заобиколено с прозорци. ‹*лат.* corōna›

корона́рен *прил.* ✧ **Коронарни кръвоносни съдове.** *Анат.* Кръвоносни съдове, които снабдяват сърцето с обогатена с кислород кръв. ✧ **Коронарно заболяване.** *Мед.* Заболяване на коронарните кръвоносни съдове. ‹от *лат.* coronarius›

корона́ция *ж.* Тържествен ритуал за възлагане на короната като символ на властта на монарх при възкачването му на престола; коронясване. ‹*лат.* coronatio›

коро́нен *прил.* ✧ **Коронен съвет.** *Полит.* В монархическа държава — съвет от политици, министри и др., председателстван от монарха. ✧ **Коронен разряд.** *Физ.* Светещ разряд, който се появява около повърхността на електрически проводник, дължащ се на йонизацията на въздуха. ‹от *лат.* corōna›

коро́нка *ж.* 1. Малка корона. 2. *Анат.* Външната част на зъб, покрита с емайл. 3. *Мед.* Обвивка от изкуствен материал, поставена на повреден зъб, за да го предпази или да задържа протеза. ‹от *лат.* corōna›

короно́вам *несв.* и *св.* (**короно́ване** *ср.*) Извършвам коронация; коронясвам. ‹от *лат.* corōna›

короно́ван *прил.* 1. Който е с корона на главата. 2. Който има царска или кралска власт. ✧ **Коронована глава (особа).** Монарх. ‹от *лат.* corōna›

коронограф *м.* *Астр.* Уред за заснемане на слънчевата корона. ‹*фр.* coronographe›

коронясвам *несв.* и **коронясам** *св.* (**коронясване** *ср.*) Извършвам коронация; короновам. — **коронясвам се.** ‹от *лат.* coronare 'увенчавам'›

корпи́ли *мн.* *Истор.* Членове на тракийско племе, чийто земи се простирали на изток по долното течение на р. Хеброс (дн. Марица). ‹*гр.*›

корпи́я *ж.* *Остар.* Разчесано платно, използвано за превръзки. ‹*лат.* carpia›

корпорати́вен *прил.* Сдружен, обединен; акционерен. ✧ **Корпоративен данък.** *Икон.* Обособен данък върху фирми, чието преимущество е в по-лесното му събиране в сравнение с данъка върху дохода, приложен едновременно за лица и за фирми. ✧ **Корпоративна държава.** *Икон.* Държава, намираща се под значителното влияние на относително малко на брой големи фирми и профсъюзи, които съвместно, със съдействието на правителството, вземат основните икономически решения за управлението на икономиката. ✧ **Корпоративна реклама.** Реклама, която представя организация или компания като цяло, а не отделни нейни стоки или услуги. ‹*лат.* corporativus ⇨ *англ.* corporate›

корпора́ция *ж.* (**корпорати́вен** *прил.*) 1. *Икон.* В САЩ — акционерно дружество. 2. *Икон.* Сдружение, обединение най-често като организационна форма на монополите. 3. Обществено сдружение на хора с общи интереси, което има права на юридическо лице. ✧ **Мултинационална корпорация.** *Икон.*

Международна фирма, която произвежда стоки и услуги в няколко страни, без основното ѝ производство да е концентрирано в една страна. ‹*лат.* corporatio ⇨ *англ.* corporation›

корпулѐнтен *прил.* (**корпулѐнтност** *ж.*) Който е с едро телосложение; снажен. ‹*лат.* corpulens›

корпулѐнция *ж.* *Физиол.* Едро телосложение, снажност. ‹*лат.* corpulentia›

кòрпус$_1$ *м.* (**кòрпусен** *прил.*) **1.** Тяло (на човек или животно). **2.** Тяло, основна част (на машина, сграда и др.). **3.** Обвивка на машина, механизъм и под. **4.** Отделна сграда в комплекс от сгради или обособена част от голяма сграда. **5.** *Воен.* Голямо войсково поделение. **6.** Всички лица от една специалност или с еднакво обществено положение. **7.** Пълно събрание на текстове. ✧ **Дипломатически корпус.** *Дипл.* Дипломатическите представители, акредитирани в определена страна, като цяло. ✧ **Еничарски корпус.** *Истор.* Корпус от платена пехота, създаден по времето на султан Мурад I, който се дели на орти, ликвидиран през 1826 г. от султан Махмуд II, което дава възможност за начало на реформи в Османската империя. ‹*лат.* corpus 'тяло'›

кòрпус$_2$ *м.* (**кòрпусен** *прил.*) *Остар. Полигр.* Вид печатарски шрифт; гармонд. ‹*лат.* corpus›

корпу̀скула *ж.* (**корпускулàрен** и **корпу̀скулен** *прил.*) **1.** *Физ.* Частица от материя. **2.** *Мед.* Малка частица, клетка или маса от тъкан. ‹*лат.* corpusculum 'телце'›

корпускулàрен и **корпу̀скулен** *прил.* Който е подобен на малка частица; дребен, малък. ✧ **Корпускуларна теория.** *Физ.* Теория, според която светлината се състои от малки, бързодвижещи се корпускули. ‹от *лат.* corpusculum 'телце'›

корсàж *м.* (**корсàжен** *прил.*) **1.** Горната част от рязана в талията рокля без ръкавите. **2.** Самостоятелна част от дамско бельо с такава форма. ‹*фр.* corsage›

корсàк *м.* *Зоол.* Лисица, значително по-дребна от обикновената, разпространена в Европа и Азия. Vulpes corsak. ‹*лат.*›

корсàр *м.* (**корсàрски** *прил.*) *Истор.* Морски разбойник, пират. ‹*ит.* corsaro›

корсàрство *ср.* Занятие на корсар; пиратство. ‹от *ит.* corsaro›

корселѐ *ср.* Тясна плътна лента, която се пришива към вътрешната страна на горния край на дамска пола. ‹*фр.* corselet›

корсѐт *м.* (**корсѐтен** *прил.*) **1.** Широк еластичен колан или вид гащи за пристягане на тялото. **2.** *Мед.* Твърд бандаж, който държи изправена горната част на тялото. ‹*фр.* corset›

корт *м.* *Спорт.* Игрище за тенис. ‹*англ.* court›

кортѐж *м.* **1.** Тържествено шествие, процесия. **2.** Група от хора, които придружават високопоставено лице. ‹*фр.* cortège›

кòртекс *м.* *Анат.* Външната част на орган, разположена непосредствено под неговата капсула или външна мембрана. ‹*лат.* cortex›

кортѐси *мн.* **1.** *Истор.* Представително събрание на различните съсловия в средновековните държави на Пиренейския полуостров. **2.** Парламентът на Кралство Испания днес. ‹*исп.* corte 'кралски двор'›

кортизòн *м.* (**кортизòнов** *прил.*) **1.** *Биохим.* Един от хормоните, секретирани от надбъбречната жлеза. **2.** *Мед.* Изкуствено получен такъв хормон, с който се лекуват ревматизъм, алергии и др. ‹*фр.* cortisone›

кòртик *м.* (**кòртиков** *прил.*) Къс и тесен нож, част от парадната униформа на офицери или курсанти във военни училища. ‹от *перс.* kārd 'нож'›

кортикàлен *прил.* *Мед.* Който се отнася до периферията на орган. ‹*лат.* cortex 'кора' ⇨ *фр.* cortical›

кортикостероѝди *мн.* (**кортикостероѝд** *м.*) *Биохим.* Хормони, секретирани от надбъбречната жлеза, които регулират обмяната на веществата в организма. ‹от *лат.*›

коруджѝя *м.* (**коруджѝйски** *прил.*) *Диал.* Горски надзирател; пазач, пъдар. ‹*тур.* korucu›

корумпѝрам *несв.* и *св.* (**корумпѝране** *ср.*) Подкупвам длъжностно лице. — **корумпирам се.** ‹*лат.* corrumpo›

корумпѝран *прил.* (**корумпѝраност** *ж.*) **1.** Който приема пари, материални облаги за услуги, които прави, възползвайки се от служебното си положение. **2.** Който се характеризира с корупция. ‹от *лат.* corrumpo›

корýнд *м.* (**корýндов** *прил.*) *Минер.* Природен алуминиев оксид, кристал с голяма твърдост, някои от разновидностите на който са скъпоценни камъни (рубин, сапфир). ‹от *тамилски* kurundan 'рубин'›

корýпция *ж.* Подкупничество, продажност на длъжностни лица. ‹*лат.* corruptio›

кос *прил.* Полегат, наклонен, не отвесен. ‹*рус.*›

кòса *ж.* *Антроп.* Народност в ЮАР, Капската провинция (ок. 5 600 000 души), чиито представители са скотовъдци, ловци или работят в промишлените предприятия на големите градове.

кòсвен *прил.* **1.** Заобиколен, непряк, опосредстван. **2.** *Остар.* Кос. ✧ **Косвен въпрос.** *Език.* Непряк въпрос. ‹*рус.*›

кòсвено *нареч.* **1.** По заобиколен начин, не

направо. **2.** *Остар.* Косо. ‹*рус.*›

косека̀нс *м.* (**косека̀нсов** *прил.*) *Геом.* Тригонометрична функция на острия ъгъл в правоъгълен триъгълник, която изразява отношението на хипотенузата към срещулежащия катет. ‹*лат.* cosecans›

ко̀синус *м.* (**ко̀синусов** *прил.*) *Геом.* Тригонометрична функция на острия ъгъл в правоъгълния триъгълник, която изразява отношението на прилежащия към него катет към хипотенузата. ‹*лат.* cosinus›

косинусо̀ида *ж.* (**косинусо̀иден** *прил.*) *Геом.* Плоска крива линия, графика на функцията. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

косѝтро *ср.* (**косѝтрен** *прил.*) *Диал.* **1.** Олово. **2.** Калай. ‹*гр.*›

коскоджà *неизм. Разг.* **1.** Като *прил.* Твърде голям. **2.** Като *нареч.* Твърде много, доста. ‹*тур.* koskoca›

космѝчен и **космѝчески** *прил.* **1.** Който се отнася до Космоса; всемирен. **2.** *Прен. Пренебр.* Изключително голям. ✧ **Космическа совалка.** Летателен апарат за полет в Космоса, който се завръща на Земята и може да лети отново. ✧ **Космическа сонда.** Ракета с реактивно задвижване, която има достатъчно висока скорост, за да може да напусне земната атмосфера, използвана за провеждане на измервания в Слънчевата система, които не може да се направят чрез наблюдения от Земята. ✧ **Космическа станция.** Космически апарат, движещ се в орбита около Земята, който извършва научни наблюдения и изследвания. ✧ **Космически лъчи.** *Физ.* Лъчение с голяма енергия, което пада върху Земята от космичното пространство и се състои главно или изцяло от заредени частици. ‹от *гр.* κόσμος›

ко̀смо- *представка.* В сложни думи със значение 'космически', напр. *космодрум*, *космонавтика*. ‹от *гр.* κόσμος›

космого̀ния *ж.* (**космогонѝчен** и **космогонѝчески** *прил.*) **1.** *Астр.* Наука за природата на небесните тела, за образуването на планетите, звездите и галактиките. **2.** *Мит.* Разказ за сътворението на света, който съществува в митологията на всеки народ, винаги придружен от теомахии, гигантомахии, невероятни схватки и хаос. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + γονή 'раждане'›

космогра̀ф *м. Остар.* Специалист по космография. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + γράφω 'пиша'›

космогра̀фия *ж.* (**космогра̀фски** *прил.*) *Остар.* Общи сведения по астрономия, физическа география и геология. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + γράφω 'пиша'›

космодро̀м и **космодру̀м** *м.* База за изстрелване на космически ракети и изкуствени спътници, която включва стартова площадка със съоръжения за изстрелване, център за управление на полетите и др. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + δρόμος 'място за бягане'›

космолѐт *м.* Във фантастичната и научнопопулярната литература — космически кораб. ‹*гр.*›

космоло̀г *м.* Учен, специалист по космология. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + λόγος 'наука'›

космоло̀гия *ж.* (**космологѝчески** *прил.*) Наука за природата, произхода и историята на Вселената. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + λόγος 'наука'›

космона̀вт *м.* (**космона̀втски** *прил.*) Човек, който извършва полет в Космоса. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

космона̀втика *ж.* Наука, която изследва възможностите за полети в Космоса и самите полети извън земната атмосфера. ‹от *гр.* κόσμος 'вселена' + ναυτική 'мореплаване'›

космопла̀н *м.* Космолет. ‹*фр.* + *гр.*›

космополѝт *м.* (**космополѝтен, космополитѝчен** и **космополитѝчески** *прил.*) **1.** Привърженик на космополитизма. **2.** *Биол.* Животно или растение, което е разпространено по цялото земно кълбо. ‹от *гр.* κοσμοπολίτης 'гражданин на света'›

космополитѝзъм *м.* (**космополитѝчен** и **космополитѝчески** *прил.*) Идеология на т. нар. "световно гражданство", която проповядва отказ от националните традиции и култура и отрича националния и държавния суверенитет. ‹*гр.* ⇨ *фр.* cosmopolitisme›

космополитѝчен *прил.* (**космополитѝчност** *ж.*) **1.** Космополитен. **2.** Който се отнася до цялата земя. ‹от *фр.* cosmopolitisme›

ко̀смос *м.* **1.** Целият съществуващ свят, Вселената. **2.** Тази част от Вселената, която се намира извън земната атмосфера и има много ниска плътност на материята. ‹*гр.* κόσμος›

космотеоло̀гия *ж.* (**космотеологѝчен** и **космотеологѝчески** *прил.*) *Рел.* Учение за света като Божие творение. ‹*гр.*›

космотро̀н *м.* (**космотро̀нен** *прил.*) *Физ.* Протонен ускорител, чийто пръстеновиден електромагнит е с много големи размери. ‹от *гр.*›

ко̀со *нареч.* **1.** Напреки. **2.** Под наклон, полегато. ‹*рус.*›

коста̀лгия *ж.* (**коста̀лен** *прил.*) *Мед.* Болка в ребрата. ‹*гр.*›

ко̀ствам и **ко̀стувам** *несв.* Струвам. — **коства (ми).** ‹*лат.* co(n)sto ⇨ *нем.* kosten›

костѝсвам *св.* и **костѝсам** *св. Диал.* Притежавам определена стойност, струвам. ‹*гр.*›

костю̀ем *прил.* ✧ **Костуема разлика.** *Фин.* Добавка към средните преки разходи за покри-

ване на непреките разходи и осигуряване на нормално ниво на чиста печалба в условията на ценообразуване по пълни разходи. ✧ **Костуема цена.** *Икон.* Цена, образувана от производствените разходи, в която не е включена печалбата. ‹от *нем.*›

костумбрѝзъм *м. Истор.* Литературно течение в Испания и латино-американските държави през XIX в., което прославя националната самобитност и идеализира патриархалните обичаи. ‹*исп.* costumbrismo 'битовизъм'›

костю̀м *м.* (**костю̀мен** *прил.*) **1.** Комплект връхно мъжко или дамско облекло, който се състои от панталон или пола и сако. **2.** Комплект дрехи, подбрани да се носят заедно или изобщо дрехи. **3.** Носия. ‹*фр.* costume›

костюмиѐр *м.* (**костюмиѐрски** *прил.*) Театрален работник, който се грижи за костюмите на артистите. ‹*фр.* costumier›

костюмѝрам *несв.* и *св.* (**костюмѝране** *ср.*) Обличам с театрален костюм. — **костюмирам се.** ‹*фр.* costumer›

ко̀та *ж.* **1.** Височина на точка, измерена от даден хоризонт. **2.** В топографията — цифра, която изразява разликата между две нива при нивелация. **3.** *Геод.* Височината на една точка по отношение на основната величина. **4.** *Фин.* Таблица за курсовете на движимите ценности и стоки. ‹*лат.* quota ⇨ *фр.* cote›

кота̀нгенс *м.* (**кота̀нгенсов** *прил.*) *Геом.* Функция на остър ъгъл, която се определя от отношението на прилежащия към този ъгъл катет към срещулежащия катет. ‹*лат.* cum 'с' + tangens 'допиращ'›

котѐдж *м.* **1.** Малка сграда. **2.** Извънградска къща, вила. ‹*англ.* cottage›

котерѝйност *ж.* Користност. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

котѐрия *ж.* (**котерѝен** *прил.*) **1.** *Истор.* В Западна Европа през Средновековието — отряд въоръжени наемници. **2.** Група от хора, които използват държавната власт за користни цели. ‹*фр.* coterie›

ко̀тик *м.* (**ко̀тиков** *прил.*) *Зоол.* Ушат тюлен, който обитава северните части на Тихия океан. Callorhinus ursinus. ‹*рус.* ко́тик›

котѝл *м. Истор.* Антична гръцка дълбока чаша с две дръжки. ‹*гр.*›

котиледо̀н *м.* (**котиледо̀нов** *прил.*) *Биол.* Първият лист, образуван при развитието на зародиш от семе. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

котилоза̀ври *мн.* (котилоза̀вър *м.*) (**котилоза̀върски** *прил.*) *Палеонт.* Подклас изкопаеми влечуги, живяли през карбона. Cotylosauria. ‹от *гр.*›

котильо̀н *м. Истор.* Старинен бален танц, особено популярен през XVIII в. ‹*фр.* cotillon›

котѝрам *несв.* и *св.* (**котѝране** *ср.*) *Фин.* Фиксирам борсова цена на ценни книжа, стоки и др. — **котирам се.** ‹*фр.* coter›

котѝране *ср.* и **котиро̀вка** *ж.* **1.** *Фин.* Покупкопродажба на валута. **2.** *Фин.* Метод за определяне на валутните курсове. **3.** *Прен.* Определена оценка, давана за някого от общество, група хора, отделен човек и под. ‹от *фр.* coter›

котлѐт *м. Кул.* Свинска или говежда пържола с реброто. ‹*фр.* côtelette›

котло̀н *м.* **1.** *Ел.* Домакински нагревателен уред за приготвяне на храна. **2.** *Разг.* Нагряваща се плоча на електрическа готварска печка. ‹*унг.* katlan ⇨ *рум.* cotlon›

котма̀ч *м.* **1.** Последното, най-гъсто мляко от овцете. **2.** Ястие, приготвено от сгъстено овче мляко. ‹*тур.*›

котониза̀ция *ж.* (**котонизацио̀нен** *прил.*) *Текст.* Механична или химична обработка на ликови влакна, в резултат на която се получава котонин. ‹*фр.* coton 'памук'›

котонизѝрам *несв.* и *св.* (**котонизѝране** *ср.*) Подлагам ликови влакна на котонизация. ‹*фр.* coton 'памук'›

котонѝн *м.* (**котонѝнов** *прил.*) *Текст.* Котонизирани ликови влакна, подобни на памук. ‹от *фр.* coton›

Ко̀травей *ж. Мит.* В дравидската митология — богиня на войната, лова и победата.

коту̀рни *мн.* (коту̀рна *ж.*) *Истор.* В античния театър — специални обувки с много дебели подметки, които трагическите актьори обували по време на представление. ‹*гр.* κόθορνος›

ко̀уд *м. Истор.* Изкуствен камък, получен чрез леене и използван като материал за скулптурна и архитектурна украса в Англия от 1770 до 1820 г., наречен по името на г-жа Е. Коуд, собственичка на лондонската фирма, която го произвеждала. ‹от *англ.* собств.›

коу̀ш *м.* В корабостроенето — специална рамка от метал или пластмаса за предпазване на триещи се части от скъсване. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

коф *м. Истор.* Малък платноход за крайбрежни плавания, използван в Холандия през XVI—XIX в. ‹*хол.*›

ко̀фа *ж.* Ламаринен или пластмасов съд за носене и съхраняване на течности или за вадене на вода от кладенец. ‹*ит.* coffa 'кошница'›

кофа̀р *м.* Катинар. ‹*фр.* coffre›

кофѐин *м.* (**кофѐинов** *прил.*) *Биохим.* Алкалоид, който се съдържа в зърната на кафето и в листата на чая и има стимулиращ ефект, особено върху централната нервна система. ‹*лат.* coffeinum›

кофенàл *м. Фарм.* Лекарство за обезболяване и за понижаване на температурата, което съдържа голяма доза кофеин.

кофердàм *м.* (**кофердàмен** *прил.*) **1.** *Мар.* Тесен, непроницаем отсек в кораб, използван за изолиране едно от друго на помещения с различно предназначение. **2.** *Мед.* Гумена или каучукова преграда, която се използва за изолиране на един или повече зъби по време на третирането им. ‹*англ.* cofferdam›

кòфермент *м.* (**кòферментен** *прил.*) *Биохим.* Органично съединение, което заедно с белтъчина образува молекуа на фермент; коензим. ‹*лат.*›

кофрàж *м.* (**кофрàжен** *прил.*) *Строит.* Дървена или метална обшивка, в която се налива бетон, за да се втвърди в желаната форма. ‹*фр.* coffrage›

кофражѝст *м.* (**кофражѝстки** *прил.*) Строителен работник, специалист по изработване на кофраж. ‹*фр.* coffragiste›

кофтгàри *ср. Изк.* **1.** Техника за украсяване на изделия от желязо или стомана с инкрустация от благородни метали. **2.** Техника за украсяване на изделия от желязо или стомана със залепване на метално фолио. ‹*перс.*›

кòфти$_1$ *прил. Жарг.* Лош, отвратителен. ‹*тур.* kofti 'лъжлив', 'измислен'›

кòфти$_2$ *нареч. Жарг.* Лошо, зле. ‹*тур.* kofti›

кохѐзия *ж.* (**кохезѝонен** *прил.*) **1.** *Хим. Физ.* Сила на привличане, на сцепление между молекулите на едно вещество. **2.** Свързаност, сцепление. ‹*лат.* cohaereo 'намирам се във връзка' ⇨ *фр.* cohésion›

кохерѐнтен *прил.* **1.** *Физ.* Който става едновременно, съгласувано, в съответствие с друг. **2.** Съгласуван, последователен и взаимозависим. ✧ **Кохерентни единици.** Система от измервателни единици, при която частното или произведението на две единици от системата дава единицата на резултантната величина. ‹от *лат.* cohaerentia›

кохерѐнтност и **кохерѐнция** *ж.* **1.** *Физ.* Съгласувано по време протичане на два или повече случайни процеса; кохеренция. **2.** Съгласуваност, взаимна обусловеност. ‹*лат.* cohaerentia›

кохинѝл *м. Биохим.* Естествено червено багрило, което се получава от изсушеното тяло на насекомото Coccus cacti. ‹от *исп.*›

кохлѐа *ж. Анат.* Спираловиден орган на лабиринта на ухото, който осъществява възприятието и анализа на звука. ‹*лат.*›

кохòрта *ж.* (**кохòртен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древен Рим — войсково поделение, десета част от легион. **2.** *Прен.* Група от хора с общи интереси. ‹*лат.* cohortis›

коч *м. Диал.* **1.** Пръч, нескопен овен. **2.** *Прен. Разг. Пренебр.* Стар ерген, който задиря млади момичета. ‹*тур.* koç›

кочѐрма *ж. Истор.* Едномачтов платноход използван в турския флот. ‹*тур.*›

кòчи *прил.* Който се отнася до коч.

кочѝя *ж.* **1.** Колесница, каляска. **2.** Каруца, покрита с чергило. ‹*унг.* kocsi›

кочиѝш *м.* (**кочиѝшки** *прил.*) Човек, който кара колесница, каляска. ‹*унг.* kocsis›

кошенѝл *м. Хим.* Органично багрило, извличано от изсушените женски насекоми на вида Coccus cacti, които живеят в Централна и Южна Америка. ‹*фр.* cochenille 'боя'›

кошмà *ж. Лит.* Поетичен жанр в литературата на тюркоезичните средноазиатски народи. ‹*тюркски*›

кошмàр *м.* (**кошмàрен** *прил.*) **1.** Ужасяващо, мъчително съновидение. **2.** Угнетяващи, отвратителни мисли или преживявания. ‹*фр.* cauchemar›

кошмàрно *нареч.* **1.** Като кошмар; ужасно. **2.** Извънрено много, изключително. ‹от *фр.* cauchemar›

крàак *м. Истор.* Синьо-бял китайски порцелан от края на XVI и XVII в., предназначен за износ. ‹*хол.*›

крàал *м.* Селище на скотовъдците в Южна Африка — построени в кръг къщи, които във вътрешността оформят своеобразен площад, където се събира добитъкът, обикн. отвън са оградени с плет. ‹от *порт.* curral 'стопански двор; обор' ⇨ *хол.* kraal›

краб *м.* (**крàбов** *прил.*) *Зоол.* Десетокрак рак, живеещ в морски и сладки води и на сушата. Callinestes sapidus. ‹*хол.* krab›

крàббот *м. Мар.* Общо название на морски плавателни съдове, използвани за риболов и лов на молюски, омари и т. н. ‹*англ.* crabboat›

крàер *м. Истор.* Товарен платноход с плоско дъно, разпространен през XIV—XIX в. в Балтийско и Северно море. ‹*хол.*›

крàйвец *м. Диал.* Скитник, крадец. ‹*рум.*›

крàйцер$_1$ *м.* (**крàйцерски** *прил.*) *Воен. Мар.* Силно въоръжен боен кораб за водене на морски бой и за защита на десантни кораби и операции. ‹*хол.*›

крàйцер$_2$ *м. Истор.* Дребна австрийска монета, равна на 1/60 част от кроната и на 1/100 от гулдена, в обращение до края на XIX в. ‹*нем.* Kreuzer 'кръстосвач'›

кракатоà *ж. Метеор.* Източен вятър в екваториалната стратосфера. ‹*индонез.*›

кракелѐ *ср.* **1.** Напукване. **2.** Вид стъкло с напуквания. ‹*фр.* craquelé›

кракелюр *м.* **1.** Напукване. **2.** *Изк.* Мрежа от

фини пукнатини, която покрива повърхността на стара картина с маслени бои, използвана за установяване автентичността на картината. ‹*фр.* craquelure›

кра̀кер *м. Инф.* Потребител, който се опитва да получи непозволен достъп до мрежа или компютърна система. ‹*англ.* cracker›

краковя̀к *м.* **1.** Старинен полски народен танц с бърз темп. **2.** Весели сватбени стихове от полската народна поезия. ‹*пол.* krakowiak›

крал *м.* (**кра̀лски** *прил.*) **1.** Титла на владетел в някои монархически страни. **2.** Монарх с такава титла. **3.** *Прен.* Едър собственик, монополист в отрасъл на промишлеността или в търговията. **4.** *Прен.* Най-изявен представител в определена област или дейност. ‹от *лат.* собств. Carolus›

кра̀лство *ср.* Монархическа държава, управлявана от крал. ‹от *лат.* собств. Carolus›

кра̀мбе *ср. Бот.* Едногодишно маслодайно растение от сем. кръстоцветни, чиято родина е Етиопия. Crambe abyssinica. ‹*лат.*›

кра̀мпа *ж. Мед.* Продължително болезнено съкращение на мускул. ‹*нем.* Krampe›

крампо̀н *м.* **1.** *Техн.* Скоба. **2.** *Мед.* Нит за зъбна протеза. ‹*фр.* crampon›

крампф *м.* **1.** Медицинска скоба. **2.** *Мед.* Свиване на сухожилие. ‹*нем.* Krampf›

кран$_1$ *м. Техн.* Приспособление за пускане и спиране на течност или газ от резервоар или тръба. ‹*хол.* kraan›

кран$_2$ *м. Техн.* Машина за повдигане и преместване на товари; товароподемна машина. ‹*нем.* Krahn›

кран$_3$ *м.* Сребърна монета в Иран, равна на 1/10 от тумана, в обращение до 1930 г. ‹*перс.*›

кра̀нец *м. Мар.* Приспособление, използвано като буфер, за поемане на удари или търкания между бордовете на прилепнали към кея или към други бордове кораби. ‹*хол.* krans›

краниа̀лен *прил. Анат.* **1.** Черепен. **2.** Който е разположен откъм главата. ‹*гр.* ⇨ *лат.* craniālis›

краниоло̀г *м.* (**краниоло̀жки** *прил.*) Специалист по краниология. ‹от *гр.* κρανίον 'череп' + λόγος 'наука'›

краниоло̀гия *ж.* (**краниологѝчен** и **краниологѝчески** *прил.*) Раздел от сравнителната анатомия, в който се изучават особеностите в строежа на черепите. ‹от *гр.* κρανίον 'череп' + λόγος 'наука'›

краниомѐтрия *ж.* (**краниометрѝчен** и **краниометрѝчески** *прил.*) Измерване на черепа. ‹от *гр.* κρανίον 'череп' + μετρέω 'меря'›

краниопа̀г *м. Мед.* Сиамски близнаци, свързани в главите; дицефал. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

кранностено̀за *ж. Мед.* Преждевременно затваряне на шевовете между черепните кости по време на ембрионалното развитие. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

крап *м.* (**кра̀пов** *прил.*) **1.** *Бот.* Многогодишно растение от сем. маренови. **2.** *Биохим.* Червено багрило, добивано от корените на това растение. ‹*нем.* Krapp›

кра̀ска *ж.* **1.** Багра, цвят, тон. **2.** Багрило, боя. **3.** *Прен.* Само *мн.* Тонове, колорит. ✧ **Сгъстявам краските.** *Разг.* Преувеличавам лошите качества, страни на нещо. ‹*рус.*›

красноармеец *м.* (**красноармейски** *прил.*) *Истор.* Войник или офицер от Червената армия; червеноармеец. ‹*рус.* красноармеец›

кра̀тен *прил.* (**кра̀тност** *ж.*) *Мат.* За число — което може да се дели без остатък на друго число. ‹*рус.*›

кра̀тер *м.* **1.** *Геол.* Отвор на върха или по склоновете на вулкан, през който се изхвърля лавата. **2.** Конусовидна дупка в земята, образувана при падането на метеорит. **3.** *Астр.* Пръстеновидни планини, открити на повърхността на Луната и някои планети. **4.** *Истор.* Античен гръцки съд за смесване на вино и вода, който има полусферичен корпус и широко гърло. ✧ **Метеоритен кратер.** *Геол.* Чашковиден глух отвор в повърхността на планетарната кора, обрамчен с вал от изхвърлената при удара маса. ‹от *гр.* κρατήρ 'голяма чаша'›

краурóза *ж. Мед.* Смаляване (атрофия) на част от тялото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

кра̀уч *м. Спорт.* **1.** В бокса — ниска стойка, сгънато положение в бокса. **2.** В скиспорта — наведено положение при спускане. ‹*англ.* crouch 'сгъвам се'›

крафтцелуло̀за *ж.* (**крафтцелуло̀зен** *прил.*) Дълговлакнеста сулфатна целулоза, от която се произвежда хартия за опаковане. ‹*нем.* Kraftzellulose›

крах *м.* **1.** *Икон.* Рязък спад на цените на стоките, на курса на ценните книжа и валутите. **2.** Банкрут, фалит. **3.** *Прен.* Пълен провал, катастрофа. ‹*нем.* Krach›

крахт *м. Диал.* **1.** Глашатай. **2.** Клисар. ‹*гр.*›

краш *м.* **1.** *Икон.* Борсов провал, рязко спадане курса на ценни книжа. **2.** Фалит, крах. ‹*англ.* crash›

креа̀нс *м.* и **креа̀нса** *ж. Фин.* Парично вземане, което прави кредитор от длъжник. ‹*фр.* créance›

креатѝвен *прил.* ✧ **Креативна абстракция.** *Изк.* Термин, възприет от голяма група художници, работещи в областта на абстрактното изкуство в Париж през 40-те год. на XX в. ‹*фр.* créatif›

креатѝвност *ж.* (**креатѝвен** *прил.*) Пораждаща способност, основна характеристика на творческата личност, процес, продукт. ‹от *фр.* créatif›

креатѝн *м. Биохим.* Азотосъдържаща органична киселина, продукт на белтъчния метаболизъм, която се съдържа в мускулите. ‹*гр.* ⇨ *фр.* créatine›

креатинàза *ж. Биохим.* Ензим, който участва в метаболитното разграждане на креатина до креатинин. ‹от *гр.* ⇨ *фр.*›

креатинѝн *м.* (**креатинѝнов** и **креатѝнов** *прил.*) *Биохим.* Органично вещество, краен продукт на обмяната на веществата в организма, който се отделя с урината, в кръвта и др. ‹*фр.* créatinine›

креатинýрия *ж. Мед.* Излишък на креатин в урината. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

креатýра *ж.* Човек без необходимите качества, издигнал се чрез чуждо покровителство или по стечение на обстоятелствата. ‹*лат.* creatūra 'създание'›

креационѝзъм *м.* (**креационистѝчески** *прил.*) *Филос.* Философско учение, според което светът, животните и човекът са създадени от Бога. ‹от *фр.* créationnisme›

кревàт *м.* (**кревàтен** *прил.*) *Разг.* Легло. ‹*гр.*›

кревѐл *м.* Груба, свободно композирана бродерия с ярко оцветена камгарна прежда, която е особено разпространена в началото на XVII в. в Англия и Северна Америка. ‹*англ.* crewel›

крѐда$_1$ *ж.* (**крѐден**$_1$ и **крѐдов** *прил.*) **1.** *Геол.* Бяла трошлива скала, природен калциев карбонат, образуван от черупките на много малки морски организми. **2.** Цветна плочка от този материал за чертаене върху плат при кроене. **3.** В изобразителното изкуство — пигмент и варовик, свързани със смола, оформени като пръчица, с която може да се рисува. **4.** Пигмент и восък, съединени в пръчка за рисуване. **5.** Тебешир. ‹*лат.*›

крѐда$_2$ *ж.* (**крѐден**$_2$ *прил.*) *Геол.* **1.** Последният период от мезозойската ера. **2.** Земни пластове, образувани през този период. ‹*лат.* crēta›

кредѐнца *ж.* Помощна масичка за сервиране. ‹*ит.* credenza›

крѐдит *м.* (**крѐдитен** *прил.*) **1.** *Икон. Юр.* Форма на движение на собствеността, при която едно лице предоставя на друго своя собственост (пари или стока), без заплащането да се извършва в момента на предоставяне. **2.** *Фин.* Разкриване на сметка, по която да се теглят суми от банка по силата на сключен договор. **3.** *Фин.* Самите средства, отпуснати по този начин. **4.** *Фин.* Дясната страна на сметководна книга, в която се вписват сумите, постъпили за сметка на клиента. **5.** *Прен.* Авторитет, реноме. ✧ **Авален кредит.** *Икон.* Кредит при гаранция от страна на банка, че поема плащанията вм. длъжника, ако той ги спре. ✧ **Акцептен кредит.** *Фин.* Кредит, при който банка акцептира полица, ако издателят има реална възможност да я покрие до падежа ѝ. ✧ **Банков кредит.** *Фин.* Писмен договор, с който банка се задължава да отпусне на заемателя парична сума за определена цел при уговорените условия и срок, като заемателят се задължава да използва сумата съобразно уговореното, да я върне след изтичане на срока и да заплати лихва. ✧ **Бланков кредит.** *Фин.* Банков кредит без материално обезпечаване на изплащането му. ✧ **Брокерски кредит.** *Фин.* Кредит, предоставян от брокерски къщи, обикн. на чужд износител, който внася стоки в страната на брокера. ✧ **Валутни кредити.** *Фин.* Заеми, отпускани във валута от банките на юридически или физически лица на базата на сключени договори. ✧ **Варантен кредит.** *Фин.* Краткосрочен кредит срещу залог на стока. ✧ **Голям кредит.** *Фин.* Кредит, който по размер надвишава 15% от размера на капитала на банката. ✧ **Документарен кредит.** *Фин.* Кредит от търговска банка за купувач на стоки. ✧ **Дългосрочен кредит.** *Фин.* Кредит със срок за погасяване над три години. ✧ **Инвестиционен кредит.** *Фин.* Кредит от търговска банка за реконструкция, модернизация, оборудване, строителство и др. ✧ **Контокорентен кредит.** *Фин.* Лимитиран кредит за кратък срок на първокласен клиент за покриване на негови текущи плащания. ✧ **Краткосрочен кредит.** *Фин.* Кредит със срок за погасяване до една година. ✧ **Кредит до поискване.** *Фин.* Банков кредит, който трябва да се издължи при поискване от този, който го е отпуснал. ✧ **Кредит за оборотни средства.** *Фин.* Краткосрочен кредит за формиране на оборотни средства на фирма (стоки, суровини, материали и др.). ✧ **Кредит на открито.** *Фин.* Банков кредит на първокласен клиент, без той да го е покрил с гаранция или застраховка. ✧ **Ломбарден кредит.** *Фин.* Кредит срещу залог на ценни книжа, бонове, акции, облигации. ✧ **Лош кредит.** *Фин.* Вземания на банка, по които има голяма просрочка в изплащането на главницата или лихвата. ✧ **На кредит.** *Разг.* **1.** Без да плащам. **2.** Като заем. ✧ **Онколен кредит.** *Фин.* Краткосрочен търговски кредит срещу полици или стока, който трябва да се погаси при първото поискване на кредитора. ✧ **Пок-**

рит кредит. *Фин.* Кредит, обезпечен със залог на стоки и ценности, които клиентът няма право да продава до издължаването си. ✧ **Покупка на кредит.** *Икон.* Покупка на стоки, обикн. за дълготрайна употреба, на кредит, които стават собственост на купувача след изплащане на всички вноски, равни на пълната цена на стоките плюс лихвите по кредита. ✧ **Потребителски кредит.** *Фин.* Краткосрочен кредит, предоставян на населението за закупуване на стоки, обезпечен със залог върху купената стока. ✧ **Предоговорен (реструктуриран) кредит.** *Фин. Юр.* Кредит, чиито условия се променят поради невъзможност на длъжника да го обслужва по оригиналния договор. ✧ **Рамбурсен кредит.** *Фин.* Краткосрочен кредит по външнотърговска операция, която се осъществява чрез менителница, издадена от износители срещу чуждестранна банка, при която е открит акредитив. ✧ **Революващ кредит.** *Фин.* Кредит на части, които автоматично се предоставят след погасяване на всяка част до достигане на общия лимит. ✧ **Режим на разпределение на кредитите.** *Икон.* Контрол на централна банка, упражняван върху общия обем на банковите депозити чрез ограничаване на общото количество, което може да се заеме, или чрез изключване на някои категории заемоискатели. ✧ **Сконтов кредит.** *Фин.* Кредит срещу търговски ценни книжа, при който банката получава отбив от номиналната стойност на книжата. ✧ **Смесен кредит.** *Икон.* Комбинация от заем, предоставен от финансова институция при търговски лихвен процент, и заем при преференциални условия. ✧ **Социален кредит.** *Икон.* Схема, предложена от майор С. Х. Дъглас през 20-те год. на XX в., която съдържа известни отстъпки за пенсионерите и определени трансфери за гражданите, за да се реши проблемът с ниското потребление. ✧ **Средносрочен кредит.** *Фин.* Кредит със срок за погасяване от една до три години. ✧ **Стандартен кредит.** *Фин.* Кредит на безупречен платец. ✧ **Счетоводен кредит.** *Фин.* Кредит, отпускан до определен лимит, за къс срок с неопределено предназначение, зачисляван по текущата сметка на длъжника, от която стават всичките му плащания. ✧ **Търговски кредит.** *Фин.* **1.** Заеми между нефинансови фирми, като напр. финансиране от търговец на едро на новопоявил се търговец на дребно, комуто търговецът на едро позволява да му се издължи няколко месеца след получаването на стоката. **2.** Кредит, предложен от дадена фирма на клиентите ѝ. ✧ **Условия за получаване на кредит.** *Фин.* Кредитиране на длъжник при условие, че кредитът ще се използва целево, така че да съществува по-малък риск от неизпълнение на задълженията по обслужването му. ✧ **Хайър пърчиз (кредит).** *Фин.* Потребителски кредит, при който собствеността върху купената стока преминава в купувача след погасяване на кредита. ‹*лат.* creditum ‘заем’ ⇨ *нем.* Kredit›

крѐдитен *прил.* ✧ **Кредитен пазар.** *Икон.* Финансов пазар на свободните парични средства в международен мащаб. ✧ **Кредитна карта.** *Икон.* Документ, обикн. във формата на малка пластмасова пластинка, издаван от банка или от свързано с банка дъщерно предприятие, чрез който може да се ползва консумативен кредит в магазини, ресторанти, хотели и др., както и да се получават пари в брой от банкомати, разположени на достъпни места. ✧ **Кредитна линия.** *Икон.* Договорена между банка и неин клиент максимална сума за отпускане на кредит. ✧ **Кредитна политика.** *Икон.* Мероприятия за ограничаване или за разширяване на кредита в рамките на една национална икономика, провеждани от емисионните банки. ✧ **Кредитни тавани.** *Икон.* Максимално допустимо нарастване на общата сума на дълга към банките по кредити в местна валута за стопанска дейност на фирми и други организации. ✧ **Кредитно авизо.** *Икон.* Известие, изпратено от банка или фирма до контрагент, с което го уведомява, че е заверила сметката му. ✧ **Кредитно писмо.** *Икон.* Документ, издаден от банката на приносителя и адресиран до други банки, който съдържа нареждане да изплатят суми до определен размер на лицето, посочено в писмото. ‹*лат.* creditus ⇨ *фр.* crédit›

кредитѝрам *несв.* и *св. Фин.* **1.** Предоставям/отпускам кредит. **2.** Вписвам суми в дясната страна на сметководна книга. ‹*фр.* créditer›

кредѝтор *м. Фин.* Физическо или юридическо лице, което предоставя кредит на друго лице. ✧ **Последен кредитор.** *Фин.* Главната функция на централната банка — да гарантира ликвидността на банковата система, като при необходимост влиза в ролята на последен кредитор. ‹*лат.* creditor›

крѐдо *ср.* Убеждения, верую. ‹от *лат.* credo ‘вярвам’›

крѐдов *прил.* ✧ **Кредов картон.** *Изк.* Повърхност за рисуване от фин слой гесо, покрит с туш. ✧ **Кредова техника.** *Изк.* Техника на гравиране, прилагана за репродуциране на рисунки с тебешир. ‹*лат.*›

крез *м.* **1.** (**Крез** *м.*) *Истор.* Баснословно богат

цар на Лидия (550 г. пр. Хр.), който чул от Делфийския оракул, че войната с Персия ще доведе до падането на една голяма империя и я започнал (546 г. пр. Хр.), но царството, което погинало, било неговото. **2.** *Прен.* Много богат човек; богаташ. ‹от *гр.* собств.›

крезо̀ли *мн.* (крезо̀л *м.*) *Хим.* Органични химически съединения, безцветна течност, която е суровина за производство на пластмаси, взривни вещества, багрила, дезинфекциозни препарати. ‹*нем.* Kresol›

крек *м.* Евтин кокаин за пушене, раздаван безплатно за привличане на младежи. ‹*англ.* crack›

крѐкер *м.* *Кул.* Вид солена хрупкава бисквита. ‹*англ.* cracker›

крѐкинг и **крѐкингпроцес** *м.* (**крѐкингов** *прил.*) *Хим.* Преработката на нефт и нефтени продукти за получаване на бензин и др. продукти. ‹*англ.* cracking›

крекингбензѝн *м.* (**крекингбензѝнов** *прил.*) *Хим.* Бензин, получен чрез крекинг. ‹от *англ.* cracking›

крекини̇̀рам и **креки̇̀рам** *несв.* и *св.* (**крекини̇̀ране** и **креки̇̀ране** *ср.*) *Хим.* Подлагам нефт и нефтени продукти на крекингпроцес. ‹от *англ.* cracking›

крем *м.* (**крѐмов** *прил.*) **1.** *Кул.* Гъста каша от млечни продукти, яйца и др., която се сервира като десерт или се използва за пълнеж и украса на сладкиши. **2.** В козметиката, медицината и др. — еднородна гъста смес за мазане; мазило. **3.** *Бот.* Крин. ‹*фр.* crème 'сметана'›

крѐмав *прил.* Който е светлобежов на цвят. ‹*фр.* crème›

крематѐрий и **крематѐриум** *м.* Пещ за кремация. ‹*лат.* crematorium›

кремàция *ж.* Изгаряне на трупове в крематориум. ‹*лат.* crematio›

кремѝрам *несв.* и *св.* (**кремѝране** *ср.*) Извършвам кремация. ‹от *лат.* crematio›

крѐмний *м.* (**кремни̇̀ст** *прил.*) *Остар. Хим.* Силиций. ‹от *гр.* κρημνός 'скала, канара'›

кремортàртар *м.* (**кремотàртарен** *прил.*) *Хим.* Бял прах, използван в миналото като набухвател за тестени изделия. ‹*лат.*›

Крѐмъл *м.* (**крѐмълски** *прил.*) **1.** *Истор.* Архитектурен ансамбъл, характерен за руското средновековно градоустройство, който включва дворци, църкви и други сгради, оградени с крепостна стена. **2.** Такъв ансамбъл в най-старата част на Москва, днес седалище на руския президент и правителството. ‹*рус.* кре́мль›

крен *м.* *Ав. Мар.* Накланяне на летателен апарат или на плавателен съд спрямо надлъжната му ос. ‹*хол.*›

крѐнвирш *м.* *Кул.* Вид тънък и къс варен колбас от ситно смляно месо и подправки. ‹*нем.* Krenwürste›

крѐнзел *м.* (**крѐнзелен** *прил.*) *Минер.* Необработен диамант за рязане на стъкло. ‹*нем.* Krösel›

креодо̀нт *м.* (**креодо̀нтов** *прил.*) *Палеонт.* Хищник, живял през третичния период, предшественик на китовете и перконогите. Creodonta. ‹*лат.*›

креозо̀л *м.* (**креозо̀лов** *прил.*) *Хим.* Маслениста течност, която се получава при дестилация на буково дърво и влиза в състава на креозота. ‹*гр.* + *лат.* ⇨ *англ.* cresol›

креозо̀т *м.* (**креозо̀тов** *прил.*) *Хим.* Маслениста жълтеникава течност, която се получава при сухата дестилация на дърво или каменовъглен катран и се използва за импрегниране на дървесина. ‹*фр.* créosote›

креѐл *м.* (**креѐлски** *прил.*) **1.** Жител на Централна и Южна Америка, потомък на първите европейски колонизатори, обикн. от испански или португалски произход. **2.** Човек от смесен произход — от европеидна и негроидна раса. ‹от *исп.* criollo ⇨ *фр.* créole›

креолизàция *ж.* *Език.* Процес на специфични промени на съвременен европейски език (английски, френски, испански, португалски, холандски), настъпили в резултат от дългата му употреба като средство за общуване с коренно население (преди всичко от островите в Индийския океан). ‹*англ.* creolization›

креолѝн *м.* (**креолѝнов** *прил.*) *Хим.* Сапунен разтвор на креозола, използван като дезинфекционно средство. ‹*гр.* + *лат.*›

креп *м.* (**крѐпов** *прил.*) **1.** *Текст.* Вълнен, копринен или памучен плат с грапава повърхност. **2.** Лента от плътен черен плат, която се носи на ревера или ръкава на дреха като символ на траур. ‹*фр.* crêpe›

крепдешѝн *м.* (**крепдешѝнен** *прил.*) *Текст.* Вид плътен и тънък копринен плат. ‹от *фр.* crêpe de Chine 'китайски креп'›

крепжоржѐт *м.* (**крепжоржѐтен** *прил.*) *Текст.* Вид крепиран копринен плат. ‹*фр.* crêpe + Georgette›

крепѝрам *несв.* и *св.* (**крепѝране** *ср.*) Набирам, набръчквам плат, хартия и под. чрез специална обработка, за да станат грапави/разтегливи. ‹от *фр.* crêper›

крепѝран *прил.* За плат, хартия и под. — леко набран, набръчкан, подобен на креп. ‹*фр.* crêpé›

крепитàции *мн.* (крепитация *ж.*) *Мед.* Хрипове. ‹*лат.*›

крепмарокѐн *м.* (**крепмарокѐнен** *прил.*) *Текст.*

Вид крепиран плътен копринен плат. ‹*фр.* crêpe marocain 'мароканско креп'›

крепмоарѐ *ср. Текст.* Вид крепирана лъскава коприна. ‹*фр.* crêpe moiré›

крепнàйлон *м.* (**крепнàйлонов** *прил.*) *Текст.* Тънка грапава найлонова тъкан, от която се правят дамски чорапи и под. ‹*фр.* crêpe nylon›

крепòн *м.* (**крепòнен** *прил.*) *Текст.* Вид памучен плат с набрана повърхност. ‹*фр.* crêpon›

крѐпостен *прил.* Който се отнася до феодалния обществен строй, при който феодалът притежава земята и закрепостените към нея селяни. ✧ **Крепостен акт. 1.** *Остар.* Нотариален акт за собственост върху недвижим имот. **2.** *Истор.* През феодализма — документ, който удостоверява крепостното право на феодал над селянин. ✧ **Крепостно право.** *Истор.* През феодализма — право на феодала да разполага със свободата, труда и имуществото на крепостните селяни. ‹*рус.*›

крѐпостничество *ср.* (**крѐпостнически** *прил.*) *Истор.* През феодализма — обществен строй, основан на крепостното право. ‹*рус.*›

крепшанийòн *м.* (**крѐпшанийòнен** *прил.*) *Текст.* Тънка, фина копринена тъкан. ‹*фр.* crêpe 'коприна' + papillon 'пеперуда'›

крепсатѐн *м.* (**крепсатѐнен** *прил.*) *Текст.* Вид копринен плат, с две лица — лъскаво и матово. ‹*фр.* crêpe satin›

крѐпшист *м. Хим.* Вид твърд суров каучук. ‹*нем.*›

кресло̀ *ср.* **1.** Широк тапициран стол с облегалки за ръцете. **2.** *Прен.* Висок чин, пост, длъжност. ‹*рус.* кре́сло›

крестòни *мн. Истор.* Членове на тракийско племе, населявало земи в Югозападна Тракия. ‹*гр.*›

кресчѐндо и **крешѐндо** *нареч. Муз.* С постепенно усилване. ‹*ит.* crescendo›

кретѐн *м.* (**кретѐнски** *прил.*) **1.** *Мед.* Човек, който страда от кретенизъм. **2.** *Прен.* Глупак, некадърник, идиот. ‹*фр.* crétin›

кретенѝзъм *м.* **1.** *Мед.* Заболяване, което се характеризира с умствена и физическа недоразвитост поради атрофия на щитовидната жлеза. **2.** *Прен.* Глупост, идиотщина. ‹*фр.* crétinisme›

кретòн *м.* (**кретòнен** *прил.*) *Текст.* Плътен плат от боядисана памучна, ленена, вълнена или изкуствена прежда за ушиване на завеси, калъфи за мебели и под. ‹*фр.* crétonne›

крѐцав *прил. Диал.* Кълрав. ‹*рум.*›

кридàнс *м. Рел.* В католическите храмове — аналой, маса или полица, разположени близо до олтара, върху които се поставя причастието. ‹*англ.* credence›

криестѐзия *ж.* **1.** Свръхчувствителност към ниски температури. **2.** Усещане за студ. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

крѝза *ж.* и **крѝзис** *м.* (**крѝзисен** *прил.*) **1.** *Мед.* Повратна точка на заболяване. **2.** *Мед.* Поява на внезапна силна болка при някои заболявания. **3.** Дълбоко разстройство, изострено, опасно положение, решителен момент в хода на нещо. **4.** Остра липса на нещо. ✧ **Валутна криза.** *Икон.* Чувствително дебалансиране на валутно-разплащателните отношения, предизвикано от инфлационно вътрешно обезценяване на валутите, както и на резки диспропорции в бюджета и платежните баланси, възникнало под влияние на спекулативни валутни операции или несъбираеми кредитни вземания. ✧ **Вторична банкова криза.** *Икон. Истор.* Криза в периода 1973—1974 г. сред търговските банки на Великобритания, ползвали земи, за да финансират спекулативните сделки със собственост в нач. на 70-те год. ✧ **Екологична криза.** Критично нарушаване на равновесието в екосистеми, обхващащи големи територии, предизвикано от природни явления или дейността на човека. В глобален мащаб това е криза между природата и човешкото общество. ✧ **Финансова криза.** *Икон. Фин.* Едновременен колапс на свързани финансови институции, предизвикан от опитите на инвеститори, спекуланти, заемодатели и депозанти да ликвидират своите активи. ✧ **Фискална криза.** *Фин.* Недостиг на данъчни приходи за финансиране на желани обществени разходи. ‹*гр.* κρίσις›

кризелѝнг *м.* Фина мрежа от пукнатини по повърхността на старо стъкло, предизвикани от прогресивното стареене на материала. ‹*нем.*›

крик *м. Техн.* Механизъм за повдигане на тежести. ‹*фр.* cric›

крѝкет *м. Спорт.* Игра, която се играе на затревено игрище с малка твърда топка, която играчите удрят с бухалки. ‹*англ.* cricket›

криминалѐ *ср. Разг.* Криминален разказ, роман и др. ‹от *лат.* criminālis›

криминàлен *прил.* (**криминàлност** *ж.*) *Юр.* **1.** Който се отнася до углавно престъпление. **2.** Който е извършил углавно престъпление. ‹*лат.* criminālis›

криминалѝст *м.* (**криминалѝстки** *прил.*) Специалист по криминалистика. ‹*лат.* ⇨ *фр.* criminaliste›

криминалѝстика *ж.* (**криминàлен** и **криминалистѝчен** *прил.*) *Юр.* Правна дисциплина, която изучава начините и средствата за разкриване на углавните престъпления. ‹от *лат.*

⇨ *фр.* criminalistique›

криминолòг *м.* (**криминологѝчен** *прил.*) Специалист по криминология. ‹*лат.* + *фр.*›

криминолòгия *ж.* (**криминологѝчен** *прил.*) *Юр.* Наука за престъпността като социално явление, за причините и начините за борба с нея. ✧ **Клинична криминология.** *Юр.* Течение в криминологическата наука, което третира престъпника като болен и препоръчва спрямо него прилагането на медицински, психиатрични и психологически методи на изследване и лечение. ‹от *лат.* crimen, criminis 'престъпление' + *гр.* λόγος 'наука'›

крѝмка и **крѝнка** *ж.* Вид стара бойна пушка, погрешно свързвана у нас с Кримската война. ✧ **Стара кримка.** *Прен. Разг.* Обигран, опитен човек, познавач в някоя област. ‹от *чеш.* собств. Crnka›

крин *м. Бот.* Луковично растение, чиято родина е Занзибар, със синкаво-зелени листа, разположени в голяма приземна група, с формата на извит в края меч или панделка, вгънати надлъжно покрай централния нерв; цветовете са бели с централна червена ивица (Crin kirkii), едри розови и розово-червени до виненочервени (Crin moorei), чисто бели (Crin powellii), бели отвътре и розови от външната страна (Crin bulbispermum). ‹*гр.*›

кринолѝн *м.* (**кринолѝнов** *прил.*) **1.** *Истор.* Широка пола, опъната с тънки метални обръчи, на мода през XIX в. **2.** *Мар.* Приспособление на речен кораб за предпазване на кормилото от повреда. ‹*фр.* crinoline›

крѝо- *представка.* В сложни думи, свързани с лед, с ниски температури, напр. *криоскопия*, *криотерапия*, *криохирургия* ‹от *гр.* κρύος 'леден полъх'›

криобиолòгия *ж.* Раздел от биологията, който изучава влиянието на ниските температури върху организмите. ‹от *гр.*›

криогѐнен *прил.* Който се отнася до ниски температури. ‹от *гр.* κρύος 'леден полъх' + γένος 'раждане'›

криогѐника *ж.* Изучаване на материали и явления при температури, близки до абсолютната нула. ‹*гр.*›

криолѝт *м.* (**криолѝтов** *прил.*) *Минер.* Рядък минерал, който се използва при производството на алуминий, природен натриево-алуминиев флуорид. ‹*гр.*›

криомѐтър *м. Физ.* Термометър, конструиран специално за измерване на ниски температури. ‹*гр.*›

криоскòпия *ж.* (**криоскòпски** *прил.*) *Физ. Хим.* Метод за определяне на молекулната маса на разтворено вещество чрез измерване понижаването на температурата на замръзване, предизвикано от наличието на определена концентрация от веществото в разтворителя. ‹*гр.*›

криостàт *м.* (**криостàтен** *прил.*) *Физ.* Специален съд, в който може да се поддържа определена ниска температура. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

криотерàпия *ж. Мед.* Използване на ниска температура при лечението на някои заболявания. ‹от *гр.*›

криофѝлен *прил.* Студолюбив. ✧ **Криофилни организми.** *Биол.* Организми, които могат да живеят при много ниски температури; криофили. ‹*гр.*›

криофѝли *мн.* (криофѝл *м.*) (**криофѝлен** *прил.*) *Биол.* Криофилни организми. ‹*гр.*›

криофѝти *мн.* (криофѝт *м.*) (**криофѝтен** *прил.*) *Биол.* Растения, които виреят на студени и сухи места (в тундрата, във високопланински пустини). ‹*гр.*›

криохидрàти *мн.* (криохидрàт *м.*) (**криохидрàтен** *прил.*) *Хим.* Кристални вещества, които съдържат разтворено вещество в определено молекулно съотношение с вода. ‹*гр.*›

криохирýргия *ж. Мед.* Прилагане на ниска температура на локализирано място на тялото за замразяване и разрушаване на нежелани тъкани. ‹от *гр.*›

крѝпта *ж.* **1.** *Истор.* Цялото пространство за зрители в античен гръцки театър. **2.** *Истор.* Подземни камери, в които първите християни погребвали мъртвите и провеждали службите си. **3.** *Истор.* Сводести камери, разположени под римски амфитеатър. **4.** *Архит.* Подземна засводена камера под пода на църква. **5.** *Прен.* Подземно помещение. ‹*гр.*›

крѝпто- *представка.* В сложни думи със значение 'скрит', 'таен', напр. *криптограф*, *крипторхизъм*. ‹от *гр.* κρυπτός 'таен'›

криптогрàма *ж.* **1.** Криптография, тайнопис. **2.** Единичен знак от криптографията. **3.** Текст, написан с такива знаци. ‹от *гр.* κρυπτός 'таен' + γράμμα 'надпис'›

криптогрàф *м.* Специалист по криптография. ‹от *гр.* κρυπτός 'таен' + γράφω 'пиша'›

криптогрàфия *ж.* (**криптографѝчен** и **криптогрàфски** *прил.*) Тайнопис, шифровано писмо. ‹от *гр.* κρυπτός 'таен' + γράφω 'пиша'›

криптококòза *ж. Мед.* Рядко срещано заболяване, разпространено в САЩ, което се причинява от гъбички от вида Cryptococcus neoformans. ‹от *гр.*›

криптолòгия *ж.* Дял от палеографията, който изучава графиката на системите за тайнопис. ‹*гр.*›

криптомѐрия *ж. Бот.* Род вечнозелено иглолистно дърво, чиято дървесина се използва за изработване на подводни части на кораби,

мебели и др. Cryptomeria japonica. ‹*лат.*›

криптòн *м.* (**криптòнен** и **криптòнов** *прил.*) *Хим.* Елемент от групата на хелия, инертен газ без цвят и мирис, който се съдържа в атмосферата (знак Kr). ‹от *гр.* κρυπτός 'таен'›

криптонѝм *м.* (криптонѝми *мн.*) *Лит.* Вид псевдоним, при който под една или друга форма се загатва рожденото име на твореца. ‹от *гр.*›

крипторхѝзъм *м.* *Мед.* Състояние, при което тестисите не се спускат в скротума и се задържат в корема или в ингвиналния канал. ‹*гр.*›

криптофѝти *мн.* (криптофѝт *м.*) (**криптофѝтен** *прил.*) *Биол.* Растения, чиито размножителни органи се намират дълбоко в почвата (геофити) или под водата (хидрофити). ‹*гр.*›

кристàл *м.* (**кристàлен** *прил.*) **1.** Твърдо тяло с форма на многостен, чиито градивни частици (атоми, йони или молекули) са подредени в кристална решетка. **2.** Висококачествено блестящо стъкло. **3.** Изделия от такова стъкло. ‹*гр.* κρύσταλλος›

кристàлен *прил.* (**кристàлност** *ж.*) ✧ **Кристална решетка.** *Хим.* Периодично повтарящо се разположение на атоми или йони. ‹от *гр.* κρύσταλλος›

кристализàтор *м.* *Хим.* **1.** Апарат за отделяне от разтвори на вещества, които кристализират при определени условия. **2.** Вещество, което улеснява кристализацията на друго вещество. ‹*нем.* Kristallisator›

кристализàция *ж.* (**кристализациòнен** *прил.*) *Физ. Хим.* Процес на образуване на кристали в течност или газ при определени условия. ‹*фр.* cristallisation›

кристализѝрам *несв.* и *св.* (**кристализѝране** *ср.*) **1.** Превръщам се в кристал. **2.** *Прен.* Измръзвам, вкочанявам се, вледенявам се от студ. ‹*нем.* kristallisieren›

кристализѝрам се *несв.* и *св.* (**кристализѝране** *ср.*) **1.** Кристализирам. **2.** *Прен.* Изяснявам се, очертавам се, избистрям се. ‹*нем.* kristallisieren›

кристалѝн *м.* (**кристалѝнен** *прил.*) *Анат.* **1.** Зеница. **2.** Веществото, което се намира в тази част на окото. ‹*нем.* Kristallin›

кристàло- *представка.* В сложни думи, които се отнасят до кристал, напр. *кристалограф*, *кристалоиден*, *кристалометричен*. ‹*гр.*›

кристалогенѐза *ж.* Образуване и растеж на кристали. ‹от *гр.*›

кристалогрàф *м.* (**кристалогрàфски** *прил.*) Специалист по кристалография.

кристалогрàфия *ж.* (**кристалогрàфски** *прил.*) Наука, която изучава геометричната форма на кристалите. ‹от *гр.* κρύσταλλος 'кристал' + γράφω 'пиша'›

кристалоѝди *мн.* (кристалоѝд *м.*) (**кристалоѝден** *прил.*) Вещества, които кристализират лесно, а в разтвор могат да преминават през животинска или растителна ципа. ‹*гр.* + *лат.*›

кристаломѐтрия *ж.* (**кристалометрѝчен** и **кристалометрѝчески** *прил.*) Геометрия на кристалите. ‹от *гр.*›

кристалофизѝк *м.* Учен, специалист по кристалофизика.

кристалофѝзика *ж.* (**кристалофизѝчен** и **кристалофизѝчески** *прил.*) Дял от молекулярната физика, който изучава закономерностите на физическите явления в кристалите. ‹от *гр.*›

кристалохѝмия *ж.* (**кристалохимѝчен** и **кристалохимѝчески** *прил.*) Наука, която изследва зависимостта на структурата и свойствата на кристалите от техния химически състав. ‹от *гр.*›

критѐрий и **критѐриум** *м.* Признак, въз основа на който се преценяват и класифицират предмети, явления. ‹*гр.* κριτήριον›

критѝк *м.* Човек, който се занимава с критика. ‹*гр.*›

крѝтика *ж.* (**критѝчен**$_1$ и **критѝчески** *прил.*) **1.** Разбор, анализиране с цел да се открият положителните и отрицателните страни на нещо; оценка. **2.** *Прен.* Дял от науката за литературата, който анализира и оценява художествените творби. **3.** Съвкупност от статии, изследвания и под., в които се правят такива анализи с оценки. **4.** *Разг.* Посочване на недостатъци, грешки. ‹*гр.* κριτική›

критикàр *м.* (**критикàрски** *прил.*) *Разг. Неодобр.* Човек, склонен да критикува непрекъснато, обикн. неоснователно. ‹*гр.*›

критикàрствам *несв.* (**критикàрстване** *ср.*) *Разг.* Критикувам неоснователно, придирчиво. ‹*гр.*›

критикàрство *ср.* (**критикàрски** *прил.*) Проява на критикар; критикарстване. ‹*гр.*›

критикýвам *несв.* (**критикýване** *ср.*) Посочвам слабости, грешки, подлагам на критика. ‹*гр.* ⇨ *фр.* critiquer›

критицѝзъм *м.* **1.** *Филос.* Философско учение, създадено от Кант, което отрича познаваемостта на света. **2.** *Разг.* Критично отношение. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Kritizismus›

критѝчен$_1$ *прил.* (**критѝчност** *ж.*) **1.** Който е способен да прави критика, да анализира. **2.** Който съдържа критика; критически. **3.** Недоверчив, подозрителен, резервиран към нещо. **4.** Който критикува. ‹от *фр.* critique›

критѝчен$_2$ *прил.* (**критѝчност** *ж.*) **1.** Изключително труден, рискован, опасен, съдбоносен. **2.** При който се извършва промяна, пре-

ход, прелом. ‹от *фр.* critique›

критѝчески *прил.* ✧ **Критическа възраст.** *Физиол.* Климактериум. ‹*фр.* critique›

Крѝшна *м.* В индуизма — най-почитаният герой и най-известното божество, синоним на безкрайното пространство на Вселената и осма аватара на Вишну. ‹*санскр.*›

кроасѝан *м. Кул.* Кифла от многолистно тесто с пълнеж от шоколад, крем и др. ‹*фр.* croissant›

кробѝзи *мн. Истор.* Членове на тракийско племе, населявало долното течение на р. Истрос. ‹*гр.*›

крокѝант *м.* (**крокѝантов** *прил.*) *Кул.* Сладкарско изделие от карамелизирана захар и ядки за украса на сладкиши. ‹*фр.* croquant›

крокѐт *м.* (**крокѐтен** *прил.*) *Спорт.* Игра с дървени топки, при която играчът удря своята топка със специално чукче, за да я прокара през забити в земята железни скоби. ‹*фр.* croquet›

крокѐти *мн.* (**крокѐтен** *прил.*) *Кул.* Предястия и гарнитури, приготвени от картофи и други сухи варива, на които се придава форма на малки морковчета и се пържат в сгорещено масло. ‹*фр.* croquette›

крокѝ *ср.* Скица. ‹*фр.* croquis›

крокѝрам$_1$ *несв.* и *св.* (**крокѝране** *ср.*) *Спорт.* При игра на крокет — удрям топката на противника със своята топка. ‹от *фр.* croquer›

крокѝрам$_2$ *несв.* и *св.* (**крокѝране** *ср.*) Правя кроки. ‹от *фр.* croquer›

крокѝт *м. Архит.* Орнамент от готическата архитектура, наподобяващ силно огънат лист. ‹*фр.*›

крокодѝл *м.* (**крокодѝлов** и **крокодѝлски** *прил.*) *Зоол.* Голямо земноводно хищно влечуго от подклас Crocodilia с рогови плочки по кожата и удължена муцуна, което обитава реките, езерата и блатата в тропическите страни. ‹*гр.* κροκόδειλος›

крокодѝлов и **крокодѝлски** *прил.* ✧ **Крокодилски сълзи.** *Разг.* Неискрени, лицемерни сълзи. ‹от *гр.* κροκόδειλος›

кро̀кус *м.*, *само ед. ч.* **1.** Шафран. **2.** Прах от железен окис с цвят на шафран, използван за полирането на стъкло, метал и скъпоценни камъни. ‹*гр.* κρόκος›

кром *м. Кожар.* Висококачествена кожа за обувки. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

кромалѝн *м. Рекл. Полигр.* Цветна фотографска версия на печатна реклама, която се пуска, за да се провери качеството на цветовете преди да бъде отпечатана. ‹*англ.* cromalin›

кроманьо̀нец *м.* (**кроманьо̀нски** *прил.*) *Антроп.* **1.** Човек от европеидната раса, живял в края на палеолита, останки от който са открити за първи път в пещерата Кроманьон (Франция) през 1868 г. **2.** Човек от епохата на късния палеолит. ‹от *фр.* собств. Cro-Magnon›

кроманьо̀нски *прил.* ✧ **Кроманьонска раса.** *Антроп.* Расата на кроманьонеца, предшественик на съвременната европеидна раса. ‹от *фр.* собств. Cro-Magnon›

кромѝд *м.* (**кромѝден** и **кромѝдов** *прил.*) *Разг.* Обикновен лук. ‹*гр.*›

кромлѐх *м. Истор.* **1.** Конструкция от голяма необлана каменна плоча, положена хоризонтално върху три или повече големи камъка, поставени вертикално; долмен. **2.** Кръг от големи камъни, построен в праисторически времена; менхир. ‹*бретонски* ⇨ *фр.* cromlech›

кро̀на *ж.* Парична единица в Австрия, Дания, Норвегия, Швеция, Чехия и др. ‹*нем.* Krone›

кро̀нверк *м.* (**кро̀нверков** *прил.*) *Истор.* Допълнително укрепление на крепост, каквито са се строили през XVI—XVIII в. ‹*нем.* Kronwerk›

кро̀нглас *м.* Разновидност на стъклото, съдържаща калий или барий вместо натрий. ‹*нем.* Kronglas›

крондѝл *м. Диал.* **1.** Малък съд за вино или ракия. **2.** Ледена висулка на стряха. ‹*гр.*›

крондѝр *м. Диал.* Крондил. ‹*гр.*›

Кро̀нос *м. Мит.* В древна Гърция — най-младият от титаните, син на Уран и баща на Зевс. ‹*гр.*›

кро̀нпринц *м. Истор.* Титла на престолонаследника в Германия и Австро-Унгария до падането на монархията. ‹*нем.* Kronprinz›

кро̀нщайн *м.* (**кронща̀йнов** *прил.*) *Архит.* Детайл или конструкция във вид на конзола, която служи за опора на част от сграда и др. ‹*нем.* Kronstein›

крос$_1$ *м.* (**кро̀сов** *прил.*) *Спорт.* Лекоатлетическа дисциплина — спортно бягане по пресечена местност. ‹от *англ.* cross 'пресичам'›

крос$_2$ *м. Спорт.* В бокса — удар, при който ръката на единия боксьор се кръстосва с ръката на другия. ‹от *англ.* cross 'пресичам'›

кросбрѝдинг *м.* (**кросбрѝдингов** *прил.*) Зоотехнически метод на развъждане на селскостопански животни — кръстосване на животни от различни породи. ‹*англ.* cross-breeding›

кро̀синг *м.* (**кро̀сингов** *прил.*) **1.** *Техн.* Вид вентилационно съоръжение в шахта, което служи за изолиране на два пресичащи се въздушни потока. **2.** *Спорт.* В състезателното надбягване — нарушение на правилата, когато един спортист пресича пътя на свой съперник. ‹*англ.* crossing 'кръстосване'›

кроскъ̀нтри *ср. Спорт.* Велосипеден крос през пресечена местност, за който са типични трудните изкачвания, когато се налага състезателите да пренасят велосипедите си. ‹*англ.* cross-country›

крота̀л$_1$ *м. Зоол.* Отровна змия, разпространена в Америка и Азия, с дълго до 4 м тяло и с рогови пръстени по опашката, които се трият един в друг и потракват; гърмяща змия. Crotalis duzissis. ‹*гр.* ⇨ *фр.* crotale›

крота̀л$_2$ *м.* (**крота̀лов** *прил.*) *Истор.* Античен ударен музикален инструмент, използван от сирийците, гръко-римляните и египтяните. ‹*гр.*›

крота̀ли *мн. Муз.* Кастанети. ‹*гр.*›

крото̀н *м.* (**крото̀нов** *прил.*) *Бот.* **1.** Стайно растение с ярка окраска на листата и разнообразие на формите им, което в естествени условия обитава Полинезия, Индонезия, Малайзия, Цейлон и Индия; кодиеум. Codiaeum (Croton) variegatum. **2.** Вечнозелено растение от този род, култивирано в тропическите страни заради семената му, от които се извлича кротоново масло. Croton tiglium.

крото̀нов *прил.* ✧ **Кротоново масло.** *Фарм.* Масло, извличано от отровните семена на растение от рода на кротоните, което има приложение в медицината.

кро̀ул *м. Спорт.* Бърз плувен стил с надрамени загребвания с ръцете и бързи движения на краката. ‹*англ.* crowl›

кроулѝст *м.* Спортист, който плува кроул. ‹от *англ.* crowl›

крошѐ *ср. Спорт.* В бокса — удар, нанесен хоризонтално със свита ръка. ✧ **Котон-кроше.** *Текст.* Вид памучни конци за плетене на дантели. ‹*фр.* crochet 'кука', 'скоба'›

крузѐйро *ср.* Паричната единица на Бразилия. ‹*порт.* cruzeiro›

круѝз *м.* Превозване на пасажери по море с цел отдих или за развлечение. ‹*фр.* cruise›

кру̀мциркул и **кро̀нциркул** *м.* (**крумцѝркулен** и **кронцѝркулен** *прил.*) **1.** Пергел, чието разтваряне се определя с винтове. **2.** Пергел с извити рамене за измерване на външните размери на детайл; крумциркул. ‹*нем.* Krummzirkel›

круп$_1$ *м.* и **кру̀па** *ж. Диал.* Задница на кон, магаре и др. ‹*фр.* croupe›

круп$_2$ *м.* (**крупо̀зен** *прил.*) *Мед.* Възпаление и запушване на ларинкса при малки деца. ‹*англ.* croup›

крупиѐ *ср.* Служител в игрален дом, който ръководи хазартните игри, прибира залозите и раздава печалбите. ‹*фр.* croupier›

крупо̀н *м.* (**крупо̀нен** *прил.*) *Кожар.* Най-добрата част от обработена кожа на животно (от врата до поясницата). ‹*фр.* croupon›

крупонѝрам *несв.* и *св.* (**крупонѝране** *ср.*) *Кожар.* Разрязвам кожата на животно, за да отделя крупона. ‹*фр.* crouponer›

кру̀ста *ж. Кул.* Заливка за мусака, приготвена от запържено брашно, прясно мляко, яйца. ‹*исп.*›

крут$_1$ *прил.* Много строг, суров. ✧ **Крути мерки.** Сурови, безпощадни мерки, действия. ‹*рус.* круто́й›

крут$_2$ *прил. Остар.* Остър, стръмен. ‹*ср.-хрв.*›

крут$_3$ *м. Истор.* Един от най-старите лъкови инструменти, вероятно с келтски произход, предходник на редица съвременни лъкови инструменти. ‹*англ.*›

круто̀ни *мн. Кул.* Тънки филийки от бял хляб, изрязани в триъгълна, квадратна, правоъгълна форма, които се пържат в масло и се използват като гарнитура за зарзават. ‹*фр.* croûton›

крушѐние *ср.* Провал, гибел, катастрофа. ‹*рус.* круше́ние›

кръго̀м *нареч.* **1.** На противоположната страна; обратно. **2.** Военна команда за обръщане в противоположната посока. ‹*рус.* кру́гом›

кръжо̀к *м.* (**кръжо̀чен** *прил.*) Група хора с общи интереси, обединени за съвместни занятия, дейност и др. ‹*рус.* кружо́к›

кръжо̀чник *м.* Член на кръжок. ‹от *рус.* кружо́к›

кръклѝги *мн. Диал.* Ножици за стригане на животни. ‹от *тур.* kirki›

кръкмѝ *мн. Диал.* Къдрици, букли. ‹*тур.* kıvır›

крю̀йткамера *ж. Мар.* Корабен барутен погреб. ‹*хол.* kruit-kamer›

крюшо̀н *м.* Алкохолна напитка от бяло вино и ром или коняк, към които са прибавени пресни плодове и захар. ‹*фр.* cruchon›

ксантѐмия *ж. Мед.* Увеличено количество от жълтия пигмент каротен в кръвта; каротинемия. ‹от *гр.*›

ксантѐн *м.* (**ксантѐнов** *прил.*) *Хим.* Органично химическо съединение, от което се добиват жълти багрила. ‹*гр.*›

ксантѝн *м.* (**ксантѝнов** *прил.*) *Хим.* Разтворимо органично багрило, което се съдържа в кръвта, урината и някои животински и растителни тъкани. ‹*гр.*›

ксанто̀м *м.* (**ксанто̀мен** *прил.*) *Мед.* Жълтеникаво набъбване, възел или плака на кожата вследствие отлагане на липидни материи. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ксантомато̀за *ж. Мед.* Множество малки мастни тумори на кожата, очите и вътрешните органи поради излишък на масти в кръвта. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ксантофѝл *м.* (**ксантофѝлен** *прил.*) *Биол.* Жълт

пигмент, съдържащ се в зелените листа на растенията, на който се дължи пожълтяването им през есента. ‹*гр.*›

ксантохро̀мия *ж. Мед.* Жълто оцветяване на кожата (напр. при жълтеница). ‹*гр.*›

ксендз *м. Остар.* Полски католически свещеник. ‹*пол.* ksiądz›

ксѐния *ж. Биол.* Промяна в качествата на семената и плодовете вследствие от оплождането с прашец от друг сорт и вид. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксѐно- *представка.* В сложни думи със значение 'чужд', напр. *ксеногамен*, *ксенофобия*. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксенога̀мия *ж.* (**ксенога̀мен** *прил.*) **1.** *Биол.* Опрашване на цветовете на едно растение от цветовете на друго растение от същия вид; кръстосано опрашване. **2.** *Истор.* Термин, с който в историческата литература е означен обичаят на тюрките да сключват бракове с жени от чужди племена, запазвайки по този начин племената си от кръвосмешение и израждане; чуждобрачие. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксеногѐнен *прил. Мед.* Който се отнася до трансплантирана тъкан, взета от донор от друг вид. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксеома̀н *м.* (**ксеома̀нски** *прил.*) Чуждопоклонник. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксеома̀ния *ж.* (**ксеома̀нски** *прил.*) Чуждопоклонство. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксено̀н *м.* (**ксено̀нов** *прил.*) *Хим.* Инертен газ, който се среща в малки количества във въздуха (знак Xe). ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксенофо̀б *м.* (**ксенофо̀бски** *прил.*) Човек, който мрази чужденците и всичко чуждо. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксенофо̀бия *ж.* (**ксенофо̀бски** *прил.*) Омраза към чужденците и всичко чуждо. ‹от *гр.* ξένος 'чужд'›

ксерогра̀ф *м.* **1.** Апарат за размножаване на скици, печатан текст и др. **2.** Работник на такъв апарат. ‹*гр.*›

ксерогра̀фия *ж.* Метод за фотографско копиране, при който се използва смес от графит и термопластична смола. ‹от *гр.* ξηρός 'сух' + γράφω 'пиша'›

ксеро̀за *ж. Мед.* Патологична сухота на конюнктивите, кожата и лигавиците. ‹*гр.*›

ксероко̀пие *ср.* Копие на печатан текст, рисунка и др., направено от фотокопирен апарат. ‹от *гр.* ξηρός 'сух' + *лат.* copia 'изобилие, множество'›

ксѐрокс *м.* Фотокопирен апарат, който прави копие на текст, рисунка и др. от един лист на друг. ‹от *англ.* търг. марка Xerox›

ксерофѝлен *прил. Биол.* За растение — сухолюбив. ‹*гр.*›

ксерофѝт *м.* (**ксерофѝтен** *прил.*) *Биол.* Растение, което вирее в пустинни райони. ‹*гр.*›

ксерофта̀лмия *ж. Мед.* Прогресиращо заболяване на очите вследствие недостиг на витамин А. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ксила̀н *м.* (**ксила̀нов** *прил.*) *Биол.* Въглехидрат, който се съдържа в растителните клетки. ‹*гр.*›

ксѝло- *представка.* В сложни думи, свързани с дърво, напр. *ксилограф*, *ксилоза*. ‹от *гр.* ξύλον 'дърво'›

ксилогра̀ф *м.* (**ксилогра̀фски** *прил.*) Дърворезбар. ‹от *гр.* ξύλον 'дърво' + γράφω 'пиша'›

ксилогра̀фия *ж.* (**ксилогра̀фски** *прил.*) **1.** Дърворезба. **2.** Гравюра върху дърво. **3.** Отпечатък от такава гравюра. ‹от *гр.* ξύλον 'дърво' + γράφω 'пиша'›

ксило̀за *ж. Хим.* Безцветна кристална пентоза; дървена захар. ‹*гр.* + *лат.*›

ксило̀л *м.* (**ксило̀лов** *прил.*) *Хим.* Течност, която се добива от каменовъгления катран. ‹*гр.* + *лат.*›

ксилофа̀г *м. Зоол.* Дървояд. ‹*гр.*›

ксилофо̀н *м.* (**ксилофо̀нен** *прил.*) *Муз.* Ударен инструмент, който се състои от 3-4 реда дървени пластини, разположени във форма на трапец, върху които се удря с две дървени или костени палки. ‹от *гр.* ξύλον 'дърво' + φωνή 'звук'›

ксѝстус *м. Архит.* Отворена колонада. ‹*лат.*›

ктѝтор *м.* (**ктѝторски** *прил.*) Човек, който е дал своя принос за изграждането на православен храм; попечител, дарител. ‹*гр.* κτίτωρ 'собственик, учредител'›

куа̀дро рипорта̀то *ср. Изк.* Плафонна живопис, в която се използва нормална перспектива вместо поглед "отдолу нагоре". ‹*ит.*›

куатрочѐнто *ср. Истор.* Периодът от 1400 до 1500 г. в италианското изкуство; Ранен ренесанс. ‹*ит.* quattrocento›

куашнорко̀р *м. Мед.* Форма на недохранване, дължаща се на недостиг на протеинови и енергийни хранителни източници. ‹от езика *манде* kwashiorkor›

куб *м.* (**кубѝчен** и **кубѝчески** *прил.*) **1.** *Геом.* Геометрично тяло, правилен шестостен. **2.** Предмет с такава форма. **3.** *Мат.* Трета степен на число. ‹*гр.* κύβος›

кубату̀ра *ж.* Обем на тяло, изразен в кубически единици. ‹*лат.* cubatūra›

кубѐ *ср. Архит.* Външната изпъкнала (обикн. кълбовидна) част на купола на сграда. ‹*тур.* kubbe›

кубѐра *м. Мит.* **1.** В индуизма — бог на подземните духове, на съкровищата и богатствата. **2.** В индуизма — божество, закрилящо

северната посока. ‹*санскр.*›

кубизъм *м.* (**кубистичен** *прил.*) *Истор.* Течение в изкуството, създадено от П. Пикасо и Ж. Брак ок. 1909 г., което прави опит върху плоска повърхност да бъдат изобразени всички аспекти на онова, което художникът вижда в триизмерната реалност. ✧ **Аналитичен кубизъм.** *Изк.* Различни гледни точки към един и същ обект, представени посредством припокриващите се планове и техниката на колажа. ✧ **Синтетичен кубизъм.** *Изк.* Създаване на кодирани знакови еквиваленти за всичко видимо и превръщане на картината в успоредна реалност на наблюдаваната от художника, а не в нейно отражение. ‹*фр.* cubisme›

кубик *м. Разг.* Кубически метър като мярка за дървен материал, пръст, пясък и др. ‹*лат.* ⇨ *фр.* cubique›

кубист *м.* (**кубистичен** *прил.*) Последовател на кубизма. ‹*фр.* cubiste›

кубитален *прил. Анат.* Който се отнася до лакътя или предмишницата; лакътен. ‹*лат.*›

кубичен и **кубически** *прил.* ✧ **Кубически метър.** Мярка за обем, равна на обема на куб със страна един метър. ‹*лат.*›

кубрик *м. Мар.* Жилищно помещение за целия корабен екипаж. ‹*хол.* koebrug›

кубур *м.* **1.** Кожен калъф за пистолет. **2.** Кожена чанта, прикрепена към предната част на кавалерийско седло. ‹*тур.* kubur›

кувад *м. Истор.* Древен обичай, засвидетелстван през I в. сл. Хр. на о. Корсика, в Китай, при баските, в Северна и Южна Америка, според който бащата по време на раждане се уединявал в леглото си, приемал посетители, съблюдавал определени табу, т. е. имитирал символично ролята на майка. ‹*фр.* cubiste›

куверт *м.* (**кувертен** *прил.*) **1.** Комплект от прибори за хранене на един човек, подредени на маса. **2.** Определено меню за консумиране от един човек. **3.** *Разг.* Сумата, която се плаща като такса при влизане или като резервация в заведение. ‹*фр.* couvert›

куверта *ж.* **1.** Корабна палуба. **2.** *Разг.* Кувертюра. ‹*ит.*›

кувертюр *м. Кул.* Покритие на сладкарско изделие с шоколад, фондан и др. ‹*фр.* couverture›

кувертюра *ж.* Покривка за легло. ‹*фр.* couverture›

кувет *м. Диал.* Сила. ‹*тур.* kuvvet›

куветлия *прил. Диал.* Който има кувет; силен, могъщ. ‹*тур.* kuvvetli›

куврик *м. Диал.* Геврек. ‹*рум.*›

кувьоз *м. Мед.* Специален апарат, вид инкубатор, в който се поддържа постоянна температура и който служи за отглеждане на недоносени или болни бебета. ‹*фр.* couveuse›

кугуар *м.* (**кугуаров** *прил.*) *Зоол.* Хищник от рода на котките; пума. Cuguacuara. ‹*инд.* ⇨ *фр.* couguar›

кудиана *ж. Мит.* В грузинската митология — вещица, гадателка. ‹*грузински*›

куз *м.* и **кузалтия** *ж. Диал.* Усойно място, усое. ‹от *тур.*›

кузум *м. Разг.* Гальовно обръщение със значение 'агне мое'. ‹*тур.* kuzum›

Куй *м. Мит.* В древнокитайската митология — чудовище с тяло на бик без рога, което ходи по морето и предизвиква ветровете. ‹*кит.*›

куйлук *м. Диал.* Тежка работа, робия. ‹*тур.*›

куйрук *м.* (**куйруклия** *прил.*) *Диал.* Опашка. ‹*тур.* kuyruk›

кук *м. Мар.* Корабна кухня. ‹*англ.* cook›

кукарача *ж. Муз.* **1.** Народна песен и танц, характерни за Мексико и Колумбия. **2.** Особен вид румба с характерни танцови фигури. ‹*исп.* cucaracha 'хлебарка'›

кукла *ж.* (**куклен** и **кукленски** *прил.*) **1.** Детска играчка с вид на човешка фигура. **2.** Умалена фигура на човек или животно, предназначена за театър. **3.** *Прен.* Човек, който изпълнява чужда воля; марионетка. **4.** *Прен.* Добре облечена жена или дете. **5.** *Прен.* Красива, но бездушна или глуповата жена. ✧ **Кукла качина.** *Мит.* Издялана от дърво кукла, която представлява човешкия облик на свръхестествено същество, персонаж от митологията на северноамериканските индианци. ‹*лат.*›

куклен *прил.* ✧ **Куклен театър.** Театър, в който ролите се изпълняват от кукли, движени с конци или тел от артистите.

кукловод *м.* Артист в куклен театър. ‹*рус.*›

куклуксклан *м.* (**куклуксклановски** *прил.*) Тайна расистка организация, създадена през 1865 г. в САЩ за борба с движението на негрите за равноправие. ‹*англ.* ku-klux-klan›

куклуксклановец *м.* (**куклуксклановски** *прил.*) Член на куклуксклан. ‹от *англ.* ku-klux-klan›

кукуда *ж. Диал.* **1.** Метална тежест на кантар с крушовидна форма. **2.** Юмрук. **3.** Дребен или изгърбен човек. ‹*гр.*›

кукул *м. Диал.* Пашкул на копринена буба. ‹*гр.*›

кукуруз *м.* (**кукурузен** и **кукурузов** *прил.*) *Диал.* Царевица. ‹от *рум.*›

кукурузище *ср. Диал.* Нива, засадена с кукуруз.

кукурузник *м. Диал.* Хляб от кукурузено брашно.

кула *ж.* **1.** *Истор.* Висока каменна сграда при

крепост за охрана и отбрана през Средновековието. 2. *Архит.* Тясна и висока сграда с различно предназначение. 3. Високо железобетонно съоръжение за съхраняване на семена, брашно и др.; силоз. ✧ **Строя въздушни кули.** *Прен. Разг.* Въобразявам си, фантазирам. ‹*тур.* kule›

кула̀ж *м. Икон.* Отстъпка, давана при търговия с течни стоки за разливане, изтичане, изпаряване или оставане по съдовете. ‹*фр.* coulage 'изливане'›

кула̀з *м.* Платноходка, предназначена за риболов с въдици и харпуни. ‹*рус.*›

кула̀к$_1$ *м.* (**кулашки** *прил.*) *Истор.* В България в периода от 1944 до 1956 г. — заможен селянин, обявен за враг на властта. ‹*рус.*›

кула̀к$_2$ *м.* (**кулашки** *прил.*) *Остар.* Юмрук. ‹*рус.*›

кулаклѝя *прил. Диал.* За нож, сабя или за дръжка на нож или сабя — който е с формата на ухо; извит. ‹от *тур.* kulak 'ухо'›

кула̀н *м. Зоол.* Порода коне, които обитават пустините и полупустините в Средна и Централна Азия. Equus hemionus. ‹*рус.*›

куландрѝсвам *несв.* и **куландрѝсам** *св.* (**куландрѝсване** *ср.*) *Диал.* Употребявам, използвам, служа си с нещо. ‹*тур.* kullanmak›

кула̀нтен *прил.* (**кула̀нтност** *ж.*) *Остар.* Сговорчив, отстъпчив. ‹*фр.* coulant›

кула̀чество *ср. Истор.* Кулашко съсловие. ‹*рус.*›

кулдоско̀п *м. Мед.* Инструмент с форма на тръба, снабден с лещи и източник на светлина, който се използва за директно наблюдение на матката, яйчниците и фалопиевите тръби. ‹*гр.*›

ку̀лест *прил.* За кон — който е със жълтеникав цвят. ‹*тур.* kula›

ку̀ли *м.* **1.** В някои страни от Далечния изток — носач, черноработник. **2.** Човек, който тегли рикша. ‹*хинди* kulī›

кулина̀р *м.* Специалист в кулинарията. ‹*лат.*›

кулина̀рия *ж.* (**кулина̀рен** и **кулина̀рски** *прил.*) Изкуство за приготвяне на храна. ‹от *лат.* culinaria 'кухненски'›

кулѝса *ж.* (**кулѝсен** *прил.*) **1.** Устройство, с помощта на което движението се променя в противоположна посока. **2.** *Муз.* Подвижна част на тромбона, тънка метална тръба, при движението на която се променя височината на звуковете. ‹*нем.* Kulisse›

кулѝси *мн.* (кулѝса *ж.*) (**кулѝсен** *прил.*) **1.** Странични декори от черен плат на театрална сцена. **2.** Странични елементи в композицията на картина, чиято цел е да насочват вниманието на зрителя към определена централна точка. ✧ **Зад кулисите.** *Прен.* Тайно, скрито. ‹*фр.* coulisse›

кулѝч *м. Диал.* Великденски козунак с форма на кравай. ‹от *гр.* κολλίκιον 'кръгъл хляб'›

кулмина̀ция *ж.* (**кулминацио̀нен** *прил.*) **1.** Връхна точка. **2.** *Астр.* Преминаване на небесно тяло през меридиана на дадено място. ‹*лат.* culminatio›

кулминѝрам *несв.* и *св.* (**кулминѝране** *ср.*) Достигам кулминация. ‹*лат.* culmino›

кулоа̀р$_1$ *м.* (**кулоа̀рен** *прил.*) В алпинизма — стръмен планински склон, удобен за преминаване. ‹*фр.* couloir›

кулоа̀ри *мн.* (кулоа̀р$_2$ *м.*) (**кулоа̀рен** *прил.*) Коридори около зала на обществена сграда, където се водят неофициални разговори и срещи. ‹*фр.* couloir 'коридор'›

куло̀н$_1$ *м.* Украшение от скъпоценни камъни, което се носи на шията. ‹*фр.* coulant›

куло̀н$_2$ *м. Физ.* Единица за количество електричество. ‹по името на *фр.* физик Ch. A. de Coulomb (1736—1806)›

кулономѐтрия *ж.* Наука, която се занимава с методите за измерване на количеството електричество в една верига. ‹*фр.* coulomètrie›

Ку̀лсанс *м. Мит.* В етруската митология — божество, предхождащо римския бог Янус. ‹*лат.*›

култ *м.* (**ку̀лтов** *прил.*) **1.** Религиозно почитане на божество и свързаните с това обреди. **2.** *Прен.* Голямо уважение, преклонение, благоговение. ✧ **Издигам в култ.** Почитам, високо ценя. ‹*лат.* cultus›

култива̀тор *м.* (**култива̀торен** *прил.*) *Сел.-ст.* Машина за разбиване на буците и разрохкване на почвата. ‹*фр.* cultivateur›

култива̀ция *ж.* (**култивацио̀нен** *прил.*) *Сел.-ст.* **1.** Облагородяване на почвата. **2.** Отглеждане на селскостопански растения. **3.** Обработка с култиватор. ‹*лат.* cultivatio›

култивѝрам *несв.* и *св.* (**култивѝране** *ср.*) **1.** *Сел.-ст.* Облагородявам почва. **2.** *Сел.-ст.* Обработвам с култиватор. **3.** *Сел.-ст.* Развъждам селскостопански растения, като подобрявам качествата им. **4.** *Прен.* Развивам, изграждам (навици, качества на характера). ‹*фр.* cultiver›

култу̀к *м. Диал.* Израстък на зеленчуково растение или на лоза, който се откършва. ‹*тур.* koltuk›

култу̀ра *ж.* (**култу̀рен** *прил.*; **култу̀рно** *нареч.*) **1.** Съвкупност от духовни и материални ценности, институции и практики, създадени от човечеството през историческото му развитие. **2.** Образованост, знания, възпитание. **3.** Състояние на обществения, стопанския и духовния живот в определена епоха или страна. **4.** Висока степен на развитие на не-

що. 5. Обикн. *мн.* Култивирани растения. 6. Обикн. *мн. Биол.* Популация от микроорганизми (най-често бактерии), растящи в твърда или течна лабораторна среда. ✧ **Амратска култура.** *Археол.* Находки от епохата на енеолита (втората половина на V—нач. на IV хил. пр. Хр.) в Горен и Среден Египет (местността ел-Амра) — поселения; полузарити в земята жилища от клони; гробове с кръстосано трупополагане; оръдия от камък, дърво кост; предмети от кована мед; червени съдове с черна горна част и бели орнаменти; керамика; скални рисунки и др. ✧ **Масова култура.** Култура на широките слоеве от населението, която не блести с особени художествени стойности, дори е близо до кича. ✧ **Технически култури.** *Сел.-ст.* Растения, които дават суровини за промишлеността. ✧ **Фуражни култури.** *Сел.-ст.* Растения, които се използват за храна на селскостопански животни. ✧ **Хелиолитна култура.** *Археол.* Друго име за определяне на мегалитната култура. ‹*лат.* cultūra›

культурболшевизъм *м. Истор.* Културното господство на модернизма във Ваймарската република. ‹*рус.*›

културен *прил.* ✧ **Културна антропология.** Гранична научна дисциплина между семиотиката и антропологията, която изучава митовете, ритуалите, вярванията, социалното поведение и под. и ги систематицира като средства за комуникация.

културизъм *м.* (**културистки** *прил.*) *Спорт.* Система от физически упражнения, които развиват мускулатурата. ‹*фр.* culturisme›

културист *м.* (**културистки** *прил.*) Спортист, който се занимава с културизъм. ‹*фр.* culturiste›

культурно- *представка.* В сложни думи, със значение 'култура; културен', напр. *културно-възпитателен, културно-просветен.* ‹от *лат.* cultūra›

културолог *м.* Учен, специалист по културология. ‹от *лат.*›

културология *ж.* Научна област, свързана с изучаване на духовната култура на обществото. ‹от *лат.*›

културтрегер *м.* (**културтрегерски** *прил.*) Носител и създател на културни ценности. ‹*нем.* Kulturträger›

култуча *несв.* (**култучене** *ср.*) *Диал.* 1. Само в *3 л.* За растение — изкарва култук. 2. Откършвам култуци. ‹*тур.* koltuk›

кулук *м. Истор.* Ангария. ‹*тур.* kulluk›

кумарин *м.* (**кумаринов** *прил.*) *Хим.* Органично съединение, бяло кристално вещество с аромат на ванилия, което се получава по синтетичен начин и се използва в парфюмерията и сладкарството. ‹*фр.* coumarine›

кумбара *ж. Остар.* Обла граната; бомба. ‹*тур.* kumbara›

кумбола *ж. Диал.* 1. Вид дива слива, джанка. 2. Плодът от тази слива. ‹*албански*›

кумис *м.* Напитка от ферментирало кобилешко мляко, характерна за кухнята на някои народи в Централна Азия. ‹*тюркски*›

кумрия *ж. Диал.* Гугутка. ‹*тур.* kumru›

кумулативен и **кумулационен** *прил.* ✧ **Кумулативна акция.** *Икон.* Привилегирована акция, която позволява на притежателя си да получи дивидент и през следващите години, ако печалбите на дружеството през предходните години не са били достатъчни, за да се изплати дивидентът.

кумулация *ж.* (**кумулативен** и **кумулационен** *прил.*) 1. Натрупване на енергия, материя и др. 2. *Мед.* Натрупване на лекарства или отрови в организма при продължителната им употреба. 3. *Воен Техн.* Съсредоточаване силата на взрив в определена посока. ‹*лат.* cumulatio›

кумулирам *несв.* и *св.* (**кумулиране** *ср.*) Натрупвам, събирам на едно място енергия, материя и др. — **кумулирам се.** ‹*нем.* kumulieren›

кунгас *м. Мар.* Транспортен или риболовен платноход за крайбрежно плаване. ‹*нем.*›

кундалини *ж.* В индуизма — духовната сила, която спи, навита на кълбо в долния край на гръбначния стълб у всеки човек. ‹*санскр.*›

кундел *м. Диал.* Малкият пръст (на крак или ръка). ‹*гр.*›

кундурджийница *ж. Диал.* Работилница на кундурджия; обущарница. ‹*тур.* kundura›

кундурджия *м.* (**кундурджийски** *прил.*) *Диал.* Обущар. ‹*тур.* kundurac›

кундури *мн.* (кундур *м.* или кундура *ж.*) 1. *Остар.* Ръчно изработени кожени обувки с твърди подметки и токове. 2. *Прен. Пренебр.* Обувки. ‹*тур.* kundura›

кундя *несв. Диал.* Премятам някого през глава. — **кундя се.** ‹*гр.*›

кунизма *ж. Диал.* Икона. ‹*гр.*›

кунлун *ж. Мит.* В даосизма — планина в Западен Китай, почитана като даоския рай, където живее майката царица на Запада и безсмъртните. ‹*кит.*›

кунсткамера *ж. Истор.* Сбирки, колекции от творби на изкуството и редки или антикварни предмети, собственост на германски аристократични родове през XVI—XVII в., които са предшественици на съвременните музеи. ‹*нем.* Kunstkammer›

куори *ср.* Малко квадратно парче стъкло. ‹*ит.*›

ку̀па$_1$ *ж.* **1.** Дълбок полусферичен домакински съд без капак. **2.** Подобен съд, изработен от кристал, метал и др., който се дава като награда в спортно състезание. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

ку̀па$_2$ *ж.* Карта за игра, която има сърцевиден червен знак. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

купа̀ж *м.* (**купа̀жен** *прил.*) **1.** Във винарството — смесване на различни вина за получаване на вино с определени качества. **2.** Смесване на различни видове хранителни продукти (чай, сок) за получаване на смес с определени качества. ‹*фр.* coupage›

купѐ *ср.* **1.** Помещение във влак, предназначено за няколко пътници. **2.** Част от автомобил, в която се намират седалките за пътниците. **3.** *Остар.* Вид луксозен закрит файтон. ‹*фр.* coupé›

купела̀ция *ж.* (**купелациòнен** *прил.*) *Метал.* Метод за извличане на благородни метали от сплав с олово. ‹*фр.* coupellation›

купидòн *м.* **1.** (**Купидòн** *м.*) *Мит.* В римската митология — бог на любовта, изобразяван като голо момче с колчан и стрели. **2.** *Прен.* Красив младеж. ‹*лат.* cupīdo 'страст'›

куплѐт *м.* (**куплѐтен** *прил.*) *Лит.* Група от определен брой стихове в стихотворение (най-често четири или шест), които образуват цялост; строфа. ‹*фр.* couplet›

ку̀плунг *м.* (**ку̀плунгов** *прил.*) *Техн.* Съединителен елемент с щифтове и гнезда, който служи за съединяване на машинни или технически елементи; съединител. ‹*нем.* Kuplung›

ку̀пол *м.* (**ку̀полен** *прил.*) *Архит.* Равномерно извит свод върху кръгла, елипсовидна или многоъгълна основа, погрешно наричан кубе. ✧ **Геодезичен купол.** *Архит.* Лек купол, чиято повърхност е мрежа от къси, твърди елементи, вид пространствена рамка. ✧ **Луковичен купол.** *Архит.* В руската, източноевропейската и ислямската храмова архитектура — купол, който се разширява навън над основата, след което отново се стеснява навътре, за да завърши в една точка. ‹*ит.* cupola›

купòн$_1$ *м.* (**купòнен** *прил.*) **1.** *Фин.* Част от някои видове ценни книжа, даваща право на притежателя да получи лихви или дивиденти. **2.** Картонче, което дава право за закупуване на определено количество продукт по време на война или в период на икономическа криза. ‹*фр.* coupon›

купòн$_2$ *м.* *Жарг.* Увеселение, веселба. ‹*фр.* coupon›

купрѝд *м.* *Хим.* Съединение на медта с други по-малко благородни метали. ‹*фр.* cupride›

купрѝт *м.* (**купрѝтен** *прил.*) *Геол.* Червена руда с много високо съдържание на мед. ‹*фр.* cuprite›

купю̀р *м.* и **купю̀ра** *ж.* **1.** *Фин.* Означена номинална стойност върху пари и ценни книжа. **2.** Съкращение в литературна, научна или музикална творба. ‹*фр.* coupure›

курабѝя *ж.* (**курабѝен** *прил.*) *Кул.* Вид дребни домашни сладки. ‹*тур.* kurabiye›

кура̀га *ж.* Гребна лодка, използвана в Ирландия и Уелс за риболов. ‹*англ.*›

кура̀ж *м.* Решителност, смелост, мъжество, безстрашие. ‹*фр.* courage›

куражлѝя *м.* (**куражлѝйски** *прил.*) *Разг.* Смел, безстрашен човек. ‹*фр.* courage›

кура̀нта *ж.* *Муз.* Старинен френски танц от XVII—XVIII в. със сложни фигури. ‹от *фр.* courant 'бягащ, течащ'›

кура̀нти *мн.* Старинен стенен часовник или часовник на кула, чието биене е съпроводено с музика, някои и музикален механизъм на такъв часовник. ‹*рус.* кура́нты›

кура̀ре *ср.* Силна отрова, екстракт от кората на някои тропични растения (от родове Strychnos и Chondrodendron), който релаксира и парализира волевите мускули. ‹от *карибски* kurari›

кураризàция *ж.* Обездвижване на животно чрез вкарване на кураре в кръвта му. ‹*лат.*›

куратѝвен *прил.* Лековит. ‹*лат.*›

кура̀тор *м.* (**кура̀торски** *прил.*) **1.** *Юр.* Лице, определено от съд да управлява имотите на малолетни и невменяеми собственици; опекун. **2.** Студент медик, определен да следи болестта на пациент. ‹*лат.* curātor›

куратòриум *м.* *Икон.* Съвещателно тяло, което се състои от група експерти, към управителен или контролен съвет на търговско дружество. ‹от *лат.* curatorium›

курба̀н *м.* **1.** Животно, заклано за нечие здраве или в памет на починал човек; оброк. **2.** Обредна гощавка с такова животно. **3.** Ястие, което се приготвя за такава гощавка. **4.** *Прен.* Жертва, обикн. невинна. ‹*тур.* kurban 'жертвено животно'›

курба̀н-байра̀м *м.* *Рел.* Голям мохамедански религиозен празник, на който се коли курбан. ‹*тур.* kurban bayramı›

курбѐт *м.* **1.** Скок на коня със свити предни крака при надбягване; гамбета. **2.** Изправяне на кон на задни крака, обикн. в циркова програма или в друг случай на дресура. **3.** *Спорт.* Акробатически скок. ‹*фр.* courbette›

курвимѐтър *м.* Уред за измерване на криви линии на карти или планове. ‹*лат.*›

курдѝсвам *несв.* и **курдѝсам** *св.* (**курдѝсване** *ср.*) *Разг.* **1.** Настанявам, поставям, нагласявам; инсталирам. **2.** За часовник или друг

механизъм — навивам. — **курдисвам се/курдисам се.** ‹*тур.* kurmak›

курети *мн. Мит.* В гръцката митология — низши божества, почитани в органистичния култ на Зевс. ‹*гр.*›

курили *мн. Истор.* В Римската империя — членовете на привилегированото градско съсловие. ‹*лат.*›

куриер *м.* (**куриерски** *прил.*) **1.** Служител в учреждение, който разнася делови книжа, пощенски пратки и др. **2.** Пощальон, раздавач. **3.** Длъжностно лице, което пътува със специална поръчка. ‹*фр.* courrier›

куриоз *м.* (**куриозен** *прил.*) Необикновен, странен, невероятен предмет или случка. ‹от *фр.* curieux, curieuse 'забавен, любопитен'›

курия *ж.* **1.** *Истор.* В древен Рим — обединение от 10 патрициански рода, едно от трийсетте подразделения на римския народ. **2.** *Истор.* Сградата, в която заседавал Римският сенат. **3.** *Истор.* Провинциален градски сенат в Римската империя. **4.** Съвкупността от централните учреждения, чрез които се управлява Католическата църква. **5.** В някои държави — избирателна група, обособена по имуществен, национален или др. признак. ‹*лат.* curia›

куркой *м.* (**куркойски** *прил.*) *Диал.* Пуяк, мисирок, фит. ‹*рум.*›

куркулук *м. Диал.* Ударник на пушка. ‹*тур.*›

курмиси *мн.* Членове на племе от народността мунда в щат Пенджаб, Индия. ‹*инд.*›

курна *ж. Остар.* Каменно или циментово корито под чешма. ‹*тур.* kurna›

курназ и **курназлия** *прил. Разг.* Дързък, горделив, наперен. ‹*тур.* kurnaz›

курназлък *м. Разг.* Перчене, хвалене, надуване. ‹*тур.* kurnazlik 'хитрост'›

курназя се *несв. Разг.* Надувам се, перча се. ‹от *тур.* kurnaz›

курнан *мн.* Племе австралийски аборигени в щата Виктория.

курорт *м.* (**курортен** *прил.*) **1.** Местност или селище с природни дадености за лекуване, почивка или развлечение. **2.** *Остар.* Почивка на такова място. ‹*нем.* Kurort›

курортист *м.* Човек, който се лекува или почива в курорт. ‹от *нем.* Kurort 'лековито място'›

курортолог *м.* Специалист по курортология.

курортология *ж.* (**курортологически** *прил.*) Дял от медицината, който изучава лечебните качества на климата, лечебната кал, минералните води и др. в курортите. ‹от *нем.* Kurort 'лековито място' + *гр.* λόγος 'наука'›

курос *м. Истор.* Скулптурна фигура на гол младеж, характерна за гръцкото изкуство от периода на архаиката. ‹*гр.*›

курс$_1$ *м.* **1.** Посока на движение на превозно средство. **2.** Пътуване от една крайна точка до друга. **3.** *Прен.* Насока, посока на политическа или друга дейност. ‹*лат.* cursus 'тичане', 'посока'›

курс$_2$ *м.* **1.** Завършено обучение по предмет или по специалност. **2.** Съвкупност от лекции за такова обучение. **3.** Степен, етап на образование във висше или средно учебно заведение. **4.** Всички учещи в тази степен. ‹*лат.* cursus 'тичане', 'посока'›

курс$_3$ *м.* (**курсов** *прил.*) *Фин.* Цена на валутните или ценните книжа. ✧ **Борсов курс.** *Фин.* Цената, по която се купуват и продават ценните книжа на фондовите борси. ✧ **Валутен курс.** *Фин.* Определено съотношение между валутите, цената на паричната единица на една държава, изразена с паричните единици на др. държави. ✧ **Емисионен курс.** *Фин.* Курс, при който се продават ценните книжа при емисията им. ✧ **Ефективен валутен курс.** *Фин.* Показател, който характеризира стойността на дадена национална валута по отношение списъка от валути на основните международни търговски партньори, умножени по тегловния коефициент на относително участие на партньорите в търговията с разглежданата страна. ✧ **Нестабилен обменен курс.** *Фин.* Обменен курс, който непрекъснато се отклонява от нивото на основно равновесие. ✧ **Реален обменен курс.** *Фин.* Стойността на валутата в съответствие с реалната ѝ покупателна сила. ✧ **Регулируем валутен курс.** *Фин.* Фиксиран валутен курс, който периодически може да бъде коригиран в съответствие с определени правила. ✧ **Режим на промяна на валутните курсове.** *Икон. Фин.* Системата, избрана от правителствата на отделните държави за взаимното определяне на техните валутни курсове. ✧ **Спот курс.** *Фин.* Цената на определена валута, ценна книга или стока, по която могат да бъдат незабавно доставени. ✧ **Фиксиран валутен курс.** *Фин.* Обменен курс, който се поддържа в едно и също взаимоотношение спрямо друга валута или спрямо златото, като за целта се използват резервите на централна банка в страната или се ползва заем от Международния валутен фонд или от др. централни банки. ✧ **Фиксиран обменен курс.** *Фин.* Обменна стойност на установени паритети или отношението на централния курс към специалните права на тираж, златото, долара и др. валути. ✧ **Целева зона на валутните курсове.** *Фин.* По-облекчена версия на режима на фиксиран валутен курс, който допуска широки диапазони за изменение на

всяка валута при условие, че държавите, чиито валути участват в такъв режим, предприемат необходимите коригиращи мерки, когато стойностите на валутите им доближат съответните граници. ‹*лат.* cursus›

курса̀нт *м.* (**курса̀нтски** *прил.*) Студент във военно училище. ‹*рус.*›

курсѝв *м.* (**курсѝвен** *прил.*) **1.** Всеки вид калиграфия, при който буквите са съседни, а не разделени. **2.** *Полигр.* Всеки печатарски шрифт, който имитира такава калиграфия. ‹*лат.* cours¯ivus 'бърз', 'скорописен'›

курсѝст *м.* Човек, който посещава курс$_2$. ‹*лат.*›

курсогра̀ф *м.* (**курсогра̀фски** *прил.*) *Мар.* Прибор за непрекъснато автоматично записване върху хартиена лента на корабния курс$_1$ в течение на целия корабен рейс. ‹*англ.*›

ку̀рсор *м.* **1.** *Инф.* Показалец, малка мигаща чертица (хоризонтална или вертикална) или правоъгълник, който посочва активната част от екрана на компютър и се придвижва със специални клавиши или с мишката. **2.** Указател, стрелка, маркер, показалец. ‹*англ.* coursor›

курта̀ж *м.* (**курта̀жен** *прил.*) *Фин.* Възнаграждение, което получава маклер от свой доверител. ‹*фр.* courtage›

куртиѐ *ср. Фин.* **1.** Посредник за сделки на фондова или стокова борса. **2.** Посредник при застрахователни или фрахтови операции; маклер, дилър. ‹*фр.* courtier›

куртиза̀нка *ж.* (**куртиза̀нски** *прил.*) **1.** *Истор.* През XVII и XVIII в. предимно във Франция — жена с леко поведение, която се движи в дворцовото общество. **2.** *Прен.* Жена с леко поведение. ‹*фр.* courtisane›

куртина̀ *ж. Архит.* **1.** Външна, свободно стояща стена на крепост. **2.** Неносеща външна стена, напр. обшивка. ‹*фр.* courtine›

ку̀ртка *ж.* Униформена дреха със специална кройка и прикрепени отличителни знаци (пагони, емблеми, значки, надписи и под.). ‹*лат.* courtus›

куртоа̀зен *прил.* Галантен, изискан, любезен. ✧ **Куртоазна литература.** *Лит.* Лирически творби, поеми и романи, създадени през XII и XIII в. във Франция и Германия, в които се възпяват любовта към дамата на сърцето и рицарските подвизи. ‹*фр.* courtois›

куртоа̀зия *ж.* (**куртоа̀зен** *прил.*) Израз на внимание и уважение към някого; любезност. ‹*фр.* courtoisie›

куртулѝсвам *несв.* и **куртулѝсам** *св.* (**куртулѝсване** *ср.*) *Диал.* Освобождавам, избавям, отървавам. — **куртулисвам се/куртулисам се.** ‹от *тур.* kurtuluş 'спасение'›

куртулѝя *ж. Диал.* Отърваване, избавяне. ‹*тур.* kurtulma›

курултà̀й *м.* (**курултà̀йски** *прил.*) У монголските и тюркските народи — събрание, конгрес. ‹*тюркски*›

куру̀ш *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — грош, сребърна монета, равна на 120 акчета, пусната в обращение през 1687 г. **2.** Разменна монета на кралство Саудитска Арабия. ‹*ар.*›

курфю̀рст *м.* (**курфю̀рстки** *прил.*) *Истор.* В Свещената Римска империя — княз, който имал право да участва в избора на император. ‹*нем.* Kurfürst›

курфю̀рство *ср. Истор.* Област, управлявана от курфюрст. ‹*нем.* Kurfürst›

куршу̀м *м.* (**куршу̀мен** и **куршумлѝя** *прил.*) Късче олово или друг метал, което се поставя в гилза с избухливо вещество, за да се изстреля с пушка, пистолет и др. ‹*тур.* kurşun 'олово'›

куску̀н *м. Диал.* Подопашен ремък към седлото на яздитно или товарно животно. ‹*тур.*›

куску̀с *м. Кул.* Сушени тестени зрънца, които се ядат варени. ‹*тур.* kuskus›

куску̀та *ж.* (**куску̀тен** *прил.*) *Бот.* Плевел, подобен на оранжеви нишки без листа и корени, който се захваща и се увива около друго растение; кукувича прежда. ‹*ит.*›

кусу̀р *м.* (**кусурлѝя** *прил.*) *Разг.* **1.** Недостатък, слабост, лоша черта на характера. **2.** Грешка, вина. **3.** Остатък. ✧ **Само туй ми беше кусурът.** *Разг.* На всичко отгоре само това ми остава. ‹*тур.* kusur›

кута̀ни *ср.* **1.** *Истор.* Японски порцелан, произвеждан в гр. Кутани, провинция Кага, през XVII и XVIII в. **2.** Японски керамични изделия в стил кутани, произведени по различно време и на различни места. ‹от *яп.* собств.›

ку̀тер$_1$ *м.* Вид месомелачка, употребявана при производство на колбаси. ‹*англ.* cutter›

ку̀тер$_2$ *м.* (**ку̀теров** *прил.*) *Истор.* Платноход за риболов или транспорт на товари, използван през XIX в. в Балтийско и Северно море. ‹*нем.* Kutter›

кутѝкула *ж.* (**кутѝкулен** *прил.*) *Биол.* **1.** У животните и човека — слой от твърда или полутвърда материя, който покрива епитела. **2.** У растенията — тънка ципа, покриваща надземните им части. ‹*лат.* cuticula›

кутѝн *м.* (**кутѝнов** *прил.*) *Биол.* Подобно на восък вещество, което се отделя от клетките на епидермиса на растенията и възпрепятства отделянето на вода от повърхността на листата и стъблата. ‹*лат.*›

ку̀тис *м. Анат.* Кожа. ‹*лат.*›

кутѝя *ж.* Неголям съд от дърво, картон и др. с капак. ✧ **Кутията на Пандора.** Източник на всякакви беди. ‹*гр.*›

кутнѝя *ж. Остар.* Вид копринен плат. ‹*тур.*›

кутсу̀з и **кутсу̀зин** *прил. Разг.* 1. Който няма късмет или носи неуспех. 2. Като *същ. м.* Липса на късмет. ‹*тур.* kutsuz›

кутсузлу̀к *м. Разг.* Неблагополучие, затруднение. ‹*тур.* kutsuzluk›

кутю̀п *прил. Диал.* За сечиво — тъп, изхабен. ‹*тур.* kutup›

куфа̀ница *ж. Разг.* Празна, изкуфяла глава. ‹от *гр.*›

ку̀фар *м.* (**ку̀фарен** *прил.*) Голяма чанта от кожа, мукава и др. с капак, малка дръжка и закопчалка за носене на багаж при пътуване. ‹*фр.* coffre ⇨ *нем.* Koffer›

куфѝчески *прил.* ✧ **Куфическо писмо.** *Истор.* Официален, ъгловат вид арабска калиграфия, използван за декоративна украса на сгради, на грънчарски изделия, текстил, изделия от метал и т. н., с който е бил написан Коранът. ‹по името на арабския гр. Куфа, разположен на юг от Багдад›

кух *прил.* 1. Който е с празна, неуплътнена вътрешност. 2. *Прен.* За звук, глас — приглушен, тъп. 3. *Прен.* Лишен от съдържание; празен, лекомислен. ‹*гр.*›

ку̀хня *ж.* (**ку̀хненски** *прил.*) 1. Помещение, предназначено и обзаведено за готвене. 2. Съвкупност от типичните за определена страна или народ ястия. ‹от *нем.* Küche›

куцовла̀х *м.* (**куцовла̀шки** *прил.*) Арумънин, цинцарин. ‹*гр.*›

куча̀ *ж. Диал.* Варено жито за помен. ‹*гр.*›

кушѐтка *ж.* Единично легло с пружина без странични табли. ‹*фр.* couchette›

кушѝти *мн. Антроп.* Етнолингвистична и културно-историческа общност на народите от Източна Африка (от източната част на Египет до северната на Кения, ок. 20 000 000 души).

кушѝтски *прил.* Свързан с древната държава Куш (дн. Судан и част от Египет), съществувала между средата на XIX в. пр. Хр. и IX—VIII в. сл. Хр. ✧ **Кушитски езици.** *Език.* Клон на афразийските езици, които се говорят от населението в Североизточна и Източна Африка (ок. 16 000 000 души), подразделят се на пет групи.

кушѝя *ж. Остар.* Конно надбягване. ‹*тур.* koşu›

кушкѝя *прил. Диал.* 1. Страхлив, плашлив. 2. Който спи леко. 3. Буден, схватлив, стегнат. ‹*тур.* koşku›

куюмджѝйство *ср.* и **куюмджилъ̀к** *м. Остар.* Занятие на куюмджия; златарство. ‹*тур.*›

куюмджѝя *м.* (**куюмджѝйски** *прил.*) *Остар.* Златар. ‹*тур.* kuyumcu›

куя̀вик *м. Муз.* Полски народен танц в 3/4 такт. ‹от *пол.* собств.›

кша̀нти *ср. Рел.* 1. В индуизма — търпение. 2. В будизма — едно от десетте съвършенства. ‹*санскр.*›

къздѝсвам *несв.* и **къздѝсам** *св. Разг.* 1. Ядосвам. 2. Избухвам. — **къздисвам се/къздисам се.** ‹*тур.*›

къзълба̀ши *мн.* (къзълба̀ш *м.*) *Истор.* Тюркски номадски племена, обитавали Мала Азия, които изповядвали шиизма и били опора на династията на Сефавидите в Иран. ‹*тюркски*›

къзъ̀м *неизм. Диал.* При обръщение към момиче, девойка — момичето ми, дъще. ‹*тур.* kız›

къмпинг *м.* 1. Специално устроен лагер за автотуристи. 2. Прекарване в такъв лагер. ‹*англ.* camping›

къна̀ *ж.* 1. Растително кафяво-червено багрило за коса. 2. *Бот.* Растение, от листата на което се прави червена боя. Lawsonia inermis. ‹*тур.* kina›

кънкѝ *мн.* (кънка̀ *ж.*) 1. Приспособления за пързаляне по лед, които се прикрепят към обувките. 2. Метални куки за изкачване по електрически стълбове. ✧ **Връзвам/вържа кънките.** *Разг.* Напивам се. ‹*рус.* коньки›

кънѐсвам *несв.* и **кънѐсам** *св.* (**кънѐсване** *ср.*) Оцветявам с къна. ‹от *тур.* kina›

кънтримузика *ж.* Музика на английските преселници в САЩ, съхранила се сред бялото население на южните и югозападните щати, която се изпълнява в съпровод на струнни инструменти. ‹*англ.* country music›

кър *м.* (**кърски** *прил.*) *Разг.* Ниви, поле (извън населено място). ‹*тур.* kır›

кърагасъ̀ *м. Истор.* В Османската империя — началник на полицейска група, която охранява реда по пътищата или в селата; кърсердар. ‹*тур.*›

кърб *м. Фин.* Мерки на централна банка за ограничаване на паричната маса в обращение, за задържане ръста на валутните курсове и за повишаване на лихвите. ‹*англ.* curry›

кърджа̀лии *мн.* (кърджа̀лия *м.*) (**кърджалѝйски** *прил.*) *Истор.* Разбойници (турци и албанци, понякога и българи), дезертирали от войската, които грабели християнското население в Османската империя в края на XVIII в. ‹*тур.* kırcali›

кърджѝя *м.* (**кърджѝйски** *прил.*) *Остар.* Търговец, който пътува по селата и изкупува стока. ‹*тур.*›

кърдѝсвам *несв.* и **кърдѝсам** *св. Диал.* Унищожавам, разрушавам, съсипвам. ‹*тур.*›

къ̀ри *ср.* Люта индийска подправка. ‹*тамилски* ⇨ *англ.* curry›

кърлинг *м.* Вид спорт, при който тежки ме-

тални дискове се плъзгат от състезател по лед, за да попаднат в центъра на очертан кръг. ‹*англ.* curling›

кърма̀$_1$ *ж. Мар.* Задната част на морски или речен плавателен съд. ‹*рус.* корма́›

кърма̀$_2$ *ж. Остар.* Вид черногорски пищов. ‹*тур.*›

кърмъ̀з *м. неизм.* (**кърмъ̀зен** *прил.*) **1.** Използваните като червено багрило изсушени тела на женските насекоми от вида Kermes ilice, обитаващи Европа и Западна Азия. **2.** *Бот.* Малък вечнозелен евразийски дъб, Quercus coccifera, растение гостоприемник за насекомите от рода Kermes. ‹*тур.* kırmızı›

кърсерда̀р и **кърсерда̀рин** *м.* (**кърсерда̀рски** *прил.*) *Истор.* Кърагасъ. ‹*тур.* kırserdari›

късканджѝя *м. Диал.* Мъж, който ревнува, завижда. ‹*тур.* kıskandıç›

къскандѝсвам *несв.* и **къскандѝсам** *св.* (**къскандѝсване** *ср.*) *Диал.* Изпитвам ревност, завист. ‹*тур.* kıskanmak›

късмѐт *м.* (**късметлѝя** *прил.*) *Разг.* **1.** Орисия, съдба. **2.** Щастлива случайност. **3.** *Прен.* Монета или дряново клонче, наречено за нещо добро и сложено в коледната баница. ✧ **Работи ми късметът.** *Разг.* Имам късмет. ‹*тур.* kısmet›

късметлѝя *Разг.* **1.** Като *прил.* Който има късмет. **2.** Като *същ. м.* Човек, който има късмет, щастливец. ‹*тур.* kısmetli›

късъ̀р *прил. Диал.* Безплоден, ялов. ‹*тур.*›

кът *прил. Разг.* Оскъден, недостатъчен, ограничен. ‹*тур.* kıt›

къч *м.* Задната част от тялото на кон, магаре. ‹*тур.* kıç›

кърша̀ *ж.* и **кърша̀к** *м. Диал.* Зимна кошара за овце; зимовище. ‹*тур.* kışlak›

кьо̀йвекѝл *м.* (**кьойвекѝлски** *прил.*) *Истор.* В Османската империя — селски пълномощник. ‹от *тур.* köy›

кьо̀пав *прил. Разг.* **1.** *Остар.* Който има физически недостатък — сакат, хром. **2.** Непохватен, несръчен, тромав. **3.** *Прен.* Недоброкачествен, лош, калпав. ‹*рум.* şchiop›

кьопѐк *м. Диал.* Куче. ‹*тур.*›

кьо̀поолу$_1$ *ср. Кул.* Салата от печени и нарязани патладжани, подправени с чесън, оцет и олио и др. ‹*тур.* köpoğlu›

кьо̀поолу$_2$ *ср. Остар.* **1.** Хитрец. **2.** Подлец, кучи син. ‹*тур.* köpekoğlu 'подлец', 'хитрец'›

кьо̀рав *прил. Разг.* Сляп, незрящ. ✧ **Удрям/ударя кьоравото.** *Разг.* Получавам облага по лесен начин, без труд или разноски. ‹*тур.* kör›

кьоркютю̀к *нареч.* ✧ **Кьоркютук пиян.** *Разг.* Много пиян. ‹*тур.* kör 'сляп' + kütük 'пън'›

кьорпѐ *ср. Диал.* Младо животно, сукалче. ‹*тур.* körpe›

кьо̀рсокак *м. Разг.* Задънена улица. ‹*тур.* kör 'сляп' + sokak 'улица'›

кьорсофра̀ *ж. Разг.* Ядене за чужда сметка. ‹*тур.* kör 'сляп' + sofra 'храна'›

кьо̀рфишек *м.* **1.** *Остар.* Халосен патрон. **2.** *Разг.* Блъф, заблуждение. ‹*тур.* kör fişek 'фойерверк'›

кьосѐ *ср.* Мъж, на когото не растат мустаци и брада. ‹*тур.* köse›

кьошѐ *ср.* (**кьошелѝя** *прил.*) *Разг.* Кът, ъгъл. ‹*тур.* köşe›

кьошк *м.* **1.** Малък павилион, обикн. представляващ покрив, поддържан от стълбове. **2.** Предна, отворена покрита част на къща. ‹*тур.* köşk›

кювела̀ж *м.* (**кювела̀жен** *прил.*) Иззидване на минна галерия, кладенец и др. ‹*фр.* cuvelage›

кювѐта *ж.* Правоъгълна ваничка за промиване на снимки. ‹*фр.* cuvette›

кю̀до *ср.* В дзен — изкуството на стрелбата с лък. ‹*яп.*›

кюкю̀рт *м. Диал.* Сяра. ‹*тур.* kükürt›

кюллиѐ *ср. Рел.* Комплекс от сгради около джамия, който включва училище и болница. ‹*тур.* külliyet›

кюло̀ти *мн.* **1.** *Истор.* Панталони, с дължина до коленете носени от френските дворяните до нач. на XIX в. **2.** Долни гащи с крачоли до над коленете. ‹*фр.* culotte›

кюлханѐ *ср. Остар.* Негодник, подлец. ‹*тур.*›

кюлчѐ *ср.* Със електролитно чист излят благороден метал с определена форма и тегло, предмет на сделки с благородни метали. ‹*тур.* külçe›

кюля̀ф *м. Диал.* **1.** Вид островърха шапка. **2.** Част от кукерски костюм, която се носи на главата. ‹*тур.* külâh›

кюмбѐ *ср. Диал.* Ламаринена кръгла печка, обикн. за отопление с дърва. ‹*тур.* kümbe›

кюмю̀р *м.* (**кюмюрджѝйски** *прил.*) *Диал.* Въглища. ‹*тур.* kömür›

кюмюрджѝя *м.* (**кюмюрджѝйски** *прил.*) *Диал.* Въглищар. ‹от *тур.* kömür›

кю̀нец *м.* Ламаринена тръба за отвеждане на дима от печка. ‹*тур.* künk›

кюп *м. Разг.* Голям глинен съд; делва. ✧ **Слагам всички в един кюп.** *Разг.* Не правя разлика между различни хора или неща. ‹*тур.* küp›

кюпрѝя *ж.* (**кюпрѝен** *прил.*) *Диал.* Мост. ‹*тур.* köprü›

кюрасо̀ *ср.* Ликьор от портокали. ‹от *фр.* собств. Curaçao›

кюрѐ *ср. Църк.* Католически енорийски свещеник. ‹*фр.* curé›

кюрѐта *ж. Мед.* Инструмент с форма на лъжица за изстъргване на тъкан от кухина. ‹*фр.*

curette›

кюрѝ *ср. Физ.* Единица за измерване на радиоактивност. ‹от *фр.* собств. M. Curie (1867—1934), физик и химик›

кю̀рий *м. Хим.* Радиоактивен сребрист метал, от групата на актиноидите, получен в лабораторни условия (знак Cm.). ‹curium; от *фр.* собств. Pierre и Marie Curie›

кюрк *м. Остар.* Кожух. ‹*тур.* kürk›

кюркчѝя *м.* (**кюркчийски** *прил.*) *Остар.* Кожухар. ‹*тур.* kürkcü›

кюрта̀ж *м.* (**кюрта̀жен** *прил.*) *Мед.* Изстъргване на вътрешната повърхност на орган или телесна кухина с помощта на кюрета. ‹*фр.* curetage›

кюртѝрам *несв. и св.* (**кюртѝране** *ср.*) *Мед.* Правя кюртаж. ‹*фр.* cureter›

кюселѐ *ср. Остар.* Обработена кожа. ‹*тур.*›

кюскѝя *ж. Диал.* Дебела пръчка; сопа, тояга. ‹*тур.* küskü›

кюспѐ *ср.* Остатъчна маса от маслодайни семена (напр. ленени или памучни), от които маслото е отнето чрез пресуване или е извлечено от разтворител, използвана като храна на селскостопански животни. ‹*тур.* küspe›

кюта̀хия *ж. Истор.* Грънчарски изделия с калаена глазура, произвеждани в гр. Кютахия, Централен Анадол, които продължават традициите на изделията изник. ‹от *тур.* собств. Kütahya›

кютѐк *м. Диал.* Бой, пердах, тупаница. ‹*тур.*›

кютю̀к *м.* **1.** *Разг.* Пън, дънер. **2.** *Диал.* Дънер на лоза. **3.** *Прен. Пренебр.* Дръвник, тъпанар. ‹*тур.* kütük›

кюфтѐ *ср.* **1.** *Кул.* Кайма с подправки, оформена като питка и изпържена, опечена или сготвена. **2.** *Разг. Пренебр.* Нисък и дебел човек. ‹*тур.* köfte›

кючѐк *м. Муз.* Ориенталски танц. ‹*тур.* köçek›

кяр *м. Разг.* Печалба, облага. ‹*тур.* kar›

кя̀ря *несв. Разг.* Имам кяр. ‹от *тур.* kar›

кятѝб и **кятѝбин** *м. Остар.* **1.** Писане **2.** Писар. ‹*тур.* katip›

ла *ср. Муз.* **1.** Название на шестият тон от гамата в до-мажор. **2.** Нотният знак за този тон в петолинието. ‹*ит.* la›

Лабдак *м. Мит.* Тивански цар, убит от вакханките. ‹*гр.*›

лабиал *м.* (**лабиален** *прил.*) *Език.* Лабиален звук. ‹*лат.* labiālis 'устен'›

лабиален *прил.* Устен. ✧ **Лабиален звук.** *Език.* Звук, който се произнася с участието на устните; устен звук. ‹*лат.* labiālis›

лабиализация *ж.* (**лабиализиран** *прил.*) *Език.* Фонетична промяна, при която в членението на звуковете дейно участват устните. ‹*фр.* labialisation›

лабилен *прил.* (**лабилност** *ж.*) Нестабилен, неустойчив, слаб. ‹*лат.* labilis›

лабио- *представка.* В сложни думи със значение 'устни; устни', напр. *лабиодентален*, *лабиопластика*. ‹от *лат.* labia 'устна'›

лабиодентален *прил.* ✧ **Лабиодентален звук.** *Език.* Звук, който се произнася с допиране на долната устна до горните предни зъби; устненозъбен. ‹*лат.* labium 'устна' + dens, dentis 'зъб'›

лабиомансия *ж.* Умение да се чете по движението на устните. ‹от *лат.*›

лабиопалатален *прил.* ✧ **Лабиопалатален звук.** *Език.* Звук, който е смекчен, палатализиран. ‹*лат.* labiālis 'устнен' + palatum 'твърдо небце'›

лабиопластика *ж. Мед.* В пластичната хирургия — корекция на наранени или деформирани устни; хейлопластика. ‹от *лат.*›

лабиринт *м.* (**лабиринтен** и **лабиринтов** *прил.*) **1.** *Истор.* В древен Египет и Гърция — постройка с дълги криволичещи коридори и много стаи, в която влезлият трудно можел да намери обратния път. **2.** *Прен.* Сграда с много стаи и коридори, място с пътища, пътеки и др., в които влезлият трудно може да се ориентира. **3.** *Анат.* Вътрешната част на ухото; вътрешно ухо. **4.** *Прен.* Сложно, заплетено положение. ‹*гр.* λαβύριυθος›

лабиринтит *м. Мед.* Възпаление на вътрешното ухо (лабиринта). ‹от *гр.* λαβύριυθος›

лаборант *м.* (**лаборантски** *прил.*) **1.** Сътрудник в лаборатория. **2.** Служещ в аптека; аптечен санитар. ‹*лат.* labōrantis›

лаборатория *ж.* (**лабораторен** *прил.*; **лабораторно** *нареч.*) **1.** Специално обзаведено помещение за технически и научноизследователски опити и за изпитване на материали. **2.** Звено към научен институт, завод, болница, което се занимава с такава дейност. **3.** *Прен.* Място, където се извършват сложни процеси. ‹*лат.* laboratorium›

лабрадор *м. Минер.* Полускъпоценен минерал, безцветен, бял или сив камък със зеленикави оттенъци, употребяван за украса на постройки и др. ‹по името на п-в Labrador, Канада›

лабрадорит *м. Минер.* Черна магмена скала, състояща се основно от минерала лабрадор, употребявана като облицовъчен материал. ‹по името на п-в Labrador, Канада›

лабрум *м. Анат.* Всяка пръстеноподобна структура с гладък, закръглен или извит край. ‹*лат.* labrum›

Лабу *м. Мит.* В акадската митология — чудовищен лъв, победен от Тишпак. ‹*акадски*›

лава *ж.* (**лавен** и **лавов** *прил.*) *Геол.* Разтопена силикатна маса, която се изхвърля при изригване от кратера на вулкан. ‹*ит.* lava›

лаваж *м. Мед.* Промиване на кухина в тялото с вода или лечебен разтвор. ‹*фр.* lavage›

лавандула и **лаванда** *ж.* (**лавандулов** и **лавандов** *прил.*) *Бот.* Многогодишен храст от сем. устоцветни с ароматни сини цветчета, употребявани в медицината, парфюмерията, козметиката; лаванда. Lavandula vera.

лави *ср. Изк.* В живописта — оттенък или колорит, нанесени в тънък, прозрачен слой. ‹*фр.* lavis›

лавина *ж.* (**лавинообразен** *прил.*) **1.** Снежна маса, която се свлича с голяма сила по планински склон, като събаря всичко по пътя си. **2.** *Физ.* Порой от частици, причинен от сблъскване на частици с висока енергия (напр. космичен лъч) с частици от друг вид материя. **3.** *Прен.* Устремно движещо се множество, маса. ‹*нем.* Lawine›

Лавиния *ж. Мит.* В римската митология — дъщеря на италийския цар Латин и Амата, жена на троянеца Еней. ‹*лат.*›

лавирам *несв.* и *св.* (**лавиране** *ср.*) **1.** Само в *3 л.* Придвижва се зигзагообразно, като криволичи, лъкатуши. **2.** *Прен.* Ловко избягвам конфликти; провирам се, криволича, за да постигна целта си. ‹*хол.* laveren›

лавис *м. Изк.* **1.** В изобразителното изкуство — начин за гравиране, при който рисунката се прави върху медна плоча с четка, напоена с киселина. **2.** Отпечатък от такава плоча. ‹*фр.* lavis›

лавка *ж.* Малко магазинче за дребни стоки, закуски и др. в училище, предприятие, казарма, обикн. с обслужване през гише. ‹*рус.*›

лавкаджия *м.* (**лавкаджийски** *прил.*) *Разг.* Държател на лавка.

лавра₁ *ж.* (**лавров** *прил.*) *Рел.* Голям православен привилегирован манастир. ‹*гр.* λαύρα›

лавра₂ *ж.* (**лавров** *прил.*) *Разг.* Лавър.

лаврак *м. Зоол.* Морска риба от сем. морунови, разпространена в Средиземно и Черно море. ‹от *гр.*›

лавров *прил.* ✧ **Лавров венец. 1.** *Истор.* В древна Гърция и Рим — венец от лавър, даван на победителя в литературно или ораторско състезание. **2.** *Прен.* Награда, отличие. ‹от *лат.* laurus›

лавър *м.* (**лавров** *прил.*) **1.** *Бот.* Вечнозелено дърво с елипсовидни ароматни листа; дафина. Laurus nobilis. **2.** Само *мн.* Клонки от това дърво като символ на победа, прослава. ✧ **Почивам на лаврите си.** Бездействам, задоволявам се с постигнатото. ‹*лат.* laurus›

лаг *м. Мар.* **1.** Навигационен прибор за измерване на скоростта на плавателен съд и изминатото разстояние. **2.** Борд на кораб. ‹*англ.* log ⇨ *хол.* laag›

лагер$_1$ *м.* (**лагерен** *прил.*) **1.** Място извън селище, където военна част прекарва известно време в палатки или землянки; бивак. **2.** Място за летуване на деца и младежи, обикн. застроено с бунгала или палатки. **3.** Летуване на такова място. **4.** *Прен.* Група от хора, партии, държави, които имат общи цели, положение или интереси. ✧ **Концентрационен лагер.** *Истор.* Лагер за изолиране и репресиране на противници на политически режим, обикн. в тоталитарни държави. ‹*нем.* Lager›

лагер$_2$ *м.* (**лагерен** *прил.*) *Техн.* Машинна част, която поддържа геометричната ос на въртящо се или люлеещо се тяло. ‹*нем.* Lager›

лагерувам$_1$ *несв.* и *св.* (**лагеруване** *ср.*) **1.** Пребивавам в лагер$_1$. **2.** За плодове, зеленчуци и др. — престоявам на склад. ‹от *нем.* Lager›

лагерувам$_2$ *несв.* и *св.* (**лагеруване** *ср.*) *Техн.* За машинна част — прикрепен съм към лагер$_2$. ‹от *нем.* Lager›

лаглин *м. Мар.* Тънко дълго въже, разделено с възли през равни интервали, с помощта на което се измерва скоростта на кораб. ‹*хол.*›

лагтинг *м. Полит.* Горната камара на Норвежкия парламент. ‹*норвежки*›

лагуминозен *прил.* ✧ **Лагуминозни растения.** *Бот.* Бобови растения. Leguminosae. ‹от *лат.*›

лагуна *ж.* (**лагунен** *прил.*) *Геогр.* **1.** Плитък залив, отделен от морето с ивица пясък, водата в който може да бъде както сладководна, така и солена. **2.** Участък от морето между коралови рифове и бреговете на континент или на остров. **3.** Вътрешен водоем в атол. ‹*ит.* laguna›

лагхиман *м. Филос.* В индуизма — състояние на безтегловност, което може да настъпи вследствие на йогаупражнения, когато тялото се издига във въздуха; левитация. ‹*санскр.*›

лагъм *м. Остар.* **1.** Взривен материал, взрив. **2.** Подземен тунел. ‹*тур.* lağım›

лагъмджия *м. Остар.* Човек, който произвежда и продава взривни материали; бомбаджия. ‹*тур.* lağımcı›

лад *м.* (**ладов** *прил.*) *Муз.* Система на организация на тоновете, обусловена от привличането на неустойчивите звукове към устойчивите, съставляващи тониката. ‹*рус.*›

ладан *м.* Тамян. ‹*гр.* λάδανον›

ладини *мн.* Рето-романска група, населяваща областта край Болцано в Италианските Алпи. ‹*фр.* ladin›

ладино *ср. Език.* Източен испано-еврейски диалект. ‹*исп.* ladino›

ладия *ж. Истор.* Гребно-ветроходна лодка, използвана от източните славяни през VI—XIII в., за търговски плавания и бойни походи. ‹*рус.*›

Ладон *м. Мит.* В гръцката митология — стоок дракон, роден от морски божества, пазител на златните ябълки в градината на хеспери-дите. ‹*гр.*›

Лаерт *м. Мит.* Владетелят на о. Итака, баща на Одисей. ‹*гр.*›

лазаня *ж. Кул.* Ястие от тънки тестени кори и накълцано месо, характерно за италианската кухня. ‹*ит.* lasagna›

лазарет *м.* (**лазаретен** *прил.*) Медицински пункт или малка болница към военна част. ‹*ит.* lazzretto›

лазарист *м.* (**лазаристки** *прил.*) *Рел.* Католически монах от религиозен орден с център абатството Saint-Lazare. ‹*фр.* lazariste›

лазароне *ср.* и *м.* Италиански просяк, скитник. ‹*ит.* lazzarone›

лазер *м.* (**лазерен** *прил.*) *Физ.* Оптичен квантов генератор, който създава мощен, силно насочен монохроматичен светлинен лъч, с приложение в очната хирургия, холографията, в полиграфията, съобщенията и др. ‹от *англ.*, съкр. от Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation›

лазерен *прил.* ✧ **Лазерен принтер.** *Техн.* Принтер, който използва лазерен лъч, за да генерира изображенията, след което по електронен път ги прехвърля върху хартия. ✧ **Лазерна спектроскопия.** *Физ.* Клон от оптичната спектроскопия, в чиято основа е стимулирането на определени квантови преходи в атомите и молекулите с лазер, което осигурява следните предимствата на лазерната спектроскопия: висока чувствителност на регистрацията на атомите и молекулите във веществото, възможност за изследване на малки количества вещество, осъществяване на спектрален анализ на значителни разстоя-

ния (напр. в атмосферата). ✧ **Лазерна хирургия.** *Мед.* Използване на "светлинен скалпел" — лазер, за стерилно и безкръвно разсичане и разрушаване на тъкани предимно при очни заболявания. ‹от *англ.* laser›

лазѝрам *несв.* и *св.* (**лазѝране** *ср.*) *Изк.* Полагам тънки, прозрачни или полупрозрачни слоеве боя върху изсъхнали или полусухи бои, за да променя, подсиля или намаля цветовите тонове на цялата картина. ‹от *нем.* Lasierung›

лазо̀р *м.* *Истор.* *Изк.* Минерално багрило с наситен син цвят, получавано от лазурит, който бил добиван през XV в. на територията на дн. Афганистан и Иран, а през XVII в. вече в Сибир; заради високата му цена е използвано предимно за рисуване на миниатюрите в старинните ръкописи. ‹*перс.* ladzuärd 'син камък (лазурит)'›

лазу̀р$_1$ *м.* (**лазу̀рен** *прил.*) Небесна синева. ‹*перс.* ladzuärd 'син камък (лазурит)'›

лазу̀р$_2$ и **лазурѝт** *м.* (**лазу̀рен** *прил.*) *Минер.* Полускъпоценен камък с ясносин цвят. ‹*перс.* ladzuärd 'син камък (лазурит)'›

лазу̀рен *прил.* (**лазу̀рно** *нареч.*; **лазу̀рност** *ж.*) **1.** Светлосин, ясносин. **2.** За небе, хоризонт — безоблачен, чист, ясносин.

лайк *м.* (**лайчески** *прил.*) **1.** Любител, непрофесионалист, дилетант. **2.** *Рел.* Мирянин. ‹*лат.* laicus ⇨ *фр.* laïque›

Лай *м.* *Мит.* В гръцката митология — тивански цар, баща на Едип. ‹*гр.*›

ла̀йба *ж.* *Мар.* **1.** Малък гребно-платноходен съд за плавания с търговска цел в Балтийско море. **2.** Несамоходен дървен морски съд (шлеп) за превозване на товари. ‹*хол.*›

ла̀йда *ж.* *Геогр.* Крайбрежна низина, заливана по време на прилив, обрасла с влаголюбиви растения. ‹*фински* ⇨ *рус.*›

ла̀йденски *прил.* ✧ **Лайденска стъкленица.** *Физ.* Електростатичен кондензатор, създаден през 1745 г. ‹по името на *хол.* гр. Leyden›

Ла̀йма *ж.* *Мит.* В източнобалтийската митология — богиня на щастието и съдбата. ‹*литовски*›

ла̀ймски *прил.* ✧ **Лаймска болест.** *Мед.* Болест, причинявана от бактерията (спирохета) Borrelia burghdorferi, която се пренася от кърлежите от рода Ixodes damuini/pacificus, а симптомите са: кожен обрив, мускулни и ставни болки, повишена температура, артрит, рядко — енцефалит и кардит; лечението е с антибиотици. ‹по името на *амер.* гр. Lyme, където е регистриран първият случай на заболяване у хора›

ла̀йнер *м.* **1.** *Мар.* Голям бързоходен линеен кораб за превоз на пътници и определен вид товари, който извършва редовни рейдове между определени пристанища. **2.** *Ав.* Самолет със същите характеристики. ‹*англ.* liner›

ла̀йнер тъ́рмс *м.* *Мар.* Условия за превоз на стоки по море с линейно корабоплаване. ‹*англ.* liner terms›

ла̀йстна *ж.* **1.** *Техн.* Метална лента, поставена по дължината на купето на автомобил за по-елегантен вид. **2.** Метална лента, поставена по рамката на прозорец за уплътняване. **3.** Всяка метална лента за обточване или уплътняване. ‹*нем.* Leisten›

ла̀йтмотив *м.* (**ла̀йтмотивен** *прил.*) **1.** *Лит.* Основен, повтарящ се мотив в литературна творба или в група творби. **2.** *Муз.* Кратка музикална тема, която е свързана с действащо лице, идея или мисъл. **3.** *Прен.* Ръководна мисъл, идея и др. ‹*нем.* Leitmotiv›

лайшманио̀за *ж.* *Мед.* Характерно за тропиците и субтропиците заболяване, което се причинява от лайшмания. ‹*англ.* leishmaniasis›

лайшма̀ния *ж.* *Биол.* Род едноклетъчни паразити от клас камшичести. ‹по името на *шотл.* бактериолог сър W. B. Leishman (1865—1926)›

лак *м.* (**ла̀ков** и **ла̀чен** *прил.*) **1.** Изключително твърда и здрава водоустойчива природна смола, използвана за първи път в Далечния изток, която се извлича от растението Rhus vernicifera (лаково дърво) и полимеризира при контакт с въздуха. **2.** Разтвор на такава смола в спирт за нанасяне върху дървена повърхност, за придаване на лъскавина и предпазване от увреждане. **3.** *Кожар.* Покрита с такъв разтвор кожа за обувки, чанти. **4.** *Хим.* Разтвор от оцветител и ацетон за покриване на ноктите. **5.** Козметичен препарат, който се пръска върху косата, за да запази прическата по-дълго време. ✧ **Цветен лак.** *Хим.* Цветно неразтворимо вещество, което се образува при боядисване от химичното свързване на разтворимо багрило с фиксатор. ‹*нем.* Lack›

лакѐй *м.* (**лакѐйски** *прил.*) **1.** Слуга в дворец или в дом на заможни хора. **2.** *Прен.* *Пренебр.* Блюдолизец, подлизурко, ласкател. ‹*фр.* laquais›

лакѐйнича *несв.* (**лакѐйничене** *ср.*) Лакействам. ‹от *фр.* laquais›

лакѐйствам *несв.* (**лакѐйстване** *ср.*) Държа се като лакей. ‹от *фр.* laquais›

лакѐйство *ср.* Проява на лакей. ‹от *фр.* laquais›

лакѐйщина *ж.* Проява или качество на лакей. ‹от *фр.* laquais›

лакѐрда *ж.* *Зоол.* Търговско название на вид едра морска риба — едър паламуд, торук. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

лакѝрам *несв.* и *св.* (**лакѝране** *ср.*) Покривам с лак. ‹*нем.* lackieren›

лакиран *прил.* **1.** Покрит с лак. **2.** *Прен.* Изкуствено разкрасен, лъснат. ‹от *нем.* lackieren›

лакмус *м.* (**лакмусов** *прил.*) **1.** *Хим.* Разтворимо виолетово вещество от растителен произход, което в киселинна среда става червено, а в алкална — синьо, и се използва като индикатор. **2.** *Прен.* Индикатор, показател. ‹*нем.* Lackmus›

лакмусов *прил.* ✧ **Лакмусова хартия**. *Хим.* Хартия, напоена с лакмус. ‹от *нем.* Lackmus›

лаколит *м. Геол.* Земно образувание, огъване на земната кора там, където има неизригнал вулкан. ‹от *гр.* λάκκος 'вдлъбнатина' + λίθος 'камък'›

лаконизъм *м.* (**лаконичен** и **лаконически** *прил.*) Краткост и ясност на изразяването. ‹от *гр.* λακωνισμός 'по името на древногръцката област Лакония, тъй като според преданията ораторите от тази област умеели да говорят ясно, кратко и изразително'›

лаконичен и **лаконически** *прил.* (**лаконичност** *ж.*) **1.** Който се отличава с лаконизъм. **2.** *Разг.* Който се изразява кратко, немногословно. ‹*гр.*›

лакримален *прил. Мед.* Който се отнася до сълзите; слъзен. ✧ **Лакримален (слъзен) апарат.** *Анат.* Всички структури, които участват в секретирането на течност в окото и които я отделят от него — жлеза, каналче, торбичка, изходни канали и др. ‹от *лат.* lacrima 'сълза'›

лакримарий и **лакриматориум** *м. Археол.* В древността — малък стъклен съд, в който според някои предположения скърбящите събирали сълзите си. ‹от *лат.* lacrimarium›

лакриматор *м. Мед.* Вещество, което дразни очите, причинявайки по-голямо от нормалното отделяне на сълзи. ‹*лат.* lacrimator›

лакримация *ж.* (**лакримален** *прил.*) *Мед.* Образуване и отделяне на по-голямо от нормалното количество сълзи. ‹*лат.* lacrimatio›

лакримоза *ж. Рел.* Първата дума от 18. стих на католическо погребално песнопение, развита като отделна част в реквием. ‹*лат.* lacrimosa›

лаксативи *мн.* (**лаксатив** *м.*) (**лаксативен** *прил.*) *Мед. Фарм.* Лекарствени средства за стимулиране и увеличаване честотата на изпразването на червата; слабителни средства, пургативи. ‹*фр.* laxatif›

лакта$_1$ *прил.* ✧ **Бонбони лакта.** Меки карамелени бонбони. ‹*лат.* lac, lactis 'мляко'›

лакта$_2$ *ж.* Вид топено сирене. ‹от *лат.* lac, lactis 'мляко'›

лактаза *ж. Физиол.* Ензим, отделян от жлезите на тънките черва, който разгражда млечната захар до гликоза и галактоза. ‹*лат.* lac, lactis ⇨ *нем.* Laktase›

лакталбумин *м. Физиол.* Млечен протеин, който се съдържа в майчината кърма. ‹от *лат.* lac, lactis 'мляко'›

лактация *ж.* (**лактационен** *прил.*) *Физиол.* Образуване и отделяне на мляко от млечните жлези на женските индивиди след раждане. ‹от *лат.* lactatio›

лакто- представка. В сложни думи със значение 'мляко; млечен', напр. *лактобацили*, *лактозурия*, *лактоскоп* и др. ‹*лат.*›

лактобацили *мн.* (**лактобацил** *м.*) *Биол.* Род неподвижни пръчковидни бактерии, които се развиват в кисела среда и образуват млечна киселина от ферментацията на въглехидратите. ‹от *лат.* lac, lactis 'мляко'›

лактоза *ж. Биохим.* Органично съединение, което се съдържа в млякото; млечна захар. ‹*лат.* lac, lactis 'мляко' ⇨ *фр.* lactose›

лактозурия *ж. Мед.* Наличие на лактоза в урината. ‹от *лат.* lac, lactis 'мляко' + urina 'урина'›

лактометър *м.* Уред за определяне плътността на млякото. ‹от *лат.* lactis 'мляко' и *гр.* μετρέω 'меря'›

лактоскоп *м.* Лактометър. ‹от *лат.* lactis 'мляко' и *гр.* σκοπέω 'гледам'›

лактофлавин *м. Биохим.* Витамин B_2. ‹от *гр.* λάκτο- + *лат.* flavus 'жълт'›

лакуна *ж.* **1.** *Анат.* Малка кухина или вдлъбнатина. **2.** *Лит.* Повредена или изтрита част от текст в стар ръкопис или печатана книга. **3.** *Остар.* Липса, пропуск. ‹*лат.* lacūna 'вдлъбнатина'›

лакшмана *м. Мит.* Герой от древноиндийския епос "Рамаяна", в който са въплътени черти на бог Вишну. ‹*инд.*›

лакшми *ж. Мит.* В индуизма — женско същество, което притежава съвършена красота, но не е богиня, и дарява отчасти щастие, отчасти нещастие. ‹*санскр.*›

лакърдия *ж. Разг.* **1.** Дума, приказка. **2.** Новина, клюка. ‹*тур.* lâkırdı›

лала$_1$ *м. Разг. Неодобр.* Бъбривец, дърдорко. ‹от *гр.* λαλέω 'бърборя'›

лала$_2$ *ж. Остар.* Бавачка. ‹*тур.* lala›

лаладжия *м.* (**лаладжийски** *прил.*) *Разг. Неодобр.* Лала$_1$. ‹от *гр.* λαλέω 'бърборя' + *тур.* -cı›

лалация *ж.* **1.** Неясна реч, подобна на бебешката. **2.** Заменяне на един съгласен звук с друг, например "л" с "р" (обикн. при малките деца). ‹от *лат.* lallare›

лале *ср. Бот.* Пролетно луковично растение от сем. лилиецветни с едър чашковиден цвят. Tulipa. ‹*тур.* lale›

лалеманция *ж.* (**лалеманциев** *прил.*) *Бот.* Тре-

висто растение от сем. устоцветни, отглеждано за фураж. Lallemantia iberica. ‹*лат.* lallemantia›

-лалия *наставка*. В сложни думи със значение 'речев; състояние, свързано с речта', напр. *глололалия*. ‹от *гр.* λαλέω 'бърборя'›

лама₁ *ж. Зоол.* Преживно животно от рода на камилите с хубава мека вълна, което обитава Южна Америка; перуанска овца. Lama. ‹*кечуа* glama ⇨ *исп.* llama›

лама₂ *м.* **1.** В тибетския будизъм — религиозен учител, почитан от ученика, тъй като в неговия образ се въплъщава неподправено будисткото учение. **2.** Учтиво обръщение към всеки тибетски монах, независимо от нивото на неговото духовно учение. ✧ **Далай лама.** Върховен будистки жрец, въплъщение на Буда. ‹*тибетски* blama 'водач', 'учител'›

ламаизъм *м. Рел.* Разпространеният в Тибет, Китай и Монголия будизъм с тибетска окраска; тибетски будизъм. ‹*тибетски* blama ⇨ *фр.* lamaïsme›

ламантин *м. Биол.* Воден бозайник, подобен на тревопасните китове, с дължина на тялото до 5 метра, който обитава африканските и южноамериканските брегове на Атлантическия океан. Manatus manatus. ‹*фр.* lamantin›

ламарина *ж.* (**ламарينен** и **ламарينов** *прил.*) Лист от стомана, мед и др. метали. ‹*ит.* lamarina›

ламаркизъм *м.* (**ламаркистки** *прил.*) *Биол.* Първата по-цялостна теория за еволюцията на живите организми, изложена от френския учен Жан-Батист Ламарк в книгата му "Философия на зоологията" (1809). ‹от *фр.* собств. J.-B. Lamark (1744—1829)›

Ламашу *ж. Мит.* В акадската митология — демон с глава на лъв и тяло на жена, който излиза изпод земята и носи нещастие. ‹*акадски*›

ламбада *ж. Муз.* Бразилски танц за двама с характерни извивки в кръста. ‹*порт.* lambada›

ламбдаточка *ж. Физ.* Температурата, под която хелият става свръхтечлив. ‹от *гр.* буква λ›

ламбдачастица *ж. Физ.* Елементарна частица, която няма заряд и е 2 183 пъти по-тежка от електрона. ‹от *гр.* буква λ›

ламберт *м. Физ.* Единица за яркост на осветена повърхност. ‹по името на *нем.* учен Lambert›

ламбик *м.* Силна белгийска бира. ‹*фламандски* lambic›

ламбрекен₁ *м. Истор.* Шал, който рицарите носели върху шлемовете си. ‹*фр.* lambrequin›

ламбрекен₂ *м.* **1.** *Архит.* Корниз или полица с висящи орнаменти. **2.** Парче плат, провесено от корниз или полица. **3.** *Архит.* Фестониран бордюрен орнамент. ‹*фр.* lambrequin›

ламе *ср.* (**ламен** *прил.*) **1.** Златист или сребристосив конец за украса на дреха. **2.** *Текст.* Плат, в който са втъкани лъскави златисти или сребристи нишки. ‹*фр.* lamé›

ламела₁ *ж.* (**ламелен** *прил.*) **1.** *Анат.* Тънък слой мембранозна (ципеста), люспеста или плочковидна тъкан или част от нея. **2.** *Мед.* Тънък желатинов диск, използван за поставянето на лекарства в окото. ‹*лат.* lamella 'метално листче'›

ламела₂ *ж.* (**ламелен** *прил.*) *Техн.* Метална пластинка, елемент в различни уреди и в автоматични уредби. ‹*лат.* lamella 'метално листче'›

ламенто *ср. Муз.* Всяка тъжна мелодия, тъжна песен. ‹*ит.* lamento 'оплакване, жалба; стенание'›

ламина *ж.* (**ламинарен** *прил.*) *Анат.* Тънка мембрана или тънък слой от тъкан. ‹от *лат.* lamina›

ламинаж *м. Техн.* Изтегляне на метални листове чрез валцуване. ‹*фр.* laminage›

ламинарен *прил.* Слоест. ✧ **Ламинарен поток.** *Физ.* Поток на флуид, който следва плътно и без завихряне формата на обтекаема повърхност. ‹от *лат.* lamina 'пластинка'›

ламинарин *м. Хим.* Органично химическо съединение, което се синтезира от водораслите ламинария. ‹от *лат.*›

ламинария *ж. Бот.* Род кафяви водорасли, разпространени предимно в студените морета, от които се добива йод. Laminaria. ‹*лат.*›

ламинектомия *ж. Мед.* Хирургичен разрез в гръбначния стълб за достъп до гръбначния мозък. ‹*лат.*›

ламинирам *несв.* и *св.* (**ламиниране** *ср.*) *Техн.* **1.** Валцувам. **2.** Покривам хартия, картон и под. с гланц или специално гланциращо покритие. **3.** *Полигр.* Притискам книжни тела, които ще се подвързват. ‹от *лат.* lamina 'метална пластинка' ⇨ *фр.* laminer›

Ламия *ж. Мит.* **1.** В гръцката митология — красива девойка, любимка на Зевс, превърната от ревнивата Хера в грозотия. **2.** В европейската митология — змия с тяло на жена, която живеела в горите и се хранела с деца и мъже. ‹*гр.*›

лампа *ж.* (**лампен** и **лампов** *прил.*) **1.** Осветителен уред. **2.** Уред за нагряване. **3.** Радиотехнически детайл, радиолампа. ✧ **Луминесцентна лампа.** *Ел.* Източник на светлина, състоящ се от стъклена тръба, покрита отвътре с флуоресциращо вещество. ‹от *гр.* λαμπός 'факел'›

лампада *ж.* **1.** Малък съд с фитил, потопен в мазнина за осветление. **2.** Голяма свещ. ‹от *гр.* λαμπός 'факел'›

лампаз *м. Воен.* Широка цветна лента, пришита външно по страничния шев на униформен панталон. ‹*фр.* lampas›

ламперия *ж. Архит.* Дървени панели в интериор за украса или изолация. ‹*рум.* lămpărie›

ламион *м.* 1. Лампа на висока стойка за осветление на открито. 2. Подвижна електрическа лампа на висока стойка, обикн. с голям абажур. ‹*ит.* lampione ⇨ *фр.* lampion›

ламя и **лáмя** *ж.* 1. *Мит.* Митично чудовище с няколко глави и покрито с люспи тяло. 2. *Прен. Разг.* Лаком, ненаситен човек. ‹*гр.*›

лáнга *ж. Бот.* Сорт краставици с дълги плодове. Cucumis satyrus. ‹*перс.*›

лангбóт *м. Истор.* Кораб с голяма товароподемност, понякога снабден с оръдие, използван за десантни операции през XVIII в. ‹*хол.* longboat›

лáнгер *м. Диал.* Слаба ракия, която изтича последна от казана. ‹*перс.*›

лангýста *ж. Зоол.* Род висши морски раци с дължина до 75 см, които се ловят заради вкусното им месо. Palinurus. ‹*лат.* lacusta ⇨ *фр.* langouste›

лáндарт *м. Изк.* Произведения на изкуството, които са разположени както в пространството на галерията, така и на открито, и за чието изработване са използвани природни материали, напр. сняг, пръст, камъни. ‹*англ.* landart›

лáндвер *м. Истор.* 1. Опълчение, по-тясно — опълчение от окръзите на Прусия по време на войните с Наполеон. 2. В Германия и някои други страни в нач. на XX в. — категория военно обучени лица, както и частите, сформирани от тях по време на война. ‹*нем.* Landwehr›

лáндграф *м. Истор.* Средновековна княжеска титла в Германия; граф. ‹*нем.* Landgraf›

ландграфство *ср. Истор.* Владение на ландграф. ‹от *нем.* Landgraf›

ландó *ср. Остар.* Четириместен файтон със сгъваем покрив. ‹по името на *нем.* гр. Landau, Бавария, където е произведен›

ландонджия *м. Остар.* Файтонджия. ‹от *нем.* Landauer›

лáндрас *м. Вет. Зоол.* Порода свине за бекон, създадена в Дания. ‹*датски*›

ландрóвър и **лендрóвър** *м. Авт.* Автомобил с висока проходимост. ‹от *англ.* land 'земя' + *търг.* марка Rover›

лáндскнехт *м. Истор.* През Средновековието в Германия — наемен войник. ‹*нем.* Landsknecht›

лáндспаут *м. Метеор.* Торнадо на сушата; смерч. ‹*англ.*›

лáндстинг *м. Полит.* Горната камара на Датския парламент. ‹*датски* landsting›

лáндшафт *м.* (**лáндшафтен** *прил.*) *Геогр.* 1. Общ вид на местност; изглед. 2. Участъци от земната повърхност, които се характеризират с типични признаци (релеф, климат, растителност и др.). ‹*нем.* Landschaft›

лáндщурм *м. Истор.* 1. През XIX и в началото на XX в. — категория военнослужещи от запаса, както и сформираните от тях по време на война части в Германия, Прусия, Австро-Унгария. 2. В Германия до 1945 г. — категория запасни възрастни. ‹*нем.* Landsturm›

лáнец *м.* Верижка за джобен часовник или за очила. ‹неясно›

ланíста *м. Истор.* В древен Рим — учител на гладиатори; собственик на гладиаторска школа. ‹*лат.* lanista›

ланкáстърски *прил.* ✧ **Ланкастърски метод.** *Истор.* Метод на обучение, използван до Освобождението в България при който по-добрите ученици помагат при обучението на по-слабите. ‹по името на *англ.* гр. Lancaster›

ланолúн *м.* (**ланолúнов** *прил.*) *Хим.* Маслоподобно жълтеникаво вещество, получено при пречистване на овча вълна, с приложение в медицината, козметиката. ‹*лат.* lana 'вълна' + oleum 'масло'›

лансé *ср. Истор.* Английски бален танц подобен на кадрила, популярен в Европа в средата на XIX в. ‹*фр.* lancier›

лансúрам *несв.* и *св.* (**лансúране** *ср.*) 1. Разпространявам, пускам в обращение идея, план, инициатива. 2. Давам възможност, подпомагам някого да се издигне в йерархия. ‹от *фр.* lancer 'пускам'›

лансóн *м. Истор.* Едно- или двумачтов платноход, използван в руско-турските войни (1787—1791) за военни операции по реките Дунав, Днепър и Буг. ‹*хол.*›

лантáн *м. Хим.* Химически елемент, сребристобял метал, един от редките земни елементи с приложение в оптиката, електрониката и др. ‹*гр.*›

лантáна *ж. Бот.* Декоративно храстовидно растение с груби набръчкани листа и бодливи стъбла, което цъфти с полусферични цветове, обагрени от бледожълто до червено. Lantana camara/montevidensis.

лантанúди, лантанóиди и **лантанóни** *мн.* (лантанúд, лантанóид и лантанóн *м.*) *Хим.* Група от 14 редкоземни метални елемента с атомни номера от 57 до 71, чиито свойства са много сходни с тези на алуминия. ‹*гр.*›

лáнтша *ж. Истор.* Платноход с две или три мачти, използван през XIX и в началото на

XX в. в района на Малайския архипелаг. ‹*мал.*›

ланýго *ср.* Фини косми по тялото на човешкия фетус. ‹*лат.* lanugo›

ланцѐт *м.* и **ланцѐтка** *ж.* (**ланцетовѝден** *прил.*) **1.** *Мед.* Широк двуостър хирургически нож с остър връх. **2.** *Метал.* Малко ножче за изглаждане и почистване на леярска форма след изваждане на метала. **3.** *Метал.* Стоманен нож, с който се пробива замазаният отвор на висока пещ, за да потече металът. ‹*фр.* lancette›

ланцѐтник *м. Зоол.* Най-низшето морско животно от рода на хордовите с прозрачно, странично сплеснато тяло, без обособен главен мозък. ‹*лат.* lancea 'копие'›

Лаокоѝн *м.* **1.** *Мит.* В древногръцкия епос — жрец на Аполон в Троя, който забил копие в оставения от гърците дървен кон и заради това светотатство бил удушен с двамата си синове от две огромни змии. **2.** *Изк.* Мраморна скулптурна група, която представя удушаването на жреца и синовете му. ‹от *гр.* собств.›

Лаолѝн *м. Мит.* В късната китайска митология — бог, покровител на театъра, актьорите и певците. ‹*кит.*›

Лаомедѝнт *м. Мит.* В древногръцката митология — цар на Троя, който отказал да възнагради Аполон и Посейдон за помощта им при издигането на града. ‹*гр.*›

лѝпа *ж.* **1.** Стъпало на некопитно животно. **2.** *Прен. Разг.* Груба човешка длан. ✧ **Изтръгвам/изтръгна от лапите.** *Разг.* Освобождавам, спасявам. ‹*рус.*›

лапà *ж. Мед.* Каша от стрити или смлени билки, трици и др., която се налага на болно място. ‹*тур.* lapa›

лѝпад *м.* (**лѝпадов** *прил.*) *Бот.* Многогодишно растение с едри заострени листа, използвани за ядене. Rumex patientia. ‹*гр.*›

лѝпадник *м. Кул.* Баница с лапад. ‹от *гр.*›

лѝпаро- Първа съставна част на сложни думи със значение 'поясен; коремен', напр. *лапароскопия*.

лапароентеротѝмия *ж. Мед.* Хирургическо отваряне на червата през коремната кухина. ‹от *гр.*›

лапароскѝп *м. Мед.* Вид ендоскоп, хирургичен инструмент за лапароскопия. ‹от *гр.*›

лапароскопѝя *ж. Мед.* Изследване на коремните структури, покрити от перитонеума, с лапароскоп. ‹от *гр.*›

лапаротѝмия *ж. Мед.* Хирургичен разрез в коремната кухина. ‹от *гр.*›

лапидѝрен *прил.* В художествената литература, за стил — кратък, ясен и изразителен. ‹*фр.* lapidaire›

лапидѝриум *м. Архит.* **1.** Място в музей, където са подредени камъни с археологическа стойност. **2.** Музей. ‹*лат.* lapidarium›

лапидѝрно *нареч.* Кратко, ясно, изразително. ‹от *фр.* lapidaire›

лапидѝция *ж. Истор.* Убиване с камъни, публично линчуване. ‹*лат.* lapidatio›

лапидификѝция *ж. Геол. Палеонт.* Вкаменяване. ‹*фр.* lapidification›

лапѝли *мн. Геол.* Късчета застинала лава и парчета от по-рано застинали вулканични скали, изхвърлени при изригване на вулкан. ‹*фр.* lapilli›

лѝпис *м. Хим.* Сребърен нитрат, адски камък. ‹*лат.* lapis›

лѝпсус *м. Език.* Неволна грешка. ✧ **Лапсус калами.** Грешка на перото. ✧ **Лапсус лингве.** Грешка на езика. ‹*лат.* lapsus›

лѝптоп *м. Инф.* Компактен компютър с размерите на папка или чанта, много удобен за използване по време на пътуване, който работи еднакво добре и с електрическо захранване и с батерии; ноутбук компютър. ‹от *англ.* lap-top›

ларѝрии *мн. Истор.* В древен Рим — празници в чест на ларите. ‹*лат.*›

ларѝриум *м. Истор.* В древен Рим — ниша или ракла близо до огнището в дома, където били поставяни малки дървени или восъчни статуйки, изобразяващи лари. ‹*лат.* lararium›

лѝрва *ж.* (**лѝрвен** *прил.*) *Биол.* Стадий в постембрионалното развитие на животните, развиващи се с метаморфоза. ‹*лат.* larva›

ларгѝндо *ср. Муз.* Означение за темпо и музикален израз — забавяне. ‹*ит.*›

ларгѐто *Муз.* **1.** Като *нареч.* Означение за темпо — умерено, бавно. **2.** Като *същ. ср.* Музикална пиеса или част в соната, симфония и др. с такова темпо. ‹*ит.* larghetto›

лѝрго$_1$ *нареч. Муз.* **1.** Означение за темпо — величествено, тържествено. **2.** Музикална пиеса или част от соната, симфония и др. с такова темпо. ‹*ит.* largo›

лѝрго$_2$ *ср.* Широка главна улица в град. ‹*ит.* largo 'широко'›

ларж *прил. Разг.* За човек — който харчи пари с широка ръка; щедър. ‹*фр.* large›

лѝри *мн.* (лар *м.*) *Мит.* В римската митология — божества, покровители на дома и семейството. ‹*лат.*›

лѝрикс *м. Бот.* Растението лиственица, иглолистно дърво подобно на елхата, чиито листа окапват през зимата. Larix europaea.

лѝринг- (**лѝринго-**) *представка.* В сложни думи със значение 'ларинкс; ларинксов', напр. *ларингеален*, *ларингоскоп*. ‹от *гр.* λάρυγξ

'гръклян, ларинкс'›

ларингектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на ларинкса или на част от него. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларингизъм *м. Мед.* Затваряне на гласните струни при внезапна контракция на ларингеалните мускули. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларингит *м.* (**ларингитен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на ларинкса и на гласните струни поради бактериална или вирусна инфекция или други дразнители (газове, химикали и т. н.). ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларингитом *м. Мед.* Хирургически инструмент за извършване на ларинготомия. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларинголог *м. Мед.* Лекар, специалист по ларингология. ‹*гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларингология *ж.* Медицинска наука за болестите на ларинкса и гласните струни. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс' + λόγος 'наука'›

ларингоскоп *м. Мед.* Ендоскоп за изследване на ларинкса. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс' + σκοπέω 'гледам'›

ларингоскопия *ж. Мед.* Изследване на ларинкса чрез ларингоскоп. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс' + σκοπέω 'гледам'›

ларингоспазъм *м. Мед.* Затваряне на ларинкса, при което се възпрепятства притокът на въздух към белите дробове. ‹*гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларинготомия *ж. Мед.* Хирургичен разрез на ларинкса. ‹*гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларингофаринкс *м. Мед.* Част от фаринкса, която се намира под подезичната кост. ‹*гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ларингофон *м. Техн.* Микрофон, който се закрепя за шията на човек и приема трептенията на гласните струни, като предава само човешка реч, без страничните шумове. ‹от *гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс' + φωνή 'звук'›

ларинкс *м. Анат.* (**ларингеален** *прил.*) Горната част на дихателната тръба; гръклян. ‹*гр.* λάρυγξ 'гръклян, ларинкс'›

ласкар *м. Истор.* Войник; моряк. ‹*перс.* laskhar›

ласо *ср.* Дълго въже с примка за улавяне на животни. ‹*исп.* lazo›

ласт *м.* **1.** *Остар.* Мярка за зърнени храни, различна в отделните страни (от 16 до 32 хектолитра). **2.** *Мар.* Мярка за определяне масата на товари, превозвани с морски съд, равна на ок. 2 000 кг. ‹*нем.* Last 'товар'›

ласта́р$_1$ *м. Бот.* **1.** Израснало през пролетта меко зелено стъбълце на лоза; филиз. **2.** Младо стъбло, издънка на дърво, храст и др.; ластун. **3.** Стъбло на пълзящо растение (тиква, диня и др.). ‹*гр.*›

ласта́р$_2$ *м. Изк.* Украса във форма на венци се стилизирани листа и стъбла. ‹*гр.*›

ла́стидж *м. Мар.* Пясък или друг баласт за кораб. ‹*англ.*›

ла́стик *м.* (**ла́стичен** *прил.*) **1.** Еластична гумена нишка или лента. **2.** Разтеглива лента или шнур, в която е вплетена или втъкана такава нишка. **3.** Изделие от такава лента или шнур. **4.** Особен вид разтеглива плетка. ‹*тур.* lastik›

ла́стика *ж. Остар.* **1.** Ластик. **2.** Суров каучук. **3.** Гума. ‹от *тур.* lastik›

ластун *м.* и **ластуна** *ж.* **1.** *Бот.* Стъбло на пълзящо растение (тиква, диня и др.). **2.** *Диал.* Царевично стъбло. ‹*гр.*›

ла́та *ж.* **1.** *Геод.* Разграфена на метри, дециметри и сантиметри дървена летва с дължина от 3 до 5 м, която служи за нивелация. **2.** *Архит.* Тясна и тънка дъска за обшиване на тавани. ‹*нем.* Latte 'летва'›

лата́ния *ж. Бот.* Вид палма с големи ветрилообразни листа. ‹*лат.* Latania ⇨ *фр.* latanier›

латекс *м.* (**ла́тексен** и **ла́тексов** *прил.*) **1.** Млечна течност, добивана от някои растителни видове и особено от каучуковото дърво Hevea brasiliensis. **2.** *Хим.* Аналогична емулсия или суспензия на синтетичен каучук или подобен полимер. **3.** *Строит.* Поливинилацетатна боя за боядисване на сгради. ‹*нем.* Latex›

латентен *прил.* (**латентност** *ж.*) **1.** Който не може да се наблюдава; скрит. **2.** Непроявен, неизявен. ✧ **Латентен период.** *Мед.* Инкубационен период. ‹*лат.* latentis›

латерален *прил.* **1.** Страничен. **2.** *Анат.* Който е разположен встрани спрямо даден орган или организъм. **3.** *Език.* За звук — при учленението на който издишаната струя минава встрани от езика. ‹*лат.* laterālis›

латерално *нареч.* Странично. ‹от *лат.* laterālis›

латерит *м.* (**латерітен** и **латерітов** *прил.*) *Геол.* Червено-кафява или жълта скала или почва, съставена предимно от колоидните хидроокиси на желязото и алуминия, която се среща в области със субтропически и тропически климат. ‹*англ.* laterite›

латерітен и **латерітов** *прил.* ✧ **Латеритни почви.** *Геол.* Зонални червени почви, разпространени в районите с екваториален и влажен тропичен климат. ‹от *англ.* laterite›

латерна *ж.* **1.** *Муз.* Механичен музикален инструмент, който чрез въртене на ръчка възпроизвежда една и съща мелодия. **2.** *Архит.* Малка кула в най-високата част на купол с

прозорци или други отвори, служещи за осветяване на пространството под нея. ✧ **Говоря като латерна.** *Разг.* Говоря без прекъсване, като повтарям едни и същи неща. ✧ **Латерна магика.** *Истор.* Уред за прожектиране на образи, нарисувани върху стъкло, пластмасова лента или хартия, използван в миналото; магически фенер. ‹*лат.* laterna›

латѐрнаджия *м.* Човек, който свири на латерна. ‹от *лат.* laterna›

лѐти *мн.* (лѐта *ж.*) *Истор.* Старинна метална ризница, броня. ‹*рус.*›

латиклѐва *ж.* *Истор.* Широка червена ивица, спускаща се вертикално върху тогите на римските сенатори. ‹*лат.* laticlava›

латимѐрия *ж.* *Зоол.* Костна риба от групата на ръкоперките с дължина на тялото до 140 см, уловена за първи път през 1938 г. в Индийския океан; халумия. Latimeria chalumnae. ‹*афр.*›

Латѝн *м.* *Мит.* В римската митология — цар на Лациум, родоначалник на латините. ‹*лат.*›

латинѐ *ср.* *Полигр.* Доскоро един от най-използваните шрифтове в полиграфията (при високия печат). ‹*фр.* latiné›

латѝни *мн.* (**латѝнски** *прил.*) *Истор.* Група племена в древна Италия, населявали областта Лациум (в дн. Централна Италия) в началото на I хил. пр. Хр.

латинизѐция *ж.* (**латинизѝран** *прил.*) Налагане на латинската култура, азбука и др. ‹*лат.* latinisatio ⇨ *фр.* latinisation›

латинизѝрам *несв.* и *св.* (**латинизѝране** *ср.*) **1.** Налагам латинската култура, азбука и др. **2.** *Език.* Поставям латинско окончание на дума. — **латинизирам се.** ‹*лат.* ⇨ *нем.* latinisieren›

латинизѝран *прил.* **1.** Който е приел латинската култура. **2.** *Език.* За дума — която е приела латинско окончание. ‹от *нем.* latinisieren›

латинѝзъм *м.* (**латинизѝран** *прил.*) *Език.* **1.** Дума или израз, заимствани от латинския език. **2.** Дума или израз, съставени по образец на латинския език. ‹*лат.* latinismus ⇨ *фр.* latinisme›

латинѝст *м.* Познавач на латинския език и култура. ‹*фр.* latiniste›

латѝница *ж.* Латинска азбука. ‹*лат.*›

латѝнка₁ *ж.* (**латѝнков** *прил.*) *Бот.* Едногодишно или многогодишно растение от сем. латинкови с жълти, оранжеви или червеникави цветове. Tropaeolum.

латѝнка₂ *ж.* *Истор.* Жена от племето на латините.

латиноамерикѐнец *м.* (**латиноамерикѐнски** *прил.*) Мъж от населяващите Латинска Америка народи.

латѝнски *прил.* **1.** *Истор.* Който е свързан с историята и културата на древния Рим. **2.** Който е свързан с романските нации и романската култура. **3.** *Остар.* Който е свързан с Католическата църква. ✧ **Вулгарен латински език.** *Истор.* Простонароден латински език, от който са се развили романските езици. ✧ **Латинска Америка.** *Геогр.* Държавите от южните части на Северна Америка, от Централна и Южна Америка, в които населението говори предимно испански и португалски език. ✧ **Латинска империя.** *Истор.* Феодална държава, създадена през 1204 г. от участниците в IV кръстоносен поход на завладяната от тях територия на Византия. ✧ **Латински език.** *Истор.* Индоевропейски език от италийската група езици, който първоначално е бил само езикът на латините в областта Лациум. ✧ **Латински кръст.** Кръст, чисто долно рамо с по-дълго от останалите три. ‹*лат.* Latīnus›

латѝнци *мн.* (латѝнец *м.*) *Истор.* Латини.

лѐтис *м.* *Архит.* Вид решетка, представляваща композиция от тесни пръчки, образуващи ромбовиден орнамент, която се използва за запълване на прозоречни отвори. ‹от *лат.*›

латифундиѐр и **латифундѝст** *м.* (**латифундѝйски** и **латифундѝстки** *прил.*) Собственик на латифундия. ‹от *лат.* latifundium›

латифѝндия *ж.* (**латифундѝйски** и **латифундѝстки** *прил.*) Обширно земеделско владение. ‹*лат.* latifundium›

латѝми *мн.* **1.** *Истор.* В древна Гърция и древен Рим — тъмница, изсечена като пещера в скалите. **2.** *Археол.* Каменоломни. ‹от *гр.* λᾰτομίᾱ 'каменоломна'›

лѐтрия *ж.* *Рел.* Боготворение, обожание (на Господ). ‹*лат.* latria›

латѝн *м.* **1.** *Метал.* Сплав, подобна на месинг, съставена от мед, цинк, олово и калай. **2.** *Истор.* Сплав от месинг и калай, използвана за направа на големи месингови предмети и църковни съдове през Средновековието. ‹*нем.* Latun›

лаудѐн и **лаудѐнум** *м.* *Мед.* Разтвор, приготвен от настойка на необработен опиум, използван в миналото за обезболяване. ‹*гр.* ⇨ *фр.* laudanum›

лѐума *ж.* *Мит.* **1.** В източнобалтийската митология — богиня на раждането и земята. **2.** Летяща вещица, зъл дух. ‹*латишки*›

лауреѐт *м.* (**лауреѐтски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древна Гърция и Рим — победител в състезание, увенчан с лавров венец. **2.** Носител на висока награда за изключителен принос към науката, изкуството или обществения живот. ‹*лат.* laureātus 'увенчан с лавров венец'›

лаута *ж. Остар. Муз.* Струнен музикален инструмент, подобен на китара; лютня. ‹от *ар.* al-oūd›

лаутар *м. Остар.* Музикант, който свири на лаута. ‹от *ар.* al-oūd›

лаф *м. Разг.* Дума; приказка. ✧ **Бош лаф.** *Разг.* Празни приказки, глупости. ‹*тур.* laf›

лафаджия *м. Разг.* Човек, който лесно обещава. ‹от *тур.* laf›

лафет *м. Воен.* Поставка, върху която е закрепено артилерийско оръдие. ‹*фр.* l'affût ⇨ *нем.* Lafette›

лафмухабет *м. Разг.* Приятен разговор; хората. ‹*тур.* laf 'разговор' + muhabbet 'пристрастие'›

лафя *несв. Разг.* Говоря, приказвам с някого. ‹от *тур.* laf›

лахенália *ж. Бот.* Атрактивно декоративно растение, което цъфти през зимата с букет от тръбовидни цветове. Lanchenalia.

лахна *ж. Диал.* 1. Зелка. 2. Зеленчук. ‹*гр.*›

лацерация *ж. Мед.* Разкъсване на тъкан, водещо до образуването на рана с неправилна форма. ‹от *лат.* laceratio›

лацпорт *м. Мар.* Изрязан отсек от борда на кораб за по-лесно товарене на обемни товари. ‹*нем.* Latzbord›

леандър *м. Бот.* Олеандър; зокум. Nerium oleandre. ‹*лат.* ⇨ *рум.*›

лебедка *ж. Техн.* Механизъм за повдигане и преместване на товари. ‹*рус.*›

лебервурст *м. Кул.* Колбас от смлян свински черен дроб и свинска мазнина. ‹*нем.* Leberwurst›

леберкез *м. Кул.* Колбас от смляно говеждо месо, свински черен дроб и сланина. ‹*нем.* Leberkäse›

лебес *м. Истор.* 1. Античен гръцки съд, използван за варене на месо. 2. Античен гръцки съд за смесване на вино и вода. ‹*гр.*›

лебечо *м. Метеор.* Югозападен топъл и сух вятър, който обхваща Лазурния бряг, Корсика и Италия, както и крайбрежието на Адриатическо море. ‹*исп.* lebeche›

леблебия *ж.* (**леблебиен** *прил.*) 1. Печен нахут. 2. Прах от печен нахут, от който се вари напитка, подобна на кафе. ‹*тур.* leblebi›

Левант *м.* (**левантски** *прил.*) *Геогр.* 1. Наименование на държавите от източното крайбрежие на Средиземно море (Сирия, Ливан, Египет, Турция, Гърция, Кипър и Израел), в тесен смисъл — Сирия и Ливан. 2. Източен вятър, който духа в Средиземно, Черно и Азовско море (от Гибралтар до р. Кубан), предизвикващ силно вълнение. ‹от *ит.* Levante 'Близкият изток'›

левантинец *м.* (**левантински** *прил.*) Жител на Левант. ‹*ит.* Levante 'Близкият изток'›

левга *ж.* Стара келтска мярка за разстояние с различна стойност в различните страни и провинции. ‹*лат.* leuca›

левент (**левентски** *прил.*) 1. *м.* Снажен, силен млад мъж. 2. Като *прил.* Снажен, здрав, силен. ‹*тур.* levent›

левентик *м. Мар.* Положение на платноход, при което носът му е фронтално срещу вятъра. ‹*фр.*›

Левиатан *м. Мит. Библ.* Морско чудовище, останало от първоначалния хаос на сътворението, което не бива да се буди, тъй като веднага би погълнало слънцето (споменато в книга "Йов", в Псалтира и Апокалипсиса). ‹*евр.* Liwyāthān›

левигация *ж. Хим.* Сортиране на частици от вещество според големината им чрез разтваряне във вода. ‹*лат.* levigatio›

левират *м. Истор.* У древните евреи и други източни народи — патриархален обичай, според който братът на починалия е длъжен да се ожени за вдовицата на брат си. ‹*лат.* levir 'девер' ⇨ *фр.* levirat›

Левит *м. Библ.* 1. Свещенослужител, потомък на Леви, третия син на Яков. 2. Третата книга на Мойсеевото петокнижие. ‹от *евр.* собств.›

левитация *ж.* В спиритуализма — издигане на тяло само със силата на човешката воля; възнесение. ‹*лат.* levis 'лек' ⇨ *фр.* levitation›

левк- (**левко-**) *представка.* В сложни думи със значение 1) 'безцветен, бял'; 2) 'левкоцити', напр. *левкемия*, *левкоцитоза*. ‹от *гр.* λευκός 'бял'›

Левка *ж. Мит.* В древногръцката митология — един от островите на блажените, където след смъртта си се преселили Ахил и Елена. ‹*гр.*›

левкемия *ж. Мед.* Злокачествено туморно заболяване, при което костният мозък и другите кръвотворни органи продуцират по-голямо количество от някои видове левкоцити; левкоза. ‹от *гр.* λευκός 'бял' + αἷμα 'кръв'›

левкодерма *ж. Мед.* Витилиго. ‹от *гр.* λευκός 'бял' ⇨ *лат.*›

левкоза *ж. Мед.* Левкемия. ‹от *гр.* λευκός 'бял' ⇨ *лат.*›

левком *м.* и **левкома** *ж. Мед.* Бяло непрозрачно петно на роговицата на окото. ‹от *гр.* λευκός 'бял' ⇨ *лат.* leucoma›

левконихия *ж. Мед.* Побеляване на ноктите. ‹от *гр.* λευκός 'бял'›

левкопатия *ж. Мед.* Частична или пълна липса на кожния пигмент. ‹от *гр.* λευκός 'бял' ⇨ *лат.*›

левкопения *ж. Мед.* Намаляване броя на левкоцитите в кръвта. ‹от *гр.* λευκός 'бял'›

левкопла̀ст и **лейкопла̀ст** *м.* Лепенка за закрепване на превръзки. ‹*нем.* Leukoplast›

левкопла̀сти *мн.* (левкопла̀ст *м.*) *Биол.* Специфични органоиди в протоплазмата на растителната клетка, които не съдържат пигменти и са място за синтез и натрупване на скорбяла. ‹от *гр.* λευκός 'бял'›

левкопоѐза *ж. Мед.* Процес на образуване на левкоцити, който обикновено се извършва в кръвотворната тъкан на костния мозък. ‹от *гр.* λευκός 'бял'›

левкорѐя *ж. Мед.* Бяло течение у жената. ‹*гр.* λεῦκορρέιν›

левкотòмия *ж. Мед.* Прекъсване на пътищата на бялото вещество в главния мозък по хирургичен път, една от основните процедури в психохирургията, чиято цел е да се намали тежкото емоционално напрежение, остра и упорита болка, тежка депресия, маниакална невроза и др., при което останалите терапии са безсилни. ‹*лат.* leucotomi›

левкоцидѝн *м. Мед.* Бактериален екзотоксин, който разрушава левкоцитите. ‹от *гр.*›

левкоцѝти *м. Биол.* Бели кръвни клетки. ‹от *гр.* λευκός 'бял' + κύτος 'клетка'›

левкоцитòза *ж. Мед.* Нарастване броя на левкоцитите в кръвта. ‹от *гр.* λευκός 'бял' + κύτος 'клетка'›

левтѐр *прил. Диал.* Лефтер. ‹*гр.*›

левулòза *ж. Хим.* Фруктоза. ‹*лат.* laevus 'ляв'›

левцѝн *м. Биохим.* Бяло разтворимо кристално вещество, незаменима аминокиселина за бозайниците. ‹*лат.*›

лега̀лен *прил.* (**лега̀лно** *нареч.*; **лега̀лност** *ж.*) **1.** Позволен от закона; законен. **2.** Открит, явен. ‹*лат.* legālis›

легализа̀ция *ж.* **1.** Узаконяване. **2.** Признаване на диплома за завършено образование в чужда страна за валидна в родината на притежателя. ‹*лат.* legālis 'законен' ⇨ *нем.* Legalisation›

легализѝрам *несв.* и *св.* (**легализѝране** *ср.*) Узаконявам. — **легализирам се.** ‹*нем.* legalisieren›

легалѝзъм *м.* (**легалѝстки** *прил.*) Водене на борба с легални, законни средства. ‹*фр.* légalisme›

легалѝст *м.* (**легалѝстки** *прил.*) Привърженик на легализма. ‹*фр.* légaliste›

лега̀лно *нареч.* Законно, явно, открито. ‹от *фр.* légal›

лега̀т$_1$ *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — наместник на пълководец или управител на провинция. **2.** Представител на папата в чужда страна с особена мисия. ‹*лат.* legātus›

лега̀т$_2$ *м. Юр.* В гражданското право — вписано в завещание поръчение към наследниците да изпълнят определено задължение в полза на друго лице или лица. ‹*лат.* legātum›

легатѝсимо *нареч. Муз.* Легато. ‹*ит.* legatissimo›

лега̀то *нареч. Муз.* За начин на изпълнение на мелодия — плавно и без паузи. ‹*ит.* legato 'свързано'›

лега̀ция *ж.* (**легацѝонен** *прил.*) **1.** Дипломатическо представителство в чужда страна; посолство. **2.** *Прен.* Сградата, в която се помещава такова представителство. ‹*лат.* legatio ⇨ *нем.* Legation›

легѐн *м.* Плитък или дълбок пластмасов или метален домакински съд за пране или миене. ‹*тур.* leğen›

легѐнда *ж.* (**легендàрен** *прил.*) **1.** *Лит.* Народно или лично повествователно произведение с фантастично-приказен характер, в основата на което стои действително събитие или историческа личност. **2.** *Рел.* Животоописание на светец или църковен деец. **3.** В картографията — съвкупност от условните знаци и поясненията към тях в карта, чертеж, план. **4.** *Муз.* Музикална пиеса с повествователно-фантастичен характер. **5.** *Прен.* Разказ за невероятна случка, измислица. ‹*лат.* legenda 'което трябва да се чете'›

легендàрен *прил.* (**легендàрност** *ж.*) **1.** Свързан с легенда. **2.** *Прен.* За който се разказват легенди. ‹от *лат.* legenda›

легѐнче *ср.* Малък леген. ✧ **Бъбречно легенче.** *Анат.* Вдлъбнатата част на бъбрека, в която се събира урината. ‹от *тур.* leğen›

легѝон *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим и Византийската империя — голяма бойна единица (от 3 000 до 6 000 души). **2.** *Воен.* Название на различни военни формации. **3.** *Прен.* Неизброимо множество от хора или животни. ✧ **Почетен легион.** Френска държавна институция, създадена от Наполеон Бонапарт през 1802 г., която връчва отличия за заслуги към нацията. ‹*лат.* legionis ⇨ *фр.* légion›

легионѐр *м.* (**легионѐрски** *прил.*) Участник в легион. ‹*лат.* legionarius ⇨ *фр.* légionnaire›

легионѐрски *прил.* ✧ **Легионерска болест.** *Мед.* Инфекция на белите дробове, причинена от бактерията Legionella pneumophilia, чиито симптоми са с инкубационен период от 2 до 10 дни — общо неразположение, мускулни болки, последвани от треска, суха кашлица, болки в гръдната област, задух; изолирана за първи път през 1976 г. в Пенсилвания (САЩ) сред войниците от Американския легион, откъдето идва и наименованието ѝ.

легѝрам *несв.* и *св.* (**легѝране** *ср.*) *Метал.* Добавям технически чисти елементи (хром,

волфрам, молибден и др.) към метал или метална сплав, за да получа сплав с определени свойства. ‹*лат.* ligare 'овързвам' ⇨ *нем.* legieren›

легиран *прил.* ✧ **Легирана стомана.** *Метал.* Висококачествена стомана, към която са добавени никел, хром, волфрам и др. ‹от *нем.* legieren›

легиращ *прил.* ✧ **Легиращи елементи.** *Метал.* Технически чисти метали (хром, волфрам, молибден и др.) или техни сплави, които се използват за легиране. ‹от *нем.* legieren›

Легислатива *ж.* (**легислативен** *прил.*) *Истор.* Съкратено название на Законодателното събрание във Франция от 1791 до 1792 г. и в периода от 1849 до 1851 г. ‹от *фр.* législatif›

легислатура *ж.* *Юр.* **1.** Съвкупността от органите, които издават законни и нормативни актове в една държава. **2.** Срокът на пълномощията на основния законодателен орган, определен от конституцията на страната. ‹*лат.* lex, legis 'закон' + latus 'внесен' ⇨ *фр.* législature›

легист$_1$ *м.* *Истор.* Доброволец в Българската легия. ‹*лат.* legista›

легисти *мн.* (**легист**$_2$ *м.*) *Истор.* Средновековни западноевропейски юристи, които внедряват в юридическата практика римското право в противовес на църковното. ‹*лат.* ⇨ *фр.* légiste›

легитимационен *прил.* ✧ **Легитимационно карне.** *Икон.* Картон, който придружава кредитно писмо или чек и съдържа спесимен от подписа на бенефициента. ‹*лат.* legitimus 'законен'›

легитимация *ж.* (**легитимационен** *прил.*) **1.** *Остар.* Документ за самоличност. **2.** *Юр.* Признаване на законно право; легитимиране. ‹*лат.* legitimatio›

легитимен *прил.* (**легитимност** *ж.*) *Юр.* **1.** Законен. **2.** Законно избран. ‹*лат.* legitimus 'законен'›

легитимизъм *м.* *Истор.* *Полит.* Реакционно течение за възстановяване на монархията във Франция и други републики. ‹*фр.* légitimisme›

легитимирам *несв.* и *св.* (**легитимиране** *ср.*) *Юр.* **1.** Узаконявам. **2.** Признавам извънбрачно дете. **3.** Установявам самоличност чрез представяне на доказателства. — **легитимирам се.** ‹*лат.* legitimus 'законен' ⇨ *нем.* legitimieren›

легия *ж.* *Истор.* Български доброволчески отряд, сформиран през 1862 г. в Белград от Г. С. Раковски, който се подготвял за бойни действия за освобождаването на България. ‹*лат.* legio ⇨ *ср.-хрв.*›

легумин *м.* *Биол.* Белтък от групата на глобулините, който се съдържа в най-големи количества в бобовите култури. ‹*лат.* legumen 'бобово растение' ⇨ *нем.* Legumin›

легхорн *м.* *Зоол.* Порода бели кокошки, които се отглеждат за яйца. ‹*англ.* Leghorn, *англ.* име на *ит.* гр. Livorno›

ледерин *м.* *Кожар.* Вид изкуствена кожа. ‹*нем.* Leder 'кожа'›

леди *ж.* Лейди. ‹*англ.* lady›

ледорез *м.* Малък ледоразбивач, използван през XIX и в началото на XX в. ‹*рус.*›

ледянка *ж.* *Остар.* Лодка с плазове, която се използвала и като шейна при трудни преходи по замръзнал воден път. ‹*рус.*›

леен *мн.* *Истор.* Членове на племе, обитавало през античността горното течение на р. Струма. ‹*гр.*›

леея и **лия** *ж.* *Бот.* Храстовидно декоративно растение с едри листа, всяко от които е разделено на множество островърхи листенца с вълнообразна периферия и имат бронзово-червен до тъмнозелен цвят, а цветовете се появяват на гроздчета — червени, докато са на пъпки, но розови, след като се разтворят. ‹по името на *шотл.* ботаник I. Lee, който пренесъл растението от Камбоджа в Англия›

лежер$_1$ *м.* Лек набор на дреха. ‹*фр.* leger 'лек'›

лежер$_2$ *нареч.* Свободно, без вталяване (за дреха или детайл от дреха). ‹*фр.* léger›

лезвие *ср.* Режещата част на нож, брадва и др.; острие. ‹*рус.*›

лезгинка *ж.* *Муз.* **1.** Кавказки народен танц в такт 2/4 или 6/8. **2.** Музика за такъв танц. ‹*рус.*›

лезгински *прил.* ✧ **Лезгински език.** *Език.* Език от кавказкото езиково семейство.

лезет *м.* (**лезетлия** *прил.*) *Диал.* Вкус, сладост. ‹*тур.* lezzet›

лезия *ж.* *Мед.* Област от тъкан с нарушена функция в резултат на увреждане от заболяване или нараняване. ‹*лат.* laesiō 'нараняване'›

лей аут *м.* Скица, графично решение на визуална реклама. ‹*англ.* lay-out›

лейбгвардеец *м.* (**лейбгвардейски** *прил.*) *Истор.* Войник, който служи в лейбгвардия. ‹от *нем.* Leibgardist›

лейбгвардия *ж.* (**лейбгвардейски** *прил.*) *Истор.* В монархическите държави — елитна гвардейска войска, която охранява монарха и семейството му. ‹*нем.* Leibgarde›

лейбърист *м.* (**лейбъристки** *прил.*) *Полит.* Член на лейбъристка партия. ‹*англ.* labourist›

лейбъристки *прил.* ✧ **Лейбъристка партия.** *Полит.* Във Великобритания, Австралия, Нова Зеландия и някои други страни — партия със социалдемократически позиции. ‹от

англ. labourist›

лѐйдейс *м. Мар.* Дните, предвидени в договор за наемане на кораб, през които той трябва да престои на договореното пристанище за натоварване или разтоварване. ‹*англ.* lay days›

лѐйди *ж.* **1.** Съпруга на английски лорд. **2.** Омъжена жена от английското висше общество. ‹*англ.* lady›

лѐйкия *ж.* **1.** *Мит.* В бирманската митология — душа. **2.** Пеперуда. ‹*бирмански*›

лѐйма *ж. Лит.* **1.** В античното метрическо стихосложение — пауза в стиха. **2.** В силаботоническото стихосложение — пауза в стиха, която замества неударена сричка в някоя ритмическа стъпка на стиха; метризирана пауза. ‹*гр.*›

лѐйтенант *м.* (**лѐйтенантски** *прил.*) *Воен.* **1.** Вторият чин от младшия офицерски състав на войската. **2.** Офицер с такъв чин. ✧ **Младши лейтенант.** *Воен.* Първият чин от младшия офицерски състав на войската. ✧ **Старши лейтенант.** *Воен.* Третият чин от младшия офицерски състав на войската. ‹*фр.* lieutenant›

лекàж *м. Икон.* Отбив от теглото на стока поради загуби от разливане, от изпарение, изсъхване и др. при транспортиране и престой. ‹*англ.* leakage›

лекàло *ср.* В корабостроенето — специална подложка с формата на поставяното върху нея корабно дъно. ‹*рус.*›

лекàн *м. Истор.* В древна Гърция — плитък тас със столче, капак и две дръжки. ‹*гр.*›

лекѐ *ср.* (**лекелѝя** и **лекьòсан** *прил.*) **1.** Петно. **2.** *Прен. Разг.* Срам, позор. **3.** *Прен. Разг.* Долен човек, подлец. ‹*тур.* leke›

лекѝт *м. Истор.* В древна Гърция — цилиндрична кана за благовония. ‹*гр.*›

лексѐма *ж. Език.* Единица от речниковия състав на езика, обединяваща различни парадигматични форми на една дума, както и различните ѝ смислови варианти; дума. ‹от *гр.* λεξις 'дума'›

лѐксика *ж.* (**лексикàлен** и **лексѝчески** *прил.*) *Език.* **1.** Сбор от думите в определен език; речников състав. **2.** Съвкупност от думи, групирани според употребата им в определена област на живота, в определен период от развитието на езика или според стилистичните и експресивните им особености. ‹от *гр.* λεξικός 'речников, словесен'›

лексикализàция *ж. Език.* Превръщане на елемент от езика или на съчетание от елементи в дума или в единица, еквивалентна на дума. ‹*гр.* ⇨ *фр.* lexicalisation›

лексикогрàф *м.* Езиковед, специалист по лексикография. ‹от *гр.* λεξικός 'речников, словесен' + γράφω 'пиша'›

лексикогрàфия *ж.* (**лексикогрàфски** *прил.*) *Език.* **1.** Научноприложна дисциплина, която изучава теорията и практиката на съставянето на речници. **2.** Съставяне на речници. **3.** Сборът от всички речници, издадени в определена страна. ‹от *гр.* λεξικός 'речников, словесен' + γράφω 'пиша'›

лексиколòг *м.* Езиковед, специалист по лексикология. ‹от *гр.* λεξικός 'речников, словесен' + λόγος 'наука'›

лексиколòгия *ж.* (**лексикологѝчен** и **лексиколòжки** *прил.*) Дял от езикознанието, който изучава речниковия състав на езика като система и думата като основна речникова единица. ‹от *гр.* λεξικός 'речников, словесен' + λόγος 'наука'›

лексикòн *м.* **1.** *Остар.* Речник. **2.** *Остар.* Лексика, речников състав на определен език. **3.** *Език.* Запас от думи, които се употребяват от даден човек или в дадена сфера на дейност. **4.** *Разг.* Специално украсена тетрадка, в която децата (обикн. в училищна възраст) записват отговорите си на въпроси, зададени от собственика ѝ, лепят снимки, рисуват и т. н. ‹*гр.* λεξικόν›

лѐктор *м.* (**лѐкторски** *прил.*) **1.** Лице, което чете лекция. **2.** Преподавател по чужд език във висше учебно заведение, който е чужденец. **3.** Нещатен преподавател в училище или висше учебно заведение, който получава възнаграждение на час. ‹*лат.* lector›

лекторàт *м.* **1.** Занятие и дейност на лектор. **2.** Преподаване на чужд език във висше учебно заведение от преподаватели чужденци, специалисти по съответния чужд език. ‹*лат.* lectorātus ⇨ *нем.* Lektorat›

лектòрия *ж.* Цикъл от лекции на определена тема, обикн. в областта на изкуството. ‹*лат.* lectorium›

лѐкторски *мн. Разг.* **1.** Часове извън нормативa на преподавател. **2.** Хонорар, получен за тези часове. ‹от *лат.* lector›

лѐкция *ж.* **1.** Устно изложение на преподавател пред учащи се по въпроси от научна дисциплина. **2.** Публична беседа по политическа, научнопопулярна или научна тема. **3.** *Прен.* Поучения, наставления. ✧ **Лекция Романеа.** Годишна лекция в Оксфордския университет, изнасяна от изтъкнат учен на литературна или научна тема. ‹*лат.* lectio›

лѐма *ж. Мат.* Помощна теорема, необходима за доказване на други теореми. ‹*гр.* λῆμμα›

лемнѝск *м. Анат.* Лентовиден сноп от нервни влакна, който предава информация от гръбначния мозък и мозъчния ствол нагоре през средния мозък към по-висшите мозъчни

центрове. ‹*лат.* lemniscus›

лемниската *ж. Геом.* Плоска крива с вид на полегата осморка. ‹*лат.* lemniscus ⇨ *фр.* lemniscate›

лемнѐс *м. Текст.* Вид тежък жакард, използван за направа на тапицерии. ‹*хол.* ⇨ *англ.* lempas›

лему̀р *м. Зоол.* Бозайник, подобен на маймуните, разпространен главно на о. Мадагаскар, Югоизточна Азия и Африка. Lemur catta. ‹*лат.* lemūres 'духове' ⇨ *фр.* lémur›

лемура̀лии *мн. Мит.* В древен Рим — празници в чест на лемурите, които се провеждали на 9, 11 и 13 май. ‹от *лат.* lemūres›

лему̀ри *мн.* (**лему̀р** *м.*) *Мит.* В римската митология — зли нощни духове, вампири, противоположни на ларите. ‹*лат.* lemūres›

лен$_1$ *м.* (**лѐнен** *прил.*) *Истор.* **1.** През феодализма — поземлено владение, давано на васал при известни условия. **2.** Данък, събиран от такова владение. ‹*нем.* lehen, leihen 'заемам'›

лен$_2$ *м.* Основна административно териториална единица в Швеция. ‹*швед.* län›

ленгѐр *м. Диал.* Котва. ‹*тур.* lenger›

лѐндинг *м. Икон.* Даване под наем на машини, съоръжения и др., като наемателят няма право да ги закупи. ‹*англ.* lending›

лѐндлер *м. Муз.* Старинен тиролски народен танц, от който е произлязъл валсът. ‹*нем.* Ländler›

лѐндлиз *м. Истор.* Система за даване като заем или под аренда на оръжие, боеприпаси, суровини и др. от САЩ на страните съюзници през Втората световна война. ‹*англ.* land lease›

лѐндлорд *м. Истор.* Едър английски земевладелец. ‹*англ.* landlord›

лѐнинец и **ленинѝст** *м.* Последовател на ленинизма.

ленинѝзъм *м.* (**лѐнински** *прил.*) *Филос.* Учение на Владимир Илич Ленин, което разработва марксизма. ‹от *рус.* собств.›

лѐнник *м. Истор.* Васал, който е получил лен$_1$. ‹*нем.*›

лѐнта *ж.* (**лѐнтов** и **лентовѝден** *прил.*) **1.** Тясна дълга ивица. **2.** *Прен.* Всяко нещо с такава форма. ‹*лат.* lentus 'гъвкав'›

лентѝго *ср. Мед.* Закръглено пигментно петно върху кожата, причинено от свръхпроизводство на меланин; бенка. ‹*лат.* lentigo›

лѐнтичка *ж.* Малка лента.

лѐнто *Муз.* **1.** *Нареч.* За означаване на темпо — проточено, бавно. **2.** *Същ. ср.* Музикална пиеса или част от музикална творба с такова темпо. ‹*ит.* lento›

лентя̀й *м.* (**лентя̀йски** *прил.*) Безделник, мързеливец, хайлазин. ‹*рус.*›

лентя̀йствам *несв.* Безделничa, мързелувам, хайлазувам. ‹от *рус.*›

лентя̀йство *ср.* Безделие, мързелуване, хайлазуване.

леонѝди *мн. Астр.* Поток от падащи звезди, наблюдавани ежегодно в средата на ноември в съзвездието Лъв. ‹*лат.*›

леонтѝоза *ж. Мед.* Хипертрофия на черепните кости, вследствие на което черепът заприличва на лъвска глава — рядка особеност на нелечимата болест на Пейджет (костно заболяване, което засяга костите на черепа, гръбначния стълб, тазовите или дългите кости на крайниците, у хора в напреднала възраст). ‹от *лат.* име на болестта leontiasis ossea›

леопа̀рд$_1$ *м.* (**леопа̀рдов** *прил.*) *Зоол.* Хищен бозайник от сем. котки с ръждивооранжева окраска и черни петна по кожата, който живее в Африка и Южна и Източна Азия; пантера. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Leopard›

леопа̀рд$_2$ *м.* (**леопа̀рдов** *прил.*) *Истор.* Англофренска златна и сребърна монета от XIV—XV в. ‹*лат.*›

лепѝдо- *представка.* В сложни думи със значение 'люспа; люспест', напр. *лепидодендрон*, *лепидоптери*. ‹от *гр.* λέπις, λέπος 'люспа; черупка'›

лепидодѐндрон *м. Палеонт.* Изчезнало растение от сем. плаунови, разпространено в екваториалния пояс през късния палеозой. Lepidodendron. ‹от *гр.* λέπις 'люспа; черупка' + δένδρον 'дърво'›

лепидо̀за *ж. Мед.* Обрив, който предизвиква люпене на кожата. ‹от *гр.* λέπις 'люспа; черупка'›

лепидоза̀ври *мн.* (**лепидоза̀вър** *м.*) *Палеонт.* Подклас изкопаеми влечуги, живяли през пермския период, повечето от които са били хищници. Lepidosauria. ‹*лат.* lepidosaurus›

лепидолѝт *м. Минер.* Минерал с розов, бял или сивкав цвят, който съдържа литиев окис, рубидий, цезий и др. ‹от *гр.* λέπις 'люспа; черупка'›

лѐпра$_1$ *ж.* (**лѐправ** и **лѐпрен** *прил.*) *Мед.* Хронична болест, причинена от бактерия от вида Mycobacterium leprae; проказа. ‹*гр.* λέπρα›

лѐпра$_2$ *ж.* (**лѐправ** и **лѐпрен** *прил.*) *Диал.* Вид плевел, чиито семена полепват по дрехите; лепка. ‹*гр.*›

лепро̀м *м. Мед.* Възел по кожата, характерен за лепрата$_1$. ‹от *гр.* λέπρα›

лѐпта *ж.* **1.** *Истор.* В древна Гърция и Мала Азия — най-малката единица за тегло на злато и сребро. **2.** *Истор.* В древна Гърция — всяка дребна медна монета. **3.** *Истор.* Медна монета в Гърция, въведена в обращение

през 1828 г. **4.** *Преп.* Дял, принос за нещо. ‹*гр.* λεπτά›

лептони *мн.* (лептон *м.*) *Физ.* Елементарни частици със спин 1/2, които реагират чрез електромагнитно и слабо въздействие, но са нечувствителни към силно въздействие (електрон, мюон, неутрино и таучастица). ‹от *гр.* λεπτός 'дребен'›

лептоспермум *м. Бот.* Храстовидно растение, чиято родина е Австралия и Нова Зеландия, където в естествени условия достига височина от 5—6 м, отглежда се заради ароматните маслени жлези, от които се извлича етерично масло, а декоративна стойност му придават обилните бели или розови цветове, разположени върху изправени стъбла с тънки иглоподобни листенца. Leptospermum.

лептоспира *ж. Биол.* Вид аеробна бактерия, която живее във водата. ‹от *гр.* λεπτός 'дребен'›

лептоспироза *ж. Мед.* Остра заразна болест у животните и човека, причинена от бактерии от род лептоспира. ‹от *гр.* λεπτός 'дребен'›

лептофония *ж. Мед.* Отслабване на гласа. ‹от *гр.* λεπτός 'дребен' + φωνή 'звук'›

лерд *м.* Собственик на чифлик в Шотландия. ‹вариант на *англ.* lord›

лерѐза *ж. Мед.* Неразбираем говор (както по отношение на синтаксиса, така и на произношението).

лесбиа̀нка *ж. Остар.* Лесбийка.

лесбѝйка *ж.* (**лесбѝйски** *прил.*) Жена, която изпитва сексуално желание към жени. ‹от *гр.* собств.›

лесбѝйство *ср.* (**лесбѝйски** *прил.*) Сексуално влечение на жена към друга жена; женски хомосексуализъм. ‹по името на о. Лесбос в Егейско море, където е живяла древногръцката поетеса Сафо, възпяла в творбите си лесбийската любов›

лесничѐй *м.* (**лесничѐйски** *прил.*) Началник на лесничейство. ‹*рус.*›

лесничѐйство *ср.* (**лесничѐйски** *прил.*) **1.** Горско стопанство. **2.** Екипът от служители на това учреждение, както и сградата му. ‹*рус.*›

лесовоз *м.* Кораб или речен шлеп, използван за превозване на дървен материал. ‹*рус.*›

лестригони *мн.* (лестригон *м.*) *Мит.* В гръцката митология — великани човекоядци, които нападнали корабите на Одисей и изяли много от спътниците му. ‹*гр.*›

лет *м. Спорт.* Положение в играта на тенис, когато топката допре мрежата, преди да падне в границите на корта. ‹*англ.* let›

Лѐта *ж. Мит.* В гръцката митология — река в подземния свят, от чиито води пиели сенките на покойниците и така забравяли земния си живот. ‹*гр.* λήθη›

летѐален *прил. Мед.* Който се отнася до смърт; смъртен. ✧ **Летален ген.** *Биол.* Ген, който при определени обстоятелства причинява смъртта на организма, който го носи (ако и двата родителски организма са носители на такъв ген). ‹*лат.* letālis›

леталитѐт *м.* и **летѐалност** *ж.* (**летѐален** *прил.*) *Мед.* Смъртност. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Letalität›

летаргѝчен *прил.* ✧ **Летаргичен сън.** *Биол.* Продължителен зимен сън у някои животни, по време на който жизнените процеси се забавят и това позволява на организма да преживее периода на ниски температури и неблагоприятни условия. ‹от *лат.* lethargicus›

летѐргия *ж.* (**летаргѝчен** *прил.*) **1.** *Биол.* Летаргичен сън. **2.** *Мед.* Умствена и физическа мудност, изразяващи се в такава степен на бездействие, неподвижност и безчувственост, която достига или граничи с изпадането в безсъзнание. **3.** *Преп.* Бездействие, застой, инертност. ‹*гр.* ληθαργία›

Лѐто *ж. Мит.* В гръцката митология — една от жените на Зевс, майка на Аполон и Артемида. ‹*гр.*›

летрѝзъм *м. Изк.* Термин, с който се описват творби на изкуството, в които думи, букви и знаци са използвани само за постигане на определен визуален ефект, като се пренебрегва значението им. ‹от *фр.* lettre 'буква'›

летѝчка *ж. Остар.* Кратко събрание за обсъждане на неотложни въпроси; оперативка. ‹*рус.*›

лѐтър оф индѐмнити *м. Икон.* Гаранционно писмо, с което продавачът се задължава да възмезди превозвача за евентуални щети на стоката. ‹*англ.* letter of indemnity›

лефѐр *м. Зоол.* Хищна морска риба, от сем. костурови, разпространена в тропичните и субтропичните области на Атлантическия и Индийския океан, Черно море и др. Pomatomus saltatrix. ‹*гр.* ⇨ *тур.* lüfer›

лефтѐр и **лефтѐрин** *м.* (**лефтѐрски** *прил.*) *Диал.* Ерген, неженен. ‹*гр.*›

лех *м. Остар.* Поляк. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

лехѝса *ж. Разг.* Родилка до четиридесетия ден след раждането. ‹*гр.*›

лехѝсниче *ср. Разг.* Новородено, ненавършило четиридесет дена (докато родилката е още лехуса). ‹от *гр.*›

лецитина̀за *ж. Биол.* Ензим в тънкото черво, който разлага лецитините. ‹от *гр.*›

лецитѝни *мн. Биол.* Хигроскопични восъкоподобни органични вещества, които се съдържат в растителните и животинските организми и се използват в медицината, кожарството и др. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Lezithin›

леш *м.* Непогребан, разлагащ се труп. ‹*перс.* ⇨ *тур.* leş›

лешия *ж. Диал.* Вода, варена с пепел; пепелива вода, луга. ‹*рум.*›

лешояд *м. Зоол.* Граблива птица от сем. орли, която се храни предимно с мърша. ‹от *тур.* leş›

лѐя *ж.* Основна парична единица на Румъния, равна на 100 бани. ‹*рум.* leu›

ли$_1$ *ср.* В редица държави в Източна Азия — мярка за дължина с различна стойност за всяка страна. ‹*кит.*›

ли$_2$ *ср. Филос.* 1. В будизма — абсолютът, космическият ред, принципът. 2. В даосизма — основно понятие на конфуцианството, правила на поведението, определящи всички отношения между хората. ‹*кит.*›

лиази *мн. Биохим.* Група от ензими, които катализират свързването на химични групи в две органични съединения чрез двойна връзка. ‹*лат.* lyases›

лиана *ж.* (**лианов** *прил.*) *Бот.* Бързорастящо дървесно и тревисто увивно растение с тънко дълго стъбло, което се прикрепва към дървета, храсти и други опори с помощта на мустачки, шипове и др. ‹*фр.* liane›

либадѐ *ср. Диал.* Къса връхна дреха, подплатена с памук. ‹*перс.* ⇨ *тур.* libade›

либѐла *ж.* 1. *Геод.* Нивелир. 2. *Зоол.* Водно конче. ‹*лат.* libella ⇨ *нем.* Libelle›

Лѝбер *м. Мит.* В римската митология — бог на плодородието и оплодителната сила, отъждествяван с Бакхус-Дионис. ‹*лат.*›

либерѐл *м.* (**либерѐлен** *прил.*) 1. *Полит.* Член на либерална партия. 2. *Полит.* Последовател на либерализма. 3. *Прен. Разг.* Свободомислещ човек, който не потиска другите. ‹*лат.* liberālis ⇨ *фр.* liberal›

либерализѐция *ж. Икон.* Дейности на съответните държавни органи, насочени към намаляване или премахване на ограниченията по отношение на стопанската дейност, на вноса и износа, на кредитирането, на ценообразуването и др. ‹*фр.* liberalisation›

либерализъм *м.* (**либерѐлен** *прил.*) 1. *Полит.* Политическо течение, възникнало през XVIII—XIX в., което обединява привържениците на буржоазнопарламентарния строй. 2. *Прен.* Търпимост към волности, нарушения (обикн. у подчинените). ‹*фр.* liberalisme›

либерѐлничa *несв.* (**либерѐлничене** *ср.*) *Пренебр.* Проявявам ненужна търпимост, снизходителност. ‹*рус.*›

лѝберо *ср. Спорт.* Във футбола — играчът, който разпределя подаванията в центъра на терена, подпомага останалите играчи, обикн. с №10, много често е и капитан на отбора. ‹*ит.* libero 'свободен'›

либѝдо *ср. Физиол.* Полово желание, полово влечение. ‹*лат.* libīdo 'поход'›

Ли бин *м. Мит.* В китайската митология — бог на годината. ‹*кит.*›

Либитѝна *ж. Мит.* В римската митология — богиня на плодородието и погребенията. ‹*лат.*›

лѝбор *м. Фин.* Основен лихвен процент за заемане на пари между банките, който се установява в Лондон и служи за основа на договаряне на лихвата по цял свят. ‹*лат.*›

лѝбра *ж.* 1. *Истор.* В древен Рим — единица за тегло, равна на 327,45 г. 2. Мярка за тежина в Латинска Америка, равна на 0,46 кг. ‹*лат.* libra›

либрѐция *ж. Астр.* Слабо привидно люлеене, дължащо се на отклонения от средното положение на Луната, благодарение на което е видима и обратната страна на този спътник (ок. 10%). ‹от *лат.* libratio 'задвижвам; държа в равновесие'›

либретѝст *м. Муз.* Професионален съставител на либрето. ‹*ит.* librettista›

либрѐто *ср.* (**либрѐта** *мн.*) *Изк.* Литературен текст на вокално-сценично произведение. ‹*ит.* libretto 'книжка'›

либу̀рна *ж. Истор.* Военен римски кораб, използван през III—I в. пр. Хр., много близък по конструкция до гръцката трирема. ‹*лат.*›

ливѐда *ж.* (**ливѐден** *прил.*) 1. Площ, обрасла с трева за косене. 2. *Прен. Жарг.* Глупак. ‹*гр.*›

ливѐн *м. Остар.* Тамян. ‹*евр.* ⇨ *гр.*›

ливѐнто *ср. Остар.* 1. Лавандулово масло. 2. Парфюм, одеколон. ‹*ар.* ⇨ *гр.*›

лѝвенка *ж. Муз.* Руски музикален инструмент, разновидност на хармониката. ‹*рус.*›

лѝвер *м. Техн.* 1. Вид ръчна помпа за преливане на течности. 2. Уред с форма на отворена тръба и кълбовидно разширение по средата за всмукване и пренасяне на течност за проби и под. ‹*англ.* lever›

ливистѐна *ж. Бот.* Палма, която има повече от 40 вида и обитава Китай, Малайзия, Нова Гвинея и Австралия, а като стайно растение е особено ценена заради листата ѝ, които наподобяват разперено ветрило или разперена многопръстова длан, а от върховете на листните дялове се отделят и висят белезникави влакна. Livistona.

лѝвра *ж. Истор.* Парична единица във Франция, в обращение от началото на IX в. до 1795 г. ‹*лат.* libra ⇨ *фр.* livre›

ливрѐя *ж.* Униформена горна дреха с нашивки за лакеи, кочияши и др. ‹*фр.* livrée›

лѝга$_1$ *ж.* Дружество, съюз, обединение, организация. ‹*лат.* ligare 'свързвам' ⇨ *фр.* ligue›

лїга₂ *ж. Муз.* Лигатура. ‹*ит.*›

лигàза *ж. Биохим.* Ензим, който свързва две молекули. ‹*англ.* ligase›

лигамѐнт *м. Анат.* Здрава фиброзна съединителна тъкан, която свързва две кости в става. ‹*лат.* ligamentum›

лигàнди *мн. Хим.* Група от атоми или единични атоми, свързани с един централен атом чрез валентни връзки в координационно съединение. ‹от *лат.* ligandum›

лигатýра *ж.* **1.** *Език.* Буква или знак за фонетична транскрипция, образувани от съединяване на две букви или два знака за транскрипция. **2.** *Език.* Комбинация от букви, които предават един звук, или един знак, който предава съчетание от букви, сричка или дума. **3.** *Полигр.* Две или три букви, отлети във вид на една литера. **4.** *Муз.* Знак в нотацията с форма на дъгичка, която свързва две ноти, означаващи тонове с еднаква височина, и показва, че вторият тон не се изпълнява, а добавя дължината си към първия. **5.** *Мед.* Материал (найлон, коприна или телена нишка), който се затяга силно около кръвоносен съд, за да се спре кръвоизлив. **6.** *Метал.* Сплави, изготвени, за да се прибавят към основната сплав или метал при легирането им. **7.** *Метал.* Метал, който се прибавя към благородни метали, за да им придаде твърдост и да направи изделията от тях по-евтини. **8.** В монетосечането — смесване на благородни и неблагородни метали. ‹*лат.* ligatūra›

лїгда *ж. Диал.* Свинска мас; мазнина, лой. ‹*гр.*›

лигїране *ср. Мед.* Налагане на лигатура.

лигнїн *м.* (**лигнїнов** *прил.*) **1.** *Биол.* Комплексно органично вещество, което се среща в растителни тъкани, често свързано с целулозните влакна. **2.** Листове от дървесинен памук, използвани за медицински и тоалетни цели. ‹*лат.* lignum 'дърво' ⇨ *фр.* lignine›

лигнїти *мн.* (**лигнїтен** *прил.*) *Геол.* Кафеникаво-черни природни залежи, които приличат на въглища, но съдържат по-висок процент въглеводороди. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Lignit›

лигнòза *ж. Биохим.* Целулоза. ‹от *лат.* lignum 'дърво'›

лигнофòл *м. Строит.* Листов материал, който се произвежда чрез пресуване на брезов фурнир, напоен с разтвор от синтетични смоли, и се употребява в строителството. ‹*лат.* lignum 'дърво' + folium 'лист'›

лигроїн *м. Нефт.* Продукт от дестилацията на нефта, използван като гориво или като разтворител; тежък бензин. ‹*нем.* Ligroin›

лидàр *м. Техн.* Уред за определяне на разстояния, който излъчва лазерен лъч и улавя отражението му. ‹съкр. от *англ.* Li(ght) D(etecting) A(nd) R(anging)›

лїдер *м. Полит.* Водач. ‹*англ.* leader 'ръководител'›

лїдерство *ср. Полит.* Дейност и положение на лидер; водачество. ✧ **Лидерство в цените.** *Икон.* Ценовата практика на много от олигополистките производства, която се състои в следното: най-голямата фирма анонсира своите цени преди конкурентите си, които, от своя страна, определят цени, близки до вече обявените. ‹от *англ.* leader›

лидїйски *прил.* ✧ **Лидийски лад.** *Истор.* Един от трите основни лада в древногръцката музика.

лидїт *м. Хим.* Химично съединение, пикринова киселина, която се използва като взривно вещество. ‹*англ.* lyddite, по името на *англ.* гр. Lydd, където са правени първите хим. опити с това съединение›

лїдо *ср. Геол.* Пясъчни ивици земя, отделящи заливите от морето и превръщащи ги в лагуни (предимно по италианския бряг на Адриатическо море). ‹*ит.* lido 'бряг'›

лїдър *м. Муз.* В джазов оркестър — водещият инструмент в дадена мелодична група. ‹*англ.* leader›

лиезòн *м. Език.* Свързване при изговор на две съседни фонеми (най-често крайна гласна от една дума и начална гласна от следващата я дума) в трета фонема, характерно за френския език. ‹*фр.* liaison›

лиентѐрия *ж. Мед.* Дизентерия, при която храната се изхвърля несмляна. ‹*лат.* lienteria›

лиз- (лїзи-, лїзо-) *представка.* В сложни думи със значение 'разлагане, разрушаване', напр. *лизини, лизогения.*

лизàти *мн.* (лизàт *м.*) *Остар.* Продукти от разлагането на органи, тъкани под действието на ферменти, киселини, соли или бактерии, използвани в миналото като лекарство. ‹*гр.*›

лизатотерàпия *ж. Остар.* Лечение чрез приемане на лизати.

лизгàр *м. Диал.* Права лопата. ‹*гр.*›

лизергїнов *прил.* ✧ **Лизергинова киселина.** *Биохим.* Кристално вещество, получавано от растението мораво рогче, което се използва при производството на халюциногена LSD. ‹*англ.* (hydro)lys(is) + erg(ot) + ic›

лизиѐр *м. Сел.-ст.* Естествен животински тор, смесен с вода и използван за подхранване на почвата. ‹*швейц. фр.* lisier›

лизїн *м. Биол.* Незаменима аминокиселина, съдържаща се в почти всички белтъци, която може да разтваря чуждите белтъци. ‹*гр.*

⇨ *фр.* lysin›

лизинг *м. Икон.* Наемане на машини и съоръжения за определен срок, уреден със специален договор между наемателя и наемодателя. ✧ **Управленски лизинг.** *Икон.* Предлагането на управленски услуги от опитни мениджъри за кратък период от време, обикн. по-малко от година. ✧ **Финансов лизинг.** *Икон.* Лизингодателят се задължава да придобие вещ от трето лице при условия, определени от лизингополучателя, и да му я предостави за ползване, за което му заплаща възнаграждение. ‹*англ.* leasing 'даване, вземане под наем, под аренда'›

лизи́рам *несв.* и *св.* (**лизи́ране** *ср.*) *Биол.* Разтварям органична тъкан чрез органични ферменти, обикн. лизин. ‹от *фр.* lyse›

лизи́ране *ср. Биол. Мед.* Лизис. ‹*гр.* ⇨ *фр.* lysis›

ли́зис *м.* (**лизоге́нен** *прил.*) **1.** *Биол.* Процес на разтваряне или разрушаване на клетки (предимно на кръвни клетки или бактерии), предизвикан от действието на лизин. **2.** *Мед.* Понижаване на температурата при треска. ‹*гр.* λύσις 'разтваряне'›

лизози́м *м. Биол.* Ензим, който се съдържа в сълзите и яйчния белтък. ‹*гр.*›

лизозо́ма *ж. Биол.* Частица в цитоплазмата на клетките, която съдържа ензими и е оградена със самостоятелна мембрана. ‹от *гр.*›

лизо́л *м.* (**лизо́лов** *прил.*) **1.** *Хим.* Разтвор на крезоли във вода, която съдържа калиев сапун. **2.** *Мед.* Червеникаво-кафява течност, използвана в медицината за дезинфекция. ‹от *гр.* λύσις 'разтваряне' и *лат.* ol(eum) 'масло'›

лийд *м. Муз.* Различни видове светски солови и многогласни народни или композиторски песни, предимно с лиричен характер. ‹*нем.* Lied›

ликантро́ния *ж.* **1.** *Истор.* Средновековно вярване, според което съществуват магьосници, превръщащи се през нощта във вълци и нападащи хората. **2.** *Мед.* Мания, при която болният се изживява като вълк и следва такова поведение. ‹*лат.* licantropia›

ликва́ция *ж.* **1.** *Метал.* Нееднородност на химическия състав на сплав, която възниква при нейната кристализация. **2.** *Метал.* Разделяне на твърда смес чрез загряване, докато една от съставящите я части се разтопи и може да се източи. **3.** *Геол.* Разделяне на течна, първоначално еднородна магмена маса в началото на нейното изстиване на две различни по състав течности. ‹*лат.* liquatio ⇨ *фр.* liquation›

ликвефа́кция *ж.* Втечняване. ‹от *лат.* liquefacere ⇨ *фр.* liquéfacion›

ликвида́тор *м.* (**ликвида́торски** *прил.*) Човек, който извършва ликвидация. ‹*нем.* Liquidator›

ликвидацио́нен *прил.* ✧ **Ликвидационна агенция.** *Икон.* Американска ликвидационна агенция към федералното правителство, създадена през 1989 г. със задача да открива и ликвидира стотици банкрутирали спестовни институции. ✧ **Ликвидационна стойност.** *Икон.* Стойността на едно средство за производство в момента на пълното му изхабяване. ‹от *нем.* Liquidation›

ликвида́ция *ж.* (**ликвидацио́нен** *прил.*) **1.** Прекратяване на стопанската дейност на едно предприятие, последвано от събиране на вземания и изплащане на задълженията му. **2.** Унищожаване. **3.** *Икон.* Разпродажба на стоки на ниски цени за по-бързото им пласиране. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Liquidation›

ликви́ден *прил.* (**ликви́дност** *ж.*) ✧ **Ликвидна метатеза.** *Език.* Фонетично явление в праславянски и старобългарски език, при която съгласните *р* и *л* са преминали пред гласния звук. ✧ **Ликвидни активи.** *Икон.* Парични наличности плюс краткосрочни активи (заеми и менителници с настъпващ падеж), които бързо и без загуба на притежателя могат да бъдат обърнати в пари. ✧ **Ликвидни средства.** *Фин.* Парични средства или други леснореализуеми активи, които могат да се използват за погасяване на дългове. ✧ **Процент на ликвидните активи.** *Фин.* Процент на ликвидните активи, включващ както паричните наличности, така и активите с краткосрочен падеж, които лесно могат да се обърнат в пари при минимален риск за загуба на капитал. ‹*лат.* liquidus 'течен'›

ликвиди́рам *несв.* и *св.* (**ликвиди́ране** *ср.*) **1.** Прекратявам стопанската дейност/разпродавам стоки на по-ниски цени. **2.** Преустановявам дейност, контакти и др. **3.** Убивам, унищожавам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* liquidieren›

ликвидите́т *м.* Ликвидност. ‹*лат.* liquiditas ⇨ *нем.* Liquidität›

ликви́дност *ж.* **1.** *Икон.* Способността на една стопанска организация да покрива задълженията си чрез своевременно превръщане на активите си в парична форма. **2.** *Фин.* Възможност за бързо превръщане на част от актива в пари. **3.** *Фин.* Лесна реализация, превръщане на материални ценности в налични пари. ✧ **Международна ликвидност.** *Икон.* Възможността да се посрещнат безпрепятствено международните плащания с достатъчно международни платежни средства. ‹*лат.* liquidus›

ли́квор *м.* **1.** *Анат.* Бистра водниста течност, която обгражда главния мозък и гръбначния мозък; цереброспинална течност. **2.** *Фарм.*

Разтвор. ‹*лат.* liquor›

ликсивна̀ция *ж. Хим.* Извличане на разтворимите вещества с помощта на разтворители. ‹от *лат.* lixivia 'пране, изпиране'›

лѝктор *м.* (**лѝкторски** *прил.*) *Истор.* В древния Рим — телохранител на висш сановник или държавник, който носел снопче пръчки и брадвичка. ‹*лат.* liktor›

ликтро̀с *м. Мар.* Здрава връв за обшиване на краищата на корабни платна. ‹*хол.*›

ликуа̀ла *ж. Бот.* Палма, която в естествени условия се среща в Нова Гвинея, а декоративната ѝ стойност се дължи на едрите, почти кръгли, ветрилообразни, плисирани листа, които в горната си част сякаш са били отрязани с назъбена ножица. Licuala grandis.

ликьо̀р *м.* (**ликьо̀рен** *прил.*) **1.** Ароматизирана силно подсладена алкохолна напитка, приготвяна от плодови сокове, билкови настойки и чист спирт. **2.** Порция от тази напитка. ‹*лат.* ⇨ *фр.* liqueur›

лила̀ и **лила̀в** *прил.* Виолетов, морав. ‹*ар.* ⇨ *фр.* lilas 'люляк'›

лилипу̀т *м.* (**лилипу̀тски** *прил.*) **1.** Много нисък човек, джудже. **2.** *Прен.* Нетипично малък предмет или растение. ‹по наименованието на жителите на страната Lilliput, за които разказва *англ.* писател J. Swift (1667—1745) в романа си "Пътешествията на Гъливер" (1726)›

лилѝт *ж. Мит.* В иудейската митология — зъл дух с женско тяло, който нощем напада мъже, за да се заплоди от тях. ‹*евр.*›

лѝлия *ж.* (**лѝлиев** *прил.*) *Бот.* Луковично растение от сем. лилиецветни с едри бели, жълти, оранжеви или червени цветове. Lilium. ✧ **Водна лилия.** *Бот.* Водно растение с големи листа и едри бели, по-рядко жълти или кремави цветове, разположени върху водната повърхност. Nymphaea alba. ‹*лат.* lilium, lilia›

лѝляк$_1$ *м. Диал.* Люляк. ‹*ар.* ⇨ *тур.* leylak›

лиляк$_2$ *м. Диал.* Прилеп. ‹*ар.* ⇨ *тур.* leylek›

лима̀н *м.* (**лима̀нен** *прил.*) *Геогр.* **1.** Залято от морето устие на река. **2.** Солено крайморско езеро. ‹от *гр.* λιμήν 'пристанище' ⇨ *тур.* liman›

лимб *м.* **1.** *Мат.* Метален или пластмасов кръг, разделен на градуси, минути и др., с който се измерват ъгли. **2.** *Астр.* Видимите краища на диска на Слънцето, Луната и др. ‹*лат.* limbus 'край'›

лѝмба *ж. Разг.* **1.** Къдрица, спусната над челото. **2.** Едри чупки, вълни на коса. ‹*лат.* limbus›

лѝмес *м.* **1.** *Истор.* В епохата на Римската и Византийската империя — граница, гранична бразда; пограничен насип, вал. **2.** Граница. **3.** *Мат.* Граница на числова редица; точка на сгъстяване. ‹*лат.* limes›

лимѐц *м. Бот.* Несъщинска пшеница, подобна на ечемик, която се отглежда за фураж. Triticum spelta. ‹*гр.*›

лимина̀лен *прил. Физиол.* Който се отнася до прага на усещането. ‹от *лат.* limen 'праг'›

лимѝт *м.* (**лимѝтен** *прил.*) **1.** *Прен.* Граница, пределна норма, обикн. за изразходване на нещо. **2.** *Икон.* Крайна (минимална или максимална) сума или количество, определени от държавен орган, банка, кредитор, страна по договор и др. ‹*лат.* limitis 'граница'›

лимита̀ция *ж.* (**лимитатѝвен** *прил.*) Ограничение, поставяне на граница. ‹*лат.* limitatio ⇨ *фр.* limitation›

лѝмитед *неизм. Юр.* Добавка към името на фирма, акционерно дружество и др., която означава, че са с ограничена отговорност. ‹*англ.* limited 'ограничено', съкр. Ltd.›

лимитѝрам *несв.* и *св.* (**лимитѝране** *ср.*) Определям лимит, ограничавам. ‹*лат.* limitare ⇨ *фр.* limiter›

лимитѝран *прил.* Ограничен. ✧ **Лимитирана цена.** *Икон.* Най-високата цена на стока, за която е постигнато споразумение между група търговци, сдружили се с цел да не допускат нови конкуренти да навлязат на пазара със същата стока. ‹от *фр.* limiter›

лимитро̀фи *мн. Истор.* Крайгранични области на Римската империя, които били задължени да поддържат войски по границата. ‹*лат.* + *гр.*›

лимнолòгия *ж.* (**лимнологѝчен** *прил.*) Дял от хидрологията, който изучава езерата. ‹от *гр.* λίμνη 'езеро' + λόγος 'наука'›

лимнофѝли *мн. Биол.* Растения и животни, които предпочитат езерата като жизнена среда. ‹от *гр.*›

лимо̀за *ж. Мед.* Патологичен глад, прекомерно желание за хранене. ‹от *гр.*›

лимо̀н *м.* (**лимо̀нен** и **лимо̀нов** *прил.*) **1.** *Бот.* Многогодишно субтропично вечнозелено дръвче с овални заострени листа, бели ароматни цветове и сочни кисели плодове. Citrus limonum. **2.** Плодът на това дръвче. ‹*ар.* laymūn ⇨ *ит.* limone›

лимона̀да *ж.* **1.** Газирана безалкохолна напитка с лимонов аромат. **2.** Порция от тази напитка. ‹*исп.* limonada›

лимона̀та *ж. Диал.* Лимонада. ‹*ит.* limonata›

лимо̀нен *прил.* ✧ **Лимонена киселина.** *Хим.* Бяло кристално вещество и кисел вкус, което се съдържа в много плодове и се добива изкуствено, с приложение в медицината, в хранителната промишленост; лимонтозу.

‹от *ит.* limone›

лимонит *м. Минер.* Кафява желязна руда. ‹*фр.* limonite›

лимонтозу *ср. Хим.* Винена киселина. ‹от *тур.* limontozu, limontuzu 'лимонова сол'›

лимотерапия *ж. Мед.* Гладолечение. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

лимузина *ж.* 1. *Авт.* Луксозен закрит лек автомобил. 2. *Разг.* Всеки луксозен лек автомобил. ‹*фр.* limousine›

лимфа *ж.* (**лимфатичен** и **лимфен** *прил.*) *Биол.* Безцветна телесна течност у човека и гръбначните животни, която разнася хранителни вещества и приема продуктите от метаболизма. ‹*лат.* lympha 'вода'›

лимфаденектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на лимфните възли. ‹*лат.*›

лимфаденит *м. Мед.* Възпаление на лимфните възли. ‹от *лат.* lympha 'чиста вода' и *гр.* ἀδήν 'жлеза'›

лимфангиография *ж. Мед.* Рентгеново изследване на лимфните съдове и лимфните възли. ‹*гр.*›

лимфангит *м. Мед.* Възпаление на лимфните съдове. ‹*гр.*›

лимфатичен и **лимфен** *прил.* ✧ **Лимфна тъкан.** *Анат.* Тъкан, в която се образуват лимфоцитите и антителата. ✧ **Лимфно покритие.** *Мед.* Прозрачна, жълтеникава течност, която се образува върху раните и при различни възпаления. ‹*лат.* limphaticus ⇨ *фр.* lymphatique›

лимфедем *м. Мед.* Натрупване на лимфа в тъканите, в резултат на което се образува оток. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

лимфо- *представка.* В сложни думи със значение 'лимфа; лимфен; лимфна система', напр. *лимфобласт*, *лимфоцитоза*.

лимфогландула *ж. Анат.* Лимфна жлеза, лимфен възел. ‹от *лат.*›

лимфография *ж. Мед.* Метод за рентгеново изследване на лимфните възли и съдове. ‹от *гр.*›

лимфом *м. Мед.* Злокачествен тумор на лимфните възли. ‹*гр.*›

лимфопения и **лимфоцитопения** *ж. Мед.* Намаляване броя на лимфоцитите в кръвта, което се наблюдава при много болести. ‹*гр.*›

лимфопоеза *ж. Мед.* Процесът на образуване на лимфоцити. ‹*гр.*›

лимфорагия *ж. Мед.* Изтичането на лимфа от наранени лимфни съдове. ‹*гр.*›

лимфосарком *м. Мед.* Остарял термин за определени видове лимфом. ‹*лат.*›

лимфоцити *мн. Биол.* Бели кръвни клетки, образувани в лимфните възли, далака и костния мозък. ‹от *лат.*›

лимфоцитоза *ж. Мед.* Нарастване броя на лимфоцитите в кръвта. ‹от *лат.*›

лимфурия *ж. Мед.* Наличието на лимфа в урината. ‹*гр.*›

Лин *м. Мит.* В древногръцката митология — син на Аполон, разкъсан от кучета. ‹*гр.*›

лингам *м.* В индуисткото изкуство — каменна колона с формата на фалос, символ на Шива, понякога комбинирана с едно или няколко изображения на бога, който е творческа сила. ‹*санскр.*›

лингвафонен *прил.* ✧ **Лингвафонен кабинет.** Учебен кабинет, оборудван с апаратура, помагаща при изучаването на чужд език. ‹от *лат.* lingua 'език'›

лингвист *м.* Специалист по лингвистика; езиковед. ‹*лат.* ⇨ *фр.* linguiste›

лингвистика *ж.* (**лингвистичен** и **лингвистически** *прил.*) Наука за езика; езикознание. ✧ **Математическа лингвистика.** *Език.* Дял от езикознанието, използва математически методи за изучаване и описание на езиците. ‹*лат.* ⇨ *фр.* linguistique›

лингур *м. Диал.* Циганин, който изработва дребни предмети и ги продава; копанар. ‹*лат.* ⇨ *рум.*›

линеал *м.* Дълга линия с Т-образна форма, използвана за чертане. ‹*лат.* lineālis ⇨ *нем.* Lineal›

линеарен *прил.* Който е съставен от успоредно разположени линии. ‹от *лат.* lineālis›

линеаризъм *м. Муз.* Доминиране на мелодичната линия над хармонията, типично за творбите на експресионизма в музиката. ‹от *лат.* linea 'линия'›

линеарност *ж.* 1. *Муз.* Последователно изменение на височината на звуковете, изграждащи една мелодична линия. 2. *Изк.* Характеристика на изображение, в което основната пластика на нарисуваната или живописваната композиция е постигната чрез използване на линията, а не на цвета или тона. ‹от *лат.* linea›

линеен *прил.* ✧ **Линеен двигател.** *Техн.* Асинхронен двигател, при който статорът и роторът са линейни (вм. цилиндрични) и успоредни (вм. коаксиални). ✧ **Линеен принтер.** *Техн.* Принтер с висока скорост, който отпечатва цял ред наведнъж, но е с много лошо качество. ✧ **Линеен спектър.** *Физ.* Спектър (на излъчване или на поглъщане), състоящ се от определени единични линии, всяка от които съответства на определена дължина на вълната. ✧ **Линеен ускорител.** *Физ.* Апарат за ускоряване на йони до високи енергии. ✧ **Линейна зависимост.** *Мат.* Връзка между две променливи величини, при

която графиката, изобразяваща начина, по който те се изменят една от друга, е права линия. ✧ **Линейна перспектива.** *Изк.* Свързване на отделните планове в картина с помощта на реални и предполагаеми линии, които се събират в една или повече убежни точки на нивото на хоризонта или на нивото на очите. ✧ **Линейно корабоплаване.** *Мар.* Организационна форма на търговско корабоплаване, при която кораби редовно посещават определени пристанища по разписание. ‹*лат.* linea›

линимѐнт *м. Фарм.* Полутечен лекарствен препарат за външна употреба, който се втрива в кожата. ‹*лат.* linimentum ⇨ *фр.* liniment›

линѝрам *несв.* и *св.* Разчертавам повърхност на линии. ‹*лат.* linea ⇨ *нем.* linieren›

лѝния *ж.* (**линѐен и линѝран** *прил.*) **1.** Реална или мислена черта, която свързва две точки или е граница при пресичането на две равнини. **2.** Черта. **3.** Очертание. **4.** Предмети, подредени в един ред. **5.** Релсов път. **6.** *Прен.* Родословие. **7.** *Прен.* Посока, начин на мислене или на действие. ✧ **Бюджетна линия.** *Икон.* Линия, използвана предимно в потребителския анализ, за да се изрази общия реален доход на потребителя. ✧ **Демаркационна линия.** *Воен. Полит.* **1.** Временна граница между войските на две воюващи страни до сключването на мир. **2.** Линия, разделяща на окупационни зони територията на победена страна. **3.** Линия, установена в спорна територия между две страни. **4.** *Мед.* Граница между здравата и мъртвата тъкан при гангрена. ✧ **Изотермична линия.** *Геогр.* Линия на географска карта, която съединява точки с еднаква температура на въздуха, почвата и водата за определен период от време. ✧ **Кредитна линия.** *Фин.* Договорена между банка и неин клиент максимална сума за отпускане на кредит. ✧ **Радиорелейна линия.** *Радиотехн.* Система от автоматично действащи приемателно-предавателни радиостанции, разположени на разстояние с пряка видимост на антените им (50-70 км) и осъществяващи приемане на радиосигналите от съседната станция, усилване и предаване на тези сигнали на следващата в системата радиостанция, която прави същото, и т. н. (позволява да се водят едновременно много телефонни разговори, да се предават телевизионни програми, да се осъществява телеграфна връзка). ✧ **Спектрални линии.** *Физ.* Тесни участъци от спектъра с еднаква дължина на вълната. ‹*лат.* linea›

лѝнкер *м. Инф.* Компютърна програма, която обединява два или повече файла и ги конвертира в един общ; свързваща програма. ‹*англ.* linker›

лѝнкос *м.* Изкуствен език за общуване с извънземни цивилизации, създаден от холандския математик Г. Фрейдентал. ‹*лат.* + *гр.*›

линкс *м. Спорт.* Игрище за голф. ‹*фр.* links; *англ.* linch›

лѝнктус *м. Фарм.* Лекарство във вид на сироп, използвано най-вече за лечение на дразнеща кашлица. ‹*лат.*›

Линлàун *м. Мит.* В бирманската митология — най-висшето божество, гръмовержеца. ‹*инд.*›

линогравю̀ра *м. Изк.* Гравюра с клише на линолеум. ‹*фр.* linogravure›

линолѐум *м.* Еластична подова настилка, която от едната страна е обработена със специална влагоизолационна смес, а от другата е боядисана. ‹*лат.* linum 'ленено платно' + oleum 'масло' ⇨ *англ.*›

линорѐз *м. Изк.* Графична техника за висок печат, при която отпечатъкът се прави от линолеум, залепен върху дървен блок. ‹от *лат.*›

линотѝп *м.* (**линотѝпен** *прил.*) *Полигр.* **1.** Печатарска машина, която отлива набрания текст на цели редове. **2.** Текстът, напечатан по такъв начин. ‹от *лат.* linea 'линия' + *гр.* τύπος 'отпечатък' ⇨ *англ.* търг. марка Lynotype›

линотѝпер *м. Полигр.* Словослагател, който работи на линотип. ‹*англ.* lynotyper›

линотѝпия *ж. Полигр.* **1.** Набиране на печатен текст с линотип. **2.** Печатница или цех в печатница за линотипно печатане. ‹от *англ.* Lynotype›

линт *м. Текст.* Плат от естествени материи (лен или памук), който обикн. от едната страна е гладък, а от другата — мъхнат, използван за ушиване на облеклото на хирурзите. ‹*англ.* lint›

лѝнтер *м. Текст.* Къси памучни влакна, които се отделят от останалите със специална машина. ‹*англ.* linter›

линч *м.* Публична, несъдебна разправа. ‹по името на *амер.* съдия от Вирджиния Ch. Lynch (1736—1796), който преследвал по незаконен начин торите по време на американската война за независимост›

линчу̀вам *несв.* Подлагам на линч. ‹*англ.* lynch›

линъ̀ой *м. Мит.* В китайската митология — риба дракон с човешка глава, рибешко тяло и човешки крайници. ‹*кит.*›

лиофѝлност *ж. Хим.* Свойство на веществата интензивно да взаимодействат с граничещите с тях разтворители. ‹*гр.*›

лиофо̀бност *ж. Хим.* Свойство на веществата да взаимодействат слабо с граничещите с тях разтворители. ‹*гр.*›

лип- (лѝпо-) *представка.* В сложни думи със значение 'мазнина; течност', напр. *липиди, липозоми.*

липа̀за *ж. Биохим.* Ензим, продуциран от панкреаса и жлезите на тънките черва, който разлага мазнините до глицерол и мастни киселини в процеса на храносмилане. ‹*гр.*›

липарѝт *м. Минер.* Плътна светлосива или розова вулканична скала със стъкловидна основна маса, разновидност на талка. ‹*фр.* собств.›

липемѝя *ж. Мед.* Патологично голямо количество липиди в кръвта. ‹*гр.*›

липѝди *мн. Биохим.* Органични вещества (мазнини, восъци, фосфати и др.), които се намират в тясна биогенетична връзка, разлагани в организма от липазата. ‹*гр.*›

лѝпинг *м. Мед.* Хипертрофия на кост в близост до края на ставата. ‹*англ.* leaping›

липоаспира̀ция *ж. Мед.* Оперативно отстраняване на целулитни натрупвания и мазнини за корекция на фигурата. ‹от *гр.*›

липогенѐза *ж. Биохим.* Процес, при който глюкозата и другите вещества, продуцирани от въглехидратите в храната, се превръщат в организма в мастни киселини и липиди. ‹*гр.*›

липогра̀ма *ж. Лит.* Виртуозно поетично творчество, при което една творба се изгражда, без да се използват един или няколко звука, въведено в лириката от древногръцкия поет Ласос, написал химн за Церера, без да използва сигма (σ; ς). ‹от *гр.* ⇨ *фр.* lipogramme›

липогрануломатѐза *ж. Мед.* Нарушение в липидния метаболизъм, в резултат на което се образуват жълтеникави възли по кожата. ‹*гр.*›

липодистро̀фия *ж. Мед.* Нарушаване на липидния метаболизъм и на разпределението на липидите в организма. ‹*гр.*›

липозо̀ми *мн. Биохим.* Микроскопични сферични, обвити в мембрана мехурчета, които могат да се свързват с живи клетки и затова се използват за пренасяне на лекарства до заболелите клетки. ‹*гр.*›

липоидо̀за *ж. Мед.* Нарушаване на липидния метаболизъм в клетките на организма. ‹*гр.*›

липолѝза *ж. Мед.* Процес, при който липидите се разлагат на своите съставни мастни киселини чрез ензима липаза. ‹*гр.*›

липо̀м *м. Мед.* Доброкачествен тумор, който се състои от ясно разграничаващи се мастни клетки. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

липомѐтрия *ж. Лит.* Изпускане на една или няколко срички в началото или в края на стиха, за да се избегне еднообразието на използваната стъпка. ‹от *гр.*›

липопротѐиди *мн. Биол.* Сложни белтъчни съединения, образувани от свързването на белтъци и липиди. ‹*гр.*›

липопротѐини *мн. Биол.* Група протеини, която се намира в кръвната плазма и лимфата. ‹*гр.*›

липосарко̀м *м. Мед.* Рядко срещан злокачествен тумор на мастните клетки. ‹*гр.*›

липосу̀кция *ж. Мед.* Изсмукване на мазнини от организма в пластичната хирургия. ‹*фр.* liposuccion›

липотропѝн *м. Биол.* Хормоноподобно вещество, продуцирано от предния дял на хипофизата, което стимулира пренасянето на мазнини от запасите на организма към кръвообращението. ‹*гр.*›

липофусцѝн *м. Биол.* Кафеникав пигмент, характерен за клетките на сърдечния мускул, нервите, черния дроб. ‹*лат.* + *гр.*›

лѝпса *ж.* **1.** Нямане, отсъствие; недостиг. **2.** Недостатък. **3.** Установено отсъствие или изчезване на нещо (обикн. в производството и търговията). ✧ **Липса на равновесие.** *Икон.* **1.** Икономическа система в състояние на излишно търсене или излишно предлагане. **2.** Състояние на една икономическа система, чиито ключови променливи продължават да се колебаят ок. равновесието или ок. пътеката на равновесния растеж. ‹от *гр.*›

лѝпсвам *несв.* **1.** Няма ме, отсъствам. **2.** Изчезвам, изгубвам се. — **липсва ми.** ‹*гр.*›

лѝп-трил *м. Муз.* Трилер, получен чрез действието на устните. ‹*англ.* lip tril›

липу̀рия *ж. Мед.* Наличие на мазнини или мастни капки в урината. ‹от *гр.*›

лѝра$_1$ *ж.* **1.** *Истор.* Древногръцки струнен музикален инструмент с три до осем струни, на който се свири с дърпане на струните с пръсти. **2.** *Прен.* Творческо вдъхновение. **3.** *Астр.* Съзвездие в северното небесно полукълбо с главна звезда Вега. **4.** *Зоол.* Австралийска птица от сем. врабчови, чиято опашка има формата на лира. Menuridae. **5.** *Прен.* Всеки предмет с такава форма. ‹*гр.* λύρα›

лѝра$_2$ *ж.* Парична единица на Великобритания, Ирландия, Турция, Италия, Сирия, Египет, Ливан, Кипър, Гибралтар, Фолкландските (Малвинските) острови. ‹*ит.* lira›

лирѐта *ж.* Италианска парична единица. ‹*ит.* lirella›

лирѝзъм *м.* (**лирѝчен** и **лирѝчески** *прил.*) **1.** *Лит.* Емоционалното, което се съдържа във всяка лирическа творба. **2.** *Прен.* Емоционалност. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* lyrisme›

лирѝк *м.* Поет, автор на лирика. ‹*гр.* ⇨ *фр.*

lyrique›

лѝрика *ж.* (**лирѝчен** и **лирѝчески** *прил.*) **1.** *Лит.* В древна Гърция — стихове, рецитирани под акомпанимента на лира. **2.** *Лит.* Един от трите литературни рода (наред с епоса и драмата), който използва стихотворната форма. **3.** *Лит.* Поезия, която изразява чувствата и преживяванията на поета. **4.** *Муз.* Музика, в която преобладават емоционално-субективни елементи. ✧ **Медитативна лирика.** *Лит.* Стихотворения с философско съдържание, с разсъждения за любовта, смъртта, за смисъла на човешкия живот, за природата и пр. ‹от *гр.* λυρικός 'чувствителен'›

лѝрица *ж.* *Муз.* Сръбски народен лъков инструмент с три струни, подобен на гъдулката. ‹*ср.-хрв.*›

лирѝчен и **лирѝчески** *прил.* *Прен.* Емоционален, чувствен. ✧ **Лирична абстракция.** *Изк.* Европейски еквивалент на американския абстрактен експресионизъм, представен от калиграфската живопис на Ж. Матьо от края на 40-те год. на XX в. ‹от *гр.* λυρικός 'чувствителен'›

лирк *м.* *Фин.* Нисколихвена валута, начин за предоставяне на експортни кредити в чужда валута в системата на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие. ‹съкр. от *англ.*›

лѝро-епѝчески *прил.* ✧ **Лиро-епически произведения.** *Лит.* Литературни творби, които притежават типичните черти и на лириката, и на епоса (балада, поема, роман в стихове). ‹от *гр.*›

Лѝса *ж.* *Мит.* В древногръцката митология — божество на безумието. ‹*гр.*›

лисàнс *м.* Първата степен от висшето образование в някои страни от Западна Европа и Северна Америка. ‹*фр.* licence›

лисансиѐ *ср.* Преподавател с научната степен лиценциат. ‹*фр.* licencié›

лѝста *ж.* **1.** Списък с кандидатите за избиране по време на политически или други избори. **2.** Лист с меню в ресторант. ‹*фр.* liste›

лѝстел *м.* **1.** *Архит.* Декоративна гипсова отливка. **2.** *Мар.* Греда, закрепена по дължината на горния край на борда на плавателен съд. **3.** Вътрешен кръг покрай ръба на монета. ‹*ит.* listello›

листериòза *ж.* *Мед.* Инфекция по животните, причинена от патогенни бактерии от вида Listeria, които предизвикват пневмония и менингит. ‹*фр.* listériose›

лѝстинг *м.* *Инф.* **1.** Информация, получена от компютър. **2.** Такава информация, разпечатана на хартия. **3.** Специална хартия за отпечатване на данни от компютър. ‹*англ.* listing›

лит *м.* Паричната единица на Литва. ‹*литовски* lit›

литàвра *ж.* *Муз.* Ударен музикален инструмент, състоящ се от две медни полукълба, върху които е опъната кожа и те са закрепени на метални поставки. ‹от *гр.* (πο)λύ 'много' + ταυρέα 'барабани'›

литàния *ж.* **1.** *Рел.* Молебствие, дълга молитва; молитвено песнопение. **2.** *Прен.* Дълго, досадно изброяване. **3.** *Прен.* Жалване, оплакване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

лѝтера *ж.* (**литерàлен** *прил.*) **1.** *Полигр.* Метално, дървено или пластмасово блокче, върху страната на което е изработен изпъкнал образ на буква или печатарски знак. **2.** *Остар.* Буква. ‹*лат.* littera 'буква'›

литерàтор *м.* Специалист по литература. ‹*лат.* littérator›

литератýра *ж.* (**литератýрен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древността — синоним на поезията. **2.** Всички области от духовния живот, изразени посредством словото. **3.** Художествено естетическо творчество в словесна форма. **4.** Цикъл от науки и дейности, изследващи литературното художествено творчество. ✧ **Битническа литература.** *Лит.* Литературното творчество на група писатели и поети отначало в Америка, а след това в Англия и Италия, формирало се през 40-те год., което в идейно отношение е под влияние на анархизма, а теоретичните му постановки са сродни с постановките на сюрреализма. ✧ **Битова литература.** *Лит.* Литературно-художествени произведения, в които са изобразени характерни прояви на народния живот. ✧ **Булевардна литература.** *Лит.* Литературни произведения в сензационен дух, написани често по подражание на популярни автори и като компилация на стари и нови книги, широко разпространени в нач. на XX в. ✧ **Епистоларна литература.** *Лит.* Литературни творби, написани във форма на писма до някой герой или като преписка между двама или повече герои. ✧ **Куртоазна литература.** *Лит.* Лирически творби, поеми и романи, създадени през XII и XIII в. във Франция и Германия, в които се възпяват любовта към дамата на сърцето и рицарските подвизи. ✧ **Пасторална литература.** *Лит.* Литературен вид, обединяващ няколко жанра в мерена и немерена реч, който изобразява живота сред природата и прелестите на пастирския бит (буколики, еклога, пасторела, идилия). ✧ **Прециозна литература.** *Истор.* Литературно направление във Франция през втората половина на XVII в., прототип на са-

лонната литература. ✧ **Учебна литература.** Печатни и писмени произведения, създавани като средство за обучение в определена система на образованието или преподготовка на кадрите за конкретно учебно заведение или за самообразование. ‹*лат.* litterātūra ⇨ *фр.* littérature›

литературовѐд *м.* Специалист, учен по литературознание. ‹от *фр.* littérature›

литературознѐние *ср.* Наука за художествената литература. ‹от *фр.* littérature›

литиѐза *ж. Мед.* Образуване на камъни във вътрешен орган, напр. в жлъчния мехур, панкреаса, апендикса. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

лѝтий *м.* (**лѝтиев** и **литѝен** *прил.*) *Хим.* Химичен елемент, сребристобял, мек метал, използван в ядрената енергетика, металургията, стъкларската промишленост и др., най-лекият метал (знак Li). ‹от *гр.* λίθος 'камък, минерал' ⇨ *лат.* lithium›

литиспедѐнция *ж. Юр.* Ситуация в съдебната система, при която спорен въпрос е представен едновременно пред две различни, но еднакво компетентни инстанции. ‹*лат.* litispendentia›

литиурѐза *ж. Мед.* Преминаването на малки камъни или пясък в пикочните пътища. ‹*гр.*›

лити́я *ж.Ърк.* Религиозно шествие с молебен за дъжд. ‹*гр.*›

лѝто- *представка.* В сложни думи, които се отнасят до камък или до скала, напр. *литоглиптика*, *литография*, *литосфера* и др. ‹*гр.*›

литогенѐзис *м. Геол.* Съвкупност от процеси на образуване и изменения на утаечни (седиментни) скали. ‹от *гр.*›

литоглѝптика и **литоглѝфика** *ж. Изк.* Резба върху камък; литорезба. ‹от *гр.*›

литогравю̀ра *ж. Изк.* Гравюра върху литографски камък. ‹*гр.* + *фр.*›

литографѝрам *несв.* и *св.* Отпечатвам по литографски начин. ‹*гр.* ⇨ *фр.* lithographier›

литогра̀фия *ж.* (**литогра̀фски** *прил.*) **1.** *Полигр.* Отпечатък, направен чрез рисуване върху особен вид дребнозърнест, порест варовиков камък или върху цинкова плоча с мазен материал. **2.** *Прен.* Предприятие, където се правят такива отпечатъци. ‹от *гр.* λίθος 'камък' + γράφω 'пиша' ⇨ *фр.* lithographie›

литолѝза *ж. Мед.* Разтваряне на камъни от организма. ‹от *гр.*›

литоло̀гия *ж.* (**литоло̀жки** *прил.*) **1.** Дял от геологията, който изучава състава, структурата, произхода и промените в седиментните скали. **2.** Дял от физиологията, който изучава образуващите се в някои части на човешкото тяло камъни. ‹*гр.*›

литонефротѝмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на камък от бъбреците. ‹*гр.*›

литопо̀н *м. Хим.* Бяла минерална боя, смес от цинков сулфид и бариев сулфат, която се използва в производството на бои, пластмаси и др. ‹от *гр.* ⇨ *нем.* Lithopone›

лѝтопс *м. Бот.* Растението "живи камъчета", което има десетки видове — всяко растение се състои от две силно удебелени листа, сраснали в общо тяло, сцепено в горната му част и нашарено с най-различни багри, а цъфти през есента с бели, розови или жълти цветчета с формата на маргаритка, след което се появява и "купчинката" камъчета. Lithops.

литора̀лен *прил. Геол.* Крайбрежен. ✧ **Литорална зона.** *Геол.* Крайбрежната зона на морското дъно, разположена между равнището на водата в най-ниския отлив и равнището на водата в най-високия залив. ‹*лат.* litorālis›

литосфѐра *ж. Геол.* Скалната обвивка на Земята; земна кора. ‹от *гр.* λίθος 'камък' + σφαῖρα 'кълбо' ⇨ *фр.* lithosphère›

лито̀та *ж. Лит.* Стилистичен обрат, троп, който има въздействие, обратно на това на хиперболата, намалява или обезличава предмета на изображение чрез отрицанието. ‹от *гр.*›

литото̀м *м. Мед.* Хирургичен нож за операция на пикочния мехур. ‹*фр.* litotome›

литото̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на камък от пикочния канал. ‹*гр.*›

литотрѝпсия *ж. Мед.* Разрушаване на камъни чрез ударни вълни. ‹*гр.*›

литотрѝптор *м. Мед.* Хирургичен инструмент за разрушаване на камъни в пикочния мехур. ‹*гр.*›

литофа̀ния *ж. Изк.* **1.** Порцеланови изделия с рисунки, които се виждат при разглеждане срещу светлина. **2.** Начин за изработване на такива изделия. **3.** Изпълнение на барелефни изображения върху восък за производство на картини за хартия. ‹*гр.* ⇨ *фр.* lithophanie›

лѝтра *ж. Истор. Остар.* **1.** Стара мярка за течности — 100 драма, или ок. 320 г. **2.** Стара мярка за тегло на злато. **3.** Мярка за тегло на метални предмети. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

литра̀ж *м.* Обем на съд, изразен в литри. ‹от *фр.* litre›

литу̀ргика *ж. Рел.* В Християнската църквата — наука за богослужението. ‹от *гр.* λειτουργία 'служба'›

литургѝсвам *несв.* и **литургѝсам** *св. Рел.* Служа литургия. ‹от *гр.* λειτουργία 'служба'›

литургѝчен и **литургѝчески** *прил.* ✧ **Литургическа драма.** *Истор.* Жанр в средновековната драма на религиозна тема, развил се между IX и XIII в., предшестващ мисте-

рията. ‹от *гр.* λειτουργία 'служба'›

литургия *ж.* (**литургичен** и **литургически** *прил.*) *Рел.* **1.** Християнско богослужение. **2.** В Католическата църква — меса. ‹от *гр.* λειτουργία 'служба'›

литургяш *м. Остар.* **1.** Свещеник, който отслужва литургия. **2.** Човек, който присъства на литургия. ‹от *гр.* λειτουργία 'служба'›

литър *м.* **1.** Единица за обем в метричната система, равна на 1 000 куб. см. **2.** Течност с такъв обем. **3.** Специален съд с такава вместимост, използван за мярка. ‹*гр.* ⇨ *фр.* litre›

Лиф *м. Мит.* В скандинавската митология — мъж, който ще се скрие в клоните на Игдразил, ще преживее Рагнарьок и ще стане баща на децата, които отново ще населят Земята. ‹*норвежки*›

лифт *м. Техн.* **1.** Въжена транспортна линия. **2.** Повдигащо устройство, използвано за изваждане от дълбочина на вода, нефт и др. ‹*англ.* lift›

лифтинг *м. Мед.* Операция за изпъване на бръчки. ‹*англ.* lifting 'повдигане'›

Лифтразир *ж. Мит.* В скандинавската митология — жена, която ще се скрие в клоните на Игдразил, ще преживее Рагнарьок и ще стане майка на децата, които отново ще населят Земята. ‹*норвежки*›

Лих *м. Мит.* В древногръцката митология — последният спътник на Херкулес, превърнал се в крайбрежна скала. ‹*гр.*›

лихенология *ж.* Дял от ботаниката, който изучава лишеите. ‹*гр.*›

лихтер *м. Мар.* Спомагателен кораб, използван за товарене или разтоварване на морски кораби в акваторията на едно пристанище или извън нея. ‹*хол.*›

лицейст *м.* Ученик в лицей. ‹от *гр.* собств. λύκειον›

лицей *м.* **1.** *Истор.* Гимназия в Атина, посветена на Аполон, където Аристотел събирал своите последователи. **2.** *Истор.* В царска Русия — мъжко училище за децата на аристокрацията. **3.** Средно общообразователно училище в някои западноевропейски страни. ‹от *гр.* собств. λύκειον›

лиценз *м. Юр.* Право да се използва патентовано изобретение или производство. ✧ **Софтуерен лиценз.** *Юр.* Съгласие за установяване на определени предписани условия (като определени права на потребителя или ограничена отговорност на софтуерния издател) при използване на софтуерна програма. ‹*лат.* licentia ⇨ *нем.* Lizenz›

лицензия *ж. Юр.* **1.** Права, предоставени от едно лице на друго лице за ползване на изобретения, рационализации, промишлени образци и модели, търговски банки и др. за определен срок и при договорени условия. **2.** Разрешение за внос, износ или транзит на определена стока. ✧ **Банкова лицензия.** *Фин. Юр.* Разрешение на централната банка за извършване на банкови сделки. ‹*лат.* licentia›

лиценциат *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието — университетски преподавател, получил право да чете лекции до защита на докторска дисертация. **2.** Първата научна степен в редица страни в Западна Европа и Латинска Америка, която дава право за преподаване в средно учебно заведение. ‹*лат.* licentia ⇨ *нем.* Lizentiat›

лицитация *ж. Юр.* Публична продажба на неделим имот; публичен търг. ‹*лат.* licitatio›

личинка *ж. Биол.* Начален стадий в развитието на някои животни (насекоми, земноводни и др.), който се отличава от тях по строеж и начин на живот; ларва. ‹*рус.*›

лоб$_1$ и **лобус** *м. Анат.* Голям дял от орган или част от нещо. ‹от *гр.* λόβος 'дроб; част'›

лоб$_2$ *м. Спорт.* Удар в тениса, с който се цели прехвърлянето на противника. ‹*англ.* lob›

лобектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на лоб от орган или жлеза. ‹от *гр.* λόβος 'дроб; част'›

лобелия *ж. Бот.* Растителен вид, който вирее във влажните тропически и субтропически райони, някои негови представители се отглеждат като декоративни или лекарствени. ‹от *фламандско* собств. Löbel, учен от края на XVI в.›

лоби *ср.* Група от хора, които се опитват да влияят върху другите в полза на социална или политическа кауза. ‹*англ.* lobby›

лобист *м.* Член на лоби. ‹*англ.* lobbist›

лобут *м. Диал.* Бой като наказание. ‹*тур.* lobut 'къса дебела тояга'›

логаедичен *прил.* ✧ **Логаедичен стих.** *Истор.* В античното стихосложение — стих, съствен от дактил, съчетан с хорей.

логаритмика *ж.* Дял от математиката, който изследва логаритмите. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* logarithme›

логаритмичен и **логаритмически** *прил.* ✧ **Логаритмична скала.** *Мат.* Измервателна скала, при която увеличение с една единица представлява десетократно изменение на измерваната величина (за десетични логаритми). ‹*гр.* ⇨ *фр.* logarithmique›

логаритмувам *несв. Мат.* Намирам логаритъма на дадено число. ‹*лат.*›

логаритъм *м.* (**логаритмичен** и **логаритмически** *прил.*) *Мат.* Показател на степента, в която трябва да се повдигне определено число, взето като основа, за да се получи дадено

число. ‹от *гр.* λόγος 'отношение' + ἀριθμός 'число' ⇨ *фр.* logarithme›

лòгер *м. Мар.* Малък платноход. ‹*нем.* Logger›

Лòги *м. Мит.* В скандинавската митология — великан, който под формата на пожар успява да победи Локи в състезание по бързо ядене в двора на Утгард-Локи. ‹*норвежки*›

логѝк *м.* Учен, който се занимава с логика. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Logiker›

лòгика *ж.* (**логѝчен** и **логѝчески** *прил.*) **1.** Наука за законите на мисленето. **2.** Последователност на разсъждения. **3.** Учебна дисциплина. ✧ **Логика на умозаключенията.** *Лог.* Част от логиката, която изучава правилата за умозаключение и извличането на заключения чрез последователно прилагане на тези правила. ✧ **Математическа логика.** *Мат.* Раздел от математиката, логика, развивана с математически методи, която има голямо приложение при конструирането и използването на електронноизчислителни машини. ✧ **Формална логика.** *Лог.* Наука, която изследва логическата структура на формите и операциите на правилното мислене, като се абстрахира от диалектическия процес на формирането и развитието на понятията, съжденията и теориите. ‹от *гр.* λογική 'наука за мисленето' ⇨ *нем.* Logik›

логѝстика *ж.* Философско тълкуване на математиката, свързано с трудовете на Ръсел и неговата школа, с основна концепция възможността цялата математика да се сведе до логиката. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Logistik›

логѝчен и **логѝчески** *прил.* Разумен, закономерен. ✧ **Логическа схема.** *Инф.* Методическата схема, която определя взаимодействията на физичните обекти, представляващи данните в автоматична система за обработка на данни. ✧ **Логически ключ.** *Ел.* Електрическа верига само с един изход и повече от един вход, която може да бъде задействана от различни комбинации на входни сигнали. ✧ **Логическо заключение.** *Филос.* Мисловна операция, при която от верни съждения се получават верни съждения. ✧ **Логическо устройство.** *Инф.* Всеки от дяловете, на които е разделен твърдият диск за удобство на потребителя и на компютъра. ‹от *гр.* λογική›

-лòгия (-олòгия) *наставка.* В сложни думи със значение 'наука, учение', напр. *морфология, биология, цитология.*

лòго$_1$ *ср. Рекл.* Запазена марка, емблема на компания, характерен знак и под., изразени графично, за да се популяризира името и продуктите на дадена организация; логотип. ‹от *англ.* logotype›

лòго$_2$ *неизм. Инф.* Език за програмиране, проектиран специално, за да се обучават чрез него деца. ‹съкр. от *англ.* Logo(s) 'слово'›

лòго- *представка.* В сложни думи със значение 'реч, говор, думи', напр. *логография, логопедия, логотип.* ‹от *гр.* λόγος 'дума; говор'›

логогрàф *м.* (**логогрàфски** *прил.*) *Истор.* **1.** В старогръцката литература от VI–V в. пр. Хр. — един от авторите на първите съчинения с историческа проза. **2.** В Атина от края на V в. пр. Хр. — съставител на съдебни речи за граждани, които трябвало сами да се защитават в съдилищата. ‹от *гр.* λόγος 'дума' + γράφω 'пиша'›

логогрàфски *прил.* ✧ **Логографско писмо.** *Език.* Писменост с особени знаци (логограми), които отбелязват и отделни думи, неправилно наричани йероглифи (напр. китайската писменост). ‹от *гр.* λόγος 'дума' + γράφω 'пиша'›

логогрѝф *м. Истор.* Игра, при която чрез задраскване и разместване на букви в зададена дума се получава нова дума. ‹от *гр.* λόγος 'дума' + γρῖφος 'загадка' ⇨ *фр.* logogriphe›

логòй *м. Диал.* Трети кон, отстрани при два коня, впрегнати в кола. ‹*унг.* lóhol›

логомàния *ж. Психо.* Болезнена страст към говорене; многословие. ‹от *гр.* λόγος 'дума' + μανία 'лудост'›

логомѐтър *м. Физ.* Уред за определяне на отношението на две електрически величини. ‹от *гр.* λόγος 'съотношение' + μέτρον 'мярка'›

логопатѝя *ж. Мед.* Общо название на говорните речеви разстройства (заекване, фъфлене и др.). ‹от *гр.* λόγος 'дума, говор' + πάθος 'страдание, болка'›

логопѐд *м.* Специалист по логопедия. ‹от *гр.* λόγος 'дума, говор' + παιδεία 'възпитание'›

логопѐдия *ж.* (**логопедѝчески** *прил.*) Наука за дефектите на говора и за методите, използвани за профилактиката и лечението им. ‹от *гр.* λόγος 'дума, говор' + παιδεία 'възпитание'›

логорѐя *ж. Психо. Мед.* Склонност към прекалено говорене, безспирно говорене; вербомания. ‹*фр.* logorrhée›

лòгос *м.* **1.** *Истор. Филос.* В старогръцката материалистическа философия — всеобща закономерност в света (Хераклит). **2.** *Истор. Филос.* В идеалистическата философия — "абсолютната идея"; световният разум (Платон). **3.** *Рел.* У християните — Бог-Слово, Бог-Син, Иисус Христос. ‹*гр.* λόγος›

логотѐт *м. Истор.* Във Византия и Второто българско царство през XII–XIV в. — висш държавен сановник. ‹*гр.*›

логотип *м. Полигр.* Литера с най-често използвана сричка или дума при ръчния набор. ‹*гр.*›

логофет *м. Остар.* Писар, секретар. ‹*гр.*›

лоден *м.* **1.** Връхна мъжка дреха от мъхест вълнен плат. **2.** *Текст.* Непромокаем вълнен плат. ‹*нем.* Loden›

лоджия *ж. Архит.* Пространство, част от общия обем на сграда, ограничено с парапет и открито от външната страна. ‹*ит.* loggia›

лодос *м. Диал.* Топъл южен вятър. ‹*тур.* lodos›

ложа$_1$ *ж. Архит.* Специално обособено място за сядане на няколко човека в зрителна зала. ✧ **Масонска ложа.** Масонско дружество. ‹*фр.* loge›

ложа$_2$ *ж. Воен.* Дървената част на пушка, в която се поставя цевта. ‹*рус.*›

ложемент *м.* **1.** *Воен.* Плитък окоп за залягане при стрелба или за разполагане на оръдие. **2.** *Воен.* Опорна конструкция за големи военни обекти (ракети, авиобомби). **3.** Специална седалка за летец или космонавт. **4.** *Техн.* Кухина, в която лагерува или влиза подвижна част. ‹*фр.* logement›

ложки *м. Муз.* Руски народен музикален ударен инструмент, наподобяващ две дървени лъжици, които се удрят една о друга с изпъкналите си части. ‹*рус.*›

лозинка *ж. Остар.* **1.** Парола. **2.** Лозунг. ‹от *нем.* Losung›

лозунг *м.* **1.** Кратък апел. **2.** Плакат с изписан върху него апел. **3.** *Прен.* Ръководен принцип, идея. ‹*нем.* Losung›

Лойд *м. Икон.* Английска застрахователна компания, специализирана в морските застраховки, корабната регистрация, морския сюрвеянс и въздушния транспорт. ‹от *англ.* собств. Lloyd›

лоймология *ж.* Дял от медицината, който изучава болестта чума. ‹от *гр.* λοιμός 'чума' + λόγος 'наука'›

лойоза *ж. Мед.* Болест, която се среща в Централна и Западна Африка, причинявана от очния червей Loa loa. ‹от *лат.*›

лок$_1$ *м. Мар.* Уред за измерване скоростта на кораб. ‹*хол.* log›

лок$_2$ *м.* Езеро с продълговата форма, разположено в дъното на долина. ‹*шотл.* loch›

лока *м. Мит.* В индийската митология и космология — обозначение на света, като съставна част на Вселената. ‹*инд.*›

локал *м. Остар.* Голямо питейно заведение с увеселителна програма. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Lokal›

локален *прил.* Местен. ✧ **Локална мрежа.** *Инф.* Група от компютри, които са свързани заедно за поделяне на информация. ‹*лат.* locālis ⇨ *фр.* local›

локализатор *м. Техн.* Екран, който не пропуска рентгеновите лъчи, но през него преминава светлина, указваща зоната на действие. ‹*фр.* localisateur›

локализация *ж.* (**локализационен** *прил.*) Локализиране. ‹*лат.* ⇨ *фр.* localisation›

локализирам *несв.* и *св.* (**локализиране** *ср.*) Ограничавам в определени рамки. — **локализирам се.** ‹от *фр.* localiser›

локанта *ж. Остар.* Гостилница. ‹*ит.* locanta›

локапала *ж.* и *мн. Мит. Рел.* **1.** В индуизма — богове пазачи, които имат власт над осемте основни посоки на света. **2.** В будизма — пазачите на четирите основни небесни посоки, закрилници на света и на будистката вяра. ‹*санскр.*›

локатив *м. Език.* Местен падеж. ‹*лат.* locus 'място'›

локатор *м. Техн.* Устройство за определяне местоположение на един обект. ‹от *лат.* locātor›

локаут *м. Икон.* Временно затваряне на производствени предприятия от собствениците, за да бъде упражнен натиск върху работниците и профсъюзите при трудови конфликти. ‹*англ.* lock-out 'затварям вратите пред някого'›

локация *ж. Мар.* Определяне на местоположението на даден обект по излъчваните или по отразяваните от него сигнали. ‹*лат.* locatio›

Локи *м. Мит.* В скандинавската митология — привлекателен, непостоянен, лукав бог, който причинява смъртта на Балдур, за което боговете го окованат в пещера, където ще остане до идването на Рагнарьок. ‹*норвежки*›

локмаруху *ср. Остар.* Лекарство за стомашни и други болки; хофманови капки. ‹*тур.* lokmaruhu 'балсам'›

локо *нареч. Икон.* **1.** Веднага или в определен кратък срок (условие при търговските стокови сделки). **2.** В/на определено място (обозначение за цената на стока, че тя се намира в/на точно определено място). **3.** За означаване, че мястото на сключване на сделката и местонахождението на стоката съвпадат. ‹*лат.* ⇨ *англ.* loco›

локо- Първа съставна част на сложни думи със значение 'място', напр. *локомоция*, *локомотив*. ‹*лат.* locus 'място'›

локомоторен *прил. Анат.* Който е свързан с движението. ‹*лат.* ⇨ *фр.* locomoteur›

локомоция *ж.* Преместване от едно място на друго, движение в пространството. ‹*лат.* ⇨ *фр.* locomotion›

локсартроза *ж. Мед.* Изкривяване на става.

‹от *гр.* λοξός 'крив' + ἄρθον 'става'›

локсодрòма *ж. Геогр.* Крива линия, която сключва с меридианите на градусната мрежа еднакъв ъгъл. ‹от *гр.*›

локсофтàлмия *ж. Мед.* Кривогледство. ‹от *гр.* λοξός 'крив'›

локýлус *м. Анат.* Малко пространство или кухина. ‹*лат.* loculus›

лòкус *м.* **1.** *Анат.* Място, област. **2.** *Физиол.* Място на хромозома, заето от ген. ‹*лат.* locus›

локýста *ж.* и **локýст** *м. Зоол.* Мигриращ скакалец, който обитава топлите тропически райони на Европа, Азия, Африка, придвижва се на огромни ята, способни за много кратко време да превърнат обширни региони с буйна растителност в истински пустини. Locusta migratoria. ‹*лат.* locusta›

лоларди *мн. Истор.* Еретици, които отричат ползата от тайнствата, проповядват независимост на народа от Църквата, тъй като тя е нещо невидимо, по-късно се сливат с хуситите. ‹наречени така по името на Валтер Лолард, изгорен в гр. Кьолн през 1322 г.›

лолѝта *ж. Разг.* Много малко момиче, което има красива външност и предизвикателно поведение; нимфетка. ‹по заглавието на романа "Лолита" (1955) от *рус.* писател емигрант Вл. Набоков (1899–1977)›

ломбàрд *м.* (**ломбàрден** *прил.*) *Фин.* Заложна къща или кредитен институт, специализиран в отпускане на заеми срещу залог на движими имущества. ‹по *ит.* собств. Lombardia›

ломбàрден *прил. Фин.* Заложен, кредитен. ✧ **Ломбарден кредит.** *Фин.* Кредит, който определени специализирани банки предоставят срещу залог на движимо имущество. ✧ **Ломбардна къща.** *Остар.* Заложна къща. ✧ **Ломбардна лихва.** *Банк. Фин.* Лихвен процент, обикн. с половин процент по-висок от дисконтната лихва на Бундесбанк, когато действа в качеството на последен кредитор. ‹по *ит.* собств. Lombardia›

лонгѐт *м. Мед.* Гипсова превръзка на счупена кост. ‹*фр.* longuette›

лонгимѐтрия *ж. Мат.* Дял от геометрията, който изучава законите и свойствата на линиите. ‹от *лат.* longus 'дълъг' + *гр.* μετρέω 'меря'›

лòнгоз *м. Диал.* **1.** Затънтено място в гора. **2.** Крайречна гора. ‹*гр.*›

лонгузлýк *м. Диал.* Място, обрасло с гъста гора. ‹*гр.* ⇨ *тур.*›

лòнджа *ж. Истор.* Събрание на майстори от един еснаф по време на турското робство. ‹*тур.* lonca›

лондрѐс *м.* Хаванска пура, произвеждана специално за износ в Англия. ‹*исп.* londres›

лòнжа *ж.* **1.** Дълъг повод, използван при обездка на коне в цирка. **2.** Тънко метално въже, с което акробатите в цирка се връзват при изпълнение на опасни номера. ‹*фр.* longe›

лонжерòн *м. Техн.* Основна носеща греда в корабостроенето, автомобилостроенето, самолетостроенето и др. ‹*фр.* longeron›

лорàн *м. Мар. Ав. Техн.* Радиоелектронна система, която позволява на корабите и самолетите да определят местоположението си чрез мрежа от станции. ‹съкр. от *англ.* Lo(ng) R(ange) A(id) (to) N(avigation)›

лорд *м.* **1.** Най-висшата аристократическа титла в Англия. **2.** Титла на висши длъжностни лица в Англия. ✧ **Лорд-канцлер.** Върховен съдия и председател на Камарата на лордовете в Англия. ✧ **Лорд-мер.** Кмет на Лондон, Единбург и на някои други градове. ‹*англ.* lord›

лордòза *ж. Мед.* Изпъкване напред на гръбначния стълб. ‹*англ.* lordosis›

лорѐнцов *прил.* ✧ **Лоренцова трансформация.** *Физ.* Система от уравнения за намиране на връзка между пространствените координати и времената в две отправни системи, наречена в чест на холандския физик Х. Лоренц (1853—1928).

лòри *м.* и *ср. Зоол.* **1.** Малък, пъстър папагал. **2.** Малка маймуна без опашка, която е нощно животно, придвижва се бавно по дърветата като най-често виси, разпространена в някои области на Африка и в Югоизточна Азия. Nycticebus cugang. ‹*мал.* ⇨ *англ.* lory›

лорнѐт *м.* Сгъваеми очила с дръжка, които се държат с ръка при използване. ‹*фр.* lorgnette›

лорньòн *м.* Пенсне; монокъл. ‹*фр.* lorgnon›

лòро *ср. Фин.* Счетоводен термин, с който се означава титулярът на счетоводна сметка. ✧ **Лоро сметка.** *Фин.* Сметка, която се води в едно счетоводство, като титуляр е друго предприятие или банка. ‹*ит.* loro›

лос *м. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от сем. елени с едро тяло и големи лопатовидни рога (у мъжките), обитава горите на Евразия и Северна Америка. Cervus alces. ‹*рус.* лось›

лосиòн *м.* Козметичен течен препарат за почистване на лицето и тялото. ‹*лат.* lotio 'миене' ⇨ *фр.* lotion›

лот$_1$ *м. Мар.* **1.** *Техн.* Приспособление, състоящо се от желязна или оловна (4-5 кг) конусообразна тежест, завързана с разграфено въже, с помощта на което се измерва дълбочината на водата при плаване (прост лот), както и механически или акустически уред със същата функция. **2.** Тежест, която

се влачи след сал, за да намалява скоростта му, когато се движи по течение. ‹*хол.*›

лот$_2$ *м.* **1.** *Истор.* Единица за тежина, използвана до въвеждането на метричната система през 1795 г. **2.** Единица за обозначаване съдържанието на благороден метал (обикн. сребро) в сплав или изделие. ‹*нем.* Lot›

Лот *м. Библ.* Библейски патриарх, племенник на Авраам, баща на Амон и Моав, чиито потомци станали непримирими врагове на Израил. ‹*евр.*›

лотàрия *ж.* (**лотàрèен** *прил.*) **1.** Разиграване на вещи или пари по предварително продадени билети с номера. **2.** *Прен.* Щастие, голям късмет. ✧ **Национална лотария.** *Фин.* Източник за финансиране на обществените разходи, който набира средства чрез продажбата на голямо количество билети, като предлага големи парични награди. ‹*ит.* lotteria›

лотлѝн *м. Мар.* Специално въже, на което е завързан лотът$_1$. ‹*нем.*›

лòто$_1$ *ср.* Игра със специални карти с номера или с картинки. ‹*ит.* lotto›

лòто$_2$ *ср. Истор.* Вид турска тъкан, изработвана в Европа през XVI и XVII в., за която са характерни бордюрът от стилизирано куфическо писмо и плетеницата в синьо и жълто на червен фон. ‹от *ит.* собств. Lotto›

лòтос *м.* **1.** *Бот.* Растение от семейството на белите водни лилии. Nelumbo nucifera. **2.** В индуизма — символ на различните центрове на съзнанието в тялото; чакра. **3.** *Филос.* В будизма — символ на света, а стъблото му символизира световната ос; падма. ‹*гр.* λωτός›

лотофàги *мн. Мит.* В древногръцката митология — миролюбиво гостоприемно племе, което се хранело с плодовете на лотоса. ‹*гр.*›

лòхан *м. Изк.* В китайското изкуство — фигурка на последовател на Буда. ‹*кит.*›

лòхия *ж. Мед.* Вещество, отделяно от матката през вагината след раждането. ‹от *гр.* λοχεύω 'раждане'›

Лоцзỳ *м. Мит.* В китайската митология — бог на бедните и бръснарите, смятан за ученик на Лаодзъ. ‹*кит.*›

лòция$_1$ *ж. Истор.* Използван през XIX в. малък платноход с дължина до 25 м, въоръжен с две до десет малокалибрени оръдия. ‹*хол.*›

лòция$_2$ *ж. Мар.* **1.** Дял от навигационната наука, който описва моретата, океаните и под. като места за плаване. **2.** Навигационно пособие, което съдържа физикогеографско описание на водните басейни. ‹*хол.* loodsen 'карам кораб'›

лоцмàйстор *м. Мар.* Длъжностно лице в пристанище, отговарящо за състоянието на навигационните знаци на рейдовете и фарватерите. ‹от *хол.* loodsen›

лòцман *м.* (**лòцмански** *прил.*) **1.** *Мар.* Специалист по превеждането на кораби към определено пристанище или между две пристанища. **2.** *Зоол.* Риба, дълга до 60 см, обитаваща тропическите морета. Naucrates ductor. ‹*хол.* loodsman›

лòцмански *прил.* ✧ **Лоцмански катер.** *Мар.* Спомагателен морски съд за лоцманско обслужване в радиус до 15 мили от съответно пристанище. ✧ **Лоцмански кораб.** *Мар.* Спомагателен морски съд за оперативно лоцманско обслужване на танспортни кораби в пристанищата при всякакви метеорологични условия. ‹от *хол.* loodsman›

лоялен *прил.* **1.** Който е в рамките на закона; почтен, честен. **2.** Привързан, предан. ✧ **Лоялна търговия.** *Икон.* Истинска свободна търговия, при която няма опити за скрито субсидиране на експортиращите отрасли и протекция на местната промишленост, за да се попречи на вноса, напр. чрез налагане на строг качествен контрол; продажби в условията на свободна конкуренция. ‹*лат.* legalis ⇨ *фр.* loyal›

лоялност *ж.* (**лоялен** *прил.*) Почтеност, честност, коректност. ✧ **Бонус за лоялност.** *Икон.* Допълнителни дялове, които се предоставят на първите притежатели на акции в една компания като награда за това, че са вложили свои средства в нея за продължителен период от време. ‹от *фр.* loyal›

лу$_1$ *ж. Метеор.* Вълна от топъл въздух в Северна Индия, горещ, сух, зноен и много прашен фьон. ‹*хинди*›

лу$_2$ *мн. Мит.* В тибетската митология — шест божества, излюпени от яйцата на златната космическа костенурка, които имат чудновати тела и глави и се разпореждат с природните катаклизми. ‹*хинди*›

лубрикàтор *м.* (**лубрикѝран** *прил.*) *Техн.* Устройство за автоматично смазване под налягане на триещите се части на машина. ‹*лат.* lubricus ⇨ *англ.* lubricator›

лубрикѝран *прил.* Смазан, намазан, покрит с омазняващо вещество; плъзгав. ‹от *англ.* lubricator›

Луг *м. Мит.* В келтската митология — бог на светлината; слънцето. ‹*келтски*›

Лугалбàндо *м. Мит.* В шумерската митология — легендарен герой, прародител на Гилгамеш. ‹*шумерски*›

лудѝти *мн. Истор.* Работници, участвали в масовите вълнения в Англия в края на XVIII и нач. на XIX в., противници на въвеждането на машини в производството. ‹наречени така

по името на работника Ned Ludd, който разрушил тъкачния си стан›

лудолфов *прил.* ✧ **Лудолфово число.** *Мат.* Числото π, приблизително равно на 3,14, което изразява отношението на дължината на окръжността към нейния диаметър, наречено на името на откривателя си Лудолф ван Сьолен. ‹от *хол.* собств.›

луес *м. Мед.* Сифилис. ‹*лат.* lues›

луидор *м. Истор.* Старинна френска златна монета, сечена от 1640 г. при Луи XIII и продължава до Великата френска революция (1789–1794). ‹от *фр.* Louis d'or — 'златен Луи', по името на крал Луи XIII›

луканка *ж.* **1.** Дълъг и сплескан сух колбас. **2.** *Диал.* Домашна наденица. ‹*лат.* lucanicum›

Лукман *м. Мит.* В арабската митология — праведник и мъдрец от племето на адитите, комуто приписват многобройни арабски мъдри изречения, разпространени и до днес сред народите на Близкия изток. ‹*ар.*›

лукс₁ *м.* (**луксозен** *прил.*) Удобства, разкош. ‹*лат.* luxus ⇨ *фр.* lux›

лукс₂ *м. Физ.* Единица за осветеност от системата SI, равна е на 1 лумен на кв. м. ‹*лат.* lux 'светлина' ⇨ *нем.* Lux›

луксация *ж. Мед.* Разместване от нормалната им позиция на кости, образуващи една става; дислокация. ‹*лат.* luxatio›

луксметър *м. Физ.* Уред за измерване интензитета на светлината в луксове. ‹от лукс₂ и метър›

луксозен *прил.* **1.** Разкошен, скъп. **2.** Който е категория лукс. **3.** *Пренебр. Ирон.* Който живее в лукс, свикнал е на лукс. ✧ **Луксозна стока.** *Икон.* Високостойностна стока или услуга, която би могла и в действителност се потребява от хора с високо равнище на доходите. ‹от *фр.* lux›

лукулов *прил.* ✧ **Лукулов пир.** *Пренебр.* Голям, богат пир (по името на римския пълководец Лукул, прочул се с големите пирове, които устройвал). ‹от *лат.* собств.›

лулизъм *м. Истор.* Ученето на Рамон (Реймонд) Лул (1233/35—1315), испански богослов, философ, мистик, мисионер. ‹от *исп.* собств. R. Lull›

лумашела *ж. Строит.* Вид мрамор, който съдържа много фосилни примеси. ‹*ит.* lumachella›

лумбаго *ср.* (**лумбален** *прил.*) *Мед.* Болка ниско в гърба, в поясната област. ‹*лат.* lumbāgo›

лумбален *прил. Мед.* Свързан с лумбалната (поясната) област. ✧ **Лумбална пункция.** *Мед.* Процедура за изтегляне на цереброспинална течност с помощта на игла, вкарана в пространството между третия и четвъртия лумбален прешлен, за да се изследва с диагностична цел. ‹от *лат.* lumbus 'кръст', 'слабини'›

лумен₁ *м. Физ.* Единица за светлинен поток от системата SI, количеството светлина, падащо за 1 секунда върху единица площ, поставена на единица разстояние от такъв източник. ‹*лат.* lumen 'светлина'›

лумен₂ *м. Анат.* Пространството в тръбовидна или подобна на торбичка част, напр. кръвоносен съд, черва, стомах. ‹*лат.*›

луминал *м. Фарм.* Фенобарбитал. ‹*лат.* luminālis ⇨ *нем.*›

луминатор *м. Мар.* Корабно прозорче. ‹*лат.* luminātor›

луминесцентен *прил.* ✧ **Луминесцентна лампа.** *Ел.* Източник на светлина, състоящ се от стъклена тръба, покрита отвътре с флуоресциращо вещество. ‹от *лат.* lumen›

луминесценция *ж.* (**луминесцентен** *прил.*) *Физ.* Излъчване на светлина от дадено тяло при нормална температура; студено светене. ‹*лат.* lumen 'светлина'›

луминизъм *м. Изк.* Ефект на наситеност със светлина в картините на много импресионисти и неоимпресионисти. ‹от *лат.* lumen›

луминофор *м. Физ.* Вещество, което може да прояви свойството луминесценция, т. е. натрупване на енергия (по-точно от йонизиращо лъчение) и освобождаването ѝ след това във вид на светлина. ‹*лат.*›

лумпектомия *ж. Мед.* Хирургична операция за отстраняване на тумор и ограждащите го тъкани при рак на гърдата. ‹от *гр.*›

лумпен *м. Пренебр.* Бедняк, скитник, пройдоха. ‹*нем.* Lumpen›

лумпенизирам *несв.* и *св.* Причинявам изхвърляне на хора от естествената им среда, класа, работа. ‹от *нем.* Lumpen›

лун *м. Мит. Филос.* В даосизма — дракон, който въплъщава принципа ян (ин и ян) и се изобразява сред облаци или във вода (които символизират принципа ин). ‹*кит.*›

Луна *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — богиня на нощната светлина. **2.** *Астр.* Единственият естествен спътник на Земята. ‹*лат.* lūna›

лунапарк *м.* Увеселителен парк с игри, колички и зрелища. ‹*нем.* Lunapark›

лунатизъм *м.* Сомнамбулизъм. ‹*лат.* lūna›

лунатик *м.* Човек, който страда от лунатизъм. ‹*лат.* lunatikus›

луноход *м. Косм.* Автоматично или управляемо устройство за придвижване и изследване на лунната повърхност (първият автоматичен луноход е съветският "Луноход-1" (1970), а първият управляем е американският

"Ровър" (1971)). ‹*рус.*›

лу̀нула *ж. Анат.* Бяла, във формата на полумесец област в основата на нокът. ‹*лат.* lunula›

лу̀па *ж.* **1.** Увеличително стъкло; леща. **2.** Такова стъкло с рамка и дръжка. ‹*фр.* loupe›

Лупѐрк *м. Мит.* В древноримската митология — бог, покровител на стадата, съответства на гръцкия Пан. ‹*лат.*›

луперка̀лии *мн. Истор. Мит.* Празници в чест на бог Луперк, провеждани в древен Рим на 15 февруари всяка година до V в. ‹от *лат.* собств.›

лупѝна *ж. Бот.* Вид едногодишно или многогодишно растение от сем. бобови, използвано за фураж; вълчи грах. Lupinus. ‹*лат.* lupīnus 'вълчи боб'›

лу̀пинг *м. Ав.* Фигурно летене със самолет. ‹*англ.* looping›

лу̀пус *м. Мед.* Туберкулоза на кожата; вълчанка. ‹*лат.* lupus 'вълк'›

лу̀рекс *м. Текст.* Влакно за плетене, примесено с полиестер, което придава метален отблясък на плата. ‹от *амер.* търг. марка Lurex›

Лусѝн *ж. Мит.* В арменската митология — персонификация на луната. ‹*арм.*›

лустра̀ция *ж.* **1.** *Истор. Рел.* Религиозно пречистване. **2.** *Прен. Полит.* Прочистване на държавна, политическа или обществена структура от нежелани личности, свързани с бивш политически режим, силови или тайни престъпни групировки и под., като се прилагат законови мерки. ‹*лат.* lustratio›

лу̀стро$_1$ *ср.* **1.** *Остар.* Лак за лъскане на обувки. **2.** Лъскавина, блясък, изгладеност. **3.** *Прен.* Привиден блясък. ‹*ит.* lustro›

лу̀стро$_2$ *ср.* **1.** Оцветената в цветовете на дъгата метална украса, положена като надглазурно покритие върху керамични съдове, които после се изпичат отново при ниска температура. **2.** Подобна украса от метал, използвана върху стъкло. **3.** Канделабър; свещник. **4.** Единичната, подобна на призма висулка върху канделабър. ‹*ит.* lustro›

лустро̀свам *несв.* и **лустро̀сам** *св.* **1.** *Остар.* Лъскам, лакирам. **2.** *Прен.* Придавам външен блясък. — **лустросвам се/лустросам се.** ‹от *ит.* lustro›

лу̀струм *м. Истор.* Изкупително жертвоприношение, организирано в древен Рим на всеки пет години. ‹*лат.* lustrum›

лутеѝн *м. Биол.* Жълто багрило, съдържащо се в много растения, в жълтъка на яйцето, в кръвния серум и др. ‹*фр.* luteine›

лутера̀н *м. Филос.* Последовател на лутеранството. ‹*нем.* Lutheraner›

лутера̀нство *ср. Филос.* Вероизповедание, отделило се от католицизма въз основа на учението на германския философ и теолог Martin Luther (1493—1546), родоначалник на Реформацията в Германия, който отхвърля посредничеството на Католическата църква и духовенството между вярващите и Бога и обявява за най-висш религиозен авторитет Свещеното писание; протестантизъм. ‹от *нем.* собств. Luther›

лутѐций *м. Хим.* Химически елемент, сребрист метал, един от най-малко разпространените елементи (знак Lu); касиопий. ‹*лат.*›

лутрофо̀рос *м. Истор.* В древна Гърция — висок съд с дълга шийка, често използван за погребална урна. ‹*гр.*›

лу̀тър *м.* **1.** *Кожар.* Обработена кожа от видра. **2.** *Текст.* Плат, имитиращ такава кожа. ‹*фр.* loutre 'видра'›

лу̀фа *ж. Бот.* Род едногодишни треви от сем. тиквови, разпространени в тропическите райони, култивират се основно цилиндричната (Luffa cylindrica) и ръбестата луфа (Luffa acutangula) заради плодовете, от които след обработка се получават гъби с приложение в бита. ‹*лат.*›

луфт *м.* **1.** Празнина, разстояние между две части или между предмети, които трябва да бъдат плътно прилепнали. **2.** *Прен.* Липса, празнина. ‹*нем.* Luft 'въздух'›

Лу̀цифер *м. Мит. Рел.* В католическата традиция — водачът на въстаналите ангели, изгонен от небесните селения; сатана; паднал ангел, който станал повелител на ада. ‹от *лат.* Lucifer 'утринна звезда'›

Лха *м. Мит.* В тибетската митология — добро божество, защитник на хората на небето. ‹*тибетски*›

лъджа *ж. Диал.* Топла минерална баня или топъл минерален извор. ‹*тур.* ılıca›

лъмпсън ча̀ртър *м. Ав.* Чартър, с който се наема кораб или част от него за една обща сума. ‹*англ.* lumpsum charter›

льос *м. Геол.* Жълтеникава песъчлива, много плодородна почва. ‹*нем.* Löss›

льо̀хман *м. Разг. Неодобр.* Отпуснат, глуповат човек; повлекан. ‹от *нем.* Loch›

лю̀верс *м. Мар.* Дупка в платно, обшита или снабдена с метална халкичка, през която се прокарва въже. ‹*хол.*›

лю̀гер *м. Истор.* **1.** Риболовен, дву- или тримачтов платноход, използван през XIX и в началото на XX в. **2.** Средноголям военен кораб от XIX в. ‹*англ.* lugger›

люизѝт *м.* **1.** *Хим.* Безцветна, силно отровна течност, която действа върху кожата и белите дробове. **2.** *Воен.* Бойно отровно вещество. ‹по името на *амер.* химик W. L. Lewis

(1878—1943), изобретил веществото, lewisite›

люк *м.* (**лю̀ков** *прил.*) **1.** Отвор в корабната палуба за преминаване на хора към трюма или друго корабно подпалубно помещение. **2.** Механизъм, включващ отвора заедно със специално уплътнен капак, използван на танкове, самолети или в промишлени помещения за преминаване на хора. ‹*хол.* luik›

люка̀рна *ж. Архит.* **1.** Всеки малък прозорец или отвор в таван. **2.** Капандура. ‹*фр.* lucarne›

лю̀ков *прил.* ✧ **Люкова бележка**. *Мар.* Опис на стоките, минали през люковете и влезли в трюмовете на кораб.

лю̀ляк *м. Бот.* Горски или градински висок храст със съцветия от ароматни сини, бели или виолетови малки цветчета. Siringa vulgaris. ‹*тур.* leylak›

люнѐт *м.* **1.** *Остар.* Военно полево укрепление от валове. **2.** *Архит.* Полукръгло пространство (обикн. прозорец) между правоъгълен прозорец и свода над него. **3.** В църковната архитектура — горна част на голяма олтарна композиция. **4.** *Техн.* Устройство към металорежеща машина, което е допълнителна опора за обработвания детайл. ‹*фр.* lunette›

лю̀тня *ж. Муз.* Старинен струнен музикален инструмент, предшественик на китарата. ‹*ар.* al-oûd›

люцѐрна *ж.* **1.** *Бот.* Многогодишно растение от сем. бобови, отглеждано за фураж на добитъка. Medicao sativa. **2.** *Прен.* Ливада, засята с това растение. ‹*фр.* luzerne›

лян *м. Истор.* Основна парична единица на Китай от средата на XIX до нач. на XX в. ‹*кит.*›

ля̀носи *мн.* (ля̀нос *м.*) *Геогр.* Савани, типични за североизточната част на Южна Америка, покрити от висока трева. ‹*исп.* lianos 'равнини'›

ма *ж. Мит.* Малоазийска богиня, майка на боговете, която през I в. пр. Хр. е почитана и в Рим. ‹*лат.*›

маàналайси *мн. Мит.* Във финската митология — един от маахисите, подземни демони и духове, които са грозни и безформени, но могат да имат красиви дъщери. ‹*фински*›

маанѐ *ср.* Бавна и провлачена турска народна песен. ‹*тур.* mani›

маàри *мн. Геол.* Отвори или цепнатини в земната кора, образувани при изригване на вулканични газове, които в последствие често се изпълват с вода и се превъщат в сладководни басейни. ‹*нем.* Maar›

Маàт *ж. Мит.* Древноегипетска богиня на истината и реда, съпруга на бога на мъдростта Тот и дъщеря на Ра, с нейната статуя Озирис измервал праведността на покойниците — ако везните се изравнели, мъртвият попадал в царството на блажените. ‹от *егип.* йероглиф "маат" — 'щраусово перо'›

маахѝси *мн. Мит.* Във финската митология — подземни духове. ‹*фински*›

мабу̀ *м. Истор.* Древен китайски (тибетски) духов инструмент. ‹*кит.*›

мабу̀и *мн. Зоол.* Род гущери, разпространени в Африка, Азия и Централна Америка. ‹*епоним*›

Ма ван *м. Мит.* В китайската митология — бог на конете и ездачите. ‹*кит.*›

мавзолѐй *м.* (**мавзолѐен** *прил.*) **1.** *Истор.* Надгробен паметник, издигнат през 353 г. пр. Хр. в Халикарнас от карийската царица Артемиза II в памет на съпруга ѝ цар Мавзол и смятан за едно от чудесата на света. **2.** Монументален надгробен паметник на известна личност (обикн. държавник). ‹*гр.* Μαυσωλεῖον›

мàвки *мн. Мит.* В източнославянската митология — зли духове, смъртоносни русалки, които са отворени откъм гърба и се виждат вътрешностите им. ‹*укр.*›

мàври *мн.* (**мàвър** *м.*) (**мавритàнски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древността — наименование на коренното население на Мавритания (Северозападна Африка). **2.** *Истор.* През Средновековието — наименование на мюсюлманите (араби и бербери), преминали през VIII в. на Пиренейския полуостров и завладели част от Испания. **3.** Наименование на арабите мюсюлмани в Северна Африка (без Египет) след изгонването им от Испания през XV—XVI в. **4.** Етническа група в Шри Ланка, която произхожда от араби бербери, преселени от VII до XI в. ‹от *гр.* μαυρός 'тъмен, мрачен' ⇨ *лат.* Maurus›

маврѝсти *мн.* (**маврѝст** *м.*) *Истор.* През 1618—1790 г. във Франция — членове на монашеска конгрегация на Ордена на бенедиктинците, които имат голям принос за събирането и публикуването на средновековните ръкописи.

мавритàнски *прил.* ✧ **Мавритански стил.** *Истор.* Архитектурен стил, разпространен в Северна Африка и Южна Испания по време на господството на маврите, който се характеризира с аркади, куполи, колонади, с богата орнаментална украса.

мавру̀д *м.* (**мавру̀дов** *прил.*) **1.** *Бот.* Винен сорт червено грозде с едри зърна. **2.** Вино от такова грозде. ‹*гр.*›

маг *м.* **1.** *Истор.* В древен Иран и други съседни държави — жрец и член на жреческата каста. **2.** *Истор.* Средновековен астролог или астроном, който обяснявал природните явления като следствие от свръхестествени процеси. **3.** *Прен.* Магьосник, вълшебник. ‹*гр.* μάγος›

магазѝн$_1$ *м.* (**магазѝнен** *прил.*) **1.** Помещение за продажба на стоки направо на потребителя. **2.** Кутия или тръба за разполагане на еднородни предмети и за зареждане с еднородни предмети (на автоматично оръжие, машини). ‹*фр.* magasin›

магазѝн$_2$ *м.* (**магазѝнен** *прил.*) **1.** Илюстровано списание. **2.** Периодично излъчване на тв или радиопрограма на определена тема. ‹*англ.* magazine›

магазинѐр *м.* (**магазинѐрски** *прил.*) Продавач в магазин или склад. ‹*фр.* magasinier›

магазѝя *ж.* Помещение на гара, митница, пристанище и под., където се разтоварват и съхраняват стоки и пратки. ‹*тур.* mağaza›

магàн *м.* (**магàнов** *прил.*) *Диал.* Машина за отделяне на семената на памука от влакната. ‹*гр.*›

маганѝ *несв.* (**маганѐне** *ср.*) *Диал.* Отделям семената на памука от влакната с маган. ‹от *гр.*›

магданòз *м.* (**магданòзен, магданòзов** и **магданозлѝя** *прил.*) *Бот.* Двугодишно растение от сем. сенникоцветни, чиито стъбла и листа съдържат етерично масло и се използват като подправка. Petroselinum sativum. ‹*тур.* maydanoz›

магелàнов *прил.* ✧ **Магеланови облаци.** *Астр.* Две отделни галактики, които се виждат от Южното полукълбо като малки светли петна. ‹по името на *порт.* мореплавател F. de Magalhães (ок. 1480—1521)›

мàгер *м.* Готвач в манастир. ‹*гр.*›

мàгерница *ж.* Готварница в манастир; манастирска кухня. ‹*гр.*›

магѐсник *м. Остар.* Магьосник.

магѝзъм *м.* Магьосничество. ‹*фр.* magisme›

магистрѐла *ж.* (**магистрѐлен** *прил.*) **1.** Главно направление в системата на една мрежа (транспорт, канализация, електропровод и др.). **2.** Главен шосеен път с повече от едно платно за всяка посока, предназначен за движение с висока скорост. ‹*лат.* magistrālis 'главен' ⇨ *нем.* Magistrale›

магистрѐлен *прил.* Главен; определящ; водещ. ✧ **Магистрален канал.** Голям воден канал, от който се захранват второстепенни и спомагателни водни артерии. ‹*лат.* magistrālis›

магистрѐнт *м.* Висшист, който се готви да получи научна степент магистър. ‹от *лат.* magistrātus›

магистрѐт *м.* (**магистрѐтски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — висш държавен чиновник. **2.** *Истор.* В Русия до 1885 г. — изборно градско управление. **3.** *Юр.* В някои страни — висше длъжностно лице, обикн. от съдебното ведомство. **4.** *Юр.* Съдия. ‹*лат.* magistrātus›

магистрату̀ра *ж.* (**магистрату̀рен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — съвкупност от всички лица на висши административни длъжности. **2.** *Юр.* В някои страни — съвкупност от всички лица на съдийски длъжности. **3.** Длъжност на магистрат. ‹*фр.* magistrature›

магѝстър *м.* (**магѝстърски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — началник на служба, учител, ръководител на конническото съсловие. **2.** *Истор.* Във Византия — висш придворен. **3.** *Истор.* В Западна Европа през Средновековието — водач на духовно-рицарски католически орден. **4.** *Истор.* В Западна Европа през Средновековието — преподавател по хуманитарна дисциплина. **5.** Научна степен за висшисти, които са положили допълнителни изпити или са защитили дисертация (дипломна работа) след степента "бакалавър". **6.** Лице, което притежава такава степен. ‹*лат.* magister›

магѝчен и **магѝчески** *прил.* Вълшебен. ✧ **Магически квадрат.** Квадрат, разделен на равен брой (хоризонтално и вертикално) колони и редове от по-малки квадрати, в които са вписани числа, чиято обща сума е еднаква във всяка колона или ред. ✧ **Магически ядра.** *Физ.* Атомни ядра, които съдържат 2, 8, 20, 28, 50, 82 или 126 протона или неутрона и се отличават с повишена устойчивост при радиоактивно разпадане. ‹*гр.* μάγος ⇨ *фр.* magique›

магѝя *ж.* (**магѝчен** и **магѝчески** *прил.*) **1.** Според традиционните народни вярвания — съвкупност от обреди и заклинания, с които се цели да се въздействат по свръхестествен начин върху хората, животните, природата. **2.** *Прен.* Обаяние, очарование. ✧ **Бяла магия.** Магия с помощта на божествените сили. ✧ **Черна магия.** Магия с помощта на дявола. ‹от *гр.* μάγος›

мàгма *ж.* (**магматѝчен** и **мàгмен** *прил.*) *Геол.* Течна маса от силикати, газове и др. вещества, образувана в земната мантия или в земната кора, която се втвърдява в магмени скали. ‹от *гр.* μάγμα 'гъста мас'›

магматѝзъм *м. Геол.* Процес на образуване, развитие, преместване, застиване на магмата. ‹от *гр.* μάγμα 'гъста мас'›

магматѝчен *прил.* ✧ **Магматични залежи.** *Геол.* Залежи на полезни изкопаеми, образувани вследствие на образуване, развитие, преместване и застиване на магма. ‹от *гр.* μάγμα 'гъста мас'›

мàгмен *прил.* ✧ **Магмена скала.** *Геол.* Скала, образувана от стопени силикати (магма). ‹от *гр.* μάγμα 'гъста мас'›

магнаду̀р *м.* Търговско наименование на ферита, използван за производство на постоянни магнити. ‹от *гр.*›

магнѐлий *м.* Търговското название на сплав от 5-30% алуминий, 1-2% магнезий и мед, която има силна отразяваща способност. ‹от *гр.*›

магнѐт *м.* (**магнѐтски** *прил.*) **1.** *Истор.* В Полша и Унгария — едър земевладелец, феодал. **2.** Крупен собственик в промишлеността или във финансовата област. **3.** *Прен.* Човек с огромно влияние в обществото, който ръководи чрез авторитета си официално неподвластни на него процеси. ‹*лат.* magnus 'голям' ⇨ *нем.* Magnat›

магнѐзиев *прил.* ✧ **Магнезиеви елементи.** *Хим.* Елементи в електро- и радиотехниката, които имат положителен електрод от магнезий.

магнѐзий *м.* (**магнѐзиев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял, блестящ метал, който гори с ярка светлина, използван за производството на свръхлеки сплави, в металургията, пиротехниката и др. (знак Mg). ‹*лат.* magnesia›

магнезѝт *м.* (**магнезѝтов** *прил.*) *Хим.* **1.** Природен магнезиев карбонат, използван при производството на огнеупорни материали и торове. **2.** Огнеупорен материал, съставен от магнезиев окис с примеси до 10%. ‹*фр.* magnésite›

магнезитохромѝт *м. Хим.* Огнеупорен материал, изработен от прах на магнезит и хромит, използван в металургичната и циментовата промишленост. ‹от *гр.*›

магнѐзия *ж. Хим.* Магнезиев окис. ‹от *лат.*

magnesia›

магнесѝн *м. Техн.* **1.** Датчик за ъгловото изместване на вал. **2.** Електрическа микромашина, при която роторът е механически свързан с контролирания обект. **3.** Система от две такива машини (датчик и приемник) за дистанционно получаване на показания от измерителни прибори. ‹от *гр.*›

магнетизàция *ж. Физ.* Придаване на магнитни свойства. ‹*фр.* magnétisation›

магнетизѝрам *несв.* и *св.* (**магнетизѝране** *ср.*) **1.** Придавам магнитни свойства. **2.** Подлагам на действието на магнитни сили. ‹*фр.* magnétiser›

магнетѝзъм *м.* (**магнетѝчен** и **магнетѝчески** *прил.*) **1.** Учение за магнитните явления и магнитните свойства на телата. **2.** Съвкупност от магнитни явления. **3.** *Прен.* Силно привличане. ✧ **Земен магнетизъм.** *Физ.* Магнитното поле на Земята и околоземното космическо пространство. ✧ **Остатъчен магнетизъм.** *Физ.* Инерционният магнетизъм, получен след приключване на определен електромагнитен процес. ‹*фр.* magnétisme›

магнетѝк *м. Физ.* Вещество, което притежава магнитни свойства. ‹от *гр.*›

магнетѝт *м. Минер.* Черен минерал, сложен окис на желязото, който представлява най-богатата желязна руда. ‹*нем.* Magnetit›

магнѐто *м. Физ.* Магнитоелектричен генератор на променлив ток, който създава електричен разряд между електродите на автомобилните двигатели с вътрешно горене. ‹от *гр.*›

магнетòн *м. Физ.* Единица за измерване на магнитния момент. ‹от *гр.*›

магнетофòн *м.* (**магнетофòнен** *прил.*) *Техн.* Устройство за магнитен запис или възпроизвеждане на информация от магнитен носител. ‹от *гр.*›

магнетофòнен *прил.* ✧ **Магнетофонна приставка.** *Техн.* Магнетофон без усилвател на мощността.

магнетрòн *м. Радио.* Електровакуумен прибор, мощен генератор на електромагнитни вълни от сантиметровия обхват. ‹от *гр.*›

Мàгни *м. Мит.* В скандинавската митология — син на Тор и великанката Ярнсакса, който заедно с брат си Моди ще наследи чука Мьолнир след Рагнарьок. ‹*норвежки*›

магнѝко *ж.* (**магнѝков** *прил.*) *Техн.* Магнитна твърда сплав, която се отличава с висока коерцитивна сила и се използва за детайли от магнити във висококачествени магнитоизмерителни уреди. ‹от *гр.*›

магнѝт *м.* (**магнѝтен** *прил.*) *Минер.* Тяло, което е източник на магнитно поле и привлича желязо, кобалт, никел. ‹*гр.* μαγνῆτις›

магнѝтен *прил.* ✧ **Магнитен диск.** *Инф.* Метален диск, който е покрит с магнитен железен окис и се използва като памет на изчислителна машина. ✧ **Магнитен екватор (аклинична крива).** *Геогр.* Линия на нулев магнитен наклон, която лежи съвсем близо до географския екватор, но минава на север от него в Африка и в Индийски океан и на юг от него в Америка и в източната част на Тихия океан. ✧ **Магнитен капан.** *Физ.* Всяка конфигурация на магнитни полета, която служи за експериментално управление на термоядрени реакции. ✧ **Магнитен компас.** Компас, съставен от хоризонтално закрепена магнитна игла, свободно въртяща се около вертикална ос. ✧ **Магнитен меридиан.** *Физ.* Проекция на силовата линия на магнитното поле на Земята върху нейната повърхност. ✧ **Магнитен момент.** *Физ.* Въртящият момент, който действа перпендикулярно върху магнитен дипол в магнитно поле с интензитет, равен на единица. ✧ **Магнитен поток.** *Физ.* Произведението на магнитната индукция и площта. ✧ **Магнитен усилвател.** *Техн.* Устройство за усилване на малки постоянни токове и на променливи токове с ниска честота. ✧ **Магнитна антена.** *Физ.* Антена със сърцевина от магнитен материал; феритна антена. ✧ **Магнитна верига.** *Физ.* Затворен контур, който следва силовите линии на магнитното поле. ✧ **Магнитна възприемчивост.** *Физ.* Величина, която характеризира взаимодействието между магнитния момент и магнитното напрежение. ✧ **Магнитна глава.** *Техн.* Записващ или възпроизвеждащ елемент в системата за магнитен запис, състоящ се от микронамотки и ферит материал, в който се възбужда електромагнитно поле. ✧ **Магнитна дефектоскопия.** *Физ.* Метод за изследване на изкривяванията на магнитното поле в тези части от детайли, подложени на магнитно облъчване, в които има структурен дефект. ✧ **Магнитна хидродинамика.** Наука, която изучава движението на елементите в течни електропроводящи среди (електролити, плазма и др.) под въздействие на магнитно поле. ✧ **Магнитни бури.** *Геол.* Силни колебания на магнитното поле на Земята, предизвикани от потоци заредени частици от Слънцето. ✧ **Магнитни огледала.** *Физ.* Области с голям интензитет на полето в краищата на генерирано отвън магнитно поле, което се използва за ограничаване на плазма при експерименти с управляеми термоядрени реакции. ✧ **Магнитно поле.** *Физ.* Физическо поле, действащо върху магнити, токове и свобод-

подвижещи се електрически товари. ‹от *гр.*›

магнѝто- *представка*. В сложни думи със значение 'магнитен', напр. *магнитобиология*, *магнитограф*. ‹от *гр.* μαγνῆτις 'магнит'›

магнитобиолòгия *ж.* Дял на биофизиката, който изследва влиянието на магнитните полета върху живите организми, както и магнитните полета на организмите. ‹*гр.*›

магнитограф *м. Техн.* Уред за непрекъснато автоматично записване на измененията на магнитното поле на Земята. ‹*гр.*›

магнитокалорѝчен *прил.* ✧ **Магнитокалоричен ефект.** *Физ.* Изменение на температурата на магнетик под действието на магнитно поле. ‹от *гр.*›

магнитокардиогрàма *ж. Мед.* Електрокардиограма, получена чрез изследване на магнитните полета, създавани от биотоковете при сърдечната дейност. ‹от *гр.*›

магнитолòг *м.* Специалист по магнитология. ‹от *гр.*›

магнитолòгия *ж.* Наука за магнитните явления. ‹от *гр.*›

магнитомѐтрия *ж.* **1.** Дял от геофизиката, който изучава особеностите на магнитното поле на Земята. **2.** *Геол.* Метод за измерване на земните магнитни полета, използван за откриване на магнитни руди. ‹от *гр.* μαγνῆτις 'магнит' + μετρέω 'меря'›

магнитомѐтър *м. Физ. Техн.* Уред за измерване характеристиките на магнитното поле и магнитните свойства на веществата. ‹от *гр.* μαγνῆτις 'магнит' + μετρέω 'меря'›

магнитострѝкция *ж.* (**магнитострикциòнен** *прил.*) *Физ.* Промяна в размерите на железомагнетично тяло под влиянието на намагнитване. ‹*фр.* magnétostriction›

магнѝтосъпротивление *ср. Физ.* Изменение на електрическото съпротивление на проводник под действието на магнитно поле. ‹от *гр.*›

магнитосфѐра *ж. Астр.* Област от околопланетното пространство, чиито физични свойства се определят от магнитното поле на планетата и взаимодействието му с потоците заредени частици от Слънцето. ‹от *гр.* μαγνῆτις 'магнит' + σφαῖρα 'кълбо'›

магнитотерàпия *ж. Мед.* Лекуване чрез прилагане на магнетизъм. ‹от *гр.*›

магнитýд *м. Физ.* Условна величина, която характеризира интензивността на земните колебания при земетресения. ‹от *гр.*›

магнификàт *м. Рел.* Католическо песнопение, част от вечерната служба, в което се прославя Дева Мария. ‹от *лат.* Magnificat (anima mea Dominum)›

магнолѝт *м.* (**магнолѝтен** *прил.*) *Строит.* Материал във вид на плочи, получени чрез пресоване на дървени трици с магнезиев цимент. ‹*гр.* + *лат.*›

магнòлия *ж.* (**магнòлиев** *прил.*) *Бот.* Род декоративни растения (дървета или храсти) от сем. магнолиеви, с едри ароматни цветове. Magnolia. ‹*фр.* magnolia›

магнòн *м.* (**магнòнов** *прил.*) *Физ.* Квазичастица, квантов аналог на спиновата вълна, която определя кинетичните, термодинамичните и оптическите свойства на феритите. ‹от *гр.*›

магòн *м.* и **магòна** *ж. Истор.* Турски платноход от XVIII—XX в. с една вертикална мачта, на която е издигнато триъгълно платно. ‹*тур.*›

магòт$_1$ *м. Зоол.* Вид безопашата маймуна от рода макак, която обитава Северозападна Африка. ‹*фр.* magot›

магòт$_2$ *м. Истор.* **1.** В декоративното изкуство през XVIII в. — гротескова фигура в ориенталския порцелан. **2.** В изкуството на XIX в. — евтини и грозни китайски или японски вносни стоки. ‹*фр.* magot›

магòт$_3$ *м. Биол.* Подобна на червей ларва на муха, която понякога инфектира човешките тъкани. ‹*англ.* maggot›

магрѐ *ср. Кул.* Филе от гъска или патица, приготвено като стек. ‹*фр.* magret›

Магрѝб *м.* **1.** Наименование на група държави от Северна Африка — Тунис, Алжир, Мароко, което се е запазило в географската и историческата литература от времето на Арабския халифат. **2.** *Истор.* Арабският Запад — териториите на Либия, Мавритания и Западна Сахара. ‹*перс.* ⇨ *ар.*›

магьòсвам *несв.* и **магьòсам** *св.* (**магьòсване** *ср.*) **1.** Правя магия. **2.** *Прен.* Омайвам, очаровам; заблуждавам. ‹от *гр.* μάγος›

магьòсник *м.* (**магьòснически** *прил.*) **1.** Човек, който прави магии. **2.** *Прен.* Човек, който привлича, очарова с качествата си. ‹от *гр.* μάγος›

магьòсничество *ср.* Дейност или сила на магьосник. ‹от *гр.* μάγος›

мадàм *ж.* **1.** Във френскоезичните страни — госпожа. **2.** Съдържателка на публичен дом. **3.** Проститутка с голям стаж. **4.** *Жарг.* Хубава жена или момиче, което се облича с вкус и се държи изискано. ‹*фр.* madame›

мадàн *м.* **1.** Железодобивна пещ. **2.** Механично съоръжение за изковаване на късове сурово желязо, в което могат да се използват силата на падаща вода или животинска тяга; самоков. ‹*тур.* madan›

мадаполàм *м. Текст.* Вид здрав памучен плат. ‹от *инд.* собств. Madapolam, град в Индия›

мадарòза *ж. Мед.* **1.** Вродена липса на мигли

или вежди. **2.** Липса на мигли, причинена от хроничен язвен блефарит. ‹от *гр.*›

мадѐйра *ж.* Вид силно вино от бели и розови сортове грозде, при чиято ферментация впоследствие се добавя спирт. ‹по името на *порт.* о. Madeira›

маденджѝи *мн. Истор.* В Османската империя — население със специални задължения, което се занимава с копаене и преработване на руда. ‹*тур.* madenci›

маджа̀рин *м.* (**маджа̀рски** *прил.*) Унгарец. ‹*унг.* magyar›

маджѐнта *ж. Фот. Полигр.* Пурпурночервен цвят, който заедно със зеления, жълтия и черния образува основния палет цветове СМУК. ‹от *ит.* собств. Magenta, град в Италия, около който на 4.06.1859 г. се състои кървава битка между френско-италианската и австрийската армия, чиито резултати са решаващи за подема на италианското национално-освободително движение›

маджо̀нг *м.* Традиционна китайска игра, в която участниците са четирима, а принципите са подобни на тези в доминото. ‹от *кит.* mah 'аз' + jong 'печеля'›

маджу̀н *м.* **1.** Лепкава смес от безир, ленено (слънчогледово) масло или мастни киселини и винервайс, с помощта на която се закрепват стъклата на прозорци, запълват се пукнатини и др. **2.** *Диал.* Гъсто сварен сироп от тръстика, цвекло и др.; петмез. ‹*тур.* macun›

маджунѝрам *несв.* и *св.* (**маджунѝране** *ср.*) Закрепвам стъкла на прозорци или запълвам пукнатини с маджун. ‹от *тур.* macun›

мадиу̀мба *ж. Муз.* Инструмент, направен от черупка на костенурка, в която са разположени 9 метални пластинки. ‹*конгоански*›

ма̀дия *ж. Бот.* Едногодишно растение от сем. сложноцветни, чиито семена съдържат масло, използвано за храна и за технически цели. Madia. ‹*лат.*›

мадмоазѐл *ж.* Във френскоезичните страни — госпожица. ‹*фр.* mademoiselle›

мадо̀на *ж.* **1.** Старинно обръщение към жена в Италия. **2.** Название на Богородица и на нейни живописни или скулптурни изображения. ‹*ит.* madonna›

мадра̀с *м. Текст.* Полукопринен плат. ‹от *инд.* собств. Madras, град в Индия›

мадрепо̀ри *мн. Зоол.* Вид корали в тропическите морета, чиито варовити скелети образуват основата на кораловите рифове; звездовиден корал. Madrepora. ‹*лат.* madrepora›

мадрига̀л *м.* **1.** *Муз.* Песен с любовно-пасторално съдържание за три или повече гласа, обикн. изпълнявана без съпровод. **2.** *Лит.* Стихотворение с пасторално-любовно съдържание, обикн. посветено на някоя жена. ‹*фр.* madrigal›

мадуромико̀за *ж. Мед.* Инфекция на тъканите и костите на краката, причинявана от някои видове гъбички и бактерии. ‹от *гр.*›

маѐвтика *ж. Истор. Филос.* Метод, използван от Сократ, чрез който по време на спор той карал събеседника си сам да стигне до истината. ‹*гр.* μαιευτική›

маѐста *ж. Истор. Изк.* В изкуството на Италия през XIII—XIV в. — изображение на Светата Дева с Младенеца, заобиколени от светци и/или ангели. ‹*ит.* maesta›

маесто̀зо *нареч. Муз.* Величествено, тържествено. ‹*ит.* maestoso›

маѐстро₁ *м.* **1.** Почетно звание на изявен музикант, диригент, композитор. **2.** Обръщение към известен художник или деец на друго изкуство. ‹*ит.* maestro›

маѐстро₂ *м. Метеор.* Вятър, който духа от южните брегове на Европа в северна посока. ‹*ит.* maestro›

мажа̀ра *ж.* Голяма талига с решетъчни високи бордове за превоз на сено или снопове жито, теглена от двойка волове или биволи. ‹*тур.*›

маждра̀к *м. Истор.* Дълго бойно копие. ‹*тур.* mızrak›

мажо̀р *м.* (**мажо̀рен** *прил.*) *Муз.* Музикален строй, който звучи бодро и радостно (за разлика от минора). ✧ **Мажор-минор.** *Муз.* Лад, образуван от обединяването на основен тон с две звучения. ‹*ит.* maggiore 'голям' ⇨ *фр.* majeur›

мажора̀нта *ж. Муз.* По-голям от основния тон. ‹от *ит.* maggiore 'по-голям'›

мажора̀ция *ж. Фин.* Завишаване броя и сумата на нова емисия акции като предпазна мярка при евентуален слаб интерес към емисията. ‹*фр.* majoration›

мажо̀рен *прил. Прен.* Бодър, силен, оптимистичен. ✧ **Мажорна гама.** *Муз.* Поредица от седем различни тона в рамките на една октава, комбинирана с осми, който повтаря първия една октава по-високо. ‹*фр.* majeur›

мажорѐтен *прил.* ✧ **Мажоретен състав.** Състав от оркестър и танцьорки, които представят художествено маршируване. ‹от *фр.* majorette›

мажорѐтка *ж.* Танцьорка в мажоретен състав. ‹*фр.* majorette›

мажорита̀рен *прил. Полит.* Свързан с мнозинство или се основава на мнозинство. ✧ **Мажоритарна система.** *Полит.* Изборна система, при която за разлика от пропорционалната система се избират кандидатите, получили най-много гласове не в партийни лис-

ти, а лично. ‹*фр.* majoritaire›

маза̀ и **мааза̀** *ж.* 1. *Остар.* Склад за търговски стоки. 2. Изба, мазе. ‹*тур.* mağaza›

мазàр *м. Истор.* Култово съоръжение над мюсюлманска гробница. ‹*ар.*›

мазга̀л *м. Истор.* Тесен отвор в стена на кула, укрепление и др., за да се стреля през него; бойница. ‹*тур.* mazgal›

маздакѝзъм *м. Истор.* Религиозно-философско учение, разпространено през Ранното средновековие в Иран и други съседни страни, което проповядва ликвидиране на социалното неравенство. ‹по собств. име на манихейския жрец Маздак›

маздейзъм *м. Истор.* Религия на древните иранци (мидийци, бактри, перси, парти и др.) през I хил. пр. Хр., която допуска две начала — Добро (Ормузд) и Зло (Ариман), вярвайки в победата на Доброто. ‹по името на върховното божество Ахура Мазда›

мàзер *м.* (**мàзерен** *прил.*) *Физ.* Клас усилватели или осцилатори, които използват вътрешната енергия на атоми и молекули за усилване на микровълни чрез стимулирано излъчване на лъчения. ‹съкр. от *англ.* M(icrowave) A(mplification by) S(timulated) E(mission of) R(adiation)›

мàзерен *прил.* ✧ **Мазерен ефект.** *Астр.* Излъчване на молекули от междузвездни среди, концентрирани в огромни газово-прахови облаци, които получават енергия на възбуждане от близките до тях звезди. ‹от *англ.* maser›

мазохѝзъм *м.* (**мазохѝстки** *прил.*) *Мед.* Вид полово извращение, при което се получава оргазъм от изпитване на физически болки, причинени от партньора. ‹по името на *австр.* писател L. v. Sacher-Masoch (1836—1895), който го описва в романите си›

мазохѝст *м.* (**мазохѝстки** *прил.*) Болен от мазохизъм.

мазу̀рий *м. Хим.* Старото название на елемента технеций, използвано до 1949 г. ‹от *гр.*›

мазу̀рка *ж. Муз.* 1. Полски народен танц в 3/4 или 3/8 такт. 2. Музика за такъв танц. ‹по името на областта Mazuria в Полша›

мазу̀т *м. Нефт.* Гъста и непрозрачна, тъмнокафява течност, нефтен остатък, получен след дестилирането на бензинови, керосинови или газьолови фракции, който се използва като смазочно масло, гориво и др. ‹от *тюркски* ⇨ *тур.* mazot›

мàи *мн.* Индианско племе, създало древна цивилизация на територията на днешно Югоизточно Мексико, Хондурас и Гватемала. ✧ **Писменост на маите.** Словесно-сричкова писменост, съществувала до XVI в.

мàис *м. Остар.* Царевица. ‹*исп.* maíz›

май *м.* (**мàйски** *прил.*) Петият месец от календарната година (третият месец в римския календар). ‹*лат.* maius 'посветен на богинята Мая'›

мàйкелсонов *прил.* ✧ **Майкелсонов опит.** *Физ.* Научен опит на А. А. Майкелсон, който доказва, че скоростта на разпространение на светлината не се влияе от скоростта на въртене на Земята. ✧ **Майкелсонов ешелон.** *Физ.* Многолъчев спектроскоп, конструиран през 1898 г от А. А. Майкелсон.

мàйло *ср. Бот.* Едногодишно тревисто растение, разпространено в Америка. ‹*англ.*›

майму̀р *м. Остар.* Мемур.

майна̀т *м. Остар.* Гръцки въстаник. ‹*гр.*›

майо̀ *ср.* Прилепваща по тялото дреха от трико, каквато носят акробатите, цирковите артисти и др. ‹*фр.* maillot›

майо̀лика *ж.* 1. *Истор.* Вид керамика от цветна глина, покрита с непрозрачна глазура, разпространена в древния Изток, а през средните векове — в Средна Азия, Киевска Русия и др. 2. Всяка калаено глазирана керамика, изпечена при ниска температура. ‹*ит.* maiolika›

майонѐза *ж. Кул.* 1. Студен сос от разбити с растително масло жълтъци и киселина. 2. Студен ордьовър от риба или месо, полят с такъв сос. ‹*фр.* mayonnaise›

майо̀р *м.* (**майо̀рски** *прил.*) *Воен.* Офицерски чин между капитан и подполковник, първи чин на щабен офицер. ‹*лат.* maior 'по-голям' ⇨ *нем.* Major›

майора̀л *м. Истор.* Всеки един от 50-те членове на консисторията. ‹*лат.* majoralis›

майора̀н *м. Бот.* Многогодишно растение от сем. устоцветни с дребни ароматни цветове, използвано в медицината, парфюмерията и като подправка. Origanum majorana. ‹*нем.* Majoran›

майора̀т *м. Истор.* 1. Система на наследяване, при която имотът се наследява от най-стария в рода или от най-големия син. 2. Имение, което се наследява по този начин. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Majorat›

майордо̀м *м.* 1. *Истор.* Във Франкската държава при Меровингите (V—VIII в.) — висше длъжностно лице. 2. Управител на дворец. ‹*лат.* maior 'по-голям' + domus 'дом' ⇨ *исп.* mayordomo›

майоритѐт *м. Остар.* 1. Мнозинство. 2. Пълнолетие. ‹*лат.* maioritatis ⇨ *нем.* Majorität›

майотѐн *м. Истор.* Участник във въстанието на майотените ('въоръжените с чукове') през 1382 г. в Париж срещу непосилните данъци, наложени по време на Стогодишната вой-

на. ‹*фр.* maillotin›

Мàйра *м. Мит.* В митологията на бразилските индианци — герой, който открадва огън за хората (аналогично на гръцкия мит за Прометей). ‹*индиански*›

майсерѐ и масарѐ *ср. Остар.* Обсада. ‹*ар.*›

мàйстерзингери *мн.* (мàйстерзингер *м.*) *Истор.* Немски поети и музиканти от XIV—XVII в., които произхождат от занаятчийското съсловие. ‹*нем.* Meistersinger›

мàйстор *м.* (**мàйсторски** *прил.*) **1.** *Истор.* Звание на занаятчия, който е издържал специален изпит, може да работи самостоятелно и да обучава чираци. **2.** Строител, зидар. **3.** *Прен.* Човек, който добре владее професията или работата си. ‹*лат.* magister 'учител'›

майтàп *м. Разг.* Шега, закачка; подбив, подигравка. ‹*тур.* maytap›

майтапчѝя *м.* (**майтапчѝйски** *прил.*) *Разг.* Човек, който умее и обича да се майтапи; шегаджия. ‹от *тур.* maytapçi›

майтàпя се *несв.* (**майтапѐне** *ср.*) *Разг.* Шегувам се, закачам се, вземам на подбив.

Майтрѐя *м. Мит.* В будистката митология — единственият бодхисатва, когото признават всички течения на будизма. ‹*санскр.*›

мàйтри *ж. Рел.* В будизма — доброта, доброжелателство, една от основните будистки добродетели. ‹*санскр.*›

макадàм *м.* **1.** *Строит.* Вид пътна настилка, която се състои от ръбести средноголеми камъни, между които се насипват и трамбоват с валяк по-дребни фракции. **2.** Път, направен по този начин. **3.** Камъни за такава настилка. ‹по името на *шотл.* инженер Mc Adam, изобретил тази настилка›

макàз *м. Остар.* Железопътна стрелка, пътепоказател. ‹*тур.* makas 'ножици', 'стрелка'›

макàзчѝя *м. Остар.* Железопътен стрелочник. ‹*ар.* ⇨ *тур.* makasçı›

макàк *м. Зоол.* Род тесноноси маймуни, разпространени в Африка, Югоизточна Азия и Гибралтар. Масаса. ‹*конгоански* ⇨ *фр.* macaque›

макàм *м. Муз.* Едно от основните теоретични понятия в арабската музика — универсален принцип за развитие, който е в основата на всеки звуков процес. ‹*ар.* maqamat›

макàма *ж. Истор.* Жанр в арабската класическа проза, отличаващ се с претрупаност; словесни украшения; главен герой, който в края произнася реч, изобилстваща с размисли за света, поучителни изречения, критика на социалните порядки; обикн. структурата е циклична (новели), а героите са двама. ‹*ар.* maqâmat 'събор; място за събиране на племето'›

макамàт *м. Истор.* Цикъл от маками. ‹*ар.* maqâmat›

макàр *съюз* **1.** Поне. **2.** При все че. ✧ **Макар че/макар да/макар и да.** Въпреки че, при все че. ‹*гр.*›

макарà *ж.* **1.** Колело с жлеб, в който влиза въже, използвано в механизъм за вдигане на тежести и др. **2.** Ролка с жлеб за намотаване на конци и под. **3.** Конецът, намотан на такава ролка. ‹*ар.* ⇨ *тур.* makara›

макарòни *мн.* (макарòн *м.*) (**макарòнен** *прил.*) *Кул.* Изсушено тестено изделие, предназначено за варене. ‹*ит.* maccaroni›

макаронѝчески *прил.* ✧ **Макаронòческа поезия.** *Лит.* Хумористично-сатирична поезия, чийто комизъм се изгражда върху преднамереното вмъкване в речта на думи и изрази от чужд език или неуместната употреба на архаизми от родния език. ✧ **Макаронòчески стил.** *Език.* Начин на изразяване, който се характеризира с използване на думи и изрази от чужд език или с нарочно вмъкнати думи, променени по образец от чужд език. ‹*фр.* macaronique›

макàт *м. Диал.* Покривка за канапе, за миндер. ‹*тур.*›

мàквис *м. Бот.* Вечнозелени, дебелолистни, обикн. бодливи храсти, които виреят по Средиземноморското крайбрежие на Франция и Италия. ‹*фр.* maquis›

Макдòналдс *м.* Верига (най-голямата в света) от заведения за бързо хранене, създадена през 40-те год. на XX в. ‹от *англ.* собств. McDonald›

македонѝти *мн. Истор.* Членове на християнска секта, основана през IV в. от цариградския патриарх Македоний, според които Светият Дух е обикновено същество, дело на Божията воля, но по-висше от хората и ангелите. ‹от *гр.* собств.›

макѐт *м.* **1.** Умален модел на сграда, паметник и др. **2.** *Полигр.* Предварителен, често мащабен образец на полиграфично изделие. ‹*фр.* maquette›

макѝ *мн. Истор.* Название на френските партизани през Втората световна война. ‹*фр.* maquis›

мàки *ср. Зоол.* Лемур, който е подобен на куче или лисица и живее в горите на о. Мадагаскар. Lemur. ‹от *малгашки* maki›

макиавелизъм *м.* **1.** *Полит.* Политическа теория, създадена от флорентинския държавник, писател и мислител Н. Макиавели (1469—1527), която застъпва необходимостта от силна неограничена власт, без да изключва насилието, хитростта, убийството. **2.** *Полит.* Политика, която се ръководи от тези прин-

ции. 3. *Прен.* Вероломство, лицемерие, коварство. ‹от *ит.* собств. ⇨ *фр.* machiavélisme›

макиавелист *м.* Последовател на макиавелизма. ‹*фр.* machiavéliste›

макиаж *м.* Грим, руж; гримиране. ‹*фр.* maquillage›

макиайоли *мн. Истор.* Италиански живописци, работили във Флоренция ок. 1855—1865 г., които се обявяват срещу наложилия се академичен стил, използвайки ефекта на характерната мазка или пръските боя. ‹от *ит.* macchia 'петно'›

маки-е *ср. Изк.* В декоративното изкуство — натрупване на слоеве лак, във всеки от които е впръскан златен или сребърен прах, преди да е изсъхнал напълно. ‹*яп.*›

макимоно *ср. Изк.* Разположен хоризонтално свитък, използван за живопис или калиграфия. ‹*яп.*›

макинтош *м. Остар.* Непромокаема горна дреха от гумиран плат. ‹по името на *шотл.* химик Ch. Macintosh (1760—1843), изобретил материала›

макинтош *м. Инф.* Фамилия персонални компютри, създадена от компанията Apple Computer през 1984 г., които са лесни за използване, отличават се с многото графични изображения, имат вградени мрежови възможности; това е най-голямата серия несъвместими с IBM персонални компютри. ‹от *англ.* собств. McKintosh›

макия *ж. Бот.* Вечнозелени храсти и невисоки дървета, разпространени по Средиземноморието и особено на о. Корсика. ‹*ит.* macchia›

маккартизъм *м. Полит.* Доктрината на сенатора Дж. Маккарти за особено консервативни мерки по отношение на левите и комунистическите идеологии в САЩ в нач. на 50-те год. на XX в. ‹от *амер.* собств. J. McCarthy›

маккинлизъм *м. Полит.* Доктрината на 25-ия американски президент Уилям Маккинли, за "отворени врати" към Китай, по повод испано-американската война от 1893—1899 г. ‹от *амер.* собств. W. McKinley (1843—1901)›

маклер *м. Фин.* Посредник при сделки на фондови, стокови и валутни борси; брокер. ‹*нем.* Makler›

маком *м. Муз.* Голям вокално-инструментален цикъл в таджикската и узбекската музикална култура. ‹*узб.*›

макраме *ср.* **1.** Възлести ресни, подобни на ресните в традиционните турски хавлии. **2.** *Изк.* Техника на сплитане на възлести ресни, използвана за създаване на различни творби на приложните изкуства. ‹*ар.* mahrama ⇨ *тур.* makrame›

макро- *представка.* В сложни думи със значение 'голям', 'с големи размери', 'свързан с изучаването на предмети с големи размери', напр. *макрогамета*, *макрокосмос* и др. ‹от *гр.* μακρός 'голям'›

макробиотичен *прил.* За хранителен режим на базата на зърнени храни, плодове и зеленчуци, без никаква химическа обработка. ‹*гр.* μακροβίοτης 'дълголетие'›

макрогамета *ж. Биол.* Неподвижна женска полова клетка, типична за маларийния плазмодий и други едноклетъчни организми. ‹от *гр.*›

макрогаметоцит *м. Биол.* Клетка, която претърпява мейоза, за да образува зрели полови клетки (макрогамети на маларийния плазмодий). ‹от *гр.*›

макрогенитозом *м. Мед.* Прекомерен растеж на тялото с уголемяване на гениталите. ‹от *гр.*›

макроглобулин *м. Биол.* Имуноглобулин, антитяло, което се появява първо в кръвта при инфекция с бактерии. ‹от *гр.*›

макроглобулинемия *ж. Мед.* Извънредно голямо количество макроглобулин в кръвта. ‹от *гр.*›

макроглосия *ж. Мед.* Прекомерно уголемяване на езика. ‹от *гр.*›

макрогнатия *ж. Мед.* Прекомерно уголемяване на едната челюст в сравнение с другата. ‹от *гр.*›

макродактилия *ж. Мед.* Неестествено голям размер на един или повече пръсти на ръцете или краката. ‹от *гр.*›

макродонтия *ж. Мед.* Състояние, при което зъбите са прекомерно големи. ‹от *гр.*›

макроикономика *ж.* (**макроикономически** *прил.*) *Икон.* Дял от икономиката, който се занимава с икономическите показатели, като национален доход, потребление, инвестиции. ‹*англ.* macroeconomics›

макроикономически *прил.* Който е свързан с глобални или регионални икономически условия. ✧ **Макроикономическа политика.** *Икон.* Мерки, използвани от правителствата за оказване влияние върху основните икономически показатели, като брутен национален продукт, безработица, инфлация и пари в обращение. ‹от *англ.* macroeconomics›

макрокинетика *ж. Физ. Хим.* Макроскопична кинетика. ‹от *гр.*›

макроклимат *м. Метеор.* Климатични условия в глобален или регионален мащаб (климатът на Земята, в географските зони, области и пр.). ‹от *гр.*›

макрокосмос *м.* Космос, Вселена, всемир. ‹от

гр. μακρός 'голям' + κόσμος 'свят'›

макролити *мн. Геол.* Големи грубо обработени каменни оръдия на труда от епохата на неолита. ‹от *гр.*›

макромелия *ж. Мед.* Необичайно голям размер на ръцете и краката. ‹*гр.*›

макромолекула *ж.* (**макромолекулен** *прил.*) *Хим.* Много голяма молекула, обикн. на полимер. ‹от *гр.*›

макроподи *мн. Зоол.* Род сладководни риби, някои от които могат да се отглеждат в аквариуми. Macropodes. ‹от *гр.*›

макропродуктивен *прил.* Свързан с максималното количество продукция, което една фирма може да произведе. ✧ **Макропродуктивна функция.** *Икон.* Функция на продуктивността на една фирма, която показва максималната продукция, която може да бъде произведена при използването на всичките ѝ физически ресурси, като се има предвид технологичното ѝ равнище.

макрорелеф *м. Геол.* Едри форми на релефа, които определят общия облик на големи участъци от сушата (планини, равнини и др.). ‹от *гр.*›

макрос *м. Инф.* Прост начин за създаване на автоматизирани задачи или процедури в рамките на една компютърна програма — множество от клавишни команди и инструкции, съхранени във файл и изпълнявани при задаване на една команда от командния ред. ‹съкр. от *англ.* macro(instruction)s›

макросеизмичен *прил.* ✧ **Макросеизмични колебания.** *Геол.* Земните колебания при земетресение.

макроскопичен *прил.* Който е видим с невъоръжено око (без микроскоп).

макросомия *ж. Мед.* Необичайно висок телесен ръст. ‹от *гр.*›

макроспора *ж. Биол.* Голяма (женска) спора при разноспоровите растения, която се образува в специален орган (макроспорангий) или в семепъпката (при висшите растения); мегаспора. ‹от *гр.*›

макроспорангий *м. Биол.* Орган у споровите и семенните растения, в който се образуват макроспорите; мегаспорангий. ‹от *гр.*›

макроспориози *мн.* Болести по растенията (картофи, домати, лозя и др.), причинявани от гъбички от рода Macrosporium. ‹от *лат.*›

макроспорофил *м. Бот.* Видоизменен лист на растение, на който се развиват макроспорангии; мегаспорофил. ‹от *гр.*›

макроструктура *ж.* Структура на твърдите тела, видима с просто око. ‹от *гр.*›

макрофаги *мн. Биол.* Фагоцити, големи клетки в съединителната тъкан, костния мозък, слезката, черния дроб и др., които улавят и поглъщат бактериите и другите чужди тела от кръвта или тъканите. ‹от *гр.*›

макрохейлия *ж. Мед.* Хипертрофия на крайниците. ‹от *гр.*›

макроцефал *м. Мед.* Човек, болен от макроцефалия. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

макроцефалия *ж. Мед.* Прекомерно развита глава по отношение на останалата част от тялото; мегалоцефалия. ‹от *гр.* μακρός 'голям' + κεφαλή 'глава'›

макроциклен *прил. Хим.* Който съдържа пръстенна структура с повече от 12 атома в молекулата. ‹от *гр.*›

макроцит *м. Мед.* Патологично голяма червена кръвна клетка (еритроцит). ‹от *гр.*›

макроцитоза *ж. Мед.* Наличие на макроцити в кръвта. ‹от *гр.*›

макрурус *мн. Зоол.* Семейство морски риби от рода на трескообразните. ‹*гр.*›

макси 1. *прил.* Който е с максимален размер, обем. **2.** Като *същ. ср. Разг.* Дълга до глезените дамска дреха (пола, рокля, палто). ‹от *лат.* maxi(mus) 'най-голям'›

максила *ж.* (**максилен** *прил.*) *Анат.* Горна челюст, върху която са разположени горните зъби. ‹от *гр.*›

максилофациален *прил. Анат.* Който се отнася до областта на лицето, ставите и свързаните с тях структури. ‹от *гр.*›

максима *ж. Филос.* Логически или етически принцип, изразен в кратко изречение; норма на поведение, ръководно правило. ‹от *лат.* maxima sententia›

максимален *прил.* Най-голям, краен. ✧ **Максимална стойност.** Максимум. ✧ **Максимално-минимален термометър.** *Техн.* Термометър, който отчита най-високата и най-ниската температура. ‹*лат.* maximus 'най-голям' ⇨ *фр.* maximal›

максимализъм *м.* Крайност в изисквания и възгледи; прекаленост. ‹*лат.* maximus 'най-голям'›

максималист *м.* **1.** Човек, който проявява максимализъм. **2.** *Истор.* Представител на течение в Италианската социалистическа партия през 1919—1921 г., което се противопоставя на т. нар. реформисти. **3.** *Истор.* Член на фракцията на есерите в Русия (1904 г.), превърнала се в партия през 1908 г., с тактика към индивидуален терор и експроприация. ‹от *фр.* maximaliste›

максимум₁ *м.* **1.** *Мат.* Най-голяма стойност на непрекъсната функция. **2.** Възможно най-голяма, пределна величина, количество или степен. **3.** Като *нареч.* Най-много. ‹*лат.* maximum›

мàксимум₂ *м. Истор.* Система на принудително регулиране на цените и заплатите във Франция по време на Великата френска революция. ‹*лат.*›

мàксуел *м. Физ.* Единица за магнитен поток; съкр. Mx. ‹по името на *англ.* физик Maxwell (1831—1879)›

максýл *м.* (**максýлен** *прил.*) *Остар.* Собствено селскостопанско производство. ‹*тур.* mahsul›

мàксус *нареч. Диал.* Нарочно. ‹*тур.* mahsus›

мàкула *ж.* **1.** *Анат.* Малко анатомично пространство, което е отделено от околната тъкан. **2.** *Мед.* Петно, обезцветяване и уплътняване на кожата, което образува област, отделена от околната тъкан. **3.** *Мед.* Жълто петно на ретината на окото. ‹*лат.* macula›

макулатýра *ж.* (**макулатýрен** *прил.*) **1.** *Полигр.* Слаб отпечатък, направен чрез втори натиск без повторно намастиляване. **2.** *Полигр.* Първите листове от една кòла, по които се регулира степента на отпечатване и които остават извън тиража. **3.** *Полигр.* Изрезките от вече подготвени книжни тела; отпадък от производството. **4.** *Прен.* Бездарно литературно произведение. ‹*лат.* maculatura›

макýта *ж.* Разменна монета в Заир, равна на 1/100 от заира.

макфàрлан *м. Остар.* Дълго мъжко палто без ръкави, с пелерина. ‹*англ.*›

макьò *ср. Рел.* В дзен — халюцинация, илюзорен феномен (напр. звуци, миризми и др.), който се появява по време на медитация. ‹*яп.*›

мал *м. Диал.* Недвижим имот, стока. ‹*ар.* ⇨ *тур.* mal›

мал- *представка.* В сложни думи със значение 'болест; смущение; анормалност', напр. *малформация.* ‹от *лат.* male 'лошо, зле'›

мàла₁ *ж. Диал.* Широка, къса дъска с дръжка за ръчно нанасяне на мазилка, използвана в строителството. ‹*тур.* mala›

мàла₂ *ж.* Земеделско сечиво, използвано в Средна Азия за уплътняване и утъпкване на почвата. ‹*узб.*›

мàла₃ *ж. Рел.* **1.** В индуизма — молитвен венец, който се състои от 108 части и се използва при повтаряне на свещено име или формула по време на медитация. **2.** В будизма — наниз от 108 перли, който се използва за броене при рецитациите на мантри. ‹*санскр.*›

малàви *мн. неизм. Антроп.* Народности от Източна Африка, обединени в една група (6 350 000 души) заради това, че говорят банту езици и имат специфичен музикален и танцов фолклор. ‹от собств. Malawi, държава в Югоизточна Африка›

малàга *ж.* Гъсто десертно вино с шоколадовочервен цвят и характерен карамелен вкус и аромат. ‹по името на *исп.* град Malaga›

малàй *м. Диал.* Царевично брашно. ‹*рум.* malai›

малàк *м. Диал.* Малкото на биволица; биволче. ‹*тур.* malak›

малакозоолòгия и **малаколòгия** *ж.* Раздел от зоологията, който изследва мекотелите. ‹от *гр.*›

малакòф *м. Остар.* Вид широка рокля или пола с обръчи, на мода през XVIII в. ‹по името на селище във Франция›

малакофѝлия *ж. Биол.* Приспособеност на някои растения да се опрашват с помощта на охлюви. ‹от *гр.*›

мàлама и **малàма** *ж.* (**мàламен** и **малàмен** *прил.*) *Диал.* Злато. ‹*гр.*›

маламàшка *ж. Строит.* Малка дъска с дръжка, използвана от мазачите за подравняване и изглаждане на мазилка. ‹от *тур.*›

малàрия *ж.* (**малàрѝен** и **малàрѝчен** *прил.*) *Мед.* Характерна за тропичните и субтропичните области инфекциозна болест, дължаща се на плазмодии в червените кръвни клетки. ‹*ит.* malaria 'лош въздух'›

малàти *мн. Хим.* Соли или естери на ябълчената киселина. ‹*лат.*›

мàла фѝде *м. Юр.* **1.** Недобросъвестност при сключване или изпълнение на договор. **2.** Умишлено и преднамерено неизпълнение на задължения към контрагент по сделка. ‹*лат.* ⇨ *англ.* mala fide›

малахàй *м.* **1.** Кожена шапка с късо подстригана вълна. **2.** Горен кафтан без колан. ‹*узб.*›

малахѝт *м.* (**малахѝтов** *прил.*) *Минер.* Ярко-зелен минерал, който се използва като медна руда, за изработване на облицовки и ювелирни изделия. ‹*гр.* μαλαχίτης 'слез' ⇨ *фр.* malachite›

малàция *ж. Мед.* Патологично обелване на част от орган, на цял орган или тъкан. ‹от *гр.*›

-малàция *наставка.* В сложни думи със значение 'омекване', напр. *кератомалация.* ‹от *гр.* μαλακυς 'мек'›

мàлва *ж. Бот.* Растението слез. ‹*лат.*›

малджилък *м. Диал.* Иманярство. ‹от *тур.* mal›

малджѝя *м. Диал.* **1.** Иманяр. **2.** Мъж, който се стреми към брак по сметка; зестраджия. ‹от *тур.* mal 'имот'›

малеàти *мн. Хим.* Соли или естери на малеиновата киселина. ‹*лат.*›

малебѝ *ср. Кул.* Подсладен крем от нишесте и мляко, полят с плодов сироп. ‹*тур.* mahallebi›

малеѝн *м.* (**малеѝнов** *прил.*) *Вет.* Биологичен препарат за алергична диагностика на шапа

у копитните животни. ‹от *лат.* malleus 'сап'›

малейнов *прил.* ✧ **Малеинова киселина.** *Хим.* Органично съединение, твърд безцветен кристален продукт, който се използва в производството на синтетични пластмаси и багрила, във фармацевтичната промишленост и др. ‹от *лат.* malum 'ябълка'›

малѐмат *м. Остар.* **1.** Ученост, образованост. **2.** Осведоменост, информираност. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

малѐус *м. Анат.* Подобна на чукче кост в средното ухо. ‹*лат.*›

малигнизàция *ж. Мед.* Злокачествено израждане на тумори. ‹от *лат.*›

малѝк$_1$ *м. Диал.* Собственик на имот, стока, добитък. ‹*ар.* ⇨ *тур.* malik›

Малѝк$_2$ *м. Мит.* В арабската митология — добрият бог, благодетелят. ‹*ар.*›

мàли скръб *м. Бот.* Формация от вечнозелени гъсторастящи храсти, които са разновидности на евкалипта, растящи в пустините на Южна Австралия. ‹*англ.* mallee scrub›

малѝн *м. Текст.* Много красива и скъпа дантела, изработена ръчно. ‹по *фр.* собств. Malines, град в Белгия›

мàлиста *нареч.* Разбира се, вярно, наистина. ‹*гр.*›

малнутрѝция *ж. Мед.* Нарушен баланс между поеманата и необходимата храна за поддържане нормалното състояние на организма. ‹от *гр.*›

малòка *ж.* Индианско жилище в тропическите райони на Амазонка с конусообразен покрив и едно или две помещения, в което живеят до 100 човека. ‹*индиански*›

малоклѝзия *ж. Мед.* Състояние, при което горните и долните зъби прилягат неправилно едни към други. ‹от *лат.*›

малорѝси *мн. Истор.* Старо название на украинците в Руската империя. ‹*рус.*›

малорусѝя *ж. Истор.* Название на Украйна в руските документи от XVII в. ‹*рус.*›

малпѝгия *ж. Бот.* Тропически растения — дървета, храсти и лиани, от рода Malpighiaceae; антилска череша. ‹по името на *ит.* физиолог M. Malpighi (1628—1694)›

малпозѝция *ж. Мед.* В акушерството — неестествена позиция на главата на плода по време на раждане. ‹от *лат.*›

малпрезентàция *ж. Мед.* Неправилно предлежание на плода по време на раждане. ‹от *лат.*›

малсайбѝя *м. Диал.* Собственик на мал. ‹от *тур.* mal›

малсѐко *ср. Бот.* Гъбична болест при цитрусовите култури, която води до опадване на листата и изсъхване на плодовете и стеблото. ‹*лат.*›

мàлстик *м. Изк.* Дълга пръчка, с която художникът поддържа дясната или лявата си ръка, с която държи четката. ‹*нем.*›

мàлстрьом и **малстрòм** *м. Геогр.* Морско течение с водовъртежи; водовъртеж. ‹*хол.* maelström›

мàлта *ж. Хим.* Битум, близък до нефта и асфалта, който съдържа 40-65% маслени компоненти. ‹от *гр.*›.

малтàза *ж. Биохим.* Ензим в слюнката и в панкреасния сок, който превръща малтозата в глюкоза по време на храносмилането. ‹*англ.* maltase›

мàлтер *м. Диал.* Хоросан. ‹*нем.* Malter›

малтѝйски *прил.* ✧ **Малтийски механизъм.** *Физ.* Устройство за преобразуване на непрекъснатото вътрешно движение в постъпателно движение с определена посока. ✧ **Малтийски орден.** *Истор.* Най-старият военномонашески орден, основан през 1099 г., чиито членове (малтийски рицари) носят оръжие, а върху дрехите си имат характерен кръст от бяло платно.

малтòза *ж. Биохим.* Захар, съставена от две молекули глюкоза, която се образува от преработването на скорбялата и гликогена в организма. ‹от *англ.* maltose›

малтретѝрам *несв.* и *св.* (**малтретѝране** *ср.*) Измъчвам, изтезавам. ‹*фр.* maltraiter›

малтусѝанец *м.* (**малтусѝански** *прил.*) *Истор.* Привърженик на малтусианството. ‹от *англ.* собств. Malthus›

малтусѝанство *ср.* (**малтусѝански** *прил.*) *Истор.* Социологическа доктрина, която формулира надисторически закон за населението, според който броят на населението нараства в геометрична прогресия, а средствата за производство — в аритметична. ‹по името на създателя ѝ, *англ.* икономист T. K. Malthus›

малформàция *ж. Мед.* Отклонение от нормалната физическа структура, което се дължи на вродени дефекти, дефекти на развитието, на заболяване или на нараняване. ‹*фр.* malformation›

малц *м.* (**мàлцов** *прил.*) *Биохим.* Смес от въглехидрати (предимно малтоза), образувана от разлагането на нишестето в ечемика и пшеничните зърна. ‹*нем.* Malz›

мàлцов *прил.* ✧ **Малцово уиски.** Уиски, произведено от пшеница. ‹от *нем.* Malz›

малшàнс *м.* Липса на късмет; лош случай. ‹*фр.* mal chance›

мамалѝга *ж. Диал.* Качамак. ‹*рум.* mamaliga›

мамалигàр *м.* (**мамалигàрски** *прил.*) *Грубо.* Румънец. ‹от *рум.* mamaliga›

мамалиоло̀гия *ж.* Наука за бозайниците; териология. ‹*лат.* + *гр.*›

ма̀мба *ж.* *Зоол.* Вид дървесни змии, които обитават Африка (с изключение на о. Мадагаскар), а отровата им е изключително смъртоносна. Dendroaspis. ‹от езика *зулу* im-amba›

ма̀мбо *ср.* *Муз.* Експресивен кубински танц за двойки, на мода в Европа в края на 40-те и 50-те години на XX в. ‹*исп.* mambo›

мамелю̀ки *мн.* (мамелю̀к *м.*) *Истор.* Конници, лична гвардия на египетските султани, набирани от нач. на XIII в. измежду робите с тюркски и кавказки произход, които завзели властта и управлявали от 1250 до 1517 г. ‹*тюркски*›

мамѝла *ж.* (**мамила̀рен** *прил.*) *Анат.* Малка изпъкналост в средата на гърдата; зърно. ‹*лат.* mamilla›

мамила̀рен *прил.* ✧ **Мамиларни телца.** *Анат.* Две кръгли подутини в основата на хипоталамуса, разположени точно под хипофизата. ‹от *лат.* mamilla›

мамѝт *м.* *Биол.* Мастит. ‹от *лат.* mammitis›

мамогра̀фия *ж.* *Мед.* Метод за изследване с рентгенови или инфрачервени лъчи при ранна диагностика на патологични новообразувания в гърдите на жената. ‹от *лат.* mamilla›

мамо̀н *м.* *Мит.* В християнските текстове — зъл дух, олицетворение на продажност, подлост, злоба. ‹от *гр.* μαμωνᾶς 'богатство'›

мамотермогра̀фия *ж.* *Мед.* Метод за изследване на женските гърди за наличието на тумори или други патологични новообразувания чрез термография. ‹от *гр.*›

маму̀л *м.* *Диал.* **1.** Царевица. **2.** Царевичен кочан със зърната. ‹от *рум.*›

маму̀т *м.* *Палеонт.* Праисторическо животно, бозайник от разред хоботни, живял през кватернера в Европа, Азия и Северна Америка. Elephas primigenius. ‹*татарски* ⇨ *фр.* mammouth›

Ман$_1$ *м.* *Мит.* В китайската митология — огромен и страшен змей. ‹*кит.*›

Ман$_2$ *м.* *Мит.* В германската митология — първият човек, родоначалник на трите германски племенни групи. ‹*нем.* Mann›

мана̀ *ж.* Болест по лозята и тютюна, причинявана от гъбички от сем. Peronosporaceae. ‹*гр.*›

ма̀на *ж.* *Филос.* Свещената същност на предмет, постройка или място. ‹*таитянски*›

Мананà̀н *м.* *Мит.* В келтската митология — повелител на морето и морските стихии. ‹*келтски*›

мана̀ра *ж.* *Диал.* **1.** Къса брадва, секира. **2.** Сатър. ‹*лат.*›

мана̀с *м.* *Рел.* **1.** В индуизма — мисловна способност. **2.** В будизма — дух, разум. ‹*санскр.*›

Мана̀са *ж.* *Мит.* В индуизма — богиня, дъщеря на Шива, която лекувала ухапаните от змии. ‹*инд.*›

манастѝр *м.* Църква и сгради, където живеят в уединение монаси или монахини. ‹от *гр.* μοναστήριον 'уединено място'›

Мана̀т *ж.* *Мит.* В арабската митология — богиня на съдбата и възмездието. ‹*ар.*›

манатà̀рка *ж.* *Бот.* Вид ядивна гъба. Boletus edulis. ‹от *тур.*›

мана̀ф и **мана̀фин** *м.* (**мана̀фски** *прил.*) **1.** *Остар.* Малоазийски турчин. **2.** *Разг.* Активен педерает. ‹*тур.* manav 'плодопродавач'›

манга̀л *м.* **1.** Метален или керамичен съд, в който се разпалват дървени въглища за отопление. **2.** *Прен.* *Пренебр.* Циганин. ‹*тур.* mangal›

манга̀н *м.* (**манга̀нов** *прил.*) *Хим.* Сребристобял твърд метал, който се употребява в металургията (знак Mn). ‹*нем.* Mangan›

манганà̀т *м.* *Хим.* **1.** Тъмнозелена сол, която съдържа MnO_2. **2.** Виолетова сол, съдържаща MnO_4. ‹*нем.* Manganat›

манганѝн *м.* *Хим.* Сплав от мед, манган и никел с голямо електрическо съпротивление, от която се произвеждат еталонни съпротивления и детайли на електроизмервателни прибори. ‹*нем.* Manganin›

манганѝт *м.* *Минер.* Черен или сив минерал, една от основните манганови руди. ‹*нем.*›

манга̀нов *прил.* ✧ **Манганова стомана.** *Хим.* Много твърда стомана, която съдържа до 13% манган. ✧ **Манганов бронз.** *Хим.* Медно-цинкова сплав, в която има 4% манган.

мангафà̀ *ж.* *Диал.* **1.** Болестта шап. **2.** Хрема. **3.** *Ирон.* Човек, който има хрема. ‹*тур.* mankafa›

мангѝзи *мн.* *Жарг.* Пари. ‹*циг.* mangiz›

ма̀нго$_1$ *м.* *Разг.* *Пренебр.* Циганин. ‹*циг.*›

ма̀нго$_2$ *ср.* **1.** *Бот.* Род вечнозелени тропически дървета, разпространени в Югоизточна Азия. Magnifera indica. **2.** Плод от такова дърво. ‹*тамилски* mānkāy ⇨ *порт.* manga›

мангòлд *м.* *Бот.* Двугодишно тревисто растение, подобно на цвеклото. ‹*нем.* Mangold›

мангоста̀н *м.* *Бот.* Тропическо дърво с червени или виолетови кисели на вкус плодове, което вирее в Азия. ‹*мал.* mangustan›

мангу̀ста *ж.* *Зоол.* Хищен бозайник, разпространен в Африка, Южна Азия и Югозападна Европа. ‹*порт.* mangusto›

мангъ̀р *м.* *Остар.* **1.** Дребна турска медна монета. **2.** *Прен.* Нищо. ‹*тур.* mangır›

манда̀ *ж.* *Диал.* **1.** Бивол. **2.** Много бавен човек или животно. ‹*тур.* manda›

манда̀ла *ж.* *Филос.* *Рел.* **1.** В индуизма — един от десетте раздела ("Кръгове от песни") на

Ригведа. 2. В индуизма — мистична рисунка в тантрическите текстове, използвана като помощно средство за медитация. 3. В будизма — диаграмно изображение на Космоса или на негов аспект, използвано като фокус за съсредоточаване при съзерцание. ‹*санскр.*›

мàндало *ср. Диал.* Голямо резе за затваряне на врата. ‹*тур.* mandal›

мандàра *ж. Мит. Рел.* В индуизма — свещената гора на боговете. ‹*санскр.*›

мандарѝн *м. Истор.* Португалско название на висшите чиновници във феодален Китай. ‹*санскр.* mantrin ⇨ *порт.* mandarin›

мандарѝна *ж.* **1.** *Бот.* Вечнозелено субтропично дърво от сем. седефчеви. Citrus reticulata. **2.** Плодът на това дърво, близък по вкус до портокала. ‹*исп.* mandarina›

мандàт *м.* (**мандàтен** *прил.*) **1.** *Юр.* Пълномощие, поръчение. **2.** Времето, през което продължава пълномощието. **3.** *Юр.* Договор между две лица, според който протичат определени правни действия. ‹*лат.* mandātus ⇨ *нем.* Mandat›

мандàтен *прил.* ✧ **Мандатна комисия.** *Полит.* Комисия за проверка на пълномощията на депутати или делегати на конгрес. ✧ **Мандатна система на гласуване.** *Полит.* Система на гласуване, при която един делегат има право на няколко гласа (пропорционално на числеността на организацията, която представя). ✧ **Мандатни територии.** *Истор.* Общо название на бившите колонии на Германия и някои от владенията на Османската империя, които след Първата световна война са предадени на победилите във войната държави от името на Лигата на нациите на основата на мандат. ‹*лат.* mandātus›

мàнде *ср. Език.* Езици, разпространени на територията на Западна Африка (ок. 40), говорени от ок. 15 000 000 души, които обикн. се възприемат като самостоятелно езиково семейство, защото не са установени родствени връзки с други езикови семейства.

мандѐйци *мн. Истор.* Членове на религиозна секта, възникнала на бреговете на р. Ефрат през II—III в., чиито възгледи представляват смесица от християнство, иудаизъм и езичество. ‹от *евр.* собств.›

мàнджа *ж. Разг.* Ястие, гозба. ‹*ит.* mangiare 'ям'›

мандѝбула *ж.* (**мандибулàрен** *прил.*) **1.** *Анат.* Долна челюст. **2.** *Зоол.* У някои насекоми — издадени от устата пипалца за смукане и хапане. ‹*лат.* mandibula›

мандòла *ж.* **1.** *Истор.* Италиански струнен музикален инструмент, разновидност на лютнята, известен от XII в. **2.** *Муз.* Алтова разновидност на мандолината. ‹*ит.* mandola›

мандолѝна *ж.* (**мандолѝнен** *прил.*) *Муз.* Струнен инструмент, обхващащ около три октави, на който се свири с перце. ‹от *ит.* mandolino›

мандòрла *ж. Рел. Изк.* Овалното сияние, в което Иисус Христос ще се яви на Страшния съд, изобразявано в различните живописни творби. ‹*ит.* mandorla›

мàндра *ж.* **1.** Работилница за преработване на мляко в млечни продукти (сирене, кашкавал, извара, масло и др.). **2.** *Прен.* Изобилие. ‹*тур.* mandıra›

мандрагòра *ж.* (**мандрагòров** *прил.*) *Бот.* Многогодишно растение от сем. картофови, разпространено в Средиземноморието, което в древността се е смятало за чудотворно, а сега се използва в медицината. Mandragora officinarum. ‹*гр.* μανδραγόρας›

мàндраджия *м.* (**мандраджѝйски** *прил.*) **1.** Собственик на мандра. **2.** Работник в мандра. ‹от *тур.* mandıra›

мандрѝл *м. Зоол.* Род тесноноси маймуни с маслеснозелена козина, светлосини скули и виолетови седалищни мазоли, които живеят на стада в тропическите гори на Западна Африка. Mandrillus. ‹*исп.* mandril›

манѐвра *ж.* (**манѐврен** и **манѐвров** *прил.*) **1.** Само *мн. Воен.* Тактически учения на войска/флот в условия, близки до бойните. **2.** *жп* Придвижване на вагони и локомотиви в района на жп гара. **3.** Промяна в посоката на движение на превозно средство или в курса (орбитата) на кораб, самолет, космически апарат. **4.** *Прен.* Ловко действие, хитрина; лавиране. ‹от *фр.* manœuvre›

маневрѝрам *несв.* и *св.* (**маневрѝране** *ср.*) **1.** Правя маневра. **2.** Придвижвам се, заобикаляйки препятствия; лавирам. **3.** *Прен.* Действам по заобиколни пътища, възползвам се от обстоятелства; хитрувам, лавирам. ‹от *фр.* manœuvre›

манѐвров *прил.* ✧ **Маневров клапан.** *Техн.* В паровите турбини — клапан за изменение на подаваната пара, използван за регулиране на честотата на въртене и посоката на въртене. ‹от *фр.* manœuvre›

манѐж *м.* (**манѐжен** *прил.*) **1.** Площадка или сграда за тренировка на коне и обучение по езда. **2.** Циркова арена. ‹*фр.* manège›

манекѐн *м.* (**манекѐнски** *прил.*) **1.** Фигура, изработена от дърво, пластмаса или друг материал във формата на човешко тяло, върху която се обличат дрехи, за да се изпробват при ушиването или да се демонстрират в магазин, ателие, музей и др. **2.** Мъж или жена, който (която) демонстрира пред публи-

ка различни модели дрехи по време на ревю; модел. 3. Дървена кукла с подвижни ръце и крака, използвана от художниците като модел при рисуване на човешко тяло в различни пози. ‹*хол.* mannekijn ⇨ *фр.* mannequin›

манѐрка *ж.* Малък плосък метален съд за вода, обикн. с вместимост 1 литър, какъвто носят войници или туристи. ‹*пол.* manierka›

манѐтия *ж. Бот.* Много красиво пълзящо декоративно растение от Бразилия, което има тъмнозелени островърхи листа и тръбовидни дребни червени цветове с жълто по края. Manettia inflata.

мàни$_1$ *мн. Мит.* Според вярванията на древните римляни — душите или сенките на починалите, тачени като покровители на рода. ‹*лат.* manes›

Мàни$_2$ *м. Мит.* В скандинавската митология — брат на Слънцето, месец; луна. ‹*норвежки*›

маниàк *м.* (**маниàшки** *прил.*) Човек, който е обзет от мания. ‹*гр.* ⇨ *фр.* maniaque›

маниакàлно-депресѝвен *прил.* ✧ **Маниакално-депресивна личност.** *Психо.* Болен, който страда от крайна форма на маниакално-депресивно разстройство, пречещо му да се адаптира към изискванията на всекидневния живот. ✧ **Маниакално-депресивна психоза.** *Мед.* Тежко душевно заболяване, предизвикващо повтарящи се атаки на депресия, мания или на двете заедно.

манивѐла *ж. Техн.* Извит под прав ъгъл метален лост за ръчно задвижване на мотор. ‹*фр.* manivelle›

маниѐр *м.* (**маниѐрен** *прил.*) **1.** Начин на работа или действие; похват. **2.** Само *мн.* Начин на поведение; обноски. **3.** Отличителни черти в творчество; почерк, стил. ✧ **Маниер крибле.** *Истор.* Ранна форма на пунктиран отпечатък, където рисунката се появява с бели линии върху черен фон. ‹*фр.* manière›

маниѐрен *прил.* (**маниѐрност** *ж.*) *Неодобр.* Превзет, изкуствен, неестествен. ‹от *фр.* manière›

маниерѝзъм *м. Изк.* **1.** Направление в западноевропейското изкуство от XVI в., отразяващо кризата в хуманистичната култура на Ренесанса, чиито произведения се отличават със субективизъм, маниерно изострени форми и известна превзетост на образите. **2.** Всяко изкуство с подобни особености. ‹*фр.* maniérisme›

маниѐрнича *несв.* (**маниѐрничене** *ср.*) *Неодобр.* Държа се неестествено; превземам се. ‹от *фр.* manière›

маниѐрно *нареч.* Превзето, неестествено. ‹от *фр.* manière›

маникю̀р *м.* **1.** Специална грижа за ноктите на ръцете (почистване, оформяне и лакиране). **2.** *Прен.* Добре оформени и лакирани нокти на ръцете. ‹*лат.* manus 'ръка' + curare 'грижа се' ⇨ *фр.* manucure›

маникюрѝст *м.* Човек, чиято професия е да прави маникюр. ‹*фр.* manucure›

манѝла *ж. Бот.* Абака. ‹по името на гр. Manila, Филипини›

маниòка *ж. Бот.* Тропически храст от сем. млечкови, чиито коренови грудки съдържат скорбяла, от която се приготвя тапиока. Manihot ultissima. ‹от индианския език *тупи-гуарани* ⇨ *исп.* mandioca›

манѝпула *ж. Истор.* В древния Рим — войскова единица, която се състои от две центурии и включва 120 войници. ‹*лат.*›

манипулàтор *м. Техн.* Машина или механизъм за изпълнение на спомагателни операции, свързани с преместване, придвижване на прибори, апарати и др. в камери, където прекият достъп е невъзможен (напр. при работа с радиоактивни вещества). ‹*фр.* manipulateur›

манипулàция *ж.* (**манипулациòнен** *прил.*) **1.** Действие или движение на ръцете, свързано с изпълнение на определена задача; умело, бързо ръчно обработване. **2.** *Прен.* Машинация, измама, заблуда с користна цел. ‹*фр.* manipulation›

манипулѝрам *несв.* и *св.* (**манипулѝране** *ср.*) Извършвам манипулация. ‹*нем.* manipulieren›

манитòл$_1$ *м. Хим.* Бял кристален оптично активен многовалентен алкохол; манит. ‹*лат.*›

манитòл$_2$ *м. Фарм.* Диуретичен лекарствен препарат, използван за лечение на бъбречни заболявания. ‹*лат.*›

манитòлхексанитрат *м. Хим.* Безцветно неразтворимо вещество, съставка на взривни вещества и лекарства. ‹*лат.*›

манѝту *м. Филос.* Жизнената енергия на човека, животните, растенията и природните явления. ‹*индиански* manito 'дух'›

манифактýра *ж.* (**манифактýрен** *прил.*) **1.** *Истор.* Форма на серийно производство с преобладаващ ръчен труд, която е основана на детайлно вътрешно разделение на труда. **2.** *Остар.* Изделия на текстилната промишленост; тъкани. **3.** *Остар.* Фабрика (обикн. текстилна). **4.** *Остар.* Магазин за платове. ‹*лат.* manifactūra›

манифактурѝст *м. Остар.* Търговец на платове. ‹от *фр.* manufacture›

манифѐст *м.* **1.** Тържествено обръщение на върховна власт по повод на важно обществено-политическо събитие. **2.** Писмено изложение на принципите на обществена организация, партия, литературна група и др.; програма. **3.** *Мар.* Корабен документ, в кой-

то се описват натоварените на кораба стоки. ‹*лат.* manifestus 'явен' ⇨ *ит.* manifesto›

манифестàнт *м.* Участник в манифестация. ‹*фр.* manifestant›

манифестàция *ж.* **1.** Масово шествие за изява на солидарност или протест. **2.** Открита изява, израз. ‹*лат.* manifestatio ⇨ *фр.* manifestation›

манифестѝрам *несв.* и *св.* (**манифестѝране** *ср.*) **1.** Участвам в манифестация. **2.** Изразявам, изявявам. ‹*нем.* manifestieren›

манихѐец и **манихѐй** *м. Рел.* Последовател на манихейството.

манихеѝзъм *м. Рел.* Манихейство. ‹*лат.*›

манихѐйство *ср. Рел. Истор.* Религиозно учение, възникнало през III в. в Персия, чиято основна идея е, че във всяка религия има частица истина, която може да бъде привлечена в създаването и изповядването на една всеобща световна религия. ‹по името на основателя му, *перс.* пророк Мани (Манес, Манихей)›

манихордиòн *м. Муз. Остар.* Струнен музикален инструмент, подобен на цитра с клавиши. ‹*лат.* + *гр.*›

мàния$_1$ *ж.* (**маниакàлен** *прил.*; **маниакàлно** *нареч.*; **маниакàлност** *ж.*) **1.** *Мед.* Състояние на съзнанието, характеризиращо се с излишна бодрост, еуфорично настроение и свръхактивно, надменно поведение. **2.** Болезнено, непреодолимо влечение, прекалено пристрастие. **3.** *Остар.* Бълнуване по време на болест. ‹от *гр.* μανία 'безумие, страст, влечение'›

Мàния$_2$ *ж. Мит.* Староиталийска богиня на подземния свят, майка на маните. ‹*лат.*›

-мàния *наставка.* В сложни думи със значение 'натрапчива идея, идея-фикс', напр. *некромания*, *пиромания*. ‹от *гр.* μανία 'страст, влечение'›

манкинѝзъм *м. Мед.* Състояние, при което основните действия е извършват с лявата ръка. ‹*гр.*›

манкѝрам *несв.* и *св.* (**манкѝране** *ср.*) Умишлено не изпълнявам задължение или възложена задача, преструвам се, че върша работата си. ‹*фр.* manquer›

мàнко *ср. Икон.* **1.** Липса в теглото на стока. **2.** Разлика между законното и действителното тегло на златна или сребърна монета. ‹*ит.* manco 'недостиг'›

манкьòр *м.* Човек, който манкира. ‹от *фр.* manquer›

манлихѐра *ж. Истор.* Вид пушка с нож за ръкопашен бой, използвана в българската войска до Първата световна война. ‹по името на изобретателя ѝ, *нем.* инженер Mannlicher (1848—1904)›

мàнна *ж.* **1.** *Библ.* Според Стария завет — чудотворна храна, която Бог изпратил на евреите при странстването им из пустинята; небесна храна, ангелски хляб. **2.** *Бот.* Вид лишеи, разпространени в Средиземноморието, които лесно се пренасят от вятъра. **3.** Засъхнал сок от някои видове ясен и други растения, който се използва в медицината. **4.** *Прен.* Неочаквана благодат. ‹*гр.* μάννα›

маномѐтрия *ж. Техн.* Измерване на налягането в газ или течност. ‹от *гр.*›

маномѐтър *м. Техн.* Уред за измерване на налягането на газ или в течност. ‹от *гр.*›

мàнор *м. Истор.* Феодално владение в средновековна Англия. ‹*англ.* manor›

мансàрда *ж.* (**мансàрден** *прил.*) *Архит.* Жилищно помещение под покрива на къща със скосени стени и тавани. ‹mansarde, по името на *фр.* архитект Mansart›

мансѝп *м. Остар.* Служба, чин. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мàнта *ж. Диал.* Работна престилка. ‹*фр.* mante›

манталитѐт *м.* Начин на мислене в зависимост от социалното, образователното и културното равнище на човека. ‹*нем.* Mentalität›

мантапàм *м. Архит.* Средновековна зала с колони и портици, предназначена за богомолци. ‹*санскр.*›

мàнтел *м. Остар.* Късо широко наметало; плащ, пелерина. ‹*нем.* Mantel›

мантеладòр *м. Истор.* Златна монета, сечена от френския крал Филип IV (1285—1314) в периода 1305—1308 г. ‹*фр.*›

мантѝля *ж. Истор.* **1.** Дълго дантелено или копринено наметало, с което испанките покривали главата и тялото до талията. **2.** Къса дамска наметка без ръкави, на мода през XIX в. ‹*исп.* mantilla›

мантѝса *ж. Мат.* Дробна част на десетичен логаритъм, която винаги е с положителна стойност. ‹*лат.* mantissa 'прибавка'›

мàнтия$_1$ *ж.* **1.** Дълго широко наметало, тържествена дреха на царе, църковни дейци, съдии, ректори и др. **2.** *Биол.* Кожна гънка у някои безгръбначни, която обхваща цялото тяло и образува външния скелет. **3.** *Геол.* Вътрешна обвивка на Земята, разположена между литосферата и ядрото. ‹*гр.* μάντιον›

мàнтия$_2$ *ж. Икон.* Основен документ на една акция или облигация без талон или купонен лист. ‹*гр.*›

мантò *ср.* Връхна дамска дреха, обикн. за пролетта и есента. ‹*фр.* manteau›

мàнтра *ж. Рел.* **1.** В индуизма — свещен санскритски текст, както и частта от Ведите, която съдържа химните за жертвоприношения. **2.** В будизма — съдържаща сила сричка или

поредица от срички, която дава израз на определени космически сили и аспекти на Будите, понякога и име на някой Буда. ‹*санскр.*›

мантра̀йога *ж. Рел.* В индуизма — път, който цели постигането на единение с бога посредством повтарянето на мантра. ‹*санскр.*›

манту̀ *ср. Мед.* Кожна проба за установяване на туберкулозна инфекция чрез впръскване на туберкулинови разтвори. ‹по името на *фр.* лекар Ch. Mantoux (1877—1956)›

ману̀ *м. Рел.* В индуизма — човек, прародител на човечеството. ‹*санскр.*›

мануа̀л *м. Муз.* Клавиатура на орган или клавесин. ‹*лат.* manuālis›

мануа̀лен *прил.* Ръчен. ‹*лат.* manuālis›

мануелѝн *м. Архит.* В готическата архитектура на Португалия — стил, за който са характерни скулптурните орнаменти с морски мотиви, особено с усукано въже и корали, както и изобилието на плътски форми. ‹по името на *порт.* крал Manoel I (1495—1521)›

ману̀л *м. Зоол.* Бозайник от сем. котки, разпространен в степните и полупустинните области на Централна Азия. ‹*монг.*›

манускрѝпт *м.* Старинен ръкопис върху папирус, пергамент или хартия. ‹*лат.* manuscriptus›

манцанѝла *ж. Бот.* Изключително отровно дърво от рода на Euphorbia, от млечния сок на неговите плодове индианците добивали отрова за стрелите си. Hippomane mancinella. ‹от *исп.* manzanilla 'много сух и светъл херес'›

манципа̀ция *ж. Истор.* В древноримското право — тържествено предаване на правото на собственост, официално въвеждане във владение. ‹*лат.*›

манш *м. Спорт.* Отделна самостоятелна част (партия, кръг) от спортна игра. ‹*фр.* manche›

маншѐт *м.* Долна обърната част на крачол или ръкав. ‹*фр.* manchette›

маншо̀н *м.* **1.** Дамски аксесоар — торбичка от кожа и мек плат с два отвора, в които се пъхат ръцете. **2.** *Техн.* Калъф на цилиндрична машинна част. ‹*фр.* manchon›

маньо̀вър *м.* Маневра. ‹*фр.* manœuvre›

маньо̀ско *ср. Лит.* В средновековната японска литература — първата антология на фолклорни и авторски текстове, която отразява прехода от песенно към писменно творчество. ‹*яп.*›

маойзъ̀м *м. Филос.* Учение на китайския държавник Мао Дзе-дун, което интерпретира марксизма с оглед на приложението му в Китай. ‹по името на *кит.* политик Мао Дзе-дун (1893—1976)›

ма̀па му̀нди *ср. Истор.* През Средновековието — изображение на света като плосък диск, в чийто център е разположен Йерусалим. ‹*лат.* mapa mundi›

ма̀ра$_1$ *м. Рел. Филос.* **1.** В будизма — въплъщение на смъртта, символ на страстите, побеждаващи хората, както и на всичко, което пречи на напредъка по пътя към просветлението. **2.** В будизма — хилядорък господар на шестото небе, чието ездитно животно е слонът. ‹*санскр.* ⇨ *пали*›

ма̀ра$_2$ *ж. Мит.* В славянската митология — зъл дух, смърт. ‹*рус.*›

ма̀раба и мѐрхаба *междум. Жарг.* При поздрав — здравей. ‹от *тур.* merhaba›

марабу̀ *ср. Зоол.* Птица от разред щъркелови, разпространена в Централна Африка и Югоизточна Азия, която се храни с отпадъци и мърша. Leptoptilus. ‹*ар.* marbut ⇨ *фр.* marabout›

марабу̀т *м.* **1.** *Рел.* Ислямски аскет. **2.** *Истор.* Гробница на мюсюлмански аскет. **3.** В Източна Африка — магьосник. ‹*ар.* murābit ⇨ *порт.* marabuto›

мара̀з *м.* (**маразлѝя** *прил.*) *Диал.* Болест. ‹*тур.* maraz›

мараза̀ *ж. Диал.* Спор, разпра, кавга. ‹*тур.* maraza›

мара̀зъм *м.* **1.** *Мед.* Силно изтощение при малките деца, когато теглото им е под 75% от нормалното за възрастта. **2.** *Мед.* Атрофия на кората на главния мозък, съпътствана от пълно изтощение. **3.** *Прен.* Упадък, разложение. ‹от *гр.* μαρασμός 'изтощаване'›

маразя̀ се *несв. Диал.* Споря, разправям се, карам се. ‹от *тур.* maraza›

мара̀л *м. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от рода на елените, развъждан в Азия заради месото и рогата му, който е два вида: алтайски (Cervus elaphus sibiricus) и тяншански (C. e. songaricus). ‹*тюркски*›

мара̀лий *м. Бот.* Многогодишно растение от сем. сложноцветни, разпространено в Сибир. ‹*тюркски* ⇨ *рус.*›

мара̀лник *м. Бот.* Разновидност на растението рододендрон. ‹*рус.*›

мара̀на *ж. Рел.* **1.** В будизма — смърт. **2.** В будизма — мигновеност на битието, непрекъснато възникване и умиране на всички физически и духовни феномени. ‹*санскр.*›

марангѐз *м.* (**марангозлѝя** *прил.*) *Диал.* **1.** Дърворезбар; мебелист. **2.** Дърворезба. ‹*тур.* marangoz›

мара̀ни *мн.* (мара̀н *м.*) *Истор.* В Испания и Португалия през Средновековието — евреи и маври, които официално приемат християнството, тъй като са принудени или да се изселят от Европа, или да се покръстят, но тайно продължават да изповядват стара-

та си вяра. ‹*исп.*›

марàнта *ж. Бот.* Красиво декоративно стелещо се растение, пренесено от Бразилия, чиито листа са изпъстрени с цветни жилки и тъмни масленокафяви петна, а цветчетата му се появяват върху изправено стъбло и са дребни, бели или светлолилави. Maranta tricolor (amabilis; leuconeura erythrophylla; l. masangeana; l. kerchoveana).

мараньòн *м. Истор.* Наименование на горното течение на р. Амазонка, по което по време на Испанската реконкиста се сформират сепаратистки групи и държавици. ‹*исп.* marañon›

мараскѝн *м.* Ликьор от бяла череша. ‹*фр.* marasquin›

маратòн *м. Спорт.* Съвременна лекоатлетическа дисциплина — бягане на дистанция 42 км 195 м. ‹в чест на *гр.* воин, който пробягал това разстояние от Маратон до Атина, за да съобщи вестта за победата над персите (490 г. пр. Хр.)›

маратòнки *мн.* (маратòнка *ж.*) Високи кожени (от естествена или изкуствена кожа) спортни обувки с дебели меки подметки, използвани в баскетбола и дългите бягания. ‹от маратон›

марàш *м. Диал.* **1.** Необработено лозе. **2.** Сорт грозде. **3.** Пазар, пазарище. ‹неясно›

мàрга *ж. Рел.* В индуизма — духовен път към единение с бога, основен за различните видове йога. ‹*санскр.*›

маргазà *ж. Разг.* Капризен човек. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

маргàй *м. Зоол.* Южноамериканска дива котка. Felis tigrina. ‹*исп.*›

маргàнец *м. Остар.* Манган. ‹от *рус.*›

мàргар и **маргарѝт** *м. Минер.* Бисер. ‹от *гр.* μαργαρίτης 'бисер, перла'›

маргарѝн *м. Кул.* Заместител на кравето масло, който се приготвя от хидрогенирани масла, емулгатор (млечен прах), витамини и оцветители. ‹*фр.* margarine›

маргарѝта *ж. Бот.* Многогодишно тревисто растение от сем. сложноцветни с жълти, бели или розови цветове. Chrysanthemum. ‹от *гр.* μαργαρίτης 'бисер, перла'›

маргинàлен *прил.* **1.** Страничен, маловажен. **2.** *Прен.* Девалвиран, категорично отречен. ✧ **Маргинална фирма.** *Икон.* Фирма от някой сектор на промишлеността, която е в състояние на постигане само нормална печалба и ще напусне този сектор, ако нетните ѝ приходи са по-ниски. ‹от *лат.* marginālis›

маргиналѝзъм *м. Икон.* Принцип за пределната полезност и производителност, които имат отношение към пазара, цените, търговското равновесие и други елементи на свободния пазар. ‹*фр.* marginalisme›

маргинàлии *мн.* **1.** *Лит.* Бележки, написани в полетата на старопечатна книга или ръкопис; приписки. **2.** Подзаглавия, поместени в полето на книга, списание и под. ‹от *лат.* marginalia›

мардà *ж.* **1.** *Остар.* Нещо негодно, което е за изхвърляне. **2.** *Прен. Пренебр.* Отпуснат човек, мързел. ‹*тур.* marda›

мардалък *м. Остар.* Отпадък. ‹*тур.*›

Мардѝк *м. Мит.* В шумеро-акадската митология — върховен бог на Вавилон, бог на Слънцето, който победил божествата на хаоса и създал небето и земята. ‹*шумерски*›

марѐн *м. Метеор.* Южен, топъл и влажен морски вятър, който духа по северното крайбрежие на Средиземно море. ‹*ит.*›

мареограф *м.* (**мареографски** *прил.*) *Мар.* Прибор за автоматично отчитане на колебанията на нивото на водата в езеро, море, океан; лимниграф. ‹от *лат.* mare 'море' и *гр.* γράφω 'пиша'›

марж *м. Икон.* Отклонение от основна или специално договорена норма или разлика между минимални и максимали количества и суми при търговски сделки. ✧ **Валутен марж.** *Фин.* Разликата между курс "купува" и курс "продава", валидна за часа на сделката. ‹*фр.* marge›

мàржин бàнинг *м. Икон.* Покупка на определени стоки, валутни или ценни книжа и едновременното им залагане при кредитор. ‹*англ.* margin buying›

марѝз *м. Жарг.* Бой. ‹*циг.* mariz›

марѝзя *несв. Жарг.* Бия. ‹*циг.*›

Марѝка *ж. Мит.* В древноримската митология — нимфа или богиня, жена на Фавн, майка на цар Латин. ‹*лат.*›

марѝмба *ж. Муз.* Ударен музикален инструмент, разновидност на ксилофона, разпространен сред някои африкански народи. ‹*афр.*›

марѝна *ж.* **1.** Морски флот. **2.** Картина с морски пейзаж. ‹*лат.* ⇨ *ит.* marina›

маринàта *ж. Кул.* Сос от оцет, сол, зехтин и подправки за консервиране на месо, риба и др. ‹*фр.* marinade›

маринѝзъм₁ *м.* (**маринистѝчен** *прил.*) *Изк.* Живопис, изобразяваща морето и корабите, обособена като самостоятелен жанр през XVII в. в творчеството на холандските художници; маринистична живопис. ‹*лат.* marīnus 'морски'›

маринѝзъм₂ *м.* (**маринистѝчен** *прил.*) *Лит.* Направление в италианската барокова литература от XVII в., чиито творби възпяват сладострастието, чувствеността и се отли-

чават с натруфения си, превзет език. ‹по името на *ит.* поет Marino (1569—1625)›

маринист *м. Изк.* Живописец, в чиито картини се изобразява морето. ‹*лат.* ⇨ *ит.* marinista›

маринòвам *несв.* (**маринòване** *ср.*) Подправям или консервирам с марината. ‹*ит.* marinare›

марионѐтка *ж.* (**марионѐтен** *прил.*) **1.** Кукла с подвижни глава, ръце и крака, които се движат от кукловода с помощта на конци. **2.** *Прен.* Безхарактерен човек, който действа по волята на другите. ‹*фр.* marionnette, по названието на фигурките, изобразяващи Дева Мария в средновековни куклени представления›

маритàлен *прил.* Съпружески, брачен. ‹от *лат.*›

марихуàна *ж. Психо.* Общ термин за приготвената дрога от растението Cannabis sativa, която обикн. се пуши и има повече от 400 съставки. ‹*мексикански* ⇨ *англ.* marijuana›

мàрка$_1$ *ж.* **1.** Хартиен знак за платена пощенска, гербова или друга такса, който се залепва на писмо или документ. **2.** Отличителен белег или отпечатък (клеймо) върху стоките или изделията на една фирма. **3.** Пластмасов или метален жетон, който заменя парите при водене на сметки между сервитьорите и касата в ресторант, кафене и под. ✧ **Гербова марка.** *Икон.* Марка, на която е изобразен държавният герб и е отбелязана стойност; залепена на документ, тя означава, че е заплатена такса в полза на държавата и че този документ може да се предяви пред официална власт и държавно учреждение. ✧ **Търговска марка.** *Юр.* Регистриран по установен ред уникален знак (образен, графичен, словесен, релефен и др.), с който предприятия, фирми, организации и лица означават стоките, които произвеждат или доставят, за отличаването им от стоките от същия вид на др. производители. ‹*нем.* Marke›

мàрка$_2$ *ж.* Основна парична единица в Германия, Финландия и др. страни. ‹*нем.* Marke›

мàрка$_3$ *ж. Истор.* **1.** В средновековна Европа — селска община с общи гори и пасища и лични животни. **2.** Във Франция и Германия през VIII—IX в. — административна гранична област, управлявана от маркграф. ‹*нем.* Mark›

мàрка$_4$ *ж. Истор.* Единица за маса, използвана през IX—XIX в. в Европа. ‹*нем.* Mark›

мàркграф *м.* (**маркграфски** *прил.*) *Истор.* В средновековна Германия — управител на марка$_3$. ‹*нем.* Markgraf›

маркграфство *ср.* (**маркграфски** *прил.*) *Истор.* **1.** Достойнство или длъжност на маркграф. **2.** Владение на маркграф. ‹от *нем.* Markgraf›

маркелиàнство *ср. Истор.* Учение на Маркел, епископ на Анкира (дн. Анкара) (ок. 300—374), противник на арианството, според когото Бог Отец и Бог Син са единосъщни. ‹от *гр.* собств.›

мàркер$_1$ *м.* **1.** Земеделски уред за прокарване на бразди. **2.** Управляващо устройство на автоматична телефонна централа. **3.** Отличителен белег, знак. ‹*англ.* marker›

мàркер$_2$ *м.* (мàркери *мн.*) Дебел флумастер. ‹*нем.* Marker›

мàркет *м. Разг.* Магазин, пазар. ✧ **Мъни маркет.** *Икон.* Общо название на банковите операции, които не са пряко свързани със стокови сделки; паричен пазар. ✧ **Трейдинг маркет.** *Икон.* Оживен пазар при уравновесено търсене и предлагане без изразена тенденция. ‹от *англ.* market›

мàркетинг *м.* (**мàркетингов** *прил.*) *Икон.* **1.** Съвкупност от мероприятия, които търговските организации предприемат за приспособяване към пазарните условия. **2.** Отдел в учреждение или фирма, който се занимава с възможностите за пласиране на продукцията. ‹*англ.* marketing›

мàркетингов *прил.* ✧ **Маркетингово проучване.** *Рекл.* Набор и анализ на информацията за потребителите, пазарите и ефективността на маркетинговите решения. ‹от *англ.* marketing›

мàркетмѐйкъри *мн.* (мàркетмѐйкър *м.*) *Икон.* Крупни участници (обикн. банки, национални компании и холдинги) на стоковите, на речните, капиталовите и валутните пазари, които търгуват на големи партиди, определяйки по този начин условията на пазара. ‹*англ.* market maker›

маркѐтри *мн.* Инкрустация от малки парчета дърво, метал и др. върху дървена повърхност (обикн. върху мебели). ‹*фр.* marqueterie›

маркѝз *м. Истор.* **1.** Благородническа титла в Западна Европа (Англия, Франция, Испания и др.). **2.** Благородник с тази титла; маркграф. ‹*фр.* marquis›

маркѝза *ж. Истор.* Съпруга или дъщеря на маркиз. ‹*фр.* marquise›

маркизѐт *м.* (**маркизѐтен** *прил.*) *Текст.* Вид фина прозрачна памучна или копринена материя. ‹*фр.* marquisette›

маркионѝти *мн. Истор.* Еретици, последователи на Маркион, философ гностик от началото на II в., които допускат три начала — добрия Бог, демиурга и материята, подчинена на демона. ‹от *гр.* собств.›

маркѝрам *несв.* и *св.* (**маркѝране** *ср.*) Отбелязвам, означавам. ‹*нем.* markieren›

маркѝран *прил.* Отбелязан, означен. ✧ **Маркирана цена.** *Икон.* Цената, която е маркирана върху дисплея на компютъра на борсовата автоматизирана система за котировки и показва най-добрата цена, котирана от маркетмейкъра за малка трансакция от определени акции. ✧ **Маркирано злато.** *Икон.* Злато, което се съхранява в банките на американския федерален резерв за чуждестранни и международни сметки, но не представлява част от златния резерв на САЩ. ‹от *нем.* markieren›

маркирòвка *ж.* (**маркирòвъчен** *прил.*) **1.** Маркиране; отбелязване, означаване. **2.** Знаци за маркиране. ‹от *рус.*›

маркитàнти *мн.* (маркитàнт *м.*) *Истор.* Търговци, които следвали европейските армии по време на военни походи през Средновековието и до нач. на XX в. ‹*нем.*›

марксѝзъм *м.* (**марксѝстки** и **марксѝчески** *прил.*) *Филос.* Икономическо и политическо учение за социализма, създадено от Карл Маркс (1818—1883) и Фридрих Енгелс (1820—1895). ‹по името на *нем.* философ K. Marx›

марксѝст *м.* (**марксѝстки** и **марксѝчески** *прил.*) *Филос.* Последовател на марксизма. ‹*нем.* Marxist›

маркýч *м.* Гъвкава гумена или пластмасова тръба за течности и газове. ‹*тур.* markuç›

мàркшайдер *м.* Минен инженер, който прави пространствено-геометрични измервания на подземни участъци и ги изобразява на карти, планове и под., използвани при геоложки проучвания, в рудодобива и др. ‹*нем.* Markscheider›

мàрля *ж.* *Фарм.* Фина материя, която се поставя върху рана или болна част на тялото, със или без медикаменти, за да се предпази заболялото място или да се ускори оздравяването. ‹*фр.* marli›

мармалàд *м.* (**мармалàден** *прил.*) *Кул.* Хранителен продукт, приготвен със или без захар от сгъстена чрез варене плодова каша. ‹*порт.* ⇨ *фр.* marmelade›

Мармарѝну *ж.* *Мит.* В индианската митология — чудовищна змия, погълнала първите хора, които се спасили, като разрязали стомаха ѝ. ‹*индиански*›

мармòт *м.* *Зоол.* Гризач, който се среща в Европа, Азия и Северна Америка. Arctomys marmotta. ‹*фр.* marmotte›

мародѐр *м.* (**мародѐрски** *прил.*) **1.** Човек, който по време на война ограбва убити и ранени на фронта или мирни жители. **2.** Участник в разграбването на държавна и частна собственост по време на икономическа или политическа криза. ‹*фр.* maraudeur›

мародѐрствам *несв.* (**мародѐрстване** *ср.*) Извършвам мародерство; ограбвам. ‹от *фр.* marauder›

мародѐрство *ср.* Занятие на мародер. ‹от *фр.* marauder›

марокѐн *м.* (**марокѐнов** *прил.*) **1.** *Кожар.* Специално обработена козя кожа за подвързия. **2.** *Текст.* Вид плътна изкуствена коприна. ‹*фр.* maroquin, от собств. Maroc›

марòни *мн.* (марòн *м.*) *Истор.* Избягали негри роби, които водят борба за свободата си. ‹*фр.* marron›

маронѝти *мн.* (маронѝт *м.*) *Рел.* Християни в Ливан, Сирия, Египет, Кипър, Северна и Южна Америка, чиито религиозни общини възникват през V—VII в. в Североизточна Сирия след разкола в Православната църква, а през XIII—XV в. признават върховенството на Ватикана, запазвайки някои православни ритуали. ‹*фр.* maronite, по името на сирийския монах Maroun›

марс *м.* *Мар.* Площадка на върха на корабна мачта за наблюдение и навигация, както и за управление на платната. ‹*хол.* mars›

Марс *м.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — богът на войната, син на Юпитер и Юнона, отъждествяван с гръцкия бог Арес. **2.** *Астр.* Планета от Слънчевата система, четвърта по отдалеченост от Слънцето и най-близка до Земята. ‹*лат.* Mars›

марсѐл *м.* (**марсѐлов** *прил.*) *Мар.* Трапецовидно корабно платно, което се издига на марсреята. ‹*хол.*›

марсилѐза *ж.* Френска революционна песен, съчинена през 1792 г. по време на Великата френска революция от Роже дьо Лил, днес национален химн на Франция. ‹*фр.* Marseillaise›

марсилѝяна *ж.* *Истор.* Три- или четиримачтов платноход от XIII—XVI в., разпространен най-вече в Европа. ‹*фр.*›

мàрсрея *ж.* *Мар.* Втората по височина (отдолу нагоре) рея на платноход. ‹*хол.*›

марсупиализàция *ж.* *Мед.* Оперативно изрязване на киста. ‹*гр.*›

март *м.* Третият месец от календарната година (първият в римския календар). ‹*лат.* Martius 'посветен на римския бог на войната Марс'›

мартензѝт *м.* *Метал.* Твърда и крехка съставна част на стоманата, получена при закаляването на метала с по-голяма скорост от критичната скорост на охлаждане. ‹по името на *нем.* инженер A. Martens›

мартѐнов *прил.* ✧ **Мартенова пещ.** *Метал.* Металургична пещ за леене на стомана. ‹по името на *фр.* металург Martin (1824—1915)›

мàрти *ср. Фин.* Система за електронна автоматизация на предаване на международни платежни нареждания, предназначени предимно за банки в САЩ. ‹съкр. от *англ.*›

мартизѝрам *св.* и *несв. Остар.* Измъчвам. ‹от *фр.* martyr 'мъченик'›

мартизѝран *прил. Остар.* Измъчен, изтерзан. ‹от *фр.* martyr 'мъченик'›

мартинѝсти *мн. Истор.* Членове на мистична масонска секта през XVIII в., които проповядвали, че са надарени със свръхестествени сили и можели да влизат във връзка с мъртвите. ‹по името на *фр.* монах Martin de Pasqually (1710—1774)›

мартѝнка$_1$ *ж. Остар.* Вид стара бойна пушка. ‹*фр.* ⇨ *тур.*›

мартѝнка$_2$ *ж.* Двойно вертикално резе с въртяща се дръжка, обикн. използвано за затваряне на каси или френски прозорци. ‹от *фр.*›

мартѝр *м. Остар.* Свидетел, мъченик. ‹от *гр.* μάρτυρ 'свидетел, мъченик'›

мартѝрium и **мартѝрий** *м.* **1.** *Рел.* Страдание, мъченичество. **2.** *Рел.* Католически параклис, в който се пазят мощите на светец. **3.** *Истор.* Раннохристиянска поминална постройка. ‹от *гр.* μάρτυρ 'свидетел, мъченик'›

мартиролòг *м.* (мартиролòзи *мн.*) **1.** *Рел.* Църковен сборник от сказания за живота на мъчениците за християнската вяра. **2.** *Рел.* Списък на мъченици за вярата. **3.** *Прен.* Списък на жертви, на хора, преследвани или загинали за една идея. ‹от *гр.* μάρτυρος 'мъченик' + λόγος 'дума'›

мартолòзи *мн. Истор.* В Османската империя — военно задължени християни, които след XVI в. охранявали проходи и пътища в определени райони и следели за реда, ползвайки се с привилегията да носят оръжие и да не плащат някои от многото държавни данъци. ‹от *гр.* μάρτυρος 'мъченик' + λόγος 'дума'›

мартòрия *ж. Остар.* Свидетелство. ‹*гр.*›

марýля *ж. Бот.* Градинско растение, от чиито листа се приготвя салата. Lactuca sativa. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

марýти *мн. Мит.* В индуизма — божества на бурите, ветровете и мълниите. ‹*инд.*›

маруфлàж *м. Изк.* Процес на залепване на платно върху стена или панел или на хартия върху платно, обикн. с маслен свързвател. ‹*фр.* marouflage›

марципàн *м.* (**марципàнов** *прил.*) *Кул.* Сладкарско изделие от смлени бадеми, орехи, захарен сироп и др., подобно на шоколад. ‹*ар.* ⇨ *ит.* marzapano ⇨ *нем.* Marzipan›

марш$_1$ *м.* **1.** *Воен.* Войнишки ход в строй с отсечени равномерни стъпки. **2.** *Воен.* Придвижване на войски и бойни машини за заемане на определена позиция. **3.** *Муз.* Творба с отмерен такт в размер 2/4 или 4/4. **4.** *Лит.* Лиро-епически жанр в гражданската и политическата поезия, чийто родоначалник е Вл. Маяковски (1893—1930). ‹*фр.* marche›

марш$_2$ *междум.* **1.** *Грубо.* Махай се, върви си. **2.** В команда за потегляне — тръгвай. ‹*фр.* marche›

марш$_3$ *м.* В страните с брегове, често заливани от морската вода — линия от крайбрежни съоръжения за защита от наводнения; диги. ‹*нем.* Marsch›

маршàл *м.* (**маршàлски** *прил.*) **1.** *Истор.* Придворно звание във френския кралски двор през Средновековието до XVI в. **2.** *Истор.* Шерифска длъжност в Америка преди Гражданската война (обикн. в градовете с френски колонии). **3.** *Воен.* Висше офицерско звание във въоръжените сили на много държави. **4.** *Полит.* Председател на сейма в Полша. ‹*фр.* maréchal›

маршàн мерсиѐ *ср. Истор.* Член на Парижката гилдия на текстилните търговци през XVIII в. ‹*фр.* marchand mercier›

маршировòка *ж.* Маршируване. ‹от *рус.*›

марширýвам *несв.* (**марширýване** *ср.*) Вървя в такта на марш, обикн. в строй. ‹от *рус.*›

маршрýт *м.* (**маршрýтен** *прил.*) Предварително определен път, направление на пътуване. ‹*нем.* Marschroute›

мàса$_1$ *ж.* Мебел с плоска хоризонтална повърхност и крака. ✧ **Тенис на маса.** *Спорт.* Игра с малка топчица върху специална маса, също разделена на две полета с мрежа. ‹*лат.* mensa ⇨ *рум.* masa›

мàса$_2$ *ж.* (**мàсов** *прил.*) **1.** Вещество, материя. **2.** *Физ.* Физична величина, една от основните характеристики на материята, определяща нейните инерционни и гравитационни свойства. **3.** Суров материал, суровина в полутечно състояние. ✧ **Пасивна маса.** *Икон.* Стойността на спасената стока при транспортна авария. ✧ **Релативистична маса.** *Физ.* Масата на тяло, движещо се със скорост, сравнима със скоростта на светлината. ‹*лат.* massa 'късче'›

мàса$_3$ *ж.* (**мàсов** *прил.*) **1.** *Прен.* Голямо количество; множество. **2.** Широк слой от населението. ‹*лат.*›

масàж *м.* Манипулация върху меките тъкани на тялото, извършвана с ръце. ‹*фр.* massage›

масажѝрам *несв.* и *св.* (**масажѝране** *ср.*) Правя масаж. ‹от *фр.* massager›

масажѝст *м.* Човек, който прави масаж. ‹от *фр.* massage›

масàи *мн. Антроп.* Народност, която живее в граничните райони на Кения и Танзания (ок. 600 000 души), говори на език от нилотското езиково семейство и се препитава с номадско скотовъдство и занаятчийство (копия, музикални инструменти и др.), като пази старинните си културни традиции.

масàл *м. Остар.* Забавен разказ, анекдот. ‹*ар.* ⇨ *тур.* masal›

масàт *м. Диал.* Стоманено точило за ножове. ‹*тур.* masat›

масдòр *м. Истор.* Най-голямата френска златна монета, сечена при управлението на Филип III (1270—1285) и Филип IV (1285—1314), чието златно съдържание е 6,35 г. (при общо тегло 6,93 г.). ‹*фр.* masse d'or›

масѝв *м.* (**масѝвен** *прил.*) **1.** *Геол.* Голямо планинско възвишение или част от слаборазчленена планинска верига. **2.** *Прен.* Голямо пространство, заето от еднородни неща. ‹*лат.* ⇨ *фр.* massif›

масикòт *м. Хим.* Жълт ронлив прах, нестопен оловен окис. ‹*фр.* massicot›

мàска *ж.* **1.** Точно копие на човешко лице, направено чрез снемане на гипсова отливка от лицето на жив или мъртъв човек. **2.** Изображение на човешко лице, животинска муцуна, глава на свръхестествено същество и др., което се закрепва на лицето на участник в народни игри, обреди или на актьор в древногръцкия и древноримския театър. **3.** Парче от картон, плат, кожа, пластмаса или др. материал, оформено по определен начин, което служи за прикриване на лицето. **4.** *Мед.* Част от апарат за вдишване на наркотични вещества при наркоза. **5.** Предпазно и изолиращо покривало за лицето, използвано от хирург, заварчик, фехтувач, пчелар и др. **6.** В козметиката — смес от различни козметични, природни или др. продукти, която се нанася върху лицето, шията или др. част на тялото за почистване, подхранване и под. **7.** *Прен.* Престореност, лицемерие. ‹*фр.* masque›

маскарà *м.* и *ж. Разг.* Безсрамник, развратник. ‹*ар.* ⇨ *тур.* maskara›

маскарàд *м.* (**маскарàден** *прил.*) **1.** Бал, на който участниците са костюмирани и носят маски. **2.** *Прен.* Притворство, измама. ‹*исп.* mascarada›

маскарѐ *ср. Диал.* Бомбе на обувка. ‹от *ит.*›

маскарлѫ̀к *м. Разг.* Поведение на маскара; безобразие, безсрамие. ‹от *тур.* maskaralik›

маскарòн *м. Архит.* Гротескна маска, изобразяваща човешко лице или животинска муцуна, използвана като украса в архитектурата и декоративното изкуство. ‹*ит.* mascherone ⇨ *фр.* mascaron›

маскарѝ *несв.* (**маскарѐне** *ср.*) *Разг.* Срамя, позоря. ‹от *тур.* maskara›

маскѝрам *несв.* и *св.* (**маскѝране** *ср.*) **1.** Слагам маска или обличам в маскараден костюм; дегизирам, преобличам. **2.** *Прен.* Прикривам, скривам. — **маскирам се.** ‹*фр.* masquer›

маскировòка *ж.* (**маскировòвъчен** *прил.*) **1.** Маскиране. **2.** *Воен.* Действия за прикриване на войска или военен обект от противника. ‹от *рус.*›

маскòни *мн.* (маскòн *м.*) *Астр.* Области в т. нар. "лунни морета", в които се наблюдава изменение на лунната гравитация. ‹*англ.* mas(s) + con(centration)›

маскулинизàция *ж.* **1.** *Биол.* Развитие на вторични мъжки полови белези у жена. **2.** *Език.* Назоваване на професии и длъжности, заемани от жени, със съществителни от мъжки род. ‹от *лат.* masculīnus›

маслахàт *м. Диал.* Селска или държавна работа. ‹*тур.* maslahat›

масмѐдия *ж.* Средство за масова информация (вестник, радио, телевизия и пр.); медия. ‹*англ.* mass media›

масмѝни *мн.* (масмѝн *м.*) *Физ. Астр.* Области с гравитационно намаляване, регистрирани над някои вулкани на Луната. ‹*англ.* mas(s) + min(imization)›

мàсов *прил.* ✧ **Масова комуникация.** Систематично разпространение на информация чрез радио, телевизия, кино, компютърни мрежи и т. н. ✧ **Масова култура.** Култура на широките слоеве от населението, която не блести с особени художествени стойности, дори е близо до кича. ✧ **Масова сила.** Обемна сила. ✧ **Масово производство.** *Икон.* Производство на определен продукт в особено големи количества, без да се променят отделните образци. ✧ **Масово число.** *Физ.* Брой на нуклоните в атомното ядро. ✧ **Оръжие за масово поразяване.** *Воен.* Оръжие с голяма поразяваща способност, предназначено за нанасяне на масови поражения или разрушения, което в течение на определено време след използването му нанася загуби на противника и оказва силно морално-психическо въздействие (ядреното, бактериологичното, химическото и др.). ‹от *лат.* massa›

масовизѝрам *несв.* и *св.* (**масовизѝране** *ср.*) Правя да стане достъпно за множество хора. ‹от *лат.* massa›

масовѝк *м. Остар.* Организатор на културни или политически мероприятия сред широки маси от населението. ‹*рус.*›

масо̀ни *мн.* (масо̀н *м.*) (**масо̀нски** *прил.*) *Рел. Филос.* Последователи на масонството, членове на масонска ложа, които отричат църковните догми и допускат изповядването на всякаква религия; франкмасони. ‹*фр.* maçon 'зидар'›

масо̀нски *прил.* ✧ **Масонска ложа.** Местен клон от организацията на масоните. ‹от *фр.* maçon›

масо̀нство *ср. Рел. Филос.* Религиозно-етично движение, възникнало в Англия със създаването на т. нар. "Велика ложа" през 1717 г. и след това разпространено в целия свят, което проповядва обединяването на хората върху принципите на братството, любовта, равенството и взаимопомощта, преплитайки ги с елементи на религиозен мистицизъм; франкмасонство. ‹от *фр.* franc maçon 'свободен зидар'›

масорѐти *мн. Истор.* Учители и равини, които ревизират, подреждат и коментират текста на Стария завет след връщането на евреите от Вавилонския плен (VI в. пр. Хр.) до X в. пр. Хр. ‹от *евр.* māssōrah 'традиция'›

масра̀ф *м.* (**масрафлѝя** *прил.*) *Разг.* Разноски, разход. ‹*тур.* masraf›

мас-спектрогра̀ф *м. Физ.* Апарат за точно измерване на масите на отделни атоми чрез фотографиране на създадения масов спектър. ‹*англ.* mass spectrograph›

мас-спектромѐр *м. Физ.* Уред за получаване на масовия спектър на сноп лъчи. ‹*англ.* mass spectrometer›

маст- (**ма̀сто-**) *представка.* В сложни думи със значение 'гръден; гърди', напр. *мастектомия*, *мастопатия*. ‹от *гр.* μαστός 'гърда'›

мастаба̀ *ж. Археол.* Погребален комплекс, начална форма на гробниците в древността, обикн. изградена от непечени тухли, камъни, пясъчници и др. ‹*ар.* mastabah 'пейка'›

маста̀р *м. Разг.* Широка дървена летва, използвана при мазане и др. строителни работи. ‹*тур.* mastar›

мастектомѝя *ж. Мед.* Изрязване на гърдата (обикн. при раково заболяване). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ма̀стербокс *м.* Голям кашон с цигари. ‹*англ.* masterbox›

мастѝка *ж.* **1.** Вид алкохолно напитка с характерен анасонов аромат. **2.** Ароматна смола от вечнозелено дърво (Pistacia lentiscus), което вирее в Средиземноморието, използвана за приготвяне на мастила, тушове и др. ‹от *гр.* μαστίκη 'смола' ⇨ *тур.* mastika›

мастика̀ция *ж. Мед.* Сдъвкване на храната. ‹*лат.*›

мастѝт *м. Мед.* Възпаление на млечната жлеза. ‹от *гр.* μαστός 'гърда'›

мастѝф *м. Зоол.* Старинна английска порода кучета, подобни на договете. ‹*англ.* mastiff›

мастихѝн *м. Изк.* Метална лопатка или нож, с която се разбъркват маслените бои или се нанася боя върху платното. ‹*ит.*›

мастѝя *ж. Разг.* **1.** *Пренебр.* Куче, кучка. **2.** *Грубо.* Развратница, никаквица. **3.** *Грубо.* Политик, който сменя често партийната си принадлежност заради облаги или пари; продажник. ‹*тур.* masti›

мастодѝния *ж. Мед.* Болки в гърдите. ‹от *гр.*›

мастодо̀нти *мн.* (мастодо̀нт *м.*) **1.** *Палеонт.* Изкопаеми хоботни бозайници със силно развити бивни и височина до 3 м, предшественици на слоновете. **2.** *Прен. Разг.* Участник в стара метългрупа. ‹от *гр.* μαστός 'гърда' + ὀδόντος 'зъб' ⇨ *фр.* mastodote›

мастоидектòмия *ж. Мед.* Операция за отстраняване на някои или на всички въздушни клетки в костта зад ухото заради възпаление. ‹от *гр.*›

мастоидѝт *м. Мед.* Възпаление на средното ухо. ‹от *гр.*›

мастопатѝя *ж. Мед.* Група заболявания на млечната жлеза в резултат на хормонални нарушения, които се съпровождат с уплътняване на жлезата, болезненост и кръвотечение от зърната. ‹от *гр.*›

ма̀стор *м. Диал.* Майстор. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

ма̀стос *м. Истор.* В древна Гърция — чаша във форма на женска гърда, без столче, която може да се поставя само с отвора надолу. ‹*гр.*›

мастурба̀ция *ж. Физиол.* Действие, при което мъжът или жената сами стимулират външните си полови органи с цел предизвикване на сексуално удоволствие и оргазъм; сексуално самозадоволяване. ‹*лат.* masturbatio›

масу̀р *м. Диал.* **1.** Цев за навиване на прежда. **2.** Царевичен кочан със зърната. **3.** Ледена висулка. **4.** Чучур на стомна, бъклица. **5.** *Прен.* Дълга къдрица коса. **6.** Кюнец. **7.** Цев на оръжие. ‹*ар.* ⇨ *тур.* masura›

мат$_1$ *м.* **1.** *Спорт.* В шахмата — положение, при което царят на едната страна не може да бъде преместен на защитено поле. **2.** *Прен.* Безизходица. ‹*ар.* māt 'умрял'›

мат$_2$ *междум.* Многократно повтарян възглас при привличане на излязъл рояк пчели. ‹*ит.* ⇨ *ср.-хрв.*›

мат$_3$ *м.* **1.** *Спорт.* Специален матрак, който предпазва лекоатлетите при скокове. **2.** Покритие от слама, камъш или друг материал, с което се предпазват овошките от измръзване. ‹*хол.*›

мат$_4$ *м.* Вид мрежеста тъкан, която се използва за запушване на пробойни в корабите или

за бързо сортиране на различни насипни товари. ‹*рус.*›

матадо̀р *м.* **1.** В коридата — бикоборец, който нанася на бика смъртоносния удар. **2.** Най-силна карта при някои игри (кадрил, омбре и др.). **3.** Вид игра на домино. ‹*исп.* matador›

ма̀тара и ма̀тера *ж. Диал.* Манерка. ‹*ар.* ⇨ *тур.* matara›

Матарѝшван *м. Мит.* В древноиндийската митология — бог на огъня, а по-късно и на вятъра. ‹*инд.*›

матѐ *ср.* **1.** *Бот.* Вечнозелено дърво, което вирее в Южна Америка. Ilex paraguayensis. **2.** Изсушени листа от това дърво, от които се приготвя отвара, подобна на чай; парагвайски чай. ‹от езика *кечуа* máti 'кратуна'›

математѝк *м.* (**математѝчески** *прил.*) **1.** Специалист по математика. **2.** Учител по математика. ‹от *лат.*›

матема̀тика *ж.* (**математѝчески** *прил.*) Наука за количествените отношения и пространствените форми. ‹*гр.* μαθηματική ⇨ *лат.*›

математѝчески *прил.* ✧ **Математическа икономика.** *Икон.* Макар че използването на математиката в икономиката е характерно главно за маргиналистката школа, едва след 1950 г. математическите модели започват все по-често да се използват и дори стават определящи при формулировките и в представянето на икономически теории. ✧ **Математическа индукция.** *Мат.* Общ метод на математическите доказателства. ✧ **Математическа картография.** Наука за картографските проекции и начините за практическото им използване. ✧ **Математическа лингвистика.** Дял от езикознанието, който използва математически методи за изучаване и описание на езиците. ✧ **Математическа логика.** *Мат.* Раздел от математиката, логика, развивана с математически методи, която има голямо приложение при конструирането и използването на електронноизчислителни машини. ✧ **Математическа статистика.** Наука за систематизацията и използването на статистически данни. ✧ **Математическа физика.** Наука за проблемите на физиката, които имат отношение към математиката. ✧ **Математическа школа.** Направление в политикономията, което придава определяща роля на математиката при изучаване на икономически явления. ✧ **Математически анализ.** Съвкупност от математически раздели, които изследват определени функции чрез диференциално и интегрално смятане. ✧ **Математическо програмиране.** Дял от математиката, който се занимава с теориите и методите за решаване на сложни задачи.

ма̀терен *прил.* Майчин. ✧ **Матерен език.** Майчин език. ✧ **Матерна луга.** *Хим.* Разтвор, от който кристализират вещества. ‹от *лат.*›

материа̀л *м.* (**материа̀лен** *прил.*) **1.** Суровина. **2.** Предмет на труда, преминал промишлена обработка в определени отрасли и подлежащ на производствено потребление в др. отрасли. **3.** Сведения, информации, данни, документи, които са събрани, за да послужат за осведомяване или изучаване. ✧ **Суров материал.** *Икон.* Данни, които не са систематизирани според предварително установения ред. ‹от *лат.* materiālis›

материа̀лен *прил.* (**материа̀лност** *ж.*) **1.** Суровинен, изходен. **2.** Който се отнася до доходи, имотно състояние; имуществен, паричен. ✧ **Материален баланс.** *Икон.* Балансът в търсенето и предлагането на определен вид стоки. ✧ **Материален закон.** *Юр.* Закон, който регулира правни отношения — предпоставките за възникването на права и задължения, правни последици от изпълнението, респ. неизпълнението на задълженията и други материалноправни въпроси. ✧ **Материална отговорност.** *Юр.* Задължение на физическите и юридическите лица да възстановят имуществените вреди, причинени по тяхна вина на други юридически лица. ✧ **Материална стока.** *Икон.* Стока, до която има максимално голям достъп, тъй като придобиването ѝ е функция на абсолютния, а не на относителния реален доход. ✧ **Система на баланси на материалните продукти.** *Икон.* Рамката на статистиката на националния доход в централно планираните икономики, използван от ООН: **1.** Нетен материален продукт според използването му. **2.** Нетен материален продукт по вид дейност. **3.** Основни доходи според вида на дейността в материалната сфера. **4.** Основни доходи от нетния материален продукт. **5.** Предлагане и разположение на стоките и материалните услуги. **6.** Формиране на капитал. **7.** Крайно потребление. **8.** Индивидуално потребление. **9.** Общо потребление на населението. ‹*лат.* materiālis›

материализа̀ция *ж.* Материализиране. ‹*фр.* matérialisation›

материализѝрам *несв.* и *св.* (**материализѝране** *ср.*) Давам материален израз, превръщам в нещо материално. ‹*нем.* materialisieren›

материалѝзъм *м.* (**материалистѝчен** и **материалистѝчески** *прил.*) *Филос.* Направление във философията, според което материята е първична и съществува вън и независимо от съзнанието, което е нейно свойство. ‹*лат.*

materialis ⇨ *фр.* matérialisme›

материалист *м.* 1. *Филос.* Привърженик на материализма. 2. Практичен човек. 3. *Неодобр.* Користолюбив човек. ‹*фр.* matérialiste›

материк *м. Остар.* Континент. ‹*рус.*›

материя *ж.* (**материален** *прил.*) 1. *Филос.* Философска категория за означаване на обективната реалност. 2. *Физ.* Специализирана форма на енергия, която има свойствата маса и протяжност в пространството и времето. 3. Учебен материал. 4. *Текст.* Плат, тъкан. ‹от *лат.* materia›

материнтет *м.* Майчинство. ‹от *лат.* maternitatis 'майка'›

матима *ж. Диал.* 1. Урок, учение. 2. Знание. ‹*гр.*›

матинé *ср.* 1. Утринно театрално или музикално представление. 2. Прием на гости преди обед. 3. *Остар.* Домашна дамска дреха, която се носи сутрин. ‹*фр.* matinée›

матирам$_1$ *несв.* и *св.* (**матиране** *ср.*) Правя да стане матов. ‹*нем.* mattieren›

матирам$_2$ *несв.* и *св.* (**матиране** *ср.*) При игра на шах — обявявам мат$_1$. ‹от *фр.* mater›

Матит *ж. Мит.* В египетската митология — богиня лъвица. ‹*егип.*›

маткап *м. Техн.* Ръчен дърводелски инструмент за пробиване на дупки. ‹*ар.* ⇨ *тур.* matkap›

маткър *м. Диал.* Дребен, незначителен човек. ‹*тур.*›

матлот *м.* 1. Бърз холандски танц, възникнал в началото на XIX в., който се изпълнява с характерно потракване с токовете на обувките. 2. Бален танц, създаден в началото на XX в. 3. Ястие от парченца риба със сос от червено вино. ‹*хол.*›

матов *прил.* Неблестящ, без гланц и лъскавина; полупрозрачен. ‹*нем.* matt›

Матовелия *м. Мит.* В индианската митология — първият човек, водачът на хората до каньона Елдорадо, син на небето и земята. ‹*индиански*›

матрак *м.* 1. Вид дюшек с пружини. 2. *Диал.* Подставка за дъсчено легло; магаре. 3. Анатомичен дюшек, пълен с вода, водорасли, дунапрен или друга материя, осигуряваща поддържане на анатомичен статус при сън. ‹*ар.* al-matrāk ⇨ *нем.* Matratze›

матрапаз и **матрапазин** *м. Остар.* Посредник в покупко-продажба. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

матраса *ж.* 1. *Бот.* Сорт азърбайджанско грозде. 2. Вино от това грозде. ‹*азерски*›

матри *мн. Мит.* В индийската митология — божествени майки, олицетворение на създателната сила на природата. ‹*инд.*›

матриархат *м.* (**матриархален** *прил.*) *Истор.* Предшестваща патриархата епоха от развитието на човечеството, която се характеризира с ръководна роля на жената в семейството, стопанския и обществения живот. ‹от *лат.* matris 'майка' и *гр.* ἀρχή 'власт'›

матрикула *ж.* (**матрикуларен** *прил.*) 1. Списък, регистър. 2. Регистър за водене на гражданското състояние на лицата, в който се записват раждания, бракосъчетания и умирания. 3. *Остар.* Уверение за записване на студент. ‹*лат.* matricula›

матрилинеен *прил.* Който е основан на родство по женска линия. ‹от *лат.*›

матримониум *м.* (**матримониален** *прил.*) 1. Брак. 2. Майчинство. ‹*лат.* matrimonium›

матрица *ж.* (**матричен** *прил.*) 1. *Техн.* Част от щампа, която по форма съответства на обработвания детайл. 2. *Полигр.* Калъп за отливане на печатарски букви, за сечене на монети и др. 3. *Полигр.* Картонена, пластмасова или оловна пластина с вдлъбнатини според набрания текст, по която става изливането на стереотип. 4. *Мат.* Таблица с разположени в правоъгълна форма математически величини. 5. *Инф.* Редица от компоненти за преобразуване от един код в друг. 6. В полупроводниковата техника — чип. ‹*лат.* matricis ⇨ *нем.* Matrize›

матрицоване *ср. Полигр.* Процес на изготвяне на оригиналната матрица за висок печат. ‹*рус.*›

матричар *м.* Работник, който работи с матрица.

матричен *прил.* ✧ **Матричен анализ.** *Икон.* Метод на изследване на взаимовръзката между различни икономически субекти чрез матрично моделиране. ✧ **Матрична алгебра.** *Мат.* Раздел от алгебрата, който се занимава с правилата за действие с матриците. ✧ **Матрични модели.** *Икон.* Балансово-нормативни модели във вид на таблици, които показват отношението между приходите и разходите в дадено производство. ‹от *нем.* Matrize›

матроклинен *прил.* ✧ **Матроклинна наследственост.** *Биол.* Форма на наследственост, при която у потомците доминират чертите на майчиния организъм. ‹*лат.* + *гр.*›

матрона *ж.* 1. У древните римляни — благородна омъжена жена, която има право да участва в обществения живот. 2. *Прен.* Почтена жена. ‹*лат.* matrōna›

матроним *м.* Фамилно име, образувано по името на майката. ‹*лат.* + *гр.*›

матрос *м.* (**матроски** *прил.*) Моряк. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

матрьошка *ж.* Куха дървена кукла, в която

се помества друга, подобна на нея, но по-малка кукла. ‹*рус.* матрёшка›

матуàр *м. Изк.* Метален, най-често стоманен уред за гравиране върху дърво. ‹*фр.* matoir›

матýра *ж.* (**матуритѐтен** *прил.*) Зрелостен изпит. ‹*лат.* mat̄ūrus 'зрял' ⇨ *нем.* Matur›

матурàция *ж.* **1.** *Биол.* Узряване, развитие на клетка за размножаване. **2.** *Мед.* Достигане до пълно развитие, до зрелост. ‹*лат.* maturatio›

матуритàнт *м. Остар.* Зрелостник. ‹*лат.*›

матуритѐт *м.* (**матуритѐтен** *прил.*) Зрелост. ✧ **Погасителен срок, падеж, матуритет.** *Икон.* Крайната дата, на която трябва да бъде изплатена полица, облигация или дълг. ‹*лат.* mat̄ūrus 'зрял' ⇨ *нем.* Maturität›

Матусаѝл *м. Мит.* В еврейската митология — един от патриарсите, праотец, живял 969 години. ‹*евр.*›

мàузер *м. Воен.* **1.** В оръжейното дело — система на братята Вилхелм (1834—1882) и Паул (1832—1914) Маузер за автоматично презареждане на пушки и пистолети. **2.** Автоматичен пистолет, калибър 7,63 мм, с магазин за 6, 10 и 20 патрона, в серийно производство от 1896 г. ‹от *нем.* Mauser›

маýна *ж. Диал.* Голяма лодка за превозване на товар от кораб до брега. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

маунтинбàйк *м. Спорт.* Велосипед със специална конструкция, който може да се кара и в пресечена местност. ‹*англ.* mountainbike›

мафиòз и **мафиòт** *м.* (**мафиòтски** *прил.*) Член на мафия. ‹*ит.* mafioso›

мàфия *ж.* (**мафиòтски** *прил.*) **1.** Тайна терористична организация, възникнала през XVIII в. на о. Сицилия, Италия, която използва методите на шантаж, насилие, убийства, превръщайки се по този начин в могъща система със структури във всички сфери на обществото. **2.** Пренесената в нач. на XX в. от италиански емигранти в Америка организация, която действа в големите градове и се занимава с "пране на пари", контрабанда на наркотици, проституция и др., известна с името "Коза ностра" ("Наше дело"). **3.** *Разг.* Терористична група, престъпна организация, организация с нечисти цели, напр. политическа мафия, петролна мафия, футболна мафия, оръжейна мафия и пр. ‹*ит.* mafia›

махабхарàта *ж. Мит.* Вторият след Рамаяна и най-обемист монументален героически епос на индийската литература, който се състои от 106 000 стиха, разпределени в 18 книги, и съдържа сказания за богове, басни и приказки. ‹*санскр.*›

махагòн *м.* (**махагòнов** *прил.*) **1.** *Бот.* Вечнозелено тропическо дърво от сем. мелиеви с жълто-червена до тъмнокафява тежка и твърда дървесина, от която се правят мебели. Swietenia mahagoni. **2.** Дървесината на някои видове тропически дървета (евкалипт, червено дърво и др.), от която се правят мебели. ‹от *индонез.* ⇨ *англ.* mahogany›

махаѐвщина *ж. Истор.* Движение на дребната буржоазия в Русия в края на XIX в., което противопоставя интелигенцията на работниците. ‹по името на основателя му В. К. Махайски›

махайрòд *м. Палеонт.* Саблезъб тигър, обитавал Азия през миоцена. ‹от *гр.*›

мах(а)лà *ж.* (**махлѐнски** *прил.*) *Разг.* **1.** Част от селище; квартал. **2.** Малко отдалечено село, което влиза в състава на по-голямо. ‹*тур.* mahalle›

маханà *ж. Остар.* Недостатък. ‹*перс.* behane ⇨ *тур.* mahana›

маханджѝя *м. Остар.* Капризен човек, който намира махана. ‹от *тур.*›

Махаòн *м. Мит.* В гръцката митология — син на лечителя Асклепий (Ескулап), участник в Троянската война, в която е убит. ‹*гр.*›

махапралàя *ж. Рел.* В индуизма — разпадането на света в края на всеки световен цикъл (калпа). ‹*санскр.*›

махараджà *м.* Велик индийски княз, на когото са подчинени няколко други раджи. ‹от *санскр.* mahâ- 'голям' + râjah 'крал'›

махарàни *ж.* Съпруга на махараджа. ‹от *санскр.* mahâ- 'голям' + râjni 'кралица'›

махарѝши *мн. Рел.* **1.** В индуизма — древните ясновидци и светци, на които били разкрити истините на Ведите и от които произлизат химните. **2.** Почетна титла за просветлените. ‹*санскр.*›

махатàтва *ж. Рел.* В индуизма — великият космически разум, възникнал със сътворението на света. ‹*санскр.*›

махàтма *ж.* В индуизма — почетно название ("Велика душа") за големи духовни учители и водачи, напр. Махатма Ганди (1869—1948), водач на индийското движение за независимост. ‹*санскр.*›

махаѝна *ж. Рел.* Едно от двете големи направления на будизма (другото е Хинаяна), появило се през I в. пр. Хр., чийто основен стремеж е да се постигне просветление, за да може да се работи за благото на всички същества. ‹*санскр.*›

Махдѝ *м. Рел.* В исляма — пратеникът на Алах, който ще довърши делото на Пророка; месия, спасител. ‹*ар.*›

махдѝсти *мн. Истор.* Участници в махдисткото въстание в Судан през 1881—1898 г., про-

тив турската и египетска власт, както и срещу английската колонизация (по името на вожда Махди Судан). ‹*ар.*›

мàхе *ж. Остар.* Извънсистемна единица за концентрация на радиоактивни вещества. ‹по името на *австр.* физик Г. Махе›

махзàр *м. Остар.* Писмено изложение, молба до върховната власт; петиция. ‹*тур.* mahzur›

махзарджѝя *м. Остар.* Човек, който подава махзар. ‹от *тур.* mahzur›

махѝ *ж. Мит.* В индийската митология — земя. ‹*санскр.*›

махѝки *ср. Мит.* Бог на ветровете, почитан от жителите на Хавайските острови. ‹*маори*›

махѝя *ж. Диал.* Греда под покрива на къща. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

-мàхия *представка.* В сложни думи със значение 'бой, битка', напр. *теомахия, гигантомахия.* ‹от *гр.* μαχή›

махкемѐ *ср. Остар.* Съд, съдилище. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

махлю̀л *м. Диал.* Имот, останал без наследници. ‹*тур.*›

махмѐтър *м. Физ.* Уред за измерване скоростта на летателен апарат спрямо скоростта на звука. ‹по името на *австр.* учен E. Mach (1838—1916)›

махмудѝя *ж. Истор.* Турска златна монета от 20 гроша. ‹*тур.* mahmudiye, по името на турския султан Махмуд II›

махмȕз *м. Диал.* Шпора. ‹*тур.* mahmuz›

махмурлȕк *м.* (**махмурлѝя** *прил.*) *Разг.* Неразположение след напиване. ‹*тур.* mahmurluk›

махнòвщина *ж. Истор.* Антиболшевишко движение в Украйна, предвождано от Н. И. Махно (от 1918 до 1921 г.), близко до анархизма. ‹*рус.*›

мàховик *м. Техн.* Масивно колело от плътен тежък материал, поставено около вал на машина (двигател) за акумулиране на кинетична енергия, чрез което се регулира неравномерното въртене на вала посредством инерционните сили, които действат от колелото към вала. ‹*рус.*›

махòрка *ж.* **1.** *Бот.* Едногодишно растение от сем. картофови, от листата на което се произвеждат тютюневи изделия. Nicotiana rustica. **2.** *Прен.* Долнокачествен тютюн. ‹*укр.*›

махрабѐ *ср.* и **махрàбия** *ж. Архит.* Един от традиционните елементи в мюсюлманската арабска къща — решетка върху прозореца, през която се гледа отвътре, без да може да се гледа отвън. ‹*ар.* machrābiya›

махрамà *ж. Диал.* **1.** Голяма цветна кърпа за глава. **2.** Голяма плитка, която носи булката на сватба и докато е младоженка. ‹*тур.* mahrama›

махȕт *м.* Водач на слон в Индия. ‹*хинди* mahāut ⇨ *англ.* mahout›

мацà *ж. Рел.* Безквасни и безсолни питки, които евреите ядат по време на Пасха. ‹*евр.*›

мацерàтор *м. Кожар.* Работник, който обработва кожи. ‹от *лат.* maceratio 'топене, накисване'›

мацерàция *ж.* **1.** *Хим.* Размекване на твърдо тяло или вещество чрез потапянето му в течност. **2.** *Мед.* В акушерството — естествено разлагане на мъртъв плод в матката. **3.** *Рел.* В Католическата църква — умъртвяване на плътта, обикн. чрез самобичуване, за да се обуздаят страстите. ‹*лат.* maceratio›

мацерѝрам *несв.* и *св.* (**мацерѝране** *ср.*) Извършвам мацерация. ‹*лат.* macerare›

мач *м.* **1.** Спортно състезание между двама или повече спортисти, между два или повече отбора. **2.** *Разг.* Футболна среща. ‹*англ.* match›

мачѐте *ср.* Дълъг нож за събиране на захарна тръстика, използван в Латинска и Централна Америка. ‹*исп.* machete›

мачетѐро *м.* Човек, който реже захарна тръстика с мачете. ‹*исп.* machetero›

мачѝзъм *м.* Социална система, идеология за превъзходството на мъжкия пол. ‹*мекс. исп.* machismo›

мàчо *м. Разг.* Мъж с изявено държание на мъжкар. ‹*исп.* macho›

мàчта *ж.* (**мàчтов** *прил.*) **1.** *Мар.* Висок стълб на плавателен съд, на който се опъват платна или се монтират различни устройства. **2.** *Техн.* Висок стълб за радиоантени, радиорелейни и телевизионни антени и др. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

мàчтов *прил.* ✧ **Мачтов кран.** Стрелови стационарен подемен кран, монтиран на мачта чрез шарнирно свързване на стрелата.

маш *м. Бот.* Едногодишно растение от сем. бобови, отглеждано в Азия за храна и животински фуражи. ‹*ар.*›

машà *ж.* **1.** Железни щипци за хващане на предмети в огън. **2.** Електрически уред за навиване на коса. **3.** *Прен. Неодобр.* Човек, който е оръдие за осъществяване на чужди користни интереси. ‹*тур.* maşa›

машàл *м. Диал.* Главня, факел. ‹*тур.* meşale›

мàшала *междум. Остар.* Браво, много добре. ‹*ар.* ⇨ *тур.* maşallah›

машѝколи *мн. Архит.* Отвори на укрепен парапет върху корбели, които през Средновековието били използвани за отбрана на крепости, замъци и под. ‹от *фр.* mâchicoulis›

машѝна *ж.* (**машѝнен** *прил.*) **1.** Сложен механизъм или съчетание от механизми, които осъществяват целесъобразни движения

за преобразуване на енергия, за извършване на работа, за събиране, предаване, съхранение, обработка и използване на информация. 2. *Разг.* Пишеща машина. 3. *Прен.* Служба, организация или апарат, които действат безотказно и безмилостно, като неодушевени. ✧ **Аналогова изчислителна машина.** *Инф.* Изчислителна машина, в която числените стойности са представени от физични величини (напр. електричен ток, напрежение или съпротивление). ✧ **Електронноизчислителна машина.** *Инф.* Изчислителна машина (компютър), която оперира с данни във вид на цифри, а не с физични величини. ‹*лат.* machina ⇨ *фр.* machine›

машинàлен *прил.* (**машинàлност** *ж.*) Несъзнателен, инстинктивен, механичен. ‹*фр.* machinal›

машинàлно *нареч.* Несъзнателно, механично. ‹от *фр.* machinal›

машинарѝя *ж.* Съвкупност от различни машини и/или машинни части. ‹от *фр.* machinerie›

машинàция *ж.* Измама, заблуждение, интрига. ‹*фр.* machination›

машѝнен *прил.* ✧ **Машинен език.** *Инф.* В кибернетиката и изчислителната техника — съвкупност от команди и програми за комуникация с изчислителна машина. ✧ **Машинно време. 1.** *Техн.* Периодът, през който машината изпълнява функции без непосредственото участие на човека. **2.** *Инф.* Времето, за което се извършва определен комплекс от работи, зададени предварително. ✧ **Машинно производство.** *Истор.* Етап от производството, заменил манифактурата през XVIII в., който се характеризира с машинизирането на ръчното производство. ‹от *фр.* machine›

машинизàция *ж.* Заменяне на ръчния труд с машинно производство. ‹*рус.*›

машинизѝрам *несв.* (**машинизѝране** *ср.*) Въвеждам машини в производството. ‹от *фр.* machiner›

машинѝст *м.* **1.** Работник, който управлява машина. **2.** Човек, който управлява локомотив. ‹*фр.* machiniste›

машинопѝс *м.* (**машинопѝсен** *прил.*) Система от умения за използване на всички пръсти на ръцете при писане на пишеща машина. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

машинопѝсен *прил.* ✧ **Машинописен текст.** Текст, който е написан на пишеща машина или е отпечатан на компютърен принтер. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

мащàб *м.* (**мащàбен** *прил.*; **мащàбно** *нареч.*; **мащàбност** *ж.*) **1.** Отношение между умален размер в карта, чертеж, глобус и действителния размер. **2.** Обхват, размер, размах, значение. ✧ **Мащаб на цените.** *Фин.* Една от функциите на парите — измерване на цените на всички стоки. ✧ **Реална икономия от мащаба.** *Икон.* Намаляване на средните разходи за производство в резултат от увеличаване на произвеждания в дадена фабрика или предприятие продукт. ‹*нем.* Masstab›

мащрапà *ж.* *Диал.* Глинен или метален съд за вода с дълга дръжка. ‹*тур.* maşrapa›

маюскýл *м.* (**маюскýлен** *прил.*) Главна буква. ‹*лат.* majusculus ⇨ *фр.* majuscule›

мая̀ *ж.* Едноклетъчни низши гъби от род Saccharomyces; дрожди; квас, подкваса. ‹*гр.*›

мàя *ж.* *Рел.* **1.** В индуизма — универсален принцип на философията Веданта, основа на мисленето и материята. **2.** В будизма и дзен — непостоянният, постоянно променящ се свят на феноменалното, който непросветленият дух вижда като единствена действителност; измама, илюзия, привидност. ‹*санскр.*›

маяк *м.* *Мар.* Навигационно съоръжение с източник на силна светлина, която служи за обозначаване на брега или подводно препятствие. ‹*рус.*›

маясъл *м.* *Разг.* Хемороиди. ‹*ар.* ⇨ *тур.* mayasıl›

мбѝра *ж.* *Муз.* Пластинков инструмент, разпространен у различни народи в Африка с различни имена, чийто корпус е изработен от тиква, коруба на костенурка или дърво, а върху него са закрепени от 4 до 30 пластинки от метал, дърво или бамбук. ‹от езика *шона* mbira 'тон'›

меàндри *мн.* (меàндър *м.*) (**меàндров** *прил.*) **1.** *Геогр.* Ред последователни срещуположни извивки, подобни на ждрелото на р. Меандър в Мала Азия. **2.** *Архит.* Архитектурни украшения или орнаменти във вид на линии с такива извивки, характерни за древногръцкото изкуство. ‹от *гр.* Μαίανδρος›

меàтус *м.* *Анат.* Проход, отвор, канал. ‹*лат.* meatus›

мѐбел$_1$ *ж.* и **мѐбели** *мн.* (**мѐбелен** *прил.*) Предмети, с които се обзавежда стая, дом, канцелария и др. ‹*лат.* mobilis 'подвижен' ⇨ *фр.* meuble›

мѐбел$_2$ *м.* (**мѐбелен** *прил.*) Всеки отделен неодушевен предмет от предметите за обзавеждане. ‹*лат.* ⇨ *фр.* meuble›

мебелѝрам и **мобилѝрам** *несв.* и *св.* (**мебелѝране** и **мобилѝране** *ср.*) **1.** Снабдявам с мебели. **2.** Подреждам мебели. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* meubler›

мебелировàка *ж.* **1.** Снабдяване с мебели. **2.** Подреждане на мебели. **3.** Цялото обзавеждане на едно помещение или жилище. ‹от

лат. ⇨ *фр.* meuble›

мебелист *м.* **1.** *Остар.* Майстор на обемна мебел, обикн. фурнирована, за разлика от мебел за сядане. **2.** Майстор на мебели. **3.** Аранжор на мебели. **4.** Дизайнер на мебели. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* meublier›

мевлеви *мн. Истор.* Членове на мюсюлманска секта, създадена от Джелялледдин Руми (1207—1273), сред които има много учени, писатели, представители на управляващите прослойки, богати османци, противници на войнстващите дервишки ордени. ‹от *ар.* ⇨ *тур.*›

мега-$_1$ *представка.* В сложни думи със значение 'голям', 'увеличен', напр. *мегалит.* ‹от *гр.* μέγας 'голям'›

мега-$_2$ *представка.* В сложни думи със значение 'мерна единица, равна на милион изходни единици (10^6)', напр. *мегаом* (= 10^6 ома). ‹от *гр.* μέγας 'голям'›

мегабайт *м. Инф.* Мерна единица, равна на 2^{20} (или на 1048576) байта; 1024 килобайта. ‹*англ.* megabyte›

мегабит *м. Инф.* Мерна единица, равна на 2^{20} (или на 1048576) бита. ‹*англ.* megabit›

мегакариобласт *м. Биол.* Клетка, която създава мегакариоцит. ‹*гр.*›

мегакариоцит *м. Биол.* Клетка в костния мозък, която образува тромбоцитите. ‹*гр.*›

мегал- (**мегало-**) *представка.* В сложни думи със значение 'голям', 'с гигантски размери', напр. *мегалобласт, мегаломания, мегалозавър.* ‹от *гр.* μέγας 'голям'›

мегалит *м.* (**мегалитен** *прил.*) *Археол.* Огромен камък, грубо обработен или запазен в естествения му вид, който е служел за надгробен паметник (III—II хил. пр. Хр.). ‹от *гр.* μέγας 'голям' + λίθος 'камък'›

мегалитен *прил.* **1.** *Прен.* Направен от много големи камъни. **2.** Датиран през III—II хил. пр. Хр. ✧ **Мегалитна култура.** *Археол.* Появява се в края на неолита и достига върхово развитие в Западна Европа през бронзовата епоха. ‹от *гр.* μέγας 'голям' + λίθος 'камък'›

мегалити *мн.* (**мегалитен** *прил.*) *Археол.* Праисторически паметници, направени от един или повече естествени или грубо обработени каменни блокове, разположени по различен начин. ‹от *гр.* μέγας 'голям' + λίθος 'камък'›

мегалобласт *м. Биол.* Патологична клетъчна форма, която е предшественик на червената кръвна клетка. ‹*гр.*›

мегалозавър *м. Палеонт.* Огромен изкопаем месояден динозавър. ‹*лат.*›

мегаломан *м.* Човек, който страда от мегаломания.

мегаломания *ж. Мед.* Психично заболяване, което се характеризира с натрапливости за величие и значимост на собствената личност, признак на шизофрения, мания или на сифилис. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мегалопланктон *м. Зоол.* Най-големите организми планктон (повече от един метър). ‹от *гр.*›

мегаполис и **мегалополис** *м.* Град гигант. ‹от *гр.*›

мегалоцефалия *ж. Мед.* **1.** Макроцефалия. **2.** Хипертрофия (прекомерен растеж) и деформация на черепните кости. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мегалоцит *м. Анат.* Неестествено голяма червена кръвна клетка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мегаом *м. Физ.* Един милион ома.

мегапарсек *м. Астр.* Единица за измерване на космически разстояния, равна на един милион парсека. ‹от мега-$_2$ и парсек›

мегаполис *м.* Град гигант. ‹от *гр.*›

мегарон *м. Истор.* В древна Микена — главна зала (наричана "мъжка") в дворец или къща. ‹*гр.*›

мегаскоп *м. Опт.* Оптически инструмент за разглеждане на малки скъпоценни камъни. ‹от *гр.*›

мегаспора *ж. Биол.* Макроспора. ‹от *гр.* μέγας 'голям' + σπορά 'семе'›

мегаспорангий *м. Биол.* Макроспорангии. ‹от *гр.*›

мегаспорофил *м. Биол.* Макроспорофил. ‹от *гр.*›

мегауретер *м. Мед.* Голямо разширяване на уретера. ‹от *гр.*›

мегафон *м.* **1.** Рупор, високоговорител. **2.** Електроакустичен високоговорител. ‹от *гр.* μέγας 'голям' + φωνή 'звук'›

мегахерц *м. Физ.* Единица за честота, равна на един милион херца за секунда. ‹*англ.* megahertz›

мегацер *м. Палеонт.* Изкопаем елен с големи рога. ‹*гр.* ⇨ *фр.* mégacéros›

мегдан *м. Разг.* Площад. ‹*тур.* meydan›

мегера *ж.* **1.** (**Мегера** *ж.*) *Мит.* В древногръцката митология — една от ериниите, олицетворение на гнева и отмъщението, изобразявана като грозна старица със змийски коси и факли и бичове в ръцете. **2.** *Прен.* Зла, проклета жена. ‹*гр.*›

медал *м.* Малко плоско парче метал, обикн. златно, сребърно или бронзово, с релефен образ върху едната или върху двете страни, често направено с възпоменателна цел, което за разлика от монетите е изработено чрез леене. ‹*ит.* medaglia ⇨ *фр.* médaille›

медалет *м.* Малък медал. ‹*ит.*›

медальон$_1$ *м.* **1.** Голям медал. **2.** *Архит.* Все-

ки орнамент или рамка с овална форма, обикн. в архитектурата. 3. В килимарството — всеки откроен централен мотив на килим. ‹*ит.* medaglione ⇨ *фр.* médaillon›

медальо̀н, *м. Кул.* Месо, нарязано на кръгове или елипси, задушено в мазнина и приготвено с подправки, към което може да се поднесе сос. ‹*фр.* médaillon›

медѐя *ж.* 1. (**Медѐя** *ж.*) *Мит.* В древногръцката митология — жрица на Хеката, съпруга на предводителя на аргонавтите Язон, която му отмъстила за изневярата, като убила двете им деца. 2. *Прен.* Ревнива, отмъстителна жена. 3. *Остар.* Магьосница, лечителка. ‹*гр.*›

меджидиѐ *ср.* 1. *Остар.* Орден. 2. *Истор.* Златни и сребърни османски монети с различна стойност, пуснати в обращение през 1843 г. ‹по името на *тур.* султан Абдулмеджид›

меджѝя и **миджѝя** *ж. Остар.* Безплатна колективна помощ на селянин. ‹*тур.*›

меджлѝс *м.* 1. Съвет, събрание. 2. Народно събрание в Турция и Иран. ‹*ар.* ⇨ *тур.* meclis›

медиа̀лен *прил.* 1. Среден. 2. *Анат.* Който е разположен по срединната линия на тялото или на даден орган. 3. В стоматологията — който се отнася до повърхността на зъбите, насочена към средната линия на челюстта. ‹от *лат.* mediālis›

медиа̀на *ж.* (**медиа̀лен** *прил.*) 1. *Геом.* Права, която съединява връх на триъгълник със средата на срещулежащата страна. 2. *Стат.* Средищно или централно значение. 3. *Мат. Физ.* Понятие от теорията на вероятностите, една от характеристиките, които разпределят значението на случайните величини. ‹*лат.* mediāna 'средна' ⇨ *нем.* Mediane›

медиа̀нта *ж. Муз.* 1. Трета и четвърта степен на мажорния или минорния лад. 2. Акорд, построен на една от тези степени. ‹*лат.* medians ⇨ *фр.* médiante›

медиастинѝт *м. Мед.* Възпаление на медиастинума. ‹от *лат.* mediastinum›

медиастѝнум *м. Анат.* Мястото в гръдната кухина между белите дробове, където с разположени сърцето, аортата, трахеята, храноповодът и тимусът. ‹*лат.* mediastinum 'който е по средата'›

медиатиза̀ция *ж. Истор.* В началото на XIX в. — превръщане на германските князе от самостоятелни членове на Свещената Римска империя в подвластни на друга, по-голяма германска държава, която също влиза в състава на империята. ‹*лат.* mediatus ⇨ *фр.* médiatisation›

медиа̀тор *м.* 1. *Дипл.* Държава, която посредничи в международен спор. 2. *Биохим.* Биологически активно вещество, с помощта на което се предават импулси от нерв на мускулно влакно и от една нервна клетка на друга. ‹*лат.* mediatōres 'посредници'›

медиа̀ция *ж.* 1. Процес на свързване на неща, които в противен случай ще останат несвързани; опосредстване. 2. *Дипл.* Посредничество (обикн. в международен спор от страна на неучастваща в него държава). ‹*лат.* mediatio›

медиевѝст *м.* Специалист по медиевистика. ‹*фр.* médiéviste›

медиевѝстика *ж.* Наука за историята, изкуството, литературата и др. на Средновековието. ‹от *фр.* médiéval›

медѝк *м.* 1. Лекар. 2. Студент по медицина. ‹*лат.* medicus›

медикамѐнт *м.* (**медикаментѐзен** *прил.*) Лекарство. ‹*лат.* medicamentum ⇨ *нем.* Medikament›

медика̀ция *ж. Мед.* 1. Вещество, което се приема от болния през устата с лечебна цел; лекарство. 2. Лечение на пациент чрез лекарствени препарати. ‹*лат.* medicatio›

медѝна *ж. Истор.* В арабските страни от Азия и Африка — градско ядро или стар град, обграден със стени с укрепени врати, бастиони и кули (обикн. правоъгълни с назъбен парапет). ‹*ар.* medinath 'град'›

мединѝла *ж. Бот.* Ефектно декоративно храстовидно растение, открито във Филипините, с дървесно силно разклонено стъбло, лъскави тъмнозелени листа, растящи на двойки, а цветовете са розови с формата на грозд. Medinilla magnifica.

мѐдио *ср. Фин.* При борсови или стокови сделки — средата на месеца, 15 число. ‹*лат.* medio›

медитатѝвен *прил.* Който е свързан с размишления; разсъдъчен. ✧ **Медитативна лирика.** *Лит.* Стихотворения с философско съдържание, с разсъждения за любовта, смъртта, за смисъла на човешкия живот, за природата и пр. ‹*лат.* meditativus ⇨ *фр.* méditatif›

медита̀ция *ж.* Сбор от религиозни упражнения, които много често се различават по методите си, но имат една и съща цел — съзнанието на упражняващия се да се доведе до едно състояние, в което той може да достигне до опита на пробуждането, освобождението, просветлението. ‹*лат.* meditatio 'мислене'›

мѐдиум *м.* 1. Човек, който може да бъде посредник между живите и мъртвите (при спиритически сеанс). 2. *Език.* Среден (в български — възвратно среден) залог. 3. *Муз.*

Среден регистър на женски певчески глас. ‹от *лат.* medium 'средство'›

медицина *ж.* (**медицински** *прил.*) Система от научни дисциплини за болестите на човека и животните, за лекуването им и предпазването им от заболявания. ✧ **Алтернативна медицина.** Различните методи за лечение, включващи хомеопатия, лечение чрез билки и чрез внушение, които не се приемат като част от официалната медицина; допълнителна медицина, начална медицина. ✧ **Ветеринарна медицина.** Дял от медицината, който изучава болестите по домашните животни и методите и средствата за тяхното лечение. ‹*лат.* medicīna›

медицински *прил.* ✧ **Медицинска семиотика.** Дисциплина, която изследва комуникативното отношение и кодовете, използвани при взаимодействието между лекар и пациент. ✧ **Медицинска сестра.** Жена със средно специално или полувисше медицинско образование, която работи в болнично заведение, поликлиника и др. ✧ **Медицинска техника.** Устройства и апарати за лечение, диагностика и профилактика на болести. ✧ **Медицински термометър.** Живачен термометър, предназначен за измерване температурата на човешкото тяло. ‹*лат.* medicinālis›

мѐдия$_1$ *ж.* Масмедия. ‹от *англ.* media›

мѐдия$_2$ *ж.* *Изк.* **1.** В живописта — течност, в която се разтваря пигментът, напр. ленено-то масло в маслената живопис. **2.** В изобразителното изкуство — материята, избрана от художника като изразно средство, напр. мраморът в скулптурата. ‹*англ.* media›

мѐдия$_3$ *ж.* *Анат.* **1.** Средният слой на стената на вена или артерия. **2.** Средният слой на различни други органи или части от органи. ‹*лат.* media›

медресѐ *ср.* Ислямско духовно училище към джамия. ‹*тур.* medrese›

медýза *ж.* **1.** В древногръцката митология — единствената смъртна от трите горгони, чийто поглед вкаменявал всичко живо. **2.** *Зоол.* Морско мекотело с прозрачно пихтиесто тяло, подобно на чадър или звънец. ‹*гр.*›

медулàрен *прил.* *Анат.* Който се отнася до костния мозък. ‹*лат.* medullāris›

медулѝт *м.* *Мед.* Възпаление на костния мозък. ‹*лат.* medulla 'костен мозък'›

медулотерàпия *ж.* *Мед.* Лекуване чрез присаждане на костен мозък. ‹*гр.*›

мезалиàнс *м.* Неравен в социално отношение брак. ‹*фр.* mésalliance›

мезаортѝт *м.* *Мед.* Възпаление на медията$_3$ на стената на аортата. ‹от *гр.*›

мезартериѝт *м.* *Мед.* Възпаление на медията$_3$ на артерия, което често е съпроводено с възпаление на всички слоеве на артериалната стена. ‹от *гр.*›

мезàт *м.* *Остар.* Публичен търг. ‹*тур.* mezat›

мѐздра$_1$ *ж.* *Диал.* Землище, място от съседно землище. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мѐздра$_2$ *ж.* Слой от кожната тъкан, който се отделя от дермата при одирането на животни и се използва за направа на лепило или технически желатин. ‹*рус.*›

мезѐ *ср.* и **мезелѝк** *м.* Закуска към пиене на алкохолна напитка. ‹*тур.* meze›

мезентѐрий и **мезентѐриум** *м.* *Анат.* Двоен пласт на перитонеума, който придържа за задната коремна стена стомаха, тънките черва, панкреаса, слезката и другите органи в коремната кухина. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мезенхѝм *м.* и **мезенхѝма** *ж.* *Анат.* Хомогенна тъкан на ранния зародиш, образувана почти изцяло от мезодерма. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мезитилѐн *м.* *Хим.* Безцветен, ароматен течен въглеводород, който се съдържа в каменовъгления катран. ‹*англ.* mesithylen›

мѐзо- *представка.* В сложни думи със значение 'средна величина' или 'средно, междутъчно положение', напр. *мезоатом.* ‹от *гр.* μέσος 'среден'›

мезоàтом *м.* *Физ.* Атом, в който един от електроните е заместен с отрицателно зареден мюон. ‹от *гр.*›

мезоглѐя *ж.* *Биол.* Безклетъчен пласт между ектодермата и ентодермата у гъби и мешести. ‹от *гр.*›

мезодѐрма *ж.* *Анат.* Средният герминативен слой на ранния ембрион на човек или многоклетъчно животно, от който се образуват хрущялите, мускулите, костите, кръвта, бъбреците, половите жлези и техните канали, съединителната тъкан. ‹от *гр.*›

мезозàври *мн.* (мезозàвър *м.*) *Палеонт.* Разред изчезнали влечуги, живели в късния карбонски и ранния пермски период в Южна Африка и Южна Америка. ‹от *гр.*›

мезозòи *мн.* *Палеонт.* Вид изчезнали безгръбначни животни с размери до 7 мм, рядко до 1 см, неправилно смятани за междинна група между едно- и многоклетъчните организми. ‹от *гр.*›

мезозòй *м.* (**мезозòйски** *прил.*) *Геол.* Четвъртата ера от геоложката история на Земята (след палеозойската и преди неозойската ера), когато са живели огромни влечуги и са се появили първите риби, бозайници, птици, голосеменни и покритосеменни растения. ‹от *гр.* μέσος 'среден' + ζωή 'живот'›

мезозòйски *прил.* ✧ **Мезозойска ера.** *Геол.* Мезозой. ‹от *гр.* μέσος 'среден' + ζωή 'живот'›

мезозо̀ма *ж. Биол.* Структура при някои бактериални клетки, образувана от прегъването на клетъчната мембрана. ‹от *гр.*›

мезока̀рп *м. Бот.* Средният слой в кората на плодовете или в стеблата на растенията. ‹от *гр.*›

мезокефа̀лия и **мезоцефа̀лия** *ж. Анат.* Средна големина на главата. ‹от *гр.*›

мезоклѝмат *м.* Климат, характерен за ограничен район от земната повърхност; местен климат. ‹от *гр.*›

мезоколо̀н *м. Анат.* Гънка в перитонеума, която придържа колона към задната коремна стена. ‹от *гр.*›

мезолѝт *м.* (**мезолѝтен** *прил.*) *Геол.* Преходен период между палеолита и неолита, когато са открити лъкът и стрелите. ‹от *гр.*›

мезомѐтриум *м. Анат.* Частта от съединителната тъкан, през която кръвоносните съдове достигат матката и която прикрепва матката към коремната стена. ‹*лат.*›

мезомѐтрия$_1$ *ж. Хим.* Квантово-химичен резонанс. ‹от *гр.*›

мезомѐтрия$_2$ *ж. Физ. Ел.* Теория за електронния строеж на различни съединения, според която истинското разпределение на електронната плътност в молекулите е променливо, а не константно. ‹от *гр.*›

мезомолеку̀ла *ж. Хим.* Молекула, в която химичната връзка се осъществява не с електрон, както е обикновено, а с отрицателно зареден мюон. ‹от *гр.*›

мезомо̀рфен *прил.* ✧ **Мезоморфно състояние.** *Физ.* Състояние, при което тялото се намира във фаза между течно и твърдо агрегатно състояние; течен кристал. ‹от *гр.*›

мезомо̀рфност *ж. Антроп.* Междинен етап в развитието на главата. ‹от *гр.*›

мезонѐт *м. Архит.* Просторен двуетажен апартамент. ‹*фр.* maisonnette 'къщичка'›

мезонѐфрос *м. Анат.* Първичен бъбрек или орган, който го заменя в определен етап от развитието на организма. ‹от *гр.*›

мезо̀ни *мн.* (**мезо̀н** *м.*) *Физ.* Нестабилни елементарни частици, носители на ядрените сили, които се излъчват от ядра при бомбардиране с частици с висока енергия. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* méson›

мезопа̀уза *ж. Геол.* Преходен слой между мезосферата и термосферата. ‹*гр.* + *лат.*›

мезорелѐф *м. Геол.* Форми от релефа, които са между макрорелефа и микрорелефа (долини, котловини и др.) ‹от *гр.*›

мезоса̀лпинкс *м. Анат.* Гънка на перитонеума, която обгражда фалопиевите тръби. ‹от *гр.*›

мезосапро̀би *мн.* (**мезосапро̀б** *м.*) *Биол.* Животински организми, които обитават замърсени с органически отпадъци водни басейни. ‹от *гр.*›

мезоска̀ф *м.* (**мезоска̀фски** *прил.*) *Мар.* Самоходен автономен управляем подводен апарат, използван за изследване на морското дъно. ‹от *гр.*›

мезостѝх *м. Лит.* Стихотворение, в средата на чиито стихове думите са подбрани и подредени така, че определени техни букви или срички, прочетени отгоре надолу или отдолу нагоре, образуват дума, изречение или име. ‹от *гр.*›

мезосфѐра *ж. Астр.* Атмосферен слой между йоносферата и екзосферата на височина от 50 до 80—85 км над земната повърхност, който се характеризира със силно понижаване на температурата във височина. ‹от *гр.*›

мезотелио̀м *м. Мед.* Тумор на плеврата, перитонеума или перикарда. ‹*гр.* + *лат.*›

мезотендо̀н *м. Анат.* Тънка съединителнотъканна мембрана, която обгражда сухожилията. ‹от *гр.*›

мезотера̀пия *ж. Мед.* Местно лечение чрез вкарването в кожата на медикаменти с помощта на малки игли. ‹от *гр.*›

мезото̀ракс *м.* **1.** *Анат.* Средната част на гръдния кош. **2.** *Зоол.* Втората част на гръдния кош на насекомите. ‹от *гр.*›

мезотро̀фи *мн. Бот.* Растения, които виреят на средноплодородни почви. ‹от *гр.*›

мезофа̀за *ж. Физ.* Състояние между кристалната и течната фаза. ‹от *гр.*›

мезофѝл *м. Бот.* Основната мека тъкан на листа на растение, разположена между долния и горния епидермис и съставена от клетки, които съдържат хлорофил. ‹от *гр.*›

мезофѝти *мн.* (**мезофѝт** *м.*) *Бот.* Растения, които виреят само при достатъчна влажност. ‹от *гр.*›

мезохѝпус *м. Биол.* Вид, изчезнал през епохата на олигоцена бозайник от семейството на коня, с ръст колкото на днешния вълк. ‹от *гр.*›

мейо̀за *ж. Биол.* Вид клетъчно деление, от което се образуват 4 дъщерни клетки с хромозоми, чийто брой се равнява на половината от тези в първоначалната клетка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мейо̀зис *м. Лит.* Стилна фигура, която се състои в намаляване степента на положителните качества; литота. ‹от *гр.*›

мекерѐ *ср. Разг. Пренебр.* Подлизурко, подлец, мазник. ‹*тур.* mekâre›

мекѝк *м. Диал.* Совалка за домашен стан. ‹*тур.* mekik›

мекѝр *м. Диал.* Аванта, келепир. ‹*тур.*›

меконизъм *м. Мед.* Отравяне вследствие пу-

шене или поглъщане на опиум или на сродните му продукти, особено на морфин. ‹от *гр.*›

мекòний и **мекòниум** *м.* Първите изпражнения на новороденото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мекрýв *прил. Диал.* Отпуснат, мързелив. ‹*тур.* mekruh›

мектѐб *м. Остар.* **1.** Ислямско начално училище за момчета. **2.** Училище. ‹*ар.* maktab ⇨ *тур.* mektep›

мектю̀б *м. Остар.* Писмо. ‹*ар.* maktub ⇨ *тур.*›

мекя̀н *м. Остар.* **1.** Жилище, дом. **2.** Стопанство. ‹*тур.* mekan›

мел *м. Физ.* Извънсистемна единица за измерване силата на звука. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

мелаѝм и **милаѝм** *прил. Диал.* **1.** Нежен, кротък, вежлив. **2.** Като *нареч.* Кротко, вежливо. ‹*тур.* mülayim›

меламѐд *м.* Учител в еврейско религиозно училище. ‹*евр.*›

меламѝн *м. Хим.* Органично химично съединение, твърд кристален продукт, който се използва за получаване на формалдехидна смола.

мела̀н- (**мѐлано-**) *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'черен; черно оцветяване'; 2) 'меланинов', напр. *меланизъм*, *меланом*.

мела̀нж *м.* **1.** Кафе с мляко. **2.** Прежда или плат с тъмни и светли нишки. **3.** *Геол.* Конгломерат от скали, образуван при ерозионни процеси. **4.** *Хим.* Смес от азот (до 87%) и сяра (до 10%). **5.** Замразена смес от изсушен яйчен жълтък и белтък. **6.** *Прен.* Смес от различни по форма еднородни предмети. ‹*фр.* mélange 'смес'›

меланѝзъм *м.* **1.** *Мед.* Необикновено потъмняване на тъканите на тялото, предизвикано от свръхпродукция на пигмента меланин; меланоза. **2.** *Биол.* Преимуществено разпространение на черно- или тъмноцветени представители на обикновен животински или растителен вид. ‹от *гр.*›

меланѝн *м. Биохим.* Тъмнокафяв до черен пигмент в космите, в ириса и в хороидния слой на очите или в епидермиса на животните и човека. ‹от *гр.*›

меланодѐрмия *ж. Мед.* Патологично увеличаване на кожния пигмент меланин. ‹от *гр.*›

меланòза *ж.* **1.** *Мед.* Меланизъм. **2.** *Мед.* Нарушаване образуването на пигмента меланин в организма. **3.** *Мед.* Кахексия, свързана с разпространението на меланом. **4.** Гъбична болест по лозята. ‹от *гр.*›

меланокарцинòм и **меланòм** *м. Мед.* Силно злокачествен тумор, произхождащ от меланоцитите; меланокарцином. ‹*гр.*›

меланонѝхия *ж. Мед.* Почерняване на ноктите от натрупване на пигмента меланин. ‹от *гр.*›

меланоцѝт *м. Биол.* Клетка в субепидермиса на кожата, която образува тъмнокафявия пигмент меланин. ‹от *гр.*›

меланýрия *ж. Мед.* Наличие на пигмента меланин в урината. ‹от *гр.*›

меланхолѝк *м.* (**меланхòлен** и **меланхолѝчен** *прил.*) **1.** Човек, който страда от меланхолия, депресия. **2.** Човек, склонен към меланхолия, униние, печал. **3.** Човек, който по своя темперамент е със слаба възбудимост, отличава се с дълбочина и продължителност на емоциите. ‹от *гр.* μελαγχολία›

меланхòлия *ж.* (**меланхòлен** и **меланхолѝчен** *прил.*) **1.** Остаряло наименование на заболяването "депресия", което според древните гърци се причинява от отравяне с "черна жлъчка". **2.** Липса на бодрост и веселост; угнетеност, униние, отпадналост, печал. ‹*гр.* μελαγχολία›

мела̀са *ж.* Гъста сиропообразна течност с тъмнокафяв цвят, отпадъчен продукт при производството на обикновена захар от захарно цвекло, който се използва за получаване на спирт, мая за хляб, лимонена киселина, във фуражното производство и др. ‹*исп.* melaza›

мѐлба$_1$ *ж.* Сладолед с плодове и крем. ‹по името на *австрал.* оперна певица Nellie Melba (1861—1931)›

мѐлба$_2$ *ж.* Сорт летни ябълки от Канада. ‹*фр.* melba›

мелѐ *ср.* **1.** *Спорт.* Във футбола, хокея и др. колективни спортове — струпване на играчи от двата отбора пред вратата на единия. **2.** *Прен.* Блъсканица, сбиване. ‹*фр.* melée 'разбъркано'›

мѐлез *м.* Живо същество, кръстоска от две породи или раси. ‹*тур.* melez›

мелѐн *м. Мед.* Катраненочерни изпражнения, дължащи се на кръвоизлив от хранопровода, стомаха или дуоденума. ‹*гр.*›

мелѝзми *мн. Муз.* Неголеми, устойчиви по форма мелодични украшения. ‹от *гр.*›

мелѝк *м. Истор.* **1.** Титла на цар в арабските страни. **2.** Владетел с такава титла. **3.** Едър феодал в Армения и Азърбайджан през XIII—XVI в. ‹*ар.* mēlik›

мѐлика *ж.* В древна Гърция — сбор от лирически творби, предназначени за пеене в съпровод на музикални инструменти, като често изпълнението било придружавано и с танци; мелическа поезия. ‹от *гр.*›

мелинѝт *м. Воен.* Взривно вещество, приготвено от пикринова киселина и пироксилин. ‹*гр.* ⇨ *фр.* mélinite›

мелиорàтор *м. Сел.-ст.* Специалист по ме-

лиорация. ‹*англ.* meliorator›

мелиорàция *ж.* (**мелиоратѝвен** и **мелиорациòнен** *прил.*) *Сел.-ст.* Система от мерки за повишаване продуктивността на обработваема земя (отводняване, канализация, напояване и др.). ‹*лат.* melioratio 'подобряване' ⇨ *нем.* Melioration›

мелѝса *ж.* *Бот.* Многогодишно тревисто растение от сем. устоцветни, разпространено в Кавказ, Крим и Средна Азия, чиито листа съдържат етерично масло с лимонов аромат. ‹от *гр.* μέλισσα 'пчела'›

мелитòза *ж.* Рафиноза. ‹*лат.*›

мелѝчески *прил.* ✧ **Мелическа поезия.** *Лит.* Мелика. ‹от *гр.*›

мѐло- *представка.* В сложни думи, свързани с музика, пеене, напр. *мелодекламация*, *меломан*. ‹от *гр.* μέλος 'песен'›

мелогрàфия *ж.* *Муз.* Записване на мелодия с ноти; нотиране. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

мелодекламàция *ж.* Рецитиране на стихотворение или художествена проза, съпроводено с подходяща музика (обикн. соло на цигулка, флейта и др.). ‹от *гр.* μέλος 'песен' и *лат.* declamatio 'рецитиране'›

мелòдика *ж.* (**мелодѝчен** *прил.*) **1.** Учение за мелодията. **2.** Мелодичен строеж на музикална творба или на стихотворение. **3.** *Език.* Промени на интонацията при произнасяне на фраза, осъществявани с различно по степен напрежение на гласните струни. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

мелодѝст *м.* Композитор, който се стреми към мелодичност на творбите си и отдава голямо значение на благозвучието. ‹*фр.* mélodiste›

мелодѝчен *прил.* (**мелодѝчност** *ж.*) Приятен за слуха, благозвучен. ‹*гр.* ⇨ *фр.* mélodique›

мелòдия *ж.* (**мелодѝчен** *прил.*) **1.** *Муз.* Прогресия от няколко отделни тона, която изгражда различен мотив. **2.** Благозвучие. **3.** Мотив, напев. ‹от *гр.* μελῳδία 'напев, песен'›

мелодрàма *ж.* (**мелодраматѝчен** и **мелодраматѝчески** *прил.*) **1.** *Остар.* Музикално-драматическо произведение, при чието изпълнение речта на героите е съпроводена от хорово пеене или оркестрова музика. **2.** От края на XVIII в. — драматична творба, която се характеризира с остра интрига, пресилена емоционалност, сълзливост и рязко противопоставяне на добро и зло. **3.** *Прен.* Неестествено изразяване на чувства. **4.** Мелодекламация. ‹от *гр.* μέλος 'песне' + δρᾶμα 'сценично представление'›

меломàн *м.* Любител на музиката. ‹*гр.* ⇨ *фр.* mélomane›

меломàния *ж.* Необикновена страст към музиката. ‹от *гр.* μέλος 'песен' + μανία 'страст' ⇨ *фр.* mélomanie›

мелопѐя *ж.* **1.** У древните гърци — учение за мелодията. **2.** *Муз.* Мелодика. ‹*гр.*›

мѐлос *м.* *Муз.* Обобщено название на мелодичното, песенно начало в музиката (обикн. при противопоставяне на ритмичното начало). ‹*гр.*›

мелотѝпия *ж.* *Полигр.* Набиране на музикални ноти за печат. ‹от *гр.*›

мелпомѐна *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — муза, покровителка на трагедията. **2.** *Прен.* Сценично изкуство, театър. **3.** *Прен.* Жена с театрални маниери. ‹*гр.*›

мелтѐм *м.* *Метеор.* Пероден, летен североизточен вятър, който започва да духа внезапно, характерен за Черноморското и Егейското крайбрежие. ‹*тур.* meltem›

мелхиòр *м.* *Хим.* Сплав от мед (ок. 70%), никел (ок. 30%), манган (ок. 1%) и желязо (ок. 0,8%), от която се правят бижута, монети, домакински съдове, детайли от фината механика и др. ‹по имената на изобретателите ѝ Maillot и Chorier›

Мелюзѝна *ж.* *Мит. Лит.* В средновековната европейска митология и литература — фея, която се превъплъщава в крилатата змия и покровителства рода си. ‹*фр.* Mélusine›

мелямѐт *м.* *Остар.* Упрек, укор. ‹*тур.*›

мембрàна *ж.* (**мамбрàнен** *прил.*) **1.** *Анат.* Тънък слой тъкан, обграждащ цял орган или част от него, покриваща кухина или разделяща съседни структури или кухини. **2.** *Биол.* Липопротеинова обвивка, обграждаща клетката. **3.** *Физ.* Тънка пластинка от еластичен материал, която преобразува механични и електрически трептения в звукови вълни. ✧ **Базална мембрана.** *Анат.* Тънка фина мембрана, разположена в основата на епитела. ✧ **Серозна мембрана.** *Мед.* Сероза. ‹*лат.* membrāna 'кожица'›

мембрафòн *м.* *Муз.* Инструмент, при който звукът се получава посредством удари по опъната кожа или друга мембрана. ‹*лат.* + *гр.*›

мемлекѐт *м.* *Остар.* Местност, край, страна. ‹*тур.* memleket›

мемоàр *м.* (**мемоàрен** *прил.*) **1.** *Остар.* Писмено изложение по важен обществен или политически въпрос. **2.** Само *мн.* Повествователно литературно произведение, в което се предават спомени на участник, очевидец или съвременник на важни събития от миналото; автобиографични бележки. ‹*лат.* ⇨ *фр.* mémoire›

мемоарѝст *м.* Автор на мемоари. ‹от *фр.* mémoir›

меморàндум *м.* **1.** *Дипл.* Дипломатическа нота, в която подробно се излага възглед на

правителство по спорен въпрос, по който се води дипломатическа преписка. **2.** *Икон.* В търговията или финансите — писмо с напомняне на задълженията. ‹от *лат.* memorandum 'което трябва да се помни'›

мемориàл *м.* (**мемориàлен** *прил.*) **1.** *Остар.* Дневник, записки. **2.** *Остар.* Сметководна книга, в която се записват търговските операции. **3.** Архитектурно съоръжение, паметник за увековечаване на важно събитие или личност. **4.** Състезание в памет на изтъкнат спортист. **5.** Публична културна или художествена изява в памет на важно събитие или личност. ‹*лат.* memoriale›

мемòрия *ж.* Бележка за припомняне, паметка. ‹от *лат.* memoria 'памет'›

мемýр *м. Остар.* Чиновник. ‹*тур.* memur›

мен- (**мѐно-**) *представка.* В сложни думи със значение 'менструален; менструация', напр. *менархе*, *менопауза*.

менàда *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — жрици на Дионис; вакханка. **2.** *Прен.* Пияна, разпусната жена. ‹*гр.*›

менажѐр *м.* **1.** Покровител, ръководител. **2.** Ръководител на професионален спортен отбор, артистичен състав, трупа или на отделен спортист, артист, певец и др., който организира изявите им и се грижи за преуспяването им. ‹*фр.* ménager›

менажѐрия *ж.* **1.** Сбирка от диви животни, които се показват пред публика. **2.** *Прен.* Шумна група от хора. ‹*фр.* ménagerie›

менажѝрам *св.* и *несв.* (**менажѝране** *ср.*) *Остар.* Закрилям, покровителствам, помагам. ‹от *фр.* ménager 'ръководя'›

менàрхе *ср. Мед.* Започване на менструацията и другите физиологични и психични промени, свързани с нея. ‹от *гр.*›

мѐнгеме *ср. Техн.* Уред за стягане на обработвания предмет, детайл. ‹*тур.* mengene›

менгѝоши и **мингѝоши** *мн.* (менгѝош *м.*) *Диал.* **1.** Обеци. **2.** Висулки от шията на животно или птица, подобни на обеци. ‹*тур.*›

мендебýр *м. Диал.* Мързелив човек, негодник, лъжец. ‹*тур.* mendebur›

менделѐев *прил.* ✧ **Менделеева таблица.** *Хим.* Таблица на химичните елементи, съставена от руския учен Д. И. Менделеев въз основа на периодичната система на химическите елементи. ‹от *рус.* собств.›

менделеевий *м. Хим.* Радиоактивен трансуранов химичен елемент, чийто най-устойчив изотоп Md-258 има период на полуразпадане 60 дни (знак Md). ‹по името на *рус.* химик Д. И. Менделеев (1834—1907)›

менделѝзъм *м. Биол.* Теория за наследствеността, основана на законите, формулирани от чешкия естественик Г. Мендел, която полага началото на генетиката като наука. ‹от *чеш.* собств. G. I. Mendel (1822—1884)›

мендѝз и **мендѝзин** *м. Остар.* Инженер. ‹*тур.* mühendis›

мендѝл *м. Диал.* Престилка, покривка. ‹*тур.* mendil›

менекшѐ *ср. Диал.* **1.** Теменуга. **2.** Жълт шибой. ‹*тур.* menekşe›

менестрѐл *м. Истор.* Във Франция и Англия през Средновековието — певец, поет, музикант, декламатор на служба в свитата на феодал. ‹*фр.* ménestrel›

мѐнза *ж.* Студентски стол. ‹от *лат.* mensa 'маса' ⇨ *нем.* Mensa›

мензѝл *м. Остар.* Поща. ‹*тур.*›

мензилханѐ *ср. Остар.* Пощенска станция. ‹*тур.*›

мѐнзис *м. Физиол.* **1.** Менструация. **2.** Кръв и други вещества, отделяни от матката при менструация. ‹*лат.*›

мѐнзула *ж.* (**мѐнзулен** *прил.*) *Геод.* Чертожна дъска с хартия, отвес и компас върху триножник за топографски чертежи и заснемания. ‹*лат.* mensula 'масичка'›

мензýра$_1$ *ж.* Градуиран висок стъклен съд за измерване на обема на течности, използван в аптеки, лаборатории и др. ‹от *лат.* mensūra 'мярка'›

мензýра$_2$ *ж.* **1.** *Муз.* Разчетни данни за определяне на размерите на звуковия източник в музикални инструменти. **2.** В средновековната многогласна музика — определяне на ритмичните дължини. ‹от *лат.*›

мѐниджмънт *м. Икон.* Управление и организация на стопанска дейност, на бизнес. ‹*англ.* management 'управление'›

мѐниджър *м. Икон.* Отговорен стопански ръководител с права да взема решения, който планира, организира, ръководи и контролира хода на дейността на предприятието, в което работи. ‹*англ.* manager›

менѝнги *мн.* (**менингиàлен** *прил.*) *Анат.* Три фиброзни обвивки, които обгръщат главния и гръбначния мозък. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингѝзъм *м. Мед.* Наличие на подобни на менингит симптоми, най-често скованост на движенията на шията. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингиòм *м. Мед.* Тумор на менингите. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингѝт *м. Мед.* Възпаление на менингите, което се дължи на вирусна или бактериална инфекция. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менинговаскулàрен *прил. Мед.* Който се от-

нася до менингите на главния и гръбначния мозък и на кръвоносните съдове в тях. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингоенцефалѝт *м. Мед.* Възпаление на главния мозък и обвивките му (менингите), предизвикано от инфекция. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингокòки *мн. Мед.* Вид бактерии, причиняващи менингит. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингококцѐмия *ж. Мед.* Наличие на менингококи в кръвта. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менингомиелѝт *м. Мед.* Менингоенцефалит. ‹от *гр.* μῆνιγγος 'мозъчна обвивка' ⇨ *лат.*›

менѝнкс *м. Анат.* **1.** Тънък слой мезодерма, който обгражда главния мозък на зародиша. **2.** Менинги. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

менипѐя *ж. Лит.* В античната гръцка и римска литература — сатиричен жанр, който се отличава с изключителна свобода на художествената измислица, смесване на художествена проза със стихове и вмъкнати ораторски речи, новели и писма. ‹по името на *гр.* сатирик Μενιππος (III в. пр. Хр.)›

менѝпов *прил.* ✧ **Менипова сатира.** *Лит.* Менипея. ‹от *гр.* собств. Μενιππος›

менѝск и **менѝскус** *м.* (**менѝсков** *прил.*) **1.** *Анат.* Сърповидно хрущялно образувание в колянната става. **2.** *Физ.* Вдлъбната или изпъкнала повърхност на течност в тясна тръбичка или капиляр. **3.** *Опт.* Изпъкнала от едната и вдлъбната от другата страна леща. **4.** Всяко тяло с една изпъкнала и една влъбната повърхност. ‹от *гр.* μηνίσκος 'полумесец' ⇨ *лат.*›

менѝсков *прил.* ✧ **Менискова система.** *Физ.* Вид оптична система, в която през сферично огледало се поставят лещи, които неутрализират аберацията. ✧ **Менисков телескоп.** *Опт.* Телескоп, който е конструиран за менискова система. ‹от *гр.* μηνίσκος›

менисцектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на менискуса в коляното. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

Менкерòт *ж. Мит.* В египетската митология — богиня, майка на Слънцето, изобразявана като лъвица. ‹*егип.*›

менолòгий *м. Рел.* Църковна книга, която съдържа жития на светци, подредени според църковния календар; месецослов. ‹от *гр.*›

менонѝти *мн.* (**менонѝт** *м.*) *Рел.* Членове на протестантска анабаптистка секта, основана през 30—40-те год. на XVI в. в Холандия, а днес съществуваща в САЩ, Канада, Холандия и Германия, които проповядват смирение, ненасилие и вярват във Второто пришествие на Христос. ‹по *нем.* собств. Menno Simons (1496—1561), създател и водач на сектата›

менопàуза *ж. Физиол.* Период от живота на жената, когато в яйчниците спират да съзряват яйцеклетки; климактериум, критическа възраст. ‹*гр.* + *лат.*›

менорàгия *ж. Мед.* Прекомерно силно кръвотечние при менструация. ‹от *гр.*›

менорàх *м.* **1.** Свещник със седем разклонения, част от предметите в първия Йерусалимски храм. **2.** *Изк.* Изображение на такъв свещник като символ на юдейството. ‹*евр.*›

менсàрии *мн. Истор.* В древния Рим — банкери, които търгували с пари, приемали парични вноски, давали заеми. ‹от *лат.*›

менструàция *ж.* (**менструàлен** *прил.*) *Физиол.* Изтичане на кръв и части от вътрешната лигавица на матката през вагината в интервали от ок. 1 месец при жени в репродуктивна възраст. ‹*гр.* ⇨ *лат.* menstruatio›

мѐнта$_1$ *ж.* (**мѐнтов** *прил.*) **1.** *Бот.* Вид многогодишни тревисти растения от сем. устоцветни с ароматни листа. Mentha. **2.** Етерично масло от тези растения. **3.** Алкохолно питие с ментов аромат. ‹*лат.* mentha›

мѐнта$_2$ *ж. Разг.* **1.** Лъжа, измама. **2.** Лъжец, измамник. ‹*фр.* mentir 'лъжа'›

ментàлен *прил.* Който е свързан с разума; умствен. ‹от *лат.* mentālis 'духовен'›

менталѝзъм *м.* Теория в семиотиката, според която носител на значенията е разумът и именно той ги представя чрез знаци и символи, за разлика от популярното твърдение, че знаците и символите съдържат значението. ‹от *лат.*›

мѐнтарджия *м. Разг.* Лъжец, измамник; мента$_2$. ‹*тур.* mantarci›

ментѐ$_1$ *ср. Разг. Пренебр.* Фалшификат, имитация; мента$_2$. ‹от *тур.* mantar 'лъжа', 'измама'›

ментѐ$_2$ *ср. Диал.* Къса дреха без ръкави. ‹*нем.* ⇨ *унг.*›

ментешѐ *ср. Остар.* Панта на врата или прозорец. ‹*тур.*›

ментѝзъм *м. Мед. Психо.* Загуба на нишката на мисълта; моментно забравяне, изгубване на мисълта. ‹*фр.* mentisme›

мѐнтик *м. Остар.* Къса хусарска наметка. ‹*рус.*›

ментòл *м.* (**ментòлов** *прил.*) *Хим.* Органично химично съединение, безцветно кристално вещество със специфичен приятен аромат и прохладно-парлив вкус, което се съдържа в етеричното масло на различните видове мента$_1$, което се употребява в медицината, за ароматизиране на захарни изделия, ликьори, бонбони и др. ‹*лат.* menth(a) + ol(eum)

'масло'›

мѐнтор *м.* (**мѐнторски** *прил.*) **1.** *Остар.* Възпитател, наставник. **2.** *Неодобр.* Надменен наставник; досаден съветник. ‹по името на Mentor, възпитател на Телемах, син на Одисей›

ментòсвам и **мѐнтя** *несв.* и **ментòсам** *св.* (**ментòсване** *ср.*) *Разг.* Лъжа, мамя.

мѐнтум *м. Анат.* Брадичка; костно образувание, формирано от сливането на двете части на мандибулата. ‹от *лат.*›

менуѐт *м. Муз.* **1.** *Истор.* Старинен френски танц в 3/4 такт, на мода през XVIII в. **2.** Музика за такъв танц. **3.** Част от соната, квартет или симфония, написана в същия такт, която следва адажиото и андантето. ‹*фр.* menuet›

менхѝри *мн. Археол.* Мегалити, поставени вертикално, но могат да бъдат подредени в успоредни редици — тогава се наричат "каменни алеи".

Менхѝт *ж. Мит.* В египетската митология — богиня на войната. ‹*егип.*›

меншевѝзъм *м.* (**меншвѝшки** *прил.*) *Истор.* Направление в руската социалдемокрация, създадено в нач. на XX в. в противовес на болшевизма. ‹*рус.*›

меншевѝк *м.* (**меншвѝшки** *прил.*) *Истор.* Последовател на меншевизма. ‹*рус.*›

менѝо *ср.* **1.** Списък на ястия, които се предлагат в заведение за обществено хранене. **2.** Подбор от ястия за обяд или вечеря. **3.** *Инф.* Списък от команди и опции за дадена програма, които могат да се избират с клавиатурата или мишката. ‹*фр.* menu›

мер *м.* Кмет. ‹*фр.* maire›

мерà *ж. Диал.* Пасище. ‹*тур.* mera›

мераджѝя *м. Диал.* Полски пазач. ‹от *тур.*›

мерàк *м. Разг.* Силно желание, копнеж; страст. ‹*тур.* merak›

меракландѝсвам *несв.* и **меракландѝсам** *св.* (**меракландѝсване** *ср.*) *Разг.* Предизвиквам мерак. — **меракландисвам се/меракландисам се.** ‹от *тур.* meraklandırmak›

мераклѝя (**мераклѝйски** *прил.*) **1.** *Същ. м. Разг.* Човек, който има мерак за нещо. **2.** *Прил. Разг.* Който има мерак или се върши с мерак. ‹*тур.* merakli›

мерàм *м. Остар.* **1.** Цел. **2.** Желание, намерение. ‹*тур.* meram›

мерамѐт *м. Остар.* Поправка, ремонт. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мѐргел *м.* (**мѐргелен** *прил.*) *Геол.* Утаечна скала, която съдържа 20-60% глина, калциев и магнезиев карбонат и др. и се използва като суровина в производството на цимент, в керамиката и строителството, като тор и др. ‹*нем.* Mergel›

мергелòвам *несв.* и *св.* (**мергелòване** *ср.*) Торя с мергел. ‹от *нем.* mergeln›

мердевѐн *м. Диал.* Стълба. ‹*тур.* merdiven›

мерджàн *м.* (**мерджàнен** *прил.*) **1.** *Остар.* Корал. **2.** *Диал.* Гердан, огърлица. ‹*тур.* mercan›

мерджàнче *ср. Диал.* **1.** Герданче. **2.** Мъниста от герданче. **3.** Цвете хризантема. ‹от *тур.* mercan›

мерѐтщина *ж.* (**мерѐтски** *прил.*) *Диал.* Проклетия. ‹от *тур.* meret›

мерей *ж.* Рисунка върху обработена кожа. ‹*рус.*›

мерзàвец *м.* Подъл човек, негодник. ‹*рус.*›

мерзàвщина *ж.* Постъпка на мерзавец. ‹*рус.*›

мѐрзост *ж.* (**мѐрзостен** *прил.*) Подлост. ‹*рус.*›

меридиàн$_1$ *м.* (**меридиàнен** *прил.*) *Астр.* Небесен кръг, който свързва зенита и надира. ✧ **Небесен меридиан.** *Астр.* Окръжността на големия кръг на небесната сфера, която минава през зенита и небесните полюси и пресича хоризонта в две точки, наречени точка на севера и точка на юга. ‹*лат.* meridiānus 'полудневен'›

меридиàн$_2$ *м.* (**меридиàнен** *прил.*) *Геогр.* Мислена линия, която съединява северния с южния полюс на Земята и пресича екватора под прав ъгъл. ✧ **Магнитен меридиан.** *Физ.* Проекция на силовата линия на магнитното поле на Земята върху нейната повърхност. ‹*лат.* meridiānus 'полудневен'›

меридиàнен *прил.* ✧ **Меридианен кръг.** *Астр.* Астрономически инструмент за определяне на координатите на небесните тела. ‹*лат.* meridiānus›

меридионàлен *прил.* Който е с посока от север към юг; южен. ‹*лат.* meridionālis›

мѐрин *м.* Кастриран жребец. ‹*рус.*›

меринò *ср.* **1.** Мериносова вълна. **2.** Прежда или плат от тази вълна. ‹*исп.* merino›

меринòс *м.* (**меринòсов** *прил.*) *Зоол.* Порода овце, създадена в Испания, с дълга, фина бяла вълна. ‹*исп.* merino ⇨ *фр.* mérinos›

меристѐма *ж. Биол.* Образувателна тъкан у растенията, която се състои от интензивно делящи се клетки, осигуряващи нарастването на растителната маса и образуването на различни производни тъкани. ‹*гр.*›

меритокрàция *ж. Истор.* Власт на надарените, на талантливите. ‹от *гр.*›

меркантѝлен *прил.* (**меркантѝлност** *ж.*) *Прен. Неодобр.* Търгашески, спекулантски. ‹*фр.* mercantile›

меркантилѝзъм *м.* (**меркантѝлен** *прил.*) **1.** *Икон.* Икономическа политика на ранния капитализъм (XV—XVIII в.), която се проявява в активна намеса на държавата в стопанския живот и защитава интересите на дребните търговци. **2.** *Прен.* Стремеж към лично

облагодетелстване с цената на всичко. ‹*ит.* ⇨ *фр.* mercantilisme›

меркантилѝст *м.* **1.** Привърженик на меркантилизма. **2.** *Прен.* Търгаш, спекулант. ‹*фр.* mercantiliste›

меркаптàн *м. Хим.* Спирт, в който кислородът е заменен със сяра. ‹*фр.* mercaptan›

меркѐз *м. Остар.* Център. ‹*ар.* markaz ⇨ *тур.* merkez›

меркурàн *м.* Препарат за борба с болестите по захарното цвекло и лена. ‹*лат.*›

меркуриализàция *ж. Остар.* Лечение чрез продължително вземане на минимални количества живак. ‹*лат.* mercurialisatio›

меркуриалѝзъм *м.* (**меркуриàлен** *прил.*) *Мед.* Хронично отравяне с живак или живачни съединения. ‹*лат.*›

Меркýрий *м.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — бог на търговията, стокообмена и печалбата, вестител на боговете, покровител на пътниците, лихварите, банкерите. **2.** *Астр.* Най-близката до Слънцето планета в Слънчевата система. **3.** *Прен.* Вестоносец, вестител. ‹*лат.* собств. Mercurius›

меркурѝлхлорид *м. Хим.* Живачен хлорид. ‹*лат.* + *гр.*›

меркуримѐтрия *ж. Физ.* Метод за количествен анализ. ‹от *лат.*›

мерлòн *м. Архит.* В архитектурата през Средновековието — масивна част на бойница, която разделя амбразурите. ‹*ит.* merlone ⇨ *фр.* merlon›

мерлýза *ж. Зоол.* Вид океанска риба. Gaddus merlucius. ‹*ит.* merluzzo›

мермѐр *м.* (**мермѐрен** *прил.*) *Остар.* Мрамор. ‹*тур.* mermer›

мерозоѝт *м. Биол.* Стадий от жизнения цикъл на развитие на маларийния плазмодий. ‹от *гр.*›

меролòгия *ж.* Дял от антропологията, който изучава различните варианти в строежа на отделни човешки органи и тъкани. ‹от *гр.*›

меромѝза *ж. Зоол.* Насекомо от сем. двукрили. ‹от *лат.*›

мерсеризàция *ж. Хим.* Обработка на памучни прежди и тъкани с концентриран разтвор от натриева основа за придаване на копринен блясък и еластичност. ‹по името на *англ.* изобретател J. Mercer (1791—1866)›

мерсеризѝрам *несв.* и *св.* (**мерсеризѝране** *ср.*) Извършвам мерсиризация. ‹*англ.* mercerize›

мерсѝ *част.* Благодаря. ‹*фр.* merci›

Мерт *ж. Мит.* В египетската митология — богиня на музиката и песните. ‹*егип.*›

мертебѐ *ср. Остар.* Степен, равнище. ‹*тур.* mertebe›

мертѐк *м. Диал.* Греда. ‹*тур.* mertek›

мѐртел *м.* Хоросан. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

Мерý *ж. Мит.* В индийската митология — огромна златна гора, център на Вселената, около който се въртят небесните тела. ‹*санскр.*›

мерудѝя *ж. Разг.* **1.** Растителна подправка за ястия. **2.** Магданоз. **3.** Шарена сол. ‹*гр.*›

мерхамѐт *м. Остар.* Състрадание, благоволение, милост. ‹*тур.* merhamet›

мерхаметлѝк *м. Остар.* Състрадателност. ‹*тур.* merhametlik›

мерц *м. Изк.* В авангардното изкуство — безсмислено наменование, което немският художник Курт Швитерс (1887—1948) дава на собствения си вариант на дадаизма. ‹*нем.*›

мѐса$_1$ и **мѝса** *ж. Рел.* **1.** Главното богослужение в Католическата църква; литургия. **2.** Хорова музикална творба по текстове от католическа литургия. ‹*лат.* missa›

мѐса$_2$ *ж. Геол.* Плато, образувано от вулканична лава при спадането на заобикалящия го терен от ерозията. ‹*исп.* mesa 'плоча'›

месàл *м. Диал.* **1.** Покривка, с която се завива тесто, докато втасва. **2.** Покривка за маса. **3.** Кърпа за лице. **4.** Забрадка. ‹*лат.* mensa 'маса' ⇨ *гр.*›

Месалѝна *ж.* **1.** *Истор.* Римска императрица, съпруга на Клавдий (I в.), известна с безнравствеността и коварството си. **2.** *Прен.* Развратна жена. ‹*лат.* собств. Messalina›

месианѝзъм *м.* и **месиàнство** *ср.* (**месиàнски** *прил.*) **1.** *Рел.* Вяра в идването на Месия. **2.** Учение за особената роля на някой народ в историята на човечеството. ‹от *лат.*›

месидòр *м. Истор.* Десетият месец от републиканския календар във Франция (от 20 юни до 19 юли). ‹*фр.* messidor›

мѐсинг *м.* (**мѐсингов** *прил.*) Сплав от 55-95% мед и 5-45% цинк. ‹*нем.* Messing›

месѝт и **месѝтин** *м. Остар.* Посредник в сделка или покупко-продажба; комисионер. ‹*гр.*›

месѝя *м.* **1.** *Рел.* В юдаизма — пратеник на Бога, обещан от пророците на еврейския народ; помазаник. **2.** *Рел.* В християнството — признатият от християните в лицето на Иисус Христос Спасител на човешкия род, непризнаван от евреите. **3.** *Прен.* Спасител, избавител. ‹от *евр.*›

мескалѝн *м.* Бял разтворим кристален прах, получаван от някои видове кактуси, който се използва като халюциноген. ‹от *исп.* mezcal›

месмерѝзъм *м. Истор.* Теория, според която всички одушевени и неодушевени предмети са подложени на влиянието на всемирен агент (магнетичен флуид), който можел да бъде събиран и предаван и благодарение на който болните можели да бъдат излекувани.

‹по името на създателя ѝ, *нем.* лекар J. A. Mesmer (1734–1815)›

месневѝ *ж. Лит.* Стихотворна форма, типична за арабската, персийската и тюркоезичната поезия, която се състои от два по два римувани куплета. ‹*ар.*›

мѐсове *мн.* (мес *м.*) *Диал.* **1.** Терлици. **2.** Дълги вълнени чорапи. **3.** Сандали. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

мѐта- *представка.* В сложни думи със значение: **1.** 'след нещо', 'преход в нещо друго', 'превръщане', напр. *метаболизъм.* **2.** 'отвъд', 'над', напр. *метаезик, металогика.* ‹*гр.*›

метабѐзис *м. Лог.* Софистичен похват в спор, когато обсъжданият въпрос се изоставя и преднамерено се заменя с друг. ‹от *гр.*›

метабѝоза *ж. Биол.* Състояние на взаимодействие между микроорганизми, при което едните се изхранват с продуктите, отделяни при жизнената дейност от другите. ‹от *гр.*›

метѐбола *ж. Лит.* Стилна фигура, при която се използва повторението на една и съща дума или на синоними. ‹*гр.* ⇨ *фр.* métabole›

метаболѝзъм$_1$ *м.* (**метаболѝтен** *прил.*) *Биол.* **1.** Съвкупността от всички химични и физични промени в организма, чрез които се осигуряват непрекъснатият му растеж и развитие. **2.** Съвкупност от биохимичните промени на веществата в организма. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* métaboliste›

метаболѝзъм$_2$ *м. Архит.* Направление в архитектурата и градоустройството, възникнало през 1960 г. в Япония, което издига принципа за съчетаване на трайното с преходното, както и идеите за "плаващи градове", "градове кули" или "къщи капсули". ‹от *гр.*›

метаболѝт *м.* (**метаболѝтен** *прил.*) *Биол.* Вещество, което участва в процесите на метаболизма$_1$. ‹от *гр.*›

метагалѐктика *ж. Астр.* Цялата известна до наше време част от Вселената. ‹от *гр.*›

метагенѐза *ж. Биол.* Форма на редуване на поколенията при животните, при която полово поколение се сменя с безполово. ‹от *гр.*›

метадѐн *м. Фарм.* Наркотичен аналгетик, който се използва за лечение на пристрастяване към хероин. ‹от *гр.*›

метаезѝк *м. Език.* Език, използван за изразяване на съждения за друг език със средствата на езика обект; езикът на езика. ‹от *гр.*›

метазѐа *мн. неизм. Зоол.* Многоклетъчни животни. ‹от *гр.*›

метакѐрпус *м. Анат.* Петте кости на дланта, които свързват китката с костите на пръстите на ръката; предкитка. ‹от *гр.*›

метакрилѐти *мн. Хим.* Соли или естери на метакриловата киселина. ‹от *гр.*›

метакрѝтика *ж. Лит.* Критика на критиката. ‹от *гр.*›

метѐалдехид *м. Хим.* Химично съединение — бял, летлив твърд полимер на етанола, използван като гориво или като пестицид. ‹от *гр.* ⇨ *нем.* Metaldehyd›

метѐали *мн.* (метѐал *м.*) (**метѐален** и **металѝчески** *прил.*) *Хим.* Група от ок. 80 химични елемента — твърди вещества (с изключение на живака) с висока електропроводимост, характерен (метален) блясък, ковки и пластични; по отношение на магнитните свойства са диа-, пара- или феромагнитни. ✧ **Колоидни метали.** *Хим.* Разтвори или суспензии на метали, в които металите са разпределени във вид на много малки електрически заредени частици. ✧ **Платинови метали.** *Хим.* Група от шест преходни елемента с близки свойства: рутений, родий, паладий, осмий, иридий и платина. ✧ **Цветен метал.** *Метал.* Всеки метал, с изключение на желязото и стоманата. ‹*гр.* μέταλλον ⇨ *лат.* matallum›

металѝди *мн.* (металѝд *м.*) *Хим.* Химически съединения между метали. ‹от *гр.*›

метализѐция *ж. Техн.* Покриване на изделие с пласт от метал или сплав за предпазване от корозия, износване или с декоративна цел. ‹*фр.* métallisation›

металѝк *прил.* За цвят (обикн. на автомобил) — с особен метален блясък. ‹*фр.* métallique›

металингвѝстика *ж. Език.* Наука за метаезика. ‹*англ.* metalinguistics›

металѝчески *прил.* Метален. ✧ **Металическа парична теория.** Теория, която разглежда металните пари като гълноценно национално богатство, като приема, че златото е обменно средство по силата на своята природа.

металогѐния *ж.* (**металогѐнен** *прил.*) Наука, която изучава разпределението на рудните находища. ‹*гр.*›

металѐгика *ж.* Дял от логиката, който се занимава с метатеоретичните изследвания на проблемите на логиката. ‹от *гр.*›

металѐгия *ж. Лит.* Употреба на думи и изрази с преносно образно значение в поетически творби. ‹от *гр.*›

металографѐция *ж.* (**металографѐски** *прил.*) **1.** Дял от металознанието, който изучава кристалния строеж и физичните свойства на металите и сплавите. **2.** *Полигр.* Печатане с гравирани или обработени с киселина метални печатни форми. ‹от *гр.* μέταλλον 'метал' + γράφω 'пиша'›

металойди *мн.* (металойд *м.*) (**металойдѐлен** *прил.*) *Остар.* Неметали. ‹от *гр.*›

металокерѐмика *ж.* (**металокерѐмичен** *прил.*)

1. Метод за получаване на твърди сплави от метални прахове и неметални добавки чрез пресоване под голямо налягане и спичане в електропещи; прахова металургия. 2. Сплав, получена по този начин. ‹от *рус.*›

металокерамичен *прил.* ✧ **Металокерамична лампа.** *Ел.* Електронна лампа, чийто балон е направен от металокерамика. ✧ **Металокерамичен двигател.** *Техн.* Двигател с вътрешно горене, чийто детайли са изработени от металокерамика.

металомѐтрия *ж.* (**металометрѝчен** *прил.*) Метод за търсене на рудни находища в перспективни рудоносни полета чрез изследване на полетата на разсейване на определени химични елементи в почвите и скалите; металометрично картиране. ‹от *гр.*›

металоо̀птика *ж.* Раздел от оптиката, в който се изучават оптичните свойства на металите в зависимост от кристалната им структура. ‹от *рус.*›

металополимѐри *мн.* (металополимѐр *м.*) *Хим.* Металосъдържащи пластични вещества. ‹от *гр.*›

металопротейди *мн.* (металопротейд *м.*) *Хим.* Белтъчни съединения, в които има тежки метали. ‹от *гр.*›

металотѐрмия *ж.* *Метал.* Начин за извличане на метали от техните съединения чрез химична реакция с по-активни съединения, при което се отделя топлина. ‹от *гр.*›

металофѝзика *ж.* Раздел от физиката, който изучава строежа на металите и металните сплави и свойствата им. ‹от *гр.*›

металофо̀н *м.* *Муз.* Ударен музикален инструмент от метални пластини, по които се удря с дървено чукче. ‹от *гр.* μέταλλον 'метал' + φωνή 'звук'›

металу̀рг *м.* Специалист по металургия. ‹от *гр.* μεταλλουργέω›

металу̀ргия *ж.* (**металургѝчен** и **металургѝчески** *прил.*) Област в техниката и науката и промишлен отрасъл, които обхващат процесите за извличане на метали от руди и от други материали, както и процесите, свързани с изменението на химичния състав и свойствата и металните сплави. ✧ **Черна металургия.** *Метал.* Част от тежката индустрия, включваща производството на черни метали, коксохимическото производство, производството на железни сплави, добиването на нерудни суровини за черната металургия и вторичната обработка на черните метали, чиято най-важна продукция са: горещ и студен прокат, стоманени тръби и метални изделия. ‹от *гр.* μεταλλουργέω 'обработвам метали'›

метамагнетѝк *м.* *Физ.* Антиферомагнетик, при който междуатомният магнитен обмен е по-голям, отколкото този между слоевете материал. ‹от *гр.*›

метамѐрия *ж.* 1. *Биол.* Сегментиране на тялото на животно (при някои червеи). 2. *Хим.* Изомерия. ‹от *гр.*›

метаморфѝзъм *м.* (**метамо̀рфен** *прил.*) *Геол.* Промяна на структурата, минералния и химичния състав на скалите в земната кора под влияние на температура, налягане или химично въздействие. ‹от *гр.* μεταμορφοσμαι 'превръщане'›

метамо̀рфия *ж.* (**метамо̀рфен** *прил.*) *Геол.* Метаморфизъм. ‹от *гр.*›

метаморфо̀за *ж.* 1. *Зоол.* Непряко развитие при низшите гръбначни и безгръбначните животни с дълбоки преобразувания в индивидуалното развитие (преминаване на ларвни стадии, морфологично и биологично коренно различни помежду си). 2. *Бот.* Морфологични и функционални изменения на органи (корени, стъбла, листа) в резултат на приспособяването към условията на средата. 3. *Геол.* Метаморфизъм. 4. Пълна промяна, преобразяване. ‹от *гр.* μεταμορφωσις 'превръщане'›

метан₁ *м.* (**метанов** *прил.*) *Хим.* Най-простият наситен въглеводород, безцветен газ, който се образува при ферментацията на растителни остатъци под действието на бактерии и се отделя от въглищните пластове и от блатната тиня. ‹*гр.* ⇨ *фр.* méthane›

метан₂ *м.* 1. *Рел.* Нисък поклон (при молитва или в знак на уважение). 2. *Прен.* Раболепна постъпка. ‹*гр.*›

метана̀л *м.* *Хим.* Газ с дразнеща миризма, най-простия алдехид. ‹от *гр.*›

метанѐфрос *м.* *Биол.* Орган на животинското тяло, който предхожда черния дроб или извършва неговите функции. ‹от *гр.*›

метаноа̀ти *мн.* *Хим.* Соли или естери на метановата киселина. ‹от *гр.*›

метано̀л *м.* *Хим.* Органично химично съединение, безцветна отровна течност, която се получава при суха дестилация от дърво или чрез окисляване на метан₁; метилов алкохол, дървесен спирт. ‹*от гр.*›

метанта̀нк *м.* Голям резервоар за биологично прочистване на замърсени води чрез обработка с бактерии. ‹от *гр.*›

метапла̀зия *ж.* *Биол.* Промяна в естеството на дадена тъкан. ‹*гр.*›

метапла̀зма *ж.* *Език.* Промяна във вида на думата с поставянето или премахването на буква, сричка и др. ‹*от гр.*›

метапсихоло̀гия *ж.* Гранична дисциплина,

изучаваща философски или базисни проблеми, за които в психологията се правят предварителни допускания или са извън съзнателния опит. ‹*англ.* metapsychology›

метасоматити *мн. Геол.* Скали, образувани в резултат на метасоматоза. ‹от *гр.*›

метасоматоза *ж. Геол.* Химичен процес, при който едни минерали или скали постепенно се заменят с други. ‹от *гр.*›

метастаза *ж. Мед.* 1. Разпространяване на злокачествен тумор далеч от неговото първоначално огнище. 2. Разсейка, образувана при такова разпространяване на тумор. ‹*гр.* μεταστάσις 'преместване'›

метастазиране *ср. Мед.* Разпространяване на злокачествен тумор; метастаза. ‹от *гр.* μεταστάσις›

метастронгилеза *ж. Вет.* Болест по свинете, предизвикана от червеи в стомаха и червата. ‹от *гр.*›

метатеза *ж. Език.* Взаимно разместване на звукове или срички в една дума вследствие на асимилация или дисимилация. ✧ **Ликвидна метатеза.** *Език.* Фонетично явление в праславянски и старобългарски език, при което съгласните *р* и *л* са преминали пред гласния звук. ‹от *гр.* μεταθέσις 'разместване'›

метатеория *ж.* Теория, която изучава, описва друга научна теория. ‹от *гр.*›

метатион *м. Сел.-ст.* Препарат за унищожаване на вредители; инсектицид. ‹от *гр.*›

Метатрон *м. Мит.* В иудейската митология — най-близкият до Бога ангел; ангелът, стоящ до Божия престол. ‹*евр.*›

метафаза *ж. Биол.* Втората фаза на митозата и всяко едно от деленията при мейозата. ‹*фр.* métaphase›

метафизик *м.* Последовател на метафизиката. ‹от *гр.*›

метафизика *ж.* (**метафизичен** и **метафизически** *прил.*) 1. *Филос.* Философско учение за най-общите основи на битието, което разглежда явленията изолирано, независими едно от друго, неизменни и недостъпни за опита. 2. *Филос.* В някои философски школи — онтология. 3. *Прен.* Отвлечена, неразбираема мисъл. ‹от *гр.* μετά τά φυσικά 'след физиката'›

метафора *ж.* (**метафоричен** и **метафорически** *прил.*) *Лит.* Стилна фигура, при която качества на одушевени същества се приписват на неодушевени предмети и обратно въз основа на сходства, сравнения, аналогия и др. ‹*гр.* μεταφορά›

метафос *м. Сел.-ст.* Препарат за унищожаване на вредители; инсектицид. ‹от *гр.*›

метафраза *ж. Език.* Променяне на формата на израз или текст, без да се променя смисълът му; предаване на фраза с други думи. ‹от *гр.*›

метацентричен *прил.* ✧ **Метацентрична височина.** *Физ.* Разстоянието между метацентъра и центъра на тежестта на плаващо тяло. ‹от *фр.* métacentre›

метацентър *м.* (**метацентричен** *прил.*) *Физ.* Точка, от чисто положение над или под центъра на тежестта зависи напречната устойчивост на плаващо тяло. ‹*фр.* métacentre›

метеки *мн. Истор.* В древна Гърция — чужденци или освободени роби, които се занимавали предимно със занаятчийство и търговия и нямали политически и граждански права. ‹*гр.*›

метемпсихоза *ж.* 1. *Рел.* Вярване, че душата се преселва от едно тяло в друго или в друго живо същество след смъртта на човека, което води началото си от древните култове в Индия и Египет. 2. *Прен.* Значително преобразуване. ‹от *гр.*›

метеопатия *ж. Мед.* Промяна в здравословното състояние поради промяна на времето. ‹от *гр.*›

метеорен *прил.* ✧ **Метеорен поток.** *Астр.* Съвкупност от метеори, движещи се заедно. ✧ **Метеорен прах.** *Астр.* Фин прах, който се получава при разрушаването на метеор в атмосферата. ✧ **Метеорен радиолокатор.** *Астр.* Прибор за регистриране на метеори в земната атмосфера. ✧ **Метеорни следи.** *Астр.* Следите след метеор, движещ се в земната атмосфера. ✧ **Метеорно тяло.** *Астр.* Малко твърдо тяло, което лети в Космоса със скорост десетки км/сек и което при навлизане в земната атмосфера се превръща в метеор или метеорит.

метеори *мн.* (**метеор** *м.*) (**метеорен** *прил.*) *Астр.* Твърди тела (от камък или от желязо), които при навлизане в земната атмосфера от космичното пространство се нажежават до светене поради силите на триене по повърхността им; падащи звезди. ‹*гр.* μετέωρα›

метеоризъм *м. Мед.* Подуване на корема поради събиране на газове в храносмилателния канал или в коремната кухина. ‹от *гр.*›

метеорит *м.* (**метеоритен** *прил.*) *Астр.* Метеорно тяло, което достига повърхността на Земята, без да се изпари или разпръсне в атмосферата. ‹*гр.* ⇨ *фр.* météorite›

метеоритен *прил.* ✧ **Метеоритен дъжд.** *Астр.* Изключително интензивно навлизане на метеори в земната атмосфера, явление, наблюдавано при пресичането орбитата на комета от земната орбита. ✧ **Метеоритен кра-**

тер. *Геол.* Чашковиден глух отвор в повърхността на планетарната кора, обрамчен с вал от изхвърлената при удара маса. ‹от *фр.* météorite›

метеорѝтика *ж. Астр.* Дял от астрономията, който изучава метеорите. ‹*рус.*›

метеорогрàф *м. Метеор.* Уред за непрекъснато автоматично записване на температурата, налягането и влажността на въздуха. ‹от *гр.* μετέωρα 'атмосферни явления' + γράφω 'пиша'›

метеоролѝт *м. Астр.* Каменен метеорит. ‹*гр.*›

метеоролòг *м.* Специалист по метеорология. ‹от *гр.* μετεωρολογία›

метеорологѝчен и **метеорологѝчески** *прил.* ✧ **Метеорологичен бюлетин.** *Метеор.* Документ, който съдържа сведения за метеорологичните елементи и включва обзор или прогноза за времето, климатични и други данни, представени във вид на текст, карти, графики и таблици, по определена схема и форма. ✧ **Метеорологичен спътник.** *Метеор. Астр.* Изкуствен спътник на Земята, който следи за метеорологичните елементи. ✧ **Метеорологическа станция.** *Метеор.* Учреждение за регистриране на метеорологични величини и тяхното наблюдение. ✧ **Метеорологични елементи.** *Метеор.* Характеристики на атмосферното състояние и процесите в атмосферата (температура, налягане и влажност на въздуха, скорост и посока на вятъра, валежи, слънчева радиация и др.). ‹от *гр.* μετεωρολογία›

метеорологѝя *ж.* (**метеорологѝчен** и **метеорологѝчески** *прил.*) Наука за процесите, протичащи в земната атмосфера и определящи метеорологичното време, валежите, климата, преноса на въздушни маси (вкл. замърсяванията) и др. ‹*гр.* μετεωρολογία›

метерѝз *м. Остар.* 1. Окоп. 2. Засада. 3. Бойница. ‹*перс.* ⇨ *тур.* metris›

метизàция *ж. Сел.-ст.* Кръстосване на животни от различни породи, но от един вид. ‹*фр.* métisation›

метѝл *м.* (**метѝлов** *прил.*) *Хим.* Едновалентен органичен радикал. ‹*гр.* ⇨ *фр.* méthyle›

метиламѝн *м. Хим.* Органично химично съединение, безцветен газ с миризма на амоняк. ‹от *гр.*›

метилбензѐн *м. Хим.* Въглеводород, безцветна запалима течност със специфична миризма. ‹от *гр.*›

метилбензòл *м. Хим.* Тулуол. ‹от *гр.*›

метилѐн *м. Хим.* Двувалентен органичен радикал. ‹*гр.* ⇨ *фр.* méthylene›

метѝли *мн.* (метѝл *м.*) *Мед.* Плоски червеи от клас Trematoda, които паразитират в черния дроб, белите дробове, червата и стените на кръвоносните съдове на човека и причиняват тежки заболявания. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

метѝлов *прил.* ✧ **Метилов алкохол.** Метанол. ‹от *фр.* méthyl›

метилорàнж *м. Хим.* Оранжев индикатор, който се използва при киселинно-основно титруване. ‹от *фр.*›

метилфенòл *м. Хим.* Течна ароматна смес от съединения, която се получава от каменовъгления катран, суровина за пластмаси, багрила, взривни вещества. ‹от *гр.*›

метионѝн *м. Мед.* Незаменима природна аминокиселина, която се съдържа във вълната, в казеина и в други белтъци, намира приложение в лечението на някои чернодробни заболявания. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

метѝс *м.* 1. Потомък на родители, които са от различни раси. 2. Потомък от брак между европейци и индианци. ‹*фр.* métis›

метисàция *ж. Антроп.* Процес на смесване на расите. ‹от *фр.* métissage›

мѐтод *м.* (**методѝчен** *прил.*) 1. Начин за теоретично изследване на природните явления и обществения живот. 2. Начин, средство, похват на действие. 3. В марксистката философия — материалистическата диалектика. ✧ **Метод "Делфи".** *Икон.* Метод на бизнеспрогнозиране, използван от много корпорации в САЩ. ‹*гр.* μέθοδος ⇨ *фр.* méthode›

метòда *ж. Остар.* Метод. ‹от *гр.* μέθοδος›

методѝзъм *м. Рел.* Протестантско течение, основано в нач. на XVIII в. от английския свещеник Джон Уесли, чиято доктрина изисква методично, стриктно изпълнение на обредите и църковните предписания. ‹от *англ.* Methodism›

мето̀дика *ж.* 1. Клон на педагогиката, който изследва закономерностите в обучението по определен учебен предмет. 2. Методите и средствата за извършване на определена работа. ‹от *гр.* μέθοδος›

методѝст *м.* Специалист в областта на методиката на обучението по определен учебен предмет. ‹*фр.* méthodiste›

методѝсти *мн.* (методѝст *м.*) Привърженици на едно от направленията в протестантството, възникнало в Англия, пренесено в САЩ през XVIII в. и разпространено в много други страни, което държи на строгата дисциплина и точното изпълнение на църковните предписания и обреди. ‹*англ.* Methodists›

методолòгия *ж.* 1. Научният метод на познание. 2. Съвкупността от методи, използвани в определена наука. ‹от *гр.* μέθοδος 'метод' + λόγος 'наука'›

метòл *м. Хим.* Органично съединение, твърд

бял кристален продукт, който се използва във фотографията като проявител. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

метонѝмия *ж.* **1.** *Език.* Процес на смислово преобразуване и пренасяне на название, при който се отразяват обстоятелствени връзки и отношения между предмет и предмет или между явление и част или резултат от същото явление. **2.** *Лит.* Вид троп, назоваване на предмет или явление по един от признаците с художествена цел. ‹от *гр.* μετωνυμία 'преобразуване'›

метòн *м. Архит.* В древногръцката архитектура — квадратно пространство между триглифите в дорийския ордер. ‹*гр.*›

метонѝзъм *м. Биол.* Запазен у възрастен човек ембрионален шев, който разделя челната кост на дясна и лява половина. ‹от *гр.*›

метòх *м.* Клон на манастир в друго селище. ‹*гр.*›

метрàж *м.* **1.** Дължина, изразена в метри. **2.** Площ, изразена в квадратни метри. ‹*фр.* métrage›

метранпàж *м. Остар. Полигр.* Старши словослагател или ръководител на група словослагатели, които връзват набраното в страници. ‹*фр.* metteur en pages›

метрдотѐл *м.* Главен сервитьор. ‹*фр.* maître d'hôtel›

метрѐса *ж.* Държанка, жена, която живее за сметка на любовника си. ‹*фр.* maîtresse›

мѐтрика$_1$ *ж.* (**метрѝчен**$_1$ и **метрѝчески**$_1$ *прил.*) **1.** *Лит.* Учение за стихотворните размери. **2.** Наука, която разглежда ритмичните стойности в музиката и танците. **3.** *Мат.* Разстояние. ‹от *гр.* μετρική›

мѐтрика$_2$ *ж.* (**метрѝчен**$_2$ и **метрѝчески**$_2$ *прил.*) Свидетелство за раждане, съставено по данните от метрическа книга. ‹*лат.*›

метрѝт *м. Мед.* Възпаление на матката. ‹от *гр.*›

метрѝчен и **метрѝчески** *прил.* **1.** Който е свързан с размер, разстояние, метрика. **2.** Регистрационен. ✧ **Метрическа книга.** *Юр.* Книга за официална регистрация на актовете за раждане, брак и смърт. ✧ **Метрическо пространство.** *Мат.* Множество, снабдено с разстояния. ✧ **Метрическо стихосложение.** *Лит.* Стихосложение, основано на периодичното повтаряне на ударени и неударени срички.

-мѐтрия *наставка.* В сложни думи със значение 'измерване, мерене', напр. *геометрия, изометрия.* ‹*гр.* μετρέω 'меря'›

метролòгия *ж.* **1.** Наука за мерките и теглилките. **2.** Спомагателна историческа дисциплина, изучаваща използваните в различни страни единици за измерване и парични единици. ‹от *гр.* μέτρον 'мярка' + λόγος 'наука' ⇨ *фр.* métrologie›

метронòм *м. Техн.* Механичен или електронен уред, който отмерва със звукови или светлинни сигнали броя на ударите в минута, изработен във Виена през 1816 г. от Яков Мелцел. ‹от *гр.* μέτρον 'мярка' + νόμος 'закон' ⇨ *нем.* Metronom›

метропàтия *ж. Мед.* Усилване на маточното кръвотечение без болестни изменения в половите органи, каквото се наблюдава в млада възраст или към климактериума. ‹от *гр.*›

метрò *ср.* и **метрополитѐн** *м.* Градска железница за превоз на пътници (подземна, надземна — на естакади, минаваща по специални участъци от улицата). ‹*гр.* ⇨ *фр.* métropolitain›

метрополòия *ж.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — градът държава (полис) по отношение на основаните от него колонии. **2.** Държава по отношение на нейните колонии. ‹*гр.* μητρόπολις›

метрорàгия *ж. Мед.* Кръвотечение от матката извън нормалните менструации. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

метросалпингогрàфия *ж. Мед.* Метод за изследване на матката с рентгенов апарат. ‹*гр.*›

мѐтрум *м. Муз.* Организация на метричните времена в правилна група. ‹*лат.* metrum›

метхемалбумѝн *м. Биохим.* Химично съединение на пигмента на хемоглобина (хема) с плазмения протеин албумин, което се образува в кръвта при анемии. ‹от *гр.*›

метхемоглобѝн *м. Биохим.* Вещество, което се образува, когато атомите на желязото на хема в хемоглобина се окисляват от двувалентно в тривалентно желязо. ‹от *гр.*›

метхемоглобинемѝя *ж. Мед.* Наличие на метхемаглобин в кръвта. ‹от *гр.*›

мѐтчик *м. Техн.* Металорежещ инструмент за навиване на резби в отвори, ръчно или чрез машина. ‹*рус.*›

мѐтъл *м. Муз.* Стил в рокмузиката с тежко звучене. ‹*англ.* metal›

-мѐтър *наставка.* В сложни думи със значение 'измервателен уред; измерване; разстояние', напр. *волтметър.* ‹от *гр.* μέτρον 'мярка'›

мѐтър *м.* **1.** Основна единица от Международната система (SI) за дължина, въведена през 1791 г. във Франция. **2.** Линия с деления по сантиметри. ✧ **Квадратен метър.** Мярка за повърхност, равна на повърхнината на квадрат със страна един метър. ✧ **Кубически метър.** Мярка за обем, равна на обема на куб със страна един метър. ‹от *гр.* μέτρον 'мярка' ⇨ *фр.* mètre›

Мефистòфел *м.* (**мефистòфелски** *прил.*) **1.** *Мит.* В християнството — един от седемте зли духа; сатана. **2.** *Лит.* Герой от фолклора

и художествената литература, зъл дух, изкусител; демон, дявол. ‹*гр.*›

механà *ж.* Кръчма, винарна. ‹*перс.* ⇨ *тур.* meyhane›

механджѝя *м.* Кръчмар. ‹*тур.* meyhaneci›

механизàция *ж.* Направление в научнотехническата революция. ‹*гр.* ⇨ *фр.* mécanisation›

механизѝран *прил.* ✧ **Механизиран инструмент.** Ръчна машина. ✧ **Механизиран процес.** Процес, в изпълнението на който участва машина.

механѝзъм *м.* (**механѝчен** и **механѝчески** *прил.*) **1.** Устройство за предаване и преобразуване на движения, което представлява система от тела или звена, където движението на едни от тях предизвиква определени движения и в останалите. **2.** *Прен.* Вътрешно устройство, система. **3.** *Прен.* Съвкупност от състояния и процеси, от които произтичат определени явления (физични, химични, физиологични и др.). ✧ **Малтийски механизъм.** *Физ.* Устройство за преобразуване на непрекъснатото вътрешно движение в постъпателно движение с определена посока. ✧ **Механизъм на прехвърляне.** *Икон.* Механизмите, посредством които промените в паричното предлагане оказват влияние върху произвеждания продукт, заетостта и цените. ✧ **Стимулиращ механизъм.** *Икон.* Начините за постигане на икономическа промяна, по-специално икономически шок, който предизвиква технически прогрес. ‹от *гр.* μηχανή 'машина, оръдие' ⇨ *нем.* Mechanismus›

механѝка *ж.* (**механѝчен** и **механѝчески** *прил.*) *Физ.* Дял на физиката, който изучава поведението на материалните тела под действието на сила (кинематика, динамика, статика). ✧ **Квантова механика.** *Физ.* Наука за движението на микрочастиците. ✧ **Механика на флуидите.** *Физ.* Наука, която изучава газове и течности в покой (статика) и в движение (динамика). ✧ **Релативистична механика.** *Физ.* Механика, изградена на основата на теорията за относителността, тъй като при такива условия изменението на масата на частицата със скоростта става съществено. ‹от *гр.* μηχανική (τέχνη) 'наука за машините'›

механистѝчен *прил.* ✧ **Механистична теория.** *Психо.* Доктрина, че животните, вкл. хората, могат да се разглеждат като машини. ‹от *гр.*›

механѝчен и **механѝчески** *прил. Прен.* Несъзнателен, машинален. ✧ **Механична зъбна предавка.** *Техн.* Механична предавка, при която механичната енергия на двигателя се предава на потребителя посредством система от зъбни колела. ✧ **Механична предавка.** *Техн.* Съвкупност от системи и механизми, които предават механичната енергия на двигателя към потребителя посредством силово взаимодействие на своите елементи. ✧ **Механично изветряване.** *Геол.* Разрушаване на скалите без тяхното химично изменение. ‹от *гр.*›

механо- *представка.* В сложни думи, които означават механични движения или механизми. ‹от *гр.*›

механогрàфия *ж.* Използване на компютри при обработката и ползването на административни документи. ‹*фр.* mécanographie›

механорецѐптор *м. Биол.* Чувствително нервно окончание, което улавя механични трептения. ‹от *гр.*›

механострѝкция *ж. Физ.* Деформация на тела, предизвикана от механични напрежения, изменящи магнитното състояние на телата. ‹*гр.* + *лат.*›

механотерàпия *м. Мед.* Използването на механични инструменти по време на физиотерапия за извършване на равномерно повтарящи се движения в дадена част на тялото. ‹от *гр.* μεχανή 'машина' + θεραπεία 'лечение'›

механотрòн *м. Физ.* Електровакуумен уред, при който електронният или йонният поток се управляват чрез преместване на един или няколко електрода по механичен път.

механохѝмия *ж.* Раздел от химията, изучаващ макромолекулните съединения и промените в тях при поглъщане на механична енергия. ‹от *гр.*›

мехѐнк *м. Диал.* Камък, на който златарите пробват златото. ‹*тур.*›

мехкемѐ *ср. Истор.* Съдилище. ‹*тур.* mehkeme›

мехлѐм *м. Фарм.* Смес от минерални или органични масла, обикн. съдържаща лекарство, което се прилага върху кожата или лигавиците; маз. ‹*ар.*›

мехтѐр *м. Остар.* Свирач, музикант. ‹*тур.* mehter›

мецанѝн *м. Архит.* Нисък етаж, вмъкнат между два по-високи. ‹от *ит.* mezzanino›

меценàт *м.* Богат покровител на науката и изкуствата. ‹по името на Maecenas, Maecenatis, богат римлянин от времето на Октавиан Август, който се прочул с покровителството на поети и художници›

мецосопрàн *м. Муз.* **1.** Женски глас, среден по височина между сопран и контраалт. **2.** Певица с такъв глас. ‹*ит.* mezzo-soprano›

мецотѝнто *ср. Изк.* Метод на гравиране, при който художникът работи от тъмен към светъл тон. ‹*ит.* mezzo-tinto›

мечѐт *м.* 1. *Истор.* Мюсюлмански молитвен комплекс, възникнал през VII—VIII в. и завършил архитектурния си облик през X в., който представлява ограден правоъгълен двор, многоколонна молитвена зала и много галерии. 2. *Рел.* Малка джамия, в която не се служи в петък и по време на байрама. ‹*ар.*›

меш *м.* Извънсистемна английска единица за отвори, измервана в части от дюйма (25,4 мм). ‹*англ.*›

мешѐ *ср.* (**мешо̀в** *прил.*) *Диал.* Дъб. ‹*тур.* meşe›

мешѝн *м.* (**мешѝнен** *прил.*) *Диал.* Щавена овча кожа за леки обувки или за подплата на обувки. ‹*тур.* meşin›

мешѝна *ж. Диал.* 1. Кожен мях. 2. *Прен.* Дъртофелница. ‹от *тур.* meşin›

ми *ср. Муз.* Третата нота от диатоничната гама. ‹*ит.* mi›

миа̀зи *мн. Биол.* Заболявания при човека и животните, предизвикани от личинки на мухи. ‹от *гр.*›

миа̀зма *ж.* Болестотворно изпарение, зараза; воня. ‹*гр.* μίασμα 'зараза' ⇨ *фр.* miasme›

миа̀лгия *ж. Мед.* Болка в мускулите. ‹*гр.*›

миастѐния *ж. Мед.* Хронично заболяване с главен признак слабост и бърза умора на скелетните мускули; мускулна слабост. ‹*гр.*›

мѝгар *част. Разг.* Нима. ‹*гр.*›

мигда̀л *м. Диал.* Бадем. ‹*гр.*›

мигматѝт *м. Геол.* Метаморфна скала. ‹*гр.*›

миграциѝонен *прил.* ✧ **Миграционна теория.** *Етн.* Обяснява близостта, сходството във фолклора при различните народи вследствие на миграцията. ‹от *нем.* Migration›

миграция *ж.* (**миграциѝонен** *прил.*) 1. Движение на населението и на работната ръка от една страна в друга (емиграция — изселване в чужбина, имиграция — заселване в страната на хора от чужбина) или по райони, видове селищни системи в границите на една държава. 2. Придвижване на животни, птици, риби от едни места в други, свързано с промяна в условията за съществуване или с определен цикъл от развитието им. 3. *Антроп.* Големи придвижвания на хора, които се откъсват от първоначалната си родина и носейки със себе си своята култура, я приспособяват към условията на новото място. 4. Движение, преместване, придвижване. ✧ **Миграция на капитал.** *Фин.* Прехвърляне на капитал от една страна в друга или от един отрасъл в друг. ✧ **Циркулационна миграция.** *Икон.* Временно или повтарящо се движение на населението. ‹*лат.* migratio 'преселение' ⇨ *нем.* Migration›

мигрѐна *ж. Мед.* Главоболие, обикн. в едната половина на главата, на повтарящи се пристъпи, често съпроводено с гадене и повръщане, което възниква в резултат от спазми в мозъчните съдове. ‹*гр.* ⇨ *фр.* migraine›

мѝда *ж. Зоол.* Водно безгръбначно животно, затворено между две черупки. ‹*гр.*›

Мидга̀рд *ж. Мит.* В скандинавската митология — средното (между небето и подземното царство) ниво на света, в което живеят хората. ‹*норвежки*›

мидѝл *м. Диал.* Дребен кон. ‹*тур.* midilli›

мидра̀ши *мн. Истор.* Омилетични трудове, наръчници, в които са включени отделни предписания по теми от юдейското учение, напр. "Мехилта" (за заповедите в кн. "Изход"), "Сефира" (за заповедите в кн. "Левит"). ‹*евр.*›

мидриа̀за *ж. Мед.* Разширяване на зеницата. ‹*гр.*›

мидриатѝк *м. Фарм.* Лекарствен препарат за разширяване на зеницата. ‹*гр.*›

миектѝомия *ж. Мед.* Хирургична операция за отстраняване на част от мускул. ‹*гр.*›

миѐл- (**миѐло-**) *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'гръбначен мозък'; 2) 'костен мозък', напр. *миелит*, *миелограф*.

миеленцефалѝон *м. Анат.* Продълговат мозък. ‹*гр.*›

миелѝт *м. Мед.* Възпаление на гръбначния мозък. ‹от *гр.* μυελός 'мозък'›

миелогра̀фия *ж. Мед.* Специален метод за рентгенографско изследване на гръбначен мозък.

миелѝом *м. Мед.* Злокачествено заболяване на костния мозък; миеломатоза. ‹от *гр.*›

миеломала̀ция *ж. Мед.* Омекване на тъканите на гръбначния мозък, което най-често се причинява от нарушено кръвоснабдяване. ‹*гр.* + *лат.*›

миелосупрѐсия *ж. Мед.* Намаляване образуването на кръвни клетки от костния мозък. ‹*гр.* + *лат.*›

миелоцѝти *мн.* (миелоцѝт *м.*) *Биол.* Клетки в костния мозък, от които се образуват всички форми на зърнистите левкоцити (гранулоцити). ‹от *гр.*›

мѝза *ж.* Залог при хазартна игра. ‹*фр.* mise›

мизансцѐн *м.* В театъра — разположение на актьори, предмети, декори и др. в даден момент от представление. ‹*фр.* mise en scène 'постановка на сцена'›

мизантрѝоп *м.* Човек, склонен към мизантропия. ‹*гр.* μισάνθρωπος ⇨ *фр.* misanthrope›

мизантрѝопия *ж.* Омраза към хората, отвращение и отчуждение от тях. ‹от *гр.* μισανθρωπία ⇨ *фр.* misanthropie›

мизѐрен *прил.* 1. Жалък, окаян, беден. 2. Малък, недостатъчен, нищожен. 3. Безчестен.

‹*лат.* miser ‘беден’›

мизерикòрдия$_1$ *ж. Архит.* Малка подпорка, прикрепена към гърба на подвижната седалка от редицата столове в хора на католически храм. ‹от *лат.*›

мизерикòрдия$_2$ *ж. Истор.* Малка права кама, с която се нанасял т. нар. “удар на честта”, който спасявал честта на победения в двубой рицар. ‹от *лат.*›

мизѐрия *ж.* (**мизѐрен** *прил.*) **1.** Бедност, окаяност, немотия. **2.** *Прен.* Долна постъпка, подлост. ‹*лат.* miseria›

мизѐрник *м.* **1.** Човек, който е склонен на долни, подли постъпки. **2.** Бедняк. ‹от *лат.* miser›

мизѐрствам и **мизерѝвам** *несв.* Живея в мизерия, изнемогвам от бедност. ‹от *лат.* miser›

микàдо *ср.* Титла на японския император. ‹*яп.* mi ‘висок’ + kado ‘врата’›

микàния *ж. Бот.* Бързорастящо декоративно растение с висящи стъбла, което има листа като от плюш, а при добро осветление стават лилави. Mikania ternata.

Мѝки Мàус *м.* **1.** Най-известният анимационен герой в света, създаден от Уолт Дисни. **2.** *Жарг. Инф.* Нещо, което не е на нужната висота, твърде неудобно е. ‹от *амер.* собств. Mickey Mouse›

мѝко- *представка.* В сложни думи със значение ‘гъба; гъбичен’, напр. *микобактерии, микоза.*

микобактѐрии *мн.* (микобактѐрия *ж.*) *Биол.* Род пръчковидни аеробни бактерии, които могат да образуват нишковидно разклонени структури. ‹от *гр.*›

микòза *ж. Мед.* Болест, причинена от низши гъбички. ‹*гр.*›

миколòгия *ж.* Дял от ботаниката, който изучава низшите и висшите гъби. ‹от *гр.* μύκης ‘гъба’ +λόγος ‘наука’›

микоплàзми *мн.* (микоплàзама *ж.*) *Биол.* Бактерии, които нямат собствена клетъчна обвивка, а плазматична мембрана. ‹от *лат.*›

микорѝза *ж. Бот.* Съжителство (симбиоза) между мицел на гъба и корените на висши растения. ‹от *гр.* μύκης ‘гъба’ + ῥίζα ‘корен’›

микотоксикòза *ж. Мед.* Отравяне с гъби. ‹от *гр.*›

мѝкро- *представка.* В сложни думи със значение: 1) ‘твърде малък’; 2) ‘една милионна част’ (от физически величини); 3) ‘свързан с изследването на твърде малки обекти’. ‹от *гр.* μικρός ‘малък’›

микроàмпер *м. Физ. Ел.* Една милионна част от ампера.

микроанàлиз *м. Хим.* Метод в аналитичната химия, прилаган за изследване на малки количества вещество; микрохимически анализ. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* micro-analyse›

микроангиопàтия *ж. Мед.* Увреждане на стените на най-малките кръвоносни съдове. ‹*гр.*›

микроаневрѝзма *ж. Мед.* Малко локализирано подуване на капилярната стена. ‹*гр.*›

микробарогрàф *м. Метеор.* Особено чувствителен барограф за регистриране на най-малки и кратки колебания в атмосферното налягане. ‹*гр.*›

микрòби *мн.* (микрòб *м.*) (**микрòбен** *прил.*) *Биол.* Най-малките организми с растителен или животински произход, които се виждат само под микроскоп. ‹от *гр.* μικρός ‘малък’ + βίος ‘живот’ ⇨ *фр.* microbe›

микробиолòг *м.* Специалист по микробиология. ‹от *гр.*›

микробиолòгия *ж.* (**микробиологѝчен** и **микробиологѝчески** *прил.*) Дял от биологията, който изучава строежа, дейността, изменчивостта, еволюцията и систематиката на микроорганизмите, както и практическото им приложение и значение. ‹*гр.*›

микробиòта *ж. Бот.* Бодливи иглолистни храсти от рода на кипариса. ‹от *гр.*›

микровòлт *м. Физ.* Една милионна част от волта. ‹от микро- и волт›

микровълнѝ *мн.* (микровълнà *ж.*) (**микровѐлнов** *прил.*) *Физ.* **1.** Общ термин за електромагнитно лъчение с дължини на вълната в диапазона от много къси радиовълни почти до инфрачервената област, т. е. приблизително от 30 см до 1 мм. **2.** Свръхвисоки честоти (СВЧ). ‹от *гр.*›

микровѐлнов *прил.* ✧ **Микровълнов фон.** *Физ.* Електромагнитно лъчение от микровълни, което съществува в космическото пространство и за което се смята, че води началото си от Големия взрив, с който е започнало съществуването на Вселената. ✧ **Микровълнова печка.** *Техн.* Електронагревателен уред, при който термичната обработка се получава за сметка на поглъщаната от нагряваното тяло енергия от електромагнитен СВЧ генератор. ✧ **Микровълнова спектроскопия.** *Физ.* Радиоспектроскопия в СВЧ обхват. ✧ **Микровълнова терапия.** *Физ.* Използване на енергията от маломощен СВЧ генератор на магнитно поле за лечение на възпалителни процеси във вътрешните органи на тялото.

микрогамѐта *ж. Биол.* Подвижна, камшичеста мъжка полова клетка на маларийния плазмодий и други едноклетъчни организми. ‹*гр.*›

микрогѝрия *ж. Мед.* Смущение в развитието на главния мозък, при което мозъчните гънки са с малка повърхност и кората им

има патологична структура. ‹*гр.*›

микроглосия *ж. Мед.* Необичайно малък размер на езика. ‹*гр.*›

микрогнатия *ж. Мед.* Състояние, при което едната или двете челюсти са с необичайно малки размери. ‹*гр.*›

микрография *ж. Мед.* Фотографиране на предмет през микроскоп; фотомикрография. ‹*гр.*›

микродактилия *ж. Мед.* Необичайно малки или къси пръсти на ръцете. ‹*гр.*›

микродиагноза *ж. Психол.* Процес на оценка на поведението, който използва изследователски процедури, за да определи алтернативните начини за излизането на конкретния човек от конкретните трудности. ‹*англ.* microdiagnosis›

микродонтия *ж. Мед.* Състояние, при което зъбите са необичайно малки. ‹*гр.*›

микроелектроника *ж.* Област от електрониката, която се занимава с изучаването, разработването и изработването на уреди и устройства в микроминиатюрно изпълнение, включително и във вид на интегрални микросхеми. ‹*англ.* microelectronics›

микроелементи *мн.* (микроелемент *м.*) **1.** *Биохим.* Химически елементи, които се съдържат в растенията, животните и микроорганизмите в съвсем малки количества и влизат в състава на ферменти, витамини и други биологически активни съединения. **2.** В радиоелектрониката — елементи на радиотехническа схема, предназначени за приложение в микромодули. ‹*гр.* + *лат.*›

микроикономика *ж.* Дял от икономиката, който се занимава с проблемите на едно предприятие и взаимоотношенията му със заобикалящата го среда. ‹*англ.* microeconomics›

микрокалкулатор *м.* Портативен калкулатор за индивидуално използване.

микрокефалия *ж. Мед.* Ненормално малка глава при нормални размери на останалите части на тялото; микроцефалия. ‹от *гр.*›

микроклимат *м.* **1.** Изменение на климата, причинено от влиянието на непосредственото обкръжение на средата. **2.** Изкуствени атмосферни условия в сграда. **3.** *Прен.* Средата, която обкръжава човека. ‹*англ.* microclimate›

микроклин *м. Минер.* Минерал от групата на фелдшпатите, силикат на алуминия и калия, суровина за производството на керамика и стъкло. ‹от *гр.*›

микрококи *мн. Биол.* Група бактерии със зърнеста форма на клетката, по-малки от другите коки. ‹от *лат.*›

микрокомпютър *м. Инф.* Персонален компютър. ‹*англ.* microcomputer›

микрокосмос *м.* **1.** Светът на малките величини, като атоми, молекули и др. **2.** *Прен.* Човекът като умален модел на Вселената. ‹от *гр.* μικρός 'малък' + κόσμος 'свят'›

микролепия *ж. Бот.* Може би най-популярната папрат, отглеждана като стайно декоративно растение, с бледозелени петури и стъбло, което достига до 1 м. Microlepia strigosa.

микролит *м.* **1.** Обикн. *мн. Геол.* Видими под микроскоп кристали на скалообразуващи минерали руди на тантала. **2.** *Археол.* Миниатюрно кремъчно оръдие на труда с геометрична форма от епохата на мезолита. ‹от *гр.*›

микромелия *ж. Мед.* Необичайно малък размер на ръцете и краката. ‹от *гр.*›

микрометастаза *ж. Мед.* Вторичен тумор, който не може да се установи при клинично изследване или с диагностични тестове. ‹от *гр.*›

микрометеорити *мн. Астр.* Метеори с диаметър, по-малък от 1 мм. ‹от *гр.*›

микрометър *м.* **1.** *Техн.* Инструмент за измерване на линейни размери с голяма точност. **2.** Единица за дължина, равна на една милионна част от метъра; микрон. ‹от *гр.* μικρός 'малък' + μετρέω 'меря'›

микроминиатюризация *ж. Техн.* Пределното умаляване на размерите, масата на апарати, уреди и др. ‹от *гр.*›

микромодул *м.* Модул, съставен от няколко микроелемента. ‹*нем.* Mikromodul›

микрон *м.* (**микронен** *прил.*) В метричната система — една милионна част от метъра. ‹от *гр.* μικρός 'малък'›

микроника *ж.* Принципите и методите за миниатюризация на техническите средства за обработка и преобразуване на информация. ‹от *гр.*›

микропалеонтология *ж.* Дял от палеонтологията, който изучава малките изкопаеми останки от растения и животни (с изключение на спорите и цветния прашец), които могат да се изследват само с помощта на микроскоп. ‹от *гр.*›

микропил *м.* **1.** *Биол.* Отвор в ципата на яйцето, през който минават сперматозоидите при оплождане. **2.** *Бот.* Отвор на върха на семенната пъпка у висшите растения, който служи за опрашването им. ‹от *гр.*›

микропрограма *ж.* Съвкупност от команди, записани на езика на изчислителната машина, определящи работата на нейните устройства при изчислителния процес. ‹*англ.* microprogramme›

микропроѐктор *м.* Уред за проектиране върху екран на увеличени многократно микропроекции. ‹от *гр.*›

микропроѐкция *ж.* Проектиране на микроснимка върху голям екран с помощта на микропроектор. ‹от *гр.*›

микропроцѐсор *м. Инф.* Полупроводников чип или набор от чипове, които изграждат централния процесор на микрокомпютър. ‹*англ.* microprocessor›

микрорелѐф *м.* **1.** *Геол.* Малки форми на релефа, неравности, чиято височина не надминава няколко метра. **2.** *Техн.* Неравности, които се виждат под микроскоп.

микросейзми *мн. Геол.* Колебания на земната повърхност с нищожна амплитуда, предизвикани от атмосферни процеси. ‹от *гр.*›

микроскòп$_1$ *м.* (**микроскòпски** *прил.*) *Техн.* Оптичен уред за наблюдаване и изучаване на обекти с малки размери, съставен от две събирателни лещи или от система от лещи (обектив и окуляр) с увеличителна способност до 2 000 пъти. ✧ **Електронен микроскоп.** *Техн.* Уред, подобен на обикновения светлинен микроскоп, но с много по-висока разделителна способност. ‹от *гр.* μικρός 'малък' + σκοπέω 'разглеждам'›

микроскòп$_2$ *м. Астр.* Съзвездие, видимо от Южното полукълбо. ‹*лат.*›

микроскопѝчен и **микроскопѝчески** *прил.* **1.** Който може да се види само с микроскоп. **2.** *Прен.* Прекалено нищожен. ‹от *гр.*›

микроскопѝя *ж.* Съвкупност от методи за наблюдения на микрообекти. ‹от *лат.*›

микросоциолòгия *ж.* Дял от социологията, който изследва семейството, първичните трудови колективи и всички малки социологически групи; социометрия. ‹*англ.* microsociology›

микроспòра *ж. Биол.* Малка спора у разноспоровите папрати и семенните растения, която се образува в микроспорангия. ‹от *гр.*›

микроспорàнгий *м. Биол.* Многоклетъчен орган, в който при висшите растения се развиват микроспорите. ‹от *гр.*›

микроспорѝди *мн. Биол.* Вътрешноклетъчни паразити при рибите и насекомите с овални спори до 10 μm. ‹от *гр.*›

микроспòрия *ж. Мед.* Заразна болест, която се предава от човек на човек или между човек и животно под формата на розови гъбички. ‹от *гр.*›

микроспорофѝл *м. Бот.* Видоизменен лист от висше растение, върху който се развиват микроспорангии. ‹от *гр.*›

микроструктѝра *ж.* **1.** Структура на твърди тела (минерали, метали), която се вижда само при голямо увеличение под микроскоп. **2.** Вътрешен строеж на облаците — фазово състояние на частиците, техните размери и концентрация. ‹*гр.* + *лат.*›

микротѝпия *ж.* Отпечатък от снимка, снет с микроскоп. ‹от *гр.*›

микротòм *м.* Инструмент за рязане на много тънки (до 1 000 нм) парчета от тъкан или от материали, които трябва да се изследват под микроскоп. ‹от *гр.* μικρός 'малък' + τομή 'рязане'›

мѝкротон *м. Муз.* Интервал по-малък от полутон. ‹микро- + тон›

микротрѐнинг *м. Психо.* Специализирана технология на преподаване, породена от необходимостта хората да се обучат, за да изпълняват сложни типове поведение (*напр.* преподаване, консултиране, гасене на пожари, техники на продажби, спортни дейности и др.). ‹*англ.* microtraining›

микротрòн *м. Физ.* Цикличен ускорител на електрони с постоянно магнитно поле и с постоянна честота на ускоряващото високочестотно електрическо поле. ‹от микро- и (елек)трон›

микротрòфен *прил. Биол.* За редица растения — който се храни с помощта на живеещите в корените му гъби, които му доставят вода и хранителни вещества. ‹*гр.*›

микрофàги *мн. Биол.* Клетка, левкоцит, способен да поглъща и обезвреждa чужди клетки, главно бактерии, в организма. ‹от *гр.*›

микрофàуна *ж. Палеонт.* Микроскопически изкопаеми останки от измрели животни. ‹от микро- и фауна›

микрофѝлм *м. Фот.* Фотокопие, възпроизведено в умален вид на фото- или кинолента, което се разчита със специални апарати. ‹*англ.* microfilm›

микрофилмѝрам *несв.* и *св. Фот.* Снимам на микрофилм. ‹от *англ.* microfilm›

микрофѝт *м. Биол.* Микроскопичен растителен организъм. ‹от *гр.*›

микрофлòра *ж.* **1.** *Биол.* Съвкупност от микроорганизмите в дадена среда. **2.** *Палеонт.* Микроскопически малки изкопаеми останки от растения (с изключение на спори и цветен прашец). ‹от *гр.*›

микрофòн *м. Техн.* Устройство за превръщане на звуковите вълни в електромагнитни нискочестотни вълни. ‹от *гр.* μικρός 'малък' + φωνή 'звук'›

микрофотогрàфия *ж.* Снимка, получена с помощта на микроскоп. ‹от *гр.*›

микрофотомѐтър *м.* Уред, който дава възможност да се измерват измененията на плътността на почерняването в много малка об-

ласт от фотографско изображение. ‹от *гр.*›

микрохейлия *ж. Мед.* Необичайно малък размер на крайниците. ‹от *гр.*›

микрохимия *ж.* Наука за начините на химически анализ и синтез, които се извършват с малки количества вещества. ‹от *гр.*›

микрохирургия *ж. Мед.* Клон на хирургията, при който с помощта на много усъвършенстван операционен микроскоп и прецизни миниатюрни инструменти се извършват сложни операции. ‹*гр.*›

микроцефалия *ж. Мед.* Необичайно малък размер на главата в сравнение с останалата част от тялото, която е относително нормално развита; микрокефалия. ‹от *гр.* μικρός 'малък' + κεφαλή 'глава'›

микроцит *м. Мед.* Необичайно малка червена кръвна клетка. ‹от *гр.*›

микроцитоза *ж. Мед.* Наличие на необичайно малки червени кръвни клетки (микроцити) в кръвта. ‹*гр.*›

микрошлиф *м. Геол.* Тънка пластинка от скала или минерал, приготвена за изследване под микроскоп. ‹от *гр.*›

микрочастица *ж. Физ.* Частица с малка маса, чието движение се изучава от квантовата механика.

миксбордер *м.* Подбор и подреждане на декоративни растения така, че да цъфтят от ранна пролет до късна есен, както и според височината им (по-високите на заден план, по-ниските — на преден план). ‹*англ.* mix-border›

микседем *м. Мед.* **1.** Сухо, твърдо, восъкоподобно подуване на кожата и намиращите се отдолу тъкани при болни с недостатъчна активност на щитовидната жлеза. **2.** Клиничен синдром, дължащ се на намалена активност на щитовидната жлеза при възрастните, който включва грапавост на кожата, непоносимост към студ, увеличаване на телесната маса, умствено затъпяване. ‹от *гр.*›

миксер *м.* **1.** *Метал.* Резервоар за разтопен чугун от доменна пещ, облицован отвътре с огнеупорни тухли, в който се изравняват химическият състав и температурата на чугуна и се отделят примесите. **2.** *Техн.* Домакински електрически уред за смесване и/или разбиване на хранителни продукти. **3.** *Строит.* Авто- или електросмесител на бетон, хоросан и др. строителни материали. **4.** *Техн.* В Hi-Fi техниката — смесител на сигнали от различни източници в един общ звук. ‹*англ.* mixer›

миксобактерии *мн.* (миксобактерия *ж.*) *Биол.* Клас бактерии, които отделят слуз, способстваща за тяхното придвижване, и се намират в слизести маси, торища и влажна почва. ‹от *нем.*›

миксовируси *мн.* (микровирус *м.*) *Мед.* Група вируси, съдържащи РНК. ‹от *англ.*›

миксом *м. Мед.* Доброкачествен желатиноподобен тумор от съединителната тъкан. ‹от *гр.*›

миксомицети *мн.* (миксомицета *ж.*) *Биол.* Слузни гъбички, които се развиват главно по гниеща дървесина и са причинители на заболявания по селскостопански култури; известни са ок. 500 вида. ‹от *гр.*›

микст$_1$ *м. Муз.* Смесване на два певчески гласа в един. ‹от *лат.* mixtus 'смесен'›

микст$_2$ *м. Спорт.* Смесени двойки в тениса — мъж и жена срещу мъж и жена. ‹*англ.* mixed›

микстура *ж. Фарм.* Смес на две или повече течни лекарства в едно. ‹от *лат.* mixtūra›

Миктлан *м. Мит.* В индианската митология — подземният свят на ацтеките. ‹*индиански*›

микция *ж. Физиол.* Уриниране. ‹от *лат.*›

мил *м.* Една хилядна от инча. ‹*англ.*›

миледи *ж.* Госпожа, английска аристократка или високопоставена дама. ‹*англ.* milady›

милет *м. Остар.* Народ, хора. ‹*ар.* ⇨ *тур.* millet›

милефиори *мн. Изк.* Начин на оцветяване на стъкло, емайл или гоблен с малки изящни орнаменти, предимно цветя. ‹*ит.* millefiori›

мили- *представка.* В сложни думисъс значение 'мерни единици, равни на една хилядна част от основната мерна единица'. ‹от *лат.* mille 'хиляда'›

милиампер *м. Физ.* Една хилядна част от ампера. ‹*фр.* milliampère›

милиард *м.* Хиляда милиона. ‹*фр.* milliard›

милиардер *м.* Притежател на богатство, оценявано за милиарди. ‹*фр.* milliardaire›

милиарен *прил.* Който е колкото просено зърно; просовиден. ‹*лат.* miliarius›

милиарий *м. Истор.* У римляните — крайпътен камък, който отчитал разстояние от хиляда крачки. ‹*лат.* milliarium›

милиария *ж. Мед.* Сърбящ обрив, състоящ се от малки изпъкнали червени петънца по лицето, врата, гърба, гърдите и бедрата. ‹*лат.*›

милибар *м. Метеор.* Единица за атмосферно налягане, която се използва в метеорологията, равна на 0,75 мм живачен стълб. ‹*фр.* millibar›

милиграм *м. Физ.* Единица мярка за тежина, равна на една хилядна от грама. ‹от *фр.* milligramme›

милиметър *м.* Мярка за дължина, равна на една хилядна от метъра. ✧ **Милиметри жива-**

чен стълб. *Физ.* Единица за налягане (1 mmHg = 133,322 паскала). ‹от *фр.* millimètre›

милимикрòн *м.* Мярка за дължина, равна на една хилядна от микрона. ‹*фр.* millimicron›

милиòн *м.* **1.** Хиляда хиляди; 1 000 000. **2.** *Прен.* Безкраен брой, много. ‹*ит.* ⇨ *фр.* million›

милионѐр *м.* Притежател на богатство, равняващо се на милион или милиони. ‹от *фр.* millionnaire›

милисекѝнда *ж.* Мярка за време, равна на една хилядна от секундата.

милитаризàция *ж.* *Полит.* *Воен.* Подчинение на икономическия, обществения и политическия живот в дадена страна на целите на милитаризма. ‹*фр.* militarisation›

милитаризѝрам *несв.* и *св.* Въвеждам милитаризация. ‹*нем.* militarisieren›

милитарѝзъм *м.* (**милитаристѝчен** *прил.*) *Полит.* *Воен.* Система от политически, икономически и идеологически средства за увеличаване на военната мощ на една държава. ‹*лат.* militis 'войник' ⇨ *фр.* militarisme›

милитарѝст *м.* Привърженик на милитаризма. ‹от *фр.* militariste›

мѝлиум *м.* *Мед.* Бяло възелче по кожата (обикн. по кожата на лицето). ‹*лат.* milium 'просо'›

милиционѐр *м.* **1.** Служител, обикн. униформен, в милиция. **2.** *Прен.* Ограничен човек, бездушен изпълнител на заповеди. ‹*лат.* militia 'военна служба' ⇨ *рус.*›

милѝция *ж.* **1.** Недържавна военизирана организация или опълченска, доброволна военна част в някои страни, свиквана от държавната власт при извънредни обстоятелства. **2.** Орган на изпълнителната власт в някои страни със задача да пази сигурността на гражданите и тяхното имущество, да води борба с престъпността и др. **3.** *Истор.* Репресивен орган на изпълнителната власт в бившите социалистически страни, служещ за утвърждаване по силов път (в обществото) на идеологически доктрини. ‹*лат.* militia 'военна служба' ⇨ *рус.*›

милòрд *м.* Английски аристократ, както и вежливо обръщение към лорд, епископ, съдия. ‹*англ.* milord›

милрѐйс *м.* *Остар.* Парична единица в Бразилия (през 1942 г. заменена с крузейро) и Португалия (през 1911 г. заменена с ескудо). ‹*порт.* milreis›

милфльòр *м.* *Истор.* Средновековни гоблени (края на XV—началото на XVI в.), в които фонът е плътно покрит с цветя, с малки животни и птички. ‹от *фр.* mille-fleurs›

мѝля *ж.* Англо-американска мярка за дължина (= 1 609 метра). ✧ **Географска миля.** Мярка за дължина, която се използва във Великобритания и САЩ (= на 1853 м). ✧ **Морска миля.** *Мар.* 1 853,25 метра = 6 080 фута. ‹*лат.* milia 'хиляди' ⇨ *англ.* mile›

мим *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция и Рим — кратка импровизационна театрална сатирична сценка за живота на низшите слоеве в града и селото. **2.** *Истор.* Актьор в такова представление. **3.** *Театр.* Изпълнител на пантомима. ‹от *гр.* μῖμος ⇨ *фр.* mime›

мимàнс *м.* **1.** *Театр.* Артисти, които в дадено представление играят второстепенни или спомагателни роли. **2.** *Прен.* В политиката и обществения живот — статисти, фигуранти. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

мимàнса *ж.* *Филос.* Една от шестте древноиндийски философски системи с основател Джаймини, автор на 12 книги беседи (IV—II в. пр. Хр.), според която светът е безкраен във времето и пространството и се състои от девет субстанции — земя, вода, въздух, огън, етер, душа, ум, време и пространство. ‹*санскр.*›

мимбàр *м.* *Рел.* Издигнато място в джамия, откъдето се чете Коранът. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мимѐзис *м.* Подражание, следване, заимстване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мимеогрàф *м.* *Остар.* В типографията — апарат за получаване на отпечатъци от текст, написан на восъчен лист; циклостил. ‹*гр.* ⇨ *англ.* mimeograph›

миметѝзъм *м.* *Биол.* Вид мимикрия, изразяваща се в сходство по външен вид или поведение на неотровно животно или животно, което се яде, с животно от друг вид — което не се яде или е защитено по друг начин. ‹*гр.* ⇨ *фр.* miméthisme›

мѝмика *ж.* (**мимѝчески** *прил.*) **1.** Движение на лицевите мускули за изразяване на чувства и душевни състояния. **2.** Изкуство да се изразяват чувства и душевни състояния. ‹от *гр.* μιμικός 'подражателен' ⇨ *фр.* mimique›

мимѝкрирам *несв.* и *св.* **1.** *Биол.* Използвам мимикрия като начин за приспособяване и оцеляване. **2.** *Прен.* Държа се безпринципно, нагаждам се към обкръжаващата среда и обстановка. ‹от *гр.*›

мимѝкрия *ж.* **1.** *Биол.* Способност на някои животни и растения да приемат форма и цвят на други животни и растения или на предмети, характерни за околната среда, за да се защитават. **2.** *Прен.* Промяна в поведението, политическите възгледи и под. според условията заради изгода. ‹*гр.* ⇨ *англ.* mimicry›

Мѝмир *м.* *Мит.* В скандинавската митология — стопанин на мъдростта, който живее в

подножието на световното дърво. ‹*келтски*›

мимо̀за *ж. Бот.* Род тропически и субтропически растения — треви, храсти, лиани, от сем. бобови, при някои видове от които (у срамежливата мимоза) вечер или при докосване листата се свиват и увяхват. Mimosa. ‹от *гр.* μίμος 'подражател' ⇨ *лат.*›

миму̀зокс *м. Бот.* Род вечнозелени дървета (ок. 60 вида), които виреят в тропиците; мадука. Mimsops.

мин *м. Филос.* **1.** Просветлението на даоса; светлина. **2.** В конфуцианството — съвкупността от всички сили и условия във Вселената, които са извън влиянието на човешката воля; съдба. ‹*кит.*›

Мин *м. Мит.* В египетската митология — бог на плодородието. ‹*егип.*›

мѝна$_1$ *ж.* (**мѝнен** *прил.*) **1.** Предприятие за добиване на полезни изкопаеми. **2.** Подземна галерия, където се копаят руди или каменни въглища; рудник. ‹*фр.* mine›

мѝна$_2$ *ж.* (**мѝнен** *прил.*) *Воен.* **1.** Взривно вещество, капсуловано в специална броня, което се поставя в земята или под водата. **2.** Снаряд, който се изхвърля от миномет или гладкоцевно оръдие. **3.** Плаващ самодвижещ се снаряд. ‹*фр.* mine›

мѝна$_3$ *ж. Истор.* **1.** У древните гърци — монета със стойност сто драхми. **2.** У древните източни народи и в Гърция — мярка за тежина. ‹*семитски* ⇨ *гр.* ⇨ *лат.* mina›

мина̀'и *мн. Истор.* Персийски грънчарски изделия с матова (бяла или тюркоазена) глазура, украсена с емайл или злато (XII—XIII в.). ‹*перс.*›

мина̀кши *ж. Мит.* В индуизма — една от богините в шиваитския пантеон с три гърди и дъх на риба. ‹*санскр.*›

минарѐт *м.* и **минарѐ** *ср. Архит.* В ислямската архитектура — висока кула, издигната до джамия или свързана с нея, която има един или няколко балкона, откъдето мюезинът призовава вярващите към молитва. ‹*ар.*›

мингѐи *ср.* Японско народно изкуство. ‹*яп.*›

минда̀л *м. Бот.* Род дървета от сем. розови, които виреят в субтропиците и областите с умерен климат в Северното полукълбо, орехоплодни; бадем. Amygdalus. ‹от *гр.* ἀμύγδαλος›

миндѐр *м.* Плътно допряно до стената дървено легло без перила, застлано с черги и възглавници, за сядане или лежане. ‹*тур.* minder›

миндерлѝк и **миндерлъ̀к** *м.* **1.** По-голям миндер. **2.** Постелка за миндер. ‹*тур.* minderlik›

минеза̀нг *м.* Немска рицарска лирика през средните векове, възпяваща любовта и рицарските подвизи. ‹*нем.* Minnesang›

минезѝнгер *м. Истор.* Германски рицар, поет и певец през XII—XIII в., който създава песни с различна тематика, предимно любовна, под влиянието на народната и църковната музика, с импровизиран съпровод. ‹*нем.* Minnesinger 'певец на любовта'›

минѐй *м. Рел.* Богослужебна книга на Православната църква със службите за всеки ден от църковната година. ‹*гр.*›

мѝнен *прил.* ✧ **Минна война. 1.** Подземни действия през XVIII—XX в. за разрушаване на крепостни или други укрепления на противника чрез подкопаване или разрушаване на основите. **2.** Минозаградителни действия под вода или на повърхността на морски или океански обект. ‹от *фр.* mine›

минера̀л *м.* (**минера̀лен** *прил.*) *Геол.* Природно неорганично вещество, което има специфични физични свойства и определен химичен състав. ✧ **Идиоморфни минерали.** *Геол.* Скалообразуващи минерали в магмените скали, които имат собствени кристални форми на отделните индивиди. ‹*лат.*›

минерализа̀тори *мн.* (минерализа̀тор *м.*) *Геол.* Газове, газообразни и парообразни съединения, разтворени в магмата, които подпомагат кристализацията на минералите в изхвърлените скали. ‹от *нем.* Mineralisator›

минерализа̀ция *ж. Геол.* **1.** Процес на образуване на минерали, превръщане в минерали. **2.** Насищане с минерали. ‹*фр.* mineralisation›

минералѝт *м. Метал.* Материал, приготвен от цимент и азбест за направа на огнеупорни плочи; азбестоцимент. ‹*лат.*›

минерало̀г *м.* Специалист по минералогия. ‹от *фр.* minéralogu›

минерало̀гия *ж.* (**минералогѝчен** и **минерало̀жки** *прил.*) Наука за състава, строежа, образуването и прилагането на минералите. ‹от *фр.* minéral + *гр.* λόγος 'наука'›

Минѐрва *ж. Мит.* У древните римляни — богиня на мъдростта, покровителка на науката, изкуството и занаятите. ‹*лат.* собств.›

минестро̀не *м. Кул.* Италианска супа с ориз и зеленчуци. ‹*ит.* minestrone›

мѝни- *представка.* В сложни думи със значение 'с малки размери', 'значително по-малък от другите от същия вид'. ‹*англ.* mini-›

миниатю̀р *м.* Модел на предмет в много умален размер. ‹*фр.* miniature›

миниатю̀ра *ж.* (**миниатю̀рен** *прил.*) **1.** В средновековните ръкописи — цветно фино нанесено изображение за украса или илюстрация. **2.** *Изк.* Произведение с малки размери и прецизна изработка. **3.** *Муз. Лит.* Кратко

музикално, литературно или театрално произведение. **4.** *Прен.* Умален модел на нещо. ‹*лат.* miniatura›

миниатюрен *прил.* (**миниатюрност** *ж.*) Който е съвсем малък, в умалени размери. ‹от *фр.* miniature›

миниатюризация *ж.* Умаляване на размери и маса в техниката в резултат на усъвършенстване на конструкцията. ‹*фр.* miniaturisation›

миниатюрист *м.* **1.** Художник на миниатюри. **2.** Колекционер на миниатюри. ‹*фр.* miniaturiste›

минижуп *м. Разг.* Много къса дамска пола. ‹*фр.* mini-jupe›

миникомпютър *м. Остар. Техн.* Наименование, използвано до въвеждане на термина "микрокомпютър". ‹*англ.* minicomputer›

минимален *прил.* Който е възможно най-малък. ✧ **Минимален ефективен размер.** *Икон.* Равнището на производство на една фирма, при което кривата на средните разходи се превръща в права линия, плато от минимални разходи за произведена продукция. ✧ **Минимална заплата.** *Икон.* Минималното заплащане, определено от правителството за едночасова работа в определен отрасъл на промишлеността, в даден район или за цялата икономика. ‹от *лат.* minimum›

минимализирам *несв.* и *св.* Ограничавам до възможната най-ниска степен или количество. ‹от *лат.* minimum›

минимализъм *м.* (**минималистичен** *прил.*) *Изк.* Тризмерно, обикн. оформено произволно или изградено от прости геометрични форми, изкуство, което пренебрегва изискванията за изразителност или илюзия. ‹от *фр.* minimal›

минималистичен *прил.* ✧ **Минималистична музика.** *Муз.* Музика, разработена през 60-те години на XX в., за която са характерни използването на прости тонални хармонии, неспирно повтаряне на материали с неизменен пулс, удължаване на отделни ноти, фазировка на ритъма и която има въздействие, подобно на транс или хипноза. ‹от *фр.* minimal›

минимизация *ж.* **1.** Ограничаване до възможно най-малки размери, количество, брой. **2.** *Техн.* Еквивалентно преобразуване на структурата на система за автоматично регулиране с цел да се намали броят на влизащите в нея елементи или да се опростят връзките между тях. **3.** *Мат.* Намиране на минимума на функция при зададени гранични условия. ‹от *лат.*›

минимизирам *несв.* и *св.* Извършвам минимизация. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* minimiser›

минимум *м.* **1.** Най-малките възможни размери, степен, брой (за да запази нещо същността си). **2.** *Мат.* Най-малката стойност на функция. **3.** Като *нареч.* Най-малко. ‹*лат.* minimum›

минипиано *ср. Муз.* Пиано с височина на корпуса до 1 м. ‹*ит.*›

минирам *несв.* и *св.* **1.** *Воен.* Поставям взривни мини под земята, във водата, за заграждение или отбрана. **2.** *Прен.* Подготвям предварително провал, неуспех. ‹*фр.* miner›

министериал *м. Истор.* **1.** В средновековна Европа — служител при краля или при феодал с придворни, стопански и военни задължения; по-късно — член на дворянското съсловие. **2.** Секретар или подуправител при високопоставена особа. ‹*лат.* ministeriālis ⇨ *нем.* ministerial›

министерски *прил.* ✧ **Министерски съвет.** *Полит.* Централен орган на изпълнителната власт, който ръководи и осъществява вътрешната и външната политика на страната в съответствие с конституцията и законите. ✧ **Министерско постановление.** *Юр.* Подзаконов акт, издаван от изпълнителната власт в рамките на закона и пълномощията ѝ. ‹от *фр.* ministère›

министерство *ср.* (**министерски** *прил.*) **1.** Централен орган на държавното управление, който ръководи определен отрасъл и се възглавява от министър. **2.** Длъжност и функции на министър. ‹*лат.* ministerium 'служба' ⇨ *фр.* ministère›

министър *м.* (**министерски** *прил.*) Висш чиновник, член на правителство. ‹*лат.* minister 'слуга' ⇨ *фр.* ministre›

министър-председател *м.* Председател на министерски съвет; премиер.

миниум *м. Хим.* Вид оловен оксид, яркочервен прах (преди използван като пигмент и като окисляващо средство), който служи за антикорозийно покритие на железни предмети и др. ‹*лат.*›

минойски *прил.* ✧ **Минойско изкуство.** *Истор.* Критско изкуство от бронзовата епоха (ок. 2300—1100 г. пр. Хр.), наречено по името на митичния цар Минос, владетел на Крит. ‹от *гр.* собств.›

миномет *м. Воен.* Минохвърграчка. ‹*рус.*›

миноносец *м. Воен.* Неголям военен кораб за нападение с торпеден огън на противникови подводни или надводни цели, както и за извършване на минни заграждения. ‹*рус.*›

минор *м.* (**минорен** *прил.*) *Муз.* Едно от двете основни ладови наклонения, чиито устойчиви тонове образуват малко тризвучие с тъжно, печално, меко звучене. ‹*лат.* minor 'по-малък' ⇨ *ит.* minore›

миноранта *ж. Муз.* По-малък от основния тон. ‹*ит.* minore 'по-малък'›

минорат *м. Истор.* 1. Система на наследяване — право на най-малкия син или на най-младия родственик да наследи имуществото, за разлика от майорат. 2. Наследено по тази система имущество. ‹*лат.* minorātus›

минорен *прил. Прен.* Тъжен, меланхоличен. ✧ **Минорна гама.** *Муз.* Схема от цели тонове и полутонове, обикн. полутонът стои между втория и третия тон и придава меланхолично звучене. ‹*ит.* minore›

минорит *м. Рел.* Член на католическия францискански орден. ‹*лат.* minōres 'по-малки' ⇨ *фр.* Minorite›

Минос *м. Мит.* В древногръцката митология — син на Зевс, цар на остров Крит, след смъртта си станал един от съдиите на душите на мъртвите. ‹от *гр.* собств.›

Минотавър *м. Мит.* В древногръцката митология — чудовище с човешко тяло и глава на бик, затворено от цар Минос в лабиринта и убито от Тезей. ‹от *гр.*›

минотърсач *м. Воен.* Уред за откриване на мини от сапьорски части с цел обезвреждане. ‹от мина и търся›

минсофа *ж. Остар.* Широк миндер. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

минстер *м.* 1. Манастирска католическа църква или цял манастирски комплекс. 2. Църква като част от манастирски комплекс. 3. Катедрала, всяка главна църква. ‹*англ.* minster›

минтади *ср. Археол.* Тип древна каменна скулптура на народността конго, която не е датирана точно, но първите образци са пренесени в Европа през XVII в. — асиметрична композиция, опростено изображение, детайлно изработено лице, изпълнява служебни функции на страж или статуя на прародител.

минтаи *мн. Зоол.* Вид морски риби от сем. трескови, с дължина ок. 50-60 см. ‹*норвежки*›

минтан *м. Остар.* Къса мъжка връхна дреха. ‹*перс.* ⇨ *тур.* mintan›

минтуан *м. Истор.* Въоръжен отряд от оръженосци на китайски благородник. ‹*кит.*›

минус *м.* 1. *Мат.* Знак за изваждане и за отрицателна величина. 2. *Прен.* Недостатък, пропуск. ‹*лат.* minus 'по-малко'›

минускули *мн. Език.* Малки букви с опростено начертание, използвани в стари латински и гръцки ръкописи. ‹*лат.* minisculus 'твърде малък' ⇨ *фр.* minuscule›

минута *ж.* 1. *Физ.* Единица за време, равна на 1/60 част от часа и на 60 сек. 2. *Мат.* Единица за измерване на ъгли и дъги, равна на 1/60 част от градуса и на 60 сек (знак '). ‹*лат.* minūta 'намалена' ⇨ *фр.* minute›

минц *м. Истор.* Австрийска златна монета. ‹*нем.* Münze›

миньон *м.* 1. *Полигр.* Шрифт с размер 7 пункта (2,53 мм), между петит и нонпарей. 2. *Муз.* Руски балетен танц в 3/4 такт, разпространен в края на XIX и началото на XX в. 3. *Разг.* Дребна, симпатична жена. ‹*фр.* mignon›

миньор$_1$ *м.* Работник в мина. ‹*фр.* mineur›

миньор$_2$ *м. Остар. Муз.* Минор.

минуциозност *ж.* (**минуциозен** *прил.*) *Остар.* Дребнавост, педантичност. ‹от *фр.* minutieusement›

мио- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'редукция, намаляване, понижаване'; 2) 'елементарен, зачатъчен, недоразвит'; 3) 'мускулен', напр. *миобласт*, *миокард*, *миом*.

миобласт *м. Биол.* Млада едноядрена мускулна клетка. ‹от *гр.*›

миогенен *прил. Мед.* Който произлиза от мускул. ‹от *гр.*›

миоглобин *м. Биохим.* Белтък в мускулите, близък по състав и свойства до хемоглобина в кръвта, който осигурява на работещия мускул запас от кислород. ‹от *гр.*›

миограф *м. Мед.* Уред за записване дейността на мускулните тъкани. ‹от *гр.*›

миография *ж.* Графично изобразяване на механичната активност на мускулите, направено със специален уред — миограф. ‹от *гр.*›

миодиния *ж. Мед.* Болка в мускулите. ‹от *гр.*›

миоза *ж. Мед.* Свиване на зеницата. ‹от *гр.*›

миозин *м. Биохим.* Протеин, който се намира в най-голямо количество в мускулните влакна. ‹от *гр.*›

миозит *м. Мед.* Мускулно заболяване, съпроводено с възпаление и дегенеративни промени. ‹*лат.* myositis ⇨ от *гр.* μυός 'мускул'›

миокард *м. Анат.* Средният от трите пласта, образуващи стената на сърцето. ✧ **Инфаркт на миокарда.** *Мед.* Некроза на участък от сърдечния мускул поради прекъсване на снабдяването му с кръв. ‹от *гр.* μυός 'мускул' + καρδία 'сърце'›

миокардиодистрофия *ж. Мед.* Общо наименование на заболяванията на сърдечния мускул от невъзпалителен характер, с нарушения на физико-химическата му структура. ‹от *гр.*›

миокардит *м. Мед.* Остро или хронично възпаление на миокарда. ‹от *гр.*›

миокимия *ж. Мед.* Вибриране, трептене на няколко мускулни влакна, което не е свързано със заболяване. ‹*гр.*›

миоклонус *м. Мед.* Внезапен спазъм на мускулите, предизвикващ повдигане и извиване

на ръцете, който се получава между припадъците при епилепсия. ‹*гр.*›

миолобинурия *м. Мед.* Наличие в урината на пигмента миоглобин. ‹*гр.*›

миоло̀гия *ж.* Наука за структурата, функцията и болестите на мускулите. ‹*гр.*›

миом *м. Мед.* Доброкачествен тумор, произхождащ от мускул. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

миомекто̀мия *ж. Мед.* Операция, при която от мускулната стена на матката се отстраняват миоми. ‹*лат.*›

миометрит *м. Мед.* Възпаление на мускулната стена на матката. ‹*гр.*›

миомѐтриум *м. Анат.* Мускулната тъкан на матката, която обгражда ендометриума. ‹*гр.*›

миопа̀тия *ж. Мед.* Група болести, причинени от нарушения в съкращаването на мускулните влакна, водещи до мускулна слабост, атрофия на мускулите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

миопия *ж. Мед.* Състояние, при което успоредните светлинни лъчи се фокусират пред ретината; късогледство. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

миосарко̀м *м. Мед.* Злокачествен тумор, произхождащ от мускул. ‹*гр.*›

миотик *м. Фарм.* Лекарствено средство, което предизвиква свиване на зеницата. ‹*гр.*›

миото̀мия *ж. Мед.* Дисекция или хирургично разрязване на мускул. ‹*гр.*›

миото̀нус *м.* (**миотонѝчен** *прил.*) *Мед.* **1.** Тоничен мускулен спазъм. **2.** Мускулен тонус. ‹*гр.*›

миоцѐн *м. Геол.* Долната епоха на неогена, характеризираща се със силна вулканична дейност и образуване на планини. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Miozän›

миоцит *м. Биол.* Мускулна клетка. ‹*гр.*›

миро̀ра *ж.* Пенопласт, на основата на формалдехидна смола, хигроскопичен, огнеупорен материал. ‹от *англ.*›

мѝра$_1$ *ж.* Благовонна смола от кората на източноафриканско дърво. ‹*гр.* μύρρα›

мѝра$_2$ *ж.* В оръжейната промишленост — мушка, пластинка за прицел, поставена на ствола на огнестрелно оръжие. ‹*фр.*›

мѝра$_3$ *ж. Техн.* Пластинка за измерване на разрешаващата способност на оптически прибори. ‹от *фр.* miroir›

мѝра$_4$ *ж. Астр.* Първата звезда при наблюдението на която е открита промяна на блясъка с цикъл 380 денонощия. ‹*рус.*›

мирабѐл *м. Бот.* Вид слива, селекционирана във Франция. ‹*фр.* mirabelle›

мирабилит *м. Минер.* Естествена глауберова сол, минерал, с приложение в медицината, в производството на стъкло и др. ‹*лат.* mirabilis 'чуден'›

мирадо̀р *м.* **1.** *Архит.* Тераса на върха на испанска къща. **2.** Временен наблюдателен пункт на високо място. ‹*исп.* mirador›

мира̀ж *м.* **1.** Оптическо природно явление, наблюдавано през деня в горещите пустини, при което се виждат мними изображения на предмети зад хоризонта поради пречупване на светлинните лъчи в неравномерно нагрети слоеве въздух. **2.** *Прен.* Измамно видение, нещо хубаво, което не може да се постигне. ‹*фр.* mirage›

мира̀з и **мера̀з** *м. Разг.* Имот или наследство от родителите на съпругата. ‹*тур.* miras›

мира̀къл *м. Лит.* Средновековна религиозно-поучителна драма в Западна Европа, обикн. представяща чудеса, извършени от Дева Мария или някой светец. ‹*лат.* miraculum 'чудо' ⇨ *фр.* miracle›

миралѝй *м. Остар.* Турски полковник. ‹*тур.* miralay›

мира̀нда *ж. Астр.* Спътник на планетата Уран.

мирацѝдий *м. Биол.* Първата ларвна фаза от жизнения цикъл на паразитните метили. ‹*гр.*›

мирза̀ *м.* **1.** У някои източни народи — титла, поставяна след името на членове на царско семейство или едър феодал. **2.** Титла, поставяна пред името, означаваща важен пост или ученост, както и съставна част на източни лични имена. **3.** У някои източни народи — титла, означаваща секретар, писар. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

мирза̀й *м. Муз.* Народен танц в размер 6/8 или 3/8, разпространен в Иран. ‹*перс.*›

мѝриа- *представка.* В сложни думи със значение мерна единица, която е с десет хиляди пъти по-голяма от означената, напр. *мириада.* ‹*гр.*›

мириа̀да *ж.* **1.** Десет хиляди. **2.** *Прен.* Несметно количество. ‹от *гр.* μυριάς, μυριάδος 'десетки, хиляди'›

мириамѐтър *м.* Мярка за дължина, равна на десет хиляди метра. ‹от *гр.*›

мириапо̀д *м. Зоол.* Насекомо с много крака. ‹от *гр.*›

мирѝе *ср. Остар.* **1.** Държавен или султански имот. **2.** Данък. **3.** Откуп. ‹*тур.* miri›

Мирѝна *ж. Мит.* В гръцката митология — амазонката, която предвождала женската войска, но била убита от тракийския цар Мопс. ‹*гр.*›

мирѝнга *ж. Анат.* Тъпанче. ‹*лат.*›

мирингѝт *м. Мед.* Възпаление на тъпанчето. ‹*лат.*›

миринго̀пла̀стика *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се коригира тъпанчето на ухото, повредено от инфекция или нараняване; тимпанопластика. ‹от *лат.*›

мирингото̀мия *ж. Мед.* Разрез на тъпанчето на ухото, за да се получи изкуствен отвор.

По този начин се освобождава налягането и който позволява дренирането (оттичането) на течност от възпаленото средно ухо. ‹*лат.*›

мирлитòн *м. Муз.* Мембрана, която при говорене или пеене се държи пред устата или се опъва пред отвора на инструмент за придаване на носов тембър, използвана от някои народи при култови церемонии или при направа на детски играчки. ‹*фр.* mirliton›

миримекофѝлия *ж. Биол.* 1. Съжителство между растения и мравки, при което мравките използват растения, за да живеят в стъблата и да се хранят със соковете им. 2. Съжителство на безгръбначни и мравки в гнездата на мравките. ‹от *гр.*›

мирмекохòрия *ж.* Разпространяване на семената на някои растения от мравките. ‹от *гр.*›

мирмилòн *м. Истор.* Римски гладиатор, въоръжен с щит, меч и предпазен шлем на главата. ‹*лат.* mirmillo›

мѝро *ср. Рел.* Светено масло, приготвяно по специален начин, което се употребява при църковни ритуали; елей. ‹от *гр.* μύρον 'благовонно масло'›

миро̀свам *несв.* и **миро̀сам** *св. Рел.* Помазвам с миро. ‹от *гр.* μύρον 'благовонно масло'›

мѝрта *ж. Бот.* 1. Род вечнозелени храсти и дървета, чиито листа съдържат етерично масло, а плодовете се използват като подправки, разпространени предимно в субтропичните области. Myrtales. 2. Вечнозелен храст с бели благоуханни цветове, който бил символ на слава у гърците. Myrtus communis. ‹*перс.* ⇨ *гр.* μύρτος›

мис *ж.* 1. В англоезичните страни — госпожица, поставено пред името или фамилията на девойка. 2. При конкурс между жени (за красота и др.) — спечелилата първо място, най-добрата. ‹*англ.* miss›

мисафѝр/мусафѝр и **мисафѝрин/мусафѝрин** *м. Остар.* Гостенин. ‹*ар.* ⇨ *тур.* misafir›

мисафирлѝк и **мусаферлѝк** *м. Остар.* 1. Гостуване. 2. Гостоприемство. ‹*ар.* ⇨ *тур.* misafirlik›

мисионѐр *м.* 1. *Рел.* Лице, изпратено да разпространява религия сред хора с друго вероизповедание. 2. *Прен.* Лице, изпратено с важно поръчение, с голяма цел. ‹*фр.* missionaire›

мисионѐрство *ср.* Дейност на мисионер. ‹от *фр.* missionaire›

мисѝр *м. Диал.* Царевица. ‹*тур.* misir›

мисѝрка *ж. Диал.* Пуйка. ‹*тур.*›

мѝсис *ж.* В англоезичните страни — госпожа, поставено пред името или фамилията. ‹*англ.* missis›

мѝсия *ж.* 1. *Дипл.* Постоянно дипломатическо представителство на една страна в друга страна начело с посланик. 2. *Дипл.* Специална цел или задача, за която е изпратено лице или група лица, обикн. в чужда страна, както и такива лица. 3. *Рел.* Мисионерска религиозна организация. 4. *Прен.* Отговорна задача, роля, цел. ‹*лат.* missio›

мискѐт *м.* 1. *Бот.* Вид грозде с розови дребни зърна и приятен аромат. 2. Вино от такова грозде. ‹*тур.* misket›

мискѝнин *м. Разг.* Мръсник, подлец. ‹*тур.* miskin›

мискинлѝк *м. Разг.* Мръсотия, подлост, безчинство. ‹*тур.* miskinlik›

мистагòг *м. Рел.* В древна Гърция — жрец, който извършвал мистерии, или лице, което посвещавало в мистерии. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *рус.*›

мистѐрия *ж.* (**мистериòзен** *прил.*) 1. *Истор.* Средновековно европейско религиозно представление, разиграване на библейски сюжети на открито по време на празници. 2. *Истор.* У древните народи — тайни религиозни обреди, в които участвали само посветени. 3. *Прен. Разг.* Нещо тайно, загадъчно, неразбираемо. ‹от *гр.* μυστήριον 'тайнство'›

мистѝк *м.* Човек, склонен към мистика. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* mystique››

мѝстика *ж.* (**мистѝчен** и **мистѝчески** *прил.*) 1. Вярване в съществуването на свръхестествени сили и във възможност да се общува с тях. 2. Нещо тайнствено, загадъчно. ‹от *гр.* μυστικός 'тайнствен' ⇨ *фр.* mystique›

мистификàтор *м.* Човек, който се занимава с мистификации. ‹*фр.* mystificateur›

мистификàция *ж.* 1. Преднамерена измама или заблуда за шега или с користна цел. 2. *Лит.* Представяне на художествено произведение с фалшив, измислен автор или приписване на авторство върху чуждо произведение. ‹*фр.* mystification›

мистифицѝрам *несв.* и *св.* Правя мистификации. ‹*нем.* mystifizieren›

мистицѝзъм *м.* Мироглед, основан на мистика; склонност към мистика. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* mysticisme›

мистѝчен и **мистѝчески** *прил.* (**мистѝчност** *ж.*) Неразгадаем, тайнствен. ‹от *фр.* mystique›

мистрàл *м. Метеор.* Силен, поривист, хладен и сух вятър със северна посока, съпроводен от ясно време, който духа в долината на р. Рона и в целия Лионски залив (Франция). ‹*прованс.* maestral›

мистрѝя *ж. Строит.* Зидарски инструмент с дълга и тясна метална плоскост и дръжка за загребване и заглаждане на хоросан. ‹*гр.*›

мѝстър и **мѝстер** *м.* 1. В англоезичните стра-

ни — господин, поставено пред името или фамилията. **2.** При конкурс между мъже (за красота и др.) — най-добрият. ‹*англ.* mister›

мит *м.* (**митичен** и **митически** *прил.*) **1.** Сказание, народно предание, отразяващо представите на древните хора. **2.** *Прен.* Нещо невероятно, измислено. ‹от *гр.* μῦθος 'сказание, предание' ⇨ *фр.* mythe›

мѝтинг *м.* Публично масово събрание, обикн. на открито, с оратори, за обсъждане на политически или обществени въпроси, за изразяване на подкрепа или протест. ‹*англ.* meeting›

митò *ср. Икон.* **1.** Цена. **2.** Данък върху вноса, чиито предимства пред импортните лицензи са свързани с неговите ниски административни разходи и наличието на приходи от него. ✧ **Антидъмпингови мита.** *Икон.* Вносни мита, с които се осигурява защита на вътрешния пазар и на местните производители от вносни стоки с ниски цени. ✧ **Компенсационни мита.** *Икон.* Мита, с които се цели повишаване на цените на вносните стоки, за да се изравнят с високите вътрешни цени. ✧ **Покровителствени мита.** *Икон.* Високи мита, установени от една държава с цел да попречи на вноса на чужди стоки, като ги прави неконкурентноспособни на местния пазар с оглед да се насърчи местното производство на подобни стоки. ‹*нем.* Maut›

митогѐн *м. Биохим.* Вещество, което активира деленето на клетката (митоза). ‹от *гр.*›

митòза *ж. Биол.* **1.** Делене на клетката, при което една клетка произвежда две генетично идентични дъщерни клетки. **2.** Процесът, по който се възпроизвеждат ядрата на диплоидните клетки; кариокинеза. ‹*гр.*›

митологѐма *ж.* Митичен мотив или митологизиран мотив. ‹от *гр.*›

митологизѝрам *несв. и св.* Създавам мит, превръщам в мит.

митолòгия *ж.* (**митологѝчен** *прил.*) **1.** Съвкупността от митове на всички народи или на един народ. **2.** Науката за митовете. ‹*гр.* μυθολογία ⇨ *фр.* mythologie›

митохòндрии *мн. Биол.* Малки пръчковидни или гранулоподобни телца съответно с дължина или диаметър ок. 1-3 мм, които се срещат в цитоплазмата на повечето клетки. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

мѝтра$_1$ *м. Мит.* **1.** В индуизма — соларен бог, владетел на деня, антипод на Варуна. **2.** Божество от различни религии, чийто култ проникнал от Персия в Рим, Галия и Средиземноморието; господар на войските, защитник на жизнените сили. ‹*санскр.* ⇨ *лат.*›

мѝтра$_2$ *ж. Рел.* Позлатена и украсена със скъпоценни камъни корона, която се носи по време на богослужение от духовник с епископски сан. ‹*гр.* μίτρα›

митрайзъм *м. Рел.* Религия в древен Иран и древна Индия, основаваща се на култа към бог Митра, възникнала в последните векове преди новата ера, която се разпространила в Римската империя и съперничела на християнството. ‹от *перс.* собств.›

митральòза *ж. Истор.* Старинно оръдие за непрекъсната стрелба; картечница. ‹*фр.* mitrailleuse›

митрополѝт *м.* (**митрополѝтски** *прил.*) *Рел.* Висш православен духовник, който управлява епархия. ‹*гр.* μητροπολίτης›

митрополѝя *ж. Рел.* Седалище на митрополит. ‹*гр.* μητρόπολις›

митълшмѐрц *м. Мед.* Болка ниско долу в корема, която се усеща около средата между последователните менструални периоди, т. е. когато яйцеклетката се освобождава от яйчника. ‹*нем.* Mittelschmerz›

михлюзин и **мюхлюзин** *м. Остар.* **1.** Неплатежоспособен търговец. **2.** Мързеливец, ленивец. ‹от *тур.*›

михрàб *м. Архит.* В ислямската архитектура — ниша в стената на джамия, която е ориентирана по посока на Мека; кибла. ‹*тур.* mihrap›

мицàр *м. Астр.* Голямата мечка; двойна звезда. ‹*рус.*›

мѝцел *м.* **1.** *Хим.* Струпване или група асоциирани молекули в колоиден разтвор. **2.** *Биол.* Маса от разклонени нишки, които изграждат хранителната и растящата част на гъбата. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Myzel›

мицѐто- *представка.* В сложни думи със значение 'гъба; гъбичен', напр. *мицетом.*

мицетòм *м. Мед.* Хронично възпаление на тъканите, причинено от гъбички. ‹*лат.*›

мицубѝши *м. Икон.* Финансово-промишлена монополистична структура в Япония, създадена в края на XIX в., обединяваща "Мицубиши банк" и "Мицубиши индъстриалс". ‹*яп.*›

мѝчман *м. Воен.* Помощник-офицер с най-нисък чин сред офицерите във военен флот. ‹*англ.* midshipman›

мишѐна *ж.* **1.** Фигура, която служи за прицел при учебна, тренировъчна или спортна стрелба. **2.** *Прен.* Лице, което е обект на преследване. ‹*перс.* ⇨ *рус.*›

мѝш-мàш *м. Разг.* **1.** *Кул.* Ястие от пържени яйца, чушки и домати. **2.** *Прен.* Бъркотия, хаос. ‹*нем.* Mischmasch›

мѝшна *ж. Рел.* Устното повторение на Мойсеевия закон, което включва неговите обяснения и проповядване в преработен вид.

‹*евр.*›

Мнѐвис *м. Мит.* В египетската митология — бог на Слънцето, рисуван като бик със слънчев диск между рогата. ‹*егип.*›

Мнемозѝна *ж. Мит.* В древногръцката митология — богиня на паметта. ‹*гр.*›

мнемо̀ника *ж.* (**мнемонѝчен** и **мнемонѝчески** *прил.*) *Психол.* Съвкупност от начини за улесняване на запомнянето на факти, числа и т. н., главно чрез асоциации; мнемотехника. ‹от *гр.* μνημονικόν 'изкуство на запомнянето'›

мнемонѝчен и **мнемонѝчески** *прил.* ✧ **Мнемоничен код.** *Инф.* Лесно запомнящо се съкращение или име, което заменя дълга или сложна програмна инструкция. ‹от *гр.* μνημονικόν 'изкуство на запомнянето'›

мнемосхѐма *ж. Техн. Инф.* Условно изображение на управляемия обект (машина, процес) с помощта на символи и индикатори, при което нагледно се представя положението на обекта или протичането на процеса, прилагано за диспечерско управление и др. ‹от *гр.*›

мнемотѐхника *ж.* **1.** Мнемоника. **2.** Цирков номер за отгатване на числа, мисли, за намиране на скрити предмети, при който се използват асоциации и запомняне. ‹от *гр.* μνήμη 'памет' + τεχνικός 'изкусен' ⇨ *нем.* Mnemotechnik›

мним *прил.* Привиден, неистински, фалшив. ✧ **Мнимо престъпление.** *Юр.* Грешка на дееца ("обратна грешка"), който мисли, че е извършил престъпление, докато деянието му е правомерно.

мо *м. Физ.* Единицата за електрична активна проводимост, известна днес като сименс. ‹*нем.*›

мо̀а *ж. Зоол.* Вид изчезнали безкрили птици с височина до 3 м, разпространени в Нова Зеландия, избити от белите заселници. ‹*новозел.* moa›

моа̀п *мн. Археол.* Мегалитни статуи, изработени от уплътнена вулканска пепел, добита от стръмните стени на вторичния вулканичен кратер Рано Рараку в източния край на о. Пасха (Великденския остров) в Тихия океан, Полинезия.

моарѐ *ср.* Всеки мотив с вълнообразна или подобна на вълни форма. ‹*фр.* moiré›

моацагѐтъл *м. Метеор.* Вълновидвижения на въздуха, създавани при развитието на фьон, най-често през есента и зимата. ‹*нем.*›

мо̀бил *м.* (**мобѝлен** *прил.*) *Изк.* Произведение на изкуството, конструирано от движещи се части, което стои или виси и може да се задвижва от вятъра или от механична сила. ‹от *лат.* mobilis ⇨ *фр.* mobile›

мобѝлен *прил.* (**мобѝлност** *ж.*) Който е подвижен или може бързо да бъде преместен. ‹*лат.* mobilis ⇨ *фр.* mobile›

мобилиза̀ция *ж.* **1.** *Воен.* Привеждане на войска и/или на икономика от мирновременно състояние в състояние на готовност за военни действия. **2.** *Воен.* Свикване на запасни чинове на военна служба. **3.** *Прен.* Активизиране и организиране на сили за изпълнение на дадена задача. ‹*лат.* ⇨ *фр.* mobillisation›

мобилизѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Воен.* Извършвам военна или гражданска мобилизация. **2.** *Прен.* Активизирам силите си за изпълнение на дадена задача. ‹*нем.* mobilisieren›

мобилѝзъм *м. Геол.* Хипотеза, предполагаща масивни премествания на елементи от земната кора на разстояние до няколко хил. км, създадена от А. Вехенер през 1912 г. ‹от *нем.* mobil›

мобѝлност *ж.* Подвижност. ✧ **Мобилност на работната сила.** *Икон.* Прехвърляне на част от работната сила в различни региони (географска мобилност) или между различни сфери на производство (производствена мобилност) или между различни професии (професионална мобилност). ✧ **Резултатна трудова мобилност.** *Икон.* Степента, в която работниците се местят на различни работни места в резултат на променящите се условия на търсене, при което се елиминира недостигът на трудови ресурси. ‹от *лат.* mobilis 'подвижен'›

мобифо̀н *м.* Цифров безжичен преносим телефон. ‹*англ.* mobi(le) + (tele)phone›

могѝр *м. Бот.* **1.** Едногодишно тревисто растение в Азия, Сев. Африка и Сев. Америка. **2.** Италианско просо. ‹*ар.*›

могу̀л *м. Истор.* Изкуството на мюсюлманските владетелски дворове от Могулската династия в Индия, водещо началото си от управлението на Бабур (1526—1530). ‹от *ар.* собств.›

могу̀р *м. Истор.* **1.** Златна индийска монета от времето на Акбар (ок. 1562 г.) от династията на Великите монголи (XVI—XIX в.). **2.** Индийска монета в обращение от 1916—1919 г. ‹*перс.*›

мо̀да$_1$ *ж.* (**мо̀ден** *прил.*) **1.** Вкус, който служи за образец във външния вид или/и във формата на облекло, предмети за бита, изкуство и др. за определено време, в определени среди. **2.** *Стат.* Величина на типичното равнище на един статистически признак. ‹*лат.* ⇨ *фр.* mode›

мо̀да$_2$ *ж. Физ.* Самостоятелно възникнали електромагнитни колебания в резонатора или разпространяващи се по вълновода, има-

щи определена честота и конфигурация. ‹*лат.*›

модàлен *прил. Език. Лог.* Който изразява отношение на говорещия към действителността. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

модàлност$_1$ *ж.* (**модàлен** *прил.*) **1.** *Език.* Граматична категория, която изразява отношение на съдържанието на изречението към действителността чрез глаголното наклонение, интонацията и др. **2.** *Лог.* Характеристика на съждението, основаваща се на изказаното чрез него отношение към достоверността. ‹*лат.* modus 'начин' ⇨ *англ.* mode›

модàлност$_2$ *ж.* (**модàлен** *прил.*) *Физиол.* Форма на сетивност, като например мирис, слух, вкус или установяване на температура. ‹*лат.*›

Модгýд *ж. Мит.* В скандинавската митология — девица, която пази моста над реката по пътя към света на мъртвите. ‹*норвежки*›

модѐл *м.* **1.** Образец от предмет, който ще се произвежда серийно. **2.** Определен стил, марка, конструкция на изделие. **3.** Аналог на подражание или описание. **4.** *Изк.* Предмет или човек, който се рисува. **5.** В модата — образец, който се демонстрира, както и жена, която представя нови дрехи. ✧ **Базисно обвързан модел.** *Икон.* Междурегионален модел на националната икономика, който обединява стойностите на регионалните променливи. ✧ **Класически модел.** *Икон.* Формален макроикономическия модел на икономиката, който приема, че факторите и продуктовите цени са напълно гъвкави, така че няма устойчивост, която да пречи на пазарния клиринг. ✧ **Матрични модели.** *Икон.* Балансово-нормативни модели във вид на таблици, които показват отношението между приходите и разходите в дадено производство. ✧ **Модели на връзка.** *Икон.* Широкомащабни иконометрични модели, които свързват макроикономическите модели, за да покажат връзката между основните национални икономики, по-специално търговията, паричната маса в обращение и обменния курс на валутите. ✧ **Полезен модел.** *Юр.* Обект с конструктивно-технически особености, отнасящи се до конструкцията, формата или пространственото съчетаване на елементите на изделия, инструменти, устройства, апарати или техни части, материали и други с производствено или битово предназначение, които са нови съобразно състоянието на техниката и са промишлено приложими. ✧ **Статичен модел.** *Икон.* Равенство или равенства, с което се дава представа за икономическото взаимодействие (или взаимодействия), като всички съставляващи го променливи са измерени в един и същ момент. ✧ **Структурен модел.** *Икон.* Група равенства, които се основават на икономическата теория, представяща ендогенните променливи като равенства между екзогенните променливи и константите. ✧ **Ядрени модели.** *Хим.* Приблизителни методи за описване на някои свойства на ядрата, като се използва отъждествяване на ядрото с някаква друга физическа система, чиито свойства са или добре изучени, или могат да се анализират с по-прости методи, напр. планетарният модел на ядрото, Я. м. на течната капка и др. ‹*лат.* ⇨ *ит.* ⇨ *фр.* modèle›

моделиѐр *м.* Специалист, който създава и представя нови образци. ‹*фр.* modelier›

моделѝрам *несв.* и *св.* (**моделѝране** *ср.*) **1.** *Изк.* Изработвам предмет или образ, обикн. от глина. **2.** Създавам модел на нещо съществуващо. ‹*нем.* modellieren›

моделѝране *ср.* Оформяне, анализиране. ✧ **Опростено моделиране.** *Икон.* Форма на анализ на факторите, при която се използват възможно най-малко параметри. ‹от *фр.* modèle›

модѐм *м. Инф.* Устройство за преобразуване на цифрови данни в аналогови сигнали, на входящи аналогови сигнали в цифрови данни, които могат да бъдат разпознати от компютър. ‹*англ.* mo(dulator) + dem(odulator)›

модерàто *нареч. Муз.* Означение за темпо — умерено, между андантино и алегро. ‹*ит.* moderato›

модерàтор *м.* **1.** *Муз.* Приспособление, което приглушава звука на клавишен инструмент за свирене в домашни условия. **2.** *Техн.* Приспособление на машина, което регулира движението ѝ. ‹*фр.* modérateur›

модѐрен *прил.* (**модѐрност** и **мòдност** *ж.*) **1.** Който е моден. **2.** Който отговаря на съвременните нужди, изисквания и представи. **3.** Който е различен от досегашното. **4.** *Изк.* За стил в европейското изкуство в края на XIX и нач. на XX в. — който се обявява за нов и се характеризира със стремеж към цялостност и лаконизъм на формата, в архитектурата — с нови конструкции и материали, свободна планировка на интериора и необичайни декоративни ефекти. ‹*фр.* moderne›

модернизàтор *м.* Човек, който модернизира. ‹*фр.* modernisateur›

модернизàция *ж.* Модернизиране. ‹*фр.* modernisation›

модернизѝрам *несв.* и *св.* (**модернизѝране** *ср.*) Осъвременявам с новите вкусове и постижения, въвеждам новости и открития. ‹*фр.*

moderniser›

модернизъм₁ *м.* (**модернистичен** *прил.*) **1.** *Изк.* Общо наименование, дадено на поредица авангардни стилове в изкуството и архитектурата през XX в. **2.** *Лит.* Течение в литературата през XX в., което търси новото, нетрадиционното като форма и естетика. ‹*фр.* modernisme›

модернизъм₂ *м.* (**модернистичен** *прил.*) *Рел.* Една от възможните форми на усъвършенстване и приспособяване на различни религии към съвременните обществени условия. ‹*фр.* modernisme›

модернист *м.* Последовател на модернизма. ‹*фр.* moderniste›

мо̀дий *м.* *Истор.* Стара мярка за обем на течности и житни храни, в древния Рим равна на ок. 9 л, а в арабските страни — на ок. 40 л. ‹*лат.* modius›

модилио̀н и **модильо̀н** *м.* *Архит.* Подпора, която е оформяща част от корниза. ‹*фр.* modillion›

модѝст *м.* Майстор на модни облекла. ‹*фр.* modiste›

модификàтор *м.* **1.** *Техн.* Приспособление, което модифицира работата на дадена машина. **2.** *Метал.* Вещество, което в много малко количество към метална сплав не променя нейния химически състав, а подобрява механичните ѝ свойства. ‹*лат.* modificator ⇨ *фр.* modificateur›

модификàция *ж.* (**модификациòнен** *прил.*) **1.** Видоизменение, обуславящо някои нови свойства. **2.** Модел, принадлежащ към даден вид, различаващ се несъществено от другите (от този вид). **3.** *Хим. Физ.* Едно от състоянията на дадено вещество, отличаващо се по своите физични, химични и механични свойства. **4.** *Биол.* Ненаследствено изменение на организъм. ‹*лат.* modificatio›

модифицѝрам *несв.* и *св.* (**модифицѝране** *ср.*) Видоизменям. ‹*лат.* modifico ⇨ *нем.* modifizieren›

модифицѝране *ср.* **1.** Извършване на модификация. **2.** *Метал.* Прибавяне на модификатор в разтопена метална сплав. ‹от *нем.* modifizieren›

мо̀днича *несв.* Следвам модата. ‹от *фр.* mode›

мо̀дно *нареч.* За обозначаване на моден. ‹от *фр.* mode›

мо̀дул *м.* (**мо̀дулен** *прил.*) **1.** *Архит.* Всяка подходяща измерителна единица (обикн. 10 см), която се приема като базова за всички останали мерки в една сграда, улеснявайки по този начин прилагането на готови елементи. **2.** *Косм.* Разглобяем участък от космически кораб. **3.** *Инф.* Разглобяем блок в компютърна система. **4.** Постоянен множител за превръщане на единици за измерване от една система в друга. ‹*лат.* modulus 'мярка'›

модулàтор *м.* (**модулàторен** *прил.*) *Физ. Техн.* Устройство за модулация. ‹от *лат.* modulator›

модулàция *ж.* (**модулациòнен** *прил.*) **1.** Наслагване на информация със строго определен информационен параметър върху някакъв носител на сигнали. **2.** *Физ.* Изменение на дадена вълна в съответствие с някое свойство на друга вълна. **3.** *Муз.* Преминаване от една тоналност в друга в рамките на музикална пиеса. ‹*лат.* modulatio 'ритъм, отмереност' ⇨ *нем.* Modulation›

модулѝрам *несв.* и *св.* Предизвиквам модулация. ‹*нем.* modulieren›

мо̀дус *м.* **1.** Начин, способ. **2.** *Филос.* Във философията през XVII—XVIII в. — преходно свойство на предмета за разлика от постоянното. **3.** *Муз.* Музикален строй; лад. **4.** *Език.* Наклонение. **5.** Вид мярка, норма. ✧ **Модус вивенди** (*лат.* modus vivendi). *Юр.* **1.** Вид международно съглашение с краткосрочен характер, което ще се урежда трайно впоследствие. **2.** Фактическото състояние на отношения, признавано от заинтересованите страни. ‹*лат.* modus›

мозазàвър *м.* *Палеонт.* Гигантски морски хищни гущери от последния период на мезозойската ера. ‹*рус.*›

мозаѝзъм *м.* *Рел.* В иудаизма — еврейското законодателство, установено от Мойсей. ‹*евр.*›

мозаѝст *м.* *Изк.* Художник, който прави мозайка. ‹*фр.* mosaïste›

мозàйка₁ *ж.* (**мозàичен** *прил.*) **1.** *Изк.* Рисунка, която е направена от малки късчета от твърда оцветена материя (мрамор, стъкло, керамика или полускъпоценни камъни), циментирани върху твърда основа. **2.** *Изк.* Вид изкуство, което се състои в създаване на такива изображения. **3.** *Строит.* Настилка от циментов разтвор и късчета от мрамор. **4.** Вид вирусни заболявания, при които листата на растенията се изпъстрят със светлозелени петна. **5.** *Прен.* Смес от подредени или неподредени разнородни предмети. ‹*лат.* ⇨ *ит.* mozaika›

мозàйка₂ *ж.* (**мозàичен** *прил.*) **1.** Устройство за електрическо съхраняване на оптично изображение в телевизионна камера. **2.** Микрофотография на някаква траектория в дадена фотографска емулсия, получена от множество фотографии на последователни зрителни полета — реконструирани така, като че ли траекторията лежи в една равнина. ‹*лат.*›

мозàйкаджия *м.* Строителен работник, който прави мозайка като настилка. ‹от *ит.* mozaika›

мозарàбски *прил.* ✧ **Мозарабско изкуство.** *Изк.* Християнско, но с мюсюлмански влияния испанско изкуство от X—XI в. ‹от *исп.* mozárabe — представител на християнското население, подчинено на мавритански управител›

мòйри *мн.* (мòйра *ж.*) **1.** *Мит.* В гръцката митология — три богини на човешката съдба. **2.** *Прен.* Само *ед.* Съдба. ‹*гр.*›

мойсѐев *прил.* ✧ **Мойсеев закон.** *Рел.* Правилата на религиозен и обществен живот, оставени на евреите от Мойсей; Мойсеево петокнижие (от кн. "Битие" до кн. "Второзакония").

Мойсѐй *м.* (**мойсѐев** *прил.*) *Библ.* Водач и законодател на Израил, чрез когото Бог извежда израилтяните от Египет, превръща ги в народ и ги отвежда в Обетованата земя; автор на Петокнижието. ‹*евр.* ⇨ *гр.*›

мòка *ж.* Вид доброкачествено кафе. ‹по името на Мосса, пристанище на Червено море›

мокàнин *м.* (**мокàнски** *прил.*) *Диал. Грубо.* Румънски селянин, простак, грубиян. ‹*рум.*›

мокасѝни *мн.* (мокасѝн *м.*) **1.** Меки обувки от нещавена кожа, без твърда подметка, носени от индианците в Северна Америка. **2.** Меки кожени обувки с дъгообразен шев отпред. ‹*амер.* moccasin›

мокѐт *м.* Вид мека подова настилка от изкуствена материя, употребявана като килим. ‹*фр.* moquette›

мокýме *ср.* **1.** Японско изделие от метал, при което слоеве метал се изковават и заваряват заедно така, че се получават концентрични кръгове, подобни на дървесните. **2.** Японски лакове с подобен вид. ‹*яп.*›

мол$_1$ *м. Муз.* Знак за минорен тон, минор. ‹*лат.* ⇨ *нем.*›

мол$_2$ *м.* Вълнолом. ‹*фр.* môle›

мол$_3$ *м.* (**молàрен** *прил.*) *Физ. Хим.* Единица за количество вещество (от Международната система за единици), равна на количеството от дадено вещество, в което има толкова частици (атоми, молекули и др.), колкото атома се съдържат в 0,012 кг C_{12}. ‹*нем.* Mol›

мол$_4$ *м.* Трупи от свободно плуващ по река дървен материал. ‹*рус.*›

молàрен *прил.* ✧ **Моларен коефициент.** *Физ. Хим.* Мярка за количеството светлина, погълнато от дадено вещество в разтвор. ✧ **Моларен разтвор.** *Физ. Хим.* Разтвор с концентрация 1 мол за кубически дециметър. ✧ **Моларна концентрация.** *Физ. Хим.* Концентрацията на разтвор, изразена в молове на единица обем. ‹*лат.* molāris 'голям камък'›

молàри *мн. Анат.* Кътници. ‹*лат.* (dens) molāris 'голям зъб'›

молàрност *ж. Физ. Хим.* Концентрация, изразявана в молове$_3$ на разтвореното вещество за кубически дециметър от разтворителя. ‹от *лат.*›

молбѐрт *м. Изк.* Триножник за поставяне на рамка с платно при рисуване. ‹*нем.* Malbrett›

молекýла *ж.* (**молекýлен** и **молекулѝрен** *прил.*) *Физ. Хим.* Най-малката частица от дадено вещество, която може да съществува самостоятелно и да запазва свойствата му. ‹*лат.* molecula›

молѐпсвам *несв.* и **молѐпсам** *св. Диал.* Заразявам с болест. ‹*гр.*›

молескѝн *м. Текст.* **1.** Памучен плат, който е сатениран отвътре. **2.** Всеки плат, който имитира естествена кожа. ‹*англ.* moleskin›

молѝбден *м.* (**молѝбденов** *прил.*) *Хим.* Химически елемент, твърд сребристобял метал, използван в състава на специални стомани и сплави (знак Mo). ‹от *гр.* μόλυβδος 'олово'›

молибденѝт *м. Минер.* Оловносив мек минерал, сулфид на молибдена, основната руда на молибдена. ‹от *гр.* μόλυβδος 'олово'›

молѝв *м.* **1.** *Изк.* Четка на художник през XVIII в. **2.** Средство за писане или рисуване, което представлява графит или креда в дървена или метална обвивка. ‹*гр.*›

молла̀ *м. Рел.* Мюсюлмански религиозен служител или съдия. ‹*тур.* molla›

молòх$_1$ *м.* **1.** *Мит.* Божество у финикийци, картагенци и др., което се хранело с човешки жертви. **2.** *Прен.* Сила, ненаситна на човешки жертви. ‹от *евр.* собств.›

молòх$_2$ *м. Зоол.* Вид австралийски гущер с рогови шипове. Moloch horridus. ‹*лат.*›

молýски *мн.* (молýска *ж.*) (**молýсков** *прил.*) *Зоол.* Мекотели. ‹*лат.*›

молýсков *прил.* ✧ **Молускови раковини.** Раковини на молуски. ‹*лат.*›

момѐнт *м.* (**моментàлен** и **момѐнтен** *прил.*) **1.** Миг, мигновение. **2.** Време на настъпване на нещо. **3.** Период от развитие. **4.** Обстоятелство, страна от дадено явление. **5.** *Физ.* Характеристика при движение на телата. **6.** Обикн. *мн. Мат.* Сумата от отклоненията от стойностите на една променлива в точка на разпределение, разделена на броя на стойностите (първи момент), при втория момент трябва да се изчислят квадратите на отклоненията, а за третия — отклоненията, повдигнати на трета степен и т. н. ✧ **Инерционен момент.** *Физ.* **1.** Мярка за инерцията на телата при въртеливи движения. **2.** В науката за съпротивление на материалите — характеристика на напречното сечение на

греда, прът, която се използва при определяне на деформацията и напреженията. ✧ **Магнитен момент.** *Физ.* Въртящият момент, който действа перпендикулярно върху магнитен диполи в магнитно поле с интензитет, равен на единица. ‹*лат.* momentum ⇨ *фр.* moment›

моменталист *м.* **1.** *Изк.* Художник фотограф. **2.** *Изк.* Художник на шарж. **3.** Професионалист с особено бързи реакции и действия. ‹*рус.*›

момèнтен *прил.* Кратък, преходен. ✧ **Моментна честота.** *Физ.* Скоростта на изменение на фазата на едно трептене. ‹от *фр.* moment›

мон *м.* Японски хералдически знак, първоначално използван от аристократични семейства, а днес — и като запазена марка от търговски предприятия. ‹*яп.*›

монàда *ж.* **1.** У древните гърци — единица. **2.** В редица философски системи — структурна единица на битието. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Monade›

монадолòгия *ж.* *Филос.* Философско учение на Лайбниц (1646—1716) и неговите последователи, което приема, че светът се състои от неделими духовни първични елементи. ‹*нем.* Monadologie›

монàрх *м.* (**монàршески** *прил.*) *Полит.* Доживотен изборен или наследствен държавен глава (цар, император, крал, шах, негус, султан и т. н.). ‹*гр.* μόναρκος›

монархѝзъм *м.* *Филос.* *Полит.* **1.** Привързаност, симпатия към монархическата форма на управление. **2.** Политическо направление, според което монархията е най-добрата форма за държавно управление. ‹*фр.* monarchisme›

монархѝст *м.* Привърженик на монархизма. ‹*фр.* monarchiste›

монàрхия *ж.* (**монархѝчески** *прил.*) *Филос.* *Полит.* **1.** Форма на държавно управление, при която върховната власт в държавата принадлежи на едноличен глава — монарх. **2.** Държава с такава форма на управление. ✧ **Абсолютна монархия.** *Полит.* Неограничена от нищо власт на монарх. ✧ **Конституционна монархия.** *Полит.* Монархия, при която властта на монарха е ограничена от парламент, без съгласието на който не могат да се издават закони. ✧ **Парламентарна монархия.** *Полит.* Форма на управление, при която върховната власт се олицетворява от монарха, но неговите прерогативи са ограничени от конституцията и парламента. ‹от *гр.* μοναρχία 'единовластие'›

монàх *м.* (**монàшески** *прил.*) *Рел.* Мъж, отказал се от светски и брачен живот, който живее в манастир, съобразно с църковните канони; калугер. ‹от *гр.* μονακός 'уединен, самотен'›

монахѝня *ж.* *Рел.* Жена, член на религиозна общност, която живее в манастир и е дала обет за аскетичен живот в съответствие с устава на манастира. ‹от *гр.* μονακός 'уединен, самотен'›

монàшество *ср.* *Рел.* **1.** Всички монаси за област, държава, манастир; монашеско съсловие. **2.** Състояние, живот на монах. ‹от *гр.*›

монголоѝд *м.* (**монголоѝден** *прил.*) *Антроп.* Който има белези на монголоидната раса, но не е напълно сходен с нея.

монголоѝден *прил.* ✧ **Монголоидна раса.** *Антроп.* Една от най-големите човешки раси; жълта раса, разпространена предимно в Азия.

мондиалѝзъм *м.* *Икон.* Либерализиране на външната търговия в световен мащаб. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* mondialisme›

мòндо *ср.* *Филос.* В дзен — диалог между учител и ученик, който по-късно се развива в коан. ‹*яп.*›

монелметàл *м.* *Метал.* Медно-никелова сплав, която не подлежи на корозия (28% мед, 67% никел, а останалите 5% са желязо, манган или алуминий). ‹търг. марка, по името на *амер.* индустриалец A. Monell (неизв.—1921), президент на компанията International Nickel Co., Ню Йорк›

монѐра *ж.* *Биол.* Най-прост хипотетичен безядрен едноклетъчен организъм, от който според немския учен Е. Хекел се развиват организмите. ‹*гр.* ⇨ *нем.*›

монергòл *м.* *Хим.* Ракетно гориво. ‹*съкр.* от *лат.* mono- + (prop)ergol›

монѐта *ж.* (**монѐтен** *прил.*) Слитък от метал с определени форма, тегло, проба и стойност, който се използва като законно средство за обращение; паричен знак. ‹от *лат.* собств. Moneta, име на богинята Юнона със значение 'наставница'›

монетàрен *прил.* Паричен. ✧ **Монетарна политика.** *Фин.* *Икон.* Правителствена политика по отношение на количеството пари в икономиката, лихвения процент и валутния курс. ✧ **Световна монетарна система.** *Икон.* Институционалният механизъм за определяне на междудържавна задлъжнялост, както и за осигуряване на заеми с цел увеличаване на ликвидността на нуждаещите се държави. ‹*англ.* monetary›

монетарѝзъм *м.* (**монетàрен** *прил.*) *Икон.* Икономическа теория, според която количеството на парите в обращение е определящ фактор за формиране на икономическата конюнктура. ✧ **Постепенен монетаризъм.** *Икон.* Разновидност на монетаризма, която пред-

полага, че връзката между увеличаването на паричното предлагане и повишаването на цените е дългосрочно явление. ‹от *англ.* monetatism›

монѐтен *прил.* ✧ **Монетен двор.** Предприятие, където се секат монети и медали. ✧ **Монетен паритет.** *Фин.* Съотношение между златните съдържания на две парични единици. ✧ **Монетна единица.** *Фин.* Парична единица, която служи за основа на паричната система в една държава. ✧ **Монетна проба.** Съотношение между теглата на благородния метал и неблагородния метал в една монета, което се изразява в промили (‰). ✧ **Монетна регалия.** *Икон.* Монополно право на монарх да сече и пуска в обращение монети, признак за суверенността на монарха на подвластните му територии. ✧ **Монетна стъпка.** Количеството монети, които могат да се насекат от определено количество монетен метал.

монѐтика *ж. Фин.* Термин, с който се обозначават електронните разплащания — парични операции с помощта на компютри и информационни средства. ‹*фр.* monétique›

монжу̀ *ср. Техн.* Устройство за издигане и подаване на разтвори с помощта на сгъстен въздух, прилагано в хранителната промишленост.

монѝзъм *м.* (**монистѝчен** и **монистѝчески** *прил.*) *Филос.* Учение, което приема, че в основата на света стои едно начало — или материята, или духът, за разлика от дуализма и плурализма. ‹от *гр.* μόνος 'един' ⇨ *нем.* Monismus›

мо̀никс *м.* **1.** Вид билярдна игра с топки на специална маса с дупки. **2.** Масата за такава игра. ‹от *гр.*›

монилио̀за *ж. Мед.* Кандидоза.

монѝст *м. Филос.* Последовател на монизма. ‹*нем.* Monist›

монѝтор *м.* **1.** *Физ. Техн.* Уред за наблюдаване и контролиране на параметри, които трябва да бъдат в определени граници. **2.** Устройство с вид на телевизионен приемник, от което се контролира качеството на телевизионно излъчване или се избира образ от режисьора. **3.** *Инф.* Част от компютър, апарат със светещ екран, на който се възпроизвежда информацията; дисплей. **4.** *Мар.* Брониран военен кораб с артилерия, предназначен за операции в плитки води. ‹*лат.* monitor ⇨ *англ.* monitor›

мониторинг *м.* **1.** Наблюдения, оценка и прогноза на състоянието на околната среда във връзка със стопанската дейност на човека. **2.** *Прен.* Непрекъснато наблюдение на даден процес, за да се открие съответствие с желан или предполагаем резултат. ‹*англ.* monitoring›

монѝция *ж. Рел.* В Католическата църква — предупреждение, което духовна институция изпраща преди да наложи забрана или да отхвърли (обикн. текст). ‹*лат.* monitio›

монкѐо *м. Метеор.* Пасат по крайбрежието на Португалия. ‹*порт.*›

мо̀но- *представка.* В сложни думи със значение 'един', 'единичен', 'сам', напр. *монобласт, моновалентен.* ‹от *гр.* μόνος 'един'›

монобла̀ст *м. Биол.* Клетка от най-ранния стадий от развитието на моноцита. ‹от *гр.*›

моновалѐнтен *прил. Хим.* Едновалентен, който е от първа валентност. ‹от *гр.*›

моногѐмия *ж.* (**моногѐмен** *прил.*) **1.** Форма на семейството, при която един мъж е свързан само с една жена и една жена — само с един мъж; еднобрачие. **2.** *Биол.* Свързване на два индивида в брачна двойка, което трае един любовен период или завинаги, обикн. при повечето птици и много бозайници. ‹от *гр.* μόνος 'един' + γάμος 'брак'›

моногенѝзъм *м. Антроп.* Учение, според което човешките раси са с единен произход, от един вид — Homo sapiens, и са се образували в резултат от заселването на човека в различни географски зони. ‹от *гр.*›

моногѝния *ж.* Форма на брачно съжителство, при която мъжът има само една жена; едноженство. ‹*гр.*›

монограѐм *м.* **1.** Знак от началните букви на име и фамилия или на учреждение и др. **2.** Преплетени инициали, често образуващи емблема, използвани като подпис (на художник, писател и т. н.). ‹от *гр.* μόνος 'един' + γράμμα 'буква'›

монографѝя *ж.* (**монографѝчен** *прил.*) Научен труд, разработващ един проблем в дадена област на науката. ‹от *гр.* μόνος 'един' + γράφω 'пиша'›

монодактилѝзъм *м. Мед.* Вродена липса на един или всички пръсти на всяка ръка или крак. ‹от *гр.*›

моно̀дия *ж. Муз.* Самостоятелна мелодична линия без съпровод; едногласие. ‹*гр.*›

монодра̀ма *ж.* **1.** *Лит.* Драма, построена във вид на монолог, за едно действащо лице. **2.** *Изк.* Драматическо произведение, изпълнявано от един актьор. ‹*гр.*›

монозахарѝди *мн.* (монозахарѝд *м.*) *Хим.* Най-прости, неразпадащи се хидролитно въглехидрати. ‹от *гр.*›

моноко̀к *м. Ав.* Една от основните части от конструкцията на самолет, към която са прикрепени крилата, опашката, шасито, двига-

телят и др. ‹*гр.* ⇨ *фр.* monocoque›

монокристàл *м. Хим.* Кристал, който в целия си обем има една и съща кристална решетка, за разлика от поликристала. ‹*гр.* ⇨ *фр.* monocrystal›

монокултýра *ж.* (**монокултýрен** *прил.*) *Сел.-ст.* **1.** Продължително отглеждане на само една селскостопанска култура на едно и също място, без да се спазват правилата за сеитбообращение, което понижава качествата на почвата и намалява добивите от културата. **2.** Отглеждана по този начин култура. ‹*фр.* monoculture›

монокултýрен *прил.* Еднокултурен. ✧ **Монокултурна икономика.** *Икон.* Икономика, чието производство до голяма степен е концентрирано в един продукт. ‹от *фр.* monoculture›

монокулѝр *м. Опт.* Оптически уред с един окуляр. ‹*гр.* + *лат.* ⇨ *нем.* monokular›

монòкъл *м.* **1.** Кръгло оптическо стъкло, което се слага на едното око; окуляр. **2.** *Мед.* Превръзка на едно око. ‹*гр.* μόνος 'един' + *лат.* oculus 'око' ⇨ *фр.* monocle›

монолѝт *м.* (**монолѝтен** *прил.*) **1.** *Геол.* Голям каменен блок, еднороден със скала. **2.** Скулптурна творба, паметник или архитектурен детайл, направени от цял каменен блок. **3.** *Геол.* Образец от почвата с ненарушен структурен състав, показващ вертикален неин разрез. ‹от *гр.* μόνος 'един' + λίθος 'камък'›

монолòг *м.* (**монологѝчен** *прил.*) **1.** *Лит.* Продължително изказване с размисли на герой в драматическо произведение, изключено от рамките на диалога. **2.** *Прен.* Дълго изказване с размисли пред слушател или мислено. ‹*гр.* μονόλογος›

монòм *м. Мат.* Едночлен, за разлика от бином, полином. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Monom›

мономàн *м.* Човек, който страда от мономания. ‹от *гр.* μόνος 'един' + μανία 'безумие, лудост'›

мономàния *ж. Мед.* Психично отклонение; силна пристрастност към едно единствено нещо. ‹от *гр.* μόνος 'един' + μανία 'безумие, лудост'›

мономѐри *мн. Хим.* Нискомолекулярни съединения, които служат като изходен материал за синтез на полимери. ‹от *гр.*›

монометалѝзъм *м.* (**монометалѝчески** *прил.*) *Фин.* Парична система, в основата на която има само един метал — злато или сребро. ‹от *гр.* μόνος 'един' + *лат.* metallum 'метал'›

мононеврѝт *м. Мед.* Болест, засягаща единичен периферен нерв. ‹*гр.*›

моноплàн *м.* (**моноплàнен** *прил.*) *Ав.* Самолет, чийто основно крило е в една плоскост. ‹*фр.* monoplan›

моноплѐгия *ж. Мед.* Парализа на единия крайник. ‹*гр.*›

моноплоѝден *прил. Мед.* Хаплоиден. ‹*гр.*›

монопòл *м.* (**монопòлен** и **монополистѝчен** *прил.*) **1.** *Икон.* Изключително право на производство, търговия и др., предоставено на лице, група лица или държава. **2.** *Икон.* Големи производствени и търговски обединения с преобладаващ дял в производството и пласмента на отделни стоки и групи стоки от дадени отрасли. **3.** *Прен.* Изключително право, привилегия. ✧ **Валутен монопол.** *Икон.* Изключително право на държавата да придобива, да притежава, да се разпорежда, да продава и контролира движението на валутните ценности. ✧ **Фискален монопол.** *Икон.* Изключително право на държавата да търгува с едни или други стоки чрез държавни търговско-монополни предприятия с цел да се осигури сигурен приход в бюджета на държавата. ‹*гр.* μονοπωλία ⇨ *фр.* monopole›

монопòлен *прил.* **1.** *Икон.* Който разполага с изключително право за производство, търговия и др. **2.** *Икон.* Който е свързан с монополи — големи производствени и търговски обединения. **3.** *Прен.* Привилегирован. ✧ **Монополна сила.** *Икон.* Силата на доминиращата фирма или фирми върху определен пазар или върху икономиката. ‹от *фр.* monopole›

монополизàция *ж. Икон.* Установяване на монопол. ‹*фр.* monopolisation›

монополизѝрам *несв.* и *св.* Установявам монопол. ‹*нем.* monopolisieren››

монополѝст *м.* Лице, група лица или страна, които притежават монопол над производство, търговия и др. ‹от *фр.* monopoliste›

монополистѝчен *прил.* ✧ **Монополистичен капитализъм.** *Икон.* **1.** Икономика, чиято активност се определя от олигополистични индустрии, така че е възможно създаването на допълнителна или свръхнормална печалба. **2.** Централно планирана икономика, чието индустриално производство се осъществява от огромни държавни монополи с цел по-лесното координиране на икономическата активност. **3.** Транснационални корпорации, които според определението на икономистите марксисти действат като икономически империалисти. ‹от *фр.* monopole›

монопсòния *ж. Икон.* Тип пазарна структура, при която съществува монопол на купувач за определена стока. ‹*гр.* ⇨ *фр.* monopsone›

монорѐлса *ж.* (**монорѐлсов** *прил.*) *Техн.* Еднорелсов път, предназначен за придвижване на определени транспортни или подем-

нотранспортни средства (телфери, товарни колички, вагони и под.). ‹от *гр.*›

монорѝма *ж.* (**монорѝмен** *прил.*) *Лит.* Стихотворение, в което се повтаря една и съща рима, обикн. с хумористичен ефект. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

монорхѝзъм *м.* *Мед.* Липса на единия тестис. ‹от *гр.*›

моносѐмия *ж.* (**моносемѝчен** *прил.*) *Език.* Еднозначност на дума. ‹от *гр.*›

моносилабѝзъм *м.* *Език.* Преобладаваща едносричност на думите в някои езици (напр. китайски, виетнамски и др.). ‹от *гр.* ⇨ *фр.* monosyllabisme›

моноскòп *м.* (**моноскопѝчен** *прил.*) *Техн.* Телевизионна тръба за предаване на неподвижно изображение. ‹от *гр.*›

моностѝх *м.* *Лит.* Стихотворение от един стих. ‹*гр.*›

монотеѝзъм *м.* *Рел.* Религиозна доктрина, която признава само един бог. ‹от *гр.* μόνος 'един' + θεός 'бог'›

монотеѝст *м.* Привърженик на монотеизма. ‹от *гр.* μόνος 'един' + θεός 'бог'›

монотелѝзъм *м.* *Рел.* Християнска ерес от VII в., която признава една воля (енергия) и две природи у Иисус Христос, наложена на всички поданици от император Ираклий; едноволие. ‹*гр.*›

монотѝп *м.* (**монотѝпен** *прил.*) *Полигр.* Буквоотливна машина, в която се отливат цели редове от текста, който ще се печата. ‹от *гр.* μόνος 'един' + τύπος 'отпечатък'›

монотипѝст *м.* Работник на монотип. ‹от *гр.* μόνος 'един' + τύπος 'отпечатък'›

монотѝния *ж.* *Полигр.* **1.** Отпечатък, направен от рисунка с маслена боя или печатарско мастило върху гладка медна плоча, която след това се печата на преса. **2.** Начин на получаване на такъв отпечатък. ‹от *гр.* μόνος 'един' + τύπος 'отпечатък'›

монотòнен *прил.* **1.** *Муз.* Който е с еднакъв, равен тон. **2.** *Мат.* За функция — която при нарастване на аргумента или само нараства, или само не нараства. **3.** *Прен.* Отегчителен, скучен, безличен. ‹*лат.* monotonus›

монотонѝчески *прил.* Език, в който не са валидни мелодическите различия за различаване на морфеми и думи. ‹от *гр.*›

монотòния *ж.* (**монотòнен** *прил.*) Еднообразие, еднаквост. ‹*гр.* ⇨ *лат.* monotonia›

монотрòпен *прил.* *Физ.* Който съществува само в една устойчива физична форма. ‹*гр.*›

монофàгия *ж.* (**монофàген** *прил.*) *Биол.* Хранене на някои животни само с един вид храна. ‹от *гр.*›

монофизѝт *м.* *Рел.* Последовател на монофизитизма.

монофизитѝзъм *м.* (**монофизѝтен** *прил.*) *Рел.* Учение, което признава само една природа у Иисус Христос, създадено от Евтихий през V в. във Византия и основа за образуването на трите независими църкви — Арианска, Якобитска (в Сирия и Месопотамия) и Коптската; еднопри родност. ‹*гр.*›

монофѝлия *ж.* (**монофилѐтен** *прил.*) *Биол.* Произход на отделни групи организми и на всички организми от общ родоначалник. ‹от *гр.*›

монофòбия *ж.* *Мед.* Изключително силен страх от оставане сам. ‹от *гр.*›

монофтòнг *м.* *Език.* Гласен звук, който не се разпада на два елемента. ‹от *гр.* μόνος 'един' + φθόγγος 'звук'›

монофтонгизàция *ж.* *Език.* Превръщане на дифтонг в една фонема (монофтонг). ‹от *гр.* μόνος 'един' + φθόγγος 'звук'›

монохòрд *м.* *Муз.* **1.** Инструмент, представляващ резонатор с опъната на него струна, използван за сверяване на тоновите височини при пеене и за други практически цели. **2.** Древногръцки инструмент с една струна. ‹от *гр.* μόνος 'един' + χορδή 'струна'›

монохроматѝчен$_1$ и **монохроматѝчески**$_1$ *прил.* ✧ **Монохроматично излъчване.** *Физ.* Електромагнитно излъчване с определена честота.

монохроматѝчен$_2$ и **монохроматѝчески**$_2$ *прил.* *Мед.* Който означава състояние на тотална цветна слепота. ‹*гр.*›

монохромàтор *м.* *Физ.* Уред, който отделя от спектъра на сложно излъчване излъчване, близко до монохроматичното. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Monochromator›

монохрòмен *прил.* Едноцветен. ✧ **Монохромна живопис.** *Изк.* Живопис, изпълнена с един цвят. ‹*фр.* monochrome›

монохрòмия *ж.* (**монохрòмен** *прил.*) **1.** *Изк.* Едноцветност на произведение. **2.** *Полигр.* Едноцветен печат. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* monochromie›

моноцентрѝзъм *м.* *Антроп.* Учение за произхода на човешката раса от един прародител, в една област на Земята. ‹от моно- и центризъм›

моноцѝт *м.* *Биол.* Вид зряла бяла кръвна клетка с бъбрековидно тяло, която фагоцитира чужди частици — бактерии и остатъци от тъкан. ‹от *гр.*›

моноцитòза *ж.* *Мед.* Нарастване броя на моноцитите в кръвта. ‹*гр.*›

монпансѐ *ср.* Вид плодови бонбони. ‹*фр.* mon pensée›

монсеньòр *м.* **1.** Във Франция — титла на принц, херцог, епископ и др., използвана при обръщение. **2.** *Рел.* Титла на висши католи-

чески духовници; ваше преосвещенство. ‹*фр.* monseigneur›

мо̀нстар *м.* **1.** Необикновен, поразителен човек. **2.** Човек с особен физически недъг; чудовище, изрод. ‹*лат.* monstrum ⇨ *фр.* monstre›

монстра̀нца *ж. Рел.* В Католическата църква — прозрачна дарохранителница от стъкло или кристал, обкована с метал и богато украсена, която се използва за излагане на осветената нафора. ‹*лат.* mōnstrantia›

монстриозен *прил. Остар.* Внушителен, чудовищен. ‹от *фр.* monstrueux›

монта̀ж *м.* (**монта̀жен** *прил.*) **1.** *Техн.* Сглобяване и поставяне на конструкции, машини, съоръжения. **2.** Подбиране, подреждане и съединяване на отделни части за създаване на завършена цялост (в киното, във фотографията). **3.** *Изк.* Начин на оформление чрез залепване на един материал върху друг, напр. монтаж на медали. ‹*фр.* montage 'сглобяване'›

монтажѝст *м.* Лице, което прави монтаж (обикн. в киното). ‹*фр.* montagiste›

монта̀жник *м.* Лице, което прави монтаж на машини и съоръжения. ‹от *фр.* montage›

монтаня̀ри *мн.* (монтаня̀р *м.*) *Истор.* Демократическите групировки по време на Великата френска революция и революцията от 1848 г. във Франция. ‹*фр.* montagnard›

монтекрѝсто *ср.* Система от малокалибрени оръжия и пистолети (по името на литературния герой на А. Дюма). ‹*фр.* Monte Cristo›

монтѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Техн.* Извършвам монтаж. **2.** *Прен.* Съединявам отделни части в завършена цялост. ‹от *фр.* monter›

монтьо̀р *м.* (**монтьо̀рски** *прил.*) Работник, който поддържа в изправност и ремонтира машини. ‹*фр.* monteur›

монумѐнт *м.* (**монумента̀лен** *прил.*) Архитектурно или скулптурно съоръжение в памет на събитие или лице; величествен паметник. ‹*лат.* monumentum›

монумента̀лен *прил.* **1.** Величествен, грандиозен. **2.** *Прен.* Значителен, фундаментален. ✧ **Монументално изкуство.** *Изк.* Вид изобразително изкуство — изработване на скулптури, стенописи, витражи и др. ‹*лат.* monumentālis›

монументалѝст *м.* Скулптор или художник, който изработва произведения на монументалното изкуство. ‹от *лат.*›

мопѐд *м.* Велосипед, снабден с двигател с вътрешно горене. ‹*англ.* moped›

мопс *м. Зоол.* Порода малки домашни кучета с гъша и набръчкана муцуна. ‹*нем.* Mops›

мора̀$_1$ *ж. Фин.* Просрочване на плащане. ‹*лат.*›

мора̀$_2$ *ж. Истор.* В древна Спарта — военно отделение от 400 до 900 човека. ‹*гр.*›

мора̀вски *прил.* ✧ **Моравски братя.** *Рел.* Последователи на протестантско течение, възникнало в Чехия през 1457 г., чиято доктрина е вид мистично-либерално християнство. ‹от *чешко* собств. Moravia›

мора̀л *м.* (**мора̀лен** *прил.*) **1.** Съвкупност от норми и правила за поведение и отношения между членовете на дадено общество; нравственост. **2.** *Прен.* Духовни качества, принципи и норми на поведение у отделен човек. **3.** *Прен.* Нравствен извод, поучение. ‹*лат.* morālis ⇨ *фр.* morale›

мора̀лен *прил.* (**мора̀лност** *ж.*) ✧ **Морален риск.** *Икон.* Проблем, свързан със застраховането, като застрахова имуществото или живота си, човек придобива по-голяма склонност към рисково поведение, което може да доведе до нежелани резултати. ✧ **Морална вреда.** *Юр.* Неимуществена вреда, чрез която се накърняват личните, естетичните и моралните интереси на увредения. ‹*лат.* morālis 'нравствен'›

морализа̀тор *м.* Човек, който обича чрез слово да въздейства, да възпитава, да поучава. ‹*фр.* moralisateur›

морализѝрам *несв.* и *св.* Проповядвам нравственост, поучавам. ‹*нем.* moralisieren›

моралѝст *м.* Човек, който проповядва строга нравственост. ‹*фр.* moraliste›

моралитѐ *ср.* Нравоучителна драма в Западна Европа през XV—XVI в., в която главните действащи лица са алегории на абстрактни понятия, добродетели и пороци. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* moralité›

морато̀рен *прил.* Който забавя, задържа, протака. ✧ **Мораторна лихва.** *Икон.* Лихва на длъжник, който не е платил в срок дължима парична сума. ‹от *лат.* moror 'бавя се', 'забавям'›

морато̀риум *м.* (**морато̀рен** *прил.*) **1.** *Юр.* Спиране и/или отлагане за определен срок на действия, закони, което се обявява със специални държавни актове. **2.** *Икон.* В международната търговия — отлагане на плащането на държавни задължения с настъпил срок. **3.** *Прен.* Временна забрана. ‹от *лат.* morātorius 'забавящ' ⇨ *нем.* Moratorium›

морбѝден *м. Мед.* Болен или анормален, патологичен. ‹от *гр.*›

морбидѐнца *ж. Изк.* В живописта и скулптурата — изключителна изтънченост или мекота. ‹*ит.*›

морбидитѐт *м. Мед.* Болест. ‹от *гр.* ⇨ *нем.* Morbidität›

мо̀рбили *мн. Мед.* Дребна шарка. ‹*лат.* morbilli›

морбилифо̀рмен *м. Мед.* Който описва кожен обрив, подобен на този при дребна шарка. ‹*лат.*›

мо̀рга$_1$ *ж.* Специално помещение към болница, където се пазят, аутопсират и разпознават телата на мъртъвци. ‹*фр.* morgue›

мо̀рга$_2$ *ж. Истор.* Стара земемерска единица в Полша и Литва равна на 1/2 хектар. ‹*пол.*›

морганатѝчен *прил.* ✧ **Морганатичен брак.** Брак на хора от кралско или царско семейство с хора от нецарски или некралски произход, който не дава на децата право да наследяват престола. ‹*фр.* morganatique›

морганѝзъм *м.* (**морганатѝчен** *прил.*) Учение за наследствеността и за нейните материални носители — хромозомите, което е в основата на хромозомната теория за наследствеността. ‹по името на *амер.* биолог Th. Morgan (1866—1945), нобелова награда за физиология и медицина (1933)›

мо̀рда *ж. Разг. Грубо.* Муцуна, мутра; лице. ‹*рус.*›

мордѐнт *м.* **1.** *Муз.* Орнамент, състоящ се в еднократно бързо сменяне на главния тон с неговия долен или горен тон. **2.** *Текст.* В бояджийството или фабричното щамповане на платове — субстанция, която фиксира цвета. **3.** *Изк.* Свързвател, използван при позлатяване за прикрепването на варака към хартия, пергамент или дърво. ‹*лат.* ⇨ *ит.* mordente›

морѐни *мн.* (морѐна *ж.*) *Геол.* Ивици от грамадни каменни блокове, преместени от ледниците или образувани при разтопяването им. ‹*фр.* moraine›

морѐска$_1$ *ж. Изк.* В испанското декоративно изкуство — вид сложна повърхностна украса, произлязла от ислямското изкуство. ‹*исп.* morisco ⇨ *фр.* mauresque›

морѐска$_2$ *ж. Муз.* Средновековен танц в Испания, Италия, Франция и Англия. ‹*исп.* morisco ⇨ *фр.* mauresque›

морж *м.* **1.** *Зоол.* Бозайник от разред перконоги, населяващ северните морета, с дължина на тялото до 5 м, чиито крайници са превърнати в перки, а горните кучешки зъби — в дълги бивни. Odobaenus rosmarus. **2.** *Прен. Разг.* Човек, който е трениран през зимата да се къпе и плува в открити басейни. ‹*рус.*›

моржу̀вам *несв.* и *св.* Къпя се през зимата в открити басейни.

мо̀рзов *прил.* ✧ **Морзова азбука.** Международен телеграфен код, при който на всяка буква и цифра от 0 до 9 съответства комбинация от сигнали с кратка (точка) и голяма (тире) продължителност. ‹по името на *амер.* изобретател Samuel Morse (1791—1872)›

морио̀н *м. Геол.* Черен или тъмнокафяв кварц, полускъпоценен камък. ‹*лат.* mormorion›

мормо̀ни *мн. Рел.* Последователи на протестантско течение, основано през 1830 г. в САЩ от Джоузеф Смит (1805—1844), чиято доктрина е странна смесица от будистки, ислямски и християнски елементи. ‹от заглавието на мнимия библейски разказ, който Joseph Smith обнародва — "Book of Mormon" ("Книга на Мормон")›

морн *м. Археол.* Метален пръстен, с който се е обезопасявало копието на мястото за хващане с ръка. ‹*фр.* morne›

морс *м. Рел.* Голяма катарама или закопчалка, използвана в църковните одежди, украсена с религиозни сюжети. ‹от *лат.*›

мо̀ртгейдж бондс *мн. Фин.* Ипотекирани облигации. ‹*англ.* mortgage bonds›

мортѝра *ж.* (**мортѝрен** *прил.*) *Воен.* Артилерийско гладкоцево оръдие с широка цев за близка стрелба, днес излязло от употреба. ‹*хол.* mortier›

мортификѐция *ж. Мед.* Некроза. ‹от *гр.*›

мору̀к *м.* **1.** *Диал.* Стар, изтощен вол или бивол. **2.** *Жарг. Грубо.* Баща. ‹*арм.* ⇨ *тур.* moruk›

мору̀ла *ж. Биол.* Ранен стадий от ембрионалното развитие, образуван от деленето на оплодената яйцеклетка. ‹*лат.* morula›

мору̀на *ж. Зоол.* Есетрова риба с дължина на тялото до 9 м, която живее в Черно, Азовско и Каспийско море и се лови заради вкусното месо и хайвера. Huso huso. ‹*гр.*›

морф *м. Език.* Реализиран вариант на морфемата. ‹*гр.*›

Морфѐй *м. Мит.* В древногръцката митология — бог на съницата, син на Хипнос. ‹*гр.*›

морфѐма *ж. Език.* Най-малката значеща част от думата, носителка на граматично или лексикално значение. ‹от *гр.* μορφή 'форма'›

-мо̀рфен *наставка.* В сложни думи със значение 'форма, структура', напр. *изоморфен.*

морфѝзъм *м. Мат.* Изображение между множества, които притежават структура.

мо̀рфий и **морфѝн** *м. Фарм.* Бял кристален алкалоид, силен наркотик, който намира приложение в медицината като болкоуспокояващо и сънотворно, но неправилната му употреба е опасна за човека, тъй като организмът лесно привиква към него. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Morphin›

морфѝл$_1$ *м.* Слонски зъб; бивен. ‹*ар.* morfil›

морфѝл$_2$ *м. Техн.* Стоманени остатъци, които остават върху острие след наточването му. ‹*фр.* morfil›

морфинѝзъм *м. Мед.* Пристрастеност към морфина, една от наркоманиите. ‹*фр.* morphi-

nisme›

морфинист *м.* Болен от морфинизъм. ‹*фр.* morphiniste›

мо̀рфо- *представка.* В сложни думи със значение 'форма, структура', напр. *морфология*, *морфонология*.

мо̀рфогенеза *ж. Мед.* Развитие на формата и структурата на тялото и неговите части. ‹от *гр.*›

морфоло̀г *м.* Специалист по морфология. ‹от *гр.* μορφή 'форма' + λόγος 'наука'›

морфоло̀гия *ж.* (**морфологѝчен** *прил.*) **1.** *Биол.* Комплекс от биологични науки, изучаващи формата и строежа на животните и растенията. **2.** *Език.* Дял от граматиката, който изучава структурата на думата, изразяването на граматичните значения, изменнията в думите и групирането им в части на речта. ‹от *гр.* μορφή 'форма' + λόγος 'наука'›

морфонало̀гия *ж. Език.* Дял от езикознанието, който изучава връзките между морфологията и фонологията. ‹*гр.*›

моря̀на *ж.* **1.** *Метеор.* Рязък и напорист морски вятър, който духа от морето към устието на реките, вливащи се в Каспийско море. **2.** Морска вода, вливаща се под напора на вятър в устията на реките, вливащи се в Каспийско море. ‹*рус.*›

москѝти *мн. Зоол.* Семейство малки двукрили насекоми, разпространени в топлите страни, които смучат кръв от животните и човека, причиняват сърбеж и пренасят треска; папатаци. Phlebotomidae. ‹*лат.* ⇨ *исп.* mosquito›

мо̀стик *м. Мар.* Издигнато място на кораб, където стои капитанът или дежурният наблюдател. ‹*рус.*›

мо̀стра *ж.* (**мо̀стрен** *прил.*) Част или единична бойка от една стока, която предоставя възможност на купувача да се запознае предварително с качеството и външния вид на стоката. ‹*ит.* mostra›

мосю̀ *м.* Господин — форма, поставяна при споменаване на име или при обръщение към мъж във Франция. ‹*фр.* monsieur›

мотѐл *м.* Хотел с бунгала или малки еднофамилни къщи на оживен шосеен път. ‹*англ.* съкр. от m(otor) + (h)otel›

мотѐт *м. Муз.* **1.** Полифонична хорова творба по свещен латински текст (библейски или псалмов), различен от този на месата. **2.** Една от двете основни форми на сакралната ренесансова музика. ‹*ит.* ⇨ *фр.* motet›

мотѝв *м.* **1.** *Изк.* Отделен или разграничен елемент в рисунка на живописна творба, в скулптура, постройка или орнаментално произведение. **2.** *Изк.* Предметът на дадена живописна творба. **3.** *Прен.* Подбудителна причина. **4.** Само *мн. Юр.* Писмени съображения на съда, обосноваващи взетото от него решение. ✧ **Мотив за печалба.** *Икон.* Желанието за лична печалба, което е причина за участието на индивида в икон. дейност. ✧ **Мотиви на престъплението.** *Юр.* Съображения, които оформят намерението да се извърши престъпление и неговото осъществяване. ‹*лат.* ⇨ *фр.* motif›

мотива̀ция и **мотивиро̀вка** *ж.* Съвкупност от мотиви, обуславящи дадена дейност или действие. ‹*англ.* motivation›

мотивѝрам *несв.* и *св.* **1.** Привеждам доводи за обосноваване на постъпка, решение и др.; подкрепям с доказателства. **2.** Давам подтик, мотив за дадено решение или действие. — **мотивирам се.** ‹от *фр.* motiver›

мо̀то *ср.* **1.** *Лит.* Изречение, цитат, пословица, което авторът поставя в началото над свое съчинение, за да загатва за вложената идея. **2.** *Прен.* Кратко изречение, сентенция, приети като принцип или правило. ‹*ит.* motto›

мо̀то- Първа съставна част на сложни думи със значение 'моторен', 'мотоциклетен', напр. *мотобол*, *мотоспорт*. ‹*фр.* moto-›

мотобо̀л *м. Спорт.* Футбол, който се играе с мотоциклети. ‹*англ.* motoball›

мотово̀з *м.* Локомотив с двигател с вътрешно горене. ‹*рус.*›

мотодру̀м *м.* Писта за провеждане на състезаня с мотоциклети. ‹*нем.* Motodrom›

мотока̀р *м.* Моторно превозно средство за пренасяне на товари на къси разстояния; автокар. ‹*англ.* motocar›

мотокро̀с *м. Спорт.* Състезания с мотоциклети по насечен неасфалтиран терен. ‹*англ.* moto-cross›

мотопѐд *м.* Лек мотоциклет, който може да се кара и чрез педали. ‹*фр.*›

мотопехо̀та *ж. Воен.* В армията — пехотно съединение, предвижвано с автомобили или бронетранспортьори. ‹*рус.*›

мотопехотѝнец *м.* Военослужещ в мотопехота. ‹*рус.*›

мотопла̀нер *м. Ав.* Безмоторен самолет с малък помощен двигател, използван за обучение на летци. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

мото̀р *м.* (**мото̀рен** *прил.*) **1.** *Техн.* Устройство за превръщане на други форми на енергия в механична енергия. **2.** *Разг.* Мотоциклет. ‹*нем.* Motor›

моторалѝ *ср. Спорт.* **1.** Мотоциклетно рали. **2.** Рали с бъгита. ‹*рус.*›

мото̀рен *прил. Физиол. Психо.* Двигателен. ✧ **Отнемане на моторно превозно средство.** *Юр.* Престъпление, което се състои в отнемане без съгласието на собственика на МПС

с намерение за ползване (не за присвояване). ‹от *лат.* motor 'двигател'›

моторѐтка *ж. Разг.* Мотоциклет с малка кубатура. ‹*фр.* motorette›

моторизàция *ж.* Замяна на ръчна или животинска сила с моторна. ‹*фр.* motorisation›

моторизѝрам *несв.* и *св.* Снабдявам с мотор или моторни превозни средства. ‹*нем.* motorisieren›

мотòрика *ж. Мед.* **1.** Двигателната активност на организма, на неговите органи и техните части. **2.** Съвкупност от двигателните процеси и свързаните с тях физиологически и психологически явления, изучавани от ергономията.

моторòлер *м.* Разновидност на мотоциклета с по-малки колела и по-големи удобства. ‹*англ.* moto-roller›

мотоциклѐт *м.* Моторно превозно средство с две колела. ‹*фр.* motocyclette›

мотоциклетѝзъм *м.* Спорт, състезания с мотоциклети. ‹*фр.* motocyclettisme›

мотоциклетѝст *м.* Лице, което управлява мотоциклет. ‹*фр.* motocyclettiste›

мотоцѝкъл *м. Остар.* Мотоциклет с две или три колела. ‹*фр.* motocycle›

мотрѝса *ж.* **1.** Трамвайна кола с мотор. **2.** Железопътен вагон с мотор. ‹*фр.* motrice›

мохамедàнин *м.* Лице, което изповядва мохамеданството; мюсюлманин. ‹от *ар.* собств.›

мохамедàнство *ср.* (**мохамедàнски** *прил.*) Религия, основана от Мохамед (571—637); мюсюлманство, ислям.

мòхер *м. Текст.* Вълна от ангорска коза, както и прежда и тъкан от такава вълна. ‹*ар.* ⇨ *англ.* mohair›

мохикàни *мн.* (мохикàн *м.*) *Антроп.* Наименование на индиански племена в Северна Америка, унищожени от завоевателите. ✧ **Последният мохикан.** *Прен.* Последен представител, последният останал от дадена група. ‹*амер.* Mohican›

моциòн *м.* **1.** Разходка за отмора. **2.** Излет сред природа. ‹*нем.*›

мошѐник *м.* Измамник, лъжец. ‹*рус.* мошéнник›

мошиàр, мушиѐр и **мушиѐрин** *м. Остар.* Едър земевладелец, чифликчия. ‹*рум.*›

мошѝя и **мушѝя** *ж. Остар.* Голямо земеделско стопанство в Румъния; чифлик, имение. ‹*рум.* moşie›

мрàмор *м.* (**мрàморен** *прил.*) *Минер.* Твърд камък с варовит състав, оцветен различно, използван за облицовка на сгради, за подова настилка и др. ✧ **Карарски мрамор.** *Минер.* Най-добрият вид бял мрамор, добиван в околностите на гр. Карара, Италия, използван заради качествата му за скулптурни творби. ‹от *лат.* marmor›

муадòр *м. Истор.* Португалска златна монета от втората половина на XVI и първата половина на XVIII в. ‹от *порт.*›

муàр *м.* (**муàров** *прил.*) *Текст.* Плътна копринена тъкан, която под осветление прелива в оттенъци на основния си цвят. ‹*фр.* moire›

муватàх *м. Муз.* Вокален жанр в арабската класическа музика, възникнал през IX в. в Андалусия, който има строго определена форма и текст с лирично или религиозно съдържание. ‹*ар.* muwašah 'опасан'›

мугàбе *ср.* Традиционно за народите от Източна Африка название, с което се именува вожд, държавен глава или политически лидер. ‹от езика *зинзи* omugabe›

мудехàр *м. Изк.* Испански декоративен стил, характерен за изделия на мюсюлмански майстори, работили по поръчка на християнски клиенти. ‹от *ар.* ⇨ *исп.* mudejar›

мȕдра *ж. Рел. Филос.* **1.** В индуизма — поза на тялото или символичен жест, които имат за цел да свържат външните действия с духовните представи (подобно на коленичeнето и сключването на ръцете в християнството). **2.** В будизма — типичен жест на ръцете, който отговаря на определени аспекти от будисткото учение, съпровожда култовите действия и рецитирането на мантри, помага за постигането на определени вътрешни състояния (всяка фигура на Буда в иконографията се представя с типична мудра). ‹*санскр.*›

муезѝн *м. Рел.* Мюезин. ‹*тур.* müezzin›

мужѝк *м.* (**мужѝшки** *прил.*) *Остар.* **1.** В царска Русия — селянин. **2.** Мъж. **3.** Съпруг. **4.** Работник, който извършва черна работа. ‹*рус.*›

мȕза *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — всяка една от деветте богини, покровителки на науките и изкуствата. **2.** *Прен.* Творческо вдъхновение. ‹*гр.* μοῦσα ⇨ *фр.* muse›

музагѐт *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — предводител на музите. **2.** *Прен.* Покровител на науките и изкуствата. ‹*гр.* ⇨ *лат.* musaget›

музѐй *м.* (**музѐен** *прил.*) Обществено и/или научноизследователско учреждение, в което се събират, описват, пазят и подреждат за показване на исторически ценности, произведения на изкуството, лични вещи и др. ‹от *гр.* μουσεῖον ⇨ *нем.* Museum›

мȕзика *ж.* (**музикàлен** *прил.*) **1.** Изкуство, което изразява настроения, образи и идеи чрез хармонично съчетани звукове. **2.** Произведенията на това изкуство, на отделен вид от него, на отделен автор и др. **3.** *Разг.* Оркес-

тър. **4.** *Прен.* Всяко приятно съчетаване на звукове, приятно за слушане. ✧ **Камерна музика.** *Муз.* Музика, изпълнявана от малък оркестър, с по един изпълнител за всяка партия (обикн. 25 човека). ✧ **Програмна музика.** *Муз.* Инструментална музика, създадена върху сюжет, поема, сцена или идея. ✧ **Сериална музика.** *Муз.* Съвременна композиционна техника, развила се в средата на XX в., при която музикалните теми произлизат от дванайсеттоновата хроматична гама с различен ритъм, тембър и динамика. ✧ **Танцова музика. 1.** Всякакъв род и вид народна и композиторска музика, предназначена за съпровод на танци. **2.** Популярна музика, в чийто ритъм се танцува. ‹*гр.* μουσική ⇨ *лат.* musica›

музикàлен *прил.* ✧ **Музикална тъкан.** *Муз.* Няколко музикални линии, които звучат едновременно. ‹*рус.*›

музикàнт *м.* Лице, което професионално се занимава с музика. ‹*нем.* Musikant›

музиковѐд *м.* Специалист по музикознание.

музикознàние *ср.* Наука за музиката. ‹от *лат.* musica›

музикомàния *ж.* Пристрастеност към музиката. ‹от *гр.*›

музицѝрам *несв.* и *св.* Занимавам се с музика, свиря на музикален инструмент. ‹*нем.* musizieren›

мукавà *ж.* Дебел картон за кутии, корици на книги и др. ‹*ар.* ⇨ *тур.* mukavva›

мукàрни *мн.* *Архит.* Термин за назоваване на специфичните клетъчни или сталактитни арабски сводове. ‹от ар. mukkarnas 'украсен с окачен корниз'›

мѝко- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'мукус; мукозен'; 2) 'лигавица; лигавичен', напр. *мукоза*, *мукоцеле*.

муковисцидòза *ж.* *Мед.* Наследствено заболяване, засягащо екзокринните жлези. ‹от *гр.*›

мукòза *ж.* *Анат.* Лигавица. ‹*гр.*›

муколитѝк *м.* *Фарм.* Препарат, който разтваря или разлага мукуса. ‹*гр.*›

мукопротеѝни *мн.* (мукопротеѝн *м.*) *Биол.* Група протеини, съдържащи се в глобулиновата фракция на кръвната плазма. ‹*гр.*›

мукоцѐле *ср.* *Мед.* Пространство или орган, разширено от натрупване на мукус. ‹*гр.*›

муксѝн *м.* *Зоол.* Сладководна риба от рода на сьомгата. ‹*тур.*›

мѝкус *м.* (**мукопурулѐнтен** *прил.*) *Биол.* Лепкава течност, отделяна от лигавиците, която действа като защитна бариера на лигавиците, като смазка и като носител на ензими. ‹от *гр.*›

мѝлавидя *ж.* *Рел.* В индуизма — метафизичната причина за сътворението на света. ‹*санскр.*›

муладѝ *м.* *Рел.* В Испания — християнин, приел исляма и останал да живее сред мюсюлмани. ‹*исп.* muladí›

мулàт *м.* *Антроп.* Потомък на родители, единият от които е негър, а другият е бял. ‹*ит.* ⇨ *рус.*›

мѝлга скръб *м.* *Бот.* Храсталаци с преобладаващо участие на акация, покриващи части от Австралия. ‹*англ.* mulga scrub›

мулдà *ж.* **1.** *Метал.* Метален съд с форма на корито, чрез който се вкарва руда в пещ за разтопяване. **2.** *Метал.* Форма за отливане на чугунени изделия. **3.** *Геол.* Земна падина с форма на корито. ‹*нем.* Mulde›

мѝле *ср.* **1.** *Зоол.* Домашно животно, приплод от кобила и магаре. **2.** *Прен.* Упорит, инат човек. ‹*лат.* mulus›

мулѐта *ж.* Червен плат, прикрепен към пръчка, с който матадорът предизвиква и дразни бика. ‹*исп.* muleta›

мулинàж *м.* *Текст.* Машинно източване и усукване на коприна. ‹*фр.* moulinage›

мулинѐ *ср.* Пресукани копринени или памучни конци, предназначени за бродерия. ‹*фр.* moulinet›

мулиòн *м.* *Архит.* Вертикален каменен или дървен разделител, който оформя отворите в прозорец. ‹*англ.* mulion›

мулѝт *м.* *Минер.* Минерал, силикат на алуминия, който е огнеупорен и киселинноустойчив и се добива синтетично. ‹mullite, по името на *шотл.* о. Mull›

мѝлти- представка. В сложни думи със значение 'много', 'многократно', напр. *мултилатерален*, *мултимилионер* и др. ‹*лат.* multus 'много'›

мултигравѝда *ж.* Жена, която вече е била бременна един или два пъти. ‹от *лат.*›

мултилатералѝзъм *м.* (**мултилатерàлен** *прил.*) **1.** Многостранност. **2.** *Икон.* В международната търговия — термин, който се използва при сключване на договори, спогодби и споразумения, когато участват повече от две държави или организации. ‹*фр.* multilatéralisme›

мултимѐдия *ж.* **1.** Изкуство, което съчетава в общо пространство няколко области, напр. музика, танц и скулптура; смесена техника. **2.** *Инф.* Компютърна технология, която вгражда видео, анимация, звук, графика, и текст в едно цяло. ‹*англ.* multi-media›

мултимилиòнен *прил.* Многомилионен.

мултимилионѐр *м.* Притежател на богатство от много милиони. ‹*фр.* multimillionaire›

мултинационàлен *прил.* Многонационален. ✧ **Мултинационалка корпорация.** *Икон.*

Международна фирма, която произвежда стоки и услуги в няколко страни, без основното ѝ производство да е концентрирано в една страна. ‹*фр.* multinational›

мултиплѐкс *м.* **1.** Група от дигитални честоти, всяка от които поддържа дигитална тв услуга и е лицензирана от органа, натоварен да отговаря за електронните медии. **2.** Кинокомплекс с няколко екрана. ‹*англ.* multiplex›

мултиплѐнен *прил.* ✧ **Мултипленна (множествена) корелация.** *Психо.* Метод, използван в психологията и другите поведенчески науки. ✧ **Мултипленна (множествена) личност.** *Психо.* Състояние на личността, характеризирано от съществуването в един индивид на две или повече отчетливи личности, всяка от които доминира през определен период от време. ✧ **Мултипленна (множествена) склероза.** *Мед.* Хронично, прогресивно дегенеративно неврологично заболяване, при което се засяга обвивката на нервните влакна и проводящите пътища на централната нервна система, а периодите на обостряне на болестта се увеличават с времето, симптомите могат да се контролират, лечението е поддържащо.

мултиплѐт *м. Физ.* **1.** Спектрална линия, която се състои от две или повече разположени близо една до друга линии, получени в резултат от малки разлики в енергетичните нива на атомите или молекулите. **2.** Група сродни елементарни частици, които с различават само по електричен заряд. ‹*лат.*›

мултиплѐтност *ж. Физ.* Броят на елементарните частици в един мултиплет.

мултѝпли *мн. Изк.* Произведения на изкуството, предназначени за серийно производство, чието качество на теория не би могло да се влоши. ‹от *лат.*›

мултипликàтор *м.* **1.** *Техн.* Устройство за усилване действието на механизъм. **2.** *Изк.* Художник, който рисува кадри за мултипликационен филм. **3.** *Икон.* Коефициент, който показва въздействието на една променлива величина върху друга. ✧ **Балансов бюджетен мултипликатор.** *Икон.* Мярка за нарастването или спадането на националния доход, което възниква въпреки еднаквите изменения в правителствените постъпления и разходи. ✧ **Мултипликатор на външната търговия.** *Икон.* Съотношение между промяната в дохода и промяната в износа и вътрешните инвестиции, създала този допълнителен доход. ‹*лат.* miltiplikātor 'умножител'›

мултипликàция *ж.* (**мултипликациòнен** *прил.*) **1.** Увеличаване, умножаване, усилване (на брой, количество и др.). **2.** *Кино.* Заснемане на последователни фази от движение на рисувани или обемни фигури, за да се създаде илюзия за одушевеност; анимация. ‹*лат.* multiplikatio›

мултиплицѝрам *несв.* и *св.* Увеличавам, умножавам количество, брой и др. ‹*нем.* multiplizieren›

мултипрограмѝране *ср. Техн.* Начин на организация на работа на изчислителни системи, осигуряващ едновременно изпълнение на няколко програми. ‹*англ.* multi-programming›

мултицѐт *м. Техн.* Електроизмервателен уред, който работи като волтметър и амперметър в различни измервателни обхвати. ‹от *лат.*›

мулч *м. Сел.-ст.* Материал — слама, дървени стърготини и др., който се слага около растенията, за да ги предпази от суша или измръзване. ‹*англ.* mulch›

мумджѝя *м. Остар.* Свещар. ‹*тур.* mumcu›

мумиò *ср.* Смолоподобен продукт с естествен произход, който се среща в планините (изтича от пукнатините на скали) и се употребява още от древността с лечебни цели. ‹*ар.* или *перс.*›

мумификàция *ж.* **1.** Изкуствено превръщане на труп в мумия чрез балсамиране. **2.** Изсъхване на труп поради липса на условия за гниене. **3.** *Палеонт.* Превръщане на меки тъкани на животни или растения в изкопаеми останки без вкаменяване. ‹*лат.* ⇨ *фр.* momification›

мумифицѝрам *несв.* и *св.* Превръщам в мумия. — **мумифицирам се.** ‹*нем.* mumifizieren›

мýмия$_1$ *ж.* **1.** Изсъхнало тяло на животно или на човек поради балсамиране или специални условия, предпазили го от гниене. **2.** *Прен. Разг.* Много слаб, сух човек. ‹*перс.* mum 'восък' ⇨ *ар.* ⇨ *лат.*›

мýмия$_2$ *ж.* Минерална боя на прах с различни цветове. ‹*ар.*›

мунасѝп *прил. Остар.* Удобен, подходящ. ‹*ар.* ⇨ *тур.* münasip›

мунафлък *м. Диал.* Лицемерие, клевета, интрига. ‹*тур.*›

мунд *м. Археол.* Паметник от епохата на неолита (могила), откриван в Северна Америка, най-вече в басейна на р. Мисисипи. ‹от *англ.* mound 'могила'›

мундѝр *м.* (**мундѝрен** *прил.*) Горна къса дреха на униформен служител. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

мундщýк *м.* (**мундщýчен** *прил.*) **1.** Крайна част на духов музикален инструмент, която се долепя до устата при свирене. **2.** Специален край на цигаре или лула, който се поставя в устата. **3.** Метална част на юзда, която се слага в устата на коня. **4.** Крайна част на апарат, на тръба и др., пригодена за пос-

тавяне на работен елемент. ‹*нем.* Mundstück›

мýни *м. Рел.* В индуизма и будизма — светец, учен или благочестив човек, който е постигнал по-високо състояние на съзнанието чрез духовни упражнения и аскетичен живот. ‹*санскр.*›

Мунѝн *м. Мит.* В скандинавската митология — единия от двата гарвана на Один. ‹*норвежки*›

мунѝции *мн. Воен.* Бойни припаси — патрони, снаряди и под. ‹*лат.* munitio ⇨ *нем.* Munition›

муниципализа̀ция *ж.* **1.** Изземване на частна собственост и предаването ѝ на разположение на градски или селски органи за самоуправление. **2.** Въвеждане на общинско самоуправление. ‹*фр.* municipalisation›

муниципалитѐт *м.* **1.** Орган на местно самоуправление. **2.** Административно-териториална единица в Австралия, Венецуела и др. ‹*нем.* Munizipalität›

муниципѝция *ж.* **1.** *Истор.* В древния Рим — град с право на самоуправление. **2.** Административно-териториална единица в някои страни на Латинска Америка. **3.** Сградата на това самоуправление. ‹*лат.* municipium ⇨ *рус.*›

мурабѐ и **мухаребѐ** *ср. Остар.* Война. ‹*ар.* ⇨ *тур.* muharebe›

мура̀ва *ж.* Глазура; емайл. ‹*перс.*›

мурафѐт и **марифѐт** *м.* (**мурафетлѝя** и **марифетлѝя** *прил.*) *Разг.* Умение, майсторство; чалъм. ‹*ар.* ⇨ *тур.* murifet›

мурза̀ *мн.* (мурз *м.*) *Истор.* **1.** Титла на феодал в татарската държава от XV в. **2.** Лице, което носи тази титла. ‹от *перс.*›

мус *м. Кул.* Сладко ястие от разбит плодов сироп с добавка на желатин или грис. ‹*фр.* mousse›

мусака̀ *ж. Кул.* Ястие от мляно месо и нарязани на дребно картофи, печено на фурна, обикн. със заливка от разбити яйца, прясно или кисело мляко, брашно и сол. ‹*тур.* musakka›

муса̀ндра *ж. Диал.* Долап в стена на къща (за дрехи или за кухненска посуда). ‹*тур.* musandıra›

мус(е)лѝн *м.* (**мус(е)лѝнов** *прил.*) *Текст.* Вид лек, тънък копринен, памучен или вълнен плат за дамски дрехи. ‹*фр.* mousseline›

муска̀ *ж.* Книжка с молитви или предмет, който се носи до тялото за предпазване от нещастие. ‹*тур.* muska›

муска̀л *м.* Стъклено шишенце, пълно с един драм и половина розово масло. ‹*ар.* ⇨ *тур.* miskal›

мускардѝна *ж.* Болест по копринената буба, причинена от гъбички. ‹*фр.* muskardine›

мускарѝн *м. Хим.* Отровен алкалоид, съдържащ се в гъбата мухоморка. ‹*нем.*›

муска̀т *м.* **1.** *Бот.* Вечнозелено тропическо дърво с бели цветове и месести плодове. Myristica fragrans. **2.** Семената на това дърво, употребявани като подправка, в медицината и др.; индийско орехче. **3.** Грозде мискет. **4.** Вино от такова грозде. ‹*лат.* muscus ⇨ *нем.* или *рус.*›

муска̀тник *м. Бот.* Вечнозелено тропическо дърво; мускат. ‹*рус.*›

мускѐт *м. Воен.* Вид старовремска пушка. ‹*ит.* ⇨ *фр.* mousquet›

мускета̀р *м. Истор.* **1.** Средновековен войник, въоръжен с мускет. **2.** Френски дворянин на служба в кралската гвардия. ‹*фр.* mousquetaire›

мýскул *м.* (**мýскулен** *прил.*) *Биол.* Тъкан, чиито клетки имат способността да се съкращават, като по този начин произвеждат движение или сила. ✧ **Делтовиден мускул.** *Анат.* Мускул на човешкото рамо с триъгълна форма. ‹*лат.* musculus›

мускула̀рис *м. Анат.* Мускулният пласт на стената на кух орган (напр. стомаха) или на структура (напр. черво или уретер). ‹от *лат.* muscularis›

мускулатýра *ж. Анат.* Съвкупност от мускулите на тялото или на част от него. ‹*лат.*›

мýскус *м.* (**мýскусен** *прил.*) *Биол.* Силно миризливо вещество, отделяно от жлези на някои животни или от някои растения, което се използва в парфюмерията. ‹*санскр.* ⇨ *лат.* muscus›

мусòн *м.* (**мусòнен** *прил.*) *Метеор.* Въздушен поток с огромни размери, характерен за умерените (зимен мусон) и тропическите (летен мусон) ширини, който възниква на границата между морски басейн и континент и променя посоката си два пъти в една година (през лятото — от морето към сушата, през зимата — обратно). ‹от *ар.* mausim 'сезон'›

мусòнен *прил.* ✧ **Мусонна гора.** *Геогр.* Широколистна гора, която се разлиства и цъфти през дъждовния сезон, а през сухия сезон листата ѝ опадват. ‹от *ар.* mausim 'сезон'›

Муспѐл *м. Мит.* В скандинавската митология — царството на огъня, чиито синове — огнените великани, ще се бият на Рагнарьок, предвождани от Сурт. ‹*норвежки*›

муста̀нг *м. Зоол.* Дребен полудив кон, разпространен в прериите на Северна Америка, сега почти изтребен. ‹*исп.* mestengo ⇨ *англ.* mustang›

муста̀рда *ж. Остар.* Горчица. ‹*ит.* mustarda›

мустафъ̀з *м. Остар.* Опълченец, ветеран. ‹*ар.*

⇨ *тур.*›

мустàци *мн.* и **мустàк** *м.* **1.** Оставени дълги косми над горната устна на мъжа (оформени по различни начини). **2.** Дълги косми около устата на животни. ‹*гр.*›

мýсура *ж. Остар.* Муцуна. ‹*гр.*›

мутагѐн *м.* (**мутагѐнен** *прил.*) *Биол.* Външен агент (облъчване, химикали, вируси), който повишава честотата на мутациите, когато влезе в контакт с клетка или организъм. ‹от *лат.* mutatio 'изменение' + *гр.* γένος 'произход'›

мутагенѐза *ж.* (**мутагѐнен** *прил.*) *Биол.* Възникване на наследствени изменения, което може да бъде ускорено под въздействието на мутагени. ‹*лат.* + *гр.*›

мутàнт *м.* (**мутàнтен** *прил.*) *Мед.* **1.** Индивид, при който е налице мутация. **2.** Особеност, която показва ефектите от мутацията. ‹*лат.* mutantis 'променящ се'›

мутàф *м. Остар.* **1.** Постелка от козина. **2.** Мутафчия. ‹*перс.* ⇨ *тур.* mutaf›

мутàфин и **мутафчѝя** *м. Остар.* Занаятчия, който изработва изделия от козина; козинар. ‹от *тур.* mutaf›

мутафчѝйство *ср. Остар.* Изработване на тъкани от козина. ‹от *перс.* ⇨ *тур.* mutaf›

мутàция *ж.* **1.** Промяна в носителя на генетична информация (ДНК) на клетката или промяна в характерните особености на индивида, които не са причинени от нормален генетичен процес. **2.** Внезапно възникнало наследствено изменение. **3.** Промяна на гласа у младеж през пубертета. ‹*лат.* mūtātio 'промяна', 'изменение'›

мутвàк *м. Остар.* Кухня, място за готвене. ‹*ар.* ⇨ *тур.* mutfak›

мутѝзъм *м. Мед.* Невъзможност или отказ да се говори; немота. ‹*гр.*›

мутѝрам *несв.* и *св. Биол.* Променям се чрез мутация. ‹*нем.* mutieren›

мýтра *ж. Разг. Грубо.* **1.** Грозно, неприятно лице. **2.** Гримаса. **3.** *Прен. Неодобр.* Рекетьор, член на силова групировка. ‹*ит.* mutria ⇨ *гр.*›

мýфа *ж. Техн.* Машинна част за свързване на тръби, кабели и др. ‹*нем.* Muffe›

мýфел *м.* (**мýфелен** *прил.*) *Техн.* Огнеупорна камера, в която се слагат при печене керамични, емайлирани и др. изделия, за да се предпазят от продуктите на горенето. ‹*нем.* Muffel›

муфлòн *м. Зоол.* Преживно чифтокопитно животно; дива овца. ‹*ит.* ⇨ *фр.* mouflon›

мýфта$_1$ *ж. Разг.* **1.** Нещо, получено даром, без пари. **2.** *Нареч.* Даром, без пари, аванта. ‹*тур.* müfit›

мýфта$_2$ *ж.* **1.** Кожен мех, с отвори от двете страни, който се използва за топлене на ръце през зимата. **2.** Метален детайл за свързване на оси. ‹*нем.* Muffe›

мýфтаджия *м. Разг.* Човек, който обича да получава даром, без пари; авантаджия. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

муфтàр, мухтàр и **мухтàрин** *м. Истор.* Българин, кмет на община по време на османското робство. ‹*ар.* ⇨ *тур.* muhtar›

мухабѐт и **моабѐт** *м. Разг.* **1.** Събиране на гости; веселие, гощаване. **2.** Приятелски разговори, приятни приказки. ‹*ар.* ⇨ *тур.* muhabbat›

мухаджѝр *м. Остар.* Бежанец, емигрант. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мухоя̀р *м. Текст.* Старинна тъкан от коприна и хартия. ‹*ар.*›

мухля̀свам *несв.* и **мухля̀сам** *св.* Покривам се с мухъл. ‹*гр.*›

мýхъл *м.* Плесен. ‹*гр.*›

муцýна *ж.* **1.** Уста и челюсти на животно. **2.** *Разг. Грубо.* Уста и част от лицето около нея на човек. ‹*гр.*›

мушамà *ж.* **1.** Платно, напоено за непромокаемост с гума, блажна боя и др. **2.** Горна дреха, предпазваща от дъжд или вятър, от такова платно. **3.** Пластир за рани. ‹*ар.* ⇨ *тур.* muşamma›

мушѝр и **мюшѝр** *м.* (**мушѝрски** и **мюшѝрски** *прил.*) *Остар.* Маршал. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мýшка *ж.* **1.** Издатина в горния край на цевта на огнестрелно оръжие за прицелване. **2.** Прицел. ‹*фр.* mouche 'муха' ⇨ *рус.*›

мушкàто *ср. Бот.* Саксийно цвете с широки листа и червени, розови, бели цветчета, събрани в съцветие. Pelargonium. ‹*ит.* muschiato, muscato›

мýшмула *ж. Бот.* Невисоко дърво, което дава дребни, сливоподобни плодове с трънчив вкус и няколко костилки в тях. Mespilus. ‹*гр.* ⇨ *тур.* muşmula›

мушрабѝях *м. Архит.* В арабската архитектура — дървена решетка от струговани вертикални елементи, които служат за прозорци, пропускайки въздух и светлина, но запазвайки жилището от любопитни погледи. ‹*ар.*›

мущàбел *м.* Подпорка за дясната ръка на художник при рисуване. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

мущерѝя и **мющерѝя** *м. Разг.* Клиент, купувач. ‹*ар.* ⇨ *тур.* müşteri›

мъншѝн *мн. Мит.* В китайската народна религия — божества, които са пазачи на вратите и по тази причина много често могат да се видят техни изображения около входните врати на жилищата и обществените сгради (особено около Нова година). ‹*кит.*›

мърчандàйзинг *м. Рекл.* Търговия със стоки,

като се използва конкретно събитие (*напр.* раздаването на рекламни тениски на рокконцерт), за да се насърчи купуването. ‹*англ.* merchandising›

мъст *ж.* Пресен гроздов сок за вино; шира. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

Мьо̀лнир *м. Мит.* В скандинавската митология — чука на Один, направен от джуджетата Брок и Ейтри, който е символ на разрушението, плодородието и възраждането на природата. ‹*норвежки*›

мюбашѝр *м. Истор.* В Османската империя — специален пратеник на властта, който трябва да уреди правен, финансов или административен проблем. ‹*тур.* mübaşir›

мюдю̀р и **мюдю̀рин** *м. Истор.* В Османската империя — околийски началник. ‹*тур.* müdür›

мюѐз и **мюезѝн** *м. Рел.* Викач, който приканва мюсюлманите на молитва от минаре. ‹*ар.* ⇨ *тур.* müezzin›

мюждѐ *ср. Диал.* **1.** Подарък за първия вестител на радостно събитие. **2.** Радостна вест. **3.** Поздравителна телеграма. ‹*тур.* müjde›

мюзевѝр, мюзефѝр, мюзевѝрин и **мюзюхѝр** *м. Диал.* Клюкар. ‹*тур.* müzevir›

мюзевирлѝк *м. Диал.* Клюка, измама. ‹от *тур.* müzevir›

мюзѐт *м. Муз.* **1.** Френски народен музикален инструмент, подобен на гайда. **2.** Старинен френски танц с бързо темпо. ‹*фр.* musette›

мю̀зикхол *м.* (**мюзикхо̀лен** *прил.*) **1.** Увеселително заведение с развлекателна програма. **2.** Развлекателна вариететна програма. **3.** Телевизионно или радиопредаване по такъв театър ‹*англ.* music-hall›

мю̀зикъл *м. Муз.* Музикално-сценично произведение с комедиен характер, което съчетава елементи на оперета, естрада, балет и др. ‹*англ.* musical›

мюлк *м. Истор.* В Османската империя — недвижим имот в границите на населено място, който може да се предава по наследство. ‹*тур.* mülk›

мюлтезѝм и **мюлтезѝмин** *м. Истор.* В Османската империя — откупвач на данъци или налози. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мюлтезимджилъ̀к *м. Истор.* В Османската империя — откупуване на данъци или налози.

мюлязѝм/мелезѝм и **мюлязѝмин/мелезѝмин** *м. Истор.* В Османската империя — поручик. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мюлязимлъ̀к *м. Истор.* Занятие на мюлязим.

мюо̀н *м. Физ.* Неустойчива елементарна частица с маса, 207 пъти по-голяма от масата на електрона, която съществува в отрицателно или положително заредена форма. ‹от названието на гръцката буква μ (мю) + (мез)он›

мюрѐ *ср. Лов.* При лов на диви патици — патица, която се връзва пред гюмето за примамка. ‹*тур.* müre›

мюрѝд *м. Рел.* В исляма — послушник, аскет и мистик. ‹*ар.*›

мюсюлма̀нин *м.* Поклонник, който изповядва мохамеданството. ‹*тур.* müslüman›

мюсюлма̀нство *ср. Рел.* Вяра в Мохамед; мохамеданство. ‹от *тур.*›

мютесарѝф *м. Истор.* В Османската империя — управител на санджак. ‹*тур.* mutasarrif›

мюфетѝш *м. Истор.* В Османската империя — контрольор, инспектор. ‹*тур.* müfettiş›

мюфтѝйство *ср.* Положение и седалище на мюфтията. ‹от *тур.* müftü›

мюфтилъ̀к *м.* Занятие на мюфтия. ‹от *тур.* müftü›

мюфтѝя *м.* Висше духовно лице, най-старши по сан, който познава и тълкува мюсюлманския религиозен закон. ‹от *тур.* müftü›

мюхлѐт *м. Остар.* Отсрочка. ‹*тур.* mühlet›

мюхлюзлю̀к *м. Остар.* Неплатежоспособност, несъстоятелност; фалит. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

мюхю̀р и **мехю̀р** *м.* (**мюхюрлѝя** и **мехюрлѝя** *прил.*) *Диал.* Печат. ‹*тур.* mühür›

набàт *м.* **1.** Камбанен звън — сигнал за събиране на хора в случай на бедствие. **2.** *Прен.* Призив за внимание. **3.** *Истор.* Голям войскови барабан в руската царска армия. ‹*ар.*›

набѐг *м. Воен.* Внезапно нападение; нахлуване, устремяване; атака. ‹*рус.*›

набешѝма *ж. Истор.* Вид японски порцелан, чиято украса често следва крайностите на японския вкус към асиметрия. ‹от *яп.* собств., по името на принц Набешима, при чието управление в средата на XVII в. бил произвеждан този порцелан›

набѝзъм *м. Истор.* Течение в изобразителното изкуство, което смесва постановката на Гоген за експресивния цвят с идеите на символизма, развило се в края на XIX в. във Франция. ‹от *евр.* nabiim 'пророци' ⇨ *фр.* nabisme›

набòб *м.* **1.** *Истор.* Управител на провинция в Индия. **2.** *Истор.* В Англия и Франция през XVIII в. — човек, забогатял в колониите, преди всичко в Индия. **3.** Мюсюлмански водач в Индия. **4.** *Прен.* Богаташ. ‹*хинди* nawwāb ⇨ *англ.* nabob›

набрòски *мн.* (набрòска *ж.*) Предварително нахвърляни бележки, скици, проекти. ‹*рус.*›

навàксвам *несв.* и **навàксам** *св.* (**навàксване** *ср.*) Достигам нещо пропуснато; добавям, допълвам, набавям. ‹от *гр.*›

наварѝн *м. Кул.* Яхния от овнешко месо с ряпа, моркови и лук. ‹*фр.* navarin›

навàрх *м. Истор.* **1.** В древна Гърция — командир на кораб. **2.** В древна Гърция — командир на флота. ‹*гр.*›

навàха *ж.* Дълъг испански сгъваем нож. ‹*исп.* navaja›

навигàтор *м.* (**навигàторски** *прил.*) *Мар. Ав.* **1.** Специалист по навигация. **2.** Специалист, който определя пътя на кораб, самолет и др. **3.** Уред, който определя и контролира курса на кораб, самолет и др. ‹*лат.* navigātor 'мореплавател'›

навигациòнен *прил.* ✧ **Навигационен сертификат.** *Мар. Воен.* Документ, издаван от граничните военни власти, с които търговските кораби удостоверяват правото си да плуват свободно. ‹от *лат.* navigatio›

навигàция *ж.* (**навигациòнен** *прил.*) *Мар. Ав.* **1.** Мореплаване. **2.** Наука за управлението на плавателните съдове, летателните апарати и космическите кораби. **3.** Времето, през което климатичните условия позволяват корабоплаване. ‹*лат.* navigatio›

навикулàрен *прил.* Лодкообразен, лодковиден. ‹*лат.* navicularis›

нависфѐра *ж. Мар.* Сферичен инструмент, който представлява небесния свод и служи на навигаторите, за да определят географската ширина и часа. ‹съкр. от *лат.* navi(gation) + sphere›

навичѐла *ж. Изк.* **1.** *Истор.* В Средновековието — изображение на кораб в бурно море, на който се намират Апостолите, символизиращо Църквата като убежище на човечеството. **2.** Всяко подобно изображение. ‹*ит.* navichella›

нàвло *ср. Икон.* Такса за превоз на стоки с различни видове транспорт, която се заплаща на превозвача. ‹*гр.*›

навпàтия *ж. Мед.* Морска болест. ‹от *гр.*›

-навт, -нàвтика *наставка.* В сложни думи със значение 'моряк; морски, мореплавателски', напр. *акванавт*, *космонавтика*. ‹от *гр.* ναύτης 'моряк'›

нàга *ж.* (нàги *мн.*) *Рел.* **1.** В индуизма — змия като мистично, полубожествено същество с човешко лице, змийска опашка и издут тил на кобра. **2.** Последовател на култа към змиите в Индия. **3.** В будизма — Великият дракон, полубожество, което през пролетта се издига в небето, а зимата прекарва дълбоко в земята и което носи дъжд и пази небесата. ‹*санскр.*›

нагàйка *ж.* Къс кожен камшик, плетен от ремъци. ‹от *рус.*›

нагàн *м. Остар.* Вид револвер с въртящ се барабан от края на XIX в. ‹по името на белгийския оръжейник Nagant›

нагàр *м.* Твърди отлагания от недогорели вещества по стените на горивни камери и инсталации, газови турбини и др. ‹*рус.*›

нагарàджи *мн. Рел.* В будизма — водни божества, царе и царици на драконите, които владеят изворите, реките и моретата, където пазят будистките текстове. ‹*санскр.*›

нàгел *м.* **1.** Дървена или метална къса пръчка във форма на буквата Г за свързване на части на дървена конструкция. **2.** *Мар.* Отвор на дъното на лодка за изтичане на вода. ‹*хол.* nagel›

Нàглфар *м. Мит.* В скандинавската митология — корабът, направен от ноктите на умрели хора, на който великаните ще пристигнат за последната битка на Рагнарьок. ‹*норвежки*›

нагрýзка *ж.* Натовареност, заетост. ‹*рус.*›

нàгъл *прил.* (нàгло *нареч.*; **нàглост** *ж.*) Арогантен, безсрамен, безочлив. ‹*рус.*›

нàда *ж. Рел.* **1.** В индуизма — енергия на вибрацията, която се проявява като звук. **2.** В индуизма — изначалното трептение, празвукът,

от който се е развила Вселената. ‹*санскр.*›

наделфа̀йл *м.* и **на̀дфил** *м.* Тънка пила, използвана във фината механика (в часовникарството и др.). ‹*нем.* Nadelfeile›

наджа̀к *м. Диал.* **1.** Брадва. **2.** Овчарска тояга, гега. ‹*тур.* nacak›

на̀ди *мн. Рел.* В индуизма и будизма — енергийните канали, по които праната преминава през всички части на тялото. ‹*санскр.*›

надѝр *м. Астр.* Най-ниската точка върху небесната сфера, противоположна на зенита. ‹*ар.*›

нажѝва *ж. Остар.* Лека печалба, обогатяване. ‹*рус.*›

наза̀л *м. Език.* Назален звук. ‹*лат.* nasālis›

наза̀лен *прил.* (**наза̀лно** *нареч.*; **наза̀лност** *ж.*) *Език.* Носов. ✧ **Назална конха.** *Анат.* Всяка от трите тънки спираловидни кости, които образуват страните на носната кухина. ✧ **Назална кост.** *Анат.* Всяка от двете тесни продълговати кости, които заедно образуват гърба и корена на носа. ‹*лат.* nasālis›

назализа̀ция *ж. Език.* **1.** Произнасяне на звук с носов оттенък. **2.** За звук — придобиване на носов призвук; носовост. ‹*фр.* nasalisation›

назарѐи и **назорѐи** *мн. Истор.* **1.** Евреи, които се отделят от другите и се посвещават на Бога чрез особен обет след Вавилонския плен. **2.** Група млади художници, които се установяват в Рим в нач. на XIX в. с идеята да възкресят немската живопис. ‹от *евр.*›

назлъ̀м *прил. Остар.* **1.** Гиздав, кокетен. **2.** Нежен. ‹*тур.* nazlı›

назлъ̀н *нареч. Остар.* Без желание, с усилие, неохотно. ‹от *тур.* nazlanmak›

назлъндѝсвам се *несв.* и **назлъндѝсам се** *св.* (**назлъндѝсване** *ср.*) *Остар.* **1.** Бавя се, колебая се. **2.** Противя се, дърпам се. ‹от *тур.* nazlanmak›

на̀зо- *представка.* В сложни думи със значение 'нос; носов', напр. *назогастричен*, *назофаринкс*.

назолакрима̀лен *прил. Мед.* Свързан с носа и сълзообразуващия апарат. ‹от *лат.*›

назофа̀ринкс *м. Анат.* Част от фаринкса, която се намира над мекото небце. ‹от *лат.*›

найб *м.* В някои мюсюлмански страни — заместник или помощник на началник или духовник. ‹*тур.* naib›

найвен *прил.* (**найвно** *нареч.*; **найвност** *ж.*) **1.** Доверчив, простодушен; по детски откровен. **2.** *Изк.* Опростен, с естествени форми, дело на самоук художник. ‹*фр.* naïf›

наивѝзъм *м. Изк.* Течение в изкуството на XX в., което обединява творци с европейска културна основа, но без професионално образование. ‹*фр.* naïvisme›

най *м. Муз.* Дълга арабска флейта — цилиндрична тръбичка от бамбук или тръстика с отвори в двата края и 7 дупки за пръстите (6 от едната и 1 от обратната страна), чийто диапазон е ок. 3 октави.

на̀йлон *м.* (**на̀йлонов** *прил.*) Полиамидно влакно, което се употребява в производството на тъкани и др. изделия. ‹от *англ.* търг. марка Nylon›

найто̀в *м. Мар.* **1.** Тънко въже, с което се свързват две мачтови греди, две дебели въжета или греда и въже. **2.** Свързване с такова въже. ‹*хол.* naaien 'съшивам' + touw 'въже'›

на̀кра *ж. Муз.* Старинен руски глинен ударен инструмент. ‹*рус.*›

накто̀уз *м. Мар.* Поставка за компаса на кораб. ‹*хол.*›

нал *м.* и **на̀лче** *ср.* Плоско железце за ток на обувка. ‹*тур.* nalın›

налба̀нт и **налба̀нтин** *м. Остар.* Майстор, който подковава добитък, обикн. работи и като ковач. ‹*тур.* nalbant›

налѐт *прил. Диал.* Лош, проклет, безсрамен, безочлив. ‹*тур.* nalet›

налоксо̀н *м. Фарм.* Лекарствен препарат, специфичен антидот на морфина и морфиноподобните наркотични лекарства; наркан. ‹съкр. от *лат.* N-al(lylnor)ox(ymoph)one›

налъ̀м *м.* Дървен чехъл с кожена каишка. ‹*тур.* nalın›

нам *м. Диал.* **1.** Име, чест, престиж. **2.** Помен, следа. ‹*тур.* nam›

намà̀з *м. Рел.* **1.** Мюсюлманска молитва, която се прави по пет пъти на ден, като се четат откъси от Корана. **2.** Ритуално измиване преди такава молитва. ‹*тур.* namaz›

намба̀н *м.* **1.** *Истор.* Творби на японското изкуство, които изобразяват португалци, испанци и холандци, посещавали Япония през XVI и XVII в. **2.** *Изк.* Произведения на японското изкуство, които изобразяват европейската мода. **3.** *Изк.* Японски предмети на изкуството, наподобяващи европейски стилове. ‹*яп.*›

На̀на *ж. Мит.* В скандинавската митология — съпруга на Балдур. ‹*норвежки*›

на̀нга *ж. Истор.* Японска живописна школа, чийто разцвет е през XVII—XVIII в., имитираща буквалната живопис на китайските художници от XIII в. ‹*яп.*›

Нандѝ *м. Мит.* В индуизма — бикът на Шива, чиято млечнобяла статуя често може да се види пред храмовете на бога. ‹*санскр.*›

нандроло̀н *м. Фарм.* Синтетичен мъжки полов хормон с анаболни свойства, използван за натрупване на мускулна маса или стимулиране на костния растеж (при остеопороза), в периоди на възстановяване — при жените

предизвиква прояви на маскулинизация; дураболин.

нанду *ср. Зоол.* Щраус, който обитава Южна Америка. Pheiformes. ‹*исп.* nandu›

нанѐ *ср. Диал.* Дива мента. ‹*тур.* nane›

нанизъм *м.* и **наносомия** *ж. Мед.* Много нисък ръст (по-малко от 120-130 см), обусловен от недостатъчност в синтеза на растежен хормон от хипофизата. ‹*гр.* νάννος 'много малък' ⇨ *фр.* nanismo›

нано- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'миниатюрен, с изключително малки размери'; 2) '10^{-9}', напр. *наносекунда*, *нанометър*. ‹от *гр.* νάννος 'много малък'›

наномѐтър *м.* Една милиардна част от метъра. ‹*гр.*›

нанопланктòн *м. Зоол.* Най-дребните организми, които са съставка на планктона (по-малки от 0,05 мм). ‹от *гр.*›

нàнсук *м. Текст.* Тънък памучен плат. ‹*хинди* ⇨ *фр.* nansouk›

нàос *м. Истор.* 1. Светилище в класически древноримски и древногръцки храм, където се намира изображение на божеството — негов покровител. 2. Във византийската архитектура — основното пространство в храма, което се намира пред олтара. ‹*гр.*›

напàлм *м.* (**напàлмов** *прил.*) *Хим.* Запалителна смес от алуминиеви соли на органичните киселини и течно гориво (бензин, керосин), развиваща температура от 800 до 1000°C. ‹*англ.* napalm, съкр. от na(phthenic acid) + palm(itic acid)›

напанагòн *нареч. Диал.* На всичко отгоре, отгоре на това. ‹*гр.*›

наполеòн и **наполеондòр** *м.* Търговско наименование на френска златна монета от 20 франка, със съдържание на чисто злато 5,81 г. ‹от *фр.*, по името на Napoleon I и Napoleon III, чиито изображения са на монетите›

напрàксам се *св.* Придобивам опит, отраквам се. ‹от *гр.*›

напрапàтия *ж. Мед.* Система в медицината, основана на твърдението, че в основата на много от болестите лежи неправилното положение на лигаменти, сухожилия и други съединителнотъканни образувания и че лечението трябва да се извършва само чрез манипулации за коригиране на тези размествания. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

напроксѐн *м. Фарм.* Лекарствен препарат с аналгетично, антисептично и противовъзпалително действие; напросин.

нар$_1$ *м.* 1. *Бот.* Субтропично дърво с едър дебелокор плод, пълен със сочни зрънца. Punica granatum. 2. Плодът на това дърво. ‹*тур.* nar›

нар$_2$ *м.* (нàри и нàрове *мн.*) Дървено легло от наредени една до друга дъски. ‹*рус.*›

нарà *ж. Остар.* Писък, врява. ‹*тур.* nara›

нарàн *м. Метеор.* Северен вятър, който духа в Япония. ‹*яп.*›

нарàка *ж. Рел.* 1. В индуизма — място за страдания и мъчения, където попадат душите на лошите; ад. 2. В будизма — един от трите отрицателни начина на съществуване, които не обозначават определено място в пространството, а конкретно състояние на съзнанието; преизподня. ‹*санскр.*›

наратѝвен *прил.* Разказвателен, повествователен. ✧ **Наративна живопис.** *Изк.* Живопис, чиято цел е разказването на някаква история (напр. творбите на художника Уйлям Фрит). ‹*англ.* narrative›

нарàция *ж.* Повествуване; начин на повествуване. ‹*лат.* narratio›

нараяна *ж. Рел.* 1. В индуизма — Брахма като бог творец. 2. Божественото, което се слива с човешката душа, въплъщава се в нова форма. ‹*санскр.*›

нарвàл *м. Зоол.* Морски бозайник от рода на китовете, който живее в Северния ледовит океан. Monodon monoceros. ‹*скан.* ⇨ *рус.*›

Нàрви *м. Мит.* В скандинавската митология — великан, баща на Нощ. ‹*норвежки*›

наргилѐ *ср.* Ориенталски прибор за пушене със стъклениця, пълна с ароматизирана вода, през която минава димът. ‹*тур.* nargile›

нард *м.* 1. *Бот.* Растение от рода на валериановите. Nardus. 2. Ароматно вещество, което се извлича от корените на това растение. ‹*гр.* νάρδος›

нардѐк *м. Диал.* Петмез. ‹*перс.*›

нàрко- *представка.* В сложни думи със значение 'наркотик; наркотичен', 'наркоман; наркоманен', напр. *наркобизнес*, *наркотерапия*. ‹от *гр.* ναρκάω 'вцепенявам се'›

наркоанàлиз *м. Психо.* Специфичен начин за навлизане в подсъзнанието на човек, след като предварително му се инжектира слаба доза наркотик. ‹*фр.* narco-analyse›

наркòза *ж. Мед.* Състояние на частично или пълно безсъзнание, предизвикано от наркотични лекарства, които потискат дейността на централната нервна система. ‹от *гр.* νάρκωσις ⇨ *фр.* narcose›

нарколѐпсия *ж. Мед.* Краткотрайни трудно-преодолими пристъпи на сънливост, съпроводени със загуба на мускулния тонус. ‹от *гр.*›

наркологòгия *ж.* Медицинска наука, която изучава наркотиците и методите за лечение на наркомани. ‹от *гр.*›

наркомàн *м.* (**наркомàнски** *прил.*) Човек, който

страда от наркомания. ‹от *фр.* narkomanie›

наркомàния *ж. Мед.* Пристрастяване към употреба на наркотици. ‹от *гр.* νάρκη 'вцепенение' + μανία 'страст, безумие' ⇨ *фр.* narkomanie›

наркотерàпия *ж. Мед.* Метод за лечение на душевноболни чрез продължителен сън; сънна терапия. ‹от *гр.*›

наркотизàция *ж. Мед.* Предизвикване на наркоза; упойване. ‹*гр.*›

наркотизѝрам *несв.* и *св.* (**наркотизѝране** *ср.*) *Мед.* Предизвиквам наркоза. ‹*нем.* narkotisieren›

наркотѝк *м.* (**наркотѝчен** *прил.*; **наркотѝчност** *ж.*) **1.** *Фарм.* Упойващ лекарствен препарат, който предизвиква сън, вцепенение или безчувственост. **2.** Всяко вещество, което причинява психологична или емоционална зависимост. ‹*гр.* ναρκωτικός 'предизвикващ вцепенение'›

нàрта *ж.* Дълга и тясна шейна, в която са впрегнати кучета или елени, използвана в северните страни. ‹*фински* nurto›

нàртика *ж.* и **нàртекс** *м. Архит.* Отделно просторно помещение, което води към цялата широчина на основното тяло в храм (раннохристиянски, византийски, православен); преддверие. ‹*гр.*›

нàрцис *м.* **1.** (**Нàрцис** *м.*) *Мит.* В древногръцката митология — красив момък, който бил наказан от Афродита да се влюби в собствения си образ. **2.** *Прен.* Самовлюбен човек. **3.** *Бот.* Многогодишно луковично растение от сем. кокичеви с едри бели или жълти цветове. Narcissus. ‹*гр.* νάρκισσος›

нарцисѝзъм *м. Психо.* Самовлюбеност, придаване на прекалено голямо значение на собствената личност. ‹*гр.* ⇨ *фр.* narcissisme›

нарцистѝчен *прил.* ✧ **Нарцистична личност.** *Психо.* Индивид, който притежава всеобхватно чувство за собственото си значение, ексхибиционизъм, желание да печели вниманието и възхищението на другите, чувство за призваност. ‹*фр.* narcissique›

нарѝд *м.* **1.** *Остар.* Определено количество селскостопанска продукция, която производителят задължително продава на държавата. **2.** *Остар.* Определено количество стоки, които се разпределят по специален режим. **3.** *Воен.* В армията — служебно задължение по специално назначение и ред. **4.** *Воен.* В армията — група, която изпълнява такова задължение. ‹*рус.*›

насихàт *м. Остар.* Наставление, съвет. ‹*тур.* nasihat›

нàстии *мн. Биол.* Реакции на органите на растенията под действието на дразнители (светлина, температура, влага и др.). ‹от *гр.*›

настѝка *ж. Филос.* В индуизма — наименование на неортодоксалните философски школи, които не признават авторитета на Ведите (будизъм, джайнизъм и др.). ‹*санскр.*›

настòлен *прил.* **1.** Предназначен да се поставя, да стои на маса. **2.** *Прен.* Постоянно необходим, използван непрекъснато; ежедневен. ‹*рус.*›

Нàстронд *м. Мит.* В скандинавската митология — брегът на мъртвите, място в царството на мъртвите, отредено за грешниците и престъпниците, където драконът Нидхьог ръфа труповете им. ‹*норвежки*›

настурàн *м. Хим.* Силно радиоактивна уранова руда. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

настѝрция *ж. Бот.* Градинско растение с жълти или оранжеви цветове; латинка. Nasturtium officinale. ‹*лат.* nasturtium›

натàка *ж. Лит.* В индийската литература — драма с религиозно или мистично съдържание и с главен герой божество, светец или владетел. ‹*санскр.*›

нативѝзъм *м. Филос.* Учение, според което възприемането на света е сенсуитивно. ‹*фр.* nativisme›

нàтриев *прил.* ✧ **Натриев бикарбонат.** *Хим.* Натриева сол, която неутрализира киселините и е съставна част на бакпулвера. ✧ **Натриев нитрат.** *Хим.* Бяла разтворима кристална сол; чилска селитра. ✧ **Натриев сулфат.** *Хим.* Глауберова сол. ✧ **Натриев тиосулфат.** *Хим.* Фиксаж. ✧ **Натриев флуорид.** *Хим.* Безцветно кристално вещество, което се използва за флуоризиране на водата. ✧ **Натриев хидроксид.** *Хим.* Сода каустик. ✧ **Натриев хлорид.** *Хим.* Готварска сол. ✧ **Натриева лампа.** *Физ.* Светещ разряд, получаван при преминаване на електричен ток между два електрода в тръба, съдържаща натриеви пари при ниско налягане, използван за улично осветление. ✧ **Натриева основа.** *Хим.* Бели непрозрачни хигроскопични кристали, една от най-силните основи; сода каустик. ‹от *лат.* natrium›

нàтрий *м. Хим.* Мек сребристобял метал, силно химично активен — бързо потъмнява на въздуха, взаимодейства бурно с водата (образува натриев хидроокис и водород); използват се предимно неговите съединения (натриев хлорид), а металът служи за получаване на органични съединения и като охладител в някои видове ядрени реактори (знак Na). ‹*лат.* natrium›

натриурѐза *ж. Мед.* Отделяне на натрий в урината в количества, по-големи от нормалните. ‹от *лат.*›

натриурѐтик *м. Мед. Фарм.* Лекарствено средство, което спомага за отделянето на по-големи количества натриеви соли в урината. ‹от *лат.*›

натролѝт *м. Хим.* Минерал, кисел алуминиев силикат на натрия, който се среща във вулканичните скали. ‹*лат.* + *гр.*›

натýра *ж.* **1.** Природна същност на човека; природа, естество. **2.** Темперамент, характер на човека. **3.** Действителност. **4.** Продукти, стока като платежно средство. ‹*лат.* natūra›

натурàлен *прил.* (**натурàлно** *нареч.*; **натурàлност** *ж.*) Естествен, природен, неподправен. ✧ **Натурален ред на числата.** *Мат.* Последователността от целите положителни числа, разположени според нарастването им. ✧ **Натурална школа.** *Лит.* Направление в руската литература през 40-те год. на XIX в., чийто теоретик е В. Г. Белински. ✧ **Натурални числа.** *Мат.* Целите положителни числа (1, 2, 3 и т. н.). ✧ **Натурално възнаграждение.** *Юр.* Трудово възнаграждение, заплащано в натура. ✧ **Натурално стопанство.** *Икон.* Стопанство, което произвежда стоки за вътрешно потребление, а не за пазара. ‹*лат.* naturālis›

натурализàция *ж.* **1.** Приемане от чужденец на гражданство на дадена държава. **2.** *Език.* Въвеждане на чужда дума или израз в роден език. **3.** *Биол.* Приобщаване на растителен или животински вид към определен климат. ‹*фр.* naturalisation›

натурализѝрам *несв.* и *св.* (**натурализѝране** *ср.*) Предоставям на чужденец гражданство на дадена страна. — **натурализирам се.** ‹от *нем.* naturalisieren›

натуралѝзъм *м.* (**натуралистѝчен** и **натуралистѝчески** *прил.*; **натуралистѝчно** *нареч.*) *Изк.* **1.** Направление в изкуството, възникнало през 60-те год. на XIX в. в Западна Европа, което се стреми към безпристрастно възпроизвеждане на действителността. **2.** Всяко изкуство, което заимства идеите си от природата, а не от интелектуалните теории. **3.** Откровено изобразяване на физиологичната страна от човешкия живот. ‹*лат.* ⇨ *фр.* naturalisme›

натуралѝст *м.* **1.** Последовател на натурализма. **2.** Учен, който изучава природата; естествоизпитател. ‹*фр.* naturaliste›

натурѝзъм *м.* Разбиране, че човек трябва да живее сред природата. ‹*лат.* natūra 'природа' ⇨ *фр.* naturisme›

натурѝст *м.* Привърженик на натуризма. ‹*фр.* naturiste›

натуропàтия *ж. Мед.* Система на лечение, която се основава предимно на употребата на естествени, а не на синтетично получени лекарства. ‹*лат.*›

натурфилосòф *м.* Последовател на натурфилософията. ‹*нем.* Naturphilosoph›

натурфилосòфия *ж.* (**натурфилосòфски** *прил.*) Умозрително философско учение за природата като цяло. ‹*нем.* Naturphilosophie›

натýршчик *м. Остар.* Човек, който позира на художник или скулптор; модел. ‹*рус.*›

натюрѐл *м.* Естествена нагласа, склонност; творческа заложба, дарба. ‹*фр.* naturel›

натюрѝзъм *м. Лит.* Направление във френската поезия от средата на 90-те год. на XIX в., което се противопоставя на символизма и натурализма. ‹*фр.* naturisme›

натюрмòрт *м. Изк.* **1.** В изобразителното изкуство — изобразяване на неодушевени предмети. **2.** Картина с такава тема. ‹*фр.* nature morte 'мъртва природа'›

наутѝлус *м. Зоол.* Вид главоноги мекотели, които живеят във водите на Индийския океан и в западната част на Тихия океан. ‹от *гр.*›

наутофòн *м.* Апарат, който се поставя на морски фар и подава сигнали в мъгливо време. ‹от *гр.* ναύτης 'моряк' + φωνή 'звук'›

нафазолѝн *м. Фарм.* Лекарствен препарат, прилаган под формата на капки за нос, който свива малките кръвоносни съдове, използва се за отпушване на носните кухини при ринит и синузит.

нафилѐ *нареч. Диал.* **1.** Напразно, на вятъра. **2.** Лошо, зле. ‹*тур.* nafile›

нàфора *ж. Църк.* Късчета от осветен при литургия хляб, които се раздават на вярващите. ‹*гр.*›

нàфта *ж.* (**нàфтен** *прил.*) *Хим.* Смес от въглеводороди в различни съотношения, която се получава от парафиново масло, каменовъглен катран и др. и се използва главно като гориво за дизелови двигатели; газьол. ‹*гр.* νάφθα 'нефт'›

нафталѝн *м.* (**нафталѝнов** *прил.*) *Хим.* Органично съединение, безцветни люспести кристали с остра миризма, което се съдържа в нефта и каменовъгления катран. ‹от *гр.* νάφθα 'нефт'›

нафтòл *м. Хим.* **1.** Изомерна производна на нафталина — жълто кристално вещество с приложение в производството на багрила и парфюми. **2.** Изомерна производна на нафталина — бяло кристално вещество, което се използва като антисептично средство, при производството на багрила, лекарства и парфюми. ‹от *гр.* νάφθα 'нефт' + *лат.* ol(eum) 'масло'›

нахàл *м. Разг.* Безсрамник, нахалник. ‹*рус.*›

нахàлен *прил.* Безсрамен, безочлив, нагъл.

‹*рус.*›

нахѝя *ж. Истор.* Най-малката административно-териториална единица в Османската империя според закона за вилаетите от 1867 г. ‹*тур.* nahiye›

на̀хуатъл и **на̀хуатлан** *м. Антроп.* Група централноамерикански и мексикански индиански народи, вкл. ацтеките, чиито езици принадлежат към уто-ацтекското езиково семейство. ‹Nahuatl, Nahuatlan›

наху̀т *м.* **1.** *Бот.* Едногодишно растение от сем. бобови, което се отглежда главно в Средиземноморието и Азия. Cicer arietinum. **2.** Плодът на това растение, който се използва за храна, като концентриран фураж и в народната медицина. ‹*тур.* nohut›

национа̀л *м. Разг.* Спортист, който е член на национален спортен отбор. ‹от *нем.* national›

национа̀лен *прил.* (**национа̀лност** *ж.*) **1.** Народен; народностен. **2.** Характерен, типичен, същностен за дадена нация. **3.** Държавен. ✧ **Брутен национален продукт.** *Фин.* Обобщаващ икономически показател, който изразява общата стойност на крайните стоки и услуги, създадени в държавата, и резултатите от външнотърговската дейност. ✧ **Национален доход.** *Икон.* Чистата продукция от съвкупния обществен продукт, която остава на разположение на обществото, след като се задели част от него за възстановяване на средствата за производство. ✧ **Национален дълг.** *Икон.* Общата задлъжнялост на централната и на местните власти в една страна за определен период от време, вкл. и към чуждите кредитори. ✧ **Национален конвент.** *Истор.* Народното събрание по време на Великата френска революция, избрано след свалянето на краля на 10 август 1792 г., провъзгласило републиката и установило революционната диктатура на якобинците, прекратило дейността си през октомври 1795 г. ✧ **Национален характер.** *Психо.* Личностните характеристики на средния член на национална популация, който се различава от средните представители на другите националности, разглеждани винаги като тенденции, не като нещо безусловно установено. ✧ **Национална лотария.** *Икон.* Източник за финансиране на обществените разходи, който набира средства чрез продажбата на голямо количество билети, като предлага големи парични награди. ✧ **Национално богатство.** *Икон.* Всички активи, притежавани от гражданите на една страна в определен момент. ✧ **Суап на дълг в национална валута.** *Икон.* Сделка, в която вм. чужд инвеститор участва резидент на държавата, чийто дълг е обект на операцията — резидентът изкупува задълженията на собствената си държава на вторичния пазар, като използва собствени средства в конвертируема валута, след което получава равностойността по съответния валутен курс в национална валута. ‹от *нем.* national›

национализа̀ция *ж.* Одържавяване на частна собственост (промишлени предприятия, банки, транспорт, земя и др.). ‹*лат.* nationis ‘народност’›

национализѝрам *несв.* и *св.* (**национализѝране** *ср.*) Осъществявам национализация; одържавявам. ‹*нем.* nationalisieren›

национализѝран *прил.* Свързан с национализацията. ✧ **Национализирана промишленост.** *Икон.* Фирма, обществена собственост, която се занимава с производството на стоки и услуги. ‹от *нем.* nationalisieren›

националѝзъм *м.* (**националистѝчен** и **националѝстически** *прил.*) Съзнателно съпричастно отношение на личността към националните ценности, идеали и исторически стремежи; отстояване на националната идентичност и суверенитет. ‹*лат.* nationis ‘народност’ ⇨ *фр.* nationalisme›

националѝст *м.* Привърженик на национализма. ‹*нем.* Nazionalist›

нацоналлибера̀лизъм *м. Полит.* Отстояване интересите на нацията и развитието ѝ в условията на либерална пазарна икономика и парламентарна демокрация.

националсоциалѝзъм и **нацѝзъм** *м.* (**националсоциалистѝчески** и **нацѝстки** *прил.*) Политическо течение, чиито идеи залягат в основите на политиката на Националсоциалистическата работническа партия в Германия (1919—1945), възглавявана от Хитлер. ‹*нем.* Nationalsozialismus›

националсоциалѝст *м.* **1.** Последовател на националсоциализма. **2.** Член на Националсоциалистическата работническа партия в Германия (1919—1945); нацист. ‹от *нем.*›

на̀ция *ж.* **1.** Общност от хора, характеризираща се със съзнанието за еднаква историческа и културна принадлежност, живееща на обща територия, обединена от общ език и религия и организирана в държава. **2.** *Разг.* Страна, държава. ✧ **Режим на най-облагодетелствана нация.** *Полит.* Принцип на регулиране на икономическите отношения между държавите, съгласно който на съответната държава се предоставят привилегии и предимства, с каквито се ползват другите държави. ‹*лат.* natio›

начѐт *м. Фин.* **1.** Неправомерен разход, за който няма документ. **2.** Размерът на такъв раз-

ход. ‹*рус.*›

нашиджи *мн.* Лакове, съставени от дебели слоеве, всеки от които е изпълнен с множество парченца от златно фолио, които сякаш плуват. ‹*яп.*›

нашим *м. Метеор.* Поривист и прашен североизточен вятър, който духа през зимата в Персийския и Оманския залив. ‹от езика *дари*›

на̀я *ж. Зоол.* Отровна змия, която живее в Индия; очиларка. ‹*инд.*›

наяди *мн.* (наяда *ж.*) *Мит.* В древногръцката митология — полубогини, нимфи на извори и потоци. ‹*гр.* Ναϊάς, Ναϊάδος›

Нга̀и *ср. Мит.* Масайско божество на небето, гръмовержец и бог на войната. ‹от *масайски* e'ngai›

ндебѐле *ср. Антроп.* Народност, населяваща североизточната част на ЮАР (ок. 715 000 души), говори един от банту езиците; северни зулу. ‹от *банту* n'debele›

неандерта̀лец *м.* (**неандерта̀лски** *прил.*) *Антроп.* Изкопаем човешки вид, живял през плейстоцена. ‹по името на долината Neandertal в Германия, откъдето е първата находка (1856)›

небетчѝя *м. Диал.* Човек, който чака реда си (на воденица). ‹*тур.*›

небетшекѐр *м.* Захар на едри кристали; жълта захар. ‹*тур.* nebat şekeri›

нѐбка *ж. Геогр.* Натрупване на пясък около някакво препятствие в пустинята. ‹*ар.* nēbka›

нѐбула *ж. Мед.* Тъмно петно в роговицата, което остава след заздравяване на рана. ‹от *лат.* nebula 'облаче'›

небула̀рен *прил.* Мъглив, замъглен. ✧ **Небуларна хипотеза.** *Астр.* Хипотеза, която обяснява произхода на звездната система с образуването ѝ от мъглявина. ‹от *лат.* nebulāris›

небулиза̀тор *м. Мед.* Уред за разпръскване на течност под форма на фини капчици. ‹от *лат.*›

небулѐза *ж.* (**небулѐзен** *прил.*) *Астр.* Мъглявина. ‹от *лат.* nebulōsus 'мъгляв'›

невербален *прил.* ✧ **Невербални терапии.** *Психо.* Терапии, чийто ефект се постига, без да се поставя на преден план словесното общуване между терапевта и клиента: танц, графика, музика, живопис, йога, дзен, диета, акупресура, айкидо, медитация и др., и чиято цел е постигането на емоционално облекчение, личностно израстване и развитие, отстраняване на неврологични и психологични симптоми.

нѐвма *ж. Истор.* Византийско църковно нотно писмо от особени знаци (черти, точки, запетаи и др.), използван до X век. ‹от *гр.*›

невнятен *прил. Остар.* Неразбираем, непонятен, неясен. ‹*рус.*›

невр- (**нѐвро-**) *представка.* В сложни думи със значение 'нерв; нервна система', напр. *невралгия*, *неврит*, *невробласт*.

невралгѝчен *прил.* (**невралгѝчност** *ж.*) ✧ **Невралгична точка.** **1.** Спорен въпрос. **2.** Място, където се преплитат много интереси. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв' + ἄλγος 'болка'›

невра̀лгия *ж. Мед.* Силна, пареща или пробождаща болка, често следваща хода на даден нерв. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв' + ἄλγος 'болка'›

неврапра̀ксия *ж. Мед.* Временно прекъсване на нервна функция, което води до изтръпване, липса на сетивност и адинамия. ‹от *гр.*›

неврастенѝк *м.* Човек, който страда от неврастения. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв' + ἀσθένεια 'безсилие'›

неврастѐния *ж.* (**неврастенѝчен** *прил.*; **неврастенѝчно** *нареч.*; **неврастенѝчност** *ж.*) *Мед.* Състояние на умора, раздразнителност, чувство на мъчително безпокойство, което се дължи на органично увреждане или на невроза. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв' + ἀσθένεια 'безсилие'›

невректа̀зия *ж. Мед.* Хирургична операция за разтягане на периферен нерв. ‹от *гр.*›

невректо̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на част от нерв/на целия нерв. ‹от *гр.*›

неврилѐма *ж. Биол.* Тънката ципеста обвивка на нервните влакна. ‹от *гр.*›

неврѝт *м. Мед.* Възпалително заболяване на периферните нерви. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв'›

нѐвро- *представка.* В сложни думи със значение 'нерв', напр. *невробласт*, *невропаралитичен*, *невротоксичен*, *неврофиброматоза* и др. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв'›

невроанато̀мия *ж.* Наука за структурата на нервната система. ‹от *гр.*›

невробиота̀ксис *м. Мед.* Склонност на нервната клетка да се движи към стимулиращия я източник по време на растеж. ‹от *гр.*›

невробла̀ст *м. Физиол.* Всяка от нервните клетки на зародиша, от която произлизат невроните. ‹от *гр.*›

невробласто̀м *м. Мед.* Злокачествен тумор, съставен от зародишни нервни клетки. ‹от *гр.*›

неврогенѐза *ж. Физиол.* Растеж и развитие на нервните клетки. ‹от *гр.*›

неврогѐнен *прил. Мед.* **1.** Предизвикан от заболяване на нервната система. **2.** Който се появява в нервна тъкан. **3.** Причинен от нервно стимулиране. ‹от *гр.*›

неврогинеколо̀гия *ж.* Медицинска наука, която изучава връзката между заболяванията на женската полова система и нервната система. ‹от *гр.*›

невродермит *м. Мед.* Екзема, която протича с обрив по кожата и силен сърбеж. ‹от *гр.*›

невроендокринен *прил.* ✧ **Невроендокринна система.** *Физиол.* Система за двоен контрол на определени дейности на тялото чрез невро-хормони и хормоните на кръвообращението.

невроепител *м. Анат.* Вид епител, свързан със сетивните органи. ‹от *гр.*›

невроепителиом *м. Мед.* Злокачествен тумор на ретината на окото. ‹от *гр.*›

невроза *ж. Мед.* Заболяване, при което самопознанието е запазено, но е налице неправилно приспособяване и мислене, което причинява страдание. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв'›

неврокраниум *м. Анат.* Част от черепа, която огражда главния мозък. ‹от *гр.*›

невролема *ж. Анат.* Обвивката на аксон на нервното влакно. ‹от *гр.*›

невролептици *мн.* (невролептик *м.*) *Мед. Фарм.* Лекарствени препарати, които влияят на централната нервна система, като премахват усещането за напрежение, страх. ‹от *гр.*›

невролингвистика *ж.* Гранична дисциплина (взаимодействие между неврологията, психологията и лингвистиката), която се занимава с това как сетивата получават информация, как тя се обработва в невроните и нервните мозъчни пътища (вкл. речевите области) и как след това се изразява чрез езика и поведението, като резултатите допринасят за разбирането на общуването, познанието, културата и тяхното практическо приложение; теория за езика и мозъка. ‹*англ.* neurolinguistics›

невролог *м.* Лекар, специалист по неврология. ‹от *гр.*›

неврология *ж.* (**неврологичен** *прил.*) Наука за структурата, функционирането и болестите на нервната система. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв' + λόγος 'наука'›

невромускулен *прил.* ✧ **Невромускулни заболявания.** *Мед.* Болестни процеси, които засягат моторните (двигателните) неврони (вкл. аксоните и инервирането на мускулните влакна от двигателните неврони) и повечето от които са наследствени (множествена склероза, амиотрофична латерална склероза, болест на Вердинг-Хофман, болест на Опенхайм, прогресивна невропатична мускулна атрофия и др.).

неврон *м. Анат.* Основна структурна и функционална единица на нервната система; клетка, специализирана да пренася електрични нервни импулси и по този начин да предава информация от една част на тялото към друга. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв'›

невронен *прил.* ✧ **Невронна мрежа.** *Инф.* Компютърна система, която наподобява дейността на човешкия мозък и се използва за решаването на специфични глобални проблеми. ‹от *гр.*›

невронопластика *ж. Мед.* Хирургична операция за възстановяване на увредени или разкъсани периферни нерви. ‹от *гр.*›

невронофагия *ж. Мед.* Процес на разпадане и поглъщане на увредени или дегенерирали неврони от фагоцитите. ‹от *гр.*›

невропаралитичен *прил.* ✧ **Невропаралитичен газ.** *Воен.* Боен газ, който атакува нервната система (дихателните органи).

невропат *м. Мед.* Човек, който страда от невропатия. ‹от *гр.*›

невропатия *ж.* (**невропатичен** *прил.*) *Мед.* Дегенеративно заболяване на периферните нерви, което обикн. води до адинамия и загуба на сетивност. ‹от *гр.*›

невропатолог *м.* Лекар, специалист по невропатология. ‹от *гр.*›

невропатология *ж.* Медицинска наука, която изучава нервните заболявания, профилактиката и лечението им. ‹от *гр.* νεῦρον 'жила, нерв' + πάθος 'страдание' + λόγος 'наука'›

невропсихология *ж.* Клинична и експериментална дисциплина, която изучава и лекува поведението, пряко свързано с функциите на мозъка. ‹*англ.* neuropsychology›

невроретинит *м. Мед.* Комбинирано възпаление на очния нерв и ретината. ‹*гр.* + *лат.*›

невросифилис *м. Мед.* Сифилис, който засяга нервната система. ‹*гр.* + *лат.*›

невротизация *ж.* Възникване на невроза. ‹от *гр.*›

невротизирам *несв.* и *св.* **1.** Причинявам невроза. **2.** Предизвиквам изнервяне. — **невротизирам се.** ‹от *гр.*›

невротик *м.* (**невротичен** *прил.*) **1.** *Мед.* Човек, болен от невроза. **2.** *Разг.* Раздразнителен, сприхав човек. ‹от *гр.*›

невротоксини *мн.* (**невротоксин** *м.*) *Хим. Мед.* Вещества, отровни за нервната система на човека.

невротоксичен *прил. Мед.* Отровен за нервните клетки. ✧ **Невротоксични вещества.** *Хим. Мед.* Вещества, които са отровни или разрушават нервната тъкан (олово, живак, манган; толуен, кетон; акриламид, въглероден дисулфид; въглероден окис, метилхлорид; инсектицидите и др.). ‹от *гр.*›

невротомия *ж. Мед.* Хирургична операция за разделяне на нерви. ‹от *гр.*›

невротрансмитери *мн.* (невротрансмитер *м.*) *Биохим.* Веществата, с които се предава информацията в нервната система (по невро-

ните) — специални амини: катехоламини, серотонин, адреналин, норадреналин, допамин, ацетилхолин, гама-амино-маслена киселина; невромедиатори. ‹от *гр.*›

невротро̀пен *прил.* **1.** *Биол.* Токсичен за нервната система (за вирус). **2.** *Мед.* Който има афинитет към нервната тъкан (за вируси, химикали, токсини). ‹*лат.* neurotropic›

невротрофѝчен *прил. Мед.* Свързан с растежа и подхранването на нервната тъкан в тялото. ‹от *гр.*›

неврофибрѝла *ж. Биол.* Микроскопична нишка в цитоплазмата на клетъчното тяло на неврона и в аксоплазмата на периферните нерви. ‹*гр.* + *лат.*›

неврофибро̀м *м. Мед.* Доброкачествен тумор на обвивката на периферния нерв; неврином, невром. ‹*гр.* + *лат.*›

неврофибромато̀за *ж. Мед.* Вродено заболяване, характеризиращо се с множество доброкачествени тумори на обвивките на нервите; болест на Реклингхаузен. ‹*гр.* + *лат.*›

неврофизиоло̀г *м.* Лекар, специалист по неврофизиология. ‹от *гр.*›

неврофизиоло̀гия *ж.* (**неврофизиологѝчен** *прил.*) Наука за сложните химични и физични промени, свързани с дейността на нервната система. ‹от *гр.*›

неврохѝмия *ж.* Дисциплина, която изучава електрическите и химичните процеси, протичащи при предаването на импулси между нервните клетки в главния мозък и периферната нервна система, за да се разберат механизмите, които са в основата на психичните разстройства, и да се разработят терапевтични средства за тяхното лечение. ‹*англ.* neurochemistry›

неврохиру̀рг *м.* Лекар, специалист по неврохирургия. ‹*гр.*›

неврохиру̀ргия *ж.* (**неврохирургѝчен** *прил.*) *Мед.* Лечение на патологични състояния посредством хирургичното отстраняване на тумори, артериосклеротична плака, тромбове, епилептични белези или коригиране на аневризми и др. в главния и гръбначния мозък. ‹от *гр.*›

неврохормо̀н *м. Мед.* Хормон, който се образува в специални нервни клетки и се отделя от нервните окончания. ‹от *гр.*›

нѐвус *м. Биол.* Вродена малформация на кожата — белег (бенка) по рождение. ‹*лат.* naevus›

нѐга *ж.* Блаженство, упоение, наслада. ‹*рус.*›

негатѝв *м. Фот.* **1.** Фотографска плоча или филм с обърнати тонални и цветни стойности, от които се получава позитивен образ, когато светлината мине през тях и попадне върху светлочувствителна хартия. **2.** Фотолента или плака с такова изображение. **3.** Образ, при който ефектът от релефа или цвета изглежда обърнат или обратен на онова, което е в действителност. ‹*лат.* negativus 'отрицателен' ⇨ *фр.* négatif›

негатѝвен *прил.* (**негатѝвно** *нареч.*; **негатѝвност** *ж.*) **1.** Свързан с негатив. **2.** *Прен.* Отрицателен. ✧ **Негативен обем (пространство).** В архитектурата, скулптурата и живописта — затворено празно пространство, което е съществено допълнение към композицията. ‹от *лат.* negativus›

негативѝзъм *м.* **1.** *Психиатр.* Симптом на някои психични заболявания, който се изразява в отказ от общуване, съпротива срещу всякакво външно въздействие и др. **2.** *Прен.* Отрицателно отношение, начин на мислене и поведение, който поставя под съмнение всяка ценност. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* négativisme›

негатро̀н и **негато̀н** *м. Физ.* Отрицателен електрон. ‹*нем.* Negatron›

нега̀ция *ж.* Отрицание. ‹*лат.* negatio ⇨ *нем.* Negation›

неглѐрия *ж. Зоол.* Паразитни едноклетъчни, които имат амебовиден и камшичест стадий и живеят във влажна среда или кал, но някои видове паразитират у човека и учените ги смятат за причинители на някои рядко срещани, но смъртоносни инфекции на главния мозък. ‹от *лат.* наименование на рода Naegleria›

неглижѐ *нареч.* Небрежно, неофициално (обикн. за външен вид). ‹*фр.* négligé›

неглижѝрам *несв.* и *св.* (**неглижѝране** *ср.*) *Остар.* Пренебрегвам, не зачитам. ‹от *фр.* négliger›

негодя̀й *м.* Негодник, подъл човек. ‹*рус.*›

него̀ро *ср.* Вид японски лакове, при които черният грунд се покрива с цинобърночервен лак. ‹*яп.*›

негоциа̀нт *м. Остар.* Търговец на едро. ‹*нем.* Negoziant›

негоцѝране *ср. Фин.* Преотстъпване на кредитни, разпоредителни и стоково-разпоредителни документи. ‹*англ.* negotiate›

негоцирѝем *прил.* ✧ **Негоцируеми документи.** *Фин.* Търговски кредитни и платежни документи, които отразяват определени права и които могат да се прехвърлят от едно лице на друго. ‹от *англ.* negotiate›

него̀ция *ж. Остар.* Търговия. ‹*ит.* negorio›

негрѝтос *м. Антроп.* Термин за назоваване на туземците в Индонезия в испаноезичните страни. ‹от *исп.* negrito 'дребен негър'›

негро̀ид *м. Антроп.* Човек от негроидната раса; негър. ‹*фр.* négroïde›

негроѝден *прил.* ✧ **Негроидна раса.** *Антроп.* Една от трите основни човешки раси, чиито представители са с тъмна кожа, къдрава коса, широк нос и др. ‹*фр.* négroïde›

нѐгус *м. Истор.* Титла на етиопски император от края на XIX до нач. на XX в. (пълното наименование е негус негести "цар на царете"). ‹*етиопски*›

нѐгър *м.* (**нѐгърски** *прил.*) *Антроп.* Човек от негроидната раса. ‹*лат.* niger 'черен' ⇨ *исп.* negro›

нѐдирективен *прил.* ✧ **Недирективна психоанализа.** *Психо.* Терапевтична система, създадена от американския учен И. Х. Пол и описана от него в статията му "Nondirective psychoanalysis" (1981), която е смесица от традиционна психоанализа и терапия, насочена към болния (клиент-центрирана), провежда се от 2 до 4 години. ‹от *англ.*›

незамѐтно *нареч. Остар.* Незабелязано, неусетно. ‹*рус.*›

незѝблем *прил. Остар.* Твърд, устойчив, непоклатим. ‹*рус.*›

нейгуа̀н *м. Филос.* В даосизма — метод на визуализация на вътрешността на тялото, докато и най-малките подробности изпъкнат ясно пред вътрешното око на изпълняващия упражнението. ‹*кит.*›

нѐйсе *част. Разг.* Както и да е, карай; било, каквото било. ‹*тур.* ne yisa›

нек *м. Геогр.* Тесен планински проход; превал (често се среща в имената на южноафрикански географски обекти). ‹*англ.* nek›

некаѝлен *прил. Диал.* **1.** Несъгласен, несклонен. **2.** Недоброжелателен. ‹*тур.*›

некѐз и **некѐзин** *м. Остар.* Съперник. ‹*тур.* nekes›

нѐкро- *представка.* В сложни думи със значение 'смърт; разлагане', напр. *некробиоза*, *некромантия*. ‹от *гр.* νεκρός 'мъртъв'›

некробио̀за *ж. Мед.* Промяна в клетка или тъкан преди тяхната смърт. ✧ **Липоидна некробиоза.** *Мед.* Дегенерация на кожата, която се изразява в появата на бели резки, характерно заболяване за диабетично болни. ‹от *гр.*›

некро̀за *ж. Мед.* Умиране на някои или на всички клетки в орган или тъкан в резултат на заболяване, физическо нараняване или увреждане чрез химични препарати или нарушение на кръвоснабдяването; мортификация. ‹от *гр.* νέκροσις 'умъртвяване'›

некроло̀г *м.* Известие за смъртта на човек или за годишнина от смъртта му; жалейка. ‹от *гр.* νεκρός 'мъртъв' + λόγος 'дума'›

некроло̀гия *ж. Мед.* Наука за явлението "смърт". ‹от *гр.* νεκρός 'мъртъв' + λόγος 'дума'›

некрома̀ния *ж. Мед.* Патологично влечение за контакт с мъртво тяло или тела. ‹*гр.*›

некрома̀нт *м.* Човек, което се занимава с некромантия; спиритист. ‹*нем.* Nekromant›

некрома̀нтия *ж.* Изкуство да се викат духове на починали хора. ‹от *гр.*›

некро̀пол *м. Истор.* В древността — гробище или място за погребения; град на мъртвите. ‹от *гр.* νεκρός 'мъртъв' + πόλις 'град'›

некроспѐрмия *ж. Мед.* Наличие на мъртви или неподвижни сперматозоиди в семенната течност. ‹*гр.*›

некрото̀мия *ж. Мед.* **1.** Отстраняване на мъртва част от кост. **2.** Дисекция на мъртво тяло. ‹от *гр.*›

некрофа̀г *м. Зоол.* Животно, което се храни с трупове; лешояд. ‹*гр.* νεκροφάγος›

некрофѝлия *ж. Мед.* Сексуално влечение към мъртвци. ‹от *гр.*›

некрофо̀бия *ж.* Страх от умрели или от смърт. ‹от *гр.*›

нѐксус *м. Анат.* Връзка, свързване. ‹*лат.* nexus›

нектѝр *м.* (**нектѝрен** *прил.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — питие на боговете, на което те дължали безсмъртието и вечната си младост. **2.** *Бот.* Захарист сок, който се отделя от нектарниците на медоносните растения и който привлича насекомите. **3.** Плодова напитка. ‹*гр.* νέκταρ›

нектѝрник и **нектѝрий** *м.* **1.** *Бот.* Орган, обикн. в цвета на растение (но може и на листата или на стъблото), който отделя нектар. **2.** *Зоол.* Птица от разред врабчови, разпространена в Африка, Южна Азия и Австралия, която се храни с нектар. ‹*гр.*›

нектѝн *м. Зоол.* Съвкупност от плаващи водни животни, които могат да преодоляват силата на течението, за разлика от планктона. ‹от *гр.*›

нелу̀мбо *ср. Бот.* Красив лотос, който се среща само в Индия, Китай и Тибет. Nelumbo nucifera. ‹от *цейлонски* nelumbu 'лотос'›

нелюдѝм *прил. Остар.* Саможив, необщителен, неприветлив. ‹*рус.*›

нематѝчен *прил.* ✧ **Нематични кристали.** *Хим. Физ.* Течни кристали, в които молекулите не са подредени в слоеве, а всичките им оси са успоредни. ‹от *гр.* ⇨ *англ.* nematic›

нематѝди *мн.* (нематѝд *м.*) (**нематѝден** *прил.*) *Зоол.* Клас низши червеи с нишковидна или вретенообразна форма. ‹от *гр.*›

нематодо̀за *ж. Мед.* Заболяване, причинено от нематоди. ‹*лат.*›

нематоѝден *прил. Биол.* Дълъг и тънък като конец. ‹*фр.* nématoïde›

немѐдлен *прил.* (**немѐдлено** *нареч.*) *Остар.* Спешен, незабавен, неотложен. ‹*рус.*›

немезѝда *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката мито-

логия — богиня на справедливото възмездие. 2. *Прен.* Възмездие, отплата. ‹*гр.*›

немѐйски *прил.* ✧ **Немейски игри.** *Истор.* В древна Гърция — общогръцки игри, организирани през юли на втората и четвъртата година от всяка четиригодишна олимпиада в долината на р. Немея. ✧ **Немейски лъв.** *Мит.* В древногръцката митология — чудовище, което опустошавало долината на река Немея, но било удушено от Херакъл. ‹по името на древногръцкия град Νεμέα›

немертѝни *мн. Зоол.* Вид червеи, които живеят по дъното на океаните и моретата. ‹от *гр.*›

нѐния *ж. Истор.* Римска траурна песен, която се пее на погребение. ‹*лат.* naenia 'оплакване'›

нѐо- *представка.* В сложни думи със значение 'нов', напр. *неоготика*, *неореализъм*, *неокласика* и др. ‹*гр.* νέος›

неоантрѝопи *мн.* (неоантрѝоп *м.*) *Антроп.* Название на изкопаеми (кроманьонци) и сега живеещи хора от съвременен тип. ‹от *гр.*›

неоатѝчески *прил.* ✧ **Неоатически стил.** *Истор.* Декоративна скулптура от I в. пр. Хр., епохата на късния елинизъм. ‹от *гр.*›

необруталѝзъм *м. Архит.* Във Великобритания — движение, възникнало през 50-те год. на XX в., което защитава използването на материали като бетона и ясното изразяване на функцията на сградата. ‹от *лат.* + *гр.*›

неогѐн *м. Геол.* Горната част на терциера, която се дели на миоцен и плиоцен. ‹*гр.*›

неогѝотика *ж. Архит.* Възраждане на интереса към готическата архитектура предимно в Англия и САЩ от средата на XVIII до средата на XIX в. ‹*англ.* neogothic›

неодадаѝзъм *м. Изк.* Възраждане на истинския дадаизъм от края на 50-те год. на XX в. в творчеството на творци които Дж. Джонс и Р. Раушенбърг. ‹*фр.* néo-dadaïsme›

неодѝм *м. Хим.* Жълтеникавобял метал от групата на лантаноидите (знак Nd). ‹*лат.* neodymum›

неоекспресионѝзъм *м. Изк.* Възраждане на формите на ранния немски експресионизъм, развило се в САЩ, Италия, Западна Германия в края на 70-те год. на XX в. ‹*нем.* Neoexpressionismus›

неозѝй *м.* (**неозѝйски** *прил.*) *Геол.* Съвременната геологична ера. ‹*гр.*›

неоимпресионѝзъм *м. Изк.* Течение в импресионизма, при което живописната техника е подчинена на детайлен анализ, а композицията е строго формална, в резултат на което картините са подобия на декоративни мозайки. ‹*фр.* néo-impressionisme›

неокантѝанство *ср. Филос.* Субективно идеалистическо направление във философията, възникнало през втората половина на XIX в., което изхожда от методологическите принципи в учението на Кант. ‹от *нем.* собств. Kant›

неокѐлтски *прил. Език.* Свързан с езика, говорен в Уелс, Ирландия и Бретан. ‹*фр.* néocéltique›

неоклѝасика *ж. Изк.* Стил на декоративна украса, при който се използват древногръцки и древноримски образци, предпочитащ линеарността като реакция срещу капризните крайности на рококо, наложил се през 70-те год. на XVIII в. ‹*фр.* néo-classique›

неокласицѝзъм *м. Изк.* Общо название на различни течения в изкуството от втората половина на XIX—XX в., обърнали се към традициите на изкуството от античността, Ренесанса и класицизма. ‹*нем.* Neoklassizismus›

неоколониалѝзъм *м. Полит. Икон.* Система на неравноправни икономически и политически отношения и косвен контрол, обвързваща суверенни развиващи се страни от Азия, Африка и Латинска Америка. ‹*фр.* néo-colonialisme›

неоламаркѝзъм *м. Биол.* Еволюционна теория, основаваща се на теорията на Ж.-Б. Ламарк, която признава наследяването на придобитите признаци и подценява ролята на естествения подбор. ‹*англ.* Neo-Lamarckism›

неолибералѝзъм *м. Полит. Икон.* Форма на либерализма, която допуска ограничена намеса на държавата в икономическата сфера. ‹*фр.* néo-libéralisme›

неолѝт *м.* (**неолѝтен** *прил.*) *Геол.* Последния период от каменната епоха (от VIII до III хил. пр. Хр.), когато възникват скотовъдството, земеделието, тъкачеството, керамиката; новокаменна епоха. ‹от *гр.* νέος 'нов' + λίθος 'камък'›

неологѝзъм *м. Език.* Нова дума или израз, които назовават ново или съществуващо понятие. ‹от *гр.* νέος 'нов' + λόγος 'дума'›

нѐомения и **нѐумения** *ж. Истор.* Празник на древните гърци и римляни, с който се отбелязвало новолунието. ‹от *гр.* νουμηνία›

неомицѝн *м. Фарм.* Широкоспектърен антибактериален антибиотик с приложение при инфекции на кожата и очите (причинявани от бактериите Streptomyces fradiae) под формата на мехлем или капки, обикн. в комбинация с други антибиотици (понякога се приема и като таблети — при храносмилателни инфекции). ‹от *гр.* νέο- 'нов' + μύκης 'гъба' + in›

неѐн *м. Хим.* Инертен газ без мирис, вкус и цвят, който се употребява в луминесцент-

ните лампи (знак Ne). ‹от *гр.* νέος 'нов'›

неонатàлен *прил. Физиол.* Свързан с новороденото дете. ✧ **Неонатално развитие.** *Физиол.* Първите няколко седмици от живота на новороденото бебе, за които са характерни бърз физически растеж и използване на вече установените сетивни и двигателни умения. ‹от *англ.* neonatalogy›

неонацѝзъм *м.* Нацизъм, видоизменил конкретните лозунги и методи на дейност в съответствие със съвременните условия. ‹*нем.* Neonazismus›

неóнов *прил.* ✧ **Неонова тръба.** *Физ.* Газоразряден източник на светлина, в който оптическото излъчване настъпва при електрически разряд в смес от неон и хелий. ‹от *гр.* νέος 'нов'›

неонтолóгия *ж.* Биологична наука, която изследва съвременния органичен свят. ‹от *гр.*›

неоплàзма и **неоплàзия** *ж. Мед.* Ново патологично образувание, доброкачествен или злокачествен тумор. ‹от *гр.*›

неопластицѝзъм *м. Изк.* Теория в изкуството, според която то трябва да бъде напълно абстрактно, да се използват само прави ъгли и само основните цветове с добавка на бяло, черно и сиво, въведена през 1912—1920 г. от Пит Мондриан. ‹*англ.* neoplasticism›

неоплатонѝзъм *м. Филос.* **1.** Философско направление, възникнало в Римската империя през III в., което съчетава учението на Платон и източна мистика. **2.** Философско направление от втората половина на XVII и нач. на XVIII в., възникнало в Кеймбриджкия университет (Англия), което утвърждава интуитивизма в гносеологията, рационализма в теологията и хуманизма в изучаването на човека. ‹*лат.* ⇨ *англ.* Neo-Platonism›

неоплатонѝк *м.* Привърженик на неоплатонизма. ‹от *англ.*›

неопозитивѝзъм *м. Филос.* Философско течение, възникнало в средата на XX в., чиито представители се стремят да доразвият традиционната философска проблематика върху основата на най-новите постижения в естествените науки и математическата логика. ‹*фр.* néo-positivisme›

неопозитивѝст *м.* Привърженик на неопозитивизма. ‹*фр.* néo-positiviste›

неопрѐн *м.* (**неопрѐнов** *прил.*) *Хим.* Синтетичен каучук, който се отличава от естествения с голяма якост на опън и по-висока устойчивост на топлина. ‹от *англ.* neo + pr(opyl) + ene›

неопрѝтен *прил. Остар.* Неспретнат, нечист, занемарен. ‹*рус.*›

неординѐрен *прил.* (**неординѐрност** *ж.*) Нетрадиционен, необичаен. ‹от *фр.* ordinaire 'обичаен'›

неореалѝзъм *м.* **1.** *Филос.* Направление от края на XIX и нач. на XX век, чиито представители се опитват да решават философски проблеми, като използват методи на естествените науки и съвременната логика. **2.** *Изк.* Направление в италианското кино и литература след Втората световна война, което се стреми да пресъздаде с документална точност картината на живота. ‹*ит.* neorealismo›

неорегѐлия *ж. Бот.* Декоративно растение, което произхожда от тропическите гори на Бразилия, където расте в дупки в дървесни стволове, има яркозелени, изправени, назъбени остри ръбове, които по време на цъфтежа се обагрят към основата на розетката в кървавочервено или розово, а ситните синкаво-лилави цветчета са в плътно съцветие (ок. 5 см), ниско в розетката. Neoregelia.

неоретóрика *ж. Истор.* Литературната естетика (реторика, поетика, критика), наложила се в обединения гръко-римски свят от II до IV в. сл. Хр., която се характеризира с използването на едни и същи фигури, понятия, тя е вече обща култура и национално образование; вторична софистика. ‹*гр.*›

неоромантѝзъм *м. Изк. Лит.* Направление в европейската художествена култура от края на XIX и нач. на XX в., възникнало като реакция на натурализма в изкуството и възродило редица принципи на романтизма. ‹*фр.* néo-romantisme›

неоромантѝк *м.* Привърженик на неоромантизма. ‹*фр.* néo-romantique›

неосторóжен *прил.* (**неосторóжност** *ж.*) *Остар.* Невнимателен, непредпазлив. ‹*рус.*›

неосхолàстика *ж. Филос.* Направление в католическата философия, което възражда принципите на средновековната схоластика. ‹от нео- и схоластика›

неотектóника *ж. Геол.* Раздел от тектониката, който изучава тектонските движения на земната кора от края на неогена и през антропогена, които обуславят особеностите на съвременния релеф. ‹от нео- и тектоника›

неотемлѝм *прил. Остар.* Неотнимаем. ‹*рус.*›

неотѐния *ж. Биол.* Способност на земноводните и безгръбначните животни да достигат полова зрялост и да се размножават в ларвено състояние. ‹*фр.* néoténie›

неотомѝзъм *м. Филос. Църк.* Официалната философска доктрина на Католическата църква, която съдържа философска обосновка на християнското вероучение и религиозно тълкуване на съвременните научни теории. ‹по името на Тома Аквински (1225—1274)›

неофашизъм *м.* Фашизъм, видоизменил конкретните лозунги и методи на дейност в съответствие със съвременните условия, като запазва своята идейно-политическа основа. ‹*нем.* Neofaschismus›

неоферен *прил. Остар.* Недобър, нереден. ‹от *гр.*›

неофит *м.* **1.** *Рел.* Новопокръстен човек. **2.** Нов привърженик на учение, обществено движение. ‹*гр.* νεόφυτος›

неофоб *м.* Човек, който мрази всичко ново; консерватор. ‹от *гр.* νεοφόβε›

неоформация *ж. Биол.* Новообразувание (на тъкан, тумор, кост и др.). ‹*лат.* neo- + formation›

неофройдизъм *м. Филос. Психо.* Направление в съвременната философия и психология, което отчита ролята на социалната среда във формирането на личността за разлика от биологизма на З. Фройд. ‹*нем.* Neofreudismus›

неоцератод *м. Зоол.* Сладководна двойнодишаща риба, разпространена в Австралия. Neoceratodus forsteri. ‹*гр.*›

неп *м. Истор.* Икономическа политика, разработена от Ленин и въведена в Съветска Русия през 1921 г. ‹съкр. от *рус.* н(óвая) э(кономи́ческая) п(ол́итика)›

непентес *м. Бот.* Насекомоядно растение, чиито яркооцветени листа приличат на кани, изпълнени с пепсинов разтвор, който смила попадналите там насекоми. Nepenthes.

непер *м.* (**неперов** *прил.*) *Мат.* Логаритмична единица за измерване на относителни величини; съкр. Np. ‹по името на *шотл.* математик Napier (1550—1617)›

непомерен *прил. Остар.* Прекомерен, извънмерен. ‹*рус.*›

непонятен *прил.* Неразбираем, необясним, неясен. ‹*рус.*›

непотизъм *м.* **1.** *Истор.* Облагодетелстване от римските папи на техни роднини чрез раздаване на доходни длъжности, звания, земи и др. **2.** *Прен.* Служебно покровителство на роднини и близки. ‹*лат.* nepotis 'внук' ⇨ *фр.* népotisme›

непрерівен *прил.* (**непрерівно** *нареч.*) *Остар.* Непрекъснат, непрестанен, безспирен. ‹*рус.*›

непричастен *прил. Остар.* Незамесен, чужд. ‹*рус.*›

Нептун *м.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — бог на морето и течащите води. **2.** *Астр.* Планета от Слънчевата система с два спътника, чиято орбита е разположена между орбитите на Уран и Плутон, открита през 1846 г. ‹*лат.* Neptūnus›

нептунизъм *м. Геол.* Учение в геологията от края на XVIII и нач. на XIX в., според което повечето от скалите са образувани при утаяването на първичния океан. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Neptunismus›

нептуний *м. Хим.* Трансуранов химически елемент от групата на актиноидите, който се получава в ядрените реактори като страничен продукт при производството на плутоний (знак Np). ‹*лат.* neptunium›

нептунист *м.* Привърженик на нептунизма. ‹*нем.* Neptunist›

нераанза *ж. Диал.* **1.** Портокал. **2.** Вид дребен пъпеш. ‹*инд.* ⇨ *исп.* naranja›

нерв *м.* **1.** *Анат.* Сноп от нервни влакна, който пренася импулси от главния или гръбначния мозък към мускулите и жлезите или обратно — от сетивните органи към главния и гръбначния мозък. **2.** *Бот.* Жилка на растителен лист. ✧ **Вазомоторни нерви.** *Анат.* Нерви, които контролират циркулирането на кръвта в съдовете. ✧ **Сакрални нерви.** *Анат.* Пет чифта гръбначно-мозъчни нерви, които излизат от гръбначния стълб в сакрума. ‹*лат.* nervus›

нервация и **нерватура** *ж. Биол.* Разположение на жилките по листата и плодовете на растенията и по крилата на насекомите. ‹*лат.* nervation›

нервен *прил.* (**нервност** *ж.*) ✧ **Вегетативна нервна система.** *Анат.* Дял от нервната система за контрол на телесните функции, които не се направляват съзнателно (биенето на сърцето, перисталтиката, изпотяването, слюнкоотделянето и др.); автономна нервна система. ✧ **Нервен импулс.** *Физиол.* Електрична активност в мембраната на неврона, при която настъпва деполяризация на йоните в мембраната на неврона — средство за предаване на информация от и към нервната система чрез аксоните и невроните. ✧ **Нервна система.** *Физиол.* Мрежа от клетки, специализирани в пренасянето на информация (под формата на нервни импулси) към и от различни части на тялото за извършването на определена дейност. ✧ **Нервно влакно.** *Физиол.* Дълъг тънък израстък, който започва от клетката на неврона, и пренася нервни импулси. ✧ **Симпатична нервна система.** *Физиол.* Симпатикус. ‹от *лат.* nervus›

нервозен *прил.* (**нервозност** *ж.*) **1.** *Остар.* Нервен; раздразнителен. **2.** *Прен. Диал.* Лют, подлютен. ‹от *лат.* nervōsus›

нервопаралитичен *прил.* ✧ **Нервопаралитичен газ.** *Хим. Воен.* Всеки газ, който има свойството да нарушава нормалното функциониране на нервите, а оттам и на мускулите.

нервюра *ж.* **1.** *Бот. Зоол.* Жилка (по листенцата на цветята, листата на растенията, кри-

лата на насекомите). **2.** *Строит. Изк.* Жилка, ивица (върху мрамор, дървесина и др.). **3.** *Архит.* Ребро, стрела на свод. **4.** *Ав.* Ребро на самолетно крило. ‹*фр.* nervure›

нерд *м. Жарг. Инф.* Наименование с негативен смисъл за назоваване на компютърните маниаци, пренебрегващи всичко останало заради компютрите. ‹*англ.* nerd›

нерейди *мн.* (нерейда *ж.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — морски нимфи, дъщери на морския бог Нерей. **2.** Само *ед. Астр.* Спътник на планетата Нептун, открит през 1949 г. ‹от *гр.* собств. Νηρείδος›

нерине *ср. Бот.* Родината на това декоративно луковично растение е Южна Африка — листата му са мечовидни (ок. 30 см дълги), появяват се с образуването на цветовете, които израстват върху изправено цветоносно стъбло, обагрени в бяло или различни оттенъци на червеното. Nerine.

неркофоб *м.* Човек, който страда от некрофобия.

нерол *м.* **1.** *Хим.* Безцветен ненаситен алкохол, който се получава от неролиево масло. **2.** Неролиево масло. ‹от *ит.* собств. Neroli›

неролиев *прил.* ✧ **Неролиево масло.** Етерично масло, извличано от цветовете на портокаловото дърво, което влиза в състава на парфюми.

нертера *ж. Бот.* Пълзящо декоративно растение, напомнящо обикновен мъх, чиято родина са планинските масиви в Южна Америка, о. Тасмания и Нова Зеландия (надморска височина ок. 2000 м) — цветовете са дребни, оцветени в бяло, а след като те опадат то се отрупва с топчести червени плодове колкото грахово зърно. Nertera.

несесер *м.* Малка чанта за тоалетни принадлежности. ‹*фр.* nécessaire 'нужен'›

нетен *прил.* ✧ **Нетна оценка на финансови активи.** *Икон.* Серия от отраслови баланси (отрицателни или положителни), които се използват за анализ на общото състояние на икономиката. ✧ **Нетни инвестиции.** *Икон.* Допълнението към запаса на капитал за определен период от време. ✧ **Нетно икономическо благосъстояние.** *Икон.* Брутният национален продукт, преизчислен, след като от него е извадена стойността на т. нар. "лоши ефекти", напр. замърсяването на околната среда, и се прибави стойността на допълнителните извънпазарни дейности, вкл. в рамките на свободното време. ✧ **Стойност на нетните активи.** *Икон.* Стойността на всички активи на една компания, след като от тях са извадени всичките ѝ задължения. ‹от *ит.* netto›

нето *нареч. Икон.* Чисто, без амбалаж, надбавка и др. (за тегло на стока, за цена на стока, за размер на доход и т. н.). ✧ **Бруто за нето.** *Икон.* Правило при търговските сделки, според което заплащането се извършва предвид брутното тегло без спадане на тарата; използва се, когато цената бруто не се различава съществено от цената нето. ✧ **Нето баланс.** *Фин.* Платежен или външнотърговски баланс, чиито пера са изчистени от задължения. ✧ **Нето-нето.** *Икон.* Чисто тегло на стока, която има двоен или троен амбалаж, напр. малки кутийки, опаковани в кутии, а те — в кашони или бали. ✧ **Нето регистър тон.** *Мар.* Мярка за общата кубатура на товарните помещения на кораб. ‹*ит.* netto 'чист'›

нетцуке *ср.* Копче с форма на миниатюрна скулптура, изработено от слонова кост или др. материал, с което се придържа горният край на копринения шнур, с който инро се привързва към пояса в традиционния японски костюм — кимоно. ‹*яп.*›

неудача *ж.* Неуспех, несполука. ‹*рус.*›

неудачен *прил.* Неуспешен, несполучлив, безуспешен. ‹*рус.* неудачный›

неудачник *м.* Човек, без късмет; несретник. ‹*рус.*›

неутрален *прил.* (**неутрално** *нареч.*; **неутралност** *ж.*) **1.** Който спазва неутралитет. **2.** *Хим.* Който не дава нито кисела, нито основна реакция. **3.** *Физ.* Който няма нито отрицателен, нито положителен електрически заряд. ✧ **Неутрален бюджет.** *Фин.* **1.** Национален финансов бюджет, при който чрез избрана комбинация между данъчно облагане и разходи се цели да се избегне стимулирането или подпомагането на националната икономика. **2.** Национален структурен дефицит равен на нула. ✧ **Неутрална температура.** *Физ.* Температурата, при която електродвижещото напрежение на термодвойката (уред) има максимална стойност и скоростта на изменението му от температурата е равна на нула. ‹*лат.* ⇨ *нем.* neutral›

неутрализация *ж.* **1.** Унищожаване на силата или влиянието на нещо. **2.** *Полит.* Обявяване на държава за неутрална. **3.** *Хим.* Реакция между основа и киселина, вследствие на която се получава сол и вода. **4.** *Език.* Отстраняване на противопоставянето между две езикови единици, когато те се противопоставят само по един диференциален признак. ‹*лат.* neutrālis ⇨ *нем.* Neutralisation›

неутрализирам *несв.* и *св.* (**неутрализиране** *ср.*) Извършвам неутрализация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* neutralisieren›

неутрализиран *прил.* Неутрален. ✧ **Неутрализиран приход.** *Икон.* Характеристика на дадена данъчна реформа, която не променя общия приход от данъци. ‹от *нем.* neutralisieren›

неутралитет *м. Юр.* **1.** Положение на държава, която не участва във война между други държави или се задължава да не участва в каквато и да е война. **2.** Ненамеса в спор между две страни. ✧ **Супер неутралитет.** *Икон.* Икономически мерки, които нямат почти никакъв реален ефект върху икономиката, тъй като предизвикват само незначителни промени в нея. ‹от *нем.* Neutralität›

неутрино *ср. Физ.* Стабилна елементарна частица без електрически заряд и със спин 1/2. ‹от *ит.* neutrino›

неутрон *м.* (**неутронен** *прил.*) *Физ.* Елементарна частица, съставна част на атомното ядро, която няма електрически заряд, а масата ѝ е малко по-голяма от масата на протона. ✧ **Реактор за бързи неутрони.** *Физ.* Ядрен реактор, в който се използва малко количество или изобщо не се използва забавител; бърз реактор. ‹*лат.* neutrum 'нито едното, нито другото'›

неутронен *прил.* ✧ **Неутронен поток.** *Физ.* Мярка за броя на неутроните, които преминават през единица площ за единица време. ✧ **Неутронна звезда.** *Физ. Астр.* Хипотетичен термин за обозначаването на звезда в края на еволюционния ѝ процес, когато тя е изчерпала вътрешната си енергия, намира се под силното действие на гравитационните сили и с изключение на много тънка външна обвивка се състои само от неутрони (предполага се, че може би пулсарите са звезди от този тип, защото досега не е идентифицирана Н. з.). ‹от *лат.* neutrum›

неф *м. Архит.* Продълговата част на християнски храм, отделена с колони; кораб на църква. ‹*лат.* ⇨ *фр.* nef 'кораб'›

нефелам *несв. Остар.* Боледувам, не съм добре със здравето. ‹от *гр.*›

нефелен *прил. Остар.* **1.** Болнав, немощен, нездрав. **2.** Негоден. ‹от *гр.*›

нефелометър *м. Хим.* Уред за измерване съдържанието на разтворени в течности вещества или на разсейването на светлината в тях. ‹от *гр.*›

нефер *м. Остар.* Войник. ‹*тур.* nefer›

нефоскоп *м. Астр.* Уред, подобен на решетка, за определяне скоростта на небесни обекти. ‹от *гр.*›

нефралгия *ж. Мед.* Болка в бъбреците. ‹от *гр.*›

нефректомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на бъбрек. ‹от *гр.*›

нефрит$_1$ *м. Мед.* Остро възпалително заболяване на бъбреците; болест на Брайт. ‹*гр.* νεφρῖτις›

нефрит$_2$ *м. Минер.* Бледозелен или бял плътен минерал, разновидност на моноклинните амфиболи актинолит и тремолит, от който се правят ювелирни и декоративни изделия. ‹от *гр.* νεφρός 'плочка'›

нефро- *представка.* В сложни думи със значение 'бъбрек', напр. *нефроза*, *нефролитиаза*, *нефротомия* и др.

нефробластом *м. Мед.* Злокачествен тумор на бъбрека, който се среща при децата. ‹от *гр.*›

нефроза *ж. Мед.* Дегенеративни промени в епитела на бъбречните каналчета. ‹от *гр.*›

нефрокалциноза *ж. Мед.* Наличие на калций в бъбреците. ‹*гр.* + *лат.*›

нефролепис *м. Бот.* Най-разпространената папрат с гребеновидни, едро назъбени от двете страни дялове. Nephrolepis.

нефролитиаза *ж. Мед.* Наличие на камъни в бъбреците. ‹от *гр.*›

нефролитотомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на камък от бъбрека. ‹от *гр.*›

нефрология *ж.* Медицинска наука за диагностиката и лечението на бъбречните болести. ‹от *гр.*›

нефрон *м. Анат.* Функционална и морфологична единица на бъбреците. ‹*гр.*›

нефропексия *ж. Мед.* Операция за фиксиране на подвижен бъбрек. ‹от *гр.*›

нефроптоза *ж. Мед.* Патологично смъкване на бъбрека и бъбречното легенче. ‹от *гр.*›

нефросклероза *ж. Мед.* Уплътняване на артериите и артериолите на бъбреците. ‹от *гр.*›

нефроскоп *м. Мед.* Ендоскоп за изследване вътрешността на бъбреците (нефроскопия). ‹от *гр.*›

нефротомия *ж. Мед.* Хирургичен разрез на бъбрека за отстраняване на бъбречен камък. ‹от *гр.*›

нефроуретеректомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на бъбрек заедно с уретера; уретеронефректомия. ‹от *гр.*›

нефт *м.* (**нефтен** *прил.*) Запалителна течност, смес от въглеводороди и др. органични съединения, от която се произвеждат редица продукти (гориво, смазочни материали, пластмаси, каучук и др.); петрол. ‹*перс.* nāft›

нехандо *ср. Рел.* **1.** В дзен — зала за нирвана. **2.** Сграда в дзенманастир, в която се подслоняват и лекуват болни. ‹*яп.*›

нехар *м. Остар.* Мързел, немара. ‹*гр.*›

нехра *ж. Остар.* Мързелива, немарлива жена. ‹от *гр.*›

нехрив *прил. Остар.* Мързелив, немарлив. ‹от *гр.*›

нехсѝу *м. Истор.* Събирателно название на древните народи, живели южно от земите на древен Египет, споменато за първи път в т. нар. Палермски камък от XXV в. пр. Хр. ‹от *египетски*›

нечàен *прил.* (**нечàяно** *нареч.*) *Остар.* Неочакван. ‹*рус.*›

нибелѝунги *мн. Мит.* Герои от скандинавската, а след това от германската митология — джуджета, господари на подводните и подземните богатства, жадни за злато и власт, които искат да владеят стихиите и хората. ‹*сканд.* ⇨ *нем.* Nibelungen›

нивàлен *прил.* Който е свързан със сняг, със снежна покривка. ‹*лат.* ⇨ *фр.* nival›

нивàрàна *ж. Филос. Рел.* В будизма — всяка една от петте пречки, които осуетяват постигането на пълно съсредоточаване и познаване на истината. ‹*санскр.*›

нивелàция *ж.* (**нивелациòнен** *прил.*) **1.** *Геод.* Измерване на височината на точка от земната повърхност спрямо друга избрана точка над морското равнище. **2.** За геодезични и астрономически инструменти — привеждане на основната ос на инструмента в правилно положение. **3.** *Прен.* Изравняване, уеднакваване. ‹от *фр.* nivellment›

нивелѝр *м. Геод.* **1.** Геодезичен инструмент за нивелация. **2.** Уред за установяване на хоризонтално положение. ‹*фр.* niveleur›

Нѝвлхейм *м. Мит.* В скандинавската митология — свят на студа и мрака под единия от корените на ясена Игдразил, където е царството на мъртвите. ‹*норвежки*›

нивò *ср.* Равнище. ‹*фр.* niveau›

нивòз *м. Истор.* Четвъртият месец от френския революционен календар (от 21 декември до 20/21 януари). ‹*фр.* nivôse›

Нѝдавьол *ж. Мит.* В скандинавската митология — Тъмната планина, мястото, където е построен дворецът на Синдри. ‹*норвежки*›

Нѝдра *ж. Мит.* В индуизма — богиня на съня. ‹*санскр.*›

нидулàриум *м. Бот.* Бразилско декоративно растение, което в естествени условия расте над земята, прикачено с корените си към дървета или загниващи пънове, има централна розетка от много къси листа, оцветена в кървавочервено, и лентообразни листа (ок. 30 см дълги), заострени на върха, накъдрени или с остри зъбчета по периферията; "птиче гнездо". Nidularium.

нѝдус *м. Биол.* Център, място на инфекцията, където се установява наличието на бактерии поради благоприятни условия. ‹*лат.* nīdus 'гнездо'›

Нѝдхьог *м. Мит.* В скандинавската митология — дракон, който гризе корените на ясена Игдразил в Нивлхейм и ръфа труповете на умрелите. ‹*норвежки*›

ниѐло *ср.* Техника за украсяване на злато или сребро с черна инкрустация. ‹от *лат.* nigellus ⇨ *ит.* niello›

ниѐт *м. Диал.* Намерение, замисъл. ‹*тур.* niyet›

низàм$_1$ *м. Остар.* Ред, система. ‹*тур.* nizam›

низàм$_2$ и **низàмин** *м. Истор.* В Османската империя — войник от редовната армия. ‹*ар.* ⇨ *тур.* nizam›

низрѐ *ср. Фарм.* Масло, добивано само от бели рози. ‹от *перс.* nizrin 'розов аромат'›

Нѝке *ж. Мит.* В древногръцката митология — богиня на неотразимата сила и победата, спътница на Зевс и Атина, изобразявана като жена с крила и палмово клонче в ръка. ‹*гр.*›

нѝкел *м. Хим.* Химически елемент, сребристобял твърд и ковък метал, устойчив на корозия, който се използва за получаване на сплави, като катализатор и др. (знак Ni). ‹от *нем.* Nickel›

никелѝн *м. Хим.* **1.** Сплав от никел, мед и манган, която се отличава с високо електрическо съпротивление и устойчивост на корозия. **2.** Никелова руда. ‹от *нем.* Nickel›

никелѝрам *несв.* и *св.* (**никелѝране** *ср.*) *Хим.* Покривам метална повърхност с тънък слой никел. ‹*нем.* nickelieren›

нѝкелов *прил. Хим.* Който съдържа/е произведен на никела. ✧ **Никелов бронз**. *Хим.* Сплав на никел, мед и цинк в различни съотношения, която съдържа до 30% никел. ✧ **Никелов етаноат**. *Хим.* Зелено кристално разтворимо вещество, което се използва при никелиране. ✧ **Никелова стомана**. *Метал.* Стомана, която съдържа до 6% никел. ✧ **Никелово сребро**. *Хим.* Сплав от 50% мед, 25% цинк и 25% никел, наподобяваща по цвят сребро, която е разработена в Англия между 1840—1847 г. за целите на бижутерията; бяло сребро; нойзилбер. ‹от *нем.* Nickel›

нѝкия *ж. Остар.* Ниша в стена. ‹*ит.* nicchia›

никодѐмия *ж. Бот.* Храстовидно растение с височина ок. 50 см, с листа, оцветени в тъмнозелено или синкаво-зелено, лъскави, а по форма приличат на дъбовите; домашен дъб. Nicodemia diversifdia.

никотѝн *м.* Безцветен, силноотровен маслоподобен алкалоид на тютюна. ‹по името на *фр.* дипломат J. Nicot, който през 1560 г. пръв внася тютюна във Франция›

никотинамѝд *м. Биохим.* Безцветно разтворимо вещество, витамин от В-комплекс, който се използва за лекуване на пелагра. ‹от nicotin + amid›

никотинизъм *м. Мед.* Хронично никотиново отравяне при пушачи. ‹от *фр.* nicotinisme›

никотинов *прил.* ✧ **Никотинова киселина.** *Биохим.* Безцветно кристално вещество, витамин от В-комплекс, което се среща в месото и дрождите, а неговият недостиг е причина за болестта пелагра; ниацин, ниацинамид. ‹от *фр.* nicotine›

никси *мн. Мит.* В древногерманската митология — водни духове. ‹*нем.* Nixen›

никталоп *м.* Човек, който страда от никталопия.

никталопия *ж. Мед.* Болест на очите, при която човек вижда по-добре през нощта, отколкото през деня, поради промяна в ретината. ‹*лат.* nictalopia›

никти́настии *мн. Бот.* Реакциите на растенията (движения на листата, отваряне и затваряне на цвета и др.) на смяната на ден с нощ, на промените в температурата и светлината. ‹от *гр.*›

никтофилия *ж.* Предпочитане към работа през нощта, отколкото през деня. ‹от *гр.*›

никтофобия *ж.* Силен страх от тъмнина. ‹от *гр.*›

никту́рия *ж. Мед.* Уриниране през нощта; нощно напикаване. ‹от *гр.*›

никя́х и **никя́ф** *м. Диал.* 1. Сватбен подарък от младоженеца за булката. 2. Пари или вещи, които мюсюлманинът трябва да даде на жена си при развод. ‹*тур.* nikah›

нимб *м.* В иконографията — кръг или сияние (обикн. от злато), изобразявано зад главата или около тялото на светец или друг свещен персонаж, за да се подчертае неговата святост, божественост. ‹*лат.* nimbus›

нимфа *ж.* 1. *Мит.* В древногръцката митология — красиви девойки полубогини, олицетворение на животворните сили на природата. 2. *Зоол.* Незряла форма при някои насекоми (напр. щурци и дървеници). 3. *Зоол.* Късният ларвен стадий при кърлежите. ‹*гр.* νύμφη›

нимфа́лен *прил. Зоол.* Какавиден. ‹от *гр.* νύμφα›

нимфали́ди *мн. Зоол.* Семейство красиво оцветени дневни пеперуди. ‹*гр.* ⇨ *фр.* nymphalide›

нимфе́ум *м.* 1. *Мит.* Светилище на нимфите, обикн. край извор, чешма, басейн и др. 2. *Истор.* В Римската империя — постройка край извор, украсена с колони и ниши. ‹*гр.*›

нимфе́я *ж. Бот.* Водна роза. ‹*гр.* ⇨ *фр.* nymphéa›

нимфо- *представка.* В сложни думи със значение 'женски пол', напр. *нимфомания.*

нимфома́ния *ж. Мед.* Силно сексуално желание при жените. ‹от *гр.* νύμφη 'жена' + μανία 'безумие, лудост'›

нимфома́нка *ж.* Жена, която страда от нимфомания. ‹от *гр.*›

ни́нджа *м.* Японски боец, който владее перфектно различните бойни изкуства. ‹*яп.*›

ниобий *м. Хим.* Химически елемент, светлосив химически устойчив метал, който се използва в производството на специални стомани, във вакуумната и ядрената техника и др. (знак Nb). ‹*лат.* niobium›

ни́пел *м. Техн.* Метална тръбичка с резба в краищата, чрез която се свързват тръби (газови, водопроводни и др.); втулка. ‹*англ.* nipple›

нирва́на *ж.* 1. *Рел.* В индуизма — състояние на освобождение или просветление, което освобождава човека от страданията, смъртта и прераждането и от всички други форми на мирска обвързаност; угасване. 2. *Рел.* В будизма и дзен — цел на духовната практика във всички направления на будизма, освободеност от детерминираността на кармата; покой. 3. *Истор.* Школа, направление в ранния китайски будизъм, възникнало през V в., което разделя учението за Буда на различни фази. ‹*санскр.*›

нару́кта *ж. Истор.* Най-старият и обемен етимологичен речник на ранната санскритска литература от V в. пр. Хр., написан от Яска, който се състои от три части и много ценен коментар на автора. ‹*санскр.*›

ниста́гъм *м. Мед.* Бързи неволеви движения на очите. ‹от *гр.* νυσταγμός 'полусън'›

нистати́н *м. Хим. Фарм.* Жълт неразтворим антибиотик, получаван от гъбичките от вида Streptomyces noursei, използва се за лечение на инфекции, причинени от низши гъбички. ‹*фр.* nystatine›

нит$_1$ *м. Физ.* Извънсистемна единица за яркост на осветена повърхност, равна на една кандела на кв. м. ‹от *лат.* niteo 'блестя'›

нит$_2$ *м.* (**ни́тов** *прил.*) *Техн.* Машинен елемент с цилиндрична форма, с който се съединяват чрез набиване метални части. ‹*нем.* Niet›

нитрагин *м. Хим.* Бактериален препарат — тор за бобови култури. ‹от *рус.*›

нитра́ти *мн.* (**нитра́тен** *прил.*) *Хим.* Съединения, соли на азотната киселина, които се използват като окислители, изкуствени торове и др. ‹от *гр.* νίτρον 'селитра'›

нитри́ди *мн. Хим.* Съединения на азота с други елементи, които се използват в енергетиката, космическата техника и др. ‹*нем.* Nitrid›

нитри́л *м. Хим.* Органично съединение, което съдържа цианидната група CN. ‹*нем.* Nitril›

нитри́ране *ср. Хим.* Реакция, при която нитрогрупа ($-NO_2$) измества водороден атом и се

получава нитросъединение. ‹*нем.* nitrieren›

нитрити *мн.* (**нитритен** *прил.*) *Хим.* Химични съединения, соли на азотистата киселина. ‹*нем.* Nitrit›

нитрификация *ж. Биохим.* Превръщане на амоняка, отделен при разлагането на растителни или животински отпадъци в почвата, в нитрати под действието на бактерии. ‹*нем.* Nitrifikation›

нитро- *представка.* В сложни думи със значение 'азотен', напр. *нитробензол, нитроглицерин* и др. ‹от *гр.* νίτρον 'селитра'›

нитробензол *м. Хим.* Органично химично съединение, безцветна маслообразна течност с мирис на горчиви бадеми, която се използва в производството на анилинови бои, фармацевтичната промишленост и др. ‹от *гр.*›

нитроглицерин *м.* **1.** *Хим.* Органично химично съединение, бледожълта маслоподобна течност, която се получава при обработка на глицерол с азотна и сярна киселина, много силен и опасен експлозив. **2.** *Мед.* Лекарствен препарат, който разширява кръвоносните съдове и се използва за предпазване от пристъп на стенокардия; глицерил тринитрат. ‹*гр.* + *лат.*›

нитроцелулоза *ж.* (**нитроцелулозен** *прил.*) *Хим.* Целулозен нитрат, който се получава при обработване на целулоза със смес от сярна и азотна киселина и се използва в производството на взривни вещества, пластмаси и др. ‹от нитро- и целулоза›

нихилизъм *м.* **1.** *Истор.* Направление в руската обществена мисъл през 60-те год. на XIX в., което отрича традициите на дворянското общество и крепостничеството. **2.** *Прен.* Пълно отричане на общопризнатото. ‹*лат.* nihil 'нищо'›

нихилист *м.* **1.** *Истор.* Привърженик на идеите на нихилизма. **2.** *Прен.* Човек, който проявява нихилизъм. ‹*рус.*›

нихон-га *ж. Изк.* Живопис в японски стил. ‹*яп.*›

нихром *м.* Сплав от 65-80% никел и 15-30% хром, която се използва за производство на нагревателни елементи (в котлони, печки и др.). ‹съкр. от ни(кел) + хром›

ницшеанец *м.* Последовател на ницшеанството.

ницшеанство *ср.* (**ницшеански** *прил.*) *Филос.* Философско течение, за което е характерно нихилистичното отношение към традиционните ценности на европейската култура. ‹по името на *нем.* философ F. Nietzsche (1844—1900)›

ниша *ж.* **1.** *Архит.* Вдлъбнатина в стена, където се поставят статуи, мебели и др. **2.** *Воен.* Вдлъбнатина в окоп и укрепление за боеприпаси, оръжие, вода и др. ‹*фр.* niche›

нишадър *м. Хим.* Амониев хлорид, безцветни кристали с горчиво-солен вкус. ‹*тур.* nişadır›

нишан *м. Остар.* **1.** Белег, знак. **2.** Мишена. **3.** Знамение, личба. **4.** Вид орден, издаван от турската власт. ‹*тур.* nişan›

нишанджия *м. Остар.* Добър стрелец. ‹*тур.* nişancı›

нишесте *ср. Биохим.* Бял неразтворим прах без вкус, който се натрупва в растенията във вид на гранули и се съдържа в повечето видове зърна, някои кореноплоди и др.; скорбяла. ‹*тур.* nişaste›

нишики-е *ср.* Пищен японски отпечатък, изпълнен в много цветове. ‹*яп.*›

нищер *м. Остар.* Хирургически нож; скалпел. ‹*перс.*›

нияма *ж. Рел.* В индуизма — втората степен от Раджайога, която включва упражнения за вътрешна и външна чистота, успокояване, строгост към себе си, изучаване на свещени текстове. ‹*санскр.*›

но и **ногаку** *ср. Изк.* Японско сценично изкуство, силно стилизирано в изразните си средства и проникнато от духа на дзен, което е създадено от великия актьор и автор на пиеси Дзеами (1363—1443). ‹*яп.*›

Ноатун *м. Мит.* В скандинавската митология — домът на бог Ньорд в Асгард. ‹*норвежки*›

нобелий *м. Хим.* Трансуранов елемент от рода на актиноидите, чийто най-устойчив изотоп (№ 255) има период на полуразпадане 3 мин. ‹*лат.* nobelium›

нобелист *м.* Носител на Нобелова награда.

нобелов *прил.* ✧ **Нобелови награди.** Ежегодни международни награди за физика, химия, физиология и медицина, литература, икономика и за принос към движението за мир. ‹по името на учредителя им *швед.* химик и изобретател A. Nobel (1833—1896)›

нобил *м. Истор.* **1.** В древния Рим — аристократ, представител на богатите патрицианско-плебейски родове. **2.** През Средновековието в Западна Европа — аристократ, а също и представител на градския патрициат. ‹*лат.* nobilis 'знатен'›

ноблес *м.* Благородство. ‹*фр.* noblesse›

новатор *м.* (**новаторски** *прил.*) Човек, който внася нещо ново в дадена дейност (идея, принцип, метод и др.). ‹*лат.* ⇨ *нем.*›

новаторство *ср.* **1.** Нововъведение. **2.** Дейност на новатор. ‹от *рус.*›

новация *ж.* **1.** *Юр.* Замяна на старо задължение с ново. **2.** *Юр.* В търговското право — подновяване действието на договор или документ. **3.** *Прен.* Нововъдение, новост. ‹от

лат. novatio›

новѐла$_1$ *ж. Лит.* Неголямо по обем белетристично произведение с интригуващ сюжет и неочакван край. ‹*ит.* novella›

новѐла$_2$ *ж. Юр.* Изменение, което новоприет закон внася в действащото законодателство. ‹от *лат.*›

новелѐта *ж. Муз.* Кратка инструментална музикална пиеса с лирико-повествувателен или драматичен характер. ‹*ит.* novelletta›

новелѝст *м.* Автор на новели$_1$. ‹*ит.* novellista›

новечѐнто *ср.* Изкуството на XX в. ‹*ит.* novecento›

новизнà *ж. Остар.* Новост. ‹*рус.*›

новокаѝн *м.* (**новокаѝнов** *прил.*) *Фарм.* Синтетичен алкалоид, близък по състав с кокаина, който се използва като местна упойка и за лекуване на някои заболявания. ‹*англ.* търг. марка Novocaine›

нòдул *м. Мед.* Малка подутина на тъкан; струпване на клетки. ‹*лат.*›

нòдус *м.* **1.** *Бот.* Коляно, мястото, от което израстват листата. **2.** *Мед.* Мъртва кост; израстък; тумор. ‹*лат.* nodus›

ноѐмври *м.* (**ноемврѝйски** *прил.*) Единадесетият месец от календарната година. ‹*лат.* november›

нозематòза *ж. Зоол.* Заразна болест по пчелите, причинявана от едноклетъчния паразит Nosema. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

нòйма *ж. Остар.* **1.** Значение, смисъл. **2.** Умение за справяне в трудно положение. ‹*гр.*›

нок *м. Мар.* Краят на всяко хоризонтално или наклонено мачтово дърво на платноход. ‹*хол.* nok›

нòкаут *м. Спорт.* Възникнало в резултат на получен удар състояние на боксьор, което се характеризира с частична или пълна загуба на ориентация, а понякога и на съзнание. ‹*англ.* knock-out›

нокаутѝрам *несв. и св.* (**нокаутѝране** *ср.*) **1.** *Спорт.* В бокса — побеждавам противника си с нокаут. **2.** *Прен.* Побеждавам бързо и безусловно. ‹от *англ.* knock-out›

нòкдаун *м. Спорт.* Възникнало в резултат на получен удар състояние на боксьор, при което той не може да продължи боя в течение на няколко секунди. ‹*англ.* knock-down›

ноктамбулàция *ж.* и **ноктамбулѝзъм** *м. Мед.* Сомнамбулизъм. ‹*лат.* nox, noctis 'нощ' + ambulo 'разхождам се'›

ноктю̀рно *ср.* **1.** *Муз.* Кратка музикална пиеса с лиричен характер обикн. за пиано. **2.** *Изк.* В изобразителното изкуство — термин, който характеризира картини с лирично настроение. ‹*фр.* nocturne›

нолѝна *ж. Бот.* Атрактивно стайно растение от сем. лилиеви, родом от мексиканските пустинни райони, с което се обяснява чудноватата форма на стъблото му — в основата си е удебелена като голяма луковица, понякога раздвоено, а от горната част на луковицата се спуска буйна розетка с дълги над 1 м и леко спираловидни листа; "слонски крак", "конска опашка". Nolina (Beaucarnea) recurvata.

ном$_1$ *м.* **1.** *Истор.* Гръцко наименование на административно-териториална единица в древния Египет. **2.** Основната административно-териториална единица в съвременна Гърция. ‹*гр.*›

ном$_2$ *м. Истор.* В древна Гърция — песен в чест на Аполон. ‹*гр.*›

нòма *ж. Мед.* Гангренозна инфекция на устната кухина; воден рак. ‹от *гр.*›

номàди *мн.* (номàд *м.*) *Антроп.* Скитащи племена; чергари. ‹*гр.* νομάδες ⇨ *фр.* nomade›

номàрх *м. Истор.* Управител на ном$_1$. ‹*гр.*›

номàрхия *ж. Истор.* Управа на ном$_1$; областна управа. ‹*гр.*›

номенклатѝра *ж.* (**номенклатѝрен** *прил.*) **1.** Сбор от названията, термините, които се използват в определен отрасъл на науката, техниката, в изкуството и пр. **2.** *Икон.* Списък, опис на стоките, произвеждани, внасяни или изнасяни от дадено предприятие или държава, който се включва в търговски спогодби и под. **3.** Ограничен кръг от хора, които имат привилегията само да променят местата си в някаква йерархия, без да излизат от нея. ‹*лат.* nomenclatūra 'списък на имена'›

нòмер *м.* **1.** Поредно число, обозначаващо предмет в редица от еднородни предмети. **2.** Обозначени с определено поредно число предмет, лице. **3.** За дрехи, обувки и др. — размер. **4.** Самостоятелна част от представление, концерт и др. **5.** *Прен. Разг.* Хитро замислено действие, постъпка с цел подигравка или шега. ‹от *лат.* numerus 'число'›

номерàтор *м.* **1.** Уред, с който се номерират документи. **2.** Малка телефонна централа в учреждение, селище и др. ‹*лат.* numerātor›

номерàция *ж.* **1.** Обозначаване с последователни номера. **2.** Съвкупност от такива номера. ‹*лат.* numeratio›

номерѝрам *несв. и св.* (**номерѝране** *ср.*) Извършвам номерация. ‹*нем.* nummerieren›

номерѝран *прил.* Който има пореден номер. ✧ **Номерирана сметка.** *Фин.* Сметка в банка, която носи определен номер вм. името на титуляра, тъй като неговата идентификация е строга банкова тайна (особено характерна практика за банките в Швейцария). ‹от *лат.* numerus›

номѝзма *ж. Истор.* Златна византийска монета, въведена при управлението на Константин Велики (304—337). ‹*гр.*›

номинàл *м. Фин.* Стойност, означена на лицевата страна на ценна книга, акция, облигация и под. ‹*лат.* nominalis ⇨ *фр.* nominal›

номинàлен *прил.* **1.** Който съществува само по име, на книга; формален. **2.** Формален, фиктивен, недействителен. ✧ **Номинална данъчна ставка.** *Икон.* Публикуваната тарифа за данъчно облагане на дадена стока, доход или капитал. ✧ **Номинална лихва.** *Фин.* Лихвата по ценни книжа с твърда лихва, изразена като процент на номиналната стойност към пазарните цени. ✧ **Номинална стойност.** *Фин.* Номинал. ‹от *лат.* nominālis 'именен'›

номинализъм *м. Истор.* Течение в средновековната философия, което признава първичността на вещите и вторичността на понятията. ‹*лат.* nomen 'име' ⇨ *фр.* nominalisme›

номинàлист *м.* Последовател на номинализма. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* nominaliste›

номинатѝв *м. Език.* Именителен падеж. ‹*лат.* nominativus›

номинатѝвен *прил. Език.* **1.** Свързан с номинатив. **2.** Който служи за назоваване. ✧ **Номинативна конструкция.** *Език.* Начин за изразяване на субекта и обекта на действието, при който подлогът (субектът на действието) при преходни и непреходни глаголи е в един и същ падеж (именителен, абсолютен), а прякото допълнение при преходни глаголи — в специален (винителен) падеж; номинативната конструкция е характерна за редица индоевропейски (славянски, германски, романски и др.), семитски, тюркски и др. езици; тя е една от възможните реализации на активната конструкция. ‹*лат.* nominativus›

номинàция *ж.* **1.** Назоваване. **2.** Предлагане. ‹*лат.* nominatio›

номинѝрам *несв.* и *св.* (**номинѝране** *ср.*) Предлагам някого (за избор, награда и пр.). ‹*англ.* nominate 'предлагам'›

номинѝран *прил.* **1.** Назован. **2.** Предложен. ‹от *англ.* nominated›

нòмо- *представка.* В сложни думи със значение 'закон; законов', напр. *номограма*, *номоканон*. ‹от *гр.* νομός 'закон'›

номогенѐза *ж. Биол.* Концепция за развитието на живата природа, според която еволюцията се предопределя от вътрешни причини. ‹от *гр.*›

номогрàма *ж. Мат.* Графично изображение на зависимост между променливи величини, което позволява стойността на дадена променлива да бъде определена без пресмятания. ‹от *гр.* νόμος 'закон' + γράμμα 'записване'›

номогрàф *м.* Математик, специалист по номография.

номогрàфия *ж.* Дял от математиката, който изучава начините за построяване на номограми. ‹*гр.*›

номоканòн *м. Истор.* Във Византийската империя — сборник с църковни канони и граждански закони относно устройството на Църквата, бита и семейното право. ‹*гр.*›

нòна *ж.* **1.** *Муз.* Деветата степен на диатоничната гама. **2.** *Муз.* Интервал от 9 степени. **3.** *Лит.* Деветстишие. ‹*лат.* nona 'девета'›

нонѐт *м. Муз.* **1.** Произведение за 9 инструмента или 9 гласа. **2.** Вокална или инструментална група от 9 изпълнители. ‹*ит.* nonetto›

нòни *мн. Истор.* В древноримския календар — седмия ден от март, май, юли и октомври и петия — от останалите месеци. ‹*лат.*›

нòниус *м. Геод.* Спомагателна скàла на измервателен инструмент; верниер. ‹от *порт.* собств.›

нонконформѝзъм *м.* Неприемане, несъгласие с господстващите в обществото възгледи, традиции. ‹*лат.* ⇨ *англ.* Noncomformism›

нонконформѝсти *мн.* (нонконформѝст *м.*) Членове на английски църковни организации (методисти, презвитерианци и др.), които не признават обредите и учението на държавната Англиканска църква. ‹*лат.* ⇨ *англ.* Noncomformist›

нонпарѐй *м. Полигр.* Печатарски шрифт с размер 6 пункта (ок. 2,25 мм). ‹*фр.* nonpareille›

нòнсенс *м.* Безсмислица, нелепост, глупост. ‹*англ.* nonsense›

нòнстоп *нареч.* Непрекъснато, без почивка. ‹*англ.* non-stop›

ноолòгия *ж.* Философска наука за човешкия разум. ‹от *гр.*›

ноосфѐра *ж. Филос.* Сфера на взаимодействие на природата и обществото, в чиито предели разумната човешка дейност става определящ фактор на развитието. ‹от *гр.*›

нопàл *м. Бот.* **1.** Многобройни кактуси от рода Nopalea, най-популярен от които е N. cochinellifera, отглеждан като декоративно растение заради красивите му червени цветове. **2.** Кактус, отглеждан като декоративно растение заради яркожълтите му цветове и атрактивните червени плодове, наподобяващи тези на смокинята. Opuntia lindheimeri. ‹от езика *нахуатъл* nopálli 'кактус'›

нор- *представка. Хим.* В сложни думи за обозначаване липсата на метилова или метиленова група от дадена верига, напр. *норадре-*

налин.

норадреналин *м. Биохим.* Хормон, подобен по структура на адреналина, но в който липсва метилова група, произвежда се от надбъбречната жлеза, действа като невротрансмитер и е необходим за поддържане на телесната активност. ‹*лат.* noradrenaline›

нордизъм *м. Полит.* Расистка теория, в чиято основа е представата за превъзходството на т. нар. "северна" (нордическа) раса над другите човешки раси. ‹от *лат.*›

нордически *прил.* Северен; скандинавски. ‹от *нем.* nordisch›

нория *ж. Техн.* Елеватор за изгребване на вода, земя, пръст и др. ‹*исп.* noria›

норка *ж.* **1.** *Зоол.* Дребен хищен бозайник с ценна лъскава кожа. Lutreola (Mustela). **2.** Кожа от този бозайник. ‹*рус.*›

норма *ж.* **1.** Задължително предписание, правило. **2.** Определена мярка, среден размер. ✧ **Алтернативна норма.** *Юр.* Правна норма, която съдържа повече от един вариант на решение, като изборът на варианта, който следва да се приложи при регулиране на правоотношението, е предоставен на страните по него или на съответния държавен орган, респ. съда. ✧ **Норма на възвръщаемост.** *Икон.* Съотношението между приходите от даден актив и общата стойност на този актив, обикн. изразено в проценти. ✧ **Норма на разпространение.** *Икон.* Част от продукция на един отрасъл, която използва определена техника или технология до определена дата. ✧ **Норми на данъчно облагане.** *Истор. Икон.* Критерии на Адам Смит за данъците — равенство (основано на възможността личността да плаща), сигурност (времето, начинът и сумата за плащане трябва да са установени), изгода (да са платими, когато данъкоплатецът получава приходи) и икономия, взети заедно. ✧ **Правна норма.** *Юр.* Правило за регулиране на поведението на правните субекти и техните отношения. ‹от *лат.* norma›

нормала *ж. Геом.* Перпендикуляр към допирателна (права или равнина), който преминава през точката на пресичането. ‹*лат.* normālis 'отвесен', 'перпендикулярен' ⇨ *нем.* Normale›

нормален *прил.* **1.** Който е в съответствие с определена норма; правилен. **2.** За човек — психически здрав. ✧ **Нормална печалба.** *Фин.* Минималният размер на печалба, който една фирма би трябвало да реализира, за да продължи да съществува. ✧ **Нормална продължителност на работното време.** *Юр.* Продължителност на работното време при нормални условия на труд, която зависи от вида на работната седмица. ✧ **Нормално равнище на доход.** *Фин.* Равнището, при което целият доход е изконсумиран, без да са направени дългове. ‹*лат.* normālis›

нормализация *ж.* **1.** Установяване на норма. **2.** Връщане към нормално състояние; нормализиране. **3.** Установяване на стандарт, стандартизация. **4.** *Метал.* Топлинна обработка на стоманата. ‹*лат.* normālis 'праволинеен' ⇨ *фр.* normalisation›

нормализирам *несв.* и *св.* (**нормализиране** *ср.*) Правя да стане нормален. — **нормализирам се.** ‹*нем.* normalisieren›

нормански *прил.* ✧ **Нормански стил.** *Архит.* В английската архитектура — вариант на романския стил, свързван с норманското нашествие на острова през 1066 г., за който са характерни полукръглите арки и изобилието на скулптирани орнаменти. ‹*англ.* norman›

норматив *м.* Показател на нормите, в съответствие с които се извършва дейност. ‹*лат.* normativus›

нормативен *прил.* **1.** Който се отнася до норматив. **2.** Който установява норма, правило. ✧ **Нормативен акт.** *Юр.* Акт, издаден от оправомощен за това държавен орган, който регулира обществени отношения. ✧ **Нормативна икономика.** *Икон.* Икономика, която се основава на оценките на стойността, като дава представа за това, което би трябвало да стане при наличие на определени параметри, напр. "персоналните доходи би трябвало да са равни". ‹*лат.* normativus›

нормативизъм *м. Юр.* Направление в теорията на правото през XX в., което свежда задачата си до изучаване на действащите правни норми в техния "чист вид", без да взема под внимание социалните условия за тяхното съществуване и развитие. ‹от *лат.*›

нормирам *несв.* и *св.* (**нормиране** *ср.*) Установявам норма. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* normieren›

нормобласт *м. Биол.* Клетка с ядро, от която се образуват червените кръвни клетки. ‹*лат.* + *гр.*›

нормоцит *м. Биол.* Червена кръвна клетка с нормален размер. ‹*лат.*›

норни *мн. Мит.* В скандинавската митология — една от трите богини на съдбата: Урд, Скулд и Верданди. ‹*норвежки*›

нортър и **норзър** *м. Метеор.* **1.** Силен, хладен и сух зимен северен вятър, който духа от Канада към САЩ, Мексико, Централна Америка до северните части на Южна Америка. **2.** Силен сух северен вятър в Калифорния, характерен за късната пролет и ранната есен. **3.** Сух и топъл северен вятър от южните пус-

тини на Австралия. ‹*англ.* norther›

носоградия *ж.* Описание на болестите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

носология *ж. Мед.* Дял от патологията, който изучава спецификата на различните заболявания. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ностàлгия *ж.* (**носталгѝчен** *прил.*) **1.** Мъка по родината и близките. **2.** Тъга по миналото. ‹от *гр.* νόστος 'връщане вкъщи' + ἄλγος 'болка, страдание'›

ностратѝчески *прил.* ✧ **Ностратически езици.** Предполагаема древна общност на езиците от Европа, Азия и Африка. ‹от *лат.*›

нòстро *нареч.* За сметка на предприятие или банка, която се води при контрагента. ✧ **Ностро сделка.** *Фин.* Покупка или продажба на ценни книжа или валута от една банка за нейна сметка. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* nostro account›

нòсу *ср. Църк.* Одежда на дзенмонах, цялата изпъстрена с кръпки. ‹*яп.*›

нот *м. Метеор.* Влажен и топъл, силен южен вятър в басейните на Средиземно, Черно и Азовско море, който предизвиква мъгли и дъжд, а понякога и градушка. ‹от *гр.*›

нòта$_1$ *ж.* (**нòтен** *прил.*) *Муз.* **1.** Графически знак за записване на звук. **2.** Само *мн.* Запис на музикално произведение с такива знаци. ‹*лат.* nota 'знак', 'белег'›

нòта$_2$ *ж. Дипл.* Официално дипломатическо писмено обръщение на едно правителство към друго. ✧ **Вербална нота.** *Дипл.* Неподписано писмено обръщение на дипломатически представител, равнозначно на устна декларация. ✧ **Прима нота.** *Икон.* В счетоводството — класификация и опис на операционните бележки преди окончателното им осчетоводяване. ‹*лат.* nota 'знак', 'белег'›

нотàбили *мн.* (нотàбил *м.*) **1.** *Истор.* Представители на висшето духовенство, придворното дворянство и градските първенци, съветници на френските крале през XIV–XVIII в. **2.** *Прен.* Богати, знатни, достопочтени хора. ‹*лат.* notabilis 'забележителен'›

нотабилитѐт *м. Истор.* Нотабилите като цяло. ‹*лат.* notabilitātis›

нотариàлен *прил. Юр.* **1.** Който се отнася до нотариус. **2.** Който е заверен от нотариус. ✧ **Нотариален акт.** *Юр.* Документ, заверен от нотариус, който е законно доказателство за собственост, извършена сделка и др. ✧ **Нотариално заверен подпис.** *Юр.* Подпис, удостоверен от лице с нотариална компетентност, че е положен от посоченото в документа лице. ✧ **Нотариално заверено съдържание.** *Юр.* Нотариално удостоверяване съдържанието на частен документ към датата на представянето на документа пред лице с нотариална компетентност, като едновременно с това препис от така удостоверено съдържание се съхранява в нарочна книга. ✧ **Нотариално завещание.** *Юр.* Завещание, направено от наследодателя пред нотариус, записано от нотариуса и подписано от свидетелите, присъствали при изявяване волята на наследодателя. ‹*лат.* notariālis›

нотариàт *м. Юр.* Държавно учреждение, в което работят нотариуси. ‹*лат.* notariātus›

нотàриус *м. Юр.* Длъжностно лице, което оформя юридически актове (договори, завещания и др.), засвидетелства истинността на документи и др. ‹*лат.* notarius 'писар', 'секретар'›

нотàция *ж.* **1.** Бележка, поучение, наставление. **2.** Сбор от условни знаци, които са приети в определена област (музика, граматика, математика и под.). ‹*лат.* notatio›

нотѝране *ср.* **1.** *Муз.* Записване на музика с ноти$_1$. **2.** *Фин.* Отбелязване, обявяване на курсовете на ценните книжа и на валутите. ‹от *лат.*›

нòтис *м.* **1.** *Търг.* В морската търговия — уведомление от собственика или капитана на кораба до товародателя за местонахождението и готовността на кораба да започне товаро-разтоварни работи. **2.** Бележка, кратко описание. ‹*англ.* notice›

нòтифай *м. Търг.* Уговорка, която се вписва в транспортните документи, получателят да бъде известен за пристигането на стоката. ‹*англ.* notify›

нотификàция *ж.* **1.** *Дипл.* Официално известие на една държава до друга, в което се съобщава позицията ѝ по определен международен въпрос. **2.** *Фин.* Известие за протестиране на полица. ‹*лат.* notifico 'известявам' ⇨ *англ.* notification›

нотифицѝране *ср. Търг.* **1.** Уведомление до получателя на стоката за пристигането ѝ. **2.** Всяко известие между взаимно ангажирани лица в търговски сделки за засягащи ги действия. ‹*лат.*›

нотòрен *прил.* Общоизвестен. ‹от *лат.*›

нòу-хàу *ср. Икон.* Документи, информация, справки, планове, чертежи и др., които съдържат данни (понякога секретни) за започване или усвояване на ново производство и са обект на лицензионна търговия. ‹*англ.* know how›

нòубъл *м. Истор.* **1.** Златна английска монета, чието сечене започва при крал Едуард III (1327—1377) през 1344 г. **2.** Златна монета, пусната за първи път в обращение при шотландския крал Дейвид II (1329—1371), почти

идентична с английския ноубъл. ‹*англ.* noble›

ноу̀мен *м. Филос.* Във философията на Кант — непознаваема "вещ сама в себе си". ‹от *гр.*›

ноутбу̀к *м.* Компютърен джобен бележник. ‹*англ.* notebook›

нофу̀з$_1$ и **нуфу̀з** *м. Остар.* **1.** Добро име, чест. **2.** Уважавана личност. ‹*тур.* nüfuz›

нофу̀з$_2$ *м. Остар.* **1.** Регистър на населението. **2.** Лична карта, документ за самоличност. ‹*тур.* nüfuz›

нофузлѝя *прил. Остар.* Уважаван, влиятелен, личен. ‹*тур.* nüfuzlu›

ну̀ба$_1$ *ж. Муз.* Военен оркестър, съставен от местни инструменти, типичен за бившите северноафрикански френски колонии. ‹от *ар.* nōwba›

ну̀ба$_2$ *ж. Муз.* Вокално-инструментална композиция, типична за андалуската традиция в арабската музика, която включва инструментални пиеси, съдържащи определени ритмически формули, и пиеси със свободен ритъм, а освен това и песни, изпълнявани от различен певец. ‹*ар.* nūbba 'последователност'›

ну̀га *ж. Кул.* Вид бяла халва с орехи, бадеми или фъстъци. ‹*лат.* nux 'орех' ⇨ *фр.* nougat›

нудѝзъм *м.* Култ към голото тяло. ‹*лат.* nudus 'гол' ⇨ *фр.* nudisme›

нудѝст *м.* Привърженик на нудизма. ‹*фр.* nudiste›

нуклеа̀зи *мн.* (нуклеа̀за *ж.*) *Биол.* Ензими, които участват в разлагането на нуклеиновите киселини. ‹*лат.*›

нуклеа̀рен *прил.* ✧ **Нуклеарна медицина.** Дял от медицината, който изучава начините за използване на радионуклиди и резултатите от тях при диагностиката и изследването на болестите.

нуклеѝнов *прил.* ✧ **Нуклеинови киселини.** *Биохим.* Сложни органични съединения, съставка на всяка жива материя, които участват в предаването на генетичния код. ‹от *лат.*›

нуклео̀н и **нуклѝон** *м. Физ.* Общо название на протоните и неутроните. ‹*лат.*›

нуклео̀ника *ж.* Практическото приложение на ядрената физика. ‹*лат.*›

нуклеопротеѝни *мн. Биохим.* Съединения на нуклеинови киселини и белтъци (протеини), които се съдържат в клетъчните ядра, най-често като хромозоми. ‹*лат.* + *гр.*›

нуклеотѝди *мн. Биол.* Органични съединения, състоящи се от пуринова или пиримидинова основа и пентоза или дезоксипентоза, които се съдържат в живата материя. ‹от *лат.*›

нуклѝд *м. Хим.* Общо название на атоми с различен брой нуклеони в ядрото. ‹*лат.*›

ну̀ла *ж.* **1.** *Мат.* Число, което е граница между областта на положителните и областта на отрицателните числа. **2.** Цифров знак на това число. **3.** *Физ.* Деление в скала на измервателен уред, от което започват да се отчитат стойностите на измерваната физическа величина. **4.** *Прен.* Нищо. **5.** *Прен. Пренебр.* Нищожество, незначителен човек. ✧ **Абсолютна нула.** *Физ.* Границата на най-ниската температура (-273,15°C = -459,67°F). ‹от *лат.* nulla 'нищо'›

ну̀лев *прил.* **1.** Който се отнася до нула. **2.** *Език.* Който изпълнява определена езикова функция, без да има специален звуков израз, а е само в опозиция с материално изразен елемент. ✧ **Нулев растеж.** *Икон.* Характеристика на икономика, която е в състояние на застой. ✧ **Нулева година.** Учебна година, в която не се приемат нови ученици или студенти в учебно заведение. ✧ **Нулева печалба.** *Икон.* Липса на свръхнормални печалби в дългосрочен план в условията на идеална конкуренция, при което фирмите получават само нормална печалба, включена в средните разходи. ‹от *лат.* nulla›

нулипа̀ра *ж.* Нераждала жена. ‹*лат.*›

нулификàция *ж.* **1.** Анулиране, унищожаване. **2.** Неутрализиране, обезсилване. **3.** *Фин.* Анулиране на пари в обращение или на ценни книжа, което се налага при много силно обезценяване на книжни пари. ‹*англ.* nullification›

нулифицѝрам *несв.* и *св.* (**нулифицѝране** *ср.*) Анулирам, унищожавам. ‹*нем.* nullifizieren›

нумера̀лен *прил. Език.* Броен, числителен; нумеративен. ‹*лат.* numeralis›

нумеролòгия *ж.* Древно учение за числата и тяхното използване за откриване на бъдещето. ‹*англ.* numerology›

нумизма̀т *м.* Човек, който се занимава с нумизматика. ‹*фр.* numismate›

нумизма̀тика *ж.* (**нумизматѝчен** и **нумизматѝчески** *прил.*) Наука за монетите и монетосеченето, паричното обращение в монети и под. ‹*лат.* numisma ⇨ *фр.* numismatique›

нумизматогра̀фия *ж.* (**нумизматографѝчески** *прил.*) Описание на старинни монети. ‹*гр.*›

нумула̀рии *мн. Истор.* В древен Рим — сарафи, които обменяли местни монети за чужди. ‹*лат.*›

нумулѝти *мн. Палеонт.* Семейство изчезнали морски едноклетъчни организми от групата на фораминиферите, широко разпространени в палеогена. Nummulites. ‹от *лат.*›

нумунѐ и **номунѐ** *ср. Остар.* **1.** Образец, мостра. **2.** Пример. **3.** Ограничено количество. ‹*тур.* numune›

нунциатура *ж.* **1.** Длъжност на нунций. **2.** Резиденция на нунций. ‹*лат.* nuntiatura›

нунций *м.* Постоянен дипломатически представител на папата в някоя държава. ‹*лат.* nuntius›

нураги *мн.* (нураге *ср.*) *Археол.* Праисторически укрепени кули на о. Сардиния, обикн. конусовидни или тристенни, датирани от ок. 1800 до 238 г. пр. Хр., когато островът е завладян от римляните. ‹*келтски*›

нутация *ж. Мед.* Термин, с който се обозначава действието "клатене на глава". ‹*лат.* nutation›

нутриент *м.* Всяко хранително вещество, което осигурява енергия и материал за растежа на организма — въглехидрати, мазнини, протеини, минерали, витамини. ‹*лат.* nutrient›

нутрия *ж. Зоол.* Южноамерикански гризач с ценна кожа; блатен бобър. Myocaster coypus. ‹*исп.* nutria›

Ньорд *м. Мит.* В скандинавската митология — един от ваните, баща на Фрей и Фрея и съпруг на Скади, обикн. свързван с вятъра и морето. ‹*норвежки*›

ню *ср. Изк.* Рисунка на голо тяло. ‹*фр.* nu›

нюанс *м.* Оттенък, едва доловимо различие. ‹*фр.* nuance›

нюансирам *несв.* и *св.* Поставям нюанс. ‹*фр.* nuancer›

нювон *ср. Икон.* В международната морска търговия — многоцелева чартърна форма от 1984 г., подходяща за насипни и пакетирани стоки, за каботажни и океански превози, която съдържа 51 клаузи. ‹от *англ.*›

нюейдж и ню ейдж *м.* **1.** *Рел.* Епохата (чието начало може да се определи някъде в края на 80-те год. на XX в.) на неоезичеството с неговото смесване на най-различни богове, ритуали, символи, "харизматични фигури" и мистични практики, чиято крайна цел е създаването на "новия човек", който да отговаря на духа на времето; епохата на постмодернизма в общокултурен смисъл; "ерата на Водолея". **2.** *Икон. Полит.* Епоха на плурализъм и интегриране в една космополитна държава, в която властва пазарната икономика, ориентирана към капризите на потребителите. **3.** *Етика. Изк.* Епохата на "общочовешките ценности", които провъзгласяват пълната еманципация на личността от всички Божии заповеди, а в естетиката — принципното безстилие. **4.** *Муз.* Нежна, мелодична попмузика, появила се в края на 80-те год. на XX в. в САЩ, която възприема елементи от джаза, фолка и класическата музика и се изпълнява предимно на синтезатори и акустични инструменти. ‹*англ.* New Age›

нюзмейкъри *мн.* (нюзмейкър *м.*) *Жарг.* Хората, които "правят" новините във вестници, радиостанции, в телевизията — те намират информация и я построяват по определен начин, след което тя се представя на публиката. ‹*англ.* news-maker›

нюзрум *м.* **1.** Помещението, където се подготвят материалите за публикуване във вестник, списание, или за излъчване по телевизията. **2.** *Прен.* Екипът от журналисти, който подготвя такива материали. ‹*англ.* newsroom›

нютон *м. Физ.* Единица за сила от Международната система (SI); съкр. H, N. ‹по името на *англ.* учен Newton (1642—1727)›

нютонов *прил.* ✧ **Нютонова механика.** *Физ.* Механика, основаваща се на законите на Нютон за движението. ✧ **Нютонови пръстени.** *Опт.* Цветни пръстени, получени от ефекта на интерференция, които се наблюдават около точката на допиране на изпъкнала леща и равнинна отразяваща повърхност. ✧ **Нютонов телескоп.** *Физ. Астр.* Огледален телескоп, съставен от голямо вдлъбнато фокусиращо огледало, по чиято ос е монтирано малко плоско огледало или отразяваща призма, позволяваща изображението да се наблюдава през окуляр, перпендикулярен на оста на основното огледало.

нюуа *ж. Рел.* В даосизма — създателката на човечеството, която направила хората от жълта пръст. ‹*кит.*›

нюх *м.* **1.** Обоняние. **2.** *Прен.* Усет, предчувствие, съобразителност. ‹*рус.*›

нюшател *м. Кул.* Марка меко, полутечно, изцяло млечно краве сирене (подобно на сиренето "Крема"). ‹по името на *фр.* град Neufchâtel›

няя *ж. Филос.* Една от шестте философски системи на индуизма, основана от Готама между VI—III в. пр. Хр., която предлага научно обоснован метод за изследване на обектите и субектите на човешкото познание, базиращ се на логичното доказателство. ‹*санскр.*›

оа̀зис *м.* **1.** *Геогр.* Местност в пустиня или полупустиня, където има вода и растителност. **2.** *Прен.* Всяко място, което е приятно изключение от обкръжението. ‹по името на *егип.* град ⇨ *гр.* Ὄασις›

Оа̀нес *м. Мит.* В шумеро-акадската митология — чудовище, създател на халдейската цивилизация, което имало тяло на риба, човешка глава и крака, денем живеело сред хората, а нощем се прибирало в морето. ‹гърцизирана форма на шумерското име на божеството›

оба̀да *ж. Муз.* Вокална или инструментална пиеса, изпълнявана на открито, пред дома на човека, комуто се оказва внимание. ‹*фр.*›

обворожѝтелен *прил. Остар.* Прелестен, чаровен. ‹*рус.*›

обеза̀телен *прил.* Задължителен, необходим. ‹*рус.*›

обѐкт *м.* (**обѐктен** *прил.*) **1.** *Филос.* Действителността като предмет на познание и въздействие на субекта. **2.** Това, към което е насочена определена дейност. **3.** *Език.* Допълнение. **4.** *Строит.* Сграда в процес на строеж. ✧ **Обект на престъпление.** *Юр.* Правното благо, което се урежда или поставя в опасност от престъплението и което е защитено чрез наказанието. ‹*лат.* obiectum›

обектѝв *м. Опт.* Система от лещи в оптически уред, чрез която се създава обърнат образ на наблюдавания обект. ‹*лат.* obiectīvus ⇨ *нем.* Objektiv›

обектѝвен *прил.* (**обектѝвно** *нареч.*; **обектѝвност** *ж.*) **1.** Който е вън от нас, не зависи от нас. **2.** Който съответства на действителността; безпристрастен. ✧ **Обективна психология.** *Психо.* Термин, с който се обозначават изследванията на учените Ив. М. Сеченов (1829—1905), Ив. П. Павлов (1849—1936) и Вл. М. Бехтерев (1857—1927) върху рефлексите и обуславянето им. ✧ **Обективни признаци на престъплението.** *Юр.* Обстоятелства, които характеризират конкретното престъпление. ✧ **Обективно право.** *Юр.* Съвкупността от всички действащи в една държава за определено време нормативни актове. ‹от *лат.* obiectīvus›

обективиза̀ция *ж.* **1.** Нещо представено в обективна и достъпна за възприемане форма. **2.** *Филос.* Преобразуване на личните усещания в самостоятелни същности. ‹от *лат.* obiectivisatio›

обективизѝрам *несв.* и *св.* Представям в обективна, достъпна за възприемане форма. ‹*нем.* objektivisieren›

обективѝзъм *м.* **1.** *Филос.* Подход за регистриране на явления в обществения живот, без да се дават оценки и да се правят изводи. **2.** *Прен.* Безпристрастност. ‹от *лат.* obiectīvus ⇨ *нем.* Objektivismus›

обелѝск *м.* Възпоминателен паметник, който представлява заострен правоъгълен каменен блок, завършващ като пирамида. ‹*гр.* ὀβελίσκος›

о̀бер- *представка.* В сложни думи със значение ‘горен’ или ‘главен по длъжност’, напр. *оберлихт*, *оберкелнер*. ‹*нем.* ober-›

о̀беркелнер *м.* Главен сервитьор. ‹*нем.* oberkellner›

о̀берлихт *м. Архит.* **1.** Горно осветление. **2.** Прозорец или остъклен отвор в покрив, откъдето прониква светлина. ‹*нем.* Oberlicht›

О̀берон *м. Лит. Мит.* В средновековната литература — митичен цар на елфите. ‹*нем.* собств. Oberon›

о̀бертонове *мн.* (о̀бертон *м.*) **1.** *Физ.* В акустиката — тонове с по-малък интензитет и по-висока честота от основния тон, които се наслагват върху него и се получава звук с характерен тембър. **2.** *Физ.* В спектроскопията — спектрални линии с честоти, които са кратни на честотата на даден основен тон. **3.** *Муз.* Прости тонове, влизащи в състава на всеки звучащ тон, но с по-голяма височина от него, получавани от едновременното трептене на звучащото тяло, както с цялата си маса, така и с отделни свои части, които определят тембъра на основния тон. ‹*нем.* Oberton›

о̀би *ср.* Част от японския национален костюм (кимоно) — дълъг копринен пояс, който се завива около кръста, за да пристегне кимоното, а краищата му се връзват по специален начин според пола, възрастта, ранга и провинцията, за която е характерен костюма. ‹*яп.*›

о̀биск *м.* Оглед, преглед на някого или нещо в търсене на скрити или незаконно притежавани неща. ‹*рус.*›

обихо̀ден *прил. Остар.* Всекидневен, обичаен. ‹*рус.*›

обла̀та$_1$ *ж. Фарм.* Желатинова капсула, в която е затворен лекарствен прах. ‹*лат.* oblatum›

обла̀та$_2$ *ж. Рел.* **1.** В Католическата църква — всичко, което се дава на християнина по време на причастие (вино, хляб). **2.** Човек, който обрича живота и имуществото си на Църквата и живее в манастир (при католиците). ‹*лат.* oblātus›

обла̀ция *ж. Рел.* В Католическата църква — актът на поднасяне на хляба и виното пред Бога, за да ги освети; жертва. ‹*лат.* oblatio›

облигàтен *прил.* **1.** Задължителен. **2.** *Муз.* За инструмент в ансамбъл — който не може да бъде заменен или изключен. ‹от *лат.* obligation›

облигàто *ср. Муз.* **1.** Задължителна съпровождаща партия за инструмент в ансамблова творба. **2.** Партия на солов инструмент, съпровождаща соловото изпълнение на ария. ‹от *лат.* ⇨ *ит.* obbligato›

облигатòрен *прил.* **1.** Задължителен. **2.** *Муз.* Необходим като втори глас ‹*лат.* obligatorius›

облигационòнен *прил.* ✧ **Облигационен фонд.** *Фин.* Фонд, създаден за получаване на приходи от емитираните облигации, както и за тяхното изразходване. ✧ **Облигационни разходи.** *Фин.* Разноските на агента, който предлага облигации като гаранция за бъдещи щети. ✧ **Облигационно отношение.** *Юр.* Правоотношение между две страни, по силата на което едната (кредитор) има право да иска от насрещната (длъжник) престация, която може да се изрази в едно действие или бездействие, с което да се осъществи резултат за задоволяване на правен интерес на кредитора. ✧ **Облигационно право.** *Юр.* Съвкупност от правни норми, които уреждат правоотношенията между кредитора, който може да иска от длъжника осъществяването на определен резултат. ‹*лат.* obligatio 'задължение' ⇨ *англ.* obligational›

облигàция *ж.* (**облигационòнен** *прил.*) *Фин.* Ценна книга, която удостоверява участие в държавен или облигационен заем и дава право за получаване на лихви. ✧ **Облигация, емитирана с отстъпка (дисконт).** *Фин.* Облигация, която не носи лихвен процент, но понеже е емитирана с отстъпка (дисконт), т. е. под номиналната ѝ стойност, а на падежа си се изкупува по номинал, тя осигурява гарантиран прираст на капитала. ✧ **Опционна облигация.** *Фин.* Ценна книга, която дава право да се получат акции или сертификати за участие по условия, предварително определени от устава на дружеството емитент. ✧ **Пазар на облигации.** *Фин.* Пазар, на който се създава дългосрочен капитал под формата на облигации, носещи фиксиран лихвен процент. ✧ **Рискова облигация.** *Фин.* Облигации с висок доход и с висок риск, които се оценяват под инвестиционния курс от двете американски рейтинг агенции Standard & Poor и Moody's. ‹*лат.* obligatio 'задължение'›

облѝго *ср.* **1.** *Икон.* В търговията — задължение, ангажимент, отговорност. **2.** *Фин.* Сумата на общите задължения по полици. **3.** *Фин.* Книга, в която банката отчита задълженията на клиенти по полици или всичките им задължения по операции с нея. ‹*ит.* obbligo›

облитерàтор *м.* Щемпел. ‹*фр.* oblitérateur›

облитерàция *ж.* **1.** *Мед.* Запушване на отвор или кръвоносен съд в организма вследствие от разрастване на тъкани. **2.** *Биол.* Сплескване на тъкан или клетка у растенията, при което вътрешноклетъчното или междуклетъчното пространство изчезва. **3.** *Прен.* Унищожаване. **4.** Запушване, задръстване. ‹*лат.* oblitteratio›

облитерѝрам *несв.* и *св.* **1.** Предизвиквам облитерация. **2.** Задръствам, запушвам. **3.** Унищожавам. ‹от *лат.* oblitterāre›

обмундирòвам *несв. Воен.* Снабдявам военнослужещ с униформа. ‹*рус.*›

обнубилàция *ж.* Затъмнение, помрачение, забулване. ‹от *лат.* obnubilatio›

обòз *м. Воен.* Съвкупността от превозни средства към войскова част, с които се превозват хранителни и бойни припаси. ‹*рус.*›

обòй *м. Муз.* Дървен духов инструмент с двоен тръстиков мундщук, с леко конична тръба, завършваща с фуниеобразно разширение, появил се във Франция през втората половина на XVII в. като вариант на средновековния инструмент шалмай. ‹*фр.* hautbois›

обòл *м. Истор.* **1.** Сребърна, а по-късно и медна монета в древна Гърция. **2.** Мярка за тежест, равна на 0,728 г. **3.** В епохата на Средновековието — дребна сребърна или медна монета в много европейски държави. ‹*гр.* ὀβολός›

оборòт *м.* (**оборòтен** *прил.*; **оборòтно** *нареч.*) **1.** *Техн.* Едно пълно завъртане на машинна част, колело, валяк и под. **2.** *Икон.* Обращение на парични средства и стоки. **3.** *Икон.* В търговията — сума, получена от продажбите за определен период. ✧ **Данък върху оборота.** *Икон.* Данък, с който се облага дадена стока или услуга в момента на продажбата ѝ. ‹*рус.*›

оборòтен *прил.* ✧ **Кредит за оборотни средства.** *Фин.* Краткосрочен кредит за формиране на оборотни средства на фирма (стоки, суровини, материали и др.). ✧ **Недостиг на оборотен капитал.** *Икон.* Работа на дадена фирма при недостиг на оборотен капитал. ✧ **Оборотен капитал.** *Икон.* **1.** Текущите активи минус текущите пасиви; капитал, който е на разположение и може да бъде използван за краткосрочно финансиране на фирмата. **2.** Капитал, използван за финансиране на текущите разходи на едно предприятие, особено на разходите за работни заплати, за покупка на суровини, материали и енергия.

✧ **Оборотна ведомост.** *Фин.* Счетоводен регистър, в който се отразяват началните салда, оборотите и крайните салда на счетоводните сметки през даден период. ‹от *рус.*›

оборудвам *несв.* Снабдявам, обзавеждам с необходимите оръдия за производство. ‹*рус.*›

оброгация *ж. Юр.* Частични изменения на стар закон. ‹*лат.*›

обсерватория *ж.* Учреждението и сградата за геофизически и астрономически наблюдения със специални уреди. ‹*лат.* observatorium›

обсервация *ж.* **1.** *Мед.* Лекарско наблюдение на хора под карантина. **2.** *Мар.* Определяне местонахождението на кораб като за ориентир се използват небесните тела или обекти на морския бряг. **3.** Наблюдение. ‹*лат.* observatio›

обсервирам *несв.* и *св.* Наблюдавам, проучвам. ‹*нем.* observieren›

обсесивно-компулсивен *прил.* ✧ **Обсесивно-компулсивна личност.** *Психо.* Психическо разстройство, което се диагностицира при наличието на следните критерии: ограничена способност за изразяване на топли чувства, перфекционизъм, прекомерна ангажираност с работата, нерешителност, хронично нещастие; ананкастна личност. ‹*англ.* obsessive-compulsive›

обсидиан *м. Минер.* Стъкловидна тъмна скала, образувана при бързо изстиване на лавна маса, използвана за изработване на дребни украшения. ‹от *лат.* Obsidianus lapis — 'камъкът на Обсидий'›

обскурант *м.* **1.** *Остар.* Невежа, неук човек. **2.** Враг на просветата; мракобесник, реакционер. ‹*лат.* obscurantis 'затъмняващ'›

обскурантизъм *м.* Мракобесие. ‹*лат.* ⇨ *фр.* obscurantisme›

обскурен *прил. Остар.* Неук, невеж, непросветен. ‹*лат.* obscurus ⇨ *фр.* obscur›

обстинация *ж.* Упоритост, твърдоглавие; инат. ‹*лат.* obstinatio›

обстипация *ж. Мед.* Констипация; запек. ‹от *лат.* obstipatio›

обстоен *прил.* Подробен, обширен, пълен, изчерпателен. ‹*рус.*›

обструктивен *прил. Мед.* Който причинява запушване. ‹*фр.* obstructif›

обструкция$_1$ *ж.* **1.** *Полит.* Борба между парламентаристи или участници в събрание, която цели проваляне на заседанието. **2.** *Прен.* Демонстративен акт, който цели прекратяването на нещо. ‹*лат.* obstructio›

обструкция$_2$ *ж. Мед.* Запушване, задръстване. ‹*лат.* obstructio›

обтузия *ж. Мед.* Отслабване или притъпяване на нормалните усещания и чувства. ‹*лат.* obtusio›

обтуратор *м.* **1.** Запушалка, уплътнител. **2.** *Техн.* Подвижна преграда във фотоапарат, киноснимачни, измервателни и др. апарати. **3.** *Воен.* Приспособление в огнестрелно оръжие, което служи за преграда на газовете при стрелба. **4.** *Техн.* Уред за спиране на течението в тръби. **5.** *Мед.* Нишка или пръчка в канала или в отвора на игла (напр. при аспирационните игли). **6.** *Мед.* Подвижна форма на изкуствена челюст, която запълва дефект в небцето. ‹*лат.* obtūro 'запушвам'›

обтурация *ж.* **1.** *Мед.* Пломбиране на зъб. **2.** *Техн.* Затваряне, запушване, затуляне на отвор. ‹*лат.* obturatio›

обюсон *м.* Наименование за стенен гоблен, за килим. ‹от името на *фр.* гр. Обюсон›

обязан *прил.* Задължен. ‹*рус.*›

обязаност *ж.* Задължение, дълг. ‹*рус.*›

овал *м.* (**овален** *прил.*) Затворена линия с елипсовидно очертание или форма. ‹*лат.* ovum 'яйце' ⇨ *фр.* ovale›

оварда и **офарда** *прил. Диал.* За човек — който не е свидлив; щедър, ларж. ‹*тур.*›

овариектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на яйчник; оофоректомия. ‹*лат.* + *гр.*›

овариий *м.* (**овариален** *прил.*) *Анат.* Яйчник. ‹*лат.* ovarium›

овариотомия *ж. Мед.* Разрез на яйчника. ‹*лат.* + *фр.*›

овации *мн.* (**овация** *ж.*) **1.** *Истор.* В древен Рим — тържествено посрещане. **2.** Аплодисменти, бурно одобрение. ‹*лат.* ovatio 'ликуване'›

оверлог, оверлок и **овърлок** *м.* **1.** Шевна машина. **2.** Вид машинен бод за обшиване краищата на подгъви. ‹*англ.* overlook›

оверщаг *м. Мар.* Обръщане на параход с платната срещу вятъра. ‹*хол.*›

овогенеза *ж. Биол.* Развитие на женската полова клетка в яйчника. ‹*лат.* + *гр.*›

овогонии *мн.* (**овогония** *ж.*) *Биол.* Големи кръгли клетки в яйчника, от които се развива яйцеклетката. ‹*лат.* + *гр.*›

ово́ло *ср. Архит.* Яйцевиден декоративен корниз; квадрантен профил. ‹от *лат.* ⇨ *фр.*›

овоскоп *м.* Уред за определяне на яйцата за инкубация и за следене развитието на зародиша по време на инкубацията. ‹от *лат.* ovum 'яйце' и *гр.* σκοπέω 'гледам'›

овоцит *м. Биол.* Женски гаметоцит, който претърпява мейоза и образува яйцеклетка; ооцит. ‹*лат.* + *гр.*›

овраг *м. Геол.* Ерозионна вдлъбнатина в земната повърхност със стръмни брегове. ‹*рус.*›

овулация *ж. Биол.* Периодично излизане на

яйцеклетка от яйчника. ‹*лат.* ovum 'яйце'›

овърджѐт *м. Мед.* Хоризонтално припокриване на горен преден зъб отпред от долния му съответстващ зъб. ‹*англ.* overjet›

овърдо̀за *ж. Мед.* Силна доза наркотик, която причинява смърт; свръхдоза. ‹*англ.* overdose›

о̀върдрафт *м. Фин.* **1.** Право на титуляра на банкова сметка да издава чекове до определена сума свръх авоара по сметката. **2.** Кредит по текуща сметка. ‹*англ.* overdraft›

о̀върсайд делѝвъри *ср. Икон.* В морската търговия — прехвърляне на стоката от един плавателен съд на друг без разтоварване на кея. ‹*англ.* overside delivery›

о̀вър̀тайм *м. Юр.* **1.** Условие в договор, с което се уреждат възможностите и начинът на заплащане на извънработното време на работниците. **2.** Извънредна работа. ‹*англ.* overtime›

ога̀м *м. Истор.* Буквено писмо, използвано от келтите и пиктите на Британските острови, известно по надписи на исландски език от IV в. — отделните букви представляват линия с нанесени върху нея точки или чертички; то се е запазило като тайнопис в Ирландия до XVII в. ‹*англ.* ogham›

оградѝсвам *несв.* и **оградѝсам** *св.* Заболявам, разболявам се. ‹*тур.*›

огу̀ртник *м. Остар.* Кожен мях за кисело мляко. ‹от *тур.*›

Од *м. Мит.* В скандинавската митология — бог, съпруг на Фрея, която го оплаквала със златни сълзи, ипостаса на Один. ‹*норвежки*›

ода̀ *ж. Истор.* В Османската империя — група от 400 еничари, кърджалии и др. ‹*тур.* oda›

о̀да *ж.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — лирическа творба, пригодена за пеене от хор. **2.** *Истор.* В древен Рим — лирическа творба, стихотворение. **3.** *Лит.* Тържествена лирическа творба, която изразява възторга от събитие или хора. **4.** *Муз.* Творба, с която се възпява събитие, явление и др. **5.** *Прен.* Прекалена възхвала, възпяване. ‹*гр.* ᾠδή›

о̀даджия *м. Остар.* **1.** Овчар, който приготвя ядене за всички от къшлата. **2.** Домашен прислужник/готвач в селска къща. ‹от *тур.* oda›

одалѝска *ж.* **1.** *Истор.* Робиня в ориенталски харем. **2.** *Изк.* В изкуството през XIX и XX в. — образът на такава робиня, използван от художниците като общоприет тип на съблазнителна гола жена. ‹*фр.* odalisque›

одая̀ *ж. Остар.* **1.** Стая. **2.** Помещение за пренощуване в турско село. ‹*тур.* oda›

одеколо̀н *м.* Спиртен разтвор на етерни масла, използван като козметично средство. ‹от *фр.* eau de Cologne 'кьолнска вода'›

Одео̀н *м. Истор.* **1.** В древна Атина — голяма обществена сграда, построена по времето на Перикъл (ок. 445 г. пр. Хр.) на югоизточния склон на Акропола, използвана за музикални представления. **2.** В древен Рим — голямо здание за музикални и поетически състезания, най-старо от които е това на покритият театър (Theatrum tectum) в Помпей от I в. пр. Хр. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

оджа̀к *м.* **1.** *Остар.* Огнище с изграден комин. **2.** *Истор.* В Османската империя — еничарски казарми в столицата Истанбул. **3.** *Истор.* В Османската империя — еничарския корпус. **4.** *Истор.* В Османската империя — военна част. ‹*тур.* ocak›

оджа̀с *м. Рел.* В индуизма — висшата форма на енергията в човешкото тяло; жизнена сила. ‹*санскр.*›

оджѝме *ср.* Малко мънисто, метално или от полускъпоценен камък, използвано за пристягане на шнур в японския национален костюм — кимоно. ‹*яп.*›

Одигѝтрия *ж. Изк. Рел.* Иконографски тип изображение на Богородица, стояща или седяща с Младенеца (често благославящ) на лявата ѝ ръка, а не на дясната, която е притисната към гърдите или поддържа Христос. ‹от *гр.* собств. Ὁδηγῶν, манастир край Константинопол; Ὁδηγήτρια›

Одѝн *м. Мит.* В скандинавската митология — върховният бог на асите, покровител на поезията, битките и смъртта. ‹*норвежки*›

одио̀зен *прил.* Неприятен, нежелателен, омразен. ‹*лат.* odiōsis›

одисѐй *м.* **1.** (**Одисѐй** *м.*) *Мит.* В древногръцката митология — цар на Итака, син на Лаерт и Антиклия, храбър и хитър герой, участвал в Троянската война. **2.** *Прен.* Пътешественик, скиталец; хитрец. ‹*гр.* собств. Ὀδυ(σ)σεύς›

одисѐя *ж.* **1.** (**Одисѐя** *ж.*) Старогръцки епос от Омир, описващ странстванията на Одисей. **2.** *Прен.* Странстване, приключения, перипетии. ‹*гр.* собств. Ὀδύσσεια›

одѝт *м.* (**одѝтен** *прил.*) *Фин.* Контрол на дейността на управителното тяло и счетоводството в дадена фирма. ‹от *англ.* audit›

одѝтор *м. Фин.* Счетоводител или счетоводна фирма, избрани от акционерите да заверяват и контролират документите и годишния баланс на търговска банка. ‹*англ.* auditor›

одогра̀ф *м. Мар.* Устройство, което автоматично записва върху карта изминатия от кораб път. ‹*гр.*›

одонтобла̀ст *м. Биол.* Клетка, образуваща дентин. ‹*гр.*›

одонтолѝт *м.* **1.** *Мед.* Зъбен камък. **2.** *Палеонт.* Големи предни зъби или бивни на изкопаеми животни. ‹от *гр.*›

одонтолòг *м. Остар.* Зъболекар. ‹от *гр.* ὀδόντος ‘зъб’ + λόγος ‘наука’›

одонтолòгия *Мед.* Наука за зъбите; стоматология. ‹от *гр.* ὀδόντος ‘зъб’ + λόγος ‘наука’›

одонтòм *м. Мед.* Патологично натрупана маса от калцирана зъбна тъкан. ‹от *гр.* ὀδόντος ‘зъб’›

одонтоплàстика *ж. Мед.* Поставяне на изкуствени зъби, на протези. ‹от *гр.*›

одорàнти *мн.* (одорàнт *м.*) *Хим.* Вещества със силен мирис, които се прибавят към газ за ароматизиране. ‹*лат.* odorantis ‘благоухаещ’›

одрьорѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — казанът, в който се пази медовината на поезията, сварена от кръвта на мъдрия Квазир. ‹*норвежки*›

òерщед *м. Физ.* Единица за интензитет на магнитното поле, наречена в чест на датския физик Х.-Кр. Оерщед (1777—1851). ‹от *датски* собств. Oersted›

ожѝв *м. Архит.* Свод от две арки, пресичащи се в остър изпъкнал ъгъл. ‹*фр.* ogive›

ожѝлис *м. Муз.* Литовски мъжки народен танц в такт 2/4. ‹*литовски*›

озаптѝвам *несв.* и **озаптѝ** *св. Разг.* Обуздавам, възпирам. ‹от *тур.* zapt›

озѐна *ж. Мед.* Заболяване на носа, при което атрофират костите, оформящи носната кухина. ‹от *гр.*›

òзи *мн. Геол.* Дълги и тесни насипи от чакъл и промит пясък в крайните зони на заледяването през четвъртичния период. ‹*швед.*›

Озѝрис *м. Мит.* В древноегипетската митология — бог на производителните сили на природата, цар на задгробния свят, съпруг на Изида, баща на Хор. ‹гърцизирана форма Ὄσῖρις на *егип.* собств. Усир›

озокерѝт *м. Минер.* Минерал със зелен, жълт или кафяв цвят, използван за получаване на смазки, лакове, в медицината и др.; планински восък. ‹от *гр.* ὄζω ‘мирис’ + κηρός ‘восък’›

озòн *м.* (**озòнен** и **озòнон** *прил.*) *Хим.* Алотропна форма на кислорода, синкав газ с остра миризма, който се образува в атмосферата при електрически разряд или под действието на ултравиолетовите лъчи, използван за дезинфекция и пречистване на водата и въздуха, за избелване и др. ‹от *гр.* ὄζω ‘мирис’›

озонàтор *м. Техн.* Устройство за обогатяване на въздуха с озон. ‹*лат.* ozonātor›

озонѝрам *несв.* и *св.* Пречиствам въздух, вода или хранителни продукти с озон.

озоносфѐра *ж. Геогр.* Слой в атмосферата на ок. 15-50 км над земната повърхност, който поглъща ултравиолетовите лъчи. ‹от *гр.*›

ойдиум *м. Сел.-ст.* Болест по гроздето, причинена от гъбички. ‹от *гр.*›

ойконѝм *м. Език.* Име на селище. ‹от *гр.*›

ойконѝмия *ж. Език.* Наука, която изучава селищните имена. ‹от *гр.*›

ойкумѐн *м.* и **ойкумѐна** *ж.* **1.** *Истор.* Тази част от Земята, населена с хора според представите на древните. **2.** *Истор.* Във Византийската империя — територията на цялата империя. **3.** Вселена. ‹*гр.* οἰκουμένη›

ойкуменѝзъм *м. Истор.* Изкуствено създадена постановка в политиката на Византийската империя спрямо останалите християнски народи, според която василевсът е баща на всички християнски владетели. ‹от *гр.*›

òйла *ж. Кул.* Испанско ястие от различни видове месо със зеленчуци ‹*исп.* olla›

òйме *ср. Истор.* Цикъл от песни, героичен епос, който може да се разказва от един произволен момент нататък според решението на рецитатора; песен. ‹*гр.* οἴμη›

ойнòхое *ср. Истор.* В древна Гърция — кана за вино с вертикално извита дръжка и с устие във формата на трилистник. ‹*гр.*›

ок *м.* Всеки от двата дълги дървени пръта, прикачени в предната част на каруца, с помощта на които се впряга кон или магаре. ‹*тур.* ok›

окà *ж. Остар.* **1.** Стара турска мярка за тегло, равна на 1 225 или 1 283 грама, използвана в България до 1889 г. **2.** Стара турска мярка за вместимост, равна на 0,75 л. ‹*ар.* ūqiyah ⇨ *тур.* okka›

оказиòн *м.* (**оказиòнен** *прил.*) **1.** Възможност за закупуване на предмет или имот на евтина цена. **2.** *Разг.* Случайно купена вещ. **3.** *Разг.* Магазин, в който се продават единични, нови или използвани, вещи. ‹*лат.* occasiōnis ‘удобен случай’›

оказионàлен *прил.* **1.** Случаен. **2.** *Език.* Обусловен от специфичен контекст. ‹*лат.* occasionālis ‘случаен’›

оказионалѝзъм *м. Език.* Оказионална дума. ‹от *лат.* occasionālis ‘случаен’›

оказѝя *ж. Остар.* Възможност, удобен случай. ‹от *лат.* occasio›

оканѝца *ж. Остар.* Съд за течности с вместимост една ока. ‹от *тур.* okka›

окàпи *ср. Зоол.* Чифтокопитен бозайник от сем. жирафи, който обитава тропическите гори в басейна на р. Конго. Ocapia johnstoni. ‹*банту* okapi›

окарѝна *ж. Муз.* Малък духов инструмент от печена глина или метал, който по звучене напомня флейта и е познат у всички народи. ‹*ит.* ocarina›

океàн *м.* (**океàнов** и **океàнски** *прил.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — бог на морето и на водните стихии. **2.** *Мит.* В древногръцката митология — река, която опасва

Земята и от която водят началото си всички реки и извори. 3. Водната обвивка на земното кълбо. 4. Всяка от четирите части на тази водна обвивка, разделена от материците. 5. *Прен.* Голямо количество. ✧ **Световен океан**. Водното пространство на Земята, което заема 70,8% от повърхността ѝ и е разделено на четири части — Тихи, Атлантически, Индийски и Северен ледовит океан. ‹*гр.* Ὠκεανός›

океанàрий *м.* Голям басейн с морска вода или отделен участък от море, където се отглеждат и изучават морски животни. ‹*гр.* + *лат.*›

океанѝди *мн. Мит.* В древногръцката митология — дъщерите на бог Океан; морски нимфи. ‹*гр.*›

океанографѝя *ж.* 1. Наука за хидрологичния режим в Световния океан, без да се включват проблемите на органичния свят и на океанското дъно. 2. Океанология. ‹от *гр.*›

океанолòгия *ж.* Наука за физичните, химичните, геологичните и биологичните процеси в Световния океан. ‹от *гр.*›

океàнски *прил.* ✧ **Океанска котловина**. *Геол.* Огромно понижение на земната повърхност, запълнено с океанска вода. ✧ **Океански климат**. *Геогр.* Климат с умерена амплитуда между летните и зимните температури.

окѐй 1. Като *част.* За съгласие — да, добре. 2. Като *нареч.* Добре, наред. ‹съкр. от *амер. англ.* OK›

оклàд *м. Остар.* 1. Размер на възнаграждение. 2. Размер на разход. ‹*рус.*›

оклѝзия *ж.* 1. *Физ.* Абсорбиране на газ в кристалната решетка на твърди вещества, най-често метали. 2. *Метеор.* Процес на развитие на циклон, при който топлият му сектор се слива със студения във високите слоеве на атмосферата. 3. *Мед.* Затваряне или запушване на кух орган или на част от него. 4. В стоматологията — захапка. 5. *Език.* Преграда по пътя на въздушната струя при произнасяне на някои звукове. ‹от *лат.* occlusio›

Околнѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — мястото в света, където след Рагнарьок ще бъде винаги топло. ‹*норвежки*›

оксалàти *мн.* (оксалàт *м.*) *Хим.* Соли и естери на оксаловата киселина. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

оксалѐмия *ж. Мед.* Патологично количество оксалати в кръвта, което е причина за смущения в храносмилателната система, бъбреците, черния дроб, нервната система и др.; болест на Бирд. ‹от *гр.* ὀξύς 'кисел' + χαλς 'сол' + χᾶιμα 'кръв'›

оксàлис *м. Бот.* Декоративно луковично растение, от чиято малка луковица израстват дълги, често силно извити листа като на детелина (с три или четири дяла), а различните видове цъфтят по различен начин (O. bowieana от Южна Африка има едри розово-червени цветове; O. karuosa от Чили и Перу дава жълти цветчета; O. deppei от Мексико цъфти в червено; O. regnelli от Южна Америка почти целогодишно е покрит с бели цветове, а листата му са бронзовозелени със светловинена долна страна). Oxalis.

оксàлов и оксалàтов *прил.* ✧ **Оксалатова/оксалова киселина**. *Хим.* Безцветно кристално отровно разтворимо вещество, чиито соли се съдържат в някои растения и намира приложение в производството на бои, мастила, препарати за избелване и полиране на метали и др. ‹*гр.*›

оксалòза *ж. Мед.* Вроден дефект в метаболизма, съпроводен с отлагане на оксалати в бъбреците. ‹от *гр.*›

оксалѝрия *ж. Мед.* Наличие на оксалова киселина или оксалати в урината. ‹от *гр.*›

òксер *м. Спорт.* Препятствие в конния спорт. ‹*англ.* oxer 'ограда'›

òкси- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'присъствие или присъединяване на кислород'; 2) 'наличие на хидроксилна група OH'. ‹от *лат.*›

оксигòн *м. Геом.* Остроъгълник. ‹от *гр.*›

оксѝд *м. Хим.* Окис. ‹*фр.* oxyde›

оксидàзи *мн.* (оксидàза *ж.*) *Биохим.* Окислителни ферменти в клетките на организма с важна роля за жизнените процеси. ‹*англ.* oxidase›

оксидàция *ж. Хим.* 1. Окисляване. 2. Повърхностно окисляване на металите за предпазването им от ръждясване; оксидиране. ‹*лат.* oxydatio›

оксидимѐтрия *ж. Хим.* Група методи за количествен химически анализ, основани на окислително-редукционните процеси. ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

оксидѝрам *несв.* и *св. Хим.* 1. Окислявам. 2. Извършвам оксидация. ‹от *гр.* ὀξύς 'кисел'›

оксижѐн *м.* (**оксижѐнов** *прил.*) 1. *Техн.* Апарат за заварка на метали с пламък от горливи газове. 2. *Хим.* Кислород. ‹*фр.* oxygène›

оксиликвѝт *м. Хим.* Избухливо вещество, шуплеста въглеродна материя, напоена с течен кислород. ‹от *лат.* oxygenium + liquidus 'течен'›

оксилѝт *м. Хим.* Препарат за прочистване на въздуха в подводници, за пожарни маски и др. ‹*гр.*›

оксимѐтър *м. Мед.* Уред за определяне относителния дял на окислен хемоглобин в кръвта. ‹*гр.*›

оксиморòн *м.* (**оксиморòнен** *прил.*) *Лит.* Стилистически и реторичен обрат, троп, осно-

ван на контраста и антитезата, съчетание на противоречиви по смисъл понятия и думи, за да се усили речевата експресия или да се създаде нова словесна отсянка (напр. "адски хубаво", "живи мощи"). ‹от *гр.* ὀξύμωρον 'остроумно-глупаво'›

окситàнски *прил. Език.* Южнофренски, който е свързан с южнофренските диалекти. ‹*фр.* occitan›

окситòн *м. Език.* Дума с ударение на последната сричка. ‹*фр.* oxyton›

окситоцѝн *м. Биохим.* Хормон, отделян от задния дял на хипофизата, който предизвиква контракции на матката по време на раждане и стимулира отделянето на мляко от млечните жлези. ‹от *гр.*›

оксихемоглобѝн *м. Биохим.* Яркочервено неустойчиво съединение, което се получава при свързването на пигмента хемоглобин от червените кръвни клетки с кислород. ‹от *гр.*›

оксицефàлия *ж. Анат.* Деформация на костите на черепа, при което главата изглежда заострена; турицефалия. ‹от *гр.*›

оксѝя *ж. Език.* Остро ударение в църковнославянската писменост. ‹*гр.*›

òксфорд *м. Текст.* Вид плътен памучен плат. ‹от *англ.* собств. Oxford›

òкта- и òкто- *представка.* В сложни думи със значение 'осем', напр. *октогон, октоих.* ‹*гр.*›

октàва *ж.* **1.** *Муз.* Интервал от осем степени, вкл. горният и основният тон. **2.** *Муз.* Означение (8-va) над нотния текст (показва, че съответните ноти трябва да се изпълняват октава по-високо) или означение (8-va bassa) под нотния текст (показва, че съответните ноти трябва да се изпълнят октава по-ниско). **3.** *Лит.* Осмостишие, римувано с последователни мъжки и женски рими (по схемата: авав/авес), с обичаен размер пето- или шестостъпен ямб. ‹*лат.* octava 'осма'›

октàво *ср. Полигр.* Книга, съставена от големи листове, които се сгъват така, че образуват осем по-малки листа, обикн. с размер ок. 15/24 и 13/19 см. ‹от *лат.*›

октагòн *м.* (**октагонàлен** *прил.*; **октагонàлно** *нареч.*) *Геом.* Осмоъгълник. ‹*гр.*›

октаѐдър *м. Геом.* Тяло с осем стени; осмоъгълник. ‹от *гр.* ὀκτώ 'осем' + ἕδρα 'повърхност, страна'›

октàни *мн. Хим.* Осемнадесет възможни парафинови въглеводорода, съдържащи се в нефта, от които най-важен е изооктанът, използван като стандарт за определяне степента на детонация на бензин. ‹*фр.* octane›

октàнов *прил.* ✧ **Октанова киселина.** *Хим.* Мастна киселина, разтворима в етанол и етер, която се използва в парфюмерията и за производството на багрила. ✧ **Октаново число.** *Хим.* Условен показател за антидетонационните качества на горивата за двигатели с вътрешно горене. ‹*фр.* octane›

октàнт *м.* **1.** *Геом.* Една осма част от окръжност, равна на 45°. **2.** *Истор. Мар.* Астрономически уред за измерване на ъгловите разстояния между небесните тела. **3.** *Астр.* Съзвездие в Южното полукълбо, в което се намира южният полюс на света. ‹от *лат.* octantis›

октахòрд *м. Муз.* **1.** Инструмент с осем струни. **2.** Звукоред от осем диатонични степени. ‹*гр.* ⇨ *фр.* octacorde›

октѐт$_1$ *м. Муз.* **1.** Творба за осем гласа или за осем инструмента. **2.** Ансамбъл от осем изпълнители. ‹*лат.* ⇨ *фр.* octet›

октѐт$_2$ *м. Хим.* Група от осем валентни електрона, които образуват външната електронна обвивка на атомите при инертните газове (единствен хелият има два електрона в електронната си обвивка). ‹от *лат.* octo 'осем'›

октòд *м. Техн.* Електронна лампа с осем електрода. ‹от *гр.*›

октоѝх *м. Рел.* В Православната църква — богослужебна книга, която съдържа седмичните служби за всеки от осемте гласа; осмогласник. ‹от *гр.*›

октòмври *м.* Десетият месец от календарната година (според римския календар — осмият, тъй като годината започвала на 1 март). ‹*гр.*›

октопòди *мн.* (октопòд *м.*) *Зоол.* Разред главоноги мекотели със скъсено тяло, с осем пипала около устата. Octopus. ‹*гр.* ὀκτώπους›

октосилàб *м. Лит.* Осмосричен стих, който обхваща четири ямба или хорея с цезура по средата. ‹*лат.* octosyllabus›

октроà *ж. Истор.* В средновековна Франция — вид общински налог за внасяне на стоки. ‹*фр.* octroi›

октройрам *несв. и св. Полит.* В монархически държави и тоталитарни режими — даряване на формални права и правомощия. ‹*фр.* octroyer›

окулѝране *ср. Сел.-ст.* Начин на присаждане на културно върху диво растение, при който присадникът е пъпка в пазвата на лист, изрязана с част от кората и тънка дървесина и вмъкната в прорез върху кората на дивото растение. ‹от *нем.* okulieren›

окулѝст *м. Мед.* Лекар, специалист по очни болести; офталмолог. ‹*лат.* oculus 'око' ⇨ *нем.* Okulist›

окулогирѝчен *прил. Мед.* Свързан с движението на окото; окуломоторен. ‹от *лат.* oculus›

окулоназàлен *прил. Мед.* Свързан с очите и носа. ‹от *лат.* oculus 'око' + nasus 'нос'›

окулта̀ция *ж. Астр.* Покриване на едно небесно тяло от друго. ‹от *лат.* ocultatio 'скриване'›

окýлтен *прил.* 1. *Мед.* Невидим с просто око; който не се определя лесно. 2. Свързан с окултизма; таен, скрит. ‹*лат.* ocultus 'таен'›

окултѝзъм *м.* (**окýлтен** *прил.*) *Филос.* Общо название на ученията, които признават съществуването на скрити сили в човека и в Космоса, достъпни само за посветени. ‹от *лат.* ocultus 'таен' ⇨ *фр.* occultisme›

окултѝст *м.* Човек, който се занимава с окултизъм. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* occultiste›

окýлус *м. Архит.* Малък кръгъл отвор в стена или купол. ‹*лат.* oculus›

окуля̀р *м. Опт.* Система от лещи или леща, които са част от устройството на оптичен уред и се намират най-близо до окото на наблюдателя на изображението, създадено от обектива на уреда. ‹*лат.* oculāris 'очен'›

окулярен *прил. Мед.* Свързан със зрението или очите. ‹*лат.* oculāris›

окýме *ср. Бот.* Ценно дърво от екваториалната част на Африка, използвано за производство на мебели. ‹от *габонски* okoumé›

окумýш *прил. Диал.* Опитен, отракан, отворен, о̀правен. ‹*тур.* okumuş›

окупа̀тор и **окупа̀нт** *м.* Човек, който участва в окупация. ‹*лат.* occupātor›

окупа̀ция *ж.* (**окупацио̀нен** *прил.*) *Воен. Полит.* Временно завладяване на една държава или на част от нея от армията на друга държава. ‹*лат.* occupatio ⇨ *нем.* Okkupation›

окупѝрам *несв.* и *св.* 1. Извършвам окупация. 2. *Прен. Разг.* Заемам, присвоявам си нещо, без да имам права над него. ‹*нем.* okkupieren›

ол *м. Спорт.* Равенство, равен резултат. ‹*англ.* all›

о̀ла *ж. Истор.* В древен Рим — готварско гърне с широко гърло. ‹*лат.* ōlla›

оладжа̀к *нареч. Диал.* Тъй да се каже, един вид. ‹*тур.* olacak›

ола̀н и **ола̀нин** *м. Остар.* Млад слуга, прислужник. ‹*тур.*›

олеа̀ндър *м.* (**олеа̀ндров** *прил.*) *Бот.* Вечнозелен декоративен храст с розови, червени или бели цветове; зокум. Nerium. ‹*лат.* oleander›

олеѝнов *прил.* ✧ **Олеинова киселина**. *Хим.* Ненаситена мастна киселина без цвят и мирис, която влиза в състава на всички мазнини, използвана в сапуненото производство, в медицината и козметиката. ‹от *лат.*›

о̀лео- *представка*. В сложни думи със значение 'маслен', напр. *олеометър*, *олеостеарин*. ‹от *лат.* olleārius 'зехтинен, маслен'›

олеогра̀фия *ж. Изк.* Образ, възпроизведен по фотографски път, отпечатан като литография върху фактурна повърхност, за да имитира маслена живопис. ‹от *лат.* oleum 'растително масло' + *гр.* γράφω 'пиша'›

олеомѐтър *м. Хим.* Масломер. ‹от *лат.* oleum›

олѐум и **о̀леум** *м.* 1. *Хим.* Тежка маслоподобна течност, разтвор на серен анхидрид в сярна киселина, използван в производството на бои, взривни вещества и др. 2. *Фарм.* Масло. ‹*лат.* oleum 'масло' ⇨ *нем.* Oleum›

олефѝни *мн.* (олефѝн *м.*) *Хим.* Ненаситени въглеводороди от етиленовия ред с приложение в органичния синтез, в производството на полимери и др. ‹от *лат.* oleum 'масло' + affīnis 'близък'›

олѝва$_1$ *ж.* Маслина. ‹*лат.* oliva›

олѝва$_2$ *ж. Мед.* Гладка овална подутина в горната част от всяка страна на продълговатия мозък; маслина. ‹*лат.*›

оливѝн *м. Минер.* Минерален силикат на магнезий и желязо, чиято форма хризолит се използва като скъпоценен камък. ‹*лат.* olīva›

олѝвия *ж. Разг.* Олио. ‹по името на *ит.* търг. марка Olivia›

олига̀рхия *ж.* (**олигархѝчен** и **олигархѝчески** *прил.*) *Полит.* Форма на политическо и икономическо управление, при която на власт е малка група от хора. ‹*гр.* ὀλιγαρχία›

о̀лиго- *представка*. В сложни думи със значение 'малко количество', 'малък брой', 'в слаба степен', напр. *олигогалактия*, *олиготрофен*. ‹от *гр.* ὀλίγος 'малоброен; малък'›

олигогала̀ктия *ж. Мед.* Недостиг на мляко у кърмачка. ‹*гр.*›

олигодактилѝзъм *м. Мед.* Вродена липса на някои от пръстите на ръцете и краката.

олигодо̀нтия *ж. Мед.* Вродена липса на някои от зъбите.

олигозахарѝди *мн.* (олигозахарѝд *м.*) *Хим.* Захариди, които при хидролиза се разпадат на няколко монозахарида. ‹от *гр.*›

олигоменорѐя *ж. Мед.* Менструация през редки интервали. ‹от *гр.*›

олигомѐри *мн.* (олигомѐр *м.*) *Хим.* Полимери с малка молекулна маса. ‹от *гр.*›

олигопо̀лия *ж. Икон.* Пазарна структура, при която няколко големи фирми монополизират определено производство въз основа на неформална договореност между тях. ‹от *гр.*›

олигоспѐрмия *ж. Мед.* Наличие на по-малко от нормалното количество сперматозоиди в семенната течност. ‹от *гр.*›

олиготрѝхия *ж. Мед.* Слабо окосмяване, малко косми. ‹от *гр.*›

олиготро̀фи *мн.* (олиготро̀ф *м.*) *Бот.* Растения, които виреят на бедна почва. ‹от *гр.*›

олигофрѐния *ж. Мед.* Вродено или придобито в утробното развитие заболяване на мозъка,

изразяващо се в психическо недоразвитие; слабоумие. ‹от *гр.*›

олигофренопедагогика *ж.* Дял от дефектологията, който изследва, класифицира и създава методи за обучението и възпитанието на психически недоразвитите деца. ‹от *гр.*›

олигоцен *м. Геол.* Третата, най-млада епоха на палеогена. ‹от *гр.*›

олигоцитемия *ж. Мед.* Патологично намаляване на червените кръвни клетки в кръвта като резултат от анемии, кръвоизливи, инфекции и др. ‹от *гр.*›

олигурия *ж. Мед.* Образуване на патологично малко количество урина. ‹от *гр.*›

олим *м. Истор.* Старите дневници на Парижкия парламент (1254—1318). ‹*лат.* olim›

Олимп *м.* **1.** Планина в Гърция, на която според древните гърци живеели всички богове. **2.** *Прен.* Високо постижение или високо положение. ‹*гр.* собств. Ὄλυμπος›

олимпиада *ж.* **1.** *Истор.* Спортни игри, устройвани от древните гърци на всеки четири години в гр. Олимпия, п-в Пелопонес. **2.** *Истор.* У древните гърци — мярка за време, равна на четири години. **3.** Международни спортни състезания, провеждани на всеки четири години в различни държави, състояли се през 1896 г. в Гърция за първи път, наследили древните олимпиади. **4.** Състезание между ученици за постижения в определена област на познанието. ‹*гр.* Ὀλυμπιάς, Ὀλυμπιάδος›

олимпиец *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — всеки от дванайсетте богове, които живеели на планината Олимп. **2.** Участник в олимпийски игри. ‹от *гр.*›

олимпийски *прил.* ✧ **Олимпийски богове.** *Мит.* Дванадесетте главни божества на древногръцката митология — Зевс, Посейдон, Арес, Хефест, Аполон, Хермес, Хера, Атина, Афродита, Артемида, Деметра, Хестия. ✧ **Олимпийски огън.** *Спорт.* Традиционен атрибут на олимпийските игри от 1936 г., който се запалва от слънчеви лъчи на планината Олимп в Гърция и се пренася щафетно на мястото на откриването на поредната олимпиада, където гори в специална чаша върху постамент до закриването на игрите.

олио *ср.* **1.** *Кул.* Течно растително масло, добивано от слънчоглед и други растения, използвано за храна. **2.** *Остар.* Маслинено масло; зехтин. ‹*ит.* olio›

олифант *м. Истор.* Средновековен духов инструмент от рода на роговете, с форма на слонски бивник, популярен в Европа преди XII в. ‹*фр.* olifant›

олмаджак *нареч. Диал.* **1.** Малко, с незначително количество, маса, тегло. **2.** Приблизително, около. ‹*тур.* olmaycak›

олограф *м. Юр.* Собственоръчно написано завещание. ‹*лат.* olographus›

олонхо *ср. Лит.* Якутски народен епос, който обхваща няколко цикъла от песни, съпроводени от ритмична проза, възникнал между VIII и XI в., записан в нач. на XX в. ‹*якутски*›

олпе *ж. Истор.* В древна Гърция — кана без чучур, но с полегат ръб. ‹*гр.*›

олрайт *нареч.* Добре, наред. ‹*англ.* all right›

олтар *м.* (**олтарен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древността — жертвеник. **2.** *Рел.* В християнския храм — най-важната и най-святата част, където се намират светият престол и жертвеникът, винаги построена по-високо от средната част на храма и отделена с иконостас. **3.** *Прен.* Свято и недостъпно място. ‹*лат.* altāre 'жертвеник'›

олтарен *прил.* ✧ **Олтарна аркатура.** *Архит.* Галерия в храм, която минава върху горната част на олтарната преграда. ✧ **Олтарна композиция.** *Рел.* В католически храм — произведение на изкуството, разположено върху, над или зад олтара. ✧ **Олтарна преграда.** *Рел.* В католически храм — иконостас.

олук *м.* Водосточна тръба. ‹*тур.* oluk›

олум *част. Диал.* Обръщение, обикн. към дете или млад човек — "момче мое". ‹от *тур.*›

олфактометрия *ж. Мед.* Метод за измерване остротата на обоянието. ‹*лат.* + *гр.*›

оляндра *ж. Муз.* Старинен молдовски народен танц в 3/8 такт. ‹*рум.*›

ом$_1$ *м. Ел.* Единица за електрическо съпротивление в Международната система (SI), която е съпротивлението, оказвано от електрическия ток на една живачна нишка с дължина 106,3 см и напречно сечение 1 мм^2, в която напрежението е 1 волт, а силата на тока 1 ампер; съкр. Ом, Ω. ‹по името на *нем.* физик Ohm (1787—1854)›

ом$_2$ *м. Филос. Рел.* **1.** Най-всеобхватният и възвишен символ в индуисткото духовно познание, който се състои от три криви, един полукръг и една точка и е едно затворено цяло. **2.** В будизма — мантрическа сричка, манифестация на духовната сила и на съзряната истина; аум, пранава. ‹*санскр.*›

ом$_3$ *м. Истор.* Златна и сребърна монета, сечени през XIV—XV в. в Европа, които на аверса си имали изображение на шлем. ‹от *фр.* heaume 'шлем'›

оман *м.* Основната етносоциална общност на народността акан (на територията на дн. Гана), която се състои от селски общини, матрилинейни родове и патрилинейни военни формирования, припокриващи се едни с дру-

ги. ‹от езика *акан* oman›

омàр *м. Зоол.* Голям десетокрак морски рак с вкусно месо, разпространен в Атлантическия океан. Omarus vulgaris. ‹*хол.* ⇨ *фр.* homard›

оматѝди *мн. Биол.* Сложните фацетни очи на членестоногите, които имат собствен диоптричен апарат, образуван от леща и четири клетки, обединени в т. нар. кристален конус. ‹от *лат.*›

омбрѐла *ж. Остар.* Чадър. ‹*ит.* ombrello›

омбромѐтрия *ж. Геогр.* Измерване на количеството на валежите. ‹от *гр.*›

омброфѝли *мн.* (омброфѝл *м.*) *Бот.* Влаголюбиви растения. ‹от *гр.*›

омброфѝти *мн.* (омброфѝт *м.*) *Бот.* Растения с коренова система, разположена повърхностно, които получават влага само от падналите дъждове. ‹от *гр.*›

омброфòби *мн.* (омброфòб *м.*) *Бот.* Сухолюбиви растения. ‹от *гр.*›

омбудсмàн *м. Полит.* Защитник на правата на гражданите пред властите (в скандинавските страни). ‹от *швед.* ombud 'делегиране' + man 'човек'›

омѐга *ж.* Последната, двадесет и четвърта буква от гръцката азбука (ω). ✧ **Алфата и омегата.** *Прен.* Началото и краят; основа, същност. ‹*гр.* ὦμέγα›

омегатрòн *м. Хим.* Уред за определяне на атомни маси и за изотопен анализ. ‹*гр.*›

оментектòмия *ж. Мед.* Отстраняване на част или на целия оментум. ‹от *гр.*›

омѐнтум *м. Анат.* Двоен пласт на перитонеума, прикрепен към стомаха и свързващ го с другите коремни органи; було, епиплоон. ‹*гр.*›

омерзѐние *ср.* (**омерзѝтелен** *прил.*) Чувство на погнуса, отвращение. ‹*рус.*›

омилѐтика *ж. Рел.* Наука за църковното красноречие. ‹от *гр.* ὁμιλητικός 'общителен; приятелски'›

Òмир *м. Истор.* Древногръцки епически поет, живял по данни на Херодот през IX в. пр. Хр., смятан за автор на "Илиада" и "Одисея". ‹*гр.*›

омисѝвен *прил.* ✧ **Омисивни престъпления.** *Юр.* Престъпления, които се извършват чрез бездействие, когато бездействащият е бил задължен да действа. ‹от *англ.* omissive›

омлѐт *м. Кул.* Хомогенна смес от много добре разбити яйца, сол или захар, масло, по желание — примеси в сместа (лук, подправки, месо, зеленчуци и др.), която се изпържва в сгорещена мазнина до златистожълто и се поднася топла (понякога с плънка). ‹*фр.* omelette›

òмметър *м. Физ.* Уред за измерване на електричното съпротивление в омове, напр. мултицет. ‹*фр.* ohmmètre›

òмнибус *м.* (**òмнибусен** *прил.*) **1.** Автобус. **2.** Дилижанс. ‹*лат.* omnibus 'за всички'›

òмнибусен *прил.* ✧ **Омнибусно проучване.** *Рекл.* Редовно провеждано количествено проучване (по телефона или чрез лични интервюта) за възможностите на потребителите да купуват определен вид стока.

омнифàг *м. Биол.* Всеяден организъм. ‹от *лат.* omnis 'всеки' + *гр.* φάγος 'ядящ'›

омографѝ *мн.* (омографàф *м.*) *Език.* Думи или форми на думи, които се пишат еднакво с други думи или форми, но се произнасят различно. ‹*фр.* homographe›

омонѝми *мн.* (омонѝм *м.*) (**омонѝмен** *прил.*) *Език.* Думи, еднакви по форма, но различни по значение. ‹*гр.* ὁμώνυμος›

омонимѝчен *прил.* ✧ **Омонимични рими.** *Лит.* Рими, съставени от еднакви по звучене думи, типични за лириката в страни, в чиито езици широко се използват омоними (напр. английски, френски).

омонѝмия *ж. Език.* Съвпадане по форма на думи с различно значение. ‹*фр.* homonymie›

омофàг *м. Биол.* Суровояден организъм; суровоядец. ‹от *гр.* ὠμος 'суров' + φάγος 'ядящ'›

омофòни *мн.* (омофòн *м.*) *Език.* Думи, които се произнасят еднакво, но се пишат различно. ‹*фр.* homophone›

омофòрий и **омофòр** *м. Църк.* В Православната църква — една от седемте архиерейски одежди, която се възлага на раменете и се спуска отпред и отзад и върху която са избродирани четири кръста; раменоносник. ‹*гр.*›

омѝт *м. Разг.* Надежда, упование. ‹*тур.* umut›

омфалѝт *м. Мед.* Възпаление на пъпа при новородените бебета. ‹от *гр.*›

омфалоцѐле *ср. Мед.* Пъпна херния. ‹от *гр.*›

он кол *нареч. Юр.* **1.** При първо поискване. **2.** С краткосрочно предизвестие (за заеми, които подлежат на изплащане. ‹*англ.* on call›

онàгра *ж. Истор.* В древен Рим — метателна машина, използвана при обсада и отбрана на крепости. ‹*гр.* ὄναγρος›

онàгър *м. Зоол.* Диво магаре. ‹*гр.* ὄναγρος›

онанѝзъм *м. Мед.* Мастурбация, ръкоблудие. ‹от *евр.* собств. Onan, син на Юда›

òнбашия *м. Истор.* В Османската империя — началник на военно или полицейско отделение от десет човека. ‹*тур.* onbaşi›

ондàтра *ж. Зоол.* Бозайник от разред гризачи с дължина на тялото до 35 см, който живее по бреговете на водни басейни, среща се в Северна Америка и Европа и има ценна кожа; мускусен плъх. Ondatra zibethica. ‹*лат.* ondatra›

ондулàтор *м.* **1.** *Техн.* Електромеханичен уред, който записва телеграфни сигнали върху лен-

та във вид на зигзагообразни линии. **2.** Уред за къдрене на коса. ‹*фр.* ondulateur›

òникс *м. Минер.* Разновидност на ахата, полускъпоценен камък на черни и бели ивици. ‹*гр.* ὄνυξ›

онироманция *ж.* Тълкуване на сънища. ‹*гр.*›

онихѝт *м. Мед.* Възпаление на ноктите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

онѝхия *ж. Мед.* Болест по ноктите, причинена от инфекция или от обмяната на веществата, характеризираща се с поражение на нокътната пластина и на корена на нокътя. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

онихогрифòза *ж. Мед.* Силно уплътняване и втвърдяване на нокътя, вследствие на което той се деформира и удължава. ‹от *гр.*›

онихòза *ж. Мед.* Всяко заболяване или деформация на ноктите. ‹от *гр.*›

онихолѝза *ж. Мед.* Разделяне или разклащане на част или на цял нокът в нокътното ложе. ‹от *гр.*›

онихомадѐза *ж. Мед.* Падане на нокътя. ‹от *гр.*›

онихомикòза *ж. Мед.* Гъбична инфекция по ноктите. ‹*гр.*›

онихофàгия *ж. Мед.* Навик да се гризат ноктите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

онкогѐн *м. Мед.* Гени при вирусите и клетките на бозайниците, които при определени условия могат да причинят рак. ‹от *гр.*›

онкогенѐза *ж. Мед.* Развитие на патологично новообразувание — доброкачествен или злокачествен тумор. ‹от *гр.*›

онкогѐнен *прил. Мед.* Предизвикващ канцерогенно (раково) заболяване. ‹от *гр.*›

онкòлен *прил.* ✧ **Онколен кредит.** *Фин.* Краткосрочен търговски кредит срещу полици или стока, който трябва да се погаси при първото поискване на кредитора. ‹*англ.* on call credit›

онколѝза *ж. Мед.* Разрушаване на тумори и туморни клетки. ‹от *гр.*›

онколòгия *ж.* **1.** *Мед.* Наука и практика за лечението на тумори. **2.** Отделение в болница за лекуване на ракови заболявания. ‹от *гр.* ὄγκος 'подутина' + λόγος 'наука'›

онкомѐтър *м. Мед.* Уред за измерване на количеството кръв, циркулираща в един от крайниците. ‹от *гр.*›

òнлайн *Инф.* **1.** Като *нареч.* Свързано (при използване на модем за свързване с друг компютър); неавтономно, недостъпно. **2.** Като *прил.* Достъпен, готов за работа. **3.** Като *същ. м.* Бутон върху принтера, който му позволява да приема команди от компютъра. ‹*англ.* online 'на линия'›

онлу̀к *м. Истор.* Стара турска монета със стойност 10 пари; десетак. ‹*тур.* onlu›

ономасиолòгия *ж. Език.* Дял от семасиологията, който изучава принципите и закономерностите за назоваването на предметите и явленията. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Onomasiologie›

ономàстика *ж. Език.* **1.** Дял от езикознанието, който изучава собствените имена. **2.** Всички собствени имена в един език. ‹от *гр.* ὀνομαστικός 'отнасящ се към наименованието'›

ономатопѐя *ж. Език.* **1.** Звукоподражание. **2.** Словотворчество, създаване на думи по звукоподражание. ‹*гр.* ⇨ *лат.* onomatopoeia›

онтогенѐза *ж. Биол.* Съвкупността от взаимно свързани събития, протичащи в процеса на жизнения цикъл на организма; онтогенезис. ‹от *гр.* ὄν, ὄντος 'същност' + γένεσις 'произход, развитие'›

онтогенѐтика *ж.* Дял от генетиката, който изучава основите на индивидуалното развитие на организма. ‹от *гр.*›

онтолòгия *ж.* (**онтологѝчен** и **онтологѝчески** *прил.*) *Филос.* **1.** Учение за първоначалото на битието. **2.** Учение за свръхестествения нематериален строеж на света. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

òо- *представка.* В сложни думи със значение 'яйце', напр. *оогамия*, *оология*. ‹от *гр.* ᾠόν 'яйце'›

оогàмия *ж. Биол.* Най-високо развитата форма на полово размножаване, при която яйцеклетката се слива със сперматозоида и която се среща при някои водорасли и при всички висши растения и животни. ‹от *гр.*›

оогенѐза *ж. Биол.* Развитието на женската полова клетка до зряла яйцеклетка. ‹от *гр.*›

оогòн *м. Биол.* Едноклетъчен женски орган за полово размножаване у водораслите и някои гъби, за които е присъщ процесът оогамия. ‹от *гр.*›

оолѝт *м. Геол.* Седиментна скала, изградена от овални минерални образувания. ‹от *гр.*›

оолòгия *ж.* Дял от орнитологията, който изучава птичите яйца. ‹от *гр.*›

оотòмия *ж. Биол.* Разрязване на оплодено яйце/яйцеклетка с цел изследване, научно наблюдение и проследяване на неговото развитие. ‹от *гр.*›

оофòр- (оофòро-) *представка.* В сложни думи със значение 'яйчник; яйчников', напр. *оофоралгия*, *оофорон*. ‹от *гр.* ᾠόν 'яйце' + φέρω 'нося'›

оофòр *м. Анат.* Яйчник. ‹от *гр.* ᾠόν 'яйце' + φέρω 'нося'›

оофорѝт *м. Мед.* Възпаление на яйчника; оварит. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

опàк *м.* **1.** *Геол.* Висококачествена бяла глина за грънчарски изделия. **2.** Изделия от такава глина, наподобяващи порцелан. ‹*лат.* opācus 'непрозрачен'›

опàл *м.* **1.** *Минер.* Аморфен силициев двуокис,

който може да бъде жълт (восъчен опал), зелен (празопал) или с пъстри отблясъци, използван за декорация и като полускъпоценен камък. 2. *Текст.* Тънък, фин, бял прозрачен плат. ‹*санскр.* ⇨ *лат.* opallus›

опалесцѐнция *ж.* (**опалесцѐнтен** *прил.*) 1. *Физ.* Разсейване на светлината, дължащо се на малки частици, разпръснати в прозрачна среда. 2. *Мед.* Наличие на албумин в урината. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Opaleszenz›

опанòл *м. Хим.* Пластмаса с електроизолационни свойства, която е киселинно- и топлоустойчива, с широко приложение в различни сфери на техниката. ‹от *нем.* търг. марка Opanol›

òпарт *м. Изк.* Течение в абстрактното изкуство през 60-те год. на XX в., което използва различни оптически ефекти, стимулиращи ретината. ‹съкр. от *англ.* op(tical) art 'оптично изкуство'›

òпера *ж. Муз.* Драматично произведение за голям оркестър, певци и хор, което се изпълнява с костюми и декор. ✧ **Сапунена опера.** *Пренебр.* Многосериен игрален тв филм (обикн. без особени художествени достойнства), в който се проследява съдбата на много герои. ‹*лат.* opera 'дело' ⇨ *ит.* opera›

операѝнд *м.* 1. *Мат.* Всичко освен символите в математическите изрази. 2. *Инф.* Стойност, променлива и др. в израз, който може да се изчисли при наличието на оператор. ‹*англ.* operand›

операѝнтен *прил.* ✧ **Оперантно обуславяне.** *Психол.* Обща теоретична ориентация, който се прилага към онези техники и възникващите от тях понятия в целия обхват от човешкото и животинското поведение. ‹*англ.* operant›

оператѝвен *прил.* 1. Свързан с хирургическа намеса в организма. 2. Свързан с практическо изпълнение. 3. Който бързо и умело осъществява план, задача и др. ‹*лат.* opera 'дело', 'работа'›

операѝтор *м.* 1. Специалист, който ръководи процес, управлява апарати, обслужва устройства и др. 2. *Инф.* Команда или група от команди в програмата на изчислителна машина. ‹*англ.* operator›

операционалѝзъм *м. Филос.* Направление, което обединява логическия позитивизъм и прагматизма, разглежда опита като съвкупност от операции и чиито принципи са разработени от П. У. Бриджмън. ‹от *англ.* operationalism›

операциòнен *прил.* ✧ **Операционна система (среда).** *Инф.* Компютърната програма, която управлява физическата част на компютъра и стартира програмните продукти. ‹от *лат.* operatio›

операѝция *ж.* (**операциòнен** *прил.*) 1. *Мед.* Хирургическа намеса, разрязване или изрязване на болен орган или на част от човешко или животинско тяло. 2. *Воен.* Форма на военни действия. 3. *Икон. Фин.* Финансова или търговска сделка. 4. Изпълнение на определена задача. 5. Завършена част от технологичен процес. ✧ **Борсови операции.** *Фин.* Сделки, сключвани на фондовите борси за покупко-продажба на ценни книжа. ✧ **Валутна операция.** *Фин.* Споразумение между продавач и купувач за размяна на определена сума валута по договорен курс на фиксирана дата. ✧ **Операции на открития пазар.** *Фин.* Покупки и продажби на полици и държавни облигации от централна банка с цел промяна на цените им. ✧ **Пасивни операции.** *Фин.* Операции на банка за приемане на влогове и депозити. ✧ **Пластични операции.** *Мед.* Хирургически операции за възстановяване на формата и функциите на напълно или отчасти изгубен орган, а също за отстраняване на вродени или придобити след травми и болести дефекти и деформации на човешкото тяло при използване на методи за трансплантация. ‹*лат.* operatio›

оперѐта *ж. Муз.* Музикално-сценична творба, при която се редуват пеене, диалог и танц. ‹*ит.* operetta›

оперѝрам *несв.* и *св.* 1. Правя хирургическа операция. 2. *Прен.* Работя, служа си, боравя. ‹*нем.* operieren›

оперòн *м. Биол.* Група от тясно свързани гени, които регулират образуването на даден ензим. ‹от *лат.*›

опиàти *мн. Мед. Фарм.* Група лекарства, производни на опиума, които потискат централната нервна система (напр. кодеин, апоморфин, морфин, папаверин). ‹*лат.* opium›

опиомàния *ж. Мед.* Болестна пристрастеност към опиума, вид наркомания. ‹от *гр.*›

опистодòм *м. Истор.* В архитектурата от класическата епоха — стая в храм, използвана за съкровищница; постикум. ‹*гр.*›

òпиум *м.* 1. *Фарм.* Изсушен на въздух млечен сок от неузрели макови плодове, съдържащ морфин, кодеин, папаверин и др., прилаган като болкоуспокояващо средство, представляващо и силен наркотик. 2. *Прен.* Това, което опиянява. ‹*гр.* ὄπιον ⇨ *лат.* opium 'маков сок'›

оплисмѐнус *м. Бот.* Красиво стелещо се растение, често използвано за декоративна украса в комбинация с други растения. Oplismenus.

оплòт *м. Остар.* Опора, защита. ‹*рус.*›

опозитивен *прил.* Противоположен. ‹от *англ.* opposite›

опозиционер *м.* **1.** Човек, който се противопоставя на решение, мнение. **2.** Член на политическа партия в опозиция. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

опозиция *ж.* (**опозиционен** *прил.*) **1.** Противопоставяне на възгледи, решения, мнения. **2.** *Полит.* Политическа партия, противопоставяща се на мнозинството или на управляващата партия. **3.** *Астр.* Положение на небесно тяло, когато се намира в противоположна на Слънцето страна на небето; противостоене. **4.** *Език.* Противопоставяне на езикови единици от едно равнище, при което се проявяват различията помежду им. ‹*лат.* oppositio 'противопоставяне'›

опонент *м.* Човек, който опонира. ‹*лат.* opponentis›

опонирам *несв.* и *св.* Противопоставям се с доводи, аргументи; противостоя. ‹*лат.* opponere ⇨ *нем.* opponieren›

опортюнизъм *м.* Приспособленчество, съглашателство, безпринципност. ‹*лат.* opportūnus 'удобен' ⇨ *фр.* opportunisme›

опортюнист *м. Филос.* Съглашател, приспособленец. ‹*фр.* opportuniste›

опосум *м. Зоол.* Двуутробен бозайник с дълга опашка, разпространен в Северна и Южна Америка, предизвикващ интерес с ценната си кожа и като лабораторно животно. Didelphis. ‹*амер. англ.* opossum›

Опс *ж. Мит.* В древноримската митология — богиня на плодородието, богатата жътва, посевите. ‹*лат.*›

опсонизация *ж. Мед.* Процес, при който опсонините улесняват фагоцитирането на бактериите, като ги прилепват към външната повърхност на макрофагите и променят физичните и химичните им компоненти. ‹*англ.* opsonization›

опсонини *мн.* (опсонин *м.*) *Биол.* Антитела в кръвния серум, които въздействат върху повърхността на чуждите тела и улесняват улавянето им от фагоцитите. ‹*англ.* opsonin›

оптатив *м. Език.* Желателно наклонение. ‹*лат.* optativus›

оптация *ж. Юр.* Избор на поданство, когато територия от една държава преминава към друга. ‹*лат.* optatio 'желание'›

оптика *ж.* (**оптичен** и **оптически** *прил.*; **оптически** *нареч.*) **1.** Дял от физиката, който изучава светлинните явления. **2.** Съвкупност от уреди и апарати за гледане. **3.** *Разг.* Магазин за очила. ✧ **Физиологична оптика.** Раздел от биофизиката, който изучава действието и свойствата на зрителните органи на животните. ✧ **Физическа оптика.** Дял от оптиката, който изучава физическата същност на светлината и взаимодействието ѝ с веществата. ‹*гр.* ὀπτική›

оптимален *прил.* Най-добър, най-сполучлив и подходящ за условията или за случая. ✧ **Оптимален брой на населението.** *Икон.* Идеален брой на населението, който максимизира произведената продукция на глава от населението. ✧ **Оптимален контрол.** *Икон.* Използване на математически техники при избора между алтернативни политики, така че системата да бъде регулирана или контролирана. ✧ **Оптимален предел.** *Икон.* Определяне на предел на количеството пари в обращение с цел да се стабилизират цените на търгуваните стоки или да се постигне баланс в търговията или в условията на търговия, както и в равнището на инфлацията в определена икономика. ✧ **Оптимална митническа тарифа.** *Икон.* Митническа тарифа, която увеличава благосъстоянието на една страна, като максимизира връщането към нейната потенциална монополна или монопсонна сила. ✧ **Оптимална фирма.** *Икон.* Фирма, чиято продукцията се произвежда при минимални средни разходи. ✧ **Оптимално количество пари.** *Фин.* Нарастването на количеството пари, което води до смъкване на номиналния лихвен процент до нула и цели да максимизира благосъстоянието на потребителите. ✧ **Оптимално население.** *Геогр.* Количеството на хората, на които може да се осигури възможно най-висок жизнен стандарт, при пълното използване на природните ресурси на дадена територия. ✧ **Оптимално функциониране.** *Психо.* Област на психологията, която изследва научно онова, което човек е способен да стане, най-доброто, което той може да бъде. ‹*лат.* optimus 'най-добър'›

оптимат *м. Истор.* В древния Рим (II–I в. пр. Хр.) — член на политическата група на аристократите. ‹*лат.*›

оптимизация *ж.* **1.** Подобряване действието на режим, график, процес и под., за да се постигне по-висока ефективност. **2.** *Рекл.* Метод за планиране, при който се използват компютърните данни за броя на тв зрители и на тяхна база се изработва оптималният график на излъчванията. ‹*англ.* optimisation›

оптимизъм *м.* (**оптимистичен** *прил.*; **оптимистично** *нареч.*) *Филос.* Възглед за света, изпълнен с вяра в доброто, в бъдещето, със склонност да се вижда хубавото, радостното. ‹от *лат.* optimus 'най-добър'›

оптимист *м.* Човек, изпълнен с оптимизъм. ‹*фр.* optimiste›

ѐптимум *м.* **1.** Съвкупност от най-благоприятни условия. **2.** Най-благоприятен резултат от дадена дейност. ‹*лат.* optimum 'най-добро'›

оптѝчен и оптѝчески *прил.* ✧ **Оптичен диск.** *Инф.* Компютърен носител на информация (дисково устройство), който работи чрез дигитализирано излъчване на светлина или лазер и има възможности да съхранява повече информация от компактдиска. ✧ **Оптичен кабел.** *Инф.* Среда за предаване на сигнал, направена от стъклени или пластмасови снопове влакна, обградени от защитен слой, която улеснява предаванията, изискващи широка предварителна (честотна) лента чрез модулиране на фокусиран източник на светлина по влакното. ✧ **Оптичен кондензатор**. *Опт.* Устройство, което събира светлинни лъчи от наблюдаван с оптичен уред предмет (*напр.* кондензаторната леща в микроскопа). ✧ **Оптичен телескоп.** *Астр.* Телескоп за наблюдаване на небесни тела чрез светлината, която те излъчват. ✧ **Оптическа корекция.** *Архит.* Лека промяна във формата на архитектурен елемент, за да се коригира очевидно увисване или издатина. ✧ **Оптическо смесване.** *Изк.* В изкуството на импресионистите — техника, при която чистите основни цветове се нанасят като малки, близко разположени петна, създавайки илюзията за допълнителни цветове. ✧ **Оптична активност.** *Физ.* Свойството на някои вещества и техните разтвори да завъртат равнината на трептене на поляризирана светлина; оптично въртене. ✧ **Оптична изомерия.** *Хим.* Съществуването на дадено съединение в две форми, които имат еднакви свойства и се различават по оптичната си активност. ✧ **Оптична призма.** *Опт.* Триъгълна призма, изработена от материал, прозрачен за използваната светлина (напр. стъкло за видимата светлина или кварц за ултравиолетово и близко инфрачервено лъчение), с приложение в оптични уреди за отклоняване или разлагане на светлинен лъч, както и за обръщане на изображението. ✧ **Оптична температура.** *Физ.* Радиационната температура на дадено небесно тяло, пресметната от светлинното му лъчение. ✧ **Оптично влакно.** Стъклено влакно, което действа като вълновод за светлината, с приложение в медицинските уреди (ендоскоп) за изследване на вътрешни органи и при далекосъобщения на малки разстояния. ✧ **Оптично стъкло.** Стъкло, което се използва в оптични уреди (кронглас, флинтглас и др.).

ѐптов *прил.* ✧ **Оптова фирма.** *Икон.* Предприятие, което се занимава с търговия на едро. ‹*гр.* ⇨ *лат.* opticus›

оптоелектрѐника *ж.* Междинна наука, която изучава методите за фокусиране на снопове лъчи от електрони с помощта на електронни лещи и др. ‹*гр.* + *англ.* optoelectronics›

оптрѐн *м.* *Физ.* Електронен прибор за усилване и преобразуване на оптически или електрически сигнали, който се състои от излъчвател на светлина и фотоприемник и се прилага в усилватели на светлина и изображения, в устройства за светлинна сигнализация и др. ‹от *гр.*›

опѝнция *ж.* *Бот.* Растения от сем. кактусови, които обитават крайбрежните ивици на моретата и океаните, периодично заливани по време на приливите — имат плоски, сочни и дебели стъбла с овална или дисковидна форма, покрити с кукичкоподобни бодли, а цветовете им са единични, големи, обагрени в червено; намират приложение в кулинарията (плодовете са с високо съдържание на захар) и при производството на червено растително мастило. Opuntia.

ѐпус *м.* **1.** *Муз.* Творба, която означава отделен номер от произведенията на един композитор. **2.** *Лит.* Художествено произведение. **3.** *Прен.* Произведение, творба, съчинение; дело. ✧ **Опус англиканум.** *Истор.* Английска църковна бродерия от XIII—XIV в., известна в цяла Европа с високото си качество. ✧ **Опус вермикулатум.** *Истор.* Мозайка от класическата епоха, чиито криволичещи линии наподобяват следи, оставени от червей. ✧ **Опус сектиле.** *Истор.* Вид рязана инкрустация от мрамор или подобен материал, използвана за украса на подове и стени в римски, византийски и ислямски постройки. ‹*лат.* opus›

опциѐнен *прил.* ✧ **Опционен заем.** *Фин.* Заем, при който кредиторът може в определени граници да избира условията за погасяване на заема. ✧ **Опционна облигация.** *Фин.* Ценна книга, която дава право да се получат акции или сертификати за участие по условия, които са предварително определени от устава на дружеството емитент. ‹*англ.* optional›

ѐпция *ж.* *Юр.* **1.** Право, свобода на избор. **2.** Право на избор на една от страните по условията на търговска или транспортна сделка, ако в договора са предвидени няколко алтернативни възможности. **3.** Срок на валидност на една оферта по отношение на цена, валутен курс и други условия. **4.** Оптация. ✧ **Валутна опция.** *Икон.* Договор, осигуряващ на собственика право, без да го задължава да продаде или купи определена

валута на установена цена на/преди датата на изтичане на срока. ✧ **Опция за продажба (пут опция).** *Икон.* Право да се продаде финансов инструмент или стока по текуща цена в рамките на определен период от време, обикн. три месеца. ‹*лат.* optio 'избор'›

ор комѐрс *м. Изк.* Отпечатък, който не е част от номерирания тираж, поради което не се продава, а се представя само на изложби, обикн. отбелязван със съкращението h. c. ‹*фр.* hors commerce›

ора̀кул *м.* **1.** *Истор.* В античността — жрец предсказател на бъдещето; прорицател. **2.** *Истор.* В античността — храмът, където са правели предсказания. **3.** *Прен.* Гадател, предсказател. ✧ **Делфийски оракул.** *Истор. Мит.* Оракулът на бог Аполон в Делфи през античността. ‹*лат.* oraculum›

оракчѝя *м. Остар.* Жътвар. ‹*тур.* orakçı›

ора̀лен *прил.* **1.** Устен. **2.** *Биол. Мед.* Свързан с устата. **3.** *Мед.* Който се приема през устата (за лекарство и др.). ✧ **Орален звук.** *Език.* Гласна или съгласна, при чийто изговор издишаната струя излиза само през устата. ‹*лат.* os, oris 'уста' ⇨ *фр.* oral›

ора̀нгутан *м. Зоол.* Голяма човекоподобна маймуна, която обитава островите Калимантан и Суматра. Symia satyrus. ‹*мал.* ⇨ *фр.* orang-outan(g)›

ора̀нж *м.* Портокалов цвят. ‹*ар.* naradj ⇨ *фр.* orange›

оранжа̀да *ж. Остар.* Разхладителна газирана напитка от портокалов сок и захар. ‹*фр.* orangeade›

ора̀нжев *прил.* Който е с цвят на портокал. ‹от *фр.* orange›

оранжѐрия *ж.* Парник за отглеждане на цветя, зеленчуци и под. или за защита на южни и декоративни растения. ‹*фр.* orangerie›

ора̀нт *м.* и **ора̀нта** *ж. Изк. Рел.* Иконографски тип изображение, представящо персонаж в молитвена поза с вдигнати нагоре ръце. ‹от *лат.* orans, orantis 'призоваващ, зовящ'›

ора̀тор *м.* **1.** Човек, който произнася реч пред публика. **2.** Човек, който умее добре да говори пред публика. ‹*лат.* ōrātor›

оратѝория₁ *ж. Муз.* Голямо произведение за хор, певци и оркестър, без актьорска игра, декор или костюми. ‹*лат.* oratorium 'стая за молитва'›

оратѝория₂ *ж. Рел.* **1.** В страните с католическо вероизповедание — малък параклис за индивидуална молитва, който е част от по-голяма църковна постройка или се намира в къща. **2.** Храм към Ораторианския католически орден. ‹*лат.*›

ора̀торствам *несв.* и *св. Ирон.* Държа реч. ‹от *лат.* ōrātor›

оращѝсвам се *несв.* и **оращѝсам се** *св. Диал.* Занимавам се с нещо, заглавиквам се. ‹*тур.*›

о̀рбита *ж.* (**орбита̀лен** *прил.*) **1.** *Астр.* Траекторията на движение на едно небесно тяло около друго в резултат на взаимно гравитационно привличане **2.** *Физ.* Траекторията на електрон около ядрото на атома. **3.** *Анат.* Кухина в черепа, в която е разположено окото; очна кухина, очница. **4.** *Прен.* Област, кръг на движение, общуване, работа. ‹*лат.* orbita 'път'›

орбита̀ла *ж. Физ.* В квантовата физика — пространството, което съдържа всички точки в атом или молекула, в които вълновата функция на даден електрон има забележима големина; орбита. ‹от *лат.*›

орбита̀лен *прил.* ✧ **Орбитален електрон.** *Физ.* Електрон, който се съдържа в даден атом. ✧ **Орбитална скорост.** *Косм.* Скоростта на изкуствен спътник или космически кораб, която им позволява да се движат по орбита около Земята или друго небесно тяло. ‹*лат.* orbitalis›

орбито̀мия *ж. Мед.* Хирургичен разрез в костната орбита, в която е разположено окото. ‹*лат.* + *гр.*›

орга̀зъм *м.* Върхната точка на сексуална възбуда и наслада. ‹*гр.* ⇨ *фр.* orgasme›

о̀рган₁ *м.* **1.** *Биол.* Част от жив организъм с определено устройство и функции. **2.** Държавно или обществено учреждение. **3.** Периодично издание, което принадлежи на дадена организация или учреждение. **4.** *Прен.* Оръдие, средство. ✧ **Вегетативен орган.** *Бот.* Орган на растение, който поддържа функциите му (корен, стъбло, листа). ✧ **Копулационни органи.** *Биол.* Мъжки полови органи. ✧ **Несменяемост на съдебните органи.** *Юр.* Конституционен принцип, една от гаранциите за независимостта на съдиите, прокурорите и следователите, според който те стават несменяеми след навършване на три години стаж на длъжността, която заемат. ✧ **Органи на предварителното производство.** *Юр.* Органи, които са оправомощени да образуват и извършват предварително производство: прокурорът, следователят, помощник-следователят и дознателят. ✧ **Рудиментарен орган.** *Биол.* Недоразвит орган или остатък от орган, изгубил предишните си функции по време на историческото си развитие (у човека — апендиксът, опашните прешлени и др.). ‹от *гр.* ὄργανον 'оръдие, инструмент'›

о̀рган₂ *м. Муз.* Най-големият музикален инструмент, който представлява система от дървени и метални тръби (органови свирки),

пневматично устройство (мях) и катедра (конзола или бюфет) с клавиатури и копчета за управление. ‹от *гр.* ὄργανον 'инструмент'›

органайзер *м.* Джобен бележник, комбинация от различно оформени листови полета, калкулатор, химикал и др. екстри, или джобен електронен бележник. ‹*англ.* organizer›

органѐла *ж. Биол.* Структура в клетката, специализирана в една жизнена функция. ‹*гр.*›

организа̀тор *м.* **1.** Човек, който организира дейност, мероприятие и под. **2.** Човек, който има способности да организира. ‹*гр.* ⇨ *фр.* organisateur›

организациѝонен *прил.* ✧ **Организационна диагноза.** *Психо. Соц.* Съвременен метод за разбиране на сложния "организъм" на дадена организация в нейния контекст и проблемите, които възникват поради уникалната конфигурация от сили, действащи в организацията и взаимодействащи със силите отвън. ✧ **Организационна икономика.** Дял от микроикономиката, който използва философията, социологията, политологията, биологията, екологията и антропологията, за да изучава природата на организациите и явленията, свързани с тях. ‹от *фр.* organisateur›

организа̀ция *ж.* (**организациѝонен** *прил.*) **1.** Обединение от хора за обща дейност и постигане на определени цели. **2.** Построяване, устройство. **3.** Организиране. ✧ **Международни организации.** *Юр.* Една от най-важните форми на международно сътрудничество; според статута на участниците те са неправителствени и междуправителствени. ✧ **Организации и учреждения на ООН.** Институции, които подпомагат работата на международната организация в отделни направления. ✧ **Престъпна организация или група.** *Юр.* Формирование от две и повече лица, което си поставя за цел извършването на престъпления. ✧ **Саморегулираща се организация.** *Икон.* Организация, създадена в рамките на дадена професия или на група специалисти във финансовата търговия, за да регулира поведението на техните членове. ✧ **Световна организация за интелектуална собственост.** *Икон.* Институция със седалище в Женева, която се занимава с международните конвенции за защита на интелектуалната собственост, както и с хармонизирането на националните закони, третиращи тази собственост. ‹*фр.* organisation›

организѝрам *несв.* и *св.* (**организѝране** *ср.*) **1.** Създавам, събирам, учредявам. **2.** Събирам, подготвям, натъкмявам, нагласявам. **3.** Обединявам, съединявам, свързвам, сплотявам. **4.** Подреждам, разпределям. **5.** Основавам група, партия и др., като привличам и други хора. **6.** Планирам различни действия с обща цел. ‹от *фр.* organiser›

организѝран *прил.* Основан, създаден; подготвен; обединен. ✧ **Организирана престъпност.** *Юр.* Тежка форма на престъпността, която се характеризира не само с по-голям брой на участващите, но и със своя вътрешна организация и структура, както и с по-широк обхват на престъпната дейност; най-ярката форма на О. п. е мафията. ‹от *фр.* organiser›

органѝзъм *м.* **1.** *Биол.* Всяко живо същество, което може да се състои само от една клетка или от група различаващи се, но взаимнозависими клетки. **2.** *Прен.* Единство със сложно устройство и структура. ‹*лат.* organismus›

органѝчен и **органѝчески** *прил.* **1.** *Мед.* Свързан с един или с всички органи на тялото. **2.** *Биохим.* Който описва съединенията, съдържащи въглерод, които се намират в живите системи. **3.** *Прен.* Който се отнася до същността, до основата. ✧ **Органична премия.** *Икон.* По-високи цени, които потребителите са готови да дадат, за да получат хранителни продукти, произведени от "органичен" фермер, т. е. от човек, който използва традиционните селскостопански методи, а не изкуствени торове и др. химични средства. ✧ **Органична химия.** Дял от химията, който изучава въглеродните съединения, като се изключват металните карбонати и оксидите, както и сулфидите на въглерода. ✧ **Органични киселини.** *Хим.* Органични съединения, които съдържат една или повече карбоксилни групи (едновалентни групи COOH), а понякога и хидроксилни групи (едновалентни групи OH). ✧ **Органични съединения.** *Хим.* Химични съединения, които съдържат въглерод, свързан с водород, а често и с кислород, азот и други химични елементи. ‹*лат.* organicus›

о̀рано- *представка.* В сложни думи със значение 'органичен', напр. *органоиди*, *органотерапия*. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

органоѝди *мн.* (органоѝд *м.*) *Биол.* Органели. ‹*гр.*›

органолептѝчен *прил. Биол.* Свързан със свойствата на телата да дразнят сетивните органи. ‹от *гр.*›

органопа̀тия *ж. Мед.* Общо название на болестите на органите. ‹от *гр.*›

органопла̀стика *ж. Мед.* Пластическа операция за възстановяване или за промяна на формата на орган. ‹от *гр.*›

органотера̀пия *ж. Мед.* Лечение с препарати, приготвени от животински органи, тъкани, серуми. ‹от *гр.*›

о̀ргия *ж.* **1.** *Истор.* В античността — празни-

ци в чест на Бакхус. **2.** *Прен.* Разпуснат, разюздан пир; вакханалия. ‹*гр.* ὄργια›

оргѐнен *прил.* ✧ **Оргонна терапия.** *Психо.* Схващане, организирано в система от Вилхелм Райх (1897–1957), че здравето зависи от функционирането на биологичната енергия, наречена "оргон", и техниката за постигане на емоционално здраве чрез премахване на препятствията пред свободното протичане на тази енергия в организма. ‹от *англ.* org(asm) + (horm)one›

ѐрда *ж.* **1.** *Истор.* У тюрките и монголите — племенно обединение, начело на което стои хан. **2.** *Прен.* Безредна, неорганизирана тълпа. ‹*тюркски* ⇨ *рус.*›

ордàлия *ж.* *Истор.* През Средновековието — начин за определяне виновността или невинността на заподозрян чрез "божи съд" — мъчения чрез огън, вода и под. ‹*лат.*›

ѐрден$_1$ *м.* Почетен отличителен знак, награда за високи военни, граждански и др. заслуги. ‹*лат.* ordo 'ред' ⇨ *нем.* Orden›

ѐрден$_2$ *м.* **1.** *Рел.* В Католическата църква — организация на монаси или монахини, която има устав и определена задача, най-често свързана с благотворителност, помощ за болни, бедни и под. **2.** *Истор.* През Средновековието — монашеско-рицарска организация в Католическата църква с основни цели завладяването на нови територии с меч и кръст и освобождаването на Гроба Господен. **3.** *Прен.* Тайно сдружение. ✧ **Малтийски орден.** *Истор.* Най-старият военно-монашески орден, основан през 1099 г., чиито членове (малтийски рицари) носят оръжие, а върху дрехите си имат характерен кръст от бяло платно. ‹*лат.* ordo 'ред' ⇨ *нем.* Orden›

ѐрдер *м.* *Банк.* *Икон.* Писмено нареждане в търговията, транспорта и банковото дело. ✧ **Архитектурни ордери.** *Архит.* Система, която се основава на три стандартни типа колони (заедно с техните бази, плинти, капители и антаблемани), създадена от римския историк на архитектурата Витрувий (I в. пр. Хр.), за да класифицира различните типове класическа архитектура. ✧ **Коринтски ордер (стил).** *Истор.* Пищен архитектурен стил в древна Гърция и Рим, за който е характерен коринтският капител. ‹*лат.*›

ординàлен *прил.* ✧ **Ординално число.** *Мат.* Типът наредба на множество, с който се номерират отделните елементи, т. е. в множеството има структурна наредба, която задава елементите в определен ред. ‹*лат.* ordinalis›

ординàрен и **ординѐрен** *прил.* Обикновен, посредствен, банален. ✧ **Ординарен индекс.** *Икон.* Ценови индекс на водещите австралийски акции. ‹*лат.* ordinarius›

ординàрец *м.* *Остар.* Войник, който придружава командир при изпълнение на задача. ‹*лат.*›

ординàта *ж.* *Геом.* Едно от двете числа, определящи положението на точка в равнина или пространство в координатната система. ‹*лат.* ordinata›

ординàция *ж.* *Рел.* **1.** В будизма — встъпване в будистка монашеска община. **2.** Ръкополагане на свещенослужител. ‹*лат.* ordinatio›

ѐрдия *ж.* *Остар.* Тълпа. ‹*тур.*›

ордѐвик *м.* (**ордѐвиков** *прил.*) *Геол.* Вторият период от неозойската ера (ок. 60 млнл год.). ‹по *лат.* име Ordovices, племе, обитавало Британските острови›

ордонàнс *м.* **1.** *Истор.* В Западна Европа от XII до XIX в. — кралски указ. **2.** *Юр.* Законодателен акт. ‹*фр.* ordonnance›

ордьѐвър *м.* *Кул.* Предястие. ‹*фр.* hors d'oeuvre 'извън работата'›

Ореàда *ж.* *Мит.* В античната митология — планинска нимфа. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

орелѐф *м.* *Изк.* Изпъкнало скулптурно изображение върху плосък фон. ‹*фр.* haut-relief›

ореѐл *м.* **1.** *Рел.* В иконографията — светлина, която като че ли обкръжава главата или тялото на свещен персонаж; мандорла, нимб. **2.** *Астр.* Сияние около светещ предмет. **3.** *Прен.* Голяма слава, заобикаляща някого. ‹*лат.* aureolus 'позлатен' ⇨ *фр.* auréole›

ореомицѝн *м.* *Фарм.* Широкоспектърен антибиотик, който намира приложение срещу много микроорганизми, устойчиви към пеницилина, както и за стимулиране на растежа на животни. ‹*лат.*›

орибѐ *ср.* **1.** Японски съдове за чайна церемония от грънчарниците "Мино", северно от гр. Нагоя, декорирани с кафяви и цветни глазури върху розова основа. **2.** Всяко грънчарско изделие, подобно на японския оригинал. ‹по името на *яп.* майстор на чайната церемония Орибено-Шо Шигенари (1544—1615)›

оригàми *ср.* *Изк.* Традиционно японско изкуство за изработване на фигури чрез сгъване на хартия, както и предметите, направени по този начин. ‹от *яп.* ori 'сгъвам' + kami 'хартия'›

оригинàл *м.* **1.** Първообраз на книга, картина, документ и др. **2.** *Прен.* Чудак. ‹*лат.* originālis 'първоначален'›

оригинàлен *прил.* **1.** Неподправен. **2.** Самобитен. ‹*лат.* originālis›

Ориѐнт *м.* (**ориентàлски** *прил.*) *Геогр.* Държавите от Азия, Югоизточна Европа и Североизточна Африка; Изток. ‹*лат.* orientis 'изгряващ' ⇨ *фр.* oriental›

ориента̀лец *м.* Жител на Ориента. ‹от *лат.*›
ориенталѝзъм *м.* Типични черти за хората от Ориента. ‹*фр.* orientalisme›
ориенталѝст *м.* Учен, специалист по ориенталистика. ‹*фр.* orientaliste›
ориенталѝстика *ж.* Всички науки, изучаващи езиците, културата, историята на държавите и народите от Ориента. ‹*лат.*›
ориента̀ция *ж.* **1.** Определяне на посока, местоположение. **2.** *Прен.* Представа за същността на нещо, осведоменост. **3.** *Архит.* Връзката между фасадите на една църква и посоките на компаса (в православните и католическите храмове главните оси лежат по посока изток—запад, а главният вход и олтарът — съответно на запад и изток). **4.** *Прен.* Посока, цел на интереси, чувства, влечения. ‹*лат.* orientis 'изток' ⇨ *фр.* orientation›
ориентѝр *м.* **1.** Предмет или знак, които служат за определяне на посока; указател. **2.** *Прен.* Направление, цел. ‹*лат.*›
ориентѝрам *несв.* и *св.* **1.** Определям правилно направление или местоположение. **2.** Указвам, насочвам, помагам на някого да се справи със ситуация или задача. **3.** Насочвам, напътствам, направлявам. — **ориентирам се.** ‹*лат.* ⇨ *нем.* orientieren›
ориентиро̀въ́чен *прил.* **1.** Който служи за ориентация. **2.** Приблизителен, среден.
орѝз *м.* *Бот.* Житно растение, което вирее във вода, чиито зърнести бели плодове се използват за храна. Oryza sativa. ‹от *гр.* ὄρυζα›
о̀рикс *м.* *Зоол.* Антилопа с дълго тяло и дълги (понякога над един метър) рога, която обитава степите и пустините на Африка и Предна Азия. Oryxbeisa; подвидът O. g. dammah е застрашен от изчезване и е записан в Червената книга на Международната организация за защита на природата. Oryx gazella. ‹*лат.* oryx›
Орио̀н *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — ловец великан, убит от Артемида и превърнат в съзвездие. **2.** *Астр.* Ярко екваториално съзвездие. ‹от *гр.* собств.›
о̀рис и **орисия** *ж.* Съдба, карма. ‹*гр.*›
орѝсвам *несв.* и **орѝсам** *св.* *Разг.* Определям съдбата на някого. ‹*гр.*›
Орѝтия *ж.* *Мит.* В древногръцката митология — царицата на амазонките. ‹*гр.*›
орифла̀ма *ж.* **1.** *Истор.* През Средновековието — кралско знаме във Франция. **2.** Знаме, опънато между сградите напреко на улицата. ‹*лат.* aurum 'злато' + flamma 'пламък' ⇨ *фр.* oriflamme›
орка̀нбьо *ср.* *Геогр.* Ураган, тропически циклон или всеки вятър със скорост над 33 м/сек. ‹*хол.* orkaan ⇨ *нем.* Orkan›
оркестра̀ция *ж.* *Муз.* **1.** Създаване на оркестрови партитури. **2.** Преработка за оркестър на музикална творба, предназначена за друг състав. ‹*фр.* orchestration›
оркестрио̀н *м.* **1.** *Остар.* Наименование на музикалните инструменти, имитиращи звученето на оркестъра. **2.** Портативен орган. ‹*фр.* orchestrion›
оркѐстър *м.* *Муз.* Голям колектив от музиканти, които свирят на различни инструменти и изпълняват заедно музикално произведение. ✧ **Камерен оркестър.** *Муз.* Оркестър, който обикн. има 25 изпълнители. ✧ **Симфоничен оркестър.** *Муз.* Оркестър, който включва всички групи инструменти (струнни, духови, ударни, клавишни). ✧ **Фанфарен оркестър.** *Муз.* Оркестър, съставен само от медни духови и ударни инструменти. ‹*фр.* orchestre ⇨ от *гр.* ὀρχήστρα 'площадка пред сцена'›
орма̀н *м.* *Диал.* Гора. ‹*тур.* orman›
ормолю̀ *ср.* **1.** Позлатен бронз, използван в орнаменталните метални обковки на мебели и на други предмети от бита. **2.** *Хим.* Сплав на мед, цинк и калай в различни съотношения. ‹*фр.*›
орнамѐнт *м.* **1.** *Архит.* *Изк.* Повтарящ се мотив от стилизирани или геометрични фигури, който се използва за украса в архитектурата, изобразителното изкуство и др. **2.** *Муз.* Украса на мелодия. ‹*лат.* ornamentum 'украшение'›
орнамента̀лен *прил.* ✧ **Орнаментална живопис.** *Изк.* Течение в декоративната живопис, възникнало под влияние на творчеството на Анри Матис, който често съзнателно обобщава фигуративни мотиви; декор. ‹от *лат.* ornamentum›
орнамента̀ция *ж.* **1.** *Архит.* *Изк.* Украса с орнаменти. **2.** *Муз.* Орнаментика. ‹*лат.*›
орнамѐнтика *ж.* **1.** Сбор от орнаменти към една творба. **2.** *Муз.* Начини за украсяване на вокална или инструментална творба. ‹*лат.*›
орнаментѝрам *несв.* и *св.* Украсявам с орнаменти. ‹*нем.* ornamentieren›
орнитѝн *м.* *Биохим.* Аминокиселина, образувана в черния дроб като страничен продукт по време на превръщането на амоняка в урея. ‹от *гр.*›
о̀рнито- *представка.* В сложни думи със значение 'птица; птичи', напр. *орнитози*, *орнитология*. ‹*гр.*›
орнито̀за *ж.* *Мед.* Инфекциозна болест по птиците, причинявана от микроорганизъм от род хламидия, която се предава и на хората. ‹от *гр.*›

орнитолог *м.* Учен, специалист по орнитология. ‹от *гр.* ορνιθολόγος›

орнитология *ж.* Дял от зоологията, който изучава птиците. ‹от *гр.* ὄρνιθος 'птица' + λόγος 'наука'›

орнитомими *мн.* (орнитомим *м.*) *Палеонт.* Род изчезнали влечуги от късния период на кредата, хищници, които по строежа на черепа и на скелета приличат на голяма птица. ‹от *гр.*›

орнитоподи *мн.* (орнитопод *м.*) *Палеонт.* Род динозаври с птичи крака. ‹от *гр.*›

орнитофауна *ж.* *Зоол.* Всички птици, типични за определена епоха, територия и под. ‹от *гр.*›

орнитофимия *ж.* *Биол.* Опрашване на растенията от малки птици, които се хранят с цветен нектар. ‹от *гр.*›

орнитохория *ж.* *Биол.* Разпространяване на семена/плодове на растения от птици. ‹от *гр.*›

орогенеза *ж.* и **орогенезис** *м.* *Геол.* Образуване на планинска верига. ‹от *гр.*›

орография *ж.* *Геогр.* Дял, който изучава формите на релефа. ‹от *гр.* ὄρος 'планина' + γράφω 'пиша'›

орология *ж.* *Геогр.* Дял, който изучава образуването и строежа на планините. ‹от *гр.*›

оромо *ср.* *Антроп.* Народност в Етиопия (ок. 12 000 000 души), която говори на език от източната група на кушитските езици, с особен принос в политическия живот и история на страната още от XVI в.

орт₁ *м.* В минното дело — хоризонтална подземна галерия без изход на повърхността, прокарана под ъгъл към рудния пласт. ‹*нем.* Ort›

орт₂ *м.* *Мат.* Единичен вектор с дължина единица. ‹от *гр.*›

орта и **орта** *ж.* *Истор.* В Османската империя — еничарска войскова част. ‹*тур.* orta›

ортабудала *нареч.* *Разг.* Горе-долу. ‹*тур.* orta budala›

ортак *м.* *Разг.* Съдружник. ‹*тур.* ortak›

ортаклък *м.* *Разг.* Съдружие. ‹*тур.* ortaklık›

орталък *м.* *Разг.* Множество, блъсканица. ‹*тур.* ortalık›

орто- *представка.* В сложни думи със значение 1) 'правилен', 'верен', напр. *ортогонален*, *ортодоксален*; 2) 'съседен' (за атомите в бензеновия пръстен). ‹от *гр.* ὀρθός 'правилен'›

ортогенеза *ж.* Учение за живата природа, според което нейното развитие е обусловено само от вътрешни фактори. ‹от *гр.*›

ортогонален *прил.* **1.** *Мат.* Правоъгълен, който образува прав ъгъл. **2.** *Изк.* Който реално би слючил прав ъгъл с повърхността на картината, но е подчинен на закона на перспективата. **3.** *Минер.* За кристали — който има система от взаимноперпендикулярни оси. ✧ **Ортогонална проекция.** *Архит.* Представяне на плана и фронталните изгледи като отделни чертежи. ‹*гр.* ὀρθογώνιος›

ортография *ж.* *Език.* Правопис. ‹от *гр.* ὀρθός 'правилен' + γράφω 'пиша'›

ортодоксален *прил.* **1.** Праволинеен, последователен. **2.** *Рел.* Православен. ‹*гр.* ὀρθόδοξος 'правоверен'›

ортодоксия *ж.* **1.** Праволинейност. **2.** Православното вероизповедание. ‹*гр.* ὀρθοδοξία›

ортодонтия *ж.* *Мед.* Клон от стоматологията, който се отнася до процеса и развитието на поникването на зъби и лечението на отклоненията. ‹*гр.*›

ортодромия *ж.* *Геогр.* Най-кратката линия между две точки от земната повърхност. ‹от *гр.*›

ортоепия *ж.* *Език.* Правоговор. ‹от *гр.* ὀρθός 'правилен' + ἔπος 'говор'›

ортоклаз *м.* *Минер.* Минерал, фелдшпат с белезникав, червеникав или кафеникав цвят, суровина за керамиката. ‹*гр.*›

ортома *ж.* *Диал.* **1.** Дебело въже. **2.** Верига над огнище. ‹*гр.*›

ортопед *м.* *Мед.* Лекар, специалист по ортопедия. ‹*гр.*›

ортопедия *ж.* (**ортопедичен** *прил.*) *Мед.* Наука и практика за коригиране на деформации, причинени от заболяване или увреждане на костите и ставите в скелета. ‹от *гр.* ὀρθός 'правилен' + παιδεία 'възпитание'›

ортоптия *ж.* *Мед.* Използване на нехирургични методи (обикн. упражнения за очите) за лечение на отклонения от нормалното зрение. ‹*гр.*›

ортостат *м.* *Архит.* Каменна плоча, изправена в основата на стена, обикн. със скулптурно изображение. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

ортотропизъм *м.* *Бот.* Ориентация на растението към дразнителя (светлина, химически вещества и др.). ‹*гр.*›

ортофория *ж.* *Мед.* Състояние на пълен баланс между движенията на двете очи. ‹*гр.*›

ортохроматичен *прил.* ✧ **Ортохроматичен филм.** *Фот.* Фотографски филм, чувствителен освен към синя и виолетова и към зелена светлина, като по този начин върху едноцветен филм се получава по-точно представяне. ‹*гр.*›

ортоцентър *м.* *Геом.* Пресечната точка на трите височини в един триъгълник. ‹от *гр.* + *лат.*›

орудж *м.* *Рел.* Пост у изповядващите исляма. ‹*тур.* oruç›

Орфей *м.* *Мит.* В древногръцката митология — тракийски певец, който укротявал с песните си дивите зверове, съживявал дървета, скали и мъртъвци. ‹*гр.* собств. Ορφεύς›

орфизъм₁ *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция —

мистично течение, за което са характерни прорицателските и заклинателските практики и култът към Орфей; учение за постигане на вечно блаженство на "онзи свят". **2.** *Истор.* Учение сред тракийското аристократическо съсловие, което се основава на идеята за самоусъвършенстване, безсмъртие и сливане на човека с върховното божество, изповядва култ към слънцето, земята и природата като цяло. ‹от *гр.* собств. Ορφεύς›

орфѝзъм₂ *м. Изк.* Термин, въведен от Гийом Аполинер през 1913 г., с който се характеризира абстрактното изкуство с кубистични тенденции, опитващо се да създаде собствена независима реалност (в творбите на Робер Делоне). ‹от *гр.* собств. Ορφεύς ⇨ *фр.* orphisme›

орхѐстра *ж.* **1.** *Истор.* В древногръцкия и древноримския театър — голямо кръгло пространство пред сцената, използвано от хора. **2.** Пространството между сцената и публиката, заето от музикантите, които съпровождат представлението. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

орхидàлгия *ж. Мед.* Болка в тестисите. ‹*гр.*›

орхидѐи *мн.* (орхидѐя *ж.*) *Бот.* Многогодишни тропически растения с красиви цветове (повече от 20 000 вида). Orchidaceae. ‹*гр.* ὀρχείδιον›

орхидектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на тестисите. ‹*гр.*›

орхидопѐксия *ж. Мед.* Операция на тестис, който не се е спуснал надолу в областта на слабините. ‹*гр.*›

орхѝт *м. Мед.* Възпаление на тестиса. ‹от *гр.* ὄρχις 'тестис'›

орьòки *мн.* Влизащи една в друга купички за ядене, които дзенмонасите и монахините получават при своята ординация. ‹*яп.*›

осàнна *ж. неизм.* **1.** *Църк.* Молитвен възглас за възхвала. **2.** *Прен.* Прекалена възхвала, преклонение. ‹*евр.* ⇨ *гр.* ὡσαννά›

осѐин и **остѐин** *м. Биол.* Вещество, главна съставка на костите. ‹от *лат.* ossis 'кост'›

осификàция *ж. Биол.* Образуване на костна тъкан. ‹от *лат.* os 'кост' + facio 'правя'›

оскỳлум *м. Анат.* Малък отвор. ‹от *лат.* osculum›

османлѝя *ж. Остар.* Османец, турчин. ‹*тур.* osmanli›

осмàнски *прил.* ✧ **Османско изкуство.** *Истор.* Изкуството, създавано по време на управлението на Османската династия от 1326 до 1922 г.

осмàнтус *м. Бот.* Вечнозелен храст от Ориента с изящно назъбени лъскави листа и миниатюрни бели цветчета, сгушени в основата на стъблата им и с много силен аромат. Osmanthus.

òсмиев *прил.* ✧ **Осмиева киселина.** *Хим.* Безцветно кристално вещество, чийто разтвор се използва като оцветител на мастни глобули.

òсмий *м. Хим.* Синкавосив, твърд и крехък метал, използван като катализатор, в сплави за изработване на детайли на измервателни уреди (знак Os). ‹от *гр.* ὀσμή 'миризма, мирис'›

осмирѝдий *м. Хим.* Естествена или изкуствено получена сплав от осмий и иридий, която се използва за специални цели, изискващи много твърд и корозионно устойчив материал, напр. за накрайници на електроди. ‹от *лат.*›

осмòза *ж. Хим.* Преминаването на разтворител от по-слабо концентриран към по-силно концентриран разтвор през полупропусклива мембрана. ✧ **Обратна осмоза.** *Хим.* Метод за обезсоляване, при който солна луга и вода са разделени от полупропусклива преграда. ‹от *гр.* ὠσμός 'тласък, налягане'›

осмòл *м. Хим.* Единица за осмотично налягане. ‹*фр.*›

осмотѝчен *прил.* ✧ **Осмотично налягане.** *Физ.* Налягането, което трябва да се приложи към даден разтвор, за да се спре преминаването на разтворител през полупропусклива преграда, разделяща разтвора и чистия разтворител. ‹*фр.* osmotique›

òсте(о)- *представка.* В сложни думи със значение 'кост; костна тъкан', напр. *остеобласт*, *остеология*. ‹от *гр.* ὀστέον 'кост'›

остѐит *м. Мед.* Възпаление на кост, дължащо се на инфекция, увреждане, метаболитни смущения. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на кост или парче от кост. ‹*гр.*›

остеоартопàтия *ж. Мед.* Заболяване, засягащо костта и хрущяла на ставата. ‹*гр.*›

остеоартротòмия *ж. Мед.* Хирургичен разрез на кост, съединена със става. ‹*гр.*›

остеоблàсти *мн.* (остеоблàст *м.*) *Биол.* Клетки, които влизат в състава на костната тъкан, участват във възстановяването ѝ при разрушаване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остеогѐния *ж. Мед.* Дял от ембриологията, който изучава образуването на костната тъкан. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остеодистрòфия *ж. Мед.* Поражение на костната тъкан, при което се появяват различни деформации на скелета. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остеоклàзия *ж. Мед.* **1.** Нарочно счупване на неправилно образувана или зараснала кост, извършено от хирург за коригиране на деформацията. **2.** Разлагане на кост при болест. ‹*гр.*›

остеокла̀сти *мн.* (остеокла̀ст *м.*) *Биол.* Многоклетъчни образувания, участващи в развитието и възстановяването на костната тъкан. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остеолѝза *ж. Мед.* Увреждане на кост от определено заболяване. ‹*гр.*›

остеоло̀гия *ж. Мед.* Наука за структурата и функцията на костите и свързаните с тях структури. ‹от *гр.* ὀστέον 'кост' + λόγος 'наука'›

остео̀м *м. Мед.* Доброкачествен костен тумор. ‹от *гр.*›

остеомала̀ция *ж. Мед.* Омекване на костите поради недостиг на витамин D. ‹*гр.*›

остеомиелѝт *м. Мед.* Възпаление на костния мозък поради инфекция. ‹от *гр.* ὀστέον 'кост' + μυελός 'мозък'›

остеопа̀тия *ж. Мед.* Заболяване на костите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остеопетро̀за *ж. Мед.* Вродено заболяване, при което костите стават патологично плътни, но чупливи; болест на Алберс—Шонберг, мраморна болест. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

остеопла̀стика *ж. Мед.* Дял от хирургията, при който като материал за присаждане се взема кост от самия индивид, от друг индивид или от животно. ‹*лат.*›

остеопоро̀за *ж. Мед.* Намаляване на плътността на костната тъкан, вследствие на което костите стават крехки, чупливи и податливи на фрактури. ‹*гр.*›

остеосарко̀м *м. Мед.* Злокачествен костен тумор. ‹*гр.*›

остеосклеро̀за *ж. Мед.* Патологично нарастване на плътността на костта в резултат на лошо кръвоснабдяване, хронична инфекция или тумор. ‹*гр.*›

остеоспѐрмум *м. Бот.* Южноафриканско тревисто растение, което се отглежда и като саксийно заради интересните му цветове — наситено лилави в долната им част, а нагоре изсветляват до бяло. Osteospermum (fructicosum).

остеото̀м *м. Мед.* Хирургичен инструмент за рязане на кост. ‹*гр.*›

остеото̀мия *ж. Мед.* Хирургическо разрязване на кост. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

остеоцѝти *мн.* (остеоцѝт *м.*) *Биол.* Клетки от костна тъкан, образувани от остеобластите. ‹от *гр.*›

остина̀то *ср. Муз.* Мотив или фраза, които се повтарят упорито с една и съща височина. ‹*ит.* ostinato 'упорит'›

о̀стиум *м. Анат.* Отвор. ‹*лат.*›

осторо̀жен *прил.* (**осторо̀жно** *нареч.*; **осторо̀жност** *ж.*) *Остар.* Внимателен, предпазлив. ‹*рус.*›

остра̀ка *ж.* и **остракòн** *м. Истор.* Варовикови люспи или чирепи, които древноегипетските художници използвали за скици. ‹от *гр.*›

остракѝзъм *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — изгнание на хора, жители на един град, гласувано тайно с помощта на глинена плочка (остракa), на която се изписвало името на осъдения. **2.** *Прен.* Гонение, преследване. ‹*гр.* ὀστρακισμός›

осуа̀рий *м. Рел.* В католическия храм — място, където се пазят костите на мъртвци. ‹*лат.* ossuarium›

осу̀л-осу̀л *нареч. Диал.* Тихо, незабелязано. ‹*тур.* usul usul›

осу̀м *част. Диал.* Май, може би; я, ами. ‹*тур.*›

осцила̀тор *м. Ел.* Устройство без въртящи се части за преобразуване на постоянен в променлив ток. ‹*лат.* oscillo 'люлея се'›

осцила̀ция *ж.* Колебание. ‹*лат.* oscillatio›

осцилогра̀ма *ж. Физ.* Графично изображение на екрана на осцилограф. ‹от *лат.* oscillum 'колебание' и *гр.* γράμμα 'записване'›

осцилогра̀ф *м. Ел.* Уред за регистриране на криви, отразяващи бързи изменения на електрически и неелектрически процеси. ‹от *лат.* oscillum 'колебание' и *гр.* γράφω 'записвам, пиша'›

осциломѐтрия *ж. Мед.* Метод за проследяване и регистриране на колебанията в артериалната система у човека, предизвикани от количествата кръв, изтласквани при всеки сърдечен удар. ‹*лат.* + *гр.*›

ота̀лгия *ж. Мед.* Болка в ухото. ‹*гр.*›

отва̀жен *прил.* (**отва̀жно** *нареч.*; **отва̀жност** *ж.*) *Остар.* Храбър, смел. ‹*рус.*›

отвѐрженик *м. Остар.* Презрян, отхвърлен от обществото човек. ‹*рус.*›

отвѐрстие и **отвъ̀рстие** *ср.* Отвор. ‹*рус.*›

отвѐтен *прил.* Който съдържа отговор. ✧ **Отвѐтна функция.** *Икон.* Функция, която показва предпочитанията на тези, които вземат решения. ‹*рус.*›

отвѐтник *м. Юр.* Лице, срещу което е предявен съдебен иск. ‹*рус.*›

отѐбере *прил. Остар.* Какъв да е, случаен. ‹*тур.*›

отѐло *м.* **1.** (**Отѐло** *м.*) *Лит.* Главен герой в едноименната трагедия на Шекспир, който от ревност убива невинната си съпруга. **2.** *Прен.* Ревнивец. ‹от *англ.* собств.›

отенѝт *м. Минер.* Силно реактивен минерал, съдържащ уран. ‹от *фр.* собств.›

о̀ти *Диал.* **1.** *Нареч.* Защо. **2.** *Съюз.* Защото. ‹*гр.*›

отиа̀трия *ж.* Дял от медицината, който изучава болестите на ушите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

отѝт *м. Мед.* Възпаление на ухото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

о̀ткос *м. Воен.* Поредица от изстрели, произведени с едно натискане на спусъка на авто-

матично оръжие. ‹*рус.*›

отлàк *м. Диал.* **1.** Пасище. **2.** Данък за паша; тревнина. ‹*тур.* otlak›

от лис *м. Изк.* Стенен гоблен с висока основа, т. е. изтъкан при основата, която е опънната вертикално между валяците и се манипулира ръчно; висока основа. ‹от *фр.* haute lisse 'висок нищелник'›

отлỳк *м. Диал.* Сеновал, плевня. ‹*тур.* otluk›

отню̀д *нареч.* Ни най-малко, никак. ‹*рус.*›

о̀то- *представка.* В сложни думи със значение 'ухо' или 'болести на ухото', напр. *отология*, *отоскоп*. ‹*гр.*›

отогрàфия *ж. Анат.* Дял, който изучава устройството на ухото. ‹от *гр.*›

отоларинголо̀гия *ж. Мед.* Наука за болестите на ушите и ларинкса. ‹от *гр.*›

отолѝти *мн.* (отолѝт *м.*) *Анат.* Твърди образувания в ушната кухина, част от органа на равновесието у човека и у всички бозайници. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

отоло̀гия *ж. Мед.* Наука за заболяванията на ушите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

отомàнин *м. Остар.* Турчин. ‹от *тур.* собств. ⇨ *фр.* ottomane›

отомàнка *ж.* Тапицирана кушетка. ‹*фр.* ottomane›

отомико̀за *ж. Мед.* Гъбична инфекция на ухото. ‹*гр.*›

ото̀ни *мн. Муз.* Италианско наименование на духовите инструменти. ‹*ит.* ottone›

оторàгия *ж. Мед.* Кръвотечение от ухото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

оторѐя *ж. Мед.* Изтичане от ухото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

оторизàция *ж. Юр.* **1.** Упълномощаване. **2.** Даване на определени права за действие от името и за сметката на оторизиращия. ‹*фр.* autorisation›

оторизѝрам *несв.* и *св.* Упълномощавам. ‹*фр.* autoriser›

оториноларинголо̀г *м. Мед.* Лекар, специалист по оториноларингология. ‹*гр.*›

оториноларинголо̀гия *ж. Мед.* Наука за носа, ушите и гърлото и болестите, свързани с тях. ‹*гр.*›

отосклеро̀за *ж. Мед.* Хронично заболяване на ухото, проявяващо се с прогресивно намаляване на слуха и шум в ушите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

отофо̀н *м. Мед.* Слухов апарат. ‹от *гр.*›

оточѐнто *ср. Истор.* Периодът от 1800 до 1900 г. в италианското изкуство. ‹*ит.* ottocento›

отрàда *ж.* Радост, доволство. ‹*рус.*›

отстàвен *прил.* Запàсен, който е в оставка. ‹*рус.*›

оттѐнък *м. Изк.* **1.** Цвят. **2.** Наситеност. **3.** Съставен цвят, в който преобладава един от основните цветове, напр. синьо-сиво. **4.** Цветове, които имат еднакъв цветен тон, но различна наситеност; отсянка. ‹*рус.*›

офанзѝва *ж. Воен. Прен.* Решителна атака, нападение, настъпление. ‹*лат.* offensus 'нападателен' ⇨ *фр.* offensive›

офардà-чапкъ̀н *м. Остар.* **1.** Гуляйджия. **2.** Женкар, развратник. ‹*тур.*›

офѐйквам *несв.* и **офѐйкам** *св. Разг.* Избягвам, изчезвам, скривам се. ‹от *гр.*›

о̀ферен *прил. Диал.* Чист, добър. ‹от *гр.*›

оферѐнт *м. Икон.* Продавач, който прави оферта на купувач. ‹от *англ.* offer 'предложение'›

оферѝрам *несв.* и *св.* Давам оферта. ‹*нем.* offerieren›

офѐрта *ж.* **1.** *Юр. Икон.* Предложение за сключване на търговска сделка, направено от едно лице, което обикн. е продавач, до друго лице — обикн. купувач. **2.** *Разг.* Предложение. ‹*нем.* Offerte›

офѐртен *прил.* ✧ **Офертна цена.** *Икон.* Цената, заложена в една оферта. ‹от *англ.* offer›

офиоло̀гия *ж.* Дял от зоологията, който изучава змиите. ‹от *гр.*›

офиопого̀н *м. Бот.* Интересно декоративно растение с красиви вечнозелени, подобни на дълги стръкове трева листа, и заради яркосините плодчета, които се появяват след опадването на белите висящи цветове. Ophiopogon.

о̀фис *м.* Канцелария, кантора, служба, служебно помещение. ‹от *англ.* office›

офѝти *мн. Истор.* Членове на християнска секта от II в., за които змията била символ на Христос. ‹от *гр.*›

офицѐр *м. Воен.* Член от командния състав на армия или полиция. ‹*лат.* officiarius ⇨ *нем.* Offizier›

официàл *м. Истор.* **1.** В древен Рим — служител при висш държавник. **2.** През Средновековието — служител при епископ, който завежда светските дела. ‹*лат.* officialis›

официàлен *прил.* **1.** Държавен, служебен, длъжностен. **2.** Тържествен. **3.** Сдържан, формален. ✧ **Баланс за официално финансиране.** *Фин.* Текущият баланс на платежния баланс плюс общата сума на капиталовложенията плюс другите капиталови потоци плюс "балансиращото перо". ✧ **Официален документ.** *Юр.* Документ, който е издаден по установения ред и форма от длъжностно лице в кръга на службата му. ✧ **Официални празници.** *Юр.* Дни, през които работникът или служителят е освободен от задължението да полага дължимия труд по трудовото правоотношение. ✧ **Официално финансира-**

не. *Икон.* Раздел в платежния баланс на една страна, който съдържа количеството финанси, които трябва да се осигурят от чуждестранни финансови институции, като се ползват валутни заеми или се черпят официални резерви за финансиране на дефицита в текущата и капиталовата сметка. ‹*лат.* officialis›

официàнт *м.* Служител в ресторант, в хотел. ‹*рус.*›

официòз *м.* (**официòзен** *прил.*) *Полит.* Вестник, който подкрепя и прокарва политиката на правителството. ‹*лат.* officiosus›

офлàйн *нареч. Инф.* Несвързано (към компютъра), без връзка с; автономно, в режим извън линия. ‹*англ.* offline›

офòрт *м. Изк.* **1.** Техника на изобразяване върху метална плоча, при която рисунката се издрасква с игла през киселинноустойчиво покритие до оголване на метала, след което плочата се потапя в киселинна вана, където киселината разяжда метала по линиите на изображението. **2.** Отпечатък от плоча, обработена по този начин. ‹*фр.* eau-forte 'азотна киселина'›

òфсайд *м.* Във футбола — засада. ‹*англ.* offside›

офсѐт *м. Полигр.* **1.** Начин на отпечатване, когато текстът се налага върху метална плоча, покрита с полирана гума, и от нея се размножава. **2.** Вид плътна качествена хартия. ✧ **Офсет акаунт.** *Фин.* Клирингова сметка. ‹*англ.* offset›

офсѐтен и **офсѐтов** *прил.* ✧ **Офсетна сделка.** *Фин.* Борсова сделка за извличане на спекулативна печалба, която представлява продажба на ценни книги или на стоки. ‹от *англ.* offset›

офталмѝт *м. Мед.* Възпаление на окото. ‹*гр.*›

офталмѝчен *прил. Мед.* Който е свързан с окото; очен.

офтàлмия *ж. Мед.* Заболяване на очите, обикн. възпалително. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

офтàлмо- *представка.* В сложни думи със значение 'очи', 'зрение', 'заболяване на очите', напр. *офталмолог, офталмоскоп.* ‹*гр.*›

офталмолòг *м. Мед.* Лекар, специалист по офталмология. ‹*гр.*›

офталмолòгия *ж.* Клон от медицината, свързан с изучаването и лечението на очните болести. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

офталмоплѐгия *ж. Мед.* Парализа на очния нерв. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

офталмоскòп *м. Мед.* Уред за изследване вътрешната част на окото. ‹от *гр.*›

офталмоскòпия *ж. Мед.* Изследване на очното дъно със специален уред (офталмоскоп). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

офталмотономѐтър *м. Мед.* Малък уред за измерване налягането в окото. ‹от *гр.*›

офшòр *м. Икон.* **1.** Клонове на американски банки извън пределите на САЩ за операции на евродоларовия пазар или за сделки, които са непозволени или неизгодни за банките в САЩ. **2.** Стокови сделки, които се извършват за сметка на американски фирми извън САЩ, за да се използват по-благоприятни условия или за да се заобиколят външнотърговски и др. ограничения. ‹*англ.* offshore›

охлокрàтия *ж.* В древногръцките учения за държавата — господство на тълпата. ‹*гр.*›

охòта *ж.* Склонност, желание. ‹*рус.*›

òхра *ж.* Минерален пигмент с жълт до кафяво-червен цвят. ‹*гр.* ὤχρα›

охрàна *ж.* **1.** Пазене, защита, опазване. **2.** Човекът, организацията и под., изпълняващи тази функция. ‹*рус.*›

òхтика *ж.* (**òхтичав** *прил.*) *Разг.* Белодробна туберкулоза. ‹*гр.*›

оцелòт *м. Зоол.* Бозайник от рода на котките, който обитава планинските райони на Северна и Южна Америка. Felis pardalis. ‹*нахуатъл* ⇨ *фр.* ocelot›

ошàв *м. Диал.* **1.** Нарязани и изсушени на слънце плодове. **2.** Варени сушени плодове със захар. ‹*тур.* hoşaf›

ошафлѝк *м. Диал.* Смес от различни сушени плодове. ‹от *тур.* hoşaf›

оюн *м. Диал.* Игра, измама, хитрост. ‹*тур.*›

пава̀на *ж. Муз.* Старинен испански танц. ‹*исп.* pavana›

павѐза *ж. Истор.* Старинен голям щит, обкован с желязо и с шип в долната част. ‹*ит.*›

павиа̀н *м. Зоол.* Маймуна с муцуна като на куче и с големи яркочервени седалищни части; песоглавец. Papio hamadrias. ‹*нем.* Pavian›

павилио̀н *м.* **1.** Лека открита постройка, често изпълняваща ролята на декоративен акцент в градина. **2.** Сглобяема лека постройка за търговия с дребни стоки, печатни издания и др. **3.** Сграда, която обслужва спортни терени, с гардеробни и други помощни пространства. **4.** Отделно просторно помещение, което се използва като изложбена площ. **5.** Специално пригодено помещение, в което се правят киноснимки. ‹*лат.* papilio 'шатра' ⇨ *фр.* pavillon›

павлѐта *ж. Истор.* Доход от продажба на длъжност. ‹*фр.*›

павликя̀нство *ср. Истор.* Религиозно движение, възникнало в Армения през VII в., по-късно проникнало и в българските земи, чиито последователи се придържали към дуализма и отричали тайнствата, йерархията и други основни посулати на християнството. ‹от *лат.* собств.›

пага̀ *ж. Диал.* Разширен край на крачол. ‹*перс.*›

пагамѐнт *м.* **1.** *Фин.* Заплащане в брой. **2.** *Остар.* Название на старо сребро и въобще на метални сплави, когато са на слитъци. ‹*ит.* pagamento›

пагана̀лии *мн.* (пагана̀лия *ж.*) *Истор.* Селски езически празници. ‹*лат.*›

паганѝзъм *м. Рел.* Езичество, идолопоклонство. ‹*лат.* pagānus 'езичник' ⇨ *фр.* paganisme›

пагина̀ция *ж.* Номерация на страниците на ръкопис или книга. ‹*лат.* pagīna 'страница' ⇨ *фр.* pagination›

пагѐд *м.* **1.** *Истор.* Фигурка на азиатски идол, особено популярна през XVIII в. **2.** Европейска пародия на подобна фигурка. ‹*санскр.*›

пагѐда$_1$ *ж. Архит.* Будистка архитектурна форма, установила се в Китай, Япония и Корея и развила се от индийската ступа, която наподобява кула, чиито етажи, разделени със силно подчертани покриви, намаляват по площ във височина. ‹*санскр.* ⇨ *порт.* pagoda›

пагѐда$_2$ *ж. Истор.* Златна индийска монета с тегло ок. 3,37 г. ‹*санскр.* ⇨ *порт.* pagoda›

пагоплѐксия *ж. Мед.* **1.** Удар, парализа поради измръзване. **2.** Замразяване. ‹от *гр.*›

падегра̀с *м. Муз.* Бален танц за двойки от края на XIX в. ‹*фр.* pas-de-grâce›

падепатинѐр *м. Муз.* Бален танц за двойки от края на XIX в. в такт 2/4 или 4/4. ‹*фр.* pas-de-patiner›

падеспа̀н *м. Муз.* Бален танц за двойки от края на XIX в. в такт 3/4 и умерено темпо. ‹*фр.* pas d'Espagne›

падиша̀х *м.* Султан. ‹*тур.* padişah›

па̀дма *ж.* Лотос. ‹*санскр.*›

падмаса̀на *ж. Рел.* В индуизма — поза лотос, поза от хатайога, особено подходяща за медитация. ‹*санскр.*›

падро̀не *м. Остар.* Корабовладелец. ‹*ит.* padrone›

паж *м. Истор.* През Средновековието — млад западноевропейски благородник, който служи при знатна или коронована особа. ‹*фр.* page›

па̀з *м. Техн.* Вид шлицево съединение на два метални детайла. ‹*нем.*›

пазар *м.* (**паза̀рен** *прил.*) **1.** Тържище в село или град. **2.** Покупко-продажба. **3.** Купуване, пазаруване. **4.** *Икон.* Система от икономически отношения за размяна на стоки по цени, определяни от търсенето и предлагането. ✧ **Валутен пазар.** *Фин.* Международен финансов пазар за конвертируемите валути или национален финансов пазар за снабдяване на местните лица с чужда валута. ✧ **Вторичен капиталов пазар.** *Фин.* Препродажба на ценни книжа, извършвана на фондовите борси. ✧ **Вторичен пазар на труда.** *Икон.* Онази част от националния пазар на труда, която се състои от малки фирми, наемащи работници срещу ниско заплащане, без да им осигуряват повишаване на квалификацията. ✧ **Външен пазар на труда.** *Икон.* Пазар, който се състои от конкуриращи се работодатели и конкуриращи се помежду си работници. ✧ **Вътрешен пазар.** *Икон.* **1.** Пазар за страните от ЕО, създаден след 1992 г., в който няма бариери за търговията или свободната икономическа мобилност. **2.** Търговските взаимоотношения между отделните подразделения на голяма фирма. ✧ **Вътрешен трудов пазар.** *Икон.* Пазар на труда, който съществува в рамките на голяма фирма. ✧ **Застрахователен пазар.** *Икон.* Застрахователна институция, която организира разпределянето на значителен риск между голям брой индивиди. ✧ **Капиталов пазар.** *Икон.* Пазар на средносрочни и дългосрочни свободни парични средства. ✧ **Клирингов пазар.** *Икон.* Свободен пазар с гъвкави цени, на който бързо се установява равновесие между търсене и предлагане, като се елиминира всяко излишно търсене или предлагане. ✧ **Контро-**

лиран пазар. *Икон.* Пазар, регулиран от централна или местна власт. ✧ **Кредитен пазар.** *Икон.* Финансов пазар на свободните парични средства в международен мащаб. ✧ **Липсващ пазар.** *Икон.* Пазар, който не съществува в момента, но който би могъл да се създаде, за да поеме излишъците. ✧ **Местен пазар на труда.** *Икон.* Географски обособен пазар на труда, който събира продавачи и купувачи от определен, обикн. неголям район, така че работодателите и работниците са в близък контакт помежду си. ✧ **Ограничения на пазара на труда.** *Икон.* Налагане на ограничения за свободно определяне на заплатите във всяка фирма или регион на страната, както и за свободното движение на работниците съобразно характера на заеманите от тях работни места по райони и сектори на промишлеността. ✧ **Пазар на купувача.** *Икон.* Пазарна ситуация, при която купувачите диктуват условията на сделките, поради преобладаващо търсене; пазар със спадащи цени. ✧ **Пазар на облигации.** *Икон.* Пазар, на който се създава дългосрочен капитал под формата на облигации, носещи фиксиран лихвен процент. ✧ **Пазар на продавача.** *Икон.* Пазарна ситуация, при която търсенето превишава предлагането. ✧ **Пазар на труда.** *Икон.* Пазар, на който фирмите се явяват като купувачи, а работниците — като продавачи на работна сила. ✧ **Пазар на ценни книжа.** *Икон.* Финансов пазар, осъществяван във фондовите борси на големите финансови централи (Лондон, Ню Йорк, Токио, Париж и др.). ✧ **Пазар на чужда валута.** *Икон.* Пазар, на който се обменят валути. ✧ **Политика на пазара на труда.** *Икон.* Усилия за осигуряване на максимална ефективност на пазара на труда. ✧ **Приспособяване към пазара.** *Икон.* Промените в цените и в количествата, които се диктуват от промяна в търсенето и предлагането на пазара. ✧ **Първичен пазар.** *Икон.* Финансов пазар, свързан с реализацията на нови емисии от даден вид облигации, акции или други финансови активи. ✧ **Първичен пазар на труда.** *Икон.* Онази част от националния пазар на труда, която се състои от големите фирми, чиито работници получават добро заплащане, заетостта им е относително сигурна и са висококвалифицирани. ✧ **Свободен пазар.** *Икон.* Пазар, където купувачи и продавачи са свободни да се договарят, както пожелаят, без намеса от правителството. ✧ **Сертификат за паричния пазар.** *Фин.* Ценна книга с 6-месечен срок, търгувана на американския паричен пазар, която се използва главно от спестовните институции за инвестиране в американските федерални фондове. ✧ **Сила на пазара.** *Икон.* Възможността на купувача или продавача да влияе върху пазарната цена. ✧ **Сконтов пазар.** *Икон.* Паричен пазар, специализиран в сделки с краткосрочни финансови активи. ✧ **Спот пазар.** *Икон.* Пазар, на който валутите или стоките се предоставят веднага след сключването на сделката. ✧ **Суапов пазар.** *Икон.* Пазар за размяна на дългови облигации с цел получаването на предимство от условията на различните финансови пазари. ✧ **Трети пазар.** *Икон.* Фондова борса във Великобритания, създадена през 1987 г., за да се създаде възможност за търговия с ценните книжа на малки компании. ✧ **Условен застрахователен пазар.** *Икон.* Пазар, прехвърлящ риска от тези, които го приемат, на тези, които са готови да го предприемат. ✧ **Черен пазар.** *Икон.* Незаконен пазар, на който се осъществяват сделки в противоречие със законовите уредби. ‹*тур.* pazar›

пазарен *прил.* ✧ **Децентрализирана пазарна икономика.** *Икон.* Икономика, в която основните решения за инвестиции, цени и производство се вземат като фактори в икономиката под правителствено ниво. ✧ **Общо пазарно равновесие.** *Икон.* Състояние на равновесие на пазара на няколко независими стоки, при което количеството, в което се търси всяка една от тези стоки, е равно на предложеното количество. ✧ **Определена пазарна цена.** *Икон.* Предварително фиксирана цена за продажба или покупка на опция. ✧ **Пазарен баланс на плащанията.** *Фин.* Балансът между търсенето и предлагането на валутата на една страна на паричния пазар при определен разменен курс. ✧ **Пазарен дефект.** *Икон.* 1. Неуспешно функциониране на пазара поради несъвършенства отвътре в него. 2. Външните фактори се разглеждат като втората страна на пазарния дефект, тъй като пазарът е свързан със социални разходи. 3. Липса на пазар за определени стоки и услуги. ✧ **Пазарен дял.** *Икон.* Делът от продажбите в определен производствен отрасъл, реализиран от една фирма или от група фирми. ✧ **Пазарен лихвен процент.** *Фин.* Лихвен процент, определен от даден финансов пазар. ✧ **Пазарна икономика.** *Икон.* Икономика с преобладаващо частно владеене на капитала и разпределение на стоките и услугите чрез ценови механизъм без намесата на правителството. ✧ **Пазарна структура.** *Икон.* 1. Организационната форма на един пазар. 2. Взаимоотношението между броя на фирмите, купувачите и продуктите.

✧ **Пазарни цени.** *Икон.* Стойността на националния доход, която включва и косвените данъци без субсидиите. ✧ **Пазарно равновесие.** *Икон.* Относително спокойствие на пазара, при което количеството на търгуваните стоки е постоянно, цените не скачат нагоре и надолу, в резултат на което продавачите и купувачите не са принудени да променят своето поведение. ✧ **Пазарно търсене.** *Икон.* Търсенето на стока или услуга от купувач, който е готов да плати за нея. ✧ **Социална пазарна икономика.** *Икон.* Икономика, която обединява частната собственост върху промишлеността и пазарните методи на разпределение с високи разходи за благосъстояние и съответна политика в областта на индустрията. ‹от *тур.* pazar›

пазарлъ̀к *м. Разг.* **1.** Уговаряне на цена; пазарене. **2.** *Прен.* Разговори, преговори, уговорки; пазарене. ‹*тур.* pazarlık›

пазаря̀ *несв.* **1.** Уговарям цена. **2.** *Разг.* Наемам за работа. — **пазаря се.** ‹от *тур.* pazar›

пазва̀нт и **пазва̀нтин** *м. Остар.* Нощен пазач. ‹*перс.* ⇨ *тур.* pazvant›

пазиграфия *ж.* Универсално писмо, съставено от знаци, разбираеми от всички народи (напр. нотното писмо, арабските цифри и др.). ‹от *гр.* ⇨ *фр.* pasigraphe›

пазѝрам *несв.* Съединявам чрез шлиц. ‹*нем.*›

пазѝя *ж. Диал.* Вид цвекло. ‹от *тур.* pazı›

пай$_1$ *м. Разг.* Част, дял. ‹*тур.* pay›

пай$_2$ *м. Кул.* Сладкиш от маслено тесто с плодове и крем. ‹*англ.* pie›

пайва̀нт *м. Диал.* Въже, с което се връзват краката на кон при свободна паша. ‹*перс.* ⇨ *тур.* payvant›

па̀йдос *м.* **1.** *Остар.* Прекратяване на работа; изгонване. **2.** Почивка, отдих. ‹*тур.* paydos›

пайѐти *мн.* (пайѐт *м.*) Лъскави пластинки от метал или стъкло за украса на дрехи. ‹*фр.* paillette›

па̀йнер *м. Метеор.* Силен северен или североизточен бриз по английското крайбрежие. ‹*англ.*›

пайо̀н *м.* Сребрист лист фолио, подлаган под скъпоценните камъни, за да предизвика блясък при отражение. ‹*фр.* paillon›

пайта̀к *м.* (**пайтаклѝя** *прил.*) *Диал.* **1.** Кон с криви задни крака, който при ходене се удрят един в друг. **2.** *Разг.* Човек с криви крака. ‹от *тур.* paytak›

пак *м.* Дебел многогодишен лед, който образува ледени полета (с дебелина 3-5 м) в полярните басейни. ‹*англ.* pack›

пакѐт *м.* **1.** Вързоп, увит и запечатан. **2.** Всяко нещо в подобен вид. **3.** *Прен.* Еднородни предмети, разглеждани като едно цяло. **4.** *Инф.* Няколко записа с данни, изпратени с едно високоскоростно предаване. ✧ **Контролен пакет.** *Фин.* Акции на едно акционерно дружество на стойност по-голяма от половината на акционерния капитал. ✧ **Рисков пакет.** *Фин.* Смесване на различни видове финансиране, което се използва за осигуряване на кредит за определен проект, напр. заем с фиксиран лихвен процент и емитиране на обикновени акции. ‹*фр.* paquet›

пакета̀ж *м. Изк.* Опаковане на предмети, някои от които много големи (напр. сгради), вид художествена дейност, свързана с творчеството на българския художник Кристо (Христо Явашев, р. 1935), прилагана и към реална природна среда; опаковане. ‹*фр.* paquetage›

пакетбо̀т *м. Остар.* Малък пощенски или пътнически кораб. ‹*англ.* packet-boat›

пакетѝрам *несв.* и *св.* Правя на пакет. ‹от *фр.* paquet›

пакт *м. Полит. Юр.* Международен договор с голямо политическо значение. ‹*лат.* pactum ⇨ *нем.* Pakt›

па̀кфонг *м. Хим.* Сплав от мед, никел и цинк, която имитира сребро. ‹от *кит.* ⇨ *фр.* pacfung›

пакха̀ус *м. Остар.* **1.** Склад на жп гара или митница. **2.** Склад с денкове и бали. ‹*нем.* Packhaus›

пал$_1$ *м. Мар.* Стълб, забит в земята на пристан, към който се привързват въжетата на морски съд. ‹*хол.* paal›

пал$_2$ *м. Диал.* Керемиденочервен на цвят гълъб. ‹*тур.*›

па̀ла$_1$ *ж. Остар.* **1.** Широка крива сабя. **2.** Голям нож. ‹*тур.* pala›

па̀ла$_2$ *ж. Диал.* Весло на лодка. ‹*ит.* pala›

па̀ла$_3$ *ж. Църк.* В католически храм — голям олтарен образ. ‹*лат.*›

пала̀буюклѝя *прил.* Който е с гъсти, извити мустаци. ‹*тур.* palabıyık›

пала̀вра *ж. Диал.* **1.** Клюка, измислица, лъжа, хвалба. **2.** Заклинание. ‹*исп.* palabra 'дума' ⇨ *тур.* palavra›

Пала̀да *ж.* **1.** *Мит.* Едно от имената на древногръцката богиня Атина; дева. **2.** *Астр.* Една от четирите най-големи малки планети (с диаметър 608 км). ‹*гр.*›

паладиа̀нство *ср. Истор.* Архитектурно течение, процъфтявало в Англия през 1720 и 1770 г., вдъхновено от венецианския архитект от XVI в. Андреа Паладо (1508—1580), което включвало свободна адаптация на архитектурата на императорски Рим към обществените нужди на XVIII в. ‹от *ит.* собств.›

пала̀дий *м. Хим.* Химичен елемент, послед-

ният благороден метал от платиновата група, който прилича на платината по механичните си свойства, използван за сплави, като катализатор и за електрооборудване (знак Pd). ‹*лат.* palladium, по името на астероида Pallas›

паладѝн *м.* **1.** *Истор.* През Ранното средновековие в Западна Европа — рицар от свитата на крал. **2.** *Истор.* Рицар, предан на своя господар или на своята дама. **3.** *Прен. Ирон.* Човек, който е фанатично предан на идея или на друг човек. ‹*лат.* palatīnus 'придворен' ⇨ *фр.* paladin›

палàдиум *м. Истор.* **1.** Статуята на богиня Атина в древна Троя, служеща като залог за безопасността на града. **2.** У розенкройцерите — мистичен идол, комуто се полага поклонение. ‹*гр.*›

паламàрка *ж. Истор.* Извита дървена ръкавица с кука, която се надява на пръстите на ръката при жънене за прихващане на стръковете жито. ‹от *гр.*›

паламѝда *ж. Бот.* Бодлив плевел из нивите. Cirsium arverse. ‹*гр.*›

паламѝд *м. Зоол.* Морска пасажна риба с вкусно месо. Palamis sarda. ‹*гр.* ⇨ *тур.* palamut›

палàн *м. Мар.* Товаро-разтоварни съоръжения на кораб, който не ползва пристанищни съоръжения. ‹*лат.* ⇨ *фр.* palan›

паландѐр *м. Мар.* Вид плоскодънен плавателен съд. ‹*ит.*›

паланджòсвам *несв.* и **паланджòсам** *св. Диал.* Крада, отмъквам. ‹от *гр.*›

палàндза *ж. Диал.* Теглилка с блюда; везни. ‹от *гр.*›

палàнка *ж.* Малък град или голямо село. ‹*ит.* palanca›

паланкѝн *м.* В страните от Изтока — покрита носилка за пренасяне на пътници. ‹*малайски* ⇨ *порт.* palanquin›

паларѝя *ж. Диал.* Широкопола шапка. ‹*рум.*›

палàс *м.* Луксозна сграда; палат. ‹*англ.* palace›

палàска *ж. Воен.* Чантичка за патрони. ‹*тур.* palaska›

палàт *м.* и **палàти** *мн.* **1.** Дворец. **2.** *Прен.* Разкошно жилище. ‹*лат.* palatium 'дворец'›

палàта *ж.* **1.** Палат. **2.** Просторна и красива обществена сграда. **3.** Част от официалното наименование на някой административен, съдебен или обществен орган, както и неговата сграда. ✧ **Клирингова палата.** *Икон.* Финансова институция, която урежда взаимната задлъжнялост на търговските банки чрез клирингови чекове. ‹*лат.* palatium›

палатàлен *прил. Език.* Който се учленява с допир на езика на твърдото небце; мек, смекчен (за съгласен звук). ‹*лат.* palatum 'небце' ⇨ *фр.* palatal›

палатализàция *ж. Език.* Смекчаване на съгласен звук чрез добавъчно участие на езика при учленяване, който се повдига към небцето. ‹*лат.* ⇨ *фр.* palatalisation›

палатализѝрам *несв.* и *св.* Предизвиквам палатилизация. — **палатализирам се.** ‹от *фр.* palataliser›

палатѝн *м.* **1.** *Адм.* Управник на област в Полша. **2.** *Остар.* Вид кожена яка в старите женски тоалети. **3.** *Геогр.* Един от седемте римски хълма. ‹*лат.*›

палатинàт *м. Истор.* Управление на област, окръг, околия през Средновековието. ‹*лат.* ⇨ *фр.* palatinat›

палàтум *м. Анат.* Небце. ‹*лат.* palatum›

палàцо *ср. Истор.* Дворец на член на дворцовата или търговската градска аристокрация през XIV—XVIII в. в Италия. ‹*ит.* palazzo›

палдѝм *м. Диал.* Ремък, който се слага под опашката на впрегатен добитък; подопашник. ‹*тур.*›

пàлео- *представка.* В сложни думи със значение 'древен', напр. *палеоантропология*, *палеогеография*. ‹от *гр.* παλαιός 'древен'›

палеоантропологòгия *ж.* Дял от антропологията, който изучава изкопаемите останки от човека. ‹*гр.*›

палеобиогеогрàфия *ж.* Наука, която изучава географското разпространение на измрелите организми. ‹*гр.*›

палеоботàника *ж.* Дял от палеонтологията, който изучава изкопаемите растителни вкаменелости. ‹*гр.*›

палеогѐн *м. Геол.* Наименование на долния терциер с продължителност ок. 34 милиона години, който се дели на палеоцен, еоцен и олигоцен. ‹от *гр.*›

палеогеогрàфия *ж.* Наука, която изучава физикогеографските условия, съществували на Земята в миналите геоложки епохи, както и закономерностите при тяхното изменение. ‹*гр.*›

палеогрàф *м.* Специалист по палеография. ‹*гр.*›

палеогрàфия *ж.* (**палеогрàфски** *прил.*) Наука за старите писмена, помощна дисциплина на историята и литературознанието, която разчита старите ръкописи, определя време- и местопоявата им, разграничава оригиналните историко-литературни паметници от фалшификатите, използвайки езикови, текстологични и физико-химични методи. ‹от *гр.* παλαιός 'древен' + γράφω 'пиша'›

палеоентологòгия *ж.* Дял от ентологията, който изучава праисторическите човешки раси. ‹*гр.*›

палеозàвър *м. Палеонт.* Гигантски изкопаем гущер. ‹от *гр.*›

палеозо̀й *м.* (**палеозо̀йски** *прил.*) *Геол.* Третата ера от геоложката история на Земята с продължителност 320-325 милиона години. ‹от *гр.* παλαιός 'древен' + ζωή 'живот'›

палеозоолòгия *ж.* Дял от палеонтологията, който изучава изкопаемите животни. ‹*гр.*›

палеолѝт *м. Геол.* Най-ранният период от каменната епоха. ‹от *гр.* παλαιός 'древен' + λίθος 'камък'›

палеомагнетѝзъм *м.* Дял от геомагнетизма, който изучава намагнитването на желязо и железни съединения в скали. ‹*гр.*›

палеонтолòг *м.* Специалист по палеонтология.

палеонтолòгия *ж.* Дял от геологията, който изучава вкаменелостите и връзката им с еволюцията на земната кора и живота на Земята. ‹от *гр.* παλαιός 'древен' + ὄντος 'същество' + λόγος 'наука'›

палеопатолòгия *ж.* Изучаване на заболяванията при хората и животните от праисторическата епоха по данни от техни кости или други останки. ‹от *гр.*›

палеотѝп *м. Лит.* Всяка една от публикуваните между 1501 и 1551 г. първопечатни книги в Европа. ‹от *гр.*›

палеоцѐн *м. Геол.* Най-старият период от палеогена. ‹*гр.*›

палеоцеребѐлум *м. Анат.* Предният дял на малкия мозък. ‹от *гр.*›

палѐстра *ж. Истор.* В древна Гърция — частна гимнастическа школа за момчета от 12 до 16 години. ‹*гр.*›

палѐти *мн.* (палѐта *ж.*) Подвижни поставки и приспособления за механизирано товарене и разтоварване на стоки, които биват универсални и специални (бокс палети, плоски, стойкови). ‹*фр.* palette›

палѐя *ж. Истор.* Византийски сборник със закони. ‹от *гр.* Παλαιά (διαθήκη) 'Стар (завет)'›

пàли *ср. Език.* Централноиндийски диалект, един от старите езици пракрита, произхождащ от санскрит, на който са написани част от каноничните индуистки текстове. ‹*санскр.*›

палиатѝв *м.* (**палиатѝвен** *прил.*) **1.** *Фарм.* Лекарство, което временно облекчава, но не лекува. **2.** *Прен.* Временно решение на проблем. ‹*лат.* palliātus 'прикрит' ⇨ *фр.* palliatif›

паликадѝло *ср. Църк.* Голям църковен свещник. ‹от *гр.* πολυκάνδηλον 'многосвещник'›

палилàлия *ж. Мед.* Нарушение на речта, което се изразява в неволево повторение на думите. ‹*гр.*›

палимпсѐст *м.* **1.** *Истор.* Пергамент, от който един текст е заличен, за да се напише друг на негово място. **2.** Табела с надпис, обърната откъм гърба, за да се скрие старият надпис и да се напише нов. ‹*гр.* παλίμψηστον›

палингенѐза *ж.* **1.** Обновление, повторно раждане. **2.** *Биол.* Признаци, които се появяват в зародишния период на организмите, характерни за някой от предшествениците. **3.** *Филос.* Учение за непрекъснатото повторение на всичко във Вселената. **4.** *Геол.* Образуване на магма в резултат на пълното или частичното претопяване на скали в земните недра. ‹от *гр.*›

палинграфия$_1$ *ж. Мед.* Нарушение в писането, при което често се повтарят букви или думи. ‹*гр.*›

палинграфия$_2$ *ж. Изк.* Изкуство да се прехвърлят гравюри и рисунки върху камък. ‹*гр.*›

палиндрòм и **палиндрòмон** *м. Лит.* Преобърната дума, стих или фраза, вид игрословица, четяща се еднакво както надясно, така и наляво; рачешки стих. ‹от *гр.* παλίνδρομος 'движещ се обратно'›

палинòдия *ж.* **1.** *Лит.* Стилистичен похват, при който авторът (обикн. поет) се отказва от казаното в друга своя творба. **2.** Отричане или отменяне на нещо, написано в оскърбителен тон. ‹*гр.*›

палинолòгия *ж.* Дял от ботаниката, който изучава полена и спорите на растенията. ‹от *гр.* παλίνη 'фин прах' + λόγος 'наука'›

палисàда *ж. Архит. Археол.* Отбранително съоръжение, изградено от забити в земята колове, обикн. в комбинация със земен вал. ‹*фр.* palissade›

палисàден *прил.* ✧ **Палисадно укрепление.** *Истор.* Примитивна крепост, състояща се от дървена кула върху възвишение, заобиколена от отворено пространство или двор, които са заградени с ров и редица от силно заострени дървени колове (палисада). ✧ **Палисадни клетки.** *Биол.* Тънки цилиндрични растителни клетки, които участват във фотосинтезата. ‹от *фр.* palissade›

палисàндър *м. Бот* Тропическо дърво, което вирее главно в Бразилия и Аржентина, с много ценна дървесина, от която се изработват скъпи мебели, музикални инструменти и др. Jaccaranda brasiliana. ‹*фр.* palissandre›

палисѝ *мн.* **1.** Глазирани грънчарски изделия, украсени с натуралистично моделирани и оцветени релефни фигури на влечуги. **2.** Всяка имитация на тези изделия. ‹по името на своя създател *фр.* грънчар Bernard Palissy (1510—1589)›

палѝтра *ж.* **1.** Преносима табла (обикн. дървена), върху която художникът поставя и смесва боите. **2.** Пълен регистър на цветовете на емайловите бои, използвани за определен вид порцелан. **3.** *Прен.* Наборът от цветове за отделна картина или характерен за един

живописец. **4.** *Прен.* Изобразителните средства в творчеството на един писател, композитор и др. ‹*ит.* paletta ⇨ *фр.* palette›

пàлиум *м.* **1.** Мантия, покривало. **2.** *Църк.* Навратник от бяла материя с черни кръстове, даряван от папата на новоръкоположен епископ. ‹*лат.* pallium 'покривало'›

палифрàзия *ж. Мед.* Повторение на фрази, което може да бъде форма на заекване или тик. ‹*гр.*›

пàлла *ж.* Широка дреха, дълга до глезените. ‹*лат.*›

пàлма$_1$ *ж.* **1.** *Бот.* Тропическо или субтропическо дърво с високо неразклонено стъбло, на чийто връх има големи вечнозелени листа (ок. 3 400 вида, сред които някои са с голямо стопанско значение). Palmae. **2.** *Прен.* Обикн. членувано. Превъзходство, победа. ‹*лат.* palma›

пàлма$_2$ *ж.* Холандска мярка за дължина, равна на 9,4 см. ‹от *лат.* ⇨ *хол.*›

палмарòза *ж. Бот.* Многогодишно тревисто растение, отглеждано в сухите райони на Индия, от чиито листа, стъбла и цветове се добива ценно масло за парфюмерията и козметиката. ‹*лат.*›

палмѐта *ж.* (**палмѐтен** *прил.*) **1.** *Архит.* Орнамент, съставен от стилизирани листа, разперени като пръсти на ръка, които са винаги нечетно число и централното е най-голямо. **2.** *Бот.* Форма на короната на овощни или декоративни дървета като листо на палма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* palmette›

палмѝн *м.* Кокосово масло. ‹*лат.* palma ⇨ *нем.* Palmin›

палмѝра *ж. Бот.* Тропическа палма, която вирее в Азия, има листа във формата на ветрило, с голямо стопанско значение. ‹от *сир.* собств. Palmyra›

палмитѝнов *прил.* ✧ **Палмитинова киселина.** *Биохим.* Една от най-широко разпространените мастни киселини, която се среща в повечето животински и растителни мазнини и масла. ‹*лат.* ⇨ *фр.* palmitine›

пàлор *м. Мед.* Патологична бледност на кожата и видимите лигавици поради намален кръвен поток или липса на нормални пигменти. ‹*лат.*›

палпàция *ж. Мед.* Изследване на части от тялото посредством внимателно опипване с дланите или с върховете на пръстите. ‹*лат.* palpatio 'пипане'›

палпебрàлен *прил. Мед.* Който е свързан с клепачите. ‹*лат.*›

пампàси *мн. Геогр.* Субтропическите степи в Южна Америка; пампа. ‹от езика *кечуа* ⇨ *исп.* pampa›

пампѐро *ср. Метеор.* Много силен, пронизващ хладен югозападен вятър в Аржентина и Уругвай. ‹*исп.* pampero›

пампòр *м. Остар.* **1.** Параход. **2.** Влак, железница. ‹от *ит.*›

памѝк *м.* **1.** *Бот.* Влакнодайно растение от сем. слезови, което вирее при по-топъл климат, с голямо стопанско значение. Gossypium herbaceum. **2.** Влакната на това растение, от които след обработка се правят различни тъкани. **3.** Обработени влакна от това растение с различна употреба (в медицината, козметиката и под.); вата. ‹*перс.* ⇨ *тур.* pamuk›

памукчѝя *м. Остар.* Човек, който обработва/продава памук. ‹от *тур.* pamuk›

памфлѐт *м. Лит.* Публицистичен жанр с художествени елементи, който най-често изобличава обществени или лични недъзи. ‹Pamphilus, по името на герой от популярна през XII в. *ит.* комедия ⇨ *англ.* pamphlet›

памфлетѝст *м.* Автор на памфлети. ‹от *англ.* pamphlet›

пан- *представка.* В сложни думи със значение 'обхващане в цялост', напр. *панамериканизъм*, *панславизъм* и др. ‹от *гр.* πᾶν 'всичко'›

пан *м.* **1.** В Полша, Чехия, Словакия и Украйна — господин. **2.** *Истор.* Едър земевладелец, господар в някогашна Полша. ‹*пол.*›

Пан *м. Мит.* В древногръцката митология — бог на природата, покровител на стадата и овчарите, който имал кòзи рога, брада и крака с копита. ‹*гр.*›

Панагѝя *ж. Рел.* **1.** Едно от имената на Богородица — Всесветая. **2.** Украсена със скъпоценни камъни кръгла иконка, която архиереите в Православната църква носят на гърдите си върху одеждите. ‹*гр.* παναγία›

панагòн *нареч. Диал.* На всичко отгоре. ‹*гр.*›

панаѝр *м.* **1.** Голям градски пазар, който става обикн. веднъж в годината. **2.** Периодични или ежегодни изложения на определен вид продукция на местни или чужди производители, които са място за размяна на оферти и сключване на търговски договори. ‹*гр.*›

панаирджѝя *м.* **1.** Участник в панаир. **2.** *Прен. Ирон.* Човек, който създава конфликтни ситуации; скандалджия. ‹*гр.*›

панаѝрен *прил.* ✧ **Панаирен контингент.** *Икон.* **1.** Заделена сума по валутен план за закупуване на изложени на панаир или изложба стоки. **2.** Определено количество стоки, които изложителят може да продаде на вътрешни стопански организации или на населението. ‹*гр.*›

панакѝда *ж. Истор.* Намазана с восък дъсчица, на която децата в епохата на Възраждането са се учили да пишат. ‹*гр.*›

панàлгия *ж. Мед.* Болки по цялото тяло. ‹от *гр.*›

панàма *ж.* **1.** *Текст.* Вид памучен или ленен плат с едра сплитка. **2.** Широкопола лятна шапка, изплетена от палмови влакна. ‹по името на Panama, държава в Централна Америка›

панарѝций *м. Мед.* Гнойно възпаление на пръстите на ръката. ‹*лат.* panaritium›

панарѝциум *м.* Болезнено гризане на ноктите. ‹*лат.* panaritium›

панàс утàра *ж. Метеор.* Топъл и сух северен вятър в Индонезия. ‹*индонез.*›

панатинѐи *мн. Истор.* Всенародни тържества в чест на Атина в древна Гърция. ‹*гр.*›

панафòра *ж. Диал.* Вид връхна дреха. ‹*гр.*›

панацѐя *ж.* **1.** Лекарство, което лекува всички болести, независимо от тяхната природа. **2.** *Прен.* Това, което може да реши всякакъв проблем. ‹от *гр.* πανάκεια 'лекарство за всички болести' ⇨ *лат.* panacea›

пангалòзин *м. Остар.* Вагабонтин, хубостник. ‹*гр.*›

пангàр *м.* Масичка, която се изнася пред църква, за да се продават свещи. ‹*гр.*›

пангерманѝзъм *м. Истор.* Идейно течение за обединяване на разпокъсаните германски държавици през XIX в. ‹*нем.* Pangermanismus›

пàнго *ср. Диал.* Обущарска маса. ‹*ит.* pango›

пангỳ *м. Филос.* В даосизма — творецът на света и първият човек, излязъл от хаоса. ‹*яп.*›

пàнда *ж. Зоол.* Хищник, подобен на американските мечки, който обитава горите в Хималаите. Aelurus fungens. ‹*тибетски* ⇨ *нем.* Panda›

пандактилѝт *м. Мед.* Гнойно възпаление на всички тъкани на пръстите. ‹*лат.*›

пандàн$_1$ *м.* **1.** Предмет, който е еднакъв с друг предмет. **2.** *Изк.* Всяка една от двете картини, скулптури, релефи или орнаменти, които са изрязани сюжетно и композиционно от автора, но всяка е относително независима. ‹от *фр.* pendant›

пандàн$_2$ *м. Бот.* Тропическо дърво, подобно на палма, което расте в Азия, Австралия и Африка. Pandanus. ‹*мал.*›

пандантѝв *м.* **1.** *Архит.* Конструктивен елемент с форма на триъгълник със сферична повърхност, свързващ купола с квадратната основа отдолу. **2.** Накит, който се носи на висящо на шията синджирче. ‹*фр.* pendentif›

пандѐкти *мн. Истор.* Сборник от 50 книги, оформен през 530 г. по времето на византийския император Юстиниан (527—568), който съдържа систематизирани коментарии от известни юристи на излезлия през 529 г. Юстинианов кодекс; Дигести. ‹*гр.* Πανδέκται›

пандемѝчен *прил.* Повсеместен, всеобщ. ‹от *гр.* πάνδημος 'всеобщ, всенароден'›

пандѐмия *ж. Мед.* Епидемия, която се разпространява толкова бързо, че засяга много страни. ‹от *гр.* πάνδημος 'всеобщ, всенароден'›

пандемòниум *м.* **1.** *Мит.* Престолният град на подземното царство, където се събирали всички демони, зли духове и черни сили. **2.** *Прен. Неодобр.* Свърталище на злото; място на порока и разврата. ‹Pandemonium, наименование, измислено от Джон Милтън в произведението му "Изгубеният рай"›

пандѐра *ж. Остар.* Знаме. ‹*ит.* bandera›

панджàр *м. Диал.* Червено цвекло. ‹*тур.* pancar›

пандѝз *м. Разг.* Затвор. ‹*циг.*›

пандѝзя *несв. Разг.* Вкарвам в затвор. ‹от *циг.*›

пандишпàн *м. Кул.* Сладкиш от яйца, брашно и захар. ‹*фр.* pain d'Espagne 'испански хляб'›

Пандòра *ж. Мит.* В древногръцката митология — девойка, създадена от Хефест от пръст и вода, която от любопитство отворила кутията, където били всички човешки бедствия и болести, и ги пуснала. ✧ **Кутията на Пандора.** Източник на всякакви беди. ‹*гр.*›

пандỳр и пандỳрин *м. Истор.* В Османската империя — стражар християнин. ‹*гр.*›

пàндус *м.* **1.** *Архит.* Гладка наклонена плоскост, с която понякога се заменя стълбище. **2.** Наклонена площадка за вкарване и изкарване на автомобил в гараж или от един на друг етаж. ‹от *фр.* pente douce 'леко, спокойно спускане'›

панѐ *прил. Кул.* Паниран. ‹от *фр.* pané›

панегирѝк *м.* (**панегирѝчески** *прил.*) **1.** *Лит.* Похвално слово за военачалник, виден гражданин, светец и под. **2.** *Прен.* Прекалена или незаслужена възхвала. ‹*гр.* πανηγυρικός›

панѐл *м.* и **панѐла** *ж. Строит.* **1.** Железобетонна плоча с големи размери, част от строителна конструкция. **2.** Дървена обшивка на стена; ламперия. **3.** Плоча, върху която се монтират съставни елементи, детайли и др. ‹*нем.* Panel›

панѐла *ж.* Късове жълта захар. ‹*порт.* ⇨ *фр.*›

панѐлен *прил.* ✧ **Панелна живопис.** *Изк.* Живопис върху дърво. ✧ **Панелна конструкция.** *Строит.* Конструкция от бетон, състояща се от еднакви клетки, поставени една в друга, при която тежестта пада върху всички стени, а не само върху вертикалните подпори по цялата височина на сградата. ‹от *нем.* Panel›

панелинѝзъм *м.* Идейно течение за единението на всички гърци. ‹*гр.*›

панѐр *м.* Плитко кошче, пластмасово или плетено от растителни влакна, за дрехи и др.

домакински вещи. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

панергѐзия *ж. Филос.* В античната философия — всеобщ стремеж към добро. ‹*гр.*›

панзоо̀тия *ж. Вет.* Масово заболяване на животни. ‹от *гр.*›

пàни *ж.* В Полша, Чехия, Словакия и Украйна — госпожа. ‹*пол.*›

панѝрам *несв.* и *св. Кул.* Овалвам хранителен продукт в яйца, галета или брашно и го пържа в сгорещена мазнина. — **панирам се.** ‹*лат.* panis 'хляб' ⇨ *фр.* paner›

панихѝда *ж. Църк.* **1.** Литургия за помен на умрял. **2.** Помен на гроба на покойник. ‹от *гр.* παννυχίδος 'денонощен'›

панкратиàст *м. Истор.* В древна Гърция — участник в юмручен бой; боксьор. ‹*гр.*›

панкратѝон *м. Истор.* В древна Гърция — двубой между атлети с елементи от борбата и юмручния бой. ‹*гр.*›

панкрàциум *м. Истор.* В античността — юмручен двубой. ‹*гр.*›

панкреàс *м. Анат.* Задстомашна жлеза. ‹*гр.*›

панкреатектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на панкреаса. ‹*гр.*›

панкреатѝн *м. Мед.* Екстракт от панкреатичен сок, който съдържа панкреатични ензими. ‹*гр.*›

панкреатѝт *м. Мед.* Възпаление на панкреаса. ‹от *гр.* πάνκρεατος 'задстомашна жлеза'›

панлогѝзъм *м.* Философско учение, което приема мисленето за основа на битието и отъждествява логиката с обективната действителност. ‹от *гр.* πᾶν 'все' + λόγος 'разум, мислене›

панò *ср. Изк.* **1.** Част от стена или таван, украсена с живописни или скулптурни изображения. **2.** Картина, барелеф върху част от стена или таван. ‹*фр.* panneau›

панòплия *ж.* **1.** *Истор.* Комплект от пълно бойно въоръжение през Средновековието. **2.** Военски доспехи като музейни експонати. ‹*гр.*›

панòптикум *м.* **1.** Музей на уникати, причудливи предмети или восъчни фигури на бележити хора. **2.** *Прен.* Изложба. ‹от *гр.* πᾶν 'все' + ὀπτικός 'видим'›

панорàма *ж.* **1.** Широка гледка, която се открива върху местност от високо. **2.** *Воен.* Артилерийски оптичен ъгломерен уред. **3.** *Изк.* Разположена в кръг живописна творба в естествен размер, която създава у зрителя, застанал вътре в кръга, илюзията, че наблюдава реалност. **4.** *Прен.* Преглед, обзор, който обхваща много произведения на литературата и изкуството. ‹от *гр.* πᾶν 'все' + ὅραμα 'зрелище, гледка' ⇨ *фр.* panorama›

панофталмѝт *м. Мед.* Възпаление на цялото око. ‹*гр.*›

панпсихѝзъм *м.* Философски възглед, според който цялата природа има душа. ‹от *гр.*›

пансѐ *ср.* Оттенък на виолетовия цвят. ‹*фр.* pensée 'теменуга'›

пансиòн *м.* **1.** Общежитие за студенти или ученици. **2.** Дом, в който се приготвя храна за определен брой хора, които може и да не живеят там. **3.** *Остар.* Парична награда, давана веднъж в годината заради заслуги в миналото. **4.** *Прен.* 13-та заплата. ‹*лат.* pensio 'заплащане' ⇨ *фр.* pension›

пансионàт *м.* Организирана почивка/лечение с осигурено настаняване и храна. ‹*фр.* pensionnat›

панславѝзъм *м. Истор.* Идейно движение сред руската интелигенция за духовно и политическо сближаване на славянските народи върху етнически и религиозни (православни) принципи. ‹*рус.*›

панславѝст *м. Истор.* Привърженик на панславизма.

панспѐрмий *м. Остар.* В алхимията — изначално вещество; праматерия; стихия. ‹*гр.*›

панспѐрмия *ж.* Хипотеза, според която животът на Земята се е появил чрез пренасяне на зародиши от други планети. ‹от *гр.*›

пàнта$_1$ *ж.* **1.** Метална част на врата или прозорец, чрез която те се окачват на рамките и на която се държат при отваряне и затваряне. **2.** *Остар.* Карта за игра. ‹*тур.*›

пàнта$_2$ *ж. Разг.* Безделник, нехранимайко, хаймана. ‹*гр.*›

пантаджилѝк *м. Разг.* Постъпки, дела на панта$_2$.

панталòни *мн.* и **панталòн** *м.* Връхна дреха с крачоли, която покрива частта от тялото от кръста надолу. ‹*ит.* pantaloni›

пантахѝс и **пандахѝс** *м. Рел.* Патриаршеско послание. ‹*гр.*›

пантеѝзъм *м.* (**пантеистѝчен** *прил.*) Религиозно-философско учение, което отъждествява Бог с природата и разглежда природата като Божие въплъщение. ‹от *гр.* πᾶν 'все' + θεός 'Бог'›

пантеѝст *м.* Последовател на пантеизма. ‹*гр.*›

пантеòн *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция и Рим — храм на всички богове. **2.** Всички богове на един или друг култ. **3.** *Прен.* Обща гробница на бележити хора. ‹*гр.* πάνθειον›

пантѐра *ж. Зоол.* Хищен бозайник с петниста окраска от рода на леопардите (в Югоизточна Азия се среща и с черна козина). Felis pardus. ‹*гр.* πάνθηρ›

пàнти *мн.* Невтвърдени рога от сибирски елени, от които се приготвя медицински препарат. ‹*монг.* ⇨ *рус.*›

пантограф *м. Техн.* **1.** Инструмент за начертаване на копие на чертеж, план и под., обикн. в по-малък мащаб. **2.** Уред за преваждане на снимки или рисунки в умален или увеличен вид върху литографски камък. **3.** Ромбовиден токоприемник на електрически трамвай или локомотив. ‹от *гр.* πᾶν 'все' + γράφω 'пиша'›

пантографиране *ср.* Механичен процес на уголемяване на малък модел до действителния размер на скулптурата чрез снемане размера на модела в някои точки от оригинала и изчисляването им в съответните точки към мащаба на уголеменото копие. ‹*гр.*›

пантография *ж. Остар.* Вид силуетни рисунки, изрязани от черна хартия и апликирани върху картон. ‹*гр.*›

пантократор *м.* **1.** *Истор.* Във византийското изкуство — иконографски тип на Христос, представящ Го като Владетел на всемира; Вседържител. **2.** *Истор.* Титла на византийски император или висш сановник. **3.** *Прен.* Всевластник, господар. ‹от *гр.*›

пантомима *ж.* (**пантомимен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — драматичен вид, съчетание от балет и пеене, като действието, което актьорът представял с танц, се пояснявало от песента на стоящ до него певец. **2.** *Изк.* Вид сценично изкуство, в което съдържанието и художествените образи се предават с изразителни движения на тялото, жестове и мимика; понякога — в музикален съпровод. ‹от *гр.* παντόμιμος 'подражаващ на всичко' ⇨ *фр.* pantomime›

пантоморфичен *прил.* Който може да придобива всякаква форма. ‹*гр.*›

пантоподи *мн. Зоол.* Морски паяци, хищни морски животни с 4-6 двойки крака, обикн. по-големи от тялото. ‹от *гр.*›

пантотенов *прил.* ✧ **Пантотенова киселина.** *Хим.* Бяло неразтворимо вещество, съставка на витамин В-комплекс с голямо значение за растежа на клетките, което се съдържа в ориза, трицитe, в яйчния жълтък, в хайвера, млякото, морковите и др. ‹от *гр.*›

пантофаг *м. Биол.* Всеяден организъм. ‹от *гр.*›

пантофобия *ж. Мед.* Болестна страхова невроза — от всичко. ‹*гр.*›

панукла *ж. Диал.* Зла, проклета жена. ‹*гр.*›

панхроматизация *ж. Фот.* Увеличаване на цветовата чувствителност на фотографска емулсия чрез въвеждане на сенсибилизатори, които правят емулсията по-възприемчива към червените лъчи. ‹от *гр.*›

панхроматичен *прил.* ✧ **Панхроматичен филм.** *Фот.* Фотографски филм, който е чувствителен към всички цветове на светлината (вкл. към червения). ‹от *гр.*›

панцер и панцир *м.* **1.** *Истор.* Желязна ризница, броня. **2.** *Зоол.* Твърда покривка (черупка, костни плочки) на някои ракообразни и гръбначни животни (костенурки, крокодили и др.). **3.** *Техн.* Метална обшивка на военен кораб, броня на влак, машина и др. ‹*нем.* Panzer›

панцитопения *ж. Мед.* Едновременно намаляване броя на еритроцитите, на левкоцитите и тромбоцитите в периферната кръв. ‹от *гр.*›

панча *ж. Диал.* Лапа на хищно животно. ‹*тур.* pençe›

панчаратра *ж. Рел.* **1.** В индуизма — жертвоприношение, при което в продължение на пет дена се изстисква пресен сок сома. **2.** Име на свещените текстове на различни вишнусекти. ‹*санскр.*›

панчатантра *ж.* Много популярен обемист сборник с морализаторски разкази и басни в пет книги, съставен през V в. в Индия за наставление на млади принцове, който е преведен на много езици и става основа за възникването на много европейски популярни истории; Петокнижие. ‹*санскр.*›

панчатапас *м. Рел.* В индуизма — необикновена форма на аскетизъм, при която практикуващият седи от изгрев до залез слънце между четири огъня и медитира. ‹*санскр.*›

пап *м.* Обущарско лепило. ‹*нем.* Papp›

папа *м.* (**папски** *прил.*) *Рел.* Глава на Католическата църква, наместник на Бога на земята, който е и глава на държавата Ватикан. ‹от *гр.* πάππας 'баща' ⇨ *лат.* papa›

папа *м. Разг.* Обикн. като обръщение — татко. ‹*фр.* papa›

папаверин *м. Фарм.* Един от алкалоидите на опиума, който се разтваря в органични разтворители, има обезболяващо действие и се използва за лечение на болестите на коронарните съдове и на други заболявания, получени при спазми на гладката мускулатура на пикочния мехур, жлъчката или стомаха. ‹*лат.* papāver 'мак'›

папагал *м.* (**папагалски** *прил.*) **1.** *Зоол.* Тропическа птица с масивна закривена човка, която се отглежда и в домашни условия. Psittaci. **2.** *Прен. Пренебр.* Човек, който, без да мисли, повтаря чужди твърдения. ‹*ар.* ⇨ *ит.* pappagallo›

папаз *м. Остар. Пренебр.* Поп, свещеник. ‹*гр.* ⇨ *тур.* papaz›

папаин *м. Биохим.* Ензим, който се съдържа в листата и плодовете на дървото Asimina (папая) и смила белтъци, с приложение при обработката на кожи, при омекотяването на месо за консумация от човека. ‹*лат.*›

папапуру̀ша *ж. Рел.* В индуизма — злината, грехът, персонифициран в човешка форма. ‹*санскр.*›

папа̀ска и **папа̀зка** *ж. Диал.* **1.** Сорт черно грозде. **2.** Вино от такова грозде. ‹*гр.*›

папата̀ци *мн. Зоол.* Дребни двукрили насекоми от род Phlebotomus. ‹*ит.* pappataci›

папа̀ха *ж.* Висок кожен кавказки калпак. ‹*рус.*›

папа̀я *ж. Бот.* Тропическо растение, дърво с едри пъпешоподобни плодове, ароматни и сочни. Carica papaya. ‹*карибски* ababai ⇨ *исп.* papaya›

па̀перт *м.* Площадка пред входа на православен храм. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

папиѐколѐ *ср.* **1.** Колаж, направен изцяло от листове хартия, залепени върху грунд. **2.** Самата лепена хартия. ‹*фр.* papier collé›

папиемашѐ *ср.* Хартиена каша; когато изсъхне, от нея се приготвят статуетки, амбалаж и др. ‹*фр.* papier 'хартия' + mâché 'дъвкан'›

папѝзъм *м.* **1.** Католицизъм. **2.** Политика за установяване на папската власт над целия свят. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* papisme›

папѝла *ж. Анат.* **1.** Зърно на гърда; цицка. **2.** Пъпка или брадавица. ‹*лат.* papilla›

папила̀рен *прил.* **1.** Който се отнася до папила. **2.** Който е свързан с линиите по дланите и ходилата. ‹от *лат.*›

папилѝт *м. Мед.* Възпаление на частта от очния нерв в мястото на свързването му с очната ябълка. ‹от *лат.*›

папило̀м *м. Мед.* Доброкачествен тумор на кожата или лигавиците. ‹от *лат.* papillome›

папиломато̀за *ж. Мед.* Състояние, при което се наблюдават множество папиломи по кожата или лигавиците. ‹от *лат.*›

па̀пин *м. Диал.* Будала, глупак, гъска. ‹*гр.*›

папиролѝгия *ж.* Наука за древните ръкописи. ‹от *гр.* πάπυρος 'папирус' + λόγος 'наука'›

папиро̀са *ж. Остар.* Фабрична цигара. ‹*исп.* papiro›

папѝрус *м.* **1.** *Бот.* Многогодишно тревисто растение от тропическа Африка, от чиито стъбла в древния Египет правели хартия, дрехи, обувки и др. **2.** *Истор.* Свитък от залепени тънки плоскости от стъблото на това растение, върху който египтяните и други древни народи пишели. **3.** *Истор.* Ръкопис върху такъв свитък. **4.** *Истор.* В египетската архитектура — орнамент с формата на растението, включван като мотив в украсата на много сгради, напр. папирусов капител. ‹*гр.* πάπυρος›

папѝст *м.* **1.** Последовател на папизма. **2.** *Остар.* Католик. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* papiste›

папма̀шина *ж. Техн.* Машина за производство на мукава и картон. ‹*нем.* Pappmaschine›

папоцезарѝзъм *м. Истор.* Политическа доктрина на папския престол, според която папата доминира над цезаря, а неин антипод е византийската доктрина за цезаропапизма. ‹от *лат.*›

па̀прика *ж.* Червена чушка, пиперка. ‹*унг.*›

па̀прикаш *м. Кул.* Ястие от пиперки с месо. ‹*унг.* paprikáš›

папу̀к *м. Кожар.* Вид мека кожена обувка. ‹*тур.* pabuç›

папукчѝя *м. Остар.* Обущар, чехлар. ‹*тур.* pabuççu›

па̀пула *ж. Мед.* **1.** Малка повърхностна подутина на кожата, обривна единица. **2.** Малък възпален изпъкнал участък на кожата, който съдържа гной. ‹*лат.*›

папу̀ш *м.* Низа тютюневи листа. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

папушо̀й *м. Диал.* Царевица. ‹*рум.*›

пар *м. Фин.* Съвпадение на номиналната стойност на една ценна книга с пазарната ѝ стойност; паритет. ‹от *фр.* parité›

пара̀ *ж.* **1.** *Истор.* Турска монета със стойност 1/40 част от гроша. **2.** *Разг.* Монета. ‹*тур.* para›

па̀ра- *представка.* В сложни думи със значение 'заедно със', 'успоредно със', 'отклонение или изменение', 'нарушение'. ‹*гр.* παρά›

парба̀за *ж. Лит. Истор.* В древногръцката атическа комедия — прекъсване, в което авторът чрез водача на хора се обръща към публиката. ‹от *гр.*›

парабѐл и **парабѐлум** *м. Истор.* Автоматичен пистолет на въоръжение в немската армия. ‹*лат.* para bellum 'готви война' ⇨ *нем.* Parabellum›

парабио̀за *ж.* **1.** *Биол.* Метод за изкуствено съединяване на две животни, като помежду им се установява общо кръвообращение; използва се в биологични експерименти за изследване на взаимовлиянията на органи и тъкани. **2.** *Мед.* Понижаване възбудимостта на нервни тъкани след прекомерно дразнение. ‹от *гр.*›

пара̀бола$_1$ *ж. Мат.* Крива, описана от точка, която се движи по такъв начин, че разстоянието от нея до една неподвижна точка (фокус) е равно на разстоянието до фиксираната права линия (директриса). ‹*гр.* παραβολή›

пара̀бола$_2$ *ж.* **1.** *Лит.* Стилистична фигура, основана на сравнението. **2.** *Лит.* Алегоричен разказ с поучително съдържание. **3.** *Лит.* Белетристично или драматургично произведение с морално поучително внушение. ‹*гр.* παραβολή›

параболизѝрам *несв.* Говоря иносказателно. ‹*гр.*›

параболѝчен *прил.* ✧ **Параболичен отражател.**

Физ. Вдлъбнат отражател, чието сечение е парабола — използва се за създаване на успореден сноп лъчи (при електромагнитно лъчение) или за фокусиране на падащ успореден сноп лъчи. ✧ **Параболична скорост.** *Косм.* Втора космическа скорост, с която намиращо се на Земята тяло, може да преодолее земното притегляне и движейки се по параболична траектория, завинаги да напусне Земята. ‹*гр.*›

параболо̀ид *м. Мат.* Повърхност, образувана от движение на парабола, чийто връх допира друга, неподвижна парабола, при което плоскостите на двете параболи остават взаимно перпендикулярни. ‹от *гр.* παραβολή 'парабола' + εἶδος 'вид'›

паравàн$_1$ *м.* **1.** Подвижна сгъваема преграда. **2.** *Прен.* Прикритие. ‹*ит.* paravento ⇨ *фр.* paravent›

паравàн$_2$ *м. Мар. Воен.* Приспособление от типа на траловете за предпазване на движещ се кораб от поставени във водата мини. ‹*фр.* paravent›

парагенѐза *ж. Минер.* Общо находище на няколко групи минерали. ‹от *гр.*›

парагѝрам *несв.* Разделям на участъци; обособявам участък. ‹*лат.*›

параграма *ж. Език.* **1.** Правописна грешка, при която една буква или една дума е заместена с друга. **2.** Игра на думи. ‹от *гр.*›

параграф *м.* **1.** Част от текст със самостоятелно значение, която започва на нов ред със знака § и пореден номер. **2.** Знакът §. ‹от *гр.* παραγραφος 'нов ред в текст'›

параграфѝрам *несв.* Разделям на глави; обособявам и номерирам абзаци. ‹*гр.*›

параграфия *ж.* Нарушение в писането, при което се изпускат или разместват букви или цели думи. ‹*гр.*›

парàд *м.* **1.** *Воен.* Тържествен преглед на войска. **2.** Тържествено шествие. **3.** В цирка — представяне на актьорите в началото на представлението. **4.** *Прен.* Пòказ, демонстрация, шумна изява. ‹*исп.* parada ⇨ *фр.* parade›

парàден *прил.* **1.** Който се отнася до парад, който е предназначен за парад. **2.** Тържествен; официален. **3.** *Прен. Неодобр.* Пòказен, демонстративен. ✧ **Параден двор.** Главният, обикн. най-преден, външен двор на голяма обществена сграда към дворец, който води до основните помещения. ✧ **Параден етаж.** *Истор.* Основен етаж в италианското палацо, който се състои от стаи за приеми и е повдигнат над нивото на земята. ✧ **Параден стил.** *Истор.* Стил в историческата живопис, приповдигнат и амбициозен, пропагандиран от водещите теоретици на изкуството през XVIII в. ‹от *фр.* parade›

парадѝгма *ж.* (**парадигматѝчен** *прил.*) **1.** *Език.* Таблица за склонение или спрежение, която отразява изменението на окончанието на дума. **2.** *Прен.* Образец. ‹от *гр.* παράδειγμα 'пример, образец'›

парадигмàтика *ж.* Езиковедска дисциплина, която се занимава с парадигмите. ‹от *гр.*›

парадѝз *м.* **1.** Рай. **2.** *Остар.* Най-горната галерия в театър. **3.** *Църк.* В католически храм — затворено от четирите страни пространство пред църква. **4.** Затворена градина с гробища към манастир, понякога заобиколена с докси. ‹*гр.*›

парадѝрам *несв.* и *св. Неодобр.* Изтъквам се; демонстрирам. ‹*фр.* parade›

парадòкс *м.* (**парадоксàлен** *прил.*) **1.** Неочаквано, необичайно съждение, което е в разрез с общоприетото. **2.** Странно явление, което не съответства на обичайните представи. **3.** *Лог.* Противоречие, възникващо в теорията на множествата и формалната логика при запазване правилността в хода на разсъжденията. ✧ **Парадокс на стойността.** *Икон.* Според него стоки, които са значително по-полезни, като напр. водата, имат много по-ниска цена от други, които, макар и безполезни, като диамантите, са изключително скъпи. ‹от *гр.* παράδοξος 'необикновен, странен'›

паразѝт *м.* **1.** *Биол.* Всеки жив организъм, който се развива в/върху друг жив организъм (гостоприемник), където осъществява целия си жизнен цикъл или само част от него. **2.** *Прен. Неодобр.* Човек, който живее за чужда сметка. **3.** *Истор.* В древна Гърция — прислужник в храма, чието задължение било да събира посятата около храма пшеница или житото, принесено в храма от външни хора. ‹*гр.* παράσιτος›

паразѝтен *прил.* ✧ **Паразитно захващане.** *Физ. Хим.* Поглъщане на неутрон от нуклид, което не предизвиква ядрено делене или получаване на полезен изкуствен химичен елемент. ‹*гр.*›

паразитѝзъм *м.* **1.** *Биол.* Форма на съществуване на два различни по вид организма, при която единият живее на или вътре в другия и се храни от него. **2.** *Прен.* Живот за чужда сметка, от чужд труд. ‹от *фр.* parasitisme›

паразитѝрам *несв.* и *св.* Живея като паразит. ‹от *фр.* parasitisme›

паразитицѝд *м. Мед.* Химичен агент, който убива паразитите. ‹от *гр.*›

паразитолòгия *ж. Мед.* Наука, изучаваща паразитите. ‹от *гр.*›

паразитоценòза *ж. Биол.* Паразитите, които обитават отделни органи или целия орга-

низъм на човек, животно, растение. ‹от *гр.*›

паракимен и **паракимомен** *м. Истор.* Във Византийската империя — началник на императорската спалня. ‹*гр.*›

параклаза *ж. Геол.* Пукнатина, причинена от разкъсването на земни пластове. ‹*гр.*›

параклис *м.* **1.** *Архит.* Странична или допълнителна капела в православна църква. **2.** *Рел.* Покорно прошение или усърдна молитва. ‹*гр.*›

параклит и **параклет** *м. Рел.* В църковните книги — наименование на Светия Дух; Утешител. ‹*от гр.*›

паракснален *прил.* Който има еднакво направление с определена ос. ‹*гр.* + *лат.*›

паракузис *м. Мед.* Нарушение в слуха. ‹*гр.* + *лат.*›

паралакс *м. Астр.* **1.** Разликата в посоката или преместването на привидното положение на тяло вследствие на промяна на положението на наблюдателя. **2.** Привидното изместване на небесно тяло поради факта, че точката на наблюдение е на повърхността на Земята, а не в центъра ѝ (денонощен паралакс), или е на Земята, а не в центъра на Слънцето (годишен паралакс). ✧ **Слънчев паралакс.** *Астр.* Ъгълът, който лежи срещу средния екваториален радиус на Земята на разстояние една астрономическа единица. ‹*гр.* παράλλαξις ⇨ *фр.* parallaxe›

паралалия *ж. Език.* Погрешен, неправилен изговор. ‹*гр.*›

паралексема *ж. Език.* Израз, който образува една синтагма (комбинация от две думи) и по предварителна определеност предава значение, възприемано като единно (напр. "индийско орехче"). ‹*гр.*›

паралелен *прил.* **1.** Успореден. **2.** *Прен.* Съпоставим, съпътстващ, който става едновременно и редом с друг. ✧ **Паралелен заем.** *Фин.* Заем между две фирми от различни страни, който има за цел да предпази активите им от евентуална промяна в курса на валутите. ✧ **Паралелна валутна стратегия.** *Икон.* Едновременно използване на общата валута — екюто, и на национални валути в рамките на Общия европейски пазар. ✧ **Паралелна сделка.** *Икон.* Вид компенсационна сделка. ✧ **Паралелни предприятия.** *Икон.* Производствени предприятия или фабрики, които произвеждат един и същ продукт за един и същ работодател, но са разположени в различни райони. ‹*гр.*›

паралелепипед *м. Геом.* Шестостен, чиито стени са успоредници, а противоположните двойки стени са еднакви и успоредни. ‹*гр.* παραλληλεπίπεδον›

паралели *мн.* (паралел *м.*) *Геогр.* Окръжности, които са успоредни на екватора и съединяват ширина; линии на географската ширина. ‹от *гр.* παράλληλος›

паралелизъм *м.* **1.** Успоредност, аналогия, сходство. **2.** *Биол.* Еволюционен принцип, според който всеки един от група организми придобива независимо общи черти по наследство. **3.** *Лит.* Стилистичен и композиционен похват, при който се съпоставят два образа, два израза или две ситуации, за да изпъкнат сходствата или различията им. ✧ **Психофизически паралелизъм.** *Психо.* Дуалистично учение в психологията, според което физическите и психическите явления са паралелни и независими едни от други. ‹*гр.* ⇨ *фр.* parallélisme›

паралелограм *м. Геом.* Успоредник. ‹*гр.* παραλληλόγραμμον›

парализа *ж.* **1.** *Мед.* Поражение на нервната система, при което мускул или група от мускули губят двигателните си функции. **2.** *Прен.* Застой; упадък. ‹*гр.*›

парализирам *несв.* и *св.* Причинявам парализа. — **парализирам се.** ‹*гр.*›

паралингвистика *ж.* Семиотична дисциплина, която изследва свободните варианти в общуването: различните форми на интонация, нарушенията в говорния ритъм, хълцането и стоновете при плач, въздишките, възклицанията, мънкането при разговор, свирането с уста и под., като се опитва да ги класифицира в комуникативни системи. ‹*гр.* ⇨ *англ.* paralinguistics›

паралингвистичен *прил.* Неезиков. ‹*гр.* ⇨ *англ.* paralinguistics›

Паралипоменон *м. Библ.* Две книги от Стария завет, които разказват за историята на Израил до разделянето на царството и след това. ‹*от гр.*›

парализа *ж. Рет. Език.* Наблягане на нещо, което привидно подценяваме. ‹*гр.*›

паралипсис *м.* Умишлен пропуск. ‹*гр.*›

паралитик *м. Мед.* Болен от парализа. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

паралич *м. Мед.* Парализа. ✧ **Детски паралич.** *Мед.* Полиомиелит. ‹*гр.* παράλυσις›

паралия$_1$ *ж. Диал.* Ниска кръгла дървена маса за хранене; синия. ‹*тур.*›

паралия$_2$ *прил. Разг.* Който има много пари; богат. ‹*тур.* paralı›

паралогизъм *м.* **1.** Лъжливо съждение. **2.** Грешка в доказателството. ‹*гр.* παραλογισμός›

парамагнетизъм *м.* (**парамагнитен** *прил.*) *Физ.* Явление, което се наблюдава при вещества, притежаващи магнитна проницаемост, мал-

ко по-голяма от единица. ‹от пара- и магнетизъм›

парама̀на *ж. Диал.* **1.** Прислужница, слугиня. **2.** Кърмачка, дойка; бавачка. **3.** Незаконна жена, държанка. ‹*гр.*›

парамедицѝнски *прил. Мед.* Който описва професии, тясносвързани с лекарската, изискващи известни познания в областта на медицината, но не и висше медицинско образование. ‹*лат.*›

параметрѝт *м. Мед.* Възпаление на параметриума. ‹от *гр.*›

парамѐтриум *м. Мед.* Слой рехава съединителна тъкан около матката. ‹от *гр.*›

параметрѝчен *прил.* ✧ **Параметричен усилвател.** *Физ.* Усилвател на микровълни, чието действие се основава на периодичното изменение на реактанса на термоелектронна лампа или на полупроводников прибор чрез променливо напрежение. ‹*лат.* ⇨ *англ.* parametric›

парамѐтър *м.* **1.** *Мат.* Величина, изразена чрез формули и изрази, чието значение е постоянно в рамките на разглежданата задача. **2.** В производството — основни, обикн. физически, показатели, характеризиращи стока или средство за производство. **3.** *Физ.* Променлива, която може да се поддържа постоянно, докато се изследва ефектът на други променливи. ‹от *гр.* παραμετρέω 'отмерващ'›

парамнѐзия *ж. Мед.* Нарушение в паметта. ‹от *гр.*›

парангѝн *м.* В бижутерията — скъпоценен камък без недостатъци. ‹*гр.*›

паранекрѝза *ж. Мед.* Некробиоза. ‹от *гр.*›

паранефрѝт *м. Мед.* Възпаление на околобъбречната мастна тъкан. ‹от *гр.*›

паранирва̀на *ж. Рел.* В будизма — пълно угасване; нирвана. ‹*санскр.*›

параноѝк *м. Мед.* Болен от параноя. ‹от *гр.* παράνοια 'умопомрачение'›

паранѝя *ж.* (**параноѝчен** *прил.*) *Мед.* Психично заболяване, характеризиращо се със специфична система от илюзии, без халюцинации или други признаци на изразено психично заболяване. ‹от *гр.* παράνοια 'умопомрачение'›

парантѐза *ж. Език.* **1.** Вметната дума, вметнат израз. **2.** Писменият знак скоби ( ). ‹*гр.* ⇨ *фр.* parenthèse›

парантрѝп *м. Палеонт.* Изкопаем човекоподобен примат, родствен на австралопитека, живял в началото на антропогена, чиито останки са открити в Южна и Източна Африка. Paranthropus crassidens/robustus. ‹от *гр.*›

парапарѐза *ж. Мед.* Мускулна слабост и в двата крака поради заболяване на нервната система. ‹*гр.*›

парапѐт$_1$ *м.* **1.** Перило. **2.** Каменна стена, защитен вал; бруствер. **3.** *Архит.* Стена, предназначена да предпазва от падане, напр. по ръба на покрив или от двете страни на мост. ‹*ит.* parapetto›

парапѐт$_2$ *прил. Диал.* Свободен, незает. ‹*ит.*›

парапетѝзма *ж. Истор.* Завесата в античен театър. ‹*гр.*›

парапитѐк *м. Палеонт.* Изкопаем човекоподобен примат, един от най-древните, чиито останки са открити в Египет. Parapithecus fraasi. ‹от *гр.*›

параплѐгия *ж. Мед.* Парализа на двата крака, която най-често се дължи на увреждане на гръбначния мозък; параплексия. ‹от *гр.*›

параплюѝ *ср. Остар.* Мъжки чадър. ‹*фр.* parapluie›

парапсихолѝгия *ж.* Наука за екстрасензорните възприятия, психокинезата и други психични способности, които не могат да бъдат обяснени с природните закони. ‹от *гр.*›

парасимпѝтиков и **парасимпатѝчен** *прил.* Който се отнася до вегетативната нервна система. ‹*гр.*›

парасѝл *м. Остар.* **1.** Женски чадър. **2.** Моноплан. ‹*фр.* parasol›

парастѝс *м. Църк.* Панихида. ‹*гр.*›

парастѝт *м. Архит.* **1.** Странична подпора. **2.** Продължение на страничните стени на храм. **3.** Преддверие на храм, ограничено от колонада. ‹от *гр.*›

парастѐзис *м.* Сравнение; противопоставяне. ‹*гр.*›

парастернѝлен *прил. Мед.* Който е разположен в близост до стернума. ‹*гр.*›

парастрѐма *ж. Мед.* Трескаво движение на очите; "белване" на очите. ‹*гр.*›

паратѝксис *м. Език.* Свързване на прости изречения в сложно. ‹от *гр.*›

паратиреоидектѝмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на паратиреоидите. ‹*гр.*›

паратиреоѝден *прил.* ✧ **Паратиреоиден хормон.** *Биол.* Хормон, който се синтезира и освобождава от паратиреоидите и контролира разпределението на калция и фосфора в организма; паратхормон. ‹*гр.*›

паратиреоѝди *мн. Анат.* Два чифта ендокринни жлези, разположени зад, а понякога и във вътрешността на щитовидната жлеза; паращитовидни жлези. ‹от *гр.*›

паратѝф *м. Мед.* Инфекциозно заболяване, причинено от бактерии от вида Salmonella paratyphi. ‹от *гр.*›

паратифлѝт *м. Мед.* Гнойно възпаление на съединителната тъкан на дясната слабинна кухина, обикн. при апандисит. ‹от *гр.*›

паратòния *ж.* Болезнена напрегнатост. ‹*гр.*›

парафàзия *ж. Мед.* Нарушение в речта, при което говорът се накъсва от неволево вмъкване на съгласни звукове, на думи или цели фрази. ‹от *гр.*›

парафимòза *ж. Мед.* Прищипване главичката на половия член. ‹от *гр.*›

парафѝн *м. Хим.* Бяло полупрозрачно вещество, получавано от нефт, което се използва в хранителната промишленост, медицината, козметиката и др. ‹*лат.*›

парафѝнов *прил.* ✧ **Парафинов восък.** *Хим.* Бяло полупрозрачно вещество, смес от висши алкани, което се стапя до безцветна течност при температура 50-60° С, използвано за изработване на свещи, восъчна хартия и политури. ✧ **Парафиново масло.** *Хим.* Смес от въглеводороди, получавана при дестилация на нефт, която се използва като гориво в домашни нагреватели, за двигатели с тежко нефтено гориво и в газените лампи; керосин. ‹*лат.*›

пàраформалдехѝд *м. Мед. Фарм.* Бял кристален полимер, използван при лечение на кожни инфекции.

парафрàз *м.* и **парафрàза** *ж.* **1.** *Лит.* Преразказ, описание. **2.** *Език.* Отклонение, за да избегне даден израз табу, а ако е несполучлива, се нарича перисология. **3.** *Муз.* Инструментална пиеса с виртуозен характер, в основата на която лежи заимствана тема. ‹от *гр.* παράφρασις 'преразказ'›

парафразѝрам *несв.* Преразказвам; предавам накратко със свои думи. ‹от *гр.* παράφρασις 'преразказ'›

парахрòма *ж.* Лъжливо възприемане на един цвят като друг. ‹*гр.*›

парахронѝзъм *м.* Погрешно означаване, датиране на времето на някое събитие, когато се предполага, че то е извършено по-късно, отколкото в действителност. ‹*гр.*›

парацентѐза *ж. Мед.* Изтегляне на течност от телесна кухина (напр. коремната) през игла или канюла. ‹от *гр.*›

парàша *ж. Рел.* Откъси от Петокнижието, които юдеите четат в навечерието на шабат. ‹*евр.*›

парвàти *ж. Мит.* В индуизма — едно от имената на съпругата на Шива; "божествена майка". ‹*санскр.*›

парвенѝо *м. Остар. Пренебр.* Новобогаташ, на когото му липсват култура на общуване и образование. ‹*фр.* parvenu›

парвѝз *м.* **1.** Парадиз. **2.** *Ърк.* Стая или портал, свързан с главния вход на църква. ‹*фр.* parvis›

пардесѝо *ср.* Дълго мъжко палто за пролет и есен. ‹*фр.* pardessus›

пардòн *междум.* При обръщение — извинете, прощавайте. ‹*фр.* pardon›

парѐза *ж. Мед.* Мускулна слабост, дължаща се на заболяване на нервната система. ‹от *гр.* πάρεσις 'слабост'›

паркселàнс *нареч.* По превъзходство, по преимущество; преимуществено. ‹*фр.* par excellence›

парелиолòгия *ж.* Поговорка. ‹от *гр.*›

паремѝя и **паремѐя** *ж. Рел.* Откъс от Стария завет, четен по време на службите през Великия пост. ‹*гр.*›

парѐндум *м.* Вид скоби в типографския текст. ‹*лат.*›

парентàлии *мн. Истор.* Тържествено приношение у древните римляни в чест на починалите прадеди. ‹*лат.*›

парентерàлен *прил. Биол.* Който е свързан със стомашно-чревния тракт. ‹от *гр.*›

паренхѝм *м.* и **паренхѝма** *ж.* **1.** *Анат.* Специализирана тъкан в даден орган, изпълняваща основната му функция. **2.** *Биол.* Основна растителна тъкан, която е изградена от приблизително еднакви клетки. ‹от *гр.*›

парестѐзии *мн. Мед.* Спонтанни усещания като боцкане или лазене на насекоми по кожата. ‹от *гр.*›

париетàлен *прил. Анат.* Който се отнася до стените на някоя от телесните кухини. ‹*лат.* parietālis 'стенен'›

пàрий *м.* **1.** Представител на една от най-ниските касти в Южна Индия. **2.** *Прен.* Бедняк, безправен човек. ‹*инд.*›

пàрик *м. Истор.* Крепостен селянин във Византия. ‹*гр.*›

парѝрам *несв.* и *св.* **1.** Спирам, отразявам удар. **2.** *Прен.* Неутрализирам нападка, довод и др. ‹от *фр.* parer 'предпазвам'›

паристѐзия *ж. Психо.* Тревожно състояние. ‹*гр.*›

паритѐт *м.* (**паритѐтен** *прил.*) **1.** Равностойност между две неща. **2.** Равенство, равноправие. **3.** *Фин.* Съотношението между две валути, основано на тяхното златно съдържание. ✧ **Монетен паритет.** *Фин.* Съотношение между златните съдържания на две парични единици. ✧ **Паритет на покупателната сила.** *Фин.* Съотношението между две национални валути, установено на базата на покупателните им възможности. ‹*лат.* paritatis ⇨ *нем.* Parität›

парк *м.* **1.** Голяма градска градина с алеи, цветя, дървета, места за почивка, игра и др. **2.** Депо. **3.** Превозните средства на едно учреждение или на един промишлен отрасъл, като цяло. **4.** Резерват. ‹*англ.* park›

паркѐт *м.* **1.** Подова настилка, съставена от дървени парчета, положени така, че да обра-

зуват геометрична фигура. **2.** *Прен.* Прокурорска служба. ‹*фр.* parquet›

паркетàж *м. Строит.* Техника за предотвратяване измятането на дървени панели чрез подсилването им отзад с летви. ‹*фр.* parquetage›

пàрки *мн.* (пàрка *ж.*) **1.** *Мит.* В древноримската митология — трите богини на съдбата; мойри. **2.** *Прен.* Съдба. ‹*лат.*›

пàркинг *м.* Място за паркиране на автомобили. ‹*англ.* parking›

паркинсонѝзъм *м.* (**пàркинсонов** *прил.*) *Мед.* Заболяване, наблюдавано в средна и старческа възраст, характеризиращо се с тремор, скованост на мускулите и спонтанни движения. ‹по името на *англ.* лекар Parkinson (1755—1824)›

паркѝрам *несв.* и *св.* Спирам автомобил на определено място или го оставям временно на паркинг. ‹*англ.* park›

паркýр *м. Спорт.* Конно състезание с определен брой и вид препятствия. ‹*фр.* parcours›

парламà *ж. Разг.* Външен вид; показност, привидност. ‹*тур.*›

парламѐнт *м.* (**парламентàрен** *прил.*) **1.** *Полит.* Висш изборен законодателен орган; народно събрание. **2.** *Истор.* Висшето съдилище във Франция до революцията през 1789 г. ✧ **Разпускане на парламент.** *Полит.* Акт на държавен глава, с който се прекратява мандатът на народните представители преди изтичане на срока, за който са избрани. ‹*фр.* parlement›

парламентàрен *прил.* ✧ **Парламентарна монархия.** *Полит.* Форма на управление, при която върховната власт се олицетворява от монарха, но неговите прерогативи са ограничени от конституцията и парламента. ✧ **Парламентарна република.** *Полит.* Републиканска форма на управление, при която парламентът като носител на законодателната власт има право и възможности за упражняване на парламентарен контрол върху действията на изпълнителната власт. ✧ **Парламентарни комисии.** *Полит.* Постоянни или временни комисии, избрани от народното събрание по отделни направления на неговата дейност и включващи народни представители, но могат да ползват и експерти; те обсъждат предварително законопроектите, отнасящи се до проблеми, които влизат в обхвата на тяхната дейност, и излизат пред народното събрание с обосновани становища. ‹от *фр.*›

парламентарѝзъм *м. Полит.* **1.** Система на държавно управление, при която според конституцията парламентът е висш законодателен орган. **2.** Дейност на парламент. ‹*фр.* parlementarisme›

парламентарѝст *м.* **1.** Привърженик на парламентаризма. **2.** Член на парламент; депутат. **3.** Познавач на парламентарните традиции. ‹от *фр.* parlementariste›

парламентьòр *м.* **1.** *Дипл.* Лице, упълномощено от едната воюваща страна да преговаря с другата (според международното право личността му е неприкосновена). **2.** Посредник. ‹*фр.* parlementaire›

парлатòрий *м.Ърк.* Приемната в католически манастир. ‹*лат.*›

пармàк *м. Диал.* **1.** Пръчка или летва на ограда. **2.** Спица на колело. **3.** Обикн. *мн.* Парапет. **4.** Пръст на ръка. **5.** Козунак, който се носи на кръстник на Великден. ‹*тур.* parmak›

пармаклък *м. Диал.* Ограда от летви, стобор. ‹*тур.* parmaklik›

парнàс *м.* **1.** (**Парнàс** *м.*) *Мит.* В древногръцката митология — свещена планина в Южна Гърция, обитавана от музите и техния покровител Аполон. **2.** *Прен.* Поезия. ‹*гр.*›

парòд *м. Истор.* В древногръцкия театър — встъпителната част на древногръцката драма, излизане на хора на орхестрата. ‹*гр.*›

пародѝрам *несв.* и *св.* Представям като пародия, в карикатурен вид; осмивам, имитирам. ‹*фр.* parodier›

парòдия *ж.* (**пародѝен** *прил.*) **1.** *Лит.* Сатиричен жанр. **2.** *Прен.* Смешно подобие, неспособно подражание. ‹*гр.* παρωδία›

пародонтòза *ж. Мед.* Прогресиращо заболяване на околозъбните тъкани, което води до образуване на кухини между венците и зъбите, разклащане на зъбите и пълно изпадване. ‹от *гр.*›

пароксѝзъм *м.* **1.** *Мед.* Внезапен пристъп (спазъм или гърч). **2.** *Мед.* Внезапно влошаване на симптомите на заболяването. **3.** *Прен.* Внезапен пристъп на силно душевно вълнение, възбуда, чувство и под. ‹от *гр.* παροξυσμός 'изостряне, раздразнение'›

парокситòн *м. Език.* Дума с ударение на предпоследната сричка. ‹*гр.* ⇨ *фр.* paroxyton›

парòл *м.* **1.** Тройна ставка при игра на карти. **2.** Пасуване при игра на карти. ‹*фр.* parole›

парòла *ж.* Тайна условна дума или фраза, използвана за разпознаване на свои от чужди. ‹от *фр.* parole›

паронѝми *мн.* (паронѝм *м.*) *Език.* Сродни по основа и звуков гласеж думи, но различни по смисъл (напр. призван — призован). ‹от *гр.* παρά 'близък, сроден' + ὄνομα 'име, название'›

паронѝмия *ж. Език.* Външна (звукова) прилика между отделни думи. ‹от *гр.* παρά 'близък, сроден' + ὄνομα 'име, название'›

паронѝхия *ж. Мед.* Възпаление на кожните

гънки около ноктите. ‹*гр.*›

парономàзия *ж. Език.* Стилистична и риторична фигура за постигане на комичен ефект с помощта на игрословица и алюзия. ‹от *гр.*›

паросмѝя *ж. Мед.* Нарушение във възприятието за миризмите. ‹от *гр.*›

паротѝдна *ж. Анат.* Една от чифтните слюнчени жлези, разположени пред всяко ухо. ‹*гр.*›

паротѝт *м. Мед.* Възпаление на паротидните слюнчени жлези; заушки, инфекциозен паротит. ✧ **Епидемичен паротит.** *Мед.* Заушки. ‹*гр.* παρωτίς›

пàрса *ж. Разг.* Възнаграждение, събрано от зрителите след музикално или друго улично изпълнение. ‹*ит.* barsa 'кесия' ⇨ *тур.* parsa›

пàрсек *м. Астр.* Единица за дължина, за измерване на звездни разстояния, която съответства на паралакса на дъга 1 секунда и е равна на 3,26 светлинни години. ‹съкр. от *фр.* par(allaxe) + sec(onde)›

партѐни *мн. Лит.* Жанр на елинистическата поезия, хорови песни, придружени от танци, изпълнявани от девойки. ‹от *гр.*›

партеногенѐза *ж. Биол.* Особена форма на полово размножаване, при която нов организъм се развива от неоплодена яйцеклетка; еднополово размножаване. ‹от *гр.* παρθένος 'девственица' + γένεσις 'произход'›

партенокàрпия *ж. Бот.* Образуване на плодове у някои растения без оплождане. ‹*гр.*›

Партенòн *м. Мит.* Храмът на богинята Атина в едноименния град. ‹*гр.*›

партѐр и **пàртер** *м.* **1.** *Архит.* Първият етаж на сграда. **2.** Места в зрителна зала, разположени на равнището на сцената. **3.** *Спорт.* Състезание по борба — положение, когато борецът стои на колене, като опира ръце на тепиха. **4.** Частта от градината, засадена с цветя. ‹*фр.* parterre›

пàрти *ср.* Светско събиране; забава, почерпка. ‹*англ.* party›

партѝда *ж.* (**партѝден** *прил.*) *Икон. Фин.* **1.** Пратка стоки. **2.** В счетоводството — подсметка, която отчита материалите, подотчетните лица, клиентите, доставчиците и др. **3.** В счетоводството — спомагателна сметка към балансовите сметки. ‹*лат.* pars, partis 'част' ⇨ *ит.* partita›

партѝец *м.* Член на определена партия. ‹*фр.* parti›

партизàнин *м.* (**партизàнски** *прил.*) **1.** Участник във въоръжена борба на територия, завзета от противник, или участник в съпротивително движение срещу държавно-политическата власт. **2.** *Неодобр.* Човек, който защитава партийни интереси за лична изгода. **3.** *Прен.* Привърженик, последовател. ‹*фр.* partisan›

партикулàрен *прил.* **1.** Частен, неофициален. **2.** Частичен, отделен, местен. ‹*лат.* particularis 'отделен'›

партикуларѝзъм *м.* **1.** Раздробеност, обособеност. **2.** Движение за обособяване, за местна независимост. **3.** Учение, че Христос е умрял и страдал не за греховете на всички, а само за изкупление на избрани. ‹*лат.*›

партикулàция *ж.* Разделяне на части. ‹*лат.*›

партѝта *ж. Муз.* През XVII—XVIII в. — вариация на хорал за орган или разновидност на инструментална танцова сюита. ‹*ит.* partita›

партитýра *ж. Муз.* Нотен запис на партиите на всички групи инструменти от оркестъра, с който си служи диригентът. ‹*ит.* partitura›

партицѝп *м. Език.* Причастие. ‹от *лат.* participium›

партиципàция *ж. Икон.* Временно сдружение на няколко стопански организации с определени квоти на участие в съвместно мероприятие. ‹*лат.* participatio›

пàртия *ж.* (**партѝен** *прил.*) **1.** *Полит.* Политическа организация, която изразява интересите на определена класа или социална група. **2.** *Муз.* Част от оркестрово, хорово или оперно произведение, изпълнявана от отделен глас или инструмент. **3.** Роля на артист в опера, балетна постановка и др. **4.** Една пълна игра на шах, табла и др. **5.** *Разг.* Подходящ кандидат за женитба. ✧ **Лейбъристка партия.** *Полит.* Във Великобритания, Австралия, Нова Зеландия и някои други страни — партия със социалдемократически позиции. ‹*фр.* parti›

партнѝрам *несв.* и *св.* Участвам като партньор. ‹*англ.* partner›

партньòр *м.* **1.** Участник в игра, в съвместна дейност и пр., по отношение на другите участници. **2.** Другар, компаньон. ✧ **Спаринг партньор.** *Спорт.* Партньор в тренировъчна спортна среща. ‹*англ.* partner›

партòн *м. Физ.* Основна частица (напр. кварк), от която са съставени други елементарни частици. ‹от *лат.*›

партурѝция *ж. Мед.* Раждане. ‹от *лат.*›

парфѝюм *м.* (**парфѝюмен** *прил.*) Приготвена с козметична цел ароматична течност с приятна миризма. ‹*фр.* parfum›

парфюмѐрия *ж.* (**парфюмерѝен** *прил.*) **1.** Производство на парфюми. **2.** Магазин за парфюми. ‹*фр.* parfumerie›

парфюмѝрам *несв.* и *св.* Пръскам с парфюм; правя да мирише приятно. ‹от *фр.* parfumer›

парцѐл *м.* **1.** Регулиран поземлен участък в рамките на селище със или без застроена площ. **2.** Участък обработваема земя или

гора. ‹*фр.* parcelle 'частица'›

парцелация *ж.* **1.** Разделяне на парцели. **2.** Раздробяване, разпокъсване. **3.** Стилистичен и риторичен похват за създаване на силна експресивност чрез разкъсване на някои фрази. ‹*лат.*›

парцелирам *несв.* и *св.* Разделям на парцели. ‹от *фр.* parceller›

парциален *прил.* Частичен, отделен. ‹*лат.* partialis›

парясан *прил. Разг.* **1.** Напуснат, зарязан. **2.** Разведен. ‹от *гр.*›

парясвам *несв.* и **парясам** *св. Разг.* Изоставям, напускам съпруг/съпруга. — **парясвам се/парясам се.** ‹*гр.*›

парясник *м. Разг.* Разведен. ‹от *гр.*›

пас$_1$ **1.** Като *междум.* Не участвам (при игра на карти). **2.** Като *същ. м.* Отказ от участие, нежелание за участие. ‹*фр.* passer, je passe 'пропускам'›

пас$_2$ *м. Спорт.* Подаване на топката на съиграч. ‹*англ.* pass 'предавам'›

пасаван *м. Икон.* Митническо свидетелство. ‹*фр.* passavant›

пасада *ж.* Бягане на коня по един и същ маршрут. ‹*фр.* passade›

пасаж$_1$ *м.* (**пасажен** *прил.*) **1.** Абзац. **2.** Относително цялостен фрагмент от филм, музикално произведение и под. **3.** Ято от риби или птици. **4.** *Мед.* Присаждане на бактерии от един организъм на друг. ‹*фр.* passage›

пасаж$_2$ *м.* (**пасажен** *прил.*) **1.** *Истор.* Входен коридор в средновековна или в къща от периода "Тюдор", където главният хол е разположен в единия край, а в другия се намират килер и склад за провизии. **2.** *Архит.* Покрита, свързваща или самостоятелна галерия. **3.** *Изк.* Тази част на картината, където тоновете плавно преминават един в друг. ‹*фр.* passage›

пасажер *м.* (**пасажерски** *прил.*) Пътник в превозно средство. ‹*фр.* passager›

пасакалия *ж. Муз.* **1.** Кратка испанска танцова мелодия с бавно темпо, към средата на XVII в. разпространена като дворцов танц. **2.** Пиеса в творчеството на много композитори, развита от този танц; басова тема с различни вариации от други инструменти. ‹*ит.* passacaglia›

пасати *мн.* (пасат *м.*) *Метеор.* Устойчиви източни ветрове, които се пораждат в екваториалната периферия на субтропичните динамични антициклони и духат в североизточна и югоизточна посока. ‹*хол.* passaat ⇨ *нем.* Passat›

пасатижи *мн. Техн.* Ръчен шлосерски инструмент, съчетаващ плоски клещи, секач, отвертка и др.; универсални клещи. ‹*фр.*›

пасвам *несв.* и **пасна** *св. Разг.* **1.** Само в *3 л.* За елемент, детайл — приляга добре към отвор. **2.** Приспособявам елемент, детайл да влезе, да прилегне добре към отвор или към друг детайл. ‹*нем.* passen›

пасианс *м.* Специален начин за подреждане на карти, обикн. за да се предскаже бъдещето. ‹*фр.* patience 'търпение'›

пасив *м.* (**пасивен** *прил.*; **пасивно** *нареч.*; **пасивност** *ж.*) **1.** *Фин.* Част от баланса на стопанска организация, в която се регистрират източниците на средства, влагани в активите на организацията. **2.** *Фин.* Задължение на предприятието или стопанската организация. **3.** *Фин.* Дефицит. **4.** *Прен.* Недостатък, отрицателна страна. **5.** *Език.* Страдателен залог. ‹*лат.* passīvum›

пасивен *прил.* ✧ **Пасивен платежен баланс.** *Фин.* Превишаване на валутните разходи над валутните постъпления за определен период. ✧ **Пасивен съдружник.** *Икон.* Съдружник във фирма, който участва само с дялов капитал. ✧ **Пасивна конструкция.** *Език.* Начин за изразяване на субекта и обекта на действието, при който обектът на действието се изразява чрез подлог при преходни глаголи в страдателен (пасивен) залог, а субектът на действието остава или неизразен, или се изразява с косвено допълнение (в определен падеж; чрез предлози или суфикси), типичен за индоевропейските, семитските, тюркските и др. езици. ✧ **Пасивна маса.** *Икон.* Стойността на спасената стока при транспортна авария. ✧ **Пасивна солидарност.** *Юр. Икон.* Задължение, при което няколко длъжници дължат една и съща престация към кредитора и последният може да я изисква изцяло от когото и да било от тях, но изпълнена от един длъжник, освобождава останалите. ✧ **Пасивни операции.** *Фин.* Операции на банка за приемане на влогове и депозити. ‹от *лат.* passivum›

пасивиране *ср. Метал.* Химично обработване на металите, за да се създаде повърхностен слой от окиси, който да ги предпазва от действието на химични агенти и корозия. ‹*лат.* passīvus 'недеятелен'›

пасилингва *ж. Език.* Изкуствен международен език. ‹*гр.* + *лат.*›

пасион *м. Муз.* Оратория, която води произхода си от католическата литургия, по теми, свързани с разказа за смъртта на Иисус в четирите евангелия. ‹*лат.* passio 'страдание'›

пасионал *м. Рел.* Сборник със средновековни легенди за страданията на Христос, Богородица и апостолите. ‹*лат.*›

пасиона̀лен *прил.* Проникнат от силна страст. ‹*лат.*›

пасиона̀то *нареч. Муз.* Страстно, изразително. ‹*ит.* passionato›

паси̇рам *несв.* и *св. Кул.* Смачквам, претривам през цедка сварени плодове или зеленчуци, за да станат на пюре. ‹*фр.* passer›

паси̇рмашина *ж.* Машина за смачкване на плодове или зеленчуци и отделяне на ципи, люспи и под., обикн. при консервиране. ‹*нем.* Passiermaschine›

паси̇фик *м. Геогр.* Наименование на Тихия океан. ‹*фр.* pacifique 'мирен', 'тих', 'миролюбив'›

пасифло̀ра *ж. Бот.* Увивно тревисто растение от сем. страстоцветни, отглеждано като декоративно или заради ядливите му плодове в тропическите и субтропическите области. ‹*лат.* passio 'страдание' + flos, floris 'цвят'›

паска̀л *м.* **1.** *Физ.* Единица за налягане, равна на един нютон на квадратен метър. **2.** *Инф.* Един от езиците за програмиране в електронноизчислителната техника. ‹по името на *фр.* физик B. Pascal (1623—1662)›

пасквѝл *м.* (**пасквѝлен** *прил.*) *Лит.* Злостно съчинение, изобилстващо от клевети, грубости и под., което е подобно на памфлета, но без да има литературно-художествена стойност. ‹по името на *ит.* обущар Pasquino, живял в Рим в нач. на XII в., съчинител на злобни епиграми срещу високопоставени личности›

пасмантѐрия *ж.* Дребни текстилни изделия (ленти, шнурове), предназначени за декоративни, тоалетни или технически цели, както и магазинът, в който се продават. ‹*фр.* passementerie›

па̀со₁ *ср.* Единица за дължина в Испания, равна на 1,393 м, в Бразилия — равна на 1,65 м, в Либия — равна на 1 м. ‹*исп.* paso›

па̀со₂ *ср. Изк.* В испанския театър — забавно шествие, вид интермедия, възникнала през XVI в. ‹*исп.* paso›

па̀со до̀бле *ср. Муз.* Танц с испано-американски произход, в бързо темпо и характерен ритъм. ‹*исп.* paso doble›

паспа̀л *м.* Полепнал по околните предмети брашнен прах в мелница. ‹*гр.*›

паспарту̀ *ср. Изк.* **1.** Специален картон, понякога с орнаменти, за залепване на илюстрации, картини, портрети. **2.** Рамка за картина или портрет от такъв картон. ‹*фр.* passe-partout 'подходящ за всякъде'›

паспиѐ *ср. Муз.* Френски танц с народен произход, популярен през XVII—XVIII в. ‹*фр.* pas-pie›

паспо̀рт *м.* **1.** Документ за удостоверяване на самоличността. **2.** Регистрационен или технологичен документ с основни технически данни за машина, уред и др. ‹*фр.* passeport›

па̀ста₁ *ж.* **1.** Кремообразна смес с различен състав и предназначение (за зъби, за обувки). **2.** *Кул.* Малък сладкиш, подобен на парче от торта. **3.** *Фарм.* Лекарствена форма с мека лепкава консистенция, която се прилага външно. ‹*ит.* pasta 'тесто'›

па̀ста₂ *ж. Кул.* Обобщаващо наименование на всякакви тестени изделия, варива (фиде, макарони, спагети, лазаня и под.), типични за италианската кухня. ‹*ит.* pasta 'тесто'›

паста̀л *м.* Снопче от подредени изсушени тютюневи листа. ‹*тур.*›

пастѐл *м.* **1.** Сух пигмент, свързан с лепило и използван като молив за рисуване. **2.** *Изк.* Картина, нарисувана с такива моливи. ‹*ит.* pastello›

пастѐлен *прил.* **1.** Подобен на/направен с пастели. **2.** За цвят — който има мек, нежен тон. ‹*фр.* pastel›

пасти̇ла *ж. Фарм.* Лекарствена форма, таблетка. ‹от *лат.* pastillus 'дъвка'›

пасти̇чо *ср. Муз.* Опера, изградена от стари арии или популярни мелодии, пригодени към ново либрето. ‹*ит.* pasticcio›

па̀стор *м.* (**па̀сторски** *прил.*) Протестантски свещеник. ‹*лат.* pastor 'овчар', 'пастир'›

пастора̀л *м.* (**пастора̀лен** *прил.*) **1.** *Лит.* Жанр на пасторалната литература, литературна творба, песен или сценка, която представя моменти от живота на пастирите. **2.** *Муз.* Малка опера, балет или инструментална пиеса по тема за идиличния селски живот. **3.** *Изк.* Произведение, представящо селски пейзаж, селски сцени. ‹*лат.* pastorālis 'пастирски'›

пастора̀лен *прил.* ✧ **Пасторална литература.** *Лит.* Литературен вид, обединяващ няколко жанра в мерена и немерена реч, който изобразява живота сред природата и прелестите на пастирския бит (буколики, еклога, пасторела, идилия). ‹*лат.* pastorālis 'пастирски'›

пасторѐла *ж. Лит.* В провансалската литература — любовен диалог в стихове между рицар и пастирка, жанр, възникнал през XII в. ‹от *прованс.*›

па̀сторски *нареч.* Бащински, с разбиране; нравоучително. ‹*лат.*›

пастьо̀зен *прил. Изк.* В живописта — който се получава от дебелината на пигментния слой в картина. ‹*ит.* ⇨ *фр.*›

пастьо̀зност₁ *ж. Мед.* Отпуснатост, нееластичност на кожата при оток. ‹*ит.* ⇨ *фр.*›

пастьо̀зност₂ *ж. Изк.* Живописване с дебел слой маслена боя; "пълна четка". ‹*ит.* ⇨ *фр.*›

пастьорѐли *мн.* (пастьорѐла *ж.*) *Биол.* Род болестотворни бактерии, причиняващи заразни болести у човека и животните. ‹по името на *фр.* учен Pasteur (1822—1895)›

пастьоризàция *ж.* Метод за стерилизация на мляко, при който течността се нагрява до температура, достатъчна, за да унищожи бактериите, въведен от френския учен Луи Пастьор (1822—1895). ‹от *фр.* собств. Pasteur›

пасѝвам *несв.* **1.** При игра на карти — не участвам в избиране на кòза. **2.** *Разг.* Не участвам, не давам мнение; трая си, изчаквам. ‹от *фр.* passer›

Пàсха *ж.* (**пасхàлен** *прил.*) *Рел.* **1.** Староеврейски празник в памет на изхода на евреите от Египет (14. нисан); Безквасници. **2.** Друго наименование на Великденските празници, по аналогия с еврейския празник, когато според Евангелията се е състояла Тайната вечеря на Иисус Христос с учениците Му. ‹от *арамейски* ⇨ *гр.* Πάσχα›

пасхàлия *ж. Рел.* Таблица, по която може да се узнае времето на Пасха и другите подвижни християнски празници. ‹*евр.*›

пат$_1$ *м.* **1.** *Спорт.* В игра на шахмат — позиция, при която не е възможен ход, без да се изложи на удар царят, затова партията се смята за равна. **2.** *Прен.* Положение, при което спор, дискусия, действия не могат да бъдат продължени. ‹*фр.* pat›

пат$_2$ *м. Диал.* Дървен нар, одър. ‹*гр.*›

патагòнски *прил.* **1.** Свързан с Патагония, Южна Америка. **2.** *Прен.* Неразбираем, неразгадаем, непонятен. ‹от *амер.* собств. Patagon›

патаклама̀ *ж. Разг.* Голям шум, олелия, скарване, сбиване. ‹*тур.* pataklamak›

патàксвам *несв.* и **патàксам** *св. Диал.* Спирам, преставам, умирявам се, отдъхвам. ‹*гр.*›

патàла *ж. Рел.* В индуизма — подсъзнателното, присъщо на всеки човек, от което идват всички инстинкти, впечатления и спомени. ‹*санскр.*›

патàти *мн. Диал.* Картофи. ‹*исп.* patata›

патѐла *ж. Анат.* Лещовидна кост в коляното (капачката на коляното). ‹от *гр.*›

патѐнт *м.* (**патѐнтен** *прил.*) **1.** *Юр.* Акт на държавната власт, с който се учредява правото на изобретателя или на неговите приемници на изключително използване на предмета на изобретението. **2.** *Прен.* Изобретение, откритие. ‹от *лат.* patentis 'открит' ⇨ *фр.* patent›

патѐнтен *прил.* ✧ **Патентна мебел.** Мебел, снабдена със специални механизми, изпълняващи две или повече функции; механична мебел. ‹от *фр.* patent›

патентòвам *несв.* Депозирам някакво откритие/изобретение, за да получа патент. ‹от *фр.* patent›

пàтер *м. Рел.* Католически свещеник или монах. ‹*лат.* pater›

патѐра *ж.* **1.** *Истор.* Античен римски съд с форма на фиала; плоска чаша за пиене. **2.** *Архит.* Орнамент със същата форма. ‹*лат.* patera›

пàтерик$_1$ *м. Рел.* Сборник с разкази и поучения за монасите. ‹*гр.* πατερικόν›

пàтерик$_2$ *м. Остар.* Връхна дреха. ‹*гр.*›

патернализъм *м.* **1.** Покровителство, наставничество. **2.** *Икон.* Система на допълнителни облекчения и възнаграждение за задържане на кадрите и увеличаване на производителността. **3.** *Икон.* В международните отношения — политика на покровителство на богатите страни над по-слабите. ‹*фр.* paternalisme›

патетѝзъм *м.* (**патетѝчен** и **патетѝчески** *прил.*; **патетѝчно** *нареч.*; **патетѝчност** *ж.*) Въодушевление, възторженост; патетика. ‹*гр.* παθητικός›

пàтими *мн. Диал.* Патила, премеждия. ‹*гр.*›

патѝна *ж.* **1.** *Хим.* Плътен зелен слой, образуван от естествената влажност на въздуха по повърхността на медни или бронзови предмети или в резултат от специална обработка. **2.** *Хим.* Оцветената в зелено или кафяво повърхност на бронз, която е получена вследствие на оксидиране. **3.** *Изк.* Всяка украсяваща промяна на цветната или фактурната повърхност, дължаща се на стареенето, начина на използване или излагане на произведението. ‹*ит.* patina›

патинѝрам *несв.* и *св.* Обработвам по специален начин метал или метално изделие, за да му придам старинен вид; оксидирам. ‹от *фр.* patiner›

патладжàн *м. Бот.* Едногодишен зеленчук от сем. картофови с големи продълговати тъмновиолетови плодове; син домат. Solanum Melongena. ‹*тур.* patlican›

патлàк *м.* **1.** *Остар.* Пуканка. **2.** *Разг.* Пищов или револвер. ‹*тур.* patlak›

пàто- *представка.* В сложни думи със значение 'болест, заболяване', 'страдание', напр. *патогенеза*, *патология*. ‹*гр.*›

патогѐн *м. Биол.* Микроорганизъм, паразитиращ у животните и човека, който причинява заболяване. ‹от *гр.*›

патогенѐза *ж.* (**патогѐнен** *прил.*) **1.** *Мед.* Произход и ход на болест. **2.** Дял от патологията, който изучава общите закономерности на възникването и протичането на болестта. ‹от *гр.* πάθος 'страдание' + γένεσις 'произход'›

патогрàфия *ж.* Описание на вида и формите на болестта. ‹*гр.*›

патоло̀гия *ж.* (**патологи̇̀чен** и **патологи̇̀чески** *прил.*; **патологи̇̀чно** *нареч.*; **патологи̇̀чност** *ж.*) **1.** Наука за болестите, техните причини и ход. **2.** Ненормалност. **3.** *Разг.* Луд, ненормален. ‹от *гр.* πάθος 'болест' + λόγος 'наука'›

па̀тома *ж. Диал.* **1.** Под на стая, обикн. глинен. **2.** Шев, който свързва горната част на обувка с основата. ‹*гр.*›

пато̀пия *ж.* Страстна възбуда. ‹*гр.*›

па̀тос *м.* Въодушевление, възторг, повишено настроение. ‹*гр.* πάθος›

патофизиоло̀гия *ж.* Частта от медицината, която изучава общите закономерности на възникването и развитието на болестните процеси; патологична физиология. ‹*лат.* pathophysiologia›

патриа̀рх *м.* (**патриа̀ршески** и **патриа̀рши** *прил.*; **патриарха̀лен** *прил.*; **патриарха̀лно** *нареч.*; **патриарха̀лност** *ж.*) **1.** Родоначалник, основател, първосъздател. **2.** *Истор.* Най-възрастният от рода по мъжка линия в родовото общество. **3.** *Рел.* Глава на автокефална православна църква (патриаршия). **4.** *Библ.* Според Стария завет — всеки един от десетте родоначалници на човечеството (Адам, Сит, Енох, Матусал, Ной и т. н.). ‹*гр.* πατριάρχης›

патриарха̀т *м. Истор.* Форма на родово общество, при която господството в рода, племето, общината принадлежи на бащата. ‹от *лат.* patriarchatus›

патриа̀ршия *ж.* **1.** Самостоятелна православна църква. **2.** Сградата, в която работи и живее патриархът. ‹*гр.*›

патри̇̀к *м.* **1.** Патриарх. **2.** *Истор.* Благородническа титла във Византия при император Константин I Велики. ‹*лат.* patrikós›

патрикана̀ *ж. Остар.* Патриаршия. ‹*гр.*›

патрилинѐен *прил.* Който е основан на родството по бащина линия. ‹*лат.*›

патримо̀нен *прил.* Ограничен. ✧ **Патримонна промишленост.** *Икон.* Промишленост, в която участието на чужди капитали е ограничено до 49%. ‹от *лат.* patromonium›

патримо̀ний и **патримо̀ниум** *м.* (**патримонна̀лен** *прил.*) *Юр.* Наследствено родово имущество. ‹*лат.* patromonium›

патрио̀т *м.* Родолюбец. ‹от *гр.* πατριώτης 'земляк, съотечественик'›

патриоти̇̀зъм *м.* (**патриоти̇̀чен** *прил.*) Родолюбие. ‹*гр.* πατρίς 'родина, отечество' ⇨ *фр.* patriotisme›

патри̇̀стика *ж. Рел.* **1.** Съвкупността от теологичните, философските и политико-социологическите възгледи на отците на Църквата, християнски мислители от II до VIII в. **2.** Богословска наука, която се занимава със съвкупността от доктрините на отците на Църквата, основа на християнското богословие и философия. ‹*гр.* ⇨ *фр.* patristique›

патри̇̀ца *ж. Полигр.* Релефна форма за печатане или изготвяне на матрица. ‹*лат.* pater›

патрициа̀т *м. Истор.* **1.** Родовата аристокрация в древния Рим. **2.** Най-богатите граждани на средновековните западноевропейски градове. ‹*лат.* patriciātus›

патрци̇̀да *ж.* и **патрци̇̀д** *м. Юр.* Отцеубиец. ‹*лат.*›

патрци̇̀дум *м. Юр.* Отцеубийство. ‹*лат.*›

патри̇̀ции *мн.* (патри̇̀ций *м.*) **1.** *Истор.* В древен Рим — аристократи, коренни жители на столицата, водили борба с плебеите от V в. пр. Хр. до III в. пр. Хр. **2.** *Истор.* Градската аристокрация през Средновековието. **3.** *Прен.* Аристократ, благородник. ‹*лат.* patricius›

патро̀н$_1$ *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — знатен римлянин, покровител на зависими от него малоимотни селяни (негови клиенти). **2.** Покровител, защитник. **3.** *Прен.* Човек с престиж в обществото, чието име се носи от училище, учреждение и др. ‹*лат.* patrōnus›

патро̀н$_2$ *м.* **1.** *Воен.* Гилза, напълнена с барут и куршум или сачми, която се поставя в огнестрелно оръжие. **2.** *Техн.* Всяка машинна част или приспособление с цилиндрична форма, които служат за прикрепване на обработвания детайл. ‹*фр.* patron 'модел'›

патрона̀ж *м.* **1.** Покровителство, обикн. на държавник, над дадена проява, мероприятие. **2.** Системно медицинско или социално обслужване на групи от населението по домовете им. ‹*фр.* patronage›

патрона̀т *м.* **1.** *Истор.* В древен Рим — форма на покровителство от знатен гражданин над беден (клиент). **2.** *Прен.* Покровителство. ‹*лат.* patronātus›

патрони̇̀мика *ж.* Дял от езикознанието, който изучава бащините имена. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

патрони̇̀мия *ж.* **1.** Именуване по бащино име. **2.** Племенни, родови, семейни и селищни имена, чийто произход е свързан с името на общ мъжки предшественик. ‹*гр.*›

патру̀л *м.* Военен или полицейски отряд, който пази реда и осигурява безопасността на определен район. ‹*фр.* patrouille›

патрули̇̀рам *несв.* и *св.* **1.** Служа като патрул. **2.** *Прен.* Ходя напред-назад, без да върша нищо определено. ‹*фр.* patrouiller ⇨ *нем.* patrouilleren›

патърди̇̀я *ж. Разг.* Глъчка, шум, врява. ‹*тур.* patırdı›

патъ̀ци *мн.* (патък *м.*) *Разг.* Обувки. ‹*тур.* patik›

па̀тя *несв.* Мъча се, страдам. ‹*гр.*›

па̀уза *ж.* **1.** Временно прекъсване, спиране.

2. Временно замълчаване при речевия акт, което може да има определена цел; мълчание. 3. *Муз.* Определено от ритъма прекъсване на мелодията. 4. *Муз.* Знак, с който се отбелязва мълчание и неговата продължителност. ‹от *гр.* παύσις 'прекъсване' ⇨ *лат.* pausa›

паукàлен *прил.* Малък; малочислен, малоброен; оскъден. ‹*лат.*›

паýн *м. Зоол.* Птица от сем. кокошеви, при която мъжкият екземпляр има дълги, разперени като ветрило пъстри пера, отглеждана като декоративна. Pavo cristatus. ‹*ит.* pavone›

пàунд *м.* Англо-американска мярка за тежина (= 0,4536 кг); либра. ✧ **Паунд стерлинг.** Английска лира; фунт стерлинг. ‹*англ.* pound›

пауперизàция *ж.* Обедняване на слоеве от населението. ‹от *лат.* pauper 'беден'›

пауперѝзъм *м.* Бедност, нищета. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Pauperismus›

пàус *м.* Специална прозрачна хартия за чертаене, копиране и др.; оризова хартия. ‹от *нем.* Paus(papier)›

паушàлен *прил.* ✧ **Паушална сума.** В международния туризъм — обща сума на разходите, които включват различни компоненти (хотел, храна, трансфер, пари на ръка и др.). ‹*нем.* Pauschale›

пàфти *мн.* (пàфта *ж.*) Чапрази. ‹*тур.* pafta›

пахàр *м. Диал.* 1. Дълбок съд; купа. 2. Чаша. ‹*лат.* bicarium ⇨ *рум.* pahar›

пахиглòсия *ж. Мед.* Патологично уголемяване на езика. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пахидактѝлия *ж. Мед.* Патологично уголемяване на пръстите на ръцете и краката. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пахидѐрмия *ж. Мед.* Патологично задебеляване на кожата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пахименингѝт *м. Мед.* Възпаление на твърдата мозъчна обвивка. ‹от *гр.* + *лат.*›

пахимѐнинкс *м. Анат.* Твърдата мозъчна обвивка. ‹*гр.*›

пахионѝхия *ж. Мед.* Задебеляване на ноктите. ‹*гр.*›

пахиосмѝя *ж. Мед.* Задебеляване на части от тялото, наблюдавано при някои заболявания. ‹*гр.*›

пàциенс *м. Език.* Обект на действие от страна на източника (агенс). ‹*лат.* patiens 'понасящ'›

пациѐнт *м.* Болен по отношение на лекар или на болнично заведение. ‹от *лат.* patientis 'понасящ', 'търпящ'›

пацифѝзъм *м.* 1. *Истор.* Антивоенно движение, възникнало през XIX в. в някои държави на Западна Европа. 2. *Разг.* Миролюбие. ‹*лат.* pacificus 'миротворен'›

пацифѝст *м.* Последовател на пацифизма; миролюбец. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Pazifismus›

пачà *ж.* 1. *Кул.* Ястие, приготвено от добре сварени свински уши, челюсти, парчета месо от главата, крака, което се подправя с оцет, счукан чесън, сол, дафинов лист, черен пипер и бахар и може да се поднася топло или студено. 2. *Разг.* Свинска глава. 3. *Прен. Пренебр.* Дебел, разплут човек. ‹*тур.* paça›

пачàвра *ж.* 1. *Разг.* Кухненска кърпа за бърсане. 2. *Прен. Неодобр.* Жена с леко поведение, развратница, проститутка. ‹*тур.* paçavra›

пàчка *ж.* 1. Връзка от дребни еднородни предмети (банкноти, билети). 2. Пълнител за пушка. 3. Само *мн.* Специална рокля за балерина с многопластова пола. 4. *Геол.* Тънък пласт от полезни изкопаеми, съставен от успоредни слоеве, разделени с нерудни изкопаеми. ‹*нем.* Packen›

пачýли *ср. Бот.* Тропически полухраст, от чиято зелена маса се получава етерично масло за парфюмерията. ‹*тамилски* ⇨ *англ.* patchouli›

пашà *м. Истор.* В Османската империя: 1. Титла на висшите военни и граждански сановници. 2. Управител на пашалък. ‹*перс.* ⇨ *тур.* paşa›

пашалъ̀к *м.* 1. *Истор.* Област в Османската империя, която включва един или няколко града с околните села, обособена след административната реформа от 1834 г. 2. *Прен.* Охолен, безгрижен, лесен живот. ‹от *тур.* paşalık›

пашкýл *м.* 1. Плътна куха обвивка от тънка, правилно навита нишка, с която се увива копринената буба, преди да се превърне в какавида. 2. *Биол.* Защитна обвивка на яйца или ларви (какавиди) на безгръбначни животни. ‹от *гр.*›

пашмаклъ̀к *м. Истор.* В Османската империя — доживотен неслужебен хас. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

пашмѝна *ж. Текст.* Фин вълнен плат, използван за направа на прочутите кашмирени шалове. ‹*перс.*›

пащърнàк *м. Бот.* Двугодишно растение от сем. сенникоцветни с месесто коренище, което съдържа витамин С, има остър вкус и се употребява като подправка. Pastinaca. ‹*лат.* pastinaca›

паянта *ж. Разг.* Напречна съединителна греда между дървени подпори на сграда. ‹*перс.* ⇨ *тур.* payanda›

паянтов *прил.* 1. За сграда — която е градена с вертикални греди, между които има пълнеж от плет или кирпичи. 2. *Прен.* Нестабилен, слаб, разклатен. ‹от *тур.* payanda›

паяцо *м.* Панаирджийски шут. ‹*ит.* pagliaccio›

пеан *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — заклинателна песен, която се обръща към бог Аполон, по-късно — стихотворно хвалебствие. **2.** *Прен.* Спасител, изцелител. ‹*гр.* παιάν›

пебрина *ж.* Болест по копринените буби. ‹от *фр.* pébrine›

пегамоид *м.* *Кожар.* Изкуствена кожа от хартия или платно за направа на тапицерия, подвързия, куфари и чанти. ‹*фр.* pégamoid›

пегас *м.* **1.** (**Пегас** *м.*) В древногръцката митология — крилат кон (от удара на копитото му се появил изворът Хипокрина, от който поетите черпят вдъхновение). **2.** *Прен.* Поетическо вдъхновение. **3.** (**Пегас** *м.*) *Астр.* Съзвездие в северното небесно полукълбо. ‹*гр.*›

пегел *м.* В хидрологията — уред със скала, който се поставя на водомерен пост за визуално отчитане на измененията във водното равнище на река, канал, езеро. ‹*лат.* pagella ⇨ *нем.* Pegel›

пегматит *м.* *Геол.* Едрозърнеста жилна скала, изградена от кристализирали минерали, предимно кварц и фелдшпати. ‹*гр.* ⇨ *фр.* pegmatite›

пегология *ж.* Науката за минералните извори и лечебните им свойства. ‹*гр.*›

педагог *м.* **1.** Специалист по педагогика. **2.** Учител, преподавател. ‹от *гр.* παιδαγωγός 'възпитател, наставник'›

педагогика *ж.* (**педагогичен** и **педагогически** *прил.*) Наука за възпитанието, образованието и обучението на подрастващите. ‹*гр.* παιδαγωγική›

педал *м.* **1.** *Техн.* Част от превозно средство, машина, апарат, която се натиска или задвижва с крак и предава движение на друг механизъм. **2.** Приспособление в музикален инструмент, което се натиска с крак и участва във формирането на звука. **3.** *Прен. Жарг.* Педераст. ‹*лат.* pes, pedis 'крак' ⇨ *ит.* pedale ⇨ *фр.* pédale›

педант *м.* (**педантичен** *прил.*) Човек, който е прекалено точен, придирчив и взискателен към дребните неща. ‹*фр.* pédant›

педепсвам *несв.* и **педепсам** *св.* *Диал.* **1.** Уча, обучавам, съветвам. **2.** Научавам, усъвършенствам. ‹*гр.*›

педераст *м.* Човек, който страда от педерастия. ‹*гр.*›

педерастия *ж.* *Мед.* Форма на содомия с мъж или момче; хомосексуализъм. ‹*гр.* παιδεραστία›

педиатрия *ж.* *Мед.* Обща наука за детските болести. ‹от *гр.* παιδός 'деца' + ἰατρεύω 'лекувам'›

педиатър *м.* Лекар, специалист по педиатрия. ‹*гр.*›

педикул *м.* **1.** *Мед.* Тънко краче, което свързва тумор с околната тъкан. **2.** *Анат.* Малък израстък. ‹от *лат.*›

педикулицид *м.* *Фарм.* Химичен агент, унищожаващ въшките. ‹от *лат.*›

педикулоза *ж.* Овъгляване. ‹от *лат.*›

педикюр *м.* **1.** Специална грижа за ноктите на краката — подрязване и лакиране. **2.** Подрязани, оформени и лакирани нокти на краката. ‹*лат.* pes, pedis 'крак' + cura 'грижа' ⇨ *фр.* pédicure›

педимент *м.* *Геол.* Предпланински скалисти равнини, оформени в основни скални маси, припокрити с тънък пласт от наносни материали. ‹*англ.* pediment›

педиплен *м.* *Геол.* Релеф, образуван от сливане на няколко педимента, над които се издигат остатъчни възвишения с относително стръмни склонове. ‹*англ.*›

педогамия *ж.* *Биол.* Форма на размножаване при някои едноклетъчни, при която индивидът се разделя на две половини, след това те се сливат отново, като образуват зигота, а от нея се развива нов организъм. ‹от *гр.*›

педогенеза *ж.* *Биол.* Бързо размножаване при някои безгръбначни, при което в тялото на личинката се развиват неоплодени яйца, от които се излюпват ларви. ‹от *гр.*›

педодонтика *ж.* *Мед.* В стоматологията — дял, занимаващ се с лечението на зъбите в детска възраст. ‹от *гр.*›

педология *ж.* Съвкупност от психологически, биологически и социологически концепции за развитието на детето, възникнали в края на XIX в. в САЩ и Западна Европа. ‹от *гр.* παιδές 'деца' + λόγος 'наука'›

педометър *м.* *Техн.* Уред за измерване на извървяно разстояние; крачкомер. ‹от *лат.* pedis 'крак' + *гр.* μετρέω 'меря'›

педосфера *ж.* *Геол.* Тази част от земната обвивка, където протичат почвообразуващите процеси. ‹*лат.* pedosphere›

педофилия *ж.* *Мед.* Противоестествено сексуално влечение към деца. ‹от *гр.*›

педум *м.* *Ърк.* У католиците — архиерейския жезъл. ‹*лат.*›

пезевенк *м.* *Разг.* *Пренебр.* Сводник, мръсник, мискинин. ‹*тур.* pezevenk›

пезо *ср.* *Остар.* **1.** Италианска мярка за тежест. **2.** Испанска сребърна монета. ‹*лат.* ⇨ *исп.* peso›

пезул *м.* *Диал.* **1.** Издадено място в стая край стена или до огнище. **2.** Вдлъбнатина в стена за поставяне на неголеми предмети. ‹*гр.*›

пей *м.* *Диал.* Предплата при поръчка за изработване на предмет; капаро. ‹*тур.* pey›

пей-аут-рейшо *ср.* *Фин.* Показател за разме-

ра на плащаните дивиденти на ценни книжа спрямо печалбата на емитента. ‹*англ.* pay-out ratio›

пейзàж *м.* **1.** Изглед, вид, поглед. **2.** *Изк.* Произведение, което изобразява част от природата. **3.** *Лит.* Описание на природата в художествено произведение. ‹*фр.* paysage›

пейзàн *м.* **1.** *Жарг. Грубо.* Селянин, селяндур. **2.** *Лит.* Идиличен образ на селянин от литературата в края на XVIII и нач. на XIX в. ‹*фр.* paysan›

пѐйка *ж.* Приспособление за сядане, направено от дъски, заковани върху четири крака. ‹*тур.* peyke›

пейоратѝвен *прил. Език.* За дума/значение — който има неодобрителна оценка или нюанс. ‹*лат.* peior 'по-лош'›

пейсмѐйкър *м.* **1.** *Мед.* Уред, който стимулира сърцето да поддържа нормалния си ритъм. **2.** *Спорт.* Бегач на дълги разстояния, който определя темпото на бягане. ‹*англ.* pacemaker 'регулатор на стъпката, походката'›

пек₁ *м. Хим.* Твърда или мека черна смола, остатък при дестилация на катрани, използвана за получаване на лакове, като водоустойчива изолация и др. ‹*хол.*›

пек₂ *м.* Английска мярка за вместимост, в САЩ равна на 8,80977 л, във Великобритания — на 9,09218 л. ‹*англ.* peck›

пекàви *ср.* Изповед, откровено признание, съзнаване. ‹*лат.*›

пѐкар *м. Зоол.* Чифтокопитен бозайник, подобен на дивото прасе, но с по-дребно тяло, който живее в Южна Америка. Pecari angulatus. ‹*карибски* ⇨ *фр.* pécari›

пекинѐз *м. Зоол.* Порода дребни декоративни кучета със сплесната муцуна, къси крака и дълга козина; пекинско куче. ‹от *кит.* собств.›

пексимѐт *м. Остар.* Препечени филии хляб; сухар. ‹*тур.* peksimet›

пектѝн *м. Хим.* Пречистен въглехидратен продукт, получен от разреден кисел екстракт от вътрешната част на кората на цитрусови плодове или от ябълково кюспе, който представлява бял прах, разтворим във вода, използван за сгъстяване на конфитюри и желета, във фармацевтиката и на др. места. ‹*гр.* ⇨ *фр.* pectine›

пекторàл *м. Истор.* В древен Египет — метално украшение, което покривало гърдите и раменете. ‹*лат.* pectorālis 'нагръден'›

пелагѝчен и **пелагѝчески** *прил.* Който е типичен за открито море. ✧ **Пелагични организми.** *Биол.* Обитателите на горните слоеве на водоем, без дъното, като растенията и пасивно носените животни се отнасят към планктона, а активно плаващите съставят нектона. ‹*гр.* πελαγικός›

пелагоскòп *м. Техн.* Уред за наблюдаване дъното на морето. ‹от *гр.*›

пелàгра *ж. Мед.* Заболяване, дължащо се на недостиг на никотинова киселина (витамин B_2). ‹от *ит.* pelle agra 'грапава кожа'›

пелàзги и **пелàсги** *мн. Антроп.* Митичен морски народ, за който споменават древните гърци (напр. Омир). ‹*гр.*›

пеламѝд *м. Зоол.* Риба от сем. скумриеви с дължина на тялото до 1 м, обитаваща тропическите и субтропическите води на океаните. Sarda. ‹*гр.* πηλαμύδος›

пеларгòния *ж. Бот.* Растение от сем. гераниеви, тревисто или полухрастово, отглеждано като декоративно или за етерично масло; мушкато. ‹*гр.* πελαργός›

пелвимѐтър *м. Мед.* Уред за измерване на таза у бременни жени. ‹*лат.* + *гр.*›

пѐлвис *м. Анат.* **1.** Костната структура, образувана от двете големи тазови кости, сакрума (кръстеца) и опашката. **2.** Кухината в костния таз. **3.** Структура, подобна на легенче, напр. в бъбреците. ‹*лат.* pelvis›

пѐленг *м.* **1.** Във физиката, в навигацията — ъгъл с връх в точката на наблюдението, който е заключен между предварително избраната посока и обекта, източник на вълните или лъчите; азимут. **2.** Специално разположение, боен ред на военни самолети или кораби. ‹*хол.* peilling›

пеленгàтор *м. Физ.* Уред за определяне на пеленга, който може да бъде звуков, оптичен или радиопеленгатор. ‹*хол.*›

пеленгѝрам *несв.* и *св.* Определям посоката на движение или разположение на обект с пеленгатор. ‹*хол.*›

пелерѝна *ж.* Горна дълга дреха от плътен плат без ръкави; наметало, обикн. с качулка. ‹*фр.* pélerine›

пелѐт *м.* Остатъците от пашкулите — тънка обвивка и какавида, след точене на копринната. ‹*лат.*›

пелѝка *ж. Истор.* В древна Гърция — съд, подобен на амфора, с крушовидно тяло и тясно гърло. ‹*гр.*›

пеликàн *м. Зоол.* Голяма птица от сем. водоплаващи с огромен клюн и разтягаща се кожна торба под него, която гнезди около езера и морски крайбрежия в тропическите и субтропическите райони. Pelecanidae. ‹*гр.* πελεκάν›

пелѝкула *ж.* **1.** *Анат.* Тънка кожица, ципица. **2.** *Биол.* Обвивка на някои едноклетъчни организми. **3.** *Биол.* Обвивка, кожица на семената на растенията. ‹*лат.* pellicula›

пелѝт *м. Геол.* Ситнозърнеста глинеста седи-

ментна скала. ‹*гр.*›

пѐлка *ж. Диал.* **1.** Трион, бичкия. **2.** Брадва, топор. ‹*гр.*›

пелотерѝпия *ж. Мед.* Калолечение. ‹от *гр.*›

пѐлта *ж. Истор.* Малък щит. ‹*гр.*›

пелтѝсти *мн.* (пелтѝст *м.*) *Истор.* Войници от древногръцката пехота през V—IV в. пр. Хр., съчетаваща качества на лека и тежка пехота. ‹*гр.*›

пелтѐ *ср. Кул.* Сгъстен сок от варени плодове; желе. ‹*тур.* pelte›

пелтѐк *м. Разг.* Човек, който пелтечи, заеква. ‹*тур.* peltek›

пелтѐча *несв. Разг.* Запъвам се при говорене, заеквам. ‹от *тур.* peltek›

пелц *м. Кожар.* Специално обработена кожа, която се носи като дамско украшение около врата. ‹*нем.* Pelz›

пелю̀р и **пилю̀р** *м.* Вид тънка хартия за писане, с грамаж не повече от 50 грама за 1 кв. м. ‹*фр.* pelure›

пембѐн *прил.* Който е с крещящ розов цвят. ‹*тур.* pembe›

пѐмза *ж. Геол.* Бяла или сива шуплеста вулканична скала, която се използва като абразивен материал, за лек бетон и др.; морска пяна. ‹*лат.* pumex›

пемфѝгус *м. Мед.* **1.** Кожно заболяване, протичащо с образуване на мехурчета по кожата и лигавиците. **2.** Всяко кожно заболяване, съпроводено с образуване на мехурчета. ‹*гр.*›

пенѝл *м.* Кутия за моливи и писалки. ‹*лат.* penna 'перо' ⇨ *нем.* Pennal›

пенѝлен *прил.* ✧ **Пенален акредитив.** *Икон.* Акредитив, открит в полза на купувача, който да получи неустойка, ако продавачът не изпълни задълженията си. ‹*лат.* poena 'наказание'›

пенѝлии *мн. Юр.* Обезщетения и глоби, заплащани от неизправната страна при изпълнение на договорни условия. ‹*лат.* poena 'наказание'›

пеналтѐрия *ж. Спорт.* Във футбола — наказателно поле, очертано пред всяка врата. ‹*англ.* penalty 'наказание'›

пенѝлти *м. Спорт.* Във футбола — единайсетметров наказателен удар по вратата на противника; дузпа (както и в хокея, но от друго разстояние). ‹*англ.* penalty›

пенѝти *мн. Мит.* В древноримската митология — богове, закрилници на семейството и на държавата, чийто култ е свързан с обожествяването на прадедите. ‹*лат.* penates›

пѐнгьо *ср. Истор.* Парична единица в Унгария до 1946 г., когато е заменена с форинта. ‹*унг.*›

пендѝра *ж.* Голяма стара златна монета, днес използвана като накит. ‹*гр.*›

пенделѝка *ж.* Висулка (на полилей, обеца). ‹*фр.* pendeloque›

пѐнджера *ж.*, **пѐнджер** и **пенджѐр** *м. Остар.* Прозорец. ‹*тур.* pencere›

Пенелѝпа *ж. Мит.* В древногръцката митология — съпругата на Одисей, останала му вярна по време на неговото двайсетгодишно отсъствие, затова станала символ за съпружеската вярност. ‹*гр.*›

пенеплѐн *м. Геол.* Плоскохълмист земен релеф, резултат от продължителна денудация по време на покой, който при издигане на земната кора се запазва по планинските била. ‹*фр.*›

пенетрѝнтност *ж. Биол.* Честота на проявление на гени в една популация. ‹от *лат.*›

пенетромѐтър *м. Техн.* Уред за измерване консистенцията на полутечни вещества (катран, асфалт и др.). ‹*лат.* + *гр.*›

пензѐл *м.* Четка за рисуване. ‹*нем.* Pinsel›

пѐни *ср.* **1.** Разменна монета на Великобритания — пенс. **2.** Финландска разменна монета, равна на 1/100 от финландската марка. ‹*англ.* penny›

пѐнис *м. Анат.* Мъжки полов орган. ‹*лат.* penis›

пенитенциѝрен *прил.* За затвор — изправителен. ✧ **Пенитенциарен рецидив.** *Юр.* Извършване на престъпление от лице, което преди това е било осъждано на лишаване от свобода и е изтърпяло наказание в пенитенциарно заведение (затвор). ✧ **Пенитенциарно заведение.** *Юр.* Място, където се изтърпява наказанието лишаване от свобода; затвор. ✧ **Пенитенциарно право.** *Юр.* Съвкупността на правните норми, които регулират реда и начина за изпълнение на наказанията и по-конкретно — на наказанието лишаване от свобода. ‹*англ.* penitential›

пенитенциѝрий *м.* **1.** В Католическата църква — свещеник, който изповядва каещите се. **2.** В Католическата църква — учреждение, което опрощава грехове или освобождава вярващите от някои задължения. **3.** Изправителен дом. ‹*лат.* poenitentiārius›

пеницилѝни *мн.* и **пеницилѝн** *м. Хим.* Група бактерицидни антибиотици, получавани при развитие на подходящи щамове от плесента Penicillium chrysogenum или изкуствено, които са бели кристални прахове, много разтворими във вода, използвани като лекарства. ‹*лат.* penicillīnum›

пеницѝлиум *м. Биол.* Род торбести гъби от разред Plectascales, които се развиват върху хранителни продукти, дрехи, кожи и образуват сиво-зелена плесен, някои от тях се използват за получаване на антибиотици, дру-

ги — за приготвяне на сирене (рокфор и др.). ‹*лат.*›

пѐнкилер *м.* **1.** *Остар.* Лекарство за всяка болест. **2.** *Прен. Ирон.* Човек, който разбира от всичко. ‹от *англ.* pain-killer›

пѐнклуб *м.* Международен клуб на писателите, основан през 1921 г., с президент и генерален секретар (в Лондон). ‹съкр. от *англ.* p(oets)-e(ssayists)-n(ovelists) + club›

пенс *м.* **1.** Разменна монета на Великобритания, равна на 1/100 от лирата стерлинга. **2.** Разменна монета на Ирландия, равна на 1/100 от ирландската лира. **3.** Старинна англосаксонска сребърна монета. ‹*англ.* pence›

пенсиѐро *ср.* Скица. ‹*ит.* pensiero›

пенсиѝонен *прил.* ✧ **Пенсионен фонд.** *Фин.* Натрупаните средства от работодателя и от работниците в дадена фирма или друга организация, която ползва наемен труд, и използвани за финансиране на бъдещи плащания на пенсии. ✧ **Пенсионна програма.** *Фин.* Регулиране изплащането на редовен доход на индивид, който е твърде стар или твърде болен, за да работи. ‹*фр.* pension›

пенсионѐр *м.* Човек, който получава пенсия. ✧ **Работещ пенсионер.** *Юр.* Лице, което се намира в трудоводоговорни отношения и едновременно с това получава пенсия. ‹*фр.* pensionnaire›

пенсионѝрам *несв.* и *св.* **1.** Давам пенсия при навършване на години. **2.** Освобождавам от служба при навършване на определена възраст с право на пенсия. — **пенсионѝрам се.** ‹*нем.* pensionieren›

пѐнсия *ж.* Материално обезщетение, чисто изплащане започва след навършване на определена възраст, след определен срок на служба, поради заболяване, инвалидност и др. ✧ **Наследствена пенсия.** *Юр.* Пенсия, получавана от наследник на починал, осигурен за пенсия. ✧ **Пенсия за изслужено време и старост.** *Юр.* Отпуска се на работник, служител, земеделски стопанин, член на трудово-производителна кооперация, културен деец, адвокат при определени от закона трудов стаж и възраст. ✧ **Пенсия за инвалидност.** *Юр.* Отпуска се на лице, загубило изцяло или частично своята трудоспособност завинаги или за по-дълго време. ✧ **Пенсия за обществени заслуги.** *Юр.* Отпуска се по предложение на МС от народното събрание на лица с особени заслуги към държавата и нацията. ✧ **Пенсия за трудова злополука.** *Юр.* Отпуска се на лице, загубило трудоспособността си изцяло или частично поради трудова злополука. ✧ **Прекратяване на пенсия.** *Юр.* Отпуснатата пенсия може да се прекрати, когато е била отпусната в противоречие със закона или когато настъпи правопогасяващият факт, посочен в закона. ✧ **Социална пенсия.** *Юр.* Пенсия, отпускана на инвалиди с първа и втора група инвалидност, навършили 16-годишна възраст, без оглед на изискване за трудов стаж и причина на инвалидизирането; на лица, навършили 16-годишна възраст, с минимални доходи и на работник, навършил 57 год. — за мъжете и 52 год. — за жените, с необходимия трудов стаж за пенсиониране. ‹*лат.* pensio 'плащане' ⇨ *фр.* pension›

пенснѐ *ср.* Очила, които се прикрепят с пружинка към носа (защото нямат части, които стоят зад ушите). ‹*фр.* pince-nez›

пѐнта- *представка.* В сложни думи със значение 'пет', напр. *пентагон*, *пентаедър*. ‹*гр.*›

пентагѝон *м.* **1.** *Геом.* Петоъгълник. **2.** Военното министерство на САЩ, което се помещава в петоъгълна сграда. ‹*гр.*›

пентагра̀ма *ж.* и **пентагра̀м** *м.* **1.** *Геом.* Правилен петоъгълник, като на всяка негова страна са построени еднакви равнобедрени триъгълници. **2.** *Истор.* През Средновековието — магически знак, изобразяван върху амулети. ‹*гр.* πεντάγραμμον›

пентаѐдър *м. Геом.* Геометрическо тяло с пет стени; петостен. ‹от *гр.* πέντε 'пет' + ἕδρα 'страна'›

пента̀кълъ *м.* В окултизма — амулет, талисман със заклинание за извикване на духове. ‹от *гр.*›

пентамѐтър *м. Лит.* Античен стихотворен размер от 5 стъпки — два дактила, един спондей и два анапеста, с една стъпка по-къс от хекзаметъра. ‹*гр.* πεντάμετρος›

пента̀н *м. Хим.* Органично съединение, наситен въглеводород, който се съдържа в нефта, в бензина и се използва като разтворител или като суровина за производство на изопрен. ‹*нем.* Pentan›

пента̀рхия *ж.* **1.** Управление на петима. **2.** *Истор.* Наименованието на първите пет епископски катедри, прераснали в самостойни църкви — Римска, Константинополска, Александрийска, Антиохийска и Йерусалимска. ‹от *гр.*›

пентатлѝон *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — спортно състезание по бягане, дълъг скок, хвърляне на диск, на копие и борба. **2.** *Спорт.* Съвременен петобой — върхова езда с препятствия, фехтовка, стрелба с пистолет, плуване, лекоатлетически крос. ‹от *гр.*›

пентатѝника *ж. Муз.* Гама от пет тона, напр. тази, която се получава от последователното натискане на пет черни клавиша на пианото,

характерна за азиатската и импресионистичната музика. ‹от *гр.*›

пентикостàр *м. Рел.* Богослужебна книга, която съдържа реда на службите от Великден до Петдесетница. ‹от *гр.*›

пентимѐнто *ср. Изк.* Видимо свидетелство за промяната в творческите намерения на автора в процеса на рисуване. ‹от *ит.* pentimento›

пентòд *м. Физ.* Термоелектронна лампа, съдържаща 5 електрода: катод, анод, управляваща решетка и (между нея и анода) още две решетки, наречени екранна и защитна. ‹от *гр.*›

пентòзи *мн.* (пентòза *ж.*) *Хим.* Захари с неразклонена верига, съдържащи пет въглеродни атома, които са съставка на нуклеиновите киселини; пентазахариди. ‹*гр.*›

пентозýрия *ж. Мед.* Вроден дефект на захарния метаболизъм, който води до нарушения в отделянето на пентози в урината. ‹от *гр.*›

пенчѝк *м. Истор.* В Османската империя: **1.** Паричен данък за правото да се притежава роб, въведен от султан Мурад I. **2.** Данък, който се равнява на 1/5 от военната плячка. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

пеньоàр *м.* Дълга домашна дреха. ‹*фр.* peignoir›

пенѝз *м. Истор.* Литовска парична единица от края на XIV до 70-те год. на XVI в. ‹*пол.*›

пеòн$_1$ *м.* **1.** *Муз.* Четирисложна стихотворна стъпка в петвременен такт, образувана от три кратки срички и една дълга. **2.** *Лит.* В античното стихосложение — размер на стиха от четирисрични стъпки, използван в пеаните. ‹*гр.* παιών›

пеòн$_2$ *м. Истор.* През XVII—XVIII в. в Латинска Америка — селянин, който се намира в полуробско положение спрямо работодателя си. ‹*исп.* peon›

пепиниѐра *ж. Остар.* Разсадник. ‹*фр.* pépinière›

пепѝт *м. Текст.* Шарка върху тъкан на малки черни и бели квадратчета. ‹*исп.* ⇨ *нем.* Pepita›

пѐплос$_1$ *м. Истор.* В древна Гърция — вид женска туника, набрана на рамото. ‹*гр.*›

пѐплос$_2$ *м. Биол.* Външната обвивка на големите вируси (напр. тези на едрата шарка и грипа), която е изградена от вътрешен белтъчен слой, съставен от отделни, вирусно кодирани структурни единици. ‹*гр.*›

пепòн и **пипòн** *м. Диал.* Пъпеш. ‹*гр.*›

пѐпси-кòла *ж.* Газирана тонизираща напитка със златистокафяв цвят. ‹от *англ.* търг. марка Pepsi›

пепсѝн *м. Биохим.* Стомашен ензим, който започва храносмилането на протеините. ‹от *гр.* πέψις 'храносмилане'›

пептидàзи *мн. Биохим.* Група храносмилателни ензими, които разграждат протеините в стомаха и червата на съставните им аминокиселини. ‹*гр.*›

пептѝди *мн. Биохим.* Съединения от две или повече аминокиселини, съединени с връзка между аминогрупата (-NH) и карбоксилната група (-CO). ‹*гр.* ⇨ *нем.* Peptid›

пептѝчен *прил. Биохим.* **1.** Свързан с пепсина. **2.** Храносмилателен. ✧ **Пептична язва.** *Мед.* Нарушаване целостта на лигавицата на храносмилателния тракт вследствие смилането ѝ от пепсина и солната киселина. ‹*гр.*›

пептòни *мн.* (пептòн *м.*) *Биохим.* Продукти от непълното разграждане на белтъчините под действието на ензимите в стомаха. ‹*гр.* πεπτός›

пепузѝти *мн. Истор.* Членове на раннохристиянска секта, възникнала в средата на II в., според които Второто пришествие на Христос се очаква скоро; монтанисти. ‹по името на гр. Пепузе, Мала Азия, където те проповядвали учението си›

пер *м.* Титла на френски благородник (до края на XVIII в.) или на английски благородник до днес. ‹*фр.* pair 'равен'›

пер- *представка.* В сложни думи със значение 'много', 'твърде', 'излишно', напр. *пероксид*, *перхлорат*. ‹*гр.*›

первàз *м.* Околовръстна издадена част (на прозорец, врата и др.). ‹*тур.* pervaz›

первѐрзен *прил.* Извратен. ‹от *лат.* perversus›

первѐрзия *ж.* **1.** *Мед.* Отклонение от нормалното сексуално поведение. **2.** *Разг.* Извращение, ненормалност. ‹*лат.* perversio›

пергамѐнт *м.* **1.** *Истор.* Всяка животинска кожа, обработена за писане (най-често агнешка или ярешка). **2.** Ръкопис върху такава кожа. **3.** Непромокаема хартия за документи, за опаковка и др. ‹от *гр.* собств. Πέργαμον, град в Мала Азия›

пергамѐнтен и **пергамѐнтов** *прил.* ✧ **Пергаментна хартия.** *Полигр.* Хартия, която добива вид на пергамент след кратко потапяне в слабо концентрирана сярна киселина и глицерин, употребявана за скъпи печатни издания, за писане на важни документи и др. ‹*гр.*›

пергамѝн *м.* **1.** Картон, пропит с битум, използван като хидроизолационен материал за направа на покрития. **2.** Тънка полупрозрачна хартия, използвана за опаковка. ‹*нем.* Pergamin›

пергàмски *прил.* ✧ **Пергамска школа.** *Истор.* Скулптурна школа от епохата на елинизма, съществувала в гр. Пергам, Мала Азия, през III и II в. пр. Хр. ‹от *гр.* собств. Πέργαμον›

пергѐл *м.* Уред за чертане на окръжност, за измерване на разстояние на чертежи и др. ‹*тур.* pergel›

пѐргола *ж. Архит.* Открито съоръжение от стълбове или арки, които са свързани в горния си край с дървени, метални или стоманобетонни конструкции, обвити с пълзящи растения, строени за декорация или като връзка между две сгради. ‹*ит.* pergola›

пердàх *м.* **1.** *Разг.* Бой като наказание. **2.** *Строит.* Изглаждане на прясна мазилка на стена. ‹*тур.* perdah›

пердàша *несв.* **1.** *Разг.* Бия. **2.** *Строит.* Заглаждам прясна мазилка на стена. ‹от *тур.* perdah›

пердѐ *ср.* **1.** Завеса на прозорец. **2.** *Мед.* Заболяване на окото, катаракта. ‹*тур.* perde›

пердесѝс *прил. Разг.* Безочлив, нахален. ‹*тур.* perdesiz›

перекендѐ и **паракендѐ** *ср.* **1.** *Разг.* Полски имот в чуждо землище или между две съседни землища. **2.** *Прен. Неодобр.* Човек без определена работа и местожителство; несериозен човек. ‹*тур.* perakende›

перепля̀с *м. Муз.* Руски народен танц в такт 2/4. ‹*рус.*›

перестро̀йка *ж. Истор.* Опит за преустройство на социалистическата система върху пазарни механизми, приложен от М. Горбачов през втората половина на 80-те год. на XX в. в СССР. ‹*рус.* перестро́йка 'преустройство'›

пѐри- *представка.* В сложни думи със значение 'около', 'наоколо', 'от всички страни', напр. *перидром*, *перикардий*. ‹*гр.* περί 'наоколо; около'›

периаденѝт *м. Мед.* Възпаление на тъкан около жлеза или лимфен възел. ‹*лат.* periadenitis›

периàма *ж. Истор.* Амулет, талисман у древните гърци. ‹*гр.*›

периартрѝт *м. Мед.* Възпаление на тъканите около ставната капсула. ‹*лат.* periarthritis›

перибронхѝт *м. Мед.* Възпаление на тъканите около бронхите. ‹*лат.* peribronchitis›

перигѐй *м. Астр.* Най-близката до Земята точка от орбитата на Луната, Слънцето или изкуствен спътник на Земята. ‹от *гр.* περί 'около' + γή 'земя'›

перидѐрма *ж. Биол.* Вторична покривна тъкан, която се развива по стъблата, корените, коренищата и грудките на многогодишните растения и заменя епидермиса (корк и др.). ‹*лат.* peridermalis›

перидотѝт *м. Минер.* Каменна скала от групата на ултрабазитите, която се състои от оливин и пироксени. ‹*нем.* Peridotit›

перидрòм *м. Архит.* Покрита галерия около сграда. ‹от *гр.*›

периѐки *мн. Истор.* Зависимо население, земеделци и занаятчии, в някои древногръцки полиси — Спарта, Тесалия, Аргос. ‹от *гр.*›

перикàрд и **перикàрдий** *м. Анат.* Сърдечна торбичка, обвивка на сърцето, състояща се от съединителна тъкан, характерна за някои безгръбначни и всички гръбначни животни. ‹от *гр.* περικάρδιος›

перикардиектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на торбичката около сърцето (перикарда); перикардектомия. ‹*гр.*›

перикардиолѝза *ж. Мед.* Хирургично разделяне на срастванията между сърцето и ограждащите го структури в гръдния кош. ‹*гр.*›

перикардиорàфия *ж. Мед.* Зашиване на рани (най-често хирургични) в околосърцевата торбичка (перикарда). ‹*гр.*›

перикардиотòмия *ж. Мед.* Хирургичен разрез или пункция на околосърцевата торбичка (перикарда). ‹*гр.*›

перикардѝт *м. Мед.* Остро или хронично възпаление на околосърцевата торбичка (перикарда). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перикариòн *м. Биол.* Клетъчно тяло. ‹*гр.*›

перикàрпий *м. Бот.* Ципестата обвивка на плода на покритосеменните растения. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перикоронѝт *м. Мед.* Възпаление на коронката на зъба. ‹*гр.*›

перѝло *ср.* Ниска предпазна ограда около стълби, балкон, тераса; парапет. ‹*рус.*›

периметрѝт *м. Мед.* Възпаление на серозната мембрана по външната повърхност на матката. ‹*лат.*›

перимѐтриум *м. Анат.* Перитонеумът, покриващ матката. ‹*лат.* perimetrium›

перимѐтър *м.* **1.** *Геом.* Дължината (обиколката) на равнинна фигура. **2.** *Прен.* Област на действие, граници на обхват. ‹*гр.* περίμετρον›

перимѝзиум *м. Анат.* Фиброзна обвивка, която обгражда всяко снопче от мускулни влакна. ‹*лат.* perimysium›

перинатàлен *прил. Физиол.* Свързан с периода, обхващащ няколко седмици преди раждането, самото раждане и няколко седмици след това. ‹*лат.* perinatalis›

перинѐвриум *м. Анат.* Обвивка от съединителна тъкан, която обгражда единични снопчета от нервни влакна, влизащи в състава на даден голям нерв. ‹*лат.* perineurium›

перинеопла̀стика *ж. Мед.* Хирургична операция за разширяване на вагиналния отвор чрез разрязване на химена и част от перинеума. ‹*лат.* perineoplastica›

перинѐум *м. Анат.* Областта между ануса и

уретралния отвор. ‹*лат.* perineum›

перинефрит *м. Мед.* Възпаление на тъканите около бъбреците. ‹*лат.* perinephritis›

перинефритен *прил.* ✧ **Перинефритен абсцес.** *Мед.* Събиране на гной около бъбреците. ‹*лат.* perinephritis›

период *м.* (**периодичен** и **периодически** *прил.*; **периодично** *нареч.*; **периодичност** *ж.*) **1.** Времето, за което протича или трае едно явление или процес. **2.** *Мат.* Число или група от числа, които се повтарят в безкрайна десетична дроб. **3.** *Геол.* Геохронологична единица по-малка от ера и по-голяма от епоха. **4.** *Физ.* Интервал от време, през който система, извършваща повтарящ се процес, се връща в изходното си положение. **5.** *Език.* Сложна синтактична конструкция, характеризираща се със значителна пълнота при изразяване на мислите, а по интонация се разделя на две части — повишение и понижение на гласа. ✧ **Бронзов период.** *Истор.* Епохата, когато са открити медта и бронзът и хората започват да ги използват (вместо камъка) за правене на оръжия и сечива; меден период. ✧ **Инкубационен период. 1.** *Мед.* Времето от момента на заразяване до появяване на първите симптоми на инфекциозна болест; латентен период. **2.** *Биол.* Времето, необходимо за развитието на зародиша в яйцето. ✧ **Латентен период.** *Мед.* Инкубационен период. ✧ **Ограничен период от време.** *Икон.* Количеството време, през което даден работник може да изпълнява функциите си, без да се обръща към своя пряк ръководител. ✧ **Период на полуразпадане.** *Физ.* Времето, за което активността на разпадане на даден радиоактивен изотоп намалява на половина от първоначалната си стойност (т. е. половината от присъстващите атоми се разпадат). ✧ **Период на узряване.** *Икон.* Времето, което е необходимо за завършването на един промишлен проект. ✧ **Юрски период.** *Геол.* Вторият период от мезозойската ера, по името на планината Юра във Франция и Швейцария, където са намерени първите експонати от онова време. ‹*гр.* περίοδος›

периодизирам *несв.* (**периодизация** *ж.*) Разбивам на периоди; обособявам според хронологичните рамки. ‹*гр.* ⇨ *нем.* periodisieren›

периодика *ж.* Периодичен печат (вестници, списания). ‹*гр.* ⇨ *нем.* Periodikum›

периодонтален *прил. Анат.* Свързан с тъканите около зъбите (периодонциума), околозъбен. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

периодонтит *м. Мед.* Възпаление на тъканта около корена на зъба. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

периодонциум *м. Анат.* Тъканите, които поддържат и захващат венците на зъбите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

периост *м. Анат.* Плътен слой от съединителна тъкан, който покрива повърхността на костта с изключение на ставните повърхности. ‹от *гр.* περιόστεον 'надкостница'›

периостит *м. Мед.* Възпаление на периоста. ‹*гр.* περιόστεον 'надкостница'›

перипатетизъм *м. Истор.* Древногръцка философска школа, създадена от Аристотел през 335 г. пр. Хр. в Атина, център на античната наука, съществувала ок. хиляда години, наречена така по преданието, че Аристотел преподавал на учениците си по време на разходка. ‹*гр.* ⇨ *фр.* péripatétisme›

перипетия *ж.* Спънка, усложнение, приключение, обрат в развитието или в течение на процес или действие. ‹*гр.* περιπέτεια›

периселений *м. Астр.* Моментът или точката на приближаване на спътник в лунна орбита най-близо до повърхността на Луната. ‹от *гр.* περί 'около' + σελήνη 'луна'›

перископ *м. Техн.* Уред за наблюдаване на обекти, които са над равнището на очите на наблюдателя или са разположени по такъв начин, че не може да се наблюдават директно. ‹от *гр.* περισκοπέω 'гледам около'›

перисперма *ж. Биол.* Хранителна тъкан, образувана от разраснал се остатък на нуцелуса, каквато имат сем. карамфилови, лободови и др. ‹*гр.*›

перисталтика *ж. Физиол.* Вълнообразно движение по дължината на кухите органи в човешкото тяло. ‹от *гр.* περισταλτικός 'обхващащ, притискащ'›

перистериум *м. Рел.* В католическите храмове — гълъб с разперени криле, изработен от различен материал и покрит с варак, който е закрепен точно над олтара, символизиращ Светия Дух. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перистил *м. Архит.* **1.** Отворено пространство във вътрешността на сграда, заобиколено с колонада. **2.** Непрекъсната колонада около сграда. ‹*гр.* περίστυλος›

перистрофа *ж. Юр.* Опровержение на доказателство. ‹*гр.*›

перитендинеум *м. Анат.* Фиброзната обвивка на сухожилията. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перитомия *ж. Мед.* Очна операция, при която се изрязва конюнктивата около роговицата. ‹*гр.*›

перитонеум *м. Анат.* Серозна мембрана, покриваща коремната кухина. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перитонит *м. Мед.* Възпаление на перитонеума. ‹от *гр.* περιτόναιον 'перитонеум'›

перитрихи *мн. Биол.* Бактерии, които изцяло са покрити с камшичета. ‹от *гр.*›

периуретерѝт *м. Мед.* Възпаление на тъканите около уретера. ‹*гр.*›

перифѐрен и **периферѝен** *прил.* ✧ **Периферен капитализъм.** *Икон.* Зависимият капитализъм в страните от Третия свят. ✧ **Периферна фирма.** *Икон.* Малка или средна фирма в рамките на една до голяма степен олигополистка промишленост, доминирана от гигантски корпорации. ✧ **Периферни устройства.** *Инф.* Устройства, свързани с централния процесор или с бързодействащата памет на изчислителна машина, които са част от хардуера и включват външната памет, входните и изходните устройства, устройствата в неавтономен режим на работа, видеомониторите и др. ‹*гр.*›

перифѐрия *ж.* **1.** Външната повърхност или граница на едно тяло; периметърът на произволната затворена фигура. **2.** *Прен.* Странична, несъществена страна. ‹от *гр.* περιφέρεια 'окръжност'›

перифлебѝт *м. Мед.* Възпаление на тъканите около вените. ‹от *гр.*›

перифокàлен *прил. Мед.* Разположен около първичното огнище на зараза. ‹от *лат.*›

перифрàза *ж. Лит.* Стилна фигура, при която обектът се назовава описателно, а не посредством наименованието си, за да се изтъкне негово качество. ‹*гр.* περίφρασις›

перифразѝрам *несв.* и *св.* **1.** Използвам перифраза. **2.** Преразказвам. ‹*нем.* periphrasieren›

перихѐлий *м. Астр.* Моментът или точката на приближаване на планета, комета или на изкуствен спътник най-близо до Слънцето. ‹от *гр.* περί 'около' + ἥλιος 'слънце'›

перихепатѝт *м. Мед.* Възпаление на серозната обвивка на черния дроб.

перихондрѝт *м. Мед.* Възпаление на перихондриума. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перихòндриум *м. Анат.* Плътен слой от фиброзна съединителна тъкан, който покрива повърхността на хрущяла. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перицѐнтър *м. Астр.* Точка от орбитата на небесно тяло, която се върти около друго небесно тяло, минимално отдалечено от първото. ‹*лат.*›

перицистѝт *м. Мед.* Възпаление на тъканите около пикочния мехур. ‹*лат.*›

перкàл *м. Текст.* Тънка плътна памучна тъкан, използвана за технически цели (за направа на парашути) и в бита. ‹*перс.* ⇨ *фр.* percale›

перколàция *ж. Метал.* Извличане на метал или на съединенията му чрез прекарване на течен реагент през руда или пясък, които ги съдържат, с помощта на специален апарат. ‹от *лат.* percolatio 'филтриране'›

перкýсия *ж.* **1.** Удар, удряне, почукване. **2.** *Мед.* Метод за изследване на тялото чрез почукване с пръсти или чрез инструмент. **3.** *Муз.* Ударни музикални инструменти и музиката, която те възпроизвеждат. ‹*лат.* percussio 'удряне'›

перкутѝрам *несв.* и *св.* **1.** Удрям. **2.** *Мед.* Преглеждам болен чрез перкусия. ‹*лат.* percutio›

перл *м. Полигр.* Дребен печатарски шрифт с размер на буквите 5 пункта (1,88 мм). ‹*фр.* perle›

пѐрла$_1$ *ж.* **1.** *Биол.* Секрет, отделян от различни мекотели, който се състои главно от калциев карбонат. **2.** *Прен.* Нещо, което блести между другите като най-красиво, прекрасно. ‹*лат.* perna ⇨ *фр.* perle›

пѐрла$_2$ *ж. Фарм.* Капсула, съдържаща лекарство. ‹*лат.* perna ⇨ *фр.* perle›

перламýтър *м.* Въгрешният плътен слой върху черупките на някои миди, който блести с преливащи се цветове и се използва за украса на мебели и др.; седеф. ‹*рус.*›

перлѝт *м.* **1.** *Геол.* Вулканична скала, разновидност на вулканичното стъкло със 70-75% силициев двуокис, след изпичането на която се получава перлитов пясък, използван като изолационен материал в строителството. **2.** Съставна част от микроструктурата на желязото (или стоманата), състояща се от редуващи се слоеве — ферит и цементит. ‹*фр.* perlite›

перлитобетòн *м. Строит.* Лек бетон, в който пълнител е перлитът, използван като топло- и звукоизолационен материал на панелни стени, подове и под. ‹*фр.*›

перлюстрàция *ж.* Контролен преглед на писма от държавни органи без знанието на изпращач или получател. ‹*лат.* Perlustration›

пермалòй *м.* Търговско наименование на група сплави на никела с желязото, които притежават голяма магнитна проводимост и се използват в радиотехниката, в телефонната и изчислителната техника. ‹*англ.* perm(eability) + alloy›

перманганàт *м. Хим.* Сол на мангановата киселина, силен окислител. ‹от *фр.* permanganate›

перманѐнтен *прил.* Непрекъснат, постоянен. ✧ **Перманентен газ.** Газ, който не може да се втечни само чрез налягане; газ над критичната си температура. ‹*лат.* permanentis›

пермеамѐтър *м. Физ.* Уред за измерване на магнитните характеристики на феромагнитни материали. ‹*лат.* + *гр.*›

пермеàция *ж. Физ.* Взаимно проникване на две тела едно в друго. ‹*лат.* permeatio›

пер мѝдио *нареч. Фин.* В средата на месеца, на 15-о число (условие за доставка на валута

или ценни книжа). ‹*лат.* per midio›

пермута̀ция *ж.* **1.** Разместване, смяна. **2.** Едно от възможните подреждания на определен брой различни обекти. ‹*лат.* permutatio›

пермутѝти *мн.* (пермутѝт *м.*) *Хим.* Изкуствени алуминиеви силикати, използвани за пречистване и омекотяване на води. ‹*фр.* permutite›

перниционо̀зен *прил. Мед.* Който протича със злокачествени изменения. ‹*лат.* perniciōsus›

пероксѝди *мн.* (пероксѝд *м.*) *Хим.* **1.** Оксиди, които при взаимодействие с киселина дават водороден пероксид. **2.** Оксиди, които съдържат по-голямо количество кислород от нормалния оксид на даден химичен елемент. ‹*лат.* + *гр.* ⇨ *фр.* péroxyde›

перо̀н *м.* **1.** Специално повдигната площадка пред коловоз на жп гара за по-лесно слизане и качване на пътниците във влака. **2.** *Архит.* Ефектна конструкция от стълби, обикн. двойни и симетрично разположени, с площадка и парапет, оформящи достъпа до главен вход. ‹*фр.* perron›

пероноспо̀ра *ж. Биол.* Гъбичка, която предизвиква болест по растенията (лук, зеле, цвекло). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

перпендикуля̀р *м. Геом.* Права линия, която сключва ъгъл от 90° с друга права или равнина. ‹*лат.* perpendicular›

перпендикуля̀рен *прил. Геом.* Който образува ъгъл от 90° с друга линия или равнина (по отношение на тях). ✧ **Перпендикулярна готика.** *Архит.* Последният етап в развитието на английската готическа архитектура, който се отличава с простота и геометричност, със силно подчертаване на вертикалните линии, възникнал в края на XIV в. след чумната епидемия. ‹*лат.* perpendicularis›

пѐрпера и **перпѐра** *ж. Истор.* **1.** Златна монета, сечена във Византия след XII в. **2.** Всички златни монети, сечени и в обращение в Европа след XII в. **3.** След XIV в. — единица за пресмятане на парични суми. **4.** Сребърна монета в Дубровник през XVII и XVIII в. и в Черна гора (до 1918). ‹*гр.*›

перпѐтуум-мо̀биле *ср.* Вечен двигател. ‹*лат.* perpetuum mobile›

персева̀нт *м. Истор.* Помощник на херолда. ‹*фр.* ⇨ *нем.*›

персѐйди *мн. Астр.* Един от най-обилните метеоритни потоци, наблюдавани всяка година през месец август и има радиант в съзвездието Персей. ‹от *гр.* собств.›

Персѐй *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — син на Зевс, убил Горгона Медуза и освободил Андромеда от морското чудовище. **2.** *Астр.* Съзвездие в северното полукълбо на небето. ‹от *гр.* собств.›

персиѐн *м. Архит.* Външен капак на прозорец, изработен от малки летвички. ‹*фр.* persienne›

персѝстор *м.* Криогенен елемент, използван в изчислителната техника като запаметяващ елемент. ‹*лат.*›

персо̀на *ж.* Личност, особа, лице. ‹*лат.* persōna 'лице'›

персона̀ж *м. Лит.* **1.** Герой от литературно произведение. **2.** Всички герои от едно литературно произведение или в творчеството на един автор. ‹*фр.* personnage›

персона̀л *м.* **1.** Всички служители в едно учреждение. **2.** Категорията "служители", работещи. ‹*лат.* personālis›

персона̀лен *прил.* Който е личен, собствен, за едно лице. ✧ **Персонален капитализъм.** *Икон.* Владеене на цели отрасли от промишлеността от семействата на създателите на основните фирми в тези отрасли. ✧ **Персонална банка.** *Фин.* Банка с депозити само на отделни индивиди и никакви търговски клиенти. ‹от *лат.* personālis›

персонализѝрам *несв.* Олицетворявам. ‹*нем.* personalisieren›

персоналѝзъм *м.* Философско направление, според което светът е съвкупност от "духовни личности", управлявани от "висша, божествена личност". ‹*лат.* persōna 'лице' ⇨ *нем.* Personalismus›

персонификà̀ция *ж.* Приписване на човешки качества на животни, предмети или явления; олицетворяване. ‹*лат.* persōna 'лице' + facio 'правя'›

персонифицѝрам *несв.* и *св.* Олицетворявам. ‹*нем.* personifizieren›

перспектѝва *ж.* (**перспектѝвен** *прил.*) **1.** Начин за изобразяване на триизмерен обект или точното представяне на пространството върху плоска или почти плоска повърхност. **2.** *Геом.* Метод за чертане на тела с помощта на централното им проектиране върху равнина. **3.** Изглед на предмет, отдалечен от наблюдателя. **4.** *Прен.* Изглед, бъдеща възможност. ✧ **Въздушна перспектива.** *Изк.* Представяне на дълбочината и перспективните съкращения в живописта, аналогично на въздействието на въздуха върху човешкото око. ✧ **Линейна перспектива.** *Изк.* Свързване на отделните планове в картина с помощта на реални и предполагаеми линии, които се събират в една или повече убежни точки на нивото на хоризонта или на нивото на очите. ✧ **Перспектива за световните системи.** *Икон.* Метод за анализ на икономическо развитие, който използва структурния подход, за да постави чужде-

странната помощ като елемент на световната икономика и да измери съответно икономическото развитие в дадена страна и съотношението му с икономическото развитие на света като цяло. ✧ **Централна перспектива.** *Изк.* Линейна перспектива, при която вниманието се насочва към една убежна точка в центъра на композицията, на нивото на хоризонта; точкова перспектива. ‹*лат.* perspectīva›

перспектогра̀ф *м. Техн.* Уред за построяване на перспективна проекция на сграда, машина, детайл. ‹*лат.* + *гр.*›

перспира̀ция *ж. Физиол.* Потене, изпотяване. ‹*лат.* perspīro 'дишам през'›

пертурба̀ция *ж.* и **пертурба̀ции** *мн.* **1.** Внезапно изменение, смущение в хода на нещо. **2.** *Астр.* Отклонения в движението на планетите от правилните им елиптични орбити в резултат на силата на привличане между тях. **3.** *Мед.* Душевно вълнение, смущение. ‹*лат.* perturbatio 'безпорядък'›

перу̀ка *ж.* Чужда или изкуствена коса, подредена и прикрепена към гъкан с формата на шапка, която се използва в театъра, за промяна на вида и др. ‹*фр.* perruque›

перуша̀н *м. Разг.* **1.** Смахнат, странен човек. **2.** Надменен, горделив човек. ‹*тур.* perişan›

перфѐкт *м. Език.* Минало неопределено време (на глагола). ‹*лат.* perfectum›

перфѐктен *прил.* **1.** Отличен, съвършен; точен. **2.** *Език.* Който се отнася до перфект. ‹*лат.* perfectus›

перфектѝвен *прил. Език.* Свързан със свършения вид на глагола в някои езици. ‹*фр.* perfectif›

перфѝден *прил.* Коварен, подъл, лукав. ‹*лат.* perfidus›

перфора̀тор *м.* **1.** Устройство за пробиване на дупки (на кинолента, на хартия, на перфолента, перфокарта). **2.** В минното дело — пробивен чук. ‹*лат.* perforātor›

перфора̀ция *ж.* **1.** Пробиване, продупчване с перфоратор. **2.** Самите дупки, направени в определен ред. **3.** *Мед.* Пробив в орган, тъкан или тръба. ‹*лат.* perforo 'продупчвам'›

перфорѝрам *несв.* и *св.* **1.** Правя дупки, продупчвам с помощта на перфоратор. **2.** *Мед.* Пробивам орган, тъкан и под. ‹*лат.*›

перфу̀зия *ж. Мед.* **1.** Преминаването на течност през тъкан (напр. преминаването на кръв през белите дробове). **2.** Вкарване на течност в тъкан, обикн. чрез инжектиране в кръвоносните съдове, които снабдяват тъканта. ‹*лат.* perfusio›

перхидро̀л *м. Хим.* Трийсетпроцентов воден разтвор на водородния прекис, използван за избелване, дезинфекция и др. ‹*лат.*›

пѐрхули *ср. Муз.* Грузински народен танц в такт 3/4. ‹*рус.*›

перцепѝрам *несв.* и *св. Психо.* Възприемам. ‹*лат.* percipiare›

перцѐпция *ж. Психо.* Процес, при който информацията за света около нас, получена чрез сетивните органи, се анализира и се осъзнава. ‹*лат.* perceptio›

перчѐм *м.* (**перчемлѝя** *прил.*) **1.** *Остар.* Дълга коса у мъж само на върха на главата. **2.** *Разг.* По-дълъг кичур коса, падащ отпред на челото или сресан назад. ‹*тур.* perçem›

перчимя̀ *несв. Разг.* Подвивам и зачуквам края на забит гвоздей. ‹от *тур.* perçin›

перш *м.* Дълъг прът за пазене на равновесие, използван от цирковите артисти. ‹*фр.* perche›

першеро̀н *м.* Порода тежкотоварни коне, създадена във Франция. ‹от *фр.* собств. Perche, област във Франция›

песѐта *ж.* Парична единица в Испания. ‹*исп.* peseta›

песимѝзъм *м.* (**песимистѝчен** *прил.*) Възприемане на света в лоша светлина; безверие (за разлика от оптимизма). ‹*лат.* pessimus 'най-лош' ⇨ *фр.* pessimisme›

песимѝст *м.* Човек, който е склонен към песимизъм. ‹*фр.* pessimiste›

пѐсо *ср.* Паричната единица в Аржентина, Куба, Мексико, Колумбия, Уругвай и др. ‹*исп.* peso›

пѐстик *м. Биол.* Основната част на цвета на растение, която участва в образуването на плода. ‹*рус.*›

пестѝл *м.* Каша от изварени сливи, изсушена на слънце, с вид на дебели дълги ленти. ‹*тур.* pestil›

пестицѝди *мн.* (пестицѝд *м.*) *Хим. Сел.-ст.* Химически препарати за унищожаване причинителите на болести и на вредителите по селскостопанските растения, както и за унищожаване на приносителите на опасни за човека и животните болести. ‹от *лат.* pestis 'зараза', 'чума' + caedo 'убивам'›

пета̀рда *ж.* **1.** Старинен снаряд. **2.** Сигнален снаряд, който се поставя на релсите за спиране на влак в случай на опасност. **3.** Книжна бомбичка. ‹*фр.* pétard›

петѐхии *мн. Мед.* Малки кръгли, плоски червени петна, които се дължат на кръвоизливи в дермата или под лигавиците. ‹*лат.*›

петилѐтка *ж. Истор.* В бившия Съветски съюз и другите социалистически страни — период от пет години, за който се планира определено развитие в икономиката. ‹*рус.*›

пѐтимен *прил. Разг.* Който жадува, копнее за нещо, който чувства остра липса на нещо. ‹*гр.*›

петимисвам *несв.* и **петимисам** *св. Разг.* Желая, жадувам, петимен съм. ‹*гр.*›

петинг *м.* Сексуална игра, при която удоволствие се получава само чрез милване и дразнене на половите органи. ‹*англ.* petting›

петио *ср.* Второ вино, получено от долята вода и захар в изстискано грозде. ‹от *фр.* собств.›

петит *м. Полигр.* Дребен шрифт с големина на буквите от 8 пункта (ок. 3 мм). ‹*фр.* petit 'малък'›

петиция *ж.* Официална колективна молба, отправена в писмен вид към висша власт. ‹*лат.* petito›

петлица *ж.* **1.** Пришита значка на яката на униформена дреха. **2.** Обшита дупчица на ревер за втъкване на цвете; бутониера. ‹*рус.*›

петмез *м.* Варен гъст сок от грозде, захарна тръстика или захарно цвекло, понякога с парчета тиква; маджун. ‹*тур.* pekmez›

петрисаж *м. Мед.* Форма на масаж, при която кожата се повдига и натиска с леко извъртане ("отлепване"). ‹*фр.* pétrissage›

петрификация *ж. Геол.* Превръщане в камък, вкаменяване. ‹от *лат.* petra 'камък' ⇨ *фр.* pétrification›

петрифициран *прил.* Вкаменен; останал непроменен. ‹от *лат.* ⇨ *фр.*›

петро- *представка.* В сложни думи със значение 'скала', 'камък', напр. *петрография*, *петрогенеза*. ‹*гр.*›

петрогенеза *ж.* Дял от науката за скалите, който изучава техния произход. ‹от *гр.*›

петроглиф *м. Геол.* Изображения, изсечени върху скали и камъни, отнасящи се към края на палеолита и към неолита. ‹от *гр.*›

петрография *ж.* Дял от петрологията, който изучава минералния състав, вътрешния строеж и облика на скалите. ‹от *гр.* πέτρος 'камък' + γράφω 'пиша'›

петродолари *мн. Фин.* Излишните приходи на държавите производителки на петрол, които обикн. се влагат в чужбина, вм. да се използват за внос на стоки. ‹*англ.* petrodollars›

петрол *м.* Нефт. ‹от *гр.*›

петролатум *м. Хим.* Светлокафява смес от парафин и минерални масла, от която се получават смазочни и козметични масла. ‹от *лат.*›

петрология *ж. Геол.* Наука, която изучава произхода, строежа и състава на скалите. ‹от *гр.* πέτρος 'камък' + λόγος 'наука'›

петуния *ж. Бот.* Лятно градинско цвете от сем. картофови, с фуниевидни цветове с розов, бял или червен цвят. Petunia. ‹от *лат.* petunia›

петура *ж.* **1.** *Биол.* Основната част от листа на растение, обикн. прикрепена към стъблото с листна дръжка. **2.** *Прен. Диал.* Разточен лист от пшенично тесто за баница. **3.** *Диал.* Филия хляб. ‹от *гр.*›

пехлеви *м.* Средноперсийски език — мъртъв средноирански език от югозападната група (III—VII в.). ‹*перс.*›

пехливан и **пехливанин** *м. Разг.* **1.** Борец. **2.** *Прен.* Силен човек. ‹*тур.* pehlivan›

пехливанлък *м.* **1.** *Остар.* Борба (като спорт). **2.** *Прен. Разг. Неодобр.* Афиширане, показване на сила. ‹от *тур.* pehlivan›

пеш *м. Разг.* Долна част на връхна дреха. ‹*тур.* peş›

пешин *нареч. Диал.* Предварително, като предплата. ‹*тур.* peşin›

пешка *ж.* Пионка в шахматна игра. ‹*рус.*›

пешкир *м.* Кърпа за лице и ръце. ‹*тур.* peşkir›

пешкиш *м. Истор.* Сума, която гръцките патриарси внасяли в хазната на Османската империя за правото да получат поста си с официален документ. ‹*тур.*›

пещемал и **пещимал** *м. Диал.* **1.** Дълга кърпа за баня, с която се прикрива тялото. **2.** Дълга набрана пола, върху която се облича сукман или друга пола, част от носията на българката. ‹*тур.* peştamal›

пи *ср.* **1.** Шестнайсетата буква в гръцката азбука (π). **2.** *Мат.* Символ, изразяващ отношението на дължината на окръжността на произволен кръг и диаметъра му, равна на 3,14159... (приблизително 22/7). ‹*гр.*›

пианино *ср. Муз.* Малко пиано. ‹*ит.* pianino›

пианисимо *нареч. Муз.* Много тихо. ‹*ит.* pianissimo›

пианист *м.* Музикант, който свири на пиано$_1$. ‹*ит.* pianista›

пиано$_1$ *ср. Муз.* Голям струнен ударноклавишен инструмент, чийто звук се произвежда от удари на чукчета по струните, като чукчетата се задвижват при натискане на клавишите с пръсти (разновидности — роял и пианино). ‹от *ит.* piano›

пиано$_2$ *нареч. Муз.* Тихо. ‹*ит.* piano›

пианола *ж. Муз.* **1.** Механично пиано на пневматичен принцип. **2.** Фирмено название на един от видовете механично пиано. ‹*англ.* търг. марка Pianola›

пиаца *ж.* **1.** *Истор.* Площад, открито пространство в италианските градове, заобиколено от сгради. **2.** Място, където чакат превозни средства (таксита) за наемане. **3.** Място, където се събират наемни работници, чакащи да бъдат наети за временна работа. **4.** *Остар.* Пазар. ‹*ит.* piazza 'площад'›

пигмеи *мн.* (пигмей *м.*) **1.** *Истор.* Според представите на древните гърци — народ от джуджета в далечна южна страна. **2.** *Антроп. Етногр.* Название на някои племена с нисък

ръст (до 150 см) в Централна Африка и някои области на Югоизточна Азия. 3. *Прен. Пренебр.* Нищожества. ‹от *гр.* πυγμαῖος›

пигмѐнт *м.* 1. *Хим.* Неразтворимо химическо съединение, багрилно вещество. 2. *Хим.* Материал, който обикн. се използва във вид на неразтворим прах за различно оцветяване на бои, пластмаси и др. 3. *Биол.* Естествено (природно) оцветяващо вещество, което се съдържа в растителни или животински тъкани. ‹*лат.* pigmentum›

пигментàция *ж. Биол.* Оцветяване на животинските и растителните тъкани в зависимост от натрупаните пигменти. ‹*лат.* pigmentatio›

пиедестàл *м.* 1. *Архит.* В класическата архитектура — най-долната част на зидария в основата на колона. 2. *Изк.* Поставка за статуя или друг предмет; постамент. ‹*фр.* piédestal›

пиѐза *ж. Физ.* Единица за налягане, равна на налягането на силите в един стен на един квадратен метър; съкр. пз, pz. ‹от *гр.*›

пиезоелектрѝчен *прил.* ✧ **Пиезоелектричен ефект.** *Физ.* Свойство на някои асиметрични кристали (напр. кварц), позволяващо изменение в размера на кристала или създаване на положителни или отрицателни електрични заряди, поради което те намират голямо приложение (напр. кварцовия осцилатор, кристалния микрофон и др.). ‹от *гр.* ⇨ *англ.* piezoelectric›

пиезоелектрѝчество *ср.* Електричество, което се появява в някои асиметрични кристали (сегнетова сол или кварц) при прилагане на натиск. ‹*гр.* + *лат.* ⇨ *англ.* piezoelectricity›

пиелѝт *м. Мед.* Възпаление на бъбречното легенче. ‹от *гр.*›

пиелогрàфия *ж. Мед.* Метод за рентгеново изследване на бъбреците след изпълване на кухините (бъбречното легенче) с контрастно вещество. ‹от *гр.*›

пиелолитотòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на камък от бъбрека чрез разрез на легенчето на бъбрека.

пиелонефрѝт *м. Мед.* Възпаление на бъбречното легенче и на бъбреците. ‹от *гр.*›

пиелотòмия *ж. Мед.* Хирургично разрязване на легенчето на бъбрека. ‹*гр.*›

пиелоцистѝт *м. Мед.* Възпаление на бъбречното легенче и пикочния мехур. ‹*гр.*›

пиѐмия *ж. Мед.* Форма на инфекциозното заболяване сепсис, възникваща при периодично или постоянно постъпване на микроби в кръвта от гнойно огнище, в резултат на което се образуват множество вторични гнойници в различни органи. ‹от *гр.*›

пиерò *м.* 1. Герой от старинния френски народен театър — комедиен персонаж в панаирджийски представления. 2. От нач. на XX в. — естетизиран образ на изискано-печален меланхолик. ‹от *фр.* собств. Pierrot›

пиѐса *ж.* 1. *Лит.* Драматическо произведение. 2. *Муз.* Неголямо инструментално произведение с лиричен или виртуозен характер (ноктюрно, тарантела и др.). ‹*фр.* pièce›

пиетà *ж.* 1. Жалост. 2. В католическото изкуство — иконографски тип изображение, възникнал през XIV в. в Германия, който представя мъртвия Христос, лежащ в скута на скърбящата Дева Мария. ‹*лат.* ⇨ *ит.* pietà›

пиетѐт *м.* Преклонение, уважение, дълбока почит. ‹*лат.* pietas ⇨ *нем.* Pietät›

пиетѝзъм *м.* 1. *Филос.* Течение в лутеранството от края на XVII в. 2. *Прен.* Лицемерна набожност. ‹*фр.* piétisme›

пиѐтре дю̀ре *ср.* 1. Вид мозайка от полускъпоценни камъни, обикн. в релеф, изобразяваща птици, плодове и под., която е основно производство на работилниците във Флоренция от края на XVI в. 2. Мозайка от еднотипни камъни; флорентинска мозайка. ‹*ит.* pietre dure›

пижàма *ж.* 1. В Индия — широки леки панталони. 2. Спален костюм от панталони и свободна горна част. ‹*инд.* ⇨ *англ.* pyjamas›

пѝзма *ж. Диал.* Омраза. ‹*гр.*›

пизолѝти *мн.* (пизолѝт *м.*) *Минер.* Образувания с кръгла форма с диаметър над 2 мм (като грахови зърна), които се отнасят към оолитите. ‹от *гр.*›

пийт *м. Остар.* Поет. ‹от *гр.* ποιητής›

пѝйпшоу *ср.* Еротично шоу, при което зрителят е отделен от изпълнителите така, че той ги вижда, а те него — не. ‹от *англ.* peepshow›

пик *м.* 1. *Геол.* Остър планински връх. 2. *Прен.* Върхна точка, рязък краткотраен подем. ‹*фр.* pic›

пикà *ж. Мед.* Извратен вкус, предпочитание към нехранителни и дори вредни вещества (напр. мазилка, трева, текстилни материи). ‹*лат.* ⇨ *фр.* pica›

пѝка *ж.* 1. Вид копие — дървен прът с остър метален край. 2. Карта за игра с черен знак, който изобразява връх на копие. ‹*фр.* pique›

пикадòр *м.* В борбата с бикове (корида) — конник, който нанася удари на бика с пика, за да го раздразни. ‹*исп.* picador›

пикàнтен *прил.* 1. Който дразни обонянието, вкуса; остър. 2. *Прен.* Който възбужда интереса, любопитството. 3. *Прен.* Привлекателен, който възбужда чувствеността. ‹*фр.* piquant›

пикантѐрия *ж. Разг.* Пикантна история, случ-

ка, шега. ‹от *фр.* piquant›

пикàп *м. Разг.* Лека товарна кола. ‹*англ.* pick up 'събирам'›

пикè$_1$ *ср.* **1.** *Текст.* Плътен рипсен плат. **2.** Вид фина бродерия, направена от много къси бодове, които приличат на цветни точици. **3.** Вид украса, обикн. направена от черупка на костенурка или слонова кост, с инкрустация от малки точици злато. ‹*фр.* piqué›

пикè$_2$ *ср. Ав.* Рязко спускане на самолет. ‹*фр.* piqué›

пикѐт *м.* **1.** Старинна игра на карти за двама. **2.** *Геод.* Точка на местност, обозначена със забито наравно със земята колче, върху което се поставя летвата (латата) при нивелиране. **3.** Стачен пост, който предотвратява влизането на стачкоизменници и охранява обекта при окупация. **4.** Група демонстранти, които охраняват демонстрация, шествие, митинг от нападение. ‹*фр.* piquet›

пикетàж *м. Геод.* Избор на точки от местност и маркирането им с колчета. ‹*фр.* piquetage›

пикетѝрам *несв.* и *св.* Изпълнявам функция на пикет; охранявам. ‹от *фр.* piqueter›

пикѝрам$_1$ *несв.* и *св.* (**пикѝране** *ср.*) *Ав.* По време на полет спускам самолет рязко надолу с нарастваща скорост под ъгъл от 30 до 90° спрямо земната повърхност. ‹от *фр.* piquer 'бода'›

пикѝрам$_2$ *несв.* и *св.* (**пикѝране** *ср.*) *Сел.-ст.* Предварително отглеждам разсад на растение и след това го разсаждам в по-благоприятни условия за развитието на растенията. ‹от *фр.* piquer 'бода'›

пикнѝда *ж. Биол.* Вместилище на безполови спори на много гъби и лишеи. ‹от *гр.*›

пѝкник *м.* Разходка сред природата със закуска. ‹*фр.* pique-nique ⇨ *англ.* picnic›

пикнѝчен *прил.* За човек — дебел, охранен. ✧ **Пикничен тип.** *Биол.* Човешко телосложение, за което са характерни широката набита фигура и късата шия. ‹от *гр.*›

пикнòза *ж. Мед.* Процес, при който клетъчното ядро се свива и уплътнява при загиване на клетката.

пикнолѐпсия *ж. Мед.* Краткотрайни (от 5 до 60 сек), но повтарящи се многократно (15-150 пъти на ден) пристъпи на помрачаване на съзнанието у деца (при липсата на психически отклонения). ‹*гр.*›

пикномѐтър *м. Физ.* Градуиран стъклен съд за определяне плътността и коефициента на разширение на течност. ‹от *гр.* πυκνός 'плътен' + μετρέω 'меря'›

пѝко- *представка.* В наименования на единици за физическа величина, с която се означават части от съответната единица, равни на 10^{-12} (един милион милионна част); съкр. п/р. ‹*исп.* pico›

пѝков *прил.* Върхов. ✧ **По-високи цени на пиково натоварване.** *Икон.* Налагане на по-високи цени на потребителите в периоди на върхово търсене, за да се покрият по-високите разходи по предлагането, осигурено точно в тези периоди. ‹*фр.* pic›

пѝкола *ж. Муз.* Духов инструмент, подобен на малка флейта. ‹*ит.* piccola›

пиколѝн *м. Хим.* Хетероциклена основа, добивана от каменовъгления катран и костното масло, с приложение като разтворител. ‹*фр.*›

пѝколо *ср.* Прислужник в хотел или ресторант за изпълнение на дребни поръчки. ‹*ит.* piccolo›

пикрàти *мн. Хим.* Соли или естери на пикриновата киселина. ‹*гр.* ⇨ *фр.* picrate›

пикрѝнов *прил.* ✧ **Пикринова киселина.** *Хим.* Светложълто кристално вещество, лесно разтворимо в бензен и етанол, частично — във вода, което се използва в багрилната промишленост, в леярското формуване и порядко като експлозив. ‹от *гр.* πικρός 'горчив'›

пѝксел *м. Инф.* Единица за разделителна способност на екран, която представя най-малкия възможен за изобразяване елемент. ‹*англ.* pixel›

пѝксис *м. Истор.* В древна Гърция — покрита кутия или подобен на кутия съд, обикн. с ритуално предназначение. ‹*гр.*›

пиктограмà *ж.* **1.** Рисунка, която има значение на условен знак в пиктографското писмо. **2.** *Прен.* Крайно опростен символ на обект или действие. ‹от *лат.* pictus 'нарисуван' + *гр.* γράμμα 'запис, записване'›

пиктографски *прил.* Рисунков. ✧ **Пиктографско писмо.** Вид писмо, при което предмети, събития и действия се изобразяват с помощта на стилизирани рисунки (най-старият вид писмо, засвидетелстван в скални рисунки; в съвременната реклама, в пътни знаци и др.); пиктография. ‹*лат.* + *гр.*›

пилàда *ж.* Манежен дървен стълб. ‹*лат.*›

пилàстър *м. Архит.* Правоъгълна опора, вградена в стена и леко изпъкваща пред нея, която има декоративна, а не конструктивна функция. ‹*ит.* pilastro ⇨ *фр.* pilastre›

пилàф *м. Кул.* Ястие, типично за ориенталската кухня, което се приготвя от добре сварен ориз, полят с врящо масло, и може да се използва като гарнитура. ‹*тур.* pilâv›

пилигрѝм *м.* **1.** *Истор.* Странстващ богомолец, поклонник в светите места. **2.** *Прен.* Странник, пътник. ‹*ит.* pellegrino ⇨ *фр.* pilgrim›

пѝлинг *м.* **1.** *Мед.* Обелване, олющване на повърхностния слой от мъртви кожни клетки с козметична или лечебна цел. **2.** Козметична маска, с помощта на която от кожата се почистват мъртвите клетки и мръсотията. ‹*англ.* peeling›

пилокарпѝн *м. Фарм.* Бял кристален алкалоид, който се получава от листата на пилокарпуса, с приложение в медицината особено при очното заболяване глаукома във вид на капки за понижаване на очното налягане. ‹от *гр.*›

пилока̀рпус *м. Бот.* Род вечнозелени тропически храсти и дървета, разпространени в Америка, от чиито листа се получава алкалоидът пилокарпин. Pilocarpus.

пило̀ни *мн.* (пило̀н *м.*) *Архит.* **1.** Съоръжения във вид на пресечени пирамиди, издигнати от двете страни на входа на древноегипетски храм. **2.** Масивни подпорни стълбове на свод или разположени на входа на сграда, на парк и пр. **3.** Всяка висока конструкция, използвана или като опора, или за отбелязване на граница, или за украса. ‹*гр.* πυλών›

пѝлор *м. Анат.* Долният отвор на стомаха. ‹*гр.*›

пилоректо̀мия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се отстранява изходният сфинктер на стомаха (пилора). ‹*гр.*›

пилоросп̀азъм *м. Мед.* Затваряне на пилора поради мускулен спазъм. ‹от *гр.*›

пилоростено̀за *ж. Мед.* Стеснение на пилора при язва на стомаха, тумори и др. ‹от *гр.*›

пило̀т *м.* Летец, който управлява летателен апарат (самолет, вертолет, дирижабъл и др.). ‹*фр.* pilote›

пилота̀ж *м. Ав.* **1.** Управление на летателен апарат. **2.** Маневриране със самолет в хоризонтална, вертикална или наклонена плоскост, като се изпълняват различни фигури във въздуха. ‹*фр.* pilotage›

пило̀ти *мн. Строит.* Подпори, на които се издига съвременна сграда над нивото на земята, за да се осигури пространство, напр. за паркинги и под. ‹*фр.* pilot›

пилотѝрам *несв.* и *св.* Управлявам летателен апарат. ‹от *фр.* piloter›

пило̀тка *ж.* Шапка на пилот, както и всяка подобна на нея. ‹от *фр.* pilot›

пилю̀ла *ж. Фарм.* Лекарствена форма, малко топче от еднородна маса, в чийто състав влиза лекарственото вещество. ‹*лат.* pilula 'топчица'›

пимѐнта *ж.* и **пимѐнт** *м. Бот.* Червена пиперка, чушка. Pimenta. ‹*исп.* pimento›

пинакотѐка *ж.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — помещение, в което се съхранявали произведения на живописта. **2.** Картинна галерия. **3.** Сбирка, колекция от картини. ‹*гр.* πινακοθήκη›

пина̀къл *м. Архит.* В готическата архитектура — малка декоративна форма, която увенчава шпилове, контрафорс и др. ‹от *гр.*›

пинг-понг *м. Остар.* Спортната игра "тенис на маса". ‹от *англ.* търг. марка ping-pong›

пинга̀ла *ж. Рел.* В индуизма — един от най-важните енергийни канали в тялото, който приема прана от дясната ноздра. ‹*санскр.*›

пингвѝн *м. Зоол.* Птица, разпространена в полярните области на Южното полукълбо, която има криле, но не може да лети, а ги използва като плавници. Sphenisciformes. ‹*уелски* ⇨ *англ.* penguin›

пинирлѝя *ж. Диал.* Баница със сирене. ‹*тур.*›

пѝния *ж. Бот.* Италиански бор, иглолистно дърво с чадърообразна корона, разпространено в Средиземноморието. Pinus pinea. ‹*лат.* pinus 'бос' ⇨ *ит.* pigna›

пѝнка *ж. Мар.* Малък двумачтов платноход, използван в Холандия, Швеция, Дания и др. страни за риболов или за превоз на различни товари. ‹*хол.*›

пѝнта$_1$ *ж.* Единица за обем и вместимост във Великобритания, САЩ и др. страни; във Великобритания — равна на 1/8 от галона (= 0,568 л); в САЩ — равна на 1/8 от американския галон (= 0,473 л) (за течности) или на 1/64 от американския бушел (= 0,551 л) (за насипни вещества). ‹*англ.* pint›

пѝнта$_2$ *ж. Мед.* Кожно заболяване, разпространено предимно в тропичните области на Африка, което засяга главно тъмнокожото население. ‹*исп.* pinta›

пинтѝя *м.* и *ж. Разг.* Скъперник, стиснат човек. ‹*тур.* pinti›

пинцѐт *м.*, **пинцѐта** *ж.* и **пинцѐти** *мн.* Малки, по-къси или по-дълги, щипци, използвани в медицината (хирургията), козметиката, техниката и др. ‹*фр.* pincette›

пѝнчбек *м.* Сплав от мед и цинк в приблизително еднакво съотношение, използвано в масовата бижутерия поради приликата ѝ със злато. ‹по името на изобретателя ѝ, *англ.* часовникар Ch. Pinchbeck (ок. 1670—1732)›

пѝнчер *м. Зоол.* Порода кучета, които се използват като служебни, декоративни или за борба с дребни хищници; разновидности — доберман пинчер, късокосмест пинчер, твърдокосмест пинчер и пинчер джудже. ‹*нем.* Pinscher›

пѝнчефект *м. Физ.* **1.** Свиване на плазма, което се дължи на магнитно поле. **2.** Стесняване на течен проводник на електричество, което настъпва при пропускане на силен ток през него. ‹от *англ.* pinch effect›

пиоартро̀за *ж. Мед.* Инфектирана, изпълнена с гной става. ‹*гр.*›

пиогѐнен *м. Мед.* Който причинява образуването на гной. ‹*гр.*›

пиодѐрмия *ж. Мед.* Инфекциозно кожно заболяване, при което се образува гной. ‹от *гр.*›

пио̀за *ж. Мед.* Образуване и освобождаване на гнойни материи. ‹*гр.*›

пиоко̀лпос *м. Мед.* Наличие на гной във вагината. ‹*гр.*›

пиомѐтра *ж. Мед.* Наличие на гной в матката. ‹*гр.*›

пиометрѝт *м. Мед.* Гнойно възпаление на матката. ‹*гр.*›

пиомиозѝт *м. Мед.* Бактериална или гъбична инфекция на мускулите, водеща до болезнено възпаление. ‹*гр.*›

пио̀н *м. Физ.* Елементарна частица, вид мезон; пимезон. ‹*гр.*›

пионѐр *м.* **1.** Човек, който пръв отива или се заселва в непозната, непроучена страна. **2.** *Прен.* Новатор. **3.** *Остар.* Военнослужещ в инженерни войски. **4.** *Истор.* Член на детска организация на комунистическа партия. ‹*фр.* pionnier›

пионефро̀за *ж. Мед.* Гнойно разрушаване на бъбречната тъкан при образуване на камъни, туберкулозни поражения и др. ‹от *гр.*›

пио̀нка *ж.* **1.** Шахматната фигура с най-ограничени функции; пешка. **2.** *Прен.* Този, който е лишен от самостоятелност в действията си, позволява да бъде направляван от друг. ‹от *фр.* pion›

пиопневмото̀ракс *м. Мед.* Наличие на гной и газ в плевралната кухина. ‹*гр.*›

пиорѐя *ж. Мед.* Гнойно течение. ✧ **Алвеоларна пиорея.** *Мед.* Пародонтоза. ‹*гр.*›

пиосалпингѝт *м. Мед.* Гнойно възпаление на фалопиевите тръби. ‹*гр.*›

пиосалпингоофорѝт *м. Мед.* Гнойно възпаление на яйчника и фалопиевата тръба. ‹*гр.*›

пиото̀ракс *м. Мед.* Натрупване на гной в плевралната кухина. ‹*гр.*›

пиоцѐле *ср. Мед.* Подуване, причинено от натрупване на гной в някоя част на тялото. ‹*гр.*›

пѝпа$_1$ *ж. Зоол.* Южноамериканска жаба с дебела кожа, която носи яйцата и жабчетата си в особени гънки по гърба. Pipa Americana. ‹*амер.* pipa›

пѝпа$_2$ *ж.* В стъкларството — желязна тръба, която служи за окончателното оформяне на изделие чрез вдухване на въздух в разтопено стъкло; стъкларска цев. ‹*англ.* pipe›

пипѐр *м.* **1.** *Бот.* Градинско зеленчуково растение с плод кухи месести чушки. Capsicum. **2.** Подправка за ястия от изсушени и счукани, смлени червени чушки. ‹*гр.*›

пиперазѝн *м. Хим.* Безцветна, силно хигроскопична хетероциклена основа, използвана като лекарство против глисти. ‹*лат.*›

пипѐта *ж.* **1.** Тънка стъклена тръбичка (може градуирана) с каучуково приспособление в единия край за набиране и пускане на малко количество течност на капки; капкомер. **2.** Стъклена тръбичка с разширение в средата за отмерване на течности при лабораторна работа. ‹*фр.* pipette›

пиразоло̀ни *мн.* (пиразоло̀н *м.*) *Хим.* Органични съединения, твърди кристални продукти, получавани синтетично, които се използват за произвеждане на багрила и лекарствени препарати — аналгин, пирамидон и др. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пирамѝда *ж.* **1.** *Геом.* Пространствена фигура, чиято основа е многоъгълник, а другите страни са триъгълници с общ връх. **2.** *Истор.* Огромно каменно съоръжение с такава геометрична форма, гробница на египетски фараон (подобни съоръжения имали и древните индиански народи, обитавали територията на днешно Мексико). **3.** Акробатическа или гимнастическа композиция с такава геометрична форма, която акробати или гимнастици изграждат, заставайки един върху друг по плещите и бедрата си. **4.** Всяка конструкция с квадратна основа и равномерно полегати стени, които се събират на върха. ‹*гр.* πυραμίδος›

пирамида̀лен *прил.* ✧ **Пирамидална композиция.** *Изк.* Композиция, при която фигурите или предметите са изобразени така, че да изпълват обема на въображаема пирамида. ✧ **Пирамидални продажби.** *Икон.* Продажби на стоки и услуги от дадена фирма на индивиди, които пък, от своя страна, действат като търговци на дребно, често направо в домовете си. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пиранограф *м. Физ.* Уред за регистриране чрез запис на слънчевата радиация — пряката и разсеяната или само разсеяната. ‹от *гр.*›

пиранометър *м. Физ.* Уред за измерване на разсеяната (чрез небесния свод) или на пряката и разсеяната слънчева радиация. ‹от *гр.*›

пира̀ня *ж. Зоол.* Хищна сладководна риба в басейните на Амазонка, Ориноко и в някои реки от североизточната част на Южна Америка, с дължина от 25 до 60 см и мощни челюсти с остри зъби, опасна и за човека; за няколко минути ято от тези риби унищожава ок. 50 кг животинска маса. Serrasalmidae. ‹*исп.* piraña›

пира̀т *м.* Морски разбойник. ‹*гр.* πειρατής›

пира̀тствам *несв.* **1.** Занимава се с морско разбойничество. **2.** *Прен.* Присвоявам, кра-

да. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пиратство *ср.* Морско разбойничество. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пирг *м. Истор.* Най-добре укрепената и най-важната кула в замък, обикн. разположена в центъра; донжон. ‹*гр.*›

пиргеомѐтър *м.* Уред за измерване на земните излъчвания. ‹от *гр.*›

пѝрей *м. Бот.* **1.** Вид многогодишни треви от сем. житни, някои от които се използват за фураж. Agroryrum. **2.** Плевел в нивите с остри осилести листа. Triticum repens. ‹*гр.*›

пирѐкс *м. Хим.* Търговско наименование на вид боросиликатно стъкло, което е устойчиво на топлина и химическо разяждане. ‹от *англ.* търг. марка Pyrex›

пиреномицѐти *мн. Биол.* Група сапрофитни гъбички, някои от които са паразити. ‹*гр.*›

пирѐтрум *м. Бот.* Род многогодишни растения от сем. сложноцветни, от чиито цветове се добива прах за унищожаване на вредни насекоми, а други се използват във фармацевтиката. Pyrethrum cinerariaefolium. ‹*лат.* pyrethrum›

пиридѝн *м. Хим.* Безцветна течност с неприятна миризма, добивана от каменовъгления катран и костеното масло, която се използва в производството на багрила, лекарствени препарати, пестициди и др., а също и за придаване на неприятен вкус на метилирания спирт. ‹*гр.*›

пиридоксѝн *м.* Витамин B_6. ‹от *гр.*›

пирѝич *м.* (**пирѝичен** *прил.*) *Остар.* Месинг. ‹*тур.* pirinç›

пирѝт *м. Минер.* Природен сулфид на някои метали, който се използва за добив на сярна киселина, на мед, злато, кобалт. ‹*гр.* πυρίτης›

пирѝхий *м. Лит.* **1.** В античното стихосложение — двусложна стъпка от две къси срички (схема ∪ ∪). **2.** В силаботоническото стихосложение — замяна на ямб или хорей с две къси срички, при която ударението в акцентуваната сричка отпада. ‹*гр.* πυρίχιος›

пѝро- *представка.* В сложни думи със значение 'огън', 'силна топлина'. ‹от *гр.* πυρρός 'с цвят на огън'›

пѝров *прил.* ✧ **Пирова победа.** Съмнителна победа, победа, която не оправдава дадените жертви. ‹от *гр.* собств. Πύρρος, епирски цар, чиято победа над римляните през 279 г. пр. Хр. му струвала огромни загуби›

пиро̀га *ж.* У индианците от Централна и Южна Америка и жителите на Океания — тясна, дълга лодка, издълбана от цяло дърво или със скелет от дървесна кора и опънати кожи. ‹*исп.* piragua ⇨ *фр.* pirogue›

пирогѐн *м. Фарм.* Вещество, което предизвиква повишаване на температурата. ‹от *гр.*›

пирогра̀фия *ж. Изк.* Рисуване върху дърво или кожа с нажежено метално острие. ‹от *гр.*›

пироелектрѝчество *ср. Физ.* Свойство на някои кристали при нагряване да придобиват електрически заряди върху противоположните си стени. ‹от *рус.*›

пиро̀жка *ж. Кул.* Пържено тестено изделие с пълнеж. ‹*рус.*›

пироксѐни *мн. Минер.* Група важни скалообразуващи минерали, които се състоят главно от силикати на магнезий, желязо и калций, по-рядко — на натрий, литий, алуминий. ‹от *гр.*›

пироксилѐн *м. Хим.* Мощно взривно вещество, което се получава при обработката на целулоза с азотна киселина; нитроцелулоза. ‹от *гр.* πῦρ 'огън' + ὀξύς 'остър, кисел'›

пиола̀трия *ж.* Огнепоклонство, почитане на огъня. ‹от *гр.*›

пироман̀ *м.* Човек, обхванат от пиромания. ‹от *гр.*›

пироман̀ия *ж. Мед.* Психично разстройство, характеризиращо се с неудържимо желание за предизвикване на пожари. ‹*гр.*›

пирометалу̀ргия *ж. Метал.* Съвкупността от процесите за добив и очистване на метали и метални сплави, протичащи при високи температури. ‹от *рус.*›

пиромѐтрия *ж.* Измерване на високи температури с помощта на пирометър. ‹от *гр.* πῦρ 'огън' + μετρέω 'меря'›

пиромѐтър *м. Техн.* Уред за измерване на високи температури (над 600°C), който се използва в металургията, енергетиката, химията. ‹от *гр.*›

пиро̀н *м. Разг.* Гвоздей. ‹*гр.*›

пиронѝзъм *м. Филос.* Първата школа на античния скептицизъм, основана от древногръцкия философ Пирон от Елида (ок. 360—270 г. пр. Хр.), според когото човек трябва да се въздържа от каквито и да било съждения за нещата и да живее в състояние на атараксия и апатия. ‹от *гр.* собств.›

пиропатро̀н *м. Техн.* Специално устройство от тънкостенна тръба с барут, който при взривяване мигновено привежда в действие друго техническо устройство, напр. катапулт на летец, космонавт. ‹от *рус.*›

пироплазмо̀за *ж. Вет.* Болест по конете, рогатия добитък, свинете, кучетата и др., причинена от ухапване на кърлеж, за която са типични треската, анемията, хемоглобинурията. ‹от *гр.*›

пироска̀ф *м. Остар.* Първото наименование на парахода. ‹*гр.*›

пиросо̀ми *мн. Зоол.* Свободноплуващи коло-

ниални животни, обитатели на топлите морета, които фосфоресцират. ‹*гр.*›

пиростѝя *ж. Диал.* Железен триножник, който се слага на огън и служи като подставка на различни съдове; саджак. ‹*гр.*›

пиротера̀пия *ж.* Метод за лечение чрез изкуствено повишаване на телесната температура. ‹от *гр.*›

пиротехнѝк *м.* Специалист по пиротехника. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* pyrotechnie›

пиротѐхника *ж.* Дял от техниката, който се занимава с изготвянето и използването на сигнални, запалителни и димни ракети, снаряди, бомби, бомбички, фойерверки. ‹*гр.* ⇨ *фр.* pyrotechnie›

пирофо̀рен *прил.* ✧ **Пирофорни сплави.** *Хим.* Сплави, които отделят искри при триене или лек удар и поради това се използват за изработване на камъчета за запалки. ‹*гр.* ⇨ *фр.* pyrophore›

пируѐт *м.* **1.** *Изк.* В балета — пълно единично завъртане на място върху пръстите на единия крак. **2.** *Спорт.* Във висшата езда — завъртане на коня на задните крака. **3.** *Спорт.* Във фигурното пързаляне — бързо въртене на тялото около вертикалната му ос. ‹*фр.* pirouette›

пис *прил. Диал.* Мръсен, негоден. ‹*тур.*›

писѐш *м. Метеор.* Горещ, сух пясъчен вихър в Индия, обикн. възникващ в периода на лятното прегряване на почвата и пясъците. ‹*хинди*›

пискю̀л *м. Разг.* Снопче ресни, конци и др. ‹*тур.* püskül›

писоа̀р *м.* Мъжка тоалетна чиния за малка нужда. ‹*фр.* pissoir›

пѝста *ж.* **1.** *Спорт.* Специално подготвена и очертана пътека за спортни състезания. **2.** *Ав.* Широка ивица за излитане и кацане на самолети. ‹*фр.* piste›

писто̀ла *ж.* и **писто̀л** *м. Истор.* Стара златна монета в някои романски страни. ‹*ит.* pistola›

пистолѐт *м.* **1.** Малко ръчно огнестрелно оръжие, обикн. автоматично. **2.** Ръчен автоматичен уред за пробиване на дупки или къртене на канари, бетон и др. **3.** Апарат за пръскане на струя от разтвори (бои, лакове и под.). ‹*фр.* pistolet›

писто̀н *м.* **1.** *Воен.* Капсула на патрон. **2.** *Техн.* Тръбен кух нит. **3.** *Муз.* В духовите медни музикални инструменти — клапан, който изпълнителят натиска с пръст. ‹*фр.* piston›

пѝта *ж.* **1.** Кръгъл домашен хляб. **2.** Плоскост от восъчни килийки, в които пчелите събират мед. **3.** Всяко нещо, което има подобна на кръглия хляб форма или е сплеснато. ‹*гр.*›

питагореѝзъм *м. Рел. Филос.* Религиозно-етично и философско учение, основано от древногръцкия философ Питагор (ок. 540—500 г. пр. Хр.), което имало много последователи чак до IV в. и оказало значително влияние върху развитието на математиката, медицината, астрономията, теорията на музиката, философията и кабалата. ‹от *гр.* собств. ⇨ *фр.* pythagorisme›

питаго̀ров *прил.* ✧ **Питагорова теорема.** *Мат.* В правоъгълния триъгълник квадратът на хипотенузата е равен на сумата от квадратите на другите две страни. ‹по името на *гр.* философ Питагор›

пита̀телен *прил.* Хранителен, калоричен. ‹*рус.* пита́тельный›

пита̀я *несв.* Изпитвам (чувство), тая, лелея, храня. ‹*рус.* пита́ть›

питекантро̀п *м. Палеонт.* Представител на архантропите, който заедно със синантропа и хайделбергския човек влиза във вида Homo erectus ('изправен човек') и според най-нови данни е съществувал преди 1,2 млн. год. Pithecanthropus. ‹от *гр.* πιθηκος 'маймуна' + ἄνθρωπος 'човек'›

Пѝтия *ж. Истор.* В древна Гърция — жрица пророчица в храма на Аполон в Делфи, която предсказвала, седейки на триножник, а жреците записвали в стихове думите ѝ. ‹*гр.* собств. Πυθία›

пито̀н *м. Зоол.* Огромна неотровна змия, разпространена в тропическа Африка, Южна и Югоизточна Азия. Python reticulatus. ‹*гр.* собств. Πύθων, митичен змей, убит от Аполон›

пѝтос *м. Истор.* В древна Гърция — голяма делва, използвана за съхраняване на течности, храни и др. ‹*гр.*›

питурѐска *ж. Истор.* Принцип на подреждане на архитектурни елементи, включени в живописна или скулптурна композиция, или на части от паркове, оформени по привлекателно неорганизиран начин, който възниква през XVIII в. ‹*ит.* pittoresco ⇨ *фр.* pittoresque›

пиу̀рия *ж. Мед.* Наличие на гной в урината. ‹*гр.*›

пѝфе́ро *ср. Муз.* Италиански духов музикален инструмент — флейта със свирков наустник, подобна на кавал. ‹*ит.*›

пихтѝя *ж.* Сгъстена течност: желе, пача. ‹*тур.* pihti›

пѝца *ж. Кул.* Студено предястие, което се консумира и като основно ястие, приготвено от тестена кора, върху която са наръсени ситнонарязани лук, маслини, месо, салам или риба, домати, пиперки, гъби, магданоз, обилно посипана със сирене или кашкавал и запечена във фурна. ‹*ит.* pizza›

пицарѝя *ж.* Заведение, където се приготвят и продават пици. ‹*ит.* pizzeria›

пицикàто *ср. Муз.* Извличане на тон от струнен инструмент чрез дърпане на струните, обикн. с дясната ръка. ‹*ит.* pizzicato›

пич *м. Разг.* **1.** *Грубо.* Извънбрачно дете, копеле. **2.** *Неодобр.* Уличник, развратник. **3.** Стъбло, израсло от корена на лук или друго растение, успоредно на главното стъбло. ‹*тур.* piç 'филиз'›

пичлемѐ *ср. Разг.* **1.** *Грубо.* Пич. **2.** *Неодобр.* Невъзпитан хлапак, уличник. **3.** *Ирон.* Момче, младеж. ‹от *тур.* piç 'филиз'›

пишàчи *мн. Рел.* В индуизма — най-подлите и злобните от всички създания, демони на блуждаещата светлина. ‹*санскр.*›

пишкѝн$_1$ *прил. Остар.* Опитен, сръчен, изпечен, пъргав. ‹*тур.* pişkin›

пишкѝн$_2$ *м. Диал.* **1.** Дъсчена поставка пред фурна, където се слагат печивата. **2.** Полица, лавица. ‹*тур.*›

пишмàн *прил. Разг.* **1.** Който съжалява за това, което е сторил или което е станало. **2.** Неистински, лъжлив, измамен. ‹*тур.* pişman›

пишманлѝк *м. Разг. Остар.* **1.** Съжаление за нещо сторено; тюхкане, разкайване. **2.** Глоба за отказ от уговорена сделка. ‹от *тур.* pişmanlık›

пишманя̀ се *несв. Разг.* Съжалявам за нещо сторено, ставам пишман. ‹от *тур.* pişman›

пѝщен *прил.* Разкошен, великолепен; надут. ‹*рус.* пы́шный›

пищòв *м.* **1.** *Истор.* Късо огнестрелно оръжие, което се пълни откъм устата на цевта и се възпламенява с кремъчен ударник или капса. **2.** *Разг.* Пистолет. **3.** *Прен. Разг.* Подготвено и скрито в дрехите листче за преписване по време на изпит. ‹*чеш.* pištala›

пия̀то *ср. Диал.* **1.** Поднос. **2.** Чиния, блюдо. ‹*ит.*›

плагиàт *м.* Обсебване на голяма част от чужда художествена творба, издаване на чуждо произведение (или на части от него) като собствено. ‹*лат.* plagium 'кражба' ⇨ *нем.*›

плагиàтор *м.* Човек, който плагиатства. ‹*лат.* plagiātor ⇨ *нем.* Plagiator›

плагиàтствам *несв.* Извършвам плагиат, заимствам чужди идеи, без да посочвам източника. ‹от *лат.*›

плаж *м.* Крайбрежна ивица от пясък/чакъл, удобна за слънчеви бани, както и морски или речен бряг, удобен за къпане. ‹*ит.* ⇨ *фр.* plage›

плàзма *ж.* **1.** *Биол.* Течната съставка на кръвта. **2.** *Физ.* Областта от разряд в газове, в която броят на положителните и отрицателните йони е приблизително еднакъв. **3.** *Физ.* Силно горящ йонизиран газ, в който се провеждат експерименти по управляване на термоядрена реакция, описван като четвърто състояние на материята. ‹*гр.* πλάσμα ⇨ *фр.* plasma›

плазматѝчен *прил.* Плазмен. ✧ **Плазматична мембрана.** *Биол.* Плазмолема. ‹*фр.* plasmatique›

плàзмен *прил.* ✧ **Плазмен генератор.** *Физ.* Газоразрядно устройство за получаване на "нискотемпературна" плазма (с температура до 10^5K); плазмотрон. ✧ **Плазмени двигатели.** *Техн.* Реактивни двигатели, които изхвърлят вещество във вид на плазма. ‹от *фр.* plasma›

плазмогàмия *ж. Биол.* Сливане само на цитоплазмата на мъжките и женските полови клетки при оплождане. ‹от *гр.*›

плазмогѐн *м. Биол.* Носителят на цитоплазмена (извънядрена) наследственост. ‹от *гр.*›

плазмòдий *м. Биол.* **1.** Вегетативно тяло на лигавите гъби (миксомицети), протоплазмена маса без клетъчна цитоплазма. **2.** Род прости паразити в еритроцитите на човека и гръбначните животни, причинители на малария. Plasmodium. ‹от *гр.* ⇨ *лат.* plasmodium›

плазмолѐма *ж. Биол.* Елементарна мембрана с дебелина ок. 8 nm, която предотвратява изтичането на вещества навън от клетката (и при животни, и при растения); клетъчна мембрана. ‹от *гр.*›

плазмолѝза *ж. Биол.* Процес, характерен за бактериите и растенията, при който протоплазмата се свива навътре от клетъчната стена, когато клетката се постави в хипертоничен разтвор. ‹от *гр.*›

плазмòн *м.* **1.** В генетиката — съвкупност от плазмогени. **2.** *Физ.* Квазичастица, квант на колебанията в плътността на плазмата. ‹*гр.*›

плазмотрòн *м. Физ.* Газоразрядно устройство за получаване на "нискотемпературна" плазма (с температура до 10^5 K). ‹*гр.*›

плазмоцитòм *м. Мед.* Злокачествен тумор, състоящ се от плазматични клетки. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

плàка$_1$ *ж. Изк.* **1.** Орнаментирана плоча. **2.** Плоско парче метал, използвано като основа за емайл или матрица за графичен отпечатък. ‹*фр.* plaque›

плàка$_2$ *ж. Фот.* Стъкло за фотографски негатив. ‹*фр.* plaque›

плакàрда *ж. Остар.* Плакат. ‹*фр.* placard›

плакàт *м.* **1.** Голяма рисунка с кратък текст, обикн. за агитация. **2.** Афиш. ‹*фр.* placard ⇨ *нем.* Plakat›

плакѐ *ср.* **1.** Изделие от метал или дърво, покрито с тънки листове скъп метал (злато, сребро). **2.** *Разг.* Правоъгълна тава за домакинс-

ки нужди. ‹*фр.* plaqué›

плакѐтка *ж.* и **плакѐт** *м.* **1.** Малък релеф, подобен на медал, но почти винаги едностранен. **2.** Малка пластина, покрита с емайл и прикрепена към повърхността на някакъв обект. ‹*фр.* plaquette›

плакѝрам *несв.* и *св.* **1.** Правя плаке. **2.** Покривам метално изделие с тънък слой от друг метал, за да го предпазя от корозия или да подобря външния му вид. **3.** Покривам с трева или храсти наклонена местност, откос. ‹от *фр.* plaquer›

плакѝя *ж.* *Кул.* Ястие с много лук, домати, моркови и др., печено във фурна, към което може да се добавя и месо. ‹*гр.*›

план$_1$ *м.* **1.** Хоризонтално разположение на частите на сграда. **2.** Схема или чертеж на сградата в поглед отгоре. **3.** Определен ред, последователност в изложение (съчинение, произведение, реч и пр.). **4.** Набелязана за определен период работа със срокове, графици, цели, методи и др. **5.** Намерение, замисъл. **6.** Разположение, перспектива. **7.** *Прен.* Аспект, подход, страна. ✧ **Регулационен план.** Градоустройствен план на селище. ✧ **Учебен план.** Документ, определящ състава на учебните дисциплини, изучавани в учебно заведение, тяхното разпределение по години и семестри, седмичното и годишното количество учебно време, определено за всяка дисциплина. ‹*лат.* planus 'равен', 'плосък' ⇨ *фр.* plan›

план$_2$ *м.* Плания. ‹*гр.*›

пла̀нер *м.* *Ав.* Безмоторен самолет, по-тежък от въздуха. ‹от *фр.* planer›

планерѝзъм *м.* **1.** Теория и практика на полетите с планер. **2.** Вид спорт с планер, безмоторно летене. ‹от *рус.*›

планерѝст *м.* Човек, който лети с планер. ‹*фр.* planer 'нося се', 'летя'›

планѐта *ж.* (**планѐтен** и **планетàрен** *прил.*) *Астр.* Небесно тяло, което се движи около Слънцето по определена орбита (по отдалеченост от Слънцето — Меркурий, Венера, Земя, Марс, Юпитер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон). ‹от *гр.* πλανήτης 'блуждаещ'›

планетàрен *прил.* ✧ **Планетарна геосистема.** Сложна структура, която включва елементи, сами по себе си системи — литосфера, хидросфера, атмосфера, педосфера и биосфера. ‹*гр.*›

планетàриум и **планетàрий** *м.* **1.** Сложна система от оптични прожектори, която представя движението на планетите и звездите върху куполообразен екран. **2.** Сграда, където е монтирана такава система. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Planetarium›

планетоѝд *м.* *Астр.* Астероид. ‹*фр.* planetoïde›

планетолòгия *ж.* Дял от астрономията, който изучава физичните свойства на планетите и тяхната атмосфера. ‹*гр.*›

планимѐтрия *ж.* Дял от елементарната геометрия, който изучава плоските форми. ‹от *лат.* planum 'плоскост' + *гр.* μετρέω 'меря'›

планимѐтър *м.* Уред за измерване площта на плоски фигури с неправилна форма върху план или карта. ‹от *лат.* planum 'плоскост' + *гр.* μετρέω 'меря'›

планѝрам$_1$ *несв.* и *св.* **1.** Съставям, разработвам план, проект. **2.** *Прен.* Възнамерявам, проектирам. ‹*нем.* planieren›

планѝрам$_2$ *несв.* и *св.* Плавно се снижавам при полет с планер или с изключени двигатели на самолет. ‹от *фр.* planer›

планѝран *прил.* Който има план. ✧ **Планирана цена.** *Икон. Фин.* Цената на даден селскостопански продукт в рамките на Европейската общност, която всяка година се определя от аграрните министри на държавите членки на общността. ‹*нем.* planieren›

планѝране *ср.* Предварително организиране. ✧ **Планиране на развитието.** *Икон.* Използване на централното планиране като средство за икономическо развитие в страните от Третия свят. ✧ **Планиране, програмиране, включване в бюджета.** *Фин.* Система за формиране на бюджета, която оценява детайлно бюджетните програми, като прави специално проучване за общите приходи и разходи по тях, използвайки техниката "разход—полза". ✧ **Стратегическо планиране на данъците.** *Фин.* Използването на схеми за избягване на данъците чрез намаляване на данъчните задължения. ‹*фр.* plan›

планисфѐра *ж.* Карта, на която са изобразени в плоскост земните или небесните полукълба. ‹*лат.* + *гр.*›

пла̀ния *ж.* **1.** Вид дълго ренде за дърво. **2.** Планмашина. ‹*гр.*›

пла̀нка *ж.* *Техн.* Гладка и тънка метална плочка. ‹*лат.* planum 'равнина' ⇨ *нем.* Planke›

планктòн *м.* *Биол.* Съвкупност от организми, които обитават водните пластове и се пренасят пасивно от водното течение (фитопланктон и зоопланктон). ‹от *гр.* πλαγκτός 'блуждаещ, странстващ'›

планмашѝна *ж.* Машина за рендосване на дъски. ‹*нем.* Planmaschine›

пла̀нов *прил.* Който се отнася до нещо предварително определено. ✧ **Централизирана планова икономика.** *Икон.* **1.** Икономика, при която инвестициите и производството се координират от централния правителствен орган. **2.** Командна икономика. ‹*фр.* plan›

плантàж *м. Сел.-ст.* Дълбока (от 40 до 80 см) обработка на почвата със специални плугове. ‹*фр.* plantage›

плантàтор *м.* Собственик на плантация. ‹*лат.* plantātor›

плантàция *ж.* **1.** Едро земеделско стопанство за специални култури (памук, чай, кафе, захарна тръстика). **2.** Голяма площ, върху която се отглежда специална култура. ‹*лат.* plantatio 'садене на растения'›

планшѐт *м.* **1.** Част от мензула — четвъртита дъска с прикрепена на нея чертожна хартия. **2.** Лист плътна хартия, картон за топографска снимка. **3.** Плоска чанта с прозрачна горна част за носене на карти и планове. **4.** Метална пластина за пристягане на корсет. ‹*фр.* planchette›

пласѝрам *несв. и св. Икон.* **1.** Търгувам, продавам; разпространявам, разпродавам. **2.** Изпращам на определено място. **3.** Влагам, поставям на определено или подходящо място. — **пласирам се.** ‹от *фр.* placer›

пласмѐнт *м. Икон.* Пренасяне на стоките за продажба от производителя до потребителя. ‹*фр.* placement›

пласмѐнтен *прил.* ✧ **Пласментна политика.** *Икон.* Съвкупността от всички възможности за действие и мерки, които се осъществяват за постигането на конкретна пласментна цел. ‹от *фр.* placement›

пластѝди *мн. Биол.* Безцветни или различноцветени телца в протоплазмата на растителните клетки, сложна система от вътрешни мембрани с различни функции. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Plastide›

плàстика *ж.* **1.** Ваятелско изкуство, скулптура. **2.** Обемни художествени форми в скулптурата. **3.** Хармония, съгласуваност в движения и жестове. **4.** Гъвкавост, изразителност, елегантност. ‹*гр.* πλαστική ⇨ *фр.* plastique›

пластикàция *ж.* Механична или топлинна обработка на каучук, след която той добива по-голяма пластичност. ‹от *рус.*›

пластилѝн *м.* Глинена маса с добавка на др. вещества, за да не изсъхва, с употреба при моделиране. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Plastilin›

пластѝна *ж.* Плосък тънък къс от метал или др. вещество. ‹*лат.* plattus ⇨ *фр.* platine›

пластѝр *м. Мед.* Залепващи се ленти с различна форма, използвани за превръзка или за по-сигурното ѝ прикрепване. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Plastir›

пластификàтор *м. Хим.* **1.** Нелетлива течност, която се прибавя към бои и лакове, за да се избегне крехкостта на изсъхналия слой. **2.** Течно или твърдо вещество, което се добавя към синтетични или естествени смоли, за да подобри пластичните им свойства. ‹от *гр.* πλαστός 'залепващ' + *лат.* facere 'правя' ⇨ *нем.*›

пластификàция *ж. Хим.* Прибавяне на пластификатор в полимерен материал. ‹*гр.* + *лат.*›

пластѝчен *прил.* **1.** Скулптурен, ваятелски. **2.** Който може да приема под външно въздействие определена форма и да я запазва; гъвкав, нечуплив. **3.** Съразмерен, изразителен, хармоничен. **4.** Който е направен от глина или от друг материал, поддаващ се на моделиране. ✧ **Пластични изкуства.** *Изк.* Видове изкуство, в чиято основа лежи моделирането или обекти, изобразяващи творби. ✧ **Пластични операции.** *Мед.* Хирургически операции за възстановяване на формата и функциите на напълно или отчасти изгубен орган, а също за отстраняване на вродени или придобити след травми и болести дефекти и деформации на човешкото тяло при използване на методи за трансплантация. ‹*гр.*›

пластѝчност *ж.* **1.** *Изк.* Реална или видима триизмерност на произведение на изкуството и неговото взаимодействие с околното пространство. **2.** *Изк.* Ковкостта на твърди, плътни материали, която позволява те да бъдат лесно формирани и моделирани. **3.** *Метал.* Свойство на металите, което дава възможност да се изтеглят в жица. ‹от *рус.*›

плàстмаси *мн.* (плàстмаса *ж.*) Природни или синтетични полимери (термопластични и термореактивни, или термопласти и реактопласти). ‹*гр.* + *лат.*›

пластòм *м. Биол.* В генетиката — съвкупност от носителите на цитоплазмена наследственост (плазмогени). ‹от *гр.*›

пластрòн *м.* **1.** Колосан нагръдник на мъжка риза. **2.** Дантелена или платнена прибавка към женска дреха, която се поставя на деколтето. ‹*ит.* ⇨ *фр.* plastron›

пласьòр *м.* Човек, който пласира стоки и др. ‹*фр.* placeur›

платàн *м. Бот.* Дърво яблан, чинар. Platanus orientalis. ‹*гр.* πλάτανος ⇨ *лат.*›

платерѐска *ж. Архит.* Испанската архитектура от XVI в., която съчетава готически и ренесансови характеристики, наподобяваща произведение от метал, а не каменна резба. ‹от *исп.* plateresco›

платѝка *ж. Зоол.* Речна риба с плоско тяло и едри люспи. Abramis brama. ‹*гр.*›

платѝна *ж. Хим.* Твърд сребристобял пластичен и ковък метал, устойчив на топлина и киселини, който се използва в електротехниката и бижутерията, а също като катализатор (знак Pt). ‹*исп.* platina›

платѝнов *прил.* ✧ **Платинови метали.** *Хим.*

Група от шест преходни елемента с близки свойства: рутений, родий, паладий, осмий, иридий и платина. ‹*исп.* platina›

платиноид *м. Хим.* Сплав от мед, цинк, никел и волфрам. ‹*англ.* platinoid›

платинотипия *ж. Фот.* **1.** Фотографски процес, изобретен ок. 1859 г., при който вм. сребро се използват соли на платината, което придава по-голяма трайност и по-фини градации на тона. **2.** Отпечатък, получен чрез този процес. ‹*исп.* + *гр.*›

платинотрон *м. Техн.* Електровакуумен уред от типа на магнетрона за усилване и генериране на електрически колебания на свръхвисоки честоти. ‹от *исп.*›

платицефалия *ж. Физиол.* Плоскоглавие, развитие на черепа в ширина. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

платка *ж.* **1.** Плоска подложка, на която са монтирани електрически компоненти, така че да формират верига, направена от изолиращ материал, като епоксидна или фенолова смола; връзката между компонентите обикн. се прави от медно фолио, което може да се показва от едната или от двете страни на подложката. **2.** Парче плат, пришито върху дреха като украса или като част от кройката. ✧ **Дънна платка.** *Инф.* Главната печатна платка на компютър, която съдържа централния процесор, компресор (или поддържащи чипове), контролери за устройства, памет и слотове за разширение. ✧ **Печатна платка.** *Ел.* Електроизолационна пластина, върху която се фиксират (отпечатват) проводниците, свързващите компонентите, както и част от самите компоненти на електронна верига. ‹от *фр.* plat 'плосък'›

плато$_1$ *ср. Геол.* Издигната спрямо околните участъци равнина, обикн. със стръмни склонове. ‹*фр.* plateau›

плато$_2$ *ср.* Поднос без дръжки или голяма, плитка чиния. ‹*фр.* plateau›

платонизъм *м.* (**платонически** и **платонически** *прил.*) **1.** *Филос.* Учение на древногръцкия философ Платон (427—347 г. пр. Хр.) и неговите последователи, според което предмет на истинното познание са свръхсетивните идеи, основата на битието; материалните предмети съществуват благодарение на реализираните в тях идеи, а най-висша е божествената идея. **2.** *Прен.* Безкористно служене на възвишени идеали. **3.** *Прен.* Липса на чувственост, духовно влечение. ‹по името на *гр.* философ Платон›

платформа *ж.* **1.** *жп* Издигната равна площадка до коловоз за пътници или товаро-разтоварни работи; рампа. **2.** *жп* Открит товарен вагон за насипни материали, контейнери, машини и др. **3.** Широка и плитка конска кола или каросерия на моторно превозно средство с подобна форма. **4.** *Воен.* Издигната площ за артилерийско оръдие. **5.** *Прен.* Програма за намерения и действия на политическа партия, групировка, лице. ‹*фр.* plateforme›

плафон$_1$ *м.* **1.** Таван или част от таван, украсен с живопис. **2.** Плафониера. ‹*фр.* plafond 'таван'›

плафон$_2$ *м. Фин.* **1.** Технически кредит при клиринговата форма на плащане. **2.** Неолихвяемата част от техническия кредит при клиринга. **3.** Максимална сума на договорен кредит. ‹*фр.* plafond›

плафониера *ж.* **1.** Стъклената част на осветително тяло на таван или стена. **2.** Самото осветително тяло, прикрепено по линията на тавана. ‹*фр.* plafonnier›

плац *м. Воен.* Равна площадка за военни, строеви занятия, паради и др. ‹*нем.* Platz›

плацдарм *м.* **1.** *Воен.* Територия, която се използва като база за подготовка на военно нападение. **2.** *Прен.* Изходен пункт, отправна точка. ‹*фр.* place d'armes›

плацебо *ср.* Лекарствен препарат, който не съдържа лечебни съставки, но може да има лечебен ефект като психологически фактор, понеже пациентът вярва в ефикасността му. ‹от *лат.* placebo›

плацента *ж. Биол.* **1.** Орган чрез който ембрионът се прикрепя към стената на матката. **2.** Тъканен израстък при растенията, където се крепят пъпките или спорите. ‹*гр.* ⇨ *лат.* placenta›

плацкарта *ж.* Билет за запазено място в превозно средство. ‹*нем.* Platzkarte›

плебеи *мн.* (плебей *м.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — преобладаващата маса от свободното население, която първоначално нямала политически права; плебс. **2.** *Истор.* През Средновековието в Западна Европа — бедните градски слоеве. **3.** *Прен.* Простолюдие, низши слоеве. ‹*лат.* plebēius›

плебисцит *м. Юр.* Всенародно обсъждане, гласуване; референдум. ‹*лат.* plebiscītum ⇨ *нем.* Plebeszit›

плевра *ж. Анат.* Ципа, която покрива белите дробове. ‹*гр.* πλευρά›

плевректомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на част от плеврата. ‹*гр.*›

плеврит *м. Мед.* Възпаление на плеврата. ‹*лат.*›

плевропневмония *ж. Мед.* Възпаление, засягащо както плеврата, така и белия дроб; крупозна пневмония. ‹*лат.*›

плевротифоид *м. Мед.* Тиф, засягащ белите дробове. ‹*лат.*›

плевротомия *ж. Мед.* Хирургично разрязване на плеврата. ‹*лат.*›

плевроцентеза *ж. Мед.* Пробождане на гръдната стена и вкарване на куха игла в плевралната кухина с цел да се изтегли течност, гной, кръв или въздух; плеврална пункция; торакоцентеза. ‹*лат.*›

пледирам *несв.* и *св.* **1.** *Юр.* Произнасям защитна реч в съд. **2.** Говоря в защита, защитавам, доказвам, призовавам, претендирам. ‹от *фр.* plaider›

пледоария *ж. Юр.* Защитна реч. ‹*фр.* plaidoirie›

плезиантроп *м. Антроп.* Остаряло наименование на австралопитека, който притежава белези на човекоподобните маймуни и на човека и е известен като Australopithecus africanus transvaalensis. ‹от *гр.*›

плезиозаври *мн. Палеонт.* Огромни хищни морски влечуги от мезозойската ера със сравнително малък череп и дълга шия. Plesiosauria. ‹от *гр.* πλησίος 'близък, подобен' + σαῦρος 'гущер'›

плейбек *м.* Възпроизвеждане на предварително записани музика или говор. ‹*англ.* play back›

плейбой *м.* Богат мъж, който води безгрижен, изпълнен с развлечения живот. ‹*англ.* play boy›

плейер *м. Техн.* Магнетофон за възпроизвеждане на запис. ‹*англ.* player›

плеймейкър *м.* В колективните спортове — играч от центъра, който организира нападението и защитата; разпределител. ‹*англ.* play 'игра' + maker 'деец'›

плейотропия *ж. Биол.* В генетиката — влияние на един и същ ген върху различни белези. ‹от *гр.*›

плейоф *м. Спорт.* Допълнителен мач или серия от мачове за определяне на победител. ‹*англ.* play-off›

плейстони *мн. Биол.* Водни организми, при които част от тялото се намира над водата, във въздушна среда. ‹от *гр.*›

плейстосейсти *мн. Геогр.* Линии на географска карта, които съединяват точки на най-голяма сила на земетресение. ‹от *гр.*›

плейстоцен *м. Геол.* Епоха от кватернера, известна като ледникова епоха, за която се приема, че е започнала преди 3 млн. и е свършила преди ок. 12 хил. години. ‹от *гр.*›

плексиглас *м.* Безцветна, прозрачна твърда термопластична пластмаса, която се използва вм. стъкло. ‹*англ.* търг. марка Plexiglas›

плексит *м. Мед.* Възпаление на нервен сплит по различни причини (инфекции, травми, отравяне и др.). ‹*лат.* plexus 'възел'›

плексус *м. Анат.* Система от нерви или кръвоносни съдове. ‹*лат.* plexus›

плектрон *м.* Тънка пластинка (метална, рогова или пластмасова), с която се свири на някои струнни инструменти (мандолина, тамбура и др.). ‹*гр.* πλήκτρον›

пленарен *прил.* Който се провежда с участието на целия състав. ‹*лат.* plenarius›

пленер *м. Изк.* Пейзажна живопис, рисуване на открито, практика, въведена в началото на XVIII в. от Фр. Депорт, превърнала се в доктрина на импресионистите. ‹*фр.* plein air›

пленум *м. Полит.* Заседание, събрание на изборен орган в пълния му състав. ‹*лат.* plenum 'пълно' ⇨ *нем.* Plenum›

плеоназъм *м.* (**плеонастичен** *прил.*) **1.** *Език.* Многословие, отрупване на израз с излишни думи и обрати. **2.** *Лит.* Стилистичен похват, при който преднамерено се използва многословието за подчертаване на отделен израз. **3.** *Психо.* Непреднамерено използване на многословието поради слаб контрол на съзнанието (напр. във всекидневната реч). ‹от *гр.* πλεονασμός 'излишък'›

плеоцитоза *ж. Мед.* Наличие на патологично висок брой лимфоцити в цереброспиналната течност, която заобикаля главния и гръбначния мозък. ‹*лат.*›

плетора *ж. Мед.* Увеличаване обема на кръвта. ‹*гр.*›

плеяди *мн.* (плеяда *ж.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — седемте дъщери на Атлант, превърнати от боговете в съзвездие. **2.** *Астр.* Звезден куп в съзвездието Телец. **3.** Обикн. *ед. Прен.* Група изтъкнати дейци от едно направление или една епоха. ‹от *гр.* собств. Πλειάδος›

плик *м.* **1.** Книжен лист, сгънат и подлепен в правоъгълна форма, за писма. **2.** Торбичка, кесия от хартия, найлон или друг материал. **3.** *Разг.* Къси дамски гащи. ‹*ит.* plico›

плинт *м.* **1.** Основа, долна част на сграда или мебел. **2.** *Архит.* Четвъртитата най-долна част на основа или пиедестал на колона. **3.** *Изк.* Плосък пиедестал на статуя. ‹от *гр.* πλίνθος 'тухла'›

плиопитек *м. Палеонт.* Изкопаема човекоподобна маймуна, чиито останки са намерени най-напред във Франция през 1937 г.; смята се, че е предшественик на съвременния гибон. Pliopithecus. ‹*гр.*›

плиоцен *м. Геол.* Горната епоха на неогена. ‹от *гр.*›

плирома *ж.* Пълнота, завършеност, съвършенство на божеството. ‹*гр.*›

плисе *ср.* Всяка от успоредните гънки на дреха. ‹*фр.* plissé›

пломба *ж.* **1.** Специална твърда маса, с която

се запълва дупка на болен зъб. **2.** Малка оловна пластинка със знак на нея, с която се запечатват стоки и др. ‹*лат.* plumbum 'олово' ⇨ *фр.* plomb›

пломбир *м.* Специални клещи за поставяне на пломба. ‹от *рус.*›

пломбирам *несв.* и *св.* Поставям пломба. ‹от *фр.* plomber›

плóндер *м.* Вътрешната надуваема част на кожена топка. ‹*нем.* Plonder›

плонж *м.* **1.** Скок във вода, гмурване. **2.** В спортни игри с топка — скок във въздуха, хвърляне, за да се улови топката. ‹*фр.* plonger 'потъвам', 'гмуркам се'›

плонжирам *несв.* и *св.* Правя плонж. ‹*фр.* plonger›

плот *м.* Хоризонтална гладка дъска или друга плоскост като подставка на предмет или за извършване на определена работа. ‹*рус.*›

плóтер *м. Инф.* Печатащо устройство на електронноизчислителна машина за извеждане на графическа информация; графичен принтер. ‹*англ.* plotter›

плохà *ж.* Широка гънка на женска дреха, пришита в горния край. ‹от *фр.* ployer 'сгъвам'›

плувиàлен *прил. Метеор.* Свързан с дъждовете, дъждовен. ‹*лат.* pluviālis 'дъждовен'›

плувиграф *м. Метеор.* Уред за автоматично регистриране количеството на падащите валежи, тяхната интензивност и продължителност. ‹от *лат.* pluvia 'дъжд' + *гр.* γράφω 'пиша'›

плумбизъм *м. Мед.* Отравяне с олово. ‹от *лат.* plumbum›

плурàл *м. Език.* Множествено число. ‹от *лат.* plurālis›

плурàлен *прил.* Множествен. ✧ **Плурален вот.** *Юр.* Право на един избирател да има няколко гласа в зависимост от имуществен, образователен или др. ценз (съществувало като практика през XIX в. в някои страни — Великобритания, Германия). ‹*лат.*›

плуралùзъм *м.* (**плуралистùчен** и **плуралистùчески** *прил.*) **1.** *Филос.* Философски възглед, според който съществуват няколко или множество независими и несъотносими едно към друго начала на битието (в онтологията), основания и форми на знанието (в гносеологията). **2.** *Полит. Юр.* Фундаментален принцип за устройство на правова държава, който изисква многообразие, множественост на субектите на икономическия, политическия и културния живот. **3.** *Прен.* Множественост, многообразие на мнения, възгледи, форми на собственост и др. ‹от *лат.* plurālis›

плурилатерàлен *прил. Юр.* За договор — който е отворен за присъединяване и на други към него. ‹от *фр.* plurilatéral›

плусквамперфèкт *м. Език.* Минало предварително време. ‹*лат.* plusquamperfectum›

плутокрàт *м.* Човек с голямо влияние и власт заради своето богатство. ‹от *гр.*›

плутокрàция *ж.* **1.** *Полит.* Политически строй, в който държавната власт принадлежи на група от най-богатите хора. **2.** Влиятелна, господстваща група от богати хора, плутократи. ‹*гр.* πλουτοκρατία›

Плутòн *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — бог на подземния свят и сенките на умрелите. **2.** *Астр.* Деветата, най-отдалечена от Слънцето планета в Слънчевата система, чиято маса е ок. 1/10 от масата на Земята; открита е през 1930 г. ‹от *гр.* собств.›

плутòний *м. Хим.* Трансуранов елемент, от който чрез подходящи ядрени реакции могат да бъдат получени 13 различни изотопа, най-важен от които е Pu-239, получаван в ядрените реактори, който има период на полуразпадане 24 400 г. и по тази причина се използва в ядрените оръжия (знак Pu). ‹от *гр.* ⇨ *лат.* plutonium›

плюмàж *м.* Украшение от пера върху шапка или на кон. ‹*фр.* plumage 'перушина'›

плюс *м.* **1.** *Мат.* Знак за събиране (+) и за положителна величина. **2.** *Прен.* Предимство, достойнство, положително качество. ‹*лат.* plus 'повече'›

плюш *м. Текст.* Вид тъкан с гъст и мек мъх от лицевата страна. ‹*фр.* peluche ⇨ *нем.* Plüsch›

плùска *ж. Разг. Пренебр.* Танц, танцуване. ‹*рус.*›

пневматизàция *ж. Мед.* Наличие на изпълнени с въздух кухини в костите. ‹*лат.*›

пневматùчен *прил.* Който се задвижва със/с пълен със сгъстен въздух. ‹*гр.*›

пневматолùза *ж. Геол.* Процес на образуване на минерали в скали и руди при взаимодействие на по-рано образували се минерали с магматични газове и летливи вещества. ‹от *гр.*›

пневматùрия *ж. Мед.* Наличие на мехурчета газ в урината. ‹от *гр.*›

пнѐвмо- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'пневматичен', напр. *пневмоавтоматика*; 2) 'белодробен', напр. *пневмосклероза*. ‹от *гр.* πνεῦμα 'дишане' + πνεύμων 'бял дроб'›

пневмоавтомàтика *ж.* Техническите средства за построяване на системи за автоматично управление, в които предаването на сигналите се осъществява чрез сгъстен въздух. ‹от *гр.*›

пневмогрàма *ж. Мед.* Графично изображение

на движенията на гръдния кош, характеризиращи работата на белите дробове. ‹от *гр.*›

пневмограф *м. Мед.* Уред, записващ движенията на гръдната стена по време на дишане. ‹от *гр.* πνεῦμα 'дишане' + γράφω 'пиша'›

пневмография *ж. Мед.* Изследване на дишането на човек или животно с помощта на пневмограф. ‹от *гр.*›

пневмоенцефалография *ж. Мед.* Метод на рентгенова диагностика на заболяванията на черепа и главния мозък. ‹от *гр.*›

пневмококи *мн. Биол.* Бактерии от групата на диплококите, причинители на редица заболявания (напр. крупозно възпаление на белите дробове). ‹от *гр.* πνεύμων 'бял дроб' + κόκκος 'зрънце'›

пневмококози *мн. Мед.* Група заболявания на белите дробове, дължащи се на вдишването на прах. ‹от *гр.*›

пневмомикоза *ж. Мед.* Белодробно заболяване, предизвикано от паразитни гъбички. ‹от *гр.*›

пневмонектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на белия дроб, най-често поради карцином. ‹*гр.*›

пневмония *ж. Мед.* Възпаление на белите дробове. ‹*гр.* πνευμονία›

пневмоперикард *м. Мед.* Наличие на въздух в околосърцевата торбичка. ‹от *гр.*›

пневмоперитонеум *м. Мед.* Наличие на въздух или газ в перитонеалната кухина. ‹от *гр.*›

пневмосклероза *ж. Мед.* Разрастване на съединителната тъкан в белите дробове, обусловено от намаляване на дихателните им възможности. ‹от *гр.*›

пневмоторакс *м. Мед.* Наличие на въздух в плевралната кухина. ‹от *гр.*›

пневмоцефал *м. Мед.* Наличие на въздух в черепа; пневмоцеле. ‹от *гр.*›

пневмоцити *мн. Биол.* Клетки, които покриват стените на въздушните мехурчета в белите дробове. ‹от *гр.*›

по *ср. Рел.* В даосизма — телесна душа, един от двата вида душа, които притежава човекът. ‹*кит.*›

поаз *м. Физ.* Единица за динамичен вискозитет (в системата CGS); съкр. П, P. ‹по името на *фр.* физик Poiseuille (1799—1869)›

поанта *ж. Лит.* Вид обобщение, обикн. в края на литературна творба — дума или израз, които синтезират основната идея на автора. ‹*фр.* pointe 'острота'›

поантилизъм *м. Изк.* **1.** Неоимпресионизъм. **2.** В живописта — системно използване на оптическо смесване; дивизионизъм. ‹*фр.* pointillisme›

поантирам *несв.* и *св.* Предизвиквам интерес по изкуствен начин; изострям, заострям вниманието към себе си. ‹от *фр.* pointer›

повестка *ж. Воен.* Сигнал, който се подава четвърт час преди вечерна проверка. ‹*рус.*›

погреб *м. Воен.* Склад за бойни припаси. ‹*рус.*›

погром *м.* Поражение, опустошение, изстъпление. ‹*рус.*›

подагра *ж. Мед.* Заболяване, предизвикано от нарушение в метаболизма на пикочната киселина, което се характеризира с хронични увреждания на ставите и бъбреците. ‹*гр.* ποδάγρα›

подеста *м. Истор.* Висше административно лице в много от градовете републики в Италия през XII—XVI в.; управител. ‹*лат.* ⇨ *ит.* podestà›

подзол *м. Геол.* Зонална почва, която прилича на пепел и е разположена под иглолистни или смесени гори в условията на умерен до хладен и влажен климат. ‹*рус.*›

подиум *м. Архит.* **1.** В древноримската архитектура — издигната основа на храма; в цирк — ложа на императора и други високопоставени лица. **2.** Издигнат под на сцена, зала, класна стая и др. ‹*гр.* ⇨ *лат.* podium›

поезия *ж.* **1.** *Лит.* Художествено слово, творчество. **2.** *Лит.* Художествени произведения в мерена реч. **3.** *Лит.* Съвкупност от стихотворенията на един народ, една епоха, група поети или един поет. **4.** *Преп.* Изящество, красота, обаяние. ✧ **Гномическа поезия.** *Лит.* Поетични творби с поучителен характер, писани в Гърция през VI в., които са характерни и за древните източни литератури. ✧ **Конкретна поезия.** *Лит.* Поетични текстове, при които визуалният и словесният ефект са еднакво важни. ✧ **Макаронична поезия.** *Лит.* Хумористично-сатирична поезия, чийто комизъм се изгражда върху преднамереното вмъкване в речта на думи и изрази от чужд език или неуместната употреба на архаизми от родния език. ‹*гр.* ποίησις ⇨ *лат.* poesis›

поема *ж.* **1.** *Лит.* Голяма лирико-епична творба, разказ в стихове. **2.** *Муз.* Малки лирични инструментални пиеси, големи оркестрови произведения от една част, вокални или вокално-симфонични съчинения. ✧ **Симфонична поема.** *Муз.* Оркестрово произведение със сюжет, което се състои от една част. ‹*гр.* ποίημα ⇨ *лат.* poēma›

поетизирам *несв.* и *св.* Представям в поетичен вид; идеализирам. ‹от *фр.* poétiser›

поетика *ж. Лит.* **1.** Дял от теорията на литературата, който изучава структурата на художествените произведения в техния системен и исторически обусловен вид, а също систе-

мата от художествени средства, използвани в тях. **2.** Система на художествените принципи и особености в едно литературно направление или в творчеството на един творец. ‹*гр.* ποιητική ⇨ *фр.* poétique›

поетѝчен и **поетѝчески** *прил.* Който е изпълнен с поезия; нежен, прекрасен, вълнуващ, изящен. ‹*гр.* ποιητικός ⇨ *фр.* poétique›

пòза *ж.* **1.** Положение на тялото. **2.** *Прен.* Неискрено, фалшиво държание, поведение. ‹*фр.* pose›

позѝрам *несв.* и *св.* **1.** Стоя в определено положение като модел за рисуване или обект на снимане. **2.** *Прен.* Държа се неестествено, представям се за такъв, какъвто не съм. ‹от *фр.* poser›

позитѝв *м. Фот.* Фотографска снимка, получена от негатив, при която разпределението на яркостта или цветовете съответства на разпределението им в снимачния обект. ‹*лат.* positīvus 'положителен' ⇨ *фр.* positif›

позитѝвен *прил.* **1.** Който се отнася до позитив. **2.** Положителен, утвърдителен. **3.** Доброжелателен. ✧ **Позитивна дискриминация.** *Икон.* Предоставянето на представителите на малцинствата в дадено общество на преференциален достъп до образование и работа с цел да се премахне дискриминацията по отношение на малцинствените групи. ✧ **Позитивна икономика.** *Икон.* Емпирична, научна икономика, която се базира на количествен анализ на стопански данни. ✧ **Позитивно право.** *Юр.* Съвкупността от всички действащи през определено време нормативни актове в една държава; действащите правови норми; положително право, обективно право. ‹*лат.* positīvus›

позитивѝзъм *м. Филос.* Философско направление, според което източник на истинско (позитивно) знание са специалните науки, следователно философията като самостоятелна наука няма никаква познавателна роля. ‹*лат.* positīvus 'положителен' ⇨ *фр.* positivisme›

позитивѝст *м.* Последовател на позитивизма. ‹*фр.* positiviste›

позитрòн *м. Физ. Хим.* Положителен електрон, устойчива елементарна частица с маса, равна на масата на електрона, и с електрически заряд, равен по големина, но противоположен по знак. ‹*фр.* positron›

позитрòний *м. Физ.* Неустойчива физическа система, която се състои от позитрон и електрон и е подобна на атома на водорода. ‹*англ.* positronium›

позѝция *ж.* (**позициòнен** *прил.*) **1.** Положение, разположение. **2.** *Воен.* Място, участък, където са разположени войски и техника, за отбрана или като изходен пункт за нападение. **3.** В хореографията — определено положение, поза на ръцете и краката. **4.** Положение, място, обхват. **5.** Част, отделен пункт, точка. **6.** *Прен.* Становище, гледище, отношение. ✧ **Дълга позиция.** *Фин.* Излишък от чуждестранна валута. ✧ **Позиция на кораба.** *Мар.* **1.** Срокът, в течение на който корабът, след като пристигне в товарното пристанище, се поставя на разположение за натоварване. **2.** Положението на кораба — къде се намира и закъде пътува. ✧ **Фискална позиция.** *Икон.* Избрана от правителството комбинация между данъчно предлагане и разходи; влияние на обществения сектор върху нивото на съвкупното търсене. ‹*лат.* positio ⇨ *фр.* position›

позòрище *ср.* (**позòрищен** *прил.*) *Остар.* **1.** Гледка, зрелище. **2.** Театър. ‹*ср.-хрв.*›

позьòр *м. Неодобр.* Човек, който не се държи естествено, който позира. ‹*фр.* poseur›

пойкилотѐрмен *прил.* ✧ **Пойкилотермни животни.** *Зоол.* Животни с непостоянна телесна температура, която се изменя в зависимост от температурата на околната среда (всички безгръбначни, риби, земноводни и отделни видове бозайници). ‹*гр.*›

пойкилоцитòза *ж. Мед.* Наличие на еритроцити с необичайна форма в периферната кръв (пойкилоцити). ‹*гр.*›

пòйнтер *м. Зоол.* Порода ловни кучета с къса гладка козина. ‹*англ.* pointer›

пойнтилàж *м. Мед.* Масаж, при който пръстите на масажиращия проникват дълбоко в кожата. ‹*фр.* pointillage›

пòкер *м.* Вид игра с 52 карти. ‹*англ.* poker›

полàбски *прил.* ✧ **Полабски език.** Изчезнал език от западнославянската група на индоевропейското езиково семейство, език на полабските славяни, живели на територията между Долен Одер, долното и средното течение на Елба и Балтийско море.

полемизѝрам *несв.* и *св.* Водя полемика, споря; обсъждам. ‹*нем.* polemisieren›

полѐмика *ж.* (**полемѝчен** *прил.*) Публичен спор при обсъждане на проблем, въпрос. ‹от *гр.* πολεμικός 'враждебен' ⇨ *нем.* Polemik›

полемѝст *м.* Човек, който участва в полемика или умее да води полемика. ‹*фр.* polémiste›

полемолòгия *ж.* Наука за войната като социално явление, за нейните причини и за последствията от нея (икономически, политически, демографски, морални и др.). ‹от *гр.*›

пòлен *м. Биол.* Тичинков прашец, обикн. микроскопични зрънца, съдържащи се в прашниковите торбички, почти винаги оцветени в жълто, с големина от 5 до 50 микрона. ‹*лат.*

pollen ‘ситно смляно брашно’›

по̀ленов *прил.* ✧ **Поленов анализ.** *Биол.* Метод за изучаване на спори и поленови зрънца, чрез който се определя родът, а понякога и видът на растението, използван с особен успех в палеонтологията за установяване състава на растителността в геоложкото минало. ‹*гр.*›

по̀ли- *представка.* В сложни думи със значение ‘много’, ‘множество’, ‘разнообразие’, ‘сложен състав’, напр. *полигамия*, *политеизъм* и др. ‹от *гр.* πολύ ‘много’›

полиакрилонитрѝл *м. Хим.* Синтетичен полимер, бял твърд продукт, получаван при полимеризация на акрилонитрил, който е основен продукт за производството на синтетични влакна. ‹*лат.*›

полиамѝди *мн. Хим.* Синтетични полимери, в които мономерните единици са свързани с амидни или тиоамидни групи, използвани за производство на влакна (капрон, найлон, перлон, силон). ‹*англ.* polyamide›

полиа̀ндрия *ж.* Многомъжие (остаряла форма на групов брак, при който една жена има няколко мъже — братя, както е било в Тибет, или неродственици). ‹от *гр.* πολύ ‘много’ + ἀνδρός ‘мъж’›

полиарила̀ти *мн. Хим.* Синтетични полимери, сложни полиефири на дикарбоновата киселина и фенолите, които имат висока термоустойчивост и добри диелектрически показатели. ‹*лат.*›

полиартрѝт *м. Мед.* Ревматично заболяване, едновременно или последователно на няколко или на почти всички стави. ‹от *гр.* πολύ ‘много’ + ἄρθρον ‘става’›

полиа̀рхия *ж. Полит.* Многовластие. ‹от *гр.*›

поливаксѝна *ж. Мед.* Комбинирана ваксина за изработване на имунитет към няколко инфекциозни заболявания. ‹от *фр.* polyvaccin›

поливалѐнтен *прил.* Многовалентен. ‹*англ.* polyvalent›

поливинилацета̀т *м. Хим.* Синтетичен полимер, твърд прозрачен безцветен продукт, получаван при полимеризация на винилацетат, който участва при производството на лепила, лакове, мастила. ‹*англ.* polyvinyl acetate (PVA)›

поливинилхлорѝд *м. Хим.* Синтетичен полимер, безцветен термопластичен материал, който се получава при полимеризация на винилхлорид и има добра устойчивост към вода, киселини, алкохоли и др. ‹*англ.* polyvinyl chloride (PVC)›

полига̀мия *ж.* **1.** Многобрачие (многоженство — по-често, или многомъжие). **2.** *Зоол.* Такова отношение между половете, при което в един сезон мъжкият екземпляр опложда няколко женски. ‹от *гр.* πολύ ‘много’ + γάμος ‘брак’›

полигѐн *м. Биол.* Един от групата гени, които заедно кодират информацията за един-единствен белег на индивида. ‹*гр.*›

полигенѝзъм *м. Антроп.* Теория, според която човешките раси не произлизат от един биологичен вид, а съответстват на различни животински родове (на примати от различни райони на Земята, независими един от друг). ‹от *гр.*›

полигѝния *ж.* Многоженство. ‹от *гр.* πολύ ‘много’ + γυνή ‘жена’›

полиглобулѝя *ж. Мед.* Полицитемия. ‹*гр.* + *лат.* ⇨ *лат.*›

полиглѐсия *ж.* Многоезичие. ‹*гр.*›

полиглѐт *м.* Човек, който владее много езици. ‹*гр.* πολύγλωττος›

полиглѐта *ж.* Книга, напечатана успоредно на няколко езика (обикн. в библеистиката, медицината). ‹*гр.*›

полигѐн *м.* **1.** *Геом.* Многоъгълник. **2.** *Геод.* Отворена или затворена начупена линия, чрез измерването на чиито страни и ъгли се определят координатите на точка от местност. **3.** *Воен.* Участък от суша или море, оборудван със специални съоръжения за провеждане на изпитания на различни видове оръжие, бойни средства и техника, а също за учебни военни занятия. **4.** *Строит.* Открита оборудвана площадка, където се изготвят различни елементи за строителни обекти. **5.** *Прен.* Сфера, област, където се изпитва, проверява нещо ново. ‹от *гр.* πολύγωνος ‘многоъгълен’›

полигона̀лен *прил.* Многоъгълен. ‹*лат.* polygōnális›

полигономѐтрия *ж. Геод.* Метод за определяне взаиморазположението на точки от земната повърхност чрез построяване на опорни геодезични мрежи. ‹*гр.*›

полигра̀фия *ж.* (**полигра̀фски, полиграфѝчен** и **полиграфѝчески** *прил.*) **1.** Съвкупност от техническите средства за печатане и размножаване на книги, списания, вестници, плакати, етикети и др. **2.** Промишлен отрасъл за производство на печатна продукция. ‹*гр.* πολυγραφία›

полидактѝлия *ж. Мед.* Многопръстие, вродено наличие на допълнителни пръсти (обикн. по един) у човек или животно (напълно или частично развити). ‹*гр.*›

полидѝпсия *ж. Мед.* Паталогично засилена жажда, симптом на диабет. ‹*гр.*›

полиѐдър *м. Геом.* Многостен. ‹от *гр.* πολύεδρος ‘многостенен’›

полнелѐй *м.* **1.** *Остар.* Полилей. **2.** *Рел.* Тази част от празничната утринна служба, която започва с пеенето на псалми 134. и 135. и продължава до началото на канона. ‹*гр.*›

полиембриòния *ж. Биол.* При животните — образуване на няколко зародиша от една яйцеклетка; при растенията — образуване на няколко зародиша в едно семе. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

полиѐн *м. Хим.* Всяко органично съединение, което съдържа повече от две двойни връзки. ‹*англ.* polyene›

полиѐстери *мн. Хим.* Полимери, които се получават от многовалентен алкохол и многоосновна киселина и се използват в производството на синтетични смоли, влакна и пластмаси. ‹*англ.* polyester›

полиетилѐн *м. Хим.* Здрав восъкоподобен термопластичен материал, който се получава чрез полимеризация на етен и се използва като изолационен материал и където е необходим гъвкав, химически устойчив пластмасов материал. ‹от *гр.* ⇨ *англ.* polyethylene›

полизахарѝди *мн. Биохим.* Клас природни въглехидрати, които при хидролиза се разпадат на голям брой монозахариди, с широко приложение в промишлеността (целулоза, нишесте). ‹*лат.*›

полизòма *ж. Биол.* Структура в цитоплазмата на клетките, съставена от множество рибозоми, съединени с РНК. ‹*лат.* polysome›

поликàрпен и **поликарпѝчен** *прил.* ✧ **Поликарпни растения.** *Бот.* Растения, които многократно дават плод през своя живот (за разлика от монокарпните). ‹*гр.*›

поликлѝника *ж.* Лечебно-профилактично заведение, където болните се обслужват от специалисти по различни болести. ‹от *гр.* πόλις 'град' + κλινική 'лекуване'›

поликристàл *м. Минер.* Твърдо тяло, което се състои от множество малки кристални зрънца. ‹*англ.* polycrystal›

полилѐй *м.* Висящо осветително тяло с много лампи или свещи. ‹*гр.*›

полимарàн *м. Мар.* Плавателен съд, който се състои от няколко свързани помежду си паралелни платформи. ‹*фр.* polymarin›

полимàстия *ж. Биол.* Аномална поява на допълнителни млечни жлези при човек или бозайник. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

полимѐри *мн. Хим.* Високомолекулни съединения, продукти на полимеризацията. ‹от *гр.* πολυμερής 'състоящ се от много части' ⇨ *фр.* polimère›

полимеризàция *ж. Хим.* Всеки процес, който има като резултат получаването на макромолекули, състоящи се от повтарящи се структурни единици (мономерни звена). ‹*гр.* ⇨ *фр.* polimérisation›

полимѐрия *ж. Биол.* Зависимост на развитието на един признак на организма едновременно от няколко независими, но еднозначни по действие гени. ‹*гр.* ⇨ *фр.* polimérie›

полиметàлен *прил. Хим.* Който съдържа няколко метала. ‹от *гр.* πολυμέταλλος 'от много метали'›

полиметилметакрилàт *м. Хим.* Синтетичен полимер, безцветен прозрачен твърд продукт, който се получава при полимеризация на метилметакрилат; органично стъкло, плексиглас. ‹*лат.*›

полимѐтрия *ж.* **1.** *Муз.* Едновременно съчетание на два или повече различни тактови размера. **2.** *Лит.* Използване на няколко размера в една и съща поетическа творба за постигане на по-голямо разнообразие. ‹*гр.* πολυμετρία›

полимòрфен *прил.* Многоформен, многообразен. ‹от *гр.*›

полиморфѝзъм *м.* **1.** *Хим.* Съществуване на едно вещество в повече от две различни кристални форми. **2.** *Биол.* Наличие у един вид животно или растение на индивиди, рязко отличаващи се помежду си. ‹от *гр.* πολύ 'много' + μορφή 'форма' ⇨ *фр.* polymorphisme›

полиневрѝт *м. Мед.* Множествено възпаление на периферните нерви. ‹от *гр.* πολύ 'много' + νεῦρον 'нерв'›

полиневропàтия *ж. Мед.* Всяко заболяване, което засяга всички периферни нерви. ‹*гр.*›

полинòза *ж. Мед.* Сенна хрема при алергия към пòлени. ‹*лат.*›

полинòм *м. Мат.* Математически израз, който се състои от три или повече члена; многочлен. ‹от *гр.* πολύ 'много' + νόμος 'част'›

полиоенцефалѝт *м. Мед.* Вирусна инфекция на мозъка причинена от полиомиелитния вирус. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

полиòза *ж. Мед.* Преждевременно посивяване на косата. ‹*лат.*›

полиомиелѝт *м. Мед.* Инфекциозно вирусно заболяване, което поразява централната нервна система. ‹от *гр.* πολιός 'сив' + μυελός 'мозък' ⇨ *лат.*›

полипектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на полип. ‹*лат.*›

полипептѝди *мн. Хим.* Молекула, съставена от три или повече аминокиселини, свързани помежду си с пептидна връзка. ‹*англ.* polypeptide›

пòлипи *мн.* (пòлип *м.*) **1.** *Биол.* Прикрепени в едната си страна мешести животни с цилиндрично тяло, в свободния край на което е устата, обкръжена с множество пипала. **2.** *Мед.* Разрастване, обикн. доброкачествено

по лигавиците. ‹*гр.* πολύπους›

полиплоидия *ж. Биол.* Увеличаване броя на хромозомните набори в ядрата на клетките (три, четири, пет и повече набора хромозоми). ‹от *гр.*›

полипоза *ж. Мед.* Заболяване, при което в даден орган или дадена тъкан се откриват множество полипи. ‹*гр.*›

полипоиден *прил. Мед.* Който описва образувание, приличащо на полип. ‹*гр.*›

полипропилен *м. Хим.* Синтетичен полимер, бял или безцветен прозрачен твърд продукт, който се получава при полимеризация на пропилен и се използва за производство на влакна, тръби и др. ‹от *гр.*›

полиптих *м.* **1.** *Изк.* Картина, която се състои от много отделни части, свързани от общ сюжет. **2.** *Изк.* Живописна творба, изпълнена върху няколко панела, свързани помежду си (обикн. закачени на панти). **3.** *Полигр.* Книга, която е направена от повече от два листа. ‹от *гр.*›

полир *м.* **1.** Препарат за полиране или излъскване на мебели и др. **2.** *Мед.* В стоматологията — органичен разтвор от естествена или изкуствена смола, който се използва за запечатване на пломби от амалгама. ‹*фр.* polir 'лъскам' ⇨ *нем.* Polier›

полирам *несв.* и *св.* (**полиране** *ср.*) Придавам лъскавина, блясък на предмет със специални масла и лакове. ‹*лат.* polio 'лъскам' ⇨ *нем.* polieren›

полиритмия *ж. Муз.* Едновременно използване на две или повече контрастни самостоятелни ритмични фигури, което често се среща в музиката на XX в. ‹от *гр.* πολύ 'много' + ῥυθμός 'ритъм'›

полис *м. Остар.* Помещение в затвор, карцер. ‹от *тур.*›

полис *м. Истор.* Град държава в античността (Гърция, Рим). ‹*гр.* πόλις›

полисемантичен и **полисемичен** *прил. Език.* Многозначен. ‹от *гр.*›

полисемия *ж. Език.* **1.** Многозначност (на дума). **2.** Различни интерпретации на един и същ знак и знаково съчетание, на смисъл, значение и под. ‹от *гр.* πολύσημος 'многозначен'›

полисерозит *м. Мед.* Възпаление на серозните обвивки на гръдната и коремната кухина и ставите. ‹*гр.*›

полисилабичен *прил. Език.* Многосричков. ‹от *гр.*›

полисиндетон *м. Език.* Фраза, чиито отделни компоненти са свързани помежду си със съюз. ‹от *гр.*›

полисинтетичен *прил.* ✧ **Полисинтетични (инкорпориращи) езици.** *Език.* Езици, в които съществува начин за образуване на думи, еквивалентни на цяло изречение в други езици (такива са напр. много от езиците на северноамериканските индианци). ‹от *гр.*›

полиспаст *м. Техн.* Товароподемен механизъм от подвижни и неподвижни скрипци и прокарано през тях въже или верига. ‹*гр.* πολύσπαστον›

полиспермия *ж.* **1.** *Биол.* Проникване на няколко сперматозоида в яйцеклетката при оплождане (при висшите растения и много животни — риби, птици). **2.** *Мед.* Образуване на прекомерно голямо количество семенна течност. ‹от *гр.*›

полистирол *м. Хим.* Прозрачно стъклоподобно вещество с добри електроизолационни свойства, термопластичен материал, който се получава при полимеризация на стирол. ‹от *гр.*›

политеизъм *м.* Многобожие, вяра в съществуването на много богове. ‹от *гр.* πολύ 'много' + θεός 'Бог' ⇨ *фр.* polythéisme›

политеист *м.* Последовател на политеизма. ‹от *фр.* polythéiste›

политехнически *прил.* Който се отнася до различни области на техниката и производството. ‹*фр.* polytechnique›

политизирам *несв.* и *св.* (**политизиране** *ср.*; **политизация** *ж.*) Придавам политически характер, включвам нещо или някого в сферата на актуалната политика и политическите отношения — **политизирам се.** ‹от *гр.* ⇨ *нем.* politisieren›

политика *ж.* **1.** Дейност на партии, обществени групи, личности, държавни органи за управление на живота на държавата. **2.** Ръководно начало, концепция и практика на ръководство. **3.** *Прен.* Начин на постъпване, на поведение и подход. ✧ **Бюджетна политика.** *Фин.* Принципите, които са заложени в основата на финансовите отчети на приходите и разходите на правителствени или други организации. ✧ **Валутна политика.** *Фин.* Държавна политика, провеждана във финансовата сфера от централната банка, засяга паричното обращение и валутните отношения и влияе върху покупателната сила на парите, валутните курсове и върху националната икономика като цяло. ✧ **Военна политика.** *Полит.* Част от общата политика на държавата, свързана със създаването на военна организация, подготовката и използването на въоръжените сили за защита независимостта и интересите на страната и воденето на война. ✧ **Външна политика.** *Полит.* Дейност на държавата в отношенията ѝ с

други държави и международни институции, както и отношението ѝ с други държави и международни институции, както и отношението ѝ към явленията на международния живот. ✧ **Демографска политика.** Координирани правителствени усилия за постигане на желания размер, структура и равнище на нарастване на населението. ✧ **Дисконтова политика.** *Икон. Фин.* Система от мероприятия на държавата за влияние върху равнището на цените и на платежния баланс на страната. ✧ **Кредитна политика.** *Фин.* Мероприятия за ограничаване или за разширяване на кредита в рамките на една национална икономика, провеждани от емисионните банки. ✧ **Макроикономическа политика.** *Икон.* Мерки, използвани от правителствата за оказване влияние върху основните икономически показатели, като брутен национален продукт, безработица, инфлация и пари в обращение. ✧ **Монетарна политика.** *Фин.* Правителствена политика, осъществявана в по-голямата си част от централната банка, която влияе върху съвкупното търсене чрез разнообразни методи, вкл. промени в лихвения процент, операции на открития пазар и поставяне на ограничения в паричното предлагане. ✧ **Наказателна политика.** *Юр.* Ръководни идеи за развитието на наказателното право и неговото прилагане, които очертават основните насоки на промените в наказателното законодателство, критериите за преценка на действащото право, принципите на декриминализация и т. н. ✧ **Пласментна политика.** *Икон.* Съвкупността от всички възможности за действие и мерки, които се осъществяват за постигането на конкретна пласментна цел. ✧ **Политика на доходите.** *Фин. Икон.* Макроикономическа политика, която директно контролира доходите. ✧ **Политика на доходите, която се базира на данъчното облагане.** *Фин. Икон.* Метод за контролиране нарастването на заплатите и надниците посредством повишаване на данъците върху онези фирми, които са платили по-висока заплата от определената горна граница. ✧ **Политика на дълга.** *Фин.* Действия, предприети за управление на националния дълг на държавата. ✧ **Политика на конкуренция.** *Икон.* Пакет от установени със закон мерки на една страна или на Европейската общност, целящи контрол върху доминиращите монополи, рестриктивните и антиконкурентните мерки и върху сливания, както и защита на потребителите. ✧ **Политика на ненамеса в икономиката.** *Икон.* Доктрина, лансирана най-напред от физиократите, според която икономическата активност трябва да следва естествения си ход, като намесата на държавата, ако има такава, следва да се ограничи до минимум, за да стимулира производството и за да даде пълна свобода на потребителите. ✧ **Политика на пазара на труда.** *Икон.* Усилия за осигуряване на максимална ефективност на пазара на труда. ✧ **Политика, свързана с работната сила.** *Икон.* Различни мерки за повишаване на квалификацията на работната сила, за изменение на съотношението "население—работна сила", за подобряване разпределението на съществуващата работна сила и за осигуряване на максимално съвпадение в бъдеще на търсенето и предлагането на труд. ✧ **Регионална политика.** *Икон.* **1.** Мерки за ограничаване на дисбалансите в развитието между регионите в определена страна, по-специално за преодоляване на дисбалансите между развитието на регионите около столицата и периферните провинции. **2.** Правителствена помощ за градовете, отделните квартали в градовете и други малки райони в страната, които се намират в особено тежко положение. ✧ **Синдикална политика на заплащане.** *Икон. Истор.* Действията на трейдюнионите в областта на договарянето на заплатите, която има за цел да постигне еднакво заплащане за една и съща работа в рамките на едно предприятие или фирма, както и изравняване на заплащането на работници, изпълняващи подобни функции в различни предприятия. ✧ **Твърда фискална политика.** *Икон.* Ниски правителствени разходи и високо данъчно облагане или двете едновременно. ✧ **Търговска политика.** *Икон.* Международната търговска политика на едно правителство по отношение на вносните мита (квоти) и субсидиите за износа. ✧ **Финансова политика.** *Икон.* За една фирма това означава отношението ѝ към увеличаването на капитала, разпределението на дивидентите, структурирането на дълга ѝ и инвестирането на свободните ѝ средства. ✧ **Фискална политика.** *Икон.* Съвкупност от финансови мерки на държавата за регулиране на правителствените разходи и приходи, един от най-важните механизми за държавното икономическо регулиране. ✧ **Хармонизиране на политиката.** *Икон.* **1.** Съгласуване на икономическата политика на една страна с икономическата политика на друга страна с цел тяхното изравняване. **2.** Споразуменията в областта на данъчното облагане между страните, с които се установяват правилата за данъчното третиране на доходите на ни-

дивидите, които получават приходи в страни, без да са техни граждани. ✧ **Ценова политика.** *Икон.* Антиинфлационна по своя характер политика, която често се използва съвместно с политиката на доходите, като въвежда (различни) правила при определяне цените на стоките. ‹*гр.* πολιτικά›

политикàн *м. Пренебр.* **1.** Безпринципен политик. **2.** Човек, който не разбира от политика, но говори за политика или се забърква в нея. ‹от *рус.*›

политипàж *м. Полигр.* Печатни форми (клишета), които могат многократно да се използват като типови илюстрации в книга. ‹от *гр.* πολύ 'много' + τύπος 'отпечатък' ⇨ *фр.* polytypage›

политипѝчески *прил.* ✧ **Политипически видове.** *Биол.* Животни или растения, които се делят в няколко подвида (от два до сто и повече). ‹от *гр.*›

политѝци *мн.* (политѝк *м.*) **1.** *Истор.* Членове на религиозна партия във Византия, която провеждала по-умерена политика спрямо светската власт, за разлика от нейните противници зилотите. **2.** Членове на политически партии. ‹от *гр.*›

политѝчен *прил.* **1.** Който се отнася до политик. **2.** Ловък, тактичен. ‹от *гр.*›

политѝчески *прил.* ✧ **Политическа икономия (политикономия).** *Икон.* Термин, използван през XVIII в. и възроден наскоро, за да отрази политически ориентирания възглед в областта на икономиката. ✧ **Политическа коректност.** *Дипл. Полит.* Забрана за изказване на свое мнение, ако то е конфесионално или е свързано с друга култура, насочена към изглаждане на противоречията и смесване на културните и религиозните елементи в едно общо космополитно културно пространство. ✧ **Политически бизнесцикъл.** *Икон.* Промени в икономическата активност, предизвикани от демократично избраните правителства, които се стремят да натрупат дивидент преди избори. ✧ **Политически престъпления.** *Юр.* Престъпления, насочени против държавата и нейните основни институции, както и против политическите права на гражданите. ✧ **Политически рискове.** *Икон.* Във външната търговия — рискове за износителя или кредитора да не получи дължимата сума по причини извън контрола на вносителя или длъжника, напр. война, революция, държавен преврат, социални, етнически или религиозни вълнения и др. ‹от *гр.*›

политолòг *м.* Специалист по политология. ‹от *гр.*›

политолòгия *ж.* Наука и научна дисциплина, която изучава политическата организация и политическия живот на обществото, проблемите на вътрешната и международната политика. ‹от *гр.*›

политонàлен *прил.* ✧ **Политонална музика.** *Муз.* Музика, съставена от едновременното съчетаване на различни тоналности. ‹от *фр.* polytonal›

политонàлност *ж. Муз.* Произведение, в което са използвани едновременно две или повече тоналности. ‹от *фр.* polytonal›

политонѝчен *прил. Език.* Който използва мелодични различия за противопоставяне на морфеми и думи. ✧ **Политонични езици.** Езици с музикално ударение (преди всичко това са моносилабични езици, като класическият китайски, виетнамски и др.). ‹от *гр.*›

политȕра *ж.* Лак за полировка на дърво. ‹*лат.* politūra 'изглаждане' ⇨ *нем.* politur›

полиуретàни *мн. Хим.* Синтетични полимери, които имат уретанови групи в макромолекулата и се използват за получаване на пенопласти, каучук, лак, влакна и пр. ‹*англ.* polyurethane›

полиȕрия *ж. Мед.* Отделяне на голямо количество урина поради приемане на повече течности или заболяване от диабет. ‹от *гр.*›

полифàг *м.* Всеядно животно. ‹от *гр.*›

полифàгия *ж. Мед.* Патологичен глад, приемане на огромни количества храна. ‹от *гр.*›

полифѝлия *ж. Биол.* Хипотеза, според която живите организми са произлезли от много изходни форми, а не от единични. ‹от *гр.*›

полифòния *ж.* (**полифонѝчен** *прил.*; **полифонѝчност** *ж.*) *Муз.* **1.** Хармоничното съчетаване на две или повече самостоятелни мелодии. **2.** Контрапункт. ‹*гр.* πολυφωνία›

полифуркàлен *прил.* Многопосочен. ‹от *гр.* + *лат.*›

полифуркàция *ж.* В педагогиката — многоразделно, специализирано обучение на ученици от средния курс (в три или повече направления — хуманитарно, биологично, физико-математическо и др.). ‹*гр.* + *лат.*›

полихòрд *м. Муз.* Едновременното прозвучаване на два акорда. ‹от *гр.*›

полихроматѝчен *прил.* Многоцветен. ‹от *гр.*›

полихрòмия *ж.* **1.** Многоцветност. **2.** *Полигр.* Многоцветен печат. ‹от *гр.* πολύχρωμος 'многоцветен'›

пòлица *ж. Фин.* Кредитен документ, с който едно лице се самозадължава или задължава друго лице да заплати на определено място и време дадена парична сума. ✧ **Застрахователна полица.** *Юр.* Издаден от застрахователя писмен документ, удостоверяващ наличието на сключен застрахователен дого-

вор и условията на последния. ✧ **Икономическа полица.** *Юр. Фин.* Запис на заповед, издаден от едно лице на друго, без да е налице действителен дълг. ✧ **Преводна полица (трата).** *Фин.* Краткосрочен финансов документ, обикн. със срок деветдесет дни, който сега се използва за финансиране във външната търговия, въпреки че през XIX в. е имал по-широко приложение като търговски документ. ‹*ит.* polizza›

полицай *м.* Служител в полиция. ‹*нем.* Polizei›

полицентризъм *м.* **1.** *Антроп.* Теория, според която човешките раси са се обособили в няколко области по земното кълбо от различни форми на архантропа. **2.** *Полит.* Концепция, според която в системата на международните отношения са налице няколко центъра, чиито взаимоотношения определят развитието на световната политика. ‹от *гр.*›

полицитемия *ж.* *Мед.* Увеличаване съдържанието на хемоглобин в кръвта. ‹от *гр.*›

полиция *ж.* (**полицейски** *прил.*) **1.** Репресивен държавен орган за защита на обществения ред и за борба с престъпността и нарушенията на законите. **2.** Администрацията на този орган. ‹*гр.* ⇨ *лат.* politia›

полка *ж.* *Муз.* **1.** Чешки танц за двама в размер 2/4, възникнал през 30-те години на XIX в. **2.** Музикална творба в ритъма на този танц. ‹*чеш.* půlka 'полустъпка'›

поло$_1$ *ср.* *Спорт.* Игра с топка, като играчите са на коне и държат в ръка дълги стикове, с които придвижват топката до противниковата врата. ‹от *англ.* polo›

поло$_2$ *ср.* Пуловер или блуза с висока яка, която обхваща шията. ‹от *англ.* polo shirt 'фланела с вдигната яка'›

полонеза *ж.* *Муз.* **1.** Тържествен полски дворцов танц в размер 3/4 от XVIII в. **2.** Бравура за солово изпълнение на пиано, въведена в музиката от Фр. Шопен. ‹*фр.* polonaise›

полоний *м.* *Хим.* Радиоактивен химически елемент, използван като източник на неутрони (знак Po). ‹по името на родината на Мария Склодовска-Кюри (1867—1934) — Полша (Polonia), която заедно със съпруга си е открила този елемент›

полоса *ж.* Ивица. ‹*рус.*›

полтъргайст *м.* Домашен дух, който предизвиква странни явления в къщата, която обитава — премества предмети, чука и др. ‹*нем.* Poltergeist›

полуимпериал *м.* *Остар.* Златна монета със стойност половин наполеон. ‹*рус.*›

полюс *м.* (**полюсен** и **поляren** *прил.*; **полярност** *ж.*) **1.** *Геогр.* Всяка от двете крайни точки на въображаемата ос, около която се върти Земята (географски полюси — северен и южен). **2.** *Физ.* Място от повърхността на магнит, където особено рязко са изразени неговите магнитни свойства (магнитен полюс). **3.** *Ел.* Всеки от изводите на източник на ток (обикн. постоянен), към които се присъединява външна верига (полюси на електрическа верига). **4.** *Прен.* Пълна противоположност, противоположна точка. ✧ **Полюс на растеж.** *Икон.* Съсредоточаването на голям брой население, десет или повече милиона души, на едно място с цел постигане на икономия от мащаба и възстановяване на развитието в обхванат от криза район. ‹от *гр.* πόλος 'ос' ⇨ *лат.* polus›

полюция *ж.* *Мед.* Изтичане на сперма от еректиралия пенис по време на сън. ‹*лат.* pollutio 'изцапване'›

поляризатор *м.* *Физ.* Оптически уред за получаване на поляризирана светлина. ‹от *рус.*›

поляризация *ж.* **1.** *Физ.* Възникване на полярност. **2.** *Прен.* Концентрация на сили и интереси около две противоположни или враждуващи страни. **3.** *Прен.* Рязко разграничаване, противопоставяне. ‹*рус.*›

поляризирам *несв.* и *св.* Предизвиквам поляризация. ‹*рус.*›

поляриметър *м.* *Физ.* Оптически уред за измерване степента на поляризация на светлината. ‹*фр.*›

полярност *ж.* *Физ.* Способност на тела да проявяват определени свойства в някои точки от своята повърхност (полюси) с по-голям интензитет, отколкото в други точки. ‹от *рус.*›

полярограми *мн.* *Физ.* Криви, които представят измененията в големината на тока от приложеното напрежение. ‹*рус.*›

полярография *ж.* *Хим.* Метод за химичен анализ, който се основава на регистриране на характерни полярограми на вещества и разтвор. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

помада *ж.* **1.** *Остар.* Козметично средство за мазане на кожата, на устните и др. **2.** *Разг.* Мазило, крем. ‹от *фр.* pommade›

помандре *ср.* *Кул.* Картофи, нарязани на зарчета и изпържени. ‹*фр.* pomme 'картоф'›

помешчик *м.* *Истор.* Земевладелец от дворянски произход в Русия (до 1917). ‹*рус.*›

помология *ж.* Наука за сортовете плодни дървета. ‹от *лат.* pomum 'плодно дърво' + *гр.* λόγος 'наука'›

помпа *ж.* *Техн.* Уред за вкарване или изтегляне на течност или газове под налягане. ‹*фр.* pompe›

помпадур *м.* *Истор.* **1.** Стил в изкуството, назован по името на фаворитката на френския

крал Луи XV (XVIII в.). **2.** *Прен. Остар.* Висш сановник, който дължи положението си на протекция. ‹от *фр.* собств. Marquise de Pompaour (1721—1764)›

пóмпай *м. Кул.* Картофи, нарязани във вид на слама и изпържени. ‹*англ.* pomme-pie›

помпóзен *прил.* Тържествен, надут, натруфен. ‹от *фр.* pompeuse›

помпóн *м.* Топче, пискюл за украса на детска шапка, чехли и др. ‹*фр.* pompon›

пóмшип *м. Кул.* Картофи, нарязани на кръгчета и изпържени. ‹*англ.* pommes chips›

понѐнто *ср. Метеор.* Топъл и влажен западен вятър, съпроводен от облачно време в Южна Европа (от Португалия до Кубан). ‹*ит.* ponento›

пóни *ср. Зоол.* Порода дребни коне, създадена на Британските острови. ‹*англ.* pony›

пóничка *ж. Кул.* Пържен тестен сладкиш с плънка или глазура. ‹*нем.* ⇨ *рус.* пóнчик›

понсѝране *ср.* **1.** *Изк.* Техника на копиране на рисунка чрез пробиване на дупки по контурите и използване на креда или графитен прах за пренасянето им върху листа отдолу. **2.** Украса на метална повърхност чрез покриване с малки капчици, придаващи матов ефект. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* ⇨ *фр.*›

понтѝрам *несв.* и *св.* Залагам в хазартна игра срещу "банката". ‹*фр.* ponter 'залагам'›

понтифѐкс *м.* **1.** *Истор.* В древен Рим — жрец. **2.** Римският папа. ‹*лат.* pontifex, pontificis›

понтификàт *м.* Власт и период на управление на римски папа. ‹*лат.* pontificatus›

понтóн *м.* (**понтóнен** *прил.*) **1.** *Мар.* Плоскодънен плавателен съд, който служи като плаваща опора на мост. **2.** Мост на плаващи опори. **3.** Стоманено съоръжение във вид на бъчва за повдигане плавателни съдове. ‹*лат.* pons, pontis 'мост' ⇨ *фр.* ponton›

понýр *м.* В хидрологията — тънък пласт от водонепропускливи материали (глина, бетон), който се полага на дъното на река непосредствено пред язовирна стена. ‹*рус.*›

пóнчо *ср.* Връхна дреха от квадратно парче плат с отвор в средата за главата, традиционна за индианците от Централна и Южна Америка. ‹*исп.* poncho›

поп *м.* Свещеник. ‹*гр.*›

поп- *представка.* В сложни думи със значение 'масов', 'популярен', напр. *попарт*, *попмузика*. ‹*англ.* pop 'популярен'›

попàра *ж.* Натрошени и размесени хляб и сирене, залети с гореща вода или мляко. ‹*ит.* pappo 'хляб' ⇨ *гр.*›

пóпарт *м.* Изкуство, в което се използват образи от комерсиалната и масовата култура (комикси, плакати, рекламни снимки, опаковки) и което е съчетание на ирония и възхвала, възникнало през 50-те год. на XX в. ‹*англ.* popart 'популярно изкуство'›

попатàсам *св. Диал.* Поутихна, поумиря се. ‹от *гр.*›

поплàвък *м.* **1.** *Техн.* Малък цилиндър или кълбо със затворен в него въздух, което плува в течност и регулира нивото ѝ. **2.** Парче корк, което поддържа въдицата на определена височина и сигнализира за движението ѝ. ‹*рус.*›

поплѝн *м. Текст.* Тъкан от коприна и памук или само от памук, обикн. за мъжки ризи. ‹*фр.* popeline›

пóпмузика *ж.* Наименование на всички жанрове развлекателна музика през XX в. ‹от *англ.* pop music›

попóна *ж. Остар.* Чул, покривало за кон. ‹*рус.*›

популàция *ж. Биол.* Всички индивиди от един животински вид с общ генофонд, които заемат определен ареал, живеят относително изолирано и могат дълго да се възпроизвеждат и трансформират; елементарна единица на еволюционния процес. ‹*лат.* populus 'народ' ⇨ *фр.* population 'население'›

популѝзъм$_1$ *м.* (**популѝстки** *прил.*) *Полит.* Маниер на политическо поведение, при който се прокламират идеи за пряко участие на народа в управлението, за недоверие към държавните институции, за бързо и лесно решаване на всички социални проблеми и др. ‹*лат.* ⇨ *фр.* populisme›

популѝзъм$_2$ *м.* (**популѝстки** *прил.*) *Лит.* Направление във френската литература, възникнало в края на 20-те год. на XX в., чиито представители ратуват за деполитизация на литературата и реалистично представяне на живота на социално слабите. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* populisme›

популѝст *м.* Последовател на популизма$_1$. ‹*фр.* populiste›

популя́рен *прил.* (**популя́рно** *нареч.*; **популя́рност** *ж.*) **1.** Общодостъпен, лесно разбираем. **2.** Който е известен на много хора, познат, обичан. **3.** Разпространен, използван, известен. ‹*лат.* populāris ⇨ *рус.*›

популяризàция *ж.* **1.** Разгласяване, пропагандиране на нещо, за да стане то известно, използвано. **2.** Представяне в общодостъпна форма. ‹от *рус.*›

популяризѝрам *несв.* и *св.* Разпространявам, правя нещо широко известно. ‹*лат.* popularisatio›

пóра *ж.* (**пóрест** *прил.*) **1.** *Анат.* Малък отвор на потните и мастните жлези на повърхността на кожата. **2.** *Биол.* Малък неуплътнен участък между съседни растителни клетки.

3. *Хим.* Микроскопичен проход между частиците на твърдо тяло. ‹*гр.* πόρος›

порѐз *м. Истор.* В Османската империя — държавен данък. ‹*тур.*›

пòрив *м.* Устрем, въодушевление, тласък. ‹*рус.*›

порнограѐфия *ж.* (**порнограѐфски** и **пòрно** *прил.*) **1.** *Истор.* В древна Гърция — описание на живота на леките жени. **2.** Натуралистично, грубо излагане на половите отношения в литературата, киното, театъра. **3.** Произведения на литературата, киното и др., съдържащи такова излагане на половите отношения; порно. ‹от *гр.* πόρνος 'развратник' + γράφω 'пиша'›

пороскòпия *ж.* В криминалистиката — изучаване на размерите и конфигурацията на порите на кожата, което се прилага при идентификация на личност. ‹от *гр.*›

порт$_1$ *м.* **1.** Голямо пристанище. **2.** Град с голямо пристанище. ‹*фр.* port ⇨ *нем.* Port›

порт$_2$ *м. Мар.* Отвор в борда на кораб, който служи като врата за пътници, за товарене или разтоварване. ‹*англ.* porthole›

пòрта *ж.* Голяма дворна врата с две крила. ‹*лат.* porta›

портàл *м.* **1.** Главен вход (понякога архитектурно оформен с колонада) на учреждение, казарма, завод, обикн. с портиер. **2.** *Архит.* Конструкция, която предпазва входа на сграда от лошите атмосферни условия. **3.** Голяма врата с две крила между две стаи в жилище. **4.** *Техн.* Опорна П-образна част от конструкцията на машина. ‹*лат.* porta ⇨ *нем.* Portal›

портамѐнто *нареч. Муз.* Леко, забавено плъзгане от един тон към друг (за начин на вокално изпълнение). ‹*ит.* portamento›

портатѝв *м. Муз.* Малък преносим орган. ‹*фр.* portatif›

портатѝвен *прил.* Лесно преносим; малък, подвижен. ‹*лат.* porto 'нося' ⇨ *фр.* portatif›

портàто *нареч. Муз.* С леко прекъсване между отделните тонове (за начин на изпълнение). ‹*ит.* portato›

пòртвайн *м.* Вид десертно вино. ‹по името на *порт.* гр. Porto ⇨ *нем.* Portwein›

портиѐр *м.* Човек, който стои на портал или на вход на обществено учреждение, заведение, жилищна сграда и се грижи за реда на влизане и излизане. ‹*фр.* portier›

пòртик *м. Архит.* Покрив, поддържан от колони, обикн. долепен до фасадата или страните на сграда. ‹*лат.* porticus ⇨ *фр.* portique›

порткошѐ *ср.* **1.** Отвор или коридор, достатъчно широк и висок, за да пропусне превозно средство през сграда или стена във вътрешен двор. **2.** Портал, достатъчно голям, за да осигури възможност на пътниците да слязат от превозно средство на закрито преди влизането им в сградата. ‹*фр.* porte-coche›

портландцимѐнт *м. Строит.* Марка висококачествен цимент. ‹по името на *англ.* o. Portland›

портмонѐ *ср.* Малка кесия, обикн. от кожа, предназначена за носене на пари. ‹*фр.* porte-monnaie›

пòрто *ср. Фин.* **1.** Разноски, които банката събира за пощенски такси. **2.** Разходите на една стопанска организация за пощенски, телеграфни, телексни и телефонни такси. ‹*ит.* porto ⇨ *нем.* Porto›

пòрто-фрàнко *ср. Икон.* **1.** Пристанище, град или крайбрежна територия, освободени от мито. **2.** Самото право за освобождаване от мито. ‹*ит.* porto-franko 'свободно пристанище'›

портокàл *м. Бот.* Вечнозелено тропическо и субтропическо дърво от рода на цитрусовите, което дава обли плодове, изпълнени с ароматен сок, както и самият плод. Citrus sinensis. ‹*гр.*›

портрѐт *м.* **1.** Художествено или фотографско изображение на човек или на група от хора. **2.** *Лит.* Описание на външния вид на герой в художествено произведение. ✧ **Словесен портрет.** *Юр.* В криминалистиката — метод на описание на външността на човека с цел неговата идентификация. ‹*фр.* portrait›

портретѝст *м.* Художник, който рисува портрети. ‹*фр.* portraitiste›

портулàни *мн.* (портулàн *м.*) *Истор.* Компасни карти — морски навигационни карти от XIII—XVI в., работени върху пергамент, с подробни описания на бреговата линия, в които вм. картографска мрежа са нанесени компасни линии за посоките на света. ‹*лат.*›

портупѐй *м. Истор.* Ремък за носене на оръжие, обикн. украсен с бродерия, инкрустации и под. ‹*фр.* porte-épée›

портфѐйл *м.* **1.** Голямо кожено портмоне с преградки или малка кожена чантичка за носене на пари и документи. **2.** Съвкупност от материали за издаване, приети в редакция или издателство. ✧ **Портфейл на банка.** *Фин.* Ценните книжа, които се намират в банковите трезори. ‹*фр.* portefeuille›

пòртя *несв. Жарг.* Развалям; изхабявам. ‹*рус.*›

порýчик *м. Истор.* Офицерски чин между подпоручик и капитан, равен на старши лейтенант. ‹*чеш.* ⇨ *пол.* ⇨ *рус.*›

порфѝн *м. Биохим.* Сложно пръстеновидно съединение, съдържащо азот, от което се образуват порфиринните. ‹*гр.*›

порфѝр *м. Минер.* Твърд минерал от едри

червени и бели кристали, който се полира и се използва като строителен и декоративен материал. ‹от *гр.* πορφύρεος 'червен, пурпурен'›

порфи́ра *ж.* **1.** Дълга червена дреха на монарх, носена в тържествени случаи, един от символите на властта; багреница. **2.** *Бот.* Морски червени водорасли, някои видове от които се използват за храна (отглеждат се в Китай и Япония). ‹*гр.* πορφύρα›

порфи́рен *прил.* Тъмночервен. ‹*гр.*›

порфири́ни *мн. Биохим.* Червени или зелени пигменти, производни на порфина, широко разпространени в живите организми. ‹*гр.*›

порфи́рия *ж. Мед.* Група рядко срещани наследствени заболявания, предизвикани от нарушение в метаболизма на порфирините. ‹от *гр.*›

порфирогенѐт *м. Истор.* Прозвище на децата на византийските императори; багренороден. ‹*гр.*›

порцела̀н *м.* Изключително твърда полупрозрачна разновидност на керамиката, получена от каолин и кварц и изпечена при висока температура (1 250-1 350°C), която е създадена в Китай през VII—VIII в. ✧ **Йезуитски порцелан.** *Изк.* Китайски порцелан с монохромна украса, чиито мотиви са заимствани от европейски графични отпечатъци. ‹*лат.* ⇨ *ит.* porcellana›

порциòн *м.* (**порциòнен** *прил.*) Паричната сума, необходима за храната за един ден на войници или служебни лица. ‹от *лат.* portio ⇨ *нем.* Portion›

пòрция *ж.* (**порциòнен** *прил.*) **1.** Определено по норми количество храна от едно ястие за едно лице, обикн. в стол или ресторант. **2.** Част, съставка в поредица от други такива части, съставка. ‹*лат.* portio›

порьòзен *прил.* (**порьòзност** *ж.*) Порест, шуплест. ‹*гр.* ⇨ *нем.* porös›

поря́дък *м.* **1.** Разположение, положение, последователност, ред. **2.** Област, сфера на съществуване, степен, граници. **3.** *Мат.* Броят на диференцираниятa на една функция за получаване на дадена производна. **4.** *Хим.* Мярка за скоростта на химична реакция, която се изразява чрез концентрацията на взаимодействащите вещества. ‹*рус.*›

поса̀д *м. Истор.* **1.** В руските княжества през X—XVI в. — търговско-занаятчийската част на град извън крепостната стена, по-късно станала част от града. **2.** В Руската империя — малко селище от градски тип. ‹*рус.*›

поса̀да *ж. Остар.* Крайпътен хан. ‹*исп.* posada›

Посейдòн *м. Мит.* В древногръцката митология — бог на морето и покровител на моряците (Нептун в древноримската митология). ‹*гр.* собств.›

посеси́вен *прил. Език.* Притежателен. ‹*фр.* possessif›

посибили́зъм *м. Истор.* Направление в работническото движение във Франция в края на XIX и началото на XX в., чиято тактика е искания в рамките на "възможното". ‹*фр.* possibilisme›

пост *м.* **1.** Място, където стои въоръжено лице, за да наблюдава/охранява. **2.** Лице или група от въоръжени лица, които стоят на такова място, за да охраняват/наблюдават. **3.** *Прен.* Управленска административна длъжност. ✧ **Велик пост.** *Рел.* Пост за Великден, който продължава 7 седмици. ‹*лат.* ⇨ *фр.* poste›

пост- *представка.* В сложни думи със значение 'ставащ след нещо' или 'стоящ след нещо', напр. *постнатален*, *постпозиция*. ‹*лат.* post 'след'›

постамѐнт *м.* Фундамент, основа, на която стъпва колона, паметник и под. ‹*лат.* postamentum ⇨ *нем.* Postament›

постембриона̀лен *прил. Биол.* Който се отнася до следзародишния период, от раждането до половата зрялост (у човека до 13-16-годишна възраст). ‹*лат.*›

пòстер *м.* Плакат. ‹*англ.* poster›

постериòрен *прил.* **1.** Заден. **2.** По-късен, сетнешен, следващ. ‹от *англ.* posterior›

постимпресиони́зъм *м. Изк.* Общо наименование на течения в живописта от края на XIX и в нач. на XX в., възникнали като реакция на импресионизма, чиито представители търсят по-условен, но и по-обобщен и цялостен образ на света, запазвайки чистотата на цветовете. ‹*фр.* postimpressionisme›

постиндустриа̀лен *прил.* Който е със затихващо промишлено производство. ✧ **Постиндустриално общество.** *Икон.* Икономически развито общество със затихващо промишлено производство и разширяващ се сектор на услугите. ‹*англ.* postindustrial›

посткомунисти́чески *прил.* Който е свързан с периода след 1989 г. за държавите от Източна Европа. ‹*лат.*›

постлю̀дия *ж. Муз.* Пиеса за орган, изпълнявана в края на католическата служба. ‹от *лат.*›

постмодѐрн *м. Архит.* Термин, с който се обозначава опитът да се модифицира и разшири традицията на модернизма в архитектурата чрез някои заемки от класическата традиция, от народни строителни похвати и комерсиални стилове. ‹*фр.* postmodern›

постмодерни́зъм *м. Изк.* Термин, с който се обозначава периодът в сферата на културата,

изкуството в Западна Европа след 60-те год. на XX в. ‹от *фр.* postmodernisme›

постмо̀ртем *нареч.* След смъртта. ‹*лат.* post mortem›

постната̀лен *прил.* Който се отнася до периода от раждането до смъртта (понякога така се нарича постембрионалният период). ‹от *лат.*›

постопера̀тивен *прил. Мед.* Следоперативен. ‹*лат.*›

постпозѝция *ж. Език.* Следходност, задпоставеност на езиков елемент спрямо друг елемент. ‹от *лат.*›

постпрандиа̀лен *прил. Физиол.* Който се проявява непосредствено след хранене. ‹*лат.*›

постскрѝптум *м.* Добавка към приключено и подписано писмо, означавана с P. S.; послепис. ‹от *лат.* post scriptum 'писано после'›

постула̀т *м. Филос.* Изходно положение в научна теория, което се приема за вярно без доказателства; аксиома. ‹*лат.* postulātum 'необходимо' ⇨ *нем.* Postulat›

постулѝрам *несв.* и *св. Филос.* Изказвам или приемам положение без доказателства, като постулат. ‹*лат.* postulo ⇨ *нем.* postulieren›

постфа̀ктум *нареч.* След като нещо се е случило, след като е станало факт. ‹*лат.* post factum 'след направеното'›

по̀стфикс *м. Език.* Афикс, който стои след корена на думата (суфикс или окончание). ‹от *лат.*›

потамобио̀нти *мн.* (потамобио̀нт *м.*) *Биол.* Сладководни растения или животни. ‹от *гр.*›

потамоло̀гия *ж.* Дял от хидрологията, който изучава речните води. ‹от *гр.*›

пота̀ш *м. Хим.* Популярно наименование на калиевия карбонат — бял прах, който може да се добива от дървесната пепел и се използва в стъкларската и бояджийската промишленост. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

потенциа̀л *м.* **1.** *Физ.* Величина, която характеризира силово поле (електрическо, магнитно, притегателно и др.) в дадена точка. **2.** *Прен.* Съвкупност от средства, източници, възможности, които могат да се използват за постигане на определена цел. ✧ **Електрически потенциал.** *Физ.* Величина, която характеризира енергетично дадено електрическо поле. ✧ **Потенциал на възбуждане.** *Физ.* Минималното количество енергия, необходимо да повиши енергетичното ниво на орбитален електрон или да отдели електрона от атома. ✧ **Потенциал на деформиране.** *Физ.* Електричният потенциал, който действа на свободен електрон в проводник или в полупроводник в резултат на деформиране на кристалната решетка. ✧ **Производствен потенциал.** *Икон.* Максимален темп на икономическия растеж за една страна, представен на базата на минали данни. ‹*лат.* potentia 'сила', 'възможност'›

потенциа̀лен *прил.* Който съществува като скрита възможност, който може да се прояви при дадени обстоятелства. ✧ **Потенциален ред.** *Физ. Хим.* Ред от метали, подредени по големините на електродните им потенциали; електрохимичен ред. ✧ **Потенциална енергия.** *Физ.* Енергията, която всяко тяло притежава благодарение на състоянието или положението си. ✧ **Потенциална разлика.** *Физ.* Разликата между две точки с различен електричен потенциал. ‹*лат.* potentiālis 'възможен'›

потенциалоско̀п *м. Физ.* Запаметяващ електроннолъчев уред, който може да записва електрически сигнали, да запазва записа и да го възпроизвежда на екран. ‹*лат.* + *гр.*›

потенциомѐтър *м. Техн.* **1.** Уред за прецизно компенсационно измерване на електродвижеща сила, електрическо напрежение, сила и мощност на ток. **2.** Уред за регулиране на електрическото напрежение и за преобразуване на механичните премествания в електрическо напрежение. **3.** Уред за измерване разликата на магнитните потенциали между две точки от магнитна верига. ‹*лат.* + *гр.*›

потѐнция *ж.* Скрита възможност, сила, способност, която може да се прояви при дадени обстоятелства. ‹*лат.* potentia›

потѐрна *ж.* **1.** Галерия във вътрешността на бетонни или железобетонни (хидротехнически и др.) съоръжения, която служи за събиране на вода, за наблюдение на състоянието на частите на съоръжението и др. **2.** *Истор.* В крепостните съоръжения — галерия, таен коридор. ‹*фр.* poterne›

потѝр *м. Рел.* Чаша, обикн. с основа и столче, понякога с дръжки, направена от скъпоценни материали и използвана в богослужение за съхраняване на виното за причастие. ‹*гр.*›

потѝш *м.* Покрит порцеланов или керамичен съд без дръжки. ‹*фр.* potiche›

потла̀ч *м.* **1.** *Антроп.* Дарствена церемония между индиански племена, при която по-голямата показност или унищожаването на богатства утвърждава символично социалното превъзходство на вожда или на племето. **2.** *Прен.* Диво пиршество, купон, оргия. ‹от езика на индианците *нутка* patshatl 'предоставяне; подарък' ⇨ *англ.* potlatch›

потпу̀ри *мн. Муз.* Музикална композиция, обединяваща популярни мелодии от опери, оперети, народни песни, танци и др. ‹*фр.* pot-pourri›

потресѐние *ср. Остар.* Смущение, смут, сътресение. ‹*рус.*›

потȕри *мн. Остар.* Мъжки гащи с ниско дъно и тесни крачоли в глезените, които се носят с пояс. ‹*тур.* potur›

пòчин *м.* Инициатива, подемане на идея за определена работа. ‹*рус.*›

пош *м. Диал.* **1.** Кърпа. **2.** Забрадка. ‹*рум.* poş›

пошàд *м.* Скица. ‹*фр.* pochade›

пòшлост *ж.* Безвкусица, баналност. ‹*рус.*›

пошоàр *м.* Шаблон. ‹*фр.* pochoir›

пòща *ж.* **1.** Служба за изпращане и доставяне на писма, колети, телеграми и др., както и сградата на тази служба. **2.** Самите изпращани и доставяни пратки. ‹*лат.* posita 'поставена' ⇨ *ит.* posta›

пòщаджия *м. Разг.* Раздавач на писма и други пощенски пратки по домовете. ‹от *ит.* posta›

пощальòн *м.* Пощаджия. ‹*ит.* ⇨ *рус.* почтальён›

поясòк *м. Остар.* Войнишки колан. ‹*рус.*›

прагматѝзъм *м.* **1.** *Филос.* Философско направление, според което обектите на познание не съществуват независимо от съзнанието, а се формират в хода на решаване на практическите задачи, и истинно е само това, което дава полезни резултати. **2.** Направление в историята, което се ограничава с излагане на факти, без да разкрива законите на историческото развитие. **3.** *Прен.* Начин на поведение или практическа дейност, които са насочени към извличане на полза, към получаване на практически резултати. ‹от *гр.* πρᾶγματος 'действие' ⇨ *англ.* pragmatism›

прагматѝк *м.* Човек с прагматично мислене и поведение. ‹от *англ.* pragmatics›

прагмàтика *ж.* **1.** Отношение между субект, който възприема и използва дадена знакова система, и самата знакова система. **2.** Дял от семиотиката, който изучава това отношение. ‹от *гр.* πραγματικός 'делови' ⇨ *англ.* pragmatics›

прагматѝчен *прил.* **1.** Който се отнася до прагматизъм или до прагматика. **2.** *Прен.* Който в поведението и дейността си се ръководи от извличане на практическа полза и постигане на практически резултати. ‹*англ.* pragmatic›

празеодѝм *м. Хим.* Химически елемент от групата на лантаноидите, метал със сребристожълт цвят, който се използва като оцветител на стъкло и порцелан, в някои сплави и др. (знак Pr). ‹*гр.* + *лат.* ⇨ *англ.* praseodymium›

праймкост *м. Икон.* Първична цена на промишлен продукт веднага след излизането му от предприятието производител. ‹*англ.* prime cost›

праймрейт *м. Фин.* Основен лихвен процент на кредитния пазар в САЩ, прилаган при отпускане на кредити от търговски банки на техни първокласни клиенти. ‹*англ.* prime rate›

прàймтайм *м.* Най-гледаното телевизионно време, удобно за излъчване на реклами и съобщения, което е и най-скъпо платено. ‹*англ.* prime time›

прайсмѐйкър *м. Икон.* **1.** Фирма монополист, която може да диктува пазарната цена. **2.** Член на дадена фондова борса, който определя първоначалните цени на ценните книжа. ‹*англ.* price maker›

прайстѐйкинг *м. Икон.* Възприемане от една фирма на пазарните цени като свои собствени, защото тази фирма няма никакво влияние върху пазарното определяне на цените. ‹*англ.* price taking›

пракàша *ж. Рел.* В индуизма — силен блясък, просветление. ‹*санскр.*›

пракрѝти₁ *мн. Език.* Провинциални диалекти на санскрит, които го отделят от съвременните индийски езици. ‹*санскр.*›

пракрѝти₂ *ж. Рел.* В индуизма — праматерията, от която се състои Вселената. ‹*санскр.*›

прàкса *ж. Диал.* Опитност, умение. ‹*гр.*›

прàксам *несв. Диал.* **1.** Върша нещо умело, с опит. **2.** Възпитавам. ‹*гр.*›

прàксан *прил. Диал.* **1.** Опитен, умел. **2.** Възпитан. ‹*гр.*›

практѝк *м.* **1.** Човек, който е добил голям опит в работата си. **2.** Човек, който няма добра теоретическа подготовка, но е добил опит и умение от дълго извършване на работа или дейност. ‹*гр.*›

прàктика *ж.* (**практѝчески** *прил.*) **1.** Човешката дейност за изграждане и промяна на действителността, която осигурява условия и средства за съществуване. **2.** Работа по професия, в която се прилагат теоретични знания. **3.** Част от обучение, при която се извършва учебна дейност за прилагане на теоретически познания. ✧ **Наказателна практика.** *Юр.* Дейността на съдилищата по прилагане на наказателния кодекс, респ. по разглеждане на наказателните дела. ✧ **Обучение в практиката.** *Икон.* Нарастване на производителността в резултат на многократно повторение на един и същ род дейност. ‹от *гр.* πρακτικός 'деен, действащ'›

практикàнт *м.* Човек, който упражнява бъдещата си професия като част от своето обучение. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Praktikant›

практикȕвам *несв.* Упражнявам професия или занаят, работя по професия или занаят. ‹от *лат.*›

практицѝзъм *м.* Използване на благоприят-

ните възможности за непосредствена полза. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Praktizismus›

практѝчен *прил.* 1. Който има трезво отношение към действителността, умее да се справя с всичко. 2. Който умее да използва благоприятните възможности. 3. Удобен и изгоден за използване, за поддържане. ‹*рус.*›

пралàя *ж. Рел.* В индуизма — разпадане, което настъпва в края на всеки световен цикъл и след което светът преминава в друго състояние. ‹*санскр.*›

пралѝна *ж.* В сладкарството — захаросан бадем. ‹от *фр.* praline›

пралинѐ *ср.* В сладкарството — пълнеж от смлени печени ядки и захар. ‹*фр.* praliner ⇨ *рус.*›

праматàр и **праматàрин** *м. Остар.* Търговец на дребна стока. ‹*гр.*›

праматàрница *ж. Остар.* Магазин за галантерия и басми. ‹от *гр.*›

прàна *ж. Рел.* В индуизма — космическата енергия, която протича през тялото и го запазва и най-добре се манифестира в живите същества чрез дишането. ‹*санскр.*›

пранàм *м. Рел.* В индуизма — почтителен поздрав към божество, светец или уважаван човек, при който поздравяващият събира длани или пада ничком пред другия. ‹*санскр.*›

пранаѝма *ж. Рел.* В индуизма — четвъртата степен от Раджайога, която представлява дихателни упражнения. ‹*санскр.*›

прàнгаджия *м. Остар.* 1. Затворник в пранги. 2. Злосторник, престъпник. ‹от *тур.* pranga›

прàнги *мн.* (прàнга *ж.*) *Разг.* Окови, вериги. ‹*ит.* ⇨ *тур.* pranga›

прапòршчик *м. Истор.* Първи офицерски чин в руската царска армия. ‹*рус.*›

прàтер *м.* Голям увеселителен парк във Виена. ‹*нем.* Der Prater›

преагонàлен *прил.* Който е свързан с явленията непосредствено преди смъртта. ‹*лат.*›

преамбю̀л *м. Юр.* Уводна част на конституция, на закон, договор и под., в която се посочват мотивите и целите на съответния акт. ‹*лат.* praeambulus ⇨ *фр.* préambule›

пребѐнда *ж. Рел.* Доходи и имущества, предоставяни на привилегированата част от католическото духовенство за задължения, свързани със заеманата длъжност. ‹*лат.*›

превалѝрам *несв.* и *св.* Преобладавам, имам превес. ‹*лат.* praevaleo 'силен съм' ⇨ *нем.* prävalieren›

превантѝвен *прил.* Предпазен, предотвратяващ, изпреварващ. ‹*лат.* praeventus ⇨ *фр.* préventif›

превѐнция *ж.* Предотвратяване. ‹*лат.* praeventio ⇨ *рус.*›

прѐге *ср.* 1. Украса, направена чрез щамповане с дъска, матрица или инструменти, без добавяне на златен варак или цвят. 2. Кожена подвързия на книга. ‹от *нем.* Prägen›

прегненолòн *м. Биохим.* Стероид, синтезиран в надбъбречните жлези, яйчниците и тестисите. ‹*лат.*›

предѐла *ж.* В католическата иконография — живописна творба, разположена под основната сцена в олтарната композиция, образувайки определен вид плинт. ‹*ит.* predella›

предестинàция *ж.* Предопределение, съдба. ‹*лат.* prædestinatio›

предикàт *м.* (**предикатѝвен** *прил.*) 1. *Език.* Сказуемо. 2. *Лог.* Това, което се изказва в съждението за субекта. ‹*лат.* praedicatum›

предикатѝв *м. Език.* Именната част на глаголно-именно сказуемо. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Prädikativ›

предикатѝвност *ж. Език.* Синтактична категория, която оформя изреченето, като отнася съдържанието му към действителността и с това го прави единица на съобщение. ‹от *лат.*›

предикàция *ж.* 1. *Език.* Свързване на подлога и сказуемото, при което признакът се отнася към предмета. 2. *Лог.* Разкриване съдържанието на субекта чрез предиката. ‹*лат.* praedicatio ⇨ *нем.* или *рус.*›

предиспозѝция *ж. Юр.* Предразположеност. ‹*лат.* praedispositio›

преекла̀мпсия *ж. Мед.* Повишаване на кръвното налягане по време на бременност; ЕРН синдром. ‹*лат.*›

презвѝтер *м.* В Православната и Католическата църква — свещеник. ‹от *гр.* πρεσβύτερος 'старейшина'›

презвитериàнство *ср.* Направление в протестантизма, възникнало в Англия през XVI в., което е за независима от държавата Църква и не признава епископския сан, а само сана на свещениците (запазено в Шотландия, Англия, САЩ и др.). ‹от *гр.*›

презвитѐрий *м.* 1. В католически храм — пространството в църквата, запазено само за клира. 2. Отделна жилищна сграда за клира. ‹*гр.* ⇨ *лат.* presbyterium›

прѐзенс *м. Език.* Сегашно време. ‹*лат.* praesēns›

презентàнт *м. Фин.* Предявител на полица. ‹*лат.* praesentantis›

презентàция *ж.* 1. *Фин.* Представяне, предявяване на полица. 2. Представяне. ‹от *лат.* praesentare 'представям', 'предлагам'›

презерватѝв *м.* Гумен предпазител, който се слага на половия член на мъжа при полов акт за предпазване от забременяване и от венерически и други заразни болести. ‹*лат.*

praeservo 'предпазвам' ⇨ *нем.* Präservativ›

президѐнт *м.* (**президѐнтски** *прил.*) **1.** Изборен държавен глава на република. **2.** Изборен председател на голямо учреждение, корпорация, компания. **3.** Собственик на частна фирма. ‹*лат.* praesidentis ⇨ *нем.* Präsident›

президѐнтски *прил.* ✧ **Президентска република.** *Полит.* Форма на републиканско управление, при която президентът има правомощия, осигуряващи силна президентска власт, а не само представителни функции (напр. в САЩ, Франция, Бразилия, Мексико и др.). ‹от *лат.* ⇨ *фр.* président›

президи̇̀рам *св.* и *несв.* Оказвам решаващо въздействие. ‹*нем.* präsidieren›

прези̇̀диум *м.* **1.** Група хора, избрани да ръководят конгрес, събрание и под. **2.** Група хора, които са постоянен ръководен орган на организация, учреждение, както и самият орган. ‹*лат.* praesidium›

презинджа̀нтроп *м. Палеонт.* Изкопаем австралопитек, чиито останки са открити в Източна Африка и според учените е можел да изработва каменни сечива. ‹от *ар.* + *гр.*; Зинджe е арабското име на Източна Африка›

презумпи̇̀рам *несв.* и *св. Юр.* Предполагам, допускам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* präsumieren›

презу̀мпция *ж.* **1.** *Юр.* Положение, което се приема за вярно до доказване на обратното. **2.** Предположение, основано на вероятност. ✧ **Необорима презумпция.** *Юр.* Презумпция, при която законът не допуска да се приеме друго, освен това, което повелява. ✧ **Презумпция за невиновност.** *Юр.* Един от основните принципи на наказателното право, по силата на който обвиняемият се смята за невиновен до установяване на противното с влязла в сила присъда. ‹*лат.* praesumptio›

прекѐордиум *м. Анат.* Област от гръдния кош, която се намира непосредствено над сърцето. ‹*лат.*›

прела̀т *м.* В Католическата и Англиканската църква — висш духовник. ‹*лат.* praelātus 'предпочитан'›

прелимина̀рен *прил.* Предварителен. ‹*лат.* prælimínatius ⇨ *фр.* préliminaire›

прелимина̀рии *мн.* Предварителни преговори; временни решения. ‹*лат.* prælimínarius ⇨ *фр.* préliminaire›

прелю̀д *м. Муз.* **1.** Кратко въведение към фуга или друго произведение. **2.** Солово изпълнение на пиано. **3.** Увертюра. ✧ **Хорален прелюд.** *Муз.* Произведение за орган, което води началото си от протестантските химни, популяризирано в творчеството на Бах и Менделсон. ‹*фр.* prélude›

премѐнструум *м. Физиол.* Фаза от менструалния цикъл непосредствено преди настъпването на менструацията. ‹*лат.*›

премиа̀лен *прил.* Допълнителен. ✧ **Премиално заплащане.** *Икон.* Допълнително заплащане за работа в извънработно време (извънреден труд) или при изключителни обстоятелства, напр. през нощта, или пък с по-висока производителност на труда. ‹от *лат.* praemium 'награда'›

прѐмиен *прил.* ✧ **Премийна емисия.** *Фин.* Емисия на допълнителни акции, предназначени за старите акционери, които се разпределят между тях пропорционално на дяловете им. ‹от *лат.* praemium 'награда'›

премиѐр *м.* **1.** Министър-председател. **2.** *Остар.* Водещ артист на театрална трупа. ‹*лат.* ⇨ *фр.* premier 'пръв'›

премиѐра *ж.* **1.** Първо представление пред публика на нов спектакъл, оперно представление, филм и др. **2.** *Разг.* Представяне на новоизлязла книга пред читатели. ‹*фр.* première›

премѝрам *несв.* и *св.* Давам премия, награждавам, отличавам. ‹*нем.* prämiiren›

прѐмия *ж.* (**прѐмиен** и **премиа̀лен** *прил.*) **1.** Награда за особени постижения или заслуги в дадена област. **2.** Отличие за високи качества на творба на изкуството, литературата или на дадено изделие. **3.** Допълнително парично възнаграждение за извънредна работа в предприятие, учреждение. **4.** *Фин.* Парична вноска за застраховка. **5.** *Фин.* Надбавка към цената, която получава продавач за работа с валута, ценни книжа и под. ✧ **Експортни премии.** *Фин.* Допълнително финансиране на външнотърговската дейност на стопанските организации от бюджета за стимулиране на валутните постъпления. ✧ **Органична премия.** *Икон.* По-високи цени, които потребителите са готови да дадат, за да получат хранителни продукти, произведени от "органичен" фермер, т. е. от човек, който използва традиционните селскостопански методи, а не изкуствени торове и други химични средства. ✧ **Срочна премия.** *Фин.* Разликата между доходността от ценни книжа с фиксиран доход и различен срок на падеж, която не може да се отдаде на текущи или прогнозирани бъдещи равнища на краткосрочните лихвени проценти. ‹*лат.* praemium›

премола̀ри *мн. Анат.* Зъбите от двете страни на челюстите, разположени зад кучешките и пред моларите (кътниците). ‹*лат.*›

прѐние *ср.* (прѐния *мн.*) *Полит.* Разискване, спор. ‹*рус.*›

препара̀т *м.* **1.** Фабрично или лабораторно получено химическо или фармацевтично средство (лекарство, средство за пране, за

унищожаване на насекоми и др.). **2.** *Биол.* Части от животински или растителен организъм, приготвени за научно изследване. ‹*лат.* praeparātus 'приготвен от по-рано' ⇨ *нем.* Präparat›

препарѝрам *несв.* и *св.* **1.** Обработвам убито животно, като напълвам кожата му с материал, за да го запазя за дълго. **2.** Приготвям части от животински или растителен организъм за научно изследване. ‹от *лат.* praeparo›

препозитѝвен *прил. Език.* Който е в препозиция. ‹*лат.*›

препозѝция *ж. Език.* Предходност, предпоставеност на един езиков елемент спрямо друг. ‹*лат.*›

препуциѝален *прил.* ✧ **Препуциални жлези.** *Анат.* Видоизменени мастни жлези по вътрешната повърхност на препуциума. ‹*лат.*›

препу̀циум *м. Анат.* Кожна гънка, разположена върху главичката на пениса. ‹от *лат.*›

прерафаелѝти *мн.* (прерафаелѝт *м.*) *Истор.* Английски художници и писатели от средата на XIX в., за които идеал е наивното изкуство на средните векове и Ранното възраждане (XIV—XV в., преди Рафаело). ‹*англ.* Pre-Raphaelite›

прѐрия *ж. Геогр.* Равнинни степни пространства в Северна Америка с плодородна почва и буйна тревна растителност, които са разорани и засяти със зърнени култури. ‹*фр.* prairie 'ливада'›

прерогатѝв *м.* Изключително право или привилегия на държавен орган или длъжностно лице. ‹*лат.* praerogatīvus 'гласуващ пръв' ⇨ *фр.* prérogative›

прѐса₁ *ж. Техн.* Машина или уред за обработване на материали или предмети чрез силно налягане и притискане (за придаване на форма, изпитване на качества, изстискване на течности и др.). ✧ **Хидравлична преса.** *Техн.* Устройство, което дава възможност сила, приложена чрез бутало върху малка площ, да се предаде през вода до друго бутало с голяма площ. ‹*фр.* presse›

прѐса₂ *ж.* Периодичен печат. ‹*фр.* presse›

пресбиѝопия *ж. Мед.* Старческо далекогледство. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пресбюрѝо *ср.* Информационна служба към посолство, министерство, учреждение; пресцентър. ‹*фр.* presse + bureau›

пресенѝлност *ж. Мед.* Преждевременно остаряване. ‹*лат.*›

пресимптѝмен *прил. Мед.* Който описва или се отнася до признаци, явяващи се преди типичните оплаквания при дадено заболяване. ‹*лат.*›

прѐсинг *м. Спорт.* В някои спортни игри — форма на защита, която се състои в ограничаване действията на противника в рамките на правилата. ‹*англ.* pressing›

пресѝстола *ж. Физиол.* Фаза от сърдечния цикъл, непосредствено преди систолата. ‹*лат.*›

пресконферѐнция *ж.* Среща на журналисти с държавни, обществени, научни и др. дейци за беседа (чрез въпроси и отговори) по актуални събития. ‹*фр.* ⇨ *англ.* press-conference›

прескрѝпция *ж.* Указание за приготвяне и даване на медикамент, написано от лекар за фармацевт. ‹*лат.* praescriptio›

прѐсор *м. Фарм.* Вещество, повишаващо кръвното налягане. ‹*англ.* pressor›

преспапиѐ *ср.* **1.** Тежък предмет (от мрамор, бронз, стъкло и др.), който се поставя върху книжа, за да не се разпръскват. **2.** *Остар.* Приспособление, към което е прикрепена попивателна хартия. ‹*фр.* presse-papiers›

престѝция *ж. Юр.* **1.** Отговорност. **2.** Поръчителство. ‹*лат.* præstatio›

престѐр *м. Метеор.* Смерч над Средиземно море, съпроводен от проливни дъждове. ‹*гр.*›

престѝж *м.* Добро име, авторитет, влияние. ‹*лат.* ⇨ *фр.* prestige›

прѐсто *Муз.* **1.** Като *нареч.* За темпо — много бързо. **2.** Като *същ. ср.* Музикална пиеса или част от произведение в бързо темпо. ‹*ит.* presto 'бързо'›

преструктурѝране *ср.* Изменение; трансформиране. ✧ **Преструктуриране на дълга.** *Икон.* Изменение в матуритетите на дълговете на едно правителство или фирма с цел по-лесното им обслужване. ‹*лат.*›

пресцѐнтър *м.* Информационна служба, устроена по време на конгрес, конференция, спортни състезания и др., или постоянно съществуваща към орган на властта. ‹*фр.* presse-centre›

прѐсшпан *м.* Тънък, плътен гланциран картон с висока електроизолационност. ‹*нем.* Pressspan›

претѐкст *м.* Външна причина, използвана като оправдание; предлог. ‹*лат.* praetextus ⇨ *фр.* prétexte›

претендѐнт *м.* **1.** Този, който предявява искания, претенции. **2.** Кандидат. ‹*лат.* praetendentis ⇨ *нем.*›

претендѝрам *несв.* и *св.* Изявявам искания, претенции. ‹*лат.* praetendo ⇨ *нем.* prätendieren›

претенциѝозен *прил.* (**претенциѝозност** *ж.*) Който е много взискателен; придирчив. ‹*лат.* ⇨ *нем.* prätentiös›

претѐнция *ж.* **1.** Домогване, стремеж да се

признаят от другите несъществуващи качества. 2. Искане да се признаят определени права, да се удовлетворят искания, недоволства, жалби. 3. Изискване на кредитор, клиент към обслужване, стока. ‹*лат.* praetentio ⇨ *нем.* Prätention›

претерит *м. Език.* Минало време. ‹*лат.*›

прѐтор *м. Истор.* В древния Рим — висше длъжностно лице, обикн. със съдебни функции. ‹*лат.* praetor›

преториа̀нци *мн.* 1. *Истор.* В древния Рим — войници от личната охрана на пълководец, по-късно — императорска гвардия, която била и политическа сила с голяма роля в дворцовите преврати, ликвидирана от император Константин I Велики (306—337). 2. *Прен. Неодобр.* Наемна войска в услуга на власт, основаваща се на грубата сила. ‹*лат.*›

претѝрия *ж. Истор.* 1. В древния Рим — място във военен лагер, където била палатката на пълководеца. 2. В древния Рим — военен съвет на пълководец. 3. В древния Рим — съдилище, канцелария на претор. ‹*лат.* praetorium›

префѐкт *м.* 1. *Истор.* В древния Рим — административна или военна длъжност. 2. В някои страни (като Франция) — висш служител в департамент или окръг; градоначалник. 3. В някои страни — началник на градската полиция. ‹*лат.* praefectus 'началник'›

префектѝра *ж.* 1. *Истор.* В Римската империя — административна област. 2. Основна административно-териториална единица в някои страни. 3. Градска полиция. ‹*лат.* praefectūra ⇨ *фр.* préfecture›

преферѐнс *м.* Вид игра на карти. ‹*фр.* préférence 'предпочитане'›

преферѐнция *ж.* (**преференциа̀лен** *прил.*) 1. Предпочитание, предимство, привилегия, които се дават от държавата на някого, обикн. в търговията или производството. 2. Предпочитание, предимство. ‹от *лат.* praeferentia›

прѐфикс *м. Език.* Представка. ‹*лат.* praefixus›

префиксѐция *ж. Език.* Образуване на нови думи с представки. ‹*лат.* ⇨ *фр.* préfixation›

преформѝзъм *м. Биол. Истор.* Първото учение за индивидуалното развитие на организмите и човека, господствало през XVII и XVIII в., според което в половите клетки се намират структури, предопределящи развитието и признаците на организма. ‹от *лат.* prae 'пред' + forma 'вид'›

прецедѐнт *м.* 1. Нещо, което става за първи път, което няма предшестващ аналог, но може да послужи като оправдание за следващ го подобен случай. 2. *Юр.* Решение на съд или на държавен орган, което се прилага и при следващи аналогични случаи. ‹*лат.* praecedentis 'идващ напред', 'предшестващ'›

прецѐсия *ж. Физ.* Движение на въртящо се тяло, когато в резултат на приложена двойка сили, чиято ос е под прав ъгъл спрямо оста на въртене, тялото се завърта около третата взаимноперпендикулярна ос. ‹от *лат.* praecessio 'предхождащ'›

прецѝзен *прил.* (**прецѝзност** *ж.*) Точен, безгрешен, безпогрешен. ‹*лат.* ⇨ *фр.* précis›

прецизѝрам *несв.* и *св.* Правя да стане прецизен, уточнявам, установявам в подробности. ‹*нем.* präciser›

прециѐзен *прил.* ✧ **Прециозна литература.** *Лит.* Литературно направление във Франция през втората половина на XVII в., прототип на салонната литература. ‹*фр.* précieux›

преципитѐт *м. Хим.* Неразтворимо вещество, образувано в разтвор в резултат на химична реакция. ‹*лат.* praecipitātus 'свален'›

Приа̀п *м. Мит.* Малоазиатско божество (в древногръцката митология — син на Бакхус и Афродита) на оплодителната сила на природата, на градините и лозята, покровител на стадата, пчеларството и риболова, изобразявано с огромен фалос, култът към което се разпространил по цялото Средиземноморие. ‹*гр.* собств.›

приапѝзъм$_1$ *м.* Сладострастие. ‹*гр.*›

приапѝзъм$_2$ *м. Мед.* Продължителна болезнена ерекция на пениса. ‹от *гр.*›

прибо̀й *м.* Разбиващи се в брега морски вълни. ‹*рус.*›

привѐтдоцѐнт *м. Остар.* Нещатен доцент във висше учебно заведение; частен доцент. ‹*нем.* Privatdozent›

привѐтен *прил.* Частен, неофициален. ‹*лат.* ⇨ *нем.* privat›

приватѝвен *прил. Език.* 1. Който се отнася до производна дума с отрицателно значение; отрицателен. 2. Който се отнася до опозиция от типа А—не А. ‹от *лат.* privatio 'лишаване'›

приватизациѐнен *прил.* ✧ **Приватизационен фонд.** *Юр. Икон.* Акционерно дружество, което има за предмет придобиване на акции от предприятия, предложени за приватизиране; управление и продажба на такива акции; инвестиране в ценни книжа и др. емитенти. ‹от *фр.* privatisation›

приватизѐция *ж.* (**приватизациѐнен** *прил.*) *Икон.* Частично или цялостно прехвърляне на собствеността на държавни или общински стопански организации върху частни, индивидуално или сдружено работещи лица. ‹*лат.* ⇨ *фр.* privatisation›

приватизѝрам *несв.* и *св.* Подлагам на прива-

тизация. ‹*лат.* ⇨ *фр.* privatisieren›

привилегирòван *прил.* **1.** Който се ползва с привилегии. **2.** За положение, длъжност — който дава определени привилегии и облаги. ✧ **Привилегирована акция.** *Фин.* Акции с фиксиран лихвен процент, който се изплаща от приходите на компанията, веднага след като покрие лихвения процент по ценните книжа с фиксирана лихва. ✧ **Привилегировано финансиране.** *Икон.* Финансиране на обществени мероприятия като мостове, летища и енергийни централи с чуждестранни частни инвестиции. ‹от *лат.* ⇨ от *нем.* Privileg›

привилѐгия *ж.* Изключително право, предимство пред другите. ‹*лат.* privilegium ⇨ *нем.* Privileg›

приглашѐние *ср.* Покана, повикване. ‹*рус.*›

придѐл *м.* *Архит.* *Църк.* Допълнителна църква, устроена във вътрешността на основния храм или пристроена към неговата сграда, която има собствен престол и иконостас — характерна за руските храмове. ‹*рус.* придéл›

приз *м.* (**прѝзов** *прил.*) Награда на победител в състезание. ‹*фр.* prix›

прѝзма *ж.* *Геом.* Пространствена фигура с две еднакви стени (основи), които са многоъгълници в успоредни равнини, другите стени са успоредници, чийто брой е равен на броя на страните на всяка от основите. ✧ **Обръщаща призма.** *Опт.* Правоъгълна призма, която се използва в оптичните уреди за изправяне на обърнатото изображение. ✧ **Оптична призма.** *Опт.* Триъгълна призма, изработена от материал, прозрачен за използваната светлина (напр. стъкло за видимата светлина или кварц за ултравиолетово и близко инфрачервено лъчение), с приложение в оптични уреди за отклоняване или разлагане на светлинен лъч, както и за обръщане на изображението. ✧ **Призма на Никол.** *Опт.* Устройство, което се използва за получаване на плоскополяризирана светлина, наречено в чест на Уйлям Никол (1768—1851). ✧ **Призма на Рошон.** *Опт.* Устройство, което се използва за получаване на плоскополяризирана светлина и за други подобни цели, при работа с ултравиолетово лъчение. ‹*гр.* πρῖσμα ⇨ *лат.*›

призматѝчен *прил.* Който има форма на призма или използва призма. ‹от *гр.*›

призматоѝд *м.* *Геом.* Многостен с две успоредни многоъгълни основи и триъгълни или трапецовидни страни. ‹*гр.*›

прийòм *м.* Начин, похват. ‹*рус.* приём›

приклàд *м.* Широката част на пушка или автомат, която се опира в рамото при стреляне. ‹*рус.*›

прикя̀ *ж.* *Диал.* Вещи и дарове, които булката донася в дома на мъжа си; дарове, чеиз. ‹*гр.*›

прим *м.* *Мат.* Знак, поставен над буква за алгебрична величина, за да я отличи от други, означени със същата буква (′). ‹*лат.* primus ⇨ *фр.* prime›

прѝма *ж.* *Муз.* **1.** Пръв, основен звук на гама. **2.** Първата струна на цигулка, чело и др. **3.** Интервал, образуван от два тона, лежащи на една и съща степен. ✧ **Прима виста.** *Муз.* Свирене или солфежиране направо от нотния лист, без предварително разучаване. ✧ **Прима нота.** В счетоводството — класификация и опис на операционните бележки преди окончателното им осчетоводяване. ‹*лат.* ⇨ *ит.* prima 'първа'›

примадòна *ж.* *Муз.* Най-добрата певица в един състав, която изпълнява първите партии в опера или оперета. ‹*ит.* prima donna›

примàр и **примàрин** *м.* *Диал.* Първенец, големец. ‹*лат.*›

прѝмас *м.* *Църк.* В Католическата и Англиканската църква — първи по сан епископ; архиепископ. ‹*лат.* primas 'първенствуващ'›

примàт *м.* **1.** Първенство, главенство, значимост. **2.** *Биол.* Най-висшите бозайници (маймуни, полумаймуни и човек). ‹*лат.* primátus ⇨ *рус.*›

приматолòгия *ж.* Дял от зоологията, който изучава приматите. ‹*лат.* + *гр.*›

примигравѝда *ж.* Жена, бременна за първи път. ‹*гр.*›

примикѝор *м.* *Истор.* Висш държавен чиновник при двора на византийския император. ‹*гр.*›

примитѝв *м.* **1.** Явление, което е в първичната си форма, първично, неразвито по отношение на по-късните форми на своето развитие. **2.** Произведение на изкуството от ранния стадий на развитие на културата. ‹*лат.* primitīvus ⇨ *фр.* primitif›

примитѝвен *прил.* **1.** Който се отнася до творбите на европейските художници преди 1500 г., в който е използван архаичен стил. **2.** Който е работа на самоук или нешколуван художник. **3.** Който е свързан с изкуството на Африка, Океания и американските индианци. **4.** *Прен.* Който е в началото на развитието си. ✧ **Примитивна икономика.** *Икон.* Общество, което не е достигнало стадия на отглеждане на селскостопански култури. ‹*лат.* primitīvus 'първобитен' ⇨ *фр.* primitif›

примитивѝзъм *м.* **1.** *Изк.* Руско художествено течение между 1905 и 1920 г., чиито последователи съчетават руските фолклорни традиции с идеи на кубизма и футуризма. **2.** *Изк.* Всяко изкуство, в което има съзнателен опит

да бъде примитивно. **3.** *Прен.* Опростен подход към сложни неща. ‹от *фр.* primitivisme›

прѝмула *ж. Бот.* Растението иглика, пренесено в Европа от провинция Юнан, Китай, което се отглежда като градинско и стайно цвете заради пъстро обагрените цветове. Primula. ‹*лат.* primula›

прѝмус *м. Остар.* Домакински уред за готвене с резервоар за течно гориво и помпичка, с която се изкарва горивото. ‹от *рус.*›

прѝнтер *м.* (**прѝнтерен** *прил.*) *Инф.* Печатащо устройство, което пренася вложената информация върху хартия. ‹*англ.* printer›

принц *м.* Титла на член от царско или кралско семейство. ‹*лат.* princeps 'пръв'›

прѝнцепс *м.* **1.** Първенец, пръв управител. **2.** *Истор.* В древния Рим — титла на "първия между равни" сенатор по време на принципата. ‹*лат.* princeps 'пръв'›

принцѐса *ж.* Дъщеря на крал или цар или жена на принц. ‹*фр.* princesse›

прѝнцип *м.* **1.** Основно, изходно положение на теория, учение; водеща идея, правило в дейност. **2.** Основа на действие на механизъм, уред. **3.** *Прен.* Ръководно начало в живота, правило. ✧ **Компенсационен принцип.** *Икон.* Правило, че преразпределението води до подобрение на общото икономическо благосъстояние, ако тези, които получат увеличение на реалния си доход и благосъстояние, могат да компенсират губещите, като въпреки всичко не влошават положението си. ✧ **Принцип на Карно.** *Физ.* Коефициентът на полезно действие на произволен топлинен двигател зависи само от температурния интервал, в който той работи, и не зависи от свойствата на работното вещество. ✧ **Принцип на неопределеността.** *Физ.* Невъзможността едновременно да се определят точните стойности на положението и импулса на една частица (напр. електрон). ✧ **Принцип на скалата.** *Икон.* В рамките на различни организации този принцип изисква управленските правомощия и отговорности да се движат в низходящ ред от най-високопоставения индивид до намиращия се на най-ниското стъпало в йерархията. ‹*лат.* principium 'основа'›

принципа̀л$_1$ *м. Муз.* Основният регистър на органа, съставен от отворени лабиални (флейтови) тръби. ‹*лат.* principālis›

принципа̀л$_2$ *м. Икон.* Собственик на фирма или лице, което действа като управителен орган на предприятие и го представлява навън. ‹*лат.*›

принципа̀т *м. Истор.* В древния Рим от I в. пр. Хр. до II в. — форма на управление, при която се запазват републиканските учреждения, но императорът управлява едновластно (пръв в списъка на сенаторите). ‹*лат.* principatus›

прѝнципен и **принципиа̀лен** *прил.* **1.** Който се отнася до принцип. **2.** Който в действията си се придържа строго към определени принципи. **3.** Който се отнася до основното, същностното, без подробностите. ‹*лат.* principiālis›

прио̀р *м.* **1.** Игумен на католически манастир. **2.** Чин в духовно-рицарските ордени, с една степен по-нисък от "велик магистър". **3.** *Истор.* В някои страни в Западна Европа през Средновековието — изборен глава на търговска или занаятчийска гилдия. ‹*лат.* prior 'пръв'›

приора̀т *м. Истор.* Орган на управление, наричан още синьория. ‹от *лат.*›

приоритѐт *м.* (**приоритѐтен** *прил.*) **1.** Първенство по време или по важност, значение. **2.** Това, което има такова първенство, което има предимство пред останалите за постигане или осъществяване. ‹*лат.* prior 'пръв' ⇨ *нем.* Priorität›

припо̀й *м. Хим.* Сплав за съединяване на метални повърхности, която има температура на топене, по-ниска от тази на съединяваните метали. ‹*рус.*›

прѝстав *м. Остар.* Началник на полицейски участък. ‹*рус.*›

притво̀рство *ср.* Лицемерие, прикритост. ‹*рус.*›

прито̀ма *ж.* Отпадналост, отмала. ‹*рус.*›

прито̀н *м. Остар.* Вертеп. ‹*рус.*›

притхѝви *ж. Рел.* В индуизма — Земята, персонифицирана като майка на всички живи същества. ‹*санскр.*›

прифѝкс *м. Икон.* Твърди, неизменни цени. ‹*фр.* prix fixe›

прию̀т *м.* **1.** Дом за отглеждане на сираци, за подслоняване на стари и недъгави хора, на бездомници, скитници и др. **2.** *Прен.* Подслон. ‹*рус.*›

приютя̀вам *несв.* и **приютя̀** *св.* Давам подслон, приемам, настанявам при себе си. ‹*рус.* приютить›

про- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'поддръжка, действия в интерес на нещо'; 2) 'преди другите', 'първичен' или 'предварителен'. ‹*гр.*›

про̀ба *ж.* **1.** Изпитване, опитване (на свойства, действие и др.). **2.** Част от материал за изпитване, за изследване. **3.** Премерване на дреха по време на изработването ѝ. **4.** Съдържанието на чистия благороден метал в сплавта, от която се секат монети или се изработват бижута. **5.** *Икон.* Репрезентативна мостра от

стоки в малко количество, която се приема за качествена характеристика на цялата партида стоки. ✧ **Монетна проба.** Съотношение между теглото на благородния метал и неблагородния метал в една монета, което се изразява в промили (‰). ‹*лат.* proba ⇨ *нем.* Probe›

пробàция *ж. Юр.* Условно осъждане. ‹*лат.* probatio›

прòбвам *несв.* Правя проба, опитвам, проверявам. ‹*лат.*›

прòбен *прил.* Опитен, изпитателен. ✧ **Пробен отпечатък.** *Изк.* Отпечатък или проба от офорт или гравюра, направен, за да може художникът да установи дали е необходимо композицията да бъде коригирана. ‹*лат.* probo›

проблѐм *м.* и **проблѐма** *ж.* **1.** Въпрос, който изисква разрешаване (или/и изследване). **2.** Обикн. *мн.* Неприятности, трудности, мъчнотии. ✧ **Глобални проблеми.** *Полит.* Общоприето наименование за най-важните проблеми на човечеството, които възникват в съвременната епоха като следствие от социално-икономическото и научно-техническото развитие на обществото, напр. гладът, бедността и нищетата и дейността за ликвидирането им; неравновесието между демографския ръст на населението и динамиката в развитието на производителните сили; осигуряването на рационално използване ресурсите на Световния океан и усвояване на космическото пространство; охраната на природната среда; премахването на опасността от появата на негативни изменения във физическото и психическото здраве на човека; създаване на условия за изпълнение на Декларацията за правата на човека и др. ✧ **Трансферен проблем.** *Фин.* Трудностите по трансфера на капитал в големи количества от една държава в друга (като репарационните плащания на Германия след Първата световна война). ‹*гр.* πρόβλημα›

проблемàтика *ж.* Съвкупността от проблеми в една област. ‹*гр.*›

проблематѝчен *прил.* **1.** Който е трудно осъществим, несигурен, съмнителен. **2.** Който създава проблеми, генерира трудности. ‹*гр.* ⇨ *фр.* problématique или *рус.*›

провàл *м.* Пълен неуспех на нещо започнато. ‹*рус.*›

провербиàлен *прил.* Пословичен. ‹*лат.* proverbiālis›

провиденциàлен *прил.* Предопределен. ‹*лат.* providentialis›

провиденциалѝзъм *м.* Религиозно-идеалистическо философско направление, според което събитията се определят от провидението, по волята на божество, а не от вътрешни закони. ‹*лат.*›

провѝзии *мн.* (провѝзия *ж.*) Хранителни припаси, обикн. трайни продукти, запаси. ‹*лат.* provisio 'грижа'›

провизиòн *м. Фин.* Посредническа комисионна, изплащана на търговския агент или на комисионера. ‹*лат.* provideo 'предвиждам' ⇨ *фр.* provision›

провѝзия *ж. Фин.* Парична сума, която платецът по акредитив, гаранция, чек и др., внася в банка, за да служи като покритие на плащане, което същата банка ще прави за негова сметка. ✧ **Чекова провизия.** *Фин. Банк.* Наличен авоар по сметка на чекоиздател при банка, в рамките на който той може да тегли чекове. ‹*лат.* ⇨ *англ.* provision›

провизòр *м. Остар.* Човек, който има висше образование по фармацевтика. ‹*лат.*›

провизòрен *прил.* **1.** Временен, предварителен. **2.** Предполагаем. ✧ **Провизорна фактура.** *Фин.* Неокончателна фактура, издавана за стоки, чиято характеристика може да претърпи изменение в хода на сделката. ✧ **Провизорни цени.** *Фин.* Временни (ориентировъчни) цени при сключване на договор, в който има клауза за възможно изменение на цените до определен размер и уговорен срок. ‹*лат.* provisorius›

провинциàлен *прил.* **1.** Който се отнася до провинция. **2.** Изостанал, наивен. ‹*лат.* provinciālis›

провинциалѝзми *мн.* (провинциалѝзъм *м.*) *Език.* Думи и изрази с местно звучене и значение извън литературния език. ‹от *лат.*›

провѝнция *ж.* **1.** *Истор.* В древния Рим — завладяна неиталийска територия, управлявана от римски наместник. **2.** Териториално-административна единица в някои страни. **3.** *Разг.* Територия на страната вън от столицата. ‹*лат.* provincia›

провитамѝн *м. Биохим.* Вещество, което може да се превърне във витамин в организма, без самото то да е витамин. ‹от *гр.*›

провокàтор *м.* Подстрекател. ‹*лат.* provocātor›

провокàция *ж.* (**провокациòнен** *прил.*) **1.** Предизвикателство. **2.** Подтикване към действия, обикн. с лоши последици; подстрекателство. **3.** *Мед.* Изкуствено предизвикване на признаци на болест с диагностични цели. ‹*лат.* provocatio›

провокѝрам *несв.* и *св.* **1.** Предизвиквам някого (да вземе отношение, да направи нещо). **2.** Предизвиквам явление, събитие. **3.** *Мед.* Изкуствено предизвиквам болестни призна-

ци с диагностична цел. ‹*лат.* provoco ⇨ *фр.* provoquer›

прогѐрия *ж. Мед.* Рядко срещано заболяване, при което признаците на остаряване настъпват при деца, още недостигнали пубертетна възраст. ‹от *гр.*›

прогестерѝн *м. Биохим.* Полов хормон, който се образува в яйчника и плацентата и подготвя лигавицата на майката за бременност. ‹от *лат.*›

прѝгимка *ж. Диал.* Закуска. ‹*гр.*›

проглотѝд *м. Биол.* Всеки един от сегментите на тениите, който има относително висока самостоятелност. ‹*гр.* ⇨ *англ.* proglottid›

прогнатѝзъм *м. Физиол.* Изпъкване напред на лицевия отдел на черепа у маймуните и човека, отчитано като палеоантропологичен и расов признак. ‹от *гр.*›

прогнѝтия *ж. Мед.* Състояние, при което долната челюст е значително по-голяма от другата. ‹*гр.*›

прогнѝза *ж.* Предвиждане за развитие или край на явление, процес и др., основано на данни или изследвания. ‹*гр.* πρόγνωσις›

прогнозѝрам *несв.* и *св.* (**прогнозѝране** *ср.*) Предвиждам състояние, развитие или изход на дадено явление, процес въз основа на данни; съставям прогноза. ‹от *гр.* πρόγνωσις›

прогнѝстика *ж.* **1.** Наука, разработваща теоретическите основи и методи на прогнозирането. **2.** Теория и практика на прогнозирането. ‹*лат.*›

програ̀ма *ж.* **1.** План за работа или дейност. **2.** Изложение на основните цели и задачи на политическа партия, правителство и под. **3.** План на театрални или музикални представления, на тв и радиопредавания, с посочване на дата и час за представяне или излъчване. **4.** Разпределение на учебни занятия по дни на седмицата и часове за един учебен цикъл. **5.** *Инф.* Последователност от инструкции (команди), въведени в изчислителна машина с цел осигуряване изпълнението на даден процес. ✧ **Антивирусна програма.** *Инф.* Тип компютърни програми, използвани за откриване и/или отстраняване на компютърни вируси, които проверяват за подозрително поведение, като ненужен достъп до дисковете, или търсят последователности, указващи наличието на конкретен вирус. ✧ **Комуникационна програма.** *Инф.* Програма за персонален компютър, която позволява на потребителя да потърси и комуникира с други компютри. ✧ **Пенсионна програма.** *Икон.* Регулиране изплащането на редовен доход на индивид, който е твърде стар или твърде болен, за да работи. ✧ **Програма за изследване.** *Икон.* Серия от свързани помежду си теории, които съдържат основните идеи на група икономисти, споделящи общи определени концепции, напр. новите класически икономисти. ‹от *гр.* πρόγραμμα 'разпореждане'›

програ̀мен *прил.* ✧ **Програмна музика.** *Муз.* Инструментална музика, създадена върху сюжет, поема, сцена или идея. ✧ **Програмна сделка.** *Фин.* **1.** Блоково прехвърляне на съвкупност от полици и ценни книжа, при което фондовият мениджър на банката вложителка или фирмата, реализираща сделката на борсата, разменят пакет нежелани ценни книжа срещу портфейл с по-различни характеристики. **2.** Метод на компютърна търговия на Уолстрийт, Ню Йорк, основана на наблюдаване равнищата на промените в цените на фондовия пазар. ‹*гр.* ⇨ *англ.* programme›

програмѝрам *несв.* и *св.* **1.** Съставям програма. **2.** Определям или подчинявам дейността на някого или нещо по определена програма. ‹*лат.* ⇨ *англ.* programme›

програмѝране *ср.* **1.** Съставяне на план за действие, разпределение на дейност по време и етапи. **2.** *Мат.* Дял от математиката, който изучава и разработва методи и средства за съставяне, проверка и усъвършенстване на програми за електронноизчислителни машини. **3.** *Инф.* Процес на подготовка на задачи за решаването им с електронноизчислителна машина. ✧ **Математическо програмиране.** *Мат.* Дял от математиката, който се занимава с теориите и методите за решаване на сложни задачи. ✧ **Планиране, програмиране, включване в бюджета.** *Икон.* Система за формиране на бюджета, която оценява детайлно бюджетните програми, като прави специално проучване за общите приходи и разходи по тях, използвайки техниката "разход—полза". ‹*лат.*›

програмѝст *м.* Специалист, който прави програми за електронноизчислителни машини. ‹*лат.*›

прогрѐс *м.* Развитие по линията на усъвършенстване, на напредък, на движение от по-низша към по-висша степен. ✧ **Нематериален технически прогрес.** *Икон.* Увеличение на производителността, предизвикано от организационни промени или от обучение в процеса на работа без инсталиране на нови основни средства. ‹*лат.* progressus ⇨ *фр.* progrés›

прогресѝвен *прил.* **1.** Който се отнася до прогрес, който се стреми към прогрес или води до прогрес. **2.** Който непрекъснато нараства, който се увеличава. **3.** *Мед.* За заболяване,

признак — който постепенно се засилва, който се развива. ✧ **Прогресивен данък.** *Фин.* Данък, чиято базова ставка нараства с увеличаването на доходите или разходите. ✧ **Прогресивен данък общ доход.** *Икон.* Данък общ доход, чиято процентна ставка е различна за различните подоходни групи. ✧ **Прогресивен рабат.** *Фин.* Отстъпка от цената на стоката, която се увеличава пропорционално на количеството закупена стока. ‹*лат.* progressīvus ⇨ *фр.* progressif›

прогресѝрам *несв.* и *св.* **1.** Развивам се напред, усъвършенствам се. **2.** Усилвам се, увеличавам се; развивам се (за заболяване). ‹*лат.* progredior ⇨ *фр.* progresser›

прогрѐсия *ж.* **1.** *Мат.* Редица от числа или величини, които се увеличават или се намаляват по определено правило. **2.** *Муз.* Поредица от акорди. ✧ **Противоположна мелодична прогресия.** *Муз.* Едновременна поредица от акорди на две партии в противоположни посоки. ‹*лат.* progressio 'движение напред'›

продовѝолствие *ср.* **1.** Хранителни продукти. **2.** Снабдяване с хранителни продукти. ‹*рус.*›

продрѝм *м.* *Мед.* Симптом, показващ началото на заболяване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

продромѝален *прил.* *Мед.* Който се отнася до периода от време между появата на първите симптоми на инфекциозно заболяване и появата на обрив или повишена температура. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

продѝкт *м.* **1.** Това, което е получено в резултат от човешка дейност; произведение, изделие; следствие, последица. **2.** Вещество, получено по химически път от друго вещество. **3.** Обикн. *мн.* Хранителни материали, изделия; провизии. ✧ **Брутен вътрешен продукт (БВП).** *Икон.* Общото количество стоки и услуги, произведено в дадена страна за определен период от време. ✧ **Брутен национален продукт (БНП).** *Икон.* Общата стойност на стоките и услугите, произведени в резултат на икономическата дейност на една страна за даден период от време, вкл. инвестициите на заместване, оценени като факторна себестойност или по техните пазарни цени. ✧ **Брутен обществен продукт.** *Икон.* Брутният вътрешен продукт на фактора на труда и собствеността, разположени в определена държава. ✧ **Краен продукт.** *Икон.* Продукт, който, за разлика от междинния продукт, се използва пряко от крайния потребител. ✧ **Общи продукти.** *Икон.* Стоки, които са неделими в резултат на общия производствен процес, напр. животновъдството, от което се получават мляко, говеждо месо и кожи. ✧ **Паричен брутен вътрешен продукт.** *Икон.* Номиналната стойност на всички доходи, свързани с икономическата активност в дадена страна за даден период от време. ✧ **Система на баланси на материалните продукти.** *Икон.* Рамката на статистиката на националния доход в централно планираните икономики, използван от ООН: **1.** Нетен материален продукт според използването му. **2.** Нетен материален продукт по вид дейност. **3.** Основни доходи според вида на дейността в материалната сфера. **4.** Основни доходи от нетния материален продукт. **5.** Предлагане и разположение на стоките и материалните услуги. **6.** Формиране на капитал. **7.** Крайно потребление. **8.** Индивидуално потребление. **9.** Общо потребление на населението. ✧ **Социален продукт.** *Икон.* Националният продукт на определена страна или общност. ✧ **Хранителни продукти.** Вещества от животински и растителен произход, които съставят човешката храна. ‹*лат.* productus 'произведен' ⇨ *нем.* Produkt›

продуктѝвен *прил.* **1.** Който произвежда в голямо количество, който създава много, твори; плодотворен. **2.** *Език.* За елемент или начин на словообразуване — по който или с помощта на който се създават нови думи; който действа, който е в сила. ✧ **Продуктивен капитал.** *Икон.* Онази част от обществения капитал, инвестиран в секторите на икономика, в която се създава принадена стойност. ✧ **Продуктивен труд.** *Икон.* *Истор.* Класификация на труда, използвана за първи път от Адам Смит, а по-късно характерна за икономистите марксисти. ‹*лат.* productīvus ⇨ *нем.* produktiv›

продѝкция *ж.* **1.** Съвкупност от продукти, произведения, изделия, създадени за определен период от определен завод, творец и др. **2.** Сценично представяне на резултатите от артистична дейност. ‹*лат.* productio ⇨ *нем.* Produktion›

продуцѐнт *м.* **1.** Човек, който финансира производството на филм, театрална постановка и под. **2.** Само *мн.* *Биол.* Организми, които чрез фотосинтеза или хемосинтеза създават органични вещества от неорганични. ‹*лат.* producentis ⇨ *нем.* Produzent›

продуцѝрам *несв.* и *св.* **1.** Произвеждам, създавам, творя. **2.** Изпълнявам художествено произведение пред публика. ‹*лат.* producto ⇨ *нем.* produzieren›

проѐймион *м.* **1.** *Истор.* В архаическата поезия на аедите — встъпително пеене, прелюдията на изпълнителите на лира, които преди състезанието упражняват пръстите си и се въз-

ползват от този момент, за да спечелят предварително журито на своя страна; интродукция. **2.** *Рет.* Увод, начало на реч. **3.** *Прен.* Въведение, начало, предговор. ‹*гр.* προοίμιον›

проѐкт *м.* (**проѐктен** *прил.*) **1.** План, замисъл, идея. **2.** Чертеж, план, макет за сграда, машина и др. **3.** Предварителен план за дейност, развитие, договор, закон, който подлежи на обсъждане. ✧ **Идеен проект.** *Архит.* Скица, на която е изобразен общият вид на сградата. ✧ **Оценка на проект.** *Икон.* Преценяване на всички възможни ефекти от даден инвестиционен проект върху икономиката. ✧ **Проект за ранно пенсиониране.** *Икон.* Съвременно предложение за намаляване на безработицата и за създаване на работни места за млади специалисти и работници посредством намаляване на пенсионната възраст или чрез осигуряване на по-голяма гъвкавост при прилагане на закона за пенсиониране. ‹*лат.* proiectus 'хвърлен напред' ⇨ *нем.* Projekt›

проектàнт *м.* Специалист, който се занимава с изработване на проекти за сгради, машини и под. ‹*лат.* proiectantis›

проектѝрам *несв.* и *св.* **1.** Правя проект на сграда, машина и под. **2.** Замислям, планирам действие или дейност. **3.** *Геом.* Изобразявам върху равнина изображение на геометрическо тяло или фигура. ‹*нем.* projizieren›

проѐкто- *представка.* В сложни думи със значение 'проект', 'идея', 'замисъл', напр. *проектодоговор*, *проектозакон*. ‹от *лат.*›

проекционѐн *прил.* ✧ **Проекционен апарат.** *Техн.* Апарат, чрез който картини, рисунки, фотоснимки се изобразяват на екран; прожекционен апарат. ‹от *лат.*›

проѐкция *ж.* **1.** *Мат.* Изобразяване на тяло или на крива повърхнина върху равнина чрез прокарване на перпендикуляри от различни точки на даденото тяло или фигура до пресичането им с равнината, върху която ще се изобразяват. **2.** *Изк.* Представянето на триизмерни обекти върху плоскост с използване на една от няколкото системи за перспективно построение. **3.** *Псих.* Пренасяне на собствени качества върху друго лице. ✧ **Изометрична проекция.** *Архит.* Представяне на хоризонталите на конструкцията на обекта под определен ъгъл (обикн. 30°) спрямо осовата линия. ✧ **Ортогонална проекция.** *Архит.* Представяне на плана и фронталните изгледи като отделни чертежи. ‹*лат.* proiectio›

прòензим *м.* *Биохим.* Неактивната форма, в която някои ензими се синтезират и секретират. ‹*лат.*›

прожектѝрам *несв.* и *св.* Възпроизвеждам на екран с помощта на прожекционен апарат филм, изображение на рисунка. ‹от *фр.* projeter›

прожѐктор *м.* Осветителен уред с оптическо устройство, концентриращо светлинните лъчи от източника в сноп, който се използва за осветяване, за светлинна сигнализация и др. ‹*англ.* projector›

прожѐкция *ж.* Показване на филм или изображения на предмет с помощта на прожекционен апарат. ‹*фр.* projection›

прòза *ж.* **1.** *Лит.* Нестихотворна художествена реч; белетристика. **2.** *Лит.* Произведение в немерена реч, както и съвкупност от такива произведения на един автор, за даден период и др. **3.** *Прен.* Делничност, еднообразие. ‹*лат.* prosa›

прозайзъм *м.* *Лит.* Дума или израз, характерни за публицистичния, научния или разговорния стил, вмъкнати в поетическо произведение. ‹*лат.* ⇨ *фр.* prosaïsme›

прозаѝк *м.* **1.** *Лит.* Писател, който създава произведения в проза. **2.** *Прен.* Човек с тесни интереси; скучен, безинтересен човек. ‹*фр.* prosaïque›

прозаѝчен и **прозаѝчески** *прил.* **1.** Който е написан в проза. **2.** *Прен.* Който е делничен, еднообразен. ‹*лат.* prosaicus ⇨ *рус.*›

прозѐктор *м.* *Остар.* Лекар патологоанатом. ‹от *лат.*›

прозелѝт *м.* **1.** *Рел.* Новопокръстен. **2.** Пришълец, чужденец, странник. **3.** *Прен.* Горещ привърженик (на учение, движение и др.). ‹*гр.* προσήλυτος›

прозенхѝма *ж.* *Биол.* Тъкан на растенията, състояща се от дълги вретеновидни клетки (влакното на лена). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

Прозерпѝна *ж.* *Мит.* В древноримската митология — богиня на плодородието и на подземното царство (Персефона в древногръцката митология). ‹*лат.* собств.›

прозодѐма *ж.* *Език.* Суперсегментна единица от фонологическата система на езика (дължина на гласни, ударение), значеща част на компонентите на интонацията. ‹*гр.*›

прозòдия *ж.* **1.** *Език.* Съвкупност от значещите ритмико-мелодични елементи на речта (ударение, интонация, дължина на гласни и др.). **2.** *Лит.* Система от стихотворни размери; стихосложение. ‹*гр.* προσωδία ⇨ *лат.*›

прозопопѐя *ж.* Персонификация. ‹*гр.*›

пройдòха *м.* *Разг.* Скитник, безделник. ‹*рус.*›

прокàмбий *м.* *Биол.* Образувателна тъкан в младите части на растенията, която дава начало на първичните проводящи тъкани. ‹*лат.*›

прокàт *м. Метал.* Метални изделия, получени чрез валцуване. ‹*рус.*›

прокѝмен *м.Ърк.* В Православната църква — стих, който въвежда в съдържанието на това, което ще се чете от Евангелието или Апостола. ‹*гр.*›

прокламàция *ж. Полит.* Тържествено обявяване на важно решение или събитие от страна на правителството, управляващия монарх, група от хора с идеи за радикални обществено-политически промени и др. към народа. ‹*лат.* proclamatio 'възвание' ⇨ *рус.*›

прокламѝрам *несв.* и *св.* Обявявам тържествено събитие или решение; провъзгласявам, оповестявам. ‹*лат.* proclāmo ⇨ *нем.* proklamieren›

проклѝтика *ж. Език.* Неударена дума (частица, предлог, съюз), която се изговаря заедно със следващата ударена дума. ‹от *гр.*›

прòконсул *м. Истор.* В древния Рим — изпратен от Сената управител на провинция. ‹*лат.* proconsul›

прокòпсвам *несв.* и **прокòпсам** *св. Разг.* Обикн. с *не*. Успявам, сполучвам, издигам се, забогатявам. ‹*гр.*›

прокопсѝя *ж. Разг.* Сполука, успех. ‹*гр.*›

прокрýстов *прил.* ✧ **Прокрустово ложе.** *Прен.* Мярка, към която някой иска изкуствено да пригоди нещо (по древногръцкия мит за разбойника Прокруст, който поставял жертвите си на легло и отсичал краката на тези, които били по-дълги от леглото, а разпъвал тези, които били по-къси). ‹от *гр.* собств.›

проксѐмика *ж. Семиот.* Направление в семиотиката, развито от Едуард Т. Хол във връзка с културната антропология; семиотика на пространството. ‹*лат.*›

проксѝ *ср. Икон.* Лице, упълномощено да гласува вм. друго, обикн. на общо събрание на акционерите. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* proxy›

проксимàлен *прил.* Който е разположен близо до тялото или до органа. ‹*лат.* proximus 'най-близък'›

проктàлгия *ж. Мед.* Болка в областта на ректума или ануса. ‹*лат.*›

проктектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на ректума. ‹*лат.* + *гр.*›

проктѝт *м. Мед.* Възпаление на ректума. ‹*гр.* πρωκτός ⇨ *лат.*›

проктоколектòмия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се отстраняват колонът и ректумът. ‹*лат.*›

проктоколѝт *м. Мед.* Възпаление на ректума и колона. ‹*лат.*›

проктолòгия *ж. Мед.* Наука за заболяванията на ректума и ануса. ‹от *гр.*›

прокторàфия *ж. Мед.* Хирургично зашиване на разкъсване на ректума и ануса. ‹*гр.*›

проктоскòп *м. Мед.* Инструмент за изследване на ануса и ректума. ‹*гр.*›

прокýра *ж. Икон.* Определени права и пълномощия, които едно предприятие дава на лице от своя персонал, за да извърши сделки от името и за сметка на предприятието. ‹от *лат.* procura›

прокурàтор *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — проконсул. **2.** В Швеция — длъжностно лице в парламента. ‹*лат.* procurātor›

прокуратýра *ж. Юр.* **1.** Държавен орган, който осъществява надзор за спазване на законите и привлича към съдебна отговорност нарушителите им, като представлява интересите на държавата. **2.** Всички прокурори към един съд. ✧ **Апелативна прокуратура.** *Юр.* Структура от организацията на прокуратурата в населеното място, където е седалището на апелативния съд, изпълняваща функциите и компетенциите на прокуратурата в района, съвпадащ с този на апелативния съд. ✧ **Военна прокуратура.** *Юр.* Военно учреждение в системата на прокуратурата, осъществяващо функциите и компетенциите на прокуратурата във въоръжените сили. ✧ **Окръжна прокуратура.** *Юр.* Структура от второто стъпало в йерархическата организация на прокуратурата, което се създава в населено място, където е седалището на окръжния съд и изпълнява функциите и компетенциите на прокуратурата в определения му район, който съвпада с този на окръжния съд. ✧ **Районна прокуратура.** *Юр.* Най-ниското стъпало в организационната структура на прокуратурата, което изпълнява функциите и компетенциите на прокуратурата в определен район, който съвпада с този на районния съд. ‹*лат.* procuratura ⇨ *рус.*›

прокурѝст *м. Икон.* Търговски управител. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Prokurist›

прокурòр *м. Юр.* **1.** Съдебен служител, който следи за правилното прилагане и спазване на законите. **2.** Съдебен служител, който представя обвинението в съдебен процес. ‹*лат.* procūro 'грижа се' ⇨ *фр.* procureur›

пролактѝн *м. Биохим.* Хормон, който се синтезира в хипофизата и стимулира отделянето на мляко от млечните жлези след раждане. ‹*фр.* prolactine›

прòлапс *м. Мед.* Изместване надолу на орган или тъкан в резултат на отслабване на поддържащите го тъкани. ‹от *гр.*›

пролегомѐни *мн.* Предварителни сведения, въвеждащи в изучаване на нещо. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Prolegomenon›

пролѐпса *ж. Език.* Фигурален израз, при който

на първо място стои последицата, а не действието. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* prolepse›

пролетариàт *м. Полит.* В марксисткото учение — работническа класа, съвкупност от наемни работници, които не притежават средства за производство или капитал, а само своята работна сила като източник на средства за съществуване. ‹*лат.* proletarius 'принадлежащ към най-бедната класа'›

пролетаризàция *ж. Полит.* Превръщане на представители на други прослойки в пролетарии. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

пролетàрий *м. Полит.* Наемен работник, човек, който спада към пролетариата. ‹*лат.* proletarius›

пролѝн *м. Биохим.* Аминокиселина, която се среща в колагена и е един от важните източници за синтез на алкалоиди. ‹*лат.* ⇨ *англ.* proline›

пролиферàция *ж. Биол.* **1.** Нарастване на тъкан у растение или животно чрез образуване на нови клетки (за разлика напр. от нарастването при оток). **2.** Пролификация. ‹*лат.* proles 'потомство' + fero 'нося'›

пролификàция *ж. Биол.* Прорастване на лист или цвят от оформен и завършил развитието си плод или цвят. ‹*лат.* proles 'издънка' + facio 'правя'›

прòлог *м.* **1.** *Лит.* Встъпление, което разкрива мотивите за написването му, събитията, които са пресъздадени; въведение, увод. **2.** *Рел.* Жанр на църковната литература, сборник от кратки жития на мъченици за Христовата вяра и на видни църковни дейци, възникнал през XI в. във Византия; синаксар, менологий. **3.** *Прен.* Въведение, встъпление. ‹*гр.* πρόλογος›

пролонгàция *ж.* **1.** *Икон.* Удължаване валидността на срок на спогодба, споразумение или договор. **2.** *Фин.* Удължаване валидността на падежирано задължение, акредитиви и др. ‹*лат.* pro 'напред' + longus 'дълъг'›

пролѝвиум *м. Геол.* Скални продукти от ерозия, свлечени от дъждове и порои и натрупани в подножието на планински склонове. ‹*лат.* proluvium›

промемòрия *ж.* **1.** *Остар.* Паметна бележка. **2.** *Търг.* Книга за записване на търговски операции. **3.** *Дипл.* Акт за възстановяване на права, които са били отнети дълго време. ‹*лат.* pro memoria›

Прометѐй *м. Мит.* В древногръцката митология — един от титаните, който откраднал огъня от Олимп и го дал на хората, за което бил прикован от Зевс на една скала. ‹от *гр.* собств. Προμηθεύς›

прометѝй *м. Хим.* Радиоактивен елемент от реда на лантаноидите, който е продукт на делене на уран в ядрени реактори, с най-устойчив изотоп Pm-145 (знак Pm). ‹от *гр.* собств. Προμηθεύς ⇨ *лат.* promethium›

промѝл *м.* Една хилядна част от число, означавана със знака ‰. ‹*лат.* pro mille›

проминѐнция *ж. Анат.* Изпъкване, най-често върху кост. ‹от *лат.*›

промискуитѐт *м.* Предполагаем стадий на свободни полови връзки в първобитното общество, предшестващ образуването на семейството и брака. ‹*лат.* promiseus 'общ' ⇨ *нем.* Promiskuität›

промѝшлен *прил.* ✧ **Промишлен дизайн.** *Икон.* Логически обосновано прилагане на естетически и функционални критерии в проектирането на изделия, предназначени за промишлено производство, като целта е създаването на сполучлив синтез между нормите на естетиката и практиката. ‹*рус.* промы́шленный›

промѝшленост *ж.* Индустрия. ✧ **Лека промишленост.** *Икон.* Промишленост, която използва леки суровини и компоненти и при нея се формира голяма добавена стойност. ✧ **Национализирана промишленост.** *Икон.* Фирма, обществена собственост, която се занимава с производството на стоки и услуги. ✧ **Необвързана промишленост.** *Икон.* Промишленост, която може да се установи навсякъде, без да се правят допълнителни разходи. ✧ **Патримонна промишленост.** *Икон.* Промишленост, в която участието на чужди капитали е ограничено до 49%. ✧ **Тежка промишленост.** *Икон.* Отрасъл, който използва суровини с голямо тегло и големи капиталови инвестиции, напр. корабостроенето. ‹*рус.* промы́шленность›

промонтòриум *м. Анат.* Изпъкнала част на орган или друга структура. ‹*лат.*›

промòтори *мн.* (промòтор *м.*) *Хим.* Вещества, които, добавени към катализатор, увеличават активността му и засилват устойчивостта му; подготвител. ‹*лат.* ⇨ *англ.* promrter›

промòция *ж.* **1.** Тържествено присъждане на научна степен или тържествено раздаване на дипломи на завършили студенти. **2.** Представяне, показване пред много хора за първи път. ‹*лат.* promotio ⇨ *нем.* Promotion›

промпт *м.* **1.** *Търг.* Незабавна доставка и изпълнение на задълженията на страните. **2.** *Търг.* Бързо предоставяне на превозно средство. **3.** *Фин.* Ускорено плащане, което предвижда пропускане на някои формалности по платежната операция. ‹*лат.* promptus ⇨ *англ.* prompt›

промптинкàсо *ср. Икон.* Незабавно инкасо. ‹*англ.* prompt incasso›

промулга̀ция *ж. Юр.* Официално обнародване на закон. ‹*лат.* promulgatio 'обявяване'›

промулгѝрам *несв.* и *св. Юр.* Обнародвам закон. ‹*лат.* promulgo ⇨ *нем.* promulgieren›

прона̀ос *м. Истор.* В древна Гърция и древен Рим — вестибюлът преди наоса в класически храм, който е затворен отстрани със стени, а отпред с колони. ‹от *гр.*›

прона̀тор *м. Анат.* Мускул, който предизвиква пронация на предмишницата и дланта. ‹от *гр.*›

прона̀ция *ж. Мед.* Обръщане на ръката така, че дланта да сочи надолу. ‹от *гр.*›

про̀ния *ж. Истор.* **1.** През XI—XV в. във Византия — поземлено дарение, правено от централната власт на висши сановници, манастири и др., като заедно със земята във феодална зависимост изпадало и населението ѝ. **2.** По време на Първото и Второто българско царство — земята, която владеел болярин. ‹*гр.*›

прономина̀лен *прил. Език.* Местоименен. ‹*лат.* pronominalis›

прононсѝран *прил.* Който е проявил явно политическите си убеждения; явен, отявлен. ‹*фр.* prononce›

пронуклѐус *м. Биол.* Ядрото на яйцеклетката или сперматозоида след оплождането, но преди да се слеят. ‹от *гр.*›

пронунциамѐнто *ср.* В Испания и в страните на Латинска Америка — държавен военен преврат или призив за преврат. ‹*исп.* pronunciamiento›

проонтогенѐза *ж. Биол.* Предзародишен период на развитие на човека, подразделен на сперматогенеза, овогенеза и оплождане. ‹от *гр.*›

пропага̀нда *ж.* Разпространение в обществото на идеи, учение, знания с цел формиране на възгледи. ‹*лат.* propaganda›

пропагандàтор *м.* Човек, който върши пропаганда. ‹*лат.* propagandātor›

пропагандѝрам *несв.* и *св.* Занимавам се с пропаганда. ‹*нем.* propagandieren›

пропа̀н *м. Хим.* Наситен мастен въглеводород, безцветен горлив газ, който се намира в природни газове, в нефта и крекинггазове и се използва в органичния синтез, като гориво и др. ‹*фр.* propane›

пропедѐвтика *ж.* Подготвителен курс към дисциплина и наука, в който се излагат в сбита форма техните основи; увод, въведение. ‹от *гр.*›

пропела̀нт *м. Хим.* Газ, който се използва за производството на аерозолни препарати за изтласкване на течното съдържание през пулверизатор. ‹*лат.*›

пропѐлер *м. Ав.* Перка, витло на самолет, хеликоптер и др. ‹*лат.* propello 'прогонвам' ⇨ *англ.* propeller›

пропѝл *м. Хим.* Едновалентен органичен радикал, остатък от пропана. ‹*лат.* ⇨ *англ.* propyl›

пропилѐи *мн. Архит.* **1.** *Истор.* В древността — входът към храм. **2.** Порталът или входната конструкция към всяка по-важна сграда. ‹от *гр.* προπύλαια 'преддверие'›

пропилѐн *м. Хим.* Органично съединение, ненаситен въглеводород, безцветен газ, получаван при преработката на нефта и използван в органичния синтез и като гориво. ‹*лат.* ⇨ *англ.* propylene›

пропозѝция *ж.* **1.** *Език.* Съдържание, смислова страна на знаков израз (изречение); това, което е изразено или пренесено в съобщението. **2.** *Рет. Лог.* Изложение; представяне на темата; основно твърдение в силогизъм. ‹*лат.* propositio›

про̀полис и **пропо̀лис** *м.* Пчелен клей — лепкаво смолисто вещество, изработвано от медоносните пчели, което има лечебни свойства и се използва в медицината. ‹*гр.* πρόπολις›

пропорциона̀лен *прил.* **1.** Който отговаря на определено съотношение (пропорция) между частите или съставките на цялото. **2.** Който се намира в определено отношение към друга величина. ✧ **Пропорционален брояч.** *Физ.* Броячна лампа, при която изходният импулс е пропорционален на броя на създадените йони. ✧ **Пропорционален данък.** *Фин.* Данък, който се фиксира като пропорционална част от данъчната база, най-често доход или разход или пък точно определена стока или услуга. ✧ **Пропорционална избирателна система.** *Юр.* Избирателна система, при която мандатите в избирателния район се разпределят пропорционално на гласовете, подадени за отделните листи на политическите партии, коалиции и движения. ‹*лат.* proportionālis›

пропорциона̀лност *ж.* **1.** Определено съотношение между частите или съставките на цялото. **2.** Зависимост между пропорционални величини. ✧ **Права пропорционалност.** *Мат.* Зависимост между две величини, при която с увеличаване на едната с определен брой пъти се увеличава и другата толкова пъти. ✧ **Обратна пропоционалност.** *Мат.* Зависимост между две величини, при която с увеличаване на едната с определен брой пъти другата се намалява толкова пъти. ‹от *лат.*›

пропо̀рция *ж.* **1.** Съразмерност, съотношение между частите или съставките на едно цяло. **2.** *Мат.* Равенство между две отношения. **3.** Само *мн.* Съотношението между частите в

сграда или в произведение на изкуството. ✧ **Хармонична пропорция.** *Архит.* Система от пропорции, разработена от архитектите на Ренесанса, наподобяваща начина, по който се възпроизвеждат звуци; златно сечение. ‹*лат.* proportio›

проптòза *ж. Мед.* Изместване на даден орган напред. ‹*лат.*›

прорàта *ж. Икон. Юр.* Пропорционална част от едно вземане или задължение, която се пада на всеки длъжник или кредитор в зависимост от участието му в определена фирма, консорциум, монополно обединение и др. ‹*лат.*›

пророгàция *ж.* **1.** *Полит.* Отлагане на сесиите на парламент по решение на държавния глава. **2.** *Юр.* Клауза в договор, определяща съда или арбитража, който ще решава евентуални спорове, възникнали при изпълнение на договор. ‹*лат.* prorogatio›

прòсба *ж. Остар.* Молба. ‹*рус.* прóсьба›

просѐктор *м.* Асистент по медицина, който прави дисекция по време на лекция по анатомия. ‹*лат.*›

проскомидѝсвам *несв.* Вземам просфора по време на богослужение. ‹от *гр.*›

проскомѝдия *ж. Църк.* **1.** Началната част на църковна служба. **2.** Място в църква, където се оставят даровете. ‹от *гр.*›

проскрѝпция *ж. Истор.* В древния Рим — списък на обявените извън закона, които подлежали на преследване. ‹*лат.* proscriptio›

прослòйка *ж.* **1.** Тънък пласт, слой. **2.** Обществена група с общи социални, професионални и др. признаци. ‹*рус.*›

просòп *м. Диал.* Кърпа за изтриване. ‹*гр.*›

прòсопон *м.* Лице, личност. ‹*гр.*›

проспѐкт *м.* **1.** Малко справочно издание с рекламен характер или каталог. **2.** Рекламна илюстрована листовка. **3.** *Икон.* Писмена покана за участие в акционерно дружество при публичното записване на акциите. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Prospekt›

просперѝрам *несв.* и *св.* Преуспявам, процъфтявам. ‹*лат.* prospectus 'изглед', 'преглед' ⇨ *нем.* prosperieren›

просперитѐт *м.* Преуспяване, благосъстояние. ‹*лат.* prosperitatis ⇨ *нем.* Prosperität›

простагландѝн *м. Биохим.* Вещество, подобно на хормон, което се намира в различни тъкани и телесни течности и спомага за предизвикване на раждане или аборт. ‹от *лат.*›

простàта *ж. Анат.* Жлеза на мъжката полова система у човека и животните, която е разположена пред пикочния мехур и със секрета си осигурява жизнеспособността на сперматозоидите в семенната течност. ‹от *гр.* προστάτης 'стоящ отпред'›

простатектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на простатата. ‹от *гр.*›

простатѝт *м. Мед.* Възпаление на простатата. ‹*лат.*›

простаторѐя *ж. Мед.* Повишено отделяне на течност от простатата. ‹от *лат.*›

проституѝрам *несв.* и *св.* (**проституѝране** *ср.*) **1.** Проститутка съм. **2.** *Прен.* За постигането на високи цели използвам нещо съкровено, добро, свещено. ‹*лат.* prostituo›

проститу̀тка *ж.* **1.** Човек, който върши сексуслуги срещу заплащане. **2.** *Прен. Пренебр.* Човек, който постига целите си по непочтен, срамен, долен начин. ‹*лат.* prostituta›

проститу̀ция *ж.* Проституирането като обществено явление. ‹*лат.* prostitutio 'оскверняване' ⇨ *фр.* prostitution›

простра̀ция *ж. Мед.* Състояние на физическа и нервно-психическа слабост, което настъпва след тежко боледуване, преумора, гладуване. ‹*лат.* prostratio›

прòсфора *ж. Църк.* В Християнската църква — пшеничен хляб, който се използва при литургия като принасяне на безкръвна жертва. ‹*гр.* προσφορά›

прòсфорник *м.* Дървен печат с изобразен на него кръст, който се отпечатва върху просфора. ‹от *гр.*›

протагонѝст *м. Истор.* В древногръцкия театър — първият от тримата актьори, изпълнител на главни роли. ‹*гр.*›

протактѝний *м. Хим.* Радиоактивен елемент от групата на актиноидите, светлосив метал с голяма относителна плътност (знак Pa). ‹*лат.* protactinium›

протамѝни *мн.* (протамѝн *м.*) *Биохим.* Най-простите белтъчни вещества, които се съдържат в ядрата на сперматозоидите на рибите и птиците, където са свързани с дезоксирибонуклеиновата киселина. ‹от *гр.*›

протàндрия *ж. Биол.* По-ранно съзряване на тичинките на цвете в сравнение с близалцето на пестика, както и по-ранно съзряване на мъжките полови органи у животни хермафродити. ‹от *гр.*›

протеàзи *мн. Биохим.* Група от ензими (пепсин, трипсин, химотрипсин), които катализират разпадането на пептидните връзки в белтъчините и пептидите и участват в храносмилането. ‹*лат.*›

протежѐ *ср.* Човек, който е покровителстван от друг. ‹*фр.* protégé›

протежѐние *ср.* ✧ **По протежение на.** По дължината на, покрай. ‹*рус.*›

протежѝрам *несв.* и *св.* Покровителствам. ‹*лат.* protego ⇨ *фр.* protéger›

протѐза *ж. Мед.* Механично приспособление, което заменя липсваща част на тялото или орган. ‹от *гр.* πρόσθεσις 'притурка, приспособление'›

протѐзис *м.* Във византийската архитектура — стая, разположена северно от църковния олтар, която се използва за съхраняване на причастието. ‹*гр.* πρόσθεσις 'притурка, приспособление'›

протеѝни *мн.* (протеѝн *м.*) *Биохим.* Клас сложни органични съединения на въглерода, водорода, кислорода и азота, основна съставна част на живите организми; белтъчини. ‹от *гр.* πρῶτος 'пръв, основен'›

протеинотерѐпия *ж. Мед.* Подкожно, венозно или мускулно вкарване в организма с лечебна цел на вещества, съдържащи белтъчини (мляко, кръв и др.). ‹от *лат.*›

протеинѝрия *ж. Мед.* Наличие на протеин в урината. ‹от *гр.*›

протѐктор *м.* **1.** *Остар.* Закрилник, защитник, покровител. **2.** *Техн.* Външен, повърхностен предпазител. ‹*лат.* protector›

протекторѐт *м.* **1.** *Юр. Полит.* Форма на държавна зависимост, обикн. колониална, установена в резултат на неравноправен договор. **2.** *Юр. Полит.* Държава или територия, които са в такава зависимост. **3.** *Истор.* Форма на управление в Англия (1653—1659), когато начело на държавата е стоял пожизнен лорд (протектор). ‹*лат.* protectūrātus ⇨ *нем.* Protektorat›

протѐкторен *прил.* **1.** Защитен. **2.** Външен, повърхностен. ✧ **Протекторна защита.** *Метал.* Защита на метали, съдържащи двувалентно желязо, срещу ръждясване с използване на по-активен в химично отношение метал.

протекционѝзъм *м.* (**протекционѝстки** *прил.*) **1.** *Икон.* Система от мерки (търговски и митнически) за покровителстване на местните стопански организации от чуждата конкуренция в границите на националната икономика. **2.** Система на протекции, покровителство. ‹*лат.* ⇨ *фр.* protectionisme›

протекционѝст *м.* Привърженик на протекционизма. ‹*фр.* protectionniste›

протѐкция *ж.* и **протѐкции** *мн.* Покровителство, поддръжка, защита от страна на влиятелна сила (личност, институция). ‹*лат.* protectio 'защита'›

протеолѝза *ж. Биохим.* Процес, при който сложните молекули на протеините, набавени с храната, се разлагат чрез храносмилателните ензими в стомаха и тънките черва до аминокиселини. ‹*лат.* + *гр.*›

протеолитѝчен *прил.* Който притежава свойството да разлага или хидролизира белтъци. ✧ **Протеолитични ензими.** *Биохим.* Група ензими, които катализират хидролизата на белтъци до аминокиселини, могат да изградят белтъци до аминокиселини и да заместят една аминокиселина с друга в белтъчна молекула; намират приложение в хранително-вкусовата, кожарската промишленост и като добавка към перилни препарати за отделяне на белтъчни замърсявания; протеази. ‹от *гр.*›

протерогѝния *ж. Биол.* По-ранно съзряване на женските полови органи при двуполови растения и животни хермафродити. ‹от *гр.*›

протерозо̀йски *прил.* ✧ **Протерозойска ера.** *Геол.* Втората ера от геологичната история на Земята с продължителност ок. 2 млрд. години, когато се появяват първите организми. ‹от *гр.*›

протѐст *м.* **1.** Решително възражение, рязко изразяване на несъгласие. **2.** *Юр. Икон.* Нотариално заверено или подадено чрез съдебните органи заявление на кредитор за неизпълнение на срока за изплащане на полица. **3.** *Юр.* Официално отнасяне до съответните съдебни или прокурорски органи на искане за преразглеждане на съдебно решение. ‹*лат.* protestor 'възразявам'›

протестѐнт *м.* Последовател на протестантизма. ‹*лат.* protestantis ⇨ *нем.* Protestant›

протестантѝзъм *м.* Едно от трите главни християнски направления, възникнало по време на Реформацията (XVI в.) като протест срещу злоупотребите на Римокатолическата църква, което обединява редица самостоятелни секти, църкви и течения (лутеранство, калвинизъм, баптизъм) и е разпространено главно в САЩ, Англия, скандинавските страни и др. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Protestantismus›

протестѝрам *несв.* и *св.* **1.** Рязко изказвам недоволството си от нещо; възразявам. **2.** *Юр.* Обявявам пред съдебен орган неизпълнението на задължение по полица, договор и др. ‹*лат.* protestor ⇨ *нем.* protestieren›

прѐтий *м. Хим.* Най-лекият и най-разпространен изотоп на водорода, който има масово число 1, а ядрото на атома му е протон. ‹*гр.*›

протѝсти *мн.* (протѝст *м.*) *Биол.* Едноклетъчните организми (за разлика от многоклетъчните). ‹от *гр.* πρώτιστος 'пръв'›

протистолѐгия *ж.* Протозоология. ‹от *гр.* πρώτιστος 'пръв' + λόγος 'наука'›

прѐто- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'първичен', 'първоначален'; 2) 'старши по църковен сан'. ‹от *гр.* πρῶτος 'пръв'›

протовестиѐрий *м. Истор.* В средновековна България — царски ковчежник. ‹*гр.*›

протогѐр *м. Остар.* Селски глашатай. ‹*гр.*›

протограѐф *м. Лит.* Текст, от който изхождат

другите познати преписи от същото произведение; най-старият познат препис. ‹от *гр.*›

протодя̀кон *м. Църк.* Главен, пръв дякон. ‹*гр.*›

протозо̀а *ж. неизм. Биол.* Общо наименование на всички едноклетъчни организми (за разлика от многоклетъчните). ‹от *гр.*›

протозоолòгия *ж.* Дял от зоологията, който изучава протозоа; протистология. ‹от *гр.* πρώτιστος 'пръв' + λόγος 'наука'›

протойерѐй *м. Църк.* В Православната църква — пръв, старши свещеник. ‹*гр.*›

протокòл *м.* **1.** Документ, който съдържа записи на всички изказвания на събрание, заседание, съдебен процес и др. **2.** Документ, съставен от длъжностно лице, който съдържа описание на факти и действия, установени от него. ✧ **Дипломатически протокол.** *Дипл.* Съвкупност от правила и норми, определящи начина на дипломатическо общуване. ✧ **Комуникационен протокол.** *Инф.* Система от правила, използвани от програма или операционна система за обмен на данни между крайни точки. ✧ **Констативен протокол.** *Икон.* Документ, с който в международния жп транспорт се установява нередовност по целостта, качеството или състоянието на стоката. ✧ **Съдебен протокол.** *Юр.* Писмен документ, съставен от съда за извършените от него и пред него в съдебното заседание съдебнопроцесуални действия. ‹от *гр.* πρωτόκολλον ⇨ *фр.* protokole›

протоколѝрам *несв.* и *св.* Вписвам в протокол, съставям протокол. ‹*нем.* protokolieren›

протолѝза *ж. Хим.* Реакция, която включва пренасяне на протони (водородни йони). ‹*гр.*›

протòн *м. Физ. Хим.* Устойчива елементарна частица с електричен заряд, равен по големина на заряда на електрона, но с противоположен знак, която заедно с неутрона влиза в състава на всички атомни ядра. ‹от *гр.* πρῶτος 'пръв' ⇨ *англ.* proton›

протонеолѝт *м. Геол.* Наименование на късния мезолит. ‹от *гр.*›

протоплàзма *ж. Биол.* Материята, от която са изградени живите клетки, включваща цитоплазмата и ядрото. ‹от *гр.*›

протоплàст *м. Биол.* Бактериална или растителна клетка без клетъчната ѝ стена. ‹от *гр.*›

протопòп *м. Остар.* Протойерей. ‹*гр.*›

протопорцелàн *м. Истор.* Изпечени при висока температура каменинови изделия, изработвани в Китай през IV и III в. пр. Хр., които днес се смятат за преки предшественици на истинския порцелан. ‹*лат.* + *гр.*›

протопрезвѝтер *м. Църк.* В Православната църква — главен свещеник в катедрална църква. ‹от *гр.*›

протоптѐр *м. Зоол.* Род двойнодишащи африкански риби с двоен плавателен мехур, който служи като допълнителен дихателен орган при намаляване на кислорода във водата. ‹от *гр.*›

проторенесàнс *м. Истор.* Всяко възраждане на класическия стил между XII в. и същинския Ренесанс. ‹*гр.* + *фр.*›

прототѝп *м.* **1.** *Лит.* Действителна личност, послужила на автора като първообраз за създаване на литературен образ. **2.** *Прен.* Първообраз, модел, начален образец. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Prototyp›

протрàктор *м. Мар.* Уред от рода на транспортира, който служи за нанасяне на местоположението на кораб върху морска карта. ‹*лат.*›

протромбѝн *м. Биохим.* Сложен белтък, неактивен предшественик на тромбина, влизащ в състава на плазмата на кръвта, който има важна роля за съсирването ѝ. ‹от *лат.* pro 'пред' + *гр.* θρόμβος 'съсирек'›

протуберàнси *мн.* (протуберàнс *м.*) *Астр.* Огромни светещи облаци около Слънцето, които се забелязват особено при слънчево затъмнение като светещи издатини около диска и представляват огромни маси от светещи газове. ‹*лат.* protubero 'надувам се' ⇨ *англ.* protuberance›

протуберàнция *ж. Анат.* Заобленатa изпъкваща част на брадичката; изпъкналост. ‹*англ.* protuberance›

протя̀жен *прил.* Продължителен, проточен. ‹*рус.*›

профàза *ж. Биол.* Първата фаза от непрякото деление на клетките, характерна с появата на хромозоми. ‹*фр.* prophase›

профàн *м. Пренебр.* Човек, който няма никакви познания в дадена област. ‹*лат.* profānus 'непосветен' ⇨ *фр.* profane›

профанàция *ж.* Осакатяване, принизяване, оскверняване, опошляване на учение, идея и др. поради невежество, незнание, некомпетентност. ‹*фр.* profanation›

профанѝрам *несв.* и *св.* Подлагам на профанация. ‹*лат.* ⇨ *фр.* profaner›

профашѝстки *прил.* Който подкрепя фашизма. ‹*рус.*›

профермѐнти *мн.* (профермѐнт *м.*) *Биохим.* Неактивни ферменти, които под въздействието на физиологични и биохимични фактори се превръщат във ферменти. ‹от *лат.*›

професионàлен *прил.* **1.** Който се отнася до професия. **2.** Който е направен от професионалист. ✧ **Професионална престъпност.** *Юр.* Престъпност на лица или групи, за които престъплението е основно средство за получа-

ване на доходи. ✧ **Професионална реклама.** Реклама, насочена не към крайните потребители, а към специалистите професионалисти, които вземат решение на фирмено равнище — включва всичко от техническото оборудване до канцеларските материали. ✧ **Професионална сегрегация.** *Икон.* Професионално разпределение на работната сила, при което мъжете или жените или различните етнически групи са по-малко представени или значително представени в определена професия в сравнение с относителния им дял в работната сила. ✧ **Професионално заболяване.** *Юр.* Заболяване при определени професии, причинено от характера на работата.

професионалѝзъм *м.* **1.** Упражняване на определена дейност с познаване на цялата ѝ теория и практически тънкости (за разлика от упражняване на дейност като любител). **2.** *Език.* Дума или израз, употребявани в определен професионален кръг. ‹*фр.* professionnalisme›

професионалѝст *м.* **1.** Човек, който има определено занятие като професия. **2.** Човек, който е овладял професията си и я упражнява с вещина. ‹*фр.* professionnaliste›

профѐсия *ж.* Трудова дейност, която изисква специална теоретическа подготовка и практически умения и се практикува като източник на средства за съществуване. ‹*лат.* professio›

профѐсор *м.* (**профѐсорски** *прил.*) Най-високото научно звание на преподавател във висше учебно заведение. ‹*лат.* professor›

професу̀ра *ж.* **1.** Звание и длъжност на професор. **2.** Процедура за присъждане на званието професор. ‹*нем.* Professur›

профетѝчески *прил.* Пророчески, прорицателски. ‹*гр.* ⇨ *фр.* prophétique›

прѝфил *м.* **1.** *Архит.* Разрез на декоративен корниз. **2.** В декоративното изкуство — контурът на сграда, мебел, предмет. **3.** Изображение на човешко лице, погледнато отстрани. **4.** *Прен.* Съвкупност от основните черти на професия, специалност, отрасъл на икономиката и др. ‹*ит.* profilo ⇨ *фр.* profil›

профилàктика *ж.* (**профилактѝчен** *прил.*) **1.** *Мед.* Съвкупност от мерки за предпазване на хората от болести и за подобряване на физическото им развитие. **2.** *Техн.* Мерки за поддържане и предпазване на дадени механизми от преждевременно износване и повреждане. ‹от *гр.* προφυλακτικός 'предпазен'›

профилѝрам *несв.* и *св.* **1.** Придавам профил, форма. **2.** Придавам насоченост, очертание на специалност, производство и др. ‹*ит.* ⇨ *фр.* profiler›

профиломѐтър *м.* *Техн.* Уред за измерване на неравности по обработена повърхност на метал. ‹от профил и метър›

профорганизàция *ж.* *Остар.* Професионална организация в предприятие или учреждение; синдикална организация. ‹*рус.*›

профòрма *нареч.* Формално, външно. ‹*лат.* pro 'за' + forma 'външен вид'›

процедѝрам *несв.* и *св.* Действам по определена процедура. ‹*лат.* procēdo›

процеду̀ра *ж.* **1.** Официално приет ред на действия (главно в административната сфера). **2.** *Мед.* Профилактично, лечебно, закалително мероприятие. ✧ **Процедури на гласуване.** *Юр.* Демократичен метод на избиране между различни индивиди или политики посредством провеждане на избори. ‹*лат.* procēdo 'напредвам'›

процеду̀рен *прил.* Който се отнася до официално приет ред за действия. ✧ **Процедурни разноски.** *Фин.* Разходи за спазването на правителствена разпоредба, вкл. данъчното облагане.

процѐнт *м.* **1.** Една стотна част от цяло, прието за единица; знак (%). **2.** Относителен дял. ✧ **Банков лихвен процент.** *Икон.* Най-ниският лихвен процент, по който централна банка ресконтира утвърдените ценни книжа, представени ѝ от финансовите институции, за да се запази тяхната ликвидност; минимална лихва по заемите. ✧ **Годишен лихвен процент.** *Фин.* Реални годишни финансови разноски по потребителския кредит. ✧ **Капитализиран лихвен процент.** *Фин.* Процентът, при който лихвата се натрупва върху кредита, различен от процента, при който тя действително се изплаща. ✧ **Лихвен процент.** *Фин.* **1.** Сумата, която се плаща при вземането на паричен заем. **2.** Мостът между дохода и капитала. **3.** Количеството пари, договорено и фиксирано в съответен документ за точно определена дата в бъдещето. ✧ **Основен лихвен процент.** *Фин.* Лихвеният процент, използван от банките като основа за структурата на лихвите си по депозитите и кредитите. ✧ **Пазарен лихвен процент.** *Фин.* Лихвен процент, определен от даден финансов пазар. ✧ **Плаващ лихвен процент.** *Фин.* Пазарно определен валутен курс, който може да се изменя постоянно, тъй като не е прикрепен от централната банка към друга валута или злато. ✧ **Процент на ликвидните активи.** *Фин.* Процент на ликвидните активи, включващ както паричните наличности, така и активите с краткосрочен падеж, които лесно могат да се обърнат в пари при минимален риск за загуба на капитал. ✧ **Реален лихвен**

процент. *Фин.* **1.** Паричният лихвен процент, преизчислен съобразно равнището на инфлацията. **2.** Лихвеният процент, измерен в стоки. ✧ **Сконтов процент.** *Фин.* **1.** Лихвен процент, определен от централна банка за търговските банки за сконтиране на предоставени от тях ценни книжа, т. е. заемайки им пари, когато често играе ролята на последен кредитор. **2.** Норма, използвана за сконтиране на бъдещи стойности към сегашни равнища. ✧ **Собствен лихвен процент.** *Фин.* Концепция, според която всяка дълготрайна стока си има свой лихвен процент по отношение на самата себе си, напр. лихвен процент на зърното, лихвен процент за стоманата и т. н. ✧ **Социален сконтов процент.** *Икон.* **1.** Процентът, по който обществото прехвърля ресурсите между периодите. **2.** Процентът, по който правителството осъществява междинни трансфери между периодите в качеството си на представител на исканията на обществото. ✧ **Фиксиран лихвен процент.** *Фин.* Договорен твърд лихвен процент между банка и клиент, който не се променя при изменение на основния лихвен процент или при други променени обстоятелства. ✧ **Чист лихвен процент.** *Фин.* Лихвеният процент върху безрискова инвестиция. ‹*лат.* pro centum 'на, за сто'›

процѐнтен *прил.* Изразен в проценти. ✧ **Процентна стойност.** *Мат.* Стойността, която се получава при разделянето на подредени във възходящ ред елементи на сто равни части. ✧ **Процентни изчисления.** *Фин.* Изчисления, използвани при финансови, валутни, борсови и стокови операции, които имат за основа числото 100. ‹от *лат.*›

процѐс *м.* Всички последователни действия или явления, изменения, които очертават определено развитие или постигане на определена цел. ✧ **Брачен процес.** *Юр.* Особено исково производство за разглеждане на исковете за развод, унищожаване на брак, установяване съществуването или несъществуването на брак. ✧ **Диспозитивно начало на съдебен процес.** *Юр.* Начало на съдебния процес, изразяващо се в обусловеността му от волята на лицето, легитимирано да търси защита на субективното право. ✧ **Изобарен процес.** *Хим. Физ.* Процес, който протича при постоянно налягане. ✧ **Конкурентен процес.** *Икон.* Процес, състоящ се от две противоположни тенденции: трансферен механизъм, който преразпределя пазарните дялове на фирмите с по-ниска ефективност към тези с по-висока и механизъм на иновация, който дава възможност на изоставащите от конкурентите си фирми да въвеждат нови продукти или технологии, за да завоюват отново позиции на пазара. ✧ **Наказателен процес.** *Юр.* Дейност на специализирани държавни органи (органи на предварителното разследване, прокуратурата и съда) по разглеждане и решаване на наказателни дела, т. е. дела, образувани по повод на деяния, които съгласно закона съставляват престъпления. ✧ **Показен процес.** *Юр.* Разглеждане на наказателното дело не в съдебната зала, а в мястото, където осъденият живее или работи или където е извършено престъплението. ✧ **Процес арт.** *Изк.* Изкуство от средата на 60-те и 70-те год. на XX в., при което процесът на създаването става обект на интереса или смисъл на творбата. ✧ **Публичност на процеса.** *Юр.* Начало при разглеждане на съдебно дело, което се изразява в извършване на процесуалните действия в съдебната зала пред погледа и вниманието на неограничен брой граждани. ✧ **Релефен процес.** *Полигр.* Всеки метод на отпечатване, при който намастиляваната повърхност е в релеф. ✧ **Учебен процес.** Система за организация на учебно-възпитателната дейност, в чиято основа са органичното единство и взаимната връзка на преподаването и ученето; насочен е към достигане целите на обучението и възпитанието, определя се от учебните планове, учебните програми и плановете за възпитателна работа в съответните учебни заведения и включва всички видове задължителни учебни занятия (уроци, лекции, семинари, лабораторни занятия, учебна и производствена практика) и извънкласната (извънаудиторната) работа на учащите се. ✧ **Фази на наказателния процес.** *Юр.* **1.** Досъдебна фаза, която преминава през: образуване на предварително производство; предварително разследване; действия на прокурора след завършване на предварителното разследване. **2.** Съдебна фаза, която обхваща: съдебно заседание в първата инстанция, съдебно заседание във втората инстанция, привеждане в изпълнение на влязлата в сила присъда. ‹*лат.* ⇨ *англ.* process›

процѐсия *ж.* Тържествено шествие по определен повод (погребение, празник). ‹*лат.* processio›

процѐсор *м.* *Инф.* Централната част на компютъра, която изпълнява зададените от програмата преобразувания на информацията и управлява всички изчислителни процеси и взаимодействия между устройствата. ✧ **Централен процесор.** *Инф.* Централен електронен блок във всяка изчислителна машина (компютър), който обработва входните данни и

данните от паметта и създава изходните данни. ‹от *лат.* processus 'напредване'›

процесуа̀лен *прил.* Който се отнася до съдебен процес. ✧ **Процесуално право.** *Юр.* Нормите, от които се определя съдопроизводството, както и редът за водене на делата от следствените и административните органи. ‹*лат.* processuālis›

процѐсус *м. Анат.* **1.** Изпъкване. **2.** Израстък. ‹*лат.*›

прошѐние *ср. Остар.* Молба. ‹*рус.*›

прудѐнция *ж.* Предпазливост. ‹*лат.* prudentia›

прудонѝзъм *м. Истор.* Социализъм, основан на възгледите на френския теоретик П. Прудон (1809—1865), в които се идеализира обществото на дребните стокопроизводители. ‹от *фр.* собств. Proudhon›

прунт *м.* Украса, изработена върху стъкло, която се състои от апликирани и моделирани капки разтопено стъкло. ‹*лат.*›

пруриго *ср. Мед.* Хронично кожно заболяване, което се характеризира с поява на малки бледи пъпчици и сърбеж. ‹*лат.*›

пруритус *м. Мед.* Сърбеж, причинен от локално възпаление на кожата или от нервни нарушения. ‹*лат.*›

псалм *м. Библ.* Всяка от песните, включени в старозаветната книга "Псалтир". ‹*гр.*›

псалмо̀дия *ж.* Особен начин на пеене при изпълнение на псалми, наподобяващ мелодекламация. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

псало̀м *м.* **1.** Песен, създадена по текст от библейските псалми. **2.** Псалм. ‹*гр.* ψαλμός›

псалт *м.* Църковен певец. ‹от *гр.*›

псалтѝкия *ж.* **1.** *Църк.* В Православната гръцка и българска църква — обредно пеене; източно църковно пеене. **2.** *Разг.* Книга с църковни песни за източно пеене. ‹*гр.*›

Псалтѝр *м.* **1.** Книга от Стария завет на Библията, която включва 150-те псалма на цар Давид. **2.** Ръкописна или печатна книга, която съдържа текстовете на псалмите. ‹от *гр.* ψαλτήριον›

псамофѝти *мн. Биол.* Растения (дървета, храсти или треви), приспособени да живеят на подвижни пясъци. ‹от *гр.*›

псѐвдо- *представка.* В сложни думи със значение 'лъжлив', 'мним', напр. *псевдоним*, *псевдоподи*. ‹от *гр.* ψεῦδος 'лъжа, измислица'›

псевдоандронѝм *м.* Псевдоним, при който истинският автор жена се прикрива с мъжко име. ‹от *гр.*›

псевдоартро̀за *ж. Мед.* "Лъжлива" става, образувана при разместване на кост. ‹от *гр.*›

псевдовѐктор *м. Мат.* Векторна величина, която променя знака си при преминаване от дясна в лява координатна система; аксиален вектор. ‹от *гр.*›

псевдогинѝм *м.* Вид псевдоним, при който истинският автор мъж се прикрива с женско име. ‹от *гр.*›

псевдоло̀гия *ж. Мед.* Болестна склонност към измисляне на фантастични истории, приключения с главен герой лицето, което ги разказва, с цел възвеличаване на собствената личност. ‹от *гр.*›

псевдонѝм *м.* Измислено име на писател, артист и др., което се използва вместо истинското. ‹*гр.* ψευδώνυμος›

псевдономà̀стика *ж.* Дял от ономастиката, който систематизира и изследва автонимите. ‹от *гр.*›

псевдоплѐгия *ж. Мед.* Парализа на крайниците без връзка с органично увреждане. ‹от *гр.*›

псевдопо̀ди *мн. Биол.* Временни или постоянни издатини на тялото на амебата или амебовидната клетка, които поглъщат бактерии или други частици като храна и влияят на движенията на клетката. ‹от *гр.*›

псевдоскалàр *м. Мат.* Скаларна величина, която променя знака си при преминаване от дясна в лява координатна система. ‹от *гр.*›

пселѝзъм *м. Мед.* Затруднение в артикулацията, подобно на заекването. ‹от *гр.*›

псѝктер *м. Истор.* В древна Гърция — керамичен съд, който се пълнел със сняг или лед и служел за охлаждане на вино. ‹*гр.*›

псилофѝти *мн. Палеонт.* Група древни (от силура до девона) изкопаеми растения без корени, с голи или снабдени с примитивни листа стъбла, дали началото на всички висши спорови растения. Psilophytatae. ‹от *гр.*›

ситако̀за *ж. Мед.* Орнитоза. ‹*гр.*›

психастѐния *ж. Мед.* Психоза, проявяваща се в неувереност, мнителност, страхове. ‹от *гр.* ψυχή 'душа' + ἀσθένεια 'безсилие'›

психиàтрия *ж.* (**психиатрѝчен** *прил.*) Наука за душевните разстройства, тяхното диагностициране, лечение и профилактика. ‹от *гр.* ψυχή 'душа' + ἰατρεία 'лечение' ›

психиàтър *м.* Лекар, специалист по психиатрия. ‹*гр.*›

псѝхика *ж.* (**психѝчен** и **психѝчески** *прил.*) **1.** *Биол.* Мозъчна функция, която отразява действителността под формата на усещания, възприятия, представи, мисли, чувства и др. и регулира взаимодействието между организма и средата. **2.** Душевен мир на човека, съвкупност от душевните му качества. ‹от *гр.* ψυχικός 'душевен'›

псѝхо- *представка.* В сложни думи със значение 'психичен', 'душевен', напр. *психогенен*, *психотерапия*. ‹от *гр.* ψυχή 'душа'›

психоаналептѝци *мн.* (психоаналептѝк *м.*) *Фарм.* Лекарства за стимулиране на централната нервна система и за временно повишаване на физическата и умствената работоспособност. ‹от *гр.*›

психоана̀лиза *ж. Псих.* Направление в психологията и метод за лечение на душевни разстройства, базиращи се на учението на Зигмунд Фройд (1856—1939). ‹*нем.* Psychoanalyse›

психоаналитѝк *м.* Специалист консултант в областта на психоанализата. ‹от *гр.*›

психогѐнен *прил. Мед.* Обусловен от психиката, възниква под влияние на психиката. ‹от *гр.*›

психогериа̀трия *ж.* Дял от психиатрията, отнасящ се до душевните разстройства на старите хора. ‹от *гр.*›

психоделѝчен *прил.* ✧ **Психоделично изкуство.** Изкуство, при което се прави опит да се изобрази или отрази промяната в душевното състояние след използването на халюциногенни наркотици, най-често асоциирано с рокмузиката от края на 60-те год. на XX в. ‹*англ.* psychedelic›

психо̀за *ж. Мед.* Тежко психично заболяване, при което болният загубва връзка с действителността. ✧ **Маниакално-депресивна психоза.** *Мед.* Тежко душевно заболяване, предизвикващо повтарящи се атаки на депресия, мания или на двете заедно. ‹*гр.*›

психокинѐза *ж. Псих.* Предполагаема способност на някои индивиди да променят местонахождението на предмети само чрез силата на психиката, без физическа намеса. ‹от *гр.*›

психоламаркѝзъм *м.* Учение за еволюцията на живата природа, според което основен фактор в нея са съзнателните волеви актове на организма. ‹*гр.* + *фр.*›

психолингвѝстика *ж.* Наука за закономерностите в пораждането и възприемането на речевите изказвания. ‹*англ.* psycholinguistics›

психоло̀г *м.* **1.** Специалист по психология. **2.** *Прен.* Добър познавач на човешката психика. ‹от *гр.*›

психологѝзъм *м. Изк. Лит.* Задълбочено изобразяване на душевните преживявания на човека в изкуството и литературата. ‹*гр.*›

психоло̀гия *ж.* (**психологѝчески** *прил.*) **1.** Наука за психиката и нейната висша форма у човека — съзнанието. **2.** Съвкупност от психични процеси, обуславящи определен вид дейност. **3.** *Разг.* Психика. ✧ **Когнитивна психология.** Направление в съвременната психология, обособено като самостоятелна научна дисциплина от У. Найсър през 1967 г. ‹от *гр.* ψυχή 'душа' + λόγος 'наука'›

психомото̀рен *прил.* Свързан с мускулната и умствената дейност. ‹от *гр.*›

психомото̀рика *ж. Псих.* Съвкупност от съзнателно управляваните двигателни действия на човека. ‹от *гр.*›

психоневро̀за *ж. Мед.* Невроза, проявяваща се повече с психологични, отколкото с органични симптоми. ‹от *гр.*›

психопа̀т *м. Мед.* Човек с антисоциално поведение, който няма съзнание за вина за антисоциалните си действия; болен от психопатия. ‹от *гр.*›

психопа̀тия *ж. Мед.* Вродено душевно разстройство, изразяващо се в неуравновесеност и неустойчивост на психическите процеси при запазване на интелекта. ‹от *гр.* ψυχή 'душа' + πάθος 'страдание, болест'›

психопатоло̀гия *ж.* **1.** Учение за душевните разстройства, което обяснява и описва абнормалното поведение. **2.** Симптоматиката на дадено психично заболяване. ‹от *гр.*›

психосоматѝчен *прил. Мед.* Свързан с участието на ума и на тялото. ‹от *гр.*›

психоста̀зия *ж. Мит.* Претегляне на душите, популярна тема в египетската митология и изкуство, символизира божия съд след смъртта, както и всяка строга съдебна институция. ‹*лат.* + *гр.*›

психотера̀пия *ж. Мед.* Психологични методи за въздействие върху душевните разстройства и психологичните проблеми. ‹от *гр.*›

псѝхотрилър *м. Кино.* Филм с напрегнато действие, драматични обрати, силни психологически преживявания, обикн. с криминален сюжет. ‹*англ.* psycho-thriller›

психотро̀нен *прил.* Свързан с изработването на средства, влияещи върху човешкото съзнание. ‹*англ.*›

психотро̀пен *прил. Фарм.* Който влияе на психическите процеси, действайки главно върху висшата нервна дейност. ✧ **Психотропно средство.** *Фарм.* Лекарствен препарат, който може да влияе върху психическото състояние и върху поведението на човека и да ги регулира. ‹от *гр.* ψυχή 'душа' + τρόπος 'обръщане, завиване'›

психофизѝчески *прил.* ✧ **Психофизически паралелизъм.** *Псих.* Дуалистично учение в психологията, според което физическите и психическите явления са паралелни и независими едни от други. ‹*гр.*›

психохиру̀ргия *ж. Мед.* Хирургия на мозъка за отстраняване на психични симптоми. ‹*гр.*›

психромѐтрия *ж. Метеор.* Метод за измерване влажността на атмосферата. ‹*гр.*›

псо̀ра *ж. Диал.* Краста. ‹*гр.*›

псориа̀зис *м. Мед.* Хронична кожна болест,

проявяваща се с релефни червени плаки по лактите, долните крайници и други части на тялото. ‹от *гр.* ψώρα›

птеранòдон *м. Палеонт.* Гигантски летящ гущер от мезозойската ера (от периода креда), с размах на крилете ок. 8 м и огромен череп (до 1 м), който е известен по находки в Северна Америка. ‹от *гр.*›

птеродактѝл *м. Палеонт.* Малък летящ гущер от края на юрата с череп, сходен с птичия, известен от находки в Европа и Източна Африка. ‹от *гр.* πτερόν 'крило' + δάκτυλος 'пръст'›

птерозàври *мн.* (птерозàвър *м.*) *Палеонт.* Група мезозойски гръбначни, приучени към живот във въздуха и придобили птицеподобен вид. ‹от *гр.* πτερόν 'крило' + σαῦρος 'гущер'›

птиалѝзъм *м. Мед.* Свръхотделяне на слюнка; сиалореа.

птиалѝн *м. Биол.* Единственият ензим, който се съдържа в слюнката и служи за превръщане на нишестето в малтоза. ‹*гр.* + *лат.*›

птиалѝт *м. Мед.* Камък в слюнчените жлези или слюнчените пътища. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

птòза *ж. Мед.* Спадане на горния клепач вследствие от нарушение във функциите на мускула, който го повдига. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

птомàини *мн. Биохим.* Клас силноотровни органични съединения, получени при гниенето на белтъци от животински произход. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пубертѐт *м.* (**пубертѐтен** *прил.*) Период, в който настъпва сексуалното съзряване и репродуктивните органи започват да функционират. ‹*лат.* pubertātis 'зрялост'›

пу̀бис *м.* (**пу̀бисен** *прил.*) *Анат.* Кост, формираща преднодолната част на таза; лонна кост. ‹*лат.*›

пу̀блика *м.* Зрители, слушатели, посетители. ‹*лат.* publika 'общество'›

публикàция *ж.* **1.** Публикуване, обнародване. **2.** Това, което е отпечатано в книга, списание, вестник — статия, репортаж, очерк, съобщение и др. ‹*лат.* publicatio›

публику̀вам *несв.* (**публику̀ване** *ср.*) **1.** Помествам в печата, в книга; обнародвам. **2.** Печатам, издавам. ‹*лат.* publico›

публицѝст *м.* Автор на публицистични материали. ‹*лат.* ⇨ *фр.* publiciste›

публицѝстика *ж.* (**публицистѝчен** *прил.*) **1.** Съчинения с политико-обществен характер и специални художествени средства, насочени към въздействие върху общественото мнение. **2.** Дейност на писане и издаване на такива материали, главно в периодичния печат. ‹от *лат.* publikus 'обществен' ⇨ *нем.* Publizistik›

пу̀личен *прил.* (**пу̀лично** *нареч.*; **пу̀личност** *ж.*) **1.** Достъпен за всички. **2.** Който става пред хора, явно. ✧ **Публична продан.** *Юр.* Способ за принудително изпълнение на парично задължение. ✧ **Публична собственост.** *Юр.* Обект на публична собственост е всяка вещ, предназначена да задоволява потребности на обществото, държавата, държавните органи при изпълнение на функциите им, както и паметниците на културата от световно или национално значение, държавна собственост, както и обектите, обявени за изключителна държавна собственост. ✧ **Публични финанси.** *Фин.* Изследванията върху данъчното облагане и върху разходите, утвърдени от правителствата. ✧ **Публично право.** *Юр.* Отрасъл от правната система, уреждащ правни отношения, в които страна е държавата или други публично-правни формации, с основни клонове: конституционното, държавното, административното, наказателното и международното публично право. ‹*лат.* publicus 'обществен'›

пуд *м. Истор.* Стара руска мярка за тежина, равна на 16,38 кг. ‹*рус.*›

пу̀дел *м. Зоол.* Порода дребни декоративни кучета с къдрава козина. ‹*нем.* Pudel›

пудѐндум *м. Анат.* Външни полови органи. ‹*лат.*›

пу̀джа *ж. Рел.* **1.** В индуизма — ритуална церемония с вода от р. Ганг, цветя, камбана, благовонни пръчици и мантри, която помага на молителя да се свърже с бога. **2.** В будизма — церемония, която включва приношение на жертвени ястия, цветя, благовония, лампи, вода и др., рецитиране на заклинателни формули, медитация и т. н., която е основна форма на почитане на бога. ‹*санскр.*›

пу̀динг *м. Кул.* Запечен сладкиш от брашно или ориз, яйца, мляко и плодове. ‹*англ.* pudding›

пуерперàлен *прил. Физиол.* Свързан с периода на раждане или непосредствено след него. ‹*лат.* puer 'момче' + pario 'раждам'›

пуерпѐриум *м. Физиол.* Периодът до 6 седмици след раждането, през който матката възвръща нормалните си размери. ‹*лат.*›

пужадѝзъм *м. Истор.* Политическо, консервативно реакционно движение на търговците и занаятчиите, създадено през 1954 г. от Пиер Пужад, което между 1956 и 1958 г. има своя група във Френския парламент, отстояваща националистически и антиевропейски идеи. ‹от *фр.* собств. P. Poujade (род. 1920), издател и търговец на книги›

пул₁ *м. Икон.* **1.** Обединение на предприятия, които установяват единни цени, работят съгласувано и разпределят печалбите по дого-

ворен начин. 2. Обединение на фермерски кооперации в Канада, САЩ и Австралия, което монополизира производството на селскостопански продукти, обикн. пшеница. ‹*англ.* pool›

пул₂ *м. Диал.* Дървено или пластмасово кръгче за игра на табла. ‹*перс.* ⇨ *тур.* pul›

пул₃ *м. Истор.* 1. Медна монета на хановете от Златната орда през XIII—XV в. 2. Медна монета, сечена в Средна Азия от края на XVIII до нач. на XX в. ‹*татарски*›

пулверизàтор *м.* Уред за пулверизация. ‹*лат.* pulvérisation›

пулверизàция *ж.* Разпръскване на течност или прах чрез струя въздух. ‹*фр.* pulvériser›

пулверизѝрам *несв.* и *св.* Разпръсквам течност или прах с пулверизатор. ‹*фр.* pulverisātor›

пу̀лекс *м. Биол.* Бълха. ‹*лат.*›

пулмонàлен *прил.* Сързан с/засяга белите дробове. ✧ **Пулмонална (белодробна) артерия.** *Анат.* Артерията, носеща кръв от сърцето към белите дробове. ✧ **Пулмонална (белодробна) вена.** *Анат.* Вената, отнасяща окислената кръв от белия дроб към лявото предсърдие. ‹*лат.* pulmonālis›

пулмонолòгия *ж.* Дял от медицината, който изучава строежа, функциите и болестите на белите дробове. ‹от *лат.*›

пулп *м.* 1. Полуфабрикат от плодове или зеленчуци, запазени с помощта на препарат за по-нататъшно приготвяне на желета, мармалади и др. 2. *Техн.* Смес от смлени рудни изкопаеми и вода. ‹*лат.* pulpa 'каша'›

пу̀лпа *ж.* Съединителна тъкан, запълваща кухината на зъб. ‹*лат.* pulpa 'каша'›

пулпѝт *м. Мед.* Възпалението на пулпата на зъба. ‹*лат.* pulpitum›

пулс *м.* 1. Ритъм на движение, обикн. на свиване и отпускане или усилване и намаляване (за светлина, вятър). 2. *Анат.* Последователност от пулсови вълни в една артерия, предизвикани от контракциите на лявата камера на сърцето. ‹*лат.* pulsus 'удар'›

пулсàри *мн.* (пулсàр *м.*) *Астр.* Неутронни звезди, които при въртене излъчват радиочестотно електромагнитно лъчение на кратки импулси през точно еднакви интервали. ‹от *лат.*›

пулсàтор *м. Техн.* Уред или приспособление за създаване на равномерни тласъци или импулси. ‹*лат.* pulsātor›

пулсàция *ж.* Ритмично движение. ‹*лат.* pulsatio›

пулсѝрам *несв.* и *св.* (**пулсѝране** *ср.*) 1. Само в *3 л.* За сърце или кръвоносни съдове — ритмично се свива и разпуска; бие. 2. Само в *3 л.* За физическо явление — протича с периодическо ритмично изменение на определени характеристики (сила, скорост и др.). ‹*лат.* ⇨ *нем.* pulsieren›

пулт *м.* 1. *Муз.* Поставка за ноти. 2. *Техн.* Устройство (стена, табло), на което са разположени контролно-измервателни прибори за управление на определена дейност. ‹*нем.* Pult›

пу̀ма *ж. Зоол.* Хищник от сем. котки, разпространен в Северна и Южна Америка; кугуар. Felis concolor. ‹*исп.* puma›

пу̀на *ж. Геогр.* Високопланински пояс от плата в Централните Анди на Южна Америка. ‹*перуански* ⇨ *исп.* puna›

пунгàш *м. Разг.* Негодник, мошеник. ‹*рум.* pungáš›

пунгѝя *ж. Диал.* Кожена торбичка за тютюн, прахан или пари. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

пункт *м.* 1. Място, определено или предназначено за нещо (за наблюдаване, събиране и др.). 2. Определено място, точка в закон, в план, въпрос. 3. *Полигр.* Най-малката единица в типографската система, равна на 0,376 мм, или на 1/48 част от печатарския квадрат. ‹*лат.* punctum 'точка' ⇨ *нем.* Punkt›

пунктѝр *м.* Прекъсната линия. ‹*нем.* punktieren 'нанасям точки'›

пунктѝран *прил.* Прекъснат, подобен на пунктир. ✧ **Пунктиран отпечатък.** *Полигр.* Отпечатък, чието цялостно изграждане се състои от малки точки. ‹от *нем.* Punkt›

пунктѝране *ср. Изк.* 1. Ефект на пръскане с боя, използвана във вид на малки точки или петна. 2. Вид гравиране, при което рисунката се прави чрез поставяне на поредица от точки върху плоча. ‹от *нем.* Punkt›

пунктуàлен *прил.* 1. Прекалено подробен; прецизен. 2. Много точен, стриктен. ‹*лат.* punctualis›

пунктуàция *ж. Език.* 1. Система от препинателни знаци в един език и правилата за тяхната употреба при писане. 2. Поставяне на препинателните знаци по съответни за даден език правила. ‹*лат.* punctum›

пу̀нкция *ж. Мед.* Рана, направена случайно или нарочно от остър предмет или инструмент; пробождане. ‹*лат.* punctio›

пунш *м.* Топла напитка от ром или вино със захар, чай и подправки. ‹*инд.* ⇨ *англ.* punch›

пупѝла *ж. Анат.* Зеница. ✧ **Пупиларен (зеничен) рефлекс.** *Физиол.* Рефлекторна промяна в размерите на зеницата в зависимост от силата на светлината, насочена към окото. ‹*лат.* pupilla›

пу̀ра *ж.* Дебела цигара от плътно завити тютюневи листа. ‹*исп.* puro›

пурàни *мн. Мит.* Древни легенди за боговете

Брахма, Вишну и Шива, създадени в периода VI—XVI в., които, за разлика от Ведите, представят всичко по-разбираемо и са истинска съкровищница на индуистката религия. ‹*санскр.*›

пургатѝв *м. Фарм.* Слабително, очистително. ‹*лат.* purgatīvus 'очистителен'›

пурѝзъм *м.* **1.** *Език.* Стремеж към изчистване на езика от чужди думи и изрази, неологизми и вулгаризми. **2.** *Изк.* Направление в изкуството, формирано през 1915 г., което прави опит да реформира декоративния вариант на кубизма. ‹*лат.* purus 'чист' ⇨ *фр.* purisme›

пурѝни *мн. Биохим.* Органични азотосъдържащи съединения, част от нуклеиновите киселини и се срещат в растителните и животинските организми като продукт от обмяната на веществата. ‹от *лат.*›

пурѝст *м.* Привърженик на пуризма. ‹*фр.* puriste›

пуритѐни *мн.* (пуритѐн *м.*) (**пуритѐнски** *прил.*) **1.** *Истор.* В Англия и Шотландия през XVI—XVII в. — участници в религиозно-политическото движение на Английската буржоазна революция, насочено срещу феодалния гнет и остатъците от католицизма в Англиканската църква и проповядвало нравствена строгост и духовна чистота. **2.** *Прен.* Поддръжници на строгите нрави; консерватори, традиционалисти. ‹*англ.* puritan›

пу̀рпур *м.* **1.** Ценна червена боя с виолетов оттенък, получавана от пурпурната мида. **2.** *Прен.* Яркочервен цвят с виолетов оттенък. ‹*гр.* ⇨ *лат.* purpura›

пу̀рпура *ж. Мед.* Кожен обрив, дължащ се на кървене от малки кожни кръвоносни съдове (капиляри). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

пурпурѝн *м.* Червено багрило, получавано от корена на брош. ‹от *лат.* purpura›

пурулѐнтен *прил. Мед.* Който образува/съдържа гной (пус). ‹от *лат.*›

пус *м. Мед.* Гной. ‹*лат.*›

пусѐт *м. Остар.* Оръжие. ‹*тур.* pusat›

пусенѝзъм *м. Изк.* Доктрина, възприета от художниците през XVIII в., които отдават по-голямо значение на линията, отколкото на цвета. ‹по името на *фр.* художник N. Poussin (1594—1665)›

пусѝя *ж. Остар.* Засада. ‹*тур.* pusu›

пу̀ста *ж. Геогр.* Равнинни и степни пространства, главно в Унгария, между реките Дунав и Тиса, дн. разорани. ‹*унг.* puszta›

пу̀стула *ж. Мед.* Малко, съдържащо гной мехурче върху кожата. ‹*лат.* pustula 'мехур'›

пу̀сула$_1$ *ж. Остар.* **1.** Уред за гледане, далекоглед. **2.** Записка, бележка. ‹*ит.* bossola 'компас'›

пу̀сула$_2$ *ж.* **1.** Лекарска слушалка. **2.** Компас.

пу̀то *ср. Изк.* Изображение на закръглено голо момченце (напр. купидон, ангелче) със или без крила. ‹*ит.*›

путрификѐция *ж. Биохим.* Процес, при който протеините се разлагат от бактерии.

пуч *м. Полит.* Държавен преврат, извършен от група заговорници, или опит за такъв преврат. ‹*нем.* Putsch›

пу̀шбол *м. Спорт.* Игра с голяма топка (с диаметър 1,8 м), която с бутане се прокарва към вратата на противника. ‹*англ.* push-ball›

пущу̀ *м. Език.* Афгански език, един от двата официални езика в Афганистан (наред с дери), който принадлежи към иранската група на индоевропейското езиково семейство.

пфѐлцграф *м. Истор.* През Средновековието във Франкското кралство — съдия; по-късно в Германия — областен управител. ‹*нем.* Pfalzgraf›

пфѐниг *м.* Германска монета, равна на 1/100 част от марката. ‹*нем.* Pfennig›

пъб *м.* Английска кръчма. ‹*англ.* pub›

пъ̀блик рилѐйшънс *м. Полит.* Система от целенасочени мероприятия за трайно въздействие върху общественото мнение в полза на определена идея, страна или организация. ‹*англ.* Public Relations (PR)›

пъблѝсити *неизм.* **1.** Известност, популярност. **2.** Реклама. **3.** *Прен.* Шумотевица. ‹*англ.* publicity›

Пъндзу̀ *м.* В даосизма — образ от китайската митология, символ на дълголетието, смятан за създател на сексуалните техники за удължаване на живота. ‹*кит.*›

пънкѐр *м.* Представител на младежкото движение "пънк", който предпочита пъстрото, предизвикателно облекло и прическа от подобен вид. ‹*англ.* punker›

пъ̀нчингбол *м. Спорт.* Топка/торба, използвана при тренировка на боксьори. ‹*англ.* punchingball›

пърфо̀рманс *м.* Постмодернистка акция, в която основен е ефектът на преместените предмети, провеждана пред публика или сред хора. ✧ **Пърформанс бонд.** *Фин.* Банков документ, с който банка по нареждане на свой клиент се задължава да плати суми, произлизащи от задължения, поети по договор. ‹*англ.* performance›

пюпѝтър *м.* Поставка за ноти, закрепена на музикален инструмент, както и настолна поставка за книга, тетрадка. ‹*фр.* pupitre›

пю̀тер *м. Хим.* Сплав, която се състои от ок. 4 части калай и 1 част олово с добавка на малки количества антимон за повишаване на твърдостта или на мед — за намаляването ѝ. ‹*лат.*›

Ра *м. Мит.* В древноегипетската митология — бог на слънцето, създател на Вселената. ‹*егип.*›

рабàт *м. Фин.* Отстъпка в цената на стока при покупка на едро. ✧ **Бонусен рабат.** *Фин.* Отстъпката от цената на стока, обявена първонач.; дава се като бонификация при по-големи сделки или на дългосрочни партньори. ✧ **Прогресивен рабат.** *Фин.* Отстъпка от цената на стоката, която се увеличава пропорционално на количеството на закупената стока. ‹*фр.* rabattre 'отстъпвам' ⇨ *нем.* Rabatt›

рабдомиòм *м. Мед.* Доброкачествен тумор на скелетния или на сърдечния мускул. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

рабдомиосаркòм *м. Мед.* Злокачествен тумор, който започва във или прилича на набразден мускул. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

рàбиц *м.* (**рàбицов** *прил.*) *Строит.* Тънка телена мрежа, която се използва в строителството като основа на мазилка за придаване на здравина. ‹от *нем.* Rabitzwand›

равàн *м.* **1.** Конски ход — ту на двата леви, ту на двата десни крака. **2.** Като *нареч.* С такъв ход. ‹*перс.* ⇨ *тур.* rahvan›

раввѝ *м. Остар.* Равин; учител. ‹*евр.*›

равелѝн *м. Истор.* Спомагателно фортификационно съоръжение, обикн. с триъгълна форма, разположено пред крепостния ров между бастионите. ‹*фр.* ravelin›

равѐн *м. Бот.* Планинско растение с широки накъдрени листа и гроздовидни съцветия. Rheum rhaponticum. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

равѝн *м.* Духовен глава на еврейска религиозна община. ‹*евр.* rabbi 'мой учител' ⇨ *гр.*›

рàга *м.* и **рагѝни** *ж. Изк.* Индийски мелодии, мъжка (рага) и женска (рабини), които изразяват емоции и често се персонифицират в миниатюрната живопис като герои и героини, образувайки серии изображения (рагамала). ‹*санскр.*›

рагàди *мн. Мед.* Напуквания на кожата предимно около устните или други области на тялото, подложени на непрекъснато триене. ‹*гр.*›

рàгнарьок *м. Мит.* В скандинавската митология — залезът на боговете, финалната апокалиптична битка между богове и великани, в която ще бъде унищожен целият свят. ‹*норвежки*›

рàгтайм *м. Муз.* Клавирен стил, при който дясната ръка на пианиста свири силно синкопирана мелодия, а лявата поддържа ритъма с механична точност, водещ началото си от чернокожите американски пианисти и достигнал разцвета си между 1890 и 1915 г. ‹*англ.* ragtime›

рагỳ *ср.* **1.** *Кул.* Ястие от задушено месо или риба със зеленчуци и силни подправки. **2.** Животински кости почти без месо. ‹*фр.* ragoût›

рад *м. Физ.* Излязла от употреба единица за погълнатата доза йонизиращо лъчение. ‹*англ.* rad, съкр. от rad(iation) 'радиация', 'излъчване'›

рàдар *м.* (**рàдарен** *прил.*) Устройство за откриване и разпознаване на обекти, за определяне на местоположението им и за получаване на други сведения за тях чрез методите на радиолокацията; радиолокационна станция, радиолокатор. ‹*англ.*, съкр. от ra(dio) d(etection) a(nd) r(anging) 'радиоразпознаване и определяне на разстоянието'›

раджà *м.* Индийски племенен княз. ‹*санскр.*›

радиàлен *прил.* **1.** Който е с разположение във вид на радиуси, лъчи, които излизат от един център; лъчевиден, лъчев. **2.** *Анат.* Който се отнася до радиуса (лъчевата кост). ✧ **Радиална капела.** *Архит.* Католически параклис, който се намира в началото на прохода между олтара и апсидата. ‹*лат.* radiālis›

радиàн *м. Геом.* Единица от системата SI за равнинен ъгъл. ‹*лат.* radius 'лъч'›

радиàнт *м. Астр.* Точка върху небесната сфера, в която се пресичат продължените назад видими пътища на метеорите от един метеорен поток. ‹*лат.* radiantis ⇨ *нем.* Radiant›

радиàтор *м.* (**радиàторен** *прил.*) **1.** Устройството за понижаване на температурата на охлаждащата течност или маслото в двигателите с вътрешно горене. **2.** Нагревателно устройство в отоплителните системи, състоящо се от секции, по които се движи топлоносител (гореща вода, пара и др.). **3.** Устройство за охлаждане на нагряващи се при работа радиотехнически елементи (радиолампи, резистори и др.). ‹*лат.* radio 'изпускам лъчи' ⇨ *нем.* Radiator›

радиациòнен *прил.* ✧ **Радиационна генетика.** *Биол.* Наука за причинените от йонизиращи лъчения мутации на организмите. ✧ **Радиационна химия.** *Хим.* Наука за влиянието на йонизиращите лъчения върху веществата. ✧ **Радиационни пояси.** *Физ.* Пояси от заредени частици с висока кинетична енергия, които се задържат от магнитното поле на планета (Земята, Юпитер или Сатурн). ‹*лат.* radiatio›

радиàция *ж.* **1.** Излъчване. **2.** Радиално разпространение. **3.** *Разг.* Радиоактивно излъч-

ване. ‹от *лат.* radiatio›

ра̀дий *м. Хим.* Радиоактивен химически елемент, сребристобял метал със силен блясък открит през 1898 г. от Мария и Пиер Кюри и изолиран от Мария Кюри през 1910 г. (знак Ra). ‹*лат.* radius 'лъч'›

радѝка *ж. Бот.* Растението глухарче. Taraxacum officinale. ‹*лат.* radīcis 'корен'›

радикàл₁ *м.* **1.** *Мат.* Знак за извличане на корен (√). **2.** *Хим.* Атомни групи, произлезли от молекули на органични съединения чрез разкъсване на проста въглерод-водородна връзка. ‹*лат.* radicālis 'коренен'›

радикàл₂ *м.* **1.** *Полит.* Последовател на радикализма. **2.** *Прен.* Привърженик на крайните мерки и решителните действия. ‹*лат.* ⇨ *фр.* radical›

радикàлен *прил.* **1.** Който се отнася до радикал₂. **2.** *Прен.* Решителен, коренен, основен, дълбок. ✧ **Радикална икономика.** *Икон.* Приложение на марксистките и социалистическите теории за анализ на проблемите в напредналите капиталистически страни. ‹*лат.* radicālis›

радикалѝзъм *м.* **1.** Политическо течение, чиито привърженици критикуват съществуващата система и настояват за радикални реформи. **2.** *Прен.* Прилагане на крайни методи. ‹*лат.* ⇨ *фр.* radicalisme›

радикулѝт *м. Мед.* Възпаление на коренчетата на гръбначномозъчните нерви. ‹*лат.* radicula 'коренче'›

ра̀дио *ср.* **1.** Предаване на съобщения на разстояние чрез електромагнитни вълни. **2.** Институция за разпространение на информация, която излъчва програмите си по този начин. **3.** *Разг.* Радиоприемник. ‹*лат.* radio 'изпускам лъчи'›

ра̀дио- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'радио', напр. *радиовръзка*, *радиовълни*, *радиомрежа*, *радиоприемник* и др.; 2) 'радиоактивност', 'радиация', 'радий', напр. *радиобиология*, *радиодерматит*, *радиология*, *радиометрия*, *радиохимия*. ‹*лат.* radio 'излъчвам'›

радиоактѝвен *прил.* ✧ **Радиоактивен ред.** *Физ.* Ред от радионуклиди, всеки от които е продукт от разпадането на предишния. ✧ **Радиоактивна възраст.** *Физ.* Възрастта на минерал, вкаменелост или дървесен обект, оценена по съдържащите се в него радионуклиди. ✧ **Радиоактивно равновесие.** *Физ.* Състояние, което се достига, когато радиоактивно вещество с бавно разпадане дава при разпадането си радиоактивен продукт. ✧ **Радиоактивно разпадане.** *Физ.* Радиоактивност. ‹*лат.*›

радиоактѝвност *ж. Физ.* Свойство на някои неустойчиви атомни ядра да се превръщат произволно в ядра на други химически елементи, като този процес е съпроводен с отделяне на α- или β-лъчи, протони и др. ‹от *лат.*›

радиоастронòм *м.* Учен, специалист по радиоастрономия. ‹*лат.* + *гр.*›

радиоастронòмия *ж.* (**радиоастрономѝчески** *прил.*) Клон на астрономията, който изучава небесните тела чрез приемане и анализиране на радиочестотното електромагнитно лъчение, което те създават или отразяват. ‹*лат.* + *гр.*›

радиобиолòг *м.* Учен, специалист по радиобиология. ‹*лат.* + *гр.*›

радиобиолòгия *ж.* (**радиобиологѝчески** *прил.*) Клон на биологията, който изучава въздействието на лъчението върху живите организми и върху поведението на радиоактивните материали или използването на радиоактивното проследяване в биологични системи. ‹*лат.* + *гр.*›

радиовисотомѐр *м. Ав.* Радиолокационно устройство за определяне височината на полета на летателен апарат с помощта на радиовълни; радиоалтиметър. ‹*лат.*›

радиовъглерòден *прил.* ✧ **Радиовъглеродно датиране.** *Археол.* Метод за установяване възрастта на дървесни археологически обекти чрез измерване съдържанието на радиоактивния изотоп на въглерода — C_{14}. ‹от *лат.*›

радиовълнѝ *мн. Физ.* Електромагнитни вълни с дължина от 100 км (3 kHz) до 0,1 мм (3000 GHz). ‹*лат.*›

радиогалàктики *ж. Астр.* Галактики, създаващи радиочестотно електромагнитно лъчение, което се наблюдава със средствата на радиоастрономията. ‹*лат.* + *гр.*›

радиогѐнен *прил. Физ.* Който е получен в резултат на радиоактивно разпадане. ‹*лат.*›

радиогрàма *ж.* Съобщение, предадено по радио; радиотелеграма. ‹*лат.* + *гр.*›

радиогрàфия *ж. Мед.* Техника на изследване на човешкото тяло с рентгенови лъчи, при което се получават изображения върху фотографски плаки или върху флуоресцентен екран. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

радиодерматѝт *м. Мед.* Възпаление на кожата след излагането ѝ на йонизиращо лъчение; радиодермит. ‹*лат.* + *гр.*›

радиоеколòгия *ж.* Раздел от екологията, който изучава натрупването на радиоактивни вещества в организмите и тяхното разполагане в биосферата. ‹от *лат.*›

радиоелектрòника *ж.* Област от науката и техниката, която изучава и използва начи-

ните за предаване и преобразуване на информация чрез електромагнитните вълни на радиодиапазона и управляемото движение на електрони. ‹от *лат.*›

радиоемѝсия *ж.* Радиопредаване. ‹от *лат.*›

радиоѐхо *ср. Радио.* **1.** Повторно приемане на радиосигнал в точката на приемане, каквото се наблюдава на къси вълни. **2.** Отражение на електромагнитни вълни от обкръжаващи предмети, което се използва в радиолокацията. ‹*лат. + гр.*›

радиоизотòп *м. Хим.* Изотоп на химичен елемент, който отделя α-, β- или γ-лъчи, при което се превръща в друг елемент. ‹*лат. + гр.*›

радиоѝзточник *м. Астр.* Отделен източник на електромагнитно лъчение с радиочестоти, който се намира извън Слънчевата система. ‹от *лат.*›

радиоимпу̀лс *м. Физ.* Краткотрайно изпращане на високочестотни трептения. ‹от *лат.*›

радиоинтерферомѐтър *м. Радио.* Радиотелескоп, който се състои от две или повече отделни антени, всяка от които приема радиочестотно електромагнитно лъчение от един и същ източник, и са свързани към един и същ приемник. ‹*лат.*›

радиоканàл *м.* **1.** Съобщителен канал, състоящ се от радиопредавател, линия за радиовръзка и радиоприемник. **2.** Честота, отделена за определено предаване. ‹от *лат.*›

радиокàпсула *ж. Радио.* Миниатюрно радиопредавател във вид на капсула, която след поглъщането ѝ от човека предава информация за налягането, температурата, киселинността и др. процеси в стомашно-чревния тракт. ‹от *лат.*›

радиокомпарàтор *м. Техн.* Уред за измерване напрежението на електрическото поле на предаващи радиостанции. ‹от *лат.*›

радиокомпàс *м. Техн.* Уред, който показва курса на самолет (или кораб) по отношение на предаващата радиостанция. ‹от *лат.*›

радиолѝза *ж. Хим.* Химично разлагане на вещества в резултат на облъчване, предизвикващо йонизация. ‹*лат. + гр.*›

радиолòгия *ж.* Медицинска наука, която изследва радиоактивните лъчения, използвани за диагностика и лечение на някои заболявания. ‹*лат. + гр.*›

радиолокàтор *м. Радио.* Радар. ‹от *лат.*›

радиолокàция *ж.* Област на науката и техниката, занимаваща се с използването на радиотехнически методи за наблюдение на различни обекти и определяне на тяхното положение в пространството. ‹от *лат.*›

радиолуминесцѐнция *ж. Физ.* Флуоресценция, която се получава в резултат на радиоактивно разпадане. ‹от *лат.*›

радиомаòк *м. Радио.* Предавателна радиостанция на земната повърхност или на движещ се обект, която изпраща на строго определена вълна последователни радиосигнали, по които самолети или кораби могат да определят местоположението си. ‹от *рус.*›

радиометеорогрàф *м. Метеор.* Уред за измерване на температурата, налягането и влажността на въздуха във високите атмосферни слоеве, които автоматично предава данните по радио. ‹*лат. + гр.*›

радиометеоролòг *м.* Учен, специалист по радиометеорология. ‹*лат.*›

радиометеоролòгия *ж.* (**радиометеорологѝчески** *прил.*) Наука, която изследва влиянието на метеорологичните условия върху разпространението на радиовълните в тропосферата и изследва тропосферата с помощта на радиовълни. ‹*лат. + гр.*›

радиомѐтрия *ж.* (**радиометрѝчен** *прил.*) Наука за методите за измерване на йонизиращо лъчение. ‹*лат. + гр.*›

радиомѐтър *м. Физ.* **1.** Уред за измерване енергията на електромагнитно лъчение с малка интензивност (при изследване на слънчевата радиация, на астрономически обекти, на инфрачервените лъчи). **2.** Уред за измерване степента на активност на радиоактивни източници. **3.** Уред за измерване на различни характеристики на звуковото поле. ‹*лат. + гр.*›

радиомикромѐтър *м. Физ.* Високочувствителен уред за измерване на топлинно лъчение. ‹*лат. + гр.*›

радионавигàтор *м. Техн.* Уред за радионавигация. ‹*лат.*›

радионавигàция *ж.* (**радионавигациòнен** *прил.*) *Мар. Ав.* Определяне на местоположението и курса на летателен апарат или кораб с помощта на радиотехнически средства. ‹от *лат.*›

радионуклѝд *м. Физ.* Радиоактивен нуклид. ‹от *лат.*›

радиопеленгàтор *м. Техн.* Радиоприемно устройство за определяне местоположението на предавателна радиостанция. ‹от *рус.*›

радиопилòт *м. Метеор.* Свободнолетящ балон, напълнен с водород, по чието положение, установявано с радиолокатор, се определят скоростта и посоката на вятъра във високите атмосферни слоеве. ‹*лат. + фр.*›

радиопрожѐктор *м. Техн.* **1.** Радиопредавател, който излъчва радиовълни във вид на тесен сноп, формиран със специални антени. **2.** Съединение на радар и светлинен прожектор. ‹*лат. + англ.*›

радиопротѐктори *мн. Хим.* Химически вещества, които повишават радиорезистентността на организма. ‹от *лат.*›

радиорезистѐнтност *ж. Биол.* Устойчивост на организма на йонизиращи лъчения. ‹от *лат.*›

радиорелѐен *прил.* ✧ **Радиорелейна линия.** *Радио.* Система от автоматично действащи приемателно-предавателни радиостанции, разположени на разстояние с пряка видимост на антените им (50-70 км) и осъществяващи приемане на радиосигналите от съседната станция, усилване и предаване на тези сигнали на следващата в системата радиостанция, която прави същото, и т. н. (позволява да се водят едновременно много телефонни разговори, да се предават тв програми, да се осъществява телеграфна връзка). ‹*лат.*›

радиосенсибилизàтор *м. Мед.* Вещество, което увеличава чувствителността на клетките към радиоактивните лъчи. ‹от *лат.*›

радиосенсибилизàция *ж. Биол.* Повишаване на радиочувствителността на подложени на облъчване организми. ‹от *лат.*›

радиоскòпия *ж.* Изследване на обекти посредством рентгенови лъчи; рентгеноскопия ‹*лат.* + *гр.*›

радиостàнция *ж. Радио.* Система от устройства за приемане и/или предаване на радиовълни. ‹от *лат.*›

радиотелеграф *м.* (**радиотелеграфен** *прил.*) *Радио.* Система за телеграфна връзка, с която се предават съобщения по радио и по радиорелейна линия. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелеграфист *м.* Човек, който предава и приема съобщения по радиотелеграф; радист. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелемѐтрия *ж. Физ.* Измерване на физически величини на разстояние и предаване на резултатите чрез радиовръзка. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелемехàника *ж.* Методи и средства за предаване на команди за управление на технически процес по радио. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелескòп *м. Техн.* Уред, който се използва в радиоастрономията за приемане и анализиране на радиочестотно електромагнитно лъчение от извънземни източници. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелескòпия *ж.* Приемане и анализиране на радиочестотни електромагнитни лъчения от извънземни източници. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелефòн *м.* (**радиотелефòнен** *прил.*) Телефон, при който съобщението се предава чрез радиовълни. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотелефонѝя *ж.* Пренасяне на телефонни съобщения чрез радиовълни. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотерàпия *ж. Мед.* Терапия чрез йонизиращо лъчение; терапевтична радиология. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотехнѝк *м.* Специалист по радиотехника. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотѐхника *ж.* Наука за електромагнитните трептения и вълни и за практическото им използване в телевизията, телемеханиката, радиолокацията и др. ‹*лат.* + *гр.*›

радиотоксѝни *мн. Биохим.* Химически съединения, които се натрупват в облъчените организми. ‹*лат.* + *гр.*›

радиофѝзика *ж.* Дял от физиката, който изследва радиовълните. ‹*лат.* + *гр.*›

радиофикàция *ж.* Създаване на мрежа от системи за радио- и кабелни съобщителни връзки. ‹от *лат.*›

радиофòбия *ж. Мед.* Болестен страх от радиация и облъчване. ‹*лат.* + *гр.*›

радиохѝмия *ж.* Раздел от химията, който изучава радиоактивните елементи и приложението им в различни области на науката и техниката. ‹*лат.* + *гр.*›

радѝрам *несв.* и *св. Остар.* Издълбавам, отпечатвам. ‹*нем.* radieren›

радѝрунг *м. Изк.* Офорт. ‹*нем.* Radierung›

радѝст *м.* Радиотелеграфист. ‹*рус.*›

рàдиус *м.* **1.** *Геом.* Отсечка, която съединява центъра на окръжност или кълбо с произволна точка от окръжността или повърхността на кълбото. **2.** *Анат.* Външната по-къса кост на предмишницата; лъчева кост. **3.** *Прен.* Област на разпространение или действие (по отношение на център); обхват, обсег. ‹*лат.* radius›

рàзгеле *нареч. Разг.* Тъкмо навреме или на място. ‹*тур.* râstgeldi 'тъкмо дойде'›

разѐзд *м. Остар.* Малък разузнавателен отряд. ‹*рус.*›

разклàдка *ж.* Дажба. ‹*рус.*›

разсѝлен *м.* Прислужник в учреждение. ‹*рус.* рассы́льный›

разслоявам *несв.* и **разслоя** *св.* Деля на пластове, слоеве, прослойки. — **разслоявам се/разслоя се.** ‹*рус.*›

разѝра *ж.* Тонзура. ‹*лат.*›

разцѐнка *ж.* Установена цена на стока или услуга. ‹*рус.*›

разчѐт *м.* Предварителен план, сметка. ‹*рус.* расчёт›

райран *прил.* За плат, дреха — който е на райета. ‹от *фр.* rayé›

рàйбер *м.* Метална кука за затваряне на врати, прозорци и др. ‹*нем.* Reiber›

рàйграс *м. Бот.* Общо название на фуражни или паркови тревисти растения от сем. жит-

ни. Lolium. ‹*англ.* rye grass›

райѐ *ср.* Надлъжна линия на плат. ‹*фр.* rayé›

райо̀н *м.* (**райо̀нен** *прил.*) **1.** Място, пространство, обособено според определен отличителен признак. **2.** Място, пространство, в чиито предели се простира една власт. **3.** Административно-териториална единица в страна или в голям град. ‹*фр.* rayon›

райо̀нен *прил.* ✧ **Районен съд.** *Юр.* Осн. първоинстанционен съд (в правосъдната система на Република Б-я), който упражнява контрол за законност на действията на съдия-изпълнител и административно-наказателната дейност на административните органи и разглежда дела само от района, определен му от Висшия съдебен съвет. ✧ **Районна прокуратура.** *Юр.* Най-ниското стъпало в организационната структура на прокуратурата, което изпълнява функциите и компетенциите на прокуратурата в определен район, който съвпада с този на районния съд. ✧ **Районна следствена служба.** *Юр.* Най-ниското стъпало на организационната структура на органите по предварителното следствие, която осъществява предварителното следствие по наказателни дела на територията на съответния район. ‹от *фр.* rayon›

районѝрам *несв.* и *св.* (**районѝране** *ср.*; **районѝран** *прил.*) Разделям на райони. ‹от *фр.* rayonner›

райх *м.* Държава, империя. ‹*нем.* Reich›

ра̀йхсвер *м. Истор.* Въоръжените сили на Германия (от 1919 до март 1936 г.). ‹*нем.* Reichswehr›

ра̀йхсканцлер *м. Истор.* Длъжност на ръководителя на правителството на Германия в периода 1871—1945 г. ‹*нем.* Reichskanzler›

ра̀йхсрат *м. Истор.* **1.** Двукамарен парламент в Австро-Унгария в периода 1867—1918 г. **2.** Представителен орган на провинциалните правителства в Германската република в периода 1919—1934 г. ‹*нем.* Reichsrat›

ра̀йхстаг *м. Истор.* **1.** Един от органите на централната власт в средновековната Свещена Римска империя на германската нация. **2.** Название на парламента в Германия в периода 1867—1945 г. ‹*нем.* Reichstag›

ра̀ка *ж. Рел.* Християнска гробница, в която се пазят мощите на светец. ‹от *лат.*›

рака̀м *м. Остар.* Смятане, броене. ‹*тур.*›

ра̀кел *м. Полигр.* Тънък стоманен нож за изстъргване на излишното мастило от повърхността на печатна форма. ‹*нем.* Rakel›

ракѐта$_1$ *ж.* **1.** Изстреляно тяло, което има реактивно задвижване и съдържа собствено ракетно гориво. **2.** *Воен.* Реактивен боен снаряд. **3.** Снаряд, напълнен с възпламенителни вещества, който свети ярко по време на полета си и се използва за сигнализация, празнични илюминации и др. ✧ **Балистична ракета.** *Воен.* Ракета "земя—земя" с параболична траектория на движение. ✧ **Тактически ракети.** *Воен.* Управляеми или неуправляеми ракети, предназначени за поразяване на противникови обекти в тактическата дълбочина на отбраната (до 60 км от предния край). ‹*нем.* Rakete›

ракѐта$_2$ *ж. Спорт.* **1.** Приспособление за игра на тенис, бадминтон и др. във вид на кръгла или елипсовидна рамка с опънати тънки нишки и дълга дръжка. **2.** Подобно дървено приспособление с кръгла форма за игра на тенис на маса; хилка. **3.** *Прен.* Тенисист/тенисистка. ‹*фр.* raquette›

ракѐтен *прил.* ✧ **Ракетно гориво.** *Воен.* Избухливо вещество, предназначено за пълнител на патрони, гилзи на снаряди и ракети с твърдо гориво. ‹от *нем.* Rakete›

ракиджѝя *м. Разг.* **1.** Производител на ракия. **2.** Човек, който обича да пие ракия. ‹*тур.* rakıcı›

ракѝя *ж.* (**ракѝен** *прил.*) Силно алкохолно питие, което се приготвя чрез дестилация на ферментирали плодове. ‹*ар.* arak 'пот' ⇨ *тур.* rakı›

раку̀ *ср.* **1.** Японски грънчарски съд за чай, обикн. с неправилна форма и повърхност. **2.** Всеки моделиран в японски стил съд за чай. ‹по името на *яп.* грънчарска фамилия, започнала да прави такива съдове от ок. 1580 г.›

раку̀рс *м.* **1.** *Изк.* Начин на изобразяване на предмети, които са разположени под ъгъл към повърхността на картината, чрез използването на различни прийоми от перспективата. **2.** В кино- и фотоснимки — необичайна перспектива, която възниква при нееднакво разстояние на отделните части на снимания предмет от обектива, чиято оптична ос се насочва не пряко към предмета, а под ъгъл, над или под него. ‹*фр.* raccourci›

ра̀ли и **ралѝ** *ср. Спорт.* Автомобилно състезание по предварително определен маршрут със специфични правила. ‹*англ.* rally›

ра̀ма *ж.* Носеща конструкция, основа на автомобил, съоръжение, сграда и др. ‹от *нем.* Rahmen›

рамаза̀н и **рамада̀н** *м. Рел.* Деветият месец в мохамеданския лунен календар, през който мюсюлманите не ядат нищо от изгрев до залез слънце; постът е свързан с факта, че през месец рамазан на Мохамед е предадено първото откровение. ✧ **Рамазан-байрам.** *Рел.* Тридневен мюсюлмански празник, пър-

вият байрам след постите през рамазана. ‹*ар.* ⇨ *тур.* ramazan›

рамапитѐк *м. Антроп.* Изкопаем човекоподобен примат, чиито останки са намерени в околностите на Хинжи, щат Пенджаб (между Северна Индия и Пакистан) и са датирани отпреди 13-8,5 млн. години; среден стадий на развитие между дриопитека и австралопитека. Ramapithecus punjabicus. ‹*лат.*›

рамбашѝя *м. Остар.* Главатар. ‹от *тур.*›

рамбуйѐ *ср. Сел.-ст.* Порода мериносови овце, отглеждани заради вълната и млякото. ‹по името на *фр.* област Rambouillet, където е създадена породата›

рамбу̀рс *м. Икон.* Във външната търговия — заплащане на купена стока, обикн. чрез банка. ✧ **Банков рамбурс.** *Фин.* Споразумение между две банки с редовни платежни отношения за плащания за сметка на банката партньор до определена сума. ‹от *фр.* rembourser›

рамбу̀рсен *прил.* ✧ **Рамбурсен кредит.** *Фин.* Краткосрочен кредит по външнотърговска операция, която се осъществява чрез менителница, издадена от износители срещу чужда банка, при която е открит акредитив. ‹от *фр.* rembourser›

рамбурсѝрам *несв.* и *св.* (**рамбурсѝране** *ср.*) *Фин.* **1.** Възстановявам дълг, парична издръжка. **2.** Покривам дълг чрез трето лице. **3.** Възстановявам предварително платена сума. ‹от *фр.* rembourser›

ра̀мия *ж. Бот.* Растение със здрави влакна, от които се изработват тъкани, отглеждано в Югоизточна Азия. Boehmeria nivea. ‹*мал.* rami›

ра̀мка *ж.* **1.** Обиколка от дървени или метални летви с различна форма, която огражда нещо. **2.** Техническо приспособление с такава форма и функции. **3.** Линии, които ограждат текст, рисунка и др. **4.** Обикн. *мн. Прен.* Предели, граници; ограничения. ‹*нем.* Rahmen›

рамкѝрам *несв.* и *св.* (**рамкѝране** *ср.*) Поставям в рамка; ограждам. ‹*нем.* Rahmen›

ра̀мпа *ж.* **1.** *жп* Издигната площадка на жп гара, която служи за товарене и разтоварване на вагони. **2.** *Театр.* Театрална осветителна апаратура, разположена в предния край на сцената. **3.** *Театр.* Ниска и дълга издатина в предния край на театралната сцена, която скрива от публиката тази осветителна апаратура. **4.** *Прен.* Сцена, театър. ‹*фр.* rampe›

ра̀мстек *м. Кул.* Печена или пържена пържола от говежди бут. ‹*англ.* rump 'изрезка' + steak 'парче месо за печене'›

ра̀мус *м. Анат.* **1.** Клонче на нерв или на кръвоносен съд. **2.** Малък израстък, изпъкналост на кост. ‹*лат.*›

ранг *м.* (**ра̀нгов** *прил.*) **1.** Чин, степен, звание. **2.** *Прен.* Положение, значимост, стойност. ‹*нем.* Rang›

ра̀нглиста *ж.* Списък, в който подреждането е според постигнат резултат (обикн. в спорта). ‹*нем.* Rangliste›

рандеву̀ *ср.* Уговорена предварително среща. ‹*фр.* rendez-vous›

рандема̀н *м. Икон.* **1.** Отношението между добитият чист продукт и вложеното количество суровина, изразено в проценти. **2.** Производителност на машина за единица време. ‹от *фр.* rendement 'доход'›

ранжѝр *м. Остар.* Подреждане на войници по височина. ‹от *фр.* ranger›

ра̀ни *ж.* и *ср.* Съпруга на раджа. ‹*санскр.*›

ра̀ница *ж.* Платнена или кожена торба, която се носи на гръб. ‹от *нем.* Ranzen›

ранчѐро *ср.* Собственик на ранчо. ‹*исп.* ranchero›

ра̀нчо *ср.* **1.** В Америка — чифлик, имение; животновъдна ферма. **2.** *Разг.* Малка зеленчукова или овощна градина. ‹от *исп.* rancho›

рап *м. Муз.* Стил на вокално изпълнение, при което на фона на отсечен ритъм бързо се изговарят римувани фрази, възникнал в средата на 70-те год. на XX в. в негърските гета в САЩ. ‹*англ.* rap 'чукане', 'удряне'›

рап- *представка.* В сложни думи със значение 'рап', напр. *рапалбум*, *рапмузикант*. ‹*англ.* rap›

рапа̀ни *мн.* (рапа̀на *ж.* и рапа̀н *м.*) **1.** *Зоол.* Род морски хищни охлюви, с обла черупка и месо, което може да се яде. Rapana. **2.** Черупките на тези охлюви като предмети за търговия, като материал за творби на изкуството и под. ‹от *лат.*›

рапидогра̀ф *м.* Шаблон, който се използва за изписване на букви, надписи в чертеж или рисунка. ‹*рус.*›

рапѝра *ж.* Оръжие за фехтовка с тънко, гъвкаво четиристенно острие. ‹*фр.* rapière›

рапирѝст *м.* Спортист, който се фехтува с рапира. ‹*фр.* rapière›

ра̀порт *м.* Доклад, донесение до висшестоящ орган или началник. ‹*фр.* rapport›

рапорту̀вам *несв.* (**рапорту̀ване** *ср.*) Правя рапорт. ‹*фр.* rapporter›

рапсо̀д *м. Истор.* В древна Гърция — странстващ певец, който пеел епически песни, обикн. със съпровод на лира. ‹*гр.* ῥαψῳδός›

рапсо̀дия *ж.* **1.** Песен на рапсод. **2.** *Муз.* Инструментална музикална творба, създадена по фолклорни мотиви. ‹*гр.* ῥαψῳδία›

рарификàция *ж. Мед.* Изтъняване на костната тъкан; разрехавяване. ‹от *лат.*›

рàса *ж.* **1.** Исторически оформила се група от хора, които имат общи физически особености (цвят на кожата, очите и косата, форма на черепа, ръст и др.), свързани с единството на произхода и определени географски области на разпространение. **2.** Порода. ✧ **Европеидна раса.** *Антроп.* Най-многобройната от трите човешки раси, разпространена е в Европа, Северна Африка, Предна Азия, Северна Индия и районите, колонизирани от европейци (Америка, Австралия, Южна Африка); представителите ѝ се характеризират със светла или мургава кожа, меки прави или вълнисти коси, силно развито третично космено покритие, тесен, изпъкнал нос, тънки устни. ✧ **Монголоидна раса.** *Антроп.* Една от трите човешки раси, при която отделните индивиди се характеризират с черни, прави, понякога вълнисти коси, тъмни очи; кожата им е смугла, често жълтеникава на цвят; слабо развито третично окосмяване; силно изпъкнали скули; наличие на етимантус и др. белези; разпространена е в Азия и Америка (индианци) и се разделя на няколко по-малки раси: северноазиатска, арктическа, южноазиатска, далекоизточна, американска. ✧ **Негроидна раса.** *Антроп.* Една от трите основни човешки раси (наред с европеидната и монголоидната) с характерни признаци: тъмна кожа, черни очи, черни, ситно къдрави коси, широк нос, дебели устни, челюстен прогнатизъм; ръстът силно варира (много високи — суданци, нилоти, и джуджета — пигмеи). ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

расѝзъм *м.* (**расѝстки** *прил.*) Концепция, според която съществува биологическа и психическа неравноценност между различните човешки раси и това оправдава господството на "висшите" раси над "низшите". ‹*фр.* racisme›

расѝст *м.* Привърженик на расизма. ‹*фр.* raciste›

рàсо *ср.* Черна, широка и дълга горна дреха на духовник. ‹*гр.*›

рàсов *прил.* **1.** Който се отнася до човешките раси. **2.** Породист. ✧ **Расова дискриминация.** *Юр.* Неравностойно третиране на индивидите от различните раси, по-специално при определяне на заплатите им или при допускането им до наемане на работа. ‹от *лат.* ratio›

расогенѐза *ж. Биол.* Формиране на расите. ‹*лат.*›

растакуерѝст *м.* Чужденец, който живее охолно, а средствата му са със съмнителен произход. ‹*исп.* rastacuero›

рàстер *м.* (**рàстеров** и **рàстерев** *прил.*) **1.** *Полигр.* Оптична пластина, използвана при отпечатване на репродукции, снимки и др., която разлага светлосенките на оригинала в плътни черни точки с различен диаметър, пропорционален на тоналността на оригинала в съответната точка. **2.** *Физ.* Повърхност с редуващи се прозрачни и непрозрачни елементи (решетка) за структурно преобразуване на насочено към нея снопче светлина. **3.** *Тв* Картината, получавана от линиите, които описват флуоресциращият екран на електроннолъчева тръба в телевизионен приемник. ‹*нем.* Raster›

Рàтатоск *ж. Мит.* В скандинавската митология — катерицата, която разнася слухове между дракона Нидхьог и орела, намиращи се в корените и на върха на ясена Игдразил. ‹*норвежки*›

ратѝн *м.* и **ратинѐ** *ср. Текст.* Плътен мек вълнен плат с накъдрен мъх на лицевата страна. ‹*фр.* ratine›

ратификàция *ж.* (**ратификациѐнен** *прил.*) **1.** *Юр.* Утвърждаване на международен договор от висшия орган на държавната власт. **2.** В САЩ и др. страни — процедура за утвърждаване на конституционни поправки. ‹от *лат.* ratificatio›

ратицѝди *мн.* Отрови за гризачи. ‹от *англ.* rat›

раувѐлфия *ж. Бот.* Тропическо растение, чиито корени се използват в медицината за понижаване на кръвното налягане. Rauwolfia serpentina. ‹по името на *нем.* ботаник и пътешественик Rauwolf (XVI в.)›

рафинàт *м. Хим.* Пречистено масло, от което чрез течна екстракция са отделени разтворимите му съставки. ‹*нем.* Raffinat›

рафинѝран *прил.* **1.** Пречистен по специална технология. **2.** *Прен.* Изтънчен, изпечен. ‹от *фр.* raffiné›

рафиньѐр *м. Техн.* Машина за надробяване на дървесна маса, използвана в хартиеното производство. ‹*фр.* raffineur›

рàфия *ж. Бот.* Вид палми, разпространени в тропическа Африка, Южна Америка и Мадагаскар, от чието лико се изработват технически тъкани. Raphia. ‹от *рус.*›

рафлѐзия *ж. Бот.* Паразитиращо растение, което вирее във влажните тропически гори на Югоизточна Азия. Rafflesia. ‹по името на *англ.* учен T. Raffles, открил тези растения›

рафт *м.* Полица; лавица. ‹*перс.* ⇨ *тур.* raft›

рàфтинг *м. Спорт.* Спускане по планински бързеи с надуваема лодка. ‹*англ.* rafting›

рахàт *Разг.* **1.** Като *същ. м.* Спокойствие, безгрижие, тишина, удобство. **2.** Като *прил.* Спокоен, безгрижен. **3.** Като *нареч.* Спокой-

но, безгрижно. ‹*ар.* ⇨ *тур.* rahat›

рахàт-локýм *м. Разг.* Локум. ‹*ар.* ⇨ *тур.* rahatlokum›

рахатлѝк *м. Разг.* Спокойствие, тишина, удобство. ‹*тур.* rahatlık›

рахатýвам *несв. Разг.* Живея спокойно, охолно. ‹от *тур.* rahat›

рахатя̀свам *несв.* и **рахатя̀сам** *св. Разг.* Ставам рахат. ‹от *тур.* rahat›

рàхис *м. Анат.* Гръбначен стълб. ‹*гр.*›

рахѝт *м. Мед.* Детско заболяване, при което костите не се втвърдяват и се деформират поради липса на витамин D. ‹от *гр.* ῥάχις 'гръбначен'›

рахитѝзъм *м. Мед.* **1.** Рахит. **2.** Изкривяване на костите поради рахит. ‹от *гр.*›

рахитѝк *м.* (**рахитѝчен** *прил.*) Човек, който боледува или е боледувал от рахит. ‹*гр.*›

рахмѐт *м. Остар.* Блаженство, покой на задгробния свят. ‹*тур.* rahmet›

рахметлѝя *Остар.* **1.** Като *прил.* Покоен. **2.** Като *същ.* Покойният, блаженият покойник. ‹*тур.* rahmetli›

рационàлен *прил.* Разумен, целесъобразен. ✧ **Рационално число.** *Мат.* Цяло число или число, което може да се изрази като отношение на две цели числа. ‹*лат.* rationālis›

рационализàтор *м.* (**рационализàторски** *прил.*) Човек, който е направил рационализация. ‹*лат.* rationālis›

рационализàция *ж.* Усъвършенстване на дейност, процес, метод. ‹*лат.* rationālis›

рационализѝрам *несв.* и *св.* (**рационализѝране** *ср.*) Правя рационализация; подобрявам, усъвършенствам. ‹*нем.* rationalisieren›

рационализѝран *прил.* Който е претърпял рационализация; подобрен, усъвършенстван. ✧ **Рационализирани единици.** Единици за измерване (напр. единиците от системата SI), при които дефинициите се съгласуват логически с геометрията на системата. ‹от *нем.* rationalisieren›

рационалѝзъм *м.* (**рационалистѝчен** и **рационалистѝчески** *прил.*) **1.** *Филос.* Направление в теорията на познанието, според което разумът е решаващ източник на познанието. **2.** *Прен.* Разсъдъчно, рационално отношение към живота. ‹*лат.* rationis 'разум' ⇨ *фр.*›

рационалѝст *м.* Привърженик на рационализма. ‹от *лат.* rationalisme ⇨ *фр.* rationaliste›

рационàлност *ж.* Ръзсъдъчност; разумност. ✧ **Ограничена рационалност.** *Икон.* Теория за вземане на решения, която отчита ограничените възможности на човешкия разсъдък, и заема централно място в поведенческата икономика. ‹*лат.* rationālis›

рàция$_1$ *ж.* Преносима късовълнова радиостанция. ‹от *рус.*›

рàция$_2$ *ж. Остар.* Преследване, хайка. ‹*рум.*›

рачѐл *м. Кул.* Сгъстен чрез варене гроздов сок с нарязани в него късчета тиква или друг плод; петмез. ‹*перс.* ⇨ *тур.* raçel›

раш *м. Мед.* Временен обрив по кожата на лицето, съпроводен със сърбеж. ‹*англ.* rush›

рàшкул *м. Изк.* Рисувателен въглен. ‹*нем.* Reißkohle›

рая̀ *ж. Истор.* Немохамеданското население в Османската империя. ‹*ар.* ⇨ *тур.* râya›

рвѐние *ср. Остар.* Стремеж, устрем. ‹*рус.*›

ре *ср. Муз.* Втората степен в основния диатоничен звукоред. ‹*ит.* re›

ре- *представка.* В състава на сложни думи със значение: 1) 'повторение, възобновяване'; 2) 'противоположно действие, противодействие'. ‹*лат.* re-, red-›

реабилитàция *ж.* **1.** Възстановяване на доброто име, репутацията на някого. **2.** *Юр.* Възстановяване на права по съдебен ред. ‹*лат.* rehabilitatio ⇨ *фр.* réhabilitation›

реабилитѝрам *несв.* и *св.* (**реабилитѝране** *ср.*) Извършвам реабилитация. ‹от *фр.* réhabiliter›

реагѐнт *м. Хим.* Вещество, което предизвиква протичането на химична реакция. ‹от *лат.* reagentis›

реагѝрам *несв.* и *св.* (**реагѝране** *ср.*) **1.** *Хим.* Участвам в химична реакция. **2.** Противодействам, действам адекватно на външно дразнение; отговарям. **3.** *Прен.* Противопоставям се, опълчвам се, противодействам, възпротивявам се. ‹*лат.* ⇨ *нем.* reagieren›

реадмѝсия *ж. Юр. Дипл.* Връщане на престъпник при поискване от държавата, където е извършено престъплението. ‹от *фр.* réadmission›

реактàнс *м. Физ.* Реактивно електрично съпротивление, свойство на вериги за променлив ток. ‹*англ.* ⇨ *фр.* réactance›

реактѝв *м. Хим.* Реагент. ‹*лат.* reactīvus ⇨ *фр.* réactif›

реактѝвен *прил. Мед.* Който се отнася до психическо заболяване, провокирано от стрес. ‹от *лат.* reactīvus›

реàктор *м.* (**реàкторен** *прил.*) **1.** *Физ.* Устройство за въвеждане на реактивно електрическо съпротивление в електрическа верига. **2.** *Хим.* Апарат за провеждане на химични реакции при зададена температура и налягане. ✧ **Реактор за бързи неутрони.** *Физ.* Ядрен реактор, в който се използва малко количество или изобщо не се използва забавител; бърз реактор. ✧ **Реактор конвертор.** *Физ.* Ядрен реактор, който произвежда делящо се вещество от възпроизвеждащо вещество чрез вътрешна конверсия. ✧ **Ядрен реактор.** *Физ.*

Устройство, в което се поддържа и управлява верижна реакция на ядрено делене с цел получаване на ядрена енергия; атомен реактор. ‹*лат.* reactor ⇨ *нем.* Reaktor›

реакционен *прил.* Консервативен, отживял, архаичен. ‹от *лат.* reactio›

реакционер *м.* (**реакционерски** *прил.*) **1.** Привърженик или участник в политическа реакция. **2.** *Неодобр.* Назадничав човек. ‹*фр.* réactionnaire›

реакция$_1$ *ж.* (**реактивен** *прил.*) **1.** Действие в отговор на някакво въздействие. **2.** Рязка промяна, преход в противоположно състояние или настроение. **3.** *Биол.* Отговор на организъм на външно или вътрешно дразнение. ✧ **Екзотермична реакция.** *Хим.* Химична реакция, при която се освобождава енергия под формата на топлина. ✧ **Термоядрена реакция.** *Физ.* Реакция на ядрен синтез, в която взаимодействащите частици или ядра притежават достатъчно кинетична енергия в резултат на топлинното си движение, за да започнат и поддържат процеса. ✧ **Химична/химическа реакция.** *Хим.* Взаимодействие, при което настъпват химически преобразувания с материята (превръщане на едни вещества в други, с различен състав и свойства). ✧ **Ядрена реакция.** *Физ.* Превръщане на атомните ядра в резултат на взаимодействие помежду им или с неутрони, протони и др. елементарни частици. ‹*лат.* reactio ⇨ *нем.* Reaktion›

реакция$_2$ *ж.* (**реакционен** *прил.*) Активна съпротива срещу новото, прогресивното, за да се запази съществуващото, отживялото. ‹*лат.* reactio ⇨ *нем.* Reaktion›

реал *м.* *Истор.* Стара испанска сребърна монета в обращение от XIII в. до 70-те години на XIX в. ‹*исп.* real›

реален *прил.* **1.** Който съществува в действителност; действителен. **2.** Постижим, осъществим, възможен. **3.** *Прен.* Който е съобразен с действителното положение, с практиката; практичен. ✧ **Реален балансов ефект.** *Икон.* Изменение на съвкупното търсене, което има за резултат промяна в количеството на реалните парични баланси. ✧ **Реален данък върху собствеността.** *Фин.* Данък, който се базира на стойността на сградите и земята. ✧ **Реален доход.** *Фин.* **1.** Паричният доход, преизчислен според равнището на инфлацията, при което живее даден индивид или организация за определен период от време. **2.** Количеството стоки и услуги, които могат да се закупят с даден паричен доход. ✧ **Реален лихвен процент.** *Фин.* **1.** Паричният лихвен процент, преизчислен съобразно равнището на инфлацията. **2.** Лихвеният процент, измерен в стоки. ✧ **Реален обменен курс.** *Фин.* Стойността на валутата в съответствие с реалната ѝ покупателна сила. ✧ **Реален растеж.** *Икон.* Увеличението на производството на стоки и услуги, измерено при постоянни цени, напр. като се елиминира промяната в цените. ✧ **Реална икономия от мащаба.** *Икон.* Намаляване на средните разходи за производство в резултат от увеличаване на произвеждания в дадена фабрика или предприятие продукт. ✧ **Реална инфлация.** *Икон.* Приравненият индекс на цените на дребно със сезонните цени на хранителните стоки, от който са направени съответните отчисления за местни такси и лихвени плащания по ипотеки. ✧ **Реална лихва.** *Фин.* Равнище на лихва, което съответства на равнището на инфлация. ✧ **Реална сделка.** *Юр.* Сделка, при която, за да настъпят правните последици, трябва освен волеизявлението на страните да се предаде и предметът на правоотношението. ✧ **Реална съвкупност на престъпления.** *Юр.* Извършване от едно лице на няколко отделни престъпления, преди да е имало влязла в сила присъда за което и да е от тях. ✧ **Реална цена.** *Фин.* **1.** Номиналната цена на стоката, разделена на ценовия индекс. **2.** Относителна цена, която показва какво количество от една стока се заменя за други стоки. ✧ **Реални заплати.** *Фин.* **1.** Паричната стойност на заплатата, преизчислена според равнището на инфлацията. **2.** Количеството стоки и услуги, които могат да се купят с паричната стойност на заплатите. ✧ **Реално възнаграждение, съобразено с производителността на труда.** *Фин.* Реалното трудово възнаграждение, отнесено към производителността на труда. ‹*лат.* rēalis 'веществен' ⇨ *нем.* real›

реализация *ж.* **1.** Осъществяване, изпълнение; реализиране. **2.** *Икон.* Продажба (на стока, имущество, ценни книжа). ‹*лат.* rēalis 'веществен' ⇨ *фр.* réalisation›

реализирам *несв.* и *св.* (**реализиране** *ср.*) **1.** Осъществявам, изпълнявам. **2.** *Икон.* Продавам (стока, имущество, ценни книжа). — **реализирам се.** ‹*нем.* realisieren›

реализъм *м.* (**реалистичен** *прил.*) **1.** *Филос.* Ясно разбиране и отчитане на реалността, съобразяване с условията в действителността. **2.** Направление в литературата и изкуството, чиято цел е правдивото отразяване на действителността. ✧ **Критически реализъм.** *Филос.* Направление в англо-американската философия от края на XIX до средата на XX в., което критикува ученията, свеждащи

предмета на познанието до опита, и отстоява разбирането за принципна разлика между предмета на познание и неговия образ, схващан като символизация на реалността в човешкото съзнание. ✧ **Наивен реализъм.** *Филос.* Основано на ежедневния опит убеждение на всеки човек, че предметите и светът съществуват независимо от нас, от нашите усещания и съзнание във вида, в който ги възприемаме. ✧ **Схоластичен реализъм.** *Истор.* Направление в средновековната схоластика, което признава реалността на общите понятия — универсалии, съществуващи независимо от единичните предмети. ‹*лат.* rēālis ⇨ *фр.* réalisme›

реали̇ст *м.* **1.** Творец, привърженик на реализма. **2.** *Прен.* Човек, който съобразява поведението и действията си с условията в действителността. ‹*лат.* rēālis ⇨ *фр.* réaliste›

реа̀лия *ж.* Предмет, вещ. ‹*лат.*›

реа̀лност *ж.* **1.** Обективно съществуващо явление; действителност. **2.** Свойство на реален. ✧ **Трансцендентална реалност.** *Филос.* Реалност, която се намира извън пределите на опита; свръхопитна реалност. ‹*лат.* realitas›

реаниматоло̀гия *ж.* Раздел от медицината, който изучава методите за реанимация. ‹*лат.* + *гр.*›

реанима̀тор *м.* Лекар, специалист по реанимация. ‹*лат.*›

реанима̀ция *ж.* **1.** *Мед.* Възстановяване на нарушени или току-що прекратени жизненоважни функции на организма. **2.** Специално оборудвано болнично отделение за прилагане на мерки за такова възстановяване. **3.** *Прен.* Възстановяване, оживяване. ‹*лат.*›

реанимѝрам *несв.* и *св.* **1.** Подлагам на реанимация; възстановявам. **2.** Подлагам се на реанимация; възстановявам се, възраждам се. ‹от *лат.*›

рѐбис *м.* Символ на андрогина, символно изображение. ‹от *лат.*›

рѐбус *м.* **1.** Дума, представена чрез картина. **2.** *Прен.* Това, което изисква разрешение, отгатване. **3.** *Истор.* През Средновековието — отличителен знак за хора, на които не било позволено да носят оръжие (напр. свещениците). **4.** *Истор.* Особено популярни през XVI в. в Пикардия съчинения със сатирично съдържание, съдържащи словесни картини. ‹*лат.* rebus 'от неща' ⇨ *фр.* rébus›

реваксина̀ция *ж.* *Мед.* Повторна ваксинация. ‹от *лат.*›

реваксинѝрам *несв.* и *св.* (**реваксинѝране** *ср.*) *Мед.* Извършвам реваксинация. ‹от *лат.*›

ревалва̀ция *ж.* *Фин.* **1.** Увеличаване на златното покритие на парична единица. **2.** Повишаване на курса на парична единица спрямо валутите на чужди държави, което се регламентира с правителствен акт. ‹*фр.* révaluation›

ревалориза̀ция *ж.* *Фин.* **1.** Ревалвация. **2.** Възобновяване размяната на книжни пари срещу злато по номинала. ‹*фр.* revalorisation›

ревандика̀ция *ж.* *Юр.* Иск на собственик за възстановяване на правото му върху вещ, която е в чуждо незаконно владение. ‹*лат.* ⇨ *фр.* revendication›

реванѐ *ср.* *Кул.* Сиропиран сладкиш от яйца и брашно. ‹*перс.* ⇨ *тур.* revani›

рева̀нш *м.* **1.** Възмездие за загуба (в игра, война и др.). **2.** *Спорт.* Повторна игра, в която се цели победа над победилия в първата среща. ‹*фр.* revanche 'отплата'›

реванши̇зъм *м.* (**реванши̇стки** *прил.*) Политика на търсене на възмездие, реванш след понесено поражение. ‹*фр.* revanchisme›

реванши̇рам се *несв.* и *св.* **1.** Отплащам се, връщам си; отмъщавам. **2.** *Спорт.* Побеждавам във втора среща. ‹*фр.* se revancher›

реванши̇ст *м.* Привърженик на реваншизма. ‹*рус.*›

ревѐр *м.* Конструктивен детайл на дреха (сако, блуза и др.), подгънат навън край в горната част на предниците. ‹*лат.* ⇨ *фр.* revers›

reveràнс *м.* **1.** Дълбок поклон с приклякане. **2.** *Прен.* Обикн. *мн.* Прояви на прекалено почтително отношение. ‹*лат.* ⇨ *фр.* révérance›

реверберѐтор *м.* Устройство за създаване на изкуствена реверберация чрез преобразуване на електрически сигнали, носещи звукова информация. ‹от *лат.*›

реверберѐция *ж.* (**реверберациѐнен** *прил.*) *Физ.* Постепенно затихване на звука в помещение, след като звуковият източник е престанал да звучи, обусловено от отражението на звуковите вълни. ‹*лат.*›

ревѐрс *м.* **1.** *Юр.* Писмено задължение на един човек към друг. **2.** *Техн.* Механизъм за промяна в посоката на движение на машинен елемент и др. ‹*лат.* reversus 'обърнат назад' ⇨ *англ.* reverse›

реверси̇вен *прил.* Който служи за промяна на посоката на движение или при който може да се промени посоката на движение. ‹от *лат.* reversus 'обратен'›

реверси̇вност *ж.* *Техн.* Обръщаемост. ‹от *лат.*›

ревѐрсия *ж.* (**реверсиѐнен** *прил.*) **1.** Връщане, възвръщане. **2.** *Юр.* Връщане на имущество на собственика му. **3.** *Биол.* Атавизъм. **4.** В

генетиката — обратна мутация. ‹от *лат.* reversio 'връщане'›

ревѐрсор *м. Ел.* Устройство за промяна в схемата на включване на електродвигател в мрежата, за да се промени посоката на въртенето му. ‹*лат.* ⇨ *англ.* reverser›

ревизионѝзъм *м.* (**ревизионистѝчен** *прил.*) Изискване за ревизия на учение, теория и под. ‹*лат.* revisiōnis›

ревизионѝст *м.* Привърженик на ревизионизма. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

ревизѝрам *несв.* и *св.* (**ревизѝране** *ср.*) **1.** *Икон.* Проверявам стопанско-финансовото състояние на фирма, учреждение, длъжностно лице и др. **2.** *Прен.* Преразглеждам, поправям. ‹*лат.* ⇨ *фр.* réviser›

ревѝзия *ж.* (**ревизио̀нен** *прил.*) **1.** *Прен.* Преразглеждане. **2.** *Икон.* Проверка на стопанско-финансова дейност на фирма, учреждение, длъжностно лице и др. от ревизор с цел да се установи законността на дейността им. **3.** *Юр.* Преразглеждане на международен договор. ‹*лат.* revisio ⇨ *рус.*›

ревизо̀р *м.* Длъжностно лице, което прави ревизия. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Revisor›

ревматѝзъм *м.* (**ревматѝчен** *прил.*) *Мед.* Общо инфекциозно-алергично заболяване, което се характеризира с възпаление на съединителната тъкан на сърдечносъдовата и нервната система, на ставите и др. органи. ‹*гр.* ῥευματισμός›

ревматоло̀г *м.* Лекар, специалист по ревматология. ‹*гр.*›

ревматоло̀гия *ж. Мед.* Специалност, която се занимава с диагностиката и терапията на заболявания, засягащи стави, обвивки, мускули, сухожилия, и свързаните с тях структури. ‹от *гр.*›

ревмокардѝт *м. Мед.* Ревматично поражение на сърцето. ‹от *гр.*›

ревока̀ция *ж.* **1.** *Юр.* Отмяна на разпореждане. **2.** *Дипл.* Отзоваване на дипломат, посланик, упълномощен представител и др. **3.** *Фин.* Отмяна на чек от неговия издател. ‹*лат.* revocatio 'отзоваване' ⇨ *фр.* révocation›

револвѐр и **рево̀лвер** *м.* (**револвѐрен** и **рево̀лверен** *прил.*) Ръчно огнестрелно оръжие с въртящ се барабан, в който се поставят патроните. ‹*лат.* revolver 'въртя се' ⇨ *англ.* revolver›

революционѐр *м.* **1.** Участник в революция. **2.** *Прен.* Човек, който извършва коренна промяна в област на науката, културата, техниката и др. ‹*фр.* révolutionnaire›

революционизѝрам *несв.* и *св.* **1.** Подтиквам към революция, разпространявам идеите на революция. **2.** *Прен.* Осъществявам коренна промяна, променям из основи. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* revolutionieren›

революция *ж.* (**революционен** *прил.*) **1.** Коренна промяна, рязък скокообразен преход от едно качествено състояние към друго. **2.** Насилствена смяна на политическа система. ‹*лат.* revolutio ⇨ *фр.* révolution›

ревулсѝвен *прил.* ✧ **Ревулсивно средство.** *Фарм.* Лекарствено средство, предизвикващо зачервяване и затопляне на кожата. ‹от *лат.* revulsus›

ревѝлсия *ж. Мед.* Зачервяване и затопляне на кожата, предизвикано от ревулсивни средства. ‹*лат.* revulsus›

ревю̀ *ср.* **1.** Вид спектакъл, в който манекени представят модно облекло, аксесоари и др. **2.** Забавно представление от отделни сцени и номера, обединени от обща тема. ‹*фр.* revue 'преглед'›

рега̀л *м.* **1.** Висока бирена чаша без дръжка. **2.** *Муз.* Вид малък орган без тръби. ‹*лат.* regālis 'царски'›

рега̀лии *мн.* **1.** *Истор.* През феодализма в Западна Европа — монополно лично право на крале и едри феодали да получават доход от различни производства, от пазарните такси, глобите и др. **2.** Атрибути на царска власт (корона, скиптър, трон и др.). **3.** Отличителни знаци изобщо. ✧ **Монетна регалия.** *Истор.* Монополно право на монарх да сече и пуска в обращение монети, признак за суверенността на монарха на подвластните му територии. ‹*лат.* regalia ⇨ *нем.* Regal, Regale›

рега̀та *ж. Спорт.* Състезание с различни класове плавателни съдове. ‹*ит.* regata›

регенера̀т *м. Техн.* Материал/продукт, получен при регенерация. ‹*лат.* regenerātus 'пероден' ⇨ *нем.* Regenerat›

регенера̀тор *м. Техн.* Камера в газова или др. заводска пещ за използване топлината на изгорелите газове; топлообменник. ‹*лат.* regenerātor 'възстановител' ⇨ *нем.* Regenerator›

регенера̀ция *ж.* (**регенератѝвен** *прил.*) **1.** *Биол.* Възстановяване на изгубени или повредени органи и тъкани в организъм. **2.** *Техн.* Превръщане на отработени продукти в изходни, за да се използват повторно. **3.** *Хим.* Възстановяване на вещество, участвало в химична реакция, в първоначалния му състав. ‹*лат.* regeneratio 'възраждане', 'възстановяване' ⇨ *нем.* Regeneration›

регенерѝрам *несв.* и *св.* (**регенерѝране** *ср.*) Извършвам регенерация. ‹*нем.* regenerieren›

регѐнт *м.* **1.** В монархическа държава — временен държавен глава, назначаван при меж-

дуцарствие или в случай на продължително отсъствие, болест или непълнолетие на монарха. 2. *Остар.* Диригент на хор. ‹*лат.* regentis ⇨ *нем.* Regent›

регѐнтство *ср.* (**регѐнтски** *прил.*) 1. В монархическа държава — управление на държавата от един или няколко регенти в период на междуцарствие при продължително отсъствие, болест или непълнолетие на монарха. 2. *Истор.* Стил в архитектурата и декоративното изкуство на Франция по време на регентството на Филип Орлеански (1715—1733). 3. *Истор.* Стил в мебелиерството и декоративното изкуство, господстващ в Англия по време на регентството на Джордж IV (1811—1820). ‹*фр.* Règence и *англ.* Regency›

регио̀н *м.* (**регионѐлен** *прил.*) Район, област. ‹*нем.* Region›

регионѐлен *прил.* 1. Районен, областен. 2. *Прен.* Ограничен, стеснен. ✧ **Регионален фонд.** *Икон.* Фонд от ценни книжа и акции, инвестирани в ценните книжа само на една държава. ✧ **Регионална икономика.** *Икон.* Анализ на решенията на фирмите за регионалното им разположение и на причините за регионалния им растеж. ✧ **Регионална политика.** *Икон.* 1. Мерки за ограничаване на дисбалансите в развитието между регионите в определена страна, по-специално за преодоляване на дисбалансите между развитието на регионите около столицата и периферните провинции. 2. Правителствена помощ за градовете, отделните квартали в градовете и други малки райони в страната, които се намират в особено тежко положение. ‹*лат.* regionālis ⇨ *нем.* regional›

регионалѝзъм *м.* *Изк.* Изкуството на малка група северноамерикански художници от 30-те и 40-те години на XX в., които съсредоточават вниманието си върху селски сюжети от Средния Запад на САЩ и отхвърлят влиянията на европейското изкуство. ‹*фр.* régionalisme›

регионѐрен *прил.* Който се отнася до ограничена област или част на тялото. ‹*лат.* ⇨ *нем.* regionär›

регистрѐтор *м.* (**регистрѐторски** *прил.*) 1. Длъжностно лице, което се занимава с регистрация. 2. *Прен.* Човек, който регистрира факти, събития без да ги коментира и оценява. 3. *Техн.* Автоматичен самозаписващ уред. ‹*лат.* registrātor ⇨ *нем.* Registrator›

регистратѝра *ж.* Служба за регистрация. ‹*лат.* registrātūra ⇨ *нем.* Registratur›

регистрѐция *ж.* (**регистрациѐнен** *прил.*) 1. Вписване в регистър. 2. Отбелязване, записване на факт, събитие, явление. ✧ **Предварителна регистрация.** *Фин.* Акция на компания или правителствена облигация, които се регистрират преди емитирането им. ‹*лат.* registratio ⇨ *нем.* Registration›

регистрѝрам *несв.* и *св.* (**регистрѝране** *ср.*) 1. Вписвам в регистър. 2. Отбелязвам, записвам. — **регистрирам се.** ‹*нем.* registrieren›

регистрѝран *прил.* Отбелязан; вписан в регистър. ✧ **Регистрирана ценна книга.** *Фин.* Акция или дял, чиято цена е обявена в официалния списък на фондовата борса. ‹*лат.* registratio›

регѝстър *м.* (**регѝстров** *прил.*) 1. Книга, списък и под, в който са вписани данни, имена и др. 2. *Муз.* Част от диапазона на глас или инструмент, в чиито рамки може да се променя тембърът на гласа или инструмента. 3. *Муз.* Приспособление в инструмент, с помощта на което може да се променят височината, силата и тембърът на звука. 4. Редица от клавиши на пишеща машина. 5. *Инф.* Нейерархична, мрежова база данни, поддържана на всеки сървър от мрежовата операционна система, която съдържа три типа компоненти: обекти (потребители, устройства и др. физически и логически единици), атрибути (пълно име и ограничения за включване) и множество данни за атрибутите (стойностите, които ще бъдат съхранени в списъка на атрибутите и обекта). 6. *Техн.* Устройство за приемане и временно съхраняване в цифрова форма на адресна информация в автоматични телефонни и телеграфни станции. ✧ **Бруто регистър тон.** *Мар.* Мярка за общата кубатура на всички корабни помещения. ✧ **Нето регистър тон.** *Мар.* Мярка за общата кубатура на товарните помещения на кораб. ✧ **Съдебен регистър.** *Юр.* Официален публичен източник за информация на определени правни субекти, който се води от окръжен съд на книга (регистър) или магнитен информационен носител. ✧ **Търговски регистър.** *Юр.* 1. Книга, в която се извършват вписванията на търговците при съда. 2. Правен институт, уреждащ реда и начина на вписването на търговците в съда. ‹*лат.* registrum ⇨ *нем.* Register›

реглѐж *м.* Регулиране. ‹*фр.* réglage›

регламѐнт *м.* 1. Съвкупност от правила и норми за регулиране на дейност. 2. Правилник за работата на държавен орган, учреждение, организация. 3. Ред за провеждане на събрание, конференция, конгрес и под. ‹*фр.* règlement›

регламентѐция *ж.* Установяване на регламент. ‹*фр.* réglementation›

регламентѝрам *несв.* и *св.* (**регламентѝране**

ср.) Установявам регламент. ‹от *фр.* réglementer›

реглàн *м.* Вид кройка на ръкав на дреха, при която ръкавът достига до яката. ‹по името на *англ.* барон Raglan (1788—1855)›

регрѐс *м.* Връщане назад; упадък, влошаване. ‹*лат.* regressus 'връщане назад' ⇨ *нем.* Regress›

регресàнт *м. Юр.* Лице, което предявява регресен иск към друго лице за обезщетение за загубите, които първото лице е понесло в полза на второто. ‹*лат.* regressantis›

регресàт *м. Юр.* Лице, към което е отправен иск от регресант. ‹*лат.* regressātus ⇨ *нем.* Regressat›

регрѐсен *прил.* ✧ **Регресен (обратен) иск.** *Юр.* Вид обективно съединяване на иск, когато страна по висящ процес (както ищец, така и ответник) предявява иск срещу лице, което може да бъде подпомагаща страна. ‹*лат.* regressus›

регресѝвен *прил.* (**регресѝвност** *ж.*) **1.** Който предразполага към регрес. **2.** Низходящ, обратен. ✧ **Регресивен данък.** *Икон.* Данък, който намалява непропорционално при групите с нисък доход. ✧ **Регресивна асимилация.** *Език.* Уподобяване на предходен по следходен звук. ✧ **Регресивни очаквания.** *Икон.* Очаквания, че стойността на икономическите променливи, като напр. равнището на цените, ще бъде средна величина между сегашните и миналите стойности. ‹*лат.* regressus 'връщане назад' ⇨ *фр.* régressif›

регресѝрам *несв.* и *св.* Търпя регрес, западам, изоставам. ‹*нем.* regressieren›

регрѐсия *ж.* **1.** Регрес. **2.** *Геол.* Отдръпване на морето при издигане на сушата или снижаване на дъното. **3.** *Психо.* Връщане към по-ниско ниво на развитие. **4.** *Мед.* Стадий на заболяването, в който симптомите на болестта намаляват и постепенно изчезват и пациентът оздравява. ‹*лат.* regressio 'движение назад'›

регулатѝвен *прил.* Който регулира нещо. ‹*лат.* regulātivus ⇨ *нем.* regulativ›

регулàтор *м.* Нещо, което регулира, направлява (движение, работа, процес). ‹*лат.* regulātor ⇨ *нем.* Regulator›

регулациòнен *прил.* ✧ **Регулационен план.** Градоустройствен план на селище. ‹от *лат.* regulatio›

регулàция *ж.* **1.** Установяване на ред, правила; регулиране. **2.** Акт за градоустройствено планиране на селище. ‹от *лат.* regula 'ред', 'правило' ⇨ *нем.*›

регулѝрам *несв.* и *св.* (**регулѝране** *ср.*) Извършвам регулация. ‹*нем.* regulieren›

регулѝран *прил.* Управляван по определен начин. ✧ **Регулирана фирма.** *Икон.* Фирма, която е обект на детайлно държавно регулиране на решенията ѝ в областта на ценообразуването и на инвестициите. ‹от *нем.* regulieren›

регулировòчник *м.* Пътен полицай, който регулира движението на превозни средства и пешеходци. ‹от *рус.*›

регулирѝуем *прил.* Който подлежи на регулиране. ✧ **Регулируем валутен курс.** *Фин.* Фиксиран валутен курс, който периодически може да бъде коригиран в съответствие с определени правила. ‹от *нем.* regulieren›

регулѝрен *прил.* (**регулѝрност** *ж.*) Редовен. ‹*лат.* regularis ⇨ *рус.*›

регургитàция *ж.* **1.** Връщане на несмляна храна от стомаха в устата; повръщане. **2.** Връщане на течност в обратна на нормалния ѝ ход посока. ‹от *лат.*›

редактѝрам *несв.* и *св.* (**редактѝране** *ср.*) **1.** Поправям, обработвам текст при подготовката му за печат. **2.** Изразявам, формулирам по друг начин. **3.** Ръководя издание. ‹*лат.* redactus 'доведен в ред' ⇨ *нем.*›

редàктор *м.* (**редàкторски** *прил.*) **1.** Специалист, който редактира текст при подготовката му за печат. **2.** Специалист, който ръководи издание. ‹*лат.* redactor ⇨ *нем.* Redaktor›

редàкция *ж.* (**редакциòнен** *прил.*) **1.** Обработка на текст при подготовката му за печат. **2.** Вариант на текст, творба. **3.** Езикова формулировка на мисъл. **4.** Колектив от редактори. **5.** Помещение, в което работи такъв колектив. ‹*лат.* ⇨ *фр.* rédaction›

редемаркàция *ж.* Възстановяване на гранични знаци на държавна граница. ‹*фр.* redémarcation›

рѐди-мейд *м. Изк.* Предметите от всекидневието, изведени от обичайната си среда и третирани като произведения на изкуството. ‹*англ.* ready-made›

рѐдингот *м.* Мъжко палто с дължина до колената и двуредно закопчаване. ‹*англ.* riding coat 'дреха за яздене' ⇨ *фр.* redingote›

редѝф₁ *м. Лит.* Особен припев или повтарящи се думи във всеки стих в някои стихотворни форми в източната поезия. ‹от *ар.*›

редѝф₂ *м. Истор.* Запасен войник от турската войска. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

редýктор *м.* (**редýкторен** *прил.*) *Техн.* **1.** Механизъм от зъбни колела за предаване на въртеливо движение от един вал на друг. **2.** Устройство за намаляване на налягането на газ или течност. ‹*лат.* reductor ⇨ *нем.*

Reduktor›

редукционен *прил.* ✧ **Редукционен вентил.** *Техн.* Автоматично устройство, което пропуска газ или течност от съд с високо налягане в съд с по-ниско налягане, като поддържа постоянно налягане в един от съдовете. ‹от *лат.* reductio›

редукция *ж.* **1.** Съкращение, намаление. **2.** Свеждане на сложен производствен процес към по-прост. **3.** *Хим.* Отнемане на кислород от дадено вещество или прибавяне на водород към него. **4.** Химическа реакция, при която атом получава електрони. **5.** *Биол.* Умаляване на орган, опростяване на неговия строеж или пълна загуба на такъв орган, свързана със загубата на функцията му в процеса на еволюция. **6.** *Мед.* В хирургията — връщане на разместена част на тялото към нормалното ѝ положение. **7.** *Фин.* Понижаване на борсовия курс на ценни книжа или на борсовите цени. **8.** *Език.* Неутрализиране на противопоставянето между фонеми в определени позиции. ‹*лат.* reductio 'възвръщане'›

редундантен *прил.* (**редундантност** *ж.*) Който е в повече; излишен. ‹от *лат.* redundans, redundantis 'изобилен'›

редупликация *ж.* **1.** *Език.* Удвояване на корен, основа или цяла дума. **2.** *Биол.* Удвояване на молекулни и субклетъчни структури, което е в основата на клетъчното делене и размножаването на организмите. ‹от *лат.* reduplicatio 'повторение', 'удвояване'›

редут *м. Воен.* **1.** *Остар.* Отделен окоп. **2.** Укрепен хълм. ‹*фр.* redoute›

редуцирам *несв.* и *св.* (**редуциране** *ср.*) Намалявам, съкращавам, опростявам; отделям; променям. ‹*лат.* reduco ⇨ *нем.* reduzieren›

реекспорт *м. Икон.* Износ от дадена страна на внесени преди това в нея суровини, препродавани в други страни в непроменен вид или след незначителна обработка (почистване, сортиране, опаковане и др.). ‹*лат.* ⇨ *англ.* re-export›

реемиграция *ж.* Връщане на емигранти в родината. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* réimmigration›

режиен *прил.* ✧ **Режийни разноски.** *Икон.* Разходи за издръжка на управленски апарат, в които не се включват заплатите. ‹*нем.* Regien›

режим *м.* **1.** *Полит.* Държавен строй. **2.** Установен ред, начин на живот. **3.** Система от правила, норми. **4.** Условия за дейност, работа, съществуване. **5.** *Инф.* Множество от параметри, които определят характеристиките на сесия в мрежа. ✧ **Валутен режим.** *Фин.* Законодателно или нормативно уреждане на сделките с валутни ценности и правата и задълженията на местните и чуждите лица по отношение на разплащанията с чужбина. ✧ **Режим на най-облагодетелствена нация.** *Полит. Икон.* Принцип за регулиране на икономическите отношения между държавите, съгласно който на съответната държава се предоставят привилегии и предимства, с каквито се ползват другите държави. ✧ **Режим на промяна на валутните курсове.** *Икон. Фин.* Системата, избрана от правителствата на отделните държави за взаимното определяне на техните валутни курсове. ✧ **Режим на разпределение на кредитите.** *Икон.* Контрол на централна банка върху общия обем на банковите депозити чрез ограничаване на общото количество, което може да се заеме, или чрез изключване на някои категории заемоискатели. ✧ **Тоталитарен режим.** *Полит.* Тоталитаризъм. ✧ **Търговски режим.** *Икон.* Държава или държави, следващи определената търговска политика на протекционизъм или на свободна търговия. ✧ **Хранителен режим.** Разпределение на храната по вид, количество, време за храненето. ‹*фр.* régime›

режисирам *несв.* и *св.* **1.** Ръководя подготовката и реализирането на представление, филм и др. **2.** *Прен.* Подготвям, организирам. ‹от *фр.* régisseur›

режисура *ж.* Дейност на режисьор. ✧ **Режисура в киното.** *Кино.* Област от творческата дейност, насочена към естетическата организация на филма като едно цяло, съподчинение на всички компоненти на създавания филм (от драматургията до музиката) и вследствие на това ръководство и направляване на колективния творчески процес. ‹*фр.* régisseur ⇨ *рус.*›

режисьор *м.* (**режисьорски** *прил.*) Художествен ръководител на театрална постановка, филм, телевизионно предаване и под.; постановчик. ‹*фр.* régisseur ⇨ *рус.*›

реза *ж. Диал.* Заболяване на черния дроб у говедата. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

резе *ср.* Заключалка на врата във вид на желязна пръчка. ‹*перс.* ⇨ *тур.* reze›

резеда *ж.* **1.** *Бот.* Род тревисти растения с бледозелени ароматни цветове. Reseda. **2.** Бледозелен цвят. ‹*лат.* resedor 'успокоявам се' ⇨ *фр.* réséda›

резедав *прил.* Който е светлозелен на цвят. ‹от *фр.* réséda›

резекия *ж. Сел.-ст.* Вид десертно бяло грозде с дребни зърна. ‹*ар.* ⇨ *тур.* razeki›

резектоскоп *м. Мед.* Хирургичен инструмент, използван при резекция. ‹*лат.* + *гр.*›

резѐкция *ж. Мед.* Хирургическо отстраняване на част от орган (крайник, стомах, черво и др.). ‹*лат.* resectio 'отрязване'›

резѐрв *м.* (**резѐрвен** *прил.*) **1.** Запас от нещо; неизползвани възможности, средства. **2.** *Воен.* Войскова част, която влиза в сражение само в случай на нужда, по преценка на командването. ✧ **Брутни валутни резерви.** *Фин.* Наличностите в специални права на тираж, текущите сметки и депозитите на централната банка в чуждестранна валута, намиращи се на съхранение в банки извън страната. ✧ **Валутни резерви.** *Фин.* Съвкупността от намиращата се по сметки в чуждестранни банки валута, както и ценни книжа и др. активи, притежавани от държавата, съсредоточени в централната ѝ емисионна банка или в др. упълномощени банки; използват се едновременно със златните резерви за покриване на вътрешното парично обращение и за валутните интервенции при регулиране курса на националната валута. ✧ **Златен резерв.** *Фин.* Запасите от злато на една централна банка, които се използват само при трансакции с др. централни банки. ✧ **Резерв за сигурност.** *Фин.* Всички приходи от продажби минус приходите от продажби при минимални средни общи разходи. ✧ **Скрити резерви.** *Фин.* Банкови резерви, които по закон е разрешено да не се обявяват в публикувания банков балансов отчет, за да се увеличи мощта на банката. ‹*лат.* reservare 'запазвам' ⇨ *фр.* réserve›

резѐрва *ж.* **1.** Резерв, запас от нещо; неизползвани възможности. **2.** В спортните игри — резервен играч. **3.** Обикн. *мн.* Съмнения. ‹от *лат.* reservare›

резервàт *м.* Местност, в която природните богатства, животните и растенията са под специалната закрила на закон. ✧ **Хидросферен резерват.** Воден басейн или част от него, поставена под специална закрила. ‹*лат.* reservātus 'запазен' ⇨ *нем.* Reservat›

резервàция *ж.* Предварително ангажиране на място, билет за нещо. ‹*лат.* reservatio›

резѐрвен *прил.* ✧ **Резервна база.** *Фин.* Бързоликвидните пари в банковата система. ✧ **Резервна валута.** *Фин.* Валута, която се използва широко за финансиране на международната търговия и се държи като алтернатива на златото или специалните права на тираж на Международния валутен фонд. ✧ **Резервни активи.** *Фин.* Пари в брой и високо ликвидни парични активи, които задължително трябва да се поддържат от финансовите институции, по-специално от банките, според правилата, определяни от централната банка. ‹от *лат.* reservare›

резервѝрам *несв.* и *св.* (**резервѝране** *ср.*) **1.** Запазвам, ангажирам предварително. **2.** Държа като запас, в резерв. — **резервирам се.** ‹*лат.* reservo ⇨ *фр.* réserver›

резервѝран *прил.* **1.** Ангажиран, запазен. **2.** *Прен.* Сдържан, предпазлив, хладен. ‹*фр.* réservé›

резервоàр *м.* (**резервоàрен** *прил.*) Вместилище (съд, помещение и др.) за течности и газове. ‹*лат.* ⇨ *фр.* réservoir›

резерпѝн *м. Фарм.* Лекарствен препарат, получаван от рауволфия и използван за понижаване на кръвното налягане. ‹*нем.* Reserpin›

резигнàция *ж.* Примирение с положението, подчинение на съдбата. ‹*лат.* ⇨ *фр.* résignation›

резидѐнт *м.* **1.** Дипломатически представител в чужда страна. **2.** Ръководител на разузнаването в чужда страна. **3.** Гражданин на една страна, който постоянно живее в друга страна. **4.** Глава на колониална администрация в протекторат и зависима територия. ‹*лат.* residentis ⇨ *нем.* Resident›

резидѐнция *ж.* Седалище на държавен глава, високопоставен държавен служител или правителство. ‹*лат.* residentia›

резѝл *м. Разг.* Срам, посрамване. ‹*ар.* ⇨ *тур.* rezil›

резиллѝк *м. Разг.* Посрамване, резил. ‹*ар.* ⇨ *тур.* rezillik›

резилѝя *несв. Разг.* Правя някого за резил. — **резиля се.** ‹от *тур.* rezil›

резистѐнтност *ж. Мед.* Степента на имунитет, която притежава организмът, способността му да се противопоставя на заболяване. ‹от *лат.* resistentia›

резистѐнция *ж.* **1.** Съпротива, съпротивление. **2.** *Мед.* Резистентност. **3.** *Мед.* Устойчивост на микроби спрямо някои лекарства. ‹*лат.* resistentia›

резистѝн *м. Хим.* Сплав от 85-87% мед, манган и желязо. ‹от *лат.* resistare 'съпротивлявам се'›

резистогрàфия *ж. Мед.* Метод за измерване съпротивлението, което на съдовете на орган оказват на кръвния поток. ‹*лат.* + *гр.*›

резѝстор *м. Ел.* Слаботоков елемент, който оказва известно съпротивление на електрическия ток; съпротивление. ‹*лат.* ⇨ *англ.* resistor›

резолѝрам *несв.* и *св.* (**резолѝране** *ср.*) Поставям, слагам резолюция. ‹*лат.* resolvere 'развързвам'›

резолю̀ция *ж.* (**резолютѝвен** *прил.*) **1.** Официално решение по въпрос, обсъден на събрание, конгрес, конференция и под. **2.** Крат-

ко писмено разпореждане на началник върху документ. 3. *Юр.* Заключителна част от съдебно решение. ‹*лат.* resolutio›

резо̀н *м.* (**резо̀нен** *прил.*) Аргумент, довод, основание. ‹*фр.* raison›

резона̀нс *м.* (**резона̀нсен** *прил.*) **1.** *Физ.* Силно увеличаване на амплитудата на трептения (електрически, механични, звукови) под външно въздействие, когато честотата на собствените трептения на системата съвпада с честотата на трептенията на външното въздействие. **2.** *Прен.* Отзвук, отглас. ✧ **Феромагнитен резонанс.** *Физ.* Рязко нарастване на поглъщането на енергия на електромагнитното излъчване от феромагнит при определена честота и напрегнатост на приложното външно магнитно поле. ‹*лат.* resonans 'отекващ' ⇨ *фр.* résonance›

резона̀тор *м.* (**резона̀торен** *прил.*) Тяло или система, в която може да се възбуди резонанс. ‹*лат.* resonātor›

резони̇̀рам *несв.* и *св.* Давам резонанс; отеквам. ‹*лат.* ⇨ *фр.* résonner›

резоньо̀р *м.* **1.** *Истор.* Действащо лице в антична трагедия и комедия, в старинния роман и драматическите творби на класицизма, което не взема активно участие в развитието на конфликта, а изразява пряко мислите на автора, отношението му към събитията и постъпките на героите. **2.** *Прен.* Човек, който често се впуска в дълги и скучни нравоучителни разсъждения. ‹*фр.* raisonneur›

резорби̇̀рам *несв.* и *св.* (**резорби̇̀ране** *ср.*) *Хим.* Поглъщам, всмуквам. — **резорбирам се.** ‹*лат.* resorbeo ⇨ *нем.* resorbieren›

резо̀рбция *ж.* **1.** *Хим.* Поглъщане, всмукване. **2.** *Мед.* Физиологична или патологична загуба на вещество. ‹*лат.* resorbtio›

резорци̇̀н *м.* *Хим.* Получаван синтетично двувалентен фенол, който се използва в производството на смоли и лекарствени препарати, като реагент, багрило и др. ‹*фр.* résorcine›

резулта̀нтен *прил.* **1.** Равнодействащ. **2.** *Физ.* Който се отнася до сила или скорост, причиняващи същото въздействие, както две и повече сили или скорости, които действат заедно. ‹от *лат.*›

резулта̀т *м.* (**резулта̀тен, резултати̇̀вен** и **резулта̀нтен** *прил.*; **резулта̀тно** *нареч.*) **1.** Това, което се получава в края на работа, дейност, процес. **2.** Постижение, успех. ✧ **Престъпен резултат.** *Юр.* Вредни последици, причинени от престъплението. ‹*лат.* resultātum ⇨ *нем.* Resultat›

резулта̀тен *прил.* ✧ **Резултатна оценка.** *Икон.* Статистическото разпределение, получено от разпределението на две случайни величини, които имат една и съща средна стойност, но с по-малка дисперсия. ✧ **Резултатна трудова мобилност.** *Икон.* Степента, в която работниците се местят на различни работни места в резултат на променящите се условия на търсене, при което се елиминира недостигът на трудови ресурси. ✧ **Резултатни престъпления.** *Юр.* Престъпления, при които настъпването на вредния резултат е елемент от състава на престъплението; при тях за довършено престъпление може да се говори едва след настъпване на резултата. ‹от *лат.* resultare›

рѐзус-фа̀ктор *м.* *Биохим.* Група от три антигена, които може да се намират (положителен Rh-фактор) или да не се съдържат (отрицателен Rh-фактор) в червените кръвни клетки; съкр. Rh-фактор. ‹по името на маймуната резус, при която тази особеност е открита за първи път›

резюмѐ *ср.* Сбито, кратко изложение на основното от съдържанието на текст. ‹*фр.* résumé›

резюми̇̀рам *несв.* и *св.* (**резюми̇̀ране** *ср.*) Правя резюме. ‹*нем.* resümieren›

рейз *м.* *Остар.* Кмет. ‹*ар.* ⇨ *тур.* reis›

реимплантация *ж.* В стоматологията — имплантиране на изваден зъб на предишното му място; реплантация. ‹от *лат.*›

реимпо̀рт *м.* *Икон.* Внос на изнесена в друга страна стока, без да е била преработвана там. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* re-import›

реинвести̇̀ция *ж.* *Икон.* **1.** Повторно инвестиране на получени като доход от инвестиционна операция средства. **2.** Влагане на част от печалбата на чужда фирма в икономиката на приемащата страна. ‹от *лат.*›

реинфѐкция *ж.* *Мед.* Повторно заразяване от същия източник. ‹от *лат.*›

рѐйвмузика *ж.* Авангардна електронна музика, за която са типични шумните ефекти и динамичния ритъм. ‹*англ.* rave music›

рейд$_1$ *м.* *Мар.* Водно пространство близо до брега, до пристанище, удобно за маневриране и престой на кораби. ‹*хол.* reed›

рейд$_2$ *м.* *Воен.* Внезапна атака срещу противник, обикн. в гръб или по фланговете. ‹*англ.* raid›

рѐйнджър *м.* (**рѐйнджърски** *прил.*) **1.** Член на специална бойна група в армията на САЩ. **2.** *Разг.* Член на военна или военизирана част със специално предназначение. ‹*англ.* ranger›

рейс *м.* (**рѐйсов** *прил.*) **1.** Изминат път от превозно средство по определен маршрут. **2.** *Разг.* Автобус. ‹*нем.* Reise›

рѐйтинг *м.* Степен, ниво на популярност. ‹*англ.*

rating 'оценка'›

рекапитулация *ж.* **1.** *Остар.* Кратко повторение на вече казано. **2.** *Фин.* Съпоставяне на сметки и документи с първоизточника, за да се отстраняват евентуални грешки. **3.** *Разг.* Равносметка. **4.** *Биол.* Възпроизвеждане на основните етапи от развитието на един род организми в хода на индивидуалното развитие на нов организъм от този род. ‹*лат.* recapitulatio›

рекапитулирам *несв.* и *св.* (**рекапитулиране** *ср.*) Правя рекапитулация; повтарям накратко, обобщавам.

реквием *м.* **1.** *Църк.* Католическа заупокойна служба или молитва. **2.** *Муз.* Произведение за хор и оркестър, изпълнявано при погребален ритуал. **3.** *Лит.* Лирическа творба на тема смърт или предчувствие за близка смърт. ‹*лат.* requiem›

реквизирам *несв.* и *св.* (**реквизиране** *ср.*) Извършвам реквизиция. ‹*лат.* requiro 'изисквам'›

реквизит *м.* **1.** Предмети, използвани в театрална постановка, филм и под. **2.** *Прен.* Необходимите средства за една дейност. ✧ **Коносаментни реквизити.** *Юр.* Отделните части на коносамента (брой и описание на колетите, вид на стоката, размер и тегло на товара, маркировка и номерации на колетите и др.). ‹*лат.* requisītum 'необходимото'›

реквизитор *м.* Служител в театър, който отговаря за реквизита. ‹*лат.* requisītor›

реквизиция *ж.* (**реквизиционен** *прил.*) Принудително изземване срещу заплащане на имущество от държавата обикн. по време на война. ‹*лат.* requisitio›

реквирент *м.* *Фин.* Собственик на полица, който я протестира пред нотариус. ‹*лат.* requirens, requirentis 'изискващ'›

рекет *м.* Шантаж, изнудване от престъпна групировка срещу обещание за охрана. ‹*англ.* racket 'изнудване', 'шантаж'›

рекетьор *м.* **1.** Човек, който рекетира. **2.** *Прен. Разг.* Изнудвач. ‹*англ.* recket ⇨ *фр.* racketteur›

реклама *ж.* **1.** Дейност за провокиране на интерес към нещо или някого или за популяризиране на нещо или някого. **2.** Средствата, използвани в тази дейност. **3.** *Разг.* Само *ед.* Похвала. ‹*лат.* reclāmo 'отеквам' ⇨ *нем.* Reklame›

рекламационен *прил.* ✧ **Рекламационен срок.** *Юр.* Установено от закона време, в което кредиторът е длъжен да предяви пред длъжник своето право за доброволно уреждане. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Reklamation›

рекламация *ж.* (**рекламационен** *прил.*) *Търг.* Иск на купувач към продавач или доставчик за обезщетение за некачествена стока, услуга и др. или за неспазване на задължение. ‹*лат.* reclamatio 'протест' ⇨ *нем.* Reklamation›

рекламирам *несв.* и *св.* (**рекламиране** *ср.*) **1.** Правя реклама; препоръчвам. **2.** *Търг.* Правя рекламация. ‹*нем.* reklamieren›

рекогносцировка *ж.* **1.** *Воен.* Разузнаване. **2.** *Геод.* Проучване на местност, за цел да се състави план или карта. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

реколта *ж.* Добив от земеделска култура в един сезон. ‹*фр.* récolte›

рекомбинация *ж.* **1.** Разполагане на съставките на едно цяло в нова комбинация. **2.** *Хим.* Процес, обратен на йонизацията. **3.** В генетиката — преразпределение на родителския генетичен материал в потомството, създаване на нови комбинации от гени в рамките на една популация. ‹от *лат.*›

рекомендация *ж.* Препоръка. ‹*фр.* recommandation›

реконвалесцент *м.* *Мед.* Човек, който е в период на реконвалесценция. ‹*лат.* reconvalescentis ⇨ *нем.* Rekonvaleszent›

реконвалесценция *ж.* (**реконвалесцентен** *прил.*) *Мед.* Възстановяване след прекарана болест. ‹*лат.* reconvalescentia 'оздравяване'›

реконвалесцирам се *несв.* *Мед.* Възстановявам се след прекарана болест. ‹*нем.* rekonvaleszieren›

реконкиста *ж.* *Истор.* Борба на християнското население на Пиренейския полуостров за отвоюване от арабите (VIII—XV в.). ‹*исп.* reconquista›

реконструирам *несв.* и *св.* (**реконструиране** *ср.*) Извършвам реконструкция. ‹*лат.* ⇨ *нем.* rekonstruieren›

реконструкция *ж.* **1.** Преустройство, реорганизиране. **2.** *Археол.* Възстановяване на предишния вид по останки или по описание. ‹*лат.* reconstructio ⇨ *нем.* Rekonstruktion›

рекорд *м.* (**рекорден** *прил.*) Най-висок успех, върхов резултат, висша степен. ‹*лат.* ⇨ *англ.* record›

рекордер *м.* **1.** *Техн.* Записващо устройство в звукозаписващ апарат. **2.** *Мар.* Индикатор на корабна или брегова хидролокационна станция, който записва на хартия идващите ехосигнали. ‹*англ.* recorder›

рекордьор *м.* Този, който постига рекорди, обикн. в спорта. ‹от *англ.* record›

рекреация *ж.* (**рекреационен** *прил.*) Възстановяване на силите. ‹*лат.* recreatio ⇨ *нем.* Rekreation›

рекредитив *м.* *Дипл.* Писмо на правителство до негов дипломатически представител за отнемане на акредитацията му. ‹*лат.*›

рекрудесценция *ж.* *Мед.* Повторна поява на

признаците на болестта, която временно е изглеждала ликвидирана. ‹от *лат.*›

рекрутѝрам *несв.* и *св.* (**рекрутѝране** *ср.*) **1.** *Воен.* Свиквам новобранци. **2.** *Прен.* Привличам за участие, попълвам състав; набирам. ‹от *фр.* recruter›

рекс *м. Истор.* Цар. ‹*лат.*›

рѐксис *м. Мед.* Разкъсване с отделяне от кръвоносен съд, орган или тъкан. ‹от *гр.*›

ректификациѝонен *прил.* Който се отнася до ректификация. ✧ **Ректификационна колона.** Дълга вертикална колона, съдържаща пръстени, тарелки или звънци, прикрепени към дестилатор. ‹*лат.*›

ректификàция *ж.* **1.** *Мат.* Процес на определяне дължината на крива. **2.** *Хим.* Пречистване на течност чрез дестилация. ‹*лат.* rectificatio 'оправяне'›

ректифицѝрам *несв.* и *св. Хим.* Извършвам ректификация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* rektifizieren›

ректифицѝран *прил.* ✧ **Ректифициран спирт.** *Хим.* Етанол, който най-често се получава в промишлени количества чрез ферментация и се пречиства посредством фракционна дестилация, като дава смес на етанол с вода, съдържаща 95,6° етанол. ‹*лат.*›

рѐкто *ср.* **1.** Дясната страна на предмет с две страни, напр. лист хартия. **2.** В книга — дясната страница (лявата е версо). ‹от *лат.*›

рѐктор *м.* **1.** Ръководител на висше учебно заведение. **2.** Ръководител на духовна семинария. ‹*лат.* rector 'управител'›

ректорàт *м.* **1.** Административноучебно ръководство начело с ректор. **2.** Сградата, в която работи това ръководство. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Rektorat›

рѐкторски *прил.* Който се отнася до ректор. ‹*лат.* rector›

рѐкторство *ср.* **1.** Длъжност на ректор. **2.** Времето, през което едно лице заема тази длъжност. ‹от *лат.*›

ректоскòп *м. Мед.* Уред за изследване на ректума. ‹*лат.*›

ректоскòпия *ж. Мед.* Изследване на ректума с ректоскоп. ‹*лат.*›

рѐктум *м.* (**ректàлен** *прил.*) *Анат.* Право черво. ‹*лат.* rectum 'право'›

рекултивàция *ж. Сел.-ст.* Възстановяване продуктивността на земен участък, станал безплоден в резултат на човешка дейност. ‹*лат.*›

рекултивѝрам *несв.* и *св. Сел.-ст.* Подлагам на рекултивация. ‹*лат.*›

рекуперàтивен *прил.* Който се отнася до рекуператор. ‹*лат.*›

рекуперàтор *м. Техн.* Устройство за рекуперация. ‹*лат.* recuperator ⇨ *нем.* Rekuperator›

рекуперàция *ж. Техн.* Улавяне на газове, материали или енергия, изразходвани в производствен процес, и повторно използване в същия процес. ‹*лат.* recuperatio 'получаване отново'›

рекурѐнтен *прил.* Повтарящ се. ‹*лат.*›

рекурѐнция *ж.* **1.** Възвратно повтаряне. **2.** Повторно появяване на фауна или флора в различни хоризонти на един и същ район след известно прекъсване. ‹*лат.*›

рекурсѝвен *прил.* ✧ **Рекурсивни функции.** *Мат.* Функции, чиято стойност за даден аргумент се изчислява с помощта на стойността за предшестващия аргумент. ‹*лат.*›

рѐкция *ж. Език.* Различен начин, присъщ на предлозите, глаголите, прилагателните и съществителните имена, да се свързват със зависещи от тях съществителни имена или местоимения чрез точно определена падежна форма с или без предлог. ‹*лат.* rectio›

релаксàнт *м. Мед.* Лекарствено средство, което намалява напрежението и безпокойството. ‹*лат.* relaxantia 'отпускащи'›

релаксàтор *м.* Генератор на релаксационни трептения. ‹*лат.*›

релаксàция *ж.* (**релаксациѝонен** *прил.*) **1.** *Физ.* Възстановяване на равновесието на система след спиране действието на факторите, които са я извели от това състояние. **2.** *Физиол.* Състояние на покой на мускула или отслабване на напрежението в него, което настъпва в състояние на покой. **3.** *Прен.* Отпускане, успокояване след натоварване. ‹*лат.* relaxatio 'отпускане'›

релаксѝрам *несв.* и *св. Разг.* Отпускам се, почивам. ‹от *лат.* relaxatio 'отпускане'›

релатѝвен *прил.* Относителен. ‹*лат.* relativus ⇨ *нем.* relativ›

релативѝзъм *м. Филос.* Философско учение, което отрича възможността за обективно познание. ‹*лат.* relativus 'относителен' ⇨ *фр.* relativisme›

релативѝст *м.* Привърженик на релативизма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* relativiste›

релативистѝчен *прил. Физ.* Свързан с явленията, разглеждани на основата на специалната теория за относителността или на основата на общата теория за относителността на А. Айнщайн. ✧ **Релативистична маса.** *Физ.* Масата на тяло, движещо се със скорост, сравнима със скоростта на светлината. ✧ **Релативистична механика.** *Физ.* Механика, изградена на основата на теорията за относителността, тъй като при такива условия изменението на масата на частицата със скоростта става съществено. ✧ **Релативистична скорост.** *Физ.* Скорост, която се приближава до

скоростта на светлината. ✧ **Релативистична частица.** *Физ.* Частица, която има скорост, сравнима със скоростта на светлината, т. е. частица с релативистична маса, която е значително по-голяма от масата ѝ в покой. ‹от *лат.*›

релациòнен *прил.* ✧ **Релационно значение.** *Език.* Граматично значение. ‹от *лат.*›

релàция *ж. Воен.* Писмен доклад за бойни действия, дипломатически преговори и др. ‹*лат.* relatio 'донасяне'›

релѐ *ср. Ел.* Устройство за скокообразно изменение в състоянието на електрическа верига при външно въздействие. ‹*фр.* relais›

релевàнтен *прил.* (**релевàнтност** *ж.*) *Език.* Който служи за разграничаване на езикови единици. ‹*англ.* relevant›

релѐен *прил.* ✧ **Релейна защита.** *Ел.* Система от едно или няколко релета, която реагира при нарушаване на работния режим на електрическата система, като дава команда за изключване на повредения участък. ‹от *фр.* relais›

релѐф *м.* **1.** *Геол.* Съвкупност от неравности по земната повърхност, образувани под действието на вътрешни и/или външни причини. **2.** В изобразителното изкуство — композиция или рисунка, направена така, че цялото или една част изпъква от плоската повърхност. **3.** В живописта — впечатлението или илюзията за триизмерност. **4.** Изпъкнало изображение върху плоскост. ✧ **Висок релеф.** *Изк.* Релефна скулптура, която е врязана достатъчно дълбоко, за да внуши, че основните части на композицията почти се откъсват от основата си; орелеф. ✧ **Нисък релеф.** *Изк.* Релефна скулптура, в която фигурите изпъкват на по-малко от половината от истинската им дълбочина спрямо фона; барелеф. ‹*фр.* relief›

релѐфен *прил.* **1.** Неравен, набразден, изпъкнал. **2.** *Прен.* Изразителен, отчетлив. ✧ **Релефен процес.** *Полигр.* Всеки метод на отпечатване, при който намастиляваната повърхност е в релеф. ‹от *фр.* relief›

релѝгия *ж.* (**религиòзен** *прил.*; **религиòзност** *ж.*) Форма на обществено съзнание, мироглед, идеология, основани на вярата в бог/богове, както и съответстващото поведение и специфични действия, свързани с тази вяра. ‹*лат.* religio›

релѝква *ж.* **1.** *Рел.* Част от тялото на светец или предмет, принадлежал на светец, които са обект на религиозно поклонение. **2.** *Прен.* Вещи, пазени и почитани като скъпи спомени. ‹*лат.* reliquiae›

реликвàрий *м. Рел.* Вместилище за свещени реликви. ‹от *лат.*›

релѝкт *м.* (**релѝктов** *прил.*) **1.** Организъм, предмет и др., запазени като свидетелство от минали епохи. **2.** *Прен.* Останка, остатък. ‹*лат.* relictus 'оставен' ⇨ *нем.* Relikt›

рѐлса *ж.* (**рѐлсов** *прил.*) Желязна греда със специален профил за железопътна, трамвайна или др. линия. ‹от *англ.* rail ⇨ *рус.*›

рѐма *ж. Език.* Един от двата основни компонента на изказването, съдържащ новото, за което се съобщава в изречението. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Rhema›

ремàрка *ж.* **1.** Бележка към написан текст. **2.** *Лит.* В драматическо произведение — думи на автора, с които той пояснява в каква обстановка се извършва действието, дават се указания за поведението на героите и др. ‹*фр.* remarque 'бележка'›

ремаркѐ *ср.* Автомобилна, трамвайна или др. кола без двигател, която се прикачва и тегли от друга кола. ‹*фр.* remorque›

ремѐдиум *м.* Допустимо отклонение в теглото или в съдържанието на ценен метал в златни или сребърни монети. ‹*лат.* remedium 'средство против нещо', 'лекарство'›

ремѝ *ср.* Равен резултат в шахматна игра. ‹*фр.* remis›

ремѝз *м.* **1.** *Фин.* Комисиона, изплащана на посредник между купувача на ценни книжа и борсата. **2.** *Фин.* Плащане на суми чрез преводна полица. **3.** Недосъбрано вземане от предишна игра на карти. ‹*фр.* remise›

ремѝза$_1$ *ж. жп* Гараж за вагони. ‹*фр.* remise›

ремѝза$_2$ *ж. Текст.* Част от тъкачен стан, която вдига и спуска нишките на основата. ‹*фр.* remise›

реминисцѐнция *ж.* **1.** Смътен спомен, припомняне. **2.** *Лит.* Съзнателно или несъзнателно въвеждане в литературно произведение на стих, образ, идея, картина и др., срещани по-рано у друг автор. ‹*лат.* reminiscentia›

ремѝсия *ж.* **1.** *Търг.* Отбив от цената, закръгляне към по-малкото число. **2.** *Мед.* Намаляване тежестта на симптомите или тяхното временно изчезване в хода на заболяването. **3.** *Мед.* Намаляване размерите на тумора и симптомите, които той предизвиква. ‹*фр.* rémission›

ремитѐнт *м. Фин.* Получател на парични средства, фондове. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Remitent›

ремитѝрам *несв. и св.* (**ремитѝране** *ср.*) *Банк.* Плащам чрез полица. ‹*нем.* remittieren›

ремòнт *м.* (**ремòнтен** *прил.*) Поправка, привеждане в изправност. ‹*фр.* remonter 'поправям'›

ремонтàнтност *ж. Биол.* Способност у някои

растенията (портокал, лимон, малини) за повторно или многократно цъфтене и даване на плод през един вегетационен период. ‹от *фр.* remontant›

ремонтѝрам *несв.* и *св.* (**ремонтѝране** *ср.*) Правя ремонт. ‹*фр.* remonter›

ренàлен *прил. Анат.* Който се отнася до бъбреците; бъбречен. ✧ **Ренална артерия.** *Анат.* Една от двете големи артерии, изхождащи от коремната аорта, които снабдяват бъбреците с кръв.

ренглòта *ж. Бот.* Сорт едри сливи. ‹от *фр.* reine-claude›

рендѐ *ср.* **1.** Дърводелско сечиво за изглаждане на дървена повърхност. **2.** Домакински уред за стъргане на зеленчуци, плодове и др. храни. ‹*перс.* ⇨ *тур.* rende›

рендòсвам *несв.* и **рендòсам** *св.* (**рендòсване** *ср.*) Изглаждам дървена повърхност с ренде. ‹от *тур.* rende›

ренегàт *м.* (**ренегàтски** *прил.*) Човек, който се е отрекъл от възгледите си и е преминал на страната на противника; изменник. ‹*исп.* renegado›

ренесàнс *м.* (**ренесàнсов** *прил.*) **1.** *Истор.* Възраждане. **2.** *Истор.* Архитектурен стил от това време. **3.** *Прен.* Разцвет, възраждане. ‹*фр.* renaissance›

ренѐта *ж. Бот.* Сорт зимни ябълки с грапава кора. ‹*фр.* reinette›

рѐний *м. Хим.* Химически елемент, сребристобял метал, използван в химическата промишленост, самолетостроенето, електротехниката и др. (знак Re). ‹по името на р. Rheni›

ренѝн *м. Биохим.* Хормон, отделян от бъбречната кора при намаляване на оросяването ѝ, който взаимодейства директно с кръвта, където се образува съдосвиващ хормон, повишаващ кръвното налягане на кората, което трябва да бъде постоянно (пример за авторегулаторен механизъм). ‹от *лат.*›

ренк *м. Остар.* Цвят, багра. ‹*тур.* renk›

реновàция *ж.* Обновяване, подновяване. ‹*лат.* renovatio ⇨ *нем.* Renovation›

реновѝрам *несв.* и *св.* (**реновѝране** *ср.*) Обновявам, подновявам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* renovieren›

ренографàфия *ж. Мед.* Радиологично изследване на бъбрека. ‹*лат.* + *гр.*›

реномѐ *ср.* Установено мнение за някого или нещо; репутация. ‹*фр.* renommée›

реномѝран *прил.* Който има добро реноме, ползва се с добро име. ‹*фр.* renommé›

рѐнта *ж. Икон.* Периодично получаван доход от земя, капитал, имущество и др. ✧ **Абсолютна рента.** *Икон.* Част от прибавената стойност, реализирана в условията на личното земеделско стопанство от наемни работници; форма на поземлена рента. ✧ **Вечна рента.** *Фин.* Облигации, емитирани от държавата без определен срок на падеж, с които тя се задължава да изплаща единствено лихви (рента), а не главницата. ✧ **Изплащане на рента.** *Фин.* Сумата, която се плаща за използването на даден фактор на производство. ✧ **Пожизнена рента.** *Фин.* Облигация с фиксиран лихвен процент без дата на падеж. ✧ **Предлагана рента.** *Икон.* Цена, която едно домакинство предлага на собственика на място, което осигурява полезност на определено равнище. ✧ **Търсене на рента.** *Икон.* Монополизиране на определена икономическа дейност. ‹*лат.* reddita 'отдадена' ⇨ *фр.* rente или *нем.* Rente›

рентабѝлен *прил.* Доходоносен, доходен. ‹*фр.* renrable›

рентабѝлност *ж. Икон.* Показатели за ефективност на производство — съотношение между реализираната печалба и себестойността на продукцията. ‹от *фр.* rentable›

рѐнтген *м.* **1.** *Физ.* Количеството рентгеново или гамалъчение, което създава йони, носещи $2{,}58.10^{-4}$ кулона електричен заряд с двата знака в 1 кг сух въздух. **2.** *Техн.* Рентгенов апарат. ‹по името на *нем.* физик Röntgen (1845—1923)›

рѐнтгено- *представка.* В сложни думи със значение 'рентгенови лъчи', напр. *рентгенограма*, *рентгеноконтрастен*, *рентгенотерапия* и др. ‹от *нем.* собств.›

рѐнтгенов *прил.* ✧ **Рентгенова апаратура.** *Техн.* Съвкупност от апарати за използване на рентгенови лъчи в медицината. ✧ **Рентгенова диагностика.** *Мед.* Методи за приложение на рентгеновите лъчи за диагностициране. ✧ **Рентгенова кристалография.** *Физ.* Метод за изучаване на кристални вещества чрез наблюдаване на дифракционната картина, която се получава, когато през кристала се пропусне сноп от рентгенови лъчи. ✧ **Рентгенова тръба.** *Физ.* Вакуумирана (евакуирана) тръба за създаване на рентгенови лъчи. ✧ **Рентгенови лъчи.** *Физ.* Електромагнитно йонизиращо лъчение, заемащо спектралната област между гама- и ултравиолетовото излъчване. ‹*нем.*›

рентгенограмà *ж. Мед.* Образ, получен от рентгенови лъчи върху специален филм; рентгенова снимка. ‹*нем.* + *гр.*›

рентгенографàфия *ж. Физ.* Метод за получаване на изображение върху флуоресциращ екран или върху фотографска плака с помощта на рентгеново лъчение. ‹*нем.* + *гр.*›

рентгенодефектоскòпия *ж. Физ.* Откриване на вътрешни дефекти на материали или

изделия посредством рентгенови лъчи. ‹*нем.* + *лат.*›

рентгенодиагно̀стика *ж. Мед.* Диагностиране въз основа на данни от рентгеново изследване. ‹*нем.* + *гр.*›

рентгеноконтра̀стен *прил. Физ.* Който има свойството да абсорбира рентгеновите лъчи, като по този начин става непроницаем за тях. ‹*нем.* + *фр.*›

рентгенолѐг *м.* Лекар, специалист по рентгенология. ‹от *нем.* + *гр.*›

рентгенолѐгия *ж.* Дял от радиологията, който изучава рентгеновото излъчване и приложението му в медицината, техниката и др. ‹*нем.* + *гр.*›

рентгеноско̀пия *ж.* Изследване на обекти посредством рентгенови лъчи; радиоскопия. ‹*нем.* + *гр.*›

рентгеноспектроско̀пия *ж. Хим. Физ.* Изследване на химическия състав на веществата, електронната структура на металите и др. по спектъра на рентгеновото им излъчване. ‹*нем.* + *лат.* + *гр.*›

рентгенотера̀пия *ж. Мед.* Терапия с рентгенови лъчи. ‹*нем.* + *гр.*›

рентгенотѐхника *ж.* Съвкупност от методи и средства за получаване на рентгеново лъчение и за използването му в медицината, биологията и др. ‹*нем.* + *гр.*›

рентиѐр *м.* Човек, който се издържа от рента. ‹*фр.* rentier›

реоба̀за *ж. Биол.* Най-малката стойност на напрежението на електрическия ток, което може да възбуди живата тъкан. ‹от *гр.*›

реобио̀нти *мн. Биол.* Растения и животни, които живеят в течащи води. ‹от *гр.*›

реогра̀фия *ж. Мед.* Изследване на кръвообращението чрез регистриране на колебанията в съпротивлението на участъци от тялото на променлив ток с определена честота. ‹от *гр.*›

реоло̀гия *ж.* Клон на механиката, който изучава деформирането и течливостта на материята. ‹от *гр.*›

реомю̀р *м. Физ.* Вид термометър, в чиято скала един градус е равен на 1/80 от разликата между температурата на кипене на водата и на топене на леда при атмосферно налягане. ‹по името на *фр.* физик Réaumur›

реорганиза̀тор *м.* Човек, който извършва реорганизация. ‹*лат.* + *гр.*›

реорганиза̀ция *ж.* Преустройство, преобразуване, обновяване. ‹*лат.* + *гр.*›

реорганизѝрам *несв.* и *св.* (**реорганизѝране** *ср.*) Извършвам реорганизация, преустройвам, преобразувам. ‹*нем.* reorganisieren›

реоста̀н *м. Хим.* Сплав на 52% мед, 25% никел, 18% цинк и 5% желязо, използвана като електросъпротивителен проводник. ‹*гр.*›

реоста̀т *м.* (**реоста̀тен** *прил.*) *Физ. Ел.* Апарат за регулиране на напрежението или силата на тока в електрическа верига; променлив електрически резистор. ‹от *гр.* ῥέος 'поток' + στατός 'стоящ, неподвижен' ⇨ *англ.* rheostat›

реострѝкция *ж. Физ. Ел.* Свиване, причинено от пускане на силен ток по течен проводник (живак или разтопен метал). ‹от *лат.*›

реота̀н *м.* (**реота̀нов** *прил.*) *Ел.* **1.** Метална сплав, от която се правят жици за електрически нагреватели. **2.** Жица за електрически нагревател. ‹*фр.* rhéotan›

реотропѝзъм *м. Биол.* Способност на водните растения да променят посоката на растежа си в зависимост от течението на водата. ‹от *гр.*›

реофѝли *мн.* (**реофѝлен** *прил.*) *Биол.* Животни, приспособени за живот в течащи води. ‹от *гр.*›

реохо̀рд *м. Ел.* Уред за измерване на електрическо съпротивление, напрежение и др. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

репарату̀ра *ж.* Поправка, възстановяване на вещи. ‹*лат.* reparatūra ⇨ *нем.* Reparatur›

репара̀ции *мн.* (**репарацио̀нен** *прил.*) *Юр.* В международното право — обезщетение за материални загуби, причинени при война, което се изплаща от победената страна на победителите. ‹*лат.* reparatio 'възстановяване' ⇨ *нем.* Reparation›

репарѝрам *несв.* и *св.* (**репарѝране** *ср.*) Извършвам репаратура; поправям, възстановявам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* reparieren›

репатриа̀нт *м. Полит. Воен.* Човек, който се завръща в родината си по силата на репатриация. ‹*лат.* repatriantis›

репатриа̀ция *ж. Полит. Воен.* Връщане на военнопленници, бежанци, емигранти в родината им. ‹*лат.* repatriatio›

репатрѝрам *несв.* и *св.* (**репатрѝране** *ср.*) *Полит. Воен.* Връщам военнопленници, бежанци, емигранти в родината им; извършвам репатриация. ‹*лат.* repatrio ⇨ *нем.* repatrieren›

репелѐнти *мн.* (репелѐнт *м.*) Вещества, отблъскващи насекоми, гризачи и птици от хора, животни и растения. ‹*лат.* ⇨ *англ.* repellent 'разгонвам', 'отблъсквам'›

репѐр *м.* (**репѐрен** *прил.*) **1.** *Геод.* Геодезичен знак, за трайно означаване на нивелачни точки. **2.** *Воен.* В артилерията — специално избрана точка на земната повърхност, спрямо която се определят данни за стрелба. ‹*фр.* repère›

репертоа̀р *м.* (**репертоа̀рен** *прил.*) **1.** Съвкупност от драматически или музикални творби, които се изпълняват в театър, опера и др. през определен сезон. **2.** Съвкупност от ролите, изпълнявани от един актьор. **3.** Запас от литературни или музикални творби, изпълнявани от актьор, певец, музикант и др. ‹*лат.* ⇨ *фр.* répertoire›

репетѝрам *несв.* и *св.* (**репетѝране** *ср.*) Правя репетиция. ‹*нем.* repetieren›

репетѝция *ж.* (**репетициòнен** *прил.*) Подготовка, предварително пробно изпълнение на театрално или др. представление, концерт и др. ✧ **Генерална репетиция.** Последна репетиция преди премиера. ‹*лат.* repetitio 'повторение' ⇨ *нем.* Repetition›

репеша̀ж *м. Спорт.* Допълнителна среща между временно елиминирани състезатели, победителят в която получава право да продължи участието си в състезанието. ‹*фр.* repêchage 'преминаване'›

рѐплика *ж.* **1.** Възражение, кратки бележки, с които се прекъсва речта на оратор или събеседник. **2.** *Юр.* Възразяване на страна по време на съдебен процес. **3.** *Театр.* Отговор на действащо лице на думите на друго действащо лице. **4.** *Муз.* Повторение на музикална фраза с друг глас или в друга тоналност. **5.** *Изк.* Точно копие на картина или скулптура, изпълнена от автора на оригинала. **6.** *Изк.* Един от двата варианта на картина, когато не е известно кой от тях е оригиналното произведение. **7.** Предмет, точно възпроизвеждащ друг предмет, обикн. създаден от друга ръка. **8.** *Опт.* Копие на дифракционна решетка, получена като отпечатък върху желатин или специална пластмаса. ‹*фр.* réplique›

репликàция *ж.* В генетиката — синтезиране на дезоксирибонуклеинова киселина, чрез която се предава наследствената информация от клетка на клетка и от поколение на поколение. ‹*лат.* ⇨ *англ.* replication›

репозѝция *ж. Мед.* Наместване на изместена или счупена кост. ‹*лат.* repositio›

реполяризàция *ж. Физиол.* Процес, при който мембраната на нервната клетка възстановява електричния си заряд при покой. ‹от *лат.*›

репопулàция *ж.* Постепенно възстановяване на населението на дадена територия, намаляло значително по някакви причини. ‹*лат.*›

репòрт *м. Икон.* **1.** В счетоводството — пренасяне на суми на другата страница. **2.** Срочна сделка с ценни книжа или валута, които се продават на банка със задължение да се изкупят в определен срок на по-висока цена. ‹*фр.* report›

репортàж *м.* (**репортàжен** *прил.*) Журналистически жанр, в който с художествени средства се разказва за актуално събитие, без да се правят задълбочен анализ и обобщения. ‹*фр.* reportage›

репортѐр *м.* (**репортѐрски** *прил.*) Сътрудник на радио, телевизия, вестник, който събира и представя сведения за актуални събития. ‹*англ.* reporter›

репрезентàнт *м.* Представител. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Repräsentant›

репрезентатѝвен *прил.* (**репрезентатѝвност** *ж.*) Представителен, показателен. ‹*фр.* représentatif›

репрезентàция *ж.* Представяне, показване. ✧ **Ексклузивна репрезентация.** Правото на един профсъюз, посочен от мнозинството работници или служители в дадено предприятие или учреждение, да представлява всички тях, независимо дали са синдикални членове или не. ‹*фр.* représentation›

репрезентѝрам *несв.* и *св.* (**репрезентѝране** *ср.*) Представям. ‹*лат.* ⇨ *нем.* repräsentieren›

репресàлии *мн. Юр.* В международното право — наказателни мерки, предприети от една държава в отговор на противоправни действия на друга държава. ‹*лат.* repressalia ⇨ *нем.* Repressalie›

репресѝвен *прил.* (**репресѝвност** *ж.*) Който се отнася до репресия; наказателен. ‹*лат.* reprimo 'потискам' ⇨ *фр.* répressif›

репресѝрам *несв.* и *св.* Подлагам на репресия. ‹*фр.* réprimer›

репрѐсия *ж.* **1.** *Юр.* Наказателна мярка, грубо потискане на нещо със сила от държавната власт. **2.** *Психо.* Процес на отпъждане на неприемливо желание или идея от съзнанието. ‹*лат.* repressio ⇨ *фр.* répression›

реприватизàция *ж. Икон.* Възстановяване на частната собственост върху по-рано национализирани имоти, банки, предприятия и др. ‹*лат.*›

репрѝза *ж.* и **репрѝз** *м.* **1.** *Муз.* Третият дял от сонатната форма, в който първата тема, преходът, втората тема и заключението се представят до голяма степен така, както са били представени в експозицията. **2.** *Муз.* Повторение на част от музикална творба. **3.** В цирка — кратък комичен номер. **4.** *Спорт.* Повторен удар във фехтовката. **5.** *Спорт.* Възобновяване на предишния ход на кон след прескачане на препятствие. ‹*фр.* reprise 'възобновяване'›

репрѝнт *м. Полигр.* **1.** Преиздаване, препечатване, стереотипно издание. **2.** Отпечатък на част от издание, оформено като самостоятелно печатно произведение. ‹*англ.* re-

print 'преиздаване'›

репрогра̀фия *ж. Полигр.* Копиране на документи, размножаване на документи в неголеми тиражи. ‹*лат.* + *гр.*›

репродуктѝвен *прил.* Възпроизводителен, размножителен. ✧ **Репродуктивна система.** *Анат.* Органи и тъкани, свързани с процеса на размножаване; полова система. ‹*нем.* reproduktiv›

репроду̀ктор *м. Техн.* **1.** Високоговорител. **2.** Устройство за презапис на информация от един носител на друг, което се използва в изчислителната техника. ‹*лат.* reproductor›

репроду̀кция *ж.* (**репродукцио̀нен** *прил.*) **1.** Възпроизвеждане. **2.** Копие на произведение на изкуството, обикн. направено по механичен начин (напр. леене, фотография). **3.** *Психо.* Възпроизвеждане на запаметена информация. **4.** *Биол.* Размножаване. ‹*нем.* Reproduktion›

репродуцѝрам *несв.* и *св.* (**репродуцѝране** *ср.*) Правя репродукция; възпроизвеждам. ‹*нем.* reproduzieren›

рептѝлии *мн. Зоол.* Влечуги. ‹*лат.* reptilia›

репу̀блика *ж.* **1.** Форма на държавно управление, при която висшата държавна власт се осъществява от избран за определен срок орган на властта. **2.** Държава с такова управление. ✧ **Бананова република.** *Икон. Прен. Неодобр.* Икономически неразвита и политически нестабилна държава. ✧ **Парламентарна република.** *Юр.* Републиканска форма на управление, при която парламентът като носител на законодателната власт има право и възможности да упражнява парламентарен контрол върху действията на изпълнителната власт. ✧ **Президентска република.** *Юр.* Форма на републиканско управление, при която президентът има правомощия, които осигуряват силна президентска власт, а не само представителни функции, напр. в САЩ, Франция, Бразилия, Мексико и др. ‹*лат.* res publica ⇨ *фр.* république›

република̀нец *м.* (**република̀нски** *прил.*) **1.** Привърженик на републиканската форма на управление. **2.** Член или симпатизант на републиканска партия. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* république›

репу̀лсия *ж.* Отблъскване, оттласкване. ‹*лат.*›

репусоа̀р *м. Изк.* Предмет или фигура, разположени в най-предния план на композицията, за да се насочи погледът на зрителя вътре в картината. ‹*фр.* repoussoir›

репута̀ция *ж.* Установено обществено мнение за качествата на някого; име, реноме, имидж. ‹*лат.* reputatio 'обмисляне'›

ресрѐдос *м.* В църковната архитектура — преграда зад олтара. ‹*лат.*›

ресѝвер *м.* Резервоар за въздух или пара с относително големи размери спрямо свързващите го тръби, предназначен да изравнява колебания в налягането или неравномерна консумация при пулсиращо подаване. ‹*англ.* receiver 'получател'›

ресѝм *м. Истор.* **1.** Данък върху наследство. **2.** Съдебни разноски. ‹*тур.* resim›

рескрѝпт *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — отговор на императора по поставен му въпрос, който има сила на закон. **2.** Писмо на монарх до длъжностно лице, с което се изказва благодарност, обявява се награда и под. ‹*лат.* rescriptum 'писмен отговор'›

ресо̀р$_1$ *м. Техн.* Пружиниращ елемент от окачването при превозно средство, който смекчава ударите и вибрациите, предизвикани от неравностите на пътя. ‹*фр.* ressort›

ресо̀р$_2$ *м.* **1.** *Юр.* Област на компетентност на съд или управа. **2.** *Прен.* Област на дейност. ‹*фр.* ressort›

респѐкт *м.* Уважение, страхопочитание, почит. ‹*лат.* respectus ⇨ *фр.* respect›

респектѝвен *прил.* (**респектѝвно** *нареч.*) Съответен, надлежен; съответстващ, отговарящ. ‹от *фр.* respectif›

респектѝрам *несв.* и *св.* Внушавам, предизвиквам респект. ‹*лат.* respecto ⇨ *фр.* respecter›

респира̀тор *м. Техн. Мед.* Маска за подаване на кислород или друг газ или за филтриране на замърсен от вредни вещества или прах въздух. ‹*лат.* respirātor ⇨ *нем.* Respirator›

респира̀ция *ж.* (**респирато̀рен** *прил.*) *Мед.* Газов обмен между организма и заобикалящата среда; дишане. ‹*лат.* respiratio›

респонзо̀риум *м. Църк.* Католическо песнопение под форма на диалог между солист свещеник и хор. ‹*лат.*›

реставра̀тор *м.* (**реставра̀торски** *прил.*) **1.** Специалист по реставрация. **2.** *Неодобр.* Човек, който се стреми към реставриране на нещо. ‹*лат.* restaurātor 'възстановител'›

реставра̀ция *ж.* (**реставрациòнен** *прил.*) **1.** Възстановяване на произведения на изкуството и архитектурата в първоначалния им вид. **2.** *Полит.* Възстановяване на политически строй, режим, династия. **3.** *Истор.* Водещ стил в декоративното изкуство във Франция от реставрацията на Бурбоните (1815) до детрониранетo на крал Шарл X (1830). **4.** *Истор.* Пищният вариант на стила барок в декоративното изкуство на Англия, въведен с реставрацията на Стюартите през 1660 г. ‹от *лат.* restauratio›

реставрѝрам *несв.* и *св.* (**реставрѝране** *ср.*) Извършвам реставрация. ‹*нем.* restaurieren›

реституйрам *несв. и св.* Извършвам реституция. ‹*лат.* restituere 'възвръщам' ⇨ *нем.* restituieren›

реститу̀ция *ж.* **1.** *Юр.* Възстановяване, възвръщане на права върху отнета собственост. **2.** *Биол.* Пълно възстановяване на органи, тъкани, клетки или организъм след увреждане. ‹от *лат.* restitutio›

рѐсто *ср.* Остатък от сума при плащане, който се връща на купувача. ‹*лат.* ⇨ *ит.* resto›

ресторàнт *м.* (**ресторàнтски** *прил.*) Заведение за обществено хранене, в което клиентите са обслужвани от сервитьори. ‹*лат.* ⇨ *фр.* restaurant 'възстановяващ'›

ресторантьòр *м.* Собственик на ресторант. ‹от *фр.* restaurant›

рестриктѝвен *прил.* Ограничителен. ✧ **Рестриктивни мерки.** *Икон.* Антиконкурентни действия на една фирма, на група фирми или на трейдюнион, чиято цел обикн. е да се ограничи предлагането, за да може да се увеличи доходът на тази организация. ‹от *лат.* restrictīvus›

рестрѝкция *ж.* (**рестриктѝвен** *прил.*) Ограничение, съкращение. ‹от *лат.* restrictio 'ограничение'›

ресу̀рси *мн.* и **ресу̀рс** *м.* Запаси, източници на средства. ✧ **Невъзстановими ресурси.** *Икон.* Полезните изкопаеми — нефт, въглища и метали, които се намират в ограничени количество в земните недра. ✧ **Общодостъпни ресурси.** *Икон.* Съвместно притежавани природни богатства, напр. парче земеделска земя, общодостъпно за всички. ✧ **Потребност от трудов ресурс.** *Икон.* Схващането, че поне за определен период от време съществува фиксирано търсене на работна сила. ✧ **Природни ресурси.** *Икон.* Земята, както и почвата, въздухът, полезните изкопаеми, животинският и растителният свят. ‹*фр.* ressources›

ретàбло *ср. Рел.* **1.** Лавица за богослужебни принадлежности в задната страна на олтара в католически храм. **2.** Живописно или скулптурно пано в задната страна на олтара в католически храм. ‹*фр.* rétable›

ретардàция *ж.* **1.** *Лит.* Композиционен похват за забавяне на действието в художествено произведение чрез въвеждане на описания, характеристики на герои, философски разсъждения, лирически отклонения и др. **2.** *Език.* Асимилация. **3.** В хидрологията — закъснение на оттичащите се към даден водосборен пункт води вследствие от паднали валежи в същата област. ‹*лат.* retardatio 'забавяне' ⇨ *нем.* Retardation›

ретѐнзия *ж.* Способност на естествено или изкуствено езеро да разпластява висока вълнà върху водната площ. ‹*лат.*›

ретѐнция *ж. Мед.* Задържане на урината в пикочния мехур. ‹от *лат.*›

ретику̀лен *прил. Биол.* Мрежовиден, мрежест. ✧ **Ретикулни влакна.** *Биол.* Фини, нееластични, разклоняващи се влакна от съединителна тъкан, които се съединяват, за да образуват нежна поддържаща мрежа около кръвоносните съдове, мускулните влакна, жлезите, нервите и т. н. ‹*лат.*›

ретикулѝн *м. Биохим.* Протеин, основна съставка на ретикулните влакна. ‹от *лат.*›

ретикулòза *ж. Мед.* Патологично разрастване на някои от клетките на лимфните възли или на имунната система. ‹*лат.*›

ретикулоцѝт *м. Биол.* Незряла червена кръвна клетка (еритроцит). ‹*лат.* + *гр.*›

ретикулоцитòза *ж. Мед.* Увеличаване броя на ретикулоцитите в кръвта. ‹*лат.* + *гр.*›

рѐтина *ж. Анат.* Светлочувствителен слой, покриващ вътрешната част на окото. ‹*лат.* retina 'мрежица'›

ретинѝт *м. Мед.* Възпаление на ретината. ‹*лат.* retina›

ретинол *м.* Витамин А. ‹*лат.*›

ретинопàтия *ж. Мед.* Всяко заболяване на ретината, водещо до влошаване или загуба на зрението. ‹*лат.* + *гр.*›

ретиноскòп *м. Мед. Техн.* Инструмент, който се използва за определяне силата на рефракцията на окото. ‹*лат.* + *гр.*›

ретирàда *ж.* **1.** *Истор.* Допълнително укрепление в крепост или полева позиция за случай на отстъпление. **2.** *Остар.* Отстъпление. ‹*ит.* ⇨ *фр.* retirade›

рѐтор и **рѝтор** *м.* Оратор. ‹*гр.*›

реторàд *м. Остар.* Клозет. ‹*рум.*›

ретòрика и **ритòрика** *ж.* (**реторѝчен** и **риторѝчен** *прил.*) **1.** Наука за ораторското изкуство, за красноречието. **2.** *Прен.* Безсъдържателна, празнословна реч. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

реторѝчен и **риторѝчен** *прил.* ✧ **Реторичен стил.** *Лит.* Езиков стил, чието своеобразие се определя от употребата на реторични фигури. ✧ **Реторични фигури.** *Лит.* Изрази с особен синтаксис и интонация, които засилват изразителността и емоционалността на ораторска реч или литературна творба. ‹*лат.*›

ретòрсия *ж. Юр.* В международното право — ограничителни мерки (икономически ограничения, повишаване на мита и др.), предприети от една държава в отговор на аналогични действия на друга държава. ‹*лат.* retorsio›

ретòрта *ж.* **1.** *Хим.* Стъклен съд, който пред-

ставлява голяма колба с дълго гърло, леко стеснено в края. **2.** В промишлени процеси — всеки съд, в който протича химична реакция или някакъв процес (по-точно дестилация). **3.** В консервната промишленост — голям автоклав за нагряване на херметично затворени консерви с прегрята пара под налягане. ‹*лат.* retorta 'обърната назад'›

ретòртен *прил.* ✧ **Ретортен въглен.** *Хим.* Твърд налеп, който се състои от сравнително чист въглерод и се отлага по стените на реторти, използвани за суха дестилация на въглища при производството на каменовъглен газ. ‹*лат.*›

ретрàктор *м. Мед.* Хирургичен инструмент за откриване на оперативното поле чрез придърпване настрани на ръбовете на оперативния разрез в кожата, мускулите или други тъкани. ‹от *лат.*›

ретрàкция *ж. Мед.* Невъзможност на мускулните влакна на матката да се отпуснат след всяка маточна контракция по време на раждане. ‹от *лат.*›

ретранслàтор *м. Техн.* Устройство, изкуствена среда или небесно тяло, използвани като междинен пункт на радиолиния. ‹*лат.*›

ретранслàция *ж.* (**ретранслациòнен** *прил.*) *Радио. Телев.* Препредаване на телевизионна или радиопрограма. ‹*лат.*›

ретранслѝрам *несв.* и *св.* (**ретранслѝране** *ср.*) *Радио. Телев.* Осъществявам ретранслация. ‹*лат.*›

ретраншемѐнт *м. Остар.* Укрепление зад главните позиции. ‹*фр.* retranchement›

рѐтро- *представка.* В сложни думи със значение 'назад', 'отзад', напр. *ретроверсия*, *ретрография*, *ретрофлексия*. ‹*лат.* retro 'назад', 'обратно'›

ретроактѝвен *прил.* (**ретроактѝвност** *ж.*) *Юр.* За правен акт — който е с обратна сила, който е валиден и за миналото. ‹*рус.*›

ретровѐрсия *ж. Мед.* Патологична позиция на матката, при която тя е обърната назад. ‹от *лат.*›

ретроградàен *прил.* (**ретроградàно** *нареч.*; **ретроградàност** *ж.*) *Неодобр.* Консервативен, назадничав, закостенял. ‹*лат.* retrogradus›

ретрогрàфия *ж.* Писане на буквите с огледален образ. ‹*лат.* + *гр.*›

ретромòда *ж.* Мода, чийто отличителен елемент е актуализирането на стари модни стилове. ‹от *лат.*›

ретроракѐта *ж.* Малка ракета, която представлява част от по-голяма и създава тяга в посока, обратна на посоката на главната ракета с цел да я забави. ‹*лат.* + *нем.*›

ретроспѐкция *ж.* (**ретроспектѝвен** *прил.*; **ретроспектѝвно** *нареч.*; **ретроспектѝвност** *ж.*) Връщане назад, към миналото. ‹*фр.* rétrospection›

ретрофлѐксен *прил.* ✧ **Ретрофлексен звук.** *Език.* Характерен за някои индийски диалекти съгласен звук, който се произнася с повдигане и обръщане на върха на езика назад. ‹*англ.* retroflex›

ретрофлѐксия *ж.* **1.** *Мед.* Прегъване назад на орган или на част от орган. **2.** *Език.* Произнасяне на ретрофлексен звук. ‹*лат.*›

ретрохòр *м. Църк.* В католическите храмове — продължение на хора зад главния олтар. ‹*лат.*›

ретýш *м.* Ръчна дообработка на светлосенките на фотографска снимка или негатив, рисунка и под. ‹*фр.* retouche›

ретушѝрам *несв.* и *св.* (**ретушѝране** *ср.*) **1.** Правя ретуш. **2.** *Прен.* Прикривам, смекчавам недостатъците на нещо. ‹*фр.* retoucher›

рефàкция *ж. Търг.* **1.** Отбив в цената на стока, когато тя не отговаря на изискванията за количество и качество. **2.** Отстъпка в цената за превоз, когато се транспортира голямо количество товари. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* Refaktie›

рефектòрий и **рефектòриум** *м. Остар.* Трапезария в манастир, колеж и под. ‹*лат.* refectorium›

рѐфер *м.* Съдия на спортно състезание. ‹*англ.* referee›

реферàт *м.* **1.** Кратко научно изложение на проблем, теория, учение и др., основано на задълбочено изучаване на източниците за тях. **2.** Кратко изложение на съдържанието на научен труд, книга, статия. ‹*лат.* referro 'донасям, докладвам' ⇨ *нем.* Referat›

рефератѝвен *прил.* Осведомителен. ✧ **Реферативно издание.** *Лит.* Анотации за излезли научни трудове, събрани и публикувани в отделно издание. ‹*рус.*›

реферѐндум *м. Полит.* Допитване до народа, който с гласуване трябва да изрази отношението си или да определи начина за решаване на проблем с общонационално значение. ‹*лат.* referendum 'което трябва да се съобщи'›

реферѐнт *м.* (**реферѐнтски** *прил.*) **1.** Служител в учреждение, който прави доклади по определени въпроси, дава мнения и съвети на ръководството. **2.** *Език.* Денотат; обект или обекти (съобщение), към които знакът се отнася, прилага. ‹*лат.* referentis 'съобщаващ' ⇨ *нем.* Referent›

реферѐнтен *прил.* Препоръчителен; индикационен. ✧ **Референтен цикъл.** *Икон.* Основните серии от икономическата статистика, като напр. брутният национален продукт или

промишленото производство, избрани да служат като индикатор за измененията в дадена икономика. ‹*лат.* ⇨ *англ.* referent›

реферѐнция *ж.* **1.** *Семиот.* Отношението на знака към обекта; невъзможността да се определи обектът на едно съобщение (изречение). **2.** Обикн. *мн.* Препоръки. ‹*лат.* referentia ⇨ *нем.* Referenz›

реферѝрам$_1$ *несв.* и *св.* (**реферѝране** *ср.*) Изнасям реферат. ‹*лат.* ⇨ *нем.* referieren›

реферѝрам$_2$ *несв.* и *св.* (**реферѝране** *ср.*) Съдийствам, рефер съм на спортно състезание. ‹от *англ.* referee›

рефлѐкс *м.* (**рефлѐксен** *прил.*) **1.** *Физиол.* Непреднамерена ответна реакция на организма на дразнения, осъществявана чрез нервната система. **2.** *Физ.* Отражение. **3.** В живописта — промяна в оттенъка, предизвикана от отразяването на един цвят върху друг. ✧ **Безусловен рефлекс.** *Физиол.* Вроден рефлекс. ✧ **Условен рефлекс.** *Физиол.* Придобит рефлекс. ‹*лат.* reflexus 'обърнат назад', 'отразен'›

рефлексѝвен *прил.* **1.** Неволев, неволен, непроизволен. **2.** *Език.* Възвратен. ‹от *лат.* reflexus›

рефлѐксия *ж.* **1.** Размисъл, самонаблюдение, самоанализ. **2.** Отражение, отзвук. ‹*лат.* reflexio›

рефлексогрàфия *ж.* *Фот.* Метод за получаване на негатив върху светлочувствителна плака без използване на фотоапарат. ‹*лат.* + *гр.*›

рефлексолòгия *ж.* *Психо.* Направление в психологията основано от В. М. Бехтерев (1857—1927), според което психическата дейност на човека е съвкупност от рефлекси, в резултат от влиянието на външната среда върху нервната система. ‹*лат.* + *гр.*›

рефлексотерàпия *ж.* *Мед.* Лечение чрез дразнене на биологически активни точки по тялото (акупунктура). ‹*лат.* + *гр.*›

рефлектѝрам *несв.* и *св.* (**рефлектѝране** *ср.*) **1.** *Физ.* Отразявам светлинни, звукови, топлинни вълни. **2.** *Физиол.* Проявявам рефлекс; реагирам. **3.** *Прен.* Отразявам се. ‹*лат.* reflecto ⇨ *нем.* reflektieren›

рефлѐктор *м.* (**рефлѐкторен** *прил.*) **1.** *Опт.* Вдлъбнато огледало, което отразява светлинни и топлинни лъчи от поставен във фокуса на огледалото източник. **2.** *Астр.* Телескоп, в който изображението е резултат от отражението на лъчи във вдлъбнато огледало. **3.** *Техн.* Устройство за насочено излъчване или отразяване на радиовълни, разположено близо до антена. ‹*лат.* reflector ⇨ *нем.* Reflektor›

рефлу̀кс *м.* Връщане на течност в обратна на нормалната ѝ посока на движение. ‹*лат.* refluxus›

рефòрма *ж.* (**рефòрмен** *прил.*) Преустройство, преобразуване, нововъведение, изменение. ✧ **Валутна реформа.** *Икон. Фин.* Промяна на валутния режим, съществуващ в страната или в международните валутнофинансови отношения. ✧ **Данъчна реформа.** *Икон.* Промяна в данъчната система, която цели подобряване на разпределението, ефективността и изравняването, обикн. под формата на намаляване броя на отделните данъчни ставки и премахване на повечето фискални облекчения. ✧ **Парична реформа (обмяна).** *Фин. Икон.* Заместване на съществуваща валута, загубила стойността си, с нова валута. ‹*лат.* reformo 'преобразявам' ⇨ *фр.* réforme›

реформàтор *м.* (**реформàторски** *прил.*) Инициатор и/или ръководител на реформа; новатор, модернизатор. ‹*лат.* reformātor ⇨ *нем.* Reformator›

реформàция *ж.* **1.** *Истор.* Обществено движение в Централна и Западна Европа през XVI в., приело форма на борба срещу Католическата църква. **2.** Преобразуване. ‹*лат.* reformatio 'преобразуване' ⇨ *нем.* Reformation›

реформѝзъм *м.* Политическо течение, което се стреми към социални промени чрез реформи. ‹*лат.* reformo 'преобразявам' ⇨ *нем.* Reformismus›

рефòрминг *м.* *Хим.* Каталитична реакция, при която алкани с права верига се преобразуват в съединения с разклонена верига или в ароматни съединения, използвана за получаване на бензин от суров нефт. ‹*лат.* ⇨ *англ.* reforming›

реформѝрам *несв.* и *св.* (**реформѝране** *ср.*) Преустройвам, преобразувам, реконструирам, обновявам. ‹*лат.* ⇨ *фр.* réformer›

рефрактомѐтър *м.* *Физ.* Апарат за измерване показателя на пречупването на светлинните лъчи. ‹*лат.* + *гр.*›

рефрàктор *м.* (**рефрàкторен** *прил.*) *Астр.* Телескоп, в който изображението се създава чрез пречупване на светлинните лъчи от обектив от една или няколко лещи. ‹*лат.* refractor ⇨ *нем.* Refraktor›

рефрàкция *ж.* (**рефракциòнен** *прил.*) **1.** *Физ.* Пречупване на светлинни, звукови или радиовълни поради нееднородността на средата, в която се разпространяват. **2.** *Астр.* Пречупване на светлинните лъчи в земната атмосфера, поради което небесните тела изглеждат по-различно и по-далеч, отколкото са в действителност. ‹*лат.* refractio›

рефрѐн *м.* **1.** *Лит.* Стихотворен текст, който се повтаря след всеки стих или след всяка строфа. **2.** *Муз.* Припев. **3.** *Муз.* Многократно повтаряща се основна тема в рондото. ‹*фр.* refrain›

рефузàсвам *несв. Диал.* Отхвърлям, подритвам. ‹от *рум.*›

рехабилитàтор *м.* (**рехабилитàторски** *прил.*) *Мед.* Лекар, специалист по рехабилитация. ‹*лат.*›

рехабилитàция *ж.* (**рехабилитационен** *прил.*) *Мед.* Комплекс от лечебни методи за възстановяване на здравето и трудоспособността след боледуване. ‹*лат.* rehabilitato›

рехѝм *м. Остар.* Залог. ‹*тур.* rehim›

рецензѐнт *м.* (**рецензѐнтски** *прил.*) Автор на рецензия. ‹*лат.* recensentis 'преценяващ' ⇨ *нем.* Rezensent›

рецензѝрам *несв.* и *св.* (**рецензиране** *ср.*) Правя рецензия. ‹*лат.* recenseo 'преценявам' ⇨ *нем.* rezensieren›

рецензѝя *ж.* Писмена преценка, основана на задълбочен анализ, на художествено произведение, научен труд, изложба и др. ‹*лат.* recensio ⇨ *нем.* Rezension›

рецепѝс *м. Икон.* Временна предварителна разписка за получена стока. ‹*нем.* Rezepiss›

рецѐпта *ж.* **1.** Стандартно оформена писмена бележка от лекар до аптекар, която съдържа списък на предписаните на болния лекарства и указания за употребата им. **2.** *Разг.* Списък на необходимите продукти и указания за приготвянето на ястие, сладкиш и др. **3.** *Прен.* Указание, съвет. ‹*лат.* receptum 'получено', 'прието'›

рецѐптори *мн.* (рецѐптор *м.*) *Физиол.* Клетка или група от клетки, специализирани да улавят промените в заобикалящата среда и да генерират импулси към сетивните нерви. ‹*лат.* receptor›

рецептýра *ж.* (**рецептýрен** *прил.*) *Мед. Фарм.* Правила за предписване и приготвяне на лекарства. ‹*лат.* receptūra ⇨ *нем.* Rezeptur›

рецѐпция *ж.* **1.** Заимстване и приспособяване на едно общество към културни и политически форми, създадени в друго общество. **2.** *Физиол.* Възприемане и преобразуване на дразнителя в нервен импулс, извършвано от рецепторите. **3.** Служба в хотел, която регистрира и настанява клиентите. ‹*лат.* recepcio 'приемане' ⇨ *нем.* Rezeption›

рецесѝвен *прил.* (**рецесѝвност** *ж.*) Неизявен, потиснат. ✧ **Рецесивен признак.** В генетиката — родителски признак, който не се открива в потомството от първо поколение, но може да се появи в следващите поколения. ‹*лат.* ⇨ *нем.* rezessiv›

рецѐсия *ж. Икон.* Временен спад в производството и търговията, увеличаване на безработицата и др. ‹*лат.* recessio ⇨ *нем.* Rezession›

рецѐсус *м. Анат.* Кухина или вдлъбнатина на орган. ‹*лат.* recessus›

рециàрий *м. Истор.* В древен Рим — гладиатор, въоръжен с тризъбец, меч и мрежа, с която се опитва да оплете противника си, за да го убие. ‹*лат.* retiarius›

рецидѝв *м.* **1.** Нова проява, повторение на привидно изчезнало явление. **2.** *Мед.* Повтаряне на заболяване скоро след оздравяването. **3.** *Юр.* Повторно престъпление на вече наказван за такъв тип престъпление човек. ✧ **Пенитенциарен рецидив.** *Юр.* Извършване на престъпление от лице, което преди това е било осъждано на лишаване от свобода и е изтърпяло наказание в пенитенциарно заведение (затвор). ‹*лат.* recidīvus 'повтарящ се' ⇨ *нем.* Rezidiv›

рецидивѝзъм *м.* Повтаряне на еднотипни явления. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* Rezidivismus›

рецидивѝрам *несв.* и *св. Мед.* Само в *3 л.* За болест — появява се отново скоро след оздравяването. ‹*нем.* rezidivieren›

рецидивѝст *м. Юр.* Човек, който извършва престъпление, след като е осъждан за престъпление от същия тип. ‹*фр.* récidiviste›

реципиѐнт *м.* **1.** *Мед.* Човек или животно, което получава от донор орган или кръвен продукт. **2.** Получател. ‹*лат.*›

реципрѐчен *прил.* (**реципрѐчност** *ж.*) Взаимен, съотносителен. ‹*лат.*›

рецитàл *м.* **1.** Самостоятелен концерт на артист, певец, музикант и др. **2.** Художествено изпълнение на литературни творби или откъси от драма без декор. ‹*англ.* recital›

рецитàтор *м.* (**рецитàторски** *прил.*) Човек, който рецитира. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Rezitator›

рецитàция *ж.* Художествено изпълнение на литературни произведения пред публика; рецитиране, декламиране. ‹*лат.* recitatio ⇨ *нем.* Rezitation›

рецитѝрам *несв.* и *св.* (**рецитѝране** *ср.*) Чета или изпълнявам наизуст стихове пред публика; декламирам. ‹*лат.* recitare ⇨ *нем.* rezitieren›

речитатѝв *м. Муз.* Вид пеене със свободно темпо (в опера, оратория или кантата), след което следва ария, солово или хорово изпълнение. ‹*ит.* recitativo›

решампѝ *ср. Изк.* Резбован орнамент, очертан със злато или с контрастен цвят. ‹*фр.* réchampi›

риàл *м.* Парична единица в Иран и Йемен. ‹*перс.*›

рибо̀за *ж. Хим.* Захар с пет въглеродни атома в молекулата си, която е съставна част на РНК и участва в клетъчния метаболизъм. ‹*фр.* ribose›

рибозо̀ми *мн.* (рибозо̀ма *ж.*) *Биохим.* Малки гранули, частици, изградени от рибонуклеинова киселина и протеин, които се намират в цитоплазмата на клетките и представляват места на синтеза на белтъчини. ‹от *лат.* ribes 'поток, струя' + *гр.* σῶμα 'тяло'›

рибонуклеѝнов *прил.* ✧ **Рибонуклеинова киселина (РНК).** *Биохим.* Нуклеинова киселина, съдържаща се в ядрото и в цитоплазмата на клетката, която е свързана със синтезата на белтъчини. ‹*лат.*›

рибофлавѝн *м. Биохим.* Разтворимо във вода вещество, член на витамин В-комплекс, което подпомага растежа на децата и има важно значение за нормалното състояние на кожата. ‹*нем.* Ribo(nsäure) + *лат.* flavus 'жълт'›

риванòл *м.* (**риванòлов** *прил.*) *Фарм.* Жълта течност, спиртен или воден разтвор на кристален прах със силно бактерицидно действие, която се употребява за дезинфекция. ‹*лат.*›

рѝгел *м. Строит.* Конструктивна греда, преминаваща по широчината на сграда с гредоред и свързваща долните части на мертеците, което пречи на разтварянето им. ‹*нем.* Riegel›

ригѝден *прил.* (**ригѝдност** *ж.*) *Мед.* Скован, втвърден (поради напрежение на мускулите). ‹*лат.* rigidus›

ригòлвам *несв.* (**ригòлване** *ср.*) *Сел.-ст.* Обработвам почва с дълбока оран, при която горният пласт се заравя, а долният се изважда на повърхността. ‹*фр.* rigole 'улей', 'вада'›

рѝгор *м. Мед.* Внезапен пристъп на втрисане и усещане на студ, съпроводени с бързо повишаване на температурата. ✧ **Ригор мортис.** *Мед.* Вкочаняване на тялото, което настъпва в първите 8 часа след смъртта; постмортално вкочаняване. ‹*лат.* rigor›

ригорѝзъм *м.* Строга нравственост. ‹*лат.* rigor 'строгост' ⇨ *фр.* rigorisme›

рѝгсдаг *м.* Название на датския парламент. ‹*дат.* rigsdag›

риджаджѝя *м. Остар.* Молител, ходатай. ‹*ар.* ⇨ *тур.* rica 'молба'›

ридикю̀л *прил. Остар.* Торбичка за ръкоделие. ‹от *фр.* ridicule›

ризалѝт *м. Архит.* Издадена напред част от сграда. ‹*ит.*›

рѝзлинг *м.* **1.** Сорт бяло грозде, отглеждано по бреговете на р. Рейн. **2.** Вино от такова грозде. ‹*нем.* Riesling›

ризо̀иди *мн. Биол.* Власовидни образувания у низши спорови растения, които изпълняват функции на корени. ‹от *гр.* ῥίζα 'корен' + εἶδος 'вид' ⇨ *лат.*›

ризо̀ма *ж. Бот.* Коренище, което пуска израстъци нагоре. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ризопо̀йден *прил. Биол.* Амебовиден. ✧ **Ризопоиден тип.** *Биол.* Структурен тип едноклетъчни растения без твърда клетъчна стена, които могат да променят формата си и да образуват плазмени израстъци, служещи им за поемане на храна; съдържат жълти или кафяви хроматофори. ‹от *лат.* rhizoma 'коренище'›

ризосфѐра *ж.* Почвата непосредствено до корените на растение. ‹от *гр.*›

ризо̀то *ср. Кул.* Вид италианско ястие с ориз и месен бульон. ‹*ит.* risotto›

ризото̀мия *ж. Мед.* Хирургична процедура, при която определени нервни коренчета се изрязват на мястото на излизането им от гръбначния мозък. ‹от *гр.*›

рийдз *м. Муз.* В танцовата музика — съчетание на саксофони и кларинети. ‹*англ.* reads›

рикѐтсии *мн.* (рикѐтсия *ж.*) *Биол.* Група миниатюрни неподвижни, сферични или пръчковидни, паразитни организми, които причиняват рикетсиози. ‹по името на *амер.* патолог H. T. Ricketts (1871—1910)›

рикетсио̀зи *мн.* (рикетсио̀за *ж.*) *Мед. Вет.* Група инфекциозни заболявания по човека и животните, причинявани от рикетсии. ‹по името на *амер.* патолог Ricketts (1871—1910)›

рикошѐ *ср. Муз.* При лъковите инструменти — изпълнение на много ноти в стакато с едно движение на лъка при отскачане на пръчката между два тона. ‹*фр.* ricochet›

рикошѐт *м.* (**рикошѐтен** *прил.*) Отскачане на куршум, снаряд или друго твърдо тяло ударило се в преграда, под известен ъгъл от повърхността ѝ. ‹*фр.* ricochet›

рикошѝрам *несв.* и *св.* (**рикошѝране** *ср.*) **1.** Само в *3 л.* Отскача от повърхността, о която се удря, след като е изстрелян (за куршум, снаряд и под.). **2.** Само в *3 л. Прен.* Връща се, отразява се неблагоприятно. ‹*фр.* ricocher›

риксда̀г *м.* Шведският парламент. ‹*швед.* riksdag›

рѝкша *ж.* В Япония, Китай, Виетнам и др. страни — лека двуколка за превоз на пътници или на товари, теглена от човек. ‹*яп.*›

рѝма *ж. Лит.* Звуково повторение в края на два или повече стиха; краестишно съзвучие. ‹от *гр.* ῥυθμός 'съразмерност, съгласуваност' ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* rime›

римѐйк *м.* Повторно филмиране на стар филм. ‹*англ.* remake›

римѐса *ж. Търг.* В международните плаща-

ния — вид платежен документ, който се използва за погасяване на дълг. ‹*ит.* rimessa›

рингі *м.* Вид детска играчка — гумен кръг. ‹*нем.* Ring 'пръстен'›

рингі *м.* **1.** *Спорт.* Издигната и оградена с въжета площадка за бокс. **2.** *Икон.* Споразумение между търговци за задържане на стоки в складовете, за да се повишат цените им. **3.** *Текст.* Вид предачна машина; рингмашина. ✧ **Борсов ринг.** *Икон.* В борсова зала — мястото, където стават сделки с определени ценни книжа или стоки. ‹*англ.* ring›

Рѝнгхор *м. Мит.* В скандинавската митология — корабът на Балдур, където кремират него и съпругата му Нана. ‹*норвежки*›

ринѝт *м. Мед.* Възпаление на лигавицата на носа; хрема. ‹от *гр.* ῥινος 'нос' ⇨ *лат.*›

ринк *м.* Площадка за каране на кънки. ‹*англ.* rink›

рѝнкхокей *м. Спорт.* Хокей с ролкови кънки. ‹*англ.* rink-hockey›

рѝно- *представка.* В сложни думи със значение 'нос', напр. *риномикоза*, *ринорея*, *ринофаринкс*. ‹*гр.*›

ринобленорѐя *ж. Мед.* Гнойна секреция от носа. ‹от *гр.*›

риновѝруси *мн.* (риновѝрус *м.*) *Мед.* Група вируси, които съдържат РНК и причиняват респираторни инфекции при човека. ‹*гр.*›

ринола̀лия *ж.* Носово говорене. ‹от *гр.* + *лат.*›

ринолòгия *ж.* Наука, която изучава болестите на носа. ‹от *гр.* ῥινός 'нос' + λόγος 'наука'›

риномикòза *ж. Мед.* Гъбична инфекция на вътрешната част на носа. ‹от *гр.*›

ринопла̀стика *ж. Мед.* Възстановителна козметична хирургия на носа. ‹от *гр.*›

ринорѐя *ж. Мед.* Непрекъсната водниста секреция от носа. ‹от *гр.*›

риноскòп *м. Мед.* Инструмент за изследване на носната кухина. ‹от *гр.* ῥινός 'нос' + σκοπέω 'гледам'›

риноскòпия *ж. Мед.* Изследване на носната кухина. ‹от *гр.*›

риноспоридòза *ж. Мед.* Инфекция на лигавицата на носа, ларинкса, очите или гениталиите, която се причинява от гъбички от вида Rhinosporidium seeberi. ‹от *гр.*›

ринофарингѝт *м. Мед.* Възпаление на лигавицата на ринофаринкса. ‹от *гр.*›

ринофа̀ринкс *м. Мед.* Назофаринкс. ‹от *гр.*›

ринофѝма *ж. Мед.* Непрекъснато зачервяване и подуване на носа. ‹от *гр.*›

рипс *м.* (рѝпсен *прил.*) *Текст.* Вид плат с релефни надлъжни ивици. ‹*англ.* ribs ⇨ *нем.* Rips›

рирпрожѐкция *ж. Кино.* Комбинирано снимане на обект на фона на екран, върху който същевременно се прожектира друго изображение. ‹от *англ.*›

рис *м.* Международна мерна единица за хартия, равна на топ от 1 000 листа. ‹*нем.* Riss›

рѝсберма *ж.* В хидротехниката — укрепен участък на руслото на река зад язовирна стена. ‹*фр.* ⇨ *рус.*›

риск *м.* (рискòван и рѝсков *прил.*) Възможна опасност, загуба. ✧ **Валутен риск.** *Фин.* Риск, който произлиза от изменението на валутните курсове и коефициенти за периода от сключване на сделката до плащането. ✧ **Застрахователен риск.** *Юр.* Вероятността да настъпи накърнение на застрахованото благо от едно случайно събитие. ✧ **Морален риск.** *Икон.* Проблем, свързан със застраховането, като застрахова имуществото или живота си, човек придобива по-голяма склонност към рисково поведение, което може да доведе до нежелани резултати. ✧ **Отхвърляне на риска.** *Фин.* Подбиране на активи, които носят малък риск от загуба на капитал или несигурна възвращаемост. ✧ **Политически рискове.** *Икон.* Рискове за износителя или кредитора да не получи дължимата сума по причини извън контрола на вносителя или длъжника, напр. война, революция, държавен преврат, социални, етнически или религиозни вълнения и др. ✧ **Споделяне на риска.** *Икон.* Начин за намаляването на разходите от риска. ‹*ит.* ⇨ *фр.* risque›

рѝсков *прил.* ✧ **Рисков актив.** *Икон.* Актив с несигурна норма на възвръщаемост. ✧ **Рисков капитал.** *Икон.* **1.** Обикновени акции. **2.** Капитал, вложен в малки нови рискови инициативи. ✧ **Рисков пакет.** *Икон.* Смесване на различни видове финансиране, което се използва за осигуряване на кредит за определен проект, напр. заем с фиксиран лихвен процент и емитиране на обикновени акции. ✧ **Рискова облигация.** *Икон.* Облигации с висок доход и с висок риск, които се оценяват под инвестиционния курс от двете американски рейтинг агенции Standard & Poor и Moody's. ‹*фр.* risque›

рискѝвам *несв.* (рискѝване *ср.*) **1.** Излагам на риск. **2.** Излагам се на риск, осмелявам се. ‹*фр.* risquer›

ритарда̀ндо *нареч. Муз.* С постепенно забавяне на темпото. ‹*ит.* ritardando›

ритенѝто *нареч. Муз.* С постепенно забавяне; сдържано. ‹*ит.* ritenuto›

рѝтмика *ж.* **1.** *Муз.* Наука за ритъма. **2.** *Лит.* Специфичен ритмичен строеж на художествена творба; ритмичност. ‹*гр.*›

ритòн *м. Археол.* Античен съд за пиене, оформен като животинска глава, обикн. с малък отвор на дъното, който позволява течността да се излива направо в устата. ‹*гр.*›

ритуàл *м.* (**ритуàлен** *прил.*; **ритуàлно** *нареч.*; **ритуàлност** *ж.*) Установен ред, последователност на извършване на обред; церемониал, церемония. ‹*лат.* rituālis 'обреден'›

ритуализàция *ж. Биол.* Формиране у животните на сигнали, всеки свързан с определена ситуация и значение (опасност, подчинение). ‹от *лат.*›

ритурнѐл *м. Муз.* Повтаряща се част от песен, която обикн. се изпълнява от голям оркестър в бароковите творби; рефрен. ‹*ит.* ritornello ⇨ *фр.* ritournelle›

рѝтъм *м.* (**ритмѝчен, ритмѝчески** и **рѝтмов** *прил.*; **ритмѝчно** *нареч.*; **ритмѝчност** *ж.*) **1.** Системно редуване на определени елементи, природни явления и др. **2.** *Муз.* Модел на редуване на тонове и тишина. **3.** *Лит.* Равномерно редуване на ударени и неударени срички в стихосложение. **4.** *Език.* Съразмерност на звуковия, словния и синтактичния състав на речта, съобразена със смисъла, който се влага. **5.** *Прен.* Отмереност в извършване на дейност. ‹*гр.* ῥυθμός›

риф₁ *м. Геол.* Верига от подводни или надводни скали (обикн. коралови) на океанското или морското дъно. ‹*нем.* Riff›

риф₂ *м. Мар.* Напречна редица от прикрепени към платното връзки, с помощта на които се намалява повърхността на платното при силен вятър. ‹*хол.* rif›

риф₃ *м. Муз.* Кратко мелодично движение с изразителна ритмика, използвано като мелодическа фигура при инструменталното соло в джаза. ‹*англ.* riff›

рѝфел *м. Техн.* Бразда върху метална повърхност. ‹*нем.* Riffel›

рифелѝвам *несв.* (**рифелѝване** *ср.*) *Техн.* Правя бразди на метална повърхност. ‹от *нем.* Riffel›

рифт *м. Геол.* Вдлъбнатина с дължина стотици или хиляди километри, образувана при движението на земната кора. ‹*англ.* rift›

рѝцар *м.* (**рѝцарски** *прил.*) **1.** *Истор.* В Западна и Централна Европа през Средновековието — воин аристократ, получил земя от своя феодал срещу задължението да служи във войската му. **2.** *Прен.* Доблестен, смел мъж. **3.** *Прен.* Галантен мъж; кавалер. ‹*нем.* Ritter 'ездач'›

рѝцарство *ср.* **1.** *Истор.* Рицарското съсловие. **2.** *Прен.* Благородство, доблест, великодушие; кавалерство. ‹*рус.*›

рицѝн *м. Бот.* Многогодишно маслодайно растение от сем. млечки, от чиито семена се извлича рициново масло. Ricinus communis. ‹*лат.* ricinus 'кърлеж'›

рицѝнов *прил.* ✧ **Рициново масло.** *Фарм.* Растително масло, което се извлича от семената на рицина, с приложение при производството на бои и лакове и в медицината като слабително средство. ‹*лат.* ricinus 'кърлеж'›

ричеркàр *м. Истор.* Полифонична инструментална композиция, в която се използват имитации, особено популярна през Ренесанса. ‹*ит.* ricera›

рòба₁ *ж.* Вид дълга женска дреха. ‹*фр.* robe›

рòба₂ *ж. Диал.* Ръчна количка с едно колело. ‹*рум.*›

робòт *м.* Машина за извършване на сложни действия, която може да заменя човека. ✧ **Промишлени роботи.** *Техн.* Автоматични програмно управляеми системи, които изпълняват работни операции със сложни пространствени премествания. ‹*чеш.* robot›

роботизàция *ж.* Внедряване на роботи в производството. ‹*чеш.*›

родàн *м.* **1.** Примитивно устройство за вдигане на товари; макара. **2.** *Диал.* Чекрък. ‹*гр.*›

родѐо *ср.* Състезание между каубои. ‹*исп.* rodeo›

рòдий *м. Хим.* Химически елемент, сребристобял ковък метал, който се използва като катализатор, за покриване на огледални повърхности на астрономически уреди и др. (знак Rh). ‹от *гр.* ῥόδον 'роза' ⇨ *лат.* rhodium›

рододендрòн *м. Бот.* Род вечнозелени декоративни храсти или дървета от сем. пиренови, разпространени в цялото Северно полукълбо. Rhododendron ponticum. ‹*гр.* ῥοδόδενδρον ⇨ *лат.*›

родонѝт *м. Минер.* Минерал, употребяван за облицовки и скулптурни фигурки. ‹от *гр.* ῥόδον 'роза'›

рòза *ж.* **1.** *Бот.* Многогодишно храстовидно растение от сем. розоцветни, отглеждано за украса или като маслодайна култура. Rosa. **2.** Цвят от това растение. ‹*лат.* rosa›

розàриум *м.* Градина с рози или разсадник за рози. ‹*лат.* rosarium›

розацѐя *ж. Мед.* Кожно заболяване на лицето, при което кръвоносните съдове се уголемяват, придавайки на бузите и на носа зачервен вид. ‹*лат.* rosaceus›

розенкрòйцери₁ *мн. Истор.* Последователи на окултното учение на Кристиан Розенкройц (XV в.). ‹*нем.*›

розенкрòйцери₂ *мн. Истор.* Художници символисти, които се вдъхновяват от идеите на писателя Сар Пеладан и излагат творбите си в Парижките салони от 1892 и 1897 г. ‹от

нем. собств. Ch. Rosenkreuzer›

розеóла *ж. Мед.* Розовооцветен обрив, какъвто настъпва при морбили, вторичен сифилис или тифоидна треска. ‹*лат.* roseola 'розичка'›

розѐтка *ж.* **1.** *Архит.* Патера с форма на роза, използвана като архитектурен орнамент. **2.** Всеки малък орнамент с форма на роза. **3.** Метален пръстен с кръгъл капак, който се поставя в отвор за комин. **4.** *Бот.* Разположени в кръг листа на някои видове растения. ‹*фр.* rosette›

розмарѝн *м.* (**розмарѝнов** *прил.*) *Бот.* Вечнозелено храстовидно растение от сем. устоцветни, разпространено в Средиземноморието. Rosmarinus officinalis. ‹*лат.* ros marīnus 'морска роса'›

рóзов *прил.* ✧ **Розов конкрет.** Ароматично вещество, жълтозеленикав восъкоподобен екстракт от цветовете на българската маслодайна роза, който се употребява в производството на лекарства и козметични продукти. ‹*фр.* rose›

рок *м. Муз.* Стил в популярната музика, развил се през 50-те год. на XX в., който се характеризира с твърд енергичен ритъм, много силен звук, изпълняван на електрически китари, синтезатори и др. ‹*англ.* rock›

рок- *представка.* В сложни думи със значение 'рокмузика', напр. *рокмузика*, *рокизпълнител*. ‹*англ.* rock 'раздвижвам се'›

рокáда *ж.* **1.** *Шах.* Ход с царя и топа едновременно, при което царят се премества към топа, а топът се поставя на най-близкото квадратче от другата страна на царя. **2.** *Прен.* Размяна. ‹*фр.* rocade›

рокáй *м.* **1.** *Истор.* Вид орнаментално произведение от скали и раковини, възникнало като част от изкуствените пещери от средата на XVI в. **2.** *Архит.* Част от орнаментиката на сгради, мебели, рамки на картини и др. през XVIII в. която имитира това орнаментално произведение. **3.** Синоним на стила рококо. **4.** Рокайл. ‹*фр.* rocaille›

рокендрóл *м. Муз.* **1.** Вид бърз танц, станал популярен през 50-те год. на XX в. **2.** Направление в популярната музика, развило се след средата на 50-те год. на XX в. ‹*англ.* rock-and-roll›

рóкер *м.* **1.** *Спорт.* Сложна фигура при пързаляне с кънки. **2.** Обикн. *мн. Разг.* Популярно название на почитателите на рокендрола и мощните мотори, които се обличат с кожени дрехи. ‹*англ.* rocker›

рокѝрам *несв.* и *св. Шах.* Правя рокада. ‹от *фр.* roquer›

рóкля *ж.* Горна женска дреха. ‹от *нем.* Röckl›

рóкмузика *ж. Муз.* Вид популярна музика от втората половина на XX в., която включва елементи на фолклора, електронни ефекти при доминиращата роля на ритъма. ‹*англ.* rockmusic›

рококó *ср. Архит.* По-леката, игрива форма на стила барок, свързвана с управлението на Луи XV във Франция, която се характеризира с асиметрия, с използването на растителни мотиви, S- или C-образни извивки и мотиви, наподобяващи скали, раковини, растения. ‹*фр.* rococo›

рóкфор *м.* Вид френско сирене със специфичен вкус и аромат, прошарено със синкави ивици от плесенни гъбички. ‹от *фр.* собств. Roquefort, село в Южна Франция›

рóлганг *м. Техн.* Транспортна лента. ‹*нем.* Rollgang›

рóлер *м.* Тротинетка. ‹*англ.* roller›

ролѐтка и **рулѐтка** *ж.* **1.** Вид сгъваем капак от нагъната ламарина за затваряне на врати и прозорци. **2.** Сгъваем дървен капак от летвички на канцеларски шкаф. **3.** Тясна и дълга лента с деления за измерване на дължини. ‹*фр.* roulette›

рóлка *ж.* **1.** Свитък, руло. **2.** Макара за навиване на тел, филмова или магнетофонна лента и др. **3.** *Техн.* Цилиндрично тяло, което се върти около реална или въображаема ос и се използва в машинни лагери. **4.** Приспособление с цилиндрична форма за къдрене на коса. ‹*нем.* Rolle›

рóля *ж.* **1.** Образ в драматично произведение или филм, който се представя от един актьор. **2.** Текстът, произнасян от актьора, както и самото представяне на образа. **3.** *Прен.* Степен на участие; длъжност. ‹*нем.* Rolle›

ром *м.* Силно алкохолно ароматно питие, произведено от сгъстен сок от захарна тръстика, захарна меласа и др. ‹*англ.* rum›

романѝ *м.* **1.** *Лит.* Голямо повествователно произведение със сложен сюжет и композиция, в което се представят разгърнати картини от живота, рисуват се различни човешки характери, обикн. представени в развитие. **2.** *Прен.* Любовни връзки между мъж и жена. ✧ **Готически роман.** *Истор.* Роман, в който се рисуват кървави престъпления и ужаси, възниква и се развива в западноевропейската и американската литература през втората половина на XVIII и в нач. на XIX в. ‹*фр.* roman›

романизáция *ж. Истор.* Проникване и усвояване на римската култура сред покорените от Римската империя народи. ‹*фр.* romanisation›

романизѝрам$_1$ *несв.* и *св. Истор.* Извършвам романизация. — **романизирам се.** ‹*фр.*

romaniser›

романизѝрам$_2$ *несв.* и *св. Лит.* Обработвам в роман материал (биография). ‹*фр.* romaniser›

романѝст$_1$ *м.* Специалист по романистика. ‹*фр.* romaniste›

романѝст$_2$ *м.* Писател, автор на романи. ‹*рус.*›

романѝстика *ж.* Науките за романските езици. ‹*нем.* Romanistik›

романс *м.* **1.** *Лит.* Кратко лирическо стихотворение с любовно или романтично съдържание. **2.** *Муз.* Кратка инструментална пиеса с лиричен характер. **3.** *Муз.* Кратка песен с любовно съдържание, изпълнявана от солист с инструментален съпровод. ✧ **Цигански романс.** *Муз.* Особен вид руски романс, формиран в средата на XIX в. на основата на руските народни песни и битовите романси, който се характеризира с емоционална наситеност, съчетаване на напевност и декламация, специфична китарна фактура на съпровода с преобладаване на акорди и контрапунктиращ с вокалната мелодия бас. ‹*исп.* romance ⇨ *фр.* romance›

романски *прил.* Който се отнася до културата на древния Рим. ✧ **Романски езици.** *Език.* Родствени индоевропейски езици, произлезли от латинския (италиански, френски, испански, португалски и др.). ✧ **Романски стил.** *Истор.* Термин, с който се описват предготическото изкуство и архитектура в континентална Европа от края на VIII до XII в. ‹*лат.* Romānus ⇨ *фр.* roman›

романтѝзъм *м.* (**романтѝчен** *прил.*) **1.** *Изк.* Направление във визуалните изкуства, както и в литературата и музиката, което се появява за първи път в средата на XVIII в. и се развива до нач. на XIX в., характеризиращо се с бунт срещу формализма, сдържаността и интелектуалната строгост на класицизма. **2.** *Лит.* Творчески метод, при който действителността се пресъздава в съответствие с идеалите на автора. **3.** *Прен.* Идеализация на действителността. ‹*фр.* romantisme›

романтѝк *м.* **1.** *Изк. Лит.* Творец, представител на романтизма. **2.** *Прен.* Склонен към мечтателност човек. ‹*фр.* romantique›

романтика *ж.* (**романтѝчен** *прил.*) Емоционално преживяване, стимулирано и обусловено от мечтата за прекрасното. ‹*фр.* romantique›

ромб *м.* (**ромбѝчен** *прил.*) *Геом.* Равностранен успоредник без прав ъгъл. ‹*гр.* ῥόμβος ⇨ *лат.*›

ромбоѝд *м.* (**ромбоѝден** *прил.*) *Геом.* Четириъгълник с успоредни срещуположни страни с два остри и два тъпи ъгъла. ‹от *гр.* ῥομβοειδής 'ромбовиден' ⇨ *лат.*›

ро̀ми *мн.* (ром *м.*) (**ро̀мски** *прил.*) Цигани. ‹*циг.*›

ро̀нго-ро̀нго *ср. Археол. Език.* Своеобразно писмо във вид на пиктографски знаци, изрязвани върху малки дъсчици, което е единствено по рода си и е открито на Великденския остров (о. Пасха) в Тихия океан.

ро̀ндо$_1$ *ср. Муз.* **1.** Музикална форма, при която главната тема се повтаря периодично, редувайки се с други теми. **2.** Последна част в класическите симфонии, струнните квартети и сонатите. ‹*ит.* rondo›

ро̀ндо$_2$ *ср. Лит.* В средновековната френска литература — стихотворение, изградено върху повторението на един и същ стих или отделни думи на определено място в строфите, като се използва само една двойка рими. ‹*фр.* rondeau›

ро̀стбиф *м. Кул.* Говежда пържола. ‹*англ.* roast-beef›

ро̀стра *ж.* **1.** *Истор.* Трибуна на форума в древния Рим, украсена с носове от пленени неприятелски кораби. **2.** *Архит.* Украшение с вид на нос на древен кораб. ‹*лат.* rostrum 'корабен нос'›

ро̀стри *мн. Мор.* Решетести платформи над горната палуба на кораб за спасителни лодки и др. ‹*хол.*›

ро̀та *ж. Воен.* Основна войскова единица, съставна част на батальона. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Rotte›

ротамѐтър *м. Техн.* **1.** Устройство за измерване на скоростта или разхода на протичащи през него течности или газове. **2.** Пневматичен уред за измерване на машинни детайли. ‹*рус.*›

рота̀нга *ж. Бот.* Лиани от рода на палмите, от чиито дълги до 100 м стъбла, подобни на въжета, се изработват леки мебели и се плетат кошници. ‹*мал.*›

ротатѝвен *прил.* Въртящ се. ‹от *фр.* rotatif›

рота̀тор *м.* **1.** *Техн.* Апарат за размножаване на текстове, рисунки и др. с помощта на шаблон, закрепен на въртящ се цилиндър. **2.** *Физ.* Тяло, което се върти около ос. **3.** *Анат.* Мускул, който предизвиква ротация на определена анатомична част. ‹*лат.* rotātor›

ротато̀рии *мн. Биол.* Воден вид кръгли червеи, които достигат дължина 3 м; придвижват се с помощта на наподобяващ колело орган и са разделнополови. Rotatoria. ‹от *лат.*›

ротацѝзъм *м.* **1.** Неправилно произнасяне на звука *р*. **2.** *Език.* В лингвистиката — преход на *s* или *z* в *r* в някои езици, напр. в латински (genus ⇨ generis ⇨ genesis). ‹по името на гръцката буква ρ "ро"›

ротацио̀нен *прил.* ✧ **Ротационен елипсоид.** *Мат.* Пространствена фигура, описана при въртенето на елипса около една от осите ѝ; елипсоид, сфероид. ✧ **Ротационен парабо-**

лоид. *Мат.* Повърхнината, която се получава при въртене на парабола около оста ѝ на симетрия. ‹*лат.*›

ротация *ж.* **1.** Въртене около ос или точка. **2.** *Анат.* Кръгово движение в става. ‹*лат.* rotatio›

ротвайлер *м. Зоол.* Порода кучета с къса черно-кафява козина. ‹от *нем.* собств. Rottweil, град в провинция Баден-Вюртемберг›

ротмистър *м. Остар.* Офицер, началник на ескадрон. ‹*нем.* Rittmeister›

ротонда *ж.* **1.** *Архит.* Сграда с кръгла форма. **2.** *Архит.* Кръгло вътрешно пространство, обикн. покрито с купол. **3.** *Остар.* Вид женска дреха, подобна на дълга пелерина, на мода през XIX и в нач. на XX в. ‹*лат.*›

ротопринт *м. Полигр.* Опростена офсетова печатарска машина с малък формат за размножаване на служебна документация в неголям тираж. ‹*лат.* roto 'въртя' + *англ.* print 'печатам'›

ротор *м.* (**роторен** *прил.*) *Техн.* Въртящата се част на електродвигател, турбина, генератор. ‹*лат.* roto 'въртя' ⇨ *нем.* Rotor›

роуминг *м. Техн.* Специална връзка между GSM операторите на две държави, която позволява директното избиране на номер на мобилен телефон, без да се използва код за държава, независимо от местонахождението на абоната; автоматично избиране. ‹*англ.* rooming›

роял *м. Муз.* Голямо пиано, чиито струни, механичната част и резонаторът са разположени хоризонтално. ‹от *фр.* royal 'кралски'›

роялизъм *м.* (**роялистки** *прил.*) *Истор.* Привързаност към кралската власт. ‹*фр.* royalisme›

роялист *м.* Привърженик на кралската власт; монархист. ‹*фр.* royaliste›

руб и **руп** *м. Остар.* **1.** Стара монета със стойност 1/4 от гроша; рубе. **2.** Мярка за дължина, равна на 1/8 от аршина. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

руба *ж. Диал.* **1.** Облекло, дреха. **2.** Чеиз. ‹*ит.* ⇨ *тур.* ruba›

рубато *ср. Муз.* Временно неспазване на темпото, с което се създава допълнителен ефект към изпълнението на музикалната творба. ‹*ит.* rubato›

рубашка *ж.* Вид дълга мъжка риза. ‹*рус.*›

рубеж *м. Воен.* Участък от местност, чиито естествени особености благоприятстват воденето на военни действия. ‹*рус.*›

рубенсизъм *м. Истор.* В изкуството на Франция през XVIII в. — тенденция, която пренебрегва рисунъка за сметка на цвета, свързана с творчеството на Антоан Вато и Жан-Оноре Фрагонар. ‹по името на фламандския художник P.-P. Rubens (1577—1640)›

рубеола *ж. Мед.* Вирусна инфекция, която причинява розово-червен обрив и набъбване на шийните лимфни възли; германска шарка. ‹*лат.* rubeola›

руберойд *м.* Вид изолационен материал от картон, импрегниран с битум и покрит с минерален прах. ‹от *лат.* ruber 'червен' + *гр.* εἶδος 'вид'›

рубидий *м.* (**рубидиев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял мек алкален метал, който се използва във вакуумната техника, медицината и др. (знак Rb). ‹*лат.* ruber 'червен'›

Рубикон *м. Истор.* Древно име на река, която Юлий Цезар преминал с легионите си през 49 г. пр. Хр., нарушавайки забраната на Сената, като с това започнала гражданската война. ✧ **Преминавам Рубикон.** *Прен.* Правя важна, решителна стъпка. ‹от *лат.* собств. Rubico›

рубин *м.* (**рубинен** и **рубинов** *прил.*) *Минер.* Червен скъпоценен камък, прозрачна разновидност на корунда, който се получава изкуствено. ‹*лат.* ruber 'червен' ⇨ *нем.* Rubin›

рубка *ж. Мар.* Служебно помещение в плавателен съд, където е разположена апаратурата за управлението му. ‹*хол.* roef ⇨ *рус.* рубка›

рубла *ж.* Основна парична единица в Русия, равна на 100 копейки. ‹*рус.* рубль›

рубор *м. Мед.* Зачервяване. ‹*лат.*›

рубрика *ж.* **1.** Постоянно заглавие във вестник, списание и др., част в тв или радиопредаване, посветена на предварително определена тема. **2.** Заглавие на част от съчинение. **3.** Раздел в правилник, закон. ‹*лат.* rubrica 'написано с червено мастило'›

рубрикация *ж.* **1.** *Истор.* В средновековните и по-късните ръкописи — система за изтъкване на инициалите и заставките, обикн. с червен цвят. **2.** Разпределяне по рубрики. ‹*рус.*›

руга *ж. Анат.* Гънка на стомашната лигавица. ‹*лат.*›

рудбе *ср. Остар.* **1.** Чин, степен. **2.** Знак за отличие, орден. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

рудбекия *ж. Бот.* Род декоративни тревисти растения от сем. сложноцветни, чиято родина е Северна Америка. Rudbeckia. ‹по името на *швед.* ботаник O. Rudbeck›

рудерален *прил.* ✧ **Рудерални растения.** *Бот.* Тревисти растения, растящи край пътищата и необработвани места (коприва, лопуш и др.). ‹*лат.* rudera 'развалини'›

рудимент *м.* **1.** *Биол.* Рудиментарен орган. **2.** *Прен.* Остатък, отживелица. ‹*лат.* rudimentum 'зачатък'›

рудиментарен *прил.* ✧ **Рудиментарен орган.** *Биол.* Недоразвит орган или остатък от орган, изгубил предишните си функции по време на историческото си развитие (у човека

— апендиксът, опашните прешлени и др.). ‹*лат.* rudimentum›

руж *м.* Козметичен продукт, оцветена пудра за придаване на руменина на бузите. ‹*фр.* rouge›

руѝни *мн.* (руѝна *ж.*) Развалини. ‹*лат.* ruīna›

рука̀н *м. Диал.* Дърводелски инструмент за издялване на повърхност. ‹*гр.*›

рул *м. Мар.* Кормило на кораб. ‹*хол.* roer ⇨ *рус.* руль›

рула̀да *ж. Муз.* Орнаментиран и виртуозен пасаж при пеене. ‹*фр.* roulade›

рулѐ *ср. Кул.* Месо (мляно или цяло парче) оформено като руло. ‹*фр.* roulé›

рулѐтка *ж.* **1.** Хазартна игра, при която движещо се върху въртящ се диск топче може да попадне в избрано от играча място. **2.** Устройство за такава игра. ✧ **Руска рулетка.** Опасна игра с фатален изход, при която човек стреля в главата си с револвер (с барабан), в едно от гнездата на който има патрон. ‹*фр.* roulette›

руло̀ *ср.* **1.** Свитък; нещо навито. **2.** *Кул.* Ястие (от кайма, зеленчуци или сладкарско изделие), на което е придадена такава форма. ‹*фр.* rouleau›

румб *м.* **1.** *Геогр.* Линия, която пресича всички меридиани под един и същ ъгъл. **2.** Всяко от 32-те деления на компаса, равно на 11,15°. ‹*англ.* rhumb›

ру̀мба *ж. Муз.* **1.** Латиноамерикански танц, на мода през 20-те години на XX в. **2.** Музика за такъв танц. ‹*исп.* rumba›

ру̀мпел *м. Мар.* Лост за управление на корабно витло. ‹*хол.* roerpen›

рунд *м. Спорт.* Част от боксов мач, която е с продължителност три минути. ‹*нем.* Rund›

ру̀ни *мн.* (**рунѝчески** *прил.*) *Истор.* **1.** Най-старата писменост на древногерманските племена — особени букви от прави и начупени линии. **2.** Надписи с такива букви, издълбани върху дърво, камък или метал. ‹*сканд.* runa 'тайна'›

ру̀пия *ж.* Монетна единица на Индия, Пакистан, Индонезия и някои др. страни. ‹*санскр.*›

ру̀пор *м.* **1.** Конусовидна тръба за насочване и усилване на трептения в определена посока. **2.** *Прен.* Проводник на чужди идеи. ‹*хол.* roerper›

руптю̀ра *ж. Мед.* **1.** Разкъсване, скъсване. **2.** Откъсване от или отваряне на орган или тъкан. ‹*лат.* ruptūra›

ру̀сло *ср.* **1.** Корито на река. **2.** *Прен.* Направление, начин на развитие. ‹*рус.*›

руст *м. Строит.* Грубо издялан камък, изпъкнал на плоска повърхност. ‹*лат.* rusticus 'груб'›

ру̀стика *ж. Строит.* Зидария или облицовка от грубо издялани камъни. ‹*лат.* rusticus 'селски' ⇨ *нем.* Rustika›

рустика̀ция *ж. Строит.* Зидария, направена така, че да напомня големи четвъртити блокове, често нарочно доогрубени. ‹*лат.*›

ру̀та *ж. Бот.* Семейство растения, разпространени в тропическите и субтропическите области, което включва и цитрусовите култури. Rutaceae. ‹*лат.*›

рутѐний *м. Хим.* Сив крехък метал от групата на платините, който се използва като катализатор на химически реакции (знак Ru). ‹от *лат.* ruthenium›

рутѝна и **рутина̀** *ж.* (**рутѝнен** *прил.*) **1.** Опитност, обиграност. **2.** *Прен.* Консервативност. ‹*фр.* routine›

рутинѝран *прил.* Придобил рутина; опитен, обигран. ‹*фр.* routine›

руфѐт *м. Диал.* Еснафска задруга. ‹от *тур.*›

Рух *ж. Мит.* Птица грифон от източните легенди и приказки. ‹*ар.*›

рушвѐт *м.* (**рушветчѝйски** *прил.*) *Разг.* Подкуп. ‹*ар.* ⇨ *тур.* rüşvet›

рушветчѝя *м. Разг.* Човек, който взема рушвети. ‹*тур.* rüşvet›

ръгби *ср. Спорт.* Колективна спортна игра с яйцевидна топка, която може да се рита и да се подава с ръце, за да се прехвърли над напречната греда на противниковата врата. ‹*англ.* rugby›

ръгбѝст *м.* Спортист, играч на ръгби. ‹от *англ.* rugby›

ръз *м. Остар.* Чест, честност, почтеност. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

ръла *ж. Остар.* Дъсчица, с която се изравнява зърното в препълнена крина. ‹*рум.*›

Рьо̀сква *ж. Мит.* В скандинавската митология — прислужница на Тор, дъщеря на селянин, сестра на Тялви. ‹*норвежки*›

саадетлен *междум. Остар.* Със здраве, с щастие. ‹*тур.* saadet›

сабадила *ж. Бот.* Луковично растение, разпространено в Америка, чиито семена съдържат отровни алкалоиди. ‹*лат.*›

сабайон *м. Кул.* Сос от разбит яйчен жълтък с вино и ром, подсладен със захар. ‹*фр.* sabayon›

сабахлен *нареч. Остар.* **1.** Сутрин. **2.** Утре сутринта. ‹*тур.* sabahleyin›

сабеизъм *м. Истор.* Древна (доислямска) религия в Месопотамия, Арабия, Сирия и Мала Азия, която се отличава с култа към звездите. ‹*ар.*›

сабиани *мн. Антроп.* Етноконфесионална група на арабите в Ирак и в съседните райони на Иран, където те са ок. 20 000 души, чиято религия съчетава елементи на юдаизма, християнството, манихейството и др. ‹*ар.*›

сабири *мн.* (сабир *м.*) *Език.* Вторични елементарни езици, създадени от две езикови общности с парадигматична цел, обикн. търговия. ‹*исп.* saber ⇨ *фр.* sabir›

сабо *ср.* Вид обувки, подобни на чехли, с дебела дървена или от изкуствен материал подметка. ‹*фр.* sabot›

сабон *м. Полигр.* Вид типографски шрифт. ‹*фр.*›

саботаж *м.* (**саботажен** *прил.*) Умишлено вредителство. ‹*фр.* sabotage›

саботиера *ж. Муз.* Танц на френските селяни, наречен по името на дървените им обувки. ‹*фр.* sabotière›

саботирам *несв.* и *св.* (**саботиране** *ср.*) Извършвам саботаж. ‹от *фр.* saboter›

саботьор *м.* Човек, който извършва саботаж. ‹*фр.* saboteur›

саботьорство *ср.* Постъпка на саботьор; саботаж. ‹*фр.* saboteur›

сабур$_1$ *м. Диал.* **1.** Алое. **2.** Сок от алое. ‹*ар.*›

сабур$_2$ *м. Диал.* Търпение. ‹*тур.* sabır›

савак *м.* Съоръжение за спиране или отклоняване на вода, течаща във вада, канал и др. ‹*тур.* savak›

саван *м.* Бяло платно, с което покриват или увиват мъртвец; покров. ‹*гр.*›

савана *ж. Геогр.* Обширно равно пространство в тропическия пояс, обрасло с високи треви и редки дървета и храсти. ‹*исп.* zavana›

Саваот *м. Библ.* Едно от названията на Бога — 'Господар на силите'. ‹*евр.*›

саварина *ж. Кул.* Кръгъл тестен сладкиш, залян обилно с ароматизиран сироп. ‹по името на *фр.* гастроном и писател Brillat-Savarin (1755—1826)›

савелиани *мн. Истор.* Последователи на християнска секта, създадена през III в. от епископа Савелий в Африка, които признават Бога само в лицето на Сина — Иисус Христос. ‹от *лат.* собств.›

савояр *м. Остар.* Уличен музикант, който свири на латерна. ‹по името на *фр.* област Savoie›

сага *ж.* **1.** *Лит.* Народно предание в скандинавските страни, в Ирландия и Исландия с исторически или митологични герои. **2.** Легенда, сказание. **3.** *Прен. Ирон.* Измислица, преувеличение. ‹*сканд.*›

саган *м. Истор.* **1.** У древните юдеи — наместник на първосвещеника. **2.** У древните юдеи — предводител и военачалник. ‹*евр.*›

сагизма *ж. Диал.* Вълнено одеяло със шарки. ‹*гр.*›

саглам *Остар.* **1.** Като *прил.* Надежден, здрав. **2.** Като *нареч.* Напълно, съвсем, истински, здраво. ‹*тур.* sağlam›

сагмал *м. Диал.* Стадо дойни овце. ‹*тур.* sağmal›

сагов *прил.* ✧ **Сагови растения.** *Бот.* Семейство семенни папрати, които притежават признаци на папратовидните и семенните растения (големи перести листа и семепъпки). Cycadaceae. ‹от *мал.*›

сагум *м. Истор.* Широка дреха с тока на рамото, носена от римски воин. ‹*лат.*›

саде *нареч. Диал.* Само. ‹*тур.* sade›

саджак *м. Диал.* Пиростия. ‹*тур.* sacayak›

сади *м.* **1.** *Истор.* Турски странстващ монах. **2.** *Прен.* Измамник. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

садизъм *м.* (**садистичен** и **садистки** *прил.*) **1.** *Психо.* Сексуална възбуда в отговор на причинена болка или мисъл за причиняване на болка на други хора. **2.** *Прен.* Ненормална страст към измъчване, получаване на наслада от физическо или психическо страдание. ‹по името на *фр.* писател de Sade (1740—1814)›

садист *м.* Човек, който е склонен към садизъм. ‹от *фр.* sadiste›

садомазохизъм *м. Мед.* Полово извращение с белези и на садизъм, и на мазохизъм. ‹от *фр.*›

садразам и **садразамин** *м. Истор.* В Османската империя — велик везир. ‹*ар.* ⇨ *тур.* sadrazam›

садукеи *мн. Истор.* Членове на юдейска секта, отхвърляща безсмъртието на душата и възкресението на мъртвите, която е основана от Садок през II в. пр. Хр., а по времето на Спасителя се превръща в политическа партия, постоянно враждуваща с фарисеите. ‹*евр.*›

сажен *м. Истор.* Стара мярка за дължина, равна на 2,134 м. ‹*рус.*›

саз$_1$ *м. Диал.* Тръстика. ‹*тур.* saz›

саз$_2$ *м. Муз.* Източен музикален инструмент, подобен на мандолина. ‹*тур.* saz›

саздърмà и **създърмà** *ж.* Хранителен продукт от изпържени в собствената им мазнина парченца месо, смесени с подправки, обикн. насипани в животински стомах. ‹*тур.* sızdırma›

сазлѝк *м. Диал.* Място, обрасло с със саз$_1$. ‹*тур.* sazlık›

сайбѝя *м. Остар.* Собственик, стопанин. ‹*тур.* sahıp›

сайвàнт *м. Диал.* Навес, пристройка. ‹от *тур.* sayvan›

сайгà *ж. Зоол.* Преживно двукопитно животно от рода на антилопите, разпространено в Монголия и Западен Китай. Saiga tatarica. ‹*тюркски*›

сайгѝя *ж.* и **сайганлѝк** *м. Диал.* Уважение, почит. ‹*тур.* saygı›

сàйдер *м.* Вид газирано безалкохолно питие. ‹*англ.* cider›

сайдѝсвам *несв.* и **сайдѝсам** *св. Диал.* Почитам, зачитам, уважавам. ‹от *тур.* sevdirmek›

сайт *м. Инф.* Информационна база данни. ‹*англ.* site 'място'›

сайтарджѝя *м.* Смешник, шегобиец. ‹*тур.*›

сак *м.* **1.** Мрежеста торба за ловене на риба. **2.** Пътна или пазарска чанта. **3.** *Мед.* Подобна на торбичка структура, която затваря естествена кухина в тялото (напр. алвеола) или е патологична (напр. херния). **4.** *Остар.* Права рокля със свободна кройка. ‹от *гр.*›

сакà *ж. Диал.* Мях или буре за носене на вода. ‹*тур.* saka›

сакаджѝя *м. Диал.* Носач на вода със сака. ‹от *тур.* saka›

сакàки *ср. Рел.* В шинтоизма — свещено дърво с вечнозелени листа, символ на възраждането и безсмъртието. ‹*яп.*›

саканѝ се *несв. Диал.* Притеснявам се, тревожа се, безпокоя се. ‹от *тур.*›

сакàт *прил.* Който е с липсващ или увреден крайник; недъгав, хром. ‹*тур.* sakat›

сакатлѝк *м. Разг.* **1.** Нараняване, обикн. при злополука. **2.** *Прен.* Объркване, грешка. ‹от *тур.* sakatlık›

саквоѝж *м. Остар.* Пътна чанта, куфар. ‹*фр.* sac 'чанта' + voyage 'пътуване'›

сакелàрий *м.* **1.** *Истор.* Висш сановник в императорския двор във Византия. **2.** *Църк.* В Католическата църква — лице, което се грижи за църковните имоти. **3.** *Църк.* Почетна титла на православен свещеник. ‹*гр.*›

сàкля *ж.* Землянка, традиционно жилище на черкезите. ‹*тат.* ⇨ *рус.*›

сакò *ср.* Къса горна дреха, обикн. част от костюм. ‹*ит.* sacco›

сàкос *м. Църк.* Връхна дреха на епископ — с широки ръкави и дължина под коленете. ‹*гр.*›

сакрален$_1$ *прил.* Свещен. ‹*лат.* sacer 'свещен'›

сакрàлен$_2$ *прил.* ✧ **Сакрални нерви.** *Анат.* Пет чифта гръбначно-мозъчни нерви, които излизат от гръбначния стълб в сакрума. ✧ **Сакрални прешлени.** *Анат.* Пет прешлена, които са свързани заедно и образуват сакрума. ‹от *лат.* sacrare ⇨ *фр.* sacral›

сакрализàция *ж. Мед.* Патологично сраснала връзка на петия лумбален прешлен със сакрума. ‹от *лат.* sacrare ⇨ *фр.* sacralisation›

сакрамѐнт *м. Рел.* **1.** Всяко от седемте тайнства на Църквата. **2.** Свещен предмет. ‹*лат.* sacramentum›

сакраментàлен *прил.* (**сакраментàлност** *ж.*) **1.** *Рел.* Свещен, култов, обреден. **2.** *Прен.* Осветен от традиция; свят. ‹*лат.* sacramentālis›

сакрѝстия *ж. Църк.* В католически храм — помещение, където се пазят културни предмети и книги. ‹*лат.* sacristia›

сàкрум *м.* (**сàкрумен** *прил.*) *Анат.* Кръстна кост. ‹*лат.*›

саксаѝл *м.* (**саксаѝлов** *прил.*) *Бот.* Род дървета и храсти, които растат в пустините на Централна Азия. Haloxylon. ‹*тюркски*›

саксѝя *ж.* (**саксѝен** *прил.*) Глинен съд за посаждане на цвете. ✧ **Расъл в саксия.** *Разг.* Изнежен, разглезен. ‹*тур.* saksı›

саксофòн *м. Муз.* Метален духов инструмент с форма на извита конична тръба и 18 клапи, подобен на кларнета по звук и тембър. ‹от *белг.* собств. Adolph Sax (1814—1894), майстор на муз. инструменти, изобретил първия саксофон през 1846 г.›

саксофонѝст *м.* Музикант, изпълнител на саксофон. ‹*фр.* saxophoniste›

сакѝуля *ж. Диал.* Голям чувал. ‹*гр.*›

сàкура *ж. Бот.* Японска декоративна вишна. ‹*яп.*›

сакъз *м. Остар.* Дъвка. ‹*тур.* sakız›

сакълдѝсвам се *несв.* и **сакълдѝсам се** *св. Разг.* Притеснявам се. ‹от *тур.* sıklet›

сакълмàк *м. Остар.* Притеснение; нетърпение, досада. ‹*тур.* sıkılmak›

сакън *част. Разг.* Не бива, в никакъв случай; да не си посмял. ‹*тур.* sakın›

сакънтѝя *ж. Остар.* Затруднение, притеснение. ‹*тур.*›

сал$_1$ *м.* Примитивно плавателно средство, направено от свързани дървета. ‹*тур.* sal›

сал$_2$ *нареч. Диал.* Сàмо. ‹*тур.* sal›

салавàт *м. Диал.* Глъч, шум. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

саладѝсвам *несв.* и **саладѝсам** *св. Диал.* Тропосвам. ‹от *тур.*›

салàм *м.* **1.** Само *ед.* Вид колбас от смляно месо с подправки, обработено по специална

технология. 2. *Разг.* Парче от този колбас. 3. *Разг.* Колбас. ‹*ит.* salame›

саламàндър *м.* и **саламàндра** *ж.* **1.** *Зоол.* Опашато земноводно животно, подобно на гущер; дъждовник. **2.** В средновековните поверия — дух на огъня, който живее в нажежените недра на Земята, но не изгаря. ‹*гр.* σαλαμάνδρα›

саламýра *ж.* Солена вода, в която се държат сирене, риба или зеленчуци, за да се запазят от разваляне. ‹*гр.*›

салангàни *мн.* (салангàна *ж.*) *Зоол.* Род пещерни лястовици, разпространени в Югоизточна Азия и Австралия, чиито гнезда от чиста слюнка представляват деликатес в Китай и Виетнам. Collocalia. ‹*инд.*›

салàта *ж.* (**салàтен** *прил.*) **1.** Нарязани зеленчуци или плодове, съчетани по вкус, към които са добавени подправки. **2.** Порция от такова ястие. **3.** *Бот.* Зеленчук с широки зелени листа, от които се приготвя такова ястие. Lactuca sativa. ‹*ит.* salata 'солен зеленчук'›

салатиѐра *ж.* Съд, в който се сервира салата. ‹*ит.* salata ⇨ *фр.* saladier›

салàш *м. Диал.* **1.** Дъсчена колиба. **2.** Навес. ‹*тур.* salaş›

сàлве *неизм.* Молитвен възглас у католиците, с който започва молитва към Богородица. ‹*лат.* salve›

салгъ̀н *м. Остар.* **1.** Епидемия, заразна болест, грип. **2.** Разстройство, диария. ‹*тур.* salgın›

салджѝя *м.* Човек, който има и/или кара сал$_1$. ‹от *тур.* salcı›

салдѝрам *несв.* (**салдѝране** *ср.*) *Фин.* Приключвам сметка, определям остатъка, който предстои да бъде платен. ‹*лат.* ⇨ *ит.* saldo›

салдѝсвам *несв.* и **салдѝсам** *св. Остар.* Спускам се, хвърлям се. ‹от *тур.* saldırmak›

сàлдо *ср. Фин.* Остатък, разлика между приход и разход на сметка. ‹*ит.* saldo›

салѐп *м.* (**салѐпов** *прил.*) **1.** *Бот.* Едносемеделно растение от сем. салепови, чиито коренови грудки съдържат лековити вещества. Orchis. **2.** Гъсто сладко питие, приготвяно от кореновите грудки на това растение. ‹*тур.* salep›

салепчѝя *м. Остар.* Продавач на салеп. ‹от *тур.* salep›

сàлзи *мн. Геол.* Малки вулкани, които постоянно или периодично изхвърлят кална маса с вода, газ и нефт. ‹*лат.* salsus 'солен'›

саливàция *ж. Мед.* Обилно отделяне на слюнка. ‹*лат.* salīva 'плюнка'›

сàлии *мн. Истор.* Римски жреци. ‹*лат.*›

салицѝл *м. Хим.* Салицилова киселина. ‹*лат.* salix, salīcis 'върба' ⇨ *нем.* Salizyl›

салицилàти *мн.* (салицилàт *м.*) *Хим.* Соли на салициловата киселина. ‹*нем.* Salizylate›

салицилѝзъм *м. Мед.* Отравяне със свръхдоза аспирин или др. съединения, съдържащи салицилати. ‹от *нем.* Salizyl›

салицѝлов *прил.* ✧ **Салицилова киселина.** *Хим.* Органично съединение, безцветно кристално вещество, което има антисептични свойства и се използва в медицината и в консервната промишленост. ‹*лат.*›

салѝчески *прил.* ✧ **Салическо право.** *Истор.* Законодателството на древните франки (ок. 420 г.) за прехвърляне на ленно право по наследство само върху децата от мъжки пол. ‹*лат.* salius›

салкъ̀м *м. Диал.* Акация. ‹*тур.* salkım›

салмà$_1$ *ж. Диал.* **1.** Обор. **2.** Килер. ‹*тур.* salma›

салмà$_2$ *прил. Остар.* **1.** Непослушен, буен. **2.** Като *същ. ж.* и *м.* Немирник, палавник, лудетина. ‹от *тур.* sallamak›

салмѝсвам *несв.* и **салмѝсам** *св. Диал.* Правя пакости, буйствам, лудувам. ‹от *тур.* sallamak›

салмонѐла *ж. Биол.* Род подвижни пръчковидни бактерии, които обитават червата на животни и хора и причиняват редица заболявания. ‹*лат.* salmonella›

салмонелòза *ж.* (**салмонелòзен** *прил.*) *Мед.* Инфекция на храносмилателната система, причинена от бактерии от род салмонела. ‹*лат.* salmonella›

сàлнаме *ср. Остар.* Годишен сборник. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

салòн *м.* **1.** *Остар.* Гостна стая, приемна, хол. **2.** Голямо помещение, зала. **3.** Помещение за пътници в самолет, автобус и др. **4.** Сграда/помещение, в което се извършват определени услуги (ушиване на дрехи, фризьорство, козметика и др.). ‹*фр.* salon›

салòнен *прил.* **1.** Който се отнася до салон. **2.** *Прен.* Изтънчен, изискан, светски. ‹от *фр.* salon›

салòп *м. Остар.* Вид женски широк и дълъг плащ, наметало. ‹*фр.* salopette›

салпингектòмия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се отстраняват маточните тръби. ‹от *гр.*›

салпингѝт *м. Мед.* Възпаление на маточните тръби. ‹от *гр.*›

салпингогрàфия *ж. Мед.* Рентгенография на едната или двете маточни тръби. ‹от *гр.*›

салпингоофорѝт *м. Мед.* Възпаление на маточните тръби; салпингит. ‹от *гр.*›

салпингостòмия *ж. Мед.* Операция за възстановяване проходимостта на запушена маточна тръба. ‹от *гр.*›

салтà *ж. Диал.* Къса дреха без яка, с широки ръкави. ‹*тур.*›

салтамàрка *ж. Остар.* Къса горна дреха, подплатена с кожи. ‹*тур.* salta + *ит.* marka›

салтанàт *м. Разг.* Великолепие, разкош. ‹*тур.* saltanat›

салтарѐло *ср. Истор.* Старинен италиански народен танц, подобен на тарантелата. ‹*ит.* saltarelo›

сàлто *ср.* Скок с преобръщане на тялото във въздуха. ‹*ит.* salto›

салтомортàле *ср.* **1.** Опасен акробатически скок; салто. **2.** *Прен.* Рисковано начинание, опасно действие. **3.** *Прен.* Изненадваща промяна на възгледите. ‹*ит.* salto mortale›

салфѐтка *ж.* **1.** Малка кърпа от плат или от хартия за избърсване на устата или на ръцете или за предпазване на дрехите при ядене. **2.** Малка покривка за индивидуално сервиране. ‹*ит.* salvietta›

сàлхана *ж. Остар.* Кланица. ‹*тур.* salhane›

сàлца *ж.* Доматено пюре. ‹от *гр.*›

салю̀т *м.* Военен поздрав чрез стрелба в тържествени случаи. ‹*лат.* ⇨ *фр.* salut›

салютѝрам *несв.* Приветствам някого чрез салют в негова чест. ‹*фр.* saluter›

самàн *м. Диал.* **1.** Дребно нарязана слама. **2.** Вид непечена тухла. ‹*тур.* saman›

саманлѝк *м. Диал.* Плевник. ‹*тур.* samanlik›

самàр *м.* **1.** Товарно седло за кон или магаре. **2.** *Прен.* Приспособление за носене на тежести на гръб. **3.** *Прен.* Дълга туристическа раница. ‹*гр.*›

самарджѝйница *ж.* Занаятчийска работилница за правене на самари. ‹от *гр.*›

самарджѝя *м.* Занаятчия, който прави и/или продава самари. ‹*гр.*›

самàрий *м. Хим.* Сребристосив метал от групата на лантанидите, който се съдържа в минералите церит, самарскит и др. (знак Sm). ‹*лат.* samarium›

самарѝнин *м.* (**самарѝнски** *прил.*) **1.** *Истор.* Жител на областта Самария в древна Палестина. **2.** *Остар.* Член на дружество за помощ на ранени или болни хора. **3.** *Прен.* Милосърден, състрадателен човек. ‹от Samaria, област в дн. Палестина›

сàмба *ж. Муз.* Бърз латиноамерикански танц, особено популярен в Европа през 40-те год. на XX в. ‹*порт.* samba›

самбѝст *м.* Спортист, който владее самбо. ‹*рус.*›

сàмбо$_1$ *ср.* Само *ед. Спорт.* Вид борба, в който се използват похвати от различни национални борби. ‹съкр. от *рус.* сам(озащи́та) б(ез) о(ру́жия)›

сàмбо$_2$ *м.* Потомък на индианка и негър. ‹*исп.* zambo›

самбу̀ка *ж. Муз.* Струнен инструмент, подобен на арфа, с много силен звук. ‹*гр.* σαμβύκη›

сàмец *м.* Полово зряло мъжко животно. ‹*рус.*›

самиѐл *м. Мит.* Име на духа съблазнител, подвел първите хора към грехопадението; сатана. ‹*семитски* ⇨ *евр.*›

Сàмия *ж. Мит.* В древногръцката митология — прозвище на Хера. ‹по името на о. Самос, където имало храм на богинята›

сàмка *ж.* Полово зряло женско животно. ‹*рус.*›

самовàр *м.* Метален съд за кипване на вода за чай, снабден с кранче, отдолу с приспособление за поставяне на разгорени въглища или с електрически нагревател. ‹*рус.*›

самолàд *м. Диал.* Сусамено масло. ‹*гр.*›

самосвàл *м.* Камион с метална каросерия и с механизъм за саморазтоварване. ‹*рус.*›

самотѐк *м.* Гравитационно движение. ✧ **На самотек.** Без ръководство и контрол; неорганизирано, произволно. ‹*рус.* самотёк›

самототропѐн *м. Биохим.* Хормон, излъчван от предния дял на хипофизата, който влияе чрез белтъчната обмяна върху растежа на тялото; при недостиг на този хормон растежът изостава и е налице наносомия, а при повишено производство — гигантизъм при млади хора, а при възрастните — акромегалия. ‹от *лат.*›

сампàн *м.* Малка плоскодънна гребна лодка у югоизточните азиатски народи. ‹*мал.*›

самсàрин *м.* (**самсàрски** *прил.*) *Остар.* Търговски посредник. ‹*ар.* ⇨ *тур.* simsar›

самсу̀рин *м. Диал.* **1.** Проклетник, негодник. **2.** Саможив човек. ‹от *тур.*›

саму̀м *м. Метеор.* Горещ вятър, който духа в Сахара и Арабската пустиня в посока от юг към север. ‹*ар.*›

саму̀н *м. Диал.* Отделна бройка хляб. ‹*тур.* somun›

саму̀р *м.* (**саму̀рен** *прил.*) **1.** *Зоол.* Сибирско животно от рода на златката. Martes zibellina. **2.** Кожата от това животно. ‹*тур.* samur›

самурàй *м.* (**самурàйски** *прил.*) *Истор.* Член на феодалното съсловие на дребните дворяни в Япония. ‹*яп.* samuray ‘слуга, васал, рицар’›

санатòриум *м.* (**санаториàлен** *прил.*) Стационарно лечебно-профилактично заведение, обикн. намиращо се в извънселено място. ‹*лат.* sanatorium ⇨ *нем.* Sanatorium›

санàция$_1$ *ж.* (**санациòнен** *прил.*) Оздравяване; укрепване, стабилизиране. ‹*лат.* sanatio›

санàция$_2$ *ж. Истор.* Режим в Полша в периода между двете световни войни (1926–1939); по-общо — режимът на Пилсудски. ‹*лат.*›

санбенѝто *ср. Истор.* Одежда, носена от осъден от Инквизицията на изгаряне, на която бил изобразяван осъденият в пламтящ огън,

обкръжен от демони. ‹*исп.* San-benito, по името на св. Бенедикт›

сангвинѝк *м. Психо.* Човек със сангвиничен темперамент. ‹от *лат.* sanguinis 'кръв'›

сангвинѝчен *прил.* ✧ **Сангвиничен темперамент.** *Психо.* Темперамент, който се характеризира с енергичност, общителност, веселост. ‹от *лат.*›

сандàл и **сантàл** *м. Бот.* Сандалово дърво. ‹*санскр.* ⇨ *гр.* σάνταλον›

сандàли *мн.* (сандàл *м.*) Вид леки летни обувки с каишки или с нарези. ‹*гр.* σανδάλιον›

сандàлов и **сантàлов** *прил.* ✧ **Сандалово дърво.** *Бот.* Вечнозелено тропическо дърво с ароматна дървесина. Santalum album. ✧ **Сандалови пръчици.** Пръчици от сандалово дърво, които при горене изпускат ароматен дим и се употребяват с култови цели в будистката религия. ✧ **Сандалово масло.** Етерично масло, което се извлича чрез дестилация от смляна дървесина от сандалово дърво и се употребява в медицината, козметичната промишленост и др. ‹*санскр.* ⇨ *гр.*›

сандарàк *м.* **1.** *Бот.* Северноафриканско дърво от сем. кипарисови. Callitris quadrivalvis. **2.** Ароматна смола, добивана от това дърво, която се употребява в стоматологията, полиграфията и др. ‹*гр.* σανδαράκη›

сандардѝсвам *несв.* и **сандардѝсам** *св. Разг.* Обезсилям, омаломощавам, съсипвам. — **сандардисвам се/сандардисам се.** ‹*тур.*›

сàндвич *м.* **1.** Вид закуска от една или от две филии хляб с масло, салам, сирене и др. отгоре или между тях. **2.** *Прен.* Човек, който носи два рекламни плаката — на гърдите и на гърба си. **3.** *Жарг.* Секс на трима души. ‹от *англ.* собств. Sandwich (John Montagu, четвърти граф на Sandwich; 1718—1792)›

санджàк *м. Истор.* В Османската империя — военноадминистративна териториална единица, съставна част на вилает. ‹*тур.* sancak 'знаме'›

сàндре *неизм.* Пепеляв цвят в живописта. ‹*фр.* sandre›

сандхѝ *ср. Език.* Фонетични промени, които възникват на морфемна или словна граница. ‹*санскр.* sandhi›

сандъ̀к *м.* **1.** Дървен или метален четвъртит съд за пренасяне или съхраняване на вещи, зърнени храни и др. **2.** *Разг.* Ковчег. **3.** *Разг.* Дъсчена каросерия на каруца. ‹*тур.* sandık›

санжѐ *ср. Жарг.* Фалшива пачка банкноти, "кукла". ‹*фр.*›

санѝрам *несв.* и *св.* **1.** Хигиенизирам; оздравявам, почиствам, прочиствам. **2.** *Фин.* Стабилизирам финансово състояние; заздравявам, укрепвам. ‹*лат.* sano ⇨ *нем.* sanieren›

санѝране *ср.* **1.** *Фин.* Мерки за предотвратяване фалита на фирма, банка и др. чрез предоставяне на кредити. **2.** *Строит.* Укрепване, стабилизиране на жилищна сграда, чийто срок за обитаване е изтекъл. ‹от *нем.* Sanierung›

санитàр *м.* Здравен работник без медицинско образование, който обслужва болни в болница или ранени на фронта. ‹от *лат.* sanitas 'здраве'›

санитàрен *прил.* **1.** Свързан със здравеопазването. **2.** Използван за лечебни цели. ‹от *лат.* sanitarius›

сàнким *част. Диал.* **1.** В края на краищата; и така. **2.** Какво от това, да не би да, чунким. ‹*тур.* sanki›

санктимòния *ж. Рел.* **1.** Святост; достойнство. **2.** Непорочност, невинност; благочестие. ‹*лат.* sanctimonia›

санктификàция *ж. Истор.* **1.** Обявяване за светец; канонизиране. **2.** У католиците — третият акт на канонизиране (след беатификацията). ‹*лат.* sanctus 'свет' + facio 'правя'›

санкционѝрам *несв.* и *св.* (**санкционѝране** *ср.*) **1.** Давам санкция, одобрявам решение, утвърждавам. **2.** Наказвам. ‹*нем.* sanktionieren›

сàнкция *ж.* **1.** *Юр.* Част от правната норма, която определя правните последици при нарушаването ѝ. **2.** *Юр.* Мерки против нарушителя на закон, договор и др. **3.** Потвърждаване на решение от по-висша инстанция. ✧ **Икономически санкции.** *Икон.* Търговски и финансови санкции и търговски бариери, налагани на дадена страна, за да бъде тя заставена да промени принципната си политическа система или своята политика. ‹*лат.* sanctio 'ненарушимо постановление'›

санкюлòти *мн. Истор.* Иронично название на революционерите по време на Великата френска революция, понеже носели дълги панталони, а не обичайните за по-заможните хора по това време къси панталони. ‹*фр.* sans-culotte 'без къси гащи'›

сансàр и **самсàр** *м. Диал.* Бялка. ‹*тур.* sansar›

сансàра *м. Рел.* В будизма и индуизма — цикъл на всяко раждане и смърт, идентифициран с нирвана. ‹*санскр.*›

санскрѝт *м. Език.* Мъртъв език, на който е написана древната и средновековната индийска литература; староиндийски език. ‹*санскр.*›

санскритолòг *м.* Учен, специалист по санскрит. ‹*санскр.* + *гр.*›

сантасѐ *ср.* Вид игра на карти за двама души. ‹*ит.* sessantasei 'шестдесет и шест'›

сàнти- *представка.* В сложни думи за мерни единици със значение 'стотна част от изходната единица', напр. *сантиграм*, *сантиме-*

тър и др. ‹*лат.* centum 'сто' ⇨ *фр.* cent›

сантиграм *м.* Една стотна част от грама. ‹*фр.* centigramme›

сантим *м.* **1.** *Остар.* Дребна монета. **2.** *Разг.* Сантиметър. ✧ **До сантим.** Докрай. ‹*лат.* ⇨ *фр.* centime›

сантиментален *прил.* (**сантиментелност** *ж.*) **1.** Прекалено чувствителен. **2.** Който съдържа нежни чувства, вълнения. ‹*лат.* ⇨ *фр.* sentimental›

сантиментализъм *м.* **1.** Литературно направление, възникнало през XVIII в. в Англия и Франция, чиито представители описват в творбите си преживявания на крайно чувствителни герои. **2.** *Прен.* Сантименталност, чувствителност. ‹*фр.* sentimentalisme›

сантименталист *м.* Писател, привърженик на сантиментализма. ‹*фр.* sentimentaliste›

сантиментелнича *несв.* Проявявам прекалена сантименталност. ‹*фр.* sentimental›

сантименти *мн.* (**сантимент** *м.*) *Разг. Ирон.* Излишни чувства, емоции. ‹*фр.* sentiments›

сантиметър *м.* Една стотна част от метъра. ‹*фр.* centimètre›

сантими *мн.* Във филателията — название на първите български марки заради изписаната върху тях стойност. ‹от *фр.* centime›

сантур *м.* и **сантура** *ж. Остар.* Източен многострунен музикален инструмент. ‹*тур.*›

санхедрин *м.* **1.** Юдейското название на синедриона. **2.** Название на един в трактатите на Талмуда. ‹*евр.*›

сап$_1$ *м. Разг.* Дръжка на сечиво. ‹*тур.* sap›

сап$_2$ *м. Мед.* Инфекциозно заболяване по коне, магарета и мулета, причинявано от бактерии от вида Pseudomonas mallei, което може да се пренесе и в човека. ‹*тур.* sap›

сапа *ж. Воен.* Окоп, траншея. ‹*фр.* sape›

сапа$_1$ *ж. Диал.* Задница на кон или друго животно. ‹*тур.*›

сапа$_2$ *прил. Диал.* Страничен, обиколен. ‹*тур.* sapa›

сапикас *м. Диал.* Свян, срам. ‹от *гр.*›

сапикасвам *несв.* и **сапикасам** *св.* (**сапикасване** *ср.*) *Диал.* Съглеждам, съзирам, забелязвам. — **сапикасвам се/сапикасам се.** ‹от *гр.*›

саплък *м. Диал.* Голям куп слама. ‹*тур.*›

сапонини *мн.* (**сапонинов** *прил.*) *Хим.* Органични съединения от растителен произход, които образуват пяна с водата и се употребяват в хранителната промишленост, медицината и др. ‹*лат.* sapōnis 'сапун' ⇨ *нем.* Saponin›

сапремия *ж. Мед.* Кръв, съдържаща токсини на сапрофитни бактерии. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сапроби *мн.* (**сапроб** *м.*) *Биол.* Сапробионти. ‹от *гр.*›

сапробионти *мн. Биол.* Водни организми, които обитават силно замърсени с органични остатъци водоеми. ‹от *гр.*›

сапрогенен *прил.* Който предизвиква гниене. ‹от *гр.*›

сапрофаг *м. Биол.* Животно, което се храни с трупове на други животни. ‹от *гр.*›

сапрофити *мн.* (**сапрофит** *м.*) *Биол.* Свободно живеещи микроорганизми, които се развиват върху и се хранят от мъртви или гниещи тъкани на животни или растения; особен случай на хетеротрофен начин на живот. ‹от *гр.* σαπρός 'гнил, развален' + φυτόν 'растение'›

сапун *м.* **1.** Вещество, получено от пресечена с химическа основа мазнина, което се разтваря във вода и абсорбира нечистотиите при пране и миене. **2.** Твърд калъп от такова вещество. ‹*гр.*›

сапунен *прил.* ✧ **Сапунена опера.** *Пренебр.* Многосериен игрален телевизионен филм (обикн. без особени художествени достойнства), в който се проследява съдбата на много герои. ‹от *англ.* soap›

сапунерка *ж.* **1.** Кутийка за сапун. **2.** *Жарг.* Название на източногерманския автомобил "Трабант". ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

сапунисвам *несв.* и **сапунисам** *св.* (**сапунисване** *ср.*) Натърквам със сапун. — **сапунисвам се/сапунисам се.** ✧ **Сапунисвам/сапунисам главата (на някого).** *Прен. Разг.* Мъмря, хокам, ругая. ‹*гр.*›

сапфир *м.* (**сапфирен** *прил.*) *Минер.* Тъмно- или светлосин скъпоценен камък, разновидност на корунда. ‹*евр.* ⇨ *гр.* σάπφειρος›

сапьор *м.* (**сапьорски** *прил.*) Военнослужещ от инженерни части, който се занимава с разминиране на местности и др. специални дейности. ‹*фр.* sapeur›

сара$_1$ *ж. Остар.* Епилепсия. ‹*тур.* sara›

сара$_2$ *ж. Диал.* **1.** Редица, ред. **2.** Удобен случай, ред. ‹*тур.* sıra›

сарабанда *ж. Муз.* **1.** Старинен испански народен танц. **2.** През XVI—XVII в. — бавен бален танц, подобен на менуета. **3.** Музикално произведение в ритъма на този танц. ‹*исп.* sarabanda›

сараджа *ж. Диал.* Заушки ‹*тур.* sarçca›

сарай *м.* **1.** *Истор.* У мюсюлманските народи — дворец на владетел или на висш сановник. **2.** *Диал.* Дъсчена постройка, обикн. за склад. ‹*тур.* saray›

саралия *Кул.* **1.** Като *същ. ж.* Вита сладка баничка. **2.** Като *прил.* За баница — вита, навита по специален начин в тавата. ‹*тур.* sarali›

саран *м.* Вид синтетична смола. ‹*рус.*›

сарандар *м.* Помен на 40-ия ден от смъртта

на покойник. ‹*гр.*›

сарандòс *м.* Четиридесетият ден след смъртта. ‹*гр.*›

сарàф и **сарàфин** *м.* Човек, който обменя валута. ‹*тур.* sarraf›

сарафàн *м.* **1.** Руска женска дреха, част от националния костюм, която се облича върху риза с дълги ръкави. **2.** Рокля без ръкави, с дълбоко деколте. ‹*рус.*›

сарàфски *прил.* ✧ **Сарафско бюро.** Бюро за обмяна на валута; чейнджбюро. ‹от *тур.* saraf›

сарахòш и **сархòш** *м. Диал.* **1.** Запуснат човек. **2.** Алкохолик. ‹*тур.* sarhoş›

сарацѝни *мн.* (сарацѝн *м.*) (**сарацѝнски** *прил.*) *Истор.* **1.** У античните писатели — название на арабското население в Северозападна Арабия. **2.** През Средновековието — европейско название на арабите изобщо. ‹от *гр.* σαρακηνοί ⇨ *ар.*›

сарàч *м.* (**сарàшки** *прил.*) *Остар.* Занаятчия, който изработва седла, хамути, юзди и др.; седлар. ‹*тур.* saraç›

сарàчница *ж.* Работилница на сарач. ‹от *тур.* saraç›

сардѐла *ж. Разг.* **1.** *Зоол.* Сардина. **2.** Консерва от такава риба. ‹*ит.* sardella›

сардѝна *ж. Зоол.* Риба от сем. селдови, която живее в моретата на субтропическия и умерения пояс. Sardina. ‹*ит.* sardina›

сардѝсвам *несв.* и **сардѝсам** *св.* (**сардѝсване** *ср.*) *Диал.* Обкръжавам, ограждам. ‹от *тур.*›

сардòн *м. Диал.* Вид мрежа при талян. ‹*гр.*›

сардòникс *м. Минер.* Скъпоценен камък, разновидност на ахата, с правилно редуване на тъмни, червено-кафяви и бели слоеве. ‹*гр.* σαρδόνυξ›

сардонѝчен и **сардонѝчески** *прил.* Язвителен, саркастичен; злобно насмешлив. ✧ **Сардоничен смях.** *Мед.* Патологична мимика, резултат на неволево продължително съкращение на лицевите мускули, което се наблюдава при тетанус. ‹от *гр.* σαρδόνιος 'язвителен, презрителен' ⇨ *лат.* sardonicus›

сàржа *ж. Текст.* Копринен или памучен плат с диагонално преплитане, използван обикн. за хастар. ‹*фр.* serge›

сàри *ср.* Индийска женска дреха представляваща дълго парче плат, завито по особен начин около тялото. ‹*хинди*›

сарѝса *ж. Истор.* Дълго копие в гръцката фаланга и македонската армия. ‹*гр.*›

саркàзъм *м.* (**саркастѝчен** *прил.*; **саркастѝчно** *нареч.*) **1.** Язвителност, жлъч. **2.** Злобна, язвителна бележка. ‹*гр.* σαρκασμός›

сарколѐма *ж. Анат.* Клетъчна мембрана, която обвива мускулната клетка. ‹от *гр.*›

саркологѝя *ж.* (**саркологѝчен** *прил.*) Раздел от анатомията, който изучава мускулните клетки. ‹от *гр.*›

саркòм *м.* и **саркòма** *ж. Мед.* Злокачествен тумор на съединителната тъкан. ‹от *гр.* σαρκός 'месо' + -ωμα›

саркоматòза *ж. Мед.* Сарком, който се е разпространил из цялото тяло. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

саркоплàзма *ж. Биол.* Цитоплазмата на мускулните клетки. ‹от *гр.*›

саркоспорѝдии *мн.* (саркоспорѝдий *м.*) *Биол.* Прости паразити, които се развиват в мускулите и съединителната тъкан на бозайниците, птиците и влечугите. ‹от *гр.*›

саркостѝл *м. Биол.* Сноп от мускулни фибри. ‹от *гр.*›

саркофàг *м.* **1.** Античен гроб от каменен блок. **2.** Надгробен паметник с вид на ковчег. **3.** *Прен.* Ковчег. ‹*гр.* σαρκοφάγος›

сармà *ж. Кул.* Ястие от кайма и ориз с подправки, увито в зелеви или лозови листа и сварено. ✧ **Дроб-сарма.** *Кул.* Ястие от нарязани агнешки дреболии с ориз, печено във фурна. ‹*тур.* sarma 'увит'›

сармàти *мн. Истор.* Древен народ, населявал Североизточна Европа на границите ѝ с Азия. ‹*лат.*›

сàрос *м. Астр.* Период на повторяемост в една и съща последователност на слънчевите и лунните затъмнения (приблизително равен на 18 години и $10^1/_3$ или $11^1/_3$ денонощия). ‹*гр.*›

сарп *прил. Диал.* Който ядосва лесно; строг, суров. ‹*тур.* sarp›

сарсѐн *м. Минер.* Вид естествен пясъчник. ‹*англ.* sarsen›

сарсуѐла *ж. Муз.* Вид лека испанска опера, в която репликите се изговарят. ‹*исп.* zarzuela›

сарфалàди *мн.* (сарфалàда *ж.* и сарфалàд *м.*) Вид тънък колбас, приготвян на парчета по десетина сантиметра едното. ‹от *ит.* cervelata›

сарък$_1$ *м. Диал.* Прът, върлина. ‹*тур.* sarık›

сарък$_2$ *м. Диал.* Препаска за глава, панделка. ‹*тур.* sarık›

сатанà *м.* **1.** За християни и евреи — злото начало, злият дух, олицетворение на злото. **2.** *Прен.* Зъл човек. ‹*евр.* ⇨ *гр.* σατανᾶς›

сатанàйл *м.* Име на сатаната. ‹*гр.*›

сатанѝзъм *м.* **1.** Култ към сатаната. **2.** *Прен.* Злост, мерзост. ‹от *фр.* satanisme›

сатанѝнски *прил.* **1.** Присъщ на сатана; пъклен, дяволски. **2.** Свързан със сатанизма. ‹*гр.*›

сателѝт *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — въоръжен телохранител. **2.** *Астр.* Спътник на планета. **3.** *Полит.* Формално независима държава, чиято политика се определя от по-

силна държава. ‹*лат.* satellitis 'другар', 'спътник'›

сателитен *прил.* ✧ **Сателитна антена.** *Техн.* Телевизионна антена за улавяне на сигнал от изкуствен спътник на Земята. ‹*лат.*›

сатѐн *м.* (**сатѐнен** *прил.*) *Текст.* Вид лъскав памучен или копринен плат. ‹*ар.* ⇨ *фр.* satin›

сатѐрн *м.* Бяло вино. ‹*фр.*›

сатинѝрам *несв.* и *св.* (**сатинѝране** *ср.*) Придавам лъскавина на хартия или плат. ‹*фр.* satiner ⇨ *нем.* satnieren›

сатѝр *м.* **1.** *Мит.* В гръцката митология — низше божество, олицетворение на необузданата животинска похотливост, изобразявано като човек с конски уши, опашка и копита. **2.** *Прен.* Похотлив човек. ‹*гр.* σάτυρος›

сàтира *ж.* (**сатирѝчен** и **сатирѝчески** *прил.*; **сатирѝчно** *нареч.*; **сатирѝчност** *ж.*) **1.** *Лит.* Произведение, което осъжда и жигосва със средствата на сарказма и иронията подлото, низкото в живота и у човека. **2.** *Прен.* Разобличаваща нападка. ‹*лат.* satira›

сатириàза *ж.* и **сатириàзис** *м.* *Мед.* Повишена степен на промискуитетна хетеросексуална активност на мъжа. ‹от *гр.* σάτυρος 'сатир'›

сатирѝк *м.* Автор на сатири. ‹*лат.* satiricus›

сатисфàкция *ж.* Удовлетворение (за нанесена обида, оскърбление и под.). ‹*лат.* satisfactio›

сатрàп *м.* **1.** *Истор.* В древна Персия — управител на сатрапия. **2.** *Прен.* Деспот, тиранин. ‹*перс.* ⇨ *гр.* σατράπης›

сатрàпия *ж.* (**сатрàпски** *прил.*) *Истор.* В древна Персия — военноадминистративна област, управлявана от сатрап. ‹*перс.* ⇨ *гр.*›

сатѝра *ж.* *Истор.* Първият театрален жанр в древния Рим — съчетание от диалог, пантомима, музика и танц. ‹*лат.*›

сатурàтор *м.* *Хим.* **1.** Апарат за насищане на течност с въглероден двуокис. **2.** Апарат за химическа обработка на въглената киселина на захарния сок. ‹*лат.* saturātor 'насищащ'›

сатурàция *ж.* (**сатурациòнен** *прил.*) *Хим.* **1.** Насищане на течност с газ. **2.** Пречистване на захарен сок с въгледвуокис, за да се отделят калциевият карбонат и хидрат. ‹*лат.* saturātio 'насищане'›

сатурѝрам *несв.* и *св.* (**сатурѝране** *ср.*) *Хим.* Извършвам сатурация. ‹*нем.* saturieren›

сатѝрн *м.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — бог на посевите, покровител на земеделието, овощарството и винарството. **2.** *Астр.* Шестата по отдалеченост от Слънцето планета, заобиколена с характерни пръстени и 17 малки спътника. **3.** *Истор.* У алхимиците — название на оловото. ‹*лат.* Sāturnus›

сатурнàлии *мн.* **1.** *Истор.* В древния Рим — ежегоден празник в чест на бог Сатурн, който започвал на 17 декември и се съпровождал с буйно веселие. **2.** *Прен.* Необуздано веселие, разгул. ‹*лат.* Sāturnālia›

сатурнѝзъм *м.* *Мед.* Отравяне с олово. ‹от *лат.* Sāturnus›

Сатѝрния *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — прозвище на Юнона като дъщеря на Сатурн. **2.** Название на Италия при митическото управление на Сатурн. ‹*лат.*›

сатѝр *м.* **1.** Вид плоска широка брадва с къса дръжка за кълцане на месо. **2.** *Жарг.* Грубо ритане (подсичане) във футбола. ‹*тур.* satır›

сатягрàха *ж.* *Полит.* Използване на ненасилието като оръжие, оказвайки морален натиск върху потисника за прекратяване на насилието — мощна педагогическа кампания, предназначена едновременно за индийската общественост и за британското общественото мнение, която се осланя на моралния авторитет на Махатма Ганди и особено на неговия опит, макар и неуспешен, да се отъждествя с индийските маси. ‹от *санскр.* satyagraha›

сàуна *ж.* Специално оборудвано помещение за престояване при сух и горещ въздух; финландска баня. ‹*фински* sauna›

сàундтрак *м.* *Муз.* Издадена на звуконосител оригинална филмова или театрална музика. ‹*англ.* sound-trak›

сафàри *ср.* **1.** Експедиция за лов на диви животни в Източна Азия или в Централна Африка. **2.** *Прен.* Къса спортна дреха с големи джобове и колан. ‹*суахили* ⇨ *англ.* safari›

сафѐна *ж.* *Анат.* Подкожна вена. ‹*лат.*›

сафѝзъм *м.* *Истор.* Лезбийство. ‹*гр.*›

сàфра *ж.* **1.** В Куба — сезонът за прибиране и преработка на захарната тръстика. **2.** В Аржентина и Уругвай — сезонът за стрижба на овцете и търговия с животни. ‹*исп.* zafra›

сафранѝн *м.* Лилава боя, използвана в хартиената и текстилната промишленост. ‹от *ар.*›

сафрѝд *м.* *Зоол.* Морска риба от разред смадоци. Trachurus trachurus. ‹*гр.*›

сахàн *м.* *Диал.* Плитък меден домакински съд. ‹*тур.* sahan›

сахàт *м.* *Остар.* **1.** Час. **2.** Часовник. ‹*тур.* saat›

сахатчѝйство *ср.* *Остар.* Часовникарство. ‹от *тур.* saat›

сахатчѝя *м.* *Остар.* Часовникар. ‹*тур.* saat›

сахѝб *м.* В Индия — господин, господар (през Средновековието — почетно обръщение към едър феодал, по-късно така започват да наричат европейците). ‹*ар.* ⇨ *урду*›

сахтиѝн *м.* *Остар.* Обработена козя или овча кожа, от която се правят обувки, корици на

книги, тапицерии за мебели; марокен, шевро. ‹*перс.* ⇨ *тур.* sahtiyan›

сач *м. Диал.* Кръгла глинена плоча за печене на катми, палачинки. ‹*тур.* saç›

сачàк *м. Разг.* Издадена стряха на къща. ‹*тур.* saçak›

сачмà *ж.* (**сачмѐн** *прил.*) **1.** Оловно топче за стрелба с пушка. **2.** *Техн.* Метално топче за лагер. **3.** Всяко малко оловно топче с различно предназначение. ‹*тур.* saçma›

сашѐ *ср.* Малка възглавничка с ароматични вещества, треви и под. ‹*фр.* sachée›

сащѝсвам *несв.* и **сащѝсам** *св.* (**сащѝсване** *ср.*) *Разг.* Слисвам, смайвам; сепвам. — **сащисвам се/сащисам се.** ‹от *тур.* şaşırtmak›

сая̀$_1$ *ж. Диал.* Кошара за зимуване на добитък. ‹*перс.* ⇨ *тур.* saye›

сая̀$_2$ *ж. Диал.* Дълга женска дреха. ‹от *гр.*›

сая̀$_3$ *ж. Остар.* Горна мека част на обувка. ‹от *тур.* saya›

сбир *м. Истор.* **1.** Прислужник в Инквизицията. **2.** Стражар в Италия и др. страни. ‹*фр.* sbire›

сбрýя *ж.* Комплект от принадлежности за впрягане или яздене. ‹*рус.*›

Свадилфàри *м. Мит.* В скандинавската митология — жребец, баща на Слейпнир, осмокракия кон на Один. ‹*норвежки*›

Сварталхѐйм *м. Мит.* В скандинавската митология — светът на тъмните елфи. ‹*норвежки*›

свàстика *ж.* Кръст с пречупени под прав ъгъл краища — древен символ на постоянното възобновяване, използван като отличителен знак на фашизма. ‹*санскр.* ⇨ *нем.* Swastika›

свѐви *мн. Истор.* Технически термин, с който се обединяват родствените германски племена маркомани, квади, хермундури, семнони и лангобарди — техният племенен съюз през 409 г. основава кралство в Северозападна Испания, просъществувало до 585 г., когато е завладяно от вестготите. ‹от *нем.* Swebe›

световòд *м.* Нишка или група влакна, служещи за предаване светлината на разстояние. ‹*рус.*›

Свѝдас *м. Истор.* Византийски енциклопедичен речник (средата на X в.), който съдържа ок. 30 000 статии с ценни сведения за античността, вкл. и за българската история (управлението на Тервел и Крум); през XVI в. някои откъси са преведени на старобългарски език от Максим Грек; Суда. ‹*гр.*›

свѝзен *м. Мар.* Греда на дъното на кораба, където се укрепява основата на мачтата. ‹*хол.*›

свѝта *ж.* **1.** Придружители, постоянно обкръжение на високопоставена особа. **2.** *Прен. Неодобр.* Постоянно обкръжение на високопоставен служител/богат човек. ‹*фр.* suite›

свòдка *ж.* Събрана и обобщена информация. ‹*рус.*›

свòлоч *м. Остар. Грубо.* Мръсник, негодник. ‹*рус.*›

сгàфвам *несв.* и **сгàфя** *св. Жарг.* Правя гаф, излагам се. ‹от *фр.* gaffe›

сгвардьò *ср. Истор.* Съд към ордена на малтийските рицари, несменяем член на който е единствено Великият майстор. ‹*ит.*›

Сгидбладнѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — сгъваем кораб, една от трите ценности, които синовете на Ивалди изработили. ‹*норвежки*›

сграфѝто *ср. Изк.* В изобразителното изкуство — начин за декориране на керамика чрез изстъргване на отделни места на горния пласт на боята до долния, който се отличава по цвят. ‹*ит.* sgraffito›

сгур и **сгурѝя** *ж.* Остатък от изгорели каменни въглища или метал. ‹*гр.*›

сеàнс *м.* **1.** Представление, спектакъл. **2.** Процедура, действие, осъществявани без прекъсване. **3.** Времето, в което се извършва тази процедура/действие. ‹*фр.* séance 'заседание'›

себàп *м. Остар.* Добрина, благо. ‹*тур.* sebep›

себѐп *м. Остар.* Причина, повод. ‹*тур.* sebep›

себорѐя *ж.* (**себорѐен** *прил.*) *Мед.* Свръхсекреция на себум от мастните жлези. ‹*гр.* + *лат.*›

сѐбум *м. Мед.* Мастна субстанция, секретирана от мастните жлези и стигаща до повърхността на кожата по малки каналчета, които водят до фоликулите на космите. ‹*лат.*›

севàст *м. Истор.* Болярин, управител на област в България през XIII—XIV в. ‹от *гр.*›

севастокрàтор *м.* (**севастокрàторски** *прил.*) *Истор.* Член на владетелски род в средновековна България и във Византия. ‹*гр.*›

севдà и **сѐвда** *ж. Остар.* **1.** Любов. **2.** Любим човек; либе, изгора. ‹*тур.* sevda›

севдалѝя *прил. Остар.* Който буди обич, любов. ‹*тур.* sevdalı›

севлѐв *прил. Диал.* Кипарисов. ‹*тур.* selvi›

сѐвърски *прил.* ✧ **Севърски порцелан.** Висококачествен порцелан, произвеждан във френския град Севър от 1756 г. ‹от *фр.* собств. Sèvres›

сегетàлен *прил.* ✧ **Сегетални растения.** *Бот.* Плевели, които са се приспособили да израстват едновременно с културните растения. ‹от *лат.*›

сегидѝля *ж. Муз.* Бърз андалуски народен танц, изпълняван в съпровод на китара, кастанети и пеене. ‹*исп.* seguidilla›

сегмѐнт *м.* (**сегмѐнтен** *прил.*) **1.** Част, дял. **2.** *Геом.* Част от кръг, заградена от хорда и дъга; отрез. **3.** *Биол.* Всеки един от еднород-

ните участъци, от които се състои тялото на някои животни (дъждовен червей, стоножка и др.). **4.** *Техн.* Незатворен метален пръстен, разположен във вдлъбнатина за уплътнение на бутало на двигател. **5.** *Език.* Линеен речев отрязък (част от дума, част от изречение, част от текст). ‹*лат.* segmentum 'отрязък'›

сегмента̀ция *ж.* (**сегментациѐнен** *прил.*) Делене на сегменти; сегментиране. ‹*фр.* segmentation›

сегментѝрам *несв.* и *св.* (**сегментѝране** *ср.*) Разделям на сегменти. ‹от *фр.* segmenter›

сегнетоелектрѝци *мн.* (**сегнетоелектрѝчески** *прил.*) *Физ.* Диелектрични материали, които имат свойства, аналогични на някои магнитни свойства; използват се в акустиката, електро- и радиотехниката, електрониката и изчислителната техника. ‹от *фр.* собств. + *англ.*›

сегрегациѐнен *прил.* ✧ **Сегрегационен стерилитет.** *Биол.* Разделителен хибриден стерилитет при животните и растенията, обусловен от ненормално разпределение на хромозоми по време на мейозата; използва се в практиката за насочена хибридизация (напр. катър и много културни растения). ‹*лат.* segrego 'отделям'›

сегрега̀ция *ж.* **1.** Отделяне, отлъчване от цялото. **2.** *Полит.* Форма на расова или национална дискриминация — изолиране на расови групи в отделни места и ограничение на правото им свободно да се придвижват, да сключват смесени бракове и др. ✧ **Професионална сегрегация.** *Икон.* Професионално разпределение на работната сила, при което мъжете или жените или различните етнически групи са по-малко представени или значително представени в определена професия в сравнение с относителния им дял в работната сила. ‹*лат.* segregatio›

седа̀н *м.* *Авт.* Тип закрито купе на лек автомобил с четири врати и два или три реда седалки. ‹по името на *фр.* град Sedan›

седатѝв *м.* (**седатѝвен** *прил.*) *Мед. Фарм.* Лекарствено средство, което има успокоителен ефект при състояние на страх и напрежение. ‹*лат.* sedātus 'успокоителен'›

седѐф *м.* (**седѐфен** *прил.*) **1.** Бял лъскав пласт от вътрешната страна на черупките на някои миди, използван за копчета, украшения и др. **2.** *Разг.* Цветето седефче. ‹*тур.* sedef›

седѐфче *ср.* *Бот.* Отровно градинско и диво растение с перести листа и тежка миризма. Ruta graveolens. ‹от *тур.* sedef›

седжедѐ *ср.* *Остар.* Килимче. ‹*тур.* secde›

седѝл *м.* *Език.* Във френски, турски и др. езици — знак във формата на малко *s*, стилизирано като запетайка, който се пише под буквата (напр. *ç*, *ş*). ‹*исп.* cedilla ⇨ *фр.* cédille›

седимѐнт *м.* (**седимѐнтен** *прил.*) Утайка. ‹*лат.* sedimentum ⇨ *нем.* Sediment›

седиментà̀ция *ж.* (**седиментациѐнен** *прил.*) Утаяване. ‹от *лат.* sedimentatio›

седѝране *ср.* *Мед.* Създаване на състояние на пълна отпуснатост, най-вече чрез медикаменти. ‹от *лат.*›

сезѝрам *несв.* и *св.* (**сезѝране** *ср.*) *Юр.* Докладвам на по-висша инстанция, компетентен орган. ‹от *фр.* saisir 'хващам'›

сезѐн *м.* (**сезѐнен** *прил.*) **1.** Годишно време. **2.** *Прен.* Определено време, когато се извършва някаква дейност. ✧ **Мъртъв сезон.** Период, когато не може да се извършва определена дейност. ‹*фр.* saison›

сейд *м.* Почетна титла на мюсюлманин, който претендира за родство с пророка Мохамед. ‹от *ар.*›

сейз и **сейзин** *м.* *Остар.* Коняр. ‹*тур.* seyis›

сеизмѝчен *прил.* (**сеизмѝчност** *ж.*) Земетръсен. ✧ **Сеизмични уреди.** Уреди, които регистрират колебанията на земната кора при земетресение. ‹от *гр.* σεισμός 'земетресение'›

сеизмогра̀ма *ж.* Запис на колебанията на земната кора при земетресение, направен от сеизмограф. ‹от *гр.* σεισμός 'земетресение' + γράμμα 'запис'›

сеизмогра̀ф *м.* Уред за записване на колебанията на земната кора при земетресение. ‹от *гр.* σεισμός 'земетресение' + γράφω 'пиша'›

сеизмогра̀фия *ж.* (**сеизмогра̀фски** *прил.*) Записване на колебанията на земната кора при земетресение със сеизмограф. ‹от *гр.*›

сеизмоло̀г *м.* (**сеизмоло̀жки** *прил.*) Учен, специалист по сеизмология. ‹*гр.*›

сеизмоло̀гия *ж.* (**сеизмологѝчен** и **сеизмологѝчески** *прил.*) Дял от геофизиката, който изучава земетресенията и свързаните с тях явления. ‹от *гр.* σεισμός 'земетресение' + λόγος 'наука'›

сеизмомѐтрия *ж.* (**сеизмометрѝчен** и **сеизмометрѝчески** *прил.*) Дял от сеизмологията, който се занимава с разработване на уреди и методи за регистриране на сеизмичните вълни. ‹от *гр.* σεισμός 'земетресение'›

сеизмона̀стии *мн.* Движения на растителни органи, предизвикани от механично дразнение. ‹от *гр.*›

сейр *м.* (**сеирджѝйски** *прил.*) *Разг.* **1.** Зрелище. **2.** Гледане, наблюдаване на зрелище. ‹*тур.* seyir›

сеирджѝя *м.* *Разг.* Зрител, зяпач. ‹*тур.* seyirci›

Сеичѐнто *ср.* *Истор.* Технически термин, с който се назовава художествената култура на Италия през XVII в. ‹*ит.* seicento›

сѐйко *ср. Жарг.* **1.** Часовник. **2.** Белезници. ‹*яп.*›

сейм *м.* **1.** Върховен орган на държавната власт и законодателен орган в Полша. **2.** Парламент в някои източноевропейски и прибалтийски страни през XX в. ‹*пол.* sejm›

сеймѐн и **сеймѐнин** *м.* (**сеймѐнски** *прил.*) *Истор.* Турски военен полицай. ‹*тур.* seğmen›

сейф *м.* Каса/помещение за съхраняване на ценни книжа, пари, скъпоценности и др. ‹*англ.* safe›

сѐканс *м.* (**секàнсов** *прил.*) *Мат.* Една от тригонометричните функции на остър ъгъл в правоъгълен триъгълник: отношението на хипотенузата към прилежащия към дадения ъгъл катет. ‹*лат.* secans 'сечащ'›

секàтор *м.* Овощарски ножици; секач. ‹*лат.* secātor 'секач'›

секвѐнция *ж.* **1.** *Муз.* Повторение на мотив нагоре или надолу по степените на гамата в една и съща музикална творба. **2.** *Истор.* Средновековно религиозно песнопение. ‹*лат.* sequentia›

секвестѝрам *несв.* и *св.* (**секвестѝране** *ср.*) Налагам секвестър. ‹от *лат.*›

секвестрàция *ж.* **1.** *Юр.* Налагане на забрана за ползване на имущество. **2.** *Мед.* Образуване на секвестър и отделянето му от околната тъкан. ‹*лат.* sequestratio›

секвестректòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на секвестър. ‹*лат.*›

секвѐстър$_1$ *м.* (**секвѐстров** *прил.*) *Юр.* Наложена от държавна власт забрана или ограничение за използване на определено имущество и за разпореждане с него. ‹*лат.* sequestrum›

секвѐстър$_2$ *м.* (**секвѐстров** *прил.*) *Мед.* Изолирана, умъртвена част от кост. ‹*лат.* sequestrum›

секвòя *ж. Бот.* Северноамериканско хвойново дърво, което достига 150 м височина и 10 м в диаметър и живее повече от 5000 години. Sequoia. ‹по името на индианския племенен вожд Sequoya, известен още като George Guess (ок. 1770—1843)›

секогрàфия *ж. Остар.* Название на азбука за слепи — с изпъкнали букви. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

секорàра *ж. Муз.* Неаполитански танц. ‹*ит.*›

секрѐт$_1$ *м.* (**секрѐтен** *прил.*) **1.** Тайна. **2.** *Воен.* Таен военен наблюдателен пост. **3.** Механизъм с особено устройство (обикн. за заключване на врата). ‹*лат.* secrētum 'тайна' ⇨ *фр.* secret›

секрѐт$_2$ *м. Физиол.* Вещество, отделяно от жлезите на човека и животните. ‹от *лат.* secrētus 'отделен'›

секретàр *м.* (**секретàрски** *прил.*) **1.** Ръководител на канцелария. **2.** Помощник на началник. **3.** Протоколчик на събрание, заседание и пр. **4.** Ранг на държавен служител (напр. дипломат). **5.** Ръководител на обществена организация, партия и под. ‹*лат.* secretarius›

секретариàт *м.* Изборен ръководен орган или административен отдел в учреждение, организация и др. ‹*фр.* secrétariat›

секретѐр *м.* **1.** Писалище с рафтове и чекмеджета. **2.** Шкаф с подвижна дъска за писане. ‹*фр.*›

секретѝн *м.* (**секретѝнов** *прил.*) *Физиол.* Хормон, който регулира секрецията на панкреаса. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* sécrétine›

секретѝрам *несв.* и *св.* (**секретѝране** *ср.*) *Физиол.* За жлеза — отделям секрет$_2$. ‹*лат.* secerno 'отделям' ⇨ *нем.* sekretieren›

секрѐция *ж.* (**секрѐторен** и **секрециòнен** *прил.*) *Физиол.* Образуване и отделяне на секрет$_2$. ‹*лат.* secretio›

секс *м.* Полови отношения, съвкупност от реакции, преживявания, постъпки, свързани с проявата и удовлетворяването на половото влечение. ‹от *лат.* sexus›

сексагонàлен *прил. Геом.* Шестоъгълен. ‹*лат.* + *гр.*›

сексапѝл *м.* (**сексапѝлен** *прил.*) Сексуална привлекателност. ‹от *англ.* sex appeal›

сексархѐ *ср.* Възрастта, в която даден индивид за първи път е имал полово сношение. ‹*лат.*›

сѐксбомба *ж.* Жена (обикн. актриса, певица и др.), превърнала се в еротична мечта за мъжете. ‹*англ.* sex bomb›

сѐкси *прил. Разг.* Сексапилен. ‹*англ.* sexy›

сексѝзъм *м.* Всяка нагласа, действие или институционална структура, която основава реакцията си за даден човек на неговия пол, когато полът би трябвало да не е от значение за решението. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* sexism›

сексолòг *м.* Лекар, специалист по сексология. ‹*лат.* + *гр.*›

сексолòгия *ж.* (**сексологѝчен** *прил.*) Наука, която изучава сексуалността на човека. ‹от *лат.* sexus 'пол' + *гр.* λόγος 'наука'›

сексопатолòг *м.* Лекар, специалист по сексопатология. ‹*лат.* + *гр.* ⇨ *лат.*›

сексопатолòгия *ж.* Наука, която изучава заболяванията, свързани с нарушения на половия живот и поведение. ‹*лат.* + *гр.*›

сѐкста *ж. Муз.* **1.** Шестата степен от диатоничната гама. **2.** Интервал с ширина от 6 степени в звукореда. ‹*лат.* sexta 'шеста'›

секстàнт *м.* Ъгломерен астронавигационен инструмент, използван за определяне местонахождението на кораб или самолет. ‹*лат.* sextantis ⇨ *нем.* Sextant›

секстѐт *м. Муз.* **1.** Произведение за шестима

изпълнители (певци или инструменталисти). 2. Състав от шестима певци или инструменталисти. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Sextett›

секстѝна *ж. Лит.* Шестстишие с кръстосана рима. ‹*ит.* sestina ⇨ *фр.* sextine›

сексуа̀лен *прил.* (**сексуа̀лност** *ж.*) Свързан с половия живот; полов. ‹*лат.* sexuālis›

сѐкта *ж.* (**секта̀нтски** *прил.*) **1.** Религиозна група, отделила се от официалната Църква. 2. *Прен. Неодобр.* Обособена група от хора, която се отделя от обществото. ‹*лат.* secta›

секта̀нт *м.* **1.** Член на религиозна секта. 2. *Прен.* Отцепник. ‹*лат.*›

сѐктор *м.* (**сѐкторен** *прил.*) **1.** *Геом.* Част от кръг, ограничена от два радиуса и дъгата между тях. 2. Част от площта на нещо. 3. Област, отрасъл, част. ‹*лат.* sector ⇨ *нем.* Sektor›

секула̀рен *прил.* Светски. ‹*лат.* sæcularis›

секулариза̀ция *ж.* (**секуларизациòнен** *прил.*) *Ърк.* **1.** Предаване на църковни и манастирски имоти на държавата. **2.** Превръщане на нещо духовно или църковно в светско. **3.** Освобождаване от влиянието на църквата в определена област. ‹*лат.* saecularisatio ⇨ *фр.* sécularisation›

секуларизѝрам *несв.* (**секуларизѝране** *ср.*) *Ърк.* Извършвам секуларизация. ‹*фр.* séculariser›

секула̀рии *мн. Истор.* В древен Рим — тържества в чест на настъпващ нов век (епоха), съпровождани от специални игри. ‹*лат.*›

секу̀нда *ж.* (**секу̀нден** *прил.*) **1.** Основна единица за време от системата SI, равна на 1/60 част от минутата. 2. Единица за измерване на ъгъл, равна на 1/3600 част от градуса. 3. *Муз.* Втората степен на диатоничната гама, а също интервал с ширина две степени на звукореда. **4.** *Прен.* Миг, момент. ‹*лат.* secunda 'второ деление'›

секунда̀нт *м.* **1.** *Остар.* Доверено лице на участник в дуел, което преговаря за условията на дуела и следи за тяхното спазване. 2. *Спорт.* Посредник и помощник на участник в състезание (бокс, шах и др.). ‹*лат.* secundus 'втори' ⇨ *нем.* Sekundant›

секунда̀рен *прил.* Вторичен, второстепенен. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* sekundär›

секунда̀рник *м.* Часовникова стрелка, която показва секундите. ‹от *лат.*›

секу̀рс *м. Остар.* Помощ, подпомагане. ‹*фр.* secours›

сѐкцио *ср.* **1.** *Мед.* В хирургията — разрязване. 2. В микроскопията — тънкоотрязано парченце от материал за микроскопско изследване. ‹*лат.* sectio 'рязане'›

секционѝрам *несв.* и *св.* (**секционѝране** *ср.*) Разделям на секции. ‹*фр.* sectionner›

сѐкция *ж.* (**секциòнен** *прил.*) Подразделение, част, дял. ‹*лат.* sectio›

секю̀рити$_1$ *ж. неизм. Разг.* **1.** Сигурност, безопасност. **2.** *Жарг.* Защита, охрана. ‹*англ.* security›

секю̀рити$_2$ *ж. неизм. Фин.* Ценни книжа. ‹*англ.* security›

секюритиза̀ция *ж. Фин.* Превръщане на банков заем в търгуеми ценни книжа. ‹*англ.* security›

сел *м.* Краткотраен буен планински поток, който предизвиква големи разрушения по пътя си. ‹*ар.* ⇨ *рус.*›

селадòн *м.* Вид китайска керамика със зеленикава глазура. ‹по името на Céladon, герой в романа "Астрей" (1610) от *фр.* писател Honoré d'Ufré (XVII в.)›

сѐлва *ж. Геогр.* Тропически лес в Южна Америка. ‹*лат.* silva ⇨ *порт.* selvas›

сѐлда *ж. Зоол.* Риба херинга. ‹*рус.*›

селджу̀ки *мн. Истор.* Тюркско племе, създало през XI—XIV в. няколко държави в Азия. ‹*тур.*›

селектѝвен *прил.* Избирателен. ‹от *лат.* selectus 'избран'›

селектѝвност *ж.* **1.** Избирателност. **2.** *Радио.* Способност на радиоприемателно устройство да отдели нужния сигнал измежду голям брой други сигнали. ‹*лат.* seligo 'избирам'›

селѐктор *м.* (**селѐкторен** *прил.*) *Техн.* Устройство за избиране на част от вълнà по време или по амплитуда. ‹*лат.* selector›

селекционѐр *м.* Човек, който извършва селекция. ‹от *лат.*›

селекционѝрам *несв.* и *св.* (**селекционѝране** *ср.*) Извършвам селекция. ‹*фр.* sélectionner›

селѐкция *ж.* (**селекциòнен** *прил.*) **1.** *Биол.* Подобряване на сортовете растения, породите животни и щамовете микроорганизми чрез подбор, хибридизация и др. **2.** *Прен.* Подбор, отбор. ‹*лат.* selectio›

селѐн *м. Хим.* Неметал, чиято електропроводимост се изменя в зависимост от силата на осветяване (знак Se). ‹от *гр.* σελήνη 'луна' ⇨ *нем.* Selen›

Селѐна *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — богиня на Луната, сестра на Хелиос и Еос. **2.** *Прен.* Луна. ‹*гр.*›

селенѝт *м.* **1.** *Минер.* Минерал, разновидност на гипса, използван за декоративни изделия. **2.** *Остар.* Фантастично същество, жител на Луната. ‹от *гр.* σελήνη 'луна' ⇨ *фр.* sélénite›

селенограф *м.* Астроном, специалист по селенография. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

селенографи́я *ж.* (**селенографски** *прил.*) Дял

от астрономията, който изследва лунната повърхност. ‹от *гр.*›

селенодѐзия *ж.* Научна дисциплина, която изучава фигурата и размерите на Луната. ‹от *гр.* σελήνη 'луна' + δαίω 'деля, разделям'›

селенолòгия *ж.* Дял от астрономията, който изучава Луната. ‹от *гр.* σελήνη 'луна' + λόγος 'наука'›

селеноцентрѝчен *прил.* Чийто център съвпада с Луната. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

селѝм *м. Бот.* Многогодишно тревисто растение с ароматни листа, използвани за подправка; девисил. Levisticum officinale. ‹*ар.* ⇨ *тур.* selim›

селѝтра *ж.* (**селѝтров** *прил.*) *Хим.* Общо название на солите на азотната киселина, използвани за наторяване и в производството на взривни вещества. ‹от *рус.*›

селсѝн *м. Техн.* Самосинхронизираща се електрическа машина за предаване на разстояние на информация за ъгъла на завъртане на вала на друга машина. ‹от *англ.* sel(f) + syn(chronous)›

селя̀м *м. Остар.* Поздрав, приветствие. ✧ **Селям алейкум.** *Остар.* Мохамедански поздрав — "мир вам". ✧ **Чок селям.** *Остар.* Мохамедански поздрав — "много здраве". ‹*тур.* selam›

селямѐт и **селемѐт** *м. Остар.* Помощ, спасение, избавление. ‹*тур.* selamet›

селямлѝк *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — церемония за посрещането на султана в джамията за петъчната молитва. **2.** *Остар.* Мъжко отделение в турска къща. ‹*тур.* selâmlık›

селямсъ̀з **1.** Като *прил. Остар.* Който не поздравява. **2.** Като *същ. м.* Човек, който не поздравява, страни от другите; темерут. ‹*тур.* selamsız›

сѐма *ж. Език.* Семантичен признак, единица значение; най-малката значеща единица. ‹*гр.*›

семантизàция *ж. Език.* Тълкуване значението на езикова единица. ‹от *гр.*›

семàнтика *ж.* (**семантѝчен** и **семантѝчески** *прил.*) **1.** Смисловата страна, значението на езиковите единици. **2.** Семасиология. **3.** Дял от семиотиката, който изучава знаковите системи като средство за изразяване на смисъл. **4.** Дял от логиката, който изследва отношенията на логическите знаци към концептите (понятията) и денотатите (значенията). ‹от *гр.* σημαντικός 'обозначаващ'›

семасиолòг *м.* Езиковед, специалист по семасиология. ‹от *гр.*›

семасиолòгия *ж.* Дял от езикознанието, който изучава значението на думите и изразите и промените в значението им. ‹от *гр.* σημασία 'значение, смисъл' + λόγος 'наука'›

семàфор *м.* (**семàфорен** *прил.*) **1.** *жп* Сигнален стълб на жп линия, който със светлини или с различни положения на крилата си показва на машиниста дали линията е свободна за движение. **2.** *Мар.* Начин за зрителна сигнализация между плавателни съдове или между плавателен съд и брегова сигнална станция (с флагчета, фенери и др.). ‹от *гр.* σῆμα 'знак' + φορός 'носещ'›

семѐма *ж. Език.* В семасиологията — всеки от лексикосемантичните варианти на една многозначна дума (всяко едно нейно значение); семантема. ‹от *гр.*›

семерджѝя *м. Диал.* Занаятчия, който прави и/или продава самари; самарджия, седлар. ‹*тур.* semerci›

семѐстър *м.* (**семестриàлен** *прил.*) Учебно полугодие във висше учебно заведение. ‹*лат.* semestris ⇨ *фр.* semestre›

семиариàни *мн. Истор.* Християни еретици, последователи на учението на Евсевий Никомидийски, според което Иисус Христос е подобие на Бог-Отец, но не и равен на Него; полуариани. ‹от *лат.*›

семидàл *м. Диал.* Гъст булгур. ‹*гр.*›

семинàр *м.* (**семинàрен** *прил.*) **1.** Групово практическо занятие на студенти. **2.** Помещение за такова занятие. **3.** Курс от лекции и упражнения за повишаване на квалификацията. ‹*лат.* seminarium 'разсадник' ⇨ *нем.* Seminar›

семинарѝст *м.* Човек, който учи в семинария или е завършил семинария. ‹*нем.* Seminarist›

семинàрия *ж.* Средно духовно учебно заведение. ‹*лат.* seminarium 'разсадник'›

семинòм *м. Мед.* Тумор на тестисите. ‹от *лат.*›

семиогрàфия *ж. Муз.* Нотно писмо. ‹от *гр.*›

семиòтика *ж.* (**семиотѝчен** *прил.*) **1.** *Език.* Наука, която изследва различните свойства на знаковите системи (естествен език, програмни езици, физическа и химическа символика и др.); сематология. **2.** *Остар. Мед.* Диагностика. ‹*гр.*›

семипелагиàни *мн. Истор.* Сектанти от V в., според чието учение човек може да се спаси сам, със свободната си воля и без Божията благодат; полупелагиани. ‹от *лат.* собств.›

семѝти *мн.* (семѝт *м.*) (**семѝтски** *прил.*) Източни народи от бялата раса (араби, евреи, абисинци, древни асирийци, финикийци и др.) ‹от *евр.* собств. Сем (Сим), син на Ной›

семитолòг *м.* Специалист по семитология. ‹*евр.* + *гр.*›

семитолòгия *ж.* Наука за семитските езици и културата на семитските народи. ‹*евр.* + *гр.*›

семперфрѐй *м. Истор.* Титла на дворяните в

Свещената Римска империя, по достойнство равна на граф. ‹*лат.*›

сѐмпъл *прил.* Прост, обикновен, без украса. ‹*лат.* ⇨ *фр.* simple›

семселѐ *ср. Остар.* Род, коляно. ‹*ар.* ⇨ *тур.* silsile›

сенàт *м.* (**сенàтски** *прил.*) **1.** *Истор.* Висш държавен орган в древния Рим. **2.** Горна кàмара на парламентите в редица страни (напр. в САЩ). ‹*лат.* senātus›

сенàтор *м.* Член на сенат. ‹*лат.* senātor›

сѐнбернар и **сàнбернар** *м. Зоол.* Порода едри кучета с вълниста козина. ‹по името на манастира Saint-Bernard в Алпите›

сенѐ *ср. Остар.* Година. ‹*тур.* sene›

сенѐт *м. Остар.* Разписка, пòлица. ‹*тур.* senet›

сенешàл *м.* (**сенешàлски** *прил.*) *Истор.* Във Франция през XIII—XVIII в. — длъжностно лице, което отговаря за личните дела на краля, за държавните финанси и от името на краля ръководи войската и съда. ‹*фр.* sénéchal›

сензàция *ж.* (**сензациòнен** *прил.*; **сензациòнност** *ж.*) **1.** Силно впечатление, предизвикано от събитие, явление. **2.** Събитие, явление, което предизвиква силно впечатление. ‹*лат.* sensatio ⇨ *фр.* sensation›

сензитѝвен *прил.* (**сензитѝвност** *ж.*) Сетивен, осезателен, чувствителен. ‹от *лат.* sensitīvus›

сѐнзорен *прил.* Сетивен, чувствителен. ‹от *лат.* sensorius›

сенѝлен *прил.* (**сенѝлност** *ж.*) Старчески. ✧ **Сенилна деменция.** *Мед.* Загуба на интелектуални способности, която се проявява в старческа възраст. ‹*лат.* senilis 'старчески'›

сенсибилизàтор *м. Фот. Кино.* Вещество, което увеличава чувствителността на емулсията на кино- и фотоленти и на фотоплаки към някои светлинни лъчи. ‹*лат.* sensibilisātor›

сенсибилизàция *ж.* (**сенсибилизациòнен** *прил.*) **1.** *Биол. Мед.* Повишаване чувствителността на организмите, на техни клетки и тъкани към някои лекарства, което е в основата на алергичните заболявания. **2.** *Фот.* Увеличаване чувствителността на кино- и фотоленти и на фотоплаки към някои светлинни лъчи. **3.** *Полигр.* Химическа обработка на форми за плосък печат, която повишава устойчивостта на печатните елементи. ‹от *лат.* sensibilisatio›

сенсибилизѝрам *несв.* и *св.* (**сенсибилизѝране** *ср.*) Извършвам сенсибилизация. ‹*нем.* sensibilisieren›

сенсимонѝсти *мн. Истор.* Последователи на учението на Сен Симон, според които е необходимо цялото човечество да се обедини в едно нравствено-политическо общество. ‹по името на *фр.* философ Cl.-H. de Rouvroy, граф Saint-Simon (1760—1825)›

сенситомѐтър *м. Фот.* Уред за измерване чувствителността на фотографска плака или филм. ‹*лат.* + *гр.*›

сенсуàлен *прил.* Основан на чувствата; чувствен. ‹*лат.* sensualis›

сенсуалѝзъм *м. Филос.* Учение, според което единствен източник на познание са усещанията. ‹*лат.* ⇨ *фр.* sensualisme›

сентенциòзен *прил.* **1.** Поучителен. **2.** *Прен.* Нравоучителен. ‹от *лат.* sententia›

сентѐнция *ж.* **1.** *Лит.* Кратко изречение, което изразява мъдра мисъл. **2.** *Остар. Юр.* Присъда. ‹*лат.* sententia›

сеньòр *м.* **1.** *Истор.* През Средновековието в Западна Европа — едър земевладелец, феодал. **2.** В испанскоговорещите страни — господин. ‹*лат.* senior 'по-стар' ⇨ *фр.* seigneur и *исп.* señor›

сеньòра *ж.* В испанскоговорещите страни — госпожа. ‹*исп.* señora›

сеньорѝта *ж.* В испанскоговорещите страни — госпожица. ‹*исп.* señorita›

сеньорѝя *ж. Истор.* През Средновековието в Западна Европа — поземлено владение на феодал и свързаните с него права. ‹*фр.* seigneurie›

сепаратѝвен *прил.* Отделѐн, обособен. ✧ **Сепаративен мир.** *Воен. Полит.* Мирен договор (примирие), сключен с правителството на една или няколко държави, участващи в действащ военен съюз, без участието и въпреки несъгласието на останалите съюзници. ‹от *лат.* separatīvus›

сепаратѝзъм *м.* Стремеж към обособяване, отделяне. ‹*лат.* ⇨ *фр.* séparatisme›

сепаратѝст *м.* Привърженик на сепаратизма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* séparatiste›

сепарàтор *м. Техн.* **1.** Апарат за отделяне на един материал от смес от различни материали или на определени съставки на един материал от останалите. **2.** Пръстен между вътрешната и външната гривна на сачмените или ролковите лагери, в който са разположени сачмите или ролките и който ги поддържа на еднакво разстояние едни от други. ‹*лат.* separātor 'отделител' ⇨ *англ.* separator›

сепарàция *ж.* (**сепарациòнен** *прил.*) Отделяне; разделяне на съставките на материал или смес от материали. ‹*лат.* separatio›

сепарѐ *ср.* Място в ресторант, бар и др., което е отделено от другите посетители. ‹*фр.* séparée›

сепарѝрам *несв.* и *св.* (**сепарѝране** *ср.*) Извършвам сепарация. ‹*лат.* separare ⇨ *нем.* separieren›

сепѐр *м. Диал.* Прикритие, закритие. ‹*тур.* siper›

сепетлѝка *ж. Диал.* Храст, от който се плетат кошници. ‹*тур.*›

сѐпия *ж.* **1.** *Зоол.* Морско главоного мекотело, което се прикрива от неприятелите си, като отделя от жлеза в тялото си тъмнокафява боя. Sepia officinalis. **2.** Тъмнокафявата боя, отделяна от тази жлеза или получена по изкуствен начин, която се употребява в живописта. **3.** Рисунка, направена с такава боя. ‹*гр.* σηπία›

сѐпсис *м.* (**сѐпсисен** и **септѝчен** *прил.*) *Мед.* Разрушаване на тъкани, съпроводено със загнояване, причинено от патогенни бактерии или техни токсини, разпространени в целия организъм. ‹от *гр.* σηψις 'гниене'›

септ *м. Истор.* Родова община в Ирландия. ‹*англ.* sept›

септѐмври *м.* (**септемврѝйски** *прил.*) Деветият месец от календарната година (седмият в римския календар). ‹*лат.* september ⇨ *гр.*›

септѐний *м. Истор.* Седемгодишен цикъл у римляните. ‹*лат.* septenium›

септѐниум *м. Истор.* Седемте "свободни" изкуства, изучавани като основни предмети в средновековните университети. ‹*лат.* septenium›

септѐт *м. Муз.* **1.** Музикално произведение за седем изпълнители (певци или инструменталисти). **2.** Група от седем певци или инструменталисти. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Septett›

сѐптима *ж. Муз.* **1.** Седмата степен от диатоничната гама. **2.** Интервал с ширина от седем степени в звукореда. ‹*лат.* septima›

септицѐмия *ж. Мед.* Широко разпространено разрушаване на тъкани поради навлизане на патогенни бактерии или техни токсини в кръвния поток. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

септориѐза *ж. Биол.* Болест по растенията, при която по листата им се образуват петна, бели в центъра и по-тъмни в края. ‹от *лат.*›

сѐптум *м. Анат.* Преграда, част от разделяща стена в рамките на анатомична структура. ‹*лат.*›

серадѐла *ж. Бот.* Едногодишно тревисто растение от сем. бобови, отглеждано за фураж. Ornithopus. ‹*исп.* seradela›

серамѝди *мн. Биохим.* Вещества, които се намират между клетките на кожата и пречат на загубата на вода. ‹от *фр.*›

серѐапис *м. Мит.* Едно от най-важните божества в елинистичен Египет, култът към което е създаден през IV в. пр. Хр. в резултат от сливането на египетските и гръцките религиозни представи. ‹*гр.*›

сераскѐр *м. Истор.* В Османската империя — главнокомандващ армията (през XIX в. — военен министър). ‹*тур.* serasker›

серафѝм *м. Библ.* Шесткрил небесен ангел от най-висш чин. ‹*евр.* seraphim 'изгарящ'›

сербатѐна *ж.* Дървена или метална тръбичка, през която с уста се изстрелват малки стрели или топчета, символизираща слънчевите лъчи у индианците мая киче. ‹*индиански*›

сербѐз и **сербезлѝя** *прил. Разг.* Смел, дързък. ‹*перс.* ⇨ *тур.* serbaz›

сербезлѐк *м. Разг.* Смелост, дързост. ‹*тур.* serbazlık›

сервѐнт *м. Остар.* **1.** Кухненски шкаф с витрини. **2.** Слуга. ‹*фр.* servant›

сервѐнта *ж. Остар.* Слугиня. ‹*фр.* servante›

сервѝз *м.* (**сервѝзен** *прил.*) **1.** Комплект съдове за хранене или за пиене в еднакъв стил и украса. **2.** Предприятие за ремонт и поддръжка на битова техника, автомобили и др. ‹*фр.* service 'услуга'›

сервѝлен *прил.* (**сервѝлност** *ж.*) Угоднически, раболепен. ‹*лат.* servīlis ⇨ *фр.* servile›

сервѝлнича *несв.* (**сервѝлничене** *ср.*) Раболепнича, угоднича, любезнича. ‹от *фр.* servile›

сервѝрам$_1$ *несв.* и *св.* **1.** Обслужвам при хранене. **2.** *Прен.* Изненадвам неприятно. ‹от *фр.* servir›

сервѝрам$_2$ *несв.* и *св. Спорт.* Изпълнявам начален удар, начално подаване на топката; бия сервис. ‹от *англ.* serve›

сѐрвис *м. Спорт.* В игри с топка — начален удар за вкарване на топката в игра (напр. тенис, волейбол). ‹от *англ.* service›

сервѝти *мн. Истор.* Членове на създадения през 1232/33 г. от монаси августинци просешки орден (Ordo servorum beatae Mariae virginis), който се отличавал с особен обет към Дева Мария, а към края на XIII в. в Италия и Холандия се появява и женският орден ("черните сестри"). ‹от *лат.*›

сервитѝт *м.* (**сервитѝтен** *прил.*) *Юр.* **1.** Право за използване на чужд имот при определени обстоятелства. **2.** Ограничаване на правата на собственика в определено отношение. **3.** *Полит.* Ограничаване на териториалния суверенитет на една държава в полза на други държави (напр. за използване на пътищата ѝ). ‹*лат.* servitus, servitūtis 'задължение' ⇨ *нем.* Servitut›

сервитьѐр *м.* Човек, който обслужва клиентите в ресторант, бар и под.; келнер. ‹*фр.* serviteur›

сервокомпенсѐтор *м. Ав.* Приспособление, което улеснява пилота при управлението на самолет, като намалява необходимия натиск на ръчния лост. ‹*англ.* servocompensator›

сервомеханѝзъм *м. Техн.* Механизъм, който превръща движение с малка мощност в механично движение, изискващо значително по-голяма мощност. ‹*англ.* servomechanism›

сергѝя *ж.* Маса или поставка за подреждане стоки за продажба на открито. ‹*тур.* sergi›

сердѐр и **сердѐрин** *м.* **1.** *Остар.* Главатар, войвода. **2.** В някои страни от Близкия и Средния изток — главнокомандващ на войска. **3.** В Индия и Афганистан — глава на племе; влиятелен сановник. ‹*тур.* serdar›

серенѐда *ж. Муз.* **1.** Лека инструментална композиция. **2.** Вечерна песен, която влюбеният пее под прозореца на любимата. ‹*ит.* serenata 'вечерен концерт'›

серѐнк *м. Диал.* Кобилица на геран. ‹*тур.*›

сержѐнт *м.* (**сержѐнтски** *прил.*) *Воен.* Звание от низшия команден състав на армията или полицията. ‹*фр.* sergent›

сериѐл *м. Тв* Сериен телевизионен филм. ‹*англ.* serial›

сериѐлен *прил.* ✧ **Сериална музика.** *Муз.* Съвременна композиционна техника, развила се в средата на XX в., при която музикалните теми произлизат от дванайсеттоновата хроматична гама с различен ритъм, тембър и динамика. ‹*англ.* serial›

серинѐт *м.* Вид малък орган. ‹*фр.* serinette›

сериѐзен *прил.* (**сериѐзност** *ж.*) **1.** Който заслужава внимание; важен, значим. **2.** Съсредоточен, замислен. **3.** Строг, взискателен. ‹*лат.* serius›

серѝр *м. Геогр.* Камениста пустиня в Сахара. ‹*ар.*›

серицикултѝра *ж. Остар.* Бубарство. ‹от *гр.*›

сѐрия *ж.* **1.** Група от еднородни предмети и действия или от предмети и действия с общ признак; поредица, последователност. **2.** *Тв* Част от филм (обикн. телевизионен), която се излъчва самостоятелно. **3.** *Фин.* Разред, категория на ценни книжа или документи, обозначени с цифри и букви. ✧ **Серии от тонове.** *Муз.* Специфично подреждане на дванадесетте хроматични тона, от които водят началото си всички височини на тоновете в сериалната музика. ‹*лат.* series 'редица' ⇨ *фр.* sérieux›

серкмѐ *ср.* Кръгла рибарска мрежа с вързано в средата въже. ‹*тур.* serpme›

сермѝя *ж. Остар.* Вложени в определена работа пари; главница, капитал. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

серодиагнѝстика *ж.* (**серодиагностѝчен** *прил.*) *Мед.* Съвкупност от методи за разпознаване на инфекциозни заболявания, определяне на кръвните групи и др. ‹от *лат.*›

серѝза *ж. Анат.* Гладка, тънка, прозрачна мембрана, която затваря големи кухини в тялото; серозна мембрана. ‹от *лат.* serōsus›

серѝзен *прил.* **1.** Подобен на серум или произвеждащ течност, подобна на серум. **2.** Свързан със серозната мембрана. ‹*лат.* serōsus›

серозѝт *м. Мед.* Възпаление на сероза. ‹от *лат.* serōsus›

сероконвѐрсия *м. Мед.* Образуване на специфични антитела в отговор на наличието на антигени. ‹*лат.*›

серолѝгия *ж.* (**серологѝчен** *прил.*) *Мед.* Наука за кръвния серум, за неговите съставки и особено за приноса му за предпазване на организма от заболявания. ‹*лат.* + *гр.*›

серопрофилѐктика *ж. Мед.* Предотвратяване на заразна болест чрез въвеждане в организма на серум, който съдържа готови антитела против това заболяване. ‹*лат.*›

серотерѐпия *ж. Мед.* Лекуване на заразни болести чрез серум. ‹*лат.*›

серпантѝна *ж.* (**серпантѝнен** *прил.*) **1.** Път с остри завои по стръмен планински склон. **2.** *Техн.* Спираловидна тръба в хладилна инсталация, нагревателен уред и др. **3.** Хартиена лента, която се хвърля сред участниците в забава. ‹*фр.* serpentine›

серпентѐрий и **серпентѐриум** *м.* Помещение за отглеждане на змии, от които се взема отрова. ‹от *лат.*›

серсѐм и **серсѐмин** *Диал.* **1.** Като *същ. м.* Глупак, будала. **2.** Като *прил.* Глупав, заблуден, завеян. ‹*тур.* sersem›

серсемлѐк *м. Разг.* Качество или проява на серсем. ‹*тур.* sersemlik›

серсѐ *ср. Остар.* Игра на обръч. ‹*фр.* serceau›

серт *прил. Диал.* **1.** За тютюн — остър, лют. **2.** Избухлив, сприхав, лют, зъл, проклет. ‹*тур.* sert›

сертепѐртия *ж. Остар.* Писмен договор между корабопритежател и собственика на транспортираните стоки. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

сертификѐт *м.* Свидетелство, удостоверение. ✧ **Депозитен сертификат.** *Фин.* Свидетелство за продаваем банков депозит, което разрешава на собственика си да получи по-висок лихвен процент, свързан с фиксираните или дългосрочните депозити. ✧ **Инвестиционен сертификат.** *Икон.* Документ за участие в инвестиционен тръст. ✧ **Сертификат за паричния пазар.** *Фин.* Ценна книга с 6-месечен срок, търгувана на американския паричен пазар, която се използва главно от спестовните институции за инвестиране в американските федерални фондове. ‹*лат.* certum 'сигурно' + facio 'правя' ⇨ *фр.* certificat›

сертлѐк *м. Разг.* Избухливост, сприхавост. ‹*тур.* sertlik›

сѐрум *м.* (**сѐрумен** *прил.*) *Биол.* **1.** Бистра жълт-

теникава течност, която се отделя при съсирване на кръвта. 2. Всяка подобна телесна течност. 3. Лечебен препарат, получен от кръвта на имунизирани животни, който съдържа готови антитела и се инжектира за профилактика на определено заболяване. ‹*лат.* serum 'суроватка' ⇨ *нем.* Serum›

серчѝм *м. Остар.* Данък за свине. ‹*тур.*›

сѐсия *ж.* (**сѐсиен** *прил.*) **1.** Периодично повтарящи се заседания на орган, организация и под. **2.** Научна конференция, обикн. по определен повод. **3.** Период, в който се провеждат изпити на студенти. **4.** *Инф.* Връзката между два мрежови адресируеми блока (NAUs) или времето, изминало от включването на компютъра до изключване. ‹*лат.* sessio 'седене'›

Сесрумнѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — дворецът на Фрея в Асгард. ‹*норвежки*›

сестѐрция *ж. Истор.* Дребна древноримска сребърна или бронзова монета, която започва да се сече от III в. пр. Хр. ‹*лат.* sestertius›

сестòн *м. Биол.* Обитаващи водата малки организми (планктон), а също различни неорганични и органични частици в нея, като цяло. ‹от *гр.*›

сет *м. Спорт.* В тениса — партия игра от най-малко от шест гейма. ‹*англ.* set›

Сет *м. Мит.* В египетската митология — бог, отъждествяван с мъжкото начало, често пъти изобразяван като черно прасе. ‹*егип.*›

сѐтер *м. Зоол.* Порода ловджийски кучета с дълга козина и клепнали уши. ‹*англ.* setter›

сетрѐ *ср. Диал.* Късо мъжко палто. ‹*тур.* setre›

сѐтълмънт *м. Истор.* В Китай през XIX и първата половина от XX в. — градски квартал, населен само с чужденци, които се ползват с екстериториалност. ‹*англ.* settlement›

сефà *ж.* (**сефалѝя** *прил.*) *Остар.* Удоволствие. ‹*тур.* sefa›

сефалѝк *м. Остар.* **1.** Удоволствие. **2.** Простор, открито място; теферич. ‹от *тур.* sefa›

сефàрди *мн.* Евреи, разселили се от Пиренейския полуостров; западната група евреи, говореща на ладино. ‹*шпаньолски*›

сефѐр *м. Остар.* **1.** Военен поход. **2.** Отиване да се свърши нещо. **3.** Път, пътуване. ‹*тур.* sefer›

сефѐрка *ж. Диал.* Пейка. ‹от *тур.*›

сефѐртас *м. Диал.* Комплект от съдове за носене на храна, които се поставят един над друг. ‹*тур.* sefertası›

сефѐря *несв. Диал.* Уважавам, зачитам, почитам. ‹от *тур.*›

сефѝри *мн. Рел.* Десет основни елемента от кабалистичната традиция, атрибути на Бога. ‹от *евр.*›

сефтѐ *Разг.* **1.** Като *същ. ср.* Първа продажба на търговец за деня или първа продажба от някоя стока. **2.** Като *нареч.* За пръв път. ‹*тур.* sefte›

сефтòсвам *несв.* и **сефтòсам** *св.* (**сефтòсване** *ср.*) *Разг.* Правя сефте. ‹*тур.* sefte›

сецесиòн *м.* (**сецесиòнен** *прил.*) *Изк.* Наименование на редица групировки на немски и австрийски художници от края на XIX и нач. на XX в., които се противопоставят на официалното изкуство. ‹*лат.* secessiōnis 'отстъпление' ⇨ *нем.* Sezession›

сецѐсия *ж.* Отпадане, отделяне, отцепване. ‹*лат.*›

сешоàр *м.* Уред за сушене на коса. ‹*фр.* séchoir›

си *ср. Муз.* Седмата степен от основния диатоничен звукоред. ‹*ит.* si›

сиалоаденѝт *м. Мед.* Възпаление на слюнчените жлези. ‹от *гр.*›

сиалогòга *ж. Мед. Фарм.* Лекарствено средство, което засилва секрецията на слюнка. ‹от *гр.*›

сиалолѝт *м. Мед.* Камък в слюнчените жлези или в каналите им. ‹от *гр.*›

сиамàнг *м. Зоол.* Човекоподобна маймуна от сем. гибони, която обитава о. Суматра и п-в Малака. Symphalangus syndactylus. ‹*мал.*›

сиàмски *прил.* ✧ **Сиамска котка.** *Зоол.* Порода котки, произхождаща от Сиам, с къса светлокафява козина и сини очи. ✧ **Сиамски близнаци.** *Мед.* Близнаци, които се раждат свързани в някоя част на тялото. ‹от собств. Siam, официално название на Тайланд до 1939 г.›

сибарѝт *м.* Изнежен, разглезен от богатство и разкош човек. ‹по името на град Sybaris, древногръцка колония в южната част на Апенинския полуостров, чиито граждани живеели в богатство и разкош›

сибѝла *ж. Мит.* В античната митология — пророчица, гадателка. ‹*гр.*›

сибилàнт *м. Език.* Предноезична фрикативна съгласна (съскава или шушкава). ‹*лат.* sibilantis›

сибѝлин *прил.* ✧ **Сибилни книги.** Сборник от езически предсказания, написани в гръцки или латински хекзаметри от неизвестни гръцки, римски и юдейско-християнски автори. ‹*гр.*›

сѝбси *мн. Биол.* При животните — потомци на едни и същи родители, но от различни раждания. ‹*лат.*›

сивапитѐк *м. Палеонт.* Изкопаема човекоподобна маймуна, чиито останки са намерени в Индия и Източна Африка. Sivapithecus. ‹*инд.* + *гр.*›

сигилàтор *м. Истор.* Древноегипетски жрец, който определял животните за жертвоприношение. ‹*гр.*›

сигилогрàфия *ж.* Сфрагистика. ‹*лат.* + *гр.*›

Сигѝн *ж. Мит.* В скандинавската митология — вярната съпруга на Локи, която го придружава в изгнанието му. ‹*норвежки*›

сѝгли *мн.* (сѝгла *ж.*) В стенографията — писмени знаци за думи, словосъчетания, числа, математически знаци, дати и др.; задължителни стенографски съкращения. ‹*фр.* sigle›

сѝгма *ж.* Гръцката буква Σ, σ, ς, която в математиката се използва за означение на сума (Σ). ‹*гр.*›

сигматѝзъм *м. Лит.* Отхвърляне на буквата сигма за краткост в стиховете на гръцките поети. ‹*лат.*›

сигмоидектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на сигмовидното дебело черво. ‹от *гр.*›

сигмоидоскòп *м. Мед.* Инструмент, който се вкарва през ануса, за да се огледа вътрешността на ректума и сигмовидното дебело черво. ‹от *гр.*›

сигмоидоскòпия *ж. Мед.* Изследване на ректума и сигмовидното дебело черво със сигмоидоскоп. ‹от *гр.*›

сигнàл *м.* (**сигнàлен** *прил.*) **1.** Условен знак за предаване на съобщение или команда. **2.** Съобщение, предупреждение за нередност, опасност. ‹*лат.* signum ‘знак’ ⇨ *нем.* Signal›

сигнализàтор *м.* Устройство за сигнализация. ‹*лат.* signalisātor›

сигнализàция *ж.* (**сигнализациòнен** *прил.*) **1.** Предаване на сигнали. **2.** Система от сигнали. **3.** Съоръжения за предаване на сигнали. ‹*рус.*›

сигнализѝрам *несв.* и *св.* (**сигнализѝране** *ср.*) Давам сигнал. ‹*нем.* signalisieren›

сигналогрàма *ж.* Носител на информация под формата на запис на сигнали (магнитна лента, кинолента, плоча и др.). ‹*лат.* + *гр.*›

сигнатýра *ж.* (**сигнатýрен** *прил.*) **1.** Знак на библиотечна книга, който посочва къде се съхранява тя. **2.** *Полигр.* Поредната цифра, поставяна долу на първата страница на всяка кола. **3.** *Фарм.* Част от рецепта, написана на родния език, в която се определя употребата на лекарството и която аптекарят преписва върху опаковката на лекарството. ‹*лат.* signatūra›

сигнѝфика *ж. Език.* **1.** Теория, според която всеки език се разглежда като знакова система. **2.** Семасиология. ‹от *лат.*›

сигнификàт *м. Език.* **1.** Означаемото, съдържателната страна на езиковия знак. **2.** В семиотиката — десигнат. ‹от *лат.* significatus ‘знак’, ‘значение’›

сигнификàция *ж. Език.* **1.** Означаване. **2.** Съдържателното, понятийното значение на думата, което тя има като езикова единица; сигнификативно значение. ‹от *лат.*›

сигурàнца *ж. Истор.* Политическа полиция в монархическа Румъния (1921—1944). ‹*рум.*›

сѝгурен *прил.* (**сѝгурност** *ж.*) **1.** На когото може да се вярва; който заслужава доверие. **2.** Който е уверен в нещо; убеден. **3.** Който не е изложен на опасност. **4.** *Прен.* Неминуем, неизбежен. ‹*ит.* sicuro›

сѝгурно *нареч.* **1.** Положително, без съмнение. **2.** Без колебание, уверено, твърдо. **3.** Вероятно, може би, навярно. ‹*ит.* sicuro›

сид *м. Мит.* Ирландският рай, който е извън времето, пространството и човешките превратности. ‹*староирландски*›

сидерàция *ж.* (**сидерациòнен** *прил.*) *Сел.-ст.* Наторяване на почвата чрез заораване на поникнали неузрели посеви. ‹*лат.* sideratio ⇨ *фр.* sideration›

сидерѝзъм *м.* **1.** Звездопоклонство. **2.** Астрология. ‹*лат.* siduseris ‘звезда’›

сидерѝт *м.* **1.** *Минер.* Жълтеникав минерал със стъклен блясък, вид желязна руда. **2.** *Астр.* Метеорит, изграден почти само от желязо. ‹от *гр.*›

сидерѝчен *прил.* Звезден. ✧ **Сидеричен месец.** *Астр.* Лунен месец (= 27,32 денонощия). ✧ **Сидерична година.** *Астр.* Период, през който Земята прави пълна обиколка около Слънцето (= 365,25636 денонощия). ‹от *лат.* siduseris ‘звезда’›

сѝдеро *ср.* **1.** *Диал.* Ютия. **2.** Котва. ‹*гр.*›

сидеровòля *ср.* Дебело въже за връзване на кораб. ‹*гр.*›

сидерогрàфия *ж.* Гравьорство. ‹*гр.*›

сидерòза *ж. Мед.* Професионално заболяване, отлагане на прахообразен железен окис в белите дробове. ‹от *гр.*›

сидеролѝт *м. Астр.* Метеорит, който съдържа голямо количество силикати и желязо. ‹от *гр.*›

сидерòсвам *несв.* и **сидерòсам** *св. Диал.* Гладя. ‹*гр.*›

сиджѝм *м. Разг.* Въже. ‹*тур.* sicim›

сиджѝмен *прил. Разг.* **1.** Въжен. **2.** Усукан. ‹от *тур.* sicim›

сиджѝмка *ж. Разг.* Въженце, здрава връв. ‹от *тур.* sicim›

сѝдър *м. Остар.* Ябълково вино или пиво. ‹*фр.* cidre›

сиенѝт *м. Геол.* Зърнеста магмена скала, подобна на гранита, която се използва в строителството, за настилки, облицовки и др. ‹по *гр.* име на древноегипетския град Συήνη›

сиѐра *ж.* Част от името на планина или планинска верига на Пиренейския полуостров, в Южна и Централна Америка. ‹*исп.* sierra›

сиѐста *ж.* Следобеден отдих. ‹*исп.* siesta›

сизàл *м.* (**сизàлов** *прил.*) Грубо лико от тропически растения, което се използва за въжета и груби платна. ‹по името на мексиканското пристанище Sisal›

сизѝгии *мн. Астр.* Общо название на двете фази на Луната — новолуние и пълнолуние. ‹*гр.*›

Сизѝф *м. Мит.* В древногръцката митология — син на Еол, основател и първи цар на Коринт, наказан за алчността и хитростта му да избутва в подземния свят с глава и ръце тежка скала, която обаче се изтъркулвала надолу по склона и той трябвало отново да започва непосилния си труд. ‹*гр.* собств. Σίσυφος›

сизѝфов *прил.* ✧ **Сизифов труд.** *Разг.* Безкраен, безплоден труд.

сикатѝв *м.* (**сикатѝвен** *прил.*) *Хим.* Вещество, което се прибавя към лакове и бои, за да ускори изсъхването им. ‹*лат.*›

сикѝя *ж. Диал.* Удар, беда. ‹от *тур.* sıkı›

сѝкла *ж. Истор.* **1.** Вавилонска мярка за монетно тегло (тежката е = 16,8 г, а леката е = 8,4 г). **2.** В епохата на Макавеите — еврейска сребърна монета с тегло 14,5 г. ‹*евр.* schekel›

сикòза *ж. Мед.* Възпаление на космените фоликули, предизвикано от бактериална инфекция. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сикомàнтия *ж. Истор.* Гадаене по смокинови листа. ‹*гр.*›

сикомòра *ж.* **1.** *Мит.* Свещено дърво в древния Египет, върху чиито клони кацали душите, превърнали се в птици. **2.** *Бот.* Дърво от рода на фикусите с плодове, подобни на смокини. Ficus sycomorus. ‹*гр.* συκόμορος›

сикофàнт *м.* **1.** В древна Атина — доносник, който докладвал на властите кои са износителите на смокини (износът тогава бил забранен). **2.** *Прен.* Доносник, издайник. ‹*гр.*›

сикофàнтия *ж. Остар.* Доносничество. ‹*гр.*›

сикспѐнс *м.* Сребърна английска монета от половин шилинг. ‹*англ.* sixpence›

сиктѝр *междум. Разг. Грубо.* Махай се, изчезвай, върви по дяволите. ‹*тур.* siktir›

сѝкхи *мн.* (сикх *м.*) Последователи на сикхизма. ‹*хинди* sikh, seihks 'ученици'›

сикхѝзъм *м.* Монотеистична индуистка секта, разпространена в областта Пенджаб (Северна Индия). ‹*хинди* sikh, seihks 'ученици'›

сѝлаба *ж. Език.* Сричка. ‹*гр.* συλλαβή 'сричка'›

силабàрий *м. Остар.* Азбука. ‹*лат.*›

силабàция *ж. Език.* Разделяне на срички. ‹от *гр.*›

силабѝчен и **силабѝчески** *прил.* Сричков. ✧ **Силабическо стихосложение.** *Лит.* Стихосложение с еднакъв брой срички във всеки стих. ‹от *гр.* συλλαβή 'сричка'›

силаботонѝчен и **силаботонѝчески** *прил.* ✧ **Силаботоническо стихосложение.** *Лит.* Система, основана на закономерното редуване на ударени и неударени срички. ‹от *гр.* συλλαβή 'сричка' + τόνος 'ударение'›

силàж *м.* (**силàжен** *прил.*) *Сел.-ст.* Ферментирал или консервиран зелен фураж. ‹*исп.* silo 'яма' ⇨ *фр.* ensilage›

силажѝрам *несв.* и *св.* (**силажѝране** *ср.*) Приготвям силаж. ‹от *фр.* ensilage›

Силвàн *м. Мит.* В древноримската митология — полубожество, покровител на горите и стадата. ‹*лат.*›

силвикултѝра *ж. Остар.* Лесовъдство. ‹*лат.* silva 'гора' + cultūra 'обработване'›

силвѝн *м. Хим.* Минерал, природен калиев хлорид, който съдържа ок. 52% калий и се използва в производството на торове, в медицината, стъкларската промишленост и др. ‹*фр.* sylvine›

силѐн *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — възпитателят на Бакхус (Дионис), изобразяван като пиян, плешив и дебел старик, яздещ магаре. **2.** *Прен.* Пиян старец. ‹*гр.*›

силѐпсис *м. Език.* Сливане на няколко срички в една. ‹*гр.*›

силикагѐл *м. Хим.* Пореста бяла маса, по състав силициев двуокис, която има висока абсорбционна способност и се използва за улавяне на газове от разтвори, за обезмирисяване на масла, рафиниране на нефтени продукти и др. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Silikagel›

силикàти *мн.* (силикàт *м.*) (**силикàтен** *прил.*) *Хим.* Соли на силициевата киселина. ‹от *лат.* sílicātum›

силикòза *ж.* (**силикòзен** *прил.*) *Мед.* Белодробно заболяване, предизвикано от вдишването на частици прах, съдържащи силиций. ‹от *лат.* silex 'кремък'›

силикòни *мн.* (силикòн *м.*) (**силикòнов** *прил.*) *Хим.* Синтетични високомолекулни органосилициеви съединения, устойчиви на химически въздействия и високи температури, които се използват като смазочни масла и изолационни материали, в електротехниката, строителството, медицината, козметиката и др. ‹от *лат.* silexicis 'кремък'›

силицѝд *м. Хим.* Съединение на силиций с метал. ‹от *лат.*›

силѝциев *прил.* ✧ **Силициев чип.** *Инф.* Интегрална схема, микроелектронна верига, която е вместена в един полупроводников чип, изработен от кристален силиций. ‹*лат.*›

силѝций *м. Хим.* Тъмносив до черен, със силен метален блясък, един от най-широко разпространените в природата елементи (знак Si). ‹*лат.* silicium›

сѝлка *ж. Остар.* Препратка, цитат. ‹*рус.*›

силогѝзъм *м. Лог.* Умозаключение въз основа на две съждения. ‹*гр.* συλλογισμός›

силогѝстика *ж.* (**силогистѝчен** *прил.*) **1.** *Лог.* Учение за силогизмите. **2.** *Прен.* Празни разсъждения, безплодно умуване. ‹от *гр.*›

сѝлоз *м. Сел.-ст.* **1.** Склад за зърнени храни, снабден със специална инсталация за проветряване. **2.** Силажна яма. ‹*гр.* ⇨ *исп.* silos›

силуѐт *м.* **1.** Линейно очертание на образ (човек, предмет и др.); контурно изображение. **2.** Едноцветно изображение на човек или предмет, нарисувано или изрязано върху по-светъл или върху по-тъмен фон. **3.** *Прен.* Неясно очертание, сянка. ‹по името на *фр.* министър на финансите Silhouette (1709—1767), на когото била направена такава карикатура›

силу̀р *м.* (**силу̀рски** *прил.*) *Геол.* Третият период от палеозойската ера, продължил 40 млн. години. ‹*нем.* Silur›

силф *м.* и **силфѝда** *ж.* **1.** *Мит.* В келтската и германската митология — въздушен дух. **2.** *Зоол.* Вид бръмбар, който се храни от животински трупове. Silphidae. ‹*фр.* sylphide›

силя̀х *м. Остар.* **1.** Кожен пояс за носене на пищов, нож и др.; силяхлък. **2.** Оръжие. ‹*ар.* ⇨ *тур.* silâh›

сим *м. Диал.* Сребро. ‹*тур.* sim›

Сим *м. Библ.* Най-големият син на Ной, родоначалник на семитските народи. ‹*евр.* Schem›

сѝма *ж. Геол.* Скала, която изгражда земната кора под океаните. ‹*лат.* si(licium) + ma(gnesium) ⇨ *фр.* sima›

сима̀ра *ж.* **1.** *Църк.* Дълга дреха на католически духовници и прелати. **2.** *Църк.* Дълго кардиналско расо (по време на конклав). **3.** *Остар.* Персийско женско облекло. ‹*ит.* zimarra ⇨ *фр.* simarre›

симбиѐза *ж.* (**симбиѐзен** и **симбиотѝчен** *прил.*) *Биол.* Продължително съжителство на организми от различни видове (растение и растение, животно и растение, животно и животно), които извличат полза един от друг. ‹от *гр.* συμβίωσις 'съжителство'›

симбиѐнт *м. Биол.* Организъм, живеещ в симбиоза. ‹*гр.*›

сѝмвол *м.* **1.** Условен знак. **2.** Художествен образ, носител на определена идея. ✧ **Символ на вярата.** *Рел.* Кратко изложение на основните християнски догми. ‹от *гр.* σύμβολον 'условен знак'›

символиза̀ция *ж.* Изразяване със символи. ‹от *рус.*›

символизѝрам *несв.* и *св.* (**символизѝране** *ср.*) **1.** Изобразявам чрез символи. **2.** Служа за символ. ‹*гр.* ⇨ *фр.* symboliser›

символѝзъм *м.* **1.** Изразяване чрез символи. **2.** Европейско литературно-художествено направление от края на XIX—XX в., чиято естетическа система е изградена на основата на субективния идеализъм. ‹*фр.* symbolisme›

симво̀лика *ж.* **1.** Символично значение. **2.** Съвкупност от символи. ‹*фр.* symbolique›

символѝст *м.* Последовател на символизма. ‹*фр.* symboliste›

сѝмен *прил. Диал.* Който е от сим; сребърен. ‹от *тур.* sim›

сѝменс *м. Ел.* Единица за електропроводимост от системата SI; съкр. Си, S. ‹по името на *нем.* учен W. Siemens (1816—1892)›

симента̀лски *прил.* ✧ **Сименталско говедо.** *Сел.-ст.* Високопродуктивна порода говеда, отглеждана за месо и мляко. ‹по името на долината Siemmental в Швейцария›

симетра̀ла *ж.* (**симетра̀лен** *прил.*) *Геом.* Права, преминаваща през средата на отсечка и перпендикулярна на нея. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

симѐтрия *ж.* (**симетрѝчен** *прил.*; **симетрѝчно** *нареч.*; **симетрѝчност** *ж.*) **1.** Строга правилност в разположението на нещо. **2.** Пълно съответствие в разположението на частите на едно цяло спрямо средата му, центъра му или спрямо определена ос. ‹*гр.* συμμετρια›

симѝд *м.* Хляб, замесен от фино бяло брашно и специална мая. ‹*тур.* simit›

симидчѝя *м.* Човек, който прави и/или продава симид. ‹*тур.* simit›

симило̀р *м. Хим.* Сплав от цинк и мед, наподобяваща злато. ‹*лат.* ⇨ *фр.* similor›

симонѝя *ж. Истор.* Покупко-продажба на църковни длъжности, широко практикувана през Средновековието. ‹по името на влъхвата Simon, който според библейския разказ поискал да купи с пари дарбата да прави чудеса от апостолите›

симпатиза̀нт *м.* Човек, който симпатизира на някого или нещо (обикн. на политическа партия). ‹*фр.* sympathisant›

симпатизѝрам *несв.* и *св.* (**симпатизѝране** *ср.*) Изпитвам симпатия. ‹*нем.* sympathisieren›

симпатиколитѝци *мн.* (симпатиколитѝк *м.*) *Мед. Фарм.* Група лекарствени препарати, които противодействат на ефектите на симпатикуса. ‹от *гр.*›

симпа̀тикус *м. Биол.* Дял от вегетативната нервна система на гръбначните животни, съставен от влакна, които предават нервни импулси към органите и по този начин регу-

лират редица жизнени процеси (сърдечната дейност, обмяната на веществата и др.); симпатична нервна система. ‹от *лат.*›

симпатѝчен *прил.* ✧ **Симпатично мастило.** Безцветно мастило за тайнопис. ‹от *гр.* συμπαθής 'чувствителен'›

симпа̀тия *ж.* (**симпатѝчен** *прил.*) **1.** Благоразположение, влечение, благосклонност към някого или към нещо. **2.** *Разг.* Либе, изгора, севда. **3.** *Физиол.* Реципрочно въздействие, упражнявано от различни части на тялото една върху друга. ‹от *гр.* συμπάθεια 'съчувствие'›

симпатобла̀ст *м. Биол.* Малка клетка, формирана в ранните етапи от развитие на нервната тъкан, която след това се превръща в неврон на симпатиковата нервна система. ‹от *гр.*›

симпатя̀га *м.* и *ж. Разг.* Симпатичен човек. ‹*рус.*›

симплега̀ди *мн. Мит.* В древногръцката митология — два малки скалисти острова на входа на Черно море, близо до Босфора, които били подвижни, блъскали се един в друг и разбивали попадналите между тях кораби; Планкти, Кианеи. ‹от *гр.*›

сѝмплекс *м. Геом.* Правилна геометрична фигура с брой на върховете с единица по-голям от размерността на пространството, в което е построена фигурата. ‹*лат.* simplex 'прост' ⇨ *нем.* Simplex›

сѝмплексен *прил.* ✧ **Симплексна връзка.** *Техн.* Телефонна или телеграфна едностранна връзка, при която предаването и приемането на съобщенията между два пункта се осъществява разделно: първо предаване, след това приемане, и обратно. ‹*нем.* Simplex›

симплокѝя *ж. Език.* Стилистична фигура от два или повече еднородни в синтактично отношение израза, в които началната и крайната дума се повтарят. ‹*гр.*›

симпо̀зиум *м.* **1.** *Истор.* У древните гърци и римляните — гощавка, пиршество. **2.** Съвещание, обикн. международно, на учени, специалисти в определена област. ‹от *гр.* συμπόσιον 'пиршество' ⇨ *лат.* symposium›

симпто̀м *м.* **1.** *Мед.* Характерен признак на заболяване. **2.** *Прен.* Външен признак, белег, указание. ‹от *гр.* σύμπτωμα 'съвпадение, признак' ⇨ *нем.* Symptom›

симптома̀тика *ж. Мед.* Съвкупност от симптомите на определено заболяване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

симптоматѝчен *прил.* ✧ **Симптоматично лечение.** *Мед.* Лечение, в резултат на което се отстраняват само външните признаци (симптомите) на болестта и се облекчава състоянието на болния. ‹от *гр.*›

симптоматоло̀гия *ж.* Дял от медицината, който изучава симптомите на отделните болести. ‹*гр.*›

симпу̀л *м. Истор.* У древните народи — жертвен съсъд, използван за възлияния. ‹*лат.*›

симула̀кри *мн.* (симула̀кър *м.*) **1.** *Археол.* Всяко изображение или представяне на нещо. **2.** Минимално, нереално или неопределено подобие на нещо; повърхностно сходство. **3.** *Жарг.* Фиктивни знаци, които са загубили каквато и да е реалност и само симулират такава, като по този начин светът става сбор от заблуди, привидности и фантоми на съзнанието, т. е. думата, речта, печатът, изкуството, дрехата и т. н. дори отделните хора се превръщат в знакови, намекват познати идеи. ‹*лат.* simulacrum›

симула̀нт *м.* Човек, който симулира; измамник. ‹*лат.* simulantis ⇨ *нем.* Simulant›

симула̀ция *ж.* (**симулациѝонен** *прил.*) Създаване на лъжлива представа. ‹*лат.* simulatio ⇨ *нем.* Simulation›

симулѝрам *несв.* и *св.* (**симулѝране** *ср.*) Създавам лъжлива представа; мамя. ‹*лат.* ⇨ *нем.* simulieren›

симулта̀нен *прил.* (**симулта̀нтност** *ж.*) Едновременен. ‹*лат.* simul 'заедно' ⇨ *фр.* simultané›

симфѝза *ж.* и **симфѝзис** *м. Анат.* **1.** Става, чиито кости са разделени от фиброзен хрущял. **2.** Линия, бележеща сливането на две кости, които са разделени на ранен етап от развитието си. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

симфонѐта *ж. Муз.* Малка симфония. ‹*ит.* sinfonieta›

симфонѝзъм *м. Муз.* **1.** Творчество в областта на симфоничната музика. **2.** Симфоничен стил. ‹*гр.* ⇨ *фр.* symphonisme›

симфонѝк *м.* **1.** Композитор, автор на симфонии. **2.** Музикант, който свири в симфоничен оркестър. ‹от *гр.*›

симфонѝчен *прил.* ✧ **Симфоничен оркестър.** *Муз.* Оркестър, който включва всички групи инструменти (струнни, духови, ударни, клавишни). ✧ **Симфонична поема.** *Муз.* Оркестрово произведение със сюжет, което се състои от една част. ‹от *гр.*›

симфо̀ния$_1$ *ж.* **1.** *Муз.* Оркестрово произведение, състоящо се обикн. от четири части, най-често: алегро; адажио; менует или скерцо; алегро или престо, което има времетраене приблизително 40 мин. **2.** *Прен.* Хармония, съзвучие. ‹от *гр.* συμφωνία 'съзвучие'›

симфо̀ния$_2$ *ж.* **1.** Речник на използваните в Библията думи, в които са посочени книгите, главите и стиховете, където те се срещат.

2. Указател на съвпадащи места в книга. ‹от *гр.* συμφωνία 'съзвучие'›

синагóга *ж.* Еврейски храм. ‹от *гр.* συναγωγή 'събрание'›

синаксáр *м.* *Рел.* 1. Кратко житие на светец. 2. Сборник от жития на светци. 3. Автор на синаксари; житиеписец. ‹*гр.*›

синáлгия *ж.* *Мед.* Болка, усещана в противоположно на очакваното място. ‹от *гр.*›

синáп *м.* (**синáпен** *прил.*) 1. *Бот.* Тревисто етерично-маслено растение от сем. кръстоцветни с дребни жълти цветове. Sinapis arvensis. 2. Семе от това растение, употребявано като лекарство и за подправка (горчица); хардал. ‹*гр.*›

синáпс *м.* *Биол.* Малката цепка, през която нервните импулси се предават от един неврон на следващия или в края на нервното влакно. ‹*гр.* ⇨ *фр.* synapse›

синáпсий *м.* *Език.* Словообразувателен процес на създаване на аналитични конструкции с устойчив характер по определени синтактични модели (аналитични думи, терминологични съчетания и др.). ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

синаптѝчен *прил.* ✧ **Синаптично съчетание.** *Език.* Продукт на синапсия, аналитична конструкция с устойчив характер, която като цяло представлява знак за номинация. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

синартрóза *ж.* *Анат.* Неподвижна става, при която костите са свързани в едно цяло чрез фиброзна тъкан. ‹от *гр.*›

синáрхия *ж.* 1. Съвластие, власт на група хора. 2. В окултизма — учение за съвластието (антоним на анархия). ‹*гр.* ⇨ *фр.* synarchie›

сингвинóзен *прил.* *Физиол.* 1. Който съдържа кръв или е покрит с кръв. 2. За тъкан — която съдържа повече от нормалното количество кръв. ‹от *гр.*›

сѝнгел *м.* *Църк.* Духовно лице, което служи при архиерей. ‹*гр.*›

сингелтóн *м.* При игра на вист — единствената карта от дадена боя. ‹*лат.* ⇨ *англ.* singleton›

сингулáрност *ж.* *Астр.* Началният момент (точка 0) в модела на разширяваща се Вселена. ‹*лат.* ⇨ *англ.* singularity›

сингулатѝв *м.* *Език.* Съществително за назоваване на всяка една от единиците, съставящи дискретно сборно множество или вещественa маса (напр. прашинка — от прах, сламка — от слама, и др.). ‹от *англ.* singular›

сѝнгултус *м.* *Мед.* Хълцане. ‹*лат.*›

сѝнгъл *м.* *Муз.* Грамофонна плоча, аудиокасета или компактдиск, на което е записано само едно изпълнение. ‹*англ.* single›

синдактѝлия *ж.* (**синдактѝлен** *прил.*) *Биол.* *Мед.* Пълно или частично сраствене на пръстите (нормално явление у някои животни, а у човека — уродство). ‹от *гр.*›

синдесмогрáфия *ж.* Описание на лигаментите в човешкото тяло. ‹от *гр.*›

синдесмóза *ж.* *Анат.* Неподвижна става, при която костите са разделени от съединителна тъкан. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

синдесмолóгия *ж.* Дял в анатомията, който изучава ставите и техните компоненти. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

синдетикóн *м.* Вид лепило. ‹*гр.*›

синджѝр *м.* (**синджѝрен** *прил.*) Верига. ‹*тур.* zincir›

синджирлѝя *прил.* *Разг.* Който е със синджир или прилича на синджир. ‹*тур.* zincir›

синдѝк *м.* 1. *Истор.* В древна Гърция — съдебен защитник. 2. *Истор.* През Средновековието в Западна Европа — старши на гилдия, на цех. 3. *Юр.* Временно назначено длъжностно лице, упълномощено да защитава интересите на кредитор, учреждение, дружество и др. при обявяване на несъстоятелност на фирма, предприятие и др. ‹*гр.* σύνδικος›

синдикалѝзъм *м.* 1. Дейност на синдикат. 2. Течение в работническото движение, възникнало в края на XIX в., според което работниците трябва да защитават социалните и професионалните си интереси чрез стачни действия и икономически натиск, а не чрез политическа борба. ‹*нем.* Syndikalismus›

синдикалѝст *м.* 1. Синдикален деец. 2. Привърженик на синдикализма. ‹*нем.* Syndikaliste›

синдикáт *м.* (**синдикáлен** *прил.*) 1. Професионално сдружение, съюз за защита на интересите на членовете му пред работодателя. 2. Обединение на предприемачи за съгласуван пласмент на стоки и снабдяване със суровини, създадено да защитава интересите на участниците в него и за завоюване на място на пазара. 3. *Юр.* Длъжност на синдик. ‹от *гр.*›

синдѝлия *ж.* *Диал.* Пропаст. ‹*гр.*›

Сѝндри *ср.* *Мит.* В скандинавската митология — дворец от злато сред планината Нидавьол. ‹*норвежки*›

синдрóм *м.* 1. *Мед.* Комбинация от белези и симптоми, които формират ясно изразена клинична картина, показваща определено нарушение или заболяване. 2. Признак или признаци, които характеризират едно положение, явление, поведение. ✧ **Синдром на придобитата имунна недостатъчност (СПИН).** *Мед.* Вирусно заболяване, предавано по полов или кръвен път, при което имунната сис-

тема загубва функционалната си способност и организмът остава без защита от каквато и да е инфекция. ‹от *гр.* συνδρομή 'стечение'›

синедрио̀н *м. Истор.* Висш съд у древните юдеи, състоящ се от 70 или 72 членове, които тълкували законите според правилата на юдейската религия и вземали решения по религиозни и политически въпроси. ‹*гр.* συνέδριον›

синекдо̀ха *ж. Лит.* Стилистична фигура, вид метонимия, при която цялото се назовава с името на една негова част или обратно. ‹*гр.* συνεκδοχή›

синеку̀ра *ж.* (**синеку̀рен** *прил.*) **1.** *Истор.* През Средновековието — доходоносна църковна длъжност, която не е свързана с изпълнение на задължения. **2.** *Прен.* Добре платена длъжност без особени служебни задължения. ‹*лат.* sine cura 'без грижа' ⇨ *нем.* Sinekure›

синематѐка *ж.* Архив за кинофилми. ‹*фр.* cinémathèque›

синергѝст *м.* **1.** *Фарм.* Лекарствен препарат, който взаимодейства с друг и предизвиква по-голям ефект в сравнение с ефектите на двете лекарства, ако се дават отделно. **2.** *Анат.* Мускул, който действа като агонист при осъществяването на дадено движение. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

синѐргия *ж.* и **синергѝзъм** *м.* **1.** *Физиол.* Съвместно действие на органи или на системи. **2.** *Мед. Фарм.* Реакция на организма на комбинираното въздействие върху него на лекарство, което взаимодейства с друго и предизвиква по-голям ефект. **3.** В богословието — учение за съдействието между Божията и човешката воля. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

синерѐзис *м. Мед.* Контрахиране на кръвен съсирек. ‹*лат.*›

синестѐзия *ж. Психо.* Възникване на усещане едновременно в няколко органа на чувствата. ‹*гр.*›

синѝя *ж. Диал.* **1.** Ниска кръгла дървена маса за хранене. **2.** Тепсия. ‹*тур.* sini›

сѝнкел *м. Истор.* Съветник в синклит. ‹от *гр.*›

синклина̀ла *ж.* (**синклина̀лен** *прил.*) *Геол.* Коритообразна гънка на земните пластове, чиито бедра се различават във височина; вдлъбнатина. ‹от *гр.* συγκλιγίαι 'противоположен склон'›

синклѝт *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — управителен орган, събрание на висшите сановници. **2.** *Истор.* В средновековна България — болярски съвет. **3.** *Прен.* Събрание, съвет. ‹*гр.* σύγκλητος›

синко̀п *м.* и **синко̀па** *ж.* **1.** *Мед.* Загуба на съзнание, предизвикана от временна недостатъчност на кръвния поток в мозъка; припадък. **2.** *Муз.* Изместване на музикално ударение от силно тактово време върху слабо. **3.** *Език.* Изпускане на един или няколко звука в средата на дума. ‹от *гр.* συγκοπή 'съкращаване'›

синкопѝране *ср. Муз.* Акцентиране на тонове, произвучали на неочаквани или слаби времена. ‹от *гр.*›

синкретѝзъм *м.* (**синкретѝчен** *прил.*) **1.** Неразчлененост, характерна за първоначално, неразвито състояние (напр. в първобитното изкуство, където танц, песен и музика съществуват в единство). **2.** Механично съчетание на нееднородни елементи. ‹от *гр.* συγκρητισμος 'обединяване'›

синовиекто̀мия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на синовиума на някоя става. ‹от *лат.*›

синовѝт *м. Мед.* Възпаление на синовиума, който покрива ставната капсула. ‹от *лат.*›

синовио̀м *м. Мед.* Доброкачествен или злокачествен тумор на синовиума. ‹от *лат.*›

сино̀виум *м. Анат.* Мембрана, съставена от мезотел и съединителна тъкан, формираща сака, в който свободно се движи ставата; синовиална мембрана. ‹*лат.*›

сино̀вия *ж. Анат.* Плътна безцветна течност, която смазва повърхностите в ставата. ‹от *лат.*›

сино̀д *м.* (**синода̀лен** *прил.*) *Църк.* **1.** В Православната църква — висш съвещателен орган към патриарха. **2.** В протестантските църкви — събрание на духовни и светски лица за обсъждане на текущи църковни дела. ‹от *гр.* σύνοδος 'събрание'›

синодѝк *м. Църк.* **1.** Сборник с решения на църковен събор. **2.** Послание на църковен събор до епископи и вярващи. **3.** Поменик с имена на починали за споменаването им по време на богослужение. ‹от *гр.* σύνοδος 'събрание'›

синодѝчен *прил. Астр.* Свързан с положението на небесно тяло спрямо Слънцето. ✧ **Синодичен месец.** *Астр.* Времето между предварителни едноименни фази на Луната (= 29,53 денонощия). ‹от *гр.* συνοδος 'приближаване, съединяване'›

синойкѝзъм *м. Истор.* В древна Гърция — обединение на няколко селища в полис. ‹*гр.*›

синоло̀г *м.* Специалист по синология. ‹от *лат.* Sina 'Китай' + *гр.* λόγος 'наука'›

синоло̀гия *ж.* Наука за китайския език, историята и културата на Китай; китаистика. ‹от *лат.* Sina 'Китай' + *гр.* λόγος 'наука'›

синонѝми *мн.* (синонѝм *м.*) (**синонѝмен** *прил.*) *Език.* Думи от една и съща част на речта с еднакво или близко значение. ‹от *гр.* συνώνυμος 'едноименен'›

синонѝмика *ж.* (**синонимѝчен** *прил.*) *Език.* Съвкупност от синонимите в един език. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Synonymik›

синонѝмия *ж.* *Език.* Сходство на думи, форми, изрази, конструкции и др. по значение. ‹от *гр.* συνωνυμία 'едноименност'›

сѝнопсис *м.* 1. Кратко изложение на различни мнения по един въпрос. 2. В богословието — успоредно изложение на четирите Евангелия. ‹от *гр.* σύνοψις 'преглед'›

синоптѝк *м.* Метеоролог, който прогнозира времето по синоптични карти. ‹*гр.*›

синòптика *ж.* Наука за макромащабните атмосферни процеси и за прогноза на времето. ‹*гр.* ⇨ *фр.* synoptique›

синоптѝци *мн.* (синоптѝк *м.*) В богословието — всеки един от тримата евангелисти: Матей, Марко, Лука, чиито повествувания съставляват едно цяло. ‹*гр.* ⇨ *фр.* synoptique›

синоптѝчен и **синоптѝчески** *прил.* 1. Обзорен, свòден. 2. Метеорологичен. ‹от *гр.* συνοπτικος 'прегледен'›

сѝнор *м.* 1. Граница на имот, межда. 2. *Прен.* Граница, предел. ‹*гр.*›

синостеолòгия *ж.* Дял от анатомията, който изучава съчленяването на костите в тялото. ‹от *гр.*›

синсемантѝчен *прил.* *Език.* Несамостоен по значение, служебен по функция. ‹от *гр.*›

синтàгма *ж.* 1. *Истор.* Отделна воинска част в гръцката войска, приблизително равна на рота. 2. *Език.* Интонационно-смислова синтактична единица, дума или група от думи, които изразяват просто или сложно понятие. 3. *Език.* Съчетание от две или повече езикови единици, разположени в линеен ред според синтактичните правила и модели на даден език. 4. *Език.* Комбинация от думи или от части на думи, която има два члена — независим (определяемо) и зависим (определение). 5. *Юр.* Съпоставяне на различни закони. ‹от *гр.* συνταγμα 'нещо съединено'›

синтагматàрх *м.* *Истор.* Предводител на синтагма. ‹*гр.*›

синтагмàтика *ж.* (**синтагматѝчен** *прил.*) *Език.* 1. Аспект на изучаване на езиковата система, чийто предмет са езиковите единици в тяхното линейно разположение и отношенията между тях в потока на речта или в текста. 2. Линейните отношения между езиковите единици при тяхната реализация в речта или текста. 3. Учението за тези отношения. ‹от *гр.*›

синтàксис *м.* (**синтактѝчен** *прил.*) *Език.* Дял от граматиката, който изучава съчетанието на думи в изречения и на изреченията в текст. ‹*гр.* σύνταξις›

синтàктика *ж.* Дял от семиотиката, който изучава синтаксиса на различните знакови системи или структурата на съчетанията от знаци и правилата за образуването и преобразуването на тези съчетания, без да се вземат под внимание значението и функциите им. ‹от *гр.*›

синтѐз *м.* и **синтѐза** *ж.* 1. Метод за изучаване на обект като единство от съставни части и връзки между тях. 2. В античната философия — възхождане от простото към сложното, от началото към последствията, от причините към действията. 3. В логиката на Хегел — висша степен на развитието, която разрешава противоречията на предходните степени (теза — антитеза — синтез). 4. *Хим.* Получаване на сложни химически съединения от по-прости. 5. *Инф.* Последен етап в машинния превод, при който въз основа на вече готова информация се построява фраза на езика, на който се превежда. 6. В математическата лингвистика — пораждащите правила, по които се изгражда текст. 7. В експерименталната фонетика — звукообразуване чрез специално акустично устройство. ‹от *гр.* σύνθεσις 'съединение, съчетание'›

синтезàтор *м.* *Ел.* Устройство за получаване на хармонични електрически трептения на нужната честота чрез преобразуване честотите на изходните трептения. ‹от *гр.* ⇨ *англ.* synthesizer›

синтезѝрам *несв.* и *св.* (**синтезѝране** *ср.*) Обобщавам; събирам. ‹от *гр.*›

синтѐтика *ж.* Синтетични материали или изделия. ‹*гр.* σύνθεσις 'съединение, съчетание'›

синтетѝчен *прил.* 1. Който е резултат на синтез. 2. *Прен.* Обобщен, цялостен. ✧ **Синтетичен кубизъм.** *Изк.* Създаване на кодирани знакови еквиваленти за всичко видимо и превръщане на картината в успоредна реалност на наблюдаваната от художника, а не в нейно отражение. ✧ **Синтетични езици.** *Език.* Езици, при които граматичните значения на имената се изразяват чрез падежни форми. ‹от *гр.* σύνθεσις 'съединение, съчетание'›

синузѝт и **синуѝт** *м.* *Мед.* Възпаление на едно или повече от покритите с лигавица въздушни пространства в лицевите кости, които комуникират с носа. ‹*лат.* sinusītis›

сѝнус₁ *м.* (**сѝнусов** *прил.*) *Мат.* Тригонометрична функция на остър ъгъл в правоъгълен триъгълник: отношението на срещуположния на дадения ъгъл катет към хипотенузата. ‹от *лат.* sinus 'извивка'›

сѝнус₂ *м.* (**сѝнусен** *прил.*) *Анат.* 1. Кухина в костите на лицето или черепа. 2. Джоб или разширение в тръбовиден орган, най-често

кръвоносен съд. ‹*лат.* sinus 'извивка'›

синусо́ид *м. Анат.* Малък кръвоносен съд в надбъбречните жлези или черния дроб. ‹*лат.* + *гр.*›

синусо́ида *ж.* (**синусо́иден** *прил.*) *Мат.* Вълнообразна линия, която изобразява графично измененията на синуса, в зависимост от измененията на ъгъла. ‹от *лат.* sinus 'извивка, завой' + *гр.* εἶδος 'вид'›

синхармони́зъм *м.* (**синхармони́чен** *прил.*) *Език.* Езиково явление, при което от коренната гласна се предопределя характерът на гласната в представка. ‹от *гр.* συν 'заедно' + ἁρμονία 'съзвучие'›

синхи́лия *ж. Мед.* Вродено сращане на устните. ‹от *гр.*›

синхрогенера̀тор *м. Техн.* Устройство, което осигурява синхронизация в работата на две или повече устройства (напр. на отделните елементи в електронноизчислителна машина). ‹от *гр.*›

синхро̀н *м.* Едновременност. ‹*гр.*›

синхро̀нен *прил.* **1.** Който става в едно и също време с друг; едновременен. **2.** *Език.* Който се отнася до описание на езика в определен период, а не в развитие. ‹от *гр.*›

синхрониза̀тор *м. Техн.* Уред/устройство за осъществяване на едновременно действие. ‹от *гр.*›

синхрониза̀ция *ж.* Съгласуване, уеднаквяване, довеждане до синхрон. ‹*нем.* Synchronisation›

синхронизи́рам *несв.* и *св.* (**синхронизи́ране** *ср.*) Довеждам до синхрон. ‹*нем.* synchronisieren›

синхрони́зъм *м.* Точно съвпадане по време на явления, процеси и др. ‹*гр.* συνχρονισμός›

синхрони́ст *м.* Преводач, който превежда устно непосредствена реч, дума по дума. ‹от *гр.*›

синхро̀ния *ж.* **1.** Едновременност, синхронизъм. **2.** *Език.* Даденост на езика в определен отрязък от времето. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Synchronie›

синхротро̀н *м.* (**синхротро̀нен** *прил.*) *Физ.* Ускорител за електрони и йони, в който магнитното поле се модулира, а електрическото поле се поддържа с постоянна честота. ‹от *рус.*›

синхроциклотро̀н *м. Физ.* Фазотрон. ‹от *рус.*›

синци́тиум *м. Биол.* Протоплазмена маса, съдържаща няколко ядра. ‹*лат.*›

синьо̀р *м.* В Италия — господин. ‹*ит.* signore›

синьо̀ра *ж.* В Италия — госпожа. ‹*ит.* signora›

синьори́на *ж.* В Италия — госпожица. ‹*ит.* signorina›

синьори́я *ж. Истор.* **1.** В италианските градове държави през XIII—XVI в. — форма на управление, при която законодателната, съдебната и административната власт са съсредоточени в ръцете на едноличен господар — синьор (тиран). **2.** Колегия за градско самоуправление в италианските градове комуни през XIII—XIV в. ‹*ит.* signoria›

сипа̀и *мн.* (сипа̀й *м.*) *Истор.* В Индия от средата на XVIII в. до 1947 г. — наемни войници от местните жители, част от английската колониална армия. ‹*перс.*›

сира̀да *м. Диал.* Червен тесен гайтан за поръбване на полите на сукман. ‹*гр.*›

сирвѐнта *ж. Лит.* В средновековната провансалска поезия (XII—XV век) — песен на трубадур, в която се възпяват добродетелите и подвизите на рицарите. ‹*фр.* sirvente›

сирѐна *ж.* **1.** Обикн. *мн. Мит.* В древногръцката митология — морски нимфи, които с вълшебните си песни омайвали мореплавателите, увличали ги в скалите и там разбивали корабите им. **2.** *Прен.* Прелъстителка. **3.** *Физ.* Уред за възпроизвеждане на тонове с различна височина и за измерване броя на трептенията на звучащо тяло. **4.** *Разг.* Уред, който издава силен звук с променлива височина. **5.** Само *мн. Зоол.* Разред водни бозайници с вретеновидно, достигащо 6 м дължина тяло, което е почти безкосмено, имат напречно разположени плавници; обитават топлите крайбрежни океански води. Sirenia. ‹*гр.* Σειρήν›

сири́нга *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — горска нимфа, в която се влюбил Пан; превърнала се в тръстика, от която той направил флейта. **2.** *Муз.* Инструмент от цеви с различна дължина; панфлейта; сиринкс. ‹*гр.*›

сиро̀ко *ср. Метеор.* Горещ и сух южен и югоизточен вятър в Средиземноморието. ‹*ит.* sirocco›

сиро̀п *м.* **1.** Наситен разтвор на плодов сок с 60-80% захар. **2.** Напитка от такъв разтвор, разреден с вода. **3.** Наситен разтвор на захар и вода. **4.** *Фарм.* Подсладено течно лекарство. ‹*ар.* ⇨ *фр.* sirop›

си́рост *ж. Остар.* Влага. ‹*рус.*›

сирта̀ки *ср. Муз.* Гръцки танц със сложна хореография, основан на елементи от гръцките народни танци. ‹*гр.* συρτάκι›

систѐма *ж.* (**систѐмен** *прил.*; **систѐмно** *нареч.*; **систѐмност** *ж.*) **1.** Съчетание на елементи; цялост, единство. **2.** Ред, по който са организирани частите на цялото. **3.** Форма на организация. **4.** Обществен строй. **5.** Техническо устройство, конструкция. **6.** *Геол.* Скали, образувани в един геоложки период. ✧ **Васкуларна система.** *Анат.* Сърдечно-съ-

дова система. ✧ **Вегетативна нервна система.** *Анат.* Дял от нервната система за контрол на телесните функции, които не се направляват съзнателно (биенето на сърцето, перисталтиката, изпотяването, слюнкоотделянето и др.); автономна нервна система. ✧ **Дисперсна система.** *Хим. Физ.* Вещество във вид на малки частици и средата, където те са разпределени. ✧ **Каратна система.** Метрична система, изразяваща отношението между частта благороден метал и числото 24 в сплави. ✧ **Мажоритарна система.** *Полит.* Изборна система, при която за разлика от пропорционалната система се избират кандидатите, получили най-много гласове не в партийни листи, а лично. ✧ **Мандатна система на гласуване.** *Полит.* Система на гласуване, при която един делегат има право на няколко гласа (пропорционално на числеността на организацията, която представя). ✧ **Международна система мерни единици (SI)** (от *фр.* Système International). *Физ.* Система от седем основни мерни единици — ампер (A), кандела (cd), келвин (K), килограм (kg), метър (m), мол (mol), секунда (s), две допълнителни — радиан (rad), стерадиан (sr), и 18 производни (със специални наименования) — бекерел (Bq), ват (W), вебер (Wb), волт (V), грей (Gy), джаул (J), кулон (C), лукс (lx), лумен (lm), нютон (N), ом (Ω), паскал (Pa), сименс (S), сиверт (Sv), тесла (T), фарад (F), хенри (H), херц (Hz). ✧ **Пропорционална избирателна система.** *Юр.* Избирателна система, при която мандатите в избирателния район се разпределят пропорционално на гласовете, подадени за отделните листи на политическите партии, коалиции и движения. ✧ **Репродуктивна система.** *Анат.* Органи и тъкани, свързани с процеса на размножаване; полова система. ✧ **Световна монетарна система.** *Икон.* Институционалният механизъм за определяне на междудържавна задлъжнялост, както и за осигуряване на заеми с цел увеличаване на ликвидността на нуждаещите се държави. ✧ **Симпатична нервна система.** *Биол.* Симпатикус. ✧ **Система за автоматизирани котировки на фондовата борса.** *Фин. Инф.* Дилърска система върху екран, позволяваща на всички маркетмейкъри на определена ценна книга да представят едновременно своята цена "купува" или "продава" за всички, които имат желание да ги използват. ✧ **Система на баланси на материалните продукти.** *Икон.* Рамката на статистиката на националния доход в централно планираните икономики, използван от ООН: 1. Нетен материален продукт според използването му. 2. Нетен материален продукт по вид дейност. 3. Основни доходи според вида на дейността в материалната сфера. 4. Основни доходи от нетния материален продукт. 5. Предлагане и разположение на стоките и материалните услуги. 6. Формиране на капитал. 7. Крайно потребление. 8. Индивидуално потребление. 9. Общо потребление на населението. ✧ **Финансова система.** *Икон.* Група от вътрешносвързани институции, които събират спестявания и ги разпределят между заемоискатели, правейки възможно разделянето на собствеността върху богатството от контрола върху физическия капитал. ✧ **Хетерогенна система.** *Физ. Хим.* Система, която се състои от различни по физически свойства или химически състав части (фази). ✧ **Цифрова система за управление.** *Инф.* Автоматична система за управление, в която се осъществява квантоване на сигналите по ниво и по време. ‹*гр.* σύστημα ⇨ *фр.* système›

систематизѝрам *несв.* и *св.* (**систематизѝране** *ср.*) Подреждам в система. ‹*нем.* systematisieren›

системàтика *ж.* 1. Класификация, подреждане в система. 2. Дял от биологията, който се занимава с класификацията на животните, растенията и микроорганизмите. ‹*нем.* Systematik›

систематѝчен *прил.* 1. Системен. 2. Последователен. 3. Който се повтаря постоянно; редовен. ‹от *фр.* systématique›

системотѐхника *ж.* Научна дисциплина, която изучава динамиката на функциониране на сложни системи. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

сѝсти *мн. Археол.* Мегалити с вид на каменни сандъчета, корита, панички и под. ‹*лат.*›

сѝстола *ж.* (**сѝстолен** *прил.*) *Мед.* Период от сърдечния цикъл, по време на който сърдечният мускул се съкращава. ‹*гр.* ⇨ *лат.* systole›

сѝстро *ср. Диал.* Стъргало, дървена лъжица за изгребване. ‹*гр.*›

сѝти *ср.* 1. Централната част на голям град, където са съсредоточени кантори, банки, борси и др. 2. *Разг.* Град. ‹*англ.* city›

ситиолòгия *ж. Остар.* Наука за храненето и храните. ‹*гр.*›

ситуàция *ж.* (**ситуациòнен** и **ситуатѝвен** *прил.*) 1. Сбор от обстоятелства и условия; положение. 2. В топографията — условни изображения върху карта или план. ‹*лат.* situs 'разположен' ⇨ *фр.* situation›

ситуѝрам *несв.* и *св.* (**ситуѝране** *ср.*) Описвам, очертавам ситуация. ‹от *фр.* situer›

сиф *неизм. Търг.* Абревиатура, която изразява

условие за продажба на стока, според което в цената на стоката се включват нейната стойност, разходите за застраховка и транспортните разходи. ‹съкр. от *англ.* c(ost) 'цена' + i(nsurance) 'застраховка' + f(reight) 'навло'›

Сиф *ж. Мит.* В скандинавската митология — богиня, съпруга на Тор, чиято златна коса била отрязана от Локи и джуджетата ѝ изработили нова. ‹*норвежки*›

сифалия *прил. Диал.* Приятен, общителен. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

сифилид *м.* (**сифилиден** *прил.*) *Мед.* Кожен обрив, който се появява във втория стадий на сифилиса. ‹*лат.* + *гр.*›

сифилидолог *м.* Лекар, специалист по сифилидология. ‹*лат.* + *гр.*›

сифилидология *ж.* Дял от медицината, който изучава сифилиса. ‹*лат.* + *гр.*›

сифилис *м.* (**сифилитичен** *прил.*) *Мед.* Хронично заболяване, предавано по полов път, причинявано от спирохетата. Treponema pallidum. ‹*лат.*›

сифилитик *м.* Болен от сифилис. ‹от *гр.*›

сифилома *ж.* (**сифиломен** *прил.*) *Мед.* Твърд шанкър, първично образувание в мястото на зараза от сифилис. ‹*лат.* + *гр.*›

сифон *м.* **1.** Извита тръба за преливане на течност от по-високо ниво до по-ниско през трето по-високо ниво. **2.** Шише за газиране на напитки. **3.** *Прен. Жарг.* Глупак. ‹от *гр.* σίφων 'тръбичка'›

скабиес *м. Мед.* Краста. ‹*лат.* scabies›

скабиозен *прил. Мед.* Крастав. ‹от *лат.* scabiōsus›

скабицид *м. Фарм.* Лекарство, което унищожава паразитите, причиняващи краста. ‹от *лат.*›

скаброзен *прил.* Неприличен, непристоен, циничен. ‹*фр.* scabreux›

Скади *ж. Мит.* В скандинавската митология — дъщерята на великана Тязи, омъжена за бог Ньорд, покровителка на скиорите и ловците. ‹*норвежки*›

скала *ж.* **1.** Редица от последователни степени. **2.** Линия или циферблат с деления в измервателни уреди. **3.** Последователност на числа, която служи за количествена оценка на определена величина. ‹*лат.* scala›

скалар *м.* (**скаларен** *прил.*) *Мат.* Величина, която се характеризира само с числова стойност (по големина). ‹*лат.* ⇨ *нем.* Skalar›

скалди *мн. Истор.* Древни скандинавски епически певци. ‹*швед.*›

скалер *м. Мед.* В стоматологията — инструмент за отстраняване на зъбен камък. ‹от *гр.* σκαληνός 'неравностранен, триъгълен'›

скалиране *ср. Мед.* В стоматологията — отстраняване на зъбен камък. ‹от *гр.*›

скалисвам и **скалисам** *несв.* и *св. Диал.* **1.** Копая, прекопавам. **2.** *Прен.* Ровя. ‹*гр.*›

скалп *м.* Кожата с косата, одрана от главата на победен враг, като военен трофей у някои племена. ‹*лат.* scalpo 'издълбавам' ⇨ *англ.* scalp›

скалпел *м. Мед.* Малък остър хирургичен нож за разрязване на тъкани. ‹*лат.* scalpellum 'ножче'›

скалпирам *несв.* и *св.* (**скалпиране** *ср.*) **1.** Отрязвам и отделям скалпа на човек. **2.** *Прен. Разг.* Като израз на възмущение — убивам, одирам. ‹*нем.* skalpieren›

скама *ж. Диал.* Сапунена пяна. ‹*гр.*›

скамбил *м. Остар.* Вид игра на карти. ‹от *тур.* iskambil›

скамейка *ж.* Пейка. ‹*лат.* scamnum›

скандал *м.* (**скандален** *прил.*) **1.** Разправия, караница, разпра. **2.** Непристойна, неморална постъпка, нарушение на общоприетия ред. ‹*гр.* ⇨ *фр.* scandale›

скандалджия *м.* Човек, който често вдига скандали. ‹от *фр.* scandale›

скандализирам *несв.* и *св.* (**скандализиране** *ср.*) Предизвиквам негодувание; възмущавам, шокирам. ‹от *фр.* scandaliser›

скандий *м. Хим.* Сребристосив рядък метал (знак Sc). ‹от собств. Scandinavia, тъй като е открит от *швед.* химик Nilson (1840—1899)›

скандирам *несв.* и *св.* (**скандиране** *ср.*) **1.** Изговарям стихове, като отделям ритмичните групи и спазвам стихотворната стъпка. **2.** Високо и в такт заедно с други изговарям предварително зададени фрази. ‹*лат.* scando 'издигам се' ⇨ *нем.* skandieren›

сканиране *ср.* **1.** Поелементно разглеждане на пространство или обект, осъществявано с периодично управлявано преминаване по мозайка в телевизионна камера или екран в електроннолъчева тръба с електронен лъч, с радарна антена, оптично устройство и др. **2.** Метод за радиоизотопна диагностика, който дава информация за разпределението на радиоактивните изотопи в организма; извършва се със скенер. ‹от *англ.* scan›

скапино *м.* **1.** *Истор.* В италианската комедия от XVI—XVII в. — хитър, но добродушен слуга, който прикрива любовните похождения на младия си господар. **2.** *Прен.* Хитрец, шмекер. ‹*ит.*›

скапула *ж. Анат.* Чифтна триъгълна кост, елемент от задната част на раменния пояс; лопатка. ‹*лат.*›

скара *ж.* **1.** Метална решетка, която се поставя върху жарава, за печене на месо, риба и др. **2.** *Кул.* Приготвеното по този начин

ястие. 3. Електрически уред за приготвяне на такова ястие. 4. Дървена или метална решетка. ‹*гр.*›

скарабѐй *м. Зоол.* Вид торен бръмбар (Ateuchus sacer), почитан в древния Египет като свещено животно, символ на Слънцето и на възкресението. ‹от *гр.* σκαράβειος›

скарѝда *ж. Зоол.* Дребно морско ракообразно животно, което живее по крайбрежията на почти всички морета и се употребява за храна. ‹*гр.*›

скарификàция *ж.* 1. *Мед.* Направа на повърхностни разрези или драскотини по кожата с цел навлизане на субстанции в тялото. 2. *Сел.-ст.* Механично разчупване на обвивката на някои твърди семена (детелина, люцерна и др.), за да покълнат по-бързо при засяването. ‹*лат.* scarificatio›

скарлатѝна *ж. Мед.* Остро заразно заболяване, предимно в детска възраст, предизвикано от бактерии от род стрептококи. ‹*лат.*›

скарѝсвам *несв.* и **скарѝсам** *св. Диал.* Правя нещо как да е, небрежно. ‹*гр.*›

скат$_1$ *м.* Наклон, склон. ‹*сканд.*›

скат$_2$ *м. Зоол.* Дънна акулова риба със сплесканото гръбно-коремно тяло, широко до 6 м, която обитава предимно тропическите и субтропическите морета. Batomorpha. ‹*сканд.* skata›

скат$_3$ *м.* Вид игра на карти. ‹*нем.* Skat›

скàут *м.* (**скàутски** *прил.*) Член на детска международна организация, създадена в нач. на XX в., чиято цел е физическото и нравственото възпитание на децата и юношите. ‹*англ.* scout 'разузнавач'›

скафàндър *м.* Херметичен костюм, който осигурява жизнената дейност на човека в условия, различни от нормалните (под вода, в Космоса и др.). ‹от *гр.* σκάφη 'лодка' + ἀνδρός 'човек' ⇨ *фр.* scaphandre›

сквàма *ж.* 1. *Анат.* Тънка костна пластинка. 2. *Мед.* Люспичка. ‹*лат.*›

сквамòзен *прил. Мед.* Люспест. ‹от *лат.*›

сквер *м. Остар.* 1. Малък площад. 2. Градинка на площад. ‹*англ.* square›

скѐйтборд *м.* Специална къса дъска с ролки за пързаляне. ‹*англ.* skate-board›

скѐле *ср. Строит.* Метална и/или дървена конструкция до стена, около сграда, на която стъпват работници при извършване на строителни и др. работи. ‹*ит.* scala ⇨ *тур.* iskele›

скѐлет *м.* 1. *Анат.* Система от свързани помежду си кости, която оформя тялото, подкрепя меките органи и тъкани и осигурява свързването на мускулите и системата от сухожилия. 2. *Техн.* Опорна конструкция на машина, кораб, сграда и др. 3. *Прен.* Основа, схема. 4. *Прен. Пренебр.* Много слаб човек. ‹*гр.* σκελετόν›

скелотѝрбия *ж.* 1. Вито хоро. 2. Безпорядъчен танц. ‹*гр.*›

скѐля *ж.* 1. *Остар.* Кей, пристанище с кей. 2. Скеле. ‹*ит.* scala ⇨ *тур.* iskele›

скѐмле *ср. Диал.* Столче без облегалка. ‹*тур.* iskemle›

скѐна *ж.* В древногръцкия театър — помещение за преобличане на актьорите; по-късно — стена като архитектурен фон на театралното действие. ‹*гр.*›

скѐнджа *ж. Диал.* 1. Менгеме. 2. Уред за измъчване; стискало. ‹*тур.*›

скенджѝвам *несв. Диал.* 1. Измъчвам със скенджа. 2. *Прен.* Измъчвам, изтезавам, гнетя. ‹от *тур.*›

скѐнер *м.* 1. Апарат за радиоизотопна диагностика. 2. Електронно устройство за фотографиране на изображения и преобразуването им в цифров код. ‹*англ.* scanner›

скѐпар *м. Диал.* Тесла. ‹*гр.*›

скѐпсис *м.* Съмнение, недоверие. ‹от *гр.* σκέψις 'разглеждане, разсъждение'›

скептѝк *м.* (**скептѝчен** *прил.*) 1. Привърженик на скептицизма като философска концепция. 2. Човек, който се съмнява във всичко. ‹*гр.* σκεπτικός›

скептицѝзъм *м.* 1. Философска концепция, която подлага на съмнение съществуването на надежден критерий за истината и възможността за познание на действителността. 2. Недоверчивост, съмнение във всичко. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Skeptizismus›

скѐпцвам *несв.* и **скѐпцам** *св. Разг.* Издебвам и залавям неусетно; пипвам. ‹от *гр.*›

скѐрцо *ср. Муз.* 1. Произведение с жизнерадостен, често хумористичен характер. 2. Трета част в симфонии, струнни квартети и др. ‹*ит.* skerzo 'шега'›

скеч *м. Изк.* Кратка шеговита пиеса за двама или трима актьори. ‹*англ.* sketch›

ски *мн.* (ска *ж.*) Специално обработени дълги и плоски дъски с извита нагоре предна част за пързаляне и ходене по сняг, които се закрепват към обувките със специален механизъм. ‹*норвежки* sky›

скиаграфия *ж. Остар.* План или чертеж със защриховани сенки и тонове. ‹*гр.*›

скѝвали *мн.* (скивàла *ж.*) *Диал.* Клечки. ‹*гр.*›

скилѝда *ж.* Всяко късче от глава чесън. ‹*гр.*›

скимàтен *прил. Диал.* Хубав. ‹*гр.*›

скинàр *м. Жарг.* Привърженик на "бръснатите глави" ("Скин хедс"), членове на крайнолеви или крайнодесни движения. ‹от *англ.* skinhaed›

скѝния *ж.* 1. *Истор.* Преносим юдейски храм

(шатра), използван до издигането на Соломоновия храм в Йерусалим. 2. Палатка, шатра. ‹*гр.*›

скинопи́гия *ж. Истор.* Гръцко название на иудейския празник Шатри. ‹*гр.*›

Скинфа̀кси *м. Мит.* В скандинавската митология — конят, на който язди Денят. ‹*норвежки*›

ски́птър *м.* Украсен със скъпоценни камъни жезъл, символ на власт. ‹*гр.* σκῆπτρον›

Скирни́р *м. Мит.* В скандинавската митология — слугата на Фрей. ‹*норвежки*›

ски́стро *ср.* Чесало (за животно). ‹*гр.*›

скит *м.* Малък манастир, изграден на усамотено място. ‹*гр.*›

ски́ти *мн.* (скит *м.*) *Истор.* Общо название на различни родствени племена, живели на обширни територии между реките Днестър и Дон от VII в. пр. Хр. до III в. сл. Хр. ‹*гр.*›

скити́я *м. Остар.* Отшелник. ‹*гр.*›

скиф *м. Спорт.* Дълга и тясна лодка за състезания по академично гребане. ‹*англ.* skiff›

ски́ца *ж.* 1. План, чертеж на местност, сграда и др. 2. *Изк.* Предварителна рисунка, наброски. 3. Предварителен, най-общ план, проект, чертеж. 4. *Прен. Разг.* Странен човек; особняк, чудак. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Skizze›

скици́рам *несв.* и *св.* (**скици́ране** *ср.*) Правя скица. ‹*нем.* skizzieren›

склеп *м. Остар.* Гробница. ‹*рус.*›

склѐра *ж. Анат.* Белият фиброзен външен слой на очната ябълка. ‹от *гр.* σκληρός 'твърд'›

склеректо̀мия *ж. Мед.* Хирургична операция, при която се отстранява част от склерата. ‹от *гр.*›

склери́т *м.* (**склери́тен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на склерата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

склеродѐрмия *ж. Мед.* Втвърдяване и свиване на телесната съединителна тъкан. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

склеро̀за *ж.* (**склеро̀зен** и **склероти́чен** *прил.*) *Мед.* Уплътнение на орган, предизвикано от загиване на функционалните му елементи и замяната им със съединителна тъкан. ‹от *гр.* σκλήρωσις 'втвърдяване, уплътняване'›

склеро̀м *м.* и **склеро̀ма** *ж. Мед.* Втвърдена част от кожа или мукозна мембрана, съдържаща гранулационна тъкан. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

склеромала̀ция *ж. Мед.* Размекване на склерата, причинено от възпаление. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

склерони́хия *ж. Мед.* Втвърдяване и задебеляване на ноктите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

склероти́к *м.* Човек, болен от склероза. ‹*лат.*›

склерото̀м *м.* 1. Хирургичен нож, използван при склеротомия. 2. В ембриологията — част от сегментната мезодерма на ембриона, която дава началото на всички скелетни тъкани на тялото. ‹от *гр.*›

склерото̀мия *ж. Мед.* Операция, при която се разрязва склерата. ‹от *гр.*›

Скол *м. Мит.* В скандинавската митология — вълкът, който преследва Слънцето и ще го погълне преди Рагнарьок. ‹*норвежки*›

скола̀свам *несв.* и **скола̀сам** *св. Разг.* Успявам, смогвам, справям се. ‹от *гр.*›

ско̀лии *мн. Истор.* В древна Гърция — застолни песни. ‹*гр.*›

сколио̀за *ж.* (**сколио̀зен** *прил.*) *Мед.* Изкривяване встрани на гръбначния стълб, предизвикано от вродени или придобити промени в прешлените, мускулите и нервите. ‹от *гр.*›

сколу̀фи *мн.* (сколу̀фа *ж.*) *Диал.* Косата от двете страни на главата покрай ушите. ‹*перс.* ⇨ *тур.* zülüf›

ско̀мен *м. Диал.* Столче. ‹от *гр.*›

скоморо̀х *м. Истор.* В средновековна Русия — палячо, шегаджия. ‹*рус.*›

сконти́рам *несв.* и *св.* (**сконти́ране** *ср.*) *Фин.* Правя сконто. ‹от *ит.* sconto›

ско̀нто *ср.* (**ско̀нтов** *прил.*) 1. *Фин.* Отстъпка в цената на стока. 2. *Фин.* Процент, който банката удържа за себе си при изплащане на полица преди настъпване на падежа. 3. *Прен.* Отстъпка. ‹*ит.* sconto 'отбив'›

сконфу̀звам *несв.* и **сконфу̀зя** *св.* (**сконфу̀зване** *ср.*) Засрамвам, поставям в неловко положение. ‹от *лат.* confūsus 'смутен'›

ско̀пос *м. Диал.* Умение да се свърши определена работа; уредност, оправност. ‹*гр.*›

скопо̀свам *несв.* и **скопо̀сам** *св.* (**скопо̀сване** *ср.*) *Разг.* 1. Натъкмявам, оправям, подреждам нещо умело, майсторски. 2. *Неодобр.* Свършвам нещо лошо, зле; сцопвам, смотавам. ‹от *гр.*›

ско̀посен *прил.* Уреден, оправен. ‹от *гр.*›

скора̀вче *ср. Диал.* Малко ножче с извита дръжка. ‹*гр.*›

скорбу̀т *м.* (**скорбу̀тен** *прил.*) *Мед.* Заболяване, причинено от продължителен недостиг на витамини С и Р в организма. ‹*нем.* Skorbut›

скорпио̀н *м.* 1. *Зоол.* Членестоного от сем. паякообразни, разпространено в тропиците и субтропиците, което има отровен шип на опашката. Scorpio. 2. *Астр.* Зодиакално съзвездие, чиято най-ярка звезда е Антарес. 3. *Астрол.* Зодиален знак. ‹от *гр.* σκορπίος›

ско̀рцо *ср. Остар.* Италианска мярка за зърно. ‹*ит.*›

скотогра̀ф *м.* Уред за писане на тъмно. ‹*гр.*›

скрѐпер *м.* (**скрѐперен** *прил.*) *Техн.* 1. Земекопно-транспортна машина, която се използва в пътното строителство, при планировъчни работи и др. 2. Приспособление за изгребване, пренасяне и товарене на руда или

въглища. ‹*англ.* scraper›

скрижали *мн.* 1. *Библ.* Плочите, на които Мойсей записал десетте Божи заповеди. 2. *Прен.* Изходно начало. ‹*евр.*›

скрин *м.* Шкаф с широки чекмеджета едно над друго. ‹*лат.* scrinum›

скрининг *м.* 1. Пресяване, сортиране. 2. *Психо.* Ограничено зрително поле, т. е. интерпретиране на цялостното събитие на базата на един-единствен детайл. 3. Обособяване в процеса на изследване само на нужните, търсените факти, явления. ‹*англ.* screening›

скриптòрий и **скриптòриум** *м. Истор.* В западноевропейските средновековни манастири — помещение, където са се преписвали книги. ‹*лат.*›

скрòтум *м. Анат.* Чифтна торбичка, в която са поместени тестисите и надсеменниците. ‹*лат.*›

скротàтози *ж. Мед.* Туберкулоза на кожата; скрофулодерма. ‹*лат.* + *гр.*›

скрофулòза *ж.* (**скрофулòзен** *прил.*) *Мед.* Туберкулоза на лимфните възли. ‹*лат.* scrofula + *гр.*›

скрýпул *м. Фарм.* Тегловна единица, равна на 1,295 грама. ‹*лат.*›

скрýпули *мн.* Морални задръжки, угризения на съвестта. ‹*лат.* scrupuli›

скрупульòзен *прил.* (**скрупульòзност** *ж.*) 1. Който има скрупули. 2. Педантичен, придирчив. ‹от *лат.* scrupulōsus›

скрутàтори *мн. Истор.* Трите упълномощени лица за събирането на гласовете при избора на нов папа. ‹*ит.* scrutator›

скýдо *ср.* Старинна италианска сребърна или златна монета. ‹*ит.* scudo›

скýла *ж. Диал.* Рана, язва. ‹*гр.*›

скуламàнт *м. Остар.* Трипер. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

скулптѝрам *несв.* и *св.* (**скулптѝране** *ср.*) Вая. ‹*лат.* sculpo 'дълбая' ⇨ *фр.* sculpter›

скулптѝран *прил.* Изваян. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* sculpté›

скýлптор *м.* (**скýлпторски** *прил.*) Художник, който се занимава със скулптура; ваятел. ‹*лат.* sculptor ⇨ *фр.* sculpteur›

скулптýра *ж. Изк.* 1. Вид изобразително изкуство, чиито произведения се изработват от твърди или пластични материали в обемна пространствена форма; пластика. 2. Произведение на това изкуство. 3. Съвкупност от такива произведения. ‹*лат.* sculptūra›

скулптýрен *прил.* (**скулптýрно** *нареч.*) 1. Който се отнася до скулптура; ваятелски. 2. *Прен.* Изразителен, релефен. ‹от *лат.*›

скумрѝя *ж. Зоол.* Дребна пасажна морска риба, разпространена в Атлантическия океан и свързаните с него морета. Scomber. ‹от *гр.* σκόμβρος›

скуòтър *м.* В Англия — бездомник, заселил се самоволно в определена за разрушаване сграда. ‹*англ.* squatter›

скуòш *м. Спорт.* Игра, която се играе на терен с четири стени от двама или четирима с ракети (по-малки от тези за тенис) и малка твърда топка. ‹*англ.* squash›

скупщѝна *ж. Полит.* Сръбското народно събрание. ‹*ср.-хрв.*›

скупясвам *несв.* и **скупясам** *св.* Стремя се да изкопча нещо от някого. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

скурѐпсвам *несв. Диал.* Бръсна; стрижа. ‹*гр.*›

скуртѐйка *ж. Остар.* Вид къса връхна дреха. ‹от *рум.*›

скурѧсвам *несв.* и **скурѧсам** *св. Диал.* Ръждясвам. ‹*гр.*›

скýтер *м.* Едноместен спортен плавателен съд, чийто двигател с вътрешно горене се намира извън борда. ‹*англ.* scooter›

скýфа *ж. Рел.* Шапка на православен духовник. ‹*гр.* σκουφία›

скуфѐ *ср.* Червена женска шапчица, украсена отпред с монети. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

скуфѝя и **скуфѧ** *ж.* Мека монашеска шапчица. ‹*гр.*›

Скюрмѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — великанът Локи, когото Тор среща на път за Утгард. ‹*норвежки*›

слайд *м.* 1. Диапозитив. 2. *Мар.* Подвижна седалка в гребна лодка. ‹*англ.* slide›

слàлом *м. Спорт.* Вид скисъстезание — спускане по стръмен склон, по който са наредени контролни вратички. ‹*норвежки* slalám›

Слейпнѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — осмокракият кон на Один. ‹*норвежки*›

сленг *м. Език.* Жаргон. ‹*англ.* slang 'жаргон'›

слип *м.* Вид силноизрязани мъжки долни гащи от мека материя. ‹*фр.* slip›

слѝсвам *несв.* и **слѝсам** *св. Разг.* Смайвам, учудвам, поразявам. — **слисвам се/слисам се.** ‹от *гр.*›

слòган *м.* Девиз, мото, кратък израз, обикн. в рекламен надпис на фирма. ‹*англ.* slogan›

слюди *мн. Геол.* Група минерали с люспест строеж, които се цепят на тънки и твърди листове, използвани като изолационен материал, в производството на огнеупорни бои и др. ‹*рус.*›

смàзвам *несв.* и **смàжа** *св.* (**смàзване** *ср.*) Покривам със смазка, обикн. триещи се машинни части. ‹*рус.*›

смàзка *ж.* (**смазòчен** *прил.*) Дисперсна система от масла (минерални или синтетични) и сгъстители (сапун, белтъчини и др.), използвана за смазване на машинни части, за импрегниране на кожени изделия и др. ‹*рус.*›

смàлта *ж. Строит.* Цветно непрозрачно стъкло на кубчета или пластинки, от което се правят мозайки. ‹*ит.* smalto›

смалтѝн *м. Минер.* Сребристобял минерал, съединение на кобалт и арсен, чиито соли се използват в производството на смалта и в багрилната промишленост. ‹*ит.* smalto 'емайл' ⇨ *фр.* smaltine›

смарàгд *м. Минер.* Изумруд. ‹*гр.* σμάραγδος›

смѐгма *ж. Биол.* Секрет на препуциалните жлези. ‹*гр.*›

смерч *м. Метеор.* Атмосферен вихър, който се движи с огромна скорост и причинява огромни разрушения; торнадо. ‹*рус.*›

смидàл *м. Диал.* Кушей хляб, напоен с масло. ‹*гр.*›

смѝрна$_1$ *ж.* 1. Мирта. 2. Смола от мирта. ‹*гр.* σμύρνα›

смѝрна$_2$ *ж. Диал.* Моруна. ‹*гр.*›

смит *м. Бот.* Сорт зелени, едри, леко кисели десертни ябълки, много популярни в американската кухня; "баба Смит". ‹от *англ.* собств. M. A. Smith (неизв.—1870) наречена Granny Smith, която за първи път отглежда този сорт в околностите на Сидни, Австралия›

смог *м.* Специфично състояние на въздуха над големите градове и промишлените области, което се характеризира с наличие на мъгла, неизгорели автомобилни газове, прах и др. замърсители. ‹*англ.* sm(oke) 'пушек' + (f)og 'мъгла'›

смòкинг *м.* Официална мъжка дреха, обикн. черна, с лъскави копринени ревери. ‹*англ.* smoking-jacket›

смòкшитс *м.* Вид суров каучук. ‹*англ.*›

смýгъл *прил.* Мургав. ‹*рус.*›

снàйпер *м.* 1. *Воен.* Оптически мерник за точна стрелба. 2. Оръжие с такъв мерник. 3. Снайперист. ‹*англ.* sniper›

снайперѝст *м.* Стрелец, който използва специални прибори за точна стрелба. ‹от *англ.* sniper›

снаря̀д *м. Воен.* Вид боеприпас за стрелба с артилерийско оръдие. ‹*рус.*›

снаряжѐние *ср. Воен.* Екипировка на войник, армия, военна част (без оръжието и храната). ‹*рус.*›

снѐкбар *м.* Заведение за обществено хранене; закусвалня. ‹*англ.* snack-bar›

сноб *м.* (**снòбски** *прил.*) Беден духом и интелектуално човек, който се стреми да подражава на хората от светския елит. ‹*лат.* s(ine) + nob(ilitate) 'мъгла' ⇨ *англ.* snob›

снобѝзъм *м.* Поведение на сноб. ‹*англ.* snobbism›

соарѐ *ср. Остар.* Домашно събиране, увеселение. ‹*фр.* soirée›

сòба *ж. Диал.* 1. Печка. 2. Стая за спане. ‹*тур.* soba›

сòбаджия *м. Остар.* Занаятчия, който прави печки. ‹от *тур.* soba›

собàт *м. Диал.* Гощавка, пиршество, веселба. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

соверѐн *м.* Английска златна монета от една лира, която от 1917 г. се продава само на международния пазар за злато. ‹*англ.* sovereign›

совхòз *м. Истор.* В бившия Съветски съюз — голямо стопанство, уредено върху държавна земя и управлявано от държавата. ‹съкр. от *рус.* сов(ѐтское) хоз(я́йство)›

согýч *м. Диал.* 1. Почерпка. 2. Пари за почерпка. ‹*тур.*›

сòда *ж.* 1. *Хим.* Натриев карбонат. 2. *Хим.* Натриев бикарбонат. 3. Газирана вода. ✧ **Сода каустик.** *Хим.* Промишлена натриева основа, използвана в производството на сапун. ✧ **Сода за хляб.** *Хим.* Натриев бикарбонат. ‹*лат.* solida 'здрава' ⇨ *ит.* soda›

содомѝт *м.* Човек, склонен към содомия. ‹*евр.*›

содомѝя *ж. Мед.* Вид полова извратеност (педерастия, съвкупление с животни). ‹по името на библейския град Содом, известен с развратния живот на жителите си›

сой *м. Разг.* Порода; произход, потекло, род, коляно. ✧ **От сой е.** *Разг.* От добра порода; от добър, богат род. ‹*тур.* soy›

сойгунджилък *м. Диал.* Грабеж, кражба. ‹*тур.* soygunculuk›

сойтарà *ж. Диал.* Смешник, посмешище. ‹*тур.* soytarı›

сокàк *м. Остар.* Улица. ‹*тур.* sokak›

сол *ср. Муз.* 1. Наименование на петия тон на гамата в до-мажор. 2. Нотният знак на този тон. ‹*лат.* ⇨ *ит.* sol›

соланѝн *м. Хим.* Органично отровно вещество, което се среща в зелените части и в покълващите грудки на картофите. ‹от *лат.* solānum 'кучешко грозде'›

соларизàция *ж.* (**соларизациòнен** *прил.*) 1. Облъчване на слънце. 2. *Фот.* Проявяване на фотоплака или снимка чрез осветяване. ‹от *лат.* solāris 'слънчев'›

солàриум *м.* 1. Тераса на открит покрив. 2. Лечебен плаж на слънце. ‹*лат.* solarium›

солвàт *м. Хим.* Лабилно съединение, образувано в резултат от солватация. ‹*лат.*›

солватàция *ж.* (**солватациòнен** *прил.*) *Хим.* Взаимодействие между частиците (йони, молекули) на разтвореното вещество и частиците на разтворителя, при което се получава солват. ‹*лат.*›

солвѐнт *м. Хим.* Течност, смес от ароматни въглеводороди, която се използва като раз-

творител в химическата промишленост. ‹от *лат.* solvere›

солволи̇за *ж. Хим.* Обменно разлагане между разтвореното вещество и разтворителя. ‹*лат.*›

солда̀т и солда̀тин *м.* (**солда̀тски** *прил.*) *Остар.* Войник. ‹*ит.* soldato›

со̀лдо *ср. Истор.* Дребна италианска монета със стойност 1/20 от лирата, в обращение до 1947 г. ‹*лат.* ⇨ *ит.* soldo›

солѐй *м.* **1.** Ситно плисиран плат, обикн. за ушиване на пола. **2.** Пола от такъв плат. ‹*лат.* ⇨ *фр.* soleil 'слънце'›

соленои̇д *м. Ел.* Навит около цилиндрично тяло проводник, по който тече електрически ток и създава магнитно поле. ‹от *гр.* σωλήν 'тръбичка' + εἶδον 'вид'›

со̀леус *м. Анат.* Голям и широк мускул на прасеца. ‹*лат.*›

солеци̇зъм *м. Език.* Неправилен в синтактично или граматично отношение езиков обрат, който не нарушава смисъла на изказването и може да се използва за стилистичен ефект. ‹от *гр.* σολοικισμός, по името на киликийския град Σόλοι, чиито жители говорели гръцки език с много грешки›

солѐя *ж. Църк.* Ниско прагче, на около метър пред олтара, което го обособява от останалата част на храма. ‹*лат.*›

солида̀рен *прил.* (**солида̀рно** *нареч.*) **1.** Който споделя мнението на друг; единодушен. **2.** Колективен, общ, задружен. ‹*лат.* solidus 'здрав' ⇨ *фр.* solidaire›

солидаризи̇рам се *несв.* и *св.* (**солидаризи̇ране** *ср.*) Изразявам/проявявам солидарност. ‹*лат.* ⇨ *фр.* solidariser›

солида̀рност *ж.* **1.** Съвпадане на интересите, единодушие. **2.** *Юр.* Колективна отговорност, взаимно задължение. ✧ **Активна солидарност.** *Икон.* Солидарност между няколко кредитори на един длъжник, според която длъжникът има право да избере на кого да плати, което го освобождава от задълженията към всички кредитори. ‹от *лат.*›

соли̇ден *прил.* (**соли̇дност** *ж.*) **1.** Здрав, устойчив, стабилен. **2.** Голям (по размери). **3.** *Прен.* Важен, представителен, авторитетен. ‹от *лат.* solidus›

соли̇на *ж. Диал.* Кюнец. ‹*гр.*›

солипси̇зъм *м.* **1.** *Филос.* Теория на субективния идеализъм, според която съществува само човекът с неговото съзнание, а всичко останало съществува само в съзнанието на индивида. **2.** *Прен.* Краен егоизъм. ‹*лат.* solus 'единствен' + ipse 'сам' ⇨ *фр.* silipsisme›

солипси̇ст *м.* Привърженик на солипсизма. ‹*фр.* solipsiste›

соли̇ст *м.* Певец, музикант или балетист, който изпълнява соло. ‹*лат.* solus 'сам' ⇨ *ит.* solista›

солитѐр₁ *м. Мед.* Тения. ‹*фр.* solitaire›

солитѐр₂ *м.* Голям диамант, монтиран в бижу сам, без други камъни. ‹*лат.* ⇨ *фр.* solitaire›

солмиза̀ция *ж.* **1.** *Муз.* Система за назоваване на музикалните звуци, създадена през X в. **2.** Ритмично четене на нотите без пеене. ‹*лат.*›

со̀ло *ср.* (**со̀лов** *прил.*) Само *ед.* **1.** Музикално произведение или негова част, предназначени за изпълнение от един певец, музикант, танцьор. **2.** Самото изпълнение на такова произведение. **3.** Като *нареч.* Самостоятелно. ‹*лат.* ⇨ *ит.* solo 'един'›

солу̀к *м. Остар.* **1.** Дъх. **2.** Вдишване. ✧ **На един солук.** *Разг.* На един дъх, наведнъж. ‹*тур.* soluk›

солфата̀ра *ж. Геол.* **1.** Пукнатина в кратера на вулкан, от която излизат струи от въглероден двуокис и сероводород с примеси от па̀ра и други газове, чиято температура достига 300°C. **2.** Само *мн.* Самите газови струи, отделяни от тези пукнатини. ‹*ит.*›

солфѐж *м. Муз.* **1.** Вокално упражнение за пеене по ноти без акомпанимент и текст, като се произнасят имената на тоновете. **2.** Учебна дисциплина за такова пеене. ‹*ит.* solfeggio›

со̀ма₁ *ж. Анат.* Тялото на организъм. ‹*гр.*›

со̀ма₂ *м.* **1.** Сок, извлечен от растение със същото име, виреещо в Индия. **2.** *Мит.* Божество, символ на свещеното опиянение в Индия. ‹*санскр.*›

сома̀ло *ср.* Парична единица на Сомалия, в обращение до 1960 г. ‹*сомали*›

сомати̇чен *прил.* **1.** *Мед.* Свързан с нерепродуктивната част на тялото. **2.** *Мед.* Свързан с телесната обвивка (като се изключат вътрешностите). **3.** *Прен.* Свързан по-скоро с тялото, отколкото с духа; плътски. ‹от *гр.* σώματος 'тяло'›

соматоло̀гия *ж.* Дял от антропологията, който изследва структурата на живото човешко тяло. ‹от *гр.* σώματος 'тяло' + λόγος 'наука'›

соматомеди̇н *м. Биохим.* Белтъчен хормон, произвеждан от черния дроб. ‹от *гр.*›

соматотро̀пен *прил. Антроп.* Свързан с растежа на тялото. ✧ **Соматотропен хормон.** *Биохим.* Хормон, който се синтезира в хипофизата и стимулира растежа на дългите кости на крайниците; растежен хормон. ‹от *гр.*›

сомбрѐро *ср.* Широкопола испанска или мексиканска шапка. ‹*исп.* sombrero›

сомкамзали̇я *прил. Диал.* Стоманен. ‹*тур.*›

сомнамбу̀л *м.* Човек, който страда от сомнам-

булизъм; лунатик. ‹*нем.* Somnambule›

сомнамбулѝзъм *м. Мед.* Ходене и осъществяване на различни действия по полуавтоматичен начин по време на дълбок сън, без спомен за случилото се по-късно; лунатизъм. ‹*нем.* Somnambulismus›

сомнилòк *м. Остар.* Човек, който страда от сомнилоквенция. ‹от *лат.*›

сомнилоквѐнция *ж. Мед.* Говорене насън. ‹*лат.*›

сомнолѝзъм *м. Мед.* Хипнотичен транс. ‹*лат.*›

сонàбиле *нареч. Муз.* Звучно. ‹*ит.* sonabile›

сонàнт *м.* (**сонàнтен** *прил.*) *Език.* Съгласен звук, който сам може да образува сричка. ‹*лат.* sonantis 'звучащ' ⇨ *фр.* sonnant›

сонàр *м.* (**сонàрен** *прил.*) *Мар.* Апарат за определяне положението на подводни обекти чрез излъчване на високочестотна звукова вълна и приемане на отразената вълна. ‹*англ.* so(und) na(vigation and) r(anging)›

сонàта *ж.* **1.** *Истор.* Инструментална музикална творба, състояща се от няколко части, предназначена за един до осем изпълнители. **2.** *Муз.* Произведение, което обикн. се състои от няколко части, предназначено за един или двама изпълнители. ✧ **Трио соната.** *Истор.* Бароково музикално произведение, в което два инструмента свирят две високи мелодии и има басов съпровод, изпълняван от два или повече инструмента. ‹*ит.* sonata›

сонàтен *прил.* ✧ **Сонатна форма.** *Муз.* Музикална форма, състояща се от една част, разделена на три дяла: 1) експозиция; 2) разработка, в която темите подлежат на вариации; 3) реприза, след която обикн. следва заключителна част — кода. ‹от *ит.* sonata›

сонатѝна *ж. Муз.* Малка соната. ‹*ит.* sonatina›

сòнда *ж.* **1.** *Техн.* Съоръжение за изследване на морски или земни дълбочини, както и на вътрешността на организма. **2.** *Мед.* Уред за проникване до определен участък в организма. ✧ **Космическа сонда.** Ракета с реактивно задвижване, която има достатъчно висока скорост, за да може да напусне земната атмосфера, използвана за провеждане на измервания в Слънчевата система, които не може да се направят чрез наблюдения от Земята. ‹*лат.* ⇨ *фр.* sonde›

сондàж *м.* (**сондàжен** *прил.*) **1.** Изследване чрез сонда. **2.** *Прен.* Проучване, допитване, осведомяване. ‹*фр.* sondage›

сондѝрам *несв. и св.* **1.** Изследвам със сонда. **2.** Правя сондаж. ‹*фр.* sonder›

сондьòр *м.* Работник на сонда. ‹*фр.* sondeur›

сонѐт *м.* (**сонѐтен** *прил.*) *Лит.* Вид стихотворение от 14 стиха, организирани в два катрена и два терцета или от три катрена и завършващо двустишие, римувани по определен начин. ‹*ит.* sonetto ⇨ *фр.* sonnet›

сонѐтка *ж. Остар.* Звънец, с който се вика прислугата. ‹*фр.* sonnette›

соноплацентогрàфия *ж. Мед.* Използване на ултразвукови вълни за определяне положението на плацентата по време на бременност; ехоплацентография. ‹от *гр.*›

сонòр *м. Език.* Сонорен звук. ‹*фр.* sonore›

сонòрен *прил.* ✧ **Сонорен звук.** *Език.* Съгласен звук, при учленяване на който тонът преобладава над шума; звучна съгласна. ‹*лат.* sonōrus 'звучен' ⇨ *фр.* sonore›

сòпа *ж. Разг.* Голяма пръчка, тояга. ‹*тур.* sopa›

сòпел *м. Муз.* Духов дървен инструмент от рода на правите флейти, сходен с българския дудук. ‹*рус.*›

сòпор *м. Мед.* Състояние на разстройство на съзнанието, при което болният не реагира на външната среда, характерно за заболявания, предизвикващи високо вътречерепно налягане. ‹*лат.* sopor›

сопорòзен *прил. Мед.* Сънотворен. ‹от *лат.* soporōsus›

сопрàн *м.* и **сопрàно** *ср.* (**сопрàнов** *прил.*) *Муз.* **1.** Най-високият женски певчески глас. **2.** Певица с такъв глас. ‹*ит.* soprano›

сорбѐнт *м. Хим.* Твърдо вещество или течност, които се използват за поглъщане на определени вещества от разтвори или газове, за да ги очистят, обезмирисят и др. (напр. активен въглен); поглъщатели. ‹*лат.* sorbens›

сорбѝт *м.* (**сорбѝтен** *прил.*) *Метал.* Съставка на стоманата, която се състои от ферит и циментит. ‹*нем.* Sorbit›

сорбитизàция *ж. Метал.* Закаляване на средновъглеродна стомана, при което тя получава сорбитна структура. ‹от *нем.* Sorbit›

сорбитòл *м. Хим.* Въглехидратно съединение със сладък вкус, което се употребява като заместител на кристалната захар при диабетиците. ‹*англ.* sorbitol›

сорбòна *ж.* **1.** (**Сорбòна** *ж.*) Парижки университет, основан през 1253 г. **2.** *Полигр.* Вид печатарски шрифт. ‹от *фр.* собств. R. Sorbon, духовник на крал св. Луи, основал учебното заведение›

сòрбция *ж.* (**сорбциòнен** *прил.*) *Хим.* Поглъщане на газообразни или разтворени вещества от твърди вещества или течности. ‹*лат.* sorbtio›

сòрго *ср. Бот.* Род тревисти едногодишни или многогодишни растения от сем. житни, използвани предимно като фураж или за технически нужди. Sorhum. ‹*ит.* sorgo›

сòри *неизм. Жарг.* Съжалявам; извинявай!

‹*англ.* sorry›

сорѝт *м.* **1.** *Лог.* Верига от силогизми, в която са изпуснати някои междинни заключения. **2.** *Истор.* Известно в древногръцката философия доказателство за невъзможността да се установи колко зърна образуват купчина. ‹*гр.* ⇨ *фр.* sorite›

сорорàт *м.* Обичай, характерен за много народи през първобитнообщинния строй, по силата на който един мъж се жени едновременно или последователно за две или повече жени, които помежду си са сестри или братовчедки. ‹*лат.* soror 'сестра' ⇨ *фр.* sororat›

сорт *м.* **1.** Вид културно растение. **2.** Вид, подвид, разред. **3.** Качество. ‹*лат.* ⇨ *фр.* sorte›

сортѝрам *несв.* и *св.* (**сортѝране** *ср.*) Подбирам, след което разпределям, групирам, класифицирам по сортове. ‹*нем.* sortieren›

сòртов *прил.* Който е от добър сорт; висококачествен. ‹*лат.* ⇨ *фр.* sorte›

сòрус *м.* *Биол.* Множество от спорангии на долната страна на папратов лист. ‹*гр.*›

сòсвам *несв.* и **сòсам** *св.* *Диал.* **1.** Стигам, достигам. **2.** Свършвам, завършвам, приключвам. **3.** Притурям, присъединявам. ‹*гр.*›

сосѝс *м.* *Остар.* Наденица. ‹*фр.* saucisse›

состенѝто *нареч.* *Муз.* Ритмически точно, с умерено темпо. ‹*ит.* sostenuto›

сотѐ *ср.* *Кул.* Вид ястие с късчета месо и гъст сос. ‹*фр.* sauté›

сотѝ *ср.* *Истор.* Във Франция през XV—XVI в. — сатирично театрално представление, подобно на фарса. ‹*фр.*›

сотиролòгия и **сотеролòгия** *ж.* Дял от богословието, изучаващ изкуплението и спасението на човешкия род от Исус Христос. ‹*гр.*›

сòтник *м.* *Истор.* Командир на сто войници. ‹*рус.*›

соуклѝк *м.* *Диал.* **1.** Студен десерт. **2.** Разхладителна напитка. ‹*тур.*›

сòфа *ж.* **1.** Канапе, диван. **2.** *Диал.* Миндер. ‹*ар.* ⇨ *тур.* sofa›

софѐр *м.* Юдейски законоучител. ‹*евр.*›

софѝзъм *м.* (**софистѝчен** *прил.*) **1.** Формално правилно умозаключение, основано на преднамерено избрани неправилни положения; логически порочно умозаключение. **2.** *Прен.* Хитро извъртане. ‹*гр.* σόφισμα ⇨ *фр.* sophisme›

софѝст *м.* **1.** *Истор.* В древността — философ, привърженик на софистиката. **2.** *Прен.* Човек, който си служи със софизми, за да преиначава истината. ‹*гр.* σοφιστής ⇨ *фр.* sophiste›

софѝстика *ж.* Начин на разсъждение, който се основава на софизми. ‹*гр.*›

софѝт *м.* **1.** Редица от осветителни тела, предназначени за осветяване на театрална сцена отпред и отгоре. **2.** Част от театрален декор, която представлява таван. **3.** *Архит.* Видимата отдолу, архитектурно обработена повърхност на свод, арка, корниз и под. ‹*ит.* soffitto 'таван'›

софонѝсти *мн.* *Истор.* Атинските градоначалници. ‹*гр.*›

софрà *ж.* **1.** *Остар.* Ниска кръгла маса за хранене; синия, паралия. **2.** *Прен.* *Разг.* Трапеза, гощаване, хранене. ✧ **Кьор софра.** *Разг.* Ядене за чужда сметка. ‹*ар.* ⇨ *тур.* sofra›

софралък *м.* *Остар.* Покривка за софра. ‹от *тур.* sofra›

софронѝстер *м.* *Остар.* Зъб мъдрец. ‹*гр.*›

софтà *м.* Слушател във висше мюсюлманско религиозно училище, който изучава Корана и шериата, а след завършване на обучението може да бъде молла. ‹*перс.* ⇨ *ар.*›

сòфтуер *м.* (**сòфтуерен** *прил.*) *Инф.* Приложни програми, които позволяват на компютрите да изпълняват определени функции и задачи; компютърна програма. ‹*англ.* soft 'мек' + ware 'стока'›

сòфтуерен *прил.* ✧ **Софтуерен лиценз.** *Инф.* Съгласие за установяване на определени предписани условия (като определени права на потребителя или ограничена отговорност на софтуерния издател) при използване на софтуерна програма. ‹*англ.* software licence›

соц- *представка.* В думи със значение 'социалистически'. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

социàл- *представка.* В думи със значение 'социален', 'социалистически; обществен', напр. *социалдарвинизъм*, *социалдемократ*. ‹*лат.*›

социалдарвинѝзъм *м.* Философско учение от втората половина на XIX и нач. на XX в., което обяснява закономерностите в обществения живот с биологичните закони за естествения подбор и борбата за съществуване, формулирани от Ч. Дарвин. ‹*нем.* Sozialdarwinismus›

социалдарвинѝст *м.* Привърженик на социалдарвинизма. ‹от *нем.* Sozialdarwinismus›

социалдемокрàт *м.* **1.** Член на социалдемократическа партия. **2.** Привърженик на социалдемокрацията. ‹*нем.* Sozialdemokrat›

социалдемокрàция *ж.* (**социалдемократѝчески** *прил.*) Политическо течение, което свързва принципите на социализма и методите на демокрацията. ‹*фр.* social-démocratie›

социàлен *прил.* **1.** Свързан с живота на хората в група, в общество; обществен. **2.** Свързан с отношенията между хората. **3.** Свързан с отделните групи в обществото. ✧ **Социален капитал.** *Икон.* Фиксирана инвестиция, създадена от обществото като цяло и използвана от него, напр. пътища, болници, училища. ✧ **Социален кредит.** *Икон.* Схема, пред-

ложена от майор С. Х. Дъглас през 20-те год. на XX в., която съдържа известни отстъпки за пенсионерите и определени трансфери за гражданите, за да се реши проблемът с ниското потребление. ✧ **Социален продукт.** *Икон.* Националният продукт на определена страна или общност. ✧ **Социален сконтов процент.** *Икон.* **1.** Процентът, по който обществото прехвърля ресурсите между периодите. **2.** Процентът, по който правителството осъществява междинни трансфери между периодите в качеството си на представител на исканията на обществото. ✧ **Социална демокрация.** *Икон.* Национална икономика, в която разпределителната политика се простира в рамките на социалния договор, постигнат между труда и капитала. ✧ **Социална пазарна икономика.** *Икон.* Икономика, която обединява частната собственост върху промишлеността и пазарните методи на разпределение с високи разходи за благосъстояние и съответна политика в областта на индустрията. ✧ **Социална пенсия.** *Юр.* Пенсия, отпускана на инвалиди с първа и втора група инвалидност, навършили 16-годишна възраст, без оглед на изискване за трудов стаж и причина на инвалидизирането; на лица, навършили 16-годишна възраст, с минимални доходи и на работник, навършил 57 год. — за мъжете и 52 год. — за жените, с необходимия трудов стаж за пенсиониране. ‹*лат.* sociālis ⇨ *фр.* social›

социализа̀ция *ж.* **1.** Приобщаване към определена среда. **2.** Превръщане на частната собственост в обществена. ‹*фр.* socialisation›

социалѝзъм *м.* (**социалистѝчески** *прил.*) **1.** Според марксистко-ленинското учение — теория и практика за социални реформи и преустройство на обществото чрез система за разпределяне на обществените блага, основана на всеобща държавна собственост върху средствата за производство. **2.** Според марксистко-ленинското учение — първа фаза на комунистическата обществено-икономическа формация. ✧ **Утопичен социализъм.** *Истор.* Учение за съвършен обществен строй, основан върху общност на имуществото, задължителен труд и разпределение на благата по равно. ‹*лат.* sociālis ⇨ *фр.* socialisme›

социалѝст *м.* Член или симпатизант на социалистическа партия. ‹*лат.* ⇨ *фр.* socialiste›

социниа̀ни *мн. Истор.* Членове на християнска секта, създадена от Ф. Социни в гр. Раков (Полша), които признават Свещеното писание доколкото то не противоречи на рационализма — отхвърлят догмата на Светата Троица, смятат Иисус Христос за човек, надарен с Божествени качества, а причастието за тях е само обред; антитринитари. ‹от латинизираната форма Socinus на *ит.* собств. F. Sozzini (1539—1604)›

социолингвѝстика *ж. Език.* Лингвистична дисциплина, която изучава широк кръг от проблеми, свързани със социалната природа на езика, въздействието на социалните фактори върху него и обществената му функция. ‹*англ.* sociolinguistics›

социоло̀г *м.* Специалист по социология. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* Soziolog›

социоло̀гия *ж.* (**социологѝчески** *прил.*) Обща теоретична наука за структурата на обществото и закономерностите на развитието му. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* Soziologie›

социомѐтрия *ж.* (**социометрѝчен** и **социометрѝчески** *прил.*) Дял от социалната психология, който се занимава с методите за получаване и анализ на информация за структурата и функционирането на малките човешки групи. ‹*лат.* + *гр.*›

со̀циум *м.* Човешка общност от определен тип — племе, нация и др. ‹от *лат.* socium 'общо'›

со̀я *ж. Бот.* Едногодишно маслодайно растение от сем. бобови, чиито семена се използват за храна, за фураж и в химическата промишленост. Glycine hispida. ‹*яп.*›

спагѐти *мн. Кул.* Вид тънки плътни макарони, които се сервират с различни сосове. ‹*ит.* spaghetti›

спа̀зма *ж.* и **спа̀зъм** *м.* (**спазматѝчен** *прил.*) *Мед.* Болезнено свиване на мускул или орган; конвулсия. ‹*гр.* σπασμός›

спазмодѝчен *прил. Мед.* Който се проявява под форма на спазми или наподобява спазми. ‹от *гр.*›

спазмолитѝк *м. Фарм.* Лекарствен препарат, който облекчава спазмите на гладката мускулатура. ‹от *гр.*›

спана̀к *м. Бот.* Едногодишен зеленчук от сем. лободови. Spinacia oleracea. ‹*гр.*›

спа̀ньо *прил. Диал.* Кьосе. ‹*гр.*›

спардѐк *м. Мар.* Палуба на средната надстройка на пътнически кораби, както и самата средна надстройка. ‹*англ.* spardeck›

спа̀ринг *м. Спорт.* Тренировъчна среща, мач, елемент от подготовката за състезание. ‹*англ.* sparing›

спа̀рингпартньор *м. Спорт.* Партньор в тренировъчна спортна среща. ‹*англ.* sparing partner›

спартакиа̀да *ж.* Голямо спортно състезание по различни дисциплини. ‹*рус.*›

спарта̀нец *м.* (**спарта̀нски** *прил.*) **1.** *Истор.* Гражданин на древна Спарта. **2.** *Прен.* Из-

държлив, непридирчив човек, който живее сурово, само с най-необходимото. ‹*гр.*›

спастѝчен *прил. Мед.* **1.** Спазматичен. **2.** Придружен от спазми. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

спатѝя *ж.* Карта за игра, на която има черен кръстовиден знак, подобен на детелина. ✧ **Зная спатиите (на някого).** *Разг.* Зная тайните на някого. ‹*гр.*›

спахилъ̀к *м.* (**спахѝйски** *прил.*) *Истор.* **1.** В Османската империя — военно-ленна система, при която на участниците в конната феодална войска се раздава земя, като държавата запазвала собствеността си върху нея. **2.** Имот на спахия. **3.** Положение на спахия. ‹*тур.* sipahilik›

спахѝя *м. Истор.* **1.** Войник от конната войска на Османската империя. **2.** Турски феодал. ‹*тур.* sipahi›

спедѝтор *м.* (**спедѝторски** *прил.*) *Икон.* При транспорт на стоки — посредник между товародателя и превозвача. ‹*лат.* expeditor ⇨ *ит.* speditor›

спедѝция *ж. Икон.* **1.** Спедиторска дейност. **2.** Офис, кантора на спедитор. ‹от *лат.* expeditio 'поход' ⇨ *ит.* spedizione›

спектàкъл *м.* **1.** Представление. **2.** *Прен.* Зрелище. ‹*лат.* spectaculum ⇨ *фр.* spectacle›

спектрàлен *прил.* ✧ **Спектрален анализ.** *Физ.* Аналитичен метод за изучаване състава на веществата чрез изследване на техния спектър. ✧ **Спектрални линии.** *Физ.* Тесни участъци от спектъра с еднаква дължина на вълната. ‹*лат.* spectrālis ⇨ *фр.* spectral›

спектрогрàф *м. Физ.* Спектроскоп, снабден с фотокамера. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spectrographe›

спектрогрàфия *ж.* (**спектрогрàфски** *прил.*) *Физ.* Регистриране на спектъра на излъчване на определен източник. ‹*фр.*›

спектромѐтрия *ж.* (**спектрометрѝчен** *прил.*) *Физ.* Определяне положението на отделните линии на спектъра. ‹*фр.* spektrometrie›

спектромѐтър *м. Физ.* **1.** Спектроскоп, снабден с измерителни устройства за определяне положението на отделните линии на спектъра. **2.** Уред за анализ на разпределението по енергии на различните видове йонизиращи лъчения. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spectromètre›

спектроскòп *м. Физ.* Оптически уред за визуално наблюдаване на спектри. ‹*фр.* spectroscope›

спектроскòпия *ж.* (**спектроскопѝчен** *прил.*) Дял от физиката, който изучава спектрите на електромагнитното излъчване на атомите, молекулите, кристалите и др. ✧ **Лазерна спектроскопия.** *Физ.* Клон от оптичната спектроскопия, в чиято основа е стимулирането на определени квантови преходи в атомите и молекулите с лазер, което осигурява следните предимствата на лазерната спектроскопия: висока чувствителност на регистрацията на атомите и молекулите във веществото, възможност за изследване на малки количества вещество, осъществяване на спектрален анализ на значителни разстояния (напр. в атмосферата). ✧ **Микровълнова спектроскопия.** *Физ.* Радиоспектроскопия в СВЧ обхват. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spectroscopie›

спектрофотомѐтрия *ж.* Дял от фотометрията, който изучава оптическите характеристики на телата. ‹от *лат.*›

спектрофотомѐтър *м. Физ.* Уред за спектрален анализ, с помощта на който интензивността на светлината в различните участъци на спектъра се сравнява с еталонен поток. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spectrophotomètre›

спектрохелиогрàма *ж. Физ.* Фотография на Слънцето, направена със спектрохелиограф. ‹*лат.* + *гр.*›

спектрохелиогрàф *м. Физ.* Вид спектрограф за фотографиране на Слънцето в монохроматични лъчи. ‹*лат.* + *гр.*›

спѐктър *м.* **1.** *Физ.* Съвкупност от елементарни лъчения, подредени по дължината на вълната, получена чрез разлагането ѝ с призма, дифракционна решетка и др.; оптически спектър. **2.** *Физ.* Съвкупност от електромагнитните вълни в природата, разделени пространствено и подредени по дължина или честота. **3.** *Прен.* Съвкупност от много разновидности; многообразие, многоликост. ✧ **Електромагнитен спектър.** *Физ.* Диапазонът от честоти, в който се разпространяват електромагнитните лъчения. ✧ **Линеен спектър.** *Физ.* Спектър (на излъчване или на поглъщане), състоящ се от определени единични линии, всяка от които съответства на определена дължина на вълната. ‹*лат.* spectrum 'видимото' ⇨ *фр.* spectre›

спѐкула *ж.* (**спекулатѝвен** *прил.*) *Търг.* Нечестна търговия, възползване с користна цел от разликите в цените и курсовете на валутите, дефицита на стоки и др. ‹от *лат.* specula 'наблюдаване'›

спекулàнт *м.* Човек, който се занимава със спекула. ✧ **Борсов спекулант.** *Фин.* Спекулант, който се опитва да реализира печалба, като се записва за нови емисии акции и ги продава веднага, щом цените им станат изгодни. ‹*лат.* speculantis 'който наблюдава за нещо'›

спекулàция *ж.* (**спекулатѝвен** и **спекулациòнен** *прил.*) **1.** *Търг.* Спекула. **2.** *Прен.* Злоупотреба с положението. **3.** *Филос.* Умозрително философско построение, което се основа-

ва само на логически предпоставки. ✧ **Валутна спекулация.** *Икон.* Действие на участници във валутния пазар, което не произлиза от стокови или кредитни сделки, а има за основа валутната разлика между курсовете на отделните валути. ‹*лат.* speculatio ⇨ *нем.* Spekulation›

спекулѝрам *несв.* и *св.* (**спекулѝране** *ср.*) Занимавам се с нечестна търговия; злоупотребявам с положение. ‹*нем.* spekulieren›

спѐкулум *м.* *Мед.* Метален инструмент, който се вкарва в кухини на тялото и ги задържа в разтворено положение, за да може да се огледа вътрешността им. ‹*лат.* spēculum 'огледало'›

спелеолòг *м.* Специалист по спелеология. ‹*гр.*›

спелеолòгия *ж.* Наука за пещерите, която изучава произхода, водите, органичния свят в тях и използването им от хората. ‹от *гр.* σπήλαιον 'пещера' + λόγος 'наука' ⇨ *фр.* spéléologie›

спелеотурѝзъм *м.* Посещаване на пещери с туристическа цел. ‹*гр.* ⇨ *фр.* spéléo + tourisme›

спѐнцер *м.* *Остар.* Късо палто или сако. ‹*рум.*›

спѐрма *ж.* *Биол.* Семенна течност, отделяна от мъжките полови жлези, която съдържа сперматозоидите. ‹*гр.* σπέρμα›

сперматѝд *м.* *Биол.* Малка клетка, която се образува през междинния стадий от развитието на сперматозоидите и се трансформира в сперматозоид в процеса на сперматогенезата. ‹от *гр.* σπέρμα 'семе' + ξῶον 'животно' + εἶδος 'вид'›

сперматогенѐза *ж.* и **сперматогенѐзис** *м.* *Биол.* Образуване на сперматозоиди. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сперматогрàма *ж.* Определяне броя и концентрацията на сперматозоидите в еякулираната сперма. ‹от *гр.*›

сперматозоѝд *м.* *Биол.* Мъжка полова клетка. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сперматорѐя *ж.* *Мед.* Неволно изтичане на сперма без оргазъм. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сперматѝрия *ж.* *Мед.* Наличие на сперматозоиди в урината. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

спермацѐт *м.* (**спермацѐтов** *прил.*) *Биохим.* Бяло восъкоподобно вещество, добивано от мазнината в главата на кашалота, което се използва в козметиката, дерматологията и др. ‹от *гр.* σπέρμα 'семе' + κῆτος 'кит'›

спѐрмий *м.* *Биол.* Мъжка полова клетка у висшите растения. ‹от *гр.*›

спермиогенѐза *ж.* *Биол.* Процес, при който сперматидите се превръщат в зрели сперматозоиди в семенните каналчета на тестиса. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

спермицѝд *м.* *Фарм.* Препарат, който унищожава сперматозоидите. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

спесимѐн *м.* 1. Мостра, образец. 2. *Фин.* Документ, който удостоверява подписите на лицата, които имат право да извършват парични операции по дадена сметка. ‹*лат.* specimen ⇨ *фр.* spécimen›

специàлен *прил.* 1. Предназначен за точно определена цел. 2. Присъщ на определена специалност. 3. *Прен.* Претенциозен, капризен, своенравен. ✧ **Специален депозит.** *Фин.* Допълнителен кешов депозит в търговски банки, изискван при определени обстоятелства от централната банка, за да се намали общият обем на банковите депозити, а оттам и на паричното предлагане посредством свиване на ликвидните активи на банките. ‹*лат.* specialis›

специализàция *ж.* 1. Придобиване на по-задълбочена подготовка по определена специалност; специализиране. 2. Съсредоточаване на дейност само в една област. 3. Разделение на труда на отделни операции. ‹*лат.* specialis ⇨ *фр.* spécialisation›

специализѝрам *несв.* и *св.* (**специализѝране** *ср.*) Подготвям се по-задълбочено в някаква област/специалност. — **специализирам се.** ‹*лат.* ⇨ *нем.* spezialisieren›

специалѝст *м.* Човек, който владее някаква специалност. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Spezialist›

специалитѐт *м.* 1. *Кул.* Ястие, което е приготвено по специална рецепта. 2. *Прен. Разг.* Нещо особено, специфично, характерно само за определен човек. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Spezialität›

специàлност *ж.* Клон от науката, изкуството или техниката. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

специѝфика *ж.* Това, което е присъщо само на определен предмет, явление; особености. ‹*лат.* specificus 'особен' ⇨ *нем.* Spezifikum›

спецификàция *ж.* 1. *Техн.* Основен документ от техническата документация, в който детайлно се описва машина, устройство и др. 2. Изброяване на специфичните особености на нещо. ‹*лат.* species 'вид' + facio 'правя' ⇨ *нем.* Spezifikation›

специфѝчен *прил.* (**специфѝчност** *ж.*) Характерен, присъщ само на определен предмет, лице, явление. ✧ **Специфичен актив.** *Икон.* Уникалният характер на трайните активи, напр. машина, опитен работник или производство, организирано на отдалечено място. ✧ **Специфична квалификация.** *Икон.* Квалификация, която може да бъде от полза само на един работодател поради специфичния ѝ характер, напр. овладяването на точно определен производствен процес. ‹от *лат.* specificus ⇨ *нем.* spezifisch›

спѐция *ж.* 1. Билка. 2. *Остар.* Подправка.

‹*лат.* species ⇨ *нем.* Spezerei›

спецфонд *м.* В комунистическата система — архивни материали, достъпът до които е възможен само със специално разрешение. ‹*рус.*›

спешен *прил.* Който не търпи отлагане; бърз, наложителен. ‹*рус.* спешный›

спидометър *м. Авт.* Километраж. ‹*англ.* speedometer›

спидуей *м. Спорт.* Състезание с мотоциклети по насипана със сгурия писта. ‹*англ.* speedway›

спика *ж. Мед.* Спираловидна превръзка около ранен крайник. ‹*лат.*›

спикер *м.* (**спикерски** *прил.*) **1.** *Полит.* В Англия, САЩ и др. страни — председател на Долната камара на парламент. **2.** Радиоговорител. **3.** Спортен коментатор. ‹*англ.* speaker 'говорител'›

спикрайтър *м. Полит.* Специалист в екипа на държавен деец, автор на речите му. ‹*англ.* speak›

спикула *ж. Анат.* Малка костна частица. ‹*лат.*›

спин *м. Физ.* Величина във физиката на елементарните частици, която изразява енергията, дължаща се на въртене на частицата около ос вътре в нея. ‹*англ.* spin›

спинакер *м. Мар.* Триъгълно платно на яхта, което се вдига при попътен вятър. ‹*англ.*›

спинален *прил. Анат.* Гръбначен. ‹*лат.* spinālis›

спинел *м. Остар.* Светлочервен рубин. ‹*фр.* spinelle›

спинет *м. Муз.* Клавишен музикален инструмент с механика като на клавесина. ‹от *ит.* spinetta собств.›

спининг *м.* **1.** Вид въдица с макара за навиване на кордата и подвижна примамка. **2.** Риболов с такава въдица. ‹*англ.* spinning›

спира *ж. Истор.* В античността — кохорта, манипула, рота (отделение от войници). ‹*гр.* σπεῖρα›

спирала *ж.* (**спирален** и **спираловиден** *прил.*) **1.** *Мат.* Крива линия, която прави постоянно увеличаващи се или намаляващи се извивки около една точка или равнинна линия. **2.** Предмет с такава форма. **3.** Козметично средство във вид на кръгла четчица, напоена със специален туш, която се прекарва по миглите, за да им придаде цвят или да подчертае дължината им. **4.** *Мед.* Приспособление за предпазване от нежелана бременност, което се поставя в матката ‹*гр.* σπεῖρα 'завой, извивка' ⇨ *лат.* spirālis 'извит' ⇨ *фр.* spirale›

спирант *м.* (**спирантен** *прил.*) *Език.* Фрикативна съгласна. ‹*лат.* spirantis 'духащ' ⇨ *нем.* Spirant›

спирея *ж. Бот.* Род храсти от сем. розоцветни. Spiraea. ‹*лат.* spiraea›

спирили *мн.* (спирила *ж.*) *Биол.* Бактерии със спираловидна или дъгообразна форма, които обитават водните басейни или червата на животните. ‹*лат.*›

спиритизъм *м.* (**спиритичен** *прил.*) Вяра във възможността за общуване с душите на мъртвите чрез посредничеството на медиуми. ‹*лат.* spiritus 'дух' ⇨ *фр.* spiritisme›

спиритист *м.* Човек, който се занимава със спиритизъм. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spiritiste›

спирито *нареч. Муз.* Пламенно, въодушевено. ‹*ит.* spirito›

спиритуален *прил.* Душевен, духовен. ‹от *лат.* spirituālis›

спиритуализъм *м.* Философско учение, според което духът е основата на битието. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spiritualisme›

спиритуалист *м.* Привърженик на спиритуализма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* spiritualiste›

спиричуъл *м. Муз.* Негърска религиозна песен. ‹*англ.* spiritual›

спирограма *ж. Мед.* Графично изображение на движението на дишащите бели дробове. ‹*гр.* + *лат.*›

спирограф *м. Мед.* Уред за записване на дихателните движения. ‹*гр.* + *лат.*›

спирометрия *ж.* (**спирометричен** *прил.*) *Мед.* Метод за изследване на вместимостта на белите дробове чрез спирометър. ‹от *лат.* spirare 'дишам' + *гр.* μετρέω 'измервам'›

спирометър *м. Мед.* Уред за измерване обема на издишвания въздух. ‹*лат.* + *гр.*›

спирохети *мн.* (спирохета *ж.*) *Биол.* Разред спираловидни бактерии, при които липсва клетъчна стена. ‹от *гр.* σπειρα 'извивка' + χαίτη 'косъм' ⇨ *лат.* spira 'извивка'›

спирт *м.* **1.** *Хим.* Етилов алкохол. **2.** *Разг.* Алкохол. ‹*лат.* spiritus ⇨ *англ.* spirit›

спиртност *ж.* Съдържание на спирт в алкохолно питие, обикн. изразено в проценти. ‹от *англ.* spirit›

спиртомер *м.* Уред за измерване на спиртността на алкохолно питие. ‹*лат.*›

спиртосвам *несв.* и **спиртосам** *св.* (**спиртосване** *ср.*) Препарирам в спирт. — **спиртосвам се/спиртосам се.** ‹*лат.*›

сплав *ж.* Смес от метали (в някои случаи на метали и неметали), получена чрез стопяването им. ‹*рус.*›

спланхнология *ж.* Дял от анатомията, който изучава вътрешните органи. ‹от *гр.*›

спленалгия *ж.* (**спленалгичен** *прил.*) *Мед.* Болки в слезката. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сплендид *прил.* Великолепен, прекрасен, разкошен. ‹*лат.* splendidus ⇨ *англ.* splendid›

спленѝт *м. Мед.* Възпаление на слезката. ‹от *гр.*›

спленолòгия *ж.* Дял от медицината, който изучава заболяванията на слезката. ‹от *гр.*›

спленомегàлия *ж. Мед.* Увеличаване на слезката. ‹от *гр.*›

спленорѐя *ж. Мед.* Кръвотечение от слезката. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сплин *м. Остар.* Тъжно настроение, униние, потиснатост, мъка. ‹от *гр.*›

сплѝна *ж. Диал.* Слезка, далак. ‹от *гр.*›

спòйлер *м. Авт.* Специално приспособление в задната част на спортен автомобил, което му осигурява по-голяма стабилност. ‹*англ.* spoiler›

сполàй *част. Остар.* ✧ **Сполай ти.** *Остар.* Благодаря ти, жив да си. ‹*гр.*›

спонгиòзен *прил. Биол.* Гъбест. ‹*гр.*›

спòнгия *ж. Биол.* Гъба. ‹*гр.*›

спòнда *ж. Диал.* Посещение при родилка. ‹*гр.*›

спондѐй *м. Лит.* **1.** В античната гръцка и римска поезия — стихотворна стъпка от две дълги срички. **2.** В силаботоническото стихосложение — стъпка от две ударени срички в стихотворение, написано в ямб или хорей. ‹*гр.* σπονδεῖος›

спондилѝт *м. Мед.* Възпаление на синовиалните връзки на гръбнака. ‹от *гр.* σπόνδυλος 'гръбнак' ⇨ *лат.*›

спондилоартрòза *ж. Мед.* Хронично невъзпалително заболяване на междупрешлените стави на гръбначния стълб. ‹от *гр.* σπόνδυλος 'гръбнак' ⇨ *лат.*›

спòнсор *м.* Спомоществовател. ‹*англ.* sponsor›

спонсорѝрам *несв.* и *св.* Помагам на някого със средства, материали, дрехи, храна и под. ‹*англ.* sponsor›

спонтàнен *прил.* (**спонтàнност** *ж.*) Който възниква поради вътрешни причини; естествен, непринуден. ✧ **Спонтанен аборт.** *Мед.* Аборт при недоразвитост на детеродните органи, заразни болести, стрес, травми, биологическа несъвместимост и др. ‹*лат.* spontaneus 'самопроизволен'›

спонтòн *м. Истор.* Къса алебарда. ‹*ит.* spuntone ⇨ *фр.* esponton›

спор *м.* **1.** Разискване, прение, дебат. **2.** Кавга, разпра, препирня. ‹*рус.*›

спòра *ж. Биол.* **1.** Дребно образувание, чрез което водораслите, гъбите, лишеите, мъховете и папратите се размножават и разпространяват. **2.** Един или няколко зародиша, образувани от оплодената зигота и обгърнати в плътна обвивка, която ги предпазва при неблагоприятни условия. ‹*гр.* σπορά 'семе'›

спорадѝчен *прил.* Който се появява от време на време; непостоянен, случаен. ‹от *гр.* σποραδικός 'разсеян, единичен' ⇨ *фр.* sporadique›

спорàнгий *м.* (**спорàнгиев** *прил.*) *Биол.* Едноклетъчен или многоклетъчен орган на растенията, в който се образуват спорите за безполовото размножаване на споровите растения. ‹от *гр.* σπορά 'семе' + ἀγγεῖον 'съд, съдина' ⇨ *нем.* Sporangium›

спорогòния *ж. Биол.* Образуване на спорозоити по време на жизнения цикъл на спорозоите. ‹от *гр.*›

спорозòи *мн. Биол.* Клас паразитиращи протозои. ‹от *гр.*›

спорозоѝт *м. Биол.* Малък вретеновиден зародиш, образуван в резултат на спорогонията по време на жизнения цикъл на спорозоите. ‹от *гр.*›

спорофѝл *м. Биол.* Видоизменен лист у висшите спорови растения, на който се намират спорангиите. ‹от *гр.* σπορά 'семе' + φύλλον 'лист'›

спорофѝт *м. Биол.* Безполово поколение у растенията, чийто жизнен цикъл се характеризира с редуване на полово и безполово поколение. ‹от *гр.*›

спороцѝд *м. Хим.* Препарат, който убива спорите. ‹от *гр.*›

спорт *м.* (**спòртен** *прил.*) **1.** Елемент от физическата култура — физически упражнения и игри, които имат за цел развитие и укрепване на организма и високи постижения при състезания. **2.** Система на организация и провеждане на учебни и тренировъчни занятия с такива упражнения и игри. ‹*англ.* sport›

спортѝст *м.* Човек, който се занимава с някакъв спорт. ‹от *англ.* sport›

спортсмѐн *м.* Спортист, който се състезава почтено. ‹*англ.* sportsman›

спортѝвам *несв.* (**спортѝване** *ср.*) Занимавам се със спорт. ‹от *англ.* sport›

спòря *несв.* Водя спор. ‹*рус.* спóрить›

спрей *м.* Флакон с течност или газ (парфюм, боя, инсектицид и др.) под налягане, който ги изхвърля във вид на аерозол. ‹*англ.* spray 'струя', 'пръска'›

спрѝнклер *м.* Наконечник на тръба на противопожарна водна мрежа, чийто клапан е затворен с пластинка, която се стопява от температурата на огъня и отваря тръбата. ‹*англ.* sprinkler›

спринт *м.* (**спрѝнтов** *прил.*) *Спорт.* **1.** Бягане на късо разстояние. **2.** Максимално ускоряване на бягане в последните секунди на състезание. ‹*англ.* sprint›

спринтѝрам *несв.* и *св.* (**спринтѝране** *ср.*) **1.** *Спорт.* Увеличавам скоростта при бягане до възможния предел. **2.** *Разг.* Затичвам се бързо да направя нещо. **3.** *Разг.* Увеличавам

бързината, с която работя, обикн. към края. ‹от *англ.* sprint›

спринтьор *м.* (**спринтьорски** *прил.*) Атлет, който е най-добър в спринтовите дисциплини (бягане на къси разстояния). ‹*англ.* sprinter›

спринцовка *ж.* Инструмент, състоящ се от бутало в точно пасваща му тръба с прикрепена тънка игла, който се използва за правене на инжекции, за промиване на кухини и др. ‹от *нем.* Spritze›

спуд *м. Мед.* Тъпа игла, използвана за отстраняване на чужди тела, попаднали в роговицата на окото. ‹*англ.* spud›

стабилен *прил.* (**стабилно** *нареч.*; **стабилност** *ж.*) Устойчив, здрав, издръжлив, солиден. ‹*лат.* stabilis›

стабилизатор *м.* 1. *Ел.* Устройство за автоматично поддържане на напрежението, честотата или силата на тока в дадени граници независимо от колебанията в мрежата. 2. *Ав.* Неподвижна плоскост на опашката на самолет, ракета и др., която осигурява устойчивостта им при летене. 3. *Хим.* Вещество, което увеличава устойчивостта на нестабилни съединения, колоидни разтвори и др. ‹*нем.* Stabilisator›

стабилизация *ж.* (**стабилизационен** *прил.*) 1. Привеждане в устойчиво състояние. 2. Поддържане на устойчивото състояние. ‹*лат.* stabilisatio›

стабилизирам *несв.* и *св.* (**стабилизиране** *ср.*) Правя да стане стабилен; извършвам стабилизация. ‹*нем.* stabilisieren›

стабилитет *м.* Устойчивост. ‹*нем.* Stabilität›

ставара *ж. Диал.* Дъсчена ограда. ‹*гр.*›

ставропигиален *прил.* За манастир, църква — независим от местната църковна власт (от местния митрополит). ‹*гр.*›

ставропигия *ж.* Манастир или църква, които не са зависими от местния митрополит, а са подчинени пряко на патриарха и синода. ‹*гр.*›

ставрофилакс *м. Истор.* Титла на йерусалимския патриарх, която буквално означава "пазител на Светия Кръст". ‹*гр.* σταυροφύλαξ›

стагнация *ж. Икон.* Застой в развитието на производството и търговията. ‹*лат.* stagnum 'блато', 'застояла вода' ⇨ *нем.* Stagnation›

стагфлация *ж. Икон.* Застой в икономиката (стагнация), съпроводен с инфлация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Stagflation›

стадий *м.* (**стадиен** *прил.*) 1. *Истор.* Единица за измерване на разстояние у много народи в древността. 2. Фаза, степен на развитие; етап. ‹от *гр.* στάδιον 'етап'›

стадион *м.* 1. *Истор.* В древна Гърция — място за спортни състезания (с изключение на конни надбягвания). 2. Комплекс от спортни съоръжения, място за спортни състезания, трибуни за зрителите и др. ‹от *гр.* στάδιον 'място за състезания по надбягване' ⇨ *нем.* Stadion›

стадиране *ср. Мед.* В онкологията — определяне наличието и мястото на метастазите от първичния тумор, за да се планира лечението. ‹от *гр.*›

стаж *м.* 1. Период от време, през който млад или новопостъпил специалист трябва да добие опит в работата. 2. Продължителност на работа в дадена област; прослужено време. ‹*лат.* ⇨ *фр.* stage›

стажант *м.* Човек, който е на стаж. ‹*фр.* stage›

стажувам *несв.* (**стажуване** *ср.*) Карам стаж; практикувам. ‹от *фр.* stage›

стаза *ж.* и **стазис** *м. Мед.* Рязко забавяне или спиране движението на съдържимото в кръвоносните и лимфните съдове, в червата и под. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стайер *м. Спорт.* Бегач на дълги разстояния. ‹*англ.* stayer›

стакан *м.* Чаша. ‹*рус.*›

стакато *нареч. Муз.* Отривисто, ясно (за отделяне на тоновете при пеене или свирене на инструмент). ‹*ит.* staccato›

стаксел *м. Мар.* Напречно триъгълно корабно платно. ‹*хол.*›

сталагмит *м.* (**сталагмитен** *прил.*) *Геол.* Образование от калциев карбонат, което нараства от пода на пещера във варовита скала. ‹от *гр.* σταλαγμός 'капка' ⇨ *фр.* stalagmite›

сталактит *м.* (**сталактитен** *прил.*) *Геол.* Образование от калциев карбонат, което нараства от тавана на пещера във варовита скала. ‹от *гр.* σταλακτός 'капещ' ⇨ *фр.* stalactite›

сталкер *м. Жарг.* Почитател, фен, обсебен от личността на своя идол, когото преследва и заплашва. ‹*англ.* stalker›

стамеска *ж.* Вид резбарско длето. ‹*рус.*›

стаминодий *м. Биол.* Видоизменена тичинка без прашник. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стандарт *м.* 1. Образец, модел за сравнение. 2. Нормативен документ, който определя изискванията към суровините, материалите, изделията и др., както и към индустриални производители. 3. *Прен.* Равнище, ниво. 4. *Прен.* Норма, еталон. ✧ **Златен валутен стандарт.** *Фин.* Обвързването на една валута с друга валута, която е на базата на златния стандарт, така че да се постигне стабилност и да може да се използва като банкова резервна валута. ‹*англ.* standard›

стандартен *прил.* 1. Свързан със стандарт. 2. *Прен.* Неоригинален, шаблонен, стереотипен. ✧ **Стандартен кредит.** *Фин.* Кредит на безупречен платец. ‹от *англ.* standard›

стандартизация *ж.* (**стандартизационен** *прил.*) Установяване на стандарти за качествата на суровините, материалите, изделията и др. ‹*англ.* standardization›

стандартизирам *несв.* и *св.* (**стандартизиране** *ср.*) Извършвам стандартизация. ‹*нем.* standardisieren›

станиол *м.* Много тънък метален лист, употребяван за опаковка на хранителни изделия. ‹*лат.* stannum 'калай' ⇨ *нем.* Stanniol›

станси *мн. Лит.* Лирическо стихотворение, съставено от осмостишни или четиристишни строфи, всяка от които е обособена със своя отделна мисъл, но всички са обединени от обща художествена идея. ‹*ит.* stanze ⇨ *фр.* stance›

станция *ж.* 1. Спирка, гара. 2. Учреждение за обслужване на населението в различни области на живота. 3. Учреждение за събиране на научна информация, за наблюдения и изследвания. ✧ **Космическа станция.** Космически апарат, движещ се в орбита около Земята, който извършва научни наблюдения и изследвания. ✧ **Метеорологическа станция.** Учреждение за регистриране на метеорологични величини и тяхното наблюдение. ‹*лат.* stantia›

стапедектомия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на стапеса. ‹*лат.*›

стапелблок *м. Мар.* Поставката, подпората, върху която лежи корабът при строеж и ремонт. ‹*хол.*›

стапес *м. Анат.* Костица в средното ухо с формата на стреме. ‹*лат.* ⇨ *англ.* stapes›

старт *м.* (**стартов** *прил.*) 1. Начало на спортно състезание. 2. Място, откъдето започва спортно състезание. 3. *Прен.* Начало на дейност. ‹*англ.* start›

стартер *м.* 1. *Спорт.* Съдия който дава знак за старт на състезание. 2. *Техн.* Устройство за пускане в действие на двигател с вътрешно горене. ‹*англ.* starter›

стартирам *несв.* и *св.* 1. *Спорт.* Тръгвам, отделям се от стартовата линия; започвам състезание. 2. *Разг.* Подавам знак за начало. 3. *Разг.* Започвам, начевам, тръгвам. ‹*англ.* starter›

старшина *м. Воен.* Лице с най-високото военно звание от низшия команден състав в армията и полицията. ‹*рус.*›

стас *м. Остар.* Ръст, бой. ‹*гр.*›

стасия *ж. Диал.* Свободно време. ‹*гр.*›

статер *м. Истор.* В древна Гърция — дребна сребърна или златна монета. ‹*гр.*›

статив *м.* Поставка, стойка. ‹*лат.* stativus ⇨ *нем.* Stativ›

статика *ж.* (**статичен** *прил.*; **статично** *нареч.*; **статичност** *ж.*) 1. *Физ.* Клон на механиката, който изучава условията, при които телата остават в покой спрямо определена система. 2. Състояние на покой. ✧ **Физическа статика.** Раздел от физическата механика — статика на еластичните и деформируемите тела. ‹*гр.* στατική ⇨ *нем.* Statik›

статист *м.* 1. *Изк.* В театъра и киното — човек, който участва в масовите сцени. 2. *Прен.* Пасивен участник, фигурант. ‹от *гр.* στατός 'стоящ' ⇨ *нем.* Statist›

статистик *м.* Специалист по статистика. ‹*нем.* Statistiker›

статистика *ж.* (**статистичен** и **статистически** *прил.*) Наука, която изследва количествените показатели за развитието на обществото и ги интерпретира с математически средства. ✧ **Математическа статистика.** Наука за систематизацията и използването на статистически данни. ‹*лат.* statistica ⇨ *нем.* Statistik›

статистически *прил.* ✧ **Статистическа хипотеза.** Предположение за свойствата и причинните връзки на изучаваната статистическа съвкупност, чиято проверка се извършва с помощта на случайна извадка от съвкупността. ✧ **Статистическо наблюдение.** Събиране на информация за масови обществени явления по предварително изготвена програма. ‹*лат.* ⇨ *нем.* statistisch›

статичен *прил.* Неподвижен, неизменен. ✧ **Статичен модел.** *Икон.* Равенство или равенства, с които се дава представа за икономическото взаимодействие (или взаимодействия), като всички съставляващи го променливи са измерени в един и същ момент. ‹*гр.* ⇨ *англ.* static›

статия *ж.* 1. Сравнително неголямо изложение по обществено-политически, научен, литературен или културен въпрос, публикувано в периодично издание, сборник и др. 2. Относително самостоятелна част от закон, документ, речник и др. ‹*рус.* статья›

статор *м. Техн.* 1. Неподвижната част на електродвигател или генератор, в която се върти роторът. 2. Неподвижната част на парна турбина, компресор и др. ‹*лат.*›

статоскоп *м. Физ.* Барометър, който измерва колебанията в атмосферното налягане. ‹*гр.*›

статски *прил.* ✧ **Статски съветник.** *Истор.* В императорска Русия — граждански чин от V клас. ‹*рус.*›

статукво *ср. Юр.* Съществувало или съществуващо в даден момент положение. ‹*лат.* status quo›

статус *м.* Състояние, положение. ‹*лат.* status 'положение', 'състояние'›

статут *м.* 1. *Юр.* Правно положение. 2. *Юр.*

Документ, в който се определя такова положение. 3. *Остар.* Устав. ‹*лат.* statūtum›

стàтуя *ж. Изк.* Триизмерно скулптурно изображение на човешка или животинска фигура или ансамбъл от фигури. ‹*лат.* statua›

стàут *м.* Силна черна английска бира. ‹*англ.* stout›

стаф₁ *м. Архит.* Пластична смес от гипс, цимент, глицерин, декстрин и др., използвана вместо камък за архитектурни украшения на тържествени арки, пилони и други временни постройки. ‹*англ.* stuff›

стàф₂ *м. Жарг.* Наркотик. ‹*англ.* stuff›

стафàж *м. Изк.* Второстепенна фигура в живописна композиция. ‹*нем.* Staffage›

стафѝди *мн.* (стафѝда *ж.*) Сушени гроздови зърна без семки. ‹*гр.*›

стафидòсвам *несв. Диал.* Побледнявам от страх; изсъхвам. ‹*гр.*›

стафилектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на мъжеца на мекото небце. ‹от *гр.*›

стафѝлец *м. Диал.* Мъжец на мекото небце. ‹от *гр.*›

стафилокòки *мн.* В микробиологията — зърновидни болестотворни бактерии, които се събират на гроздове. ‹от *гр.* σταφυλή 'гроздовиден' + κόκκος 'зърно' ⇨ *лат.*›

стафилòма *ж. Мед.* Патологично набъбване на роговицата или склерата на окото. ‹от *гр.*›

стафилорàфия *ж. Мед.* Хирургичен шев на разцепено небце; палаторафия, уранискорафия. ‹от *гр.*›

стационàр *м.* (**стационàрен** *прил.*) Част от лечебно заведение с легла за лежащо болни. ‹*лат.* stationarius 'стоящ неподвижно'›

стационàрен *прил.* Установен, постоянен. ‹*лат.* stationarius›

стàция *ж. Биол.* Място, в което има благоприятни условия за постоянно или временно живеене на даден вид животни. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

стàчка *ж.* (**стàчен** *прил.*) *Икон.* Прекратяване на работа като форма на протест и/или начин на борба за задоволяване на определени искания. ‹*рус.*›

стеарàт *м. Хим.* Сол или естер на стеариновата киселина. ‹*гр.* ⇨ *фр.* stéarate›

стеарѝн *м. Хим.* Твърда бяла восъкоподобна маса, съставка на мазнините, която се употребява в производството на свещи, в козметиката, текстилната промишленост и др. ‹от *гр.* στέαρ 'мазнина, лой' ⇨ *фр.* stéarine›

стеарѝнов *прил.* ✧ **Стеаринова киселина.** *Хим.* Бяла кристална мастна киселина, съставка на стеарина. ‹от *гр.*' ⇨ *фр.* stéarine›

стеатѝт *м. Хим.* 1. Талк. 2. Изкуствен изолационен материал, който се получава при обработването на талк. ‹*гр.* ⇨ *фр.* stéatite›

стеатòм *м.* и **стеатòма** *ж. Мед.* Киста, възникваща в мастна жлеза на кожата; мастна киста. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* stéatome›

стеатопѝгия *ж. Мед.* Натрупване на голямо количество мазнини в областта на ханша. ‹от *гр.*›

стеганогрàфия *ж.* Тайнопис. ‹*гр.* ⇨ *нем.*›

стегозàври *мн.* (стегозàвър *м.*) *Палеонт.* Група растителноядни четириноги динозаври, живяли през мезозоя. Stegosaurus stenops. ‹*гр.*›

стегоцефàли *мн. Палеонт.* Група земноводни, живяли през палеозоя, чието дълго до 2 м тяло било покрито с костни образувания. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Stegozephale›

стек₁ *м.* Камшик за езда. ‹*хол.* ⇨ *англ.* stick›

стек₂ *м. Кул.* Парче печено месо; бифтек. ‹от *англ.* steak›

стек₃ *м.* Вид разфасовка — 10 или 12 броя. ‹*англ.*›

стѐка *ж. Изк.* В изобразителното изкуство — инструмент, подобен на нож, използван при обработване повърхността на скулптура от глина. ‹*ит.* stecca›

стѐла *ж.* 1. *Археол.* Надгробна или мемориална каменна плоча с надпис, релеф или живописно изображение, поставена вертикално. 2. *Биол.* У висшите растения — вътрешната част на стъблото и корена, обвита с първична кора. ‹*гр.* στήλη ⇨ *нем.* Stele›

стелàж *м.* 1. Етажерка. 2. Множество полици за подреждане на стока, материали и др. ‹*хол.* ⇨ *нем.* Stellage›

стеларàтор *м. Геол.* Затворен магнитен кръг за изследване на високотемпературна плазма. ‹*лат.* ⇨ *англ.* stellar + (gener)ator›

стелѝт *м. Метал.* Твърда сплав от кобалт, хром, волфрам и олово, от която се произвеждат режещи инструменти или детайли. ‹*англ.* търг. марка Stellite›

стематогрàф *м.* Специалист по стематография. ‹*гр.*›

стематогрàфия *ж.* (**стематогрàфски** *прил.*) Описание на родовете и гербовете. ‹от *гр.*›

стен *м. Физ.* Извънсистемна единица мярка за сила, равна на силата, необходима да се придаде на тяло с маса 1 т ускорение 1 м/с². ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

стѐнга *ж. Мар.* Върхът на мачтата. ‹*нем.* Stenge›

стенд *м.* 1. Щанд. 2. *Техн.* Специално обзаведено място за изпитание на детайли, апаратура, машини и др. ‹*англ.* stand›

стѐндбай крѐдит *м. Фин.* Гарантиран кредит, при който кредитополучателят издава поредица от краткосрочни ценни книжа срещу банкова гаранция за целия срок, предоставена под формата на споразумения, че гаран-

тира да се закупи или намери купувач за цялата емисия ценни книжа. ‹*англ.* stand-by 'резервен' + credit›

стѐния *ж. Остар.* Вътрешна жизнена сила. ‹*гр.*›

стенобиòнти *мн. Биол.* Организми, които могат да съществуват само при относително постоянни условия на обкръжаващата среда. ‹от *гр.*›

стенограмà *ж.* Стенографски запис. ‹от *гр.* στενός 'тесен' + γράμμα 'писмен знак'›

стенографà *м.* Специалист по стенография. ‹*гр.*›

стенографѝрам *несв.* и *св.* (**стенографѝране** *ср.*) Записвам със стенографски знаци. ‹*гр.* ⇨ *нем.* stenographieren›

стенографѝя *ж.* (**стенографѝчен** *прил.*) Записване на реч с помощта на специални знаци, съкращения и сигли, чието използване позволява да се постигне голяма бързина на писане; бързопис. ‹от *гр.* στενός 'тесен' + γράφω 'пиша'›

стенòза *ж.* (**стенòзен** *прил.*) *Мед.* Стесняване на канали или отвори в организма. ‹от *гр.* στένωσις 'стесняване, свиване' ⇨ *лат.*›

стенокардѝя *ж.* (**стенокардѝчен** *прил.*) *Мед.* Сърдечно заболяване, което причинява пристъпи на остри болки в сърдечната област; коронарна склероза, гръдна жаба. ‹от *гр.* στενός 'тесен' + καρδία 'сърце'›

стеностòмия *ж. Мед.* Патологично стеснение на отвор. ‹от *гр.*›

стенотѐрмен *прил. Биол.* За организъм — който може да живее само при определена или променяща се в тесни граници температура. ‹от *гр.*›

стенотѝпия *ж.* Записване на устна реч със специална машина, при което по определени правила се изпускат части от думите. ‹*гр.* ⇨ *фр.* sténotypie›

стенотòпен *прил. Биол.* За организъм — който може да живее само в определен биотоп. ‹от *гр.*›

стенофàг *м. Зоол.* Животно, което се храни само с един или няколко вида храна. ‹от *гр.*›

степ$_1$ *ж. Геогр.* Вътрешноконтинентална равнинна област в умерения и субтропичния пояс, покрита с тревиста растителност. ‹*рус.*›

степ$_2$ *м. Муз.* Вид бърз танц с отчетлив ритъм, подчертаван от потракването на специалните подметки на обувките на танцьора, който го изпълнява. ‹*англ.* step 'тропам'›

степс *м. Мар.* Гнездо в дъното или в палубата на плавателен съд, в което стои основата на мачтата. ‹*англ.* step›

стер *м.* Кубик. ‹*гр.* ⇨ *фр.* stère›

стерадиàн *м. Геом.* Единица мярка за пространствен ъгъл от Международната система (SI). ‹от *лат.*›

стѐрва *ж. Грубо. Жарг.* Проститутка, уличница, кучка. ‹*рус.*›

стѐрео- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'пространствен'; 2) 'твърд'. ‹от *гр.* στερεός 'пространствен'›

стереобàт *м. Архит.* В античната архитектура — стъпаловиден цокъл на храм или колонада. ‹*гр.* στερεοβάτης ⇨ *фр.*›

стереогнòзия *ж.* Способността да се разпознае триизмерната форма на предмет само чрез опипване. ‹от *гр.*›

стереоизомѐри *мн. Хим.* Вещества, които имат една и съща молекулна формула, но различно триизмерно подреждане на атомите. ‹от *гр.*›

стереокомпарàтор *м.* **1.** *Геод.* Уред, който позволява по двойка близки фотоснимки да се възстанови пространственият модел на заснетата местност. **2.** *Астр.* Уред, който използва стереоскопическия ефект при сравняване на две снимки, получени от един и същ участък на небето в два различни момента, или на две снимки от едно и също място от различни гледни точки. ‹*гр.* + *лат.*›

стереомѐтрия *ж.* Дял от геометрията, който изучава пространствените геометрични тела. ‹от *гр.* στερεός 'пространствен' + μετρέω 'меря'›

стереопроѐктор *м.* **1.** *Геод.* Уред, който позволява по двойка близки снимки да се възстанови и измери пространственият модел на снимания участък от местност, при това резултатите от измерването същевременно се начертават на хартия във вид на топографска карта. **2.** *Физ.* Оптико-механичен уред за прожектиране на екран едновременно на две изображения на обект, получени от различни точки на снимане, като по този начин изображенията се възприемат като обемни. ‹*гр.* + *лат.*›

стереорàдио *ср.* Радио със стереоефект. ‹*гр.* + *лат.*›

стереоскòп *м. Физ.* Оптичен уред, който позволява да се види триизмерно изображение на обект чрез наблюдаване на стереоскопична снимка. ‹от *гр.* στερεός 'твърд' + σκοπέω 'гледам'›

стереоскопѝчен *прил. Физ.* Свързан с получаване на триизмерни изображения. ✧ **Стереоскопичен ефект.** *Физ.* Ефект на обемното възприемане, основан на способността на човешкото зрение освен размерите и формата на предметите да определя и пространственото им положение. ✧ **Стереоскопична снимка.** *Фот.* Две изображения на един обект, заснети от две гледни точки на разстояние ок. 65 мм една от друга. ✧ **Стереоскопичен**

фотоапарат. *Фот.* Фотоапарат с два обектива за получаване на стереоскопични снимки. ✧ **Стереоскопично кино.** *Кино.* Начин на снимане и прожектиране на филм, при който се създава илюзия за обемност на изображенията върху екрана. ‹от *гр.*›

стереотѝп$_1$ *м.* **1.** Система от навици, която мотивира еднаквото поведение при еднакви обстоятелства. **2.** *Прен.* Шаблон. ✧ **Динамичен стереотип.** *Биол.* Форма на дейността на големите полукълба на главния мозък при висшите животни и човека, която се изразява във фиксиран ред на условнорефлекторни действия и има голямо значение за приспособяване на организма към обкръжаващата среда. ‹от *гр.* στερεός 'твърд' + τύπος 'отпечатък'›

стереотѝп$_2$ *м.* **1.** *Полигр.* Метална, гумена или пластмасова монолитна печатна форма, която се използва при многократно препечатване на даден текст. **2.** *Разг.* Шаблон, макет, образец. ‹от *гр.* στερεός 'твърд' + τύπος 'отпечатък'›

стереотипа̀ж *м. Полигр.* Изготвяне на стереотипи. ‹от *гр.*›

стереотѝпен *прил. Прен.* Неоригинален, банален, шаблонен. ‹от *гр.*›

стереотѐмия *ж. Остар.* Изучаване сеченията на твърди тела. ‹*гр.*›

стереофѐния *ж.* (**стереофонѝчен** *прил.*) Записване и възпроизвеждане на звук, при които се получава представа за пространственото разположение на източниците на звук. ‹от *гр.* στερεός 'пространствен' + φωνή 'звук'›

стереофотограмѐтрия *ж.* Раздел от фотограметрията, който изучава методите за измерване на триизмерни обекти чрез двойки стереоскопични фотоснимки. ‹от *гр.*›

стереофотогра̀фия *ж.* Вид фотография, при която се получават стереоскопични снимки. ‹от *гр.*›

стереохѝмия *ж.* Дял от органичната химия, който изучава пространственото разположение на атомите в молекулите на химичните съединения. ‹от *гр.*)

стерѝлен *прил. Биол.* **1.** За жив организъм — неспособен да репродуцира вида си; ялов. **2.** За нежив обект — изцяло свободен от бактерии, гъбички, вируси и други микроорганизми, които биха могли да причинят инфекция. ‹*лат.* sterilis 'безплоден' ⇨ *фр.* stérile›

стерилиза̀тор *м.* Апарат за стерилизация. ‹*лат.* sterilisātor ⇨ *фр.* stérilisateur›

стерилиза̀ция *ж.* **1.** Унищожаване на бактерии, гъбички, вируси и др. микроорганизми, които могат да причинят инфекция, чрез висока температура, химически препарати и др. **2.** *Мед.* Лишаване на човек или животно от способността да се размножава чрез кастриране, прекъсване на семепроводите, рентгеново облъчване и др. ‹*лат.* sterilis›

стерилизѝрам *несв.* и *св.* (**стерилизѝране** *ср.*) Правя да стане стерилен; извършвам стерилизация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* sterilisieren›

стерилитѐт *м. Мед.* Безплодие, неспособност на зрял организъм да създаде потомство. ‹*лат.* sterilitas ⇨ *нем.* Sterilität›

стерѝни *мн.* (стерѝн *м.*) *Биохим.* Органични вещества от групата на стероидите, които се съдържат в повечето растения и животни в свободно състояние или в състава на сложни химични съединения; стероли. ‹*нем.* Sterin›

стеркора̀лен *прил. Мед.* Който е съставен от изпражнения или съдържа изпражнения. ‹от *лат.*›

стерлѝнг *м.* (**стѐрлингов** *прил.*) Фунт стерлинг. ‹*англ.* sterling›

стѐрна и **щѐрна** *ж.* Резервоар за дъждовна вода. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

стернотѐмия *ж. Мед.* Хирургично разцепване на стернума, което позволява достъп до сърцето и големите кръвоносни съдове. ‹от *гр.*›

стѐрнум *м. Анат.* Гръдна кост. ‹*гр.*›

стернута̀тор *м. Мед.* Химичен препарат, който предизвиква кихане. ‹от *лат.*›

стероѝди *мн.* (стероѝд *м.*) (**стероѝден** *прил.*) *Биохим.* Група органични вещества от растителен и животински произход, която включва стерини, витамини, хормони и др. ✧ **Анаболен стероид.** *Биохим. Мед.* Стероид, който ускорява растежа на тъканите (особено на мускулите). ‹*гр.*›

стетогра̀ф *м. Мед.* Уред за записване движенията на гръдния кош при дишане. ‹от *гр.*›

стетомѐтър *м. Мед.* Уред за измерване разширението на гръдния кош при дишане. ‹от *гр.*›

стетоскѐп *м. Мед.* Уред за слушане на звуците в тялото, напр. на сърцето и белите дробове; слушалка. ‹от *гр.* στῆθος 'гърди' + σκοπέω 'наблюдавам'›

стетоскѐпия *ж. Мед.* Изследване със стетоскоп. ‹от *гр.*›

стетофонограф *м. Мед.* Апарат за прослушване звуците в тялото и за записването им във вид на графика. ‹от *гр.*›

стехиометрѝчен *прил.* Пропорционален. ‹*гр.*›

стехиомѐтрия *ж.* Дял на химията, който изучава количествените отношения между веществата при химически взаимодействия. ‹от *гр.*›

стибнѝт *м. Минер.* Оловносив минерал, основна руда на антимона; антимонит. ‹*лат.*›

стѝва *ж. Диал.* Купчина, куп. ‹от *гр.*›

стива̀ли *мн. Диал.* Леки летни обувки. ‹*гр.*›

стивàсвам *несв.* и **стивàсам** *св. Диал.* **1.** Натрупвам. **2.** Чепкам (памук или вълна). **3.** Бия, нанасям побой. ‹*гр.*›

стѝгма *ж.* **1.** *Истор.* Белег, клеймо върху тялото на роб или престъпник. **2.** *Рел.* Белег или рана на тялото на светец, съответстващи на кръстните рани на Христос. **3.** *Мед.* Белег, който характеризира дадено заболяване. **4.** *Мед.* Всяко петно или лезия по кожата. **5.** *Биол.* Дихателен отвор у членестоногo животно. **6.** *Биол.* Светлочувствително пигментно петно у някои едноклетъчни. ‹от *гр.* στίγματος 'клеймо, петно'›

стигматѝзъм *м.* Наличие на стигми по тялото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стигматѝк *м.* Човек със стигми по тялото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стигматѝчен *прил.* ✧ **Стигматично изображение.** *Опт.* Изображение, което се образува от лъчи, излизащи от точка и отново събиращи се в нея след преминаване през идеална оптична система; това се получава в оптични системи, където е отстранен астигматизмът. ‹от *гр.*›

стигматогрàфия *ж.* *Остар.* Писане с пунктирни линии. ‹*гр.*›

стик *м.* Специална пръчка с извит край за игра на голф, хокей. ‹*англ.* stick 'пръчка'›

стиковàм *несв.* (**стиковàне** *ср.*) Съединявам, свързвам чрез постепенно доближаване. ‹*рус.*›

Стикс *м.* *Мит.* В древногръцката митология — река в подземното царство, през която Харон превозвал душите на мъртвите. ‹*гр.*›

стил *м.* (**стѝлен** и **стѝлов** *прил.*) **1.** *Изк.* Съвкупност от всички индивидуално проявени особености на творчеството на един автор, школа, нация, епоха или на отделна творба. **2.** *Език.* Разновидност на езика, която се използва в дадена типична социална ситуация и се отличава с лексикални, граматични и фонетични особености. **3.** *Муз.* Начинът, по който се използват мелодията, ритъмът, тонът, тембърът, динамиката, хармонията, строежът и формата. **4.** *Прен.* Маниер, похват, метод. ✧ **Готически стил.** *Архит.* Художествен стил, възникнал през XII в. във Франция, който господства в средновековната западноевропейска архитектура и се отличава с високи островърхи кули, сводове, арки и пищни орнаменти; готика. ✧ **Канцеларски стил.** *Език.* Наименование на административно-деловия стил, за който са характерни точност и яснота, точно установени изрази, липса на образност и емоционалност, дълги и сложни изреченски структури и т. н. и който е свързан с административното общуване между учрежденията и хората, които търсят административни услуги. ✧ **Катедрален стил.** *Истор.* **1.** Свободен френски вариант на неоготиката. **2.** Френска книжна подвързия от нач. на XIX в. с мотиви, заимствани от готическата каменна резба. ✧ **Мавритански стил.** *Архит.* Архитектурен стил, разпространен в Северна Африка и Южна Испания по време на господството на маврите, който се характеризира с аркади, куполи, колонади, с богата орнаментална украса. ✧ **Макаронически стил.** *Език.* Начин на изразяване, който се характеризира с използване на думи и изрази от чужд език или с нарочно вмъкнати думи, променени по образец от чужд език. ✧ **Нормански стил.** *Архит.* В английската архитектура — вариант на романския стил, свързван с норманското нашествие на острова през 1066 г., за който са характерни полукръглите арки и изобилието на скулптирани орнаменти. ✧ **Параден стил.** *Изк.* Стил на историческата живопис, приповдигнат и амбициозен, пропагандиран от водещите теоретици на изкуството от XVIII в. ✧ **Реторичен стил.** *Лит.* Езиков стил, чието своеобразие се определя от употребата на реторични фигури. ✧ **Романски стил.** *Истор.* Термин, с който се описват предготическото изкуство и архитектура в континентална Европа от края на VIII до XII в. ✧ **Стар стил в летоброенето.** *Рел.* Летоброене по юлианския календар. ✧ **Нов стил в летоброенето.** *Рел.* Летоброене по григорианския календар, въведен в България през 1916 г. ‹от *лат.* stilus 'пръчица за писане на восъчна дъсчица' ⇨ *фр.* style›

стилб *м.* *Физ.* Единица мярка за яркост на светеща повърхност. ‹от *гр.* στίλβω 'светя, сияя' ⇨ *нем.* Stilb›

стилѐт *м.* Малък кинжал с триъгълно острие. ‹*ит.* stiletto›

стилизàция *ж.* **1.** Подражаване стила на автор, школа, епоха. **2.** В декоративно-приложното изкуство — обобщаване на изобразяваните предмети, животни, растения чрез опростяване и подбиране на характерни елементи, което придава абстрактност на изображението. ‹от *лат.*›

стилизѝрам *несв.* и *св.* (**стилизѝране** *ср.*) **1.** Подлагам на стилизация. **2.** *Остар.* Поправям стила на съчинение. ‹*нем.*›

стилѝст *м.* **1.** Стилов редактор. **2.** Моден дизайнер, фризьор и др., който се занимава професионално със стила на облеклото, прическите и др. **3.** *Разг.* Човек, който има добър стил. ‹*фр.* styliste›

стилѝстика *ж.* (**стилистѝчен** *прил.*) **1.** Дял от езикознанието, който изучава характерните

особености на различните стилове (езикови, речеви, индивидуални). 2. Наука, която изследва изразителните средства на езика и тяхното използване в речевото общуване. 3. Стил. ‹*фр.* stylistique›

стилѝт *м. Рел.* В християнството — отшелник аскет, който живее на върха на стълб; стълпник. ‹*гр.*›

стило̀ *ср. Остар.* Автоматична писалка с резервоар за мастило. ‹*фр.* stylo›

стѝмул *м.* Вътрешен подтик към действие; подбуда, импулс, тласък. ‹*лат.* stimulus 'остен'›

стимула̀нт *м. Мед.* Стимулатор. ‹*лат.* stimulantis ⇨ *фр.* stimulant›

стимула̀тор *м.* 1. *Мед. Фарм.* Лекарствен препарат, който подпомага възстановяването на организма след физическо или умствено натоварване, повишава работоспособността, подобрява настроението. 2. *Спорт.* Допинг. 3. Това, което активизира, стимулира развитието на процес, дейност, явление и др. ‹*лат.*›

стимулѝрам *несв.* и *св.* (**стимулѝране** *ср.*) Давам стимул; служа като стимулатор. ‹*лат.* ⇨ *нем.* stimulieren›

стимфалѝди *мн. Мит.* В древногръцката митология — грабливи птици с медни пера и клюнове, които Херакъл прогонил. ‹по името на град Στύμφαλος в Североизточна Аркадия, близо до което живеели птиците›

стипендиа̀нт *м.* (**стипендиа̀нтски** *прил.*) Ученик, студент или аспирант, който получава стипендия. ‹*лат.* stipendiātus›

стипѐндия *ж.* Месечна парична издръжка, отпускана на ученик, студент или аспирант от държавата или от фирма, фондация и др. ‹*лат.* stipendium 'заплата' ⇨ *нем.* Stipendium›

стѝплер *м. Спорт.* Кон, подготвен за стипълчейз. ‹*англ.* steepler›

стиптѝчен *прил. Мед.* Кръвоспиращ, хемостатичен. ‹от *гр.*›

стѝпца *ж.* 1. *Хим.* Калиево-алуминиев сулфат, безцветно вещество с тръпчив вкус, което се използва като кръвоспиращо средство. 2. *Прен. Разг.* Скъперник. ‹от *гр.*›

стипчѝв *прил.* Който има вкус на стипца; тръпчив. ‹*гр.*›

стѝпълчейз *м. Спорт.* 1. Конно състезание — надбягване на дистанция 3 000 м с препятствия. 2. Бягане с препятствия. ‹*англ.* steeplechase›

стѝракс *м.* 1. *Бот.* Дърво, разпространено в тропическите области на Азия, което отделя ароматична смола. 2. Балсам, който се извлича от тази смола и се използва в медицината, парфюмерията и др. ‹*гр.* στίραξ›

стиро̀л *м. Хим.* Ароматен въглеводород, безцветна течност, която се съдържа в смолата на стиракса. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Styrol›

стиф *м. Диал.* Куп, купчина; стива. ‹*гр.*›

стих *м.* 1. Отрязък от мерена реч, който обикн. се пише на един ред. 2. Само *мн.* Поезия. 3. *Рел.* В богослужението — израз (цитат) със завършена мисъл. ‹*гр.* στίχος›

стиха̀р *м. Рел.* Дълга дяконска или свещеническа богослужебна дреха, ушита от тънка сърма. ‹*гр.* στιχάριον›

стихѝен *прил.* (**стихѝйност** *ж.*) *Прен.* Неподготвен, неорганизиран, хаотичен, безразборен. ‹*гр.*›

стихѝра *ж. Рел.* Похвален тропар, който се пее на утрина и вечерня. ‹от *гр.* στιχηρά›

стихира̀р *м. Рел.* Богослужебна книга, съдържаща стихири. ‹*гр.*›

стихѝя *ж.* (**стихѝен** *прил.*) 1. Според древногръцките философи материалисти — основен елемент на Вселената, всяко едно от първовеществата (земя, вода, огън и въздух). 2. Природно явление, което се проявява с огромна разрушителна сила (ураган, земетресение и др.). 3. *Прен.* Дейност, която допада на някого, в която той се проявява най-добре. ‹от *гр.* στοιχεῖον 'елемент'›

стихо̀вна *ж. Рел.* Псалом, четен след вечернята. ‹*гр.*›

стихосложѐние *ср.* Система за изграждане на мерена художествена реч. ‹*рус.*›

стихотворѐние *ср.* (**стихотво̀рен** *прил.*) Неголямо поетическо произведение в мерена реч. ‹*рус.*›

стихьо̀свам *несв.* и **стихьо̀сам** *св. Диал.* Удрям. ‹*гр.*›

стойк *м.* 1. *Филос.* Привърженик на стоицизма. 2. *Прен.* Човек, който проявява мъжество, смелост, твърдост. ‹*гр.* Στωικός ⇨ *лат.* stoicus›

стоицѝзъм *м.* (**стойчески** *прил.*) 1. *Филос.* Направление в античната философия, според което мъдрецът трябва да се освободи от страстите, да опознае закономерностите в природата и да живее в съгласие с нея. 2. *Прен.* Мъжество, твърдост, устойчивост. ‹от *гр.* Στωικός ⇨ *фр.* stoïcisme›

стол *м.* Заведение за обществено хранене към предприятие или учреждение. ‹*рус.*›

сто̀ла *ж.* Вид богато украсена горна женска дреха. ‹*лат.*›

столѝсвам *несв.* и **столѝсам** *св. Диал.* Украсявам, кича. ‹*гр.*›

столова̀ *ж.* Помещение за хранене, трапезария. ‹*рус.*›

сто̀ма *ж.* 1. *Анат.* Уста. 2. *Мед.* В хирургията — изкуствено създаден отвор на тръбовиден орган, който е изведен на коремната повърхност. ‹*гр.*›

стома̀на *ж.* Твърда и устойчива желязовъглеродна сплав, съдържаща от 0,01 до 2% въглерод и различни примеси. ‹*гр.*›

стома̀нен *прил.* **1.** Направен от стомана. **2.** *Прен.* Здрав, устойчив, твърд. ‹*гр.*›

стоматѝт *м.* (**стоматѝчен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на лигавицата на устната кухина. ‹от *гр.* στόμα, στόματος 'уста'›

стоматолòг *м.* Лекар, специалист по стоматология; зъболекар. ‹от *гр.* στόμα, στόματος 'уста' + λόγος 'наука'›

стоматолòгия *ж.* (**стоматологѝчен** *прил.*) **1.** Дял от медицината, в който се изучават диагностиката и лечението на устната кухина. **2.** Поликлиника, където се лекуват заболявания на устната кухина. ‹от *гр.* στόμα, στόματος 'уста' + λόγος 'наука' ⇨ *лат.*›

стомàх *м.* (**стомàшен** *прил.*) *Анат.* Орган от храносмилателната система, в който постъпва поетата храна и се извършва част от храносмилането. ‹*гр.*›

стòмна *ж.* Вид глинен съд за носене и съхраняване на вода за пиене. ‹*гр.*›

стомп *м. Муз.* **1.** В джаза — композиция в бързо темпо с кратки изразителни мелодични мотиви. **2.** Негърски танц. ‹*англ.* stomp›

стон *м.* Английска мерна единица за тежест, равна на 6,35 кг. ‹*англ.* stone›

стоп *м.* **1.** Пътен знак за задължително спиране. **2.** Всяка от задните светлини на автомобил, които светват при натискане на спирачките. **3.** Автостоп. **4.** Като *междум.* Стой, спри. ‹*англ.* stop›

стòпер *м. Спорт.* Във футбола — централен защитник. ‹*англ.* stopper›

стопѝн *м.* Напоен с леснозапалимо вещество шнур, който се използва в пиротехниката. ‹*ит.* stoppino›

стопкàдър *м. Кино. Тв* **1.** Похват, при който изображението на екрана за няколко секунди остава неподвижно. **2.** Кадър с такова изображение. ‹*англ.* stop 'спирам' + *фр.* cadre 'картина'›

стòпор *м. Техн.* Приспособление, механизъм за спиране и задържане на машина или механизъм в определено положение. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

сторнѝрам *несв.* и *св.* (**сторнѝране** *ср.*) *Фин.* Вписвам сторно. ‹*ит.* stornare ⇨ *нем.* stornieren›

стòрно *ср. Фин.* Поправка на погрешно вписване в счетоводна книга (вписаната операция се записва с червено и се изключва от общата сума на сметката). ‹*ит.* storno ⇨ *нем.* Storno›

Стòунхендж *м. Археол.* Мегалитна постройка в Южна Англия, около селището Ейвбъри на р. Ейвън, издигана на три етапа (I—ок. 1500 г. пр. Хр.), свързани с три древни култури: на уиндмил, бикър и уесекската култура, обект на продължаващи проучвания. ‹*англ.* Stonehenge›

стохастѝчен *прил.* Вероятен, случаен. ‹*гр.*›

страбѝзъм *м. Мед.* Отклонение в синхрона на движенията и положението на двете очи; кривогледство. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стрàгула *ж.* Подова настилка, подобна на балатум. ‹*лат.* stragula vestis 'покривка' ⇨ *нем.* Stragula›

страдивàриус *м.* Всяка от цигулките, изработени от италианския майстор Антонио Страдивариус (1644—1737), живял в гр. Кремона, отличаващи се с изключителните си качества. ‹*ит.* собств. Stradivari›

страз *м.* Имитация на скъпоценен камък, направена от стъкло. ‹по името на *нем.* бижутер J. Strasser (XVIII в.)›

страк *м. Диал.* Чирепче; глеч. ‹*гр.*›

стрàкина *ж. Диал.* Гледжосана паница. ‹*гр.*›

странгулàция *ж. Мед.* Прекъсване на потока на въздуха в белите дробове, на кръвта в кръвоносните съдове или на пасажа на съдържимото в храносмилателната система. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

странгулѝран *прил. Мед.* За част от тялото — чието кръвоснабдяване е прекъснато поради притискане на кръвоносните съдове. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стратѐг *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — пълководец с големи военни и политически пълномощия. **2.** *Прен.* Опитен ръководител. ‹от *гр.* στρατηγός 'военачалник' ⇨ *нем.* Strateg›

стратегѐма *ж.* **1.** Военна хитрост. **2.** Уловка, ход. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Strategem›

стратегѝчески *прил. Прен.* Изключително важен, необходим за постигане на дадена цел. ‹*гр.*›

стратѐгия *ж.* (**стратегѝчески** *прил.*) **1.** Наука за воденето на война. **2.** *Прен.* Предварително избрана насока за ръководене на дейност с оглед постигане на определени цели. ✧ **Паралелна валутна стратегия.** *Икон.* Едновременно използване на общата валута — екюто, и на националните валути в рамките на Общия европейски пазар. ‹*гр.* στρατηγία ⇨ *нем.* Strategie›

стратиграфия *ж.* (**стратиграфски** *прил.*) Дял от геологията, който изучава последователността в образуването на седиментните скали, начините за определяне на възрастта им и др. ‹от *лат.* stratum 'слой' + *гр.* γράφω 'пиша'›

стратилàт *м. Истор.* Почетна титла на особено прославили се военачалници (стратези) във Византия и средновековна България. ‹*гр.*›

стратиòт *м. Остар.* Войник. ‹*гр.*›

стратификация *ж.* **1.** Подреждане в хоризонтални слоеве, пластове; разслояване. **2.** *Метеор.* Напластяване на водни или въздушни маси. **3.** *Сел.-ст.* Съхраняване на семена от труднопоникващи растения във влажен пясък, мъх и др. при ниска температура, за да се ускори покълването. ‹от *гр.*›

стратократия *ж. Истор.* Военно управление. ‹*гр.*›

стратопедарх *м. Истор.* В древността — началник на военен лагер. ‹*гр.*›

стратор$_1$ *м. Диал.* Цвете с плътно съцветие от малки червени цветчета. Amaranthus paniculatus. ‹*гр.*›

стратор$_2$ *м. Истор.* **1.** В средновековна България — началник на военни отряди в определена област. **2.** У римляните — леко въоръжен конник. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стратостат *м. Ав.* Аеростат за полети в стратосферата. ‹от *лат.* stratum 'слой' + *гр.* στατός 'поставен, стоящ'›

стратосфера *ж.* (**стратосферен** *прил.*) *Метеор.* Слой над атмосферата, който се намира над тропосферата на височина от 10 до 50 км от повърхността на Земята. ‹от *лат.* stratum 'слой' + *гр.* σφαῖρα 'кълбо' ⇨ *фр.* stratosphére›

стратум *м. Биол.* Слой от тъкан или клетки. ‹*лат.* stratum›

стрептобацили *мн.* (стрептобацил *м.*) *Биол.* Род аеробни неподвижни пръчковидни бактерии. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стрептококи *мн.* (**стрептококов** *прил.*) *Биол.* Зърновидни бактерии от сем. коки, които причиняват различни заболявания (скарлатина, гнойни възпаления и др.). ‹от *гр.* στρεπτός 'верижка' + κόκκος 'зрънце'›

стрептолизин *м. Биохим.* Екзотоксин, произвеждан от стрептококи, който разгражда червените кръвни клетки. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

стрес *м.* (**стресов** *прил.*) *Мед.* Състояние на напрежение, възникващо у човека под влияние на силни въздействия, което застрашава организма или телесните функции. ‹*англ.* stress 'натиск', 'напрежение'›

стреч *м. Текст.* Еластична материя с блестяща повърхност, използвана за производство на облекла и др. изделия. ‹*англ.* stretch 'протягам', 'удължавам'›

стречинг *м.* Вид гимнастика за разтягане мускулатурата на тялото. ‹*англ.* stretching›

стриборд *м. Остар.* Дясната страна на кораб. ‹*хол.*›

стриди *мн.* (стрида *ж.*) *Зоол.* Морски миди от разред преднохрилни, чисто месо е деликатесна храна. Ostrea. ‹*гр.*›

стрийкинг *м.* В САЩ — движение на хора, които се разхождат голи на обществени места. ‹*англ.* streaking›

стрийкер *м.* Човек, появяващ се на обществени места гол. ‹*англ.* streaker›

стриктен *прил.* Точен, прецизен, акуратен. ‹*лат.* strictus ⇨ *фр.* strict›

стриктура *ж. Мед.* Стеснение на кухи тръбовидни органи (хранопровод, черва и др. вследствие на възпаление, растеж на тумор или притискане от съседни органи. ‹*лат.* strictūra›

стрингер *м. Ав. Мар.* Надлъжна свързваща част в корпуса на самолет или плавателен съд, която му придава устойчивост. ‹*хол.*›

стрипер *м.* (**стрипер**ен *прил.*) **1.** Машина за изваждане на стоманени блокове от калъпите, в които са излети. **2.** *Сел.-ст.* Комбайн, който отрязва класовете, овършава ги и очиства зърното. ‹*англ.* stripper›

стриптийз *м.* Номер в програмата на нощно заведение, в който жена (по-рядко мъж) постепенно съблича дрехите си, танцувайки еротичен танц. ‹*англ.* striptease›

стрихнин *м. Хим.* Силно отровен растителен алкалоид, бяло кристално вещество с горчив вкус, което в малки дози възбужда нервната система, изостря зрението, слуха и вкуса и стимулира обмяната на веществата. ‹от *гр.* στρύχνος ⇨ *фр.* strychnine›

стрия *ж. Анат.* Бразда, линия или тънка ивица по тялото. ‹от *лат.*›

стробиране *ср.* Определяне на интервал от време, в който е разрешено да се приемат или обработват сигнали в системата на телемеханиката, автоматиката и изчислителната техника. ‹от *гр.*›

стробоскоп *м.* (**стробоскопски** *прил.*) *Физ.* Оптически уред за определяне на периодите на различните периодически движения, амплитудата и др. ‹от *гр.* στρόβος 'въртене' + σκοπέω 'гледам'›

стробоскопия *ж. Физ.* Наблюдение със стробоскоп. ‹от *гр.*›

строма *ж. Биол.* **1.** Неоформена съединителна тъкан, в която са разположени специфични елементи на органите, преминават кръвоносни и лимфни съдове и др. **2.** Белтъчната основа на червените кръвни клетки. ‹от *гр.*›

стронций *м.* (**стронциев** *прил.*) *Хим.* Сребристобял до сив мек метал, който се употребява в електровакуумната техника, производството на акумулаторни батерии, галванични елементи и др. (знак Sr). ‹*лат.* strontium, по името на *шотл.* гр. Strontiane, където е открит елементът›

строп *м.* Кабел, верига и под. за издигане на товари с макара. ‹*хол.*›

стропила *ж. Архит.* Дървена двускатна кон-

струкция, който поддържа покрива или трупи, които изпълняват ролята на основа за покрива — типични за руските строителни традиции. ‹*рус.* стропи́ла›

стро̀фа *ж.* 1. *Лит.* Повтаряща се група от определен брой стихове, свързани чрез рима, ритъм и интонация или само ритмична интонация. 2. *Истор.* В древногръцкия театър — мелодия, която хорът пее на сцената, като се обръща към зрителите и се придвижва отдясно-наляво. ‹*гр.* στροφή ⇨ *фр.* strophe›

строфа̀нт *м. Бот.* Тропическо растение, чиито семена съдържат строфантин, прилаган в медицината. Strophanthus. ‹от *гр.* στρόφος 'обръщане' + ἄνθος 'цвят'›

строфантѝн *м. Биохим.* Отровен гликозид, който се извлича от растението строфант и се използва за лекуване на сърдечни заболявания. ‹*лат.* ⇨ *фр.* strophantine›

стро̀фика *ж. Лит.* 1. Дял от стихознанието, който изучава обединяването на стиховете в строфи, видовете строфи и тяхното използване в поезията. 2. Разделяне на стихотворението на строфи. ‹*гр.*›

стро̀фиум *м. Истор.* Дамска превръзка на гърдите у древните римлянки. ‹*лат.*›

структу̀ра *ж.* Разположение и подреждане на частите в едно цяло; строеж, устройство. ✧ **Пазарна структура.** *Икон.* 1. Организационната форма на един пазар. 2. Взаимоотношението между броя на фирмите, купувачите и продуктите. ✧ **Структура на наказателния кодекс.** *Юр.* Систематично подреждане на наказателноправните норми. ‹*лат.* structūra ⇨ *нем.* Struktur›

структуралѝзъм *м.* (**структура̀лен** и **структуралѝстки** *прил.*) *Филос.* Общо название на редица направления в социохуманитарното познание на XX век, изследващи структурата, отношенията между елементите на едно цяло, които запазват устойчивостта си при различни преобразувания и промени. ‹*англ.* structuralism›

структуралѝст *м.* Привърженик на структурализма. ‹*англ.* structuralist›

структу̀рен *прил.* ✧ **Структурен дефицит.** *Икон.* По-големи разходи в сравнение с приходите в условия, когато икономиката работи с пълна заетост. ✧ **Структурен модел.** *Икон.* Група равенства, които се основават на икономическата теория, представяща ендогенните променливи като равенства между екзогенните променливи и константите. ✧ **Структурна инфлация.** *Икон.* Инфлация, предизвикана от недостатъчно предлагане, главно в селскостопанския и експортния сектор на икономиката. ✧ **Структурно езикознание.** *Език.* Направления в езикознанието, които се занимават с методите за описание на структурните отношения между единиците на езика. ‹от *нем.* Struktur›

структурѝрам *несв.* и *св.* (**структурѝране** *ср.*) Изграждам структура. ‹*нем.* strukturieren›

стру̀ма *ж. Мед.* Увеличаване на щитовидната жлеза; гуша. ‹*лат.* struma›

студѐнт *м.* (**студѐнтски** *прил.*) Човек, който учи във висше учебно заведение. ‹*лат.* studentis ⇨ *нем.* Student›

сту̀дио *ср.* 1. Ателие. 2. Специално оборудвано помещение за правене на звукозаписи, за снимане или озвучаване на филми, за радио- или телевизионни предавания и др. ‹*ит.* studio›

сту̀дия *ж.* 1. Обширно и задълбочено изследване по научен въпрос, изложено в писмена форма. 2. Музикална, театрална и др. школа. 3. Предприятие за производство на кинофилми; киностудия. ‹*лат.* studia›

сту̀ко *ср. Изк.* Твърда гипсова отливка с високо качество, която понякога се резбова или се обработва, за да наподобява мрамор. ‹*ит.* stucco›

сту̀па *м. Археол.* Характерен и основен паметник на будистка Индия от времето на император Ашока (III в. пр. Хр.), издиган по продължението на пътищата и на кръстопътищата. ‹*санскр.*›

сту̀пор *м.* (**сту̀порен** *прил.*) *Мед.* Състояние на почти изключено съзнание, при което се наблюдава привидна липса на психична дейност и намалена способност да се реагира на дразнители. ‹*лат.*›

стю̀ард *м.* 1. Мъж, който обслужва пътниците на самолет или на кораб; бордов домакин. 2. В Англия — управител на голямо стопанство; иконом. ‹*англ.* steward›

стюардѐса *ж.* Жена, която обслужва пътниците на самолет или на кораб. ‹*англ.* stewardess›

су *ср.* 1. *Истор.* Старинна френска монета, първо златна, по-късно сребърна и медна, в обращение до 1793 г. 2. Виетнамска монета, равна на 1/100 от донга (в обращение до 80-те год. на XX в.). ‹*фр.* sou›

суа̀п *м.* (**суа̀пов** *прил.*) *Фин.* 1. Финансова сделка на основата на обмяна, размяна. 2. Операция за обмяна на национална валута с чужда със задължение за обратен обмен след определен срок (осъществява се от националната банка). ✧ **Валутен суап.** *Фин.* Договор между страни, нуждаещи се от чужда валута, за укрепване пазарната цена на националната валута спрямо нея чрез съгласие да се сменят плащания. ✧ **Суап на външен дълг срещу природа.** *Фин.* Изтегляне на част от задълженията на дадена страна срещу

конкретно сътрудничество в опазване на околната среда на нейна територия. ✧ **Суап на дълг в капитал.** *Фин.* Сделка, при която външният дълг се превръща в чуждестранно капиталово участие в страната длъжник. ✧ **Суап на дълг в национална валута.** *Фин.* Сделка, в която вм. чуждестранен инвеститор участва резидент на страната, чийто дълг е обект на операцията — резидентът изкупува задълженията на собствената си страна на вторичния пазар, като използва собствени средства в конвертируема валута, след което получава равностойността по съответния валутен курс в национална валута. ‹*англ.* swap, swop 'обмяна'›

суахѝли *м.* Език от източните езици банту, официален в Танзания, Кения и Уганда, разпространен и в Източен Заир, Северен Мозамбик и Сомалия. ‹*ар.*›

суб- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'под', 'отдолу'; 2) 'неосновен', 'подчинен'. ‹*лат.* sub 'под'›

субакýтен *прил. Мед.* За болест — който протича не много остро. ‹*лат.*›

субарѐнда *ж. Икон.* Даване под наем на нает имот. ‹*лат.*›

сýбаш и **сýбашия** *м. Истор.* В Османската империя: **1.** Полицейски началник на малък град или на голямо село. **2.** Чиновник, който събирал десятъка. ‹*тур.* subaşi›

субвенционѝрам *несв.* и *св.* (**субвенционѝране** *ср.*) *Икон.* Отпускам субвенция. ‹*лат.* ⇨ *нем.* subventionieren›

субвѐнция *ж. Икон.* Държавна парична помощ, отпускана на местни управленски органи за определено мероприятие, която трябва да бъде върната, ако не се използва за него. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Subvention›

субдоминàнта *ж. Муз.* **1.** Четвъртата степен на лада. **2.** Акорд, построен върху тази степен. ‹от *лат.*›

субдѝакон *м. Рел.* У католиците — иподякон или помощник на протодякон. ‹*лат.* и *гр.*›

субекваториàлен *прил.* ✧ **Субекваториален пояс.** *Геогр.* Географски пояс, разположен в Северното или Южното полукълбо между тропическия и екваториалния пояс. ‹от *лат.*›

субѐкт *м.* (**субѐктен** и **субектѝвен** *прил.*) **1.** *Филос.* Човек, който е способен да опознава външния свят и да въздейства целесъобразно върху него. **2.** *Юр.* Носител на права и задължения, участник в правните отношения. **3.** *Език.* Подлог. **4.** *Лог.* Част от съждението, представящо предмета на мисълта, за който се съобщава нещо. ‹*лат.* subiectum ⇨ *нем.* Subjekt›

субектѝвен *прил. Прен.* Пристрастен, необективен, едностранчив. ‹*лат.* subiectivus ⇨ *нем.* subjektiv›

субективѝзъм *м.* (**субективистѝчен** *прил.*) **1.** Философско направление, което отрича съществуването на реалност извън съзнанието на субекта. **2.** *Прен.* Пристрастност, едностранчиво отношение. ‹*лат.* subiectīvus ⇨ *нем.* Subjektivismus›

субективѝст *м.* Привърженик на философското направление субективизъм. ‹от *нем.* Subjektivismus›

суберàти *мн.* Апликирани с благородни метали оловни, железни или медни монети. ‹*лат.*›

субинволýция *ж. Мед.* Невъзможност матката да възстанови нормалните си размери за шест седмици след раждането. ‹от *лат.*›

субканàл *м. Инф.* Подделение на комуникационен канал, базиран на широколентова честота и създаващ отделен канал. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* sub-channel›

субконтинѐнт *м. Геогр.* Обширна, географски рязко оформена (почти отделена) част от континент. ‹от *лат.*›

субкултýра *ж.* В социологията — характерните черти на някакъв социален пласт в дадено време и място. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* subculture›

субкутàнен *прил. Мед.* Подкожен. ‹от *лат.*›

сублимàт *м. Хим.* **1.** Безцветно, разтворимо във вода и алкохол кристално силноотровно вещество, което се употребява като дезинфекционно средство, за дъбене на кожи и др. **2.** Твърдо вещество, което се получава чрез кондензация на газ без преминаване през течно състояние. ‹*лат.* sublimātus 'издигнат' ⇨ *нем.* Sublimat›

сублимàтор *м.* Апарат, предназначен за сублимационно изсушаване на продукти. ‹*лат.* sublimātus›

сублимàция *ж.* (**сублимàтен** и **сублимациòнен** *прил.*) **1.** *Хим.* Превръщане на твърдо вещество директно в пара и последваща кондензация (без преминаване през течно състояние). **2.** *Психо.* Психически процес, при който енергията на афективните влечения се преобразува за цели на социална дейност и културно творчество. ‹*лат.* sublimare 'издигам'›

сублѝмен *прил.* За момент, ситуация — висш, върховен, критичен. ‹*лат.* sublīmis›

сублиминàлен *прил. Мед.* Подсъзнателен. ‹от *лат.*›

сублимѝрам *несв.* и *св.* (**сублимѝране** *ср.*) **1.** Подлагам на сублимация. **2.** Претърпявам сублимация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* sublimieren›

субмукòза *ж. Биол.* Слой рехава съединителна тъкан под лигавица. ‹от *лат.*›

субнормàла *ж. Геом.* Част от абсциса и точка

от крива линия между нормалната линия и ординатата. ‹*лат.*›

субнормàлност *ж. Мед.* Състояние на задържано или непълно развитие на интелигентността. ‹от *лат.*›

субординатýра *ж.* Първична специализация на студенти медици. ‹*лат.*›

субординациòнен *прил.* Който се отнася към субординация. ‹*лат.*›

субординàция *ж.* **1.** Подчиненост. **2.** *Физиол.* Влияние на централната нервна система върху състоянието на периферната нервна система, както и влияние на висшите отдели на централната нервна система върху състоянието на низшите. ‹*лат.*›

субординѝрам *несв.* и *св.* (**субординѝране** *ср.*) Подчинявам. ‹от *лат.*›

субпродýкти *мн.* (субпродýкт *м.*) Вътрешните органи, краката и главата на заклано животно, използвани за храна. ‹*лат.*›

субрѐтка *ж. Изк.* Артистка, която играе роля на дръзка и хитра прислужница в опера или оперета. ‹*фр.* soubrette›

суброгàция *ж. Юр.* Частично допълнение към стар закон. ‹*лат.*›

субсидиàрен *прил.* ✧ **Субсидиарен договор.** *Юр.* Договор, който допълва основния. ‹*лат.* subsidiarius›

субсидѝрам *несв.* и *св.* (**субсидѝране** *ср.*) Давам субсидия. ‹от *лат.*›

субсѝдия *ж. Фин.* Парична помощ. ‹*лат.* subsidium›

субстантѝв *м.* (**субстантѝвен** *прил.*) *Език.* Съществително име. ‹*лат.* substantivum ⇨ *нем.* Substantiv›

субстантивàция *ж. Език.* Преминаване на думи от други части на речта в класа на съществителното. ‹*лат.* substantivus›

субстанциàлен *прил.* **1.** Съществен, основен. **2.** Който се отнася до субстанция. ‹*лат.* substantiālis ⇨ *нем.* substantiell›

субстàнция *ж.* **1.** *Филос.* Неизменна основа на всичко съществуващо. **2.** Материя, вещество. ‹*лат.* substantia 'същност'›

субституйрам *несв.* и *св.* (**субституйране** *ср.*) Замествам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* substituieren›

субституция *ж.* (**субституциòнен** *прил.*) Заместване. ‹*лат.* substitutio›

субстрàт *м.* **1.** *Филос.* Това, което е в основата на процесите и явленията; обща основа на многообразните явления. **2.** *Език.* Следи от изчезнал език на асимилирано местно население, останали в езика на новото население на същите земи. **3.** *Биол.* Среда, в която живеят определени организми. **4.** *Мед.* Специфично вещество или вещества, върху които действа определен ензим. ‹*лат.* substrātum 'основа' ⇨ *нем.* Substrat›

субтѝлен *прил.* Тънък, нежен. ‹от *лат.* subtilis›

субтѝтри *мн.* (субтѝтър *м.*) *Кино.* Надписи в долната част на кадъра, които представляват превод на репликите на героите от чужд език. ‹*фр.* subtitre›

субтрòпици *мн.* (субтрòпик *м.*) (**субтропѝчен** и **субтропѝчески** *прил.*) *Геогр.* Пояси в Северното и Южното полукълбо, разположени между тропиците и умерените пояси. ‹*лат.* + *гр.*›

субфебрѝлност *ж.* (**субфебрѝлен** *прил.*) *Мед.* Състояние, което се характеризира с не много висока, но продължително поддържана телесна температура. ‹от *лат.*›

сувà *ж. Остар.* Мазилка от хоросан. ‹*тур.*›

суварѝя *м. Остар.* Въоръжен конник. ‹*тур.*›

сувàт *м. Диал.* Пасище. ‹*тур.*›

сувенѝр *м.* (**сувенѝрен** *прил.*) Дребно художествено произведение за спомен. ‹*фр.* souvenir›

суверѐн$_1$ *м.* **1.** Върховен независим владетел. **2.** Носител на върховна власт. ‹*фр.* souverain›

суверѐн$_2$ *м. Истор.* Френска златна монета. ‹*фр.* souverain›

суверѐнен *прил.* Който притежава суверенитет; независим. ‹*фр.* souverain›

суверенитѐт *м.* Пълна независимост на държава. ‹*фр.* souveraineté ⇨ *нем.* Souveränität›

сугѐстия *ж.* (**сугестѝвен** *прил.*) *Психо.* Внушение. ‹*лат.* suggestio ⇨ *нем.* Suggestion›

сугестолòг *м.* Специалист по сугестология. ‹*лат.* + *гр.*›

сугестолòгия *ж.* (**сугестологѝчен** *прил.*) Наука за сугестията като психотерапевтичен метод. ‹*лат.* + *гр.*›

сугестопѐдия *ж.* Система за обучение, в която се използват различни методи на внушение. ‹*лат.* + *гр.*›

суджýк *м. Кул.* Сух колбас от кайма и подправки, натъпкани в черво. ‹*тур.* sucuk›

судурмà и **сундурмà** *ж. Диал.* Отворено помещение пред селска къща като част от нея. ‹*тур.*›

суѝнг *м.* **1.** *Муз.* Джазов стил, който се развива през 20-те год. на XX в. и разцъфтява между 1935 и 1945 г. **2.** *Остар.* Лекомислен, суетен младеж. ✧ **Суинг оркестър.** *Муз.* Оркестър от ок. 15 музиканти, разделени на три групи (саксофони, медни духови и ударни инструменти), който изпълнява суинг. ‹*англ.* swing 'клатя се'›

суѝтджаз *м. Муз.* Стил в джаза, създаден в САЩ през 30—40-те год. на XX в., с подчертана сантименталност на тематиката и мелодическата изразност, свързан с т. нар. комерсиален джаз. ‹*англ.* sweet-jazz›

суйтчър и **суйчър** *м.* Ватирана връхна дреха, елек с качулка, който се закопчава с цип, обикн. използвана от спортуващи, за да попива потта. ‹*англ.* sweatshirt›

суйч *м. Фин.* Сделка, при която един ефект (ценна книга, валута) се заменя срещу друг ефект, напр. обмяна на клирингова валута за конвертируема или обратно, като се отчита дизажиото на клиринговата валута по отношение на конвертируемата. ‹*англ.* switch›

сукин *прил. Разг.* Кучи. ✧ **Сукин син.** *Разг.* Негодник, кучи син. ‹*рус.*›

сукмàн *м.* Дълга женска дреха без ръкави, която се носи върху блуза или риза. ‹*тур.*›

сукрàза *ж. Биохим.* Ензим, секретиран от жлезите в тънките черва, който катализира хидролизата на захарозата на нейните компоненти — глюкоза и фруктоза; захараза. ‹*фр.* sucrase›

сукрòза *ж. Биохим.* Въглехидратно съединение, изградено от глюкоза и фруктоза. ‹*фр.* sucrose›

сукулѐнти *мн. Бот.* Група растения (ксерофити) с месести и сочни листа и стъбла (кактуси, алое, агава и др.). ‹*лат.* succulentus 'сочен' ⇨ *нем.* Sukkulente›

сùкус *м. Биохим.* Всеки сок или секрет от животински или растителен произход. ‹*лат.*›

сукцесѝвен *прил.* Непрекъснат, непрестанен, последователен. ‹*лат.* ⇨ *нем.* sukzessive›

сукцѐсия *ж. Биол.* Последователна смяна във времето на една съвкупност от растения и животни, обитаващи определена област, с друга съвкупност вследствие на природни, климатични и др. промени. ‹*нем.* Sukzession›

сулинàр и **сулиндàр** *м. Диал.* **1.** Ледена висулка. **2.** Сталактит. ‹*гр.*›

сùлкус *м. Анат.* **1.** Една от многото гънки на повърхността на мозъка. **2.** Гънките в устната кухина, напр. между бузите и алвеолите. ‹*лат.*›

султàн *м.* **1.** *Истор.* Титла на владетел в мюсюлманска държава. **2.** *Остар.* Украшение от пера или конски косми, което се слага на главата на кон или на шлем. ‹*тур.* sultan›

султанàт *м. Истор.* Форма на управление, начело със султан. ‹*ар.*›

султанѐ *ср.* Вид игра на табла — комбинация между тапа и гюлбара. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

сулфамѝди *мн.* (сулфамѝд *м.*) (**сулфамѝден** *прил.*) *Хим.* Група органични химични съединения, които съдържат сулфонамидна група или нейни производни и се използват за лечение на някои инфекциозни заболявания. ‹*лат.* sulfamīdum›

сулфàти *мн.* (сулфàт *м.*) (**сулфàтен** *прил.*) *Хим.* Соли на сярната киселина. ✧ **Цинков сулфат.** *Хим.* Бял разтворим кристален прах, използван като фиксатор, при поцинковане, при производството на хартия, в медицината. ‹*лат.* silfur 'сяра'›

сулфàто *ср. Остар.* Хинин. ‹от *гр.*›

сулфѝди *мн.* (сулфѝд *м.*) *Хим.* Съединения на сярата с метали; соли на сероводорода. ‹*лат.* sulfur 'сяра'›

сулфитàция *ж.* (**сулфитациòнен** *прил.*) Обработка на плодове и зеленчуци със сулфити или на сокове и сиропи за временното им консервиране. ‹от *лат.* sulfur 'сяра'›

сулфѝти *мн.* (сулфѝт *м.*) (**сулфѝтен** *прил.*) *Хим.* Соли на сернистата киселина. ‹*лат.*›

сулфитѝрам *несв.* и *св.* (**сулфитѝране** *ср.*) Извършвам сулфитация. ‹*лат.*›

сùма$_1$ *ж.* **1.** Резултат, получен при събиране. **2.** Общо количество, съвкупност. **3.** *Фин.* Известно количество пари. ✧ **Балансова сума.** *Фин.* Съвкупността от сумите на актива и пасива на счетоводния баланс. ‹*лат.* summa ⇨ *нем.* Summe›

сùма$_2$ *нареч.* В голямо количество, много, твърде. ‹от *лат.* summa›

сумàрен *прил.* **1.** Получен в резултат при събиране. **2.** Обобщен, общ. ‹*лат.* summa 'сбор' ⇨ *нем.* summarisch›

сумàтор *м. Инф.* Елемент на електронноизчислителна машина, който извършва сумиране. ‹*лат.*›

суматòха *ж.* Объркване, безредица, неразбория. ‹*рус.*›

сумѝрам *несв.* и *св.* (**сумѝране** *ср.*) **1.** *Мат.* Извършвам алгебричното действие "събиране". **2.** Обобщавам, правя изводи, заключения. ‹*лат.* ⇨ *нем.* summieren›

сùмо *ср. Спорт.* Вид борба, особено популярна в Япония. ‹*яп.* sumō›

сумптуàрен *прил.* В античността — разкошен, луксозен. ‹*лат.*›

Сунà *ж. Рел.* Сборник с предания (хадиси) за живота на пророка Мохамед и първите халифи, които поставят основите на ранния ислямски традиционализъм. ‹*тур.* sunû›

сунѐт *м.* Обрязване (религиозен обичай у мюсюлманите). ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

сунѝзъм *м. Рел.* Първото голямо течение в исляма, което смята себе си за правоверно и признава Суната за източник на вярата. ‹от *ар.*›

сунѝт *м.* Последовател на сунизма. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

сùпа *ж. Кул.* Ястие от сварени във вода нарязани на дребно зеленчуци и/или месо. ‹*фр.* soupe›

сùпер- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'над', 'върху'; 2) 'по-качествен'. ‹*лат.* super 'над'›

суперарбѝтър *м.* Арбитър, който трябва да

реши въпрос, по който други арбитри не са постигнали споразумение. ‹от *лат.*›

суперва̀йзър *м.* **1.** Началник на обект, технически ръководител (обикн. в банковото дело). **2.** *Инф.* Управляваща програма, която организира оптимално разпределението на ресурсите на изчислителна система. ‹*англ.* supervisor›

су̀перинтендѐнт *м. Рел.* Главно духовно лице на област в Протестантската църква. ‹*лат.*›

суперинфѐкция *ж. Мед.* Повторна инфекция, преди да бъде излекувано първото инфекциозно заболяване. ‹от *лат.*›

суперио̀рен *прил.* **1.** По-горен, по-висш. **2.** *Анат.* Който е разположен на най-горната част по отношение на друга структура или повърхност. ‹*лат.* superior›

суперла̀йнер *м. Мар. Ав.* Плавателен съд или самолет, превъзхождащ по размери и други технически данни своя клас. ‹*англ.* super-liner›

суперлатѝв *м.* **1.** *Език.* Превъзходна степен. **2.** Обикн. *мн. Разг.* Хвалебствия, славословия. ‹*лат.* superlativus ⇨ *нем.* Superlativ›

супермà̀ркет *м.* Голям магазин, в който се предлагат различни видове стоки (главно хранителни) и е на самообслужване. ‹*англ.* supermarket›

суперсегмѐнтен *прил. Език.* Свързан с езиковите средства, характеризиращи не отделна фонема, а цяла сричка, дума или цял синтактичен отрязък от текст (ударение, интонация). ‹от *лат.*›

суперстра̀т *м. Език.* Следи от езика на пришълците в състава на езика на коренните жители. ‹*лат.* ⇨ *фр.* superstrat›

суперта̀нкер *м.* Танкер с водоизместимост над 100 000 тона. ‹*лат.* + *англ.*›

суперта̀ра *ж. Икон.* Отстъпка за недобре опакована стока. ‹*лат.* + *ит.*›

суперфѝниш *м.* Последна обработка на метална повърхност, която включва изглаждане и шлифоване с дребнозърнести абразивни брусове. ‹*англ.* super-finisch›

суперфициа̀лен *прил. Анат.* Разположен близо до повърхността. ‹от *лат.*›

суперфѝция *ж.* **1.** Повърхност. **2.** *Юр.* Право на строеж и на собственост на постройка върху чужда земя. ‹*лат.* superficiēs 'повърхност'›

суперфосфа̀т *м.* (**суперфосфа̀тен** *прил.*) *Сел.-ст.* Изкуствена тор, която се получава при смилането на фосфатни минерали и обработването им със сярна киселина. ‹*лат.* + *гр.*›

суперцилиа̀рен *прил. Мед.* Свързан с веждите. ‹от *лат.*›

супѝн *м. Език.* Неизменяема глаголна форма в индоевропейските и някои други езици за означаване на цел (употребява се след глаголи за движение). ‹*лат.* supīnum›

супина̀тор *м.* **1.** *Анат.* Мускул, който извършва супинация. **2.** Специална стелка за обувка, която поддържа свода на ходилото. ‹*лат.* supinator›

супина̀ция *ж. Мед.* Движение на ръката, при което дланта се обръща нагоре. ‹*лат.* supinatio›

суплетѝвен *прил.* ✧ **Суплетивни форми.** *Език.* Форми на една и съща дума, образувани от различни корени или основи (напр. човек и хора). ‹*фр.* supplétif›

суплетивѝзъм *м. Език.* Употреба на суплетивни форми. ‹*лат.* suppleo 'запълням' ⇨ *нем.* Suppletivismus›

супозито̀рии *мн.* (супозито̀рий *м.*) *Мед. Фарм.* Препарати в твърда форма, подходящи за вкарване във влагалището или ректума; свещички. ‹*лат.*›

супо̀рт *м. Техн.* Приспособление на струг или друга металорежеща машина, което закрепва и придвижва режещия инструмент или изделието при обработка. ‹*фр.* support›

супранатуралѝзъм и **суперна̀туралѝзъм** *м.* Вяра в откровение свише. ‹*лат.*›

супраорбита̀лен *прил. Анат.* Свързан с областта над очната орбита. ‹*лат.*›

супрарена̀лен *прил.* ✧ **Супраренални жлези.** *Анат.* Надбъбречни жлези. ‹*лат.*›

супрематѝзъм *м. Изк.* Направление в абстрактната живопис от нач. на XX в., чиито произведения изобразяват разноцветни плоскости или обемни фигури. ‹*лат.*›

супура̀ция *ж. Мед.* Образуване на гной. ‹*лат.* suppuratio›

су̀ра *ж. Рел.* Глава от Корана. ‹*тур.* sura›

сура̀т *м. Разг. Грубо.* Лице на човек; мутра. ‹*тур.* surat›

сурва̀м се *несв.* и **су̀рна се** *св. Диал.* Свличам се, плъзгам се бързо. ‹от *гр.*›

сурдѝна *ж. Муз.* **1.** При струнните инструменти — скоба, която се поставя върху магарето, за да приглуши тона на инструмента. **2.** При медните духови инструменти — дървено, метално или пластмасово парченце с формата на фуния, което се поставя в инструмента, за да приглуши неговия тон. ‹*лат.* surdus 'глух' ⇨ *фр.* sourdine›

сурдока̀мера *ж. Астр.* Звукоизолирано помещение, в което се провеждат различни изследвания, тренировки при подготовка на космонавти и под. ‹*лат.*›

сурдопедаго̀гика *ж.* Дял от дефектологията, който се занимава с обучението и възпитанието на деца с увреден слух. ‹*лат.*›

сурога̀т *м.* **1.** Заместител, който не притежава

всички свойства и качества на замествания продукт. 2. *Прен.* Непълноценен заместител, фалшификат, ерзац. ‹*лат.* surrogātus 'поставен вместо някого' ⇨ *нем.* Surogat›

Сурт *м. Мит.* В скандинавската митология — великанът, който пази царството на огъня и след Рагнарьок ще получи целия свят. ‹*норвежки*›

суртук *м. Диал.* Скитник, безделник. ‹*тур.* sürtük›

сус *междум. Диал.* Млък, млъкни. ‹*тур.*›

сусам *м.* 1. *Бот.* Едногодишно тревисто маслодайно растение от сем. сусамови, чиято родина е Африка. Susamum indicum. 2. Семената на това растение, от които се извлича сусамово масло, използвано в сладкарството, консервната промишленост, козметиката и др. ‹*тур.* susam›

суспендирам *несв.* и *св.* (**суспендиране** *ср.*) 1. *Юр.* Отменям закон; обезсилвам, спирам действието на закон (обикн. конституция). 2. *Прен.* Обезсилвам, спирам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* suspendieren›

суспензивен *прил.* ✧ **Суспензивно вето.** *Юр.* Отлагателно вето. ‹*лат.* suspensus 'отсрочен' ⇨ *нем.* suspensiv›

суспензия *ж. Хим.* Двуфазна система от много малки твърди частици, разпределени в течност. ‹*лат.* suspensio ⇨ *нем.* Suspension›

суспензориум *м. Мед.* Бандаж за поддържане на скротума. ‹*лат.* suspensorium›

сусцептибилен *прил.* Възприемчив; податлив. ‹*лат.* ⇨ *нем.* suszeptibel›

сутана *ж. Църк.* Връхна дреха на католически духовник, която се носи извън богослужението. ‹*ит.* sottana ⇨ *фр.* soutane›

суташ *м.* Шнур по дамска дреха. ‹*фр.* soutache ⇨ *унг.* suitaš›

сутеньор *м.* 1. Любовник на проститутка, издържан от нея. 2. Сводник. ‹*фр.* souteneur›

сутерен *м.* Полуподземен етаж, който се използва за живеене. ‹*фр.* souterrain 'под земята'›

сутиен *м.* Част от долно дамско облекло, която поддържа бюста. ‹*фр.* soutien›

сутляш *м. Кул.* Десерт от сварен с мляко и подсладен ориз. ‹*тур.* sütlaş›

сутра *ж.* Всяко древноиндийско ръководство по право, богослужение, философия, морал и др., състоящо се от поговорки и афоризми. ‹*санскр.*›

Сутунг *м. Мит.* В скандинавската митология — великан, син на Гилинг, който за кратко притежавал медовината на поезията. ‹*норвежки*›

сутура *ж.* 1. *Анат.* Тип неподвижна става, предимно в черепа. 2. *Мед.* В хирургията — затваряне на рана или разрез със специални конци, за да се улесни заздравяването. 3. *Мед.* В хирургията — материалът, използван за зашиване на рани. ‹*лат.*›

суфизъм *м. Рел.* Мистично течение в исляма, възникнало през VIII в. ‹*ар.*›

суфикс *м.* (**суфиксален** *прил.*) *Език.* Наставка. ‹*лат.* suffixus 'прикачен' ⇨ *нем.* Suffix›

суфиксация *ж. Език.* Словообразуване с помощта на суфикси. ‹от *нем.* Suffix›

суфия и **суфит** *м. Рел.* Последовател на суфизма. ‹от *ар.*›

суфле$_1$ *ср. Кул.* Сладкарско или друго кулинарно изделие, в чийто състав влиза разбит яйчен белтък. ‹*фр.* soufflé›

суфле$_2$ *ср. Мед.* Тих шум, който се чува през стетоскопа при преминаването на кръвта през съдовете. ‹*фр.*›

суфлирам *несв.* и *св.* (**суфлиране** *ср.*) 1. По време на представление подсказвам (подавам) репликите на актьорите. 2. *Прен.* Подсказвам. ‹*лат.* ⇨ *фр.* souffler 'подсказвам'›

суфльор *м.* 1. В театъра — човек, който подсказва на артистите текста на пиесата по време на репетиция или на представление. 2. *Прен.* Подсказвач. 3. *Техн.* Отдушник. ‹*фр.* souffleur›

суфозия *ж.* Отмиване, отнасяне на земни пластове от течащи води, което води до пропадания, хлътвания и под. ‹*лат.* suffosio 'подкопаване'›

суфокация *ж. Мед.* Задушаване. ‹*лат.* suffocatio›

суфраган *м.* В Католическата църква — помощник на епископ; викарен епископ. ‹*лат.*›

суфузия *ж. Мед.* Разпространен по повърхността на кожата кръвоизлив, предизвикан от промени в местното кръвоснабдяване и пропускливостта на съдовете. ‹*лат.*›

сфагнум *м.* 1. *Бот.* Блатно растение от рода на мъховете, от долните мъртви части на което се образува торф. 2. Торф, образуван от това растение. 3. Изолационен материал, приготвен от такъв торф. ‹от *гр.* σφάγνος 'вид мъх' ⇨ *лат.*›

сфалерит *м. Хим.* Природен цинков сулфид, най-разпространената руда на цинка. ‹от *гр.*›

сфера *ж.* (**сферичен** *прил.*) 1. *Геом.* Пространствена фигура, която се получава чрез въртене на полукръг около диаметъра му. 2. *Геом.* Повърхността на такава фигура. 3. *Прен.* Област, в която се развива или разпространява нещо. ✧ **Небесна сфера.** *Астр.* Въображаема сфера с произволен радиус, в която може да се изобрази видимото разположение и движение на небесните тела. ‹*гр.* σφαῖρα ⇨ *лат.* sphaera›

сфероид *м.* (**сфероиден** *прил.*) 1. *Геом.* Пространствена фигура, образувана чрез въртене

на елипса около нейната малка ос. **2.** Всяко тяло, подобно на сфера. ‹от *гр.* σφαιροειδής 'кълбовиден, сферообразен'›

сферомѐтър *м.* Уред за точно измерване на малки дебелини или кривини на сферична повърхност. ‹от *гр.*›

сфероцѝт *м. Мед.* Патологична форма на червените кръвни клетки (еритроцитите), която е сферична, а не, както е нормално, с форма на диск. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сфероцитòза *ж. Мед.* Наличие на сфероцити в кръвта. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

сфигмогра̀ф *м. Мед.* Апарат за продължително записване пулса на един от кръвоносните съдове. ‹от *гр.* σφύγμός 'пулсиране' + γράφω 'пиша'›

сфигмогра̀фия *ж. Мед.* Метод за изследване на сърдечната дейност чрез сфигмограф. ‹от *гр.*›

сфигмокардиогра̀ф *м. Мед.* Апарат за едновременно записване на сърдечната дейност и пулсовата вълна в кръвоносните съдове. ‹от *гр.*›

сфигмоманомѐтър *м. Мед.* Уред за измерване на артериалното кръвно налягане. ‹от *гр.*›

сфигмомѐтър *м. Мед.* Апарат за измерване на кръвното налягане. ‹от *гр.*›

сфигмоскòп *м. Мед.* Уред, показващ сърдечните удари или пулса като постоянен сигнал на монитор. ‹от *гр.*›

сфигмофòн *м. Мед.* Уред за запис на сърдечните удари или пулс под форма на усилен звук, който може да се прослуша чрез високоговорител или слушалки. ‹от *гр.*›

сфѝнкс *м.* **1.** В древен Египет — необикновена каменна постройка, представляваща лъв с глава на човек, олицетворение на фараоновата власт. **2.** *Мит.* В древногръцката митология — крилат лъв с женска глава, който стоял пред вратите на гр. Тива. **3.** *Прен.* Загадъчно, тайнствено същество. ‹*гр.* Σφίνξ›

сфѝнктер *м.* (**сфѝнктерен** *прил.*) *Анат.* Пръстеновиден еластичен мускул, който при свиването си затваря естествен външен отвор на организма. ‹*гр.* σφίγκτήρ›

сфинктеротòмия *ж. Мед.* Хирургично разделяне на сфинктерен мускул. ‹от *гр.*›

сфорца̀ндо *нареч. Муз.* С внезапно и рязко динамично усилване на отделните звуци. ‹*ит.* sforzando›

сфрагѝст *м.* Специалист по сфрагистика. ‹*гр.*›

сфрагѝстика *ж. Истор.* Спомагателна историческа дисциплина, която изучава печатите и печатните изображения; сигилография. ‹от *гр.* σφραγίς 'печат, печатане'›

сфумàто *ср. Изк.* Начин за изобразяване на предмети чрез смекчаване на очертанията или с помощта на живописно пресъздаване на обкръжаващата ги среда, разработен от Леонардо да Винчи. ‹*ит.* sfumato›

сфунгàто *ср. Диал. Кул.* Пържени яйца с лук. ‹*гр.*›

схѐма *ж.* (**схематѝчен** *прил.*) **1.** Опростен чертеж, който показва принципното устройство, разположението на частите на машина, устройство и др. **2.** Изображение или описание в общи линии; скица. **3.** *Прен.* Шаблон, готова форма. ✧ **Интегрална схема.** *Ел. Инф.* Малък силициев кристал, пресован в пластмасов корпус с изводи, който е съставна част от изчислителния блок на електронноизчислителните машини. ✧ **Логическа схема.** *Лог.* Методическата схема, която определя взаимодействията на физичните обекти, представляващи данните в автоматична система за обработка на данни. ‹*гр.* σχῆμα 'външен вид, форма'›

схематизѝрам *несв.* и *св.* (**схематизѝране** *ср.*) **1.** Предавам или описвам в общи линии. **2.** *Прен.* Шаблонизирам. ‹*гр.*›

схематѝзъм *м.* **1.** Склонност към схематизиране, шаблонизиране. **2.** Опростеност на изображение, на описание (в произведение на изкуството, литературата и др.). ‹*гр.*›

схѝзма *ж. Рел.* Разцепление, разкол в църква. ‹*гр.* σχίσμα 'разкол, разпра'›

схизматѝк *м. Рел.* Отцепник, разколник. ‹*гр.*›

схѝма *ж.Ърк.* В Православната църква — най-висша монашеска степен, която изисква строг аскетизъм от посветения. ‹от *гр.* σκῆμα 'външен вид, образ'›

схимнѝк *м.Ърк.* Монах, който е дал обет да изпълнява схима; схимонах. ‹*гр.*›

схолистѝк *м.* **1.** Последовател на схоластиката. **2.** *Прен.* Човек, който е склонен към отвлечени разсъждения. ‹*гр.*›

схола̀стика *ж.* (**схолистѝчен** *прил.*) **1.** *Филос.* Средновековна идеалистическа философия, която се основава на догмите на църквата. **2.** *Прен.* Знание, откъснато от живота, основано на отвлечени разсъждения. ‹от *гр.* σχολαστικός 'учен, научен'›

схолистѝчен *прил.* ✧ **Схоластичен реализъм.** *Филос.* Направление в средновековната схоластика, което признава реалността на общите понятия — универсалии, съществуващи независимо от единичните предмети.

схолиа̀ст *м.* Автор на схолии. ‹*гр.*›

схо̀лия *ж. Истор.* Обяснителна бележка в полето на старинен ръкопис. ‹*гр.*›

сцѐна *ж.* (**сценѝчен** и **сценѝчески** *прил.*) **1.** Издигнато място в единия край на театрален салон, където актьорите играят представление. **2.** Част от драматическо действие, в кое-

то обстановката не се променя. 3. Отделен епизод от роман, филм. 4. *Прен.* Зрелище. 5. *Прен.* Скандал, разправия. ✧ **Календарни сцени.** *Истор.* Цикъл от дванадесет сцени, които изобразяват различни селскостопански дейности, комбинирани със съответния зодиакален знак, характерен е за средновековното изкуство. ‹*лат.* scena ⇨ *нем.* Szene›

сценàрий *м.* 1. Художествено литературно произведение, което служи за основа за създаване на филм. 2. Сюжетен план на драматичен конфликт, въз основа на който се създава театрален, оперен, балетен и др. спектакъл. 3. Предварително съставен план. ‹*ит.* scenario›

сценарѝст *м.* Автор на сценарий. ‹*нем.* Szenarist›

сценогрàф *м.* Човек, който се занимава със сценография. ‹*гр.*›

сценогрàфия *ж.* (**сценогрàфски** *прил.*) Художествено оформление на спектакъл чрез декори, костюми, осветление. ‹от *гр.*›

сциентѝзъм *м.* Абсолютизиране ролята на науката в духовния живот на обществото, в културата. ‹*лат.* scientia 'знание' ⇨ *нем.* Szientismus›

сциентѝст *м.* Последовател на сциентизма. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Szientist›

сцѝнк *м. Зоол.* Гущер, който обитава пясъчните пустини на Северна и Източна Африка, смятан от арабите и египтяните за добро предзнаменование и използван в миналото за приготвянето на някои лекарства. Scincus officinalis. ‹*ар.*›

сцинтилàтор *м. Физ.* Вещество, което може да луминесцира. ‹*лат.* ⇨ *фр.*›

сцинтилàция *ж.* (**сцинтилациòнен** *прил.*) *Физ.* Краткотрайно светване, искрене на някои вещества под действието на йонизиращо лъчение. ‹*лат.* scintillatio ⇨ *нем.* Szientillation›

сциофѝт *м. Биол.* Сенколюбиво растение. ‹от *гр.*›

съклѐт *м. Диал.* Притеснение, нетърпение. ‹*тур.* siklet›

съкмѝ *мн. Остар.* Тесни потури. ‹*тур.*›

съндардѝсвам *несв.* и **съндардѝсам** *св. Диал.* Смущавам, стряскам; прекъсвам. — **съндардисвам се/съндардисам се.** ‹от *тур.* sindirmak›

сър *м.* 1. Почтително обръщение към мъж във Великобритания, САЩ и др. англоезични страни. 2. Титла на баронет във Великобритания, придружаваща личното име. 3. *Ирон.* Господин. ‹*англ.* sir›

сървър *м. Инф.* Мрежов компютър, използван от множество потребители, които си поделят достъпа до файлове, отпечатване, комуникации и др. услуги. ✧ **Асинхронен комуникационен сървър.** *Инф.* Персонален компютър или разширителна платка, които дават на останалите възли в мрежа достъп до серийни портове и модеми. ✧ **Сървър за достъп.** *Инф.* Централен компютър, използван за даване на достъп на определени потребители, свързващи се чрез модем, до мрежа и нейните ресурси така, все едно че те са свързани директно. ‹*англ.* server›

сърма *ж.* (**сърмен** *прил.*) 1. Позлатени или посребрени нишки за бродерия. 2. *Текст.* Плат, в който са втъкани такива нишки. ‹*тур.* sırma›

сърт *м. Диал.* Хребет, било на хълм. ‹*тур.* sırt›

сърф *м.* Дъска за сърфинг. ‹*англ.* surf-board›

сърфинг *м.* Морски спорт, при който човек, изправен върху сърф, се движи по гребена на вълните. ‹*англ.* surfing›

сърфѝст *м.* Спортист, който се занимава със сърфинг. ‹от *англ.* surfing›

сърчà *ж. Диал.* Стъкло. ‹*тур.* sırça›

сътаксѝвам *Диал. несв.* Забелязвам, съглеждам. ‹*гр.*›

сътаксѝвам се *несв. Диал.* Държа се прилично; съобразявам се. ‹*гр.*›

сьòмга *ж. Зоол.* Морска риба, чийто хайвер е деликатесна храна. Salmo salar. ‹*рус.*›

сюжѐт *м.* (**сюжѐтен** *прил.*) 1. *Лит.* Система от събития в епическо, лиро-епическо или драматическо произведение. 2. *Изк.* Предмет на изображение. ‹*лат.* ⇨ *фр.* sujet›

сюзерѐн *м.* (**сюзерѐнен** *прил.*) 1. *Истор.* В Западна Европа — едър феодален владетел по отношение на своите васали. 2. Държава, която има васално подчинени държави. ‹*фр.* suzerain›

сюзеренитѐт *м.* Права на сюзерена по отношение на васалите му. ‹*фр.* suzerainetè›

сюѝта *ж. Муз.* Творба, състояща се от няколко части, в основата на които лежат барокови танци с еднаква тоналност, но с различни темпо и стил. ‹*фр.* suite 'последователност'›

сюѝнгер *м.* 1. *Зоол.* Низше многоклетъчно животно, разпространено в Средиземно море и други топли морета. Euspongia officinalis. 2. Скелетът на това животно, използван за бърсане, изтриване. 3. *Жарг.* Пияница, алкохолик. ‹*тур.* sünger›

сюнгѝя *ж. Остар.* Щик. ‹*тур.* süngü›

сюргѝон *м. Остар.* Заточение. ‹*тур.* sürgün›

сюреджѝя$_1$ *м. Остар.* 1. Пастир. 2. Водач на новобранци. ‹*тур.*›

сюреджѝя$_2$ *м. Остар.* Пощаджия. ‹*тур.*›

сюрѝя *ж. Разг.* Стадо. ‹*тур.* sürü›

сюрмѐ *ср. Диал.* Приспособление за затваряне на врата или прозорец; мандало. ‹*тур.* sürme›

сюрмѐк *м. Диал.* Чревно разстройство, диа-

рия. ‹*тур.*›

сюрпрѝз *м.* Изненада, обикн. приятна; неочаквано удоволствие, радост. ‹*фр.* surprise›

сюрпризѝрам *несв.* и *св.* (**сюрпризѝране** *ср.*) Правя сюрприз, изненадвам. ‹от *фр.* surprise›

сюрреалѝзъм *м. Изк.* Авангардно направление в художествената култура на XX в., възникнало във Франция, което се обявява за освобождаване на тайните стремежи, залегнали в подсъзнанието на човека, от властта на интелекта. ‹*фр.* surréalisme›

сюрреалѝст *м.* Последовател на сюрреализма. ‹*фр.* surréaliste›

сюрту̀к *м. Остар.* Дълга до коленете горна мъжка дреха с двуредно закопчаване. ‹*фр.* sur 'върху' + tout 'всичко'›

таанѐ *ср. Остар.* Бройка, екземпляр. ‹*тур.*›

табàк$_1$ *м. Остар.* Човек, чието занятие е да щави кожи; кожар. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tabak›

табàк$_2$ *м. Остар.* Голям лист плътна хартия. ‹*тур.* tabak›

табàк$_3$ *м. Остар.* Тютюн. ‹*исп.* tabaco›

табакѐра *ж.* Плоска джобна кутийка за тютюн или цигари. ‹*ит.* tabacchiera›

табакханà *ж. Остар.* Работилница за обработка на кожи. ‹*тур.* tabakhane›

табàн *м.* **1.** *Остар.* Ходило, стъпало на крак. **2.** *Остар.* Стъпало, подметка на обувка. **3.** *Диал.* Външен железен обръч на колело на каруца. ‹*тур.* taban›

табѐла *ж.* Метална, дървена или друга плочка с надпис. ‹*лат.* tabella›

табернàкул *м. Църк.* **1.** Дарохранителница в католически храм; мощехранителница. **2.** Място за съхраняване на светите дарове. **3.** Религиозен полиптих. **4.** Ниша за свето изображение. **5.** В Католическата църква и у протестантите — временно място за молитва. ‹*лат.*›

табиѐт *м. Диал.* **1.** Характер, нрав. **2.** Навик, обичай, ред. ‹*тур.* tabiat›

табиетлѝя *прил. Диал.* **1.** Своенравен, особен. **2.** Който знае реда, обичая на нещо и го прави според тях. **3.** Който има добър вкус, изпипва нещата. ‹*тур.* tabiatli›

тàбия *ж. Остар.* Укрепление. ‹*тур.* tabiye 'тактика'›

тàбла *ж.* **1.** Поднос за кафе, чай, сладкиши и др. **2.** *Диал.* Тава, тепсия. **3.** Дървена правоъгълна кутия с пулове и зарове за игра. **4.** Игра с тези пулове и зарове. **5.** Странична плоска част на легло. **6.** *Истор.* Плоча за писане в училище (вм. тетрадка). **7.** *Остар.* Табела. ‹от *лат.* tabella›

тàбладжия *м. Разг.* Страстен и/или добър играч на табла.

табланѐт *м.* Вид игра на карти. ‹*фр.*›

таблѐтка *ж. Фарм.* Лекарство във вид на малко плоско хапче. ‹*фр.* tablette›

таблѝний *м. Истор.* В древноримската архитектура — помещение, свързано посредством голяма врата с атриума. ‹от *лат.*›

тàблица *ж.* Сведения, цифрови данни и др., разположени в определен ред, по графи. ‹*лат.* tabula 'дъсчица'›

таблò *ср.* **1.** Дъска, на която се окачват обяви, съобщения и под. **2.** Остарял термин за картина, рисувана върху дървена плоскост. **3.** Голяма картина или фотография на платно или на картон. **4.** Екран, на който се изобразява информация за състоянието на контролиран обект. **5.** Плоска кутия с монтирани в нея командни или сигнални устройства, уреди, ключове и др. ‹*фр.* tableau›

таблойд *м.* Малък по формат вестник с много илюстрации, който представя информацията опростено; жълт печат. ‹*англ.* tabloid›

тàбор *м.* **1.** *Истор.* Турски полк войска. **2.** Дружина, група изобщо. **3.** *Остар.* Стан, лагер. ‹*тур.* tabor›

таборагасѝ *м. Истор.* Командир на турски полк. ‹*тур.*›

таборѝти *мн. Истор.* Последователи на лявото крило на хуситите през XV в. ‹от *чеш.* собств.›

табý *ср.* **1.** У първобитните народи — религиозна забрана за докосване на определени предмети, за извършване на определени действия или за произнасяне на определени думи, чието нарушение според вярванията донасяло голяма злина от свръхестествените сили. **2.** Общоприета в културното общество забрана за публично използване на определени думи, жестове и под. **3.** *Прен.* Забрана. ‹*полинез.* tapu ⇨ *англ.* taboo›

табулàрий *м. Истор.* В древен Рим — архив. ‹*лат.*›

табулатýра *ж. Истор.* **1.** Старинна буквена или цифрова система за записване на инструментална музика. **2.** Правила, регламентиращи формата и съдържанието на музикално-поетическото изкуство на майстерзингерите. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Tabulatur›

табýн *м.* Стадо коне или други копитни животни. ‹*тюркски*›

табурѐтка *ж.* Тапициран стол без облегало. ‹*фр.* tabouret 'столче'›

тавà *ж.* **1.** Широк плитък домакински съд с различно предназначение — за печене на месо, сладкиши, за варене на мармалад и др. **2.** *Прен. Разг.* Голяма грамофонна плоча. ‹*тур.* tava›

таванà *м.* **1.** Горната хоризонтална плоскост на помещение. **2.** Място или помещение между покрива на сграда и стаите от най-горния етаж. **3.** *Прен.* Предел, граница. ✧ **Кредитни тавани.** *Икон. Фин.* Максимално допустимо нарастване на общата сума на дълга към банките по кредити в местна валута за стопанска дейност на фирми и други организации. ✧ **Таван на цената.** *Икон.* Максималната цена, която се допуска в рамките на дадена ценова политика или на основание на специфични законодателни актове, напр. законите за рентата във Великобритания. ‹*тур.* tavan›

таватýр *м. Диал.* Мълва, шум. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

тавѐрна *ж.* Кръчма, пивница (обикн. в гръцки стил). ‹от *гр.*›

тавро̀ *ср. Диал.* 1. Клеймо, белег от изгаряне на кожата, което се прави на животни за разпознаване. 2. Инструмент, с който се прави такова клеймо. ‹*тюркски*›

тавтогра̀ма *ж. Лит.* Стихотворение, в което всички думи започват с една и съща буква. ‹от *гр.*›

тавтоло̀гия *ж.* (**тавтологѝчен** *прил.*) 1. *Език.* Повторение на едно и също с различни думи (обикн. като недостатък на речта). 2. *Лог.* Логическа грешка при определение на понятие, когато то се обяснява чрез самото него, само че с други думи (idem per idem). 3. В математическата логика — изказване, чиято функция на истинност е положителна за всички нейни променливи значения ("абсолютна истина"). ‹от *гр.* ταυτό 'един и същ' + λόγος 'дума, реч'›

тавтомѐрия *ж. Хим.* Динамична изомерия, при която едно съединение може да съществува като смес от два изомера в равновесие. ‹от *гр.*›

тага̀р *м. Диал.* Торба. ‹*гр.*›

та̀гма *ж. Остар.* Военен отряд. ‹*гр.*›

таз *м. Анат.* Разширената част от скелета, под кръста. ‹*ар.*›

тазчѝя *м. Остар.* Водач на хрътки. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

тайн *м. Остар.* Дневно количество храна, определено за войник, служител и др.; дажба. ‹*тур.* tayin›

та̀йбрек *м. Спорт.* Решаващ сет при равенство в тениса. ‹*англ.* tie-break›

тайга̀ *ж. Геогр.* Дива, труднопроходима гора в Северна Европа и Азия. ‹*якутски* ⇨ *рус.*›

тай енд дай *м.* Техника за нанасяне на шарки върху тъкан посредством покриване с бродерия, която става "изолатор", и/или овързване на части от тъканта с конци преди потапянето ѝ в боята; "завържи и оцвети". ‹*англ.* tie and dye›

тайма̀ут *м. Спорт.* В някои игри (баскетбол) — прекъсване по искане на един от отборите, според установени правила. ‹*англ.* time out›

та̀ймер *м. Техн.* Контролно-регулиращ апарат, който автоматично по предварително зададена програма включва/изключва машина, съоръжение или сигнализира за настъпване на времето за включване/изключване. ‹*англ.* timer›

та̀йминг *м. Икон.* Избор на подходящ момент за покупка или продажба. ‹*англ.* timing›

таймча̀ртър *м.* В морската търговия — договор за наемане на кораб за определен период от време. ‹*англ.* time charter›

таймшѐринг *м. Инф.* Метод за автоматично разпределение на времето за използване на ЕИМ или на други, наети за временно ползване основни средства от много абонати. ‹*англ.* time sharing›

та̀ймшийт *м.* В морската търговия — документ за отчитане на времето за натоварване или разтоварване на кораб. ‹*англ.* time sheet›

тайо̀р *м.* Втален дамски костюм от две части. ‹*фр.* tailleur›

тайфа̀ *ж.* 1. *Остар.* Дружина, чета. 2. *Разг.* Група безделници, пакостници. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tayfa›

тайфу̀н *м. Метеор.* Тропически циклон с разрушителна сила в северната част на Тихия океан. ‹*кит.* ⇨ *англ.* typhoon›

таквѝм *м. Остар.* Календар. ‹*тур.* takvim›

та̀ке *ср. Разг.* Малка мека шапка без периферия; кепе. ‹*тур.* take›

такела̀ж *м. Мар.* 1. Всички въжета на един кораб, които служат за укрепване и за управление на платна. 2. Съвкупност от всички приспособления (въжета, вериги и др.) за вдигане и местене на товари. ‹*хол.* или *нем.* Takelage›

такла̀ *ж. Диал.* Премятане през глава. ‹*тур.* takla›

такла̀к *м. Диал.* Гълъб, който се премята във въздуха. ‹от *тур.* takla›

такрѝр *м. Остар.* Писмен документ. ‹*тур.* takrir›

та̀кса *ж.* Определена сума, която се заплаща срещу услуга, напр. за издаване на документ, за телефонен пост, за превоз на стока и др. ✧ **Банкови такси.** *Фин.* Таксите, които банките вземат от потребителите за обслужване по банкови кредити или различни трансакции, превод на суми, покупка на чуждестранна валута и издаване на финансови документи. ✧ **Такса за ползвателя на услуга.** *Икон.* 1. Такса за канализационната система, която се изчислява върху количествата, изхвърлени в нея. 2. Такса за услуга, осигурена от централната или местната власт или от обществено предприятие, напр. билет за ползване на плувен басейн. ‹*лат.* taxa›

такса̀ция *ж.* Съставяне на техническа характеристика и материална оценка на гора. ‹*лат.* taxatio›

та̀ксвам *несв.* и **та̀ксам** *св. Диал.* Обещавам. ‹*гр.*›

таксѝ *ср.* Автомобил, който превозва срещу заплащане. ‹от *фр.* taxi›

таксидѐрмия *ж.* Препариране на животни. ‹от *гр.* τάξις 'подреден' + δέρμα 'кожа'›

таксидио̀т *м.* Пътуващ калугер, изпратен да събира помощи за манастир. ‹*гр.*›

таксилда̀р *м. Остар.* Събирач на дългове към търговец, бирник. ‹от *тур.*›

таксимѐтър *м.* **1.** Апарат, брояч на таксата според изминатия път в такси. **2.** Такси. ‹*фр.* taximètre›

таксира̀т *м. Остар.* Злополука, нещастие. ‹*тур.*›

та̀ксис *м. Език.* Глаголна категория, която показва положението на едно действие чрез отношението му спрямо друго действие. ‹от *гр.*›

таксо̀н *м.* Група дискретни (разделни) обекти, свързани повече или по-малко от общи свойства и признаци, което е основание да бъдат отнесени към определена таксономическа категория. ‹от *лат.* taxare 'определям'›

таксономѝчески *прил.* ✧ **Таксономически категории.** Понятие от таксономията за означаване на съподчинени групи обекти — таксони. ‹*гр.*›

таксоно̀мия *ж.* Теория за класификацията и систематизацията на сложноорганизирани области от действителността, които обикн. имат йерархичен строеж (органичния свят, обекти на географията, геологията, езикознанието, етнографията и др.). ‹от *гр.* τάξις 'подреден' + νόμος 'закон'›

такт₁ *м.* **1.** *Муз.* Тоновете и паузите между две тактови черти, или метричната единица в едно произведение. **2.** Равномерно, ритмично редуване на едни и същи движения, действия. ‹*лат.* tactus 'докосване' ⇨ *нем.* Takt›

такт₂ *м.* (**тактѝчен** *прил.*) Чувство за мярка, съобразено спрямо обстоятелствата поведение, деликатни обноски. ‹*лат.* tactus 'докосване' ⇨ *фр.* tact›

тактѝк *м.* **1.** Специалист в областта на тактиката. **2.** Човек, който знае как да постъпи, за да постигне целта си. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Taktiker›

та̀ктика *ж.* **1.** *Воен.* Съставна част на военното изкуство, която включва теорията и практиката на подготовка и водене на бой. **2.** *Прен.* Средства и начини за обществена и политическа борба, начини за постигане на определена цел, линия на поведение. ‹*гр.* τακτική ⇨ *нем.* Taktik›

тактѝлен *прил.* Който се усеща, възприема чрез допир. ✧ **Тактилна комуникация.** Вид социално поведение у човека, който включва целувката, прегръдката, ръкостискането, потупването по рамото и под. ✧ **Тактилни стойности.** *Изк.* Цветът и линията като средства за предаване на усещането за тежест, релеф и фактура. ✧ **Тактилни усещания.** *Физиол.* Усещания при допир, докосване. ‹*лат.*›

тактѝчески *прил.* ✧ **Тактическа единица.** *Воен.* Войсково подразделение, способно самостоятелно да изпълнява бойни задачи. ✧ **Тактически ракети.** *Воен.* Управляеми или неуправляеми ракети, предназначени за поразяване на противникови обекти в тактическата дълбочина на отбраната (до 60 км от предния край). ‹*гр.*›

та̀ктов *прил.* ✧ **Тактов генератор.** *Инф.* Електронна схема, която генерира периодични импулси, използвани за синхронизиране на потока от информация през вътрешните комуникационни канали на компютъра. ✧ **Тактов показател.** *Муз.* Единицата за време в метричната музика, където числителят в размера сочи броя на метричните времена. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Takt›

таку̀н *м. Диал.* Ток на обувка. ‹от *гр.*›

такъ̀м *м.* и **такъ̀ми** *мн. Диал.* Съвкупност от вещи, принадлежности, инструменти и др. за вършене на една работа. ‹*тур.* takım›

тала̀з *м.* Вълна̀. ‹от *тур.* talaz›

таламба̀з *м. Диал.* Тъпан, барабан. ‹от *тур.*›

тала̀нт₁ *м. Истор.* Най-голямата мерна единица за тегло и парична единица, широко разпространена в античността (древна Гърция, Вавилон и в други области от Мала Азия); имала е различна стойност. ‹*гр.* τάλαντον›

тала̀нт₂ *м.* **1.** Вродени качества, особени природни способности, надареност в определена област (наука, изкуство, култура и др.); дарба. **2.** Човек, който има такива качества. ‹*гр.* τάλαντον›

таласо̀ид *м. Астр.* Лунна падина с кръгла форма, която прилича на лунните морета, но с по-малки размери. ‹от *гр.*›

таласотера̀пия *ж.* Вид климатолечение, лечение при използване на крайморския климат и къпането в морето. ‹от *гр.*›

таласъ̀м *м. Мит.* Според суеверните представи — зъл нощен дух в голяма сграда, воденица, край мостове, чешми и др. ‹*ар.* ⇨ *тур.* talasım›

талатѝн *прил. Диал.* **1.** Лачен. **2.** Който е синкавочерен, много черен. ‹от *тур.*›

тала̀ш *м.* Отпадъци при рендосване на дърво във вид на лентовидни парчета. ‹*тур.* talaş›

талашѝт *м.* (**талашѝтен** *прил.*) **1.** Дървени стърготини и талаш, слепени и пресовани в плоскости. **2.** Такава плоскост с приложение в мебелната промишленост. ‹от *тур.* talaş›

талботѝпия *ж.* Калотипия. ‹по името на *англ.* учен W. H. Fox Talbot (1800—1877)›

та̀лвег *м. Мар.* Линията, която съединява най-дълбоките части от главния фарватер на плавателна река. ‹*нем.* Thalweg›

та̀лер *м. Истор.* Стара сребърна монета, която започва да се сече през XVI в. в Чехия и получава широко разпространение в Германия, Холандия, Италия, скандинавските стра-

ни; излиза от обращение през 1908 г. ‹*нем.* Taler›

талѐрка *ж. Остар.* Плитка дървена чиния. ‹*нем.*›

та̀ли *ср. Мар.* Корабно подемно съоръжение. ‹*хол.*›

талѝга *ж.* Конска кола, каруца. ‹*унг.*›

талига̀р *м. Остар.* Човек, чието занятие е да кара талига. ‹*унг.*›

талидомѝд *м. Хим.* Бяло кристално вещество, използвано като успокоително, но за което днес е установено, че причинява уродливост у децата, когато се взема при бременност. ‹от *гр.*›

та̀лий *м. Хим.* Химичен елемент, бял ковък метал, подобен на оловото, използван за получаването на сплави (знак Tl). ‹от *гр.* θαλλός 'филиз' ⇨ *лат.* thallium›

талѝм *м.* **1.** *Остар.* Военно обучение. **2.** *Диал.* Начин, подход. ‹*тур.* talim›

талима̀н *м.* Човек, който отчита колко и каква стока се товари и разтоварва на един кораб; брояч. ‹*хол.*›

талима̀т *м. Диал.* Документ, билет (паспорт) на добиче. ‹*тур.* talimat›

талио̀н *м. Истор.* Принцип на наказателна отговорност в раннокласовото общество, според който наказанието трябва точно да съответства на причинената вреда ("око за око, зъб за зъб"). ‹*лат.* talio, taliōnis 'въздаяние'›

талисма̀н *м.* Малка вещ, която се носи да предпазва от беда, за късмет, успех. ‹*ар.* ⇨ *фр.* talisman›

та̀лия *ж.* Най-тънката част на човешкото тяло в областта на кръста, както и дреха, стеснена в тази част. ‹*фр.* taille›

Та̀лия *ж. Мит.* **1.** В древногръцката митология — една от деветте музи, покровителка на комедията. **2.** В древногръцката митология — една от трите грации. ‹*гр.*›

талк *м.* **1.** Твърде мек минерал, воден силикат на магния, който се употребява в медицината, в козметиката и техниката (за огнеупорни изделия), в хартиената промишленост и др. **2.** Прах от този минерал във вид на пудра. ‹*ар.* ⇨ *нем.* Talk›

Талму̀д *м. Библ.* Еврейски сборник от правила и предписания, съставен в периода IV в. пр. Хр.—V в. сл. Хр. въз основа на тълкуване на старозаветните книги на Библията, който урежда религиозните, правните и битовите отношения на еврейския народ и се състои от две части — Йерусалимски талмуд и Вавилонски талмуд. ‹от *евр.* talmūd›

талмудѝст *м.* **1.** Тълкувател и последовател на талмуда. **2.** *Прен.* Схоластик, буквояд. ‹от *евр.*›

тало̀н *м.* **1.** Кочан от документи под отчет, който остава в издателя на документите и съдържа някои основни референции за тях. **2.** Основната част на облигация, към която се прикрепват купоните. ‹*фр.* talon›

та̀лпа *ж.* Дебела дъска. ‹*рум.* talpă›

талѝн *м.* Преградено с мрежи място в море за ловене на риба. ‹*гр.* ⇨ *тур.* talyan, dalyan›

тамаго̀чи *ср.* Компютърна игра — домашен любимец, изобретен в Япония. ‹от *яп.*›

тамада̀ *м.* Главното лице разпоредител на банкет. ‹*грузински* ⇨ *рус.*›

тама̀н *нареч. Диал.* Тъкмо, точно. ‹*тур.* tamam›

таманя̀ *несв. Диал.* Глася, тъкмя, пресмятам. ‹от *тур.* tamam›

тамарѝкс и **тамарѝск** *м. Бот.* Род дръвчета и храсти, които имат декоративна стойност; растат в Южна Европа, Азия и Африка и цъфтят с дребни розови цветчета. Tamarix gallica. ‹*лат.* tamarix›

тамахкя̀рин *м. Остар.* Скъперник, скръндза. ‹*тур.* tamahkar›

тамбу̀р *м.* **1.** Гергеф. **2.** Извитата предна част на мебел, изработена от тънки дървени ленти, спускащи се като жлебове от двете страни. **3.** *Архит.* Централната част на коринтски капител, откъдето започва орнамент. ‹*фр.* tambour›

тамбура̀ *ж. Муз.* Народен струнен инструмент с крушовидна форма и дълга шийка, на които се свири с перце. ‹*перс.* ⇨ *тур.* tambur›

тамбурѝна *ж. Муз.* Дайре. ‹*ит.* tamburino›

тамбурмажо̀р *м. Истор.* Главен барабанчик на полк във френската армия от XVII—XIX в. ‹*фр.* tambour-major›

тампо̀н *м.* **1.** Със памук, марля за запушване на рана, за спиране на кръвотечение и др. **2.** Кутийка с напоен в мастило плат за печати. ‹*фр.* tampon›

тампонѝрам *несв.* и *св.* Запушвам с тампон. ‹от *фр.* tamponner›

там-там *м. Муз.* **1.** Ударен инструмент, разновидност на гонга, представлява бронзов диск, по който се удря с палка. **2.** Барабан, по който се удря с ръце, разпространен в Африка. ‹от *фр.* tam-tam›

тамя̀н *м.* Благовонна смола от южно дърво, която се употребява за кадене при богослужение. ‹*гр.*›

тана̀гра *ж. Истор.* В къснокласическия период и през елинизма — фигурки, моделирани от теракота. ‹по името на селището Танагра, Беотия, където са били открити за първи път през 1874 г.›

танадѝсвам *несв.* и **танадѝсам** *св. Диал.* Зървам, мярвам, забелязвам. ‹от *тур.*›

танатоло̀гия *ж.* Дял от медицината, който из-

учава причините за смъртта, процеса на умиране, измененията в тъканите на организма в процеса на умиране и при смърт, а също въпросите за лекарската намеса в процеса на умиране — съживяване (реанимация) и облекчаване на предсмъртните страдания (евтаназия). ‹от *гр.*›

Танàтос *м. Мит.* В древногръцката митология — крилат демон на смъртта, син на Никта, изобразяван заедно с брат си Хипнос. ‹*гр.* собств.›

тàнгенс *м. Мат.* Тригонометрична функция на остър ъгъл в правоъгълен триъгълник, която представлява отношението на противолежащия на дадения ъгъл катет към прилежащия. ‹*лат.* tangens 'допиращ'›

тангѐнта *ж. Мат.* Допирателна. ‹*лат.* tangens, tangentis 'допиращ'›

тангенциàлен *прил.* Допирателен. ‹от *лат.*›

танго̀ *ср. Муз.* Старинен испански народен танц, пренесен отдавна в Южна Америка (Аржентина), на чиято основа в края на XIX и в нач. на XX в. възниква и се разпространява широко в Европа и Америка бален танц за двойки в свободна композиция с отчетлив ритъм; музикален размер 4/8. ‹*исп.* tango›

тандѐм *м.* **1.** *Техн.* Разположение на еднородни машини или техни части в агрегат едни след други на една ос. **2.** *Техн.* Парна машина с подобно разположение на работните цилиндри (с различни диаметри). **3.** Двоен велосипед (с двойка педали едни зад други). **4.** *Прен. Разг.* Двойка спортисти, които играят заедно, като координират дейността си. **5.** *Прен. Разг.* Две лица, едновременно обединени от обща работа, действащи в синхрон. ‹*англ.* tandem›

танѐ *ср. Диал.* Със, парче. ‹*тур.* tane›

танзимàт *м. Истор.* Наименование на реформите в Османската империя, въведени през 1839 г. с Гюлханския хатишериф, за да се приспособи турската феодална държава към изискванията на европейския капиталистически пазар и да се предотврати разпадането ѝ. ‹*тур.* tanzimat›

танѝн *м. Биохим.* Дъбилно вещество, което се съдържа в корите, листата и плодовете на много растения; употребява се в кожарската промишленост (при обработване на кожи), в медицината и др. ‹*фр.* tanin›

танк *м.* **1.** *Воен.* Бронирана гъсенична бойна кола с висока проходимост и мощно въоръжение. **2.** Специален резервоар за съхраняване или транспортиране на течности. **3.** Само *мн. Остар.* Вид дамски обувки с дебели подметки. ‹*англ.* tank›

тàнка *ж. Рел.* Тибетско религиозно изображение, рисувано върху плат, бродирано или апликирано, чиито сюжети са почерпани от тантрийския будизъм. ‹*тибетски*›

тàнкер *м. Мар.* Плавателен съд като огромна цистерна за превоз на течности. ‹*англ.* tanker›

тантàл *м.* **1.** (**Тантàл** *м.*) *Мит.* В древногръцката митология — приказно богат фригийски цар, който бил осъден от Зевс на вечен глад и жажда, макар да стоял до шия във вода и над главата му да висели отрупани с плодове клони. **2.** *Хим.* Пластичен и ковък сивкавобял метал, който се използва за изработване на нажежаеми нишки на електрически лампи, в електронни компоненти, в хирургически инструменти и др. (знак Ta). ‹*гр.* собств. Τάνταλος›

тантàлов *прил.* ✧ **Танталови мъки.** *Прен.* Непоносимо страдание, предизвиквано от близостта на желаното и невъзможността да го достигнеш (подобно на фригийския цар Тантал). ‹*гр.*›

тантиѐми *ср.* и **тантиѐма** *ж. Икон.* Допълнително възнаграждение на ръководния персонал на едно дружество, изплащано обикн. пропорционално на получената печалба. ‹*фр.* tantième›

тàнто *неизм.* ✧ **Танто за танто.** *Разг.* Толкова за толкова (наравно, квит). ✧ **Танто за кукуригу.** *Разг. Ирон.* Толкова много за нищо насреща (неравностойно). ‹*ит.* tanto›

тàнтра *ж.* **1.** Тъкан, свръзка, континуум. **2.** *Рел.* В индуизма — вечната религия на индуизма, чиято централна тема е божествената енергия и творческа сила (шакти). **3.** *Рел.* В тибетския будизъм — различни видове текстове (медицински, астрологически и др.), които са основни съчинения на направлението ваджраяна, и описаните в тях медитативни системи. ‹*санскр.*›

тантрѝзъм *м.* Шактизъм. ‹*санскр.*›

тантрѝстки *прил.* ✧ **Тантристки школи.** *Рел.* Двете направления на индуисткия тантризъм — "пътя на лявата ръка", чиито последователи се отдават на необуздани ритуали и сексуални ексцесии, и "пътя на дясната ръка", чиито последователи спазват строга духовна дисциплина. ‹*санскр.*›

тантрѝчески *прил.* ✧ **Тантрически текстове.** *Рел.* Студии, написани под формата на диалог между Шива и неговата Шакти, божествената енергия, с които се прави опит човекът да се издигне до божественото съвършенство, събуждайки в себе си космическата енергия чрез особени ритуали и медитация. ‹*санскр.*›

танту̀на *нареч. Диал.* Напразно, мърцина. ‹*тур.*›

танỳр *м. Остар.* Плитка дървена чиния. ‹от *нем.*›

танц *м.* **1.** Игра, движения с тялото в ритъма на музика. **2.** Музика за такава игра. ‹*нем.* Tanz›

танцмàйстор *м.* **1.** *Остар.* Учител по танци. **2.** Постановчик на танци в театър или в танцова група. ‹*нем.* Tanzmeister›

тàнцов *прил.* ✧ **Танцова драма.** Вид балет с драматичен характер. ✧ **Танцова музика. 1.** Всякакъв род и вид народна и композиторска музика, предназначена за съпровод на танци. **2.** Популярна музика, в чийто ритъм се танцува. ‹от *нем.* Tanz›

тàо-тиѐ *ср. неизм.* Стилизирана маска на дракон, чиито най-ранни образци датират от периода на династията Шан (1766—1122 г. пр. Хр.). ‹*кит.*›

тапà *ж.* Тъкан от обработен подкоров слой или лико на някои растителни видове (хартиена черница, смокиня, хлебно дърво и др.), типична за примитивните общества от Полинезия и Африка; дървен текстил. ‹*полинез.*›

тàпа *ж.* **1.** Коркова запушалка или изобщо запушалка. **2.** *Прен. Разг.* Нисък, набит човек. ‹*ит.* tappo ⇨ *тур.* tapa›

тапанджà *ж. Остар.* Дръжка на пушка или пищов. ‹*тур.*›

тапѐти *мн.* (тапѐт *м.*) Специална хартия, плат във вид на широки декорирани ленти за облепване на вътрешните стени на стая. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Tapete›

тапиòка *ж.* Вид грис, който се получава от грудките на маниоката и др. подобни тропически растения. ‹*тупи-гуарани* tipioca ⇨ *порт.* tapioca›

тапѝр *м. Зоол.* Нечифтокопитен бозайник, дълъг до 2,5 м, чийто нос и горна устна са издължени в хоботче; обитава тропическите гори в Америка и Югоизточна Азия. Tapirus. ‹*тупи-гуарани* tapiira ⇨ *фр.* tapir›

тапицѐр *м.* Човек, чието занятие е да тапицира. ‹*нем.* Tapezierer›

тапицѐрия *ж.* Плат, кожа и др., с които се обшива меката част на мебели, автомобилни седалки и др. ‹от *нем.* tapezieren›

тапицѝрам *несв.* и *св.* **1.** Слагам тапицерия. **2.** *Разг.* Слагам, лепя тапети. ‹*нем.* tapezieren›

тапѝя *ж.* **1.** *Остар.* Документ за владеене на недвижим имот. **2.** *Разг.* Документ, удостоверение, свидетелство, диплома. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tapu›

тàра *ж. Търг.* Тегло само на опаковката на стока или само на съда, в който е поместена. ‹*ар.* ⇨ *ит.* tara›

тàраба *ж. Диал.* **1.** Дъсчена ограда. **2.** Дъска от/за такава ограда. ‹*тур.* taraba›

таракàн *м. Остар.* Хлебарка. ‹*рус.*›

тарамà *ж.* Неразбит хайвер. ‹*тур.* tarama›

тарамбỳка *ж. Муз.* Арабски ударен инструмент във форма на гърне с опъната отгоре кожа, по която се удря с пръсти. ‹*ар.* ⇨ *тур.* daraban 'удряне'›

таràн *м.* **1.** *Истор.* Древно стенобойно оръдие — тежка греда с метална обшивка в единия край. **2.** *Воен.* Вид атака, при която се нанася пряк удар със самолет на самолет, с кораб на кораб или с танк на танк, за да се повредят или унищожат. ‹от *гр.*›

тарантѐла *ж. Муз.* Италиански народен танц в много бързо темпо и с жизнерадостен характер, който се изпълнява от една или от няколко двойки в съпровод на китара, дайре, кастанети, а също музиката за такъв танц; размер 3/4, 6/8. ‹*ит.* tarantella›

тарантỳл *м.* и **тарантỳла** *ж. Зоол.* Название на няколко вида отровни паяци, чието ухапване е болезнено, но за човека не е опасно. ‹*ит.* tarantola›

тарапанà *ж.* **1.** *Остар.* Работилница за сечене на монети. **2.** *Разг.* Изобилие от средства, продукти. **3.** *Разг.* Тълпа, множество, гъмжило. ‹*ар.* ⇨ *тур.* taraphane›

тарàр *м.* Машина зърночистачка. ‹*фр.* tarare›

таратàйка *ж. Разг. Пренебр.* Раздрънкана, разнебитена кола. ‹*рус.*›

таратòр *м. Кул.* Студена супа от разредено с вода кисело мляко, нарязани пресни краставици, чесън, копър, орехи и др. ‹*тур.* tarator›

тàрга *ж.* **1.** Малка дъсчена платформа или корито с дръжки от двете страни за ръчно пренасяне на строителни материали и др. **2.** *Разг.* Касетка за бутилки. ‹от *ит.* targa›

таргỳм *м. Библ.* Арамейски превод или перифраза на всички старозаветни книги с изключение на Ездра, Неемия и Даниил, появил се, когато арамейският изместил еврейския език и се наложило свещените текстове да бъдат тълкувани; вероятно записани ок. I в. сл. Хр. ‹от *арамейски*›

тарикàт *м. Разг.* Отракан и хитър човек, обикн. младеж, който трудно може да бъде подведен. ‹*тур.* tarikat›

тарикатлѝк *м. Разг.* Проява на тарикат. ‹*тур.* tarikatlık›

тарѝфа *ж.* **1.** *Икон.* Разпис с цени на услуги, система от норми и цени за превоз, надници и др. **2.** *Разг.* Разписание за движението на пътническо превозно средство (влак, автобус и др.). ✧ **Автономна митническа тарифа.** *Икон.* Митническа тарифа, в която размерът на митата е установен с оглед на народостопанските интереси на държавата и която не съдържа намалени мита въз основа на

договори, сключени с др. държави. ✧ **Оптимална митническа тарифа.** *Икон.* Митническа тарифа, която увеличава благосъстоянието на една страна, като максимизира връщането към нейната потенциална монополна или монопсонна сила. ✧ **Основна тарифа.** *Икон.* Тарифа на заплащане, определена на вътрешния трудов пазар и обвързана с международния пазар на труда. ✧ **Тарифа от две части.** *Икон.* Цена за услуга, която се разбива на две части: едната част покрива основните разходи, а другата — променливите разходи. ‹*ар.* taarifa ⇨ *ит.* tariffa›

таркà́н *м. Истор.* Прабългарска титла през IX—X в. на военен и граждански управител на област. ‹*тюркски*›

тарпà́н *м. Диал.* Див кон. ‹*тур.*›

тартà́н *м. Строит.* Синтетична материя, която се използва за покриване на писти за бягане, спортни площадки и др. ‹*англ.* tartan›

Тàртар *м. Мит.* В древногръцката митология — подземното царство на мъртвите; ад, преизподня. ‹*гр.* Τάρταρος›

тартарàти *мн. Хим.* Соли или естери на винената киселина. ‹от *гр.*›

тàртор *м.* **1.** *Остар.* Главатар на дяволите. **2.** *Неодобр.* Изобщо главатар, водач. ‹*гр.*›

тарханà *ж. Диал.* Изсушени зрънца от тесто, от които се приготвя ястие, както и самото ястие; трениица. ‹*тур.* tarhana›

тас *м.* **1.** Метално съдче за гребане на вода. **2.** Дълбока медна паница. ‹*тур.* tas›

тàскебап *м. Кул.* Ястие от задушени късчета месо с лук и доматен сос с вино. ‹*тур.* taskebap›

таслàк *нареч. Диал.* **1.** Неиздялано добре, неоформено. **2.** *Прен.* Грубо. ‹*тур.*›

тасмà *ж. Диал.* Кожена лента, изрезка. ‹*тур.* tasma›

татамѝ *ср.* Рогозка от оризова слама със стандартен размер 180/90 см за застилане на пода в японското жилище. ‹*яп.*›

татсъ̀з *прил. Диал.* Безвкусен. ‹*тур.* tatsiz›

татуирòвка *ж.* Трайна рисунка на тялото, направена чрез пробиване на кожата с острие и специално багрило (обичай у някои народи от Океания, Азия, Африка, у индианци, разпространил се после в цял свят). ‹*полинез.* tatau ⇨ *англ.* tattoo›

тàу *неизм.* ✧ **Тау кръст.** Кръст, който има формата на гръцката буква τ. ‹от *гр.*›

тàучастица *ж. Физ.* Тежък лептон, който реагира чрез слабо взаимодействие, има много кратко време на живот и маса ок. 3 500 пъти по-голяма от масата на електрона. ‹*гр.*›

тафтà *ж. Текст.* Тънък плътен копринен плат. ‹*перс.* ⇨ *фр.* taffetas›

тахàн *м.* **1.** Каша от смлян печен сусам, от която се приготвя халва. **2.** *Кул.* Тахан-халва. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tahan›

тахàн-халвà *ж. Кул.* Халва, приготвена от тахан и захар. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

тахиграфия *ж. Истор.* В античността и средните векове — бързопис, стенография. ‹*гр.*›

тахикàрдия *ж. Мед.* Ускорена сърдечна дейност. ‹от *гр.* ταχύς 'бърз' + καρδία 'сърце'›

тахимѐтър *м. Техн.* Уред за измерване скоростта на водно течение. ‹от *гр.* τάχος 'скорост' + μετρέω 'меря'›

тахиòн *м. Физ.* Хипотетична частица, която се движи по-бързо от скоростта на светлината във вакуум. ‹от *гр.*›

тахогенерàтор *м. Ел.* Тахометър във вид на електрически генератор, който преобразува честотата на въртене на вал в електрически сигнал. ‹от *гр.*›

тахомѐтър *м. Техн.* Уред за измерване скоростта на въртене на вал. ‹от *гр.*›

тахтà *ж.* **1.** *Диал.* Дъска. **2.** *Остар.* Широк и нисък диван без облегало. ‹*тур.* tahta›

тахтàба *ж. Остар.* Дървеница. ‹от *тур.*›

тàца *ж.* **1.** Плоска винена чаша със столче. **2.** Всеки плосък съд със столче. ‹*ит.* tazza›

ташѝзъм *м. Изк.* Термин, който характеризира абстрактната живопис, въведен в началото на 50-те години на XX в.; абстрактен експресионизъм. ‹от *фр.* tache 'петно'›

теантропологèия *ж. Рел.* Църковното учение за Иисус Христос като Бог и човек. ‹*гр.*›

театрàл *м.* **1.** Лице, което се занимава професионално с театър. **2.** Любител на театъра. ‹*фр.* théâtral›

театрàлен *прил.* **1.** Който се отнася до театър. **2.** *Прен.* Неестествен, маниерен, показен. ‹*лат.* theatrālis›

театрàлнича *несв.* Държа се неестествено, маниерно. ‹от *рус.*›

теàтър *м.* **1.** *Изк.* Художествено отразяване на действителност чрез драматично действие, игра на актьори пред публика (драма, опера, балет). **2.** Учреждение, което се занимава с това изкуство, както и сграда за представления на произведения от това изкуство. **3.** *Прен.* Място на важни, остри събития и действия. ‹*гр.* θέατρον ⇨ *фр.* théâtre›

тебешѝр *м.* Късче от бял мек минерал (калциев карбонат), с което се пише на училищна черна дъска. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tebeşir›

тевекѐл *нареч. Остар.* **1.** Даром, залудо. **2.** Случайно, току-така. ‹*тур.* tevekkeli›

тевекелѝя *прил. Остар.* Щедър, благоразположен. ‹*тур.* tevekkeli›

тевекеллѝк *м. Остар.* Смирение, покорност. ‹от *тур.* tevekkeli›

тевтòни *мн. Истор.* Германски племена, обитавали западното крайбрежие на п-в Ютландия и поречието на р. Елба и станали родоначалници на германската нация. ‹*лат.*›

тегѐл *м.* Линия от машинни бодове. ‹*тур.* tebel›

тедарѝк *м. Диал.* Приготовление. ‹*тур.* tedarik›

тѐза *ж.* **1.** Положение, твърдение, чиято истинност трябва да бъде доказана. **2.** В логиката на Хегел — изходната степен в схемата (триада) на диалектическото развитие. **3.** Научно съчинение (обикн. на студент), в което се разработва с доказателства едно твърдение. ✧ **Теза за наличността.** *Икон.* Схващането, че голяма част от международната търговия представлява размяна на стоки, които се намират в наличност в една или няколко страни. ‹от *гр.*›

тезàурус *м.* **1.** *Език.* Речник, в който максимално пълно се описват всички думи в един език заедно с изчерпателен списък на примерите за тяхната употреба в текстовете (такъв речник в пълен обем е осъществим само за мъртвите езици). **2.** Идеографски (тематичен) речник, в който се показват семантичните отношения между лексикалните единици. **3.** *Инф.* Пълен систематизиран набор от данни за определена област на знанието, който позволява на човек или изчислителна машина да се ориентира в него. ‹от *гр.* θησαυρός 'съкровище'›

тезгѝх *м. Разг.* **1.** Маса в кръчма или магазин или на пазар, откъдето се извършва продажбата. **2.** Работна маса на дърводелец, обущар и др. ‹*перс.* ⇨ *тур.* tezgâh›

Тезѐй *м. Мит.* В древногръцката митология — цар на Атина, извършил много подвизи. ‹*гр.*›

тезѐк *м. Диал.* **1.** Плочка от изсушен говежди тор със слама за топливо. **2.** Голяма буца пръст. **3.** *Грубо.* Голямо лайно. ‹*тур.* tezek›

тезелдѐн *нареч. Диал.* Незабавно. ‹*тур.* tez 'бърз'›

тѐзис *м.* **1.** Основна мисъл, положение в доклад или др. съчинение; теза. **2.** Обикн. *мн.* Основни бележки, план на съчинение, изказване. ‹*гр.* θέσις›

тейзъм *м.* Религиозно-философско учение, според което Бог е абсолютна личност, която създала света и го управлява по своя воля. ‹от *гр.* θεός 'Бог'›

тейн *м.* Кофеин. ‹*кит.* te 'чай'›

тейст *м.* Последовател на теизма. ‹*гр.* ⇨ *фр.* théiste›

тек *прил. Разг.* **1.** Който е с нечетен брой; нечетен. **2.** Който е сам, един или за сам, за един. **3.** Като *същ. м.* Единичен предмет от двойка, чифт. ‹*тур.* tek›

текѐ *ср.* Дервишка обител, манастир. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tekke›

текмѐ *ср. Диал.* Ритник. ‹*тур.* tekme›

текмѝл *нареч. Остар.* Точно, тъкмо; пълно. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

текнѐ *ср. Остар.* Корито. ‹*тур.* tekne›

текнефѐс *прил. Остар.* **1.** Който страда от задух (обикн. за кон). **2.** Като *същ. м.* Човек, който страда от задух (като кон). ‹*тур.* + *ар.* ⇨ *тур.* tek + nefes 'дишане'›

текст *м.* **1.** Авторско съчинение или документ, възпроизведени в писмен или печатан вид. **2.** *Полигр.* Основната част от печатния набор — без рисунките, чертежите и под. **3.** *Муз.* Думите към музикално съчинение (опера и под.). **4.** *Език. Семиот.* Последователност от знакове (на език или на друга система), която образува едно цяло и е предмет на изследване от науката лингвистика на текста. ✧ **Машинописен текст.** Текст, който е написан на пишеща машина или е отпечатан на компютърен принтер. ‹*лат.* textus 'изтъкан', 'свързан'›

текстѝл *м.* Платове, тъкани, като цяло; всичко, изработено от влакна и прежда. ‹*лат.* textīlis›

текстолòгия *ж.* Дял от филологията, който се занимава с изучаване, коментиране и издаване на текстове на литературни произведения. ‹*лат.* + *гр.*›

текстуàлен *прил.* Който буквално възпроизвежда текст; дословен, точен. ‹*лат.* textuālis›

текстýра *ж. Хим.* Особености в строежа на твърдо вещество, обусловени от начина на разположение на съставните му части. ‹*лат.* textūra›

тектѝти *мн. Астр.* Малки стъкловидни тела, чиито химичен състав не е свързан с геоложката формация, в която се съдържат, и за които се предполага, че имат метеоритен произход. ‹от *гр.*›

тектòника *ж.* Дял от геологията, който изучава структурата, движенията, деформациите и развитието на един участък от земната кора; геотектоника. ‹от *гр.* τεκτονικός 'строителен'›

тектонѝчен, тектонѝчески и **тектòнски** *прил.* ✧ **Тектонични движения.** *Геол.* Различни по посока и интензивност движения на земната кора, които предизвикват деформации и разкъсвания в нея. ‹от *гр.*›

тел *м.* и *ж.* Метална жица. ‹*тур.* tel›

телàлин *м. Остар.* Глашатай. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tellâl›

теламòни *мн.* Атланти. ‹от *гр.*›

тѐле- *представка.* В думи със значение: 1) 'действие на далечно разстояние'; 2) 'телевизионен'. ‹от *гр.* τῆλε 'далече'›

телевизиòнен *прил.* ✧ **Телевизионна камера.**

Част от телевизионна система, която превръща оптични образи в електрически сигнали. ‹*гр.* + *лат.*›

телевѝзия *ж.* **1.** Предаване на подвижни изображения по електричен път. **2.** Учреждение на подготовка и излъчване на програми по тази система. ‹*гр.* + *лат.*›

телевѝзор *м.* Радиотехническо устройство за приемане на предавания по телевизия. ‹от *гр.* τῆλε 'далеко' + *лат.* visio 'виждане, гледане'›

телеграмà *ж.* Съобщение, предадено по телеграф. ‹от *гр.* τῆλε 'далеко' + γράμμα 'записване'›

телеграф *м.* Предаване на съобщения на далечни разстояния по проводници чрез електрични импулси. ‹от *гр.* τῆλε 'далеко' + γράφω 'пиша'›

телеграфен *прил.* ✧ **Телеграфен импулс.** *Физ.* Част от дискретния сигнал, различаваща се от останалите части по стойността на представящия параметър с дължина, равна на дължината на единичния интервал (импулс). ✧ **Телеграфен ключ.** *Техн.* Указател за условните знаци, които се използват при шифроване на телеграми. ‹*гр.*›

тѐлекс *м.* **1.** Международна мрежа на абонати за телеграфна връзка. **2.** Апарат за осъществяване на такава връзка. **3.** Номер на абонат на тази мрежа. ‹съкр. от *англ.* tel(egraph) ex(change)›

телеметрия *ж.* *Физ.* Измерване на физически величини от разстояние, характеризиращи състоянието на контролираните обекти. ‹от *гр.*›

телемеханика *ж.* Област в науката и техниката, чийто предмет е да разработва и използва методи и технически средства за предаване и приемане на информация с цел от разстояние да се управляват и контролират различни обекти. ‹от *гр.*›

телеобектѝв *м.* *Опт.* Система от изпъкнала и вдлъбната леща, която се използва вм. обикновения обектив на камера за получаване на по-голямо изображение и от по-голямо разстояние. ‹от *гр.*›

телеологѝя *ж.* Философска концепция, според която всичко в света е устроено целесъобразно и всяко развитие е всъщност предопределено от Бога или от природна цел. ‹от *гр.* τέλειος 'достигащ цел' + λόγος 'наука'›

телепатѝя *ж.* Изкуство (екстрасензорна способност) да се предават мисли и чувства от разстояние, каквото претендират, че притежават отделни хора. ‹от *гр.* τῆλε 'далеко' + πάθος 'чувство'›

телескоп *м.* *Опт.* Устройство за наблюдаване на увеличени изображения на далечни обекти. ✧ **Оптичен телескоп.** *Астр.* Телескоп за наблюдаване на небесни тела чрез светлината, която те излъчват. ‹от *гр.* τῆλε 'далеко' + σκοπέω 'гледам'›

тѐлетекст *м.* *Техн.* Система, която позволява ползването на информация върху телевизионния екран с помощта на код; видеотекст. ‹от *англ.* търг. марка Teletext›

телетѝп и **телетàйп** *м.* *Техн.* Приемателно-предавателен буквопечатащ телеграфен апарат с клавиатура и пишещ механизъм; използва се и като терминал в устройства на изчислителната техника. ‹от *англ.* търг. марка Teletype›

телефàкс *м.* **1.** Международна телефонна факсимилна връзка за предаване на писмена информация. **2.** Апарат с пишещо устройство за осъществяване на такава връзка; факс. **3.** Номер на абонат на такава връзка; факс. ‹съкр. от *англ.* tele(phone) + facs(imile)›

телефòн *м.* **1.** Устройство за преобразуване на електрически трептения в звукови. **2.** Система от електрически апарати и устройства за пренасяне на звук (реч) на разстояние. **3.** Апарат, включен в такава система. ‹от *гр.* τῆλε 'далеко' + φωνή 'звук'›

телефонограмà *ж.* Съобщение, предадено по телефон, а също текстът на такова съобщение, записан на хартия. ‹от *гр.*›

тел кел *нареч.* *Търг.* Каквото е (за условие, според което качеството на стоката трябва да се приеме от купувача, каквото е било при получаването ѝ). ‹*фр.* tel quel›

телу̀р *м.* *Хим.* Химически елемент, сребристобял крехък неметал, който съществува в няколко алотропни форми и се използва в сплави, за оцветяване на стъкло и в полупроводници (знак Te). ‹*лат.* tellus, tellūris 'земя'›

телурѝд *м.* *Хим.* Бинарно съединение на даден химичен елемент или група с телур. ‹от *лат.*›

тѐлфер *м.* *Техн.* Подемно-транспортно устройство, което се състои от лебедка и количка, която се движи по висящ еднорелсов път. ‹*англ.* telpher›

телѝк *м.* *Остар.* Човек, който изтърква и измива кърпещи се в обществена баня. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tellâk›

тѐма₁ *ж.* (**тематѝчен** *прил.*) **1.** Предмет на изложение, на изображение, изследване, обсъждане. **2.** *Лит.* Постановка на проблем, предопределяща подбора на материала и характера на художественото повествуване. **3.** Главната мелодия на музикално произведение. **4.** *Език.* Единият от двата основни компонента на изказването — известното,

даденото (не новото, за разлика от рема). ✧ **Тема и вариации.** *Муз.* Музикална форма, в която темата се повтаря, но всеки път с променена мелодия, ритъм, хармония и динамика. ‹*гр.* θέμα›

тѐма₂ *ж. Истор.* Военноадминистративна единица във Византия в периода IX—XI в. ‹*гр.* θέμα›

теманѐ *ср.* Мохамедански поздрав с поклон и допиране на дясната ръка до челото, устните и гърдите. ‹*тур.* temennah›

темàтика *ж.* (**тематѝчен** *прил.*) Сбор, съвкупност, кръг от теми. ‹*гр.*›

тѐмбър *м.* Качеството на тоновете, по което се различава един инструмент или глас от друг. ‹*фр.* timbre›

темѐл *м. Остар.* Основа на сграда. ‹*гр.* ⇨ *тур.* temel›

темѐнос *м. Рел.* Свещена ограда. ‹*гр.*›

темерýт и **темерýтин** *м. Разг. Неодобр.* Мълчалив, необщителен, вечно мрачен и сърдит човек. ‹*ар.* ⇨ *тур.* temerrüt›

темѝда *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — богиня на правосъдието, изобразявана с превръзка на очите като символ на безпристрастие, с везни в едната ръка и с меч в другата. **2.** *Прен.* Правосъдие. ‹*гр.*›

темлѝк *м. Остар.* Ремък с пискюл, привързан към дръжката на сабя, който се надява на ръката. ‹от *рус.*›

темòку и **тенмòку** *ср.* Каменинови керамични съдове в китайски стил, изработвани в Япония; "заешка козина". ‹*яп.*›

темп *м.* Скорост, интензивност, степен на бързина. ‹*лат.* tempus 'време' ⇨ *ит.* tempo›

тѐмпера *ж.* Емулсия, използвана като свързвател за пигменти, която по традиция се прави от цели яйца, мляко, различни видове лепила и смоли, сок от глухарче или смокиново дърво. ‹от *лат.* ⇨ *ит.* tempera›

темперамѐнт *м.* **1.** Сбор от индивидуални особености, чиято физиологична основа е типът на висша нервна дейност, характеризиращ динамиката на психическата дейност на личността. **2.** Сила на чувствата и скорост на протичането им. ✧ **Сангвиничен темперамент.** *Психх.* Темперамент, който се характеризира с енергичност, общителност, веселост. ‹*лат.* temperamentum ⇨ *фр.* tempérament›

температýра *ж.* **1.** Свойство на тяло или област от пространството, определящо скоростта, с която към него или от него се пренася топлина. **2.** Степен на нагрятост или студенина. ✧ **Абсолютна температура.** *Физ.* Температурата, отчитана от абсолютната нула. Понятието е въведено през 1848 от У. Томсън (Келвин) въз основа на втория закон на термодинамиката. А. т. може да се измерва по различни скали. Междунар. признати са термодинамичната и междунар. практическа температурна скала. Според тях единицата на А. т. е Келвин (К). ✧ **Оптична температура.** *Астр.* Радиационната температура на дадено небесно тяло, пресметната от светлинното му лъчение. ✧ **Температура по Келвин.** *Физ.* Термодинамична температура. ✧ **Температура по Ранкин.** *Физ.* Абсолютната скала на Фаренхайт (0°R = -459,67°F). ✧ **Температура по Целзий.** *Физ.* Температура, измерена по скала, в която температурата на топене на леда е 0°C, а температурата на кипене на водата е 100°C. ✧ **Термодинамична температура.** *Физ.* Основна физична величина, която представя температурата като мярка за топлинната енергия на неориентираното движение на частиците на дадена система, намираща се в топлинно равновесие. ‹*лат.* temperature›

темперàция *ж. Муз.* Разпределянето на интервалите между тоновете на музикалната скала. ‹от *лат.* temperatio›

темперѝрам *несв.* и *св.* (**темперѝране** *ср.*) **1.** В живописта — смесвам пигменти, за да получа междинен оттенък. **2.** Калявам стомана. ‹*лат.*›

темплѐт *м.* **1.** Мотив матрица, често изрязан от метален лист и използван за точно изобразяване на повтарящи се елементи върху камък, метал, текстил и др. **2.** Каменен блок, поставен на върха на стена от тухли или неодялан камък, за да разпределя тежестта на греда или трегер. **3.** Форма, обикн. изрязана от метален лист, която осигурява рязането на камъка в точния размер. ‹*англ.* template›

тѐмпо *ср.* **1.** *Муз.* Основната скорост на музиката. **2.** Темп, скорост, бързина. ‹*лат.* ⇨ *ит.* tempo›

тѐмпов *прил.* ✧ **Темпови означения.** *Муз.* Думи в началото на музикална пиеса, обикн. на италиански език, които определят с каква скорост трябва да се изпълни музиката. ‹от *ит.* tempo›

темпорàлен *прил. Език.* Който се отнася до глаголно време. ‹*лат.* temporālis›

темпорàлност *ж. Език.* Система на глаголните времена и отношенията между тях, както и съвместната им употреба в текст. ‹от *лат.*›

тен *м.* Цвят на кожата на човек. ‹*фр.* teint›

тенденциòзен *прил.* Който провежда или съдържа определена тенденция, който е направен с умисъл. ‹*лат.* ⇨ *нем.* tendenziös›

тендѐнция *ж.* **1.** Посока, направление във възгледи или действия. **2.** Посока на развитие

на едно явление или събитие. 3. Идея, посока на произведение, на изказване. 4. Умисъл, преднамереност. ‹*лат.* tendentia ⇨ *нем.* Tendenz›

тенджера *ж.* Дълбок съд за варене. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tencere›

тендовагинит *м. Мед.* Възпаление на сухожилно влагалище (обикн. в областта на китките, особено като професионално заболяване). ‹от *лат.* tendo 'разтягам' + vagina 'влагалище'›

тендър *м. Икон.* 1. Предложение за доставка на стоки, ценни книжа или услуги за определена сума. 2. Операции на капиталовия пазар под формата на търгове. ‹*англ.* tender›

тенебризъм *м. Изк.* В изобразителното изкуство — подчертаване на нощни ефекти и тъмни сенки. ‹от *фр.* ténèbres 'мрак'›

тенезми *мн. Мед.* Болезнени напъни при ходене по голяма или малка нужда, обикн. без ефект. ‹от *гр.*›

тенекеджия *м.* Човек, чийто занаят е да прави тенекиени изделия. ‹*тур.* tenekeci›

тенекия *ж.* и **тенеке** *ср.* (**тенекиен** *прил.*) 1. Тънък метален лист. 2. *Разг.* Висок четвъртит съд, направен от такъв лист. ‹*тур.* teneke›

тензиметър *м.* Манометър с херметични балони, прикрепени към всяко от колената му, за измерване на парно налягане. ‹*лат.* + *гр.*›

тензиометър *м. Ел.* 1. Апарат за измерване повърхностното напрежение на течност. 2. Уред за измерване напрежението в жица, влакно или прът. ‹*лат.* + *гр.*›

тензометър *м. Физ.* Уред за измерване на деформациите, предизвиквани от механични напрежения в твърди тела. ‹*лат.* + *гр.*›

тензор *м. Мат.* 1. Величина, чрез която съставните части на дадена система се трансформират от една координатна система в друга. 2. Величина, изразяваща коефициента, с който се увеличава дължината на даден вектор. ‹*лат.*›

тенис *м. Спорт.* Игра за двама или за две двойки играчи с топка и ракети на специално игрище (корт), разделено с ниско опъната мрежа, през която се прехвърля топката. ✧ **Тенис на маса.** *Спорт.* Игра с малка топчица върху специална маса, също разделена на две полета с мрежа. ‹от *англ.* tennis›

тенисист *м.* Състезател по тенис. ‹от *англ.* tennis›

тения *ж.* 1. Ивицата, която разделя дорийския фриз от неговия архитрав. 2. Лента за коса с форма на филе, срещана в портретите на владетелите от епохата на елинизма, символ на царското достойнство. 3. *Зоол.* Лентовиден паразитен плосък червей, който се развива в червата на човек и някои животни. ‹*гр.* ⇨ *лат.* taenia›

тенор *м. Муз.* 1. Най-високият по звучене мъжки глас. 2. Певец с такъв глас. 3. Меден духов музикален инструмент от състава на духов оркестър. ‹*ит.* tenore›

тента *ж.* Опънато платно, сенник на палуба на кораб, на тераса, на фасада на сграда и под. ‹от *лат.*›

теобромин *м.* Бял неразтворим алкалоид, който се съдържа в чая, с приложение в медицината. ‹от *гр.*›

теогония *ж. Мит.* Митове за произхода на божествата, олицетворяващи природните стихии. ‹*гр.* θεογονία›

теодицея и теодикея *ж. Рел.* Философско богословско учение, което има за предмет потребността да се намери в този свят (който "лежи в злото") и в личния живот на всеки разумен смисъл да бъде оправдано доброто. ‹от *гр.* θεός 'Бог' + δίκη 'справедливост' ⇨ *фр.* théodicée›

теодолит *м. Техн.* Уред за измерване на ъгли, който се използва при земемерски работи, състоящ се от телескоп, който се движи по кръгова скала, разграфена в градуси. ‹от *гр.* θεάομαι 'гледам' + δολιχός 'дълъг'›

теокрация *ж.* (**теократичен** и **теократически** *прил.*) *Истор.* Форма на управление, при която политическата власт е в ръцете на Църквата, на духовенството. ‹от *гр.* θεοκρατία›

теолог *м.* Богослов. ‹от *гр.*›

теология *ж.* Богословие. ‹*гр.* θεολογία›

теорема *ж. Мат.* Твърдение, което се доказва чрез логически разсъждения въз основа на дадени факти и логически допускания. ✧ **Питагорова теорема.** *Мат.* В правоъгълния триъгълник квадратът на хипотенузата е равен на сумата от квадратите на другите две страни. ‹*гр.* θεώρημα›

теоретизирам *несв.* и *св.* 1. Разсъждавам теоретически, без връзка с практиката. 2. *Прен.* Умувам, разсъждавам прекалено. ‹*нем.* theoretisieren›

теоретик *м.* Учен, който се занимава с теоретичните въпроси в определена област. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Theoretiker›

теорикон *м. Истор.* Парична сума, отпускана от държавната хазна на всеки гръцки гражданин, за да посещава театрални представления. ‹*гр.*›

теория *ж.* (**теоретичен** *прил.*) 1. Обобщение на опит, на обществена практика, което отразява обективни закономерности в развитието на природата и обществото. 2. Съвкупност от обобщени знания за една наука или нейна част. ✧ **Кинетична теория на га-**

зовете. *Физ.* Теория, която обяснява явленията, наблюдавани в газовете, като следствие от закона за непрекъснатото движение и взаимодействие между молекулите им. ✧ **Корпускуларна теория.** *Физ.* Теория, според която светлината се състои от малки, бързодвижещи се корпускули. ✧ **Миграционна теория.** *Етн.* Обяснява близостта, сходството във фолклора при различните народи като следствие от миграцията. ✧ **Пожертвувателна теория.** *Икон.* Твърдението, че данъчното облагане трябва да се основава на възможността за плащане. ✧ **Посреднически теория.** *Икон.* Теория за фирмите, която визира отношението между правото на собственост (property rights) и финансовите структури. ✧ **Теория за държавата.** *Полит.* Обяснение за поведението на държавата в светлината на избирателните системи, целите на бюрократите и класовите интереси. ✧ **Теория за капитала.** *Икон.* Теория, свързваща възгледите за производството, растежа, стойността и разпределението, за да обясни защо капиталът произвежда доход, запазвайки се в същото време непокътнат, като носи постоянна лихва (или печалба). ✧ **Теория на кодовете.** *Семиот.* Семиотична дисциплина, която борави с ограничен брой категории — знакови системи, приложими към всяка словесна или несловесна функция или ситуация (дума, знак, текст, текстов пасаж и под.). ✧ **Флогистонна теория.** *Истор.* Теория, признаваща съществуването на флогистон, която в края на XVIII в. е заменена от кислородната теория за горенето. ✧ **Хромозомна теория за наследствеността.** *Биол.* Теория за наследствеността, която възниква въз основа на схващането, че хромозомите са основни носители на наследствените заложби. ✧ **Хромозомна теория на причините на престъпността.** *Юр.* Биологично течение в криминологията, което смята, че причините на насилствената престъпност се коренят в хромозомни аномалии (У-хромозомата). ‹*гр.* θεωρία›

теосо̀ф *м.* Последовател на теософията. ‹*гр.*›

теосо̀фия *ж.* Религиозно-мистично учение за единението на човешката душа с божество и за възможността непосредствено да се общува с отвъдния свят (окултизъм, спиритизъм, магия). ‹от *гр.* θεοσοφία 'божествена мъдрост'›

тепѐ *ср.* **1.** Хълм. **2.** Връх. ‹*тур.* tepe›

тепегьо̀з *прил. Разг.* Безочлив, нахален. ‹*тур.* tepegöz›

тепегьозлѝк *м. Остар.* Безочливост, нахалство. ‹от *тур.* tepegöz›

тепида̀рий *м. Истор.* В древен Рим — топла баня, която била разположена между студена и гореща баня. ‹*лат.*›

тѐпих и **тепѝх** *м.* Меко покритие, върху което се състезават борци, гимнастици и др. ‹*нем.* Teppich›

тепсѝя *ж.* Кръгъл разлат съд, тава. ‹*тур.* tepsi›

тѐра- *представка.* В сложни думи със значение 'един милион пъти', или 10^{12}. ‹от *гр.*›

терако̀та *ж.* **1.** Изпечена в пещ глина без глазура, използвана в строителството, архитектурната украса и в скулптурата. **2.** Цвят, подобен на цвета на печена глина. ‹*ит.* terra cotta›

терапѐвт *м.* Лекар, специалист по вътрешни болести. ‹*гр.* θεραπευτής›

терапѐвти *мн. Истор.* Последователи на еврейско религиозно движение от I в. пр. Хр., които отричали обредността на юдаизма и очаквали Месия, за да ги научи да разбират правилно Мойсеевия закон. ‹от *гр.*›

тера̀пия *ж.* **1.** Дял от медицината, който изучава вътрешните болести, тяхната профилактика и лечение. **2.** Лечение, лекуване (по определени методи). ✧ **Микровълнова терапия.** *Мед.* Използване на енергията от маломощен СВЧ генератор на магнитно поле за лечение на възпалителни процеси във вътрешните органи на тялото. ✧ **Шокова терапия. 1.** *Мед.* Лекуване на психични заболявания чрез предизвикване на шок с помощта на емоционално разтърсване, електрически ток или лекарства. **2.** *Икон.* Рязко въвеждане на строги мерки за преустройване на икономиката според изискванията на пазарното стопанство. ‹*гр.* θεραπεία›

тера̀риум *м.* Помещение, където се държат и развъждат опитни или предназначени за показване пред публика земноводни и влечуги; разновидност на вивариум. ‹*лат.* terra 'земя' ⇨ *фр.* terrarium›

тера̀са *ж.* **1.** Естествена или изкуствено направена хоризонтална или леко наклонена площадка по склона на местност. **2.** Голям балкон, веранда. **3.** Открита площадка върху хоризонтален покрив на сграда. ‹*фр.* terrasse›

терасѝрам *несв.* и *св.* (**терасѝране** *ср.*) Изкуствено променям повърхността на силно наклонена местност (склон) чрез създаване на тераси за борба с водната ерозия на почвата и със селскостопански цели. ‹*нем.* terrassieren›

тератоло̀гия *ж.* Наука за вродените уродства на отделните органи или организми. ‹от *гр.* τέρατος 'урод' + λόγος 'наука'›

тера̀цо *ср. Строит.* Вид мозайка, смес от цимент и мраморни късчета, за покриване на подове, която се излива на място и след това се изглажда и полира. ‹*ит.* terrazzo›

тѐрбий *м. Хим.* Химичен елемент, синкавосив метал от групата на лантаноидите (знак Tb). ‹*лат.*›

терджумàн *м. Остар.* Преводач. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tercümen›

терджумàнин *м. Остар.* Терджуман. ‹*тур.* tercümen›

терезѝя и **терзѝя** *ж.* **1.** *Остар.* Теглилка с две блюда, везни. **2.** *Разг.* Зидарски инструмент за определяне на водоравно положение. ‹*тур.* terazi›

терекѝя *прил.* **1.** Пристрастѐн към нещо (пушене, пиене и др.). **2.** Недоволен, неразположен. ‹*тур.* tiryaki›

терѐн *м.* **1.** Земя, земна повърхност, почва. **2.** Външен вид, особености на местност. **3.** Ограничено място от земната повърхност, площ, парцел, площадка. ‹*лат.* terrēnum 'земя' ⇨ *фр.* terrain›

теренкỳр *м. Мед.* Метод за лечение с дозирано ходене по специално организирани маршрути. ‹*нем.*›

терешѐ *ср.* Ароматно масло, подобно на розовото, добивано от индрише (с което се имитира розовото масло). ‹*ар.* teressuh›

терзилѝк *м. Остар.* Шивачество. ‹*тур.* terzilik›

терзѝя *м. Остар.* Шивач. ‹*тур.* terzi›

терноло̀гия *ж.* Дял от зоологията, който изучава бозайниците; мамалиология, малмалогия. ‹от *гр.*›

територѝален *прил.* ✧ **Териториални води.** *Юр.* Крайбрежна част на море или океан, върху която се простира суверенитетът на държава, владееща съответния бряг. ‹*лат.* territoriālis›

теритòрия *ж.* **1.** *Юр.* Земно пространство, вътрешни и крайбрежни води, вкл. въздушното пространство над тях, с определени граници. **2.** В САЩ и др. федеративни държави — особени административни окръзи без права на щат. ✧ **Държавна територия.** *Юр.* Част от земната повърхност, в която се включва сушата с нейните недра, както и въздушното и водното пространство, които ѝ принадлежат. ✧ **Мандатни територии.** *Истор.* Общо название на бившите колонии на Германия и някои от владенията на Османската империя, които след Първата световна война са предадени от Лигата на нациите за управление на победителите на мандатен принцип. ‹*лат.* territorium›

терк *м. Разг.* **1.** Образец, кройка. **2.** *Прен.* Особен, неразбран човек. ‹*тур.* terk›

терлѝци *мн.* (терлѝк *м.*) Домашни обувки от дебел вълнен плат или плетени. ‹*тур.* terlik›

тѐрма *ж. Архит.* Стълб или пиластър, чиято горна част завършва с човешка или животинска полуфигура или бюст. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

термàлен *прил.* Температурен; топлинен. ✧ **Термални води.** Топли и горещи източници и подземни води. ‹*гр.* ⇨ *фр.* thermal›

терманѐстѐзия *ж. Мед.* Изгубване на усещането за температура. ‹от *гр.*›

тѐрми *мн.* **1.** Топли (минерални) извори, води. **2.** *Истор.* Обществени бани в древния Рим, които били място и за спорт, събрания, увеселения. ‹от *гр.* θερμός 'горещ' ⇨ *лат.* thermae›

тѐрмин *м.* **1.** *Език.* Дума или словосъчетание, които точно назовават определено понятие от науката, техниката, изкуството. **2.** *Лог.* Съставен елемент на съждение или силогизъм. ‹*лат.* terminus 'граница'›

Термѝн *м. Мит.* В древноримската митология — божество на границите и пограничните камъни, особено почитано от селяните, които в негова чест устройвали празник (терминалии), ежегодно отбелязван на 23 февруари. ‹*лат.*›

терминàл *м.* **1.** Край, крайна точка. **2.** Част от пристанище, летище, жп гара и под., където се обработват контейнери и пакетирани товари. **3.** *Инф.* Входно-изходно устройство, свързано към изчислителна машина, което може да бъде видеомонитор, клавиатура, разпечатващо устройство и под. ‹*лат.* terminalis 'краен' ⇨ *англ.* terminal›

терминàлен *прил.* Краен, граничен. ‹*лат.* terminālis›

терминàтор *м.* **1.** *Астр.* Линията на повърхността на Луната или на някоя планета, която разделя тъмното полукълбо от светлото. **2.** *Инф.* Символ или група от символи, използвани за означаване на край на програмен оператор, управляваща структура или друг елемент информация. **3.** В съвременното видео- и киноизкуство и литература — герой (получовек-полуробот), чиято цел обикн. е да унищожава, изтребва, без да подбира средствата и начините за това. ‹*лат.* termino 'ограничавам' ⇨ *англ.* terminator›

термѝнен *прил.* ✧ **Терминни сделки.** *Икон.* Всички видове срочни операции — стокови, валутни и борсови, независимо от това дали имат за цел ценова или курсова осигуровка. ‹*лат.*›

терминоло̀гия *ж. Език.* Съвкупност от термините, които се употребяват в определена област на науката, техниката, изкуството. ‹*лат.* + *гр.*›

термио̀н *м. Физ.* Йон, излъчен от горещо тяло. ‹*гр.*›

термѝстор *м. Ел.* Полупроводник, чието електрично съпротивление намалява бързо с на-

растване на температурата, с приложение в автоматиката, електрониката и др.; терморезистор. ‹*гр.*›

термит *м. Хим.* Смес на алуминиев прах и оксид на някакъв метал, която намира приложение при заваряване на желязо и стомана и в запалителни бомби. ‹от *гр.* θέρμη 'повишена температура, топлина'›

термити *мн.* (термит *м.*) *Зоол.* Подобни на мравки насекоми, разпространени в тропиците и субтропиците, които си строят гнезда на земята (с височина до няколко метра), в почвата (на дълбочина до 12 м) и на дърветата; причиняват големи пакости, могат да унищожат (изядат) цяла дървена постройка. ‹*лат.* ⇨ *англ.* termite›

термичен *прил.* Топлинен. ‹от *гр.* θερμός 'горещ, топъл'›

термия *ж. Физ.* Извънсистемна единица за количество топлина, равна на 25 200 000 калории. ‹от *гр.*›

термо- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'топлина', 'температура'; 2) 'обработван, получен чрез топлина, висока температура'; 3) 'основан на топлинна употреба'. ‹от *гр.* θέρμη 'топлина'›

термобарограф *м. Метеор.* Уред за едновременно измерване и записване на атмосферната температура и атмосферното налягане. ‹от *гр.*›

термобарокамера *ж. Физ.* Барокамера, в която може да се променя не само налягането, но и температурата. ‹*гр.* + *лат.*›

термобаометър *м. Техн.* Уред за определяне височината в планина, при който се използва зависимостта на температурата на кипене на дестилирана вода от атмосферното налягане, свързано с височината над морското равнище. ‹*гр.*›

термограф *м. Метеор.* Уред за непрекъснат автоматичен запис на температурата на въздуха, водата или на др. среда. ‹от *гр.* θέρμη 'топлина' + γράφω 'пиша'›

термография *ж. Мед.* Метод за откриване на тумори. ‹от *гр.*›

термодинамика *ж.* Дял от физиката, който изучава общите закони, управляващи процесите, които включват топлинни промени и запазване на енергията. ‹от *гр.*›

термодинамичен *прил.* ✧ **Термодинамична температура.** *Физ.* Основна физична величина, която представя температурата като мярка за топлинната енергия на неориентираното движение на частиците на дадена система, намираща се в топлинно равновесие. ‹*гр.*›

термоелектричество *ср. Ел.* Електрически ток, получен чрез непосредствено превръщане на топлинна енергия в електрическа. ‹*гр.*›

термоелектрони *мн. Физ.* Електрони, излъчени от силно нагрети твърди или течни тела. ‹*гр.*›

термоелемент *м. Ел.* Устройство от разнородни проводници или полупроводници, с което може да се преобразува топлина в електрическа енергия или обратно — с помощта на електрически ток може да се осъществи охлаждане (напр. хладилно устройство). ‹от *гр.*›

термоизолация *ж.* Топлоизолация. ‹*гр.*›

термойонен *прил.* ✧ **Термойонна емисия.** *Физ.* Излъчване на йони от силно нагрети твърди или течни тела. ‹*гр.*›

термолуминесценция *ж. Физ.* Луминесценция, която се дължи на повишената температура на тяло или вещество. ‹*гр.* + *лат.*›

термометрия *ж.* Дял от физиката, който изучава методите за измерване на температури. ‹*гр.*›

термометър *м. Техн.* Уред за измерване на температура. ✧ **Максимално-минимален термометър.** Термометър, който отчита най-високата и най-ниската температура. ✧ **Медицински термометър.** Живачен термометър, предназначен за измерване температурата на човешкото тяло. ✧ **Целзиев термометър.** *Физ.* Термометър, в който пространството от точката на замръзване до точката на кипене на водата е разделено на 100 равни части. ‹от *гр.* θέρμη 'топлина' + μετρέω 'меря'›

термопласти *мн. Хим.* Пластмаси, които могат многократно да се топят или размекват, без да променят свойствата си; термопластични пластмаси. ‹от *гр.*›

терморегулатор *м. Физ.* Устройство за автоматично поддържане на зададената температура в затворен обем. ‹*гр.* + *лат.*›

терморегулация *ж. Биол.* Физиологични процеси в топлокръвните животни и човека за поддържане на телесната температура в определени граници. ‹*гр.* + *лат.*›

термос *м.* Двойностенен съд, чиито стени са от тънко стъкло, покрито с амалгама, за съхраняване за по-дълго време на температурата на течност или храна. ‹от *гр.* θερμός 'топъл, горещ'›

термостат *м. Техн.* Уред за поддържане на постоянна температура в ограничен обем (фурна, хладилник и др.); такъв уред, който действа автоматично, се нарича терморегулатор. ‹от *гр.* θέρμη 'топлина' + στατός 'стоящ'›

термосфера *ж. Метеор.* Област в горната част на атмосферата, в която температурата се увеличава с нарастване на надморската височина (1500°C на височина 200-300 км). ‹*гр.*›

термотерапия *ж. Мед.* Топлолечение, използване на топлина с лечебна цел. ‹*гр.*›

термофили *мн. Биол.* Микроскопични организми, които могат да живеят при сравнително високи температури (до 70°C). ‹от *гр.* θέρμη 'топлина' + φιλέω 'обичам'›

термохимия *ж.* Дял от физикохимията, който изучава топлинните ефекти от химичните процеси. ‹*гр.*›

терор *м.* Политика на насилие, на всяване на страх, на потискане на политическите противници. ‹*лат.* terror 'ужас'›

тероризирам *несв.* и *св.* **1.** Следвам политика на насилие, потискане на политически противници. **2.** *Разг.* Измъчвам, насилвам. ‹*нем.* terrorisieren›

тероризъм *м.* Политика и тактика на терор. ✧ **Международен тероризъм.** *Юр.* Опасно международно престъпление, което не само причинява гибелта на невинни хора, но се отразява и върху нормалната дипломатическа дейност и международните контакти. ‹*лат.* ⇨ *фр.* terrorisme›

терорист *м.* **1.** Привърженик на тероризма. **2.** Участник в терор. ‹*фр.* terroriste›

терпени *мн. Хим.* Клас въглеводороди, които се съдържат в много от ароматните етерични растителни масла и представляват безцветни течности, обикн. с приятна миризма. ‹от *гр.*›

терпентин *м.* (**терпентинов** *прил.*) *Хим.* Течност, извличана чрез дестилация на смола от борови дървета; използва се като разтворител. ‹от *гр.* τερέβινθος›

Терпсихора *ж. Мит.* В древногръцката митология — една от деветте музи, покровителка на танца. ‹*гр.* собств. Τερψιχόρα›

терсене *прил. Разг.* **1.** Опак, неразбран. **2.** Като *нареч.* Наопаки, напук. **3.** Като *нареч.* Неудобно, лошо. ‹*тур.* tersine›

терс(х)ана *ж. Истор.* **1.** Адмиралтейството в Османската империя. **2.** Корабостроителница. **3.** Каторга. ‹*ит.* ⇨ *тур.*›

тертип *м. Диал.* Наредба, ред. ‹*ар.* ⇨ *тур.* tertip›

терца *ж.* **1.** *Муз.* Третата степен на диатоничната гама. **2.** *Муз.* Интервал от три степени в звукореда. **3.** *Полигр.* Шрифт с размер 16 пункта (= 6 мм). **4.** В игра на карти — три последователни карти от един цвят. ‹*лат.* tertia ⇨ *ит.* terza›

терцет *м.* **1.** *Муз.* Музикална пиеса за три гласа или три инструмента. **2.** *Муз.* Ансамбъл от трима музиканти (предимно певци). **3.** *Лит.* Стихотворна строфа от три стиха. ‹*ит.* terzetto›

терцини *мн. Лит.* Тристишни ямбически строфи, при които се римува средният стих на всяка такава строфа с двата крайни стиха на следващата строфа, като веригата от такива строфи се затваря от отделен стих, който е римуван със средния стих от последната строфа. ‹*ит.* terzina›

тесера *ж.* (**теселиран** *прил.*) *Строит.* Малко парче мрамор, стъкло и под., обикн. с форма на куб, използвано в мозайката. ‹*лат.*›

тескере *ср. Истор.* Пътен лист за свободно движение в границите на турската държава. ‹*тур.* tezkere›

тесла *ж. Физ.* Единица за магнитна индукция (от SI); съкр. T. ‹по името на *ит.* инж. N. Tesla (1870—1943)›

теслим *прил. Диал.* Предаден, отведен (в плен). ‹*тур.* teslim›

теслимя *несв. Диал.* Предавам, давам на друг, за да се отърва. ‹от *тур.* teslim etmek›

тест *м.* **1.** Стандартни задачи, от резултатите от решаването на които се правят изводи за психофизиологичните и личностните характеристики, а също и за равнището на знания, умения, навици на проверяваните. **2.** *Физиол. Мед.* Метод за диагностика, който се състои в пробно въздействие върху организма. **3.** Въпросник, използван в конкретно социологическо изследване. **4.** *Инф.* Задача с известно решение, предназначена за проверка на работата на електронноизчислителна машина. ✧ **Ограничен в едно направление тест.** *Икон.* Тест със статистическо значение, който ограничава проучванията си само в най-високите или най-ниските части от разпределението на дадена променлива. ‹*англ.* test 'изпитване', 'задача', 'анализ'›

тествам и **тестувам** *несв.* (**тестване** и **тестуване** *ср.*) Подлагам на проверка, на изпитание, на изследване (чрез тест). ‹от *англ.* test 'изпитване'›

тестване *ср.* Подлагане на проверка, на изпитание, на изследване чрез тест. ✧ **Бетатестване.** *Инф.* Процес, при който нов хардуерен или софтуерен продукт се проверява при реални условия преди пускането му на пазара. ‹от *англ.* test 'изпитване'›

тесте *ср.* Определена бройка еднакви предмети. ‹*тур.* deste›

тестемел *м. Диал.* Кърпа или забрадка. ‹*тур.* testimel, testimal›

тестикули *мн.* (**тестикул** *м.*) *Анат.* Мъжки полови жлези, семенници; тестиси. ‹*лат.* testiculus›

тестимониум *м.* Свидетелство. ‹*лат.* testimonium›

тестостерон *м. Биохим.* Мъжки полов хормон (андроген), който в чисто състояние се със-

тои от бяло неразтворимо кристално вещество и подпомага развитието на характерните мъжки признаци. ‹*лат.* + *гр.*›

тѐтанус *м. Мед.* Тежка инфекциозна болест след замърсяване на рани, придружена с гърчове и вцепеняване. ‹от *гр.*›

тѐт-а-тѐт и **тѐтатет** *нареч.* Обикн. за разговор — насаме, без свидетели, на четири очи. ‹*фр.* tête-à-tête›

тѐтра *ж. Диал.* Растение смрадлика. ‹*перс.* ⇨ *тур.* tetre›

тѐтра- *представка.* В сложни думи със значение 'четири', напр. *тетралогия*. ‹от *гр.* τέτταρες 'четири'›

тетрагонàлен *прил.* Четириъгълен. ‹от *гр.*›

тетрадрàхма *ж. Истор.* В древна Гърция — сребърна монета с тегло от 15,5 до 17 г. ‹от *гр.*›

тетраѐдър *м. Геом.* Четиристенна пространствена фигура, оградена с четири триъгълника; пирамида с триъгълна основа. ‹*гр.* τετράεδρον›

тетракòнх *м. Архит.* Четириапсидна сграда с кръстовидно разположени апсиди. ‹от *гр.*›

тетралòгия *ж.* Цикъл от четири свързани в единен замисъл литературни, музикални или сценични произведения от един автор. ‹*гр.* τετραλογία›

тетранитрометàн *м. Хим.* Безцветна летлива течност, използвана като окислител в ракети. ‹от *гр.*›

тетранòди *мн.* Четириноги (животни). ‹от *гр.*›

тетрàрхия *ж. Истор.* В древна Гърция — четвърт част от област с административни и военни функции. ‹*гр.*›

тетрахòрд *м. Муз.* Четиристепенен звукоред (4 звука в една кварта; 2 тетрахорда в една октава). ‹*гр.*›

тетрациклѝни *мн. Фарм.* Група антибиотици, получени от бактериите Streptomyces, с ефикасно действие срещу бактериални инфекции. ‹от *гр.*›

тетрòд *м. Физ.* Термоелектронна лампа, която има 4 електрода — катод, анод, управляваща решетка и екранна решетка. ‹от *гр.*›

теѝург *м.* Магьосник, вълшебник. ‹*гр.*›

теѝургия *ж.* Магьосническа практика, чрез която се подчиняват духовете и боговете и се променя ходът на събитията по волята на теурга. ‹*гр.*›

теферѝч *м. Диал.* Разходка извън населено място с хапване и веселба. ‹*ар.* ⇨ *тур.* teferrüç›

тефлòн *м.* Търговско наименование на тетрафлуоретена, ненаситен газообразен флуоровъглерод, който полимеризира в термопластичен материал с добри електроизолационни свойства. ‹от *амер.* търг. марка Teflon›

тефтѐр *м.* **1.** Подвързана тетрадка за търговски и др. сметки; сметководна книга. **2.** *Разг.* Бележник. ✧ **Халваджийски тефтер.** *Прен.* Изцапан и изпокъсан бележник, тетрадка. ‹*тур.* tefter›

технѐций *м. Хим.* Радиоактивен химически елемент, получен изкуствено като продукт на деленето на урана; използва се като катализатор и в съединения (знак Tc). ‹от *гр.* τεχνητός 'изкуствен'›

тѐхника *ж.* **1.** Съвкупност от средства за човешка дейност, за производство и обслужване. **2.** Съвкупност от машини, механизми, уреди, устройства, използвани в различни отрасли на промишлеността. **3.** Съвкупност от навици, умения и начини в даден вид дейност. ✧ **Измервателна техника.** Област в науката и техниката, която изучава методите и разработва уреди за събиране на информация за изследваните обекти след измерване на някои техни характеристики. ✧ **Медицинска техника.** Устройства и апарати за лечение, диагностика и профилактика на болести. ✧ **Техника на предлагане.** *Икон.* Определяне на потребителската оценка на икономическите резултати посредством използване на въпросници. ‹от *гр.* τεχνική›

тѐхникум *м.* Средно техническо училище. ‹*гр.*›

технитàр *м. Остар.* Занаятчия. ‹от *гр.*›

технѝчески *прил.* ✧ **Нематериален технически прогрес.** *Икон.* Увеличение на производителността, предизвикано от организационни промени или от обучение в процеса на работа, без инсталиране на нови основни средства. ✧ **Технически култури.** Растения, които дават суровини за промишлеността. ‹*гр.*›

тѐхно *ср.* Съвременно младежко движение, повлияно от рейвмузиката в стил "техно", изпълнявана от групи като "Скутър", "Продиджи". ‹от *англ.* techno›

технокрàт *м.* Представител на технокрацията. ‹от *гр.*›

технокрàция *ж.* Научно-техническата интелигенция, която според някои разбирания е ръководна сила за развитие на съвременното общество. ‹от *гр.* τέχνη 'изкуство, майсторство' + κράτος 'власт'›

технолòгия *ж.* (**технологѝчен** и **технологѝчески** *прил.*) **1.** Съвкупност от методи за обработка на суровини, материали или полуфабрикати в процеса на дадено производство. **2.** Наука за начините на въздействие върху суровини, материали или полуфабрикати със съответни оръдия на труда. ✧ **Информационна технология.** *Инф.* Методи за генериране, обработка и предаване на информация

посредством използването на компютърен хардуер и софтуер. ✧ **Междинна технология.** *Икон.* Производствени процеси, при които се използват прости оръдия на труда и трудоемки технологии. ✧ **Подходяща технология.** *Икон.* Интензивни, но ограничени производствени методи, използващи възстановими източници на енергия. ✧ **Химична технология.** **1.** Проектирането, работата и продукцията на предприятие. **2.** Съоръженията, които се използват в промишлени химични процеси. ‹от *гр.* τέχνη 'изкуство, майсторство' + λόγος 'наука'›

технотро̀нен *прил.* Определен от развитието на техниката, по-специално от електронно-изчислителни машини и връзки. ‹*гр.*›

тиамѝн *м. Биохим.* Бял кристален прах, разтворим във вода и алкохол, член на витамин В-комплекс, който има важно значение за метаболизма на въглехидратите, съдържа се в черния дроб, млякото, яйцата и плодовете, а неговият недостиг причинява заболяването бери-бери и нервни разстройства; аневрин, витамин B_1. ‹от *гр.*›

тиа̀ра *ж.* **1.** Тройна корона на римския папа. **2.** Корона на древни персийски и асирийски царе. **3.** Корона (обикн. на висш духовник). ‹*перс.* ⇨ *гр.* τιάρα›

тиа̀с *м. Истор.* **1.** Тържествено шествие в чест на някакво божество. **2.** Тържествен обяд по някакъв повод. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

тига̀н *м.* Кръгъл плитък домакински съд за пържене с дълга дръжка. ‹*гр.*›

тиганѝца *ж. Диал.* Тестено изделие, приготвено от рядко тесто с яйца и брашно, което се сипва по една лъжица в тиган с мазнина и се пържи. ‹*гр.*›

тѝгел *м.* **1.** Огнеупорен съд от глина, графит, порцелан и др. за топене и сплавяне, за изгаряне, стапяне или изпичане на материали. **2.** *Полигр.* Метална плоча на печатарска машина, която притиска листа хартия към друга плоча, на която е закрепена печатната форма. ‹*нем.* Tiegel›

тѝгров *прил.* ✧ **Тигрова походка.** *Прен.* Походка с мека, безшумна, дебнеща стъпка. ✧ **Тигрови изделия.** *Истор.* Каменинови керамични съдове с пъстра кафяво-жълтеникава глазура, произвеждани през XVI в. в Рейнска област, а по-късно — имитирани в Англия. ‹*перс.*›

тѝгър *м. Зоол.* Едър хищен бозайник от сем. котки с окраска на кожата на райета, разпространен в Южна Азия. Panthera tigris. ‹от *перс.*›

тиджарѐт *м. Диал.* Печалба. ‹*тур.* ticaret›

тиѐнто *ср. Муз.* Органова пиеса в импровизационен стил, възникнала през XVI в. в Испания, една от предходните форми на фугата. ‹*исп.* tiento›

тиерсеро̀н *м. Архит.* В готическата архитектура — междинно извито ребро на свод. ‹*исп.*›

тийнѐйджър *м.* Младеж на възраст между 13 и 19 години; юноша. ‹*англ.* teenager›

тик$_1$ *м.* Несъзнателно нервно повтарящо се движение на лицев мускул или друга част на тялото. ‹*фр.* tic›

тик$_2$ *м. Текст.* Плътен ленен или памучен плат на райета, който се употребява за обвиване на матрици, за калъфи и под. ‹*хол.* tijk или *англ.* tick›

тик$_3$ *м.* Тиково дърво. ‹*англ.* tick›

тѝкер *м. Фин.* Съоръжение за автоматично обявяване на цените или курсовете на борсата. ‹*англ.* ticker›

тикѝ *ср.* и *мн. неизм.* **1.** *Мит.* В митологията на полинезийските народи — божеството създател или първият човек; прародител. **2.** Амулети от нефрит или каменни фигури, които изобразяват първобожеството като същество в разкривена поза. ‹*маори*›

тѝкла *ж. Диал.* Каменна или пръстена плоча. ‹*лат.*›

тѝков *прил.* ✧ **Тиково дърво.** *Бот.* Тропическо дърво, на височина достигащо до 30 м, със здрава и твърда дървесина, използвана в корабостроенето, в строителството, за мебели. Tectona grandis. ‹от *англ.* tick›

тѝлда *ж. Език.* **1.** Диакритичен знак (~), използван в някои писмености на латинска основа и във фонетичната транскрипция. **2.** Типографски знак, който в речниците означава изпусната повтаряща се дума или част от дума. ‹*исп.* tilde›

тилилѐйски *прил.* ✧ **Гори тилилейски.** В народните приказки — непристъпни, далечни, тайнствени гори. ‹*гр.*›

тим *м. Спорт.* Група от спортисти, които се състезават заедно с други такива групи; отбор. ‹*англ.* team›

тима̀р$_1$ *м. Диал.* **1.** Чесане на домашно селскостопанско животно. **2.** *Разг.* Бой, наказание. ‹*ар.* ⇨ *тур.* timar›

тима̀р$_2$ *м. Истор.* Условна феодална концесия, носеща доход до 19 999 акчета, в която влизат едно или няколко села, чиито жители плащат десятък и други данъци на тимариота. ‹*тур.* timar›

тимариот *м. Истор.* Притежател на тимар$_2$.

тима̀ря и **тимаря̀** *несв. Диал.* **1.** Чеша кон (или друг добитък). **2.** *Прен.* Бия, наказвам. ‹от *тур.* timar etmek›

тимокра̀тия *ж. Истор.* Във философията на Аристотел — особена форма на държавно

управление, при която всеки гражданин получава политически права в зависимост от имуществения ценз; форма на олигархия. ‹*гр.*›

тимпа̀н *м.* **1.** *Муз.* Ударен инструмент с полусферична част и опъната на нея кожа. **2.** *Архит.* Триъгълното пространство, затворено от класическия фронтон. **3.** *Архит.* Всяко пространство за изображение, ограничено от арка, израстваща от трегер. **4.** В църковната архитектура — частта, ограничена от горната греда на иконостаса, олтарната преграда и приолтарната арка. ‹*гр.* τύμπανον›

тѝмус *м. Анат.* Жлеза с вътрешна секреция, разположена в гръдната кухина, която участва в регулирането на растежа, в минералния обмен и в изграждането на специфичен имунитет; развита е у новороденото и расте до половото съзряване, след което атрофира. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

тинг *м.* Китайски ритуален съд от бронзовата епоха, с кръгла или квадратна форма и с три или четири крака. ‹*кит.*›

тинг-я̀о *м. неизм. Истор.* Полупрозрачен китайски порцелан с цвят на слонова кост, обикн. с гравирана украса, произвеждан в гр. Тинг Чоу в провинция Хопей по времето на династиите Сун и Юан (X—XIV в.). ‹от *кит.* собств.›

тинкту̀ра *ж. Хим.* Алкохолен екстракт или разтвор в алкохол. ✧ **Йодна тинктура.** *Хим.* Десетпроцентен разтвор на йод в спирт, използван в медицината като антисептично средство. ‹*лат* tinctūra ⇨ *рус.*›

тинтѝп *м. Истор.* Фотография, получена върху малка калайдисана желязна плочка по метод, открит през 1853 г. от французина Адолф-Александър Мартен; феротип. ‹*англ.* tintype›

тѝо- *представка.* В сложни думи със значение наличието на сяра в наименованието на химични съединения, напр. *тиоацетамид*, *тиолати*, *тиоли* и др. ‹*гр.*›

тиофѐн *м. Хим.* Безцветно течно хетероциклено съединение с предизвикваща гадене миризма, което се съдържа в каменовъглените катран и се използва като разтворител, при производството на багрила, пластмаси и фармацевтични продукти. ‹от *гр.*›

тип *м.* (**типѝчен** и **тѝпов** *прил.*) **1.** Вид, който съдържа определени белези и обединява група; образец. **2.** Категория от хора, обединени от общи черти, външни или вътрешни белези. **3.** Литературен образ, обединяващ такава категория от хора. **4.** *Прен.* Своеобразен, странен човек. ✧ **Асинхронен тип.** *Инф.* Тип предаване на данни, при което знаци или блок от знаци могат да започнат във всеки момент, но всеки знак или блок от знаци трябва да имат еднаква продължителност във времето. ‹от *гр.* τύπος 'отпечатък, форма, образец' ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* type›

типа̀ж *м.* **1.** Съвкупност от типове в литературно произведение или произведение на изкуството, у отделен автор и др. **2.** Съвкупност от типове, модели, изделия. **3.** В произведение на литературата или изкуството — тип. ‹*фр.* type ⇨ *рус.*›

типизѝрам *несв.* и *св.* (**типизѝране** *ср.*) **1.** Въплъщавам черти в типични образи. **2.** Разпределям по типове. ‹*фр.*›

типогра̀фия *ж.* (**типогра̀фски** *прил.*) *Полигр.* **1.** Общ дизайн на печатни текстове. **2.** Техника за отпечатване на изображения, които се отнасят за приложното изкуство. **3.** *Остар.* Печатница. ‹от *гр.* τύπος 'отпечатък' + γράφω 'пиша'›

типологѝчен и **типологѝчески** *прил.* ✧ **Типологична класификация на езиците.** *Език.* Класификация на езиците, която се основава на различия в техния граматичен строй.

типоло̀гия *ж.* **1.** Научна класификация на предмети и явления по типове. **2.** В иконографията — изследване на типовете представяне на образи от Стария и Новия завет, на взаимовръзката и взаимовлиянието между тях. ‹от *гр.* τύπος 'отпечатък, образец' + λόγος 'наука'›

типомѐтрия *ж. Полигр.* Типографска система за размерите на кегела на шрифтовете и на други наборни елементи, в основата на която в повечето европейски страни са пунктът (0,376 мм) и квадратът (48 пункта); в англоамериканската типографска система 1 пункт = 0,351 мм. ‹от *гр.* τύπος 'отпечатък' + μετρέω 'меря'›

типо̀свам *несв.* и **типо̀сам** *св.* **1.** *Остар.* Печатам. **2.** *Прен.* Изкарвам на показ/наяве нещо нередно, прикривано; изтипосвам, издокарвам. — **типосвам се/типосам се.** ‹*гр.*›

тир$_1$ *м. Диал.* **1.** Слог, граница, синор. **2.** Малка дига (с височина 15-20 см), разделяща поливна площ на части. ‹*тур.*›

тир$_2$ *м.* Голям затворен камион за превозване на товари, обикн. в други страни. ‹съкр. от *фр.* T(ransports) i(nternationaux) r(outiers)›

тира̀да *ж.* Задъхано словоизлияние, обикн. празнословно. ‹*фр.* tirade›

тира̀ж *м.* **1.** Теглене на печелившите номера на лотария, тото или на облигации. **2.** *Полигр.* Броят на произведените отпечатъци или книги при едно издаване. **3.** *Фин.* Частично изплащане на част от облигационните заеми, съгласно погасителен план. ‹*фр.* tirage›

тира̀жен *прил.* ✧ **Тиражен лист.** Списък на печелившите номера на лотария или на излезлите за изплащане облигации. ‹*фр.* tirage›

тиражѝрам *несв.* и *св.* **1.** Установявам тираж. **2.** *Прен.* Отпечатвам в определен брой. **3.** *Прен.* Размножавам, разнасям, разпространявам, обикн. лъжи, клюки, интриги. ‹от *фр.* tirage›

тиранизѝрам *несв.* и *св.* Измъчвам, потискам, малтретирам. ‹от *гр.*›

тира̀нин и **тира̀н** *м.* (**тиранѝчен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древна Гърция и в средновековните градове държави на Италия — едноличен владетел. **2.** Владетел, който си служи с произвол и насилие. **3.** *Прен.* Диктатор, потисник. ‹*гр.* τύραννος›

тиранѝя *ж.* **1.** *Истор.* В древна Гърция — еднолично управление на тиранин. **2.** *Истор.* Политическо устройство на редица средновековни градове държави в Италия. **3.** Жестоко, деспотично управление. **4.** *Прен.* Деспотизъм, потисничество, тормоз. ‹*гр.* τυραννία›

тира̀нти *мн.* Специални презрамки от широк ластик със закопчалки за придържане на панталони. ‹от *фр.* tirant 'връв', 'шнур'›

тирбушо̀н *м.* Уред за изтегляне на тапа от бутилка. ‹*фр.* tire-bouchon›

тирѐ₁ *ср.* **1.** *Език.* Препинателен знак с вид на черта (—). **2.** Сигнал от Морзовата азбука с вид на хоризонтална чертичка, на който съответства сигнал с по-голяма продължителност от сигнала за точка. ‹*фр.* tiret›

тирѐ₂ *ср.* Памучни конци за ръчно плетиво и бродерия. ‹*фр.*›

тиреотоксико̀за *ж.* *Мед.* Болестно състояние, причинено от повишена вътрешносекреторна дейност на щитовидната жлеза. ‹*гр.* ⇨ *лат.* thyreotoxicosis›

тирѝстор *м.* *Ел.* Управляем силицев изправител, в който анодно-катодният ток се управлява от електрод и най-често се състои от три p–n прехода в четирислоен чип. ‹*англ.*›

тироксѝн *м.* *Биол.* Аминокиселинен хормон, който съдържа йод и се произвежда от щитовидната жлеза, с приложение в медицината при недостатъчна функция на щитовидната жлеза. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

тиролиѐн *м.* *Муз.* **1.** Начин на пеене у австрийските и швейцарските селяни, състоящ се в бързо преходане на гласа от гръден в главов регистър, в широки интервали без преход. **2.** Тиролски танц в размер 3/4 — лендлер. ‹*нем.* Tyrolienne›

тиро̀лски *прил.* ✧ **Тиролски песни.** *Муз.* Песни, за които е характерен тиролиен. ‹от *нем.* собств. Tyrol›

тирс *м.* *Мит.* Жезълът на Дионис (Бакхус), обвит с бръшлян и лозови листа, увенчан с борова шишарка. ‹*гр.* θύρσος›

Тисифо̀на *ж.* *Мит.* В древногръцката митология — една от трите еринии (фурии), дъщери на Нощта и обитателки на подземния свят. ‹*гр.* собств. Τ(ε)ισίφονος›

тита̀н₁ *м.* и **тита̀ни** *мн.* (**титанѝчен** *прил.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — богове, синове на Уран и Гея, които били победени от Зевс и затворени в Тартар. **2.** *Прен.* Човек с изключителна дарба; колос, исполин. ‹*гр.* собств. Τιτάν›

тита̀н₂ *м.* (**тита̀нов** *прил.*) *Хим.* Химичен елемент, стоманеносив, твърд, пластичен метал, който се използва в самолето-, ракето- и корабостроенето, в химическата промишленост и др. (знак Ti). ‹*гр.* τιτάν›

титанѝт *м.* *Хим.* Минерал, силикат на калция и титана, суровина за получаване на титанов окис. ‹*гр.*›

тѝтла₁ *ж.* Почетно звание за благородство, за научна квалификация или за особени заслуги. ‹*лат.* titulus›

тѝтла₂ *ж.* *Език.* В средновековната писменост — надреден знак, който стои над мястото на изпусната буква в съкратено изписана дума или над буква, означаваща число. ‹*лат.* titulus›

тѝтри *мн.* *Икон.* Облигации, които държавата или местните административни органи в редица страни издават при сключване на дългосрочни заеми. ‹*фр.* titres›

титру̀ване *ср.* *Хим.* Основен начин за обемен химически анализ, който се състои от постепенно прибавяне на разтвор на едно вещество с известен титър към разтвор на друго вещество, чиято концентрация трябва да се установи. ‹*фр.* titrer›

тѝтул *м.* *Полигр.* Титулна страница. ‹*лат.* titulus›

тѝтулен *прил.* ✧ **Титулна страница.** *Полигр.* Първата страница на книга, на която са отпечатани заглавието, името на автора, издателството, името на редактора и др. ‹*лат.*›

титулу̀вам *несв.* **1.** Обръщам се към някого с титла или звание. **2.** Именувам, наричам; озаглавявам. — **титулувам се.** ‹*лат.*›

титуля̀р *м.* **1.** Носител на права върху дадено имущество. **2.** Човек, официално назначен на определена служба или пост. ‹*лат.* titulāris›

тѝтър₁ *м.* **1.** *Хим.* Концентрация на разтвор, която се изразява с броя на грамовете от веществото в 1 мл от разтвора. **2.** *Остар.* Единица мярка за линейна плътност на влакно или прежда. ‹*фр.* titre›

тѝтър₂ *м. Кино.* Надпис с обяснителен или встъпителен текст във филм. ‹*фр.* titre›

тиф и **тѝфус** *м.* (**тифо̀зен** *прил.*) *Мед.* Остро заразно заболяване, протичащо с треска, с поражения на червата. ‹от *гр.* τῦφος 'вцепенение, помрачаване на съзнанието'›

тифлопедаго̀гика *ж.* Дял от дефектологията, който разработва въпросите, свързани с обучението и възпитанието на деца с недостатъци в зрението. ‹от *гр.* τυφλός 'сляп' и педагогика›

тифо̀н *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — чудовище със сто змийски глави, от които бълвал огън, олицетворение на подземните вулканични сили. **2.** *Мар.* Уред за морски фар или плавателен съд, с който се дава звуков сигнал при мъгливо време; сирена. ‹*гр.*›

тифтѝк *м. Диал.* **1.** Вълнена прежда. **2.** Марля. ‹*тур.* tiftik›

тѝчинка *ж. Биол.* Част от цвета, мъжки размножителен орган, който се състои от дръжка и прашник. ‹*рус.* тычи́нка›

тишла̀йфер *м.* Малка бродирана покривка за маса или за декорация на стена. ‹от *нем.* Tischläufer›

тлен *ж.* **1.** Тление, гниене, разлагане (на организъм, морал и др.). **2.** Нещо напълно изгоряло. ‹*рус.*›

тлѐнен *прил.* Който подлежи на гниене, на разлагане; не вечен. ✧ **Тленни останки.** Тяло (или части от тяло) на покойник. ‹*рус.*›

тоалѐт *м.* **1.** Комбинация от дрехи (обувки и допълнения) за едно обличане, обикн. модни, както и изобщо дрехи, обикн. модни. **2.** Привеждане в ред на външния вид. **3.** Тоалетна. ‹*фр.* toilette›

тоалѐтен *прил.* ✧ **Тоалетен сапун.** Сапун за тяло и лице със специални добавки за омекотяване и ароматизиране. ‹от *фр.* toilette›

тоалѐтка *ж.* Малка масичка или шкафче с огледало, където човек привежда външния си вид в ред. ‹от *фр.* toilette›

тоалѐтна *ж.* **1.** Помещение на обществено място или в жилище с огледало, чешма и клозет. **2.** Клозет. ‹от *фр.* toilette›

тоалѝрам се *несв.* и *св. Разг.* **1.** Правя си тоалета, гримирам се. **2.** Обличам се модно, старателно; прекалено обръщам внимание на външния си вид. ‹от *фр.* toilette›

тобога̀н *м.* **1.** У индианците в Канада — специална шейна за превозване на товари по сняг, теглена ръчно или от кучета. **2.** *Спорт.* Вид шейна за скоростно спускане по писта, както и самия спорт. ‹*алгонкински* ⇨ *канад. фр.* toboggan›

то̀га *ж.* **1.** *Истор.* Дълга мъжка дреха без ръкави, носена от пълноправните граждани на древния Рим. **2.** Дълга горна дреха, обличана от съдии и адвокати по време на съдебно заседание или от ректор на университет в тържествени случаи. ‹*лат.* toga›

тогида̀ши *ср.* Японски лакове, при които украсата е натрупана над грунда чрез последователно наслагване на слоеве лак и златен прах, покрити най-отгоре с прозрачна лакировка, полирани така, че украсата да прозира във вид на релеф под слоевете прозрачно покритие. ‹*яп.*›

ток *м.* Удължена част на обувка под петата. ‹*ит.* tacco›

тока̀ *ж.* **1.** Малка метална/пластмасова рамка с езиче, която служи за закопчаване на колан, чанта, обувки. **2.** *Разг.* Приспособление за защипване на коса. ‹*тур.* toka›

тока̀й *м.* Десертно унгарско вино. ‹по името на *унг.* град Tokaj›

токама̀к *м. неизм. Физ. Техн.* Тип тороидален магнитен уловител, използван за управляване на термоядрена реакция (синтез). ‹съкр. от *рус.* то(роида́льная) ка́(мера с) маг(ни́тным по́лем)›

тока̀та *ж. Муз.* Пиеса с виртуозен характер за пиано или орган, често използвана за въведение към фугата, с бързо, импулсивно движение, еднообразен ритмичен рисунък. ‹*ит.* toccata›

токма̀к *м. Диал.* **1.** Чукало за хаванче, за тъпан и др. **2.** Всяко тежко удебеление в края на дълъг предмет. **3.** *Прен.* Глупав, недодялан човек. ‹*тур.* tokmak›

токоно̀ма *ж.* Ниша, в която се поставят творби на изкуството, типична за японското жилище и за стаите за чайна церемония. ‹*яп.*›

токсико̀за *ж. Мед.* Общо отравяне на организма от продукти, които се образуват в самия него. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

токсиколо̀г *м. Мед.* Специалист по токсикология.

токсиколо̀гия *ж. Мед.* Наука за действието на отровите върху организма, за предпазване и лечение от отравяне. ‹от *гр.* τοξικόν 'отрова' + λόγος 'наука'›

токсѝни *мн.* (токсѝн *м.*) (**токсѝчен** *прил.*) *Биохим.* Отровни вещества, образувани от микроорганизми или от някои животни и растения, способни да предизвикат заболяване или смърт у човека и животните. ‹от *гр.* τοξικόν 'отрова'›

токсѝчност *ж.* Способност на химически вещества да оказват вредно въздействие или да поразяват хора, растения и животни. ‹от *гр.*›

токсоплазмо̀за *ж. Мед.* Инфекциозно заболяване, предизвикано от едноименен паразит

у животните, което се предава и на хората. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

тол$_1$ *м.* *Строит.* Непромокаем картон, който се използва за покривен и изолационен материал. ‹*фр.* tôle›

тол$_2$ *м.* *Истор.* Предмети от бяла ламарина с рисувана украса, популярни в края на XVIII и нач. на XIX в. ‹*фр.* tôle›

толерàнс *м.* **1.** *Икон.* Отклонение в количеството и качеството на стоки. **2.** *Фин.* Допустимо различие между обявеното тегло на пълноценна монета и действителното ѝ тегло или между законната и действителната ѝ проба. ‹*фр.* tolérance›

толерàнтен *прил.* Който проявява търпимост към чуждото мнение; либерален, с голяма душа. ‹от *фр.* tolérant›

толерѝрам *несв.* и *св.* **1.** Понасям, търпя, допускам, позволявам. **2.** Покровителствам. ‹*фр.* tolérer›

тòлос *м.* *Истор.* **1.** В древногръцката и римската архитектура — кръгла, обикн. куполна постройка. **2.** В крито-микенската архитектура — подземна кошеровидна гробница. ‹*гр.*›

толстоѝзъм *м.* Религиозно-нравствено учение, което проповядва непротивене на злото, нравствено усъвършенстване, оформило се в края на XIX в. въз основа на учението на Л. Н. Толстой. ‹по името на *рус.* писател Л. Н. Толстой (1828—1910)›

толстоѝст *м.* Последовател на толстоизма. ‹*рус.*›

толуòл *м.* *Хим.* Ароматен въглеводород, безцветна течност, получена при дестилацията на каменовъгления катран, която се използва в производството на багрила, взривни вещества и лекарства, като разтворител и високооктанов компонент на бензина; толуен, метилбензен. ‹по името на град Santiago de Tolu в Колумбия ⇨ *нем.* Toluol›

том *м.* **1.** Отделна книга от съчинение, издадено в няколко книги. **2.** Изобщо издадена книга. **3.** Всеки екземпляр на книга като част от книжно имущество. ‹*гр.* τόμος ⇨ *фр.* tome›

томахàвка *ж.* Метателно оръжие у северноамериканските индианци. ‹*алгонкински* ⇨ *амер.* tomahawk›

томбàк *м.* *Хим.* Сплав от мед и злато, използвана от древните обитатели на Америка за изработване на декоративни елементи, бижута и под. ‹*мал.* tambâga ⇨ *фр.* tombac›

тòмбола *ж.* Предметна лотария, която се разиграва пред участниците, обикн. като част от увеселение. ‹*ит.* tombola 'падане'›

томѝтелен *прил.* Който измъчва, изнурява; който предизвиква копнеж. ‹*рус.* томительный›

томографàф *м.* *Мед.* Рентгенов апарат за томография. ‹*гр.*›

томографàфия *ж.* *Мед.* Метод за фотографиране на определена равнина от тялото с диагностична цел, като се използват рентгенови лъчи. ✧ **Компютърна томография.** *Мед.* Томография, при която образът на изследвания слой се получава с помощта на компютър. ‹от *гр.*›

том-том *м.* *Муз.* Екзотичен дървен барабан, който е включен в ритмичната секция на джазовия оркестър. ‹*англ.* tom-tom›

тон$_1$ *м.* Мярка за тежина, равна на 1 000 кг. ✧ **Бруто регистър тон.** *Мар.* Мярка за общата кубатура на всички корабни помещения. ✧ **Нето регистър тон.** *Мар.* Мярка за общата кубатура на товарните помещения на кораб. ‹*фр.* tonne›

тон$_2$ *м.* **1.** *Муз.* Звук с определена височина; музикален звук. **2.** *Муз.* Разстоянието между две съседни степени в гамата. **3.** Интонация, оттенък на речта. **4.** *Прен.* Ударите на биещо сърце. **5.** *Изк.* Преобладаващият цветови оттенък в картина. **6.** *Изк.* Сравнителната яркост или монотонност на цветови оттенък в картина. **7.** *Прен.* Начин на поведение, на общуване. ‹от *гр.* τόνος 'повишение, възвишение, повишаване на гласа' ⇨ *фр.* ton›

тон$_3$ *м.* *Зоол.* Морска риба с торпедовидно тяло и изострена глава. Thyannus vulgaris. ‹*тур.* ton›

тонàж *м.* **1.** Вместимост на товарно превозно средство, измерена в тонове. **2.** Водоизместимост на плавателен съд, измерена в тонове. ‹*фр.* tonnage›

тонàлност *ж.* **1.** *Муз.* Основният тон, гама или акорд на музикална пиеса. **2.** *Изк.* В живописта — преобладаващ тон в една картина. **3.** *Прен.* Преобладаващо настроение в художествено произведение. ‹*рус.*›

тòнга *ж.* Разпределяне на тютюневите листа по качество. ‹*тур.* tonga›

тòндо *ср.* *Изк.* Живописна творба или скулптурен релеф, изпълнени в кръгла форма. ‹*ит.* tondo›

тонзѝла *ж.* *Анат.* Сливица. от *лат.* tonsillae 'сливици'›

тонзилѝт *м.* *Мед.* Възпаление на сливиците. ‹от *лат.* tonsillae 'сливици'›

тонзýра *ж.* Обръснато място на темето на католически духовник. ‹*лат.* tonsūra›

тонизѝрам *несв.* и *св.* Засилвам тонуса, увеличавам активността. ‹от *гр.*›

тòник *м.* **1.** Възгорчива безалкохолна напитка с хинин за освежаване. **2.** Порция от тази напитка. **3.** Всяко средство, предназначено да тонизира, освежава. ‹от *гр.*›

тòника *ж. Муз.* Основната степен на гамата. ‹*гр.* ⇨ *ит.*›

тонѝране *ср. Изк.* В маслената живопис — процес на обединяване на монохромния поджиписен слой чрез велатура или чрез лесировка на силните контрасти между светло и тъмно преди нанасяне на локалните цветове. ‹*гр.*›

тонѝчен и **тонѝчески** *прил.* ✧ **Тоническо стихосложение.** *Лит.* Стихосложение, което се основава на еднакъв брой ударени срички във всеки стих. ‹от *гр.* τόνος 'повишаване на гласа, тон, ударение на дума'›

тòнко *ср. Разг.* Глупав, наивен човек. ‹от *рум.*›

тòнов *прил.* Звуков. ✧ **Тонови струпвания.** *Муз.* Акорд, който се състои от тонове, отдалечени един от друг с цял тон или полутон. ‹*гр.*›

тономѐтър *м.* **1.** Уред за измерване височината на звука. **2.** Уред за измерване на парно налягане. **3.** Уред за измерване на кръвното налягане или на налягането в очната ябълка. ‹*гр.*›

тòнус *м. Физиол.* **1.** Постоянно слабо съкращение на мускул, което не зависи от волята. **2.** Напрежението, което обуславя дееспособността на организма. ‹от *гр.* τόνος 'напрежение'›

топ- *представка.* В сложни думи със значение 'изключителен', 'най-добър', напр. *топлиста*, *топповина*, *топжурналист* и др. ‹*англ.* top›

топ₁ *м. Остар.* Тежко огнестрелно оръдие. ✧ **На топа на устата.** *Разг.* В положение на виновност и отговорност. ✧ **Хвърлям/хвърля топа.** *Разг.* Умирам. ‹*тур.* top›

топ₂ *м.* **1.** Навит на руло много метри плат. **2.** Стегнат пакет с еднородна стока. **3.** Вещественa маса с формата на голяма топка. **4.** Навита прежда, вълна или памук с форма на топка. **5.** Мярка за хартия, равна на 500 листа. ‹*тур.* top›

топ₃ *м.* Будистки храм; ступа. ‹*санскр.*›

топàз *м. Минер.* Безцветен, жълт или син кристален минерал, полускъпоценен камък, използван за изработката на накити. ‹*гр.* τόπαξος›

топàл *прил. Диал.* Куц. ‹*тур.* topal›

топѝрам *несв.* и *св.* Разресвам коса в посока към главата, за да стои бухнала. — **топирам се.** ‹от *англ.* top›

топѝчен *прил. Мед.* Местен. ✧ **Топична диагностика.** *Мед.* Намиране мястото на болестното огнище. ‹от *гр.*›

тòпка *ж.* **1.** Кух или плътен предмет или вещественa маса със сферична форма. **2.** Предмет със сферична форма, направен от кожа или гума, който се използва за игра. ‹от *тур.* top›

топлѝйка *ж.* Игличка с топчица на върха за закопчаване, обикн. при шиене на дрехи; карфица. ‹от *тур.* top›

топогрàф *м.* Специалист по топография. ‹*гр.*›

топогрàфия *ж.* **1.** Дял от геодезията, който се занимава със заснимане и измерване на земната повърхност и представянето ѝ върху карти и планове. **2.** Повърхност и разположение на точките в една местност. ‹от *гр.* τόπος 'място, местност' + γράφω 'пиша'›

топогрàфски *прил.* ✧ **Топографска карта.** Подробна едромащабна географска карта на основни природни и социално-икономически обекти (релеф, води, растителност, селища, пътна мрежа и др.). ✧ **Топографска снимка.** Дейностите за създаване на оригинала на топографска карта. ‹*гр.*›

тополòгия *ж.* Дисциплина за най-общите свойства на геометричните фигури (свойства, които не се променят при каквито и да е преобразования). ‹от *гр.* τόπος 'място, местност' + λόγος 'наука'›

топонѝм *м. Език.* Географско название, име на местност. ‹от *гр.*›

топонѝмия *ж.* **1.** Дял от езикознанието, който проучва произхода, значението и употребата на географските названия. **2.** Географските названия за една териториална област. ‹от *гр.* τόπος 'място, местност' + ὄνομα 'име'›

топòр *м. Диал.* Брадва. ‹*перс.* ⇨ *тур.* topor›

тòпос *м.* Определено, особено място (в текст, географско и др.). ‹*гр.*›

топрàк *м. Диал.* **1.** Пръст, земя. **2.** Землище. ‹*тур.* toprak›

топтàн *нареч. Разг.* **1.** Заедно, на едро, на един път. **2.** Всички, заедно, вкупом. ‹*тур.* toptan›

топýз *м.* Метална топка или метален кълс, използван като тежест за кантар и др. ‹*тур.* topuz›

топчý *ср.* и *мн. неизм. Истор.* Артилеристи, войници, които обслужват топовете в крепостите или на бойното поле, чийто корпус бил създаден през XV в. в Истанбул. ‹*тур.* topçu›

тор *м.* **1.** *Геом.* Пространствена фигура с форма на кравай или пръстен с кръгово или елиптично напречно сечение; тороид. **2.** *Физ.* Единица за налягане, която се използва в областта на високия вакуум. ‹*лат.*›

Тор *м. Мит.* В скандинавската митология — бог на асите, син на Один и Йорд и съпруг на Сиф, втори в йерархията на боговете и техен защитник, покровител на небето, гръмотевиците и плодородието. ‹*норвежки*›

торà *ж. Библ.* **1.** Древноеврейско наименование на Мойсеевото петокнижие, първите пет книги от Стария завет — Битие, Изход, Левит,

Числа и Второзаконие, наричани понякога "Книгата на Закона". 2. Пергаментен свитък с текста на Петокнижието, който се пази като предмет на религиозен култ в синагогите. ‹*евр.*›

торакàлен *прил. Анат.* Гръден, който се отнася до гръдния кош. ‹от *гр.*›

торàна *ж.* В индийската архитектура — портал на входа на будистки храм. ‹*санскр.*›

тореадòр *м.* Участник в борба с бикове пред публика (в корида). ‹*исп.* toreador›

торѐвтика *ж. Изк.* Метални изделия, предмети на приложното изкуство, които са резултат от различни видове обработка — дялане, изстъргване, щанцоване и под. ‹*гр.*›

торзиòнен *прил.* Който е свързан с усукване. ✧ **Торзиозна везна.** *Физ.* Везна за измерване на малки сили по ъгъла на усукване на еластична нишка. ‹от *лат.*›

тòри *мн.* Политическа партия в Англия (XVII—XIX в.), представляваща интересите на едрите земевладелци, предшественица на дн. Консервативна партия. ‹*англ.* Tory›

торѝди *мн. Хим.* Естествени радиоактивни изотопи, които съдържат торий, членове на радиоактивния ред.

торѝи *ср. Рел.* Главен портал на шинтоистки храм. ‹*яп.*›

тòрий *м. Хим.* Радиоактивен химически елемент от актиноидите, тъмносив метал, използва се в сплави и като ядрено гориво (знак Th). ‹thorium, по името Thor, бог на гръмотевиците в скандинавската митология›

торѝт *м. Минер.* Минерал с жълт, тъмносив или оранжев цвят, силно радиоактивен, източник на торий. ‹по името на скандинавския бог Thor›

тòрквес *м. Истор.* Колие от бронз, злато, сребро или друг ценен метал, използвано от келтите като накит. ‹*лат.*›

торлàк *м. Диал.* 1. Прозвище на хората от някои планински райони на Северозападна България. 2. *Пренебр.* Простак, селяндур. ‹*тур.* torlak›

тормòз *м.* Измъчване, потискане. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

тормòзя *несв.* 1. Мъча, изтезавам, малтретирам. 2. Притеснявам, измъчвам. — **тормозя се.** ‹от *рус.* тормозѝть›

торнàдо *ср. Метеор.* Смерч. ‹*исп.* tornado›

торпѐдо *ср. Воен.* Снаряд за разрушаване подводната част на плавателен съд, изстрелван най-често от подводница. ‹от *лат.* torpēdo 'вид риба'›

торпѝден *прил. Мед.* Вцепенен или вял, безчувствен, без реакции. ‹*лат.*›

торпѝла *ж. Воен.* Торпедо. ‹*ит.* torpilla ⇨ *фр.* torpille›

торпилѝрам *несв.* и *св.* 1. *Воен.* Нападам, разрушавам с торпила. 2. *Прен.* Разрушавам, взривявам отвътре. ‹от *фр.* torpiller›

торс *м.* 1. *Анат.* Човешко тяло без главата и крайниците. 2. *Изк.* Скулптурна фигура без глава и крайници, останала така случайно или композирана от автора по подобен начин. ‹*фр.* torse›

тòрта *ж. Кул.* Сладкиш, обикн. с кръгла форма, направен от няколко тестени пласта и крем между тях, както и порция от него. ‹*ит.* torta 'извита'›

тортийòн *м. Изк.* Руло хартия, заострено в двата края, което се използва за размазване на линии, нарисувани с креда или въглен, за степенуване на тона; разтушовка. ‹*фр.* tortillon›

торỳн *м. Диал.* Вид дребен пъпеш. ‹*тур.*›

тòрус *м. Архит.* Полукръгъл изпъкнал профил, обикн. върху основата на класическа колона. ‹*лат.*›

торф *м. Геол.* Струпване на частично разложени растителни остатъци, което представлява ранен стадий при образуването на въглища, с приложение като гориво. ‹*нем.* Torf›

тòса *ж. Истор.* Японска школа за дворцово изкуство, основана през XV в., чиито представители следват националния стил яматое. ‹по името на *яп.* род Tosa›

тост *м.* 1. Тържествена наздравица. 2. Изказани пожелания при наздравица. ‹*англ.* toast›

тòстър и **тòстер** *м.* Електрически уред за препичане на филийки хляб. ‹*англ.* toaster›

Тот *м. Мит.* Древноегипетски бог на мъдростта, писмеността, Луната, изобразяван като ибис или павиан, който водел умрелите на съд, записвал решението на съда и отвеждал осъдените при Озирис. ‹*егип.*›

тотàлен *прил.* Цялостен, пълен, всеобхватен. ‹от *лат.* totus 'цял'›

тотализàтор *м.* Система на парично залагане при спортни игри. ‹*фр.* totalisateur›

тоталитарѝзъм *м.* (**тоталитàрен** *прил.*) *Полит.* 1. Една от формите на авторитарната държава, която се характеризира с пълен (тотален) контрол на държавата върху всички сфери от живота на обществото, с фактическа ликвидация на конституционните права и свободи, с репресии над опозицията и всеки другомислещ човек; тоталитарен режим. 2. Направление в политическата мисъл, което обосновава установяването на такъв режим, оправдава етатизма и авторитаризма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* totalitarisme›

тотѐм *м.* В някои индиански общества в Северна Америка — предмет, животно, растение или природен феномен, почитани като

символ на племето, рода. ‹*англ.* totem›

тотемизъм *м.* При някои индианци в Северна Америка — почитане на тотеми. ‹*англ.* totemism›

травѐрс *м.* 1. *Воен.* Земен насип за защита от огъня на противника по фланговете или в гръб. 2. Изкуствен насип от брега към дълбоко място в река за защита при покачване на нивото. 3. *Спорт.* Преход на алпинист от един връх до друг по гребена на планински хребет. ‹*фр.* traverse›

травѐрса *ж.* Греда от дърво, стомана или стоманобетон, която се поставя под релсите на железопътна линия. ‹*фр.* traverse›

травестѝрам *несв.* и *св.* 1. Преобличам в чужди дрехи. 2. *Лит.* Преработвам сериозно съчинение в карикатурен вид, в гротескова форма. ‹от *фр.* travestir›

травестѝт *м.* и **травестѝ** *неизм.* Човек, който се облича с дрехи на другия пол (поради артистично амплоа или поради извратеност). ‹от *фр.* travesti 'преоблечен като жена'›

трàвма *ж.* 1. *Мед.* Увреждане на организма от външно въздействие — удар, отравяне и др. 2. *Прен.* Всяко сътресение, удар; нарушаване на ход, процес, развитие. ‹*гр.* τραῦμα›

травматизѝрам *несв.* и *св.* Предизвиквам физическа или психическа травма; преча, тормозя. — **травматизирам се.** ‹*гр.*›

травматолòгия *ж. Мед.* Дял от хирургията, който се занимава с физическите травми. ‹от *гр.* τραύματος 'рана' + λόγος 'наука'›

трагѐдия *ж.* (**трагѝчен** *прил.*) 1. *Лит.* Вид драматическо произведение, разкриващо непреодолими конфликти на главния герой и завършващо обикн. с неговата смърт. 2. *Прен.* Нещастна случка. ‹*гр.* τραγῳδία›

трагѝзъм *м.* (**трагѝчен** *прил.*) Фаталност, безизходица; трагичност. ‹*гр.*›

трагѝк *м.* 1. Автор на трагедии. 2. Артист, изпълнител на трагични роли. ‹от *гр.* τραγικός 'трагически, трагичен'›

трагикомѐдия *ж.* 1. *Лит.* Драматическо произведение, съчетаващо трагични и комични черти. 2. *Прен.* Случка, едновременно с тъжни и весели страни. ‹от *гр.*›

традиционалѝзъм *м.* Привързаност към традициите. ‹от *лат.*›

традиционалѝст *м.* Привърженик на традиционализма. ‹*лат.*›

традѝция *ж.* (**традициòнен** *прил.*) Това, което се предава от поколение на поколение; установеното от предшествениците, което се повтаря като обичай. ‹*лат.* traditio›

традýкция *ж.* Логическо умозаключение, в което предпоставки и заключения са съждения с еднаква степен на общност. ‹*лат.*›

траектòрия *ж. Физ.* 1. Линията, която описва движещо се в пространството тяло. 2. Пътят на хвърлено (изстреляно) тяло. ‹*лат.* traiectus 'прехвърляне'›

тракт *м.* Устройства, които образуват канал за предаване, придвижване; път. ✧ **Стомашно-чревен тракт.** *Анат.* Храносмилателен път. ‹от *лат.* tractus 'влачен'›

трактàт *м.* 1. Научно съчинение, в което преобладават теоретични разсъждения по даден въпрос. 2. *Остар.* Вид международен договор. ‹*лат.* tractātus 'разсъждение'›

трактѝр *м. Остар.* Хан, гостилница, кръчма. ‹*рус.*›

трактòвка *ж.* Начин на тълкуване на въпрос, художествен образ и др. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

трàктор *м.* Самоходна мощна машина за теглене, обикн. на селскостопански съоръжения при обработване на земята или на товари. ‹*лат.* tractus 'влачене' ⇨ *нем.* Traktor›

тракторѝст *м.* Човек, който кара трактор. ‹от *нем.* Traktor›

трал *м.* 1. Конусовидна мрежа за ловене на риба. 2. *Воен.* Устройство за откриване на подводни препятствия. 3. *Воен.* Устройство за откриване на мини. ‹*англ.* trawl›

трамбòвка *ж.* 1. Греда за трамбуване. 2. *Прен. Разг.* Продължително маршируване или ходене, вървене. ‹от *рус.*›

трамбýвам *несв.* (**трамбýване** *ср.*) 1. Придавам плътност, утъпквам пръст, бетон и др. материали, като удрям отгоре с тежък предмет. 2. *Прен. Разг.* Ходя дълго пеша, обикн. без да свърша работа. ‹*нем.* trampeln ⇨ *рус.*›

трамвàй *м.* Градско превозно средство, което се състои от един или няколко вагона и се движи по релсов път с електричество. ‹*англ.* tramway›

трамонтàна *ж. Метеор.* Студен северен и североизточен вятър в Италия и Северна Испания. ‹*ит.* tra montana›

трàмпа *ж. Разг.* Размяна на един предмет срещу друг. ‹*ит.* ⇨ *тур.* trampa›

трамплѝн *м.* 1. *Спорт.* Съоръжение за оттласкване на спортист преди скок. 2. *Прен.* Положение, което служи като изходна точка към по-високо положение, за оттласкване. ‹от *фр.* tremplin›

трàмпя *несв. Разг.* Правя трампа, разменям. ‹от *тур.*›

транзисиòн *м. Истор.* Преходен стил между рококо и класицизма от времето на Луи XVI, появил се малко преди 1760 г., който свързва двата стила. ‹*фр.* transition›

транзѝстор *м.* 1. *Ел.* Полупроводников прибор за усилване, генериране и преобразуване на електрически сигнали. 2. *Прен. Разг.* Порта-

тивен радиоприемник с такъв прибор. ‹*англ.* transistor›

транзѝт *м.* Преминаване при пътуване през междинен пункт без прекъсване (без проверка на багаж и др.). ‹*лат.* transitus 'преминаване'›

транзѝтен *прил.* Пряк, директен. ✧ **Транзитен коносамент.** *Икон.* Товарен документ, който удостоверява изпращане на стока до крайно пристанище или гара, след като за транспорт на стоката могат да се използват повече от един вид или повече от едно транспортни средства. ✧ **Транзитна доставка.** *Икон.* Търговска операция, при която доставчикът предава стоката на посочен от купувача вторичен купувач. ✧ **Транзитна продажба.** *Икон.* Търговска продажба, при която продавачът се задължава да предаде стоката на посочено от купувача трето лице, което директно плаща цената. ✧ **Транзитна сделка.** *Икон.* Външнотърговска операция, в която освен доставчика и купувача временно се включва още един междинен търговец или комисионер, който купува стоката от доставчика и я продава на купувача. ‹*лат.* transitus›

транзитѝвен *прил.* (**транзитѝвно** *нареч.*; **транзитѝвност** *ж.*) Преходен. ✧ **Транзитивен глагол.** *Език.* Преходен глагол, чието действие е насочено пряко към обект. ‹*лат.* transitīvus›

транзитѝвност *ж.* *Мат.* Свойство на величини, при което, ако първата величина е сравнима с втората, а втората — с трета, то първата е сравнима с третата (напр. ако a = b и b = c, то a = c).

транквилизàтори *мн.* *Фарм.* Общо наименование на лекарствата за успокоение; невролептици. ‹*англ.* tranquillizers›

транс *м.* *Психо.* Помрачаване на съзнанието при силна нервна възбуда, хипноза, загуба на контрол. ‹*фр.* transe›

транс- *представка.* В сложни думи със значение 'преминаване през' или 'разположение зад', напр. *трансокеански*, *трансконтинентален*, *трансатлантически*. ‹*лат.* trans 'през'›

трансàкция *ж.* **1.** Съглашение (политическо, юридическо) при взаимни отстъпки. **2.** *Фин.* Превод на парични средства (вкл. зад граница) с определена цел. ‹*лат.* transactio›

трансаминѝране *ср.* *Хим.* Преминаване на аминогрупа от едно химично съединение в друго. ‹*англ.* transamination›

трансбордѝране *ср.* *Мар.* Прехвърляне на стоки от един плавателен съд на друг без разтоварване в пристанище. ‹*лат.* ⇨ *англ.*›

трансгрѐсия *ж.* **1.** *Геол.* Придвижване на морето към сушата, потопяване на земни участъци от морето при тектонски движения на земната кора. **2.** *Биол.* Поява на такива особености у второ или следващо поколение при кръстосване, които са изразени по-силно, отколкото в родителските форми. ‹*лат.* transgressio›

трансдѝукция *ж.* *Биол.* Пренос на генетичен материал от една клетка в друга с вирус, което води до промяна на наследствените качества на клетките реципиенти. ‹*лат.* transductio›

трансѐпт *м.* *Архит.* Напречно разположен кораб в базиликален храм. ‹*лат.* transseptum›

транскрибѝрам *несв.* и *св.* Правя транскрипция. ‹*лат.* transcribo›

транскрѝпция *ж.* **1.** *Език.* Предаване на думи или букви от един език с букви на друг език, като се спазва оригиналният изговор. **2.** *Език.* Предаване на диалектен изговор с всичките му тънкости чрез букви и специални знаци. **3.** *Муз.* Преработка на музикално произведение за изпълнение от друг инструмент. ‹*лат.* transcriptio›

транслàция *ж.* **1.** Предаване на извънстудийни радио- и телевизионни програми. **2.** *Ел.* Приемане на електрически сигнали и предаването им от източника към приемника, като при това се усилват или коригират. **3.** *Инф.* Превод на описанието на програмата на цифрова изчислителна машина от един език на програмиране на друг. ‹*лат.* translatio›

транслитерàция *ж.* *Език.* Предаване на букви от една азбука чрез букви от друга азбука без оглед на оригиналния им изговор. ‹от *лат.* trans 'през' + littera 'буква'›

транслитерѝрам *несв.* и *св.* Правя транслитерация. ‹от *лат.* trans 'през' + littera 'буква'›

трансмѝсия *ж.* **1.** *Техн.* Съвкупност от механизми за предаване на въртеливо движение от двигател към потребители на енергия. **2.** *Мед.* Предаване на болести с посредничеството на насекоми (мухи, комари, бълхи и др.). ‹*лат.* transmissio 'предаване'›

трансмѝтер *м.* *Техн.* Предавател. ‹*нем.* Transmitter›

транснационàлен *прил.* Свързан с повече от една нация, държава; международен. ‹от *лат.* trans 'през' + natio 'народност'›

транспарàнт *м.* **1.** Приспособление, направено от плат, хартия, алуминий и др., което се поставя на прозорец за предпазване от слънце; щора. **2.** Подобно приспособление, върху което се изписват/изрисуват рекламни надписи или образи, обикн. закачено на обществено място. ‹от *фр.* transparent 'прозрачен'›

трансплантàнт *м.* *Мед.* Орган или част от ор-

ган — това, което се трансплантира. ‹от *лат.* transplantātus›

трансплантация *ж. Мед.* Присаждане на части от органи или на органи от едно място на друго, от един на друг човек или животно. ‹от *лат.* transplanto 'пресаждам'›

трансплантирам *несв.* и *св. Мед.* Извършвам трансплантация. ‹от *лат.* transplanto 'пресаждам'›

транспозиция *ж.* Преместване, разместване. ‹*лат.* ⇨ *фр.* transposition›

транспорт *м.* Превозване на хора или товари от едно място на друго. ‹от *лат.* transporto 'прекарвам'›

транспортир *м.* Инструмент във вид на полукръгла линийка за построяване и измерване на ъгли. ‹от *лат.* transporto 'пренасям'›

транспортирам *несв.* и *св.* Превозвам, пренасям. ‹*нем.* transportieren›

транспортьор *м.* 1. Конвейер за преместване на товари. 2. Военна машина за превозване на хора и товари. ‹*лат.* ⇨ *фр.* transporteur›

транссубстанция *ж. Рел.* Превръщане на субстанцията на хляба и виното от причастието в субстанция на тялото и кръвта на Иисус Христос. ‹*лат.* transsubstantio›

трансуранов *прил.* ✧ **Трансуранови елементи.** *Хим.* Елементите от Периодичната система, които са след урана, членове са на групата на актиноидите и не се срещат в природата.

трансфер *м.* (**трансферен** *прил.*) 1. *Фин.* Прехвърляне на валута или злато от едно финансово учреждение в друго или от една страна в друга. 2. *Юр.* Прехвърляне на владението над поименни ценни книжа. 3. Прехвърляне. ‹*фр.* transfert 'пренасяне; прехвърляне'›

трансферабъл *прил. неизм. Икон.* Прехвърляем. ‹*англ.* transferable›

трансферен *прил.* ✧ **Трансферен доход.** *Икон. Фин.* Доход на индивид или фирма, получен не в резултат на икономическа дейност, а под формата на правителствена помощ. ✧ **Трансферен проблем.** *Икон.* Трудностите по трансфера на капитал в големи количества на една държава в друга (напр. репарационните плащания на Германия след Първата световна война). ✧ **Трансферни приходи.** *Икон.* Минималният доход на фактор на производството, който е в състояние да поддържа продължаващата му дейност, измерен посредством приходите от този фактор в условията на най-добрата възможна заетост. ✧ **Трансферно ценообразуване.** *Фин.* Ценообразуване на стоки и услуги, които се реализират в рамките на големи организации, обикн. в мултинационалните корпорации.

трансформатор *м. Ел.* Устройство за преобразуване на променлив ток, свързан с дадено напрежение, в ток с друго напрежение без изменение на честотата. ‹от *лат.* transformo 'преобразявам' ⇨ *нем.* Transformator›

трансформационен *прил.* ✧ **Трансформационна граматика.** *Език.* Езиково описание чрез свеждане на всички изречения до ограничено число ядрени конструкции, подлагащи се на последователни преобразувания. ‹от *лат.*›

трансформация *ж.* 1. Преобразуване, преформяне. 2. *Ел.* Понижаване или повишаване напрежението на електрически ток с трансформатор. 3. *Биол.* Внасяне на генетична информация в клетка чрез изолирана дезоксирибонуклеинова киселина (ДНК). 4. *Език.* Преобразуване на съчетания от морфеми или думи, при което от една конструкция може да бъде получена редица от други конструкции. ‹*лат.* transformatio ⇨ *нем.* Transformation›

трансформизъм *м. Биол.* Система от схващания за изменението и превръщането на животинските и растителните форми, предхождаща по време учението за еволюцията. ‹от *лат.* transformo 'преобразявам'›

трансформирам *несв.* и *св.* Преобразувам, превръщам от едно в друго. ‹*нем.* transformieren›

трансфузия *ж. Мед.* Преливане (на кръв). ‹*лат.* transfusio 'преливане'›

трансцендентален *прил.* (**трансцендентално** *нареч.*) 1. В схоластиката — който означава най-общите понятия. 2. Във философията на Кант — който се отнася до априорните форми на познанието (време, пространство и др.). ✧ **Трансцендентална реалност.** *Филос.* Реалност, която се намира извън пределите на опита; свръхопитна реалност. ‹от *лат.*›

трансцендентен *прил.* (**трансцендентно** *нареч.*) *Филос.* Който е извън сетивния свят, извън пределите на опита, съзнанието и познанието, обратен на вътрешноприсъщото на предметите и явленията. ✧ **Трансцендентни функции.** *Мат.* Аналитични функции, които не са алгебрични (не могат да се изразят с краен брой алгебрични операции). ✧ **Трансцендентни числа.** *Мат.* Числа, които не могат да се изразят като корен на алгебрично уравнение с рационални коефициенти. ‹от *лат.* transcendentis 'излизащ навън'›

транш *м. Фин.* 1. Част от кредит, който се предоставя или ползва на части. 2. Дял от ценна книга. ‹*фр.* tranche›

траншея *ж.* Дълъг, тесен и дълбок ров за предпазване при водене на бой или при строителство на пътища, канали и др. ‹*фр.* tranchée›

трап *м.* 1. *Мар.* Стълба на кораб. 2. Въжена стълба за изкачване или за гимнастически

упражнения. ‹*хол.* trap›

трапѐза *ж.* **1.** *Остар.* Маса, софра, на която се яде. **2.** Маса с наредено ядене, обикн. богато. **3.** *Разг.* Ядене. ‹от *гр.* τράπεζα 'маса'›

трапезàрия *ж.* **1.** Стая в жилище, предназначена за хранене. **2.** Заведение за безплатно раздаване на храна. ‹от *гр.*›

трàпер *м.* Ловец на дивеч заради кожата в Северна Америка. ‹*англ.* trapper›

трапѐц *м.* **1.** *Мат.* Четириъгълник с две срещуположни успоредни и две неуспоредни страни. **2.** Гимнастически уред в цирка — хоризонтална летва, закрепена на две въжета, намираща се на голяма височина. ‹от *гр.* τραπέζιον ⇨ *нем.* Trapez›

трапѝст *м.* *Рел.* В Католическата църква — монах, който дава обет за мълчание, въздържане от месна храна и спиртни напитки. ‹*фр.*›

трасàнт *м.* *Фин.* Издател на менителница. ‹*нем.* Trassant›

трасàт *м.* *Фин.* Платец на менителница. ‹*нем.* Trassat›

трасѐ *ср.* **1.** Линия, с която се означава оста на железопътна линия, канал и др. върху терен, план, проект. **2.** Направление, линия на канал, път, връзка. ‹*фр.* tracé›

трасѝрам *несв.* и *св.* **1.** Върху терен, план, проект с линия отбелязвам оста на жп линия, път и под. **2.** Проправям, построявам трасе. **3.** *Прен.* Набелязвам схема за действие, план и др. **4.** *Прен.* Проправям път, правя нещо за първи път. ‹от *фр.* tracer›

трàта *ж.* *Фин.* Менителница, използвана в международни разплащания, която представлява писмено нареждане на издателя до неговия длъжник за заплащане на трето лице. ‹*ит.* tratta›

трàулер *м.* Малък риболовен кораб за лов на риба с трал. ‹*англ.* trawler›

трàур *м.* **1.** Скръб по близък човек, външно изразена чрез носене на тъмни дрехи и спазване на определен тип поведение. **2.** *Прен.* Черни жалейни дрехи, ленти и др. ‹*нем.* Trauer›

трафарѐт *м.* **1.** Метална, картонена или пластмасова пластинка с дупки за щамповане. **2.** Фигури или надписи, възпроизведени с такава пластинка. **3.** *Прен.* Шаблон; образец, който се следва автоматично. ‹*ит.* trafaretto›

трафѝк *м.* **1.** Търговски обмен на стоки. **2.** Транспорт, измерен по броя транспортни средства за определено време. **3.** *Инф.* Поток от съобщения и данни, обикн. измервани в битове, предавани за даден период от време от комуникационен канал. ‹*ит.* traffico›

трахеѝт *м.* *Мед.* Възпаление на трахеята. ‹*лат.* tracheitis›

трахеотòмия *ж.* *Мед.* Оперативно отваряне на трахеята и вкарване на особена тръбичка. ‹от *гр.* τραχεῖα 'трахея' + τομή 'разрязване'›

трахѐя *ж.* *Анат.* У човека и гръбначните животни — дихателна тръба, свързваща гръкляна с белите дробове. ‹*гр.* τραχεῖα›

трахòма *ж.* *Мед.* Хронично инфекциозно заболяване на конюнктивата. ‹от *гр.* τραχύς 'грапав'›

трѐбвам *несв.* Изисквам чрез документи сума, храна, служебно облекло и др. ‹*рус.* требовать›

трѐгер *м.* **1.** *Архит.* Хоризонтална греда от камък или дърво, поставена напречно над отвор, за да поддържа тежестта на стената над отвора. **2.** *Остар.* Носач (на багаж). ‹*нем.* Träger›

трезòр *м.* *Фин.* **1.** Специално оборудвани касови помещения в банка за съхраняване на ценности. **2.** Държавно съкровище, хазна, ведомство, отговорни за държавните финанси; министерство на финансите. ‹*фр.* trésor›

трейд ин *нареч.* *Икон.* За продажба на стоки с трайно потребление срещу замяна със стари стоки от същия вид. ‹*англ.* trade-in›

трѐйдинг màркет *м.* *Икон.* Оживен пазар при уравновесено търсене и предлагане без изразена тенденция. ‹*англ.* trading market›

трейдюниòни *мн.* **1.** *Истор.* Синдикати във Великобритания, Австралия, Нова Зеландия и др. страни от Британската империя (създадени в XVIII в.), при които обединението е по професии (занаяти). **2.** Название на синдикалните организации във Великобритания и др. англоезични страни. ‹*англ.* trade 'занаят' + union 'съюз'; trades union›

трѐли *мн.* **1.** *Муз.* Мелодична украса от повтарящи се съседни тонове. **2.** Подобен мелодичен ефект в птичите песни. ‹от *ит.* trillo›

трѐмоло *ср.* *Муз.* Бързото повтаряне на тон при струнните инструменти, което се получава чрез бързи движения на лъка нагоре и надолу. ‹от *ит.* tremolare›

трѐмор *м.* *Мед.* Треперене на части от тялото (напр. при някои нервни заболявания, при хроничен алкохолизъм и др.). ‹*лат.* tremor›

трен *м.* *Остар.* Влак. ‹*фр.* train›

тренажòр *м.* Устройство за провеждане на тренировъчни упражнения, което имитира естествения апарат или средство. ‹от *англ.* train 'упражнявам', 'подготвям'›

тренд *м.* *Икон.* Тенденция, прогноза за стопанско развитие. ‹*англ.* trend 'насока'›

трендàфил *м.* *Разг.* Роза. ‹*гр.*›

трѐнинг *м.* *Разг.* **1.** Тренираност. **2.** Тренировка. ‹*англ.* training›

тренѝрам *несв.* и *св.* **1.** Подготвям спортисти, за да достигнат някакво ниво в спорт; дре-

сирам животни. 2. Многократно се упражнявам за постигане на форма, издръжливост или за здраве, развлечение. — **тренирам се.** ‹от *англ.* train 'тренирам'›

тренировка *ж.* 1. Многократно повтаряне на упражнения с цел постигане на форма, издръжливост. 2. Едно занятие с такива упражнения. ‹от *англ.* training›

тренчкот *м. Остар.* Непромокаемо пардесю с подвижна подплата. ‹от *англ.* trench 'окоп' + coat 'тънка дреха'›

треньор *м.* Специалист, който тренира спортисти. ‹*англ.* trainer›

трепанация *ж. Мед.* Хирургическа намеса с проникване в костна кухина — чрез пробиване или отваряне на костите. ‹*фр.* trépanation›

треска *ж. Зоол.* Морска риба, разпространена в северните морета, с дължина на тялото до два метра. Gadus morrhuna. ‹*рус.* треска́›

третирам *несв.* и *св.* 1. Обикн. в *3 л.* Обсъжда, представя, разглежда, разисква въпрос/проблем (за научно съчинение и др.). 2. *Мед.* Прилагам лечебни средства. 3. Обработвам. 4. *Прен. Разг.* Имам определено отношение към някого. 5. *Прен. Разг.* Преследвам, измъчвам, тормозя някого. ‹от *фр.* traiter›

трефа *ж.* Карта за игра спатия. ‹*фр.* trèfle›

треченто *ср.* Периодът между 1200 и 1300 г. в италианското изкуство. ‹*ит.* trecento›

триада *ж.* 1. Във философията на Хегел — схема на развитие, според която развитието има три фази — теза, антитеза и синтез. 2. Единство на три лица, три предмета или три понятия. ✧ **Капитолийска триада.** *Мит.* В древноримската митология — Юпитер, Юнона и Минерва, заменили през IV в. пр. Хр. старата триада — Юпитер, Марс и Квирино, чийто култ имал официален политически характер и символизирал единството, силата и славата на Рим. ‹от *гр.* τριάδος 'три, троица'›

триадология *ж.* (**триадологичен** *прил.*) *Рел.* Учение за троичността на Бога — Отец, Син и Дух Свети. ‹от *гр.* τριάδος 'три, троица' + λόγος 'учение'›

триангулация *ж. Геод.* Един от начините за определяне положението на геодезични опорни точки за топографска снимка или за други геодезични работи — построява се мрежа от триъгълници, чиито върхове са определяните точки, измерва се дължината само на една от страните, измерват се и всички хоризонтални ъгли между страните, а дължините на другите страни се получават тригонометрично. ‹от *лат.* triangulum 'триъгълник'›

триари *мн. Истор.* Стари, опитни легионери, които по време на битка, били поставяни в третата редица на бойния строй и много често решавали изхода на сражението. ‹*лат.* triarii›

триас *м. Геол.* Първият период от мезозоя (230—195 млн. год.), който се намира между перма и юрата — тогава се появяват бозайниците, в разцвет са влечугите, образуват се нефтът, железните и медните руди, кафявите въглища. ‹от *гр.* τρίας 'троен'›

триатлон *м. Спорт.* Трибой, който включва плуване, колоездене и бягане. ‹от *гр.*›

трибa *ж. Истор.* В древния Рим — всеки един от трите рода, съставящи римската патрицианска общност; по-късно — всеки един от административните окръзи, на които била разделена територията (за гласуване, за набиране на войници и др.). ‹*лат.* tribus›

трибология *ж.* Научна дисциплина, която изследва веществата, предотвратяващи допира между две движещи се повърхности, за да се намали износването, прегряването и образуването на огън. ‹от *гр.* τρίβω 'трия' + λόγος 'наука'›

трибун *м.* 1. *Истор.* В древния Рим — длъжностно лице, избрано да защитава интересите на плебеите. 2. *Прен.* Вожд на масите, оратор, публицист. ‹*лат.* tribūnus›

трибуна *ж.* 1. Издигната платформа. 2. Аналой. 3. *Архит.* Галерия в църква. 4. *Архит.* Апсида в базилика, издигната поне с едно стъпало над пода. 5. *Прен.* Място, произведение и др., от което се защитават или пропагандират идеи, интереси. 6. Обикн. *мн.* Пейки за зрители на стадион, разположени амфитеатрално. ‹от *лат.* tribunal›

трибунал *м.* 1. Висше съдилище. 2. Висш съдебен институт. ‹*лат.* tribūnal›

трибут *м. Истор.* Данък, налог. ‹*лат.* tributum ⇨ *нем.* Tribut›

трибханга *ж. Изк.* В индийското изкуство — характерната змиевидна извивка на тялото, срещана в скулптурата. ‹*санскр.*›

тривиален *прил.* Съвсем обикновен, неоригинален, всекидневен. ‹*лат.* triviālis 'срещащ се на кръстопът'›

тривиум и **тривий** *м. Истор.* Един от циклите учебни дисциплини в средновековното училище, който включва граматика, риторика и диалектика. ‹*лат.* trivium›

тригер *м. Ел.* Електронна схема с две стабилни състояния, всяко от които може да се поддържа, докато схемата бъде превключена в другото състояние (чрез импулс). ‹*нем.* Trigger›

тригия *ж. Диал.* 1. Винена утайка в бъчва; винен камък. 2. Тютюнев катран, който се отлага в цигаре или лула. ‹*гр.* τρυγία›

триглиф *м. Истор. Архит.* Част от фриза на

дорийския ордер, състояща се от три успоредни жлеба с гути под тях, като цялата група се повтаря на равни интервали. ‹*гр.* τρίγλυφος›

тригонàлен *прил.* Триъгълен. ‹от *лат.* trigonālis›

тригонометрѝчен *прил.* ✧ **Тригонометрични функции.** *Геом.* Функциите на ъгъл — синус, косинус, тангенс, котангенс, секанс и косеканс.

тригономѐтрия *ж.* Дял от математиката, който изучава съотношенията между страните и ъглите на триъгълника. ‹от *гр.* τρίγωνον 'триъгълник' + μετρέω 'меря'›

тригýна *ж. Кул.* Сладкиш от хилядолистно тесто с триъгълна форма, полят със захарен сироп. ‹от *гр.* τρίγωνον 'триъгълник'›

триенàле *ср.* Изложба, организирана на всеки три години. ‹*лат.* ⇨ *ит.* triennale›

трик *м.* **1.** Номер, съдържащ илюзия, изпълнен с ловкост и хитрина (в цирка, в акробатиката). **2.** *Прен.* Хитро скроена постъпка за измама, за постигане на цел; номер. ‹*фр.* truc›

триклѝниум и **триклѝний** *м. Истор.* В древния Рим — столова. ‹*гр.* ⇨ *лат.* triclinium›

трикò *ср.* **1.** *Текст.* Плетен вълнен или памучен плат. **2.** Дреха от такъв плат, обикн. спортен костюм за гимнастика. ‹*фр.* tricot›

трикольòр *м.* **1.** Знаме с три цвята. **2.** Българското национално знаме (в бяло, зелено, червено). ‹*лат.* ⇨ *фр.* tricolore›

трикòнх *м. Архит.* Постройка с три апсиди, разположени във вид на трилистник под прав ъгъл една към друга. ‹от *гр.*›

трикотàж *м.* Съвкупност от плетени изделия. ‹*фр.* tricotage 'плетене на трико'›

трѝлер *м. Муз.* Орнамент, състоящ се от много бързо сменяне на два тона, които се намират на цял тон или полутон един от друг. ‹*ит.* trillo›

трилиòн *м.* Число от единици с 12 нули (10^{12}, или хиляда милиарда); в някои страни — с 18 нули. ‹*лат.* trillion›

трилѝти *мн. Археол.* Праисторическа култова структура, мегалити със специфично построение — врати от два отвесни и един хоризонтален блок. ‹*лат.* trilitis›

трилòгия *ж. Лит.* Три завършени художествени произведения от един и същ автор с общ сюжет. ‹*гр.* τριλογία›

трѝлър *м. Кино.* Филм, който използва специфични изразни средства за възбуждане на силни емоции (тревожно очакване, безпокойство, страх и др.), като разказът се води от гледната точка на жертвата или на престъпника. ‹*англ.* thriller›

тримѐр *м. Хим.* Вещество, изградено от молекули, всяка от които е образувана от три молекули на даден мономер. ‹*лат.* trimer›

тримѐстър *м.* **1.** Тримесечие. **2.** Учебен срок от три месеца. ‹*ит.* trimestre›

тримирѝя *несв.* В продължение на три дни не ям нищо, обикн. през първите три дни на Великия пост. ‹от *гр.*›

тримýрти *ср. Изк.* В индийското изкуство — изобразяване на триадата Брахма, Вишну и Шива като една фигура. ‹*санскр.*›

трѝо *ср. Муз.* **1.** Ансамбъл от трима изпълнители. **2.** Произведение за трима певци или инструменталисти. ✧ **Трио соната.** *Муз.* Бароково музикално произведение, в което два инструмента свирят две високи мелодии и има басов съпровод, изпълняван от два или повече инструмента. ‹*ит.* trio›

триòд₁ *м. Рел.* Богослужебна книга, която се чете преди и след Великден. ‹от *гр.* τριώδιον›

триòд₂ *м. Физ.* Електровакуумен прибор, който има три електрода — анод, катод и управляваща решетка. ‹*гр.* τρίοδος›

триòла *ж. Муз.* Три ноти с еднаква трайност, които се обединяват от извита черта и числото три над нея и се изпълняват с трайността само на един тон със същата дължина. ‹*нем.* Triole›

триòн *м.* Инструмент с назъбено метално острие и дървена дръжка за рязане на дъски. ‹от *гр.*›

триòр *м.* Земеделска машина за сортиране и почистване на семена. ‹*фр.* tricur›

трѝпер *м. Мед.* Венерическа болест, предавана по полов път, която се характеризира с възпаление на пикочния канал; гонорея. ‹*нем.* Tripper›

трипсѝн *м. Биохим.* Ензим, произвеждан от панкреаса, който катализира хидролизата на белтъците до аминокиселини в процеса на храносмилането. ‹от *гр.* τρῖψις 'триене'›

трѝптик *м.* Документ за пред митническите власти, издаван от автомобилните или туристическите клубове на туристи, които посещават други държави със собствени превозни средства. ‹от *англ.* trip 'екскурзия'›

трѝптих *м. Изк.* **1.** Изображение от три части, сглобени така, че външните две може да се затварят върху средната. **2.** Композиция от три картини, релефи, рисунки и др. с обща идея или сюжет. ‹от *гр.* τρίπτυχος 'троен'›

трѝтий *м. Хим. Физ.* Радиоактивен изотоп на водорода с период на полуразпадане 12,5 години, който може да се получи и по изкуствен начин в ядрени реактори. ‹от *гр.* τρίτος 'трети' ⇨ *лат.* tritium›

тритòн₁ *м.* **1.** (**Тритòн** *м.*) *Мит.* В древногръц-

ката митология — морско божество, син на Посейдон и Амфитрита, с тяло на човек и опашка на риба вместо крака. 2. *Зоол.* Род опашати земноводни с дължина до 10 см, които живеят в застояли води, а зимуват на сушата. Triton cristatus. 3. *Астр.* Един от двата спътника на Нептун. ‹*гр.* собств. Τρίτων›

тритòн₂ *м. Физ.* Ядрото на атома на трития (протон и два неутрона). ‹от *лат.* tri(tium) + -on›

тритòн₃ *м. Муз.* Интервал от 4 степени и обем от 3 тона, принадлежи към дисонансите. ‹от *гр.*›

триумвирàт *м.* 1. *Истор.* В древния Рим — колегия от трима души в римската държавна уредба (и по-специално съглашението между Помпей, Крас и Цезар от 60 г. пр. Хр., което им осигурява пълна власт — "първи триумвират"). 2. *Разг. Ирон.* Тясна дружба и обща дейност за надмощие на трима души. ‹*лат.* triumvirātus›

триýмф *м.* 1. *Истор.* В древния Рим — тържество в чест на пълководец победител. 2. *Прен.* Голяма победа, успех. 3. *Прен.* Тържество, слава, почести. ‹*лат.* triumphus›

триумфàлен *прил.* 1. Направен в чест на победа. 2. Който съдържа или изразява слава, тържество, победа, успех. ✧ **Триумфална арка.** 1. *Истор.* В древен Рим — архитектурно съоръжение, което било издигано по пътища и на площади и имало един или три прохода, атик, върху който в колесница бил изобразяван този, в чиято чест била строена арката. 2. *Църк.* Преградата на хора в църква, обикн. с един по-голям проход и два по-малки отстрани. ‹*лат.* triumphālis›

триумфѝрам *несв.* и *св.* 1. *Истор.* Влизам тържествено в град след бойна победа. 2. *Прен.* Гастролирам с голям успех; тържествувам като победител. ‹от *лат.* triumpho›

трифòриум *м. Архит.* В готическата архитектура — аркада във вътрешната странична стена на църква или катедрала, която разделя централния кораб от другите два и се намира над големите му арки и под клерестория. ‹*лат.* triphorium›

трихѝна и **трихинѐла** *ж. Биол.* Паразитно червейче, което живее в тялото на животните, а чрез месото преминава в човешкото тяло. Trichinella spiralis. ‹от *гр.* τρίχινος 'космат'›

трихинелòза и **трихинòза** *ж. Мед.* Инфекциозна болест, причинена от ларвите на трихината в мускулите. ‹*лат.* trichinellosis, trichinosis›

трихомонòза и **трихомониàза** *ж. Мед.* Венерическа болест, предавана по полов път от заболял човек, характеризира се с поражения на пикочната система. ‹*лат.* trichomoniasis›

трѝцепс *м. Анат.* Триглав мускул (на плешката). ‹от *лат.* triceps 'триглав'›

троглодѝт *м.* 1. *Истор.* Първобитен, пещерен човек. 2. *Прен.* Груб, некултурен човек ‹от *гр.* τρωγλοδύτης 'живеещ в пещера'›

трòйунция *ж.* Мярка за тегло на благородни метали, равна на 31,10348 г. ‹от *англ.* troy + *фр.* once›

трол *м. Мит.* В скандинавската митология — свръхестествено същество, враждебно към хората. ‹*швед.* troll›

тролѐй *м.* 1. Тролейбус. 2. Металният прът, по който протича електрически ток от въздушната контактна мрежа към електродвигателя. ‹*англ.* trolley›

тролейбýс *м.* Маршрутен електрически автобус, какъвто се използва в градската транспортна мрежа. ‹*англ.* trolley bus›

тромб *м. Мед.* Кръвен съсирек, образуван в кръвоносен съд или в сърдечната кухина. ‹от *гр.* θρόμβος 'съсирек'›

тромбѝн *м. Биол.* Ензим в кръвта на гръбначните животни, който катализира превръщането на фибриногена във фибрин, необходим за съсирването на кръвта. ‹*лат.* thrombinum›

тромбòза *ж. Мед.* Процес на образуване на тромби в кръвоносните съдове или в сърдечната кухина, които затрудняват или прекратяват движението на кръвта. ‹*гр.* θρόμβωσις›

тромбòн *м. Муз.* Меден духов инструмент с ниска звучност, представлява дълга, двукратно извита тръба, която завършва с широка фуния. ‹*фр.* trombone›

тромбофлебѝт *м. Мед.* Възпаление на вена, съпроводено с тромбоза. ‹от *гр.* θρόμβος 'съсирек' + φλεβός 'вена'›

тромбоцѝти *мн. Мед.* Кръвни плочици, клетъчни елементи от кръвта на човека и животните, които участват в съсирването на кръвта. ‹от *гр.* θρόμβος 'съсирек' + κύτος 'кухина'›

тромбоцитòза *ж. Мед.* Увеличаване броя на тромбоцитите в периферната кръв. ‹*лат.* thrombocytosis›

тромп л'ьой *м. Изк.* Живопис, в която се използват различни прийоми на илюзионизма, за да бъде убеден зрителят, че всъщност гледа истински предмети, а не техните изображения. ‹*фр.* trompe-l'œil›

трòмпа *ж. Архит.* 1. Арка или поредица от арки, разположени диагонално във всеки ъгъл на квадратно пространство, така че да служат за връзка между него и кръглата форма на купола отгоре; издаден свод. 2. Огънатите архитектурни елементи, използвани като повтаряши се, от които се изгражда арабската сталактитна форма. ‹*фр.* trompe›

тромпѐт *м. Муз.* Меден духов инструмент, представлява завита цилиндрична тръба, която към края си е конична и завършва с малка фуния; отличава се с висока звучност и бляскав тон. ‹*фр.* trompette›

трон *м.* 1. Престол (богато украсен повдигнат стол) на монарх. 2. *Прен.* Монархическа власт. 3. Стол, прикрепен към странична стена в църква. ‹*гр.* θρόνος›

трѝнен *прил.* ✧ **Тронно слово.** *Полит.* Реч на монарх, обикн. при откриване сесия на парламент.

троп *м. Лит.* Дума или израз, употребени с преносно значение за по-голяма изразителност (метафора, метонимия, епитет и др.). ‹*гр.* τρόπος›

тропа̀р *м. Рел.* Църковно песнопение в чест на празник или на светец. ‹*гр.* τροπάριον›

тропѝзми *мн. Биол.* Движения на растителни органи, предизвикани от едностранно въздействие на дразнител. ‹*фр.* tropisme›

трѝници *мн.* (трѝпик *м.*) *Геогр.* Паралели, разположени на 23°27' на север от екватора (тропик на Рака) и на 23°27' на юг от екватора (тропик на Козирога). ✧ **Небесни тропици.** *Астр.* Два малки кръга на небесната сфера, които отстоят от небесния екватор на 23°27'. ‹от *гр.* τροπικός (κύκλος) 'преломен (кръг), тропик'›

тропѝчески и **тропѝчен** *прил.* ✧ **Тропически пояси.** *Геогр.* Двата географски пояса на земното кълбо, разположени в Северното и Южното полукълбо приблизително на 20-30° северна и южна ширина. ✧ **Тропическа година.** *Астр.* Периодът между две последователни преминавания на центъра на Слънцето през точката на пролетното равноденствие, равен на 365,2422 средни слънчеви денонощия.

тропосфѐра *ж. Метеор.* Долната част на земната атмосфера, в която температурата намалява с височината, която съдържа почти 4/5 от цялата атмосферна маса, всички водни пари и където се образуват облаците. ‹от *гр.* τροπή 'обръщане, завой' + σφαῖρα 'сфера'›

тротѝл *м. Хим.* Бледожълто кристално вещество, което широко се използва като взривно вещество; тринитротолуол. ‹съкр. от *лат.* (trini)trot(oluol) + -il›

тротинѐтка *ж.* Детска играчка — дъска на две малки колелата и кормило; ролер. ‹*фр.* trottinette›

тротоа̀р *м.* Пешеходна пътека, издигната странично на улицата покрай сградите, покрита със специални плочки или асфалтирана. ‹*фр.* trottoir›

трофѐй *м.* 1. Оръжие и военно имущество на противника, взето във война. 2. Вещ, предмет като спомен за победа, подвиг, успех. 3. *Прен.* Плячка. 4. Издялано или нарисувано изображение на група от оръжия и доспехи. 5. Подобен обект, издигнат като паметник в чест на военна победа. 6. Всяка подобна група от еднородни обекти, например ловни аксесоари, музикални инструменти. ‹от *гр.* τροφεῖα 'награда' ⇨ *фр.* trophée›

трохо̀ида *ж. Мат.* Крива, описана от дадена точка върху радиуса на един кръг при търкаляне на кръга по права линия. ‹от *гр.* τροχοειδής **'кръгъл'**›

трохотро̀н *м. Физ.* Многоелектродна термоелектронна лампа, която се използва като брояч на импулси. ‹от *гр.* τροχοτρόνος›

троцкѝзъм *м. Истор.* Течение в международното комунистическо движение, създадено от руския революционер от еврейски произход Л. Троцки в нач. на XX в., подложено на ожесточена критика от привържениците на марксизма-ленинизма и придобилата влияние сталинска линия в партийното строителство на КПСС. ‹от *рус.* собств. Тро́цкий (Лев Давидович Бронштейн; 1879—1940); троцки́зм›

трубаду̀ри *мн.* (трубаду̀р *м.*) *Истор.* Поети певци и поетическа школа в Южна Франция, Северна Италия и Източна Испания през XI—XIII в., които разработват любовно-рицарската тематика и създават повече от 900 стихотворни форми, някои запазени и днес (балада, серенада, сонет и др.). ‹от *фр.* troubadour›

тру̀бка *ж. Остар.* Лула. ‹*рус.*›

Трудванга̀р *м. Мит.* В скандинавската митология — място в Асгард, където е построен дворецът на Тор. ‹*норвежки*›

труѝзъм *м.* Очевидна, банална истина. ‹от *англ.* truism›

тру̀па *ж.* Артистичен колектив, който дава самостоятелни представления (театрални, музикални, танцови, циркови и др.). ‹*ит.* truppa›

тру̀фя *несв.* Кича, украсявам. ‹от *гр.* τρυφή 'разкош'›

трък *м. Икон.* Система за заплащане на част от работната заплата със стоки. ‹*англ.* truck›

тръст *м. Икон.* Обединение на стопански организации за овладяване на пазара, чиито членове загубват напълно своята стопанска самостоятелност и се сливат в една организационна структура. ✧ **Инвестиционен тръст.** *Икон.* Финансов институт, с функции на акционерно дружество, набира средства от частни инвеститори и ги влага в ценни книжа на други организации. ✧ **Тръстоблигация.** *Икон.*

Финансово споразумение за лизинг на машини и оборудване. ‹*англ.* trust›

тръстов *прил.* ✧ **Тръстов фонд.** *Икон.* **1.** Фонд, управляван от група попечители в полза на останалите. **2.** Американски федерален правителствен фонд, който получава приходите си от определен данък, като с тях финансира съответните социални плащания.

трюм *м. Мар.* Пространството между найдолната палуба и дъното на кораб, предназначено за машини, товари и др. ‹*хол.* truim›

трюмо̀ *ср.* **1.** Огледало с украсена рамка, което се поставя върху полицата над камина. **2.** *Архит.* Централната опора, поддържаща трегера на монументален портал. ‹*фр.* trumeau›

Трю̀мхейм *м. Мит.* В скандинавската митология — планинската крепост на великана Тязи. ‹*норвежки*›

трю̀фел *м. Бот.* Вид ядивна гъба без гугла и стъбло, която расте плитко под земята. Tuber aestivum. ‹*нем.* Trüffel›

ту венàн *нареч. Икон.* Каквато е произведена (за стока). ‹*фр.* tout venant›

ту̀ба *ж.* **1.** *Муз.* Меден духов инструмент, най-големият измежду медните инструменти и с най-ниска звучност, който представлява широка конична, многократно извита тръба. **2.** Метален или пластмасов съд с тесен отвор за течности. **3.** Малък цилиндричен съд с тесен отвор и капачка в единия край (за кремове, пасти и др.). ‹*лат.* tuba 'тръба'›

туберкулòза *ж. Мед.* Инфекциозно заболяване на човека и животните, предизвиквано от особен микроб; поразява белите дробове, бъбреците, кожата, костите и др. органи. ‹от *лат.* tuberculōsis›

туберòза *ж. Бот.* Многогодишно декоративно растение със силно ароматни бели цветове, които се използват и за добиване на масло за парфюмерията. Polyanthes tuberosa. ‹*лат.* tuberōsa›

ту̀гра *ж. Истор.* Калиграфски изписаният монограм на османските султани, поставен върху монети и документи. ‹*тур.* tuğra›

туджàр и **туджàрин** *м. Диал.* Тежък търговец. ‹*тур.* tüccar›

тужу̀рка *ж. Остар.* Къса горна мъжка дреха. ‹от *фр.* toujours 'всеки ден'›

туз *м.* **1.** Вид карта за игра — асо. **2.** *Прен. Разг.* Богаташ, големец, тежкар; тузар. ‹*пол.* tuz ⇨ *рус.* туз›

туйст *м. Муз.* Американски битов танц за двойки с импровизационен характер и специфични движения на тялото и ръцете, при който партньорите стоят един срещу друг, получил широко разпространение по света в нач. на 60-те год. на XX в. ‹*англ.* twuist›

тулу̀м *м.* **1.** *Остар.* Овча кожа, направена като торба за съхраняване на сирене, масло и др. **2.** *Остар.* Кожена торба. **3.** *Прен. Разг.* Корем, шкембе. ‹*тур.* tulum›

тулу̀мба *ж.* **1.** *Остар.* Пожарникарска или изобщо водна помпа. **2.** *Диал.* Газена или друга тенекия. **3.** *Кул.* Мек тестен сладкиш, напоен обилно със сироп. ‹*тур.* tulumba›

тулу̀п *м. Разг.* Дебелак, тъпак. ‹*рус.* тулу́п›

ту̀мба *ж. Диал.* Могила. ‹от *гр.* τύμβος 'гроб'›

ту̀мор *м. Мед.* Оток, подутина, бучка. ‹*лат.* tumor›

тумру̀к *м. Остар.* Дървени окови, с които се окованат краката на човек. ‹*тур.* tomruk›

ту̀ндра *ж. Геогр.* Северна мочурлива равнина, обрасла с мъх и през по-голямата част от годината замръзнала. ‹*фински* tunturi ⇨ *рус.* ту́ндра›

тунѐл *м.* Проход, коридор в земята, обикн. под планина, през който минава жп линия, шосе и др. ‹*англ.* tunnel›

ту̀нер *м. Техн.* Радиоприемно устройство, което осигурява точна настройка на нужната дължина на вълната; включва се към външен усилвател. ‹*англ.* tuner›

тунеядец *м.* Готован, търтей, безделник. ‹*рус.* тунея́дец›

ту̀ника *ж.* **1.** *Истор.* У древните римляни — ленена или копринена дреха, вид риза, носена под тога. **2.** Къса спортна женска поличка. **3.** Дълга блуза, която се носи над панталон. ‹*лат.* tunica›

тупѐ *ср. Остар.* Безсрамие, безочливост. ‹*фр.* toupet›

тупѝк *м. Остар.* **1.** Задънена улица. **2.** Безизходно положение. ‹*рус.* тупи́к›

тупурдѝя *ж. Разг.* Шум, тропот, глъч, блъсканица. ‹*тур.* tupurdu›

тур$_1$ *м.* **1.** Обиколка, кръг. **2.** *Спорт.* Етап, кръг от състезание. **3.** *Прен.* Отделен етап, кръг от събитие, явление (напр. при гласуване, в избори и др.). ‹*фр.* tour›

тур$_2$ *м.* Шахматна фигура топ. ‹*фр.* tour›

турà *ж.* **1.** *Истор.* Султански монограм на документи и монети. **2.** Страна на монета с герб или образ. ‹*перс.* ⇨ *тур.* tura›

турбѝна *ж. Техн.* Двигател, при който един вал се върти непрекъснато в резултат на воден напор или налягане, упражнено от поток пара, въздух или друг флуид върху лопатки на колело. ‹от *лат.* turbineus 'който се върти в кръг' ⇨ *ит.* turbina›

турбогенерàтор *м. Техн.* Парна или газова турбина, свързана с електрически генератор за създаване на електрическа мощност.

турбокомпрѐсор *м. Техн.* Центробежен въздушен компресор, който се задвижва от турбина. ‹*ит.* turbocompressore›

турбулѐнтен *прил.* Вихрен, буен. ✧ **Турбулентен поток.** *Физ. Хим.* Поток от флуид (течност или газ), при който движението на всяка точка се мени бързо по скорост и посока. ‹*лат.* turbolentus›

тургор *м.* 1. *Биол.* Състояние на растителни клетки, тъкани и органи, при което те стават изпънати, напрегнати вследствие насищането им с вода. 2. *Мед.* Състояние на изопнатост, на пълнота. ‹*лат.* turgor›

турѝзъм *м.* Пътуване, пътешествие, индивидуално или групово, без или със превозно средство, за развлечение или с познавателна цел. ‹*фр.* tourisme›

турѝст *м.* Човек, който се занимава с туризъм; екскурзиант, излетник. ‹*фр.* touriste›

турмалѝн *м. Минер.* Клас естествени кристални минерали, които се състоят от силикати на различни минерали и съдържат бор. ‹*нем.* Turmalin›

турнѐ *ср.* 1. Обиколка, дълго пътуване на артисти за изнасяне на представления в страната им или в чужбина. 2. Обиколка, пътешествие с кръгов маршрут. ‹*фр.* tournée›

турникѐт *м.* 1. Въртящо се кръстовидно устройство, което се слага на вход, за да пропуска влизащите един по един. 2. *Мед.* Специален инструмент за прищипване на кръвоносни съдове при операции. ‹*фр.* tourniquet›

турнѝр *м.* 1. *Истор.* В Западна Европа през Средновековието — състезание между рицари. 2. *Спорт.* Състезание, при което всеки отбор или спортист играе с всеки от останалите. ‹*нем.* Turnier›

турнюр *м. Остар.* Част от дамския тоалет — малка възглавничка, модна през 80-те год. на XIX в., която жените носели отзад под роклята, за да им придава елегантност. ‹*фр.* turnure›

тѝрта *ж. Диал.* Кръгъл хляб; пита, погача. ‹от *ит.* torta 'извита'›

турѝк *м. Зоол.* Едра морска риба от рода на паламуда. ‹*тур.* turuk›

турфандà *прил. Диал.* Пресен, току-що излязъл зеленчук или плод. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

турши́я *ж. Кул.* Запазени в саламура или стерилизирани в буркани зеленчуци, приготвени за зимата. ‹*перс.* ⇨ *тур.* turşu›

тѝти *неизм. Муз.* Термин, с който в партитурата се отбелязва, че целият оркестър или хор трябва да се включи след солов пасаж. ‹от *ит.* tutto 'цял'›

туткàл *м.* Белтъчен продукт, получен от животински отпадъци, който при нагряване с вода дава вискозен колоиден разтвор, използван за слепване на дървени части и др. ‹*тур.* tutkal›

туткàлен *прил.* ✧ **Туткална боя.** Водоразтворима боя със свързвател туткал и пълнител креда, използвана при печатането на тапети; дистемпера.

туткѝн *прил. Диал.* Несръчен, бавен. ‹*тур.* tutkun›

тѝтманик *м.* 1. *Кул.* Пита, омесена с яйца, сирене и мазнина и печена в тава. 2. *Прен.* Глупав, прост човек. ‹от *тур.* tutma 'залепен'›

тѝфа *ж.* 1. Китка стъбла и издънки от едно коренище. 2. Китка от треви или дървета, израснали заедно, отделени от другите с празно място. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

тѝфи *мн.* (туф *м.*) *Геол.* Общо наименование на група скали с различен произход — скала, изградена от продуктите на вулканични изригвания; шуплеста варовита скала, продукт на отлагане от варовити води; кремъчна скала, образувана около периодично изригващи гейзери. ‹*фр.* tuf›

тѝфли *мн.* (тѝфла *ж.*) *Остар.* Домашни пантофи, чехли. ‹*рус.* тýфли›

тѝхла *ж.* Блокче от формована, пресована и изпечена глина, предназначено за зидария и облицовка. ‹*тур.* tuğla›

туш$_1$ *м. Муз.* Кратко музикално приветствие в чест на лице или събитие, изпълнявано от духов оркестър. ‹*нем.* Tusch›

туш$_2$ *м.* Черно мастило, което съдържа суспензия от въглен и се използва за чертаене, рисуване, в козметиката и др. ‹*нем.* Tusche›

туш$_3$ *м. Спорт.* В борбата — докосване до пода на раменете на противника, което определя момента на поражението му. ‹от *фр.* touche 'докосване'›

тушѐ *ср. Муз.* Начин на докосване на клавишите на пианото, характерен за отделен музикант, който определя окраската и изразителността на звученето. ‹*фр.* touche 'докосване'›

тушѝрам$_1$ *несв.* и *св.* 1. *Изк.* Потъмнявам, засенчвам определени места върху рисунка. 2. Почерням с туш$_2$ вече направен с молив чертеж. 3. *Прен.* Прикривам изявени качества, правя ги по-приемливи. ‹*нем.*›

тушѝрам$_2$ *несв.* и *св.* 1. *Спорт.* Побеждавам противника с туш$_3$. 2. *Прен.* Категорично побеждавам (в спор, в професия и под.). ‹от *фр.* toucher 'докосвам'›

търмѝк *м. Диал.* Земеделско сечиво, гребло; грапа. ‹*тур.*›

търпàн *м. Диал.* Земеделско сечиво; коса. ‹*тур.*›

тъч *м. Спорт.* Във футбола — излизане на топката извън страничната линия на игри-

щето. ‹*англ.* touch›

тюдор *м. Истор.* Стил в английското изкуство и архитектурата между 1485 (нач. на управлението на крал Хенри XVII) и 1603 г. (смъртта на кралица Елизабет I). ‹от *англ.* собств. Tudor, кралска династия›

тюл *м. Текст.* Тънка мрежеста тъкан. ‹*фр.* tulle›

тюлбѐн *м. Диал.* Тънка забрадка. ‹*перс.* ⇨ *тур.* tülben 'муселин'›

тюлѐн *м. Зоол.* Морски бозайник с плавателна ципа на крайниците на вретеновидно тяло. Phoca. ‹*рус.* тюлéнь›

тюмбелѐк *м. Диал.* Малък тъпан. ‹от *тур.* tombulluk 'закръгленост'›

Тюр *м. Мит.* В скандинавската митология — най-смелият от боговете аси, който пожертвал едната си ръка, за да може вълкът Фенрир да бъде вързан. ‹*норвежки*›

тюрбàн *м.* **1.** Чалма. **2.** Женска кърпа, навита като чалма на главата. ‹*перс.* ⇨ *фр.* türban›

тюрбѐ *ср.* Турска гробница или мавзолей, често издигнати в двора на джамия. ‹*тур.* türbe›

тюрѐ *ср. Истор.* Обичайното право на тюркските номадски племена. ‹*тюркски* türe›

тюркоàз *м. Минер.* Естествен основен алуминиев фосфат, оцветен в синьо или зелено от незначителни количества мед, полускъпоценен камък. ‹*фр.* turquoise›

тюрлѝя *ж. Разг.* Вид, род, сорт. ‹*тур.* türlü›

тюрлѝгювеч *м. Кул.* Ястие гювеч с различни зеленчуци. ‹*тур.*›

тюрма *ж. Остар.* Затвор. ‹*рус.* тюрьмá›

тютюн *м.* **1.** *Бот.* Едногодишно тревисто растение с големи зелени листа, които съдържат никотин. Nicotiana tabacum. **2.** Изсушени и нарязани листа от това растение, които се употребяват за пушене. ‹*тур.* tütün›

тюфѐк *м. Остар.* Пушка. ‹*тур.* tüfek›

тюфекчѝи *мн. Истор.* В Османската империя през XVII—XVIII в. — войници, въоръжени с пушки, участници в един от най-големите корпуси на армията. ‹*тур.* tufekçi›

тюфлѐк *м. Остар.* Дюшек, сламеник. ‹от *рус.* тюфя́к 'сламеник'›

тюхѐ *ж.* **1.** (**Тюхѐ** *ж.*) *Мит.* Древногръцка богиня на съдбата, на случайността, на щастието и нещастието (древноримската Фортуна). **2.** *Изк.* Женска фигура, увенчана с корона, алегория на съдбата или дух покровител на някой град. ‹от *гр.* τύχη 'случайност'›

Тѝзи *м. Мит.* В скандинавската митология — великан, който откраднал Идун и златните ябълки на безсмъртието, но Локи ги върнал обратно, а Тязи бил убит от боговете. ‹*норвежки*›

Тѝлви *м. Мит.* В скандинавската митология — слуга на Тор, син на селянин и брат на Рьосква, известен с бързите си крака. ‹*норвежки*›

уабѝ *ср. Изк.* Усещане за дистанциране и простота, съзнателно търсено от японските майстори на чайната церемония в предметите, използвани в нея. ‹*яп.*›

уа̀ди *мн. Геогр.* Сухи ерозионни долини в пустините на Арабия и Северна Африка, които достигат дължина от хиляди километри, имат стръмни склонове и са смятани за реликтови долини на реки. ‹*ар.*›

уайтсигѐрт *м. Хим.* Смес от алкани, използвана като разтворител и при производството на бои и лакове. ‹*англ.*›

убиквѝсти *мн.* (убиквѝст *м.*) *Биол.* Животни или растения, способни да живеят при разнообразни условия. ‹*лат.* ubique ⇨ *фр.* ubiquiste›

убиквитѐт *м. Геогр.* Ресурс, разпространен навсякъде по Земята (въздух, пясък и др.). ‹*лат.* ubique ⇨ *фр.* ubiquité›

убилѐт *м. Истор.* В средновековната архитектура — дупка в дебелината на крепостна стена или между етажите. ‹от *лат.*›

у̀брус *м.* Кърпата, която св. Вероника предлага на Христос по пътя Му към Голгота и в която Той избърсва лицето Си. ‹от *лат.*›

увертю̀ра *ж.* **1.** *Муз.* Кратка оркестрова композиция, с която се открива опера или мюзикъл. **2.** *Муз.* Самостоятелно симфонично произведение в една част. **3.** *Прен.* Въведение. ‹*фр.* ouverture›

у̀вула *ж. Анат.* Мъжец. ‹*лат.* uvula›

увула̀рен *прил. Език.* За звук — който се произнася с участието на мъжеца. ‹*лат.* uvula 'мъжец'›

у̀главен *прил. Юр.* **1.** Наказателен, който подлежи на съд и наказание. **2.** Който е извършил престъпление. ‹*рус.* у́главный›

уградѝсвам *несв.* и **уградѝсам** *св. Диал.* Попадам, налитам; сполучвам. — **уградисва ми/уградиса ми.** ‹от *рус.*›

уграима̀ *ж. Диал.* Зло, болест, нещастие. ‹от *тур.* ağrı›

уда̀рник *м. Воен.* Част от механизма на огнестрелно оръжие, която удря върху капсулата. ‹*рус.*›

уда̀чен *прил.* **1.** Успешен, благополучен. **2.** Сполучлив, подходящ. ‹*рус.* уда́чный›

уѐсекски ✧ **Уесекска култура.** *Археол.* Народ от бронзовата епоха, продължил традицията за търговия с метали между Ирландия и континентална Европа (ок. 1500 г. пр. Хр.), при който обществото било разслоено, но доста развито и преуспяващо; смятат се за строители на Стоунхендж (III). ‹по името на *англ.* графство Wessex›

уѐстърн *м. Кино.* Каубойски игрален филм. ✧ **Соя уестърн.** *Кино.* Филм, подобен на уестърн, чието действие се развива в Далечния изток. ✧ **Спагети уестърн.** *Кино.* Филм, подобен на уестърн, заснет от италиански екип с италиански актьори. ‹*англ.* western›

узота̀ра *ж. Търг.* Обичайна тара. ‹*ит.* uso tara›

узуа̀лен *прил.* ✧ **Узуално значение.** *Език.* Значение, което съответства на общоприетата употреба на дума (за разлика от оказионално значение). ‹от *лат.* usoālis›

узу̀н *прил. Диал.* Дълъг. ‹*тур.* uzun›

узурпа̀тор *м.* Човек, който незаконно заграбва власт или чужди пълномощия. ‹*лат.* usurpātor ⇨ *нем.* Usurpator›

узурпѝрам *несв.* и *св.* Заграбвам с незаконни средства власт или чужди пълномощия. ‹*лат.* ⇨ *нем.* usurpieren›

у̀зус *м.* **1.** *Език.* Общоприета употреба на думи и изрази. **2.** *Юр.* Обичай; в римското право — ползване на чужда вещ. ‹*лат.* usus›

уѝкенд *м.* Почивните дни в края на седмицата, както и почивка, излет, прекарване на тези дни. ‹*англ.* week-end›

уилсъно̀в *прил.* ✧ **Уилсънова камера.** *Физ.* Апарат за онагледяване на траекторите на йонизирани частици във вид на поредица от капчици. ‹по името на *шотл.* физик Ch. Th. R. Wilson (1869–1959), носител на Нобелова награда за физика през 1927 г.›

уѝндмил *м. Археол.* Земеделски народ, колонизирал Британия в епохата на неолита (ок. 3000 г. пр. Хр.), който отглеждал животни и изработвал керамични съдове; археолозите смятат, че тези хора са построили Стоунхендж (I) и др. мегалитни паметници. ‹по името на археологическия обект Windmill Hill в Южна Британия, където е открит паметник от тази култура›

уѝндсърфинг *м.* Морски спорт, при който спортистът се движи по вълните, изправен върху сърф, който е снабден с мачта и платно. ‹*англ.* windsurfing›

уѝски *ср.* Спиртна напитка, която се произвежда чрез дестилация на ферментирала пшеница и обикновено трябва да отлежи. ✧ **Малцово уиски.** Уиски, произведено от ечемик. ‹*англ.* whisky›

уйгу̀н *прил. Диал.* Удобен, сго̀ден. ‹*тур.* uygun›

уйдѝсвам *несв.* и **уйдѝсам** *св. Диал.* **1.** Подхождам, съответствам; прилягам, прилепвам, пасвам. **2.** *Прен.* Съгласявам се, приемам и отговарям с разбиране или по съответния начин. — **уйдисваме си/уйдисаме си.** ‹*тур.* uydun›

уйдурдѝсвам *несв.* и **уйдурдѝсам** *св. Диал.*

1. Напасвам; натъкмявам, приспособявам. 2. Натъкмявам, съчетавам, досъчинявам. ‹от *тур.* uydurma›

уйдурма̀ *ж. Диал.* Специално съчинена, измислена, натъкмена версия или машинация. ‹*тур.* uydurma›

у̀каз *м. Юр. Полит.* **1.** Постановление на върховната държавна власт, което има сила на закон. **2.** Постановление на държавния глава по важен за държавата въпрос. ‹*рус.*›

указа̀тел *м.* Книга или брошура, сбор от данни и сведения за справки; справочник. ‹*рус.*›

ука̀звам *несв.* и **ука̀жа** *св.* **1.** Посочвам, показвам. **2.** Давам указания; обозначавам. ‹*рус.* ука́зывать›

укйо-е *ср. Изк.* В японското изкуство — популярен жанр от XVII до XIX в., обрисуващ живота в Квартала на червените фенери. ‹*яп.*›

укло̀н *м.* **1.** *Полит.* Отклонение от основната линия на партия. **2.** Отклонение от основната линия на възгледи, методи, от което може да се оформи направление (в изкуството, литературата). **3.** *Прен.* Линия, склонност, направление. ‹*рус.*›

уклончѝв *прил.* Несигурен, двусмислен, неясен. ‹*рус.*›

ула̀к *м. Остар.* Пратеник, вестител. ‹*тур.* ulak›

улама̀ *ж. Строит.* Пресечната линия между две покривни равнини, сключващи ъгъл, по-малък от 180°, или образуваният при това пресичане водосборен улей, при който се прави хидроизолация (от ламарина). ‹*тур.* ulama›

ула̀ни *мн.* (ула̀н *м.*) *Истор.* Войници от леката кавалерия на някои европейски армии през XVIII—XX в., първоначално въоръжени с копия и саби, но по-късно се различавали от останалите само по униформата. ‹*тур.* oğlan 'момче'›

улѐма *ж. Истор.* Религиозно-интелектуалният елит на Османската империя. ‹*тур.*›

улѐми *мн.* (улѐм *м.*) **1.** Мюсюлмански учени, представители на култа, преподаватели в медресетата. **2.** Образован и уважаван мюсюлманин. ‹*тур.*›

у̀лика *ж. Юр.* Предмет, белег, следа като основание за обвинение. ‹*рус.*›

улича̀вам *несв.* и **улича̀** *св. Юр.* Служа като улика; обвинявам. ‹*рус.*›

ултима̀тум *м.* (**ултиматѝвен** *прил.*; **ултиматѝвно** *нареч.*) **1.** *Юр.* В международното право — искане от една държава към друга държава, при неизпълнение на което могат да последват други мерки за въздействие, напр. скъсване на дипломатическите отношения между двете държави. **2.** *Прен.* Последно предупредително искане към някого, след неизпълнение на което се вземат друг род мерки. ‹*лат.* ultimātum›

у̀лтимо₁ *нареч.* В последния ден от месеца. ‹*ит.* ultimo›

у̀лтимо₂ *ср.* **1.** *Фин.* Последен ден от месеца, тримесечието или годината. **2.** *Икон.* Последен работен ден от период, определен като срок за изпълнение на сключена сделка. ‹*ит.* ultimo›

у̀лтра- *представка.* В думи със значение 'свръх', 'извън предела', 'прекалено', 'крайно', напр. *ултраляв*, *ултралиберален*, *ултрамодерен* и др. ‹*лат.* ultra 'отвъд', 'от другата страна'›

ултравиолѐтов *прил. Физ.* За лъчи — който лежи зад виолетовата граница на филтъра, извън видимата му част. ‹от *лат.*›

ултравѝрус *м.* В микробиологията — вирус, който преминава през бактериални филтри. ‹*лат.*›

ултрамарѝн *м. Хим.* Изкуствен вид лазурит, получен чрез едновременното нагряване на глина, натриев сулфит, въглерод и сяра. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Ultramarin›

ултрамикро̀би *мн.* (ултрамикро̀б *м.*) *Биол.* Най-малките микроби, които могат да преминават през бактериални филтри и могат да се развиват, за разлика от вирусите, в изкуствена хранителна среда. ‹от *лат.*›

ултрамикроско̀п *м.* Уред за откриване на частици, твърде малки за наблюдение с обикновен микроскоп. ‹от *лат.*›

ултрамодѐрен *прил.* Прекалено модерен; краен, екстравагантен. ‹*фр.* ultramoderne›

ултрацентрофу̀га *ж. Хим. Биол.* Уред, в който при бързо въртене на ротор се създават центробежни сили, хиляди пъти по-големи от силата на земното привличане, използван за разделяне и изследване на микромолекулите. ‹от *лат.*›

улу̀к *м.* **1.** Водосточна тръба. **2.** *Диал.* Дървено, каменно или циментено корито към кладенец или към чешма. ‹*тур.* oluk›

улу̀с *м.* **1.** *Истор.* У тюрко-монголските народи в Централна и Средна Азия и в Сибир — родово-племенно обединение с определена територия, подвластно на хан или вожд. **2.** В Русия — административно-териториална единица у бурятите, калмиците и якутите. **3.** При някои народи в Сибир и Средна Азия — селище. ‹*монг.*›

у̀млаут *м. Език.* Изменение в артикулацията на някои гласни под влияние на гласната от следващата сричка (в германските езици); преглас. ‹*нем.* Umlaut›

у̀мма *ж. Рел.* Религиозната общност на мюсюлманите. ‹*ар.*›

унгвѐнт *м. Фарм.* Смес на лекарство с вазелин за по-удобно прилагане; мехлем, както и всеки вид такава смес. ‹*лат.* unguentum 'мехлем'›

ундѐцима *ж. Муз.* **1.** Съставен интервал, съдържащ единайсет степени. **2.** Единайсетата степен на диатоническата гама. ‹*лат.*›

униа̀т *м. Рел.* Привърженик на църковна уния. ‹*лат.* uniātus 'обединен'›

унивѐрс и **унивѐрсум** *м. Филос.* Вселена, всемир, свят. ‹*лат.* unievrsum›

универса̀л *м.* Инструмент, препарат и др., който служи за всякакви операции, с който може да се прави всичко. ‹от *лат.* universālis 'всеобщ'›

универса̀лен *прил.* **1.** Разностранен, всеобхватен. **2.** Който може да служи за много цели или дейности. ‹*лат.* universālis›

универса̀лии *мн. Филос.* Класове от явления. ✧ **Лингвистични универсалии.** *Език.* Явления, свойствени за всички езици в света. ‹*лат.* universalia›

университѝет *м.* **1.** Висше учебно заведение, в което се изучават дисциплини от различни клонове на науката и се води научноизследователска дейност. **2.** Сградата на такова учебно заведение, както и всички, които учат или работят там. ‹*лат.* universitatis 'всеобщност' ⇨ *нем.* Universität›

уника̀лен *прил.* **1.** Единствен, неповторим. **2.** *Прен.* Оригинален, странен, чудат. ✧ **Уникална стока.** *Икон.* Стока, която може да се потребява само от един индивид. ‹*лат.* unicus›

у̀никум *м.* **1.** Голяма рядкост, нещо единствено по рода си. **2.** *Прен. Разг.* Своеобразен човек. ‹*лат.* unicum›

унилатера̀лен *прил. Мед.* Който е едностранен, който се отнася до едната страна. ‹*лат.* unilateralis›

униполя̀рен *прил. Ел.* Еднополюсен. ‹*лат.* unipolāris›

у̀нисекс *прил. неизм.* Еднакъв за двата пола (за облекло, козметика и под.). ‹*англ.* unisex›

унисо̀н *м. Муз.* Едногласно ансамблово пеене или едновременно звучене на ноти с еднаква височина. ‹*лат.* ⇨ *ит.* unisono ⇨ *фр.* unisson›

унита̀рен *прил.* Единен, обединен. ✧ **Унитарна държава.** *Полит.* Държава, която е населена от един народ и в която не се допускат автономни териториални образувания на малцинствени групи, действат единна за страната конституция, правна система и система от държавни органи. ‹*лат.* unitas 'единство' ⇨ *фр.* unitaire›

унитарѝзъм *м. Полит.* Принцип на държавно устройство, който е основан на унитарни начала; тенденция към централизъм в икономиката, културата и политиката. ‹*фр.* unitarisme›

унификѐция *ж.* Уеднаквяване. ‹*фр.* unification›

унифила̀рен *прил. Ел.* Който се състои от една жичка или от един проводник. ‹*фр.* unifilaire›

унифицѝрам *несв.* и *св.* Привеждам в еднаквост, уеднаквявам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* unifizieren›

унифо̀рма *ж.* **1.** Еднакво, обикн. задължително облекло за някои групи от хора, като войници, ученици и др. **2.** Самото такова облекло. ‹*лат.* uniformis ⇨ *фр.* uniforme›

унифо̀рмен *прил.* **1.** Който има еднаква форма. **2.** Облечен с униформа. ✧ **Униформено облекло.** Облекло, което работникът (служителят) получава от работодателя по определен модел и цвят и което той е длъжен да носи при изпълнение на служебните задължения. ‹*лат.* uniformis›

у̀ния *ж.* **1.** Съюз между две държави, между съюзи или организации в областта на икономиката, образованието и др. **2.** *Истор.* Обединение на Православната и Католическата църква под върховенството на папата. ‹*лат.* unio›

унтерофицѐр *м. Остар. Воен.* Подофицер, сержант. ‹*нем.* Unteroffizier›

унтерто̀нове *мн.* (унтерто̀н *м.*) *Муз.* Допълнителни тонове, които възникват при звучене на основен тон и са по-ниски от него. ‹*нем.* Unterton›

унциа̀л *м. Истор.* Вид калиграфия, въведена през IV в., която има дребнички, равномерни букви със заоблени линии, а чертичките и петлиците им не излизат от рамките на реда; думите не са разделени една от друга; широко използвана в европейските ръкописни книги от V до VIII в. ‹от *лат.* unciālis 'равен по дължина на една унция'›

у̀нция *ж.* Английска и американска мярка за тегло (28,35 г). ‹*англ.* ounce›

уо̀кмен *м.* Малък преносим касетофон, който се слуша със слушалки. ‹от *англ.* търг. марка Walkman›

у̀пор *м.* ✧ **В/от упор. 1.** В непосредствена близост. **2.** *Прен.* Без заобикалки, направо (казано). **3.** Отблизо. ‹*рус.*›

урага̀н *м.* **1.** *Метеор.* Силен разрушителен вятър. **2.** *Метеор.* Тропически циклон. **3.** *Прен.* Разрушаващи, помитащи сили. **4.** *Прен.* Нещо, което изригва със сила, облива, помита. ✧ **Като ураган.** *Прен.* Бързо, стремително, вихрено. ‹*исп.* huracan ⇨ *фр.* ouragan›

ура̀н₁ *м. Хим.* Естествен радиоактивен елемент, твърд бял метал (знак U). ‹от *гр.* οὐρανός 'небе' ⇨ *лат.* uranium, по името на планетата Уран›

Ура̀н₂ *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — върховен бог, властелин на небето, родоначалник на божествения пантеон; съпруг на богинята на земята Гея, баща на Титаните, Циклопите и сторъките Исполини, на бог Кронос, който е родител на първото поколение олимпийски богове и на бъдещия властелин Зевс. **2.** *Астр.* Планета от Слънчевата система, която има 5 спътника, а орбитата ѝ лежи между орбитите на Сатурн и Нептун. ‹от *гр.* οὐρανός 'небе'›

уранинѝт *м. Минер.* Минерал, който се състои от двуокиси и триокиси на урана, примесен с окиси на тория; представлява руда на урана, радия и тория. ‹*нем.* Uraninite›

Ура̀ния *ж. Мит.* **1.** В древногръцката митология — муза на астрономията и геометрията, изобразявана с глобус и пергел в ръце. **2.** Епитет към името на древногръцката богиня Афродита — букв. 'Небесната'. ‹от *гр.* οὐρανός 'небе'›

уранограф̀ия *ж. Остар. Астр.* Описание на небесните тела. ‹*гр.*›

ура̀ти *мн.* (урат *м.*) *Биохим.* Соли на пикочната киселина. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Urat›

у̀ра-ту̀та *междум. Диал.* За израз, че нещо е сторено набързо, с притеснение, с усилие. ‹*тур.*›

урбанизàция *ж.* **1.** Миграция на населението от селата в градовете, обусловена от социално-икономически условия. **2.** Разпространение на особености на градския живот в малките селища. ‹*лат.* urbs 'град' ⇨ *фр.* urbanisation›

урбанѝзъм *м.* **1.** Урбанизиране. **2.** Направление в литературата и изкуството на XX в., в което се описва животът в големия град. ‹*лат.* ⇨ *фр.* urbanisme›

у̀рда *ж. Диал.* Извара. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

урду̀ *м. Език.* Официален език на Пакистан, един от основните езици в Индия, който се отнася към индийската група на индоевропейските езици и се отличава от хинди по изобилието от персийски и арабски заемки и по арабската графика.

уреàза *ж. Биол.* Ензим, който може да разцепи карбамида на амоняк и вода. ‹от *гр.*›

урѐмия *ж. Мед.* Отравяне на организма с отпадъчни вещества при недостатъчна дейност на бъбреците. ‹от *гр.* οὖρον 'урина' + αἷμα 'кръв' ⇨ *лат.*›

уретàни *мн. Хим.* Група органични съединения, естери на карбаминовата киселина, които се използват в медицината, в промишлеността (за получаване на полиуретани, лакове, лепила и др.). ‹*лат.*›

урѐтер *м. Анат.* Каналът от бъбрека до пикочния мехур. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

уретерѝт *м. Мед.* Възпаление на уретера. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

урѐтра *ж. Анат.* Каналът от пикочния мехур навън; пикочен канал. ‹*гр.* οὐρήθρα ⇨ *лат.*›

уретрѝт *м. Мед.* Възпаление на уретрата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

уретроско̀п *м. Мед.* Оптически уред за изследване на пикочния канал, тръбичка с осветителна и оптическа система; ендоскоп. ‹от *гр.* οὐρήθρα 'пикочен канал' + σκοπέω 'гледам'›

уретроско̀пия *ж. Мед.* Изследване (преглед) на пикочния канал с помощта на ендоскоп (уретроскоп). ‹от *гр.*›

урѐя *ж. Биохим.* Най-важният краен продукт от обмяната на белтъчините в организма, чието количество се увеличава при нарушени функции на бъбреците, при сърдечна недостатъчност и др. ‹*лат.*›

урѝна *ж.* Отделяна от организма чрез бъбреците течност, която съдържа отпадъчни вещества; пикоч. ‹*лат.* urina›

уринѝрам *несв.* и *св.* Отделям урина. ‹от *лат.* urina›

у̀рна *ж.* **1.** Съд, в който се пази прахът на мъртвец след изгарянето му. **2.** Кутия с процеп, в която се пускат бюлетини при гласуване. ‹*лат.* urna›

у̀ро- *представка.* В сложни думи със значение 'урина', 'пикочоотделителен', напр. *урография*, *урология*. ‹*гр.*›

уробактѐрии *мн.* (уробактѐрия *ж.*) *Биохим.* Бактерии, които разлагат урината до амоняк и въглероден двуокис. ‹от *гр.*›

уробилѝн *м. Биохим.* Пигмент, който е отпадъчен продукт от храносмилането, образува се в червата от жлъчния пигмент билирубин и придава жълтия цвят на урината. ‹от *гр.* + *лат.*›

уро̀вен (не се препоръчва употребата на тази дума) *м.* Равнище. ‹*рус.*›

урогра̀фия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на бъбреците и горните пикочни пътища след изпълването им с контрастни вещества, вкарани венозно. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

у̀род *м.* Изрод. ‹*рус.*›

уродлѝв *прил.* **1.** Който е с природен недостатък, недъгав. **2.** Грозен, безобразен, убог. **3.** *Прен.* Извратен, ненормален. ‹*рус.*›

у̀родство *ср.* Вроден траен недостатък в строежа на организма или на части от него. ‹*рус.*›

урожàй *м.* Реколта, добив. ‹*рус.*›

уроло̀г *м.* Лекар, специалист по урология. ‹*гр.*›

урологѝчен *прил.* ✧ **Урологични болести.** *Мед.* Болести на пикочната и мъжката полова система, които се отделят в самостоятелна група, тъй като за лечението им се използва спе-

циално (т. нар. урологично) изследване и хирургическите методи на лечение са специфични. ‹*гр.*›

урология *ж.* Дял от медицината, който изучава болестите на пикочоотделителната система (за мъжете — пикочно-половата система). ‹от *гр.* οὖρον 'урина' + λόγος 'наука'›

уроскопия *ж. Мед.* Изследване на урината. ‹от *гр.*›

урсуз *прил. Диал.* Лош, проклет, злобен, инат. ‹*тур.* uğursuz›

урсузлук *м. Диал.* 1. Проклетия, злоба, подлост. 2. Постъпка от проклетия, злоба, подлост. ‹от *тур.* uğursuz›

уртикария *ж. Мед.* Заболяване с обриви по кожата, което е реакция на организма на различни дразнители и на свръхчувствителност (алергия) към някои вещества, храни, ухапване и др.; копривна треска. ‹*лат.* urtica 'коприва'›

усмотрение *ср.* Преценка, разбиране, убеждение, мнение. ✧ **По мое усмотрение.** По моя преценка, мнение. ‹*рус.*›

уста *неизм. Остар.* Майстор (пред лично име). ‹*перс.* ⇨ *тур.* usta›

устабашия *м. Остар.* Председател на занаятчийски еснаф; пръв майстор. ‹*тур.* ustabaşi›

устав *м.* Сбор от правила за устройството и дейността на организация; правилник. ‹*рус.*›

уставен *прил.* ✧ **Уставен капитал.** *Фин.* Начална сума на фирма (предприятие), определена в нейния устав и формирана главно от продажба на акции. ✧ **Уставно писмо.** *Истор.* Първоначалният вид на старото кирилско писмо, непосредствено подражание на гръцкото богослужебно унциално писмо, но се отличава с правилно и старателно изписване на всяка буква — отделно, отвесно или с минимален наклон, без съкращения или с минимални съкращения, без надредни знаци и изнасяне на отделни букви над реда; използва се от IX до XVII в.

усталък *м. Остар.* Майсторство. ‹*тур.* ustalik›

установка *ж.* 1. Ръководно указание, директива. 2. Уредба, устройство. ‹*рус.*›

усул *м. Диал.* Способ, леснина; колай. ✧ **Усул-усул.** *Диал.* Леко, тихо, внимателно. ‹*тур.* usul›

утерус *м. Анат.* Матка. ‹*лат.*›

утилизация *ж.* Използване, употреба (за нещо полезно). ‹*лат.* utilisatio›

утилитарен *прил.* Насочен към практическата полза от нещо; практичен. ‹*лат.* utilis 'полезен' ⇨ *англ.* utilitarian›

утилитаризъм *м.* 1. *Филос.* Направление в етиката, което смята ползата за основа на нравствеността и критерий за човешките постъпки, разпространено във Великобритания в края на XVIII и нач. на XIX в. 2. *Прен.* Стремеж от всичко да се извлича материална полза. ‹*лат.* ⇨ *фр.* utilitarisme›

утопизъм *м.* 1. Утопични възгледи. 2. Мечта за невъзможното. ‹*фр.* utopisme›

утопист *м.* 1. Привърженик на утопичния социализъм. 2. *Прен.* Човек, който мечтае за неосъществими неща. ‹*фр.* utopiste›

утопичен и **утопически** *прил.* Неосъществим, химеричен. ✧ **Утопичен социализъм.** *Истор.* Учение за съвършен обществен строй, основан върху общност на имуществото, задължителен труд и разпределение на благата по равно. ‹*фр.* utopique›

утопия *ж.* 1. Идеален обществен строй (по името на съчинението на английския хуманист Т. Мор "Утопия", 1516 г.); нереален, неосъществим план за социални преобразувания. 2. *Прен.* Неосъществима мечта. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* utopie›

утраквисти *мн. Истор.* Представители на умереното хуситско течение, според което причестяването може да става и с хляб и вино едновременно (и в двете форми), предимно от средите на аристократите и богатите. ‹*нем.* Utraquist›

уфке *ср. Диал.* Яд, гняв. ‹от *тур.*›

уфология *ж.* Наука, която се занимава с проблемите, свързани с неидентифицираните летящи обекти (НЛО). ‹съкр. от *англ.* u(nidentified) f(lying) o(bject), UFO›

ухаживам *несв.* 1. Задирям, оказвам специално внимание на жена, за да спечеля симпатиите ѝ. 2. Оказвам особено внимание, любезничa, лаская. ‹*рус.* ухаживать›

ухажор *м.* Мъж, който ухажва жена. ‹*рус.* ухажёр›

учкур *м. Остар.* Връв, с която се стягат гащи. ‹*тур.* uçkur›

учкурлук *м. Остар.* Място на гащи, където се провира учкурът. ‹от *тур.* uçkur›

учредител *м.* Основател на организация, предприятие и др. ‹*рус.*›

учредителен *прил.* Свързан с основаването, учредяването на организация, предприятие и др.; организационен. ✧ **Учредителна акция.** *Фин.* Акция на акционер учредител. ✧ **Учредителна печалба.** *Фин.* Изключителната печалба, установена по годишния баланс на едно акционерно дружество, която се гарантира и изплаща на учредителите на това дружество. ‹*рус.*›

учредявам *несв.* и **учредя** *св.* Основавам, организирам, устройвам организация, учреждение. ‹*рус.* учредить›

учреждение *ср.* Организация в рамките на едно ведомство. ✧ **Организации и учреждения**

на ООН. Институции, които подпомагат работата на международната организация в отделни направления. ‹*рус.*›

учуртмà *ж. Диал.* Хвърчило. ‹*тур.* uçurtma›

учурýм *м. Диал.* Място, свободно място. ‹от *тур.* uçurum›

ушѐбти *ср. Истор.* Египетска погребална статуетка, оформена като канонично изображение на Озирис. ‹*егип.*›

ушý *ср.* Традиционно китайско бойно изкуство, основано на философски, етически и психофизически аспекти за усъвършенстване на личността, което включва начини за водене на бой с различни видове оръжия или без оръжие. ‹*кит.*›

ѝъркшоп *м.* Работилница, ателие. ‹*англ.* workshop›

уѝон *м. Диал.* **1.** Игра. **2.** *Прен.* Разиграване, номер, въртел. ‹*тур.* oyun›

уѝот *м.* (**уѝотен** *прил.*) Чувство, предизвикано от приятна обстановка, удобство и задушевност. ‹*рус.*›

фа *ср. Муз.* **1.** Название на четвъртия тон от музикалната гама в до-мажор. **2.** Нотен знак на тона "фа". ‹*ит.* fa›

фабиàнец *м. Истор.* Последовател на фабианството. ‹от *англ.* Fabian›

фабиàнски *прил.* ✧ **Фабианско общество**. *Истор.* Реформистка организация, основана през 1884 г. в Англия от представители на интелигенцията — привърженици на еволюционния път на развитие. ‹*англ.* Fabianism, по името на римския държавник и пълководец Fabius Maximus Cunctator (неизв.—203 г. пр. Хр.›

фаблиò *ср. Лит.* Хумористично-сатиричен жанр, кратък разказ с дидактична насоченост (най-често в осмосрични стихове със съседни рими), възникнал във Франция през XIII в. ‹*лат.* fabula ⇨ *фр.* fabliau›

фàбра *ж.* Черна боя за коса. ‹от *нем.* Farbe 'боя'›

фàбрика *ж.* (**фабрѝчен** *прил.*) Индустриално предприятие, обикн. по-малко от завод. ‹*лат.* fabrica 'работилница' ⇨ *ит.* fabbrica›

фабрикàнт *м.* Собственик на фабрика. ‹*нем.* Fabrikant›

фабрикàт *м.* Продукт на фабрично производство, готова фабрична стока. ‹*лат.* fabricātum ⇨ *нем.* Fabrikat›

фабрикàция *ж.* **1.** Фабрично производство или технология. **2.** Фабрикат. ‹*рус.*›

фабрикýвам *несв.* (**фабрикýване** *ср.*) **1.** Произвеждам по фабричен начин. **2.** *Прен.* Произвеждам масово. **3.** *Прен. Разг.* Измислям, скалъпвам, обикн. в голямо количество. ‹от *лат.*›

фабрикýла *ж. Мед.* Треска със слаба интензивност и кратко протичане. ‹от *лат.*›

фàбула *ж.* (**фàбулен** *прил.*) *Лит.* **1.** Съвкупност от събитията, които се развиват в художествено произведение, в тяхната хронологическа последователност и логическо-причинна обусловеност. **2.** Басня, предание. ‹*лат.* fabula 'басня'›

фабулѝрам *несв.* и *св.* (**фабулѝране** *ср.*) *Лит.* Съчинявам фабула. ‹*лат.* ⇨ *нем.*›

фавѐла *ж.* Бедняшки квартал в покрайнините на голям град в Бразилия. ‹*порт.* favela›

фаверòл *м.* Изкуствено създадена порода кокошки, развъждани за месо, а не за яйца. ‹*фр.*›

фави *м.* **1.** *Мит.* Пранталийско божество на полята и горите, покровител на земеделието и скотовъдството. **2.** *Зоол.* Вид американска маймуна. ‹*лат.* собств. Faunus›

фавозѝти *мн.* (фавозѝт *м.*) *Геол.* Коралови скали с форма на пчелни клетки. ‹*лат.*›

фавòр *м.* Закрила, попечителство с добри намерения. ‹*лат.* favor›

фаворизàция *ж.* **1.** Височайше покровителство. **2.** Незаслужено изтъкване. **3.** Попечителство. ‹от *лат.* favorisatio›

фаворизѝрам *несв.* и *св.* (**фаворизѝране** *ср.*) Покровителствам някого, като незаслужено го облагодетелствам. ‹*лат.* ⇨ *фр.* favoriser›

фаворѝт *м.* **1.** Човек, който се ползва с благоволението на високопоставено лице; любимец. **2.** *Прен.* Спортист или отбор, който има най-големи шансове да победи в състезание. ‹*ит.* favorito›

фàвус *м. Мед.* Заболяване, което засяга окосмената част на главата и се причинява от гъбички от вида Trichophyton schoenleini. ‹*лат.*›

-фаг *наставка.* В сложни думи със значение 'яде, изяжда'. ‹от *гр.* φάγος 'изяждащ'›

фагедàна *ж. Мед.* Злокачествен тумор, който поразява мускулната тъкан. ‹*лат.*›

фагеданѝзъм *м. Мед.* Разрастване на мускулна язва (рана). ‹*лат.*›

фагедàнски *прил.* ✧ **Фагеданска вода.** Варен разтвор на сублимат за дезинфекциране на сифилитична язва. ‹*лат.*›

фагѝн *м.* Буков сок или отвара от букови плодове, горчива на вкус. ‹от *лат.*›

-фàгия *наставка.* В сложни думи със значение 'ядене, изяждане'. ‹от *гр.*›

фагòт *м. Муз.* Дървен духов инструмент, създаден в нач. на XVI в. в Италия. ‹*ит.* fagotto или *фр.*›

фаготѝст *м.* Музикант, който свири на фагот. ‹*ит.* fagottista›

фагоцѝти *мн.* (фагоцѝт *м.*) *Биол.* Клетки, които поглъщат и смилат бактерии, протозои и вируси, както и отпадни продукти от други клетки. ‹от *гр.* φάγος 'изяждащ' + κύτος 'клетка'›

фагоцитòза *ж. Биол.* Процес на поглъщане и смилане от фагоцитите на бактерии и други клетки, чужди за организма, както и на отпадни продукти от обмяната. ‹от *гр.*›

фàдинг *м. Радио.* Временно затихване на сигнала при радиоприемане. ‹*англ.* fading›

фадòм *м.* Английска мярка за дължина, равна на 1,8288 м. ‹*англ.* fathom›

фаетòн *м. Мит.* В древногръцката митология — син на бога на слънцето Хелиос, който препуснал с бащината си колесница по небесния свод, но понеже не умеел да я управлява, опожарил голяма част от Земята. ‹*гр.* собств.›

фàза *ж.* **1.** Период или момент от един процес; стадий, етап. **2.** *Ел.* Една от групите намотки или вериги в генератор и токът, който

се образува в такава група. **3.** *Физ. Хим.* Съвкупността от всички еднородни частици в една нееднородна система, които имат еднакъв състав, термодинамични свойства и агрегатно състояние. **4.** *Геол.* Най-малката геологическа единица за време, която се характеризира с определени скали и вкаменелости от животни и растения. ✧ **Досъдебна фаза на наказателния процес.** *Юр.* Преминава през следните стадии: образуване на предварително производство; предварително разследване; действия на прокурора след завършване на предварителното разследване. ✧ **Съдебна фаза на наказателния процес.** *Юр.* Обхваща: съдебно заседание в първата инстанция, съдебно заседание във втората инстанция, привеждане в изпълнение на влязлата в сила присъда. ‹от *гр.* φάσις 'поява, появяване' ⇨ *фр.* phose›

фазàн *м.* **1.** *Зоол.* Птица от разред кокошеви, която живее в ниските гори и храсталаци. Phasianus colchicus. **2.** *Прен. Жарг.* Старшина-школник. ‹от *гр.* собств. φασιανός›

фазанѐрия *ж.* **1.** Промишлен развъдник на фазани. **2.** *Прен. Жарг.* Школа за запасни офицери. ‹от *гр.*›

фàзер *м. Строит.* Материал от развлакнена дървесина, алуминиев сулфат и парафинова емулсия, които са уплътнени или пресовани. ‹от *гр.*›

фазоиндикàтор *м. Ел.* Уред за следене на определена фаза от електрическа верига. ‹*гр.* + *лат.*›

фазокомпарàтор *м. Ел.* Устройство за сравняване на фазови сигнали. ‹*рус.*›

фазокомпенсàтор *м. Ел.* Устройство за намаляване на фазовата разлика между тока и напрежението във веригите за променлив електрически ток, чието използване води до икономия на електроенергия. ‹*гр.* + *лат.*›

фазомѐр *м. Ел.* Уред за измерване фактора на мощността в електрически уреди за променлив ток. ‹от *гр.*›

фазорегулàтор *м. Ел.* Въртящ се трансформатор. ‹от *гр.*›

фазотрòн *м. Физ.* Уред за ускоряване на леки частици (протони, деутрони и др.). ‹от *гр.*›

фàйз *м. Остар.* Лихва. ‹*тур.* faiz›

фаизчѝя *м. Остар.* Лихвар. ‹*тур.* faizci›

файдà *ж.* **1.** *Разг.* Полза, облага. **2.** *Остар.* Лихва, фаиз. ‹*тур.* fayda›

файдалѝя *прил. Остар.* Доходоносен, печеливш. ‹*тур.* faydalı›

файдешѝн и **фай** *м. Текст.* Вид плътна, релефна китайска коприна. ‹*фр.* faille-de-Chine›

файл *м. Инф.* Информационен масив със структура, която може да бъде описана и позволява при поискване извличането на цялата информация или на част от нея от паметта на изчислителна машина; множество от записи, съхранени на диск. ✧ **Асоциран файл.** *Инф.* Файл с данни, свързан с определена задача. ✧ **Двоичен файл.** *Инф.* Файл, съдържащ двоична информация, която може да бъде четена и разбрана от машина, но не и от човек. ✧ **Команден файл.** *Инф.* Файл, съставен от потребителя, съдържащ последователност от команди. ✧ **Компресия на файлове.** *Инф.* Метод за съхраняване на повече информация върху среда за съхранение, чрез който се компресират файлове, които не се използват или пък се използват рядко. ‹*англ.* file 'папка', 'досие', 'архива'›

фàйн *прил. Разг.* Чудесен, прекрасен. ‹*англ.* feine›

файтòн *м.* Вид кола на яйове, обикн. с два коня, за превоз на пътници. ‹от *гр.* собств.›

фàкел *м.* и **фàкла** *ж.* (**фàкелен** *прил.*) **1.** Къс прът с намотани в единия му край насмолени кълчища, който служи за осветяване; факла. **2.** *Прен.* Просветител, ръководител. **3.** *Астр.* Петна с неправилна форма по повърхността на Слънцето, които светят по-ярко от останалите области на фотосферата. **4.** Пламък, образуван при горенето на струя въглищен прах, мазут или друго гориво, впръскано в горивното пространство на пещ. **5.** *Техн.* Конусовиден, разширяващ се поток от течност или газ независимо от температурата му. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Fackel›

факѝр *м.* **1.** Индийски фокусник аскет. **2.** Фокусник, илюзионист. **3.** *Прен. Разг.* Много опитен и сръчен човек. ‹*ар.* faqir 'беден' ⇨ *тур.* fakir›

факѝт и **факѝтис** *м. Мед.* Възпаление на лещата на окото. ‹от *гр.*›

факòзис *м. Мед.* Очен белег, подобен на лещено зърно. ‹от *гр.*›

факолѝт *м. Геол.* Интрузивно лещоподобно тяло в гънките на определени земни пластове. ‹от *гр.*›

фàкос *м. Мед.* Луничка. ‹*гр.*›

факостòма *ж. Мед.* Потъмняване на лещата на окото. ‹от *гр.*›

факòтос *м. Мед.* Лещоподобен хирургически инструмент. ‹от *гр.*›

факоцистѝтис *м. Мед.* Възпаление на мехурчето на очното хрущялче. ‹от *гр.*›

факс *м.* Телефакс. ‹*англ.* fax›

факсимилѐ *ср.* **1.** Точно копие на книга, ръкопис, документ, подпис и под., получено чрез фотография или клише. **2.** Печат с подпис. ‹*лат.* fac simile 'направи подобно' ⇨ *фр.* fac-similé›

факсимѝлен *прил.* ✧ **Факсимилна връзка.** Фототелеграфна, телефонна или осъществявана по други канали връзка за предаване и приемане на графична информация (текстове, чертежи, таблици, снимки). ✧ **Факсимилен апарат.** Комплекс от устройства за предаване и приемане на графична информация по каналите за връзка. ‹от *фр.*›

факт *м.* **1.** Нещо, което се е случило действително, което съществува реално. **2.** Нещо, което се привежда като доказателство. **3.** Като *междум.* Да, наистина. ✧ **Стилизиран факт.** *Икон.* Факт от реалния живот, опростен и приведен в по-абстрактна форма, така че да се използва в икономическия модел. ✧ **Юридически факт.** *Юр.* Обстоятелство, с което правната норма свързва възникването, изменянето или прекратяването на правоотношения. ‹от *лат.* factum 'направено'›

фактѝс *м. Хим.* Продукт от обработката на растителни масла със сяра, използван при производството на каучук. ‹*фр.* factice›

фактитѝв *м. Език.* Форма или лексикално значение на глагол, което изразява непосредствено подбуждане към действие. ‹*фр.* factitif›

фактѝчески$_1$ *прил.* Основан на факти; истински, действителен. ‹*лат.* factus 'направен'›

фактѝчески$_2$ *нареч.* Всъщност, наистина. ‹*лат.* factus›

фактолòгия *м.* Съвкупност от факти, описание на факти, които не се анализират и обобщават. ‹*лат.* + *гр.*›

фа̀ктор *м.* **1.** Съществена причина, движеща сила на процес или явление, която обуславя характера му. **2.** Високопоставен човек; ръководител, деец. **3.** *Прен. Разг.* Влиятелен човек. **4.** *Мат.* Всяко едно от умножаваните числа; съумножител. ‹*лат.* factor 'който върши' ⇨ *нем.* Faktor›

факториа̀л *м. Мат.* Произведението на едно число с всички последователни положителни цели числа, по-малки от него. ‹*англ.* factorial›

фактòрия *ж.* Търговска кантора или снабдителен пункт в колониална страна или отдалечен район. ‹*англ.* factory›

фактòтум *м.* Човек, който умее да върши всичко в едно предприятие, домакинство и др., човек, използван за всякаква работа. ‹*лат.*›

фактýра *ж.* **1.** *Търг.* Документ, който удостоверява вида, количеството и цената на продадена стока, стойността на извършени услуги и др. **2.** *Муз.* Начин на изложение на звуковата тъкан в музикалните произведения. **3.** *Изк.* Сбор от различни начини за обработка на повърхността на творбата, използвани като изразни средства на художествена изява. ✧ **Консигнационна фактура.** *Търг.* Фактура, издавана от консигнанта при изпращане на стоки на консигнатора за склада. ✧ **Провизорна фактура.** *Търг.* Неокончателна фактура, издавана за стоки, чиято характеристика може да претърпи изменение в хода на сделката. ‹*лат.* factūra 'извършване'›

фа̀кула *ж. Астр.* Образуване върху повърхността на Слънцето, което свети по-ярко от фотосферата. ‹от *лат.*›

факултатѝвен *прил.* (**факултатѝвно** *нареч.*) Незадължителен, доброволен. ‹*лат.* facultātis 'възможност'›

факултѐт *м.* (**факултѐтен** и **факултѐтски** *прил.*) Основна структурна единица във висше учебно заведение, в която се преподават и изучават близки по характер научни дисциплини от определена специалност. ‹*лат.* facultātis 'способност' ⇨ *нем.* Fakultät›

фал *м. Мар.* Тънко въже, с което се издигат корабно платно, сигнален флаг, знаме и под. ‹*хол.* val ⇨ *рус.*›

фала̀га *ж. Остар.* Приспособление за стягане на краката на виновния ученик при телесни наказания, използвано в българските училища преди Освобождението. ‹*тур.* falaka›

фала̀нга *ж.* **1.** *Истор.* Организационна единица в гръцката армия през робовладелския период. **2.** Ред, редица. **3.** *Анат.* У висшите бозайници — всяка от костите на пръстите при висшите бозайници. **4.** *Зоол.* Отровно насекомо от рода на паяците. **5.** *Остар.* Фалага. **6.** Община от 1 600-1 800 души в утопичната система на Шарл Фурие. **7.** *Истор.* Фашистка организация в Испания. ‹*гр.* φάλαγγος ⇨ *лат.*›

фалангектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на една или повече от костите на пръстите на ръцете или краката. ‹от *гр.*›

фа̀лангер *м. Зоол.* Торбесто животно, което обитава Молукските острови. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фалангѝст *м. Истор.* Испански фашист. ‹*исп.* falangista›

фалангѝт *м. Мед.* Възпаление на костите на пръстите. ‹от *гр.*›

фалѐза *ж.* Отвесен морски бряг. ‹*фр.* falaise›

фа̀лери *мн. Истор.* Кръгли плочки от скъпоценен метал или слонова кост, които украсявали конските амуниции и били носени от войници и пълководци като медали. ‹*лат.*›

фалерѝст *м.* Колекционер на значки. ‹*рус.*›

фалерѝстика *ж.* Колекциониране на значки. ‹*рус.*›

фа̀лерц *м. Геол.* Обогатена с други метали (сребро, живак, желязо, бисмут и др.) медна руда. ‹*нем.* Fahlerz›

фалимѐнт *м. Остар.* Фалит. ‹*ит.* fallimento›
фалѝн *м. Мар.* **1.** Корабно бордово въже. **2.** Пристанищна кука. ‹*хол.* vallijn›
фалѝрам *несв.* и *св.* (**фалѝране** *ср.*) **1.** *Фин.* Изпадам в несъстоятелност. **2.** *Прен.* Провалям се. ‹*лат.* fallo 'лъжа'›
фалѝт *м.* **1.** *Фин.* Финансова несъстоятелност; банкрут. **2.** *Прен.* Провал, пропадане. ‹*ит.* ⇨ *нем.* Fallit›
фалконѐр *м.* Човек, който лови и опитомява соколи; соколар. ‹*англ.* falconer›
фалконѐт *м. Истор.* Топ с къса и широка цев, използван в средновековните платноходи. ‹*англ.* falconet›
фало̀пиев *прил.* ✧ **Фалопиеви тръби.** *Анат.* Маточните тръби. ‹по името на *ит.* лекар Falloppio (1523—1562)›
фа̀лос *м.* (**фалѝчески** *прил.*) **1.** Мъжки полов орган. **2.** Изображение на мъжки полов орган, почитано у някои народи като символ на сътворението в природата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›
фалрѐп *м. Мар.* Външно бордово въже, спускано за опора на качващите се на кораба. ‹*хол.*›
фалса̀да *ж. Спорт.* Специфичен скок на коня над бариерата със силно свити към тялото крака. ‹*фр.*›
фалста̀рт *м. Спорт.* Неправилен старт, когато участникът в състезание започва движението преди сигнала. ‹*англ.* false start›
фалц$_1$ *м.* **1.** *Техн.* Сгъване за съединяване на тънки метални листове. **2.** *Техн.* Надлъжна правоъгълна вдлъбнатина на дъска, камък и др. **3.** *Полигр.* Ивица от тъкан, използвана при подвързване на книги. **4.** *Полигр.* Място на прегъване на печатан лист. **5.** *Полигр.* Самото сгъване на печатан лист. ‹*нем.* Falz›
фалц$_2$ *м.* (**фа̀лцов** *прил.*) *Спорт.* Удар на топката, при който тя получава въртеливо движение. ‹*нем.* Falz›
фалцапара̀т *м. Полигр.* Приспособление за сгъване на печатни коли. ‹*нем.* Falzapparat›
фалцѐт *м. Муз.* **1.** Висок мъжки глас, наподобяващ женски или детски. **2.** Пеене с такъв глас. ‹*ит.* falsetto›
фалцмашѝна *ж. Кожар.* Кожарска машина за стандартизиране на кожи. ‹*нем.* Falzmaschine›
фалш *м.* **1.** Лъжа, измама. **2.** Лицемерие. **3.** *Муз.* Грешно изсвирен или изпят тон. ‹*лат.* falsus 'лъжлив' ⇨ *нем.* falsch›
фалшѝв *прил.* (**фалшѝво** *нареч.*; **фалшѝвост** *ж.*) **1.** Който не съответства на истината; лъжлив, неистински. **2.** Неестествен, неточен. **3.** Лицемерен, неискрен. ‹*лат.* ⇨ *нем.* falsch›
фалшифика̀т *м.* Фалшив документ, предмет, художествена творба. ‹*нем.* Falsifikat›
фалшифика̀тор *м.* Човек, който извършва фалшификация. ‹от *нем.* Falsifikat›
фалшифика̀ция *ж.* **1.** Подправяне на документ, подпис, пари; подправка. **2.** Подправен документ, подпис и под.; фалшификат. **3.** Съзнателно изопачаване. ‹*лат.* falsificatio ⇨ *фр.* falsification›
фалшифицѝрам *несв.* и *св.* (**фалшифицѝране** *ср.*) Извършвам фалшификация. ‹*лат.* falsifico ⇨ *нем.* falsifizieren›
фалшкѝл *м. Мар.* Греда с правоъгълно сечение, монтирана под кила на кораб, за да увеличи устойчивостта му. ‹*нем.* Falschkiel›
фалшфа̀йрер *м. Мар.* Гилза, пълна със силногоряща смес, използвана като нощен сигнализатор в морето. ‹*англ.* false feirer›
фамилиазѝран *прил. Остар.* Който е свикнал с някого или нещо. ‹*лат.*›
фамилиа̀рен *прил.* (**фамилиа̀рно** *нареч.*; **фамилиа̀рност** *ж.*) Твърде интимен; безцеремонен. ‹от *лат.* familiāris›
фамилиа̀рнича *несв.* (**фамилиа̀рничене** *ср.*) *Разг.* Държа се фамилиарно, безцеремонно.
фамилистѐр *м.* Търговска кооперация във Франция, където се продават много евтини стоки. ‹*фр.* famillistère›
фамѝлия *ж.* (**фамѝлен** *прил.*; **фамѝлно** *нареч.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — всички членове на едно семейство, вкл. цялата прислуга, робите и клиентите. **2.** Семейство. **3.** Род. **4.** Наследственото родово или придобито след брака име; фамилно име, презиме. ‹от *лат.* familia›
фамо̀зен *прил.* Всеизвестен с чудновати качества; прословут. ‹от *лат.* famōsus›
фа̀мулус *м. Истор.* Средновековен оръженосец. ‹*лат.* famulus 'слуга', 'роб'›
фана̀ра *ж. Диал.* Па̀ра, облак. ‹*рум.* fanară›
фанариѐти *мн.* (фанариѐт *м.*) (**фанариѐтски** *прил.*) **1.** *Истор.* Представители на висшето гръцко духовенство в Османската империя, които отстояват т. нар. "велика идея", в името на която искат да погърчат другите християни, най-вече българите. **2.** *Прен.* Коварен човек. ‹по името на цариградския квартал Фенер, където се намирала Цариградската патриаршия›
фанатизѝрам *несв.* и *св.* (**фанатизѝране** *ср.*) Правя някого да стане фанатик. ‹*лат.* fanaticus 'обладан от вдъхновение', 'луд' ⇨ *фр.* fanatiser›
фанатѝзъм *м.* (**фанатѝчен** *прил.*) Прекалена привързаност към някаква религия, мироглед, убеждения и ненавист към чуждите вярвания или убеждения. ‹*лат.* fanaticus 'обладан от вдъхновение' ⇨ *фр.* fanatisme›
фанатѝк *м.* Човек, който проявява фанатизъм.

‹*лат.* fanaticus 'обладан от вдъхновение' ⇨ *фр.* fanatique›

фангсбòт *м.* Лодка с ниски бордове за лов на китове. ‹*хол.*›

фандàнго *ср. Муз.* Испански народен танц с умерено темпо в размер 3/4, 3/8 или 6/8. ‹*исп.* fandango›

фандъклѝя *ж. Остар.* Стара турска златна монета. ‹*тур.*›

фанерогàмен *прил.* ✧ **Фанерогамни растения.** *Биол.* Растения с видими органи за размножаване; явнобрачни растения. ‹*гр.*›

фанерогàмия *ж. Биол.* Явнобрачност. ‹от *гр.*›

фанеромàния *ж. Мед.* Патологично желание да се докосват и галят части на собственото тяло. ‹от *гр.*›

фàнза$_1$ *ж.* В Китай, Виетнам, Корея и др. страни — малка селска къща, изградена върху бамбукови подпори, обикн. в плитка вода. ‹*кит.*›

фàнза$_2$ *ж. Текст.* Китайска коприна, прилична на тафта. ‹*кит.*›

фанòн *м.* Националното знаме, поставяно върху колата на държавник, политик и под., който посещава чужда държава. ‹*фр.* fanion›

фантазѝрам *несв.* и *св.* (**фантазѝране** *ср.*) **1.** Бленувам, мечтая. **2.** Измислям, съчинявам; въобразявам си. **3.** *Муз.* Импровизирам. ‹*гр.* ⇨ *нем.* phantasieren›

фантàзия *ж.* **1.** Творческо въображение. **2.** Способност на човека да си представя образи; въображение. **3.** Измислица, мечта. **4.** *Муз.* Инструментална музикална творба с импровизационен характер; импровизация. **5.** *Лит.* Произведение с фантастично съдържание. ‹от *гр.* φαντασία 'въображение' ⇨ *лат.* fantasia›

фантàзма *ж.* Видение, мираж; зрителна измама. ‹*гр.* ⇨ *лат.* phantasma›

фантазьòр *м.* **1.** Човек, който обича да фантазира. **2.** *Прен.* Несериозен човек. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фантàксан *прил. Остар.* **1.** Горделив, високомерен. **2.** Особен, смахнат. ‹от *гр.*›

фантàсвам се *несв.* Внушавам си, измислям, въобразявам си. ‹от *гр.*›

фантàст *м.* Автор на фантастика. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

фантàстика *ж.* **1.** Фантастичен елемент в нещо. **2.** Само *ед.* Художествени творби, в които въз основа на реални представи се съставя логически несъвместима с тях картина на Вселената. ‹от *гр.* φανταστική 'изкуство на въображението' ⇨ *рус.*›

фантастѝчен *прил.* **1.** Който е плод на фантазия; въображаем, измислен. **2.** *Лит.* Който се отнася до художествени творби с фантастичен сюжет. **3.** *Разг.* Чудесен, превъзходен. ‹*гр.* ⇨ *лат.* phantasticus›

фàнте и **фантѐ** *ср.* **1.** Вале (карта за игра). **2.** *Разг.* Полицай. ‹*ит.* fante›

фантòм *м.* (**фантòмен** *прил.*) **1.** Призрак, привидение. **2.** Учебен модел на човек, на животно или на част от тялото в естествена големина. ‹*гр.* ⇨ *фр.* fantôme›

фантòш *м. Разг. Неодобр.* Марионетка. ‹*фр.* fantoche›

фанфàра *ж. Муз.* Духов меден музикален инструмент, с който се дават тържествени сигнали. ‹*ар.* ⇨ *фр.* fanfare›

фанфàрен *прил.* ✧ **Фанфарен оркестър.** Оркестър, съставен само от медни духови и ударни инструменти. ‹от *фр.* fanfare›

фанфарѝст *м.* Човек, който свири на фанфара. ‹*ит.* fanfarista›

фанфарòн и **фарфарòн** *м.* Надут самохвалко. ‹*ар.* ⇨ *исп.* fanfarrón›

фарàд *м. Физ.* Единица за електрически капацитет от Международната система измерителни единици. ‹по името на *англ.* физик M. Faraday (1791—1867)›

фарадѐй *ж. Физ.* Единица мярка за количеството електричество, необходимо да се извърши електрохимична реакция. ‹по името на *англ.* физик M. Faraday (1791—1867)›

фарадизàция *ж.* Използване на променливи токове с ниска честота, получавани чрез индукция, за диагностични и лечебни цели. ‹по името на *англ.* физик M. Faraday (1791—1867)›

фарадѝзъм *м. Мед.* Използване на индуциран променлив електричен ток за стимулиране активността на определен мускул или нерв. ‹по името на *англ.* физик M. Faraday (1791—1867)›

фарандòла *ж. Муз.* Провансалски народен танц в 2/4 или 6/8 такт. ‹*фр.* farandole›

фараòн *м.* (**фараòнов** и **фараòнски** *прил.*) *Истор.* Титла на древноегипетски цар. ‹*егип.* pereo ⇨ *гр.* Φαραώ(ν)›

фарàш *м.* **1.** *Диал.* Широка лопата за смет. **2.** *Остар. Жарг.* Слугиня. ‹*тур.* faraş›

Фарбàути *м. Мит.* В скандинавската митология — великан, баща на Локи. ‹*норвежки*›

фарвàтер *м. Мар.* Достатъчен за газенето на кораб воден коридор. ‹*хол.* vaarwater›

фàрдинг *м.* Английска монета от бронз със стойност 1/4 от пенса, в обращение до 1961 г. ‹*англ.* farthing›

фардмѐтър *м. Физ.* Уред за измерване капацитета на кондензатори. ‹*англ.*›

фàренхайт *м.* Термометър, градуиран по системата на Фаренхайт, а не на Целзий, където 0°F = -17,78°C; 0°C = +32°F, 100°C = 212°F. ‹по името на *нем.* физик D. G. Fahrenheit (1686—1736)›

фарингàл *м. Език.* Фрикативна съгласна. ‹*фр.*

pharyngal›

фарингѝзъм *м. Мед.* **1.** Спастична контрактура на мускулите на фаринкса. **2.** Хирургично отстраняване на част или на целия фаринкс. ‹от *гр.*›

фарингѝт *м.* (**фарингѝтен** *прил.*) *Мед.* Възпаление на фаринкса. ‹от *гр.* φάρυγγος 'гърло'›

фарингогра̀фия *ж.* Описание на елементите на фаринкса. ‹от *гр.*›

фарингоплѐгия *ж. Мед.* Парализа на мускулите на фаринкса. ‹от *гр.*›

фарингоско̀п *м. Мед.* Ендоскоп за оглед на фаринкса. ‹от *гр.*›

фарингоско̀пия *ж. Мед.* Изследване на гърлото с фарингоскоп. ‹от *гр.* φάρυγγος 'гърло' + σκοπέω 'гледам'›

фарингото̀м *м. Мед.* Инструмент за разтваряне на гърлото. ‹от *гр.*›

фарингото̀мия *ж. Мед.* Разтваряне на гърлото. ‹от *гр.*›

фарингоцѐле *ср. Мед.* Джоб или киста в областта на фаринкса. ‹от *гр.*›

фа̀ринкс *м. Анат.* Мускулна тръба, покрита с лигавица, която започва от началото на хранопровода и е свързана с базата на черепа; гърло, глътка. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

фариномѐтър *м.* В сладкарството — уред за регистриране на готовността на тестото за следваща манипулация с него. ‹*лат.* + *гр.*›

фариното̀м *м.* В хранителновкусовата промишленост — измерител на белтъчния или нишестения състав в определен вид зърна. ‹*лат.* farīna 'брашно' + *гр.*›

фарисѐй *м.* (**фарисѐйски** *прил.*) **1.** *Истор.* Член на религиозна групировка в древна Юдея, която изразявала интересите на богатите граждани и се отличавала с религиозен фанатизъм и показно благочестие. **2.** *Прен.* Лицемерен човек. ‹*евр.* ⇨ *гр.* φαρισαῖος›

фарисѐйщина *ж. Неодобр.* Двуличие, високомерно лицемерие; фарисейство.

фармакогно̀зия *ж. Фарм.* Изучаване на лекарствените суровини от растителен или животински произход. ‹от *гр.* φάρμακον 'лекарство' + γνῶσις 'знание' ⇨ *лат.*›

фармакодина̀мика *ж.* Дял от фармакологията, който изучава качествата на лекарствените средства. ‹от *гр.*›

фармакокинѐтика *ж. Мед.* Взаимодействие на лекарството с организма след неговото приемане. ‹от *гр.*›

фармаколо̀г *м.* **1.** Специалист в областта на фармакологията. **2.** Студент по фармакология. ‹*гр.*›

фармаколо̀гия *ж.* Наука за свойствата на лекарствата и тяхното действие върху организма, която се занимава и с разработването на нови лекарствени средства. ‹от *гр.* φάρμακον 'лекарство' + λόγος 'наука' ⇨ *лат.*›

фармакома̀ния *ж. Мед.* Патологично желание да се приемат лекарства; лекарствомания. ‹от *гр.*›

фармакопѐя *ж. Фарм.* Официално ръководство за фармацевтите, в което се описват свойствата на лекарствата, начините за съхраняването им, максималните допустими дози и др. ‹от *гр.* φαρμακοποιά 'изкуство за приготвяне на лекарство' ⇨ *лат.*›

фармако̀свам *несв. Диал.* Натравям, водя до отравяне с лекарства. ‹*гр.*›

фармакотѐка *ж.* Преносима аптечка с най-необходими лекарства и превързочни материали. ‹от *гр.*›

фармакотера̀пия *ж. Мед.* Лечение на болестите с лекарства. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фармакофо̀р *м. Хим.* Част от молекулата на определено вещество, която определя неговото специфично физиологично въздействие. ‹от *гр.*›

фармакохѝмия *ж.* Дял от химията, който се занимава с технологията и производството на фармацевтични продукти; фармацевтична химия. ‹от *гр.*›

фармасо̀н и **фармасо̀нин** *м. Разг.* Безбожник, безверник. ‹*фр.* francmaçon ⇨ *тур.* farmason›

фармацѐвт *м.* **1.** Специалист по фармация, аптекар. **2.** Студент по фармация. ‹*лат.*›

фарма̀ция *ж.* Наука за лекарствата и тяхното въздействие върху организма; фармацевтика. ‹от *гр.* φαρμακεία 'лекарство' ⇨ *лат.*›

фарс *м.* (**фа̀рсов** *прил.*) **1.** *Истор.* Лека комедия, широко разпространена в средновековна Франция. **2.** Комедия или водевил, изграден върху недоразумения и изненадващи стълкновения. **3.** *Прен.* Груба, неуместна шега. **4.** *Прен.* Нещо нагласено, скалъпено. ‹*фр.* farce›

фарсѝ *нареч. Разг.* Отлично, чудесно, безупречно. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

фарсьо̀р *м.* Забавен човек, шегаджия. ‹*фр.* farceur›

фарт *м. Спорт.* В алпийските спортове — особена смазка за плазове на шейни или ски. ‹*норвежки* ⇨ *фр.* fart›

фарфара̀ *м.* и *ж. Разг.* Лекомислен, несериозен човек, дърдорко. ‹*ар.* ⇨ *тур.* farfara›

фа̀рфор *м.* (**фа̀рфорен** и **фа̀рфоров** *прил.*) *Остар.* **1.** Порцелан. **2.** Изделие от порцелан. ‹*перс.*›

фарш *м. Кул.* Смес от кайма или зеленчуци, приготвена за ястие с пълнеж. ‹*лат.* ⇨ *фр.* farci›

фарширо̀вам *несв.* (**фарширо̀ване** *ср.*) Пълня с фарш. ‹*фр.* farcir›

фас$_1$ *м.* Лицева страна на нещо; лице. ‹*лат.*

facies 'лице' ⇨ *фр.* face›

фас$_2$ *м.* **1.** Остатък от изпушена цигара; угарка. **2.** *Жарг.* Цигара. ‹от *лат.* fascis 'сноп'›

фасада *ж.* (**фасаден** *прил.*) **1.** Лицева страна на сграда. **2.** *Прен. Жарг.* Лице. ‹*фр.* façade›

фасетирам *несв.* и *св.* (**фасетиране** *ср.*) Работя на фасетмашина. ‹от *фр.* facetter›

фасетка *ж.* **1.** Стена на кристал или на шлифован скъпоценен камък. **2.** Изрязан на откос или стъпало ръб на клише, клапа и под. **3.** *Биол.* Роговицата на всяко отделно око, от които се състои сложното око на членестоногите. ‹*фр.* facette›

фасетмашина *ж.* *Полигр.* Машина за перфориране кантовете на полиграфски плаки или клишета. ‹от *фр.* facette-machine›

фасон *м.* **1.** Вид, форма на дреха, шапка и под. **2.** *Разг.* Външна форма; вид. **3.** *Прен. Разг.* Превзето държание, важничене. ‹*фр.* façon›

фасонирам *несв.* и *св.* (**фасониране** *ср.*) Придавам фасон на нещо. ‹от *фр.* façonner›

фасти *мн.* Календар; летопис, хроника. ‹*лат.* fasti›

фасул *м.* (**фасулен** *прил.*) Боб. ‹*лат.* phaselus ⇨ *гр.*›

фасулски *прил.* *Разг.* Елементарен, прост. ‹*лат.* phaselus ⇨ *гр.*›

фасунга *ж.* *Ел.* Приспособление от изолационен материал за свързване на електрическа крушка към захранващата мрежа; фасонка. ‹*нем.* Fassung›

фасции *мн.* *Истор.* В древния Рим — сноп от здраво завързани пръчки с брадва по средата, носени от ликторите пред магистратите (символ на достойнство). ‹*лат.* fasces›

фасцикулус *м.* *Анат.* Снопче нервни или мускулни влакна. ‹*лат.*›

фасцинирам *несв.* и *св.* (**фасциниране** *ср.*) Приковавам положителното внимание на присъстващите към себе си; очаровам, запленявам. ‹*лат.* ⇨ *нем.* faszinieren›

фасция *ж.* *Анат.* Слой от съединителна тъкан, който обвива нервите, артериите, сухожилията и мускулите. ‹*лат.* fascia›

фата *ж.* ✧ **Фата Моргана.** Сложно оптично явление в атмосферата, състоящо се от няколко различни форми на миражи, при което далечни предмети се виждат многократно и с разнообразни изкривявания (според митологията морската нимфа Моргана мамела пътниците с призрачни видения). ‹*лат.* Fata Morgana›

фатален *прил.* **1.** Предопределен от съдбата; съдбоносен, неизбежен. **2.** Гибелен, пагубен. ‹*лат.* fatālis ⇨ *фр.* fatal›

фатализъм *м.* (**фаталистичен** *прил.*) Мироглед, който разглежда събитията и човешките постъпки като неизбежна реализация на предопределението и изключва случайността и свободния избор. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fatalisme›

фаталист *м.* Човек, който вярва в съдбата, в предопределението. ‹*фр.* fataliste›

фаталност *ж.* **1.** Съдбовност. **2.** Нещастна случайност. ‹от *лат.*›

фатом *м.* *Мар.* Единица за морска дълбочина, равна на 1,8288 м. ‹*англ.* fathom›

фатум *м.* *Мит.* Във вярванията на древните римляни: **1.** Воля на боговете. **2.** Тайнствена висша сила, която предопределяла делата на хората и на която се подчинявали дори боговете. ‹*лат.* fatum›

фаул *м.* *Спорт.* Във футбола и др. игри — нарушение на правилата, което се наказва; фал. ‹*англ.* foul›

фауна *ж.* Съвкупност от видовете животни, живеещи в определена област или характерни за геологическа епоха; животински свят. ‹*лат.* fauna›

фаунистика *ж.* Раздел от зоогеографията, който изучава фауната на земното кълбо. ‹от *гр.*›

фаустпатрон *м.* *Воен.* Ръчно противотанково оръжие за близък бой, гранатомет за еднократна употреба. ‹*нем.* Faustpatron›

фацелия *ж.* *Бот.* Тревисто растение от сем. водолистни с дребни розово-сини цветове, отглеждано у нас заради пчеларството (от 1 дка се добиват 20-40 кг мед). Phacelia tanacetifolia. ‹*лат.* phacelia ⇨ от *гр.* φάκελος 'връзка'›

фацеция *ж.* *Истор.* Литературен хумористично-сатиричен жанр, кратък разказ, разпространен във Франция, Италия, Полша и Русия през XVII—XVIII в. ‹*лат.* ⇨ *фр.* facétie›

фациес$_1$ *м.* *Геол.* Съвкупност от особености на утайките, по които се съди за условията на тяхното образуване. ‹*лат.* facies 'лице'›

фациес$_2$ *м.* **1.** *Мед.* Израз на лицето, който често отразява здравословното състояние на болния или неговия емоционален статус. **2.** *Анат.* Точно определена повърхност на кост или на друга част на тялото. ‹*лат.*›

фацит *м.* *Палеонт.* Лещоподобна вкаменена раковина. ‹от *гр.*›

фаша *ж.* *Диал.* **1.** Ивица кожа. **2.** Фашина. ‹*лат.* ⇨ *рум.*›

фашизирам *несв.* и *св.* (**фашизиране** *ср.*) *Полит.* Установявам фашизъм. ‹от *ит.*›

фашизъм *м.* (**фашистки** *прил.*) *Полит.* Особен вид тоталитарна диктатура, осъществявана чрез еднопартийна система на държавно управление и насилствено унищожаване на

всички политически партии, синдикални и масови организации, всеобща унификация на целия обществен живот и контрол на гражданското общество от управляващата партия. ‹*лат.* fascis ⇨ *ит.* fascismo›

фашѝна *ж.* Свързани с мека тел снопове от пръчки, вейки, клони и под., използвани като строително тяло, при корекции на реки, за запълване на ями и под. ‹*ит.* ⇨ *нем.* Faschine›

фашѝст *м.* Привърженик на фашизма. ‹*ит.* fascista›

фаѝнс *м.* (**фаѝнсов** *прил.*) **1.** Керамичен материал, подобен на порцелан, но с по-ниско качество. **2.** Изделия от такъв материал. ‹по името на *ит.* град Faenza›

феб *м.* **1.** *Мит.* В гръцката митология — име на бога на Слънцето Аполон. **2.** *Прен.* Слънце. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

Фѐба *ж.* **1.** *Мит.* Име на древногръцката богиня на Луната Диана. **2.** *Прен.* Луна. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фебрѝлен *прил. Мед.* Който се отнася до висока телесна температура; трескав. ‹от *лат.* febrīlis›

фебрифу̀га *ж. Мед.* Лечение или лекарствен препарат, които понижават или предотвратяват високата телесна температура. ‹от *лат.*›

февруа̀ри *м.* (**февруа̀рски** *прил.*) Вторият месец от календарната година. ‹*лат.* Februarius ⇨ *гр.*›

фѐдер *м. Строит.* **1.** Детайл от дюшеме или ламперия с изпъкнал спрямо общата плоскост ръб, който се вкарва в съседен жлеб от следващата плоскост. **2.** Ограда, сглобена по такъв начин. ‹*нем.* Feder›

федералѝзъм *м.* **1.** Организационна структура, основана на принципа на федерацията. **2.** Политическо течение, което се стреми към установяване на федерален строй. **3.** Утопическо анархистично учение, според което обществото може да се организира като съюз от отделни производствено-потребителни комуни. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fédéralisme›

федералѝст *м.* Привърженик на федерализма. ‹*фр.* fédéraliste›

федера̀т *м. Истор.* **1.** През Френската буржоазна революция (1789—1794) — доброволец от Националната гвардия. **2.** Участник в Националната гвардия по време на Парижката комуна (1871). ‹*лат.* foederātus 'обединен в съюз' ⇨ *фр.* fédéral›

федера̀ция$_1$ *ж.* (**федера̀лен** и **федератѝвен** *прил.*) **1.** *Полит.* Форма на държавно устройство, при която няколко държавни формирования (републики, щати и др.), притежаващи юридически определена политическа самостоятелност, образуват една съюзна държава, създават единни съюзни органи и въоръжени сили, имат общофедерален бюджет и единно съюзно гражданство. **2.** Съюз на организации, дружества и под. ‹*лат.* foederatio 'съюз' ⇨ *фр.* fédération›

федера̀ция$_2$ *ж.* Еластично подскачане, меко возене на автомобил, мотоциклет и други превозни средства; пружиниране. ‹от *нем.* Feder›

фѐдербал *м. Спорт.* Игра, при която малко топче с перца се прехвърля чрез удряне със специални ракети през ниско опъната мрежа, разделяща игралното поле на две половини. ‹*нем.* Federball›

федерѝрам *несв.* и *св.* (**федерѝране** *ср.*) Създавам федерация$_1$; съюзявам. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* fédérer›

фѐдерфарбе *ср.* Вид черно и гъсто мастило за рисуване с тънка четка или перо. ‹*нем.* Federfarbe›

феерѝчен *прил.* (**феерѝчно** *нареч.*; **феерѝчност** *ж.*) Приказно красив, вълшебен. ‹*фр.* féerique›

феѐрия *ж.* **1.** *Театр.* Сценично представление с приказен сюжет, пищни костюми и декори, в което се използват много сценични ефекти. **2.** *Прен.* Приказно красиво зрелище. ‹*фр.* féerie›

фейлето̀н *м.* (**фейлето̀нен** *прил.*) Жанр на публицистиката и документалистиката — кратък сатиричен разказ на актуална тема, който се отличава с критицизъм. ‹*фр.* feuilleton›

фейлетонѝст *м.* Автор на фейлетони. ‹*фр.* feuilletoniste›

фека̀лен *прил.* ✧ **Фекални води.** Битови отпадъчни води. ‹*лат.* faex, faecis 'нечистотия' ⇨ *фр.* fécal›

фека̀лии *мн.* Изпражнения. ‹от *фр.* fécal›

фекѐл *м. Диал.* Забрадка. ‹*гр.*›

фекунда̀ция *ж. Сел.-ст.* **1.** Засяване на земя. **2.** Оплождане на растение. ‹*лат.*›

фела̀хи *мн.* (фела̀х *м.*) Уседнало население, занимаващо се със земеделие, в някои арабски страни. ‹*ар.* fallāh›

фѐлдегер *м.* Военен или правителствен пратеник, който доставя важни секретни документи. ‹от *нем.* Feld›

фѐлдмаршал *м.* (**фѐлдмаршалски** *прил.*) **1.** *Воен.* Висше военно звание в армиите на някои държави. **2.** *Истор.* През XIV—XVI в. — титла на главния военачалник във военно-феодалната държава на Тевтонския орден. ‹*нем.* Feldmarschal›

фелдфѐбел *м.* (**фелдфѐбелски** *прил.*) *Остар. Воен.* Най-високият подофицерски чин в пехотата или артилерията; старшина. ‹*нем.* Feld-

webel›

фѐлдшер *м.* (**фѐлдшерски** *прил.*) Медицински работник със средно специално или полувисше образование. ‹*нем.* Feldscher›

фѐлдшпати *мн. Минер.* Група минерали, алумосиликати на натрия, калия, калция и порядко на бария, с примеси от литий, рубидий, цезий и стронций, които се използват в промишлеността и строителството. ‹*нем.* Feldspat›

фелѐнк *м. Мар.* Релси или греди, по които се спускат на вода или се издърпват на сушата плавателни съдове. ‹*гр.*›

фѐлинг *м. Хим.* Разтвор от меден сулфат или на натриева основа и сегнетова сол. ‹*нем.*›

фелино̀за *ж. Мед.* Инфекциозно вирусно заболяване, предавано на човека чрез одраскване от котка, дървен чеп или трън; трѐска от котешко одраскване. ‹от *лат.*›

фелинолѝгия *ж.* Наука за котките. ‹*лат.* + *гр.*›

фелогѐн *м. Биол.* Вторична клетъчна тъкан у растенията; корков камбий. ‹от *гр.*›

фелодѐрма *ж. Биол.* Вид растителна тъкан, която се развива от фелогена. ‹от *гр.*›

фело̀н *м. Мед.* Абсцес на меките тъкани на края на пръстите. ‹*гр.*›

фелу̀ка *ж.* Малък бърз платноход за крайбрежно плаване. ‹*исп.* faluca ⇨ *фр.* felouque›

феминѝза̀ция *ж.* **1.** Развитие на вторични женски полови признаци у индивиди от мъжки пол. **2.** Увеличаване броя на жените и засилване на влиянието им в професия, област на дейност или в обществото като цяло. ‹*лат.* femina 'жена' ⇨ *фр.* féminisation›

феминѝзирам *несв.* и *св.* (**феминѝзиране** *ср.*) **1.** Само в *3 л.* Увеличава се броят на жените в професия, област на дейност или обществото като цяло. **2.** Придавам характерни за женския пол черти на индивид от мъжки пол. — **феминизирам се.** ‹*фр.* féminiser›

феминѝзъм *м.* Теория за равенството между половете, която лежи в основата на движението за равноправие на жените. ‹*фр.* féminisme›

феминѝст *м.* обикн. *ж.* Последовател на феминизма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* féministe›

феморѐален *прил. Анат.* Който се отнася до фемура. ‹от *лат.*›

фѐмто- *представка.* В названията на физически единици, равна на 10^{-15} част от изходната единица; съкр. ф, f. ‹от *лат.*›

фѐмур *м. Анат.* Дълга кост, разположена между бедрото и коляното; бедрена кост. ‹*лат.*›

фен$_1$ *м. Биол.* Елементарен, генетически определен признак във фенотипа на даден организъм. ‹от *гр.*›

фен$_2$ *м. Разг.* Страстен поклонник, обожател (на певец, спортист и др.). ‹*англ.* fan›

феналѝн *м.* Вид многопластова изкуствена тъкан. ‹*гр.* + *лат.*›

фенамѝн *м. Фарм.* Лекарствен препарат, който стимулира нервната дейност; амфетамин. ‹от *гр.*›

фенацетѝн *м. Фарм.* Лекарствено средство с обезболяващо, противовъзпалително и понижаващо температурата действие. ‹от *гр.* φαίνω 'осветявам' + *лат.* acetum 'оцет'›

фенацѝт *м. Минер.* Вид полупрозрачен минерал, скъпоценен камък. ‹от *гр.*›

фенгофо̀бия *ж. Мед.* Страх от светкавици или проблясъци от метални предмети. ‹от *гр.*›

фѐндер *м.* В корабостроенето — предпазен гумен или еластичен елемент поставен отстрани или отпред на корабен борд. ‹*англ.* fender›

фенѐр *м.* **1.** Осветителен уред, стъклена кутия, в която е поставена свещ или лампа. **2.** *Разг.* Гръден кош на птица, без крилата и бутчетата. ‹*гр.* ⇨ *тур.* fener›

фѐникс *м. Мит.* Митична птица, ненадминатата по красота и надарена с необикновено дълголетие, живеела 500 години, самоизгаряла се в гнездото си и отново се възраждала от пепелта си. ‹*гр.* φοῖνιξ ⇨ *лат.*›

фенѝл *м. Хим.* Най-низшият едновалентен ароматен радикал, градивен елемент на посложни ароматни органични съединения. ‹*гр.* ⇨ *фр.* phényl›

фенилкетонурѝя *ж. Мед.* Заболяване, породено от вроден дефект в белтъчния метаболизъм, което се характеризира с увреждане на нервната система и тежко изоставане в умственото развитие. ‹от *гр.* + *лат.*›

фенициѝн *м. Хим.* Червена утайка от сярна киселина и варов разтвор. ‹от *гр.*›

фенобарбита̀л *м. Фарм.* Барбитуратов препарат, използван за лечение на безсъние и тревожност; луминал. ‹*лат.* phenobarbital›

феногенѐтика *ж.* Дял от генетиката, който изучава пътищата за реализиране на наследствената информация при индивидуалното развитие на организма. ‹от *гр.*›

фенокриста̀ли *мн. Минер.* Едри вулканични кристали с много правилна структура. ‹от *гр.*›

фенола̀т *м. Хим.* Продукт на органичен синтез на фенол и определени основи. ‹*нем.* Phenolat›

фено̀ли *мн.* (фено̀л *м.*) (**фено̀лов** *прил.*) *Хим.* Ароматни органични съединения, които съдържат една или повече хидроксилни групи, свързани непосредствено с бензеновия пръстен, с миризма на карбол, които се употребяват за дезинфекция и при производството на пластмаси и бои. ‹от *гр.* φαίνω 'освеща-

вам' + *лат.* ol(eum) 'масло' ⇨ *нем.* Phenol›

фенолѝт *м. Сел.-ст.* Вид минерална тор. ‹от *нем.* Phenol›

фенолòгия *ж.* Дял от биологията, който изучава сезонните явления в природата, сроковете на настъпването им и причините, определящи тези срокове. ‹от *гр.* φαίνω 'показвам' + λόγος 'наука'›

фенолформалдехѝден *прил.* ✧ **Фенолформалдехидна смола.** *Хим.* Синтетична смола, която се получава при взаимодействие на феноли с формалдехид и се използва в производството на пластмаси, лепила, лакове и др. ‹*лат.*›

фенолфталеѝн *м. Хим.* Безцветно кристално вещество, използвано в аналитичната химия като индикатор и в медицината като слабително средство. ‹*лат.*›

феномѐн *м.* (**феноменàлен** *прил.*) **1.** Явление. **2.** *Филос.* Субективно явление, което съществува само в съзнанието. **3.** Необикновено, изключително явление. **4.** *Прен.* Същество със свръхестествени способности. ‹от *гр.* φαινόμενον 'показващ се' ⇨ *фр.* phénoménal›

феноменалѝзъм *м. Филос.* **1.** Идеалистично направление във философията, според което познаваеми са само явленията (разбирани като външни страни или прояви), но не и същността на нещата. **2.** Агностическо, субективноидеалистично учение, според което обект на познание са само усещанията. ‹*гр.* ⇨ *фр.* phénoménalisme›

феноменогѐния *ж.* Възникване на атмосферни явления. ‹от *гр.*›

феноменогрàфия *ж.* Описване на природни явления. ‹от *гр.*›

феноменолòгия *ж. Филос.* **1.** В идеалистическата философия на Хегел — учение за развитието на човешкото съзнание, разглеждано като саморазвитие на духа. **2.** Субективноидеалистическо учение, създадено от Е. Хусерл (1859—1938), което се интересува само от същността на явленията, а не поставя въпроса за тяхното реално съществуване, като си служи със схоластични методи и априорни положения за разглеждане на "духовните същности", дадени на човешкото съзнание независимо от реално съществуващия свят и научния опит. ‹от *гр.* φαινόμενον 'показващ се' + λόγος 'наука'›

феноменоскòпия *ж.* Изследване, изучаване на явления чрез наблюдение. ‹от *гр.*›

фенотѝп *м. Биол.* Съвкупност от всички особености в строежа и жизнената дейност на организма, обусловени от взаимодействието на неговия генотип с условията на околната среда. ‹от *гр.*›

Фенрѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — вълк, син на Локи, окован от боговете, който на Рагнарьок ще се освободи и ще причини смъртта на Один. ‹*норвежки*›

Фенсалѝр *м. Мит.* В скандинавската митология — домът на Фриг в Асгард. ‹*норвежки*›

феòд *м. Истор.* В Западна Европа през Средновековието — поземлена собственост или фиксиран доход в пари или натура, които сюзеренът дава на своите васали като наследствена собственост при условие, че ще му се отплащат със служба (предимно военна) и ще заплащат предвидените от обичаите парични такси. ‹*лат.* feodum›

феодàл *м. Истор.* През Средновековието — владетел на феод, крупен земевладелец и господар на зависимите от него селяни. ‹*лат.* feodālis›

феодàлен *прил. Истор.* Който принадлежи на/се отнася до феодал. ‹*лат.* feodālis›

феодалѝзъм *м. Истор.* Обществено-икономическа формация, основана върху феодална поземлена собственост и непълна собственост върху крепостните селяни. ‹*лат.* feodālis ⇨ *фр.* féodalisme›

феодатàрий *м. Истор.* Васал. ‹*лат.*›

фѐредже и **фереджѐ** *ср.* **1.** Широка дреха или наметало, което покрива и главата, у мюсюлманките. **2.** Яшмак. ‹*ар.* ⇨ *тур.* feraçe›

ферзѐнк *м. Техн.* Легло за главичката на винт или болт в основата на отвор за тях. ‹от *нем.* versenken›

фѐрибот *м.* (**фѐриботен** *прил.*) Плавателен съд за превоз на автомобили, влакови композиции и др. през голяма река, море и под. ‹*англ.* ferry boat›

феримагнетѝзъм *м. Физ.* Съвкупност от магнитните свойства на вещества, при които магнитните моменти на съседни атоми са антипаралелни и с нееднакви големини (некомпенсирани). ‹*лат.*›

ферѝт *м.* (**ферѝтен** *прил.*) **1.** В металографията — структурна съставка на железните сплави, която представлява твърд разтвор на въглерод и други елементи. **2.** *Метал.* Феромагнитен твърд и крехък материал, подобен на керамичните материали, със силно изразени магнитни свойства. **3.** *Хим.* Съединение на фериокиса с един или няколко окиса на двувалентни метали. ‹от *лат.* ferrum 'желязо'›

феритѝн *м. Биохим.* Железобелтъчен комплекс, една от биологичните форми, чрез която желязото се съхранява и натрупва в тъканите на организма. ‹от *лат.*›

фѐрма$_1$ *ж. Сел.-ст.* **1.** Частно земеделско стопанство. **2.** Стопанство, което се занимава с животновъдство. ‹*фр.* ferme›

фѐрма₂ *ж. Строит.* Вид носеща конструкция от множество съединени в краищата си дървени, железни или железобетонни прътове като част на съоръжение. ‹*фр.* ferme›

фермàн *м.* **1.** *Истор.* Султанска писмена заповед. **2.** *Разг.* Дълъг писмен текст. ‹*перс.* ⇨ *тур.* ferman›

фермàта *ж. Муз.* **1.** Знак, с който се увеличава продължителността на тон или пауза за неопределено време. **2.** Удължаване на тон или пауза при музикално изпълнение. ‹*ит.* fermata›

ферментàция *ж.* (**ферментациòнен** *прил.*) *Биохим.* Процес, при който органични съединения (въглехидрати) се разграждат под действието на ензими, за да се произведе химична енергия. ‹*нем.* Fermentation›

фермѐнти *мн.* (фермѐнт *м.*) *Биохим.* Биологични катализатори, които се образуват в живите организми и участват в почти всички жизнени процеси, без да влизат в състава на крайните им продукти; ензими. ‹*лат.* fermentum 'квас' ⇨ *нем.* Ferment›

ферментѝрам *несв.* и *св.* (**ферментѝране** *ср.*) *Биохим.* Намирам се в състояние на ферментация. ‹*лат.* ⇨ *нем.* fermentieren›

фѐрмер *м.* Собственик или наемател на ферма₁. ‹*англ.* farmer›

фѐрми *м. Физ.* Извънсистемна измерителна единица за дължина, използвана в ядрената физика, която е равна на 10^{-13} см. ‹по името на *ит.* физик P. Fermi (1901—1954)›

фѐрмий *м. Хим.* Изкуствено получен трансуранов радиоактивен химически елемент от групата на актинидите (знак Fm). ‹по името на *ит.* физик P. Fermi (1901—1954)›

фермиòн *м. Физ.* Елементарна частица (протон, неутрон, електрон и др.) или квазичастица, която има спин 1/2. ‹по името на *ит.* физик Fermi (1901—1954)›

фермоàр *м. Остар.* Гердан от нанизани маниста или скъпоценни камъни. ‹*фр.* fermoir›

фернамбýк *м. Бот.* Дърво с много твърда дървесина, от която се правят мебели, лъкове за струнни музикални инструменти и др. ‹по името на севернобразилския щат Pernambuco›

фѐро- *представка.* В сложни думи със значение 'желязо', 'железен', напр. *ферогипс*, *феромагнит* и др. ‹*лат.*›

фероалумѝний *м. Хим.* Сплав от алуминий (до 80%) и желязо, която се добавя към стоманата. ‹от *лат.*›

ферòдо *ср.* Пресован материал на азбестова основа (често с месингови нишки) с голям коефициент на триене с желязото и малка изтриваемост, от който се произвеждат спирачни накладки, фрикционни дискове за съединители и др. машинни детайли. ‹от *лат.*›

феромагнетѝзъм *м. Физ.* Силно проявен парамагнетизъм, характерен за феромагнитните вещества. ‹от *лат.*›

феромагнѝтен *прил.* ✧ **Феромагнитен резонанс.** *Физ.* Рязко нарастване на поглъщането на енергия на електромагнитното излъчване от феромагнит при определена честота и напрегнатост на приложното външно магнитно поле. ✧ **Феромагнитни вещества.** *Физ.* Вещества, които се намагнитват силно под действието на външно магнитно поле. ‹от *лат.*›

феромагнѝти *мн. Физ.* Феромагнитни вещества (желязо, кобалт, никел, стомана и др.). ‹от *лат.*›

феромангàн *м. Хим.* Сплав на манган (70-80%) и желязо. ‹от *лат.*›

феромòни *мн. Биохим.* Химикали, отделяни от различните организми за предизвикване на конкретни реакции у другите членове на същия биологичен вид, които по-низшите организми използват като примитивен метод за комуникация. ‹от *лат.*›

ферòн *м.* Топлоизолационен материал, смес на гипс и железен окис; ферогипс. ‹*лат.* ferrum 'желязо'›

ферониѐрка *ж. Остар.* Вид дамско украшение от благороден метал, което се носи на главата. ‹*фр.*›

феронѝт *м.* Материал за уплътняване на сглобки, фланци или нагреваеми съединения на тръби под налягане. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

феросплàви *мн. Хим.* Сплави на желязо и други химични елементи, които се използват за получаване на легирани стомани.

феросулфàт *м. Хим.* Сплав от желязо и сулфат. ‹от *лат.*›

ферохлорѝд *м. Хим.* Сплав на желязо и хлорид. ‹*лат.* + *гр.*›

ферохрòм *м. Хим.* Сплав на хром и желязо (30-40%). ‹*лат.* + *гр.*›

фѐртиг *нареч. Разг.* Готово. ‹*нем.* fertig›

фертѝлен *прил.* (**фертѝлност** *ж.*) Който има репродуктивна способност. ‹*лат.* fertilis ⇨ *фр.*›

феругенòзен *прил. Хим.* Който съдържа желязо. ‹*лат.*›

фес *м.* Вид шапка от вълнена материя (обикн. червена) с форма на пресечен конус, каквато носят мюсюлманите. ‹по името на гр. Фес в Мароко›

фестивàл *м.* (**фестивàлен** *прил.*) Показ, преглед на постиженията в някоя област. ‹*лат.* festum 'празник' ⇨ *фр.* festival›

фестòн *м.* (**фестòнен** *прил.*) **1.** Бродерия във вид на малки дъгички по края на салфетка,

покривка, дреха и под. **2.** Живописно или скулптурно украшение, подобно на гирлянди от цветя и листа. **3.** Зигзагообразна филмова или друга лента, окачена за сушене. ‹*ит.* festone ⇨ *фр.* feston 'гирлянд'›

фестонѝрам *несв.* и *св.* (**фестонѝране** *ср.*) Украсявам с фестон. ‹*фр.* festonner›

фетвà *ж. Истор.* Писмено заключение по юридически въпрос или относно съответствието на някое действие с нормите на исляма. ‹*ар.* ⇨ *тур.* fetve›

фетѝш *м.* **1.** Предмет със свръхестествена, магическа сила, който е боготворен от вярващите. **2.** *Прен.* Идол, кумир. ‹*порт.* feitiço ⇨ *фр.* fétiche›

фетишизѝрам *несв.* и *св.* (**фетишизѝране** *ср.*) Възприемам като фетиш; обожествявам. ‹*порт.* feitiço ⇨ *фр.* fétiche›

фетишѝзъм *м.* **1.** Почитане на неодушевени предмети, които според вярващите имат свръхестествена, магическа сила. **2.** *Прен.* Сляпо преклонение пред нещо. ‹*порт.* ⇨ *фр.* fétichisme›

фетишѝст *м.* Човек, склонен към фетишизъм. ‹*фр.* fétichiste›

фѐтус *м. Биол.* **1.** Ембрион на бозайник в по-късните етапи на бременността. **2.** Човешки зародиш след деветата седмица на бременността. ‹*лат.*›

фехрàл *м. Ел.* Материал с високо съпротивление, сплав от желязо, хром и алуминий. ‹*рус.*›

фехтòвка *ж. Спорт.* Двубой с хладно оръжие (рапира, сабя, шпага) по определени правила. ‹от *нем.* fechten›

фехтòвчик и **фехтувàч** *м.* Състезател по фехтовка. ‹от *нем.* fechten›

фехтѝвам се *несв.* (**фехтѝване** *ср.*) Участвам във фехтовка. ‹*нем.* fechten›

фециàл *м. Истор.* Ръководител на жреческа церемония в древен Рим. ‹*лат.* fetiālis›

фѐя *ж.* **1.** Приказно същество, вълшебница. **2.** *Прен.* Много красива жена; хубавица. ‹*лат.* fatum 'съдба' ⇨ *фр.* fée›

фиàкър *м. Остар.* Закрит файтон. ‹по името на парижкия хотел "Saint Fiacre"›

фиàл *м.* **1.** *Истор.* Ниска плоска чаша, използвана от древните гърци и римляни за пиене или за възлияния при жертвоприношения. **2.** Чаша без поставка. ‹*гр.* φιάλη›

фиàла *ж.* **1.** Фиал. **2.** *Фарм.* Малко стъклено шишенце, използвано за съхраняване на лекарствени препарати или отрови. ‹*гр.* φιάλη›

фиàско *ср.* Пълен провал, крах, катастрофа. ‹*ит.* fiasco›

фѝба *ж.* Метална или пластмасова щипка за прибиране на коса. ‹*лат.* fibula 'игра за закопчаване'›

фиберглàс *м. Хим.* Пластичен синтетичен пълнител, смесен със стъклени влакна. ‹*англ.* fiber glass›

фѝбра *ж.* **1.** *Анат.* Мускулно или нервно влакно. **2.** *Прен.* Нещо много тънко, нежно, фино. ‹*лат.* fibra›

фибрѝн *м. Биол.* Неразтворимо белтъчно вещество, което се отделя в кръвта на гръбначните животни при съсирване във вид на мрежа от влакна. ‹*лат.* fibra 'влакно' ⇨ *фр.* fibrine›

фибриногѐн *м. Биол.* Разтворим белтък в кръвта на гръбначните животни, предизвикващ съсирване на кръвта под действието на тромбин, при което се образува фибрин. ‹от *лат.* fibra 'влакно' + *гр.* γένος 'род, вид'›

фибриногенопѐния *ж. Мед.* Намалено количество на фибриногена в плазмата. ‹*лат.* + *гр.*›

фибриноѝд *м. Биол.* Тъкан, образувана от натрупване на фибрин. ‹от *лат.*›

фибринолизѝн *м.* Препарат който разтваря фибрина. ‹от *гр.*›

фибробла̀сти *мн.* (фибробла̀ст *м.*) *Биол.* Клетки, които участват в образуването на съединителнотъканните влакна у гръбначните животни. ‹*лат.* + *гр.*›

фибродисплàзия *ж. Мед.* Патологично развитие на съединителната тъкан. ‹от *гр.*›

фибрòза *ж.* (**фибрòзен** *прил.*) *Мед.* Удебеляване и нацепване на съединителна тъкан поради възпаление или нараняване. ‹от *лат.* fibra 'влакно'›

фиброзѝт *м. Мед.* Ревматизъм, обхванал мускулите. ‹от *лат.*›

фиброѝд *м. Мед.* Тумор в гладък мускул. ‹от *лат.*›

фиброѝн *м. Хим.* Белтъчно вещество, съставка на копринената нишка. ‹от *лат.* fibra 'нишка'›

фибролѝт *м. Строит.* Плочи от талаш, магнезиев цимент и влакна, използвани в строителството. ‹от *лат.* fibra 'влакно' + *гр.* λίθος 'камък'›

фибрòма *ж.* и **фибрòм** *м. Мед.* Доброкачествен тумор на съединителната тъкан. ‹от *лат.* ibra 'влакно' + *гр.* -ωμα›

фибромиòма *ж. Мед.* Доброкачествен тумор от съединителна и мускулна тъкан. ‹от *лат.*›

фиброплàзия *ж. Мед.* Разрастване на фиброзна тъкан. ‹от *лат.*›

фибросаркòма *ж.* и **фибросаркòм** *м. Мед.* Злокачествен тумор на съединителната тъкан. ‹от *лат.*›

фѝбула$_1$ *ж. Истор.* У древните народи — метално украшение, което служи и за закопчаване на дреха. ‹*лат.* fibula›

фибула₂ *ж.* (**фибулàрен** *прил.*) *Анат.* Дълга тънка кост, разположена от външната страна на долния крайник. ‹*лат.*›

фибър *м. Техн.* Изолационен материал — импрегнирана в концентриран разтвор на цинков хлорид хартия. ‹*лат.* fibra ⇨ *фр.* fibre›

фигантрòпия *ж.* Отшелничество, стремеж към самота. ‹от *гр.*›

фигарò *ср.* Къса дамска блуза без ръкави или плетена жилетка. ‹по *фр.* собств. Figaro, герой от пиеса на Бомарше›

фигля̀р *м.* **1.** Смешник, шут. **2.** *Зоол.* Вид хищна птица. ‹*пол.*›

фигура *ж.* (**фигурàлен** *прил.*) **1.** *Геом.* Съвкупност от точки в равнина или в пространството, разположени по известен начин (окръжност, конус, пирамида и др.). **2.** Очертание, външен вид на нещо; образ. **3.** Изображение на предмет, човек, животно и др. в книга, тъкан, бродерия, плетиво и др. **4.** Положение, позиция, момент при движение, танц, езда, пързаляне, фехтовка, полет и под. **5.** Телосложение; човешко тяло. **6.** Силует. **7.** *Изк.* Скулптурно или живописно изображение на човек или животно. **8.** *Прен.* Човек като носител на определени качества. **9.** *Прен.* Литературен образ. **10.** Купчина пясък, чакъл, дърва и др. с определени размери. **11.** Карта за игра с образ (вале, дама, поп). **12.** При игра на шах — цар, царица, офицер, кон, топ. **13.** *Муз.* Характерен мелодичен или ритмичен откъс, обикн. повтарян многократно. ✧ **Етимологична фигура.** *Език.* Съчетание от две думи с еднакъв корен. ✧ **Реторични фигури.** *Лит.* Изрази с особен синтаксис и интонация, които засилват изразителността и емоционалността на ораторска реч или литературна творба. ✧ **Стилистична фигура.** *Лит.* Особен похват, характерен за художествения и разговорния езиков стил, чрез който авторът изразява най-добре мисъл, чувство, настроение. ‹*лат.* figūra›

фигурàлен *прил. Прен.* Иносказателен, преносен; фигуративен. ‹*лат.*›

фигурàнт *м.* **1.** В театъра — статист. **2.** Балетен артист, който участва в кордебалета. **3.** *Прен. Разг.* Безличен човек. **4.** *Геод.* Калонер. ‹от *лат.* figūrans 'даващ вид' ⇨ *нем.* Figurant›

фигуратѝвен *прил.* (**фигуратѝвно** *нареч.*; **фигуратѝвност** *ж.*) Иносказателен, образен. ‹*лат.* ⇨ *фр.* figuratif›

фѝгурен *прил.* ✧ **Фигурно летене.** *Ав.* Полет, при който самолетът маневрира в хоризонтална, вертикална и наклонена равнина, като изпълнява различни фигури. ✧ **Фигурно пързаляне.** *Спорт.* Пързаляне с кънки по заледена площадка, при което в ритъма на музика се изпълняват различни фигури. ‹*лат.*›

фигурѝрам *несв.* и *св.* (**фигурѝране** *ср.*) Има ме, съществувам, намирам се в нещо или някъде. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* figurieren›

фигурѝст *м. Спорт.* Състезател по фигурно пързаляне. ‹от *лат.* figūra›

фидàнка *ж.* **1.** Младо дръвче, което не е оформило короната си. **2.** Издънка, страничен израстък. ‹*гр.* ⇨ *тур.* fidan›

фидѐ *ср. Кул.* Сухо тестено произведение във вид на тънки пръчки, понякога навити на кълбо, което се употребява при готвене на супа. ‹*лат.* ⇨ *гр.*›

фидеѝзъм *м.* Философско учение, което провъзгласява превъзходството на религиозната вяра над разума. ‹от *лат.* fides 'вяра' ⇨ *фр.* fidéisme›

фѝдел *м. Истор.* Средновековен струнен инструмент, подобен на гъдулка. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Fiedel›

фѝдер *м.* (**фѝдерен** *прил.*) **1.** В енергетиката — кабелна или въздушна захранваща линия, която изхожда от електроцентрала или от електрическа подстанция, обикн. с напрежение над 10 000 волта. **2.** *Радио.* Електрическа линия за предаване на трептения с висока честота от предавателя до антената и от приемната антена до приемника. **3.** *Техн.* Всяко приспособление на машина, което захранва, доставя енергия, материали и под. ‹*англ.* feeder›

фидуциàр *м. Юр.* Управител на чуждо наследство или имущество, назначен за определено време. ‹*лат.*›

физѝк *м.* **1.** Специалист в областта на физиката. **2.** Преподавател по физика. **3.** Студент по физика. ‹*гр.*›

фѝзика *ж.* **1.** Наука за най-общите свойства на материалния свят, която изучава формите на съществуване на материята, взаимодействията между тях и др. **2.** Тази наука като учебен предмет. **3.** Учебник по тази наука. **4.** *Прен. Разг.* Телосложение, фигура. ✧ **Математическа физика.** Наука за проблемите на физиката, които имат отношение към математиката. ✧ **Физика на твърдото тяло.** Дял от физиката, който изучава природата и свойствата на материята в твърдо състояние. ✧ **Ядрена физика.** Дял от физиката, който изучава физиката на атомното ядро и вътрешноатомните частици. ‹*гр.* φυσική›

фѝзико-хѝмия *ж.* Дял от химията, който с помощта на физични и математически методи установява общите закономерности, на които се подчиняват химичните явления. ‹от *гр.*›

фѝзио- *представка.* В сложни думи със значе-

ние 'природен', напр. *физиология*, *физиотерапия* и др. ‹*гр.*›

физиогно̀зия *ж.* Стремеж към опознаване на природата. ‹от *гр.*›

физиогно̀мия и **физиогно̀мика** *ж.* (**физиогномѝчески** *прил.*) Гадаене за човешките качества по чертите на лицето, движението на тялото, външния вид. ‹от *гр.* φυσιογνωμονικά›

физиогномо̀ника *ж.* Предсказване на душевни качества по физическите белези на човека. ‹от *гр.*›

физиого̀ния *ж.* Изследване на произхода на природните елементи и явления. ‹от *гр.*›

физиогра̀ф *м.* Специалист по физиография. ‹*гр.*›

физиогра̀фия *ж.* (**физиогра̀фски** *прил.*) Описание на явленията и елементите на природата. ‹от *гр.*›

физиокра̀ти *мн.* (физиокра̀т *м.*) *Истор.* Френски икономисти от XVIII в., според които само земеделието, а не търговията, е извор на благосъстоянието на хората. ‹от *гр.* φύσις 'природа' + κράτος 'сила, господство' ⇨ *фр.* physiocrates›

физиократѝзъм *м.* (**физиократѝчески** *прил.*) Икономическата доктрина на френските физиократи. ‹*фр.* physiocratisme›

физиоло̀г *м.* Специалист по физиология. ‹*гр.*›

физиологѝчен и **физиологѝчески** *прил.* **1.** Който се отнася до физиологията като наука. **2.** Който се отнася до естествените процеси, протичащи в живите организми; естествен, природен, органически. ✧ **Физиологичен разтвор.** Разтвор, съдържащ 0,9% натриев хлорид. ✧ **Физиологична акустика.** Раздел от биофизиката, който изучава произвеждането и възприемането на звук, инфразвук и ултразвук от животните. ✧ **Физиологична оптика.** Раздел от биофизиката, който изучава действието и свойствата на зрителните органи на животните. ‹*гр.*›

физиоло̀гия *ж.* Наука за функциите на живите организми, на техните системи, органи, тъкани и клетки. ‹от *гр.* φύσις 'природа' + λόγος 'наука'›

физиономѝст *м.* **1.** Човек, който лесно запомня хората по физиономия. **2.** Човек, който лесно познава характера на хората по техния външен вид. ‹*фр.* physionomiste›

физионо̀мия *ж.* **1.** Лице, черти на лицето. **2.** Индивидуален външен вид, израз на човек. **3.** *Прен.* Характерни особености, отличителни черти. ‹от *гр.* φύσις 'природа' + γνώμων 'знание' ⇨ *фр.* physionomie›

физономотѝп *м.* Устройство за сваляне на отпечатъци от мъртви хора или гипсови отливки. ‹от *гр.*›

физиопла̀стика *ж.* Природно формиране на релеф. ‹от *гр.*›

физиотелеологѝчески *прил.* Който се основава на непогрешимостта на природата. ‹от *гр.*›

физиотерапѐвт *м.* Лекар, специалист по физиотерапия; физиатър.

физиотера̀пия *ж.* Дял от медицината, който изучава и използва лечебните свойства на преобразувани физични фактори (електричество, светлина, топлина, ултразвук и др.); физиатрия. ‹от *гр.* φύσις 'природа' + θεραπεία 'лечение' ⇨ *лат.*›

физиофилосо̀фия *ж.* Смисъл, същност, философия на природата. ‹*гр.*›

физѝчески и **физѝчен** *прил.* **1.** Който е свързан с изучаваните от физиката процеси и явления. **2.** Телесен. **3.** Който е свързан с живота на живите същества. **4.** Който е свързан с дейността на мускулите. **5.** Който е свързан с полови отношения. ✧ **Физическа величина.** *Физ.* Свойство, общо в качествените отношения на много физически обекти (физически системи), но в количествено отношение е индивидуално за всеки (дължина, маса, температура, скорост и др.). ✧ **Физическа география.** *Геогр.* Дял от географията, който изучава земната повърхност и процесите и явленията в твърдата, водната и въздушната обвивка на Земята. ✧ **Физическа оптика.** *Опт.* Дял от оптиката, който изучава физическата същност на светлината и взаимодействието ѝ с веществата. ✧ **Физическа статика.** Раздел от физическата механика — статика на еластичните и деформируемите тела. ✧ **Физически закон.** *Физ.* Мисловен израз на обективна общовалидна връзка между физическите свойства на формите на материята и процесите, в които те участват. ✧ **Физическо лице.** *Юр.* Човекът като носител на права и задължения и страна в правоотношение. ✧ **Физическо поле.** *Физ.* Особена форма на материята, която осъществява взаимодействието между частиците. ‹*гр.*›

фѝзкултура *ж.* (**физкулту̀рен** *прил.*) Част от общата култура, сфера на социална дейност, насочена към запазване и укрепване на здравето и развитие на физическите възможности на човека; физическа култура. ‹*гр.*›

физхармо̀ника *ж.* *Муз.* **1.** Пневматичен клавишен музикален инструмент, чието звучене наподобява орган. **2.** Устна хармоника. ‹*нем.*›

фий *м.* *Бот.* Едногодишно фуражно растение от сем. бобови. Vicia sativa. ‹*лат.* Vicia sativa›

фикоеритрѝн *м.* *Биол.* Червен пигмент, на който дължат цвета си червените водорасли.

‹от *гр.*›

фикоциа̀н *м. Биол.* Син пигмент, на който дължат цвета си синьо-зелените водорасли. ‹от *гр.*›

фикс *нареч.* Използва се единствено в словосъчетания. ✧ **Идея фикс.** Натрапчива мисъл, дълбоко залегнала в съзнанието на някого. ✧ **При фикс.** *Икон.* Фиксирана цена. ✧ **Фикс сделка.** *Юр.* Сделка, чието изпълнение трябва да стане на посоченото в договора време. ‹*лат.* fixus 'закован', 'неизменен' ⇨ *фр.* fixe›

фикса̀ж *м.* (**фикса̀жен** *прил.*) **1.** *Фот.* Воден разтвор на химически вещества за фиксиране на светлочувствителни фотоматериали. **2.** *Фот.* Натриев хипосулфид. **3.** *Прен.* Придаване трайност на нещо чрез химически средства. **4.** Специална течност, използвана във фризьорството за закрепване формата на косата при студено къдрене. **5.** Фиксатив. ‹от *лат.* fixus 'закован' ⇨ *фр.* fixage›

фиксатѝв *м. Изк.* Етерен, спиртен или бензинов разтвор на безцветна смола за покриване и заздравяване повърхността на рисунки, изпълнени с въглен или молив. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fixatif›

фикса̀тор *м.* **1.** *Техн.* Устройство, приспособление за закрепване на машинна част, сечиво и др. в точно определено положение. **2.** *Хим.* Вещество или разтвор на такова вещество, които служат за фиксиране. ‹*фр.* fixateur›

фикса̀ция *ж.* **1.** Закрепване в определено положение. **2.** Установяване, определяне. **3.** Постигане на траен резултат чрез използване на фиксаж. **4.** *Мед.* Обработване на тъкан, клетка или орган със специални вещества за запазване на тяхната структура. ‹*фр.* fixation›

фѝксинг *м.* Определяне, фиксиране, закрепване в определено устойчиво състояние (използва се обикн. в словосъчетания). ✧ **Фиксинг на валута.** *Фин.* Определен от банката курс за деня на една валута към другите валути; базисен курс. ‹от *англ.* fixing›

фиксѝрам *несв.* и *св.* (**фиксѝране** *ср.*) **1.** Поставям и задържам в определено устойчиво състояние. **2.** Определям, установявам, отбелязвам с точност. **3.** Правя траен и неизменяем. **4.** *Прен.* Гледам втренчено. **5.** *Фот.* Промивам вече проявена снимка с фиксаж. **6.** *Изк.* Покривам с фиксатив рисунка, направена с молив или въглен, за да я предпазя от вредни влияния. — **фиксирам се.** ‹от *фр.* fixer›

фиксѝран *прил.* ✧ **Фиксиран валутен курс.** *Икон.* Обменен курс, който се поддържа в едно и също взаимоотношение спрямо друга валута или спрямо златото, като за целта се използват резервите на централната банка в страната или се ползва заем от Международния валутен фонд или от др. централни банки. ✧ **Фиксиран лихвен процент.** *Фин.* Договорен твърд лихвен процент между банка и клиент, който не се променя при изменение на основния лихвен процент или при други променени обстоятелства. ✧ **Фиксиран обменен курс.** *Фин.* Обменна стойност на установени паритети или отношението на централния курс към специалните права на тираж, златото, долара и др. валути. ✧ **Фиксирана цена.** *Икон.* Цена, определена екзогенно извън модела на един пазар. ‹от *фр.* fixer›

фиктѝвен *прил.* (**фиктѝвно** *нареч.*) Недействителен, мним. ✧ **Фиктивен капитал.** *Фин.* Капитал, съществуващ само в ценни книжа (акции, облигации и под.). ✧ **Фиктивна търговия.** *Икон.* Купуване и продаване, което не се основава на налични стоки. ‹от *лат.* fictio 'измислица' ⇨ *фр.* fictif›

фѝкус *м. Бот.* **1.** Вечнозелено дървовидно растение с овални листа, което вирее в тропическите и субтропическите райони. Ficus elastica. **2.** Декоративно растение от същото семейство с месести, овални листа. ‹*лат.* ficus 'смокиня'›

фикх *м.* **1.** Основополагащ принцип. **2.** Закон, оставен от пророка Мохамед в наследство на мюсюлманите, на базата на който са разработени религиозно-юридическите норми на мюсюлманското право. **3.** Мюсюлманската юриспруденция. ‹*ар.*›

фикционалѝзъм *м. Филос.* Концепция за това, че човешката дейност се основава на фикции, представи, на които не съответства нищо от действителността. ‹*лат.*›

фѝкция *ж.* Нещо измислено, което не съществува в действителността и е плод на въображението; измислица. ‹*лат.* fictio ⇨ *фр.* fiction›

фил- *представка.* В сложни думи със значение 'обич', 'преданост', напр. *филаделфия.* ‹от *гр.* φίλος 'приятел'›

-фил *наставка.* В сложни думи със значение 'обич', 'преданост', напр. *българофил.* ‹от *гр.* φίλος 'приятел'›

фил *м. Остар.* Слон. ‹*ар.* ⇨ *тур.* fil›

фѝла *ж. Истор.* В древна Гърция — отделение, племе. ‹*гр.*›

филадѐлфия *ж.* Братска любов; любов към ближния. ‹*гр.*›

филадо̀ксия *ж.* Склонност към слава; славолюбие. ‹от *гр.*›

филамѐнт *м. Биол.* Много тънка нишковидна структура. ‹от *лат.*›

филандрѝя *ж.* Полово влечение към мъже; педерастия. ‹от *гр.*›

филàнкишия *м. Разг. Пренебр.* Някой си, едикой си. ‹от *перс.* ⇨ *тур.* filân 'някой' + kes 'човек'›

филантрòп *м.* Човек, който обича хората и им помага; човеколюбец. ‹*гр.* φιλάνθρωπος›

филантропѝзъм *м.* **1.** Любов към хората. **2.** Представяне на любовта като водеща в социалното развитие на обществото. ‹от *гр.*›

филантрòпия *ж.* Любов към човечеството; човеколюбие; благотворителност. ‹*гр.* φιλανθρωπία›

филантропомàния *ж.* Платонична любов към хората. ‹от *гр.*›

филàрх *м. Истор.* В древна Гърция — водач на фила. ‹от *гр.*›

филателѝст *м.* Човек, който се занимава с филателия; тимброфил. ‹*фр.* philateliste›

филатѐлия *ж.* Колекциониране, подреждане и изучаване на пощенски и гербови марки, книжни парични знаци и др.; тимброфилия. ‹от *гр.* φιλέω 'обичам' + ἀτέλεια 'свобода от задължения' ⇨ *фр.* philatelie›

филатýра *ж.* Размотаване на копринен пашкул, отделяне на нишката от пашкула. ‹*лат.* filatūra›

филдекòс *м.* Фина памучна прежда. ‹от *фр.* fil d'écosse 'шотландска нишка'›

филдепѐрс *м.* Фина памучна прежда с много тънко влакно. ‹*фр.* fil de Perse 'персийска нишка'›

филджàн *м.* Малка чашка за кафе с извити навън ръбове, обикн. без дръжка. ‹*перс.* ⇨ *тур.* fılcan›

филдѝш *м. Остар.* Слонова кост. ‹*тур.* fildişi›

филѐ$_1$ *ср.* **1.** Плетка във вид на мрежа. **2.** Предмет с такава плетка (мрежа за коса, покривка и под.). **3.** Част от платното на широк път, по който се движат превозни средства само в една посока. ‹*фр.* filet 'прежда', 'мрежа'›

филѐ$_2$ *ср. Кул.* **1.** Крехко месо от гърба, покрай гръбнака, на животно; рибица. **2.** *Разг.* Обезкостено месо. ‹*фр.* filet›

филѐлин *м.* Поклонник на всичко елинско (гръцко). ‹*гр.*›

фѝлер$_1$ *м.* **1.** Сърцевина, плънка. **2.** *Авт.* Полутвърда гумена връв в ръба на външна автомобилна гума. **3.** Маса от ситно смлени камъни, която се прибавя към асфалта за пътна настилка. ‹*англ.* filler›

фѝлер$_2$ *м.* Унгарска монета със стойност 1/100 от форинта. ‹*унг.* filler›

филѐт *м.* В полиграфическата промишленост — нож, използван за рязане на твърди подвързии. ‹*фр.* ⇨ *нем.*›

филетѝзъм *м.* Любов към собствения народ. ‹от *гр.*›

филиàл *м.* Самостоятелен клон, поделение от по-голямо, учебно заведение, фирма, учреждение. ‹*лат.* filiālis 'синовен'›

филиàция *ж.* **1.** Развитие в пряка зависимост. **2.** Родство, роднинство. **3.** Приемственост. ‹*фр.* filiation›

филигрàн *м.* (**филигрàнен** *прил.*) **1.** Вид бижутерска техника — изработване на художествени изделия от тънка златна, сребърна или медна нишка. **2.** Изделие, изработено с тази техника. **3.** Воден знак върху хартия. **4.** Хартия с воден знак. ‹от *ит.* ⇨ *фр.* filigrane›

филиѐр *м. Техн.* Стоманен детайл с калибровани отвори, през които се изтеглят различни по сечение проводници. ‹*фр.* filière›

филѝз *м.* **1.** Млад израстък на дърво, лоза и под. **2.** Мустаче на увивно растение (лоза, боб и под.). ‹от *гр.* ⇨ *тур.* filiz›

филѝнтра *ж.* Пушка с кремъчно запалване. ‹от *нем.* Flinte›

филипѝки *мн.* (**филипѝка** *ж.*) **1.** *Истор.* Политически речи на древногръцкия политик и оратор Демостен (384—322 г. пр. Хр.), изобличаващи политиката на Филип II Македонски. **2.** *Истор.* Златни монети, сечени по времето на Филип II Македонски (382—336 г. пр. Хр.). **3.** *Прен.* Пламенна реч, изобличаваща някого. ‹от *гр.* собств.›

филипрѐн *м. Хим.* Вид полимеризиран синтетичен каучук. ‹от *лат.*›

филѝрам$_1$ *несв.* и *св.* (**филѝране** *ср.*) *Муз.* При пеене или свирене на инструмент — започвам да пея/да свиря много тихо, постепенно засилвам тона и завършвам много тихо. ‹от *фр.* filer›

филѝрам$_2$ *несв.* и *св.* (**филѝране** *ср.*) Изтънявам постепенно коса, за да постигна желан ефект. ‹от *фр.* filer›

филѝстер *м.* **1.** Еснаф, ограничен човек. **2.** *Истор.* В Германската империя — всеки млад човек, който не е приет за студент. ‹*нем.* Philister›

филѝти *мн.* Вид цепещи се на тънки пластове скали, използвани като плоскости за покриви и др. ‹от *гр.*›

филифòрмен *прил. Биол.* Който е с нишкоподобна форма. ‹от *лат.*›

филѝя *ж.* Резен (хляб, кашкавал и под.). ‹от *гр.*›

-фѝлия *наставка.* В сложни думи със значение 'любов', 'приятелство', напр. *библиофилия.* ‹*гр.*›

филм$_1$ *м.* (**фѝлмов** *прил.*) **1.** Тънка целулоидна лента с покритие от светлочувствителна фотографска емулсия за фотографски и кинематографски снимки. **2.** Произведение на ки-

ноизкуството. 3. Копие от кинотворба; кинолента за прожектиране. 4. Кинопрожекция. ‹*англ.* film›

филм$_2$ *м. Хим.* Тънък слой от някакво вещество, образуван на повърхността на течност или на границата на две течности, които не се поддават на смесване. ‹*англ.* film›

фѝлмирам *несв.* и *св.* (**фѝлмиране** *ср.*) Снимам на филм$_1$. ‹от *англ.* film›

филмотѐка *ж. Кино.* 1. Сбирка от филмови копия, негативи, контролни позитиви и др.; филмов архив. 2. Учреждение, институт, който се занимава със събиране, съхраняване и техническа обработка на филми, както и с тяхното изучаване и популяризиране. 3. Помещение, в което се пази такава филмова сбирка. ‹*англ.* + *гр.*›

филмофо̀н *м. Остар.* Устройство за запис и възпроизвеждане на звук чрез кинолента. ‹*англ.* + *гр.*›

фѝло- *представка.* В сложни думи със значение 'обич', напр. *философия*, *филология* и др. ‹*гр.*›

филогенѐза *ж.* и **филогенѐзис** *м.* (**филогенетѝчен** *прил.*) *Биол.* Пътят на развитие на даден вид в хода на еволюцията. ‹от *гр.*›

филогенѐтика *ж.* Наука за филогенезата на различните видове организми. ‹от *гр.*›

филогѐния *ж.* 1. Наука за закономерностите в развитието на животинските и растителните видове. 2. Филогенеза. ‹от *гр.*›

филогѝн *м.* Женкар, сваляч. ‹от *гр.*›

филодѐндрон *м. Бот.* 1. Вид вечнозелени лиани, които виреят в Северна и Южна Америка. Philodendron pertusum. 2. Декоративно растение с въздушни корени и силно назъбени листа. Philodendron. ‹от *гр.* φίλος 'приятел' + δένδρον 'дърво'›

филока̀лия *ж.* Влечение към красивото. ‹от *гр.*›

филокартѝст *м.* Колекционер на пощенски картички. ‹*рус.*›

филока̀ртия *ж.* Колекциониране на пощенски картички. ‹от *гр.* φιλέω 'обичам' + *лат.* carta 'хартия'›

филоксѐра *ж. Зоол.* Насекомо от подразред листни въшки, вредител по лозата. Phyloxera vastatrix. ‹от *гр.* φύλλον 'лист' + ξηρός 'сух'›

филоло̀г *м.* Специалист по филология.

филоло̀гия *ж.* (**филологѝчески** *прил.*) 1. Само *ед.* Сбор от научни дисциплини, които изследват писмените паметници на културата, техния език, стил, историческа и етническа принадлежност; любословие. 2. Сбор от науки, които изучават езика и писмеността на един народ или развоя на няколко езика от едно езиково семейство. ‹от *гр.* φιλέω 'обичам' + λόγος 'наука'›

фило̀н *м. Църк.* Свещеническа дълга и широка одежда без ръкави, символизираща наметалото, с което войниците облекли Христос в двора на Пилат. ‹*гр.*›

филосемѝт *м.* Защитник на евреите. ‹*гр.* + *фр.*›

филосо̀ф *м.* 1. Учен, специалист по философия; мислител, който в древността е разработвал основни въпроси на битието; мъдрец. 2. *Прен. Разг.* Човек, който се отнася спокойно и разумно към проблемите в живота; мъдрец. 3. *Разг. Ирон.* Човек, който философства. ✧ **Дървен философ.** *Разг.* Човек, който говори празни приказки. ‹*гр.* φιλόσοφος›

философѝзъм *м.* Псевдофилософия. ‹от *гр.*›

филосо̀фия *ж.* (**филосо̀фски** *прил.*) 1. Наука за всеобщите закони за развитието на природата, обществото и мисленето. 2. *Прен. Разг.* Система от възгледи, убеждения, концепции за живота; мироглед. 3. В научното познание — теоретични и методологични постановки, които са в основата на някоя наука. 4. Знание, мъдрост, наука. 5. Само *мн. Прен. Разг.* Празни приказки, безсъдържателни разсъждения. ‹*гр.* φιλοσοφία›

филосо̀фски *прил.* (**филосо̀фски** *нареч.*) ✧ **Философски камък.** Търсен от средновековните алхимици чудотворен камък, който може да превръща всеки метал в злато и да лекува всички болести. ‹*гр.*›

филосо̀фствам *несв.* (**филосо̀фстване** *ср.*) Говоря за неща, които не са в моята компетенция. ‹от *гр.*›

филотѐхния *ж.* Привързаност към изкуството. ‹от *гр.*›

филтра̀т *м.* Течност, преминала през филтър, която не съдържа суспензиран материал. ‹*лат.* filtrātus ⇨ *нем.* Filtrat›

филтра̀ция *ж.* 1. *Физ.* Движение на течности и газове в шуплеста среда. 2. Преминаване на течности и газове през пореста преграда. ‹от *лат.* filtratio ⇨ *фр.* filtration›

филтрѝрам *несв.* и *св.* (**филтрѝране** *ср.*) Прекарвам през филтър; прецеждам. — **филтрѝрам се.** ‹от *фр.* filtrer›

фѝлтър *м.* (фѝлтри *мн.*) (**фѝлтърен** *прил.*) 1. *Техн.* Прибор, устройство за отделяне на неразтворени примеси от течности чрез прецеждане през порест материал (кокс, пясък, сгурия и под.), през порите на който могат да преминават само течности или разтворените в тях вещества. 2. *Физ.* Материал или устройство, което се поставя на пътя на електромагнитно лъчение, за да се промени честотното му разпределение. 3. Тръбичка от влакнест материал, която се поставя в еди-

ния край на цигара, за да пречиства цигарения дим. **4.** Помещение в болница, в което се приемат и преглеждат постъпващите болни, преди да бъдат разпределени в общи болнични стаи. ✧ **Електрически филтър.** *Техн.* Устройство за отделяне на електрически токове с определена честота. ‹от *лат.* filtrum 'кече' ⇨ *фр.* filtre›

фѝлтърпрѐса *ж. Техн.* Апарат за филтриране под налягане, който се използва в химическата промишленост. ‹*англ.* filter press›

филуменѝст *м.* Колекционер на цигарени кутии и етикети. ‹*гр.* + *лат.*›

филумѐния *ж.* Колекциониране на кибритени и цигарени кутии и етикети. ‹от *гр.* φιλέω 'обичам' + *лат.* lumen 'светлина, светилник'›

филхармо̀ния *ж.* (**филхармонѝчен** *прил.*) **1.** Голям симфоничен оркестър. **2.** Музикално учреждение, което организира симфонични концерти. ‹от *гр.* φιλέω 'обичам' + ἁρμονία 'хармония'›

филц *м.* (**фѝлцов** *прил.*) *Текст.* Плътен, обикн. нетъкан вълнен материал, от който се правят шапки, чехли и под. ‹*нем.* Filz›

фѝма *ж. Мед.* Подутина под кожата понякога с големина колкото кокоше яйце. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

Фимбулвету̀р *ж. Мит.* В скандинавската митология — ужасна зима, която продължава три години и предшества Рагнарьок. ‹*норвежки*›

фимо̀за *ж. Мед.* Стеснение на отвора на препуциума на пениса. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

фин *прил.* Нежен, изтънчен, изящен, деликатен. ✧ **Фина механика.** Индустрия, която произвежда дребни предмети и сложни механизми (часовници, измервателни уреди, секретни брави и др.). ‹*ит.* fine›

фина̀л и **фѝниш** *м.* (**фина̀лен** *прил.*) **1.** Край, завършек. **2.** Заключителна част (на състезание, представление, музикална творба). **3.** Място, където завършва спортно състезание за бързина (бягане, плуване, гребане и др.). ‹*лат.* finālis ⇨ *фр.* final; *англ.* finish›

фина̀лис *м. Истор. Муз.* Заключителен тон в средновековните ладове. ‹*лат.*›

финалѝст *м.* Състезател или отбор, допуснати до финала на състезание. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* finaliste›

фина̀нси *мн.* **1.** Сбор от парични отношения, създадени в процеса на събиране и изразходване на паричните средства, свързани с историческото развитие на държавата. **2.** Паричните средства на една държава и механизмите за събиране и разпределяне на държавното съкровище. **3.** *Разг.* Пари, паричните средства на отделно лице, фирма, сдружение и под. ✧ **Публични финанси.** *Икон.* Изследванията върху данъчното облагане и върху разходите, утвърдени от правителствата. ‹от *лат.* financia 'доход', 'наличност' ⇨ *фр.* finances›

финансѝрам *несв.* и *св.* (**финансѝране** *ср.*) Предоставям парични средства на някого. — **финансирам се.** ‹*фр.* financer›

финансѝст *м.* **1.** Учен, специалист по финансови науки. **2.** Специалист, консултант по финансови въпроси. **3.** Собственик на крупни парични средства. ‹*фр.* finances›

фина̀нсов *прил.* ✧ **Банка във финансов център.** *Фин.* Една от най-големите банки по отношение на активите. ✧ **Нетна оценка на финансови активи.** *Фин.* Серия от отраслови баланси, които се използват за анализ на общото състояние на икономиката. ✧ **Финансов актив.** *Фин.* Парче хартия, което дава право на притежателя му на лихва или дивидент. ✧ **Финансов капитал.** *Икон.* Капитал, образуван като резултат от сливането на банков и промишлен капитал. ✧ **Финансов кредит.** *Фин.* Вид краткосрочен банков кредит, който се отпуска за сделки на фондовата и стоковата борса. ✧ **Финансов лизинг.** *Икон.* Лизингодателят се задължава да придобие вещ от трето лице при условия, определени от лизингополучателя, и да му я предостави за ползване, за което му заплаща възнаграждение. ✧ **Финансов посредник.** *Фин.* Институция, която набира депозити и се занимава с кредитиране. ✧ **Финансова година.** *Фин.* Отчетна година по финансите (която може да не съвпада с календарната). ✧ **Финансова инжекция.** *Разг.* Подпомагане с финансови средства в труден момент. ✧ **Финансова криза.** *Икон.* Едновременен колапс на свързани финансови институции, предизвикан от опитите на инвеститори, спекуланти, заемодатели и депозанти да ликвидират своите активи. ✧ **Финансова къща.** *Икон.* Финансова институция, която предоставя различни кредити (при покупка на стоки и др.). ✧ **Финансова отчетност.** *Юр.* Отбелязване на търговски сделки на една фирма по начин, указан от законодателството на страната, в която се намира седалището на фирмата. ✧ **Финансова политика.** *Икон.* За една фирма това означава отношението ѝ към увеличаването на капитала, разпределението на дивидентите, структурирането на дълга ѝ и инвестирането на свободните ѝ средства. ✧ **Финансова система.** *Икон.* Група от вътрешносвързани институции, които събират спестявания и ги разпределят между заемоискатели, правейки възможно разделянето на собствеността върху богатството от контрола

върху физическия капитал. ✧ **Финансови инвестиции.** *Фин.* Покупка на финансови активи, напр. ценни книжа и акции. ✧ **Финансови институции.** *Икон.* Лицензирани от компетентен орган институции, които извършват банкови сделки. ✧ **Финансово право.** *Юр.* Юридически раздел, който урежда обществените отношения, възникващи като следствие от финансовата дейност на отделни лица, фирми и под. ‹от *фр.* finances›

фѝне *ср. Муз.* Край на музикална пиеса. ‹*ит.* fine›

финѐс *м.* Изящност, изтънченост. ‹от *ит.* ⇨ *фр.* finesse›

финикѝйски *прил.* ✧ **Финикийски език.** *Истор.* Мъртъв древен език, представен в надписи от II хил. пр. Хр. до II в., на който са говорили във Финикия (древна държава, разположена на източното крайбрежие на Средиземно море). ✧ **Финикийски знаци.** *Прен.* Пари, разменни средства с функция на пари.

финѝков *прил.* ✧ **Финикова палма.** *Бот.* Вид палма, произхождаща от Северна Африка и отглеждана в областите със субтропичен и сух тропичен климат заради плодовете ѝ (фурми). Phoenix dactylifera. ‹*гр.* φοίνικος›

финикюлѐр *м. Остар.* Лифт. ‹*фр.*›

финиметър *м.* Градуиран манометър за измерване на налягането в газова среда. ‹*лат.* + *гр.*›

финисàж *м.* Апретура. ‹*фр.* finissage›

финѝтен *м.* **1.** *Филос.* Определен, окончателен. **2.** *Език.* За глагол — който има лице и число. ‹от *лат.* finītus 'определен'›

финитѝзъм *м.* Философска концепция, която отрича възможността да се опознае безкрайното. ‹от *лат.* ⇨ *рус.*›

финишѝрам *несв.* и *св.* (**финишѝране** *ср.*) Стигам до финала. ‹от *англ.* finish›

финт *м.* (**фѝнтов** *прил.*) *Спорт.* Лъжливо движение за отвличане вниманието на играч от противниковия отбор. ‹*нем.* Finte 'измама'›

финтѝрам *несв.* и *св.* (**финтѝране** *ср.*) Правя финт; подвеждам, мамя играч от противниковия отбор. ‹от *нем.* Finte›

фиòрд *м. Геогр.* Тесен, силно врязан в сушата морски залив с високи стръмни брегове, характерен за Скандинавия. ‹*норв.* fjord›

фиоритýра *ж.* **1.** *Муз.* Орнаментен пасаж при вокално изпълнение. **2.** *Остар.* Украса. ‹*ит.* fioritura 'цъфтеж'›

фирà *ж.* **1.** *Търг.* Част от тегло на стока, която се загубва вследствие на изпаряване, повреждане и под. **2.** *Прен. Разг.* Ненужен излишък. ‹*тур.* ⇨ *гр.*›

фирѝда *ж.* Стенен шкаф. ‹*гр.*›

фѝрма *ж.* (**фѝрмен** *прил.*) **1.** Регистрирано в съд промишлено или търговско предприятие. **2.** Името, под което е регистрирано такова предприятие. **3.** Надпис с името на магазин, заведение, предприятие и под. ✧ **Малка фирма.** *Икон.* Фирма, която според най-често използваните определения разполага с по-малко от 200 работника и се ръководи от своя собственик. ✧ **Маргинална фирма.** *Икон.* Фирма от някои сектор на промишлеността, която е в състояние на постигане само на нормална печалба и ще напусне този сектор, ако нетните ѝ приходи са по-ниски. ✧ **Оптимална фирма.** *Икон.* Фирма, чиято продукцията се произвежда при минимални средни разходи. ✧ **Оптова фирма.** *Икон.* Предприятие, което се занимава с търговия на едро. ✧ **Периферна фирма.** *Икон.* Малка или средна фирма в рамките на една до голяма степен олигополистка промишленост, доминирана от гигантски корпорации. ✧ **Представителна фирма.** *Икон.* Термин, въведен от Маршал за характеризиране на фирма, която носи главните особености на определена промишленост или сектор. ✧ **Регулирана фирма.** *Икон.* Фирма, която е обект на детайлно държавно регулиране на решенията ѝ в област на ценообразуването и на инвестициите. ‹*гр.*›

фирмацѝт *м.* Прозрачна плоскост от кварцов материал. ‹от *лат.* firmus 'здрав'›

фирн *м.* (**фѝрнов** *прил.*) Едрозърнест плътен сняг, образуван от свързани помежду си ледени зърна. ‹*нем.* Firn›

фирнѝс *м. Хим.* Гъсти, лесно втвърдяващи се течности, които образуват предпазен филм. ‹*нем.* Firniss›

фѝртелпетит *м. Полигр.* Два пункта (мярка за типографски величини). ‹*нем.* Viertelpetit›

фис$_1$ *м. Муз.* Фа-диез. ‹*нем.* fis›

фис$_2$ *м.* Взятка при покер. ‹*рум.*›

фиск *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — императорска хазна (в противоположност на сенатската). **2.** *Фин.* Държавна хазна. ‹*лат.* fiscus 'сандък за пари' ⇨ *фр.* fisc›

фискàлен *прил.* ✧ **Твърда фискална политика.** *Фин.* Ниски правителствени разходи, високо данъчно облагане или двете едновременно. ✧ **Фискален дивидент.** *Фин.* Намаление на данъците и/или увеличение на правителствените разходи. ✧ **Фискален монопол.** *Икон.* Изключително право на държавата да търгува с едни или други стоки чрез държавни търговско-монополни предприятия с цел да се осигури сигурен приход в бюджета на държавата. ✧ **Фискална криза.** *Фин.* Недостиг на данъчни приходи за финансиране на же-

лани обществени разходи. ✧ **Фискална позиция.** *Икон.* Избрана от правителството комбинация между данъчно предлагане и разходи; влияние на обществения сектор върху нивото на съвкупното търсене. ✧ **Фискална политика.** *Фин.* Съвкупност от финансови мерки на държавата за регулиране на правителствените разходи и приходи, един от най-важните механизми за държавно икономическо регулиране. ✧ **Фискални мита.** *Фин.* Мита, които се определят с цел да се получат приходи за държавния бюджет. ✧ **Фискални показатели.** *Фин.* Мерки за фискалните резултати на едно правителство, които включват националните и регионалните разходи и чистото заемане на пари. ✧ **Фискални приходи.** *Фин.* Приходи за държавната хазна. ✧ **Фискално право.** *Юр.* Право на правителството да конфискува имотите, които не принадлежат никому. ‹от *лат.* fiscālis ⇨ *фр.* fiscal›

фистàн и **фустàн** *м. Диал.* Рокля. ‹от *ит.* ⇨ *тур.* fistan›

фистанлѝк *м. Разг.* Груб памучен плат с едри шарки. ‹*тур.* fistanlık›

фѝстула *ж.* (**фѝстулен** *прил.*) **1.** *Мед.* Патологично съединение между два кухи органа или между кух орган и повърхността на тялото. **2.** *Истор.* Духов музикален инструмент, подобен на обой, използван в древен Рим. **3.** *Муз.* Тръба на орган. ‹*лат.* fistula›

фистулогрàфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на фистула. ‹*лат.*›

фисýра *ж.* **1.** *Анат.* Бразда или вдлъбнатина. **2.** *Мед.* В патологията — дефект в кожата или мукозната мембрана, причинен от определени болестни процеси. **3.** *Мед.* Естествено съществуваща вдлъбнатина в емайла върху повърхността на зъбите. ‹*лат.* fissūra›

фит *м. Диал.* Пуяк. ‹*тур.*›

фитѝл *м.* **1.** Лента или връв, просмукана с газ, олио или друга течност в газена лампа, свещ, кандило, която се пали и свети. **2.** Горящ шнур за възпламеняване на взрив от разстояние. **3.** *Мед.* Усукана марля или друга подобна материя, поставена в рана за изтегляне на гной; дренаж. **4.** *Прен. Разг.* Сплъстен кичур коса. ✧ **Бикфордов фитил.** *Техн.* Специален шнур, който гори с определена скорост, използван за детониране на взрив със закъснение. ‹*тур.* fitil›

фитилджѝя *м. Разг.* Човек, който подбужда други към действие; подстрекател. ‹от *тур.* fitil›

фитѝн *м. Фарм.* Лекарствено средство за укрепване на организма при телесна и психическа слабост. ‹от *гр.* φυτόν 'растение'›

фѝтинг *м. Техн.* Детайл, изработен от темперован чугун, по-рядко от стомана, който служи за разглобяемо съединяване на метални тръби една с друга или с различни арматури. ‹*англ.* fitting›

фитирѝя, фитàрия и **витарѝя** *ж. Диал.* Леха. ‹*гр.*›

фѝтка *ж. Диал.* Пуйка. ‹*тур.*›

фѝтнес *м.* Само *ед.* Система от физически упражнения за запазване на здравето и поддържане на добра форма. ‹*англ.* fitness›

фѝто- *представка.* В сложни думи със значение 'връзка с растенията', напр. *фитотерапия*, *фитопланктон*, *фитоценоза* и др. ‹от *гр.* φυτόν 'растение'›

фитобѝблия *ж. Палеонт.* Вкаменелости от листа на растителни видове. ‹от *гр.*›

фитобиолòгия *ж.* Наука за растежа и отглеждането на растителните видове. ‹от *гр.*›

фитогѐнен *прил. Биол.* Растителен.

фитогѐни *мн. Геол.* Руди, образувани предимно от остатъци на измрели растения; биолити. ‹от *гр.*›

фитогеогрàфия *ж.* Наука за географското разпространение на растенията; растителна география. ‹от *гр.*›

фитогеогрàфски *прил.* ✧ **Фитогеографска област.** *Геогр.* Една от шестте флористични области, в които е разделен растителният свят на Земята (холарктична, палеотропична, неотропична, австралийска, капска, антарктична). ‹от *гр.*›

фитоглѝфи *мн. Геол.* Камъни, върху които са се отпечатали фрагменти от растения. ‹от *гр.*›

фитогрàф *м.* Учен, специалист по фитография; ботаник. ‹от *гр.*›

фитография *ж.* Наука за растенията; ботаника. ‹от *гр.*›

фитоеколòгия *ж.* Дял от екологията, който изследва взаимоотношенията на растенията с околната среда. ‹от *гр.*›

фитоклѝмат *м.* Режим на степента на влажност и температура в средата, обитавана от растения. ‹от *гр.*›

фитòл *м. Хим.* Ненаситен алкохол, част от хлорофилната верига. ‹от *гр.*›

фитолѝт *м. Палеонт.* Вкаменелост от растение. ‹от *гр.*›

фитолòг *м.* Учен, специалист по фитология; ботаник. ‹от *гр.*›

фитолòгия *ж.* Наука за растителните видове; ботаника. ‹от *гр.*›

фитоменадиòн *м. Биол.* Форма на витамин К, която в естествен вид се съдържа в зелените части на растенията. ‹от *гр.*›

фитомòрфи *мн.* В петрографията — камъни с шарки във вид на растения. ‹от *гр.*›

фитонѝмия *ж.* Дял от ономастиката, който изследва имената на растителните видове. ‹от *гр.*›

фитоно̀мия *ж.* Доктрина за законите на съществуване на растителните видове. ‹от *гр.*›

фитонцѝди *мн.* (фитонцѝд *м.*) (**фитонцѝден** *прил.*) *Биол.* Летливи вещества, отделяни от висшите растения, които убиват или потискат развитието на бактерии, гъбички и др. ‹от *гр.* φυτόν 'растение' + *лат.* cardere 'убивам'›

фитопалеонтоло̀гия *ж.* Раздел от палеонтологията, който изследва вкаменелостите от растителен произход. ‹от *гр.*›

фитопатоло̀г *м.* Учен, специалист по фитопатология. ‹*гр.*›

фитопатоло̀гия *ж.* Наука, която изучава болестите по растенията и методите за профилактика. ‹от *гр.*›

фитопланкто̀н *м. Биол.* Планктон от растителни организми. ‹от *гр.* φυτόν 'растение' + πλαγκτός 'блуждаещ'›

фитотера̀пия *ж.* Билколечение. ‹*лат.*›

фитотиполѝти *мн.* (фитотиполѝт *м.*) Следи, отпечатъци от растителни видове върху камъни. ‹от *гр.*›

фитотоксѝн *м. Биохим.* Токсично вещество с растителен произход. ‹от *гр.*›

фитотополо̀гия *ж.* Учение за местоположението на различните растителни видове в географски смисъл. ‹от *гр.*›

фитотро̀н *м.* Камера с изкуствен климат, в която се отглеждат растения. ‹от *гр.* φυτόν 'растение' + θρόνος 'съсредоточаване'›

фитофа̀г *м. Биол.* Животно, което се храни само с растителна храна. ‹от *гр.* φυτόν 'растение' + φάγος 'ядящ'›

фитофизиоло̀гия *ж.* Физиология на растителните организми. ‹от *гр.*›

фитофторо̀за *ж. Биол.* Гъбична болест по растенията (картофи, домати и др.), която води до изгниването им. ‹*лат.*›

фитохѝмия *ж.* Наука за химическия състав и процесите, протичащи в растителните видове. ‹от *гр.*›

фитохормо̀ни *мн. Биол.* Физиологично активни вещества, които се образуват в растенията и влияят на развитието им. ‹от *гр.*›

фитоцено̀за *ж. Биол.* Естествено съжителство на различни растителни видове на едно място; растително съобщество. ‹от *гр.*›

фитоценоло̀гия *ж.* Геоботаника. ‹от *гр.*›

фиту̀ргия *ж.* Производство и използване на растителни продукти. ‹от *гр.*›

фума̀р *м.* Сухо речно корито, по което тече вода само при топене на снегове и силни дъждове; суходол. ‹от *ит.* fiume 'река'›

фѝфти-фѝфти *нареч.* Поравно. ‹*англ.* fifty-fifty 'петдесет на петдесет'›

фиш *м.* **1.** Листче със сведения от различно естество, използвани за научна обработка (каталог, картотека и др.). **2.** *Разг.* Листче за попълване при игра на тото; тотофиш. ‹*фр.* fiche›

фишѐк *м.* **1.** *Остар.* Хартиена или метална тръба с капсула, напълнена с барут и куршум или сачми; гилза. **2.** *Прен. Разг.* Еднакво големи монети, подредени и увити с хартия. ‹*тур.* fişek›

фищеклѝк *м. Остар.* Патрондаш. ‹*тур.* fişeklik›

фѝшлайм *м. Полигр.* Лепило от рибни продукти. ‹*нем.* Fischleim›

фишу̀ *ср.* Шалче. ‹*фр.* fichu›

флаво̀ни *мн. Биохим.* Органични съединения, растителни пигменти с жълт цвят. ‹от *лат.* flavus 'жълт'›

флаг *м.* **1.** Официален отличителен знак (знаме) на държава, международна организация, спортно дружество и др. **2.** *Мар. Воен.* Знаме за сигнализация. ‹*англ.* flag›

флагела̀нт *м.* **1.** *Истор.* Член на религиозна аскетична средновековна секта, който се подлагал на публично самобичуване за изкупване на греховете си. **2.** *Мед.* Полово извратен човек, който нанася удари с бич на друг, за да получи полова и душевна наслада. ‹от *лат.* flagellantis 'бичуващ' ⇨ *нем.* Flagellant›

флагела̀ти *мн.* (флагела̀т *м.*) *Биол.* Едноклетъчни организми, които се движат с помощта на камшичета. ‹от *лат.* flagellātus ⇨ *нем.* Flagellat›

флагѐлум *м. Биол.* Фина, дълга нишковидна ресна (камшиче), с която са снабдени определен тип клетки. ‹*лат.*›

фла̀гман *м. Воен.* **1.** Командир на ескадра. **2.** Голям кораб или летателен апарат, в който се намира командирът на ескадра. **3.** *Остар.* Висше военно звание на морски офицер в бившия СССР до 1940 г. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

флагра̀нтен *прил.* Очевиден, явен. ‹от *лат.* flagrantis ⇨ *нем.* flagrant›

фла̀гщок *м.* Вертикален прът, на който се закрепя флаг. ‹*хол.* ⇨ *нем.* Flaggenstock›

фла̀дер *м.* Вид четка за ръчно боядисване на повърхности, при което се имитират дървесни шарки. ‹*нем.* Flader›

фла̀ер *м. Техн.* Предпредачна машина. ‹*англ.* flier›

флаерѝст *м.* Монтьор или оператор на флаер. ‹от *англ.* flier›

флажолѐт *м.* (**флажолѐтен** *прил.*) *Муз.* **1.** *Истор.* Старинен дървен инструмент, наподобяващ флейта, използван до XVI в. **2.** Флейтов, тяс-

но мензурен регистър на орган. **3.** Много високи тонове при лъковите струнни инструменти, подобни на свирене с уста, които се получават чрез леко докосване на струните на определени места, докато се изтегля лъкът. ‹*фр.* flageolet 'пищялка'›

флàйтокс *м. Хим.* Течна отрова за насекоми (мухи, дървеници, бълхи и др.). ‹*англ.* flytox›

флакòн *м.* Стъклено шишенце за парфюм или лекарство. ‹*фр.* flacon›

фламѝнго *ср. Зоол.* Блатна птица със рехаво бяло-розово или червеникаво оперение, разпространена в тропичните и субтропичните области. Phoenicopteri, Phoenicopteriformes. ‹*порт.* flamengo ⇨ *англ.* flamingo›

фламѝни *мн. Истор.* Римски жреци, които служели на различни божества (най-често на функционалната индоевропейска триада Юпитер, Марс, Квириний). ‹от *лат.*›

фланг *м.* (**флàнгов** *прил.*) *Воен.* **1.** Десният или левият край на военен строй. **2.** Единият или другият край на укрепление, откъдето се отбиват неприятелските нападения. ‹от *фр.* flanc›

фланѐла *ж.* (**фланѐлен** *прил.*) **1.** *Текст.* Вид мека вълнена или памучна материя за бельо. **2.** Бельо от такава материя. **3.** *Разг.* Плетена вълнена дреха; фанела. ‹*англ.* flannel›

флàнец *м. Техн.* Съединителна част на тръби, валове и др., която представлява плосък пръстен или диск с отвори за болтове и шпилки и служи за свързване с други детайли. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

фланкѝрам *несв.* и *св.* (**фланкѝране** *ср.*) *Воен.* Прикривам с фланга си. ‹от *фр.* flanquer›

фланкьòр *м.* Разузнавач, който се движи встрани от основните войски. ‹*фр.* flanqueur›

флат *м. Полигр.* Форматирана листова хартия. ‹*англ.* flat›

флàтер *м. Ав.* Вибриране на крилата или опашката на самолет поради повреда. ‹от *англ.* flutter›

флатулѐнция *ж.* **1.** Оригване. **2.** Усещане за разтягане в корема. ‹от *лат.*›

флàута *ж. Остар.* Флейта. ‹*ит.* flauto›

флаутàто *ср. Муз.* Изпълнение на лъков инструмент, при което лъкът се движи близко до грифовата дъска. ‹от *ит.* flauto›

флаутѝно *ср. Муз.* Начин на свирене на цигулка, при който звукът наподобява звука на флажолет. ‹*ит.* flautino›

флебектàзия *ж. Мед.* Разширение на венозен кръвоносен съд. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

флебектòмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на вена или на част от нея. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

флебѝт *м. Мед.* Възпаление на стените на вените. ‹от *гр.* φλεβός 'жила, вена' ⇨ *лат.* phlebītis›

флебогрàфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на венозни кръвоносни съдове; флебограма. ‹от *гр.*›

флеболѝт *м. Мед.* Камък във венозен кръвоносен съд. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

флеболòгия *ж. Мед.* Изучаване на болестните състояния на венозните кръвоносни съдове. ‹от *гр.*›

флеборàгия *ж. Мед.* Венозен кръвоизлив в резултат на спукване. ‹от *гр.*›

флеботòм *м.* Лекар, специалист по флеботомия. ‹*гр.*›

флеботòмия *ж. Мед.* Хирургично отваряне или пункция на вена с цел кръвопускане (напр. при полицитемия) или за инфузия на течности, кръв или лекарства с лечебна цел. ‹от *гр.*›

флеботономѐтрия *ж. Мед.* Измерване на вътрешновенозното налягане. ‹от *гр.*›

флеботромбòза *ж. Мед.* Тромбоза на венозен кръвоносен съд. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

флебофталмотòмия *ж. Мед.* Кръвоизлив от очите. ‹от *гр.*›

флѐгма *ж.* **1.** Невъзмутимост, граничеща с безразличие. **2.** *Прен. Разг. Неодобр.* Флегматичен човек. **3.** *Хим.* Гъст остатък, утайка от дестилиране на течни смеси. ‹от *гр.* φλέγμα 'слуз, храчка' ⇨ *нем.* Phlegma›

флегматѝзъм *м.* Невъзмутимо спокойствие; безразличие, бавност, мудност. ‹от *гр.*›

флегматѝчен *прил.* (**флегматѝчно** *нареч.*; **флегматѝчност** *ж.*) **1.** Невъзмутим; безразличен; муден. **2.** Който изразява невъзмутимост, спокойствие. ‹*гр.*›

флегмòн *м. Мед.* Гнойно възпаление на клетъчна или съединителна тъкан; гнойник. ‹от *гр.* φλεγμονή 'възпаление' ⇨ *лат.*›

флѐйта *ж. Муз.* Дървен духов музикален инструмент с висок регистър, който има форма на тръба със звукови отвори и клапи. ‹*фр.* flûte›

флейтѝст *м.* Музикант, който свири на флейта. ‹от *фр.* flûte›

флексатòн *м. Муз.* Ударен музикален инструмент със силно вибриращ тон. ‹*гр.* + *лат.*›

флѐксия *ж.* (**флексѝвен** *прил.*) **1.** *Език.* Окончание. **2.** *Анат.* Сгъване, извиване (на крайник или друга част на тялото). ✧ **Вътрешна флексия/флексия на основата.** *Език.* Редуване на фонеми в корена на думата, при което се образуват граматични форми или производни думи (нетипично за българския език). ‹от *лат.* flexio 'изменение'›

флѐксор *м. Анат.* Мускул, който участва в

свиването на крайник или друга част на тялото. ‹*лат.* flexor›

флексу̀ра *ж. Анат.* Извивка на орган или на част на тялото. ‹*лат.* flexūra›

флектѝвен и **флексѝвен** *прил.* ✧ **Флективни езици.** *Език.* Езици, на които е присъща вътрешна флексия (някои индоевропейски и семитските езици). ‹от *лат.*›

флибо̀т *м. Мар.* Едноместна яхта. ‹*хол.*›

флибустиѐр *м.* **1.** *Истор.* Член на пиратска, контрабандистка организация, която през XVII—нач. на XVIII в. воюва срещу испанското владичество в Южна Америка. **2.** *Прен.* Пират, контрабандист. **3.** *Прен.* Обструктор в Конгреса на САЩ. ‹*фр.* flibustier›

флѝгел *м.* **1.** *Архит.* Странична пристройка към сграда; крило. **2.** *Муз.* Вид пиано, роял. ✧ **Флигел адютант.** *Истор.* В монархическите държави — висш офицер, пръв адютант на държавния глава. ‹*нем.* Flügel 'крило'›

флиго̀рна *ж. Муз.* Меден духов музикален инструмент, подобен на тромпета, но с по-силен звук. ‹*ит.* flicorno›

флигорѝст *м.* Музикант, който свири на флигорна. ‹от *ит.* flicorno›

флинт *м.* Кремък. ‹*англ.* flint›

флѝнтглас *м.* Оптическо стъкло, което съдържа голямо количество оловен силикат; оловно стъкло. ‹*нем.* Flintglas›

флирт *м.* Леко любовно увлечение; ухажване, кокетиране. ‹*англ.* flirt›

флиртýвам *несв.* (**флиртýване** *ср.*) Участвам във флирт; ухажвам, кокетирам. ‹*англ.* flirt›

флиш *м. Геол.* Скална подводна геоложка формация, получена вследствие утаяване, отлагане и др. ‹*нем.*›

фло̀бер *м.* Малък пистолет за стрелба по дребни птици или за момчешка забава. ‹от *фр.* собств. Flaubert›

флогисто̀н *м. Истор.* Според представите на учените до XVIII в. — "огнена" материя, която се съдържа във всички горящи вещества и се отделя от тях при горене. ‹*гр.*›

флогисто̀нен и **флогисто̀нов** *прил.* ✧ **Флогистонна теория.** *Истор.* Теория, признаваща съществуването на флогистон, която в края на XVIII в. е заменена от кислородната теория за горенето. ‹от *гр.*›

флого̀за *ж. Мед.* Възпалителен процес, предизвикан от изгаряне на част от тялото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

флогопѝт *м. Минер.* Вид слюда, магнезиево-калиев силикат, която се използва като електроизолатор. ‹*гр.* ⇨ *рус.*›

флогоско̀п *м.* Специална пещ с висок коефициент на полезно действие и силна светлина при експлоатация. ‹от *гр.*›

флоѐма *ж. Бот.* Лико. ‹*гр.*›

фло̀ко *ср. Мар.* Триъгълно, носово платно на ветроход. ‹*ит.*›

флокс *м.* **1.** Огън, пламък. **2.** *Бот.* Декоративно растение с кичести цветове, чиято родина е Северна Америка. Phlox maniculata. ‹от *гр.* φλόξ 'пламък'›

флокула̀ция *ж. Хим.* Утаяване и свързване на утайки в по-плътни конфигурации. ‹*лат.* ⇨ *фр.* floculation›

фло̀пидиск *м. Инф.* Дискета. ‹*англ.* floppy-disc›

фло̀ра *ж.* **1.** *Мит.* Староримско земеделско божество, богиня на цъфтежа на класовете, цветята и пролетта. **2.** Растителност. ✧ **Чревна флора.** *Физиол.* Съвкупност от микроорганизмите, които живеят в червата. ‹*лат.* flora›

флора̀лии *мн. Истор.* В древен Рим — празници в чест на богинята Флора, от края на април до началото на май. ‹*лат.*›

флореа̀л *м. Истор.* По време на Великата френска революция от 1793 г. — осмият месец в революционния календар (20 април—20 май). ‹*лат.* flos, floris 'цвете' ⇨ *фр.* floréal›

флоресцѐйн *м. Фот.* Вид фоточувствителен към зеления цвят химикал. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Fluoreszein›

флоридѝн *м.* Вид глина, която филтрира петролни продукти или други мазнини. ‹по името на п-в Florida в Северна Америка›

флорѝзъм *м. Изк.* Създаване на картини от изсушени растения. ‹от *фр.* fleur›

флорима̀ния *ж.* Пристрастеност към растенията и най-вече към цветята. ‹от *лат.*›

флорѝн *м.* **1.** Флорентинска златна монета, в обращение през XIII—XVI в. **2.** Парична единица в Холандия; гулден. **3.** Английска сребърна монета със стойност 2 шилинга, в обращение до 1971 г. ‹*англ.* florin›

флорѝст *м.* Познавач на флората; непрофесионален ботаник. ‹от *лат.* flora ⇨ *фр.* fleuriste›

флорпо̀ст *м. Полигр.* Вид фина печатарска хартия. ‹*нем.*›

флот *м.* и **фло̀та** *ж.* (**фло̀тски** *прил.*) **1.** *Мар.* Съвкупност от плавателни съдове с еднакво предназначение, национална принадлежност или район на плаване. **2.** *Воен.* Оперативно обединение от военноморските сили на редица страни. ✧ **Въздушен флот.** *Ав.* Сбор от самолети и други летателни апарати на дадена страна; авиация. ✧ **Морски флот.** *Мар.* Събирателно наименование на морските (океанските) съдове и плавателните средства на една държава. ‹*хол.* ⇨ *фр.* flotte›

флота̀ция *ж.* (**флотацио̀нен** *прил.*) Начин за обогатяване на фино смлени полезни изко-

паеми (предимно руди), който се основава на способността на някои минерални частици да плават с пяната по повърхността на течност, докато други частици остават в течността. ‹*англ.* flo(a)tation›

флотѝлия *ж. Мар.* **1.** *Воен.* Оперативно обединение или голямо съединение във военноморския флот на някои държави. **2.** Съединение от кораби със специално предназначение (промишлени, спортни и др.). ‹*исп.* flotilla ⇨ *фр.* flotille ⇨ *рус.*›

флотоконцентрѐт *м.* Концентрат, обогатен чрез флотация. ‹*фр.*›

флу *м.* **1.** *Изк.* Преливане на цветовете един в друг. **2.** *Техн.* Снимане през филтър. ‹*фр.* flou 'мъглив', 'неясен'›

флувиѐлен *прил.* Който е свързан с река; речен. ‹от *лат.* fluviālis›

флувиоглациѐлен *прил. Геол.* Който е свързан с ледник; ледников. ‹от *лат.* fluvius 'река' + glacies 'лед'›

флуѝд *м.* (**флуѝден** *прил.*) **1.** *Хим.* Общо название на течностите и газовете, които си приличат по физически свойства. **2.** Според спиритистите — биологична сила, психически ток, излъчван от тялото на човек. **3.** *Истор.* Невидима течност, чрез която до XVIII в. се обяснявали магнитните, топлинните и електрическите явления. ✧ **Механика на флуидите.** *Физ.* Наука, която изучава газове и течности в покой (статика) и в движение (динамика). ‹от *лат.* fluidus 'течен' ⇨ *фр.* fluide›

флуктуѐция *м.* **1.** Случайно отклонение на величина от нейната средна стойност. **2.** *Мед.* Усещане за люлеене при почукване над събрана течност в някоя телесна кухина. **3.** *Прен.* Колебание, непостоянство. ‹*лат.* fluctuatio ⇨ *нем.* Flaktuation›

флуктуѝрам *несв.* и *св.* (**флуктуѝране** *ср.*) Колебая се, отклонявам се. ‹*лат.* fluctuo 'клатушкам се' ⇨ *нем.* fluktuieren›

флу̀мастер *м.* Приспособление за писане и рисуване, чийто писец представлява порест патрон, напоен със цветно мастило. ‹от *англ.* търг. марка›

флуо̀р *м.* **1.** *Хим.* Силно активен химически елемент, отровен газ с остра миризма (знак F). **2.** В гинекологията — бяло течение. ‹*лат.* fluor 'течение' ⇨ *нем.* Fluor›

флуоресцѐнция *ж. Физ.* Луминесценция, при която някои вещества поглъщат светлина с определена дължина на вълната и излъчват светлина с друга дължина на вълната (т. е. с друг цвят). ‹*лат.* fluorescentia ⇨ *нем.* Fluoreszenz›

флуоресцѝрам *несв.* (**флуоресцѝране** *ср.*) *Физ.* Притежавам свойството флуоресценция. ‹*лат.* fluoresco ⇨ *англ.* fluoreszieren›

флуорѝди *мн.* (флуорѝд *м.*) *Хим.* Соли на флуороводородната киселина. ‹*нем.* Fluorid›

флуоризѐция *ж. Мед.* Прибавяне на флуориди към питейната вода за профилактика на зъбния кариес. ‹от *лат.*›

флуорѝрам *несв.* и *св.* (**флуорѝране** *ср.*) Извършвам флуоризация на питейната вода. ‹от *лат.*›

флуорѝт *м. Минер.* Калциев флуорид, основен промишлен източник за получаване на флуор, използван като металургичен флюс, в оптиката и др. ‹*нем.* Fluorit›

флуорогрѐфия *ж. Мед.* Метод за рентгеново изследване чрез заснемане с фотоапарат на рентгеновото изображение върху флуоресциращия екран. ‹от *лат.* fluor 'течение, поток' + *гр.* γράφω 'пиша'›

флуорѐза *ж. Мед.* Хронично заболяване, което се развива след продължително приемане на големи количества флуор чрез флуорирана питейна вода. ‹от *лат.*›

флуоромѐтрия *ж. Хим.* Начин на отчитане количеството на флуора с флуорометър. ‹*лат.* + *гр.*›

флуоромѐтър *м. Техн.* Апарат за отчитане количеството на флуора в химически съединения. ‹*лат.* + *гр.*›

флуороско̀п *м. Техн.* Флуоресциращ екран за непосредствено наблюдение на изображения, получени с рентгенови лъчи, който се използва за медицинска диагностика. ‹*лат.* + *гр.*›

флуорофо̀р *м. Физ.* Атоми, които предизвикват флуоресценция на дадена молекула. ‹от *гр.*›

фльо̀рца *ж. Разг. Грубо.* Лека, развалена жена. ‹*рум.* fleoarcă›

флюѐт *м. Строит.* Флуоросиликат на цинк, магнезий или алуминий, използван в строителството за декорация на стени или подови настилки. ‹*нем.* Fluat›

флю̀гел$_1$ *м. Муз.* Старинен немски инструмент, подобен на пиано с триъгълна форма. ‹*нем.* Flügel›

флю̀гел$_2$ *м. Мар.* Ветропоказател. ‹*нем.* Flügel 'крило'›

флюс$_1$ *м.* **1.** *Метал.* Минерално вещество, което се добавя към шихтите, за да се ускори топенето на метала. **2.** *Метал.* Химикали, които разтварят окисите, образуващи се при заваряване на метали; топилка. **3.** При автоматично заваряване — смлян материал със сложен състав, с който се посипва подготвеният за заварка шев и се покрива мястото на електрическа дъга. **4.** При спояване с меки

припои — химикали за отстраняване на окисите от повърхностите, които ще се съединяват. ‹*нем.* Fluss›

флюс$_2$ *м. Мед.* Гнойно възпаление на венец, придружено често с подуване на бузата, при болен зъб. ‹*нем.* Fluss›

фоайѐ *ср.* Обширно помещение в театър, опера или друга обществена сграда, в която се разхождат посетителите. ‹от *лат.* focus 'огнище' ⇨ *фр.* foyer›

фоб *м. Икон.* Условие за продажба на стока, доставена с кораб, според което в цената ѝ се включват нейната стойност и разходите по доставката и натоварването ѝ на кораба. ‹*англ.*, съкр. от f(ree) o(n) b(oard) 'свободно на борда на кораба'›

-фоб *наставка.* В сложни думи със значение 'враждебно настроен към някого или нещо', 'страх', напр. *англофоб, германофоб, лисофоб, туркофоб* и др. ‹от *гр.* φόβος 'страх'›

фòбия *ж. Психо.* Патологично изразен страх от определено събитие или предмет. ‹от *гр.* φόβος 'страх' ⇨ *лат.*›

-фòбия *наставка.* В сложни думи със значение 'страх от определено събитие, предмет и др.', напр. *ксенофобия* и др. ‹от *гр.* φόβος 'страх'›

фо бурдòн *м. Истор. Муз.* Ренесансово певческо многогласие. ‹*фр.* faux-bourdon›

фовеòла *ж. Анат.* Малка вдлъбнатина. ‹от *лат.*›

фòга *ж. Разг.* Хитрец, присмехулник, мошеник. ‹*ит.* foga›

фòдра *ж. Диал.* Кожа за подплата на зимни обувки или ботуши. ‹*ит.* fodera›

фòйерверк *м.* Ефектно празнично осветление от ракети, бенгалски огън и др.; илюминация. ‹*нем.* Feuerwerk›

фок *м. Мар.* Най-ниското правоъгълно платно на фокмачтата. ‹*хол.* fok›

фòкаджия *м. Остар.* Смешник. ‹от *лат.*›

фòкмачта *ж. Мар.* Първата откъм носа мачта на платноход. ‹*хол.* fok-mast›

фòксер *м.* Порода ловджийско куче с дълго тяло и къси крака, обучавано да лови лисици. ‹*англ.* foxer›

фòкстериер *м.* Порода ловджийско куче, разновидност на териера. ‹*англ.* fox terrier›

фòкстрот *м. Муз.* **1.** Бърз салонен танц, изпълняван със ситни, плъзгащи се стъпки. **2.** Музикално произведение за такъв танц. ‹*англ.* foxtrot›

фòкус$_1$ *м.* **1.** *Опт. Физ.* Точка, в която се срещат сходящи, обикн. светлинни лъчи, или точка, от която излизат разходящи лъчи. **2.** *Опт.* Точка, в която се вижда най-ясен образ във фотографски апарат, микроскоп, бинокъл или друг вид зрителна тръба. **3.** *Геом.* Определена точка, която не изменя параметрите си по отношение на произволна точка от дадена крива. **4.** *Мед.* Център, огнище на възпалителен процес. **5.** *Прен.* Център, в който се съсредоточава нещо; средоточие, огнище. ‹*лат.* focus 'огнище' ⇨ *нем.* Fokus›

фòкус$_2$ *м.* **1.** Трик, който впечатлява зрителите, понеже изглежда като чудо, а всъщност се основава на ловкост и изключителна точност на движенията или на използването на специална апаратура. **2.** *Прен.* Хитро скроена измама; уловка, номер. ‹*нем.* Hokus Pokus ⇨ *рус.*›

фòкусен и **фокàлен** *прил.* ✧ **Фокусно разстояние.** *Опт. Физ.* Разстоянието от лицевия център (или полюс) до главния фокус на леща и сферично огледало. ‹от *лат.* focus›

фòкусник *м.* **1.** Човек, който умее да прави фокуси$_2$. **2.** *Прен.* Хитрец, измамник. ‹*рус.*›

фòлас *м. Зоол.* Вид продълговата мида с дължина до 12 см. Pholas. ‹*лат.*›

фолвоàл *м. Текст.* Вид лек, прозиращ памучен плат. ‹*фр.* fol-voile›

фолиàнт *м. Полигр.* Обемиста книга във формат фолио$_1$. ‹от *лат.* folium 'лист' ⇨ *нем.* Foliant›

фоликỳл *м. Анат.* Малка секреторна празнина, сак или жлеза. ‹*лат.* folliculus›

фоликулѝн *м.* **1.** *Биол.* Женски полов хормон на яйчниковия фоликул; естрин. **2.** *Фарм.* Препарат, за лекуване на нарушената дейност на яйчниците. ‹от *лат.* folliculus 'мехурче'›

фоликулѝт *м. Мед.* Възпаление на космените фоликули на кожата. ‹*лат.* folliculītis›

фòлио$_1$ *ср.* **1.** *Полигр.* Формат на книга, при който листът печатарска хартия се сгъва само един път. **2.** *Полигр.* Кола от 4 страници, получена при сгъване на печатарски лист на две. **3.** *Полигр.* Книга във формат на фолио; формант. **4.** *Фин.* Дясната и лявата страница на счетоводна книга, които са с една и съща номерация. ‹*лат.* in folio ⇨ *нем.* Folio›

фòлио$_2$ *м.* Тънък лист от калай, алуминий и др.; станиол, фолга. ‹*нем.* Folio›

фолк- *представка.* В сложни думи със значение 'фолклорен', напр. *фолкмузика, фолкизпълнител* и др. ‹*англ.* folk›

фòлкетинг *м. Полит.* **1.** До 1953 г. — название на Долната камара на Датския парламент. **2.** След 1953 г. — название на еднокамарния датски парламент. ‹*датски* folketing›

фолклòр *м.* (**фолклòрен** *прил.*) **1.** Комплекс от устно народно творчество в широк видов и жанров спектър — песни, приказки, поеми, легенди, иносказания, съчетани с игри и тан-

ци, в които намират израз духовното своеобразие и светоусещането на народностна общност или на отделни нейни групи. **2.** Устни музикални, танцови, медицински и под. народни обичаи, обреди, знания, вярвания и изкуства. ‹*англ.* folklore›

фолклорист *м.* **1.** Човек, който издирва, записва и обнародва народни умотворения. **2.** Учен, специалист по фолклористика. ‹*англ.* folklorist›

фолклористика *ж.* Наука за фолклора. ‹*рус.*›

фоментация *ж. Мед.* Лапа$_2$. ‹от *лат.*›

фомори *мн. Мит.* Персонажи от келтската митология, злосторни същества, които символизират силите, препятстващи еволюцията. ‹*келтски*›

фон- *представка.* В сложни думи със значение 'отношение към звук, шум, глас', напр. *фонастения.* ‹от *гр.* φωνή 'звук'›

-фон *наставка.* В сложни думи със значение 'отношение към звук, шум, глас', напр. *мегафон, стереофон.* ‹от *гр.* φωνή 'звук'›

фон$_1$ *м.* (**фонов** *прил.*) **1.** *Изк.* В живописно платно, релеф, орнамент и др. — тази част от повърхността на творбата, върху която са нарисувани или се открояват основните елементи на композицията. **2.** *Прен.* Среда, обстановка, обстоятелства, при които става нещо. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* fond 'основа'›

фон$_2$ *м. Физ.* **1.** В акустиката — единица за сила на звука, която се използва при измерване интензитета на звуци. **2.** Скоростта на броене на броячна лампа, предизвикана от източници, различни от измервания. ✧ **Микровълнов фон.** *Физ.* Електромагнитно лъчение от микровълни, което съществува в космическото пространство и за което се смята, че води началото си от Големия взрив, с който е започнало съществуването на Вселената. ‹от *гр.* φωνή 'звук'›

фон$_3$ *част.* Частица, която, поставена пред немско фамилно име, изразява благороден произход. ‹*нем.* von›

фонавтограф *м. Техн.* Апарат за записване на звук върху траен носител, предшестващ фонографа. ‹от *гр.*›

фонастения *ж. Мед.* Спадане на гласа, особено при силна преумора. ‹от *гр.* φωνή 'глас, звук' + ἀσθένεια 'безсилие, слабост'›

фонация *ж. Език.* Озвучаване на издишаната въздушна струя, което става в гръкляна. ‹*гр.* ⇨ *фр.* phonation›

фонд *м.* **1.** *Фин.* Запас от пари; капитал. **2.** *Фин.* Парични или материални средства с определено предназначение. **3.** *Икон.* Организация, която подпомага материално или финансово нуждаещи се лица, учреждения и под. ✧ **Амортизационен фонд.** *Фин.* Суми, ежегодно отделяни от печалбата на фирма в самостоятелна сметка, за да послужат при погасяване на амортизациите. ✧ **Гаранционен фонд.** *Фин.* Фонд, предназначен да покрива случайни разходи/загуби в едно предприятие. ✧ **Облигационен фонд.** *Фин.* Фонд, създаден за получаване на приходи от емитираните облигации, както и за тяхното изразходване. ✧ **Общ фонд.** *Фин.* Част от бюджета, която осигурява финансирането на различни програми или пера. ✧ **Открит фонд.** *Икон.* Дялов тръст или взаимен фонд, чийто размер се определя от продадените дялове, така че той е "отворен". ✧ **Пенсионен фонд.** *Фин.* Натрупаните средства от работодателя и от работниците в дадена фирма или друга организация, която ползва наемен труд, и използвани за финансиране на бъдещи плащания на пенсии. ✧ **Покрит фонд.** *Фин.* Фонд, който е създаден в чужбина, за да се избегнат ограниченията върху инвестирането, наложени от местното законодателство. ✧ **Приватизационен фонд.** *Фин.* Акционерно дружество, което има за предмет придобиване на акции от предприятия, предложени за приватизиране; управление и продажба на такива акции; инвестиране в ценни книжа и др. емитенти. ✧ **Регионален фонд.** *Фин.* Фонд от ценни книжа и акции, инвестирани в ценните книжа само на една държава. ✧ **Тръстов фонд.** *Икон.* **1.** Фонд, управляван от група попечители в полза на останалите. **2.** Американски федерален правителствен фонд, който получава приходите си от определен данък, като с тях финансира съответните социални плащания. ‹*лат.* fundus 'основа' ⇨ *фр.* fonds›

фондан *м.* (**фонданов** *прил.*) *Кул.* Гладко захарно тесто, приготвено от захар и вода, сварени на гъст сироп, което може да се оцветява и моделира. ‹*фр.* fondant 'сочен', 'топящ се'›

фондация *ж.* Организация с идеална цел, която е учредена от инициативна група с акт за дарение или завещание, за да осъществява благотворителност. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fondation›

фондов *прил.* ✧ **Оценка на фондовия индекс.** *Икон.* Инвестиционна стратегия за получаване на печалби от разликите между цените, които съществуват във фондовите индекси на фючърсните пазари и моментната парична стойност на акциите. ✧ **Система за автоматизирани котировки на фондовата борса.** *Фин. Инф.* Дилърска система върху екран, позволяваща на всички маркетмейкъри на определена ценна книга да представят едно-

временно своята цена "купува" или "продава" за всички, които имат желание да ги използват. ✧ **Фондов капитал.** *Фин.* Капитал, вложен в ценни книжа (акции, облигации и под.). ✧ **Фондова борса.** *Фин.* Борса за ценни книжа и валутни сделки. ‹от *фр.* fonds›

фонѐма *ж.* (**фонѐмен** *прил.*) **1.** *Език.* Най-малката езикова единица, която представлява съвкупност от смислоразличителни признаци и служи за образуване и различаване на морфемите. **2.** *Мед.* Словесна халюцинация. ‹от *гр.* φώνημα 'глас, звук' ⇨ *фр.* phonème›

фонѐтика *ж.* *Език.* **1.** Дял от езикознанието, който изучава звуковата страна на езика (работата на говорния апарат, акустичната характеристика на звуковите явления и др.). **2.** Звуков състав на един език. ‹от *гр.* φωνητικός 'звуков' ⇨ *фр.* phonétique›

фонетѝчен *прил.* ✧ **Фонетичен правопис.** *Език.* Правопис, според който думите се пишат така, както се чуват. ‹*гр.* ⇨ *фр.* phonétique›

фониа̀трия *ж.* Дял от оториноларингологията, който изучава физиологията, хигиената и заболяванията на говорния апарат. ‹от *гр.*›

фонѝзъм *м.* *Психо.* Формиране на представа за звуков сигнал вследствие на неслухови впечатления (зрителни, топлинни, вибрационни и т. н.). ‹*гр.* ⇨ *фр.*›

фо̀ника *ж.* (**фонѝчески** *прил.*) Звукова организация на поетическата реч. ‹от *гр.* φωνή 'звук'›

фо̀но- *представка.* В сложни думи със значение 'звук', 'шум', 'глас', напр. *фонограма*, *фонотека* и др. ‹от *гр.* φωνή 'звук'›

фоногѐн *м.* *Муз.* Уред за експериментиране на звуци и тоналности. ‹*гр.*›

фоногно̀мика *ж.* Умение да се разгадават човешките мисли по промяната на гласа, по думите и т. н. ‹*лат.* + *гр.*›

фоногра̀ма *ж.* *Муз.* **1.** Звукова следа, изрязана от резеца на механичен рекордер по повърхността на грамофонна плоча или записана по магнитен или фотографски начин върху магнетофонна или филмова лента. **2.** Звукозапис. ‹от *гр.* φωνή 'звук' + γράμμα 'запис, записване'›

фоногра̀ф *м.* *Остар.* Първият апарат за записване и възпроизвеждане на звукове, изобретен от Т. Едисон през 1877 г. ‹от *гр.* φωνή 'звук' + γράφω 'пиша' ⇨ *фр.* phongraphe›

фоноелектрокардиогра̀ф *м.* *Мед.* Устройство за отчитане на сърдечните тонове. ‹*гр.*›

фонокардиогра̀ма *ж.* *Мед.* Електрокардиограма. ‹*гр.*›

фонокардиогра̀ф *м.* *Мед.* Устройство за регистриране на най-тихите шумове на сърцето чрез усилване по електронен път. ‹*гр.*›

фонокардиогра̀фия *ж.* *Мед.* Електрокардиография. ‹от *гр.*›

фонокинематогра̀ф *м.* *Кино.* Филм със звук, който съпътства изображението; звуков филм. ‹от *гр.*›

фоно̀ла *ж.* *Остар.* Вид механично пиано. ‹от *гр.* ⇨ *нем.* Phonola›

фонолѝт *м.* *Геол.* Вулканичен камък, който при удар издава звук. ‹от *гр.*›

фоноло̀г *м.* Специалист по фонология.

фонологиза̀ция *ж.* *Език.* Трансформиране на фонемните варианти в смислоразличителни елементи. ‹от *гр.*›

фоноло̀гия *ж.* (**фонологѝчен** *прил.*) *Език.* Раздел от фонетиката, който изучава строежа и функционирането на най-малките езикови единици — фонемите. ‹от *гр.* φωνή 'звук' + λόγος 'наука'›

фономѐтрия *ж.* *Физ.* Отчитане на силата на звука. ‹от *гр.*›

фономѐтър *м.* *Техн.* Уред за измерване силата на звук или шум. ‹от *гр.* φωνή 'звук' + μετρέω 'меря'›

фономорфоло̀гия *м.* Раздел от езикознанието, който изследва връзките на фонологията и морфологията. ‹от *гр.*›

фономото̀р *м.* *Физ.* Мотор, генератор на звукови вълни. ‹*гр.* + *лат.*›

фоно̀н *м.* *Физ.* Квант топлинна енергия, свързан с трептения (звукови) в кристалната решетка на твърдо тяло; звуков квант. ‹от *гр.* ⇨ *рус.*›

фонопулмогра̀ф *м.* *Мед.* Апарат за регистриране на белодробни шумове. ‹*гр.* + *лат.*›

фоноско̀п *м.* *Мед.* **1.** Уред за изследване на звуковите особености на речта и придружаващите ги движения на устните и лицевите мускули. **2.** Уред за преслушване на сърцето и белите дробове; фонендоскоп. ‹от *гр.* φωνή 'звук' + σκοπέω 'наблюдавам, разглеждам'›

фоностилѝстика *ж.* Раздел от стилистиката, който изучава експресивността на вариантите в произнасянето на думите и словосъчетанията. ‹*гр.* + *лат.*›

фонотѐка *ж.* (**фонотѐчен** *прил.*) Организиран в определена система архив от звукозаписи (музикални, литературни, учебни и др.). ‹от *гр.* φωνή 'звук' + θήκη 'архив'›

фонотѝпия *ж.* *Полигр.* Отпечатване на знаци на различните регистрирани звуци и предаване на звука. ‹от *гр.*›

фонта̀н *м.* **1.** Струя газ или течност, изхвърляна под налягане през отвор. **2.** Водоскок, шадраван. ‹от *лат.* fons, fontis 'извор' ⇨ *ит.* fontana›

фонтанѐла *ж.* *Анат.* Място в черепа на новородено дете, където черепните кости не

са напълно вкостени. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fontanelle›

фо̀ра *междум.* **1.** *Остар.* Бис. **2.** *Разг. Грубо.* Изчезвай, махай се. ‹от *ит.*›

фораминифѐри *мн.* (фораминифѐра *ж.*) *Биол.* Едноклетъчни животински организми от клас кореноножки с черупка, изградена от органично вещество, пропито с варовик или силициев двуокис. ‹*лат.*›

фо̀ргелеге *ср. Техн.* Междинен вал между две трансмисии от ремъчен тип за промяна на оборотите на въртене. ‹*нем.* Vorgelege›

фо̀рдевинд *м. Мар.* **1.** Вятър, който духа в посока, съвпадаща с посоката на движение на плавателен съд; попътен вятър. **2.** Курс на плавателен съд (обикн. ветроход), който съвпада с посоката на вятъра. ‹*хол.*›

фо̀рден *м. Мар.* Предна част на корабна палуба. ‹*нем.* Vorden›

фордѝзъм *м. Икон.* Организация на промишлено производство, основаваща се на рационализацията на труда, използването на поточни линии и стандартизацията на производството, въведена за първи път в САЩ през първата четвърт на XX в. ‹по името на *амер.* индустриалец H. Ford (1863—1947)›

форѐйтор *м.* В екипажите с повече от два коня — ездач на първата двойка коне, който определя скоростта на екипажа. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

фо̀рзац *м. Полигр.* Двоен лист хартия, който съединява книжното тяло с корицата. ‹*нем.* Vorsatz›

фо̀рзейл *м. Мар.* Бързоходен морски съд, който предхожда корабите от ескадрата; разузнавателен кораб. ‹*хол.*›

форѝнт *м.* Парична единица в Унгария, равна на 100 филера, в обращение от 1946 г. ‹*унг.* forint›

фо̀рма *ж.* (**формàлен** *прил.*) **1.** Външен вид, външно очертание. **2.** *Прен.* Външен израз на определено съдържание; устройство, вид, структура. **3.** *Техн.* Калъп за придаване на трайни очертания на нещо. **4.** *Прен.* Външност, която противоречи на съдържанието; измамен външен вид. **5.** *Лит.* Съчетание от специфични изразни средства, начини и похвати, обвързани с идейния замисъл в художествена творба. **6.** *Език.* Граматичен вариант на дума, който изразява определено граматично значение. **7.** *Полигр.* Набор или рамка, в която се поставя набраният текст за печат. **8.** *Мат.* Всеки от елементите на пространството: точка, линия, фигура и др. **9.** *Филос.* Вътрешна структура, система на организация, свързана с определено съдържание. **10.** *Муз.* Характерните черти, темпото и тоналността на музикално произведение, напр. соната, симфония и др. **11.** *Биол.* Сбор от индивидите от един вид, които се отличават по един постоянен белег от други индивиди от същия вид. **12.** *Разг.* Униформа. ✧ **Граматична форма.** *Език.* Единство на граматичното значение със съответно граматично изразяване (напр. глаголът "пишат" е граматична форма, която показва 3 лице, множествено число на глагола "пиша"). ✧ **Звателна форма.** *Език.* Форма на някои съществителни и прилагателни при обръщение или повикване. ✧ **Сонатна форма.** *Муз.* Музикална форма, състояща се от една част, разделена на три дяла: 1) експозиция; 2) разработка, в която темите подлежат на вариации; 3) реприза, след която обикн. следва заключителна част — кода. ✧ **Суплетивни форми.** *Език.* Форми на една и съща дума, образувани от различни корени или основи (напр. човек и хора). ✧ **Форма на управление.** *Полит.* Организация на държавната власт, характеризираща се с начина за образуване и правното положение на висшите органи на властта, както и със статута на държавен глава. ‹*лат.* forma›

формàл *м. Кожар.* Кожена подплънка за обувка. ‹*ит.* formal›

формалдехѝд *м.* (**формалдехѝден** *прил.*) *Хим.* Безцветен газ с дразнеща миризма, най-простият алдехид на мравчената киселина, който се употребява в медицината, в производството на бои, за дъбене на кожи и др. ‹*нем.* Formaldehyde›

формàлен *прил.* **1.** *Прен.* Мним, неистински, измамен, привиден. **2.** Повърхностен, незадълбоченост. **3.** Който става според определен модел, образец, ред. ✧ **Формална икономика.** *Икон.* **1.** Официално регистрирани икономически дейности. **2.** Част от икономиката, в която работната сила се набира предимно от служители на фирмите и държавните предприятия. ✧ **Формална индексация.** *Фин.* Автоматично коригиране на постоянни интервали на отстъпките върху данък общ доход, следвайки линията на покачване на цените на дребно. ✧ **Формална логика.** *Лог.* Наука, която изследва логическата структура на формите и операциите на правилното мислене, като се абстрахира от диалектическия процес на формирането и развитието на понятията, съжденията и теориите. ‹*лат.* formālis›

формализàция *ж.* Представяне и изучаване на някои области от знанието във вид на формална система. ‹от *рус.*›

формализѝрам *несв.* и *св.* (**формализѝране** *ср.*) Подлагам на формализация. — **формализирам се.** ‹от *лат.* ⇨ *нем.* formalisieren›

формалѝзъм *м.* (**форма̀лен** *прил.*; **форма̀лно** *нареч.*) **1.** Предпочитание на формата пред съдържанието в различни области на човешката дейност. **2.** Направление в математическата логика, което се занимава с доказване непротиворечивостта на различни математически теории. ‹*фр.* formalisme›

формалѝн *м. Хим.* Течност, която представлява 40% воден разтвор на формалдехид, използвана за запазване на биологични образци, като дезинфекционно средство, в селското стопанство и др. ‹*англ.* formalin›

формалѝст *м.* **1.** Човек, който сляпо се придържа към установени форми, който проявява формализъм. **2.** Последовател на формализма. ‹*лат.* ⇨ *фр.* formaliste›

форма̀лност *ж.* Обикн. *мн.* Действие, което трябва да се извърши заради установения ред. ✧ **Без формалности.** Без спазване на формални изисквания, условия. ‹от *лат.*›

форма̀нти *мн.* (форма̀нт *м.*) **1.** *Език.* Стари морфеми (афикси) в основите, които се отделят при исторически анализ. **2.** *Език.* Словообразователни средства (обикн. афикси), с чиято помощ се образуват производни думи. **3.** *Физ.* Област от спектъра на звук, много по-мощна от другите, която определя слуховото възприятие на този звук. **4.** *Муз.* Зона на доминиращи тонове на обертоновата скала, които допринасят за формиране на тембъра на инструмент или глас. ‹*лат.* formantis 'образуващ' ⇨ *фр.* formant›

форма̀т *м.* (**форма̀тен** *прил.*) **1.** *Полигр.* Размери (дължина и ширина) на лист хартия. **2.** *Полигр.* Означение на размера на книга, който показва колко пъти е сгънат печатарският лист. **3.** Образец. **4.** *Инф.* Процес на операционна система, който подготвя за употреба диск за данни. ✧ **Хоризонтален формат.** *Изк.* Картина, рисунка и под., която е по-широка, отколкото висока; пейзажна форма. ‹*лат.* forma ⇨ *фр.* format›

форма̀ция *ж.* **1.** *Юр.* Образуване; организация, формирана с конкретна цел. **2.** *Икон.* Степен в развитието на човешкото общество, за която са характерни определени форми на производството и система на производствени отношения. **3.** *Геол.* Съвкупност от скали с характерен състав, възникнали на определен етап от развитието на основните структурни зони на земната кора. ✧ **Вертикална формация.** *Икон.* Създаване на фирма с няколко етапа на производство. ‹*лат.* formatio 'образуване', 'вид'›

фо̀рмен *прил.* Униформен. ‹от *лат.* forma›

формиа̀ти *мн. Хим.* Органични химични съединения, соли и естери на мравчената киселина, които се използват в химическата промишленост. ‹от *лат.*›

фо̀рминкс *м. Истор.* Древногръцки струнен инструмент, подобен на античната китара. ‹*гр.*›

формѝрам *несв.* и *св.* (**формѝране** *ср.*) **1.** Придавам форма; оформям; завършвам, изграждам. **2.** Създавам, образувам, организирам; съставям; сформирам. ‹*лат.* formo ⇨ *фр.* former›

фо̀рмиум *м. Бот.* Новозеландски лен. ‹*лат.*›

формо̀въчен *прил. Метал.* Който се използва за направа на леярски форми и калъпи. ✧ **Формовъчни смеси.** *Метал.* Смеси от пясък, глина, пръст и добавки, от които се изработват леярски форми и калъпи. ‹*лат.*›

формѝвам и **формо̀вам** *несв.* и *св.* (**формѝване** и **формо̀ване** *ср.*) **1.** Изработвам форма, калъп. **2.** Придавам определена форма на пластичен материал. ‹*лат.*›

фо̀рмула *ж.* **1.** *Мат.* Твърдение, изразено чрез условни знаци. **2.** *Хим.* Представяне на просто вещество или химично съединение чрез използване на символи за атомите на елементите, които съставят неговата молекула. **3.** Кратко и точно словесно определение. **4.** *Прен.* Общоприето правило. ✧ **Вероизповедна формула (верую).** *Рел.* Установено в контекста на мисионерската дейност на Църквата, богослужението и защитата от езичеството обобщение на основните положения на християнската вяра, одобрено от Църквата (за Православната църква — Никео-Цариградския символ на вярата, за Католическата — "Ангеликум"). ✧ **Химическа формула.** *Хим.* Съвкупност от знаците на химическите елементи на едно просто вещество или химично съединение, която изразява качествения и количествения им състав, а в редица случаи — и връзката и строежа на молекулите им. ‹*лат.* formula›

формулѝрам *несв.* и *св.* (**формулѝране** *ср.*) Изразявам мисъл, решение, извод и под. ясно, точно и кратко. ‹от *лат.* ⇨ *нем.* formulieren›

формулиро̀вка *ж.* **1.** Ясно, точно и кратко изложение на мисъл, решение, извод и под. **2.** Формула, определение. ‹от *лат.* ⇨ *рус.*›

формуля̀р *м.* **1.** Стандартна бланка за попълване. **2.** *Фарм.* Сборник от формули, използван при приготвянето на лекарствени препарати. ‹от *лат.* formularium ⇨ *нем.* Formular›

форомѐтър *м. Техн.* Измерителен уред за товароносимост на мостови конструкции. ‹от *гр.*›

фо̀рпост *м. Воен.* Предно укрепление, издигнато да защити определена позиция; аванпост. ‹*хол.*›

фо̀рсинг *м. Спорт.* В бокса — атакуване на противника със серия последователни удари. ‹*англ.* forcing›

форсѝрам *несв.* и *св.* (**форсѝране** *ср.*) **1.** *Прен.* Ускорявам, усилвам напрежението или темпа на някаква дейност. **2.** *Воен.* С бойни действия преодолявам естествени препятствия (обикн. водна преграда). ‹*фр.* forcer›

форсмажо̀р *м.* (**фо̀рсмажорен** *прил.*) **1.** Непредвидено обстоятелство, препятствие, пречка. **2.** *Прен.* Непреодолима сила. ‹*фр.* force majeure›

форсмажо̀рно *нареч.* Непреодолимо, непредвидено. ‹от *фр.* force majeure›

форстерѝт *м. Хим.* Огнеупорен материал, по състав магнезиев силикат. ‹*нем.*›

фо̀рсунка *ж. Авт. Техн.* В системи с течно гориво — дюза за впръскване. ‹*рус.*›

форт *м. Воен.* Укрепление (дълбок бетониран или землен затворен ров в трапецовидна или друга форма) като част от крепост. ‹*лат.* fortis 'силен' ⇨ *фр.* fort›

фо̀рте *Муз.* **1.** Като *нареч.* С голяма сила на тона; силно. **2.** Като *същ. ср.* Нота, акорд или пасаж, които се изпълняват с пълна сила на звука. ‹*ит.* forte›

фортепиа̀но$_1$ *ср. Муз.* Струнен ударно-клавишен инструмент, който се отличава от предшестващите го с възможностите си да предава силни и тихи звуци. ‹*ит.* fortepiano›

фортепиа̀но$_2$ *нареч. Муз.* Силно и след това тихо (при изпълнение). ‹*ит.* fortepiano›

фортѝсимо *нареч. Муз.* С най-голяма сила, най-силно; по-силно от форте. ‹*ит.* fortissimo›

фортификà̀ция *ж.* и **фортификà̀ции** *мн.* (**фортификациòнен** *прил.*) *Воен.* **1.** Дял от военноинженерна наука, който изучава теорията и практиката на военноинженерната подготовка на местности за водене на военни действия (строеж на отбранителни и защитни съоръжения и др.). **2.** Военноинженерни съоръжения. ‹*лат.* fortificatio 'укрепление' ⇨ *фр.* fortification›

фо̀ртома *ж.* Въже с голямо сечение. ‹*гр.*›

фортрà̀н *м. Инф.* Формален език за програмиране, използван от 50-те години на XX в. и все още в употреба за научни приложения. ‹съкр. от *англ.* For(mula) tran(slation)›

Форту̀на *ж.* **1.** *Мит.* Древноримска богиня, олицетворение на щастието и нещастието, на непостоянството и несигурността, на превратностите на съдбата. **2.** *Прен.* Щастлива съдба, щастие. ‹*лат.* fortūna ⇨ *гр.*›

фо̀руард *м. Спорт.* В колективните спортове — нападател. ‹*англ.* forward›

фо̀рум *м.* **1.** *Истор.* В древен Рим централен градски площад, средище на обществения живот. **2.** *Юр.* Съдилище, съд. **3.** *Юр.* Подсъдност. **4.** *Прен.* Средище на обществена дейност; средоточие, център. **5.** Широко, представително събрание (конгрес, конференция и др.). ‹*лат.* forum›

фо̀руърд *м. Икон. Фин.* Еднократна сделка между продавач и купувач за бъдещо количество суровина или валута. ‹*англ.* forward›

форфѐ *ср.* Нещо, което е направено нацяло, наедро. ✧ **А форфе.** Изцяло. ‹*фр.* forfait›

форфетѝране *ср. Фин.* Покупка на вземания с ненастъпил падеж, които произлизат от доставка на стоки или предоставяне на услуги, най-често при външнотърговски сделки, при условие, че купувачът се отказва от правото си на обратен иск спрямо предишния собственик на вземането. ‹от *фр.* forfait›

форхà̀нд *м.* Правото да играеш пръв при игра на карти. ‹*нем.* Vorhand›

фо̀рхенд *м. Спорт.* В тениса — удар отдясно (с дясната ръка). ‹*англ.* fore-hand›

фо̀рцепс *м. Мед.* Инструмент, подобен на клещи, предназначен за здраво обхващане и издърпване (при израждане на бебе, при вадене на зъб и др.); щипци. ‹*лат.* forceps 'клещи'›

фо̀ршлаг *м.* **1.** *Мар.* Мачтово въже, с което се разгъва предното платно на плавателен съд. **2.** *Муз.* Малки ноти, които не влизат в такта, а се изпълняват само като украшение. ‹*нем.* Vorschlag›

фо̀рщевен *м. Мар.* Носова част на платноход. ‹*хол.* voorsteven›

фо̀са *ж. Анат.* Ямка, кухина. ‹*лат.*›

фосгѐн *м. Воен.* Вид отровен боен газ. ‹от *гр.* φῶς 'светлина' + γένος 'род, вид'›

фосграф *м. Техн.* Уред за изследване физиологията на растенията. ‹от *гр.*›

фосѝли *мн.* (фосѝл *м.*) *Палеонт.* Изкопаеми вкаменелости. ‹от *лат.* fossilis›

фосилизà̀ция *ж. Палеонт.* Природен процес, при който остатъци от умрели растения и животни се превръщат във фосили поради замяната на органичните вещества, от които са изградени, с минерални. ‹от *лат.*›

фосорѐс *м. Истор.* Название на работниците, които копаели катакомби или галерии в древен Рим. ‹*лат.*›

фосфà̀т *м.* (**фосфà̀тен** *прил.*) **1.** *Хим.* Сол на ортофосфорната киселина с употреба в медицината, земеделието, техниката и др. **2.** Минерал, който съдържа фосфорна киселина. ‹*гр.* ⇨ *фр.* phosphate›

фосфатà̀зи *мн.* (фосфатà̀за *ж.*) *Хим.* Катализатори на хидролитното отцепване на фосфорната киселина от нейни естери. ‹от *гр.*›

фосфатѐмия *ж. Мед.* Наличие на фосфати в

кръвта. ‹от *гр.*›

фосфатѝрам *несв.* и *св.* (**фосфатѝране** *ср.*) *Хим.* Покривам метални повърхности с железен фосфат или манганофосфат, за да ги предпазя от корозия. ‹от *гр.*›

фосфатѝрия *ж. Мед.* Наличие на необичайно голямо количество фосфати в урината. ‹от *гр.*›

фосфолипѝди *мн.* (фосфолипѝд *м.*) *Биохим.* Сложни липиди, съдържащи в молекулата си фосфатна група, които се синтезират в черния дроб и тънките черва и участват в изграждането на всички органи и тъкани; фосфатиди. ‹от *гр.*›

фосфонекрòза *ж. Мед.* Разрушаване на тъканите, предизвикано от натрупване в тях на излишък от фосфати. ‹от *гр.*›

фосфопротеѝди *мн.* (фосфопротеѝд *м.*) *Хим.* Белтъчини, които съдържат фосфорна киселина. ‹от *гр.*›

фòсфор *м.* (**фòсфорен** *прил.*) *Хим.* Химически елемент, силноотровен и леснозапалим металоид (знак P). ‹от *гр.* φωσφόρος 'излъчващ светлина'›

фосфоресцѐнция *ж. Физ.* Вид луминесценция, която продължава значително време след прекратяване на осветяването. ‹*нем.* Phosphoreszenz›

фосфоресцѝрам *несв.* и *св.* (**фосфоресцѝране** *ср.*) *Физ.* Излъчвам слаба светлина. ‹*нем.* phosphoreszieren›

фосфорѝт *м. Геол.* Скала, в чийто състав влизат калциево-фосфатни минерали. ‹от *гр.*›

фосфороскòп *м. Физ.* Уред за измерване на фосфоресценцията. ‹от *гр.*›

фот *м. Физ.* Единица мярка за осветеност, равна на осветеността, създадена от светлинен поток от 1 лумен, разпределен равномерно върху повърхност от 1 см². ‹от *гр.* φωτός 'светлина' ⇨ *нем.* Phot›

фотàлгия *ж. Мед.* Болка в очите, предизвикана от силна светлина. ‹от *гр.*›

фотàрий и **фотàриум** *м.* Зала за групово облъчване с ултравиолетови лъчи. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' ⇨ *лат.*›

фòто- *представка.* В сложни думи със значение: 1) 'фотография', напр. *фотоателие*, *фототипия*; 2) 'светлина', 'под действието на светлина', напр. *фотосинтеза*, *фотопсия* и др. ‹от *гр.* φωτός 'светлина'›

фотоавтомàт *м. Фот.* Кабина за автоматично снимане и производство на направената снимка. ‹от *гр.*›

фотоалгрàфия *ж. Полигр.* Метод за печатане на топографски карти. ‹от *гр.*›

фотоапарàт *м.* Фотографски апарат. ‹*гр.* + *лат.*›

фотоателиѐ *ср.* Ателие на фотограф. ‹*гр.* φωτός + *фр.* atelier›

фотобактѐрия *ж. Биол.* Бактерия, която образува вещество, излъчващо светлина при окисляването си. ‹от *гр.*›

фотобиолòгия *ж.* Раздел от биологията, който изучава действието на светлината върху организмите. ‹от *гр.*›

фотоблѐнда *ж. Фот.* **1.** Бленда на фотоапарат. **2.** Устройство с различни отвори на обектива, използвано в репродукционните апарати. ‹*гр.* φωτός + *нем.* Blende›

фотогалванографѝя *ж. Полигр.* Галваничен метод за получаване на клишета или плаки. ‹по името на *ит.* учен Galvani (1737—1798)›

фотогѐн *м. Хим.* **1.** Луминесциращо вещество. **2.** Минерално гориво за лампи. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + γένος 'род, вид'›

фотогенѝчен *прил.* (**фотогенѝчност** *ж.*) Който се възпроизвежда добре на фотографска снимка. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + γένος 'род, вид'›

фотоглѝптика *ж. Полигр.* Гравиране чрез въздействието на светлина върху фоточувствителен слой. ‹от *гр.*›

фотоглиптѝя *ж. Полигр.* Релефен печат. ‹от *гр.*›

фотогравюра *ж. Полигр.* **1.** Плака или клише, обработени по фотохимичен път. **2.** Изображение, получено от такова клише. ‹*гр.* φωτός + *фр.* gravure›

фотогрàма *ж.* Снимка, фотография. ‹от *гр.*›

фотограмѐтрия *ж. Фот.* **1.** Наука, която разработва методите за определяне на формата, размерите и положението на различни обекти по техни фотографски снимки. **2.** Точни размери на даден предмет, определени чрез измерването им на фотографска снимка. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + γράμμα 'запис, записване' + μετρέω 'меря'›

фотогрàф *м.* Човек, който се занимава с фотография. ‹от *гр.*›

фотографѝрам *несв.* и *св.* (**фотографѝране** *ср.*) Снимам с фотоапарат. ‹от *гр.*›

фотогрàфия *ж.* (**фотогрàфски** *прил.*) **1.** Оптическо образуване и запазване на изображение на обекти върху светлочувствителни материали с помощта на специални апарати и химическа обработка. **2.** *Остар.* Фотографска снимка. **3.** *Остар.* Фотоателие. ✧ **Кабинетна фотография.** *Фот.* Портретна снимка с размери 14/10 см в паспарту. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + γράφω 'пиша'›

фотодиòд *м. Ел.* Високочувствителен полупроводников диод, който трансформира светлинен сигнал в електрически. ‹от *гр.*›

фотодокумѐнт *м.* Снимка на документ, официално събитие или случка. ‹*рус.*›

фотоеластѝчност *ж. Физ.* Промяна на физически свойства, при определени вещества, под въздействието на светлина. ‹*гр.* + *лат.*›

фотоелектрѐт *м. Физ.* Трайно поляризиран диелектрик под въздействието на електрическо поле и светлина. ‹от *гр.*›

фотоелектрòн *м. Физ.* Електрон, който е напуснал орбитата си вследствие на осветяване. ‹от *гр.*›

фотоелектрòнен *прил.* ✧ **Фотоелектронен преобразувател.** *Физ.* Устройство с фотоелемент, предназначено да преобразува бавно изменящи се сигнали в модулирани. ✧ **Фотоелектронни уреди.** *Физ.* Електровакуумни или полупроводникови уреди, преобразуващи енергията от падаща върху тях светлина (електромагнитно лъчение) в електрически сигнали или изображенията в невидимите лъчи (напр. инфрачервени) във видими изображения. ‹от *гр.*›

фотоелемѐнт *м. Физ.* Полупроводниково фотоелектрическо устройство за пряко преобразуване на светлинна енергия в електрическа, което се използва в телевизията, звуковия филм и др. ‹*гр.* + *лат.*›

фотоефѐкт *м. Физ.* Всеки ефект, който настъпва в резултат на предаване на енергия от електромагнитно лъчение, падащо върху електроните на вещество. ‹*гр.* + *лат.*›

фотожурналѝст *м.* Фотограф към дадена медия. ‹*гр.* φωτός + *фр.* journaliste›

фотожурналѝстика *ж.* Професия на фотожурналист. ‹*гр.* + *фр.*›

фотоинформàция *ж.* Снимкова информация. ‹*гр.* + *лат.*›

фотокатàлиза *ж. Хим. Физ.* Катализиране на химически процес чрез светлина. ‹от *гр.*›

фотокатòд *м. Хим. Физ.* Катод на електровакуумен прибор, който под действието на светлина излъчва поток от електрони. ‹от *гр.*›

фотокоагулàция *ж. Мед.* Разрушаване на тъкани чрез топлина, отделена при абсорбирането на светлина. ‹*гр.* + *лат.*›

фотоконкùрс *м.* Конкурс за фотография на определена тема. ‹*гр.* + *лат.*›

фотокòпие *ср.* Копие на текст, чертеж, рисунка и др., получено по фотомеханичен начин. ‹*гр.* ⇨ *англ.* photocopy›

фотокореспондѐнт *м.* Фотожурналист. ‹*гр.* + *лат.*›

фотоксилогрàфия *ж. Изк.* Гравиране върху дърво след предварително нанасяне на образа по фотографски път. ‹от *гр.*›

фотолѝза *ж. Хим. Физ.* Разлагане на химично съединение под действието на светлина. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + λύσις 'разпадане'›

фотолитограàф *м.* Специалист по фотолитография.

фотолитографèия *ж. Полигр.* **1.** Вид литографски печат с плоска каменна плоча, при който оригиналният образ се прехвърля чрез фотомеханичен метод. **2.** Изображение, отпечатано по този начин. **3.** Работилница за такъв печат. ‹от *гр.*›

фотолитогрàфски *прил.* ✧ **Фотолитографски копия.** *Полигр.* Копиране на негативи върху литографски камък с цел да се отпечатат след съответно фиксиране. ‹от *гр.*›

фотолуминесцѐнция *ж.* (**фотолуминесцѐнтен** *прил.*) *Физ.* Луминесценция, предизвикана от действието на електромагнитно лъчение. ‹от *гр.* + *лат.*›

фотомагнетѝзъм *м. Физ.* Светлинно възбуден магнетизъм. ‹от *гр.*›

фотоматериàл *м.* Фоточувствителен материал. ‹*гр.* + *лат.*›

фотометрѝчен *прил.* ✧ **Фотометрични единици.** *Физ.* Единици за измерване на величините, свързани със светлинните възприятия на човешкото око. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + μετρέω 'меря'›

фотомѐтрия *ж.* **1.** *Физ.* Раздел от оптиката, който се занимава с измерването на величините, отнасящи се до светлината. **2.** *Астр.* Раздел от астрономията, който се занимава с измерване яркостта на звездите. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + μετρέω 'меря'›

фотомѐтър *м.* **1.** *Физ.* Оптически уред за сравняване интензитета на светлината на източници на светлина. **2.** *Астр.* Оптически уред за измерване яркостта на звездите. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + μετρέω 'меря'›

фотомехàник *м.* Специалист по фотомеханика. ‹от *гр.*›

фотомехàника *ж.* (**фотомеханѝчен** *прил.*) *Полигр.* Начини за изготвяне на печатни форми с помощта на фотография (при фотооптика, цинкография и др.). ‹от *гр.*›

фотомецотѝнто *ср. Полигр.* Вид релефен печат. ‹*ит.*›

фотомонтàж *м. Фот.* Единна в художествено отношение композиция, създадена от фотоснимки, части от фотоснимки и допълнителни рисунки. ‹*гр.* ⇨ *фр.* photomontage›

фотòн *м.* (**фотòнен** *прил.*) *Физ.* Елементарно количество електромагнитна лъчиста енергия с произволна честота; квант електромагнитно лъчение. ‹от *гр.* φωτός 'светлина'›

фотòника *ж.* Област от техниката, която разработва апаратури, използващи взаимодействието на фотоните с веществата. ‹*рус.*›

фотопериодѝзъм *м. Биол.* Физиологични промени у животни и растения, свързани с редуването на ден и нощ. ‹от *гр.*›

фотоплàка *ж. Опт.* Стъклена плоча с покритие от среброхлориден желатин (емулсия), която се използва за снимане на светлообрази. ‹от *гр.*›

фотòпсия *ж. Мед.* Индивидуално възприемане на проблясъци от светлина при затворени клепачи или на тъмно, предизвикано от възпаление или леко отлепване на ретината. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фотоптѝчен *прил. Мед.* Който е свързан или описва състояния на ярко осветяване. ‹от *гр.*›

фоторезѝстор *м. Физ.* Резистор, чиято стойност се изменя в зависимост от интензитета на светлината, попадаща върху него; фотосъпротивление. ‹*гр.*›

фоторелѐ *ср. Физ.* Уред за отваряне или затваряне на електрическа верига под влияние на светлинни лъчи. ‹*гр.* ⇨ *фр.* photrelais›

фоторепродýкция *ж. Фот.* Черно-бяла или цветна репродукция на текстове, картини, чертежи, чрез фотография. ‹*гр.* + *лат.*›

фоторетинѝт *м. Мед.* Увреждане на ретината като следствие от излагане на очите без защита на слънчеви лъчи или на друг силен източник на светлина. ‹*гр.* + *лат.*›

фоторецѐптор *м. Биохим.* Образувание (пигмент, клетка, орган), което може да поглъща светлина и да предизвиква фотобиологични процеси в организма. ‹*гр.* + *лат.*›

фоторецѐпция *ж.* Възприемане на светлина с фоторецептор. ‹*гр.* + *лат.*›

фòтос *м.* Снимка. ‹*англ.* photo›

фотосинтѐза *ж. Биол.* Процес, посредством който растенията и някои бактерии произвеждат въглехидрати от въглероден двуокис и вода, като използват енергията, абсорбирана от слънчевата светлина чрез хлорофила. ‹от *гр.*›

фотоскòп *м. Физ.* Светломер. ‹от *гр.*›

фотоскулптýра *ж. Изк.* Вид обемно представяне на скулптура чрез снимки от различни ракурси. ‹*гр.* + *лат.*›

фотосфѐра *ж. Астр.* Видимата силно светеща повърхност на Слънцето с дебелина 400-500 км, която е главен източник на слънчева светлина. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + σφαῖρα 'кълбо'›

фототàксис *м. Биол.* Придвижване на отделна клетка или на цял организъм към светлинен източник. ‹от *гр.*›

фототѐка *ж.* Архив от негативи и фотокопия, обикн. в библиотека, музей и др. ‹от *гр.*›

фототелеграф *м. Техн.* Телеграфен апарат за предаване на изображения (документи, снимки, чертежи) чрез електрически сигнали. ‹от *гр.*›

фототелеграфия *ж. Техн.* Вид факсимилна връзка, при която регистрацията на приеманите изображения се осъществява с фотографски методи. ‹от *гр.*›

фототерàпия *ж. Мед.* Лекуване чрез слънчева светлина или чрез нагревки със специални лампи. ‹от *гр.*›

фототѐхника *ж.* Технология на фотографията. ‹от *гр.*›

фототѝп *м. Полигр.* Клише, матрица. ‹от *гр.*›

фототѝпия *ж. Полигр.* **1.** Начин за отпечатване на книги, рисунки или снимки от стъклена или метална плоча, покрита със светлочувствителен слой, върху която образите са нанесени чрез фотографиране. **2.** Отпечатък, получен по този начин. **3.** Предприятие, цех, помещение, в което се правят такива отпечатъци. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + τύπος 'отпечатък'›

фототранзѝстор *м. Физ.* Полупроводников прибор, фоточувствителен транзистор. ‹*гр.* ⇨ *англ.* phototransistor›

фототрансформàтор *м. Техн.* Фотограметричен уред за отстраняване на изкривяванията във фотоизображения на местност, възникващи при аерофотоснимки. ‹*гр.* + *лат.*›

фототриангулàция *ж.* Триангулация, която се основава на фотоснимки. ‹*гр.* + *лат.*›

фототропѝзъм *м. Биол.* Хелиотропизъм. ‹от *гр.*›

фототрòпия *ж. Физ.* Промяна в цвета на някои вещества, предизвикана от промяната на дължината на вълната на падащата върху тях светлина. ‹от *гр.*›

фотофàр *м.* Лампа, използвана при фотографиране. ‹от *гр.*›

фотофѝниш *м. Спорт. Техн.* Прибор, състоящ се от секундомер и киноснимачно устройство, за точно определяне реда на преминаване на финалната линия от спортистите. ‹*англ.* photo finish›

фотофòбия *ж. Мед.* Патологична непоносимост към светлина. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + φόβος 'страх' ⇨ *лат.*›

фотофòн *м. Физ.* Устройство за превръщане на светлинни явления в звукови и обратно. ‹от *гр.*›

фотофорѐза *ж. Физ.* Придвижване на ултрамикроскопични суспензирани частици в определена посока под влияние на силно облъчване. ‹от *гр.*›

фотофтàлмия *ж. Мед.* Възпаление на очите вследствие прекомерно излагане на силна светлина. ‹от *гр.*›

фотохелиограф *м. Техн.* Апарат за снимане на Слънцето и детайли от повърхността му. ‹от *гр.*›

фотохимиграфия *ж. Полигр.* Получаване на

клишета за висок печат чрез фотография и разяждане на металните плочи с киселина (фотоцинкография). ‹от *гр.*›

фотохѝмия *ж.* (**фотохимѝчен** и **фотохимѝчески** *прил.*) Раздел на физико-химията, който изучава влиянието на електромагнитните лъчения върху химичните реакции. ‹от *гр.*›

фотохрòм *м. Полигр.* Начин за отпечатване на цветни изображения. ‹от *гр.*›

фотохромѝзъм *м. Физ.* Способност на вещества да променят цвета си под действието на оптично лъчение. ‹от *гр.*›

фотохрòмия *ж.* Цветна фотография. ‹от *гр.* φωτός 'светлина' + χρῶμα 'цвят'›

фотохромогрàфия *ж. Полигр.* Отделяне на производните цветове и направа на клишета за тяхното отпечатване при цветен печат. ‹от *гр.*›

фотохрòника *ж.* Снимкова хроника. ‹от *гр.*›

фотохроникьòр *м.* Фотожурналист, чиито снимки съставят хроника на събитията. ‹*гр.*›

фотоцинкогрàф *м.* Човек, който се занимава с фотоцинкография. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фотоцинкогрàфия *ж. Полигр.* **1.** Технология за производство на цинкови клишета по фотографски път. **2.** Отпечатък от такова клише. **3.** Предприятие, цех, помещение, в което се изработват такива клишета. ‹*гр.* ⇨ *англ.* photozincography›

фотýрия *ж. Мед.* Отделяне на фосфоресцираща урина, която съдържа съединения на фосфора. ‹*лат.*›

фотьòйл *м.* Изцяло тапициран стол с меки облегала за гърба и лактите; кресло. ‹*фр.* fauteuil›

фохт *м.* **1.** *Истор.* В германските княжества през Средновековието — наместник на императора на Свещената Римска империя. **2.** *Истор.* Наследствен управител на имот, собственост на Католическата църква. **3.** *Истор.* Магистрат в електорски (епископски или кралски) съд. **4.** В Германия — кмет на село. ‹*лат.* ⇨ *нем.*›

фра *част.* Частица, която, поставена пред името на италиански католически монах, означава брат. ‹*лат.* frater 'брат' ⇨ *ит.* fra›

фрагмѐнт *м.* (**фрагмѐнтен** *прил.*) Част, откъс от нещо (обикн. текст, литературна творба, произведение на изобразителното изкуство, архитектурата и др.). ‹*лат.* fragmentum ⇨ *нем.* Fragment›

фрагментàрен *прил.* (**фрагментàрно** *нареч.*; **фрагментàрност** *ж.*) Съставен от фрагменти; разпокъсан, откъслечен, непълен. ‹*лат.* fragmentarius ⇨ *нем.* fragmentarisch›

фрагментàция *ж.* ✧ **Фрагментация на хромозоми.** *Биол.* Разделяне на една или няколко хромозоми на две или повече части. ‹от *лат.*›

фрàза *ж.* **1.** Смислово завършено, граматически и интонационно оформено изказване на мисъл; израз, изречение. **2.** Обикн. *мн. Неодобр.* Ефектни, изкуствено усложнени изрази без реално съдържание. **3.** *Муз.* Кратка, относително самостоятелна част от музикална тема. ‹от *гр.* φράσις 'словесен израз' ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* phrase›

фразеологѝзъм *м. Език.* Устойчиво словосъчетание, обикн. с преносно значение, което се употребява в речта като готова единица; фразеологична единица. ‹от *гр.*›

фразеолòгия *ж.* (**фразеологѝчен** и **фразеологѝчески** *прил.*) **1.** *Език.* Дял от лексикологията — наука за фразеологизмите. **2.** *Език.* Съвкупност на фразеологизмите, присъщи на един език. **3.** *Прен. Неодобр.* Ефектни, изкуствено усложнени изрази без реално съдържание. ‹от *гр.* φράσις 'словесен израз' + λόγος 'наука'›

фразѝране *ср. Муз.* Точно разчленяване на фрази. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* phrase›

фразонѝм *м.* Псевдоним, който представлява фраза. ‹от *гр.*›

фразьòр *м. Неодобр.* Човек, който не влага смисъл в заучените гръмки фрази, които използва. ‹*фр.* phraseur›

фразьòрствам *несв.* (**фразьòрстване** *ср.*) *Неодобр.* Говоря фрази. ‹от *гр.* phraseur›

фрак *м.* Официална мъжка дреха, къса отпред, а отзад дълга и с разрез в долната част. ‹*англ.* frock ⇨ *фр.* frac›

фрактýра *ж.* **1.** *Мед.* Счупване на кост. **2.** *Полигр.* Готически шрифт. ‹от *лат.* fractūra›

фракциòнен *прил.* ✧ **Фракционна дестилация.** *Хим.* Разделяне на смес от няколко течности, които имат различни температури на кипене, чрез разделно събиране на фракциите, кипящи при различни температури. ✧ **Фракционна кристализация.** *Хим.* Разделяне на смес от разтворени вещества, като се използва различната им разтворимост. ‹от *лат.* fractiōnis›

фракционѐр *м. Полит.* Член на фракция$_1$. ‹*рус.*›

фракционѝране *ср. Хим.* Разделяне на смеси на фракции$_2$ с близки химически или физически свойства (по температура на кипене, по плътност, по размери и др.). ‹*лат.*›

фрàкция$_1$ *ж. Полит.* **1.** Политическа партия, обособена от членовете на група, които имат свои възгледи и платформа, различни от възгледите и платформата на партията. **2.** Парламентарна група от членове на партия или коалиция, които отстояват в парламента политиката ѝ. ‹*лат.* fractio 'пречупва-

не' ⇨ *фр.* fraction›

фра̀кция$_2$ *ж. Хим.* Съставка на течна смес, която може да се отдели чрез фракциониране. ‹*лат.* fractio 'пречупване' ⇨ *фр.* fraction›

фрамбѐзия *ж. Мед.* Инфекциозно кожно заболяване, причинявано от спирохети, което се наблюдава в екваториална Африка, в тропическите области на Америка и в Далечния изток. ‹*фр.* framboise 'малина' ⇨ *англ.* frambesia›

фрамȕга *ж.* **1.** Горно стъкло на прозорец без панти. **2.** Корниз за щори или завеси. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

Франа̀нг *м. Мит.* В скандинавската митология — водопад в Мидгард, в който Локи, превърнат в сьомга, се опитва да се скрие от наказанието на боговете. ‹*норвежки*›

франзѐла *ж. Разг.* Продълговат, тънък бял хляб. ‹*ит.* ⇨ *гр.*›

франк *м.* Основна парична единица във Франция, Швейцария, Белгия и др. ‹*фр.* franc›

франкѝзъм *м. Истор.* Фашистки режим на диктатора Франко, установен в Испания след Гражданската война (1936—1939); идеологическа и политическа доктрина на испанския фашизъм. ‹по името на *исп.* генерал Francisco Franco (1892—1975)›

франкѝрам *несв.* и *св. Икон.* Плащам предварително за превоз или доставяне на товар, пощенска пратка и др. ‹от *нем.* frankieren›

франкѝст *м. Истор.* Последовател на франкизма. ‹от *исп.* собств. Franco›

франкмасо̀н *м.* (**франкмасо̀нски** *прил.*) **1.** Масон. **2.** *Прен. Неодобр.* Безбожник. ‹*англ.* free-mason ⇨ *фр.* franc-maçon 'свободен зидар'›

франкмасо̀нство *ср.* Масонство. ‹*фр.*›

фра̀нко *нареч. Икон.* Свободен от плащане за превоз и с доставяне до определено място (условие в търговска сделка, според което рисковете в случай на повреждане на стоката и разноските по доставката са за сметка на продавача). ‹*ит.* franco 'свободен'›

франкофо̀н *м.* **1.** Човек, който говори френски език. **2.** *Прен. Разг.* Всеки, който е привърженик на френската култура. ‹*фр.* francophone›

франт *м. Остар.* Човек, който обръща особено внимание на облеклото и външността си; конте. ‹*чеш.* frant›

франтирьо̀р *м. Истор.* Френски патриот, участник във Френската съпротива. ‹*фр.* ⇨ *нем.* Franktireur›

фра̀нций *м. Хим.* Неустойчив радиоактивен химически елемент, един от най-рядко срещаните в природата (знак Fr). ‹по името на Франция, *лат.* francium›

францискàнски *прил.* ✧ **Францискански орден.** *Рел.* Католически монашески орден, основан в Италия в нач. на XIII в. от св. Франциск Асизки. ‹от *лат.* собств.›

францискàнци *мн.* (францискàнец *м.*) *Рел.* Членове на Францисканския орден. ‹от *лат.*›

фра̀нчайз *м. Икон.* Законна привилегия, която разрешава на една лицензирана фирма да продава продуктите на друга фирма и да използва търговската ѝ марка. ‹*англ.* franchise›

франшѝз *м.* **1.** *Икон.* Недостиг при неточна доставка на стока по количество, отчетен в проценти. **2.** *Фин.* Процент от застрахователна премия, който може да не се изплати. ‹*фр.* franchise›

фрапа̀нтен *прил. Разг.* Който фрапира; поразителен. ‹от *фр.* frappant›

фрапѝрам *несв.* и *св. Разг.* Впечатлявам силно; смайвам, поразявам. ‹от *фр.* frapper›

фратернизѝрам *несв.* и *св. Остар.* Побратимявам. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fraterniser›

фратернитѐт *м. Остар.* Братство. ‹*лат.* ⇨ *фр.* fraternité›

фратрѝя *ж. Истор.* Съвкупност от няколко рода в Атика. ‹*гр.* φρατρία›

фра̀у *ж.* В немскоезичните страни — госпожа. ‹*нем.* Frau›

фрахт *м. Икон.* **1.** Заплащане за превоз на стоки, обикн. по вода. **2.** Стока, превозена по този начин. **3.** Превозване на такива стоки. ‹*нем.* Fracht›

фра̀хтов *прил.* ✧ **Фрахтов договор.** *Икон.* Договор за превоз на стоки по вода, в който се определят начинът за плащане и размерът на фрахта. ‹от *нем.* Fracht›

фрахтȕвам *несв.* и *св.* (**фрахтȕване** *ср.*) *Икон.* Наемам кораб за транспортиране на стоки. ‹*нем.* frachten›

фрѐбелов *прил.* ✧ **Фребелов метод.** Метод за възпитание на деца чрез специални игри. ‹по името на *нем.* педагог Fr. Frebel (1782—1852)›

фрега̀та *ж.* **1.** *Истор.* Тримачтов военен кораб от XVIII—XIX в. **2.** Съвременен многоцелев военен кораб. **3.** *Зоол.* Птица с голяма крива и дълга опашка, която живее край топлите морета. Fregatidae. ‹*ит.* fregata›

фрез$_1$ и **фрѐзов** *прил.* Светлочервен, яголов. ‹*фр.* fraise 'ягода'›

фрез$_2$ *м.* Детайл от рамка за стъкло. ‹*фр.* fraise›

фрѐза *ж. Техн.* Въртящ се около оста си режещ инструмент с резци (зъбци) за обработка на плоскости, нарязване на канали, резби, зъби на зъбни колела и инструменти, за разрязване на материали и др. ‹*фр.* fraise 'остра пила'›

фрезѝрам и **фрезȕвам** *несв.* и *св.* (**фрезȕване** *ср.*) **1.** Обработвам с фреза. **2.** Добивам торф

с фрезмашина. ‹от *фр.* fraiser›

фрезист *м.* Работник на фрезмашина. ‹от *фр.* fraisiste›

фрѐзия *ж. Бот.* Стайно цвете с жълти цветове. Freesia. ‹по името на *швед.* ботаник Fries›

фрѐзмашина *ж. Техн.* **1.** Машина за обработване на метал, дърво или други твърди материали посредством въртяща се фреза; фрезова машина. **2.** Почвообработваща машина с въртящ се барабан с ножове, която се употребява при разораване на целинни места, правене на трасета на пътища, железопътни линии и т. н. **3.** Машина за механично добиване на торф. ‹от *фр.* fraise-machine›

Фрей *м. Мит.* В скандинавската митология — син на Ньорд и брат на богинята Фрея, най-първият сред ваните, боговете на плодородието. ‹*норвежки*›

фрейлина *ж. Истор.* Придворна дама от благородно потекло. ‹*нем.* Fräulein›

фреквѐнтен *прил.* Честотен. ‹от *лат.*›

фреквѐнция *ж.* Честота. ‹от *лат.* frequentia›

фрѐнга *ж. Остар.* Сифилис. ‹*тур.* frengi›

френгѝя *ж. прил.* ✧ **Сабя френгия.** В българското народно творчество — остра западноевропейска или френска сабя. ‹от *тур.* freng 'френски', 'европейски'›

френѐзия *ж.* **1.** *Мед.* Психическо отклонение, лудост. **2.** Опиянение от възторг. ‹*лат.* ⇨ *фр.* frénésie›

френектòмия *ж. Мед.* Оперативно отстраняване на френума. ‹*лат.* + *гр.*›

френѐлов *прил.* ✧ **Френелова леща.** *Физ.* Стъпаловидна леща с голям отвор. ✧ **Френелово огледало.** *Физ.* Оптичен прибор за изучаване интерференцията на светлината. ‹по името на *фр.* физик A. J. Fresnel (1788—1827)›

френетѝк *м. Мед.* Болен от френезия. ‹*гр.* ⇨ *фр.* frénétique›

френетѝчен и **френетѝчески** *прил.* (**френетѝчно** *нареч.*) **1.** *Мед.* Луд, безумен. **2.** Много силен, буен, възторжен. ‹*гр.* ⇨ *фр.* frénétique›

френикла̀зия *ж. Мед.* Хирургично разрушаване на част от диафрагмалния нерв. ‹от *гр.*›

френицектòмия *ж. Мед.* Хирургично разделяне или отстраняване на част от диафрагмалния нерв. ‹от *гр.*›

френктерзѝя *м. Остар.* Моден шивач. ‹*тур.* frenk 'европейски' + terzi 'шивач'›

френолòг *м.* Човек, който се занимава с френология. ‹*гр.*›

френолòгия *ж.* (**френологѝчен** *прил.*) Теория за взаимнозависимостта между външната форма на черепа и човешкия характер, основана на погрешното схващане, че черепът се модифицира в зависимост от активността на центровете в главния мозък, намиращи се под съответната зона. ‹от *гр.* φρήν 'ум, разум' + λόγος 'наука'›

френопа̀тия *ж. Мед.* Заболяване на мозъка. ‹от *гр.*›

фрѐнум *м. Анат.* Лигавични гънки, намиращи се под езика или между венците и горната или долната устна; юзда. ‹*лат.*›

фреòн *м. Хим.* Група хлорофлуоровъглеводороди, инертни газове или течности, които се използват в хладилници и климатични инсталации, като разтворители, в производството на аерозоли и др. ‹*фр.* fréon›

фрѐска *ж. Изк.* **1.** Вид живопис, при която се рисува с водни бои върху прясна мазилка; стенопис. **2.** Живописна творба, изпълнена с тази техника. ‹*ит.* fresco 'свеж'›

Фрѐя *ж. Мит.* В скандинавската митология — дъщеря на Ньорд и сестра на Фрей, богиня на плодородието и любовта. ‹*норвежки*›

фривòлен *прил.* (**фривòлно** *нареч.*; **фривòлност** *ж.*) Прекалено свободен, който не е достатъчно приличен; леконравен. ‹*лат.* frivolus 'глупав' ⇨ *фр.* frivole›

Фриг *ж. Мит.* В скандинавската митология — най-първата между богините, съпруга на Один, майка на Балдур. ‹*норвежки*›

фригàтор *м.* Охладител. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

фригидàриум и **фригидàрий** *м. Истор.* Басейн със студена вода (в римските бани). ‹*лат.*›

фригѝдност *ж.* (**фригѝден** *прил.*) *Мед.* Липса на полово удоволствие или невъзможност да се достигне до оргазъм при полова възбуда. ‹от *лат.* frigidus 'студен'›

фригѝйци *мн.* (фригѝец *м.*) (**фригѝйски** *прил.*) *Истор.* Малоазийски индоевропейски народ, сроден на арменския. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фригорифѝчен и **фригòрен** *прил.* Изстудяващ, охлаждащ. ‹от *лат.*›

фригòрия *ж. Физ.* Единица мярка за студ (равна по стойност на калорията но с обратен знак), която се използва за измерване на замразяващата способност на охладители. ‹*лат.* frigoris 'студ'›

фриготерàпия *ж. Мед.* Студолечение. ‹*лат.*›

фриз *м.* Декоративна рисувана или релефна ивица по края на стена, под, мебел и др. ‹*гр.* ⇨ *лат.* ⇨ *фр.* frise›

фрѝзби *ср.* Диск със специални отвори, който се хвърля и улавя, както и играта с него. ‹от *англ.* търг. марка Frisbee›

фрѝзер *м.* Хладилник за дълбоко замразяване. ‹*англ.* freezer›

фризѝрам *несв.* и *св.* (**фризѝране** *ср.*) Подстригвам, оцветявам, накъдрям или по друг начин оформям и третирам коса, за да по-

стигна определена форма, прическа; накъдрям коса. — **фризирам се.** ‹*фр.* friser›

фризòн *м.* **1.** Кайнара, свила. **2.** Прежда от такава материя. ‹*фр.* frison›

фризýра *ж.* Прическа. ‹*фр.* frisure›

фризьòр *м.* Човек, чиято професия е да прави фризури. ‹*фр.* friseur›

фрикадѐла *ж. Кул.* Полуфабрикат от кълцано месо или от субпродукти с подправки, оформен като кебапче. ‹*фр.* fricadelle›

фрикандò *ср. Кул.* Ястие от задушено телешко месо и сланина. ‹*фр.* fricandeau›

фрикасѐ *ср. Кул.* Ястие от месо в гъст бял сос от брашно, яйца, мляко и лимонов сок. ‹*фр.* fricassée›

фрикатѝвен *прил.* ✧ **Фрикативна съгласна.** *Език.* Съгласна, която се образува чрез триене на издишвания въздух в стеснен проход на гласовия канал; фрикатив. ‹*лат.* frico 'търкам' ⇨ *фр.* fricatif›

фрѝкция *ж.* (**фрикциòнен** *прил.*) **1.** Разтриване на кожата с течност. **2.** Триене, търкане. **3.** Гумиране на тъкан чрез втриване на специална смес. ‹от *лат.* frictiōnis 'триене'›

фримѐр *м. Истор.* По време на Великата френска революция от 1793 г. — третият месец от революционния календар (от 21 ноември до 21 декември). ‹*фр.* frimaire›

фрѝска *ж. Муз.* Част от чардаша и палотата, която е с по-бързо темпо. ‹*унг.*›

фрѝта *ж.* Смес от различни вещества за производство на глазура, стъкло или порцелан. ‹*нем.* Fritte›

фритрѐйд *ср.* Направление в икономическата теория, според което държавата не бива да се намесва в стопанския живот, а свободата на търговията и конкуренцията и липсата на митнически и политически ограничения са основите на икономическия живот. ‹от *англ.* free trade›

фритюра *ж. Кул.* Дебел пласт растителна или животинска мазнина за пържене на картофи, месо, риба и др. ‹*фр.* friture›

фритюрник *м.* Домакински съд или уред за пържене във фритюра. ‹от *фр.* friture 'пържене'›

фрихòлдер *м. Истор.* Във феодална Англия — пожизнен или наследствен арендатор на земя (феодал, гражданин или селянин), който изплаща на лорда определена рента. ‹*англ.* freeholder›

фриц *м.* Подигравателно прозвище на германец (от времето на Втората световна война); хитлерист. ‹от *нем.* собств. Fritz›

фройдѝзъм *м.* Учение, основано върху идеите на австрийския невропатолог и психиатър З. Фройд (1856—1939), което мотивира човешкото поведение с подсъзнателни, често сексуални инстинкти и влечения, които влизат в конфликт със съзнанието. ‹от *нем.* собств. S. Freud›

фройдѝст *м.* Последовател на фройдизма. ‹от *нем.* собств. S. Freud›

фрòйлайн *ж.* В немскоезичните страни — госпожица. ‹*нем.* Fräulein›

фрòнда *ж. Истор.* Френско социално-политическо движение против абсолютизма от 1648 до 1653 г., при непълнолетието на Луи XIV. ‹*фр.* Fronde›

фронт *м.* **1.** *Воен.* Висше оперативно обединение на няколко общовойскови, танкови и въздушни армии, войски на противовъздушната отбрана и усилващи съединения и части, което действа на театъра на бойните действия. **2.** *Воен.* Линията, достигната от войските по време на война. **3.** Предна, лицева страна; чело. **4.** *Прен.* Обединение на обществени сили за съвместни действия с определена цел. **5.** *Прен.* Сфера на колективна дейност. **6.** *Метеор.* Преходна зона между два въздушни потока с различен произход и температура; атмосферен фронт. ‹*лат.* frontis 'чело' ⇨ *фр.* front›

фронтàлен *прил.* (**фронтàлно** *нареч.*) **1.** Който е с лице към предната част на нещо; насрещен, челен, преден. **2.** *Метеор.* Който се отнася до атмосферен фронт. **3.** *Изк.* В живописта и скулптурата, за фигура — която е обърната с лице към зрителя. **4.** *Архит.* Който е разположен симетрично на фасада; лицев. **5.** *Мед.* Който произхожда от предната част на тялото или на даден орган. ‹*лат.* frontālis ⇨ *фр.* frontal›

фронтàлност *ж. Изк.* **1.** Фасадна симетричност. **2.** Изобразяване на фигури в анфас, с лице към зрителя. ‹*лат.* ⇨ *фр.* frontal›

фронтиспѝс *м.* **1.** *Полигр.* Илюстрация в книга, разположена срещу титулната страница, която отразява характера на творбата, илюстрира най-важния ѝ епизод или представлява портрет на автора или на герой на произведението. **2.** *Архит.* Главна фасада на здание. ‹*лат.* frontis 'чело' + aspicio 'гледам' ⇨ *фр.* frontispice›

фрòнтмен *м. Муз.* Организатор, ръководител, водещ автор на музиката и вокалист на група. ‹*англ.* frontman›

фронтовàк *м.* Участник в боеве на даден фронт. ‹от *фр.* front›

фронтогенѐза *ж. Метеор.* Зараждане и развитие на атмосферен фронт. ‹*лат.* + *гр.*›

фронтолѝза *ж. Метеор.* Разрушаване, размиване на атмосферен фронт. ‹*лат.*›

фронтòн *м. Архит.* **1.** Най-горната част от

фасадата на сграда, най-често триъгълна или полукръгла плоскост, ограничена от двускатен покрив и хоризонтален корниз в основата ѝ. **2.** Подобна украса на врата, прозорец или вход. ‹*фр.* fronton›

фро̀стер *м.* Устройство за дълбоко замразяване на растителни продукти. ‹*англ.* froster›

фрото̀ла *ж.* Специфично изпълнение на народната песен от Северна Италия, в което се включват 3 или 4 гласа. ‹*ит.* frottola›

фру̀кти *мн.* (фрукт *м.*) (**фру̀ктов** *прил.*) Плодове. ‹*лат.*›

фруктидо̀р *м. Истор.* По време на Великата френска революция — дванадесетият месец от революционния календар (от 18 август до 17 септември). ‹*фр.* fructidor›

фруктиѐра *ж.* Съд за поднасяне на плодове. ‹*фр.* fructière›

фруктификàция *ж.* Оползотворяване или оплодотворяване на нещо. ‹от *лат.*›

фрукто̀за *ж. Биохим.* Органично химично съединение, монозахарид, който се съдържа в плодовете и в пчелния мед; плодова захар. ‹от *лат.* fructus 'плод'›

фруктозу̀рия *ж. Мед.* Наличие на фруктоза в урината. ‹*лат.* + *гр.*›

фрулàто *ср. Муз.* Изпълнение на духови инструменти, което наподобява тремоло. ‹*ит.*›

фрустрàция *ж. Психо.* Психическо състояние на угнетеност, тревожност, чувство за безизходност и отчаяние, причинено от осуетяване на задоволяването на някаква потребност или постигането на определена цел. ‹от *лат.* frustratio 'измама', 'неуспех'›

фру̀то *ср. Остар.* Десерт. ‹*ит.* frutto›

фтàлов *прил.* ✧ **Фталови киселини**. *Биохим.* Ароматни органични съединения, твърди безцветни кристални вещества, които се използват в синтеза на синтетични полимери, в производството на пластификатори и др. ‹*лат.* ⇨ *англ.* phtalic съкр. от (na)phtal(eine)›

фтивозѝд *м. Фарм.* Лекарство против туберкулоза. ‹от *гр.*›

фтѝза *ж. Остар.* Белодробна туберкулоза. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фтизѐма *ж. Мед.* Туберкулоза. ‹от *гр.*›

фтизиàтрия *ж.* **1.** Медицинска наука, която изучава туберкулозата и начините за лекуването ѝ. **2.** Болнично отделение за лекуване на туберкулозно болни. ‹от *гр.* φθίσις 'туберкулоза' + ἰατρεία 'лечение' ⇨ *лат.*›

фтизиàтър *м.* Лекар, специалист по фтизиатрия. ‹от *гр.*›

фтизиоло̀гия *ж.* Наука, която изучава методите за профилактика и лечение на туберкулозата. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фтѝзис *м. Мед.* Белодробна туберкулоза; фтиза. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фтириàза *ж.* и **фтириàзис** *м. Мед.* Овъшляване, въшлясване. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

фу̀га$_1$ *ж. Муз.* Висша форма на полифонията, основна форма на полифонично музикално произведение, в чиято основа лежи имитационното развитие (повторение на основната тема от различни гласове) или контрапунктното съчетание на няколко теми, проведени по определен тоналнохармоничен план. ‹*ит.* fuga›

фу̀га$_2$ *ж. Строит.* Тясна вдлъбнатина, разстояние между зидани тухли, плочи, камъни и под.; междина. ‹*нем.* Fuge›

фу̀га$_3$ *ж. Мед.* Временна загуба на паметта за период, през който болният напуска обичайното си обкръжение и започва да скита безцелно или започва нов живот на друго място. ‹от *лат.*›

фугàс *м.* (**фугàсен** *прил.*) *Воен.* Заряд от взривно вещество (понякога съдържащ и запалителни вещества, метални парчета и др.), който се заравя в земята или под вода и се взривява след време. ‹*фр.* fougasse›

фугàто *ср. Муз.* Част от голямо музикално произведение (соната, симфония и др.), изградена по подобие на експозицията на фуга$_1$. ‹*ит.* fugato›

фугѐта *ж. Муз.* Малка фуга$_1$. ‹*ит.* fugeta›

фу̀гин *м. Воен.* Сапьор в мина или кариера. ‹*нем.*›

фугѝрам *несв.* и *св.* (**фугѝране** *ср.*) *Строит.* **1.** Оформям фуги$_2$ при зидария. **2.** Запълвам фуги$_2$ при шпакловка. **3.** Залепвам дървени плоскости без фуга$_2$. ‹*нем.* fugieren›

фу̀до-мийо̀ *м. Рел.* В шинтоизма — един от петте Буди, символ на енергията при осъществяването на решенията. ‹*яп.*›

фуду̀л и **фуду̀лин** *м. Остар.* Високомерен, надменен, надут човек. ‹*ар.* ⇨ *тур.* fodul›

фудуллу̀к *м. Остар.* Държание на фудул; високомерие, надутост. ‹от *тур.* fodul›

фузифо̀рмен *прил.* Вретеновиден, заострен от двата края. ‹от *лат.*›

фу̀зия *ж.* **1.** Сливане, обединяване, взаимно проникване. **2.** *Език.* Сливане на морфеми, съпроводено с промяна във фонемния състав на морфемната граница. ‹от *лат.*›

фузобактѐрии *мн.* (фузобактѐрия *ж.*) *Биол.* Род пръчковидни бактерии със заострени краища. ‹от *лат.*›

фукàра *м.* и *ж. Разг.* Сиромах, бедняк. ‹*ар.* ⇨ *тур.* fukara›

фукарѝя *ж.* и **фукарлѝк** *м. Разг.* Беднотия, мизерия, сиромашия. ‹*тур.* fukaralık›

фукойд *м. Палеонт.* Вкаменелост от растителен произход, която се намира в утаечна

скала. ‹*лат.*›

фукс *м. Техн.* Вентилационен канал за отработени газове в пещи или котли. ‹*нем.*›

фу̀кса *ж.* **1.** Неочакван успех; случайна победа. **2.** *Прен.* Начинаещ студент; първокурсник. ‹*нем.* Fuchs 'лисица'›

фуксѝн *м. Хим.* Органично химично съединение със зеленикав цвят и кристална структура, което се използва като оцветител. ‹*нем.* Fuchsin›

фу̀ксия *ж. Бот.* Декоративно растение с червени или розови цветове, разпространено в Централна и Южна Америка. ‹по името на *нем.* ботаник L. Fuchs (1501–1566)›

фу̀кус *м. Бот.* Вид морски водорасли с червен цвят, от които се добива йод. ‹*лат.* fucus›

фул *м.* В покера — три по две карти от общо пет с еднакви бои. ‹*англ.* full›

фула̀р *м. Текст.* Вид висококачествена тънка и мека коприна. ‹*фр.* foulard›

фулгурѝт *м.* Тръбовидна дупка в пясък, образувана от стопяване на песъчинките при падане на мълния. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Fulgorite›

фулмина̀т *м. Хим.* Вид избухлива смес. ‹*лат.* fulminis 'светкавица' ⇨ *нем.* Fulminat›

фумаро̀ла *ж. Хим.* Отделяне на газове и пара от вулканични кратери или фуги. ‹*ит.* fumarola›

фумига̀ция *ж. Сел.-ст.* Метод за борба с вредните насекоми и болестите по селскостопанските растения чрез опушване с па̀ри или газове на фумиганти. ‹*лат.* fumus 'дим' ⇨ *фр.* fumigation›

фунгѝт *м. Бот.* Вид корали, които имат форма на гъби. ‹*лат.*›

фунгицѝд *м.* (**фунгицѝден** *прил.*) *Хим.* Вещество, което убива гъбички и плесени. ‹от *лат.* fungus 'гъба' + caedo 'убивам'›

фундамѐнт *м.* (**фундамѐнтен** *прил.*) **1.** Основа, опора на сграда, съоръжение. **2.** *Прен.* Само *ед.* База, основа. ‹*лат.* fundamentum ⇨ *нем.* Fundament›

фундамента̀лен *прил.* Базисен, основополагащ, основен. ✧ **Фундаментално равновесие.** *Икон. Фин.* В един платежен баланс то се появява тогава, когато текущата и капиталовата сметка са в общо равновесие и икономиката е вътрешно балансирана на ниво пълна заетост. ‹*лат.* fundamentum 'основа' ⇨ *нем.* fundamental›

фундаменталѝзъм *м.* **1.** *Рел.* Направление в протестантската теология, което се противопоставя на критичното преразглеждане на остарели религиозни понятия. **2.** *Рел.* Агресивна форма на ислямизма, която проповядва обединяване на всички мюсюлмани и противопоставянето им на останалите вероизповедания. **3.** *Прен.* Непримиримо отстояване на принципи, възгледи и под. ‹от *лат.* fundamentum 'основа' ⇨ *нем.* Fundamentalismus›

фундѝран *прил.* Твърд, сигурен, здрав. ✧ **Фундирани доходи.** *Фин.* Сигурни, твърди доходи (от собственост върху недвижимо имущество, облигации и др.). ‹от *лат.* fundus 'основа'›

фундѝране *ср.* Изграждане на фундамент. ‹от *лат.*›

фу̀ндус *м. Анат.* Основа на кух орган. ‹*лат.*›

фуникулѝт *м. Мед.* Възпаление на семепроводните пътища. ‹от *лат.*›

фу̀нис *ж. Анат.* Подобна на връв структура (напр. пъпната връв). ‹*лат.*›

фунѝя *ж.* Приспособление с конична форма и тръбовиден долен край за наливане на течност в съд с тесен отвор. ‹*гр.* ⇨ *тур.*›

функционѐлен *прил.* ✧ **Функционална група.** *Хим.* Група от атоми, химически свързани помежду си и по определен начин с останалата въглеводородна част на органично съединение. ‹*лат.* functio 'деятелност' ⇨ *рус.*›

функционалѝзъм *м. Архит.* Направление в архитектурата през 20-30-те години на XX в., възникнало в Германия и Холандия, което изисква обусловеност на външния облик на сградите от тяхното предназначение (функция). ‹от *лат.* ⇨ *нем.* Funktionalismus›

функционѐр *м.* Активен деец на политическа партия, обществена организация и др.; активист. ‹от *лат.*›

функционѝрам *несв.* и *св.* (**функционѝране** *ср.*) Извършвам функция; работя, действам. ‹от *лат.*›

фу̀нкция *ж.* **1.** Дейност, работа, предназначение, роля. **2.** Явление, което е свързано с развоя на друго явление или произтича от него; последица от определена причина. **3.** *Мат.* Величина, която се променя в зависимост от изменението на друга величина (аргумент). **4.** *Физиол.* Специфична дейност на животински или растителен организъм, орган, тъкан или клетки. **5.** *Език.* Значение на дадена езикова форма, нейната роля в езиковата система, определена от съотношението ѝ с другите форми. ✧ **Макропродуктивна функция.** *Икон.* Функция на продуктивността на една фирма, която показва максималната продукция, която може да бъде произведена при използването на всичките ѝ физически ресурси, като се има предвид технологичното ѝ равнище. ✧ **Ответна функция.** *Икон.* Показва предпочитанията на тези, които вземат решения. ✧ **Предметна функция.** *Икон.* Привеждането във форма на ра-

венство на една зависима променлива, която би трябвало да се максимизира или минимизира от независими променливи, като се запазят оптималните стойности. ✧ **Рекурсивни функции.** *Мат.* Функции, чиято стойност за даден аргумент се изчислява с помощта на стойността за предшестващия аргумент. ✧ **Трансцендентни функции.** *Мат.* Аналитични функции, които не са алгебрични (не могат да се изразят с краен брой алгебрични операции). ✧ **Тригонометрични функции.** *Геом.* Функциите на ъгъл — синус, косинус, тангенс, котангенс, секанс и косеканс. ‹*лат.* functio›

фунт *м.* Единица за маса използвана в Британската общност и в САЩ, равна на 453,6 г. ✧ **Фунт стерлинг.** *Фин.* Основна парична единица на Англия, равна на 100 пенса; лира стерлинг. ‹*лат.* pondus 'тегло' ⇨ *нем.* Pfund, *англ.* pound›

фу̀ра *ж.* Тежка, дълга каруца за дървени трупи. ‹*рус.*›

фура̀ж *м.* Храна на селскостопански животни; кърма. ‹*фр.* fourrage›

фура̀жен *прил.* ✧ **Фуражни култури.** *Сел.-ст.* Растения, които се използват за храна на селскостопански животни. ‹от *фр.*›

фура̀жка *ж.* Вид униформена шапка с твърда козирка и широко дъно. ‹*пол.* ⇨ *рус.*›

фурбу̀ *ср. Рел.* Обредно оръжие в тантрическия будизъм, предназначено да побеждава демоните. ‹*санскр.*›

фурго̀н *м.* **1.** Закрит товарен автомобил. **2.** Затворен вагон със специално вътрешно разпределение, който се включва във влакова композиция. **3.** Голяма закрита кола без мотор за пренасяне на багаж, за временно жилище и др. ‹*фр.* fourgon›

фурда̀ *ж. Остар.* Негодна стока, отпадъци. ‹*перс.* ⇨ *тур.* hurda›

фурѐ *ср.* Захарни бонбони с пълнеж. ‹*фр.* fourré›

фу̀риант *м. Муз.* Бърз чешки народен танц с променлив ритъм. ‹*чеш.*›

фуриѐр *м. Воен.* Интендант, който обезпечава рота. ‹*фр.* fourrier›

фуриерѝзъм *м. Филос.* Учение на френския мислител Шарл Фурие (1772—1837) и неговите последователи, в чиято основа е създаването на самоуправляващи се кооперативи. ‹от *фр.* собств. Ch. Fourier›

фурѝя *ж.* **1.** *Мит.* Древноримска богиня на възмездието. **2.** *Прен.* Природна стихия. **3.** *Прен.* Зла жена. **4.** *Зоол.* Вид отровна змия в Австралия. ‹*лат.* furia 'бяс'›

фуркѐт *м.* и **фуркѐта** *ж.* Голяма фиба за придържане на дамска прическа. ‹*лат.* furca 'вила' ⇨ *гр.*›

фурма̀ *ж.* Плод на финикова палма. ‹*перс.* ⇨ *тур.* hurma›

фу̀рна *ж.* (**фурнаджѝйски** *прил.*) **1.** Пещ за печене на хляб, тестени изделия, ястия и др. **2.** Количеството хляб, което може да се побере в една пещ. **3.** Пекарница, хлебарница. ‹от *фр.* fourneau›

фу̀рнаджия *м.* Собственик на фурна; пекар. ‹от *фр.* fourneau›

фурнѝр *м.* Тънки листове от по-ценна дървесина, с които се облепват мебели от по-просто дърво. ‹*нем.* Furnier›

фурнѝрам *несв.* и *св.* Облепвам с фурнир. ‹*нем.* furnieren›

фурниту̀ра *ж.* Спомагателен материал, използван в производство или занаят. ‹*фр.* fourniture›

фуро̀р *м.* **1.** Силно възхищение, възторг. **2.** Шумен успех. ‹от *лат.* furor 'бяс'›

фуру̀нкул *м. Мед.* Мека възпалена област на кожата, съдържаща гной; цирей. ‹*лат.* furunculus›

фурункуло̀за *ж. Мед.* Развитие на множество фурункули по едно и също време. ‹*лат.*›

фуру̀я *ж. Муз.* Вид унгарски духов инструмент, подобен на флейта. ‹*унг.*›

фус *м.* **1.** *Кожар.* Мярка за повърхност, използвана в кожарската промишленост. **2.** *Остар.* Мярка за височина на печатарски шрифтове. ‹*нем.* Fuss 'стъпка'›

фу̀ска *ж. Мед.* Възпаление по кожата, пъпчица, мехурче. ‹*гр.*›

фу̀ста *ж.* **1.** Долна пола от тънка материя. **2.** Дълга и широка, силно набрана в талията пола, част от българската женска носия. **3.** *Прен. Пренебр.* Жена. ‹от *гр.*›

фуста̀н и **фиста̀н** *м.* Тънък сукман. ‹от *гр.*›

фустанѐла *ж.* **1.** Фуста. **2.** Къса, силно набрана пола от груб вълнен плат, част от носията на гърци, албанци, каракачани и др. ‹*гр.*›

фут *м.* **1.** Единица за дължина, използвана в страните от Британската общност и в САЩ, равна на 30,48 см. **2.** Руска мярка за дължина, равна на 30,5 см. ‹*англ.* foot 'стъпка'›

фу̀та *ж. Диал.* **1.** Домашна престилка от груб плат. **2.** *Остар.* Ризка от домашно тъкан плат, с която обличали малки деца. ‹*ар.* ⇨ *тур.* futa›

фу̀тбол *м.* (**фу̀тболен** *прил.*) *Спорт.* **1.** Колективна игра с топка за два отбора от по 11 човека, при която играчите се стремят с ритане да вкарат топката в противниковата врата. **2.** *Жарг.* Кожена топка за такава игра. ‹*англ.* football›

футля̀р *м.* Кутия, калъф (за инструменти, очила и др.). ‹*нем.* Futeral›

футурѝзъм *м.* (**футуристѝчен** *прил.*) *Изк.*

Авангардно направление в италианското и руското изкуство през 10-20-те години на XX в., което отрича художественото наследство, културата и морала на миналото и си поставя за задача да отрази динамиката в съвременния свят. ‹от *лат.* futūrus 'бъдещ' ⇨ *фр.* futurisme›

футурист *м.* Привърженик на футуризма. ‹*фр.* futuriste›

футурология *ж.* **1.** Комплексна научна дисциплина, която въз основа на данни от естествените и обществените науки предвижда бъдещото развитие на човечеството. **2.** Сбор от идеи и представи за бъдещето. ‹*лат.* + *гр.*›

футурум *м. Език.* Бъдеще време. ‹*лат.*›

фъндък *м. Диал.* Малко валмо вълна или памук. ‹от *тур.* fındık›

фънк *м. Муз.* Стил в развитието на негърската танцова музика от 70-те год. на XX в., който се характеризира с бърза смяна на ритъма и с използването на синкопи. ‹*амер.* funk›

фъркулица *ж. Диал.* Вилица. ‹от *лат.* furca 'вила' ⇨ *рум.*›

фъстък *м.* (**фъстъчен** *прил.*) **1.** *Бот.* Едногодишно кореноплодно растение, чиито плодове са обвити с мека черупка. Arachis hypogaea. **2.** Плодът на това растение. **3.** *Прен. Разг.* Дребен човек, дребосък. ‹*перс.* ⇨ *тур.* fıstık›

фъшкия *ж.* Конско изпражнение. ‹*тур.* fışkı›

фьон *м. Метеор.* Силен вятър с висока температура и ниска относителна влажност на въздуха, който духа по северните склонове на планините към долините. ‹*нем.* Föhn›

фюжън *м. Муз.* Направление в съвременната джазмузика, утвърдило се през 70-те год. на XX в., което синтезира органично елементи от джаза и рокмузиката и често използва фолклорни мотиви. ‹*англ.* fusion›

фюзелаж *м. Ав.* Корпус на самолет. ‹*фр.* fuselage›

фюрер *м.* **1.** Водач. **2.** *Истор.* Звание на водача на Германската националсоциалистическата партия Адолф Хитлер. ‹*нем.* Führer›

фючърс *м. Икон.* Средство за покупка и препродажба на суровини и ценни книжа на определена бъдеща дата по твърд договор за количеството, цената и датата. ✧ **Валутен фючърс.** *Фин.* Договор между купувач и продавач на чужда валута, който осигурява предаване на стимулираната валута на определена цена на фиксирана дата в бъдещето. ✧ **Фючърс борса.** *Икон.* Пазар на валута, стоки или ценни книжа, който разрешава настоящо сключване на сделката с бъдеща доставка. ‹*англ.* future 'бъдеще'›

Фялар *м. Мит.* В скандинавската митология — джудже, брат на Галар, заедно с когото убиват мъдрия Квазир и от кръвта му сваряват медовината на поезията. ‹*норвежки*›

хабанѐра *ж. Муз.* **1.** Кубински народен танц в 2/4 такт с умерено темпо и характерни фигури, съпровождан от пеене и импровизирани движения. **2.** Музикално произведение в стила на този танц. ‹*исп.* habanera›

хабѐр *м. Диал.* **1.** Вест, известие. **2.** Познание, понятие. ‹*тур.* haber›

хабилитàция *ж.* Добиване право за научно звание "професор" или "доцент" във висше учебно заведение и "старши научен сътрудник" в научен институт. ‹*лат.* habilitatio›

хабилитѝрам се *несв.* и *св.* Въз основа на хабилитационен труд добивам научно звание "професор" или "доцент" във висше учебно заведение и "старши научен сътрудник" в научен институт. ‹*лат.* habilis ⇨ *нем.* habilitieren›

хàбитус *м.* **1.** *Анат.* Външен вид на тялото на човек; телосложение, конституция, осанка. **2.** Външен вид на животно, растение, кристал. ‹*лат.* habitus›

хабòку *ср. Изк.* Късен вариант на техника за рисуване с туш и свободно движеща се четка, използван от китайски и японски художници (X—XV в.). ‹*яп.*›

хавà *ж.* **1.** *Диал.* Време като състояние на атмосферата с оглед на валежи, температура и пр. **2.** *Диал.* Климат. **3.** *Прен. Разг.* Положение, настроение. ‹*тур.* hava›

хавàн *м.* **1.** Малък съд от дърво, бронз, порцелан и др. за счукване на подправки, лекарства и др. **2.** Уред за рязане на тютюн. ‹*тур.* havan›

хавлѝя *ж.* **1.** Голяма мека кърпа от мъхната памучна материя за избърсване. **2.** Широка дреха за баня от такава материя, обикн. с качулка. ‹от *тур.* havlı›

хàвра *ж.* **1.** Еврейски храм; синагога. **2.** *Разг.* Безразборно говорене, гълчава. ‹*евр.* ⇨ *тур.* havra›

хаджѝ *м.* **1.** Название, което се поставя пред името на всеки, посетил Божи гроб. **2.** Обръщение към хаджия. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hacı›

хаджилѐк *м.* Поклонение по светите места (Божи гроб) в Йерусалим (за християните) и Мека и Медина (за мохамеданите). ‹*тур.* hacılık›

хаджѝя *м.* Човек, който е ходил на хаджилък, посетил е Божи гроб. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hacı›

хадѝс *м.* и **хадѝси** *мн. Истор.* Предание, което разказва за живота на Мохамед и първите халифи и съдържа изречени от Пророка съждения, обединено в сборник в периода IX—X в., наречен Сунна. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hadis›

хазàин и **хазѝин** *м.* Собственик на помещение, дадено под наем, по отношение на наемателя; наемодател. ‹*рус.*›

хазàрт *м.* **1.** Игра на карти, зарове и под. със залагане на пари, при която успехът зависи от случайността; комар. **2.** *Прен.* Необмислена, рискована постъпка. ‹*ар.* ⇨ *фр.* hasard 'случай'›

хазнà *ж.* **1.** Държавно парично съкровище. **2.** *Прен.* Много пари. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hazne›

хазнатàр *м. Истор.* Пазач или управител на хазна; касиер. ‹*тур.* haznedar›

хазѝр *прил. Остар. Диал.* **1.** Готов, приготвен. **2.** Като *нареч.* Така и така, разгеле. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hazır›

хайр *м.* (**хаирлѝя** *прил.*) *Диал.* Добро, доброта, благополучие. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hayır›

хаирсъ̀з и **хаирсъ̀зин** *м. Диал.* Лош човек, безделник, негодник. ‹*тур.* hayırsız›

хайвàн и **хайвàнин** *м.* **1.** *Разг.* Животно, добиче. **2.** *Прен.* Глупав човек; глупак. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hayvan›

хайвѐр *м.* **1.** Яйца на риба или друго водно животно, снасяни във водата, обикн. в голямо количество. **2.** Осолени яйца от риба, употребявани като храна. **3.** *Кул.* Ястие от разбити яйца от риба с растително масло, лимон и др. ‹*тур.* havyar, hayvar›

хайдамàк *м. Диал.* **1.** Едър и глупав човек; дангалак. **2.** Вагабонтин, скитник. ‹*тур.* haydamak›

хайдѝутин, **хайдѝут** и **хайдѝук** *м.* (**хайдѝушки** *прил.*) **1.** Народен закрилник и отмъстител по време на турското робство. **2.** Крадец, разбойник. ‹*тур.* haydut›

хайлàз *прил.* Мързелив, ленив. ‹*тур.* haylaz›

хайлàзин *м. Разг.* Мързеливец, безделник. ‹от *тур.* haylaz›

хайлазлѝк *м. Разг.* Мързелуване, безделие. ‹*тур.* haylazlık›

хàйлайф *м.* **1.** Висше общество. **2.** Животът на висшето общество. ‹*англ.* high-life 'висше общество'›

хаймàна *м.* и *ж. Диал.* Безделник, скитник, нехранимайко. ‹*тур.* haymana›

хайманѝвам и **хайманòсвам** *несв. Диал.* Безделнича, скитосвам. ‹от *тур.* haymana›

хàйта *м.* и *ж. Диал.* **1.** *Грубо.* Хаймана. **2.** Безстопанствено, бездомно куче; помияр. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hayta›

хак *м. Диал.* **1.** Парично възнаграждение, заплата. **2.** Наследство, дял. **3.** Заслуга. ✧ **Хак ми е.** *Разг.* Пада ми се, заслужавам си нещастието. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hak›

хàкер *м. Инф.* **1.** Компютърен потребител, способен да се справи със задачи, свързани със създаване на програми, поддръжка на мрежа или друга дейност, която се отнася до високите технологии. **2.** Човек, който про-

бива защитата на чужди компютри с цел кражба или вандализъм. ‹от *англ.* hacker›

хал *м. Разг.* Положение, състояние. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hal›

ха̀ла *ж.* **1.** *Мит.* Митическо същество, което праща буреносни облаци и ветрове. **2.** *Разг.* Природна стихия. **3.** *Прен.* Силен, як човек. **4.** *Прен.* Човек, който яде много, без мярка. ‹от *гр.*›

хала̀л *нареч.* ✧ **Халал да ти е.** *Разг.* Давам, дарявам от сърце, без съжаление. ‹*ар.* ⇨ *тур.* helâl›

хала̀т *м.* Широка, дълга домашна дреха. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hilat›

ха̀лба *ж.* **1.** Чаша за бира, обикн. с дръжка, с вместимост 1/2 л. **2.** Количеството течност, което се вмества в такава чаша. ‹*нем.* Halbe 'половинка'›

халва̀ *ж. Кул.* Сладкарско изделие, приготвено от разтопена захар, тахан, сусамено масло или техни заместители, ядки и др. ‹*ар.* ⇨ *тур.* helva›

халваджѝйски *прил.* ✧ **Халваджийски тефтер.** *Прен.* Изцапан и изпокъсан бележник, тетрадка. ‹*тур.*›

халвѐти *мн. Истор.* Членове на дервишка секта, създадена през XIV в. от Юмер Халвети (неизв.—1349), които проповядвали идеите на суфизма на Балканите. ‹*ар.*›

ха̀ле *ср.* Голямо покрито помещение за производство, складиране или излагане на стоки. ‹*нем.* Halle›

халѐев *прил.* ✧ **Халеева комета.** *Астр.* Светеща комета, която прави една обиколка около Слънцето за ок. 76 години, наречена в чест на английския астроном и математик Е. Халей (1656—1742), който за първи път изчислил орбитата ѝ. ‹от *англ.* собств E. Halley›

ха̀ли *мн.* Голям магазин за хранителни продукти. ‹*нем.* Halle›

халѝт *м. Минер.* Минерал, главна съставна част на каменната сол. ‹от *гр.*›

халито̀за *ж. Мед.* Заболяване, при което дъхът от устата мирише лошо; лош дъх. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

халѝф *м.* **1.** Приемник, наместник на Мохамед. **2.** *Остар.* В арабските държави — духовен глава на мюсюлманска община, светски управител. ‹*ар.* ⇨ *тур.* halife›

халифа̀т *м.* Арабска религиознополитическа общност, образувана през VII в. от Мохамед и неговите приемници. ‹*ар.*›

ха̀лище *ср.* Дебела черга, изработена от вълна или козина, за завиване или постилане; китеник. ‹от *тур.* hali 'килим'›

халка̀ *ж.* **1.** Малко колелце; брънка, звено. **2.** Годежен или венчален пръстен без украшения. **3.** Само *мн. Спорт.* Дисциплина в спортната гимнастика, при която спортистът изпълнява упражнения на висящи на въжета кръгли приспособления за хващане. ‹*ар.* ⇨ *тур.* halka›

халкогѐни *мн. Хим.* Химичните елементи кислород, сяра, селен, телур и полоний. ‹от *гр.*›

халколѝт *м. Истор.* Медно-каменен век, преходен период от неолита към бронзовия век, когато се появяват първите оръдия от мед; енеолит. ‹от *гр.*›

халкопирѝт *м. Минер.* Най-разпространената руда на медта, природен сулфид на медта и желязото. ‹от *гр.*›

халкоцѝт *м. Минер.* Природен меден сулфид, тъмносив минерал, който се образува в циментационната зона на сулфидни находища и е суровина за получаване на мед; халкозин. ‹*гр.*›

ха̀ло *ср.* **1.** *Астр.* Светъл ореол, наблюдаван около Слънцето или Луната, който се дължи на пречупването на светлината от ледени кристали в атмосферата. **2.** *Фот.* Снимка на силно осветено тяло. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ха̀ло- *представка.* В сложни думи със значение 'сол', напр. *халометър*, *халофит*. ‹от *гр.*›

халобио̀нти *мн.* (халобио̀нт *м.*) *Биол.* Организми, обитаващи силно солени води. ‹от *гр.*›

халогѐни *мн.* (халогѐн *м.*) *Хим.* Химичните елементи флуор, хлор, бром и йод, които имат много близки свойства и постепенно се изменят един към друг. ‹от *гр.* ἁλός 'сол' + γένος 'род, произход'›

халогенѝране *ср. Хим.* Въвеждане на атоми на халоген в органично съединение. ‹от *гр.*›

хало̀ни *мн. Биол.* Физиологично активни вещества, произвеждани в тъканите, управляващи митозата на тъканните клетки, които ги произвеждат. ‹от *гр.*›

хало̀сан *прил. Разг.* Смахнат, налудничав, занесен. ‹от *гр.*›

хало̀свам *несв.* и **хало̀сам** *св. Разг.* **1.** Удрям, блъсвам със сила, изненадващо; хаквам. **2.** Опропастявам, прахосвам. — **халосвам се/ халосам се.** ‹от *гр.*›

халофѝли *мн.* (халофѝл *м.*) *Биол.* Организми, приспособени да живеят само в условията на силно солена среда. ‹от *гр.*›

халофѝти *мн.* (халофѝт *м.*) *Биол.* Растения, които виреят на солени почви. ‹от *гр.*›

халофо̀би *мн.* (халофо̀б *м.*) *Биол.* Водни организми, които не понасят солена среда. ‹от *гр.*›

халту̀ра *ж.* **1.** Непрофесионална, извършена недобросъвестно работа и резултатът от нея. **2.** Странична работа за допълнителни доходи. ‹*лат.* ⇨ *рус.*›

халф *м. Спорт.* Във футбола и други игри — играч от средната линия, между защитата и нападението; полузащитник. ‹*англ.* half›

халцедо̀н *м. Минер.* Общо наименование на различни видове нечист природен силициев диоксид, който има влакнеста структура и восъчен блясък, с приложение в бижутерията. ‹по името на малоазийския град Χαλκηδών›

халюцина̀ция *ж. Психо.* Лъжливо видение, което не е предизвикано от външни дразнения, но се възприема като реалност, обикн. поради нервно разстройство. ‹*лат.* hallucinatio 'бълнуване' ⇨ *нем.* Halluzination›

халюцинѝрам *несв.* и *св.* Имам халюцинации. ‹*нем.* halluzinieren›

хама̀да *ж. Геол.* Каменисти равнини. ‹*ар.* hamada›

хама̀к *м.* Висящо плетено легло. ‹*тайно* ⇨ *исп.* hamaca›

хама̀лин *м.* Носач на товар. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hamal›

хамаллъ̀к *м.* **1.** Поминък на хамалин. **2.** *Разг.* Тежка, обикн. физическа работа. ‹*тур.* hamallık›

хамало̀гия *ж. Разг.* Тежка, хамалска работа. ‹от *тур.* hamal›

хама̀лски *прил.* ✧ **Хамалска работа.** *Разг.* Тежка и непривлекателна работа. ‹от *тур.* hamal›

хамалу̀вам *несв.* **1.** Работя като хамалин. **2.** *Разг.* Упражнявам тежък, неблагодарен труд, обикн. срещу минимално възнаграждение. ‹от *тур.* hamal›

хама̀м *м.* Турска баня, обикн. построена в три части — отделение за преобличане и почивка, преддверие и потилня. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hamam›

хамба̀р *м.* **1.** Склад за зърнени храни. **2.** *Прен.* Голямо неприветливо помещение. ‹*перс.* ⇨ *тур.* ambar›

ха̀мбургер *м.* Вид сандвич, малка питка, в която са поставени парче колбас, месо, зеленчуци и сос. ‹*англ.* hamburger›

хамелео̀н *м.* **1.** *Зоол.* Подобно на гущер тропическо влечуго, което може да променя цвета на кожата си, приспособявайки го към околната среда. Chamaeleon. **2.** *Прен. Пренебр.* Безпринципен, конюнктурен човек. ‹*гр.* χαμαιλέων ⇨ *лат.*›

хамидиѐ *ср. Истор.* В Османската империя — специални нередовни конни формирования, създадени от султан Абдулхамид II, за да пресичат опитите за бунтове, участвали дейно в поголовното клане на арменците през 1894—1898 г. ‹от *тур.* собств.›

хамсѝя *ж. Зоол.* Дребна морска риба със странично сплеснато тяло, дълго до 15 см. Engraulis encrasicholus. ‹от *тур.* hamsi›

ха̀мстер *м.* **1.** *Зоол.* Гризач, който живее в някои райони на Европа и Азия. Cricetus cricetus. **2.** Кожата на това животно. ‹*нем.* Hamster›

хан₁ *м. Остар.* Кръчма или гостилница с помещения за спане и с обори, в която отсядат пътници; странноприемница. ‹*перс.* ⇨ *тур.* han›

хан₂ *м.* **1.** У тюркски и монголски народи — феодален владетел; каган. **2.** *Истор.* Титла на български владетел през първата половина на IX в. ‹*тюркски*›

хангар̀ *м.* Голямо помещение за обслужване и за подслон на самолети, земеделски и други големи машини. ‹*лат.* ⇨ *фр.* hangar›

ха̀ндбал *м. Спорт.* Колективна спортна игра с топка между два отбора, при която целта е топката да се вкара с ръка в противниковата врата. ‹*нем.* Handball›

ханджа̀р *м. Остар.* Голям турски нож или кама; кинжал. ‹*тур.* hançer›

ханджѝя *м.* Съдържател на хан₁. ‹от *тур.* hancı›

хандика̀п *м. Спорт.* **1.** Състезания по бягане, гребане и под., при които на по-слабия съперник се дава преднина, предимство. **2.** Конни състезания, в които участват коне с различна възраст и класа. ‹*англ.* handicap›

ханѐ *ср. Истор.* **1.** В Османската империя — една данъкоплатна единица, съставена от няколко семейства, която поема отговорността за редовното събиране на данъка авариз. **2.** Домакинство; къща, дом. ‹*тур.* hane›

ханѝва *ж.* и *мн. Истор.* Грънчарски фигурки, поставяни върху големи гробищни могили в Япония от III до VI в. ‹*яп.*›

Ханука̀ *м. Истор.* Юдейски празник (25 декември) на светлината, който продължава 8 дни, в памет на победата на Макавеите над сирийците през 165 г. пр. Хр. ‹*евр.* Hanukkah 'посвещение'›

ханш *м.* Обиколка на човешкото тяло на височината на хълбоците. ‹*фр.* hanche›

ханъ̀ма *ж.* Омъжена туркиня; кадъна. ‹*тур.* hanım›

ха̀о *ср.* Монета във Виетнам, равна на 1/10 от донга.

ха̀ос *м.* (**хаотѝчен** *прил.*) **1.** *Мит.* В гръцката митология — неорганизирана, безформена материя в безпределното пространство, която съществувала преди сътворението на света. **2.** *Прен.* Безредие, безпорядък. ‹*гр.* χάος›

хап *м.* Таблетка. ‹*тур.* hap›

ха̀пакс *м. Език.* Дума или израз, употребени само един път от пишещ или говорещ. ‹от *гр.*›

хаплоѝди *мн.* (**хаплоѝден** *прил.*) *Биол.* Клетки, които имат комплект от единични хромозоми, напр. гамети. ‹от *гр.*›

хаплоло̀гия *ж. Език.* Изпускане на една от

две еднакви срички, стоящи непосредствено една след друга. ‹от *гр.*›

хàпльо *м. Пренебр.* Глупав, наивен човек. ‹от *гр.*›

хапсанà *ж. Остар.* Затвор. ‹*ар.* + *перс.* ⇨ *тур.* hapisane›

хапùс и **хапùз** *м. Остар.* **1.** Арест, затвор. **2.** Затворник. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hapis›

харàдж *м. Истор.* **1.** В Османската империя — поземлен данък, който немюсюлманите плащали за правото да живеят и обработват земята. **2.** Име на поголовния данък джизие през XVIII—XIX в. ‹от *ар.* ⇨ *тур.* haraç›

харакѝри *ср.* Ритуално самоубийство чрез разпаряне на корема в Япония, Китай и др. източни страни. ‹*яп.*›

харàктер *м.* **1.** Сбор от отличителни черти от психиката на човека, които се проявяват в поведението му; нрав. **2.** Твърда воля; упоритост. **3.** Литературен герой; образ. **4.** Отличителна черта, особеност. ✧ **Престъпления от общ характер.** *Юр.* Престъпления, наказателното преследване на които започва и се осъществява служебно от съответните съдебни органи. ✧ **Престъпления от частен характер.** *Юр.* Престъпления, които се преследват по тъжба на пострадалия, който поддържа и обвинението като частен тъжител. ‹*гр.* χαρακτήρ›

характѐрен и **харàктерен** *прил.* **1.** Характеризиращ; присъщ. **2.** Специфичен. ‹от *гр.* χαρακτήρ›

характеризѝрам *несв.* и *св.* Определям и описвам отличителните черти на някого/на нещо. — **характеризирам се.** ‹*лат.* ⇨ *нем.* charakterisieren›

характерѝстика *ж.* **1.** Описание на характера на някого или нещо. **2.** *Лит.* Анализ на художествен образ за разкриване на неговите характерни черти. **3.** Крива, която показва изменения на две или повече величини, показатели, параметри и др., които дават представа за работата на машина, двигател и др. **4.** Величина, с която се изразява характерно механично свойство на различни материали. **5.** *Мат.* Целочислената част на числен логаритъм. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Charakteristik›

характерогрàф *м. Ел.* Уред, който чертае автоматично криви, изразяващи зависимостта между напрежението и възбуждания от него ток. ‹*гр.*›

харамѝя *м. Разг. Остар.* **1.** Разбойник. **2.** Хайдутин, бунтовник. ‹*тур.* harami›

харбà *ж. Остар.* Късо и дебело копие. ‹*тур.* harbe›

хардàл *м. Диал.* Синап. ‹*тур.* hardal›

хардалѝя *прил. Остар.* За вино — пресечено със синап и затова останало безалкохолно. ‹*тур.*›

хàрдлайнер *м. Полит.* Твърдолинеен привърженик на възгледи, на линия, обикн. в политиката. ‹*англ.* hardliner›

хàрдуер *м. Инф.* Физически компютърни устройства — механични, магнитни, електрически и електронни. ✧ **Мрежов хардуер.** *Инф.* Възли, окабеляване, принтер, устройства за съхранение и др. периферни устройства. ‹*англ.* hardware›

харѐм *м.* **1.** Всички жени и наложници на един мъж в страни с многоженство. **2.** Отделение в мохамеданска къща, където живеят жените; харемлък. ‹*ар.* ⇨ *тур.* harem›

хàрен *прил. Диал.* Добър, хубав. ‹от *гр.*›

харѝзвам *несв.* и **харѝжа** *св. Разг.* Подарявам. ‹*гр.*›

харизмà *ж. Остар. Диал.* Подарък. ‹*гр.*›

харѝзма *ж.* Изключителна надареност, способност, призвание. ‹*гр.*›

хармàн *м.* **1.** Равно, утъпкано кръгло място, където се вършее с добитък; ток, гумно. **2.** Вършитба. **3.** Количеството снопи, които се вършеят на един път. **4.** Количеството зърно, което се получава при овършаването на снопите. **5.** *Прен.* Времето, когато нещо е в изобилие, когато реколтата е богата. **6.** Смес от по-доброкачествен с по-нискокачествен сорт тютюн, за да му се подобри ароматът. **7.** *Техн.* Голям барабан за размесване на захарна каша, в който на вертикална ос посредством кръстачка се въртят лопати. ‹*перс.* ⇨ *тур.* harman›

хармонизàция *ж. Муз.* **1.** Построяване на акорди на произведение според правилата на хармонията; хармонизиране. **2.** Учебен предмет, в който се преподават правилата на хармонията и начините на прилагането им при построяване на музикално произведение. ‹от *фр.* harmonisation›

хармонизѝрам *несв.* и *св. Муз.* Правя хармонизация на музикално произведение. ‹*фр.* harmoniser›

хармòника *ж. Муз.* Ръчен инструмент с клавиатура и мях, подобен на акордеон. ‹*нем.* Harmonika›

хармонѝрам *несв.* и *св.* Намирам се в хармония с нещо. ‹*нем.* harmonieren›

хармòниум *м. Муз.* Клавирен инструмент, подобен на орган, с метални пластинки, които звучат под действието на въздушна струя. ‹*нем.* Harmonium›

хармонѝчен *прил.* (**хармонѝчно** *нареч.*; **хармонѝчност** *ж.*) Симетричен, правилен. ✧ **Хармонична пропорция.** *Архит.* Система от пропорции, разработена от архитектите на Ре-

несанса, наподобяваща начина, по който се възпроизвеждат звуци; златно сечение. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хармо̀ния *ж.* **1.** *Муз.* Приятно звучене на няколко едновременно звучащи тона; благозвучие. **2.** *Муз.* Дял от теорията на музиката, който се занимава с постройката на съзвучията. **3.** Съгласуваност между частите на цялото. **4.** *Прен.* Съгласие, разбирателство. ‹от *гр.* αρμονία 'съзвучие, съгласие' ⇨ *лат.*›

ха̀рпия *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — крилата жена чудовище, богиня на вихъра. **2.** *Прен.* Зла жена. **3.** *Зоол.* Голяма хищна птица от сем. ястреби, обитаваща горите на Южна и Централна Америка. Harpia harpyja. **4.** *Зоол.* Вид прилеп, разпространен в Югоизточна Азия. Microchiro ptera. ‹от *гр.*›

харпу̀н *м.* **1.** Копие на дълга връв, което се използва за лов на едри морски животни и риби. **2.** Копиеобразен снаряд, изхвърлян от специално оръдие, употребяван за същите цели. **3.** Желязна скоба за свързване на стени. **4.** Приспособление за разтоварване на сено. ‹*хол.* harpoen ⇨ *нем.* Harpune›

ха̀рта *ж.* Документ с важно обществено-политическо значение. ‹*гр.* χάρτης ⇨ *лат.*›

хартѝя *ж.* Материал, произведен от целулоза, дървесна маса, растителни отпадъци и др., който е във вид на тънки листове за писане, рисуване, опаковане и др. ✧ **Пергаментна хартия.** *Полигр.* Хартия, която добива вид на пергамент след кратко потапяне в слабо концентрирана сярна киселина и глицерин, използвана за скъпи печатни издания, за писане на важни документи и др. ‹*гр.* χάρτης›

ха̀ртри *ср. Физ.* Атомна единица за енергия, равна на $4{,}85.10^{-18}$ джаула. ‹от *англ.* собств.›

ха̀рча *несв.* и *св. Разг.* **1.** Консумирам, изразходвам. **2.** Изразходвам пари. ‹от *тур.* harcamak›

харчлъ̀к и **харч** *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — възнаграждение. **2.** Парични разходи. ‹*тур.* harç›

хас$_1$ *неизм.* ✧ **Има си хас.** *Разг.* Виж ти; възможно ли е. ‹*тур.* has›

хас$_2$ *м. Истор.* В Османската империя — едро феодално владение с годишен доход над 100 000 акчета. ‹*тур.* has›

хасѐ *ср. Текст.* Вид тънка памучна тъкан. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hasa›

хасекѝи *мн. Истор.* Членовете на личната охрана на султана в Османската империя, които съставяли две от ортите на еничарския корпус. ‹*тур.*›

хасидѐи *мн. Истор.* Членове на древноеврейска секта, от която се създава сектата на фарисеите. ‹*евр.*›

ха̀спел *м. Техн.* **1.** Приспособление за навиване на прежда на чилета. **2.** В текстилната и кожарската промишленост — дълбоко корито с бъркалка за щавене, промиване и омекотяване на кожи. **3.** Транспортно съоръжение за вдигане, спускане и местене на товари. ‹*нем.* Haspel›

хастѝр *м.* **1.** Подплата на дреха. **2.** *Строит.* Основа на мазилка, настилка и под. ‹*тур.* astar›

хасъ̀р *м. Диал.* Дебела голяма рогозка за застилане на под. ‹*тур.* hasır›

ха̀тайога *ж.* В индуизма и будизма — система от пози (асани), дихателни и прочистващи организма упражнения, разработена на основата на учението йога, за да подпомогне човека в освобождаването му от чувствения свят. ‹*санскр.*›

хаталъ̀к *м. Остар.* Грешка, пакост. ‹*тур.* hata›

хатѝб *м. Рел.* **1.** Служителят, който чете Корана в джамията. **2.** Мюсюлмански проповедник. ‹*ар.*›

хатихумаю̀н *м. Истор.* В Османската империя — султански указ от 18 февруари 1856 г., потвърждаващ гаранциите и правата, дадени с Гюлханския хатишериф. ‹*перс.* + *ар.* ⇨ *тур.* hatti humayun›

хатишерѝф *м. Истор.* В Османската империя — султански указ от 1839 г. за въвеждане в империята на буржоазен правов ред и даване равноправие на всички народности. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hatti şerif›

хатъ̀р *м. Диал.* **1.** Удоволствие, угода. **2.** Отстъпчивост, снизхождение. **3.** Душевна болка, недоволство, мъка. **4.** Почит, уважение. ✧ **Скършвам (прекършвам) хатъра на някого.** *Диал. Разг.* Отказвам нещо на някого. ‹*тур.* hatır›

хаусто̀рии *мн. Биол.* **1.** Образувания, с които растения паразити се закрепват към други растения и черпят от тях хранителни сокове. **2.** Израстъци на клетката на паразитните гъбички, които проникват в клетката на поразеното растение. ‹*лат.* haustor 'гълтач'›

ха̀фний *м. Хим.* Химичен елемент, рядкоземен метал, който се използва при производството на волфрамови сплави за нажежаеми нишки като поглъщател на неутрони в ядрен реактор (знак Hf). ‹по *лат.* име Hafnia на *датския* гр. Копенхаген›

хаша̀ *ж. Остар.* Покривка под конско седло; попона. ‹*ар.* ⇨ *тур.* haşa›

ха̀шево *ср. Диал.* Кухня, готварница. ‹*тур.*›

хашѝш *м.* **1.** Наркотично вещество, което се добива от индийски коноп; марихуана. **2.** *Диал.* Градински мак; хашеш. ‹*тур.* haşiş›

хая̀т *м. Диал.* Издигнато преддверие на къща;

пруст. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

хебрайстика *ж.* Съвкупност от науки, изучаващи езика, писмеността, историята и културата на евреите. ‹от *гр.* ἑβραῖος 'еврей' + *лат.*›

хегемо̀н *м.* Основна ръководна сила; водач. ‹*гр.*›

хегемо̀ния *ж.* Ръководна роля, първенство, върховенство. ‹*гр.* ἡγεμονία›

хедж *м. Фин.* Осигуряване на валутен риск чрез срочна валутна сделка или по друг начин. ‹*англ.* hedge 'преграда', 'препятствие'›

хедѝф *м. Истор.* Титла на наследствените владетели на Египет от 1866 до 1914 г. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

хедонѝзъм *м. Истор.* Древногръцко етическо учение, което поставя като най-висша цел на живота удоволствието и насладата в противовес на аскетизма. ‹от *гр.* ἡδονή 'удоволствие' ⇨ *фр.* hédonisme›

хекато̀мба *ж.* **1.** *Истор.* У древните гърци — голямо жертвоприношение, обикн. от 100 вола или други животни. **2.** *Прен.* Гибел на много хора, масова смърт в името на нещо. ‹*гр.* ἑκατόμβη ⇨ *лат.*›

хекзамѐтър *м. Лит.* Шестстъпен античен стихотворен размер, в който са написани поемите "Илиада", "Одисея", "Енеида" и др. ‹*гр.* ἑξάμετρος›

хекѝмин *м. Остар.* Лекар. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hekim›

хѐкса- *представка.* Вложни думи със значение 'шест', 'шесткратен', напр. *хексагон.* ‹*гр.*›

хексаго̀н *м.* (**хексагона̀лен** *прил.*) *Геом.* Шестоъгълник. ‹от *гр.*›

хексаедрѝт *м. Астр.* Железен метеорит с малко съдържание на никел. ‹от *гр.*›

хексаѐдър *м. Геом.* Шестостен, куб. ‹от *гр.* ἕξ 'шест' + ἕδρα 'повърхност, страна'›

хексахлора̀н *м. Хим.* Органично вещество, бял или жълтеникав прах или дребни гранули с миризма на мухъл, което се използва като инсектицид. ‹от *гр.*›

хѐксахорд *м. Муз.* Звукоред от шест степени в границите на секста. ‹от *гр.*›

хексилѐн *м. Хим.* Ненаситен нефтен въглерод. ‹от *гр.*›

хексо̀д *м. Ел.* Шестелектродна електронна лампа в ламповите радиоприемници. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Hexode›

хексо̀за *ж. Хим.* Монозахарид, чиято молекула съдържа шест въглеродни атома. ‹от *гр.*›

хекта̀р и **хѐктар** *м.* Метрична единица за площ, равна на 10 декара или 100 ара. ‹от *гр.* ἑκατόν 'сто'›

хѐкто- *представка.* В сложни думи със значение 'сто пъти', 10^2. ‹от *гр.* ἑκατόν 'сто'›

хектогра̀м *м.* Единица мярка за тежест, равна на 100 грама. ‹от *гр.*›

хектолѝтър *м.* Мярка за течности или сипливи материали, равна на 100 литра. ‹от *гр.*›

хектомѐтър *м.* Мярка за дължина, равна на 100 метра. ‹от *гр.*›

хелбѐте *нареч. Диал.* **1.** Разбира се, непременно. **2.** Навярно. ‹*ар.* ⇨ *тур.* elbette›

хѐле *нареч. Диал.* **1.** Особено пък. **2.** Най-сетне. ‹*тур.* hele›

хѐлий *м. Хим.* Инертен газ, който се съдържа в някои природни газове, включени в радиоактивни руди и в атмосферата, използван за пълнене на балони, тъй като е негорлив и много лек (знак He). ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце'›

хелико̀н *м. Муз.* Голям духов музикален инструмент, басова или контрабасова туба, навита в кръг и със спирали; бастуба. ‹от *гр.* ἕλικος 'извивка, спирала' ⇨ *нем.* Helikon›

Хелико̀н *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — планина в Гърция, където живели Аполон и музите. **2.** *Прен.* Място, което е благоприятно за развитието на изкуствата и науката. ‹от *гр.* собств.›

хелико̀птер *м.* Вертолет. ‹от *гр.* ἕλικος 'спирала' + πτερόν 'крило' ⇨ *нем.* Helikopter›

хѐлио- *представка.* В сложни думи със значение 'слънце', 'слънчево излъчване', напр. *хелиофилен, хелиоцентризъм.* ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце'›

хелиобиоло̀гия *ж.* Наука за влиянието на слънчевите излъчвания върху живота на човека и живите същества ‹от *гр.*›

хелиогравю̀ра *ж. Полигр.* **1.** Фотомеханичен начин за изработване на форми за дълбок печат без растер; фотогравюра. **2.** Отпечатък от клише, получен по този начин. ‹*гр.*›

хелиогра̀ф *м.* **1.** *Астр.* Тръба, приспособена за фотографиране на Слънцето. **2.** Уред за автоматично записване продължителността на слънчевото греене. **3.** Уред за светлинно сигнализиране на разстояние с помощта на огледало, което отразява слънчевите лъчи. **4.** *Техн.* Устройство за копиране на чертежи от прозрачна върху светлочувствителна хартия. ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце' + γράφω 'пиша'›

хелиографѝрам *несв.* и *св.* **1.** Копирам върху светлочувствителна хартия. **2.** Работилница, където се извършва такова отпечатване. **3.** *Астр.* Описание на Слънцето. ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце' + γράφω 'пиша'›

хелиогра̀фски *прил.* ✧ **Хелиографски координати.** *Астр.* Сферични координати, които определят положението на петна, протуберанси и др. по Слънцето. ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце' + γράφω 'пиша'›

хелиоенергѐтика *ж.* Направление в развитието на енергетиката, свързано с непосредствено използване на слънчевото излъчване. ‹от *гр.*›

хелиолàтрия *ж.* Боготворене, обожаване на Слънцето. ‹от *гр.*›

хелиомѐтър *м. Астр.* Вид телескоп за измерване на малки ъглови разстояния между две светила и на видимите диаметри на Слънцето и планетите. ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце' + μετρέω 'меря'›

хѐлион *м. Физ.* Бетачастица. ‹*гр.* ⇨ *фр.* hélion›

хелиоплàстика *ж. Полигр.* Начин за гравиране чрез фотография, при което се получават релефни клишета. ‹от *гр.*›

Хѐлиос *м. Мит.* В древногръцката митология — бог на Слънцето. ‹*гр.*›

хелиоскòп *м. Астр.* Зрителна тръба за наблюдаване на Слънцето с приспособление за намаляване силата на неговите лъчи. ‹от *гр.*›

хелиоскопѝчен *прил.* ✧ **Хелиоскопичен окуляр.** *Астр. Опт.* Окуляр за визуално наблюдение на детайлите на слънчевата повърхност (петна и др.). ‹*гр.*›

хелиотàксис *м. Биол.* Движение (обръщане) на подвижните микроорганизми, най-простите животински организми и някои низши растения към слънчевата светлина. ‹от *гр.*›

хелиотерàпия *ж. Мед.* Лекуване със слънчеви лъчи, със слънчеви бани; слънцелечение. ‹от *гр.*›

хелиотѐхника *ж.* Клон от техниката, който се занимава с начините на прякото използване на слънчевата енергия. ‹от *гр.*›

хелиотрòп *м.* **1.** *Геод.* Инструмент за даване на сигнали чрез отразени слънчеви лъчи от един триангулачен пункт до друг. **2.** *Минер.* Полупрозрачна разновидност на халцедона със зеленикав цвят, използвана в бижутерията. **3.** *Бот.* Тревисто градинско растение с ароматни дребни лилави или сини цветове. Heliotropium arborescens. **4.** *Текст.* Вид багрило за боядисване на тъкани във виолетов цвят. ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце' + τροπή 'обръщане, завой'›

хелиотропѝзъм *м. Биол.* Способността на някои растения да заемат определено положение под влияние на слънчевата светлина (напр. слънчогледа). ‹от *гр.*›

хелиотропѝн *м. Биохим.* Ароматно вещество, което се получава от хелиотроп, употребявано като подправка и в парфюмерията. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хелиофѝзика *ж.* Раздел от астрофизиката, в който се изучават явленията по повърхността на Слънцето. ‹*гр.*›

хелиофѝлен *прил. Биол.* Слънцелюбив. ‹от *гр.*›

хелиофѝти *мн.* (хелиофѝт *м.*) *Биол.* Най-светлолюбивите растения, които на сянка увяхват. ‹от *гр.*›

хелиофòбен *прил. Биол.* Сенколюбив. ‹от *гр.*›

хелиоцентрѝзъм *м.* Учение на Коперник (1473—1543), според което Слънцето е център, около който се движат небесните тела от Слънчевата система. ‹от *гр.* ἥλιος 'слънце' + *лат.* centrum 'център'›

хелиоцентрѝчен *прил.* ✧ **Хелиоцентрични координати.** *Астр.* Координати, които определят положението на небесни тела спрямо центъра на Слънцето. ‹*гр.* + *лат.*›

хелмѝнти *мн. Биол.* Червеи, които паразитират в различни органи и тъкани на човека, животните и растенията и предизвикват заболявания. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хелминтиàза *ж. Мед.* Заболяване, причинено от хелминти; хелминтоза. ‹*лат.*›

хелминтолòгия *ж.* Медицинска наука за хелминтите и заболяванията, причинени от тях. ‹от *гр.* ἕλμινθος 'червей' + λόγος 'наука'›

хелминтòм *м. Мед.* Туморообразно разрастване на тъкан, причинено от хелминти. ‹*гр.*›

хелофѝти *мн. Биол.* Блатни растения. ‹от *гр.*›

хем *Разг.* **1.** Като *част.* Усилва молба или предупреждение. **2.** Като *част.* Усилва потвърждение, присъединяване, придружено с изненада, уверяване, учудване. **3.** Като *съюз.* И-и, и при това. ‹*перс.* ⇨ *тур.* hem›

хѐма- *представка.* В сложни думи със значение 'кръвен', напр. *хемартроза*, *хематом*. ‹*гр.*›

хемангиòм *м. Мед.* Доброкачествен тумор от новообразувани и разширени кръвоносни съдове. ‹от *гр.*›

хемартрòза *ж. Мед.* Кръвоизлив в ставна кухина, получен при травма, навехване, хемофилия и др. ‹от *гр.*›

хематѝн *м. Биохим.* Багрилното вещество на съдържащия кислород хемоглобин. ‹*лат.*›

хематѝт *м.* **1.** *Минер.* Ценна руда на желязото, природен железен оксид. **2.** *Метал.* Вид висококачествен леярски чугун. ‹*лат.*›

хѐмато- *представка.* В сложни думи със значение 'кръвен', напр. *хематогенен*, *хематология*. ‹*гр.* αἷματος 'кръв'›

хематогѐнен *прил. Биол.* **1.** Кръвен. **2.** Кръвообразуващ. ‹*гр.*›

хематозòон *м. Биол.* Едноклетъчен организъм, който паразитира в кръвта. ‹от *гр.*›

хематоидѝн *м. Биохим.* Пигмент, който се образува при разпадането на хемоглобина, химически еднакъв с билирубина. ‹от *гр.*›

хематолòгия *ж.* Наука, която изучава кръвта, съставните ѝ части и заболяванията, свързани с нея. ‹от *гр.* αἷματος 'кръв' + λόγος 'наука'›

хематòм *м. Мед.* Оток, образуван от бърз кръвоизлив, ограничен от съединителна тъкан. ‹от *гр.* αἷματος 'кръв'›

хематѝрия *ж. Мед.* Отделяне на кръв в ури-

ната. ‹от *гр.*›

хемелоло̀гия *ж.* Наука за близнаците, която ги изучава по отношение на генетиката, морфологията, физиологията и психологията. ‹от *гр.*›

хемѐн *нареч. Диал.* Близо, почти, едва. ‹*перс.* ⇨ *тур.* hemen›

хѐмендекс *м. Кул.* Ястие от шунка с пържени яйца. ‹от *англ.* ham and eggs›

хемералопѝя *ж. Мед.* Заболяване на зрението, при което болният не вижда в полумрак; кокоша слепота. ‹от *гр.*›

хѐми- *представка.* В сложни думи със значение 'половина', 'полу-', напр. *хемианестезия*, *хемисфера*. ‹*гр.*›

хемианестѐзия *ж. Мед.* Изгубване на чувствителността на едната половина на тялото, което се дължи на едностранно поражение в главния мозък. ‹от *гр.*›

хемианопсѝя *ж. Мед.* Загубване на половината от полето на зрението, възникващо при кръвоизлив в мозъка, травми и др. ‹от *гр.*›

хемилуминесцѐнция *ж. Физ. Хим.* Излъчване на светлина при протичане на химична реакция, съпроводено от известно количество топлина; студен пламък. ‹от *гр.*›

хемиморфѝт *м. Минер.* Естествен цинков силикат. ‹от *гр.*›

хемио̀лия *ж. Муз.* Отношение между две нотни стойности, едната от които е един път и половина по-дълга от другата. ‹от *гр.*›

хемиплѐгия *ж. Мед.* Пълна парализа на едната половина на тялото. ‹от *гр.*›

хемисфѐра *ж.* **1.** *Астр.* Полукълбо. **2.** *Анат.* Полукълбо на главния мозък. ‹от *гр.*›

хемицелуло̀зи *мн. Биохим.* Полузахариди, които се съдържат в стените на растенията, свързани с целулоза и лигнин. ‹от *гр.*›

хѐмо-$_1$ *представка.* В сложни думи, която показва отношение към кръвта. ‹*гр.* χημεία›

хѐмо-$_2$ *представка.* В думи със значение 'химически', напр. *хемосорбция*, *хемотаксис*. ‹*гр.* χημεία›

хемоаглутина̀ция *ж. Биол.* Пресичане на червените кръвни телца при смесване на кръв от различни кръвни групи. ‹*гр.* + *лат.*›

хемогѐнен *прил.* Който е свързан с химически реакции (напр. хемогенни отлагания във водни басейни). ‹от *гр.*›

хемоглобѝн *м. Биохим.* Червен пигмент, който се съдържа в червените кръвни клетки и разнася вдишвания кислород из тялото под формата на лесноразлагащо се съединение. ‹от *гр.* αἷμα 'кръв' + *лат.* globus 'кълбо'›

хемоглобинемѝя *ж. Мед.* Повишено съдържание на свободен хемоглобин в кръвната плазма, което е признак на хемолиза. ‹от *гр.*›

хемоглобинурѝя *ж. Мед.* Отделяне в урината на свободен хемоглобин, което е признак на хемолиза. ‹от *гр.*›

хемогра̀ма *ж. Мед.* Графично изобразяване на резултатите от изследването на кръвта; кръвна картина. ‹от *гр.*›

хемодиа̀лиза *ж. Мед.* Метод за лечение на остра и хронична бъбречна недостатъчност с помощта на изкуствен бъбрек. ‹от *гр.*›

хемодина̀мика *ж. Биол.* Циркулация на кръвта по съдовете; кръвообращение. ‹от *гр.*›

хемолѝза *ж. Биол.* Процес на разрушаване на еритроцитите и преминаване на хемоглобина от тях в кръвната плазма. ‹от *гр.*›

хемолитѝчен *прил. Биол.* Който предизвиква хемолиза или е придружен от хемолиза, който е обусловен от хемолиза. ‹*гр.*›

хеморагѝчен *прил.* ✧ **Хеморагична диатеза.** *Мед.* Общо наименование на заболявания с главен признак склонност към кръвотечения. ‹*гр.*›

хемора̀гия *ж. Мед.* Кръвоизлив вследствие нарушаване целостта на стените на кръвоносните съдове. ‹*гр.*›

хеморецѐпция *ж. Биол.* Реакция на едноклетъчни организми или на специализирани клетки на многоклетъчни организми на химически дразнители във външната или вътрешната среда, която е в основата на хемотаксиса, хемотропизма и др. ‹от *гр.* + *лат.*›

хемороѝди *мн. Мед.* Подути болезнени възли върху вените в долната част на правото черво и ануса. ‹от *гр.* αἱμόῤῥοια 'кръвотечение' ⇨ *лат.*›

хемосинтѐза *ж.* Тип хранене, характерен за някои микроорганизми, които имат способността да създават органични вещества от неорганични без участието на светлината, с използване на химическа енергия. ‹*лат.*›

хемосо̀рбция *ж. Хим.* Поглъщане, задържане на едни вещества (газ, дим, пара, течности) от други в резултат на химически реакции помежду им. ‹*гр.* + *лат.*›

хемоста̀за *ж.* (**хемостатѝчен** *прил.*) *Мед.* **1.** Кръвоспиране. **2.** Прекратяване на движението на кръвта в кръвоносните съдове в някоя част на тялото. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хемотера̀пия *ж. Мед.* Лечение чрез вкарване на кръв — преливане от едно лице на друго, мускулно впръскване на собствена кръв или прием на препарати, приготвени от кръв. ‹от *гр.*›

хемотоксѝни *мн. Биол.* Вещества с микробен, растителен или животински произход, които предизвикват разрушаване на еритроцитите. ‹от *гр.*›

хемото̀ракс *м. Мед.* Събиране на кръв в плев-

ралната кухина поради кръвоизлив. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хемотрансфузиолòгия *ж.* Дял от медицината, който изучава въпросите за преливане на кръв и нейни съставки. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хемофилѝя *ж. Мед.* Наследствено заболяване, което се предава от майката на синовете и се състои в неспособност на кръвта да се съсирва. ‹от *гр.* αἷμα 'кръв' + φιλία 'склонност'›

хемоцѝти *мн. Биол.* Кръвни клетки. ‹от *гр.*›

хемѝургия *ж.* Наука за химичните промишлени процеси, основани на органичните вещества от селскостопански произход. ‹от *гр.*›

хендѐк *м. Диал.* Изкоп край път, нива и под. ‹*тур.* hendek›

хѐнри *м. Физ.* Единица за самоиндуктивност и взаимна индуктивност от системата SI. ‹по името на *амер.* физик J. Henry (1797—1878)›

хепарѝн *м. Биохим.* Сложна органична киселина, сродна с полизахаридите, но съдържаща сяра и азот, в резултат на което се възпрепятства съсирването на кръвта. ‹от *гр.*›

хепатàлен *прил. Мед.* Чернодробен. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хепатѝт *м.* **1.** *Мед.* Възпалително заболяване на черния дроб; жълтеница. **2.** *Минер.* Вид скъпоценен камък. ‹от *гр.* ἧπατος 'черен дроб' ⇨ *лат.*›

хепатòм *м. Мед.* Рак на черния дроб. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хѐппенд *м.* Щастлив край, благоприятна развръзка на конфликт. ‹*англ.* happy end›

хѐпта- *представка.* В сложни думи със значение 'седем', напр. *хептахидрат.* ‹от *гр.*›

хептàн *м. Хим.* Седмият член от реда на алканите, който се съдържа в нефта. ‹от *гр.*›

хептѐн *нареч. Диал.* Съвсем, напълно. ‹*тур.* hepten›

хѐпънинг *м.* **1.** Случка, събитие. **2.** Художествено събитие, в което са обединени режисирани и импровизирани театрални действия, визуални изкуства, като се търси и участието на публиката. ‹*англ.* happening 'събитие', 'празник'›

Хѐра *ж. Мит.* В древногръцката митология — царица на боговете, жена на Зевс, покровителка на брака и раждането (в древноримската митология — Юнона). ‹от *гр.* собств.›

Хераàкъл *м. Мит.* В древногръцката митология — герой, който се отличава с голяма физическа сила. ‹от *гр.* собств.›

хераàлдика *ж.* **1.** Наука, която изучава гербовете. **2.** Съвкупността от всички гербове. **3.** Наука, която изучава родословието и символите на аристократичните родове. ‹*лат.* heraldus 'вестител' ⇨ *нем.* Heraldik›

хербàрий *м.* Колекция от изсушени растения, предназначени за изучаване. ‹*лат.* herbarium›

хербицѝди *мн.* (хербицѝд *м.*) *Сел-ст.* Химически препарати, които унищожават определени видове растения или задържат растежа им. ‹*нем.* Herbizid›

хергелѐ *ср. Диал.* Стадо коне. ‹*тур.* hergele›

хѐринга *ж. Зоол.* Вид северна морска риба; селда. Clupea harengus. ‹*нем.* Häring›

Хѐркулес *м.* **1.** *Мит.* Латинският вариант на името на древногръцкия митически герой Херакъл. **2.** *Прен.* Човек с голяма физическа сила. **3.** *Астр.* Съзвездие в Северното полукълбо. ‹от *гр.*›

хѐрма *ж. Изк.* Бюстово скулптурно изображение на гръцкия бог Хермес, поставено върху четириъгълен стълб. ‹от *гр.*›

хермафродѝт$_1$ *м. Биол.* Организъм с едновременно проявени мъжки и женски полови белези. ‹от *гр.* собств.›

Хермафродѝт$_2$ *м. Мит.* В древногръцката митология — двуполово същество, син на Хермес и Афродита. ‹от *гр.* собств.›

хермафродитѝзъм *м. Биол.* Наличие на мъжки и женски полови белези у един организъм. ‹от *гр.*›

хермелѝн *м.* **1.** *Зоол.* Дребен хищен бозайник с ценна кожа, разпространен в северните части на Европа и Азия; сибирска бялка. Mustela erminea. **2.** Кожа от такъв бозайник. **3.** Дреха от такава кожа. ‹*нем.* Hermelin›

херменѐвтика *ж.* Теория и умение да се тълкува стар текст. ‹*от гр.* ⇨ *лат.*›

Хѐрмес *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — бог на скотовъдството, търговията, пътищата и печалбите (в древноримската митология — Меркурий). **2.** *Астр.* Една от малките планети. ‹от *гр.* собств.›

херметизàция *ж.* Създаване на непропускливост за течности и газове на стени и съединения (на помещения, апарати, съдове). ‹по *гр.* име на египетски мъдрец›

херметѝци *мн.* (херметѝк *м.*) Материали на основата на полимери и олигомери, които се нанасят върху болтови и други съединения за херметизация, използвани в самолетостроенето, корабостроенето, в строителството и др. ‹от *гр.*›

херметѝчен *прил.* **1.** Плътно затворен. **2.** Предназначен само за посветени. ‹от *гр.*›

хѐрния *ж. Мед.* Излизане на орган или част от орган извън неговата обвивка или коремната кухина; изсипване. ‹*гр.* ⇨ *лат.* hernia›

хероѝн *м.* Силен наркотик, алкалоид на опиума във вид на бял горчив прах без миризма. ‹от *гр.*›

херòлд *м.* **1.** *Истор.* Глашатай при двора на

феодален владетел в Западна Европа. **2.** *Прен.* Предвестник, вестител. ‹*франкски* ⇨ *нем.* Herold›

Херостра̀т *м.* **1.** *Истор.* Грък, който през 356 г. пр. Хр. запалва храма на Артемида в Ефес, смятан за едно от седемте чудеса на света, за да се прослави. **2.** *Прен.* Славолюбец, човек готов на всичко, за да увековечи името си. ‹от *гр.* собств.›

хѐрпес *м. Мед.* Вирусно кожно заболяване, което предизвиква поява на мехурчета по кожата или лигавиците, обикн. при отслабване на съпротивителните сили на организма. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

херпетоло̀гия *ж.* Дял от зоологията, който изучава влечугите. ‹от *гр.* ἑρπετόν 'влечуго' + λόγος 'наука'›

херувико̀ *ср. Рел.* Песен, която започва с думите "Иже херувими" и се пее преди пренос. ‹*гр.*›

херувѝм *м.* (**херувѝмски** *прил.*) **1.** *Църк.* В Православната църква — един от ангелските чинове. **2.** *Изк.* Архитектурен или живописен мотив, който представлява детска глава с крила. ‹*евр.* ⇨ *гр.* χερουβείμ›

херц *м. Физ.* Единица за честота на периодични трептения на електрически ток и на вълни от Международната система (SI). ‹по името на *нем.* физик H. Hertz (1857—1894)›

херцо̀г *м.* **1.** Наследствена благороднническа титла в някои западноевропейски страни. **2.** Човек с такава титла. ‹*нем.* Herzog›

херцо̀гство *ср.* **1.** Владение на херцог. **2.** Титла на херцог. ‹от *нем.* Herzog›

хеса̀п *м. Остар. Диал.* Сметка, равносметка. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hesap›

хетѐра *ж.* В древна Гърция — неомъжена жена от висшето общество, образована и с изтънчени обноски, която водела свободен и разпуснат живот. ‹от *гр.* ἑταίρα 'приятелка, любовница'›

хѐтеро- *представка.* В сложни думи със значение 'различен', 'друг', напр. *хетерогенен*, *хетеросексуален*. ‹от *гр.*›

хетероалелѝзъм *м. Биол.* Съществуване на гена в две и повече форми, които представляват видоизменения на различни негови участъци. ‹от *гр.*›

хетерога̀мия *ж. Биол.* **1.** Тип полов процес, при който сливащите се гамети се различават по външен вид. **2.** Предаване на потомство от мъжки индивиди на гени или техни комбинации, различни от гените на потомство от женски индивиди. ‹от *гр.*›

хетерогенѐзис *м. Биол.* Идеалистическа теория за произхода на видовете, според която внезапната поява на особена, рязко отличаваща се от родителските форми черта не е свързана с промените в условията на живота. ‹от *гр.*›

хетерогѐнен *прил.* Разнороден по състав (за разлика от хомогенен). ✧ **Хетерогенна система.** *Физ. Хим.* Система, която се състои от различни по физически свойства или химически състав части (фази). ‹от *гр.* ἑτερογενής 'разнороден'›

хетерого̀ния *ж. Биол.* Една от формите на смяна на поколенията, редуване само на полови поколения, които се явяват последователно в различни форми. ‹от *гр.*›

хетеродѝн *м. Физ.* Генератор на незатихващи колебания с висока честота, предназначен да участва при преобразуване честотата на висококачествените колебания в радиотехническите устройства. ‹*англ.* heterodyne›

хетеродо̀ксия *ж.* Ерес. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Heterodoxie›

хетеро̀зис *м. Биол.* Повишена жизненост и производителност на потомства, получени от кръстосване на неродствени или отгледани при различни условия индивиди. ‹от *гр.*›

хетерозо̀ми *мн. Биол.* Двойка или група хромозоми в половите клетки, от чиято комбинация се определя полът на бъдещия индивид. ‹от *гр.*›

хетероморфо̀за *ж. Биол.* Случай на регенерация, когато в замяна на изгубен или отстранен орган се образува друг орган. ‹от *гр.*›

хетеронѝм *м. Език.* **1.** Дума, която има графична форма, еднаква с друга дума, но се различава по изговор и значение. **2.** Дума, която има същото значение с друга дума, но и двете са от различни корени. ‹от *гр.*›

хетеропла̀стика *ж. Мед.* Присаждане на тъкани или органи на индивид, които са от индивид с друг биологически вид (от животни на човек). ‹*гр.* + *лат.*›

хетеросексуа̀лен *прил.* **1.** Който проявява полово влечение към другия пол. **2.** Който се отнася до различни полове. ‹*гр.* + *лат.*›

хетеросексуалѝзъм *м.* Полово влечение към човек от другия пол. ‹*гр.* + *лат.*›

хетеросфѐра *ж. Метеор.* Атмосферни слоеве, намиращи се по-високо от 100 км, със състав на въздуха, който се мени в зависимост от височината. ‹*гр.*›

хетеротро̀фен *прил. Биол.* За организъм — който се храни с готови органични вещества (за разлика от автотрофния). ‹от *гр.*›

хетерохемотера̀пия *ж. Мед.* Лекуване чрез обменно кръвопреливане.

хетероциклѝчен *прил. Хим.* За съединение — в чийто пръстен влизат един или няколко невъглеродни атома. ‹*гр.*›

хѐтман *м. Истор.* Изборен военачалник или управител на област в Полша и Украйна през XVI—XVII в. ‹*пол.*›

хѐттрик *м. Спорт.* Във футбола — отбелязване на три гола от един играч в един мач. ‹*англ.* hat trick 'фокус', 'хитрост'›

хиа̀тус *м.* **1.** *Език.* Неблагозвучно прекъсване между произнасянето на две последователни гласни в съседни срички или думи; зев. **2.** *Муз.* Интервалът увеличена секунда. ‹*лат.* hiātus 'отвор'›

хиацѝнт *м.* **1.** *Бот.* Зюмбюл. Hyacinthus. **2.** *Минер.* Скъпоценен камък — прозрачен циркон, обагрен в червен цвят. ‹*гр.*›

хибернàция *ж. Мед.* Понижаване на телесната температура до 32-33°C чрез медикаменти, използвано при големи операции, когато се налага прекратяване на кръвообращението. ‹*лат.* hibernus 'студен'›

хибрѝд *м. Биол.* Животински или растителен организъм, произлязъл от кръстосване на различни видове, породи, сортове, раси и др.; мелез, кръстоска. ‹*лат.*›

хибридизàция *ж. Биол.* Изкуствено кръстосване на животни или растения от различни породи, сортове и др. ‹*лат.* hybridisatio›

хигиѐна *ж.* (**хигиенѝчен** *прил.*) **1.** Дял от медицината, който изучава условията за запазване на здравето, причините на заболяванията и начините за тяхното отстраняване. **2.** Благоприятна за здравето чистота. **3.** Мерки и правила за опазване на здравето. ✧ **Хигиена на труда.** Дял от хигиената, който цели да запази и подобри здравето на трудещите се и да повиши тяхната трудоспособност. ‹от *гр.* ὑγιαίνω 'здравословен'›

хѝгро- *представка.* В сложни думи със значение 'влага', 'влажност', напр. *хигрометър.* ‹*гр.*›

хигромѐтър *м. Метеор.* Уред за измерване на относителната влажност в атмосферата. ‹от *гр.* ὑγρός 'влажен' + μετρέω 'меря'›

хигроскòп *м.* (**хигроскопѝчен** *прил.*) *Метеор.* Уред за показване на измененията в относителната влажност на въздуха. ‹от *гр.* ὑγρός 'влажен' + σκοπέω 'наблюдавам'›

хиджрà *ж. неизм. Рел.* Началото на мохамеданското летоброене — 16 юни 622 г., деня на бягството на Мохамед от Мека в Медина. ‹*ар.*›

хѝдра *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — многоглаво чудовище, воден змей, убит от Херакъл. **2.** *Прен.* Враждебна сила. **3.** *Зоол.* Дребно сладководно животно. Hydra viridis. ‹от *гр.* ὕδρα 'воден змей'›

хидрàвлика *ж.* Наука, която разработва практическото приложение на хидродинамиката в техниката. ‹от *гр.* ὑδραυλικός 'воден'›

хидравлѝчен *прил.* ✧ **Хидравлична преса.** *Техн.* Устройство, което дава възможност сила, приложена чрез бутало върху малка площ, да се предаде през вода до друго бутало с голяма площ. ✧ **Хидравлична спирачка.** *Техн.* Хидромеханично устройство, което уравновесява приложен към вала му въртящ момент чрез съпротивление на обтечено тяло (напр. като динамометрична спирачка за изпитания на двигатели с вътрешно горене и електродвигатели). ‹*гр.*›

хидразѝн *м. Хим.* Отровна течност със силно основни свойства, димяща на въздуха, която е мощен редуциращ агент и се използва в органичния синтез и като ракетно гориво. ‹от *гр.*›

хидратàция *ж. Хим.* Присъединяване на вода към различни вещества. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хидрàти *мн.* (**хидратѝран** *прил.*) *Хим.* Термин за наименование на соли, съдържащи кристализационна вода. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода'›

хидрѐмия *ж. Мед.* Повишено съдържание на вода в кръвта, което се получава при загуба на кръв или при някои заболявания. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хидрѝди *мн. Хим.* Бинарни съединения с водород. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода' + εἶδος 'вид'›

хѝдрия *ж. Истор.* В древна Гърция — кана за вода с форма на урна и с три дръжки; калпис. ‹*гр.*›

хѝдро- *представка.* В сложни думи със значение 'вода'. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода'›

хидроаеродинàмика *ж.* Раздел от механиката, който изучава общите закони на движението на течностите и газовете. ‹*гр.*›

хидроакѝстика *ж.* Раздел от акустиката, който изучава подводните звукове. ‹*гр.*›

хидробиолòгия *ж.* Раздел от биологията, който изучава живота на организмите във водна среда. ‹*гр.*›

хидробиòнти *мн.* (хидробиòнт *м.*) *Биол.* Организми, живеещи във водна среда. ‹от *гр.*›

хидрогѐл *м. Хим.* Колоиден гел, в който дисперсната среда е вода. ‹от *гр.*›

хидрогѐн *м. Хим.* Латинското име на химическия елемент водород, което се употребява в наименования на съединения и процеси с негово участие. ‹от *гр.*›

хидрогенерàтор *м. Техн.* Генератор, който превръща водната енергия, която го задвижва, в електрическа. ‹*гр.*›

хидрогенѝране *ср. Хим.* Подлагане на химичното действие на водорода или свързване с него. ‹*гр.*›

хидрогеолòгия *ж.* Наука, която се занимава с произхода, движението, физико-химическите свойства и използването на подземните

води. ‹*гр.*›

хидрограф *м.* **1.** Специалист по хидрография. **2.** *Техн.* Уред за измерване и записване на водно течение. **3.** График за колебанията на водните количества или на водните стоежи за определено време. ‹*гр.*›

хидрография *ж.* **1.** Раздел от хидрологията, който изучава реките, езерата и моретата. **2.** Снимане и описание на водни обекти с цел да се съставят карти и лоции. ‹от *гр.*›

хидродинамика *ж.* *Физ.* Раздел от механиката, който изучава законите за движението на течностите под действието на външни сили и изследва механическите взаимодействия между течността и отделените от нея твърди тела. ✧ **Магнитна хидродинамика.** *Физ.* Наука, която изучава движението на елементите в течни електропроводящи среди (електролити, плазма и др.) под въздействие на магнитно поле. ‹от *гр.*›

хидроелектроцентрала *ж.* Електроцентрала, в която се използва водна сила за получаване на електрическа енергия. ‹*гр.*›

хидроенергетика *ж.* Раздел от енергетиката, който изучава използването на водната енергия за производство на електроенергия. ‹*гр.*›

хидрозол *м.* *Хим.* Дисперсна система с течна дисперсна среда вода. ‹*гр.* ⇨ *лат.* hydrosol›

хидрокарбонати *мн.* (хидрокарбонат *м.*) *Хим.* Кисели соли на въглената киселина; бикарбонати. ‹*гр.*›

хидрокортизон *м.* **1.** *Биол.* Хормон, произвеждан от надбъбречната жлеза, със силно противоалергично, противовъзпалително действие. **2.** *Фарм.* Лекарствен препарат със същото действие. ‹*гр.* ⇨ *лат.* hydrocortisol›

хидроксилен *прил.* ✧ **Хидроксилна група.** *Хим.* Едновалентен радикал, който влиза в състава на водата, основите, спирта и др. ‹*гр.*›

хидролази *мн.* *Биохим.* Клас ензими, които катализират хидролизата. ‹от *гр.*›

хидролиза *ж.* *Биохим.* Взаимодействие на водата с разтворени в нея органични или неорганични вещества. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода' + λύσις 'разлагане, разпадане'›

хидролог *м.* Специалист по хидрология. ‹*гр.*›

хидрология *ж.* Наука, която изучава водата във връзка с нейното местонахождение и свойства в хидросферата и атмосферата. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода' + λόγος 'наука'›

хидромантия *ж.* Предсказване на бъдещето по вода. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хидрометеори *мн.* (хидрометеор *м.*) *Метеор.* Продукти на кондензацията на водна пара в атмосферата и на земната повърхност — облаци, роса и др. ‹*гр.*›

хидрометеорология *ж.* (**хидрометеорологичен** *прил.*) Наука за състоянието и изменението на водата в атмосферата. ‹*гр.*›

хидромеханика *ж.* Наука, която изучава равновесието (хидростатика) и движението (хидродинамика) на течности и взаимодействието на течности с твърди тела. ‹*гр.*›

хидроплан *м.* Водосамолет. ‹*нем.* Hydroplan›

хидропоника *ж.* *Сел.-ст.* Метод за отглеждане на растения, в който вместо почва се използват разтвори на тези минерални соли, които растението нормално извлича от нея. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода' + πόνος 'работа'›

хидростатика *ж.* Дял от физиката, който изследва силите и наляганията при течности в покой. ‹от *гр.*›

хидросулфати *мн.* *Хим.* Соли, образувани при свързване на органична основа със сярна киселина. ‹от *гр.*›

хидросулфиди *мн.* (хидросулфид *м.*) *Хим.* Кисели соли на сероводородната киселина. ‹*гр.*›

хидросулфити *мн.* (хидросулфит *м.*) *Хим.* Кисели соли на сернистата киселина. ‹*гр.*›

хидросфера *ж.* Водната част на земната кора, която включва океаните, моретата и всички други води, с главни съставни части — вода, натриев хлорид и магнезиев хлорид. ‹*гр.*›

хидросферен *прил.* ✧ **Хидросферен резерват.** Воден басейн или част от него, поставена под специална закрила. ‹*гр.*›

хидротерапия *ж.* *Мед.* Водолечение, хидропатия. ‹*гр.*›

хидротермален *прил.* Който се отнася до топли минерални води. ‹*гр.*›

хидротропизъм *м.* *Биол.* Свойство на растящите органи на растения да се обръщат под влияние на влажността в обкръжаващата ги среда. ‹*гр.*›

хидрофизика *ж.* *Физ.* Раздел, който изучава физичните процеси, протичащи в хидросферата. ‹*гр.*›

хидрофилен *прил.* **1.** *Биол.* Растителен вид, който е способен да се размножава, живее и развива във водна среда. **2.** Който има афинитет към водна среда. ✧ **Хидрофилни вещества.** Глина, силикати и други минерали. ‹от *гр.*›

хидрофилия *ж.* **1.** *Биол.* Способност на цветовете на някои водни растения да се опрашват под водата. **2.** *Физиол.* Способност на тъканите в организма да се свързват с водата, да я задържат и да пречат на отделянето ѝ. ‹от *гр.*›

хидрофити *мн.* (хидрофит *м.*) *Биол.* Растения, вторично преминали към воден живот. ‹от *гр.* ὕδωρ 'вода' + φυτόν 'растение'›

хидрофобия *ж.* *Мед.* Страх от вода. ‹*гр.*›

хидрофобност *ж.* Свойство на веществата да

взаимодействат слабо с водата. ‹*гр.*›

хидрохлорйди *мн.* (хидрохлорйд *м.*) *Хим.* Соли, образувани при свързване на органична основа със солна киселина. ‹*гр.*›

хидроцефалйя *ж. Мед.* Заболяване, при което се увеличава мозъчната течност в черепната кухина и между меката и твърдата мозъчна обвивка; мозъчна воднянка. ‹*гр.*›

хиѐна *ж.* **1.** *Зоол.* Хищник от сем. кучета, който обитава Африка и Азия, храни се с мърша. Hyaena. **2.** *Прен. Неодобр.* Грабител, хищник. ‹*гр.* ὕαινα ⇨ *лат.*›

хизмѐт *м. Диал.* Слугуване, работа. ‹*ар.* ⇨ *тур.* hizmet›

хикòри *ср. Бот.* Дърво, което расте в Северна Америка, има много твърда дървесина, използвана за изработването на предмети, подложени на постоянно натоварване (*напр.* стикове за голф). Carya. ‹*алгонкински* pawcohiccora ⇨ *англ.* hickory›

хикс *м.* **1.** Име на 22-та буква от латинската азбука (x). **2.** *Мат.* Знак за означаване на неизвестна или търсена величина. **3.** *Прен.* Неизвестен човек или предмет. **4.** *Физ.* Единица за дължина, равна на $1{,}00202.10^{-13}$ м, използвана в рентгеновата спектрометрия и гамаспектроскопията; хикс единица. ‹*лат.* hix›

хилиазъм *м.* Религиозно-мистично учение за връщането на Христос на земята и царуването му в продължение на 1000 години, което щяло да стане преди края на света (характерно за ранното християнство, за адвентистите и др.). ‹от *гр.*›

хилозойзъм *м. Филос.* Учение, възникнало в древногръцката философия, което приписва на всички форми на материята одушевеност и чувствителност, способност за усещане и мислене. ‹от *гр.*›

хйлус *м. Физиол.* Течност, която се съдържа в лимфните съдове на червата и представлява лимфа, обогатена с капчици мазнина. ‹*гр.*›

хймен *м. Анат.* Девствена ципа. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хименѐи *мн. Истор.* Сватбени песни и танци, изпълнявани в древна Гърция под акомпанимент на китара по време на сватбено шествие. ‹от *гр.* собств. Хименей, бог покровител на брака в древна Гърция›

химѐра *ж.* и **химѐри** *мн.* (**химѐрен** и **химерйчен** *прил.*) **1.** *Мит.* В древногръцката митология — чудовище, тетраморфно същество с три глави — на лъв, кон и змия, което изригва пламък. **2.** *Изк.* Художествено изображение на това чудовище като символ на злото, порока и тъмните сили. **3.** *Зоол.* Разред риби от подклас целоглави, с дълго масивно тяло, които вместо хрилно капаче имат кожна гънка. Chimaeri formes. **4.** *Биол.* Организъм, който се състои от две или повече генетично различни тъкани; изкуствено получен хибрид. **5.** *Прен.* Непостижима мечта. ‹от *гр.* собств. χίμαιρα›

химерйчно *нареч.* Непостижимо, нереално, фантастично. ‹*гр.*›

химйк *м.* **1.** Учен, специалист по химия. **2.** Учител по химия. ‹*гр.*›

химикàл *м.* **1.** *Хим.* Препарат, получен като продукт на химическа реакция. **2.** Вид мастило в пълнители, които се поставят в специални писалки. ‹*рус.*›

химикàлка *ж. Разг.* Писалка с химикал. ‹*рус.*›

химиотерàпия *ж. Мед.* Метод за лекуване на болести чрез химични вещества, които са токсични спрямо болестотворните микроорганизми или атакуват непосредствено растежа на новообразуванията. ‹от *гр.*›

химйчен и химйчески *прил.* ✧ **Химичен елемент.** Вещество, което се състои изцяло от атоми с еднакъв атомен номер. ✧ **Химическа формула.** Съвкупност от знаците на химическите елементи на едно просто вещество или химично съединение, която изразява качествения и количествения им състав, а в редица случаи — и връзката и строежа на молекулите им. ✧ **Химическо оръжие.** *Воен.* Отровни вещества и средства за тяхното разпространяване, предназначени за поразяване на жива сила и заразяване на бойна техника, въоръжение, имущество и местност. ✧ **Химична енергия.** Тази част от енергията, която се съхранява в атома или молекулата и може да се освободи чрез химична реакция. ✧ **Химична реакция.** Взаимодействието между две или повече вещества, в резултат на което в тях настъпват химични изменения. ✧ **Химична технология. 1.** Проектирането, работата и продукцията на предприятие. **2.** Съоръженията, които се използват в промишлени химични процеси. ✧ **Химични еквиваленти.** Съотношенията на масите на свързващите се вещества, приети спрямо водорода като еталон. ‹*гр.*›

хймия *ж.* **1.** Наука за веществата и законите, на които се подчиняват техните превръщания. **2.** Учебен предмет, в който се изучават основните принципи на тази наука. **3.** *Разг.* Учебник по този предмет. **4.** *Прен.* Химическо свойство. ✧ **Квантова химия.** Дял от теоретичната химия, в който на основата на квантовата механика се изследват химичните връзки, строежът и свойствата на молекулите. ✧ **Радиационна химия.** Наука за влиянието на йонизиращите лъчения върху веществата. ‹*ар.* al-kīmiyā ⇨ *гр.* χημεία›

химн *м.* (хѝмни *мн.*) **1.** *Истор.* В древен Египет, Асирия, Индия — хорова песен в чест на божество или герой, която по-късно в древна Гърция се оформя като родово понятие. **2.** *Рел.* Хвалебствено църковно песнопение. **3.** Песен с подчертано патетичен характер, която е в чест на важно обществено събитие или деец, станала официална за една страна. ‹*гр.* ὕμνος›

хѝмус *м. Биол.* Съдържаща се в стомаха и в тънките черва хранителна кашица, която се образува от храната под влияние на храносмилателните сокове. ‹от *гр.*›

хѝнди *ср. Език.* Официален държавен език в Индия, един от групата на индийските езици.

хинѝн *м.* Безцветен, горчив на вкус кристален алкалоид, който се добива от кората на хининовото дърво. ‹*кечуа* kina ⇨ *исп.* quina›

хинѝнов *прил.* **1.** Който е свързан с хинин. **2.** *Прен.* Горчив, неприятен. ‹*исп.* quinina›

хѝнтерланд *м.* **1.** Стопанска област към търговски, индустриален или консумативен център. **2.** *Истор.* Съседна област, към която се предявяват права на предимство, обикн. като обект на грабителска колониална политика. ‹*нем.* Hinterland›

хипариѝон *м. Палеонт.* Изкопаемо трипръсто копитно животно, предшественик на съвременния кон. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хипа̀рх *м. Истор.* Началник на конницата в древна Гърция. ‹*гр.*›

хѝпер- *представка.* В думи със значение 'свръх', 'над', 'извън'. ‹от *гр.* ὑπέρ 'над, свръх'›

хипербатѝон и **хиперба̀т** *м. Лит.* Стилна фигура, използвана при разделянето на изречението на части, за разнообразяване на речта. ‹*гр.*›

хипѐрбола₁ *ж. Мат.* Крива, очертана от точка, която се движи по такъв начин, че отношението на разстоянието от нея до една фиксирана точка и разстоянието до фиксирана права линия е винаги постоянно и по-голямо от единица. ‹от *гр.* ὑπερβάλλω›

хипѐрбола₂ *ж. Лит.* Стилна фигура, която представя образи, явления и предмети, силно преувеличавайки определено тяхно качество. ‹от *гр.* ὑπερβολή 'преувеличаване'›

хиперболиза̀ция *ж.* Преувеличаване. ‹*гр.*›

хиперболизѝрам *несв.* и *св.* **1.** Използвам хипербола като стилистичен похват. **2.** *Прен.* Преувеличавам; измислям си. ‹*гр.*›

хипергликемѝя *ж. Мед.* Повишено количество на захар в кръвта. ‹от *лат.*›

хиперинфла̀ция *ж. Икон. Фин.* Инфлация, при която паричната маса в обращение и цените на стоките се покачват рязко, което води до голямо обезценяване на паричната единица. ‹*гр.* + *лат.*›

хиперкапнѝя *ж. Мед.* Повишено съдържание на въглероден двуокис в артериалната кръв при нарушение в дишането (при натравяне с наркотични вещества, при задушаване и др.). ‹от *гр.*›

хипѐрони *м. Физ.* Група елементарни частици от класа на барионите с много кратко време на живот и с маса, по-голяма от масата на неутрона. ‹от *гр.*›

хиперреалѝзъм *м. Изк.* В САЩ и Западна Европа през 70-те год. на XX в. — течение в изкуството, което се опитва да наподоби реалността в най-малки подробности, подобно на фотографията. ‹от *гр.* ⇨ *фр.* hyperréalisme›

хиперсо̀мния *ж. Мед.* Заболяване, изразено в прекалена сънливост. ‹*лат.*›

хипертонѝчен *прил.* ✧ **Хипертоничен разтвор.** *Хим.* Разтвор, който има по-голямо осмотично налягане спрямо друг разтвор. ✧ **Хипертонична болест.** *Мед.* Заболяване с прогресиращо повишаване на кръвното налягане, което се развива обикн. в зряла възраст, но се среща и у младежи и юноши. ‹от *гр.*›

хипертѝония *ж. Мед.* Повишено кръвно налягане, причинено от болестно разстройство на централната нервна система, бъбречни заболявания и др.; хипертонична болест. ✧ **Белодробна хипертония.** *Мед.* Болестно повишено кръвно налягане в малкия кръг на кръвообращение вследствие на сърдечни пороци, заболявания на белите дробове и др. ‹от *гр.* ὑπέρ 'свръх' + τόνος 'напрежение' ⇨ *лат.*›

хипертро̀фия *ж. Мед.* Неестествено увеличаване обема на тъкан или орган. ‹от *гр.* ὑπέρ 'свръх' + τροφή 'храна'›

хѝпи *ср.* Младежко бунтарско-анархистично движение в САЩ и Западна Европа, възникнало през 60-те год. на XX в. като реакция срещу общоприетите норми в обществото. ‹*англ.* hippy›

хипно̀за *ж.* (**хипнотѝчен** *прил.*) **1.** *Психо.* Аналогично на сън задържане на процесите в кората на големите полукълба на главния мозък, без да я обхваща изцяло. **2.** *Прен.* Смайване. ‹от *гр.* ὕπνος 'сън' ⇨ *лат.*›

хипнотизѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Психо.* Предизвиквам хипноза. **2.** *Прен.* Смайвам. — **хипнотизирам се.** ‹от *гр.* ὕπνος 'сън' ⇨ *лат.*›

хипнотѝчно *нареч.* Смайващо, парализиращо сетивата. ‹*гр.*›

хѝпо- *представка.* В сложни думи със значение 'под', 'отдолу', напр. *хиповитаминоза*, *хипотония* и др. ‹от *гр.* ὑπό 'под'›

хиповитамино̀за *ж. Мед.* Заболяване на це-

лия човешки организъм вследствие на продължителен недостиг на витамини в храната. ‹*лат.*›

хипогéй *м. Истор.* Подземни съоръжения за колективни погребения, които се отнасят към неолита. ‹от *гр.*›

хипогликемѝчен *прил.* ✧ **Хипогликемичен шок.** *Мед.* Загуба на съзнание и гърч вследствие на спад в нивото на кръвната захар под 45 мг/100 мл. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хипогликемѝя *ж. Мед.* Понижено съдържание на захар в кръвта (под 60 мг/100 мл), което се характеризира с чувство на слабост, нервно напрежение, силен глад и треперене на мускулите. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хиподѐрма *ж. Анат.* Подкожие. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хиподрýм *м.* **1.** *Истор.* Заградено място за надбягване с коне или с колесници в древна Гърция, Византия и др. **2.** *Спорт.* Специално пригодена писта за надбягвания с коне или двуколки. ‹*гр.*›

хипоѝден *прил.* ✧ **Хипоидна предавка.** *Техн.* Винтова зъбна предавка, съставена от две конусни зъбни колела, чиито оси не се пресичат, а се кръстосват. ‹от *англ.* hypoid›

хипокáпния *ж. Мед.* Понижено съдържание на въглероден двуокис в артериалната кръв, вследствие от дишане на въздух с понижено съдържание на въглероден двуокис, на чист кислород и др. ‹от *гр.*›

хипокáуст *м. Истор.* В древен Рим — система за отопление на сгради чрез пара, която циркулира под пода. ‹от *лат.*›

хипопотáм *м. Зоол.* Едър двукопитен непреживен бозайник с голяма глава и дебела кожа, който обитава горите и водните басейни на Южна Африка. Hipopotamus amphibius. ‹*гр.* ἱπποπόταμος ⇨ *лат.*›

хипостáза *ж.* **1.** *Мед.* Застояване на кръвта в долните части на тялото или на орган поради отслабване на сърдечната дейност. **2.** *Език.* Преминаване от една граматична категория в друга. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хипостѝл *м. Истор.* В античността — голяма зала с покрив, поддържан от множество колони. ‹от *гр.*›

хипотáксис *м. Език.* Подчиненост в рамките на едно изречение. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хипоталáмус *м. Анат.* Долната част на предния междинен мозък, която има отношение към емоционалните реакции и хормоналната регулация. ‹*лат.*›

хипотѐза *ж.* (**хипотетѝчен** *прил.*) **1.** Научно обосновано предположение, което обяснява наблюдавани явления. **2.** *Разг.* Предположение, догадка. ✧ **Статистическа хипотеза.** Предположение за свойствата и причинните връзки на изучаваната статистическа съвкупност, чиято проверка се извършва с помощта на случайна извадка от съвкупността. ✧ **Хипотеза за абсолютния доход.** *Икон.* Теория за функцията на потреблението, според която потреблението е във функционална зависимост от текущия разполагаем личен доход. ‹от *гр.* ὑπόθεσις 'предположение'›

хипотенýза *ж. Геом.* Страната срещу правия ъгъл на правоъгълен триъгълник. ‹*гр.* ὑποτείνουσα ⇨ *лат.*›

хипотѐрмия *ж. Мед.* **1.** Спадане на телесната температура под нормалната при някои заболявания, при охлаждане на организма. **2.** Изкуствено понижаване на телесната температура при операции на важни за живота органи с прекратяване на кръвообращението в тях. ‹от *гр.* ὑπό 'под' + θερμή 'температура' ⇨ *лат.*›

хипотонѝчен *прил.* ✧ **Хипотоничен разтвор.** *Хим.* Разтвор, който има по-малко осмотично налягане спрямо друг разтвор. ‹*гр.*›

хипотѐния *ж. Мед.* **1.** Спадане на систолното и диастолното артериално налягане с ниска амплитуда в резултат на шок, трескави състояния, регулаторно разстройство на кръвообращението и др. **2.** Понижено напрежение на мускул или мускулните стени на кух орган. ‹от *гр.* ὑπό 'под' + τόνος 'напрежение' ⇨ *лат.*›

хипотрѐфия *ж. Мед.* **1.** Намаление на обема на орган или на негова част (често се назовава атрофия). **2.** Хроническо разстройство в храненето на деца, което се проявява с отслабване, недостатъчно нарастване на масата на тялото и е свързано с болестни нарушения. ‹от *гр.*›

хипофѝза *ж. Анат.* Жлеза с вътрешна секреция при човека и гръбначните животни, разположена в основата на главния мозък, основна за хормоналната регулация в организма. ‹от *гр.* ὑπό 'под' + φυσις 'образуване, възникване'›

хипоцѐнтър *м. Геол.* Огнище на земетресение в дълбочина на земната кора, където са станали размествания и откъдето идват трусовете. ‹*гр.*›

хипоциклоѝда *ж. Мат.* Фигурата, очертана от една точка от окръжността на даден кръг, който се търкаля без плъзгане по вътрешността на по-голям неподвижен кръг. ‹от *гр.*›

хипсомѐтър *м. Физ.* Уред за определяне температурата на кипене на дадена течност; високомер. ‹от *гр.*›

хирáдо *ср.* и *м.* Черно-бял японски порцелан, произвеждан на о. Хирадо в работилниците

"Микавиши". ‹*яп.*›

хирàлност *ж. Хим. Физ.* Свойството на молекулите да не съвпадат с огледалния си образ; асиметричност на молекулите. ‹от *гр.*›

хиромàнтия *ж.* Тълкуване на миналото и предсказване на бъдещето по линиите върху дланта на ръката. ‹от *гр.* χείρ 'ръка' + μαντεία 'гадаене'›

Хирòн *м.* **1.** *Мит.* Кентавър, на когото според древногръцката митология било поверено възпитанието на Ахил. **2.** *Астр.* Малка планета, която обикаля около Слънцето между орбитите на Сатурн и Уран, открита през 1977 г. от Чарлз Ковал. ‹*гр.*›

хиротòния и **хиротонѝя** *ж. Рел.* Посвещение, въвеждане в сан, ръкополагане. ‹от *гр.* χειροτονία 'ръкополагане'›

хирýргия *ж.* **1.** Дял от медицината, който изследва заболяванията и ги лекува по оперативен път, разработва методи и техники за оперативно лечение. **2.** Болнично отделение, в което се правят операции. ✧ **Лазерна хирургия.** *Мед.* Използване на "светлинен скалпел" — лазер, за стерилно и безкръвно разсичане и разрушаване на тъкани обикн. при очни заболявания, тъй като този метод позволява да се правят много фини и безболезнени операции на очите за няколко секунди. ‹*гр.* χειρουργία›

хирфѐт *м. Истор.* В Османската империя — цехова занаятчийска организация. ‹от *тур.*›

хисàр *м. Остар.* Крепост, кале. ‹от *ар.* ⇨ *тур.* hisar›

хистамѝн *м. Биохим.* Бяло кристално вещество, което се съдържа в наранените животински тъкани и втрито в кожата, предизвиква разширяване на кръвоносните съдове. ‹от *гр.*›

хистерѐза *ж.* и **хистерѐзис** *м. Физ.* Явление, което се наблюдава предимно при еластичното и магнитното поведение на твърдите вещества. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хистерѐзисен *прил.* ✧ **Хистерезисен цикъл.** *Физ.* Цикъл на изменения на намагнитващото поле, на които е подложено едно предварително размагнитено феромагнитно вещество. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хистидѝн *м. Хим.* Кристална разтворима аминокиселина, от която се произвежда хистамин. ‹от *гр.*›

хѝсто- *представка.* В сложни думи със значение 'тъкан', напр. *хистология, хистогенеза.* ‹*гр.*›

хистогенѐза *ж. Биол.* Развитие на тъканите в организма. ‹от *гр.*›

хистогрàма *ж. Стат.* Графично представяне (диаграма) на вероятностните разпределения на определен признак чрез правоъгълници. ‹от *гр.*›

хистолòгия *ж.* Наука за строежа на тъканите и органите на живите организми. ‹от *гр.* ἱστός 'тъкан' + λόγος 'наука' ⇨ *лат.*›

хит *м.* **1.** Популярна, харесвана творба (песен, книга и под.). **2.** *Прен.* Нещо, любимо, нашумяло в определен момент; сензация. ‹*англ.* hit 'успех'›

хитѝн *м. Биохим.* Органично вещество от групата на азотосъдържащите полизахариди, от които е изградена твърдата покривка на ракоподобни, насекоми и други членестоноги. ‹*гр.* χιτών›

хитлерѝзъм *м. Истор.* **1.** Фашистката диктатура в Германия от 1933 до 1945 г. **2.** Идеологията на тази диктатура. ‹от *нем.* собств. A. Hitler (1889—1945)›

хитòн *м. Истор.* Женска или мъжка дреха от платно или вълнена тъкан, стигаща до колене или до глезените, носена от различните народи през античността. ‹*семитски* ⇨ *гр.* χιτών›

хѝтпарад *м.* Ред, списък, който показва популярността на музикални произведения, изпълнители и др. по сведения, получени чрез анкети от средствата за масова информация; парад на популярността. ‹*англ.* hit parade›

хич *Разг.* **1.** Като *нареч.* Никак. **2.** Като *част.* За засилване при негодуване, укор, възмущение: нима, та, че. ‹от *перс.* ⇨ *тур.* hiç›

хламѝда *ж. Истор.* Плащ от плътна вълнена материя, намятан върху хитона, разпространен в древна Гърция. ‹*гр.* χλαμύδος›

хлеуàзъм *м. Рет. Език.* Привидно самоупрекване. ‹*гр.*›

хлор *м. Хим.* Химичен елемент, зеленикаво-жълт отровен газ със задушлива дразнеща миризма, използван като антибактерийно средство в питейната вода, за производство на хлорна вар, на дезинфекционни средства, солна киселина и други органични съединения (знак Cl). ‹от *гр.* χλωρός 'зелен' ⇨ *нем.* Chlor›

хлорамѝни *мн.* (хлорамѝн *м.*) *Хим.* Група вещества, съдържащи хлор, някои от които се използват като дезинфекциращи средства. ‹*гр.*›

хлорàти *мн. Хим.* Соли на хлорната киселина. ‹от *гр.*›

хлорàтор *м.* Апарат за дозиране и приготвяне на воден разтвор от хлор, прилаган за обеззаразяване на питейна вода. ‹*рус.*›

хлорѐла *ж. Биол.* Род едноклетъчни микроскопични водорасли, които са богати на мазнини и белтъчини, бързо се размножават и лесно се култивират. ‹от *гр.* χλωρός 'зелен'›

хлòрен *прил.* ✧ **Хлорна вар.** *Хим.* Белезникав

прах, състоящ се от калциев хлорат и вода. ‹*гр.*›

хлоретàн *м. Хим.* Безцветен отровен газ, който се използва като хладилен и алкиращ агент, както и при производството на тетраетилолово. ‹от *гр.*›

хлорѝди *мн.* (хлорѝд *м.*) *Хим.* Соли на солната киселина. ‹*гр.*›

хлорѝрам *несв.* и *св.* **1.** *Хим.* Въвеждам хлорен атом в органично съединение чрез заместване или реакция на присъединяване. **2.** Обработвам питейната вода с хлор или хлорно съединение. ‹*гр.* ⇨ *нем.* chlorieren›

хлорѝти *мн.* (хлорѝт *м.*) *Минер.* Слюдоподобни скалообразуващи минерали, алумосиликати на магнезий и желязо. ‹от *гр.* χλωρός 'зелен'›

хлоропла̀сти *мн. Биол.* Зелени пластиди, съдържащи хлорофил и каротиноид, които участват във фотосинтезата. ‹от *гр.* χλωρός 'зелен' + πλαστός 'образуващ'›

хлоропрѐн *м. Хим.* Органично съединение, производно на бутадиена, което се използва за получаване на изкуствен каучук. ‹от *гр.*›

хлорофѝл *м. Биол.* Зелен растителен пигмент, който поема енергия от слънчевата светлина и дава възможност на растенията да изградят въглехидрати чрез фотосинтеза. ‹от *гр.* χλωρός 'зелен' + φίλλον 'лист'›

хлорофѝлен *прил.* ✧ **Хлорофилни зрънца.** *Биол.* Малки, кълбовидни до лещовидни хлоропласти в клетките на мъховете, папратите, семенните растения и някои водорасли. ‹*гр.*›

хлорофо̀рм *м. Хим.* Летлива безцветна течност със силен сладникав аромат, която намира приложение като разтворител и в органичния синтез; трихлорметан. ‹от *гр.* + *лат.*›

хлорпикрѝн *м. Хим.* Маслоподобна течност, силно отровно и силно реактивоспособно вещество, което влиза в състава на дезинфекционни средства и фунгициди; трихлорнитрометан. ‹от *гр.*›

хобелмашѝна *ж. Техн.* Металорежеща машина за обработване на плоскостите на дълги и средно дълги тела. ‹*нем.* Hobelmaschine 'машина за рендосване'›

хо̀би *ср.* Любимо занимание, което човек практикува в свободното си от работа време за развлечение, удоволствие и отдих. ‹*англ.* hobby›

хобо̀т *м.* Тръбовидно продължение на носа у слона и някои други бозайници и тръбовиден израстък в предната част на тялото у някои видове насекоми и червеи. ‹*рус.*›

хо̀джа *м. Рел.* Ислямски свещеник и учител. ‹от *перс.* ⇨ *тур.* hoca›

хо̀кей *м.* (**хо̀кеен** и **хокѐен** *прил.*) *Спорт.* Игра между два отбора, която се играе върху затревена или заледена площадка, като стремежът е с помощта на стик в противниковата врата да се вкара шайба или малка топка. ‹*англ.* hockey›

хол *м.* **1.** Обширно вътрешно помещение на жилище и в обществени сгради. **2.** *Разг.* Дневна, гостна, салон. ‹*англ.* hall›

хо̀лан *част.* Усилва израз на несъгласие, упрек, учудване, увещаване при обръщение. ‹от *тур.* oğlan 'момче'›

хо̀лдинг *м. Икон.* **1.** Акционерно дружество, командитно дружество с акции или дружество с ограничена отговорност, което има за цел да участва в други дружества или в тяхното управление, като извършва или не извършва собствена производствена дейност. **2.** Притежаване, владение на акции, арендуван участък земя, стока и др. ✧ **Холдинг с една банка.** *Икон.* Корпорация, само едно от поделенията на която се занимава с банково дело. ‹от *англ.* holding 'хващане'›

хо̀лдингов *прил.* ✧ **Банкова холдингова компания.** *Икон.* Компания, която притежава една или повече банки, а често и фирми, занимаващи се с небанкови дейности. ✧ **Холдингова компания.** *Икон.* Компания, която притежава контролния пакет акции на други компании. ‹от *англ.* holding›

холемѝя *ж. Мед.* Натрупване в кръвта и тъканите на съставки на жлъчката, натравяне на организма с жлъчни киселини, както и състоянието му вследствие от прекратяване участието на жлъчка в храносмилането. ‹от *гр.*›

холѐндер и **холѐндър** *м. Техн.* Фитинг за свързване на тръби. ‹*нем.* Holländer›

холѐра *ж.* (**холѐрен** *прил.*) *Мед.* Заразна болест на стомаха и тънките черва, която протича много тежко и най-често има епидемичен характер. ‹*гр.* χολέρα›

холерѝк *м.* Енергичен, темпераментен човек. ‹от *гр.* χολή 'жлъчка' ⇨ *лат.* cholericus›

холестерѝн и **холестеро̀л** *м. Биол.* Бял восъчен стерол, който се съдържа в тъканите на човешкото и животинското тяло и участва във важни за организма процеси. ‹от *гр.*›

холестерѝчен *прил.* ✧ **Холестерични кристали.** *Минер.* Течни кристали, в които молекулите са подредени в слоеве с успоредни оси, лежащи в равнините на слоевете. ‹*гр.*›

холѝзъм *м. Филос.* Съвременно идеалистическо учение, което разглежда природата като йерархия от дискретни неделими цялости. ‹*гр.* ⇨ *англ.* holism›

хо̀лмий *м. Хим.* Мек сребрист метал с един естествен изотоп от групата на лантаноидите (знак Ho). ‹по *лат.* име Holmia на *швед.*

гр. Стокхолм›

хо̀ло- *представка.* В сложни думи със значение 'цял', напр. *холограма, холоедричен.* ‹от *гр.*›

хологра̀ма *ж. Физ.* Фотографски запис, който съдържа необходимата информация за възпроизвеждане на тримерно изображение. ‹от *гр.*›

хологра̀фия *ж. Физ.* Процес на фиксиране на образ върху фоточувствителен материал (без използване на обектив) във формата на интерферентно изображение, произвеждано чрез разделяне на лазерен лъч. ‹от *гр.* ὅλος 'цял, пълен' + γράφω 'пиша'›

холоко̀ст *м.* **1.** *Истор.* Масовото изтребление на евреите през Втората световна война. **2.** *Прен.* Пълно унищожение, гибел. ‹от *англ.* holocaust 'всесъжение'›

холофа̀ни *мн.* Елементи от цветно стъкло, използвани при осветителни уреди, за отразяване или разсейване на светлината. ‹от *гр.*›

холоцелуло̀за *ж. Хим.* Всички въглехидратни съставни части на суров целулозен материал. ‹от *гр.*›

холоцѐн *м. Геол.* Третата съвременна следледникова епоха от четвъртичния период. ‹от *гр.* ⇨ *нем.* Holozän›

хо̀лцфрай *м.* За хартия — която е от целулоза без примес на дървесина. ‹от *нем.*›

хо̀мео- *представка.* В сложни думи със значение 'сходство', 'подобие', 'взаимодействие'. ‹от *гр.*›

хомеомо̀рфен *прил. Хим.* Който има кристална форма, но с различен химичен състав. ‹*гр.*›

хомеопатѝя *ж. Мед.* Система от методи за лекуване на болести чрез даване на болния на малки дози от лекарство, което би предизвикало у здрав човек симптомите на болестта, която се лекува. ‹от *гр.* ὁμός 'подобен' + πάθος 'болест' ⇨ *лат.*›

хомеоста̀за *ж. Биол.* Съвкупността от всички процеси на регулация, поддържащи организма в равновесие. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хомѝлия *ж.* Религиозна проповед. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хо̀мо- *представка.* В сложни думи със значение 'равенство', 'сходство', 'еднородност', напр. *хомология, хомосексуалност.* ‹от *гр.*›

хомога̀мия *ж. Биол.* **1.** Едновременно съзряване в едно растение на мъжки и женски органи, което позволява самоопрашване. **2.** Предаване на потомство от мъжки и женски индивиди с еднакви комбинации от гени. ‹от *гр.*›

хомогѐнен *прил.* (**хомогѐнно** *нареч.*) Който във всички свои части има еднороден състав; еднороден, идентичен. ✧ **Хомогенна стока.** *Икон.* Стока, чиято всяка отделна част може да се разглежда от потребителите като идентична с останалите. ‹от *гр.*›

хомогениза̀ция *ж.* **1.** *Метал.* Получаване на еднороден строеж/състав на метали, метални сплави и разтвори чрез механично, температурно или химическо въздействие. **2.** *Хим.* Получаване на емулсии чрез разбиване на нееднородните частици. ‹от *гр.*›

хомогенизѝрам *несв.* и *св. Хим.* Придавам еднородност на някакво вещество чрез разбиване на всички частици в него. — **хомогенизирам се.** ‹*гр.*›

хомогѐнно *нареч.* Еднородно. ‹*гр.*›

хомолога̀ция *ж. Юр.* Съдебно решение, с което се утвърждава сключен конкордат между несъстоятелен длъжник и неговите кредитори. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

хомологѝрам *несв. Юр.* Одобрявам, потвърждавам. ‹от *гр.*›

хомоло̀гия *ж. Биол.* Организмова структура, която е подобна на друга по произход, но се отличава по изпълняваните функции. ‹от *гр.*›

хомоло̀жен *прил.* ✧ **Хомоложен ред.** *Хим.* Редица от съединения от еднакъв химичен тип, които показват постепенна закономерна промяна на физичните свойства и могат да бъдат представени с обща молекулна формула. ‹*гр.*›

хомоло̀зи *мн. Хим.* Членове на един и същ хомоложен ред, напр. метан и етан. ‹от *гр.*›

хомоморфѝзъм *м.* **1.** *Мат.* Степен на подобие, при която множество елементи на една система, представляваща обект на моделиране, се изразяват от един елемент на друга система, която играе ролята на модел. **2.** *Биол.* Съответствие по форма или външна прилика, но не по типа на структурата (строежа) и по произход. ‹от *гр.*›

хомопла̀стика *ж. Мед.* Присаждане на тъкани или органи от един индивид на друг от същия вид. ‹*гр.* + *лат.*›

хомосексуалѝзъм *м.* (**хомосексуа̀лен** *прил.*) Сексуално влечение към лица от същия пол. ‹от *гр.* ὁμός 'подобен' + *лат.* sexualis 'полов'›

хомосексуалѝст *м.* Човек, който проявява сексуално влечение към индивиди от същия пол. ‹*гр.* + *лат.*›

хомофо̀ния *ж. Муз.* **1.** Пеене на един глас. **2.** В древногръцката музикална терминология — музика изпълнявана в унисон. **3.** Музикален стил, в който преобладава един глас или една мелодия. **4.** Многогласие, при което един от гласовете изпълнява мелодията, а другите го съпровождат. ‹*гр.*›

хому̀нкулус *м.* **1.** *Истор.* В представите на средновековните алхимици — подобно на

човек същество, което може да бъде получено изкуствено. **2.** *Прен. Пренебр.* Незначителен човек, човечец. ‹*лат.* homunculus 'човече'›

хомя̀к *м. Зоол.* Представител на сем. гризачи, разпространен по цялата суша, вредители по растенията, понякога отглеждан като домашен любимец или използван при лабораторни изследвания; хамстер. Cricetinae. ‹*рус.*›

хондрѝт₁ *м. Мед.* Възпаление на хрущял. ‹от *гр.*›

хондрѝт₂ *м. Астр.* Каменен метеорит, който съдържа малки кръгли маси от оливин и пироксен. ‹от *гр.*›

хонингу̀ване *ср. Техн.* Специална обработка за доизглаждане на шлифовани цилиндрични детайли със специален инструмент на хонингмашина. ‹от *англ.* hone›

хонора̀р *м. Фин.* Парично възнаграждение, получено за квалифициран труд извън преките служебни задължения и за дейности на лицата от свободните професии (журналисти, писатели и др.). ‹от *лат.* honorarium 'почетен' ⇨ *фр.* honoraire›

хор₁ *м.* **1.** *Истор.* В древна Гърция и Рим — група актьори, които участват в драматургичното представление като колективно лице, които с текст и музика обясняват или коментират действието. **2.** *Муз.* Група, колектив певци, които заедно изпълняват вокална музика. **3.** *Муз.* Пиеса, изпълнявана от такава група. ‹*гр.* χορός›

хор₂ *м. Архит.* **1.** В готическата архитектура — част от храм, предназначена за певците и клира. **2.** Частта, която се намира между подкуполното пространство и апсидата на католически храм. ‹*гр.* χορός›

хо̀ра *ж. Истор.* **1.** В средновековната българска държава — административна област (XII—XIV в.). **2.** В древна Гърция — наименование на различни поселения. ‹*гр.*›

хора̀л *м. Муз.* Творба за многогласно или солово изпълнение от църковен хор у католици и протестанти. ‹от *гр.*›

хора̀риум *м.* Предварително определен брой часове по един учебен предмет. ‹от *лат.* horarium›

хората̀ *ж. Диал.* Приказване, приказка, говорене. ‹от *гр.*›

хо̀рда₁ *ж. Мат.* Права, която съединява две точки от една крива. ‹от *гр.* χορδή 'струна' ⇨ *лат.*›

хо̀рда₂ *ж. Биол.* Еластична вътрешна ос, която е разположена гръбно по дължината на тялото при някои животни. ‹от *гр.* χορδή 'струна' ⇨ *лат.*›

хорѐй *мн.* **1.** *Лит.* В античното стихосложение — стихотворна стъпка от една дълга и една кратка сричка. **2.** *Лит.* Ритмична стъпка в тоническото стихосложение от две срички, първата от които ударена. **3.** *Муз.* Ритмична фигура от две ритмични единици. ‹*гр.* χορείος›

хореогра̀фия *ж.* **1.** Танцово изкуство. **2.** Изкуство за поставяне на танци, балетни постановки и др. и представянето им пред публика. ‹от *гр.* χορεία '(народен) танц' + γράφω 'пиша'›

хоризо̀нт *м.* **1.** Линия на въображаемото допиране на небето и земната или водната повърхност. **2.** Част от земната повърхност, наблюдавана в открита местност. **3.** *Астр.* Голям кръг от небесната сфера, чиято плоскост е перпендикулярна на точката на наблюдение. **4.** *Прен.* Кръг от действия и възможности, от идеи и знания. ‹*гр.* ὁρίζων, ὁρίζοντος›

хоризонта̀л *м.* **1.** Правата линия, успоредна на хоризонта. **2.** Една от линиите на географска карта, които съединяват точки с еднаква височина над морското равнище. ‹от *гр.*›

хоризонта̀лен *прил.* (**хоризонта̀лно** *прил.*) Водоравен. ✧ **Хоризонтален формат.** Картина, рисунка и под., която е по-широка, отколкото висока; пейзажна форма. ✧ **Хоризонтална греда.** *Строит.* Гредата, която поддържа напречните греди или други дървени части на покрив. ✧ **Хоризонтална шпросна.** *Строит.* **1.** Хоризонталната дървена летва, върху която се монтира стъклото в черчевето на прозореца. **2.** Хоризонталната метална лента, която подсилва наборното остъкляване. ‹*лат.* horizontālis›

хориямб *м. Истор.* В античното стихосложение — стихотворна стъпка, която е съставена от един хорей и един ямб, т. е. от една дълга, две кратки и още една дълга сричка. ‹*гр.*›

хормо̀ни *мн.* (хормо̀н *м.*) (**хормо̀нен** и **хормона̀лен** *прил.*) *Биол.* Специфични вещества, които се произвеждат от еднокринните жлези на висшите животни и човека, отделят се в кръвта и по този начин се разнасят до всички части на тялото, където регулират много от метаболитните функции на организма. ✧ **Соматотропен хормон.** *Биол.* Хормон, който се синтезира в хипофизата и стимулира растежа на дългите кости на крайниците; растежен хормон. ‹от *гр.* ὁρμάω 'движа, възбуждам' ⇨ *англ.* hormones›

хо̀рнбленда *ж. Минер.* Скалообразуващ минерал, който се състои главно от силикати на калция, магнезия и желязото. ‹*нем.* Hornblende›

хоро̀ *ср.* **1.** Български народен танц, изпълня-

ван от заловени в кръг или на върволица хора, придружен с пеене или свирене. **2.** Музика за такъв танц. **3.** Мястото, където се изпълнява такъв танц. ‹от *гр.*›

хоролòгия *ж.* Наука за областите на разпространение на систематичните групи от растения и животни. ‹от *гр.*›

хоросàн *м. Строит.* Мек материал, който се втвърдява при изсъхване и се приготвя от разнообразни материали, примесени с косми за укрепване. ‹*тур.* horasan›

хороскòп *м. Астрол.* **1.** Условна карта на небесните тела и тяхното разположение в момента на раждане на човек, съставена по правилата на астрологията, за да се предскаже човешката съдба. **2.** Предсказанията, направени по тази карта. ‹от *гр.* ὥρα 'време' + σκοπέω 'гледам'›

хортѐнзия *ж. Бот.* Многогодишно декоративно растение, цвете с различно оцветени големи кълбовидни съцветия, което се отглежда предимно в домашни условия. Hydrangea hortensis. ‹от *лат.* hortensia›

хортýвам *несв. Диал.* Говоря, приказвам. ‹от *гр.*›

хоспиталиѐр *м. Истор.* Член на католически рицарски орден, основан през XII в. в Палестина, а след преместването на седалището му от Йерусалим на о. Малта (XVI в.) — Малтийски орден; йоанит. ‹*фр.* hospitalier›

хоспитализàция *ж.* Настаняване на болен в лечебно-профилактично заведение за лечение. ‹*рус.*›

хоспитализѝрам *несв.* и *св.* Настанявам, приемам болен на лечение в болница.

хот мъни *мн. неизм. Фин.* Краткосрочни спекулативни капитали, които бързо се прехвърлят от една държава в друга под влияние на променящите се условия на паричните или валутните пазари; "горещи пари". ‹*англ.* hot money›

хòтдог *м.* Вид закуска от половин продълговато хлебче с втъкнат в средата топъл варен кренвирш, с горчица. ‹*англ.* hot-dog›

хотѐл *м.* Сграда, в която срещу заплащане се предлагат обзаведени стаи за нощувка и комплекс от услуги според категоризацията (храна, увеселителни заведения, спортни съоръжения и др.). ‹*лат.* hospitāle 'странноприемница' ⇨ *фр.* hôtel›

хофмаршàл *м. Истор.* Висш дворцов чиновник, който отговаря за реда при тържествени приеми. ‹*нем.* Hofmarschall›

хòхшнит *м.* Гравиране върху стъкло, при което украсата е повече в релеф, отколкото в инталио. ‹*нем.* Hochschnitt›

хрѐма *ж. Мед.* Възпаление на лигавицата на дихателните пътища, придружено със слизести секреции, кихане, кашляне. ‹*гр.*›

хризантѐма *ж. Бот.* Растение от сем. сложноцветни с едри кичести цветове, което се отглежда като декоративно цвете. Chrysanthemum. ‹*гр.* χρυσάνθεμον›

хризматòрий *м.* В църковната архитектура — ниша, близо до купела, в която се пази мирото за помазване след кръщение. ‹от *гр.*›

хрѝзо- *представка.* В сложни думи със значение 'златен цвят', 'златист', напр. *хризоберил.* ‹*гр.*›

хризоберѝл *м. Минер.* Прозрачен, твърд минерал, скъпоценен камък със златистожълт цвят. ‹от *гр.* χρυσός 'злато' + βήρυλλος ⇨ *лат.* ⇨ *нем.* или *рус.*›

хризоелефантѝнен *прил.* ✧ **Хризоелефантинна техника.** Техника за работа със злато и слонова кост.

хризопрàз *м. Минер.* Минерал, разновидност на халцедона, с ябълковозелен цвят; полускъпоценен камък. ‹*гр.* χρυσόπρασος›

хрѝма *ж. Рел.* Миро за помазване. ‹*гр.*›

хрѝсим *прил.* (**хрѝсимо** *прил.*) **1.** Смирен, скромен. **2.** Който изразява смиреност, скромност. ‹от *гр.*›

хрисовýл *м. Истор.* Средновековна царска грамота със златен печат и подпис или образ на съответния владетел. ‹*гр.*›

християнство *ср.* Една от световните религии, възникнала в нач. на I в. сл. Хр. в Палестина. ‹от *гр.* собств. Χριστός›

христогрàма *ж.* Християнски символ, образуван от произнасянето на първите две букви на гръцката дума "Христос". ‹от *гр.*›

хром *м. Хим.* Химичен елемент, твърд бял метал, подобен на желязото, използва се при производството на неръждаема стомана и за хромиране (знак Cr). ‹от *гр.* χρῶμα 'цвят, боя' ⇨ *лат.*›

хромàти *мн. Хим.* Соли на хромената киселина. ‹от *гр.*›

хроматѝди *мн. Биол.* Две идентични нишки, на които се разцепва една хромозома при възпроизвеждане на клетката. ‹от *гр.*›

хроматѝзъм *м.* **1.** *Физ.* Свойство на лъч бяла светлина да се разлага на основните си цветове. **2.** *Муз.* Повишаване или понижаване с полутон на степените на гамата, отбелязвано със знаците "диез", "бемол" и "бекар". ‹от *гр.* χρωματισμός 'боядисване, обагреност'›

хроматѝн *м. Биол.* Вещество от състава на клетъчното ядро, което изгражда хромозомите, носител на наследственото вещество. ‹от *гр.*›

хроматѝчност *ж.* Степен на яркост на цвета, комбинация от оттенъка и наситеността на цвета. ‹от *гр.*›

хро̀мато- *представка.* В сложни думи — научни термини, със значение 'цветен', 'оцветен'. ‹*гр.*›

хроматогра̀фия *ж. Хим.* Метод за химичен анализ, при който една подвижна фаза (газ), носеща анализираната смес, е принудена да се движи в контакт с избирателно поглъщаща стационарна фаза (течност). ‹от *гр.*›

хроматофо̀ри *мн.* (хроматофо̀р *м.*) *Биол.* Растителни и животински клетки, носители на пигмент. ‹от *гр.*›

хроматро̀н *м. Техн. Тв* Електроннолъчева тръба, която има четири екрана, използвана като цветен монитор в телевизията; хромоскоп. ‹от *гр.*›

хро̀мел$_1$ *м.* **1.** *Диал.* Воденичен камък. **2.** Ръчна мелница от два кръгли камъка с дръжка върху горния, използвана в древността. ‹от *гр.*›

хро̀мел$_2$ *м. Хим.* Хромникелова сплав, устойчива на високи температури, с приложение в електротехниката. ‹от *гр.*›

хро̀мен *прил. Хим.* Който съдържа хром със степен на окисление +3 или +6. ‹*гр.*›

хромѝране *ср. Хим.* Отлагане на тънък устойчив филм$_2$ от хром чрез електролиза в баня, която съдържа разтвор на хромена киселина. ‹*гр.*›

хромѝт *м.* **1.** *Минер.* Руда, която съдържа хром и желязо. **2.** Огнеупорен материал. ‹*лат.*›

хромлитогра̀фия *ж.* Многоцветна литография, в която всеки цвят се отпечатва от различен камък или плоча. ‹от *гр.*›

хромозо̀мен *прил.* ✧ **Хромозомен набор.** *Биол.* Определен брой (n) хромозоми, които определят съдържащата се във всяко клетъчно ядро генетична информация. ✧ **Хромозомна теория за наследствеността.** *Биол.* Теория за наследствеността, която възниква въз основа на схващането, че хромозомите са основни носители на наследствените заложби. ✧ **Хромозомна теория за причините за престъпността.** *Юр.* Биологично течение в криминологията, според което причините на насилствената престъпност се коренят в хромозомни аномалии. ‹*гр.*›

хромозо̀ми *мн.* (хромозо̀ма *ж.* и хромозо̀м *м.*) *Биол.* Нишковидни тела, които се съдържат в ядрата на живите клетки и техните молекули носят генетичния код. ✧ **Фрагментация на хромозоми.** *Биол.* Разделяне на една или няколко хромозоми на две или повече части. ‹от *гр.* χρῶμα 'цвят, боя' + σῶμα 'тяло'›

хромосфѐра *ж.* Слоят от слънчевата атмосфера, който обкръжава фотосферата и се вижда при пълно слънчево затъмнение, има дебелина няколко хиляди километра. ‹от *гр.* χρῶμα 'цвят, боя' + σφαῖρα 'кълбо'›

хромофо̀р *м. Хим.* Всяка химична група, която придава определен цвят на органичното съединение. ‹от *гр.*›

хро̀ника *ж.* **1.** Новини за текущи събития, представени по радио, телевизия и в пресата. **2.** *Лит.* Художествена творба с летописен характер. **3.** *Истор.* Летопис за живота на средновековен или античен владетел. ‹от *гр.* χρονικά 'летопис' ⇨ *лат.*›

хронѝчен *прил.* Който продължава по-дълго време или се повтаря след известно време. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

хро̀но- *представка.* В сложни думи със значение 'време'. ‹*гр.*›

хронограф *м.* **1.** Съставител на хроника; летописец. **2.** *Техн.* Прецизен уред за отчитане на време. ‹от *гр.* χρόνογράφος 'летописец'›

хронография *ж.* Записване на случки и събития в тяхната последователност във времето. ‹от *гр.*›

хронологѝя *ж.* (**хронологѝчен** *прил.*) **1.** Само *ед.* Последователно представяне на събития. **2.** Историческа наука, която установява точните дати на исторически събития, документи и под. ‹от *гр.* χρόνος 'време' + λόγος 'наука'›

хрономѐтър *м. Техн.* Преносим точен часовник, използван в навигацията, спорта и др. ‹от *гр.* χρόνος 'време' + μετρέω 'меря'›

хроно̀н *м. Физ.* Хипотетична частица от време, дефинирана като отношението на диаметъра на електрона и скоростта на светлината, равна на ок. 10^{-24} сек. ‹от *гр.*›

хугено̀ти *мн.* (хугено̀т *м.*) *Истор.* Общо наименование на привържениците на калвинизма във Франция през XVI—XVIII в. ‹от *швейц. нем.* eygenot, *нем.* Eidgenossen 'конфедерат' ⇨ *фр.* собств. huguenot›

хулига̀н *м.* Човек, който нарушава общоприетите норми на поведение и ред; бандит. ‹*англ.* hooligan›

ху̀ма *ж.* Мазна глина с белезникав цвят, използвана в грънчарството, в козметиката и др. ‹*гр.*›

хума̀нен *прил.* Човеколюбив. ‹*лат.* humānus›

humanизъм *м.* **1.** Човеколюбие, човечност. **2.** Обществени възгледи, които защитават достойнството и свободата на човека. **3.** *Истор.* Течение в обществената мисъл, възникнало в епохата на Ренесанса, което извежда на преден план интереса към човешката личност и се обявява срещу средновековния аскетизъм, утвърждава демократичната идея за естественото равенство на хората. ‹от

лат. humanismus›

хуманитàрен *прил.* ✧ **Хуманитарни науки.** Дялове на познанието, които изучават езика, културата, творчеството и историята на човека — история, филология, етнография, философия и под. ‹от *лат.* humānus 'човешки' ⇨ *нем.* humanitär›

хуманоѝд *м.* Човекоподобно същество. ‹*лат.* humānus 'човешки'›

хумàция *ж.* Заравяне на труп в земята. ‹*лат.*›

хѝмба *ж. Диал.* Изба, подземие. ‹от *гр.*›

хѝмор *м.* **1.** Подигравателно, насмешливо отношение, а също умение да се забелязва смешната страна на нещата. **2.** Изобразяване на нещата откъм комичната им страна в художествено произведение. ‹от *лат.* humor 'влага'›

хумоràлен *прил. Биол.* Свързан с течностите в организма. ‹от *лат.* humor 'влага'›

хуморѐска *ж.* **1.** *Лит.* Кратко стихотворение или разказ, осмиващ недъзи, типични за живота на хората. **2.** *Муз.* Кратка инструментална пиеса в живо темпо с шеговит характер, изпълнявана предимно на пиано. ‹*нем.* Humoreske›

хѝмус *м. Геол.* Тъмнокафяво колоидно вещество, което се образува в почвата, резултат от разлагането на животински и растителни организми, важен източник на минерални хранителни вещества. ‹*лат.* humus 'почва', 'земя'›

хѝнта *ж. Полит.* **1.** Наименование на обществено-политически обединения в Испания и страните на Латинска Америка. **2.** Правителството в тези страни. **3.** Клика, която насилствено завзема властта и установява в страната режим на терор. ‹*исп.* junta›

хурàл *м. Полит.* В Монголия — върховен и местен орган на държавната власт. ‹*монг.*›

хуриѐт и **хюриѐт** *м. Остар.* Свобода. ‹*тур.* hürriyet›

хурѝя *ж.* **1.** *Рел.* Хубавица в мохамеданския рай. **2.** *Прен.* Хубавица, красавица. ‹*тур.* huri›

хусàр *м.* **1.** Конник, въоръжен с копие. **2.** *Истор.* Лековъоръжен конен войник или офицер в някои армии. ‹*унг.* huszár›

хусѝти *мн. Истор.* Последователи на чешкия религиозен реформатор Ян Хус (1371—1415), които през XV в. се приобщават отново към католицизма. ‹от *чеш.* собств. J. Hus›

хутбѐ *ср. Истор.* Петъчна мюсюлманска молитва, в която задължително се споменавало името на управляващия султан. ‹*тур.* hutbe›

хърсѝз и **хърсѝзин** *м.* **1.** *Остар.* Крадец. **2.** *Грубо.* Лош, долен човек. ‹*тур.* hırsız›

хърцòи *мн.* (хърцòй *м.*) *Пренебр.* Обидно прозвище на населението от Североизточна България. ‹от *рум.*›

хъс *м. Диал.* Устрем, сила, амбиция. ‹*тур.* hız›

хюджѐт *м. Истор.* В Османската империя — съдебен протокол; изложение на дело, разгледано от кадия. ‹от *ар.* ⇨ *тур.*›

цàбра *ж. Истор.* Испанска лека фрегата. ‹*исп.* zabra›

цàйс *м. Жарг.* **1.** Очилат човек. **2.** Само *мн.* Очила. ‹по името на *нем.* оптик K. F. Zeiss (1816—1888)›

цàйтгайст *м.* **1.** *Изк.* Неоекспресионизъм. **2.** Духът на дадена епоха. ‹*нем.* Zeitgeist›

цàйтнот *м.* **1.** *Спорт.* В шахматна партия — положение, при което на шахматиста не достига време, за да обмисли следващия си ход. **2.** *Прен.* Недостиг, липса на време. ‹*нем.* Zeitnot›

цàйхмайстер *м. Истор.* Командир на артилерийски взвод. ‹*нем.*›

цайшѝн *м. Рел.* В даосизма — божество на богатството, едно от най-важните и в китайската митология. ‹*кит.*›

цàка *ж. Разг.* Начин за оправяне на нещо трудно, сложно; колай, леснина. ✧ **Хващам/хвана му цаката**. *Разг.* Намирам по-лесен и по-бърз начин; намирам слабото място на някого. ‹от *нем.* Zack›

цàкам *несв.* При игра на карти — кòзя и вземам картите. ‹неясно›

цàпфа *ж. Техн.* **1.** Винт за повдигане или смъкване на артилерийско оръдие. **2.** Изглаждена част на вал или ос, която стои в подставка; шийка. **3.** Втулка, чеп. ‹*нем.* Zapfen›

цàрга *ж.* **1.** Напречно дърво, което съединява краката на маса, стол и др. **2.** *Муз.* Рамката, която свързва горната и долната дъска на някои струнни инструменти. ‹от *нем.* Zarge›

цвинглиàнец *м. Истор.* Последовател на цвинглианството. ‹от *швейц.*›

цвинглиàнство *ср.* (**цвинглиàнски** *прил.*) *Истор.* Радикално направление в периода на Реформацията от XV в., разпространено сред бюргерите от големите градове на Швейцария. ‹по името на *швейц.* реформатор Huldreich Zwingli (1484—1531)›

цвѝтерион *м. Физ. Хим.* Йон, който носи както положителен, така и отрицателен електричен заряд. ‹*лат.*›

цвѝчки *мн.* Леки обувки за балет, спортна, художествена гимнастика и др. ‹*чеш.* cvičky›

цедѐнт *м. Фин.* Лицето, което прехвърля вземането или правото си чрез цесия. ‹от *лат.*›

цедѝрам *несв.* и *св.* (**цедѝране** *ср.*) *Банк.* Прехвърлям свое вземане или право на друго лице. ‹*лат.* ⇨ *нем.* zedieren›

цедýла *ж. Икон.* Стоков запис, с който се удостоверява приемането на стока в склад. ‹от *лат.* ⇨ *англ.* schedule›

цѐзар *м.* **1.** *Истор.* Император от рода на Юлий Цезар. **2.** *Истор.* Титла на римски и византийски императори. **3.** *Прен.* Владетел; кесар. ‹от *лат.* собств. Caesar›

цѐзарев *прил.* ✧ **Цезарево сечение.** *Мед.* Хирургична операция за израждане на бебе през коремната стена. ‹от *лат.* собств.; по името на римския император Gaius Julius Caesar (102/100—44 г. пр. Хр.), който се предполага, че е роден по този начин›

цезаропапѝзъм *м. Истор.* Върховенство на светската власт над духовната. ‹*лат.*›

цѐзарски *прил.* Владетелски, царски, императорски.

цѐзиев *прил.* ✧ **Цезиев часовник.** *Физ.* Устройство, което се използва при дефинирането на единицата "секунда" от системата SI, основаваща се на енергетичната разлика между две състояния на цезиевото ядро в магнитно поле. ‹*лат.*›

цѐзий *м. Хим.* Много мек сребърнобял метал, използван при производството на фотоелементи и др. (знак Cs). ‹*лат.* caesius 'светлосин'›

цѐзура и **цезýра** *ж.* **1.** *Лит.* Ритмическа пауза между думите вътре в стиха. **2.** *Муз.* Пауза, която отделя частите на музикално произведение или отделни ритмични построения. ‹*лат.* caesūra 'разсичане'›

цѐкум *м. Анат.* Сляпо черво. ‹от *лат.*›

цѐла *ж. Архит.* Централният обем, вътрешната част на класически храм, от която са изключени портикът и колонадата. ‹*лат.* cella 'килия'›

цѐлволе и **целволѐ** *ср. Текст.* **1.** Изкуствено влакно от вискоза, което се използва в текстилната промишленост (самостоятелно или в смес с памук или вълна). **2.** Прежда и плат от такова влакно. ‹*нем.* Zellwolle›

целебрàнт *м. Църк.* В Католическата църква — свещеник, служещ литургия. ‹*лат.*›

цѐлер *м. Истор.* Римски конник. ‹*лат.*›

целестѝн *м. Минер.* Природен кристален стронциев сулфат, от който се получава стронций. ‹от *лат.* caelestis 'небесен'›

цѐлзиев *прил.* ✧ **Целзиев термометър.** *Физ.* Термометър, в който пространството от точката на замръзване до точката на кипене на водата е разделено на 100 равни части. ‹по името на *швед.* астроном A. Celsius (1701—1744)›

целибàт *м. Църк.* В Католическата църква — обет за безбрачие на духовниците. ‹*лат.*›

целибатѐр *м.* **1.** Неженен, безбрачник. **2.** *Прен.* Католически духовник. ‹от *лат.* ⇨ *фр.* célibataire›

цѐлина *ж. Бот.* Зеленчук с плътни тъмнозелени разклонени листа и бели месести корени, подобен на магданоз, използван като аро-

матична подправка в супи, турши и др. Apium graveolens. ‹*гр.*›

целозамѐнто *нареч. Муз.* Усърдно, пламенно. ‹*ит.* zelo 'усърдие'›

целостàт *м. Астр.* Устройство, състоящо се от две огледала — подвижно и фиксирано, което се използва заедно с астрономичен телескоп с цел да следва траекторията на небесно тяло и да отразява светлината му в телескопа. ‹*лат.* caelum 'небе' + *гр.* στατός 'стоящ'›

целофàн *м.* Тънък прозрачен материал, получаван от целулоза, който се използва за опаковки. ‹Cellophane, от търг. марка›

целулàрен *прил.* Клетъчен. ‹*лат.* cellulāris›

целулѝт *м. Мед.* Възпаление на съединителна тъкан между прилежащи тъкани и органи. ‹*лат.* cellula 'клетка'›

целулòза *ж.* (**целулòзен** *прил.*) *Биохим.* Полизахарид, който е много разпространен в природата като градивна тъкан на клетъчните стени на растенията, добиван от дървесна каша, памук и други растителни източници с приложение в производството на хартия, изкуствена коприна, пластмаси и взривни вещества. ‹*лат.* cellula 'клетка' ⇨ *фр.* cellulose›

целулоѝд *м.* (**целулоѝден** *прил.*) *Хим.* Термопластична пластмаса, която се състои от целулозен нитрат и камфор и се използва за производство на детски играчки, киноленти, клавиатури на музикални инструменти и др. ‹от *лат.* cellula 'клетка' + *гр.* εἶδος 'вид'›

цѐнеров *прил.* ✧ **Ценеров диод.** *Ел.* Полупроводников диод, който се основава на p—n преход и се използва във вериги за ограничаване на напрежението. ✧ **Ценеров ток.** *Ел.* Токът в полупроводник, състоящ се от електрони, които са преминали от валентната в проводимата зона под влиянието на силно електрично поле. ‹по името на *амер.* физик C. M. Zener (1905—1993)›

ценз *м.* **1.** *Истор.* В древния Рим — периодична оценка за имотното състояние на гражданите за разделянето им на класи, за плащането на данъците, за ползването на права. **2.** *Истор.* В средновековна Европа — данък, плащан от селяните на сеньора. **3.** Образование, трудов стаж и други условия, необходими за допускане до определено право. **4.** Условия, които ограничават ползването на известни права. ✧ **Избирателен ценз.** *Юр.* Изискване, установено в конституцията или закона, чието наличие дава право на гражданина да участва в избори като избирател или избираем, а липсата му го лишава от това право. ‹*лат.* census 'оценка'›

цензитàрий *м. Истор.* В Средновековието — селянин, който плаща ценз на своя сеньор. ‹от *лат.*›

цензò *ср.* Сорт тъмносиньо ранозрейно грозде с едри зърна и дебела ципа. ‹от *фр.* cinsaut›

цѐнзор *м.* (**цѐнзорски** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — висш чиновник, избиран за 18 месеца, който оценявал имуществата, бдял за морала, отдавал на търг държавните приходи и следял за строежа на обществените здания. **2.** Чиновник, който цензурира статии, книги, кореспонденция, филми и др. **3.** *Прен.* Строг съдник, критик. ‹*лат.* censor›

цѐнзура *ж.* (**цѐнзурен** *прил.*) **1.** *Истор.* В древния Рим — длъжността на цензор. **2.** Държавен контрол върху печата, електронните медии, изкуството и др. **3.** Учреждението, което упражнява такъв контрол. ‹от *лат.* censūra›

цензурѝрам *несв.* и *св.* Провеждам цензура. ‹*нем.* zensurieren›

цензурѝран *прил.* **1.** Преминал през цензура. **2.** *Прен.* Забранен. ‹от *нем.* zensurieren›

цент *м.* Разменна монета в САЩ, Канада (равна на 1/100 от долара), в Холандия (равна на 1/100 от гулдена) и др. ‹*лат.* centum 'сто' ⇨ *англ.* cent›

цѐнтнер *м.* (**цѐнтнеров** *прил.*) **1.** Единица за тежина, равна на 100 кг. **2.** Единица за тежина, в някои страни равна на 100 фунта, в Германия, Унгария, Дания — на 50 кг. ‹*лат.* centum 'сто' ⇨ *нем.* Zentner›

центрàла *ж.* **1.** Седалище на предприятие или учреждение, което има клонове или филиали. **2.** *Разг.* Телефонна централа. **3.** *Разг.* Електроцентрала. ✧ **Електрическа централа.** Централа, в която от различни източници на енергия се получава ток (АЕЦ = атомна електрическа централа; ВЕЦ = водна електрическа централа; ТЕЦ = топлоелектрическа централа). ‹*нем.* Zentrale›

центрàлен *прил.* **1.** Средищен, главен, ръководен; съществен, важен. **2.** Който е в центъра на нещо. **3.** Който е дело на център или централа. ✧ **Централен кораб.** *Архит.* Главното западно пространство на храм. ✧ **Централен процесор.** *Инф.* Централен електрически блок във всяка изчислителна машина (компютър), който обработва входните данни и данните от паметта и създава изходните данни. ✧ **Централен ъгъл.** *Мат.* Ъгълът, чийто връх е разположен в центъра на окръжност. Пресичайки окръжността, рамената на Ъ. определят върху нея дъга AB, ограничена от точките на пресичане, което позволява да се измери ъгълът чрез измерване на дъгата. ✧ **Централна банка.** *Банк.* Тази банка

във всяка страна, която гарантира ликвидността на банковата система като цяло и обикн. е държавно учреждение. ✧ **Централна перспектива.** *Изк.* Линейна перспектива, при която вниманието се насочва към една убежна точка в центъра на композицията, на нивото на хоризонта; точкова перспектива. ‹*лат.* centrālis›

централизаторски *прил.* Обединителен, съсредоточаващ. ‹*лат.*›

централизация *ж.* **1.** Съсредоточаване. **2.** Система за управление, при която се създава един център за разпореждане. ‹*нем.* Zentralisation›

централизирам *несв.* и *св.* (**централизиране** *ср.*) **1.** Обединявам сродни предприятия, учреждения и др. **2.** Съсредоточавам в един център, на едно място. — **централизирам се.** ‹*нем.* zentralisieren›

централизиран *прил.* Обединен. ✧ **Централизирана планова икономика.** *Икон.* **1.** Икономика, при която инвестициите и производството се координират от централен правителствен орган. **2.** Командна икономика. ‹от *нем.* zentralisieren›

централизъм *м.* Управленска система, при която низшестоящите органи са подчинени на центъра. ‹*фр.* centralisme›

центризъм *м.* Позиция на политически лидери, партии и организации, която изразява стремеж към обединяване, към преодоляване на противоречия между противоположни течения, партии или групи. ‹*фр.* centrisme›

центриола *ж.* *Биол.* Малка частица, намираща се в цитоплазмата на клетките, близо до ядрото. ‹*лат.*›

центрипетален *прил.* Който се движи към центъра. ‹*лат.*›

центрирам *несв.* и *св.* (**центриране** *ср.*) **1.** *Мат.* С помощта на изчисления намирам центъра на геометрична фигура. **2.** Намирам правилното положение на част или детайл спрямо други части и го монтирам. **3.** *Спорт.* Насочвам, подавам топка, шайба или др. към центъра на игрището по посока на противниковата врата. — **центрирам се.** ‹*нем.* zentrieren›

центриран *прил.* **1.** Насочен към центъра. **2.** Поставен на обща ос. ‹от *нем.* zentrieren›

центрофуга *ж.* (**центрофужен** *прил.*) *Техн.* **1.** Апарат за отделяне на частици от суспензия. **2.** *Мед.* Апарат за разделяне на съставки с различни плътности в течност, в който се използва центробежната сила. **3.** Машина за изсушаване на твърди материали, за изцеждане на вода, мед и др. ‹*нем.* Zentrifuge›

центрофугален *прил.* Който се движи далеч от центъра. ‹от *нем.* Zentrifuge›

центрофугирам *несв.* и *св.* (**центрофугиране** *ср.*) **1.** Разделям частици от суспензия. **2.** Изсушавам, изцеждам с помощта на центрофуга. — **центрофугирам се.** ‹*нем.* zentrifugieren›

центрум *м.* *Анат.* Твърдата цилиндрична централна част на гръбначен прешлен. ‹*лат.*›

центумвират *м.* *Истор.* Съдът на стоте съдии в древен Рим. ‹*лат.*›

центумвири *мн.* *Истор.* Стоте съдии в римския съд, които при император Август от 105 стават 180. ‹*лат.* centum 'сто' + vir 'мъж'›

центурион *м.* *Истор.* В древния Рим — началник на центурия; стотник. ‹*лат.* centurionis›

центурия *ж.* *Истор.* **1.** В древния Рим — войскова част, първоначално състояща се от 100 човека. **2.** В древния Рим — един от 193-те разреда, на които Сервий Тулий разделил римския народ според имотното състояние. ‹*лат.* centuria›

център *м.* **1.** *Мат.* Точка, еднакво отдалечена от всички точки на окръжност или кълбо. **2.** *Мат.* Пресечната точка на диагоналите в геометрична фигура. **3.** *Анат.* Възел от неврони, чиято активност контролира определена функция. **4.** Средна част, среда, средище. **5.** Средище на изкуство, идея, наука, култура и др. **6.** Върховни органи на управление. **7.** *Полит.* Парламентарна група, която се придържа към умерена политика и заема пространството между крайната левица и крайната десница. ✧ **Банка във финансов център.** *Банк.* Една от най-големите банки по отношение на активите. ✧ **Вазомоторен център.** *Анат.* Група неврони в продълговатия мозък, които контролират сърдечната честота и диаметъра на кръвоносните съдове. ✧ **Център на печалба.** *Икон.* Част от фирма или друга организация, която има отделно счетоводство, така че нейните разходи и приходи могат да се обособят, а заедно с това може да се изчисли и приносът ѝ в общите печалби на организацията. ✧ **Център на тежестта.** *Физ.* Точка от твърдо тяло, през която преминава равнодействащата на всички сили на тежестта, действащи на отделните частици на това тяло при всяко негово положение в пространството. ‹*гр.* ⇨ *лат.* centrum›

цепелин *м.* Дирижабъл с яйцевидна издължена форма, който е напълнен с лек газ, има голяма товароподемност и лети с малка скорост. ‹по името на *нем.* конструктор граф Ferdinand von Zeppelin (1838—1917)›

цер *м.* *Бот.* Горски дъб с едро напукана кора и по-малоценна дървесина. Quercus cerris.

‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

цѐрбер *м.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — чудовищно многоглаво куче, син на змията Ехидна и Тифон, с опашка на дракон и гръб, от който стърчали змийски глави; кучето на Хадес. **2.** *Прен.* Строг пазач, страж, пазител. ‹*гр.* Κέρβερος ⇨ *лат.* Cerberus›

цѐрберов *прил. Прен.* Зъл; строг; зорък. ‹от *гр.* Κέρβερος ⇨ *лат.* Cerberus›

цервикàлен *прил. Анат.* **1.** Шиен. **2.** Който се отнася до шийката на матката. ‹от *лат.* cervicālis›

цѐрвикс *м. Анат.* Шийка на матката. ‹*лат.*›

цервицѝт *м. Мед.* Възпаление на цервикса. ‹*лат.*›

цереàлен *прил.* Житен. ‹*лат.* cerealis›

цереàлии *мн. Истор.* В древен Рим — празници през април в чест на богинята Церера. ‹*лат.*›

церебелàрен *прил. Анат.* Който се отнася до малкия мозък.

церебрàлен *прил.* **1.** *Анат.* Мозъчен. **2.** *Език.* Ретрофлексен съгласен звук. ‹от *лат.* cerebrālis›

церебрàция *ж.* **1.** *Физиол.* Функциониране на мозъка като цяло. **2.** *Мед.* Несъзнателна активност на мозъка. ‹*лат.*›

цереброспинàлен *прил.* Гръбначномозъчен. ✧ **Цереброспинална течност.** *Биол.* Бистра водниста течност, която обгражда главния мозък и гръбначния мозък; ликвор. ‹*лат.* cerebrum 'мозък' + spinālis 'гръбначен'›

церезѝн *м.* Твърд крехък парафинов восък, използван като заместител на пчелния восък, който влиза в състава на бои и политури. ‹от *лат.* cera 'восък'›

церемониàл *м.* Официално приет ред за провеждане на тържества, приеми, паради и др. ‹от *лат.* caerimoniālis ⇨ *фр.* cérémonial›

церемониалмàйстор *м. Истор.* Придворен чиновник, който отговаря за реда в определена церемония. ‹*лат.* ⇨ *нем.* Zeremonienmeister›

церемòния *ж.* (**церемониàлен** *прил.*; **церемониàлно** *нареч.*) **1.** Точно установен ред при провеждане на официално тържество. **2.** Само *мн. Прен.* Формалности, условности. ‹*лат.* cerimonia›

церемонѝя се *несв. Разг.* Отнасям се прекалено вежливо, нерешително, колебливо с някого. ‹*лат.*›

Церѐра *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — богиня на земеделието, дъщеря на Сатурн и Рея. **2.** *Астр.* Една от малките планети между Марс и Юпитер. ‹*лат.* Cereris›

цѐрий *м.* (**цѐриев** *прил.*) *Хим.* Химически елемент, сребристобял метал, използван за подобряване свойствата на стоманата при получаване на керамика, емайл и др. (знак Ce). ‹*лат.* cerium, по името на астероида Ceres›

церкàрий *м. Биол.* Крайната, ларвна форма на всеки паразитен кръгъл червей. ‹от *лат.*›

цѐров и **церòв** *прил.* ✧ **Церова корня.** Малка горичка от церове. ‹*гр.*›

цѐрумен *м.* Ушна кал. ‹*лат.*›

цесионѐр *м. Икон. Юр.* Лицето, на което се прехвърля вземане или право чрез цесия. ‹от *лат.*›

цесѝрам *несв.* и *св. Икон. Юн.* Преотстъпвам право. ‹*лат.* cēdere›

цѐсия *ж.* (**цесòнен** *прил.*) *Икон. Юр.* Договор за прехвърляне на вземане или право от едно лице на друго лице. ✧ **Бланкова цесия.** *Икон.* В търговията — цесия, при оформянето на която името или фирмата на цесионера не се посочва, а се нанася допълнително. ‹*лат.* cessiō ⇨ *англ.* cession›

цест *м. Истор.* Топуз с дръжка или обкована в желязо ръкавица, използвани от състезателите по свободна борба и от гладиаторите в античността. ‹*лат.*›

цестифòр *м. Истор.* Античен атлет, въоръжен с цест. ‹*лат.*›

цестòди *мн. Мед.* Тении. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

цетѐтика *ж. Остар.* Начин за достигане до неоткрити истини чрез задаване на въпроси в античната риторика. ‹*гр.*›

цефалàден *прил. Анат.* Който е свързан с главата. ‹от *гр.*›

цефàлен *прил. Анат.* Който се отнася до главата. ‹от *гр.*›

цефѐиди *мн.* (цефѐида *ж.*) *Астр.* Пулсиращи звезди с периодични колебания на блясъка, свързани с колебанията в размера на звездата и в температурата на повърхността ѝ. ‹от *лат.* собств. Cepheus›

Цефѐй *м.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — етиопски цар, баща на Андромеда, съпруг на Касиопея. **2.** *Астр.* Съзвездие в Северното полукълбо. ‹от *лат.* собств. Cepheus›

цех *м.* (**цѐхов** *прил.*) **1.** *Истор.* По време на феодализма — сдружение на занаятчиите от един бранш за защита на права и запазване на монопол върху определено производство. **2.** *Икон.* Производствено звено във фабрика или завод, в което се извършват една или няколко сродни операции. ‹*нем.* Zeche›

цехѝн *м. Истор.* Наименование на златния дукат, сечен във Венецианския монетен двор от XIII в. ‹от *перс.* ⇨ *ит.*›

цѐце *ср. Зоол.* Насекомо от сем. мухи, разпространено в тропичните и субтропичните области на Африка, приносител на сънната болест по човека и на болестта нагана

по домашните животни. Glossina. ‹от езика *банту* ⇨ *африкаанс* tsetse›

цзяо *ср.* Разменна монета в Китай, равна на 1/10 от юана. ‹*кит.*›

ци *ср.* В даосизма — енергия, сила, космически дух, който пронизва всички неща и им вдъхва живот, основно понятие в китайската медицина. ‹*кит.*›

циан *м.* (**цианов** *прил.*) *Хим.* Безцветен силно отровен газ с мирис на горчиви бадеми. ‹от *гр.* κυάνεος 'тъмносин'›

цианиди *мн.* (цианид *м.*) (**цианидов** *прил.*) *Хим.* Силноотровни соли на циановодородната киселина, използвани в галванопластиката за извличане на злато и сребро от руда и др. ‹от *гр.*›

цианит *м. Минер.* Син минерал, който се състои от алуминиев силикат и се използва като огнеупорен материал. ‹от *гр.*›

цианкалий *м. Хим.* Силноотровно вещество, съединение на циан и калий. ‹*лат.*›

циановодород *м. Хим.* Безцветна летлива течност, силноотровна киселина с характерна миризма; синилна киселина. ‹от *гр.*›

цианоза *ж.* (**цианотичен** *прил.*) *Мед.* Синкаво оцветяване на кожата и лигавиците, резултат от недостига на кислород в кръвта, придружено от нарушения в кръвообращението и дишането. ‹от *гр.* κυάνεος 'тъмносин'›

цианокобаламин *м. Биохим.* Витамин B_{12}. ‹от *гр.*›

цианопсия *ж. Мед.* Състояние, при което всичко се вижда оцветено в синьо. ‹от *гр.*›

циборий *м.Ърк.* Дарохранителница в католически храм. ‹*лат.*›

циботаксис *м. Хим.* Стремежът на молекулите на течности да образуват правилно подредени групи, подобни на кристали. ‹от *гр.*›

цивилен *прил.* Граждански, невоенен. ‹*лат.* civīlis›

цивилизация *ж.* (**цивилизаторски** и **цивилизационен** *прил.*) **1.** Степен от социалното развитие, от развитието на материалната и духовната култура на определена обществена формация. **2.** Културата в световен мащаб. **3.** Етапът от развитието на обществата след варварството. ‹*лат.* civīlis 'граждански' ⇨ *фр.* civilisation›

цивилизовам *несв.* (**цивилизоване** *ср.*) Приобщавам към цивилизация. — **цивилизовам се.** ‹*лат.* ⇨ *фр.* civiliser›

цивилизован *прил.* Културен, просветен. ‹от *фр.* civilisé›

цивилист *м. Юр.* Специалист по гражданско право. ‹*лат.* civīlis 'граждански'›

цивилистика *ж. Юр.* Гражданско право. ‹*лат.*›

цигара *ж.* (**цигарен** *прил.*) Тънка хартия, свита във формата на тръбичка, в която е завит ситно нарязан тютюн. ‹*исп.* cigarro ⇨ *ит.* zigarro 'пура'›

цигаре *ср.* Тръбичка, в единия край на която се слага цигарата, а от другия се всмуква димът, изработена от дърво, кост, кехлибар, пластмаса или друг материал. ‹*исп.*›

цигла *ж.* (**циглен** *прил.*) Вид плоска керемида. ‹*лат.* tegula ⇨ *нем.* Ziegel›

цизелирам *несв.* и *св.* (**цизелиране** *ср.*) **1.** Украсявам метален предмет чрез издълбаване с длето. **2.** Извайвам, издълбавам украшения с длето. ‹*нем.* ziselieren›

цикади *мн.* (цикада *ж.*) *Зоол.* Семейство насекоми с твърди кожести криле, самците при които издават мощни монотонни звуци с помощта на звуков апарат, разположен в основата на коремчето, разпространени по цял свят, някои са вредители по растенията. Cicadinae. ‹от *лат.*›

цикатрикс *м. Мед.* Следа, останала след оздравяване на рана; белег от рана. ‹*лат.* cicatrix›

циклади *прил.* ✧ **Цикладско изкуство.** *Истор.* Изкуството от бронзовата епоха (от 2500 до 1600 г. пр. Хр.), развило се на Цикладските острови под влияние на критско-микенското изкуство. ‹*гр.*›

циклама *ж.* (**цикламен** *прил.*) *Бот.* Растение от сем. игликови с розови, червени и бели цветове, много видове от което се отглеждат като саксийни; ботурче. Cyclamen. ‹*гр.* κυκλάμινος ⇨ *лат.* ciclamen›

циклит *м. Мед.* Възпаление на ресничестото тяло на окото. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

циклично и **циклически** *прил.* (**циклично** *нареч.*; **цикличност** *ж.*) Кръгов. ✧ **Циклична безработица.** *Икон.* Периодична безработица, която се появява в определени фази от икономически цикъл. ✧ **Циклична търговия.** *Икон.* Тип вътрешнопромишлена търговия, особено със селскостопански продукти, които през едната половина на годината се търгуват от Северното към Южното полукълбо, а през другата — от Южното към Северното. ✧ **Циклични кодове.** *Инф.* Кодове, в които при циклично изместване на елементите в разрешена кодова комбинация се получава друга разрешена кодова комбинация. ‹*гр.*›

цикло- *представка.* В сложни думи със значение 'кръг', 'колело', 'цикъл', напр. *циклография.* ‹от *гр.* κύκλος 'кръг, окръжност'›

циклоида *ж.* (**циклоиден** и **циклоидален** *прил.*) *Мат.* Фигура, която се описва в пространството от точка по окръжността на кръг, търкалящ се без плъзгане по неподвижна права линия. ‹от *гр.* κυκλοειδής 'кръгообразен'›

циклоѝмбер *м. Мат.* Двойна крива, описана върху повърхността на цилиндрично тяло. ‹*гр.*›

цикломѐтрия *ж. Остар.* Част от геометрията, която изучава свойствата на кръга. ‹*гр.*›

циклòн *м.* **1.** *Метеор.* Вихър с ниско атмосферно налягане в центъра, характеризиращ се със система от ветрове, духащи обратно на часовниковата стрелка в Северното полукълбо и по часовниковата стрелка в Южното; причинява разрушения, наводнения и др.; тайфун, ураган. **2.** *Техн.* Апарат за пречистване на въздуха от твърди частици или за разделяне на по-тежки от по-леки частици. ‹от *гр.* κυκλῶν 'търкалящ се'›

циклòпи *мн.* (циклòп *м.*) *Мит.* В древногръцката митология — великани с едно око в средата на челото, синове на Уран и Гея, повелители на грубата сила, подчинена на Зевс. ‹*гр.* χύκλωπος›

циклоплѐгия *ж. Мед.* Парализа на мускулите на ресничестото тяло на окото. ‹от *гр.*›

циклòпски *прил.* ✧ **Циклопски градеж.** *Строит.* Зидария от големи, грубо издялани каменни блокове. ‹от *гр.*›

циклотѝмия *ж. Психо.* Изразени колебания в настроението, които са израз на разстройство на личността. ‹*лат.*›

циклотрòн *м.* (**циклотрòнен** *прил.*) *Физ.* Ускорител за предаване на енергии от няколко милиона електронволта на заредени частици с размери на атом. ‹от *гр.* κύκλος 'кръг' + *лат.*›

цикòрия *ж. Бот.* Дву- или многогодишни тревисти растения от сем. сложноцветни, които виреят в Европа, Азия, Северна Африка, от чиито корени се получава сурогат на кафето, а някои видове се използват в медицината; синя жлъчка. Cichorium. ‹*лат.* cichorium›

цикѝта *ж. Бот.* Бучиниш, отровно растение, което вирее около естествени и изкуствени водоеми и по влажни местности. Conium. ‹*лат.* cicūta›

цѝкъл *м.* (**циклѝчен** *прил.*) **1.** Поредни, взаимосвързани явления, процеси, събития, които образуват периодично повтарящ се кръг. **2.** Произведения на литературата или изкуството, творби от електронните медии, които са обединени по общ признак, тема, герои; серия, сериал. **3.** Всяка последователност от изменения или действия, извършени от една система (или върху нея), които я връщат в началното ѝ състояние. ✧ **Бизнесцикъл.** *Икон.* Колебания в националната икономическа активност, когато икономическата дейност е организирана главно в бизнеспредприятия. ✧ **Политически бизнесцикъл.** *Полит.* Промени в икономическата активност, предизвикани от демократично избраните правителства, които се стремят да натрупат дивидент преди избори. ✧ **Референтен цикъл.** *Икон.* Основните серии от икономическата статистика, напр. брутният национален продукт или промишленото производство, избрани да служат като индикатор за измененията в дадена икономика. ✧ **Счетоводен цикъл.** *Икон.* Периодът от началото до края на една оперативна последователност. ✧ **Търговски цикъл.** *Икон.* Измененията в равнището на националната икономическа активност в рамките на период от няколко години. ✧ **Хистерезисен цикъл.** *Физ.* Цикъл на изменения на намагнитващото поле, на които е подложено едно предварително размагнитено феромагнитно вещество. ✧ **Цикъл на Карно.** *Физ.* Идеален обратим цикъл на действие за работното вещество на термичен двигател, наречен в чест на Никола Сади Карно (1796—1832). ‹от *гр.* κύκλος 'кръг, окръжност'›

цилѝн *м. Мит.* Митично китайско същество с глава на дракон, люспесто тяло, копита на елен, рунтава опашка и един рог. ‹*кит.*›

цилѝндър *м.* (**цилиндрѝчен, цилиндрѝчески** и **цилѝндров** *прил.*) **1.** *Геом.* Пространствена фигура, описана от правоъгълник, въртящ се около едната си страна като ос. **2.** *Техн.* Машинна част, част от двигател или помпа, подобна на тръба, в която се движи бутало. **3.** Висока, твърда мъжка шапка с малка периферия. ‹*гр.* κύλινδρος›

цѝма *ж. Остар.* Квас, мая. ‹от *гр.*›

цимбàл *м. Муз.* Струнен инструмент, който представлява дървен резонатор с правоъгълна или трапецовидна форма, върху който са опънати струни, а звукът се извлича с помощта на дървени палки. ‹*гр.* κύμβαλον›

цимѐнт *м.* (**цимѐнтен** и **цимѐнтов** *прил.*) **1.** *Строит.* Сив прах, получен от изпечен варовик, глина и др., който след смесване с вода се втвърдява и се използва в строителството за направата на бетон и като свързващ материал. **2.** *Анат.* Костна тъкан, която покрива основната тъкан на корена и шийката на зъба. **3.** *Мед.* Материал, употребяван в стоматологията за пломби или пълнеж на коронки. ‹*лат.* caementum 'отломен камък', 'камък за строеж' ⇨ *нем.* Zement›

циментàция *ж.* Процес на втвърдяване. ‹*лат.*›

циментѝрам *несв.* и *св.* (**циментѝране** *ср.*) **1.** Покривам или свързвам с цимент. **2.** Подлагам на циментация. ‹*нем.* zementieren›

циментòм *м. Мед.* Доброкачествено разраст-

ване на емайл на зъбите. ‹от *лат.*›

циментоцит *м. Биол.* Клетка, изграждаща емайла на зъбите. ‹от *лат.*›

цимоза *ж. Биол.* Процес на ферментация в присъствието на дрождеви организми. ‹от *гр.*›

цимолиза *ж. Биол.* Процес на ферментация или смилане на ензими. ‹от *гр.*›

цимология *ж.* Наука, която изучава дрождите и процесите на ферментация. ‹от *гр.*›

цингарѐска *ж. Муз.* Инструментална пиеса върху типични цигански интонации. ‹*ит.* zingaresca›

циненарий *м.* Колумбарий. ‹*лат.*›

цинизъм *м.* **1.** Нахалство, безсрамие, груба откровеност, презрително отношение към обществения морал. **2.** Вулгарна, неприлична дума или израз. ‹*гр.* κυνισμός ⇨ *лат.* cunismus›

циник *м.* (**циничен** *прил.*; **цинично** *нареч.*; **цинична** *ж.*) **1.** Циничен човек. **2.** *Истор.* Ученик от философската школа на Антистен, основана през IV в. пр. Хр. в Атина, която отхвърляла моралните норми на обществото и проповядвала връщане към природата като път за постигане на духовна свобода. ‹от *гр.* ⇨ *лат.* cynicus 'кучешки'›

цинк *м. Хим.* Химически елемент, метал, използван за направата на защитни покрития, за получаване на сплави (с медта) и др. (знак Zn). ‹*нем.* Zink›

цинков *прил.* ✧ **Цинков карбонат.** *Хим.* Бяло, неразтворимо кристално вещество, което се използва в медицината при лечение на кожни заболявания; каламин. ✧ **Цинков оксид.** *Хим.* Бял аморфен прах с широко приложение като пигмент (цинквайс), при производството на стъкло, в козметиката, в медицината. ✧ **Цинков сулфат.** *Хим.* Бял разтворим кристален прах, използван като фиксатор, при поцинковане, при производството на хартия, в медицината. ✧ **Цинково белило.** *Хим.* Бял прах, неразтворим във вода, използван като пигмент, за бои, във фармацията и др.; цинквайс. ‹*нем.* Zink›

цинкографирам *несв.* и *св.* (**цинкографиране** *ср.*) *Полигр.* Изработвам клишета по метода на цинкографията. ‹*нем.* zinkographieren›

цинкография *ж.* (**цинкографски** *прил.*) *Полигр.* **1.** Начин за изработване на клише, при който негативът на изображението (което ще се възпроизвежда) се копира върху покрита със светлочувствителен пласт цинкова плоча, обработена след това с киселина, за да се получат релефни печатащи елементи. **2.** Предприятие или цех, където се изработват такива клишета. ‹*нем.* Zinkographie›

цинктура *ж. Архит.* Кръгъл корниз, който обхваща като пояс ствола на колоната. ‹от *лат.* cinctura›

цинобър *м.* (**цинобърен** *прил.*) *Хим.* Минерал, аленочервена разновидност на живачния сулфид, използвана като пигмент; киновар. ‹*гр.* ⇨ *нем.* Zinnober›

цинхона *ж.* Изсушена кора на хининовото дърво, използвана в миналото като апетитовъзбуждащо средство, за предотвратяване на кръвоизливи и диария. ‹от *гр.*›

цинхонизъм *м. Мед.* Отравяне, предизвикано от свръхдоза на цинхона или на хинин. ‹от *лат.*›

цинцари *мн.* (цинцар и цинцарин *м.*) (**цинцарски** *прил.*) **1.** *Етнол.* Народ, населяващ някои части на Балканския полуостров; арумъни, куцовласи, македонорумъни. **2.** *Прен. Разг.* Съперник. ‹*рум.* ţinţar›

ционизъм *м.* (**ционистки** *прил.*) Идеология и социално движение, възникнали в края на XIX в. като реакция на антисемитизма с цел възраждане на еврейското национално самосъзнание и създаване на еврейска държава в Палестина. ‹по името на хълма Сион близо до Йерусалим›

ционист *м.* Привърженик на ционизма.

ципури *мн. Диал.* **1.** Непотребни, малоценни вещи. **2.** *Прен.* Глупости. ‹от *гр.*›

ципус *м. Истор.* В древен Рим — нисък стълб за отбелязване на определено място или за окачване на съобщения. ‹*лат.*›

цирк *м.* (**цирков** *прил.*) **1.** *Истор.* В древен Рим — арена с издължена форма и заоблени тесни страни. **2.** *Истор.* Група от къщи, построени в кръг или близка до него форма (XVIII—XIX в.). **3.** Изкуство, което включва акробатика, жонглиране, клоунада, дресура на животни и др. **4.** Трупата, представяща такъв вид изкуство. **5.** Специалната шатра, където се изнасят представленията на цирковата трупа с манеж в центъра. **6.** *Прен. Разг.* Зрелище, сцена, скандал, номер. ‹от *лат.* circus 'кръг'›

цирка *нареч. Фин.* Около (за означаване възможността за известно отклонение от съгласувана цена, курс или количество при даване на поръчки на маклер или банка при борсови сделки). ‹*лат.* circa ⇨ *нем.* zirka›

циркаджия *м.* **1.** Артист от цирка. **2.** *Разг. Неодобр.* Несериозен човек. ‹*лат.*›

циркон *м. Минер.* Силикат на циркония, безцветен, жълтеникав или зелен, използван като огнеупорен материал и като полускъпоценен камък (безцветната му разновидност). ‹*перс.* zargun›

циркоций *м. Хим.* Химически елемент, сре-

бристобял метал, устойчив на корозия, използван в сплави в огнеупорни материали (знак Zr). ‹*лат.* zirkonium›

циркулациóнен *прил.* ✧ **Циркулационна миграция.** Временно или повтарящо се движение на населението. ‹*лат.*›

циркулáция *ж.* **1.** Движение в кръг, движение в затворен цикъл, в затворена система. **2.** *Метеор.* Система от въздушни течения с планетен мащаб в атмосферата. ‹*лат.* circulatio›

циркулѝрам *несв.* и *св.* (**циркулѝране** *ср.*) **1.** Правя кръгово движение. **2.** Правя постоянно движение в една посока и обратно. **3.** *Прен.* Обикалям, разнасям се, разпространявам се. ‹*лат.*›

циркулѝр *м.* **1.** *Техн.* Машина с дисков трион, която се използва за нарязване на дървен материал. **2.** Писмено нареждане, изпращано до подведомствени учреждения. ‹*лат.* circularis 'кръгов' ⇨ *нем.* Zirkular›

циркулѝрен *прил.* ✧ **Циркулярен чек.** *Фин.* Чек, платим от всички клонове на банката платец или от всички банки кореспонденти на банката платец. ✧ **Циркулярно писмо.** *Икон.* Писмо, което търговецът изпраща до всички свои клиенти и познати, за да ги уведоми за важни промени, начинания, мероприятия и др. във фирмата. ‹*лат.* ⇨ *нем.* zirkular›

циркуморáлен *прил. Мед.* Разположен около устата. ‹от *лат.*›

циркумфлѐкс *м.* (**циркумфлѐксен** *прил.*) *Език.* **1.** Възходящо-низходящо тоническо ударение в гръцки език и низходящо в праславянски. **2.** Извито ударение, означавано с диакритичен знак за изразяване на назалност, дължина и др. ‹*лат.* circum flexus›

циркумфлѐксен *прил. Анат.* Който е извит около нещо (за мускул, нерв и др.). ‹*лат.*›

циркумфлѐксия *ж.* Извиване, увиване около нещо. ‹от *лат.*›

циркумцѝзия *ж. Мед.* Обрязване. ‹от *лат.*›

цѝркус *м.* (цѝркуси *мн.*) (**цѝркусен** *прил.*) *Геол.* Кресловидна вдлъбнатина по високите планински склонове, понякога запълнена с ледници, сняг, вода. ‹*лат.* circus›

цирóза *ж.* (**циротѝчен** *прил.*) *Мед.* Хипертрофия, разрастване на съединителната тъкан на даден орган, което води до нарушаване на неговите функции. ‹от *гр.* ⇨ *лат.* cirrosis›

циртомѐтър *м. Мед.* Уред за измерване формата на гръдния кош и обема му по време на дишането. ‹от *лат.*›

Цирцѐя *ж.* **1.** *Мит.* В древногръцката митология — морска нимфа магьосница, дъщеря на Хелиос, която живеела на о. Ея и превръщала попадналите там моряци в животни; Кирка. **2.** *Прен.* Вълшебница; прелъстителка; отровителка. ‹*гр.*›

цист *м.* **1.** *Истор.* У древните гърци и етруските — малък бронзов съд с капак, използван за тоалетни или церемониални принадлежности. **2.** Урна за съхраняване на човешки останки. ‹от *лат.*›

цистáлгия *м. Мед.* Болка в пикочния мехур. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

цистѐин *м. Биохим.* Сяросъдържаща аминокиселина, важна съставка на белтъците. ‹*лат.*›

цистектóмия *ж. Мед.* Хирургично отстраняване на пикочния мехур. ‹от *гр.* ⇨ *лат.*›

цистѐрна *ж.* Помещение, съд и др. за събиране или превозване на течности или газове. ‹*лат.* cisterna 'водоем' ⇨ *нем.* Zisterne›

цистѝн *м. Биохим.* Неразтворима кристална аминокиселина, която при редуциране образува цистеин. ‹от *гр.*›

цистинóза *ж. Мед.* Патологично натрупване на цистеин в кръвта, бъбреците и лимфата. ‹от *гр.*›

цистинýрия *ж. Мед.* Висока екскреция на цистеин в урината. ‹от *гр.*›

цистѝт *м. Мед.* Възпаление на пикочния мехур, причинено от инфекция. ‹от *гр.* κύστις 'пикочен мехур' ⇨ *лат.* cystītis›

цистогрáфия *ж. Мед.* Рентгеново изследване на пикочния мехур. ‹от *гр.*›

цистолитиáза *ж. Мед.* Наличие на камъни в пикочния мехур. ‹от *гр.*›

цистомѐтър *м. Мед.* Апарат за измерване на вътрешното налягане в пикочния мехур. ‹от *гр.*›

цистотóмия *ж. Мед.* Хирургично разрязване на пикочния мехур. ‹от *гр.*›

цистрóн *м. Мед.* Функционална единица за генетична информация, която отчита разпределението на анормалните гени между двойните хромозоми и начина, по който анормален ген в една хромозома може да бъде компенсиран. ‹от *лат.*›

цитадѐла *ж.* **1.** Укрепено съоръжение в рамките на крепост, приспособено за самостоятелна защита. **2.** *Истор.* В старинните градове — крепост или замък, господстващ над града. **3.** *Прен.* Опора, защита. ‹*ит.* cittadella›

цитáт *м.* Точно предадени в писмена или устна реч чужди думи, чужд текст. ‹*лат.* citātum 'посочено'›

цитѝрам *несв.* и *св.* (**цитѝране** *ср.*) **1.** Посочвам, отбелязвам. **2.** Точно предавам част от текст или реч. — **цитирам се.** ‹*лат.*›

цѝто *нареч. Мед.* Бързо, спешно (надпис, поставен на рецепта или документ за предстоящо изследване). ‹*лат.*›

цѝто- *представка.* В сложни думи със зна-

чение 'растителна или животинска клетка', напр. *цитодиагностика*, *цитология*. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

цитогенѐтика *ж.* Наука, свързваща генетиката с цитологията, насочена главно към изучаването на хромозомите. ‹*гр.*›

цитодиагнòстика$_1$ *ж.* *Мед.* Диагностика чрез микроскопско изследване на клетъчен материал от органи или тъкани. ‹*гр.*›

цитодиагнòстика$_2$ *ж.* *Мед.* Срочна диагноза, на операционната маса. ‹*гр.*›

цитозòл *м.* *Биол.* Частта от клетка, която е извън ядрото. ‹*гр.*›

цитокинѐза *ж.* *Биол.* Цитоплазмено делене, което е последен етап от клетъчното делене. ‹*гр.*›

цитокинѝни *мн.* *Биол.* Растителни хормони, които подпомагат деленето на растителните клетки и могат да се използват за удължаване на свежестта на зеленчуци и откъснати цветя. ‹*гр.*›

цитолѝза *ж.* *Биол.* Разтваряне на клетки, поточно чрез разрушаване на повърхностните им ципи. ‹*гр.*›

цитолòгия *ж.* Наука, която изучава структурата и действието на живите клетки. ‹от *гр.* κύτος 'клетка' + λόγος 'наука' ⇨ *лат.*›

цитомегаловѝруси *мн.* *Мед.* Група вируси, причинители на херпеси. ‹*гр.*›

цитомѐтър *м.* *Мед.* Уред за установяване броя на клетките в определен обем течност. ‹*гр.*›

цитоморфòза *ж.* *Биол.* Промените в клетката в хода на нейния жизнен цикъл. ‹*гр.*›

цитопѐния *ж.* *Мед.* Недостатъчност на един или друг вид клетки в кръвта. ‹*гр.*›

цитоплàзма *ж.* *Биол.* Протоплазмата на живата клетка извън ядрото ѝ. ‹от *гр.*›

цитостàтици *мн.* *Мед.* *Фарм.* Лекарствени препарати, които увреждат или разрушават клетки и се използват за лечение на рак. ‹*гр.*›

цитохѝмия *ж.* Дял от цитологията, който изучава химичния състав на живите клетки. ‹*гр.*›

цитохрòм *м.* *Биохим.* Дихателен пигмент, широко разпространен в аеробните организми, който се състои от белтъци с една желязна простетична група, подобна на тази на хемоглобина. ‹*гр.*›

цѝтра *ж.* *Муз.* Малък струнен инструмент с 36-42 струни, опънати върху плоска резонаторна кутия. ‹от *гр.* κιθάρα ⇨ *нем.* Zither›

цитрòн *м.* *Бот.* Цитрусово растение, храст или дърво от сем. седефчеви, с големи плодове, подобни на лимоновите (до 1-2 kg), чиято родина е Индия. Citrus medica. ‹от *лат.* citrus›

цитрулѝн *м.* *Биохим.* Аминокиселина, произвеждана в черния дроб като страничен продукт при превръщането на амоняка в урея. ‹*лат.*›

цитрулинѐмия *ж.* *Мед.* Вродена липса на един от ензимите, които осигуряват химичното разграждане на белтъците до урея. ‹*лат.*›

цѝтрус *м.* Цитрусово растение. ‹*лат.* citrus›

цѝтрусов *прил.* ✧ **Цитрусови масла.** *Биохим.* Общо наименование на етеричните масла, които се получават от плодовете и от листата на цитрусовите растения: бергамот (Citrus bergamia), грейпфрут (C. hystrix, var. decumana), портокал (C. aurancium, var, ducis), горчив портокал (померану). ✧ **Цитрусови растения.** *Бот.* Плодни, вечнозелени дървета и храсти от сем. седефчеви, които виреят в тропичните и субтропичните райони — портокали, лимони, мандарини, грейпфрути и др. ‹*лат.* citrus›

циферблàт *м.* Лицевата страна на часовник, компас и под., която представлява пластинка с деления и движеща се стрелка. ‹*нем.* Zifferblatt›

цѝфра *ж.* **1.** Писмен знак за означаване на число. **2.** *Разг.* Число, брой, обща сума. ‹*ар.* çifar›

цѝфров и **цѝфрен** *прил.* ✧ **Цифров запис.** *Инф.* Метод за записване или предаване на звук, при който налягането на звуковата вълна се определя дискретно (ок. 30 000 пъти в секунда) и получените цифри се записват или предават. ✧ **Цифрова изчислителна машина.** *Инф.* Изчислителна машина (компютър), която оперира с данни във вид на цифри, а не с физични величини. ✧ **Цифрова индикация.** *Техн.* Метод за представяне на показанията на измервателен уред (напр. волтметър, часовник и др.), при който, вм. стрелка да се движи по скàла, на екран се появяват цифри. ✧ **Цифрова система за управление.** *Инф.* Автоматична система за управление, в която се осъществява квантоване на сигналите по ниво и по време. ‹от *ар.*›

цѝфром *нареч.* С цифри. ‹от *ар.*›

цѝцер *м.* *Полигр.* Печатарски шрифт с размер 12 пункта (4,5 мм). ‹от *лат.* собств. Cicero›

цòкъл *м.* (**цòкълен** *прил.*) **1.** *Архит.* Централната гладка част на пиедестал. **2.** *Архит.* Долната част на вътрешна стена, оградена от декоративен корниз или от линията на боята, а в долната част — от перваза. **3.** *Ел.* Част от осветителна лампа, която служи за поставяне и включване на лампата към електрическата верига. ‹*ит.* zoccolo›

цол *м.* Мярка, равна на 1 инч (2,54 см), с която се означава размерът на сечението на во-

допроводни тръби, канали, кранове и др. ‹*нем.* Zoll›

цу̀ба *ж.* Защитна плочка, част от ръкохватката на самурайски меч. ‹*яп.*›

цу̀гцванг *м.* *Спорт.* Положение в шахматната игра, при което единият от играчите е принуден да изиграе неизгоден ход. ‹*нем.* Zugzwang›

цуна̀ми *ср.* Гигантски вълни по повърхността на океана, възникващи в резултат от земетресения или вулканична дейност, които се движат със скорост до 800 км/ч, достигат височина до 30 м в крайбрежните места и причиняват големи разрушения. ‹*яп.*›

цунсъ̀ *ср.* В даосизма — даоски метод, при който се медитира върху определен обект, за да се постигне дълъг живот чрез развитие на чистите енергии. ‹*кит.*›

чàбуджак *нареч. Диал.* Скоро, бързичко. ‹*тур.* çabucak›

чадàр *м.* Голяма кърпа, която се увива около горната част на тялото, традиционно облекло на индусите. ‹*хинди*›

чàдо *ср.* В дзен — японски метод на обучение чрез създаване на цялостна творба, съществуваща само един миг, в която участват много изкуства (архитектура, градинарство, грънчарство, живопис и кадо) и всички сетива на човека; път на чая, неправилно превеждан като 'чайна церемония'. ‹*яп.*›

чадрѝ *ср.* Специално покривало за глава, дълго до земята, което жените мюсюлманки носят, излизайки от къщи, с малка мрежичка, пришита на нивото на очите за гледане. ‹от *перс.*›

чадъ̀р *м.* **1.** Приспособление за предпазване от дъжд или слънце, изработено от кръгло парче плат, опънато върху метални пръчки, които са закрепени за дръжка. **2.** *Остар.* Палатка, шатър. ✧ **Защитен чадър.** *Воен.* Система за сигурност против въздушно нападение. ✧ **Противоядрен чадър.** *Воен.* Превантивни военностроителни работи в една страна за защита на населението от ядрен удар. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çadır›

чадърджѝя *м. Разг.* Майстор на чадъри или който поправя чадъри. ‹*тур.* çadırcı›

чайл *м. Диал.* Трън, бодил. ‹*тур.*›

чайр *м. Диал.* Ливада, пасище, лъка. ‹*тур.* çayır›

чай *м.* (**чàен** *прил.*) **1.** *Бот.* Род вечнозелени храсти с ароматни бели цветове, отглеждани в Източна Азия, който има два вида — китайски (Thea sinensis) и асамски (Thea assamika), или индийски, а техният естествен хибрид е известен под името цейлонски чай. **2.** Изсушените листа от това растение. **3.** Топла освежаваща напитка, приготвена от запарени чаени листа. **4.** *Разг.* Отвара или запарка от билки. ‹*кит.*›

чàйка *ж. Зоол.* Крайбрежна водоплаваща птица с бяла и сива окраска, която гнезди в колонии. Larus. ‹*рус.*›

чàйна *ж.* Заведение, където се поднасят чай и закуски. ‹*рус.*›

чàйтя и **четѝя** *ж.* **1.** Индийски будистки храм. **2.** В будизма — зала за събиране на монаси за медитация и излагане на учението. ‹*санскр.*›

чайханà *ж.* Чайна в Средна Азия и Иран. ‹*перс.*›

чакàл *м. Зоол.* Хищник от сем. кучета, който обитава районите около населени места. Canis aureus. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çakal›

чакмàк *м. Диал.* **1.** Огниво и кремък. **2.** *Остар.* Ударник на кремъклия пушка или пищов. **3.** *Прен.* Въстаник, бунтовник. **4.** Обикн. *мн. Разг.* Номера, трикове. ‹*тур.* çakmak›

чакмаклѝя и **чакмалѝя** *прил. Остар.* За пушка, пищов — кремъклия. ‹*тур.* çakmak›

Чакму̀л *м. Изк.* Лежаща мъжка фигура на божество, характерна за индианските култури в Мексико (XI—XII в.), която намира своето развитие в творчеството на английския скулптор Х. Мур (1898—1986). ‹*англ.*›

чакòна *ж. Муз.* **1.** Танц, популярен в Испания от края на XVI в. **2.** *Истор.* Инструментална музикална пиеса (XVII—XVIII в.), изградена върху вариации по тема в басов тон. **3.** Тържествен танц в тривременен размер, с набор от вариации. ‹*исп.* chacona›

чàкра и **шàкра** *ж.* (чàкри и шàкри *мн.*) **1.** В индуизма — кръгът от последователи на бога. **2.** В индуизма — обозначение на центровете на прана в енергийното тяло на човека, които са седем, разположени по дължината на преминаващия по гръбначния стълб основен канал на субтилна енергия (муладхара, свадхищхана, манипура, анахата, вишудха, аджня, сахасрара). **3.** В тибетския будизъм — система на енергийните центрове и свързващите ги енергийни канали (нади). **4.** Дискът, който в индийското изкуство е символ на слънцето, оръжие на Вишну. ‹*санскр.*›

чактѝсвам *несв.* и **чактѝсам** *св. Диал.* **1.** *Остар.* Запъвам ударник на кремъклия пушка или пищов. **2.** *Прен. Разг.* Проумявам, разбирам. ‹от *тур.* çakmak›

чакшѝри и **чешѝри** *мн. Диал.* Потури. ‹*тур.* çakşır›

чакъ̀л *м.* (**чакъ̀лен** и **чакъ̀лест** *прил.*) **1.** Дребни речни камъни, използвани за настилка, бетон и др. **2.** Трошени камъни. **3.** *Разг.* Камениста почва. ‹*тур.* çakıl›

чакъ̀рест и **чакъ̀р** *прил. Остар.* **1.** За очи — сиви или пъстри. **2.** Сивоок или пъстроок. ‹от *тур.* çakır›

чал *м. Диал.* Обрасъл с трева планински връх. ‹*тур.* çal›

чàлвам *несв.* и **чàлна** *св. Разг.* Удрям, блъсвам. — **чалвам се/чална се.** ‹от *тур.* çalmak›

чàлгаджия *м. Разг.* Свирач, музикант. ‹*тур.* çalgıcı›

чалгѝя и **чàлга** *ж. Разг.* **1.** Музика, свирня. **2.** Музикален инструмент. **3.** *Неодобр.* Песни, в които преобладават елементи от ориенталската музика, имат еднообразно звучене, безсъдържателен, често безсмислен текст, част от масова култура от кр. на XX—нач. на XXI в. ‹*тур.* çalgı›

чалгъ̀н *м. Диал.* Топъл, сух вятър; суховей. ‹от *тур.* çılgın›

чалдѝсвам *несв.* и **чалдѝсам** *св. Разг.* Побърк-

вам се, смахвам се, откачам. — **чалдисвам се/чалдисам се.** ‹от *тур.* çıldırmak›

чалма̀ *ж.* Лента плат, която се увива около фес; гъжва. ‹*тур.* çalma›

ча̀лнат *прил. Разг.* **1.** Смахнат, пернат. **2.** Силно заблуден. ‹от *тур.* çılgın›

чалтъ̀к *м. Диал.* Оризище. ‹*тур.* çeltik›

чалъ̀к *прил. Остар.* **1.** Пернат, блъснат, чалнат. **2.** Объркан изцяло. ‹*тур.*›

чалъ̀м *м. Разг.* **1.** Похват, начин, умение. **2.** Обикн. *мн.* Важничене, превземки, фасони. ‹*тур.* çalım›

чалъшка̀н и **чалашка̀н** *прил. Диал.* Прилежен, работлив. ‹*тур.*›

чалъшканлъ̀к *м. Диал.* Усърдие, трудолюбие, залягане. ‹*тур.*›

чалъшмъ̀к *м. Диал.* **1.** Оправност. **2.** Хитрост. ‹*тур.*›

чалъщѝсвам *несв.* и **чалъщѝсам** *св. Диал.* Залягам, трудя се усърдно. ‹от *тур.*›

чам$_1$ *м.* (**ча̀мов** *прил.*) *Диал.* **1.** Елха. **2.** Дървен материал от иглолистни дървета. **3.** Бор. ✧ **Чамкория.** Борова гора. ‹*тур.* çam›

чам$_2$ *м. Диал.* Лодка. ‹*рум.*›

чамапо̀га *ж. Остар.* Топка от метал, топуз. ‹*тур.*›

чамашѝр *м. Диал.* Бельо. ‹*тур.* çamaşır›

чампа̀ри *мн. Остар.* **1.** Кастанети. **2.** Желязна плочка, която се прикрепя към оста на каруца, за да звъни при движение. ‹*тур.* çember›

чан$_1$ *м. Диал.* Звънец, камбана, хлопка. ‹*тур.* çan›

чан$_2$ *м.* Дзен. ‹*кит.*›

чан$_3$ *м.* В даосизма — понятие на философския даоизъм, което обозначава непроменливото, противоположното на промяна. ‹*кит.*›

чана̀к *м. Диал.* Паница, купа. ‹*тур.* çanak›

чандѝя и **чантѝя** *ж. Диал.* **1.** Таван, покрив. **2.** Гредоред. ‹*тур.*›

чандрая̀ма *ж.* В индуизма — религиозен обет за намаляване или увеличаване на храната в съответствие с намаляването или нарастването на луната. ‹*санскр.*›

чанду̀й *м. Метеор.* Студен крайбрежен вятър в Еквадор, който духа от юли до ноември. ‹от езика *кечуа*›

ча̀нта *ж.* Специално изработена торба, обикн. с дръжка, за носене на различни вещи, която може да бъде от различна материя. ‹*тур.* çanta›

чанта̀р *м. Диал.* Медни плочки за украса на конската амуниция. ‹*татарски* ⇨ *рус.*›

ча̀о *междум. Разг.* Поздрав при раздяла или среща. ‹*ит.* ciao›

ча̀па *ж. Диал.* Мотика, копачка, дикел. ‹*тур.* çapa›

чапкънѝн и **чапкъ̀н** *м.* (**чапкъ̀нски** *прил.*) **1.** *Остар.* Развратник, нехранимайко. **2.** *Диал.* Лудетина, хъшлак. ‹*тур.* çapkın›

чапкънлъ̀к *м. Остар.* Разпуснатост, разхайтеност, безсрамност. ‹*тур.* çapkınlık›

чапкъну̀вам *несв. Остар.* Развратнича, безделнича. ‹от *тур.* çapkın›

чапра̀з$_1$ *м.* **1.** Странично окривяване на зъбите на бичкия при заточване. **2.** Приспособлението за такова заточване. ‹*тур.* çapraz›

чапра̀зи *мн.* (чапра̀з$_2$ *м.*) *Остар.* **1.** Пафти. **2.** Нашивки от ширит или гайтан за украса на дреха. ‹*тур.* çapraz›

чапра̀зя *несв.* Заточвам бичкия с чапраз. ‹от *тур.* çapraz›

чапрашѝк *прил. Диал.* Забъркан, сложен. ‹*тур.* çapraşık›

чар *м. Физ.* Свойство на материята, което е постулирано по такъв начин, че държи сметка за свойствата на псичастицата и се запазва при силно и електромагнитно взаимодействие, но не и при слабо взаимодействие. ‹*англ.* charm›

чарва̀ки *ср. неизм. Филос.* В средновековната индийска философия — материалистическа школа. ‹*санскр.*›

чарда̀ *ж. Диал.* Стадо говеда. ‹*тур.*›

чарда̀к *м.* **1.** Покрита от самия покрив площадка пред къща; трем. **2.** *Диал.* Легло, разположено на колове за пазач на лозе. ‹*тур.* çardak›

чардаклѝя *прил.* За къща — която има чардак. ‹от *тур.* çardak›

чарда̀р *м.* Говедар, пастир на едър рогат добитък. ‹*тур.*›

ча̀рдаш *м. Муз.* Унгарски народен танц, възникнал в средата на XIX в., който се състои от две части — бавна, патетична, и бърза, стремителна. ‹*унг.* csardas›

чарѐ *ср. Диал.* Цяр, лек. ‹*тур.* çare›

чарк *м. Диал.* **1.** *Остар.* Зъбчато колело, механизъм с колела или колело от механизъм. **2.** *Остар.* Работилница, в която основните механизми се задвижват с вода. **3.** *Разг.* Част на машина. ‹*тур.* çark›

чарклѝя *прил. Диал.* Назъбен. ‹*тур.* çark›

ча̀рлстон *м. Муз.* Американски танц, разпространен в нач. на XX в. с характерни движения на краката от коленете надолу, наподобяващи подритвания встрани и напред в 4/4 такт. ‹по името на *амер.* гр. Charleston, Южна Каролина›

чарпала̀к *м. Диал.* Чарпия. ‹от *тур.*›

чарпѝя *ж. Диал.* **1.** Тънки сухи клони за горене. **2.** Връв, която дюлгерите използват за полагане на прави линии. **3.** Съчки. ‹от *тур.*›

чарпо̀й *м.* Индийско легло. ‹от *перс.*›

чарт *м.* **1.** Диаграма, таблица, табло. **2.** Листа,

класация за бестселъри, песни, постановки, филми и т. н. ‹*англ.* chart 'таблица'›

чартѝзъм *м. Истор.* Работническо движение в Англия през 30—50-те год. на XIX в. за получаване на избирателни права и за всеобща демократизация на държавата чрез приемането на т. нар. Народна харта. ‹*англ.* chartism›

чартѝсти *мн.* **1.** *Истор.* Привърженици на чартизма. **2.** *Фин.* Борсови специалисти, които прогнозират развитието на курсовете на ценни книжа. ‹от *англ.* chartism›

чартс *мн. Фин.* Графици и таблици за проследяване движението на курсовете на ценните книжа, които борсовите специалисти анализират, за да прогнозират развитието на курсовете. ‹*англ.* chart›

чàртър *м.* (**чàртърен** *прил.*) *Юр.* **1.** Договор за наемане на кораб или на част от товарните помещения на кораб за превоз на стоки. **2.** Договор за превози с въздушен транспорт на стоки и пътници. ‹*англ.* charter›

чаршàф *м.* Единична покривка или постелка за легло. ‹*тур.* çarsaf›

чаршѝйски *прил.* Който е свързан с чаршия, пазарски. ‹от *тур.* çarşı›

чаршѝя *ж. Остар.* **1.** Търговска улица или площад, пазар. **2.** Улица, на която е имало пазар. ‹*тур.* çarşı›

чаръкчѝя *м.* (**чаръкчѝйски** *прил.*) *Остар.* Майстор на цървули; цървулджия. ‹от *тур.* çarık›

часòвня *ж. Остар.* Параклис. ‹*рус.*›

чатàл *м.* (**чаталàт** и **чатàлест** *прил.*) *Разг.* **1.** Раздвоено дърво или прът; соха, разсоха. **2.** Мястото, където краката на човек се разделят от трупа. ‹*тур.* çatal›

чàткам$_1$ и **чàквам** *несв.* Осъзнавам, разбирам. ‹*тур.*›

чàткам$_2$ *несв.* **1.** Удрям със замах. **2.** Паля прахан между два кремъка. ‹*тур.* çatlamak›

чат-пат *нареч. Разг.* **1.** Отвреме-навреме, сегиз-тогиз, понякога. **2.** Малко, горе-долу, едва-едва. **3.** На отделни места, тук-там. ‹*тур.* çat pat›

чàтри *ср. Архит.* В индийската архитектура — купол, оформен като чадър. ‹*санскр.*›

чаўш$_1$ *м.* **1.** *Истор.* Нисш военно-полицейски чин, сержант. **2.** *Остар.* Въоръжен пазач, чаушин. ‹*тур.* çavuş›

чаўш$_2$ *м.* Бяло ранозрейно грозде с едри зърна. ‹от *тур.* çavuş›

ча-ча-чà *неизм. Муз.* Бърз латиноамерикански танц. ‹*исп.* cha-cha-cha›

чѐбър *м.* **1.** Съд за носене на вода или грозде от дърво. **2.** Голямо ведро. ‹*тур.*›

чевермѐ *ср.* Печено на шиш месо, обикн. цяло животно. ‹*тур.* çevirme›

чеврѐ *ср. Диал.* Бяла кърпа, извезана по краищата. ‹*тур.* çevre›

чейз *м.* **1.** Невестински дарове. **2.** Наследство на невеста. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çeyiz›

чейндж *м. Разг.* Обмяна, смяна на валута. ‹*англ.* change 'обмяна'›

чейрѐ *ср. Диал.* Израз на лицето. ‹*тур.*›

чейрѐк и **черѐк** *м. Остар.* **1.** Четвърт, четвъртина. **2.** Съд с вместимост 1/4 от оката. **3.** Пет гроша, една четвърт от меджидията. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çeyrek›

чек *м. Фин. Юр.* Паричен документ, който съдържа писмено нареждане на физическо или юридическо лице, което разполага с пари в банка, за изплащане или за превеждане по сметка на определена сума. ✧ **Бланков чек.** *Фин.* Чек, на който не са попълнени част от реквизитите, а бенефициентът е в правото си да ги попълни по-късно. ✧ **Непокритие на чек.** *Фин.* Липсата на необходимия авоар по сметката на издателя на чека при платеца. ✧ **Пътнически чек.** *Фин.* Чек, който е оформен в някоя от основните валути и може широко да се използва в целия свят за покупка на местни стоки или услуги, както и за обмяна в местна валута. ✧ **Циркулярен чек.** *Фин.* Чек, платим от всички клонове на банката платец или от всички банки кореспонденти на банката платец. ‹*англ.* check›

ЧеКà *ср. Истор.* Популярна абревиатура на съществувалата в периода 1918—1922 г. в Съветска Русия Извънредна комисия за борба с контрареволюцията и саботажа. ‹съкр. от *рус.* Ч(резвычáйная) к(омúссия по борьбé с контрреволю́цией, саботáжем и спекуля́цией)›

чекиджѝя *м. Жарг. Грубо.* Онанист. ‹*тур.* çekici 'съблазнителен'›

чекѝст *м.* **1.** *Истор.* Служител в ЧеКа. **2.** *Прен.* Палач, идеологически мотивиран убиец. ‹*рус.*›

чекѝя *ж.* **1.** Сгъваемо джобно ножче. **2.** *Жарг.* Онаниране, мастурбация. ‹*тур.* çakı›

чекмà *ж. Диал.* Издадена част на сграда. ‹*тур.*›

чекмеджѐ *ср.* Плитко шкафче в маса, скрин и др., което се изтегля и прибира обратно. ‹*тур.* çekmece›

чѐков *прил.* ✧ **Чекова карта.** *Фин.* Документ, с който притежателят на чекова сметка доказва наличието ѝ. ✧ **Чекова провизия.** *Фин.* Наличен авоар по сметка на чекоиздател при банка, в рамките на който той може да тегли чекове. ✧ **Чекова сметка.** *Фин.* Сметка в банка, от авоара на която могат да се използват чекове. ✧ **Чекови депозити.** *Фин.* Лични лихвоносни сметки в спестовна и кредитна каса плюс сметки, при които се извършва автоматично прехвърляне от спестовни в др. сметки. ‹от *англ.* check›

чекрък *м.* **1.** Домашен ръчен уред за предене, пресукване или навиване на прежда. **2.** Валяк над кладенец, на който се навива въжето на ведрото. ‹*тур.* çıkrık›

чекъм₁ и **чакъм** *м. Диал.* Ивица от нива, която ожънва или прекопава един човек; поста̀. ‹*тур.*›

чекъм₂ *м. Диал.* Едно всмукване при пушене. ‹от *тур.*›

чѐла и **чѐта** *ж.* В индуизма и будизма — духовно устремен ученик, който очаква обучение от своя гуру и затова му слугува. ‹*санскр.*›

челебѝ и **челебѝя** *м. Истор.* В Османската империя — учтиво обръщение към заможен, знатен човек, често част от собственото име; господин. ‹*тур.* çelebi›

челѐнка *ж. Диал.* Белег от удар, малка подутина, обикн. на главата. ‹*тур.*›

челѝк₁ *м.* (**челѝчен** *прил.*) *Остар.* Стомана. ‹*тур.* çelik›

челѝк₂ *м. Остар.* **1.** Късо четвъртито дръвце със заострени краища за детска игра. **2.** Игра с такова дръвце. ‹*тур.* çelik›

челѝчен *прил. Прен.* Силен, здрав. ‹от *тур.* çelik›

чѐло *ср. Муз.* Виолончело. ‹съкр. от *ит.* violoncello›

чѐмбало *ср. Муз.* Клавесин. ‹от *ит.* cembalo›

чембѐр *м.* (**чембѐрен** *прил.*) *Диал.* **1.** Забрадка. **2.** Железен обръч. **3.** Плоско желязо за обръчи. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çember›

чѐмер *м.* **1.** Голяма мъка, скръб. **2.** Силна отрова. ‹*тур.*›

ченгѐл *м. Разг.* **1.** Двойна кука. **2.** Кука. ‹*тур.* çengel›

ченгенѐ *ср. Разг. Пренебр.* Циганин. ‹*тур.*›

ченгѝя *ж. Остар.* **1.** Професионална танцьорка. **2.** Гювендия. ‹*тур.*›

ченѐ *ср. Разг.* **1.** Челюст. **2.** *Прен.* Дърдорко. ‹*тур.* çene›

чепелѐ *ср.* Оризова леха. ‹*тур.*›

чепѝк *м.* **1.** Полувисока обувка. **2.** *Жарг.* Новобранец. ‹*тур.*›

чепкѐн *м. Остар.* **1.** Къса мъжка горна дреха със свободни ръкави, които не се обличат. **2.** Ямурлук. ‹*тур.* çepken›

червѐнец *м. Истор.* Златна руска монета от XVIII—XIX в., червена от примеса на мед, с много висока проба на златото. ‹*пол.*›

черемѐ *ср. Диал.* Късмет. ‹от *тур.*›

черѐнков *прил.* ✧ **Черенково лъчение.** *Физ.* Светлина, излъчена при преминаване на заредени частици през прозрачна среда с линейна скорост, по-голяма от скоростта на светлината в такава среда. ‹по името на *рус.* физик П. А. Черенков (1904—1990)›

черѐче *ср.* Малък шиник. ‹*тур.*›

черѝбашия *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — офицер от редовната армия, който командва полувоенно формирование. **2.** *Остар.* Цигански главатар. **3.** *Прен.* Главатар, водач. ‹*тур.*›

черносо̀тник *м.* **1.** *Истор.* В царска Русия — член на "Черната сотня", т. е. на руската националистическа организация, която се бори срещу насилието и терора, наложени от болшевиките. **2.** *Прен.* Злодей. ‹*рус.*›

черчевѐ *ср. Остар.* Дървената част на прозорец; рамка. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çerçeve›

чѐтас *м.* **1.** В индуизма — интелигентност, мислещо съзнание. **2.** В индуизма — разбиране, осъзнаване. ‹*санскр.*›

четѐля *ж. Остар.* Дъсчица за смятане, рабош. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

чешѝри *мн. Диал.* **1.** Потури. **2.** Беневреци. ‹*тур.* çanşır›

чешѝт *м.* **1.** *Остар.* Вид, сорт. **2.** *Разг.* Особен човек. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çeşit›

чешмà *ж.* (**чешмѐн** и **чешмя̀н** *прил.*) **1.** Иззидан извор с чучури, корита, а понякога и странични отделения за пране. **2.** Разклонение на водопровод с кран за точене на вода. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çeşme›

чжан фън *м. Метеор.* Пасат по китайското крайбрежие. ‹*кит.*›

чибу̀к, чубу̀к *м.* и **чибу̀чка** *ж. Остар.* Лула или цигара с дълъг мундщук. ‹*тур.* çubuk›

чибукчѝя и **чубукчѝя** *м.* **1.** *Остар.* Слуга, който пълни и поднася чибука на господаря си. **2.** *Прен.* Подлизурко, блюдолизец. ‹*тур.* çubukçu›

чивга̀р *м. Диал.* **1.** Два чифта волове, впрегнати заедно. **2.** Ярем. **3.** *Прен.* Обща, орташка работа. ‹*тур.*›

чивѝтен *прил.* Синкав. ‹*тур.*›

чивѝя *ж. Диал.* **1.** Клечка, клин от каруца. **2.** Ум, съобразителност. ✧ **Хлопа му чивията.** *Разг.* За човек, който не е с ума си. ‹*тур.* çivi›

чиздо̀сан *прил. Диал.* **1.** Грапав. **2.** Набръчкан. ‹от *тур.*›

чиздо̀свам *несв.* и **чиздо̀сам** *св. Диал.* Драскам. ‹от *тур.*›

чизмà̀р *м.* (**чизмà̀рски** *прил.*) *Остар.* Майстор на ботуши; ботушар.

чѝзми *мн.* (чѝзма *ж.*) *Остар.* Ботуши, при които няма разлика между ляв и десен. ‹*тур.* cizme›

чикакчѝя *м. Диал.* Лечител, който намества изкълчено. ‹*тур.* çıkıkçı›

чикà̀но *м.* Американец от мексикански произход. ‹*исп.* mejicano ⇨ *англ.* chicano›

чилѐ *ср.* Гранче памучна прежда или конци. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çile›

чилингѝр *м. Остар.* Ключар, железар, ковач.

‹*тур.*›

чѝлски *прил.* ✧ **Чилска селитра.** *Хим.* Нечист натриев нитрат, който се добива от големи находища в Чили. ‹от собств. Chile›

чим *м.* Четвъртито парче пръст, изкопано с израслата върху него трева. ‹*тур.* çim›

чиму̀р *м. Остар.* Леха ориз. ‹*тур.*›

чимшѝр и **чемшѝр** *м.* (**чимшѝрен/чемшѝрен** и **чимшѝров/чемшѝров** *прил.*) *Бот.* Градински храст с дребни вечнозелени листа. Buxus sempervirens. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çimşir›

чина̀р *м.* (**чина̀ров** *прил.*) Дърво яблан; платан. Platanus. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çinar›

чинг пай *м. Истор.* Китайски порцелан с бледосиня глазура и релефен орнамент от времето на династиите Сун и Юан, изнасян в Европа и Близкия изток. ‹*кит.*›

чинѐли *мн. Муз.* Ударен инструмент — два медни диска, които се удрят един о друг; зилове. ‹*ит.* cinelli›

чинѝя *ж.* (**чинѝен** *прил.*) Разлат съд за ястия от порцелан, глина, стъкло, метал и др. ‹*тур.* çini›

Чинквечѐнто и **Чинкуечѐнто** *ср. Изк.* Периодът от 1500 до 1600 г. в италианското изкуство. ‹*ит.* cinquecento›

чинтама̀ни *ср.* **1.** В индуизма — мистичен скъпоценен камък, който изпълнява всяко желание на своя притежател. **2.** В будизма — изпълняващият желанията скъпоценен камък като атрибут на Буди и бодхисатви. **3.** В будизма — символ на свободния дух. ‹*санскр.*›

чину̀к *м. Метеор.* Югозападен, топъл и сух вятър по източните склонове на Скалистите планини в САЩ, в щатите Монтана, Орегон и Вашингтон, който рязко повишава температурата на въздуха, предизвиквайки бурно топене на снеговете в планините. ‹*англ.* chinook›

чинчѝла *ж.* **1.** *Зоол.* Малък южноамерикански гризач, подобен на катерица, с мека сребристосива козина. Chinchilla. **2.** Обработената кожа от това животно. ‹*исп.* chinchilla›

чип$_1$ *м. Инф.* Интегрална схема, микроелектронна верига, вместена в полупроводник от силиций. ‹*англ.* chip ‘трескà; отломък от нещо’›

чип$_2$ *м.* При игра на покер — пул, марка, жетон. ‹*англ.* chip›

чипѝхче *ср. Диал.* Яре. ‹от *тур.*›

чипс$_1$ *м. Икон.* Автоматизирана електронна система за междубанкови плащания. ‹съкр. от *англ.*›

чипс$_2$ *м. Кул.* Тънконарязани хрупкави пържени картофи. ‹*англ.* chips›

чѝпъндейл *м. Истор.* Мебел в стил рококо с богато резбован орнамент, изработвана през XVIII в. от английския мебелиер Томас Чипъндейл (1718—1779). ‹по *англ.* собств. Chippendale›

чира̀к *м.* (**чира̀шки** *прил.*) **1.** *Остар.* Ученик при майстор занаятчия. **2.** *Разг.* Слуга. ‹*тур.* çirak›

чираклъ̀к *м. Остар.* Времето, през което чирак усвоява занаят. ‹*тур.*›

чиракѝвам *несв.* (**чиракѝване** *ср.*) Работя като чирак. ‹*тур.*›

чѝроз *м.* (**чѝрозен** *прил.*) **1.** Сушена скумрия. **2.** *Прен. Разг.* Слаб, сух човек. ‹*гр.*›

чит$_1$ и **читарлъ̀к** *м. Диал.* Ограда, плет. ‹*тур.* çit›

чит$_2$ *м. Диал.* Читарлък.

чит$_3$ *м.* В индуизма — абсолютното съзнание, което обхваща четири състояния — будно състояние, сънуване, дълъг сън и самахди и се подчинява на представата “аз съществувам, дори ако не мисля”. ‹*санскр.*›

чита̀к *м.* (**чита̀шки** *прил.*) *Остар. Пренебр.* Турчин. ‹от *тур.* çitak›

чѝтен *прил. Диал.* Памучен. ‹от *тур.*›

чѝтове *мн.* (чит *м.*) *Диал.* Две широки плетени страници на волска кола, които се слагат за побиране на голям товар. ‹*тур.*›

чифлига̀р *м.* (**чифлига̀рски** *прил.*) *Остар.* **1.** Чифликчия. **2.** Работник в чифлик. ‹*тур.*›

чифлѝк *м.* (**чифликчѝйски** и **чифлѝшки** *прил.*) **1.** *Истор.* В Османската империя — земеделски участък, даден като служебно владение от султана, стопанисван от раята, който обаче е притежание на военен, чиновник или служител в религиозно-съдебната система. **2.** Голям недвижим имот за земеделие и скотовъдство край населено място. ‹*тур.* çiflik›

чифликчѝя *м.* Собственик на чифлик. ‹*тур.* çiflikçi›

чифт *м.* **1.** Два еднакви предмета, които се използват в двойка. **2.** Предмет, вещ, състоящ се от две части (разделени или свързани). **3.** *Разг.* Четно число. ‹*тур.* çift›

чифтбоза̀н *м. Истор.* **1.** В Османската империя — еднократно обезщетение, плащано от зависимия селянин на феодала при напускане на селището. **2.** Селянин, който плаща такова обезщетение. ‹*тур.*›

чифтѐ *ср. Разг.* **1.** Ловна пушка; двуцевка. **2.** Чифт. **3.** Ритник на кон или магаре с двата задни крака едновременно; къч. ‹*тур.* çifte›

чѝфтен *прил.* Който е съставен от две еднакви, симетрично разположени части. ‹от *тур.* çift›

чифто̀свам *несв.* и **чифто̀сам** *св.* (**чифто̀сване** *ср.*) *Разг.* Образувам чифт. ‹от *тур.* çift›

чифу̀тин и **чифу̀т** *м.* (**чифу̀тски** *прил.*) *Пренебр.* Евреин. ‹*ар.* ⇨ *тур.* çifutin›

чифчилъ̀к *м. Диал.* Земеделие. ‹*тур.*›

чифчѝя *м. Диал.* Земеделец. ‹*тур.* çiftçi›

чичеро̀не *ср. Остар.* **1.** Водач, екскурзовод, гид. **2.** Пълководец (по името на император

Цицерон). ‹*ит.* cicerone›

чичѝли *ср. Метеор.* Сух и горещ, много прашен южен или югозападен вятър, който духа от пустините на Северна Африка и Арабия; джѝли. ‹*ар.*›

чичòк и **чѝчак** *м. Диал.* Репей. ‹от *тур.* çiçek›

чобàнин *м.* (**чобàнски** *прил.*) **1.** *Диал.* Овчар, пастир. **2.** *Прен. Грубо.* Простак, селяндур. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çoban›

чòгол *м. Остар.* Мъка, скръб. ‹*тур.*›

чоджѝк *м. Остар.* **1.** Дете. **2.** Момче. ‹*тур.* çocuk›

чòджум *неизм. Остар.* В обръщение — "дете мое". ‹от *тур.* çocuğum›

чоз *м. Диал.* **1.** Черво, обработено за пълнене. **2.** Тлъстина по червата; вътрешна мас. ‹*тур.*›

чок *нареч. Жарг.* Много, повече. ‹*тур.* çok›

чòка *ж.* В дзен — утринното рецитиране на сутри, което е част от ежедневието в дзен-манастир. ‹*яп.*›

чокòй и **чокòин** *м.* (**чокòйски** *прил.*) *Истор.* Румънски земевладелец, чифликчия. ‹*рум.* ciocoi›

чолàк *прил. Диал.* Който е с една ръка или с липсващи пръсти на ръката; еднорък. ‹*тур.* çolak›

чомàга *ж.* и **чомàк** *м. Диал.* Дебела тояга с топка в единия край; сопа. ‹от *тур.* çomak›

чомагàш *м. Диал.* Скандалджия, сопаджия, бияч. ‹от *тур.*›

чòмпи *мн. Истор.* Чистачи на вълна, даракчии и др. наемни работници от флорентинските манифактури, въстанали (юли—август 1378) с искания за по-високи заплати и политически права. ‹*ит.*›

чоп$_1$ *м. Разг.* Жребий. ‹*тур.* çöp 'сопа'›

чоп$_2$ *м. Диал.* Козина или кълчища, слагани в хоросан за измазване на тавани и стени. ‹*тур.* çöp›

чорàпи *мн.* (чорàп *м.*) (**чорàпен** *прил.*) Плетена част от облеклото, която се обува на краката. ‹*тур.* çorap›

чорбà *ж.* Супа. ‹*тур.* çorba›

чорбаджѝя *м. Разг. Прен.* Богаташ, стопанин, работодател; чорбаджия. ‹*тур.* çorbacı›

чорбаджѝ *м.* **1.** *Истор.* В Османската империя — командир на еничарска рота. **2.** *Истор.* Селски старейшина в балканските страни по време на турското робство. ‹*тур.* çorbacı›

чорт *м. Остар.* Дявол. ‹*рус.*›

чохà *ж.* (**чòхен** *прил.*) *Остар.* Сукно. ‹*тур.* çuha›

чохадàр *м. Истор.* Султански велможа. ‹*тур.*›

чу *ср.* В даосизма — тържество, което привържениците на някои даоски школи организират по различни поводи (раждане на дете, смърт, нова година и др.), за да благодарят на жреците за помощта им във всички най-важни събития в семейството. ‹*кит.*›

чубàско *ср. Метеор.* Много силен поривист вятър от сушата, съпровождан от поройни дъждове, характерен за западните брегове на Централна Америка по време на дъждовния сезон (май—ноември). ‹*исп.* chubasco›

чувàл *м.* **1.** Голяма торба за зърно, брашно и др. насипни материали. **2.** Мярка за кафе; сак. ‹*тур.* çuval›

чувѐн *м.* **1.** Корени от малоазийско растение, чиято отвара се използва за направата на бяла халва. **2.** *Бот. Диал.* Див спанак, дива лобода. Chenopodium bonus-henricus. **3.** *Бот.* Сапунено дърво; сапуниче. Quillaja saponaria. ‹*тур.* çöven›

чугѝн *м. Метал.* Сплав на желязо и въглерод с добри леярски свойства. ‹*рус.*›

чукундѝр *м.* **1.** *Диал.* Червено кръмно цвекло. **2.** *Прен. Разг.* Прост човек, тъпак, пън. ‹*тур.* çükündür, cökundur›

чул *м.* Завивка за добиче (кон). ‹*ар.* ⇨ *тур.* çul›

чѝма *ж.* (**чѝмав** и **чѝмен** *прил.*) **1.** *Мед.* Остра заразна епидемична болест, причинявана от бактерия, пренасяна от бълхи. Pestis. **2.** *Вет.* Вирусна заразна болест по кокошки, свине и др. **3.** *Прен. Разг.* Грозна и зла жена. ✧ **Бубонна чума.** *Мед.* Чума, при която се появяват отоци, които се възпаляват и гангренясват. ‹*тур.* çuma›

чумбàз *м.* Дълга, рошава коса. ‹неясно.›

чумòсвам *несв.* и **чумòсам** *св.* (**чумòсване** *ср.*) *Разг.* Пустосвам, проклинам. ‹от *тур.*›

чун *м. Истор.* Изделия от китайска керамика, произвеждани в провинция Хонан по времето на династията Сун (960—1279). ‹*кит.*›

чѝнки и **чѝнким** *част. Диал. Разг.* Нима, мигар, като че ли. ‹*перс.* ⇨ *тур.* çünki, çünkü›

чурѝк *прил. Остар.* **1.** Прогнил, разяден, похабен. **2.** *Прен.* Болнав. **3.** Съмнителен. ‹*тур.* çürük›

чуруклѝк *м. Остар.* **1.** Гнилост, развала. **2.** Празнота, липса. ‹*тур.* cürüklük›

чѝтура *ж.* **1.** *Остар.* Дълбок цилиндричен дървен съд за счукване на червен пипер, сол, жито и др. **2.** *Прен. Разг. Пренебр.* Глава, кратуна, тиква. ‹от *рум.* ciutură›

чѝчело *ср.* **1.** *Воен.* Човешка фигура от парцали и слама, използвана при обучение на войници. **2.** *Прен.* Градинско плашило. **3.** *Прен. Разг.* Смешно облечен човек. **4.** *Прен. Разг.* Кукла, фигурант, марионетка. ‹*рус.*›

чънхуàн *мн. Рел.* В даосизма — богове закрилници на градовете, които отблъскват нещастието и природните бедствия, защитават жителите на тези селища и изпълняват молбите им. ‹*кит.*›

шабазѝт *м.* (**шабазѝтов** *прил.*) *Минер.* Природен зеолит, калциево-алуминиев силикат, използван като катализатор. ‹*гр.*›

шабàт и **сабàт** *м.* **1.** Събота, денят в който евреите не работят (а не неделя). **2.** Неделя, ден за почивка у протестантите. **3.** Нощно сборище на вещици. **4.** *Прен.* Почивен, неработен ден. **5.** *Прен.* Гуляй, пир. ‹*евр.* ⇨ *гр.* ⇨ *лат.*›

шàбер и **шàбър** *м.* *Техн.* Режещ инструмент с три ръба, който се използва за изравняване на метални повърхности и за почистване на отвори в полиграфията. ‹*нем.* Schaber›

шаберòвам *несв. и св.* (**шаберòване** *ср.*) Изглаждам с шабер. ‹от *нем.* Schaber›

шаблòн *м.* (**шаблòнен** *прил.*; **шаблòнно** *нареч.*; **шаблòнност** *ж.*) **1.** Образец, по който се произвеждат еднакви изделия. **2.** Приспособление за проверка правилността на формата и размера на вече готови изделия. **3.** *Архит.* Чертеж на детайли (профили), изпълнен в естествена големина. **4.** Лист хартия, картон, ламарина и под. с изрязани фигури или букви, който се налага върху някаква повърхност за нанасяне на шарки или надписи. **5.** *Прен.* Общоизвестен модел, на който сляпо се подражава; щампа. ‹*нем.* Schablon›

шаблонизѝрам *несв.* и *св.* (**шаблонизѝране** *ср.*) **1.** Изработвам нещо по шаблон. **2.** *Прен.* Банализирам, опростявам. — **шаблонизирам се.** ‹*нем.* schablonisieren›

шаблонѝране *ср.* *Изк.* Прехвърляне на рисунка върху повърхност чрез използването на боя или друг вид оцветител, преминаващи през или около шаблон, изрязан в необходимата форма. ‹от *нем.* Schablon›

шагрѐн$_1$ *м.* (**шагрѐнов** *прил.*) **1.** *Кожар.* Мека грапава кожа, направена от кози, овчи, конски или др. кожи, която се отличава с особен рисунък. **2.** Тъкан, хартия с такъв рисунък. ‹от *тур.* ⇨ *фр.* chagrin›

шагрѐн$_2$ *м.* (**шагрѐнов** *прил.*) **1.** *Текст.* Орнамент, щанцован върху текстилни изделия. **2.** *Полигр.* Декоративен орнамент върху позлатените краища на книга. ‹*фр.* chagrin›

шадравàн *м.* Водоскок, фонтан с малък басейн около него. ‹*перс.* ⇨ *тур.* şadırvan›

шàйба *ж.* **1.** *Техн.* Детайл с вид на плосък диск с отвор, който се поставя под гайка или под главичката на болт. **2.** *Техн.* Ротационна част на машина с форма на колело, която предава въртеливо движение между валове. **3.** *Спорт.* Гумен диск с оловно ядро, използван за игра в хокея на лед. **4.** *Разг.* Дискът на телефонен апарат за избиране. ‹*нем.* Scheibe›

шàйка *ж.* *Разг.* Престъпна разбойническа група, банда. ‹*рус.*›

шайтàн *м.* *Метеор.* **1.** Вихър, който предизвиква сблъсък на ветровите вълни, типичен за района на Каспийско море. **2.** Пясъчен вятър в Белуджистан, Пакистан и Индия, причинен от силното прегряване на пясъците. **3.** Жестока буря в прохода Джунгарски врати (на границата на Русия и Китай); "джунгарски цунами". ‹*ар.*›

шàкти *ср.* **1.** *Рел.* В индуизма — съпругата на Шива, почитана под различни имена в цяла Индия като майка на боговете. **2.** В индуисткото изкуство — изображение на женското начало във всяко същество, символизиращо космическата енергия. ‹*санскр.*›

шактѝзъм *м.* *Рел.* Едно от трите големи направления в съвременния будизъм (заедно с вайшнавизма и шиваизма), което почита Шакти (съпруга на Шива и майка на боговете) като силата, която прави възможен живота и поддържа Вселената, и по тази причина символиката на направлението има подчертано сексуален характер; тантризъм. ‹*санскр.*›

шакýджо *ср.* В дзен — жезълът, част от екипировката на дзенмонаха при пътуванията му из страната, който представлява дървена пръчка с железен обков, на която са окачени метални пръстени, подрънкващи при ходене. ‹*яп.*›

шакýдо *ср.* *Хим.* Сплав, използвана от японските майстори на метала, която се състои от ок. 97% мед и ок. 3% злато и при обработка постепенно получава лъскавина и виолетово-черен цвят. ‹*яп.*›

Шакямýни *м.* *Мит.* Прозвище на историческия Буда и основател на будизма Сидхарта Гаутама, който принадлежи към рода Шакя, означаващо 'мъдрецът от рода Шакя'. ‹*санскр.*›

шал *м.* Правоъгълно, квадратно или триъгълно парче от мека тъкан или от плетена материя, което се увива около врата, главата или обгръща тялото. ‹*перс.* ⇨ *тур.* şal›

шалàн *м.* *Мар.* Неголям шлеп за товарене и разтоварване на големи плавателни съдове, стоящи на рейд. ‹*гр.* ⇨ *фр.* chaland›

шалангòз *м.* *Диал.* Охлюв. ‹*гр.*›

шалвàри *мн.* **1.** Широки, набрани в кръста панталони с ниско дъно от копринен или памучен плат. **2.** *Диал.* Потури. ‹*тур.* şalvar›

шалѐ *ср.* **1.** Селска къща в Алпите. **2.** Извънградска къща, вила. ‹*фр.* chalet›

шàлтер *м.* *Ел.* Електрически прекъсвач. ‹*нем.* Schalter›

шалу̀к *м. Метеор.* Горещ вятър в северната част на африканските пустини. ‹*ар.*›

ша̀ма *ж.* В индуизма — овладяване на мисленето, пълна концентрация върху обект, върху който трябва да се медитира. ‹*санскр.*›

шама̀л *м. Метеор.* Устойчив северозападен вятър, който духа в Ирак, по крайбрежията на Червено море и Персийския залив, понякога в продължение на 40 дни. ‹*ар.*›

шама̀н *м.* Магьосник, знахар у народите на Севера. ‹*тунгусо-манджурски*›

шаманѝзъм *м.* Форма на първобитна религия, свързана с анимизма, архаична техника на екстаза, която съчетава магия, мистика и религия. ‹*рус.*›

шама̀р *м.* Плесница. ‹*тур.* şamar›

шамата̀ *ж. Диал.* Викот, шумотевица, крясък. ‹*тур.* şamata›

шамба̀ла *ж.* В будизма — име на митично царство, което не е точно определено географски, извор на щастието, откъдето ще дойдат спасителите на човечеството, когато светът бъде обхванат от войни и разрушения. ‹*санскр.*›

шамбела̀н *м. Остар.* Висш папски или императорски служител, който се грижи за вътрешния ред. ‹*фр.* chambellan›

шамѝя *ж. Диал.* Голяма кърпа; забрадка. ‹от *ар.* собств.›

шамо̀т *м.* (**шамо̀тен** *прил.*) **1.** Изпечена огнеупорна глина или каолин. **2.** Тухла от такава глина. ‹*фр.* chamotte›

шампа̀нско *ср.* **1.** Пенливо бяло вино, произвеждано в областта Шампан, Франция. **2.** *Разг.* Пенливо вино. ‹от *фр.* собств. Champagne, област в Североизточна Франция›

шампиньо̀н *м. Бот.* Гъба печурка. Agaricus. ‹*фр.* champignon›

шампио̀н *м.* (**шампио̀нски** *прил.*) Победител в състезание, първенство; първенец. ‹*фр.* champion›

шампиона̀т *м.* Състезание за излъчване на шампион. ‹*фр.* championnat›

шампоа̀н *м.* Течен, прахообразен или кремообразен ароматизиран препарат за измиване на тялото или косата. ‹*англ.* champooing›

ша̀мфъстък и **ша̀м-фъстък** *м.* **1.** *Бот.* Вид дърво от района на Средиземно море и Мала Азия, което ражда дребни плодове в твърда обвивка. Pistacia vera. **2.** Плодът на това дърво, употребяван за ядене. ‹от *ар.* собств. Sam (= Дамаск) + *тур.* fıstık›

ша̀нец *м.* **1.** *Воен.* Земен окоп. **2.** Канавка. ‹*нем.* Schanze›

шанкро̀йд *м. Мед.* Мек шанкър. ‹от *фр.* chancre›

ша̀нкър *м. Мед.* **1.** Безболезнена язва, която се развива на мястото, където инфекцията навлиза в организма. **2.** Разязвяване на устните и устната кухина; живеница. ‹*фр.* chancre›

шанс *м.* **1.** Вероятност за успех, изглед. **2.** Късмет, добър случай. ‹*фр.* chance›

шансо̀н *м. Муз.* **1.** Старинна френска рицарска епична поема, стиховете на която се пеели със съпровод на различни инструменти. **2.** Епична, сантиментална или сатирична песен във Франция през XIX в. **3.** Съвременна френска популярна песен. ‹*фр.* chanson›

шансонѐтка *ж.* **1.** Песничка. **2.** Певица, която изпълнява песни с леко съдържание в увеселително заведение. **3.** *Прен.* Лека жена. ‹*фр.* chansonnette 'песничка'›

шанта̀ж *м.* (**шанта̀жен** *прил.*) Заплаха за разгласяване на компрометиращи или позорни тайни, сведения и под., за да се постигне определена цел. ‹*фр.* chantage›

шантажѝрам *несв.* и *св.* (**шантажѝране** *ср.*) Изнудвам. ‹от *фр.* chantage›

шанта̀н *м. Остар.* Ресторант или кафене, където се изпълняват песни с развлекателно, често непристойно съдържание. ‹*фр.* chantant 'пеещ'›

ша̀нти *ср. Рел.* В индуизма — вътрешният мир, който се постига чрез духовното познание, че човек не е смъртно тяло, а непреходно съзнание. ‹*санскр.*›

шантонѐрка *ж. Остар.* Кабаретна певица, певица в шантан. ‹от *фр.*›

шанту̀нг *м. Текст.* Лек плат, обикн. в бял цвят, изработен от копринени отпадъци или от груба коприна, който се използва за направата на горни летни дрехи. ‹по името *кит.* провинция Chantoung›

ша̀нца *ж.* (**ша̀нцов** *прил.*) *Спорт.* Специално построена писта за скискокове. ‹*нем.* Schanze›

шап *м.* (**ша̀пав** и **ша̀пен** *прил.*) *Вет.* Остра вирусна, силно заразна болест по двукопитните животни, която се проявява с треска и афти по лигавиците и кожата. ‹*тур.* şap›

шапито̀ *ср.* Помещение, предназначено за циркови представления, куполообразен брезентов покрив, обтегнат с помощта на въжета и високи пилони, под който се разполагат местата за зрители и необходимите технически приспособления. ‹*фр.* chapiteau 'украшение над стълб или корниз'›

шапо̀ *ср. Остар.* Шапка. ‹*фр.* chapeau›

шара̀да *ж.* **1.** Загадка, разделена на отделни самостоятелни части, която се отгатва по указаните значения на тези части. **2.** *Прен.* Нещо тайно. ‹*фр.* charade›

шарампо̀л *м. Остар.* **1.** Дървено укрепление в равнинна местност за защита. **2.** Ограда

от дъски. ‹от *тур.* şarampol›

шарапанà *ж. Диал.* Голям продълговат съд, издълбан от цяло дърво, в който берачите изсипват вече откъснатото грозде; кораб за грозде, лин. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

шарж *м.* **1.** *Лит.* Шеговит или сатиричен маниер на представяне на нещо или някого, при който е спазена външната прилика, но са преувеличени най-характерните черти. **2.** *Изк.* Картина, рисунка, портрет, описание, театрална постановка и под., представени по такъв начин. ‹*фр.* charge›

шаржѐ д'афѐр *м. Дипл.* Дипломатически представител в една държава, управляващ легация или посолство. ‹*фр.* chargé d'affaires›

шаржѝрам *несв.* и *св.* (**шаржѝране** *ср.*) Окарикатурявам. ‹*фр.* charger›

шарѝра *ж. Рел.* **1.** В индуизма — преходна форма; тяло, обвивка. **2.** В будизма — мощите на Буда или на светец, които се пазят и почитат в ступи и пагоди. ‹*санскр.*›

шарк *м. Метеор.* Югоизточен горещ вятър, който духа от пустините в Иран, край Персийския залив и в съседните страни, започвайки внезапно, като температурата се повишава внезапно (понякога до +50°C). ‹*ар.*›

шаркѝя *ж. Остар.* Песен. ‹*тур.* şarkı›

шарлагàн *м.* (**шарлагàнов** *прил.*) *Остар.* Орехово, сусамово или друго растително масло, но не зехтин. ‹*тур.* şırlağan›

шарлаганджѝя *м. Остар.* Производител/продавач на шарлаган. ‹от *тур.* şırlağan›

шарлатàнин и **шарлатàн** *м. Разг.* Измамник, мошеник. ‹*ит.* ciarlatano ⇨ *фр.* charlatan›

шарлатанѝя *ж. Разг.* Мошеничество, измама. ‹*фр.* charlatanisme›

шарм *м.* Очарование, обаяние. ‹*фр.* charme›

шармàнтен *прил. Остар.* Прелестен, очарователен, пленителен. ‹от *фр.* charmant 'чаровен'›

шарнѝр *м.* (**шарнѝрен** *прил.*) *Техн.* Подвижно свързване на два детайла върху ос. ‹*фр.* ⇨ *нем.* Scharnier›

шартрьòз *м.* **1.** Ароматичен билков ликьор, с жълт или зелен цвят произвеждан в едноименната област във Франция. **2.** *Истор.* Манастир, принадлежащ на Ордена на картезианците. ‹от *фр.* собств. Chartreuse, местност в областта Дофине, където св. Беноа основава манастир през 1084›

шарф *м.* **1.** Тънък шал, който жените носят на раменете или на главата си. **2.** *Остар.* Параден офицерски пояс от копринена ивица. 3. *Истор.* Ивица копринен плат, която се носи през рамо като част от орден. ‹*фр.* écharpe›

шасѝ *ср.* **1.** *Авт.* Съвкупност от частите на транспортно средство, която предава движението от двигателя към ходовата част и механизмите за управление. **2.** *Ав.* Устройство в самолет за излитане и кацане. **3.** *Техн.* Основна част на автомобил, машина или механизъм, върху която са монтирани останалите части. ‹*фр.* chassis›

шàсла *ж.* Сорт ранозрейно бяло десертно грозде с дребни ароматни зърна. ‹*фр.* chasselas›

шаспò *ср. Истор.* Стара бойна пушка. ‹от *фр.* собств.›

шàстра *ж. Рел.* **1.** В индуизма — Ведите и всички свещени текстове, които са в съзвучие с тях, законници и други научни текстове. **2.** В будизма — студии върху догматични или философски проблеми на будисткото учение, които са написани от махаянистки мислител и интерпретират философските пасажи от сутрите. ‹*санскр.*›

шасьòр *м. Остар.* Стрелец. ‹*фр.* chasseur›

шàтра *ж.* **1.** Голямо жилищно помещение, направено от дървени пръти с опънати върху тях кожи, типично за всички номадски народи в миналото и днес. **2.** *Архит.* Вид покривно покритие. ‹*ар.*›

шафрàн *м.* (**шафрàнен** и **шафрàнов** *прил.*) **1.** *Бот.* Тревисто градинско растение с жълти цветове, което вирее в тропическите и субтропическите райони. Crocus sativus. **2.** Цветовете на това растение, които изсушени се използват в парфюмерията, медицината, кулинарията. **3.** Сорт дребни сладки ябълки. ‹*ар.* zafran ⇨ *лат.* ⇨ *рус.*›

шафрантѝя и **шифрандà** *ж. Разг.* Развалена жена. ‹*тур.* şıfrıntı›

шах$_1$ *м.* Титла на монарх в Иран, Индия и други страни от Близкия изток. ‹*перс.*›

шах$_2$ *м.* **1.** Шахмат. **2.** Позиция в игра на шахмат, при която царят е застрашен пряко от противникова фигура. ‹съкр. от шахмат›

шахàтин *м. Остар.* Свидетел, очевидец. ‹*ар.* ⇨ *тур.* şahit›

шахѝншах *м. Истор.* Титла на ирански шах ('шах на шаховете'). ‹*перс.*›

шàхмат *м.* (**шахмàтен** *прил.*; **шахмàтно** *нареч.*) **1.** Игра за двама по определени правила с 32 фигури (16 черни и 16 бели), които се разполагат върху квадратна дъска, разделена на 64 квадратчета (в два цвята). **2.** Набор от фигури за тази игра. ‹от *перс.* šahmāt 'царят е мъртъв'›

шàхта *ж.* **1.** Място за подземен добив на полезни изкопаеми или за провеждане на подземни работи. **2.** Отвесно прокопана, иззидана дупка в здание за асансьор, вентилация и под. **3.** *Разг.* Всяка вертикална кухина с

някакво предназначение. ‹*нем.* Schacht›

шàшав *прил. Разг.* **1.** Занесен, замаян, побъркан. **2.** Глупав, заплеснат. ‹*тур.* şaşı›

шашардѝсвам *несв.* и **шашардѝсам** *св. Разг.* Обърквам, слисвам, смайвам. — **шашардисвам се/шашардисам се.** ‹от *тур.* şaşırmak›

шашармà *ж. Разг.* **1.** Бъркотия, смут. **2.** Измама, шашма. ‹от *тур.* şaşırtma›

шàшка *ж. Остар.* Сабя. ‹*рус.*›

шашкѝнин и **шашкѝн** *м. Остар.* Глупак, смахнат човек. ‹от *тур.* şaşkın›

шàяк *м.* (**шàячен** *прил.*) **1.** *Текст.* Груба щрайхгарна тъкан, която се изработва от остра вълна и др. груби вълнени материали. **2.** Униформени или граждански дрехи, ушити от такава тъкан. ‹*тур.* şayak›

швàбахер *м. Полигр.* По-калиграфски, заоблен вариант на шрифта готика. ‹*нем.* Schwabacher›

шванòм *м. Анат.* Неврофибром. ‹от *нем.*›

швепс *м.* Газирана безалкохолна напитка, направена от плодов концентрат. ‹по името на *нем.* търг. марка Schweps›

шво дьо фриз *м. Истор.* Начин на подреждане на предпазни метални шипове и рогатки върху крепостна стена, въведен през XVII в. ‹*фр.* cheveux-de-frise›

шебѐк *м. Зоол.* Дребна маймуна, която живее в Мала Азия. Ynnus ecaudatus. ‹*тур.* şebek›

шевалиѐ *ср. Истор.* Дворянска титла във Франция през феодализма; кавалер, рицар. ‹*фр.* chevalier 'конник'›

шевиòт *м.* (**шевиòтен** *прил.*) **1.** *Текст.* Мека вълнена камгарна тъкан за костюми. **2.** Порода овце, създадена в Англия. ‹от *англ.* собств. Cheviot hills, планинска верига между Англия и Шотландия›

шевкетлѝ *прил. Остар.* Достолепен, величествен. ‹*тур.*›

шеврѐт *м. Кожар.* Кожа, имитация на шевро. ‹*фр.* chevrette›

шеврò *ср. Кожар.* Мека ярешка кожа, специално обработена, която се използва за направа на висококачествени обувки, чанти и под. ‹*фр.* chevreau 'яре'›

шеврòн *м.* **1.** *Архит.* Тип орнаментална украса във формата на зигзаг, често използвана при декоративни корнизи. **2.** *Остар.* Нашивка на ръкав, обикн. на униформена дреха, която представлява две ивици, зашити под остър ъгъл. ‹*фр.* chevron›

шедѝт *м. Воен.* Клас взривни вещества, които съдържат натриев или калиев хлорат с динитротолуен и други органични вещества. ‹*фр.* chedditte, по името на гр. Chedde›

шедьòвър *м.* **1.** *Истор.* В Средновековието — изпитно изделие, което било представяно за получаването на майсторско право. **2.** Висше творческо постижение в определена област. **3.** Най-доброто произведение на един автор в областта на изкуството и литературата. ‹*фр.* chef-d'oeuvre›

шеелѝт *м. Минер.* Природна руда на волфрама. ‹от *швед.* собств. Scheele›

шездòр *м. Истор.* Френска златна монета, сечена за първи път през 1303 г. от Филип IV (1285—1314). ‹*фр.* chaise-d'or›

шезлòнг *м.* Сгъваем лек стол с дълга облегалка, на който човек може да почива полулегнал, обикн. на тераса, на открито. ‹*фр.* chaise-longue 'дълъг стол'›

шейк *м. Муз.* Танц в размер 4/4, който се танцува по двойки с характерни резки движения на раменете. ‹*англ.* shake 'друсам', 'тръскам'›

шѐйкър$_1$ *м.* Съд, в който се размесват различни напитки при правене на коктейли. ‹*англ.* shaker›

шѐйкър$_2$ *м.* Мебели, произвеждани в Северна Америка от края на XVIII в. от сектата на шейкърите, за които са характерни изключителната опростеност и изтънчената елегантност. ‹*англ.* Shaker›

шѐйкъри *мн.* Членове на религиозна секта, възникнала в средата на XVIII в. в Англия, която проповядвала всеобщо равенство; квакери. ‹*англ.* Shakers›

шейрѐтин и **шейрѐт** *м. Разг.* Хитрец, лъжец. ‹*тур.* şeytan›

шейтàн и **шайтàн**$_2$ *м.* **1.** *Остар.* Дявол. **2.** *Прен. Разг.* Хитрец. ‹*тур.* şeytan›

шейх *м.* **1.** Мюсюлмански богослов. **2.** Старейшина на род, племе у арабите номади или на мюсюлмански орден. **3.** *Истор.* Старейшина на търговско-занаятчийска задруга. ✧ **Шейх юл-ислям.** *Истор.* Висшият духовен водач на мюсюлманите в Османската империя. ‹*тур.* şeyh›

шекѐр *м.* (**шекѐрен** *прил.*) *Остар.* Захар. ‹*тур.* şeker›

шѐллак *м.* Жълтеникава естествена смола, отделяна от насекомото Lacciefer lacca, което е паразит върху някои дървета, виреещи в Индия и Тайланд, използвана за получаването на лакове. ‹*хол.*›

шелф *м.* (**шѐлфов** *прил.*) *Геогр.* Част от морското дъно в крайбрежните райони на една държава, която е продължение на нейната територия и върху която може да се разработват и използват природни ресурси с изключителни права. ‹*англ.* shelf›

шен *прил. Диал.* **1.** Бодър, весел. **2.** Като *нареч.* Бодро. ‹*тур.* şen›

шѐнкел *м.* Вътрешната част на крака от глезена до коляното, с която ездачът управлява

коня. ‹*нем.* Schenkel›

шенлѝк *м. Диал.* Веселост, живост. ‹от *тур.* şenlik›

шѐня *несв. Диал.* Веселя. — **шеня се.** ‹от *тур.* şen›

шеѐл *м. Библ.* Мястото, където мъртвите слизат, за да страдат без възможност за спасение. ‹*евр.*›

шербѐт *м.* **1.** Източна напитка от плодов сок и захар. **2.** *Кул.* В арабската кухня — гъста сладка маса, приготвена от плодове, кафе, шоколад, захар и ядки. **3.** *Разг.* Всяка напитка, която е много сладка. ‹*тур.* şerbet›

шербетлѝя *прил. Разг.* Много сладък. ‹*тур.* şerbetli›

шердѐн *м. Диал.* **1.** Дял от стомаха на преживно животно; сирище. **2.** Дебело черво на животно, приготвено като ястие. ‹*перс.* ⇨ *тур.* şirden›

шерефелѐ *ср.* В ислямската архитектура — балкон на минарето на джамия, от който мюезинът призовава мюсюлманите за молитва. ‹*тур.* şerefe›

шериѐт и **шариѐт** *м. Рел.* Сбор от догмите на мюсюлманското религиозно право, разработен в периода VIII—XII в. въз основа на Корана и хадисите. ‹от *ар.* ⇨ *тур.* şeriat›

шерѝф$_1$ *м.* **1.** Длъжностно лице в Англия, което отговаря за провеждането на изборите и за съдебните дела в определен район. **2.** Изборен служител в САЩ, който отговаря за реда и сигурността на поверения му населен район. ‹*англ.* sheriff›

шерѝф$_2$ *м.* **1.** *Истор.* Титла на султана на Мароко. **2.** Почетна титла на мюсюлманин със знатен произход, претендиращ да е потомък на пророка Мохамед. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

шеф *м.* Началник, ръководител на предприятие и по отношение на подчинените му. ‹*фр.* chef›

шех *м.* Атака срещу царицата на противника при игра на шах. ‹*перс.*›

шехзадѐ *ср. Истор.* Син на султан. ‹*перс.* ⇨ *тур.* şehzade›

шехѝна *ж. Рел.* **1.** В талмудската литература и равинския иудаизъм — земната обител на бог; Израел. **2.** В кабалата — женското начало у бога. ‹от *евр.*›

шешанѐга *м. Рел.* В индуизма — царят на нагите и на долната земя Патала, който има хиляда глави, ездитно животно на Вишну. ‹*санскр.*›

шибаѝма *ж.* Фина инкрустация от седеф, лак, благородни метали и др., обикн. върху лаков грунд. ‹по името на *яп.* занаятчийски род от XVIII в. Шибаяма›

шибѐй *м. Бот.* Градинско цвете с ароматни цветове от сем. кръстоцветни. Gheiranthus cheiri. ‹*перс.* ⇨ *тур.*›

шѝбър *м.* (**шѝбърен** *прил.*) *Техн.* Част от спирателен кран, която се движи напречно на течението на вода, газ или пара и служи за регулирането му. ‹*нем.* Schieber›

Шѝва *м. Мит. Рел.* В индуизма — третият бог от индуистката триада Брахма, Вишну и Шива, в която той е бог на разрушението и унищожението, със символ линга и езидитно животно бикът Нанди. ‹*санскр.*›

шивайзъм *м. Рел.* Едно от трите големи направления в съвременния индуизъм, според което Шива е най-висшето същество, творецът и разрушителят на Вселената; шайвизъм. ‹*санскр.*›

шиваратри *ср. Рел.* В индуизма — духовно нощно бдение в чест на Шива, което се провежда през пролетта и е свързано с пост, молитва и медитация; нощ на Шива. ‹*санскр.*›

шигѐли *мн. Биол.* Неподвижни бактерии, които нормално се откриват в чревния тракт на топлокръвните животни и човека. ‹shigella, по името на *яп.* бактериолог K. Shiga (1870—1975), който открива бактерията›

шигелѐза *ж. Мед.* Инфектиране на храносмилателния тракт от шигели. ‹*яп.*›

шизогѐния *ж. Биол.* Безполово размножаване при някои едноклетъчни и водорасли, при което ядрото на клетката многократно се дели, а след това организмът се разделя на съответния брой индивиди. ‹от *гр.*›

шизѐнт *м. Мед.* Вътреклетъчно многоядрено образувание, получено в резултат на шизогония. ‹от *гр.*›

шизофренѝк *м. Мед.* Болен от шизофрения. ‹*рус.*›

шизофренѝя *ж. Мед.* Заболяване с многобройни прояви (бълнуване, халюцинации, нервно-психична възбуда и др.), водещо до нарушаване на психичната дейност, обезличаване на индивидуалните черти, влошена приспособимост към трудовите и социални условия и под. ‹от *гр.* σχίζω 'разделям' + φρήν 'ум, разум' ⇨ *лат.*›

шийзъм *м. Рел.* Второто основно направление в исляма (другото е сунизъм), чиито последователи вярват, че законни приемници на пророка Мохамед са имамите — негови потомци, не приемат хадисите и първите (праведни) халифи, смятат, че религиозната истина е относителна, тъй като поглъща в себе си други мнения и доктрини — днес то е официална религия на Иран и стои в основата на модерния ислямски фундаментализъм. ‹от *ар.*›

шийти *мн.* Последователи на шиизма. ‹*тур.* şii›

шик 1. Като *същ. м.* Изящност, елегантност. **2.** Като *прил.* и *нареч.* Изящен, елегантен/изящно, елегантно. ‹*фр.* chic›

шѝка *м.* В дзен — напреднал в дзенпътя монах, който проверява годността на монасите, желаещи да бъдат приети в манастира. ‹*яп.*›

шика̀ра *ж. Архит.* В индийската архитектура — храмова кула, наподобяваща планина. ‹*санскр.*›

шика̀рен и **шико̀зен** *прил.* Изящен, изискан. ‹от *фр.* chic›

шѝкша *ж.* В индуизма — науката, която се занимава с правилното произношение и ударение при рецитирането на Ведите. ‹*санскр.*›

шилд *м.* Метална пластинка към брава с дупка за ключа. ‹*нем.* Schild›

шѝли *мн.* и **шѝла** *ж.* В будизма — десетте етически повели, които определят поведението на монаси, монахини и миряни, предпоставки за напредък по пътя към пробудата (бодхи). ‹*санскр.*›

шѝлинг *м.* **1.** Английска монета в обращение до 1971 г., равна на 1/20 от фунт стерлинга. **2.** Парична единица в Австрия, а също и в някои африкански държави (Кения, Танзания и др.), равна на 100 цента. ‹*англ.* shilling›

шилтѐ *ср.* Тънък дюшек. ‹*тур.* şilte›

шимпанзѐ *ср. Зоол.* Човекоподобна маймуна, която обитава горите в Централна, Източна и Западна Африка, притежава висок интелект, лесно се приспособява за живот в зоопарк и може да бъде приучена на редица самостоятелни дейности. Anthropopithecus troglodytes. ‹*африкаанс* ⇨ *фр.* chimpanzé›

шѝна *ж.* **1.** *Техн.* Метален или гумен обръч, който се поставя върху колело, за да го предпази от износване. **2.** *Ел.* Електрически проводник във вид на метална дъга. **3.** *Мед.* Приспособление от твърд материал, използвано за обездвижване на болни или повредени части от тялото. **4.** *Мед.* Метална скоба, която се поставя в устата за изправяне на накриво израснали зъби. **5.** *Мед.* Елемент от частична протеза, който я закрепва на мястото ѝ. **6.** *Мед.* Част от мост, която го прикрепя към собствените зъби. **7.** *Инф.* Пътят на електрическите сигнали между централния процесор и включените периферни устройства. ‹*нем.* Schiene›

шѝнда и **шѝндра** *ж. Строит.* Тънко правоъгълно парче дърво, използвано като по̀кривно покритие или за обшивка. ‹*нем.* Schinder›

шинѐл *м. Воен.* Дълга униформена дреха от дебел вълнен плат. ‹*рус.*›

шинѝк *м. Остар.* Цилиндричен дървен съд, който в миналото е използван като мярка за зърнени храни (= 8-12 кг); крина. ‹*тур.* şinik›

шинѝрам *несв.* и *св.* (**шинѝране** *ср.*) *Мед.* Обездвижвам болен или счупен крайник с шина. ‹от *нем.* Schiene›

шиноа̀зри *ср. Истор.* Игрива имитация на китайско изкуство и архитектура, свързана със стила рококо през XVIII в. в Европа. ‹*фр.* chinoiserie›

шинтоѝзъм *м. Рел.* Първичната религия на Япония, съществуваща от началото на новата ера, която в ранната си форма е примитивен култ към природата, а след V—VI в., когато е силно повлияна от конфуцианството и от будизма, се оформя като комплексна религиозна система (от 1868 до 1945 г. е държавна религия); шинто; синтоизъм. ‹*яп.*›

шипѝнг нот *м.* В морската търговия — разписка, издадена от администрацията на товарния кораб, за получена на борда стока. ‹*англ.* shipping note›

шѝпмънт *м.* **1.** Експедиция на стока. **2.** Натоварване на стока от кораб. ‹*англ.* shipment›

шипча̀ндлър *м.* В морската търговия — упълномощено предприятие или организация за снабдяване на корабите с необходимите им провизии в пристанищата. ‹*англ.* ship chondler›

шира̀ *ж. Диал.* Неферментирал сладък гроздов сок; мъст. ‹*тур.* şira›

ширѝт *м.* Тясна, тъкана или плетена лента за обшиване краищата на дреха, за декориране; галон. ‹*тур.* şirit›

ширмо̀вка *ж. Техн.* Оплетен проводник, който обгражда изолацията и фолиото на коаксиален кабел. ‹от *нем.* Schirm›

шѝсти *мн.* (шѝста *ж.* и шист *м.*) *Геол.* Втвърдена слоеста глинеста скала. ‹от *гр.*›

шистогло̀сия *ж. Мед.* Набраздяване на езика. ‹от *гр.*›

шистозо̀ми *мн. Мед.* Паразити в кръвта, причинители на заболявания при човека. ‹от *гр.*›

шистозомиа̀за *ж. Мед.* Тропическо заболяване, което се предизвиква от шистозоми. ‹от *гр.*›

шѝфер *м.* (**шѝферен** *прил.*) **1.** *Минер.* Природен алуминиев силикат, образуван от глина, втвърдена под налягане. **2.** *Строит.* Изкуствен покривен материал; стернит. ‹*нем.* Schiefer›

шифро̀вам *несв.* и **шифрѝрам** *несв.* и *св.* Кодирам. ‹*фр.* chiffrer›

шѝфър *м.* Множество условни знаци, използвани за секретна кореспонденция в дипломацията и въоръжените сили при предаване на сведения, заповеди, донесения. ‹*ар.* ⇨ *фр.* chiffre 'цифра'›

шѝхта *ж.* и **шихт** *м.* (**шѝхтов** *прил.*) *Строит.*

Смес от материали, които подлежат на термична обработка в металургични, химически и др. пещи. ‹*нем.* Schicht›

шишанѐ *ср. Остар.* Вид къса тежка пушка с широка цев. ‹*перс.* ⇨ *тур.* şişane›

шишѝ *ср. Изк.* В китайското изкуство — митично същество, съчетание от лъв и куче, пазач на будистките олтари. ‹*яп.*›

шишо̀ *ср.* **1.** Учител, майстор. **2.** В дзен — духовният наставник на монаха, който не е задължително да е дзенучител. ‹*яп.*›

шка̀рпа *м. Строит.* Изсичане на земен терен под наклон; скат. ‹*ит.* scarpata›

шка̀рпел *м. Строит.* Късо каменарско длето. ‹*ит.*›

шкарпѝрам *несв.* и *св.* Изсичам земен терен под наклон. ‹*ит.*›

шкарт *м.* и **шка̀рто** *ср.* Негодна стока, продукция и под.; брак. ‹*ит.* scarto›

шкаф *м.* Мебел с рафтове и полици. ‹*нем.* Schaff›

шквал *м. Метеор.* Рязко усилване на вятъра за кратко време, съпроводено от промяна на посоката му. ‹*англ.* squall›

шкембѐ *ср.* **1.** Стомах на преживно животно. **2.** *Разг.* Дебел корем, тумбак. ‹*тур.* işkembe›

шкембеджѝйница *ж.* Заведение за обществено хранене, където се сервира главно шкембе-чорба. ‹*тур.*›

шкѝпер *м. Мар.* **1.** Капитан на малък кораб. **2.** Лице, което отговаря за материалната част на военен или голям търговски кораб. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

шко̀ла *ж.* **1.** Специализирано училище. **2.** *Прен.* Придобита опитност, подготовка; школовка. **3.** *Прен.* Направление в науката, изкуството, музиката, което се отличава със свои методи, възгледи, отличителни черти. **4.** Ученици и последователи на един учен, музикант и др. **5.** *Разг.* Помагало с нотни упражнения. ✧ **Валутна школа.** *Икон. Истор.* Група английски икономисти, които, споделяйки гледището на Рикардо, вярват, че емисията на банкноти трябва да бъде конвертируема и строго определена от количеството злато, притежавано от Английска банка. ✧ **Математическа школа.** *Икон.* Направление в политикономията, което придава определяща роля на математиката при изучаване на икономически явления. ✧ **Натурална школа.** *Лит.* Направление в руската литература през 40-те год. на XIX в., чийто теоретик е В. Г. Белински. ✧ **Пергамска школа.** *Истор.* Скулптурна школа от епохата на елинизма, съществувала в гр. Пергам, Мала Азия, през III и II в. пр. Хр. ✧ **Тантристки школи.** *Рел.* Двете направления на индуистския тантризъм — "пътя на лявата ръка", чиито последователи се отдават на необуздани ритуали и сексуални ексцесии, и "пътя на дясната ръка", чиито последователи спазват строга духовна дисциплина. ‹от *гр.* σχολή›

школо̀ *ср. Остар.* Училище. ‹от *гр.*›

школо̀вка *ж.* Придобиване на опит; подготовка. ‹*гр.*›

шко̀лски *прил.* **1.** Училищен. **2.** *Разг. Неодобр.* Който е присъщ на ученик; ученически. ‹*гр.*›

школу̀вам *несв.* (**школу̀ване** *ср.*) **1.** Получавам школовка; уча се. **2.** Уча някого. — **школувам се.** ‹*гр.*›

шкот *м. Мар.* Въже, което опъва платната на кораб. ‹*хол.* shcoot›

шку̀рка *ж. Техн.* Дебел лист хартия или тъкан със залепен от едната страна пласт абразивен материал за изглаждане на дърво, метал и др.; гласпапир. ‹*рус.*›

шла̀гер *м.* **1.** *Муз.* Популярна песен, хит. **2.** *Прен. Разг.* Нещо, което е най-модно в определено време. ‹*нем.* Schlager›

шла̀йфам *несв.* и *св.* Шлифовам. — **шлайфам се.** ‹*нем.* schleifen›

шла̀йфмашина *ж. Техн.* Машина за изглаждане на повърхности. ‹*нем.* Schleifmaschine›

шла̀ка *ж.* (**шла̀ков** *прил.*) *Метал.* **1.** Неметален материал, получаван при топене на метални руди, който се използва за наторяване, в строителството и др. **2.** Сгурия. ‹*нем.* Schlacke›

шлам *м.* Рядка паста, състояща се от суспензия на твърдо тяло в течност. ‹*нем.* Schlamm›

шланг *м.* Маркуч. ‹*нем.* Schlange 'змия'›

шлем *м.* **1.** *Истор.* Старинна метална шапка за предпазване от удар и др. **2.** Шлемофон. ‹от *нем.* Helm›

шлемофо̀н *м.* Специален шлем с телефонни слушалки, ларингофони или микрофон, използван от летци, космонавти, танкисти и др. ‹от *нем.*›

шлеп *м.* Голям плавателен съд за превозване на стоки, който се тегли от кораб или влекач. ‹*нем.* Schleppe›

шлѝфер *м.* Горна дълга дреха от непромокаем плат за предпазване от дъжд и вятър. ‹*нем.* Schliefer 'маншон'›

шлифо̀вам *несв.* (**шлифо̀ване** *ср.*) **1.** Изглаждам грапавини по повърхността на метал, дърво, стъкло, минерал и др. чрез триене с абразивни материали. **2.** *Прен.* Изглаждам, придавам по-съвършен вид на нещо. **3.** *Прен. Разг.* Правя някого по-изтънчен; възпитавам в добри обноски. — **шлифовам се.** ‹*нем.* schlleifen›

шлифо̀вка *ж.* **1.** Обработване, шлифоване. **2.** *Разг.* Изисканост, изтънченост. ‹*рус.*›

шлиц *м.* **1.** Цепка в долната част на дреха. **2.** *Техн.* Жлеб, канал. ‹*нем.* Schlitz›

шло̀ка *ж. Лит.* Строфа от два стиха от по две части, състоящи се от по 8 срички, която е най-важният стихотворен размер на всички класически творби на санскрит. ‹*санскр.*›

шлюз *м.* (**шлю̀зов** *прил.*) **1.** Съоръжение по плавателни реки и канали в участъци с различни водни нива, което служи за пропускане на плавателни съдове при преминаването им от едно ниво в друго. **2.** Врата на такова съоръжение. **3.** Подвижна плоча на напоителен или отводнителен канал, язовирна стена и др., чрез която се регулира течението на водата. **4.** Дълго наклонено корито за плавене на златоносен пясък или руди. ‹*нем.* Schleuse›

шля̀хта *ж. Истор.* Дворянско съсловие в Полша, полска аристокрация. ‹*пол.* szlachta›

шля̀хтич *м. Истор.* Полски аристократ. ‹*пол.* szlachtic›

шма̀йзер *м. Остар.* Автоматичен пистолет, автомат. ‹*нем.* Schmeiser›

шма̀лта *ж.* **1.** Синя минерална боя за оцветяване на хартия, стъкло, керамика и др. **2.** Изкуствено цветно камъче, използвано за изработване на мозайки. ‹*нем.* Schmalte›

шмѐкер *м. Разг.* Непочтен човек, измамник, хитрец. ‹*рум.*›

шмекерѝя *ж. Разг.* Постъпка на шмекер. ‹*рум.* şmecherie›

шмѝргел *м.* (**шмѝргелен** и **шмѝргелов** *прил.*) **1.** *Минер.* Много твърд ситнозърнест минерал с жълтеникав цвят, който съдържа корунд с примеси от магнетит, хематит, кварц и др. и се използва като абразив. **2.** Получен по изкуствен начин такъв материал. **3.** Инструмент с точило от такъв материал. ‹*нем.* Schmirgel›

шна̀йдер *м. Остар.* Вид бойна пушка. ‹от *нем.* собств. Schneider›

шнѝцел *м. Кул.* **1.** Тънко, плоско парче месо без кокал, изпържено или изпечено. **2.** Оформена по подобен начин кайма с подправки за паниране или пържене. ‹*нем.* Schnitzel›

шно̀ла *ж.* Декоративна фиба за прибиране на женска коса и за оформяне на прическа. ‹*ср.-хрв.*›

шно̀рхел *м.* **1.** Тръба за пресен въздух на подводница. **2.** Приспособление във вид на извита тръба за дишане при подводно плуване. ‹*нем.* Schnorchel›

шнур *м.* **1.** Усукана памучна или копринена връв, която служи за препасване на дрехи, за връзване или за дърпане на завеси. **2.** *Ел.* Двужичен електрически проводник с мека, гъвкава оплетена обвивка и изолация, който служи за съединяване на подвижни електрически уреди към електрическата мрежа. ‹*нем.* Schnur›

шо *ср. Рел.* В дзен — същност, природа, натура. ‹*яп.*›

шобогѐндзо *ср. Истор.* Най-бележитата творба на дзенлитературата, написана от великия дзенучител Доген Дзенджи (1200—1253). ‹*яп.*›

шовинѝзъм *м.* (**шовинистѝчен** *прил.*) Краен, агресивен, експанзионистичен национализъм. ‹от *фр.* собств. chauvinisme›

шовинѝст *м.* Привърженик на шовинизма. ‹*фр.* chauviniste›

шогу̀н *м. Истор.* Титла на командващите японската феодална армия, които са фактически владетели на Япония от 1192 до 1867 г. ‹*яп.*›

шо̀джи$_1$ *ср. Архит.* В японската архитектура — плъзгаща се врата, направена от хартия, опъната върху дървена рамка. ‹*яп.*›

шо̀джи$_2$ *ср. Рел.* В дзен — кръговратът на раждане и смърт. ‹*яп.*›

шо̀до *ср. Рел.* В дзен — един от японските пътища за духовно обучение; изкуство на писмото, неправилно превеждано като 'калиграфия'. ‹*яп.*›

шок *м.* **1.** *Мед.* Внезапна слабост, рязко отпадане на организма поради нарушение в дейността на централната нервна, сърдечно-съдовата и други важни системи на организма, предизвикано от внезапна силна болка при нараняване, изгаряне, премръзване, операция и др. **2.** *Прен.* Внезапна слабост. ✧ **Външен шок.** *Икон.* Голяма неочаквана промяна в световните икономически условия, обикн. промяна в условията на търговия, забавяне в растежа на световното търсене или увеличаване на лихвените проценти, наложено от световните финансови пазари. ✧ **Гравитационен шок.** *Мед.* Смущение в кръвообращението при изправяне на тялото след лежане. ✧ **Хипогликемичен шок.** *Мед.* Загуба на съзнание и гърч вследствие на спад в нивото на кръвната захар под 45 мг/100 мл. ‹*фр.* choc 'удар'›

шокѝрам *несв.* Правя неочаквано силно, обикн. лошо, впечатление; провокирам. — **шокирам се.** ‹*фр.* choquer›

шо̀ков *прил.* ✧ **Шокова инфлация.** *Икон.* Едновременна промяна в равнището на цените, която може да бъде причинена от изменение в размера на индиректното данъчно облагане, в цените на вносните стоки или от съществена промяна в предлагането на някои от основните стоки, напр. нефт. ✧ **Шокова терапия. 1.** *Мед.* Лекуване на психични заболявания чрез предизвикване на шок с по-

мощта на емоционално разтърсване, електрически ток или лекарства. **2.** *Икон.* Рязко въвеждане на строги мерки за преустройване на икономиката съобразно изискванията на пазарното стопанство. ‹от *фр.* choc›

шоколàд *м.* (**шоколàден** и **шоколàдов** *прил.*) **1.** Хранителен продукт, приготвен от какао, захар, мляко и др. **2.** Сладкарско изделие във вид на блокче от такава смес. **3.** Топло питие, приготвено от такава смес. ‹от езика *нахуатл* в Мексико xocolatl›

шол *м.* *Кул.* Месо от вътрешната страна на бут. ‹от *нем.* Scholle›

шòла *ж.* Метална купичка. ‹от *нем.* Scholle›

шòмпол *м.* *Остар.* Пръчка за ръчно почистване и мазане цевта на пушка. ‹*нем.* Stempel›

шонсỳн *м.* *Истор.* **1.** Най-ранният японски порцелан (XVI в.). **2.** Порцелан произвеждан предимно за местния пазар в Япония (XVII—XVIII в.). ‹*яп.*›

шоопѝране *ср.* Начин за покриване на предмети с метален слой чрез разливане на разтопен метал; разновидност на метализацията. ‹по името на *швейц.* инженер Schoop›

шороло̀п *м.* *Диал.* Присвояване с измама. ‹*тур.*›

шòрти *мн.* Къси панталони. ‹*англ.* shorts›

шосѐ *ср.* (**шосѐен** *прил.*) Широк път с твърда настилка. ‹*фр.* chaussée›

шòу$_1$ *ср.* **1.** Забавна програма, спектакъл. **2.** *Прен.* Зрелище, атрактивна ситуация. ‹*англ.* show›

шòу$_2$ *ср.* В даосизма — предстепен на безсмъртието, изразявана чрез йероглиф като символ на даоския идеал, който се появява в художествени изображения във всякаква форма. ‹*кит.*›

шòу- *представка.* В сложни думи със значение ‘шоу’, напр. *шоупрограма*, *шоумен*. ‹*англ.* show›

шòубизнес *м.* Организиране и изнасяне на шоу$_1$ като източник на печалба. ‹*англ.* show business›

шоулàо *ср.* *Мит.* Даоско божество на долната земя, чийто характерен признак е главата, ненормално уголемена от съдържащата се в нея енергия. ‹*кит.*›

шòумен *м.* **1.** Специалист по организиране и представяне на шоу, професионален артист, водещ шоупрограми. **2.** *Прен.* Човек, който с появата си винаги прави впечатление, провокира; човек с артистично поведение. ‹*англ.* showman›

шофѝрам *несв.* и *св.* (**шофѝране** *ср.*) Управлявам автомобил. ‹от *фр.*›

шофьòр *м.* Водач на автомобил. ‹*фр.* chauffeur›

шпàга *ж.* **1.** Тясна, права сабя с остър връх. **2.** *Спорт.* Тънка гъвкава стоманена сабя с електроконтактно устройство за фехтовка. ‹*ит.* spaga›

шпагàт *м.* *Спорт.* **1.** В гимнастиката и акробатиката — фигура с разтворени в права линия крака. **2.** Във футбола — подобно широко разкрачване за отнемане на топката от краката на противников играч. ‹*ит.* spago ⇨ *нем.* Spagat›

шпàйкове *мн.* (шпайк *м.*) *Спорт.* Обувки със специални шипове (бутони) на подметките. ‹*англ.* spike ‘гвоздей’›

шпàкла *ж.* *Строит.* Продълговата триъгълна лопатка за изглаждане на мазилка. ‹от *нем.* Spachtel›

шпаклòвка *ж.* *Строит.* Фина замазка, която заглажда повърхности и ги подготвя за боядисване. ‹от *нем.*›

шпаклỳвам *несв.* (**шпаклỳване** *ср.*) *Строит.* Правя фина замазка с шпакла. ‹*нем.*›

шпалѐр *м.* *Изк.* Гладкотъкан стенен килим или тапицерски плат, върху който има сюжетни или пейзажни мотиви, рисувани ръчно. ‹от *нем.* Spalier›

шпалѝр *м.* Специален строй, редици от хора от двете страни на път, по който минава високопоставено лице, шествие и др. ‹*нем.* Spalier›

шпàлта *ж.* *Полигр.* **1.** Набран текст във вид на дълга, още неразделена на страници колона. **2.** Такъв текст, отпечатан на дълъг лист за коректура. ‹*нем.* Spalte›

шпàтула *ж.* **1.** *Мед.* Лъжичка с дълга дръжка, с която се натиска езикът при преглеждане на гърлото. **2.** *Мед.* Инструмент със заоблен край, който се използва за размазване на мехлеми или пластири и за смесване на материали. **3.** *Фарм.* Лопатка, с която се размесват съставките на лекарство. **4.** *Изк.* Нож за смесване на бои. ‹*нем.* Spatel›

шпац *м.* и **шпàция** *ж.* *Полигр.* Тънка метална пластинка, която се поставя между буквите или думите за получаване на разреден набор. ‹от *нем.* Spatz›

шпек *м.* (**шпѐков** *прил.*) *Кул.* Вид сух салам с видими парченца сланина в него. ‹*нем.* Speck ‘сланина’›

шпѐрплат *м.* (**шперплàтен** и **шперплàтов** *прил.*) Тънка дървена плоскост за мебели, врати и под., направена от няколко тънки пласта, слепени в кръстосани посоки на растежа на дървото. ‹*нем.* Sperr(holz)platte›

шперц *м.* Желязна пръчица, телче, извита като кука в единия край, за отключване на врати без ключ. ‹*нем.* Sperrzeug›

шпѝкер *м.* *Остар.* Говорител, спикер. ‹*англ.*

speaker›

шпил *м. Архит.* Игла заедно с кулата, върху която е стъпила. ‹*нем.* Spill›

шпи̇лка *ж. Техн.* Болт с резба в двата края за неподвижно свързване на две машинни части. ‹*нем.* Spill›

шпи̇лман *м. Истор.* През Средновековието — странстващ певец, артист, жонгльор. ‹*нем.* Spillmann›

шпи̇ндел *м. Техн.* **1.** Главен вал на металорежещи машини, на който се закрепва режещият инструмент или обработваният предмет. **2.** Вал с резба за превръщане на въртеливото движение в машина в постъпателно. **3.** Стоманено вретено на предачна машина, което носи шпулки. ‹*нем.* Spindel›

шпиона̀ж *м.* Престъпление, което се изразява в събиране на стопанска, военна и др. информация, която е държавна тайна, за да бъде предоставена на друга държава. ‹*фр.* espionnage ⇨ *нем.* Spionage›

шпио̀нин *м.* **1.** Човек, който се занимава с шпионаж. **2.** *Разг.* Доносник, предател. ‹*нем.* Spion›

шпиони̇рам *несв. и св.* **1.** Върша шпионаж. **2.** *Разг.* Следя, подслушвам. ‹*нем.* spionieren›

шпиц$_1$ *прил.* Островърх, заострен. ‹*нем.* Spitze›

шпиц$_2$ *м. Зоол.* Порода дребни кучета с остра муцуна, остри уши и дълга козина. ‹*нем.* Spitze›

шпо̀нка *ж.* **1.** *Техн.* Метално призматично тяло, обикн. с правоъгълно сечение, за свързване на машинни или строителни части, вал с някаква част (зъбно колело, шайба, съединител и др.). **2.** Клин, тибла. ‹*рус.* или *пол.*›

шпо̀ра *ж.* Метална скоба с прикрепено към нея острие или топче, която се прикрепя към петата на ботуша на ездач и служи за подкарване на кон. ‹*нем.* Sporn›

шпрѐхгезанк *м. Муз.* Стил при вокално изпълнение, който съчетава говорене и пеене, характерен за творбите на Шонберг и новата виенска школа. ‹*нем.* Sprechgesang›

шприц *м.* **1.** Приспособление за разпръскване на боя, лак и под.; пръскалка. **2.** Приспособление за придаване на форма на тестени изделия, за украса на сладкиши и др. **3.** *Прен.* Чаша вино със сода. ‹*нем.* Spritze›

шпро̀сна *ж. Строит.* Дървена или метална летва, използвана, за да държи стъклото на мястото му в прозореца. ‹*нем.* Sprosse›

шпул *м.* и **шпу̀лка** *ж. Текст.* Масур, макара, бобина, върху която се навива прежда. ‹*нем.* Spule›

шпунт *м.* (**шпу̀нтов** *прил.*) *Строит.* Надлъжен изпъкнал ръб на дъска или греда, който е предназначен да влезе в жлеб на друга дъска, за да се осъществи плътно съединяване (при дъски, предназначени за подова настилка, за обшиване на стени, тавани и др.). ‹*нем.* Spund›

шпур *м.* Взривна дупка. ‹*нем.* Spur›

шра̀дха$_1$ *ж. Рел.* **1.** В индуизма — вяра в това, на което учат свещените текстове, вярата, че те възвестяват истината. **2.** В будизма — вътрешна нагласа на вяра в Буда и в оповестеното от него учение. ‹*санскр.*›

шра̀дха$_2$ *ж. Рел.* В индуизма — религиозна церемония, при която на умрелите близки се поднася храна. ‹*санскр.*›

шрама̀на *ж. Рел.* В будизма — аскет, монах. ‹*санскр.*›

шраманѐра *ж. Рел.* В будизма — послушник, послушница. ‹*санскр.*›

шрапнѐл *м. Воен.* **1.** Артилерийски снаряд, пълен с топчести куршуми, които се пръскат във въздуха, за поразяване на живи цели. **2.** Куршум от такъв снаряд. ‹по името на *англ.* генерал H. Shrapnel (1761—1841)›

шри *ср. Рел. Мит.* **1.** В индуизма — почтително прозвище пред имена на богове и хора; възвишен. **2.** Другото име на Лакшми, богиня на щастието и красотата. ‹*санскр.*›

шрифт *м.* **1.** Вид и големина на печатни букви, цифри и други писмени знаци. **2.** *Полигр.* Комплекс от печатарски букви, които се различават по стил, начертание и размер. **3.** *Инф.* Множество от знаци от един тип с еднакъв стил и размер. ✧ **Готически шрифт/готическо писмо.** *Истор.* Латински шрифт, разпространен след XII в. във Франция, Германия и др. страни, който се състои от ъглести, заострени букви. ‹*нем.* Schrift 'писмо', 'букви'›

шрот *м.* (**шро̀тов** *прил.*) Отпадъчен продукт при производството на растителни масла, който се използва за фураж. ‹*нем.* Schrott›

шру̀ти *мн. Рел.* В индуизма — всички текстове, които почиват на божествено откровение и затова притежават безусловен авторитет. ‹*санскр.*›

шу̀ба *ж.* Дълга горна дреха, обикн. подплатена с кожа и с голяма яка. ‹*ар.* ⇨ *ит.* giuba ⇨ *нем.* Schube›

шубѐ *ср. Разг.* Страх; подозрение, съмнение. ‹*ар.* ⇨ *тур.*›

шу̀блер *м.* Разграфена метална линийка с една неподвижна и една подвижна челюст, за измерване на външни и вътрешни размери на машинни части. ‹*нем.* Schublehre›

шу̀дра *ж.* В древна Индия — най-низшата от четирите касти, както и член на тази каста. ‹*санскр.*›

шуко̀ *ср. Ел.* Контакт със заземяване. ‹от *нем.*

Schu(tz)ko(ntakt)›

шулѐ *ср. Диал.* Малък глинен съд за вино или ракия. ‹от *нем.*›

шумѐрски *прил.* ✧ **Шумерско изкуство.** *Истор.* Изкуството на най-ранната цивилизация в Месопотамия, съсредоточено в градовете Ур и Шумер (от ок. 3000 до 2300 г. пр. Хр.).

шунѝта *ж. Рел.* В будизма и дзен — празнота, основно понятие, което се интерпретира по различен начин от различните школи, но се свързва с всички неща, които са несъщностни, вкл. и личността. ‹*санскр.*›

шу̀нга *ж.* Японски графичен отпечатък с еротично съдържание. ‹*яп.*›

шу̀нка *ж. Кул.* Месо от варен свински бут. ‹от *нем.* Schinken›

шунт *м. Ел.* Електрическа или магнитна верига, включвана паралелно с главната верига на електротехническо устройство. ‹*англ.* shunt›

шунтѝрам *несв. Ел.* Съединявам в шунт. ‹от *англ.* shunt›

шу̀нтов *прил.* ✧ **Шунтов кондензатор.** *Ел.* Електрически кондензатор, който осигурява път с ниска амплитуда на електричния ток за определен диапазон честоти. ‹от *англ.* shunt›

шунѝта *ж.* В будизма и дзен — празнота, основно понятие, което се интерпретира по различен начин от различните школи, но се свързва с всички неща, които са несъщностни, вкл. и личността. ‹*санскр.*›

шут$_1$ *м.* **1.** *Истор.* Придворен смешник, който забавлявал владетеля и неговите гости. **2.** Клоун, палячо в цирка. **3.** *Прен.* Човек, който досажда с неуместни шеги. ‹*рус.*›

шут$_2$ *м. Спорт.* Във футбола — силен удар с крак по топката. ‹*англ.* shoot›

шу̀шна *ж. Рел.* В индуизма — лъжа, пораждащата страдание сила, която възниква от нечисти мисли и егоистични пориви и пречи на познанието. ‹*санскр.*›

шушо̀ни *мн.* (шушо̀н *м.*) *Остар.* Високи зимни гумени обувки, които се обуват върху други обувки. ‹*фр.* chausson›

шху̀на *ж. Мар.* Малък кораб с две или повече мачти или платна. ‹*англ.* schooner›

шън *м. Рел.* **1.** В даосизма — всяко от божествата, които обитават Вселената и вътрешността на тялото. **2.** В даосизма — личният дух, една от трите жизнени сили на човека. ‹*кит.*›

шънжъ̀н *м. Рел.* В даосизма — идеалният човек, мъдрец и светец, който е постигнал съвършенство. ‹*кит.*›

щаб *м.* (**щàбен** *прил.*) **1.** *Воен.* Управленски орган на отделна войскова единица — полк, дивизия и др. **2.** Зданието, както и екипът, който работи в такова управление. **3.** *Прен.* Временен ръководен орган при особени случаи. ✧ **Генерален щаб.** *Воен.* Върховен орган на управлението на армията, който организира отбраната на държавата в мирно и военно време. ‹*нем.* Stab 'пръчка', 'жезъл на управител'›

щабсщàрфюрер *м. Истор.* В Хитлерова Германия — младши лейтенант във войските на СС. ‹*нем.*›

щаг *м. Мар.* Въжето, което крепи носовата хоризонтална мачта при платноходи и яхти. ‹*хол.* stag›

щàгов *прил.* ✧ **Щагова светлина.** *Мар.* Бяла светлина, излъчвана от хоризонтално закрепен на върха на носовата мачта фенер или лампа.

щàйга *ж.* Плитко сандъче от дървени летви или от пластмаса, в което се подреждат плодове и зеленчуци. ‹*австр.* (Obst)-Steige›

щайн *м. Метал.* Смес от сулфиди на желязо и мед, получавана като междинно съединение при топене на мед. ‹*нем.* Stein 'камък'›

щайнгу̀т *м. Строит.* Тънък фаянс. ‹*нем.* Steingut›

щàлог *м.* Обор; яхър за добитъка. ‹неясно›

щам *м.* (**щàмов** *прил.*) *Биол.* **1.** Група микроорганизми, които произлизат от точно определен източник и притежават специфични свойства, отличаващи ги от другите бактерии от същия вид. **2.** Чиста култура от микроорганизми, която се използва за приготвяне на серуми и ваксини. ‹*нем.* Stamm›

щàмп *м.* Във филателията — клеймо, печат върху пощенска марка. ‹*ит.* stampa›

щàмпа *ж.* **1.** Метална форма за серийно производство на предмети чрез отпечатване, натискане и др. **2.** *Изк.* Отпечатък като произведение на изкуството. **3.** Десѐн на плат с отпечатана шарка. **4.** *Прен.* Езиков израз, който се използва наготово; шаблон, клише. ‹*ит.* stampa›

щампòвам *несв.* (**щампòване** *ср.*) **1.** *Метал.* Обработвам метал в горещо състояние с помощта на чук или преса в специални форми (щампи). **2.** Отпечатвам щампи, десенирам плат. ‹*ит.* stampa›

щампòвка *ж.* **1.** Процес на щамповане. **2.** Изделие, получено чрез щамповане. ‹*нем.* ⇨ *ит.* stampa›

щàнга *ж.* **1.** Метален лост. **2.** *Спорт.* Уред за дисциплината "вдигане на тежести", състоящ се от метален прът, към който в двата края са прикрепени тежести. ‹*нем.* Stange›

щангѝст *м. Спорт.* Тежкоатлет, който вдига щанги. ‹от *нем.* Stange›

щàнгов *прил.* **1.** В специализираната пробивна и къртачна техника — който се отнася към транспортирането на отпадъчния материал. **2.** Помпен. ‹*нем.* Stange›

щанд *м.* **1.** Подставка за излагане на стоки в магазин, при улична търговия, изложба и др. **2.** Специално оформено място в магазин за излагане и продаване на определен вид стоки. ‹*нем.* Stand›

щандàрт *м. Истор.* **1.** Кавалерийско или морско знаме. **2.** В руския и германския флот — специален флаг, който показва присъствието на царя или фюрера на някой морски съд. ‹*нем.* Standarte›

щандàртенфюрер *м. Истор.* В Хитлерова Германия — полковник от войските на СС. ‹*нем.*›

щàнца *ж. Техн.* Специално сечиво за пресоване или щамповане. ‹*нем.* Stanze›

щанцѝрам *несв.* Оформям чрез пресоване, обрязване, щамповане и др. с помощта на щанци. ‹*нем.* stanzen›

щàнцов *прил.* Пресован, щампован. ‹от *нем.* Stanze›

щанцòване *ср. Изк.* Всеки процес на изработване на орнамент или фигурална композиция, за да се получи от него релеф (леене, изстъргване, щамповане, резбоване, моделиране, изковаване). ‹*нем.* Stanze›

щàпел *м.* (**щàпелен** *прил.*) *Текст.* Снопче от текстилни влакна, което се взема, за да се изследва дебелината на влакната, тяхната дължина и др. параметри. ‹*нем.* Stapel›

щасфу̀ртски *прил.* ✧ **Щасфуртско находище.** *Минер.* Естествени залежи на неорганични соли, които се състоят от няколко слоя с обща дебелина ок. 800 м и са източник на калиеви и натриеви съединения под формата на карналит, магнезиев бромид и каменна сол. ‹от *нем.* собств. Stassfurt›

щат$_1$ *м.* (**щàтен** *прил.*) **1.** Определяне на длъжностите, категориите и размера на работната заплата на постоянния състав от служители в учреждение. **2.** Документът, който отразява това. ‹*нем.* Staat 'държава'›

щат$_2$ *м.* (**щàтски** *прил.*) Административно-териториална единица с определена степен на самоуправление в държави с федерално устройство. ✧ **Работа на половин щат.** *Икон.* Разделяне на длъжности с пълен работен ден, така че всяка да се заема от двама души. ‹*нем.* Staat 'държава'›

щàтелен *прил.* (**щàтелно** *нареч.*; **щàтелност**

ж.) Подробен, детайлен, внимателен. ‹*рус.*›

щàтхалтер *м.* **1.** Губернатор, вицекрал, наместник. **2.** *Истор.* Наместник на краля, императора и под. в провинция Нидерландия, в Австрийската империя (по-късно Австро-Унгария), в Хитлерова Германия. ‹*нем.* Staathalter›

щафѐта *ж.* (**щафѐтен** *прил.*; **щафѐтно** *нареч.*) **1.** *Спорт.* Надбягване между отбори от по няколко човека, при което всеки състезател пробягва само определена част от разстоянието. **2.** Пръчка или друг предмет, който участниците в такова надбягване си предават един на друг при смените. **3.** *Разг.* Състезателите, отборът, участващи в такова състезателно бягане. ‹*ит.* staffetta 'куриер'›

щѐвен *м. Мар.* Отвесна или наклонена дебела греда, която оформя носа или кърмата на кораб. ‹*хол.*›

щѐка *ж.* (щѐки *мн.*) **1.** Специално изработена дълга пръчка за игра на билярд. **2.** Помощни пръчки при каране на ски. ‹*нем.* Stecken›

щѐкер *м. Ел.* Приспособление за свързване на проводник с електроуред. ‹*нем.* Stecker›

щекотлѝв *прил.* Труден, деликатен, който изисква особено внимание и такт. ‹*рус.*›

щѐмпел *м.* **1.** Клеймо; печат; герб. **2.** Уред, с който се поставя клеймо, печат и др. ‹*нем.* Stempel›

щемпелу̀вам *несв.* Във филателията — удрям пощенско клеймо. ‹*нем.* Stempel›

щѐпсел *м. Ел.* Приспособление за включване на уред в електрическата мрежа. ‹*нем.* Stöpsel›

щѐрна *ж. Диал.* Помещение, басейн за събиране на дъждовна или др. вода; водоем. ‹от *лат.* ⇨ *гр.*›

щерншàн *м. Воен.* Затворено полево триъгълно укрепление. ‹*нем.*›

щивàли *мн. Остар.* Вид високи обувки. ‹от *гр.*›

щик *м.* Подобно на нож хладно оръжие, което се закрепва на върха на пушка и се използва при ръкопашен бой. ‹от *нем.* Stich›

щил *м. Мар.* Безветрие или едва доловим вятър при пълно спокойствие на морската повърхност. ‹*хол.*›

щим *м. Муз.* Отделна партия в многогласни композиции. ‹*нем.* Stimme 'глас'›

щир *прил. Диал.* **1.** Бездетен. **2.** За женско животно — ялов, безплоден. ‹от *гр.*›

щиф *м. Мар.* Кораб на дрейф. ‹*нем.*›

щифт *м. Техн.* Винтче или гладка метална пръчица за неподвижно свързване на две части, като ос на въртене и др. ‹*нем.* Stift›

щѝхел *м.* Стоманен резец за гравиране. ‹*нем.* Stichel›

щок$_1$ *м.* **1.** *Икон.* Налични стокови запаси в магазин, склад и др. **2.** *Геол.* Находище на интрузивни магмени скали с размер до 100 кв. км. ‹*нем.* Stock›

щок$_2$ *м.* **1.** *Мар.* Напречен прът в горната част на котва, който помага за по-доброто ѝ закрепване към морското дъно. **2.** *Техн.* Бутален прът. ‹*нем.* Stock 'пръчка'›

щòлня *ж.* Вид рудодобивна галерия с пряк изход на повърхността. ‹*нем.* ⇨ *рус.*›

щòра *ж.* Прозоречна завеса, изработена от метални, дървени, пластмасови или други пластинки, с механизъм за събиране и спускане. ‹*нем.* Store›

щорм *м. Метеор. Мар.* Буря, съпроводена от много силен вятър, чиято скорост превишава 24 м/с, която причинява разрушения на сушата и силно вълнение в морето. ‹*хол.* storm ⇨ *рус.*›

щòрмтрап *м. Мар.* Въжена стълба, спускана от борда на кораб за качване на пътници от по-ниски морски съдове. ‹*хол.*›

щорц *м.* Напречно разрязано дърво, по посоката на жилите и под прав ъгъл към посоката на растежа, използвано с декоративна цел. ‹*нем.*›

щòрцов *прил.* ✧ **Щорцова гравюра**. *Истор.* Изработване на отпечатък от щорцова дъска, която е гладко полирана и гравирана с различни резци, техника, въведена през XVIII в. в Англия от Томас Биуик. ‹*нем.*›

щоф *м. Остар.* Парче плат. ‹*нем.* Stoff›

щрайх *м. Муз.* Лъковата струнна група в симфоничен оркестър (цигулка, виола, виолончело, контрабас). ‹*нем.* streichen 'търкам'›

щрàйхгарен *прил. Текст.* **1.** За плат, прежда — който е изработен от смесена дълговлакнеста и късовлакнеста вълна. **2.** Който е предназначен за изработване на такава прежда или плат. ‹*нем.* Streichgarn›

щранг *м. Техн.* **1.** Водопроводна тръба. **2.** Водопровод. ‹*нем.* Strang›

щрàус *м.* (**щрàусов** *прил.*) *Зоол.* Много едра, висока африканска птица с красиви пера, с дълга шия и дълги крака, която бяга бързо, но не лети; камилска птица. Struthio camelus. ‹*нем.* Strauß›

щраф *м. Остар.* Глоба. ‹*нем.* Strafe›

щрек *м.* Хоризонтална минна галерия. ‹*нем.* Strecke›

щрих *м.* (щрѝхи *мн.*) **1.** Тънка черта, къса линия. **2.** *Прен.* Характерен момент, особеност, детайл. **3.** *Муз.* Начин на движение на лъка при струнните инструменти. ‹*нем.* Strich 'черта'›

щрихòвам *несв.* и **щрихѝрам** *несв.* и *св.* **1.** Изпълвам с щрихи. **2.** *Прен.* Скицирам. ‹от *нем.* Strich›

щрихо̀вка *ж. Изк.* Поредица от близко разположени една до друга успоредни линии в рисунка или гравюра, използвани за цялостно изграждане на тон или сянка. ‹от *нем.* Strich›

щру̀дел *м. Кул.* Сладкиш от разточени кори с пълнеж от ябълки, орехи, канела и захар, навити на руло или наредени като баница, изпечен и посипан с пудра захар. ‹*нем.* Strudel›

щу̀ка *ж. Зоол.* Хищна риба с дълга остра муцуна и с дължина на тялото до 1,5 м, живее в застояли и бавнотечащи води и има вкусно месо. Esox lucius. ‹*рус.*›

щур *м. Мар.* Вал, върху който се навива въжето на щурвала. ‹*хол.*›

щу̀рвал *м.* **1.** *Мар.* Кръгло кормило с издадени радиално малки ръкохватки за управление на кораб. **2.** *Ав.* Кормило за управление на самолет, което може да не бъде с кръгла форма. ‹*хол.* stuurwiel›

щурм *м.* (**щу̀рмов** *прил.*) **1.** *Воен.* Решителна атака, пристъп, нападение на крепост, позиции. **2.** *Прен.* Натиск, удар, пристъп на вятър, буря и др. **3.** *Истор.* В Хитлерова Германия — специално подразделение колкото рота на войските СС и СА. ‹*нем.* Sturm›

щу̀рман *м.* **1.** *Мар.* Водач на кораб, помощник на капитана. **2.** Специалист по управление; навигатор. ‹*хол.* stuurman›

щу̀рмански *прил.* ✧ **Щурманска разписка.** *Мар.* Товарен стоковоразпределителен документ, издаван от търговския помощник на капитана на кораба, с който се удостоверява приемането на стоката на борда и се дават някои подробности за нея: наименование, маркировка, количество и т. н. ‹*хол.*›

щурмбанфю̀рер *м. Истор.* **1.** Звание на майор във войските СС на нацистка Германия. **2.** Лицето, което носи това звание. ‹*нем.*›

щурмма̀н *м. Истор.* **1.** Чин във Вафен СС (нацистка Германия) отговарящ на армейското звание редник. **2.** Военнослужещ с това звание. ‹*нем.*›

щу̀рмов *прил.* ✧ **Щурмова група.** *Воен.* Специално сформирана бойна група за унищожаване или блокиране на дълговременни, важни огневи съоръжения в отбраната на противника, която обикн. включва: мотострелкови взвод с тежки картечници и оръдия, минохвърграчки с различен калибър, танкове и самоходни артилерийски установки, огнехвърграчки, сапьорни подразделения и санитари. ‹*нем.*›

щурмова̀к *м.* Член на щурмова част. ‹от *нем.*›

щурму̀вам *несв.* и *св.* **1.** Атакувам, настъпвам. **2.** *Прен.* Стремя се да постигна нещо. ‹*нем.* stürmen›

щурмфа̀л *м. Воен.* Във фортификацията — наклонени към противника преградни заграждения. ‹*нем.*›

щурмша̀рфюрер *м. Истор.* В Хитлерова Германия — лейтенант във войските на СС. ‹*нем.*›

щу̀ртрос *м. Мар.* Стоманено въже, чрез което движението на щурвала се предава на руля. ‹*хол.*›

щурц *м. Строит.* **1.** Основна хоризонтална напречна греда, която обхваща цялата широчина на отвор, напр. в горната и долната част на прозорец. **2.** Зидан свод. ‹*нем.* Sturz›

щу̀цер *м. Техн.* Къса метална тръба с резба в двата края за съединяване на тръби или за съединяване на тръба с резервоар. ‹*нем.* Stutzer›

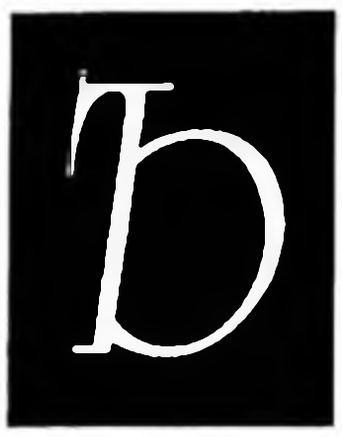

ъндърграунд *м.* **1.** Тайно, нелегално съпротивително движение, обикн. в окупирана или тоталитарна държава. **2.** *Муз.* Течение в популярната музика през 70–80-те год. на XX в. ‹*англ.* underground 'подземие'›

ъндъркът *м.* **1.** *Спорт.* Боксов удар, нанесен от горе на долу. **2.** *Спорт.* Удар в тениса, който придава въртеливо движение на топката. ‹*англ.* undercut›

ъндъррайтер *м. Фин.* **1.** Лице или организация, които пласират на пазара облигационните заеми на емитентите или пакет от акции. **2.** Лице, което сключва застрахователни договори и отговаря за формирането на портфейла на застрахователна компания. ‹*англ.*›

ъпгрейд *м.* **1.** *Инф.* Процес на надграждане на компютърна система, включващ инсталирането на по-нов и по-мощен хардуер или софтуер, чиято цел е подобряване работата на системата. **2.** *Прен.* Подобряване, усъвършенстване чрез надграждане. ‹*англ.* upgrade›

ъпгрейдвам *несв.* и *св.* (**ъпгрейдване** *ср.*) *Инф.* Надграждам, присъединявам, за да подобря компютърна система. ‹от *англ.* upgrade›

ъперкът *м. Спорт.* Боксов удар, който се нанася от долу на горе със сгъната в лакътя ръка. ‹*англ.* uppercut›

ю *ср. Метеор.* Силен поривист вятър по бреговете на Китай, близо до гр. Шанхай. ‹*кит.*›

юàн *м.* Основна парична единица на Китай. ‹*кит.*›

юàнци *ср. Рел.* В даосизма — праенергията, в която ин и ян са все още вътрешно смесени и която поражда цялата Вселена. ‹*кит.*›

юбилàте *ср. Църк.* Третата седмица след Великден, по католическия (григориански) календар, наречена е по началните слова на псалом 100, който се чете в този ден. ‹*лат.*›

юбилàция *ж. Муз.* Ликуваща, радостна песен. ‹*фр.* jubilation›

юбилѐй *м.* (**юбилѐен** *прил.*) **1.** *Истор.* У юдеите — всяка 50-а година; в нея тръбели с рог, откъдето идва и названието. **2.** *Прен.* Тържествено честване на кръгла годишнина от важно събитие или във връзка с дейността на заслужило лице. ‹*евр.* ⇨ *лат.* iubilaeus›

юбилѝр *м.* Човек, учреждение или събитие, на които се чества юбилей. ‹*лат.*›

юбỳ *ср.* Магически танц, изпълняван от даоските учители, изпаднали в транс, когато прогонват злите демони и духове. ‹*кит.*›

ювà *ж. Диал.* **1.** Изгубено, безстопанствено добиче. **2.** *Прен.* Човек без постоянна работа и дом; хаймана. ‹*тур.* yuva›

ювелѝр *м.* Бижутер. ‹*хол.* juwelier ⇨ *нем.* Juwelier›

ювелѝрен *прил.* (**ювелѝрно** *нареч.*) **1.** Свързан с изделия от скъпоценни камъни и благородни метали; бижутерски. **2.** *Прен.* Изящно изработен. ‹*нем.*›

ювелѝт *м.* Пластмаса, от която се изработват изделия, наподобяващи тези, направени от рог, кост и др. ‹от *хол.* juweel›

ювенàлии *мн. Истор.* Празници в чест на юношеството, празнувани от римските юноши. ‹*лат.*›

ювенѝлен *прил.* Полово незрял; чист, девствен. ‹*лат.* juvenilis ⇨ *нем.* juvenil›

ю̀га *ж. Рел.* В индуизма — видово понятие за четирите световни ери, чиято продължителност се изчислява в годините на боговете. ‹*санскр.*›

ю̀гендстил *м. Изк.* Немската и австрийската форма на ар нуво, която се появява по-късно. ‹по името на *нем.* сп. "Jugend", основано в Мюнхен през 1896 г.›

ю̀гендхербѐрген *м. Истор.* Младежки лагери в нацистка Германия, създадени през 1933 г. за членовете на Хитлерюгенд. ‹*нем.* Jugendherbeigen›

ю̀гер *м. Истор.* Римска мярка за повърхнина, равна на ок. 2 500 кв. м. ‹*лат.* iugerum›

югулàрен *прил. Анат.* Отнасящ се за шията или гърлото. ‹от *лат.*›

ю̀гум *м. Анат.* Гребен, възвишение, свързващо две кости. ‹*лат.*›

югỳрт *м. Диал.* Кисело мляко; йогурт. ‹*тур.* yogûrt›

ю̀да *м.* **1.** *Библ.* В Новия завет — предателят на Христос. **2.** *Прен.* Изменник, предател. ‹от *евр.* собств.›

юдàйзъм *м. Рел.* Монотеистична религия, възникнала през I хил. пр. Хр., днес официална религия в Израел. ‹*евр.*›

юдѐй и **иудѐй** *м.* (**юдѐйски** *прил.*) **1.** Последовател на юдаизма. **2.** *Прен.* Евреин. ‹от *лат.*›

ю̀денрат *м. Истор.* В нацистка Германия, учреден в 1941 г. административен орган за въпросите на "еврейското самоуправление". Такива "еврейски съвети" са създадени и в много от окупираните европейски страни. ‹*нем.* Judenrat›

юджурѐт *м. Остар.* Наем за полски имот. ‹*тур.* ücret›

ю̀дзян *м.* В даосизма — нефритена течност, слюнката, която е много важна в даоските здравни упражнения, тъй като подхранва мозъка. ‹*кит.*›

юз *м. Остар.* Мярка за течности, равна на 100 драма; четвърт ока. ‹*тур.* yüz›

юзàнси *мн. Юр.* Обичаи и неоформени нормативно, законодателно или договорно правила, прилагани в международните търговски и платежни отношения. ‹от *лат.*›

ю̀збашия *м. Истор.* В Османската империя — началник на 100 души; стотник. ‹*тур.* yüzbaşı›

юзѝна *ж. Остар.* Електроцентрала. ‹*фр.* usine›

юзлỳк *м. Истор.* **1.** Чаша или съд с вместимост 100 драма. **2.** Монета със стойност 100 единици. ‹*тур.*›

юк *м. Диал. Остар.* **1.** Надиплени на висок куп постелки или дрехи. **2.** *Прен.* Материално състояние. ‹*тур.* yük›

ю̀ка *ж. Бот.* Род многогодишни вечнозелени растения от сем. лилиецветни, от чиито листа се получават влакна за въжета. Yucca. ‹*исп.* yuca›

юклỳк *м. Диал.* Долап в стена за постелки и завивки. ‹*тур.* yüklük›

ю̀кта *ж. Рел.* В индуизма — човек, постигнал единство със световната душа, която пронизва цялата Вселена, и освободил се от всяка обвързаност с мирското. ‹*санскр.*›

юлàр *м. Разг.* **1.** Оглавник. **2.** Повод на оглавник. ‹*тур.* yular›

ю̀ли *м.* (**ю̀лски** *прил.*) Седмият месец от календарната година. ‹от *лат.* собств. Julius›

юлиàнски *прил.* ✧ **Юлиански календар.** Сис-

тема на летоброене, въведена от Юлий Цезар през 46 г. пр. Хр. и съществувала до 1582 г., според която се празнуват църковните празници в Руската, Сръбската, Грузинската, Йерусалимската църква и на Атон.

юлкѐ *ср. Остар.* Царство. ‹*тур.* ülke›

юмрȕк *м.* (**юмрȕчен** *прил.*) **1.** Пестник. **2.** *Прен.* Насилие, терор. ‹*тур.* yumruk›

юнàйт *м. Истор.* Английска златна монета, пусната в обращение за първи път през 1604 г. от Яков I в чест на унията между Англия и Шотландия. ‹*англ.* unite›

ю̀нга *м. Мар.* Младеж, който служи на кораб и се подготвя за матрос. ‹*нем.* Junge ⇨ *рус.*›

ю̀ни *м.* (**ю̀нски** *прил.*) Шестият месец от календарната година. ‹*лат.* Iunius›

юникòрн *м. Истор.* Златна шотландска монета, пусната в обращение за първи път от Яков III (1460—1488) през 1486 г. ‹*англ.* unicorn›

юниòрат *м.* Наследствените права на младшите в семейството. ‹*лат.*›

ю̀нкер *м.* **1.** *Остар.* Възпитаник на военно училище; курсант. **2.** *Истор.* Пруски дворянин земевладелец. ‹*нем.* Junker›

ю̀нкерс *м. Истор.* Едномоторни пикиращи бомбардировачи (Ю 87), на въоръжение във военно-въздушните сили на нацистка Германия в нач. на Втората световна война. След 1941 г. са заменени с по-модерните Юнкерс-88. ‹по името на *нем.* самолетен конструктор Hugo Junkers (1859—1935)›

юнкершȕле *ср. Истор.* Специални учебни заведения в нацистка Германия, за подготовка на офицерския състав на СС войски. ‹*нем.*›

юнктѝм *м. Икон.* Вид компенсационна сделка с насрещна доставка. ‹*англ.*›

юнòна *ж.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — богиня на небето и плодородието, покровителка на брака и раждането, съпруга на Юпитер. **2.** *Астр.* Един от големите астероиди. **3.** *Прен.* Красива и умна жена. ‹*лат.*›

ю̀питер *м.* **1.** *Мит.* В древноримската митология — върховен бог на небето, баща на боговете и бог на цялата природа, покровител на римската войска. **2.** *Астр.* Най-голямата планета от Слънчевата система, която има 16 малки спътника и орбита между орбитите на Марс и Сатурн. **3.** *Ел.* Електрическа дъгова лампа за снимки при изкуствено или комбинирано осветление. ‹от *лат.* собств. Juppiter›

юрамѐнтум *м. Остар.* Клетва. ‹*лат.*›

юрàтор *м. Истор.* В римското право — низш муниципален чиновник, положил клетва. ‹*лат.*›

ю̀рвам *несв.* и **ю̀рна** *св. Диал.* Подгонвам, пре-пирам някого. — **юрвам се/юрна се.** ‹от *тур.*›

юргàн *м.* (**юргàнски** *прил.*) Дебела спална завивка, напълнена с памук, вълна или парцали. ‹*тур.* yorgan›

юрдѐк *м.* (**юрдѐчи** *прил.*) *Диал.* Паток. ‹*тур.* ördek›

юридѝчески *прил.* Правен, правов. ✧ **Юридически закон.** *Юр.* Закон, издаван по съответния ред от законодателния орган на държавата. ✧ **Юридически факт.** *Юр.* Факт, събитие, обществено отношение, предвидени в хипотезата на правна норма, при чието наличие настъпват последиците, предвидени в диспозицията на правната норма. ✧ **Юридическо лице.** *Юр.* Обединение от лица, учреждения или организации, които като такива могат да придобиват права върху имущества, да поемат задължения, да предявяват претенции и да отговарят пред съда; неедноличен субект на правото. ‹*лат.* iuridicus›

юрисдѝкция *ж. Юр.* **1.** Власт, право да се произнася по правни въпроси, да се съди. **2.** Съд или друг орган, натоварен да се занимава с правораздаване. ‹*лат.* iurisdictio›

юрисконсȕлт *м. Юр.* Юрист, постоянен правен съветник при фирма, учреждение, организация и под., който защитава интересите ѝ пред съдебните и изпълнителните власти. ‹*лат.*›

юриспрудѐнция *ж.* Съвкупност от юридически науки и знания за практическото им приложение. ‹*лат.* iurisprudentia›

юрѝст *м.* **1.** Специалист по право. **2.** *Разг.* Студент по право. ‹*нем.* Jurist›

ю̀ркам *несв. Жарг.* Принуждавам, тормозя умишлено, издевателствам. ‹*тур.*›

юрнѐк *м. Диал.* Мостра, образец, модел. ‹*тур.* örnek›

юрòдив *м. Рел.* Особен вид подвижник в православието — приема маската на луд в този потънал в пороци свят. ‹*рус.*›

ю̀рски *прил.* ✧ **Юрски период.** *Геол.* Вторият период от мезозойската ера, по името на планината Юра във Франция и Швейцария, където са намерени първите експонати от онова време; юра. ‹от *фр.* собств. Jura, планина във Френска Швейцария›

юрт *м. Диал.* Запустяло, празно място между къщи; изоставен двор. ‹*тур.* yurt›

ю̀рта *ж.* Преносимо жилище от пръти, покрити с кожа, типично за някои азиатски народи. ‹*тюркски*›

юртлȕци *мн. Истор.* Територии, завладени от Османската империя, които се ползвали с пълен фискален и съдебен суверенитет. ‹*тюркски*›

юрȕци *мн.* (юрȕк *м.*). *Истор.* Членове на тюрк-

ско номадско племе, преминало от Анадола в Румелия като помощен османски военен корпус. ‹*тюркски*›

юру̀ш *м. Диал.* **1.** Нападение, атака. **2.** Като *междум.* Напред! ‹*тур.* yürüyüş›

юсѝв *м. Език.* Подбудително наклонение — глаголна форма с модално значение на допускане. ‹*лат.*›

юстѝция *ж. Юр.* Правосъдие. ‹*лат.*›

юстю̀н *прил. Остар.* **1.** По-горен, по-висш. **2.** Превъзхождащ. ‹*тур.* üstün›

ют *м. Мар.* Кърмовата надстройка на кораб или яхта. ‹*хол.*›

ю̀та *ж.* (**ю̀тен** *прил.*) **1.** *Бот.* Тропическо растение от сем. липови, от чиито влакна се изработват тъкани, въжета, чували и др. Corchorus capsularis. **2.** Влакната от това растение и изделията от тях. ‹от *санскр.*›

ютѝя *ж.* Железен уред, който след нагряване служи за гладене на дрехи. ‹*тур.* ütü›

ю̀ферс *м. Техн.* Дървена или метална тръба с радиално пробити отвори, използвана за натягане на увитото около нея въже. ‹*хол.* juffers›

юфка̀ *ж. Кул.* **1.** Разточени кори от тесто, които се изсушават и натрошават, използвани за закуска, гарнитура и др. след сваряване. **2.** Ястие от такива кори с добавени захар, сирене и др. ‹*тур.* yufka›

юфт *м.* (**ю̀фтен** *прил.*) *Кожар.* Вид телешка или конска кожа, употребявана за ботуши и сарашки изделия. ‹*перс.* ⇨ *рус.*›

Юхуа̀н *м. Мит. Рел.* В даосизма — едно от главните божества на китайската митология и религиозния даоизъм, което управлява небесните и земните дела. ‹*кит.*›

юч-кьошелѝя *прил. Диал.* Триъгълен. ‹*тур.* üc 'три' + köşe 'ъгъл'›

юшу̀р *м. Истор.* В Османската империя — един от основните религиозни данъци, събиран под формата на част (1/8-1/10) от реколтата. ‹*тур.* üşürmek›

яба̀ *ж. Диал.* Дървена или метална вила за слама и сено. ‹*тур.* Yba›

ябана̀ *ж. Остар.* Чужбина; отвъд границата. ‹*тур.* yaban›

ябанджѝя *ж. Остар.* Другоземец, другоселец, чужденец. ‹*тур.* yabancı›

ябилиѐ *ср. Остар.* Ремък, на който се точи бръснач. ‹*тур.*›

явàш **1.** Като *прил.* Нелют, мек (за тютюн). **2.** Като *нареч. Разг.* Лека-полека, внимателно. ✧ **Яваш-яваш.** *Разг.* Бавно, едва-едва. ‹*тур.* yavaş›

явѐр *м. Остар.* Помощник, слуга. ‹*тур.* yaver›

я̀вка *ж.* Тайна, конспиративна среща, както и мястото на срещата. ‹*рус.*›

явлѐние *ср.* **1.** Това, което се случва в природата; факт. **2.** Това, което предизвиква интерес. **3.** *Лит.* Обособена част в драматическо произведение, в която съставът от действащи герои не се мени. **4.** Феномен. ‹*рус.*›

яврѝя *м. Диал. Грубо.* Глупав или прост човек. ‹*тур.*›

яврýйче *ср. Диал.* Мъничко животно; кутренце, паленце, патенце. ‹от *тур.* yavru›

яврýм *неизм. Остар.* В обръщение — скъпа моя, душичке моя. ‹*тур.*›

ягдта̀ш *м. Остар.* Кожена ловджийска чанта, с дълга презрамка, за носене през гърдите. ‹*нем.* Jagdtasche›

яглѝя *прил. Диал.* **1.** Маслен, мазен. **2.** *Прен.* Пресен, млад. ‹*тур.* yaglı›

ягорѝда *ж. Диал.* Зелено, неузряло грозде или сок от такова грозде. ‹*гр.*›

ягуа̀р *м.* (**ягуа̀ров** *прил.*) *Зоол.* Южноамерикански хищник от сем. котки с жълточервеникава козина на черни петна. Felis onca. ‹от езика *тупи* jaguara ⇨ *порт.* juguarete›

я̀дец *Разг.* **1.** Като *същ. м.* Кост в гърдите на птица с формата на вилка, използвана при сключване на облог. **2.** Като *междум.* Дума, произнасяна при сключване на облог. **3.** *Прен.* Загуба, несполука. ‹*тур.* yâdes›

яджурвѐда *ж.* Ведата на жертвените формули, които един от четиримата главни жреци на жертвоприношението изговаря монотонно по време на свещенодействието, съставена от две части — Черна (от ок. 1000 г. пр. Хр.) и Бяла (по-нова и по-единна). ‹*санскр.*›

язаджѝя *м. Остар.* **1.** Писар, грамотен човек. **2.** Секретар на община. ‹от *тур.* yazıcı›

язлъ̀к *м. Диал.* Сайвант, покрито проветриво място за стопански цели; трем, пруст. ‹*тур.* yazlık›

язма̀ *ж. Диал.* Забрадка и кърпа от щампован плат. ‹*тур.* yazma›

Язо̀н *м. Мит.* В древногръцката митология — син на Езон (цар на Йолкос), който бил изпратен от вуйчо си Пелий в Колхида, за да донесе Златното руно, и по този повод оглавил похода на аргонавтите. ‹*гр.* собств.›

язъ̀к *нареч. Разг.* Жалко. ‹*тур.* yazık›

яй *м.* (**яйлѝя** *прил.*) *Остар.* Пружина на файтон или карета; ресор, носач. ‹*тур.* yay›

яйла̀к *м. Диал.* Лятно планинско пасище; тучна ливада. ‹*тур.*›

як *м. Зоол.* Тибетски бик, едър преживен бозайник от сем. кухороги с дълга козина, отглеждан като домашно животно в Централна Азия. Bos mutus. ‹*тибетски*›

яка̀ *ж.* Пришита около вратната извивка част от дреха. ‹*тур.* yaka›

я̀ке *ср.* Къса горна дреха за работа, спорт, туризъм и др., най-често от непромокаем плат. ‹*нем.* Jacke›

якѝя *ж. Диал.* Парче, намазано с лекарство, приготвено за слагане върху болно място; мушама, лапа, пластир. ‹*тур.* yakı›

якобѝнци *мн.* (якобѝнец *м.*) (**якобѝнски** *прил.*) *Истор.* Членове на Якобинския политически клуб в Париж по време на Великата френска революция, които изразяват интересите на радикалната буржоазия. ‹от *фр.* jacobin; по името на парижкия манастир "Св. Яков", където провеждали сбирките си›

яковѝти *мн. Истор.* Членове на християнска монофизитска секта, основана от епископ Яков Едески през V в., разпространили учението си в Сирия, Египет, Етиопия и др. ‹от *лат.* собств.›

я̀кор *м. Остар.* Котва. ‹*рус.*›

я̀кша *м.* В Индия — скулптурно изображение на мъжко полубожество като храмова украса. ‹*санскр.*›

якшѝни *ж.* В Индия — скулптурно изображение върху храмов портал на женско полубожество, асоциирано с дърво. ‹*санскр.*›

ял *м. Мар.* Плоскодънна лодка, която има от 2 до 8 весла. ‹*хол.* ⇨ *рус.*›

яла̀н *м. Остар.* Лъжа. ‹*тур.* yalan›

яланджѝя *м. Остар.* Лъжец, лъжесвидетел. ‹*тур.* yalancı›

ялдъ̀з$_1$ *м. Остар.* **1.** Жълтица. **2.** Позлата. ‹*тур.* yaldız›

ялдъ̀з$_2$ *м. Диал.* Цветето астра; богородичка. Aster. ‹*тур.* yaldız›

я̀лка *ж. Метеор.* Силен планински вятър, носещ студен въздух от върховете на Андите. ‹*перуански*›

ялмазъ̀н *прил.* Скъпоценен. ‹*тур.*›

яма̀ *ж. Диал.* Парче пришит плат, кръпка. ‹*тур.* yama›

я̀ма$_1$ *ж. Рел.* **1.** В индуизма — себеовладяване,

първата от осемте степени на Раджайога. 2. В будизма — господарят на ада, придружаван от две четириоки кучета, които издирвали покойниците. ‹*санскр.*›

я̀ма$_2$ *ж. Остар.* Плячка, аванта, кражба. ‹от *тур.*›

ямàк *м.* и **ямàци** *мн. Истор.* **1.** В Османската империя — военизирани групи от населението, задължени да охраняват дадена крепост, които в мирно време се занимават със стопанска дейност. **2.** В Османската империя — еничар, който служи на границата. ‹*тур.* yamak›

ямàто-е *ср. Истор.* Натуралистичен и разказвателен стил в японската живопис, възникнал през X в., за който е характерно контурното изображение, запълнено с цвят. ‹*яп.*›

ямб *м.* **1.** *Лит.* Стихотворна стъпка, съставена от една кратка и една дълга сричка. **2.** *Лит.* В силаботоническото стихосложение — една кратка и една дълга сричка, с ударение на втората. **3.** *Муз.* Ритмична фигура, образувана от една кратка и една двойно по-голяма нотна стойност. ‹*гр.* ἴαμβος›

ямбѝчески и **ямбѝчен** *прил.* ✧ **Ямбическа поезия.** *Лит.* Жанр на сатирата, възникнал в Елада през VII в. пр. Хр., характерен за творчеството на такива поети като А. Шенис, М. Лермонтов, Ал. Блок. ‹*гр.*›

ямбхорѐй *м. Лит.* В античната метрика — четиристъпна стихотворна стъпка от ямб и хорей. ‹*гр.*›

ямс *м. Бот.* Кореноплодно растение, подобно на картофа, използвано за храна. Dioscorea batatus decaisne. ‹*порт.* inhame ⇨ *англ.* yam›

ямурлу̀к *м.* Дълго наметало с качулка от груб, дебел вълнен плат, предпазващо от дъжд, сняг. ‹*тур.* yagmurluk›

я̀н *м. Остар.* Страничен ремък на каруца. ‹*тур.*›

я̀на *ж.* В будизма — концепция за колесницата, с която упражняващият се изминава пътя към просветлението (бодхи). ‹*санскр.*›

янгъ̀н *м. Диал.* Огън, жарава, пожар. ‹*тур.* yangin›

янгьо̀з *прил. Остар.* Разноглед. ‹*тур.* yangöz›

янджѝк *м. Диал.* Овчарска торба. ‹*тур.*›

янкеседжѝя *м. Остар.* Сръчен крадец; разбойник. ‹*тур.* yankesici›

я̀нки *м.* **1.** Прозвище на американците. **2.** В САЩ — прозвище на жителите или на родените в североизточните щати. ✧ **Янки бондс.** *Фин.* Облигации в щатски долари, които могат да се пласират в САЩ, но се издават от чуждестранни емитенти. ✧ **"Янки дудъл".** Шеговито наименование на химна на САЩ. ‹*англ.* yankee›

янлъ̀ш *прил. Диал.* Неправилен, объркан, неточен. ‹*тур.* yanlış›

янсенѝзъм *м. Истор.* Реформаторско движение в Католическата църква от XVI—XVIII в., близко по идеи до калвинизма, основано от К. Янсений (1585—1638). ‹от *хол.* собств. K. Jansenius›

янсенѝст *м. Истор.* Последовател на янсенизма. ‹от *хол.* собств. K. Jansenius›

янтàр *м.* Кехлибар. ‹*рус.*›

янтàрен *прил.* ✧ **Янтарна киселина.** *Хим.* Бяла кристална органична двуосновна киселина, използвана при производството на багрила, лакове и др. ‹*рус.*›

я̀нтра *ж. Рел.* В индуизма — мистична диаграма, геометрична фигура, изображение на космичните прояви, на божествените сили, графичен еквивалент на мантра, с която будистките монаси фокусират самоконцентрацията си по време на медитация (най-известна е триянтра). ‹*санскр.*›

януàри *м.* (**януàрски** *прил.*) Първият месец от дванадесетмесечната календарна година, който има 31 дни. ‹от *лат.* собств. Janus›

я̀нус *м.* **1.** *Мит.* В древния Рим — бог на вратите, на всяко начало и край, изобразяван с две лица. **2.** *Прен.* Лицемер. **3.** *Астр.* Спътник на планетата Сатурн, открит през 1966 г. ‹от *лат.* собств. Janus›

яп *м.* Дълбоководен риф. ‹*хол.*›

япанджàк *м. Диал.* Дебела наметка, ямурлук. ‹*тур.* yapıncak›

Я̀пет *м.* **1.** *Мит.* Един от титаните, син на Гея и Уран, прародител на гърците. **2.** *Астр.* Спътник на планетата Сатурн. ‹*гр.*›

я̀пикс *м. Метеор.* Северозападен вятър в Гърция. ‹*гр.*›

япѝя *ж. Диал.* Сграда. ‹*тур.* yap›

японѝзъм *м. Изк.* Японското влияние върху импресионизма и постимпресионизма. ‹*фр.* japonisme›

яптърдѝсам *св.* и **яптърдѝсвам** *несв. Диал.* Поръчвам. ‹*тур.*›

яр *м. Диал.* **1.** Отвесен бряг. **2.** Пропаст. ‹*тур.* yar 'пропаст'›

яра̀ *м. Диал.* **1.** Рана. **2.** *Прен.* Болка. ‹*тур.* yara›

ярадѝсвам *несв.* и **ярадѝсам** *св. Диал.* Подпомагам, благоприятствам, осигурявам условия. ‹от *тур.* yaramak›

яралѝя *м. Остар.* **1.** Ранен. **2.** Измъчен, обладан от болка. ‹*тур.* yaralı›

яра̀н *м. Диал.* Приятел, любим. ‹*тур.*›

ярд *м.* Английска и американска мярка за дължина (= 3 фута = 36 инча = 0, 914399 м). ‹*англ.* yard›

ярѐм *м.* **1.** Хомот. **2.** *Прен.* Чуждо владичество; робство. ‹*тур.*›

ярлѝк *м. Диал.* **1.** Надпис, етикет. **2.** Печат, знак, белег. ‹*тюркски*›

ярма̀ *ж. Разг.* Зърнени храни, смлени на едро за храна на добитък. ‹*тур.* yarma›

Ярнса̀кса *ж. Мит.* В скандинавската митология — великанка, наложница на Тор и майка на Магни. ‹*исл.*›

яру̀га *ж. Диал.* Пропаст. ‹*тур.*›

яса̀к *м. Диал.* **1.** Забрана. **2.** Ограден имот близо до населено място; бранище. **3.** Охрана, стража. **4.** Като *прил. Диал.* Забранен, ограден. ‹*тур.* yasak›

ясакчѝя *м. Диал.* Въоръжен пазач. ‹*тур.*›

я̀спис *м.* (**я̀списов** *прил.*) *Минер.* Цветна нечиста разновидност на природния силициев диоксид с червен, зелен, черен, жълт цвят, използвана в бижутерството и за декоративна украса. ‹*гр.* ⇨ *лат.*›

ястъга̀ч *м. Диал.* **1.** Софра; ниска кръгла дървена маса за ядене. **2.** Специално изработена кръгла дъска за разточване на тесто. ‹*тур.*›

ястъ̀к *м. Диал.* **1.** Възглавница. **2.** Миндер. **3.** Леха. ‹*тур.* yastık›

ятага̀н *м.* Турски боен меч с извито навътре острие. ‹*тур.* yatağan›

ята̀к *м.* (**ята̀шки** *прил.*) **1.** *Остар.* Място за нощуване, свърталище. **2.** *Остар.* Легло, постеля. **3.** Укривател на разбойници и на други търсени от властите лица. ‹*тур.* yatak›

я̀тра *ж. Рел.* **1.** В индуизма — голям религиозен празник с песни и приношения. **2.** В индуизма — селско театрално представление с религиозно съдържание. ‹*санскр.*›

ятрогѐнен *прил. Мед.* Описващ състояние, настъпващо в резултат на лечение като неизбежно или неочаквано странично действие. ‹*гр.*›

ятрогѐния *ж. Мед.* Заболяване, като реакция на думите или поведението на лекар. ‹от *гр.*›

яу̀к *м. Метеор.* Южен вятър, фьон, който духа от планините в Австрия. ‹*нем.*›

Я̀фет *м. Библ.* Син на Ной и брат на Сим и Хам, потомците му населили Азия и Европа. ‹*гр.*›

яхвѐйст *м.* В библеистиката: критичната рационалистична школа на XIX в. разглежда Петокнижието като съставено от два отделни източника — яхвеист и елохист. Тези две названия се основават на използваната в еврейския текст на Библията дума за Бог. ‹*евр.*›

яхна̀ *ж. Диал.* Маслобойна. ‹*тур.*›

яхнѝя *ж. Кул.* Варено ястие от месо и зеленчуци или само от зеленчуци. ‹*тур.* yahni›

я̀хта *ж. Мар.* Платноход или моторен плавателен съд, използван при спортни състезания и за туризъм. ‹от *хол.* ⇨ *англ.* yacht›

я̀хтклуб *м.* Обществена или частна организация, обединяваща любителите на ветроходния спорт. ‹*англ.* yachtclub›

я̀хтсмен *м.* Човек, който управлява яхта. ‹*англ.* yachtsman›

яхудѝя *м. Остар.* Евреин. ‹*ар.* ⇨ *тур.* Yahudi›

яхъ̀р *м. Разг.* Обор, дам, сая. ‹*тур.* ahır›

яша̀ и **яшасъ̀н** *междум.* Вик "да живее!". ‹*тур.* yaşa›

яшма̀к *м.* **1.** Покривало за лицето и главата у жените в ислямските страни. **2.** *Остар.* Навес над огнище с отвор, през който да излиза димът. ‹*тур.* yaşmak›

я̀я *ж. Истор.* В Османската империя — спомагателен пехотински корпус, сформиран от тюрки по време на създаването на османската държава, действал главно в района на Балканите. ‹*тур.* yaya›

яябашъ̀ *м. Истор.* Командир на корпуса яя. ‹*тур.* yayabaşi›

ПРИЛОЖЕНИЯ

ОСНОВНИ ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА ЧУЖДИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

При предаването на чуждите собствени имена на български език с предимство се ползват принципите на транскрипцията, т. е. то се основава на изговора, а не на писмената форма на тези имена в съответния изходен език. По-рядко при предаването на чуждите собствени имена се използват транслитерацията и преводът. Във всички случаи се спазват традиционните за българския език форми на чуждите имена.

Обекти на транскрибиране:
- собствени (лични и географски) имена;
- имена на улици и площади;
- имена на театри и музеи;
- названия на автомобили, самолети, кораби (морски, речни, космически);
- названия на периодични издания;
- названия на фирми;
- имена на спортни клубове и отбори и др.

Сфери на употреба на транскрибирани чужди собствени имена:
- картография;
- образование;
- средства за масово осведомяване;
- издателска дейност;
- международна кореспонденция;
- превод на чужда литература;
- легализация на документи;
- съставяне на нормативни актове и документи и др.

Правилата за транскрипция на чужди собствени имена са съобразени със съответния раздел в *Правописен речник на съвременния български книжовен език* (второ фототипно издание, С., 1995, с. 92—99), с *Наредба №6 от 12 юни 1995 г. за правопис на чужди географски имена на българския език* (ДВ, бр. 60 от 4 юли 1995 г.; доп. бр. 72 и 106 от 1995 г., бр. 4 от 1999 г.), с *Писане по правилата* (Ел. Георгиева, Вл. Мурдаров, С., 1978) и *Правописни упътвания за малки и големи* (Ел. Георгиева, Б. Георгиев, второ издание, С., 1995).

ОБЩИ ПРАВИЛА

1. Характерните за чуждите езици звукове и звукови особености (отворени, затворени, дълги, кратки и двойни гласни; придихателни и двойни съгласни и под.) се предават с най-близките до тях български звукове.

2. Чуждоезиковата редукция, еднотипна с редукцията в българския книжовен език, не се отразява при транскрипцията на чуждите собствени имена — прилага се принципът за графичната близост.

3. Нееднотипната с българската чуждоезикова редукция на гласни се отразява при транскрипцията на чуждите имена.

4. Мекостта на съгласните в чуждите езици се предава на български с **я** (пред **а**), с **ю** (пред **у**) и с **ь/й** (пред **о**).

5. Мекостта на чуждите съгласни пред **е** и **и**, в краесловие и в средата на името след съгласна не се отразява при транскрипция на български език.

6. Йотацията на чуждите гласни се отбелязва на български език с **я**, **ю** и **й**, НО не се отбелязва йотацията пред гласната **и** и пред **е** (*в руски и сърбохърватски имена*).

7. Чуждите сонорни съгласни **р** и **л** в позиция между съгласни се предават на български според правилото за групите **ър/ъл** (**ръ/лъ**).

8. Пред краесловни **р** и **л**, намиращи се след съгласна (с изключение на сонорните съгласни), при транскрипцията на български се пише **ъ**.

9. При транскрипцията на чуждите имена на български се запазва звучността или беззвучността на съгласните.

10. Непроизносимите съгласни в чуждите имена не се предават на български език.

11. Чуждите сложни и съставни имена се предават на български слято или разделно в съответствие с оригиналния им правопис, НО между частите на съставните чужди имена, когато те се предават на български, не се пишат тирета. Тирета се пишат само в сложните названия, съставени от самостоятелни имена.

12. Апострофът в чуждите имена се запазва при транскрипцията им на български, когато замества изпусната гласна в служебна дума.

13. Отделните самостойни думи в чуждите съставни имена при транскрипцията им на български се пишат с главна буква независимо от значението им в изходния език.

14. Служебните думи (предлози, съюзи, членни форми), които са в средата на съставното чуждо име, се изписват с малка буква на български.

15. Чуждите собствени имена (без личните), които започват с членува-

на дума, се предават на български без определителен член, напр. *англ.* "The Times" — "**Таймс**", НО има някои географски имена, които запазват определителния си член, тогава той се изписва с главна буква, напр. *исп.* Las **Palmas** — Лас **Палмас**.

16. Номенклатурните географски термини (нарицателни съществителни) — **град, село, езеро, река, нос, остров** и др., когато са част от географското име, се транскрибират, НО когато става дума за славянските езици, такива термини се предават с близки до българските подобни термини (т. е. побългаряват се). В картографията е допустимо съответните чужди имена да се изписват в скоби след българските.

17. Номенклатурен термин, който не е част от географското име, се превежда.

18. Номенклатурните географски термини — **океан, море, залив, проток, група острови, планина, възвишение, плато, равнина, низина** и под., по традиция се превеждат, НО когато името е употребено като прилагателно, то се приспособява към морфологичната структура на българския език. От съставни географски имена не се образуват прилагателни.

19. Имената на популярни географски обекти (**държави, столици, големи градове,** ***реки*** и др.) или на географски обекти в съседни на България държави, за които има исторически създадени български съответствия, чиито форми са утвърдени в българския език, но се различават от оригиналните, се запазват като традиционни.

20. Някои неточно възприети в миналото имена се предават на български съобразно съвременната им звукова форма в съответния език, напр. **Барселона** вм. **Барцелона**, **Нагасаки** вм. **Нагазаки**.

21. Когато в съответната държава географските обекти получават нови имена, задължително е заменянето на традиционните форми, напр. **Бангладеш** вм. **Източен Пакистан**, **Шри Ланка** вм. **Цейлон** и др. По същия начин се постъпва, когато има официални препоръки от съответната страна традиционните имена да се заменят с транскрибирани оригинални форми, напр. **Кот д'Ивоар** вм. **Бряг на слоновата кост**, **Кабо Верде** вм. **Острови Зелени нос**.

22. Като традиционни се запазват имената на географски обекти, утвърдили се в езиковата практика в преводна или полупреведена форма, напр. **Великобритания** — *англ.* **Great Britain**.

23. Прилагателните **северен, южен, източен, западен** и **централен** в чуждите съставни географски имена винаги се превеждат на български.

24. Чуждите собствени имена не се превеждат и не се побългаряват, изключение правят прозвищата и имената на исторически личности, напр. **Ричард Лъвското сърце** — *англ.* **Richard Lion-Hearted**, и на герои от худо-

жествената литература, които имат характеризираща функция (обикн. те остават непреведени в текста, а значението им се обяснява под линия, напр. *фр*. **Bel-Ami** 'Хубавият приятел' — **Бел Ами**, герой на Мопасан).

ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА ФРЕНСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Предаване на френските гласни на български език

1. Не се взема под внимание характеристиката за отвореност и затвореност, напр. **bateaux — батò**.

2. Носовостта, отбелязана със съчетание от гласна и **m** или **n**, на български се предава според оригиналния правопис с **м** или **н**.

3. Членееното (нямо) **e** между съгласни с изключение на краесловието и еднорсричните думи (без определителния член **le** и предлога **de**) се транскрибира с **ьо**, напр. **Le Calais — Льо Калѐ**.

4. Гласната **u** се транскрибира с **ю**, вкл. и след шушкави съгласни.

5. Гласната **e** пред **m** или **n** се транскрибира с **а**.

6. Непроизносимите гласни във френските собствени имена не се изписват при транскрипцията на български, напр. **Saône — Сон**.

7. Йотацията на гласните във френските собствени имена се предава на български с **я** пред **a**, с **йе** — пред **e** и с **йо** пред **o**.

Предаване на френските съгласни на български език

1. Звучността на френските съгласни се запазва, напр. **Correze — Корѐз**.

2. Мекостта на съгласната **n**, отбелязвана графически със съчетанието **gn**, се предава с **я** пред **a**, с **ьо** пред **o** или **eu** и с **ю** пред **ou**. Пред **e**, **y** и в края на думите тази мекост на се отбелязва.

3. Пред краесловни **l** и **r**, когато те са след съгласна, при транскрипцията на български се вмъква **ъ**, НО ако **l** или **r** се предхождат от сонорна съгласна (**l, m, n, r**), не се вмъква **ъ**, напр. **Charles — Шарл**.

4. Непроизносимите съгласни във френските собствени имена не се изписват при транскрипцията на български, напр. **Cherbourg — Шербу̀р**.

Предаване на френските буквени съчетания на български език

1. Съчетанията **eu (ehu), ueu** и **oeu** в началото на думата и след гласна се предават с **йо**, а след съгласна (вкл. **ж, ч** и **ш**) — с **ьо**.

2. Съчетанията **ieu** и **yeu** се предават с **ио**.

3. Съчетанието **ailleu** (с вариант **ayeu**) се предава с **айо**.

4. Дифтонгът **oi** се предава с **оа**.

5. Дифтонгът **oy** в краесловие, пред съгласна и "**нямо**" **e** се предава с **оа**, а пред гласни — с **оай**.

6. Краесловното **-ia** (**-ya**) се предава с **-ия**.

7. Съчетанието **ill** пред гласната **a** се предава с **я**, пред **e** — с **йе**, пред **o** и **eu** — с **йо**, пред **ou** — с **ю** и пред **y** — с **и**.

8. Съчетанието **ill** след съгласна пред **a** се предава с **ия**, пред **e** — с **ийе**, пред **o** — с **ийо**, пред **ou** — с **ию** и пред **y** — с **ии**.

Ударението във френските собствени имена пада винаги върху последната сричка, НО когато става дума за транскрибирането на краесловните **l** и **r**, то пада на предпоследната сричка, напр. **Grenoble — Гренòбъл**.

ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА ИСПАНСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Предаване на испанските гласни на български език

1. Испанските гласни се изговарят и транскрибират на български така, както се произнасят съответните букви.

2. Двойните гласни, вкл. и тези, получени при разделянето на еднакви гласни от немия графически белег **h**, се предават като двойни.

3. Дифтонгите се предават, както следва: **ia** — с **иа**; **ie** — с **ие**; **io** — с **ио**; **iu** — с **иу**; **ai** — с **ай**; **ei** — с **ей**; **oi** — с **ой**; **ui** — с **уй**; **ya** — с **я**; **ye** — с **йе**; **yo** — с **йо** и **yu** — с **ю**.

4. Дифтонгът **-ia** в краесловие се предава на български с **-ия**.

5. Недопустимо е дифтонгите **ya** и **yu** да се предават на български с **йа** и **йу**.

Предаване на испанските съгласни на български език

1. Буквата **c** [се] пред **a, o, u** се транскрибира с **к**, а пред **e, i** — със **с**.

2. Буквата **ch** [се аче] се предава с **ч**.

3. Буквата **g** [хе] пред **a, o, u** се транскрибира с **г**, а пред **e, i** — с **х**.

4. Буквата **h** [аче] е ням графически знак, който не се отбелязва при транскрипцията на български, напр. **Atahualpa — Атаyàлпа**.

5. Мекостта на съгласните **ll, ñ** се предава само пред **a, o, u** както следва: с **я, ьо, ю**, НО пред **e, i** тази мекост не се отбелязва.

6. Буквата **x** се предава с **кс**, когато е между гласни или в краесловие, и със **с** — пред съгласна.

7. Буквата **z** се среща само пред **a, o** и **u** (с изкл. на **zinc**) пред съгласни и в краесловие и се предава със **с**.

8. Двойните съгласни не се отразяват, напр. **Ortega y Gasset — Ортѐга-и-Гасѐт; Picasso — Пикàсо**.

Предаване на испанските буквени съчетания на български език

1. Съчетанието **gua** се предава на български с **гуа**.
2. Съчетанието **gue** се предава на български с **ге**.
3. Съчетанието **gui** се предава на български с **ги**.
4. Съчетанието **güe** се предава на български с **гуе**.
5. Съчетанието **güi** се предава на български с **гуи**.
6. Съчетанието **que** се предава на български с **ке**.
7. Съчетанието **qui** се предава на български с **ки**.

Ударението в испанските имена графично се изписва когато пада (на):

1. Последната сричка и името завършва на гласна или **-n** и **-s**, напр. **Ines – Инес**.

2. Предпоследната сричка и името завършва на съгласен (без **-n, -s**), напр. **Víctor – Вѝктор, Ángel – Àнхел, Hernández – Ернàндес**.

3. Третата и всяка следваща сричка отзад напред, напр. Málada — Màлада.

4. Върху слабия от вокалите в дифтонга, напр. María — Марѝя.

ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА ИТАЛИАНСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Предаване на италианските гласни на български език

1. Италианските гласни **a, e, i, o, u** се предават на български съответно с **а, е, и, о, у**.

2. Съчетанието **ea** в краесловие се предава с **еа**.

3. Гласната **i**, когато е неударена и е в съчетание с друга гласна, има стойност на полугласна и образува дифтонг със съответната гласна.

4. Дифтонгите **ia, ie, io, iu**, когато са в средата на думата след съгласна се предават с **иа, ие,ио, иу**.

5. Дифтонгът **ia** се предава с **я** в началото, в средата и в края на името след гласна и с **ия** в края на думата след съгласна, напр. **Italia — Италия**.

6. Дифтонгът **ie** се предава с **йе** в началото на името и в средата след гласна и с **ие** в края на името след съгласна.

7. Дифтонгът **io** се предава с **йо** в началото на думата и в средата след гласна и с **ио** в края на името след съгласна.

8. Дифтонгът **iu** се предава с **ю** в началото на името и в средата след гласна и с **иу** след съгласна.

9. Дифтонгите **ai, ei, oi, ui** се предават съответно с **ай, ей, ой, уй**, НО **ei** само в края на многосрични имена се предава с **еи**, напр. **Rasadei Bianchi — Разадеи Бианки**.

10. Графичният знак **j**, който е остатък от по-стар правопис, при транскрибирането му на български приема всички особености на полугласната **i**.

Предаване на италианските съгласни на български език

1. Италианските съгласни **b, d, f, l, m, n, q, r, t** и **v** се предават на български съответно с **б, д, ф, л, м, н, и, к, р, т** и **в**.

2. Буквата **h** е ням графически знак и не се транскрибира.

3. Двойните съгласни се предават с един графичен знак.

4. Буквата **c** се транскрибира с **к** пред гласните **a, o, u** и пред съгласна, а пред гласните **e, i** — с **ч**, напр. **Cesare — Чезаре**.

5. Буквата **s** се транскрибира със **с** в началото на името пред гласна, в края на името, след съгласна, пред беззвучна съгласна и когато е удвоена; със **з** пред звучна съгласна и между две гласни.

6. Буквата **g** се транскрибира като **г** пред гласните **a, o, u** и пред съгласна, а пред гласните **e** и **i** — като **дж**.

7. Буквата **z** се транскрибира на български според следните правила:

— в началото на името пред гласна тя се предава с **дз**;

— в суфиксите **-anza, -enza, -ezia, -izia, -ezzo, -uzzo** и **-zione** — с **ц**;

— двойно **z** (**zz**) се предава според италианското му произношение.

Предаване на италианските буквени съчетания на български език

1. Съчетанието **gn** означава мекостта на съгласната **n**, която се предава на български с **я, ьо** и **ю** пред **a, o** и **u**, и не се отразява пред **e** и **i**.

2. Съчетанията **gia, gio, giu** се транскрибират като **джа, джо, джу**, а **ghe** и **ghi** — като **ге** и **ги**.

3. Съчетанията **glia, glio, gliu** се предават на български съответно с **ля, льо, лю**, а съчетанието **glie** — с **лие**.

4. Съчетанието **gli**, което се среща предимно в краесловие, се предава с **ли**.

5. Съчетанията **cia**, **cio**, **ciu** се транскрибират съответно **ча**, **чо**, **чу**, НО не се допуска транскрибирането им с **чиа**, **чио** и **чиу** с изключение на случаите, когато **и** е под ударение, напр. **Lucia** — **Лучѝя**.

6. Съчетанията **che** и **chi** се предават съответно с **ке** и **ки**, напр. **Cherubino** — **Керубино**.

7. Съчетанията **sce**, **sci** се предават на български с **ше**, **ши**, а съчетанията **scia**, **scie**, **scio**, **sciu** — с **ша**, **ше**, **шо**, **шу**.

8. Съчетанието **sc** пред **a**, **o** и **u** се предава на български със **ск**.

9. Съчетанията **sche** и **schi** се предават на български съответно със **ске** и **ски**.

Ударението в италиански език се отбелязва задължително при транскрипция на български, само когато пада върху последната гласна, напр. **Scurtabò** — **Скуртабò**.

ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА НЕМСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Предаване на немските гласни на български език

1. Не се отразява дължината на гласните, отбелязвана графически в немски език по различни начини (чрез удвояване, с **h**, **ie**, отворена или затворена сричка и др.), напр. кратки гласни: **Afrika** — **Африка**, **Arnsberg** — **Арнсберг**; дълги гласни: **Aargau** — **Аргау**; **Saale** — **Зале** (*река*).

2. Лабиализираните гласни, отбелязвани графически с **ö** (**oe**) и **ü** (**ue**, **ui**) в началото на името и след гласна се предават съответно с **йо** и **ю**, а след съгласна — с **ьо** и **ю**.

3. Когато гласната **e** след **o** (**oe**) и **u** (**ue**) обозначава дължината им, тя не се транскрибира на български, НО в имена, в които според немското произношение гласната **e** е сричкообразуваща, тя се транскрибира.

4. Дифтонгите **ai**, **ay**, **ei** и **ey** се транскрибират с двугласната **ай**.

5. Дифтонгът **au** се предава с **ау**.

6. Дифтонгите **äu**, **eu**, **oi** и **oy** се транскрибират с **ой**.

7. Буквата **j** се транскрибира в зависимост от следващата я гласна:

— **ja** — с **я**;

— **jä** и **je** — с **йе**, но само в началото на името и след гласна, НО след съгласна не се допуска транскрибирането на **j** с **й**;

— **ju**, **jü** и **jui** — с **ю**.

Предаване на немските съгласни на български език

1. Буквата **c** се транскрибира с **к**, когато се намира пред **a**, **o** или съгласна, и с **ц** — пред **e**.

2. Буквата **h** се транскрибира с **х** само в началото на името или на морфема.

3. Буквата **s** се транскрибира със **з** в началото на името пред гласна и в средата между две гласни или между гласна и сонорен звук. Във всички други случаи тя се предава на български със **с**.

4. Буквата ß е равностойна на двойно s (**ss**) и се транскрибира със **с**.

5. Буквата **v** се транскрибира с **ф**, когато е в началото на името пред гласна и понякога в средисловие между гласни, в останалите случаи тя се предава с **в**.

6. Буквата **w** във всички случаи се транскрибира с **в**.

7. Буквата **x** се предава с **кс**.

8. Буквата **z** се транскрибира с **ц**, напр. **Zug** — **Цуг**.

9. Двойните съгласни се предават като единични, освен когато са на морфемна граница, напр. **R. Hochhuth** (*писател*) — **Р. Хоххут**.

Предаване на немските буквени съчетания на български език

1. Съчетанието **ig** — с **иг**, като се пренебрегва произношението му като **их** с цел да се запази графемната близост, напр. **Schleswig** — **Шлезвиг**.

2. Съчетанието **dt** — с **т**, напр. **Darmstadt** — **Дармщат**.

3. Съчетанието **ck** — с **к**.

4. Съчетанието **ch** — в началото на името пред гласна с **к** и след гласна с **х**.

5. Съчетанието **chs** — с **кс**, когато **s** не спада към следващата морфема.

6. Съчетанието **ph** — с **ф**, когато **p** и **h** не принадлежат към различни морфеми.

7. Съчетанията **rh** и **th** — съответно с **р** и **т**, когато **r**, **t** и **h** не принадлежат към различни морфеми.

8. Съчетанията **sp** и **st** — съответно с **шп** и **щ**, когато са в началото на името или на морфема.

9. Съчетанието **sch** — с **ш**.

10. Съчетанието **tz** — с **ц**.

11. Съчетанията **tsch**, **tzsch** и **zsch** — с **ч**.

ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА АНГЛИЙСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Правилата за транскрипция и правопис на английските собствени имена са общоанглийски и не вземат под внимание регионалните разновидности на английския език. Те се отнасят за собствените имена от Великобритания, САЩ, Австралия, Канада, Южна Африка и другите държави, където английският е официален език.

Когато фонетичните и фонематичните съображения дават възможност за две различни транскрипции, предимство има формата, която е най-близка до писмената форма в езика източник.

Предаване на английските гласни на български език

1. При транскрипцията на английските гласни тяхната дължина не се маркира, при което кратките и дългите гласни на английски език се транскрибират на български с кратка гласна, НО дължина се предава при транскрипцията на английската дълга гласна **i** в еднорични имена и в сложносъставни имена, чиито съставки могат да функционират и като самостоятелни имена, напр. **"Beads" — "Бийдс"; Miamy Beach — Маями Бийч.**

2. Редукцията на неударените английски гласни се отбелязва с **ъ** при графемно съответствие **e, o, u** и **ou**.

3. Когато неударената гласна е с графемно съответствие **a**, при транскрипцията на български език тя се запазва.

4. При транскрипцията на неударено **i** се прилага принципът на графемната близост и то се предава с **и**, НО имена от типа на **Hampshire — Хемпшър** се транскрибират в съответствие с преобладаващия изговор с тъмната гласна **ъ** вм. **и**.

5. С дифтонга **ай** се транскрибират графемните съответствия **i, y, ei** в отворена сричка.

6. С дифтонга **ей** — графемните съответствия **a, ai, ay, ea.**

7. С дифтонга **оу** — графемните съответствия **o, ow, oa** в начална и крайна позиция и между съгласни в еднорични думи и в отворена сричка на многосрични имена.

8. С дифтонга **ау** — графемните съответствия **ou** и **ow** в затворена сричка.

9. С дифтонга **ой** — графемните съответствия **oi, oy** и **eu**.

10. С дифтонга **еъ** — графемните съответствия **are, air, aha, ear, ei**.

11. С дифтонга **иъ** — графемните съответствия **ier, ere, eer, ea, ia, eu**.

12. С дифтонгите **оъ** и **уъ** се предават на български опростено — съответно с **о** и **у**.

13. С тригласа **айъ** — графемните съответствия **ia, ire, yre, ie, oir**.

14. С тригласа **ауъ** — графемните съответствия **ower, owell, owar**.

15. С тригласа **оиъ** — графемните съответствия **oya, aweyr**.

16. Полугласната **й** има графемни съответствия **i, e, y** и се предава на български в зависимост от съчетанието ѝ със следващата я гласна:

— пред **a, o, u** тя се предава съответно с **я, йо** (в началото на името и след гласна), **ьо** (след съгласна), **ю**;

— не се допуска изписването на **йа** вм. **я** и на **йу** вм. **ю** при транскрипцията на български, напр. **Майами** вм. правилната форма **Маями**;

— йотацията на гласната **е** се отбелязва само в началото на името и в средата след гласна;

— йотацията на редуцирана в **ъ** гласна се отбелязва в началото на името и в средата след гласна;

— чуждоезичното краесловно съчетание **ia** се предава на български с **ия**, напр. **California — Калифорния**.

17. Полугласната **w** в съчетанията **wa, we, whi, wi** се предава с **у**, напр. **Westwood — Уестууд**.

18. При съчетание на полугласната **w** със звука **у** (който обикн. се изписва с **о**) се прилага т. нар. "нулева" транскрипция и това съчетание се предава само с **у**.

Предаване на английските съгласни на български език

1. Съгласните **b, d, f, h, k, l, m, n, s, t, v** и **z** се предават съответно с **б, д, ф, х, к, л, м, н, п, с, т, в** и **з**.

2. Съгласната **c** се предава в зависимост от следващата я буква:

— пред **a, o, u** и съгласна (с изключение на **h**) тя се транскрибира като **к**;

— пред **e, i** и **y** — със **с**;

— съчетанието **(t)ch** се предава на български с **ч**;

— съчетанието **ск** се транскрибира с **к** .

3. Междузъбните звучен и беззвучен спиранти, които нямат съответствие в български език, с графемно съответствие **th** се транскрибират с **т** и **д**. Звучният спирант се среща само в средисловие между гласни.

4. Съгласната **r** независимо от произношението ѝ в английските имена

във всички случаи се транскрибира с **р** с оглед запазване на графемната близост.

5. Съгласната **l** независимо от произношението ѝ в английските имена във всички случаи се предава с **л** с цел да се запази графическият облик на името, напр. **Lyra — Лира**.

6. Веларният назал **ng**, който не се среща в начална позиция, от фонематични съображения на български винаги се предава с **нг**, напр. **Birmingham — Бирмингам**.

7. Двойните съгласни се предават на български опростено, с една съгласна.

8. Краесловните съгласни в английските имена се транслитерират, без да се отчита характерното за английски език озвучаване или потъмняване, напр. **James — Джеймс**.

ПРАВИЛА ЗА ТРАНСКРИПЦИЯ И ПРАВОПИС НА РУСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Предаване на руските гласни на български език

1. Гласната **ё**, представяща йотувания звук **о**, се предава с **йо** в началото на името или в средисловие след гласна, с **ьо** след съгласна и с **о** след шушкава съгласна.

2. Характерният за руския език звук, отбелязван графично с **ы**, се предава на български с **и**.

3. Широкото, отворено руско **е**, отбелязвано графично с **э**, се предава на български с **е**.

4. При транскрипцията на български не се отразява характерният за руския език изговор на звука **е** като **йе**.

5. Специфичният за руския език изговор на неударено **о** като **а** и на неударено **е** като **и** не се отразява при транскрипцията на български, напр. **Бородинò [Бърадино] — Бородино; Еремѐев [Иримьеев] — Еремеев**.

6. Двойните гласни се запазват, когато са в различните съставки на собствените имена и образуват отделни срички, напр. **Гордеева — Гордеева**.

Предаване на руските съгласни на български език

1. Чуждоезичното по произход **г** се запазва.

2. Буквата **щ** се транскрибира с **шч**, напр. **Щепкин — Шчепкин**.

3. Мекостта на руските съгласни в краесловие и в средата на собственото име пред съгласни, отбелязвана графично с **ь**, не се отразява при транскрипцията на български, напр. **Гоголь — Гогол, Польша — Полша**.

4. Двойните съгласни се транскрибират опростено с изключение на двойни **н** (**нн**) или **с** (**сс**) на морфемна граница.

5. Пред краесловни **р** и **л**, които са след съгласна, се вмъква **ъ**, напр. **"Октябрь" — "Октябър", Пётр — Пьотър**.

6. Графичният знак **ъ** се пише след **р** и **л** и в прилагателни имена, образувани от съществителни с краесловни **р** и **л**.

Предаване на руските буквени съчетания на български език

1. Съчетанието **шт** се транскрибира на български с **щ**.

2. Съчетанията **ье, ьё , ьи, ью** и **ья** на български се предават съответно с **е, ьо, и, ю** и **я**.

3. Твърдият разделителен знак **ъ** на морфемна граница не се транскрибира на български.

Особености

1. Представките **ис-, рас-** и **бес-** пред беззвучни съгласни не се пригаждат към българския правопис на същите представки, а се запазват в оригиналния им правопис.

2. Запазват се пълните окончания на прилагателните, напр. **Старый Оскол — Стари́й Оскол**.

3. Падежните форми в руските собствени имена на български се предават в именителна форма, напр. **Море Лаптевых — море Лаптеви, Ростов-на-Дону — Ростов на Дон**.

4. Руските фамилни и географски имена, които окончават на **-ский** (**-ий**), на български се предават без **-й**, НО руските лични имена, завършващи на **-ий**, се запазват и се предават на български непроменени, напр. **Василий, Григорий, Леонтий**.

УПОТРЕБИМИ АБРЕВИАТУРИ С БЪЛГАРСКИ И ЧУЖД ПРОИЗХОД

АйЕсБиЕн	международен идентификационен номер на печатно произведение	International Standard Book Number (ISBN)
АйСиКю *комп.*	програма, която работи чрез Интернет и позволява индивидуално или групово общуване.	I seek you (ICQ)
АЛГОЛ *комп.*	алгоритмичен език	Algorithmic Language (ALGOL)
АЛИТАЛИА	Италиански международни авиолинии	AeroLinee ITALIAne internazionali (ALITALIA)
АМР	Агенция за международно развитие	Agency for international Development (AID)
АМРС	(Американска) Агенция за международно развитие и сътрудничество	(United States) International Development Cooperation Agency (IDCA)
АНЗЮС	Тихоокеански пакт за безопасност	Australia, New Zealand and the United States (ANZUS)
АП	"Асоушиейтид прес" (телеграфна агенция)	Associated Press (AP)
АПА	Австрийска агенция по печата	Austria Presse-Agentur (APA)
АПЕК	Азиатско-тихоокеански форум за икономическо сътрудничество	Asian-Paciffic Economic Co-operation (APEC)
АРД	Първи канал на обществените радио и телевизия във ФРГ	Arbeitsgemeinschaft deröffentlich-rechtlichen Rundfunkan-stalten (ARD)
АРИЕЛ *комп.*	система за извършване на много големи сделки с акции	Automated Real-time Investment Exchange Limited (ARIEL)
АРФ	Азиатски регионален форум	Asian Regional Forum (ARF)
АСЕАН	Асоциация на държавите от Югоизточна Азия	Association of South-East Asia Nations (ASEAN)
АТИК	Асоциация за търговия и индустрия с кафе (в Европейския съюз)	Association du Commerce et de l'Industrie du CAFÉ (ACICAFE)
АТМ	устройство за автоматично отговаряне на телефонни повиквания; банков терминал	Automatic Teller Machine (ATM)
АФП	агенция „Франс прес"	Agence France-Presse (AFP)
БА	Британски авиолиния	British Airways (BA)
БАТ	Британско-американска тютюнева компания	British American Tobacco (BAT)
ББА	бакалавър по стопанско управление	Bachelor of Business Administration (BBA)
БиБиСи	Британска радиопредавателна корпорация	British Broadcasting Corporation (BBC)
БВП	брутен вътрешен продукт	Gross Domestic Product (GDP)
БЕЙСИК *комп.*	многофункционален инструкционен символичен код за начинаещи	Beginners All-Purpose Symbolic Instruction Code (BASIC)
БИС	Британски институт по стандартизация	British Standards Institute (BSI)
бит *комп.*	бинарно число	binary digit (bit)
БКК	Банкова консолидационна компания	Bank Consolidation Company (BCC)
БНП	брутен национален продукт	Gross National Product (GNP)

БОК	Български олимпийски комитет	Bulgarian Olympic Committee (BOC)
БС	Британски съвет	British Council (BC)
БТА	Българска телеграфна агенция	Bulgarian Telegraph Agency (BTA)
БТР	бронетранспортьор	Armoured personnel vehicle
БФФО	Британска федерация на филмовите общества	British Federation of Film Societies (BFFS)
ВВС	военновъздушни сили:	Air Force:
	- във Великобритания	Royal Air Force (RAF)
	- в САЩ	United States Air Force (USAF)
ВИП	много важна личност	very important person (VIP)
ВМС	военноморски сили:	Navy:
	- във Великобритания	Royal Navy
	- в САЩ	US Navy
ГАМС	гъвкава автоматизирана монтажна система	Flexible Automated Assembly System (FAAS)
ГАТТ	Общо споразумение по митническите тарифи и търговията	General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)
Г-7	Групата на седемте най-развити държави (САЩ, Япония, Германия, Франция, Великобритания, Италия и Канада)	G-7
Г-24	Групата на 24-те държави членки на ОИСР	G-24
ДДС	данък "Добавена стойност"	Value Added Tax (VAT)
ДДТ	дихлордифенилтрихлоридетан	Dichlordiphenyltrichloräthan (DDT)
ДНК	дезоксирибонуклеинова киселина	de(s)oxyribonucleic acid (DNA)
ДПА	информационната агенция на ФРГ	Deutsche Presseagentur (DPA)
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие	Europäische Bank für Wiederaufbau und Entwicklung (EBWE)
Евросити	влак	Eurocity (EC)
ЕВС	Европейски валутен съюз/система	European Monetary System (EMS)
ЕВФ	Европейски валутен фонд	European Monetary Fund (EMF)
ЕЕГ	електроенцефалограма	elektroenzephalogramm (EEG)
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка	European Investment Bank (EIB)
ЕИО	Европейска икономическа общност	European Economic Community (EEC)
ЕйБиЕс	Американска радиопредавателна система	American Broadcasting System (ABS)
ЕйБиСи	Американска/Австралийска радиопредавателна компания	American/Australian Broadcastung Company (ABC)
ЕйДиПи	автоматична обработка на данните	Automatic Data Processing (ADP)
ЕКГ	електрокардиограма	elektrokardiogramm (EKG)
ЕКЮ	европейска парична единица	European Currency Unit (ECU)
ЕНЕА	Европейска агенция по атомна енергия	European Nuclear Energy Agency (ENEA)
ЕрКу	дихателен коефициент	respiratory quotient (RQ)
ЕС	Европейски съюз	European Union (EU)
ЕФТА	Европейска зона за свободна търговия	European Free Trade Area (EFTA)
ЕЦБ	Европейска централна банка	European Central Bank (ECB)
ЗЕС	Западноевропейски съюз	Western European Union (WEU)
ЗЕТА	термоядрен апарат с нулева енергия	Zero Energy Thermonuclear Apparatus (ZETA)

ИКАО	Международна организация на гражданската авиация	International Civil Aviation Organization (ICAO)
ИМКА	Организация на младите християни	Young Men's Christian Association (YMCA)
ИНКОТЕРМС	международни правила за тълкуване на търговските термини	INternational COmmercial TERMS (INCOTERMS)
ИНТЕЛСАТ	Международен консорциум за сателитни телекомуникации	International Telecommunication Satellite (Consortium)
ИНТЕРПОЛ	Международна организация на криминалната полиция	International Criminal Police Organization (INTERPOL)
Интерекспрес	влак	Intercityexpress (ICE)
Интерсити	влак	Intercity (IC)
ИПС	Интерпарламентарен съюз	Interparlamentarische Union (IPU)
ИРА	Ирландска републиканска армия	Irish Republican Army (IRA)
ИСС	Икономически и социален съвет към ООН	ECOnomic and SOCial council (ECOSOS)
ИТ	информационна технология	Information Technology (IT)
ИТО	Международна търговска организация	International Trade Organization (ITO)
КАРИКОМ	Карибска общност и общ пазар	Caribbean Community and Common Market (Caricom)
КВС	Кралски военни сили (на Великобритания)	Royal Armee Force (R.A.F.)
КГБ *рус.*	Комитет за държавна сигурност	Коммитет госсударственной безопасности (КГБ)
КЕС	Комисия на Европейската общност	The Commission of EC (CEC)
КИ	коефициент на интелигентност	intelligenzquotient (IQ)
КМР	Конвенция за международния шосеен превоз на стоки	Convention de transport international de Marchandises par Route (CMR)
КНДР	Корейска народно-демократична република	(Democratic People's Republic of Korea) North Korea
КНР	Китайска народна република	(Peoples Republic of) Cnina
КОБОЛ *комп.*	общ бизнесориентиран език	Common Business Oriented Language (COBOL)
КОКОМ	Координационен комитет за многостранен контрол на износа	COordinating COmmittee for Multilateral export controls (COCOM)
КОМЕКОН	Съвет за икономическа взаимопомощ (1949–1991)	Council for Mutual Economic Assistance (CMEA *или* COMECON)
КССЕ	Конференция за сигурност и сътрудничество в Европа	Konferenz für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (KSZE)
Ку-фактор	качествен фактор	Q-factor
Лазер	*прибл.* усилен светлинен лъч, чрез стимулирана радиационна емисия	Light amplification by stimulated emission radiation (Laser)
ЛАФТА	Латиноамериканска асоциация за свободна търговия	Latin American Free Trade Association (LAFTA)
ЛСД *англ.*	диетиламид на лизергиновата киселина (наркотик)	Lysergic acid diethylamide (LSD)
МААЕ	Международна агенция за атомната енергия	International Atomic Energy Agency (IAEA)
МАВТ	Международна асоциация за въздушен транспорт	International Air Transport Association (IATA)
МБВР	Международна банка за възстановяване и развитие	International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)

МБР	междуконтинентална балистична ракета	intercontinental ballistic missile (ICBM)
МБФ	Международна боксова федерация	International Boxing Federation (IBF)
МВФ	Международен валутен фонд	International Monetary Fund (IMF)
МИПСА	Международен институт за приложен системен анализ	International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA)
МНК	мултинационална корпорация	MultiNational Corporation (MNC)
МОБ	Международна организация за бежанците (до 1951 г.)	International Refugee Organization (IRO)
модем *комп.*	модулатор-демодулатор	modulator-demodulator
МОЖ	Международна организация на журналистите	International Organization of Journalists (IOJ)
МОК	Международен олимпийски комитет	International Olympic Committee (IOC)
МОС	Международна организация по стандартизация	International Standartization Organization (ISO)
МОТ	Международна организация на труда (към ООН)	International Labour Organization (ILO)
МС	множествена склероза	multiple Sklerose (MS)
МСС	Международен студентски съюз	International Union of Students (IUS)
МТП	Международна търговска палата	International Chamber of Commerce (ICC)
МФДЖ	Международна федерация на демократичните жени	Women's International Democratic Federation (WIDF)
МФЗП	Международен фонд за защита на природата	World Wild Fond for Nature (WWF)
МФК	Международна финансова корпорация	International Finance Corporation (IFC)
МФРС	Международен фонд за развитие на селското стопанство	International Fund for Agricultural Development (IFAD)
МФСИ	Международна фондация за свобода на информацията	International Foundation for Freedom of Information (IFFI)
НАСА	Национално управление по въздухоплаване и изследване на космическото пространство	National Aeronautics and Space Administration (NASA)
НАТО	Северноатлантически пакт	North Atlantic Treaty Organization (NATO)
НАФТА	Северноамериканска зона за свободна търговия	North American Free Trade Area (NAFTA)
НБА	Национална баскетболна асоциация (на САЩ и Канада)	National Basketball Association (NBA)
НЗ	Нов завет (в Библията)	Neues Testament (NT)
НЛО	неидентифициран летящ обект	Unidentified Flying Object (UFO)
НПО	неправителствена организация	Non-Governmental Organization (NGO)
нота бене *лат.*	обърни внимание	nota bene (NB)
НХЛ	Национална хокейна лига (на САЩ и Канада)	National Hockey League (NHL)
ОАД	Организация на американските държави	Organization of the American States (OAS)
ОАЕ$_1$	Обединени арабски емирства	United Arab Emirates (UAE)
ОАЕ$_2$	Организация за африканско единство	Organization of African Unity (OAU)
ОАИС	Организация за азиатско икономическо сътрудничество	Organization of Asian Economic Cooperation (OAEC)
ОАПЕК	Организация на арабските страни износителки на петрол	Organization of Arab Petroleum Exporting Countries (OAPEC)
ОЕИ	Организация за европейска	Organization for European Integration

	интеграция	(OEI)
ОЕИС	Организация за европейско икономическо сътрудничество	Organization for European Economic Cooperation (OEEC)
ОЕСР	Организация за европейско сътрудничество и развитие	Organization for European Cooperation and Development (OECD)
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие	Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)
ОНД	Обединение на независимите държави	Commonwealth of Independent States (CIS)
ООД	дружество с ограничена отговорност	Ltd.
ООН	Организация на обединените нации	United Nations Organization (UNO/UN)
ООП	Организация за освобождение на Палестина	Palestine Liberation Organization (PLO)
ОПЕК	Организация на страните износителки на петрол	Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC)
ОССЕ	Организация за сигурност и сътрудничество в Европа	Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa (OSZE)
ПеВеЦе *лат.*	поливинилхлорид	polyvinilchlorid (PVC)
ПЕН-клуб	Международна асоциация на поетите, драматурзите, редакторите, есеистите и романистите	International Association of Poets, Playwrights, Editors, Essayists, and Novelists (PEN-Club)
ПиСи *комп.*	персонален компютър	Personalcomputer (PC)
план **"Маршал"**	План за европейско възстановяване	European Recovery Plan (ERP)
П.П.	послепис, постскриптум	PS. (Postscriptum)
РНК	рибонуклеинова киселина	ribonucleic acid (RNA)/Ribonukleinsäure (RNK)
САЛТ	преговори за ограничаване на стратегическите оръжия между САЩ и бившия СССР	Strategic Arms LimitationTalks (SALT)
САЩ	Съединени американски щати	United States of America (USA *или* US)
СБА	Световна боксова асоциация	World Boxing Association (WBA)
СБС	Световен боксов съвет	World Boxing Council (WBC)
СЕ	Съветът на Европа	Council of Europe (CE)
СЕАТО	Съюз на страните от Югоизточна Азия	South-East Asia Treaty Organization (SEATO)
СЗ	Стар завет (в Библията)	Altes Testament (AT)
СЗО	Световна здравна организация	World Health Organization (WHO)
СИВ *рус.*	Съвет за икономическа взаимопомощ (1949–1991)	Совет экономической взаимопомощи (СЭВ)
СиДи	компактдиск	compactdisk (CD)
СПИН	синдром на придобита имунна недостатъчност	Acquired Immune Deficiency Syndrome (AIDS)
ССОН	Съвет за сигурност към ООН	Security Council of UN (UNSC)
СССР	Съюз на съветските социалистически републики (1922–1991)	Union of the Socialist Soviet Republics (USSR)
СУАПО	Организация за освобождение на Южна Африка	South West African People's Organization (SWAPO)
СУИФТ	Дружество за световни междубанкови финансови комуникации	Society for Worldwide Interbank Telecommunications (SWIFT)
СУОТ	"силни черти, слабости, шансове и ристове" — метод за оценка на състоянието на предприятие чрез анализ	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats (SWOT)

ТЕМПУС	Трансевропейска програма за обмен и подготовка на университетски преподаватели	Trans European Mobility Programme for University Staff (TEMPUS)
ТНТ	тринитротулуол, тротил	Trinitrotoluol (TNT)
ТОЙФЕЛ	Тест по английски като чужд език	Test of English as a Foreign Language (TOEFL)
ТОКАМАК *рус.*	затворена установка за създаване и задържане на високотемпературна плазма	Тороидальная камера с аксиальным магнитным полем (ТОКАМАК)
ТЮВ	Обединение на службите за технически надзор в Германия	Technischer Überwachungsverein (TÜV)
УАТЦ	учрежденска автоматична телефонна централа	Private Automatic Branch exchange (PABX)
УДК	Универсална десетична класификация	Classification Decimale Universelle (CDU)
УЕФА	Съюз на европейските футболни асоциации	Union of European Football Associations (UEFA)
УНИЦЕФ	Международен фонд към ООН за подпомагане на децата	United Nations International Children's (Emergency) Fund (UNICEF)
УСИ	управляем силициев изправител	silicon controlled rectifier (SCR)
ФАО	Продоволствена и селскостопанска организация към ООН	Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)
факс	факсимиле	Facsimile (fax)
ФАР	Програма на ЕО за финансиране и подпомагане на реформите в страните от Източна Европа	Poland and Hungary Aid for the Restructuring of Economics (PHARE)
ФБР	Федерално бюро за разследване	Federal Bureau of Investigations (FBI)
ФИФА *фр.*	Международна федерация на футболните асоциации	International Federation of Football Associations (FIFA)
ФОРТРАН *комп.*	преводна формула	FORmula TRANslation (FORTRAN)
ФРГ	Федерална република Германия	(Federal Pepublic of) Germany
ХДС	Християндемократически съюз	Christlich-Demokratische Union (CDU)
ХСС	Християн-социален съюз	Christlich-Soziale Union (CSU)
ЦДФ	Втори канал на обществената телевизия във ФРГ	Zweites Deutsches Fernsehen (ZDF)
ЦРУ	Централно разузнавателно управление	Central Intelligence Agency (CIA)
ЦЕФТА	Централноевропейска договореност за свободна търговия	Cenrtal European Free Trade Agreement (CEFTA)
ЮАР	Южноафриканска република	(Republic of) South Africa
ЮНЕСКО	Организация към ООН за образование, наука и култура	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
ЮП(И)	(информационна агенция) "Юнайтид прес (интернешънъл)"	United Press (International) UP(I)
ЮРАТОМ	Европейска общност за атомна енергия	European Atomic Energy Community (EURATOM)
ЮРЕКА	Научно-изследователска програма на Европейския съюз	EUropean REsearch Coordination Action (EUREKA)

НЕСАМОСТОЯТЕЛНИ СЛОВООБРАЗУВАЩИ ЕДИНИЦИ С ЧУЖД ПРОИЗХОД

Като първи компонент

а- (ан-)	със значение ‘липса на; без-, не-’
аб- (абс-)	със значение ‘отделен от, далеч от’
абдо̀мин- (абдо̀мино-)	със значение ‘коремен’
а̀вио-	със значение ‘летателен, въздухоплавателен’
авт- (а̀вто-$_1$)	със значение 1) ‘сам, собствен, личен, свой’; 2) ‘със самостоятелно действие’
а̀вто-$_2$	със значение ‘автомобилен’
агѝт-	със значение ‘подбуждащ, подтикващ’
а̀гро-	със значение ‘земеделски’
ад-	със значение ‘към или близо до’
адѐн- (адѐно-)	със значение ‘жлеза или лимфен възел’
а̀ер- (а̀еро-)	със значение ‘въздух, газ; въздушен’
азо̀- (азо̀то-)	със значение ‘азотни съединения’
а̀кро-	със значение 1) ‘свързан с крайник; краен, накрая’; 2) ‘височина, изпъкналост’; 3) ‘крайност, изключителност’
актѝно-	със значение ‘лъч, лъчеизпускане’
ала̀- (алѐ-)	със значение ‘рядко, по подобие на, като’
а̀ло-	със значение ‘друг; променен; нестандартен’
андр- (а̀ндро-)	със значение ‘мъж, мъжки пол’
анѐмо-	със значение ‘вятър’
ант- (а̀нти-)	със значение ‘противопоставен, противодействащ, показващ’
а̀нте-	със значение ‘преди’
а̀нти-	със значение ‘обратен, противоположен’
а̀нтроп- (а̀нтропо-)	със значение ‘свързан с човешките раси’
артѐр- (артѐри-, артѐрио-)	със значение ‘артерия’
артр- (а̀ртро-)	със значение ‘става’
арх- (а̀рхе-, а̀рхи-)	със значение ‘пръв, начален, примитивен, древен’
атѐл- (атѐло-)	със значение ‘неправилно или непълно развитие’
а̀то-	със значение ‘10^{-18}’
а̀три- (а̀трио-)	със значение ‘свързан с предсърдията на сърцето’
а̀уди- (а̀удио-)	със значение ‘слушане или звук’
аѝкс- (аѝксо-)	със значение ‘увеличение, растеж’

аўри- (аўро-)	със значение ‘съдържащ злато’
бактѐри(о)-	със значение ‘бактерия’
би-	със значение 1) ‘две, двоен’; 2) ‘кисела сол на двуосновна киселина’
бѝли-	със значение ‘жлъчен’
бѝо-	със значение ‘живот или живи организми’
бласт- (бла̀сто-)	със значение ‘зародишна клетка или ембрион; кълн’
блѐно-	със значение ‘слуз, гъста течност’
блѐфар- (блѐфаро-)	със значение ‘клепач’
бра̀ди-	със значение ‘забавяне’
бра̀хи-$_1$	със значение ‘къс’
бра̀хи-$_2$ (бра̀хио-)	със значение ‘мишница’
бронх- (бро̀нхо-)	със значение ‘бронхиално дърво, белодробен’
ва̀гин(о)-	със значение ‘свързан с вагината’
	със значение ‘свързан с блуждаещия нерв’
ваз-	със значение ‘свързан със съдовете; свързан със семепровода’
вѐзико-	със значение ‘свързан с пикочния мехур’
вѐне- (вѐно-)	със значение ‘свързан с вените’
вѐно-	със значение ‘вена; венозен’
вентрѝкул- (вентрѝкуло-)	със значение ‘свързан с камерите на сърцето и вентрикулите в мозъка’
вѐнтро-	със значение 1) ‘преден’; 2) ‘корем; коремен’
вѝсцеро-	със значение ‘вътрешен; свързан с вътрешните органи’
вулв- (ву̀лво-)	със значение ‘свързан с вулвата’
га̀лакт- (га̀лакто-)	със значение 1) ‘мляко; млечен’; 2) ‘свързан с галактозата’
га̀мо-	със значение ‘брак; брачен’
гастр- (га̀стро-)	със значение ‘стомах; стомашен’
гѐнито-	със значение ‘репродуктивен’
гѐно- (гѐни-)	със значение ‘свързан с гените’
гео-	със значение ‘земя; планета’
гер- (гѐро-, гѐронто-)	със значение ‘напреднала възраст, старост’
гѝга-	със значение ‘10^9’
гин- (гѝно-, гѝнеко-)	със значение ‘жена; женски’
гѝнгив- (гѝнгиво-)	със значение ‘свързан с венците’
гли- (глѝо-)	със значение ‘свързан със специализирана

	опорна тъкан в централната нервна система'
глос- (глòсо-)	със значение 'език; езичен; езиков'
глюк- (глю̀ко-)	със значение 'глюкоза'
граф- (грàфо-)	със значение 'почерк'
дàкри- (дàкрио-)	със значение 1) 'сълзи; слъзен'; 2) 'свързан със слъзния апарат'
дактѝл- (дактѝло-)	със значение 'пръсти; пръстов'
де-	със значение 1) 'загуба; отстраняване'; 2) 'обратим'
дѐка-	със значение 'десет'
декстр- (дѐкстро-)	със значение 'дясна страна; десен; дясновъртящ'
дѐми-	със значение 'половин'
дент- (дѐнто-)	със значение 'зъб; зъбен'
дерм- (дѐрма-, дѐрмо-, дѐрмато-)	със значение 'кожа; кожен'
дѐци-	със значение '10^{-2}'
ди-	със значение 'две; двойно'
дѝа-	със значение 1) 'през'; 2) 'напълно; комплексно'; 3) 'встрани'
дис-$_1$	със значение 'разделяне'
дис-$_2$	със значение 1) 'трудност'; 2) 'анормалност'
дòлихо-	със значение 'дълъг'
дорз- (дòрзи-, дòрзо-)	със значение 1) 'гръб; гръбен'; 2) 'задна част; заден'
дром- (дрòмо-)	със значение 'движение; път'
дѝо-	със значение 'двойка; чифт'
езофàг- (езофàго-)	със значение 'свързан с хранопровода'
ек-	със значение 'отвън'
екс- (ѐкзо-)	със значение 'извън; вън от'
ѐкса-	със значение '10^{18}'
ѐкстра-	със значение 'извън'
ѐкто-	със значение 'външен'
ѐктро-	със значение 'вродена липса'
ѐндо-	със значение 'вътре, навътре; вътрешен'
ѐпи-	със значение 'над/под нещо'
ѐпизо-	със значение 'влагалище; влагалищен'
ѐпипло-	със значение 'було'
ерг- (ѐрго-)	със значение 'работа; активност'

ерѝтр- (ерѝтро-)	със значение 1) ‘зачервяване’; 2) ‘свързан с еритроцитите’
ерот- (еро̀то-)	със значение ‘любов’, ‘сексуално удоволствие’
зо̀о-	със значение ‘животно; животински’
ѝдео-	със значение 1) ‘мисъл; психическа активност’; 2) ‘идеи’
ѝдио-	със значение ‘определен, присъщ на даден обект/субект’
ѝзо-	със значение 1) ‘еднаквост; подобност’; 2) ‘изомер с раклонена верига’
ѝле- (ѝлео-)	със значение ‘свързан с хълбочното черво (илеума)’
ѝли- (ѝлио-)	със значение ‘свързан с хълбочната кост (илиума)’
им-	със значение 1) ‘не’ ‘във; в рамките на’
ин-	със значение ‘не’ ‘във; в рамките на’
ѝно-	със значение 1) ‘влакнеста тъкан’; 2) ‘мускул; мускулен’
ѝнтер-	със значение ‘между, помежду’
ѝнфра-	със значение ‘под’, ‘отдолу’, ‘по-долу’
ирѝд- (ирѝдо-)	със значение ‘ирис; ирисов’
исх- (ѝсхо-)	със значение ‘потискане’, ‘липса; недостиг’
ѝши- (ѝшио-)	със значение ‘свързан със седалищната кост (ишиума)’
йеѝон- (йеѝоно-)	със значение ‘свързан с йеюнома (част от тънките черва)’
как- (ка̀ко-)	със значение ‘заболяване; деформация’
калц- (ка̀лци-, ка̀лцо-)	със значение ‘калций; калциев’
ка̀рди- (ка̀рдио-)	със значение ‘сърце; сърдечен’
ка̀ри- (ка̀рио-)	със значение ‘свързан с клетъчното ядро’
карп- (ка̀рпо-)	със значение ‘китка’
ка̀рцин- (ка̀рцино-)	със значение ‘рак, карцином’
ката̀-	със значение ‘надолу’, ‘срещу’
ква̀дри-	със значение ‘четири’
кейр- (кѐйро-)	със значение ‘ръка’
кѐрат- (кѐрато-)	със значение 1) ‘свързан с роговицата на окото’; 2) ‘вроговен епител’
кѝло-	със значение ‘хиляда (10^3)’
кин-$_1$ (кѝне-)	със значение ‘движение’

кин-$_2$ (кѝно-)	със значение ‘куче; кучешки’
кѝфо-	със значение ‘гърбица; издатина’
клѐпто-	със значение ‘кражба’
кокс- (ко̀ксо-)	със значение ‘тазобедрен’
кол- (ко̀ли-, ко̀ло-)	със значение ‘свързан с дебелото черво’
колп- (ко̀лпо-)	със значение ‘влагалищен’
кост- (ко̀сто-)	със значение ‘ребрен’
кра̀ни- (кра̀нио-)	със значение ‘череп; черепен’
кри- (крѝо-)	със значение ‘студ; студов; студен’
крипт- (крѝпто-)	със значение ‘скрит, таен, неизвестен’
крис- (крѝсо-)	със значение ‘злато; златен’
ксѐно-	със значение ‘различен, чужд, неприятелски’
ксѐро-	със значение ‘сухота; сух’
ксѝфи- (ксѝфо-)	със значение ‘свързан с мечовидния израстък на гръдната кост; мечовиден’
ку̀при- (ку̀про-)	със значение ‘съдържащ метала мед’
ла̀био-	със значение ‘устни; устнен’
лакт- (ла̀кти-, ла̀кто-)	със значение 1) ‘мляко’; 2) ‘млечна киселина’
ла̀паро-	със значение ‘свързан с лумбалната или с коремната област’
ла̀ринг- (ла̀ринго-)	със значение ‘ларинкс; ларинксов’
левк- (лѐвко-)	със значение 1) ‘безцветен; бял’; 2)‘левкоцити’
лѐво-	със значение 1) ‘ляв; лява страна’; 2) ‘лявовъртящи се оптични изомери на органичните съединения’
лѐйо-	със значение ‘гладкост; гладък’
лепт-(лѐпто-)	със значение 1) ‘тънък; слаб’; 2) ‘малък’; 3) ‘лек, слаб, крехък’
лиз- (лѝзи-, лѝзо-)	със значение ‘разтваряне; разлагане; разрушаване’
лимфа̀нги- (лимфа̀нгио-)	със значение ‘лимфен съд’
лѝмфо-	със значение ‘лимфа или лимфна система’
лип- (лѝпо-)	със значение 1) ‘мазнина; мазен’; 2) ‘течност; течен’
лит- (лѝто-)	със значение ‘камък; каменен’
лог- (ло̀го-)	със значение ‘реч, думи, слово’
лу̀мбо-	със значение ‘свързан с лумбалната област’
лут- (лу̀тео-)	със значение 1) ‘жълт; жълт цвят’; 2) ‘жълтото тяло на яйчника’

макр- (мàкро-)	със значение ‘огромен, с голям размер’
мал-	със значение ‘анормален, със смущение или деформация; болестен’
маст- (мàсто-)	със значение ‘гърди; гръден’
меàт- (меàто-)	със значение ‘свързан с проход, отвор, канал’
мѐга-	със значение 1) ‘с голям размер; уголемен’; 2) ‘милион (10^6)’
мегàл- (мѐгало-)	със значение ‘ненормално голям размер’
мез- (мѐзо-)	със значение ‘среда; среден’
мен- (мѐно-)	със значение ‘менструация; менструален’
менѝнг- (менѝнго-)	със значение ‘свързан с обвивките на главния и гръбначния мозък’
мѐнто-	със значение ‘брадичка’
меркỳри- (меркỳро-)	със значение ‘живачно съединение’
мет- (мѐта-)	със значение 1) ‘отдалечен, заден; отзад, зад’; 2) ‘промяна, трансформация’
метр- (мѐтро-)	със значение ‘матка; маточен’
ми- (мѝо-)	със значение ‘мускул; мускулен’
миѐл- (миѐло-)	със значение ‘гръбначен мозък’; ‘костен мозък’
мѝзо-	със значение ‘омраза; омразен’
мик- (мѝко-, мицѐто-)	със значение ‘гъба; гъбест’
микр- (мѝкро-)	със значение 1) ‘малък, миниатюрен’; 2) ‘10^{-6}’
микс- (мѝксо-)	със значение ‘свързан с течността, изпускана от лигавиците; мукусен, мукозен’
мѝли-	със значение ‘10^{-3}’
мѝо-	със значение 1) ‘редукция, намаляване, понижаване’; 2) ‘елементарен, зачатъчен, недоразвит’; 3) ‘мускулен’
мон- (мòно-)	със значение ‘един; единичен; отделен; сам’
мòрфо-	със значение ‘свързан с форма или структура’
мỳко-	със значение ‘лигавичен; слузест; мукусен’
мỳлти-	със значение ‘много, много пъти; многократно; голямо количество’
мỳскуло-	със значение ‘мускул; мускулен’
нàзо-	със значение ‘нос; носен, носов’
нàно-	със значение 1) ‘с изключително малък размер’; 2) ‘10^{-9}’
нàрко-	със значение ‘свързан с наркоза/наркотици’

невр- (нѐвро-)	със значение ‘нерв; нервна система; нервен’
нѐкро-	със значение ‘смърт; разлагане, гниене’
нѐо-	със значение ‘нов, новообразуван’
нефр- (нѐфро-)	със значение ‘бъбрек; бъбречен’
никт- (нѝкто-)	със значение ‘нощ, тъмнина; нощен’
нокт- (нѐкти-)	със значение ‘нощ; нощен’
нор-	със значение ‘липса на метилова или метиленова група’
нѐрмо-	със значение ‘нормален, правилен; норма’
ова̀ри- (ова̀рио-)	със значение ‘яйчник; яйчников’
ѐва- (ѐво-)	със значение ‘яйце; яйчен; яйцеклекта’
одѐнт- (одѐнто-)	със значение ‘зъб; зъбен’
окт- (ѐкта-, ѐкти-, ѐкто-)	със значение ‘осем; осемкратен; осми’
окѝло-	със значение ‘око, очи; очен’
олѐо-	със значение ‘масло; маслен, маслоподобен’
ѐлиг- (ѐлиго-)	със значение 1) ‘малко’; 2) ‘липса, недостиг’
ом- (ѐмо-)	със значение ‘рамо; раменен’
омфа̀л- (омфа̀ло-)	със значение ‘пъп, пъпна връв’
ѐних- (ѐнихо-)	със значение ‘нокът, нокти; нокътен’
ѐнко-	със значение 1) ‘тумор; туморен’; 2) ‘количество, размер’
ѐо- (ѐво-)	със значение ‘яйце, яйцеклетка’
оофѐр- (оофѐро-)	със значение ‘яйчник; яйчников’
опѝст- (опѝсто-)	със значение ‘заден; назад’
опт- (ѐпто-)	със значение ‘зрение, зрителен; око, очи, очен’
ѐрганo-	със значение ‘орган; органов’
ѐро-	със значение ‘уста; устнен’
ѐрто-	със значение 1) ‘прав; правилен; праволинеен’; 2) ‘нормален, естествен’; 3) ‘съседен атом в бензеновия пръстен’
ѐрхи- (ѐрхио-, орхѝдо-)	със значение ‘тестиси’
осм- (ѐсмо-)	със значение 1) ‘миризма’; 2) ‘осмоза; осмотичен’
ост- (ѐсте-, ѐстео-)	със значение ‘кост; костен’
от- (ѐто-)	със значение ‘ухо; ушен’
офта̀лм- (офта̀лмо-)	със значение ‘око, очи; очен’
ѐше- (ѐшео-)	със значение ‘скротум; скротумен’
пала̀то-	със значение 1) ‘небце; небен’; 2) ‘небцова кост’
па̀лео-	със значение 1) ‘древен’; 2) ‘примитивен’

па̀ли- (па̀лин-)	със значение ‘повторение; възобновяване’
пан- (па̀нто-)	със значение 1) ‘всичко, всички’; 2) ‘генерализиран, всеобщ’
папу̀ло-	със значение ‘пъпка’
па̀ра-	със значение 1) ‘близо до’; 2) ‘наподобяващ, подобен’; 3) ‘патологичен; неправилен, нередовен’
парв- (па̀рви-)	със значение ‘малък’
па̀то-	със значение ‘болестен, болестотворен’
па̀хи-	със значение 1) ‘свързан с твърдата обвивка на мозъка’; 2) ‘задебеляване’
пед- (пѐдо-)	със значение ‘дете, деца; детски’
пент- (пѐнта-)	със значение ‘свързан с числото пет’
пер-	със значение ‘излишък от някакъв елемент в химично съединение’
пѐри-	със значение ‘близо; около’
перика̀рд- (перика̀рдио-)	със значение ‘свързан с мембраната на сърцето’
пѐро-	със значение ‘дефектен, деформиран’
пѐта-	със значение ‘10^{15}’
пи- (пѝо-)	със значение ‘гной; гноен’
пиг- (пѝго-)	със значение ‘бедро; бедрен’
пиѐл- (пиѐло-)	със значение ‘свързан с бъбречното легенче’
пѝкно-	със значение ‘плътен; пълен; гъст’
пѝко-	със значение ‘10^{-12}’
пил- (пѝле-)	със значение ‘свързан с порталната вена’
пѝло-	със значение ‘косъм, космен; окосмяване’
пѝлор- (пѝлоро-)	със значение ‘свързан с долния край на стомаха’
пир- (пѝро-)	със значение 1) ‘огън; огнен’; 2) ‘парене, горене’; 3) ‘треска; трескав’
плазм- (пла̀змо-)	със значение 1) ‘кръвна плазма’; 2) ‘цитоплазма, протоплазма’
пла̀ти-	със значение ‘широк; плосък’
плѐвро-	със значение ‘свързан с плеврата’
плѐйо- (плѐо-)	със значение 1) ‘множествен’; 2) ‘свръх, ексцесивен’
плу̀ри-	със значение ‘повече от един, много’
пнѐвмато-	със значение 1) ‘въздух, газ; въздушен, газов’ 2) ‘дишане; дихателен’
пнѐвмо-	със значение ‘дишане’
пнѐвмоно-	със значение ‘свързан с белите дробове’

под-	със значение ‘крак’
пòйкило-	със значение ‘променлив; неправилен’
пòли-$_1$ (пòлио-)	със значение ‘свързан със сивото вещество на мозъка’
пòли-$_2$	със значение 1) ‘много, няколко’; 2) ‘генерално’
пре-	със значение 1) ‘преди’; 2) ‘разположен пред’
прѐсби-	със значение ‘напреднала възраст’
про-	със значение 1) ‘преди; предшествващ’; 2) ‘пред’
прокт- (прòкто-)	със значение ‘анусен, ректумен’
прòто-	със значение 1) ‘първи’; 2) ‘първичен; рàнен’
псѐвдо-	със значение ‘лъжлив, привиден; наподобяващ; погрешен’
псих- (псѝхо-)	със значение 1) ‘дух; психика’; 2) ‘психология’
пу̀лмо- (пу̀лмоно-)	със значение ‘белодробен’
рàдио-	със значение ‘радиация; радиоактивен’
ректо- (рѐкто-)	със значение ‘свързан с правото черво’
рѐни- (рѐно-)	със значение ‘бъбречен; бъбрековиден’
рѐо-	със значение 1) ‘поток, движение’; 2) ‘електричен ток’
рѐтин- (рѐтино-)	със значение ‘свързан с ретината’
рѐтро-	със значение 1) ‘назад, обратно’; 2) ‘заден’; 3) ‘стар, предишен, отминал’
риз- (рѝзо-)	със значение ‘корен; коренов’
рин- (рѝно-)	със значение ‘нос; носен, носов’
сàнгви- (сàнгвино-)	със значение ‘кръв; кръвен’
сàнти-	със значение ‘10^{-2}’
сапр- (сàпро-)	със значение ‘загнояване, разлагане’
сарк- (сàрко-)	със значение ‘месо, мускул; месен, мускулен’
сѐми-	със значение ‘полу-, половина’
септ- (сѐпти- сѐпто-)	със значение 1) ‘седем’; 2) ‘загнояване, сепсис’; 3) ‘свързан с носната преграда’
сер- (сѐро-)	със значение ‘свързан с кръвния серум’
сѐски-	със значение ‘съотношение 2:3’
сиàл- (сиàло-)	със значение ‘слюнка; слюнчен’
сигмоѝд- (сигмоѝдо-)	със значение ‘подобен на *гр*. буква сигма [у]’
сѝдеро-	със значение ‘железен’
син- (сим-)	със значение ‘сливане, обединяване’
сѝно- (сѝну-)	със значение ‘свързан с кухина’
сирѝнг- (сирѝнго-)	със значение ‘тръбовиден; подобен на дълга

	кухина, на канал’
сѝто-	със значение ‘хранителен’
скѝа-	със значение ‘сянка’
склер- (склѐро-)	със значение 1) ‘втвърдяване, задебеляване’; 2) ‘свързан със склерата на окото’; 3) ‘склерозен’
ско̀то-	със значение ‘здрач, сумрак, слаба светлина’
сома̀т- (сома̀то-)	със значение ‘телесен’
спа̀змо-	със значение ‘спазмен, спазматичен, свиващ’
сперм- (спѐрмио-, спѐрмо-)	със значение ‘свързан със семенната течност’
спѐрмат- (спѐрмато-)	със значение ‘сперма; семенен’
спѝно-	със значение ‘гръбначен, свързан с гърба’
спѝро-	със значение 1) ‘извит, огънат’; 2) ‘дихателен’
стеа̀т- (стеа̀то-)	със значение ‘мастен; мазен’
стѐно-	със значение 1) ‘тесен, стеснен’; 2) ‘ограничен’
стерн- (стѐрно-)	със значение ‘гръден’
стет- (стѐто-)	със значение ‘свързан с гръдния кош’
сто̀мат- (сто̀мато-)	със значение ‘свързан с устата’
суб-	със значение 1) ‘отдолу, долен’; 2) ‘частичен, в лека форма’
су̀пер-	със значение 1) ‘отгоре’; 2) ‘в повече, прекомерен’
су̀пра-	със значение ‘отгоре, над’
сфѝгмо-	със значение ‘свързан с пулса’
тал- (та̀ло-)	със значение ‘глезенов, глезенен’
та̀хи-	със значение ‘бърз, ускорен, учестен’
тел- (тѐле-)	със значение 1) ‘край; краен’; 2) ‘разстояние’
тѐно-	със значение ‘сухожилен’
тера-	със значение ‘10^{12}’
терм- (тѐрмо-)	със значение 1) ‘топлина; топлинен’ 2) ’температура; температурен’
тѐтра-	със значение ‘четири’
токс- (то̀кси, то̀ксо-, то̀ксико-)	със значение 1) ‘отрова; отравяне’; 2) ‘отровен, токсичен’
то̀мо-	със значение 1) ‘срез, разрез’; 2) ‘хирургична операция’
то̀но-	със значение 1) ‘напрежение’; 2) ‘налягане’
то̀по-	със значение ‘място, позиция, разположение’

то̀рак- (то̀рако-)	със значение ‘гръден кош, гърди; гръден’
транс-	със значение ‘през; чрез’
тра̀хе- (тра̀хео-)	със значение ‘дихателен; свързан с трахеята’
трих- (трѝхо-)	със значение ‘косъм; космоподобен’
тромб- (тро̀мбо-)	със значение 1) ‘кръвен съсирек, тромб’; 2) ‘тромбоза’; 3) ‘тромбоцити’
троф- (тро̀фо-)	със значение ‘хранене, изхранване’
ту̀бо-	със значение ‘тръба; тръбен, тръбест’
у̀ле- (у̀ло-)	със значение 1) ‘ръб; ръбест’; 2) ‘свързан с венците’
у̀лтра-	със значение 1) ‘извън’; 2) ‘крайност, крайна степен на нещо’
у̀ни-	със значение ‘един; единичен; единствен’
ура̀н- (ура̀но-)	със значение ‘небце; небен’
урѐтер- (урѐтеро-)	със значение ‘свързан с пикочопровода’
уретр- (урѐтро-)	със значение ‘свързан с пикочния канал’
урѝн- (урѝно-, у̀ро-)	със значение ‘урина; пикочна система’
у̀тер- (у̀теро-)	със значение ‘матка; маточен’
фаг- (фа̀го-)	със значение ‘хранене; поглъщане’
фа̀ко-	със значение ‘свързан с очната леща’
фа̀неро-	със значение ‘видим, явен, очевиден’
фа̀ринг- (фа̀ринго-)	със значение ‘свързан с фаринкса’
фа̀рмако-	със значение ‘лекарство; лекарствен’
фа̀цио-	със значение ‘лице; лицев’
фѐмто-	със значение ‘10^{-15}’
фѐри-	със значение ‘желязо; железен’
фибр- (фѝбро-)	със значение ‘съставен от снопчета, нишковиден’
фѝзи- (фѝзио-)	със значение 1) ‘физически’; 2) ‘физиология’
фѝзо-	със значение 1) ‘въздух; въздушен’; 2) ‘газ’
фит- (фѝто-)	със значение ‘растение; растителен’
флеб- (флѐбо-)	със значение ‘вена; венозен’
фон- (фо̀но-)	със значение ‘звук; глас’
фо̀то-	със значение ‘светлина; светлинен’
френ- (фрѐно-)	със значение 1) ‘мозък; интелект’; 2) ‘диафрагма; диафрагмен’
хапт- (ха̀пто-)	със значение ‘допир’
хекс- (хѐкса-)	със значение ‘шест’
хѐкто-	със значение ‘сто’
хѐлио-	със значение ‘слънце; слънчев’

хем- (хѐма-, хѐмо-, хѐмато-)	със значение ‘кръв; кръвен’
хѐми-	със значение ‘лява или дясна половина; наполовина’
хепат- (хѐпато-)	със значение ‘свързан с черния дроб’
хепт- (хѐпта-)	със значение ‘седем’
хѐредо-	със значение ‘наследственост; наследствен’
хетер- (хѐтеро-)	със значение ‘различен, несходен’
хиа̀л- (хиа̀ло-)	със значение ‘прозрачен, стъкловиден’
хигр- (хѝгро-)	със значение ‘влажен, мокър’
хидр- (хѝдро-)	със значение ‘вода; воден, воднист’
хип- (хѝпо-)	със значение 1) ‘под; зад’; 2) ‘липса, дефицит’
хѝпер-	със значение ‘свръх, много над; над’
хипн- (хѝпно-)	със значение 1) ‘сън’; 2) ‘хипноза’
хир- (хѝро-)	със значение ‘ръка’
хист- (хѝсто-)	със значение ‘тъкан; тъканен’
хлор- (хло̀ро-)	със значение 1) ‘хлор; хлориди’; 2) ‘зелен’
хо̀ло-	със значение ‘пълно; напълно, изцяло’
хо̀мео-	със значение ‘сходство, подобие’
хо̀мо-	със значение ‘общо; също, еднакво’
хондр- (хо̀ндро-)	със значение ‘хрущял; хрущялен’
хорд- (хо̀рдо-)	със значение 1) ‘струна, хорда’; 2) ‘гръбначен’
хром- (хро̀мо-)	със значение ‘цветен; оцветен, пигментиран’
хро̀мат- (хро̀мато-)	със значение ‘цветен; оцветен, пигментиран’
хрон- (хро̀но-)	със значение ‘време; времеви’
цѐли- (цѐлио-)	със значение ‘корем; коремен’
цѐнти-	със значение ‘сто; една стотна част’
цѐнтри-	със значение ‘център; централен, центриран’
цѐрвик- (цѐрвико-)	със значение 1) ‘шия; шиен’; 2) ‘свързан с шийката на матката’
церѐбр- (церѐбри-, церѐбро-)	със значение ‘мозък; мозъчен’
цефа̀л- (цефа̀ло-)	със значение ‘глава’
циа̀н- (циа̀но-)	със значение ‘син; синьо’
цикл- (цѝкло-)	със значение ‘кръг; кръгов’
цим- (цѝмо-)	със значение 1) ‘ензим; ензимен’; 2) ‘ферментация’
цѝркум-	със значение 1) ‘около’; 2) ‘заобикалящ’
цист- (цѝсто-)	със значение 1) ‘мехур; мехурест’; 2) ‘киста; кистозен’

цит- (цѝто-)	със значение 1) ‘клетка; клетъчен’; 2) ‘цитоплазма’
шиз- (шѝзо-)	със значение ‘разделяне; отделяне’
шѝсто-	със значение ‘цепка, бразда, диря; разделяне’
ю̀кста-	със значение 1) ‘близо до’; 2) ‘приблизително’
я̀тро-	със значение 1) ‘медицина; медицински’; 2) ‘лекар; лекарски’

Като втори компонент

-а̀за	със значение ‘ензим’
-а̀лгия	със значение ‘болка’
-бласт	със значение ‘формираща се клетка’
-бус	със значение ‘моторна кола’
-генѐза	със значение ‘произход; развитие’
-гѐнен	със значение 1) ‘продуциращ’; 2) ‘продуциран от’
-грам	със значение ‘тежест, определена от първата част на сложната дума’
-грама	със значение ‘буква’
-граф	със значение 1) ‘уред, инструмент, който записва’; 2) ‘пиша’
-гра̀фия	със значение 1) ‘описваща наука’; 2) ‘онагледяване, представяне’
-дерм (-дѐрма)	със значение 1) ‘кожа’; 2) ‘зародишен’
-дром (-дро̀мо)	със значение ‘движение; път’
-ектѝомия	със значение ‘отделяне на част или на цяло по изкуствен път; изрязване’
-ид	със значение ‘химично съединение само с два елемента’
-ит	със значение 1) ‘възпаление; възпалителен’; 2) ‘сол на киселина’
-кинѐза	със значение ‘движение’
-ко̀ки	със значение ‘съдържащ сферични бактерии’
-ла̀лия	със значение ‘свързан с особеностите на речта’
-лѝзис	със значение 1) ‘разтваряне; разрушаване’; 2) ‘постепенно и бавно връщане обратно’
-лит	със значение ‘камък; каменен’
-лог	със значение ‘специалист в някоя от

	областите на познанието'
-ло̀гия (-оло̀гия)	със значение 'наука; учение'
-мала̀ция	със значение 'патологично омекване на тъкан'
-ман$_1$	със значение 1) 'човек'; 2) 'професия; длъжност'
-ман$_2$	със значение 'безумие, лудост; страст'
-ма̀ния	със значение 'лудост, идея-фикс; силно влечение; натрапчивост'
-мега̀лия	със значение 'ненормално голям размер'
-мер	със значение 1) 'меря, измервам' 2) 'уред/апарат за измерване'
-мѐтрия	със значение 'измерване, мерене'
-мѐтър	със значение 'средство, начин, уред за измерване'
-мо̀рфен	със значение 'свързан с форма или структура'
-одѝния	със значение 'болка; болезнен'
-о̀за	със значение 1) 'болест, заболяване'; 2) 'състояние, положение'; 3) 'нарастване, излишък, увеличаване'
-оѝден	със значение 'подобен, сходен'
-оло̀гия	със значение 'наука, учение'
-ом	със значение 'тумор; туморен'
-о̀пия	със значение 'свързан с дефект на зрението/очите'
-о̀псия	със значение 'виждане, зрение; зрителен'
-осто̀мия	със значение 'хирургична намеса, разрязване'
-ото̀мия	със значение 'хирургична намеса, разрязване'
-парк	със значение 'място; съвкупност; парк'
-па̀тия	със значение 'заболяване, болест'
-пед	със значение 'крак; управляван с крака'
-пѐксия	със значение 'хирургична фиксация'
-пѐния	със значение 'липса; недостиг'
-пла̀зия	със значение 'развитие, формиране'
-пла̀стика	със значение 'свързан с пластичната хирургия'
-плѐгия	със значение 'парализа; паралитичен'
-под	със значение 'крак'
-поѐза	със значение 'формиране, продукция'
-провод	със значение 'превеждане; пренасяне'
-пто̀за	със значение 'изпадане, смъкване, пролапс'
-рѐксис	със значение 'разцепване, разкъсване'
-скоп	със значение 'уред за оглед, изследване'
-ско̀пия	със значение 'оглед, изследване, обследване'

-ста̀за	със значение ‘спиране на течност’
-сто̀мия	със значение ‘хирургично разрязване’
-тѝмия	със значение ‘настроение, състояние на духа’
-том	със значение ‘режещ инструмент, острие’
-то̀мия	със значение ‘разрязване; хирургичен разрез’
-трикс	със значение ‘коса, космена покривка; космест’
-тро̀фи	със значение 1) ‘изхранване’; 2) ‘развитие; растеж’
-трофѝчен	със значение 1) ‘обръщащ се към’; 2) ‘с афинитет към’; 3) ‘повлияващ на’
-у̀рия	със значение 1) ‘състояние на урината’; 2) ‘наличие на някакво вещество в урината’
-фа̀гия	със значение ‘хранене; поглъщане; смилане’
-фика̀ция	със значение ‘създаване, изграждане’
-фил	със значение ‘който обича’
-фѝлия	със значение ‘болезнено привличане; любов’
-филм	със значение ‘филм; филмов’
-фоб	със значение ‘който се страхува’
-фо̀бия	със значение ‘болезнен страх’
-фон	със значение ‘глас; звяк; шум’
-фрѐния	със значение ‘определено състояние на мозъка’
-фуг	със значение ‘отделяне, премахване на нещо’
-хрома̀зия	със значение ‘оцветяване, пигментация’
-цел	със значение ‘кухина, празнина’
-цѐле	със значение 1) ‘подуване, буца’; 2) ‘тумор; херния’
-центѐза	със значение ‘пробиване, спукване’
-цид	със значение ‘унищожител; нещо, което убива’
-цит	със значение ‘клетка; клетъчен’
-шѝзис	със значение ‘разрив; разделяне’

ГЕОГРАФСКИ ИМЕНА
ДЪРЖАВИ И КОНТИНЕНТИ

БЪЛГАРСКИ	АНГЛИЙСКИ	ФРЕНСКИ	НЕМСКИ	РУСКИ
Австралия	**Australia**	**Australie**	**Australien**	*Австралия*
Австрия	**Austria**	**Autriche**	**Österreich**	*Австрия*
Азербайджан	**Azerbaijan**	**Azerbaïdjan**	**Aserbaidschan**	*Азербайджан*
Азия	**Asia**	**Asie**	**Asien**	*Азия*
Албания	**Albania**	**Albanie**	**Albanien**	*Албания*
Алжир	**Algeria**	**Algérie**	**Algerien**	*Алжир*
Америка	**America**	**Amérique**	**Amerika**	*Америка*
Ангола	**Angola**	**Angola**	**Angola**	*Ангола*
Андора	**Andorra**	**Andorre**	**Andorra**	*Андорра*
Антарктида	**Antarctica**	**Antarctique**	**Antarktis**	*Антарктида*
Аржентина	**Argentina**	**Argentine**	**Argentinien**	*Аргентина*
Армения	**Armenia**	**Arménie**	**Armenien**	*Армения*
Афганистан	**Afghanistan**	**Afghanistan**	**Afghanistan**	*Афганистан*
Африка	**Africa**	**Afrique**	**Afrika**	*Африка*
Бангладеш	**Bangladesh**	**Bangladesh**	**Bangladesch**	*Бангладеш*
Беларус	**Belarussia**	**Biélorossie**	**Weißrussland**	*Белоруссия*
Белгия	**Belgium**	**Belgique**	**Belgien**	*Бельгия*
Бирма	**Myanmar (Burma)**	**Mayanmar (Birmanie)**	**Birma**	*Бирма*
Боливия	**Bolivia**	**Bolivie**	**Bolivien**	*Боливия*
Босна и Херцеговина	**Bosnia and Herzegovina**	**Bosnie-Herzégovie**	**Bosnien und Herzegowina**	*Босния и Герцеговина*

Бразилия	**Brazil**	**Brésil**	**Brasilien**	*Бразилия*
България	**Bulgaria**	**Bulgarie**	**Bulgarien**	*Болгария*
Ватикан	**Vatican**	**Vatican**	**Vatikan**	*Ватикан*
Великобритания	**Great Britain**	**Grande-Bretagne**	**Großbritannien**	*Великобритания*
Венецуела	**Venezuela**	**Venezuela**	**Venezuela**	*Венесуэла*
Виетнам	**Vietnam**	**Viêt-nam**	**Vietnam**	*Вьетнам*
Гана	**Ghana**	**Ghana**	**Ghana**	*Гана*
Гватемала	**Guatemala**	**Guatemala**	**Guatemala**	*Гватемала*
Гвинея	**Guinea**	**Guinée**	**Guinea**	*Гвинея*
Германия	**Germanie**	**Allemanie**	**Deutschland**	*Германия*
Гренландия	**Greenland**	**Groenland**	**Grönland**	*Гренландия*
Грузия	**Georgia**	**Géorgie**	**Georgien/Grusien**	*Грузия*
Гърция	**Greece**	**Grèce**	**Griechenland**	*Греция*
Дания	**Denmark**	**Danemark**	**Dänemark**	*Дания*
Доминиканска република	**Dominican Republic**	**République dominiciane**	**die Dominikanische Republik**	*Доминиканская республика*
Европа	**Europe**	**Europe**	**Europa**	*Европа*
Египет	**Egypt**	**Egypte**	**Ägypten**	*Египет*
Еквадор	**Ecuador**	**Équateur**	**Ecuador**	*Эквадор*
Естония	**Estonia**	**Estonie**	**Estland**	*Эстония*
Етиопия	**Ethiopia**	**Éthiopie**	**Äthiopien**	*Эфиопия*
Заир	**Zaire**	**Zaïre**	**Zaire**	*Заир*
Израел	**Israel**	**Israël**	**Israel**	*Израиль*
Индия	**India**	**Inde**	**Indien**	*Индия*
Индонезия	**Indonesia**	**Indonésie**	**Indonesien**	*Индонезия*
Ирак	**Iraq**	**Iraq**	**der Irak**	*Ирак*

Иран	**Iran**	**Iran**	**der Iran**	*Иран*
Ирландия	**Ireland**	**Irlande**	**Irland**	*Ирландия*
Исландия	**Ice land**	**Islande**	**Island**	*Исландия*
Испания	**Spain**	**Espagne**	**Spanien**	*Испания*
Италия	**Italy**	**Italie**	**Italien**	*Италия*
Йемен	**Yemen**	**Yémen**	**der Jemen**	*Йемен*
Йордания	**Jordan**	**Jordanie**	**Jordanien**	*Йордания*
Казахстан	**Kasakhstan**	**Kazakhstan**	**Kasachstan**	*Казахстан*
Камбоджа	**Cambodia**	**Cambodge**	**Kambodscha**	*Камбоджа*
Камерун	**Cameroon**	**Cameroun**	**Kamerun**	*Камерун*
Канада	**Canada**	**Canada**	**Kanada**	*Канада*
Кения	**Kenya**	**Kenya**	**Kenia**	*Кения*
Кипър	**Cyprus**	**Chypre**	**Zypern**	*Кипр*
Киргизстан	**Kyrghistan**	**Kirghizistan**	**Kirgistan**	*Киргизстан*
Китай	**China**	**Chine**	**China**	*Китай*
Колумбия	**Columbia**	**Colombie**	**Kolumbien**	*Колумбия*
Конго	**Congo**	**Congo**	**der Kongo**	*Конго*
Корея (НДР)	**North Korea**	**Corée du Nord**	**Korea, Nordkorea**	*Корея (КНДР)*
(Република) Корея	**South Korea**	**Corée du Sud**	**Korea, Südkorea**	*Южная Корея*
Коста Рика	**Costa Rica**	**Costa Rica**	**Costa Rica**	*Коста-Рика*
Куба	**Cuba**	**Cuba**	**Kuba**	*Куба*
Лаос	**Laos**	**Laos**	**Laos**	*Лаос*
Латвия	**Latvia**	**Lettonie**	**Lettland**	*Латвия*
Либия	**Libya**	**Libye**	**Libyen**	*Ливия*
Ливан	**Lebanon**	**Liban**	**der Libanon**	*Ливан*
Литва	**Lithunia**	**Lituanie**	**Litauen**	*Литва*
Лихтенщайн	**Lichtenstein**	**Lichtenstein**	**Liechtenstein**	*Лихтенштейн*

Люксембург	**Luxembourg**	**Luxembourg**	**Luxemburg**	*Люксембург*
Мавритания	**Mauritania**	**Mauritanie**	**Mauretanien**	*Мавритания*
Мадагаскар	**Madagaskar**	**Madagascar**	**Madagaskar**	*Мадагаскар*
Македония	**Macedonia**	**Macédonie**	**Makedonien, Mazedonien**	*Македония*
Малайзия	**Malaysia**	**Malaysia**	**Malaysia**	*Малайзия*
Малта	**Malta**	**Malte**	**Malta**	*Мальта*
Мароко	**Morocco**	**Maroc**	**Marokko**	*Марокко*
Мексико	**Mexico**	**Mexique**	**Mexiko**	*Мексика*
Мозамбик	**Mozambique**	**Mozambique**	**Mosambik**	*Мозамбик*
Молдова	**Moldova**	**Moldavie**	**Moldau**	*Молдова*
Монако	**Monaco**	**Monaco**	**Monaco**	*Монако*
Монголия	**Mongolia**	**Mongolie**	**die Mongolei**	*Монголия*
Намибия	**Namibia**	**Namibie**	**Namibia**	*Намибия*
Непал	**Nepal**	**Népal**	**Nepal**	*Непал*
Нигерия	**Nigeria**	**Niger**	**Niger**	*Нигерия*
Никарагуа	**Nicaragua**	**Nicaragua**	**Nicaragua**	*Никарагуа*
Нова Зеландия	**New Zealand**	**Nouvelle-Zélande**	**Neuseeland**	*Нова Зеландия*
Норвегия	**Norway**	**Norvège**	**Norwegen**	*Норвегия*
Обединени арабски емирства	**United Arab Emirates**	**Émirats arabes unis**	**die Vereinigten Arabischen Emirate**	*Объединённые арабские эмираты*
Пакистан	**Pakistan**	**Pakistan**	**Pakistan**	*Пакистан*
Палестина	**Palestine**	**Palestine**	**Palästina**	*Палестина*
Панама	**Panama**	**Panama**	**Panama**	*Панама*
Парагвай	**Paraguay**	**Paraguay**	**Paraguay**	*Парагвай*
Перу	**Peru**	**Pérou**	**Peru**	*Перу*

Полша	**Poland**	**Pologne**	**Polen**	*Польша*
Португалия	**Portugal**	**Portugal**	**Portugal**	*Португалия*
Румъния	**Romania**	**Roumanie**	**Rumänien**	*Румыния*
Русия	**Russia**	**Russie**	**Russland**	*Россия*
Салвадор	**El Salvador**	**Salvador**	**El Salvador**	*Сальвадор*
Саудитска Арабия	**Saudi Arabia**	**Arabie Saoudite**	**Saudi-Arabien**	*Саудовская Аравия*
Сенегал	**Senegal**	**Sénégal**	**Senegal**	*Сенегал*
Сингапур	**Singapore**	**Singapour**	**Singapur**	*Сингапур*
Сирия	**Syria**	**Syrie**	**Syrien**	*Сирия*
Словакия	**Slovakia**	**Slovaquie**	**die Slowakei**	*Словакия*
Словения	**Slovenia**	**Slovénie**	**Slowenien**	*Словения*
Сомалия	**Somalia**	**Somalie**	**Somalia**	*Сомали*
Судан	**Sudan**	**Soudan**	**der Sudan**	*Судан*
Съединени американски щати	**the United States of America**	**les États-Unis**	**die Vereinigten Staaten (von Amerika)**	*Соединённые штаты Америки*
Сърбия	**Serbia**	**Serbie**	**Serbien**	*Сербия*
Таджикистан	**Tadjikistan**	**Tadjikistan**	**Tadschikistan**	*Таджикистан*
Тайван	**Taiwan**	**Taïwan**	**Taiwan**	*Тайван*
Тайланд	**Thailand**	**Thaïlande**	**Thailand**	*Тайланд*
Танзания	**Tanzania**	**Tanzanie**	**Tansania**	*Танзания*
Тунис	**Tunisia**	**Tunisie**	**Tunesien**	*Тунис*
Туркменистан	**Turkmenistan**	**Turkménistan**	**Turkmenistan, Turkmenien**	*Туркменистан*
Турция	**Turkey**	**Turquie**	**die Türkei**	*Турция*
Уганда	**Uganda**	**Ouganda**	**Uganda**	*Уганда*

Узбекистан	**Uzbekistan**	**Ouzbékistan**	**Usbekistan**	*Узбекистан*
Украйна	**Ukraine**	**Ukraine**	**die Ukraine**	*Украина*
Унгария	**Hungary**	**Hongrie**	**Ungarn**	*Венгрия*
Уругвай	**Uruguay**	**Uruguay**	**Uruguay**	*Уругвай*
Филипини	**the Philippines**	**les Philippines**	**die Philippinen**	*Филиппины*
Финландия	**Finland**	**Finlande**	**Finnland**	*Финляндия*
Франция	**France**	**France**	**Frankreich**	*Франция*
Хаити	**Haiti**	**Haïti**	**Haiti**	*Гаити*
Холандия/ Нидерландия	**Holland/ the Netherlands**	**les Pays-bas/ Nederland**	**Holland/ die Niederlande**	*Голландия/ Нидерланды*
Хърватска	**Croatia**	**Croatie**	**Kroatien**	*Хорватия*
Чехия	**the Czech Republic**	**République tchèque**	**die Tschechei**	*Чехия*
Чили	**Chile**	**Chile**	**Chile**	*Чили*
Швеция	**Sweden**	**Suéde**	**Schweden**	*Швеция*
Швейцария	**Switzerland**	**Suisse**	**die Schweiz**	*Швейцария*
Шри Ланка	**Sri Lanka**	**Sri Lanka**	**Sri Lanka**	*Шри-Ланка*
Югославия (бивша)	**ex-Yugoslavia**	**ex-Yugoslavie**	**Jugoslawien**	*Югославия*
Южноафриканска република (ЮАР)	**South Africa**	**Afrique du Sud**	**Südafrika**	*Южно-Африканская республика (ЮАР)*
Япония	**Japan**	**Japon**	**Japan**	*Япония*

А

Абас I ('Abbās; 1571—1629), перс. шах (1579—1628) *13*

Абд ал-Вахаб, Мохамед ибн (Muhammad ibn Abd al-Wahhāb; 1703—1787), ислямски религиозен реформатор *123*

Абдулмеджид (1823—1861), осм. султан (1839—1861) *469*

Абдулхамид II (1842—1918), осм. султан *262, 814*

Аврелий Августин (Augustin; 354—430), лат. богослов, един от отците на Църквата *19*

Адисън, Томас (Thomas Addison; 1793—1860), англ. лекар *28*

Айнщайн, Алберт (Albert Einstein; 1879—1955), нем. физик *32, 657*

Александър Македонски (356–323 г. пр. Хр.), цар на древна Македония *157, 236*

Али ибн Абу Талиба (Ali ibn Abu Thaliba; ок. 600—661), четвърти "праведен" халиф, братовчед на пророка Мохамед и съпруг на дъщеря му Фатима *42*

Алфонс XI (Alfonso; 1312—1350), исп. крал *217*

Ал Хуваризми (Abu Jafar Mohammed ibn Mūsa al Khuwārizmi; IX в.), перс. математик *41*

Аменхотеп IV (Ехнатон; края на XV—нач. на XIV), егип. фараон *68*

Ампер, Андре Мари (André Marie Ampère; 1775—1836), фр. физик *47*

Анан бен Давид (?), евр. религиозен реформатор *324*

Ангстрьом, Андерс Йонас (Anders Jonas Ångström; 1814—1874), швед. физик *51*

Анри IV (Наварски) (Henri; 1553—1610), фр. крал от династията на Бурбоните *86*

Аполинер, Гийом (Guillaume Apollinaire; 1880—1918) *556*

Аристотел (Ἀριστοτέλης; 384—322 г. пр. Хр.), древногр. философ *587*

Астершин, Калин (?), рус. религиозен реформатор *308*

Б

Бабит, (I. Babbitt; 1799—1862), амер. изобретател *73*

Бабьоф, Гракх (Франсоа Ноел) (Gracchus (François Noël) Babeuf; 1760—1797), фр. комунист утопист *73*

Базедов, Карл-Август фон (K. A. von Basedow; 1799—1854), нем. лекар *75*

Байрон, Джордж Ноел Гордън, лорд (J. N. G. Byron; 1788—1824), англ. поет романтик *213*

Балтазар/Валтасар (Balthazar), митичен цар на Йерусалим *80*

Бартолин, К. (C. Bartholin; 1655—1738), датски анатом *87*

Бегон, Мишел (Michelle Bégon; 1638—1710), фр. ботаник *89*

Бекерел, Антоан Анри (A. A. Becquerel; 1852—1908), фр. физик *90*

Бекеланд, Л. Х. (L. H. Baekeland; 1863—1944), белг. химик *76*

Бел, Александър Грахъм (A. G. Bell; 1847—1922), амер. физик *90, 192*

Беламини (Belaminni; 1542—1621), ит. кардинал *90*

Белински, Висарион Григориевич (1811—1848), рус. литературен историк, критик, философ *517, 856*

Бем, Сандра (?), амер. психолог *51*

Бенедикт (?480—?547), католически светец *91*

Бернард от Клерво (Bernard de Clairvaux; ?1090—1153), католически светец, основател на Бернардинския католически орден *92*

Бертоле, Клод, граф (C. L. Berthollet; 1748—1822), фр. химик *92*

Бехтерев, Владимир Михайлович (1857—1927), рус. невролог, физиолог, психиатър, психолог *537, 665*

Бешамел (Béchamel; ?), фр. маркиз от двора на крал Луи XIV *93*

Блок, Александър Александрович (1880—1921), рус. поет символист *869*

Бойкот, Ч. К. (Ch. C. Boycott; 1832—1897), ирландски земевладелец *101*

Бокачо, Джовани (Giovanni Boccaccio; 1313—1375), ит. писател хуманист *177*

Блашке, Вилхелм (W. Blaschke; 1885—1962), австр. математик *285*

Брайл, Луи (Louis Braille; 1809—1852), фр. тифлопедагог *106*

Брак, Жорж (Georges Braque; 1882—1963), фр. художник кубист *400*

Браунинг, Джон (J. M. Browning; 1855—1926), амер. конструктор и индустриалец *107*

Брилат-Саварин, Антелм (Anthelme Brillat-Savarin; 1755—1826), фр. магистрат и писател, гастроном *674*

Бройер, Йозеф (Joseph Breuer; 1842—1905), австр. лекар психиатър *335*

Бувард, Шарл (Ch. Bouvard; XII в.), фр. ботаник *111*

Буда (Сидхарта Гаутама; ок. 563—483 г. пр. Хр.) *111, 529, 850*

Бул, Джордж (J. Boole; 1815—1864), англ. математик и логик *112*

Бънс, Б. (B. Buns; 1896—1956), амер. комик *75*

В

Вайсман, Август (August Weismann; 1834—1914), нем. биолог, създател на неодарвинизма *117*

Валмар II (?), датски крал *171*

Валпургия (Walpurgis), католическа светица *119*

Вартоломей (Bartholomy), католически светец *122*

Васерман, Август фон (August von Wassermann; 1866—1925), нем. микробиолог *123*

Вато, Антоан (A. Wtteau;1684—1721), фр. художник 672

Вебер, Вилхелм Едуард (W. E. Weber; 1804—1891), нем. физик *124*

Виктор Амедей I Савойски (1630—1637) *45*

Виктория (Victoria; 1819—1901), англ. кралица (1837—1901) *131*

Виклер, Клеменс А. (Cl. A. Winkler; 1838—1904), нем. химик *149*

Витрувий (Vitruvius; I в. пр. Хр.), рим. архитект *553*

Волта, Алесандро (Alessandro Volta; 1745—1827), ит. физик *134*

Врие, В. Хуго де (V. Hugo de Vries; 1848—1935), хол. ботаник *135*

Вунт, Вилхелм (Wilchelm Wundt; 1832—1920), нем. психолог експериментатор, основател на структурализма в психологията *229*

Г

Гадолин, Й. (J. Gadolin; 1760—1852), фински минералог *137*

Гайслер, Х. (H. Geissler; 1814—1879), нем. техник *139*

Галвани, Луиджи (L. Galvani; 1737—1798), ит. лекар *139, 801*

Гален (Γαληνός; 131—210 г. пр. Хр.), древногр. лекар, който работи в Рим *140*

Галилей, Галилео (G. Galilei; 1564—1642), ит. физик и астроном *139*

Галъп, Джордж (G. H. Gallup; 1901—1984) *141*

Ганди, Мохандас Карамчанд, наречен Махатма (M. K. Gandhi; 1869—1948), инд. политик, водач на индийското движение за независимост *142, 465, 681*

Гарамон, Кл. (Cl. Garamond; ?1480—1561), фр. типограф *142*

Гарден, А. (A. Garden; 1730—1791), амер. лекар и ботаник *143*

Гатлинг, Р. Дж. (R. J. Gatling; 1818—1903), амер. оръжеен конструктор *144*

Гаус, Карл-Фридрих (K.-F. Gauss; 1777—1855), нем. математик, физик и астроном *144*

Георги, И. (?), рус. ботаник, акад. *149*

Гербер, Томас (T. Gerber; неизв.—1743), нем. пътешественик *149*

Гилотен, Ж. (J. I. Guillotin; 1738—1814), фр. лекар *151*

Глайдич, Й. (J. Gleditsch; 1714—1796), нем. ботаник *152*

Глаубер, Й. Р. (J. R. Glauber; 1604—1668), нем. химик и лекар *152*

Гоблен, Ж. (J. Gobelin; XVII в.), фр. майстор тъкач, създател на Кралската манифактура за гоблени в Париж *156*

Гоген, Пол (Paul Gauguin; 1848—1903), фр. художник и скулптор 513

Гонгора-и-Аргот, Луис де (Luis de Góngora y Argote; 1561—1624), исп. бароков поет *156*

Горбачов, Михаил Сергеевич (р. 1931), рус. държавник 586

Грей, Л. Х. (L. H. Gray; 1905—1965), англ. физик *161*

Григорий XIII (1502—1585), рим. папа (1572—1585) *307*

Григорий Синаит (ок. 1265—1346), визант. мислител, създател на исихазма *294*

Гупи, Р. Х. Л. (R. J. L. Guppy), католически мисионер, свещеник на о. Тринидад *165*

Гусман, Антонио (Antonio Guzmán), исп. химик *166*

Гусман, Доминго де (Domingo de Guzmán; ок. 1170—1221), исп. свещеник мисионер *212*

Гьодел, К. (Kurt Gödel; 1906—1978), нем. математик *358*

Д

Дагер, Луи Жак Манде (Louis Jacques Mandé Daguerre; 1789—1851), фр. изобретател *168*

Далтон, Джон (John Dalton; 1766—1844), англ. химик *170*

Дарвин, Чарлс Робърт (Ch. R. Darwin; 1809—1882), англ. биолог *171, 707*

Дарий III (336—330 г. пр. Хр.), перс. цар *171*

Даяна (Lady Diana Frances Spencer; 1961–1997), принцеса на Уелс, съпруга на британския престолонаследник Чарлс *197*

Дейвид II (David II; 1324—1371), шотл. крал (1329—1371) *534*

Декарт, Рене (René Descartes 1596—1650), фр. философ, физик, математик и физиолог *49, 330*

Делоне, Робер (Robert Delaunay; 1885—1941), фр. художник *556*

Демостен (Δήμοστεν; 384—322 г. пр. Хр.), древногр. политик и оратор *786*

Джаймини (IV—II в. пр. Хр.), инд. философ *489*

Джаул, Джеймс Прескот (James Prescott Joule; 1818—1889), англ. физик *193*

Джеймс I (James I; 1566—1625), англ. крал (1603—1625) *86*

Джеймс, Уйлям (William James 1842—1910), амер. философ и психолог *226*

Джелялледдин Руми (1207—1273), ислямски религиозен реформатор *468*

Джойс, Джеймс (James Joyce; 1882—1941), ирландски писател *341*

Джордж IV (George IV; 1762—1830), англ. крал (1820—1830) *651*

Дзеами, Мотокио (Motokiyo Zeami; 1363—1443), яп. актьор, драматург *530*

Дизел, Рудолф (Rudolf Diesel; 1858–1913), нем. изобретател инженер *200*

Дисни, Уолт (Walt Disney), амер. филмов продуцент *207*

Доберман, Л. (L. Dobermann; XIX в.), нем. учен *210*

Доломю, Дьодоне дьо Грате дьо (Dieudonné de Gratet de Dolomieu; 1750—1801), фр. минералог *212*

Донат (Donatus; IV в.), епископ на Картаген *213*

Дракон (Δράκων), атински законодател *214*

Дъглас, Клифърд Хю (Clifford Hugh Douglas; 1879—1952), англ. икономист *708*

Дьобюфе, Жан (Jean Dubuffet; 1901—1985), фр. художник *62*

Дюма, Александър (Alexandre Dumas; 1802—1884); фр. писател *504*

Е

Евклид (Εὐκλείδης; 306—283 г. пр. Хр.), древногр. математик *221*

Евсевий Никомидийски (Eusevius; IV в.), епископ на Никомидия, водач на строгите ариани на Първия вселенски събор, личен духовник на император Константин I Велики *686*

Евстахио, Бартоломео (Bartolomeo Eustachio; ок. 1510—1574), ит. анатом *222*

Едисон, Томас Алва (T. A. Edison; 1847—1931), амер. електротехник и изобретател *797*

Едуард III (Edward III; 1312—1377), англ. крал (1327—1377) *534*

Езоп (Ἀεσώπυσ; VI—V в. пр. Хр.), древногр. баснописец *223*

Елизабет I Тюдор (Elizabeth I Tudor; 1533—1603), англ. кралица (1558—1603) *222, 764*

Енгелс, Фридрих (Friedrich Engels; 1820—1895) нем. философ социалист *459*

Епикур (Ἐπίκουρος; 341—270 г. пр. Хр.), древногр. философ материалист *243*

Ериксон, Лейф (Leif Ericsson; X–XI в.), норвежки мореплавател *132*

Ж

Жакард, Жозеф-Мари (Joseph-Marie Jacquard; 1752—1834), фр. механик *251*

Жоао V (João; 1706—1750), порт. крал *253*

З

Заменхоф, Лазарус Лудвиг (Lazarus Ludwig Za-

menhof; 1859–1917), пол. филолог *247*

Заратустра/Зороастър (Zaratustra; VII—VI в. пр. Хр.), перс. митичен пророк и философ *261*

И

Инсус Христос *295, 296, 477, 503, 540, 592, 831*

Инокентий III (Innocent III; 1161—1216), рим. папа (1198—1216) *58*

Ираклий (575—641), визант. император (610—641) *503*

К

Какиемон, Шакайдо (1596–1666), яп. художник *305*

Калашников, Михаил (род. 1919), рус. оръжеен конструктор *306*

Калвин, Жан (Jean Calvin; 1509–1564), фр. религиозен реформатор *306*

Камел, Г.-Ж. (G.-J. Kamel; 1661–1706), моравски йезуит мисионер *311*

Камил, Марк Фурий (Camillius; ок. 447–365 г. пр. Хр.), рим. пълководец и политик *321*

Кант, Имануел (Imanuel Kant; 1724—1804), нем. философ *247, 317, 523, 535, 756*

Каракала, Марк Аврелий Антонин (Marcus Aurelius Antoninus Caracalla; 188—217), рим. император (211—217) *54*

Кардано, Джеронимо (Geronimo Cardan; 1501—1576), ит. философ, лекар и математик *326*

Карл V (Charles V; 1500—1558), император (1519—1556) на Свещената Римска империя, исп. крал (1516—1556) *329*

Карло II Анжуйски (Charles II d'Anjou; 1285–1309), крал на Неапол и Сицилия *328*

Карлос, дон Карлос Мария де Бурбон (Carlos María de Borbón; 1788–1855), исп. принц, претендент за престола, лидер на карлистите *328*

Карнал, Рудолф фон (Rudolf von Carnall; 1804–1874), нем. минен инженер *329*

Карно, Антоан (A. Carnot; ?–1920), фр. минен инженер *329*

Карно, Никола Леонар Сади (N. L. S. Carnot; 1796—1832), фр. физик и инженер *839*

Кейнс, Джон Мейнард (John Maynard Keynes; 1883—1946), англ. икономист *343*

Келвин, Уйлям Томсън, лорд (William Thompson, Lord Kelvin; 1824—1907), англ. физик *343, 740*

Клавдий (Claudius; I в.), рим. император *477*

Колт, Самуел (Samuel Colt; 1814—1862), амер. оръжеен конструктор *363*

Константин I Велики (Constantine I; ок. 285-337), рим. и визант. император (306—337) *280, 532, 620*

Конт, Огюст (Auguste Comte; 1798—1857), фр. философ и социолог *43*

Конфуций (Confucius; 551—479 пр. Хр.), кит. философ *379*

Конте, Н. Ж. (N. J. Conté; XVIII в.), фр. химик *376*

Коперник, Николай (N. Kopernik; 1473—1543), пол. астроном, създател на хелиоцентризма *818*

Крас, Марк Лициний (Marcus Licinius Crassus; 115—153 пр. Хр.), рим. пълководец и консул *760*

Кромуел, Оливър (Oliver Cromvell; 1599—1658), англ. държавник *279*

Крум (?—814), бълг. хан (802—814) *682*

Кулон, Шарл Огюстен дьо (Charles Augustin de Coulomb; 1736—1806), фр. физик *401*

Кунктатор, Фабий Максим (Fabius Maximus Cunctator; неизв.—203 г. пр. Хр.), рим. държавник и пълководец *771*

Кюри, Мария Склодовска (Marie Curie; 1867—1934), фр. физичка и химичка *408, 611, 641*

Кюри, Пиер (Pierre Curie; 1859—1906), фр. физик и химик *408, 641*

Л

Лаодзъ (Lau Zi; ?604—?531 пр. Хр.), кит. философ *171*

Лайбниц, Готфрид Вилхелм фон (Gottfried Wilhelm von Leibnitz; 1646—1716) *210, 500*

Ламарк, Жан-Батист (Jean-Baptiste Lamarck; 1744—1829), фр. учен естественик *413, 523*

Ламберт, Й. Х. (J. H. Lambert; 1728—1777) нем. математик и физик *413*

Лермонтов, Михаил Юриевич (1814—1841), рус. поет *869*

Лайшман, В. Б. сър (W. B. Leishman; 1865—1926), шотл. бактериолог *411*

Ленин, Владимир Илич Улянов (1870—1924), рус. политик и държавник *422, 525*
Лил, Руже дьо (Rouget de Lisle), автор на Марсилезата *459*
Линч, Чарлс (Charles Lynch; 1736—1796), амер. съдия от Вирджиния *429*
Лойола, Игнаций (Ignatius Loyola; 1491—1556), исп. богослов, основател на Йезуитския орден *296*
Лоренц, Хенрик Антоон (Hendrik Antoon Lorentz; 1853—1928), хол. физик *436*
Луи XIII (Louis XIII; 1601—1643), фр. крал (1610—1643) *86, 438*
Луи XIV (Кралят Слънце) (Louis XIV (Roi Solei); 1638—1715), фр. крал (1643—1715) *174, 214, 807*
Луи XV (Louis XV; 1710—1774), фр. крал (1723—1774) *612, 670*
Луи XVI (Louis XVI; 1754—1793), фр. крал (1774—1793) *754*
Лукул (Lucullus; ок. 117—ок. 56 г. пр. Хр.), рим. пълководец *438*
Лул, Рамон (Реймонд) (R. Lull; 1233/35—1315), исп. богослов, философ, мисионер *438*
Лутер, Мартин (Martin Luther; 1493—1546), нем. философ и теолог *439*
Лъв III Сириец (ок. 675—741), визант. император (717—741) *226*
Люис, У. Л. (W. L. Lewis; 1878—1943), амер. химик *439*

M

Мазох, Л. фон Захер-Мазох (L. v. Sacher-Masoch; 1836—1895), австр. писател *446*
Маккарти, Дж. (J. McCarthy), амер. сенатор *448*
Маккинли, Уилям (W. McKinley; 1843—1901) *448*
Макиавели, Николо (1469—1527), флорентински държавник, писател и мислител *447*
Максуел, Робърт (R. Maxwell; 1831—1879), англ. физик *450*
Макинтош, Чарлс (Ch. Macintosh; 1760—1843), шотл. химик *448*
Малпиги, Марчело (Marcello Malpighi; 1628—1694), ит. анатом и физиолог *451*
Малтус, Томас (T. P. Malthus), англ. икономист *451*
Манлихер (Mannlicher; 1848—1904), нем. инженер, оръжеен конструктор *455*
Манту, Ш. (Ch. Mantoux; 1877—1956), фр. лекар *456*
Мануел I (Manoel I; 1495—1521), порт. крал *456*
Мао Дзе-дун (1893—1976), кит. държавник *456*
Марино (Marino; 1569—1625), ит. поет *458*
Маркел (ок. 300—374), епископ на Анкира (дн. Анкара) *458*
Маркион (II в.), философ гностик *458*
Маркс, Карл (K. Marx; 1818—1883), нем. философ *459*
Мартен, Адолф-Александър, фр. изобретател *748*
Мартенс, А. (A. Martens), нем. инженер *459*
(Martin; 1824—1915), фр. металург *459*
Масунобо, Кано, яп. художник *316*
Маузер, Вилхелм (1834—1882) и Паул (1832—1914) *465*
Мах, Е. (E. Mach; 1838—1916), австр. учен 466
Маяковски, Владимир Владимирович (1893—1930), рус. поет футурист, драматург *460*
Мелба, Нели (Nellie Melba; 1861—1931), австрал. оперна певица *472*
Менип (Μενύππος; III в. пр. Хр.), древногр. сатирик *475*
Мендел, Грегор Йозеф (G. I. Mendel; 1822—1884), чеш. естественик *474*
Менделеев, Димитрий Иванович (1834—1907), рус. химик *474*
Мерсер, Дж. (J. Mercer; 1791—1866), англ. изобретател *477*
Месмер, Й. А. (J. A. Mesmer; 1734—1815), нем. лекар *478*
Милър, Уйлям (W. Miller; 1782—1849), амер. проповедник, основател на адвентизма *27*
Мирза Хосеин Али Нури (1817—1892), ислямски религиозен реформатор *88*
Молиер, Жан-Батист Поклен (Mollier (J. B Poquelin);1622—1673), фр. комедиограф и актьор *213*
Молинос, Карлос (C. Molinos; 1628—1696), исп. свещеник *342*
Монел, А. (A. Monell; неизв.—1921), амер. индустриалец *500*

Моне, Клод (C. Monet; 1840—1926), фр. художник, основоположник на импресионизма *275*

Мор, Томас (T. More; 1478—1535), англ. мислител хуманист *769*

Морган, Л. Х. (L. H. Morgan; 1818—1881), амер. историк и етнограф *182*

Морган, Томас (Th. Morgan; 1866—1945), амер. биолог *505*

Морз, Самуел (Samuel Morse; 1791—1872), амер. изобретател *505*

Мохамед *71, 294, 382, 507, 512, 725, 812, 813, 822*

Моцарт, Волфганг Амадеус (Wolfgang Amadeus Mozart; 1756—1791), австр. композитор *213*

Мур, Хенри (H. Moore; 1898—1986), англ. скулптор *844*

Мусолини, Бенито (1883—1945), ит. държавник, фашистки водач *218*

Мюрже, Анри (H. Murger; 1822—1861), фр. писател *106*

Н

Набоков, Владимир (1899–1977), рус. писател емигрант *436*

Наполеон I Бонапарт (Napoleon I; 1769—1821), фр. император (1804—1814; май—юни 1815) *125, 376, 515*

Наполеон III (Луи Наполеон Бонапарт) (Napoleon III; 1808—1873), фр. император (1852—1870), племенник на Наполеон I *515*

Непер/Нейпир, Джон (J. Napier; 1550—1617), шотл. математик *525*

Нилсон, Ларс Фредерик (L. F. Nilson; 1840—1899), швед. химик *701*

Ницше, Фридрих (F. Nietzsche; 1844—1900), нем. философ *530*

Нобел, Алфред (Alfred Nobel; 1833—1896), швед. химик и изобретател *530*

Нютон, Исак (Newton; 1642—1727), англ. математик, астроном и физик, създател на класическата физика *536*

О

Оершед, Х.-Кр. (H.-K. Oersted; 1777—1851), датски физик *541*

Октавиан Август (Caius Julius Caesar Octavianus Augustus; 63 г. пр. Хр.—14 г. сл. Хр.), рим. император (27 г. пр. Хр.—14 г. сл. Хр. *19, 836*

Ойлер, Леонард (L. Euler; 1707—1783), швейц. физик, математик и астроном, работил в Русия и Германия *49*

Ом, Георг Симон (G. S. Ohm; 1787—1854), нем. физик *545*

Ориген (185—254) *57*

Орхан I Гази (1324—1360), осм. султан *39*

П

Павлов, Иван Петрович (1849—1936), рус. физиолог, акад. *229, 537*

Паладо, Андреа (1508—1580), венециански архитект *562*

Паркинсон (Parkinson; 1755—1824), англ. лекар *574*

Паскал, Блез (B. Pascal; 1623—1662), фр. физик *577*

Пасквино (Pasquino; нач. на XII в.), ит. обущар, живял в Рим, съчинител на злобни епиграми срещу високопоставени личности *577*

Паскуали, Мартин де (Martin de Pasqually; 1710—1774), фр. монах *460*

Пастьор, Луи (L. Pasteur; 1822—1895), фр. микробиолог *578*

Паулсен, Аксел (Axel Paulsen; ?—1938), норвежки фигурист *35*

Перикъл (ок. 490—429 г. пр. Хр.), атински пълководец и законодател *540*

Петър I Велики (1672—1725), рус. цар (1682/1689; от 1721 е рус. император) *143*

Пикасо, Пабло (P. Picasso; 1881–1973), фр. художник, испанец по рождение *400*

Пилсудски, Юзеф (J. Piłsudski; 1867—1935), пол. държавник, диктатор *677*

Пинчбек, Чарлс (Ch. Pinchbeck; ок. 1670—1732), англ. часовникар *594*

Пирон (ок. 360—270 г. пр. Хр.), древногр. философ от Елида *596*

Писаро, Франсиско (F. Pizarro; 1470/75—1541), исп. конкистадор, завоевател на Перу и Панама, основател на гр. Лима *275*

Питагор (ок. 540—500 г. пр. Хр.), древногр. философ *597, 741*

Платон (427—347 г. пр. Хр.), древногр. философ *19, 182, 434, 524, 601*

Поанкаре, Жул-Анри (Poincaré; 1854—1912), фр. математик, физик и философ *370*

Помпадур, Жана-Антоанета Поасон, маркиза де (Marquise de Pompaour; 1721—1764), фр. благородничка, фаворитка крал Луи XV *612*

Помпей Велики, Гней (Pompeus Magnus; 106—48 г. пр. Хр.), рим. пълководец, член на Първия триумвират *760*

Прудон, Пиер Жозеф (Proudhon; 1809—1865), фр. социалист, теоретик на анархизма *635*

Птолемей, Клавдий (ок. 90—ок. 160), древногр. астроном *42*

Пужад, Пиер (P. Poujade; род. 1920), фр. издател и търговец на книги *637*

Пусен, Никола (N. Poussin; 1594—1665)р фр. художник *639*

Пърлс, Фредерик (Фриц) С. (Frederick (Fritz) Perls; 1893—1970), амер. психолог и психотерапевт *150*

Р

Раковски, Георги Стойков (1821—1867), бълг. възрожденски писател, идеолог на националноосвободителната революция *420*

Рафаело Санти (Raffaello Santi; 1483—1520), ит. живописец и архитект *619*

Рауволф (Rauwolf; XVI в.), нем. ботаник и пътешественик *646*

Реглан (Raglan; 1788—1855), англ. барон *652*

Реноар, Огюст (O. Renoir; 1841—1919), фр. художник *275*

Рентген, Вилхелм Конрад (W. K. Röntgen; 1845—1923), нем. физик експериментатор *659*

Рикардо, Дейвид (D. Ricardo; 1772–1823), англ. икономист *856*

Рикетс, Х. Т. (H. T. Ricketts; 1871—1910), амер. патолог *667*

Рубенс, Питър-Паул (P.-P. Rubens; 1577—1640), фламандски художник *672*

Рудбек, О. (O. Rudbeck; ?), швед. ботаник *672*

С

Сад, маркиз дьо (le marquis de Sade; 1740—1814), фр. писател *674*

Сакс, Адолф (Adolph Sax; 1814—1894), майстор на муз. инструменти *675*

Сандвич, Джон Монтегю, четвърти граф (Sandwich, John Montagu; 1718—1792) *678*

Сафо̀ (VII/VI в. пр. Хр.), древногр. поетеса *423*

Сеид Али Мохамед (?), ислямски религиозен реформатор *73*

Секвоя (Sequoya, известен като George Guess; ок. 1770—1843), индиански племенен вожд *684*

Сен-Симон, Клод-Анри дьо Рувоа, граф (Cl.-H. de Rouvroy, Saint-Simon; 1760—1825), фр. философ *687*

Сервантес, Мигел де (M. de Cervantes Saavedra; 1547—1616), исп. писател *213*, *218*

Сеченов, Иван Михайлович (1829—1905), рус. физиолог, естественик *537*

Силует, Етиен де (Étienne de Silhouette; 1709—1767), фр. министър на финансите при крал Луи XV *693*

Сименс, Ернст Вернер фон (E. W. von Siemens; 1816—1892), нем. изобретател и индустриалец *693*

Симонс, Мено (Menno Simons; 1496—1561), католически религиозен реформатор *475*

Сисле, Алфред (Sisiley; 1839—1899), фр. художник импресионист *275*

Смит, Адам (Smith; 1723—1790), шотл. икономист и философ *533*, *625*

Смит, Джоузеф (Joseph Smith; 1805—1844), амер. протестантски проповедник, основател на сектата на мормоните *505*

Смит, М. А. (M. A. Smith; неизв.—1870), наречена Баба Смит (Granny Smith), амер. домакиня *704*

Сократ (470/469—399 г. пр. Хр.), древногр. философ *19*

Солон̀ (640/635—ок. 559 г. пр. Хр.), атински архонт, тиран *36*

Сорбон, Р. (R. Sorbon; ?), фр. монах, духовник на крал св. Луи *706*

Социни, Ф. (F. Sozzini; 1539—1604), ит. религиозен реформатор, основател на сектата на социниани *708*

Сталин (Йосиф Висарионович Джугашвили; 1879—1953), съветски държавник, диктатор *165*

Страдивариус, Антонио (A. Stradivari; 1644—1737),

ит. майстор лютиер *720*
Стурлусон, Снори (?), исл. историк *223*
Суифт, Джонатан (J. Swift; 1667—1745), англ. писател *427*

Т

Талбот, В. Х. Фокс (W. H. Fox Talbot; 1800—1877), англ. учен, изобретател *733*
Тервел (?), бълг. хан от рода Дуло (700—718) *682*
Тесла, Никола (N. Tesla; 1870—1943), ит. инженер *745*
Тит Флавий Веспасиан (Titus; 39—81), рим. император (75—80) *361*
Тома Аквински (Thomas Aquinas; 1225/1226—1274), католически богослов *524*
Толстой, Лев Николаевич (1828—1910), рус. писател *751*
Троцки, Лев (Лео Давидович Бронштейн; 1879—1940), рус. революционер от еврейски произход *761*

У

Уат, Джеймс (J. Watt; 1736—1819), англ. физик и изобретател *123*
Уилсън, Чарлс (Ch. Th. R. Wilson; 1869—1959), шотл. физик *765*
Уотсън, Джон Б. (J. B. Wotson; 1878—1958), амер. зоопсихолог *98*

Ф

Фалопи, Габриеле (G. Falloppio; 1523—1562), ит. лекар анатом *774*
Фарадей, Майкъл (M. Faraday; 1791—1867), англ. физик *775*
Фаренхайт, Даниел Габриел (D. G. Fahrenheit; 1686—1736), нем. физик *740, 775*
Фердинанд VII, исп. крал *311*
Ферма, Пиер (E. Fermat; 1601—1665), фр. математик, създател на аналитичната геометрия и теорията на числата *49*
Ферми, Енрико (E. Fermi; 1901—1954), ит. физик, един от създателите на ядрената и неутронната физика *781*
Фехнер, Густав Теодор (G. T. Fechner; 1801—1887), нем. физик, психолог, философ, писател сатирик *229*
Филип II (Felipe; 1527—1598), исп. крал (1536—1598) *61*
Филип II Македонски (ок. 382—336 г. пр. Хр.), цар на древна Македония от 359 г. пр. Хр. *786*
Филип III (Philippe III; 1245—1285), фр. крал (1270—1285) *461*
Филип IV Хубави (Philippe IV; 1268—1314), фр. крал (1285—1314) *455, 461, 853*
Филип Орлеански (1674—1723), фр. регент на крал Луи XV (1715—1723) *651*
Форд, Хенри (H. Ford; 1863—1947), амер. индустриалец *798*
Франко, Франсиско (Francisco Franco (1892—1975), исп. държавник, диктатор, генерал *337, 805*
Франциск Асизки (ок. 1182—1226), католически светец *805*
Френел, Огюстен (A. J. Fresnel; 1788—1827), фр. физик *806*
Фройд, Зигмунд (S. Freud; 1856—1939), австр. лекар невропатолог и психиатър, създател на психоанализата *49, 335, 525, 636, 807*
Фурие, Шарл (Ch. Fourier; 1772–1837), фр. социалист утопист *773, 810*

Х

Хаджи Байрам (?), ислямски религиозен реформатор *75*
Хаджи Бекташ Вели (неизв.—1337), ислямски религиозен реформатор *90*
Халей, Едмънд (E. Halley;1656—1742), англ. астроном, геофизик и математик *365*
Хегел, Георг Вилхелм Фридрих (G. W. F. Hegel; 1770—1831), нем. философ *758, 780*
Хенри XVII Тюдор (Henry XVII Tudor; 1457—1547), англ. крал (1509—1547) *764*
Хенри, Джоузеф (J. Henry; 1797—1878), амер. физик *820*
Хераклит Ефески (ок. 544/540—ок. 483 г. пр. Хр.), древногр. философ, създател на античната диалектика *434*
Херодот (ок. 484—425 г. пр. Хр.), древногр. историк, "баща на историята" *546*

Херц, Хайнрих Рудолф (H. R. Hertz; 1857—1894), нем. физик *821*

Хитлер, Адолф (A. Hitler; 1889—1945), нем. държавник, диктатор, водач на фашистката Националсоциалистическа партия в Германия *518, 811, 827*

Хус, Ян (J. Hus; 1371—1415), чеш. религиозен реформатор *833*

Хусерл, Едмунд (E. Husserl; 1859—1938), нем. философ, създател на феноменологията *780*

Ц

Цайс, Карл (K. F. Zeiss; 1816—1888), нем. оптик *834*

Цвингли, Улрих (Huldreich Zwingli; 1484—1531), швейц. реформатор *834*

Цезар, Гай Юлий (Gaius Julius Caesar; 102/100—44 г. пр. Хр.), рим. политик, пълководец, писател, диктатор *69, 307, 672, 760, 834, 866*

Целзий, Андерс (A. Celsius; 1701—1744), швед. астроном и физик *775, 834*

Ценер, С. (C. M. Zener; 1905—1993), амер. физик *835*

Цепелин, граф Фердинанд фон (Ferdinand von Zeppelin; 1838—1917), нем. конструктор *836*

Цицерон, Марк Тулий (Cicero, Marcus Tulius; 106—43 г. пр. Хр.), рим. оратор, писател, консул *849*

Ч

Черенков, П. А. (1904—1990), рус. физик *847*

Чипъндейл, Томас (T. Chippendale; 1718—1779), англ. мебелиер *848*

Ш

Шан (1766—1122 г. пр. Хр.), кит. императорска династия *736*

Шарл X (1757–1836), фр. крал (1824–1830) *328, 662*

Швитерс, Курт (K. Schwiters; 1887—1948), нем. художник *477*

Шекспир, Уйлям (W. Shakespeare; 1564–1616), англ. драматург *175, 557*

Шение, Андре Мари (A. M. Chénier; 1762–1794), фр. поет и публицист *869*

Шига, К. (K. Shiga; 1870—1975), яп. бактериолог *854*

Шигенари, Орибено-Шо (1544—1615), яп. майстор на чайната церемония *553*

Шрапнел, Х. (H. Shrapnel; 1761—1841), англ. генерал *859*

Щ

Щрасер, Й. (J. Strasser; XVIII в.), нем. бижутер *720*

Ю

Юлий II (Julio; 1443—1513), рим. папа (1503—1513) *195*

Юго, Виктор (Victor Hugo; 1802—1885), фр. писател *340*

Юнг, Карл Густав (Carl Gustav Jung; 1875—1961), швейц. психоаналитик, основател на аналитичната психология *49, 64*

Юнкерс, Хуго (Hugo Junkers; 1859—1935), нем. индустриалец самолетостроител *866*

Юстиниан I (482—568), виз. император (527—568) *566*

Я

Янсений, Корнелий (K. Jansenius; 1585—1638), хол. богослов *869*

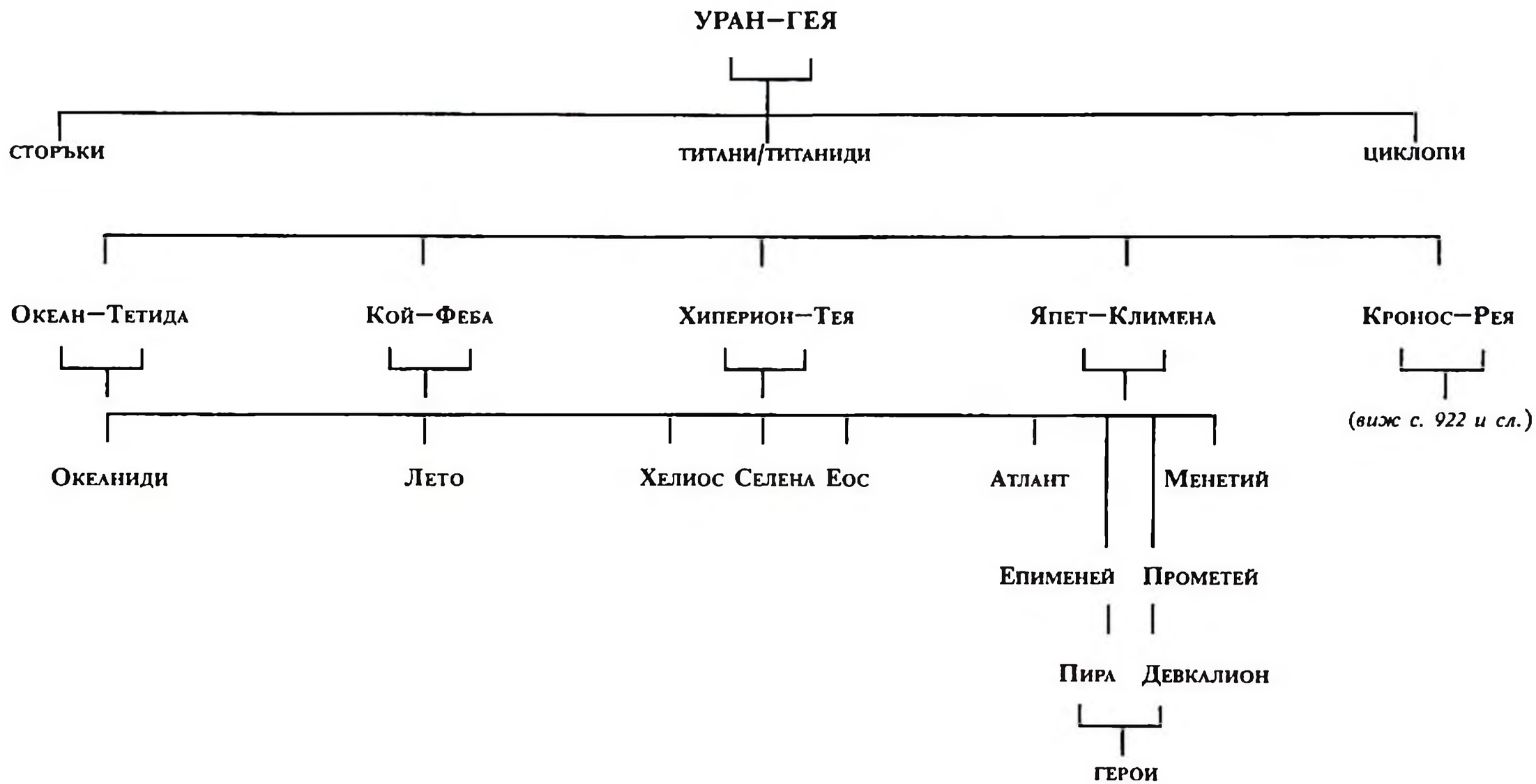
УРАН–ГЕЯ
СТОРЪКИ
ТИТАНИ/ТИТАНИДИ
ЦИКЛОПИ
Океан–Тетида
Кой–Феба
Хиперион–Тея
Япет–Климена
Кронос–Рея
(виж с. 922 и сл.)
Океаниди
Лето
Хелиос
Селена
Еос
Атлант
Менетий
Епименей
Прометей
Пира
Девкалион
ГЕРОИ

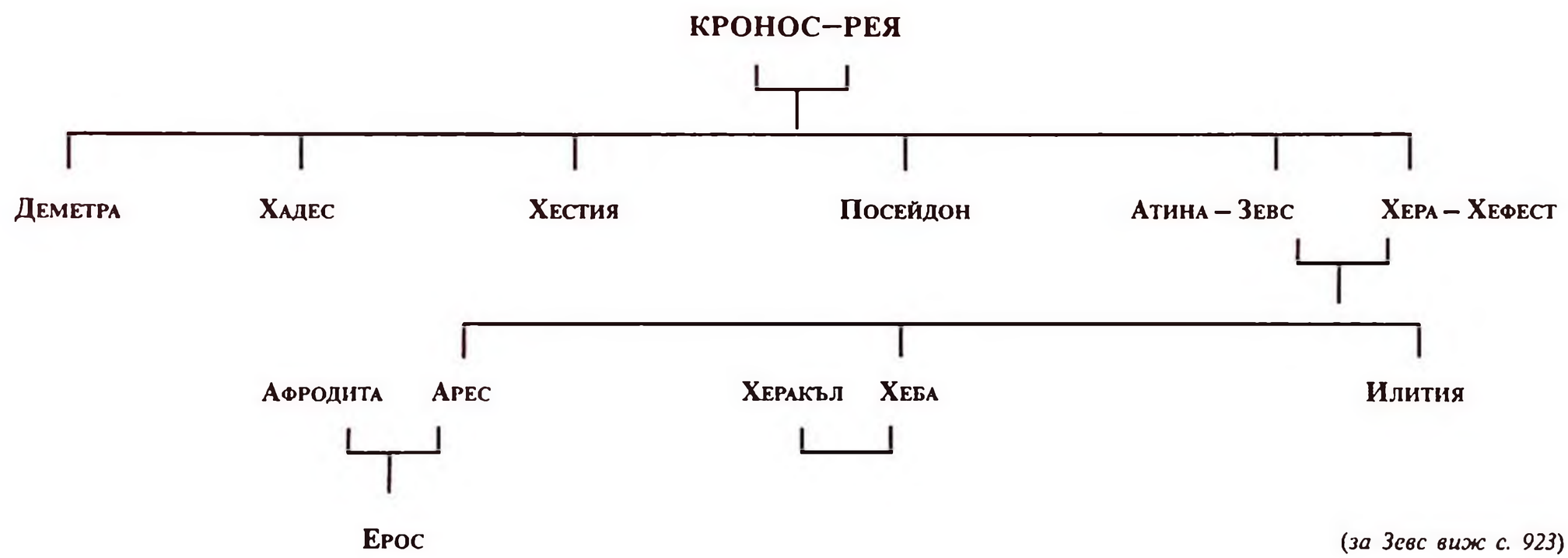
КРОНОС–РЕЯ
Деметра
Хадес
Хестия
Посейдон
Атина – Зевс
Хера – Хефест
Афродита
Арес
Херакъл
Хеба
Илития
Ерос
(за Зевс виж с. 923)

ВТОРО ПОКОЛЕНИЕ ОЛИМПИЙСКИ БОГОВЕ

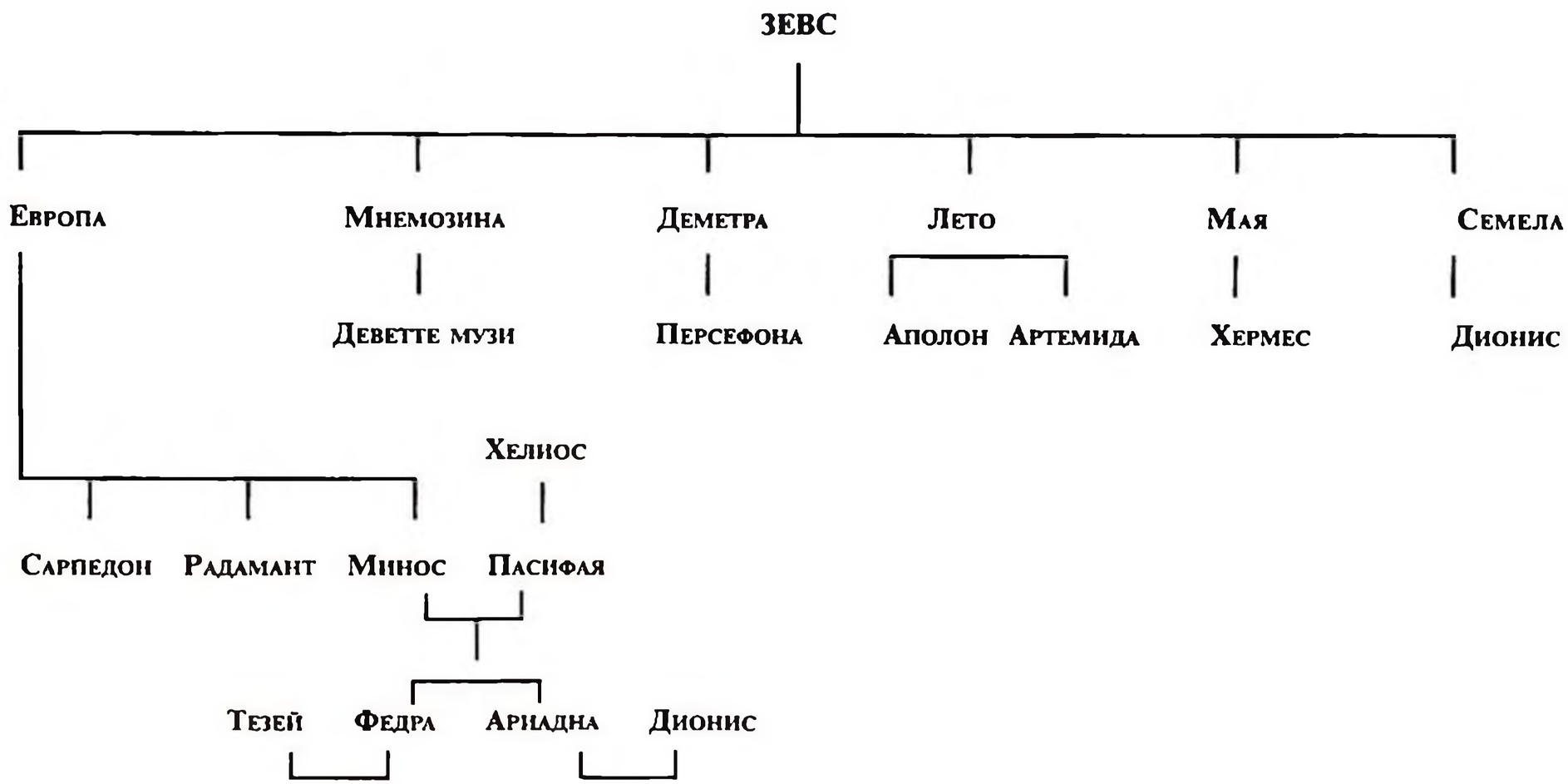

клас Бозайници (Mammalia)

подклас Първични, или яйцеснасящи бозайници (Prototheria)

разред Еднопроходни (Monotremata)

сем. Птицечовки (Ornithorhynchidae)
сем. Ехидни (Tachyglossidae)

подклас Низши, или торбести (Metatheria)

разред Торбести бозайници (Marsupialia)

подразред Многорезцови торбести (Polyprotodontia)
сем. Американски опосуми (Didelphidae)
сем. Торбести хищници (Dasyuridae)
сем. Торбести кълтици (Notoryctidae)
сем. Торбести язовци (Peramelidae)
сем. Ценолестови (Caenolestidae)

подразред Двурезцови торбести (Diprotodontia)
сем. Лазещи торбести (Phalangeridae)
сем. Вомбати (Phascolomyidae)
сем. Кенгуруви (Macropodidae)

подклас Висши, или Плацентни бозайници (Eutheria или Placentalia)

разред Насекомоядни бозайници (Insectivora)

сем. Четинести таралежи (Tenrecidae)
сем. Таралежи (Erinaceidae)
сем. Кълтици (Talpidae)
сем. Земеровки (Soricidae)
сем. Тупайи (Tupaiidae)

разред Кожокрили (Dermoptera)

разред Прилепи (Chiroptera)

подразред Плодоядни прилепи, или Крилани (Megachiroptera)
сем. Крилани (Pteropidae)

подразред Насекомоядни прилепи (Microchiroptera)

сем. Подковоноси прилепи (Rhinolophidae)

сем. Листоноси прилепи (Phyllostomidae)

сем. Кръвосмучещи прилепи (Desmodontidae)

сем. Гладконоси прилепи (Vespertilionidae)

сем. Булдогови прилепи (Molossidae)

разред Непълнозъби (Edentata)

сем. Мравояди (Myrmecophagidae)

сем. Ленивци (Bradipodidae)

сем. Броненосци (Dasypodidae)

разред Гущероподобни люспеници (Pholidota)

сем. Шишарковидни люспеници (Manidae)

разред Гризачи (Rodentia)

сем. Летящи катерици (Pteromyidae)

сем. Катерици (Sciuridae)

сем. Боброви (Castoridae)

сем. Бодлокожи, или Бодливи свинчета (Hystricidae)

сем. Чинчилови (Chinchillidae)

сем. Нутриеви (Myocastoridae)

сем. Сънливци (Gliridae)

сем. Скокливи мишки, или тушканчики (Dipodidae)

сем. Слепи кучета (Spalacidae)

сем. Мишевидни (Muridae)

сем. Хомяковидни (Cricetidae)

разред Зайцевидни (Lagomorpha)

сем. Пискуни (Ochotonidae)

сем. Зайци (Leporidae)

разред Хищници (Carnivora)

сем. Кучета (Canidae)

сем. Енотови (Procyonidae)

сем. Мечки (Ursidae)

сем. Хиени (Hyaenidae)

сем. Котки (Felidae)

сем. Порови (Mustelidae)

сем. Виверови (Viverridae)

разред Перконоги (Pinnipedia)

сем. Ушести тюлени (Otaridae)

сем. Моржове (Odobenidae)

сем. Същински тюлени (Phocidae)

разред Китоподобни (Cetacea)

подразред Зъбати китове (Odontoceti)

сем. Делфини (Delphinidae)

сем. Кашалоти (Physeteridae)

подразред Беззъби китове (Mystacoceti)

сем. Ивичести китове (Balaenopteridae)

сем. Гладки китове (Balaenidae)

разред Чифтокопитни (Artiodactyla)

подразред Непреживни (Nonruminantia)

сем. Свини (Suidae)

сем. Хипопотами (Hippopotamidae)

подразред Преживни (Ruminantia)

сем. Кабарги (Mochidae)

сем. Елени (Cervidae)

сем. Говеда (Bovidae)

сем. Жирафи (Giraffidae)

разред Мазолестоноги (Tylopoda)

сем. Камили (Camelidae)

разред Нечифтокопитни (Perissodactyla)

сем. Тапири (Tapiridae)

сем. Носорози (Rhinocerotidae)

сем. Коне (Equidae)

разред Дамани (Hyracoidae)

сем. Прокави (Procavidae)

разред Хоботни (Proboscidae)

сем. Слонове (Elephantidae)

разред Сирени (Sirenia)

сем. Ламантини (Trichechidae)
сем. Дюгони (Dugongidae)
сем. Морски крави (Rhytinidae)

разред Тръбозъби (Tubulidentata)

разред Примати (Primates)

подразред Полумаймуни (Prosimiae)
сем. Лемури (Lemuridae)
сем. Лориеви (Lorisidae)
сем. Дългопети маймуни (Tarsiidae)

подразред Маймуни (Simiae)

Широконоси маймуни (Platirrhini)
сем. Остроноктести маймуни (Hapalidae)
сем. Опашкохватателни маймуни (Cebidae)

Тесноноси маймуни (Catarrhini)
сем. Коткоподобни маймуни (Cercopithecidae)
сем. Човекоподобни маймуни (Simiidae)
сем. Човеци (Hominidae)

© Иван Габеров
© Диана Стефанова

Речник на чуждите думи
в българския език
с приложения
Пето преработено и допълнено издание, 2002 г.

© *GABEROFF – EOOД всички права запазени.*
© Корица, макет и оформление Иван Габеров

Предпечатна подготовка:
Технически редактор Боряна Калинова
Редактори Диана Вацова
Даниела Колева
Компютърна обработка Нели Косатева
Диляна Колева
Таня Станчева
Дилян Караиванов

Формат 70x100x16.
Отпечатано в "Абагар" – АД, В. Търново.
Тираж 1200 бр.
ISBN 954-9607-66-6

GABEROFF

В РЕЧНИКА ЩЕ НАМЕРИТЕ ИНФОРМАЦИЯ ЗА:

бекя̀р и **бекя̀рин** *м.* (**бекя̀рски** *прил.*) *Разг.* **1.** Неженен мъж; ерген. **2.** Мъж, който живее сам, без семейството си. ‹*тур.* bekâr›

-гран *наставка. Геом. Минер.* В сложни думи със значение 'свързан с броя на повърхностите на тела', напр. *хексагран.* ‹*лат.* grānum 'зърно›

да̀ймио *ср. неизм. Истор.* Най-могъщите феодални васали на шогуна в Япония (ок. 250), които имали неограничена власт над обширни територии в периода XI—XIX в., а след 1885 г. те са отстранени напълно от политическия живот, като запазват само титлите си (барон или принц). ‹от *кит.* d'âi miäng 'голяма, обширна земя'›

ирѝд- (ирѝдо-) *представка.* В сложни думи със значение 'ирис; ирисен'; 'оцветен в резултат от пречупване на светлината', напр. *иридектомия, иридоциклит; иридизация, иридесцентен.* ‹от *гр.* ἶρις 'небесна дъга'›

кло̀нинг$_1$ *м. Биол.* **1.** Клон. **2.** Организъм, получен чрез клетъчно размножаване. ‹*англ.* cloning 'вегетативно размножаване'›

кло̀нинг$_2$ *м. Инф.* Хардуерно устройство, което използва същата вътрешна архитектура, като тази на друго устройство. ‹*англ.* cloning›

съндардѝсвам *несв.* и **съндардѝсам** *св. Диал.* Смущавам, стряскам; прекъсвам. — **съндардѝсвам се/съндардѝсам се.** ‹от *тур.* sindirmak›

ъпгрейд *м.* **1.** *Инф.* Процес на надграждане на компютърна система, който включва инсталирането на по-нов и по-мощен хардуер или софтуер, чиято цел е подобряване работата на тази система. **2.** *Прен.* Подобряване, усъвършенстване чрез надграждане. ‹*англ.* upgrade›

пѝров *прил.* ✧ **Пирова победа.** Съмнителна победа, победа, която не оправдава дадените жертви. ‹от *гр.* собств. Πύρρος, епирски цар, чиято победа над римляните през 279 г. пр. Хр. му струвала огромни загуби›

ямс *м. Бот.* Кореноплодно растение, подобно на картофа, използвано за храна. Dioscorea batatus decaisne. ‹*порт.* inhame ⇨ *англ.* yam›

ДУМА С ДВОЕН ПРАВОПИС

ПРОИЗВОДНИ НА ОСН. ДУМА

РОД НА СЪЩ. ИМЕ

ПРИМЕР ЗА УПОТРЕБА

НЕСАМОСТОЯТЕЛНА СЛОВООБРАЗУВАТЕЛНА ЕДИНИЦА

ЕТИМОЛОГИЧНА СПРАВКА

ДРУГА ФОРМА

ЗНАЧЕНИЯ НА ДУМАТА

ОМОНИМИ

СФЕРА НА УПОТРЕБА

ВИД НА ГЛАГОЛА

ВЪЗВРАТНА ГЛАГОЛНА ФОРМА

СТИЛОВА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ

ТЕРМИНОЛОГИЧНИ И ФРАЗЕОЛОГИЧНИ УСТОЙЧИВИ СЪЧЕТАНИЯ

НОРМАТИВНО УДАРЕНИЕ

ЧАСТ НА РЕЧТА

ЛАТИНСКО НАИМЕНОВАНИЕ

РЕЧНИК НА ЧУЖДИТЕ ДУМИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК С ПРИЛОЖЕНИЯ
2010011605

С ПРИЛОЖЕНИЯ

Цена 20 лв.